1840 visto

LVDOVICI
CAELII RHODIGINI
LECTIONVM ANTIQVARVM LIBRI TRIGINTA,

Recogniti ab Auctore, atque ita locupletati, vt tertia plus parte auctiores sint redditi.

Ob omnifariam abstrusarum & reconditiorum tam rerum quàm vocum explicationem (quas vix vnius hominis ætas, libris perpetuò insudans, obseruaret) meritò

CORNVCOPIÆ seu THESAVRVS VTRIVSQVE LINGVAE Appellandi.

Postrema EDITIO, cui accesserunt Capitum & Rerum INDICES omnium locupletissimi.

Apud heredes Andreæ Wecheli, Claudium Marnium, & Ioannem Aubrium.

M. D. XCIX.

AD LECTOREM.

SICVTI *Antiquarum lectionum Commentarios concinnarat olim Vindex Ceselius, ita nunc eosdem per incuriam interceptos reparauit Ludouicus Cælius Rhodiginus, in corporis vnam velut molem aggestis primum linguæ vtriusque floribus, mox aduocato ad partes Platone item, ac Platonicis omnibus, necnon Aristotele, ac hæreseos eiusdem viris aliis, sed & Theologorum plerisque, ac Iureconsultorum, vt Medicos taceam, & Mathesin professos: ex qua velut lectionis farragine explicantur linguæ Latinæ loca, quingentis haud pauciora ferè, vel aliis intacta, vel pensiculatè parum excussa. Opto valeas qui leges, liuore posito,* αὕτη γὰρ ἀντιπελάργωσις ἱκανή.

AD REVERENDISS. ET ILLVSTRISS. DOMINVM D. IOHANNEM DOMINICVM DE CVPPIS, Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopum Ostiensem, S. R. E. Cardinalem Tranensem, sacrique collegij decanum, in Ludouici Cælij Rhodigini Antiquarum lectionum libros, Camilli Richerij fratris filij Præfatio.

HONESTVM, ni fallor, & egregium eorum est institutum reuerendissime
Præsul, qui nil pretiosius, nil habent antiquius, quàm vt quacunque valeant ratione,
posteritati consulant, vel noua promendo in lucem, ac fœtura, quantum ipse cẽseo,
pretiosissima complures iuuando: aut quod æquè ferè magnum est, vetera quæ inge-
niorum fœcunditas, ingentium animorum perennes imagines post se reliquere, im-
pressoribus tradendo. Quid enim prosit opus eruditum, varium, acutum superin-
ducto situ in obscuro desordescere, & propè deperire? Vtinam id cõperiretur in pau-
cioribus, longè minus negotij summo ingenio viri, quorum munus est in gymnasiorum claritate profite-
ri, persentirent, quum in tenebras Cimmeriis atriores præcipitati, vix inde sudantes explicantur. Sed
malum hoc latius serpendo, ita demum cariosa quadam putredine cuncta repleuit, vt sæpenumero vo-
lumina non pauca, quæ iure meo rationalis naturæ partus legitimos esse contenderim: iaceant inutilia
prorsus, nec intellectum vllo modo recipiant. Heu desidia, quot pręclara veterum monimenta concide-
runt, quibus res Latina illustrari poterat, & multarum rerum cognitio nobis afferri? Liuianæ decades, Sa-
lustiana historia, & alia multa perierunt. Nolui id patrui mei erudito operi accidere, quod iure hæredi-
tario ad nos deuolutum fuit. Idcirco imprimendum curaui, quando ipse funere præuentus acerbo non
potuit. Hæ tamẽ lucubrationes heroem magnum, studiorum fautorem, literatorúmq; ducem exposcunt,
sub cuius clypeo & præsidio à caninis rictibus tutæ in manus studiosorum prodeant. Cæterùm dispicien-
ti acrius, & omnem (quod aiunt) lapidem mouenti, non ferè aptior aut excellentior occurrebat, qui nõ
augusta modò & veluti diuina maiorũ amplitudine latius per vniuersam Italiá & prouincias aliquot eni-
tescis, sed ingenij quoq; facibus fulgurans adeo summouere cæteros videris, vt in vnius labiis præpotẽs
illa Pitho planè sedisse videatur. Hic agminatim virtutes tuæ occurrunt, quibus adeo sum allectus ad te
diligendum, vt nil magis cogitem quàm me in clientelam tuam exhibere. Egregius parens tuus Bernar-
dinus à Cuppis, qui quum bonitate singulari, & summa in republica administranda integritate, tum verò
te filio abundè illustris fuit & magnificus: siquidẽ vt erat in omni vsu prudens & sagax, etiam si summo lo-
co natum te intueretur, nunquam tamen adduci potuit, vt eum arbitraretur nobilem, cui fumosis imagi-
nibus atrium esset plenum: quòd nemo in nostram (vt Seneca ait) gloriam vixerit: neque quòd ante nos
fuit, nostrum sit: cæterum eum verè generosum, & esse & dici opinatus, qui ad virtutem bene esset à
natura compositus, quum perspexisset paruulos, quos natura eadem nobis dedit, igniculos diuiniore
quodam modo tibi illuxisse, quæque ingeniis nostris semina sunt innata virtutum, indies magis magisq;
in te enitescere, summa cura, summisque laboribus tibi curandum censuit, ne igniculos eosdem celeri-
ter malis moribus opinionibusq; deprauatis sic extingueres, vt nusquam naturæ lumen elucesceret, quo
sanè adolescente, ipsa nos ad vitam beatam natura perducit. Igitur peritius intelligens duo esse reliqua,
quibus animal hoc prouidum & sagax, quem vocamus hominem, ad perfectionem valeat perduci, ra-
tionem siue disciplinam, & consuetudinem, confestim tibi à sanctissimis vberibus matris amoto, quæ te
veluti Gracchorum mater Cornelia optimis & sermone & moribus imbuisset, grammaticum doctorem
adhibendum curauit, qui tibi perinde ac Homericus ille Phœnix, dicendi pariter ac faciendi ductor fo-
ret, atque magister: qua in re præcelsa quædá & inenarrabilis naturæ benignitas effulsit. Quum hæc mi-
hi narrata sunt, Aristotelicum illud ex Politicorum tertio, verum esse cognoui, Ex melioribus ortos me-
liores esse consentaneum est. Tibi pleno (vt aiunt) cornu humana sese felicitas infudit: quum tria sint o-
mnino bonorum genera, sine quîs (vt Politicorum septimo Aristoteles ait) nemo vtique felix fuerit, ex-
terna corporis & animi, non video in quo vno omnia ea gloriosius laudabiliúsque efflorescant. Nam quũ
se tibi ad satietatem eximia quædá numinis benignitas à primis annis ingereret, nihil omnino deesse vo-
luit, quo præcellens & diuina animi tui magnitudo promi posset largius, & veluti saluberrimis scaturiẽs
aquis fons vberius funderetur. Diuitias igitur amplissimas, etiam infanti elargitus est optimus maximus
Deus. Tu verò vt es in omni vsu prudens & summus, non bracteatam & personatam ac suppuratam (vt
Senecæ verbis vtar) quorundam felicitatem sequutus, summum in eis tibi bonum collocasti: verum ad

liberalitatis & beneficentiæ opus eis perpetuò es vsus, scitum illud Cæsaris Augusti subinde tecum repetens, Benignitas mea me ad cælestem gloriam effert. nam (vt Plinius ait) Deus est mortali iuuare mortalem. Et hæc ad æternam gloriam via, hac proceres iere Romani. Fuit ergo magnitudinis tuæ proprium, calcasse mortalia: & quæ cæteri mirantur, vel nulla duxisse, vel vt mancipia ad virtutis redegisse ministerium. Pauperiores eatenus contemnendos & abiiciendos nonnulli existimant, perinde ac hominũ loco planè non essent. Tu verò sub palliolo sordido latere posse sapientiam putasti, & pauperes fouere ac amplexari perpetuò voluisti: dicere consueuisti, Homines hominum causa esse generatos, vt ipsi inter se alij aliis prodesse possent. Corporis etiam bona, in te minimè desiderantur, ea præsertim quæ M. Varro primigenia naturæ appellat: Græci τὰ πρῶτα φύσεως, qualia sunt incolumitas, valetudo, sensuum integritas, vires, pulchritudo: certè sine pulchritudine absoluta felicitas non est. Nam forma, Dei munus est, & (vt Iliados tertio Homerus inquit) θεῶν ἐρικυδέα δῶρα. Sed hæc licet admirabilia videri possint, vt equidem sunt: horum tamen in te nihil est, sed circa te corporea hæc (vt grauissimè & sentit & docuit Platonicus Plotinus) imagines sunt, & vestigia, ac vmbræ potius. Ille demum felix, cui bonum omne in animo est erectum & excisum, quíque mirabilia calcat, & natura vtitur magistra, ad illius leges compositus. Igitur quum officia omnia ab naturæ proficiscantur principiis, atque vt membra nobis ita data sunt, vt ad quandam rationem viuendi data esse videantur: sic appetitio animi quam Græci ὁρμὴν vocant, non ad quoduis genus vitæ, sed ad quandã formã viuendi videtur data. Hac tibi diuinitus infixa perspexisti, virũ illum verè ciuilẽ, & publicarũ priuatarúmq; rerum administrationi accõmodatum, qui regere consiliis vrbes, fundare legibus, emendare iudiciis possit, non alium profectò esse quàm oratorẽ: nec hunc apud veteres sapientiæ antistites viros à philosopho fuisse diuersum. Ob id summa cura, studio incredibili, non quidem citra pulueris tactum aut sudorem, non rhetorices modò elementa, sed latius oratorios campos ita esse penetrandos olim tibi propositum fuit, perinde ac vnicum id, & præcellens opus esset obeundũ. Nec tu hac implicitus cura, vt miles ignauus & infrequens alia circumspectare destitisti. Nam & dialecticæ gyris ac Meandris ita te insinuasti, vt exquisitas ambiguitates illas nequaquam tibi per ignauiam duxeris prætereundas: immo quo in humanis nihil animo tuo præstanti absolutius foret, quum hominis propria sit veri inquisitio, mox & Philosophiæ sacra ingressus pomœria, rerum naturam, quæque supra naturam sunt, scrutatus fuisti: ei quoque parti qua mores constant, ita sitienter incubuisti, vt manifestũ prorsus faceres, sicut ad sanandas corporum ægrotationes malagmata excogitata sunt, & coliria ac catapotia, & id genus alia, ita ad sanandos animi morbos intrinsecus grassantes inuenta esse philosophorum præcepta, ac medelas. Hæc tu quidem omnia ingenij acumine incredibili, memoria omnium capaci, tanta es adeptus celeritate, vt quum duo sint prima in animis nostris genera virtutum, vtræ in te præluceant magis, non pullati fermè, nec satis exsculpti indicij sit. siquidem vnum earum genus est, quæ suapte ingenerantur natura, appellantúrq; non voluntariæ: alterum earum genus est magnarum verarumque virtutum, quas appellamus voluntarias, vt est prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia: quæ vtique in te omnes ita demum præcellunt, ita clarissimi cuiusdam syderis instar præ cæteris fulgescunt mortalibus, vt ad earum intuitum sapientissimus quisque perinde ac diuino ictus fulgore, reuerenter admodũ mentis summittat aciem. O virum incomparabilem, tu fortunæ terriculamenta, & circumstrepentes minas lætissima semper excerpsisti fronte, in sacro illo collegio (vt fama est) Dei honorẽ, & Ecclesiæ Romanæ commodum præ oculis habens, intrepidè tuam aperis sententiam, quum legatus Picænum petiisti, ita tumultus statim sedasti, & ad tranquillitatem omnia reuocasti, vt te homines illi tanquam Deum venerarentur. Quid hic innocentiam laudem, aut clementiam singularem, qua cunctos mortales vel vsq; ad pœnitentiam superasti? Quid morum dexteritatem repetam? & quod in magna fortuna perrarum est, affabilitatem? Clariora sunt opera tua, quàm humana lingua illustrari possint. Quis ergo ad te amandum non alliceretur? Ego blandissimè allectus me clientulum exhibeo: neque ipsa hæc adblandiendi studio à me perscribi nunc amplitudo tua interpretetur: sed eo nomine potius, vt Camillum scires, & quicquid in Camillo est, tibi iam nunc esse mancipatissimum. Quare patrui mei LECTIONVM ANTIQVARVM libros tibi nunc dedico, qui grauiore supercilio recogniti, & tertia plus parte aucti, publica iterum fiunt materia. Notissimum est enim qua clementia, quaque frontis hilaritate & benefica natura excipias literatos omnes, & ipsa literarum studia. Accedit item hac nuncupatione quædam operi auctoritas. Vetus enim est, Multa ideo pretiosa videri, quòd sint templis dicata. Porrò visa res est tanto viro digna, vt qui diuinę scientię apicem nullo refragante calculo summi beneficio ingenij solus ferè attigisse cognoscitur, illi maximè hoc opus dicaretur. Nostrum igitur munusculum qualecunque dignissime Præsul (vt soles omnia) benignè suscipias: ac irrefragabili tua auctoritate, paterno amore, velut numen præsentissimum, protegas. Vale, ac diu viue Augusto felicior, Traiano melior.

ELENCHVS SIVE INDEX BREVIS EORVM, QVÆ CAPITIBVS SINGVLIS TOTO continentur volumine.

CAPITA LIBRI TERTII.

cap. ij.

CAPITVM.

CAPITA LIBRI QVINTI.

CAPITA LIBRI SEXTI.

Adde-

CAPITA LIBRI OCTAVI.

CAPITA LIBRI NONI.

tum.

CAPITA LIBRI DECIMI.

CAPITA LIBRI DVODECIMI

CAPITA TERTIIDECIMI LIBRI.

ß

CAPITA LIBRI DECIMISEXTI.

Gentibus

CAPITA LIBRI DECIMISEPTIMI.

CAPITA LIBRI DECIMINONI.

cap.

CAPITA LIBRI VICESIMI

CAPITA LIBRI VICESIMIPRIMI.

CAPITA LIBRI VICESIMI SECVNDI.

dæmonis,

CAPITA LIBRI VICESIMITERTII.

CAPITA LIBRI VICESIMIQVARTI.

CAPITA LIBRI VICESIMIQVINTI.

CAPITA LIBRI VICESIMISEXTI.

iis

CAPITA LIBRI DECIMISEPTIMI.

CAPITA LIBRI OCTAVI ET VICESIMI.

cap. ij

CAPITA LIBRI NONI ET VICESIMI.

CAPITA LIBRI TRICESIMI

FINIS.

INDEX EORVM QVÆ SCITIVS ENARRATIVSQVE EXPLICANTVR IN DIVERSIS obseruata auctoribus.

EX LIBRO PRIMO.

EX LIBRO SECVNDO.

EX LIBRO TERTIO.

EX LIBRO QVARTO.

CAPITVM.

EX LIBRO OCTAVO

EX LIBRO NONO

apud Senecam.

cap.xxxiii

Plutarchi sensus item ad saniorem reuocatur intellectum ex vita Æmylii Pauli de apocarteresi.

cap.xl

Plutarchi loca duo restituuntur ex Demosthenis vita, de Prytaneo,& Demosthenis statua.

EX LIBRO XIIII.

cap.ij

Frigidam suffundere apud Plautum in Cistellaria, esse omnino aliud, quàm opinentur multi.

cap. iiij

Cur ex sententia Hesiodi viros hyeme auidiores Veneris prodiderit Plinius, fœminas æstate. Restituitur Trãquilli locus ex Tiberio de imperato schemate.

cap. v

Salustium parum integra fide à Gellio incessi, super Sertorio, quem corporis dehonestamento lætari solitum, scribit.

capi vij

Ludere de alieno corio, in Apuleij fabula Milesia prouerbiũ vnde profluxerit, extra quàm vel doctioribus videatur. Quo intellectu dixerit in Amphitryone Plautus, Eius ornamenta & corium vti conciderent.

cap. viij

Aristotelis interpres refellitur Ethicorum quinto, super proagogia.

cap. xij

Tollitur ex Cicerone nodus in epistola ad Brutũ de liberis Themistoclis. Strabonis interpretem fœde lapsum libro primo super Midæ historia.

cap. xiij

Pherecydem non fuisse ex prouincia Syria, sicuti male interpretantur plerique.

cap. xiiij

Quis fuerit Siculus, quem Cicero in secundo De oratore, dixisse scribit: Da mihi ex ista arbore, quos feram surculos: insimul & Quintiliani tollitur obscuritas, eadem referentis. Illustratur amplius Plinij locus ex septimo Naturalis historiæ de Liuia.

cap. xv

Phrynen cur dictum sit, lecithum in maxillis ferre, præter Græcorum sententiam

cap. xvi

Restituitur in integrum Plutarchi problema vel perperam tralatum, vel incuria corruptũ, mẽdúmq; T. Liuij codex ex libro ab vrbe condita tertio, emaculatur, vbi modò scribitur, Deiectis honore per cõcionem duobus Quintijs.

cap. xviij

Peplographia Varronis in Epistolis ad Atticum quænam intelligi debeat.

EX LIBRO XV.

cap.vii

Quid ita Æneidos quarto optimus maximus poeta Boreã dixerit Alpinum. Plautinus nodus in Epidico enodatur egregiè, vbi ait, Austrum pertuli.

cap. viii

Quintiliani locus ex libro quinto, restituitur, ac enarratur.

cap. ix

Error Plutarchi apophthegmatum interpretis super orpheotelestis. Aristotelis tralatio ex Politicis mutila interpellataque restituitur in integrum.

cap. x

Tragica prosopa quæ intelligi debeant apud Aristotelem, præter Theodori sententiam.

cap. xi

Præcidere quid sit, & vnde loquendi figura credi possit corriuata: enarratur Martialis illud:

Os tibi præcisum quanto non ipse Latinus
Vilia panniculi percutit ora sono.

Explicatur item doctius carmen Martialis illud:

Inuasit medicus sica phreneticus Eucli
Et præcidit Hylam: hic, puto, sanus erat.

cap.xii

Nõ rectè à grãmaticis enucleari Maronianum illud ex Bucolico ludicro:

Nuper me in littore vidi,
Quum placidum ventis staret mare.

cap.xiiij

Ouidij interpretem fœde lapsum in Fastis in eius carminis enarratione:

Adde, quod arcana fieri nouus ignis in æde,
Dicitur.

Papinii carmen ex quarto Syluarum, explicatur illustrius per interpretis silentium.

cap.xvii

Quid intellexerit Halicarnasseus Dionysius Antiquitatum secundo, vbi ait, Vnicuique triginta curiarum Vesta collocata, vbi sacrificarent. Apud Tranquillum in Tiberio legendum, Coactis qui ea tenebantur supeistitione, religiosas Vestas cum vestimẽto omni comburere: non autem Vestes, sicuti doctissimo interpreti est visum.

cap. xviij

Supplices Vestę, qui intelligendi apud Plutarchũ in Cõmentatione de mulierũ virtutibus, magno interpretis errore. Ephestij qui sint apud Plutarchũ eundẽ in causis Græcanicis, adnotato interpretis lapsu. Emaculatur Plutarchi codex ex libro qui est περὶ τοῦ πυψυχροῦ, vbi terram à veteribus dici clitta scribit.

cap.xix

Martialis illustratur epigramma ex libro decimo:

Si nimius videor, seráque coronide longus
Esse liber, legito pauca, libellus ero.

cap.xxi

Samna frequens Latinis, verbum de Græco veteri deflexum, præter grammaticorum placita.

cap.xxii

Macrobii de ascensu descensúque animarum doctrina, perpensione acri explicatur, tenebrosa alioqui, & à vanitate non procul.

cap.xxiii

Cur Virgilius animas plures in Anchise intelligere sit visus Æneidos quinto. Maronis locus exponitur ex Georgico quarto:

Ipse ego te, medios quum sol accenderit æstus,
Quum sitiunt herbæ, & pecori iam gratior vmbra est,
In secreta senis ducam.

cap.xxiiii

Ænos, idest ἆινος, quid sit apud Quintilianum libro quinto.

EX LIBRO XVI.

cap. iij

Cur à Propertio dictum:

Cum Tyberi Nilo gratia nulla fuit.

Ex historia comprobatur, eum locum hactenus esse minus perceptum.

cap. viij

Massilienses mores in Plauto, an pro euiratis & molliculis capi rectè possint, quod ex doctioribus prodidere nonnulli. Inibi diluitur Athenæi quoque auctoritas.

cap. ix

Plutarchi locus suo restituitur candori ex Pelopidæ vita, de seruis, qui dicantur Serotæ.

cap. x

Quid sit ab Horatio significatum, vbi in Arte poetica scribit,

Quæ facerent, agerentque peruncti fæcibus ora.

cap. xi

Erudita in Domitiũ disertatio, cur tauris phœniceæ obiicerentur vestes. Cur dictum ab Ouidio:

lade Chalcioeco.

cap. x

Lesche quid sit apud Plutarchũ in Lycurgo. Quid sentiendum super eo Quintiliani loco, in cubiculo nola.

cap. xij

Quo pacto intelligenda Pollucis verba, vbi ait, epiglottis est simplicis organum vocis, lingua vero articulatæ.

cap. xiiij

An recte Albertus dici arteriam putarit, quasi artam viam.

cap. xiiij

Antiphona in Plutarchi Moralibus, quæ intelligenda sint, quæque sit vocabuli eius ratio.

cap. xv

Scruta in carmine Horatiano quænam sint.

cap. xxii

Ægypti regem cur Cybiotatem cognominatum in Vespasiano scribat Tranquillus.

cap. xxi

Fabulam ætatis peragere quid sit apud Ciceronem. Martialis epigramma explicatur ex libro duodecimo:

Inde tragus, celerésque pili.

cap. xxi

Plinii loca duo ex vndecimo Naturalis historiæ de pubertatis ratione.

cap. xxi

Tranquilli locus restituitur & explicatur ex Augusto de Mimo vitæ.

cap. xxij

Enarratur simul & Apuleianum illud ex Magia: Inuestem puerum accepisti, vesticipem ilico reddidisti.

cap. xxij

Horatij locus explicatur ratione physica: Nigros angusta fronte capillos.

cap. xxv

L. Florus explicatur de satyra aue.

EX LIBRO XX

cap. iij

Cælestium rerum studiosi quo pacto explicãdum censeant illud Maronianum ex Georgico primo:

Septima post decimam felix.

cap. vj

Multiplex affertur enarratio carminis Virgiliani, ex Æneidos quarto:

Tergeminamque Hecaten tria virginis ora Dianæ.

cap. vj

Virgilij ex Bucolicis locus: Nescio quid certe est, & Hylas in limine latrat.

cap. vij

Ciceronis locus explicatur Diuinationum secundo, quum ex L. Tarutij sententia dicit: Romam, in iugo quum esset luna, videri natam.

cap. viij

Virgilii locus alius ex tertio Æneidos perpenditur diligenter:

Qua se Plena per insertas fundebat luna fenestras.

cap. xj

Tranquilli historia de Domitiani edicto, vt in prouinciis vineta succiderentur, vberius illustratur.

cap. xii

T. Liuii ex primo ab Vrbe condita, locus diligenter explicatur in Numæ historia.

cap. xix

Plutarchi ex Solone locus explicatur, præter interpretis fidem de plæsio.

cap. xxj

An manu gestúve solœcismus fiat, de quo addubitasse Quintilianus videtur.

cap. xxij

Pterophori qui sint, apud Plutarchum in Othonis vita, quòd multi non tam nesciunt, quàm negligunt.

cap. xxij

Plutarchi locus restituitur ex Pyrrhi vita, de apteræo.

cap. xxviii

Terræ filij qui dicantur, contra omnium hactenus opinionem. Ouidii locus explicatur Metamorphoseos primo:

Iupiter è terra genitam mentitur, vt auctor
Desinat inquiri.

cap. xxix

Hypomochlion quid sit apud Vitruuium, & vnde ducatur dictio eiusmodi, quanquam in codicibus nõ nullis legitur vitiose hypomodion.

cap. xxxij

Icadistæ qui intelligi debeant apud Athenæũ Dipnosophistarum septimo.

cap. xxxiij

Plinii locus illustratur ex tertiodecimo Naturalis historiæ libro de plantarum sexu vtroque.

EX LIBRO XXI

cap. xiiij

Maronis locus explicatur ex quarto Æneidos:

Nam quia nec fato, debita nec morte peribat.

Scuti Argiui ratio quæ sit, extra quàm animaduerterit Zenobius, seu quisquis libri auctor fuerit. Sagma legi oportere apud Lactantium grammaticum, non sacconiam, quod ex doctis reponunt aliqui. Sagma iumentorum quid sit apud Pollucem libro decimo, & Philippicorum quinto. Plutarchi locus explicatur de sagmate, in Arati via.

cap. xv

Iouem lapidem iurare, quid sit apud Gellium Noctium Atticarum primo. Explicatur Ciceronis locus libro epistolarum familiarium septimo: Is quum iura re cœpisset, vox eum defecit in eó loco, Si fallo sciens.

cap. xvj

Ceryx apud Senecam quid sit, pluribus explicatur. Plutarchi eiusdem locus item restituitur ex Pelopidæ vita, de Alexandri Pheræi hasta.

cap. xvij

Magister in locationibus & venditionibus qui sit. Ciceronis obscuritas illustratur in epistolis ad Atticum, duobus locis. Adiuuatur in eadem re Quintilianus quoque.

cap. xxi

Colonarij qui sint, in epistola Cælij, item colonariũ in epistolis ad Atticum.

cap. xxii

Oedipus cur dictus coloneus, inibi Apuleij codex emaculatur in magia.

cap. xxiij

Pliniani loci perpensio de hippagis nauibus.

cap. xxiiij

Strabo illustratur, vbi de rhopo mentionem habet, ac de Ægina. Ætnei fratres apud Virgilium quam rationem habeant.

cap. xxv

Nesæi equi an dicantur insulares, quod quidam male sunt suspicati.

cap. xxv

Plutarchi locus de Nesæis equis expurgatur à vitio, simul & interpretis arguitur inscitia.

cap. xxvi

Corinthus superciliosa, prouerbium quam habeat rationem

cap. xxvij

Iouis Corinthus. quo sensu in prouerbium veniat, preter Grecorum quorundam sententiam

gatam, scribit Herodotus.

cap. ij

Quid ab Horatio significatum, vbi ait in Arte poetica,

Et fortasse cupressum scis simulare.

An ex vero dictum ab Herodoto, pinum solam arborum recisam non succrescere.

cap. iiij

Hieronymi locus restituitur de Socratis vxore Myrtone.

cap. vij

Virgilij carmen illustratur ex secundo Georgico, de frigore scelerato.

cap. xix

Expenditur locus ex obscœno carmine:

Ductor ferreus insularis æque
Laternæ videor fricare cornu.

cap. xx

Plinij felicissima breuitas super muli historia libro octauo amplius illustratur.

cap. xxj

Pragmaticus status qui. Perpenditur Quintiliani sententia. cap. xxj

Illud Columellæ, de lapide noxium, quo sensu accipiendum, extra quàm opinentur plerique.

cap. xxij

Item Quintiliani obscuritas illustratur ex libro tertio, Adoptato in familiam redire liceat.

cap. xxij

Vicarium seruum quem intellexerit Martialis Epigrammatum secũdo. Enarratur item ex Seneca illud poetæ eiusdem:

Vrbanus tibi Cæcili videris:
Non es, crede mihi: quid ergo? verna es.

cap. xxiiij

Plinianum prouerbium, Multa Syrorum olera, quo sensu accipiendum.

EX LIBRO XXVI.

Cap. I

An caninus appetitus idem censeri debeat, qui & bulimos, velut ex nostris sunt opinati quidam.

cap. iij

Cornelius Celsus illustratur in hydropiseos generibus, ex Hippocrate ac Galeno.

cap. v

Senecæ locus ex primo De clementia, in integrum restituitur: vbi apatrum legitur, quum aratrum, debeat. Propertij locus explicatur:

Mœnia cum Graio Neptunia pressit aratro,
Victor Palladiæ ligneus artis equus.

cap. viij

Maronis locus explicatur ex Bucolico ludicro,

Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ. Plinio lux infertur multa libro vicesimotertio, in ratione bixi vini, cui marina permisceretur aqua. Cur à Varrone proditum, Libero patri Delphinas assistere.

cap. ix

Plutarchi locus restituitur ex Catonis Vticensis vita, de psyche.

cap. x

Virgilij carmen ex Bucolico ludicro expenditur exactissimè:

Nuper me in littore vidi,
Quum placidum ventis staret mare.

cap. xiij

Cur nauseabundos fieri iter mari agentes, & Iuuenalis significarit, & experimentis docti sciant omnes.

cap xv

An vera prorsum censenda sit Plinij sententia, mari salis incoqui saporem, sole quod potabile sit, inde hauriente. cap. xvj

An item ab eodem scienter satis prolatum sit, summam æquorum aquam dulciorem profunda.

cap. xvij

Illustratur Plinij eiusdem locus de solis bobus propè Mesanam & Mylas.

cap. xvij

Explicatur insigniter Maronis carmen ex Æneidos sexto:

Hi dominam ditis thalamo deducere adorti.

cap. xix

Iulij Pollucis nodus super verbo ἀρκτεύεσθαι, explicatur. cap. xx

Ouidius Fastorum quarto explicatius enarratur, vbi canit:

Tot fuerant illic, quot habet natura colores,
Pictáque dissimili flore nitebat humus.

cap. xxj

Plutarchi locus enarratur de pylaicis, ex vita Pyrrhi. cap. xxij

Plutarchi interpres coarguitur in Catonis apophthegmate ex Homero, de Scipione.

cap. xxiiij

Plinij sententiam de nasturtio esse medicorum scholis diuersam.

EX LIBRO XXVII.

cap I.

Quæ sit ratio prouerbij, Lepus dormiens. Cur vescentes carne leporina dicantur formosiores fieri: cuius rei mentio est apud Plinium, nec præteriit Martialis. cap. iij

Tranquilli locus de vrbe lutea & lapidea, in Augusto.

cap. v

Quid ita dictum ab Horatio sit Carminum primo,
Nunc ad aquæ lene caput sacræ. Simul & lux plurima infertur Senecæ.

cap. vj

Comata perperam scribi, Digestis de extraordinariis criminibus, item qui sint inibi diacopi.

cap. ix

Cur ab eodem Sermonum primo, somnia post mediam noctem oblata pronuntientur veriora.

cap. xvj

Quinam sint apud Plinium libro decimo, qui somniarint nunquam. cap. xvij

Aristotelis defensio à calumnia de ouis oblongis, rotundísve aduersus Albertum.

cap. xvj

Persij carmen illustratur, Et noctem flumine purgas.

cap. xvj

Oua ex catharsio quæ dicantur in Luciano.

cap. xvij

Maronis carmen acrius perpenditur Æneidos secundo:

Catulique relicti Faucibus expectant siccis.

cap. xxvij

Plutarchi perpenditur locus ex Pyrrhi vita, de cothone.

cap. xxviij

Cur lactucis vescerentur in fine cœnæ antiqui, absoluitur Martialis quæstio. Plinij locus perpenditur de raphano.

EX LIBRO XXVIII.

cap. ij

Apomagdalia quid sit apud Plutarchũ in Lycurgo, quam vocem Latinam facere supersedit interpres.

cap. iij

Seruij grammatici opinio perpenditur, an elixis carnibus vsi sint priores heroum temporibus.

cap. v

Plutarchi locus declaratur in Symposiacis: quid cottabisin redolere. cap. vi

In ratione bibendi aperitur Horatij locus in Carminibus.

FINIS.

LOCI

LOCI EX AVCTORIBVS IN HISCE ANTIQVARVM LECTIONVM LIBRIS A LODOVICO CÆLIO VEL expositi melius, vel à mendis repurgati, atque in integrum restituti.

FINIS.

AVCTARVM CATOLOGVS QVORVM TESNIMONIIS IN HIS CE ANTIQVARVM LECTIONVM libris vtitur Cælius.

A

ABaquc
Abraham astronomus
adamantius Sardianus
ægidius
ælianus
ælius Dionysius
æmilius Probus
æschynes
æsculapius
æschylus
ætius
agathius
agenius Vrbicus
agrætas
albertus Magnus
albinus
albumasar
alchindus
alcinous
alcimus
alcman
alexāder Aphrodiseus
alexander Polyhistor
alexandrinus commētator
alexis
algazeles
ambrosius
amelius
amerias
ammonius
amphicrates
amphitheus
amyntianus
anacharsis
anatolius
anaxandrides
andocides
andreas philosophus
androtion
antiphanes
antiphilus Byzantius
antiphon
aphricanus
aphthonius
appianus
apicius
apollinarius
apollodorus
apollonius Acharneus
apollonius, eiúsque interpres
apostolius
appion
apsinus rhetor
apuleius
aratus
archæus
archelaus
archigenes
aristarchus
aristeas
aristides
aristocles
aristodemus
aristophanes Byzantius
aristophanes, eiúsque interpr.
aristophanes grammaticus
aristoteles
aristoxenus
arrianus
arriánus iureconsultus
artemidorus
asconius Pædianus
atheneus
auenazra
auenzoar
auerrois
augustinus
D. augustinus
auicebron
auicenna
ausonius

B

Bæton
bardesanes Syrus
basilius
beda
bernardus
berosus
bessarion
boethius

C

Cænotimon
cæsar
caius iureconsultus
callimachus
callistratus
carminius
carystius Pergamenus
cassiodorus
cassius Hemina
cato
catullus
celsus iureconsultus
censorinus
chalcidius
chrestodorus
chrysostomus
cicero
claudianus
claudius philosophus
clearchus
clemens
cleomedes
cleonides
clitarchus
clitophon
columella
conciliator
constantinus De agricultura
cordus
cornelius Celsus
cornelius Nepos
crates
cremutius
critheus
cyprianus
cypriorum carminum auctor
cyprius poeta
cyrillus

D

Daimachus
damascenus
damascius
damastes
damis
damocritus
damon
daniel propheta
dantes
dauid propheta
demetrius Caletianus
demetrius Phalereus
demosthenes
didymus
dinon
diodorus Siculus
diodorus Sinopæus
diogenes tragicus
dio genianus
diomedes grammaticus
dion
dionysius Apher
dionysius Areopagita
dionysius Halicarnasseus
dionysius Thrax
dionysodorus
dioscorides
diotimus
domitius Calderinus
donatus
dorion
duris

E

Ecclesiastes
echmenes
egesippus
eliezer Hebræus
ennius
epænetus
epaphroditus
ephippus
epicharmus
epicurus
epiphanius
ethnicographus
esaias
eudoxus
eunapius
euphorion
eupolis
euripides
eusebius
eustathius
ezechiel

F

Fenestella
festus Pompeius
Iul. Firmicus
flauius Vopiscus
florens Septimius
florentinus
L. Florus
franciscus Philelphus

Iul. Fron-

Iul. frontinus
fulgentius

G

Gabrias
galenus
gellius
gennadius
gentilis
gregorius theologus

H

Hali
hali Abaragel
haliabas
harpocratio
heliodorus
hellanicus
hepheſtion
heracleotes
heraclites Ponticus
heraclides Soranus
hermippus Smyrnæus
hermogenes
hermolaus Barbarus
hermon
herodianus
herodorus
herodotus
heſiodus
heſychius
hieremias
D. hieronymus
hilarius
hippocrates
horatius
homerus
horus
hyginus
hyperides

I

Iamblichus
ioannes de ſacro buſto
ioannes grammaticus
ioannes Monachus
iob
ioſephus
ioſue Hebræus
iſter
iſaac philoſophus
iubas
iulianus iureconſultus
iulianus philoſophus
iulius Capitolinus
iulius Feſtus
iulius Pollux
iuuenalis

L

Lactantius
lactantius grammaticus
laertius
lampridius
leander
leontius
leuiticus
libanius
T. Liuius
longinus
lucanus
lucianus
lucilius
lucretius
lycophron, & eius interpres
lynceus
lyſias

M

Macrobius
malachias
manethon
manilius
marcellinus
martialis
martianus
maſurius
matthæus Euangeliſta
maximus Tyrius
meges
melanthius
menander
menander rhetor
mercurius
meſue
metrodorus
minar Siſennius
minutianus Apuleius
mnaſeas
mneſimachus comicus
moyſes
moyſes Cordubenſis
mundinus
muſæus

N

Neanthes
neocles crotoniata
nicander
nicanor
nicarchus
nicephorus
nicolaus Damaſcenus
nicolaus theologus
nonius
numenius
nymphodorus

O

Oenomaus
oppianus
origenes
orion
orpheus
ouidius

P

Pacatus
palæphatus
palladius
pamphilus Alexandrinus
panætius
panyaſis
parmenides
parrhaſius
parthenius
D. Paulus.
paulus Ægineta
paulus Diaconus
paulus Iureconſultus
pauſanias
petrichus
petronius Arbiter
petrus Aponenſis
Perſius
phanodemus
pherecydes
pherenicus
philæmon
philaretus
philetærus
philetas
philippides comicus
phillis Delius
philo
philochorus
philoſtratus
phocion
pherecrates
photius patriarcha
phrynichus
phurnutus
picus Mirandula
pindarus
piſander
placiades
planudes
plato
plautus
plethon
plinius vterque
plotinus
plutarchus
politianus
pollio Treuellius
polybius
pomponius Mela
pontanus
porphyrius philoſophus
porphyrio grammaticus
poſidippus
poſidonius
praxagoras
praxilla Sicyonia
praxion
priſcianus
priſcianus Lydus
proclus
procopius
propertius
pſellus
ptolemæus
pythagoras

Q

Quintilianus
quintus Calaber
quintus Curtius

R

Rhaſis
rhemnius Palæmon
rhinthon
ruellius
rufus

S

Samus Delius
ſappho
ſeneca
ſerapion
ſerenus
ſeruius
ſextus Aurelius
ſextus Pyrrhonius
ſidonius Apollinaris
ſilius Italicus
ſimonides
ſolomon
ſolinus
ſopater
ſophocles, & eius interpres
ſophron
ſophronius
ſoſibius
ſoſicrates
ſoſigenes
ſoſipater Caryſtius
ſotion
ſpartianus
ſpeuſippus
ſtaſeas
ſtatius
ſtephanus

FINIS.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBRI XXX

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD CLARISSIMUM dominum Ioannem Grolierum Lugdunenſem, Chriſtianiſſimi Gallorum regis à ſecretis, nec-non Inſubriæ primarium quæſtorem, Præfatio.

QVæ ſplendor vitæ is eſt, eáque illuſtris famæ celebritas, vir clariſſime, non inter Gallos modò, in quibus natus es & educatus, ſed & Italia tantumnon vniuerſa, qua ſuperum interpatet inferúmque mare, ab Alpium radicibus ad Siculum fretum: quòd doctiſſimus vt quiſque eſt, ita in primis amicitiæ tuæ obſeruanter inſinuare ſe approperat. Quippe à ſummis comprobatum autoribus, noſti, beneuolentiam à virtute duci in primis, confouerique, ac inde coortam gratiam haud ferè conſeneſcere vnquã, nec areſcere, vt quæ à virenti promanarit initio: quod & menti ſuum adſciſcit nitorem, & lætitiam comparat præſignem. Id quod & vates nobilis ſub poetico (vti aſſolet) inuolucro, amplius perſpicienti ſignificat, ſic canens propemodum,

Solis intonſa eſt Phœbo, Bacchóque iuuentus.

Quo ſanè factum, vt ipſe quoque idem mihi petendum decus, conſtituerim, ſed reuerenter tamen: & quod Parthorum regibus patrij moris eſt, non citra munus, quod eſt non abſque literario commercio. Sic enim cõcipio, Virtutem inenarrabili morum integritate conſtipatam, quæ te omnibus ingerit admirandum, & amabilem præcipuè, viciſſim me tibi parte ſaltem aliqua conciliaturam, quoniam hæc ſemper animo tuo, capaci omnium, numinis cuiuſdam loco fuerit. Nec ſanè fruſtratũ iri me, aut voto prorſus excaſurum, opiner, quando etiam ſi in illuſtri humanarum rerum faſtigio conſtitutus, & (quod omnia exuperat) maximi regis intimus, ac Inſubrum quæſtor, cuncto paulominus terrarum orbi conſpicuum te præſtas, eniteſcúntque mentis altiſſimæ germina præclara, nihilominus præmiti eſſe ingenio diceris, ac inter Gallorum ſplendidæ nobilitatis viros clementia, & affabilitate tanta, vt nunquam non vel ſortis poſtremæ hominibus pateas, renidens perpetuò: nec ferè hilarior, quàm vbi te adeat quiſpiam tua vſurus munificentia, & naturæ diuinioris largitate incomparabili. Nec aquulam (quod dicitur) vino vnquam ſic infundas, vt alicui ingratitudinem regeras, vel collatam gratiam commemoratione pręſtes dilutiorem. Quippe imbibiſſe altius videris, eſſe hominem homini Deum, vel (vt Gręce dicam) ἄνθρωπον εἶναι ἀνθρώπου δαιμόνιον, haberíque hanc ad felicitatem viam cęteris omnibus munitiorem: quippe nõ aliam tenuere tot Galliarum viri principes, ſed in primis tot, tantíque tuæ gentis proceres longè clariſſimi: quo argumento illis gloriæ cognomen adoptatum, haud ambigam. Quòd ſi reluere conatur aliquis, in aliena laude, quàm par eſt, ingenioſior, ſuppetit tamen ex eminentiſſimis animi tui, omnia ſupereminentis dotibus, nitidiſsimo quodam ſplendore perfuſis, coniectatio euidens. Illud, quicquid eſt, in humanis rebus videri auguſtiſſimum, vnde tam omnibus abſoluta numeris propagata virtus ſit. Qua nunc & ipſe compulſus, imò (vt ſyncerius agam) blandiſſimè allectus, tibi me non quidem amicum exhibeo (neque enim tua hoc patitur amplitudo) ſed cliẽtulum planè, & hunc quoque humilem. Quod verò in rerum fieri commerciis à negociantibus ſolet, parario vtimur, & eo vtique iuſto, qui tibi me & doctiſſimo, & omnium ferè nobiliſsimo conciliatum pergat. Nec alius eſt omnino hic futurus, quàm vti præſtruximus, Muſarum initiatus ſacris, & ex ſcientiæ theſauris profluens. Etenim quum nuper Antiquarum Lectionum libellos, quod

quod maturuisse iam viderentur satis, vnguium incursus diu perpessi, necubi impolitiæ obreperet labecula, stilo digna censorio, formis cusos publicam facere materiam statuissem, tu mihi Vir præcellens, vnus ex omnibus selectus maximè es, cui noui operis, arida modò (vt ait ille) pumice expoliti, munus oblatum vellem. Quod ea res in primis tibi nobilium scientissimo, & scientum nobilissimo animi mei ardorem in tui nominis propagationem, quod mihi insularum loco est, abunde videbatur explicatura: Equidem in sanctariis humanis animorum fœtura maius, ac indicaturæ grauioris censuerim comprimi nihil, aut seruari. Simul & nuncupatione istiusmodi prorsum animaduertebam fore: tum vt ex amplitudinis tuæ quadam maiestate nostris libellis quippiam accederet autoritatis & gratiæ, ac omnino eximerentur numero, siquidem pleraque ideo credi pretiosa, quoniam sint templis dicata: tum etiam, vt tanquam Deo quodam præside ac senatus literarij principe, gloria insigni, & in literatos meritis, communiti aduersus omnem virulentiæ reflatum, præsentia plurimum iidem gestirent tua, sibique in eo placerent insignitius: quando, vti à Peripateticorum principe traditum nouimus, in humanis rebus nil ferè cogitari gratius queat excellentioris amici ac patroni fide præsenti. Quæ quidem ratio hanc mihi nuncupationem, velut necessariam, planè videtur expressisse. Quanquam à Platonicis forsan hic decretis aberrarim, quod necessitas nulla magis censeatur voluntaria, nec voluntas necessaria magis, quàm amatoria. Primus hic, & idem summus ac perpetuus voluntatis affectus perficit omnino, vt non amare nolimus, & nil sit prorsus amore magis necessarium. Te autem vir clarissime, quis non amarit impensius? quando non inde modò agnosceris felix, quòd tota se vi ingesserit tibi fortuna in hac opum & potentiæ, ac honorum amplitudine: quibus & decentior quidam accedit corporis habitus, cui adesse planè aduertitur maiestas quædam tacita, vt interim Secusianorum, seu Lugdunensium tuorum præsignem non attingam nobilitatem: quando eminentissimis autoribus Lugdunum dici prouinciarum ornamentum, ab Planco deductum, nosse videmur. Sed hinc grauius multo, quòd sapientia præditus singulari, sic vitam attemperas, vt quicquid animo concipis, quicquid re obeundum proponis, ab optato haudquaquam excidas fine, quæ demum hinc inde absoluta, plenáque & est, & censetur felicitas. Quippe illos denique beatos arbitramur, quibus plurima adsint quidem bona, sed ita, vt inde manifesta profluant emolumenta, quod vtique citra vsum haudquaquam contigerit: hoc enim exuta possessio, felicitatem quánam iuuerit parte? At hunc ex formula, vtque dictat ratio, præter sapientiam, quod valeat præstare, non ferè compereris. Hac porrò rationali naturæ cum Deo eminens paratur similitudo, qui esse sapientia ipsa creditur. In assimulatione autem eiusmodi summum beatitudinis gradum videri dubio procul constitutum, semper diuinus & sensit & docuit Plato. Sed & scientissimi ex nostris animi virtutem censuere longè clarissimam & hominis peculiarem, de principe rerum Deo bene coniectare, indéque inter compares de illius agere præscripto. Qua ex re illud colligunt verissime, Nisi à seipso, lædi posse neminem: quando in id bonum ius nulli supersit extimo. Cæterum nec in tam superba tuæ virtutis censura, subblandiri me, velim suspicetur aliquis, aut ad tumulum nouercæ (quod dicitur) flere, vel esse Logodædalum aliquem, ac mutantem Protea formas: neque enim apud ingenij virum perspicacissimi superest mendacio locus, vt qui verborum phaleras, & pictæ tectoria linguæ callidè internoscat: quòd si supersit maximè, seruiliter adeo tibi illusisse, haud facilè cõcoquat animus. Sed vera sciunt omnes, qui tantæ indolis admiratione attoniti subinde insusurrant sibi Græcanicũ illud, τίς ἐστι ὁ σοφὸς ἐκεῖνος καὶ πανσοφός. In tantum ab iis reuulsus agnosceris, qui & Sophocles verbo Græco, Latinè autem dici solent laodicœni, velut cœna oblata, laudibus efferri se paciscentes. Conductis apud te, ac redemptis mancipibus esse locus potest nullus, in cuius mente altioris præflorescunt virtutis propagines, nil nisi heroicum, nil nisi diuinum redolentes. Quamobrem salue clarissimum Lugduni tui decus, salue Galliarum specimẽ augustissimũ, salue, inquam, virtutis assertor vnice, ac hominũ in omni vsu summe. Quódque insigniter facis, patriç virtutis, eminẽtissimo cuiq; celebratæ, pomœria profer latius, iam hinc vt perdiscant omnes, non sciẽtia belli modò, quod creditũ quandoq; scimus, Gallos præcelluisse: verum, vti nunc

eſt,in omnem bene inſtituti animi decutiam venire,deterſo prorſus vetuſtatis ſordidæ omni ſqualore. Illud ſingulare ac nitidiſſimum fuerit eminentioris naturæ argumentũ, nullius te in diſceptando elogium,nullius te faciem inſpectare:ſed Areopagitarũ quodam veluti more noctu,ac in tenebris aduerſum ea,quæ tui ſunt fori,ſententiam ferre, tanquam afflatu non quidem Delphico,quod Gentilicium eſt, ſed diuino inſtinctum. Senſit hanc animi tui capaciſſimam fertilitatem longè clariſſimus Gallorum rex Franciſcus, ſenſere Galliarum eminentiſſimi proceres: nam ſi quid ingerat ſe ambagioſum in iis,quæ functionis ſunt tuæ, ac tu quid in ea re cenſeas, prompſeris,quod inſita præcelſi tamen animi moderatione rarenter obtingit, omnium mox approbatur calculis, vel citra ſententiæ rationem,quando in vniuerſorum mentibus irroboraſſe amplius animaduertitur,ſummum eſſe integritatis examen,ſi inſuſurraſſe contingat,αὐτὸς ἔφη,ipſe dixit. Quare etſi eminentiſſima ſemper conſectaris; nunquam non cœleſtia cœleſtis ipſe ſuſpectans: nihilominus noſtra hæc minutula ne reieceris, ac prædiuites imitare, nam πολὺ τὸ ϖπτήρεως ἔχων ἤθνισι κ᾽ αἰ λαχάνοις. Verum nos præfari deſinamus, téque iterum ſuppliciter apprecemur,qua ſoles,frontis erugatione,hoc quicquid eſt libellorum excipias lætus:vt te præſide,adeant & cæteri,liuore poſito. Vale.

NATVRÆ PRINCIPI AC INTELLECTVALI SAPIENTIÆ, NECNON AMORI factum spiritali, afflatu quorum trino & vno aspirante vberius, hæc publico studiosorum bono condita nobis sunt: nam sicuti materiæ actum exhibet forma, corpori vitam anima & motum, itidem animę virtutem intellectus, principium intellectui actum vitalem intellectualémq; ac lumen inenarrabile.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVARVM LECTIONVM AD BONARVM literarum studiosos omneis, Præfatio.

EPICVRVM philosophum vno voluptatis nomine plerisq; infamem, sæpe verò etiam grauissimum, dicere solitū accepimus, Collatū beneficium accepto non pulchrius modò & speciosius videri, sed iucundius quoq;, ac mira quadā ratione suauius: quando χαρᾶς οὐδὲν οὕτως γόνιμόν ἐστιν, ὡς χάρις. gaudij nil æque ferax est, ac gratia. Proinde prudentiæ multæ ac ingenij perspicacis censeri potest & debet, qui omniū princeps eam Gratiarū excogitasse nomenclaturā videtur, vt vnam diceret Aglaiam, Euphrosynē alteram, postremam denique Thaliam, velut in benefica natura purius ampliúsque fœcunditate præsigni progerminet gaudium, exuberétque. Nā & in Oedipode tyranno Sophocles, ἄνδρα δ᾽ ὠφελεῖν ἀφ᾽ ὧν ἔχοι τε καὶ δύναιτο, κάλλιστος πόνων. Quibus de causis quum vitæ pro innato captu solertiæ curriculū totum (nam, quod dicitur, nec puero quidem ferię, nedum Saturnalia) ad procinctum remis velisque dum tendimus, in literarum, & interiorum vtique, studiis transmiserimus, nulla subiit pridem grauior cura, nullum eminentius ingessit se propositum, quàm vt maturius, quantum hoc nomine principi naturæ primum (hoc est, diuinæ) debeamus, testatissimum toto terrarum orbe faceremus: quippe ab inenarrabili, ac infinita semoti abiunctíque clemētia vnum modo, & vix id quoque scimus, Nihil nos scire prorsum, aut posse: mox verò vt quicquid tot noctium euigilati emensíque labores, & haustæ lucernarū fuligines, dierúmque sudor nobis pepperissent, in albū publico captātium ingenij cultū bono promere pergeremus: eo quidem procliuius, quod elegans est M. Catonis oraculum, Nihil agendo, homines male agere discunt. In hunc etenim vsum durissima sumus perpessi: vt, quod diuino ex fonte in nos est perductum, benigne in alios itidem corriuaremus, reiectis omnino inauspicatis nescio quibus, in arcana protinus, quicquid est illis paulo acriore studio cōparatum, intrudentibus, imò etiam contumulantibus. Quod in senatusconsultis, quę tacita vocant, quandoque factitatū nouimus. Mihi sanctarium exquisitius nullū fuerit, quàm artium bonarum ingenia candidata: quibus summa hilaritate, velut in Platonis diuini rempublicam transcriptus, quod mihi est, impertior. Argumentū huius stomachi mei habebunt eruditi omnes, quòd eos, quibus exploratius comperta hæc meditatáque sunt, peculiarius appellare operis initio, non ab re est visum: non vt fluentis largissimis aridus ipse aquas ingeram, sed indidem potius vt deriuem, quo retorrida rigentur inuenta, imò verò, ne si fortè (vt assolet) præsidibus nullis in aciem prodierint, tanquam αὐτοκάβδαλα, vt Aristotelico vtamur dicendi more, id est, rudia impolitáque, nec vnguibus impetita diu, protinus impressionem faciente male feriatorum sciola manu, allisa vel dispalata pereant. Quemobrē parte hac Euripidion illud facile reiecero, quo is Archelaum fertur alloquutus, οὐ βούλομαι πλουτοῦντι δωρεῖσθαι πένης, μή μ᾽ ἄφρονα κρίνῃς, εἰ δ᾽ ἰδοὺς αἰτεῖν δοκῶ

Siquidem vobis doctiſſimi viri, quibus & rerum innumerabilium, & luculentiſſimæ orationis ſuppetunt diuitiæ, noſtrum hoc qualecũque, fortéque etiam ſimplarium offero munuſculũ, non auri vim à quoquam, non id genus alia viciſſim repetiturus: ſcitum enim eſt Græcanicum illud, πιπράσκειν δ' ὁ κακὸς πάντα πρὸς ἀργύριον: ſed animum præcipuè in legendo mitem, benignúmque: qui eſſe doctis omnibus germanus debet, nullo liuoris fuco, nulla feſtinantius lacerandi labecula maculoſum obſcuratúmque: mox verò & aduerſum noctuinos oculos, & frontes obduratas, ac neſcio quos ἐκ τῆς τριόδου edentulos, ſemper veſcentibus virulẽti quippiam allinentes, ingenuam propugnationem: nec precarium, ſed iuſtum auxilium: vt toto ſtandum putetis pede, ne quid tetræ prorſum rubiginis affricent inauſpicatiſſimi tritagoniſtæ: vt Demoſthenis in Aeſchiné protinus verbo vtar. Quos ſat ſcio ſi valeant, nulla non hora Philoxenum nobis, & Gnathonẽ Siculum gulæ proceres, ac cupediuoras infames exhibituros: quibus id fuit perfamiliare genuinúmq;, vt vocati in pultaria narium mucoſam excuterẽt ſuperfluitatẽ, vt rei fœditate auerſantibus cæteris, ſoli vel vltra vota ſaburrati epulis abunde diſtenderẽtur. Quanquam in male conceptas voculas, apalæſtrorum (vt ſic dicam) ad venena natas, nec conatu ita multo video eſſe opus, toto præſertim organo inſtructis. Nunquã (mihi credite) intra teli iactũ progredi, permittẽt ſibi: ſatis illis ſupérque eſt, terroris ac tumultus omnia implere, oſtentare magis quàm bellũ gerere: vt quibus amatoria Bucolicorum verſuum verba modo recinere, ſit frequentiſſimũ. Sed nec clauum rectum tenentibus, regiáque incedentibus via, magnopere Theoninus dens videtur reformidandus. ἀείδω ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι. Diras aues, ac velut Scironis prærupta letalia, nil moror, doctiſſimo cuique controuerſa ſemper, ſilentio demum prudentibus eluctanda. Nam vt protinus de me iam ordiar dicere, ideſt in opere hoc condendo adhibitum temperamentum, vt temporis ſpatium longius ab exorſo eo decurſum, vice iudicum planè perfunctum videatur: quibus noua fœtura prodituros mox in publicam materiam libros ſubiici, virgula Ariſtarchi perpendendos, in præclara legũ illa concinnatione diuinus ſanxit Plato: vt commoniti hinc decoris huius ſtudioſi cõformatos acrius, iterúmque ac ſæpius recoctos proferrent. Pictorum certe inſtitutũ memorabile narratur, vt per interualla ſubinde tabulas peruiſerẽt: credo, vt partus amore quadamtenus refrigerato, perinde ac ſpectatores, perpenſione acri vel minuta diſpicerent, in quibus perpeti aſſiduitate hebeſcit plerunque generantis acies. Id nos in hiſce libellis, non tam in noſtrum euigilatis nomen, ac vt famæ publicæ tympana pulſaremus, quàm vt ad procinctum tendentibus præſidio forent, omnino pro virili ſequuti ſumus: vt recognitione interuallata identidem penſitati cõcoctiq;, ac velut caneſcentem ſuámque indepti maturitatẽ, in manus hominũ, citra inſcitię labẽ prodirẽt. Nam & Agatharcho ſibi nimiũ placẽte, quòd tabulas depingeret celerius: ἐγὼ δὲ ἐν πολλῷ χρόνῳ, Zeuxis inquit. Et Cinnæ Smyrnam nouem annis ſcriptam, proditum eſt: Iſocratis Panegyricum, etiam decem. Qua tamen in re, vt obiter Catoniano caueam ſupercilio tumentes, & hiſtriculos neſcio quos, ac liuidos, quorum ſemper in obelo mens, & Feſcéninum virus: non ita iis quæ promuntur nobis, omnium requirimus aut paciſcimur aſſenſum, perinde ac loquatur quercus: ſicque dicamus, tanquam ambroſia nos ali deceat. Noſtra non adeo amamus, vt ſi vſus ferat, vel cũ famæ diſpendio non alliſuri videamur. Maius eſt in publico bono momẽtum, cui à diuini cultus obſeruãtia mancipati obſtrictique, interdiu noctúque allaborauimus. Me autore primũ in ſpongiam incumbet, ac vna circũducetur litura, quicquid parum integra fide, aut ſcitè minus doctéque in literas promptum, fuerit animaduerſum: etiamſi eum paſſim adhibuimus modũ, vt quæ traduntur, omnia ferè claſſicis ac maiorum gentium obfirmata ſuffultáque autoribus, veluti ſtatuminib. quibuſdã rigidioribus, citra vitij aut ruinæ metum ſtent validius, reflatum paulò etiam vehementiorem facilè contẽptura. Et ſciant philologi omnes, mancipio nos permittere, ac euictionem præſtaturos, ſi quis litem intendat. Proinde ſi quid exierit, quod genium habeat, nec ſit quarta natum luna, ſeligat id lector accuratus, quo auctior fiat, & cultior literaria ſupellex: ſiquid tamen excitatam opinionem, quæ aduerſaria ingens plerũque proponitur nobis, implere potuerit minus, ac πτερυγίζειν videbimur quãdóq;, & ſẽtitur alicubi Lacratidę frigus, aut (quod Galenus inquit) δοξοσοφίαν magis quàm verita

tem

tem animaduertemur captãtes, meminerit vnuſquiſque, homines eſſe nos, quib. cõniuere in pluribus, inſitũ eſt: nam & veterum ſapientiſſimi multa quidẽ ſciſſe dicuntur, omnia vero haudquaquam. Alius alio plura inuenire poteſt, nemo vnus omnia. Quamobrem deſinant acutis naribus, ſubductiſque ſuperciliis, & caperata fronte, ſtriatáque scioli, quibus putet ſæpe vnguenti plena alabaſtrus, noſtra quocunque cõcepta ſydere ſint, immitius conuellere: memores, nemini vnquam vitio datũ, diuinã bonitatẽ, quo melius valeat, coluiſſe. Bene ſentienti non erit partus hic Hypenemios omnino, aut quod Plato inquit, γόνιμος ἀνεμιαῖος, vel ὀρέσειον ὄνειρον: quando ad quingẽta plus minus ex autoribus electiſſimis opinatiſſimiſque, perpẽſione accurata, rapaſtinãtur loca parum aliis animaduerſa: ne quis claudi more nos pilæ arbitretur inhærere, alieníſque cernere oculis, nec ex ingenio quicquã promere. Verum in hoc eum ſeruamus modũ, vt omnium ferè parcamus famæ, neque enim infectam cruore gloriolã captamus, aut ſatyrã condimus. Quod ſi quis proſciſſum ſe traductúmque ac digito monſtratũ ſuſpicabitur, velim expendat acrius iniunctam promendi veri neceſſitatem: neque enim parietẽ linere propoſitum eſt, aut puluillum cubito iacentium ſubdere. Porrò & animi cãdorem ab omni prorſus æmulatione, & figurati præconis morſu, ac virulentia ſecretum. Ego magnis nominibus, quando proferunt ſe (vt nunc eſt) mira fertilitate diſciplinarũ omnium ſtudia, libenter aſſurgo, inuenta, & in ſcribendo curam approbo, exoſculórque: ſic enim exoleſcet quàm primum barbaries, cuius (vt ſic dicam) vitiliginibus ſordeſcẽs Latinæ linguæ claritas diu, velut mucore, iacuit adobruta. Quod ſi veſtra inſequutus veſtigia doctiſſimi viri, ceu in eandem harenã vocatus pugnatũ, dolium ipſe quoque, ſicuti ille fecit apud Lucianũ, verſare ſum adortus, nil eſt quod iſto nomine cuiquam frontem contraham: quippe notiſſimum eſt, delicatam eſſe doctrinam, ictus pugnanti dictare de muro. Obſcurior quidem mea forſan fama eſt, fictilibus tamen prolibatum ſimpulis cõmeminimus: ac inter vina & epulas, non ſpretum ſæpe aquæ potũ. Notum & illud eſt, ſumma perſequentes, honeſte vel in ſecundo conſpici faſtigio. Quæ immẽſis laboribus ſunt cõparata mihi, quanquã ſumme diſtricto variis curis, ea nec ferè pretrita, vel abolita pridem in album promuntur, & ſcientiſſimorũ decuriæ adnumerãtur, ne velut ἐν κωφῷ θεάτρῳ diutius adblandiamur nobis. Quod ſi fallimur, nec plauſum expectare noſtra valent, ſuccinam illud ipſe mihi, κεκύλισαι ὁ πίθος ἐν χρανίῳ. Cæterum quo certiore cubito hoſce libellos metiri, etiam in veſtibulo, valeat vnuſquiſque, velut per teſſeram edicto itinere, iam operis rationem exequi pergam. In quo ſanè commonitos harum Lectionum ſtudioſos velim omnes, non intra grammatices pomœria contineri, quæ bonorum iuuenum emolumẽtis elucubrauimus: neque ἀτρέμας, quod aiunt, ἐν ἰδίοις μένειν δεμνίοις: ſiquidem omne ſtudiorum ferè attẽtatur genus, præcipue vero Platonis, ac Platonicorũ rimamur arcana: vt quum ab illis amentatas haſtas acceperimus, eas noſtris euibremus lacertis: quod ad illorũ aliquandiu lucernam peruigilauimus, propter rerum nobilium eminentiſſimam in philoſophia ſublimitatem: quæ vetus illud Pythagoreorum ſymbolum, ex diuinitate profluens recipit fertiliſſime. Ex quo inter legendum, ſi modo aſſequare quæ dicantur: nec tranſeunter, vt Nilum canis, quod ait Galenus, delibes: mire animos afficit, ac in ſummum à terrena ſequeſtratos humilitate prouehit, inenarrabilem diuinorũ amorem ingenerans. Et ab Ariſtotele traditum ſcimus, præſtare paucula ex nobiliore ſcientia prægustaſſe, quàm de ignobiliore multa. Nec tamen negliguntur interim Peripateticorum placita, ſubtilitate immenſa naturalium arcana extra omnẽ aleam perſcrutãtia. Quin, vt noſtris nil ceſſatũ horis, ſciant omnes, nec velle nos, quòd dicitur, ἑνὶ καλόποδι πάντας ὑποδεῖν, Medicorum ingreſſi ſcholas, & vireta præcipue iucunda, quæ interuiſimus accurate, vt Chriſtianæ veritatis theologos taceamus: quos vtique vigilare ſolos recte dixeris, ſomniantibus cæteris, ac profunde omnino: verſuram inde facimus, & excellens præfloramus argumentum, quoniam ſortem vſus pariat, etiam ſi raptim, & velut per tranſennam prætereuntes. Quo factum eſt, vt à naturæ principe initia ducentes, quo ab intelligibilium profunditate inenarrabili ad ſenſibiliũ mox declinaremus certitudinẽ, ſiquid tamen certi ſcire licet, aut habere, quum vera hic haudquaquam ſint, ſed verorũ imagines & vmbræ, in mundi contemplationem, nullo vnquam ſatis eloquio explicitã, vela fecerimus propanſa, conſe-

quente dæmonum natura, in qua multiplex retegitur ſubtilitas rerum, alioqui poeticis adumbrata figmentis. Statímque ingerente ſe nobis humanæ excellentia poteſtatis, quam eſſe miraculum ingens, & diuinum quoque, vetus comprobat Theologia, multum parte hac ſtilo indulſimus, latéque animalium principi, & in vniuerſi meditullio planè regnāti proprias & animi & corporis dotes extra omnem admirationis captum, regeſſimus: vt rationale animal infinitæ bonitatis eſſe delicias ſe, animaduertens, illi rebellem minus agere, tandem condiſcat: ſi Tyanei aures non ſpreuerit, quibus ille ab ſenſu interim ſecretus, inenarrabili concentu Apollinē diuinū mire vniuerſa contemperantem audiebat: quando eam nobis peccati peſtifera vis inuſſit labem, vt homine nil ferè comprobetur fragilius: quod atrociſſimi belli interſita hiſtoria, manifeſtum facimus. Ab hac vero argumēti altitudine, multis fortè caliginoſa, in varios digredimur linguæ vtriuſque flores: ſubinde tamē, quæ philoſophiam reſipiant, interſerimus. Qua in parte ab Academicorum veſtigiis non reuellimur, & Socraticorum, quib. frequentiſſimi fuit moris, quæſtione digeſta, diuerſas ad id quod agitaretur, ſentētias afferre, ac rationes: vt pluribus propoſitis, inuicémque collatis, inde ſecerni facilius poſſet, quod rationi conſonum magis videretur. In aliis vero Græcos plurimum autores ſequimur, non quidem vt interpretes, ſed ex eorum perenni velut fonte iudicio noſtro, vtcūque eſt viſum, haurientes: ſæpius etiam vel in luto quærentes aurum, vt dicitur, quod eſſe prudentiæ multæ creditur. Nec noſtros tamen retundimus inſigniter cultos, ac luminibus multis niteſcentes: velútque emblematis quibuſdā mire gratos: aut ſpatioſa, eruditáque Iureconſultorū volumina, quando & hi aduocātur ad partes: quorū eſt anima Dei cultus, at ſpiritus patriæ legis cura, cor voluntas recta, manus rectæ volūtatis effectus, totum æquitas & grauitas. Atque, vt paucis rem complectar, quicquid lectione collectū eſt, ſtilus in vnum rediget corpus, & inde ANTIQVARVM LECTIONVM titulus hiſce libellis eſt adoptatus: nam & Pomponium libros Variarum lectionum, concinnaſſe legimus: ſed & Commentaria Lectionum Antiquarum, à Cæſelio Vindice compoſita, Gellius aduocat. Siquidem adhibita ingenij noſtri aura, quæcūque ea eſt, in ſaporem vnum, imagine quadam apum, mire diuerſa confudimus libamenta, vti ex ſuccis odoraminū variis, reliquum tamē fiat ſpiramentū vnum: adſeruato, quantū eualuimus, breuitatis modulo, ne prorſum nimio plus excreſcens fieret ἑκατοντάβιβλος πραγματεία. Indicem porrò præpoſuimus ſed triplicem, primo quid ſingulis opere toto capitibus cōtineatur, paucis explicamus: mox, quæ in diuerſis autoribus exactiore lima perpendantur, expoliantúrve: poſtremò, vocabula, & ſcitu digna complectimur ferè omnia: vt indulgenter, ac beneuole cum poſteris actum à uobis, iam hinc perdiſcant omnes. Id quod, velut principem addecet, commonuiſſe obſcurius Cæſarem accepimus, qui peregrinos quoſdam, & fortuna opulentiore contemplatus canū, ſimiarúmque catulos ſinu circumferētes, ac mire confouentes, amantérq; querere perrexit, εἰ παιδία παρ᾽ αὐτοῖς οὐ τίκτουσιν αἱ γυναῖκες.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI PRIMVS.

EXORDIENDI RATIO.

Ex Deo eſſe omnia, de trinitate carptim, religioſa mox, & reuerens apprecatio.

PLATO philoſophiæ pater, & diuinioris ſcientiæ auctor longe clariſſimus, in libro De mundi conſtitutione, ſcriptum reliquit, Omnes, qui modo mente conſtent, in rei cuiuslibet exordio ad numinis opem decurrere conſueuiſſe. Necnon & alibi epiſtola quadam, In omnibus, inquit, quæ vel dicimus, vel cogitamus, à Deo ducenda initia ſunt. Et rectiſſimè id quidem, quoniam vt tragici cothurni princeps Sophocles prodit, Principium rectum compar item conſequitur finis. Propterea felicius auſpicaturis argumentum, mox futurum publico bono, inuocandus eſt omnium pater: quo prætermiſſo, ſicuti comprobat in Philoſophica conſolatione etiam Boethius, nullum rite fundatur exordium. Siquidem eſt vita quædam vna, regina vnius mundani corporis, potentia, ſapientia, bonitate præcellens, mundi magnitudinem ſingulari prouidentiæ munere ab initio, & ſerie nuſquam interpellata perducens ad optimum. Hanc eſſe ſummum, & principem Deum, conſtanter aſſerimus, de quo diuinè cecinit Orpheus, πάντων γενέθλη, ἀρχὴ πάντων, πάντων τε τελευτή, hunc eſſe vniuerſorum patrem confeſſus, originémque ac denique finem. Ad hunc in arcto conſtituti, tanquam in arenam defugimus: huic inuiſum nihil, nihil inauditum. Omnia ſumma ſapientia, & inenarrabili conſilio diſtributa librantur, reguntúrque. Quod ipſum nec Orpheus idem ignoraſſe videtur eo verſiculo, qui auguſtiſſimam naturam omnia introſpicere, atque audire, ac diſpenſare profatur, πάντ' ἐσορᾷς, ϗ πάντ' ἐπακούεις, ϗ πάντα βραβεύεις. Nec me fallit, videri eundem tribus illis nominibus; conſilio, luce, vita, trinitatem etiam præmonſtraſſe quodammodo. Nam quod in libris Antiquitatum Minar Siſſennios ſcribit, vnitatem adoraſſe in primis, vir ſua ætate auctoritatis inconcuſſæ Pythagoras, vnitatem illam eſſe trinam aſtruebat, adorandam, colendámque præcipuè. Eſt ſiquidē vnitas omnium prima, mox æqualitas, inde connexio. Hæc verò Chriſtianæ veritatis doctores ex imagine quadam ad hæc noſtra patrem dixerunt, ac filium, & ſanctum ſpiritum, ſiue amorem. Nam in patre & filio quædam agnoſcitur naturæ communio, quæ vna eſt, ita quod natura ipſa æqualis patri demonſtratur filius, & inter eos certa concipitur connexio: quippe naturalis amor alteri alterum conciliat, cōnectitque: vt verò ad ſimpliciſſimam hanc, & abſtractiſſimam conſcendamus intelligentiam, quæ ſenſu, vel imaginatione, aut ratione cum naturalibus pertinguntur appendicibus, neceſſario ſeiungenda abiiciendáque. Propterea doctè Martianus philoſophiam refert, ad trinitatis cognitionem ſcandere affectantem circulos euomuiſſe, ac ſphæras. Equidem ita ſentio, vt ſe habet viſus ad ſolis lumen, ita prorſum habere hominis ingenium, ac rationem ad diuinæ bonitatis radium. Proinde abſque illius illuſtriore lumine nil facile à nobis animaduerti, aut cognoſci. Ipſa verò gratia diuina illuminatio eſt, & dona gratiæ lumina ſunt, eos illuminantia qui in eius vocantur participatum. Quin gratia omnis ab vno profluit fonte, & illuminatio omnis ab lumine vno. Multi vtique radij ſunt, ſed lumen vnum. Spargit ſe quoque lumen vnum, vt multos illuminet.

Lucent illuminati multi, nec tamen videtur, nisi lumen vnum, & fiunt lumen vnum in lumine vno. Ita vnum se bonũ multis præbet participandum: vt cum illo coalescentes vnum sint, qui vnam ducũt ex illo similitudinem. Propterea theologorum veterum plerosque scimus ingenio perspicacissimo, bonitatem in centro, pulchritudinem in circulo collocatam tradidisse. Nam centri nomine Deum esse intelligendum, prudẽtioribus insinuarunt. Circulos verò in ambitu assidue circumactos, mentem significare, animam item, ac naturam & materiam. Id quod Plotino placuit in primis. Siquidem Deus potenter omnibus inest vnus penitus simplex, ac immobilis. Omnia verò indidem emanantia aliquo modo composita, ac motus non inscia. Immo verò sicuti profluunt ab eo, ita refluunt in eundem, vt in circulo lineæ. Deus itaque centrum omnium, vnitas simplicissima, actus purissimus sese inserit vniuersis, nec præsens modo est, verùm & omnibus a se creatis potentiam intimam, simplicissimam, præstantissimam indidit, quam rerum vocant vnitatem, à qua propendent omnia, & ad eandem redeunt, caligántque prius, quàm suo inhæserint creatori. Igitur bonitas quidem rerum omnium ipse Deus, per quem cuncta sunt bona: pulchritudo autem est Dei radius, à quo rerum omnium species effinguntur, rursúmque ab eo, vt luminum patre, descendit datum omne optimum, & omne donum perfectum: proinde qua possumus mentis puritate, immo vero illa ipsa vnitate, quam vocant mentis caput, & florem quoque, sicuti Zoroaster, qua sola super animæ, mentísque proprietatem extante, putat Iamblichus inter Academicos cognomento diuinus, & sacerdos magnus, vnitatem posse attingi, integrè, synceriter, sanctè, simpliciter ipsum hunc omnia supereminentem, infinitum, inenarrabilem, maiestate augustissimum, splendore micantissimum, virtute incomprehensibilem, tantæ rei exordio, cui sumus genuina impares debilitate, sic apprecemur venerabundi: quando & clarissimus medicæ scientiæ scriptor Auicenna, etiam si falsis obancillatus sacris, maximi operis, & conquisiti exordio diuinitati gratias agendo, auspicatius se tantarum rerum initia ducturum est opinatus. Qui cuncta inenarrabili bonitate producis, totius rerum naturæ causa, & origo initialis, qui sapientia infinita, & prouidentia perspicacissima regis, roboras, viuificas, lenis, mulces, excitásque, Summe animorum pater, animantum sospitator, iustitiæ fons perennis, super omnem constitutæ mentis captum, tibi soli cognitæ, & cui se largius vastissima tuæ clementiæ flumina infudere: vita totum, quod est in me, salua lux totum illumina: verbum tuum me regat: sapientia emendet: spiritus creator repleat, accendat amoris ignem, sensus collustret, infirma nostri corporis virtute firmans perpeti. Tu qui solus trinus, vnus es Deus, benedictionem à me non seuocaris, adiuua benigne, miserere ampliter: da tuæ maiestatis idolo, quoniam in nullo falli diuinum est, primum quidem in voluntate acquiescat tua: deinde, vt quæ mox dicentur, tibi placeant omnia, sintque (quod dicitur) sarcta tectáque, laudes tuas recinant: quando es auctor omnium, & sine te Cimmeriis offusi tenebris caligamus altius. Studiosorum deseruiant emolumentis: qui & facilè assequantur, quæ varia nobis, te illustrante, lectio suggesserit. Ipse verò, qui diu iam hoc voluto saxum, & incudem eandem interdiu, noctúque tundo, ex mentis proposito totum opus transigam, mihíque ipsi constem perpetuo, ex vmbratili nunc primum meditatione in puluerem instructu meo, & ornatu prodiens, & forensem (vt sic dixerim) aciem, nostris iuuenibus qui modo sint φιλαληθεῖς, Latinæ rei velut seminarium comparaturus. In quo diuersissimorum generum de pactis seminibus, inde sibi in agellos suos succretas viuiradices transferat, qui hisce legendis otium, ac subsecundarias impartiri horas non censuerit inane, ac citra operæpretium. Quando in iis, quod olim in templo Pacis factitatum, Herodianus scribit, quicquid est nobis opulentiæ ad hanc horam, reconditum voluimus, vt thesauri fierent, non libri, ac ne intus modo caneremus, quod factitabat cytharistes Aspendius, sed & foris, quoniam in sudata veste durasse abunde videmur. Cæterùm legentes vniuersim hic commonuero, quod in Moralibus est ab Aristotele traditum, esse quidem eruditi, exactum ipsum eatenus in vno quoque genere flagitare, quatenus ferat ipsius natura rei, simile nanque censetur, mathematicum suadentem probare, & ab oratore demonstrationes exigere.

An Deo

An Deo congruat nomen aliquod, obseruata ex Theologumenon libris.

Cap. I.

SI vero parte hac studiosius quærat aliquis, ecquis de principis, ac rerum parentis Dei nomine monumentis prodendum se ingerat ex veteribus memoriis, respondere breuiter, apteque ambiguitati propositæ sic propemodũ B posse videor, Maximum illud, & maximum quidem simpliciter, cui opponatur nihil: sic demum nostræ mentis captum supergredi, vt nomenclaturæ rationem exsuperet prorsus omnem: quippe ab humani ingenij solertia rationis quadam singulari vi indita sunt nomina, vt vnius ab alio euidens fiat discretio, vbi vero vnum sunt omnia, obsecro te, quod nam inibi nomen excogitaris proprium. Mercurij vtique profundior nos sententia latere haud potest: Quia, inquit, rerum vniuersitas est Deus, proprium eius esse nomen C haud vllum potest, quoniam aut omni nomine Deum, aut omnia eius nuncupari nomine, foret necessarium: quando is simplicitate sua rerum omnium complicat vniuersitatem: at quod ineffabile nos dicimus, tetragrãmaton Greci, id est literarum quatuor, ioth, he, vau, he: proprietatis tamen subire vim creditur, quia Deo non coaptetur creatorum ratione aliqua, verùm essentiæ vi propriæ. Id vero tralatum dici vnus valet ac omnia, seu omnia vniter (sic enim mihi nunc dicere permittant Latinæ rei studiosi) vel propriæ adhuc magis vnitas. Nec D tamen sic vnitatem hic inaudias velim, vt loqui homines assueuere: nam sicuti intellectum omnem superemi net Deus, ita & nomen omne. Siquidem per rationis motum, qui intellectu longe inferior est, rebus induntur discernendis nomina. Verùm quia contradictoria reclinare nequit ratio, hinc nullum dari nomẽ colligas, cui nõ opponatur aliud eiusdem rationis motu: quippe vnitati pluralitas opponitur ac multitudo. Hæc autem Deo haudquaquam cõgruat, sed ea verius cui pluralitas sese nulla obiectet, vel (vt sic dicã) alteritas. Hoc vtique E intellectus mensum excedit: quis enim infinitam intelligat vnitatem, per infinitum oppositionem quæ omnẽ excedat? Inibi omnia citra compositionem sunt in vnitatis complicata simplicitate. nec aliud ibi agnoscitur, vel diuersum. Quòd si quis eam concipere vnitatem queat, quæ etiã si vnitas est, nihilosecius omnia est, Dei nomen is attingat plane. Et ipsa tamen vnitas quamuis propinquius censeatur nomen maximi, ab vero tamen maximi nomine, quod est ipsum maximum, per infinitum disparatur, reuelliturque. Liquet igitur hinc, deo F haud quadrare, nisi diminutissime, particularia, discreta oppositum habentia. Quare Areopagita Dionysius affirmationes esse incompactas pronunciat, quippe si Deum esse autumas Veritatem, obiectat sese falsitas: si virtutem, occurrit vitium: si substãtiam, obijcitur accidens: quod & in reliquis fit. Attribuũtur Deo tamẽ ista per tralationẽ ab creatis quandã ex perfectione, quam præferũt nomina ipsa. Quod ipsum & in trinitatis augustissimæ nuncupationibus dilucet: nam quia vnitas est G deus, gignens dicitur, ac pater. Ex eo autem quod vnitatis æqualitas est genitus, siue filius: ex eo quod vtriusque connexio est, sanctus spiritus. Quòd si perpendis exactius, à patre filium gigni, hoc fuit omnia in verbo creare: quo argumẽto verbum & artem ac ideam, creatorũ respectu, affirmat Aurelius Augustinus. Nam creatura, quia deus pater est, esse incipit: ex eo quod filius, perficitur: quod verò sanctus est spiritus, vniuersali cõgruit ordini, coaptatúrque. Quę sunt in re qualibet trinitatis vestigia, quod Aurelius idem comprobat sanè, Geneseos caput enarrans primum. Illud porrò nec omi- H sero, cuius mihi auctor est magnus Basilius in Hexaemero, sanctum spiritum ab Mosaica dici sapientia, Dei spiritũ, vt quum scribitur, Et spiritus domini ferebatur super aquas. Quòd si amplius quæsieris, quò nam hic pacto super aquas ferebatur: respondebimus ex sapientis Syri doctrina, quando Hebraicæ veritati proprior sit A gentium illarum lingua ferebatur, exponendum profouebat, vitalem aquis fœcunditatem exhibens. Ex quibus dilucet illud quoque, de quo indagine non incuriosa quæsitum à multis est, nec ab creandi actu sanctum abiungi spiritum.

Quo pacto mundus sit congeries malorum, & terra improbitatis prouincia, quum multi Deum esse mundum dicant, & Moyses quoque ac sancta literæ miris efferant laudibus

Cap. II.

QVoniamverò ab dei maiestate immensa & inenarribili recte, sicuti decuit, auspicati sumus, quando & initiis omnibus veteres præfari solitos, Pausanias scribit, captandi gratia ominis boni, θεὸς θεός: quod Aelius quoque comprobat Dionysius, & principium omne C Plato scribit, ac repetit Proclus, esse diuinũ: non inscite opinor, nec improspere, aut, quod ille ait, insubide secundũ operis instituti caput mundo dicabitur. Quem in libro de vniuersi natura Plato deum beatum appellare nõ dubitauit: animã quoq;, vt Plotinus interpretatur, ab opifice bono ideo esse traditam, prodens, vt mundus posset intellectualis euadere, quod quidem necessarium fuerat: sed citra animam, inquit, id verò effici non poterat. Verùm ante hos longe in sermone, qui Pimander inscribitur Mercurius nil, inquit, eorum quę D in mundo sunt, interit: si enim secundus est Deus ipse mundus, nec non immortale viuens: impossibile est, immortalis animantis partem aliquam interire. Quæcunque mundo insunt, mundi sunt membra: homo pręsertim, animal rationale. Primus omnium vere sempiternus, immortalis ingenitus est deus, omnium auctor. Secundus vero deinde ad illius imaginem mũdus, sempeuiuẽs nõ sempiternus, nã quod sempiternũ est, ab altero factũ nõ est. Quinimo in Naturalis historiæ initio Plinius, Mundũ credi numen, par esse putat, sed æternũ, E immensum, ingenitum, nec interiturum vnquam. Cæterum quod fatendum sit, ego quidem non vtique mundum, vt Deum contenderim esse venerandum: at verò tanquam inenarrabile summi Dei opus suspiciendum, facile censuerim, etiam si somniantis hoc putat Epicurus, non philosophantis, quiq; ne primoribus quidem labiis physiologiam gustarit, idest naturæ rationem. Quando & Astronomicõ primo M. Manilius sic scribit:

At manet incolumis mundus, suaque omnia seruat:
Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.

F Bonum item, multiformi imaginum varietate distinctum, concinnatúmque, necnon circunflexu complectentem quicquid venerationem, laudem, amorem, pulchritudinis excellentia, aut dignitatis amplitudine cumulatum parère potest. Nec enim frustra in libro veritatis & vitæ Moyses ait, nunc singula in mundo bona nunc cuncta valde bona ex artifice summo propagata. Nam nec aliorsum pronunciatum & illud, Cęli enarrãt gloriam Dei & opera manuum eius annũtiat firmamẽtum. Deprehensum certe ab peritioribus est, in mun- G di creatione principem deum arithmetica esse vsum, geometria item ac musica: siquidem arithmetica ratione compacta, connexáque creduntur elementa: geometria vero figuras effinxit, vt inde firmitatem consequerentur, stabilitatem, ac pro naturæ vi mobilitatem. Proportiones adnexuit musica, ne terræ plus in terreno sentiretur elemento, quàm aquæ in aqueo, & in aereo aeris, & ignis in ignea natura: nec elementorum vllum omnino in aliud resolui vlla quiret ratione. Vnde colligi posse, mundi molem haud perire. Proinde H quum audis, à Deo esse vniuersa in numero creata, & pondere ac mensura: intellige, ad arithmeticam numerum referri, pondus ad musicam, ad geometriam verò mensuræ adiectũ nomen: quippe astringẽte grauitatem leuitate, cõfouentur omnia, fulciuntúrq;: in meditullio nanque ignea potestate cohibetur terra, sed & huic ignis innititur. Ita profecto est, magnitudo ex-

quisitissimi, nec laudati vnquam pro dignitate operis, necnon latè patens vis, & motus mirabilem opificis prę se fert potentiam. Dispositio verò excultissima mirificam ostentat sapientiam. Vsus verò ad optimum vbique conducens latius exuberantem nobis ingerit bonitatem. Proinde summi Platonici vniuersum hoc, ceu angustissimam Dei statuam eximie venerati sunt: & quæ in eo cæteris maiestate naturæ præstare videntur, tanquam idearum (vt ipsi volunt) certiora simulacra. Cæterùm in tanta rerum gloria, quónam pacto id dissimulauerim, quod in veteris theologiæ libris videor legisse? Ipsum hunc, quem tantopere admiramur, mundum, malorum appellari congeriem: terram verò, eadem insectatione, improbitatis prouinciam dici. Quod & vulgò ita subinde iactatur, vt planè adagij vicem obtineat. Nam ab Platone quoque dictum est in libro de scientia, Mala omnino deleri non posse, verùm ea necessario euenire, nec tamen apud deos esse, sed apud mortalem naturam, inferiorémque hunc locum assidue circumuolui. Hisce quin item Ambrosij sententia concinit bracteata, Mala inesse mundo, quis omnino sapiens audeat inficiari, frequenti adeo ad mortem in hoc sęculo lapsu? Hoc tam dissentaneum, tamque pugnans, sic tamen antiquorum rationibus confouere, atque tueri possumus. Bonum, inquit Mercurius, in vno tantum Deo est, immo ipsum bonum Deus ipse semper: nam & in Euangelio Matthæi Christus, ὐδ' εἰς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός. Quum bonum dicimus, bonum id, quod omnia continet bona, & quod bonum semper, intellige. Hoc verò vni adest deo, nullius vnquam inopi, iniuriæ non obnoxio, qua in iram præcipitetur, numen eius late dominatur, nil eo sapientius. Sicuti verò malorum nullum inest illi, ita nusquam alibi reperias bonum, ne in ipso quidem mundo, qui vtique passionibus genita replet, vt pertrito scholis verbo interim citra sciolorum morsum vtamur: nã & generatio ab passione non sequestratur: vbi autem passio, nullo modo bonum: vbi bonum, non habet ibi locum passio. Sicuti verò materiæ omnium concessa est participatio, ita & boni participatione mundus bonus: bonus, inquam, quatenus & ipse omnium effector: at minime in aliis bonus, passibilitatis, & motus ratione. Nusquam in eo pulchrum compereris, nusquam bonum. Siquidem, quæ modo titillant sensus, simulacra sunt, & miraculorum vanitas. Ipsa quippe natura, vitaque mundi, vt placuit Plotino, quasi maga, imagines ipsius boni, veri, pulchri vbique fingit, velut escas, quibus animas huic mundo per auaritiam, voluptatem, inanem gloriam mancipatas fallit. Deum cogita, circa pulchritudinem demum versaberis. Certè libro octauo Enneadis quartæ de animæ descensu in corpora, Plotinus idem constanter asseruit, sensibile totum à Platone contemni, & commercium animæ cum corpore damnari, qui & arcanum illud veneratur oraculum, quo traditur, Animam hic in custodia quadam, & carcere distineri. Quin, inquit, spelunca apud Platonem, sicut & antrum in Empedocle, apud quem ψυχοπομποὶ potestates inquiunt, ἠλύθομεν τόδ' ὑπ' ἄντρον ὑπόστεγον, vniuersum hoc nobis significat. Solutionem è vinculis, & ex spelunca ascensum, ipsam accipi puto animæ ad intelligibile progressionem. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, inquit Ecclesiastes. Sed ait Hieronymus, si creatura omnis bona est, vt quæ ex boni creatoris fontibus profluxerit, quónam pacto vniuersa vanitas? Si terra vanitas, nunquid & cœli, & angeli, throni, dominationes, potestates, cæteræque virtutes? Sed quæ per se bona sunt, melioribus collata vanitatis asciscunt nomen. Stellam lunæ confer, cæca est: lunam soli iunge, non rutilat: solem Christo si componas, tenebræ sunt. Adde quod vbi Plato ait, Mala in mortali natura versari: id exponens Plotinus, esse inquit necessario aliquid subcontrarium bono, id est sub boni imperio collocari aliquid, ab eo maxime distans, ac penitus dissimillimum, id est infimam mundi materiam. Hoc autem loco monendi sumus, contrarietatem ab hoc philosopho, vt eius doctrinæ studiosis placere animaduerto, accipi, non repugnantiam duarum in eodem genere qualitatum, sed distantiam rerum vndique maximam, opposita faciente, ferentémque, quomodo est materia subcontraria deo: hæc nãque essentia non est, ille vero essentiæ principium: hæc malorum origo, ille bonorum. Salus vna, via item vna, pietas cognitioni adnexa. Tunc humana mens recta concipit, & meditatur: vbi ab principe natura infusum exceperit radium. Quòd si immundorum spirituum afflata prauitate subdiderit colla iugo, succrescunt inde, progerminantque adulteria, stupra, homicidia, id genus alia complura. Quo forsan argumento Luciferiani vniuersum mundum esse diaboli astruebant, & factum de ecclesia lupanar. Illud neutique silentio inuoluendum, vbi ex sacra pagina hoc aduocauimus, Cæli enarrant gloriam Dei: sic ab eruditis intelligi, vt cælorum appellatione, spiritalia significentur entia: quia Hebraice articulus adiiciatur, ha: velut in Genesi, In principio creauit Deus hasamaim: quod si dematur, tunc cœlos accipi visibiles.

Humana natura astruitur non vilis, nec contemnenda. Hominis causa omnia esse à Deo quodammodo producta. Hominem futurum fuisse immortalem, si non peccasset. Ante peccatum, an noxium quippiam produxerit terra. Incorruptibile quot dicatur modis.

Cap. III.

Æterum posteaquam huc prouecti sumus, vt rationalis naturæ gradum ostendere aliquo modo videri possimus humilem, infaustum, & nullo ferè cum cælestibus communicatu, quum illic viuacitas sit æterna, & indefecta, hic caduca, & subcisiua ingenia, præstò sit & mira sublimitas, tanta fastigij intercapedine interuallata ab infimis: Putemur interim oratorio more, hominis patrocinium suscepisse, aut certe Academicorum scholas ingressi opinationes illorum interdum amplexari, qui verisimilitudinem captantes, & inde Sceptici nuncupati, nil omnino astruebant. Enitamur ergo iam hinc promere, quæ hominem, & illius terrenum locum faciant angustiorem, suo metientes omnia modulo: &, vt Pindarus inquit, κατ' αὐτόν, vt simul Plinio occurramus, tradenti, Hominem non ideo esse proximum deo genitum, vt vilitate iuxta belluas esset, velut suillæ nari aureum planè insertarit annulum Deus. Simul etiam Platonicis satisfaciamus, salamandra quandoque frigidioribus, à quibus proditum scimus, Mundi partem, quæ supra lunam sit constituta, esse mutationis nesciam, genuina luce perspicuam, perpetua trãquillitate beatam, dicique agentem: quoniam quæ hic sunt, cæli vultibus (vt sic dicam) sint obnoxia. At infra lunam diuersa omnia, vbi sit vitæ mortisque collimitiũ, tumultuentur elementa, cooriantur procellæ, omnia quodammodo præcipitentur in interitum: ideóque rectè patiens mundi portio censeatur, immo verò inferorũ locus: quoniam animæ malum sit, ad materiam se deflectere, quam in Theæteto nominat Plato dissimilitudinis regionem, hoc est diuinitati vndique dissimillimam: dicatur & Lethęus, sed profundus: & terrę tartara, in quæ anima deiecta, in cœnum creditur corruisse tenebrosum. Mors, inquiunt, animæ est, dum corpore mergitur, in materiam labi, ipsaque repleri. quod si suspectet nusquam, sed in cœnũ identidem reuoluatur, etiam inde fieri, vt apud inferos dicatur dormitare. At si veritatem, reiecta omni vesica, & ambitionis tumóre paulum compresso, amplius libeat perpẽdere, comperiemus primum, quicquid est naturæ corporeæ, hominis causa esse productum. Nam quis nesciat, elementorum illuc rationem spectare, vt inde composita confingãtur? Composita verò inanima nonne propter animata, vt imperfecta propter perfecta? Plantæ vtique animalibus deseruiunt: at hæc, immo verò omnia simul, humanis vsibus sunt destinata. Sed quid in humili versamur? cur non surrigimur? & quæ tã miranda videntur, nobis item obsequium præstare compro-

comprobamus?Expende radiantis Deos,vt inquit Apu
leius,quibus cęli chorum comptum,& coronatum ſu-
da tempeſtate viſimus, pictis noctibus, ſeuera gratia,
toruo decore. Suſpice, inquam, in hoc perfectiſſimo
mundi, vt ait Ennius, clypeo miris fulgoribus variata
cælamina:quorum ex aſſuetudine ſpeciem quandoque
mirari deſinimus, nónne noſtris emolumentis iſta de-
ſtinantur? Mihi certè ita cōpertum, quãtumuis illa in-
enarrabili ſint ordine diſtincta,quantumuis dignitate
humanum captum excedentia, tamen quodammodo
propter hominem videri creata.Nã & in Phyſicis pro-
nuntiat Ariſtoteles,hominem eſſe aliquo modo finem:
etenim ſecũdo De generatione & corruptione idem
ſcribit, à Deo vniuerſum eſſe repletũ, quia generatio-
nem fecerit continuam. Hæc verò non eſt, niſi ex cælo-
rum motu:vnde conſequutione quadam colligi, motus
eſſe generationis cauſa factos, quin & mobilia,& mo-
tores quoque modo quodam: quippe motuum finalis
cauſa generatio eſt,& cęleſtium quoque corporum,vt
mobilium,non vt corporum,& ſubſtantiarũ.Porrò ge
neratione ceſſante, ceſſabit motus quoque.Quæ ſi cer
uicoſior aliquis etiamnum putat irridẽda, apio (quod
dicitur) vix ſatis inſpecto,velut Palladi felem coapta-
re connitamur,audiat (quæſo)patiẽter,quæ in ſanctis
literis obſeruata, ſubnotanda cenſuimus:ſic verò Deu
teronomij cap.iiij.legimus:Ne fortè oculis eleuatis in
cælum, ſolem videas, & lunam, & omnia aſtra cæli &
errore deceptus adores ea, & colas:quæ creauit Deus
tuus in miniſterium cunctis gentibus.Homo itaque in
mundi meditullio conſtitutus,veluti rex planè,domi-
nuſque cunctorum,huc illuc porrectis,expanſiſque po
teſtatis ſuæ virib. fruitur omnibus, omnibus imperat.
Id non ſacris modò literis celeberrimũ eſt, ſed dictat
ratio,& rerum ordo mirus. Id verò imperium ac regi-
men ex prudentia eſt, quæ propria cenſetur hominis,
in quo virtus ea generalis eſt, quũ in Brutis per partes
videatur, ſicuti in aranea ad contexendã telam, quam-
obrem iure homini ſubiiciuntur.Confirmat hæc,vt de
Plinio interim ſileam,Mercurij auctoritas,qui diuiniſ-
ſime multa quidem,ſed & illud peruidit,Pater,inquit,
omnium intellectus,hominem ſibi ſimilem procreauit
atque ei,tanquam filio ſuo, congratulatus eſt,propter-
ea forma delectatus propria,opera ſua omnia vſui con
ceſſit humano. Amplius & in literis noſtris M.Tullius
aptiſſimè colligit,Mundum videri effectum eorum ani
mantium cauſa,quæ ratione vtantur,qui ſunt dij & ho
mines, quibus, inquit, profecto nihil eſt melius, ratio
namque omnibus excellentior. Iam, vt alia miſſa fa-
ciam, quis non videt tum magni ſacerdotis ſententia,
tum ſummi oratoris propheticum illud confirmari fe-
rè: Dixi,Dij eſtis,& filij excelſi omnes.Quod ſi inferat
aliquis, malè à me ita colligi: & inanes flari gloriolas,
quoniam nuſquam non imperium hominis pernoſca-
tur proſciſſum,conuulſum,extritúmque: ac rẽ omnino
ad manticam,quod dicitur,& incitas relapſam:Reſpon
debunt Chriſtiani patres, ſupplicium eſſe ex admiſſa
noxa, non rerum ordinem, quippe quo ſibi iure pote-
ſtatem vendicet,qui vix dum in vitalem productus lu-
cem, protinus ſe Deo rebellem præſtitit: vt penè cum
nutricis lacte, vt ſic dicam, flagitiorum ac ſuperbiæ ſe-
mina hauſiſſe videri poſſit? Quod adeo verum eſt, vt
auctor nobis ſit Beda,Ante hominis peccatum nil no-
xium ab terra progerminaſſe,non herbã veneno peſti-
lentem,non arborem ſterilitatis inutilem vitio,ſeque-
ſtrata item natricum virulentia, & viperarum. Quan-
quam quod ad hoc pertinet, etiã ſi vel antea pullulatu
ſuccreuiſſe iſta, non inficiemur,minime tamen ſuperſit
querelis locus. Nã tũ perinde ſit, ac ſi terrã inſimules,
quod non omnes homines boni. Amplius,quod vel in
cælo non omnes angeli boni. Equidẽ ſolis ardor pręua
lidus ſpicas torrendo concoquit: idem tamen gignen-
tium exordia perurit. Ita profecto eſt, eorum quæ de
terra ſeſe promunt, ſpecificam ſingula rationem præ-
ferunt, ac pro virili creaturæ complent vniuerſæ pul-
chritudinem: alia ſiquidẽ eſui adnaſcuntur,vſibus aliis
alia.Quod tibi inutile cẽſes,quibuſdã cõfer inſigniter.

A Quod gulam minus prolectat,nec in menſam admiſe-
ris,medendi ſalutarẽ ſuggerit vim:conio libidinum fu-
rores compreſſi emarcuerunt:plerunque helleboro af-
fectiones corporum inueteratæ interdum ſolutæ com
periuntur.Quare ex iis ſuggillatio creantis Dei nulla,
ſed gratiæ incrementum potius. Quod cũ magno Baſi
lio in Hexaemeri libellis comprobat Ambroſius.Verũ,
vt video,moriendi neceſſitate vrgemur præcipuè.hæc
nobis infeſtos maximè facit,qui hominis ſtatũ hoſtili-
ter inſectantur:aſtruentes id etiamnũ vſu venire,vti o-
B ptimũ quẽque & ſtatim & præcipue pigneretur Deus:
nã & Caſſius Hemina,Quæ nata ſunt,ea omnia denaſci
aiunt.Nec vidẽt primũ illũ noſtri generis patrem, tan-
quam Cęciam quendã,ipſum ſibi calamitatũ adſciuiſſe
nubila:etenim ſi nõ peccaſſet is, quódnam foret nobis
cum morte commercium? An Apoſtolũ non audimus
dicentẽ corpus eſſe mortuum propter peccatũ?non di
xit, Mortale corpus ex peccato: ſed mortuũ.Id quippe
ante peccatum mortale fuerat, & immortale,quia po-
terat mori,& non mori. Aliud eſt autẽ non poſſe mori,
C aliud poſſe non mori. Mortalis erat homo conditione
corporis animalis: at conditoris beneficio immortalis.
Confirmat doctrinam hanc Nicolaus theologus, com-
probat in Ciuitate diuina Aurelius Auguſtinus, docẽs
propter peccatum naturæ principem intonuiſſe: Terra
es,in terram ibis. Sed & Gregorius ampliſſime aſtipu-
latur,quũ aſſerit, Ita fuiſſe conditũ hominẽ,vt manen-
te illo,decederent tempora,nec cũ temporibus tranſi-
ret:ſtabat enim in momentis decurrentibus: nec ad vi-
tæ terminum per dierum incrementa tendebat.Poſtea-
D quàm verò conditor eſt offenſus ire cœpit cum tẽpo-
re,& tabernaculum mortis eſſe humanũ corpus.Ac vti
ſcienter prodidit Pindarus, ἐπάμεροι· τί δέ τις; τί δ' οὔ τις;
σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωποι. Et Apoſtolus Paulus ad Romanos:
Per peccatũ intrauit mors in mundũ.Beatus item Tho
mas incorruptibile modis dici trib.aſtruit:Primo ma-
teriæ abſentis ratione,vt in angelis:vel quia nõ ſit ma-
teria in potentia, niſi ad formam vnam, vt in cœleſti
corpore. Altero modo ex parte formæ, vbi rebus ex ſe
corruptibilibus adnexa diſpoſitio eſt, qua prorſum ab
E corruptione vendicentur, quod quidẽ ſecundum glo-
riam incorruptibile aſſeritur: nam in epiſtola ad Dio-
ſcurum Auguſtinus ait,Tã potenti natura animã à Deo
factam,vt ex eius habitudine redundet in corpus ſani-
tatis plenitudo, & vigor corruptionis neſcius. Tertio
dicitur modo incorruptibile cauſæ efficientis ratione,
ſicque in innocẽtiæ ſtatu incorruptibilis fuiſſet homo,
& immortalis.Quod in libro quæſtionum Noui & Ve-
teris teſtamenti aſſeruit Auguſtinus. Nam quia naturæ
corporeæ proportionẽ rationalis anima ſupereminet,
F congruenter virtus ei eſt initio contributa, per quam
ab interitu corporea aſſeri poſſet materia. At huius
theologiæ ignarus Plotinus,etiam ſi eſt inter Platoni-
cos tanquam maiorũ gentiũ,de humanis agens animis:
Pater, inquit, miſericors mortalia illis vincula impe-
git, ne ſemper huius vitæ miſeriis teneantur. Quod ſi
auctoribus noſtris non præſtandã fidẽ,contendant Pla
tonici: veluti ad paruulam Cynoſurã,qua fidunt duce
nocturna Phœnices in alto, vti eſt ab Arato proditũ,
non ad Helicem, & Septentrionũ claritatẽ aciẽ inten-
G derimus:reſpondeo,ex ipſorum doctrina, eſſe in primis
credendũ, Quoniam mentes diuinas illa præ cæteris
præſagia indicant, vt in Phædro ſcribit Plato,quæ arte
nulla,& conſilio fiant:qualia ſunt, quæ de Diotima va-
te,& Socrate,& Epimenide,idem Plato refert:quæ de
Sibyllis Varro vnà cum Platone: quæ de diuinis philo
ſophis Hebræi tradunt. Horũ omniũ mentes tum orbis
remotiſſima obibant,ſecretiora pandebant,quũ à cor-
pore ſeiunctæ, in vnitatémque ſuam collectæ Deo ma-
ximè inhærebant:quod Mercurius non negabit:ſed Au
H guſtinũ Gregorium,& antea multò Apoſtolum Paulũ,
quem, & Barnabã mirati adeo Lycaones ſunt, vt Ioue
putarent, ac Mercuriũ: quis in eo ſtatu conſtituendos
audeat inficiari, qui diuinũ ſentirent afflatũ, & præter
doctrinæ profunditatẽ, quæ illis affulſit ampliſſime, e-
tiam ſtupenda præcinerẽt myſteria? Vitæ ſanctitas,mi-

raculorum numerosa series efficacius me in fidem pertraxerint, quam Platonem Socrates, aut Epimenides, quos veluti quintæ classis, in hac præsertim censura, ne dignos quidem arbitror qui nominētur, ne quis hosce adeo Coryphæos ducat, vt iusto cum eis sacramento contendere nō fit, ac interdicto certare. Addamus hoc amplius, vt peruicacium impudentiā reuincamus, Hominem primum, si non peccasset, fuisse immortalem futurum, non Christiana modo astruit veritas, sed & Magi vnà cum Platone carminibus suis parari immortalitatem posse asseuerabant. Zoroastris magiam nil aliud in Alcibiade putat Plato, quàm Dei cultū. Et alibi idē Plato, nō carminibus modo sancit, verùm philosophicis item rationibus & temperari animum, & corpus vel semper, vel diu saltem à morte procul posse seruari. Hoc nec Auicenna negauerit, qui animo in seipsum restituto in corpora quęuis mirandam concessit potestatem. Zoroastris porrò, & Hostanis sectatores nō inficiantur, ob veterem quandam humanæ mentis infirmitatem omnia nobis infirma, difficiliaque contigisse. Quòd si quis animæ temperamentum restituerit, compositiora mox futura omnia. Ex Pythagoreorum arcanis & illud est, animam idcirco in sensibili mundo tot occursantem malis conflictari, quia sensibilium bonorum auiditate illecta intelligibilis mundi bonis fuerit exuta. Sed in re confessa nimis multa. Quod si laboriosa item obiiciatur vita, refelli id ratione potest eadem. Nam vt ait Nicolaus theologus, Ante peccatum, & superbam hominis designationem, terra sponte alimenta suggerebat accommoda: propterea post offensam apud Moysem Deus, In sudore vultus tui vesceris pane.

Terram esse mundi chorum medium. Quæ sit Musarum chorea. Quid Apollo. Terram esse stellam vnam, ex Pythagora. Cur dea ab Platone dicta. Terræ nomen non esse vile. Cur firmamentum dicatur. Item cœlum quomodo vnitas omnium. Aquarum cœlestium ratio. Terræ præconia plura, & quæ sit eiusdem forma. Chersos quid, item chersæa. Zedoros terra cur.

Cap. IIII.

PORrò num tibi vilior homo est, quod sit quasi in imum, hoc est in mundi cardinem, centrúmq; relegatus, abiectúsque? Ego quidē fateor, quod ex Aristotelis sentētia Auerrois primo cæli con firmat, Terram inter elementa ignobiliorem haberi, ignem verò nobilitate præstare. Quæ rerum series non modo, inquit, in iis visitur inferioribus, sed in corporibus item cælestibus: nam in libro de animalibus dixit Aristoteles, Lunæ naturam per similem videri terrestri naturæ. Scribit in libro de veritate Thomas etiam, cæli corpus esse humano corpore nobilius, quia cælestia quidem agant, nostra verò corpora patiantur: nam & ignis vt actu calidus in nostrū agit corpus, potentia modo calidum. Cæterum sicuti ignis naturæ suę mobilitate raritate, luciditate in mundi ratione, qui ambiret, maximè contulit: ita & terra soliditate insita ad media mundi compingenda perutilis ac necessaria fuisse videtur: vnde & ἰσορρόπον, id est æquinutantem, appellant Gręci. Eam verò optimum maximum Deum, tanquam chorum aliquem diuini templi medium constituisse, amplius animaduertenti patet: vt pręteream quod Astronomicon primo Manilius scribit:

> Quod nisi librato penderet pondere tellus,
> Non ageret cursus mundi subeuntibus astris
> Phœbus ad occasum, & nunquam remearet ad ortus,
> Lunáve submersos ageret per inania cursus.

Nam quum mundum, vt Platonici volunt, vbique con strueret rationis plenissimum, quo clarius suum referret auctorem: in sphęra qualibet viuentia pleraque col locauit, quę non templum modo redderent excultissimum: sed summi opificis laudes assidue concinerent: quod ipsum humanas itidem mentes in meditullio positas facere voluit. Hęc verò est illa veteribus celebrata Musarum chorea, quę ad Apollinis ipsius imperium recinit perpetuò, saltátque. Ipse verò, vt ait Orpheus, πάντα πόλον κιθάρῃ πολυκρέκτῳ ἁρμόζει. id est cælum vniuersum cithara temperat canora. Apollo verò hic non alius est, quàm Deus, quem vniuersalem vocat Pythagoras, dictúmque vult quasi ἁπλόν, id est simplicem, ac vnum, vel ἀπ' ἄμων, id est ab aliis sequestratum, & multitudinis nescium: quo argumento in Palatini Apollinis templo pependisse lychnos instar arboris mala ferentis, planè contenderim. Et quoniam Pythagorę incidit mentio, quem Plato eximie veneratur, in quoque ingenium effulsisse diuinum, grauissimi auctores prodidere: succurrit, quod ex doctrina promitur eiusdem, pertinetque ad nostri huius elementi pręconium. Hic enim, sicuti accepimus, & meminit in libris de cælo & mundo Aristoteles, Terram è stellis vnam esse prædicabat: quod in commentatione de Platonis doctrina comprobat Alcinous, & fortè significauit Plotinus, vbi ait, Terram, si vniuerso comparetur, esse veluti punctum, vel quasi stellam quandam, minimam reliquarū. Propterea si concipias, esse te in sublimi quopiā mundi loco, vnde oculis subiiciatur terræ moles, aquis circunfusa, & solis, syderúmque radiis illustrata, nō aliam profectò visum iri, probabile est, quàm qualis modo visatur lunaris globi species. Verùm hoc quæso, cuiusmodi putas, quod in spatij medio æquilibrata, per ambitum tanta cælorum maiestate obuallatur, quorum rotata vertigo motu, vt Varro dixit, orbito, immensam illi confert salubritatem, dum noctis diéique custos ita annum attemperat, vt alimētorum omnis generis nec copia desit, nec bonitas? Illa verò cælestium radiorum in vnam eam coniectio, ac veluti disiectorum aggregatio, qualem non modo splendoris excitat micantissimam claritatem, sed comparat inde virtutem? quanquam nō me fallit, Plotinum scribere, eam radiis contemperationem non posse obuenire, vt coalitu, cumulóque nouam sibi concilient virtutem, aut mirabilis aliqua inde forma dissultet. Illud inficiari potest nemo, cælestia maris functionē quodammodo subire, infima verò hæc fœminæ. Nam sicuti & caloris, & vitæ fons, ac propago est cor, ita & cæleste cor, ipse sol, nostra hæc pro caloris potestate mouet, afficit, adque vitam prolicit, adnuente stellarum item errātium vi: adeo vt mundi vterus videri terra queat, in quem coeant in generationem prodeuntia, cælesti fermentata virtute. Principes Dei, inquit Varro, cælum & terra: hos Ægyptus Serapin dicit, & Isin. Terra & cælum, vt Samothracum initia docent, Dei sunt magni. Quid verò ibi afferendum, quum Plato terram vocat deam antiquissimam deorum omnium, qui cæli ambitu cludantur? Putat Plotinus hoc loco, terræ ab Platone animam esse contributam: quæ quum animātia progignat innumera, sitque animalis maximi, idest mūdi membrum, tum in primis non absque necessitate, tum nec aspernabile, Censendum est, inquit, animal esse, sed intellectuale atque diuinum, & sensu quoque pollens: nam quum anima vim iudiciariam habeat, habet & facultatem, per quā dum spectat in corpus, de passionibus illius valeat iudicare. Sed hæc ille viderit. Chalcidius in Platonis Timæum, antiquissimā deorum opinatur dici, vel quia est animalium capax locus, qui præcogitetur iis quæ in loco sunt, necesse est: vel quia puncti rationem habet terra, quod sanè omni est magnitudine antiquius, atq; omni quantitate, naturali quadam mentis cōceptione: vel etiam quòd quæ stant, iis quæ mouentur, mente præeunt, quando motus omnis post statū sumit initia. Nobis certè ex iis quæ hactenùs deprompta sunt iam iam minus videtur mirū, cælestem patrem rationales animas conditoris lumine obsignatas, vbi latè dominentur, hic occludere, rursúmque præscripto ambitu peracto, canere receptui. Quod si quem peruicacius terræ nomen, vt vile offendit, is mihi haud ita multa videtur lectitasse, quū & scientissimi philosophi lunam

æthercam

æthereạm terram appellare non dubitarint, nam & A Mercurio aquam attribuerunt, aerem Veneri, ignem soli. Sed amplius ordine submutato, ignem item ascripserunt Marti, aerem Ioui, Saturno aquam: sphęram verò quæ procul ab errore constituta, aplanes dicitur, dixerunt esse terram, in qua celeberrimi apud poetas Elysij cogitentur campi. Quod ne quis risu explodere pergat, non absimile est quod in sanctis habetur literis: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. & in thesauris eisdem, nónne terram legimus viuentium? Nónne Moyses & Dauid aquas per cælestia fundunt? B Et Nicolaus theologus, Aquæ dicuntur, inquit, æquiuocè: nam quæ sunt super firmamentum, cælestis sunt naturæ, quæ sub firmamento, elementaris. Augustinus in Geneseos enarratione, Saturni stellam esse frigidam contendit, ex aquarum supercælestium vicinia. Quod quia mirum accidit, audi ex libro Hexæmeri secundo doctissimi Ambrosij sententiam: Nónne, inquit, diuina prouidentia prospexit necessariò, vt intra orbem cæli & supra orbem redundaret aqua, quæ illa feruentis axis incendia temperaret? Quin & mox paulò, Quis igitur ambigat, quin æther ignitus, & magno feruens vapore, omnia fuerit exusturus, ni lege quadam sui prohiberetur auctoris, vt nec flumina, nec lacus, vel ipsa maria vim eius valeant restinguere? Proinde desuper impetu quodam descendens aqua in tantos plerunq; imbres exundat, vt flumina & lacus repente oppleantur, & redundent maria. Quo nomine solem subinde madidum videmus, ac rorantem: ex quo euidens promitur indicium, ex aquis illum sibi alimentum ad sui temperiem haurire. Verùm quibusdam tantum inest veritatis impugnandæ studium, vt solem ipsum naturæ esse calidioris inficientur, quod albus sit, non rubicundus, aut rutilans ignis specie. Ridenda verò parte hac Origenis doctrina tradentis, Aquas super firmamentũ non esse aquas, sed fortitudines quasdam potestatis angelicæ: rursúmq;, sub firmamento, id est quæ super terram sunt, esse virtutes contrarias, idest dęmones. Soliditatē verò quasi terrenam adesse cęlo, ratione coniectari, Plotinus putat: nam terrę naturam opacam, proindéq; luci aduersam, & densitate immobilem, brutámque ab E cælo abesse longè arbitratur, micantissimo, & ad motum maximè pernici. Rursus & aquam, quæ insita frigiditate in primis cælo aduersetur, quod esse constat calidum primum. Nostri, & Solomon Hebræus interpres innuit, Firmamentum ab firmitate dictum autumant: quoniam vt in Iob legimus, Cæli quasi ære, solidissimi fundati sunt. Hinc & apud Homerum, οὐρανὸς πολύχαλκος dicitur, idest æris multi cælum: quod ad soliditatem refert Eustathius: proinde, inquit, alicubi σιδήρειον, idest ferreum nuncupatur: aut quia mythicorum est, esse inibi χαλκοβατῆ δώματα, idest ęneas domos ab artifice substructas Vulcano. Et Seneca scribit, In quęstione esse, solidum ne sit cælum, ac firmę concretæque naturę, an subtili tenuique nexu agatur, an agat. Cęterum scribit in Physiogonia Hesiodus, Tartaro circuniectum esse ęneum septum, idest χάλκεον ἕρκος: quo nomine putant eruditiores, aerem intelligendum διὰ τὸ διηχὲς καὶ εὔηχον, quod per ipsum feruntur sonitus, benéque sonet. Scribit tamen Hesaias, firmatũ esse à Deo cęlum, sicut fumũ: quod, inquit cũ Basilio Ambrosius, G extulit propheta, subtilem cęli naturam, nec solidam, cupiens declarare. Sciendum & illud, Cęlorum nomēclaturam communem censeri, quando cęlos plures sanctior comprobat scriptura, speciei verò appellationem esse firmamentum: quippe ita legimus, Et vocauit Deus firmamentum cęlum. Illud enim ex genere profertur, vbi in principio cęlum enuntiat factum, omnis nanque cælestis creaturę fabrica comprehenditur. Addamus hoc amplius, quo nostri loci nobilitas insignitior fiat & plausibilior, Cælum eminentissimi au- H ctores vnitatem esse dicunt omnium corporum: id ita intelligi volunt, tanquam cæli pars quælibet totus sit mundus inferior, quia sit in stellę cuiuslibet virtute omnis caducorum corporum virtus. Id quod symbolicè Pythagoras ille sapientissimus significasse videtur, vbi in luna, reliquisq; syderibus elementa quatuor, montiũ supercilia, valliũ constituit humilitatē, quin immo stirpes quoque, & quæ apud nos visuntur omnia: neq; enim stellarũ in cælo vlla est, quæ nõ ambiat totũ, quod sublunaris cõplectitur mundus. Ex iis opinor, constare iã bene sentientibus posse, terrę elementũ haudquaquã videri contemnendũ. Sed audi Platonis Timæum: Diuini, inquit, decoris ratio postulabat, talē fieri mũdum, qui & visum pateretur & tactum. Constabat autem, neque videri aliquid posse absq; ignis beneficio, neque tangi sine solido, & solidum nihil esse sine terra: vnde mundi omne corpus, igni & terra instruere fabricator incipiens vidit, duo conuenire sine medio colligante non posse: inde aerē & aquam inter ignem terrámque contexuit. Qualem igitur esse mundi cardinem remur hunc tanta prouidentiæ maiestate cõstitutũ? nónne regium vere? nónne animalium principe dignum? Vtinã tam grate beneficam in nos, ac propensissimam conditoris bonitatem recognoscamus omnes, quàm non pigebit ęqua modo lance expēdentes, in se de media tã C augusti, tam diuini templi, veluti sacerdotes locatos, qui iugiter tanti artificis laudibus personemus. An nõ & illud miraculũ auget insigniter, quod propheticum est? Terram fundauit super firmamentum eius, non inclinabitur in seculum seculi. Qua sanè in parte non tã quam artifex efferri animaduertitur Deus, sed omnipotens verius: qui non centro quodã terram, sed præcepti sui firmamento suspenderit: neq; enim hic artis mēsura est, sed potestatis. Propterea quum ex nube alloqueretur Iob inenarrabilis maiestas, Vbi eras, inquit, D quum terram fundarem? Indica mihi, si scientiã tenes? Quis posuit mensurã eius, si nosti? Aut quis est, qui superinduxit mensuras super eam? Aut super quid confixi sunt circuli eius? Quibus ostenditur liquidò, diuinæ amplitudinis potentia ineffabili in numero, pondere atque mensura, vt diximus, consistere omnia: nec quod in medio sit terra, quasi æqua lance suspendi, sed quia Dei maiestas suæ voluntatis lege ampliter illã constringit arctatq; robustius, vt quamuis inani obsepta, stabilis tamē perseueret. Hanc Hesiodium carmen ἕδος appellat ἀσφαλὲς cælestium deorum & subterraneorum, quoniam cæli est firmamentum, & partium eiusdem, hoc est syderum, quæ superna tenent, quæque inferna, καὶ πᾶν κινούμενον περί τι ἀκίνητον ἑδράζεται, i. omne quod mouetur, circa immobile obfirmatur. Iam eram coronidem huic parti impacturus, quum illa ipsa veluti munificentissima parens, terra lacinia retractum commonuisse est visa, ac ornamenta sua ingerere perrexisse: Satis, inquit, me in mundi sede media constitutam, solidam, & vndique in me nutibus meis, aut diuinis verius, conglobatam contemplatus es. F Cæterum quæ species rerum est, quæ varietatis maiestas, sic me inenarrabili herbarum, florum, fruticum, arborum, frugum copia conuestitam, & vt Apuleius tuus inquit, cæsariatam conspici? Quid Arabum odoramenta recenseam? quid nata Deo thura? quid Orientis aromata, & medicamina numerosa, sine quibus (vt nunc est) vix vita constiterit? quid tot, tantorúmque animalium, & mitium, & ferorum, ac cicurum agmina subiiciam? quid tantorum marium vastitatem, quid gelidorum fluminum ac fontium perennem iucunditatem, lauacris abundis & collucentibus mire gratã? quid piscium portentosam molē, temperatã, modicã, pusillam, ac penè magnitudinem nullã memorem? An non cernis hic me speluncis vsq; ad delicias excauatã? illic accliuem, ac superba montiũ proceritate surrectã, & quodammodo scansili supercilio cælum affectantē, ac humano generi dictantē vitæ leges? Alibi sum depressa vallibus & cãpestri planicie spatiosa, culta, incultáque dulcissima vobis suggero alimenta. In visceribus nec homini quidē sterilis: ibi verò recondita seruantur, auri, argenti, æris, ferri, aliorúmq; metalla. Nec satis, marmora produco omnifaria, molibus fulciendis, conuestiendis, incrustãdisque parietibus excidenda, & in statuas tantum non spirantes conformanda. Nec gemmarum defuerit supellex pretiosa, quibus vestri niteant articuli. Sed &

maris conchylia margaritas fœminis suggerunt. Nec A lanificæ Serũ syluæ luxui vestro mollissimã abnegarint vestem. Taceo auicularum musicos cantus. Quid substructiones magnifico impendio nobiles repetam? quid vrbium tantarum splendidissimã claritatem? Sed quod omnem excesserit admirationis captũ, Ego te animal prouidum, sagax, memor, plenum rationis & consilij natum sustineo: vagientis fletum excipio prima, adultũ educo etiam deliciosè, opibus te contego meis: quicquid mihi est, summa hilaritate condonatur tibi, quia magni conditoris lumen in animorũ claritate signatũ B animaduerto. Vnde à poetis tuis Homero, Hesiodóque, ζείδωρος nuncupor, vti Ioannes grammaticus suspicatur, quoniam ἐν τῷ ζέεσθαι καὶ θερμαίνεσθαι, idest dum sole inferuesco ac incalesco, vobis omnia condonantur: nec zea tantum, quod multi opinantur, & non præteriit Plinius. Iamiam ab reliquis naturæ partibus abdicatos in sinus vos admitto meos, plura etiamnum, & largius impertitura, ni principem naturæ deum rebelli animo atque intestabili nulla non hora cõuelleretis, vt in vos poeticum illud de Helena regeri queat, vel in C matris funere nimis quàm delicate comis suis parcente, ἐστὶν ἡ πάλαι γυνὴ, hoc est, mulier est quæ semper fuit. Illud vero hic subiiciendum protinus, terram ab Homero dici apirona, siue ἀπείρονα idest infinitam, quia sit σφαιροειδής, ac στρογγύλη, idest orbicularis: quanquam nec latet, philosophum Posidonium ac Dionysium, terram dicere σφενδονοειδῆ, idest fundæ similem, idest concauam, quando descendere imbrem dixere telluris in gremium: quod astruunt & Chaldæi, vt scribit Diodorus. At Democritus oblongam statuit, τραπεζοειδῆ vero Hipparchus, & disci diffusioris positioni assi- D milem. Aristoteles Meteororum secundo, tympani forma terram esse prodit, quando habitabilis portio in latum definita extendatur, nec sit in orbem globata. Illud grauius multo, ad ignem ita se habere terram, vti mundus ad Deum: quippe multis insigniter ignis similitudinibus ad Deum in terræ respectu: nam potentiæ illius finis non ferè est, omnia operantis in terra, penetrantis, illustrantis, distinguentis, formantisque per aeris & aquæ media, vt quicquid ex terra succrescit, pro E gignitúrque, non magnopere aliud sit, quàm alia & alia ignis operatio, vt rerum forma multiplex ex ignei splendoris consurgat varietate multiplici. Immergitur tamen rebus ipsis ignea potentia, Deum verò absolutũ intelligimus, & claritatem quoque absolutam: in cuius participatum nitantur cuncta, quod in astris perspicuum fit. Hoc verò nec prætereamus, quod aliud agẽtibus se ingessit, iucultiorem terram Græcis vocari cherson ferè, quo argumento quæ illi chersæa, nos syluestria dicimus. F

Mundus quid sit. Natura continens mundum, quibus cẽseatur nominibus. Inibi de sphæro breuiter. Quid sit illud Timæi, Mundum constare ex mente, ac necessitate. Mundi principia tria. De Anaxagora cur diceretur νοῦς.

Cap. V.

VErum quia multa diu iam de mundo verba facimus, persequamur & flores rerũ ex sum- G mis auctoribus: illud præfati, nos ipsum hoc toto opere præstaturos, vt si nil aliud, varietatis iucunditas, & inde genius aliquis non absit. Id igitur huic potissimum inseratur loco, quę nam ab doctissimis mundi definitio afferri soleat, quod initio statim fuerat efficiendum. Igitur in libro de orbiũ cælestium contẽplatione Cleomedes ita finit: Mundus est constitutio cæli & terræ, & naturæ rerũ, quæ intra cluduntur: hic omnia continet corpora, nullo penitus relicto extra, haud infinitus quidem, sed terminatus, ar- H gumento, quod à natura gubernatur: nullius enim infiniti natura esse potest, quum id continere, & ei dominari naturam oporteat, cuius sit natura. Quod vero administrantem habeat naturam, liquet: primo quidem ex ordine partium, deinde earum rerum, quæ oriuntur inde: tertio ex partium inter sese consensu, mox & ex miro, quod hinc profluit, emolumento. Naturam esse Aristoteles cẽset, principium motus, & quietis, in quo primo est, & nõ per accidens. At naturam efficientem, gubernantem, continentemq́; Plato δημιουργὸν vocauit hoc est opificem. Sunt tamen Achæorum magistratus, item Demiurgi. Empedocles Sphærum, vt primo Physicorũ Themistius scribit, & meminit de generatione & interitu priore libro Aristoteles: quanquã & Sphærus quidam de Lacedæmoniorum republica libros cõdidit, quorũ vtatur testimonio Athenæus. Aristoteles verò εἶδος etiam, idest speciem: qui & in libro de mundo, postea quàm eum finem quem posuimus est cõplexus, infert, λέγεται δὲ καὶ ἑτέρως κόσμος, ἡ τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις, ὑπὸ θεοῦ τε, καὶ διὰ θεὸν φυλαττομένη. hoc est, dicitur & aliter mundus vniuersitatis ordo ac exornatio, à Deo & per Deum custodita. Christiana veritas à Deo mundũ dependere sancit, nec id natura, sed volũtate. à quo dogmate haud aberrare Aristotelem, ex eruditis sunt qui probare adnitantur. Finis verò ipsa est bonitas: etenim quia bonus est Deus, immo verò ipsũ bonum, creata producit ac conseruat. Quem autẽ latet, quæcunque agat quis, quoniam sit bonus, ea, volũtate fieri, non natura? Bonum siquidem voluntatẽ mouet, vt visum color. Publica ferè philosophorum omnium sententia est, vti ab Algazele proditũ scimus, summo etiam Auerrois astipulatu philosopho, Mundũ ab æterno Deo tempore nouum esse productum, absolute censeri impossibile: siquidem cur non prius? an quia inclinante carebat ad esse productum? An affuit liuor aliquis? an non potuit? Quæ si absurde ascribũtur Deo, liquet ab æterno fuisse mundũ. Sed, inquit, hic nec in agente possibilitatẽ comperias, neq; item in patiente: quanquam in naturalibus & artificialibus effectũ agẽs præcedat, & patiens: mundi productio est omnino alia. Nanq; patientis excogitari nequit possibilitas, quando subiectum est nullum: minus etiã multo in agẽte, quod enim hic sit agens præter Deum? Quum verò possibilitas, potentia sit quædã: Deus autem essentia omnino actualis & simplicissima, locum in eo non habet possibilitas. Proinde astruendũ, mundi productionem non præferre in Deo mutationem vllam, neq; exitũ de potentia in actum sed diuinæ potentiæ potius incognitũ nobis modum: propterea haudquaquã diuinis naturalia videri conferenda. Putat Origenes in libris περὶ ἀρχῶν, non ideo factum mundum, vt producerentur bona, sed vt reprimerentur mala: nam initio creatas à Deo animas peccati labe ab eius præscripto recessisse: quo nomine ad inferiora detrusas, diuersis pro delictorum ratione corporibus insinuatas, tanquã vinculis: hunc verò esse mundum, & mundi causam. Mundum duobus constare dixit in libro de vniuersitatis natura Timæus Locrus, mente, & necessitate. Tu intellige, ex actu formali, qui sanè est in diuinæ mentis voto præcipuus, mẽtísque imago. Itẽ ex necessitate, idest materia: quæ non tam intentione propria, quàm necessaria quadam conditione ad hoc opus accipitur. Mundi principia tria ab Platonicis colliguntur: ipsum scilicet τ' ἀγαθὸν, idest bonum, siue Deus: intellectus, eiusdem filius, ex paterna luce luminis more manans: atque insuper mũdi anima ex intellectu diuino, velut spiritus per omnia profluẽs. Sed ea conditione inferioribus prouidens, vt interim ab diuinis nulla ex parte declinet. Quod de intellectu diximus, quia admirationem habet, sententia Plotini est & Ammonij eiusdẽ præceptoris. Sed & Iamblichus inter Ægyptiorũ dogmata contineri scribit. In Academicis quæstionibus Cicero sententẽ naturam, qua cõtineantur omnia, hunc mundi animum appellari scribit, nunc mentem sapientiámque perfectam, quem Deum vocant: sed & necessitatem quandoque, quia nil secus effici possit, quàm ab ea sit constitutum: nonnunquã etiã fortunam, quòd multa efficit improuisa nobis, nec opinata, causarum obscuritate atque ignoratione. At nostræ religionis auctor summè grauis Ambrosius illuc prouectam quorũdam hominum audaciam miratur, vt assertione parum perspicaci astruere veriti haud

sint,

sint,esse tria omnino principia,deum,exemplar, materiam, & hanc vtique incorruptibilem, & increatam,initiíque prorsus nesciam: vt intelligatur deus nō creator,sed artifex planè: qui in exemplar, hoc est ideam, intendens ex materia mundum compegerit, quam dicunt hylem,quæ vniuersis gignendi causas contribuerit. Quod,inquit,cum affectatoribus sensisse animaduertitur Plato. Quod quum præuidisset diuiniore afflatus spiritu Moyses, vt retunderet, in sacri operis exordio sibi ita præfandū censuit, In principio fecit deus cælum & terram : rerum initia,mundi auctorem,creationem materiæ mira breuitate complexus. Quæ omnia Propheta nobilis approbans, quum de cælo,terra, maríque loqueretur:Omnia,inquit,in sapientia fecisti. Pythagoras symbolicè tria indicauit rerum principia, infinitum,vnum & duo: idest Deum,formam,& materiam:quæ alterationis (vt sic dicam) creditur mater,sicuti Deo congruit infinitas,formæ verò vnitas. At Orpheus Iouis nomine formam voluit intelligi,vnde dicitur ἀρχὴ πάντων: Iunonis autem materiam , quam nūcupat διὸς σύλλεκτρον , παντογένετλον , id est Iouis contoralem,omniparentem. Tertium porrò principium adiicit, legem naturæ,id est φύσεως βέβαιον ,in Hymnis ab eodem nuncupatam , οὐράνιον νόμον , σφραγίδα δικαίαν, idest cælestem legem,sigillū iustum. Dignū verò quod parte hac non pręteréatur,Anaxagoram philosophum nobilem fuisse,appellatum νοῦν , id est mentem , vel ob prudentiæ in iis quę ad physiologiam spectant,magnitudinē,quam insigniter sint admirati priores:vel quod rerum exordiis non fortunam apposuerit, non necessitatem,sed mentem omnium princeps adiecerit, καθαρὸν καὶ ἄκρατον , idest synceram impromixtámque miscellaneis omnibus homœomerias dispertientem.

Mundus,siue cosmos,vnde dicatur. Quid cosmius,& cosmetor:diacosmus. Cur pulchra fiant in mundo. Vnde colligatur mundi pulchritudo. Cælum esse picturatum:& cur dictum sit ouum. Belus quid. Interim animam esse organum Dei. Fossa quæ dicebatur mundus. Seueri historia.

Cap. VI.

QVem verò Latinè ex absoluta perfectáque elegantia, vt ait Plinius, mundum nuncupamus, ratione Græci eadem κόσμον videntur appellasse:nam & Mercurius , quod omnia varietate generationis exornet , ita quoque dictum refert, aut quod in diuinæ maiestatis ornamentum initio sit expressus.vti Florens Septimius inquit. At in Gorgia Plato:Tradunt,inquit,sapientes cęlum & terram,Deos & homines societate quadam & amicitia,modestóque ornatu & temperantia & iustitia cōtineri. Atque id vniuersum propterea mundū ornatúmq; nominant,non immunditiam atque intéperantiam. Ab ordinis verò præstantia dici mauult Eustathius:quē illi contribuerit prouidentia. Omnino inesse dictioni laudis multū apparet,quando virū rationis tum honestæ,tum moderatæ κόσμιον appellare Græci solent: comē dici Latinè,arbitrantur eruditi. Duces autem Homerus etiam κοσμήτορας,velut multitudini ordinem præfigentes. Auctor in libro de philosophi historia, Galenus est,& Plutarchus non omisit,Pythagoram primum ὀνομάσαι τὴν τῶν ὅλων περιοχὴν κόσμον , ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως , quod Latinè sic est,Ob absolutissimam quæ in ipso est seriem , vniuersi continentiam κόσμον, idest mundum appellasse. Nam & mundi ordinatam constitutionem διακόσμησιν vocant. Diacosmum, Strabo accipit pro instructione, aut etiam catalogo:vt quum Homerum prodit,meminisse in Paphlagonico diacosmo: & Demetrij Troicus diacosmus, ab Athenæo aduocatur. Cosmophthora, Varronis lucubratio intercidit , argumento (vt videtur) περὶ φθορᾶς κόσμου.Nec sanè mirandum magnopere, inquit Anacharsis in septem sapientum conuiuio , ex diuina voluntate decentissima & pulcherrima perfici in mundo , si in maximis quibusque partibus eius , vt Thaleti placuisse animaduertitur, & præcipuis anima inest: siquidem animæ organum corpus est , dei autem anima ipsa. Et sicuti ex se motus plerosque corpus habet, plurimos verò & pulcherrimos ex animæ vi: itidem anima partim quidem ex se agit, partim verò versandam dirigendámque,vt collibuerit,se Deo exhibet, quum sit omnium instrumentorū aptissima. Mundum verò esse pulcherrimum , ex quatuor maxime colligimus,vt putant ex veteribus nonnulli: ex orbiculari figura,quæ omniū prima est ac maximè capax:ex colore itē,qui cyaneus est:ex magnitudine: postremò, ex tot tantorúmque syderum varietate. Quippe argumentis facilè comprobatur , cælum non esse (vt multis ferè placuit)leue,nullisque picturatū imaginibus,atque distinctum,vt in volucrum cernimus ouis: quo nomine etiam inoffensum,lubricum,& tenerum vocabāt. Democritus & Pythagoras primi videntur oui nomine cælum appellasse. Sed & Plato ex Ciceronis interpretamento:Deus,inquit,cælum ita tornauit, vt vel nihil, vel parū asperitatis haberet,nihil offensionis. Quin hominem quoq; cælum esse dictum,comperimus:quia sit cæli simulacrum quoddam,etsi paruum. Sunt ex prioribus,qui Belum,id est βηλόν, esse astrorum,ac ætheris ambitum prodant:alij supremum,omniáq; circumplectentem aera:nonnulli secundum Dryopas etiam olympum: Chaldæi, cælum prorsus eo nomine intelligunt. Signat & Belus pauimentum , παρὰ τὸ βαίνειν , idest ab incessu,sicuti placuit Eustathio. Inueni & pro ianuę limine dici Belum , quem etiam φλιὰν vocant. Sunt qui Phœnicum lingua solem dici opinētur Hel, vnde ducatur helios:qui mox & Belus. Colebatur,inquit Dion, apud Syriæ Apameam Iupiter cognomento Belus,qui Seuero adhuc intra priuatum se habitum continenti Homericè ita responderit,

ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ,
ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνα δὲ ποσειδάωνι.

Σὸς δ' οἶκος πᾶς βύσεται δι' αἵματος.

Mox verò iam imperium adepto,ita:

Auctor & libro tertio Diodorus , Iouem à Babyloniis Belum dici. Ardorem denique cælestem alicubi legisse videmur,qui æther nominetur,vel cælum:sed & Subiices,pro aere alto,qui cælo subiectus est. Fuit & in Comitio fossa, quam mundum vocant, in quam orbicularem, Vrbe condita, omnium primitias, quibus lege vt honestis,natura vt necessariis vtebantur, coniici iussit Romulus. Mox item terræ portiunculam,vnde quis esset profectus,conferri: credo vt sic in ciuitatis vnius,ac patriæ populum facilius coalescerent animi.

Vacuum in mundo esse nequit. Vtrum visus sine aere intermedio perfici possit. An extra mundum esse possit vacuum. Mundus an sit vnus.

Cap. VII.

ILlud vero scitu dignum est , in mundo ratione nulla esse posse vacuum , quod ferè cōprobatur ex iis, quæ sensibus manifesta sunt : etenim nisi nexibus mutuis colligaretur vniuersitas, nec mundum natura cōtineret, nec regeret, nec partium inuicem vlla foret societas. Porrò ni vno loco sit mundus , ac nusquam interpellatus profluat spiritus , probabile Cleomedes habet, tunc nec visui,nec auditui locū omnino fore. Qua in parte operæpretium arbitror Plotini inserere placita, astruētis, corpus per se necessariū minimè esse ad emicantē ex oculo radiū sustinendū,atq; perferendum:qui nullo fultus tibicine aut substrato in rectum suapte natura fertur , nec metuendū,ne radius ipse decidat, qui naturam habet luminis. Inter visum,& visibile medium per se necessariū est lumen,vel externum,vel propriū oculi, seu obiecti valde lucentis. Aristoteles vero, & eum secuti omnes, ne extra mundum quidem vacuū relinquunt. Neque locus, inquit, primo cæli,neque vacuū , neque tempus est extra cælum. quo argumento nec consenescunt ibi existentia. Plato item,vt inquit Plutarchus, neq; intra

mundum, neque extra, vacuum concessit. Pythagorici extra mundum esse vacuū autumant, in quod inquiūt, & ex quo respirat mundus. Hos secutus Cleomedes in contemplatione orbium cęlestium, ita esse, argumentis nititur peruincere: putátque, negare vacuum perinde absurdum videri, ac si quis ita colligat, quia in humore carentibus locis aqua esse non possit, nec vas, quod eam suscipiat, esse posse. Sciendum verò est, vas corporis dupliciter dici: alterum, quod corpus tenet, ab eóq; impletur: alterum, quod capere potest corpus. Quod autem dicunt, si vacuum extra mundum foret, per ipsum mundus ferretur, nihil habens vbi consistere atque inniti posset: Scite oportet, inquit, impossibile id videri: vergit enim ad medium, & id sibi tenet imum quo nuit. Nam nisi sui medium, atque idem imum mundus teneret, profecto per vacuum agitaretur mundus. Dicitur hoc quoque ab illis, si extra mundum vacuum esset, profusa per ipsum substātia in infinitum iam dissipata foret: sed hoc fieri nequit, habitum enim quendam habet, ipsam tenentem, & conseruantē. Inepte quoque afferunt, si extra mundum vacuum esset, id infinitum esse oporteret: quod si infinitum esset vacuum, corpus quoque infinitum esse oporteret: non enim sequitur, vt si infinitas sit vacui, sit etiam corpus infinitum: nam infiniti notio nullibi desinit, at corpus continuo terminis includitur: quare qui extra mundū nihil esse contendunt, nugantur. Id enim ipsum, quod nihil vocant, haud quidem profusæ substantiæ obsistere potest, quo minus rapiat aliqua expansa, & quod subinde naturaliter ab ea apprehenderetur, ab eadem implebitur, locúsq; fiet ipsius, quare oportet esse substantiam aliquam vacui. Est enim simplicissima ipsius vacui notio, quippe incorporei, & tactum negantis, nec figuram habentis, nec recipientis, nec quicquam agentis, aut patientis, sed absolute ad corpus suscipiendum idonei, & apti: siquidem quod impleri, deserique à corpore potest, vacuum est. Stoici, Plutarcho referente, & Galeno, extra mundi ambitum constituebāt infinitum: in quod, conflagratione, quam vocant ἐκπύρωσιν, obueniente, posset resolui. Posidonius non infinitum, sed quantum resolutioni sufficeret. Aristotelem Plutarchus idem & doctissimus vir & prudentissimus prodit, quod mirum est, extra mundum constituisse inane, vt cælum respiret. Sed vbi hoc astruat philosophus is, parum comperi. Etenim in omni vita pretiosissimum est, intelligere, & nescire quod nescias. Mundum verò esse vnum, euidens dictat ratio: namque ordine vno, & ad vnum instrui debent omnia. Proinde secundo Metaphysices ait Aristoteles, ex ordinis vnitate in rebus existētis vnitatem colligi gubernantis dei. Sed & exemplaris vnitate mundi vnitatem probat Plato, velut ad exemplum producti. Porrò ex sua constat, & tota materia mundus. Neque enim fieri queat, vti terra sit alia ab hac: quia quęcunque cogitetur ea, naturæ suæ nutu ad hoc delabetur medium: quæ ratio & de aliis pronuntiari itidem valet.

Vtrum esse possit corpus extra mundum. Quod si concedatur, vtrum possit à nobis videri. Cur pede affecto afficiantur inguina.

Cap. VIII.

SI corpus sit extra cælum, & mundo huic ad illud oculus dirigatur, nihilo prohibente discernere, dubium est inquit Plotinus libro quinto Enneadis quartæ de dubiis animæ, vtrū illud videre possit. Et re vera quū mundi ambitu omne, quod sub sensum cadere potest, apprehēdatur, concipere nequit animus, sensibile quippiam astitui extra mundum. Si tamen eminiscaris esse ibi corpus aliquod, sed quod nihil habeat cum nostris corporibus commune, non sentietur vtique mundano sensu. Si verò corpus id nostris αἰσθητοῖς effingas, iam vt internum censebitur, haud quaquam externum. Si causatio sese ostenderit in pede, confestim afficiūtur & inguina: cur non genua potius, tanto præsertim propiora? Nempe quia illa inter se sympathiam habent maiorem, & naturæ in animali eodem similitudinem. Consimiliter sensibilia longè sequestrata, etiam si leuissimè moueantur, nec patiatur medium: præsentiuntur tamen, id efficiente mundi cōtinuata natura inter hæc, sicuti si summam partem intenti funis agitare perrexeris, mox & infima sentit motum: hinc etiam fieri putant, vt venturos ad nos sensu occulto, sed non sine admiratione præsentiamus.

Quo tempore anni creatus sit mundus. Cur aries signorum primus. An demonstrari queant mundi primordia.

Cap. IX.

FOrtè verò vacantis operæ non fuerit, breuibus hac parte explicuisse, quo anni tempore prima effulserit genitalis mundi hora, ac (vt Lucretius inquit) primigena: quando certū temporis principatum non diffitemur habere hunc, qui cernitur & tangitur, & est corporatus vndique. In quo mire disceptant Hebræorum interpres: nam Iosue cum plerisque sectatoribus, mundum Martio factum mense nititur probare, tum quia succrescant è terra tunc pubentes herbæ: tum quia Exodi duodecimo, mensis hic dicatur anni primus. Eliezer autem, ac nōnulli, malunt Septembri mundi initia contribuere, quoniam tunc maturescētibus fructibus cum inclusis seminibus, absolutius fuisse videatur dei opus. Quæ sententia maxime præstitisse videtur, vt probabilior: quia & in Deuteronomij capite tricesimosecundo, scriptum legimus: Dei opera perfecta sunt. Proinde in eam item sententiam pedibus eunt omnes, Hominem primum in statu ætatis perfecto productum, quo posset generationem perficere: tunc enim vnumquodque videri perfectum, quum simile sibi valet progignere. Quod ipsum & in fructuum ratione astruendum est, qui suis sunt seminibus grauidi. Quod verò Martius dicatur mensium primus, non ad mundi primordia referendum arbitrantur: sed ratione solennitatum celebrandarum dici volunt, simul propter singulare dei beneficium, quo de Ægypto seuocati Hebræi fuerāt. Quod & innuere scriptura videtur, quum ait, primus erit in mensibus anni, tanquam insinuet, antea non fuisse primum. Priorem tamen opinionem etiam tueri videtur Strabus. Sed & Ambrosius: Inde, inquit, mundi oportebat exordium capi, vbi erat opportuna omnibus verna temperies: vnde & nascentis mundi imaginem annus exprimit, vt post hybernas glacies, & caligines hyemales serenior solito verni temporis splendor eluceat. Sed & illud affertur commodè, calorem genitalem requiri omnino temperatum, quo argumento reiicitur cum capricorno cancer: quin & libra, quod in frigidum ab sicco deuergens, mortis esse videtur præsagiū, potius quā generationis aptum exordiū. Propterea poeta nobilis,

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliúmve habuisse tenorem
Crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis.

Aiunt porrò quum primū in ordinem hunc, & nitidissimā claritatem facta, expurgata, cōpositáque elemēta sunt: quem diem mundi esse natalē prædicant, arietis signū media cæli tenuisse: qui locus ceu quidā mundi vertex intelligitur. Proindéque factum vt principē in signorū duodecimo limbo locum aries habere credatur: quippe in genituris omnibus cęlum mediū principē habet locū: nam & ex hoc totius genituræ fundamenta colligunt. Inde concinne admodum ex hoc signo reliquis omnibus initium factum, pręsertim quum stellarum pars maxima, sed & lumina vtraque sol ac luna radios suos in hoc collimarint. Astipulatur & Manilius Astronomicon primo,

Vt sit idem mundi primum, quod continet arcem.
Et mox.
Aurato princeps aries in vellere fulgens

Auctor

Auctor tamen est Theon, ab ariete ordiri Ægyptios, A quod signa omnia cum membris responsum habeant, ac analogon: quippe esse caput arietem, coniectant, quoniam in capite sit animę principatus, & ouium dux sit aries. Porrò, quia in eo signo æquinoctium contingat. Quo argumento mundanæ originis coniectant plerique, astrologos ab solis in arietem introitu de totius anni fato pronuntiare. Mundũ denique esse natum factúmque, de Platonis sacrario promi, auctor in Apologetico Septimius Florens. Quamobrẽ Æsculapium sequuti in libro qui μυελογθόεσις appellatur, mundi the- B ma sic concipiunt, vt eo exoriente, solem leonis pars gestarit decima & quinta: cancri verò eadem lunã: capricorni Saturnum, Iouem sagittarij, Martem virginis, Venerẽ libræ, Mercurium virginis: Horoscopum cancri item decima quinta: tunc quoq; Saturnum lunæ cõiunctum intelligunt, quia sit lunæ secutus naturam, quando in signo constitutus fœminino, lunæ in fœminino item positæ per diametrũ radios exceperit. Verum præsto sunt qui nullam esse mundi genituram tradant, qui nec certum habuerit ortus sui diem. Quin C mundi originem facili haud posse concipi ratione. prę sertim quum trecentorum millium annorum maior apocatastasis, hoc est redintegratio per ecpyrosin, aut per cataclysmũ, spatio perficiatur. Commentos verò esse hęc præcelsi ingenij viros, vt esset quod in hominum genituris exemplum mathematici sequerentur. Lunam itaque Saturno iunxerunt primum, quæ & tẽporum traderet principatum, quod prima origo mundi inculta fuerit, & horrida: cuius habitum demutarit Iupiter, qui post temporum acceperit principatum, nã D huic secundo loco coniungi lunam. Aduertenda verò parte hac doctoris eminentissimi Thomæ sententia. Non necesse, inquit, est, Deum velle mundum semper fuisse: neque enim necessario quippiam vult Deus, ni seipsum, absolute si loquimur. Eatenus verò est mundus, quatenus illum esse, inter Dei placita est, quando inde suspensus est, vt ex causa. Quamobrem per demõstrationem probari nequit: nec quas ad hoc promit Aristoteles, sunt simpliciter demonstratiuæ rationes: verum secundum quid, vt veterum retundantur argumẽ- E ta, quibus inefficacius mundi exordia nitebantur comprobare. Quid quod liquidò Topicorum primo traditur, Quædam esse problemata dialectica, quorum ratio nes minus teneamus, sicuti æternús-ne sit mundus. Adde quod Homilia Ezechielis prima Gregorius: Prophetauit Moyses, inquit, de præterito, dum ait, In principio creauit Deus cælum & terram. in quo mundi traditur nouitas, quam reuelatione tantum condiscimus, proindéque demonstrari nequit, nec sciri. Quod quidem perpendisse, perutile fuerit, ne quispiam forte fi- F dei propria demonstrare adortus, rationes inducat non necessarias, vnde irridendi nos infidelioribus ansa porrigatur.

Quæ sint in mundo antica & postica, dextra & sinistra, sursum & deorsum. Declaratur Lucani locus, & Ouidij alter. Sacrificandi mos. Cur in Oriente nascantur gemmæ, & aromata, leones, elephanti. Papinij locus illustratur. Crystalli ratio. Item pauonum, psittacorum, meleagridum. G

Cap. X.

QVæstio autem de mundi partibus ac declinationibus aliquid & ipsa contemplationis habet, præsertim in tanta opinionum diuersitate, mire dissidentibus etiam primæ notæ auctoribus. Aduocabitur ergo ad partes, cuius etiam suprà commeminimus, Cleomedes, quo veluti antesignano, poeticæ tortuositates rectitudini suæ restituentur, ac H nitori. Igitur quia, inquit, mundum esse corporeum liquet, in eo superna concedamus, propemodũ necesse est, atque item inferna: sed antica quoq;, & postica, nec non dextra & sinistra. In globoso mundo locus imus intelligitur, qui medius, in quem nutu suo vergant omnia. Supernus verò, qui vndiq; medio incumbit. Antica mundi dicimus, quę ad occiduas orbis partes proclinantur: quoniã illuc adnuit motus. Posteriora Oriẽti relinquuntur, quia inde feratur ad Occasum. Ex iis porrò consequitur liquidò, vt dextras habeat Septentrio, sinistras meridies. Ex hac Cleomedis distributione, quã ab Ægyptiis videtur accepisse, sicuti in libra de Iside discimus ex Plutarcho tollitur planè ex Lucani carminibus nubilum, quod etiam si auctor Sphæræ illustrare conatus est, nihilominus auribus acri lotis aceto parum satisfecit, mihi certè ad hanc diem hæsit interpretatio. Agitur ergo de felici Arabia, cuius pleraque portio inter æquinoctialem circulum, & tropicũ cancri statuitur ab cosmographis. In quibus regionibus solem gestante cãcro, vmbra planè in meridiem, hoc est in sinistras mundi partes nutat. Poetæ versus hi sunt:

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Cæterum ex hac obseruatione expendant eruditi locũ item Ouidij ex Metamorphoseon primo,

Vtque duæ dextra cælum, totidẽmque sinistra
Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis.

Quod eo impensius cõmonuisse volumus, vt sciant iã nunc bonarũ literarũ studiosi, interpretũ fiducia nunquã esse in vtranq; aurẽ dormiendũ. Sed redeo vnde sum digressus. M. Varro sexto linguæ Latinæ fragmẽto diuersimode orbis hasce cõstituit partes: Quocirca, inquit, cælũ qua tuimur, dictũ tẽplũ, eius templi partes quatuor dicuntur, sinistra ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiẽ, postica ad septentrionẽ. Eandẽ sententiã amplexatur & Plinius, quũ ait, Errantia sydera contrariũ mundo agere cursum, idest læuũ, semper illo in dextrã præcipiti. Hęc verò obseruatio ab disciplina profluxit Thuscorũ: sed quam etiã cõprobat Alcinous in libro de Platonis doctrina, quod mirũ est. In Græcorum monumentis adnotatũ nobis est, morem sacrificãdi seruatũ diu, vt circũcurrerẽt aras, cursũ auspicati ab læuo dextrorsum, zodiaci quadã imagine, cuius motio sit mũdo diuersa ad exortũ vergens: mox verò ab dextris læuorsum procurrerent, quo motu cælũ rotari, manifestũ. Hanc autẽ scientissimorũ esse hæresim, astipulatur magnus auctor Galenus, apud quem ita legimus, πυθαγόρας, καὶ πλάτων, καὶ ἀριστοτέλης δεξιὰ τοῦ κόσμου ἔφασαν εἶναι τὰ ἑῷα, ἀφ' ὧν ἀρχὴν εἶναι τῆς κινήσεως, ἀριστερὰ δὲ τὰ ἑσπέρια. ἐμπεδοκλῆς δὲ δεξιὰ εἶναι τὰ κατὰ τὸν θερινὸν τροπικὸν, ἀριστερὰ δὲ τὰ κατὰ τὸν χειμερινόν. quæ vt Latinè potius loquamur, plerísq; fortasse Græcè nescientibus: Pythagoras, inquit, & Plato, nec non Aristoteles mũdi dextras ad ortũ partes esse dixerunt, à quibus sit principiũ motus, sinistras verò occiduas: Empedocles autẽ dextras quidẽ in æstiuũ tropicũ, sinistras in hybernum reiecit. Et T. Liuius ab Vrbe condita primo: Augurũ scientia dextras ad meridiem partes statuit, ad septentrionẽ sinistras. Quòd si dextra cæli pars Oriens est, significat verò ipsum hoc grammaticorũ ratio, Scæas portas astruentiũ dici, quod occidentales forent, idest δυσικάς: nam scæa intelligi sinistra, occidentaliáq;, patet (opinor) inde efficaciorẽ quoq; esse ibi solis virtutem, quã in occidente, propterea multa quoque inibi prouenire, quæ in aliis orbis partibus nusquã comperiantur: cuiusmodi sunt gemmæ, aromata, & id genus plura, quæ ampliorem expetunt caloris copiam, vt sunt leones, tigrides, elephanti, quæ omnia in iis locis, quæq; ad Austrum innuunt, affatim succrẽscunt. Quin & crystallum esse quidem lapidem Diodorus scribit, ex aqua concretum pura, non tamen frigore, sed diuini caloris vi. Cuius item potestate rerum euarlent colores, saporésque, constipat siquidem calor, comprimit siccitas, splẽdor illuminat. Hinc pauonum in Babylonia distinctior picturatis pennis grata diuersitas. In Syriæ parte psittaci, porphyriones, meleagrides. Ex iis verò quæ astruximus, liquere arbitror boui etiam septimo, cur Papinius Thebaidos primo, oriẽtales domos dixerit primas:

Primæque, occiduæque domus, effusa sub omni
Terra, atque vnda die.

Quam rationem in animalibus dextra vel sinistra pars, necnon antica & postica, item superna, infernáque habeant. Plantarum radices esse oris vice. Sensuum alios dici naturales, animales alios. Cur virorum superiora crassiora sint, in fœminis contraria eueniant. Cur in lateribus sint crura, alæ, pedes. Ambulandi ratio.

Cap. XI.

QVoniam paulo antè Aristotelis facta mentio est in ratione mundi partium explicanda, nunc operæpretium facturum me sum ratus, si Alberti cognomento Magni, placita ex eadem schola huc transposuero, sed comptiora multo, & magis Latina, quando auctoris, quod fatendum sit, in dicendo Goticum sapit, & Barbarum: oratione squarosa prorsum, & illepida. Inter Peripateticos tamen nominis celeberrimi. Igitur in secũdo librorum, quos de cælo ad Aristotelis lucernam cõcinnauit: Omnino, inquit, Pythagorici videntur omnium primi cælum scrutando tradidisse in eo dextrum & sinistrum: quod esse animatum putarint, corpúsque animatum, & ad locum mobile, hæc habere partium discrimina, animaduerterent. Equidẽ in contemplando animaliũ motu, dextrum vtiq; perpendimus & sinistrum: sed illa prius summũ & infimũ, ante, ponè, quippe in pluribus ista comperiuntur: nam in quibuscunq; dextrum fuerit & sinistrum, in eisdem necessariò summum erit ac infimum, nec tamen ediuerso. Igitur illa, dictante natura, prima erunt: secundo loco, ante, ac ponè: postmodum quæ dextra dicimus, & sinistra. Probãtur verò ista, inductione ac sensu: nec enim animantibus cunctis omnia hæc insunt discrimina, sed iis tantũ quæ perfecta visuntur, quæque sensibus prędita sunt omnibus, prǽterque locali motu. Pluribus verò inest ante ac ponè, sursum & deorsum, nec tamen dextrum aut sinistrum, vt quæ gustum modo habent & tactum, & motu priuantur locali, quoniam non moueantur, nisi constrictionis motu & ampliationis, sicut ostrea, spongiæ, id genus alia pleráque: in quibus, quod sæpe iam repetimus, summum est ac infimum, aut (quod quidam sibi dicere permittunt) sursius & dehorsius, quæ mihi tamen exauctorata solent videri verba, propter nutrimenti motum. Ante verò & retro ex sensuum itẽ motione: qui tamen in illis non fiunt valde perspicui, quod nulla sint sentiendi organa expressa. Quo argumento traditũ fortè ab Aristotele est, in eiusmodi esse, quod retro dicitur: de eo autem, quod ante tacuit. Nullo autem pacto in iis dextrum est aut sinistrum, quando nec localis motus: & natura non inducit vana, redundantiáque. In plantis id modo est, quod vocant summum & infimum: est enim ibi cremento motus. In tractatu de communi animalium gressu Aristoteles inquit: Summa pars omnibus vita præditis est, per quam cibus recipit: infima, ad quam postremò accedit. In stirpibus tamen modo contrario habere se res videtur: sed quanquam similitudine vniuersi idem minimè respondeat, munere tamen quo funguntur, idem omnino respondet: radices enim stirpibus pro summa parte sunt, quia succus iis, quæ è terra oriuntur, inde dispensetur, & illum ipsum radicibus perinde trahant, vt animalia ipsius hiatu oris. Scribit porrò philosophus Isaac in libro de elementis, Plantas duobus esse præditas sensibus, gustu, & tactu. Sed tunc dicendum, alios esse sensus qui dicantur animales, alios qui naturales. Sensus naturales vocauit virtutes congruas ad alimentum suscipiendum: animales autem eos, qui cum alimento etiam sensibilium intentiones percipiunt, iuxta animæ quodcunque iudicium. Cæterum ex iis quæ hactenus astruximus, & illud consecutione quadam nosse debemus. Summum esse principium longitudinis in corpore animato, per hoc quod est crementi exordium. Id verò est a b calore cordis intimo: proinde tandiu longitudinis durat extensio, quousque calor is potest pertingere radicale humidum extendendo. In quo illud obiter commonendi sumus, Nutrimentum animatorum omnium esse commixtum, propterea grauiores partes, magísque terrestres ad inferiorum delabuntur alimentum: tenuissima verò quæque intimi caloris virtute ad superna confouenda surriguntur. Argumento est, virorum portiones supernas caloris redundantia connutriri amplius, & crassescere magis: quod in mulieribus contrà fit. Ideóque mares feruntur in caput ex alto, at fœmina inferioribus excipitur. Dextrum verò latitudinis est principium, non quidem mathematicæ, sed informatæ potius latitudinis virtute mouente per locum. Motus nanque is, licet oriatur à corde prius, mox verò à posteriore parte cerebri, vel ab eius vicario, quam modò vocant nucam, per sphondylia dorsi descendens: tamen non effunditur, nec explicatur per motuum organa, nisi in latere, quod est latitudinis initium, quod dextrum est: propterea in lateribus instrumenta motus producta ab natura sunt, crura, alæ, pedes. Et ad eum quidem motum per se refertur caloris copia dextrum latus, tum etiam ob cordis ad eam partem ventriculi reuertentiam maioris. Proinde omne perfectum animal dextrum prius profert pedem inter ambulandum. Sinistrum verò latus non refertur ad motum, nisi per accidens: trahitur enim pes sinister ad corpus sustinendum, ne decidat. Ante verò esse dicitur profunditatis principium. Nam motus sensilium virtutum ab anterioribus orditur: vbi sunt sensuum organa, pertingitque vsque ad primum tangendi organum, quod est cor. Atq; ita fiet motus ab eo, quod antè, in profundũ. Siquidem hæc in corporibus profunditas intelligitur, ab anterioribus in posteriora. At in iis, quę inanima sunt, hasce differentias non cõperimus, vt in elementis & lapidibus. Dicimus tamen dextrum terræ latus, quod sit nobis à dextris, quod idẽ in captandis dicimus auguriis, auspiciisve. Consimiliter & statuas, imagine quadam rerum, hæc habere discrimina pronũtiamus. In libro de communi animalium gressu Aristoteles animalium vocat dimensiones, quibus distinguãtur, quæ sex quidẽ numerentur, sed tria cõficiant paria.

Cælum an sit animatum ex Peripateticorum doctrina. Rursum quæ sint in eo dextra & sinistra, antica, postica, superna, inferna: item quæ orbis lõgitudo. Expenduntur Virgilij loca duo. Cur cælum moueatur ab oriente in occasum. Templa cur orientem spectent. Quintum corpus nec grauitatem habere, nec leuitatem. Cælum esse absque materia. Cyttarus quid.

Cap. XII.

SEd quorsum hæc tam multa, támq; cõquisite de animalium partibus ex Peripatetica schola? nempe vt latius exsequamur susceptam quęstionem ex eiusdem decretis. Neque enim tibiis minutioribus hic saltem inspirabimus: Si sit animatũ cælum, cuius materiam Dionysius Areopagita primam vocat, idest optimã, purissimámq;: tunc dubio procul principia motuum animæ in eo concedenda, ea verò sunt, summũ infimũ, dextrum, sinistrũ. Quũ verò cælum habere animam dicimus, & terrestre animal item habere animam, sumetur æquiuocè anima: nã quæ dicitur in cælo anima, substantia intelligitur separata, quæ non sit alicuius actus corporis, nec actum habeat in corpus aliquem, nisi localis motus, quem infundit. Proinde ab eminentissimis traditum scimus, cælum nullatenus habere animam: quando substantia separata rationem animæ nullam habeat: neq; enim est obligata corpori sic, vt actio eius sit nõ libera. Sed nec Plato, quantum ex decimo legum colligimus, globis ita animas includit, perinde ac corporibus humanis alligantur animæ: sed tanta in signiti potestate scribit, vt diuina contemplatione perfrui valeant, interim iniunctũ sibi cælestium orbium mouendorum obeuntes munus. Quam ob rem Plato, Dionysiúsque non tam sententia discrepant, quàm verbis: quando hic angelos vocat, animas ille. Ptolemæi verò sententia est, & mathematicorum aliorum; Cæleste corpus non moueri,

ri,nisi voluntate ac nutu causę primę. Verũtamen nec ideo dextrum, sinistrúmque negare in cælo debemus; quod orbiculare,globosúmque sit,ac vniforme: neque enim illa figuris modò distinguũtur, sed & virtutibus. Igitur dextrũ erit in cælo,vnde est motus eius:quia sit in omni animato motus ab dextra. Quod approbat in Timæum Platonis Chalcidius,& in libro de communi animaliũ gressu Aristoteles:Argumento,inquit,sunt omnes qui sinistra solent onera baiulare: ita enim gerulus soluto motore, ac disiuncto facilè moueri potest: quare sinistra se sustinentes facilius vnctos superciliunt vtres,quoniam dextra moueri,sinistra moueri apta est: hinc onera verò parti mouenti, sed mobili imponi debent.Sed ad cælum redeo. Etenim quum motus reuolutionis vnius non sit tempore infinitus: nam nec circũferentia est ambitus infiniti:necessarium est,inter cęli partes esse aliquã,vnde fiat vertiginis exordiũ:omne enim, cuius vna reuolutio incipit post aliam moueri, habet proculdubio initij locũ. Omnis verò motus ordiens à parte,& constitutis locis:habeat oportet principium aliquod naturale, quod causa sit,cur initiũ sumatur à parte illa.Hoc verò esse nõ potest, nisi dextrũ. Proinde cludamus, dextrũ sinistrumq; in cælo concedi necessario. Lõgitudo autem orbis,cuius principia sunt summum & infimum, est spatium in quo disponuntur orbes secundum motum diurnum ab polo in polũ super axem æquinoctialis circuli.Quo modo colligendũ relinquitur,antarcticum polum esse mundi partem superiorem,arcticum verò inferiorem.Hæc autem ita distinguimus, quo ad habitabilem nostram, quę quarta est septentrionalis hemisphærij superioris.Qua ratione caloris fons est dubio procul ab meridie,& meridianis stellis,immóque ea portio superior rectè statuitur: sicut esse in animalibus iam dictum est. Nec tamen dissimulandum parte hac Pythagoram philosophum nobilem putasse,septentrionalia,siue aquilentana(vt neotericorum verbo vtamur)esse mundi partem superiorẽ:fortè quia inibi stellę visuntur plures,& stellarum imagines, & proinde virtus quoque eodem loco maior concipi debeat.Id verò refelli hoc modo potest.Sunt certè planetę septem,quorum virtutem stellę omnes consequũtur:quoniam ita demum se illi habeant ad stellas alias, vt se habet ad corpus anima,seu cõprobant mathematici: at planetæ solem sequuntur maximè, ad cuius interualla nunc directi sunt,nunc stationarij, aut retrocedentes:quandoque etiam radiis eiusdem occulti,rursúmque emergentes. Igitur & stellas omnes solẽ sequi, astruẽdum est. At sol meridianæ propior terrę sine dubio est,ergo & portio illa merito iudicari superior debet. Sed nec illud ignorandum,dici quandoque alio item modo supremum, vel infimum in cęlo ex stellarũ cursu:nam cęli medium in meridie vocatur supremum, & medium in hemisphęrio inferiori vocatur infimum. Atque ita ab metaphysicis capi, sciũt eruditiores.Hęc scrupulosius paulò consectari collibuit,tum quia mira hominum naturæ capacium subtilitas arrisit plurimùm tum vt interioris doctrinæ candidatos amplius commonerem,quid astrui possit super illis doctissimi poetę carminibus ex libro Æneidos primo:

Et iam finis erat,quum Iuppiter æthere summo
Despiciens mare veliuolum,terrásque iacentes,
Littoráque,& latos populos,sic vertice cæli
Constitit,& Libyæ defixit lumina regnis.

Sed quis non videt illud quoque, quid ad ea quæ attulit Aurelius Macrobius, auctor excellentissimus, addi póssit in carminum illorum expositione, quæ primo Georgico leguntur,

Hic vertex nobis semper sublimis:at illum
Sub pedibus Styx atra videt,manésque profundi.

Platonis tamen sententia fuisse videtur,in mundo ex se non dici supernum, orbicularitatis ratione, quoniam sit hæc vndiq; vniformis:dici tamen in eo sursum deorsúmque,quo ad nos qui superna nuncupamus supra caput surrecta:ediuerso autem inferna,quæ pedibus subiiciuntur.Quin & ex communi formula loquendi hisce vtitur appellationibus Aristoteles,sicuti multis placet.

A Nam vt secundo Topicorum ipse ait, Vtendum nominibus secundum plures: proinde consensu vniuerso, mundi superna dicit,ac inferna.Quæ tamen non solùm quo ad nos distingui,palàm est,sed(vti diximus)& naturæ vi.Vt enim in nobis dextrum distinguitur & sinistrum,ex habitudine ad animalem motum, qui localis est: consimiliter superna, infernáque,ex habitudine in mundo constituuntur ad simplicium item corporum motus,quæ mundi sunt velut præcipua membra:proinde supernum sancitur,quò feruntur leuia. Infernũ,quò
B nutu suo tẽdunt grauia. Et leuia vtique nobiliora,quia formaliora. Non tempero mihi pare hac, quin multo risu excipiam tyrunculi cuiusdam vanitatem, qui patris emendationes,ac(vt subolet) annotamẽta in suos in Catullum commentarios, vt ipse ineptis videri vult, regerens, omnium se principem de cęli partibus hisce in literas aliquid prompsisse, leuissimè gloriatur: quum tamen nostra æditio prior multis annis illius præcurrat nugas, argumento esse possunt Catulli à nobis explicatæ difficultates,quas impudentissimè, auto-
C re dissimulato,plagiarius sibi vendicat:nil aliud, quàm aliena lasciuiens plumula.Sed hic quærat fortè aliquis, cur cælum vertillabundum (nam & vertillantem rotam legimus apud priores) ab oriente moueatur in occasum,nec ediuerso. Hic verò sciendum, naturam quatenus fieri potest quod agat, nobilissimè semper ac præstantissimè agere. Quæ quum ita sint, nouimus equidem in animalium ratione superiora inferioribus nobiliora censeri:sic antica posticis, & sinistris dextra. Ergo cæli motus debuit vertiginis inde initia ducere,
D vbi portio est excellentior: & motoris primi virtus, templorum etiam argumento,quę omnia ferè exortum spectant.Cælo item motus congruit præcipuè simplex, perpetuus, idest circularis & vniformis. Hîc verò,vt diximus,ab loco qui in eo præstantissimus est,incipere debuit:non alius verò est is, quàm dexter. Hîc obiter commonuero perpetuum rebus accommodari fluentibus, cuius est modi tempus & motus, æternum verò stantibus:Græci aidion, pro ratione vtrisque apponũt. Quintum verò corpus nec grauitatem habet vllã, aut
E leuitatem, quando nec à medio mouetur, nec ad medium: quod inde si abscindatur quippiam, nec superna omnino petet,vel inferna,quoniam eadem sit partium ratio quæ totius. Proinde colligendum, corpori huic, & partibus vel ex natura, vel præter naturam motum non congruere alium,quàm orbicularem.Postremò id quoque norint studiosi, necessarium videri duplex cõcedere dextrum. Alterum sphærę superioris,& inferiorum alterum. Illud verò Aristorelicum hic attendendum magnopere, materia omni carere cælum: quoniã
F ex Auerrois calculo,Materia quum sit natura sua informis, & proinde æquè se ad quamlibet habeat, & vniuersas queat capere, à formis iugiter in formas fluit: vnde cooritur id, vt quod materia constat, formam quandoque amittere suam valeat.Cælum autem non amittere,quod illi nusquam contraria comperiatur qualitas, veluti motui orbiculari diuersus non reperitur, sed & quia motu potitur citra digressionem perpetuo æquali,infatigabilique. Propterea colligi ex iis,cælum esse formam per se à materia seiunctam, existentem.
G Hinc Platonicis quoque spiritale quiddam esse videtur cælum.Quid erit ergo?circularis lux, orbísque lucidus sine materia: sicuti eius oppositum terra ima dicitur sine luce materia. Quod si inferatur,cæli partes densiores lucis amplius profundere, præstò erunt Platonici, portiones raras astruentes lucere quidem vberius, sed tenuitate nimia & luce videri minus.Respondebunt & Peripatetici, Aliud esse ex se, aliud ex alio coruscare. Quippe elementa,quia aliunde fulgorem asciscũt,quo rariora sunt, eo concipere facilius. Cęlestia verò ex se
H splendicare: proinde quò densiora sunt, eo micare largius.Sed de hoc plura mox. nam parte hac vix sibi auctores constant. Interim nos ad alia non iniucundiora hinc iam digrediamur nisi leuiculum illud ex grammatica suppellectile inseruerimus sublimem cæli partem dici Cyttarum, quanquam & eo verbo caui-

tates signentur in fauis,& quibus insident glandes Sed & in piceis pani, seu paniculæ, aut nucamenta, callo squammatim compactili eodem censentur nomine. Nam in pinu strobilia primùm florentia, Theophrastus cyttara nuncupat propriè.

Mundi figura. An cælestia nutriantur. Cardinum cæli distinctio, & potestas.

Caput XIII.

EXPETIT forte aliquis, afferam hoc potissimum loco, quid de mundi figura sentiendum: quando Stoici, vt auctor est Galenus, globosum esse mundum prodidere. Quia vt ab scientissimis proditur:

Hæc æterna manet diuisque simillima forma,
Cui neque principium est vsquã, nec finis in ipsa,
Sed similis toto remanet, pérque omnia par est.

Alij conicæ figuræ: alij etiam oui. Epicurus verò, qui dum palato quid sit optimum, iudicat, cæli palatium (vt Ennius ait) non suspexit satis: nil prorsum affirmat, contingere nanque omnia. E. enim globosum esse, & aliis contineri figuris. Nos verò consensum in eo mortalium sequamur, orbem appellantium: credamus & argumentis rerum, quibus reuincitur abundè inscitia parum perspectè, parúmque explorate sacris philosophiæ initiatorum: quibus rectissimè illud extritum insusurraris, quandoquidem ab Syris longè dissitus es, μὴ σύριζε, ne Syrum agas: ne planè fias, ὄνος ἐν μύρῳ, id est in vnguento asellus. Sed & scitè admodum in Adrianum, nec dum imperatorem, architectus Apollodorus, quum is per imperitiam de operibus dissereret: Abi, obsecro te, ac cucurbitas depinge: nihil enim horum rectè nosti. Nam is tunc eo maximè placebat artificio. Id fortè hac parte expendisse præstiterit, An vllo modo cœlestia nutriantur: quod magnos auctores sensisse, vel hinc liquebit. Sed vt pugnam tutius indipiscamur conspiratu magno nitibundi, ab Peripateticorum coryphęo instruere aciem ordiemur: quo procliuius hostium procinctæ classes moueantur gradu, & mox territæ ac dispalatę proterantur, veluti effusè immisso equitatu. Ergo Aristoteles, inquit, si pascitur mũdus, etiam corrumpetur: verum nullo eget alimento, propterea æternus est. Plinius verò Naturalis historiæ libro secundo: Sydera, inquit, haud dubiè humore terreno pascuntur, quia orbe dimidio nonnuquam maculosa cernatur luna, nondum suppetente ad hauriendum vltra iusta vi: maculas enim non aliud esse, quàm raptas terræ cum humore sordes. Et alibi, in dulcibus aquis esse alimentum lunæ prodit: sicut in marinis solis. Ab hac sententiæ vanitate non ita ferè abest Ptolemæus in ἀποτελεσμάτων libris, quos nũc quadripartitos vocãt: vbi lunam ideo humectiorem credit, quia humidus vapor à terra ad eam, syderibus aliis terræ propinquiorem, affatim conscendat. Quę ratio Saturnũ efficiat sicciorem, quod ab hisce vaporibus longius abierit, de qua re mox plura. Manilius Astronomicon primo:

Ignem flatus alit vicinis subditus astris.

Ambrosij sententiam iam antè paulò memorauimus. Cæterùm cui non sit venia post M. Tullium De deorũ natura libro secundo, quanquam sub aliena persona instrui disertationem, non me fallit (idest opinor) Stoica. Sunt, inquit, stellę natura flammeæ, quocirca terræ, maris, aquarum vaporibus aluntur his, qui à sole ex agris tepefactis & ex aquis excitantur, quibus altæ, renouatæque stellę, atque omnis ęther refundat eadẽ, & rursum trahat in idem, nihil vt ferè intereat, aut paululum. Ex quo euenturum putant, vt ad extremum totus mundus ignescat. Idem porrò & Naturalium sexto Seneca tradidit. Sed & Stoici reliqui, vt cõprobat in libro de Iside Plutarchus. Verùm distinctè agunt, siquidem ex Porphyrij thesauris solem maris euaporationibus alit: fontiũ autẽ ac fluminum, lunam: astra verò ex terræ anathymiasi alimentũ sibi adsciscere. Iã poetę omnes ferè in eam sententiã pedibus eũt. Sed quantum ex mutis (quod dicitur) magistris, cõpertũ nobis est, ab

A Ægyptiis sacerdotibus opinio hęc orta primùm, mox propagata in multos est. Ab illis enim traditũ, Oceani humore cęlũ ali, stellásque, vbi humorẽ conceperint, descẽdere, ac retrogradas fieri, donec humore iterum percocto, digestóque ascendant, exaltentúrq; ac dirigãtur. Quæ sentẽtia ne profluat lõgius, & serpat in plures, circũscripta reprimatur, tũ rationibus, tum magni nominis auctoritatum obiicibus: atque Auicẽnę in primis, apud quẽ in libris De cęlo & mũdo legimus, nullo

B id pacto physicam pati rationem, siue nutrientis proprium expendas, siue connutriti: necnon crementi notionem, quod ex alimento recipit corpus dimẽsionibus tribus, ita vt ęqualitas insit portioni cuilibet diametrorum trium: quibus corpus metimur: nec amplius sit parte vna, quàm reliqua, siue intima sit ea, seu extima, citra vllã corporis permutationem ab propria dispositione ac figura. Si enim dicamus augescere digitum, & incidantur diametri eius, factum reperietur augmentũ parte qualibet ex ęquilibrio inter duo puncta. Proinde

C de si ratione hac cęlum augeri contenderimus, fieri nequit id nisi omnino concipiatur, adiici quippiã. Id verò aut intimũ erit aut extimũ: si extra, tunc moueatur, necesse est: ac motus is vel proprius erit, vel peregrinus: si proprio motu agitatio fiet, ad cęlum, vti ad locũ sibi cognatum feretur: & inde colliges, esse leue: si impetierit, graue. Quo modo necesse erit, cælum quoque vel esse graue, vel leue: quod ipsum peripatetica nõ admiserit schola. Si verò attrahatur ab alio, vt ab igni, aut eiusmodi quopiã, tunc profectò hęc fiet attractio,

D vt cælo infundatur: sicuti ingeritur animalibus cibus, vt quod perierat, restituatur, id quod si dederis, consequens erit, cœlum esse corporale, quod eruditorum schola plurimo risu excipiet. Quod si intimũ dicatur, veluti est in animali sanguis, tunc necessariò sequitur, vt digeratur nutrimentũ, mutetúrque ex eo quod cęlo dissimile est, in id quod simile sit: quo posito, cælo videbitur aliquid esse cõtrariũ, quod esse absurdũ liquet. Adiiciamus aliquid ex Platonicis itẽ scholis. Plotinus in libro de cælo sic ferè scribit, Alimoniã cælestia non

E requirunt, neque enim ex inopię nostrę affectione ad eandem libram sublimia seuocare debemus: neque animę ratio ibi cõpar, nec regio, nec ibi causa vlla, ex qua infima hæc profluentia continuè nutrimentum appetunt necessariò. Absit ergo permutatio ab illis, quę nostris corporibus dominans ex habitu naturæ deturbat. Adde gentium consensum, quando cælestẽ locũ Deo, & substantiis diuinis attribuunt omnes, veluti immortalem locum immortalibus, & diuinis rebus coaptantes, vt Dei habitatio sic intelligatur in cælo ex similitu-

F dine ac coaptatione: quoniã inter corpora reliqua cæleste corpus ad similitudinem amplius accedit spiritualium substãtiarũ: neque enim fieri queat, vt alia ratione cœli habitaculum Deo contribuatur: namque corporalis loci haudquaquam indigus est. proinde colligi debet, mundi partem illã nil prorsum pati. quippe in tam numerosa annorũ serie quippiã in ea commutatum, nõ est qui obseruarit: Suffragatur & ipsum ætheris nomen quod supremo congruit loco, ab rotatę vertiginis perpetuitate. Sunt porrò in cælo cardines quatuor ab ma-

G thematicis insigniter enotati: eos verò Manilij verbis exponemus potissimum, Si commonuerimus, hosce à nonnullis angulos dici, ac cuspides cæli: nam & Gręci, centra vocant: loca verò his succedentia, epanaphoras. Igitur sic Manilius:

Vnus ab exortu cæli nascentis in orbem,
Qua primum terras æquali limite cernit,
Alter ab aduersa respondens ætheris ora.
Tertius excelsi signat vestigia cæli,
Quo defessus equis Phœbus subsistit habenis,
H Declinátque diem, mediásque examinat vndas,
Ima tenet quartus fundato nobilis orbe,
In quo principium est reditus, finísque cadendi
Syderibus.

Ex iis autem primùm statuunt, qui summum cæli culmen tenet, à quo gloria & honores profluunt, ac rerum fastigia. Proximus est qui imã tenet stationem, ab eo rerum fundamenta sunt, ac

sensus

cenſus ratio. Tertio concinnatur loco cardinis poteſtas orientalis, è quo manat horoſcopi adnotatio, vitæ arbitrium, morum moderamenta. Occidentali quartum contribuunt calculum, hic autem, vti ferunt, pertinet ad rerum ſummas & finem laborum.

Quot ſint omnino ſphæræ. De Manichæis obiter, & Gnoſticis, ac Agnoitis, & Chiliaſtis. Recondita de Parcis tribus.

Caput XIIII.

CONSENTANEVM fortè ſtudioſi cêſuerint, vt hic vellicatim attingamus globorum cæleſtium, ſiue orbium hiſtoriam aliquam, vt ne omnino videantur aſymboli noſtro beneficio. Iſta quidem diutius conſectari, non eſt omninò noſtri inſtituti, quo tamen pleniori obſequio demereamur bonarum literarum candidatos, quæ varia nobis lectione comperta ſunt, non grauabimur figura quadã & typo, ac breuiſſimè ſuperioribus aſſuere. In primis verò Peripatetica obſeruanda eſt ſententia: Sunt, inquit, corpora circularia plura, quia generationem eſſe, neceſſe eſt. Si eſt cælum corpus diuinum, motum eſſe illius perpetuum, & circularem oportet: ſi eius talis eſt motus, neceſſe eſt terram eſſe: ſi terra eſt, ergo & ignis. ſi duo hæc conceduntur, oportebit aliqua item eſſe intermedia, quod ſi eſt, generationem eſſe, neceſſarium eſt, ſi generatio eſt, motus in cælo haberi diſſimiles oportet, ac quod cõſequens eſt, mobilia plura. Proinde ſciendum, ſuper octauã ſphęram, quę verius firmamẽtũ dicatur, locari cælorũ globos duos ab Chriſtianis doctoribus, Strabo & Beda, & vnum quidem empyreum vocant, ideſt igneum, vel intellectualem, gloriæ contẽplationi aptum, & quietum. Nominis verò rationem duci non ab ardore, ſed ab ſplẽdoris exuberãtia potius. Quod ipſum ſyderibus ſuis, hoc eſt angelis, ſit inſigne. proinde in Iob legimus, Vbi tu eras, quum me laudarent aſtra matutina? Et hunc immobilẽ intelligũt, quoniã ſi moueretur, eius motus per motũ apparentis corporis deprehenderetur. Quũ verò Porphyrius diſcerneret ab dęmonibus angelos, ſtatuẽs in aere dęmonas, per loca empyrea angelos, non vtique cælũ hoc intellexit, vt auctor eſt Thomas, ſed ſydereum potius globum, quem more Platonis igneum arbitrabatur, & ideò empyreum nuncupabat. Quod ideo dictum velim ne quis Porphyrij ſententiam legens apud Auguſtinũ decimo Ciuitatis diuinæ, incidat in errorem. Baſilius, quod ſcitu dignum eſt, induxit empyrei cæli conſtitutionem, ne videatur ſimpliciter Deus opus ſuum à tenebris inchoaſſe, quod Manichæi calumniantes, Deum Veteris teſtamenti, Deum tenebrarum nominant. Sunt verò inter hæreticos Manichæi, ab Perſa quodam appellatione ducta, cui nomen Manes, vel Manichæus, vt habent alij, qui duas introduxit naturas & ſubſtantias duas, bonam, & malam. At Gnoſtici itidem hæretici ab ſcientiæ magnitudine ita videntur nuncupati, ſicut Agnoitæ ab ignorantia, quod eſſe nouiſſimam horam Chriſto ignotam, opinentur. Chiliaſtas appellarũt ſe nonnulli, propter illud ex ſacra pagina, Vna dies apud Dominum, vt mille anni, & mille anni, vt vna dies: hoſce miliarios interpretatur Auguſtinus. Sed ad rem. Orbẽ verò alterũ cryſtallinũ cenſent appellandũ, atque itẽ aqueũ, ex ſimilitudine quam cum elemento habeat in diaphani ratione, nomen aucupati. Poſt quem ſubſequatur firmamentũ. Hinc eſt illud Hieronymi ad Oceanum: Inter cœlum & terram medium extruitur firmamentum: & iuxta Hebraici ſermonis etymologiã, cælum, ideſt ſamaim, ex aquis ſortitur vocabulum: & aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, in laudes Dei ſeparantur: vnde & in Ezechiele propheta, Cryſtallum ſuper Cherubim videtur extenſum: id eſt compactę, & denſiores aquę. Illud verò ſingulari dignum obſeruatione, ab ſanctiſſimis proditum viris: Triplicem videri lucis ſubſtãtiam, & eſſe primam vtique cæli, quod firmamentum diximus, cuius beneficio & ſingulari virtute plãtis inA ſeratur vegetatrix potentia. Sequentem verò cryſtallini eſſe cœli, præſtantioris etiam poteſtatis, vnde ſit anima brutorum ſenſilis. Tertiam porrò haberi eminentiſſimam empyrei cæli, à qua non ſit quidem rationalis anima, cuius artificem ſolum agnoſcimus Deum, verùm animales vitaléſque ſpiritus, quibus velut præcurrentibus, intellectualis anima tanquam proprio congruóque domicilio excipitur. Ægyptiorum ſchola & Chaldæorum ſuper octauum globum nihil agno- B ſcit. Quorum ſcita Plato item, necnon Ariſtoteles, & Hipparchus amplexi ſunt. Et, quod mirum videri poteſt, Ptolemæus quoque. Apud eum quippe ne verbũm quidem vllum fieri comperies de ſphæra nona, quam Iuniores aliqui cæleſtiũ rerum ſtudioſi, aut deprehẽderint, aut effinxerint: ſicuti item alij, occaſione hinc ſumpta, decimam commenti ſint. Hæc verò orbis noni ſententia inde potiſſimùm agnoſcitur profluxiſſe, quod eius auctores opinati ſunt, omnes qui octauam ſphæram ad orientem ab occaſu moueri non inficientur, e- C tiam nonam ſphæram neceſſariò admittere. Quod quum profiteatur Ptolemæus, dubioſum non ſit illis, quin hîc quoque orbem eundem concedat. Parmenides commenticium quiddam coronæ ſimilitudine effeciſſe creditur, στεφάνην appellans: continentem ardore lucis orbem, qui cingit cælum, quem Deum dicit. Sed non prætereamus reconditum illud parte hac, Motum, per quem eſt formæ connexio & materię, ſpiritum quendam inter formam medium ferè ac materiam dici à quibuſdam. Quem in aplane intelligunt D profuſum, & planetis ac terrenis rebus. Primum quidem Atropon nuncupant, velut citra conuerſionem: quoniam aplanem motu ſimplici ab ortu ad occaſum moueri, coniectarunt. Secundum Clotho, id eſt, conuerſionem: quoniam planetæ aduerſus aplanem ab occaſu in orientem ferantur. Tertium Lacheſin, id eſt ſortem: quia terrenis rebus dominetur caſus. Et motus quidem planetarum euolutio, eſt motus primi: at temporalium motus, & terrenorum euolutio, eſt planetarij motus. Porrò in terrenis rebus latere quaſdam euẽ- E tuum cauſas produnt, vti in ſemine lateat ſeges. Propterea colliguntur item, quæ in mundi anima, velut in glomo agnoſcuntur complicata, eiuſmodi explicari motu, atque extendi. Etenim ſunt arbitrati, mentem, ſiue mundi animam, rerum in ſe exemplaria geſtare, pérque motum eadem in materia explicare. Hunc autem motũ eſſe in aplane, ac planetis, & terrenis rebus, quaſi fatum deſcendens, & in ſubſtantia fati explicationem. Spiritum porrò huiuſmodi per omnia propenſum, & diffuſum eſſe, naturam interpretantur: quæ dicatur om- F nium complicatio, quæ per motum fiunt: verum motus hic, ſiue ſpiritus, à ſpiritu profluit diuino, à quo per motum ipſum mouentur cuncta.

An quæ viſuntur, ſint planè ſyderum corpora. Item an ſtellæ ſuo luceant lumine. Quid ætheris nomine intelligendum. Cur in planetis varij cernantur colores. Cur luna maculoſa. Aſteriſcus quid: diacodion: aſteriace: ſyderatio. Stichiomatici qui ſint.

G

Caput XV.

SVPEREST de ſtellis aliquid carptim quoque conſcribere, vt mox ad alia tranſeamus. Occurrebat autem hac parte in Phædone Platonis opinio: Non eſſe quæ videamus, ſyderum corpora, ſed radiorum quaſdam reflexiones in aere, ſimilem ſyderi ſpeciem referentes: ſicut in profundo agentes piſces videant in a- H quæ ſuprema facie non ſydera, ſed imagines ſyderum, (& vt ſic dicam) radioſas vmbras. Verum illud grauioris operæ ingerit ſeſe amplius, luceant ſuo ac genuino ſtellæ lumine, an ſicuti luna, id ab ſole mutuentur. Mira ſiquidem inter auctores diſceptatio eſt. Macrobius vir reconditiſſimæ ſcientiæ primo Rerum naturalium, ſtellas omnes ſuo propterea lucere lumi

ne prodidit, quod supra solem locatæ in purissimo sint æthere, in quo quicquid est, lux naturalis sit, & sua. Lunam verò, quia infra solem sola sit, & caducorum iam regioni luce sua carenti proxima, lucem, nisi desuper posito sole, non habere. Denique quia mundi pars ima, terra est: ætheri autem ima pars, luna est: lunam quoque terram, sed æthereàm dixerunt. Idem ferè Cleomedes approbasse videtur, quum lunam scribat, corpus esse nactam cum aere permixtum, atque tenebricosum, quia in puro æthere non versatur, vt astra cętera. Ætheris autem appellatione, inquit ex Aristotele Apuleius, cælum ipsum, stellæque, omnísque syderea cōpago intelligitur, non (vt quidam putant) quod igneus sit, & incensus: sed quod cursibus rapidis semper rotetur. In Platonis Timæum Chalcidius: Summatem, inquit, locum ignis habet serenus, proximum ætherius, cuius corpus æquè ignis est, sed crassior. Nicolaus verò theologus, ab solis luce illustrari stellas scribit: & propterea secundo De anima, solem dici patrem virorum ac deorum, quoniam ab eo sydera, quæ antiqui deos putabant, sapientiáque, & æterna cæli inquilina animalia, lucem mutuentur. Idem & Metrodorus sensit apud Plutarchum. Succinere videtur & Plinius, quum in laudibus solis, inquit, Hic suum lumen cæteris quoque syderibus fœnerat. Sed alibi ait, Supra lunam pura omnia, ac diuturnæ lucis plena. Albertus secundo cæli, Aristotelis sententiam secutus, stellam quamlibet eiusdem esse naturæ scribit, cuius sit corpus, in quo est. Ea verò est, inquit, essentia quinta, ab quatuor simplicibus corporibus, hoc est ab quatuor distincta elementis. At primo Astronomicon Manilius:

> Ignis in æthereas volucer se sustulit auras,
> Summáque complexus stellantis culmina cæli
> Flammarum vallo naturæ mœnia fecit.

Aristoteles ipse (si tamen Aristoteles est) de proprietatibus elementorum & planetarum, apertius perdocet, stellas omnes ab sole illuminari, sicuti lunam. Cui astipulatur in libris compositionis magnæ Ptolemęus: quin & eiusdem interpres: sed & Auicenna. Albertus quoque secundo Cæli: Cum illustribus, inquit, viris stellam quamlibet astruimus ab sole illuminari: sed aliam plenius, aliam minus pro naturæ nobilitate: siquidem purissimas esse quasdam, manifestum est: proinde lumine excepto, perfunduntur protinus ab superficie soli aduersa vsque ad auersam, vt stellæ corpus integrū illustret omnino claritas, nihil ab candore degenerans intimo. Quod in Ioue visimus, & plerisque aliis. Ille verò ipse candor in ruborem vergere incipit, sicuti in Marte, si ab corporis nobilitate quippiam fuerit declinatum. In quibusdam etiam pallescit, vt in Venere. In Saturno obscurior est. At in lactei circuli stellis albescit. Luna verò, quæ terrestris est naturæ, vt docuit Aristoteles, non est adeò pura, quamobrem mutuatum ab sole lumen non quit admodum intima penetrare, quæ ratio illius reddit maculosam faciem. At fabulosus scriptor Diodorus, in Hyperboreorum insula lunam haud ita à terra distantem videri, palàm tradit, terrestribus velut tumulis superciliosam. Orbis substantiā, vt nonnullis placet, esse à stellarum & solis substantia diuersam, illud esse argumento videtur, quoniam splēdore solis non illustratur, vt stellæ. Triplex igitur ibi substantia, orbis, stellarum, solis. Verùm parte hac prorsum absurdè fecero, si nobilem Hippocratis sententiam pręteriero, cuius in libro De iudiciis, auctor mihi Albumasar est, Nisi noctu stellarum luce aeris crassitudo ac densitas raresceret, disiecta animantia cuncta fuisse peritura. Illud ex grammatica fuerit ratione, stellam signare plerunque claritatem, congruentiámque, quod asterici comprobat appellatio. Id verò est stellę signū, in angulis quatuor interpunctum, hoc modo ⁜. Apponi iis consueuit, quę optimè se habent in carmine, quæque cuiusdam stellę imagine colluceant, quoniam appositè omnia & opportunè promantur. Asteriscos item Grecis, sicut codia, est papaueris caput: vnde insigne medicamentum vocari diacodion cœpit, ac asteriace. Syderationem Firmicus appellat syderum in ge- A nitura coaptationem, quippiam innuentem euenturum. Hæc tamen (inquit) omnia, licet à malo signata fuerint talis syderationis influxu, beneuolarum stellarum vt plurimum testimoniis minuuntur. At quinto De causis, Theophrastus syderationem sphalecismum dicit. Verùm de hoc alibi plura. Cælestes imagines, siue signa vocant astrologi, ὐράνια στοιχία, vnde στοιχιωματικοὶ, qui cęlesti ratione imagunculas concinnant, euentu sæpe mirabili.

B *An planetæ afficiantur vaporibus terræ. Prius, qualis censeatur in literis Ptolemæus. ἐποχὴ quid. De trigono quadrato, hexagono, diametro. Hæreticus planeta.*

Caput XVI.

PTOLEMÆVM astrologorū principem, & in mathematicis ingenij eminentissimi, incessere plerique non desinunt, tanquam parum philosophię peri- C tum, vt qui sæpe tot admittat errata, quot super re aliqua enuntiet verba. Sed nos huius rei censuram ad alios reiicimus: & tanquam parum liqueat cōtrouersia, amplius pronuntiamus. Interim placita eius viri de planetis, siue dici errones debent, vti Nigidio placuit, apponam. De quibus is, veluti ex elementis constent, aut elementorum passionibus, ac inuicem calore, vel frigore se permutent, quin terræ quoque vaporibus afficiantur, ita scriptum reliquit: Luna, inquit, humectior est: quoniam D quum sit extima cælo, citima terris, illarum vicinia ascendentis humoris concipit copiam. Saturni sydus frigidum est in primis, siccum verò modicè: frigoris ratio est, quia sit ab sole remotius, ariditatem parit longius ab terra interuallum. Martem solis propinquitas torret, ac arescere facit. Iouem temperatum reddit hinc Saturni frigus, illinc Martis incendium, pręcipuè tamen calefacere, quia Martis & solis incumbat globis. Venus, vt luna humecta est, quod & ipsa luminis copia terræ asciscat vapores, recipit tamen ex propinquo E caloris vim. Mercurius semper soli adnexus arefaciendi potestatem inde cōmparat, humoris autem copiam, tum ab luna, tū ab terra. Hactenus ex primo ἀποτελεσμάτων Ptolemæi. Quę omnia, vt parum pensitate, immo per inscitiam maximam ab homine ex mandragora (quod dicitur) consopito pronūtiata, Peripatetici exibilabunt: inter quorum decreta illud est, Cęlum ab hisce affectionibus esse penitus abiunctum. Sed nec vltra mensum stadiorum sexdecim, vapores surrigi, physica docet ratio: quo nomine altior deprehenditur lu- F na, vt de Venere ac Mercurio taceam, tanto sublimioribus, quàm vt illuc ex terra vapores posse pertingere, concipiamus. Adde, quòd potentius multo in Venerem solaris aget propinquitas, quàm terrestris humectatio, tanto sequestrata interuallo, vt hac ratione nullo pacto intelligi possit humida. Illud verò nec relatu indignum, ἐποχὰς dici gradus, in quibus deprehendantur planetæ in zodiaco, cuius vnaquæque pars in triginta distribuitur gradus, μοίρας vocant Græci: mox & mœra in sexaginta dirimitur portiones, quas G πρῶτα dicunt λεπτὰ, idest prima minuta: deinde & minutum primum in sexaginta δεύτερα λεπτὰ, id est secunda minuta. Mœram quoque Aratus zodiaci partem accipit duodecimam. ἔποχον tamen inter equi instrumenta legisse videor alicubi. Quin & cæli statum in thematibus, positúmque syderum epochas dicunt eruditiores. Quia verò in planetarum ratione trigonum, & quadratum nuncupat Plinius: Sciendum, Diametrū in cælo nuncupari signum, ad aliud quod fuerit septimum, quę maligna semper radiatio est, ac minax. Trigo- H num est à signo, à quo initiamus signum quintum. Nam ab ariete vsque ad leonem trigonum est. Scire autem conuenit, dextrum appellari trigonum, quod ab eo signo à quo incipimus retro est: sinistrum verò, quod ante: vt puta arietis dextrum est trigonum sagittarius, sinistrum verò leo. Quadratum est, ab eo signo à

quo inchoamus, quod quartum fuerit ſignum: & in hoc dextrum intelligimus, & ſiniſtrum, vti in trigono. Hexagona; idem ſunt quod trigona, ſed minoris poteſtatis: eſt autem ab eo ſigno, à quo ſumptum initium eſt, tertium. Sed & in hoc dextrum concipe, ac ſiniſtrum: vti ſuprà. Triangulum recentiores triplicitatem vocãt. Trigonocrator bellè à nonnullis triangulator pronuntiatur. Hæreticum planetam conditionarium intelligunt: ſiquidem quum Græci cæleſtium indagatores, hæreſim dicunt, conditionem appellat Iulius Maternus.

Elementorum colores ſaporéſque. Item an planetæ colores habeant, vnde colligi eorum poſſit natura. Elementa cur dicantur ςοιχεῖα. De Proteo ſcitu digna: item Idothea. Terra aphoratos quæ.

Cap. XVII.

ET quia cum aſtrorum peritis negotiari cœpimus, pergamus porrò breuibus quædam illorum ſcita contexere: qui in philoſophos aciem dirigẽtes, coarguere illos enituntur, qui ſanciant, Elemẽta nec coloris, neque item ſaporis partem habere vllam. Aquæ verò ipſi colorem attribuunt album, ſaporem dulcem, terræ fuſcum eſſe colorem, amarum ſaporem. Quod tamen elidunt alij, dulcem intelligendum potius aſtruentes: quoniam ſi amarũ contendas, ex terra nil admodũ egerminaturũ ſit. Ignis vtique nullum confitentur eſſe ſaporẽ, cæterùm rubro infici colore. Aeris apud eos nullus eſt color, nullus item ſapor, multos tamen peregrinos aduentitióſque colores excipere. In commentatione tamen de coloribus ſcriptum comperias, aeris & aquæ naturam per ſe albam cenſeri: at ignem cum ſole rubẽ: terram quoque natura eſſe albam, cineris argumento, qui albet humido exuſto. Lixiuiũ tamen rubere flãmæ vi ac fumi qui & aliquo modo cinerem inficit. At in planetis, etiã ſi exactiſſimi ſint palati, nullos etiamnum ſapores prægustando animaduertere valuerunt. Varios tamen ineſſe colorum modos, non diffitentur, vnde etiam natura queat indicari. In Saturno, inquiunt, præmonſtrat fuſcedo terreſtrem proprietatem & bili atrę cõgruam. Mars rubens igneæ qualitatis argumentum eſt, & rubræ bilis teſtimonium dictat. Venerem croceo & albo radiantem, tum calidam intelligunt tum humectam, & naturæ indicare temperamentum. In Ioue coniectant modo ferè eodem. Lunam albicantem, eſſe humiditatis indicium: quod verò inſit nigricantis quippiam, frigoris ſignum habent. Mercurij non vnam eſſe faciem, vt qui virorem quandoque præferat, nunc fuſcedinẽ, nunc aliud quid, ſæpius tamen nigroris oſtentare quiddam: proinde cum terrena ſiccitate analogum habere. Hæc dici quidem, ſed præter omnem prorſus rationẽ, non neſciunt, paulum modò philoſophia imbuti. Nam prout elementa inuicem promiſta fuerint, ita colorum enaſcitur varietas: ſed ea in cælo eſſe permixtio nulla poteſt, propterea ibi eſſe colorem planè inficiabitur Ariſtoteles: niſi quia lumen, color quidam eſt, quod tamen luminoſi corporis naturam haudquaquam indicarit. Quin, ſi maximè ibi veros conceſſeris colores, ad examen ſyncerum in tanta ſpacij vaſtitate, non vſquequaque ſibi conſimili, reuocari, excutíque haudquaquam poterunt. Elementa verò prima fuiſſe in libro De philoſophi hiſtoria Galenus ſcribit, vt à cælo digrediamur parum, obſcuram informémque ſubſtantiã, quam dicant nonnulli, ἄπειρον ὕλην, Entelechiam alij nuncupent, ac ςέρησιν, id eſt priuationem. Vocantur autem à Græcis ςοιχεῖα, vti interpretatur in noſtris literis Ambroſius, quod inuicem conueniant, & concinãt ambitu quodam, & concordiæ ſocietatíſque choro. Nam quum ſit aridæ terra & frigentis naturæ, aquæ connectitur frigoris qualitate: aeri congruit aqua humoris ratione: ſic, vt brachiis velut duobus, frigentis ac humectæ vis, altero terram, aerem altero ſibi conſciſcat. Rurſum aer inter duo compugnantia medius,

A aquam ignémque, mirè vtrunque conciliat, aquis humore connexus, igni autem calore. Porrò ignis calens, areſcénſque hinc aeri, illinc terræ ſeſe adoptat, inque naturæ illius participatum venit. Non prætereundum verò quod Ponticus ſcribit Heraclitus, informem rerum materiam dici poetis Proteum ſymbolicè, opertéque. Nam πρῶτα μὲν λέων γένετ' ἠϋγένειος, αὐτὰρ ἔπειτα δράκων καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς. γίνεται δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρον ὑψιπέτηλον. Et leo quidem ἔμπυρον ζῶον ætherem in- B dicat planè: terram draco, quia ſit αὐτόχθων, καὶ γηγενής: arbor omnia quæ ex terra augeſcunt. Idotheam verò Protei filiam dici, prouidentiam arbitratur εἰδῶ πλάσασαν ἕκαστα. In inſula Pharo traditur fuiſſe Proteus, quia φέρσαι ſignat τὸ γεννῆσαι: nam & terram ἀφάρωτον, ſterilem accipit Callimachus.

Planetarum poteſtas maior ſit, an fixarum ſtellarum. Quæ in vtriſque nominum, & in motu diuerſitatis C *ratio. Chaldæorum placita de planetis. Item diis conſiliariis. Heſperides quæ ſint. Planetæ piſces: item in re militari. Sol & luna an inter planetas. De planetis quoque plura. An cælum initialis ſit generationis cauſa.*

Caput XVIII.

STVDIOSI porrò cæleſtium rerum, præſcientiam futurorum ex natura poſitúque ſyderum pro viribus conſarci- D nantes dum in diſquiſitionem vocant quodammodo fixas ſtellas & planetas, non ſatis ſibi conſtare animaduertuntur, nunc enim ſtellis non errantibus vim aſcribunt cæteris eminentiorem, nunc autem ediuerſo. Et plurimum quidem communem felicitatem pro naſcentis modo menſuráque ab proſperiore planetarum ſtatu contribui ſanciunt: ab fixis verò παράδοξον quandam εὐτυχίαν, hoc eſt incomparabilem, & extra quàm opinetur aliquis, fortunæ benignitatem. Quę ſententia vel E Ptolemęo auctore comprobatur. Alij omnino planetas vi effectúque præpotentiores oſtendere conantur, tum Procli ſententia, tum rationibus id euidenter monſtrantibus, accedente item veterum teſtimonio, qui planetas κοσμοκράτορας dicebant, velut quoſdam mundi principes intelligerent. Quo autem diſcerniculo certiore iſta teneant bonarum literarum ſtudioſi: Aſtra, inquit ſecundo Cæli Ariſtoteles, nequeunt per ſe & propriis moueri motibus, aut locum mutare: ſed orbi infiguntur, velut in tabula nodus. Itaque orbis mo- F tu feruntur, cui inhærent. Hæc ſcribit Algazeles diſſertationis tertiæ ambiguitate viceſimaſexta, ni erratum in numeris eſt, duodecies mille, ducenta vigintiduo ferè cenſeri. Cęterum planetas deprehenſum eſt, diuerſo ferri inceſſu, ac tum velocitate, tum tarditate plurimum diſcrepante, atque ſitu etiam. Quoſdam nanque exortum petere, in occaſum alios remeare: porrò in auſtrum deiici hos, in ſeptentrionem protolli aliquos: ideóque ex motus inæqualitate nomen quoque indeptos. Ex qua item certius coniectatum, orbibus eos di- G ſtinctis ferri. Fixas verò globi octaui ſtellas dicimus, nõ quod non moueãtur, nã duplici ſaltem circũagi motu, animaduerſum iunioribus eſt: quibus & globus in quo ſunt, motibus rotatur: altero ab ortu in occaſũ, reliquo ab occaſu in exortum ſuper zodiaci polis: tantę tamen tarditatis, vix vt percipi vel annis centũ queat: Nec itẽ fixas dixeris, quod orbis modo circũferãtur ambitu, nã eſt hoc illis commune cũ planetis, quod ſecũdo cæli (vt dixi) aſtruitur: ſed ita dicuntur, quia eandem perpetuò ſeruant figuram, ſitũ, propinquitatem, diſtantiã. Di- H uerſitas planetarũ in motu dũ vel propiores nobis ſũt, vel remotiores, cauſa eſt (ſicuti Philoſopho cõplacitũ eſt) prępotẽs vt varij producantur effectus, Vniformis autẽ & conſtans motus mobilis primi id agit, vt diuerſitas hoc genus perpetua ſit, ac vniformi pergat periodo. Ego porrò in literis inuenio, Chaldæos cęli ſcrutatores eximios cenſuiſſe, Planetas quandoque dici

ἑρμηνεῖς, hoc est interpretes, quoniam ex aliis astris quæ tum minimè errant, tum certum seruant & statutum meatum: sola hæc incessu proprio suóque nitentia res futuras insignitius ostendant, ac veluti deorum mentem interpretentur. Esse autem hosce, Saturnum, Martem, Venerem, Mercurium, Iouem. Mox sub horũ eadem Chaldæorum obseruatio sydera constituit triginta, quos esse dicit consiliarios deos: quorum quindecim ea tueantur loca, quæ nostro continentur hemisphærio: reliqui, res simul humanas, & quæ in cælo sunt. Deos autem quibus vis principatúsque sit, duodecim numero esse dicũt, quorum singulis singulos attribuunt menses: per hos autem, quorum ex animalibus nomenclatura est, meare solem ac lunam, & quinque errantia sydera. Post zodiacum, stellas quatuor & viginti numerant: ex quibus duodecim ad meridiem locatas tradunt. Et harum quæ apparent, duodecim viuis ascribunt: reliquas quæ non visantur, mortuis. Has præterea rerum vniuersarum iudices appellant. Obseruatum id quoque in Græcorum monumentis, Ægyptios appellasse quidem zodiaci signa, θεοὺς βουλαίους, id est consiliarios deos: planetas verò ῥαβδοφόρους, veluti sceptrigeros quosdã intelligi voluerint. Vbi verò poetarum princeps, deorum cuique ab Vulcano substructam domum canit, intelligendas planetarum domos interpretantur eruditi, quas induxerint recentiores, in quibúsque illos οἰκοδεσποτεῖν, idest dominari astruãt, veluti nouitio inuento ansam vetustissimus poetarũ præbuerit. Illud ex doctorũ calculo, præter quæ diximus, adiiciendum: falsò videri errantes dici, quando errare potest nihil, quod in omni perpetuitate progressus cõseruat & regressus, reliquósque motus constantes & ratos. Etiam si apud Hippocratem planetæ vocantur pisces, & cymatophleges saxatilibus diuersi, tanquam errones ac fluctiuagi. Dignum relatu, quod Græci explicant interpretes, Hesperidas λιγυφώνους, idest, canoras, astra signare, velut ὡν ἑσπέρα φαινόμενα, καὶ οἷον ἀδόμενα, id est vesperi visitationem facientia, ac velut nascentia. Sunt qui nocturnas horas Hesperidum nomine malint intelligere, mala verò aurea stellas ipsas. Dici verò λιγυφώνους, quia enharmonius sese inde promat sonus, quoniam probabile non fiat, dum agitentur, minima quidem insonare corpora, maxima verò & præstantissima, cuius prorsum modi cælestia sunt, tacita omnino rapi vertigine. Musicam verò indidem suauissimam edi simile veri habet ἁρμονικῶν tertio Ptolemæus. Sed & alij de quîs mox paulo. Nos autem præterit ea, quòd auditus noster eius non videatur capax. Illud porrò non habendum insuper, Solem lunámque in errantium albo nõ censeri Ptolemeo, ac Theoni, vt Chaldæis: quam hæresin sequatur Plinius quandoque. Sed nec inter cælo hærentes recensueris, quod inuicem interualla non seruent, neque item figuras. Inter errantes verò non sunt, inquit Theon, quia stationes non faciant, nec recurrant quidem. In planetaria quoque potestate ab eminentissimis proditum auctoribus est, vbi se mortalium corporibus diuinæ mentis spiritus infudit, eorundem formam pro cursus ratione ab luna confoueri. Quando ad eius luminis aucta, vel damna corporibus afficimur, increscentibus præsertim medullis augescente luna, rursúmque lumine destituta, tenuati corporis fatigatione elanguescentibus. Singulis porrò planetarum ab priscis ingeniis metallorum dicãtur singula, velut soli quidem aurum, lunæ argentum, Marti ferrum, Saturno plumbum, Ioui electrum, Mercurio stannum, Veneri æs. Chronocratorem dicunt Græci temporum dominum: eorum autem initium in diurnis genituris sol accipit, ac cæteris diuidit: in nocturnis luna. Quum itaque sol temporum dominus fuerit, annos decem, principatũ obtinet, mẽses nouem. Modo eodem & luna quum temporis domina fuerit, annos tenebit decem, menses nouẽ. Vitæ datorem intelligũt οἰκοδεσπότην, & genituræ dominum, cuius & paulò antè cõmeminimus. Hunc verò esse tradunt eruditiores, cuiuscunque signũ post natũ hominem luna, relicto signo, in quo est, fuerit ingressa: etenim si quis prima natalis hora lunam in ariete habuerit, quia post arietem ad taurum secundo locq tran itũ facit, Venus geniture dominium possidebit, eo quod taurus Veneris signum est. Id quod in cæteris consimiliter intelligendum. Ex grammatica penu id nec prætereundum: planetas item dici Græcis in re militari hac illac temerè abeuntes. quos quandoque λειποτάξιν, id est desertoris affectos pœna inter legendum subnotauimus. Nam Heraclius imperator λειποτάξιν ποινὰς τοὺς πλανήτας τῆς ῥωμαϊκῆς δυνάμεως εἰσπράττειν, καὶ ὅσοι τῷ πόνῳ χαίρειν εἰπόντες, πλανῶνται ὧδε κἀκεῖσε ἀβελτερῶς, βασάνοις ἐπὶ σωφρονισμῷ μετιέναι. Planetè porrò αὐτὶ ξένου, id est pro hospite positum quandoque inuenias. Planen verò idest πλάνην, dicunt τὴν σκοποῦ ἀποτυχίαν, idest ab proposito, & scopo frustrationem.

Mundum, sphæras, stellas sentire, ac preces exaudire. Sphæram maximam esse mundi oculum. Terram item anima, & sensu præditam, ex Platonicorum doctrina. Origenis placita de stellarũ animis. Quas intelligi oporteat Neptuni stellas, vel Iouis. Cælorum concentus. Mundus an finitus. Græcorum in motu terræ superstitio.

Caput XIX.

Libet parte hac cum Platonicis confabulari: in quorũ sacrariis quum alia pleraque non absque admiratione sæpius lectitamus, tum id quod subnotabo statim, Mundum quum sit animatus, sentire, ac per amplissimam sphæram præcipuè, veluti per oculũ intus omnia contueri: nam si nos per oculum nostrũ, quoniã sit animatus, & diaphanus, & lucidus, multa perspicimus, & radio etiamnum in sublime surrecto, cælestia apprehendimus: Cur non, inquiunt, mũdi cælestis oculus, viuus, perspicuus, lucidus, radiósque suos in omnia propagans, itidem sensibilium concipiat modum? Amplius mundi globos, stellas sensu item nõ carere, asserũt constantissimè: quoniã, vt Plotinus astruit, vota cognoscant nostra, exaudiant quoque. Cælestibus inest quidem visus, specie tamen ab nostro diuersus, verum in eo non diuersus, quia viuit, perspicuus item est atque lucidus. Auditu item prædita sunt, sed nostro dissimili. Inter omnia, quæ ambitu cæli clusa continẽtur, viget communio quædam, & veluti nexus: cuius quinque videntur rationes. Prima est, omnium materia vna: inde, qualitatum concordia: mox, spiritus vbique vnus: nam sicuti cælum vnus est spiritus in excelsis, pariter intra cælum vnus itidem spiritus, vel cælestis omnino, vel cælo simillimus, omnibus est infusus, nostro consimilis. Quartum habet locum natura genitalis vna, fouens omnia per spiritum mutuò copulata. Quintũ postremò mundi anima, omnibus connexa. Sed cur non & terram, inquit Plotinus, sentire dicamus? Obstat verò nihil, terram esse sensu præditam, vt humana commodiùs rectiúsque dispenset, quæ eius sunt muneris. Certè nil admodum impedimento esse potest, quin preces audiat adnuátque, nec tamen ea, qua solemus, ipsi, ratione. Neque enim cũcta animantia sensoriis sunt eisdem communita, nam & quædam aures habere non nouimus, nouimus autem sonos ab iis concipi. Omnino sciendum, Terræ animam non censeri abiecti cuiuspiam esse corporis animam, proindéque intelligere, atque insuper esse deam. Cæterùm in hoc eminentissimarum rerũ tractatu, quonam pacto doctissimi Origenis placita prætereamus? Putare nanque se primo περὶ ἀρχῶν scribit, Cælestia prorsũ corpora esse animata, quoniam ab deo mandata dicũtur accipere, quod rationali tantum naturæ contingere, consentaneum est. Scriptum enim legimus, Mandatum ego stellis iniunxi omnibus. At quænam sunt, inquit, mandata hæc? nempe vt astrorum singula suo ordine, suisque meatibus indultæ sibi quantitatis mundo splendorem præbeant. Qua in re id omnino colligi videtur liquidò,

Corpo-

Corporum illorum motum absque animæ functione posse haud quaquam effici. Nec rursum citra motum futura vnquam, quæ animantia sint. In tanta verò ordinis ac motus ratione atque constantia, nónne stolidissimum fuerit, rationis auferre potestatem? Apud Hieremiam sanè, regina item cæli luna memoratur. Quinimmo ab peccati labe non seiungi stellas omnino, consensisse aduertitur Iob. Ita enim scribitur, Stellæ quoque in conspectu eius, mundæ non sunt. Id quod ad corporis fulgorem non vtique referri potest. Verum hæc ille viderit. Ex theologorum museo sunt qui astruant, etiam si cunctanter, Stellas, sicuti celorum quoque globos, suapte vi, hoc est substantiæ suæ natura moueri, velut elementa. Non ignorandum & illud, veteribus Neptuni stellas dici consuesse quibus hyems indicaretur, vel serenitas: Iouis autem, quæ agricolationi conferentia præmonstrarent: ex quo eleganter Aratus,

> Οἵ τε ποσειδάωνος ἀρῶ μένεσιν, ἢ διὸς αὐτοῦ
> Ἀστέρες, ἀνθρώποισι τετυγμένα σήματ᾽ ἔασι.

At multo id grauius, mundum necessario esse finitum: nam omne quod duabus clauditur extremitatibus, finitum est: rursum, cui extremitas vna est, necessariò adest item secunda. Cæleste autem corpus medio non carere, in cuius ambitu vertigine rapiatur assidua super polis duobus, palàm est: quod propter Plinij caput primum libens attexui. Sphærarũ autem rotatam vertiginem, quum ambiens ac circumiectus æther motibus scindatur diuersis, iucundum, qualémque exactior perficit musica, inenarrabili suauitate sonum ædere, interuallis iunctum imparibus, sed pro rata partium ratione distinctum, Pythagoricis & Platoni præcipuè proditum est, approbauit Boethius quoque: irrisit cum Aristotele in Hexaemero magnus Basilius. Quod verò de terra multum, ac diu, facta nobis verba sunt, ad rem forsan & illud spectarit, vbi terram mouisse foret nũciatum, Græcis fuisse antiquissimi moris, conclamare vasa, ceu ingruens malum inde coniectantibus.

Dignitas cæli ex historia, item ex physicis rationibus. In cælo esse Trinitatis mysterium. Cur dicatur οὐρανός. Si staret cælum, nihil moueretur. Si calor cælestis deficiat, nullibi erit calor vel frigus. Creatis omnibus inesse Trinitatis vestigium.

Cap. XX.

Cæli dignitatem eximiam, vel inenarrabilem potiùs, contemplanti mihi subit quandoque: quod de Arabibus scriptũ reliquit Arrianus, coli ab illis duos modo Deos, cælum, & Liberum patrem: ac cælum quidem, quia cernatur, & syderum collucentibus oculis præcellenter contextum, solem præferat vtilitatis immensæ auctorem incomparabilem. Neque item excidit quod de Anaxagora philosopho proditum scimus, qui interrogatus, Cur nam se natum arbitraretur: respondit, Cæli ac solis videndi causa. Quam quidem vocem ab philosophis summa exceptam admiratione, risu prosequitur Lactantius, putans, nescientem quid responderet, in hæc prorupisse. Ego verò, ni me quid secretius fallit, facilè contenderim non temere id omnino effusum: sed vt ab sapientiæ studioso, pensiculatè admodum & excusse. Nam qui exactius pensitarit rem totam, comperiet liquidò, cælestem claritatem adeo præcellere naturæ quadam præsigni maiestate, vt in perenni ac vitali luce illa augustissimum diuinitatis mysterium sit facile deprehensurus. Siquidem vertiginosus ille motus ampliorem nobis indicat potestatem, lux nitidissima sapientiam, calor suauissimus amorem. Quibus ab principe rerum Deo mouentur, illustrantur, perficiuntur omnia atque seruantur, primo inquam, inter separatas atque spiritales formas, sicut inter corpora longe clarissimo cælum principatu censetur. Extra hæc, qui plura in clarissimo putat globo requirenda, is planè quæ sit corporeæ naturæ perfectio, parum perspexisse depreheditur. Quic-A quid alia partiario ac diuisim possident, in vnum id est amplissimè congestum. Sine hoc ne inferius generabitur quippiam, nec genitum suas exercebit operationes. Et quidem sicuti intimus, & vitalis noster calor corpora confouet ac seruat, eiusque fomento quæ agunt in nos, non frustra agunt: ita si non adsit cælestis ille calor, corporum virtus omnis, præsertimque ille ipse tam vitalis tamque familiaris nobis calor, profligatus depereat necesse est. Cælum vtique naturale corpus est, omnium corporum naturalium perfectissimum. Cor-B pus naturale tam motus, quàm sensilis qualitas consequuntur: perfectissimo igitur corporum naturalium perfectissimus quoque motus, & sensilium perfectissima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas sensu perceptibilis luce perfectior: quare hæc cælestis corporis propria sint, necesse est. Quoniam verò perfectissimum corpus est, comparem quoque locum, idest supremum habere, ex rerum dignitate consequens fuit. Propterea Apuleius cum Chalcidio dici οὐρανὸς Græcè interpretatur, quia sit altitudinis fi-C nis. & vti in Deorum natura scribit Phurnutus, οὖρος ὢν ἄνω πάντων, καὶ ὁρίζων τὴν φύσιν: aut ab ὀρέγειν, quod est φυλάττειν τὰ πάντα, quia cuncta seruet custodiatque. In libro De mundo scribit Aristoteles, siue is fuerit Theophrastus, Vranon dici quoniam supra οὔρεα, idest montes, existat. Etiam si in Hexaemero Ambrosius sic appellatum opinetur, quia sit visui peruius. Scitum illud Aristotelis est ex libro octauo auscultationis physicæ, Motum primi cæli vitam esse omnibus, quandoquidem euidentissima est & communis operatio vitæ in-D timus motus. Cessante autem cælo, nec cætera mouebuntur. Sicut in minore item mundo, si cesset motus cordis, omnes animalis motus perire necesse est. Nec lapis itaque deorsum moueretur, neque ascenderet ignis: quod mirum vtique est, sed verum rationibus ostenditur, si motus quiesceret primus. Est autem quod primum in vno quoque genere, causa reliquorum: quæ sub ea continentur serie, licet non omnia eandem causæ habeant rationem. Porrò quod de motu astruimus, patet in caloris item ratione. Nam si cælestis intereat E calor, nec ab frigore profluet frigiditas, nec ab caliditate calor. Siquidem non est frigori contrarius calor ille sydereus, sicuti calor igneus: sed omnes continet elementares qualitates eminentia simplici, sicut lux omnes colores. Quæ vniuersa disertissimè colligit Picus Mirandula, vir omnifariam doctissimus. Verùm quia de Trinitatis vestigio in cælestibus facta mentio est, amplius sciendum, quod equidem memoratu non indignum est. In omnibus creatis extare trinitatis vestigiũ, quod sexto De trinitate comprobat Augustinus. Quip-F pe in vnoquoque est, quod ad diuinas referri personas, ceu ad causam, necesse est. Inest siquidem substantia, necnon forma speciesque, item ordo. Et patrem vtique indicat substantia: verbum autem forma, vt quæ ex artificis conceptione proueniat: spiritum item sanctum nobis ordo præfert, quoniam amor est, ac ordo effectus ad aliud quippiam ex creantis profluit voluntate. Ad hæc porrò tria reuocantur illa, numerus, mensura, & pondus: de quis mentio fit Sapientiæ vndecimo. Nanque substantiam indicat mensura, speciem nu-G merus, ordinem denique pondus. Hæc item ab Augustino significantur in libro Quæstionum octoginta-trium, vbi ait: Quod constat, quod discernitur, quod congruit: constat enim aliquid per substantiam, per formam discernitur, congruit per ordinem.

Mundi colores tres. An sint in cælo colores ex Peripatetica schola. An item calor. In quota signorum parte contingant dierum mutationes. Astra vnde dicantur. Cælum quot modis dicatur.

H

Cap. XXI.

Svnt ex Platonicis non ignobiles, qui tres esse vniuersales præcipuosque mundi colores arbitrentur, viridem, aureum, saphyrinum, tribus cæli Gratiis dedicatos. Et viri-

dem vtique Veneris esse volunt, atque item lunæ, aureum solis, ab Ioue tamen, Venereque non alienum: saphyrinum verò Ioui maximè accommodatum prædicant, cui & saphyrus dicatur consecratus. Hinc formulam mundi compingentibus præcipiunt, expedire ad Gratiarum cælestium munera capessenda tris potissimum hos contueri colores frequentissime. Atque saphyrinum quidem mundi sphæris inserere: aurea verò sphæris ad ipsam cæli similitudinem addere sydera. Ipsam porrò Vestam siue Cererem, id est terram viridi prorsum excolere indumento. Quanquam in planetarum mentione paulo antè, non esse in cælestibus colorem vllum astruere, visi abunde sumus, nec grauabimur Peripateticorum fusiùs hic argumenta explicare, ne quis ipsum hunc, cuius modo commeminimus, oculis deceptus saphyrinum esse cæli putet colorem, quamuis ὑελανοχρώματα Græcis vocare mos sit, quæ cælesti colore tincta conuisimus. Cælum igitur, inquiunt coloratum non est, quia consurgat ex elementorum qualitatibus color. Cælum autem nec elementum est, neque item ex elementis compactum: non elementum quidem, quoniam sit elementi proprium, habere in se contrarietatem, agereque in contrarium: si ei coniungitur, id ipsum corrumpendo: si peruincat, speciem quoque suam in materia generando. Proinde, si cælum esset elementum: quum elementa omnia se ad cælum habeant, sicuti ad vniuersam terræ molem punctus: diu iam deperiissent vniuersa, essentque omnia cælum, quod non fit. Itidem non esse ex elementis concinnatum asseueramus, inquiunt. Nam quod huiusmodi est, minus est suis elementis, ex quibus consurgit, connectiturque. At maius est elementis omnibus cælum: igitur non ex elementis. Argumentatur item ratione motus, qui in elementis rectus est. Nam vel ad imum feruntur, vel euolant hinc ad superna, Sed cælum eiusmodi motum nescit: verum conuertitur assiduè in ambitum. igitur consecutio manifesta. Addunt porrò illud quoque, non esse ibi elementarias qualitates, caliditatem, frigiditatem, siccitatem, humectandi vim, & propterea non consenescere. Quod si dicat aliquis, solem dici vtique calidum, & lunam humectam, Saturnum frigidum, respondent, ex effectibus prodiisse nomenclaturam hanc. Quamobrem Aristotelem scribere in libro De elementorum proprietatibus: vbi planetæ coierint in piscium signum, contingere mox, vt aquis diluantur omnia. Quod si in geminis fiat coitus is: futuram vniuersi conflagrationem. Sed iis addunt patrũ nostrorum scita diuinæ voluntatis iudicium: quod tam fallere, quàm falli nescit. Quod verò ad calorem attinet, vt de aliis interim taceam, non omnes idem sentiunt. Platonici cælum esse igneum fatentur omnes, & lucere quidem propriè, sed & consecutione quadam calere, sed non vere. Calor certè lucis proprietas quædam videtur, sicuti est lux cæli qualitas propria. Cæterum super hac re fusius alibi. At prius quàm inde digrediamur, illa velut corollaria adiecero, Miram fuisse veteribus varietatem, in quibus signorum partibus contingant dierum mutationes. Hanc verò M. Manilij carminibus exprimemus, potissimum ex Astronomicon tertio:

Has quidam vires octaua in parte reponunt:
Sunt quibus esse placet decimas: nec defuit auctor
Qui primæ momenta daret, frenosque dierum.

Cælum ex poetis nonnulli Acmonis, id est ἄκμωνος, filium tradidere: circumlatæ vertiginis τὸ ἄκμητον innuẽtes, vel quia sit corruptionis nescium. Nam functos fato κεκμηκέναι pronunciamus. Astra verò ex lationis, ac motus assiduitate dici coniectant, velut ἄστατα, οὐδέποτε ἱστάμενα, ἀλλ' ἀεὶ κινούμενα. Proditum quoque à memorabilibus est auctoribus, Multos persuasum habere, longo æui situ cæli qualitatem mutari & statum. Quin credidit Hipparchus quoque futurum quandoque, vt mũdi cardines emouerentur loco. Quod inter nostros approbauerat agricolationis auctor Saserna, & ab Columella relatum scio: Cælum denique vno modo substãtiam dicimus extremæ circulationis, aut naturale corpus, quod in extrema est totius circumferentia, & in quo diuina omnia locata credimus. Alio modo dicitur cælum extremæ circumferentiæ continuum corpus, in quo sol & luna, hæc nanque in cælo esse prædicamus. Tertio modo vocatur cælum, ab circunferentia extrema contentum corpus: propterea vbi vnum esse cælum, pronunciatur, de mundo intelligendum.

Regio apud Platonem terrestri paradiso assimilis. Item vbi sit paradisus is. Paradisus quid. Arriani historia ad id mirabiliter faciens. De habitatione sub æquinoctiali. Item an ibi sit mare. Antiscij qui. De hemisphẽriis duobus non ingrata. Item de Olympi vertice.

Cap. XXII.

MVndi rationes quidem omnes, quas lectione varia auspicati sumus, in vnum hunc locum, veluti in molem vnam corporis congerere, non fuit consilij, neque item operis instituti, in quo congestitiam quandam rerum dignarum cura syluam pollicemur, potius quàm naturæ ordinem. Ita subnotantur omnia ferè, veluti inter legendum sese obtulere, nisi quatenus libro hoc, qui omnium prodibit primus, & deinceps aliquandiu, delectum quendam habuimus, vt sic auspicio prosperiore reliqua impetu quodam miscello consequerentur. In quibus pleraque recognoscentur hunc ipsum respectãtia locum. Interim igitur sese mihi Plato sua illa philosophi, aut theologi potius maiestate venerabili, atque aureum peruellens: in Phædone suo ait se quiddam mandasse literis, quod huic loco congruat vel maximè. Esse videlicet terrarum regionem quandam prominentem, adeo vt imbres nesciat, neque item flaminum vllos persentiat impetus. Summa, præsignisque sit aeris temperies, proindeque inibi perfectissima quæque vberius enascantur, nec desit exactissimum genus hominum, quorum æuum sit longe nostro diuturnius. Eorum corpora sunt qui opinentur, ex æthere plurimum compacta, & aere, aquæ, & terræ vtique habere minimum, nec non compari fructuum modò vesci, atque aliàs adeò vti more Peliæ velut recocti, iuuenili gaudeant flore perpetuo. Hæc eo exscripsi libentius, quòd non ita magnã cum deliciarum horto in sanctis literis celebrato diuersitatem habent, vt intelligamus vere dici, ac prædicari, Platonem demutatis paucis fore Christianum. Sed occurrit hac parte aliud, nec minus admiratione dignum. Legimus Geneseos, caput tertium, in quo excusso Adam ab deliciis ob peccati atrocitatem, scribit Moyses, collocatum à Deo ante paradisum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ. Vbi astruit interpres, esse qui opinentur, paradisum hunc videri sub æquinoctiali circulo situm: abs quo decussari cælum, ac terram nouimus: proindéque flammei gladij nomine zonam reddi torridam, quæ propter solis conuersiones versatilis nuncupetur. Quæ verò ad hoc maximè pertinentia, aut certè mira, & relatu digna in primis, obseruauimus, ab nullo (quod equidem sciam) antehac animaduersa, pergam in literas promere: vt si nil aliud, vtique sint post difficultates auocamenta, quibus lassescens forsan lectoris animus relaxetur molliaturque. Arrianus inter Græcos historicos tantæ est in scribendo integritatis, vt φιλαληθὴς, idest veritatis consectator, studiosusque sit vulgò cognominatus, atque ita etiamnum honestetur in libris. Hic in parte postrema Indici commentarij, veluti ipse quoque Moysi succineret, ita scribit: Hanno Carthaginiensis prouectus classe ab columnis Herculeis in Oceanum, relicta ad læuam Libya, diebus triginta enauigauit occidua petens, mox vbi in meridiem diuertisset, plurima sese illi obiecere impedimenta. nam præter ardores feruidi syderis, vt in perusta regione mundi, aqua potabili deficiebatur: audiebatur porrò creber de cælo fragor, interim late promi-

pro micantia in sublimi fulgura oculos perstringebant. Visebantúrque veluti flammarum riui è cælo præcipitantes, quanquam Cyrene ad extrema Libyæ in tanta camporum vastitate herbis nuda non sit, neque item aquarum inops. Quid, quod Auicenna tanquam Platonem, Moysémque interpretaretur, primo canonis in craseon, idest temperaturarum ratione, temperatiorem sub æquinoctiali, commodiorémque esse scribit habitationem, quàm sit vsquam terrarum. Quod Eratosthenem quoque, & Polybium sensisse, Straboni credimus. Nec ignoro tamen quæ sit in ea re inter doctissimos disceptatio. Et Damascenus scribit in paradiso fuisse regionem diuinam & prorsus eo dignam, qui Dei opificis gestaret imaginem. Illud animaduertendum quod & Thomas adnotauit, & Conciliator non omisit differentia sexagesimaseptima. Quosdam tradidisse, Paradisum hunc videri situm in oriente, quæ portio mundi nobilior est, quia dextra sicuti secundo Cœli comprobat Aristoteles. Sed eum tamen locum itidem sub æquinoctiali Conciliator intelligit. Et rei ambiguitatem retegit in primis idem beatus Thomas articuli secundi in fine, quæstionis eiusdem. Quicquid autem sit, credendum (inquit) paradisum in loco constitutum temperatissimo, siue is sub æquinoctiali sit, seu alibi. Quid, quod in libro Hebraicarum traditionum in Genesim scribit Hieronymus, Prius quàm cælum & terram faceret Deus, paradisum ante condidisse. Nam in Hebræo legitur, Plantauerat autem Deus paradisum in Eden à principio: signat verò Eden delicias. Pro quo Symmachus transtulit paradisum florentem. παράδεισον Græci hortum intelligunt: sed primo ἀναβάσεως Xenophon, propè Celænas Cyri fuisse regiam scribit, & agrestibus feris differtum paradisum. Obiter illud hac

A in parte subnotarim, ab erudito (quod aiunt) puluere non ita disparatum, Macrobium secundo Naturalium, Oceani legitimum, veriorémque alueum sub perusta collocasse, abs quo profluentes sinus, qui ambitu suæ flexionis orizontem imitentur, omnem ait terram quadrifidam diuidere, & habitationes singulas efficere insulas: ac propterea Ciceronem scripsisse, Omnem quæ incolatur à nobis terram, esse paruam quandam insulam. Quod ipsum Eratosthenes, Polybius, & Strabo quoque approbasse videntur. Sed hos Ptolemæi ratio
B refellit, & meminit Conciliator. Quod de sublimi terrarum parte pluuiis inconcussa scribit Plato, id ipsum & de Olympi vertice antiquioribus proditum, & repetit Eusthathius. Sed liquidius in Odyssea Homerus quoque, etiam si recentiorum obseruatio secus deprehendisse videtur, elusa veterum ingeniorum sedulitate in pensitandis naturæ arcanis, & (quod dicitur) cornicum oculis confossis. Apud Meroem Æthiopiæ partem, æquinoctiali proximam circulo illud dicitur, euenire, vt per nonaginta dies vmbræ nostræ in contrarium ca-
C dant, vnde Antiscios eius incolas tractus nuncupant. Nec illud ignorandum, ab rerum peritis duo statui hemisphæria, ab æquinoctiali vnum ad Septentrionem, ab eodem æquinoctiali alterum in meridiem. Quorum permeet quidem vtrunque sol, verum dispari ratione, etiam si sectionis vtriusque signorum haud dissultet numerus: nam solstitiale obit diebus centum octogintaquinque, adnexo diei noctisque quadrante: quod verò brumale est, centum modò & octoginta diebus absoluitur. Quod eo fieri argumenro peruincitur, quo-
D niam orbi solis eccentron statuunt terram cælestium non incuriosi.

CAMILLI RHIDERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS LODOVICI Cælij patrui ad reuerendissimum episcopum Phil. Rouerellam Præfatio secunda.

Solebant qui apud antiquissimos Parthorum reges, gratiorem gratiam aucupabantur, non nisi aliquo suffulti munere, eorum atria spatiari, rem quidem etsi Barbaricæ initiaturæ, ad nostrorum tamẽ temporum præsentiam non illaudabiliter delapsam: vt quæ de selectiori benignioris frontis animo, submissa interioris suæ mentis deiectione, vadimonium aucuparetur: quo ductus impulsu, ad te reuerendissime presul accessurus, diu multúmque dubitaui, quo præuio munusculo te veneratus obseruarem: qua defatigatus mentis ambitione varia peragratus, in Lodouici Cælij mihi olim patrui meritissimi laboriosissimas Antiquarum lectionum lucubrationes incidi, opus etsi ab ipso antea æditum, nouissimè tamen ab ipso tanta castigatione elimatum, tantísque additionibus suffultum, vt non quidem doctius elaboratum, aut elimatius expolitum, sed altius reformatum noui operis nomenclaturam adipisci meritò censeatur. Quod cum pluribus ipse iam impartiendum destinasset, mortísque sæuę preuentus sæuitiæ sua frustratus opinione, aliquas eius portiunculas gratioris patroni tutelæ frustratas reliquerit: earum vnicuique patrocinium destinandum mihi iniunctum cognoscens, tibi eiusdem operis libellum hunc ordine quidem, expolitione autem primum dicandum decreui. Quod iure quidem, non minus quàm debito, faciendum mihi visum fuit, vt qui amplissimã Rouerellam familiam, tot, tantísque magni culminis decoratam insignibus tanto affectus vinculo obseruatam habuerim, vt in ipsius famulitium asscriptione mirè oblectatus congaudeam, eóque maximè quod nobilissimi tui fratris, viri non minus ingenij solertia, quàm doctissimæ eruditionis cultura expolitissimi, magnis in me collatis meritis, talis euaserim, vt de tanta familia præconia promulgare pro virili semper tenear. Eóque magis, quo mutuæ inter nos dilectionis talem nouerim obseruantiam, vt mei in te solo affectus nutu gratiorem eius intuitus benignitatem mihi satis videar vendicare. Hoc igitur ad te destinatum munusculum, hilariori quàm eius tenuior exigat genitura, alacri illa tua ingenij promptitudine, mẽtis perspicacia, animi magnitudine, eo gratius accipies

quo libentius ad te id destinatum adscribo, méque magnificæ tuæ familiæ perpetuò affectum æquis respicere oculis non dedignaberis. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI

ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS qui secundus.

Simulacra duo nobis esse proposita, mundum, & Christum. A *Mundum esse tanquam rempublicam & Dei templum. Angelos à Deo præfectos humanis rebus. Qui mox euaserint dæmones, & immundi spiritus. Angelorum numerus. Platonis & Aristotelis ad id sententia.*

Cap. I.

CÆTERVM ne quis nostra hæc putet, veluti hirundinum musea, & Archytæ B crepitaculum, si diutius iis immoremur, re in immensum quodammodo recasura, palæstra vtemur ea, quam nobis præscripsimus in hoc velut præfloramẽto, ac mox huic parti coronidem impingemus, si prius in hac mundi historia, quæ Christiana veritas obseruarit, contexuerimus. Duo scilicet fuisse proposita mortalibus simulacra, quibus ad inuisibilia mire prorsum surrigeremur, attolleremúrque: vnum quidem naturæ, alterum verò gratiæ. Et naturæ quidem simula- C crum, esse mundi huius speciem: at gratiæ, humanitatem verbi. In vtroque præmonstrari vtique deum, sed non intelligi in vtroque. Siquidem natura specie vtique sua, velut digito præferebat artificem, sed contemplantium oculos illuminare non poterat. At præpotentis & inenarrabilis saluatoris humanitas, lux vnica, vera, bona, de vnico, vero, bono manans lumine, medicina fuit, vt cæci lumen reciperent, & doctrina quoque vt videntes agnoscerent veritatem. Hæc singularis profectò est mundi excellentia, hoc præconium eximium: D quod & veterum scientissimi non omnino videntur ignorasse, quando etiam Senecam scimus nono epistolarum ad Lucilium dixisse, Mundum sapientis esse rempublicam. Quamobrem non videri illum extra rempublicam, etiam si recesserit, immo fortasse, vnum si reliquerit angulum, in maiora atque ampliora trãsiturum, ac cælo impositum tunc demum intellecturum, quum sellam aut tribunal ascenderet, quàm humili sederit loco. Nunquam, inquit, plus agit sapiens, quàm vbi in conspectum eius diuina humanaque venerunt. Idem E alibi, ingens dei templum mundum vocat. Idipsum & M. Tullius facit: quod interpretatus vir doctissimus, Bene, inquit, vniuersus mundus dei templum vocatur propter illos qui existimant nil aliud esse deum, nisi cælum ipsum & cælestia ista quæ cernimus. Ideo vt summi omnipotentiã Dei ostenderet, posse vix intelligi, nunquam videri: quicquid humano subiicitur aspectui, templum eius vocauit, qui sola mente concipitur, vt qui hæc veneratur vt templa, cultum tamen maximum debeat conditori: sciatque quisquis in vsum templi hu- F ius inducitur, ritu sibi viuendum sacerdotis. Scribunt porrò theologorum nonnulli, Ab initio Deum quum fecisset mundum, præposuisse illi quasdam cælestium virtutum potestates, quibus regeretur ac dispensaretur mortalium genus. Quod etiam indicare videtur Moyses in Deuteronomij cantico, vbi legimus: Quum diuideret excelsus gentes, statuit earum terminos secundum numerum angelorum Dei. Sed horum nonnulli, sicut & ipse, qui princeps appellatus est mundi, datam sibi à Deo potestatem, non iis quibus acceperant legi- G bus temperarunt: nec humanum genus diuinis obedire, sed suis parere præuaricationibus docuerunt, vnde aduersum nos peccatorum chirographa composita: nam, vt Propheta testatur, peccatis nostris vænundati sumus, siquidem animæ suæ pretium capit vnusquisque, vbi voluptatum titillationes expleuerit. Hosce verò tum immundos spiritus, tum Christianis detestando nomine, dæmonas nuncupamus. De quibus lucubratione sequenti in medium promere pergemus, quæ de iis veterum ingenia prodidere, additis & nostrorum placitis, vt sese ostentarit occasio. Sed interim illud minus hic prætereundum, Angelorum numerosam videri à Deo seriem productam: quia Danielis septimo ita dicatur, Milia milium ministrabant ei, & decies centena milia assistebant ei. Verùm hic amplius attendendum, In angelis non dici numerum, vt est discreta quãtitas, ex continui diuisione producta, sed ex formarum distinctione potius, quando inter transcendentia censetur multitudo. Sed enim & parte hac cum antiquioribus aliquandiu confabulari, haud operæ fuerit vacantis. Substantias quidem separatas censuit Plato, esse rerum sensibilium species, velut si naturam concipias humanam esse disparatam. Quo posito, consequens est, substãtias vtiq; separatas rerum sensibilium assequi numerum. Id quod Aristoteli improbabile fit, quoniam sit materia de sẽsibilium specierum, vt sic interim loquar, ratione. Proinde non posse substantias separatas censeri sensibilium exemplares species, verum esse eminentioris cuiusdam naturæ. Idẽ tamen Aristoteles, naturas hasce perfectiores ordinẽ statuit sẽsibiliũ respicere, mouentis ratione, ac finis. Propterea ex numero motuum primorũ substantias coaptat separatas. Quod nostrorum patrum decretis, & veritati inconcussæ fidei dissentaneum sancimus omnino.

Dæmonis nomen fuisse veteribus honestum, nobis non ita. Cur Aristoteles dicatur dæmonios, & Plato diuinus. Qui à veteribus dæmonij dicantur.

Cap. II.

DÆmonis nomen in Christiana religione odiosum sanè, infestúmque est, non ita veteribus: quippe quod postea patebit amplius, eiusmodi nomenclatura deus quandoque significatur, & pro admirabili & immenso dæmonium vsurpat Græcorum natio: sed quibusdam quoque, vt Aristoteli, adhæsit dæmonij cognomentum: nam quod non insuper habendum vtique est, Platonem singulari sapientia philosophum omnibus ferè calculis ab veterum scientissimis ita approbatum, summisque elatum præconiis legimus, vt diuinum virum appellare non desinant, præsertim in ea philosophiæ parte, quæ diuinorum rationes complectitur. In qua & operæ multum, nec olei minus ab eo impensum, compertius est quàm vt demonstrari res debeat. Quin in iis quæ ad naturæ modum spectant, plures quoque in eius sententiam procliuius feruntur, quàm Aristotelis. Et vt arbitri honorarij, quanquam nostrum non sit onus, vice fungamur, Omnino in philosophia prima, & in iis quæ mathematicas requirunt demonstrationes: in oratoria item facultate, ac in morum disciplina plerique omnes veluti omnium principem suscipiunt Platonem, venerantúrque, etiam si flumen orationis aureum fundi ab Aristotele, auctor M. Tullius est. Proinde institutum, vt ab vtriusque consectatoribus diuini symbolum Platoni, dæmonij verò Aristoteli affigeretur: ceu innuerent operte, tanto Platonem videri Aristotele præstantiorem quan-

rem, quanto naturalibus diuina censentur augustiora, ampliora que. Vt prætere am quod Greci scribunt, & repetit Seneca, Athenis raptim Aristotelem profugisse, veritum ne impietatis nomine in vincula coniectus vltimo afficeretur supplicio. Appellationis autem ratio profluxisse videtur inde, quod naturalium scientiam in primis complexus Aristoteles est, quorum ratio sublunari ferè continetur mundo, quæ in parte (sicuti mox liquebit) dæmonibus præscripta putabant loca. Plato verò altius sese surrigens intelligibilium contemplationi addictus comparem vitæ, morumque normam eximia integritate consecutus est: spretisque quæ cæteri vsque ad insaniam demirantur, quod in nobis diuinum est, ad id diuinum, quod solum vereque est, redigere omnibus (vt dicitur) remis velisque adnitebatur. Hinc diuini cognomentum longe clarissimum, vulgò celebratum illuxit. Auctor allegoriarum Hesiodi Aristotelem nuncupat δαιμόνιον. Plutarchus tamē in libro De liberorum institutione, Platonem quoque dixit δαιμόνιον: sed in artibus item Dionysius Homerum δαιμονιώτατον appellare sibi permisit. Adnotatum ab rhetore scientissimo, dæmonium à diuino apud oratores differre nihil, sed dici ἐκ παραλλήλου, sicut Olynthiaca secunda apud Demosthenem. Sciendum verò, dæmonij appellationem ἐπαμφοτερίζειν, idest capi nunc in bonum, nunc in malum, præcipuè apud Homerum, abs quo reges dici dæmonios nouimus, velut eudæmonas. Plebeios item, priuatosque: sed vt δυσδαίμονας, infelicésque quoniam mediæ potestatis sint dæmon, & fortuna. Sed iam de dæmonibus plura.

Rationalis naturæ gradus esse tres, deorum, dæmonum, hominum. Dæmones cur. Item eosdem dici Lares, ac Genios. Dæmonum descriptio. Qui Medioxumi, Patellarij, Semones: Heroes, Manes, Pluto Sumanus, Sangus, Popi, Diopi, Stenopós, Stenoparchæ. An angeli omnes sint speciei vnius. De Dionysio Areopagita carptim.

Cap. III.

Illud verò in primis testatum volumus, in negotiatione (vt sic dicam) ista Platonem ipsum Platonicosque plures nos esse amplexuros, quoniam inter cæteros hi maxima curæ indagine dæmonum rationem scrutati sunt, non disclusis tamen, aut reiectis, quæ apud alios comperta legendi appetentiam conciliare, aut lacescentem stomachum excitare ac reficere poterunt. Igitur Platonem animaduerto rationalis naturæ gradus fecisse tres, non dignitatis tantum maiestate inter punctos abiunctosque, sed etiam locorum intercapedine. Ergo immortalibus diis summatem attribuit sedem, idest cælestem. Sed horum alios dici, & esse intelligibiles, ab omni materiæ contubernio semotos: quorum parens princepsque is sit, quem rerum conditorem opificemque veneramur, maiestatis amplitudine vltramundana, sanctum & humano sermone inenarrabilem, ac ne mente quidem facile apprehensibilem. Quisquis est is, aut quantuscunque, vnus est: verus, bonus: veritas vna, bona: bonitas vna, vera. Cæteri non tam dij, quàm ministri. Visibiles deos intelligit cælestia corpora. Atque hic gradus vtique vnus, qui & primus. Imum verò tenet, numisma præcelsæ diuinitatis eximium, homo. Cuius eminentissimam naturam, cælitibus ferè comparem paulo pòst latius explicare ingrediemur. Medium verò inter hosce extremos gradum, ab lunæ collimitio ad nos vsque expansum iam habent quos ab scientię magnitudine prisci dæmonas vocarunt. Sed M. Tullius Lares, etiam si in eo satisfacere vix sibi videtur. Apuleius nunc Lares, nunc Genios nuncupat. Hos tanquā interpretes quosdam, & salutigerulos arbitrati sunt priores: qui concepta à nobis vota ad Deos deferrent, & illinc ad nos diuina munera, veluti μεσῖται quidam, & pararij. Ad hos item magica excantatio, & præsagiorum species referebantur: quod in Symposio docuit Plato. Romæ vicus fuit larium ruralium quod docuit P. Victor. Verum & L. Æmylius Regillus Antiochi classe profligata, laribus permarinis ædem vouit, quæ annis quadraginta post dedicata est. Plutarchus in libro De philosophorum decretis, nimis præcise, cuiusmodi forent dæmones, descripsit, quum ait: Thales, Pythagoras, Plato, Stoici dæmonas esse sanxerunt substantias animales: sicuti heroas, ab corporibus amotas animas. Floridius multo Apuleius: Dæmones, inquit, animalia sunt ingenio rationabilia, animo passiua, corpore aeria, tempore æterna. Mox adiicit, Passiuos dici, quoniam iisdem quibus nos, Perturbationibus sint obnoxij. Hosce Romani veteres Medioxumos item nuncuparunt, quod intersiti ex sui ratione, ac loco, & potestate diis summis sint minores, hominum natura, velut complacitum antiquis est, vtique maiores. Propterea Plautus in Cistellaria:

> Ita me dij, deæque superi atque inferi & medioxumi.

Apud eundem quin etiam Patellarios dici comperias deos, qui patellis, sacrificio vasis accommodis, placarentur. Propterea in Fastis Ouidius:

> Fert missos Vestæ pura patella cibos.

Plautus:

> Dij me omnes magni, minutique & patellarij.

Vt salinum, inquit Liuius, & patellam deorum causa habere possint. Semones dici putant, eos qui ab aeris meditullio quicquid interpatet ad terram vsque, habent. Quos credit Martianus, ἡμιθέους dici, hoc est semideos: heroas quoque, sicut Iamblichus item significat: quoniam, inquit, ἔραν veteres dicebant terram. Ibique manes, idest corpori humano præsules attributi, qui parentum seminibus manarunt. Heroas fuisse iracundos, & occursantibus infestos, cuiusmodi κακοτύχους vocant Græci, Menander signat, proinde prætereūtes heroa silentium mire seruabant. Hosce tamen κρείττονας dicebant, id est meliores: fortè diritatem sic mollituri. Scribit Ioannes grammaticus, heroas illos credi patre Deo natos, mortali verò matre, qui theoretica & rationali sint virtute præditi. At qui opifice actiuáque pollent vita, hosce dea prognatos volunt. Porrò nuncupari item heroas, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς quando ita canit Orphæus: μνήσεσθε δ' ἡρώων ἀρετὴν κλύοντες. Porrò quicquid ab luna ad terram interstitij est, Plutonis imperio asciibitur: qui inde Sumanus dicitur, quasi summus Deorum manium. Sed & lunam in vicinia constitutam, Proserpinam appellarunt. Semones Fulgentius non omnino malus auctor, esse Deos opinatur, qui cælo digni non censerentur ob meriti paupertatem: cuiusmodi esset Priapus, Hippo, Vertumnus. Nec terrenos tamen putarent per gratiæ venerationem: sicut in Mystagora scribit Varro, Semonéque inferius derelicto, Deum depinnato attollam eloquio. In ciuitate diuina Augustinus Semonem dici Ianum sentit, quod seminio præsit, dum concipitur infans. Semonis Iani meminit ab Vrbe condita libro octauo Liuius, quanquam alij expuncta lectione ista, substituant Sabino Sangi, ex Dionysio, qui Antiquitatum secundo, Sabinorum genti inditum nomen scribit ex Sabino Sangi diui gentilis, quem Sangum quidam Pistium vocent. Sangi sacellum Vrbis regione septima statuit P. Victor. Sunt qui Dryopum lingua Popos dici dæmonas arbitrentur. Omnino qui Homero posteriores sunt, etiam Deos ea voce significari putant, vt sint Popi quasi Ipopi, ex veterū doctrina, ὡς τὰ πάντα διοπτεύοντες, idest omnia dispicientes. Sicuti indidē corriuatur & Diopos, quæ dictio apud Æschylum ducis est peculiaris, id est ἡγεμονικήν. Stenopos autem angiportum signat, vnde Stenoparchos dici, auctor est Dion, qui aduersus incendia constituebātur ex plebe, quibus veste vti permissū est principali, & duos habere lictores in locis sui iuris. factum hoc imperij statione tenēte Augusto. Apud Græcos πόποι παπαί, cōmiserationis cēsetur vox. Sed Appion dæmonas intelligit. Hinc sanè admoneor Varronis lucubrationem titulo æditam πόποι παπαί. Etiam si in Nonij codicibus passim legitur, papia papæ. Nec obstrepat

hic argutior aliquis, rideatque ineptius veterem hanc dæmonum diuersitatem, quando & in angelis peruincere eandem possumus. Siquidem in iis quæ speciei cēsentur vnius, haud prius inuenias & posterius: quod ex Metaphysices: tertio amplius dilucet. In angelis autem vel decuriæ vnius, & primos cōperias & medios & postremos: quod ex Areopagita Dionysio est, Angelicæ hierarchiæ capite decimo. Proinde colligendum, non esse speciei vnius omnes angelos. Quod Dionysium aduocauimus, sciendum amplius, doctis ambagiosum fieri, ecquid ex Areopagitæ officina prodierit lucubratio ea, quando tres leguntur Dionysij.

Esse item in sphæris quorundam sententia dæmonum ordines. Prouidentia triplex. Quomodo ab dæmonibus afficiamur. Qui dæmones naturales, quique aduentitij. Dæmonum præfecturæ. Item dæmones esse tanquam pastores.

Cap. IIII.

SEd in hac dæmonum distinctione id vtique minus ignorandum, Ex veteribus plerosque præter quæ hactenus collecta nobis sunt, etiam singulis planetarum globis peculiares ascripsisse dæmones, veluti stellas, ita planetæ illi famulantes, in cuius orbe sunt, vt in firmamento stellæ minores ab illustrioribus gubernantur. Inde Saturnij leguntur dæmones, aut Iouij, & deinceps. Immo verò inter Saturnios esse, qui præstēt aliis in globo eodem. Quod & in cæteris intelligunt, quemadmodum inter homines non omnium eadem ratio agnoscitur fortunæ. Orphici terrestres etiam dederunt dæmones: sicuti etiam aquei dicuntur, & ignei. Tradunt porrò qui hæc curiosius peruestigant, esse ab summis ad infima veluti catenas quasdam extensas. Nam stellarum quælibet dæmones suos tanquam asseclas certis afficit modis. Sed eadem item ratione ab dæmonibus animæ afficiuntur, ab suis vbique suæ. Id vt facilius percipiatur, prouidentiam Platonica schola in tria distribuit, Vniuersalem, minus vniuersalem, & demum particularem. Et vniuersalem quidem ad tria refert principia, quorum & superius facta nobis mentio est, Bonum, intellectum, animam mundi: qua omnibus, & omnia prouideant. Minus vniuersalem, ad sphærarum, stellarumque animas: quando harum vnaquæque omnium quidem rationem habet, sed non in omnibus tamen. Particularem verò dæmonum esse volūt, qui quædam non omnibus, sed quibusdam gratificentur. Quanquam & in humanis animis prouidētia particularis est ad inferiora. Igitur pro loci ratione nobis non vno modo fomenta adiiciunt: siquidem ignei dæmones contemplandi excitant potētiam, aerei vitæ fauent actiuæ, aquei voluptuosæ. Hos Plato scribit à primordio: malorum plurimis voluptatem immiscuisse. Porrò dæmones quidem omnes esse affectu passiuos: superiores verò, mediosque etiam immortales: infimos duntaxat longæuos, qui ex terræ vicinia terrena etiam titillentur libidine, nimiámque habeant cum sylua communionem, quàm sanè malignā animam veteres dictitabant. Asseritur & illud, Dæmonum alios esse (vt sic dixerim) indigenas, aduentitios alios: & indigenas quidem volunt, qui sint initio sic producti: aduentitios autem, qui ex humana ratione mox inter dæmonas sint centuriati, ac nihilominus humana curent. Quod verò ad dæmonicas attinet præfecturas, alij latissima procurant terrarum spatia, alios detinent angustiora: quidam vrbibus modò præponuntur, aut ex hominibus singulos tantum amplexantur. Atque hinc Saturnium alius, ille Iouium, hic quemuis alium dicitur dæmonem sortitus: sicuti etiam vnumquenque nostrum credunt suo (vt sic dixerim) syderi mancipari: quæ vtique dæmonica ratio atque cælestis, non in homine tantum efficax putatur, sed & in cæteris naturæ partibus. Nam sæpe animal hoc vel illud solare dicimus, aut Iouium: sic & in plātis, lapidibusque. Certe Plato dæmonicam potestatem, vt conciliatricē in Symposio, & Legibus admiratur. Propterea in Protagora & Politico, dæmonas vt pastores recognoscit, in Critia, etiam gubernatores. Quibus nos diuina prouidentia commendandos censuerit, veluti moderatoribus, qui nos tum diuinationibus plurifariam, tum oraculis adiuuarent.

Dæmones an habeant corpus: item angeli. Corporum genera quinque. Nereides quæ sint. Qui, & vbi visibiles dæmones. De Glauco interim.

Cap. V.

AN verò dæmones huiusmodi, siue bonos intelligas, siue malos, habeant corpus, potest videri quæstione non indignum: ac si Apuleium audimus, non omnes habent, siquidem in Socratis dæmonio ita scribit, Genus aliud augustius animo dæmonum, qui semper à corporeis compedibus, & nexibus liberi procurantur certis precatibus quorum è numero Somnus atque Amor. Vbi verò statuit Hesiodus dæmonas, hominum custodes, ἠέρα ἑσσαμένους, idest aere conuestitos: inquit Proclus ideo dictum, quia nos lateant, sintque inuisibiles, sicuti aer: vel quoniam aerea sint eorum corpora. sicut deorum ἐμπύρια, idest ignea, hominum autem terrena. Psellus dæmonum naturam non putat esse sine corpore, quando (inquit) sunt qui fateantur, dæmones ab se cum corporibus visos. Quin & magnus Basilius non dæmonibus modo, sed puris etiam angelis corpora tribuit, veluti spiritus quosdam tenues & aereos atque puros. Cui Dauid adstipulari videtur, quum ait, Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammeos. Sed in ciuitate Dei Augustinus ait, Qui facit angelos suos spiritus, id est eos qui spiritus sunt natura, facit esse angelos. Eādem quoque asserit Psellus idem apostoli Pauli fuisse sententiam, quoniam sic commodius locum permutēt, quiescant, item sine fallacia sensibus se offerant. Sicubi verò in scriptura legantur incorporei, respondendum, esse moris corpora quidem crassiora corporea nominare, quæ verò prætenuia sunt, quæque aspectum tactúmque effugiunt, incorporea dicere. Non idem tamen videtur angelicum, & dæmonicum corpus. Illud enim radiat, & nequit oculis sustineri: dæmonicum videtur aliquando fuisse eiusmodi, quoniam Esaias angelum nominat Luciferum, qui lapsus est. Nunc certe obscurum tenebricosúmque est. Angelicum quidem corpus, omnis expers est materiæ. Etiam si in libro Fontis vitæ Auicebron angelos prodit ex materia concinnatos & forma: quoniam vbicunque proprietates inueniantur materiæ, ibi insit & materia. Proprietates autem materiæ sunt, recipere, ac substare. Propterea in libro De trinitate Boethius, Forma simplex, subiectum esse nequit. Sed in angelo compertum hoc est, quare consecutio manifesta. Nisi quod modus idem non est, quo recipit intellectus, & quo materia. Formam siquidem recipit materia, vt ex ea in specie constituatur aliqua vel aeris, vel ignis, vel rei alterius. Verum ratione alia formam intellectus recipit: aliàs verum probaretur quod prodit Empedocles. Terram terra cognosci, ac igne ignem. Intelligibilis forma in intellectu est secundum ipsam rationem formæ. Ita enim ab intellectu cognoscitur, proinde receptio eiusmodi, materiæ haudquaquam receptio est, sed immaterialis substantiæ. Verum ad rem. Dæmonica corpora quodammodo materialia censentur, & subiecta passioni, præsertim quæ sub terram intrusa sunt. Itaque pulsata dolent, & igne admoto exuruntur, cinere item conspicuo, quod in Thuscia quandoque factum, proditur memoriæ. Sed, vt hæc expendātur exactiore libra, Corporum (quod ad hanc spectat rationem) inuenio species quinque. Est quidem corpus vnum, & id primum, quod igne tantum conflatur. At si ignis ille visui subiiciatur, sydereum corpus dicitur: si visum non patiatur, dæmones sunt: quos igneos dicit Orpheus, aut cælestes. Altera species corporum est, quæ ignis aerisque nexu attemperata sunt: & hi ætherei vel aerei nuncupantur dæmones, eodem Orpheo docente. Quod si aqueum quiddam, veluti tenuius ferrumen acces-

accesserit, tertium consurget genus dæmonũ, qui nominantur aquei: qui quandoq; etiam percipi possunt visu, si densius paulò subactũ corpus sit. Vbi autẽ terræ aliquid addatur, sed non adeo crassum, terreni iam efficiũtur dæmones. Postréma sunt iã humana corpora, spissitudine crassiora obesioraque. Aqueos dæmonas in Pérside atq; Aphrica visitari præcipuè, Zoroaster existimat: eos Nereidas vocauit Orpheus. adiicit tamen Porphyrius, illos dæmonas solũ videri, in quorũ corporibus præter aquæ vaporem, ignis abundet. Idque in Oriente contingere, atque meridie. Glaucũ quoq; esse marinũ dæmona Græci scribunt, hunc esse Melicertẽ interpretatur Nicanor. in primo Ætolicorũ scribit Nicander, Apollinem ab Glauco diuinandi scientiam esse consecutum. Porrò, quòd obseruatione dignum est, Augustinus astruere videtur, Angelos omnes ante confirmationem, vel lapsum corpora habuisse aerea, ex puriore superioréque aeris parte cõformata. Cæterum ad faciendum idonea, non item ad patiendum. Taliaque etiamnũ bonis angelis conseruata, quæ visum tamen non patiantur, ni crassamenti quippiam fuerit inductũ. Malis verò angelis in lapsu demutata fuisse corpora in aeris spissioris qualitatem, vt igne possent torqueri. Super Genesin Augustinus idem sic fermè prodit, Dæmones aerea dicuntur animalia, quia corporum aereorũ natura vigent, nec per mortem dissoluuntur, quoniam prȩualet in eis elemẽtum ad faciendũ aptius, quàm ad patiendũ. Patientiȩ quidem, humor terraq; congruunt maximè: ad faciendum verò, aer ignisque. Verum ne quid dissimulem: in secundo Sententiarũ adnotatum animaduerti, hæc de aliorum sententia fuisse Augustino conscripta: quoniã Christianæ veritatis sectatores complures conspiratu consono prodiderint, Angelos esse incorporeos, assumere tamen quandoque corpora, vt exequantur ab optimo maximo Deo iniuncta, quibus mox exuantur. Beatus itẽ Thomas quæstionis propriæ articulo primo, Augustinũ scribit Platonicorũ opinionem explicuisse. Origenem quoq;, vt in aliis item, esse deceptũ, vbi in libro περὶ ἀρχῶν Deum patrem modò tradit, & filium, ac sanctũ spiritũ, nullum habere cum materia commercium. Quòd si Gregorius angelum vocat ratione animal, id per metaphoram dictum exponit, ex rationis similitudine. At Damascenus angelũ scribit substantiam esse intellectualem, semper mobilem. Nihil autem mouetur, nisi corpus: sicuti Auscultationis physicæ libro sexto probat Aristoteles. Verũ ita prorsus astruendum, In angelo motum ita accipi, vt intelligere, ac velle, motus quidam sunt. Ex quo angelus substãtia finitur semper mobilis: quia semper actu intelligit, non quandoque actu, quandoque potentia, vt nos. Porrò circunscribi terminis localibus, est corporis quidem proprium, sed terminis circunscribi essentialibus, creatis promiscuum est omnibus. Propterea in libro De spiritu sancto Ambrosius, Licet quædam locis non contineantur corporalibus, circũscriptione tamen substantiæ non carent. Vbi verò Bernardus ait, spiritus creatos indigere instrumẽto corporeo: intelligendum, non naturaliter adglutinato, sed ad aliquid assumpto. Deniq; in diuinis nominibus Dionysius, incorporeos esse angelos, constãter affirmat. Amplius adnotanda nihilominus ex secundo Moralium Gregorij verba: In hoc, inquit, est nunc natura angelica ab nostræ conditionis naturæ proprietate distincta, quod & nos loco circunscribimur, & cæcitatis ignorantia coortamur. Angelorum verò spiritus loco circunscribũtur quidem, verum eorum scientia longe super nos propagata differtur: interius quippe, exteriusque sciendo diffusi sunt, quia ipsum scientiæ fontẽ contemplantur. Quid enim de his quæ scienda sunt nesciant, qui scientem omnia sciunt? Eorũ itaque sciẽtiã nostræ quidem cõparatione exuberãtius excreuit. Quæ tamẽ si diuinæ cõponatur, arctius euadet angusta. Sicuti & ipsi illorũ spiritus corporum vtique nostrorũ cõparatione spiritus sunt: at summi cõparatio-

A ne, ac incircũscripti spiritus, sunt corpus. Mittuntur igitur, & assistunt: quia per hoc quod circũscripti sunt, exeunt: & per hoc quod inter quoque præsentes sunt, nunquam recedũt. Faciem ergo patris semper vident, & veniũnt ad nos tamen, quia & ad nos spiritali præsentia foras exeũt: & tamẽ ibi se, vnde recesserunt, per internam contemplationem seruant.

Dæmones esse semine fœcundos, & coire: angelos bonos minime. An angelus dicatur de homine. De
B *gigantibus interim. Dæmones qua ratione varias exhibeant figuras. Quæ sint Naiades, Dryades, Onosceli. Cur quidam dæmones ingerant se puerperis. Mirum pestilentiæ genus Constantinopoli.*

Cap. VI.

MArcum quendam in Cheroneso, Græciȩ contermina fuisse legimus, qui genus suũ in Mesin fluuiũ referebat, homo solitudinis prȩcipuè amator, &
C dȩmonũ cultor eximius, quo nomine de illorũ natura pleraque persecutus, aliis etiã est impertitus, sicuti illud, Dȩmonas nõ pati solũ, sed valde vtiq; pati. Quin esse itẽ semine fœcũdos, idq; generandi studio effũdere, succrescereq; inde animalia quædã modi nõ magni: habere enim genitalia, sed neutiq; nostris similia. Porrò quia excremẽtitiũ quiddã effundant, cõnutriti quoq;: alios quidem inspiratione, alios etiam humore: verum nõ ore, sicuti nos, immo verò vt spõgiȩ atq; ostrea. Nec tamẽ dȩmo-
D nes hoc omnes pati, sed qui materiæ cõiũctiores sint, quiq; lucifugȩ intelligãtur, aquatici atq; subterranei. Hinc Augustinus multos tradit, experiẽtia magistra didicisse, Syluanos & Faunos, quos vulgò Incubos vocẽt, improbos sæpe extitisse mulieribus, earũmq; appetisse, ac peregisse concubitus, & quosdã dæmones, quos Galli Dusios nũcupẽt, hãc assiduè fœditatẽ tẽtare. Adiicit tamẽ, se hic nil admodũ temerè ausum affirmare, Angelos verò Dei sanctos ea turpitudine inquinatos, nõ credere. Sũt qui affirmẽt (de Christianis lo-
E quor) genitalẽ humorẽ à dæmone profusũ, haudquaquã ipsius percoqui natura, quod animantibus obtingit, sed excipi à viro, cui se vt fœmina subiecerit: qua ratione vatẽ Merlinũ esse genitum, Britãnorũ historiȩ memorãt. Quũ verò legimus Geneseos sexto, Angelos Dei vidẽtes filias hominũ quòd essẽt pulchræ, accepisse vxores sibi: nõ accipiendũ (inquit) est, ita illos esse angelos Dei, vt homines nõ essẽt, sicut putãt quidã: nã homines fuisse, scriptura sine ambiguitate declarat, quãdo dixit Deus, Non permanebit spiritus meus
F in hominibus his in æternũ, propterea quod caro est. Sed & homines Dei angelos fuisse nũcupatos, ex eisdẽ literis testatissimũ est: nã de Ioãne legimus, Ecce ego mitto angelũ meũ ante faciẽ tuam. Et Malachias propheta angelus itẽ dictus est. Fallit autẽ quosdã, quod ex illis qui dicebãtur angeli Dei, nati, ac propagati ferũtur gigantes, veluti hoc humanũ nõ sit. Quũ tamen paulo antè Goticã vastitatem Romæ visa sit fœmina, quæ corpore quodãmmodo gigãteo lõge cæteris prȩeminebat, quod ea mirabilius est visum, quoniã vterq;
G parẽs, nec staturosorũ quidẽ hominũ proceritatẽ assequebatur. Sed redeo vnde sũ digressus. Nullus, inquit Marcus idẽ, dæmõ mas cẽsendus est, vel fœmina: hȩc enim interstitia, & sexuũ discernicula ad cõposita pertinẽt: dæmonũ verò corpora simplicia sunt, ductu, flexuq; facilia, ad omnẽq; configurationẽ apta naturaliter. Etenim sicuti nubes nũc hominũ, nũc cuiuscũque visitationẽ faciũt, consimiliter & dæmonũ corpora, vt collibuerit, varias cõcipiũt figuras, qua ratione virum modo præferũt, modo etiã fœminã. Infremunt quan-
H doque vt leones, saltant vt pardalis, latrant vt canes. Nec tamen tot ac tam varia, vnumquodque dæmonum genus perfecerit. Nam igneis aereisque facile huiusmodi suppetit facultas: siquidem in id se nullò negotio conformant, quod imaginatio cõceperit.

Tenebricosi verò dæmonis phantasticum angustiis fluctuans eam nescit diuersitatem: corpore item inagili: minimeque actuosa. Aquei, necnon terrestres in horum meditullio constituuntur. Sed qui in aquis agunt plurimum, ex elemēti mollicie aues ferè ac mulieres assimulant. Ex quo genere sunt celebratæ poetis Naiades, Nereides, necnō Dryades. Qui verò inaquosa & arida frequentant, corporibus arescentibus: cuiusmodi onosceli pernoscuntur, qui sunt asininis cruribus, hi sese mares plurimum exhibent, interdum quoque leonem ac canem induere videntur. Quare non ita mirum, si quandoque puerperis fœminea specie ingeratur dæmonium, quod adulterum fit, & impuris humectationibus afficiatur plurimum. Cæterum id hac parte haud prætereundum vtique, debacchari amplius quandoque Constantinopoli cœpisse nouum inopinatumque pestilentiæ genus. Quod apud Pelusiotas Ægyptios inortum primo, crassari mox latius adortum est. Eius mali hæc ferè habebantur initia: Dæmonum terriculamenta specie humana miseris ingerebant sese ita, vti ab hominibus incuti sibi plagas opinarentur, quibus occursaculi id genus obiiciebatur: erantque ea orientis mali velut procœmia. Quibus auertuncandis nullis prorsum amuletis opus erat, vel (vt assolet) mysticis, sacrisque verbis: sed velvt lymphati, ac arreptitij, vocantes nec audiebant, etiam si in arcto asseruarentur. Per quietem obtingebant hæc quandoque, inhorrescebat febris, sed ita, vti nec color demutaretur, neque insitus item calor: nam nec inflammatio vt fit, persentiebatur, verum tussis infesta erat, nulla discriminis specie. Tubercula sese ostentabant, sed non eodem tempore omnibus, nec eodem loco. Quibusdam profundior obrepebat somnus: aliis dementia cum rerum omnium obliuione, vt in cibi neglectu confici erentur, ac furentes è lecto sese proriperent, vt se daturi in præceps, aut sitis ardore flumina petituri. Morbus tamen hic contagiosus haud fuit.

Dæmones mali. Dæmonum è cælo lapsus. Quem Ates nomine intelligat Homerus. Trygodæmones qui sint. & Sorodæmones. Coudli, Soroadios dæmon. An dæmones sint naturaliter mali.

Cap. VII.

Dæmones quidem omnes, CHRISTI cultus, tanquam malos (vt diximus) abdicat: illorum commercio nullatenus vtendum censet: quando, vt in Apologetico testatum reliquit Florens Septimius, Dęmonum operatio, est hominis euersio. Græcia non ita multos dæmones damnandos putat. Addit, nec hos quidem esse ex proposito tales. Sed quod ab condito æuo rerum dispensatio ea sit ratione instituta, vt animæ impuræ carnificina (vt sic dixerim) iniungeretur. Cuiusmodi dæmonũ opera magica vanitas impendio vti assueuerit, aduocans in aspectum imaginarium, & multa itidem imaginaria spectantibus obiiciens. Verum de boni malique demonis discerniculo plura mox. Nos in literis interim antiquioribus ab Pherecide traditum obseruauimus, Dæmonas olim cælo lapsos, quod nostra cōtinet doctrina. Ophioneumque nuncupatum, hoc est dæmonicum serpentem, qui antesignanus fuerit agminis, ab diuinæ mentis placito deficientis. In mysteriis exploratum illud quoque: Iouem quandoque dæmones inferiores ad inferna deturbasse. Adde, quod & Pythagorica doctrina hoc ipsum ferè opertius referre animaduertitur, dum fractis alis animam labiè cæ o fingunt. inque nouem distribuunt gradus, tanquam nouenarium angelorum chorum. Quin & in sermone, qui est de fœnore, Plutarchus Empedoclem eiusmodi dæmonum lapsum nouisse significat, vbi ait, Semel fœnore illaqueatum euadere non posse, verũ oberrare, perinde ac dæmones à Deo fugati, eque cælo dati in princeps apud Empedoclem. Quos æther ad maris ima deturbarat, illo ad terram reiectante, hacque rursus extimulante in altum, qui illinc mox aliò contruderentur. Verum & illud singulari dignum admiratione, poetarum principem Homerum, Bessarionis calculo, dignitate cardinalis, doctrina verò & classici & eminentissimi: Ates, idest ἄτης, nomine, quã interpretamur noxam vel detrimentum, Luciferi de cælo lapsum, vel naturæ eminentioris sublimitate, vel quod Mosaica introspexisset modo aliquo sacraria, nescientibus præmonstrasse, quum Iliados vndeuicesimo ita canit de ipsa hac Ate,

ὥς εἰπὼν ἔρριψεν ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Χειρὶ περιστρέψας, τάχα δ' ἵκετ' ἔργ' ἀνθρώπων.

Platonici arbitrantur, septentrionales dæmones esse malos: idipsum & Hebræorum astronomi comprobãt, qui Martios, noxiósque in Septentrione locatos tradunt: propitios autem, & Iouios in meridie. Iamblichus porrò scribit, Imaginum fictores à dæmonibus malis occupari sæpius, atque falli. Ex quo, vt festiuius aliquid interim appingamus: Trygodæmones, apud comicum Aristophanem in Nebulis, dicuntur poetę, quod fecibus quas Græci τρύγας vocant, faciem collinere consueti in viis curribus insidentes, ne cognobiles fierent, poemata concinebant, cauillis probrisve lacessentes qui præterirent: quod erat suum Comicorum. Proinde (inquit interpres) institutum, vt quisquis impudenter nimis conuitiando iniurius est, de curru loqui dicatur. Plutarchus in ratione liberorũ institutionis, Senes hisce conuitiis proscissos tradit, vt χρονόληροι vocarentur, idest ætate desipientes: & Sorodæmones, hoc est sepulchrales laruæ. Erant & dæmones quidam Dionysiacis, quos nuncuparunt κοβάλους, asperi & immites: quanquam & Coualos dicebant, qui lusu assimulato fallerent: vt scribit Harpocratio, meminit Philochorus sed & Aristoteles octauo De animalium historiis, Otum esse scribit Coualum, etiam si luxatis (qui modò circunferuntur) Græcis codicibus, & imitandi studio teneri, atque ita saltantem capi. Plinius parasiticum transtulit, Theodorus blateronem hallucinatorémque: sed & eo verbo signant Græci prædonem aut sicarium, ab genere gladij quem κοπίδα vocant. Apud Indos colebatur dæmon Soroadios, quod in linguam Gręcam tralatum verbum, œnopœum signat, seu οἰνοποιὸν, id est vini factorem. Cæterũ id forsan quæstione videatur dignius: Síntne dæmonum aliqui naturaliter ac suapte vi omnino mali, quandò scribit Porphyrius, Esse genus dæmonum fallax natura, quod deos effingat, & defunctorum animas. Porrò sicuti à Deo creati sunt angeli, ita & homines: verum ex iis quosdam naturæ vi esse malos, palàm fit. Nam hinc est ex Sapientia illud: Erat eorum malitia naturalis. Proinde angelis posse ipsum hoc obtingere, probabile fit. Sed Areopagita Dionysius in nominibus diuinis, Non esse dæmones naturaliter malos, astruit constantissime. Augustinus præterea Porphyrium refellit, quia voluntatis propriæ vi dæmones probentur mali. Porphyrius autem inde falli aduertitur, quoniã dæmones animalia credidit sensilia quæ quidem bonum respectant particulare, cui adnecti valet per accidens malum, velut igni accidit, vti reliqua exurat. Sed vniuersali bono malũ coaptari quit nullum. Manifestò autem dilucet, intellectualem naturam in bonum tendere vniuersum, quod valet apprehendere, ac voluntatis est obiectũ. In hominibus malitia & prauitas creditur naturalis, vel consuetudinis potestate, quam esse alteram velut naturam, exploratum est: vel ex naturali inclinatione, sensilis naturæ vi. Sic enim quosdam videmus iracundos, aut in cupiditates ac lubentias proniores: verum intellectualis potentię ratione haud fit.

Dæmones an sentire doloris vim possint. Spiritum esse, qui sensum efficiat. Cur enses efferantur dæmonibus. Virgilij locus explicatur. Theologicæ sententia de supplicio dæmonum. An corruptioni subiiciantur angeli. Exorcistæ qui sint.

Cap. VIII.

NEc paruæ illud quoque disceptationis censeri solet, Doleántne dæmones, ac excarnificari pulsaríve nullo pacto possint: & multi adnuũt quidẽ, & nos paulo antè commeminimus: sed quà id effici ratione possit, non est obtritũ valde; eo vtique amplius, si nec solido, nec cõposito prędit sunt corpore. Nã ad cõpacta ex pluribus videtur sensus pertinere. Cæterum quónam modo infligatur dolor, exactius perpendendũ. Astruunt quidẽ multi, esse neruos qui sentiãt: sed non id efficit neruus, verũ spiritus potius neruo insitus. Nã quod spiritus expers est, sensus itẽ expers sit, necessariũ est. Ergo spiritale dæmonũ corpus magna parte, vbique sensile est natura, & absque medio tangit; videt, audit: sed & tactum patitur, & perinde ac solida, diuisum dolet: eò tamen interstitio, quod solida intercisa ac reuulsa, aut persanantur nunquã, aut vix cõtingere id potest. Resectum verò dæmonicum corpus coit rursum, recreatúrque aeris modo aut aquæ. Et id quidẽ celeritate incredibili. Interim tamen dolet insigniter, dum peragitur dissectio, quo fit, vt ferri aciem reformident reclinẽtque, quantum possint maxime. Propterea qui exagitare dæmones moliuntur, enses, ac tela studiosè prętendunt. Ex qua veterum, & quidem Platonicorũ doctrina Platonicus ipse poeta Æneidos sexto ita scribit:

Procul ô procul este prophani,
Conclamat vates, totoque absistite luco,
Túque inuade viam, vaginaque eripe ferrum.

Eum verò locum quàm aptè excusserint interpretes, iudicabunt volentes. Nam satis habuit Seruius dicere, voluisse Æneam habere contra vmbras ensem cõsecratũ. Spiritũ verò primò viuere atque sentire, argumento est (vt dixi) quod eo ab mẽbris reuocato, mox illa & sensu & motu detecta commoriuntur. Animas verò eiusmodi itẽ prætenuia corpuscula habere præter solidũ hoc & crassum, in quibus pariter sint, in quibusque potissimũ sentiant, & perseuerent longe diutius, quàm in solido, alibi ex veterũ sententia docebimus, vnde lux multa Maroni inferetur. Sed postea quàm antiquorũ placita in his recensuimus, adnectamus & theologici doctoris sententiam. scribit beatus Thomas, timorẽ, dolorẽ, gaudium in dæmonibus esse non posse, vt sunt passiones, vel (vt Latinius loquar) perturbationes, quoniã sint hæ appetitus sensiui propriæ, qui virtus est in organo corporeo. Vt verò intelliguntur simplices voluntatis actus, sic in dæmonibus esse posse: etenim hoc modo dolor est obluctatio voluntatis, ex eo quod est, vel non est. Multa enim sunt, quę nõ esse dęmones mallẽt, & econuerso. Ideóq; dolorẽ cooriri, necesse est. Sed quũ dicat CHRISTVS, ignẽ æternũ suppliciis hominũ esse attributũ, & dæmonũ, quónã modo esse queat in eo spirituũ immundorũ discruciatio? Discedite, à me (inquit Veritas) maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Sed sunt, inquit iterum Augustinus, sua etiam dæmonibus corpora, sicut doctis hominibus visum est, ex hoc aere crasso & humecto: quod genus elementi, si nil posset perpeti, non vreret feruefactum in balneis. Si autem quisquam nulla habere corpora dæmones asseuerat, non est de hac re aut laborãdum inquisitione operosa, aut contẽtiosa disputatione certandũ. Adhærebũt igni corporeo spiritus, quamuis incorporei, vt crucientur modo vtique miro, & homini nequaquã explicabili, sed tamen vero. Cur enim hoc cẽseatur impossibile, si fieri potuit, vt spiritalis anima corpori alligaretur. Adnexa verò huic loco quæstiũcula est, Corruptioni subiicianturne angeli. Et certe nõ corrũpi, probabile fit, immo & necessariũ: neq; enim corrũpitur quippiam, nisi quia ab materia disparatur forma. Quũ verò angelus subsistẽs dicatur forma, fieri nequit, vt admittatur ibi corruptio: quod enim alicui cõuenit secũdũ se, ab eo reuelli nũquã potest. Propterea in diuinis nominibus Areopagita Dionysius, Intel-

A lectuales ait substãtias vniuersæ corruptionis expertes, mortis, ac materiæ. Quòd si de angelo pronunciat Damascenus, esse intellectualẽ substãtiã, gratia nõ natura immortalẽ: intellige immortalitatis nũcupatione mutationẽ signari, quę Augustini astipulatũ mors quędã est: vbi verò in Timæo ait Plato: O' dij deorũ, quibus ego opifex & idẽ sum pater, hæc attẽdite, Quę à me facta sunt, me ita volẽte, indissolubilia sũt: ad cælestia corpora referẽdũ, putãt eruditiores, quę ex elemẽtis cõcinnata, videtur adcredidisse philosophus is, ac B perinde suapte vi solubilia. Deniq; id corruptibile dicitur, quod in seipsò corruptionis initia cõtinet: propterea illud Gregorij cõtrariũ nõ est, In nihilũ omnia recasura, ni à Deo seruẽtur. Notãdũ illud porrò, exorcistas vulgò nũcupari, qui sint dæmonibus formidabiles, quiq; aduẽtu suo illis plurimũ incutiant terroris, quo nomine cõfestim mandãt fugæ præsidiũ, & conspectũ reclinant: eoq; vel solo citra vllã verborũ vim obsessa destituunt corpora. Siquidẽ quãtumlibet violentus fuerit dæmon, eorum pręceptis & cùm vene- C ratione terretur. Eiusmodi verò nasci virum prodidere cælestium studiosi, qui loco nono Martem habuerit vel in domo propria, aut Iouis, aut in altitudine peculiari, nec in horocospo fuerit Iupiter.

Dæmonem pluribus modis dici. Animum nostrum etiam dæmonem nuncupari. Locus Virgilij declaratur. Geniture loca in cælo.

Cap. IX.

D SCribit autem Proclus, Dæmonem non vno modo dici: alius enim ipsa essentia dæmon est, cõparatione alius, alius item habitu. Vbique enim quod proximè pręest ac prouidet, appellare dæmonẽ consueuerũt: sicuti apud Orpheũ, Iupiter Saturnũ dæmonẽ vocat. Sed & Plato, deos qui generationẽ è propinquo disponũt, dęmonas nũcupauit. Cõparatione vtique dæmõ est, qui proximè vnicuique prouidet, etiã si Deus sit. Habitu verò dæmon dicitur animus, qui similitudine quapiã ad genus dæ- E monicũ mirabiliores, quã secundũ hominẽ actiones ædit, totamque vitã suã suspẽdit ex dæmone. Qua ratione in Republica Socrates dæmones animos appellauit, qui vitã benè transegerint. Dæmõ verò essentia hãc per seipsum proprietatẽ est sortitus, viribus propriis, modisque differentibus actionũ distinctus. Anima rationalis omnino in Timæo dæmon animalis est appellata. Dignum scitu quod cũ Proclo Apuleius inquit, Quodã significatu animum humanũ etiã in corpore constitutũ nũcupari dæmonẽ: vnde & apud Vir- F gilium,

Dij ne hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an sua cuique deus fit dira cupido?

Ergo & bona cupido animi, deus est: vnde eudæmonas dici beatos putãt, quorũ dæmon bonus, idest animus virtute perfectus est. Intellectũ itẽ nostrũ possumus recte dęmonẽ nuncupare: nã Timæus inquit, Deũ nobis supremã animi partẽ tanquã dæmonẽ cõtribuisse. In Symposio verò, ipse mẽtis amor ad diuinã pulchritudinẽ contemplãdã dæmõ cognominatur. Por- G phyrius etiã, vt scribit Iamblichus, Dæmonẽ propriũ nõ esse aliũ, quã intellectũ putabat, & inde eũ esse eudæmona, qui sapiẽti sit intellectu præditus. Sed Iulius itẽ Pollux, Homero auctore, dęmonas scribit deos vocari: quãdo etiam Plato omnium moderatorẽ magnũ dæmona nuncupare sibi permiserit. Demum in cælo dicuntur secundæ potestatis loca in geniture ratione iis fere nominibus illustria, Deus, dea, bona fortuna, bonus dæmon, idest (vt Græce dicam) θεός, θεά, ἀγαθὴ τύχη, ἀγαθοδαίμων. Deam intelligunt ab horocospo si- H gnum tertium, cui per diametron obiectum vocant Deum, idest ab horocospo nonum signum. Bona fortuna, quintum ab eodem habet signum. Bonus verò dæmon in diametro signi huius constituitur, idest in vndecimo ab horocospo loco.

Dæmonem esse vnicuique propriũ, custodem, testẽmq. Quæ sint ab eo emolumẽta. Quando fiat dæmonis ab anima electio. Dæmonium Socratis quale foret, & cur diceretur Deus. Dæmonius vir. Itẽ de Augusti, & M. Antonij dæmonio. Zabulus. Malleus terræ. Dæmonum bonorum, & malorum nomina.

Cap. X.

EX sublimiore autem dæmonum genere Platonis sententia est, animis in vitalem hanc prodeuntibus lucem contribui dæmonem, qui sit actionum inspector omniũ, & cogitationũ quoque diligens explorator: quique corporeo exolutis nexu assistat semper, raptetq. ad iudicẽ protinus, singula testimonio approbans suo, vel diluens, quod in Phædone confirmat Socrates, & repetit Proclus. Postea ipse hic dæmõ, si religiose colatur à nobis probitate ac sanctitudine, quod Socratem fecisse scimus, putãt Platonici, mire ab eo nos iuuari tũ somniis tũ signis, mala auertẽdo, bona auctius sospitãdo: posse nanq; humilia, iacentiaq; surrigere, nutãtia tibicinibus offulcire, obscura illustrare, demúmq; improsperũ sydus restituere. Hoc nõ è philosophorũ modo scholis est, sed & Menãder approbasse videtur, vbi ait, Δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται εὐθὺς γινομένῳ. adest, inquit, statim nascẽti vnicuiq; dęmõ. Inde in φαρμακευτρίᾳ Theocritus, σὺν δαίμονι τεύχω, ex Interpretis astipulatu intellige, cũ suo ipsius dæmone. Nec mirũ est, additum nobis angustiorẽ sanctioremq; præsidẽ, quãdo nõ ferè sit aliud homine imbecillius: qui ab cęlesti trãquillitate semotior, diuersisq; fortunæ telis obiectus, voluptatũ perniciosissimis circũfusis delinimẽtis, quæ assiduè aduersus animã stipẽdia facere sentiũtur, vt inscitiæ malũ prætereã, quo ab ineũte ætate, tanquã teterrimo cœno obuolutus, & demũ ab hoste vigilantissimo aggeribus, fossa, valloq; circumsessus, & nulla nõ hora pulsatus ariete, & paulò minus solo æquatus, clarissimæ illius prouidẽtiæ, ab benefico munere nusquã cessantis, opẽ summa vi ad extrema redactus implorabat, quo adminiculatior pleniorq; spei destinatã gẽtibus metã posset cõtingere. Proinde appositi nobis hi, quos diu iã more veterũ dęmones dicimus, tanquam pastores, vt placet Platoni. Ea verò si displicita est nomenclatura, nũcupemus iã, sicuti patribus Christianis appellare moris est, angelos bonos, quod Areopagita Dionysius cõprobat, nec ab Platonis mẽte dissẽtaneũ est. Qui preces nostras etiã optimo maximo Deo exhibere, ab Platonicis credũtur, & cõfirmat Cassiodorus in Psalmorũ enarratione. Et in tertio De trinitate Augustinus, Corpora omnia per vitæ spiritũ rationalẽ regi pronunciat. Libro quoq; Dialogorũ quarto Gregorius, in mũdo visibili nil, nisi per inuisibilẽ creaturã disponi asseruit. Cæterũ Aristoteles quanquam cælestibus corporibus substãtias assignarit spiritales, quarũ rationẽ ex motuũ concipiebat numero: nullas tamẽ inferioribus pręsidere corporibus tradit, ni forsan humanas animas. Et id, quia nõ alias in inferioribus excogitabat operationes præter naturales, quibus cælestiũ corporũ sufficeret motus. At Christianæ veritatis assectatores, quũ hic multa fieri astruãt, quæ naturæ mẽsum excedũt: ideo necessarium arbitrãtur, immediate nobis præsidere angelos. Nã velut angeli inferiores, quibus adsunt minus vniuersales formæ, à superioribus dirigũtur, quibus vniuersalior inest sciẽtia: sic & ab angelis corpora regi inferiora, cõpar fuit. Quod & philosophorũ asserũt pleriq;. Nam humanis in rebus, quin & naturalibus quoq;, ab vniuersali potestate particularis gubernatur, & regitur perpetuo. Auicẽna vnã modo immaterialẽ substantiã vniuersis præsidere inferiorũ corporibus probauit, quã agentẽ nuncupabat intelligentiã. At sancti doctores ab Platonicis haud dissentanei, diuersis corporeis rebus spiritales præsidere substãtias diuersas, prodidere, docẽ-

A te in libro octogintatrium quęstionũ Augustino, Rem vnamquanque visibilem in mundo præpositam sibi habere angelicã potestatem. Damasceni quoque proditur monumentis, Diabolum ex iis vnum fuisse, qui terrestri præessent decuriæ. Origenes Numerorũ capite vicesimosecundo, Mundo esse opus angelis scribit, qui bestiis præsint & animantium generationi, item virgultorum ac plantarum, & id genus cæterorum incrementis. Quidam præterea, sicuti in Matthęũ tradit Origenes idem, ab tempore baptismatis huma-
B næ assignari custodiæ angelum sanxere, sed ab natali luce maluerũt alij: quod arrisit Hieronymo vehemẽter, & diuinæ bonitati amplius congruit, vt quæ homini cõferuntur beneficia, statim in vitalẽ adsint lucẽ producto. Zabulum obiter pro diabolo positũ apud Hilariũ obseruauimus, ni forsan mendũ exemplariũ est. Aliàs tribus Zabulon est in sanctis literis. Sed apud Sudã Zabulos dicitur, qui vehementer vult, ὁ πάνυ βουλόμενος. Satanam item malleũ terræ vocat capite quinquagesimo Hieremias, & ad Lætam Hieronymus. Sed
C redeo ad institutum. Sunt qui opinentur, animã non tunc creari primum, vbi corpori adnectitur, sed vixisse diu ante. Horũ itẽ sententia est, animas iamiam descensuras ex dæmonum numerosa serie custodẽ naturaliter secernere. Putant alij ista perfici, quando iam electione vti cœperit anima, siquidẽ dum sibi mores induit hos aut illos, optare item vitæ ducem latẽter. Nec absurdum rentur, dæmonem eũdem ab pluribus secerni. Adiiciunt illud quoque, morum ratione eadẽ non manente, non manere item dæmonem. Item sicu
D ti dæmonis optio nobis datur, ita nos ab dæmonibus vicissim optari. Hi verò non alij sunt, quàm malefici quidam, prauitas quorum ab diuinis nos seiungendo in materiam penitus adobruat. Ægyptiorum doctrina traditum est, ab dæmonum præside Deo pro rationę propositæ vitæ dæmonem assignari, non ab astro, nec ab planeta: quod sensisse Porphyrius existimatur, vt auctor est Iamblichus. Quare concinentes Pythagorici, ita Iouem apprecari consueuerant: vt vel ipse à malis abduceret, vel à quo dæmonum id posset præ-
E stari, monstraret. Iamblichus refert, eatenus ab dæmone nos dirigi, donec sacris expiati Deũ subeamus ducẽ pro dæmone, cui posthac dæmõ ita cedit, vt vel vacet eo præsẽte, vel ad idẽ cõducat. Hinc Plotinus nos exhortatur ad Deũ pro dęmone consequendũ, quamuis ad excelletiorẽ dæmonẽ id retulerit qui Plotino multũ intulit claritatis: quoniã excellentior dæmõ quandoq; dicatur Deus, qualem Plotinus habuisse creditur, atque item Socrates. Nam & inferiores dij, sicuti pręsignificatum nobis est, quandoque dæmones di-
F cuntur. Qua ratione Apuleius librum De Deo Socratis attitulauit potius, quàm De dæmonio Socratis, etiam si rubore quodam verius id ab Apuleio factum, octauo Ciuitatis diuinæ interpretatur Augustinus. Dæmonem Socratis Deum quoque appellatum ratione quam dixi, auctor est Proclus, idipsum Platonis auctoritate in Apologia, & in Alcibiade primo, quẽ interpretabatur, corroborans. Erat vero dæmon hic Socraticus tum igneus, quia ad contemplationẽ cælestium rerum Socratẽ inflammabat, tum etiam Satur-
G nius, quoniam abductum à sensibilium cura, intellectu plurimum viuere hortabatur. Hunc sensu percipiebat, sed non corporis huius: verũ, vt Platonici persuasissimum habent, sensu ætherei corporis intra hoc delitescentis. Qua item ratione ab prophetis videri solitos, audirique angelos, credit Auicenna. Feruntur quidem passim dæmonum verba, inquit in libro De Socratis dæmonio Plutarchus: sed illis modo insonãt, qui tranquillam seruant animã, nec tumultuantẽ perturbationibus: quos sacros nũcupamus, & dæmonios
H viros. Refert idẽ, redditum patri Socratis oraculũ, Nequam illi omnino vim adhibere tentaret, aut porrò inducere suasionibus pergeret, sed suo ipsius arbitrio permitteret, fusis Ioui Agoræo precibus, atq; itẽ Musis: habere enim præceptoribus vniuersis, aut etiã pædagogis

dagogis ducem augustiorem. Dignum scitu & illud, A Putasse quosdam Socratis dæmoniũ fuisse πταρμὸν, hoc est sternutamentum, quo dextra in parte obueniente, adagendum concitaretur, in sinistra verò auerteretur. Sed quoniam volentes in Plutarchum incidimus, succurrit ex libro eiusdem de Romanorum fortuna exẽplum illustre, quod quia arrisit plurimum, etiam apponendum curaui. Tradunt, inquit, M. Antoniũ & Augustum singulari amicitia & beneuolentia iunctos, quũ suppeteret otiũ, sæpe lusibus inter se diuersis trãsmittere tempus solitos. Verum in iis, quum semper victus B abiret Antonius: quidam apud eum, diuinandi peritia clarus, audacter ita submonere perrexit, O Antoni, quidnam tibi cum adolescente isto? Refuge ipsum, & vita. Tu quidem illustrior es, natu item grandior: sed pluriũ quoque imperator. Bella multa exanclasti, peritia rerum præstantior es. Atnescio quo pacto huius ipsius dæmonem dæmon reformidat tuus. Quin tua quidem fortuna ex se ampla est, sed fortunæ adolescẽtis subblãditur. Quod ni abieris procul, ad illum defecturam apparet. Hinc verò traditum eruditioribus C est, non deos cælestes, vti apud Homerũ est, cum fortibus viris collocutos: nec affuisse pugnãtibus, vel iuuisse, sed cũ illis familiares genios esse obuersatos: quorũ adminiculis præcipuè Pythagoras enituerit. Nã de Socrate dictũ iam est. Dæmones nocumenta auertentes, ἀλεξίκακοι dicebantur à veteribus, & Apopompæi, Apotropæi, Lysij, Phyxij. Approbantes verò, ac rata firmaque sanciẽtes, Aliterij, Prostropæi, Palamnæi. Nã & apud Æschinem in oratione περὶ τῆς παραπρεσβείας, Postropæum dici pro scelere nefario obseruauimus. D

An mutato loco, mutetur & dæmon. Cur quis alibi fortunatior. Dæmone illustrante, mira sæpe à nobis fieri. Theologorum de angelis bonis placita. Parangeliarchus.

Cap. XI.

AN verò, si locum, regionem've mutes, simul mutetur & dæmon, non ferè inter eruditos constat, absurdum ratis quibusdam, dæmonem vnum veluti in E mancipium venerit, à nobis ne latum quidem vnguem aut culmum (vt dicitur) reuelli, quantumuis longinqua terrarum spatia obierimus. aliis verò vnicum esse dæmonẽ, & esse vbique sancientibus, quod Iamblicho placet: propterea non cogi demigrare. Quod si non est vbique simul, non dæmon tantum vnus, id est vnus numero, sed etiã specie vnus in singulos accipit præfecturam. Qua ratione solares homines solaribus subiiciuntur dæmonibus. Qui si commigrarint, nihilominus in ordinis F eiusdem dæmonum incidunt ducatum. Quod de solaribus dico, de cæteris item intelligendum. Quoniam verò in qualibet dæmonũ decuria plura sunt dignitatis & virtutum discernicula, sicuti etiã Venerij homines aut Saturnij fortuna inter se disparantur, hinc efficitur vt variantibus locis, varii sint etiam rerũ nostrarum euentus. Nam commodiores sæpe nanciscimur duces, aut ediuerso. Accommodatissimos verò, qui vnici sunt in regione certa. Ex iis autem consequitur, vt idem alibi fortunatior pernoscatur, quàm G vbi erat prius, adeptus videlicet potentiorem dæmonem. Quin huius illustratione præstanti fieri quoque putant: vt sæpe doctore nullo res excogitentur miræ, perducanturque ad exitum feliciter præter opinionẽ, quæ nostrarum virium excedere videbantur mensum. Porrò vt nostrorum quoque, id est Christianorũ patrum scita non prætereantur, quæ ex parte quoque attigimus: colligit beatus Thomas (quod & superius est comprobatum) diuinæ prouidentiæ congruentissimum fuisse, angelos bonos nostræ addixisse custodiæ, H quibus ad bonum perduceremur, à quo sæpius insita imbecillitate declinemus, nostrumque sit proprie, cõniuere in pluribus. Rectè enim sapientiæ nono legitur: Cogitationes mortalium timidæ, & incerta prouidentia nostra. Hieronymo humana arrisit dignitas parte ista plurimum illud exponenti, Angeli eorum in cælis: Magna, inquit, est animarũ dignitas, vt vnaquæque habeat ad ortu in custodiam sui angelum delegatum. Vni homini vnus debetur custos, sed interdũ destinantur plures. Quæ curæ ratio spectare videtur ad infimum angelorum ordinem, quorũ munus est, Gregorio docente, minima nuntiare. Minutum verò videtur, vni tantum homini ad salutem necessaria procurare. At humanæ reipublicæ protectio altiorem exigit decuriam, cuiusmodi principatus sunt vel archangeli. Nam parangeliarchum videntur appellasse Græci, quẽ nostrorum aliquot officiorum dicunt magistrum.

Oracula fuisse ab multis comprobata, ab multis item damnata. Oraculorũ origo. Theologiæ genera tria. De Taciti, & Floriani statuis. Annũ millesimum expectare, quid sit. Thulis rex. Thule vnde. Statuæ dæmonicæ. Vnde habeant vaticinium dæmones.

Cap. XII.

DE oraculis fortè curiosior aliquis à nobis expetat, compertius quippiam in literas promi: quæ tametsi vanissima sunt deprehensa sæpius, nihilo minus theologos veteres, & Platonicos summe illa venerari solitos, exploratissimum est: conatosque etiamnum rationibus corroborare. Testatur in Phædro hoc ipsum Plato, testatur & in Timæo, vbi ea demum de diuinis astruit asserenda, quæ oracula comprobarint. Immo verò etiam ab oraculis & vaticiniis Socratis orditur apologiam, quin & Socraticos mores ex Apollinis respõso concinnatos ait. Verum quũ tria haberentur priscis theologiæ genera, vnum fabulosum, quod & historicum nuncupabant, poetis maximè attributũ, naturale, quod mysticum est, & ab philosophis susceptum: ciuile, quod in singulis ciuitatibus consuetudine inoleuit, ac mox legibus est sancitum, Hoc genere postremo continebantur oracula atque item responsa. Quod si vnde irrepserint oracula primum, indagine curiosa sit scrutandum, videor lectione iugi comperisse, non ab diis, non ab dæmonibus instituta, vel propagata: sed ab vafris quibusdã, & quæstuariis initio inchoata. In quam sententiam celeberrimi è Græcorum sapientibus iere pedibus, Peripatetici, Cynici, atque Epicurei. A quibus non solum scriptis oraculorum vanitas est palam facta, sed commonstratum quoque, quæ malorum soboles inde pullularit. Argumento sunt responsa improborum hominum, & ad imposturam & carnificinam auaritiæ fomitibus exercitatorum nimio plus, ad vtrumlibet euentum solertissimè coaptata, quę ita demum consarcinabantur, vel (vt ille ait) consutis dolis attexebantur: vbi solicite ciuitates oberrassent emissarij, ac veluti Corycæi quidam, quos haud parum multos, scelerum administros ac partiarios habebant. Hi siquidem intentissime, quid cuique opus foret, persequebantur, renuntiabantque. Mox ad hoc destinati in adytis obscurioribus, aut speluncis illatebrati, veniẽtibus respõsa dabãt. Quos multũ adiuuabat insita homini futura pernoscendi auiditas, inscitiæ sæpenumero combinata. Est & hinc euidens indicium: quippe expressum per quæstiones aruspicum & vatum plerisque, vt totum diuinãdi pontificium suis ipsorum nexi fraudibus faterẽtur. Quid, quod Demosthenes, vti accepimus, Pythiã tum φιλιππίζειν dicebat, id est quasi cum Philippo facere. Quod nimirum illuc spectabat, vt ab Philippo corruptam diceret. Quo sanè commonemur, vt est Diuinationum secundo scriptum, in id genus oraculis, etiamnum Delphicis aliis quippiam fuisse non censeri. meminit historiæ contra Ctesiphõtem Æschines. Exemplum vanitatis insigne nequeo præteriisse, quando & ipsum oraculis est affine. Nam Taciti & Floriani imperatorum statuis interamnæ disiectis fulmine, ab aruspicibus responsum, ex eorum familia proditurum imperatorem post annos

A mille: qui terram omnem, quæ Oceano ambitur, suam faceret, móxq; senatui resignaret imperium, antiquis legibus victurus, ac post cētum & viginti annos moriturus hærede nullo. Diúque sic à posteris expectatū hoc, vt in prouerbij faciē verti res possit, annum millesimū expectat. Qui felicitatē cōcipit nunquā futurā. Illud admiratione non caret: Fuit Ægypti totius rex Thulis, à quo propagatis ad Oceanū imperij limitibus, Thule insula habere nomē creditur. Hic secundioris fortunæ afflatu extumescens: Serapin ita cōsu- B luit: φράσον ἡμῖν πυρισθενὲς, ἀψευδῆ μάκαρ ὁ τὸν αἰθέριον μετετκλίνων δρόμον, τίς πρὸ τῆς ἐμῆς βασιλείας ἐδυνήθη πασαῦτα, ἢ τίς ἔσαι μετ' ἐμέ. Respōdit Deus: πρῶτα θεὸς, μετ' ἔπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς. σύμφυτα δ' ἢ πάντα, καὶ εἰς ἓν ἰόντα. οὗ κράτος αἰώνιον, ὠκέσι ποσὶ βάδιζε θνητὲ, ἄδηλον διανύων βίον. Quibus pronūciatis, quum è templo exisset, à suis mox est iugulatus. Nec me tamē fugit, Lactātiū scribere, & Apuleius confirmare videtur, & nos suprà attigimus, astrologiā, auspicia, auguria, & ora- C cula esse dæmonū inuenta, quorū sit, tenebras offundere, & veritatē caligine obducere. Quòd si quis miracula obiecerit, scire licet, herbarū potentia, & lapidū virtutibus, nobis non perinde manifestis, multa item perfici posse, quæ nos per inscitiam dæmonibus, aut cælo accepta referimus. Omnino non absque dæmonū participatu hęc tractabatur negotiatio, vt quicquid sensero, promā ingenue. Nā Mercurius scribit, ex propriis certisque rebus certo cuidam dæmoni congruētibus compositā rite statuā confestim per dæmo- D nem congruū animari, Id quum Augustinus legisset, repetendum apponendúmque cēsuit Ciuitatis diuinę octauo libro. Quòd si quánam ratione dæmones futura pręnoscere valeant, putet quis amplius esse quærendū, respondebit Porphyrius in libro quē de oraculis ædendū putauit, Quæcunque à diis futura prædicentur per oracula, ea ex cælesti obseruatione prædici omnia. Sed aduertāt obsecro Christianæ veritatis cultores, quæ ab eodē subiiciātur Porphyrio. Sciē- E dū, inquit, deos quoque sæpe mētiri: nā explorata, certáque futurorū perspicentia non hominibus tortuosa modo, sed & diis ipsis incertissima, plurimisque referta ambagibus est. Quin si cui Deo cōtingit, non tamē omnibus contingit horis. Adiici verò & illud potest, Velocitatem sæpe in illis diuinitatis loco cēseri, quoniā omnis spiritus ales est. proinde momēto vbiq; sūt, nā totus orbis locus illis vnus est, quid vbique geratur, tā facile sciūt, quàm enūtiant. Cæterū obseruatione dignū, quibus interstitiis, quibusue discerniculis diuinatio hęc de mūdo ex mūdi cōcinnata signis, abla- F táque hominibus, cōcessa dæmonibus ab Origene, atque Porphyrio, tandē dispēsaretur. Dæmones qui æthereï nuncupētur, quiq; aeris colāt superna, celestibus futurorū indiciis, vti vetus tenet opinio, addicūtur amplius, quàm terrenis. Qui verò infima hæc frequentant, dicuntúrque aquei dæmones, nō tā cęlestia ad hunc vsum suspiciūt, quàm nostra obseruantes pręscientiā sibi aucupātur aliquā. Medios verò putabant certius ex iis, quæ vtrobique eueniāt, prędictionū argumenta captare, proindéque istorū operā in diuina- G tionibus expeti cōsuesse in primis, & fuisse pręcipuā, vt qui hominibus quādoque pręsagiis pręstò fuerint, vt prodit Origenes. Quę tamē siue ab iis accepta, siue acri obseruatione deprehensa, confusanea fuerint, & multa rerum caligine hallucinantia.

Dæmonum bonorum malorúmque distinctio ex Porphyrio. Dæmonum descriptio ex Augustino. An dæmones sint hominibus præstantiores. An illis fomēta suggerentibus, semper peccatis obretiamur. ἐνεργούμενοι qui dicantur. De Serapi. Quos facile H *arripiant dæmones. Cerberus qui. Dæmonas non posse diuitias dare. Animas defunctorum à dæmonibus effingi. De arreptitiis plura. An humanis animis [illegible] possit immundior spiritus. Ternistratores qui sint. Item Paredrus, exedrus.*

Cap. XIII.

A Porphyrius in libro De causis ad intelligibilia nos ducētibus, dęmones bonos à malis sic fermè distinguēdos putat. Animę, inquit, quę sub luna plagas gubernant latiores, quęq; spiritali innitūtur corpori: si rationis vsu id exuperant, boni dicuntur dęmones, à quibus ampliter eorum quibus præficiuntur, emolumenta procuran- B tur. Fieri verò nequit, vt detrimenta ab his inferantur: iis autem connumerādi, quos Plato Internuntios dicit. Cæterum animę, quę coniuncto spiritui minus dominantur, sed succūbunt sępius increscētibus perturbationum incentiuis, & voluptatum titillationibus: hę verò iā malefici dicuntur dęmones. Sunt autē tam boni quàm mali dæmones ferè inuisibiles, quod corporis indumentum minus solidū, minúsque sit cōpactū. Dęmones mali libaminibus, & carnium nidore oblectātur plurimū, siquidē spiritale corpus iis crasse- C scit, obesiúsque euadit. Etenim vaporibus viuit, & fumigationibus. Aurelius Augustinus hos illósque malos arbitratur, atque etiam sū ita scitissime describit, deformatque, Esse videlicet spiritus nocendi cupidissimos, à iustitia penitus alienos, superbia tumidos, inuidentia liuidos, fallacia callidos, qui in hoc quidem aere habitēt, quia de cęli superioris sublimitate deiecti merito irregressibilis transgressionis in hoc sibi congruo velut carcere prædamnati sint. Nec tamen, quod supra terram, & aquas aeris locus sit, ideo meritis su- D periores nobis cēsendi. Nec quia corporibus sint prędití melioribus, alioqui etiā bestias multas nobis videmur prælaturi, quæ nos & acrimonia sensuum, & motu facillimo, atque celerrimo, necnon viribus, & firmitate corporum animosissima exuperant. Sed vt omnibus ratiocinando intelligendóque meliores sumus, ita etiam dæmonibus bene & honeste viuendo præstantiores esse debemus. Qui nec loci sublimitate antecellunt, alias etiam volatilia notæ melioris arbitrabimur. Verum illis vel ex hoc longe præponendi E homines sumus: quod spei piorum nequaquam illorū cōparanda desperatio. Adde, quod quāuis aquas Plato terris præponat, nemo tamen nescit, esse aquatilibus hominem præstantiorem: vt intelligamus, non eundē ordinem tenendum, quum de meritis agitur animarū, qui videtur esse in gradibus corporum: fieri enim potest, vt inferius corpus anima inhabitet melior, deteriorque superius. Non negligēdum porrò, quod Porphyrij est, malignorum dæmonum principes Serapin dici & Proserpinam: quum sacrę literę Beelzebub pra- F uitatis primarium soleant nuncupare: & δαιμονιάρχην Lactantius. Est autem apud Ægyptios Serapis, qui apud Græcos Pluto. Hic symbola hominibus dedit, quibus exagitentur dæmones. hic supplices docuit, quo modo brutorū assumpta figurā, dæmones hominibus insiliāt: quibus maximè obnoxij fiant, qui cibis subinde lautioribus distendātur. Idcirco inquit Porphyrius, ieiuniū & castitas laudātur maximè, nō quia iis placatior in primis efficiatur Deus, sed vt retro agantur, qui sanguine ac immunditia gaudentes, vt G perfrui possint his, vtentium corpora inuadunt. Horū symbolum triceps est canis: ille scilicet qui in aqua, terra, & aere versatur perniciosissimus dęmon. Nam & exitiales dæmones opertè canes vocantur atri. Hominem verò ab impuris infestari dæmonibus, etiam apostolica Pauli comprobat sententia: Non est, inquit, nobis aduersus carnem ac sanguinem colluctatio, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores ac tenebrarum. Aut enim ad peccatum, diuina permittente iustitia, nos proliciūt: aut supplicia irro- H gant, ab deo immissi, etiam si diuersa puniant intētione, quàm mittantur. Nec sanciendū tamē, horū prolectatione peccare nos semper: quoniam vt est in libro Ecclesiasticorū dogmatū, Non omnes nostrę cogitationes malæ à diabolo excitantur, sed ex arbitrij motu ingeniti emergunt quandoque. Quod si Diuinorū

nomi-

nominum capite quarto Dionysius ait, Dæmonum multitudinem esse malorum omnium causam, tum sibi, tum aliis: & Damascenus, malitiam omnem pronuntiat & immūditiam ex diabolo excogitatam: quo ad primi hominis lapsum, id planè intelligendum. Scribit namque Origenes, etiam si non sint dæmones, nihilo secius ituros homines quandoque præcipites in Veneris & gulæ prolubia. Scribit porrò Psellus, quod adnotatu dignissimum censui equidem, dæmonia sæpe diuitias nobis, vel addictis sibi potius polliceri, nec non gloriam quādoque ostentare: quū tamen nil prorsus tradere ex se possint, quippe qui imperiū nullum habeant. Cæterùm visu inania quædam suis monstrare cultoribus: quæ tamen impij diuina opinentur spectacula. Tradit etiam Augustinus, ab hisce dæmoniis deos effingi, & animas defunctorum. Vnde irrepsisse vulgò contenderim, ab quorundam flagitiosorum animis corpora obsideri: quæ etiā beatus Thomas, cuius erudita volumina, velut per transennam prætereuntes strictim quandoque prospectamus, in Compendio theologiæ vocat arreptitia. Et mentio est in Canonicis decretis distinctione trigesimaquarta. Verum & ἐνεργούμενοι dici quandoque videntur ab dæmonibus obsessi, puto ab εἴργεσθαι, quod detineri signat ac impediri, quanquam & lunatici eo intelligun tur nomine, velut in eos agat luna, id est μήνη. In quo illud egregie mirandum, rusticos Latinè ac Græcè plerunque loqui. Quum tamen lingua dæmonum propria, nulla queat inueniri: nil enim ipsis voce opus est. Sed quum veluti etiam angeli, alij aliis gentibus assistant, singuli singularum gentium idiomata exprimunt: quamobrem apud Græcos ratione heroica profari oracula consueuerant. Sed quínam maximè extra iam dictos dæmonum patent incursibus? Nempe vbi per atram bilem, vel alio quopiam eiusmodi, imaginationi prorsum mancipatur animus, facile tunc immundorum spirituum fit conceptaculum, à quibus insigniter vexatus debacchari non desinat. Quòd si philosophicis expiatus mysteriis totus euadat rationalis, à media dæmonum corripi decuria, Platonici putant, tuncque illi miras rerum humanarum naturaliumve explicari rationes. Quòd si altius iam surrigatur humanus animus, sola mente viuens, tunc fieri arbitrantur spiraculum quoddam dæmonum sublimiorum, vel angelorum verius, quibus illustrantibus, admirandis diuinorum insinuetur arcanis. Quoniam verò etiam theologorum pomœria ingredimur quandoque numerosis lita sententiarum luminibus, scientiæ profunditate micantibus, indeque nobis spicilegium facimus, ne transeamus quidem locum hunc sine illorum aduocatione: est enim apud eos consyderatione dignissimum, an dæmones seu corporei sint, siue etiam incorporei, substantialiter (vt interim sic nobis permittamus loqui) humanis sese inserant corporibus, animísque illabantur: an verius, non ingredi, astruendum sit: etiam si malitiæ suæ ibi effectum exerceant, Deo permittente, opprimendo atque vexando eas, ac subinde in peccatum præcipitando. Et veritas quidem euangelica comprobat quandoque dæmonia quibusdam insinuata, atque inde per Christum excussa. An verò per substantiam dicantur ingressa, an propter mali effectum, non adeo perspicuum est. Gennadij quidem sententia est in Definitionibus ecclesiasticorum dogmatum, Dæmonas per operationem nō credendum substantialiter illabi animæ. Cæterùm applicatione, ac oppressione vniri. Illabi autem menti, deo tantum esse possibile. Sed & Beda illud exponēs ex Actibus apostolorum, Cur tentauit Satanas cor tuum? sic ferè scribit: Notandum, inquit, mentem hominis per substantiam nihil implere posse, præter creatricem trinitatem. Implet verò Satanas cor alicuius, non quidem illud ingressus, sed callida & fraudulenta deceptione in malitiæ affectum animam trahēs per cogitationes vitiorumque incentiua: quibus ille per diem, perq; noctem scatet. Igitur Ananiæ cor Sa-

A tanas implesse narratur, quia malitiæ suæ virus infudit. In libro De spiritu & anima, sic item scriptum inuenias, siue auctor sit Augustinus, siue alius: Non enim naturę participatione vel substantię, vt rentur nonnulli, animum implet diabolus, aut eius efficitur habitator: sed per fraudulentam deceptionem atque malitiam in eo creditur habitare, quem implet. Solius enim Trinitatis est, intrare ac naturam implere, siue substantiam quam creauit. Scitu dignum, & huic loco maximè accommodum, quod tradit Origenes:
B Per figuram omnes qui in carne sint nati, dici equos, & habere ascēsores suos: sunt quos dominus ascendit, & circumeunt omnem terram: propterea Abacuc tertio, Equitatus tuus salus: alios ascendit diabolus & angeli eius, qui ternistratores dicuntur, quoniam triplici calle ad animę properant interitum verbo, cogitatione, opere. Adnotauit Eusebius, dęmonicam virtutem dici Paredrum, cuiusmodi fuerit in Simone mago: Dicitur & Paredrus assessor. Aristoteles in Politia: Capiunt, inquit, paredros binos Archon & Pole-
C marchus, quos voluerint. ad quod respexisse M. Tullius videtur ad Tironem libro decimosexto: Paredrū excita, vt hortum ipse conducat. Sunt qui regi assidentes, ac velut custodes, paredros interpretentur. Quod in Pericle Plutarchus significat perspicuè. At in Lycurgo, quicunque custodię causa assideant. Quin erant Athenis quoque συνάρχοντες πάρεδροι. Ab Procopio Persici belli primo, Proclus celebratur imperatoris Paredrio magistratu insignis, quem Romani
D quęstorem nuncupant, Iureconsultum interpretantur hunc Latini. Exedrum intelligimus consternatum, ac mente excussum. item auspicium non bonum.

Afferuntur ex Augustino rationes aliæ, quibus possint dæmones futura prænoscere. Crœsi historia. Futura noscendi modos esse duos. Cordis arcana modis cognosci duobus.

Cap. XIIII.

E VErum quod ad dæmonum attinet vaticinia, video præter quæ nobis paulo antè sunt prodita, rectè quoque adiici illa posse quæ ab Augustino in libello De dæmonū natura scitè admodum & acutè apposita sunt, quorumque vel in Canonicis decretis mentio fit. Nam summa plerisque dignum videtur admiratione, Illos prædamnatos spiritus, omnique circumfusos impietate, tam appositè interdum futuri perspicientiam vendicare. An ergo æternas temporū causas, & quo-
F dammodo cardinales in Dei sapientia contemplantur? Minime. Quid ergo? An verùm illud est, eos corporis aerei sensu terrenorum corporum longè sentiendi præcedere potestatem? Certè eiusdem incomparabili quoque pernicitate non hominum modo celeritatem & ferarum, verùm etiam volatus auium mire exsuperant. Quibus multò antè cogitata nuntiant, quæ nos pro sensus terreni tarditate mirari non desinamus. Vnde est redditum Crœso responsum de testudinis carne, quam cum agnina is in æneo vase peri-
G clitandi gratia percoqui iusserat. Quo argumento in sermone de Deo Maximus Tyrius illum deformat, vt regum stultissimum, & coquorum infelicissimum. Accedit & diuturnioris vitæ beneficio comparata insignis rerum experientia, cuius nos momentanea vita, vt quæ bulla propemodum sit, compotes esse nequimus. Aduertendum item, dęmones nonnunquam quę facturi sunt ipsi, nuntiare. Nam sæpe potestatem accipiunt, incognito nobis modo, grassandi in homines & bruta pestilentiæ vi, aut aliud quiduis id genus
H perpetrandi. Sæpe quin etiam contingit illud, vt exactius peritiusque naturali signorum obseruata ratione, quam ipsi nequimus assequi, pręcinant mox paulò ventura. Quid, quod conceptus animorum, promentibus se inde quibusdam in corpus notis, valent astutè deprehendere? Quanquam in Retractationū libro

idem Augustinus, audaciori assertione rem occultissimam esse prolatam, ingenuè queritur. Nam prænoscere ista dæmones, ferè compertum est. Sed an ædantur in corpore signa, illis sensibilia, nos verò latentia: an alia quauis spiritali diligentia ista dispiciant, aut difficillimè, aut nulla prorsum ratione discuti humano ingenio potest. Quo autem ista colligantur certius, sciendum modis duobus futura prænosci. Alter ex causa est, qua Solem cras oriturum necessariò prænoscimus. Causæ verò quæ sunt, vt in pluribus, per coniecturam præmõstrant, quo modo ægri salutem præsagit medicus. Quæ verò vt in paucioribus, ignorantur omnino, cuius sunt modi casu euenientia & fortuito. Angelis autem ratio hæc futura præcinendi adest prorsum. At quum in seipsis præcognosci ventura pronunciamus, iam alter hic modus vni tantum Deo congruit: qui in æternitate speculatur vniuersa, qui omnibus adest temporibus, quia simplex est, eáque amplexatur. Proinde per omnia, ceu præsentia, vnus fertur Dei intuitus. Quod ad cordis attinet arcana, aduertendum duobus ea perspici modis, aut ab effectu, signis in corpore comparentibus, aut prout cogitationes in intellectu sunt, & in voluntate affectiones. Qui posterior modus Dei tantum est, quoniam rationalis creaturæ voluntas vni subiacet Deo. Propterea apostolus Paulus ad Corinthios: Quæ sunt (inquit) hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Quod autem Dei proprium est, angelis haud congruit. Vnde propheticum illud Hieremiæ: Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? ego dominus scrutans: & quæ sequuntur.

Origenis opinio de corpusculis æthereis atque aëreis. Item de restituendis dæmonibus. Origenis excellentia.

Cap. XV.

CÆterum transituri mox ad mundi minoris modum, appingamus & Origenis placita breuissime de dæmonibus: Rationalis, inquit, creatura incorporea & inuisibilis, si negligentior fuerit, ad inferiora labitur, & pro locorum qualitate, ad quæ defluxerit, corpora sibi assumit: verbi gratia, ætherea primum, deinde aerea: quùmque ad terræ vicinia peruenerit, crassioribus circundatur corporibus, nouissimè verò homine induit. Ipsi quoque dæmones, qui proprio arbitrio cum principe suo diabolo ab Dei ministerio recesserunt, si paululum resipiscere cœperint, humana carne circundari incipient: vt hac deinceps pœnitentia post resurrectionem eodem circulo, quo in carnem venerant, ad Dei F visionem postliminio redeant, liberati etiam num æthereis aereisque corporibus. Tuncque genua Deo curuentur omnia cælestium, terrestrium & infernorum, & sit Deus omnia in omnibus. Sed & illud ex Origene est tertio περὶ ἀρχῶν, Huius mundi peccatores homines in alio mundo posse diabolum & dæmones fieri: & rursum, nunc dæmones in alio mundo posse vel angelos vel homines procreari. Additur & id impium præcipuè libro quarto: Pro dæmonum salute Christum etiam in aere ac supernis locis esse passurũ, G vt consecutione quadam fiat necessum, sicut pro hominibus hominem induit, sic & pro salute dæmonum Deum futurum, quod sunt hi. Omnia verò hæc citra admirationem, ac summam vtique legi nõn queunt, quando hic est Origenes ex infantia magnus, martyris filius, voluptates adeo auersatus, vt Dei zelo vel genitalia ferro demeteret, auaritiæ prorsum victor, sacrarum literarum ita studiosus, vti perinde ac vngues, omnes nosset, æderetque ad eam rem tractatus mille, necnon commentarios qui inscribuntur Tomi. H Hic tamen tantus, talisque malè de filio concipit, de sancto spiritu peius multo. Quod non inficiabuntur, quibus exactè librorum eius saliua identidem regustata innotuit.

A *Euchetarum & Gnosticorum impia sacra dæmonibus concipiendis. Curque Euchetæ dicantur, ac Gnostici.*

Cap. XVI.

FVisse præterea quosdam, inuenio in libris, qui communi nomine dicantur Euchetę, quorum dogma nefarium ab Manente quodam sit in Syria propagatum, ij simul cum Gnosticis compari præsignibus impietate, scelestissima B quædam obire sacrificia consueuerant, non alia magis ratione, quàm cum dæmoniis commercij amplioris. Coibant insimul occiduo tempore eius diei, quo Christus cruci est suffixus: aderant puellæ, cum quibus peractis sacris, luminibúsque extinctis, cõgrediebantur, nec sororum ibi, nec filiarum vlla omnino ratione habita. Moris verò erat, vt locum repeterent eundem nono mense post, natosque ex nefando concubitu infantes à matribus conuellerent: eorũ mox C corporibus dissectis crudelissime, profluẽtem inde cruorem phialis excipientes. Illis autem concrematis, cineres cruori promiscebant, quo postmodum epulas condirent, & pocula. Faciebant verò ista, opinati sic maximè diuinum, qui nobis inest, characterem, quoq; in primis retro agantur dæmonia, oblini, expungique: atque inde dæmonibus aditum patescere prorsus liberum & impauidum. Euchetis, qui & Psalliani dicuntur, nomen tradunt inditum de orationis assiduitate, quod incredibiliter (vt inquit Augustinus) per- D petuò faciebant, adeo vt monachos fouendę vitę gratia quippiam facere, impium ducerent, quia interpellaretur orandi facultas. Horum fuit hęresis, posse humanam virtutem ac scientiam, non ad Dei modo similitudinem peruenire, sed perfectionem quoque ac æqualitatem, adeo vti sit mox ἀναμάρτητος, id est (vt sic dicam) impeccabilis, quoniam ne cogitatione quidem, aut inscitia vbi perfectionis fastigium contigerit, queat delinquere. Gnosticis verò conciliatum nomẽ de arcana mysteriorum scientia, quam sibi vendica- E bant: sed à turpitudine verius dici Borboritę deberẽt, hoc est βορβορῖται, id est lutulenti.

Anacephalæosis superiorum. Hominem esse miraculum magnum, ac quodammodo omnia, & Dei simulacrum æmulum. Item quid sit homo, quo modo miraculum. Trinitatis vestigium animæ impressum. Homo cur rerum mensura, & secundus Deus. Anima cur dicatur ψυχὴ, ex Origene.

Cap. XVII.

LIbros Antiquarum lectionum auspicaturi, quo felicius rerum difficultates omnes emensi, demum exoptatã contingeremus metam, ab summo rerum opifice, sicuti decuit & cõmonuit Plato, initia duximus, mox veluti quibusdam scientię gradibus in mundum declinauimus, inenarrabilis illius agentis tẽplum augustissimũ, vt cele- G berrimi auctores dixere. Inde dæmonum rationem excussimus, quantum nostra paruitas tulit, Platonicos parte plurima secuti: sed ab nostris quoque, hoc est Christianis, flores modo rerum præcerpentes: vt quadam apum imitatione, ex diuersissimis (vt sic dicam) succis non incomparabilis quidem consurgeret sapor, sed qui fastidientem modo stomachum reficere ac prouocare appetentiam posset. Nunc peraccõmodum sanè visum est, quæpiam de homine non exculcata quidem, & triuialium quoque ludis recantata sæpius, verùm exsecretioribus monumentis veterum H ingeniorum, quæ nobis suis acuminibus ac vigiliis lucem peperere, vellicatim quodam modo excerpta tendentibus ad procinctum, qua possumus perspicuitate proferre. Quando propositum non est, quæ nobis laboriosissima suggerunt studia, intrudere in arcana

cana quædam, vbi situ adobruta pereant, sed volenti- A
bus benignè impartiri: quoniam ea quoque lege, non
ista modo, sed cætera quoque omnia optimus maxi-
mus Deus contribuisse videtur, vt quod munificè ex
illius imméſa bonitate percepimus, munificè elargia-
mur, ac reddamus quodammodo mutuum. Igitur, vt
præfari desinamus, volenti mihi nuper Mercurij li-
bellum, qui est De volũtate Dei mirabiliter cõcinna-
tus, occurrit grauior illa sententia, & toto perpẽden-
da examine, qua hominẽ miraculum magnũ, animal B
adorandum & honorandum, diuiniore quodã spiritu
concitus, & interiore instructus scientia nuncupauit,
quod in legibus item Plato confirmat. Cæterùm eun-
dem hunc hominem idem quoque Mercurius in natu-
ram Dei transire scribit, tanquam ipse sit Deus. Quin
in libro De sapientia & potestate Dei, humanę naturę
potentiam admiratus eximiam, audendum esse ait di-
cere, hominem quidem terrenum, Deum esse morta-
lem, Deum verò cælestem esse immortalem hominẽ.
Hic profecto tam est eximius, vt quum ad duas res, C
quod Aristotelicum est, natus sit, ad intelligendum,
& agendum, tam augustis, tamque felicibus perno-
scatur productus auspiciis, vt non elementis modo
velocitate misceatur, & acumine mentis descendat in
maris profunda: sed omnia planè illi collucescãt, nec
cælum videatur altissimum, non quidem stultitia (vt
ille ait) sed velut è proximo, mentis sagacitate id suæ
subiiciat contemplationi, intueatur, miretur. Vt, ni
forsan videmur modestiæ transgredi mensum, sit ho-
mo verus vel cælicolis præstãtior, vel saltem pari sor- D
te potiatur, sicuti vetus theologus prodere non du-
bitauit. Nam quicũque cælitum descendit ad terram,
cæli deserit limitem. Homo autẽ vbique simul esse vi-
detur: nec videtur tantum, sed esse affectat omnia, &
est quodãmodo ratione mirabili, sicuti Deus est om-
nia. An non in eo plantarum agnoscimus vitam, qua-
tenus nobis item vegetalis inest potentia, qua alimur
& augescimus? Nónne & brutorum: quando sensuum,
veluti satellitum, perfruimur ministerio? Secundum
hominem verò tunc agimus potissimum, quando de E
humanis rebus rationis adminiculo fulti disquirimus
perpendimúsque. Quòd si naturalia rimari indagine
solerti cœperimus, heroicam præferimus amplitudi-
nem. Si mathematicam certitudinem speculemur,
dæmonicam subtilitatem consectamur, quantum mo-
re veterum interim loqui licet. Vt verò mentis altitu-
dine cælorum claustra supergressi diuinæ maiestatis
arcana penetramus, angelicam nobis induimus clari-
tatem. Deum verò ipsum rerum principem atque pa-
trem effingimus, dum immensæ illius bonitatis con- F
templatione omnia operamur. Proinde veritas euan-
gelica, omnis creaturæ nomenclatura hominem in-
telligi voluit, vbi prædicandum omni creaturæ præci
pitur Euangelium. Tanta denique, inquit Ambrosius,
est in hominibus dignitas, vt dicatur homo ad dex-
tram Dei sedere, non angelus: qui & ab angelis hono-
ratur vnigenitus, imago Dei. Et quid mirũ? Propheti-
cum illud omnes nouimus: Manus tuæ fecerunt me, &
plasmauerunt me. Id verò quanti demum cẽsendum
est, quod theologi veteres præcipiunt, duo esse prin- G
cipis rerum Dei simulacra, mundum, & hominem? Di-
citur & hic propterea in Canonicis decretis charag-
ma Dei, siue signum, aut scalptura. Vbi pecuniæ no-
mine spiritaliter significari hominem prædicant:
nam sicuti in nummo charagma Cæsaris, ita in ho-
mine conuisitur charagma Dei & obsignatio. Et, vt
nummus absque Cæsaris reprobatur imagine, consi-
militer & homo, in quo non pernoscamus lumen im-
pressum dominici vultus. Quod, vt inquit Augusti
nus, totum est, & verum hominis bonum, quo obsi- H
gnatur, velút nummus regis imagine. Proinde in tem
plo nummulariorum subuertuntur mensæ, dum signi-
ficatur, in Dei templo spiritales tantum nummos esse
debere: qui Deum præferant, non diabolum. Quid,
quod Plato rationales animos tanquam specula pu-

tat quædam nitidissima, in quibus diuinitatis summæ
explendescat diuinior imago? Quare Deum in singu-
lis acrius scrutando in animi speciem subinde mentis
aciem dirigit, oraculo monitus veteri, quo significa-
tur debere, quisquis Deum apprehendere cupiat, se-
ipsum nosse prius. Inde Phauorinum rectè laudari
animaduerto, vbi ait, Nil in terris magnum præter
hominem, nil magnum in homine præter mentem
& animum. Sed audi mysterium: Refulget in homine
interiore præcellens Trinitatis imago: nam sicut ex
patre generatur filius, tum ex patre ac filio procedit
sanctus spiritus, ita ex intellectu generatur voluntas,
& ex his itẽ duobus procedit memoria. Neque enim
citra hæc perfecta dici anima, aut concipi valet. Por-
rò sicut Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus
est, nec tamen tres dij sunt, sed Deus vnus personis
excellens tribus: sic & anima intellectus, anima vo-
luntas, anima est memoria, nec proinde animæ tres
in corpore vno, sed anima prorsum vna, dignitate in-
signis triplici. Propterea quum dicitur: Diliges domi-
num Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, &
ex tota mente tua, sic accipiendum, ex toto intelle-
ctu, ex tota voluntate, ex tota memoria. Porrò nónne
in plurimis sese Dei æmulum fateri videtur homo?
Quis nescit ex Plinio, & aliis tum Græcis, tum Lati-
nis Zeuxin pictura nobilem tam artifici ingenio vuas
pingendo repræsentasse, vt deceptæ aues ad eas, tan-
quam planè veras aduolarent. Iam verò Apelles quó-
nam sileri modo possit? cui tantum superfuit excel-
lentis peritiæ, vt equam sic ad verum expresserit, &
canem, vt prętereuntes equi adhinnirent, adlatrarent
canes. Proditum memoriæ est, marmoream Venerem
arte tam mira ab Praxitele elaboratam, vt spectantes
subinde libidinis titillarentur incentiuis. Quis Ar-
chytam nescit Tarentinum vltra hominis captum ad-
eo mathematicis rationibus progressum, vt è ligno
columbam sic affabre compingeret, libraret, inflaret,
vt verarum instar in volatum surrigi videretur? Id
quod Phauorini, veterum memoriarum exsequentis-
simi, monumentis proditum, & in Noctibus Atticis
repetitum, scio. Ægyptios scribit Mercurius virtute
quadam inenarrabili deorum confinxisse simulacra,
vt articulatam promerent vocem, necnon (vt nil ad-
mirationi desit) progrederentur. Iam & Archime-
dis ingenium supra quàm vllo possit eloquio explica-
ri, docile, perspicax, & (vt vno omnia complectar
verbo) diuinum, in mundi opificio Deum ferè ip-
sum lacessere visum est, quando tam concinne cęlum
conflasse ęneum memoratur, vt inibi septem viseren-
tur planetę, & ratione incomparabili etiam motus
verissime deprehenderentur, quando nec cęlestis de-
erat vertiginis simulacrum. Non igitur miraculorum
omnium maximum miraculum homo est? Sed audi
quę non inscitè, opinor, addi his etiamnum possunt.
Homo quidem, vt Peripatetici astruunt, atque item
Stoici, est quod anima constat & corpore. Pythago-
rici ac Platonici hominem esse putant diuinam quan-
dam mentem terrenis vinculis alligatam. Apud illos
itaque hominis pars animus est, apud hos totus ho-
mo animus est: Sed nil obstat, quum dicatur corpore
vtens. Hoc significasse videtur ęnigma magicum, quo
dicitur, Est res vndique lucida, est res vndique obscu-
ra, est media quoque tum lucis compos, tum cassa.
Mens siquidem est lumine plena, irrationalis anima
prorsus vacua. In meditullio est, ac veluti collimitio
rationalis natura: quę partem habet luminis intelle-
ctualis, parte caret. Anima immortalis, corpus morti
addictum, quo quid admirabilius? Quod diuinum est,
quod architecti obsignatum imagine est, vinctum (vt
sic dicam) catenis ab terreno, crasso, obesóque, & re-
uera nugali pertrahitur corpore. Sed adest admiratio
altera, quónam pacto in carcerem tenebricosum in-
trusus animus afficitur ad diuina? Aut cúrnam Plato
hominẽ non contentus miraculum appellasse adiecit
diuinum miraculum? An quia ex intimo prouiden-

xiæ sinu id ita profluxit? docuit certè Timæus, ab opifice mundi Deo rationalis animæ substãtiam emanasse. Hominem denique ne quid præteream sciens, pronunciat Pythagoras, esse rerum mensuram. Id ænigmaticè prolatum sic fermè intelligendum: sensu eum vtique sensibilia metiri, intellectu intelligibilia: quæ vltra intelligibilia sunt, excessu attingi. Nam dum cognitiuam animam esse cognobilium scit finem, ex sensili potentia sic se habere sensibilia scit, vt sentiri valeant. Idem & de intelligibilibus, vt intelligi possint. Excedentia autem ita, vt excedant. Quo fit, vt in se comperiat homo velut demetiente ratione, creata omnia. Hominem Mercurius etiam secundũ esse Deum vaticinatur quãdo sicut Deus entium creator realium est, ac naturalium formarum, sic & homo rationalium entium, ac artificialium formarum, quæ sunt humani intellectus similitudines, velut creata diuini censentur intellectus imagines. Non prætereundæ parte hac Origenis præstigiæ ausi prodere, quod & antè paulo attigimus, Animas fuisse in cælo angelos, ex peccati autem labe ad inferna deuolutas, & velut in sepulchra proturbatas. Siquidem corporibus coercitas veterum delictorum supplicia luere. Nanque corpus haud censendum Christi templum, sed planè damnatorum carcerem. Quo argumento animas Græce ψυχάς nuncupari, ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι, quoniam pristina exutæ caloris vi ad terrena sint dilapsæ. Sicut vinculi ratione corpus eiusdem linguæ proprietate vocetur δέμας, aut etiam sepulchri, σῶμα.

Mundos esse tres. Hominem dici quartum mundum, in quo simulacra sint reliquorum trium. Item esse veluti proteum. Pyramis. Æther quid, & æthra. Mundos esse innumerabiles, ex Origene.

Cap. XVIII.

VErum essẽne putamus alia, quibus præcellens hæc, verissimaque miraculi veritas possit amplius latiusque comprobari? Audi, modo ne sit fastidio studiosè lector rationalis naturæ peculiare symbolum nosse, fateberis nil à me confictum, nil conquisitum violenter, omnia ad verum appositissimè congesta: quæ artificis Dei inenarrabile prædicent artificium. Cuius incomparabilis bonitas tam innumeris, tamque immensis instruxerat hominem suum dotibus, vt parentis verissimam se inde imaginem recognosceret, ni ita obbrutesceret quandoque, vt cœno prouolutus teterrimo non iumentis modo, quod nec ipsum ferendũ est, sed planè reptilibus propinquior omnino fiat, quam luminum & claritatis patri. Sed nos interim querelis dilatis, agamus quod præstat. Sunt auctores celeberrimi, qui ab maioribus mundos tres esse posteris traditos, prodant. Esse enim primum, & quidem summum, in cuius contemplatione caliget mens, rerum adobruta magnitudine, hebescat sensus: nec vllo modo par sit concipiendæ excellentiæ qualiscunque & quantuscũque sit humanus animus. Vltramundanum hunc intelligimus, eximium, augustissimum, incomprehẽsibilem: quem scientissimis angelicum, philosophis verò etiã Intellectualem mos est appellare. Cuius commeminerit Plato etiam in Phædro, illum astruens non posse pro dignitate verborum copia vlla, vel ingenij præstantia efferri, decãtarique. Proximum deinde locum habere, quem cælestem dicamus. Infimum verò, postremumque, quem sublunarem nuncupemus mundũ: qui sit hominis maiestati cõtributus, sed quem etiam tenebrarum vocent conceptaculum, sicuti claritatis incomprehensibilis illum. Nam cælum mediæ cuiusdam naturæ ex luce contemperatur, & tenebris. Nec me fallit doctissimos opinari, hosce tres mundos esse mundum vnum, quando ab eadem profluunt origine, & in eundem corriuantur fontem, & debitis numeris, harmonicaque naturæ cognatione, & graduũ serie colligantur. Adde, quod singuli ferè habẽt, quod

A in omnibus simul deprehendas: illo tamen discerniculo, quòd quæ in mundo visuntur infimo, in superioribus item pernoscuntur, sed ampliora augustioraque. Siquidem nostra hæc ab sublimium excellentia abire longius & degenerare. Est apud nos elementaris ignis vrens: est in cælo igneus sol fouens viuificansq;. Postremò seraphicus intellectus est vltramundanus ignis, amore ardens. Elemẽtaris aqua calorẽ perimit adobruitque vitalẽ, alit cælestis. Supercælestis mẽs cherubica intelligẽtia supereminet. Sũt verò qui
B quartum astruant mundum, in quo item recognoscamus quæ in reliquis. Hic non est alius, quàm homo. De quo id extritum passiuumque circumfertur, esse vtique hominem mundum, sed minorem: sicuti commeminit etiam in Physica auscultatione Aristoteles: cuius sit corpus elementare, spiritus cælestis, vegetalis potentia, cuiusmodi in plantis, sensus, perinde ac in brutis: adsit demum ratio, & mens angelica, & Dei charagma insignitius. Sed & mũdus ipse, magnus dicitur homo. Verùm audi præsignem rerum excel-
C lentiam, audi quod admirari non desinas. Tres esse mundos, liquet. Sed esse in homine simulacra omniũ, necdum fortè liquet. Atqui sunt quidem argumento, quod nequaquam refelli aut dilui possit. Sic autem manifestò deprehendas, si hominem trifariam distribuas: vt sit caput portio prima, quæ & summa: mox secunda, quæ media, ab collo ad vmbilicum spatietur: reliquam habeant ima corporis. Hæc examussim ratione exactissima tribus mundis analogicè respon-sant. Caput, rationis mentisque sedes est. In pecto-
D re, cor, motus caloris, vitæ continet principia. Genitalis portio, seminarium productionis est. Mundus itidem angelicus, siue intellectualem mauis nuncupare, intelligentiam habet, vt scopum. In mundo mediano, vita, calor, motus fontem habent: vbi cordis vice fungitur sol, immòque cæli cor sæpe appellatur. Noster verò mũdus (vt palàm est) tum generationis, tum etiam corruptionis conceptaculum. Iam arbitror, liquidò patet, eam esse hominis præstantiam, immo verò naturæ maiestatem, vt meritò dici miraculum va-
E leat. Quod Barbarus quidam verum nõ barbarè pronuntiasse, sed sciẽter fertur: qui quum interrogaretur, Quid in hac quasi mundana scena maximè putaret admirabile? Hominem, respondit, omnem planè admirationis captum excedere: vt qui non animalium modo princeps, & rationis ac mentis splendore diuino sit, veluti naturæ totius interpres: sed tanquam Proteus aut chamæleon desultoria quadam potestate sese in quiduis subinde transformet. Cæterùm illa omnium exactissima demutatio, qua mente ac intelli-
F gentia viuens in animę florem reuocatus transit in Deum, quę solida demum ac vera est humanę excellentię admiratio. Inter placita Origenis est ex secundo περὶ ἀρχῶν, innumerabiles esse mundos: nec, vt est ab Epicuro proditum, vno tempore plurimos, & sui similes: sed post mundi vnius finem, alterius esse principium: nam & ante hunc mundum fuisse item alium. Scitu verò non indignum, Pyramidem dici lucem igneam incorporei ac immaterialis mundi, qui
G vocetur Gręcis αἰών, à nostris ęternitas, & ęther: quando ęthra quoque ęternitatis indicet fulgorem, vbi nõ corpus visitur, non locus habetur, non vacuum, non tempus, sed entia optimam vitam ducentia, vt scribit Peripateticorum Coryphęus. Ætherem hoc sensu accipit Pythagoras, quum ait: Si relicto corpore in ętherem liberum perueneris, eris immortalis Deus. Liberum dicit, vt qui sit à materię potentia segregatus, calescat autem Dei ardore, ac insensibili motu inferiora calefaciat: vnde sit ęther nuncupatus, ἐκ τοῦ ἀεὶ θέειν, ἤγουν θερμαίνειν.

H

An ex terra fortuito generari homo queat. Mira de animalium quorundam spontali generatione. Venenatorum, & morsu oblædentium origo. An esse possit vniuersale diluuium, ex Auerroe.

Cap.

Cap. XI.

SEd in hac rerum auguſtiore excellẽtia mirari ſuccurrit, quorundam parte hac parum perſpicacem, parúmque excuſſam prudentiam, immo verius oſcitantem planè, ac dormitantem ſapientiam: qui eximiam, vltraque quàm pro dignitate poſſit quis expendere, hominis amplitudinem nil prorſum ſuſpicientes, nec artificis ſtatera ſed trutina examinantes populari, eius productionem, & initialem originem incertis fortunæ flatibus mandare, nil ſunt veriti. Phœnicum ſiquidem & Ægyptiorum theologia caſu homines, ac reliqua animantium genera prorepſiſſe è terra aſſeuerabat, nullum inter rationalem animam & irrationalem ſubſtantiam interſtitium opinata. Scribit enim Porphyrius, viſibilis ſolis agente vi, animantes cunctas ex terræ profuſas viſceribus, inter Ægyptiorum placita cenſeri. Quod ipſum nec Euripidi Anaxagoræ ſectatori diſplicuiſſe videtur, aſſeruit & Archelaus cognomento Phyſicus. Verùm inter alios mirari me plurimum ingenuè fateor, ſingulari ſcientia virum & ingenio exactiſſimo, ac ſubacto in primis, id eſt vſu, auditione, lectione ac literis perpolito cultóque Auicennam, qui opere eo quod De diluuiis eſt, aſtruere eſt auſus: Poſt immenſas terrarum inundationes, humano ſemine nullo, tabidis tantum cadaueribus ſeminij vbertatem præſtante cæleſtium corporum affluentia, hominem & ſolere & poſſe reparari. Proinde colligit, non videri ad generationis neceſſitatem vuluam requiri, aut locos, niſi vt melius formetur infans. Alias perrarò admodum regionem inueniri generationi accommodam ob repentinas elementorum mutationes. Aſſertioni verò ſuæ argumentum inde profert, non modo alicubi è terra mures progigni, qui mox per coitum mirè excreſcant: verũ ſerpentes quoque ex mulierum præcipuè capillis concipi, quod productiores ſint, humectioréſque natura. Quin De animalibus item libro quintodecimo, ſibi amicum aſtruit fuiſſe, qui ſcorpionum generationem mirabili procurarit modo, à quibus mox aliis plures propagati. Porrò, inquit, videri quandoque animalia produci capitibus longè à ſuo genere diuerſis, cuiuſmodi eſſet homo elephantino capite, aut aſinus canino. Id verò fieri non poſſe, niſi cæleſtis cooperetur virtus. Vnde coniectatio manifeſta, ineſſe illi formandi potentiam. Obſeruatum rurſus, ſtellarum quaſdam hominis generationem prępediſſe, quanquam cæteris ad generandum mire concurrentibus. Eſſe vero ſtellas haſce in arietis ſigno, quarum virtute, monſtrifica ſuccreſcat ſoboles: diuerſa verò ab iis effici, quæ generationi ſint deſtinatæ, quod lapides probent natura producti ad membri virilis muliebriſve imaginem. Vt verò poetica item non omittamus, arbitratur in Theriacis Nicander, Venenata & morſu oblædentia ex Titanum ſanguine, hoc eſt Typhoei, eſſe concepta. Quin Heſiodum habere ſe auctorem fatetur. Sed apud illum hoc nuſquam compereris. Verùm id genus animalia ex Typhonis cruore propagata, ſcribit Acuſilaus. Apollonius vero Rhodius in Alexandriæ conſtitutione, ex Gorgonis guttis ſanguine ſtillantibus. Sed ad rem. Huius denique ſententiæ, quæ Auicennam præfert auctorem, Auerrois item commeminit octauo Phyſicæ auſcultationis, vbi ait: Hominem ex terra generari, poſſibile arbitratur Auicenna. Cæterùm aſtructio hæc infauſta, & veritatis neſcia, cenſeri debet, niſi Moſaico intellecta ſenſu: auctor enim Auerrois eſt, ſufficere quidem ſtellas animalium generationi non perinde diſſimilium, quo in genere mures ſint, veſpertiliones, talpæ. Ad perfectiorum verò productionem, vt hominis & leonis, imparem eſſe cæleſtium corporum vim. Et de homine quidem conſtare creditur, quoniam eius anima non educitur de potentia materiæ, ſed contribuitur ab datore primo, vel ex philoſophicis ſcholis: proptereaque ad eius productionem præexiſtere hominem, neceſſe eſt. Sed

A & in cæteris item præfectis aſtrui ferè hoc ipſum poteſt. Eorum quippe generatio non parui eſt operis ſicuti auctor Ariſtoteles eſt: ad eámque plura concurrant, oportet. Aſſerit quoque tertio De anima Auerrois idem, diluuium ita nunquam inundaſſe terras pernitioſè, quin aliqua euaſerint animalia: nam quum ſtellarum diuerſa ſit poteſtas, ſi quarundam vi alicubi ſcaturiat inundatio, aliàs diuerſæ, ac interim contrariæ virtutis aliud poſſe alibi efficere. Sed non inutile forſan videatur Auerroica protuliſſe argumenta, qui- B bus ſubuertitur Auicenna: Si fieri poſſet, inquit, hominem è terra generari, vt concipiuntur vermes, tunc aut foret id neceſſarium, aut maiori ex parte, aut minori. Quòd ſi neceſſarium, tunc ab homine non omnino generaretur homo. At ſi maiori ex parte, tũc ab homine generaretur homo minori ex parte. Si & caſu hoc contingeret, minori vtique eſſet ex parte, id eſt caſu: eadémque inueniretur ſpecies, natura & caſu. Quum tamẽ quod caſu fit, ei ſemper opponatur quod naturæ prouenit vi. Si verò ſic detur perierit compa- C ratio cauſarum, & reſpectus ad ea quæ ex cauſa profluunt, & inde neceſſarij tolletur natura. Et mox idem Auerrois: Nulla, inquit, ſpecies inuenitur caſu: at quæ huiuſmodi comperiuntur, monſtroſa intelligi vtique debent, non naturalia. Et hoc totum per ſe manifeſtũ fit. Illud omnino mirum, quibuſdam ex philoſophis traditum, quia reſpuat natura infinitum, videri forſan non impoſſibile admodum, aliquem vnum aſſignare hominem nullo æditum humano ſeminio quod duodecimo Metaphyſices Ariſtoteles innuit, eumque D πέλειον vocat, id eſt perfectum.

Homo duobus modis ab Hebræis dicitur, Enos, & Adam: ſed Adam, idem eſt ſimpliciter quod homo. Vnde ſit coniectatio hominem recte ab humo dici. Animantium interſtitia compoſitionis ratione.

Cap. XX.

QVoniã verò de homine nobis indago eſt propoſita, non ineptè opinor, hic illud inſeruerimus, Eum in Hebraica E veritate duplici inſignitum videri nomenclatura: aut enim dicitur Enos, aut Adam. Sed Enos Latino interpretamento non ferè ſignat aliud, quàm hominẽ verum: & hunc non alium intelligunt, niſi qui Deum verũ ſciẽter cognoſcat & pie colat. Reliquos ab pecoribus nil admodum diuerſos opinantur, quoniam velut beſtiæ ad terram proni, ventri obediant & Veneri: quorum alios lupos, alios canes, alios porcos, varia quadam vitiorum ſimilitudine appellant. Adam verò eſt huma- F ni generis appellatio communis, quo nomine terra natus ſignificatur. Eademque voce vtrunque includi, marem, fœminámque, probat Geneſeos quinto ſcriptura: Maſculum & fœminam creauit eos, & benedixit illis, & vocauit nomen eorum Adam. Quo in loco teſtantur interpretes, & eſt contra Iouinianum ab Hieronymo confirmatum, ſed & in libro Hebraicarum traditionum in Geneſim, dictionem Hebraicam id ſonare quod apud nos homo. Nam & Caius ait, hominis appellatione, tam maſculum quàm fœminam G contineri. Quamobrem Lactantium arbitror adcrediſſe, videri appellatum hominem, quòd ſit factus ex humo. Sed etymon id Fabio non admodum arriſit, Quaſi verò non omnibus, inquit, animalibus eadem ſit origo: aut illi primi mortales antè nomen impoſuerint terræ, quàm ſibi. Cæterùm quàm procedat Quintiliani ratio, perſpicuum arbitror ex iis quæ propoſuimus. Hinc quum in ſanctis literis dicitur filius hominis Chriſtus, Adæ filium intelligunt eruditiores. Quum verò ex animalibus dicantur quædam H ἀγελαῖα, id eſt gregalia: quædam μοναδικά, id eſt, ſolitaria: nonnulla σποραδικά, quæ inciuilia dixeris, & & ſparſim habitantia: hominis naturam ἐπαμφοτερίζειν apertum eſt, quod ancipitem ſignat ſocietatis & ſolitudinis. Putauit fortè Fabius, ex ſociali coitione nuncupari hominem, ex Græcis rationem aucupa-

tus, apud quos ὁμοῦ insimul signare manifestum est. Verùm Hexaemeri sexto Ambrosius, ab humanitate inflecti nomen est opinatus, sicuti ab intuendi viuacitate ἄνθρωπον à Græcis nuncupari. Vbi verò in literis sanctis legitur: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur mulier, quoniam ex viro sumpta est, Non videtur, inquit Hieronymus in libro Hebraicarum quæstionum in Genesin, in Græco vel Latino aptè respondere. Id verò Hebraicè seruatur ratione etymologica integrum, nam vir appellatur is, & mulier issa. Propterea Græcè Symmachus: αὕτη κληθήσεται ἀνδρίς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη. quod Latinè haud exprimas aliter, quàm Vocabitur hæc virago, quia sumpta ex viro est. Illud verò huic potissimum loco inpingam, ab instituto nil prorsus dissentaneum, Ex animantibus quæ plus habeant aeris, ea esse prætenera: quæ verò aquæ, lenta humoris vi: quę terrosa, duritiem præferre. At quæ ignis exuberent copia, videri vtique fragiliora. Ex iis porrò liquere potest, vnde sit, quòd si recipiat aquam & harenam calx, confirmatur structura. Non dissidet ab iis illud quoque, volucres in aere suspensas ideo perseuerare, quod de leuioribus consurgant principiis, quippe minus habent terreni atque humoris, item aeris multum cum caloris temperatura. Aquatiles autem piscium naturæ, quod à calido contemperentur, ex aere terrenisque compositæ plurimum, humecti minimum habentes: proinde, quò minus è principiis habent humoris, facilius in humore perdurant. Terrestria verò, quod è principiis ab aere coloréque tēperata sunt, minusque habent terreni, humoris plurimū, haud ita diu in aqua perseuerare quiuerint. Empedocles nō satis peritè animalia cēset calidissima, & summā ignis vim habētia, esse aquatilis generis, quo caloris exuperantiam, quā in seipsis inclusam sentiūt, euitent. At summa ratio est, inquit in libro De spiratione Aristoteles, vt quæ ex humore ac frigore constentur, in humore locentur: quæ ex siccitate, in re omnino sicca: vnde fit, vti arbores non aquarum, sed terræ, quasi vernaculæ sint. Porrò quæ calida in aere, si humor & siccitas, vt materia, omnibus substernuntur corporibus.

Quibus item probetur homo similis mundo. Apocatastasis quid. De stellis in quatuor mundi cardinibus. Hominis laus ex Cicerone.

Cap. XIX.

QVod verò attinet ad hominis cū mundo assimulationem, id item adiici posse, animaduerto: nam inquit in Polyhistore Iulius Solinus, Quantus manibus expansis inter digitos longissimos modus est, tantum constat esse ferè inter calcem verticemque summū: ideoque ab physicis coniectatum, hominem esse planè mundū quendam minorem. Commeminit horum & affluentius quoque primo De animalibus magnus Albertus, astruens hominis membra situ ac positione cælo esse consimilia proportione ac mūdo, ideoq; esse perfectissima. Nam veluti superna mundi mouet intelligentia, & regit: ita humanum caput, in quo intellectuales sunt virtutes & animales, supernam obtinet sedem. Verùm ex quo cœpimus, ne prætereamus id quoque quod afferri scitissime potest: siquidem apocatastasis illa veteribus obseruata & prodita, imaginem hāc adiuuat eximie. Ea verò nil est aliud, quàm restitutio siue redintegratio rerum, quæ certis temporum curriculis redeat ad metam. Fit autem vel per ἐκπύρωσιν, hoc est conflagrationem: aut per κατακλυσμόν, id est inundationem. Id ipsum verò quod in homine magno vsu venit, nec à paruo item abesse, compertius est animaduersum à peritissimis rerum, vbi transmissis vitæ spatiis, interuenit resolutionis necessitas. Quandoque enim intimo calore auctius grassante, incēduntur vitalia. Quandoque verò corpus nimis laxatum humorum inun-

A dationibus euaporat. Ita semper aut ignito ardore decoquimur, aut nimia desudatione dissoluimur. Nec aliter artis medicæ prudentissimi interpretes, substantiam humani generis naturali pronuntiant ratione compleri, nisi aut humore igneus contabescat calor: aut hoc amplius inualescente, humectatio exarescat omnis. Sic omnifariam ad mundi imitationem artifex natura, siue Deus potius hominem compegit: vt quicquid mundum senescentem perimit, vel instau- B rat nouum, id ipsum hominem quoque aut natum foueat, aut adultum perducat ad interitum. Sed animaduerte quæso, quæ ab petitioribus sunt vsibus nostris prodita: esse videlicet per singulos mundi cardines à conditore ac principe Deo stellas ratione mira constitutas: quarum prima sit, & orientalis ἀνατολή nuncupata: occidua verò δύσις, quo nomine significatur occasus: nam & δυτικὰ ζῶα vocat Aristoteles, quæ demergi in aquam solent. At quæ ab Aquilone refulget, Arctos: in diuersa verò parte, quæ medij est diei, μεσημβρινός. C Ex quibus, demptis modò elementis primis, coalescere ac consurgere parentis primi nomen, non ingeniosius, quàm admirabilius excellentis doctrinæ viri deprehendere. Nec fallimur parte hac, cælestium peritos, cardinalia intelligere loca, ortum, occasum, mesuranema, seu apogæum, idest cæli medium, & hypogæum, id est cælum imum. Hæc si quis omnia intentius in digitos mittenda curarit, fateatur necesse est, augustissima quadam & prorsum inenarrabili ratione in vitalem hanc lucē hominis speciem esse D productā. In quo si quis etiamnum tā inscitè pertinax est, vt ambigendū putet, Age perpensione non sopita consyderemus amplius, quantū singularis eminentiæ præpotens illud agens huic animalium principi benignissimè sit elargitum, vt rerum inuolucris exsolutis, & sacrariis illustrius reseratis, desinat homo imprudenter, & proinde ingratè summi opificis fœcundissimam æstimare bonitatem, quando paterno affectu ornauit præcelse, & fouit amplissimè, libeat modo munerum recte magnitudinem metiri. Ab summo quip- E pe Deo, vt M. Tullius inquit appositissimè, ex tot animantium generibus atque naturis homo tantum factus est rationis particeps & cogitationis. Quid est autem, non dicam in homine, sed in omni cælo atque terra diuinius ratione? quæ quum adoleuit atque perfecta est, nominatur rite sapiētia. Est itaque, quoniam nil est ratione melius, eaque in homine est & in Deo, prima homini cum Deo societas, mox & hominum inter se eiusdem lege conciliatio, & ciuitatis communio sub cælestis discretionis, ac diuinæ mentis & Dei F præpotentis imperio. Ciuitas verò ea non alia, quàm mūdus, spiritibus augustioribus, & homini cōmunis.

Omnis nostra dignitas ab anima est, quæ vehiculum est ad Deum, & imago mentis. Spiritus corpora præparat ad animæ susceptionem. Augustini, Pythagoræ, Platonis, Aristotelis opinio de anima. De Entelechia quæpiam. An per accidens corpori insinuetur anima. Et an fuerit ante corpus.

Cap. XXII.

G QVo verò exploratius pernoscantur quæ dicimus, iam hinc præcerpere quæpiam, futura (vt reor) studiosis non ingrata de animæ ratione, non disserentis philosophi modo, sed narrantis potius, quæ varia nec incuriosa suggesserit lectio, ingrediemur. Siquidem omnis nostra dignitas ab anima est. Orbati nanque anima, sterquilinio abiectiores esse videntur. Iam verò, inquit Plotinus, propter ipsam hic mūdus est Deus. Sol quoque Deus est, quoniam animatus: stellæque similiter om- H nes. Quòd si animam ipsam admiraris in alio, admirare te ipsum. Quumque sit anima res tam veneranda, tamque diuina, confisus iam tali quodam vehiculo ad Deum te accessurum, hoc ipso ad illum ascende. Nec tamen longius es vagaturus, si sumpseris quod est in hoc diuino diuinius, id est vicinitatem animæ ad supernum,

pernum,post quod vicinũ,& à quo est anima. Quan- A
do est anima imago quædam intellectus ipsius,quem-
admodum verbum in prolatione, verbi existentis in
animo, sic & anima mentis est verbum, & tota est a-
ctus atque vita, quam producit in alterius existentiã.
Sunt ex Platonicis qui asserant, præter vitas animan-
tium proprias,subesse cunctis communem vim vege-
talem, totã vbiq; vigentẽ, quæ & præparet materias
propriis animis,& tẽpore certo conseruet, & in vnũ
viuentia cuncta conciliet.Hunc Pythagorici referen
B te Sexto Pyrrhonio, esse dicunt spiritũ in modũ ani-
mæ rebus cunctis interfusum. Animũ esse finiuit Au-
gustinus,si modo subdititius liber hic non est,cui De
spiritu & anima titulum indidere, substantiam quã-
dam rationis participem, corpori accommodam re-
gendo. Animus,inquit,sapientia illustratus,principia
respectat sua,seq; ipsum agnoscit: quámque indecorũ
sit,haud ignorat,si extra quæritet,quod in ipso se con
tinet. At si affectionibus consopiatur corporeis,&sen
sibilium illectatione formarũ extra se feratur: quid
C sit,aut fuerit, volens obliuiscitur, nilque esse opina-
tur,præter quod videtur.Quòd si per intelligentiam
ab hisce reuocetur, sese surrigens ac colligens dispa-
ratum,rationalis iam euadit.Est siquidem ratio animi
aspectus, quo per se ipsum vera concipit ac specula-
tur. Nã dicitur ratiocinatio,rationis inquisitio. Quo
fit,vt ad videndum,illa sit opus: hac verò, ad inquirẽ-
dum. Anima porrò credi non debet Dei pars,sed crea
tura:nec de substantia Dei producta, vel de qualibet
elementorum materia,verum ex nihilo creata. Nam
D si de se ipso ab Deo foret effusa, non vtiq; sceleribus
inficeretur. Quòd si ex elementis, tunc planè esset
corporea.Pythagoram nõnull. scribunt, Animæ sub-
stantiam in animas distribuisse plures, quæ diuersis
contribuuntur membris,ita quod eorum singula ani-
malia sint: vt cor animal vnum,item cerebrũ animal,
& deinceps: vt animal vnum ex pluribus videatur
animalibus compactum. Putant & Platonem credi-
disse, Animam ex diuersis constare substantiis iuxta
essentiam & situm. Quia verò congruant animando,
E vnam dixisse animam, vnúmque animal constituere.
Id & Aristotelem esse opinatum, vbi De animalibus
libro decimosexto ait,Inesse infanti primum vegeta-
tiuam animam, mox auctiorem habere & sensilem,
per quam dicitur animal. Ad quod ferè videtur respe
xisse poeta disertissimus Pontanus,vbi in laudibus di-
uinis de hominis fabrica,sic canit:

Mox auram ætherio de fomite fundit in illum.
Viue ait,& proprio membra labore foue.
Arcanæ mox partem animæ de mente profunda
F Libat, & erecti spirat in ora viri.

Sed reuera cuiusq; animati vna est anima iuxta sub-
stantiam,ex potestatibus verò plures. Quod videtur
sensisse Aristoteles primo De anima: Dicunt, inquit,
diuisibilem esse animam, & alio quidem intelligere,
alio autem concupiscere. Cæterum scire amplius cõ-
uenit,apud Philosophum hunc aliud esse mentem,a-
liud entelechiam. Quippe illam νοῦν vocat, & immor
talem opinatur:hanc verò animam intelligit,& mor
talem planè. Proinde secundo De anima, esse animã
G ait entelechiam corporis primam naturalis potentia
vitam habentis, cuiusmodi sit organicum quodcun-
que. Entelechiam sunt qui Latinè perfecti habiã sint
ausi interpretari:quando, vt Themistius inquit ex A-
ristotelis doctrina, eo nomine non aliud significetur,
quàm perfectionis habitus:etiam si M. Tullius Thus-
culanarum primo, Motionem indicari perennem sit
arbitratus. Quum tamen ἀκίνητον τὴν ψυχὴν,idest ani-
mam immobilem, Aristoteles pronuntiet, omnis ve-
rò auctorem motus.Subolet tamen eruditioribus in-
terpretamentum illud de perenni motione subditi-
tium esse, nec de summi auctoris officina propaga-
tum, sed ab sciolis & malè feriatis insertum, quod
genus multa tum Græcè agnoscimus, tum Lati-
nè. Entelechiam porrò etiam in brutis accipi vo-
lunt,nec in iis modo, verum & in plantis. Dici autẽ
entelechiam, veluti ἐντελοῦς, συνοχὴν, idest corporis
perfecti coaptationem, comprehensionémue. Sunt
qui entelechiam intelligant duplicem: aut enim, in-
quiunt,anima est irrationalis, vel etiam physica, quæ
à corpore disparari prorsum nequit: aut rationalis est
anima, quæ seiungi valet à corpore. Scitu dignũ quod
Lucianus scribit in sermone,cui titulus est δίκη φωνη-
έντων, Endelechiam prius dictam,mox in Entelechiã
declinasse:accusatur enim ibi T,vbi ait,ἀκούετε φωνήεν-
τα δικασταὶ τὸ μὲν Δ, λέγοντος, ἀφείλετό μου τὴν ἐνδελέ-
χειαν ἐντελέχειαν ἀξιοῦν λέγεσθαι παρὰ πάντας τοὺς νόμους.
Animas porrò humanas sunt qui per accidens corpo-
ribus autument insinuari, ac esse modi eiusdẽ cũ spiri
talibus substãtiis,corporibus quæ nõ iunguntur. Pro-
inde cũ angelis simul omnes creatas prodũt.Id quod
Christiana respuit veritas. Si enim per accidens in-
fundatur corpori anima, esset vtique homo ens acci-
dentale,vel animam esse hominem,daremus. Quod
ab veritate agnoscitur dissentaneum. Animam verò
nostram non esse cum angelis naturæ eiusdem, li-
quet ex intelligendi ratione diuersa. Neque enim per
cipit angelus ab sensu mutuando, & ad phantasmata
se conuertendo. Proinde corporibus indigent ani-
mæ,vt sensilis perficiatur potestas. Adde,si animæ est
naturalis corporeus nexus, nimirum corporis abiun-
ctio præter naturam est, nec tunc perfectionis est
compos anima. Quamobrem ab imperfectis Deum
esse exorsum, haud fieri probabile: ab iisque, præter
naturam quæ sunt, neque enim manuum aut pedum
exortem fecit hominem. Propterea citra corpus ani
mam multo minus. Quòd si coniunctionem esse na-
turalem inficiaris, vnde fiat amplius quærendum. An
ex animæ ipsius voluntate? Sed quo modo non ab-
surdum? Cur enim si corpore non indiget? Nam si in-
diget,naturale iam fit:neque enim in necessariis deest
natura. Porrò cur post tantum spatij decursum con-
iunctionem expectant? Deinde casu ita fieret, vt huic
corpori insinuaretur anima hæc: exigitur quippe ad-
uentantis animæ voluntas, & hominis generantis.
Quòd si violenter adigitur, supplicium erit, ac eui-
dens calamitas. Quod & Origenem magno errore
opinatum,aduertimus,qui ob peccati pœnam in cor
pora intrudi animas,prodit. Quare ante corpus fuisse
animam, haud sentiendum. Augustini sententia est,
Dei nutu ad corpus animam venire: vt si ex præscri-
pto vixerit,æterna consequatur præmia: sin aberrarit,
dolore torqueatur perpeti,seu igne æterno.

*Animæ distributio secundum potentias. Mentem es-
se vice luminis, & instrumenti, & visus. Qui sit Ia
nus bifrons. De mentis capite, siue flore. Animæ
officia tria. Quid sit animam à corpore segregare.
Animus & anima quo discernantur. Plinij locus
declaratur.*

Cap. XXIII.

TRaditur ergo ab eodẽ philosopho A-
ristotele, Potestates animę esse duas,
alteram quidem rationis impotem,
alteram verò compotem. Prior pars
in duo dissecatur: in nutritiuam, quæ
rationem audit nunquam: sensilem
appetitum, qui obtemperet quandoque: & hic du-
plex intelligitur,concupiscibilis,& irascibilis. Pote-
stas rationalis distribuitur item in duo, in rationem
actiuam,& speculatricem. Virtutes morales in volũ-
tate constituit,& appetitu, qui rationi obtemperet.
Cæterum earundem principia virtutum in actiua ra-
tione, virtutes speculatiuas in ratione speculatrice.
H In sexto Moraliũ Aristoteles,item rationẽ esse asserit
humanæ animæ partẽ: duóq; agere,cognoscere scili-
cet,& humana gubernare per prudentiã atq; artem.
Naturalia verò,diuináq; per sapientiã contẽplari,quę
intelligentia & scientia continetur. In libro item En-

cyclicarum quæstionum, Ab natura, inquit, quæ omnium parens & auctor est, duo nobis instrumenta esse contributa, quorum maximè opera extrariis vti valeamus instrumentis: manum siquidem corpori esse insertam, animo autem mentem: nam & hæc, inquit, inter ea quæ elargita nobis natura est, recenseri debet, vice vtique fungens instrumenti. In primo De moribus, Mentem esse inquit, in anima, sicuti est in oculo visus: & Rhetoricorum tertio, Mentem inquit, vt lumen, accendit in anima Deus. Vt verò Aristotelicum dogma exequamur plenius, Intellectiuæ potentiæ partes essentiales duas astruit philosophus is, intellectum potentia, & intellectum actu. Sunt enim inferiora superiorum imagines: proinde à corporum compositione separatarum item substantiarum animaduertitur compositio: quippe præter primum omnia pernoscuntur composita. Illud autem in Metaphysicis entelechiam esse solum, & actum pronuntiat purum. Reliqua verò quum à primo essentialiter disparentur, necessariò compositionem resipiunt. Sicut autem ex materia & forma consurgunt corpora ratione haud dissita, intelligentiarum coaptatio deprehenditur. Quæ est intellectus potentia, & actu intellectus. Neque enim in iis materiam agnoscit, & formam: sed his proportionales partes, intellectualibus accommodas substantiis. Et quando potentiam in corporea conspicimus materia, & in forma actum: itidem substantiarum separatarum essentiales portiones intellectum potentia, & actu intellectum constituit. Cæterum super re hac plura paulò sequenti volumine. Sed ne quem nominum diuersitas implicet, scire licet, apud Platonicos mentem intelligi duplicem: alteram inferiorem, quam rationem appellant: diuiniorem alteram, superiorémque, quam intellectũ nuncupant. Illa humana temperat, & moderatur: hæc diuina suspicit, & contemplatur. Quæ sanè mens ita distributa bifrontis Iani rationem complectitur. Augustini illud planè diuinum: Distribuitur, inquit, ratio in id quod superius & quod inferius, in sapiẽtiam scilicet ac prudentiam: ceu dicas, in virum ac mulierem: vt sit superior, vir, & regat: inferior, mulier, ac regatur. Vnde est illud: Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier. Melior quippe est, qui cælestium desiderio sufflammatus carnem necessaria subtrahendo afflictat, quàm qui voluptatibus delinitus ex asse illi satisfactum vult. Huius porrò speculatricis mentis intimam vim Plato, mentis caput nuncupauit. Sed dicitur animæ item vnitas, centrumque totius animæ. Zoroaster ille scientissimus, & veterum theologorũ fons, vocat ψυχῆς βάθος ἄμβροτον, idest animæ immortalem profunditatem: propterea inquit, Quoniam anima per potentiam patris fit ignis splendidus, dominetur in te animæ profunditas immortalis, & oculos omnes vna tolle in altum, tunc neque item materiale corpus in præcipitio relinques. Ignem vocat, vt obiter hoc à me tuleris studiosè lector, luminosam claritatem, quam impertitur animæ Deus: cui per vnitatem sibi impressam, quę est vnitatis diuinæ character, coniungitur: abs qua vnitate animæ, tanquam à centro, profluunt vires aliæ. Oculos verò vbi surrigendos omnes ait, quæ in cognitione versentur, potẽtias intelligi voluit. Præcipitij verò nomine mundi vocat partem infimam, magica loquendi consuetudine. Porrò mentis caput hoc alibi idem magnus auctor florem mentis appellat, ἔστι τι νοητὸν ὃ χρή σε νοεῖν νόου ἄνθει: est intelligibile aliquid, quod mentis flore apprehendendum est. Ex iis verò quæ hic prodita nobis sunt, tria potissimum animæ humanæ collige munia: vnum, quo agit in corpore: aliud, per corpus: tertium, per seipsam: & agit quidem in corpore per eam vim, quã vegetatricem Peripatetici, Platonici vocant naturã. Per corpus agit, sensibus vtens, tum interioribus, tum exterioribus. Per seipsam verò, quum animæ vis mera, incorporea incorporeis intendit: quam quidem actionem intelligentiam nuncupant. Ad quam Plato respiciens, Plotino interprete, de anima nostra ait, eam tum condere caput intra cælum, tum extra cælum caput attollere. Quũ verò in Phædone, & Theæteto separare animam à corpore iubet, non loco pręcipit segregare. Sed monet, ne corpori animus adnuat, neque imaginationi consentiat, neque ob corporis commercium alienetur à mente, coneturque, quatenus effici potest, subditam sibi animæ speciem secum ad superiora perducere. Porrò sicuti traditum scimus in libro de Platonis dogmate, ac Hippocratis, Animæ potentias Plato animas nuncupat, propria cum iusque substantia excogitata. Et est vna quidem animantium destinata nutricationi, plantis etiamnum promiscua: cui velut fons, iecur est attributum, vnde tanquam fistulæ in corpus totum propagentur venæ. Facultatem hanc nunc epithymeticen nuncupant, physicam quandoque, nonnunquam & threpticen. Aliam verò animam in corde constituit, quod & ipsum est caloris innati conceptaculum, ex quo sese promant arteriæ. Huius item euariat nomenclatura, dicitur nanque ζωτικὴ, facultas & θυμοειδής. At quæ λογιστικὴ appellatur anima, capitis sibi arcem vendicat, actionum ex proposito, ac sensuum dux, cui subseruiant nerui, velut sensuum vehicula, & motuum, qui corpori affunduntur vniuersim. Animum & animam, inquit Augustinus, pro eodem capimus: anima tamẽ vitæ est: animus autem, consilij. Proinde ab philosophis astruitur, sine animo vitam perseuerare: citra mentem, animam quoque, vt in amentibus. Et Plinius ipsum hoc innuit, quum Deum sic describit: Totus est, inquit, animi, totus animæ.

A B C D E F G H

Quod sit animæ idolum: item quæ imago, & vmbra. Ex quibus fiat animal. Adam & Euæ mystica interpretatio.

Cap. XXIIII.

Anima, Platonici inquiunt (nam eorũ præcipuè verbis rem collibuit explicare, quod sæpe facimus, vt dictis auctoritas accedat maior: comparet, cõtendátque qui volet) substantia est, & vita. Actus hic eius inseparabilis, substantiale quiddam est, ac viuificum: qualitas hinc tributa corpori accidens est, & quasi vitale. Actum illum appellamus animæ idolum, in quo sensus est vegetalísque natura. Qualitatem verò illam animæ dicimus imaginem & vmbram, ex qua & corpore fiat compositum, in quo voluptates doloresque sint corporales: quarum perturbationum sensus ad idolum animámque perueniant, perturbationes nequaquam. In iis verò aduertendum eximiè, quo sensu Plotinus, Origenes & Ammonius Mosaica mysteria sint interpretati. Siquidem hominem ipsum, idest animam intelligunt, quasi Adam. Humanum verò animal inde tractum, atque degenerans, quasi Euam: tractum, inquam, ex anima dormiente: hæc enim tunc animal ex se propagat, quando ex pristina apud Deum vigilia ad naturalia labens, diuinorum oblita iam dormit & somniat. Itaque tum vitam corpoream generat, quasi Euam. Animaduerte hanc primò peccantem, illum deinde consentientem. Sed intellectum illi quasi angelum præsidentem, & mox increpantem, & angelo Deum. Denique duo in carne vna, idest duas quasi in eodem corpore animas. Sed & magnus nostræ religionis auctor Augustinus super Psalmum quadragesimum octauum: Singulis, inquit, nostrum inest mulier hæc: quippe caro nostra, Eua est, quæ seducit virum, idest rationem, per quam carnem labitur homo, quem lapsum calcanei nomine prophetica indicat sententia.

Vegeta-

Vegetatricis animæ munus triplex. Altricis facultatis organa duo: item munia quatuor. Epeleustice motio quid.

Cap. XXV.

SEd age postea quàm in animæ officia volentes procurrimus, adiiciantur iis ex Peripatetica schola: quæ tum sint vsui legisse, tum verò nostram hanc sciendorum congeriem instruant, & exuberantius congerminare quodam modo faciant. Sciendum est, inquit Thomas in secūdum Aristotelis De anima librum, & ex philosophi eiusdem sententia Themistius ferè, inter vegetatricis animæ operationes tres ordinem haberi quendam. Nam munus primum nutricatio est, qua seruatur aliquid, vt est, sequens est perfectius, diciturque augumentatio. Ea proficiunt enutrita in perfectionem ampliorem, tum quantitate, tum virtute. Tertium verò perfectissimum est, ac finale. Hæc generatio est, qua aliquid iam quasi in seipso perfectum existens alteri præstat, vt sit. Tunc enim vnumquodq; maximè perfectū est, vt quarto Metaphysicæ cõprobatur, quum producere quippiā eiusmodi potest, quale ipsum est. Proinde quia à fine nuncupari omnia, consentaneum est, & itidem definiri, finis verò operum vegetatricis potestatis est, alterum generare quale ipsum, consequitur, esse illam primæ animæ congruam definitionem: Vegetatrix est, quæ alterum eiusmodi queat generare. Sciendum quoque illud, quod Aristotelicum item est ex secundo De anima, esse organum duplex, quo altrix facultas perficitur, separatum, & coniunctū. Et alimentum quidem separatum intelligitur organū & inanimum: coniunctum verò, calor intimus, quo ipsum id vnde alimur, excoqui possit. Ex quo colligitur, Animatum omne quod connutritur, calorem necessariò requirere, qui fit concoctionis exordium. Cæterum altrix hæc facultas quadrifariam munus implet proprium: attrahit enim, aduocátque primò cibum: mox aduocatum perficit, digerítque: inde secernit, quod nutricationi sit accommodum, retinétque: postremò retrimenticia, feculentáque excernit, aut secessu, aut vrina, aut sudore, aut alio quouis modo. Potestates verò hæ in Græcis auctoribus Græcè ita nominantur, ἑλκτικὴ, ἀλλοιωτικὴ, καθεκτικὴ, ἀποκρυστικὴ vel ἀποκριτικὴ: at dicta eisdem Græcis ἐπελευστικὴ, nil ad propositum spectat negocium. Est enim Plutarcho tradente, motio in præcipua facultate animæ, qua propositis duobus eodem se modo habentibus, eiusdémque potestatis, necessitate iniuncta alterutrum eligēdi, quamuis euidens causa nulla sese promat, alterum tamen adnuente malumus animo. Dicitur verò epeleustice, quasi aduentitia, vel superueniens, quod non vernacula rei ratione fiat electio, sed extrinseca nostri animi proclinatione. Dicerem plura, sed alieno loco satis multa: ne fiat planè quod ille ait, ἀκρόασις ἀποδεικτική, hoc est sese ostentans auscultatio.

De animali virtute, item naturali & vitali, ex Auicenna. De synteresi, & conscientia. Virtus in iis quid.

Cap. XXVI.

CÆterum quia medicorum scholæ suas habent in hac re distinctiones, sua itē vocabula, non erit molestum diuertisse paululum in Auicennæ hortulos, multis sępe doctrinę floribus peramœnos, arridentésque. Ergo doctrina sexta Fen primæ primi: Omnium, inquit, operationum virtus initium est: hac enim abiuncta, abscissáue, nulla erit operatio. Virtutum verò apud medicos genera tria sunt, vitalis, animalis, naturalis. Sicuti verò Deus vnus, trinus, verus ac perfectus omnia complectitur, implet, fouet, superexcedit, ambit: ita & anima tribus hisce viribus per totum insinuatur corpus, non qui-

A dem locali extensione, sed intēsione vitali. Virtutem verò hic dynamin intelligo, quam Latinè potestatem dicimus, ac vim, aut potentiam. Virtus, ad animum refertur potius: sed nos consuetudini indulsimus: verum & arborum ac aquarum virtutem Vitruuius dicit. Vnaquæque porrò virtus (sicut philosophorum plerisque, & medicis omnibus video placuisse, sed Galeno in primis) membrum habet præcipuum in quo subsistat, abs quoque profluāt operationes: quip-
B pe animalis in cerebro sedem habet. Præterea naturalem esse aiunt virtutem, cuius duo sint munia: vnum fouere animal nutriendo, cui rei hepar ascribatur: alterum, generationi semen sufficere, atque informare ex summi patris instituto. Eius verò facultatis fontem esse testiculos volunt. Virtus, quæ vitalis dicitur, spiritus conseruat essentiam, qui sensus & motus vehiculum est: eius domicilium, cor est. Placet tamen, inquit Auicenna, summo philosopho Aristoteli, Omnium istarum virtutum principium in corde constitui: ita tamen quod operationum euidens argumētum in præ-
C dictis primum se principiis promat: sicuti apud medicos sentiendi fons ex cerebro profluit, nihilominus organum peculiare habet sensuum vnusquisque. Mox item paulò probabilior Auicennæ Aristotelis fit sententia, quàm medicorum. Auicennæ interpres hæc latius aperiens: Vitalis, inquit, virtutis operatio est, laxare, & comprimere cor & arterias, ac vniuerso corpori vitam præbere, ac vitalem spiritum cum sanguine arteriali. Naturalis virtutis opus est, generare, nutrire, augere cum cæteris quę his subseruiunt: hoc est,
D vt inquit Augustinus, appetendi potentia, retinendi, expellendi ac distribuendi. Animalis virtus sensum producit, tum interiorem, tum exteriorem, atque itē voluntarium motum. Huic quoque virtuti concupiscibilis pars, atque irascibilis attribuitur ab beato Thoma, quæ portiones sunt sensitiui appetitus. Concupiscibilis admoueri suadet, quæ necessaria videntur, aut vtilia, & id voluptatis ratione. Irascibilis noxia repellit, fertúrque ad vltionem præceps. Forsan verò scrutetur quispiam, sit ne synteresis animæ potentia
E peculiaris, ab cæterarum ratione seiuncta. Sed quum rationales potentiæ ad opposita se habeant, ex Aristotelica hæresi, Synteresis autem eiusmodi non sit, verum ad bona proliciat tantum, non videtur omnino esse potentia. Quoniam si potentia foret, non absque ratione vtiq; foret: neq; enim in brutis comperitur. Proinde esse videtur habitus potius, etiam si potentiam ratione prominentiorem, statuerint quidā. Nonnulli verò rationem ipsam, non vt ratio est, sed vt est natura. Verum sicuti speculabilium principia insunt
F nobis naturæ vi necessariò, ita & operabilium: ac vt illa ad peculiarem animæ potentiam haud spectant sed ad habitum, qui principiorum dicitur intellectus, quod Moralium sexto palàm fit: Sic & hæc peculiarē indicant habitum, synteresеos nomine celebratum. Ab synteresi theologiæ periti conscientiam dispararunt, de qua idem omnino quæri potest. Nanq; Origenis illud notissimum est. Conscientia spiritus est corrector, ac animæ pædagogus, abs quo reuellitur à malo, & bono associatur. At in anima spiritus poten-
G tiā indicat, vel mentem vtiq; ipsam. Vnde illud Apostolicū, Renouamini spiritu mentis vestræ. Vel imaginationem quoque: nam imaginaria visio dicitur spiritalis. quod ex Augustino est, Geneseos decimotertio. Proinde videri potentiam, colligi potest. Cæterū quia seponi conscientia potest, potentia non potest, consecutio est manifesta. Quare loquendi proprietatę asseruata, erit actus, non potentia. Nam conscientiæ vocabulum, scientiæ ordinem præmonstrat ad aliquid. Est enim conscientia, cum aliquo scientia. Ve-
H rum ad aliquid scientiæ applicatio per actū fit aliquē, proinde est actus cõscientia. Porrò quoniā actus principiū habitui contribuitur, conscientiæ nomen habitui primo naturali, idest synteresi ascribitur. Quod in Ezechielem comprobat Hieronymus.

Sensuum commoditas, & necessitas. Quatuor esse quibus rerum apprehenditur cognitio. Quibus insit sensus. Origo eiusdem. Neruorum paria septem. Spinalis medulla. Cur anima vires suas magis in parte ista promat, quàm illa.

Cap. XXVII.

QVod verò ad sentiẽdi potestatũ pertinet, equidem non vocat satis inenarrabilem artificis sapientiam admirari. Qui non cõtentus mentis nos ornasse celeritate: cuius eminentia paulominus cælitum dignitatem assecuti sumus, sensuum quoque claritatem munificè est impertitus: qui tanquam satellites quidam & interpretes, ac nuntij in capitis regia, & rationis conspectu sunt circumiecti, vt aptius multo intelligendi, ac persentiendi veritas mutuo nexu confoueretur. Quatuor enim sunt, quibus rerum apprehenditur cognitio: sensus, imaginatio, ratio, intellectus. At sensus, figuram non citra corpus, idest ipsam concipit corpulentiam. Imaginatio, ab corpore figuram seiungens effingit. Ratio, figura item abiuncta, non formam ipsam, verum vniuersale, quod ex singulari figura materiáque reundauit, altius speculatur. Intellectus verò etiam vniuersale supergressus, simplicem formam momento vno formaliter dispicit. Sunt qui cognitionum opifices quinque statuant, quod scribit Ammonius, νοῦν, διάνοιαν, δόξαν, φαντασίαν, αἴσθησιν, idest mentem, discursum, opinionem, sensum. Verum ad sensus redeo, inter quos quid de oculis dicemus? quos tanquam speculatores altissima conscendisse, non decorum modo, sed ex vsu vitæ maximè fuit: vt longius prospectum petentes, atque plurima subiecta intuentes proprio fungerentur munere. Porrò quum sonus omnis naturæ vi promicet in sublime, eundem altitudinis situm auribus attribui, compar maximè fuerat. Quæ ratio & in naribus obseruata est ad odorem percipiendum, qui suapte vi scandit: demum vt in cibis potibusque facilior quasi foret indicatura, proinde ori eas fuisse admotas, peraccommodum censeri debet. Gustus verò non alium sibi iure vendicare locum potuit, quàm in oris regione, quà esculentis & poculentis semitam aperuit natura. Tactus dum certi habet nihil, totum facilè occupauit, ac sese æquabiliter per vniuersum fundens corpus, quicquid præduri mollísve se ostentarit, tota percipit facilitate, necnon caloris frigorísve appulsus. Vt hisce veluti militaribus obstipati præsidiis, non decore modo, sed & tranquillitate maxima datum vitæ curriculum perficere valeamus. Cæterum quia de sensibus futura nobis historia est, eorum primordia & fontem, vt par est, rimabimur primum, secuti Platonicorum dogmata, sed mox & Peripateticorum principis sententia non dilata. Ante omnia, inquiunt, mortali tantum corpori sensus inest: nam diuina prorsum eo videntur vacua, quanquam quid senserit Plotinus, non excidit: indéque multo magis anima, quæ sit quocunque corpore longè prestantior. Huius tamen efficit potestas, vt constet homo, viuat, sentiat: hoc est, animal fit. hæc enim mortale corpus alit, viuificat, illuminat, dum adest vtique, non inest. Sedes eius cerebro potissimum ascribitur, propterea esse orbiculari figura insignitum caput, quoniam eiusmodi ferè sint cælestia omnia. Quamuis autem tam anima, quàm cerebrum omnino sensus sint expertia: quia tamen absque eo animal esse nequit, ex animæ potentia fœcundiore, siue de effectibus in cerebri cauernas effusum spiramentum est, quod sensus prouehit, dirigitque. Cauernas eas inueni qui ventriculos vocent cerebri. Ex illis depræhensum ab anatomicis est, necnon approbat Auicenna, doctrina quinta, Fen primæ primi, neruorum septem produci συζυγίας, veluti Latinè dicas coniugia aut coniugationes, siue paria. Sicuti iambicæ, ac trochaicæ dicuntur grãmaticis syzygiæ apud Pindarũ. Est enim syzygia ner-

A uorum, quum nerui bini pariter emergunt in constitutum corriuati locum. Quos fistularum vice fungi tradunt, & ipsum illud quod diximus, spiramentum sensificum ad destinatam ab natura metam, veluti curricula deuehere, vt vicinis remotioribúsque paulò membris sentiendi vis infundatur. Ex iis ergo neruorum combinatio prima ad oculos profertur, vnde illis comparatur speciei cuiusque internotio, ac colorum distinctio. Secunda aures petit, quæ sonos inde valeant concipere. Tertia naribus inseritur, vt adsit B potestas odorandi. Quarta in palatum deriuatur, vnde sit saporum discretio cum primore lingua. Quinta per totum effusa corpus, illud vi sua cõplexatur. Hoc expressit tangendi necessitas, vt oblæsura facilè declinarentur. Quæ verò lenitate sua confouerent, blandius permulcentia, admoueri possent. Sextam sentit stomachus ob alimenti indigentiam, vt vitæ necessaria expeteret, redundantia reiectaret. Septima ad spinalem delabitur medullam. Quæ in animali id planè esse deprehenditur, quod in nauigio carina. Eius inde C internoscitur præstantia, quod medicæ artis periti longioris cerebri nomine censuerunt nuncupandam. Nec verò me fallit, Auicennã aliquo modo ab iis diuersa prodidisse, sed ipse nihilominus auctorem certũ secutus sum. Scribit Aurelius Augustinus, ratione hac sensus produci potissimum, Quod est, inquit, in corpore subtilissimum, & ob hoc animæ similius ac vicinius quàm cætera, idest lux, primum per oculos ipsos effusum, promicat ad obiectorum perceptionem visibilium: mox cum aere puro permixtione quadam pri D mò, atque iterum cum caliginoso ac nubium crassitudine, tertiò cum humore qui iam sit corpulentior, quartò cum terrestri crassamento sensus perficit quinque. Qui quoniam prælocati in facie sunt, ideo scriptũ est, Dominum in faciem insufflasse homini vitæ spiraculum, vt fieret in animam viuentem. Quòd si quis non inscius naturalium sese obiiciat, male à nobis ista distingui, quum quælibet animæ vis sit in qualibet corporis parte tota, sicut anima, Respondeo, ita ferè adnuendo rem habere, sed tamen dici animam ibi a E gere, vbi ei subseruit organum, & ibi in primis vnde initia ducant instrumenta. Hac itaque ratione sentiẽdi mouẽdique actus capiti ascribitur, vnde videlicet corriuari neruos, liquet, organa sensus & motus. Sic iracundia, cordis sedem sibi vendicat, vbi sanguis residet igneus. In iecore, concupiscentia & nutritio dominari creditur, quia ibi aereus sanguis eius est veluti substratum. Ratio, etiam si nil habeat corpori cõmune, nihilominus capitis arcem insedisse, traditur à Platone: propterea quod imaginationis actus rationi est F propinquus, eiúsque sibi portionem asserit. Cæterum ne qua omnino subsit hæsitatio, corroborantur quæ diximus, magni nominis auctoritatibus. Nam Galenus De iuuamentis nono: Caput, inquit, est fons sensus, & ex eo motus est voluntarius: origo item neruorum mollium & durorum. Sed & in libro De virtutibus, mortale hominis corpus distribuentibus: sciendum, inquit, hasce de tribus profluere particulis. Et eam quidem qua ratiocinamur, reminiscimur, sentimus, mouemur, ab cerebro: at ex corde, qua irascimur ca G lescimúsque: etiam num præditi pulsu cognoscimur in corde ac arteriis: ex hepate verò, qua nutrimur, augemur, cibumque appetimus, exceptumque digestione perficimus. Et mox paulò: A cerebro, inquit, corporis particulæ omnes sensum habent ac motum, neruis ad organa sensuum prodeuntibus ad sensibilium conceptionem: aliis verò ea mouentibus, quæ motui deseruiunt. Cerebrum quidem insensile ipsum natura est, at sensuum tamen organum. Sed & libro quarto De accidenti & morbo: Palàm, inquit, est cerebrum H ad omnia corporis membra virtutem emittere, quoniam neruo præciso, membrum ad quod is producebatur, sensus fit expers. Auicenna principiũ motus & sensus, esse quidẽ fatetur spiritum qui sit in cerebro, vt in arca virtutis quæ defluat ad membra cõ-

tinuata cum medulla: sed virtutem putat illuc à corde conscendere cum spiritu.

Aristotelis sententia de sensuum origine. De medio duplici, quo sensus producitur in actum. Olfactum esse minus alijs necessarium: & quæ vtilitas eius.

Cap. XXVIII.

ARistoteles Peripateticorum doctor eminentissimus, & naturæ rerum indagator, si quis alius, solertissimus, & ferè primi nominis De partibus libro secundo: Nec sensus, inquit, vllius causam cerebrum obtinet, quod quidem expers omnino sensus, non aliter quam quoduis excrementum est. Verum quum intelligere, quamobrem sensus nonnulli in capite habentur, nequeant, quod eam partem cæteris esse peculiariorem animaduerterint: ideo sensum cum cerebro coniungendum censuerunt. Sed enim principium sensus esse cordis locum, definitum iam est, quum de sensu ageremus, & quam ob causam duo, idest tangendi & gustandi sensus ex corde aperte dependent. Vnus ex reliquis tribus, idest olfaciendi, medium tenet. Duo, idest audiédi & videndi, maximè in capite positi sunt propter sensoriorum naturam. Visum autem omnibus, quibus est datus apud cerebrum esse, optima ratio est: cerebrum enim frigidum & humidum est, visus aquæ naturam obtinet: hæc enim omnium perlucidorum facillimè conseruari potest. Sensus etiam exquisitiores per partes, quæ sanguinem habent synceriorem, absolui necesse est: sanguinis enim calidioris agitatio sentiendi officium intercipit, atque refringit. Sed & Hieronymus ad Fabiolã de veste sacerdotali: Sensus, inquit, in corde est, habitaculum cordis in pectore. Thomas item de philosophi sententia, in librum de sensu & sensili: Sentiendi principiũ, inquit, primo est in corde, vbi est caloris fons: nihil enim sine calore sentire potest, vt traditum est in libro De anima. Cæterum à corde virtus sentiendi in cerebrum scandit, & inde ad trium sensuum pergit organa, visus, auditus, odoratus. Tactus autẽ & gustus referuntur ad cor per medium coniunctum, quod est caro. Nam sensus alij per medium fiunt extimum: tactus, & gustus per intimum, quod esse carnem, iam astruximus. Confirmat porrò hæc idem auctor in expositione libelli De iuuentute & senectute. Sed cúrnam ita ab principe Deo constitutum? an quia tactus gustúsque ex sensibus necessarij amplius manifesto deprehenduntur? siquidẽ ciborum diuersitatem inde pernoscimus; quibus ad fouendam vitam maximè indigemus: & quæ corpus oblædunt forinsecus, tangendi virtute refugimus. Ideóque in duobus iis medium habetur intimum, ne vitio eius vnquam ab hisce deficiamur sensibus. Nam reliqui ad bonitatem proficiunt. Quippe visus & auditus ad scientiam iuuant comparandam in primis, modo duplici, quo adsciscitur doctrina: quod enim scimus, aut didicimus, aut inuenimus. Inter sensus verò omnes olfaciendi potestas minus longè videtur necessaria. Sanitati tamen animalis conferre videtur plurimũ, quod alibi opere isto copiosius explicabitur à me, vbi per partes sensuum sese ingeret tractatus. In eo verò odorandi sensus non negligendus, quod odoribus confouetur cerebrum: id verò ita affectum ratiocinari præstantius potest.

Sensus cur tantum quinque. Quatuor necessaria, vt sentiamus. Animæ progressus nouem ad scientiæ plenitudinem.

Cap. XXIX.

SEd cúrnam sensus quinque tantum? Nempe quòd quinque item sunt, quibus mundus consurgit: elementa quatuor, & æthera substantia. Primum verò tactus terræ habet rationem: gustus autem aquæ, quippe humectatione gustabilium percipit qualitatem: aeris verò appulsus ex ictu, vnde sonus nascitur aut vox, auditum perficit: olfactus ignem resipit, nam & ex qualitate calida odores proueniunt: videndi ratio ex æthere contemperatur, & lumine: vt in Moralibus docuit Plutarchus plerosque sensisse. Quid opinentur alij, ostentante se latius occasione, non negligetur, & paulo antè attigimus tamen. Non dilata ratione Aristotelica ex libro De sensu & sensili: Constat, inquit, quoduis sensorium suo elemento reddendum & aptandum esse, vt obtutrix oculi facultas aquæ aptetur, sensiua sonorum aeri, odoratus igni, facultas tangendi terræ est: at degustandi vis, tactus quædam species est. Verum vt sentiamus, hoc est vt sensus producãtur in actum, quatuor omnino requiri videntur: duo quidem ex parte sensus, organum videlicet, ac spiritus: duo verò extrinsecus, obiectum, & medium. Proinde in abstractione forma obiecti primò est in medio, deinde in organo, mox in spiritu, postremò animam attingit: quamobrem in medio primum fit immutatio, inde in particulari sensu. Iudicium verò consequitur in sensu communi. Rursum sicuti visibilis mundus quinque partita ordinatur distinctione: terra, aqua, aere, æthere cum firmamento, item cælo supremo quod empyreum vocant: sic animæ in sui corporis mũdo peregrinanti, quinque sunt ad sapientiam progressus, sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia: sed ita & ad charitatem quatuor insignita affectibus est, vt inde nouem consurgant progressus, quibus spiritu viuens anima ad Cherubin & Seraphin, idest ad scientię vsque plenitudinem scandat & charitatis regnum. Concipe siquidem lector piissimè, sensum qui animæ nuncius est primus, angelis quibus est ab nuntiandi functione ascitum nomen, comparari: archangelis imaginationem, odium mundi virtutibus, odiũ sui potestatibus, rationem principatibus, dominationibus amorem proximi, intellectum thronis, intelligentiam Cherubin, Dei amorem Seraphin. Suppliciorum timor, & ex peccatis cooriens dolor, contemptum sui conciliat, & mundi: vt cum virtutibus peragantur miracula, & cum potestatibus exigantur dæmonia: proximi amorem, ac Dei, promissorum ingenerat spes, & præmij gaudium.

Sensus interiores quatuor. De sensu communi præcipuè. Inibi locus Plinij declaratur. Sensati qui intelligantur. Sensitiuum dici non Latinè.

Cap. XXX.

QVoniam verò suprà duplices esse sensus significauimus: interiores, exterioresque: & iam hos qui manifesti sunt, breuiter exposuimus, non inepte opinor fecerimus, si & alteros item occultiores exequamur. Ergo Auerrois inter eos qui Aristotelis interpretationes aggressi sunt, longè ingenio eminentissimus, hosce in quatuor distribuit species: primúmque eum constituit, qui omnes quæ ab extimis quinque sensibus haustæ fuerint, imagines colligat atque percipiat. Quare cómunem nuncupat sensum: altera deinde vis imaginandi dicta est, cuius officium sit, quũ ipsa nihil persentiat, imagines quæ à prioribus sensibus acceptæ sunt, retinere, eásque tertiæ sentiendi naturæ, quam existimandi ac cogitandi vim dicunt, proferre: cuius esse opus arbitrantur, vt iis acceptis imaginibus, quid, aut quale sit id cuius illæ imagines sunt, iudicet atque percipiat: eáq; ipsa quæ discreuerit, siue coniunxerit, seu conceperit iudicando, postremæ cerebri ipsius sensúsque particulæ, quam memoriã dicunt, seruanda cõmendet. Sensuũ vterque, Augustinus inquit, bonũ suũ habet, in quo reficitur, sensus interior diuinitatis vegetatur contemplatione, sensus exterior humanitatis perpẽsione assurgit. Propterea hominẽ induit Deus vt

hominem totum redderet beatum, & eius integra fieret ad ipsum conuersio. Quod verò ad communem attinet sensum, scitu digna sunt, quæ ab eruditis mandata memoriæ sunt: hunc esse videlicet, qui obiecta quinque sensuum sentiat, & actiones eorum, atque vacationes. Ad quem etiam propriè spectet animaduersio, quando scilicet animaduertimus nos videre aliquid vel audire. Vnde fit vt sæpe & videamus & audiamus aliqua, nec tamen percipiamus nos ea sentire, quoniam sensus communis imaginatioque interea vertitur aliorsum. Oportet, inquit Plotinus, hoc esse B quasi centrum: sensus verò singulos vndiq; non aliter ad hoc ipsum, quàm lineas à circunferentia ad centrū vsque protendi. Atque vim eiusmodi cuncta comprehendentem, re vera vnum aliquid esse, neque esse humidum, aliàs cessaret memoria, neque durum, periret nanque docilitas. Et omnino si sit corporeum, formę ibi rerum se inuicem impedient atque confundent. In hoc præterea sensu intimo est visus & auditus & cæteri denique sensus: sed hic vna forma sunt, potestásq;. Hæc de communi sensu latius excerpsimus, nō quidem ostentandi causa, sed lucem vt inferremus nobilissimo auctori, qui vndecimo Naturalis historiæ, vbi de oculis agitur: Animo, inquit, videmus, animo cernimus. Oculi ceu vasa quædam visibilem eius partem accipiunt atque transmittunt: sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus visu: sic in morbo comitiali, aperti nihil cernunt, animo caligante. Sensatos animaduerto prudentes dici, ac sensu validos, quod & vulgò vsurpamus ferè. Firmicus Matheseos tertio: Mercurius, inquit, quum luna in parte horoscopi par D tiliter constitutus faciet, qui per regum aut principum seruitia quotidiana sibi subsidia quæritent, sensatos quidem & intelligentes, & quorum dicta & rationes ab omnibus comprobentur. Porrò sensiuum animal rectè dicimus, sensitiuum autem inscitè ac barbarè, siquidem vnde corriuetur, haud reperias. Illud ex epistolis Cæcilij elegans est: Sed contra, inquit, sensum quendam voluptatémque percipio, si ea quæ mihi denegantur, amicis video superesse.

Qui præstantioribus sit sensibus præditus, habere itē inferiores, sed non ediuerso. Sensibus abuti omnibus hominem tantum.

Cap. XXXI.

Ita verò in ratione facultatum animæ natura comparatum est, sicuti obseruatè curioseq; perpendimus, vt qui eius quod nobilissimū est, & habetur, fuerit compos, etiā quæ infima sunt, F teneat. Quibuscunque enim adest, quod λογικὸν dicitur, idest ratiocinandi vis: insit & sensilis potestas, ac vegetatrix, necesse est, quam φυτικὴν vocant: cuius plantæ sint maximè participes. Verum ediuerso non fit, siquidem sensilia multa visimus, quæ tamen rationalia non dixeris. Id ipsum & in sensuum serie contingere, deprehensum est, quando visu prædita, nec reliquorum sunt expertia. Quæ verò tactum habeant & gustum, non statim etiam videndi potestate cernimus insignia, cuiusmodi conuisitur talpa. G Spongiæ tactum quidem habere creduntur, reliquorum tamen expertes. Sed enim prius quàm ab sensuū ratione abiungamur: illud perpensione non indignū: inter animantes cunctas hominem vnum sensibus abuti: quósque optimus atque indulgentissimus parens elargitus fuerat, tum vt necessitatibus natura dulce pullulantibus paria facere possemus, tum vt comptiorem vitam & dignam prorsus Dei numismate, transmittēdi non abesset potestas, eos ingenij prauitate, & (vt planè dicam) in naturæ contemptum, ad scelerum fomenta vertimus. Nam bruta vnam modo tactus voluptatem sentiunt, dum furore libidinis agitata feruntur in coitum. In aliis ferè intra naturæ pręscriptum compescuntur. Nos verò diuini muneris

A exculcata lege, deliciarum seminaria sensus facimus, veluti ad hoc nati, & ad vnum hoc cum materno lacte feramur. Nec saltem succurrit, quod scientissimè M. Tullius pronuntiauit, Quum homini Deus nil mēte præstabilius dedisset, huic diuino muneri ac dono nihil esse voluptate inimicius, quando in voluptatis regno nequeat virtus cōsistere. Adde quòd cæteris animalibus, sicuti doctissimè Plinius inquit, Stati sunt per tempora anni concubitus: homini, omnibus horis dierum noctiúmque reliquis, satietas in coitu: homini, propè nulla. In hominum genere maribus diuerticula Veneris, excogitata omnia scelere naturæ, fœminis verò abortus. Quanto in hac parte multò nocentiores quàm feræ, sumus? Hisce voluptatum delinimentis, quæ sensuum germina sunt, vt carerent, quosdam sibi oculos eruisse, exploratissimum est. Alios in vastas solitudines coniecisse sese, ceu præstabilius foret cum feris immanitate insignibus conuiuere, quàm inter homines qui ferantur ratione præditi. Certè per quinque sensus, veluti per fenestras, ad animam vsque penetratur. Hæc C defigunt humi (vt inquit Horatius) diuinæ particulam auræ. Nec enim capi mentis arx potest, nisi per hæc portarum obiicibus perfractis, & prorsum sublatis cataractis, hostiles copiæ fuerint admissę, agminatimque irruerint scelerum incentiua, quibus cælestis animæ fulgor retusus sordescat collutileturque. Si Circensibus, inquit Hieronymus, quispiam delectetur, si athletarum certamine, si histrionum mobilitate, si formis mulierum, splēdore gemmarum, & id genus aliis, per oculorum fenestras animæ capta libertas est: & impletur illud propheticum, Mors intrauit per fenestras vestras. Equidem sensus corporum rectè quis dixerit, equos sine freno currentes. Animam verò aurigæ modo currentium frena retinere obnixius. Eximia est animæ exultatio, vbi multorum cura non anxiè implicitus, paruo acquiescendum fueris arbitratus: mundum, potentiámque eius omnem pedibus subieceris. Tolle epularum & libidinum luxuriam, nemo diuitias quæret: quarum vsus aut in ventre est, aut sub ventre.

E

Sensum non esse idem cum intellectu. An Homerus animam putarit corpoream. Itē an scierit esse præditam ratione. Spiritus & anima an differant.

Cap. XXXII.

Prius verò quàm subtexantur reliqua operis instituti, non fuerit (opinor) vacantis operæ perpendisse, quæ sint de hac re veterum consulta, qui de natura conscribere aliquid sint adorti. Siquidem magna pars statuisse videntur, sensum esse cū animo & intellectu idem: nam ita cecinit Empedocles, Consilium ad præsens homini, & sapientia constat. Vbi, Themistio exponente, libro De anima tertio, ex Aristotelis sententia, nihil videtur tribuisse supra sensum animo: quem prout quæque res sensibus accidisset, variè atque inconstanter impelleret. Sed & Homerus quum dicat, mentem omnibus mutationes varietatésque ambeuntis nos corporis sequi, videtur naturam animi habuisse corpoream, eúmque quasi idem cum sensu putasse,

Talem animū planè mortalibus esse, necesse est,
In lucem primo qualem Deus extulit ortu.

Nam si sol & luna, spiritus ac corporis imperium habent, nos item ipsos necesse est, qui spiritu consurgimus ac corpore, perinde affici, vt afficiuntur luminaria: quod vel ab Aristotele comprobatum scimus, vti à cælestium rerum peritis astruitur: verum spiritus H rationem forsan Homerus non habuit, Plutarcho enarrante. Sed non esse idē intellectum & sensum, efficacissimum id promptissimúmque monstrarit argumentū, quod quum animalia omnia sint sensibus prędita, solus homo præter eos & mentē obtinet, ac intelli-

telligẽtiã. Porrò quis non videt alias eſſe differentias rationalis potentiæ, alias ſenſuum? Item affectus & opera quis poſſit negare alia ſenſibus iuncta, alia intellectui, & rationi tributa? Nã virtutes animi videntur hæ, recta opinio, ſcientia, prudentia: quæ certè ad ſenſum pertinere non poſſunt. Item vitia animi ſunt, falſa opinio, inſcitia, imprudentia: quę profectò ſenſibus nemo vnquam tribuerit. Quòd ſi vſquam dictum reperias, animalia nonnulla quæ ratione careant, animum tamen & intellectum habere, ſcito abuſionem nominis in eo factam: nullum enim præter hominem animal compos & particeps animi eſt. Cæterùm nõnulla ſpectris & viſionibus valent, quod genus phantaſiam & imaginationem appellant. Imaginatio autem quamuis ſit præſtantior & nobilior ſenſu, longè tamen inferior animo intellectúque eſt: vtpote quæ tanquam in confinio vtriuſque ſit poſita. Ita fit, vt ea vis ſenſum quidem ſequatur, ſed actionem animi antecedat. Proinde viſa, ſenſáq; ſimul illata animo ſunt, excitant adiungúntque ſibi commotionem illã quam ὑπόληψιν dicunt. Sed enim qui vberius noſſe iſta cupit, adeat eum cenſeo, vnde hæc paucula mutuati ſumus. Adnotandum verò parte hac, ſpiritum & animã eſſe in homine idem, etiam ſi aliud indicet ſpiritus, aliud anima. Nam ſubſtantiæ ratione ſpiritus inditur nomen, anima verò viuificationis vim complectitur. Eſt vtique eſſentia eadem, cæterùm diuerſa fit proprietas. Spiritus eſt, quia rationalis ſubſtantia: verum vt eſt vita corporis, anima. In quem ſanè ſenſum illud venit Euangelicum, Qui perdiderit animam ſuam, ſaluam faciet eam. Dicitur tamen mens item rationalis ſpiritus, vbi ineſt ſcintilla quædam ſeu animæ oculus, ad quem imaginatio pertinet, ac Dei cognitio. Animæ oculus mens eſt. Mentem certè Apoſtolus ſpiritum vocauit, quum inquit, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ: ideſt mente. Spiritus quin etiam animæ vis intelligitur mente inferior, vbi rerum corporalium exprimuntur ſimilitudines: nec ſpiritus ipſe corpus eſt, ſed corpori ſimilis. Quæ enim ſpiritu videntur, corporalia non ſunt, ſed corporibus ſimilia. Facies nanque hominis & nobis forinſecus nota eſt, & in memoria noſtra imaginem habet, incorporalem vtique, ſed corpori aſſimilem. Ille ſpiritus, inquit Auguſtinus, ad imaginem Dei ac ſimilitudinem dicitur factus, cui veritatis cognitio ineſt, & virtutis amor. Siquidem in cognitione imago eſt, at in dilectione ſimilitudo: imago, quia rationalis: ſimilitudo, quia ſpiritalis. Sed illud amplius animaduerſione dignum, ab Plutarcho probari, primum ab Homero animam credi immortalem: ſicuti vbi ait,

Ψυχὴ δ' ἐκ ῥεθέων πταμένη, ἄϊδόσδε βεβήκει.

Euolans autem è membris anima inferos petiit. Porrò non aliud eſſe hominem, quam ipſam animã, quod & à Platonicis exceptum eſt. Corpus item eſſe animę carcerem, quod philoſophi ſtatuunt: proindéque corpus viuens ab eo ſemper dici δέμας, quia ſit animæ vinculum, quod δεσμὸν vocant: mortuum verò, ab anima ſequeſtratum, σῶμα, quod veluti ſepulchrum relinquitur. Nuſquam verò in poemate Homerico animam dici corpus. Quin & diſtributionem Platonicam, qua is philoſophus rationem capiti attribuit, iram cordi, concupiſcentiam iecori, ex verſibus Homeri comprobat: nam vbi ſecum Achilles diſceptat, vlciſcíne pręſtet, an iram ſedare: oſtentans ſeſe illi Minerua non aliud innuerit, quàm prudentię lumen. Sed nos iam animæ apicem contingamus. Quia tamen liber hic iam extumuiſſe ac ingranduiſſe videtur ſatis, quæ ſuperſunt haud parum multa, vt lector, ſeu interiuncto refectus itinere, hilarius reliqua perſequatur, in ſequens regerentur volumen.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN LIBRVM ANTIQVARVM LECTIONVM TERTIVM PRÆFATIO AD REVERENdum in CHRISTO patrem D. Ioannem Mariam Mattarellum Rhodiginum ac epiſcopum Caſenſem religioſiſſimum.

ETIAM ſi vniuerſim prodeuntibus hiſce noſtris libellis artium bonarum ſtudioſos compellare, non ab inſtituti operis genio, quicunque ſit is, diſſentaneum cẽſui: nihilo ſecius ſi in partibus laboris mei intima nobis iunctos beneuolentia conſalutauero, & quantum valemus vindicias ſecundùm immortalitatem pronunciauerimus, abſonum (opinor) vel quod Græci dicunt ἀπροσδιόνυσον, fecero nihil: quando in turbam coniectos ſe, queri non poterunt, & nil à me repenſum amicitiæ, vel inimicus iudex ne ſuſpicionis quidem indicium eſt habiturus vllum. Et ipſe porrò pleniore obſequio noſtris rebus fauentes videbor promeritus. Quoniam verò ſequens libellus quod & prius eſt factum, optimi maximi Dei opus admiratur inerrabile: tu verò Ioannes Maria reuerende antiſtes tum loco, tum moribus principi illi naturæ propior es factus, duce (quod aiunt) virtute, comite autem, non fortuna, quæ prophanis modò vtranque paginam facit, ſed ipſa illa ſacerdotali luce, qua fulgurant vibratius ſanctorum mentes, dum labia eorum cuſtodiunt ſcientiam, & in ſupercilio montium excitatam ciuitatem ſciunt non poſſe latere: inde occurris mihi ſecundus: quem ad ſudoris noſtri partes aduocem, in quibus eminentiſſimi agentis immenſa in nos exequimur munera: nec id, quia teretes aures tuas, excuſſúmque iudicium fugiant hæc, qui multiplici ſapientia præcellis, Canonum quoque decretis cumulatiſſimè imbutus: ſed vt inſtitutis tuis, & integritati clariſſimæ munuſcula proferremus peraccommoda, ne fieret illud ex triuio, ἐν φακῇ μύρον. Expreſſit hoc præterea nobis, vt ſanguinis cõiunctionem prætercam, & communes lares, communis item patriæ ratio: quæ bene ſentientes, honeſtiſque præcipuè initiatos literarum ſacris ita peruincit, quodámque velut ferrumine coaptat componítque, vt non magnoperè nexum comperias arctio-

rem. Tuis ergo auspiciis publicum indipiscetur sequens liber, cui tu sanctis precibus progressus concipias faustos, velim. Rimabimur autem philosophorum sacraria, verum sic, vt Latinè loquamur, ne thesauros à me quisquiliis intelligi putes: quando, vt nunc est, sapientiæ stupium Silenis simillimum dixeris, quorum imagunculæ hispido ferè visuntur ore, ac ingrato prorsum, intus contecta diuiniore forma, suo, idest incomparabili ornatu splendida: nobis verò in tam læto eruditorum prouentu fuerit turpissimum ista reticere. Nam Philoctetes turpè sibi duxit, tacere cum barbaris. Et hunc Aristoteles imitatus, Isocratem pati dicere.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER vnus, qui tertius.

Intellectus agens & possibilis: illum dici à Platonicis mentem: hunc verò rationem. Mens cur dicitur. Scansilis ad Deum ratio, ex Theologumenon libris.

Caput I.

QVÆDAM sunt, inquit Augustinus in libro De spiritu & anima, supra intellectum humanum, quædam iuxta, quędã infra: siquidẽ cognoscit Deũ anima supra se, angelos iuxta se, at verò se in se: quicquid cęli continetur ambitu, infra se. Igitur ad ea percipienda quę sunt supra ipsam, indigere videtur omnino anima irradiatione ab ipsa luce veritatis primæ, quę dicitur mens vel intelligentia, quam prodit Augustinus idem, nulla interposita natura, formari ab ipsa veritate. Proinde respectu veritatis summæ, & eorum respectu intelligibilium quę humanum excedunt intellectum, est intellectus agens Deus, & huiusmodi illuminatio est gratię infusio ad diuina contemplanda. Ad ea verò pernoscenda quę propè nos sunt, vt sunt angelicę essentię, indiget item anima reuelatione angelica, siue instructione: qua in re dicitur item angelus, intellectus agens. Ad eorum verò perceptionem quę intra animam sunt, vt est ipsa anima, & potentię ipsius, habitus, scientię ac virtutes, non indiget anima lumine extimo, sed innato: & propterea Augustinus ait, animam cognosci ab se in se, quia cognoscit se esse, sentire, scire aliquid. Idem astruitur de perceptione eorum quę infra nos constituta deprehenduntur, ad hoc enim lumen intimum sufficere, hoc est intellectum agentem, vim animę supremam, cuius operatio est (vt inquit Auicenna) illuminare, siue intelligentię lumen diffundere super formas sensibiles in imaginatione existentes: rursúmque illuminando abstrahere à materia, & abstractas copulare seu ordinare in intellectu possibili. Proinde quãdo dicimus, intellectum possibilem ab agente formari, non intelligimus quod doctissimis placere video, accipere formas, sed illo pręsente, formis suis efficacius vti & copulatius. Id exemplo patere quadamtenus potest. Sunt qui chartæ inscribant literas succo cępę, sed hę non percipiuntur, nisi calefiat charta. Eiusmodi habet rerum formas, qui dicitur possibilis intellectus, quę in conspectum veniunt, ignis diuini præsentia, sicut & colores lumine solis. Intellectus noster non est in potentia ad hoc, vt fiat intellectus atque intelligibilia, sed ad vltimam intelligentię intelligibiliúmque perfectionem. Sciendum verò obiter, quàm in anima Platonici rationem dicunt, Peripateticos vocare intellectum possibilem: quam verò illi mentem dicunt, hos intellectum agentem nominare. Scribit Auicenna, quadrifariam dici possibilem intellectum. Nam dicitur primò, vt habens possibilitatem tantùm, vt sit veluti potentia materialis ad similitudinem materiæ primę, quę ex se formam habet nullam, sed est omnium formarum subiectum. Deinde

A est intellectus dispositus, qui est, vbi quis iam in intellectu principia continet, hoc est propositiones, quas credere contingit, quæ non aliunde, sed per se notę sunt, vt quum proponitur esse totum sua parte maius. Postea est intellectus perfectus, qui iam conclusiones tenet eorum, quę sequuntur ad principia, actu tamen ad eorum non conuertitur speculationem. Postremò dicitur in actu intellectus, quum iam actu speculatur. Primus vocatur materialis intellectus, secundus in habitu, tertius adeptus, B quartus accommodatus. Esse verò intellectum agentem eisdem fermè rationibus Auicenna probat, ac diuus Thomas in Theologiæ compendio. In potentiis, inquit Thomas, sensitiuis formæ rerum sunt particulares, verùm non sunt actu intelligibiles, sed potentia tantùm. Intellectus enim nonnisi vniuersalia intelligit. Quod verò in potentia est, non reducitur in actum, nisi ab aliquo agente. Esse igitur aliquod oportet agens, à quo species in potentiis sensitiuis existẽtes fiant intelligibiles actu. Hoc autem intellectus possibilis C facere nequit, ideo necessarius est intellectus agens, qui species intelligibiles in potentia, faciat intelligibiles actu: sicuti lumen facit colores potentia visibiles, esse actu visibiles. Sunt qui apud Theophrastum, Iamblicho & Plutarcho auctoribus, intellectũ possibilem esse nobis duplicem interpretentur: quorum alter, & idem primus semper in actu, dum semetipsum intelligit, sequentia sub se cuncta cognoscit. Alter secundus transiens de potentia in actum, est ratio. Quum dicitur tabula nuda ab pictura omni & literis D vacua, intelligendum secundum quandam proportionem putant: nõ enim ita dicitur, quasi intellectus nullo modo species habeat, sed quia intelligibilia quę in eo collocantur, intelligibilia quidem sunt, sed ita, vt sint à separatis intelligibilibus illustranda, vt syncerè prorsus intelligibilia sint, propterea coloribus comparantur. Theophrastus absurdum putat, materialem intellectui naturam huic dare atque arbitrari materię modò nihil esse in actu, sed potentia omnia. De intellectu agente sic item reperio, esse intelligibile lumen E veritatis primæ nobis per naturam impressum, semper agens, sicuti lux semper irradiat: proinde est illud in Psalmo propheticum: Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Cæterùm parte hac commonitos legentes velim, sicubi pugnantia videor prodere, mirandum haud ita esse, quando ex diuersis racematio fit, & Platonicos consectamur parte plurima, sed & in aliis diuersitas ad suos regerenda auctores est, ne quis agrestis, ac indomitus certator protinus calumniam intendat. Illud quidem ex Christianis promitur F fontibus, dici ab Mene mentem. Est autem Gręco sermone luna, mene. Quam crescere modo perspicuum fit, modo deficere, ac varia commutari visitationis vicissitudinę. In id tamen denique, quod fuit, nouitate quadam perfecta, velut postliminio redire. Ratione consimili humana mens nunc summis caput inserit, nunc ad ima relabitur, quandoque in sese collecta ve-

cta veris falsa reluit, & corporeis interim intendit administrandis, sæpe æternas perpendit rationes ac speculatur. Sunt qui dici mentem coniectent, quod in anima præcellat & emineat, quia sit animę vis prestãtior, à qua exoritur intelligentia. Certè rationale lumen ac intellectuale, quo ratiocinamur, intelligimus, sapimus, mentem nuncupamus. Quòd si scansili motu summa petere connitaris, primum ingerit se sensus, imaginatio mox, inde ratio, intellectusque ac intelligentia. In apice verò surrecta stat sapientia. Siquidem summa est sapientia Deus. Hominis sapientia pietas est, qui Dei cultus intelligitur. Sensum autem dicimus, animæ vim corporearum rerum corporeas excipientem formas præsentes. Sicut imaginatio absentes versat, ex sensu propagata, próque eius varietate, diuersa ipsa quoque. Ratio vis animæ dicitur, rerum naturas corporearum, formas item, differentias, propria perpendens accidentia, incorporea quidem omnia, non extra corpora tamen, ni ratione subsistentia. Intellectus inuisibilia percipit, velut angelos, dæmones, animas. Intelligentia deo subiicitur immediate, potentia animæ & ipsa, summum verum & incommutabile expendens speculatione eminentissima. Quicquid percipit sensus, repræsentat imaginatio, cogitatio format, ingenium inuestigat, iudicat ratio, memoria seruat, separat intellectus, intelligentia comprehendit, ad contemplationem prouocans.

Auerrois de intellectu agẽte sententia. Quid Auerroem quandoque in Aristotele interpretando fefellerit. Quam esse opinentur eruditiores Aristotelis in ea re sententiam.

Caput II.

AVERROIS eximius Aristotelis interpres mentem hanc humanam, siue Aristotelico more agentem collibeat intellectũ nuncupare, æternam putat tam ex parte anteriore, quàm posteriore. Esse quoque mentium infimam omnium, & vnicam. Nam sicuti cælestes globi singuli singulas habere mentes videntur, ita & orbis hic inferior vnam, vt ipse vult, habet, quæ non huius hominis est, vel illius: sed humanæ speciei mens sit, & dicatur, vt speciei vnicæ vnicus sit intellectus in hoc orbe inferiori, vt plerique intelligunt, vbique totus. Compingi siquidem putat hominem ex corpore & sensiua anima, nam intellectiuam excludit prorsum. Arbitratur tamen inter sensiuas animas quiddã habere excellentius, distánsque à brutis plurimũ hominis animã. Porrò hominũ quenque propria pollere anima, sed mortali. Cuius præstantior facultas vis nuncupetur cogitatrix, siue (vt dicitur Græcis) phantasia. Inesse item concipit brutinis animis existimatricem potentiã quandã, qua duce vtilia sibi, & diuersa confestim naturæ instinctu dispiciant & appetant vel auersentur. Differre ab humana, quia non naturæ sequamur ductum, sed ratione indagemus, cõsultemus, exsequamur. Ita tamen, vt vniuersalibus sequestratis, partibus tantum affigamur inhæreamúsque. Proinde rationem nuncupat particularem: intellectum verò rationem vniuersalem. Et in cerebri meditullio particularis eiusmodi rationis sedem struit, imaginatione constituta proximè, & postmodum memoria. Nam sensum arbitratur communem, qui sensuum quinque operationes aduocet in sese, principem locum sibi vendicare, mox vt subsequatur imaginatio, earum custos imaginum, quę in communem sensum coierant. Tertius facultati destinatur cogitatrici locus, quę diiudicet in imaginatione composita. Postremò est memoria thesaurus, quę proferũtur, iudiciorum. Cogitatrix igitur vis mẽti in primis proxima est, adeo vt mẽs illi adsit vbique, & intelligentiã suam per eius expleat adminiculũ, dum simulachra rerum in cogitatrice virtute lucentia mentem ad intelligendum mouent. Occasionem præbet homo intellectui ad speculandum,

A vt coloratum lumen oculo ad videndum. Intellectio nullatenus in homine est, sed in mente sola, quam cogitatio nostra pulset. Cogitatrix anima vnitur puero statim, at multo pòst mens, quum simulacra in cogitatione adeo sunt pura, vt intellectum moueant. Hæc magni interpretis placita, quæ suis nituntur rationibus, apud philosophos latius expositis. Mihi illas apponere, & acrius consectari, non est visum. Illud modo dixisse, satis supérque fuerit: omnia quæ de mente sensit Auerrois explodi, vt falsa, ab scientissi-
B mis viris, longè ab CHRISTO seiunctis, ne dum ab Christianis patribus posse probari putes. Cur autem Commentator tam sæpe ab Aristotelis sui sententia videatur deuius, inde factum volunt, quod is in Hispania natus, & Arabum idiomate imbutus, quum Grεcæ literaturæ ne apices quidem imbibisset, Aristotelis libros in barbarum sonum non tralatos quidem, sed mutilatos, decurtatos peruersósque quum lectitaret, in iis quæ altioris sunt scientiæ, & interioris sensus, auctorem eminentissimum studio breuitatis
C ita sæpe concisum, vt sensuum acumina sudantes philosophos distineant diu multúmque, minus minusq́; consequi valuit. Quod ita esse, comprobat Plethon, & inde argumentum euidens, quod Grεca Aristotelis verba interpretem quandoque confodiunt. Auctor verò est idem Plethon, apud Aristotelem animos humanos esse multos, & quidem sempiternos, quanquã Alexander scribat, mortales esse animos, ab Aristotele iudicatum. Sed ipse in Naturalium quæstionum libro, si tamen in familiam recipitur, animam esse fate-
D tur immortalem, in corpus tamen mortale contrusam mortalis speciem præbere. Sed & alibi cælestes, diuinósque hominum animos vocat. Themistius item putat, mentem quidem agentem vnicam: capacem verò multiplicem ab eo credi, & perpetuam vtrãque. Sunt ex eruditis, qui ab Aristotele animorum immortalitatem in libris De anima, non poni quidem, quod facere Platonem, cauillantur, sed velut per accidens demonstrari. Nanque immortalem esse animam, si à corpore valet seiungi. Separari comprobat planè, si
E operatio inest, à corpore disparata. Intelligendi actũ organum haud exigere, opinatur. Quoniam organicæ virtutis suum est tum rerum magnitudine, tum etiam numero lacessere. Quod in intellectu contrà omnino fit: nam eminentissimum quodque vt intentissimè speculatur, ita roboratur maximè, vegetiúsque cooritur ac erectius. Vegetatricem sanè animã, & sensilem mortalem ab eodem tradi, confirmant, vtpote quæ de potentia materiæ prodeant. Addunt illud quoque, intellectiuam animam esse, sensilis formam,
F vegetatricis verò hanc. Vbi autem ait Aristoteles, intellectum forinsecus aduenire, exponunt, idest non de potentia materiæ.

Humanæ speciei laus exquisita ab ingenij, memoriæ, vaticiniorum, locutionis potestate. Animam esse Dei ciuitatem, CHRISTI sponsam, Spiritus sancti templum. Interim cur homines dicantur Alphestæ.

G Caput III.

SED nos denique ab hisce rerum difficultatibus, forsan obscurioribus quã vt facilè percipi ab mediocriter eruditis valeant, quibus nos ista euigilamus, reuulsi in ea diuertamus vireta, vbi inenarrabili varietate floribus passim nitescentibus, coronamenta nobis compingamus, quæ non ornent modò, sed halitu fragrantius, & succulentia quodammodo alant, impleántque ratione mira:
H & sentiatur tamen in iis austerior quædã suauitas, nõ dulcis, neque decocta. Scitum est illud M. Tullij, Voluptatibus maximis fastidium esse finitimum. Porrò vnguentis minus diu nos duci, summa & acerrima suauitate conditis, quàm his moderatis: & magis lau

dari quod caram, quàm quod crocum olere videatur. Sed enim quid hic primùm mirer? quídve postremum? Ingens hic inuitat locus, libeat modò vagari, verùm cum delectu rerum modũ seruabimus, ne inopia ieiuni aridíve simus, aut vbertate nimia luxuriãtes onerosi ad molestiã vsque legentibus nostra hæc qualiacunque, protinus euadamus. Quanquam non me latet, Fabio astipulante, esse facilè vbertatis remedium. Igitur in hominis contemplatione occurrit admiratio prima bonitatis diuinæ, quæ munera præcipuè quatuor tanta est benignitate dilargita, vt nil ei magnopere carius, nil fuisse pensius videatur. Primũ est, ingenij aptitudo mira, cuius vi primo quoque tẽpore numerosissimam rerum seriem percipere valeamus. Mox & memoria, quàm verissimè auctores celeberrimi thesaurum quendam rerum arbitrantur. Non deest in plerisque item fatidicus spiritus, & quæ Deum modò deceat, futurorum perspicax inspectio. Addita postremò loquendi potestas inter cũcta summè mirabilis, & flexanima, vt Enniano interim verbo vtamur, atque omnium regina rerum oratio, quę non currentem modò succendere, sed & languentem possit cõmouere. Equidem ita statuo, esse in humanis rebus amplũ abundè, si quis suppetente omniũ quibus contingit indigere plurimis, copia, doctrinarum sibi vendicet gradum aliquem. id quod veteres sapientes fecisse, vt comparatis necessariis cœperint philosophari, tradenti Aristoteli credimus. Quòd si externis destitutus omnibus, nihilo minus quis ad procinctũ tendat: quo tandem ingenio esse virum eiusmodi censueris? Quid si mancus corpore? quid si cæcus? Mirum fortè videatur hoc, aut impossibile potius. Atqui esse verius verò, non coniectura ducimur, sed impellimur exemplis. Homerum vatem clarissimum eò prouectum auctoritatis nouimus, vt etiam literarum parens & doctrinarum fons à celeberrimis pronuntietur auctoribus. Oculis tamen captum Græca tradit historia, vel nominis argumento. Quin & summa omniũ inopia pressum, lustrasse insulas & vrbes, corrogantem hinc inde fomenta vitæ. Quis obsecro in mendicabulo id genus eam scientiæ magnitudinem expectasset, quam in carminibus eius expendimus? Eam porrò dicendi facilitatem & inaffectatam Venerem: sed quam vix vlla consequi valeat affectatio? Nonne Alexandrinum Didymum scribit Hieronymus, ab ineunte ætate excæcatum, scientiarum adyta secretiora tentasse præcelso animo, & consecutum felicissimè? Sed quod mirari satis non est, geometrica theoremata excellenter etiam tenuisse? Mortalis naturæ germina non sunt hæc, cælestem redolent maiestatem, vnde sese propagatam rationalis natura plurimis ostentat indiciis: nam & idem eminentissimus vates Homerus homines significanter ἀλφηστὰς nuncupat, idest indaginis multæ, ac inuentionis. Quo argumento traditum Varroni scimus, artes intra mille annos compertas, absolutásque. Quòd si futurorum præcentionem latius hic exequi libeat, pergámque non Ægyptiorum aut Chaldæorum præscita plerunque stupenda recensere, verùm propheticum potius afflatum, & augustiores animas, in ipso diuinitatis sinu planè diuersantes, vehementer sum veritus, ne tanta quis maiestatis amplitudine attonitus, non humanam animam, sed Deum ipsum putet humano in corpore hospitantem, arcana explicare obscuritatis immensæ, quæ liceat homini nec scire, nec eloqui. Expende apostoli Ioannis raptum ad Trinitatis intima, & recumbens caput in saluatoris CHRISTI pectus, è cuius nutu suspensa est vniuersa rerum moles. Expende seculorum ordinem, & caliginosa futurorũ inuolucra vnius hominis patefacta menti: quam ibi maiestatem concipies animo? Quid illa verborum facundia, quæ tanta facilitate motus animi promit omnes lingua interprete? Et hoc quidem seu ἐν διαθέσει λόγῳ perpendas, seu τῷ ἐν προφορᾷ: vtrobique enim in animo & labiis enitescit humana laus. Quid huic ad-

A nexa scribendi ratio diuina? Quænam eloquentiæ fulmina? quod aureum Xenophontis flumen? quæ Ciceronis copia, Romani eloquij arx eminentissima, pro dignitate adæquare magnitudinem queant? Homini laus hæc peculiaris est, atque immo diuina. Siquidem bruta corporei motus varietate, etiam si maximè varia, nunquam emolumentum eiusmodi ne minima quidem parte consequantur, etiam si vel Proteo celerius se agiliúsque transforment. Porrò latrent licet, B infremãt, rugiant, sibilent, infrendant, hinniant, quouis modo truculentum elidant barritum: vna vox hominis clemens, sedata, mitis explicat clarius, promit plenius, alit vberius, placat, excitat, impellit, euertit, retinet, surrigit. Omnia denique perficit, quæ diuinus animus, tanquam interpreti diuino, linguæ plectris mandarit exponenda. Memoriæ vastam (vt sic dixerim) capacitatem, & suppellectilis omni auro promicantioris conditorium, non quidem ossuarium, sed diuinum, quo velut ex breuiculo, nil non auditum C integrè pronunciatur, consultò prætermittimus, quoniam ei rei latior destinatus est campus. Iam illa memoratu iucundiora, quæ promit Aurelius Augustinus: Anima, inquit, Dei ciuitas est, quæ gloriosius prædicatur ad imaginem & similitudinem Dei facta, Ciuitas hæc Hierusalem nuncupanda meritò, quoniam ad summę pacis fruitionem creata. Huius mens paradisus dici valet: in qua quum cęlestia meditatur, agit planè in deliciarum horto. Domus item summi patrisfamilias D anima est, per morũ vnitatẽ: sponsa CHRISTI, per dilectionem: spiritus verò sancti templũ, sanctificationis intuitu. Ciuitas, inquam, æterni regis, concordiæ ciuium, ac pacis ratione. Sed vbinã ciues? nempe naturales ac ingeniti vigores animę. Quorũ distinguuntur gradus: sunt enim supremi quidã, infimi alij, mediana tenentibus quibusdam. In fastigio collocatos veneramur intellectuales sensus: in meditullio rationales complectimur: in imo animales non negligimus. Appetunt hi sensibilia, rationales discernunt & E aspernantur: ad diuina seuocant intellectuales surriguntque, velut consiliarij censentur hi, ac seniores: militum vim obtinentibus qui rationi obsequuntur, quoniam obrepentes hostes allectatione sensili reprimunt, corpori necessaria, velut rustici, ac opifices, suggerunt animales.

Inesse animis humanis scientiarum thesauros latentes, iuxta Platonem. Cur Musæ, Iouis & Memoriæ dicantur filiæ. Quomodo ab quibusdam reluatur Platonis opinio. F

Caput IIII.

ILLVD verò quàm amplũ, quámque in nobis magnificũ est: quod Plato insinuandũ censuit, inesse mortaliũ animis vniuersis scientiarũ veluti seminariũ quoddã & planè thesauros, qui mirabiles concitent amores sui? Experimẽto id in se ipso quisque cõdiscit, modò intendat: nã sicubi reconditum quippiã venamur anxiè, postea G quàm abiunctis ad tempus sensuũ, & phantasię molestis obicibus, mentis intima, velut secretius quoddam penetramus adytũ, inibique ratiocinamur subtilius, rimamúrque amplius, confestim tanquam obductam reuelamus lucem, effulgereque protinus quod venabamur aduertimus. Propterea sic canit Pythagoras:

ἀλλὰ σὺ θάρσει, ἐπεὶ θεῖον γένος ἐστὶ βροτοῖσιν,
οἷς ἱερὰ προφέρουσα φύσις δείκνυσιν ἕκαστα.

H Quibus sanè scientissimus auctor, homini concipiendã scribit fiduciã, quod sit nobis diuinũ genus, & augustior natura promat in lucem, monstretque omnia. Porrò animus noster, dum scholas frequentamus exhibemúsque nos conformandos decoquendósque, nonnunquã dum dictat formator, necdũ missa voce, concipit mox enuntianda, pręsagitque. Sępe verò quę imbibe-

imbiberit discendo, recoquit, refingitque, multóq; præstat meliora. Quinimmò parit ex se, præceptore nullo, tanquam scientiarũ seminibus quibusdam præfœcundus, vt ager, fruges parturiens. Proinde colligi potest, docentem non tã videri præceptorem, quàm ministrũ. Propterreáque in libro De scientia Socrates apud Platonẽ se obstetricis astruit filium, nec eo contentus obstetrici quoque persimilẽ se esse ait, vt qui adolescentibus erudiendis non tã scientiam induceret, quàm educeret: sicuti illa fœtum non vtique concipit, sed conceptum iam euocat. Quis oculis insinuauit visum, vel aures ita instruxit, vt audire sciant? Oculis certè visum non præstat medicus, sed vel superinfusas discutit caligines, vel in obiectum dirigit. Cõsimiliter discentium animis non infundit scientiã doctor, sed obductum terrena caligine detergit situm, aut semitam monstrat. Sicuti canibus venatoria inest vis, leonibus elephantísque robur, itémque ad pernicitatem equis innatam inspicimus virtutem: ita & humanis animis scientiarum lux ingenita est, paulũ modò obnubilata & fuscior. Cui si illustrator opportunè adhibeatur, emicat inde claritas nitidissima: velut animalium vis non sæpe se promit, nisi exercendo intenderis, & sopore ac veterno (vt sic dicam) excusso, actũ induxeris peruigilem. Quod ipsum ferè vsu venire in præceptore ac discipulo, locupletissimus testis sese ingerit in libro De republica septimo, doctissimus Plato. Sed & in libro De sapientia, Socrates inquit Theagi: Nemo vnquam à me didicit quicquam, etiam si mea consuetudine multi euaserint doctiores, me tum exhortante, tum bono dæmone inspirante. Sed cúrnam Orpheus Musas esse dicit Ioue genitas, ac Memoria? Opinor, quoniam ab origine scientiæ fons insitus est nobis ab omnium patre, sed non satis profluens, nisi quis corriuarit. Quin & Memoriam poeta idem continere mentem scribit, excitaréque omnia sinuosis (vt ita dicam) animi anfractibus delitescentia, illatebratáque. Postremò apud Platonem in Timæo traditum, scimus: Species rerum, & artium regulas mentibus nostris prodeuntibus inditas, non secus ac angelica mens credatur insignita. Sed ista fuerint philosophorum maximi decreta, ne omnino sim alieni periculi succidaneus. Nos & hic & alibi id demum volumus ratum, cui calculum Christiana adiecerit veritas: vt abundè norint omnes, nobis in procinctu esse cuncta, vti araneæ suum linquamus venenum. Scimus ab summis traditum viris, positionem huiusmodi parum congruere: ac primò quidem, quia si adsit animæ naturalis, & insita rerum notitia omniũ, fieri posse haud videtur, tantam omnino obrepere obliuionem, vt nesciat prorsum huiusmodi se scientiã tenere. Nam quæ naturæ vi insunt, obliuiscitur nemo, sicuti esse maius sua parte omne totum. Porrò si naturalis conceditur animæ ac corporis nexus, quónam fiat modo, vt ab naturæ vi tantùm sese promat impedimenti? Deinde an non aduertimus, sensu deficiente: rerum quoque scientiam perire, quas illo percipias sensu? Quippe ab natura cæcus colorũ notionem haud assequitur prorsum vllam. Quod non fieret vtique, si naturali essent vi insitæ nobis intelligibiliũ rationes omnium. Quòd si in homiliis Ascẽsionis ait Gregorius, Hominem habere cum angelis intelligentiã communem, qui per insitas formas naturali potestate norunt omnia; ex quo in libro De causis, Omnis intelligentia formis plena est: sciendũ, angeli intellectum eo supereminere, quia per intelligibilium species perfectus est naturę suę vi. At humanus intellectus ad hoc genus species in potentia est. Interrogatio autem concinna ex principiis progreditur communibus per se notis ad propria. Per eiusmodi verò progressum in animam discentis inducitur scientia. Proinde vbi iterum rectè interroganti respondetur, non ideo fit, quia nouerit ea prius, sed quoniam noua condiscit: certior enim fit de posterioribus per priora.

A *Hominem vnum nescire imperium pati. Item affectare, vt sit Deus. Qui conquisiuerint honores diuinos. Quid ita humana species credatur tum solaris, tum Mercurialis. M. Antonij historia, item Caligulæ, ac Magni Pompeij. Spudarchæ qui.*

Caput V.

HACTENVS quidem multiplici rerum dignitate ab optimo maximo B Deo excultã videri rationalẽ naturã, pro ingenij captu (ni fallor) monstrauimus. Cæterùm supersúntne alia? Immo verò nec erit finis, si omnia libeat amplecti. Nunc illud præterisse nequeo, inter animãtes cunctas vnum esse hominem, qui seruitutis malũ pati nequeat. Exẽplis certè cognitissimũ, & in se quilibet experitur: enitimur siquidem etiam in apinis tricísque omnino exsuperare, succumbere vel ludendo C putamus ignominiosum, vincere autem speciosum in primis, & naturæ consentaneum, quæ sublimior augustiórque videatur, quàm vt iugum subeat, digniórque quàm in rerum fastigio statuas. Celeberrimũ est Agrippinæ dicterium, Nam cælestium rerum scientia quum pronuntiaret quidam, fore vt imperaret quidem Nero, sed & matrem perimeret, velut amens intonuit altius, ἀποκτεινάτω με, μόνον βασιλευσάτω: interimat, inquit, regnet modo. Sed inspice, obsecro, animi altitudinem & maiestatem, quam satis demirari ne- D queas. Comparet aliquis mundi vniuersi imperiũ: vmbraticos enim prætereo quæstus ac sellularios, acquietúrúmne illum putas? minimè. Si mundũ esse alterum perceperit, confestim & illum subiicere sibi affectabit ampliùs aliàs æstuat infelix angusto in limite mundi, vt Gyaræ clausus scopulis, paruáque Seripho. Hinc illa prorupit mox immensa auiditas, & nimium sese attollere gestiens magnitudo, vesana illa quidẽ, verùm ex magnifico profluens fonte, vt plerique diuinos etiam honores sibi arrogare sint adorti: quo- E niam Dei tantum sit, omnia sibi subiecta despicere. Quo nomine ridendus quidem Empedocles, ridendus & Alexander, nobis præsertim CHRISTI doctrina imbutis, non tamen eatenus quàm quibusdam videtur. Omnes nimirũ idem affectamus, sed tacitè. Si ex voto rem cessuram opinaremur, velis remísque arriperemus omnes, quod minus exploratè in illis vellicamus. Alexandrum scribit in historiis Ioannes Monachus, quum iaceret conclamatus planè, voluisse clàm in Euphratem se demergere, vti opinionem post F se relinqueret, ceu morbo non foret absumptus, sed integer ad deos abiisset. Græcorum commentariis proditum, nouit eruditissimus quisque, fuisse in Libya virum nomine Psaphonem, qui nimio plus naturæ bonis instructus, quum intra cæterorum pelliculam se haudquaquam posset comprimere, insita animi magnificentia latius sese expandente, consilio admodum ingenioso & vafro diuinitatis opinionem adsciscere sibi adortus est, captísque auiculis quæ ad humanũ sermonem pernoscuntur dociles, subinde G illas artifici consilio instruere cœpit, vt articulatè prorsum enuntiarent, μέγας θεὸς ψάφων, magnus est deus Psaphon. Quæ vbi dictatam fabulã expeditè perdidicisse sunt visæ, emisit eas Psaphon. Ille verò passim, vt assolet, cantillantes eandẽ repetebãt. Quod audientes incolæ, putantésque fieri diuinitus, vt qui cõmenti forent nescij, Psaphonem vt deum sunt venerati. Antiochum Syriæ regem scribit Eusebius, esse vocatum θεός, idest deum. Caium principẽ inter deos à semetipso relatũ quis non nouit? qui & Iouis maxi- H mi nomine statuas erigi sibi imperarit? Diocletianum sunt qui tradant primũ se vt deũ adorari iussisse, quũ gẽmas vestibus & calciamentis inseruisset, quanquã ante illũ imperatores omnes salutari vt iudices consueuissent, & chlamyde tantum purpurea ab priuatis distarent. Sed id vtique mirabilius, eundẽ hunc Dio-

cletianum apud Salonas in proprio villę palatio, sta-
tu priuato morientem, mox in deum esse relatum,
quod vni santũ contigisse putát chronographi. Haud
hinc porrò dissitum & illud quod in triumuiratu M.
Antonius, quũ Athenis debaccharetur, Dionysiũ se
dici voluit: quam rem non neglexit Dion. quin super
theatrum schediam sustruxit, vt scribit Athenæus, vi-
renti ornatã materia, quod Bacchicis fieri antris as-
sueuit, ac tympanis, nebridibúsque, & Dionysiacis id
genus ludicris aliis propendentibus, ab matutino cũ
amicis ad ebrietatem vsque decubuisse, spectantibus
Græcis omnibus. Perrexit & in Acropolim ad faces,
δαδουχουμένης πόλεως ἁπάσης. Plura item de hoc primo
Suasoriarum Seneca. Addit Athenæus, Caligulam di-
ci voluisse Dionysium, sed iuniorem, ac Dionysiacè
indutum iura etiam reddidisse. Ex iis coniectant e-
ruditi, Arabas astrologos humanæ speciei proprieta-
tem esse solarem prodidisse, ob veritatis & gloriæ
studium, tum etiã ob staturam erectam pulchrámque.
Quin ex humorum item subtilitate ac claritate spiri-
tus, & imaginationis præstanti perspicuitate. Sed ad-
dunt & Mercurialem proprietatem, ob strenuũ ver-
satilis ingenij motum. Miratur tamen historicus Diõ,
tantã superfuisse magno Pompeio animi claritatẽ, vt
à bello rediens Mithridatico, quum magnis constipa-
tus exercitibus & facilè Italiam obtinere, & imperiũ
sibi Romanæ vrbis posset vendicare, noluerit: sed
αὐτεπάγγελτος, nil super ea re populo decernente, vel
senatu, Brundusium appulsus milites dimiserit. Quod,
inquit, eius factum μέγιστον καὶ κάλλιστόν ἐστι πάντων. Dignũ
scitu, Spudarchas dici à Græcis, qui anxiè dignitates
affectant, & imperia: meminit vocabuli in Symposio
Xenophon.

Animæ humanæ potentia mira. Corpus nostrum posse ab anima fieri luminosum. Animam esse ad totius sapientiæ imaginem factam.

Caput VI.

TRANSEAMVS illuc denique, vt
quanta sit in anima nostra vis, pro vi-
rili explicare pergamus, & quanquam
adhuc non parum multa sint aggesta
nobis, nihilo minus & innumera su-
persunt, quæ fateri planè cogãt, si quã-
doque resipiscamus, verissimè dictum, Hominem esse
miraculũ magnum, animal venerandum & adorandũ.
Legimus apud Auicennã, Platonicos multos, & Hip-
pocratem, humanos animos tanta naturę maiestate
pollere, adeóque supra materiã omnem sese potenter
attollere, vt sibi ipsis, & suo vigori, semoto corpore,
restituti potestate intima, mundi mẽbra quęlibet va-
leant agitare, impellere, & vtcunque libuerit, versare:
ac corpori cuilibet latius dominari, tantóque poten-
tius proprio. Cui mancipata anima, mundi parui ele-
menta, idest humores quatuor versat ad libitũ: quin
frigus, humorem, siccitatem, calorem, coloresque su-
perinducit omnes, atque item sapores. Quod tunc de-
mum patebit, si vitales actus amplius considraueri-
mus, necnon phantasię affectus. Vbi verò ab hisce ve-
luti vinculis exoluta euolat in amplum, Deo iã plena,
animalis grandioris humores, idest elementa quatuor
maioris mundi permouet, vt sua solóque affectu citat
ventos Deo duce, ac cęlo nubes inducit sereno, eásq;
cogit in pluuias. Quod quidem posse fieri, factúmve
fuisse, theologi Mauri & Arabes confitentur. Mauro-
rum princeps Auicebron, atque Arabũ Auicenna, &
non abnuit Hippocrates Cous. Nec me fallit, in ani-
mæ historia ab Aristotele traditum, corpus quodcun-
que non posse ab anima moueri, sed propriũ tantum-
modo. Cæterum liquere ait beatus Thomas, separatã
animã virtute infra corpus nullum posse agitare. Si-
quidem corpori iuncta id modo permouet, quod vitę
fuerit compos: nam præmortua membra haudquaquã
animę in locali obedire motu. Dilucet autem, ab ani-

A ma abiuncta corpori prorsum nulli affundi vitã, pro-
inde nullum item ad localem obedire agitatũ. Sed in-
quit, aliquid ei ex diuinæ potestatis fontibus conferri
potest. Arbitrantur Chaldæorum scientissimi, ab
rationali anima id quo non ferè mirabilius quicquã,
effici quandoque, vt radiorum splendore ab ipsa ma-
nantium illustratum diuiniore modo corpus etiam
surrigatur in sublime, ad id maximè conferente insita
radiis leuitate. Quod Zoroastri veteris theologiæ
scientissimo contigisse, proditum memoriæ scimus.
B Qua item ratione Heliam & apostolum Paulum di-
cerent raptos in cęlum Platonici, eumque esse in cor-
poribus statum, quæ nostræ religioni glorificata nun-
cupare, moris est. Contingere autem hoc potissimum,
vbi tota in Deum patrem luminum consurgit anima,
& illinc amplissima luce perfusa, collustratáque rapi-
tur coruscans, atque similiter luminosæ claritatis ra-
dios transmittit in corpus. Hæc est anima, quæ sola
mente viuens euadit angelus, ac toto pectore Deum
concipit, de qua Magorũ princeps ita cecinit, ad ver-
C bum ferè tralata sententia: hominum anima Deum
quodammodo contrahit in seipsam, quando nil reti-
nens mortale, tota diuinis haustibus inebriatur. Sed
nos quidem dulcedine quadam capti, diu iam in hu-
manas laudes procurrimus, & mersamur auidius,
mira quadam rerum excellentia excussi ab itineris
instituti rectitudine. Verùm quia egregium est argu-
mentum, quod non omnino tamen à proposito abeat
longius: etenim spicilegiũ facimus ex omnifariam v-
triusque linguæ auctoribus, compingimúsque in vnũ
D veluti fascem, quæ tum rerum diuersitate, tum difficul
tate quoque nonnulla, nec breui, nec promptè, ab iis
quibus euigilamus, perlegi possent: dabunt veniã ad-
euntes ista assurgentibus quandoque, aut latius publi-
co bono, sed in primis summi opificis glorię spatian-
tibus. Alibi certè quantum patietur ratio, pressius
compendiosiusque longè agemus, modò ne fastidio
sit perlegere, quæ nobis alioqui districtioribus per
summas difficultates, nulliúsque rei penuriam maio-
rem, quàm temporis, congesta sunt. Hac modo parte
E laxari habenas nostro iure deposcimus, quando sum-
mam rerum nobilitatem attingimus. Cuius causa fa-
tentur plerique etiam gentium mancipati sacris, reli-
qua esse omnia. Nec sanè ita mirum, quando aucto-
re Augustino, ad totius sapientiæ similitudinem facta
est anima. Et ab philosopho omnium definita est re-
rum similitudo, siquidem est viribus insignita, quibus
percipiendis omnibus sufficit, ac vestigandis. Vniuer-
sis quoque similis euadit, quamuis vna. Quando ter-
ræ per sensum agnoscitur non dissimilis, aquæ per i-
F maginationem, aeri per rationem, firmamento per
intellectum, per intelligentiam cælo cælorum, lapi-
dibus per essentiam, arboribus per vitam, animalibus
per sensum & imaginationem, hominibus per ratio-
nem, angelis per intellectum, Deo per intelligentiam.
Porrò sicuti in Dei participatum veniunt omnia, sic
omnium est capax anima. Deo fruuntur omnia per
essentiam, qua sunt: per speciem, qua singulorum fit
disparatio: per vsum, quo congruè proficiunt ex es-
sentia & specie. Hæc verò tria omnibus insunt im-
G pressa summæ essentiæ vestigia, item imaginis & mu-
neris, idest trinitatis. In patre siquidem æternitas est,
species in imagine, vsus in munere, idest sancto spiri-
tu, qui patris est ac filij munus. Adde quod sicuti Deus
est vbique totus in toto mũdo, & in omni creatura, sic
& anima vbiq; tota in toto corpore suo, velut in suo
mundo: intensius in corde tamen ac cerebro, quemad-
modum in cælo esse præcipuè narratur Deus.

H *Connumerantur quibus excellentia rationalis naturæ posse deprimi videtur: mox refelluntur. Plinij locus restitutus illustratur. Debere vnumquenque ipsum se cognoscere. Animam à Deo pingi. Morborum causæ. Senectutis laus.*

Capu

Caput VII.

QVanquam, quod & initio libri attigimus, occurri nobis sinuosius, solertiúsque ita posse video, si tantam fateri necesse est hominis esse nobilitatem: si eius causa produxit omnia parens natura, vndenam sit quòd infesta omnia perniciosáque sentimus? Primū non ipsa tellus dicta magnis auctoribus omniū mater, quicquã ferè citra labores sudorésque nostros tulerit: parumque fuerat, id exsequi pertinacissimè, nisi in lethiferis, & horæ momento animã hominis auferentibus, perbenignã se nobis voluisset ingerere, ceu planè, quod viuimus, exprobrare nescientibus velit. Nec mox reliquę naturę partes mitius nobiscū agere comperientur. Taceo, quorum naufraga corpora ferarum auiúmque pastibus iactantur, contonantibus procellis, tanquã rerum natura secum diffidente, ac sępius bellicū canente. Iã quæ loca pręfœcunda assilientis maris vi adobruta latent? Quàm floridæ ciuitates absorptæ? Sed aeris pugnã quis pro dignitate deplorarit, vt sæuientis pestilentiæ rabiem prætereã? Cęlum quoque ipsum sæpe videtur in nostrum interitū properare. Iã omnia ferè animantia ex professo infesta homini, quis non nouit? Vbi ergo eximia rerum magnitudo? Vbi cęlum exuperans hominis fastigiū? Quid, nónne homo ipse homini lupus est? Inuulgatius illud Phalaridis est, siue is fuit alius, tutius se inter præsignes immanitate feras victurū, quàm inter homines. Illa verò quę triūphantibus ab tergo ingeritur cõmonitio, quid demū agit? Cuius meminit in apologetico Florens Septimius, & Barbarus Hermoleos ignorasse animaduertitur: Respice, inquit, post te, hominem esse te memento. Proinde libro vicesimooctauo Plinius, Et currus triumphantium sub his pendens defendit medicus inuidię, iubetque eosdē respicere. Ita enim legendū videtur, non recipere, quod in plerisque circunfertur. Meminit historiæ in consolatoria ad Paulã epistola Hieronymus. Quid ergo tibi subblandiris in malo? Exciditne illud, optimum esse homini, non nasci: proximum, quàm ocyssimè aboleri? Quo ergo diuersus abisti? redi ad te, palinodiã recine, fatearísque luctuosa esse hominum primordia, luctosiores progressus, exitum verò nullis posse lachrymis exæquari: præsertim quū plerosque tenebrarum illa conceptacula, suppliciorū diritas, damnati infandíque spiritus excipiant. Proinde viue quod es, ac noris quàm sit tibi curta suppellex. Equidem vera propemodum esse hęc, qui possim diffiteri? Sed audi, si tecum ipse discors sis, quęso, quónam iure omnia querelis impleas, si à te cętera item diffideant, infestent, conuellant, lancinent? At, inquis, diuinum animal sum. Ignosce, obsecro te, non plenè percipio, quid tu diuinū putes, an quod origine tantum, an etiam quod vita? Si origine tantum, falleris: brutum es, lupus, draco, etiam arbor. Tui te mores exuunt diuinitate. Es-ne luxuriæ conciliatus, immo mancipatus, auaritiæ, superbię: id genus innumeris aliis? Es, inquam, numisma Dei, an verius Satanę simulacrum, turba scelerum collutulatum adobrutúmque? Quid gestis? quid gloriaris terra & cinis? Corpus quidem surrectum est, cuiusmodi verū addeceat hominē: intus tamen fera est, Typhone multiplicior. Ad cęlum tua te effigies reuocat: at inquinatissimis ipse moribus ad iumenta te recipis. Deposco mihi, inquis, vniuersas subiici animantes. Dic quæso, quónam istud argumento? aut quo illis excellentior? quo præclarior? Rationale, inquis, sum animal. Audio: sed vbi sese ostentat rationis lumen? aut quid omnino cum ratione vel cogitas vel facis? scortandóne, an expilando? ingerendo in ventrem, latrinarum meditatorium, quicquid in vlla nascitur naturę parte? An Deum lingua exculcando petulantissima? nimirum hæc sunt rationalis naturæ opera. Resipisce miser, resipisce, exue brutum, ad hominem redi: cognosce te ipsum diuinum genus, mortali obseptum indumento, te ipsum

A (quæso) nuda. Quantum vales, segrega & distingue: vales autē, quantum conaris: elucescet statim aurum omni igne micantius, enitescet nubibus disiectis aer serenior, submittes oculos, ac tanquã diuini solis radium reuereberis micantissimū, protinus turpia detestabere, ac teste te fœdum dictu, fœdū factu incepisse pigebit, aut cogitasse. Quando stella es terrena nube circunfusa, quod quum sciret Pythagoras sapiens, vetus profudit oraculum, Te ipsum reuerere. At tu quū
B in honore esses, inter iumenta deputatus es. Vsque quò paruule diligis infantiam: vt in Prouerbiis Solomon inquit? Homini, sed vero tantum homini in mancipatū veniunt, quæ terra nutrit animantia: adnuunt quę in cœlo sunt, fulgentissima corpora. Nullum tibi cum his esse dissidium potest, modò ipse tecū non dissideas. Improbè in alia imperium affectat, qui sui compos non est. Id assiduè expendendum animo est, Ambulantibus in naturę principiis lege subseruiunt omnia, venerantur, colunt quodammodo. Vbi extra
C oleas transuersus ieris, vbi ab pręmonstrata reclinaris orbita, vbi ab præscripto recesseris, domino rebellis, cuius placita proculcaris iugum detrectans, frustra per peccati fœditatem pręuaricatus, illique tanquam ære ac libra mancipio traditus, aliorum genua requiris, irata omnia infestáque sunt. Et profectò consentaneum omnino est, vt quemadmodum prauitate intima, & intolerabili petulantia omnia lacessimus, in primis animarū patrem, ac vniuersorum opificem, non detrectemus talionis pœnam. Et ne quis
D ancipitem putet causam, adque Areapogitas, vt ad iudices grauiores exercitatiorésque planè reiiciendam, qui de re controuersa disceptent: hinc ille apud Mercurium Pimander, Amorem corporis, inquit, mortis esse causam scitote. Qui se ipsum cognouit, bonū est quod est super essentiam consecutus est: qui verò corpus errore amoris complectitur, is oberrat in mortis tenebris, mala sensu percipiens. Qui se ipsum cognoscit, in Deum transit, vt Dei verbum tradit. Lux & vita Deus est & pater: ex quo natus est homo. Proin-
E de, qui se ex luce ac vita compositum deprehenderit, ad vitam rursus, lucémque transcendet: adsum enim ego iis qui boni, pij, puri, religiosíque sunt, præsentiáque mea fert illis opem, vt statim cuncta cognoscant, patrémque pacatū & propitium habeant. Cōtrà verò, impios arbitrio dæmonis permitto. Quod ad morbos attinet, quibus parte plurima afflictamur, scitu digna quæ Chrysippus tradit, Non esse eos κατὰ φύσιν, idest ex principali naturæ consilio, quod foret inconcinnum: sed κατὰ παρακολούθησιν, idest per sequelam
F contingere: quod genus sunt alia plura, vt in aere procellæ ac turbines & fulmina. Adde, non propterea naturam videri accusandã, cui adglutinata sint impedimenta, & quidem insignia, senectus & infirmitas: quando est illa ætas animę propria, moribus item bonis proinde dulcior, consiliis paratior promptiórque. Ad mortis autem terriculamenta etiam constantior, ac inconniuens prorsum: libidinum verò incentiuis retundendis quanto, bone Deus, firmior? At imbecillitas, nónne sobrietas est mentis? Nam Apostolica in-
G tonuit tuba, Quum infirmor, tunc potens sum. Quin & oraculo salutari responsum illuxit diuinum, Infirmitate perfici virtutem.

Hominum genera tria pro vitæ institutis. Terræ filij qui dicantur: item cœli, aut Dei. Actiuos & voluptarios haberi tanquam exules, quia contemplantes iam sint in patria. De voluptate.

Caput VIII.

H EX hominum verò viuendi institutis factū est, vt prudentissimi triplex inter eos haberi genus cēsuerint. Esse quippe nonnullos, qui & dicantur, & sint omnino terræ filij, quæ maxima turba est. Alios verò cœli: alios autem & Dei

vocant filios Et poetica quidem fabulositas, Hesiodo principe, terra prognatos esse gigantes canit. Cui rei suggerit argumentum etiam nomen ipsum, quod ij demum terrena saperent, proni in pastum & Venerem, Deum porrò aut negligentes, aut etiam negantes, vnde natum, vt cum cælitibus bellasse dicantur, quod esse aliud non videtur, quàm naturę repugnare. At qui altiùs attollendum caput arbitrantur, & toto conatu vitæ cultum petunt, artium adminiculis fulti, & scientiarum amore flagrantes cęlestia penetrant, ac mentis sagacitate singula oberrant, intelligentia plurimùm viuentes, Hosce tradunt cælo natos patre, quoniam cælesti mente cęlestia modò sapiant & conquirant. Qui verò integritati vitæ, ac diuino tantum cultui mancipati terrena omnia, tum inutile, tum molestum arbitrantur onus, in intelligibilem sese mundum transcribentes, & in patriam dulcem (vt Plato inquit) confugientes, hosce putant Dei filios habendos, quæ vera demum & solida felicitas est. Nam actiuos voluptuosósque, tanquam exules habet Plotinus: ita tamen, vt actiuos facilius reuerti in patriam posse opinetur quàm voluptarios, etiam si non desint, qui eum à quo negligatur voluptas, ἔμψυχον putent νεκρόν, idest animatum mortuum. Porrò sicuti virtute, prudentia, viribus præcellentes Ioue prognatos prædicant poetæ, ita feritate ac immanitate conspicuos Neptuni filios credi volunt.

Felicitatem esse duplicem, naturalem, supernaturalémque. Quo calle hanc consequamur. Corporis descriptio grata.

Caput IX.

FElicitatem verò, quoniam huc prouecti sumus, finiunt eruditi, & meminit in Geneseos septiformi enarratione vndecunque doctissimus Picus, reditũ vniuscuiusque rei ad initia. Esse enim summũ bonũ felicitatem. Summũ autē bonum id esse, vt primo Moralium Aristoteles, enarratorésque testantur, quod omnia appetunt: quod autem omnia appetunt, id ipsum est quod omnium est principiũ. Proinde finis omniũ, quod omnium principiũ, Deus videlicet. Verũ duplici calle incedit felicitas: aut enim naturalis intelligitur, aut supernaturalis. Et naturalem quidē intelligunt, cuius res omnes sint compotes, quatenus bonitatis, quę summa est in deo, participes sunt, & operatio ex naturæ pręscripto tendit ad bonum. Nā ignem, vt exēplo res fiat illustrior, diuinæ bonitatis habere partem, ita coniectamus: etenim primo est, & vnũquodque, quod est, participatu Dei est, qui est ipsum esse. Quum ab igne promicat ignis, inibi fœcunditatis diuinæ simulacrum est, dum præscriptas sibi nō egreditur metas iustitiā exprimit, dum prodest, exuberantiā in Deo benignitatis effingit. Ignis propterea dici felix potest, quatenus hæc præstat, quatenúsque in eum cadere felicitas potest. Cuius, vt perfectius quodque est, ita etiā capacius. Ideóque maximè omniũ capax homo, quia etiā perfectissimus. Hæc est celebrata veteribus felicitas, quam Aristoteles sanxit in optima versari operatione. Nam M. Tullius felicitatem esse ait, fortunā consiliorũ bonorũ adiutricē, quibus qui non vtatur, felix nullo pacto esse possit. Voluptatem, inquit septimo Ethicorum Philosophus, felicitati adnectunt, nec id citra rationem, nulla nanque operatio perfecta est, si prępediatur, sed actus est perfectus felicitas: quamobrem bonis qua quidem corporis, quáque externis, quin & ipsa indiget fortuna, vt non ingerat se obex aliquis. Qui verò astruunt, eum qui rota torqueatur, & magnis conflictetur malis, felicem esse, sit modò bonus, nil profectò dicunt aut sua sponte, aut inuiti. Quod si est, non homo tantum est ad felicitatem natus, quod ipsi tamen astruere velle videntur: nā vnumquodque itidem felix est, aliquo modo, cuius finis est ex de-

A stinata ratione. Sed dicam amplius, Cætera non ferè naturæ suæ modulum transiliunt, nec limites egrediuntur obiectos: at homo nunquam non ab se ipso recedit longius, & sui oblitus aliud quiduis amplius agit, quàm hominē. Quo nomine colligitur omnium infelicissimus. Quamobrem adumbrata felicitas hęc est, non solida, nec suis nixa radicibus, quia non in ipso est Deo, sed in nobis, cæterísque. Proinde vera illa demum felicitas, quā supernaturalem dicimus, qua ad diuini vultus contemplationem surrigimur allici-
B múrque. Sic enim verus ad principium reditus comparatur, & cum eodem vnio, è quo defluximus. Ad quem si perrexerimus, haud sanè quis facilè retraxerit, nec tanquam Peliā, vt M. Tullius inquit, recoxerit. Hæc verò est angelicę humanæque naturæ communis felicitas: hanc bruta nec attingunt, nec affectant: hanc vt consequamur, non nostra vi continget: necessarius est diuinus ille radius, quem gratiam diuinę bonitatis nuncupamus & credimus. Hæc nos attollat oportet, surrigat, illustret: aliàs fallimur: est enim sal-
C uatoris præpotentis oraculũ, Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Trahemur autem, si Mercurium ita exclamantem audierimus, O viri terrigenæ, qui vos ipsos ebrietati & somno & ignorantiæ mācipastis, sobrij viuite, abstinete à ventris luxu. Qui irrationali somno permulcti estis, cur pręcipites in mortē ruitis, quũ haudquaquam desit immortalitatis consequendæ facultas? Reuocate iam vosmet, qui laboratis inopia, ignorantiæ tenebris obuoluti, demigrate ab obscuro lumine, asciscite immortalitatem, corru-
D ptionem fugite. Cæterum alibi quoque apud eundem Mercurium euangelicam subnotauimus sententiam: Nisi (inquit) ô fili, tuum corpus oderis, te ipsum amare non potes, quàm primum verò non te, sed Deũ ipsum dilexeris, mentem protinus consequeris. Hanc denique nactus, e uestigio scientiam comparabis. Impossibile verò est, vtrisque simul intendere, mortalibus & diuinis. In primis verò quam circunfers vestē, exuere oportet, indumentum inscitiæ, prauitatis fundamentum, corruptionis vinculum, velamen opa-
E cum, viuam mortem, sensiuum cadauer, sepulchrum circumuertile, domesticum denique furem: qui dum blanditur, odit: dum odit, inuidet: vmbraculum inimicum ad se ipsum raptans deorsum, ne fortè conspiciēs veritatis decorem, eius oderis prauitatem. Cæterùm, quia satis iam supérque naturæ admirationem, quod ad animalem attinet potestatem, quantum nostra paruitas tulit, videmur exsecuti, consentaneum equidem sum arbitratus, excellentiam eiusdem summatim in corporis constitutione pertingere, vt demum mi-
F raculi huius inter cuncta maximè miri æstimatio iusta impleatur, & desinat homo se ignorare, respectétque ad opificem suum, quo vt posset perfrui, ex bonitatis illius fonte exuberantissimo in lucem vitalem est emissus.

Humanis corporibus nil deesse ad perfectionem. An corpora nostra sint cælestibus nobiliora. De simia iucundum scitu. Corporis humani nuditatem non
G *esse probrosam, contra Plinij sententiam. Quid responderi possit præponentibus homini bruta. Cur infantia quadrupedibus nos similes faciat: cùrque virorum cadauera fluitent supina, fœminarum prona. Pumilionum ratio.*

Caput X.

ATque vt ab medicæ artis scientissimo primum initia ducamus: Corpora, Galenus inquit, sunt animarum instrumenta, quibus illæ necessaria exsequi valeant. Proinde vnicuique animantiũ suæ congrua naturæ ab optimo maximo Deo membrorum attributa diuersitas est. Quę itē ratio vnumquodque pręter hominē, armis instruxit accom-

accommodis propriísque ac genuinis. Hic verò quod inter omnia ratione polleat, ac intelligentia, organum habuit, cui reliqua vniuersa nequeant comparari. Datæ nanque manus sunt, quæ armorum omnium vicem implent, præstóque sunt mirabili diuinitatis prouidentia ad perficiendum, quicquid ratio dictarit. Sicuti nec anima ipsa demigrauit in corpus, vt omnibus ferè Platonicis exceptis, placuisse video, artis alicuius scientia imbuta, vt intelligentiæ ac cognitionis potestate cunctas perdiscere valeret. Quamobrem inanis est Plinij querela, & Plutarchi quoque de humanæ naturæ infirmitate atque inscitia. Quoniam homo res est, quam natura cæteris intentius curiosiúsque amplexatur, producítque veluti quiddam absolutius & perfectius quauis creatura, quę cęli ambitu contineatur. Adeo vt non defuerint, qui cælo item pręstantiorem opinarentur hominem, inclusa tamen intelligentia, pręsertim dum ex formula sua viuit. Quanquam non me fallit, sexto Moralium Aristotelem, & in iis quę ad regem Alexandrũ De mundo scribuntur, si modo non ementita est attitulatio cęlestia corpora homine nobiliora facere ac diuiniora, tum animæ ratione seu intelligentiæ, tum corporis, quando & propiora sint, & magis Dei virtute fruantur, gerántque vicem optimorum magistratuum ciuitatis aut principum, omnia motu suo agentium gubernantiúmque. Quod comprobat Auerrois quoque. Cæterùm corporis constitutio, ac membrorũ compactior distributio cuncta saltem excedit mixta, etiam animata. Tametsi non latet, animalium quorundam effigiem hominis expressiorem præferre imaginem: quod in simia conuisitur. Sed eam Galenus ridiculosam vocat hominis imitationem. Aliquando autem inuentionem ludentium puerorum ridicularíam, in cuius confabricatione iusta videtur fuisse natura, vt dicere assueuit Hippocrates, quæ ridiculam animam ridiculo circunuestiuit corpore. Propterea Thersitis turpitudinem expressurus graphicè Lycophron πιθηκόμορφον illum nuncupauit, idest simię consimilem, quam etiam Arimum Tyrrheni vocent. Tatianus verò orator est simiæ cognomentum indeptus, quod omnia ingeniosius imitando exprimeret. Nam quòd humani corporis nuditatem, veluti probrosam obiiciunt Plinius & Plutarchus: sciant auctores clarissimi, nos ita naturæ rerum etiamnum patrocinari posse, hominem nudo maximè omnium, & intecto inobsęptóq; nasci corpore, vnde & ὀλιγότειχον dicunt Græci, & μικρότειχον, idest paucis exiguísque contectum pilis, quoniam minimum in eo sit terreni recremẽti. Quæ ratio efficere quoque creditur, vt vngues item minimos proportione sit sortitus. Propterea rectius Aristoteles, vir in omni scientia summus: Qui autẽ, inquit, hominẽ non bene, sed deterrimè omnium animalium constare aiunt, nudũ enim improtectum atque inermem creatum referunt, non rectè ij sentiunt. Cætera enim animalia vnũ auxilium habent: idque nullo pacto valent permutare, sed quasi calceata semper dormire, ac omnia agere, nec vestitum vnquam deponere pleniorem. At homini multa habere præsultui auxilia licet, atque subinde mutare. Quid quod Auicenna doctrina tertia fen primæ primi, Humani corporis constitutionem, quã Gręci vocant κρᾶσιν, nos etiã temperaturã, temperationem, fermentationem quoque, semilatini complexionem dicunt, esse scribit, temperatiorem, quàm vel sit vsquam, vel possit esse omnino, addita etiamnum virtutum dispositione congrua, quibus agat, patiatúrque. Quando contribuit Deus cuique animanti, & membro pro dignitate, quod actiones innatas adiuuet, quantum patitur ratio, & naturę decor. Adde, quod ab Auicennæ doctissimo interprete traditũ, adnotauimus: Si obdurruisset, inquit, homo vt lapis, ore quidẽ esset insignis: sed nec loqui omnino posset, neque item oculis vti: proinde simulacrũ foret verius mutum, quàm homo: siquidem sensus quilibet, & voluntarius motus orga-

A num molle requirunt, ac lentum. Queruntur, Seneca inquit, diuinorum munerũ iniqui ęstimatores, & professi quoque sapientiam, quod non mole corporis æquemus elephantes, velocitate ceruos, leuitate aues. Vix sibi quidam temperant, quin eousque impudentiæ proueh ntur, vt naturam oderint, quod infra deos simus. At quanto satius est, ad contemplationem tot tantorumque beneficiorum reuocare mentem, & agere gratias, quod nos in hoc pulcherrimo domicilio B voluerit parens Deus secula sortiri, quod terrenis præfecerit. Quicquid negatum nobis est, dari non potuit. Quantò valentiora animalia sub iugum mittimus? quanto velociora assequimur? Quàm nil est mortale non sub ictu nostro positum? Tot virtutes accepimus, tot artes: animum denique syderibus velociorem. Circumeas licet cuncta, nihil inuenies quod esse malis. Porrò vt scientissimè in Moralibus Plutarchus colligit, equi celeritas in nostra cedit emolumenta, canum pugnacitas hominem tuetur, piscium, suum, id C genus cæterorum alimur corpulentia. Elephas terribilis est ille quidem & vastus corpore, sed adeò nobis obnoxius, vt tantam molem in ludicra verterimus, & spectacula panegyrica, quando saltationes condiscit, & adorantium modo genua submittere atque etiã porrigere coronas. Quin id accepimus quoque, neutiquam silentio inuoluendum: elephantũ literarum Græcarum ductus perdidicisse, & ne quid admirationi desit, etiam perscribere solitum. Nam & D equum ita edoctum, in Traiano scribit Dion, vt regẽ adoraret. Quamobrem, si cui hoc nomine vilior est, ac putet hominis status, sic fermè responderi posse video. Non inest quidem nobis leonis robur, non leporum pernicitas, non aquilæ visus, non piscium in natando agilitas, non taurorum impetus, non canum sagacitas: verum inest prudentia, inest ratio, inest diuinior mens, qua vnicuique istorum dominamur ad satietatem, vertimus ad delicias, excarnificamus, & vtcunque libuerit, versamus, seu patinarium velis, seu assum malis, vt Plautino vtamur ioco. Adiice, quòd E societas innata homini aduersus violentissima quęq; nos communiit validissimè, & in alienæ naturę transmisit imperium, ac dominari etiam mari iussit. Conqueritur quidem Plinius, primam roboris spem, primúmque tẽporis munus quadrupedi similes nos facere. At efficit hoc naturæ potentia, quippe superiora corporum ea ætate inferioribus, alioqui teneritudine insigni præmollibus, tum magnitudine, tum pondere præstant plurimùm. Quæ ratio efficit necessario, vt F manibus pedum vice vtatur infans, qui mox robur indeptus surrigit corpus, & hominis proprium agnoscit statum: donec senio arescentibus supernis incuruetur plerunque, infernis crassescentibus, in muliere præsertim. Scribit idem Plinius, Virorum cadauera fluitare supina, fœminarũ prona, velut pudori earum parcente natura. Verùm & hoc naturali prouenit ratione, quando mulierum antica posticis longè pernoscuntur ponderosiora vteri respectu, & mammarum, quod in homine contrà fit omnino. Quæri hac parte G & illud potest, Vndénam fiat, quod vniuersim inter animantia iustæ magnitudinis quibusdam adsint corpora, nonnullis verò citra. Cæterùm ab physiologiæ studiosis ratio ferè promi duplex assueuit: alteram ex loci promunt angustia, de alimenti inopia reliquam. Sed enim pumiliones arctior locus concinnat: latitudo nanque illis & profunditas lacessita visitur haudquaquam. Verùm parietibus euadunt breuiores multo. veluti rectis lineis in aduncas reflexis, cuiusmodi agnoscimus ferè tabernulis quæ insunt picturas, breues vtique, at latas tamen, profundásque. Verùm qui- H bus alimenta suppeditarint parcius, his fermè prætenuia ac prorsum puerilia constant membra. Pumiliones aliàs & pumilos dici comperias: quanquam enerues quoque, ac molliculi nuncupentur pumilli. Quod Placiades scribit. De arboribus item pumilionem dici, Plinio credimus: quem horoscopo in tertia scor-

pij parte constituto, nasci, Iulius Firmicus auctor est.

Cur sit erectæ statura homo. Cur plantæ contrario nobis modo se habeant. Piscis qui dicitur cæli inspector.

Caput XI.

QVid verò sibi vult surrecta hæc corporis figura? an non id ostẽtat bonum, & subinde ingerit ingratis, cui cætera in brutis nequeant comparari? Equidem sic arbitror, inde commoneri omnes, Non esse hic nos, vt incolas & habitatores, sed quasi spectatores superarum rerũ atque cælestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet Propterea Mercurius inquit, generatio hominum ad diuinorum est operum cognitionem, testimoniúmque naturæ, ad imperandúmque omnibus, quæ cælo teguntur, ad cælestium discursum suspiciendum, ad potestatem Dei & naturę progressus: vt denique iis ipsis quæ in vita suspexeris, mox felicissimè hinc emigrans perfruaris, cęli transmittens limites in diuinæ maiestatis perpensione, sicuti nostræ religionis placitis, & Platonicorum sancitur. Et erectæ quidem figuræ ratio euidens hæc, quę finem nobis præscribit. Additur & humanę formę ratio consimilis animę cæli in recessu ab contrarietate omni: ipsa quippe producta est in vmbra intelligẽtię, sicuti Isaac dicere cõsueuerat. Proinde dicitur homo collimitiũ, & orizon corporeorum & incorporeorũ: cuius superna sunt superna simpliciter, scilicet vniuersi. Quæ verò ipsum hoc efficit ratio, in calore est, ac spiritu, quibus inter cuncta animantia fœcundior homo est, propriæ molis respectu, circa præcordia in primis, & spiritalia membra. Quo fit, vt erigatur corpus propulsione spiritus & sanguinis ad superna. Facit ad id & elementorũ nexus, quibus humanum corpus est compactum, quando æquabili maximè pondere ad eius coiere compagem. Quamobrem libro De partibus quarto Aristoteles: Solus, inquit, animalium omnium homo erectus est, quoniam eius natura atque substantia diuina est. Officium autem diuini est intelligere atque sapere, quod non facilè esset, si vasta corporis moles assideret: pondus enim tardiorem reddit mentem & sensum communem. Propterea concretione ac pondere grauiore opprimente, corpora vergere in terram necesse est. Accedit iis & diui Thomæ auctoritas in libelli expositione qui est De iuuentute & senectute, qui assignaturus ex mente Aristotelis rationem, cur plantę contrario nobis modo se habeant: Est, inquit, erectus homo duabus ex causis, simul quia est animalium perfectissimus, accedítque plurimum ad cęli æqualitatem, simul quia proportione corporis calidior est aliis omnibus. Calidi verò proprium est in arrectum tollere. Animalia reliqua medio se habent modo, quoniam minus ad cęli ęqualitatem accedunt, minúsque habent caloris exigentis. In plantis autem res omnino cõtraria est, quia immobiles sunt, superiórque in illis portio est, vnde alimẽtum recipiunt: id verò in radicibus contingere, manifestum est. Proinde Aristotelem dicere, illas habere oris proportionem. Plantę item imperfectissimę sunt, minúsque genuini etiam num obtinent caloris, quàm bruta, nihílque quodammodo ad cęli æqualitatẽ accedunt. Ideóque quod in illis supremum est, in vniuerso imum agnoscitur. Porrò ne quid per incuriam transiliamus, auctor Galenus est: sic nos promptius & commodius multo manuũ vti ministerio. Quicquid enim contrectamus, vel stantes id agimus, aut omnino sedentes, prorsum verò nil proni, vel supini: siquidem positum huiusmodi ferè artes nescire. Quod verò de cęli suspectione protulimus, multo excipit risu Galenus idẽ: quando procerioris colli auitia longè id facilius valeant implere. Esse quoque piscem ait, ab re cęli inspectorem nuncupatum, quod vel inuitus suspiciat

A perpetuo. Addit, qui ista tradant, non videri Platonẽ intellexisse, à quo proditum sit, suspectari à nobis, nõ vbi quis caput reclinet oscitans, sed cum mente cælestium corporum, cęlitúmque naturam attingat.

Quàm multa sint in corpore humano admiratione digna. Quæ sit in corporibus pulchritudo. De humoribus quatuor humani corporis. Quid ita functos fato dicamus Alibantas. Segniciei in motu ratio: B *item animositatis, & contentiosæ naturæ. Idiosincrasia quid. Medicina vera cur diis attributa. Cur ingeniosi aliqui, aut obliuiosi. Cur tristes, aut hilares. Item de sanguine, ac bile atra. Plinij locus restituitur libro secundo. Cacochymia, & Plethora quo differant. Ichores quid, & Enhæmum. Cur sanguis dicatur ἔαρ. Lac quid.*

Caput XII.

IN corporis verò humani fabrica ingerunt se plurima singulari digna admiratione, quæ singillatim ac curiosè contentéque si quis exsequi curet, vix reperietur finis vllus. Siquidem quæ communia nobis sunt cum brutis, tanto exquisitiorem in corpore humano rationem habent, vt impius omnino censeatur, qui artificis eminentissimam sapientiam iniqua perpenderit lance. Nec dispicio nunc quo ingenio, qua rerum insigni opportunitate corpora nostra sint ossibus solida- D ta, peruincta neruorum vi, ad omnem motum aptissima, siue procurras, siue retroagi aut circumagi opus sit, non minore ascendendi, vel etiam arrependi occasione, vtcunque omnino libuerit, & quidem nullo ferę conatu, vt eos taceam qui agilitate incredibili per circulos corpora immittunt, & vitilium modo tam variè inflectuntur, vt ne ceræ quidem sequacior videatur natura. Illa verò cuiusmodi laus est, in humana facie, vultúque tantam agnosci diuersitatem, vt inter tot millia hominum indiscretas effigies reperire non E sit, aut rarissimè admodum sese occasio ostentet, nec ab miraculo res absit? Quod solertissimũ artificis ingenium in paucissimis prorsum assecutũ fuerit. Quid illa loquendi varietas? quæ quamuis initio terra vniuersa esset labij vnius, eò increuit, vt mirari satis non sit, quũ præsertim dissoni oris quispiam non ferè cẽseatur hominis vice, inde etiam nato prouerbio, Obsurdescere hominem in aliena lingua. Iã verò corporum pulchritudo quàm apposita, quámque vsui omni accommoda? Nec eam nunc intelligo, quæ ex colorũ F lineariúmque concinnitate consurgit, quanquam nec istam frustra desyderaris. Sed hanc prudentes tum effictam, tum notham rentur pulchritudinem. Siquidẽ alia ἀνδραποκάπηλος, siue mango corpora laudabit, alia Hippocrates. Ille enim peregrinis nugis, & artificio omni venustatem, vt Galenus docuit, adsciscit: hic veram adiudicabit pulchritudinem, quæ optima constet corporis constitutione, quam ex actu pernoscimus, sicuti De vtilitate partium secundo, comprobat Galenus idem. Hanc verò in membris extimis G præcipuè attendunt peritiores, quando intimis, quia latitent, non vtique pulchritudinem, sed vtilitatẽ attributam incredibilem volunt. Est verò constitutio optima, quæ omnes habet particulas, quæque ex iis profluunt, emolumenta ad actus organorum peraccõmoda. Corpus huiusmodi bene habitum euphoron Gręci vocant, idest εὔφορον. Illud verò in corporis humani compage cuiusnam modi esse creditur, quod arte mirabili, vt mundus, ita etiam homo quatuor constare videtur elementis, vti decimo Simplicis medici- H næ auctor Galenus est, sanguine, pituita, & vtraque bile tam atra quàm flaua? nam sanguis aeri assimulatur, pituita aquæ, flaua bilis igni, terræ verò quæ atra dicitur bilis. Siquidem horum singula elementorum habent qualitates, vt πτεραφάρμακοι quoddam possis

possis dicere, ac veluti moretum: nec tamen omnino modo eodem, hoc est non per minutissimarum partium appositionem, sed per transmutationem & vnitatem ita concreta generantur corpora, vt separari nisi ab eo, cuius iussu coiere nequeant. Quoniam verò calens humectatio vitam prorsus continet, frigida autem arefactio mortem, hinc factum vt vita functos dicamus alibantas, ceu sint ἄνευ λιβάδος, id est citra humoris portiunculam. Sed illud grauius multo, quibus frigidior succus in ventre, aut in toto corporis habitu collectus est, hos ad motum esse segniores, compertum est. Sic & qui plethorici vocantur, qui æquabiliter se habentibus succis abundant nimium, & quos recens afflixit frigus. At illi impensius etiam qui natura frigidiore sint. Iam his longè insignius, si frigiditati humor accesserit. Quis verò temperatura præsto calidior fuerit, hi prorsum & sunt animosi, & certaminis cupidiores, adque actionem prompti nimio plus. Nec illud prætereundum, dici plerisque medicorum idiosyncrasiam priuatam vniuscuiusque têperaturam corporis, quam assequi coniectatione vel perfectum medicum exactius, rentur impossibile: quo nomine, Galenus inquit, veram medendi scientiam Aesculapio attribuunt, ac Apollini. Gustu porrò sanguis dulcis, pituita salsa, flaua bilis amara, atra verò acuta. Fons sanguinis est cor. Ex sanguine spiritus. Sed per cordis partem dextram manat sanguis, per sinistram promicat spiritus. Flaua bilis ex iecore, atra ex splene, pituita ex cerebro. Est verò sanguis calidus & humidus, pituita frigida & humida, flaua bilis, calida simul & arida, atra denique arescit cum frigiditate. Ex iis verò quatuor noscuntur corporum constitutiones: verùm ante has intelligit medicorum schola, quam temperatam vocant, sicuti Constitutionum secundo prodit Galenus, & quarto Colliget Auerrois, vt de Auicenna interim taceam, secunda primi, doctrina tertia. Quod autem hominum alij sint hilares, tristes alij: causa, vt inquit Hippocrates, in elementis est. Nam qui defecatissimi sunt sanguinis, ridibundi ferè sunt, visu, corporéque floridi, & quandoque coloris venusti. Homerus quoque de caloris copia risum profluere, inibi videtur indicare, vbi γέλωτα ἄσβεστον, idest inextinguibilem dicit risum. Quin & grammaticis suboluisse videtur, à quibus γέλως deduci trahitur ab εἵλη, quæ vox caliditatem nobis indicat. In quibus verò flaua exuberat bilis, agiles hi, leues mente, ingenij celeris & iracundi. Qui atra bile abundant, inertes sunt, pusillanimes, timidi. At pituitosi, segnes & frigidi. Ex pituitæ dulcis affluētia somni copiam profluere, coniectant medicorum scholæ, velut ex acetosis famem, ex salsis sitim, ex crudis sitis interpellationem. Homini autem meminisse & sapere ex temperamento aduenit cerebri, nempe cum medio modo habet, vt neque calidum, neque frigidum sit. Nam obliuio ex frigido gignitur cerebro magis quàm ratione alia. Ideo morbus quod deliriū nuncupatur, à febribus gigni traditur exurentibus: sicuti redundante humore frigido in cerebro, enascitur lethargus. Hinc commoneor, vt Plinij locum, nemini hactenus animaduersum, quod sciam, ad libram exactius reuocem libro secundo capite septuagesimo octauo, vbi legitur modo, Truces verò ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. Reponendū autem sic, Truces verò ex cæli rigore. vt hic dispungas, sicq; inferas deinum, has & illas mobilitate hebetes: vt glacialem mundi partem incolentes, ac æstu torrida, ingenio esse præpingui, percipiamus. Id quod liquidò comprobant sequentia: quippe mediis terrarum spatiis molles enitescunt ritus, sensus est purus, ingenia fœcunda, totiúsque naturæ capacia. Quæ autem de affectionibus humorum quatuor adnotauimus. Scire oportet, non videri ea omnino perpetua: est enim vbi sub virginea, & miti facie, barbara, atrox & ferina prorsum lateat immanitas. Sub aspernabili verò, & cruenta minante vultu latet quandoque amabilis &

A exosculanda clementia. Quibus verò venusta frons & ridibunda, renidénsque, æstuant sæpe mœroribus, ac sibi ipsis putent. Iam quosdam inuenias ita lugubres aspectu & inferio vultu & fronte obducta, instar victi Marsyæ, vt Saturni mancipia planè videantur. At quum attentaris, bone Deus, quàm sereno sunt animo, quàm facetoso, quanta comitate risu omnia resoluunt. Inter humores verò sanguis longè præstantior censetur, siquidem est spirituum materia, quibus

B maximè stat vita, & virtutis vegetatricis operatio, atq; itē animalis. Deinde, quia ad vitæ principia accedit amplius, quum sit attemperati caloris, humectiq;: præterea alit efficacius, instaurátque quod intercidit, proinde naturæ thesaurus habetur: &, vt Plato inquit, carnium, & vniuersi corporis pabulum, quo pereunte, confestim insequatur mors. Bilem atram, seu μελαγχολίαν veluti sordes intelligunt feculentas, dissitas plurimum ab vitæ principiis, lætitiæ hostes ac liberalitatis, senio & morti velut cognatione iunctas.

C Ex medica illud est doctrina, si ex æquilibrio augescat chymi, affectionem innasci, quam πλῆθος dicunt, ac πληθώρην. Vbi verò bile flaua, aut nigra vel phlegmate aut humoribus, quos ὀῤῥώδεις vocant, offertum visatur corpus, cacochymiam nuncupant, non Plethorā: humorem pituitosum, ac frigidum Praxagoras vitreum nominabat. Diocles monebat, Maio mense augescere in hominibus pituitam, & ἰχῶρας dulces: æstate verò flauam bilem, & amaros ἰχῶρας, eo vtique vocabulo sanguini humores innuens permixtos. Sci-

D re tamen licet, Ichoras Græcis quandoque pro humoribus in corpore seu corruptis, seu integris accipi. Lego apud eruditos, quod equidem relatu dignum censui: pituitæ speciem ingenerari quandam gypso aqua macerato persimilem, sed membrorum nodis præcipuè, vbi decoquentis vi caloris sæpe fiat perinde ac gypseus lapis, mirabili etiam mulieris exemplo, quam diu molestum vexarat onus sphondylorum ac renum. Ea cum scabendo, pruritu titillante, cutem lancinasset, lapilli exciderunt numero decem & octo,

E magnitudine quanta in tesseris visitur, colore planè gypseo. Cæterùm ex quo cœpimus & miraculum ex sanguine subtexamus alterum. Vnde enim fiat, vt in vulneris auctorem, si superueniat intra horas plus minus septem, prosilire pernoscatur? Nempe qui vulneratur at perimitur, in assilientem dolenter conuertitur, cogitatio vltionem expetit auidè, ad id repentè inardescit bilis, à qua mox succenditur sanguis, raptímque tota vi sese ad vulnus proripit, tum fomenti causa, tum vindictæ. Condolant spiritus insimul, qui

F insita leuitate mox auctorem circumsiliunt, cuius calore perseuerant, persistúntque aliquandiu. Quo tempore, si vulnus inspiciat is cominus, promitur in eundem sanguis, tum calore necdum extincto, tum quod nec agitatio quieuit interior, simul quia vel prius in illum sese concitarat. Porrò quoniam spiritus suos repetit sanguis, suúmque prolicit unt sanguinem spiritus. Sunt ex theologis, qui in Deum refundant euentus causam, vt horridius fiat peccatum, ac detestabilius. Illud auctarij fuerit loco, inter medicamenta esse,

G quod vocetur enhæmō: quod vt ex Hippocrate quarto Therapeutices inquit Galenus, κωλύει, διαπνεῖν, καὶ ἀναξηραίνει. Nam & primo Problematum Aristoteles, supprimi ab eo sanguinem scribit, ac materiæ inutilis confluuium reprimere. Ita enim effici, vt vulnus simul & inflammatione careat, & vnitati sit opportunum. Porrò, quæ cruentis iniicienda censemus, acria ex parte magna sunt, quo acerbitate sua astringere queant. Denique medicamentis constant non pinguibus: ideóque Alipene nuncupantur. Cæterū & vl-

H cus enhæmum dici Galeno quandoque obseruauimus, tanquam cruentum intelligas, καὶ πρόσφατον. Nec illud præteriero, in Alexipharmacis Nicandri sanguinē dici εἶαρ, quoniam verè plurimum exundet. Certè eariten sunt qui hematiten dicant lapidem. Lac, vt physici produnt nonnulli, sanguinis spuma est,

quo nomine, inquit Varro, nutricem oportet esse adolescentem, annis enim vt sanguis deterior, sic lac.

Spiritum plura significare. Branchus quid. De animali spiritu, vitali, naturali. Ingeniorum diuersitas vnde sit.

Caput XIII.

SPIRITVM, siue πνεῦμα modis dici pluribus, non grãmaticis modò notum, sed & medicis: vno enim modo de anhelitu pronuntiatur, vt apud Hippocratẽ, Galeno teste, Prognosticorũ prima: Spiritus si frequens sit, dolorem & succensionẽ significat in his quæ sunt super diaphragma. Et apud Quintilianum libro vndecimo: Est interim, inquit, & longus & plenus & clarus satis spiritus, non tamen firmæ intentionis: ideóque tremulus, vt corpora, quę aspectu integra neruis parum sustinentur, id Gręci βράγχον vocant. Alio item modo ventũ indicat, deinde & substantiã incorporeã, rationalẽ. Nã sic angeli vel intelligentiæ, & anima, spiritus ab theologis nuncupari solent. Postremò autem est spiritus substantia subtilis, aerea, dilucida, ex tenuissima quaque sanguinis parte producta, vt deferatur virtus à pręcipuis mẽbris ad reliqua, quo proprios valeant actus exercere. Spiritus hic ad sanguinem ita se habet, vt ad ignem scintilla. Galenus libro De virtutibus nostrũ corpus dispensantibus, duo tantum facit spirituũ genera, vitalem, & animalẽ. At Therapeutices duodecimo, naturalem etiam addit: ita verò vt ambigens de eo verba faciat, & per conditionem. Auerrois secundo Colliget (vt barbaro, sed scholis tamẽ pertrito vtamur titulo) duos facit spiritus, in corde vitalem, at animalẽ in cerebro. Sed primo Canticæ addit etiamnum ipse naturalẽ, quem ex vapore gigni interpretatur depurato detersóque. Cuius sedẽ, inquit, statuit Galenus hepar, vnde transmittatur in corpus reliquum. Aristoteles autem cor, in quo deprehenditur manifesto. Præcipuum verò instrumentum quo vigent reliqua, est per neruos in cor & iecur descendens ex cerebro spiritus animalis. Vitalis autem spiritus ex corde profluens, multa est tenuitas quæ ad corporis membra inuehitur, per arterias, causa cognati, insitíque, ac vitalis caloris existens, & proinde etiam vitalis nominatur. Hic etiam per arterias sese attollens ad caput materia spiritus fit in cerebro, quodámque moderamine sese omnis sensus & imaginationis & memoriæ, appetitúsque & motus, necnon in ratione vtentibus opinationis & intelligentiæ instrumentum abundè suggerit. In primísque sese animæ offert, & quò illa intenderit, irrumpit: quamobrem etiam animale nuncupatur instrumentũ. Verum tamen iuxta eius temperiem variam varias ac diuersas anima quoque perficit actiones. Vnde & ingeniorum nascitur diuersitas, quod & in brutis animaduertimus. Quædam enim rationi propiora videntur, pro spiritus qui cerebrum occupauit qualitate. Quanquam & acutiora deprehenduntur ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum qui terras incolant eas, in quibus aer sit purus ac tenuis. Quin & quibus vescare cibis ad mentis aciem interesse plurimùm, coniectant.

Quid arteria, & quid vena: origo vtriusque. Vena an dicatur de arteria, contra Gellium. Hæmorrhagia quid: Anastomosis. Diapedesis. Parocheteusis. Antispasis. Ischæmon. Arteriæ tunica an coeat soluta. Colletica. Epuletica. Cirsos. Varices.

Cap XIIII.

QVONIAM verò sanguinis spiritúsque facta nobis mentio est, quibus implendo deplendóque vitã reficit natura, vel perdit, congruũ fuerit, hic potissimũ venarũ, quas dicunt sanguinis riuos, & arteriarũ, quas spiritus vocant semitas, rationẽ paucis attigisse primúmq; retũ ipsarum finitionem. Venã igitur sanguinis esse cõceptaculum dicunt, siue (vt medici nuncupant) vas, mixti confusíque cũ spiritu naturali, in quo sanguinis plus sit, spiritus autẽ minus. Arteriã esse volunt spiritus conceptaculũ naturalis mixti confusíque cũ sanguine: in quo spiritus sit plus, sanguinis minus. Id verò planè obseruatione dignũ ex Galeni doctrina, necnõ Cordubensis Moysi, Aphorismorum particula prima: eum qui sit in pulsantibus venis sanguinem videri esséque modi non magni ac pętenuem, ádque fumi naturam proximè accedentem. Rursum qui est in venis non pulsantibus, spiritum esse modicũ item ac omninò nebulosum. Venarũ exortum omnes ferè à capite atque cerebro deducunt, sed errore maximo, vt tertio De animaliũ historiis auctor Aristoteles est, qui earũ naturã deprehẽdit huiusmodi: duas videlicet intra pectus venas contineri, spinæ appositas: altera quarum maior sit, minor altera: sed maior, inquit, priorẽ partẽ adit, minor posteriorẽ: & maior dexterã potius sedem obtinet, minor sinistrã: quã aortam nonnulli vocant, eo quod neruosa eius pars conspici vel in mortuis potuit. Ambæ ex corde originem ducunt, transfigunt enim totæ cætera viscera, per quæ tendunt suam seruantes naturam. Deinde exsequitur Philosophus, qua ratione illarum vtraque in totum dispergatur corpus, ea transponere ac velut conuasare vniuersa, non fuit consilij, ne pragmatia nostra hæc de homine exeat in immensum. Qui curiosius ista perquirit, locum habet quem adeat. Auicenna item doctrina quinta fen primæ primi, Arterias esse corpora scribit sinuosa, in longum porrecta, neruosa, ex corde propagata: quibus insit motionis virtus per diastolen & sistolen, id est per disparationem & contractionem, vt inde cordis euentatio comparetur, & ab eo fumidus segregetur vapor, & membris corporis distributim infundatur spiritus. Venæ autem, inquit, arteriis quidem persimiles sunt, sed ab hepate manant ac quiescunt. Earum munia sunt, membris sanguinem insinuare. Scitu verò non indignum parte hac, ab Hippocrate, sicuti ab vetustioribus item aliis, duo genera vasorum, quibus contineatur sanguis, nuncupari venas, non vt ab iunioribus, alterum tantum, cui non insit pulsus. Id quod est secundo De morborum instertitiis ab Galeno confirmatum, & A. Gellij sententiam reuellit insigniter, sed & Quintilianus septimi libri fine, vim appellat sentiendi venarum pulsus. Plinius quoque libro item septimo, Venarum dicit formicantem percussum. Auicennæ eruditus interpres dubium videri scribit, profluántne ab hepate venæ, quum Aristotelis (inquit) sententia sit, venas & arterias à corde initia ducere. Galenus quarto De vtilitate partium, non pulsantes venas, tunicæ vnius ab hepate ortum habere scribit. Idem approbasse Auerrois videtur primo Colliget, capite De venis. Etiam si in libro De dispositionibus cordis, asserere non ambigat, Esse in corde cibalem vim, spiritus quoque & venarum ac neruorum propaginem. Ego verò Galeni doctrinæ censuerim inhærendũ, quã niti experimẽto scimus. Apuleius in libro De dogmate Platonis: Exaduersum, inquit, cordi venarum meatus oriuntur, per pulmonis spiracula viuacitatem transferentes, quam de corde susceperunt, & rursus ex illo loco diuisæ per membra in totum hominem inuehunt spiritum. Cœlen, id est concauam dici venam maximam, quæ ab corde initia ducat, auctor est Pollux. Illud adiecisse, puto, nil obfuerit, Hæmorrhagiam dici sanguinis fluorem, venis vel ruptis vel conuulneratis. Fit autem Hęmorrhagia, quæ anastomosis, id est ἀναστόμωσις nuncupatur, ex vasis, seu conceptaculi imbecillitate, & impetu copiosiore affluentis sanguinis ad eius os. At quæ dicitur διαπήδησις, hoc est diapedesis, tunica consit rarescente, ac sanguine attenuato. In hæmorrhagiis ex Hippocratis instituto auertitur sanguis aut paro-

cheteusi,

A cheteusi, aut antispasi. Et parocheteusin quidem intelligunt, vbi in propinqua corriuatur loca: antispasin verò quum in opposita: veluti ex supernis demanante sanguine per nares, fit αἰπαροχέτευσις: at per inferna, vti per sedem, αἰπισπασις. Sed & in occipitio, si per nares profluuium infestet. Hæc enim obiecta item accipimus. Ischæma denique, idest ἴσχαιμα, sunt, quæ sanguinis comprimunt fluorem, medicamina. Porrò & id obseruatione non indignum. A quibusdam traditum, Arteriæ tuniculam vnam esse duram adeò, & B χονδρώδη, vt omnino sit consolidationis nescia. Sic enim symphysin interpretamur: quippe mollia tantum corpora adglutinationem admittere. Nam lapidi non concrescit lapis. Experimento tamen se Galenus aduertisse prodit, coisse quandoque: ac arteriæ naturam esse vtique dysphyton, idest quæ coalescat difficulter, non esse tamen prorsum asymphyton, idest ab coalitu seiunctam. Quæ verò consolidant, symphytica dicuntur pharmaca: sicuti colletica, quæ adglutinant: epulotica, quæ cicatricem inducunt. Cirsos C dicunt veteres Græci, ac medici præcipuè, quum toto corpore amplius venæ dilatantur. Quum verò in cruribus, ixias vocant: nonnulli ex alia scriptorum decuria, varices vocant Latini.

Pulsus quid. Item de ratione pulsuum digna scitu. Qui sit formiculans percussus, & vermiculans. Plinius declaratur. Microsphycti qui intelligantur.

Cap. XV.

Iam verò vt veluti per gradus quosdam hominis nobilitatem attingamus D ratione corporis, cui non videtur diuinæ sapientiæ miranda benignitas, quæ summo studio peculiarius semper impertitur, quo à brutis insigniter sejungamur? Siquidem pulsuum ratio quàm mira est? quàm verè diuina? Qui in cacumine membrorum euidentes sunt morborum indices, in modulos certos legésque metricas per ætates citati, aut stabiles, aut tardi. In iis obseruatio crebri aut languidi ictus gu- E bernacula vitæ temperat. Quo quid parte hac præstantius? aut quid æquè necessarium? Pulsum verò, siue (vt Græci dicunt) σφυγμὸν, sic fermè finiunt, Vt esse intentionem motus dicant, & remissionem in corde, & in arteria naturalis, non arbitrarij. At veteres medici etiam sic: Pulsus est disparatio & contractio indiuisibilis arteriæ ac cordis, vel subsultio & palpitatio vel ebullitio venæ & arteriæ. Vnumquenque verò pulsum esse compositum, Auicenna scribit, ex motibus duobus. Quibus duplex itē accedat quies: F nam inter motus duos, & quidem contrarios, necesse est intercedat quies. Neque enim fieri potest, vt motui continuetur motus, quoniam vnicuique præscribitur meta ad quam tendat, quò vbi sit peruentum quiescat. Systoles verò seu contractionis motus, à plerisque medicorū haud percipitur. Tunc enim à manu recedit arteria, tactus verò non prouenit, nisi sensibile tangentem contingat. Galenus medicinę scientissimus, cuius Auicenna se fatetur interpretem, proinde scribit, Remissionem huiusmodi non obseruasse diu: G mox verò curiosius soliciti úsque intendentem adeptum nonnihil: denique ita progressum, vt pulsuum ianua sibi patesceret omnino. Sed cúrnam institutum, brachiorum arterias obseruare potissimum? Nempe, inquit Galenus idem in libro qui est ad pulsum Isagogicus, quia paratior est pars ea, atque item prolatu honestior. Accedit, eius loci pulsum esse vniformem maximè atque in necessitate perutilem. Nam & arterias eiusmodi patentiores nouimus, quia pars ea minimè sit corpulenta, nec abest ordinis rectitudo, qua H in eum locum à corde corriuatur arteria, nusquam ferè anfractibus sinuata. Adiuuat & propinquitas, præcipuè sinistri brachij, quo vberius se promit à corde virtus. Quia verò septimo Naturalis historiæ Plinius inter signa ingruentis mortis inæqualem formicantémque venarum percussum apposuit: Formicantem pulsum Galenus capite tertio libri De tactu pulsus, intelligit minutum, densum, ac summè debilem, qui velocitatis opinionem exhibeat, quum sit minimè velox. Rasis auctor & ipse fidei haud labefactatæ, nec dilutæ, decimo Almansoris, pulsui nuper æditi infantis esse similem tradit. Philaretus quærit, quo distet ab formicante vermiculans percussus: & hunc quidē putat quandoque conuerti demutaríque in melius, eius item amplius patere inæqualitatem. Formicantem verò virtute prorsum intermortua fieri, & interitum prænuntiare. Memorandum verò, Microsphyctos vocari quoque Græcis, quibus pusilli sunt venarum pulsus, longitudine altitudinéque ac latitudine minima, vti ab Galeno proditum est, surrecta arteria.

Quæ sunt partes in animalibus similares, & dissimilares: item de neruis. Quæ membra organica. Quoque ab iis differant, quæ animalium dicuntur partes.

Cap. XVI.

Animalium partes, inquit Aristoteles, aut incompositæ sunt, quæ scilicet in similes sibi partes diuiduntur, vt caro in carnes, & ob eam rem similares, idest homœomeræ dicuntur. Aut compositæ, quæ aptæ secari in partes dissimiles sint, non insimiles, vt manus non in manus secatur, aut facies in facies. Quapropter dissimilares, idest anhomœomeras nominamus. Eadem hæc Auicenna ex Aristotele mutuatus doctrina quinta fen primæ primi conscribit: sed addit, Dissimilares partes dici membra organica, quod sint animæ instrumenta ad complendum motus & actus. Nam & Therapeutices primo Galenus aliud esse μόριον, seu μέρος, & aliud organum premonstrans. Organum, inquit, ὀνομάζω μέρος ζώου, τελείας ἐνεργείας ἀπεργαστικόν, οἷον ὀφθαλμὸν ὄψεως. Qua sanè ratione oculus quidem animalis dicetur μόριον καὶ μέρος καὶ ὄργανον. At tunica ceratoides μόριον vtique, ac μέρος: organum autem minimè. Inter similaria principem locum habere ait Auicenna os, mox chartilaginem, postea neruos, qui sint corpora ex cerebro prodeuntia, seu ab nuca, alba, flexu mollia, & quæ non facilè interuellantur, ea maximè ratione nata, vt eorum adminiculo membra & sensus non sint expertia, nec motus. Sciendum verò hasce partes haberi ac dici simplices ex sensus tantum iudicio, quoniam & ipsæ ex elementis compactæ sunt: verum quia in compositis non se actu promunt elementa, nec pernoscitur portio vlla, cui non congruat appellatio totius & diffinitio eadem, simplicia nuncupantur & homogenea.

Ossium ratio. Cornei cur dicantur, quibus sunt ossa concreta. Quot in humano corpore. Interim quæ ossa dicuntur simenia, vel cynolopha: item sesamina, lambda, hyodea catagma, helcos, rhegma, spasma, apospasma, teredon, lygismos. Poros quid.

Cap. XVII.

Plato in libro De vniuersi natura humani corporis, explicans rationem: Os, inquit, Deus artifex ita concinnauit, terram atterens puram lenémque miscuit, madefecítque medulla, id postea in ignem iecit, mox in aquā mersit, rursus in ignem, iterum & in aquam: sicque transferens sæpius in vtrunque, tale reddidit, vt liquari à neutro posset. Quibus natura concreta sint ossa, quos rarenter vtique reperias, Cornei dicuntur, puto, quia cornui masculæ nulla insit medulla. Ossium verò di-

stinctio est apud medicos appositissima. Alia siquidē A basis vicem præstant, quoniam illis innitatur corpus, quo in genere sint sphondyli dorsi: propterea inquit Aristoteles, Initium in omnibus, quæ ossibus constāt, spina est, quæ compacta ex vertebris à capite ad coxas porrigitur. Alia verò clypei modum habent ad tutandum, sicuti os cranei, quo tanquam sphæra ossea, vt Plato inquit, quasi tornata cerebrum est circūseptum. Alia item armorum loco sunt, quibus præpe dientia protelentur, vt quæ trito medicis vocabulo excuruitatis natura, vt ipsi interpretantur, Simenia B nuncupantur à Græcis κυνόλοφα dicta, idest canina prominentia. Hæc verò super dorsi sphondylos locū habent. Alia sunt quibus iūcturarum siue compagum expletur inanitas: quæ, quod minutula sunt, vocant sesamina, vt scribit Albertus, inter ossa digitorum reperta potissimum, vt in genu patella. Aliorum ratio est ad partium interpensionem, sicuti os quod ab literæ figura dicitur lambda, abs quo gutturis ac linguæ musculi propendent. Id ab Galeno etiam vocatur hyodeum. Qui sic omnino distinguit, vt ossium C alia motui subseruiant, quæ articulos vocant: alia motu careant, συναρθρώσιν dicunt, idest articularem concretionem. Cuius forma triplex: aut enim sutura est, vt in capite: aut velut claui, vt dentes: aut symphysis, qua ossa cohærent, velut insitio. Illud item obseruatione dignum: Ossa in homine comperiri numero exactissimo, & in summa (vt dicitur) summarum, ducenta quadraginta octo: sicuti in digitos misere diligentia præsigni Hippocrates, Galenus, Rasis, Auicena, & Auerrois quoque. Quanquam hosce, iis mox D singillatim recensendis, nōnihil diffidere animaduerterim. Albertus ducenta facit & septuaginta sex. In capite connumerantur nouem & quinquaginta: in thorace sexaginta septem: cui supputationi accedat quod in corde os reperitur: etiam si ab vniuerso id numero secludat Auerrois primo Colliget. Id verò Aristotele tradente, vnam habet rationem, vt basis sit ac fundamentum motus cordis. Nec id in omnibus reperis, sed in equis modo & bobus, certo genere, vt idē arbitratur. Albertus id se vidisse tradit in ceruis & E in homine quoque, & in multis præterea animalibus. Brachiis manibúsq; duo ascribuntur & sexaginta, pedibus sexaginta. Omento integi ossa omnia, dilucet: nam exempto eo, syderatio consequitur manifesta, & sensus amotio. Sciendum ex Therapeutices tertio, In osse id esse catagma, quod in carne helcos, idest vlcus. Vtrobiq; enim esse συνεχείας λύσιν, idest continuitatis ac seriei interpellationem. Quam item rationem in corpulentis ex illato ictu habet τραῦμα. Citra plagam verò rhegma, idest ῥῆγμα. Nam in neruosis planè spasma est. F Eiusdē porrò generis censetur & apospasma, sed in nodis, ac coniunctionibus. Fracturam consequitur sæpe, quam dicunt ἐκχύμωσιν. Obtingit verò frequenter per vasorum ἀναστόμωσιν, & eam quæ vocatur διαπήδησις, continuitatis interpellatio & ipsa. Catagmaticas denique leges dici, obseruauimus: sicuti ligaturas item catagmaticas. Teredon apud Græcos, perforationem indicat. Sed in nomine, litera e abundare videtur: nam ab tremate, idest foramine inflectitur, veluti tredon quædam, idest foratio, existēs, G quæ ab acutis humoribus fiat exedentibus. Lygysmon vocant Græci, vbi franguntur in cruribus aut brachiis ossa. Denique fracta ossa non per vnitionem cohærere, tradunt nonnulli, sed per callum eum quē Græci poron dicuntur, seu glutino iungi.

Chartilaginis natura quo ab ossibus differat. Chondros, chondracantha, medulla notiæa, spondylion, moschion, medulla lanæ, medulla auium.

Cap. XVIII.

H CHartilago ab osse diuersa est pluris minorísve ratione quum alioqui natura sit compar: siquidem præcisum os non succrescit amplius, nec chartilago conuulsa coit, restituitúrve. Ad flexum lectisternij vicem præstat, χόνδροι Græci vocant. Ex nerui ossisque natura conflatur, vt scribit Pollux, & tradit Galenus. χονδράκανθα dicuntur quæ spinam habent chartilagineam. Terrestrium, quæ animal gignunt, nec exanguia visuntur, chartilago foramine nullo cauatur, proinde etiam medullæ expers est. Aquatilium, quę σελάχη dicuntur, idest chartilaginata, per dorsum quod est ossium ἀνάλογον, chartilago humorem habet medullæ modo. In gressilibus, ex quibus progignitur animal, auriculas & nares, nonnullam habere chartilaginem scimus. Medullam scribit Galenus, eam dici germana significatione, ossibus quæ occlusa distinetur, minus propriè dorsalem quoque, notiæamque Græcis appellatā, reliqua duriorem sicciorémque. At quæ spondylis continetur, Polluci spondylionis censetur nomenclatura. Vituli medullam dici medicis moschiam, idem auctor est Galenus Simplicis medicinæ libro vndecimo: sed qui vocabulo item eodem cæparum vocant semina, quin & tenellas plantas: nam & Plinius lanæ medullas vocat, tenuissimam quanque in lanitio partem, sic & auium medullam nuncupabimus plumulam molliorem.

Neruorum ratio, & vnde oriantur nerui. An sentiendi organum sit caro. Anthrope quid: item epidermis, rhacodes, lacernosa cutis.

Cap. XIX.

IAm verò neruorum naturam si ad perpensionem reuoces, qualisnam inde consurget opificis admiratio? iis nodi corporum qui vocantur articuli, alibi interuentu, alibi ambitu, alibi transitu tanta animantium vtilitate, ac membrorum firmitate, & motus præstanti, & certa ligantur pernicitate, vt (adsit modo æquus rerum æstimator) fateri necesse sit, eam fuisse diuinæ sapientiæ in hac fabrica curam, vt singulis tantum eius attribueret bonitas, quantum emolumenti ac decoris ratio patiebatur. Ex qua alios videmus teretes, nonnullos item latos, vt in vnoquoque poscere figuratio videbatur. Neruorum naturam Plato scribit, ex osse ac carne non fermentata esse à Deo contemperatam, & flauo infectam calore: indéque neruos carne quidem tensiores factos aridioresque, ossibus autem agiliores & molliores, quibus idem medullas & ossa peruinxerit, omniáque carnibus operuerit. Neruos porrò in corde habere ortum, Aristotelis sententia est, quoniam id neruulos suo ampliore ventriculo contineat, & vena, quam aortam dicunt, neruosa sit. Albēti glutinosóque humore neruos & nasci & ali, idem affirmat auctor, cuiusmodi etiam humorem mucori assimilem eis circuniectum conuisimus. Auicenna primo Canonis, vt medicus & Galeni interpres, neruos ab cerebro & nuca produci scribit. Libro tamen De animalibus tertio, hærendum Aristoteli est opinatus. Galenus locis aliquot sententiam priorem fouet: quem adiuuat Auerrois primo Colliget, item Canticæ primo. vtra verò sit potior sententia, non cuiuslibet fuerit sancire: præsertim quum grauis auctor in Aphorismis Damascenus ita pronuntiarit, Vbi dissideant Aristoteles & Galenus, haud facilè internosci verum: at vbi Aristoteles ipse pugnantia scribat, quid agendum? Nam in libris De animalibus, non semel sentiendi organum carnem statuit, aut ἀνάλογον, non (vt medici, & nos suprà commonuimus) neruos. At secundo De anima: Caro non est, inquit, sensus instrumentum, sed medium potius, sicut aer & aqua sunt in videndi, audiendi, olfaciendi ratione media: nam sensibilia super sensile iacentia non mouent sensum: mouent autem super carnem posita. Auerrois assecla vbique ferè Aristotelis, & medicorum, vbi se ostentarit occasio, insectator acerrimus, Galenū hac parte

insequa

insequi maluit, Aristotele relicto, Quod ipsum & duodecimo De animalibus Auicena facit. Sed fortè carnem significauit lacertosam Aristoteles, cui tantum sensificæ inest potentiæ, quantum neruorum. Albertus vir doctior, quàm politior, neruos à cerebro diuidi tradit, dum ad pellem perueniunt cerebro obtentam, oriri autem à corde. Item alios dici sensuum vehicula, alios motuum. Hos quoque ab occipitio produci, ab anteriore parte illos. Hominis pellem Herodotus anthropen nuncupauit, idest ἀνθρωπὴν vel (vt in aliis) ἀνθρωπείην. At Galenus Epidermida B vocat, quę vlceri demum persanato inducitur, τὸ ἐπουλώσεως δεόμενον ἕλκος ἀπολώλεκε τελέως τὴν καλουμένην ἐπιδερμίδα, ex Therapeutices tertio. Sed alibi pellis superficiem intelligere eo nomine videtur. Est & in abscessibus cutis nuncupata rhacodes, puris virulentia insigniter attenuata, & τριβακοῖς, idest attritis linteis admodum assimilis. Lacernosam cutem Latinè appellant nonnulli, quia lacernæ instar rodatur. Aponeurosis neruea dicitur tenuitas. Amplius de epiderme de Galenus Simplicium pharmacorum libro vn- C decimo: Pediculorum, inquit, multitudo succrescit, in quibus copiosior fuerit cacochymia, & quidam velut cortex abscinditur à cute, dicitúrque epidermis, qua crassi viscosique continentur humores, vnde fit scabies, lepra, elephantia.

Carnis ratio ex Platonis doctrina. Carnis species duæ. Qui sint ines, & qui villi apud medicinæ peritos. Pulpa, in Plinio quid. Parenchymata, adenes, inion, inis, inulus, hinni. Sarcotica pharmaca, cephalica, cathæretica, hypersarcosis, eusarcon. D

Cap. XX.

CArnem scribit Plato, aduersus frigoris & caloris iniuriam ab opifice Deo tegumenti vice neruis ossibúsque superinductã, proinde inditum ei humorẽ caloris non immunem, vt æstate quidem roscida madidáque extrinsecus, corpori vniuerso domesticam exhibeat refrigerationem, hyeme verò rursum igne proprio glaciem extrinsecus illatam repellat moderatè. Quæ quum præclarus ille nostri corporis fictor esset meditatus, permixtione quadam ex aqua, igni, terráque contemperata, indito insuper acuto salsóque fermento, succi plenam ac mollem conflauit carnem. Huius verò species duas agnoscunt medicorum scholę: aut enim villosa caro est, vt quæ in musculis habetur: aut villis nuda prorsum, vt hepar. Villos intelligunt, quos vocant Græci ἶνας. Etiam si non me fugit, Plinium quandoque venas fibrásque conuertere, quod & Theodorus facit, non neruos. Cæterum tenuissima pars chartæ dicitur item ina. Et vbi Plinius idem, pulpam pro neruo accipiat, quam Theophrastus etiam vocarit ina. Quibusdam, inquit, pulpa sine venis mero stamine ac tenui constat. Villum medici describunt, corporis partẽ substantiæ tenacioris, solidam, gracilem oblongámq; filo persimilem, quæ motui subseruiat, & carni robur adiiciat. Villorum alios statuunt neruosos, venosos alios: & sint etiam quos arteriales vocãt aut panniculosos, vel qui vitilium fungantur vice. Omninóque diuersi euadant pro membrorũ ratione, in quibus cõperiuntur, aut à quibus propagantur. Quod Galenus comprobat Craseon secundo. Sed & Therapeutices decimo: In musculis (inquit) est modo caro, in aliis hanc præter paucos agnoscit nemo. Sed in hepate, renibus, splene, pulmone parenchymata vocant, idest παρεγχύματα. In intestinis verò & ventre ac stomacho vuluáque, est pars hæc innominata. Sed & quartodecimo, Visceribus, inquit, propria inest caro, quam plerique parenchyma vocant. Adenas esse Galenus finit, concretam in se durius carnem, conuolutámque. Astruit Auicenna, ex motibus nullum, nisi per villos fieri. Est, inquit Eustathius, ἴνιον in ca-

A pitis posteriore parte, quo concidente ad inferiora contractóque ad humeros, ἰνιῶσθαι dicitur, hoc est incuruari qui id patitur. Aliis esse inion videtur neruí cauitas, qui dicitur etiam τένων. Inis apud Græcos, etiam infans dicitur. Inulos accipiunt nonnulli ceruinos pullos. Hinnos autem & hinnulos cum flatili ac duplici consonante, ex asina conceptos mares equi seminio. Ex Gregorio illud præterire nequeo: Carnis sementinam trahere originem lac, caseum, oua. Quia verò carnem Græci sarca dicunt, inde pharmaca legimus sarcotica, inter quæ fit quod nuncupant cephalicum. Sunt verò hæc quibus internata caro vlcerum explet inanitatem. Sicuti quibus nimio plus excrescens exteritur, vocãt cathæretica. Nam vitium ipsum dicitur hypersarcosis, idest ὑπερσάρκωσις. Porrò sicut nec nimis gracilescens corpus laudem meretur, neque item obesius factum: sic habitudo media plausibilis præcipuè censetur: eam verò Græci εὔσαρκον nuncupant. Hypersarcomata porrò nomine alio hyperochas in vlceribus Græci vocant iidem.

Humanum corpus summa partium proportione constructum. Phyam quid vocent Græci. Rotundum & quadratum schema reperiri in corporibus nostris. Mensurarum indidem esse deprompta nomina: item denarium numerum. Quibus constet corpus. Retrimenta quot excernantur modis. Vlcerum superfluitates haberi generum duorum, ichora, & rhypos. Corpora peritomatica & plethorica.

Cap. XXI.

QVod operis initio præstaturum me, non essem ausus polliceri, vt tam latè hominis rationem persequerer: ipsa tamen vberius sese indies materia laxante, ingẽs nobis ostentatur quodammodo rerum sylua, quæ vel cogitatione animum, quantumuis difficultatibus obluctantem, & si non fatigare, at sollicitum anxiúmque efficere saltem potest. Verumtamen E durandum est, quia cœpimus. Nam & dij facientes adiuuant. Quod si legentium votis per omnia minus satisfecerimus, aut si quippiam habuerimus derelictui, vt impolitiæ notari videamur digni, Cogitandum erit, nemini vnquam vitio datum, quod præfati sumus, Deos quoquo modo posset colere. Studiosis Latinæ rei euigilantur ista, si quid senticosi in tanta sciendorum congerie sese obtulerit, flores modo præcerpant, reliqua soli vitio succreuisse putent, vbertate nimia interdum luxuriantis, ac prætereant. F Sciántque, hominis esse proprium conniuere in pluribus. Verùm si condentis animum amplius respexerint, Omnia plausibiliter excipient, pariáque sibi in rationibus fieri putabunt. Satis, opinor, hactenus artificis Dei sapientiam in hominum constitutione admirati sumus: verum quæ supersunt, singularem & ipsa præferunt claritatem. Quod & eorum rationem summúmque prospectum idem habuit inenarrabilis conditor. Nam quale censemus illud, in corporis humani fabrica summam symmetriarum, siue com- G mensurationum rationem adeo seruatam, vt inde ab architectorum prudentissimis analogæ sustructiones sint corriuatæ? Siquidem illud ita est ab natura concinnatum, coaptatúmque: vti proportionibus, quas Græci ἀναλογίας vocant, membra ad summam figurationem insigniter respondeant: nílque omnino comperias, quod commensu careat. Sicuti caput dicimus ab mento ad frontem summam, & radices imas capillorum, esse partis decimæ. Item manus palmam ab articulo ad extremum medium digitum tantundem. H Caput à mento ad summum verticem octauæ. Tantundem à ceruicibus imis, & reliqua deinceps: vt si attendere libeat, nil sit non ab summa profectum ratione. Hanc verò membrorum analogam rationem omnium Græci phyam vocant, idest φυὴν, propter

illud Homericum, Odysseæ sexto:

Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐίσκω.

Quid, quod rotundationis schema in homine item compertum est? Quem si supinum statuas, expansis manibus, & fixeris in vmbilico circinum, quia is locus centri rationem habet, circumagásque, orbem cõficies absolutum, extrema digitorum in manibus pedibúsque contingendo. Nec minus designationem in eo quadratam deprehendes, quando altitudo ab latitudine diuersa non est, si mensura concipias inter expansas manus. An non compertum & illud, Mensurarum rationes & nomina ex humano corpore mutuatos esse veteres, digitum appellantes, aut palmum, item pedem, cubitúmque? Quinimmo & denarius numerus, quem perfectum dicunt & probant, ab digitorum serie depromptus est, quod Aristoteles adnotauit. Constare autem humanum corpus rebus numero quatuordecim inuenimus: neruis, venis, arteriis, sanguine, spiritu, carne, pingui, chondris seu chartilaginibus, vnguibus, ossibus, humoribus, medullis, pilis, tunicułis. Ad laudem pertinet illud quoque: excerni retrimenta, superfluentiáque à viris quidem per aluum, vrinam, vomitus, oculos, nares, sputa, excreationes, aures, rem Veneream, per incerta item spiramenta, per pilos, & per vngues. Mulieribus adiiciuntur duo, lac, & menstrua. Illud superpondium fuerit, in vlceribus item superfluitatum, quæ Græcis περιττώματα dicuntur, duo esse genera: vnum ἰχὼρ nuncupatur, idest sanies: alterum autem ῥύπος, idest sordes: illud tenue intelligitur, crassius hoc: vnde ῥυπαρὸν ἕλκος appellatur, sicuti prius ὑγρόν. Porrò de superfluentis materiæ argumento corpora vel dicuntur perittomatica, vel plethorica, discerniculo apud medicæ artis peritos manifesto.

Humani corporis partes. Membrum quid. Monocola quæ. Nouem haberi perpensione digna in quolibet membro. Motus actiui & passiui. Cur naturam dixerit iustam Hippocrates. Membri cuiusque ratio triplex.

Cap. XXII.

INuenio in monumentis, Ægyptios humanum corpus in quatuor tantùm portiones distribuere solitos: caput: manus: thoracem, quem etiam clibanum vocat Albertus: & crura. Membra verò, vt finit Galenus, corporis particulæ sunt, quæ nec omnino circunscriptionem habent propriam: sic enim particulæ non forent, sed corpora per se, nec omnifariam coniunctæ sunt aliis. Hinc & ad pleraque transfertur vocabuli notio, siquidem domus partes membra item vocantur Columellæ, Vlpianóque, & Cæcilius dormitorium membrum appellat, quod alibi cubiculum dormitorium. Nam & Græci monocola, idest μονόκωλα οἰκήματα, dicunt vnimembres domos: apud Herodotum Valla diętas transfert singularias, quæ in Babyloniis sustructæ mœnibus olim erant, & modo in arce Mediolani visuntur. In membri verò cuiusque consyderatione accurata, nouem videri perpensione digna, docuit Commentator Alexandrinus in enarratione libri Hæreseon. Quæ omnia inenarrabilem Dei prouidentiam explicant. Substantia prima est: constitutio deinde, seu crasis: cui adnectitur etiam color, quo membri natura quouis modo significari potest: sicuti eodem totius item internoscitur habitudo, quum sicuti Pythagoras auctor est, docente in libro De sensu & sensili philosopho, sit color epiphania, idest superficies vel superapparitio quædam. Porrò inspicienda item quãtitas, figura, numerus, situs, colligantia, actus vel operatio, emolumentum, seu præcipuum id sit, seu vt seruitus. Tot enim seruitutes videntur, quot membra non principalia. In iis verò illud obseruandum, actum membri ab vtilitate distingui ex Galeni doctrina: nã actus motuum est effectiuus. Sunt verò & motus passiui nuncupati, qui aliis mouentibus fiunt. Vtilitas autem esse videtur, commoditas quæ percipi nequit, nisi ex operationibus, quæ sine doctrina proueniunt. Nec credendum omnino particulam vllam adiectam temerè aut fortuitò, verum arte creatoris mirabili ac sapientia, sicut Galenus auctor est. Proinde summus artis medicæ Hippocrates, naturæ opera in hoc admiratus, non desinit eam cognominibus honestare, iustam appellando, vti Aristoteles esse eam velut οἰκονόμον ait ἀγαθὸν, idest œconomum bonum ac patrem familias. Quando iustitiæ diuinæ maiestas necessaria sapienter excogitauit, tribuitque vnicuique pro dignitate, redundantibus omnino resectis. Et vt verissimè dixit Haliab, Est ab natura animalis corpus constitutum ex membris multis substantia & qualitate diuersis pro vniu cuiusque necessitate, quo ad destinatam metam produci posset vita. Porrò in membri cuiusque compositione ratio visitur triplex: aut enim viuendi gratia sunt, cuiusmodi membra sunt principalia: aut bene viuendi, vt oculus: aut sufficiendæ causa prolis, quo in genere habentur pudenda. In omnibus verò Deus opifex vtilitatem respexit primũ, mox verò & decorem. Nam & Ciceronis illud laudatur De finibus tertio: Membrorum, idest partium corporis, alia propter eorum vsum videri ab natura cõtributa, vt manus, crura, pedes, vti ea quoque quæ sunt intus in corpore: alia autem nullam ob vtilitatem, quasi ad quendam ornatum, velut caudam pauoni, plumas versicolores columbis, mammas viris atque barbam.

Capitis ratio: cur ibi sedes animæ. Codia quid, & vnde. Cræra, hemicræra, sincipita. Cur magnis viris caput aperire institutum. Cerebri item ratio. Encar quid sit. An cerebro abstinuerint veteres. Obiter iurandi mos per caput, salutem, genium. Adriani historia, engissomata, camaromata, ostagra, encopei, aulisci, phacota, xysteres, trypana, abaptista. Cædis expiatio. Cauere capite. Epidij historia. Diploa quid. An capite præciso possit quis progredi aut loqui. De craneo, & suturis: item de capillis. Interim adnotabis quæ dicantur Thria. Qui dicantur Phoxi: & quid phoxa, & phoxichili. Item cymbe, cymbachus, cymbæum, xylocymba, corymba. Capitis resectio honorifica veteribus.

Cap. XXIII.

QVoniam verò caput, arcis quodammodo locum habet in humanis corporibus: & Plato in Timæo, caput non principale solum, sed etiam totum in corpore nuncupauit: ab eo protinus exordiemur hic aliqua perstringere, quoniam alibi fusius de ea re fiet hoc opere mentio à nobis: vt omnino citra radium, & fastigiata sit pragmatia hoc genus. Quod & in membris item aliis quandoque facturum me, præfari libuit, ne quis male feriatus, aut nasutior in hæc incidens, quisquis fuerit eorum genius, partum hunc nostrum, vt exsuccum & malè conceptum execretur protinus, atque (vt ominosum) auersetur. Ergo caput præcipuum, excelsiúsque in homine membrum, primo Regiminis acutorum Galenus, & Platonici omnes rationalis animæ sedem nuncupant, vt rentur nonnulli, quoniam inibi cerebri est conceptaculum, ac membrorum animaliũ. Quæ organa sint, & principia virtutis animalis, tam apprehendentis, quàm eligentis, seu voluntariè mouentis, quibus potissimum constat animalium inter se disparatio. Additur & capitis figura sphærica, quam solam esse mentis capacem, asseuerate in libris traditum secretioribus comperi. Nec me fallit Bedæ sententia super Marcum: Animæ locus, inquit, Princi-

palis non iuxta Platonē in cerebro, sed iuxta CHRISTVM in corde est. Hinc autumant eruditorum nō nulli, Codium, idest κωδειαν dici Græcis caput, παρὰ τὸ κεῖσθαι ἐν αὐτῇ τὰ δ' ἐόντα, quoniam sit rationis conceptaculum. Vel ab herbæ codiæ quadam similitudine, quam inde credunt appellatam, quia deuinciat coma te vescentes, ac sopore: hypnoticam etiam vim præfert, idest somniferam. Codiam, papaueris dicunt caput. Cræram pro capite accipiunt veteres Græci: vnde hemicræras porcorum legimus apud Athenæum: sincipita intelligunt ex nostris nonnulli. Portionem B verò hanc cæli similitudine quadam possidemus sublimem, sicuti etiam interpretatur Aristoteles. Quin & vniuersa in hominis corpore situm præferunt vniuersi: quum cætera nullo eiusmodi sint constituta respectu, aut confuso admodum. Porrò & in Quæstionibus idem, Caput eum obtinuisse locum scribit, quia sit diuinissimum membrum, ab eo enim sternutamenta quoque proueniunt, quod esse sacrum augurium constat. Inde quoque obrepsisse nostris moribus opinor, vt quibus exhibeatur reuerentiæ cultus, C iis caput aperiamus, etiam si Plinius, Varro, Plutarchus aliud videntur secuti. Quid sine capite, inquit Ambrosius, est homo? Si caput inspexeris, agnoscas hominem protinus: aliàs iacet truncus ignobilis sine honore, sine nomine. Sola ære ducta principum capita, vel marmore adorantur. Proinde, iure illi, velut consultori cætera famulantur membra, & vt numen seruili circunferunt gestamine, quod censoria quadā potestate, vt collibuerit, omnia dirigit. In eo singularis est naturæ prouidentia. Est enim in homine maci- D lentum, ac propè carne nudatum omni, idque necessario. Nam si corpulentius esset cerebro circūiectum sepimentum, res omnino in diuersum recasura fuit ac membri eius ratio exigit. Neque enim refrigerandi vim haberet vllam: sed carnis copia fotum intepesceret amplius. Etenim aduersus cordis sedem & calorem natura cerebrum molita est, vimque ex eo habuit aquæ terræque communem, vt inferioris partis feruorem contemperaret. Fluctiones porrò è capite impetum capiunt, sicuti cerebrum frigidius est, quàm E exigat temperamentum, per venas sursum respirante ciborum superfluo, quod simile imbrium generationi videri potest. Galenus post Hippocratem nobilissimus medicinæ auctor, Naturæ intentionem in capitis creatione non fuisse cerebrum scribit, neque item sensum omnem aut sensoria, quoniam hæc comperiātur etiam in capite carentibus. At fuisse capitis sustitutionem potissimum ob videndi excelientiam: qui sensus ad circunspectum omnem, veluti in specula collocari debuerit, sicuti auctor item est Auicenna. Abs F quo illud etiam proditum prima tertij, adnotauimus, Exploratoris vice oculos fungi. Idem porrò Galenus colligit, Cerebrum esse in capite locatum propter oculos, sensoria verò reliqua propter cerebrum. Opinari autem refrigerationis ergo cerebrum esse constitutum, putat ridiculum, ob remotionem nimiam: perinde ac si quis item calces cordis gratia factos asserat. Ediuerso Aristoteles, oculos propter cerebrū in capite locatos prodit, quoniam sit oculus aqueæ naturæ, sicuti cerebrum. Verum vt cuique visum G fuerit, accipiantur ista. Commonendi verò parte hac diligenter sumus, dici cerebrum ab veterum plerisq; vt est apud Lycophronem, encar. Et quia in cibis id auersabantur priores, quod scribit Athenæus, perinde ac ominosum opinati, præcipuéque Athenienses: inde pronuntiatum astruūt ab Homero, velut in Symposiacis meminit Plutarchus, ἴσον δ' ἔσθειν ἐγκέφαλος αἴσον. idest æque ipsum honoro ac cerebrum: quod execrati priores, atque abominantes reiiciebant, in primis autem suillum. Sunt qui Homericum illud sic intelligāt, H ἐν δούλοις τάξει. Nam Caras seruisse perpetuo. Sed ad rem. Hinc Atheniensis Apollodorus nemini veterum opinatur cerebri nomen admissum in libris, proindéque in Trachiniis Sophoclem, λευκὸν μυελὸν, idest albam medullam, dicere maluisse. Qua tamen in re longè falli Apollodorum, amplius curiosiusque thesauros veteres peruoluēti certo certius liquebit. Illa forsan subscribet ratio antiquorum instituto, cerebro abstinentium, quod rem prorsus esse sacram, caput opinabantur, vel iurisiurandi argumento: per id nanque iurabant plerunque. Sed & per salutem, quod innuit Hieronymus. Nam in Pandectis adnotatum, etiam solitos plecti, per genium principis qui deierassent. Quin & in sternutamentis caput adorare aliquo modo videbantur, vt quod sensuum dicatur fons. Dicitur encar, genere masculino plurimum quidem, sed & neutro quandoque. Encardion, in plantis medulla intelligitur, vel cerebrum: sunt qui cor malint. An verum omnino sit, cerebro Athenienses abstinuisse, coniectabunt eruditi. Certè Iouis cerebrum de scitissimo cibo pronuntiatur apud Pausaniam. Cuiusmodi sint forsan apud Comicum cerebri θεῖα, elegantius scitiúsque condita, quibus vtebantur Athenienses. Erant verò cerebri portiones intra fici folia, quæ dicantur thria, curiosius percoctæ. Prædulce item censebatur palmæ cerebrum, etiam si capitis dolorē sæpius grauiusque concinnaret. Eo verò exempto arescere palmam ferè, cognitum experimentis. De hac ipsa re plura paulò Athenæus, & nos alibi. Sed illud non prætereundum: Omnium bipartitum esse cerebrum, & in postremo esse quod vocatur παρεγκεφαλὶς, idest cerebellum. Nobis porrò illud parte hac non videtur per incuriam transiliendum, quoniam (vt nunc est) in iis nil omnino receptitij secernitur nobis. An capite præciso, credibile sit, corpus reliquum progredi posse. Quòdne quis ridiculè proponi putet, auctor Auerrois est septimo Physicorum, commento quarto, arietem se vidisse, qui capite detruncato, huc illuc motaretur. Scribunt & Christianæ veritatis assertores celeberrimi, Dionysium Areopagitam martyrio coronatum, postea quàm resectum illi caput est, aliquandiu progressum, suum sibi caput baiulantem. Scio, ridebunt hoc philosophi, tanquam parum constanti veritate dictum. Nos CHRISTI saluatoris infinitæ potentiæ id ascriptum volumus verissimè ac syncerissimè. Nam vt Aristoteles docuit, corpus detracto capite, progredi quóquam non temere credi potest: quoniam simul abscinduntur nerui, qui instrumenta sunt, & veluti duces localis motus: sanguine tamen carentia, vel viuere possunt diutius, truncata capite. Cuius euentus rationem ex libro De iuuētute & senectute, lector accuratus perdiscere poterit. Consimile huic miraculum est, quod affertur ab nonnullis, Caput abscissum loqui. A quibus & Homerus aduocatur testis:

Φθεγγομένη δ' ἄρα κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.

Ipséque dum loquitur, miscetur puluere vertex. Non enim dum ipse homo, sed dum ipse vertex, intelligi volunt. Propterea scribunt φθεγγομένη, non autem φθεγγομένου. Quin in terra Caria res adeo pro vera habita est, vt reum quendam ex incolis egerint. Nam quum Iouis Hoplosmij sacerdos esset occisus, nec à quo constaret, nonnulli audisse se retulerunt, capite præciso dicentem sæpius, Virum super viro Cercidas occidit. Itaque hominem cui nomen Cercidas, per prouinciam amplius quæsierunt, compertúmque in iudicium perduxere. Sed certè fieri nequit, vt præcisa arteria, & sine motu pulmonis loquatur: nec apud Barbaros, qui capita summa cū celeritate detruncant, eiusmodi quippiam euenisse accepimus. Adrianum principem frigora & tempestates adeo tulisse patienter, legimus apud Dionem, vt caput tegeret nunquā. Os capitis vniuersum, inquit Pollux, vocatur cytos: Latini, caluam & caluariam dicunt, vt Celsus item testatur. Aristoteles τριχωτὸν intelligit, quod capillis integitur. Anterior pars bregma vocatur, idest sinciput, vti in Anatome Galenus scribit: posterior inion, idest occiput. Quo interiacet, coryphe, idest vertex: vnde dicoryphi, biuertices nuncupantur. Embre-

gmata verò Græcis insperſiones vocantur, hoc eſt quæcunque fronti aut temporibus ratione medica conſperguntur. Embrochas, per imperitiam multi dicunt. Sinciput interpretantur ſematum caput nonnulli, vt Diomedes, & antè paulò commeminimus. Hac verò in parte id ſeſe intergerit haud prætereundum: Inter cranei fracturas eſſe vehementiſſimas, quæ engiſſomata vocantur: & camaroſes, ſeu camaromata. Ex quibus illa quidem parte ſui media, meningi, ideſt panniculo innituntur: camaromata verò portione prominent eadem. Inſtrumenta porrò curandis hoc genus fracturis, aliiſque, varia excogitarunt ingeniorum acumina: nam vt oſtagra prætercam, ſunt qui encopei nuncupantur caui, quos & cycliſcos dicunt. In quibus eſt, qui in fine habet phacoides, vnde & phacota vocantur quandoque: eſt autem prominens quiddam, hebéſque ac retuſum cum politura: Recenſentur & vſu eodem xyſteres, qui eſſe multiplices debent, ac ſchemate non vno. Sunt & trypana, inter quę habentur dicta ἀβαπτίστα, quoniam demergantur nunquam; circuncurrit nanque orbiculata ἴτυς, ideſt circunferentia, qualis in rota viſitur. Hinc certè trypanatum os dicitur pullatus circulus. Illud nec tacendum: Expiandæ cædis gratia veteribus morem irroboraſſe, vti ad cæſi caput enſem abſtergerent, velut ſic ſceleris aueruncarent labem, vel corporis totius extrema præciderent, præſertim ciuili cæde perpetrata, eáque connexa ſibi ad alas applicarent, eo modo nocumenti vim auferre ſe arbitrati, quod ab eis μασχαλισθῆναι dicebatur, quod in Helectra Sophocles indicat, & ab ſcholiaſtis eſt enarratum, ac repetitum ab Suda: ſed & innuit Apollonius, ἀκρώτηρια τάμνε θανόντος. De Iaſone ac Abſyrto. Cauere capite dicitur, qui non bona modo obligat, verum & vitam. Epidium quendam olim in Sarni fluenta præcipitatum, mox cum cornibus extitiſſe, proditum annalibus eſt, ac momento euanuiſſe, ſed & numinis vice cultũ. Moyſen quoque de confabulatione Dei cornutum, ex Hebraica veritate Hieronymus ſcribit, quod Exodi capite trigeſimoquarto, relatum ſcio. Diploam vocat Galenus, ſecundam caluariæ laminam. Ex ſuturis compacta calua eſt, quas Græci ῥαφὰς vocant, de quis alibi plura. In paucis caluaria ſolida ſine ſuturis reperitur, præter quàm in æſtuoſis locis. Idque caput firmiſſimum atque à dolore tutiſſimum iudicatur. Ex cæteris quo ſuturæ ſunt pauciores, eo capitis valetudo cõmodior. Hippocrates quod ſuturis careat, ſanum arbitratur caput. Paucis conſtat capillis, quum calidius. Capillorum multitudo capitis redundantiam humorum præmonſtrat. Capillorum flauus color ex flaua eſt bile. Quibus eſt proacuminatum caput, phoxi nũcupantur, vel ex faſtigatione quam vocant ὀξύτητα, vel de figlinorum ſimilitudine, quæ ignium vi diſſiliant, quod veteribus ferè placet: ea verò phoxa dicũtur, velut phloxa, ex flammæ vi, quæ φλὸξ appellatur. Eiuſmodi in Therſite caput, riſu Homerus excepit: ſed & in magno Pericle inuidorum voculis eſt adnotatũ, nec ab Athenæo in Cilicibus prætermiſſum: ſed & in Atticis, Argiuiſque mulieribus. Verum in iis, vt auctor Simonides eſt, etiam labia animaduertuntur faſtigata, ex quo phoxichili vocantur. Porrò & ab Græcorum quibuſdam cymbe dicitur caput, vnde cymbachus nuncupetur, qui in caput ſaliens crura tenet ſurrecta. Eſt cymbæũ quoq; poculi genus, de quo in Lexico Pauſanias: ſed alij cymbium pronuntiant, eſſéque ſimile nauigio tradunt, quod cymbam vocãt, vnde forſan & nomen profluxit: id verò xylocumbaram appellant nonnulli. Nam xylocymbam virulento morſu dicunt mulierem, nec formoſam ſatis, nec magnitudinis moderatæ. Cymbachũ denique galeæ item ſummum dici inuenio. Sed & ſumma omnia dici corymba poſſunt, Homero aſtipulante. Alij acroſtolia, & nauium velut coryphas, hoc eſt vertices eo accipiunt nomine. Videntur autem prominentia in mõtibus præcipuè ſic dici, nam hiſtoria ſeptima apud Herodotum montis legimus corymbum. Decentiſſimum porrò mortis genus fuiſſe capitis reſectionem, ſcribit eloquentiſſimus auctor Xenophon ἀναβάσεως ſecundo.

Capillorum ratio. Cur defunctorum capilli durent, aut etiam augeſcant. De Tulliola Ciceronis. Lophos quid, & lophcum, lophiúmque. Lyſoma. Polylopa quæ. Interim cur aquatica inobſepta pilis. Cur collum minimè piloſum.

Cap. XXIIII.

QVoniam verò ſummus artifex, eminens vèluti ædificij culmen, ſic ornandum caput hominis cenſuit, non ab re viſum, huic parti impingere paucula quædam de capillorum ratione obſeruata. Horum igitur materiam putant eruditi fumidum vaporem, craſſum, humectum, glutinoſum: quod ſecundo Craſeon Galenus ſignificat, etiam ſi putat Auerrois, pili materiam ex Galeni ſententia, purè terreſtrem. Quòd ſi eſſet, non tam ſequax foret pilorum natura, flexibiliſve, quo velis modo. Efficiens ratio pilorũ frigiditas eſt, tum intima in cute, ac oſſibus capitis, tum extima aeris nos ambeuntis: quæ vaporem ab imo ſcandentem, ac in poris meatibúſque cutis retentum durius cogit denſeſcere. Pilus non multus ac prætenuis caliditatem indicat temperatam, connexam ſiccitati immodicæ. Multus verò & craſſus, exuberantis indicium eſt caliditatis, qua multa prouenit euaporatio. Proinde vberius enaſci pilos, iuuenta floreſcente, auctor Haliabas eſt. Atque in viris item, quàm fœminis. Capillus natura frigidus eſt, ſicciórque omnibus quæ in corpore ſint, atque etiam oſſibus, vt ſentit Auicenna. Flectitur tamen, quod illis non contingit, tenuitatis ratione & viſcoſæ humectationis tenaciſque, accedente terreſtri ſiccitate ex quibus conſurgit capillus. Aquatica ferè vniuerſa pilis cernuntur inobſepta: quod effici coniectatio eſt, quia meatus obſtipet frigiditas multa viſcoſiórque, vnde fumoſæ prohibetur euaporationis ſcãſio. Collum non ita piloſum creditur, quoniam vaporibus tranſitum præſtet liberum ac citra interpellationem rectitudo. Sunt qui ex rotundatione cauſam item proliciant. Scythæ ac Thraces ἀθύτριχες ſunt, ideſt promiſſo pilo & ſimplici, nam & ipſi humidi ſunt, & aer eos ambiens. Æthiopes contrà, qui loca incolunt calida, οὐλότριχες, ideſt criſpo ſunt pilo. Siccum enim & cerebrum eorum, & ambiens cælum. Obſeruatum eſt, pilos quandoque horæ ſpatio aut etiam minore, canos effici. Hos in mortuorum ſuccreſcere corporibus autumant plerique, nec abnuit Ariſtoteles, tametſi non oriuntur noui. Quod item de vnguibus traditur, ac Plinius enotauit. Nec incongruũ arbitrantur, diutius in defunctis ſeruari capillos, humectatione in meatibus ſubſiſtente: quæ glutini denſeat modo, obdureſcátque, vt ſic longiſſimè ſupereſſe capilli valeant, quæ ratio Cõciliatori maximè arriſit. Dignum ſcitu: Quum pontifex Sixtus, eius nominis quartus, reipublicæ Chriſtianæ præſideret, cõpertum Romæ in via Appia è regione Ciceronis conditorij muliebre cadauer, quod ex inſcriptione coniectatum eſt, fuiſſe Tulliolæ. Id erat aromatibus ita cõditum, vt in temporis iniuriam non ſentiret. In eo viſebantur capilli aureo impliciti reticulo, ſumma omnium admiratione, reperiri aliquid, in quod anni mille quingenti ferè nil prorſus eualuiſſent. Cæterum cadauer in vrbem delatum tridui mora computruit medicamine amoto aut vitiato. Incrementi verò capillorum in defunctis ratio eſt in calore vaporéque in pororum anguſtiis retento: amplioris autem in ſeneſcentibus ægrotiſque ac decreſcentibus etiam cauſa creditur excrementitia multitudo. Cur autem, ſi ſubſecentur tam capilli, quàm vngues, celerius increſcãt, inde fieri tradũt, quod fumidus vapor ad radices ſcan-

scandens, præcisos facilius propellat. Capillorũ autẽ ratio non est in decore præcipua: sed in eo fuit naturæ momentum maximum, vt extimum inde repelleretur frigus. Nec in eo elementum minimum, egestis hoc modo noxiis è corpore vaporibus, vnde est capillaris generationis argumentum. Vtcunque tamẽ speciosissima spectatur cæsaries, reuerenda in senibus, veneranda in sacerdotibus, in bellatoribus terribilis, decora in adolescentibus, in mulieribus compta, dulcis in pueris. Discrimen verò & capillorum æquamẽtum Græci lysoma dicunt, idest λύσωμα. In auibus, quod capiti supereminet, λόφον vocant Græci, apicem nostri. Nam primo De animalium historiis Aristoteles: Auium quasdam plectra habere scribit, idest calcaria: quasdam verò lophon, non nullas minimè. Lophon item in galeis cristas dicunt, vnde lopheum, in quo reconderentur: sed & speculi theca, eo dicitur nomine. Lophion verò est ab lopho deminutum. Illud prius scribitur λοφεῖον. Lophiam capronas interpretantur. Lophias etiam dicunt in suum ceruicibus surrectas setas. Polylopa Græcis dicuntur, quæ corticibus pluribus, velut indumentis circunuestiuntur, ἀπὸ τῶν λόπων.

Barbitij ratio. Mystax. Hyporrhinion, propogonion quid. Pogõ, tragopogõ. Cur mulier barba sit exuta: curque in nõnullis visatur. Pappos, hypene, arũcus, eryngus. Adrianus Cæsarum primus barbam nutrire est exorsus: cur quibusdam barba nunquam subnascatur. Mastaces locustæ.

Cap. XXV.

Barbæ autem ratiò, mirum est, quantum dignoscendam corporum maturitatem, & sexus conferat discernicula, aut ad decorem etiamnum virilitatis ac roboris. Auctor Haliabas est, Pulchritudinis & ornamenti argumentum fuisse in barba potissimum. Successit hæc toto mento, quam μύστακα vocant. Quanquam non me fallit, Pollucem scribere, eam quę sub naribus habeatur, ita nũcupari: quæ ab re itẽ dicatur hyporrhiniõ & propogonion, veluti quæ sub naribus enascatur, & quæ progerminet ante inferiorem. Pogon certè Græcis barbitium est: sed & appellatione eadem Trœzeniorum portus, vnde per iocum barba rariore hominibus insusurrabatur, εἰς τροιζῶνα δεῖ βαδίζειν. Tragopogona vocant in trago pisce partem sub gula nigricantem, vt scribit Athenæus. Dici mystaca interpretantur, quia illuc destillet nasus, quem vocant μυκτῆρα. Sunt qui mystaca etiam labrum putent, vnde ducatur mystacon. Inferiori labro adnascens barbitium, pappos nuncupatur: vtrunque simul hypene. Oritur etiam barba in mandybulæ inferioris parte suprema humoris calorisque copia illuc ab sincipite demanantis, testiculorum vi, inde prolificam materiam attrahentium. Argumento sunt venæ ab inferioribus illac commeantes, quas ex eo spermaticas vocant. Proinde deesse mulieribus barbam, imbecillioribus earum testiculis. Si qua vero visatur barba insignis: hinc contingere, quod illi additum peculiarius sit roboris aliquid & caloris: barbitio tamen tum rariore tum breuiore. Illud obiter adnotarim, in capris aruncum, ab Aristotele eryngum pronuntiari. Adrianus Cæsarum primus, quod scribit Diõ, barbam nutrire exorsus est. Cæterum ex viris quoque barba per totam vitam nõnulli visuntur exuti. Quòd meatuum capacitate obuenire coniectant, quoniam euaporet antea fumus, quàm valeat concrescere: ni forsan insitæ frigiditati acceptum ac siccitati malis referre: calorem nanque illa interpellat, hęc pabulum oblædit. In mulieribus præter frigiditatem additur, testiculis carere eas exterioribus, à quibus reflectatur vapor. Accedere menstruam quoque exinanitionem. Opera illud parerga nòn præteriero, quia de mystace actum est: Locustas rodentes sata, bruchos appellari, & attracos, atque item mastacas vti est apud Nicandrum. Alij tamẽ sunt, qui vniuersim locustas dici mastacas velint, idque in Ambracia in primis. Scribit Aristoteles, magistratum ineuntes ephoros præcipere solitos, κείρεσθαι τὸν μύστακα, καὶ προσέχειν τοῖς νόμοις, ne cogerentur sæuire. De barba verò fit mentio, vt vel in minimis insuescerent πειθαρχεῖν.

Frontis ratio. Metoposcopi qui sint. Item quæ stellæ secũdæ. Cur quandoque nequeat aperiri oculus. Sudoris in fronte ratio. Scardamytici. Atenes. Osculum frontis. Tetanos frons.

Cap. XXVI.

Qvid vero frontis artificem hic fabricam memorem? Qua sapientia Deus hanc homini tantum contribuit, tristitię, hilaritatis, clementiæ, seueritatis indicem? Fuere qui ex partis huius signis potissimum quibusdam vaticinia aucuparentur: quos inde quoque metoposcopos dixere. Nam quibus sit striata rugosiorque frons, magna animo versare, esseque melancholicos. Quibus vero erugata exporrectiorque, esse fallaces in primis: cuiusmodi ferè Bononienses haberi, cauillatur Conciliator. Quam rem Digestis de officio præsidis, adnotauit interpres quoque. Ita enim physicas membrorum formas dictare, nulla tamen iniuncta nostris moribus necessitate, sed lubentia potius quadam & procliuitate, ex sanguine ac spiritibus physicis. Quas physionomi veteres stellas secundas vocabant, à superioribus impressas, præmonstrantes quæ ratione prudentiáque reprimi queant. Sunt qui stellas putent secundas dici, quæ extra zodiacum à septentrione ferantur, ac meridie, quod viribus sint præditæ imparibus, primas obtinentibus, quæ signifero circunferantur. Ptolemæus eruditorum consensu elementa nomine isto intelligit, quòd cælestibus stellis primæ ascribantur causæ: at elementis secundæ, proindeque stellarum nuncupatione insignitis. Verùm à diuerticulo fabulam repetamus. Frontis cutis consilio memorabili laxior structa est ac mobilis, vt commodius oculis subseruiret vel cludendis vel reserandis. Insunt villi ex hoc porrecti ab vertice ad palpebras. Propterea ratione chirurgica præcipitur, si abscessus in fronte se ostenderit, aut causatio alia, sitque dissectio necessaria, non esse ducendam ferri aciem per frontis longitudinem ab tempore in tempus ne villis pręcisis desinat posse oculus suo perfungi munere, procidentibus palpebris. Qui nimium conniuent, σκαρδαμυκτικοὶ vocantur. Qui rigent, ἀτενεῖς. Sudat frons in primis, quia cerebro subiacet anteriori, vbi maximè scatet humectatio, quam esse nouimus sudoris fomitem. Osculi religionem quandam parte hac seruatam veteribus, auctor Plutarchus est. Frontem τέτανον vocant Græci, rugis minime striatam, sed plenam & læuore splendicantem.

Supercilia quam habeant rationem: item Cilia. Gissa quid, & gissomata, gissipus, gissipodisma, suggrundia, vel suggrũdæ. Supercilia hostiorum. Anaphalantiasis, siue salitium. Palpebra quid, & gena.

Cap. XXVII.

Qvid illa quæ supercilia dicimus, quàm artifici ingenio superposita oculis, vt demanantes aliorsum corriuarent humores, vel vt imbricamentum planè quoddam, siue grunda, vel (vt Græci dicunt) γείσωμα? Quanquã est propriè gisson, idest γεῖσον, quod in superciliis prominet: vnde ἀπογεισσῶσαι apud Xenophõtem. Sed & in ianua quod superiacet, hyperthyron dicitur, vel hyperthyrion: eius protuberans pars gisson & gissoma. Verum & in galea eodem modo. Gissa, inquit Theon, ædificiorum eminentia est, vel quæ dicuntur scomia. Euripides,

Aratus in Prægnosticis in graceulorummentione, A

Ῥήξας παλαιὰ γένοσα πικτονων πόνων

Ἐρχόμενοι κατὰ γῆσσα πνάσσονται πτερύγεσσιν.

Gissipus & gissipodisma trabis nuncupatur prominẽtia, cui gisson incumbit: vnde γεισσποδίζειν, verbum Polluci, quo id agere indicatur. Suggrundia, vel suggrundæ prominentes in tectis partes dicuntur stillicidio destinatæ arcendo, ne vitientur parietes: hæc planè gissa sunt. Sed institutum repeto. Traditum Physicis est, supercilia in senibus fieri auctiora, quod ea ferè ætate loci eius ossa discludantur amplius, vnde co- B piosior promi vapor potest. Id quod cogitabundis vsu venire item, compertum est: quoniam caloris vi ad caput plus scandit vaporum. Supercilia hæc in homine tantũ pariter, & alterne mobilia. Sed & in iis animi quoque pars est, inquit Plinius, siue negemus, siue adnuamus, hæc indicant maxime. Fastus alibi conceptaculum, hic sedem habere videtur. In corde nascitur, huc subit, hic pendet. Hinc Marcellini scitum illud, Supercilia erigens vt cornua, & de tragico (vt dicitur) cothurno strepens. Supercilia Iunoni Lucinæ à C mulieribus fuisse attributa, Varroni credimus: ibi enim maxime collocari Iuno debuit Lucina, vbi ab diis lux datur oculis. Caput & supercilia penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur, veluti ne vllus quidem, vt M. Tullius inquit, insit boni viri pilus. Cilia verò quæ ad palpebris prominent, nónne & ipsa vtilitate mirabili sunt constituta? vt minutarum rerum ad oculos incursum tanquam stipatores quidam repellant, simúlque visiuum dirigant spiritum, vel etiam ab oculis promicantes radios, quibus D videndi rationem præcipue constare, persuasissimum Platonicis est: vnde iis vel reuulsis vel quauis ratione procidentibus aut obliquatis, remotiora longe imbecillius internosci visu, Galenus arbitratur in medicorum Isagogico. Quid, quod pilorum illa nigricies lumen egregie fouet, atque contemperat? adeo ne in minimis quidem deficit diuinæ prouidentiæ cura. Sed ingratitudinis vitio magna pars lance vel iniquissima beneficam pensamus clementiam, ne intelligentes quidem ignorantiæ nubilo, qua quid ratione sit comparatum. Nam quotusquisque aduertit hosce pilos nunquam ferè iusto plus increscere? ne inde prępediatur visus, immo verò ne fieret, summo studio cauisse naturam. Quæ palpebrarum ambitum, hoc est torulum solidiusculo communiit corpore ac chartilaginoso, tum ne vapori fumido, vnde est pilorum materia, pateret exitus: tum vt duro innixi, obfirmatíque pili, stabiliores rectioresque redderentur: nam & solo innata molliculo producuntur facilius, & obliquantur, in quoduis latus: propterea festiuissimè Galenus, F ab creatore ciliis iniunctum scribit, æqualem seruare magnitudinem: illa verò diuinum verita mandatum, omnino extra præscriptum non vagari. Cæterum id commoneo, quas Græci βλεφαρίδας nuncupant, cilia me nuncupasse: quod item Theodorus facit. Nec latet, Plinium arbitrari, extremum genæ superioris ambitum ab antiquis cilium dici: nam & Lactantius oculos ciliorum tegminibus occultatos, prodit, vnde esse dictos oculos, Varroni placet. Oculorum integumẽta hæc genas vocat Plinius, βλέφαρα Gręci. Cicero G in Deorum natura etiam palpebras. Sed & Plinius quandoque: etiam si libro vndecimo, pilos mauult eo nomine intelligere. Sed & in aliis diuinæ maiestatis sapientiam, vt cœpimus, admirari pergamus: si illud nõ omiserimus, metaphora honestissima ἐν θυρωμάτων, idest hostiorum ratione, in templis præcipue, dici itẽ supercilia. Vitruuius, Super cymatium, quod erit in supercilio, collocandum est hyperthyrum crassitudine supercilij. Porrò capitis leuitatem φαλακρότητα dicimus, idest caluitium. At in superciliis ἀναφαλαντίασιν, quam rem salitium interpretatur vtique Theodo- H rus, sed tantisper, dum melius inuenerit.

Oculorum constitutio mira. Cæcitatis malum. Oculi A *faciles, à Virgilio cur dicantur. Glaucopis Minerua vnde appellata. Videndi ratio breuis. De speculis crudita nonnulla: cúrque ab menstruis inficiantur. Plinianus soluitur nodus. Quæ dicantur* ὑπώπια, *&* ὑπώπια: *itẽ* ὑποφθάλμια. φολκὸς *qui, &* βλεπιδαίμων: *item* ἰλλὸς, *& inde corriuata verba. Visores. Passiuæ oculorum cupiditates. Hypopyon. Vnguis oculi. Procopij historia. Optili, monopodij, lucinij.* B

Cap. XXVIII.

IAm verò quid de oculis ordiar dicere, studio inenarrabili aduersus occursantia, velut sinuosa reconditos conualle, prominentibus illinc superciliis & fronte, tanquam vallo, obsepiente, hinc malis protuberantibus, atque ex imo coorientibus, ceu cliuis, ad propugnacula partiũ toto corpore pretiosissimarum? Hi profecto lucis vsu C vitam ab tenebris & morte mihi discernere videntur. Etenim quàm miserum, quámque funestum est cæcitatis malum? Cæcum postulare non posse, Iurecõsulti statuunt, quod insignia magistratus videre ac tereri nequeat. Senatorium tamen ordinem retinere, Appij cæci exemplo. Ad nouum verò magistratum aspirare, omnino prohiberi. Ita profectò est; carceris vicem planè subit corpus reliquum, ac tenebroso horret situ, ni oculorum affulserit gratia, nitore iucundo totum illuminans. Quod in cælo sol & luna, ipsum id D sunt in homine oculi. Sol & luna duo mundi lumina, oculi certissima in carne sydera fulgẽt è sublimi, splẽdore micantissima inferna collustrant, perinde ac in statione speculatores interdiu noctúque nobis excubantes. Quibus mira volubilitatis accedit celeritas, vnde nobilissimo poetæ libro octauo, oculi nuncupãtur faciles, etiam si vino id contingere nimio haud ita multum videntes opinentur nonnulli. Certe Astronomicon primo M. Manilius ait:

Circumfer faciles oculos, vultumque per orbem.

Addunt scientissimi, oculorum splendorem ingenij præferre solertissimum acumen. Quod ipsum in pupillis color indicet glaucus. Quo argumento sapientiæ Pallas dea Glaucopis creditur cognominata. Quod ad faciles oculos spectat, vtique in libro De venatione Xenophon canum oculos faciles nuncupauit. Virgilij carmen est:

Miratur, facilesque oculos fert omnia circum
Aeneas.

Quin etiam hi arguti nimis, quemadmodum animo affecti sumus, subinde loquuntur. Nam, vt imago animi vultus est, ita indices oculi. Et propterea ab prudentissimis dictum, Animum in oculis habitare, quoniã ardere videntur quãdoque, incendi, humectare, conniuere. Hosce duos tantum contribuit diuina ratio, quod numerus is speciosum quiddam complecti videatur. Illud vtique eximie mirandum, Quum esse particulas decem quas vocant intimas, ex quibus cõsurgit organum visui destinatum, ferè constet intereruditos, septem videlicet tuniculas continentes & humores tres contentos: sicuti primo Colliget auctor comprobat Auerrois, Earum omnium vtilitatem actúmque adeo esse ambagiosæ difficultatis, vt Galenus vir in medicina tantus, & rerum scientia non incelebris, reddere singillatim rationes non sit ausus. Sed & Auerrois arbitrarium de iis iudicium esse scribit. Oculos etiam Galenus idem nunc organum voca lucidum, nunc solarem animalis particulam: & diuinum quoque membrũ, quia sit eius præcipue inexplicabilis & mira subtilitas, si quid aliud in animantiũ natura. Et Stoici, visũ, Dei appellatione honestare non sunt veriti; sicut formam Theophrastus eundem vocabat, quoniam eo exuta facies, inquit Chalcidius, euadit informis. Oculi verò substantiam esse tradunt crystallinam spissamenti alicuius, quando

visiua

visiua potentia, cuius oculus est organum, humiditatem exigit aquosam, quę suscipere queat visibiles formas ex insita perspicuitate atque humectatione. Aer verò perspicuus & humidus insinuari nequit, & (vt sic dicam) incorporari, in propria dum permanet specie: vt sentit Albertus. Porro aer via tantum est, qua visibiles obiectorum deferuntur species, nec eas retinet. Quod est oculo necessarium, qua diaphanus est ac luminosus. Est enim visus lucis, sicut obiecti præcipue, coloris autem tanquam cuiusdam lucis. Inde, vt sit actiui ad passiuum proportio melior, & vnius in alterum transmutatio conuenientior, necessarium fuit esse oculum luminosum quadamtenus. Propterea Galenus inquit, Sensum luminarem alterari (vt sic dicā) ab coloribus, vt ab cognato consimilique. Hæc verò efficit ratio, vt splendore nimio facile corrumpatur videndi facultas, quia nimis transmutatur oculus propter similitudinem. Indicio sunt lucis reliquiæ diu in sensorio residentes post clarioris sensibilis prospectum. Additur illud quoque, Oculo nullum proprium inesse colorem, alioqui difficulter alienos admitteret. Argumento esse icterici possunt, quibus omnia videntur citrina. Cæterum in libro De sensu & sensili Auerrois esse negat connaturalem in oculo lucem, verum ingredi forinsecus. Nam si inesset, inquit, videremus in obscuro. Nec qui oculos clausos aperit, videt prius quàm fuerint illuminati. Adde, quòd nec ira vehementius succensi satis vident, quia circumfiliant tenebræ, nec admittatur illustratio, vaporibus bilis vitio in oculos sese ingerentibus. Aristoteles tamen libro eodem, esse oculum natura luminosum aliquo modo, apertius sentire videtur: nam & quorundam animaliū in tenebris oculi lucēt. Recipi verò intimum ab oculis lumen tradunt doctiores, per neruorum spiracula, qui dicantur ὀπτικοί, quique visiuum spiritum ad oculos deuahant. Quibus abscissis accepto in temporibus vulnere, pereat videndi facultas tanquam lucerna interextincta. Quinimmo nec necessario lumen ab oculo extimum recipi volunt, vt videamus: quum tenebris obuallati densioribus, nec luce prorsum vlla oculum contingente, è longinquo multa visu apprehēdamus, vbi cōperiatur lumen retegens obiecta. Quod autem nullum oculo inesse colorem volunt, sciēdum tamen, videndi rationem fuisse perituram, ni artificis sapientia post id quod mirè pellucet, nigricans quippiam appinxisset, sicuti speculis retrorsum allinitur plumbum, vt obscurior illa densitas fit imaginum veluti sufflamen ac infrenatio, quę per vitri dilapsæ tralucidum leuorem, ac densiore obiecto non suppressę euanescerent. Inde vulgò irroborauit, vt dicatur oculus naturæ speculum, sicuti speculum artis nuncupatur oculus. Sed cúrnam in oculo & speculis omnibus aduersa sese ostentant omnia, nulla verò auersa: quod amplius dictare videtur ratio? Nempe quòd species ab obiecto per medium profluens ad oculi aut speculi superficiem, eiusmodi est discriminum nescia: sed simplex quiddam est, ac purū. Propterea, nil ibi prorsum agnoscas, nílue retrorsum. Est verò illud huic cognatum loco, visum non habere modo patiendi vim insitam, sed & agendi quandoque: siquidem speculorum præfulgens nitor hebescit mulieris inspectu, cui eant menses. Repente nanque velut sanguinis prætenditur nubecula: sique recens paratum sit speculum, haud temerè eluas: at si vetus, facile. Splēdida quippe mouendi potestate insignia sunt, in quo genere oculos haberi, palàm fit. Vbi igitur ingruunt menses (sunt verò etiamnum sua viris menstrua) sic afficiuntur oculi, perinde ac corporis reliqua, quæ mēstruorum quadam velut aspergine rigari nouimus. Cæterum lumina quum primis, quibus foraminulenta est natura & venosa. Quamobrem genitali profluuio infestante, cui causam commotio præbet, ac sanguinea inflammatio, primum quidem aer inficitur à sanguine, ac mouetur, qui oculis suffusus animaduertitur: porrò infectus aer proximum inficit, inde mox speculo oblinitur inquinamentum. Hæc autem eo apposuimus, vt scitius id ex septimo Plinianum perciperemus, quo speculorū fulgorem aspectu ipso hebescere prodit, dum menstrua promitur expurgatio. Quo autem modo visus perficiatur, multaque ad oculos spectantia copiosius alibi perscribemus. Interim commonitos velim bonarum literarum studiosos, Esse qui in videndi ratione simulacrorum illam per aeris media delationem reiiciāt, quamuis ab Peripateticorum prorepat scholis. Atque item radiorum ab oculis profluxum: quod Platonicorum placitis sancitur. Quoniam si ita esset, radium quoque ipsum cerneremus, quem oculis aduertimus donec ad obiectum produceretur. Quum verò temporis momento vniuersa subiiciantur visui: etiam nobis aliud agentibus, astrui probabilius potest: in eo qui videt, esse vtique videndi munus, non in eo, quod videtur. Sed ita vt mens ipsa munere fungatur eiusmodi, ac per oculi membranas humorésq; perinde, ac per vitrum, aut specularem lapidem visibilia sensu apprehendat. Vnde etiam consequi putant, vt mens sæpe, atque voluntas, ex oculorum motionibus affectionibúsve deprehendatur. Cæterum vtcunque intelligamus ista contingere, fatentur tamen iidem, in acie ipsa, qua cernimus, quamque pupillam nuncupamus, scintillas luminum contineri occlusas consęptasque. Quam etsi spatiis breuissimis arctauit natura ingeniosissima, quo minus foret læsuris obnoxia, nihilo secius integram hominis effigiem reddit, quod & ipsum nō parua dignū admiratione est. Quāquam quid refert tam sollicitè, tamq; circunspectè ab opifice Deo nobis cuncta dilargiri? Vertimus in perniciem vniuersa, nec bonitate clementissima definimus abuti. Exculcantur naturæ iura, & scelerum fomites efficiuntur syderea lumina, ac oculi fiunt tota nostra luxuria: iis per momēta in vitia præcipites imus, mirantur hi, adamant, concupiscunt: nam insatiabilis est humanus oculus, quod Solomon scribit. Apostolica vero sententia est, Esse mœchationum oculos plenos. Propterea Cyprianus, in mulieribus semper defixa intentione desyderia explent oculorum. Tanta est, inquit Plinius, decoris affectatio, vt tingantur oculi quoque: vnde est Satyricum illud,

> Ille supercilium madida fuligine tinctum
> Obliqua producit acu.

Sed & scientissimus Hieronymus orbes appellat stibio fuliginatos. At philosophus Archesilaus, quum diutis oculos esset intuitus ludibundos, atque illecebræ voluptatisque plenos: Nil (inquit) interest, quibus membris cinædi sitis, posterioribus an prioribus. Porrò, vt operæ leuioris impingamus aliquid, sinuosam sub oculis partem ὑπώπια Græci vocant. Qui verò sub oculis contingunt ex percussu liuores, dicuntur ὑπώπια: meminit in Nerone Dion. Quoniam ὦπες vocentur oculi, quanquam & durior manuum cutis ex labore callosa, nomine dicitur eodem. Aristophanis interpres, hypopia etiam cordylas à plerisque nuncupari scribit. Auctor est Pollux, Ossa sub oculis, quibus accumbant nares, dici quoque hypopia, idest genas, & voce alia ὑποφθάλμια: vnde ὑπωπιάζειν, pro custodire: ex quo est illud Apostolicū, ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ. Apud me dicos hypopion, oculorum intelligitur vitium, vbi in iride suppuratio sese ostentarit. Galenus in diffinitionibus nunc πύον dicit, nunc etiam vnguem ab similitudine, vti significat libro quoque tertio Aegineta Paulus. φολκὸν dicunt Græci strabonem, cui obliqua fit oculorum acies, abiunctaque ab naturali venustate. Sunt qui eo nomine intelligant miserabilem quendam derìdiculúmque, vt qui τὰ πάνθ᾽ ἕλκει εἰς ἑαυτόν: id est in se omnium conuertit oculos. Vocatur & βλεψιδαίμων distortis oculis, veluti ab dæmone percussus. Sic verò nuncupari Socraticos consueuisse, auctor Pausanias est. ἰλλὸς etiam strabo dicitur, accentiuncula in vltimo posita, vel cæcus, vnde ἰλλώπτειν signat τὸ στραβίζειν. Illa-

des, inquit Porphyrius, contorta dicuntur lora: vnde A
ὐθιμίζειν, nictare indicat: id enim agentes, oculos in-
flectunt. At Ælius Dionysius, ἰλλώπτειν interpretatur,
humectis fractisque oculis inspectare. Pausanias ἐπιλ-
λειν accipit, pro eo quo est oculis subsannare irride-
reque. Est Ionicum item verbum δενδίλλειν, quod cir-
cunspectare signat, at huc illuc ἴλλους, idest Illos verte-
re. Oculi, quos conditos dicimus, acutè traduntur cer
nere: at hebetius, quos prominentes vocant ac emisi-
tios. Visores, pro inspectoribus vsurpat Tacitus libro
decimosexto: Nec missis (inquit) visoribus, per quos B
nosceret an vera afferrentur, auget vltrò rumorem.
Passiuas oculorum cupiditates appellat Firmicus, v-
bi quis mulierum omnium concubitus cupiditate
proiecta desyderat. Procopium imperatorem adno-
tatum annalibus est, humum intuendo semper inces-
sisse, perque morum tristium latebras, ac similem ha-
bitum Crassi illius, quem in vita semel risisse affirmat
Lucillius. Oculos Dorici vocant optilos: vnde optile-
tis Minerua, cui templum erexit Lycurgus, monu-
mentum excussi ab Alcandro oculi. Monopodios & C
lucinios vocabat Commodus Cæsar, eos quibus aut
singulos tulisset oculos, aut singulos fregisset pedes:
quod prodit Lampridius. Illud grauius quod scri-
bit Horus: Oculos sanguine suffusos haberi im-
pudentiæ signum: quod approbat illo versiculo Ho-
merus,

Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ᾽ ἔχων, κραδίην δ᾽ ἐλάφοιο.

*Aurium, & audiendi ratio. Scaphus quid. Amara,
& samara. Aerem ictum moueri in orbem. Adria- D
ni historia. Cochliæ. De aurium humoribus. Item de
sordib. Cypselides. Lobus quid. De Fanesiis. Am-
photides quæ sint. Epotides, & Anterides. De au-
ribus ex historiis nonnihil. Qui dicantur Oti. Au-
ribus an spirent capræ. Aurium vermes, eulæ.*

Cap. XXIX.

AVres verò quarum iudicium, vt cele-
berrimi auctores dixere, superbissi- E
mum est, quia sonum recipiunt, qui
natura in sublime fertur: nónne sum-
ma sapientia sunt in prominentibus
corporum partibus constitutæ? In iis
rectus simpléxque meatus primum, euadit mox tor-
tuosus. Inde iuxta cerebrum in multa & tenuia fora-
mina diducitur, per quæ facultas audiendi est. Quin
& in propinquo duo paruuli quasi sinus sunt, super-
que eos finitur os, quod transuersum à genis tendens
ab inferioribus sustinetur ossibus. Et iugale dici po- F
test, quia Græcè συζυγώδες. Alij ζυγώματα: cancros ap-
pellant alij. Auerrois primo Colliget, aurem in osse
petroso locatam scribit: & propterea (inquit) Arabum
lingua dicitur agari. Quærat hic fortè quispiam, cur
meatus ille aurium (scaphum vocant) anfractu sit tor-
tuoso? Respondebit Auicenna, non sine prouidentia
id quoque excogitatum, ne subita aeris irruptio frigi-
ditate vel caliditate cerebrum oblæderet: vel soni ex-
cessus neruum, quo perficitur auditus, conuelleret.
Nam sensus omnis harmonia quædam est. Nunc ve- G
rò ambagiosa obliquitas illa moramento manifesto
temperamentum adiicit. Aerem porrò sonum deferē-
tem, vndam vocalem appellat Auicenna. Siquidem
sphæricè mouetur aer, sicuti vnda ex lapilli proiectu:
quod sentit secundo De anima Auerrois, & primo De
musica Boethius: vnde & princeps in ratione pul-
suum, quos cum musica ratione simile quiddam ha-
bere prodit, circulos temporum nominauit, sicut &
casus, arsin intelligi volens, & thesin. Sciendum ta-
men, non perfici auditum: aere tantum extimo sese
auribus insinuante: verum deprehensum ab peritis H
est, inesse illis aerem quendam, quem vocant conna-
turalem: est autē vapor ad vsum hunc ab natura pro-
ductus, vt motu quodam tremulo vocibus receptis,
perficiat auditum. Sed cur nam in lateribus constitu-
tæ aures? An quia speculatrix videndi potentia, simul
& olfaciendi, quam anhelitus ratione esse hori adne-
xam, commodissimum fuit, anteriora sibi vendicauit?
An quæ in cæteris omnibus, & parte ista elucescit di-
uina prouidentia? Auditus certe in humecta parte lo-
cari commode non potuit: at in latere potuit, simul
quia posteriora humani capitis inania sunt: simul quia
nerui sunt ibi duriores, qui illuc vergunt: sicuti &
auditus. Melius enim personat, quod exaruit tympa-
num, obduruitque. At in postrema non sunt aures
constitutæ, ne ab sensu communi abscederent lōgius.
Scitu dignum est, quod de imperatore Adriano pro-
ditum monumentis est. Eum, quod sensu hoc esset
oblæso, consueuisse, dum exactius excipere voces cu-
peret, cauam manum auribus apponere, quæ veluti
sinu quodam ictum aerem colligens meatui copio-
sius infunderet. Aures, siue auriculæ verius sinuosæ,
quæ cochliæ nuncupantur, homini immobiles omni-
no, aut si moueantur, tenuis prorsus, & hebetior est
motus is. In quibusdam tamen mire videntur agitari.
Ratio verò est non ex aurium motu intimo, sed per
extrusionem vel excussionem musculi mandibulam
mouentis, qui quandoque ita auribus admouetur, vt
contingat. Qua verò fiat ratione, vt aure duplici sim-
plex tamen hauriatur sonus: dispicientibus naturæ
ingenium est euidentissimum. Siquidem vt in viden-
di proprietate nerui optici coniunguntur, ne visibi-
lis species delata fiat duplex, ita & nerui ἀκουστικοὶ: qui-
bus audiendi facultas perficitur, in origene concur-
runt, & inde formarum audibilium consurgit vnio.
Aurium cauernas etiam vocant Amaras Græci, quan-
quam est in hortis amara quoque, idest incile horto-
rum rigationibus destinatum, dictione hinc corriua-
ta, quoniam marcescere prohibeat. Columellæ, amara
est vlmi semen, samara etiam dictum. Humores au-
rium sub affectionum genere interlocauit Hippocra-
tes in puerulis. Sed cur non pariter nasi palatique ex-
crementa? Nempe inquit Galenus, quia natura per na-
sum & palatum excrementa cerebri transferri voluit.
Per aures verò intermanare retrimenta, præter natu-
ram est. Verum infantile cerebrum etiā per hos mea-
tus propurgatur, nam recens natis nimio plus humet
corpus: cerebrum autem eo amplius, propterea pue-
ris per emissaeula omnia humoris nimietas extrudi-
tur. Quod verò oscitantes, aut vehementius spiran-
tes minus audiant, ratio est, quoniam sensorij auditus
extremum partem contingit spiritalem, ac proinde
quatitur, mouetúrque cum eadem, vbi agitetur spiri-
tus. Auribus capras spirare, credidit Archelaus, sicuti
prodit Varro, & est à Plinio repetitum. Alcmæona o-
pinionis eius auctorem aduocat Aristoteles, nec citra
morsum, quando aure tantum audimus, nec vlla de-
syderatur respiratio. Est enim, inquit, κεφαλῆς μεῖον
ἄπνοιαν. ἀλκμαίων γὰρ οὐκ ἀληθῆ λέγει φάμενος ἀναπνεῖν
τὰς αἶγας κατὰ τὰ ὦτα. Porrò Græci ὦτα dicunt σκωλη-
κιῶντα, id est verminosas aures, aut vermiculantes quæ
vermes putrilagine quadam concipiunt: eos vocabu-
lo proprio εὐλὰς vocant illi: quales è vulneribus ferè
promunt se, aut putrescenti cadauere. Aurum in au-
ricula gestare, nobilitatis censebatur insigne, quod
in Platone adnotauit Apuleius. Aurem cuiuspiam qui
tetigit, inquit Vlpianus, Digestis de furtis, totum
eum tetigisse videtur. Id & Trebatius asseruerat
prius. Legimus porrò, auriculas in tantum magni-
tudinis gentibus excrescere quibusdam, vt totum
corpus iis contegatur vestium modo: Fanesios vo-
cant, siue Satmalos: vt Pomponius. Græci, vt auctor
Strabo est, ἐνωτοκοίτας dicunt: quoniam strati vice,
quum dormiunt, auribus vtantur. Est & in aure ima
dicatus memoriæ locus, nato inde more, vt rapturi in
ius aduersarium testes facerent, alias iniectio manus
non erat. Sic verò faciebant, vt contingentes imam
auriculam dicerent, Esto memor. Nec licebat hoc,
ni futurus testis annuisset: ideo ita interrogaba-
tur, Li-

tur, Licet attestari? Aurium sordes Græci κυψελίδας vocant, vnde κυψελόβυστα nuncupantur, quæ sordium altitudine adobruta latitant. Latini aurium marmorata dicunt, auctore Plinio: iuniores etiam cerumina. Quæ amarulenta sunt, quia non ferè aliud habentur, quàm sudor qui computruerit: putredo autem salsos incoquit sapores, Galeno docente secundo De febrium discerniculis. Quod verò putret, & salsum est, mox amaritudinem concipit, consumpto humecto aquoso. Argumento sunt retrimenta & vrina. Alij sentiunt, per aures eiectari biliosas cerebri redundantias, & indicio esse colorem inde luteum. Sicuti excrementum melancholicum, per oculos egeritur: pituitosum & sanguineum, per os. Aurium pars infima, quam nostri imam dicunt auriculam (vnde apud Ammianum Marcellinum: Ima, quod dicitur, auricula mollior.) lobus nuncupatur: quanquam & portio superior eodem censetur nomine: nam summa omnia, lobos rectè dixeris: hinc iecoris lobi vocantur. Vnde in Nicandri Theriacis: ἥπατος ἀκρόπατον κέρσας λοβὸν, ὅς τε τραπέζης ἐκφύεται. vbi interpres, trapezā iecoris partem accipit, ex qua lobus prodeat. Trapeza (inquit) & pylæ partes sunt iecoris, sicut onyx, machæra, canæō. Cimoni sacrificanti, Plutarchus scribit, à sacerdote ostensum lobum carentem capite, Pyrrho item sacra dicuntur aloba, à vatibus præmonstrata, quum Argos peteret: quod cuiusmodi sit, ex iis quæ attexuimus (opinor) amplius liquet. Verum Plutarchi interpreti satis superque fuit sic transferre: Ex sacris ritè peractis. quo nil dici valuit ineptius inscitiúsque. Ciceris item aut fabæ vas lobum dicimus: nam cortex omnis, intra quem lateat semen, lobus dicitur. Hinc & rusticanum vas continendis seminibus, vocatur lobus. Sunt inter legumina item lobi, seu lobia. Dolichos quoque vocant Græci. Sunt qui phasialos interpretentur rubentes, qui & siliquæ dicantur. At milij paniculas Plinius appellat lobas. Quod in lobo prominet, προλόβιον nuncupatur. Aurium summa in flagitio deprehensis præcidere, veteris fuit instituti, ignominiæ causa. Vnde apud Demosthenem ἠκρωτηριασμένοι. Dignum porrò memoratu, quod in Tagis Thusc libris est obseruatum: Tangendos mox fulmine adeo hebetari, vti nec tonitru, nec profundos fragores alios queant persentiscere. Quod in Germanicis bellis Seuero, bellacissimo aliàs equitum magistro, vsu venisse, Iuliano imperāte legimus: qui acer prius, & industria insignis, fato vrgente, commacruit. Macrino imperatori aurium alteram fuisse perforatam, scribit Dion, Maurorum ritu, vnde erat oriundus. Est intra aurem neruus nomine τράγος, è regione cuius est, quem vocant ἀντίτραγον. Ab auribus quæ dicuntur Græcè ὦτα, ἀμφώτιδες flexum habent. Ea verò esse vasa quædam prodit Eustathius. Sed & indidem corriuatur otus, veluti auritus dicatur, pinnulis circa aures prominentibus: vlulam nonnulli interpretantur, alij asionem. Scitum est quod scribit AElius Dionysius: Auis hæc, inquit, laudata, & saltans capitur, velut nycticorax: vnde otos item dicimus, qui nullo negotio decipiuntur, aut gloriæ vanitatem affectantes: idest κενόδοξοι. Otidas dici putant stardas, quasi tardos anseres. Scribit libro septimo Thucydides, Defectis nauium proris, impositas esse epotidas, idest ἐπωτίδας: à quibus anteridas produxerint ad muros. Epotidas, Laurentius rostra nobis reddidit. Anteridas verò sublicas interpretatur. Sunt qui prominentia vtrinque ex proris ligna, epotidas opinentur dici, aurium imagine quadam. Et hac quidem vsos ratione Syracusanos, Hystoricus tradit, aduersum Athenienses. Cæterum & Corinthios ad eum morem instructis nauibus, ad Naupactum depugnasse proditum est.

De naribus, & earundem muniis. Sanguinis è naribus profluuium vnde sit. Mirum de elephanti nare, quæ dicatur promuscis. Rhinocolura. De coluris, ac mitylo, & colo, & ficis coluris, ac colyridibus, coluriísque: item colophuris, & colobotis. Quid cothuri, mutica. Quid collyrissare: itē myssare, myxa, myxus. Item quid nares in architectura: & quid æstuaria, & mygme, myttotos, simon, plagion, loxon.

Cap. XXX.

Nares porrò nónne ratione scitissima & peculiari, quòd ea ferè sit odoris cuiuslibet natura, vt superna petat, in sublimi & ipsæ sunt collocatæ? Accedit, quòd cibi potusq; magnum in iis examen quum sit, non ab re in oris vicinia sunt collocatæ. Sed cur occludendi nares facultas non est, sicuti pro arbitrio claudimus oculos? In iis vtique peculiaris esse ratio videtur, sensorij teneritudo & mollicies, minimo cuique exposita nocumento: quod in naribus non fit. Deinde malis odoribus non obleditur olfactus sensorium, sed cor aut cerebrum: cui læsioni facilè occurritur, spiritu compresso. Narium verò (vt Auicenna scribit) munus, est inspiratio: neque enim os, est spirandi organum: sicuti opinati quidam sunt: nisi affectio aliqua cogat. Item vocum distinctio in homine, deinde odorum internotio. Minimū verò id emolumentum putant. quod ea item parte per θαλάμας, id est interna foramina, cerebri redundantia excernantur: nam in hominibus inculpatę sanitatis haudquaquam id videri necessarium: & sufficere opinantur, quæ in palato habentur foramina, & in hoc vsu sunt veluti emissaria. Sanguinis è naribus profluuium cerebri nimiæ magnitudini in homine, ac humectationi acceptum referunt: inde nanque effici, vt eo tendentes per os, venæ nimium repletæ per nares exonerentur: quando & indidem vitiatus sanguis dilutior euadat tenuiórque, qualem cerebri excrementis permixtum agnoscimus. Summæ ossium angustiæ ἰσθμοειδεῖς dicuntur, vbi fœdissimum vlcus inoritur ozena, infestat cum carcinomate Polypus. Cæterùm in elephantis mira & peculiaris narium ratio est, quippe implet iis manus vicem: ea nanque cibum tam siccum, quàm humectū arripiunt, & ori infundunt, nec non arbores complexu peruellunt. Quod Aristoteles tradit, & meminit libro secūdo Philostratus. προβοσκίδα Græci vocant: nos etiam promuscidem, ratione qua b transit quandoque in m: vnde κύβινδιν illi, nos cymindim pronuntiamus. Rhinocolura, siue vt Stephanus, rhinocurara: legitur in Ægypto fuisse vrbs inde ita nuncupata, quod incolæ forent mutilati nares, vt Stephanus idem interpretatur, & pluribus exposuit Diodorus. Colura nanque & coluria dicunt, quæ caudam non habent omnino, aut mutilatam præcisamque: meminit ad Dardanum Hieronymus. sed rhinocorura dicitur ab eo. Bouem κόλον intelligit Eustathius, mutilatum cornibus, quem mitylum item dicas: κόλον μάχην appellant eruditi θ rapsodiam, id est κολοβὴν, quia res concisæ nimis ac mutilatæ prorsum eo comprehendantur libro ab Homero. Apud Theophrastum colophura, id est κολόουρα animalia intelliguntur, boues, asini, muli, quæ si smilen olfactarint, intermoriantur: quod & de hominibus intelligit Andreas, si indormiant. Colobotæ, id est κολοβῶται sunt, qui decurtata proferuntur verba & dimidiata. Cothuros Hesiodus fucos intelligit sine aculeo, quem cauda videtur occultare, idest κύθειν ἐν τῇ οὐρᾷ. Mutica Latinè dicuntur, quæ cornibus carent: vnde muticam vocamus spicam aristis vacuam. Sunt apud Athenæum fici, quas coluros vocant. Leuitici septimo, colyrides leguntur panes, quos deminutos prætenuésque interpretantur. Sed & qui puerulis minutus offertur panis, collyra dicitur rectè: quanquam & colluria pro lalangiis seu laganis posita inuenio, vnde id genus in sartagine coquere κολλυρίζειν dicunt, idest collyrissare. Coluræam verò

petram apud Callimachum cauam interpretantur, vel globosam, aut flexilem. Transfertur id vocabulum & ad panes, necnon ad medicorum pharmaca. Auctor Boethius est Arithmetices secundo, Coluron dici imperfectum, vnde appellatos in sphæræ ratione circulos volunt coluros, qui duo sint, ob imperfectam (vt Macrobius inquit) conuersionem, neque enim vnquam apparent integri: quod approbat Theon, quoque, & in Procli Diadochi sphæra lectum est. Pars quippe in antarcticum vergens, aut non est, aut si est, nostris se non ingerit obtutibus. Illud postmodum
B nec ignorandum, μύζειν apud Græcos, idest myssare, non aliud fere signare, quàm labiis occlusis, sonum naribus elicere, vnde & μυκτῆρα nasum dicunt. Sonum autem μυγμὸν, irrisioni plerũque dicatũ, vnde qui citra reprehensionis morsum agit, ἀμύγμων dicitur. Sed & Homero ἀμύμων. Muris stridorem μύγμον vocant. Myxa verò est, qui è naribus profluit subinde humor. Lego in Galeni thesauris, mucidum succum è cochlearum carnibus punctim percussis profluentem, dici myxam quoque. Nam myxus aliud omnino est,
C quod iactata diu epode indicat facile, Bibit gallus, nec vrinam fundit, fundit myxus, nec tamen bibit. Sed & Dianæ sacerdos traditur myxus: vrbanus quidem satis, verum & iactator, vnde natum, vt id genus homines myxos dicamus plerunque. Hinc criomyxi, per conuitium dicuntur apud Cercidam & Galenum Therapeutices sexto. Myrtotos autem rusticum est pulmentarium, allio trito in oleo & aceto, vel addito caseo, ex aspernabili odore inflectitur nomen: sunt qui placentam ex oleribus putent. Addamus illud
D quoque, Nares item dici fornaculæ spiramentum, quo protruditur fuligo. Vitruuius: Ante id sit fornacula habens in Laconicum nares, eius præfurnium magna diligentia comprimatur, ne flamma extra dissipetur: nam ignis potestas, dum vritur resina, emittit per nares intra laconicum fuliginem. Narium ferè vsum habent in puteorum ratione, quæ vocant æstuaria, dextra & sinistra defossa, vt per ea dissipetur spiritus fodientibus puteos deprimentibusque pestilens. Rhinuchos eadem ratione dicunt Græci, & Strabo, idest
E emissaria. Quia verò simum quandoque dici nasum, est omnibus compertissimum, adnectamus quæ in Galeni thesauris explorata sunt nobis. Transuersum enim Græcè ἐγκάρσιον dicit, quod est recto contrarium. Simon autem, quod subtransuersum nos appellamus, quod ab transuerso paululum in partem vtranque reclinat: plagion, id est subrectum, quod à recto vtroque versus recedit non adeo. Loxon, siue obliquum, quod in recti transuersique meditullio est.

F *Labiorum & linguæ, munus duplex. Philtron. Typos, vel nympha. Prochilon. Prostomion. Item de ore. Microstomus, chelyne, chelynidæ, chelya, chelysma. Stoma vnde. Astoma quæ: item eustoma, stomatica. Mirones, miracula.*

Cap. XXXI.

Qvid verò labia, nónne & ipsa in homine præsignem ab cæteris rationem habent? In brutis quippe dentium modo
G hæc tegumenta sunt, & velut procæstria quædam. At nobis etiam in loquendi necessitate mirabile suggerũt adiumentum: indéque mollia carnosaque ab rerum natura effícta sunt. Vt enim humana lingua duplici fungitur munere, conceptus animi enuntiando, & saporum vim præsentiendo, propterea que ab cæteris disparatur, nec similis est: ita nec in labiis simplex functio est, sed dentes quidem cum decore contegunt
H plurimo, tum locutionem magis præstant articulatam: ea nanque conflatur ex literis, quarum enuntiatio plurimum obturbata, detruncata, nec intelligibilis præstaretur, ni ad hanc rationem labra linguámq;

A conformasset artificis infinita prouidentia. In labio superiori, quæ inest cauitas, dicitur φίλτρον: eadem in inferiori τύπος vocatur, vel nympha. Labiorum prominẽs pars, πρόχειλον. Eorundem mutuus congressus προστόμιον, vel προστομία. Desinentia verò maxillas respectans, τοῦ χαλινοῦ sortitur nomen. Sunt porrò labra, vt scienter colligit Auicenna, hostij vice adiuncta ori. Quod brutis comparatum creditur, ad explendam victus necessitatem. In homine, promptuarium est rectæ rationis, vt quæ prudentia corde conceperit, ea sensa
B promat oratio: vnde eleganter Apuleius os esse dicit, animi vestibulum, orationis ianuam, cogitationum verò comitium. Hominem, Græci ab oris exiguitate μικρόστομοι dixere. Hac parte quæ carent, dicuntur inora: sicut inaurita, quæ auribus. Labrum superius inueni, qui chelynem dici arbitrentur: quanquam alij in ambitu positam partem eo vocabulo intelligere malunt. Vnde chelinidæ nuncupentur, quibus ea grandior portio est. Testudinis operimenta vocant chelya. Nam chelys testudo est: sed & pectus quoque. Vn-
C de fit Nicandro χελύσσεσθαι verbum. Quod vltimum carinæ suffigitur, ne atteratur, chelysma dicitur rectè. Os autem Græcis stoma dicitur, παρὰ τὸ τέμνω, τὸ κόπτω, quod cibaria præcidat, præmandatque. Astoma intelliguntur ori ingrata, & gustui. Astomi, qui sunt oris præduri. Eustoma, quæ sapiunt præcipuè. Stomatica sunt Galeno medicamenta oris vitiis accommoda. Personas oribus distortas & deformes legimus Mirones nuncupari: nam & miracula à miris dicuntur, idest monstris.

D *Linguæ, & orationis laus præcipua. De imitatione nõnihil. Saporum sensus vbi percipiatur. Saliuæ fontes. De gustu, & psittaco mirũ. Meropes qui, & vnde dicantur. Thryssare quid. Trygon cur. Ancyloglossum, ancylotomon. Siculi cur trilingues.*

Cap. XXXII.

E Cæterum leuia possunt ista censeri, si consyderet quis humanæ linguæ incõparabile prorsus donum, in quo bonitas infinita inæstimabili munificentia nos, vt legitimos filios, est amplexata: quid enim in tot, tantísque corporis dotibus æqua pensandum libra est? Huius siquidem facultate post mentem, quæ nos ex æquo ferè cum cælitibus constituit, constat præcipuè illa, vt dictum ab Sophocle est, Regina rerum eloquentia: qua, sicuti M.
F Tullius inquit, cohortamur, persuademus, perterritos à timore abducimus, gestientes comprimimus, cupiditates, iras restinguimus: hæc nos iuris, legum, vrbiũ societate deuinxit: hæc nos à vita immani & fera segregauit. Sed illud quantam demum in humanis rebus habet excellentiam? Vsu linguæ posse hominem, quæ minus intelligentia consequatur, ab altero tota facilitate percipere, quæq; noris ipse magna tua gloria aliis impertiri? Eximium est quod inde profluit emolumentum, parturiente semper animo, quæ vel
G obseruaris intentissimè, vel summo excogitaris ingenio. Nescire malumus magna pars, quàm in id tantis laboribus & curis profecisse, vt abdita illatebrataque, velut in sanctariis, aut sepulchro verius tam pretiosæ suppellectilis munera supprimamus. Quid illa in calamitatibus, tanquam oneris præmolesti alleuatio, cum amicis communicatio? Quid secundis rebus incredibilis, & gestiens ille ardor animi eisdem impertiendi boni? Denique vt rei pretium intelligamus, quæ nam aut quanta commodita
H natura est, vt decenter orationis euaderemus compotes? Omnium primum artifex illa in pulmonibus spirandi officina nobilitatis huius præstat exordia: mox illa spiritalis fistula, quam etiam arteriã dicimus, ad os producta intimum velut canali, à mente profe-

ctam

ctam vocem ita subuenit, ac excipienti linguę ita affundit, vt artifici motu nunc illa in palatum surrecta, nunc allisa dentibus; alioqui barbaricum insuauemq́; sonum sic moderetur effingatque, vt auribus contingat iucundissimus: & vehementia quandoque detonans altius, immo verò clarius fulgurans tam potenter mouet, docet argutè, & ad delicias vsque ita delectat afficitque: vt quod de Olympio dictum Pericle est, non Græciam modo, vt ille, sed vniuersa ferè valeat permiscere. Quod dictum verissimè non inficiabitur, cuius dictionem sic demum multiplex, ac interior fermẽtarit eruditio, vti nare iam queat sine cortice, quod aiunt. Quippe hominum extremos esse opinatur Plato imitatores. Cui calculum adiiciens Latinæ princeps lyræ, seruum esse pecus pronunciat. Alioqui infelix fuerit supellex, tantum alienis institisse vestigiis, nec fermentum ita percoxisse, vt genuina resipiat prorsum, ac mellis more ex diuersis velut floribus inoriatur consurgatque nulli comparabilis succus. Esse tamen in artibus necessariam imitationem, non inficier. Quando hac ipsa de re caput est in Fabij libro decimo. Et secundo De oratore Cicero: Ergo primum sit in præceptis meis, inquit, vt demonstremus quem imitemur: atque ita, vt quæ maximè excellant in eo quem imitabimur, ea diligentissimè persequamur. Tum accedat exercitatio, qua illum quem elegerit, imitando effingat. Cæterùm parte hac vnicuique altius inhæreat Quintiliani illud: Pigri esse ingenij, contentum esse iis, quæ sunt ab aliis inuenta. Nos verò ab excursu in semitam redeamus. Quid vbi in modulatum cælestemque lingua exit cantum, nunc spiritû productiorem, nunc inflexo varium, nunc distinctũ concisio, copulatum intorto. Et, quod nequeas admiratione consequi, est vbi promittit, reuocat, infuscat, plenius edit aliquid, grauius, acutius, vibratius, summum, medium, imum. Propterea ingeniosè ac plausibiliter mihi fecisse videntur, qui linguam plectri similem prodidere, chordarum verò dentes, nares cornuum, quis canenti accinitur. Nam & in Hexaemero Ambrosius ait: Plectrum loquentis lingua est. Hæc verò omnia diuinæ maiestatis recinunt amplitudinem & sapientiam, tuba clarius insonant, ac ingerunt ingratis, & periniquis tantorum munerum æstimatoribus. Hæc quin, vt posset munificentius lingua præstare, eius carnem struxit opifex Deus raram, fungosam & mollem; vt dicere maluit Auicenna. Sed in corpusculo tam paruo, non desinit idem cum Auerroe neruorum admirari multitudinem, tam ad motum, quàm ad sensum spectantium: necnon venarum, arteriarúmque, quando omnium horum magnitudo numerosa linguæ mensum longè videtur excedere. Hæc verò ita scimus ab optimo maximo Deo constituta, quia membri eius multiplex erat vsus futurus: nam ad ea quæ diximus, habere item munus aliud partem hanc, Lactantius putat, quòd contritos & commolitos dentibus cibos colligit, & conglobatos vi sua deprimit, ac transmittit ad ventrem: vnde & Varro, à ligando cibo putat linguæ nomen impositum. Bruta verò etiamnum lambendo potu adiuuat. Falli putat Lactantius idem, si quis saporis sensum inesse palato arbitratur: quoniam lingua sit, qua sentiantur sapores, nec tamen tota: nam partes eius quæ sunt ab vtroque latere tenuiores, saporem subtilissimis sensibus trahere. Plinius tamen: Intellectus, inquit, saporum est cæteris in prima lingua, homini & in palato: sed & in gustatu linguæ vice nouimus esse aquatilibus palatum. Scitu verò dignum, ad hunc vsum oportere linguam esse quidem potentia humectam, actu autem minime.

Indicio esse, quòd quibus nimio plus arescat lingua, vel humeat, haud ita sapores valeant percipere. Et humectatio quidem insita interpellat manifestò, quia ipsa primo linguæ tactum præstat, quo occupante, nequit extima aduertere. Argumento est, quòd qui acrius quippiam gustu apprehenderit, mox non valet aliud sentire. Scribunt eruditiores, in linguæ radice duo inesse orificia, quæ saliuæ dicantur fontes. Eorum munus est, humorẽ seruare, veluti penu quodam intimo, quo subinde irroretur lingua, & os humescat vniuersum. Esse autem tanquam aquosam pituitam, tum in stomacho conceptam ex tenuissima quaque chyli parte, & mox ceu in castella corriuatam, tum ab cerebro defluam per eius ossis meatus, quod colatorium vocant medicorum scholæ: indicio inde concepto, saliuosum esse illis os, quibus rheumate abundet cerebrum, quibusve humeat stomachus, quod genus bibuli sunt, quique nimio plus vescuntur pomis, aut consimilibus. Illud verò ad præsens institutum eximiè accommodatum minus prætereundũ est. Neruum quo tangendi sensus ad linquam deuehitur, non esse ab eo diuersum, qui gustus vectabulum est: Galeno tradente, quarto De morbis interioribus. Sed cur solertior est gustandi vis in lingua, quàm tangendi? Ratio verò est, quia gustus exactior est ad peruestigandum; tactus verò cæteris sensibus hebetior ac materialior, vt interim trito in philosophorum scholis verbo vtar: sicuti visus subtilitate sensus excedit omnes, postea verò auditus. Denique placet Auicennæ, ad loquendum videri præstantissimam esse linguam, quæ suos tum longitudinis, tum latitudinis commeatus habeat, quæque in apice tenuis & acutior, in radice latior. Cæterùm nec silebo parte hac miraculum insigne nostris visum temporibus: Psittacus hic fuit Ascanij cardinalis Romæ, aureis centum comparatus nummis, qui articulatissimè continuatis perpetuò verbis Christianæ veritatis symbolum integrè pronuntiabat, perinde ac vir peritus enũtiaret. Quod quia præclarum est, ac dictu rarissimum, non fuit consilium, transilire per incuriam. Auctor denique Eustathius est: Meropas in carmine Homerico dici homines, quod eorum naturæ vi, distinguatur vox in dictiones, syllabas, elementa, quæ res animantium nulli contingit: quorum soni, neque dici ὄπες debent, neque αὐδαί. At diuinorum periti Meropas dici arbitrantur ab vocis diuisione, quæ post Chalanes turrim facta narretur. Constat tamen & auium quasdam meropas nuncupari. Sed & Coi, Meropes dicuntur, gentili nomine: quando insula item Cos, Meropeis appellatur. Inuenies & proprium nomẽ Meropa. Cæterùm nec illud inuoluendum silentio: τρύζειν, hoc est trysare, ab Græcis dici de inani obstreperaque verborũ multitudine, vnde corriuetur etiam trygon, id est turtur, quem & scommate scitissimo vsurpat parœmia, sicuti auctor probat Eustathius. Tritum verò est quod Græci dicunt, oportere, γλῶσσαν μὲν εἶναι ἀργήν, χεῖρα δὲ ἐργάτην: id est esse ociosam quidem linguam, manum verò operariam. Verùm scioli trygodæmones diuersos sibi induunt mores: at hos nil aliud, quàm vt Spartiani vtar verbo, catamidiandos, id est ridendos conspuendósque sinamus valere: sed cum macaria item, ni resipiscant. Cæterùm id non omisisse pręstiterit: Ancyloglossum Æginetæ Paulo esse linguæ vitium astrictioris, nerui sub ea, quod filum vocant, interdum blæsitate. Ferramentum quo persanatur, ancylotomon vocant. Siculos ab Apuleio dici trilingues animaduerto, quod Barbarè initio sunt locuti, Grecè mox, postremò etiam Latinè.

CAMILLI RHIDERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS LODOuici Cælij patrui, ad magnificum comitem Ioannem Rouerellam, Præfatio quarta.

Liberiori mentis intuitu, huius nostræ peninsulæ primordia vagatus his proximis diebus, antiquioris inscriptionis monimēta nō pauca discurrens, Rouerellæ familiæ nobilissimæ antiquissimam genituram hinc ortam, non insignitura minus, quàm & antiquæ domutionis positura & consanguinei stemmatis necessitudine certius agnoscens, astrictiori multo magis vinculo, quàm antea adligatus in tui obsequium perpetuò infixus detineor: nam etsi iamdiu tua in me collata beneficia, me tibi adeo euinctum fecerint, vt me tibi deditissimum scirem: nunc communis patriæ nostræ congenitura me adeo adligatum inuoluit, vt tibi meritò, magis quàm mihi ipsi videar destinatus. Qui eo sis ortus stemmate, quod toto ferè orbe terrarum illustre nostram hanc patriam adeo exornauit, vt ab eo quicquid in ea studiorum, literarúmve, aut ingenuæ probitatis adfuerit: id Rouerella familia aut præstante, aut confouente, quale quantúmque est, emicuerit. Quid enim quantúmque Bartholomæi reuerendissimi cardinalis, Philiæque patris tui, Laurentij, Nicolaíque, atque aliorum è Rouerella genitura sanctissimæ prælaturæ Rhodiginis conciuibus honori vtilitatíque profuerint, sciunt qui non toruis perspicientes superciliis literatas nostræ patriæ doctiorum elucubrationes nouerunt. Quo etsi omnes astricti, ego potissimè deuinctus, meæ in te obseruantiæ famulitium tibi oblaturus non aliud arctissimæ meæ affectionis vadimonium tibi exhibere cognoscens, portiunculam hanc laboriosissimarum lectionum à doctissimo Lodouico Cælio mihi patruo his proximis diebus doctissimè castigatam ad te destinandam curaui: munus quidem etsi tuæ amplitudini valde impar, id tamen vt meæ in te maximè obseruantiæ culturam præ se ferat. Quod te, eo lætiori suscepturum animo, & gratiore perspecturum fronte cognosco: quibus te virum doctissimum nobilissima genitura emanatum, munificentissimum mihi patronum & sciui, & certiori affectu semper cognoui: huiúsque tenuiorem non aspernatus exilitatem, hoc solo sincerioris meæ mentis affectu, accipies. Quod salis salsi litatione turis carentiam multotiens emendatam audiuimus: ídque doctioris tuæ Mineruæ cultura suffarcinatum fouens expolitioris frictionis patrocinij tui titulo ascriptum, vt hilariori fronte securius prodeat, curabis: Camillúmque Rhiderium tibi dedititium, læto eo fouebis animo, quo ipsius in te syncerioris ancillatus famulitium præ se fert. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER vnus, qui quartus.

Dentes cur attributi animantibus. Dentibus an insit sentiendi vis, atque item ossibus. Dentium distributio, & vocabula. Quid gelasinus. Gingiuarum nomina. De Pyrrho, & Hercule, suis Calidoniæ dentibus, & Zenobiæ. Odontiasis quid, & odaxysmus. Gomphiasis, gomphiasmus, pladara, epulides, parulides, chauliodonta, carcharodonta.

Cap. I.

Dentium potestatem quibuscunque ij contigere, ideo communi quadam ratione contributam tradunt Naturales, vt cibū mollientes conficiant: quam esse ex digestionibus primam, statuunt artis medicę periti. Sunt tamen quibus tum ad inuadendum, tum ad propulsandum, vim suggerant. Homini verò ad cibi necessitatem adnexi aptissimè videntur, siue ad perpensionem reuoces, primores, quorum est digerere mandenda, & C

A dissecare, vnde & temnici nuncupati, qui lati vtique sunt, sed exacuminati quoque, vt implere munus suum possint facilius. Siue item eos, qui cibum conficientes latitudinem nacti sunt planam ad hunc vsum: nam iis interlocatos nouimus, qui vocantur canini, partim acuti, partim item lati. Quinimo & locutionis potissimum ratione dentes planè sortiri sumus homines: quando, vt vel paulo antè significauimus, ad literarum expressiorem enuntiationem dentes conferre B plurimum pernoscúntur, præcipuè primi. Erumpunt verò statutis temporum curriculis, sicuti etiam prodeunt pili, progerminat barba, generationis semen defluit: quoniam fœcundū corpus est, ac veluti prægnans, vt Plato inquit: illi quippe suorum omnium spermata sunt inserta. Auibus hi attributi non sunt, siccitatis calidæ ratione, quæ nec præmansum cibum valet conficere. Adiuuat & stomachus prior, qui remollita spatio alimenta in alterum percoquēda transmittit. Dentibus verò inesse sentiendi vim abunde

Galenus

Galenus docuit, quia sint illorum radicibus adiuncti nerui, quibus sensus facultas comparatur: & videtur Auicenna putasse, vi quoque propriæ substantiæ sentire; quoniam tertij septima dentes interdum dolere significat ex causa intima. Non esse verò dolorem, cuius non sit sensus. Alij putant eum esse gingiuarũ dolorem, neruorumque. Vtcunque, calidi, ac frigidi sensus adesse dẽtibus creditur potius, quàm sensibilium reliquorum, cuiusmodi est humidum, siccum, durum, molle, asperum, lene. Hoc verò efficit dentium nimia durities, nam pati nequeunt, ni agens fuerit præpotens. Caliditas verò, & frigiditas agunt cæteris potentius. Et frigoris quidem rationem affert Aristoteles, Quòd dentium meatus prætenues sint, & caloris exigui, qui ab frigore superatus dolorem inducat. Ex physicis item sunt qui reliqua item ossa nec esse sensus expertia tradant, etiamsi neruus assideat prorsum nullus: nam spiritus sensificos, qui poros penetrent, vim sentiendi posse suggerere. Sed nec hi constanter propositum tuentur, propterea istiusmodi difficultatum studiosis relinquatur disceptatio hæc: quam tamen abundè excussit differentia quadragesimatertia Conciliator. ἀμφόδοντα dicuntur vtrinque dentata. Inesse præsagia dentibus credit Aristoteles: nam quibus rariores fuerint, haud ita diu viuere, opinatur. Quoniã quæ dentium ordine sint prædita numerosiore, esse item vitæ productioris videantur, virorum exemplo, quibus plures sint, quàm fœminis, quòd ipsum & in cæteris conuisitur. Dentium numerus in homine ad duos increscit, & triginta: auctoribus Galeno, & Auicenna: nec tacuit primo Colliget Auerrois. Fœminis raro plures adnascuntur, quàm duodetriginta. In Græcis auctoribus hanc ferè dentium comperio distributionis nomẽclaturam: quatuor anteriores, qui in meditullio constituti habentur, dici tomeos, & dichasteras, aut ctenas, atque item gelasinos: vocabulo primo ab insectione ducto alio ab diuisione, tertio, quod concidant: nam gelasinos vocant, quia inter ridendum retegantur: quanquam & eodem nomine corrugatio nuncupetur ridendo circa os expressa: propter illud Martialis,

Nec grata est facies, cui gelasinus abest.

Sed & Democritus de risus petulantia, gelasini cognomento est insignis. Insequuntur hos duo κυνόδοντες appellati, siue canini, quoniam in acutum producti caninos præferant dentes. Adiacent qui dicuntur gomphij, seu molares: quibus adnumerantur, quos mylos nuncupant: post quos postremi sophronisteres, sic enim eos Cleanthes vocabat: Auicenna, dentes sensus vel intellectus. Quos adnasci arbitratur post genituræ profusionem ante consistentiam, quæ anno contingat tricesimo. Hos alij κραντῆρας etiam vocant: vt Aristoteles, ἀπὸ τοῦ κραίνειν, quia ætatem perficiant, ac compleant. Genuinos appellant Latini, quos Varro post annos ferè septenos enasci tradidit. Hæmodiam esse Galenus scribit dentium stuporem, qui etiã gingiuas infestet. Molarium autem partem quæ assidet gingiuæ, momiscum dicunt: superiorem verò qua conficiuntur cibi, trapezam, id est mensam: cauitates autem, holmiscos, veluti mortariola: vtrunque simul, phatnas, idest præsepia: gingiuas extimas vocãt vla: intimas verò enula: spatium interlocatum dentibus, haimum dicere mos est: ordo verò ipse dentium ac series, dicitur phragmus, tanquam sepem appelles. Pyrrho Epirotæ tradunt vnum fuisse os, dentium vice, lineis modo in superficie suppictum distinctumque. Et prodit Herodotus in Persica strage inuentos vnius dentes μονοφυέας, id est ossis vnius. Herculem fuisse triplici dentium serie, Ionis Chij proditum monumentis est. Sunt in iumentis, qui vocentur pullini dentes: eos Græcis gnomonas ab diiudicanda ætate, nuncupari aduerto: de quis alibi plura. Odontiasim vocant Græci, vel odontophyiam, dentitionem. At qui hanc præcurrit, pruritum, odaxysmum dicunt. Gomphiasis, molarium est dẽtitio, quos

A γομφίους appellant. Gomphiasmus autem, dentium hæmodia, id est stupor. Gingiuas πλαδώσας vocant medici, humectatione imbecilles nimia. Pladara enim dicunt, humore flaccescentia. Illud demum haud præteribo, quod primo Gothici belli tradit Procopius: Beneuentum olim ab Diomede direptum, ac inibi suis calidoniæ dentes, quos accepisset Meleager venationis præmium, reliquisse. Hi verò ad nostra, inquit, tempora perseuerãt, magnitudine visenda, quippe lunari specie pedum trium explere perimetrum.

B Zenobiæ, quam Romani imperij insignibus admouit numen, tantus inerat dentibus candor, vt margaritas eam plerique habere opinarentur. Epulidas vocant Græci excrescentem carnem ad intimos molares ex inflammatione, non citra dolorem, ac quandoque febrem. Sunt & in gingiuarum parte parulides, ex inflammatione, qua suppuratio sese ostentat, ni maturè discutiantur. Chauliodonta vocantur, quæ dentes habẽt ex ore prominentes, vt elephas. Carcharodonta verò quibus intus quidem sunt dentes, sed acuti,

C tanquam καρχαρόδοντοι, vt leoni, pardali, lupo, cani.

Prosopon, id est facies, quid. Coros quid. Commodi historia, & Fuluiæ. Colli ratio. De sphondylis. Ancteres quid: item anthereon. Corræ, corsæ, corsoterium, corsoteus, dire, byssauchen. De ossibus humerorum. De iugulis. Clides, clidia, guttur, gula, pharinx, larynx, asparagus, & aspharagus. Gylus, & gyliauchen quid. Gyrini, ginni, gygenij.

D *Isthmus, vnde paristhmia. Orthostade. Orthostadia vestimenta. Strangulationum ratio. Cynanche, paracynanche, parasynanche, angina, synanche, metaphrenum. Antiades quæ, & cur. Tonsillæ, cion, decollare, murenula, fuca, capitium, struma, pappa, prolobum, proboli.*

Cap. II.

PRosopon, id est faciem, appellant Græci, quod inter caput & collum hominis est, ab re nomine imposito.

E Nam quia vnus animantium cunctarum erectus homo est, solus anteuersus prospectat, vocemque anteuersus mittit. Mentum, in quo efflorescit barba, anthereon dicitur Homero, περὶ ὃν ἀνθεῖ τὸ γένειον. dicitur quandoque & in muliere, sed per catachresin. Menti pars extrema, Galeno dicitur ather: quanquam eodem auctore, est in hordeo ather, propriè cuspis spicæ. Quia verò ab Græcis maxillas dici corras nouimus, & tempora e-

F tiam corsas: inde corsoterium in Athenæo, pro tonstrina inflecti arbitror: apud eundem, corsoteus esse tonsor videtur. In Ionicis ædium sacrarum foribus nominantur item corsæ. Vitruuius: Corsæ, inquit, cum astragalis circumcurrant. Sed & Corson cognominatum accepimus, eum qui barbam sibi abrasit primus: quod Alexandri tempestate factũ, auctor Chrysippus est. Coros autem, de stomacho dicitur quidem propriè, quum cibis oppletur: mox & de prædiuitibus pronuntiatur quoque. Sed & in magnis honoribus

G dicitur coros, ac vniuersim id genus aliis: ex quo ὕβριν κόρου μητέρα nuncupat Pindarus: quanquam parum obseruatè forsan, quando diuersum contingit potius. Nam ita Homero ingeniorum funti propemodum tradenti assentimur:

Τίκτει τοι κόρος ὕβριν ὅταν κακῷ ὄλβος ἕποιτο. Id est, Iniuriam satietas profert, vbi nequam homini contingant opes. Scribit Lampridius, Commodum Cæsarem vultu fuisse insubido, vt ebriosi solent. Fuluiam M. Antonij vxorem, cui buccarum altera esset inflatior,

H dixit Sex. Clodius acumen stili tentare. Strongyloprosopa dicuntur, quibus rotunda est facies: quam esse speculum mentis dixit Hieronymus, quando & taciti oculi mentis fatentur arcana. Subest capiti collum, quod nec ipsum artificis expers prouidentiæ est.

Id distribuitur primum in ceruicem & iugulum. Vltima colli vertebra, quia onus sustineat, nuncupatur atlas, vt videri debeat, caput spinam excipere. Quæ ἱερὰ σύριγξ dicta Græcis, sacra ab nostris fistula, vertebris constat quatuor & viginti. Has vertebras, seu nodos, Græci sphondylos dicunt, & Aristoteles. Nam spina ipsa vocatur etiam rhachis. Quidam verò sphondylos, vt Pompeius Festus scribit, cubos appellarunt. Sphondylum, piscem intelligit cum Macrobio Seneca: eum dici vulgò schinalum, interpretantur aliqui. Aristoteles sphondylen vocat bestiolam, quam verticillum Theodorus reddidit. Inter indicaturæ nobilis salsamenta vtique est sphondylos. Athenæus, in mugilis capite forma echinata, sphondylum agnoscit. Alibi inter salsamenta horæa sphondylum adnumerat. Collum septem incumbere sphondylis volunt, quos Homerus astragalos vocarit, ac sphondyliona, eam quæ inest medullam. Quod verò circum eos fiat conuersio colli, & stropheos nuncupant: sicuti apud Pherecraten dicuntur strophinges: aggregatio autem omnium dicitur gyes. Primùm verò qui cum collo circumagitur, vocat epistropheum ex Græcis plerique: Hippocrates etiam dentem, id est ὀδόντα. Alterum verò, quia sit immobilis, axem: in quo catochi sunt, idest proiectiones duæ: quarum altera cum præcedenti coit sphondylo, cum sequenti reliqua: postremus (vt prætexui) appellatur atlas, veluti achthophorus, id est onerum gestator. At Plinius ordine mutato, primum atlantion statuit, postremum verò epistropheum. Ancteras nuncupant colli portiones, quibus maximè præfocationis occasio inest. Sed in Medicina Celsus, & tertio Therapeutices Galenus, eo nomine fibulas vocant, quæ vulnerum oras impositæ paululum contrahant, quo minus lata pòst cicatrix fit. Harum verò partium affectiones tres obseruauimus, ὕβωσιν & κύρτωσιν, necnon λόρδωσιν. Ex quibus hyuosis posteriora capitis infestat ante spinam: cyrtosis verò, media spinæ: lordosis autem, anterioris partis affectio est. Lordosin Galenus interpretatur vertebrarum luxationem, quam excauationem intelligimus. Hyuon sunt qui eum interpretentur, cui sit obtortum collum. Dignum scitu ex historia: Militari more in nomen imperatoris iurantes milites conceptis verbis, gladios admouere ceruicibus solitos, dictis sese execrationibus deuouentes. A ceruice duo lata ossa vtrinque ad scapulas tendunt: nostri scoptula operta, omoplatas Græci nuncupant, nonnulli etiam epinotios & platas. Iugulum in summo costarum os recuruum, nec durissimis adnumerandum ossibus, quod brachij motu paulum cum lato osse mouetur. Iugulos vocant clidas & clidia, quorum pars omoplatas respectans vocatur epomis: ceruicem eo nomine Theodorus intelligit: quæ autem collum, parasphagis. At cauum id, quo disparantur iuguli, sphage: à quibusdam etiam thymos. Hinc humerus excipit extremis vtrinque capitibus tumidus, mollis, sine medulla, chartilaginosus: medius teres, durus, medullosus, leniter gibbus. Collum verò gutturis, & gulæ causa ab optimo maximo Deo attributum. Guttur, spiritus causa est, hoc siquidem halitum animantia trahunt redduntque. Proinde quæ pulmone carent, neque item collum habent. Hinc gutturosus dicitur Iureconsultis, & Celso. Gula verò est, qua cibus & potus deuoratur: οἰσοφάγον vocant Græci. Sed in quibusdam Homericis glossulis sic comperi, Pharynga nuncupari interhiantem inanitatem, in quam duo competant ora, œsophagi videlicet, ac laryngis. Et est œsophagus quidem vti statuunt medicinæ periti, cibaria qui excipit locus, quem stomachum vocant. Larynx autē est, qua concipitur sonus. Verùm de iis alibi vberius paulo. Βρόγχον interpretantur quidam guttur, sed eam tamen partem intelligunt, in qua sese extrinsecus tumores promunt, quos bronchocelas nuncuparunt Græci. Guttur porrò à Græcis aspharagus item dicitur: quanquam Atticè asparagum indicet, notum fru-
A ticem: etiam si est asparagus in oleribus, quæ prima sese promunt è terra foliis necdum egerminantibus: quod ab Paulo Ægineta est curiosius obseruatum. Nō prætereunda Græcorum item diligentia, tradentium, τράχηλον, indicare colli ambitū vniuersum: quoniam αὐχὴν, intelligatur in homine posterior pars, in brutis verò superior. Vbi autem δειρὴν audis, anteriorem in homine partem accipe, in cæteris imam. Quæ colli expertia sunt, gulam manifestam non habent: sed
B nec habere, necessarium. Et instrumentum spirationi accommodatum longitudinem habere oportuit. Propterea Galenus octauo De iuuamentis, ob pulmonem esse præcipuè collum scribit. γυλιαύχενας Græci vocant prætenues homines, & colli oblongioris: nam est gylius, militare vas contextum, in quo caseus seruaretur cum oliuis & cæpis, vnde & militaris opsothece nuncupata. Herculem quoque dictum fuisse gylium tradunt. Gyrini verò informes dicuntur ranarum partus, quod scribit Theon, id est ἀδιάπλαστα
C γυρινήματα, ᾗ ἄποδα: quando vrsarum more pariant ranæ. Hinc in Prognosticis Aratus:

Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοῶσι γυρίνων.

Vnde apud Platonem, Nihilò rana gyrina prudentior, prouerbiali figura. Nec me fallit, esse qui expuncta veteri lectione, gryneam substituunt: sed vtrum magis quadret, doctorum fuerit perpensio. Ginni apud Aristotelem deminuta forma, equi dicuntur: quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli: quanquam & mulorum genus sic in Liguria vocet. Gyris, Dioscoridi est farinæ pollen: gyritas panes vocant autopyros. Sciendum verò, nulla superiorum habita ratione, Domitium, girrinos appellare informes exiguósque ranarum partus, Plinij lectione interpellata: quia ostreorum cirri dicantur Martiali. Isthmum Galenus apud Hippocratē interpretatur partem illam quæ os & gulam interiacet, per metaphoram. Et inde paristhmia dici tonsillas arbitror, quæ contingunt in locis iis, quæ μῆλα item vocant. Est & affectio, quam orthostaden vocant, quia surrectiste-
E mus, neruis posterioribus contractis. Nam & vestimenta quædam orthostadia vocabant: quorum in Nerone meminit Dion. Sicuti quæ traherentur, συρτά. Si quid, inquit Albertus, in arteriæ deerrauerit tramitem, nec exeuti valeat, mors consequitur, aut ægritudo chronica, quoniam modo stomachi peruius pulmo non est: ideo quod fuerit delapsum, aut paulatim consumatur, necesse est, aut computrescat. Porrò quia huc diuertimus, sciendum, præfocationem omnem ex angustia contingere. Angustiam verò aut repleta in-
F termedia regione fieri, quæ inter thoracem est, atque pulmonem, aut pulmonis cauernis, vel aliqua inflammatione, quæ in viscere affligat vniuerso, vel in aspera arteria, vel in ea parte quæ est velut caput eius, quam nominant guttur, quæ inflammatio fieri item in præiacente spatio potest, quod fauces appellant, & laxius est. Quum ergo fauces sine tumore apparuerint, & strangulatio superuenerit, gutturis tantum est affectio huiusmodi. Asperæ quidem arteriæ inflammatio difficultatem spirandi aliquam efficere potest, stran-
G gulationem non potest, ob meatus magnitudinem in ipsa latioris, & tunicæ tenuitatem. Impossibile siquidem est, corporis adeo tenuis inflammationem perinsignem canaliculæ laxitatem replere. Reliquum igitur est guttur, quod subitam facere strangulationem potest, quoniam in ipso angustatur pulmonis meatus. Nominant autem medicorum plerique affectionem id genus cynanchen, quibus placet faucium inflammationem synanchen appellare. Vlpianus Digestis de ædilitio edicto, antianchen interpretatur inuete-
H ratos faucium tumores, quique discuti non valeant, velut dicatur antianche obluctans obsistensque præfocatio, ni malis palæanchen legere. Sunt qui antiades malint, quod verbum tonsillas indicat. Porrò alij parasynanchen, itémque paracynanchen appellitant: Parasynanchen, inquā, vbi partibus quæ superiacent faucibus,

A faucibus, inflammatio affligit: paracynanchen autem, vbi extra guttur infestet. Anginæ verò nomine in Prægiorum libro videtur Hippocrates appellare affectiones quaslibet, in faucibus sese ostentantes: quas & spirandi consequitur difficultas. Cæterùm anginę species quatuor comperisse videor: prima verò est, vbi fauces inflammantur: fauces intelligo locum oris internum, in quo simul coeunt gulæ ac gutturis extremæ partes. Altera, quum neque fauces, nec oris portio vlla, aut quid extimum cernitur inflammatum, suf B focationis tamen in gutture sese periculum promit. Tertia, vbi extrinsecus in faucium ambitu ostentatur inflammatio. Vltimo statuitur loco angina, gutturis tum extima, tum intima pariter afficiens. Est & affectio, quam dicunt ἄπνοιαν, id est apnœam, nulla (vt visus indicat) spiratione facta: quod tamen fieri nequit, aut ea quæ per vniuersum fit corpus, transpiratio sufficere tunc potest. Hanc verò per arterias efficit cor ipsum. Antiadas, de quîs dictum est, ex eruditis sunt qui statuant quatuor, duas parte dextra, sinistra totidem. C Imóque ita dici, velut sint inuicem obiectæ. Nam cur Latini tonsillas appellarint, rationis planè videri incompertæ. Antiadas finit Paulus, tumores ea parte præduros, veluti adenes obdurati strumæ fiunt. Collum anterius Græci, item δειρὴν (vt dictum est) vocant: inde & similitudine quadam in angustum desinens prominentia, superciliúmve dicitur item dire. propterea in Homero polydirada Olympum interpretantur, multas habentem exochas, idest eminentes partes. Quare dirades sunt inæqua- D lia loca & aspera. Scribit Ælius Dionysius Byssauchena, id est βυσσαύχενα dici, cui ad collum sint humeri contractiores. Apud Pausaniam eo appellatur vocabulo, qui collum cõprimit, sursúmque protrudit humeros. Metaphrenũ dicunt partem ab collo ad cinctũ protensam, aut verius quod à tergo præcordiis obiectum est. Metaphrenon dici, Theon scribit, quia sit μετὰ τὴν φρένα, idest post mentẽ cuius in pectore statuatur sedes. In auium quibusdam ingluuies est, cutis in amplum sinuata, qua primum cibus continetur in- E gestus incoctúsque. πρόλοβον dicunt Græci. Plinius sinum, & in onocrotalis vterum, pappam magnus Albertus. Probolium verò venatorum est telum, apris accommodum præcipuè. Proboli autem in mari sunt petræ. Sunt ex Græcis, qui κίονα dici collum interpretentur, quoniam columnæ vicem gerat, dũ caput fulcit. Sunt qui κίονα gurgulionem, id est γαργαρεῶνα signare opinentur. Alij partem quæ columella nuncupatur, vel communi loquendi vsu σταφυλή, id est vua. Dici autem κίονα volunt, διὰ τὸ κεῖσθαι ἀπὸ τὸ κάτω μέρους F τὸ σομάχου μέχρι τὸ ἄνω: id est, quia ex imo ad summũ pertingat stomachum. Decollare verbum in Ioannis Baptistæ historia, sunt qui parum Latinè positum rentur: quum tamen Fenestellæ sententia notione ea comprobet accipi grammaticus Diomedes, etiam si veteribus dictum legas frequentius, Securi cædere. Aliàs Ennio decollare, à collo & humeris deponere est. Sicuti Tranquillo succollare, subiecto collo tollere onus. Apud Plautum pro decipere inuenias de- G collare. Sed & Lucillius ait, Quibus fructibus me decollaui. Murenulam colli aurum nuncupat vulgus, Hieronymo tradente, quod scilicet metallo in virgulas lẽtescente, quadam ordinis flexuosi catena, contexitur, ex piscis vtique imagine vocabulo conformato. Fucas appellat Columella in facie maculas. Tetanothra, id est τετάνωθρα vocant Græci medicamina cuti leuigandæ ac erugandæ, præsertim in facie. Capitium Hieronymus vulgò dici ait, vestis partem qua collo inducitur.

Manuum laus præcipua. Scribendi bonum. Dextra H cur in fide porrigatur. Tendines, toni, dactyli idæi vnde. Ambidextri, & ambilæui ratio: gyia, gyalas, cyllos. Pygmæi vnde: ancon: maschala, seu ala in harundinibus: carpus, carpæa: Carpiæ ciuitates. Brachy partes, & vocabula. Manuum, digitorum partes, ac partium nomina. Chirurgia. Osculandi mos. Spithame, lichas, vlna, thenar, cotyle, condylus, condylion, gronthus, scytalides, phalanges. Brachium calefacere. De Martio, & Clandio. Agrorum nomina diuersa. Xanaon.

Cap. III.

Qvis verò eloquentia vel ingenij claritate maiestatem, quæ ex manibus adest homini, dignè valeat exsequi? quàm aptæ hæ? quamque ad omnem motum nullo labore faciles? Mira est artium numerositas, quam membri huius adiumento condiscimus, & exercemus. Taceo hic pingendi, fingendi, scalpendi nobile artificium. Quid illa musicorum cuiuscunque modi organorum contrectatio scientissima, & maximè diuina? Quid illa sustructionum sublimitas, quàm elegans, quàm scita? Quid vrbium structura in omnibus, vel præstãtissima? Quid multiplex agrorum cultus, quo tot tantísque ad vitam necessariis instruimur? Quid illa indumẽtorum varietas? Quid ornatus excellentia? Iis penetramus in viscera terræ, metallorum inde vim longe pretiosam eruentes. Immo verò & rerum natura agitur in planũ, solo tantum non æquatis montibus. Admittuntur maria, repelluntur, certis quoque limitibus, veluti extra præscriptum proferre pedem vetantur, obiectis molibus. Penetramus aquarum ima, naturę supellectilem vndique nobis vendicantes, totque modis rerum facies mutatur. Camporum dominamur laxitati. Supercilia montium, & verrucas (vt hoc interim verbo vtamur) quantumuis senticosas nobis obnoxias reddimus: bestias itẽ omnes, terrestres, aquaticas, aereas. Quicquid ferè mundi vastitas complectitur, manuũ solertia nostri fit iuris. Quid illa scribendi maiestas, quæ tantarum rerum scientiam nobis comparat, vetustatem propagat, nil sinit interire, & quod omnia conterit, tempus nostris cogitur manibus succumbere? quid hoc magnificentius? quid æquè mirandum? id esse homini datum, in quod ne mortis quidem auida rapacitas ius vllum habeat? Quid tot, tantarúmque legum contexta volumina, quàm demum ciuilioris vitæ praeferunt eminentiam? Quid dictorum conuentorúmque publicis tabulis comprehensa fides aduersus ingeniorum prauitatem? Ausim dicere, seiunctis manibus, fuisse non inermes modo nos futuros, sed vel brutis infeliciores. Quem enim vsum rationis habeat lumẽ illud diuinum omni ope destitutum? Hinc rectè mihi fecisse videntur, qui rationis ac sapientiæ ministras esse manus pronũtiarunt. Anaxagoras verò ille antiquior, sicuti ab Aristotele traditum scimus, & in Moralibus ab Plutarcho repetitum, ideo sapientissimum videri hominem dixit, quia manibus foret instructus. Nam vti ego interpretor, quod cæleste in nobis est, debile, mancum, nulli prorsum rei parte hac orbum erat futurum. Harum multiplex emolumentum, vel tritum Græcis explicat prouerbium, τί δῆτα χεῖρες οὐκ ἂν ἐργασαίατο. Quid enim non efficere valeãt manus? Dextram porrò in fide porrigi, quis vel ex Plinio non nouit? Cuius rei causam Varro Callimachum secutus esse ait, quòd omnis veterum auctoritas dextrę manus virtute constaret. Propterea, inquit, maiorum hęc fuit salutatio, vt hac potissimum se corporis parte venerarentur. In Nebulis Aristophanes item ait: κῦσόν με, καὶ τὴν χεῖρα δὸς τὴν δεξιάν. At interpres, ἔθος δ' ἐπὶ πίστει, καὶ συνθήκαις βεβαίαις τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις. Videor & super hac re quippiam obseruasse apud Plethonem Rerum Græcarum libro secundo. Id ipsum & Persis sanctissimum fidei pignus censeri: auctor Diodorus est. Quid? quod inter agendum non vt cæteræ partes loquentem adiuuant, sed ipsæ quodammodo loqui videntur: iis nimirum, vt Fabius inquit, poscimus, pollicemur, vocamus, dimittimus, minamur, supplicamus, abominamur, timemus, interrogamus, negamus: gaudium, tristitiam, dubita-

tionem, confessionem, pœnitetiam, modum, copiam, tempus ostendimus. Quin in tanta linguarum dissonaque varietate, hic communis quidam gentium cunctarum sermo planè potest videri. Quid verò artifex illa digitorum structura, quódnam ingenium admirando nō fatigarit? Nescias venustatis inde maius sit specimen an emolumentorum amplitudo clarior. Maximus est in numero decor, maximus & in gradibus ac serie. Digitorum contractio facilis est, protensio non minus ex commissarum mollicie ac concinnitate. Tendines vocant nonnulli, quibus digiti moueātur, haud absimiles his qui toni ab Hippocrate nominantur: orbiculatæ namque sunt, eas ἀπονευρώσεις, id est à neruis prodeuntes nuncupant plerique. Quam verò opportuna est in apicibus ad apprehendendum globata caro, forinsecus vnguium obuallata firmitate: quorum inibi augumentum insignitius est, Alexandro Aphrodiseo tradente: quoniā illis insitum est in superna deferri. Ad delicias, quin etiam & fastum argutiasque abiit pars hæc: & qui insolentius fastu tumentes quippiam subseruientibus iniungerent, digitorum crepitu id significabāt, quod monstrat quandoque Martialis: & Hieronymus adnotauit non citra sugillationis fœditatem, aduersus eum qui digituli crepitu silentium imperaret. Digitos etiam quibusdam esse in manibus senos, sedigitorum monstrat appellatio: de quibus item quæritur Digestis de ædilitio edicto, an morbosi credi debeant. Diodorus Bibliotheces sexto, dactylos putat idæos ob parem digitorum numerum appellatos. At Geographus, idæos dactylos in Ida Cretæ ferrum elaborasse scribit, & ab numero ita nuncupatos, quod repetit Eustathius quoque. Alij etiam aliter. Manuum porrò emolumentum duplex: alterum est sensus, alterum verò retentionis. Proinde excogitauit optimus maximúsque rerum perpensor Deus mollissimam palmam, quo sensus fieret solertior exactiórque. Cutis præterea palmæ, vt auctor Auicenna est, temperatior contigit omni alia cute, excepta tantum ea quæ in digitorum visitur extremitatibus, præsertímque indicis. Galenus primo De constitutionibus, manum internam esse astruit temperaturæ synceriter mediæ inter extremitates omnes, hoc est inter calidū & frigidum, humidum & siccum, durum & molle, veluti ea sit sensilium corporum regula & planè sensus instrumētum homini, animalium sapientissimo. Indéque pars ea nudata pilis est, ne hirsuties tactus præstantiam oblęderet. Illud verò nec admiratione caret, Viros vtraque manu vtentes sæpenumero esse visos: mulierem verò ambidextram non effici, auctor grauissimus Hippocrates est. Retulit & septimo Naturalis historiæ Plinius. Ratio verò est ex naturæ debilitate: si enim ambabus manibus ob neruorum robur ac musculorum, quidam viri vtuntur: optima ratione, nulla mulier vtetur: sed satis abundéque habeat, si vna dextra vel modicè vtitur. Non omittendū quod produnt Græci interpretes, ἀριστερὰ dici, quæ fatua sunt, id est μωρά. δεξιὰ δὲ τὰ συνετά, id est prudentia. Chirurgia, quod scitu dignum est, non medicinæ modo partem indicat, sed & de artibus itē pronuntiatur aliis, vnde est pictorum καλὴ χειρουργία apud Anaxandridē, Athenæo referente Amazonidas quidem amburere dextrā solitas māmulam, tradit historia: vt in proximam manum plus commeans alimenti valentiam conciliaret ei, quæ etiam per naturam inualida habeatur. Circundextrum, vt sic nunc mihi dicere permittam, quem Græci amphidexion vocāt, Asteropæum Homerus dixit, manu vtraque pariter vtentem. Ambilæuum verò Aristophanes hominem vocat, ambifariam læuum. Ambidextrum etiam nominat Hipponax. Est eius rei mentio apud Herodotum quoque. Ambidextrum fieri hominem, illa produnt ratione physici, quòd affatim sese promat in sinistrum latus cordis calor, & hepatis in dextrum: si porrò in ima splen amplius delabatur. Quòd verò sinistra vtatur aliquis pro dextra, causam præbuerint cor item ac hepar, vbi eorum vi-

A scerum affluentior sese vis in sinistrum corriuet, dextra parte tantumnon destituta. Id verò contingere, vbi in sinistris tam cor quàm hepar situm nanciscantur: aut in dextra collocatum quidem hepar, obductis pannulis crassioribus, ne quid virtutis in dextrum refundat, præpeditur. Potest & perpeti consuetudine sinistra effici, vt dextra. Gyia Græcis dicuntur manus propriè, παρὰ τὸ γυῶ, τὸ χαρῶ, id est ab excipiendi commoditate. Verùm & abusiuè corporis membra reliqua vocantur gyia: sunt qui de pedibus dici peculia-

B ribus interpretentur gyia, ἀπὸ τῆς γύης, id est, γῆς, quæ terra est. Gyalus verò est quadrangulus lapis, & de cubo pronuntiatur. Gyalas Macedonibus poculum est. Cyllos ad manum ita refertur, Hieronymo interprete, sicuti ad pedem χωλός. Nam cui manuum altera demutilata est, dicitur κυλλός. Brachium ossibus constat duobus. Brachij prominens summitas dicitur acromia, aut humeri caput: item epomis, & acrocolia, apud Iulium Pollucem: vbi articulus obfirmatur, entyposis, vel humeri acetabulum, extrinsecus musculi,

C intus parolene. Sinus sub summo brachio, axillæ, apud Græcos μασχάλαι, vnde ducatur amphimaschalos, quo nomine manicatam intelligi vestem volunt, alij verò seruilem. Erat item heteromaschalos, quo vterentur operæ. Moris fuit veteribus, vt cognata cæde polluti, interfectorum summas quasque præsecarent partes, ac insutas sibi circumponentes sub alis ferrent præcipuè, opinati hoc modo interemptorum vires contundi, ne quid in reliquum possent obesse: dicebatur verò hoc μασχαλισθῆναι, vnde apud Apol-

D lonium, ἐξάργματα τέμνε θανόντος, de Iasone & Absyrto. Porrò vbi ossa brachij componuntur, ancon vocatur: quanquam, vt obiter id monstremus, plura signat ancon. Est enim eo nomine detestata nauigantibus Nili pars: vnde & per euphemismum quendam, dulcis appellitatur cubitus. Est & in foribus pars, quam prothyrida vocant. Anconas montium summitates intelligunt apud Sophoclem. Erat item eo vocabulo perobscurum Carthaginensibus domicilium, in quod compingebantur quibus iratior factus esset tyrannus.

E Dicitur item cubitus pygon, id est πυγών: vnde appellari pygmæos, Eustathio credimus. Pygusion certè cubitale intelligimus. Vocatur & pachys, id est πῆχυς, discriminatim ab superiore tamen, vt Herodoto placuit. Ab aliis in idem corriuatur. Aduertendum verò quod de brachiorum finibus est dictum: ab eorum similitudine in harundinibus, & plerisque aliis geniculos concauos, maschalas item à Græcis dici, à Latinis etiam alas. Quæ vtique caua nunc bina, nunc singularia visuntur, semper autem interuallata. Brachia-

F lia, sunt brachiorum ornamenta, quæ chlidonas item dicunt Græci. Nam chlidas vocant, delicias & molliciem: vnde est Xenophontis illud, οὐκ ἐν χλιδῇ τεθράμμεθα, ἀλλὰ χωριτικῶς. Et in Paralellis Plutarchus ait, διακεχλιδῶς βαδίζειν: quod est, deliciosè incedere. Sed ad rem. Extrorsus prominens olecranum vocatur: vnde apud comicos ὠλεκρανίζειν verbum. Os minus brachij nos radium appellamus, Græci κερκίδα nuncupant, & parapechyon: maius verò cubitum dicimus, hoc est pechyn, vt docuit Pollux, vocatur &

G propechyon: finem eius vocant carpum, Plinius verò brachiale, ossibus compactum octo. Cui quod pręiacet, appellant procarpion. Manum mittere in carpum medici dicūtur, Galeno auctore, vbi arteriæ motiones explorant. Quòd si est, ridiculè pro vola quidam interpretantur carpum. In sanctis literis vbi legitur modo, Labores manuum tuarum manducabis: nonnulli Græci ambiguitate verbi in tendiculam illapsi, καρποὺς interpretati fructus sunt, non manus. Quum tamen καρποὶ etiam manus dicantur, quod scri-

H bit Hieronymus. Sunt qui carpos, esse cenchramidas ficorum opinentur propriè, ac oliuarum sansas. Pericarpion verò, circumiectum iis humidum cum ambeunte corio. καρπῶν δίκη in eos intenditur, qui fructus oblæserint. Metacarpium verò expansa est ante

digitos

digitos pars. Encarpos apud Vitruuium inter Ionicæ A columnæ ornamenta legimus. Basi, inquit, spiram supposuerunt pro calceo. Capitulo volutas, vti capillamento concrispatos cincinnos propendentes dextra & sinistra collocauerunt, & cymatiis & encarpis pro crinibus dispositis frontes ornauerunt. Carpæa verò saltationis species Xenophonti ἐν ἀναβάσει. Carpias, inquit Menander rhetor, ciuitates dicebant in præcipiis fluminum ab Romanis ad Barbarorum impetum reprimendum conditas. Mensura ab magno digito ad minimum spithame nuncupatur. Si pollicem B explices, & indicem, lichas nominatur mensus is. Ab olecrano ad extremum medium digitum quod interualli est, cubitum dicas. Si digitos contraxeris, ab ancone ad ipsos dimensio pychon dicitur. Si ambas manus explices à pectore in lineam rectam, vlna. Manus verò portio interior à magno ad indicem digitum vocatur thenar, à quibusdam etiam ir. Sunt qui thenaris nomine spatium ad digitis intelligant ad carpum, ab verbo θεῖναι. Apud Pindarum dicitur ararum thenar, id est latitudo, aut cauitas, qua excipiun- C tur sacrificia: etenim manus concauum à multis nuncupatur thenar, ab θεῖναι, vt præmonuimus, aut ab θείνω, quo signatur verberum incussio. Est & in pedibus thenar. Extima verò manus pars opisthenar. Quā in dextra, inquit Plinius, auersam osculis appetimus. Catone de prouincia digrediente, Plutarchus scribit, milites manum reuerenter esse osculatos. Quod genus, inquit, honoris imperatoribus modo, idque perpaucis id temporis contribuebatur. Qui adorant, ait Hieronymus, manum solent deosculari, & capita D submittere: quod se Iob beatus elementis, & idolis fecisse negat. Et Hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem deosculationem pro veneratione ponunt. Seneca, Hos ego deprehendam alienorum seruorum osculantes manum. Relatu non indignum id quoque: Principes Romanos peregrè profecturos, & mox vrbem repetentes, ita condito more, senatores osculo solitos excipere. Propterea in Nerone Tranquillus: Neque adueniens, neque proficiscens quenquam osculo impartiuit, ac ne resalutatione quidem. Quod ab in- E dice ad minimum est spatij, hypothenar. Quod in meditullio est, thenaris, hypothenaris, ac pectoris, κοιλὸν manus, id est cauitas item appellatur. Alij cotylen dixere. Digitorum verò partes hæ: Quod prominet in commissura, vocatur condylus: dicitur & eodem vocabulo, percussus eò inflictus: & inde verbum κονδυλίζειν. Sunt qui hoc nomine, pugnum intelligāt. Hinc est illud Plutarchi in Iunioris Catonis vita, forma prouerbij enuntiatum: Erat, inquit, ei χαρίεις ὁ παιδαγωγός, καὶ λόγον ἔχων τὸ κονδύλου προχειρότερον. Mar F tianus: Complicatisque in condylos digitis vulnerabat. Hinc & digiti plerunque monocondyli vocantur, aut dicondyli. Pollex monocondylus est: at reliqui, dicondyli. Condylum inueni, qui & gronthum interpretentur. Est condylion Æginetæ Paulo indicum conchylium. Nam apud eundem, ostrei genus dici inuenias condylon. Conchylij porrò indici, testam onycem vocauit idem quoque. Pedum verò digiti omnes monocampti, id est flexus vnius. Qui subsunt articuli, scytalides nuncupantur, vel (sicut Ari- G stophanes) phalanges. Insunt cuique digitorum tres, pollice sequestrato. Condylo interemptum ab Hercule in Oenei conuiuio, puerum legimus, qui manibus aquam infundebat: quemque Archiam Hellanicus nuncupatum scribit: Eunomium alij, Architelis filium: quo facto, Calydone excessit is, cæde quanquam non voluntaria. At in secundo Phoronidos, Cheriam fuisse nomen, relatum scio. Thersitem quoque condylis ab Achille interemptum, Græci scribunt, quoniam Penthesileæ ab se interfectæ oculum H hasta percussisset. A brachio denique id vsurpari prouerbiale potest, ex diserto viro Philippo natum, qui ad dicendum ita solebat surgere, vt quod primum verbum prolaturus esset, nesciret. Dicebat tamen,

Optimè quum brachium concalefecisset, se solere pugnare. Martium imperatorem Romanum in digitis neruos habuisse dicitur, non venas: tanta vi, vt nullius manus ad scribendum aut impellendum præstantior tradatur. Quippe venientia carra salutari obnixus repulit: fortissimum quemque vno sic demum digito afflixit, vt perinde ac claua ferróque icti torquerentur. Hic est qui ferrarij traditur fabri filius: propterea in concione, Ars mihi obiiciatur ferraria, dum me ferrum tractasse suis sentiant cladibus exteræ gentes, quæ populum Romanum ferratam gentem putent. Sed & Claudius imperator, non is de quo Suetonius, sed alter, sæpe equis & mulis ictu pugni dentes excussit. Non prætereundum quod est in veteribus memoriis traditum: Agri certum genus dextratum dici, sicuti sinistratum quoque: nam est subcisiuus ab subsecante linea, vt scribit Agenius Vrbicus, dicitur & citratus, sicut vltratus: tetragonus item & tessellatus, cultellatus, normalis, epipedonicus, triumuiralis, solitarius, Syllanus, Neronianus, podismalis, iugarius in quinquagenis iugeribus, meridianus, commutatus ex beneficio. Xanaon affectionem intelligunt muliebrem hyeme inortam, quando summæ digitorum partes ex lanificij labore vix moueri queunt. Et ξαίνειν eo modo laborare est. Vnimanum puerum manus vnius dixit Liuius.

Pectoris ratio, & vocabula partium. De costarum numero. De vberibus, & partium nominibus. Rhoæ. Thorax. De osse sacro, & sphondylorum meatu. Item costarum vocabula. Quid pleuritis, arthritis, nephritis. Pectus vinciendi mos. Terentij locus explicatur. Cardia, cyamos, chondros, spathæ, platex, copia, orrhopygium, coccix, solen, fistula sacra.

Cap. IIII.

PEctus inter lacertos homini constitutum est, cæteris verò in crurum priorum meditullio, quibus etiam carinatum inest, & volucribus eo amplius, aquaticis autem vel maximè. At in homine laxitas admissa est, brachiis nil prorsum interpellantibus. In brutis coarctatio necessario est insecuta, inter ambulandum protendentibus priora cura, propterea nec eodem loco illis mammæ: quas nostri pectoris recipit carnosa latitudo, quæ cordis foret tegumentum aptius. Costas homini octonas natura distribuit, reliquis aliquanto plures. Auicenna, Galenusque septenis componi ossibus hominis pectus affirmant. Sed iuguli os costis adnumerat Aristoteles. Tenuiores molliorésque costas Græci ῥῶας vocant. Qua in parte cōsyderāti amplius in hoc opificio rerum naturæ maiestatem succurrit: pectoris hanc laxam complanationem & vtique sublimem, oculisque occurrentium expositam, mirabilem præ se ferre conformationis dignitatē. Aristoteles primo De historiis, & Galenus in Isagogico nomine thoracis partem intelligunt, quæ collo ad pudenda protenditur, & dicitur alio modo holmos: huius superiorem ad iugulos partem vocant Græci στῆθος: vnde & intima dicunt entosthathidia. Inferiorem verò nominãt sternon. Vnde & sternomãtis Sophocles dixit, quæ dicatur etiam engastrimythos, de qua dictione alibi plura. Sternon autem dici putant etymologici, παρὰ τὸ, τὸ στερρὸν τὸ νοῦ εἶναι ἐνταῦθα, quod hic mentis insit firmitas solidior, quando est inibi cor, καὶ τὸ ζωτικόν, id est vitalis portio: vnde sibi vim haurit mens. Verùm haud prætereamus parte ista Galeni sententiam ex secundo De morborum interstitiis: Et thoracis, inquit, parietes ab nutricibus plerunque deprauantur, dum ipsos educatione prima nimium arctè extrinsecus vinciunt. Maximè verò, inquit, quotidie apud nos fieri hoc intuemur in virginibus: nam iis dum student nutrices coxas augere ac latera, vt magnitudine thora-

tem exuperent, vittis quibusdam totum comprehendunt, ac omnes scapularum partes, & thoracis cohibent vehementius, ac comprimunt. Quo fit, vt quum aliquando non æquè omnes intendantur, aut pronum in anteriorem partem reddatur pectus, aut posteriores partes, ad spinam quæ pertinent, gibbæ reddantur. Fit illud quoque, vt velut perfractum, ac ad latus adductum fiat dorsum, ita vt altera quidem scapularum non aucta, sed parua, & compressa satis appareat. Ex iis verò pluribus paulò de medici nobilissimi sententia repetitis Terentio in Eunucho lucem inferri multam, nemo non videt:

Haud similis virgo'st virginum nostrarum, quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, vt graciles fient.

Pectus verò vt plurimum portionem ossibus constipatam, cōmunitamque accipiunt, vulgus, & Auicennæ interpres cassum vocant, ab spatio (vt opinor) intus vacante, inanique. In eo singularis item pernoscitur naturæ prouidentia: quæ non integro osse pectus communierit, ne vitio partibus illato, in totum crassaretur mox vis mali. Affuit & laxitatis ratio, vt expanderetur facilius ad commoda membrorum anhelitus, vt sensit Auicenna. Pectoris summi medianas portiones vocant stathenia. Vbera autem mastos dicunt. Ex quo & supercilia terrarum eodem dicuntur nomine. Titthia verò mammæ sunt muliebres. Quod veberibus subest, procardion appellatur, in recessu quodam & cauitate. Id molle est ac corpulentum, ita dictum, non tam quia præiacet cordi, quàm quod sit ante stomachi os, quod dicitur Græcis καρδία. Eandem rationem habet hypocardion, & anticardion, quod & sphage dicitur. Vberum apex papilla vocatur, seu thele: de qua similitudine fontium tubuli ab Varrone in Re rustica, papillæ vocantur: sicuti ab Cassiodoro, vbera. Nigricans circulus papillam ambiens vocatur φῶς, id est lumen. Prima verò lactis sub eo πῆξις nominatur cyamos, id est faba. Quæ lac continet portio, colpos, id est sinus, aut ascoma. Vbera decoris gratia viris contributa, velut neuulos Damascenus scribit. Potest & euaporatio aliqua in iis intelligi: laxa nāque inibi caro est. Sunt & apum vbera Palladio, quæ imitantur pendentes: vuas dicunt alij. Super procardion est os pectoris, seu chartilago dicta chondrus, vel xyphoides, à similitudine capitis gladij: vt Galenus interpretatur: vocant & malum punicum ex corticis imagine quadam: prominet super os stomachi, propugnaculi vice. Inter costas verò quæ auctiores, dicunt γνησίας, id est legitimas: at minores vocantur nothæ. Costarum quidem ossa dicuntur spathæ, latiora verò platæ, angustiora autem copia, id est κωπία. Vbi verò desinunt sphondyli, sacrum dicitur os: à lato incipiens, in angustum desinens, vbi coccyx est, qui & sphondylion & orrhopygium nominatur. Sub costis os chete, item ceneon, & zona, quam Romani fasciam. Costarum affectio pleuritis est, sicuti articulorum arthritis: & nephritis rhenum. Ligures heptapleuri nominantur in veterum monumentis, quod significat costarum septem. Sphondylorum meatus, qua residet medulla, σωλὴν vocantur, id est canalis, aut aquæ ductus: item σύριγξ ἱερὰ, id est sacra fistula.

Ventris partes & vocabula. Cœliacus morbus. De vmbilico, & partium circumiectarum vocabulis. Etron, abdomen, peritonæum, syringotoma, echinus, cecryphalus apocriticus. Strophi dolores. Gangamon græa. Præsagium ex vmbilici nodis. Cholera quid. Ilia, ceneon, lagon, lapara. Qui sint versus Procœly, sphecodes, lagari, myuri, acephali, phricocelium.

Cap. V.

A Pectore costis venter subiacet, non clusilis ob eam videlicet causam, ne aut cibi tumorem, qui per calorem necessariò euenit, aut vteros plenos impediat. Imū ventrem appellat Hippocrates partem vētris imam, quæ vmbilicum ac pudenda interiacet. Ita vt in hęc tria totum epigastrium, id est locus supra ventrē, diuidatur, in hypocōdrion, id est ilia, & vmbilicum, & imum ventrem. Superiorē quoque ventrem dici ab eodem obseruauimus, sedē, quam thorax à pulmone occupatam circunscribit, & ambeat. Hypocondrion esse super vmbilicum, Aristoteles scribit. κοιλίαν vocant Græci ventrem: vnde cœliacus, in ventriculi porta morbus est, sub quo indurescit venter, dolórque eius est: & μονοκοιλία, ventris vnius: vocant & gastera, ex quo & hypogastrium dicitur pars sub vmbilico ad pubem, quā etiam ἦτρον nomināt: vnde & etridia frusta apud Comicos: & abdomen, ac lactes quoque, vt Probus. Etron item geniculum in ferula, vel vmbilicū dicunt, vel enterionem. Etrion etiam hepar vocatur: vnde est ἦτρεὶς ἱππείοιο. Abdominis postremum aqualiculus. Abdomen porrò ab parte exteriore cutem habet euidētem, introrsum mēbranæ includitur leui: peritonæum dicunt quidam ex Græcis, mēdosa in Celsi codicibus dictione. Meminit post alios sexto Therapeutices Galenus: qui & περιτοναίῳ partem nuncupari syringotoma scribit, idest συριγγοτόμα, in gastroraphiæ pragmatia: quam ventris intelligi consutionem voluit, vbi fit is vulnere diductus aliquo. Sciēdum verò ab Græcorum doctissimis proditum, In bobus ventrem dici propriè echinum, etiam si de ceruo item pronunciari animaduerti. Cæterùm & triplicem haberi ventrem, tradunt: quorum primus, qui & supremus, dicatur cecryphalus, quia cibum occulit: sequens, echinus est, διὰ τὸ ἐχινῶσαι ἐκεῖ τὴν τροφὴν, vel ob asperitatem: tertium appellant apocriticum. Alij in animalibus, quæ μηρυκάζοντα vocant, ventrem statuunt primum enystrum, id est ἤνυστρον: secundum verò echinū: tertium autem cecryphalum. Relatu verò non indignum: Strophos dici à Græcis dolores, quibus circa vmbilicū infestamur. Sunt autem hi, morbi alicuius perpetuò, velut asseclæ, ac prorsus symptomata. Quod sub ventre est, stachys item appellatur, id est spica. Medij ventris concauum, vmbilicus dicitur, & mesomphalion. Ambiens verò locus, gangamon: quia fit ibi neruorum implexio, sagenæ modo, quam etiam gangamona nuncupant. Mediana verò vmbilici, acromphalia: sicuti desuper, epomphalion. Circumiecta vmbilico cutis, vocatur γραῖα, id est anus: quoniam corrugata, senectutis indicium est. Vmbilicus verò ad hoc naturæ prouidentia factus videtur, vt per eum fœtus dū est in vtero nutriatur: quod Aristoteles scribit libro De historiis nono, & secundo De animalium generatione. Dignum verò scitu est, quod primo Introductorij Albumasar sibi prodendum putauit, Numerum suscipiendorum deinceps liberorum ab puerpera, peritas obstetrices facilè concipere ex nodis spatiisque vmbilici eius, qui natus sit infans: quot nanque nodos obseruarint, totidem deinceps parituram pronuntiant. Ilia imò ventre posita sunt, inter coxas & pubem, vt inquit Celsus. Græci, ab inanitate vocant ceneona: & quòd flaccida sint, etiam lagona, vt scribit Athenæus. Ilia certè dicta ex tenuitatis ratione, imbecillitatísve: quando inanis est pars ea. Lagonem vulgus pullatum barbarè galonem vocat: sicut laparam Homerus. Cholera, id est χολέρα, inquit Medicinæ tertio Paulus Ægineta, immodica est ventris perturbatio, quum deiectione, tum vomitu, ex ciborum perpeti cruditate, ob ingurgitationis nimietatem, aut humorum redundantem prauitatem. Cholerā pro bile accipi audias passim, & ita scribit Lampridius: cui tamen colaphum incutiunt nostri. Verùm & Hieronymus ad Furiam: Amarissimam choleram tuæ sensere fauces. Quin Matheseos secundo Firmicus: Quicunque, inquit, in genituræ horoscopo arietem habuerit, ad ignem cholericamque naturam declinabit. Sed & ab eodem leo signum traditur cholericum. Morbi duplex agnoscitur genus: nam Hippocrati est quæ sicca nuncupetur cholera, quæ

quæ rationibus quidem comparibus obueniat, verum citra vomitum & alui deiectionem. Cholericam verò causationem pluribus exequitur Celsus: sed & in Isagogæ non præteriit Galenus. Illud verò impensius obseruandum, metaphora honestissima in Homeri carminibus, cœliacas dici affectiones duas, siue πάθη expressius enuntiandum est: altera, magnitudine fit & abūdantia, indéque procœlion nūcupatur pathos, ab animalibus quæ protuberanti sunt ventre: altera ex defectu, id est eclipsi, cooritur: proinde sphecodes appellatur, vel sphecoides, tralatione ab vespis producta. Dicitur & lagaros, ab inanitate, quam in lagone monstrauimus: cuius exēplum extat Iliados sexto,

Μήμ' ἀπογυιώσης μένεος, ἀλκῆς τε λάθωμαι.

Quoniam pes quartus iambicè trichronus est, qui tetrachronus esse debuerat per spondeum vel dactylum, heroici metri lege. At procœlij exemplum est,

Ω ἀχιλεῦ πηλέος υἱέ.

Quippe tertius pes tetrasyllabus est, ac proinde tumet tanquam venter, ac metricam requirit systolem. Porrò sunt & versus, qui vocanter acephali, vt qui à breui ducant initia. Nam myuri in postremis peccāt subsultātque: in medio delinquit lagarus procœliusve. Quod vitiosè cludant, dici videntur myuri: nam μύειν, claudere est. Obiter illud adiecero: fuisse item dialogos nomine Acephalos, ab philosopho Æschine concinnatos. Frigus circa ventrem assiduum, phricocœlium vocant, idest φρικοκοίλιον.

Pubes, episium, ephebæum, hebe, phallouitroboli, acylos, orrhon, taurus, pipinna, lipodermi: peos, ac pæos. Item penis: eius vocabula plura. Fascinum cur. Pudendorum Liberi patris cultus. Taurus, & dactylios. Congylia. Capros, capreæ. De nanis. Nonos quid: & vepene. Onos, onobelus, monobeles. Tentum quid.

Cap. VI.

VBi verò inhorrescunt pili, pubes dicitur, hebe à Græcis atque episium hoc est ἐπίσιον: nam ephebæum, medicorum tantum est. Hebe tamen plura in Græcorum doctrina signare animaduertitur: quippe pilorum in pudendis succretio prima eo censetur vocabulo: sed & in quo id prouenit, locus ac tempus quoque sic nuncupatur. Prominens autem pudendum, penis, vel coles, vt Celsus: nam & Græcè, καυλός: à quibusdam etiam, muto. Sūma pars vocatur corone, ab Græcis: & quinto Therapeutices, à Galeno balanus: à nobis etiam glans, per similitudinē. Tegumen balani, præputium. à quo, dempto & præsecto Iudæi, apellæ dicti. Et vitium, phymosis: vbi glans nudari nequit, & infra cutis incidenda præcipitur vsque ad frenū: de qua re mox item paulo. Eius foramen, vrethra nuncupatur. Est quidem acylos, seu aculos Homero, glans iligna: verum & pro pudendo positum inuenias, ea forsan ratione, quam de balano protulimus. Apud Strabonē libro decimosexto, ex Artemidoro, aliquot apud Arabas & Æthiopas recensentur populi κολοβοὶ τὰς βαλάνους, id est mutilati glandes. Sunt & in iis vocabula plura, sed alibi latius. Honor quidem in iis præfandus erat, quando apud castas aures vix vlla eorum mentio fieri honestè potest: ac in prætextata sæpe incidendum verba est, nuptáque. tamen quia ordo ipse rerum, & naturæ contemplatio sese nobis ingerebat, tam commentanda nobis sunt visa, quàm necessaria creduntur suggerendæ proli, intra hominis ætatem alioqui defecturæ. Nec tamen hæc ipsa dixeris sine prouidentia: quippe formas harum partium tales, necessariò ad officium propositum esse debere, quales iam sunt, obscurum non est. Augetur hoc etiam vnum membrum, & minuitur sine vlla morbi mutatione. Quorum alterum vtile ad coitum, alterum etiam ad cæteros corporis vsus commodum est: nam si semper simili modo se ha-

A beret, impedimento foret non paruo. quod in priapismo dilucet amplius: id enim est colis accidens, sicut gonorrhœa, instrumentorum seminis affectio est. Dicitur enim sic seminis assidua excretio, cole haudquaquam extēso. Priapismus verò quum coles & longitudine & latitudine totus augetur, nullo stimulante ad libidinē aut desiderio aut acquisito calore. Constat porrò eiusmodi partibus, vt eorum quæ diximus, vtrumque possit euenire, partim siquidē neruum ha-
B bet, partim chartilaginem: itaque & contrahi potest, & extendi, atque etiam flatus capax est. Verumtamen vbi hac in re neruum dicimus, non eiusmodi intelligi debet neruus, qui sic dicatur propriè, quales ex cerebro & dorsi profluunt medulla: quum quia nerui illi non adeò insigni cauitate sunt, quàm membro huic necessarium est, tum etiam quia nimium habent sensus: nam quum extumesceret pars ea, non contingeret citra præsignem dolorem. Neque item cuiusmodi in colligationibus, quoniā duricies nimia officeret,
C neque in musculis, ob molliciem & soliditatem. Quæ si quis dignè perpendat, miretur necesse est, singularem opificis sapientiam. Etiā si Paternianos scio hæreticos, ab Paterno quodam nuncupatos tradidisse, inferiores corporis partes ab Antitheo conformatas cōpactásque. Quòd si venas, arterias, neruos ad eam corriuatos partem ad disquisitionē amplius reuocaris, longè magis auctor fiet mirus. Arterias certè in cole ac lingua maiores existere, quàm in cæteris mēbris, docuit medicus nobilis Galenus in libello qui
D est De motibus liquidis. Proinde Auicenna quoque particulam hanc componi ex membris venosis prodidit. Porrò adnotarunt periti rerum, tres esse in cole meatus: vrinæ: ac spermatis, qui duplex dicitur: item meatū, quo profluit humiditas quædā semine tenuior, aut in meditullio seminis, & aquosi sudoris, Alberto auctore. Hæc verò tunc prorumpit, vbi lasciuius puellam attrectarimus. Cæterum hosce meatus facile visum effugere contēdunt. Immóque in dissectionibus, quas vocant anatomas, non deprehendi. Ex quibus o-
E mnibus id colligi denique potest, partem hanc venis: arteriis, meatibus ex toto factam cauitatibus peruiam: vt sequax loci natura faciliorem se erectioni præberet: quæ citissima est, spiritu, vento, vapore inanitatibus oppletis. Hæc enim est naturæ intētio prior in membri huius constitutione, sicuti Auerrois quoque testatur. Sequēs verò, vt sit meatus, quo superfluitas egeratur aquosa, id est potus effluant retrimenta. Sed & illud dignum omnino relatu est: Excogitasse naturā, vt coles detumescens resiliret in ventrem, ne
F prorsum frigore debilitaretur. Quo argumento, rigoribus nimiis pereuntes genitalia, tum vestibus, tum manibus confouere deprehenduntur: in ea nanque parte primus fit sensus frigoris mortificātis, vt verbo medicis vtar pertrito. Pudenda in maribus etiam, vt est ab Hieronymo adnotatum, φύσιν Græci vocant, Latini verò naturam. Phallouitrobolos in imperatorum gestis rebus legisse me, sum memor, eos intelligunt vitreos priapos. Strutheum item ab passeris salacitate, dici virile membrum, scribit Pomponius Festus.
G Nam est item struthion, potorium vas. Sunt qui membrum hoc item fascinum appellent: vt in carmine obscœno & apud Horatium,

Minúsve languet fascinum.

Vbi Porphyrio, fascinum pro virili parte posuit: quoniam fascinandis rebus hæc membri deformitas apponi solet. Sed aduertant quæso eruditi, an verior ex historia elici ratio possit. Lectum siquidem apud Varronem est, in Italiæ compitis Liberi patris sacra solita celebrari tanta turpitudinis licentia, vt in eius
H honorem virilia colerentur pudenda, palàm exultante nequitia. Nam Liberi membrum per dies festos magna celebritate plostellis per agros prius, mox & in Vrbem vectabatur. Lauinij integer mensis Libero dicabatur. Quibus diebus vnusquisque spurcissimis abutebatur verbis, donec per forum id transueheretur

membrum. Cui inspectantibus omnibus, matremfamilias honestissimam, coronam necesse erat imponere. Sic Deus is propitiabatur ad seminum euentus, sic ab agris fascinatio auerruncabatur. Vnde opinor, turpi membro impositum nomen, ab eo quod præstabat. Appellabatur & verpa: vt apud Catullum,

Nihilo minore verpa Farti estis.

Nam verpos dicunt Iudæos, ex illo Satyrico,

Quæsitum ad fontem solos deducere Verpos.

Sunt qui eodem nomine infamem intelligāt digitum. Martialis de mentula:

Incipit in medios meiere verpa pedes.

Quum verò genitalia mutilare ab Adriano vetarentur Iudæi, velut pro laribus & focis in bellum exarserunt. Dicitur & capros. Capreæ verò sunt in natura cameli, prominentes carnes Orrhon & taurum, vt scribit Ammonius, eam vocant portionem, quæ testiculos interiacet: quā in auibus orropygiū vocant, nō orthopygion, vt imperitiores: vnde orrhodiā, pro formidine interpretantur, quoniam in timore bruta eam obtegant partem, inserta cruribus cauda Hinc ὀρροπυγιον melanurum vocant. Dicitur id item perinæon & tramis, desinitque in sedem quam dactylion dicunt. Quanquam Hippocrati sunt dactylij, quibus in medendi ratione vtimur, pastilli, orbiculive: nam globos pusillos, Galeno interprete, ac pilulas seu catapotia congyliorum appellatione intellexit idem: quod à nostris scienter est obseruatum. Peos apud Aristophanem veretrum indicat: quòd si per οι scribatur verbum id, id est ποιός, tunc signatur triticum: hinc ποιολογεῖν, est specilegium facere. Sunt qui ποίαν scribant, quo nomine annum quoque intelligunt. Ab tauro apud Tragicos formatur ἀταύρωτος atauro-tos Pro virgine, quasi sine tauro. Tauros pro pincernis accipiebant Ephesij. Theophrastus putat nanos dici, quibus virile membrum sit prægrande. Nanum inuenio apud Lycophronem dici Vlyssem: sed Nonon pronuntiant Tyrrheni, vocabulo erronem significante, id est τὸν πλανήτην. Scribunt alij, Vlyssem vel prius solitum dici Nanum. In tractatu hoc obseruandā item Lampridio prodita in Commodo Cæsare: Habuit, inquit, in deliciis homines nominibus verendorum vtriusque sexus appellatos, quos libentius suis occulis applicabat. Habuit & hominem cuius prominebat penis vltra modum animalium, quem onon appellabat, id est asinū, sibi charissimum, quem & ditauit, & sacerdotio Herculis rustici præposuit. Hinc etiam onobelos dici coniectant: sunt autem hi, qui viriliores videntur, vt in Heliogabalo sentit Lampridius, velut asini telum præferentes. Obseruatum apud Græcos est, præputia scitè admodum epagogia nuncupari, opinor, quia vti fuerit collibitum, inducantur, retròque agantur. Sunt tamen qui monobeles dici mutoniatos malint. Dignū relatu illud quoque, tentum pro virili positum membro apud Catullum:

Grandia te medij tenta vorare viri.

Item Horatium:

Tentáque rumpit.

Meminit & libro primo Diomedes. Vepenem apud Martialem accipimus pro parua mentula:

Drauci nata sui vocat vepenem,

Collatus cui gallus est priapus.

Quanquam interpres pipinnam legit, notione eadem, quia pipare sit minorum pullorum: vnde & pipillare apud Catullum de passere:

Ad solam dominam vsque pipillabat.

Λειποδέρμους, Græci intelligunt, quos Latinis apellas dicere moris est receptissimi.

Testium ratio præstantissima. Membra dominantia quæ sint. Didymus panniculus. Muliebrium pudendorum partes, ac vocabula. Sacandrus, lanuuini clitorini. Pessus, & pessulus. Porta, & hostium, pro genitali. Dupondius. Locus ex proœmio Digestorum restituitur. Item Propertius explicatur. Cremasteres. Lytæ qui dicantur, & prolytæ. Dipondium. Chlunem entomiam quid vocent Græci, Mony sues qui: item mellina, vidulus, vidularia, mesoscelos, apocopi, cochone, detestatio, cremor, cremium, superamenta, crimnon. Crimnodes vrina. Monolia. Heliogabali historia. Phimosis, periphimosis. Lumbi, & vmbilici, pro genitalibus.

Cap. VII.

SVbsunt porrò genitali membro testes de quibus sententiam Aristotelis alibi hisce commentatiunculis fortè inseremus. Interim medicorum vestigia insecuti flores modo rerum inde præcerpemus. Inter illorum verò placita est, quantum ex Auicenna & illius cōsequimur interprete, non solum in iis esse generationis adiumētum, sed principatum ac necessitatem summam: adnumerant siquidem membris principalibus sublimibusque ac dominantibus & in corpus totum influentibus. Ea verò esse quatuor omnino, deprehensum ab scientissimis est, cerebrum, cor, hepar, testiculos. Hisce verò tantum dignitatis attribuit Galenus, vt conseruationē speciei dixerit esse nobiliores mēbris omnibus ad id ipsum destinatis, quum quia caliditatem ac robur suggerunt animalibus, tum quoniā prolem sufficiunt. Conspicua est, inquit primo De spermate, cōmutatio, quam subtractis testibus contingere animali deprehendimus. Id enim reddi frigidius, certum est. Flaccescit quoque robur, non secus ac senescentibus: venæ coarctantur, sanguinis flos hebescit, minuuntur & arteriæ, pulsus relanguescit. Ad hæc glabreta corpore sunt toto, Venereorum restinguitur appetētia. Quanquam exectum sacerdotem etiam coisse, scribit Albertus, ac genitalem profudisse vrinam, sicut taurum Aristoteles. Et Varro: Admirandum (inquit) accepi, exemptis testiculis, si statim vaccas admiseris, concipere. Confirmat Columella, ratione non omissa: necnon Palladius: sed sanguinis fluore vitulum interire opinatur, etiam si generet certissimè. Inde colligit idem auctor Gallenus, esse testes benè viuendi principium: cor autem, viuendi solum. Benè viuere autem, præstantius longe est quàm viuere solum: id verò testibus præstatur: ergo & pars ea censeri præstantior debet, quam optimus maximus Deus produxit, vt posset concipi semen virtute corpulentiæ testium: sicuti docuit item Auicenna. Id enim ad custodiam generis necessariū, dant quippe spermati formam, quā ipsum est id quod est, per quam meretur vt sit vehiculum virtutum, immutantis & informantis, decisarum à toto corpore. Est prætereà, vti attigimus iam, principatus eorum in redundantia virilis cuiusdam vigoris, qui ab illis in membra corriuatur. Hæc verò testiculorum necessitas in iis tantum quæ perfecta sunt, absoluta intelligitur: neque enim omnibus adiuncti animalibus sunt. Sed quo amplius excellentiusque in se rationale animal, cuius causa hæc nimis diu fortasse mussitamus, mox in publicam abitura materiam, diuinæ bonitatis exuberantiam recognoscat: attendant, quæso, harum obseruationum studiosi, quid auctor non incelebris Auenzoar, quem sequi quandoque pigitū non est, quum pleraque indidē opera minimè inani liceat expiscari, prodendum super re ista censuerit. Testes ambo, inquit, inter præcipua recensendi membra sunt, magna eorum virtus, nec occulta: etenim prætenuem in eunucho vocem audimus, malos agnoscimus mores: sunt porrò imberbes, rationis itē pessimæ, nec ferè inuentus est exsectus aliquis bonæ legis aut intellectus non diminuti. Sed cur nā ea portione resecta hebetatur calor? an quia seminaria superfluitas retinetur? an quia non fit tanta spirituum generatio, vt prius, deficiente iam fine, ob quem generabantur congregabanturq; ad testiculos? An etiā absentia genitalis spiritus, effectu ad generationem concurrentis? Verùm recalescunt item membra obtestes

testes quodam caloris repercussu: argumento id esse aiunt, animalia nõ exsecta pluribus moueri motibus: motus autem calorem excitat, & auget, quem hebescere cogat quies. Inuenio apud auctores, esse panniculum quendam qui dicatur didymus, quique duplici contineat testiculos sinu, & mutuos eorum contactus dispescat:idque maxima naturæ solertia,ne si (vt assolet) oblædatur vnus, in alterum quoque transeat vitium. Quidam seminaria vasa eo nomine intelligere maluerunt. Galenus in libello Isagogico, didymos testes vocat: vnde illud est in Græcis relatum monumentis, Didymos tibicen in adulterio deprehensus ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐκρεμάσθη, ex nomine suspensus est:quod signat, ἐκ τῶν διδύμων, id est, ex testibus. Alachis verò Longobardus aduersus regem suum Cunipertum bello conflato, iurauit, Si postridie victoriam adnuisset Deus, puteum vnum se clericorum testiculis oppleturum. Cæterùm voto frustratus impietati satisfecit. Hos Auicenna similitudine quadam etiam oua nuncupare solet. Dicuntur & colei ab eruditis,atque itẽ lanuuini & cliternini: vt est in Ciceronis epistola ad Pætum. Apud quem tamen arriserit magis,si clitorinos legas,potius quàm cliterninos: dictione ab Gręcis producta, apud quos clitorium est muliebre pudendum,quod & sacandrus dicitur: vnde & κλιτοριάζειν, turpiter membrum id attrectare significat. Pollux per η scribere mauult, vbi ait libro secundo Onomastici, Totum in virginali, siue interfœmineo vocatur κτεὶς, id est pecten, aut epision. Rima verò dicitur schisma, quod arctum illatenus quandoque est, vt mulier fieri nequeat: sicuti commeminit Vlpianus. Quæ interiacet subsultans caruncula, nympha nuncupatur,aut myrton,siue epideris, aut κλητορὶς, id est, cletoris Est & κλητώριον,hoc est cletorium,apud illos: sed id verbum quandoque mensam indicat regiam, quandoque etiam gloriam. Iam opinor restitutus est candori suo M. Tullius: apud quem cuiusmodi interpretamenta hactenus sint excogitata, neminem arbitror paulò humaniorem, & à Musis freto non ita magno disiunctum latere. De lanuuiis autem,seu lanuuinis, arbitror Propertium intellexisse quadam vltimi libri Elegia, his versiculis:

Cantabant surdo, nudabant pectora cæco,
Lanuuij ad portas,hei mihi,solus eram.

Significat poeta se inter subblandientes meretriculas iacuisse ita, vt Veneria obire nusquam eualuerit, quamuis scortilla cantillarent,quamuis ad prolectandam concubitus appetentiam, & libidinis pruritum papillas retegerent, quamuis & ipse inscenderet, ac iam mutonem & coleos genitalibus admoueret,quæ poeta festiuè portas dixit: nihilominus potuisse nihil, & iacuisse perinde ac solum. Nam muliebria naturalia nunc portam,nunc hostium dici,indicãt pleraque: quando veteribus traditum sapientibus est, Portam ingredi nefas, qua exieris. Et Terentianus ille adolescens, pessulum hostio obdidit, non fores occludens, sed quod acutè solertioribus excogitatum est, genitalibus immissum mutonem præmonstrans: quoniam sunt medicis pessi, auctore Celso,qui fœminarum naturalibus subiiciuntur, siue lana, siue aliud quiduis teres sit, digiti forma, quo medicamenta (vt Paulus inquit) contineantur. Allusum autem puto,ad Græcum verbum μίσγεσθαι,quod misceri signat,idest coire: etiam apud Paulum Æginetam libro primo. Vnde Virgilius, Mixta Deo mulier. Id & apud Homerum vel frequentissimum. Hoc quia non viderunt interpretes,imagine quadam oculorum per interualla media paulò productiora caligantium, censuerunt eam elegiam præcedenti adnectendam, in qua de lanuuio fit mentio, contra fidem veterum codicum: in quibus,quod nec inficiantur interpretes, disparantur,seiunctimque leguntur. Sed hæc quidem dictaueram adolescens:nunc forsan aliud sequar. Sicut fuit quando apud Senecam Diuisionum sexto, dupondios dici testiculos, sim opinatus, veluti bilibres. propter illud Satyrici poetæ,

Ergo expectatos, & iussos crescere primum
Testiculos, postquàm cœperunt esse bilibres,
Tonsoris damno tantum rapit Heliodorus.

Nunc animaduerto, dupondios ibi capturam & quæsticulũ diobolarium meretricum significare. Dupondius,inquit Priscianus,à duobus ponderibus:quod vnum pondus, assipondium dicebatur, quod as erat libræ pondus. Verba Senecæ sunt ex Controuersia de lenone,qui decem iuuenibus denuntiarat,vt in lupanar accederent, & foueam igne repletam terra superiecta obruit, in qua adolescentibus consumptis, accusatur reipublicæ læsæ. Itáne peribunt,inquit,decem iuuenes propter dupondios tuos? Omnino dupondius minutum quid nobis indicat. Seneca ad Lucilium: Tunc, mihi crede, Lucilli exultabis,dupondio satur, & intelliges, ad saturitatem non opus esse fortuna. Hieronymus quoque eleganter: Quis te,inquit, dupondio supputabat? Et Cicero pro Quintio: Si dupondius tuus ageretur Sex. Neui, si in paruula re captionis aliquid vererere, non statim ad Aquilium, aut ad eorum aliquem qui consuluntur, concurrisses? Etiam si sunt, qui ista non videntes, de prædiis tuis legere malint. Hinc arbitror factum, vt olim studiosi scientiæ Iuris, primo anno dicerentur dupondij, friuolo ac ridiculo cognomine: sicuti quarto anno dicebantur lytæ, quinto autem prolytæ: quod emensi iam scientiæ anfractus, tantum non ex difficultatibus se absoluissent, exsinuassentque. Hanc verò scripturam præter Politiani sententiam ex priore nostra æditione mutuatus quidam, vti alia innumera, in suos regessit libellos, auctore dissimulato, quod plagiarium est. Dipodium apud Columellam duorum pedum est mensura, etiamsi alicubi dupondium item legimus. Sed redeo, vnde in hęc diuerti. Relatu dignum est, quod Arrianus Iureconsultus scribit Digestis de re militari: Syllam & Cottam vno tantũ fuisse testiculo insignes: auctor item Vlpianus est Digestis de ædilitio edicto: Sanum videri, qui vnum testiculum habeat, quoniam possit generare. Testiculi simile quiddam medullis habent,nam sanguinem non emittunt,& omni sensu carent. Dolent autem, inquit Celsus, in ictibus & inflammationibus tunicæ, quibus hi continentur. Dependent verò ab inguinibus per singulos neruos, qui cremasteres dicuntur Græco verbo: at cremor Latinum est, Græcè nanque crim non dici videtur,etiam si qui tradunt, haud asseueratè comprobent. Vtique Galeno interprete, Crimnodeas nuncupauit vrinas Hippocrates crassamento densiores,quando accipitur pro succo crimnon,cremórve. Sunt qui eo nomine lac intelligant ex grano expressum, vbi amplius aqua immaduerit. Apud Iureconsultos Digestorum trigesimosecundo, aduertimus ligni appellatione cremia contineri, & superamenta materiarum. Etiam si legitur gremia quoque. Cremia, inquit Columella,vocant rustici tenuia ligna. Detestationem,nouator opifexque verborum Apuleius vocat testium abscissionem. Sciendũ verò in hoc genus pragmatia, chlunem dici ab Græcis ἐκτόμιαν, id est exsectum,eunuchumque aprum. Id quod Æschyli doctrina cõprobat, atque item Æliani in libro De prouidentia. Sed meminit Aristoteles quoque. Fiunt verò eunuchi attritis arbori,aut saxo testiculis,infestante vsque ad affectionem pruritu. Sunt qui chlunem dici suem putent libère in agris pascentem, velut χλόευνον, id est in herbis fœnóve dormientem. Alij magnitudine visenda chlunem accipiunt. Aristophanes grammaticus in libro De ætatum nomenclatura: Sunt ex suibus, inquit, qui dicuntur monij, quibus similis forsan fuerit, quem vocant chlunem, sæuitia,& viribus. Sunt ex eruditis qui illud ex Truculento Plauti, Cluinum pecus, hinc putent chluninum legi oportere. Monium sunt, qui monolycon interpretentur. Alij suem ferum, qui cum aliis minimè aggregetur. Cyrillus in Oseam

prophetam, asinum eo nomine intelligit. Thomas Magister in Atticis elegantiis, chlunem ac monion & & chauliodonta esse putat poeticas voces. Alexandrũ Macedona Demosthenes monolycon appellabat, vti scribit Plutarchus: lupum modo interpres reddidit. Monolia scriptoribus haud ita veteribus, ac perinde non Latinis admodum, pro monilibus videntur accipi. Sed hæc Græci monia item vocant. Cynomorion appellarunt orobanchen herbam, de canini genitalis imagine. Apocopi, ab Iulio Materno vocantur exsecti. Cochone dicitur pars infra pudenda, quæ coxis interiacet. Vtuntur municipes mei in coitus significatione verbo eiusmodi. Græcorum communi lingua vocatur μεσοσκέλος, quia sit inter crura medius locus, quæ vocant σκέλη. Obiter verò, & tanquam superpondium adiiciatur illud: Operimentum pudendorum dici quandoque mellinam, quandoque verò etiam vidulum: vnde & vetus Plauti fabula Vidulariæ titulo circumlata olim est: sed & nummarium thecam signat vidulus. Verum ab hoc genus prætextata pragmatia resiliendum protinus, ne in nobile argumentum obrepsisse Milesia credi possint. Nisi quod illa præterisse nequeo: Principem Heliogabalum, ingenij hominem portentosissimi, medicos ingenti allectasse pretio, vti in muliebrem ipsum naturam conformarent, sectione pudendo sexus illius expresso. Phimosin, id est φίμωσιν Græci vocant, vbi præputio sic obtegitur glans, vt renudari non queat. Quòd si deducatur præputium, ita vt reduci denuò minime possit, periphimosin dicunt. Est verò Græcis phimos priuatim peræ, aut saeculi obligatio, quum funiculo nectitur os. Lumbos, & vmbilicum accipit Hieronymus pro viri mulierísque genitalibus: vbi de diabolo sic pronuntiat Iiob, Virtus eius in lumbis, & potestas eius in vmbilico. In Ezechiele item legimus de Hierusalem: Non est præcisus vmbilicus tuus. Babylonem Assyriamque reliquam tributi nomine Persarum regibus exsectos pueros, id est ἐκτομίας, numero quingentos persoluisse, prodit Herodotus.

Nates, apogluti, glutos, ephedrana, pyga. Hypolispæ quid: item lispa, lispi. Cur Athenienses Depyges. Thesei petra. Virgilij locus. Cur cædantur nates potissimum. Callipygos, catapygon, pygostolus, anorrhopygia, vrrhopygium. Syracusanarum puellarum historia. Venus callipigos cur. Pygargi notiones aliquot. Melampygus, leucopygus.

Cap. VIII.

IN postrema thoracis parte retrorsum nates sunt, à quibus nec abest admiratio, quando non sine prouidentia homini tantum sunt hæ, & quidem conglobatæ decentissimè, ad sedendi munia peraccommodæ, solidiore tamen quam in cæteris membris carne, ne premente corporis mole, ossibus cederet. Quadrupedes stare diu infatigatis viribus possunt, quoniã quasi iacere videntur, quũ quaternis innitantur fulturis: at homines non facilè surrecto corpore stantes perseuerant, sed requiẽ subinde requirũt. Porrò quia caruit rationale animal cauda: quæ partẽ eam, qua reddi ciborum onera saluberrimum est, obtegat obducátque: ideo artifex creatoris sapientia carnosas etiam esse voluit nates, vt extumescentes idem implerent munus. Quibusdam tamen tum natura tum laboris genere attenuantur adeo partes hæ, vt inde apud Græcos cognomina inuenerint: nam ἀπόγλουτοι dicuntur, quia glutos signet ischion, id est coxarum vertebram apud Homerum Iliados quinto. Sed & prominentia in iisdem locis eodem censentur nomine, quæ & ephedrana dicantur ab sedendi vsu. Sunt qui sic statuant, ischia dici, quæ vtraque ex parte ilibus subiacent ossa, quibus incumbat quod sacrum vocatur. Ischiis porrò inesse cauitates, quibus coxarum insinuentur capita: nuncupari

A autem caua id genus gluta, & cotylas. Scribit Eustathius gluton signare sphæroma cotyles in coxa. Pygas & gluton pro eodem à quibusdam accipi, prodidit Rufus, inde ab mollicie impositum nomen, hoc est ab γλοιός. Vocantur & hypolispæ, quia eo nomine dicta sunt attrita & vsu depolita deminutaque. Vnde lispa etiam lingua: & astragali in medio pertusi, lispi. Athenienses præcipuè comicis salibus ex hoc aspergun-

B tur, quòd nautici magna pars quum essent, ob sedendi assiduitatem depyges reddebantur. Additur & fabella: Teseum cum Perithoo inferos petentem, in petra quadam Proserpinæ imperio coactum sedere: à qua quum ab Hercule auelleretur, affixas petræ natium partes reliquisse: quamobrem honoris eius ergò, cæteris item Atheniẽsibus hæsisse cognomentum. Ad eam verò petram allusisse credi Virgilius potest: vbi Æneidos sexto ait:

Sedet, æternúmque sedebit
Infelix Theseus.

C Cædi pueros parte hac, ideo receptum aiunt, quòd sint nates sensus obtusi ob cutis crassitudinem, cui insit callosum quiddam, & solidius duriúsque, quàm reliquo corpore, præsertim superno. Tradunt peritissimi artis medicæ, tantam esse natibus cum toto affinitatem, vt in illis scarificatio facta dicatur phlebotomiæ vicaria. Nates quidem Græci pygæ vocabulo significant, vt dictum est, magno errore grammatici cuiusdam, scrotum, siue (vt ipse ait) byrsam testiculorum eo nomine accipientis. Probant id voces inde produ-

D ctæ: nam & callipygos ab natium vocatur pulchritudine, & catapygon scortillum signat, sicut & pygostolus, & Athenienses digitum in manibus medium catapygona dicunt. Anorrhopygia vocant, quæ inter volandum nullo reguntur caudæ gubernaculo. Vrrhopygium, seu orrhopygium, inquit in libro De communi animalium gressu Aristoteles, perinde volucribus ad dirigendos volatus affigitur, vt nauigiis gubernacula. Hinc apud Syracusanos, puellas quasdam ex partis eius insigni specie callipygos nuncupatas, scribit

E etiam Cercidas iambicus poeta,

ὦ καλλιπύγων ζεῦγος ἐν συρακούσαις.

Fuêre autem sorores duæ in agris educatæ, pulchritudinis visendæ. Has sæpius inter se disceptantes de natium præstantia, demum iudicio adolescentis vrbani rem permisisse, tenet fama: qui vtraque inspecta, grandiori natu calculum adiecit, moxque eandẽ sibi vxorem allegit, fratre etiamnum alteram gratè excipiente, quo ex facto Veneri templum substructum, quam dixere Callipygon. Pygargum esse aquilæ speciem,

F sciunt omnes: inde Græcis rapacem quoque indicat vox ea. Sed & in Venerea procliuior sic item dicitur, veluti cui minimè sit pyga ociosa: nam ἀργὸν vocant Græci cessantem. Quin & timidum rectè pygargum dixeris, quod albicãs ei sit pyga: cui diuersum est prouerbium, Melanpygo necdũ occurristi. Hic enim vti Hercules, robore intelligitur insignis: proinde leucopygi imbellia infames concipi ferè valent. Melampygus lapis in Thermopylarum monte legitur apud Herodotum historia septima, vbi definit Anopæa via,

G qua grassantes Persæ pylas occuparunt, Epialte duce.

Ani ratio & vocabula. Sphincter, philteris, stephanus, dactylios, archus, archolipares, anischia, lispi, hedra, sedes, coryphe, chiliarchus, archontes, cimeliarchus, cimelia, arceuthus. Anarchias annus. Sedis procidentia. Exomphali. Hedrica vitia. Peritonæum, polemarchus.

Cap. IX.

H POrus verò excremẽtis addictus, quem Latini tum podicem tum anum vocare consueuerunt, ab Arabibus phicte ris nominatur, fortè quia Græci σφιγκτῆρα nuncupant, ab arcendo cõstringendóque, vt docuit Galenus. Id verò Græcum

Græcum indicat verbum σφίγγειν. Appellant item stephanum & dactylion, idest annulum, atque item hedram: vnde & Plinius, sedem. In eam decumbens os, vocatur coryphe, idest apex. Porus hic cutis ratione frigidus est ac siccus, quo nomine illi maximè infestum frigus est, sicuti etiam pudendis & vesicæ ac vuluæ, vt auctor Hippocrates est: siquidem neruosus plurimum est, & ideo resistere obnitique minus potest. In imo positus est ingeniosè, quoniam nutu suo excrementitia, grauisque materia illuc feratur. Proinde Auicenna finit, esse anum semitam quandam & callem feculentiæ crassioris, & humorum malorum, qui illam consectantur. Inuenio etiam archum dici, vnde lepidus prorepsit iocus in quendam, qui appellabatur chiliarchos: nam & princeps nominatur archus, ex quo archoliparos, qui consequendæ dignitatis causa prehensat omnes. Nam archontes summi erant, vt inquit Pollio Treuellius, Atheniensium magistratus, dici Latinè principes valent. Sed & pro magistratu simpliciter interpretatur Priscianus. Archonta fuisse Athenis Adrianum, scribit Spartianus: & Galienum Pollio. Cimeliarchium verò Iustiniani principis peculiare verbum est: eo signari animaduertitur rerum pretiosarum augustius conditorium: quando κειμήλια Græcis thesauri sunt, & sepositæ opes. Sunt qui cimeliarcham interpretentur sacrorum vasorum, quæ diuino destinantur cultui, custodem. Cimilia ecclesiarum nominantur Paulo Diacono libro vltimo. Arceuthus autem cedri fructus est, verum & arbor ipsa sic dicitur quandoque. Sunt qui eo nomine plantam accipiunt spinosam, cuius odorem auersentur reptilia omnia. Anarchiam legimus in Græca historia dici annum Athenis, quo impositi sunt tyranni triginta. Nam etiam si tunc princeps foret Pythodorus, quia tamen oligarchiæ tempestate fuerat electus, nominare non sustinent. Polemarchi, inquit Polybius, claudendarum portarum vibis curam habebant, ac noctu claues seruabant, interdiu ad portarum custodiam commorabatur. Sed ad institutum. Porrò procidit anus, sicut & vulua, sedis procidentiam dicimus, vel sedem conuersam, quam stypticis repercutere officinæ solent. Anischia, siue lispa, vt significauimus, dici inuenio, quæ clunium tumore vacant, cuiusmodi anes sunt. Meatus porrò hic quibusdam coaluit bestiis, quas Græci ἀτρήτους vocant. Nam & vaccam fuisse Perinthi accepimus, cui cibi excrementum extenuatum per vesicam transmittebatur, dissectúsque anus denuo coalescebat properè, nec resecando euinci potuit vitium. Puerum eiusmodi natum in patria mea Ioanni Lodouico Stellæ vidimus, qui dissecta parte obducta, etiamnum superstes est. Illud nec omiserim parte ista, in Galeni obseruatum libris, piscatori cuidam inter piscandum vsu venisse, vt sedi ac vesicæ incumbentia tanto corriperentur frigore, vt eo quamuis obnitente, simul alui, simul vesicæ effluerent retrimentitiæ sordes: sed mox calidis remediis maturè musculis refotis, qui fuerant oblæsi, in integrum est restitutus. Sunt qui monumentis prodant, ab excellenti excretionis nisu, præcurrente insigni dolore, lapides callosos à quibusdam deiectos, iis qui in vesica succrescũt, haud ita absimiles. Id ego, inquit Galenus, nec vidi, nec alium qui viderit, audire contigit. Postremò ἑδραῖα ἕλκη dicuntur Aeginetæ Paulo, quæ sedi adnascuntur: αἰδοιικὰ, quæ pudendis. Sedis procidentiam, de qua dictum est, in Plinij Medicina legimus quandoque, sicuti & locorum muliebrium procidentia dicitur quoque, quum ad naturalia & eorum hostium delapsa vexant mirifice. Apud Græcos, ὑστερικὰς προπτώσεις dicunt: legimus & exomphalos vocari procidentes vmbilicos. Quod pluribus de causis malum obtingit, vna est, vbi membrana perrumpitur interior, quæ interaneis obtenta peritonæum appellatur.

Testiculi muliebres quam habeant rationem. An cõferat mulier semen ad generationem. Semen quid. De menstruis. Cur fœmina minor viro.

Cap. X.

CÆterum prius quàm habeamus longius, & crurum ingrediamur explicationem, id minimè dissimulandum, Galeni medicorũ principis post Hippocratem, celeberrimam esse sententiam, Inesse mulieri quoque testiculos, sed internos, vnde nobilis exorta ambiguitas inter medicos ac philosophos, An ex muliere secernatur semen generationi congruens: nam esse testiculos generandi causa, consentaneum est. Verumtamen Auerrois secundo Colliget, capite De iuuamentis testiculorum, hos dicit nullum in generationis ratione effectum habere. Placetque item plerisque, non aliam esse testium in fœmina rationem, quàm vberum in viro. Quoniam argumentis peruincatur, fœminam semen ad generandum nos excernere, Siquidem semen sit superfluitas digesta, crassior, viscosa, tenaxque, & albicans ac calida. Mulierem verò esse frigidam, & proinde digestionis non bonæ, vnde & redundantiis scateat aquosis, inconcoctisque. propterea colligit Auerrois, semen muliebre esse excrementum aquosum, indigestum, ex quo membra progigni sit omninò impossibile. Additur etiam, plerasque cõcepisse absque vlla seminis secretione. Porrò vuluam ita naturaliter affici, vt suum euomat semen, attrahat autem quod virile est. Addit Auerrois, nouisse fœminam in vicinia cohabitantem, probis moribus & fidei integræ, quæ iureiurando confirmaret, concepisse infantem semine ex balneo attracto, quod profudisset lasciuiens masturbator. Infert Aristoteles, Menstrua esse in fœminis quod sit in maribus genitura: nec fieri posse, vt duæ simul secretiones seminales agantur. Ideo semen à fœmina non conferri ad generationem: nam si semen esset, menstrua non essent. Sunt verò hæc planè excrementa, sicuti semen. Nam est semen excrementum concoctum alimenti sanguinei, quod vltimũ in membra digeritur, & propterea ab sanguine fit diuersum. Proinde incoctum, aut per vim emissum, quum quis præter modum in Veneria fertur præceps, cruentum iam aliquibus prodiit. Sed quum infirmioris plus excrementi, minúsque concoctum fieri, idque copiam cruenti humoris esse, necesse sit: infirmius autem secundum naturam sit, quod minus caloris adipiscitur, talísque fœmina sit, hinc secretionem illam sanguineam fœminæ excrementum esse, necesse est. Talis autem est eorum eiectio, quæ menstrua vocantur. Argumento est, ætate eadem maribus genituram fieri, & erumpere fœminis menstrua: vocem item mutari, intumescere mammas, necnon desinente ætate, aboleri maribus gignendi facultatem, fœminis profluuia mẽstruorum. Ad hæc indicium illa faciunt, esse excremẽtum huiusmodi secretionem fœminarum, quod non mariscæ, non confluuium è naribus sanguinis, non varices, non eiusmodi alia fœminis ferè obueniũt, quàdiu profluunt mẽstrua, & si quid tale accidit, deteriores fiunt purgationes, tanquam materia menstruorũ in ea abierit. Minus etiam venosæ sunt mulieres, quàm mares, lautiores porrò, læuioresque: corporibus item minores, pallidæ quoque, ac venis obscurioribus, AEgyptiæ gentis sanctio fuit, solum patrem censeri generis auctorem, nam matrem nutrimentum modo, & locum infanti, velut substratum exhibere. Galenus verò secundo De spermate libro, & decimoquarto De vtilitate particularum, secerni à muliere semen ad generãdi rationem, nititur probare. Idem sentit Auicenna doctrina quinta fen primæ primi. Quo in loco eiusdem interpres multa ad refellendum profert Auerroem. Qui nosse concupierit, locum habet quem enotauimus.

Crurũ ratio. Item vocabula plurima ad imum vsque. Plixis, plix, pligmata, acetabula, cotyla, cotyledon,

ischion,bubon.Lycophronis taxatio.Coxendix,callimerus,patella,coxa,molæ,sphyros,rhæbi,vari,varica.Tarsus ciuitas cur dicatur. Cotyla item chimetla.Marcelliō,ganglion,sarapus,chœrapus,eumarides, asceræ, artaria,perisphyria.Pes magnus. Pedem posuisse.Podia,pedicinus,petiolus. Tenax quid.Periscelides quæ sint.De Pittaco.

Cap. XI.

CRura sequebantur quæ cū femoribus & suris,vt edocuit Aristoteles, homini carnulenta sunt,quum animantes cæteræ non viuiparæ modo, verum quæcunque cruribus constant,vacua carne hæc habeāt:neruosa enim sunt, ossulenta,spinosa,rigida. Causa verò omnium propè vna est, quòd homo solus animalium erectus est: ob idque,vt facile sustinere superiora posset, natura parti superiori corpulentiam dempsit, inferiori addidit. Ob id item cauda caret, nam alimentum, quod caudam adit, in hæc ipsa absumitur. Os in meditullio coxarum vocant plixin, sed & vocabulo eodem inter uallum intelligunt inter pollicem ac indicem. At Dorici plicas, id est τὰς πλίκας, cuius vocabuli rectus est plix, vocant gradus. Sed & proculcationes strigmata nuncupant. Circa iiia sinuosa ossa vocantur acetabula,quæ coxarum capiti accommodantur, cotylas Græci vocant. Caput autem coxæ dicitur cotyledon. Vbi fit commissura hæc, plectrum coxæ vocatur. Neruus,quo eiusmodi colligatio fit,nūcupatur ischiō, nomine eodem quo & vertebra. Adnotatu digna parte hac,quæ ab Lycophronis produntur interprete: nam vbi bubonis tormas nuncupat poeta, ipse peripherias exponit: & addit,bubon est ἰσχίου πόπος, idest vertebræ locus. Quid autem sapientissimus Lycophron, inquit,bubona intelligat, non percipio,vel quia barbarè multa profert, ac nugatur, vel quia ipse inscitia labor:nam hic quidem Angæi bubonem percussum scribit,mox autem paulò adnectit, πλήξας ἀφύκτως σφυρὸν:ego sphyrum scio astragalo circuniectas partes,at bubonosphyron non noui. Cæterum in historia mentiri plura,insitum illi est.Nec ab aliis solum diuersa tradere, sed & pugnantia loqui. Coxendices interpretantur aliqui, quæ Galeno sunt ischia. Quo nomine ossa duo is intelligit in posteriore hominis parte ossi sacro,in anteriore mutuo κατὰ σύμφυσιν, id est per consertionem cohærentia.Carnes ab ischio ad inferiora defluæ, hypoglutides: quasi sub gluto,idest vertebra. Coxa tota ad genu pertendit,à Græcis dicta merus,vnde ex coxarum pulchritudine callimerus:& lacenæ phænomerides nuncupatæ, quod incessu partem hanc retegerent. Intra coxas femora sunt, parameria dicta: nam quod coxas interiacet, mesomerium est. A pectinis osse femina oriuntur, Inferiora coxarū capita media sinuantur,quo facilius excipi à cruribus possint. Quæ commissura osse paruo molli,chartilaginoso tegitur, patellam vocant. Suffragines sinus curuaturarum dicuntur. Vbi crus coxarum committitur extremitati, dicitur cruris caput. Ibi est genu, cuius ossa Pausanias vocat molas. Posterior incuruatio, poples:vnde & vigesimooctauo Plinius, Poplites(inquit)alternis genibus imponi. Apud Herodotum eleganter dici obseruauimus, ἐς γόνυ ἔβαλε, idest in genu deiecit,pro eo quod est prefligauit, depressit. Ipsum autem crus ossibus constat duobus: alterum ab exteriore parte supra positū est, & vocatur paracnemium,parastata verò in iumentis, Vegetio tradente. Ab priore alterum,cui tibiæ nomen est,Græcè autem προκνήμιον dicitur.Sub crure pars vocatur σφυρόν, vnde nomen calcaribus lingua videtur dedisse vernacula, encentridas nuncupant Græci, sicuti meminit Pherecrates, & auctor est Iulius Pollux. Vtrinque prominent astragali, quanquam non sunt in homine tali,in quos peronæ desinunt. Sunt verò officula,quæ

A item paracercides nuncupātur,quia propè est cercis, idest radius.Sic enim item dicitur os maius,quod totum fert crus. Peronas etiam steringas appellant nōnulli: hinc datum peronibus nomen. Nerui lati à poplite orsi, ac in calcem producti vocantur tenontes. Sphyron alio vocabulo pezam dicunt, vnde Argyropeza Thetis apud Homerum, veluti argento similes habens pedes. Quibus introrsum obtorta sunt crura, auctore Polluce, nuncupantur rhæbi: varos dicunt quandoque Latini. Ouidius tamen Metamorphoseos

B nono:

Tenuíque à pectore varas
In statione manus.

Apud quem varica item legitur fœmina in Amoribus:

Ambulat ingentes varica fertque gradus.

Quibus verò extrorsum,blæsi. Cruris vniuersi pars anterior anticnemion, posterior gastrocnemion,idest cruris venter, nos suram nominamus. Totum verò ex coxa consurgens, & crure,sphyro, pede, scelos nun-

C cupatur. Coxa cum crure tantum,dicitur colon & colyma. Calcaneum autem scelis,& pterna,quasi patera, quoniam πατεῖ ἔραν, idest proculcat terram, vt probat Eustathius, vnde & pterna ciuitatis apud Lycophronem pro basi. Obiter notandum, hinc periscelidas dici, quæ vulgò gremialia vel trauersias dictitant.nam & Menāder puellas gestare periscelidas scribit.Quod propter illud Horatij ex Epistolis insertum volumus:

Nota refert meretricis acumina,sæpe catellam,
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis.

D Hieronymus in epistola ad Fabiolam: Quæ Græci, inquit, περισκελῆ vocant, nostri feminālia dicunt, vel bracas vsque ad genua pertingentes. Sunt & codices in quibus periscelidas,scriptum comperias. Perisphyria in Herodoti libro quarto, fimbrias intelligit Valla. Pes autem, totum id vocatur quod astragalis subest. Talum in homine agnoscit in Epistolis Seneca, quin & Herodotus libro tertio:negat cum Aristotele Plinius. Est autem eo nomine rectum in articulo pedis os, ventre eminens concauo, in vertebra liga-

E tum. Eius intima vocant Græci cola, quod Venerem interpretantur: extima, dicunt ischia, hoc est canem: capita verò ceræas,Theodorus antemnas quoque. Mons pedis ante digitos ossibus constat & neruis. Montis anterior pars ab digitis, tarsus dicitur etiam apud Homerum. Vnde & ciuitatem Tarsum dici,opinatur Dionysius Thrax in iis, quæ de Rhodo scribit, ab Bellerophōntis casu, & claudicatione. Aut quia inibi plantam fregerit Pegasus, & errarit Bellero-

F phon. Quod in Periegesi probabile fit Dionysio Aphro. Sunt qui ab diluuio ea primum loca exaruisse prodant,vnde ab περσανθῆναι nuncupari,quæ & Tersos sit dicta, vt Stephanus, hinc apud Lucanum posse legi augurantur, Terseaque Tarsos. Inferna pedis portio vniuersim quidem tyloma: quod digitis prominet,pedis pectus, vel prosthetis dicitur: mox est concauum pedis. Pelmata Rhazes interpretatur dorsa pedum, alij plantam. Cauitates autem cotylas vocant nonnulli. Sub digitis quæ fit scissura, chimetlon nominatur,quo vocabulo etiam locum ipsum pu-

G tant aliqui intelligēdum. Chimetla,idest χίμετλα, inquit Medicinæ tertio Paulus, ἑλκώδεις εἰσὶ διαθέσεις, id est vlcerosæ affectiones in manuum digitis ac pedum, hyemali tempore. Marcellion medicamen ad hoc genus celebre Græcis est.Contingit malum in plerisque partium corporis, sed in iis quæ motui subseruiunt præcipue. Neruorum reuolutionem ex percussu vel labore, ganglion vocant, id est γάγγλιον. Pes verò etiam basis vocatur. Scribunt Græci,Pittacum ab Alcæo appellatum saropada, quod latos pedes trahe-

H ret: necnon chœrapoda,quod vlcera in pedibus sentiret, quæ vocant chœradas. Hanc quoque partem vnguentis linere,luxuria Athenis excogitauit. Addamus & superpondij aliquid. Eumaridas calciamenta vocant ab inducendi facilitate. Asceras verò propriè

pilia in pedibus, idest velut pileolos, quæ & artaria dicunt: quia verò standi fundamentum pes est, dicitur in ædficiis area pes magnus, & qui negocium instituit, pedem posuisse. At Columella libro vltimo: Vuis proculcatis, mustum quod defluxerit, ante quã prelopes eximatur, satis de lacu in vasa defrutaria deferamus: id esse videtur pes, quãtum semel prelo subiicitur: vnde vinaceorum pes circuncisus legitur. Pedem à pedo dici, idest solo, putat Aristoteles in libro De communi animalium gressu. Podia, Græci vocant pedum inuolucra. scribit Athenæus ex bulbis lanigeris podia intexi, & indumenta alia. Sed & craticiis podiis granaria distingui debere, lectum alicubi est. Dicitur & podium suggestus lapideus per totum apiarium extensus, apum aluearia sustinens. Sunt & sua incalcatoriis podia. Pedicinus mensuræ nomen Catoni: Silicem, inquit, longum pedicinis duobus, crassum pede vno statuito. Petiolus pomorum, velut paruus pes: tenax etiam dictus Palladio.

Inferiorum proportio cum superioribus. Quosdam pedibus mira efficere. Pedum ratio. Cur inferna mulierum crassiora. Apodes, cypseli, trogletes. Elephantos genua non flectere. Adolescens sine humeris ex India Romam missus. Colon. Iphiclus vnde: item Colias Venus. Scarthmus. Chiræ quid, & Chiropodes. Chirodota.

Cap. XII.

Æterum singulari dignus admiratione tanti operis artifex infinitus, qui vt superna mundi minoris affabre, ac summa compegit perfectione, ita ne in imo quidẽ eius desyderari est passus quippiam. nam hæc vtique ad progressionis motum contributa potissimum agnoscimus: sed tamen ita, vt cum superioribus pleraque magnam habere cognationem intelligantur. Quippe manui cum pedibus insignis proportio inest, quanquam adsunt pedibus digiti ad figendum fortius, manui verò ad apprehendendum: tanta prominet tamen similitudinis vis, vt quosdam natura manibus mutilos pleraque pedibus exsequi, quæ manibus solent alij, maxima omnium qui inspectarent admiratione, visos à se, sint qui prodant. Etenim pedibus scripsisse, ligna conscidisse, atque etiam nesse, ac id genus implesse multa. Cuius rei ita demum solida continget admiratio, si fuerimus exactius cõtemplati, crura, brachia, manus, pedes, membra esse laxarum compagum, musculis suffulta ad motus tres, arrectionis, contractionis, circunductionis. Non est ab Dione prætermissum inter munera Augusto missa ab Indis, fuisse tigres Romæ tunc visas primò: & adolescentulum sine humeris, qui tamen pedibus manuum functionem obiret: nanque arcum intendebat, sagittas etiam excutiens. Quin & tubas, inquit inflabat, οὐκ οἶδ' ὅπως· γράφω γὰρ τὰ λεγόμενα. Hominis verò pes singularem prefert naturæ in eo quoque prouidentiã: nam hic corporis reliqui ratione analoga videtur amplius excreuisse, sed id, vt possent duo incumbenti oneri sufficere, proinde longiores aliquanto cæteris, latioresque facti. Inter polypoda nullum est, quod vicenum excedat numerum. Vno tantum pede nullum item moueri continuè potest, vnde Monoscelorum historia conuincitur vana, sicut & Sciopodum: qui se comperirentur, inutili prorsum onere præpedirentur, quum robur in pedibus requiratur, & leuitas. Digitorum quoq; ratia seruata est summa: nã nec oblongi æquè sunt ac in manibus, quarum in eo præcipuum munus, vt apprehendant. Sed breues non tam ad speciem, quàm ad vsum aliquem, vt nisu concitatos in cursum iuuarent: etenim pressis in humum digitis, mirum est, quãto tutius totum propellatur corpus. Adde, quod pedis in partes non disiecti portione affecta, totus consentiret: id quod minus modo fieri potest. breuitas etiam adminiculo est non paruo, vt oblædi possint minus. Sciendum & illud quod antea quoque attigimus, Interna mulierum magna parte crassiora esse, in viris autem superna. Ratio verò in frigiditate est & calore: nam frigidiore muliebri natura, alimẽti vnde augescit corpus, portio minima surrigitur, quod efficere calor potest. Residens verò in imo, id corpulentius efficit & auctius. In maribus autem contrarium euenit: siquidem caloris copia delata sursum nutrimenti pars magna, ibi effectum ostendit ampliorem Bisulcum Greci nunc δίχηλον vocant, nunc σχιδήν. Quę vsu pedum carent, apodum vocabulo significantur, & inde auiculis inditum nomen, quas alij cypselos vocant, hirundinum specie, Pselius in libro De victus ratione trogletas nuncupat, quia in foraminibus & cauis ferè latitent. Genua elephanti non flectunt vti Ambrosius prodit: quia rigidiore crurum vsu opus fuit, quo velut columnis tanta posset membrorum moles fulciri. Calcaneum modo leuiter inflectunt, rigent cętera pedum à summo ad imum. Pedem Græci πόδα vocant à quiescendi ratione, ἀπὸ τοῦ παύειν: vel ab πόρος, quod meatum signat, elisa litera ρ, & contractione duplicis vocalis in ου, qui mos Græcis frequens. Aristotelis opinionem recensuimus. Vocatur & pars ea κῶλον propriè: vnde etiam Iphiclus dicitur, quasi iphicolus, ex pedum celeritate. Sed & Colias Venus non aliunde corriuatur, cui templum & cognomentum constituit adolescens Atticus puellæ Tyrrhenæ beneficio compedibus exsolutus, quibus tenebatur captiuus. Pes item dicitur quandoque σκαρθμός, vt inquit Eustathius, quanquam vox ea & cursum signat, ac basin. Est ab parte hac prouerbium elegans, ab citharœdo vsurpatum Stratonico Minnaco siquidem super musica cum eo disertare ingresso: Non intendo, inquit, quoniam ἀνώτερον τοῦ σφυροῦ λέγεις, idest supra talum dicis. Denique in pedibus quæ fiunt rupturæ, vocantur chiræ, vnde ita affecti chiropodes nuncupati, velut rhagopodes. Chirida verò manicam Græci vocant: quo verbo vtitur Galenus quoque, vnde chiridota indumenta dicuntur manicata.

Hypoglottides, antiades, paristhmia. Μῆλα, idest mala. Columella. Staphyle, idest vua. Carotica pharmaca, vel anodyna: item trigona. Nocar. Larynx, pharynx, laryngus, aspharagus. spharaga, corruda, epiglottis. Toni nerui. Stomachici qui sint. Asa stomachi quid. Carotæ nerui. Caroticæ venæ, & sphragitides. Celsi locus restituitur. Sphragytides nymphæ. Hyoides os siue parastates. Fistula colli duplex. Stomachi ratio. Cardia, cardiogmos. Blades stomachi. Stomachi præcordia.

Cap. XIII.

Æterum opinor, diu iam multumque in extimis humani corporis elaborauimus, proinde per accommodum videtur, eiusdem intyma, qua poterimus breuitate, recensere: vt quum subiecta oculis omnia fuerint, agnoscamus denique quæ sit diuinæ maiestatis ratio in struenda qualibet particula. Igitur summa repetentes, ab collo ordiemur, quoniam de capite satis multa compegimus. Sub lingua ergo sunt, quæ vocantur hypoglottides, quibus cohæret. Ab iis à lateribus, quæ prominent carnes, antiades nuncupantur, & paristmia. Subiacent rubedine quidem consimiles, verum auctiores orbiculatioresque, quæ dicuntur μῆλα, id est mala. In oris parte intima, inquit Aristoteles, portio visitur staphylophoros nuncupata, idest vuigera, Columellam dicunt. Hæc humoris vbertate si contumuerit, staphyle vocatur, idest vua. Apud Celsum Cornelium vuam appellari & locum & vitium obseruauimus. Traditum ab Alexandro est in Quæstionum natura, Columellam, idest cionida dici ex figura, vbi humo-

ris affluxu productior euaserit: quod si in orbem globetur, st phylen. Sunt & in collo nerui vtrinque valentes, sine quibus sustinere caput non possent ceruicis vertebræ, tenontes vocantur ab rigore. Celsus libro octauo, cerotas nuncupat. Qua in parte Hermolaus Barbarus, vir singularis ingenij, & doctrinæ multifariæ deluxatam, subditıtiamque dictionem arbitratus, ea expuncta substituit ipse tenontas pro cerotis. Ego & si primæ notæ viris semper assurgo, publico tamen bonarum literarum emolumento, non tenontas sufficiendum puto, sed carotas, aut caroticos: & id magnis fultus auctoribus. Siquidem in libro De iuuamento anhelitus, auctor Galenus est, Caroticas appellari venas quæ in collo sunt, quas si quis comprimat, corruat homo dormienti assimilis, sequaturque corporis totius immobilitas, vnde & inditum nomē, nam κάρος Græcè soporem signat, ac ebrietatem. Sed & apud Apollonium in Argonauticis vertiginem, vt alibi probabimus. Chalcidius in Platonis Timæum, inde dici caroticas opinatur, quod vulnere impacto mortem afferunt soporiferam, perque eas spiritum ad caput ferri, vnde sint sentiendi initia. Caroticas item venas nō ignorauit tertio De animalium historiis Aristoteles, & qua scinduntur primum, sphragitidas appellari scribit, idest iugulares, vt Theodorus vertit. Adde, quod libro quarto idem Celsus ita scribit: In dextra sinistraque circa guttur venæ grandes, quæ sphragitides nominantur: itemque arteriæ, quas parotidas vocant, sursum procedentes vltra aures feruntur. Vt quis interpretari possit, corruere hominem non tam venarum compressione, quàm etiam neruorum istorum oblæsione, quando eadem habentur parte ac situ. Aut si non ab affectu, ab conuicinia factam sciat nomenclaturam. Erat & in Cithæronis vertice vno Sphragitidum nympharum antrum cum oraculo. Spiritu afflabantur diuino incolarum multi, quos nympholeptos vocabant. Carotica pharmaca legimus item, quæ anodyna vocant, & sensibus stuporem iniiciunt, cuiusmodi esse Philonis dicitur, & quæ trigona nuncupantur, idest τείγωνα. Nicandri interpres hocar, inquit, idest νώκαρ, est caros, siue sopor, quasi τοῦ κάρωσις. Sed redeo vnde sum digressus. Antiadibus subest os, quod ὑοειδὲς vocant, ab literæ imagine. Herophilus, quia assistat antiadibus, parastatem nominauit. Eodem nomine testiculos dici, probat Athenæus. Sunt porrò itinera duo, alterum asperam vocant arteriam, alterum stomachum, vt putat Celsus. Arteria exterior ad pulmonem pertinet, stomachus interior ad ventriculum, qui dicitur ἡ κάτω κοιλία, illa spiritum, hic cibum recipit. Lactantius spiritalem, & cibalem vocat fistulam, sed gurgulionem etiam canaliculam alij, qua commeat spiritus. Quem Celsus vocat stomachum, alij gulam, sicut arteriam guttur. Hæc corpore constat chartilaginoso: neque enim spirandi tātum causa est, sed etiam vocis. Quod autem sonet, leue ac solidum esse oportet. Gula verò ex neruo constat, & carne: ex neruo quidem, vt extendi possit, ingesto cibo: ex carne, vt mollis sit & cedat, nec lædatur defluentis cibi asperitate. Arteriæ item caput larynga vocant Græci, hoc est guttur, quod approbat Theodorus quoque, & antea docuerat Galenus, partem verò ante larynga & œsophagum pharynga nuncupant Græci iidem: in quo significato, Galeno tradente, dicatur Homero quoque, vbi per pharynga vinum & humanas carnes eructatas cecinit. Pharynx, inquit Thomas magister, est qua commeat vox. Larynx, qua cibi, vt ex Aristophane liquet in Batrachis. Laryngizo tamen non ad cibos refertur, sed ad sonatiorem vocem. Quin stultus loquutor, Laryngus vocatur. Suut qui guttur item aspharagum vocent: sed spharagum scribere maluit Apion grammaticus. Nam Theophrasto asparaga esse videtur asparagorum locus, quem corrudam dixerit Cato. Spongias holitores vocant asparagi radiculas illigatas & connexas. Epiglottida vocant minorem linguam, quæ conni-

A uentem, nunc resurgentem, quæ duabus sit interposita fistulis duplici opere: nam inter epulandum operit arteriam, ne spiritu ac voce illac meante, si cibus potúsue in alienum deerrauerit tramitem torqueat. Vbi verò spiritus tantum, aut vox commeat, gul[a] integit, ne restagnatio intempestiua alui obstrepam. Stomachi nomine Plinius postremam gulæ partem accipit, cui mox adnectatur venter. Nerui in stomachi lateribus vocantur toni. Vbi cohæret stomachus ventri, dicitur os vētris magnum. Oesophagus etiam stomachi appellatio est, de quo dictum est. Sed iuniores barbarę isophagum vocant, quo nomine gulam intelligunt, qua defluat in stomachum cibus, vbi etiam conficiatur. Lactantius hanc partem aluum appellat. Plinius alui nomine accipit eam portionem, in quam medio adnexam vmbilico delabantur cibi iam in vētre percocti. Qui sit terrestrium quibusdam denticulatæ asperitatis, aliis cancellatim mordacis. At Galenus, Os ventriculi, inquit, vt veteres καρδίαν appellabant, ita nostra tempestate stomachus vocatur, idest gula. De eo, libro De animalibus decimo, sic prodit Auicenna: Stomachi ima esse carnulenta, vt inde ad concoctionem vberior suppetat caloris vis. Os verò neruosum haberi, vt exactior sit ibidem sensus: illuc verò ab medulla commeare neruos magnos, vt sentiatur fames, & inanitio, qua obueniente, expergefaciat animam. Perficit verò cibos stomachus, tum insiti caloris potestate, tum aduentitij, adiacentibus splene ac iecore. Vbi verò incisos ferro victimarum stomachos, Homerus canit, non vtique pars quam præstruximus intelligenda, sed eius tempestatis more, infima gutturis, bronchique. Stomachi θέμεθλα quum audis, gulæ intima intellige, aut ventris os. Auctor Paulus Ægineta, stomachicos dici non continētes cibum. Asam stomachi, & stomachum ἀσώδη vocant rei medicæ periti, quum cibi nimietate inoritur alimoniæ fastidium, ab verbo ἆσαι, quod satiare indicat. Quia verò stomachi hostium cardiam vocant Gręci, in stomacho erosiones factas cardiogmos nuncuparunt: etiam si non desunt, qui eo nomine cordis tremores malint intelligere. Stomachi pladon accipimus lentores ea parte putres, aut simplicius humores aquosos: sic & in vlcerum ratione Therapeutices quarto pladon intelligit Galenus, quo præpeditur curatio, si πεπτὸν, idest excrementum producat. Idem Galenus libro quarto De accidente & morbo scribit, os stomachi præcordia nuncupari. Plinius multa stomachi præcordiis prodesse tradit. Stomachum, pituitæ lacunam eleganter vocat Mesue, de copia humoris eius, inibi affatim succrescentis.

Intestinorum ordo, & vocabula. De lactibus choladibus, & mesenterio. Mesarchus, mesochorus. Omentum quid: item enterione, & enterionis: ecphyades, paraphyades. Allium cur rusticorum theriace. Haliamenta. Peritonæū. Syntexis intestinorum. Ileos morbus, seu voluolus, aut chordapsos. Splanchna. Chrodæ. Orya.

Cap. XIIII.

AB ventriculo excipiunt intestina, ex quibus pleraque multis implicantur orbibus, ne semper adsit cibi appetētia, néve alimenti inopia perpetuò famescamus. ideo cauit artificis prouidentia, vt inibi moram duceret nutrimentum, donec iecur necessaria scuocasset, sicuti docuit Auicenna. Alioqui edendi desyderiis semper infestaremur. Ergo ima ventriculi pars paululū in dexteriorem conuersa partem, in summum intestinum coarctatur. Id pylurum Celsus vocat, quoniam portę modo in inferiores partes, quæ excreturi sumus emittit. Græcè apud Pollucem scribitur πυλωρός. Galenus pylorum esse ita nominatū scribit, siue pro ima ventriculi

culi parte, siue pro intestino huic adnexo accipiatur, vt veluti ianitor iustus nihil permittat exire, quod non fuerit prius in chylum conuersum atque concoctum. Talem autem chyli bene concocti substantiam certum est per pylorum ad inferiora deduci, non vt excernatur, sed potius vt intra corpus retineatur, vi hepatis in sanguinem transmutanda, ex quo omnia membra debent nutriri. Quo nomine libro De vtilitate partium quinto, aperte pronunciat, intestina nō esse superfluitatum excretionis, sed alimentorum potius instrumenta. Illud sciendum: ab Galeno & Auicenna, pylorum, seu portonarium, vt recentiores vocāt, inter gracilia non numerari intestina. Sed ex illis primum vocat Galenus ἔκφυσιν, idest exortum, quia ex pyloro primum exoriatur, aut dodecatylum, seu (vt nunc dicimus) duodenum ab digitorum mensu duodecim. Omnino pylorum in imo stomacho foramen accipiunt, cui primum adnectatur intestinum. Ieiunū quod vocant intestinum, dictum Græce nestis, idest νῆστις: quoniam minus implicitum nunquam quod accipit continet, sed ad inferiora protinus transmittit. Inde tenuius sequitur intestinū in sinus vehementer implicitū qua ex causa vocatur à Græcis ἕλιγμα, quia ἑλίσσειν signet circūuolere. Helicem Aristoteles dicit, idest clauiculā. ἕλικα verò dicūt Græci reuolutū pampinum hederæ speciem Dioscorides. Nam ἑλίχρυσον hederæ vocant florem, ἄνθει ἑλιχρύσου ἐναλίγκιον. Hæc tria Plinius lactes vocauit, in homine & oue: quanquam Suetonius in Vitellio, murenarum lactes etiam vocat: sicut Spartianus, in lupis quoque, quibus rusticos pauerit Heliogabalus. Quidam lactium nomine, pinguia intelligunt intestina, vt inquit Probus: vnde apud Persium Lactes vncti. Quidam etiam membranas, quibus mutuo nexu implicentur intestina, quæ χολάδες item dicuntur Græcis, quoniam in ea corriuetur χολή, idest bilis, quam vocant Xantham, idest flauam, quæ excalfaciens acrimoniaque iritans, velut pruritu ad superfluitatum excitet egestionem, vt ipsi interpretantur. Porrò ieiunum intestinum Varro hilam siue hiram vocauit, ab hilo, hoc est minimo: sic enim vocatur, quod grano fabæ adhæret. Mesenterium dicitur, quo lactes inuoluuntur, ne contactu spinæ duro lædantur. Pollux autem sic: Mesenterion pellicula est ex venarum, neruorumque complexu, rhenibus ac ventri proxima, alimentum in hepar emittens. Macrobius mesentheron pro intestino accipit, ita distribuens, Intestina principalia tria: vnum dissipium vocatur, quod ventrem & cætera intestina secernit: alterum medium, quod Græci μεσέντερον dicūt: tertium, quod veteres hiram vocarunt. Cuius auctoritatis fulcro communitus miror minus, Theodorum lactes pro mesenterio accepisse, etiam si ab Hermolao plurimum vellicetur. Dici vero mesenterion in Anatomicis libris Galenus scribit, quod in medio sit intestinorum collocatum. Sicuti & mesarchon vocāt item Græci, quoniam omnes quæ ad ipsum ex hepate venas feruntur, vnà cum adiacentibus arteriis circunquaque ambit & complectitur. Mesenterion Latinè medianum rectè dixeris. At mesochorum intelligimus, qui in turbæ medio stans reliquis signum proponit vel laudandi, vel quidlibet agendi aliud. Apophyades apud Aristotelem sunt intestinorum appendices. Sed & ecphyades dicuntur quandoque. Sunt & in pedibus plerunque paraphyades, quas velut surculos dixeris, & propagines. Sunt qui affectionem quādam ad mesareum pertinere autument, vocentque ita laborantes mesaraicos, quod cibum animaduertant per venas mesareo & mesenterio intextas transmitti de more haud posse. Iecur quippe mesarei venis perinde vtitur ac manibus: quæ ex ventriculo suggerant ei cibum. At ij falli videntur, si medicis credendum eminentissimis est, veluti si manus eorum, quos syncope prostrauit, cordis aut gulæ vitio, affectas arbitrere, quod consueta cesset functio. Sed ad tenue intestinum redeo, id in duos desinit fines: alterum vocant colon, & ventrem inferiorem, quem Homerus niæram nominat, hoc est νειαίρην: iacet autem dextra potissimum parte ad hypocondrium, & quia ibi sit maxima dolorum causa, putant grammatici inde κολάζεσθαι verbum deflecti, quo supplicij significatur irrogatio. Quod verò tenui cohæret intestino, cæcum vocatur intestinum: ideo sic nuncupatum, quod à dextra parte incipiens, in sinisteriorem peruium & longum est, in dexteriorem non est. At id quod peruium est, late fusum atque sinuatum post multos anfractus denique dextra recuruatum in imo dirigitur qua excernit: & proinde ibi rectum vocatur intestinum. Plinius parte infima colon constituit, quod Latinè vocetur ile. Longanonem dicūt aliqui intestinum, quod ἀπευθυσμένον vocant Græci, nos etiam rectum, vt diximus, id crassiori intestino subesse, Pollux scribit, quod colō vocant, ac in sedem desinere. Omnia verò hæc contegit omentum, id est ἐπίπλοον, ex interiore parte leue ac strictum, ex superiore mollius: cui adeps quoque innascitur, qui sensu item sicut cerebrum & medulla caret. Omenti nomine membranam quoque cerebro circumiectam intelligit Macrobius, quam & vestitum vocat. Tunica, inquit Pollux, ab renibus ad omnia quę digeritur intestina, nuncupatur peritonęum. Denique intestina Græce dicuntur ἔντερα: vnde enterione, lignorum quorundam medulla, quæ tibiis faciendis, aut id genus aliis eximi plerunque solet. ἐντερειώνης apud Aristotelem ἐγκοίλια signat, idest nauium interna: aut ligna, quæ ab carina consurgunt: ἐντερόνειαν pronuntiant alij. Entera τῆς γῆς dicuntur terrestres vermiculi quidam. Dysenteriam Galeno interprete dicimus, non modo vbi exulcerantur intestina, sed & eam quæ cruenta ob excretorum speciem nominatur.

Splanchna vocant Græci interanea, extorum nomine Latinis celebrata, cuius est modi cor, pulmo, iecur, & si qua porro fuere vaticiniis destinata: hinc splanchnica leguntur medicamenta. Dignum relatu: Quadrupedum interanea chordas dici quandoque Græcis, sed & ouium crassius intestinum: vnde est apud Alexim chordarium, Atheneo referente, forma deminuta. Hasce chordas etiam oryas dixit Epicharmus, cuius fuit drama itē Oryæ titulo. Syntexis intestinorum est morbus, vbi sese promunt excrementa, cibo minus percocto: vt ex Ægineta Paulo dilucet. Nec ab instituto dissentaneū ita fuerit, subnotasse illud quoque: In sublimioribus intestinorum partibus euenire quandoque dolores eminentissimos, grauiter vomitu infestantes, nonnullis denique stercus etiamnum reiectantibus, vt vix vnquam euaserit quispiam: εἰλεόν, hoc est voluolum, vocant: nonnulli etiam χορδαψόν, quum se tumor ostentat aliquis in tenuium intestinorum portione, vt videatur piræ imaginem præferre intestinum. Ab inflammatione autem vel aridi stercoris obstructione vsu venire id, deprehensum veteribus est. Meminit post alios etiam Paulus Ægineta, mortē huiusmodi vocans οἰκτίστην, Medicinæ tertio. Et quia de colo actum paucis, non insuper habenda quæ ad id ex Gręcorum prompta thesauris nuper sunt: Rustico intentum operi, vbi colica grauius affectio infestare adorta eum est, remedio vsum hoc genus: nam extra morem se primum præcinxit, mox & cum pane allium hesitando ventri satisfecit, ac malo intulit leuamentum: sic, vti ex iis quæ adsuerat, nil omnino interpellatum omitteret. Interdiu verò bibebat nihil, in vespera autem meracius ac somno fusim nocte tota perfruebatur, ita vt manè consurgeret ἀνώδυνος, idest citra doloris sensum. Ex quo, inquit duodecimo Therapeutices Galenus, ἐγὼ γοῦν τὴν ἀγροίκων θηριακὴν ὀνομάζω τὸ βρῶμα. id est, ego aggrestium theriacen nuncupare soleo cibum hunc Et si Thracas quis, aut Celtas, vel omnino frigoribus obsessa incolentes esu eiusmodi auertat, insigne prorsum intulerit nocumētum. At, inquit Ambrosius, mirum est, allio delectari homines, quod fugit leopardus: nam sicubi parietes litu infeceris, exilit protinus, nec resistit. Cuius tamen vene-

natâ fera odorem non patitur, in mensam admittunt plerique, ac internis infundere visceribus non desinunt. Sed doloribus, dicat aliquis, medetur quandoque: sit ergo medicamentum, non cibus. Condimentorum haliamenta legimus apud Hieronymum. Scribunt Græci, lege cautum, vt qui allio vesceretur, sacrarium Matris deûm ne ingrederetur. Eo neglecto quum intrasset Stilpon, per quietem oblata est ei deæ species, coarguentis quòd legem exculcaret, & philosophum professus. At is insusurrare est visus, Da quo vescar, & alliis abstinebo.

Pulmo, quo naturæ prouidentia factus. Cur Latini & Græci pulmones quandoque dicere malint, quam pulmonem. Sitis ratio naturalis. De branchiis piscium. Qui pneumonici, seu pulmonarij. Brachea, idest breuia. Pulmonea. Pulmones cur dicantur rudes, & insulsi. Aer pestilens cur cibis inficiat grauius. Brucorum festum.

Cap. XV.

DIcebamus in præcedentibus, meatuum quos in collo recognoscimus, vnum ad ventrem produci, ad pulmonem alterum. Et iam prioris rationem cum intestinis omnibus, vt nostra tulit imbecillitas, executi sumus. Nûc consentaneum videtur reliqua persequi, ordientes ab pulmone, quod est aeris conceptaculum, & spirandi artifex officina, vnde alitur anima, sicuti cibis corpus. Est igitur destinato muneri ita contemperatus pulmo, vt esset natura spongiosus, & fistulis inanibus cauus: ideóque spiritus capax. A tergo spinæ ipsi iungitur, atque in duas fibras vngulæ bubulæ modo diuisus: propterea Cordubensis Moyses Aphorismorum particula prima Esse pulmonẽ ex iis scribit, quæ duplicia sunt, quamuis vnitatis speciem præferant. Et primo De animalium historiis Aristoteles, esse (inquit) bipartitus pulmo omnium expetit, verum in iis quæ animal generant distinctio non æquè apparet, minimeque in homine: est enim hic simplicior, nec ita multifidus, vt nonnullorum proceantium animal est. Cæterum ad pulmonis media delabens panniculus, quem iuniores mediastinum vocant, manifesto distributionem eius in duas quasi alas indicat, vt auctor Albertus videtur comprobare. Ratio autem est, corporis in dextrum sinistrumque partitio: vtrunque enim sibi simile exposcit. Addit Auicenna, datum eum ab naturæ ingenio sagaci, vt si in parte vna sese ostentarit affectio, nihilo minus citra noxam altera corpus anhelitu recreet ac confoueat. Quæ causa, inquit, etiam duplicauit aures, oculos, nares. Proinde alterutram partem pulmonis bifariam etiamnum, si attendas, distribui, ac duos præferre lobos, vt affecto vno, supersit alter incolumis. Ex iis quæ astruximus, manifestum fieri arbitror: cur Plato in Timæo, & Aristoteles quandoque pulmones multitudinis numero dicere malint, quod & Plautus in Curgulione facit, & De natura deorum libro secundo M. Tullius. Sed grammatici intra pelliculam se continentes, ista minus pensitarunt. Sicuti vel Sophoclis interpres in Trachiniis, qui πνεύμονας à poeta pro πνεύμονα dictum pronuntiat, obseruationis huius incuriosus. Qui pulmonem sanguinis expertem dicunt, ex medicorum sententia falli videntur, quia in dissectionibus nusquam appareat: sed perire illum, certissimum est. Contineri verò sanguinem, quum venis magnis, quæ in eo deprehendantur, tum substantia ipsius, eo tamen interstitio, quod qui à venis pulmonis profluit sanguis, fluitantem modo spumam habeat: qui autem ex substantia demanet, vbique sit spumosus summo, medio, imo: quoniam propior est alendo pulmoni, qui omnino spumosus est, atque inde benè digestus, quique mox

A in pulmonis transeat substantiam aptior. Spumosus verò pulmo est, simul aeris copia, simul quia bilioso sanguine connutritur plurimum. Quæ pulmonem inquit Aristoteles, sanguineum habent, caloris excessu, qui in eo ipso membro continetur, sitibunda præcipuè omnium animalium sunt. Quæ verò non sic, parum bibunt, quoniam fungosum pulmonem habeant. Porrò philosophi pulmonem cordis vocant flabellum ac ventilabrum, quo calorem cordis refrigerari, necesse sit. Omnia quæ spirant, tradente Aristotele,

B pulmonem habent: ideoque piscium nulli pulmo inest, sed pro eo branchiæ. Quanquam non me fallit, ab Aristotele Plinium dissentire, dum posse piscibus inesse scribit viscera alia quæ sit pulmonis analoga. Sed in libro De morte & vita, philosophus idem probat amplius, nullum esse animal, quod pulmonem simul habeat & branchias: quoniam sit pulmo respirandi organum ad cordis euentationem, aere attracto. Branchiæ verò instrumentum aduocandæ destinatum aquæ ad idem opus: cui vnum per se mem-

C brũ sufficiat. Et enim quia ab natura nil frustra produci consueuit: quum vna sit satis omnibus euentatio, aut ex aere proueniens, aut ex aqua: vnum tantum ad hoc constitui debet membrum, non duo simul. βράχεα, idest breuia, ad branchias pertinent nihil. meminit vocabuli, vt cæteros faciam missos, historia secunda Thucydides, αἱ δὲ ἐς βράχεα χωρίων ἀπειρίᾳ ὤκελλον. idest, nauium aliæ per imperitiam locorum in breuia sunt impactæ. Breuia legimus apud Melam Pomponium. Addamus etiam illud ex Agricolationis li-

D bro Græco: Brucorum festum veteribus celebratum octauo calendas Decembres, idest τῶν βρουκῶν ἑορτήν. Ab hoc verò spirandi vsu apud Græcos pulmo nomen habet, dictus πνεύμων: vnde & pneumonia, siue peripneumonia nuncupatur pulmonis inflammatio. Qui ita affecti sunt, pneumonici vocantur à Plinio & Celso, Pulmonarios non inscitè interpretari possumus, Columella docente. Ex spirandi autem ratione id internoscimus quoq;, infectum aerem corruptúmque maius longe nocumentum inferre ac conficere

E celerius, quàm ingesta alimenta itidem non syncera. Hæc enim vitalibus non insinuantur protinus, ni côcoctione mutata, vnde mitescere prauitas potest. Aer autem ad cordis & pulmonis euentationem pertractus recens assiduè, ac inde per latentes meatus vniuerso obrepens corpori vim afferre letiferam confestim valet. Quoniam verò pulmonem esse cordis culcitram, scribit Auicenna, iure caput sequens illi dicabitur, si illud communuero prius, Esse inter mala, quæ pulmonea dicantur stolidè tumentia, vt inquit Pli-

F nius, quo argumento factum opinor, vt rudes insulsique homines, pulmones item dicantur.

Cordis ratio. Item de ventriculis cordis disceptatio non inelegans. De ignea vi promente se ex corde, vnde effingantur sensus. Thalami. Diribitoria. Plinij loca expenduntur nonnulla de ratione cordis. Accipiter ab Aegyptiis cur dicatur βαιήθ.

G *Cor paruum cur audaciæ signum.*

Cap. XVI.

COr in vtero nascentibus formari primum, traditum ab naturæ prudentibus est: semen quippe maris in vulua conceptum resoluitur in spiritum: hic verò menstruo sese insinuat humori, atque ibi domicilium quodammodo

H struit, quod est cor. Sed & ibidem mox reliquorum consurgit generatio. Eandem porrò & exanguium esse ratione volunt, in quibus non cor quidẽ, quod illis abest, sed cordis analogon producitur primo. Auctor nobis Aurelius Augustinus est: Humanum corpus

A pus ex quatuor compingi elementis: in carne verò & ossibus terram præcipuè fieri perspicuam ob terrę soliditatem: in humoribus aquam: aerem in pulmone, proinde in motu esse perpetuò, quoniam cordis sit ventilabrum calori contemperando, ne inde illud amburatur: ignis in corde siquidem domicilium est. Quo argumento infra latum est, superioribus sese fastigantibus, quæ sua est ignis figura: ex corde verò ignea vis aere temperata cerebrum scandit, seu nostri B corporis cælũ, inibíque expurgata & percolata quodammodo per sensuum sese organa promit, ac extimorum contactu formata quinque corporis sensus effingit. Cæterùm vis eadem sic in sensoriis conformata, naturæ potentia introrsum reuocata, cellam petẽs phantasticã imaginatio efficitur, quę ab capitis priore parte in mediana transiliens rationalis animæ substantiam contingit, ac discretionem excitat attenuata eatenus, vt spiritui mox coniũngatur, verè nihilo secius corporis naturam seruans, & proprietatem. Est C verò cor, vt Galeno tradente condiscimus, omnium viscerum & membrorum corporis radix prima, vitæ, caloris innati ac vitalis fons. Id, vt Peripateticis placet, ita se in humano corpore habet, sicuti in orbe intelligentia prima, & est veluti quidam microcosmi rex nobilior. proinde est illius substantia solidior duriórque, quum vt affectionibus nocumentísq; minus foret obnoxium, tum ne spiritus calórque vitalis omnino euanescerent nullo cohibiti solidamẽto, sed raritate mollitiéque efflati. Quod tamen non contigisse, D fatendum est, ex terrestris firmitatis redundantia, tunc enim nimio plus aresceret: neque sanguinis cõcretione sola, vt in aliis, nimis nãque sic remolliretur, quod in hepate perspicuum fit ac splene: sed caloris præpotentis vi globantis densantísque mutuo partes eius. Locus verò ac situs eius sedem obtinet principalem, in medio nanque positum est, ad superna tamen amplius, quàm ad inferna, itémq; in antica vergens, magis quàm in postica: quippe nobilibus nobilẽ quoque sedẽ elargitur natura, ni grauius quid offecit prę-E pedieritve. Venarũ esse principium cor, liquet simul ratione exuberantis ibi caloris, simul quia quum per cætera viscera venæ transigant, nulla per cor tendit. Porrò mediana cordis spissa cauáque sunt, plena etiã sanguinis, veluti ducant inde initia & venæ: ob idque excauatum intus, vt sanguinem contineat, vtque caloris seruare principium queat. In hoc absque venarum conceptaculis subsistit sanguis: in reliquis ferè sinu venoso continetur. Sed rectè vtique, nam ex corde corriuatur in venas: at in cor necundè profluere, perspi-F cuũ est, qua quidem ex anatome, qua quod in generatione cor consistit primùm, statímque sanguis scatere animaduertitur. Motus etiam tristitiæ ac lætitię, denique omnium sensuũ hinc oriri, eodémque deriuari, Peripatetica cõsentit schola. Pręstò est & ratio, quoniã principiũ esse vnũ oporteat, quatenus fieri valeat. Aptissimus verò inter omnia locus est medianus, medium quippe vnum est. Extrema cordis in mucronem turbinantur firmissimum. Homini tantùm paulò vergit ad læuam, vt eius partis frigus contemperet. Huic G siquidem inter cuncta maximè frigent sinistra. Copia item neruorum in corde est: hinc enim motus oriuntur, qui intensione remissionéque constant. Cor sine osse est in omnibus, equis modo & bobus exceptis. Magnitudinis id exprimit ratio, vt sit adminiculi loco, cui innitantur. Ventriculus inest triplex animalium cordi prægrandiorum, duplex minorum, vnus postremo. Dexter sanguinem habet plurimum & calidissimum, quamobrem pars item dextra calidior. Sinister modicum, eúmque frigidissimum. Medius tum copia, H tum calore mediocrem, sed puriorem. Cæterùm commonendi parte hac studiosi omnes, Iulium Pollucem secundo Onomastici, ventres tantùm in corde duos agnoscere, quos ipse κόλπους vocat, idest sinus: item κοιλίας, idest ventres, quibus sanguis insit & spiritus: sed ille exeat per venas, per arterias hic. Verùm qui in sinistra, inquit, crassior est, vt qui spiritus sit conceptaculum: dexter verò tenuior quidem, sed spatiis latior, vnde sanguinis profunduntur riui. Quid ergo, dicetúrne hic vt grammaticus, toto (quod aiunt) cælo aberrasse? eúmque cum Philostrato in Ceritum tabulas reiiciemus? Minimè verò: nam Celsus idem quoque ait, & primo Colliget Auerrois, cordis statuit cauitates tantum duas, & vtique amplas: in dextra vnam, in sinistra alteram, inter vtranque verò meatus solùm. Quin & Rasis ad Almansorem duos modo finit ventriculos. Sed nec Galenus in meditullio cordis ventriculum recipit, sed meatum, vel foueã. Immò vero & in libro De anhelitus emolumento, apertam aduersus Aristotelem dirigit aciem, qui tres statuerit ventriculos, quum sensu sit deprehensum, duos modo esse: à quorum altero vena propagetur magna, ab reliquo arteria. In paruis autem animalibus vnum tantum esse. Propterea miror Plinium scribere, In maiorum animalium corde triplex visitari specu: in nullo autem non geminum. Hosce ventriculos in libro De sensu & sensili Aristoteles etiam thalamos vocat. Nos decenti metaphora, & diribitoria possumus nuncupare. Illa verò digna prorsus quæ non prætereantur: Quæ hebeti sensu sint, cor habere durum & spissum: quæ autem sensu valent, mollius. Et quia cor, σπλαγχνίδα Græci veteres dicunt, ἄσπλαγχνον legimus apud Sophoclem pro timido & abiectè frigido: sicuti contrà, εὔσπλαγχνος pro virili ponitur, ac strenuo. Audacia, inquit Plinius, creduntur, quibus paruum: pauida, quibus prægrande. Sed cúrnam sic? Nempe, quòd affectus quem producit metus, iam iis inest, quoniam calorem proportione cordis non habeant. Verùm caloris parum in magno exolescit conceptaculo: proinde sanguis frigidior item comperitur. Idẽ in venis & ventriculis cordis obuenire ferè liquet. Sunt enim frigidiores venæ ampliores, & eodem modo ventriculi. Porrò alieni motus calidum refrigerant. Plus autem spiritus in amplioribus est, magísque valet: quamobrem nullum venis grandioribus, aut ventriculis obesum, opimúmque euadit. Approbantur hæc ferè ab Auicenna, tum in Canone, tũ De animalibus tertio & decimo volumine. Opinantur Ægyptij, animæ conseptum esse cor: qua ratione quum accipitris nomine indicari animam putent, illum vocabulo gentilitio Βαιηθ nuncupant, quod animam signat & cor: siquidem Βαΐ anima est, ηθ verò cor Hieroglyphico argumento adiiciunt, accipitrem aquam non bibere, sed sanguinem, quo & connutriatur anima. Iidem porrò cor signare volentes, ibim exprimunt, quæ Mercurij creditur propria, cordis domini, ac λογισμοῦ. Sed & per se ibis, cordis imaginem præfert. Cor inter viscera omnia nullam prorsus affectionem sentit: & iure id quidem, nam quod principium est, ipsum citra noxam seruari debet, ne illo vitiato, corruant reliqua. Scribunt Græci, Hermogenem, cuius De rhetorica libri extant, multum præferentes ingenij lumen, cor habuisse hirsutie ac magnitudine extra mortalium reliquorum rationem insigne. Idipsum ferè de Leonida in Parallelis Plutarchus prodidit. Idem de Aristomene Messenio Plinius. Repetitum quoque scio ab Maximo Valerio memorabilium primo. At periti naturalium risu id excipiunt, fabulosum opinati. Propterea in carmine Homerico λάσιον κῆρ, non densum pilis cor accipi putat Eustathius, sed prudens, ἐξ οὗ τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα, vti apud Æschylum: Quanquam, inquit, ex historia in quibusdam repertum sit pilosum cor, vt in Lysandro, necnon in Alexandri cane. Illud verò Platonis, ἔχων τὰς ἀνδραποδώδεις ὑπὸ τῆς ψυχῆς τρίχας: idest habens in anima seruiles pilos: in fatuitatem rudem scomma est, quod de seruorum ducitur tonsu, qui appellatur Thrix seruilis. Sicuti rident item, quod duplicatum in quibusdam animantibus dicatur reperiri cor, quod Plinius recensuit: principium etenim vnũ modo esse debet, vt ante docuim'. Aut quod

quibuſdam defuerit victimis: hæc enim citra poſſibili-
tatem dici. Quando, vt Peripateticis traditum ſcimus,
corde carens nullum vnquam animal ortum eſt. Sicu-
ti neque item iecore: quanquam quod non totum ha-
beret, iam innotuerit. At, ni mendum exemplarium
eſt, hoc carens viſcere compertum quandoque pro-
nunci..t Auicenna. Æquè dictari ineptè putant, auge-
ri id per ſingulos annos in homine, ac binas drachmas
ponderis accedere ad quinquageſimum annum, ab eo
detrahi tantundem, & ideo non viuere homines
vltra centeſimum annum defectu cordis. Quam rem
Ægyptiorum doctrina contineri, Plinius idem au-
ctor eſt.

De iecore, pancreo, holcymo, olco, holco, ac felle. Pliny locus explicatur. Item ratio longioris breuioriſque vitæ Auguſtini Barbadici hiſtoria. Fiſſum iecoris quod ſit. Cicero explicatur. Hepatici qui, & vnde fiant. Fellenus deus. Hepatus piſcis. Hepation. Lucily locus perpenditur.

Cap. XVII.

Omnibus igitur quæ ſanguinis expertia
non ſunt, duo comperimus neceſſaria
in primis, cor & iecur, & cor quidem
caloris ratione: locum enim adeſſe ali-
quem, quaſi lares focúmque oportet,
quo naturę fomites, & primordia ignis
natiui contineantur ſeruentúrque: eundémque tutũ eſ-
ſe, veluti arcem corporis totius, neceſſe eſt. Iecur au-
tem membrum (vt Plato inquit) nobiliſſimũ, conco-
ctionis cibariæ gratia contributum eſſe, dilucet. Illud
verò ex Galeni doctrina eſt, Ex ſpiritu reſoluto ab he-
pate in toto effici corpore appetentiam oblectantiũ
ſeruantiúmque. Hinc parti huic pręfici Veneris ſtellã,
veteribus eſt traditum: dici quoque iecur, quod iuxta
cordis vires poteſtatem exerceat ſuam, velut illi aſſi-
dens in excitãda vi appetitionis, quę ad vitę pertinet
fomenta. Nec citra appetitioné animal eſſe ſentiens
queat. At animato ſpiritu exhalante ab felle, indigna-
tionem vbique cooriri. Vnde prodit Plinianum il-
lud ex libro vndecimo: Ex felle, inquit, & in mores cri
men bilis nomine, adeò magnum eſt in hac parte vi-
rus, quũ ſe fundit in animũ. Sed quid bilis vocabulo
propriè intelligendum, in capitis fine inſinuabimus.
Auenzoar eo libro, quem ſuprà aduocauimus, prodit,
Hepar eſſe per membrũ maximè præcipuũ, cuius ma-
ximi pernoſcantur effectus, non aliunde deducta vir-
tute, ſed ex ſeipſo propagata. Quòd ſi vita nobis con-
tingat optabilis, & optima, iecoris id virtute fieri, au-
ctore Hippocrate. Galenus & medicorũ ferè vniuer-
ſa ſchola, iecur eſſe præcipuum ſanguinis organũ ſta-
tuunt, & venarũ principiũ: ſiquidem meatibus ſtoma-
chũ & iecur interiacentibus aſcendens chylus ad ſan
guinis formam diſponitur, mox vbi hepar paratũ ex-
ceperit chylum, ac velut ſubfigurationem quandam
obtuſam, ſanguinis modò ſpeciem à ſubſeruientibus
ei meſeraicis adeptum, ſuperinfert ornatum, vímque
ad perfecti ſanguinis percoctionem cum ſuperfluita-
tum excretione. Habet item iecur principatum virtu-
tum circa nutrimentum operantium, quoniam ſit na-
turalis virtutis fons. Admirabile eſt, quod hac parte
referendũ cenſuimus: Quũ Venetiis ducis Auguſtini
ex Barbadica gente diſſecaretur defuncti cadauer, vt
eximerentur interanea, in hepate inuentus eſt lapis
propè cyſtin fellis, magnitudinę grandioris oliuę, co-
loris ſerpentini in nigredinem tendentis. Iecur
porrò intrinſecus cauum, extrinſecus gibberum,
quod prominens leuiter ventriculo inſidet: & in qua-
tuor diſtribuitur fibras. Quanquam verò quandoque
repertum ſit animal liene carens, vel duplicem habés,
item altero vacans rhene, quod tamen toto careat
iecore, necdum eſt compertum, etiam ſi partẽ deeſſe,
ſit adnotatum: cuius rei auctor Ariſtoteles eſt libro
De animaliũ generatione quarto, vti paulò antè com-

A meminimus. Hinc veterũ ſuperſtitio peſtifera nũcupa
bat auſpicia, vbi caput in iecinore non fuiſſet, eo no-
mine ſũmitatẽ eius intelligẽtes, quę vocãt Gręci κυρ-
τὰ, ideſt gibba: ſicut inferiora dicũt σιμά. Fiſſum tamẽ
iecoris appellat in Diuinationibus Cicero, quia ſint vt
tradunt aliqui duæ fibræ, Fiſſum, inquit, familiare tra-
ctant, & vitale: caput iecoris ex omni parte diligentiſ-
ſimè conſiderant. Idem alibi apertius, fiſſum iecinoris
dicitur. Lucanus primo Pharſaliæ:

Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem
B Alterius capitis: pars ægra & marcida pendet,
Pars micat.

Quod autem familiare fiſſum ait, illuc ſpectat, quoniã
pars vna inimici dicebatur, familiaris altera.

Lucanus:

Venáſque minaces
Hoſtili de parte videt.

Maximum, inquit Pollux, iecinoris munus eſt, alimẽ-
tum in ſanguinem digerere ac fel, quam χολὼ appel-
lant: & hanc quidem conceptaculo affundere, quod
C maximo eius inhæret lobo, ídque humoris nomine
cholen item dicunt, vnde & acholon felle carens di-
citur. Sunt & in iecinore quę vocãtur pilę, ideſt por-
tæ, à Græcis, quibus ſanguinem excipit, quem vnius
venæ opera reliquis infundat omnibus. Non omitten-
dum, quod curioſa veterum ſedulitas nobis proden-
dum cenſuit. Siquidem locorum captantes ſ. lubri-
tatem, pecoribus immolatis quæ in iis paſcerentur,
vbi oppida conſtituere, aut ſtatiua habere concepiſ-
ſent, ex iecinoris habitu aeris modum coniectabant:
D nam ſi liueſcens, vitioſumque in pluribus comper-
tum foret, inſalubritatis videri argumentum arbitra-
bantur, pabuli & aquarum ratione. Sciendum verò,
ſi cauſatio ſe in iecinore oſtentarit, qua imbecillius
factum ſuas minus obeat functiones, effici inde hepa-
ticos ſeu iocinoroſos. Tametſi non me fallit Galenum
ita ſanxiſſe, Hepaticos cenſeri, qui longiore infe-
ſtentur iecinoris dolore, cum tumiditate ſolida, &
corporis vitiato colore, vnde æſtuoſa ferè ſuccenda-
tur febris lingua inareſcente amplius. Iecoris pinnu-
E las nominat ad Fabiolam Hieronymus: Pinnula, in-
quit, iecoris offertur ſuper altare. Durat etiamnũ ap-
pellatio hæc apud Rhodiginos meos. Sunt verò in eo
viſcere prominentes pinnulæ, quas & fibras dici opi-
nantur. In Athenæi tertio, hepatia legimus: vnde il-
lud Lucillij apud Nonium ita emendari poteſt: Gi-
geria ſunt, ſiue adeò hepetia, vt hepatia legamus, e-
tiam ſi ab aliis aliter legitur locus is. videntur autem
hepatia non aliud quàm iocinora, quando Attici pro-
baton dicunt & probation pro oue, vt apud Ariſto-
F phanem, Pluto. Pancreon inter carnes & adenes, id-
eſt glandulas, medium lieni adiungitur, & ſtomacho
ac iecori. Ab carne nomen eſt ſortitum. Dignum ſci-
tu: Hepatis dolorem ab Archigene dici holcymon, id-
eſt tractorium & inhærentem & torpidum, atque a-
trocius moleſtum. At verbum id, inquit Galenus, in-
uſitatum Græcis. Sunt tamen qui admittãt, ſed pro vi-
ſcido accipiunt, cuiuſmodi viſcum eſt, vt cuius vna
parte tracta, inſequatur illi cohærens altera. Sub hac
G verò notione hepatis dolor dici holcymos nequit.
Sunt qui holcymon hepatis interpretantur dolorem,
quum hepar vel induratum vel inflammatum detra-
here iugulum videtur. Alij quum diuturno laborat
morbo. Alij cum medioeri afficitur dolore. Sunt qui
tardũm intelligant, vt qui acuto aduerſetur. Nonnul-
li vrgentem, alij vehementem. Holcos nauium apud
Thucydidem hiſtoria tertia, phalangas interpre-
tantur. Eſt eo item nomine apud Sudam aquęductus,
ideſt ἀγωγὸς ῥάμματος. & cauda quoque, verum ſic di-
citur propriè draconum tractus, abuſiuè autem cari-
H na per totam procurrens nauem: ſic enim eſt Δεξιοτ-
πειδής. Holcos quoque dicimus tum lora, tum homi-
nes de poteſtate trahendi. Olcia verò aurea apud A-
thenęũ libro quinto, crateras accipio magnos, aut pe-
lues. Denique dura hepatis diſpoſitio nũcupatur ſcir-
rus, quod

rus, quod scribit Paulus Ægineta Medicinæ tertio. Ex inferiore autem parte assidet fel, cuius folliculus ab Græcis dicitur choledochus, qui flauum contineat humorem, pallescentem quandoque ab Galeno visum, vel coloris cyanei, aut isatis herbæ. Est verò aliud nil, quàm purgamentum pessimi sanguinis. Iecur tamen magna ex parte, maximóque animalium numero felle caret, quod inspectis victimis innotuit. In parte quadam agri Chalcidici Eubœæ fel nullum pecori est, at in Naxo quadrupedibus ferè omnibus adeò grande, vt qui sacris incumbant, satis aduenę nequeāt mirari. Qui fellis naturam sensus alicuius rationem habere, sunt opinati, tota errant via: idcirco enim esse contributum ratiocinantur fel, vt morsu animę partē excitet in iecore sitam, rursúmque exhilaret laxando. Anaxagoras item per errorem acutorum morborum causas inde profluere, nobis persuadere voluit, quoniam eo redundante inspergatur pulmo & venæ, atque item costæ. Nam ferè accidunt ea vitia felle carentibus. Sed enim vt bilis, quæ qualibet corporis parte gignitur, excrementitium quiddam est: sic adiunctum iecori fel nulli delegatur muneri, sed retrimentum tantum est. Quibuscunque iecur adest salubre, & sanguis id subiens dulcescit, ea vel fellis sunt expertia, aut id habent quàm minimum. Sanguinis impuritas fellis tum præsentiam, tum magnitudinem facit. Quia verò sedimen fel est, & exuperans inutilísque materia, inde veterum nonnulli, vitę longioris, ac (vt Græcis dici assueuit) polychroniæ, rationem scrutati, ex fellis vacuitate demanare id sunt suspicati, argumento ex ceruorum vita deducto. Sed & delphinus, qui fellis expers item est, longæuus est. Iecoris enim natura pro qualitate sua parum multúmque viuendi rationem habere innexam potest. Medicorum scholę ita sanciunt, adiumentum ex felle haberi non postremum, vt excalfaciat, proindéque concoctionē foueat secundam, hepatis innatū calorem fulciendo. Esse nanque iecori subiectum fel ratione feruescentis humoris, perinde ac ignem sub cortina succensum. Porrò ab eodem profluere non negligendam in eo vtilitatem, dum vim ad intestina transmittit, qua extimulante, celerius feculentę materiæ fiat secretio. Eius verò præfracto pręclusóque meatu, morbum obrepere regium deprehendere periti, quem ictericum quoque dicunt aut arquatum, toto corpore felle suffuso. Submonendi tamen amplius parte hac legentes sunt, quod & paulò antè indicauimus, apud Latinè loquētes, vti obseruatum eruditis est, bilis nomine intelligi corpore toto humorem sparsum, diffectúmque: fel autem esse, quod folliculo conclusum in iecoris visatur materia, etiam si χολὴ Gręcis vtrunque indicet, parū distinctè. Quidam nihilominus ex medicorū præcipuè decuria, biliosos humores χολώδεις nuncupant, χολὴν haudquaquam. vbi verò cholen dicis simpliciter, inquit libro decimo Simplicis medicinę Galenus, flauā intellige: aliàs enim cum adiectione pronuntiamus. Fellenus cum felle commercij habet nihil, fuit eo nomine Aquileiensiū Deus. Dignum scitu: Haberi piscem nomine hepatum, vti commeminit Athenęus post Aristotelem, cui abesse fel creditur. Propterea Eubulus ex parœmiæ forma, Rebaris felle carere me, nec mecum aliter quàm cum hepato pisce loquebaris. Lebiam hunc dicit Archestratus cœnarum λοχαγός, & gulonum Hesiodus, Theognísve.

De liene, & risus immoderatione. Plinius, Cicero, Quintilianus declarantur. De Cauniis lienosis. Asplenon medicamentum quid. Cur Traianus fiscum appellarit lienem. Splenici, tussici. Canum furor vnde sit. Splenia emplastra. Interim quomodo mortuus Zeuxis.

A Cap. XVIII.

EQuidem dum magis magísque mecum repeto diuinæ maiestatis in hominis fabrica exuberantem prouidentiam, nequeo tantæ bonitatis amplitudinem mirari satis: quæ omnino intactum nil liquerit, quod vel necessitas requireret, vel etiam vsque ad delicias foret optabile, ne dū ad ornamenta profecisse nobis, satis habuerit. Sed ni-
B mia hęc indulgentia sæpe per inscitiam, ne quid grauius dicā, alliditur, quandoque etiā, veluti puerulos molli' in sinu parētū educatos prouehit ad querelas, quod non hoc vel illud contribuérit noster corporis artifex, ceu parua sint quę modo accepimus. Nā quale est, quod nunc subtexendū est, lienis emolumentum? Quod parte lęua situm aduersus iecur, ideo laxū molliúsque est, spongię quadam imagine, sicuti à Cordubensi Moyse proditū scimus, vt facilius sanguinis crassiorem secernendo alliciendóque repurgaret feculen-
C tiam. Sunt ex auctoribus, qui ioci intemperantiā huius visceris amplitudine arbitrentur constare, quod in naturali historia relatum non me fallit. At M. Tullius quāuis sub aliena persona, miratur: quod mutuatus ab hoc & Quintilianus facit: vnde affluentissimus quandoque proueniat risus, qui sæpe ita erumpat, vt etiam si maximè adnitaris, nequeas tamē comprimere, quin & latera, os, venas, oculos, vultum occupet. Zeuxin pictorem risu emortuum prodidit Verrius, dum anum à se pictam ridet affluentius. Auctor Auicenna est, lie-
D nis virtute ex iecore prolici melancholici humoris vim quum naturalis, tum accidentalis, id est adusti: nec ratione canonica prouenientis, quē nque non intēdat natura. Euenit id vi duplici, hepatis exigentis à se redundantia, lienis verò excipientis perliciētísque. Vnde prouenit sanguis benignus, clarus, copiosus, lucidus: quem esse risus causam, naturæ rerum periti tradunt: ex sanguine quippe ita affecto consurgit spirituū multitudo, & claritas animam exhilarantium. Proinde traditum quoque, meracius vinum moderatè hau-
E stum frontem exporrigere, ac lætos reddere, quia inde sanguinis produit bonitas. Siquidem humor is egregiè dicitur humanæ naturæ accommodatus. Scribunt item medicorum scientissimi, Cordis ardores temperari plurimùm atræ bilis frigore ad lienis conceptacula subductæ. Id verò fieri, vt læua sint dextris frigidiora, quod locali conferre motui plurimùm, rationibus colligunt. Ex iis verò omnibus mirari succurrit Erasistrati prudentiā, à quo promptū in literas est, Lienē frustra videri productū, quando nulla pror-
F sum in eo se promat vel operiś vel vtilitatis ratio. Aristoteles quoque ab sententia eadem videtur non abiisse longius, quum tertio De partibus, lienem per accidens esse necessarium scribit, sicuti retrimenta tum alui, tum vesicæ, vnde fit vt in nonnullis magnitudine deficiat. Lien vapores, inquit, vacantes diuertit, & attrahit ex ventriculo, & concoquere eos potest, vt qui sanguineus sit: quòd si plus excrementi adfuerit, parúmque insit lieni caloris, corpus immodico
G languescit alimento, & humoris confluuio fit, vt lienosus quis euadat, & obdurescat vēter. Splenici quoque nūcupantur sic affecti. Firmicus Matheseos quinto: Si verò, inquit, luna fuerit minuta luminibus, animo pariter & corpore languidos faciet, alios tussicos, alios splenicos efficiet. Dignum relatu, quod prodit Horus: Splenicos πλῆνας nec odorari, nec ridere, nec sternuere item posse vllo modo: quin canis seu in mortem incidit, seu in furorem, ex splene promi causationem. Nec reticendum, hoc viscere volatilia non præmuniri, quoniam pennarum vis recrementum absu-
H mat melācholicum. Quare homini & quadrupedibus præcipuè, splen necessarius fuisse videtur. Cæterùm id non in postremis dignum occurrit admiratione: Esse quędam terrarum parte hac discernicula, siquidem in terra Caria propè Rhodū Caunij pestilente cęlo sunt, & lienosi, vulgato apud Strabonem aliósque

Stratonici citharœdi sale: qui illos intuitus colore admodum viridi, dixit hoc illud esse quod poeta Homerus cecinisset:

Tale quidem genus est hominũ, quale est foliorũ.

Quúmque illum incusarent, quòd vrbem vt morbidã carperet: Ego, inquit, eã morbidam dicere ausim, vbi mortui ambulant? Propè Cortynã in Creta apparentem splenem pecora non habent: quod amplius medicorum scrutantes scholæ, in illis enasci herbam locis, denique compertum prodidere, qua vescentia pecora lienes imminuerent: vnde & lienosis curandis medicamen excogitatum, quod ex re asplenon Cretenses dicunt. Elegantissimum est & illud quod in Iuliano Sextus Aurelius prodidit: Traianum exactiones improbantem detestantémque solitum dicere, Fiscum esse veluti lienem, quod eo excrescente, artus reliqui contabescerent. Prius quàm hinc digrediar, Platonis quoque sententiam collibuit apponere: Proximus, inquit, iecori locatus est lien, vt purũ hoc semper, clarúmque reddat, & modò speculi nitens atque perspicuũ, ad imagines exprimendas accommodatũ. Crassissima verò in liene portio dicitur visceris caput, nominatur & splenium. σπληνιᾶν apud Græcos, est splenis vitio, seu lienis laborare. Sunt & in genere emplastrorum splenia, de lienis forma nomenclaturam indepta, videlicet in longitudinem producta, fronti plerunque arcendis doloribus solita impingi. Græci sic finiunt, ὑθιμμήνη ὀθόνια. Galeno hæc quandoque σπλῆνες vocantur, idest splenes. Dicitur & lebeti subiectus capreolus, idest helix splen.

De rhenibus. Perinephra. Grammaticorum defensio in rhenum etymo aduersus philosophos. Rhenum vitia, & vocabula. Nephritis, nephritica. Matulæ intercus. Diabetes. Dipsacos. Stegna vitia. Astrictæ febres. Osphys. Ixys.

Caput XIX.

RHenes verò quónam & ipsi ingenio producti, aut quàm mirabili vsui hũ bis, vt credit Celsus, sub imis coxis adnectũtur, parte quadã resimi, parte globati. Venosi porrò sunt, & ventriculos habẽt, ac conuelantur tunicis. Rhenes nulla haberi necessitate Aristoteles putat, sed vt meli⁹ & locupletius sit. Humoris enim excremẽtitij gratia, qui cõfluit in vesicã, adiũctos esse ex sua natura, in quibus plus eiusmodi sedimẽti fieri solet, vt vesica melius suo munere fungeretur. Dexter in omnibus, sicuti repetit Auicenna in Animaliũ historia, superiorem obtinet locũ, minúsque pingui obducitur, & siccior est. Habent sinum exiguũ, à quo meatus duo insignes ad vesicam defluunt. Alij etiam ex ahorta frequentes perueniunt. Rhenum igitur munus (inquit Galenus) est, quod in sanguine serosum est, ab hepate attrahere, vt exuperantia humoris aquosi sequestrata, corruptionis absit discrimen: quanquam sunt etiamnũ, qui ab tota substantia eiusmodi fieri attractum putent, suffragante iecoris vi expellente. Diuersum verò in corpore sunt sortiti locum, non absque prouidentiæ ratione, verùm ne aliter constituti sibi inuicem officerent, minúsque ob id destinatum implerent munus. Fuit & in sinistro ratio peculiaris, ne si altius assurgeret, ab liene comprimeretur, qui sinistris maximè accũbit. Ita in structuræ huius ratione nil se ingerit fortuitum, nil quod sapientię summæ maiestatem non præferat amplissimè. Sicuti quod visceris huius caro densior, compactior solidiórque est, ne quid exsugeret, præter serosam sanguinis tenuitatem. neque enim bilem atram aduocat, non pituitam: quibus crassescẽtibus oblædi posset prefarctis occlusisque meatibus. Porrò soliditas alterum quoque parit propugnaculũ, ne potus retrimenta acuta mordaciáque quid valeãt labefactare. Sic denique validius suo defungi munere potest: nã rarescente viscere, aut aliquo modo ex affectione facto imbecilliore, impurior profluit vrina, carnium recentium loturæ consimilis. Id ipsum & affecto hepate prouenire exploratissimum est, quum sanguinis vis maior in rhenes defertur. Duo porrò sunt, tũ ratione quam in alijs antea protulimus, tum quia defluentis humoris copiæ par non fuisset vnus. Quod si forma ampliorem natura produxisset, nõ paruo statura fuit magnitudo ea corpori, non ita latè patenti fusóque. περίνεφρα dicunt Græcorum scientissimi, quæ rhenum obesitate opplentur. Grammaticos incessunt ex philosophis nonnulli, qui rhenũ etymon scrutati, ἀπὸ τὸ ῥεῖν, idest ab defluxu obscœni humoris nomen deflecti opinantur. Non rectè inquiunt, quippe riui humoris eiusmodi spinæ cohærent, & sunt ab intestinis separati. Cæterùm viri doctissimi, aliud est de natura disertare, aliud dicendi perpendere rationes. Vos humoris obscœni appellatione genituram accipitis, nos vrinæ sedimenta. Docere vos id Lactantius potuit, sic scribens: & velut de scripto antecedens aberrare, aut præposterè quippiam enuntiari haud patitur. Vena, inquit, in maribus, quæ seminum rationem continet, duplex est, paulò interior quàm illud humoris obscœni receptaculum. Et ne addubites, paulò antè mentionem de vesica fecerat. Ex caloris postremò redundantia vrinæ consequi incontinentiam, stillicidiáq; traditur. Rhenum morbus dicitur vtique nephritis, sæpe lapide magnitudinis visendæ, vel in rhenum altero, vel in vreteris inorto impactóque. A quo prouenit colico haud absimilis dolor. νεφριτικὰ inde dicuntur φάρμακα. Extat apud Paulum ad rhenum vitia compositio, quę vocatur διὰ πετπήγων. Est & rhenum affectio, quam matellæ intercutem nõnulli vocant: vrinæ profluuium alij, aut diabeten, & διψακὸν quoque. Verùm rara est hoc genus ęgritudo. Sitim parit extra modum, vnde dicitur dipsacos, vti auctor est Medicinæ tertio Paulus Æginеta, vt rescribamus statim, quod mutuo sumimus. Diffinitur ab eo, ταχεῖα τῶν πινομένων διέξοδος: vnde & διαβήτης nuncupatur, velut transitus, ἀπὸ τὸ διαβαίνειν. Est tamen apud Aetium dipsacos, quam voce alia sonchon dicunt lactucæ similem. Auctores sunt existimationis haud dilutæ, à quibus rhenum vitia quædam vocantur στεγνά, idest astricta, quum præpedita vel non fluit vrina, vel difficulter fluit: nam & astrictas febres dixit Celsus, sicut & in diffinitionibus Galenus, vbi retrimentitiorum omnium impetus inhibetur, sudoris, vrinæ, pituitæ, alui. Quippe vasa Græci στεγνά vocant, humoris per rimas nil remittentia. In rhenum meditullio qua cingimur, partem eam Galenus ὀσφὺν dicit, & ἰξύας: nostri, lumbos vocant, sed aptè parum.

Vreteres venæ, siue vranæ. De vesica, & vesicæ affectionibus. Opisthuretica, emprosthuretica, vretici. Galeni historia. Ischuria, dysuria, stranguria, immeiere: vrinam facere: incontinentes vrinæ. Orionis historia fabulosa. Thrombus, grumus, paresis, pityriasis, lithiasis, vretica, chalastica, cacoterica, anoterica. emetica.

Caput XXI.

A Rhenibus autem singulas venas colore albicãtes delabi, compertum est, ad vesicam. Eas ab re vreteras, siue οὐρανὰς Græci vocant, quod per eas in vesicam, quam cystin dicunt, destillare vrinã, conceperint. nã opisthuretica dicũtur retro vrinã mittẽtia: sicut quę ante, emprosthuretica. Qui verò frequẽtius mingũt, vretici appellãtur. Scribit Galenus, sibi ipsi accedisse dolorẽ vehemẽtissimũ, vt videretur in vẽtre intimo terebra perforari, in eo potissimũ spatio, per quod à rhenibus ad vesicã vreteras scimus extẽdi. Quod eo libentius apposui, vt eorũ coargueretur vanitas, qui vixisse Galenũ prodere sunt ausi, sine corporis incommodo prorsum vllo. Quæ verò attulimus, ex libro sunt De locis affectis secundo, vbi infert, mox excretum à se grauissimo

cum

cum dolore humorem, vitreum à Praxagora nuncupatum, quod sit vitro fuso similis, aut ob frigiditatē. In viris autem vesica recto assidet intestino, ad sinistra vergens. In fœminis, in genitale procumbit, subiectámque vuluam habet. Vrinæ iter in viris spaciosius & compressius, ab vesicæ ceruice colem petit: in fœmina breuius pleniúsque super vuluæ se ceruicem ostendit. Hanc prouida, sagáxque natura neruosam compegit, duram, tenuem quoque, vt vrinæ mordacitati sufficeret ex bilis permixtione: item, ne præter voluntatē proflueret vrina. Sunt qui ex tunica duplici concinnatam tradant, tametsi Galenus, & alicubi Auicenna, secus literis mandarunt. Sed circumiectum vesicæ indumentum speciem præbet tunicæ duplicis: verùm id vesicam ipsam non componit. Ischuriam, id est ἰσχουρίαν, vrinæ integram vocant retentionem. στραγγουρίαν verò vrinæ stillicidiū: idest (vt inquit Cato) vbi lotium substillum est, idest stillatim fluit. Id & δυσουρίαν dicunt. sed propriè, vbi lotium ægrè it. Aristophanes: στραγγουριῶ, χθὲς γὰρ ἔφαγον κάρδαμα. Siquidem vrinam supprimit cardamum: vel, vt Græcè dicā, οὖρον ἐποίησε χεπικόν. Sed & πλύσματος. Sunt & qui vrinę nuncupantur incontinentes Plinio. Luxatio musculi ceruicis vesicæ, idest χάλασις τοῦ τραχήλου τῆς κύστεως μυός: vt Ægineta inquit Paulus, vitium progignit: hi à Gręcis ἐνουρεῖν dicuntur ferè, idest immegere, etiamsi Persio aliud signet verbum id. Vlpianus hosce vrinā facere dicit: De vrinæ vocabulo conciliatum item Orioni nomen, quē Candaona dicunt Bœotij, sciunt omnes. Nam quum Orieo ex Clonia non nascerentur liberi, Iupiter, Neptunus, Apollo suscepti hospitio in bouis corium vrina emissa, Oriona produxerunt, quo argumento Tripatrum appellauit in Alexandra Lycophron. Insunt vesicæ item, quos medici θρόμβους, idest grumos dicunt: sed hi tamen & intestinis, ventriculo atque thorace nonnunquam continentur. Eos animi defectio & color insequi fœdus solet. Esse autem non aliud videtur, quàm globatus sanguis ex vasis suis effusus, qui vesicæ meatum obstruit offarcítque quandoque. Est enim grammaticis grumus, terrę prominentia tumulo minor. Vesicæ item affectiones Galeno sunt hæ, πάρεσις, siue resolutio. Nam & παρέτους resolutos dicimus. Fortè verò hæc fuerit vrinæ incontinentia. πιτυρίασις, quippe πίτυρος furfur est. λιθίασις, quia λίθος est lapis. ἕλκωσις, idest vlceratio, præcipuè in collo, hoc est, περὶ τὸν τράχηλον. Dysuriam à stranguria dispescuit Galenus idem, quoniam illa modo fit, vt præmonuimus, δυσχέρεια τοῦ οὐρεῖν: hæc verò κατὰ στάγνα οὔρησις. Vretica pharmatica tertiodecimo Therapeutices legimus dici sæpicule, pro iis quæ vrinam prouocent. Qua in parte Chalastica item dici quædam animaduertas, modicè excalfacientia, & præfarcta corporum attenuantia, & inflandi compotem spiritum minuentia: insuper & factam digerentia inflammationem. Catoterica in libro eodem videntur dici, quæ purgant per infernum ventrem: sicuti anoterica, quæ vomitum, vnde & emetica vocantur.

Præcordiorum, siue diaphragmatis ratio, & nomina plura. Phrenes. Prapides. Plinij obscuritas illustratur. Hypocondria. Chartilago quid.

Caput XXI.

Q Vum diuina prouidentia in hominis structura scienter omnia confingeret, thoracis capacitatem ad summum sapientiæ æquilibrium conformare sic adorta est, vt quum in pectore, sicuti Plato vult, mortale genus animæ foret collocatum, quúmque inibi quod melius, quódque natura deterius est, viseretur, locum ita disPararit, vt discerniculo clariore sedes altera secerneretur, vt virilis à reliqua, quæ veluti fœminarum foret. Chartilaginem quippe mediam interlocauit, quę animæ portionem fortitudinis & iracundiæ participem contentiosámque parte contineret superna, vt rationi obtemperans hęc concupiscibilem pariter coërceret, tanquam vi illata, siquando rationis imperia detrectaret. Est verò membrana hæc tenuissima medio sub pulmone transuersa, velut pectoris septum, costis & subchartilagineis, & spinæ adnexum, parte media tenue, membraneaque exilitate contextum, atque itē venas habens. Musculum tamen, non membranam nuncupat Galenus. Est autem musculus non aliud ferè, quàm neruis intexta caro. Septum hoc Plato, Hippocrates & Galenus phrenas item nuncupant, quod verbum nobis mentem indicat, tanquam in prudentiæ participatum veniant: verum id haudquaquam fit. Sed ita dicuntur, quia adiacent iis quæ facultatis eius expertia non sunt, vt placet Peripateticis. cordi nanque prætenduntur, ex quo à nobis præcordia vocantur: & à Græcis quandoque περικάρδια, sed & περίζωμα, quod cinctum Theodorus transfert. Appellatur & διάφραγμα, quanquam & in naribus interseptum eodem censetur nomine. πραπίδες etiam poetæ vocant, vt scribit Eustathius, deflexo verbo ab πρὸ καὶ ἰδεῖν, vt sit προβλεπτικὴ καὶ προγνωστικὴ τῶν μελλόντων φρήν. idest prçuidens, ac futura præcipiens mens. In præcordiis, inquit Plinius, fuit peculiaris causa, vicinitas alui, ne cibis supprimeretur animus. Intellige, vt animæ sentientis origo inoffensa seruetur, nec facilè cibi exhalationibus distingatur, & caloris aduentitij copia. Nam & sic quoque, vbi ex conuicinia attraxerint præcordia humorem calidum atque excrementitium, continuò mentem sensúmque perturbant. Quāobrem parte sui media tenuia sunt, vt minus vaporis excipiant: nam si carne pleniore constarent, copiam vaporis & haberent & traherent. Porrò & partem hanc, inquit Aristoteles, calefactam celeriter, sensum mouere, indicat id quod titillatu euenit: diffluunt enim risu, quos titillaris, quia motus celeriter ad eum locum perueniat, qui quanquā leuiter calefacit, tamē mouet etiam præter voluntatem diffuso spiritu ac resoluto. Facit autem cutis tenuitas, vt homo vnus omnium titilletur, simul etiam quia ridet vnus. Ictu in præliis traiecta prçcordia risum attulisse, proditū est, ob calorem quem moueat vulnus. Meminit doctrinę huius Auicenna quoque in Animalium historiis libro decimotertio, sed obscurius. Ex iis verò lux Plinio infertur nonnulla libro vndecimo. Et hæc quidem sunt de diaphragmate obseruata veteribus, qui balbutisse quodammodo videntur, si spectes ea, quę mox ingeniorum acumina excogitarunt, quando exploratū est obseruatione acerrima & scientissima, inspirationis & vocis, & omnium viriū corporis initia referri accepta oportere diaphragmati. Etenim corporeas potestates expansu imbecilliores effici, experimentis commonemur, sicuti contractu constipatúque iuuari inprimis. Hinc sese promit singulare præcordiorum emolumentum: quod Galeni principis artis medicæ prudentia compertum creditur. Quippe horum facultate præcipua aeris in spiritali reciprocatione comparatur ingressus, atque item egressus: quod Cordubensi non displicuit Moysi, ex Galeni doctrina in libro De lacertorum motibus. Nam lacerti facultate proprij contrahente, vbi retrahitur diaphragma, influit spiritalis aer. Rursum vbi eiusdem virtute diuersa expanditur, egreditur spiritus. Huic inuento suo in tantum Galenus applausit, vt in lucubratione De motibus liquidis prodendum putarit, Eam in medendi scientia indaginem videri cæteris præstantiorem, qua peruestigetur, quo instrumento clibanus moueatur, idest pectoris concauitas, per quam spiritus vltrò citróque commeat. Quin Galenus idem περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων quinto, terminum quo thoracis pars finitur inferior, antiquiores (inquit) phrenas appellauerunt, siue simpliciter, siue quia eo inflammatione affecto, mens item oblędatur. Verùm qui Platonis tempora sunt insecuti septum ipsum nomi-

nare instituerunt, etiam si Plato veterum more phrenas vocitat. Hypocondria Græcis dicta, velut subchartilagia, Latini præcordia item vocarunt, idest vno nomine exta in homine, ficuti interpretatur Plinius. Chartilaginem verò anatomici in anteriore hominis parte locum dicunt.

Spermatis vasa esse quinque numero. Varices. Quæ dicantur præparatoria. Maris, & fœminæ ratio. Seminis à cerebro defluxus. Gone, idest genitura quid.

Cap. XXII.

QVoniam verò seminis rationem paucis attigimus, illud commonitos velim rerum naturę contemplationis studiosos: Conceptacula spermatica, quę genituræ gratia sunt comparata, ex anatomicorum obseruationibus accuratis videri quinque numero. Et principem quidem locum habere venas arteriásque multifariã implicitas obuolutásque ad testiculos tendentes, ex quo imagine quadam varices quandoque vocantur. Postea habentur testes ipsi, quos σηραγγώδεις, hoc est cauernosos cognominat Galenus. Tertium habet locum epididymon incumbens testiculo sub vase, quod seminarium dicũt. Et quartam obtinet sedem, quod in viris capax est oblongúmque ac velut sinuosum, vbi muzoné adit, in imo tamen angustius breuiúsque. Postremò est parastata seminarium interiacens & virgam. Cõprobantur hęc primo De genitura apud Galenum. Cõceptacula primo à nobis loco constituta vocant προπαρασκευαστικά, tãquam tu dicas præparatoria, quoniam seminarium humorem ad testes deferentia præfingere, & (vt sic dicam) delineare videntur. Duo verò sunt hęc pro testium numero. Origo autem ista: Seminariũ vas dextrum à parte superna ducit initia ex aduerso rhenis dextri, ab vena concaua & arteria. Quarum altera ab hepate, à corde altera exordium sumit. Sinistrũ verò non adeò ex alto profluit, sed ab vena sinistra emulgente, & ab arteria. Cęterùm hac in parte illud singulari admiratione dignum, vim illã seminariã, quę lumbari dextro, sic nanque iuniores hosce item nuncupãt meatus, inserta dextrum adit testem, hinc effici calidioré, magísque spiritosam, quoniã venæ eiusmodi atque arteriæ directè ab magna propagantur vena magnáque arteria, quo fit vt sanguinem protinus concipiant depuratũ, egregiéque percoctũ. In sinistris verò aliter obuenit, siquidem non protinus defluit vena vel arteria ab magna itidem, vt dextra: sed ab ea quæ ad rhenes delabitur. proinde sanguine oppletur non expurgato, sed aquoso plurimùm. Quæ ratio creditur potenter efficere, vt pro decurrentis modò seminis, nunc mas producatur, nunc fœmina: cui calculũ adiicit Galenus, à quo longius abire, in iis pręsertim, summè delirantis videatur. Cæterùm plura de hoc genus quæstione libro De animaliũm generatione quarto Aristoteles. Nonnihil & Lactantius. Astruunt porrò medicorum sagacissimi, seminariam vim in huiuscemodi vasis in album demutari colorem ex sanguineo. Fieri verò ista, non in venarum principiis, sed in portionibus iamiam testiculis se insinuantibus, quando morula certa indigeat concoctio hæc. Genituræ autem modum præsignem ab cerebro secerni, à Galeno traditum scio, quando cuidam salacissimo ab obitu capite dissecto, eius partis deminutio comparuit manifesta. Adnotandum verò quod in principe philosopho est obseruatum, γονὴν, id est genituram, spermatis indicare corpulentiam. At sperma generatiuum spiritum formatiuúmque, qui geniturę potentia inest, & in quem geniturę corpus resoluitur.

De vtero muliebri. Item an matrix barbarè dicatur parte ista. Hysterica mulieres. Geminorum ratio. Didymi, & didymaones quo differant. Didymæus Apollo cur. Item obiter de Branchidarum oraculo, & Philesio Apolline. Gone quid. Vnde sit sexus disparilitas. Fœtus multiplicis exempla prodigiosa. Vteri vocabula, & partes. Item de mulierum testiculis. De Eugio, & Hymene. Psyllis, & psylleis. Metrenchytæ quid. Catheteres, clysteres, otenchytæ, chorion. Ecbolia medicamina, & phthoria: atocia, ecrysis, ectrosmos, vtriculi. Rhoica mulieres. Locarium quid. Loculatæ piscinæ, ac Laciniatæ. Locularis resina.

Caput XXIII.

FOeminis verò intus eadem ferè omnia. præterq; vesicæ iunctus vtriculus, vnde dictus vterus, quod alio nomine locos appellant, quoniam inibi nascédi consistunt initia. Hoc inquit Plinius, in reliquis animalibus vuluam. Aristoteles verò ex interpretatione Theodori, pars, inquit, vuluæ interior loci, & vterus appellatur, vnde vterinos dici fratres, scimus. Ostium autem, & ceruix, matrix. Extrema plurimarum vuluarum, quæ cornua appellant, inuolui perspectum est. Græcè verò Aristoteles sic, καλεῖται δὲ τυτων τὰ μὲν ὑστέραι καὶ δελφὺς, ὅθεν καὶ ἀδελφὺς προσαγορεύυσι. μήτρα δὲ ὁ καυλὸς καὶ τὸ στόμα τῆς ὑστέρας. Hystericas mulieres intelligunt eruditi, ab vtero suffocatas. Sunt & symptomata, quæ nuncupantur ὑστερικά. Obiter, ne scioli ac nasutuli, vel me, vel Theodorum conuellere audacius pergant, non barbarè matricem hac vsurpari parte, quod plerique rentur, commonemus, quando & Iulius Solinus matricis nominat penetralia, capite tertio. Aliàs Matrix ciuitas nuncupatur, quę metropolis Græcè. Apud Tranquillum matricem arborem intelligimus, ex qua stolonum repullulat soboles multa. Sic boues dicuntur matrices Varroni: quas & fructuarias rectè appellaris. Apud Palladium, matrix idem est planè quod mater. Vterus ergo hic in duos funditur sinus, qui in diuersum diffusi ac reflexi circumplicantur modò arietinorum cornuum. Quę pars in dextram retorquetur, masculina est, inquit Lactantius: quæ in sinistram, fœminina. Horum sinuum ita distributorum auctor item Auicenna est. Qui & vicesimoprimo, tertij. Causa, inquit, geminorum seminaria prouenit copia, quando vteri sinus vterque fuerit oppletus, & dextra quidem parte, vt plurimum, concipi mares volunt, sinistra verò fœminas. Cui sententiæ suffragari Hippocrates videtur, sententiarũ libro quinto. Hinc porrò contingere arbitrantur sexus disparilitatem, nã si in lęuã vteri portioné masculinę stirpis genitura profundatur, marem quidem gigni, sed volsis euiratísque corpore ac moribus. E diuerso quoque comparé sortiri euentum, quod fœminini sexus seminium dextrorsum se proclinarit. Enasci quippe fœminã, quæ viri speciem præferat in multis. ὑστέραι δικρόαι, vuluam vocant bifidam. In cæteris animantibus tot esse in vulua sinus, Auicenna probat, quot proferantur vberum papillæ. In homine autem, sicuti totum corpus didymum est, ex dextris sinistrísque, sic & vterus. Sunt tamen quibus septem in vtero cellulæ placeant, ternis dextra, sinistráque constitutis, vna modo in meditullio composita. Totidémque posse fœtus concipi, tradunt. Serapiam Alexandrinam scribit Caius Digestorum libro tricesimo quarto, quinque liberos vno enixam partu. Prodigiosa sunt, nec sine cunctatione proferenda, quę magnus Albertus censuit prodenda, vt prætercam quæ scribit Iulianus iureconsultus, atque item Paulus Digestis si pars hæreditatis petatur, vbi & superfœtationem admittere videtur. Scribit inquam Albertus, mulierem quan-

quandam in Germania, configuratis conformatisque iam in vtero duorum & viginti infantium corpusculis, abortum fecisse: aliam verò etiam septuaginta: immo vt amplius increscat admiratio, aliā etiamnum eiecisse in peluim embryunculorum auricularis digiti magnitudine corpuscula centum & quinquaginta. Cuius rei facta fides est, tuniculis quibus obuoluebātur, conscissis. Addit quoque, pluribus eorum affuisse dilatationis & constrictionis motum, & signa alia vitæ complura, oculis tamē imperfectoribus. Manuum verò, & pedum digitos fuisse veluti capillares. Geminos Graeci nunc didymos dicunt, nunc didymaonas, eo tamen interstitio, sicuti in rhetorico adnotatum lexico est, vt sint didymaones diuaricatis seiunctisque corporibus, didymi autem coniunctis connexisque. Cuiusmodi fuisse Actorionas, traditum fabulis, scimus. At Didyma locum dicunt, & manteum Mileti, sacrum Ioui & Apollini, qui inde cognominatur Didymæus: vti planius iam & Plinium intelligas, & Melam Pomponium: sed & Papinio feramus opem, Thebaidos octauo:

> Nec Clarias hac luce fores, Didymæaq; quisquā
> Limina, nec Lycia supplex consultor adibit.

Quod autem oraculum id Branchidarum quandoq; nuncupatum, scribunt iidem: lego quidem Didymorum incolas dictos olim Branchidas fuisse, qui Barbaris templum prodiderint, quo nomine poenam veriti demigrantes in Asiam longius Branchidas, ciuitatis id est nomen, condidere, quam veteris odio flagitij rerum potitus Alexander solo exæquarit. Branchū esse Apollinis filium, prodidere grammatici, qui fuerit ipse quoque futuri scientissimus: vnde & Papinius Thebaidos tertio,

> Patrióque æqualis honori Branchus.

Sunt qui eo prægnantem matrem vidisse per quietē memorent, per fauces solem insinuasse se, qui per vētrem mox eruperit. Vnde sit conciliatum infanti nomen. Est qui putet, ab Apolline adamatum, ac ex pueri osculis Apollinem esse Philesium appellatum, vnde & Philesia templa, siue à puerorum certamine. Sed vt ab diuerticulo fabulam repetamus, illud neutique prætereundum: In vteri lateribus introrsum haberi muliebres testiculos, paruos quidem, nec orbe pleno, sed instar sphærulæ à polis compressæ. Iacent autem initio colli vterini, panniculis seorsum colligati, non vt in viris, scroto vno contenti. Horum ratione videtur Auicenna pronuntiasse, vterum esse generationis principium effectiuum, quoniam Galeno astipulante, ac certatim medicis omnibus, gutta mulieris actiuè ad generationem concurrit, qua ratione fortassis Auerrois quoque vterum ita laudibus extulit, vt membrum diceret principale quodam principatus modo. Verum, vt ab grammaticis aliquid itē mutuemur, vterum dicūt etiam delphyn, vnde ἀδελφοὺς vocant fratres, qui vtero prodierint eodem. Hippocrates etiam γονὴν appellauit, quod verbum illis gentibus partim quidem foetum signat, partim verò genitale profluuium: vt antè paulò prætexuimus. Veteri supernas quasdam portiunculas obliquatas, nuncupant cæreas, idest antemnas, & plectanas, hoc est retia. Vtrinque verò habentur ὦμοι, siue humeri: postea est collum, vel trachelus, cuius os vocatur porus primus. Celsus canalem interpretatur. Quæ mox sequitur inanitas, κόλπος, idest sinus dicitur muliebris. Vuluam denique Graeci nunc μήτραν dicunt, nunc ὑστέραν. Vnde sunt μητρεγχύται organa, cuiusmodi & catheres, idest καθετῆρες, atque item clysteres, quibus in vulua causatione sese ostentante, intro medicamina infunduntur. Ex forma eadem nuncupantur otenchytæ, idest ὠτεγχύται. Catheras propriè fistulas in directū foratas intelligunt, quibus in vesicam medicamenta infundimus. Describitur à Galeno vulua, ἀγγεῖον ξυντηρεῖον, idest vas foetum conseruans. Insignis eius affectio est, vbi σκιρ'ρ'οῦται, idest obdurescit. Scirrhi simile est, quod in vulua collo nuncupatur scleroma, id-

A est σκλήρωμα. Habetur apud Paulum hysterica pnix, siue πνὶξ, quam vertere suffocationem possumus. ἐμπνευματοῦται quandoque, idest tū nescit spiritu, ex frigiditate interdum, aut ἐκ δυστοκίας, hoc est partionis difficultate: ore præfarcto obstipatóque, vel etiā θρόμβου παρεμφωλευθέντος ἐν αὐτῷ, hoc est, thrombo siue malis grumum dicere, in eo amplius concreto. Inuenies item ὑστέρας προπτῶσιν, quam rectè procidentiam vuluæ dixeris. Fit in ore interdum & φίμος. Sunt eadem quoque parte ῥαγάδες ex partione violenta: nam &
B ῥαγδαῖος impetuosus dicitur. Ipsam verò pariendi molestam difficultatem δυστοκίαν, vt significauimus vocant, vel parientis ratione, vel infantis, aut τὸ χορίον crassi nimis aut prætenuis. Oblædit aer extimus quoque, caloris vi, aut frigoris. Appellatur verò χορίον, quia sit χώρημα, idest infantis alueus: aut quia χορηγεῖ, idest suppeditat ei cibum. Embryon porrò duplex ambit tunica: interior, quæ & tenuior est, ac mollior: Amnion ab Empedocle appellatur, vt auctor est Pollux: exterior verò chorion. Intra muliebre pudendū
C eugion est, siue hymen integritatis argumentum. Ea verò neruosa intelligitur exilitas, quam primus conuellat congressus. Ecbolia dicunt medicamina, eiiciē do foetui comparata phthoria item vocant: nam atocia conceptum præpediunt. Apud Aristotelem comperias, ecrysin nuncupari partus effluxum intra diem septimum. At ad quadragēsimum ectrosmos dicitur. Illud sanè admiremur licet, quod prodit Dion, Psyllos esse omnes viros, neque enim compertā esse Psyllam foeminam. φύονται δὲ, inquit, ἐξ ἀλλήλων. Natos ex-
D periundi gratia serpētibus obiectant. Hinc doctè admodum, & scitè Psylleos nuncupamus, qui psyllos agunt quodammodo, obtrectatorum occursantes veneno. Rhoicas mulieres vocant Græci, quibus è locis distillationes contingunt, toto se illac expurgante corpore, mensium omnino ratione diuersa. Locarium ad locos muliebres attinet nihil, sed ea voce intelligimus, inquit Varro, quod datur in stabulo & taberna vbi consistant: vnde Martialis, illud liquidò explicatur, Hermes diuitiæ locariorum. In quo fluctuat
E Domitij sententia. Loculatæ areolæ pictorum. Et loculatæ piscinæ, vbi disclusi habentur pisces dispares, sunt apud Varronem. Dici & laciniatæ possunt, ex Columellæ octauo libro, qui lacinias vocat partes diuisim seiunctas. Locularem resinam legimus in Palladij libro tertio. Vtriculos dixit Plinius frugū tuniculas, quæ si exterantur, gluma iam nuncupatur, vel acus.

F *Septenarij ratione, intima corporis constare: item extima. De septenario paucula,*

Cap. XXIIII.

ADiiciamus porrò Macrobij ex Saturnalium priore libro sententiam præclaram, qua comprobatis, humani corporis tam intima, quàm extima numeri septenarij ratione consurgere. Septem, inquit, sunt intra hominem, quę à Græcis nigra membra vocantur, lingua, cor, pulmo,
G iecur, lien, rhenes duo: septem item alia cum venis & meatibus quæ singulis adiacent, ad cibum, & spiritus reciprocationem destinata, guttur, stomachus, aluus, vesica, & intestina principalia tria, dissipium, mesenterion, hira. Septem sunt quoque gradus in corpore, qui dimensionem altitudinis ab imo in superficiem complent, medulla, os, neruus, vena, arteria, caro, cutis. In aperto item septem sunt corporis partes, caput, pectus, manus, pedésque, & pudendum. Item quæ diuiduntur, non nisi septem compagibus iuncta sunt, vt
H in manibus est humerus, brachium, cubitus, vola, & digitorum nodi terni. In pedibus verò, femur, genu, tibia, pes ipse sub quo vola est, & digitorum similiter nodi terni. Et quia sensus eorúmque ministeria, in capite natura, velut in arce constituit, septem fora-

minibus sensuum celebrantur officia, oris, deinde oculorum, narium, aurium binis. Quare numerus hic totius fabricæ dispensator est, ac dominus. Sed occurrat fortè nunc aliquis, ecquid ista corporis humani structuram faciant augustiorem? Respondendum verò, facere vtique, quoniam numerus hic perfectionis plenitudinem continet. Nam & Cicero septenarium esse rerum omnium nodum pronunciat: quippe gemi nam vim obtinet vinciendi, quia ambæ partes eius vincula prima sortitæ sunt, ternarius cum vna medietate, quaternarius cum duabus. Porrò is est perfectus numerus, qui ex pari consurgit atque impari: nam impar numerus mas, par verò fœmina creditur. Sed & numeralis scientiæ studiosi patris appellatione imparem censent, parem verò matris. At dicat quis, inest virtus hæc aliis item minoribus numeris. Inest quidē, sed vt septenarij partibus. Possem hoc loco argumentis peruincere, totam in vtero infantis fabricam isto dispensari numero, necnon totam hominis vitam: sed superest de hac re pragmatia, vbi pleraque attingemus. Quæ modo allata sunt, præmonstrant, dum ne cæcutiamus, diuinæ maiestatis sapientiam, à qua tot tātisque insigniti bonis sumus, vt in deliciis esse nos, fateamur necesse sit, modo succinat vnusquisque sibi, Nosce teipsum. Nec Origenis delyramenta recipiat, Adam peccante, imaginem Dei periisse, quam sententiam, vt alia prætereum, quæ non omisit Epiphanius, illud facilè subruit apostoli Pauli, qui euangelicam doctrinam sua prædicatione complesse creditur, Vir comam nutrire non debet, quum gloria & imago Dei sit.

Summum hominis bonum esse in Deo, non in voluptate aut potentia vel virtute. Impietatis humanæ taxatio.

Cap. XXV.

HÆc habui de hominis pręcelsa natura quæ in literas commentatione iusta promerem. Ea labore non paruo ex diuersis congesta, si exactius quis paulò humanior vocarit ad libram, fatebitur (opinor) quod initio astruximus, Hominem esse miraculum magnum atque diuinum: sed tum equidem maius etiamnum miraculū, si tanta diuinitatis cura & prouidentia inenarrabili& creatus & ornatus, & singulis momentis connutritus, defensus, ad vitam verè vitalem tota vi prouocatus, vt plerunque fit, sensibus mancipatus obbrutescat diro peccatu prorsum, nobilitatis, & finis oblitus. Ac sacrum illud numisma non concidat modo exculcétque, sed aggere adobruat altiore, vt scelerum labe pressus altissima vix dici arbor queat, iuxta illam veterum sapientium animarum tropologicam transmigrationem. Est profectò, vt ab nostræ religionis patribus astruitur, & nos suprà attigimus, summum hominis bonum, etiam si in zonula supersit nihil, æterna, & vltramundana vita, Summum malum antithei consortium impiissimi, & mors prorogata in infinitum. Pręclarè siquidem vt omnia, decimo Ethicorum philosophus: Oportet, inquit, non quod monent nonnulli, humana nos sapere, quod simus homines, nec mortalia, quia mortales, sed quoad effici potest, immortalitati ipsos nos asserere, cunctáque efficere, vt ea degamus vita, quæ ab eo profluat, quod in nobis est præstabilissimum. Qua ratione Homerico more nuncupantur homines θεοειδεῖς, idest Deo similes, sicut mali nunc ceruis assimulantur ab eodem, nunc tygribus aut leonibus. Verum diuersi abeuntes in terrenam deuergentia quadam reflectimur naturam, hanc tractamus vnam fallaciosis illecti oblaqueatique ambagibus, hanc cogitamus, huic inhæremus affixi, efferamúrque adeo vt persæpe quod M. Cato dicebat, Succidias humanas faciamus. Sed imperitiores miremur minus, quoniam (vt dicitur) nec Falernum canes.

A Inter eos qui sibi sapientes videntur, mira est de felicitate disceptatio. Nec illud perspiciunt saltem, vtcunque bellicum canant, inferant signa, diuersam aciem impressione validius facta, fundant fugéntque, commori omnes perinde ac bruta. Bonúmq; ni perniciosior superesset animæ interitus cum æternis pœnarum cruciatibus: quando (vti fertur) dei summatis tesseræ nunquam non rectè cadunt, ac illius iudicio præcipuè excusso fieri impostura nequit, quoque nos torserimus, vel Proteo multiformes magis. Nil

B suspici animaduertas, rapi omnes calle quidem diuerso, errore tamen vno, quo ab parente reuellimur, veluti hac vna ratione nascamur, vt vel voluptatibus irretiti, in earum titillationes scylleum renidentes caput animámque demergamus. Aut vi crassemur in proximum, omnia nobis corrogantes vendicantésque: aut scientiæ inanis gloriolam captemus. Erumpere agminatim maximè videas, qui voluptate cuncta metiantur, nilque habeant ratū, nil pensum, nisi quod ex illius fuerit decretis. Siquidem eò passim ab mor-

C talibus concurritur, vt Seneca inquit, vbi voluptatis laus insonuerit. Sed pullatos nil moremur. Eudoxus philosophus, nec astrorum inscius, esse summum bonum voluptatem, vt illi videbatur, inde colligebat, quod eam affectarent omnia. In quam sententiam toto pede Philoxenus iuit, & vt Aristotelis monumenta testantur, γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν, gruis collum vt haberet, exoptauit, quo diutius bibendi edendíque titillatione posset perfrui. Iam passim commonentem audias,

D Ite (ait ô pueri, pariter sudate medullis
Omnibus inter vos, nō murmura vestra colūbæ,
Brachia non hederæ, non vincant oscula cōchæ.

Et Persarum rex Xerxes nouæ voluptatis repertori præmium constituit. Hinc est & Ephesiorum nobile decretum, qui (Strabone tradente) cum singularis modestiæ ac frugalitatis virum Hermodorum eiecissent: Nemo, dixerunt, apud nos frugi sit, nemo vnus excellat, vel si excelluerit, abeat. Quo nomine dignos fuisse qui strangularentur omnes, pronuntiauit Hera-

E clitus cognomento σκοτεινός, vt planè impudicos, expatratores, fures, perperos, appetones, tenebriones, vt mihi sic interim loqui permittam, nec tamen sine exemplo. Plerique etiamnum ex philosophis ita voluptatis imaginem concipiunt, vt illam in solio statuāt regio, veluti humanarum planè reginam rerū. Quod verò ferendum minus sit, virtutes ei subiiciunt vt famulas, nutum quoque, ne quid indignationi desit, obseruantes, vt e uestigio, quicquid visum illi fuerit, exsequantur, tanquam illuc demum productio homi

F nis spectet, vt cibum potúmque delectamentis implicitus percolet: vt in Quæstionibus Seneca dixit seuerissimè: ac libidine omnifaria diffluat conturbétque. Quum tamen sciant, ab Antisthene pronuntiatum, insanire se malle, quàm voluptariè deliniri. Et rectè ille quidem: nam quintodecimo Punicorum apud Silium ita legimus,

Quippe nec ira Deûm tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa voluptas.

G Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus & atris
Circum te semper volitans infamia pennis.

Alij verò Liuianum illud assidue mente repetunt, & verbis identidem ingerunt. Regnū res est inter Deos hominésque pulcherrima. Reges putant Deos esse terrenos, qui ab exili tenuíque initio coorti ad præcelsæ maiestatis instar excreuerunt emicuerúntve. Qúod & Anataricum dixisse quandoque, proditum memoriæ est. Hinc & illud Cæsaris tyrannico spiritu tumentis in Alpium transitu: Mallem hic esse primus-

H quàm Romæ secundus. Equidem præfici gentibus, longè latéque summotis omnibus, imperitare, honestissimum censeri posset, ni ita nos instrueret Seneca. Simul ita posuit conditor mundi Deus, odium & regnum. Proinde & rex ille, vbi amplius diadema expendisset:

pendisset: O nobilem, inquit, potius quàm felicem pannum: quid enim, vt inquit Catullus, solutis est beatius curis? Partim sunt qui resectis abdicatisque omnibus, virtutem modo amplexentur confoueántque, veluti sapiens sit planè omnia, & vt Horatius inquit,

Vno minor Ioue, diues,

Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

Profectò non abnuerim esse virtutem altum quiddam & eximium, multa vndique splendoris luce circunfusum, si modo recta insistas via, nec quod multis B vsu venit αὐτὸ τὸ περιέπειν philosopheris, ac μέχρι τὸ γίγειν: etenim adnexum video superbiæ stuporem, & quod grauissimum est, inscitiam aut negligentiam eius, qui omnium est virtutum pater & largitor. Quanti demum scientia est impietate constipata? Immo quid inauspicatius, vel vt κωινικώτερον dicam, quæ esse fœtutina spurcior potest ac fœdior? Expende conspectius, Tument colla sapientium, riget ceruix, os obsignatur: dum intra se nescio quid cornicantur, vel stupentibus in terram oculis, vt inquit Hieronymus, tumentia verba trutinantur, Vt si præconem addideris, incedere præfecturam putes. De Deo nulla, aut rara prorsus fit mentio. Quid cum Platone mihi, quid cum Aristotele? si laudibus perstrepunt scholæ, resonat forum, animam suppliciorum diritate distrahi audituri, ac visuri sunt inferi? O felicitatis infelicissimum genus. Quid porrò cum felicibus æui tam breuis, immo verò nullius? Quid quod præcisa combinationum ratio in corporeis rebus, & noti coaptatio ad ignotum scita, congruáque humanum supergreditur captum? Quo sanè argumento expressum Socrati est, vti se vnum modò prædicaret scire quod ignoraret. Quando & astruit Solomon, cunctas res difficiles, ac sermone inexplicabiles. Et alius diuini vir spiritus absconditam esse profatur sapientiam, & intelligentiæ locum ab cunctorum oculis viuentium. Quin & scientiæ profundioris Aristoteles in prima philosophia, eiusmodi nobis difficultates oboriri scribit, in natura manifestissimis, quæ nyctoraci offundantur solem inspectare tentanti. Hinc eruditorum nobilis est illa coniectatio: quum scire expetant omnes, nec frustra omninò esse appetitus queat, desyderare quenque, vt se ignorare sciat. Quòd si plene, affatimque assequamur, doctam prorsus nos assecuturos ignorantiam: quo nil magno pere perfectius posse homini obtingere, quàm vt in eo quod est illi genuinum, comperiatur doctissimus. Qua in re tantò item quis censetur doctior, quantò se recognorit indoctiorem. Quæ quum ita planè sint, expergiscere infelix anima, resipisce: quid veneris, amplius ad examen reuoca: quid sis, metire. Miraculum esse, te docui, & quidem diuinum, addidimus venerandum & adorandum: docuerat, addiderátque prius Ægyptiorum regalis sacerdos Mercurius. Tu verò diuini adiectionem exhorrescis, sarcinale brutum sponte & consulta opera amplexaris, & perficis: velútque graui libramento plumbi recellis ad solum. Maximum dici miraculum mauis. Quid

A enim maius quàm diuinam imaginem, immortalem, tot, tantisque luminibus illustratam, tam lato, támque numeroso bonorum agmine obuallatam, cœnosa semet ac rediuiua fœditate circúlinere, glomerariáque ac sanguinariam, & virgilianum Vcalegonta subinde referentem, ingruentis securam mali, brutum induere: dictum enim veteribus est, hominum effigies habere animos ferarum: Illum verò omnia supereminentem, luminum, ac bonitatis patrem, qui nos ab angelis paulò minus deminuerat, qui vultus sui lumen signauerat super nos, aut ruditer nescire, aut per summam impietatem consertis (vt dicitur) manibus negligere? Hac ratione esse cœpit bulla hominis vita, humana omnia puluis atque vmbra, Magistratuum instar, quos dicunt codicillares, qui dignitatis contenti nomine, à re absunt procul. Nec tot fuerint notariorum puncta, quot nostrorum sunt detrimenta temporum. Nos tamen nil omnino Neuianum illud attendentes,

Pati necesse est, multa mortalem mala:

C eum qui solus est, fuit, erit, liquimus, ad imaginosa reclinamus. Vitalis lux nobis erat contributa, vt per illius essentiam veram, vnicam, fœcundissimam & nos aliquid esse inciperemus verè, vnicè, fœcundissimè. At nos terrena respectamus, quum animas nostras esse voluerit præpetes Deus, non inferas, vel tanquam chrysomallas oues, ceu cum Epicuro succinentes, Quod supra nos, nihil ad nos: mentis instantia & vigore hebetato. Nec aduertimus, mortalem esse hanc, & per momenta euanescentis naturæ prouinciam. D Sed vtinam vnicus ille, verus bonúsque summi patris, summus filius, humanæ impietatis diuino & pretij incomparabilis sanguine, in terrarum conspicua altitudine ineffabiliter profuso, expiator infinitus, ita quandoque mentes omnium suæ claritatis fomite incendat illustrétque, vt nouum hominem induamus omnes, & quod abstulit peccati labes, restituat pietatis candor, qua efficiamur vna velut argentum purum putum ac emaculatum & candefactum, nulláque sit dies μητρυιά, ἀλλὰ μητέρες πᾶσαι: E vbi iuxta prophetici afflatus proloquium in domini montem conscenderimus, in semitis eius ambulantes. Quibus etiam si fuerint vti coccus peccata nostra, dealbabuntur tamen, perinde ac nix. Deus omnipotens mirabilia facit solus, Dei instrumentum homo est, ad magnifica perpetranda accommodum. Sed tandiu mirabilia exsequitur feliciter, quamdiu diuino morigerum se præstat artifici. Proinde bracteatum illud recinendum sæpius, Viuendum esse hodie, quando qui cras viuit, nunquam viuit. F Quòd si hodie expetis viuere, Deo vtique viuendum, quippe in vno eo heri & cras non prorsus aliud sunt, quàm hodie. At hominum plerique malè viuunt hodie, cras solum bene. Cæterum iam hinc nos ad Musarum nostrarum gustum & saluam conferemur, eo tamen præscripto, vti respicere liceat, ne prorsum refugæ credamur, dum Cleanthis reclinemus spinas, & contorta etiam Chrysippi.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVARVM LECTIONVM PRÆfatio quinta, ad præcellentem philosophum & medicum Nicolaum Leonicenum.

SCIS, opinor, vir eminētissimè, in studiorum meorum (vt sic dicam) infantia, Ferrariæ prima moralis philosophiæ stipendia tuo me ductu & auspiciis fecisse. Quam verò ex eo tibi multiplex eruditio tua & lectio tantumnon infinita, ingenium feracissimum, & omnium capax memoriæ thesaurus: addo etiam Græcæ Latinæque facundiæ scientiam præsignem, quam eruditus ita es, vt excellas: hæc inquam omnia, quàm tibi me affecerint addixerintque, sum ipse mihi testis vel locupletissimus. Sed animaduertere potuisti tu quoq;, nec enim tibi defuit vnquam obseruantia mea: quæ auctior reddita in dies facturo nunc mihi publicam materiam, quicquid in literarum quasi palæstra peruigilatum ad hanc horam est, amplius expressit, aurem quodammodo peruellens, vt te veluti clarissimum artium bonarum lumē in huiusce gloriæ, quantulacunque ea sit, participatum clementer aduocarem. Ita enim futurum, ne officij tui & meritorum in me dilapsa videatur memoria. Esse quidem repensionem hanc operæ leuioris, ac pedariam, nil me fallit: etiamsi scruta vt vendat, scrutarius laudat: sed & quæ nec verti vitio possit, aut debeat, quando salsa tamen mola litare creduntur, quibus defuerint thura. Te quoque in excelsissimo doctrinarum fastigio surrectum stare, dilucet arbitror, & norunt omnes. Quo sanè nomine temeritatis agi posse mecum, animaduerto, vt qui nugalibus forsan inuentis altitudinem tuæ contemplationis ineptius obstrependo auocandóque videar interpellare. Etenim scitum illud est, Muscas ab aquila non cerni. Et quis agat in scæna gestum, spectante Roscio? Cæterum vir præcellens præstò mihi parte hac Platonis sententia diuini est, qua scribit is, responsum quandoque ab Ammone, Pluris se Lacedæmoniorum aptam facere orationem, quam aliorum munera vel opulentissima. Quæstum tibi laudis ac gloriæ compendium iis magnum non præmonstramus, sed pectoris intima prospicienter reseramus, vt gratum memorémque me iam hinc noris agere discipulum, cordíque ac memoriæ insigniter habere, qua me hilaritate, quàm miti oratione adeuntem, etiam si à sole occaso sæpius, hærentémque exceperis assiduè, Quod phaleras nil moreris, & nomina vana Catonum, patefactis ingenuè facundéque, quibus velut moramentis molestioribus tenerer implicitus. Quo fit, vt quum immensa sint quæ inde tibi debeantur, insita verò imbecillitate pauca vel prorsum nulla queam præstare, in hoc reclinarim diuerticulum, vt procliue saltem, nec (opinor) ingenerosum animi propositum ingererem tibi, ínque memoriam cæteris darem: & quod ille apud Senecam facit, Ipsum me oblatum vellem, etiam atque etiam comprecatus, munus istiusmodi, quale id cunque sit, boni consulas, putésque cæteros, etiam si amplissima contribuunt, plura tamen multo sibi relinquere. Qui ipsum se tradit, reliqui sibi facit nihil. Et fuerint hæ quidem αἰτ' ἀγαθῶν ἀγαθίδες.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER vnus, qui & quintus.

Historia iucunda belli in Venetos gesti, qua tempestate nobis ista elucubrabantur.

Cap. I.

EQuidem si alias vnquam res hominum esse omnino nihil, & statu incerto, quam dicunt περιφέρειαν, rotari omnia, concipere licuit, id clarissimum diuina potentia, nobis ista prodentibus effecit: vt si quando in dubium venerit, Essétne prouidentia vlla, nunc luce constiterit clarius, vigere præpotens numen, cuius nutu vel minima quæque dirigantur dispensentúrque. Quo enim tempore commentabamur ista, exortum est atrox in Venetos bellum, conspirante in eos vniuerso occasu. In primis verò Romanæ ecclesiæ pontifex longè clarissimus Iulius, eius nominis secundus, aduersum præpollens terra maríque imperium spiritus erigere ausus est, reuocaturus ciuitates ecclesiastico imperio superioribus annis vi ademptas. Sed ad tantam belli molem prætenues erant animi ingentis vires: peregrinis ergo auxiliis opus videbatur, ne vana fieret sine robore indignatio. Adiunctus igitur Maximilianus

primum

A primum imperator, mox & potentissimi reges duo, Gallus, Hispanúsque. Aderant in Italia parati ad partes reguli aliquot, Alphonsus Ferrariæ dux, cui pater Hercules fuerat, singulari prudentia vir, & in bellicis rebus cuilibet ferè veterum comparandus. Eum nos viuentem vidimus sæpe, nec sine admiratione præsigni, quum prouerbij vice passim tota Italia vsurparetur Herculis ducis calliditas, cui plus inesset ingenij, quàm cæteris omnibus, quotquot bellandi vsu censerentur ab Alpium radicibus ad fretum. Eum Veneti annum vigesimum septimum antè quàm nos hæc pro B meremus in literas, illato bello ex contentione de finibus, bona principatus parte exuerant: ademptum enim Rhodigium metropolis regione eius, quam inter Padum Athesinque positam Policinum vulgò dictitant, Cheronesum Græci, sed & Latini nuncupant. Interluit Plinij testimonio nobilis Tartarus. Apparent multis locis Philistinæ fossæ vestigia, cuius est apud eundem mentio. durat etiamnum nomen, sed paulum modo luxatum, qui vetustatis mos est, Pistrinam dicunt. Adempta & oppida duo iuris Rhodigini C Lendenaria, & Abbatia, ademptus & agrorum numerus magnus, qui fertilitate ac frugum bonitate certant cum optimis quibusque, vt non minus verè dici possint Italiæ sumen, quam olim Roseæ campos dixerat Vopiscus Cæsar. Iniuriæ tam insignis memoria perurgebat filium: qui paternæ virtutis hæres quoq;, ac multis nominibus Veneto infensus, summa vi affectabat, reuulsas ab corpore velut particulas pro virili in integrum restituere. Affuit & Franciscus Mantuanus marchio, vt nunc loquimur, cuius maiores ii- D dem Veneti malè mulctasse videbantur. Affuerunt & alij, qui omnes tanquam ad commune incendium restinguendum coorti conspiratu mirabili, Venetum vndique infestare cœperunt. Gallorum rex Lodouicus Italiam ingressus copiis egregiè ad belli vsus simul armis, simul ductoribus ac bellandi peritia instructis, ad quadraginta fuere hominum millia, citra Abduam fluuium ferè millibus passuum duobus consedit. Pontificis exercitus Fauentiam Rauennámq; inuasit. Venetorum copiæ ad quinquaginta hominum E millia Gallis sese obiecerant. Defecerat oppidum nomine Triuilium ad Gallum. Id situm est in Abduæ ripis. Aduam vocat Polybius. Eo nomine inflammatus ira Venetus, & indignatione præceps summa vi id oppugnare adortus cepit. Vbi nullum non crudelitatis genus in oppidanos æditum, quanquam ducibus inuitis. Ciues interfecti omnes cum puberibus. Patuerunt ad libidinem vilissimi cuiusque infeliciter natæ virgines mulieresque. Viceni triceníque miseras etiam in propatulo constuprabant. Nec sacris corpo- F ribus ira pepercit victoris. Oblatam audio CHRISTI suffixi tremendam imaginem, additis, quas tempus exigebat, luctuosis precibus. Sed cæca rabies, in suámque surda perniciem exculcat omnia, æquátque solo. Dictu nefas est, quod sequitur, & ipse narraturus contremisco, quod militaris impietas perficere non expauit. Conditorium sacrosancti corporis, in quo restituti omnes sumus, rapturus auarissimus miles, ineffabilis mysterij panem dicam, an verius Dei præ- G potentis filium profudit, vt vilius nescio quid, ac gaudio gestiens, quem supercælestis natura reformidat, laudant cæli, veneratur quicquid est, humi etiam, vt opinor, liquit iacentem. Sed audi quod insecutum est, Haud ita multo interiecto tempore, discordi ab hisce belli primitiis exercitu Veneto, pars vna Gallũ, Prandinum oppidum haud ita ab flumine dissitum inuadere cogitantem, ducentis fermè ab fluuio passibus audacius adorta est inter Cassianum, Triuilum & Riuoltam siccam, id loci nomen est. Ibi commisso H prælio acri, victor Gallus, tum consilio & viribus, tũ bellicis tormentis, quæ inter vepreta mirabili arte defixerat, ad decem millia hominum confecit ex hostibus. Machinas omnes, quæ innumerabiles erant & pretiosissimæ, cepit. Captiuorum numerus, & spoliorum immensus. Tantus verò Venetum terror incessit, vt equitatus omnis turpiter seminudus fugæ se mãdaret, tam præcipiti cursu; vt per multa millia passuũ munimenta equorum, hominúmque abiecta passim viserentur. Nec tamen incruenta stetit victoria tunc Gallo: quinque ferè milia desyderata. Quod si, vt prędicant plerique, ambitione reiecta, Bartholomeo Aluiano, qui in hostes impressionem fecerat, comes Petilianus opem ferre non recusasset, non mediocri clade constaturam fuisse Gallo putant eius diei pugnã. Cæterum vtcunque, ab eo prælio tam improspero, tãque ominoso, vt mox euentus docuit, insigne spectaculum cunctis gentibus de se præbuit Venetum imperium. Siquidem veluti accisæ forent omnino vires vrbis paulò antè florentissimæ, exercitum militibus conscriptis reparare, ciuitates confirmare, valido imposito præsidio, Venetus negligere est visus. Scires altius, quàm pro specie infixum vulnus stare. Nec id ferè latuit. Nam quum accepta foret clades quartodecimo Maij, salutis anno millesimo quingentesimo nono: intra diem tertium & vicesimum amisit Venetus Italiæ principatum non paruum, ad lacunas suas tantummodo infeliciter redactus. Mira certè res fuit, tam breui spatio exui imperio, quod desudantes maiores vix annis centum, maximis artibus domi belliqúe administrata republica, ciuitati omnium nobilissimæ adiecerãt. Admirationem augent vrbes munitissimę, quæ veluti dato signo, ad hostem nulla prorsum vi expectata defecerunt. Arripuit ergo Gallus Cremonam, Bergomum, Brixiam, oppida multa, quæ in regionibus illis visuntur. At imperator sedens etiamnum domi, & (quod aiunt) post principia constitutus, nec visa omnino Italia, Vincentiam, Veronam, Patauium, vbi tunc nos ista euigilabamus. Goritiam, Tergeste, totum Iulij forum, Vtino excepto. Alia ex parte Pontifex ad vexillum reuocauit ecclesiasticum Rauennã, Fauentiam, Ariminum, Ceruiam. Ferrariensis dux Rhodigium, & reliqua eius loci summa alacritate recepit. Cedit hoc in laudem Cheronesi nostræ plurimam. Ab ea intercepta prius non desiisse Italiam Herculis ducis ingenio agitari motibus, dum possessione Venetos deturbare studet. Quin & ipsum hoc tam funestum bellum illinc parte plurima pullulasse constans opinio est. Adiecit imperio Alphonsus Montem silicis & Atteste: vnde principes Attestini creduntur cognominati, quos Estenses dictitat imperitum vulgus. Id postea quàm resciuere Veneti, negotio ad senatum relato, credo, alia super aliam nuntiata clade, principes alioqui prudentissimos, & Leonardum in primis Lauretanum tunc Venetiarum ducem adeo concepta vicit indignatio, vt e uestigio decerneretur, copiis omnibus quum terrestribus tum naualibus petendum esse Rhodigium, atque ita æquandum solo, vt deinceps Rhodigium quæreretur Rhodigij. Cæterum vbi id amplius perpendentibus mox est visum irati potius senatus consilium, quàm principum electissimorum sententia, antiquata statim res est. Porrò vtcunque imperatore nimio plus cessante, quum sine præsidio esset omnino Patauium, Venetus, qui paulo antè de salute publica despondere erat visus, oblata rei benè gerendæ opportunitate, ad sextumdecimũ calendas Sextiles, ad solis emersum cum delecta manu equitum leuis armaturæ prius, mox & peditum, qui cladi superfuerant, Patauium irrupit. Adeóque inopinata res fuit, vt in foro prius diui Marci vexilla sint visa, quàm vllus omnino hostium præsenserit aduentum. In quo mirari licet Venetorum illustrem clementiam, capta erat vi quodammodo vrbs Italiæ clarissima, superfuit illis tamen altitudo animi tanta, vt citra vllam omnino cædem transacta res sit, etiam si defectione fuerant vehementer commoti, quod Venetæ vrbis esse veluti cor, Patauium videatur. Cessere in prædam Iudæi modo, necnon domus omnes eorum, qui nouis rebus studuisse videbantur, in quorum aliquot Venetias missos sæuitum amplius est, &

certè Patauina nobilitas insequentibus temporibus, A atrocissimo ex defectione conflato odio, tantumnon ad extrema dilapsa est. Vidimus ipsi per summum terrorem milites auide proposita diripientes bona, clamores dissonos hinc inde audiebamus inuicem se vulnerantium prædatorum, & fœminarum sese afflictantium, impuberúmque miserabiliter fortunam deplorantium suam. Affuit & rusticorum vis magna, quibus connitētibus maximè confecta res erat. Proinde in prædæ partem irruebat efferata illa quoque multitudo vnde, sicuti necesse erat, tumultus obstre- B pebat intolerabilis, insueto præsertim, quando & incognitū erat, quónam progressura foret victoris ira, expectante vnoquoque cædem, incendia, rapinas, suspendia nobilitatis Patauinæ. Sed clementius mox acta omnia. Ex Veneto exercitu violentius & præter institutum grassantes plerosque, rapientésque vidimus gula fracta passim tota vrbe propendentes, seuerissimè pœnas exigente Andrea Grito, quem tum eo piis Venetus præfecerat, quique annis aliquot pòst dux est Venetiarum creatus, & nos patriæ nomine C gratulatorium illi Panegyricum diximus. Insequenti die capta arx quoque, deditionem faciente Leonardo Dresano Vincentino nobili, qui Imperatoris nomine Patauium fuerat ingressus. Capti ibi quoque ciuium multi, omnes Venetias missi. Paulò pòst & Patauini alij, qui modo suspicionem aliquam de se facerent. Eodem impetu recipitur Mons silicis, Atteste, Montagnana. Contigit & mira res: plebs omnis, non Pataui solum, sed alibi quoque pro Veneto imperio stare, rustica turba eòdem tendente. Qua etiam latenter D grassante, Mantuanus marchio Franciscus rei militaris peritissimus, & imperatoriis artibus insigniter perillustris apud Insulam Scalæ, id in Veronensi agro loci nomen est, interceptus Veneto traditur, ductúsque Patauium diui Laurentij die, qui est Augusti decimus, confestim & ipse Venetias mittitur. Iussu deinde Pontificis diu pòst liberatus, in patria se in posterum continuit. Eodem fere tempore affuit Imperator exercitu numerosissimo Patauium expugnaturus. Erant in castris præualidarum gentium peritissimi ac E fortissimi milites, Germanus in primis, deinde Gallus, & quum ab rege tum ab Pontifice missi Hispani. Nec Italicæ virtutis flos deerat, Hippolytus Attestinus, & idem Alphonsi Ferrariæ ducis frater, vir animi excelsi, virtutis expertæ, ingenij semper in numerato, & rerum nouarum auidissimi eos ductabat. Erat hic quidem honore Cardinalis ac Pontifici gratissimus, sed Herculi patri similior, quàm eius loci sacris viris, Veneto infestus in primis ex antiquarum iniuriarum memoria. Quamobrem paternis odiis nimio plus F imbutus vim magnam tormentorum ad belli vsus in castra conuexerat, quibus mœnia Patauina sic quatiebantur, vt stadiorum ferè trium spatio, ea vrbis parte, quàm Caudam vocant longam, non procumberent solum muri, sed penitus extererentur. Cæterum miro ingenio & celeritate inenarrabili Venetus introrsum militarem excitauit aggerem per totum ferè vrbis ambitum, qua modo viderentur hostes impetum daturi, die noctúque opere continuato. Adiacebat aggeri extrinsecus fossa pedum altitudine qua- G tuor, in imo substratus erat puluis ad apprehendendum ignem, & omnia fumo incendióque momento complenda mirificæ naturæ: sarmenta puluerem conuelabant: si quando insurgeret hostis mœnia inuasurus, summa alacritate deuolabant delectissimi pedites lanceis instructi, ac introrsum insidentes imo aggeri, qui ab ea parte accliuis erat, maximo contemptu irruptionem operiebantur. Tantam verò præ se ferebant animi altitudinem, vt sibi pollicerentur identidem, nihil vnquam ausurum hostem quamuis audacissimū H ferocissimúmque, & (quod maximum est) miro fortunæ afflatu elatum. Quin & feles lancearum apicibus, orbe ligneo suffixo, alligabant, surrectísque in procestriis (sunt hæc munimenta castrensia) lanceis, iocis militaribus & inconditis hostem ad felium venationem prolectabant. Vidimus nos vniuersa hæc, quúmque arderent bello omnia, & ænei globi tormenti excussi noctu magis, sed & interdiu sæpe circumuolitarent aures, & singulis horis pro aris, focis vitáque dimicaretur, tamen etiam si terrore tum præsentium, tum iam iam ingruentium malorum æstuaret mens, omniáque non simulacris, sicuti assolet plerúnque, atque imitamentis, sed vlulatibus veris ac spirantibus quaterentur, ista commentabamur. Durauit sesquimēsem ferè obsidionis calamitas. Nam repente Octobribus calendis nulla euidenti causa, conclamari vasa iussit Imperator, ac re infecta raptim transmisit Alpes. Quo tanto successu Venetus, de quo paulo antea cōclāmatum videbatur, gloriari plurimum cœpit, vt qui peditum quindecim millibus, equitum leuis armaturæ millibus quatuor, grauis, seu cataphrattorum non octingentis amplius, quas vires sub obsidionem ipsam mira celeritate contraxerat, hostiles copias, in quibus ferebantur peditum ad octoginta millia, equitum viginti, summa virtute præter omnium spem reiecisset. Fuit ea æstate siccitas adeò æstuosa, vix vt perennes suffecerint amnes. Ea res plurimum iuuisse hostes credebatur, ita vt passim militari iactatetur ioco, Deum esse Germanicarum partium. Cūmeatus haud ita arcti habebātur. Quòd si diutius oppugnata vrbs foret, in tanta hominum multitudine haud dubiè tamen ventum esset ad inopiæ vltima. Sed hoste demigrante, confestim laxior rediit annona. Omnino toto eo tempore terrores vrbi inferebantur atroces, tanta Barbarorum multitudine circumstrepente, ac subinde assultante. Nusquam tamen armis mœnia inuadere adortus est tam formidolosus hostis. Nec vnquam ad certaminis aleam ventum: semel tantum Hispani quidam, trecentos fuisse constat, munimenta inuasere, quibus ferro ignique absumptis, plus deinceps minarum, quàm vis apertæ fuit. Cæterum Venetus iamiam sibi fidens animosius, veluti interceptas vrbes repetiturus per magnos imbres Vincentiæ signa intulit. A qua nullo negotio deditione facta, belli pestis Veronam petere est visa: sed ibi maior se rerum moles ostentauit: quamobrem deflexit Venetus, Rhodigina Cheroneso recepta, velut summa vi Ferrariam oppugnaturus, passim per edicta euocatis omnibus ad vrbis opulentissimæ prædam. Aderat classis item instructissima, triremes ad viginti, aliarum nauium numerus non paruus. Iam progressus erat nauticus exercitus aduerso Pado ad locum, quem vulgò dicunt Guardiam: vicus is est flumini adiacens, distat Rhodigio septem millibus passuum. Ac in Padi vlteriore ripa, quæ agri Ferrariensis est, militaria excitarat munimenta, tormentis omnifariam instructa. Prómptissimus quisque miles locum tuebatur. Galli verò, qui Brixiæ, ac passim in citerioris Galliæ vrbibus hybernabant, Venetorum impetu excitati Veronam citatissimi petunt, protinúsque Vincentiam inuasuros se, comminantur. Quo terrore Venetus ab instituto retractus, Leonicum petere cogitur, agri Vincentini id est oppidum. Classis interim quamuis terrestris exercitus præsidio destituta, nihilo minus suum obtinebat gradum. Præerat Angelus Triuisanus. Munimento tantum erant equites ferè millæ armaturæ leuioris, & pedites totidem. Nauticus miles nulla non die Ferrariensem agrum peruagatus, ferro & igni omnia deuastabat. Bellicis terroribus squalebant vniuersa. Insederat ea res altius Alphonso duci, quàm tū præ se ferret. Sed rei bene gerendæ opportunitatem opperiebatur. Quæ vbi adesse est visa, contractis Gallorum Hispanorúmque millibus aliquot, suis nimio plus ad omne facinus animo paratis, miro stratagemate manipulos aliquot emisit, qui munimenta inuaderent quidem, sed mox simulata fuga, retrò cederent, sinerêntque leuioribus se tormentis spoliari. Factum id per biduum aut triduum. Veneto inde spes crescere, hostísque esse contemptui. At is mox infra munimenta,

menta, ex aduerſo ſtantis in Pado claſſis machinas robuſtiſſimas capaciſſimáſque ad fluminis aggerem impegit, ea arte, vt eo pertorato, pilæ ferreæ ponderis maximi ad æquilibrium aquæ excuti poſſent. Adiuuabat negotium fluminis incrementum, quo altiores factæ naues machinarum ictibus facilè ſcopi cuiuſdã modo exponebantur. Igitur ad arbitrium compoſitis omnibus, quicquam eorum Veneto ne ſuſpicante quidem, dato ſigno, hinc munimentis ſigna noctu inferuntur: hinc claſſis impetu inenarrabili tormentorum ictibus peti, confringi ac comminui cœpta eſt: tantus verò ſiue ex re inopinata, ſiue periculi magnitudine timor nauticos corripuit, vt paſſim deſilirent in Padum, nec cogitatio vlla verſaret animum, præter quàm de fuga. Omnibus ergo attonitis, naues aliquot deprimuntur, inter eas inſignis fuit etiam Prætoria triremis auro ſplendida, & ornamentis aliis regiæ inſtar exculta. Eam tamen mox ducis Ferrarienſis induſtria reuocauit in ſiccum, concinnatámque cum quatuordecim aliis Ferrariam perduxit. Captæ item nauales aliæ non paucæ, Munimenta in fluminis ripa ſtatim expugnata. Fuit ea res Alphonſo magnifica omnino, ac neſcio an cuilibet veterum par, ſiue ingenium cogites ipſius ducis, ſiue rem ab eo perpetratã, quam ex Atteſtinis nemo vnquam ſperare eſſet auſus. Quippe Venetum paulo antè late terra marique pollentem, ne torue quidem ſpectare ſuſtinuiſſet. Accedit ornamento, hoſtis confeſſio. Palàm ſiquidem Venetus prædicare, tot bellis mari aduerſus Turcarum gentem validiſſimam geſtis, nõ ferè vnquam atrociorem cladem vno prælio reipublicæ inflictam. Etiam ſi in Crotoniate ſinu bello in Mauros ſiue Sarracenos triremes ſexaginta cum bellatoribus tantumnon abſumptas, proditum annalibus ſit, quin Liguſtico bello etiam multò plures. Geſta verò res eſt vndecimo calendas Ianuarij, milleſimo quingenteſimo nono. Inſequens annus miteſcente demum ira Pontificis, Venetum ab diris liberat imprecationibus. Verum cum Gallis perſeuerantè nihilo minus bello, Liniacũ alioqui munitiſſimum ab illis per proditionem intercipitur. Situm id in Ateſis præripiis eſt. Venetiis verò remittitur dux Mantuanus, pontifici prius Federico filio obſidis nomine tradito. Hoc eodem tempore copiis eccleſiaſticis quati cœpit Ferrariæ dux, conſpiratu in Venetos iam dilabente, ac ciuitatem nobiliſſimã Pontifice repetente, quæ iuris foret eccleſiaſtici. Inſuper & in eundem exertum anathema eſt. Sacrum ducebat exercitum Franciſcus Maria Vrbini princeps, à quo milite infeſto Mutina occupatur, mox & Ferraria oppugnari cœpta, quarto ab vrbe lapide caſtris locatis. Regium quoque Lepidi per deditionem captum. Obſidione premebatur & Mirandula. At quum ſegniter agi res videretur, ingentis animi Pontifex Bononia digreſſus, contempta frigoris, ac niuiũ atrociore vi, caſtra petit, confeſtimque facta deditio. Iam circumegerat ſe annus: quumque munimentum Pado adiacens ab copiis obſideretur eccleſiaſticis, Baſtiæ nomen loco eſt, expugnatis iam Lugo, Cotignola, Bagnacauallo, ex inopinato irruente Alphonſo, inſignis ibi accepta clades. Eodem ferè tempore Gallis ſuffragantibus, quod ab Pontifice diffidere cœpiſſent, Bononiam ingrediuntur Bentiuoli, multáque in Pontificis dedecus excogitata. Præterque ruſticorum ſimul & Gallorum impetu afflictæ Venetorum copiæ cum eccleſiaſtico exercitu. Qua rerum proſperiore fortuna, Bentiuoli audacius Bononiæ arcem miro ingenio, & Pontificis cura haud ita pridem ſubſtructam oppugnare adorti, captam denique ſolo æquarunt. Paulò pòſt initum fœdus eſt à Pontifice cũ Aragonum rege Ferdinando, & Venetis. Qui tota vi coorientes, vt amiſſa recuperarent, biennio ferè poſt Brixiam Gallo extorquent, atque item Bergomum. Sed necdum aſpirante Veneto fortuna, omnibúſque in diuerſum cedentibus, mox vi recipitur ab hoſte Brixia, & diripitur crudeliſſimè per maximam cędem, in ſacra prophanáque ira belli graſſante. Repetitum & Bergomum, grandi pecunia mulctatis ciuibus. Cæterum, quia hiſtoriam ſcribere, non eſt noſtri inſtituti, iam ſequeſtrati ab terroribus bellicis ad noſtra regrediemur ſtudia, benignè ſtudioſis impertiendo, quæ per tot annos, quibus in hoc deſudamus puluere, ſunt intentiſſimè obſeruata nobis. Proinde initum poſt tanta mala cum Gallo ab Venetis fœdus prætereo: atque item prælium atrox propè Rauennam inter Gallos Hiſpanóſque, quo tempore ita acciſæ res Gallicæ ſunt, vt paulo pòſt accepta clade altera ab Heluetiis Italia prorſum exigerentur, & hoc pontifice Iulio etiamnum ſuperſtite, cui fuerat id in votis vel maximè. Verum prius quàm hinc diuellar omninò, patriæ meæ cladem non reticebo, quam ab Hiſpano milite occupatam inuadens Bartholomæus Aluianus Veneti dux exercitus, leuis armaturæ equitibus non multis, ac peditatu perexiguo conſtipatus, nocturno itinere hoſtibus eluſis diripuit, moxque inde ſeſe proripiens Hiſpanis iterum deuaſtandũ reliquit. Quãdo nullum crudelitatis genus, quod edi in ciues poſſit, eſt omiſſum, tectis parte plurima exuſtis, vt agrorum depopulationem tranſeam, & iniunctam omnibus commigrandi neceſſitatem, ne militarem diutius feritatem & hoſticam rabiem pati cogerentur, eò progreſſam impudentiæ, vt à miſeris ſaccarum rubens & auſterum parari ſibi exigeret. Ac ſunt hæc quidem bellorum ſtipendia, quibus pro dignitate explicandis Thucydides mutus ſit, ac eo magis Saluſtius. Hi diſcordiarum inteſtinarum euentus, quarum atrocitate Italiæ vires conuulſæ Barbararum gentiũ cruentæ immanitati conterenda omnia permiſere. Verum hæc non Catonis animo ferenda, ſed Ciceronis potius, ac temporibus inſeruiendum, petendáque ex ſtudiis malorum lenimenta.

Digeſtionum ſpecies, & ſecretionum. Obſeruata multa de ſudore. Virgilij locus explicatur. Pilorum origo. Cutis ſordidæ ratio, Stegnoſis quid. Pſammiſmus. Aſſa ſudatio, Helioſis. Xeralœphia. Interibi adnotaturquid chylus, chymus, chilus, chloe, chelæ, hemitymbium, ardalia, ardanium, hemitybium. Hemioliæ fibulæ quæ dicantur.

Cap. II.

QVi medendi ſcientia imbuti aliquid in ea facultate poſteris elaboratius, ſoliciti úſque procudendum cenſuerunt, non vnum eſſe perficiendi alimenti modum animaduerterunt. Nam concoctionem primam in ore quidem incipere, verum in ſtomacho fieri, peragi tradunt in inteſtinis. Secundam exordia in meſeraicis ducere, fieri in hepate, perfici in craſſioribus venis. Tertiam in minutulis venis initium habere, fieri in capillaribus, cõpleri in earundem extremitatibus. Quartam denique addunt alij in membrorum poris, ſeu meatibus. Cæterum digeſtione prima ex cibo fit chylus. In ſequenti ex chylo, chymus. Ex Theophraſti Ariſtotelíque ſententia ſcribit Simplicis medicinæ libro primo Galenus, chymum intelligi, qui guſtu deprehenditur: chylum verò, quod ex elemento eſt humido & ſicco, caliditate iam percoctum. In tertia porrò ex chymorum globo humiditas quædam, nomine quidem proprio inſignis nullo, verum ἀνώνυμος dicitur, ideſt innominatus humor. Percoctioni autem poſtremæ ſuus eſt locus, vbi quem diximus, humor membrorum ſeſe meatibus inſinuans maturatur, eiſque perfectius aſſimulatur. Quam rem ſcienter anadoſin vocat Galenus, quum intelligatur digeſtio ſolum, vbi in ſtomacho perficitur cibus. Apud Ariſtotelẽ quarto Meteororum lego digeſtionum vocabula tria, πέπανσιν, ἕψησιν, ὄπτησιν. Pepanſin efficit per ſe ſumptus calor, epſeſin calori combinata humectatio, opteſin

arescens siccitas. Iis verò opponuntur tria, homotes, molynsis, stateusis. Cæterum vocabula hæc nõ ad stomachi rationem spectant, verum ad fructus & carnes vel elixas vel assas, super qua re multa philosophus. Admonendi verò amplius tyrunculi sunt, Chylum, si per υ psilon scribatur, ab chilo differre plurimum. Est siquidem chilus per ι, herba vel fœnum, quod scribit Ælius Dionysius, apud quem tamen per ει diphthongum comperi scriptum χειλός: vnde apud Pausaniam ἐκχιλοῦσθαι, quo ferè neglectus significatur. Chilos porrò dicitur item chloe, quanquam est & Cereris cognomentum, cuius in Attica visebatur tẽplum. Chelas verò, quod relatu dignum est, in primis lapides nuncupant marinis obiectos fluctibus, ne vndarum impetu violentiore perpetim assultante conuellantur aggerum munimenta, vel id genus cæterorum. Dicuntur autem sic, quod boum vngulis ferè sint assimiles. Platamonem Hippocrates saxum è mari prominens vocat, ac leuigatius. κράνεα χηλευτά, in Historia septima Herodoti cassides intelligunt forcipiculatas, nimirum vngularum imagine quadam, quod genus verbo vno χηλεύματα vocant, ac intextu fiunt: nam χηλεύειν implicare est. Sed redeo ad institutum. Digna relatu sunt, quæ sententias Hippocratis explicans Galenus super iis prodidit: Cibus, inquit, non it in corpus, neque alit, ni omni exuatur qualitate exuperãti extraneáque. Proinde necessariæ digestiones sunt: quarum ratio triplex pro superfluitatum ratione: est enim redundantia quædam crassior & feculentior, quæ secretio est concoctionis primæ in stomacho: alia verò aquosa est quam sequestrat digestio secunda in vrinam, éstque hepatis & venarum, quod idem docuit De virtutibus naturalibus secundo, & prima primi Auicenna: tertia porrò exuperantia subtilior etiamnum, quam efficit digestio tertia, seuocatúrque per sudores: qui propterea salsi sunt, quod pars quidem dulcissima leuissimáque tota ad corpus nutriendum assumpta est, pars autem alienissima, maximéque inconcocta tantum absoluitur, quæ partim deorsum collapsa, & subsidens in hypostasi vocatur vrina, partim in corporis summa emergens sudor est, vtraque tamen salsa ob eandem causam prodeunt, quoniam portiones aqueæ terrestribus admiscentur, quod in salsis omnibus contingere, deprehensum ab eruditis est. Quòd si terrestris portio redundarit, sapor resilit amarus, si verò aquosa, insipidus. Adnotanda obiter medicæ scientiæ ratio insuper non habenda: quorum sit constitutio excellenter calida, quorúmque stomachus bilis citrinæ affluxu redundãtior, hosce crassioribus alendos cibis, minimè verò tenuibus, ac concoctioni obuiis, quoniam bilis potestate facillimè corrumpantur hi, quod in diuersis fieri nequit. Inde minus accidit admirandum, Esse qui bubulas carnes nullo perficiant negotio, pullinas minimè. Sed exorsa repeto. Hic verò non id absque perpensione transeundum, sudorem non esse perpetuò eiusdem saporis. Sudor certè capitis aut nullum emittit odorem tetrum, aut minus quàm reliqui corporis. Est enim locus capitis spirationibus opportunus, quia laxior est, etiam capillorum indicio. Loca, & quæ locis continentur, grauius nares offendunt, si præfarctis meatibus euaporationi nulla præstetur libertas. Est tamen excrementum aliud ferè innominatum, quippe quod multis haud sit percognitum, quando & nimia sui tenuitate visum effugiat. Ab scientissimis tamen, quibus reserat arcana omnia ingenium maximè excussum, ac vt poeta inquit, capitale, ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοὴ finitur, idest sensum latens expiratio: cui tamẽ insit crassioris retrimenti nonnihil: proinde ampliorem caloris requirit vim, & fluoris impetum violentiorem, ne subsistat. Inde pilorum origo creditur, & cutis sordidæ ratio. Illud insigni perpensione dignum, vocari Græcis stegnosin, idest στέγνωσιν, ineatuum cutis vitium, quo transmittere superuacua prohibetur: cooritur affectio id genus aut meatibus præfarctis aut constipatis addensatísque. Densationem mysin appellant Græci, velut conniuentiam. Obstructio ex lentis contingit, crassisque retrimentis, si fortè confertius ad cutem fuerint dilapsa. At prouenit densitas tum ab iis quibus adest obstringendi potestas, tum ab iis quibus refrigerandi. Ex iis quæ de sudorũ astruximus ratione, amplius (opinor) innotuit, quo maximè argumento eminentissimus poeta, non rerum modo, literarúmque veterum doctus, sed secretioris item doctrinæ absque ostentationis odio peritus, salsum alicubi sudorem defluxisse, canat. Illud verò Dioclis sanè absurdum videtur, tradentis, Sudores esse præter naturam: ni medico haud ignobili efficax maximè suffragetur ratio, quippe si suo defungatur munere innatus calor, rectéq; ab natura ingestus peruincatur cibus: ita exsuperans difflatur humor, vt neutique sensu percipi valeat. Quæcunque verò vel balnei ratione vel exercitationis vel æstiui etiamnum caloris secernimus, ex violentis proueniunt causis. Certè in commentatione De viribus naturalibus, ita Galenus sanxit: Quanto validius intensiúsque comperiatur intimum calidum, eo amplius effugit sensum difflatio. Nec illud in hac sudorum disertatione contemnendum: quod vsu quidem venire compertius est, quàm vt probatione indigeat: sed cur ita, ambiguum sanè potest videri. Quanto curiosius intentiúsque sudorem abstergere perreximus, tãto is demanat profluentius. Ratio verò esse potest, quoniam refrigerari extrinsecus contingit, si non abstergatur: fit autẽ id contingentis nos aeris frigore, qui quantumcunque sentiatur calescens, dici tamen frigidus valet nostrorum comparatione spirituum. Suppetit ratio itẽ altera, quod qui iam profluxit sudor cuti adhuc adiũctus, ita meatus præfarcit occupátq;, vix vt nouo pateat secretio. Promitur verò amplius in tergo sudor, quàm ante, argumẽto illo maximè, quòd in parte quidẽ priore intus esse cõcauum locũ animaduertimus, parum ab extimo secretũ, in quem corriuari sudor valet: id in tergo fieri nequit, sed foras obtrudatur oportet. Addunt, postica diutius seruare sudorẽ posse, quia frigefiant minus, qua ratione in alis maximè redundat item sudor, quod frigefactari nequeãt. Quid, quòd terga item corpulentiora habentur, proindéq; & hument amplius: neque enim aliud caro est, quàm densatus sanguis: vt comprobat secundo De animaliũ generatione Aristoteles, ex frigiditate ac humiditate. Nam ossa ex siccitate ac caliditate volunt generari. Præstò item est humentis in tergo carnis ratio ex medullæ admotione, quæ per spinam delabitur. Ea item humectandi vim habet præcipuam. Nec id contemnendum, quòd in postica decumbimus magis, quàm innitamur pectori stantes, maior itẽ ibi ex brachiorum iactatione motus. Porrò si per se profluat sudor, spontaneus nuncupatur rectè: si arte, tunc aut per harenam fit, paratúrque: vnde & Æginetæ Paulo vocatur psammismus, nam sabulum psammos dicitur: aut est clibani desudatio, seu concamerata, quia ignis inclusi æstu prolicitur sudor, cuiusmodi assa item dicebatur: aut est insolatio, quam heliosin dicunt. Aridum sudorẽ, idest ξηρὸν ἱδρῶτα dici putat Eustathius, qui non balnei proueniat vi, sed exercitatione aut labore: sicuti xeralœphiam intelligimus citra lauacrum obunctionem factam. Sanguineum sudorem efficit cõstitutionis prauitas, corpore laxiore, sanguine præterea humecto, aquosóve, ex insiti caloris imbecillitate, cuius potestate decoqui debuit, ac densere. Hanc verò cibi plerunque præstat exuperantia. Sudarium verò est, quod Græcè hemitybium vocant: id Ægyptiũ arbitratur Pollux, & in comœdia quam mediam appellant, capsidrotium inuenio nuncupatum. Hemitybij meminit Aristophanes Pluto. Exponit interpres, dici ita ῥάκος ἡμιτριβὲς λινοῦν, idest semitritum lineum pannum: vel δίκροσσον φακιόλιον, idest vtrinque fimbriatum phaciolium. Videtur esse mendum Pollucis exemplarium: scribitur enim modo hemitymbium,

bium, quo vocabulo dicitur Græcis paruum sepulchrum. A At hemiolias fibulas Historia quinta nuncupat Herodotus, dimidio aliis maiores. Congruit huic loco vel præcipuè quod Pherecrates scribit, quendã inducens à febre extergi se iubentem, interimque insusurrantem, sudorem mihi, & ardaliam ἀσπόγγιστῳ, idest spongia persiccato. Ardanium verò figlinum est, inquit Pausanias, vnde potant bruta, quod antè ianuam proponebatur, ab ἄρδω, quod rigo signat: sed & vas, vnde aspergimur aqua templum ingressi, dici Ardanion valet. B

Saltationis laus, & origo de Græco penu. Hymnorum genera. Prosodion, hyporchema, stasimõ, prosodiacum, apostolicum, parthenion, spasinum. Æthiopum mos. Merionæ, Pyrrhi, Syracusanorum historia. Pyrrhichium. Elephantes saltationis periti. Virgilij locus enarratur. De Protea pauca.

Cap. III.

Saltationis rationem non fuisse veteribus vulgarem aut contemptibilem, C argumento esse multa possunt, id verò in primis, cærimonias nullas, aut teletas paulò antiquiores fuisse, quibus non adhiberetur saltatio, quam rem eo grauiorem animaduertimus, quod à magnis profecta auctoribus videtur, Orpheo videlicet, ac Musæo, qui vt honestissimum quiddam sanxisse traduntur, cum rhythmo initiari, & saltatione. Quo factum est, vt qui mysteria prodidissent, eos dictitarent ple- D rique ἐξωρχήσασθαι, id est desaltasse: ad quod aduersus Androtionem alludens Demosthenes, ἐξορχησάμενον pro eo, qui vertisset terga, posuisse videtur. In Delo certè sacrum obibant nullum, absque saltatione, ac musica: prodibant autem puerorum chori, tibiis, ac cithara præcinentibus, è quibus selecti peritissimus quisq; saltabant. Eorum itẽ cantilenæ ab saltationis vsu dicebantur ὑπορχήματα. Erant autem hymnorum genera tria, prosodion, hyporchema, stasimon. Prosodiõ λιτανεία, siue supplicatio dicebatur cum hymno, E vbi Deos adirent, ac sacrificium ad altare proferrent Sunt qui cantum putent modo, qui Dei hymnũ contineat: nam & Athenienses Demetrio aduentanti pæanas concinebant, & prosodia. Genere autem fœminino prosodia cantus est, si musicum accedat instrumentum. Hyporchemata verò concinebant saltantes in altaris ambitu, vbi iam igni admota forent sacra. Celebrantur cretica hyporchemata, ex Cretensium saltandi studio, vti scribit Athenæus: illis enim saltatio erat patria, καὶ κυβιστᾶ. Hyporchematicem saltant F apud Pindarum Lacones. Communis videtur viris, mulieribúsque. Modi eius censentur præstantissimi, prosodiaci, apostolici, qui & parthenij dicuntur. Dici hyporchemata putant, quod inter saltandum ferè generosum quiddam seruarent, ac virile. Mox autem, quum quiescentes canerent, vocabantur stasima. Spasinum verò valli nomen est, iis qui Tigrin accolunt, vt scribit Dion. Cęterum vbi aram saltantes obibant, ita more condito seruabant, vt ab sinistris dextrorsum pergerent prius, zodiaci quadam imagine, cuius mo- G tus cælo diuersus appareat, ab occasu ad exortum: inde à dextris læuorsum, pro ratione cælestis vertiginis. Hæc verò eo apposui gratius, quod iis Maroniana sensa proferuntur in lucem, quæ illotis pedibus adeunt plerique omnes, versus sunt Æneidos quarto,

> Delon maternam inuisit Apollo,
> Instauratque choros, mixtique altaria cir cum
> Cretes, Dryopésque fremunt, pictíque Agathyrsi.

Proditur memoriæ, Theseum quoque in Delum insulam appulsum ex Creta, inibi saltationem inisse cum H pueris, quæ Labyrinthi preferret errores, orbibus orbes impediens, apud aram κρατῶνα, ex sinistris modo compactam cornibus. Cæterum de saltatione id genus mox item aliqua. Ne verò quispiam hæc Græcis tantum in more fuisse opinetur, inuenimus Indorum gentem, quod vel Arrianus significat, quibus orientem solem venerari consuetum est, non arbitrari plenam perfectámque esse numinis consalutationem, ni adhibita saltatio fuerit: quod & suprema tempestate facere, instituti veteris fuerat, sed cum taciturnitate Dei, vt opinantur ipsi, effingere conabantur choream. Græcis verò pluribus preces tum demum perfectæ videbantur, si inter eas manum exosculerentur. At Æthiopes, cum iam cecinere bellicum, inferuntúrque signa, saltant venerabundi, nec apud illos citra saltationem excuteret aliquis sagittam, quæ tela capiti, pro pharetra instar radiorum circumponere, gentium illarum mos est. Quin eo modo iniicere sese hosti formidinem opinantur. Sed & propinqua Ægyptus saltationis mirata excellentiam, sub fabellæ inuolucro sententiam & ipsa suam videtur non occuluisse, quando Protea illum in varias se demutantem rerum facies, non ferè alium intelligunt, quàm saltatorem eximium, ad effingendum in primis docilem, vt nunc humectam liquidámque exprimeret aquæ vim, nunc ignis celeritatem motus vehementia, nunc leonis feritatem, aut etiam pardalis impetum, furorémve: postremò etiam virgulti flexum, & quicquid omnino collibuisset veluti Empusa quædam, cuius ipsius decantatæ poetis deformationes. Sed rogo te, audi, quid ex Homerica item lectione ad negotium præsens venati simus: hic nanque poetarum longè clarissimus, & literarum etiam parens, quum iucundissima homini indigitos mitteret, somnum, amorem, cantum, postremam addidit saltationem, sed præclaro distinxit epitheto, dixitque ἀμύμονα, vt quæ reprehensionis morsum nesciret. Sed & alibi, huic quidem à Deo contributam bellandi rationem, vimque scribit: illi autem saltationis artificem modum & optabilem cantum. Versus Homeri sunt hi,

> ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα,
> ἄλλῳ δ᾽ ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδήν.

Ceu planè innuat, eam esse prædulcem musicam, quæ non sit à saltatione abiuncta, dicatúrque Deorum pulcherrimum donum. Vbi & illud attendendum amplius, quum bifariam res distribuerit, in bellum & pacem, duo hæc tantum, vt pulcherrima, bellicis apposuisse negotiis. Verum & Hesiodus speciosissimæ laudis loco protulit, quum de Musis ita cecinit Theogoniæ initio,

> Καὶ περὶ κρήνην ἰοειδέα ποσσ᾽ ἁπαλοῖσιν
> Ὀρχεῦνται, καὶ βωμὸν ἐρισθενέος Κρονίωνος.

Quod circa fontem nigrum molliculis saltant pedibus: in aræ paternæ tripudiantes ambitu. Quin Apollinem Pindarus orchesten dicit, idest saltatorẽ, quod & Homerici comprobarint hymni. Quinimo etiam alicubi saltantẽ comperias Iouem, Deorum, vt veteres intelligi voluere, principẽ. Propterea Socrates ille sapientissimus tantum abfuit, vt saltationem duceret vituperandam, vt inter illius documenta legamus, hanc quoq; esse perdiscendam, velut multum insit venustatis in apto, concinnóq; motu, & corporis afformatione composita, nec erubuit iam magno natu vir inter disciplinas serias habere saltationem. Cæterum inquit secundo Legũ Plato, reliquæ animantes sensu ordinis, inordinationisque suorum motuum vacant, quibus benè compositis nomen inditum est numeri, & concentus. Nos autem Deos nostrarum celebritatũ comites habuimus, qui sensum numerosum, cõcinnũ, suauem, periucundũ nobis dedere, modulos, saltãdique genera docuere. Choros ἀπὸ τῆς χαρᾶς, idest à gaudio nominauerunt. Itaque primam erudiendi rationem effici Musarum & Apollinis opera, perspicuũ est. Ineruditúmque hominem esse, qui choreæ Musarum expers sit, eruditum verò, qui compos eius est. Totúmque id genus in choream, saltationémque & cantum distribui declaratur. Quo fit, vt qui benè eruditus est, bene cantandi saltãdique peritiã habeat. Ex quibus vtique omnibus amplius perpendenti li-

quere potest, saltationem haudquaquam facilium, ex- A
positorúmque artificem videri. Immo sicuti grauissi-
mis proditum auctoribus est, disciplinarum excellē-
tium apicem attigisse: nec musices modo, sed & rhy-
thmices, necnon geometriæ, in primis verò philoso-
phiæ tum physices, tum ethices: sed nec rhetorices
expers cognoscitur, quatenus mores indicat, & affe-
ctus quos rhetores permouent. Verum nec à gra-
phica seiungitur, aut plastice, quoniam harum con-
cinnitatem eurhythmiámque sibi vendicat. Sed in
primis memoria præcellens in saltatore exigitur. Im- B
mo verò iuxta Calchantem Homericum scire salta-
torem oportet, τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα: quæ
sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur, vt nil
prorsus eum lateat. Caput autem summáque saltatio-
nis est, imitationis scientia, eorum quæ conceperit e-
nuntiatrix, obscurorum latentiúmque illustratrix. Et
quod de Pericle pronuntiauit Thucydides, præcel-
lens est saltatoris laus, nosse quod deceat, & id ipsum
posse explicare. Quoniam verò imitatrix est saltatio,
prima in ea virtus perspicuitas, quam σαφήνειαν vocāt, C
quæ in oratore desyderatur in primis, vt eorum quæ
exprimuntur gesticulatione ac motu, tanta sit clari-
tas, vt nullis prorsum sit opus interpretibus. & quod
Pythicum cecinit oraculum, saltantis spectatorem
decet, non loquentem etiam, omninóque mutum
quodammodo audire ac intelligere. Proditum me-
moriæ est, quod ad præsens negotium mire facit, Cy-
nicum Demetrium, cui vilior erat saltatio, dicere so
litum, id genus artificij tibiarum videri & fistularum
parerga quædam, quando ipsum argumento confer- D
ret nihil, motum modo adhiberet vanum, & ab intel
lectu seiunctum omnino. Id quum inaudisset Nero-
nis tempestate celebris saltator, & (vt videtur) non
imprudens, nec rudis quispiam: sed multa historiarū
memoria præcellens, & saltandi artifex mirus: Quæ-
so (inquit) Demetri, ne sit onerosum, me saltantem
tua præsentia honestare: idque nullis incinentibus
tibiis, aut cantibus prorsum demulcentibus: mox si
videretur, id artificij exploderet alliderétque. Ad-
nuit Cynicus. Saltauit ille Veneris adulterium & Mar E
tis, Vulcanum à sole commonitum vtrique struentem
insidias, illos claudi artificis fabri technis irretitos,
assistentes spectaculo Deos, suffusam rubore Venerē,
timidius supplicantem belli Deum, ac quæcunque fa
bella continet. Omniáq; tam subtili, támque artifici
gestu, tanta rerum (quod difficillimū est) perspicuita-
te, tanta deniq; venustatis gratia, támq; plausibili in-
genio, vt exclamaret Demetrius, iam (vt videtur) hi-
larior, plurimúmque negotio oblectatus, ἀκούω ἄνθρω-
πε, ἃ ποιεῖς, οὐχ ὁρῶ μόνον, ἀλλά μοι δοκεῖς χερσὶν αὐταῖς λα- F
λεῖν: Audio, ô homo, quæ facis, nec video solum, sed
etiamnum ipsis manibus mihi videris loqui. Confir-
marunt hæc ab Cynico pronuntiata barbari regis a-
pud Neronem non inscita verba. Is ex Ponto ob ne-
cessitatem quandam petierat Romam. Fortè ita acci-
dit, vt saltator idem nescio quid saltaret tam perspi-
cuè, támque (qui mos illius erat) concinnè, vt spe-
ctans modo, nec eorum quæ dicerentur quippiam au
diens percipiénsve, nihilominus intelligeret omnia.
Igitur quū mox discessurum Barbarum benignius am G
plexaretur Nero, ac petere iuberet, si quid futurum
vsui arbitraretur, elargiturum se munifice: Plurimum
me, inquit, iuueris, si saltatoris illius mihi copiam fe-
ceris. Miratus Nero, quum amplius quæreret, quid ita
petere instituisset? an cui inde rei futurum emolumen-
to artificem duceret? Sunt, inquit is, accolæ mihi Bar
bari, lingua & moribus diuersi, interpretum haud fe-
rè suppetit facultas. Quòd si præstò mihi fuerit hic, &
re quapiam ab illis fuerit opus, nutu ac renutu, cæte-
risque sui artificij modulis, saltator mihi omnia con- H
ficiet, vt in reliquum valere iubeam interpretes. Tan-
tum docilis imitatio, & artifex peritia, concinnúsque
ac peragilis motus gestúsve auctoritatis adeptus erat,
vt nec immerito Pantomimi nomen Italiæ irrepserit.

A Lesbonax quidem Mitylenæus, honestus planè vir &
bonus, saltatores χειρισόφους, hoc est manu sapientes
solebat nuncupare, pergebátque subinde ad spectacu
la, tanquam ex theatro melior reuersurus. Equidem
inter studia reliqua hoc vtique oblectationem spon-
det, illud verò emolumentum: at saltatio si rectè per-
pendas, vtrunque complectitur. Quin vtilitas tanto
inde vberior locupletiórque est, quanto plausibilio-
rem adnexam habet voluptatis titillationem. Propte
rea multa mihi variáq; rimanti, illa videtur ratio ve-
B rissima, vnà cum mundi generatione, & amore illo
vetustissimo diuina quadam vi in lucem prodiisse sal
tationis primordia. Hanc quippe cælestis illa præmō
strauit, & longè clarissima stellarum syderúmq; cho-
rea, errantiúmque cum inerrantibus complexio, ac
concinna prorsum societas, harmonicúsq;, ac mirus
ordo. Hæc si quis saltationis putet incunabula, ac ex-
ordia prima, vt reor, ab veritate aberrarit non multū.
Ea verò per ætates incrementis adaucta iustis apicem
summum attigisse pridem videtur, vt varia quædam
C res censeatur, & omnifariam coaptata, congruénsque,
& bonum quoddam πολύμουσον, hoc est scientiæ mul-
tiplicis. Principem verò omnium Rheam aiunt, oble-
ctatam artificio, in Phrygia quidem Corybantas, in
Creta verò Curetas saltare iussisse. Affuitq; inde mox
emolumentum, si fabulatores libeat audire, euidens.
Hæc enim illi ratio Iouē præstitit incolumem, proin-
déque is arti præstantissimæ σῶστρα debet, idest salutis
contributæ præmium: sic enim paternos euasit den-
tes. Ea saltatio armata fuit, quàm à Curetibus excogi-
D tatam primo, Eusebij quoq; tempora testatissimum fa
ciunt. Erat verò gladiorum cum scutis collisio, salta-
bántque bellicum quiddam & entheon. Mox verò o-
ptimus quisque, vt maximè in Creta nobilitate puta-
batur excellere, ita saltandi artificem haberi, pulcher
rimum honestissimúmque censebat. Id ne quis ambi-
gat, Merionem Homerus non vtique sugillaturus, ve-
rum honestare meditatus, ὀρχηστήν, idest saltatorem
nuncupauit. Qua in re is adeo celebre iam indeptus
erat nomen, vt non Græcis modo nota forent ea, sed
E & Troianis hostibus, fortè quia inter bellandum non
tacita quædam agilitas & concinnitas, quæ ex huius
artis peritia inoleuerat, sese subinde ostentabat. Ho-
merica verò carmina, si quis exhiberi sibi protinus
expetat, hæc sunt:

Μηριόνη, τάχα κέν σε καὶ ὀρχηστήν περ ἐόντα
ἔγχος ἐμὸν κατέπαυσε.

Sunt qui Syracusis saltationem primò exortam pro-
dant, à tyranni Hieronis immani sæuitiē: qui inter alia
dictu immitia, Syracusanos etiam mutuis vti collo-
F quiis vetuerit. Quæ verò necessaria forent, pedum,
manuum, oculorum nutibus indiciisque iusserit pete
re, vnde mox saltationi exortum peperit necessitas.
Pyrrhus verò ille tantus Achillis filius, quo bellante
corruisse Ilium creditur, alioqui inexpugnabile, cele-
bratus hoc artificio vsque adeo est, vt quum speciem
illi pulcherrimam adiecisset, Pyrrhichium sit ab eo
nuncupatum, de quo tamen plura mox. Sicuti etiam
in metro pes, quanquam ab præceleri, & proinde i-
gnea mobilitate inflecti malint alij. Nam & à pe-
G dum celeritate ipsi quoque conciliatum nomen Pyr-
rho astruunt nonnulli: quo argumento etiam Cine-
sias sit cognominatus. Apud Lacedæmonios, qui in-
ter Græcos diu habiti præstantissimi sunt, saltandi
studium non erat incelebre, quando ephebi non accu
ratius ὁπλομαχίαν, quam saltationem perdiscebant. Ab
Castore verò ac Polluce acceperant καρυατίζειν, idest
caryatissare. Species verò ea saltationis erat, vocabu-
lo à Caryis ducto, quæ est in Laconia ciuitas, vbi ma-
ximè exerceretur. Eiusdem porrò rei studium eo v-
H que progressum in Thessalia, legimus, vt strenuos vi-
ros, & in dimicando principes, quos vocant προστάτας
καὶ προαγωνιστάς, illi προορχηστῆρας appellarent, hoc est
planipedes primos. Manifestum id ex statuarum item
titulis: quas iis, quorum strenua fuisset opera, excita-
bant,

bant, ποτεύχεται τοις ορχηστῆρσι ἡ πόλις. Et alibi, εἰλαπίωνι τὰς εἰκόνας ὁ δᾶμος ὀρχηστᾶν μάχαν. Non paruo quoque argumento fuerint epitheta item varia, quibus saltator eximius distinguebatur apud Græcos. Ea vt propria ipsorum lingua habentur, ideo apponere consilium fuit, quoniam vix citra fastidium audiri tralata poterant. Sunt verò ex multis hæc præcipua, cuphos, elaphros, pedeticos, halticos, euarmostos, eurhythmos; euschemon, hygros, epidicticos, pantodapus, eutreptus, demagogicus, demoterpes, prochiros, tachychir. Apud Indos Arrianus scribit, elephantes quoque saltationem doceri, & exercere. At Sybaritæ in conuiuia equos introducebant ita imbutos, vt incinentis tibiæ cantu audito, statim arrigerentur, ac pedibus ipsis prioribus, vice manuum, gestus quosdam chironomiæ, motúsque ederent ad numerum saltatorios.

Saltationum species: podismus, comus, pyrricha. Quintiliani obscuritas illustratur. Pyrsurides, pyrimachos. Virgilij locus explicatur ex Georgicis. Saltationis partes. Sicilissare quid. Pan chororum proxenus.

Cap. IIII.

Saltationum verò non vnum fuit genus prioribus, erat siquidem in primis à cantu nuncupata emmelia, quæ tragica censebatur, sicuti cordax comica, de qua mox item paulo. Eius commeminit Arrianus in commentario Indico: sed satyricam putat, & à Libero patre in India institutam. Sicinniis ab alijs, vt scribit Athenæus, satyrica intelligitur saltatio, vnde & Satyri Sicinnistæ nũcupati, quam Sicinnus excogitarit Barbarus, quanquam Cretensem intelligunt alij. Saltatores enim fuisse Cretenses, auctor Aristoxenus est. Alij à verbo σείεσθαι, primúmque Thersippum eandem saltasse. Has sunt qui à Dionysiacis ministris excogitatas, & item nuncupatas prodidere. Enopliæ saltationes, siue armatæ, fuere pyrrhicha, thelesias item, quæ ab saltatoris nomine sic nuncupata fertur: fuit item xiphismus, podismúsque, necnon κῶμος, idest comus, & retracomus Herculi sacer, & bellicosus. Nam quæ comasticè dicebatur, non pugna modo erat insignis, sed etiam plagis. Armatos in Panathenæis pueros saltare solitos, traditum est. Quin & Mineruæ sacrum maximè id habebatur genus, quod & catenoplion dicitur. Opla verò dici arma, nemo est qui nesciat. Interim de pyrrhicha illud non siluerim, inuentam à Laconibus videri, nam & à Lacone Pyrrhicho inflecti nomen, Aristoxenus scribit. Bellicosa verò saltatio est, quoniam & Spartani bellaces diu sunt habiti, quorum filij ἐμβατήρια μέλη, idest embaterios perdiscebant cantus, quos & enoplios dicunt. Spartani quoque ipsi in congrediendis hostibus Tyrtæi repetebant poemata, vti eurhythmos concinnáque fieret motio. Denique pyrrhicha Laconibus belli progymnasma fuit, à quinto ætatis anno condiscentibus singulis πυῤῥιχίζειν, idest pyrrhicham exercere. Hinc autẽ aperitur Quintiliani locus ex Oratoriarum institutionum primo, de gestus institutione prima: Nam inquit, Lacedæmonios quidem etiam saltationem quandam, tanquam ad bella quoque vtilem, habuisse inter exercitationes accepimus. Auctor Aristoxenus est, gymnopædicam exercentes (pueri in ea saltabant nudi) mox ad pyrrhicham solitos emigrare. Sunt vt meminimus, qui Curetas primum enopliam induxisse saltationem opinentur, rursum ab Cretensi ordinatam Pyrrhicho. Et in ea Thaletem primum hyporchemata concinnasse. At hyporchematicos cantus omnes, dici creticos, auctor probat Sosibius. Lectum apud Aristotelem est, omnium principem, in Patrocli pyra vsum pyrrhicha Achilem, vnde & inflexa nominis ratio

A sit. Apud Cyprios autem Prylin hanc nuncupari. Pyrrhicham dici & chironomiam, Græci scribunt. Sunt qui à Pyrrho inuentam pyrrhicham prodant, vt diximus: à qua purrhicharij rectè ab Iureconsultis nuncupantur, Digestis de pœnis libro quadragesimooctauo, quem tamen locum Græcæ ignari literaturæ inuertere sibi permittunt. Sunt qui arbitrentur, Pyrrhicham, ἐκ τοῦ διάπυρον εἶναι, esse vocitatam, id est quoniam sit ign ita quodammodo saltatio καὶ σύντονος. Est B & πυῤῥίχα χλαμὺς, ἢ πελτάριον, id est chlamys, vel pelta parua. De Pyrrhi autem Epirotæ nomenclatura Pyrrhiadæ nuncupati, quos nunc Molossos appellãt. Pyrsurides; ad præsens institutum pertinent nihil: sunt tamen militares eo nomine phani, idest lampades, aut obeliscolychni, etiam apud Aristotelem. Legimus enim ὅτι περσεὺς ὁ μακεδὼν, κατὰ πᾶσαν τὴν μακεδονίαν κατασκευασάμενος πυρσουείδας, διὰ τούτων ὀξέως ἐμάνθανε τὰ πανταχῆ γινόμενα. Pyrimachon dicunt in pugna ἀνίκητον, idest insuperabilem. Sed à diuerticulo fa- C bulam repeto, ne sit superpondij nimium. Ascoliasmus saltatio erat Bacchi dicata festis, quæ vocant ascolia. Quod theatri medio vtres, quos vocant ἀσκοὺς, inflatos obunctósque, vno tantum insilirent pede, vt delabentes risum excitarent. Hoc agere apud Græcos dicitur ἀσκωλιάζειν. Ad quod apertissimè Virgilius respexit Georgicon secundo, illo versu:

> Mollibus in pratis vnctos saliere per vtres.

quod inerudite nimis, καὶ ἀναγώγως, idest ineducatè non perpendunt interpretes, negligentia prorsum fu- D stuario digna. Aduertendum quoque, qui vni tantum innitentes pedi saltant, quod vel tempestate nostra frequentissimum est, dici item ἀσκωλιάζειν, & saltandi modum, ascoliasmum. Sed tunc non ab vtre inclinatur vocabulum, verum ab scolon, quod impedimentum itineris signat, quod claudicantibus euenit, atque surrectum palum. Apud Aristophanem, θερμοφαλζώσαις est oclasma, saltatio Persica, quam & ὀκλαὶ nominant. Fuit & Dionysio sacrum genus Phalicum, sicut Herculi Callinicus: nam Thraciæ gentis & Carum E colabrismus. sed armata item fuerat saltatio hæc: fortéque fuerit ea, cuius meminit ἀναβάσεως sexto Xenophon, dum ita saltantes prodit, se inuicem πυκνῶς admodum solitos ferire, demumque qui alterum exuisset armis, exisse Sidalca incinentem, illo perinde ac mortuo planè elato. Fuit & armata saltationis species carpæa nomine: in qua, positis armis, bussequa iactabat semina, respectans subinde velut formidine. accedebat prædator, id animaduertens bussequa, correptis armis depugnabat. Hæc verò fiebant omnia F rhythmice prorsum, præcinente tibia, demúmque à prædatore colligatus sator cum bobus abducebatur. Quandoque illum hic, vinctis à tergo manibus præ se agebat. Inuenimus & Baucismum saltatoris Bauci, Comon cognominabant: sed mollicula fuit, delicatiórque saltatio. Inter lasciuiora genera bactriasmus est, ac apocinus, aposisis, strobilus. Mothon verò nautica res erat, ac onerosa. Fuit & geranos saltatio: quam nostris literis dicere gruem licet, numerosa erat saltantium turba, quadam volantium gruum similitudi- G ne. Instituta primum saltatio fertur à Theseo apud aram Deliam, dum exitum de Labyrintho imitatur. Dipodiam legimus Laconicam saltationem: nam quæ tibiis præcinentibus exercebatur, gingras dicta est, puto quia sint tibiæ quas nuncupant gingrinas. Fuerunt item saltationes quæpiam enixiores, hecaterides & thermastrides. Verum hecateris manuum potius opera constabat: pedum verò thermastris, saltu quippe exercebatur. Eclatismata muliebres erant saltatio- H nes. Apud Laconas erat item bibasis, in qua etiamnũ proponebantur præmia non pueris modo, sed puellis quoque, saltu erat opus, interimque nates pedibus contingere. Pinacides cur maximè dicerentur, non satis constitutum Pollux habet, an quod super tabulatis fierent, an quod tabellas manu tenerent. Ballismum dici inuenio saltationem tympanis crepitanti-

bus, vel etiam cymbalis. Cuiusmodi Parilibus fieret, A
Romæ, quæ mox Romæa dici cœpere, ciuitatis for-
tunæ temp'um struente Adriano In Sicilia Ionicum
saltationis genus erat Dianæ sacrum. At angelicum
habitum præferebat nunti antis aliquid. In morphas-
mo diuersorum animalium erat imitatio. Erat item
scops seu scopias saltatio, ex colli circumlatione, qua-
dam imitatione auis. Leo autem formidolosa fuit sal-
tandi species. Erat sua idiotis saltatio anthema nomi-
ne, quam saltantes sic ferè pronuntiabant, Vbinam B
mihi rosæ? vbi violæ? vbi apia florentia? Fuit & salta-
tio dicta κόσμου ἐκπύρωσις, idest mundi deflagratio. Quę
verò dicebatur hormus, ephebis constabat, ac virgi-
nibus planè hormo similis, hoc est segmento. Præce-
debat quidem ephebus iuueniliter, & (vt mox in
bello facturus erat) saltans, sequebatur puella decen-
ter admodum, vt hormus is videri posset ex modestia
connexus & fortitudine. Fuit quandoque saltatio
dicta Phrygia, conuiuiis dicata & ebrietatibus. Bac-
chicam saltationem in Pōto & Ionia tantæ fuisse vo- C
luptati gentibus illis, Lucianus scribit, vt statutis tē-
poribus obliti omnium aliorum, desiderent dies tō-
tos spectantes Titanas, corybantas, satyros, bubulcos.
Quod verò mireris amplius Exercebant id genus no-
bilissimi quique, ac ciuitatum maximè principes, ad
præcipuam id opinati gloriam spectare. Dicas inde
Italicas Carnispriuij debacchationes prorepsisse. Ny-
sias item saltationes Dionysiacas interpretantur, ab
Nysa. Easdem & Berecynthiacas credunt. Porrò ne
quid prætereatur, quo hi qualescunque Lectionum D
antiquarum libelli fiant adminiculatiores, legimus
haud ita pridem rhetoris Vlpiani commentatiuncu-
las in Demosthenis Olynthiacas, vbi sic adnotatum
inuenimus: Cordacismus, saltationis est species turpis
indecentísque: nam saltationum aliæ quidem bellicæ
sunt, vt pyrrhicha: nonnullæ verò ridiculariæ, quibus
modo conciliatur risus. Iis autem in conuiuiis vtun-
tur & theatris. Verba Vlpiani Græca sunt hæc: κορδα-
κισμός ἐστιν εἶδος ὀρχήσεως αἰσχρᾶς καὶ ἀπρεποῦς, τῶν γὰρ ὀρ-
χήσεων, ἡ μὲν ἐστι πολεμικὴ, ὡς καὶ ἡ πυρρίχη, ἡ δὲ γελαστικὴ, E
ᾗ χρῶνται θεάτροις καὶ πότοις. Harpocratio autem in ver-
bo cordacismus, cuius meminit in Philippicis De-
mosthenes: Cordax, inquit, comicæ saltationis spe-
cies, sicuti Aristoxenus tradit in libro De saltatione
tragica. Reperitur nomen & in veteri comœdia, vt
apud Nicophontem. De cordace idem ferè Aristo-
phanis interpres quod Vlpianus, κορδακίζειν Græcis
turpiter saltare signat. Sunt qui putent, duo saltato-
rum genera Homerum nouisse, cybistateras, & sphæ-
ristas, qui sphæra vterentur siue pila, vnde & sphæri- F
stica dicatur, sicuti meminit Athenæus quoque. Ari-
stonicum Carystium Alexandri fuisse sphæristen, pro-
dit historia, quem ob artis excellentiam ciuitate do-
narint Athenienses, statua quoque erecta. Cybistate-
res videntur esse, qui in caput saltant, quod κυβιστᾶν
dicunt in caput mittere. Scribit in Moralibus Plutar-
chus, Saltationis esse partes tres, φορὰν, σχῆμα, καὶ τὴν
δεῖξιν, lationem, schema, demonstrationem. Siquidem
consurgit saltatio ex motibus & habitibus: sicuti me-
los ex phthongis & diastematibus, hoc est ex voci- G
bus & interuallis. Hic verò mansiones motuum fines
sunt. Ergo φορὰς vocant motus: schemata verò ha-
bitus, vbi Apollinis, aut Panos, aut cuiuspiam figurā,
& modum effingentes, graphicè formam seruant.
Tertia verò res, quam δεῖξιν nominauimus, non imi-
tationem habet, sed rerum subiectarum demonstra-
tionem: indicant enim cælum quandoque, aut terrā,
aut etiam spectatores ipsos. Androna Catanæum
scribit Theophrastus, incinentem tibiis primum o-
mnium motiones corporis & rhythmos excogitasse, H
vnde natum, vt σικελίζειν, idest sicilissare, positum in-
uenias pro saltare. Celebrantur ab Athenæo saltatio
nes ethnicæ, Laconicæ, Trœzenicæ, Epizephyriæ,
Creticæ, Ionicæ, Mantiniacæ. Est & saltatio quam mo-
do Mauricam dicimus, cuiusmodi ferè antiquis fue-
rat chironomia. Pana denique chororum proxenum
credebant priores, vt est apud Sophoclis scholiasteē.

Iphicli in currendo agilitas mira. Hyginus vindica-tur à vitio. Iphicratides quid. Iphiæ oues cur. De Melampode relatu non indigna. Perpenditur etiam Plinij locus.

Cap. V.

IPhiclus, inquit Apollonij interpres, Phylaci creditur & Clymenes filius. Eum cecinit Hesiodus, tāta fuisse corporis agilitate, ac pedum celeritate, vt curreret ἐπὶ πυρίνων ἀθέρων, hoc est super triticeas aristas, nec oblæderet. Demaratus verò etiam per mare incessisse prodidit, inde natus adagio, vt Iphicli agilitatem pro celeri inexsuperabilíque vsurpemus. Meminit Iphicli huius Argonauticôn primo Apollonius eo versu,

Οὐδὲ μὲν ἴφικλος φυλάκῃ ἔνι δηρὸν ἔλειπτο.

Porrò adnotatu non indignum, Iphiclum ab Apollonio tradi Iasona fuisse affectatum, in Colchos cum Argonautis properantem. Id verò Hesiodus non scribit, non item Pherecydes. Commeminit quoque Iphicli Hyginus, sed dictione luxata decurtatáve: nam de Orione sic fermè scribit: hunc Hesiodus Neptuni filium dicit, ex Euryale Minois filia natum. Concessum autem ei, vt super fluctus curreret, perinde ac in terra, quemadmodum Phyclo datum, vt supra aristas curreret, nec eas comminueret. Tu scribe, Iphiclo, Cui inditum ex currendi potestate nomen, veluti diceretur Iphicolos, nam ἶφι potenter signat, vnde & Iphicrates quoque, & ab eo Iphicratides, attica calciamenta, quorum in philosophica historia commeminit Damascius. Iphicli filios tradunt Protesilaum & Podargen. Oues Iphias ab Græcis per ἀφημισμὸν dici inuenias, quę debiles sint, καὶ οὐκ ἰσχυραί. Non prętereūda parte hac in sanitatis ratione, Galeni post Hippocratem medicorum principis placita, nostrum iuuātia propositum vel præcipuè: Omnes, inquit, imbecilliore sumus cernendi potestate, si aquilarum, & lyncis acuminibus conferamur. Confusaneus quin & hebetiórque inest auditus nobis, si Melampodi. Pedibus quoque subsultamus, si Iphiclo. Et manibus valemus haud multum, si Milo nobis componatur. Quod de Melampode scribit auctor nobilis, obsecro te lector humanissime, cum Plinio conferas, libro Historiæ naturalis decimo, sic prodenti: Qui credit ista, & Melampodi profecto aures lambendo, dedisse intellectum auium sermonis dracones, non abnuet.

De Palma scitu digna. Nicolai cur dicantur. Nicolaitæ hæretici. Spadix vnde. Lunam amatoribus præesse. De palmæ cerebro, & Tegyra ciuitate. In palma, & oliua fontibus. Sudæ error, & interpretis Philostrati ac Plutarchi. Psen quo distinguatur à Balano. Iouis balani. De Phraote pauca, cum enarratione Horatiani loci. Encephalos, encardios, elate, fusterna, sapinus. Palmam Ægyptiis annum indicare. Bais quid. Perirrhacides.

Cap. VI.

PAlmam in Syria, & Ægypto balanos producere tanta aspectus iucunditate, ac suauitate gustus, proditum est, vt tragemata omnia, bellariáque pręcellere facilè tradantur. quāuis in Græcia fructus is feratur incoctus, nec esui proinde satis gratus. Inter Phœnicobalanos autē eximiè præstare, tum magnitudine, tū etiam pulchritudine, quas vocant Nicolaos, obseruatum est, de quibus ex Plinio pauca hæc ascripsimus: Sicciores, inquit, in hoc genere

genere Nicolai, sed amplitudinis præcipuæ, quaterni cubitorum longitudinem efficiunt. Sed cur nam dicuntur Nicolai? Quæsitum id quidem diu, sed inuentum in paucis, ni Grammaticorum commenticias, & inde inanes sequi opiniones malumus. Nuper Græcum versans exemplarium, quod venabar, denique sum visus assequi. Sic enim comperio, Fuisse Nicolaum quendam disciplina Peripateticum, patria Damascenum, moribus suauissimis, ac prædulci quadam iucunditate, corpore procero quidem, sed non indecoro, facie paulò pleniore, interlucente grato rubore. Bene doctus quoque: nam historiam polybiblum concinnauit, idest centum ac triginta quatuor librorum. Quo quum maximè oblectaretur Imperator Augustus, vt scribit Athenæus, eique afficeretur plurimũ, similitudinis argumento, balanos magnitudine præcipua, & pulchritudine Nicolaos dici instituit. Adiiciunt quidam, ex Syria balanos id genus, quibus præcipuè oblectaretur Imperator, Romam assiduè mitti solitas. Et Xenophon prodit, Selectas Dominis balanos fuisse tum pulchritudine admirabili, tum magnitudine, vti aspectu ab electro nil prorsum differrent. Nicolaitæ in sanctis literis, & Canonicis decretis ad præsens nil attinent institutũ, quando eo nomine hæretici fuere, quorum & Hieronymus commeminit, ab Nicolao, qui fuit cum Stephano Diaconus, Eorũ fuit dogma, Vxorum communio. Sed ad diuerticulum. Inest omnino arbori eiusmodi decor non ingratus, quando poetarum princeps puellæ Phæaciæ venustatem palmæ ramo assimulare sibi Homerus permisit. Propterea fuere qui ita arbitrarentur, In certaminibus sacris varias quidem singillatim coronas dari, vniuersis tamen ex palma solemni quodam more cõsecrari, vna ea de causa. Etiamsi ab foliorũ æquabili ordine, institutum opinentur alij, ceu certatim cooriantur, & quodammodo simul currant quadam contentionis imagine, idque tacito naturæ consensu. Nã & victoriam Græci inde dici putant, νίκην, παρὰ τὸ μὴ εἴκειν, à non cedendo. Alij verò, quod sit palma inter arbores cunctas macrobia maximè, idest longioris æui, sicuti Nicephororum, sic enim victores dicunt, gloriam addecet esse perpetuam, nec vnquam consenescere. Quod de palmæ vita diximus, Orphicum illud videtur comprobare, ζῶον δ' ἴσον ἀκροκόμοισι φοινίκων ἔρνεσι, animal æquale longicomis palmæ ramis. Epitheta porrò illa ἐμπεδόφυλλοι, καὶ ἀείφυλλον, quæ firmiter, ac perpetuo virentem foliis signant, huic congruere vel maximè: Inter cæteras nanque arbores nullam planè videmus eadem custodientem folia, sed decussis prioribus, succrescunt alia. At palma nil, inquiunt, abiicit, & proinde constanter cognominari ἀείφυλλος potest. In rebus porrò atticis adnotatum legimus, Theseum in Delo primum posito certamine, ab sacra palma ramum auulsisse, qui & Spadix inde sit dictus. Neque item in hac palmæ mentione illud prætereundum, in Babyloniorum literis compertum, esse palmæ arboris trecentas & sexaginta vtilitates. Nec omittenda priscæ vanitatis superstitio, quia sit balanorum nucleus non modi vnius, aliis enim longior, his mollior, illis durior, quibusdam etiam osseus lunatúsque: hunc potissimum quadam religione politum dente contra fascinantes arbitrabantur pollere. Quũ verò lunatum dicimus, curuatum arcualémque intelligimus, cuiusmodi in luna à coitu conuisitur schema. Cur autem ea maximè figura expeteretur, luxuriantis fuerit otij quærere, ac superstitionis potius, quàm eruditionis: nisi quòd in libro De Iside Plutarchus auctor est, quia solem appetat semper luna, & persequatur: inde argumento eo ab amatoribus aduocari lunam. Et amatoria ab Iside dispensari, Eudoxus scribit: quæ non alia omnino sit, quam luna. Scribit tamen Pindarus: Ex amantibus soli quidem viros vota concipere, lunæ autem fœminas. Quod inde Hippolyto apud Euripidem facit Phædra, & in Pharmaceutria significat Theocritus. Rationem aucupantur nõ-

A nulli, quoniam amori furtiuo congrua sit nox: proinde Menander,

ὦ νὺξ, σὺ γὰρ δὴ πλεῖστον ἀφροδίτης.

Vel quod amatoriæ affectioni obnoxia quandoque fuerit luna, vel quia sicuti amor διάπυρος ἡ θεός. Inuenio in monumentis, & Plutarchi in primis in Pelopida, Fuisse in Bœotia montem cognomento Delum. Nam Stephanus in Tanagra, regionis eiusdem fuisse vrbem paruam nomine Delium scribit. Apud montem erat Apollinis templum, post templum duo mi- B rabili suauitate fontes, copia aquarum ac frigiditate insignes: alterum φοίνικα, idest palmam vocant: reliquum oleam, sicuti commeminit in libro Cur oracula defecerint, Plutarchus idem. Vbi & natum Apollinem narrant. Ad quod respexisse Catullum volunt, eo versu de Diana sic canentem,

Quam mater propè Deliam
Deposuit oliuam.

Quanquã & de arbore posse intelligi, auctor Ouidius est Metamorphoseos sexto. Aduertenda verò Plutar- C chi interpretum inscitia ex Pelopidæ vita: Fontium, inquit Plutarchus, alterum palmam, oleam alterum, nunc quoque nominamus: non quòd inter plantas duas peperit dea, sed in fluenti duplicis meditullio, idest ἀπὸ ῥείθρων. At interpres, Sed quia fluuium dea peperit, quoniam Græci ferè codices ῥεῖθρον preferunt accusandi casu. Sequitur Plutarchus: In propinquo Ptoũ est, siue πτῶον, dea conterrita repentè viso apro. Nomen præteriit interpres. Quidam ex eruditioribus, esse in Laconia Tegyram tradidere falsò, vbi na- D tus Apollo sit. Id vt verè à me dici, intelligant studiosi, audiant quid Stephanus: Tegyra, inquit Bœotiæ ciuitas, in qua genitum Apollinem dicunt. Samus autem Delius Apollinis, inquit, natalitia in Lyciam referunt aliqui, in Delum alij, aut in Zosterem terræ Atticæ, nonnulli ad Bœotiæ Tegyram, vnde & Tegyreius Apollo. Sed lectum & illud est, Ephesios, Tiberio imperante, Romam venisse, memorantes, non (vt vulgus crederet) Dianam atque Apollinem in Delo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, lucum Or- E tygiam, vbi Latonam partu grauidam, & oleæ quæ tum etiam maneret, adnisam, edidisse numina ea, deorúmque monitu sacratum nemus: quin & ipsum illic Apollinem post interfectos Cyclopas Iouis irã vitauisse. Meminit post alios Strabo γεωγραφικῶν libro quarto & decimo. Ex iis porrò quæ de palmis Syriis & Ægyptiis attulimus, liquet, opinor, cur poetæ palmiferas quandoque in Ægypto Thebas nuncupent: cúrque palmarum fructus Thebaides item Plinio dicantur, & à Papinio Thebaicæ, quod F illo ex Syluis versiculo libri quarti fine ad Plotium liquet,

Chartæ Thebaicæve, Caricæve.

Quoniam verò de palmis agitur, scribit Plinius, in palmarum cacumine medullam haberi dulcem, quam cerebrum vocant, meminit secundo De alimentis Galenus. Et in præceptis sanitatis Plutarchus, prædulce quidem id tradens, verum esse κεφαλαλγὲς, idest inducere capitis dolorem. Adnotandus hac parte error Sudæ manifestarius, qui in verbo πῶρος ita scri- G bit: Porum hunc de victus ratione interrogauit Apollonius: at is, Ego (inquit) vini tantum haurio, quantum soli prolibo, captis in venatione vescuntur cæteri, mihi exerceri satis est, alimenta mihi sunt ex oleribus, & palmarum cerebro, ac fructibus. Hæc quidem apud Philostratum leguntur libro secundo: sed non de Poro, vt retulit Sudas, nimis hercle incuriosè, nimísque inscitè: incuriosè quidem, quia de Phraote Indorum rege hæc prodit Philostratus: inscitè verò, quoniam per maximam temporum ignorantiam la- H psus miserè est, quãdo vixit Apollonius Domitiani tẽpestate. Porus autem quem fatetur ibidem Sudas cum Alexandro depugnasse, multis seculis antea, sicuti temporum historia prœmonstrat apertissimè. Sudam fefellit, quod paulò antè sit de Poro apud Philo-

ſtratum mentio,& parte iſta regem Indum nominat, A qui quum ſit congreſſus Apollonius, putauit Sudas eſſe ad Porum ea quoque referenda : quum tamen paulò ante ea quæ exſcripſit, teſtetur Philoſtratus Phraotem illum fuiſſe, Porum minimè. Philoſtrati interpres reprehenſionem non euadit: nam vbi Græcè ſcriptum ita eſt, τὰ δὲ ἐμὰ σιτία λάχανα, καὶ φοινίκων ἐγκέφαλοι, καὶ καρπὸς τῶν φοινίκων: id eſt cibus verò meus eſt olus, & palmarum cerebrum, atque item earundem fructus. Interpres de palmarum cerebro tacuit, puto, quia inuſitatum videbatur dici in palma cerebrum. B Etiam ſi commeminit vel Xenophon ἀναβάσεως ſecũdo, vbi ait, Græcos milites Cyro perempto, cum quo expeditionem inierant aduerſus Artaxerxem, tunc guſtaſſe primùm ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος. Ac pleroſque demiratos voluptatis inuſitatam ſpeciem, propriámque. Strabonis interpres libro decimo quinto, palmæ ἐγκέφαλον pro medulla putauit accipiendum. In iis verò ſi cui mordax videor ac virulentus, putent eruditi mulctam dici à nobis diſceptandam mox, certandámque. Palmæ cerebrum Galenus, encephalon appellauit: encardion Dioſcorides. C Lectum verò apud Palladium eſt, Palmarum plantam dici cephalonem: elatem accipit Galenus, palmæ prætenerum germen: at fructus integumentum eo nomine intelligere Dioſcorides maluit. Scire autem licet, arborum plerunque partes diſtingui appellationibus. Nam ecce abietis ſuperior portio, fuſterna dicitur, ab nodorum duritia: inferiorem, ſapinum vocant, ſiue ſapineam. Vmbriam dici tribum ſappiniam, auctor T. Liuius eſt Macedonici belli primo: meminit eiuſdem quoque ter- D tio. Adnotatum Hori monumentis eſt, apud Ægyptios expictam palmam annum indicare, quoniam hæc arborum ſola per ſingulos lunæ exortus vnam producat Bain, vt anni fine duodecim fiant. Quo argumento & Bain præmonſtrare menſem prædicant. In Collectaneorum ad agricolationem ſpectantium libro ſecundo, adnotatum comperi, caſtaneas dici Διὸς βαλάνυς, quod & libro decimo repetitum aduertas: vbi & nucem baſilicam dicit auctor, quę nuncupatur κάρυον, nucem verò Ponticam, quæ λεπτοκάρυον: cocymela, quæ Damaſcena: Armeniacon, quod E Bericoccon. Illud aduertendum quoque, palmæ quam marem intelligunt, fructus ψὼ dicitur, ſicut fœminæ balanus. Pſenas Ariſtoteles ficarios dicit culices, velut galbas: ſic enim poetæ caluos glabróſque nuncupant, quod expoſuit Suidas. Sunt & nomenclatura eadem piſces. Porrò vnde propendent balani, vocatur σπάθη, meminit cum Xenophonte Herodotus, ex ſpathe arcus ſibi nonnullos confeciſſe prodens. Quod de palmæ cerebro ſcripſi, confirma- F tur Euſtathij auctoritate, qui ita dici prodit partem in ea arbore excelſiorem, quæ dulciſſima ſit, proindéque exempta veſcantur indigenæ, quod Athenęi monumenta teſtatiſſimum faciunt. Quia verò de Phraote facta nobis mentio eſt, dignum perpenſione videri poteſt, ecquid Phraotem illum ſignificarit Horatius Carminum ſecundo:

> Redditum Cyri ſolio Phraoten
> Diſſidens plebi, numero beatorum
> Eximit virtus.

Quando illius reſtitutionem in principatum, abs quo G pater fuiſſet excuſſus, & viri præterea ſingulares animi dotes, frugalitatémque, ac in primis liberalitatem copioſè exſequitur Philoſtratus libro ſecundo. Verùm diſcrepãt nonnihil tempora, quæ in digitos mittere, nunc minus vacat: iudicabunt volentes, quando interpretum cura non ſatis conſtat ſibi. Phraatẽ Parthorum regem legimus apud T. Liuium libro quinquageſimo nono, cum quo ab Antiocho Syriæ rege ſit H bellatum, Gracchanis temporibus. Peirrhacidas palmæ ramos dicunt propriè, ſed ramum quemlibet accipit in Theriacis Nicander.

Laurus tacita cur: item cur lauro vterentur vaticini. Tibullus explicatur. De puella Daphne, quæ Paſiphae. Lauri contra venenum vis. Coridus auis. Laureum baculum geſtare quid. Vbi comperta primum laurus: & cur dicta tempis, daphnides, myrta. Turiones quid. Daphnatum.

Caput VII.

QVoniam verò paulo antẽ poeticas perſtrinximus amœnitates, in quibus multiplex interiórque deliteſcit rerum ſcientia, quam ſæpe ingenium acre, lectio varia, iudicium excuſſum emunctúmque promit in literas, quo ſtudioſiſſimus quiſque accuratius exerceatur, nec concepta ſemel facilitate, in vtranque aurem dormiat, hic illud potiſſimum ſubnotabimus: quid ita laurus tacita ſæpiculè ab poetis nuncupetur, leuicula quidem res, ſed non inconcinna: verùm ne abſynthij plus inſit huic lucubrationi, quàm decoqui poſſit, ac confici ſtomacho paulò inualidiore, ac nunc primùm reſumente vires ab inſcitiæ diuexatione, vt adſit & mellis aliquid, ſimplaria non reclinabimus quandoque. Laurum igitur Apollini vaticino deo ſacram, futurorum habere prę-ſenſionem quandam, creditum vulgò eſt. Siquidem nil crepitantius vritur, ſicuti à Lucretio proditum quoque nouimus. Sed eo prior etiamnum Theocritus canit. Nam & hinc Daphne dici videtur, velut Euſtathius interpretatur, etenim δα intentionem vim habet, φωνεῖν verò loqui eſt, ac canere. Igitur euentus rerum ex crepãtis modo veteres aucupabantur: quod nec Porphyrium latuit: nam ſi crepuiſſet abundè, ac ſonantius, haud dubiè portendi felicitatem rebantur. Quod ſignificat illo verſiculo elegiographus nobilis Tibullus:

> Laurus, vbi bona ſigna dedit, gaudete coloni.

Ediuerſo ſi tacita deflagraſſet, inauſpicatiſſimum infeliciſſimúmque arbitrabantur: quod approbat etiam Propertius:

> Et tacet extincto laurus adusta foco.

Nam & Claudianus, venturi præſciam laurum dixit: niſi quod opinantur plerique, lauri folia, ſi noctu puluillo ſubiiciantur, veritatem ſomniorum conciliare. Quod non omnino malus auctor Fulgentius non omiſit. Scribit Heſiodicæ Theogoniæ interpres, Laurum ἐνεργεῖν πρὸς τοὺς ἐνθουσιασμοὺς, ideſt efficacis eſſe auxilij in numinum afflatu: propterea in Caſſandra Sophocles, δάφνην φαγὼν ὀδόντι πρέστο στόμα. & Lycophrõ, δαφνηφάγον φοίβαζεν ἐκ λαιμῶν ὄπα. Hinc aperitur Ti- F bulli locus de Sibylla.

> Vera cano, ſic vſque ſacras innoxia laurus
> Veſcar, & æternum ſit mihi virginitas.

Ex hoc & Latinus poeta item poeta dixit, Laurúmque momordit. Certè δαφνηφάγυς dici vaticinantes ſcimus. Et Aphthonius, diuinationis ſymbolum eſſe laurum teſtatur. Dionyſius item in Panegyricorum ratione, laurum μαντικὸν φυτὸν appellat, ideſt vaticam arborem: ſicuti Euſtathius quoque, qui & Apollinis corollam fuiſſe lauream ſcri- G bit, quam ſecum tulerit Chryſes in Græcorum exercitum veniens. Lycophronis interpres in Alexandra, dici omnia putat fabuloſè, niſi quod chreſmologi & vates futura præcinebant lauro coronati, vt quæ vireat ſemper, ac ſit alexicaca. Vorare autrare autem inde dicti, quoniam diuinationum capturis alerentur ferè. Quibus verò cogerentur numina vel recedere vel accedere, illis maximè verſibus commonemur, qui appoſiti à Porphyrio ita fermè Latinè ſonant:

> H Soluite ſerta, pedes liquidis & ſpargite lymphis,
> Eque manu ramum, lauros auferte virentis,
> Linea ſitque omnis deleta, omníſque character.

Quod verò ad laurum etiamnum attinet, ſcitu dignũ illud quoque, Daphnen puellam in arborem hanc deforma-

A deformatam, ſicuti Mythicis placet, & cecinit Oui-
dius, à Spartanis fuiſſe diuinis cultam honoribus: ſed
mutato nomine Paſiphaen nuncupatam, à qua certiſ-
ſima æderentur oracula, quod in Agide Plutarchus
ſcribit. Credebatur item laurus efficax aduerſus ve-
nena. Inde iactatum, vt qui ſe tutum approbare vellet,
δαφνίνην diceret φορῶ βακτηρίαν, ideſt laureum geſto
baculum. Cui ferè conſimile prouerbium eſt de co-
rydo aue, nido gramen inſerente aduerſus animaliũ
B noxia, ἐν κορύδου κοίτῃ σκολιὴ κέκρυπται ἄγρωστις. Creditur
& laurus ſanitatem conciliare, quo argumento lauri
folia ineuntibus magiſtratum, calendis Ianuariis à po-
pulo dabantur cum iſchadibus, de quîs ſuo loco. Ne-
que enim obturbat ſacer morbus, aut dæmon, vbi af-
fuerit laurus: ſicuti nec fulmen, vbi adſit ficus. Quod
ex vndecimo eſt ἐκλογῶν περὶ γεωργίας. vbi & illud cõ-
peri: Daphnem, ideſt laurum, dici palatium: quod
quum Latinus acropolim ſuſtrueret, inibi compertam
laurum ferãt. Acropoles verò nuncupabãt veteres re-
C gum κατασκηνώσεις, quod ἐν ταῖς ἄκραις excita-
rentur tutelæ cauſa. Enotatum & id, Apollini
ſacram videri arborem, ideſt ſoli igneo, quia igne ar-
bor plena ſit: qua ratione illam auerſantur dæmones,
& in vaticiniis exuritur. Daphnatum dici genus cina-
ræ comperi, vbi lauri fructum perforaris, & cinaræ
immiſſum ſemen ita ſeueris. Lauri turiones quum le-
gis, ſummas partes intellige, ac præteneras: idem in
plantis item aliis. Ariſtophanis interpres: Lauro, in-
quit, ſacerdotes coronabantur, & diuinaculi εἰς γνώ-
D ρισμα τῆς τέχνης: quia eſſet id artis indicium, ac velut
inſigne. Lauri fructus, daphnidas vocant: ſicut myr-
rhines, id eſt myrti, dicunt myrta. Laura verò, ideſt
λαύρα, vicum ſignat anguſtum impurúmque, & ſor-
dentia omnino loca ſic nuncupantur. Nam laureum,
hoc eſt λαύρειον, in Attica locus erat, metallorum fe-
rax. Diuinationem poſtremò ex foliorum crepitu, dũ
vrerentur, fuiſſe veteribus celebrem, nec idem ta-
cuit Euſtathius, ſicut ex pilis quoque quibuſdam.
Laurum τεμπίδα in Alexipharmacis nuncupat Nican-
E der, quoniam in Theſſalia comperta fuerit primum.

Leuctrica monumenta quæ ſint, & Leuctricæ puellæ. Vindicatur à vitio Plutarchi codex. Leuctra vnde. Leuca. Alphi quid. Leuron. Leuca Gallorum quid.

Caput VIII.

LEuctrica monumenta, & leuctricas i-
tem puellas in Greca hiſtoria legimus
quandoque. Id cuiuſmodi ſit, aut quam
habeat rationem, ne quis fortè ſollici-
tius quærat, opera noſtra reuelabitur.
Scedaſum, ideſt Σκέδασον, inuenio in li-
bris quendam, qui fortuna pauper Leuctra habitabat.
Vicus is eſt propè Theſpias in Bœotia. Huic filiç ade-
rãt duæ Hippo & Miletia, vel (vt alij ſcribũt) Theano
& Euexippe, à quibus nuncupata Leuctrica monumẽ-
ta, quæ cauenda Spartanis præcinuerant oracula. Si-
quidem puellas ibi ſepeliri ex iniuria contigit, quoniã
ab iuuenibus Spartanis conſtupratæ, móxque inter-
emptæ in puteum quendam ſunt deiectæ. Aberat tũc
Scedaſus pater, à quo paulò antè comiter Spartani,
rei non bonæ homines perfidiarúmque prudentio-
res, quàm moderationis, aut fidei hoſpitalis, excepti
hoſpitio fuerant. Reuerſus factũ mirabatur. Salua do-
mi erant omnia, filiæ tantum aberant. Fortè domi ale-
batur canis. Ea, reuerſo domino, ſubinde curſitabat
ab eo ad puteum, à puteo ad dominum, vellicabátque
interim, erátque planè ſimilis trahenti: ſuſpicatus is
quod erat, ad locum pergit, puellarum comperit ca-
dauera, profuſus in lachrymas, ac ſeſe affligens co-
gnoſcit ex vicino, bonos illos hoſpites pridie viſos
domum ingredi. Facinus perpetratum Scedaſus con-
iectat, Spartam confeſtim petit, querelas apud Epho-
ros depoſiturus. Eo quum excidiſſet & conatu & iu-
dicatur illis, atque item regibus, quos etiamnum a-
dierat, nil magnoperè intendentibus, per vrbis me-
dia curſu ferri cœpit, porrectis ad ſolem manibus, ac
percuſſa tellure ἀνεκαλεῖτο τὰς ἐριννύας, ideſt Erynnias
aduocabat, mox ad filiarum tumulos ſeipſum confe-
cit. Inſequentibus annis, ita ducentibus fatis, in re-
gione eadem Spartana virtus concidit, Grçciæ impe-
rio amiſſo, Thebanis victoribus, Pelopida duce ac E-
paminonda, vt celeberrimum poſteris lumen Leu-
ctrica monumenta dederint. Hæc eo libentius re-
cenſui: quoniam in Plutarchi tralatione multa ſub-
ſultant, & deluxata ſenſum non recipiunt. Nam vt
prætereaam quod pro Scedaſo Cedaſus modo ſcribi-
tur, quandoque etiam Scedaphus: illud cuiúſnam mo-
di eſt? Exercitationibus, inquit, Spartanis laceſſitis.
Quum hiſtorici ſenſus ſit apud Græcos, prolatas in
Spartanos execrationes diras. Meminit hiſtoriæ Hie-
ronymus quoque in Iouinianum libro primo. Sed
puellas amiſſæ pudicitiæ nolentes ſuperuiuere, mu-
tuis concidiſſe vulneribus ſcribit. Leuctra verò ab
Leuctro indigena eſſe nuncupata, ſcribunt Græ-
ci. Leuca autem aliud eſt, nam eo nomine medi-
corum ſcientiſſimi affectionem intelligunt, qua in al-
bum, vel (vt Græcè dicam) ἐπὶ τὸ λευκότερον, demuta-
tur color, ex viſcido glutinoſóque humore pituito-
ſo. Quædam verò leuca, ideſt λεύκη, dicitur θεραπευτή,
hoc eſt ſanabilis, quædam ἀθεράπευτος, quæ curam nõ
recidit. Internoſcitur verò hoc τῇ τοῦ δέρματος περικεν-
τήσει, ideſt cutis perforatione: nam ſi inde prompſerit
ſe ſanguis, adhiberi medela poteſt. Si humor lacteus,
inter conclamata recenſetur. Sunt in ratione eadem
alphi, ideſt ἀλφοί, niſi quòd merſat ſeſe altius leuca, vt
inficiantur item pili. Quanquam & alphi χρονίζοντες,
ideſt diu perſeuerantes, ima penetrant ipſi quoque,
vt hic etiam albeſcant pili ex pituitoſo humore: nam
ex melancholico nigrent alphi. Legimus in ſyncerio-
ribus Herodoti codicibus, Apud Perſas ſi ciuium quis
lepra cœperit affici, aut leuca, ad vrbem eum mini-
mè commeare, nec aliis promiſceri: obtingere au-
tem iſta, quod is in ſolem quippiam deliquerit: ſi ve-
rò in haſce cauſationes incidat peregrinus, illum cæ-
teri hinc inde extrudunt. Quin & hoc argumento al-
bas columbas nemo non abigit. Leuron, ideſt λευρὸν
ξίφος, apud Pindarum in Nemeis, ſunt qui enſem in-
terpretantur latum: at præſtiterit, obliquum in plagæ
impactione intellexiſſe. Quod ad leucam ſpectat, pro-
dit Ammianus Marcellinus, non millenis paſſibus iti-
nera Gallos metiri, ſeu leucis. Quantum verò comple-
ctatur leuca, ex verbis eiuſdem alibi dilucet: Ad val-
F lum, inquit, barbaricum quarta ſignabatur leuca, &
decima, ideſt vnum & viginti millia paſſuum.

De Eſſæis, ſiue Eſſenis: item de Phariſæis, ac Saducæis. Aurum Iudaicum quod ſit. De phylacteriis, & proſelytis. Prophylace. Prophylactica medicina. Philetæris. Iudaicæ immanitatis exemplum. Marci principis dictum in eoſdem.

Caput IX.

IOſephus Iudæus hiſtoriarũ conditor,
G & in eo genere auctoritatis nõ dilutę,
immo verò Græcus planè Liuius, libro
decimo octauo Antiquitatum, quas ab
mundi exordio repetit, fuiſſe Iudæis
tria genera philoſophorum ſcribit: Eſſæorum, Sadu-
cæorũ, & poſtremò Phariſęorũ: ſed quos primo loco
poſui, miris effert laudibus, quòd vxoribus, vino, car-
nibus ſemper abſtinerent, ac ieiunium quotidianum
vertiſſent in naturam. Philo etiam Iudæus in libro
quẽ pro Iudęis concinnauit: Præter cæteros, inquit,
H quos penè innumerabiles ſanctio Moſaica ad benè
viuendum concitauit, Eſſæi ſummi omniũ atque ma-
ximi ſunt, ἀπὸ ὁσιότητος, hoc eſt à ſanctitate, ſicuti mihi
videtur, nũcupati, qua ratione flatilem recipit dictio.
Quorum ſecta non genere, ſed virtute, atque humani-
tate diſcernitur. Itaque nemo puer, nemo adoleſcens

propter ætatis inconstantiam, sed viri omnes, aut senes sunt, qui nullo corporis morbo, nulla animi perturbatione feruntur: sed hominum soli vera perfruuntur libertate. Nemo proprium aliquid possidet: omnibus in medio positis communiter vtuntur, habitant simul, & conueniunt quasi sodales, quúmque pro communi vtilitate faciant, alia aliorum negotia sunt, quę impigrè subeuntes peragunt certatim, non frigus, non calorem, non aliquam mutationem aeris formidantes. Quum à laboribus mercedem ceperint, apud quęstorem deponunt, is omnia diligenter procurat, quibus egent. Idem Philo in commentario, cui titulus est, Omnes studiosos liberos esse, scriptum reliquit: esse qui de dogmatis eius homines supra quatuor millia, Qui nec ciuitates colant, vulgi conuersationem animo plurimùm obesse, opinati. Qui seruos habeant, odere, tanquam naturæ leges transgressos, quando omnes, velut mater, eadem genuit natura. Rationalem philosophiam vitæ non necessariam rentur. Naturalem verò altiorem, quàm vt eã humana consequi valeat natura. Illam modò portionem consectantur, quę de diuinis, & omnium agit creatione. Morali inuigilant præcipuè. Triplici regula vitam transigunt, amore in Deum ardentissimo, virtutis cultu diligentissimo, charitate in proximum feruentissima. Sunt qui Essęorum nomen θεωρητικὸν, idest contemplationis studiosum significare putent. Qui mundi situm terrarúmque expingere adorti sunt, Essænos in Occidentali parte statuunt, ab Essæis (opinor) non diuersos: nam eos sic appellat Hieronymus quoque. Quos fugitent nocentes vsquequaque, quíque orbe toto præter cæteros maximè sint miri, sine fœmina, omni Venere abdicata, sine pecunia, palmarum socij. In diem verò ex æquo conuenarum turba renascantur, longè frequentantibus, quos vita fessos ad mores eorum fortunæ fluctibus agitat, ita per seculorum millia gens æterna est, in qua nemo nascitur, Tam fœcunda illis, inquit Plinius, aliorum vitæ pœnitentia est. Porrò inuenimus apud auctores hisce philosophis ita esse libertatis insitam auiditatem, vt principem vnum solúmque fateantur Deum. Argumentum verò euidens, quod speciem mortis formidolosæ ac tetrę nullã expauescant, cognatorũ negligant suplicia, amicorum interitus faciant non magni, modo ne quenquàm, vt dominum cogantur agnoscere. Animas putãt immortales, & de æthere subtilissimo commeantes quasi carceribus, ita corporibus implicari: ad quæ tamen, vt Cheremon narrat apud Porphyrium, ῥύμη, idest impetu & instinctu naturali trahantur. A corporibus verò absolutas, tanquam è longa & proinde graui seruitute, lætitia perfundi maxima, & ferri sublimes, vltráque Oceanum degere in locis peramœnis, quę nec imbribus pulsentur, neque item niuibus, aut omnino vlla infestentur intemperie, quando ex Oceano suboriens Zephyrus suauissima perflet salubritate. Nihilominus pollutis animis procellosas hyemalésque destinabant regiones. Cęterùm quia abundè multa de Essęorum institutis videmur ingessisse, quęrat fortè lector curiosus, quid de Pharisæis ex mutis magistris compertum nobis sit. Proinde vt breuissimè, quantum ratio patitur, omniũ desyderia impleamus, de huiusmodi philosophis hæc ferè obseruauimus. Molliciei ac deliciis quàm minimum indulgent. Quod ratio dictarit, id demum persequuntur. Grandiores natu eximiè venerantur, vt ne verbo quidem lęsos velint. Fato geri omnia credunt, nihilominus arbitrij liberi potestatem non auferunt. Iudiciũ Dei sentiunt futurum, nam animas astruunt immortales, sed bonas etiam in aliena emigrare corpora, improbas ad supplicia transmitti æterna. Ob hæc ipsorum dogmata populis mirè grati: adeóque de eorum virtutibus irroborauit opinio, vt magno studio numerosa multitudo, immò verò ciuitates ad eos quandoque confluxerint. Pharisæos nuncupatos volunt de vitæ instituto, vt scribit Hieronymus in libro Hebraicarum traditionũ

A in Genesim: quod à cæteris abiuncti ac sequestrati purissimæ cuidam viuendi rationi, accuratissima que se manciparint. Nam Phares ex Hebræorum idiomate ἀφορισμὸς interpretatur: id valet Latinè segregatio. Mores eosdem sequebantur καὶ οἱ γραμματεῖς, hoc est qui dicerentur Scribæ: Propriæ illorum virtutes erant, continentia, virginitas, νηστεία δὶς τῷ σαββάτῳ, id est bis in sabbato ieiunium. Pharisęorum placita apostolus Paulus vehementer extulisse videtur, quum ait, B ἰσραηλίτης εἰμὶ, φυλῆς βενιαμὶν, ἑβραῖος ἐξ ἑβραίων, κατὰ νόμον φαρισαῖος: Israelites (inquit) sum, ex tribu Benjamin, Hebræus ex Hebręis, lege autem Pharisæus. Porrò quies sopórque iis erat super angustis tabulis, aut etiam spinis vel lapidibus ad comprimendas corporis ac sensuum titillationes. Horum tamen proprium fuisse, Chrysostomus scribit, & in Euangelio significat Matthæus, vt decalogum in membranulis scriberet, ligaréntque in fronte, vt religionis intimę speciem præberent. Eas verò membranulas Hebręorum C vocabulo dici philateria, idem Chrysostomus prodit: quo innuitur legis conseruatio. Meminit etiam Hieronymus. Dicuntur & ariolorum, ac excantatorum philateria in Gregorij Iunioris decretis: & philateria facere, legimus in Laodicensi concilio. Prophylacæ verò in medendi vsu nuncupantur pręmunitiones aduersus mali vim ingruentem, vnde est Prophylactica medicinæ pars. Sicut Therapeutice tractat præsentia, quęque iam se promunt. Philetæris autem planta D est spinosior, quam & rhamnum dicunt, superius nomen Lydis frequens, ac Mysis. Sunt qui ex hoc impactam CHRISTO coronã velint. Phylacteria scribunt alij, vt Gręca censeatur dictio. Saducæos verò, vt de iis quoque aliquid promamus, à loco ita nuncupatos putant. Horum nefaria dogmata inuulgantur hæc. Esse mortalem animã, simúlque cum corporibus interire. Si quis eorum scitis renitatur amplius, obluctetúrque, putãt id plausibile in primis gloriosúmque. Eorum qui in eiusmodi philosophia profecerint, mira paucitas est, discrepant inter se moribus feris, inui- E cémque sunt, perinde ac in exteros, inhumani. Fatum omnifarium negant. Deum extra omnem mali patrationem inspectionémque constituunt. Hæc de Iudęorum sapientibus, quę varia suggessit lectio, habui in præsenti, quæ dicerem. Poterant & plura, sed propositum institutúmque temperamentum fuit tenendum omnino. Cæterùm Iudaicæ immanitatis exemplum illustre ex Dione præterisse nequeo. Nam sub Traiani extrema, qui Cyrenem incolebant Iudęi, Andrea duce, Romanos, Grę cósque indiscriminatim inuadéte F ita excarnificarunt, vt etiam ad mensam producerent, humanis in viscera ingestis cibis. Nec satis, sanguine adhuc stillantibus intestinis præcingebantur. Cutes pro indumentis erant. Plerosque ab imo ad summum interfecuere. Plures bestiis obiecti: aliis inter se compugnare, ac digladiari coactis. Ducenta & amplius hominum millia is abstulit furor. Qui & in Ægypto itidem est grassatus, ac Cypro, contrucidatis inibi, Artemione duce, ducentis & quadraginta hominum milibus. Vnde mox legibus sancitum, vti qua- G uis ratione in insulam appulsus Iudæus capite plecteretur. Quum verò Adriano item imperante defecissent, cædibus, fame, morbis, igni desolata est Iudæa omnis. Quoniam verò quæri posse scio, cuiusmodi aurum sit quod in historia quandoque celebratũ nouimus, Iudaicum nuncupatũ: non grauabimur & hoc obiter explicuisse. Erat autem, quod Iudæorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus prouinciis Hierosolymam exportari soleret. Propterea Flaccum Cicero scribit, edicto sanxisse, ne ex Asia exportari li- H ceret: quod laudans etiamnum Barbaræ superstitioni restitisse, summæ ait fuisse seueritatis. Proselytum verò, quum audis in sacra pagina, intellige à gentilitiis ritibus ad diuinam legem tralatũ trãscriptũ nque. Dauid: καὶ προσήλυτον ἐφόνευσαν, idest & proselytum peremere. Hieronymus Aquilam vocat proselytum, ac

tum,ac

tum,ac interpretem contentiosum:meminit in Euangelio Matthæus quoque. Adnotandum verò hoc potissimum loco Marci principis antiqui dictum. Nam Palæstinam quum transiret, Ægyptum petiturus,fœtentium Iudæorum(vti Marcellinus inquit)& tumultuantium sæpe tędio percitus, dolenter fertur exclamasse, O Marcomani,ô Quadi, ô Sarmatæ,tandem alios vobis inertiores comperi.Iudęorum verò cognominis ratio vnde prorepserit, incognitum sibi fatetur Dion. Multa verò,sed vanissimè,Tacitus scribit.

Cur noctu sonantius audiantur omnia. Quid palmus, Tilæ,thibe,tiladas,illas,sigmos,clytos. Cur vox intra delata melius audiatur, quàm ediuerso. Aradus quid. Satyriasis. Palmare quid.

Caput X.

Strepitus omnes nocturno tempore esse manifestiores,ac vocem omnē sonantiorem, non ferè quisquam est adeò impolitus, adeóque hebeti iudicatu,qui non planè intelligat, dictâte ratione,aut magistra saltē experientia percipiat. Cur tamen ita contingat,abditam quandā perobscurámque causam promit Epicuri schola,dum ab atomis suis reuelli nequit.Eā verò apud Plutarchū in Symposiacis Boethus recenset, docens,rarescente aere,ac sese latius fundente inter atomos non ferè vacuum comparere.Constipante verò se,atque amplius coeunte,densari perinde atomos quoque,extimūmq; vacuum fieri spatiosum & velut hians.Id quod noctu obuenire,exploratissimum est,Si coniectemus, frigus cogendi arctandíque vim habere efficacissimam. Ediuerso calorem proferendo expandere ac laxare,argumento certissimo ex iis quę colliquata intuemur,amplius multò sibi loco vendicare , quæ concrescentia compinguntur in angustum. Profusus igitur sonus,si obiectis corporibus occurset numerosioribus , hebescat prorsum,necesse est reiectus aut cōuulsus tardior euadat. Quòd si obicibus aut paucis aut nullis morantibus exspatietur,pertinget inoffensus auditū. E Indicio esse possunt inania vasa,quæ percussa crepāt sonantius,præfarcta verò collisa incussáve quodāmodo sonū deuorant. Compari modo & solidissima quæque non ferè sonū ædunt.Quod spiraculis haud ita abundent,per quæ commeet ictus aer. Quale sentimus aurum , & saxa: quæ proinde vocantur & sunt ἰσχνόφωνα & δυσηχῆ,hoc est vocis prætenuis, & sonantia malè, quod nimia prouenit densantis se corporis soliditate.Æs verò ἄφωνον καὶ λάλον , idest sonorum garrulúmque,quia fit πολύκενον,hoc est inanitatis multę. F Cęterùm sententia hæc malè tibicinibus præfulta,nullis concussa arietibus , leui modo agitata impulsu ruit. Neque enim rectè ad vocis rationem inanitas adducitur. Ibi silentij altitudo est,& quies profunda,vbi vacuum est,quod vtique nec tangi nec agitari potest: vocem autem esse nouimus sonantis incussum corporis.Et est aer vocis ipsius substantia,ac facultas. Putauit Anaxagoras,solis potestate aerē concitari,& quodam tremulo vibrari motu , quem παλμὸν Græci dicunt , G Quamuis est palmus quoque neruorū & cordis,ac ægrotantium venarū motus.Nam corporis motus cum exercitio & dolore aradus dicitur. Palmare verbum in Columella , nil ad institutū præsens attinet,indicat tamen materiam alligare.Palmarem scrobem Palladius palmi amplitudine liquidò intelligit. Palmatus paries, in Quintiliani declamatione dicitur manibus pollutis contactus, insignitúsque. Sed Anaxagoram repeto : Id verò , inquit, liquere ex minutie illorum, quæ in lumine visuntur corpuscula,quæ vocant nōnulli τύλας. H Nā tylada scimus turdorum vocari speciem minutam, quàm illada dicūt alij.Est & thibe, apud Athenæum libro quarto,argentea : quo nomine intelligunt eruditi , veluti arculam vasis reponendis, quæ plurimùm erat plexilis. Quum hæc igitur

A obstrepant, insonéntque agitata & propulsa, & sonum eum efficiant quem dicunt σιγμοὶ, præpediri vocem obscurarique , quo minus synceriter liquidóque ab sensoriis excipiatur. Suppetit & ratio alia , sed grauior multò & plausibilior, Interdiu agitari omnia proturbarique. Tunc enim cuncta mouet Iupiter, vt ille ait, λαοὺς ὠὰς ἔργον ἐγείρων, populos excitans ad opus.Qui consurgunt,velut ex palingenesia & regeneratione quadam noua quotidianáque meditantes , vt Democritus inquit. Proinde non illepidè Ibycus, B diluculum appellauit clyton , quod eo tempore κλύειν, hoc est audire iam,& loqui liceat. Contrà verò noctu euenit , vt interquiescant omnia , nec vllo fluctuent motu,sed compressa consopiantur. Propterea ictus propulsúsque aer integer sensorium adit,atque ita purius audiendi perficitur actus. Adnexa est huic cognata quodammodo quæstio. Nam vsu venire obseruatum ferè est,qui extimi sint, si loquantur, facilè ab iis qui intus agant , audiri. Quod ediuerso non fit. Ambiguitatis huius commeminit apud eundem C Plutarchum Ammonius. , sed ab Aristotele exsolutam tradit, apud quem ita lectitamus : Vox, inquit, eorum qui occlusi tenentur,si extra deferatur, in amplum diffunditur , ac velut absorpta deuoratur: quæ verò intro perducatur, non ita. Siquidem ex amplo corriuata in arctum conseptúmque seruatur cōtinetúrque,& veluti conualle delata sensum perspicuè attingere animaduertitur. Quod de palmo dicebamus paulò antè, scire obiter licet, recentiores Græcorum medicos statuisse , genitalis palmon intelligi satyria- D sim:quod malum,Galeno in Diffinitionum cōmentario tradente obtingit,mutone arrecto intentóq;,necnon particulis adiacentibus,cum seminis quandoque voluptaria profusione , quandoque verò & mentis consternatione,ac distentione neruorum.

Iulea votes in Lactantio quæ sint. Iulos quid, & vlos,vle:epuletica,& iulides. Hycca quid, & melos. Melici poetæ. Item qui harmonici,& qui canonici:canon, ac canonium, Stathmides. Concentuum species aliquot. Antleta qui : item himonia, himeum,tenellus, niglaros. Tributorum genera, collecta,talea,indictio,oblatio. Tenerus. Tenericus campus. Ismenium manteum.

Caput XI.

Qvando verò de vocibus agitur , ecce succurrit mihi Lactantij carmē, Phœnicis argumento, non vtique inamœnum,sed quod scriptoris eius genuinā sapiat facundiam, ingeniíque præferat facilitatem haud aspernabilem. In eo Iulæas voces,vt præsuaues ac prędulces nominari obseruauimus:sed cur ita,non ferè perspicuum puto:nisi quod ad Simonidem cognomento Melicū ex carminis iucunditate,vt Sudas arbitratur, referri posse nō inficiabitur , qui hoc genus scitamentis aures habeat pertritas:cuique nō sit cornea fibra. Siquidem fuit Iulis insulæ Cee oppidū, in quo Simonides feratur na- G tus. Quod ex Strabone didicimus,& antea cecinerat Theocritus.Sed coactū nimis ac violentū forsan rebitur id,cuius itē auris acriori lota aceto sit. Magísque multo arrisurū putabit,quod scribit Apollodorus:Cātilenā in luctibus celebrē dici Ialemō,in hymnis verò Iulon. Quę de hominibus sic nominatę cōperiantur: sicuti à messoribus vsurpatur lytiersas. Habitauit autem Celænas Phrygiæ Lytiersas , Midæ quidem filius , sed nothus , ex quo vt messor præstans celebretur in Phrygia : meminit Theocritus , & expo- H suit interpres. Sed nec præteriit Pollux,qui & iulon itē recognoscit.In libro De Pæanib⁹ auctor est Samus Delius,hordei manipulos per se solos ἀμάλλας nuncupari , congestos autem ex aliis compluribus vlos dici & iulos:Cererē quoque nunc quidē vocari Chloē,

nunc autem Iulo, ideſt ἰουλῳ. Proinde ex Cereris inuentis, & fructus ipſos, & in deam concynnatos hymnos, vlos appellant, & iulos. Sunt qui lanas tractantium eſſe cantilenam putent. Vle obiter, ideſt οὐλή, cicatrix eſt: vnde epulotica & ſynulotica medicamenta, quis induci cicatrix valet. Iulos etiam Proſerpinæ congruere arbitrantur. Nam iulides, apud Oppianum pimo ἁλιευτικῶν, inter piſces recenſentur ſaxatiles. Meminit in libro De piſcibus Dorion, vt ſcribit Athenæus. Iulos verò etiam dicunt inteſtina terræ. Sunt qui iulidas item hyccas opinentur dici, vnde & Siciliæ ciuitas nomen ſit mutuata, quòd illuc delati primùm, id piſcium genus fœtum compererint. Lycophronis interpres iulon vermem dicit πολύπουν qui parietibus arrepat: ex quo naues iulopezas nuncuparit Lycophron, ex remorum ſimilitudine, qui nauium videntur pedes. Iulon item myriopoda dicunt. Sunt qui ſcolopendras eſſe iulos coniectent. Inteſtina verò terræ, ideſt τὰ τῆς γῆς ἔντερα, ſic nuncupantur, inquit Theon: quoniam longitudinis ratione inteſtinorum imaginem præferant, & quia in terræ viſuntur profunditate. Hinc in Prognoſticis Aratus:

Καὶ πλαζόμενοι σκώληκες
Κεῖνοι, τοὺς καλέουσι μελαίνης ἔντερα γαίης.

Cæterùm quia in cantilenas volentes incidimus, ſubnectamus aliqua, quæ voluptati ſit legiſſe & vſui meminiſſe: Melos quod præcipuè vſurpatur in muſica, propriè quidem apud Græcos membrum corporis indicat. Sicuti verò numeroſa in corporibus membra, quamuis diuerſum ſortiantur & ſitum & motum, diuerſóque perfungantur munere, nihilominus ad vnum tantum opus cooriuntur, vnúmque habent finem, veluti ſcopum: ita etiam ex vocum diuerſitate qui conſurgit concentus, melos vocatur. Quod in libro De muſica Plutarchus ſcribit. Latini modulū appellant. Et hinc dici melicos poetas, auguror, quos Therapeutices primo lyricos ferè Galenus intelligit. Ideo libentius adnotatum, quod etiam doctiſſimi melicos, & melopœos, aut melocertas eſſe poetas quoſdam, ex Cicerone De optimo genere dicendi, pronuntiaſſe ſatis ſupérque habent. Aut certè melos vocare in muſica ideo inſtitutum, quia μέλει Græcè ſignat curæ eſſe, ceu nil muſica antiquius homini eſſe debeat, nílque quod curet impenſius. Nos verò etiānū ſuo loco de muſica commentaturi plura ſumus. Interim adiiciamus pleraque non indicta quidē, ſed quę in paucorum peruenere ſcientiam, vt prætereantur quæ Gellius ſcribit. Muſicæ ſtudioſos aut harmonicos dicimus, aut canonicos. Harmonicos nuncupamus eos, qui auribus contribuunt auctoritatis plus, quàm rationi: cuiuſmodi fuiſſe Ariſtoxeni conſectatores nouimus. Canonicos autem, qui rationis perſequuntur examen: ſicuti ab Pythagoreis factitatum palàm eſt, quos tamen genere nec ab harmonicis abduxeris. Canonium verò obiter eſſe videtur ſacris viris deſtinatus locus, ac canonicè viuentibus. Sed in nauibus quæ cataphractæ vocantur & cataſtromata habent, id eſt pauimenta ſuperiora, vel tabulata, ligna quibus tabulæ incumbunt, canonia nuncupantur, & σταθμίδες. Aſconius Pedianus, tributorum genera facit tria: canonem, vt in portoriis & vectigalibus: oblationem, vt in vini diſtractione: indictionem, quæ vulgò dicitur talea, Latinè item collatio, ſeu collecta: vt apud Ciceronem libro ſecundo De oratore. Taleam nummariam ſunt qui ex T. Liuij octauo libro clarigationem appellari putent. Erant & canones chronici, in quibus temporum ratio tractabatur. Apud Spartianum in Seuero ita legimus: Rei frumentariæ, quam minimam repererat, ita conſuluit, vt excedens ipſe vita ſeptem annorum canonem relinqueret. In Heliogabalo, canon dicitur fructuarius pro alimentis in tot annos paratis. Omnino videtur canon, id frumentum quod in vſum cædit annuum, vel quod annis confertur ſingulis, vnde Ægyptius canon in hiſtoriis. Ptolemæi inſtituta mediam quandam rationem inſecuta ſunt. Tantum enim ſenſorio attribuit, quantum Ariſtoxenij: turſúmque rationi, quantum Pythagorei. Etenim tum demum enaſci iudicium putat ſyncerum veráxque, vbi ſenſus & ratio conſpiratu nituntur conſono. Quod ipſum & in aſtronomia comprobauit, quum rationis libra ab oculis non abit diuerſa. Vt verò ad melos redeam, vnde digreſſus in iſta ſum, inuenio apud auctorum opinatiſſimos, himæum nūcupari melos ſolitum, quod concinerent ἀντληταί, ideſt aquarum hauſtores. Himonia verò aliud eſt: nam ſic funiculum dicunt, quo ex puteo attollitur aqua: vnde feſtiuius ἱμονιᾶν dicitur, pro μακρὰ χέζειν, ideſt temporis non parum in excernendo abſumere. Himęi verò meminit Callimachus:

ἀείδει καί πού τις ἀνὴρ ὑδατηγὸς ἱμαῖον.

Concinit iam & hauſtor aquæ aliquis himæum. Tenellū verò, id eſt τήνελλον, Ariſtophanis interpres nūc lyrę harmoniā accipit, nunc pulſatiunculā, ideſt κρουμάτιον, quę in victoria æderetur. Omnino videtur ab ſono conformata vox. Eleganter verò Ariſtophanes:

ἀλλ' ἐὰν μέν τοι γε νικᾷς τῇ βοῇ, τήνελλος εἶ.

Si vtique exuperas voce, tenellus es: ideſt maximus muſicus: aut nicephorus, hoc eſt victoriæ compos. Erat & niglaros, muſicum melos exhortationibus aptū. Tenerum verò Melia, Oceani filia, & Apolline natum fuiſſe vatem ferunt, qui apud Iſmenum vaticinaretur, vbi & manteum fuerit, quod Iſmenium appellarunt. Sed & Thebis campus viſebatur Tenericus. Epilenīū melos in Ptolemæi pompa à ſatyris ad tybiam decantatum, Bacchicum intelligo.

Prouerbij origo quod eſt, Habitus monachum non perficit. Hieronymi locus. De Iſide multa. Quæ linoſtoliæ. Sacerdotum munia. Item pauca de Oſiride, Tiphone, Anubi. Acephali ſacerdotes qui. Lini ratio, item ſalis. De apide pauca. Vitis vnde nata. Ebrietatis deteſtatio. Sphinx cur apponeretur templis. Piſcem apud Ægyptios ſignare odium. Maris deteſtatio apud Ægyptios. Nephthys, ſothis, aſtromyos. Nonnus quid. Albarum veſtium luxuria. Archimandritæ, archigerontes, ſynodiæ.

Caput XII.

Pertritum exculcatúmque Rhodiginis meis, etiam pullato circulo prouerbiū eſt, Habitu monachum non perfici. Id quo videri grauius poſſit, ſibíque in eo municipes noſtri applaudāt: vetus eſt, & quidem ex Græcis corriuatum fontibus: cuius rei auctor mihi Plutarchus eſt: eius verba ſubieci, οὔτε γὰρ φιλοσόφους πωγωνοτροφίαι καὶ τριβωνοφορίαι ποιοῦσιν, οὔτε ἰσιακοὺς αἱ λινοστολίαι. ideſt, Non, inquit, philoſophū facit promiſſior barba, nec veſtis pertrita: non item iſiacos linoſtoliæ, ideſt amictus linei. Faciunt ad hæc Gellij verba ex Noctibus Atticis, vt prætercam quod in canonicis Decretis relatum ſcio, diſtinctione quadrageſimaprima: Non cathedra ſacerdotem facit, ſed cathedram ſacerdos: nec locus hominem ſanctificat, ſed locum homo. Video, inquit Herodes, barbam & palliū, philoſophum necdum video. Veluti mores & ſcientia genuinum, non inſititium, non fucatum philoſophum oſtentent. Id tamen quantumuis ſanctum prioribus nomen, & venerationis ſummæ, plerique homines erratici, & æruſcatores, ac nulli rei, tantū non incolæ ſordentium ſæpe ganearum magna ſibi doctiſſimi cuiuſq; indignatione, arroganter vēdicare ſunt auſi. Id ipſum & de Iſiacis aſtruendum, quando moribus integer ac caſtus, ſanctus, virtutis exemplum ſingulare, Iſiacus demum verus cenſeri debeat: quique diuinæ veritatis anxius ſit ſcrutator, atque ei denique rei philoſophando tempora impertiat. Id quod de ipſius cōprobat nomen ex priſcorū theologia, quam

gia, quam in primis σοφὴν καὶ φιλόσοφον οὖσαν intelligũt, A
id est sapientem & philosophum, nominis argumento, quod ab Græca origine inclinatum, scientiæ notitiam significare aiunt: vnde & sacrarium eiusdem, Ἴσειον nuncupetur, quod videamur εἰσόμενοι τὸ ὄν, αὖ μετὰ λόγου καὶ ὁσίως εἰς τὰ ἱερὰ παρέλθωμεν τῆς θεοῦ: id est cognitionem consecuturi eius quod est, si cum sanctitate ac ratione sacra deæ adierimus. Proinde narrant. Promethei filiam, alij verò Mercurij: quorum alter sapientiam monstrat & prouidentiam, Mercurium
verò grammatices ac musices statuunt repertorem. B
Quamobrem Hermopolitæ Isin probant Musis priorem, vt quæ diuina hieraphoris veris ac hierostolis legitimis præmonstret: hi verò sunt, qui sacram diuinorum rationem ab omni expurgati superstitione, ac nimia vacantique sedulitate, in anima gestitant, perinde ac in capsula quadam. Quod sanè felicitatis summæ quodammodo videri potest. Nam qui rectè synceréque sapiunt, bona quidem cuncta ab Deo deposcunt sibi: sed in primis, quantum capax est humana ratio,
tio, veritatis diuinæ cognitionem, qua maius nil ca- C
pere homo potest, nec Deus sua præcellenti bonitate impertiri. Neque enim argento aut auro Deus esse opulentus creditur, nec tonitruis aut fulminibus prępotens, sed scientia & prudentia: quod ipsum egregiè significauit illis versibus Homerus,

> Ἦ μὰν ἀμφοτέροισιν ὁμὸν γένος, ἠδ' ἴα πάτρη,
> Ἀλλὰ Ζεὺς πρότερος γεγόνει, καὶ πλείονα ᾔδει.
> Verè vnum vtrisque genus, & patria vna,
> Sed Iupiter natu grandior erat, ac norat plura.

Propterea elaborandum sacerdoti præcipuè, vt tan- D
quam pestem, ignorantiam abiiciat. Siquidem ait apostolus Paulus: Qui ignorat, ignorabitur: præsertim intelligere si neglexerit, vt bene ageret. Proinde in Quęstionum libro Augustinus: Non omnis qui ignorat, ab pœna immunis est. Sacerdos vtique, sal terræ dicitur, & mundi lumen. Hinc Malachias: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Hinc ab docendi ac nuntiandi proprietate sacerdotes etiamnũ angelos dici, in Cælesti hierarchia
comprobat Areopagita Dionysius. Certè ita prope- E
modum censeo, cognitione sequestrata, & abiuncta rerum scientia, immortalitatem non rectè vitam dici, sed esse verius tempus quoddam. Scitum est illud Hieronymi super Malachiam: Sacerdotem indoctum esse cæcum animal. Et Typhona Isidis inimicum, quem esse alium opinamur, quàm stupidam imperitámque multitudinem, errore deuiam, quæ conuellat, lancinet obscurétque sacram rationem: quam congreget Isis, componat, contribuatque rectè initiatis, & latriã
Deo summam vitæ castitate, mentis affectu puro, ab- F
stinentia voluptatum omnium exhibentibus: horum nanque finis omnium, intelligibilis primi cognitio. Equidem sacerdotis officium ac virtus est, sapientia quædam pietate feruens, & pietas sapientia collucẽs. Verùm illud Hieronymi quonam transeamus piaculo? Monachi, inquit, virtus prima est, hominum contemnere iudicia, & Apostoli semper recordari: Si adhuc hominibus placere vellem, Christi non essem seruus. Nec diuersum est illud dominicum ad prophe-
tas, quo se posuisse astruit eorum faciem velut vrbem G
æneam, & adamãtinum lapidem, ac ferream columnam, ne populi expauescerent iniurias, sed subsannantium impudentiam frontis rigore contererent. Quoniam verò Isiacorum ritus attingimus, & si alibi scio futuram nobis de hac ipsa re mentionem, prosequamur tamen interim, quæ ex Græcis auctoribus sese nobis ostentant, velut cella quadam proma, neque enim aliud censeri debet gentis eius doctrina: ita est omnifariam copiosa, & tanquam quoddam bonorum
mare. Quod igitur capillitio denudetur caput ab H
Isiacis, & totum corpus denique, eam plerique arbitrantur rationem, quod is esset lugentium mos. Ferre autem lineas vestes, coloris eius ratione, quem florescens linum emittit, ætheræ, ac gratæ pulchritudini

mundum continenti persimilem. Cæterùm ea verior causa: Purum, inquit Plato, impuro attingere nefas: at ciborum superfluitas nulla pura syncéraque est: lanas autem, villos, vngues, esse pullularéque ex superfluitatibus quis non nouit? Proinde nónne ridiculum foret, tondentes resecãtésque ac leuigantes quodammodo corporis proprij partes vniuersas, aliena circumponere, ferréque superfluitatum (vt sic dicã) germina? quũ sint itidẽ impura & proinde diuinis inepta? Quod adeo verum est, vt Hesiodus, quum ita cecinit,

> Μηδ' ἀπὸ πεντόζοιο θεῶν ἐν δαιτὶ θαλείῃ
> Αὖον ἀπὸ χλωροῦ τάμνειν αἴθωνι σιδήρῳ.
> Non ab manu ramorum quinque in deorum cœna celebri
> Aridum ab viridi resecare splendido ferro:

non ferè aliud præcepti obscuritate videatur insinuare, quã repurgatos ab iis sacra festaq; adire oportere, nec inter sacrificia ritusq; solẽnes redundantia desecare. In nostra quin etiam religione Apostolo præcipiente, vt est in canonicis proditũ Decretis, comã nutrire prohibentur clerici, caputq; in sphæræ modum radere coguntur, id ipsum Gregorio itẽ sanciente, vt sic fastigij præeminentis coronam quoque præferant: quo forsan argumento apud Tarsum Herculis sacerdos stephanephoros dicebatur, dignitate præsigni, qua honestatus à ciuibus Lysias philosophus tyrãnidem arripuit, veste protinus animum indicante, quam fuisse purpureã μεσόλευκον, i. albo distinctam, scimus. Linum autem diuinæ rei maximè idoneum inde iudicatur, primũ, quod ex immortali, vt veteres loquebãtur, terra prodit. Fructum quoque esui non ineptum ædere videtur. Vestem autem puram omnino præbet, & frugi, nec gestanti onerosam, ac tempori cuilibet peraccommodam, nec φθειροποιόν, id est pediculos producentem. Adeo verò superfluitatum omnium naturam abhorrebant, vt non solum pluribus leguminibus abstinerent, sed nec ouillas aut suillas esitarent carnes, quod multum ex iis fiat superfluentis materiæ. Quin sanctimoniæ item ratione salem cibis non adhibebant, causis quidem pluribus, sed illa præcipua, quod cibi potusq; copiosioris appetentiam facit. Nã quod dictitat Aristagoras, salẽ ab illis censeri non purum, quod pleraque animaliũ intercepta dum denset concrescitve immoriãtur, fatuũ omnino est, ac relatu indignũ. Illud certè memorabile est, ac vbique sæpius recinendũ: Apidi nãque suo ex puteo peculiari suggerunt potũ, etenim Nili aqua prorsum putãt abstinendum, vt quidã cẽsent, ob crocodilos, aut verius quod pinguefacit aquæ id genus, inducitq; πολυσαρκίαν, hoc est carnis copiã vberiorem. Apim verò ita se habere, prorsum cauent, immo verò & seipsos. Sed expedita omnino agiliáque corpora circumponere animæ student, ne pręualente quod morti obnoxium est, diuinũ comprimatur, & molesto nimisque inutili exteratur pondere. Scitum quippe Græcanicum est illud, quod in nostrũ si transferatur sonum, addubitat Hieronymus, an æquè resonet, Pinguis venter non gignit mentem tenuem. Græcè autem sic: παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Vino vtuntur quidem, sed præparce. Tametsi in Heliopoli rei diuinæ incumbentes templo nequaquam inferunt vinũ, ceu dedeceat interdiu bibere, domino ac rege inspectante. Omnino sæpe abstemios agunt, & philosophantes de diuinis aut docẽt aut discunt. Reges si sacerdotio fungerenter, bibebant quidem ad præscriptum sacrarum literarum. A Psammeticho tamen id agere orsi sunt: prius enim abstinebant, neque prolibabant, vt gratum Deo, sed vt cruorem eorum qui bellare cum diis affectassent: quibus concidentibus, ac telluri immixtis, vitem enatam opinantur. Proindéque ebrietatem, amentiam insaniámque parare, vt progenitorũ sanguine imbutis. Et hæc quidem ab sacerdotibus iactari, auctor Eudoxus est in secunda Periodi. A nostro autem auctore ita proditum est, quòd si absque vino ardeo adolescẽtia, inflãmor calore sanguinis, & succulẽto validoq;

ſum corpore, libenter carebo poculo, in quo ſuſpicio veneni eſt. Veteres porrò delicatiorem molliorémque victum ita deteſtatos memorãt, vt proditum ſit, apud Thebas in templo fuiſſe ſurrectam columnam, qua execrationes ſcalptæ continerentur aduerſus regem Menin, qui molliciem luxumque inuexiſſet primus. Adnotandum hìc illud Hieronymi in Iouinianum: De ciborum, inquit, ſibi placent abſtinentia, quaſi non & ſuperſtitio gentilium coſſum Matris Deûm obſeruet, & Iſidis. Qua tamen in parte haud diſſimulandum arbitror mihi, locum inſigniter interpolatũ videri, primũ orationis ſtructura: cur enim dicatur Matris Deûm coſſus, vel Iſidis: ſi eum in cibis aſpernantur dearum ſacris mancipati? Porrò nec conuenit, ſi ſacrum intelligas. Quid enim Ægyptiis cum coſſo? In Ponto & Phrygia quidem vermes albos & obeſos, qui nigello capite ſunt, & naſcuntur in lignorum carie, pro magnis reditibus paterfamilias exigit. At, inquit mox Hieronymus, Coge Syros, Aphros, Arabas, vt vermes Ponticos glutiãt, ita eos deſpicient, vt muſcas, mille pedes & lacertos. Quòd ſi ad Iſiacos Romanæ vrbis referendum putes, quoquo te torqueas, frigebit excellenter. Alicubi ſcriptum comperias coſtum, non coſſum. Mendo non caret hoc quoque, ſed ad verum gradus eſt: nam ſubolet à Hieronymo Græce ſcriptum ἄγϛον, id eſt ciborum abſtinentiam, velut ieiunium, vbi nil vel parum prægustes, ac vilius. Extat verbum apud Pollucem, exponitur ab Suda. Cybeleios verò & Iſiacos luctus ratione cibis abſtinuiſſe propter Atym & Oſirim amiſſos, euidens coniectatio ex Auguſtini libro ſexto Ciuitatis diuinæ, & Lactantio, libro primo. Quod igitur deſyderio concupitæ rei factitarunt deæ, imitabantur ſacerdotes, aut quiſquis ſacra coleret. Proinde dicitur rectè Ageuſton Matris Deûm & Iſidis. Ieiunia in veteri religione ſeruata, in libro de Oſiride ac Iſide Plutarchus docet, ac in Deorum natura Phurnutus. Idem porrò & mox error irroborauit, quum ſic ſcribit Hieronymus: Quomodo autem virginitati veræ non præiudicat imitatio virginum diaboli, ita nec veris ieiuniis coſtum Iſidis & Cybeles, & quorundam ciborum in æternum abſtinentia, etiam ſi coſſorum hic quoque repoſitum in nonnullis comperias. Scitu verò dignum illud eſt: Ante Aegyptiorum templa ſphingem aſtitui ſolitam, quo argumento indicarent, theologicam ipſorum ſapientiam obſcuriorem, fabuliſque ita ſæpe conuelatam, vt veritatis veſtigia vix interlucerent. In Sai Pallados erat templum, quam Iſin etiam arbitrantur, eiuſmodi præſcriptione, ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν: Ego ſum omne quod fuit, eſt, erit: meum peplũ mortalis reuelauit nemo. Sunt tamen qui alia ratione ſenſum in iis promant allegoricum. Nam Oſirin non alium eſſe opinantur, quàm Nilum, qui Iſidi coniungatur, id eſt terræ. Typhona interpretantur mare, in quod illapſus conuellatur Nilus, ac pereat, propterea ſacerdotes deteſtari mare, quod & Typhonis vocant ſpumam. Nec nauticos aſfatu dignos cenſent, quia mari vtantur, & inde victitent. Piſces indidem auerſantur, quumque ſignificare odium volunt, piſcem appingunt. Inueni item, qui mundi partem infra terram, incognitã nobis Nephthyn vocent: ſupernam verò manifeſtamque Iſin. Qui autem in meditullio vtriuſque orizon eſt, dicatur Anubis: quem canina facie deformant, ex animalis natura, quod interdiu noctuque oculis vtatur æquè. Hãc verò apud Aegyptios Anubin habere vim, quam apud Græcos Hecate habet, terreſtrium pariter & cæli particeps credita. Sunt tamen quibus Anubin dici tempus placeat. Videtur pleriſque Iſis eadem, quæ apud Græcos Io, quam Telegono nuptam, quum in Ægyptum perrexiſſet, Epaphum genuiſſe fabulantur. Scribit Horus, Iſin Ægyptiacè dici Sothin, quæ Græcis vocetur aſtromyon. Eſſe verò ſtellam quæ cæteris dominetur, nunc plenior exoriens, nunc defectior,

A quandoque ſplendida, quandoque minus. Habuit Iſis Romæ item templum, quod ſolum in vrbe Ægyptius ſacerdos purum ſe reperiſſe dicebat, quum Plotino ſuaſiſſet, illuc ſecum accederet, familiarem ſibi dæmonem eo aduocante confeſtim inſpecturus. Cui quum eſſet obſecutus facilè Plotinus, quumque in aſpectum dæmon accerſeretur, pro dæmone acceſſit Deus: quo factũ eſt, vt exclamaret Ægyptius, Beatum eſſe Plotinum, qui haberet pro dæmone Deum. Scribit tamen vigeſimo Antiquitatum libro Ioſephus: Iſi-
B dis phanum ſolo æquatum ab Tiberio principe, patibulo ſacerdotibus ſuffixis, quòd eorum opera Paulinam forma exquiſitiſſima, ab adoleſcente conſtupratam comperiſſet, ſub ſpecie accedentis per tenebras numinis. Scribunt Græci, ex deſtinato per Iſim iurantes morbis ſolitos conflictari: quod Philemon indicat, & ſignificauit Iuuenalis. Quod ad ſacerdotalem attinet integritatem, in noſtris comperi auctoribus, id eſt Chriſtianis, Acephalos nuncupari ſacerdotes, qui ſub nullius epiſcopi diſciplina vel prouidentia
C gubernentur, velut ſine capite intelligi debeant, ſicuti priſca ſanxit conſuetudo. Sunt inter hæreticos Acephalitæ item nuncupati, quod eorum auctor lateat, nec vnde prorepſerint, ſciatur magnopere. Apud Ægyptios Acephali homines obambulantes expicti, rem quæ fieri nequeat indicare traduntur. Acephalorum fit hæreticorum mentio Codice De hæreticis & Manichæis, lege Idem eſt. Nec id omittẽdum ex Thucydide obſeruatum, moris fuiſſe Argiuis, vti ab ſacerdotibus tempora ſupputarent, vnde eſt hiſtorici illud,
D ἐπὶ χρυσίδος, id eſt Chryſidis tempore: fuit enim apud Argos Chryſis ſacerdos. Scitu dignum quoque, Apud Ægyptios, ſanctimonia præſignes monachos dici nõnos: monachas verò & virgines, nonnas. Meminit vocabuli Hieronymus: Caſtæ, inquit, vocantur & nonnæ. Ex eodem Hieronymo in Iouinianum primo, palàm fit, luxuriæ datum olim monachis, ſi veſtibus vterẽtur albis, quòd ea res lautitiã reſiperet, ac triumphalem ſuperbiam. Archimandritæ codicis primo, ſa-
E crorum monaſteriorum eſſe videntur ſacerdotibus præpoſiti, vti abbates. Legimus Archigerontas quoque titulo De epiſcopali audientia, quin & Synoditæ mox nominantur.

Super Demoſthene adnotata quæpiam non ingrata. Quid ad aquam ſcribere. Quid batalus. Corrigitur error interpretis Plutarchi. De Calauria inſula. Item Ouidij locus. Batus piſcis. Bation, nitarion, batyle, batylos, bater, batia, apobatos. Fracti
F *qui intelligantur. Embates, embata.*

Cap. XIII.

DEoſthenem, proditum memoriæ eſt, quum magnitudinẽ, vim atque ſplendorem Demoſthenis in dicendo ſatis mirari non poſſet, ſolùm ex oratoribus dixiſſe, animatas planè, non malleo cuſas, id eſt σφυρηλάτυς, orationes
G exhibuiſſe: quanquam non me fallit, M. Tullium quodam loco ita ſibi ſcribere permiſiſſe, Vſque eo, inquit, difficiles ac moroſi ſumus, vt nobis non ſatisfaciat ipſe Demoſthenes: qui quanquam vnus eminet inter omnes in omni genere dicendi, tamẽ non ſemper implet aures meas: ita ſunt auidæ, & capaces, & ſemper aliquid immenſum, aliquid infinitum deſyderant. Sed alibi tamen ſuo teſtimonio ampliſſimè Demoſthenem ſubleuat Cicero idem, vbi ait: Nemo eſt orator, qui Demoſthenis ſimilem ſe eſſe nolit. Quin propter hũc vnum Athenas item magis Atticas putat. Sed enim
H quàm incredibile ſtudium, quàm inenarrabilem propè laborem adhibuerit, vt ſuperatis naturæ impedimentis, id teneret eloquentiæ culmen, quod eſt cumulatiſſimè conſecutus, quis adeo à muſis longiore diſcluſus interuallo, quem lateat? Maximus certè Valerius,

Valerius, alterum ab natura Demosthenem, alterum A ab industria factum prodidit. Ab eius porrò immensa atque incomparabili ad dicendum cura adagium effingi nobile, nulla nõ hora idétidem ingerendũ inculcandúmque rhetoriscis nescio quibus, potest: de iis, qui non citra puluerem, quæ sint habitura geniũ, & teretibus omnino auribus futura non inscita, nec putida, peruigilant, Ad aquam scribunt: quando tantus mox futurus orator, non vtique vino madens luculentissimas orationes ex fœcundissimo pectore prompsisset. Quod de Æschylo mordaciter retulit B Callisthenes, quem vbi vino satis incaluisset, ac se largius bibendo excitasset, tragœdias eo calore concinnare solitum, scribit. Igitur vrbanius in hanc Demosthenis hydroposiam lusisse Demadem ferunt, sicuti Lucianus auctor est: Cæteri quidem, inquit, ad aquam dicunt, Δημοσθένης δὲ πρὸς ὕδωρ γράφει. Demosthenes autem ad aquam scribit. Nam Pythias nimiam oratoris diligentiam præmonstraturus, τὸν κρότον τῶν δημοσθενικῶν λόγων ἀπόζειν τῆς νυκτερινοῦ λύχνου pronuntiauit, id est Demosthenicæ orationis sonum lucernam resi- C pere nocturnam. Denique vis in Demosthene peculiari insigníque modo celeberrima, sicuti in Isocrate suauitas, subtilitas in Lysia, in Hyperide acumen, sonitus in Æschine, in Platone copia. Scribit tamen Libanius, Demosthenis inimicos in illius molliciem cauillatos, Batalum appellare eum consueuisse: cuius rei ipse quoque mentionem faciat in Oratione contra Æschinem, siue pro Ctesiphonte. Nam & in prælio apud Chæroneam, quo accisæ Atheniensium res sunt, fuga sibi salutem quæsiuit. Quòd quum ab inimicis D illi acriter & contentè obiectaretur, ita causam fouebat propriam, vt diceret, ἀνὴρ ὁ φεύγων, καὶ πάλιν μαχέσεται. significans, eum qui mandasset fugæ præsidium, posse denuo in pugnam cooriri. Batalus dicebatur apud Atticos pudendorum pars. Sic enim plutarchus scribit: Δοκεῖ δὲ καὶ τῶν οὐκ εὐπρεπῶν τι λεχθῆναι τοῦ σώματος μορίων παρὰ τοῖς ἀττικοῖς τότε καλεῖσθαι βάταλος. id est, videtur autem dici Batalus apud Atticos corporis portio, quæ honestè satis nequit enuntiari. Sunt qui tibicinis infracti nomen esse Batalum pu- E tent, vel poetæ, qui lasciua & vinolenta carmine sit complexus. Cæterum hic obiter lector studiosus monendus est, vbi Plutarchus scribit, ὡς ὁ Βάταλος αὐλητὴς τῶν κατεαγότων: id est, Erat Batalus tibicen infractorum: quosdam ad corpus referre, quod Plutarchi interpres videtur sensisse: cuius verba prætexuimus, tanquam is fuerit corpore distorto: quod neutiquam verum est: nam, auctore Libanio, ad mores & cantus & habitum tibicinis Batali pertinet verbum id κατεαγότων, id est infractorum: nam subintelligendum est, F cantuum: quoniam etiam Latinè, fracti dicuntur fluxi, molles & effœminati: vt apud Quintilianum libro quinto: vt fortasse corpus vulsum, fractum incessum, vestem muliebrem dixerit aliquis, mollis, & parum viri signa. Libanij verba sunt hæc, ἱστόρηται γάρ τινα Βάταλον ἐφέσιον αὐλητὴν γενέσθαι, ὃς πρῶτος ὑποδήμασι γυναικείοις ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐχρήσατο, καὶ μέλεσι κατεαγόσι, καὶ ὅλως τὴν τέχνην ἐμάλθαξεν, ἀπὸ τούτου δὲ τοὺς ἐκλύτους, καὶ ἀνάνδρους, βατάλους ἐκάλουν. id est, narratur fuisse Batalum quendam Ephesium tibicinen, qui omnium G primus in scena calciamentis vsus est fœmineis & fractis cantibus, & artem tibiarum remolliuisse prorsum videtur. Ab hoc fluxos, exsolutos & parum viros, batalos vocarunt. Porrò in molles, batali nomen enuntiari solitum: præter Thomam magistrum, Hermogenes item scribit. Meminit Æschines in oratione περὶ παραπρεσβείας. Eupolis videtur batalum dixisse τὸν πρωκτὸν, id est podicem, vnde & cinædos putarunt aliqui batalos dici, ἀπὸ τοῦ πίμπλεσθαι ἐν τῷ ἔργῳ, καὶ βαταλίζεσθαι, id est ab ictibus qui in re fœdissima inferun- H tur. Cæterũm, vt ad Demosthenem reuertamur, dignũ memoratu quòd proditur, Huic tam summo, tam omnibus ferè numeris in oratoriis campis, & dicendi palæstra absoluto iocorum defuisse facultatem, quæ M. Tullio superfuerit. Vt sciamus, non modo eidem omnia non dari, quod Homerus inquit, & relatum apud T. Liuium scio, verum esse quædam, quæ nulla ars, nulla vnquam vicerit cura. Circunferuntur tamen quædam illius non omnino illepida aut inficeta: Vt quum Pytheas dixisset mordacius, Orationes illius obolere lychnum, Scio, inquit, tibi molestam esse ardentem lucernam. Is enim vt fur, male nonnunquam audiebat. Id verò adnotandum ὁδοῦ πάρεργον, Calauriam dici insulam, Trœzenio littori proximam, in qua se ab Archiæ manibus veneno Demosthenes redemit, non Calabriam, vt modo in Plutarchi Latinis codicibus ferè circunfertur. Hæc enim est Italiæ portio. Distinctionem hanc agnoscit Eustathiũs. Inde apud Ouidium in Metamorphoseôn libris:

Inde Calaureæ Latoidos astat in arua.

Quanquam ibi modo legitur, Calareæ. Sciendum tamen in Periegesi Dionysium Aphrum insulam appellasse καλαβείαν: vnde & Rhemnius Fannius, Calabria dura colonis. Quod de Batalis diximus, animaduertendum quodam loco Plutarchum dicere, Batalos esse Germanorum equites præstantissimos, qui insulam colant quam circunfluat Rhenus. Sunt qui batum interpretentur mollem, delicatum, cuiusmodi ferè sit batus piscis: vnde & nitarion & bation subblandientium puellis deminutas esse appellationes tradunt. Nam & Nitarus quidam morsu comico habetur mollicie infamis. Pusilli quoque corporis fœminas, batylos vocabant. Batyle verò est Theopompi drama. Bater autem, hoc est βατὴρ pastoricium nuncupatur baculum, cum quo pascunt. Est & bater, principium caueæ Pentathlorum. Hinc profluit illud eruditius, αὐτὸν κίκρυκας τὸν βατῆρα τοῦ λόγου. id est, ipsam pulsasti orationis præcipuè tempestiuam, & primam partem. Pro virga bater, Latinè dicetur pedũ. Addamus & Pollucis interpretamentum, Vnde, inquit, prosilit Pentathlus, dicitur bater. Batiam, & apobaton vocant Græci rubis consitum locum, Latini senticetum dicunt, vel dumetum. In sanctis literis est item mensuræ genus rerum liquidarum batus, cori pars decima: vnde in Euangelio illud, sicuti legebat Hieronymus quoque, qui dixit ei, cẽtum batos olei. Olus cordum, inquit Columella, quidam battin vocant: est verò aculeata, sponte nascens, marina & hortensis. Embata sunt tragica Græcis calciamenta, sicut embades comica, scribit Ammonius.

Lineam poscere, quid: & quid in spectaculis linea. Item de longuriis, ac ramicibus, & vacerris, & cancris, seu cancellis. Cinclides. Cinclidarij qui. Longis lineis facere quid sit. Linida quid vocent Græci. Histopedon. Histodoce. Concades quid.

Cap. XIIII.

QVintilianus libro vndecimo ita scribit, Transire in diuersa subsellia, parum verecundum est: nam & Cassius Seuerus vrbane aduersus hoc facientes lineam poposcit. Quid sit hac parte linea, videri ambiguum, scio. Ego longurium accipio, sic enim longiores perticas, aut robustiora ligna, quæ in stabulo equis interponuntur, ne consurgant in pugnam, aut se mutuo feriant, appellari obseruauimus. Varro in Rei rusticæ libro ij. Itaque in stabulis & humore prohibere oportet humum, clausa habere hostia & fenestras, & inter singulas equas à præsepibus interiicere longurios qui eas discernãt, ne inter se pugnare possint. Meminit & longuriorum libro primo, in septorum ratione: Sepes, inquit, fit palis statutis crebris, ac virgultis implicitis aut perforatis, & per foramina traiectis longuriis ferreis binis aut ternis. Cæsar Commentario quarto: Hæc directa materia iniecta contexebantur, ac longuriis cratibusque consternebantur. Lõgurios etiam ra-

mices dici, obseruatum apud Columellam est libro decimo: qua in parte, vacerras item clatrorum genus interpretatur. A Seruius Æneidos quinto, vbi in ludorum celebratione Virgilius ait:

Signóque repente
Corripiunt spatia audito, liménque relinquunt:

regulam interpretatur, quod dixit poeta limen, aut signum de creta factum. Ex cuius verbis facilè percipi licet, cur in ludis ab eruditis persæpe linea nuncupetur alba, quam significasse Martialis videri potest illis versibus libro octauo: B

Omnis habet sua dona dies, nec linea diues
Cessat, & in populum multa rapina cadit.

Sed & Ouidius primo De arte, circensia attingens spectacula currentium equorum:

Et bene te cogit, si nolit, linea iungi,
Qua tibi tangenda est lege puella loci.

Etiam si modo longum sedendi ordinem nonnulli interpretantur. Sicut & illud in Amoribus:

Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi.

Porrò, vt in carceribus visebatur linea, sic & in meta, C vbi vincentibus proponebantur præmia: vt Pindaricus tradit interpres. Vlpianus Digestorum nono, ad legem Aquiliam, ita inquit: Si maritus vxori margaritas extricatas dedisset in vsu, easque inscio viro perforasset, vt pertusis in linea vteretur, tenetur lege Aquilia. Sed Apertius idem Digestis De furtis, libro quadragesimoseptimo: Si linea margaritarum surrepta sit, dicendus est numerus. Longis porrò lineis quid fieri, eleganter dicitur, quod è longinquo fit: velut, extrema linea amare, apud Terentium Latinitatis ob- D seruantissimum. Linida verò, id est λινίδα, vocant Græci histopedam, id est cauum in naui locum, cui malus inseritur: nam histodocem, lignum in puppi prominens dicunt, in quod reclinatur arbor eadem. Ad lineam præterea spectat illud Hieronymi quoque honesta prolatum metaphora in Luciferiani & Orthodoxi dialogo, In gradum rursus ac lineas regredere. Cancelli ab hoc proposito non valde seiunguntur, quando & hæc erant veluti septa quædam ex lignis transuersim iunctis obliquatisque ad defendendam, E hoc est repellendam turbam, pressim agminatimque proruentem: quod Ciceronis lectio nobis suggerit, qui De oratore libro primo ita scribit: Nam si quis erit qui hoc dicat, esse quasdam oratorum proprias sententias atque causas, & quasi certarum artium, forensibus cancellis circunscriptam scientiam, fatebor equidem in his magis versari hanc nostram dictionem. Et pro P. Quintio: Et me facile vestra existimatione reuocabitis, si extra hos cācellos egredi conabor, quos mihi ipsi circundedi. Quin & pro P. Sextio, è fori cancellis plausum excitatum scribit. Sidonius item Apollinaris quadam libri quinti epistola: Vmbram, inquit, stipitibus altatis, cancellatimque pendentibus pampinus superducta texuerat. Cancellorum ratione graphice expinxit Varro Rei rusticę libro tertio: Præterea, inquit, è perticis inclinatis ex humo ad parietem, & in eis trāsuersis gradatim modicis interuallis perticis adnexis ad speciem cancellorum scenicorum ac theatri. Hinc cancellata elephantorum cutis dicitur Plinio. Hosce cancellos item cancros dici, quanquam rarenter admodum, animaduertimus. Inde scitu dignum prorepsit adagium, vt inter Orci cancros adhæsisse dicatur, qui ita irretitus illaqueatusque teneatur, ac impeditus, vt nusquam pateat effugium: quoniam Plutonis septa & Cocyti irremeabilem necessitatis viam, vt cecinit Orpheus, in Mercurij terrestris hymno, qui euadere iam tentet; prorsus Æthiopem lauat. Est qui cancellos pro abaco sessili interpretetur. Sunt porrò, qui cancellos dici à Græcis κιγκλίδαι putent. Nonnulli eo nomine coruum intelligunt ferreum, quo cōtineatur ianua: cinclum verò autem motacillam. Pollux, cinclidas arbitratur valuarum species. Aristophanis interpres in Vespis, dicasterij, hoc est stationis iudicialis ianuā dici putat cinclida, quā (inquit) etiam cancellotem dicunt, id est καγκελωτώ. Alij ex Græcis cinclidas intelligunt δικλίδας, id est valuas duplices, aut etiam foramen quo immittitur clauis. Cinclidarios vocabant, quibus Archiuum foret curæ, præsertim ne quibuslibet ad libidinem pateret ingressus. Lego denique apud Cæsarem, & Ammianum quoque, concædes nuncupari firmiora quædam ex cæsis arboribus sepimenta. Cornelius Tacitus libro primo: Frontem ac tergum vallo, latera concædibus munitus. Cinclidas, pro carcere accipit Plutarchus in Lucullo, vbi pressos fœnore ab publicanis pati coactos scribit, σχοινισμοὺς, κιγκλίδας, καὶ ἵππους. Theocriti interpres, Hysplax, inquit, laquei species, propriè autem cursorum carceres sic vocantur, quem nos cancellum dicimus.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVARVM LECTIONVM PRÆfatio sexta, ad illustrem philosophum & Venetum nobilem Nicolaum Theupolum Rhodigij prætorem clarissimum.

POSTEA quàm vrbem nostram, vir magnifice, inisti prætor, mihíque præter summam nobilitatem, multis insignem imaginibus, doctrina haudquaquam ex triuio, sed interiore, ac inde admiranda præcipuè, moribúsque philosopho, & eo vtique Christiano dignis es fama cognitus, ita tibi sum affici cœptus, vt votorum illud esset maximum, tibi me arctius ac familiarius insinuasse. Siquidem ex suauissima consuetudine tua, si modo essem assecutus, vt certā sic & præsignia perspiciebam emolumenta percepturum: illud verò grauissimum, vt abs te digrederer nunquam non rerum vsu peritior, philosophica ratione solertior, integritate, fide, cōstantia, omnifaria denique bonitate instructior expurgatiórque. Quamobrem quum te huc primò appulsum adissem pro more salutaturus reuerenter, ea sum à te benignitate, ac frontis exporrectæ lætitia exceptus, quū adiecisses, tibi me fama, etiā si non de facie, factum

Venetiis

Venetiis notiorem, quod pleraque de rebus meis honore multò audisses, vt confestim non factam modo rem mihi sim opinatus, sed iam spei plenus maxima quæque de tanta virtute audacius mihi polliceri sim visus. Nec sanè conceptam de te opinionem vel minimum falli vnquam aduerti. Non commemorabo pluribus, qua me accedentem verborum & rerum munificentia sis amplexatus, qua ingenuitate ac animi candore nonnunquam secretiora mihi sis impertitus, quum de Insubrium re solicitũ me nosses, quod in amplissima ciuitate quinquennium iam profitendi obissem functionem, essétque bellorum interuentu ea interpellata cura. Scio quàm honestè cum meis ciuibus de me verba feceris, & quidem non semel. Vbi insita diuinitus animi minimè fucati simplicitate prætulisti quoque, quàm tibi esset præsentia nostra grata: nec id ambitione vlla, quantum eualui dispicere, sed cupiditate syncerissima de literis fabulandi, præsertim Græcis, quas vel ad satietatem imbibisse videris, sic vt qui te, ac rei tuæ publicæ curam peruigilem minus norunt, vnam tibi eam fuisse prouinciam suspicentur. Sum admiratus & ipse non ingenium modo, nunquam non in numerato, sed & memoriæ capacissimum thesaurum, cuius vi semper procincta, legentis modo Græcos exhibes auctores: sed Homerum cum primis, quod illius præcipuè maiestati, non Darij vnguentorum scrinia, vt Macedo imperator, sed animi tui diuinius conditorium compararis. Insignem de me opinionem tuam vir clarissime, palam fecisti, quum abs te sum inter eos allectus, qui Christiano ritu filiolam recens natam de sacro lauacri fonte tollerent. Quo quidem nomine tibi me ita deuinctum opinor, ac prorsum obæratum, & nexu iusto addictum, vt quantalibet fuerit vita, rationem factum iri parem, iam hinc despondeat animus, ni me vadatæ fuerint literæ, quas vnicè amas & amplexaris. Sentísne quos tibi exhibeam prædes, vir magnificè, vel qua verius parte contractam alieni æris vim dissoluere accingar? Iam ne tibi decocturum me suboleat, in rem præsentem manu consertum te voco, vt nostrarum lucubrationum laborem hunc tibi secũdum vendices, animi mei gratitudinem portiuncula saltem minima perspecturus. Id quod tibi casurum opinor gratius, quoniam dæmonum naturam eo fermè explicamus, & tu philosophi eius vestigiis inhæres affixus, quem dæmonij cognomento honestatum à prioribus compertum tibi est. Simul & hominis fastigium nobili censura perpendimus, & animæ historiam ex Platone, Aristotele, ac consectatoribus compingere adorimur: dignam viro philosopho disertationem, omnibus eo iucundiorem, quod is est futurus tanti ductor agminis, cuius typum graphicè nobis veterum exquisitissima ingenia expinxere.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER vnus, qui & sextus.

Salis potestas mira. Piscatorum corpora cur cornua videantur. Cutis crassitudo cur hebetudinis indicium. Enarratur locus difficillimus Fabij, In malaco sanum. Citta, cittosis, picatio: item quid malacia. Tollitur mendum ex Seneca, & Cæsare. Quæ apud Herodotum sit Persarum Halia. Interim qui dicantur inexistimati, vel existimati, Gethyllides, Portorium salis.

Cap. I.

VETVS sententia est, à celeberrimis vtriusq; linguæ auctoribus, literis cõmendata, Totis corporibus nihil esse vtilius sale ac sole: ideóq; piscatorũ corpora videri cornea. Sentiri remediũ in podagra præcipue, probãt. Etenim astringit sal, siccat, alligat, putrescentia quoque corpora ita vendicat, vt ea durent per secula, quod Ægyptiorũ comprobant instituta, quibus mortuos sale condire moris fuisse, planè Herodoto credimus. Inde consuetudo inoleuit Græcis quandoque, vt vino madentes, & planè delyros etiam oleo perungerent, sale admixto, ceu singulare id foret adiumentum. Quin & vino, ne stupescat, aut in acetum degeneret, salem indere consueuerunt. Ex hoc factum videtur, vt facetissimus comicus in comœdia, cui titulus Nephele, ita scribendum sit opinatus, Ἁλσὶ διασμηχθεὶς ὄναιτ᾽ ἂν οὑτοσί. Sale perfrictus expurgatusque hic iuuaretur vtique. Quem locum eius poetę enarratores ita fermè explicant, vt addant id quoque, Delyrantes oleo linebant & sale, ac proderat. Vt crassioris autem cutis, eum in quem ista proferuntur subsamnat: pelles siquidem pinguedine crassiores, sale si emolliantur, laxiores fiunt, & inde capaciores. Puto, quia salis vim nouimus pingue onerosum persiccare depurgareque. Nam & in Medicinali sylua quinto libro Dioscorides, auctor in literis haud inexistimatus, ita enim intelligo, quem ἀδοξοῦντα vocant Græci. Nam & existimatum accipit Gellius, qui sit in pretio censeaturque. Dioscorides inquam, salis multiplicem vsum permonstrans, potentiam habere memorat, smecticam, apocatharticam, id est purgandi & abstergendi. Nimirum suspicantur interpretes hi cutis crassitudinem subtilitati innati spiritus officere. Nam & Plautini sales illuc videntur spectare:

Meus herus elephanti corio circũtectus, non suost,
Neque plus habet sapientiæ, quàm lapis.

Nam magnos stupidósq; elephantorũ nomine intelli-

A gebant, vel Græco suffragante prouerbio. Legimus in Naturali historia, fuisse nonnullos qui subtilitatem animi constare non subtilitate sanguinis opinati sint, sed cute operimentisque corporum. Et tunc magis aut minus bruta esse, vt ostreas & testudines. Boum tergora, setas suum obstare tenuitati innati spiritus, nec purum liquidúmque transmitti. Sic & in homine quum crassior callosiorque excludat cutis. Cæterùm perpensio hæc digna satis, quam hic pro virili excutiamus, nec tamen sermone ita longo, aut laciniosis periodis. B Qua in parte introspicienda planè, non ab limine salutanda modo philosophorum volumina, & adyta augustiora, in quibus naturæ placita cum rationibus suis solertissime explicantur: ne quis ista nobis nummo, vti sic dicam, putet addicta. Si illud inseruero prius inter militares animaduersiones fuisse veteribus sanguinis missionem, quod irrogatum primò creditur militibus animi stupentis, atque à naturali declinantis habitu, vt nō tam pœna videretur, quàm medicina. Scribit in secunda Animæ historia Peripateticus nobilis ad hunc fermè sensum, C Gustum habet homo certiorem cunctis animalibus. Est enim gustus, tactus quidam: hic autem in nobis exactissimus est sensus, in aliis exuperamur excellenter. Inde fit, vt sit homo animalium prudentissimus. Signum est inter homines quoque iuxta hunc sensum esse aliquos hebetes, alios ingeniosos. Quod in alio sensu non contingit, οἱ μὲν γὰρ σκληρόσαρκοι, ἀφυεῖς τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ μαλακόσαρκοι, εὐφυεῖς. id est, duri quidem carne, inepti mente, molles autem ingeniosi: hactenus Aristoteles. D Quæ quia fortè ambiguitatis habent aliquid, nec studiosorum vota explent omnino, illud amplius expendendum, Bonitatem mentis ratione duplici tactus correspondere bonitati. Prior est: Tactus sensuum aliorum fundamentum est: manifestum enim, quòd organum tactus latè per totum corpus fusum est, & quodlibet instrumentum cuiuscunque sensus est etiam instrumentum tactus. Et id, ex quo esse dicitur aliquid sensiuum, est tangendi sensus: vnde ex hoc, quod quis habet meliorem tactum, consequitur item habere eundem E sensoriam facultatem meliorem simpliciter, & inde esse melioris item intellectus. Siquidem sensuum bonitas, dispositio est ad intellectus bonitatem. Si verò habeat quis auditum excellentiorem, vel visum, non infertur protinus, eundem sensoria potestate simpliciter præcellere, sed secundum quid tantum. Altera ratio est: Quia tactus bonitas complexionis siue temperaturæ sequitur bonitatem. Etenim quum instrumentum tactus sequestrari nequeat à numero vel genere tangibilium qualitatum, F eo quod est ex elementis compositum, oportet id esse in potentia ad extrema, saltem per hoc quod est inter ea medium, siue media tangibilium proportio: quantoque illas qualitates minus habet excellentes, tanto efficacius mediocritatem sibi vendicat, & tangibiles percipit qualitates. Bonam porrò corporis temperaturam siue constitutionem sequitur nobilitas animæ: omnis enim forma cum sua materia proportionem habet. Et ex hoc infertur id, Quibus præstantior fuerit tactus præstantiorem quoque inesse animam, atque nobiliorem ac perspicaciorem mentem. G Verùm hic fortè ingerat se quispiam, non videri vsquequaque verum, Molles carne perspicaciores haberi: quando ratione ista, sexus muliebris masculino colligetur prudentior multò, ingeniosiórque: siquidem muliebre corpus molliculum tenellúmque est, & cuniculi capillo, & anseris medulla quoque mollius: vt Catulli versiculis abutamur. Et scimus tamen in Politicis Aristotelem scribere: Puerum imperfecti esse cōsilij, & fœminam inualidi, seruúmverò nullius. H Verùm scire decet, carnis molliciem modis intelligi duobus: siue vt est ex contemperationis bonitate, quæ rara fit & bene disposita, id est (vt Albertus inquit) ex humecto tenui, & spumoso aereo, ac contemperato calido: nam & Plato docuit, formę bonitatem oriri pro materiæ meritis. siue ex phlegmatis exsuperantia: quo modo qui sunt, non ferè dicuntur tactus boni, quia non insunt qualitates sensibiles rectè ad medium redactæ, & proinde nec mente intelligūtur apti satis: quo in genere mulieres sunt, quíque phlegmatici vocantur. Ex iis verò quę non omnino incuriosè, aut illotis pedibus ex summis & planè classicis auctoribus in mediam literatorum cohortem produximus, iam opinor illata lux est Herculano illi (vt sic dixerim) nodo, Cimmeriis obuoluto tenebris, & Platonis numero item obscuriori: in cuius enarratione, hactenus aqua hæsit. Et Hermolaus, lectionis vir incredibilis, ac in re literaria detritus planè & retorridus, & exactissimi iudicij, quem κατὰ πόδα insequi, turpe videri possit nemini, adeo desponsam destinatámque viris magnis gloriam obscurare in animo non est: in eo tamen Fabij loco, In malaco sanum: quid sentiat, non satis constitutum habere, fatetur ingenue. Quum tamen non aliud significetur ex Peripateticis scholis, quàm in carnis mollicie & raritate summam intelligi mētis sanitatem, id est prudentiam & perspicaciam: quoniam ita affectis facile item, quicquid est redundantis copiæ ac retrimētitiæ digeritur & euaporat, nec phantasticum aut rationalis potentia perinde syluestri tumultu obturbatur. Quod ita esse, id quoque indicio est, quia fatuos ac rudes παχυδέρμους appellare Græcis mos, ac si tu dicas, crassipelles. Quid, quod Quintilianus id verbum fuisse artis alicuius proprium, apertissimè dicit? Vbi philosophos intelligere potes, aut quod amplius arridet, diuinaculos, qui physiognomones dicuntur: à quibus vsurparetur subinde, In malaco sanum: vbi quem ita constitutum contemperatúmque inspexissent. Est autem physiognomia, māticesque pars, ea quæ ex ore omniūque corporis membrorū facie motúque ac filo hominum coniectat mores: de qua vt Aristoteles & Adamantius, ita multi alij tam Latini, quàm Gręci scripserunt. In eo genere sunt item metoposcopi, quos ex facie addiuinantes, Plinius interpretatur. Eorum & Tranquillus meminit, & satyricus poeta significauit,

Frontémque manúmque
Præbebit vati, crebrum poppysma roganti.

De malaco autem si quis ambigit, ac Græcè nescit, norit id verbum significare molle. Nam malacia, prægnantium Plinio est mollicies quædam & defectio, quum languentes modo hoc, modo illud appetunt: adeo vt terram quoque vorare appetant nonnullæ, carbones etiam extinctos, aut cimoliam, inquit Paulus Medicinæ primo: quæ res nuncupatur κίττα, id est pica. Nam & Gethyllidas Latonæ sacras, scribit Athenæus, quoniam prægnans id cibi expetisset genus. Gethyllidas, sunt qui cephaloton porrum interpretētur, id est capitatum: sunt qui gethyum, seu getium. Prouenit incommodum id ab conceptu mense potissimum tertio, nequeunte fœtu interim delata in vuluam omnia ratione alimenti absumere, insita imbecillitate, proindéque in stomacho multorū facta redundantia. Ex qua etiam absurdorum sese promit appetentia: indidē quoque nomē nacta affectio est, διὰ τὸ ποικίλον τοῦ ζώου τῆς κίττης: i. ex auis varietate. Vel, vt scribit Paulus Ægineta, quod malo id genus corripiatur frequentius. Est & in stomacho malacia, idest debilitas. In Matthæi Euangelio, μαλακίαν interpretantur languorem: qui sit leuior morbus, ac lentior: non quidem lecto affligens, sed valetudini moramenta obiectans, & quo minus videamur sanitate inculpata, præpediens. Corrigendus obiter error manifestarius in Senecæ Epistolarum libro nono: In otio inconcusso iacere, non est tranquillitas, malicia est. Tu expunge in sitiuum verbum, & genuinum ita repone, Malacia est. Apud Cæsarem Gallici belli libro tertio, Malacia item maris nominatur pro tranquillitate ac velut mollicie, quanquam scribitur modo malachia, sed indoctè. Illud non transiliendum ex Græcorum thesauris, ob Paridis necem in morbum fœmineum

A neum mox Philoctetem incidisse, quo nomine is erubescens deserta patria, ciuitatẽ condidit, quã ex re Malaciam dixit. Cittosin præterea dicũt Græci, quum ab racemis dilapsi acini pereunt. In Plauti fabula dici legimus, Mœchum malacum, cincinnatum, vmbratilocum, tympanotribam. Quod de physiognomia mẽtio nobis facta est, sciendum ex Procli doctrina, morem Pythagoreis fuisse, per signa in corpore constituta venientes ad ipsos perpendere ac pensiculare B exactius, ad melioréмne vitam apti forent. Quoniam natura ipsa, quæ animis confingit corpora, instrumenta eis congrua subministrat, imaginesque animarum in corporibus indicat, per quas & illarum ingenia eius artis periti possunt deprehendere. Meminit Gellius Noctium Atticarum primo. Quod ad salem attinet, abs quo digressi sumus, ἁλίζειν Græci dicunt sale condire: quanquam & eo verbo congregatio significatur, vnde halia Persarum dicitur Herodoto, idest congregatio, seu concilium. Sunt & halides, seu haliȩ, C sali terendo vasa accommoda. Auctor M. Varro est, ad Rhenum locis quibusdam nec fossicium haberi salem, nec marinum, sed lignorum quorundam combustis carbonibus pro eo vti. Portorium salis dici apud Liuium obseruauimus.

Mos abluendi infantes sale, aut frigida aqua. Enarratur Virgilij locus. Salis, fermenti, ac mellis nomine quid intelligendum in sanctis literis. Chondros, chondritis, hypocondria. Licnos quid, & vnde. Infantium in vannos depositio. Sal. Indicus.

D

Cap. II.

ET quia salis emolumenta paulo antè perstrinximus, non neglidenda item sunt visa, quæ à scientissimis medicorũ insinuantur nobis. Siquidem Galenus quodam loco, etiam si ambigunt eruditiores, sítne de principis medici officina opus id, sale aspersos infantes obuolui fasciis præcipit. Sed & prima primi Auicenna: Festinandum, E inquit, vt infantum corpuscula perluantur aqua, in qua colliquatus sit sal, vt occalescat vmbilicus, atque item cutis: ita tamen vt non contingãtur nares, aut os. Cur verò sic faciendum astruamus, ratio est, quoniam mox æditum infantem ob nimiam teneritudinem omnia infestant. Quo nomine semel bisque sale abluere persalubre est, præsertim si exuberet sordibus, & nimio plus sese promat humectatio. Confestim verò ab iis tepidiore confouendus aqua. Adiicit Galenus, salis potestate cuti callum induci sic, vt densior solidiorque iis quæ intus sunt partibus reddatur. Quibus- F dam etiam myrti folia inspergi arida, verum iis statũ non citra vitium esse. Cæterum more suo Auerrois ista putat reiicienda, præpositis quæ minus acrimonia morsum, vt sic dicam infigant: cuiusmodi sit oleum balaninum ex glandibus, effectu eodem qui in sale sentitur, vt credit Auenzoar. Cooriuntur in Auerroem magna vi Auicennæ interpretes, quoniam oleum id genus styptica potestate efficax quidem habeatur, non tamen æque sordentes humectationes resoluere, quibus inebrietur cutis ex vterina redundantia. Addunt G etiam, vnguine intimo non perinde vt salem, oleum posse callum inducere. In quem vsum plerisque item mos est, natum infantem in frigidam aquam mersare, sicuti septimo Politicorum commeminit Aristoteles, sed Galeno De regimine sanitatis primo, id non arrisit, additis etiam rationibus cur fecisse inutile sit. At confert, inquit Philosophus, statim à pueritia assuefacere, hoc enim ad sanitatem & ad res bellicas vtile est: quare apud Barbaras gentes irrorauit mos, vel amne gelido infantes abluere: vel tenui amiculo H conuestire, qui Gallis mos est: ad cuncta enim quæ possint, initio statim insuescere, optimum est. Adiuuat autem pueros, innatus calor aduersus frigoris vim. Iam ex iis opinor, lucis plurimum inferri Virgilianis versiculis,

Natos ad flumina primum.

A Deferimus suóque gelu duramus & vndis.

Cæterum Galenus inquit, si ab extimo frigore insitus peruincatur calor, an non liquido sequitur interitus? Quamobrem quis vtique mentis compos, nec ferus omnino aut Scytha pignus proprium subire aleã permiserit, in qua errorem sine vadimonio consequatur mors? præsertim quum ex discrimine nõ multum sit, quod lucro ascribas. Asino forsan densior contulerit cutis, rationali naturæ non ita: nam quum corpo- B ribus duplex ingruat incommodum, ab extimis vnũ, ab internis alterum occasionibus, certè quorum rarior molliórque fuerit cutis, ab extimo facile oblæduntur malo, quorum dura constipatiórque, ab interno. Propterea Hippocrates: Raritas corporis ad transpiratum iis, quibus plurimum aufertur, salubrior: quibus minus, insalubrior. Quare Germanos, agrestésque alios, aut Barbaros valere sinamus: illis (inquit) non magis præcipimus, quàm vrsis, apris, leonibus. Et quia de sale producta pleraque nobis sunt non illepi- C da forsan, ne illud quidem negligendum: In sanctariis religionis nostræ, salem pro apostolica ferè accipi sapientia, propter illud Matthæi bracteatum, Vos estis sal terræ. Ita enim Leuitici secundo scriptum inuenias, Quicquid obtuleris sacrificij sale condies, nec auferes sal fœderis dei tui de sacrificio tuo. Sed & Apostolus Paulus: Sermo, inquit, vester in gratia sit, sale conditus. Neque enim sequestrato rationis, ac discerniculi examine libratione, deo placere quicquam potest. Quod autem paulò antè præcipitur, Omnis obla- D tio quæ offertur domino absque fermento fiet, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio domini: intelligi volunt philosophicum tumorem, & ciuilis eloquentiæ lenocinia, voce quidem, non re prȩdulcia. Auctor autem in Crasso Plutarchus, lentem ac salem ab Romanis πένθιμα credi, hoc est lugubria, & proinde apponi mortuis consueuisse: hincque ingruentium malorum præsagium Crasso factum, quod militibus duo hæc prima in necessariorum distributione sint data. Cæterum ab interprete miro sunt hæc E silentio præterita, etiamsi veteris ritus non ingratam complectuntur memoriam. Salem Indicum Barbaro vocabulo saccharum dici animaduertimus. Illud denique adiecisse, non fuerit otiosum, opinor, χόνδρους ἁλῶν dici à Græcis, de sale qui crassior sit, velut chondritis vocatur παχεῖα σεμίδαλις, quam siliginem interpretantur: χονδροκόπια verò dicunt loca, in quibus cõcidatur chondros. Galeno, & medicis, aliud prorsum chondros est, Venter, inquit in Pragmatia περὶ ἀνατομῆς Galenus, percoctioni destinatus orditur à chon- F dri meditullio, vbi στόμα dicitur κοιλίας, id est ventris os. Alibi porrò idem auctor, hoc est in partium extimi corporis nomenclatura: Sub ore, inquit, ventris in superficie exteriore congruè nominantur hypocondria, quoniam chondro rectè subiiciantur. Sunt autem peritonæo substrati musculi, extra cute obuelati. ὁμωνύμως autem interna viscera ὑποχόνδρια vocantur, quando sub chondris & ipsa sunt τῶν νόθων πλευρῶν. Quia verò de infantium cura affatim transegimus, & illud non insuper ex Grȩcorum commentariis haben- G dum, Licnon dici ab eis, τὸ κουνίον, id est cunam, παρὰ τὸ λίαν κινεῖσθαι, quia motetur subinde: aut licnon intelligamus, τὸ λικμητήριον, id est vannum, quoniam æditos primum infantes in vannos deponerent: quod alimentorum copiæ, ac bonitatis symbolum coniectabant.

Cur somniculosi quibus angustæ sunt venæ. Item pumiliones. Cur in cogitatione profundiore obrepat sopor.

Cap. III.

H MVlta quidem & copiose satis, ni fallimur, de hominis ratione conscripsimus: poterãt & plura, sed nobis in vastissima rerum congerie seruare temperamentum quoddam, visum præstabilius est. Ne tamen cuiusquam querelis

detur occasio, quod & præfati alibi sumus, vbicumque opportunum fuerit omissa consarcinabimus, poterunt à volentibus iungi. Interim in alia diuertisse, non erit opinor, inamœnum ingratúmque. Disceptabam mecum non ita pridem super somni ratione, Mirum videbatur, hominum plerósque ita in soporem sæpe collabi, vt nil procliuius omnino faciant, cuiusmodi fere pumiliones sunt, deminuti, decurtatique, ab reliquorum commensu. Et quoniam iactatum in Græcis literis scio, Nil dulcius, quàm omnia scire: contuli me ad magistros (quod aiunt) mutos, qui me etiamsi asymbolum ita scitè doctéque instruerêt, vt naturæ rerum non omnino viderer inscius. Quod vero inde proruerim, etiam impertiendum aliis est visum, ne in sanctariis reconditum pereat. Igitur sic habet, Esse genera duo, vi insita in somnum prona maximè: alterum in iis est, quibus venæ adeo prætenues sunt, adeoque latentes, vix vt deprehendi visu valeant: alterum eorum censetur, qui nimio plus in caput excreuisse animaduertuntur. Angustia meatuũ, quibus à capite refluit spiritus, nullo negotio præsepitur occluditurque: minuta siquidem & propè nulla, quicquid accesserit, quantumuis modicum pusillúmque obstipat præfarcitque. Vbi ergo frigus concipit vena, siquidem & infarctus venter confrigescit, spiritus tamdiu suffrenatur, & moramento quodam compescitur necessariò, donec inualescens calor disiectus alimentum ita conficiat, vt globatum alioqui dirimat ac diffundat. Quandiu verò is liberè commeandi facultatem non nanciscitur, perseuerat sopor. Cæterum suggerit ars rei fortè obscuriori exemplum euidens: nam tubulo angustiori infusus liquor tardius lentiusque profluit, quòd si laxior is & capacior fuerit, momento vis etiam maior dilapsa transmittitur. Id ipsum & in spiritu fit, qui angustè corpulentior ipse commeans ac præpeditè, serius munere defungitur. Et hæc diuturnioris somni procliuiorisque in meatuũ gracilitate causa quidẽ fuerit. Sõniculosos verò esse, quibus caput extumuit, inde pernosci potest: quo amplius est conceptaculũ, eo plus itẽ capiat, consequens est. In nanis, siue pumilionibus vaporũ multa vis ad caput surrigitur, quoniã grandius membrũ alimenti amplius requirit. Quod verò copiosè scandit, copiosè item ac largius remeet, necessariũ est, sed & lentius, quia insitus calor vim tantam sublatæ euaporationis breui percoquendo nequit conficere. At quibus venæ latiores apertioresq́; fuerint, soporu lẽti esse nequeunt, nisi forte quippiam obtigerit potentius aliud, quod rationem faciat diuersam: neq; quos item atra infestet bilis: nam alsiosis, cõgelidisque corporibus, caloris intimi copia non magna, vaporum paucitas caput scandentium obtingat, necesse est. Hinc illud fit quoque, vt ferè genus hoc sit edacitatis auidæ, quando eorum natura sicca & tetorrida est, nec haustis aluntur magnopere, infestante plurimum bilis atrioris frigore alimenti conceptacula: quæ ratio efficit potenter, vt parum omnino, aut nil ferè eat in corpus. Quia verò de sopore agimus nunc, appingamus veluti corollarium huic loco, quod intellectum studiosis maxime arrisurum arbitror. In eadem nanque harena, quod dicitur, versamur, & contingit sæpicule, vt attentissima cura quid expendentibus ingerat sese vel inuitissimis obnitentibúsque insuperabilis dormiendi procliuitas. Inde verò hoc fieri, deprehensum à peritioribus est, quis comperta sunt naturæ arcana ferè vniuersa: quod quum cogitatione profundius versante quippiam, suspensa mens solicitudine est, alimentorum percoctioni impedimentum affertur insigne, proinde qui protrudantur in caput, vapores, dum minus excoqui possunt, crassescere necessarium est. Illud verò paulò doctiores sciunt omnes: quoniam fit somnus, sicuti exsequemur alibi copiosius, quum in cor sese contraxerit calor intimus, quo in ima dilapso, concipere palpebras frigoris vim, frigore autem concepto, defluere, ác denique comprimi, quando vnus est, qui omnia in corporibus temperet, moderetúrque calor: frigus in sopore superna contrahunt, & extima, recalescunt inferna, pedum argumento, sed intima eo amplius. Quia verò ex humecta quadam vi progigni, obrepereque somnus videtur, inde Homericè circunfundi doctè dicitur: sed & νήδυμος ex hoc sopor ab eodem nuncupatur, abs quo veluti ex humiditate profundiore, emersus facilis non est, vel vt Græcè dicam, ὐκ ἐστιν ἀναδῦναι τὴν ἐπιώθοντα.

Sudoris species. Diphoreticus sudor. Diphorumeni. Sudatores. Expauescentes. De sudore frigido. Qui sudores bono sint.

Cap. IIII.

Diuerteramus nuper in medicorum florentissima vireta, non vt trãsfugæ, verum inspectores, exploraturi ecquid inde præcerpi posset, quod hosce libellos Lectionum antiquarum instructum adiutúmque iret, ac comptiores efficeret, non vt calenti ferro inustos, sed solida synceraque spectabiles venustate. Lectitabamus Canonem Auicennæ primum, qui & in hominis ratione singularibus auxiliis obfirmauit aciem, ne quid trepidaret, aut moueretur loco. Incidimus in eam quæ sudores aliquo modo perpendit doctrinam, atque in species partiendos tacite præmonstrat, quas & huic innexuimus parti potissimum: nihil enim prohibet, à quocunque literarum antesignano versuram facere, non quæ peculiares abditosque loculos instruat, sed vt in republica bene instituta, qualem optauit Plato, cuiuscunque deseruiat emolumentis. neque enim est homo hominis lupus, vt ille ait: sed Deus potius, quãdo & hæc ad æternam gloriam via. Igitur, inquit princeps, sudor qui contingit consopitis, ex materiæ prouenit copia, quippe per soporem nulla euidenti causa qui sudore diluitur, amplius ingessit alimenti, quàm pati possit. Galenus ad eandem rem, sudor exuperans aut corpore obuenit rariore laxioreque, aut materiæ abundantia, aut quia prætenuis subtilisque admodum comperitur. Qui principis verba latius fusiúsve explicant, quatuor ferè sudoris species agnoscere videtur. Quidam enim naturæ profluit imbeclilitate, velvt in syncope, in qua spiritus sanguísque in cor se cõtrahunt, extimis relictis: quæ naturæ defecta regimine frigidi sudoris humectationem promunt. Alius natura prouenit valida, quod in crisi, & decretoriis euenire diebus assolet. Aliis occasionem præstat ratio euidens, vel exercitationis, aut balnei, vel æstiui ardoris flagrantiæ, vel etiam alimenti ingurgitationis nimiæ, aut plethoricæ copiæ. Sudorem quo fusius redundante, imbeciliores reddimur, diphoreticum nuncupant, quoniam διαφορεῖσθαι sit Græcis, quod digeri Celso Cornelio in cardiaci morbi mentione. Sic verò affectos diphorumenos vocant, Plinius nunc sudatores, nunc expauescẽtes. Imperator Maximinus, qui quandoque vno sudore lixas sedecim vicerat, item ex militibus septem superarat fortissimos, sudores sæpe suos excipiebat in calicem missos, vt sextarios implerent duos, nonnunquam & tres. Quod verò de sudore frigido dicitur, amplius perpendi potest, & debet, eo quidem magis, quod poetas quoque, quorũ sæpe multiplex est eruditio, & intercutanea; nec oculis spectanda caligantibus noctuinísue, nonnunquam commeminisse eiusdem, perspicuum est, satisque frigide, quia de frigore agatur, enarrari: ita vt ambigas, serióne & iudicato, an per iocum tam inepte pleraque effutiant, καὶ παχυμερέστερον, vt quæ nullo concipiantur scientiæ fundo, plurimúmque arbitraria sint ac profusa temere. Quis enim illud ex Amphitryone non legit?

Hic homo socium ad malam rem quærit, quem
adiungat sibi:
Non placet, pro monstro extemplo est, quando
qui sudat

qui sudat tremit.

Sed & quadam Elegia Propertius:

Quæ si fortè aliquid vultu mihi dura negarat,
Frigida de tota fronte manabat aqua.

Cornelius quidem Celsus in libris De medendi ratione concinnatis, sudorem frigidum esse morbi indicem scribit. Solicite diu sum scrutatus eiusmodi euentus rationem, denique optimus naturæ interpres Aristoteles ita prodens se nobis ingessit, Cur, inquit, calidi sudores frigidis meliores habentur? An quod sudor omnis excrementi cuiusdam secretio est? parum autem excrementi amplius incalescere, consentaneū est. Plus autem non æquè, sed minus. Itaque sudor frigidus excrementi multi indicium est, quo circa morbos quoque longiores facit. Amplius Hippocrates libro Sententiarum quarto: Sudores, inquit, frigidi, si cum febre acuta accidunt, mortem significant: si cum mitiore, longitudinem morbi. Certe summa dignum admiratione est, qui possit elici frigens sudor, quum æstuosa sit febris. Proinde necessarium videtur (inquit interpres nobilis, cuius frequēs est nobis aduocatio) aliam esse corporis portionem, quam amburat febris: aliam, ex qua humor profluat frigidus: quod enim ex calescente promitur parte, caleat oportet: cæterum ex cute, quam esse frigidam liquet, proliciuntur sudores, quanuis subtercutanea exæstuent. Porrò acutas obrepere febres, patet, quibusdam computrescentibus humoribus. At hi nunc quidem toto putrēt corpore, nunc in conceptaculis tantum. Vbi verò duo ista simul fiant, vt in vasis computrescat humor, & quę solidum corpus regit natura, quam naturalem esse calorem opinatur Hippocrates, vel perimatur prorsum, vel internetionem proximè adierit: quæ profluunt inde, planè frigent. Nil verò officit, quin ex putredine exoriens caliditas sit vehementissima, proptereáque indicium exitiale: siquidem præmonstratur, eam humorum frigidam vim in corpore exuberare, quæ nec insita caloris copia recalescat, neque item aduentitia, idest febrili. Quòd si quis expetat scire item, qui potissimum sudores bono sint, audiat Hippocratem ita sancientem, Sudores febricitanti si statim inceperint, bono sunt & tertio die & quinto & septimo & nono & vndecimo & quartodecimo & vicesimo & vicesimoquarto & vicesimoseptimo & tricesimo & tricesimoquarto. His enim sudoribus morbi iudicantur: qui autem non ita veniunt, laborem significant, & morbi longitudinem ac recidiuam. Anchimolum & Moschū sophistas apud Elidem, tota fuisse vita hydropotas legimus, ac ficis modo solitos vesci, nec tamen aliis imbecilliores habitos. Cęterum aspernabilis adeo è corpore promanabat sudor, vt certatim in balneis ab omnibus reclinarentur.

Cur facies & superna desudent maxime. Cur item in trepidationibus idem patiantur pedes. Sudoris item frigidi ratio. Cerebrúmne, an iecur sit humectationis fons.

Cap. V.

ACcidunt porrò in sudoribus nonnulla plerunque, non paruam quæ præferant admirationem. Nam & vsu compertū ferè est, in trepidationibus exsudare pedes, non faciem, quæ alioqui obnoxia sudori maximè est. Quippe quæ laxiora sunt, & abundè humectātur, ea sudore dilui cōgruum est. Caput autem esse planè certum est, humoris fontem: indicio sunt capilli ea maxime parte vbertim succrescentes. Quin & vniuersim superna sudoribus amplius infestantur, quàm inferna, quoniam calori insitum sit conscendere, illucque itidem humectationem perducere: vel etiam quia sudorem mouet spiritus, qui in superna parte sedem habet. Adde, quod est sudor incoctus humor, cuiusmodi humore pars humet superior. Auicennæ id quoque auctoritas cōprobat, nam secunda quarti: Sudor, inquit, maximè multiplicatur in superioribus, in capiteque in primis. Cæterum hæc ferè de sanis intelligenda corporibus: nam affectis illuc in primis decumbit sudor, vbi amplior concepta fuerit eius materia. Proinde Sententiarum quarto Hippocrates, Vbi sudor, illic ægritudo. Idipsum & ab Auicenna traditum scimus. Sudor verò ille pedum in trepidationibus, eam (vt Aristoteles inquit) rationem habet, quòd sit trepidatio metus quidam super re inchoanda. At metu superna frigescunt caloris fuga ad intima infernaque. Quo nomine pallent item trepidantes, qui & maximè pedes agitāt: indéque ea parte laborante elici sudorem, probabile est. Manus item assolent perfricare, seque modo inflectunt, modo extendunt, etiam sæpe exsiliunt, nec vnquam quiescunt: sunt enim exciti propensique ad negotium, quoniam calor eorum se collegerit in pectoris locum, qui corpulentior est. Quamobrem vndique tum ipso calore, tum sanguine turgescente efficitur, vt metu vario crebróque agitentur, sed pedibus maxime insudant, quoniam illi perpetuo teneantur labore, & item corporis fulciendi. Propterea cum labore vehementi in primis agitetur calidum, inflammetúrque: & quod humectum est, in tenuia dissoluatur, sudant illi, facies minimè. Ex affluxu porrò caloris eiusmodi in metu maximo ad intima, sæpe alui funduntur, & profluunt vesicæ retrimenta. Siquidem extrema corporis spiritu, sanguine, calore destituta inalgescunt. Humor verò redundans caloris copia solutus retruditur, quoniam vis ea quæ comprimendi potestatem habet, & ab recentioribus retentiua nūcupatur, reprimere nequit. Inde consequitur, vt in æstuationibus grauissimis profluat emanétque frigidus sudor. Quod ne quis philosophis modo putet percognitum, optimus quoque maximus poeta libro Aeneidos tertio significauit illis versibus,

Talibus attonitus visis, & voce deorum,
Nec sopor illud erat, sed coràm agnoscere vultus
Velatásque comas, præsentiáque ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore sudor.

Si cui verò ambiguitatem fortè mouet, quod modo caput humoris fontem diximus, quum de hepate dici id rectius videatur, quoniam in libro cui τέχνη titulus est, dicat Galenus in signorum tractatu: Ex corde sicco totum arescit corpus, nisi diuersum efficiat hepar: ex humecto autem hepate corpus item humescit, ni effectum cor producat contrarium. Sed & Hali: Hepar, inquit, est humiditatum fons. Cæterum duplex humidum traditur à rerum naturæ peritis, humidum verum, & vt ipsorum vtar verbo essentiale, cuiusmodi in iecore est, quod inde dicitur etiam cerebro humectius. Alterum accidentale vocant, vtpote frigiditate inductum, affluxúque extimę humectationis. Hoc verò in cerebro agnoscitur, proinde appellatur humiditatis fons: etenim quia est omnium partium frigidissimum, vt Aristoteles inquit in Commentatione de somno & vigilia: in eo superfluitatem concipi multā indigestionis ratione, necessarium est. Affluunt illuc & ab reliquis partibus euaporationes plurimæ, quæ loci frigore percussæ resiliunt. Infestat aer quoque per meatus multos.

De oleo scitu digna. Quæ dicantur præmissa vini & olei in Plinio. Emendatur locus Ciceronis ex Epistolis familiaribus. Olei officinam quis excogitarit primus. Oleum viride, ac conditū. Oliuitates quatuor. Rudicula quid.

Cap. VI.

OLeum Anacharsis Scytha insaniæ pharmacum esse dicebat, quoniam eo peruncti athletæ inuicem magis insanirent. Naturæ tamen prouidentia liquores duos humanis

corporibus gratissimos contribuerat, intus vini, foris A olei. Id quod ab Democrito pronunciatum, Græci scribunt, quum ex eo quæreretur, πῶς ἂν ἄνοσοι, καὶ μακραίωνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι. Olei potestatem vtique tepefacere, ac contra algores munire. Epaminondam verò legimus, quandoque collegis impensarum rationem coquo reddente, olei multitudinem permolestè tulisse, admirantibúsque illis: Non, inquit, impendij magnitudo me mouet, sed quod tantum olei intra corpus receperim. Memorabile est quod Plinius scribit: Alpibus coercitas, & tam inexsuperabili muni- B mento Gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese Italiæ, quod Elico ex Heluetiis ciuis eorum fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum siccam & vuam, oleique ac vini præmissa remeans secû tulisset. Verum hic protinus aduertendum amplius, quæ dicantur in Plinio præmissa olei. Hermolaus quidem emendans reponit promissa, publica lectione expuncta. Mihi autem mirè arridet verbum, præmissa: vt intelligamus primitias quasdam, sicuti præmissa sacrorum dicuntur. Vtitur eo vocabulo & M. Tullius epi- C stola quadam ad Plancum: Et tuarum, inquit, literarum præmissa meminissem. Etiam si in vulgatis modo codicibus passim scriptum inuenias promissa, non præmissa: sensu nullo, aut leuissimo. Fortè hoc sit quod Festus scribit: Sacrima, inquit, appellabant mustum, quod Libero sacrificabant pro vineis & vasis, & ipso vino conseruandis: sicut præmessum de spicis, quas primum messuissent, sacrificabant Cereri. Apud Græcos, quod ad oleum spectat, sic reperio subnotatum: Ferri glutinum, siue ferruminationem Samium Glau- D cum excogitasse primum, enato inde adagio, de iis quæ facile perficiantur: Glauci ars. Qui remollire ferrum cupiunt, oleo tingunt: at qui obdurefacere, in aquam mersant. Illud quoque ex historia succurrit: Augusti temporibus, è taberna meritoria trans Tyberim oleum terra erupisse, ac toto fluxisse die, nulla intermissione: quo significatam interpretantur CHRISTI gratiam ex Gentibus. Olei denique opificium, idest ἐλαιουργίαν, sicuti μελιττουργίαν, idest mellis faciendi rationem, excogitasse Aristæum principem omniũ tra- E dunt. Ex quo scienter Agrea cognominatum voluere. Quanquam sunt qui ex ctenotrophiæ, idest iumentorum educationis tradito modo, ac insuper venationis quoque, quum Iouem dici agrea ferant & nomiõ, tum Apollinem ratione compari. Oleum viride, sunt qui recens interpretentur, sicuti conditum pro inueterato. Ex Varrone dici virens videtur, ex olea expressum acerbissima: quod præcipuè creditur sapere. Galenus & Theophrastus omphacinum oleum vocant, item ὠμοτριβές, idest crudum. Sed vt ista certiore me- F tiamur modulo, sciendum amplius, non vnam priscis fuisse oliuitatem: siquidem prima fuit, Columella tradente, in qua acerbum exprimatur oleum ex necdum maturescentibus baccis: æstiua dicebatur hæc. Sequẽs habebat Nouembris finem: inde oleum erat virens, ex viridibus manans oliuis. Tertia Decembri fiebat mense: huius erat maturum oleum. Vltima fuit mensis Ianuarij: album oleum appellat Dioscorides, vt à viridi separetur, cuius confectionem pluribus idem exsequitur. Seruius in secundum Georgicum illud e- G narrans:

Et amara pausia bacca.

Amara, inquit, idest viridi: nam de pausia viride oleum fit, vnde contrà dicitur dulce, quod virens non est. De oleo samico, acanthino, thurino Athenæus plura. De cibario etiam Columella: Rudicula, organum est oleo conficiendo, erectæ tribulæ simile. Porrò cautum decretis imperatorum nouimus, ad Barbaricum, vti ne quis vini, olei, liquaminis transferendi pontificium habeat, nec gustus quidem causa vel vsus com- H merciorum. Ad quod sanciendum historia productos arbitror Gallica.

Super Hercule ac Geryone pleraque non extrita admodum. Larini boues, & Cestrini, ac Epirotici. Larimnus odor. Geren quid. Geria. Carduus. Cinara. Geranium lignum. Celonium, celon, genys. Ceuæ vaccæ. Item Herculis cognomina. Liliorum origo. Herculis stragula quæ sint. Balneæ calentes cur Herculi sacræ, déque Smintheo Apolline. Atabyriæ boues. Cornopion, cornopes, ipoctonos. Leo triesperus. Erythibios. Pyrrhicæ boues, acoues. Herculis filiorum interemptorum nomina. Ceramyntes.

Cap. VII.

Legebamus nuper Arriani historiam, qua is Alexandri gesta complectitur. In secunda eorum ita relatum obseruauimus, Herculem non fuisse vnum: nanque suum sibi vendicant Tyrij, cuius etiam templum omnium, quæ memoria seruat vtique humana, vetustissimum substruxerunt. Sed hûc non videri Herculem Argiuum, Alcmena natum. Quod multis annis antea coleretur Tyrius, quàm Cadmus omnino Thebas condidisset. Cæterum Ægyptios quoque alium item Herculem colere, diuersum ab eo quem vel Tyrij vel Græci venerentur. Auctor item Herodotus est, Ægyptios inter duodecim Deos Herculẽ recẽsere. Sed, inquit Arrianus, proximũ vero est, Herculẽ qui Tartessi in Hispania colitur, vbi item visuntur columnæ, quas Herculeas vocant, eum esse qui Tyri colatur, quoniam Tartessum condiderint Tyrij, & ritu Phœnicio constructum ibidem sit templum quod Herculis dicitur: eodemque ritu sacra fiant. Quod verò ad Geryonem spectat, ad quem Argiuus Hercules, vt boues abigeret missus dicitur, nihil omnino ad terram Hispaniam pertinere, Hecatæus rerum scriptor memoriæ prodidit. Nec ad vllam vnquam Erithiam insulam Herculem missum: sed loca circa Ambraciam, atque Amphilocos Geryonem imperio tenuisse: indeque abactas boues, quæ mira specie in illis comperiantur locis, herbida regione, & pascuis admodum læta. Nec omnino fieri simile veri, ea tempestate nouisse Eurystheum extra orbem terrarum positos populos, aut speciosas quæ ibi nascerentur boues. Vtcunque quod scitu dignum est, scribunt Græci Epiroticos boues Larinos dici ab Larino pastore, cuius meminit Athenæus quoque, qui ab Hercule, redeunte ab Geryonis nece, exceperit educaueritque: vnde Epirotica mox armenta sint celebrata, de quibus commeminerit Lycus Rheginus in iis quæ ad Alexandrum scribit. Etiam si sunt qui ab narium magnitudine dici larinos velint, vt est ab interprete Aristophanis adnotatum. Siquidem λα particula intendendi vim habet, ῥῖνες verò nares sunt. Cæterum Cestrini quoque vocantur, qui Larini. Larimnum verò in Sabæis præstantissimum haberi odoris genus, in suffiendo præsertim, auctor libro decimosexto probat Strabo: cuius autem sit modi, parum comperi. Fuere in Epiro eadem Pyrrhicæ boues, quas atauros vocabant, intactas Venere, vt incrementum ampliter caperent, quasi setauras dicas. Sic verò creduntur dictæ, ab ignea mobilitate, aut à colore: sunt qui diminutiuum putent ex forma Æolica. Alij pyrrhicas intelligunt Epiroticas, de regis Pyrrhi nomine. Altinas vaccas ab vernaculis dici ceuas, legisse videor in veteribus memoriis. Leguntur quãdoque & Atabyriæ boues, de montis Rhodij nomine sic nuncupatæ. Cæterum æneæ fuerunt hæ, quas malo ingruente aliquo, solitas mugire proditum est. Theogoniæ Hesiodicæ interpretes, Herculis nomine solarem intelligunt potestatem: Geryonem verò, cuius boues ab illo orbi terrarum illatas fabulantur, hyemem esse volunt, ἀπὸ τοῦ γαρύειν, τοῦτ' ἔστι βοᾶν: idest, ab verbo γαρύειν, quo significetur clamor, ob hyberni temporis tumultum. Nam geren, hoc est γέρυν, ad hoc spectat nihil, vt in parerga excurramus. Est enim eo

nomine, vt inquit Aelius Dionysius, grus fœmina. Geria, id γήρεια, flores nuncupant τῶν κινάρων in Nicandri Theriacis. Est eodem nomine in India ciuitas, Stephano. Dicitur & gerium, annus antiquus. Nam & Megaride promontorium vocatur Gerania, in mediterranea vergens, ac oblongum, indeque ab figura nũcupatum. Nicander,

Σκίδνατ᾽ αἰὼς γήρεια κατὰ ψυχῆς τῆς ἀκάνθης.

Est autẽ cinara carduus satiuus; meminit Columella:

Hispida ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho
Potanti veniat, nec Phœbo grata canenti.

Vulgus ferè arcoccum nuncupat; Liguribus pergratum in cibis, ac Mediolanensibus. Cinaram sunt qui arbitrentur vocari, quia vt ait Palladius, cinere gaudeat. Id autem quo pacto verum fiat, cum testimonio Pollucis apud Doricos poetas id comperiatur nomẽ, & esse Græcam vocem testetur liquidò Athenæus. Cur autem flores cinaræ, geria nuncupent, forsan ea fuerit ratio, quoniã canescant celeriter, quamuis purpurei, abeantque cũ aura. Sed de syluestri carduo hæc memorat Plinius. Geria sunt & pappi, in Arati Prognosticis: & Theon esse cinaræ flores interpretatur: sed geramos item vocat, & geramata, idest γηράματα. Geranium vocant lignum, quo ex puteis hauritur aqua: celoneum item nuncupatum, idest κηλώνειον, velut καλινεῦον: ab calon, quo indicatur lignum, & νεύειν, adnuere. Celonium autem equum dicimus, quoniam κήλων signat in Venerem præferuidum. Genys verò apud Sophoclem in Helectra bipennis est species. Sed ad institutum de Geryone sermonem redeo. Hyememe verò sol perimit ab hyemali tropico ad vernum conuersus æquinoctium. At boum nomine tonitrua intelligunt, quadam soni similitudine; quæ Geryonis dicuntur, quod hyeme quidem non fiant, sed illam statim consequantur: vel quia ex humecta eius natura mox hæc proueniant. Fabulãtur item Græcorum plerique, Herculis statuam effingi solitam sinistra manu mala tria gestantem, quæ claua conquisiuisset dracone interempto, idest concupiscentia subacta: ita enim comparantur tria poma, hoc est iræ comprimuntur ardores, & habendi cupiditas temperatur: ac denique voluptatum sedantur titillationes, sinuosique ac blãdi superantur laquei. Leonis verò pellem non aliud fuisse, quàm generosam viri prudentiam, qua is circũmunitus obseptúsque, affectiones animi prærabidas exculcarit. Ita sapientem quendam & summatem virum Herculis nomine accipiendum putant. Quod & in Floridis non ignorasse Apuleius videtur, qui animi monstra ab illo philosophica claua fuisse perdomita, nobis insinuat. Significat etiam in Commentatione de somniis Synesius. Hæc ipsa tamen, vt sunt, ridicula videntur multis, quando voluptarium in primis Herculem intelligunt. Vti de furore interim conticescam, à quo fertur ab Sicalo liberatus. Quo sanè argumento institutum sit, calentes balneas Herculi sacras dicere, & molliora stragula Herculis cubilia. Herculem Celtæ vocabulo gentis proprio vocant Ogmion, imaginem eius, ritu ab aliis diuersissimo, pictura exprimunt. Primum decrepiti senis facies est, capite prorsum incompto, pilis quotquot sunt, canicie albicantibus, pelle autem rugosa striataque, quin exustæ simili vsque in nigredinem, quales ferè sunt qui in mari expiscantur senes. Charontem diceres, aut Iapetum quendam Ex Tartaro, & nulli non similem potius quàm Herculi. Adest tamen aliquid Herculis proprium, leonis circumiectum exuuium, dextra clauam tenet, necnon ex humeris propendet corytus, sinistra intentum præfert arcum: omninóque Hercules est, ac quanquam senex, numerosam tamen multitudinem trahit auribus alligatã: funiculi verò aureæ sunt catenæ prætenues, aut ex helectro, monilibus affabrè connexis quàm simillimæ: & quamuis imbecilla sit catella id genus, insequuntur tamen nullo renisu, nec de fugæ præsidio prorsum meditantes quippiam. Immo festini assectantur, læti quoque atque hilares, illũ summis etiamnum extollentes laudibus, Quin etiam præcurrere gestiunt, nunquam non laxissimo vinculo. Catella verò quam diximus, ad Herculis linguam destinata conspicitur, ad hunc vsum (vt videtur) peruiã. Ille autem vultu renidens insequentes respectat. Hæc quidem Celtæ. Quàm verò habeat rationem tam inusitata species, ne nihil lector studiosus ingenio suo debeat, inenarratum relinquimus: nec reprehensus ferè quisquam est, qui è segete ad spicilegium reliquit stipulam. Obseruatũ in Agricolationis libro apud Græcos auctoris incerti, Herculem in immortalitatis participatum ab Ioue admissum, quod dormientis Iunonis lac suxisset: quumque interim diuini liquoris per cælum effusa portio esset, galaxiam effecit, nonnihil verò & terram rigasset, natum inde lilij florem, qui colore sua præferat primordia. Scribit in Heroicis Philostratus, Iusiurãdum per Herculem à Nestore institutum primo. De Hercule verò illud adiiciamus, coli eum ab Oetæis ad Trachina cognomento cornopiona, idest κορνοπίωνα, quoniam cornopas fugarit, quo illi nomine locustas intelligunt, quas alij ἀκρίδας, aut πάρνοπας vocant. Adeo leuibus de causis indebantur cognomina vanissimis diis: nam Herculem eundem nuncupant Erythræi Ipoctonon, quod Ipas repulisset ἀμπελοφάγους, idest vitem arrodẽtes. In Alexandra Lycophron eundem λέοντα dicit τριέσπερον, ex insiti roboris præstantia, & quia in eius generatione triplex in vnam coiuit nox, vel quia triduum in ventre ceti transmiserit, à quo Hesionem liberauit: quum ei immortales equos esset pollicitus Laomedon; quos illi pro Ganymede fuerat dilargitus Iupiter. Ab hoc item maxima quæque dici Herculanea videntur: sic Herculaneas machæras, in Pertinace appellat Iulius Capitolinus. Apollinem verò dicunt Rhodij Erythibiũ, quoniam Erythiben appellant ipsi, quam ἐρυσίβην alij, id est rubiginem. Vanitas eadem Smintheum induxit Apollinem, sed qui tanti veteribus fuerit, vt orationes etiamnum Sminthiacæ celebrarentur, conditis quoque præceptis, quibus aptè concinnari possent. Smintheus enim dicitur, & Sminthius. Nominis ratio ab muribus ducitur, quos apud Chrysam sminthos vocant, quum eos vbertim succrescentes fugasset is Deus, quo argumento inibi statuæ subiecta visebatur imago muris. Alij sminthen intelligunt apud Troiam ciuitatem, vbi coleretur, sicuti hylatem appellat eundem Lycophron à Cypri ciuitate Hyle, etiam si est & in Locris altera. Quod verò Pyrrhicas recensuimus boues, sciendum & πρόβατα dici πύρρικα, idest Pyrrhicas oues, de regis Pyrrhi nomine, sicuti & boues dictæ, Plinio auctore. At de Hercule id non ignorandũ, furore percitum Megaram peremisse cum quatuor eiusdem liberis, quorum ex Græcis thesauris nomina subtexui, Onitem, Theremachum, Democoonta, Creontiadem. Quanquam octo perfossos canit Pindarus. Aliis adiicientibus duos etiamnum Iphicli fratris. Herculem appellant Græci Ceramyntem, quasi fata reiicientem, idest κηραμύντην: vt sit, qui & Alexicacus. Dicitur & Palæmon, quia in Olympo sit obluctatus cum Ioue. Lucianus facetè, vt solet, triesperum vocat Herculem ab trinoctio illo, quod traditur in eo concipiendo insumptum.

Stuporis attoniti species, quem apoplexiam Græci vocant. Item quibus ex causis contingat. Quid paralysis. Catulli versus declaratur. Sceletyrbe quid. Hæmodia quid.

Cap. VIII.

QVam Græci ἀποπληξίαν vocant, sunt qui Latinè stuporem dicant attonitum. In apoplexiis, inquit Galenus, totum corpus sensu priuatur, ac motu, solus restat anhelitus, qui si & ipse prohibeatur, maxima est & acutissima apoplexia. Si verò reciprocatio adsit

quidem, sed vi magna, fortis vehemensque fit stupor. Cuiusmodi item, sed minus, si neque intentus nec violentus, at inæqualis atque exordinatus interpellatúsque fiat anhelitus. Sicuti vbi seruatur ordo aliquis, debilior censetur: siqùe omnia pro necessitate fiant, primo quoque tempore persanatur. Apoplexię omnes fiunt, vbi facultas animalis ad partes defluere nequit infra caput existentes, aut ob cerebri affectionem similem inflammationi, aut ventriculis ipsis pituitoso oppletis humore. Cæterum causæ magnitudinem affectionis, seu (vt nunc loquimur) passionis consequitur magnitudo. Magna verò ex parte curationem nō admittit ob respirationis læsionem. Auicenna sexta primi, ostēsurus vitalem potestatem esse animali priorem: Licet, inquit, vis animalis membri alicuius intercipiatur, quæ sensum præstat, & motum voluntarium: nihilominus vita non destituitur pars ea, ni pariter & vitalis destruatur. Membrum vtique stupidum aut paralyticum diu quidem sensu caret, ac motu: vel ratione complexionis malæ, intensius frigidæ, non permittentis sensum motúmque recipi à membro, vehemētius arctatis meatibus nerui, per quos commeant spiritus: vel oppletis neruis interiacentibus cerebrum vel nucam & paralyticum membrum, subsistente tamen interim vita. At intermortua pars nec sensu pollet, nec motu, computrescitque ilico, interpellata videlicet corruptaque vitali potestate. Auicennæ interpres ita distinguit: Stupidum dicitur, quod sensu caret: paralyticum, quod & sensu & motu. Cornelius Celsus: Attonitos, inquit, raro videmus, quorum & corpus & mens stupet. Fit interdum ictu fulminis, interdum morbo, apoplexiam hunc Græci appellant. At resolutio neruorum frequens vbique morbus est, sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres auctores illud apoplexiam, hoc paralysin nominauerunt. Nunc vtrunque paralysin appellari video. Est sceletyrbe item, idest σκελετύρβη, paralysis quędam, quum rectum seruare incessum non valemus, & crura, velut ardua conscendentes, attrahimus, ac in sinistrum quandoque dextra circunferimus, quandoque ediuerso. Sciendum verò illud, nullum esse morbum adeo senili ætati familiare, vt est apoplexia, quoniam in ea cerebrum pituitosis repletur superfluitatibus. Ex iis verò, quæ de stupore collegimus, infertur Catulliano carmini lucis plurimum:

Talis iste meus stupor nil videt, nihil audit.

Stuporem dentium ex fructuum acerbitate Galenus ad Paternianum, hæmodiam scribit vocari. Id ex visu item contingere, quin & auditu, apud Græcos alios est obseruatum.

Super comitiali morbo, quid sentiant eruditi. Spumæ generatio. Suspendiosorum os spumosum vnde sit. Melancholicorum ratio. Coturnicum, & caprarum natura. An homo tantum huiusmodi affectione infestetur. Magmedhistoria. Lunaticus morbus.

Cap. IX.

Comitialis verò morbus apoplexiæ germanus proximúsq; quodammodo est, quum idem locus in vtroque patiatur, & idem humor causam affectioni prębeat. Verum apoplexia propter omnimodam eius carentiam facultatis, quæ ad neruos demanat. Morbus autem comitialis ob incertam temerariamque, & inconditam motionem consistit. Frigidus autem & crassus est humor ambobus. Proindéque adolescentium ætas calidæ siccæq; temperaturæ maximum affert auxilium his qui comitiali morbo laborant. Compari modo & locorum mutationes proportionales, quando ad calidiorem sicciorémque transmigrent. Eodem modo & victuum. Comitiales morbos exsuperare in pueris, auctor Hippocrates est, proptereaque dici pueriles morbos, qui

A & ætatis conuersione ac mutatione desistant. Accidunt & adolescentibus quandoque ob victus errorem, & quia humi cubant ac soli se exponunt, & imbribus, & eiusmodi aliis. Qūū verò spumæ generatio ex duarū substantiarū mixtione perficiatur, altera spirituosa, altera humida: fiat autē earū mixtio, ambabus in multa perfractis, & multis mutuò complexū paruis ampullis plerunq; ab ipsis effectis. Vētis quidē vehemētibus mare occupātibus, propter ictum fortiorem spumam fieri contingit: in lebetibus autem caloris B ratione, sic & in corporibus animalium, quum adsunt ex morbo comitiali conuulsiones, vehementia motuum solet spumam generare: in capris verò calor in cursibus autem equorum vtraque causa vigorem habet. Qui spumam è ventre prodire, opinantur, deerrant: neque enim fieri potest, vt tota inde proueniat, quum neque eo tempore animal euomat, neque nauseam patiatur vllam. Quum verò tenacem habuerit is qui perfringitur, humor, consistentiam, stabilis spuma perficitur, qualis conuisitur currentibus equis aut ira C percitis apris. Vbi autem laqueus collo circunnectitur, necesse est quidem cordi atque pulmoni, vt glutinosum exspirent retrimētum, quod in libro De respiratione Galenus edocuit: prohibente autem laqueo, totum violenter impellit, quo fit, vt pars propriæ humiditatis vna expellatur. Sed vt ad comitialem redeamus morbum, quo planius expressiusque cuiusmodi ea sit affectio percipiatur, Galeni sententiam subnotabimus ex tertio libro De locis affectis: Morbus, inquit, comitialis conuulsio est omnium corporis par- D tium, non perpetua, vt in prosthotono & opisthotono atque tetano, idest neruorum rigore: sed quæ ex tēporum accidit interuallis. Ac neque hac sola re, sed mentis quoque & sensuum oblæsione ab iam dictis distat conuulsionibus, vnde constat, in supremis corporum partibus, cerebro videlicet, hunc affectum cōsistere. Cæterum velox eius discussio, crassum humorem, spiritus meatum in cerebri ventriculis obstruētem, hunc maximè affectum peperisse, declarat, neruorum principio se ipsum quatiente, quo excutiat id E quod noxium est. Denique à crasso semper humore hanc produci affectionem, argumento est, quod & subito fit, & soluitur confestim: nam subitariam meatuum obstructionē à crasso viscosoque humore fieri constat. Accedit ad hæc, vt is qui sic laborat, neque videat, neque audiat, neque vllo sensu quicquam percipiat, ac ne memoria quidem consequi possit quid factum sit, siquidem cum memoriæ viribus ratio item læditur. Melancholici magna parte comitiales efficiūtur, siue caduci: & contrà, morbo comitiali laboran- F tes efficiuntur melancholici. Atque horum vtrumlibet magis accidit, prout vel in hanc vel in illam partem infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici: si verò in mentem, melancholici redduntur. Illud verò ex historia memorabile, fuisse grammaticum quendā ætate quidem præuiridi, qui se vehementius in tradēdis egisset præceptis, aut altius cogitasset, vel etiam inediam diutius esset perpessus, aut iram minus inhibuisset, mox comitiali corripiebatur morbo. Id verò medicorum scientissimi amplius perpendentes, os vē- G triculi, vtpote quod facile sentiret, esse affectum, facile deprehenderunt, ac deinde per consensum & cerebrum totum, ac corpus vniuersum conuulsione concuti. Quærens verò Aristoteles, vnde fit quòd vni animantium cunctarum homini transuertuntur, ac per limitatem deprauantur oculi, postea infert, ἢ διότι μόνοι ἐν τῇ χρόει ἐπίληπτοι γίνονται τῶν ζώων, ἡ δ' ἐπίληψις διαστροφὴν ποιεῖ, ὅτι γίνονται, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων μορίων. idest, an quia solus ex omni animantium genere morbo comitiali rapitur, quod genus morbi transuertere oculos, H sicut cætera etiam membra potest. Afferunt quinetiā Peripatetici nonnulli dictorum ab Aristotele rationem: quia hominis cerebrum prauis euaporationibus maximè sit obnoxium, necnon frigiditate sit atque humectatione præsigni. Addunt & motiones item

eius esse

eius esse exordinatas valde. Plinius verò Naturalis historiæ decimo, coturnices damnatas mensis prodit, comitialem etiam propter morbum despui suetum, quem solæ animalium sentiant, præter hominem. Eadem ferè Iulius Solinus in Polyhistore. Plutarchus rerum naturæ haudquaquam imperitus, nec tam historicorum calendario inferendus, quàm philosophorum albo, capram præter cætera animalia comitiali tētari morbo refert: propter eaque veteres sacerdotes ea vehementer, vt morbida, abstinuisse: quoniam gustantibus aut tangentibus modo aliquid morbi eius affricetur. Cuius causam afferunt, pororum siue meatuum angustiam, quibus obseptis, sæpissimè recludatur spiritus, quod arguat vocis tenuitas. Nam qui eo affectionis genere tentantur, similem capellæ vocem ædunt. Cæterum de hoc morbo aliqua & Alexander Aphrodiseus. Obseruatione dignum quod Auicenna scribit secunda primi: Epilepsiam septentrionalibus non ferè contingere, quia sint introrsum sani & calore exsuperanti: quod si eueniat, esse atrocem, quia causa sit præpotens. Legimus porrò, Si caducis à dextro morbus occipiat, eorum difficiliorem esse vtique medelam: siquidem dextra corporis validiora sunt, eoque minus spei ad sanitatem relinquunt, quum & ipsa ægritudini accumbunt. Túncque dextræ auris crebriores fiunt tinnitus, morbo penitus adacto. Iucunda superest historia in morbi comitialis mentione, non indigna quam recenseamus: siquidem Magmed, seu Maumet dicatur is, qui magnam Orientis partem religione perniciosa implicuit, vti proditum est, huic erat affectioni obnoxius. Id quum animaduertisset vxor, & eo nomine plurimum indignaretur, ac rogaret subinde, quid esset in re: Desine (inquit) mirari, morbus abest: sed quum aduentantis numinis vim pati nequeam, mente collabor, ac stupent membra. Communis est hæc prophetarum affectio, quorum me esse vnum, scias velim. Hac fraude mulier delinita, quem odisse ceperat euentus atrocitate, commenti versutia, vt diuinum suspicere virum coacta est, quæ illuc denique prorupit fraus, vt moriens illum ex asse heredem institueret. Quæ res potentiæ, quam mox indeptus est amplissimam, exordia præbuisse narratur. Illud porrò ex Septimij Florentis apologetico est, In harena iugulatorum nocentum sanguinem recentem de iugulo decurrentem auida siti solitum hauriri, quod sic comitiali morbo remedia quæri opinarentur. Morbum hunc dici lunaticum opinantur quidam, quod interlunio æditos, eo ferè corripi adnotatum sit. Furiosum & lunaticum mancipium legimus apud Caium. In sanctis literis lunaticos appellari animaduerto, quorum morbus lunæ ascensu increscat, quod diabolus lunaria seruet tempora, vt creaturam infamet in creatoris blasphemiam. Typicè verò lunaticos accipiunt, qui per horarum momenta mutantur in vitia. In Matthæi vtique Euangelio, vbi à saluatore præpotenti narrantur in integrum restituti δαιμονιζόμενοι, id est ab dæmonibus agitati, & σεληνιαζόμενοι, lunaticos intelligunt hosce nonnulli. Quidam verò etiam syderatos, ceu hæc dicatur lunaticorum explicatio. Alias Græcorum sanctio est, furentium causationem in lunam regeri, διὰ τὸ νυκτερινῶν δεσπόζειν φασμάτων: quia nocturnarum præses apparitionum sit. Est & illud in literis compertum, frigenti naturæ ac humenti præesse lunam: quocirca cerebro male affectos, atque hinc concidentes crebrò, lunaticos vocari.

Animæ natura qualis sit per se. Vitia an extrinsecus inuehantur. Cur anima eadem parum introspicienti mortalis videatur. Cúrque minus veritatis lumen percipiat.

Cap. X.

Qvoniam ab ineunte ætate Platonem secretioris philosophiæ principem, dignúmque qui sententiæ vniuscuiusque fundus fiat ac subscriptor, mirificè sum amplexatus, ne incertè erraret animus, ac (vt inquit Ennius) præter propter vitam viuerem; quod eius viri facundia diuinius quiddam intonuisse videretur, vix mihi quandoque valeo temperare, quin seiunctis parumper nostræ classis doctoribus, mysteria Platonicorum, tametsi conniuentibus oculis, ab limine, si non datur vltra, pergam salutare, nec tamen id operæpretio nullo. Præfloramus subinde vireta lætissima, inserimus hisce libellis (vt sic dixerim) congestitiis, quæ legentium desyderia, & si non perficiant, at leniant saltem, & quoquo modo iuuent, ne bonæ prorsum otiosis pereant horæ. Nam vetus est, ab Ennio item obseruatum: Otio qui nescit vti, plus negotij habet, Quàm quum est negotium in negotio. Quale est quod mox subnotauimus. Siquidem in lucubrationibus iis collibitum est Aristotelicarum meditationum exhibere imaginem quandam, vt nunc ἐξωτερικὴν καὶ ἀκροαματικὴν disciplinam persequamur, nunc δειλινὸν περίπατον, quatenus naturæ sacraria introspectamus remotiora, aut leuiora hæc non negligimus nostratia. Animam igitur rationalem, qua maximè humanum genus præcellens est, esse diuinioris indeficientísque naturæ; veluti propaginem immortalem ipsam, non Dei tamen ex substantia, indeficientémque, multa quidem liquidò comprobant, vt quæ nec corpus sit, neque item vlla sit figura notabilis, nec colorem habeat, neque molem, vel qualitatem vllatenus tractabilem. Cæterùm abundè etiam idipsum hinc licet intueri. Nam si diuinum omne, quodque vere est, vita fruitur bono & sapiente, coniectemus eminiscamúrque animæ cuiusdam statum: quæ corporeis nexibus mancipata quidem, necdum tamen ita tenebris obuoluta adobrutaque, vt inolescentes præter rationis dictamen concupiscentias & iras, & id genus alia, quæ nostri inusitatius morbos, perturbationes, affectiones item rectè dicere sibi permittunt, concipiat & admittat, verum corporis quoque contagia subeat catenus, quatenus summè compellat ipsa necessitas. Hæc verò proculdubio patefaciet, vitia & mala ipsius animæ additamenta quæpiam esse, ac extrinsecus iniici nobis: siquidem animo depurato & genuino candori vel restituto vel conseruato inesse comperiuntur optima: sapientia scilicet, ac virtus reliqua, tanquam familiaria. Quòd si eiusmodi recognoscitur animæ nitor, & initialis pulchritudo, vbi resipiscit, & velut ex altiore somno excitata redit in seipsam, cur non eodem sit gradu ferè, quo diuina sempiternaque niti, non imus inficias? Neque enim tantum cælo (quod dicitur) toto aberrauerimus, vt sapientiam virtutémque veram res dubio procul cælestes diuináque naturæ alicui viliori, immortalitatis nesciæ obtingere audeamus astruere. Quinimmo, quicquid diuinitatis participatum nanciscitur ex cognatione quadam & substantiæ communione, id esse planè diuinum haud diffitendum omnino est. Quamobrem quisquis numinis præstantioris afflatu ita afficitur, exiguo sanè interstitio à superno fulgore sequestrari videtur, hoc vno ferè inferior, quod etiamnum agit in corpore. Quòd si genus humanum parte saltem plurima ad se rediens talibus esset præditum animis, nemini vnquam mortalitatis animorum obreperet opinionum vanitas. Cæterum quia maximis scelerum inquinamentis plerunque inficitur cælestis ille, & prænitidus animæ vigor, hebescitque corporeæ pestis-

contagio imago diuina, quæ non ciuilem plerunque vim & festucariam, sed bellicam meditatur & cruentam, nimirum hinc suboritur facile confirmaturque nulla non hora, nil esse in homine diuinum, nil immortale. Sed enim quisquis es infaustæ opinionis assertor, expende amabo natales tuos, quo ad animam spectat, remetire eius ipsius intimam puritatem, corporis additamentum reseca, quo veluti inutiliore sarcina grauamur. Intuere te ipsum. Iamiam immortalem te agnosces & astrues, iamiam in mundo intelligibili, puróque loco te habitare perspicies, veritatis splendore ab ipso bono coruscantis illustratum, conuersúsque ad mortales cæteros incinendum ita putabis, Valete vos: ego verò immortalis iam Deus profectus ad diuinum, diuinæ similitudini totus incumbo. Cæterum in peccati ratione non prætereunda temere Augustini librarior sententia: Qui omnia, inquit, animæ mala, ex corpore putant accidisse, in errore sunt, etiam si luculentis versibus Platonis sententiam secutus Maro id comprobauit:

> Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras
> Respiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco.

Nam corruptio corporis quæ aggrauat animam, non peccati primi est causa, sed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem, sed anima peccatrix fecit esse corruptibilem carnem. Quod tamen corpore obsepta rationalis anima modo mirandum veritatis lumen percipiat minus, hinc effici, eruditorum coniectatio est, quia minimam ad id habeat proportionem: quippe est anima, forma quædam corpori mancipata: lumen verò illud forma est, ab corporum penitus dissita commercio: propterea in Metaphysicis Aristoteles, Intellectus noster se habet ad ea quæ sunt manifestissima in natura tanquam noctuæ oculus ad solis lumen. Sed & in Metaphysicis Auicenna: Quemadmodum paralytici lingua humore præpedita quodam, certum in prægustando saporis sensum minus agnoscit, sic & humanus intellectus ob mortalis nexum corporis quasi paralyticus occæcatur in iis quæ incorporea sunt omnino ac æterna. Ad quæ forsan reflecti etiam Pythagoricum illud valeat, Συμφορὰν τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα εἶναι πρώτην. Calamitatem animæ primam esse corpus ipsum.

Annulus Gygis: quique hic fuerit Gyges. Persei vitreus clypeus, aut galea mira. Labidium. Tenax. Labradeus Iupiter vnde dicatur. Quid labrys, & labarum. Pladara, plados. De annulorũ vi, & lapillorum potestate mirabili adnotata cõpluscula, quæ suggessit lectio varia. Principum bonorum paucitas.

Cap. XI.

Satis nobis, inquit M. Tullius, si modo in philosophia aliquid profecimus, persuasum esse debet: si omnes deos hominésque cælare possimus, nihil tamen auare, nihil iniuste, nihil libidinose, nihil incontinenter esse faciendum. Hæc Cicero tum grauiter, tum vere tertio De officiis pronuntiauit. Cui & Peregrinus philosophus cognomento Proteus astipulatur, Gellio referente. Sed enim libro secundo De iusto, apud Platonem Glauco Socratem prouocaturus ad iustitiam acrius defendendam, iniustitiæ suscipiens patrocinium: Quod, inquit, qui iustitiam seruant, inuiti id agant, quum ex imbecillitate iniuriam inferre nequeant, planè perspiceremus: si tale quippiam animo fingeremus, iusto licentiam, iniustóque permitti, quicquid collibuerit, agendi: deinde sequeremur exploratores, quò rapiat vtrunque libido. Inueniremus profectò iustum plus habendi auiditate compulsum ad eadem se, atque iniustum conferre. Erit autem licentia ista, quam dico, si detur illis annulus, qualem aliquando fuisse fuerunt Gygi Lydorum regi. Fuit autem annulus is mirandæ cuiusdam & insitatæ naturæ. Si quidem vbi Gyges eius palam, siue fundam malis fuisse, nam σφενδόνην hanc Græci vocant, ad palmam conuerterat, à nullo videbatur, ipse autem omnia videbat. Idem rursus videbatur, quum inuertisset annulum. Itaque hac opportunitate annuli vsus reginæ stuprum intulit, eaque cònnitente, regem dominum interemit, sustulitque quos obstare arbitrabatur, nec in iis eum facinoribus quisquam potuit videre. Sic repente annuli beneficio rex ortus est Lydiæ. Hactenus ex Platone. Hæc verò non eo produximus, vt de virtutis ratione disertaremus, verum vt liquidior annuli ratio fieret, ac Platonis sensus. Nam ex historia huiusmodi id mihi magis arriserit, vt Gygis annulum abiisse Græcis in adagij vsum putem de iis, qui vafriciis alios circunueniunt, quàm quod modo dicitur, in inconstantes, aut in fortunatos. Quod oratione quadam indicat planè Libanius. Obseruatum autem in veteribus memoriis: Perseum quoque ad Gorgonas profecturum ab Minerua clypeum accepisse vitreum, per quem videre, nec videri posset. Nec me fallit, tradere alios, galeæ vim fuisse hanc à Mercurio eidem oblatam. Orci nanque galea vsum, sunt qui non probent. Porrò hic est Gyges, is qui Barbarorum primus munera apud Delphos posuit secundum Midam Gordis filium, qui thesaurus dicitur à Delphis Gygadas. Nam & aurum Gygadas summè probatum veteribus animaduerto, veluti Daricum. Sed & Ariandicum argentum eodem modo planè excoctum ac pustulatum. Sicut illud obryzum. Sed & Gygen hunc ex opulentia vocitatum polychryson, ex Plutarchi Moralibus videmur didicisse. Gygis verò sepulchri commeminit in Theriacis Nicander, necnon eiusdem interpres in Rhamni mentione. Scribit Athenęus, ante Gygen Pythium fuisse ἀνάργυρον καὶ ἄχρυσον, id est sine argento & auro, quæ hic obtulerit primus. Legimus præterea Candaulem ab Gyge superatum, rege opem ferente, qui dicebatur Arsalis. Qui mox in Cariam inter spolia reliqua etiam securim retulerit, quod fuisset Lydiæ regum gestamen, vnde erectum sit Iouis Labradei simulacrum, quoniam Lydorum vocabulo labrys dicatur securis. Labarum, verò inter vexilla connumeratur ante imperatorem solita gestari, tantę olim existimationis, vt id adorationis cultu veneraretur militaris turba. Fuit auro pretiosum, & lapillis intermicantibus splendidissimum. Meminit in Apologetico Septimius, sed & in Epistolis Ambrosius. Labidium forficula est. Sunt qui, vt vulgò, etiam tenacem interpretentur. Sed redeundum nobis ab diuerticulo ad annulum, cuius naturam in primis mirificam, quandoque magicam sum arbitratus, quandoque etiam fabulosam, cuiusmodi pleraque deprehendas, in Græca præsertim historia, quæ profectò significanter πλαδαρὰ dixeris, sicuti stomachi πλάδον nominat Galenus, imbecillitatem intelligens, & humectationem nimiam, vnde & πλαδαρώματα nuncupantur. Et apud Polybium, τὸ μὲν ἄλλα καλῶς ἔχειν αὐτῷ πρὸς τὴν χρείαν, τὸ δὲ δόρυ πλαδαρὸν εἶναι. Sed ad institutum ἐκ παρεκβάσεως. Mox curiosius solicitiúsque rimandum opinatus, comperiebam scitu digna quæpiam, quæ & apposui. Primum esse in Indorum tractu draco-

num vim

A num vim quum multitudine, tum magnitudine mirandam. Eorum duo fermè genera dici. Quippe palustres pigri sunt, tardique, & sine cristis: mõtani acriores, grandioresque, sed & cristati. Horũ capitibus inesse ferunt lapillos specie aspectúque floridos ac iucũdos, viribus & potentia mirabiles, quod (inquit Philostratus) annulus testatur, quo esse potitum Gygem, constans opinio est. Amplius Thebit philosophus nõ aspernabilis omnino, etiam si non sæpe ita aduocatum inuenis, ad effectus miros, syderalem scientiam adhibendam putat, captatáque stellæ virtute, accipi B lapidem herbámque stellæ subiectam, mox & annulum conflari siue aureum velis, siue argenteum, cui lapillum indas, herba supposita. Id verò potissimum fieri præcipit, stellã luna subeunte aut spectante aspectu trino vel sextili. Stella verò cæli medium percurrente, aut in ascensu constituta. Quin & in Christianis literis lõgè scîetissimus auctor diuus Thomas tertio Contra gentiles volumine: Herbas lapidésque cælitus mirabiles quasdam vltra elementarem naturam, nancisci vires, non diffitetur: sicuti hominibus item C contingat in artium excellentia. Platonicorum verò ingeniosa eminénsque subtilitas ita fermè ratiocinatur, corporis nostri portionem quamlibet, siue internã dicas, siue extimam, vt agat moueaturque vim ab anima indipisci. Consimili ratione & in mundo membra omnia ab ipsa mundi anima. Proinde, inquiunt, lapillorum, herbarum, metallorum nunquam spectata satis potestas & actio, extra quam natura pertingat elementaris, animam esse testantur in mundo, ex qua nihil non vel minimum potẽtiam vbique singularem D consequatur. Siquidem quod rebus multis peculiaris quædam, & admirabilis adsit vis, quam ad elementarẽ causam haud queas referre, non cõtingit omnino simpliciter, & ex multorum confluxu. Alias casu quoque ea possent euenire, aut certè firma non forent. Quamobrem ex animali & seminaria profluere ratione fatendum est. Quo nomine obseruatum prudẽtioribus, Pæoniam collo appensam comitiales adiuuare plurimum, Polypodium atram purgare bilem, timorem corallo pelli, laurum aduersus fulgur amuletum esse vel E præstantissimum: Echeneida verò, ruant vẽti licet, rabiem mundi perdomare, & infrenare impetum, nauigia ratione mira sistendo. Quia verò de annulis mentio est, non prætereamus scurrę dictum celebre ac verum, principes bonos posse vniuersos annulo inscalpi, atque inscribi. Quod ex mira natum paucitate cõuenit. Nam in Romana historia hosce vix compereris, Augustũ, Vespasianum, Titum, Neruã, Traianũ, Adrianum, Pium & M. Antoninos, Seuerum Aphrum, Alexandrum Mammeæ, Claudium & Aurelianum. Vale F rianum transeo, quia infelix. Reliquos verius monstra dixeris, ac pestes. Proinde ab Diocletiano dictum egregiè, Nil difficilius quàm benè imperare. Qui hosce sunt insecuti, in digitos non mitto nunc.

Super annulis item non improsperè conquisita quæpiam, & prompta in literas, non semotis omnino quæstionum salebris. In primis qui Platonis annuli, & Iarchæ. Batti annulus, & silphium. Eudami annuli. Cur annulorum quidam dicantur physici. De magia relatu non ingrata. Iuuenalis locus explicatur. Qui sint Pharmacitæ. Pharmaci. Apsicori. Pharmacum quid. Virgilij locus expenditur. Entomata. Symphyla. Catharmata. Catharsia. Peristiarchi. Item quid Telia: necnon cur dicantur annulariæ scalæ. Qui dicantur item annuli leues Iureconsultis. Obiter pannicularia, & pannarij, quid apud eosdem intelligantur. Pronubus annulus. Oxythymia quæ sint. Peripoli, hidrymeni, oxosima, acares, corianos. Aestiui annuli. Hora æstiua. Annulorum ius. Antonij Musæ historia. Coclium. Coclides. Annuli sigillaritij, vel signatorij. Annulariæ scalæ.

Cap. XII.

QVoniã aures delicatas radere sumus veriti, nimio plus excrescens caput dissecuimus, in partésque digessimus, vt quod vno impetu fuerat absoluendum, membratim quasi distributum minore fastidio haustum in vires abeat, & sanguinem. Mitiora quoque magna ex parte, & quæ iucundius auidiúsque non somniculosus lector percurrat, iam hinc contexere pergemus, nisi quòd celeberrimos & reconditissimæ scientiæ Platonis annulos, auream illam Homeri catenam referentes, à viuáque opificis virtute, quasi à vero lapide indomiti Herculis propensos in tempus aliud missos facere nequimus. Sunt verò hi non aliud prorsus, quàm ordo, seriésque rerum diuinæ deseruiẽs prouidẽtiæ: series, inquam, luminum partim quidem inuisibilium, partim etiam visibilium. Et occulta quidem lumina intellectus sunt angelici animalesque, manifesta verò sunt cælestia lumina. Est autem inter hæc mutuus & mirabilis nexus, quem dicere catenam possis, Sed ibi vtique intellectualis nuncupabitur & aurea, ac prouidentiæ. Hic autem naturalis & argentea atque fatalis, prouidentiæ prorsum obnoxia, cuius quidem potestate purior anima sequestrari valet à fato. Quod est à Platonicis egregie confirmatum, nec magicæ displicet grauitati, sancit & Hebræorum astronomia. Nam Areopagitæ Dionysij placita vel ad minutiem rerum diuinitatis perducunt prouidentiã, vt suum tamen animis relinquatur arbitrium, & sit votis locus. Sed enim subtilitatis immensæ relictis quæstionibus Iarchæ annulos minime differamus: de quîs hæc fermè nobis obseruata. Scribit etenim Damis, sapientum Indorum principem Iarcham tam scite, tamque doctè annulos septem compegisse, qui & stellarum septem nominibus essent præsignes, vt Apollonium Tyaneum dono acceptos singulis diebus singulos, iuxta dierum nomina eos distinguentem, gestasse prõditum sit. Amplius Iarcham id quoque Apollonio insinuasse, auum suum philosophię mysteriis itidem initiatum, annum centesimum tricesimúmque viuendo attigisse. Id verò annulorum beneficio contigisse, quamuis non satis constanter, grauissimi auctores interpretãtur. Quinimmo Apolloniũ ipsum eodẽ munere iuuẽtę nitorem prætulisse, quamuis annum iam centesimum excessisset. Batti verò annulus apud Cyrenæos gratitudinis habet, atque honoris argumẽtum, condita ab eo Cyrene, ex responso, sicuti Aristoteles quoque cõmeminit. Quo nomine ciuitatis consensu cõflatus est annulus ciuium conditori suo, velvti parenti, silphium offerentium nota, quod esse inter olera constat pretiosissimum, comici veteris astipulante versiculo, quo ille ait, Ne Batti quidem silphio adduci posse, vt faceret quod rogabatur. Sed & Ampeliotæ, gens Libyca, inter Delphicos thesauros etiam Silphium dicandum censuerunt. Calculum adiicit nummi item veteris scalptura, quod in Cyrenæorum politia adnotatum Aristoteles reliquit. Inuenio in literis, Eudamum quendam professione philosophum annulos quosdam solitum conficere, quorum vis esset mira aduersus dæmonia: item serpentiũ morsus, & id genus alia pleraque: inerat iis quoque contra fascinationem virtus præclara. Cuiusmodi potestatem ab iuuandi præstantia Græci nuncupant ἀλεξητήριον. Hosce annulos dici physicos, cõperiet, qui Gręcorum monumenta adierit quandoque. Id cur sic, ne quem fortè Lynceo minutissima quæque expendentẽ torqueat, ex mutis magistris ita accepimus, esse in anima nostra γνωστικὰς δυνάμεις, idest cognitiuas potestates tres: νοῦν, idest mentem: διάνοιαν, cogitationem, seu discursum: δόξαν, idest opinionem. Rursum, dum se naturæ æmulam anima facit: tria item exinde oriri, ἐπιστήμην, τέχνην, ἐμπειρίαν, hoc est scientiam, artem, experientiam: quæ sint tribus analoga viribus, menti

ſcientia, cogitatrici potētiæ ars, opinioni denique experientia. Nam ſicuti citra rationem ſeſe promit opinio: ita & experientia ſubiectarum ſibi rerum minus rationes tenet. Ex iis verò illa conſequuntur, primum eſſe magiam quandam, quæ ſit actiua portio ſcientiæ naturalis. Enim aliud nihil omnino docere, quàm naturalium virtutum adminiculo, ex mutua earum, & opportuna applicatione, opera ædere extra omnem admirationis captum. Quo genere Æthiopes maximè vtantur & Indi, vbi herbarum cæterorúmque ad id ſpectantium facultas ſuppetat in primis. Eſt ſiquidem in rebus naturalibus cognatio quædam, & ſympathia, ideſt (vt ſic dixerim) compaſſio, aut conſenſus, vel contagio, vt Ciceroni placet: vel etiam contages, vt aliis: aliorum ad alia, & manifeſtorum ad vires occultas. Eſt & antipathia, ſiue contrapaſſio, & repugnantia. Rerum periti per mutuam cognationem conducebant in vnum: per repugnantiam expellebant, purificantes, ſicubi vſu veniebat, ſulphure atq; aſphalto aqua aſpergētes marina: quod expurgandi vim obtineat ſulphur, propter odoris planè acumen: aqua verò marina propter igneam portionem. Ad quam doctrinam ſanè Satyricum illud ſpectare contenderim:

> Cuperent luſtrari, ſi qua darentur
> Sulphura cum tædis, & ſi foret humida laurus.

Nam quod laurum adiecit, illuc fortè tendat, quod eſt ab magiæ conſectatoribus peruestigatum, ſufficere nonnunquam herbam vnam vel lapidem vnum ad diuinum opus. Sufficit enim cnebiſon, ideſt carduus ad ſubitam numinis alicuius apparitionem, ad cuſtodiam verò laurus. Cæterum de hiſce rebus alibi hoc opere fuſius. Quod ergo viribus naturalium rerum compingerentur annuli, factum puto, vt ſcientiſſimi viri phyſicos nuncupandos cenſuerint, hoc eſt naturales. Legimus tamen eoſdem Pharmacitas item vocitari, credo ab remedij præſtantia, quod pharmaci nomine intelligitur. Quanquam eſt vbi pharmacitatem dici ventrem reperias, qui nunquam ferè cibis congeſtis expleti ſaburrarive queat. Cuiuſmodi à noſtris collatiuus appellatur. Magnum quippe turgidúmque ex Plauti Curculione Pompeius interpretatur, quod in eum edulia congerantur omnia. Sicuti eleganter dixeris ediuerſo apſicoros, qui ſimulac cibum attigerint, exurgunt ſaturi. Sed & apſicoron, vitam intelligimus variam, mutabilem ſubinde inconſtantemque. Pharmacorum appellatione non venena modo veniunt, ac veneno proxima, ſed excantamina quoque, & imprecationes diræ, ac philtra, & quibus plerunque contabeſcunt homines, vnde ſunt Alexipharmaca. In medendi ratione pharmaca modo intelligunt, quæ violenter corpus extergunt perpurgantque, alimenti verò afferunt nihil. Ad quam rei naturam reſpectans vates eminentiſſimus Aeneidos ſecundo ita canit,

> Qualis vbi in lucem coluber mala gramina paſtus,
> Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat
> Nunc poſitis nouus exuuiis.
> Et quæ ſequuntur.

Verum & Homerus Iliados vigeſimo, vnde mutuatus creditur Maro:

B. βρoκὼς κακὰ φάρμακα, inquit. Quæ verò ea ſint, ex Plinio liquet, libro octauo, capite vigeſimoſeptimo. Nec me fallit, Homeri interpretem ſic exponere, vt mala pharmaca intelligat κακωτικὰ καὶ ἰοῦ ποιητικά, innui autem formicas & cantharos. Noſcendum tamen, fœniculum, de quo Plinius, inter ſymphyla recenſeri potius, quàm inter pharmacode. Sunt autem ſymphyla, quæ in quotidianum veniunt vitæ vſum, vt menta, aniſum, origanus. Sed de iis quæ pharmaci vim habent, intellexit nimirum Virgilius. Pharmacites dicebatur & vinum Pramnium, ita à petra in Icaro quam Pramnion dicunt, appellatum: quanquam apud alios varia ſit eius verbi etymologia. Pharmaci verò, vt

A obiter & hoc pergam appingere, in literis interioribus ferè vocantur, qui ad ciuitates ſuo interitu expiādas educabantur publice. Erāt verò hi ignobiles quidam, & inutiles, qui graſſante in ciues peſte, aut id genus morbo alio immolabantur, vt ſi quid in numen eſſet offenſæ, piaculo eiuſmodi paria facerent: ob idq; catharmata conſimiliter dicebantur, Græco verbo expiationem ſignificante. Nam Catharſia ratione eadem porculos nuncupabant minutulos, quibus conciones & theatra luſtrabantur. Qui mos Athenienſiū B erat vetus. Id verò muneris obibant, qui ab re vocabantur Periſtiarchi, tanquam circitores dicas, vt teſtis eſt Harpocratio. Sicut Peripolos in re militari nūcupant, qui cuſtodiæ cauſa circueunt munimenta. Meminit Hiſtoria quarta Thucydidis interpres: nam Hidrymeni ferè intelliguntur, qui obſidentes nuſquam inde reuelluntur, ſed aſſident perpetuo. Sunt qui oxythymia pro catharſiis accipiāt, quę in triuium deferebant, quum expurgarentur domus. Sed Ariſtarchus oxythymia eſſe putat ligna, quibus ſtrangulabantur C aliqui, dicta ἀπὸ τοῦ ὀξέως τὸν θυμὸν χεῖσθαι. Ea verò excidentes exterminabant comburebantque. Oxoſma verò quidnam ſtatuendum apud Hippocratem, qui eo lichenas tolli pronuntiat, incompertum ferè eruditis eſt: Ni, inquiunt, ex aceto concinnata intelligatur compoſitio, quoniam lichenibus ex confeſſo adminiculetur. Catharſiorum meminit contra Timarchum Aeſchines. Catharmata Herodotus Hiſtoria ſeptima, etiam entomata nuncupaſſe animaduertitur, quum Boream à magis placatum ſcribit, factis entomatibus, D quæ inſectiones modo interpres dixit. Cæterum vt ad annulos redeamus: Eſt in theſauris Iulij Pollucis, annulum qui minimo geſtaretur, ſolitum nuncupari ob paruitatem acares, ſicuti coriamon, quo index ornaretur. Acaridion quippe breuiſſimum, minutiſſimúmque Græci interpretantur, nata inde ſententia bracteata, ἀκαρείδιος ὁ ἄνθρωπος βίος, καὶ μετ᾽ ὀλίγον πάντες ἐξεπάθημεν. Latini æſtiuum annulum materiæ leuioris intelligunt, quando leuiſſima quæque, & ſubtiliſſima recte dici æſtiua poſſint, quanquam apud Mar- E tialem æſtiua hora pro magna potius dicatur. Superiori verò expoſitioni ſuccinit in Menæchmis Plautinus ille ſeruus, quum ait,

> Viatici hercle admodum æſtiuè ſumus.

Sunt & Iureconſultis annuli dicti leues Digeſtis de damnatorum bonis. Nam ex Adriani reſcripto, inquit Vlpianus, pannicularia cauſa quæ intelligi debeat, ex ipſo nomine apparet: non enim bona damnatorum pannicularia ſignificare quis probè dixerit. nec ſi zonam circa ſe habuerit, protinus ali- F quis ſibi vendicare debebit: ſed veſtem, qua is fuerit indutus, aut nummulos quos victus ſui cauſa habuerit, aut leues annulos: ideſt qui rem non excedunt aureorum quinque. Quod verò ad pannicularia attinet, obiter idem paulò mox: Pannicularia ſunt, inquit, ea quæ in cuſtodiam receptus ſecum attulit ſpolia, quibus quis indutus eſt, quum ad ſupplicium ducitur. Pannarios dicunt Iureconſulti pannorum venditores. Pronubum dici annulum à Septimio Florente obſeruauimus, quo ſponſæ digi- G tum vir oppignerare conſueuit. Annuli pars qua gemma ſedet, pyelos vocatur, & pyelis: ſicut meminit Lyſias aduerſus Euphemium, & in Heroibus Ariſtophanes, Harpocratio etiam ſphragidophylacion appellauit. Noſtri palàm ferè dicunt, ſicuti Cicero, & in Floridis Apuleius. At Plinius gemmas præſtantiores funda claudi prodit, ideſt patentes, nec præterquàm margines auro amplectente. Sed gemma carentem annulum ἀπείρωνα vocari comperio, quaſi tu dicas, omni carentem fine. Qua in par- H te commonendi ſumus, emaculandum eſſe Pollucis codicem, vbi ſcribitur modo, apirona vocari λίθον δακτύλιον, tu repone ἄλιθον δακτύλιον, vt annulum intelligas citra gemmam concinnatum: cui ſint diuerſi apud Liuium in Sabinarum hiſtoria, gemmati annuli.

Apiros

Apiros verò aliud quandoque prorsum est, nam eo A nomine tunicā quoque intelligūnt exitu nullo. Quod scribit Horus, vt in Polyxena apud Sophoclem: & meminit in Oreste Euripides. Eiusmodi missam Agamemnoni, concinunt poetæ. Scribitur verò Græcè ἄπειρος, velut sine fine. Apiron verò annulus rectè intelligitur velut infinitus, quia sit rotundationis absolutæ, nec appareat vnde initium sumas, velut Homerus terram itidem dixit apirona, hoc est orbicularem, vt interpretatur Eustathius: & approbat in libro de Homericis allegoriis Ponticus Heraclitus. Apyron B verò dicimus incoctum, vnde vinum apyron, cuius meminit Athenæus. Annulos porrò apiros non nouit modo Aristoteles tertio Auscultationis Physicæ: verum & qui intelligi deberent, exposuit, καὶ γὰρ τοὺς δακτυλίους ἀπείρους φασι, τοὺς μὴ ἔχοντας σφενδόνην: idest annulos vocant apiros, quibus funda non est. Sermo autem ea in parte contexitur philosopho de infiniti ratione. Auctor est historicus Dio, nemini veterum Romanorum gestare aureum annulum præter senatores ac equites, fuisse permissum. Propterea libertis annu- C lorum ius ab iis modo datum, qui imperio forent potiti. Quo nomine, Sexti Pompeij libertum Menam ab Augusto aureis annulis ornatum idem prodidit Dion. Erat verò is transfuga. Porrò quum idem Augustus cum vitæ periculo ægrotaret, iámque conclamatus videretur, saluti ab Antonio Musa est restitutus ψυχροποσίαις καὶ ψυχρολουσίαις, quo nomine pecunia est ampliter donatus, & annulo aureo, quoniam erat libertus. Concessum & idem iuris non præsentibus modo, sed & futuris, qui medicos se profiteren- D tur. Cæterum Marcellus quum mox grauiter afficeretur, non est tamen ratione illa sanatus ab Musa: vnde coniectatum, felicitatem priorem non hominis fuisse, sed Dei. Apud Iureconsultos ita lego, Etiam fœminas ius aureorum annulorum impetrare posse: item eum qui aureorum annulorum ius impetrarit, vt ingenuum haberi. Ad annulorum autem rationem, nil (opinor) spectat, quod apud Aristotelem legimus, Veteres medicos implicamentis quibusdam, idest (vt ipse ait) plegmatiis digitos inserere consueuisse, quæ con- E texta forent, velut acetabula & cirramēta in piscium quandoque pedibus. Apud Aristophanem comicorum facetissimum dicenti vetulæ, pre macritudine per annulum se posse trahi, irridens Chremylus respondet, Vtique si annulus foret Telia. Quo loco eruditi Teliæ nomine cribri circulum intelligunt, sicuti Horus. Quanquam eodem vocabulo dicitur item pegnia, siue conseptum quadratum, in quo farina habetur venalis. sed & tabulam, in qua tesseris, seu cubis ludimus, recte Teliam dixeris. Sed enim vt caput hoc iam F nimio plus extuberans ad coronidem perducamus quandoque, obseruauimus, Romæ iuxta forum fuisse locum, quem Scalas vocabant annularias: quas eruditiores pro ingeniorum captu ita nuncupatas augurantur ab annulariis officinis, vel à propendentibus annulis. Aliorum coniectatio est sic eas dici, quæ in cocleę formam effingantur, & orbiculata figura rotundentur: quod genus coclium dicitur, cuius commeminit etiam Strabo: siue coclides, quæ per circuitum scanduntur: sicuti & torcularia ad cocleæ simili- G tudinem substructa, cocleæ dicuntur: & cochlea, lapis ex flumine rotundus. Coclis etiam capitis ornamentum videtur, ab similitudine scalarum vel animalis verbo corriuato. Pollio Treuellius in Zenobia: Ad conciones galeata processit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per vltimam fimbriam, media etiam coclide, velut fibula muliebri astricta, brachio sæpe nudo. Qui verò annulis digitos onerant, vnguésque impēse perpoliunt, coma item non neglecta, cōfragoso verbo in Nebulis Aristophanes sphragido- H nycargocometas vocauit. Annulū sigillaritium pro signatorio, apud recentiores comperies. Qua in re sciēdum amplius, Sphingis imagine Augustum signasse primò, mox Alexandri, postremò sua. Qua, vt prodit Tranquillus, & imperatores alij postea vsi. At Galbā excipit Dion. Hic enim signatorium habuit annulum maioribus suis familiarem, cuius erat scalptura, canis è prora sese proclinans.

Quo sensu accipiendum illud ex Ægyptiorum doctrina, Omnium rerum esse vicissitudinem. Prius cur plectantur posteri ex maiorū delictis, ratione Platonica. De animarum transitu in corpora diuersa. Adrastia quid. Super vipera scitu digna enotantur aliqua. Et illud, Eam cum murena coire.

Cap. XIII.

Legebam nuper Herodoti historiam primam super Crœso, qui ex rege, vt tum res erant, opulentissimo, Cyri seruus effectus, dum Persarum principatum oraculo deceptus sibi vendicare pergit, vbi delusum se sortibus animaduertit, Lydorum quosdam Delphos misit, Deum sciscitaturos, Nunquid puderet quòd ab eo seductus Crœsus tanto regno miserabiliter excidisset: iis verò Pythiam sic fermè respondisse, Sortem fato destinatā euadere, ne Deo quidem possibile: Crœsum quintæ retrò ætatis crimē luere, hoc est abaui: qui quum Heraclidis seruiret, qui Sardibus imperitabant, per fraudem dominum interemisset, principatum violenter arripuisset, annuli potestate, vxore illius constuprata prius. Scrutabar anxiè, cuiusmodi foret suppliciorum hoc genus quibus plecteretur, qui ipse haudquaquam deliquisset, subesse videbatur iniusti quippiam. Dum ista mussitarem, occurrit Platonicorum commentatio, à quibus, vt ipsi putant, tota facilitate quæstionis nubilum excutitur. Nos illorum sensa non grauabimur in hosce libellos, quisquis fuerit eorum genius, transponere, non veritatis causa, sed eruditionis. Quod in aliis itidem facturum me vel nunc præfari libuit, vt Theoninos dentes & Catonianam frontem obiter reiiciā, adhæsurus potius sanctissimis Christianorum patrum decretis. In primis ergo sciendum, placuisse id genus philosophicis, quin & Homero vati, vt probare connititur Plutarchus: Animæ transitū in diuersa corpora pro ratione & meritis vitæ prioris, quanquam quid astrui ad hæc item possit, alibi tractabimus abunde. Eiusmodi ordinis institutionem adrastiam esse pronuntiant, idest diuinarum legum ineuitabilem potestatem, reque vera iudicium & iustitiam, sapientiámque prorsus mirandam. Quamobrē, inquiunt, non decet præsentia tantum obseruare, sed dilapsa iam ad calculum oportet reuocare, quin & futuris circuitibus acrius intendendum. Inde namque iustè rependi vnicuique, facilis erit animaduersio. Nam qui prius principatu potiebatur, mox, idest vita alia inseruilē relabitur statum, si quid eiusmodi morū prauitate contraxerit, dum dominaretur. Porrò qui partis nimio plus incubauerint, ad proletarios transcribuntur. Qui manus à sanguine puras non custodierit, talionem mox cogitur subire. Nil horum temerè obuenire, firmiter astruendum. Qui olim matrem violarit, vicissim à filio contrucidabitur in fœmineam reuolutus naturam. Hæc verò ne quis fortè ridenda putet, veluti ab imperitioribus tradita, sciant doctissimi, magnum illum sanctarum literarum interpretem Origenem id CHRISTI euangelicum hac doctrinæ ratione enarrandum censuisse: Qui ferit gladio, gladio perit. Chabalistæ quoque in gente Hebræorum doctores celeberrimi placitis suis eiusmodi retaliationem sunt complexi. Sed animas in bruta non præcipitant. Quæ tamen penitus rationem excusserint, brutali affectui imaginationique relinqui non abnuunt. Ter quoque, nec amplius, huc reuolui animas astruunt; quoniam numerus hic probationi abundè sufficere videatur, vt curabilia expurgentur peccata. Addunt, transformationes has mundani motus finē posse per-

tingere. Quem consecuturum sit felicissimum sabbatum, idest quies & beatitudo bonorum æterna, in quē sensum propheticum illud retorquendum opinantur, Immaculatorum hæreditas in æternum. Sed hæc illi viderint. Nos verò ex veterum scitis hoc genus colligamus, Esse hanc rerum vicissitudinem omnium, quam scientiarum parens Ægyptus, vti olim loquebantur, præceptis est complexa, tradidit Pythagoras, retulit Plato, nec inhonoratam transmisit Platonicus nobilis Plotinus. Hæc illa est rerum vicissitudo, cuius argumentum rerum natura nobis obiecisse videtur in vipera. B Quæ mirabili ratione ipsam hanc, de quâ diu verba facimus, talionem agnoscitur rependere, quoniam exeso parentis vtero prorumpit fœtus, pœna, si credimus, iustissima. Nam coeuntis maris præ dulcedine fœmina caput prærodere narratur. Quo nomine quorundam coniectatio est, antiquarum legum scito paricidis id irrogari supplicium, vt culeo insuti cum vipera præfocentur. Quanquam scio à doctissimis Plinij doctrinam in bruti huius natura fortiter conuelli lancinarique, etiam si in eo nec me fallit quos sequamur auctores haberi plures, & quidem C quod miremur grauissimos præcipuè, & classis ferè primæ: sicuti in Theriacis Nicādrum, interprete quoque adiiciente calculum. Quos postea insecuti sunt, quorum nomini libenter assurgas, Plutarchus in libro quo loquaces taxantur, quos belonis viperísque persimiles autumat, quæ pariendo rumpantur. Nam dum tacenda curiosius, quæ effutiant, venari hinc inde student, eroduntur persæpe, perduntúrque ab iis quæ nequeunt continere. Idem approbasse Apuleius D videtur in Magia, nec tacuit Hieronymus. Suppetit grammaticorum astipulatio quoq;, astruentiū Echidnā inde ratione etymologica dici, παρὰ τὸ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν γονὴν ἄχρι θανάτου, quod ad interitum vsque fœtum intus contineat. Præsto est magni item Basilij in Hexaemero sententia: Viperas, inquit, vtero deuorato, fama est, in lucem prodire. Comprobat & libro secundo Horus, Viperæ fœtum scribens ἐκβιβρώσκοντα τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς ἐκπορεύεσθαι. Circunfertur & Græca sententia, sicuti viperulę arroso matris vtero, lucem E indipiscantur, ita & liuorem animam, in qua concipitur δαπανᾶν. Tamen ne quid dissimulem, sed quicquid obseruatum mihi est, publico bono ingenue promam, Apollonius apud Philostratum viperam esse visam refert, serpentes quos peperisset lambentem, quasique expolientem. Non enim assentior, inquit, imprudenti eorum sermoni, qui viperarum fœtum absq; matre autumant prodire. Id natura non patitur, nec recipit experientia. Obiter non insuper habendum quod in Theophrasti lectum monumentis est, vipera- F rum morsibus tibicinē scite modulatéque adhibitum mederi, adeo non ita multa comperias, quæ vtilitati ex musicis sese promenti præuertisse velis. De viperis illud amplius ex Galeni doctrina sciendum. Animantia, inquit, quæ frigidiori sunt natura, per hyemem ob frigoris vim perinde ac si mortua essent, latitare solēt: atque tum viperas quoque videas, si manibus tractētur deferantúrque, haudquaquam mordere. Nam per æstatem tum hoc animal, tum serpentes reliqui omnes, præsertim sub caniculæ feruore, quum vehemē- G ter æstuant, furorem præ se ferre videntur, adeo vt ne exiguo quidem momento quiescere omnino possint. Id quod sciens optime Nicander, sic de Cenchride cecinit:

Non temerè offendas calcando Cenchridis artus,
Dum rabiosa furit.

Aulico præterea cuidā à vipera mordicus arrepto cōtigisse, obseruatū est, vt corporis totius color in porraceum demutaretur. Nec relatu illud indignū, quod & alibi non negligetur: vipera nequissimum genus H bestiæ, ac super omne quod serpentini generis est astutius, coeundi incentiuis exæstuans murenæ præcognitam sibi copulam requirit, vel nouam instruit, progressaque ad littus sibilo præsentiam testatur, & ad

A complexum illam prolicit coniugalem, quæ illecta nō deest, ac venenatæ serpenti expetitos vsus suæ impertit coniunctionis. Quin vbi aduentare comparem senserit vipera, venenum euomere narratur, marito sic reuerentiam quodam modo exhibens, ác nuptialem reuerita gratiam, quod tamen concubitu peracto resorbeat mox. Vicissitudinem denique hác indicat vetus prouerbium ab Carthaginiensium pueris in lusu iactatum: Gamma quandoque insectari beta, & rursum beta persequi gamma.

Quæ sit ratio tarditatis supplicij ex diuina prouidentia. Aristotechnam Deum cur dicat Pindarus. Item iusténe plectantur filij ex eo quod parentes deliquisse cōperiantur. Interibi cur Cecrops Diphyes. Circumpadanorum lugubres vestes.

Cap. XIIII.

INter artes omnes quæ bono aliquo præcellere conspiciantur, animæ medici nam videri maximā, non ferè quéquam ex politioribus paulò esse opinor, qui non fateatur. Siquidem hac de causa Pindarum animaduertimus Deū optimum maximum Aristotechnam nuncupasse: quo ve bo artificij significatur excellentia, quòd is maximè omnium irrogandæ pœnæ opifex sit, & inenarrabilis magister. Sunt tamen qui plerunque in diuina prouidentia tarditatem nimio plus cessantem demi- D rentur, prorumpentibus illuc etiam quibusdam, vt hoc nomine ambigere sibi permittant, prouideátne humanis illud, quicquid est, altissimum. Cæterum amplius inspicienti ratio potius summa videbitur, quàm cessatio in ampiissima, & exuberantissima Dei bonitate. Est vtique summus artifex, iustitiæ fons perennis in puniendo, vt ita dicam, segnior: eiusmodi enim est, vt inquit Euripides, τὸ θεῖον natura. Nam & veteri adagio testatissimum fit hoc, quo dicitur, laneos pedes habere Deos, quando Saturnus, vt scribit Apollodo- E rus, testante in cœnis Macrobio, viro memoriarum veterum exsequentissimo non citra dicendi mūdicias, per annum laneo vinculo alligabatur. Id hoc sensu esse interpretandum, & grammaticus Porphyrio cōprobare est visus, vbi illud Horatianum enarrat Carminum secundo:

Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

Astipulatur & illud quo traditum est, Deorum molas tarde molere. Verum enimuero scire oportet primū, F Nil esse omnino præstantius homini, quàm si totum se ad diuini boni imitationem tradiderit. Etenim sicvti Plato ait, Deus in medio omnium se honestorum exemplar constituit. Ipsa quoque natura visum appendit nobis, vt quæ in sublimi fiunt, spectantes, quámque ordine ferantur, insuescamus incongrua fluitantiaque odisse, apta verò ordinataque amplexari. Infligit ergo Deus nocentibus supplicia lente ac moramento quodam, non vtique pœnitentiam veritus, aut in celeritate peccatum extimescens, sed ad ipsum id G prouocare nos studet, ne ad puniendum indignabundi, animóque amplius tumescente, ac sese rationi furore superinfundente proruamus, quum mentis lumē extinctū penè conticescit. Verū dato iræ spatio, clementer, lentoq; gradu illius imitati mansuetudinē dilationémq;, ad pœnæ exactionem pergamus. Quippe turgidū ac impetu prærabido concitatū raptim ad vltionem præcipitari, prius quàm sedato motu in trāquillū redigaris, perinde est, veluti Socrates dicebat, ac si per intemperantiam ne ab cœnosa quidem, aut H corrupta omnino aqua abstinere queas. Neque enim vltioni propinquior iniuriæ perpessio, vt Thucydides scribit: sed interstitio quopiā semotior disiūctiórque par recipit, ac conueniens. Porrò & illud diuinæ bonitati maximè congruum, pœnā aliquandiu proferre, vt sit

vt sit pœnitentiæ locus. Etenim rerum ille parens nõ A nescit, quantum potentiæ ad virtutem habentes animæ, quantumque innatæ generositatis in generationem prodeant. Ex qua nonnunquam educationis consuetudinisque prauitate præter naturæ rationem progerminent efflorescantque vitia. Quibus tamen si opportunam attuleris medelam, antiquus facile interdum redit habitus. Qua ex causa lentior est ad vltionem Deus. Quòd si ita inoleuerit obdurata prauitas, vt manum haud omnino recipiat medicam, sitque scelus inexpiabile, abscindit protinus è vita, ne ita af- B fecta anima ex diuturniore apud nos mora cæteris noceat multum, sibi verò quàm plurimum. Circunspice, rogo te, quisquis ista qualiacunque adeunda censueris, ex multiplici librorum & veterum memoriarum aceruo, quàm multi tanquam iterũ currente rota effecti, dum se melioribus recoquendos reformandósque committunt, aut sponte promicantibus quibusdam naturæ igniculis, in bonam profecerint frugem. Equidem hac ratione Cecropa diphyen, id est naturæ duplicis veteribus cognominatum contenderim, non vt C modo creditur, quòd ex miti rege ac bono in feram, agrestem anguigenamque abierit naturam, sed ediuerso potius: nam qui prius formidabilis incedebat omnibus ac truculentus, clementem induit principẽ, & vt Homerico vtar versiculo, πατὴρ ὡς ἤπιος ἦεν. Ita profecto est, ingenia sæpe magna clarissimum mox æditura lumen multa prius absurda promunt. Quamobrem, sicuti sancitam in Ægypto legem memorant, qua caueretur, ne grauidam mulierem morte mul- D ctatam prius quàm peperisset, supplicio afficerent, pariter animam grauidam, ac virtutum nouarum seminа concipientem subinde, iamiámque parturientem tollere, improsperum nimis inauspicatumque censendum est. Quid, quòd hyænæ fel, & phocarum coagulum, & pleraque ferarum sæuissimarum habent sæpe vim medicam? Sic nonnullos emendatione indigentes hac ratione castigat Deus, vt iniecta tyranni efferatioris violentia, aut magistratu amarulento, Scythicum Cyclopicumque inspectante, ad iustitiam redi- E gat, & vitæ integritatem. Talem exhibuit Agrigentinis Phalarim: Romanis verò Marium. Nonne vel Christianæ veritatis assertores ita pronuntiant: Malos sæpe supplicij ac incommodi omnis exsortes relinqui, vt per eos exerceantur boni? An non & Homerum ita canentem legimus, Sæpe ex malo patre nasci filium, virtutum claritate præstãtem? Pericles ex scelesta prodiit domo, tantus Athiensium imperator, ac eloquentię magnitudine Ioui, diisque cognomẽto æquatus. Iam verò Strabonem Magni Pompeij patrem eiecit exculcauitque defunctum ex odio populus Roma- F nus. Non mirum igitur, si veluti agricola, non excidat Deus spinam prius quàm inde asparagum præcerpserit. Porrò si Hesiodum audiamus haudquaquam citra pœnæ diritatem abeunt inauspicata monstrosaque ingenia. Astruit siquidem poeta is, nõ iniquitatis modo consecutricem esse supplicij grauitatem, vt statuit Plato, sed coæuam quoque, eadem protinus parte, immo verò radice pullulantem. Sic enim ait,

Ὅς δ' ἄλλῳ κακὰ τεύχει, ἑῷ κακὸν ἥπατι τεύχει.

G Id est, Qui aliis meditatur malũ, suo ipsius iecori malũ struit. Nam & cantharides ex antipathia quadã naturali antidotum habent in seipsis congenitum permixtumque. Itaque mœror prauitatem iniustitiamq; non sequitur, sed cõcomitatur: nam synteresis illa, siue conscientia qualinam & quàm infesto perurget flagello? quia se iudice, nemo nocens absoluitur. Itaq; partem istam postremò sic possumus colligere, impiis sufficere ad pœnam ipsorum vitam assiduè fluctuatã turbulentámque. Cæterùm ab hoc genus quæstione ne illud quidem dissitum longè est, quod nec tacuit H Euripides, deos questus sceleftorũ errata sæpe filiorũ suppliciis expiare. Quod sanè si parum attendas minusque perspectè rem totam expendas, non ridiculum videtur minus, quàm quod Syracusanorum tyrannus Agathocles Corcyrensibus respondit, percontantibus quid ita ipsorum insulã hostiliter depopularetur, Quoniam, inquit, vestri maiores hospitio Vlyssem exceperunt. Rursum quærentibus Ithacensib. quod eius milites per incursiones pecora abigerent, At rex, inquit, vester classe in Siciliam appulsus etiam pastorem occæcauit. An non absurdum id item opinemur quod perficiebant Thraces, stigmata non parum diu mulieribus inurentes, vt Orpheo satisfacerent, quem ab illis olim fuisse discerptum, constans tenet fama. Risu item excipiendum, quod Circumpadanis diutius factitatum legimus, vt pullis lugubribusque vterentur vestibus ob Phaethõtis pœnam in Eridanum fulmine deiecti. Bion certè philosophus Deum filiis ob parentum delicta mulctam irrogantem non videri minus ridiculum asseuerabat, quàm si medicorum aliquis ob aui aut patris morbum filio potionem porrigat. Sed enim, ô philosophe, vt protinus aliud sequamur quàm præcedenti capite afferre visi sumus, propemodum fatemur nos quidem, causariorum neminem, dum alium quemuis inungi aut confoueri emplastris videt, persanari. Verùm aliam suppliciorũ videri rationem astruimus, quibus sæpe palam afflictantur nocentes, vt dum torquetur vnus, emendetur alius: quare ab Græcis tuis pœnas quasdam dici paradigmata, comperies, à nostris verò exempla. Porrò nónne manifestum illud quoque: solertem medicæ artis professorem filios plerunque à parentum morbis auertisse, priusquam causæ prognosticum aliquod se promeret euidens, & iamiã grassaretur malum, adhibitis opportune medicamentis, non neglecto corporis exercitio, & victus moderatione, resectis etiamnum, quæ procliuem in morbum cõstitutionem præcipitatura mox viderentur. Quare non absurdam rem facit, sed necessariam, non ridiculam, sed vtilem admodum, qui epilepticorum, siue comitialium filiis, aut melancholicorum exercitationes inducit, aut diętas accommodas, non tanquam ægrotantibus quidem, sed ne in ægritudinem omnino incidant. Quippe ex male affectis nati non vtique pœna vlla indigent, at medela digni sunt, & custodia. Quod si ita est, sicuti nos rerum vsus perdocet, rogo te ô Bion nónne animis, tanto præsertim corpore præstantioribus, idem remedium, eandem curam censebis adhibendam? An in adolescente progerminantem naturali ratione, succrescentemque consuetudine flagitiorum seminosam tabem, latensque malum augescere finemus, promptum mox paulò pestiferum mentis fructum, vt dixit Pindarus? Cæterùm hæc ipsa internoscere, clanculariúmque vitiorum seminium occupare, non est profecto homini obuium. Diuinam ista exigunt potestatem. Quamobrem optimus maximus Deus intimorum inspector, scrutatórque eorum, quæ in sensum cognitionemque humanam non facilè reciderint, paulò pòst eruptura flagitia non expectat: sed medelæ gratia in adulteria procliuem, ad auaritiam, & plus habendi cupiditatem promptiorem, & in scelera id genus alia remis velisque currentem, sed clàm, & inexplicabili modo, rationéque vlciscitur multò antè, perimitque. Nos autem per ignorantiam maximam ad disquisitionem quodammodo Deum vocamus, nulláque non hora dicam illi impingimus, ac formulam scribimus, non perspicientes ita vsu venire interdum, vt futura iis quæ facta iam sunt, occulta item, obductáque manifestis peiora multò, terribilioraque sint. Quod euenit sanè, quia causas coniectare ratiocinando nequimus, quibus constet, quid ita præstet, iniurios, malósve sæpe missos facere: quosdam verò ne iniuste quidem agentes quippiam occupare supplicio. Nam & medicamenta quandoque ægrotantibus nil profecerint, nullam verò affectionem sentientes, periclitantes tamen grauius, iuuerint.

Sententia diui Thomæ ad idem, ex prima secundæ, quæstione octogesimaseptima, articulo vltimo. Pœnarum genus duplex.

Cap. XV.

ET quia quæ adhuc diximus, ab gentiũ libris mutuati sumus, tralatis ex Plutarchi Moralibus carptim, & commaticè quæ opportuna proposito censuimus, ab sentẽtiis eius, & verbis quandoque non nihil abiuncti, vt commodius est visum: quod ipsum testari libuit, ne per imperitiam quis ad struendam calumniam cernulus factum cauillaretur: Nunc, vt pro virili studiosis omnibus, quorum bono ista commentamur, amplius paria faciamus, sancti doctoris placita parti huic suppingemus, facturi operæpretium, sicuti remur, solitis in aliena castra interdum transire, non vt transfugis, sed exploratoribus, versuram hinc inde facturis, quo ex vsura mox fiat sors. Quum ergo quæritur, iusténe quis pro altero det pœnas, aut, inquit Thomas, de pœnis agimus, quæ medicinæ rationem habent, aut de spiritalibus. Si de prioribus, tunc astruimus planè, corporum intertrimenta vel diuitiarum inter supplicia censeri, quæ medica ratione irrogentur ad animæ salutẽ: quamobrem non incongruum est, iis quempiam affici pro alterius peccato, vel à Deo, vel ab homine, sicuti pro patribus liberos: item pro domino subditos obnoxiósve, inquantum bona illorum censentur. In spiritali verò supplicio secus omnino est, neque enim animæ bonum ad aliud præstabilius disponitur bonũ. Quare in animali bono citra propriam noxam nemini pœna infligitur. In eiusmodi nanque, vt Hieronymus item astipulatur ad Auitum, vicariam pœnam nemo cogitur subire. Quippe quo ad animam filius non est res patris, quod illo prophetico abundè confirmatur apud Ezechielem Domino pronuntiante, Omnes animæ meæ sunt. Porrò puniuntur in filiis parentum admissa, quia à flagitiosis nati, & educati ad delinquendum procliuiores, magisque lubrici euadunt, tum consuetudine, tum exemplis allecti. Coniunctos verò sanguinis vinculo ferè puniri aduertimus, quoniam propinquorum damna in eos modo quodam redundare videntur, qui peccarunt. Sed & domestica exempla, domesticæque pœnæ permouent validius: nam innutritus sceleribus patris vehementius imitatur. Quòd si illius supplicio minus deterreatur à malo, vt pertinax amplius videtur plectẽdus.

Obseruata quæpiam de vipera legentibus futura non iniucunda. Marassus cur dicatur: itémque de theriaca. Cuiusmodi animal sit, vulgò quod dictitant thirum. Theria quæ dicantur propriè medicinam professis. De Marsis duobus locis. An vipera coeat cum muræna. Pensitatus Plinij locus de vipera.

Cap. XVI.

EVoluentibus nuper Platonica quædã, vt est nostri moris, ingessit fortè se nobis Alcibiadis oratio, quæ pars vltima est ex Platonis Symposio. In ea quum alia pleraque haudquaquã extrita, neque (quod dicitur) ab triuio subnotauimus, quis instructior fieret supellex nostra: tum hoc nõ illepidũ, aut inuenustũ (vt opinor) de viperæ morsu, quod & trãsposui. Quæ, inquit, adhuc protulimus, omnino citra vllum ruborẽ passim enuntiari queunt. Quod reliquum est, non proferetur à me prius, quàm id vobis prouerbium subiecero, Vinum & cum pueritia & sine pueritia esse veridicum. Porrò non secus prorsum afficior ac is in quẽ vipera mordicus incurrerit: hunc siquidẽ produnt, affectionem suã oblæsionemque iis tantũ velle patefacere, quos eadem morbi vi quandoque iactatos compererit, ceu hi demum, vt qui ægritudinis non sint expertes, ignoturi videãtur: si quid dictum factúmve sit absurdi, morbo violẽtius grassante conuellentéque. Quamobrem ego quoque sapientiæ stimulis conuulneratus, quæ cæteris potentius ferit, inexplebiliter quodãmodo orationẽ eiusce-

A modi expetens, quæ validius quàm viperæ denticulus infigitur, omnia statui conari, vt Socratem mihi ascīscam, cuius è fonte siti arescentia præcordia vberius queam rigare. Nec ista nunc promerem, ni rem cum philosophiæ mysteriis diu initiatis esse mihi animaduerterem. Hactenus Plato, tralata (vt potuimus) nostris verbis sententia elegantissima. Iam verò quod ad viperam attinet, quónam piaculo transiliamus nunc scitissimam Cebetis doctrinam studiosissimo cuique iucundissimè amplexandam? Nullo, inquit, infestari B nocumento potest, qui virtutis munimento sese obuallarit consepseritque. Ea est aduersum vitia & mala, ceu antipharmacum potentissimum, non secus ac viperæ potestas venenosa contra id genus feras alias. Quippe ferunt τοὺς ἐχιοδήκτους, hoc est morsu à vipera petitos, ab venenatorum nullo attingi. Hæc Thebani philosophi placita fidem iis vendicant, quę produnt naturalium aliqui. Eos qui aliquando viperæ iecur coctum hauserint, nunquam postea feriri à serpente. Rursum, nec capiti, neque item vestibus eorum qui C viperis alãtur, noxia corpori inesse animalia. Sed fortè ex iis quispiã quos φιλομαθεῖς vocant Græci, nos discendi cupidos dicere possumus, Quærat ex me nunc, quódnam esse genus serpentis putem, quæ passim dicitur Latinè vipera: in Græcorum verò literis echidna: nam mas, echis nuncupatur. Ego quantum coniectura ducor, Viperam suspicor vulgò dici marassum: quæ nomenclatura nec Barbara est, nec citra rationẽ excogitata, quippe à Marsorum populis interpretatione etymologica duci nomẽ videtur: quia id genus D maximè consectarentur Marsi, circunferrétque. Quod ne quis pro libidine confictum auctore nullo arbitretur, significat id maximus artis medicæ magister Galenus, volumine vndecimo Simplicium pharmacorum, necnon ad Glauconem. Innuit & poeta nobilis illis versibus, quos & apposuimus:

Quin & Marrubia venit de gente sacerdos
Fronde super galeam, & felici comptus oliua,
Archippi regis iussu fortissimus Vmbro,
E Vipereo generi, & grauiter spirantibus hydris
Spargere qui somnos, cãtuque manuque solebat,
Mulcebatque iras, & morsus arte leuabat.

Marrubios verò esse Marsorum populos, non ferè est in literis (modo assiduior, vt Varronis vtamur verbo) qui nesciat. Plinius quoque auctor est, Marsos à Circes filio ortos, ob idque affuisse illis ingenitam vim contra serpentes. Quin & angitios putant nuncupatos, quod obluctantes angerent serpentes. Firmicus quoque Matheseos quarto, in lunę decretis: Si, inquit, in Saturni domo fuerit ista coniunctio, tortores aut F carnifices faciet, aut Marsos tales, qui aspides venari consueuerunt. Nec me fallit, ex eruditioribus quendam ædito etiam libello, Marassum à vipera disparasse: quo Nicolai Leoniceni viri vndecunque scientissimi placita vberius de huius animalis natura conuellat. Viperã verò Arabes ex Græcorum lingua, vt assolet, vocabulo detorto deluxatoque, thiron vocãt nomine generis speciei imposito: nam θηρίον, id est therion, fera est, pudendo Magni Alberti errore: qui & in G plerisque aliis huius scientiæ videtur peccasse. Nam quos Galeno, Pauloque trochiscos, siue theriacos pastillos appellare moris est: quoniam ex therio, id est vipera cõmiscentur, Auicẽna in mentione Andromachi Theriaces, trochiscos Thiri vocat. Porrò quæ à Serapione sunt de Thiro obseruata, de vipera rectè pronuntiari ex Dioscoride Galeno ac Paulo recognoscimus. Adrianotheras in Mysia apud Spartianum, Adriani intelligimus venatica. Quoniam verò medicorum pomœria aliquo modo sumus ingressi, perH gamus porrò in hasce commentationes congerere, quæ vellicatim hinc inde præcerpsimus, vt varietas ipsa iucundiorem præstet, ac illicem magis, si Plautinè loqui non dedecet, nostram racemationem. Igitur in eorundem viretis amœnioribus theriacam obseruauimus bifariam intelligi. Nam vno modo, ac propriè di-

priè dici theriacã audies, quæ ex therio, id est vipera A confici assueuit. Quod Therapeutices quartodecimo comprobat Galenus, & ad Glauconem secundo in elephantis cura. Id verò primus omnium excogitauit Andromachus Neronis Archimedicus. Alteram verò sine permixtione id genus. Quando simplicia item Theriaces nomine vocari reperias: nam Auicenna secundo Canonis, capite de squilla: Theriaca est, inquit, aduersum venenosa. Item de opopanace: Cum aristologia, inquit, pota theriaca est. In Collectaneis rei rusticæ apud Græcos, libri secundi fine comperi, B vitem dici theriacam, quæ πάντα τῶν θηρίων δήγματα persanet. Quo autem fiat pacto theriaca vitis, aliubi in eisdem traditur libris: sed & Palladius commeminit lib. 3. antidoto videlicet radicibus infusa. Sic & catharticen vitem excogitarunt agricolationis apprimè experientes, palmite scisso, & helleboro mox iniecto. Quæ vberius exsequitur Florentinus Georgicorum primo & secundo, qui & theriacam ficum nominat, vbi theriace linatur fructus. Sunt qui non ideo dici theriacen putent, quia therion, id est vipera, permi- C xtionem ingrediatur: sed quia aduersus theria, hoc est feras veneno imbutas præsentissimum sit remedium. Obseruatum certè peritioribus est, θηρία vniuersim quidem bestias indicare, sed medicinam professis capi modo pro venenosis, quo argumento θηριοδήκτους dici, non à bestiis percussos, verum ab venenosis oblæsos, qua in re labi quandoque Plinium, est animaduersum. Qui tamen libri vigesimi cap. vlt. theriaces cõfectionem describit, qua sit vsus aduersus venenata omnia rex magnus Antiochus, nulla prorsum men- D tione viperæ. At libro nono & vicesimo, fiunt ex vipera (inquit) pastilli, qui theriaci vocantur à Græcis, ternis digitis, siue quaternis, vt alij legũt (nam & Galenus ad Glauconem secundo, id approbat ferè) vtrinque amputatis exẽptisque interaneis. Et mox paulò: Significandum (inquit) videtur, è vipera tãtùm hoc fieri. Alibi in eodem libro, Theriace vocatur excogitata cõpositio luxuriæ. Fit ex rebus externis, quum tot remedia dederit natura, quæ singula sufficerent. Cæterùm quod auctor hic de amputatione extremarum E viperæ partium tradit, id commentitium Dioscorides putat. Theriacos tractatus intelligunt Græci, qui de iobolis, hoc est animalibus concinnantur, quæ venenum ictu dentibúsve infundunt. Alexipharmacos autem, quibus letalium venenorum ratio describitur. Tradit Galenus lib. 11. Simplicium pharmacorum: Viperæ caput amputari ratione veneni in eo contenti: in cauda verò nil esse eiusmodi. Postremò cõmonendos impensius studiosos remur, ne quid omnino veluti conniuẽtes quod vsui sit legisse, transiliamus, Esse F qui Plinio negotium facessere pergant, in viperæ natura libro decimo, vbi sic legimus: Tertia die intra vterum catulos excludit, deinde singulos diebus singulis parit viginti ferè numero. Aristotelicæ (inquiunt) sententiæ, vnde mutuatur Plinius, minus ista consentiunt. Cuius hæc fermè sunt verba ex libro quinto De animalium historiis: Vipera è serpentibus vna, animal ædit, quum intra se ouum peperit: id vnius coloris est, ac molle, vt piscium, fœtus supernè consistit, nec cortice continetur, vt nec piscium quidem: parit G catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpantur. Euenit interdum, vt qui in vtero adhuc sunt, abrosis membranis prorumpant. parit vna die singulos: parit autem plures quàm viginti. Hæc aliquo modo inter se diuersa non congruere satis, non ferè est qui nõ videat. Siquidem nasci viperulas philosophus sentit, membranis inuolutas, veluti infantes nostri iis, quas hysteras tanquam posteriores Græci, nos secundas dicimus, quibus tridui spatio à partu concerptis disruptisque, tanquam senectute deposita nitidæ tan- H dem conspiciantur. Nam (inquit) euenit quandoque, vt ipsam hanc membranam abrodant exuántque prius, quàm vtero excidant. Plinius verò membranæ illam disruptionem intra vterum, non extra

A (inquiunt) fieri autumat, quod ex Aristotele non videtur verum. Ego verò verba illa, Tertia die intra vterum catulos excludit, non ad membranam refero Aristotelicam, sed ad eruptionem ex ouis: in quorum superiore parte fœtum consistere, fatetur Aristoteles. Quod excludi, siue excudi, propriè rectéque à nostris dicitur. At inquies, vnde fit tertiæ diei cõputatio Respõdeo, Peragi exclusionẽ hanc ex ouis ante quã promãt se ex vtero viperulæ, siue echidia, per triduũ, maturato iam partu. In quo nil sanè absurdum videtur in B tanto præsertim numero. Numerentur itaque dies à momento quo adulti catuli promunt se ex ouis, ad id tempus quo mox ex vtero erumpunt. Quòd si Aristoteles id non dicit, nil fuerit mirum: potuit alios sequi Plinius: quod vt recipiam, illo ducor argumẽto, quod inibi infertur mox, Itaque cæteri tarditatis impatientes prorumpunt latera, occisa parente. id quod apud Aristotelem non inuenias: & tamen à multis non dilutæ auctoritatis comprobatur. Et nobis non incuriosè locus hic paulò antè est pensitatus. Denique C quia viperã dici vulgò marassum docuimus, ab Marsis, quibus id genus multa cõtrectare, frequentissimi fuerit moris: hinc homines eos medicorum facile post Hippocratem princeps Galenus θηριοτρόφους nuncupat, & ἀσπιδοτρόφους, id est theriotrophos ac aspidotrophos. Apud Firmicum sic adnotatum item inuenias: Oriente autem ophiucho, inquit, nati qui fuerint, Marsi erunt, qui scilicet pestiferos angues sopitis ac mitigatis aculeis opprimunt. Prodidit Archelaus, prodeuntes in siccum murænas cum echie congredi: D verum id coarguit Andreas, quando nec exeat muræna, nec in mari obuersetur echis. Id & ambiguum fit Nicandro in Theriacis. Quod iis quæ antè paulò super hac re commentati sumus, adnecti debet: nec vitio nobis vertat nasutior quispiam per nostras lineas incedentibus, id est eadem quandoque iterantibus, modo lucelli accedat nonnihil. Auctor libro vndecimo De simplicium pharmacorum potestate Galenus, in Asia contigisse, vti quandoque messoribus afferretur vas odorati vini, id temerè positum arrepens E vipera quum intrasset, ac vino distenta perisset, accesserunt mox & rustici sitim expleturi: visa autem mortua vipera, rem auersati, vinum cuidam in proximo elephantia iam computrescenti sunt elargiti, conclamatam esse hominis vitam arbitrati: at is nil eorum quum rescisset, ita sese vino proluit haustu frequenti, vt morbi atrocitatem protinus euaserit, cutis modo decussa superficie, pellicula eiusmodi subsistente, qualem in cancris visimus, testa excussa. Id ipsum & prope Pergamum euenisse iterum, prodit idem au- F ctor.

Comica facies apud Lucianum quæ sit. Comicus item risus. Didascali. Enarratur interim locus Ciceronis ex Epistolis familiaribus. Persarum voracitas. Item de Phania, & Comœdiæ ara, necnon Misericordiæ. Personæ inuentor. Mæson quid, & scommata Mæsonica. Marmessus. Mesora. Tettix. De Anaxandride comico. Comicus apud G Spartanos lusus. Dicelictæ. Phallophori, Autocabdali. Aram parare quid.

Cap. XVII.

COmicam faciem apud Lucianũ, illum quidem cognomento blasphemum, vt qui nec diis nec hominibus pepercerit, quod inquit Lactantius, sed doctissimum tamen atque ingeniosissimum, inuenio positam pro exporrecta, iu- H cunda hilarique. Vbi frons nec matutina est, nec striata, sed renidens & læta. Eius verba si quis fortè requirat Latinitate donata subsignaui: Nil, inquit, iniustius opinor, vel omnino seruilius, quàm mordentem labra bilem subalere, & occlusum odium auge-

res, vnum quidem mente agitantem, aliud verò proferentem, & comica facie hilarique atrocem meditari concipereque tragœdiam. Eiusmodi figuræ rationem ex multis quidem licuit expiscari: sed à se non facilè ambigentes dimiserit Lucianus, apud quem alibi sic lego propemodum: Comœdia, inquit, Dionysio vbi se tradidisset, in theatro obuersabatur, colludebat, risum venabatur, scommatibus non parcebat. Equidem Comœdiæ finis non ferè alius erat Græcis, quàm lætitia & hilaritas. Quod adeo verum est, vt in libris obseruatum sit, & testis in nebulis Aristophanes est, interpretis item accedente calculo, risus gratia plerunque scortea pudenda graphicè expressa, & id genus alia non pauca produci consueuisse: adeo vt comicum risum prouerbij vice vsurpari quandoque compererim. Cui quoniam inesset sæpe morsus aliquis, & principum fœda sugillatio, comicorum sales venenatos dicit Seneca. In Plauti Milite, comœdicè positum videtur pro suauiter & iucundè. Gellius Noctium Atticarum decimo, comœdiarum nuncupat festiuitates, quibus congruat breuitas orationis venustásque & mundicies. Theodorum tragœdiarum histrionem legimus, Comicum satyrum hoc dicto repercussisse, Risum spectatoribus mouere non est res ita mira, sed fletum. Hinc prodit illud quoque ex Plutarchi Moralibus: Videtur polypragmosyne, inquit, malis iam inueteratis non sanè lætari: sed recentioribus, ac (vt sic dicam) feruescentibus, & nouas grate tragœdias spectare. Comicis verò, & paulò hilarioribus non facilè se immiscuerit. Addamus & eruditius aliquid ex Demetrio Phalereo: Ex hyperbole, inquit, in primis gratia, venustas risúsque comœdiis comparatur: ridicula enim maximè ab impossibilibus venamur. Sicuti in Persarum voracitatem inexplebilem inuectus quidam, hyperbolicè dixit, eos in faucibus boues gestare. In eosdem Aristophanes, Cribanitas boues pro panibus assare pronuntiat. Ex iisdem manat fontibus, φαλακρότερος ὠδίας, magis caluus serenitate. Colocynthe sanior. Idem Phalereus alibi de comœdiæ proprietate, vbi de glaphyro dicendi genere præcipit: Gratiarum, inquit, & venustatum aliæ maiores sunt, ac grauiores poeticæ: aliæ humiles, ac magis comicæ scommatibus assimiles. Cæterum quæ de comico lepore ac venustate diximus adhuc, ad Græcam rationem magis spectant, quoniam nostros inuenias sæpe trunca quædam ex Græcis transferentes & consarcinantes verba tragici tumoris. Ita Græcarum, quarum effingere virtutes nequiuerunt, facetiis atque luminibus obsolescunt. Ita est, in comœdia maximè claudicamus, tametsi (vt Fabij verbis vtar) Varro Musas Epij Stolonis sententia, Plautino dicit sermone locuturas fuisse, si Latinè loqui vellent. Vix leuem consequimur omnino vmbram. Non recipit sermo Romanus illam Atticis concessam tantum Venerem, quãdo ne Græcos quidem potuisse, satis constet, alio linguæ genere eandem exprimere. Sciendum verò comicos poetas, item tragicos ac dithyrambicos à Græcis didascalos nuncupari, id est διδασκάλους. Nam & Antiphon ait, ἔλαχον πεντακλέα διδάσκαλον. Ex iis quæ dicta hactenus obseruataque nobis sunt, commonemur, vt iam hinc omnibus vnguibus, totísque cuneis Ciceroni opem feramus. Nam si, vt Luciani monumentis proditum est, claudos auersamur & bacelos & eunuchos, atque item simiam, si matutino prodeuntibus fortè occurrerint, quid statuemus in principe oratore, qui in arce stetit Romanæ eloquentiæ, extra omnem ingenij aleam positus, cuius familiares epistolæ candidatis eloquentiæ, & ad procinctum tendentibus, ceu prægustatio dulcior, initio ferè solent enarrari? Nónne si quid inauspicati, & ominosi sese ingerat, auertemur, & nihil ad nos pertinere, more seruantium de cælo præfabimur? Ecce in illis ipsis tam scitè, tam doctè concinnatis epistolis initia libus ita sæpe claudicantes, immo verò per prona deruptaque labentes sese offerunt enarrationes, vt tam

A classici auctoris nomine, sit nulla non die quod erubescamus. At inquient scioli, nescio qui, ac tenebriones pullati, esse inibi nonnulla peritè admodum & appositè explicata. Sed ô bonæ lamiæ non illud Græcanicum nouistis, Simiã quidem semper esse simiam, etiam si aurea habeat symbola? Sed redeo vnde in hæc diuerti. Locus est ex secundo Familiarium epistolarum non enarratus ad hanc diem, sed omnino exculcatus & offusa caligine, inscitiæ tenebris ita obuolutus, vt in Cicerone Cicero subinde quæratur. B Verùm oratoris verba iam subsignemus: Mea verò officia ei non defuisse, tu es testis, quoniam κωμικὸς μάρτυς, vt opinor, accedit Phania. Male feriati comicum testem Phaniam augurantur, ex vetere comœdia repetitũ, in qua Phania testis introduceretur, referúntque ad Cælium ipsum. Qui sensus, vt male conceptus, mirè friget, Ciceronis elegantia indignus: immo nec coit, etiam si violenter omni pede consabricatis inuentis nugalibus ad eam verba retorqueas, pensitent modo legentes. Est quidem frequentissimi M. Tullio C moris ex veteribus pleraque aduocare obscurius, cuius ferè modi est ad Cælium illud, Repente verò incessi omnibus lætitiis. In quo Latinæ quidem rei literatores, quid afferant, minus constitutum habent. Ex Cæcilio verò esse ea, liquet ex Ciceronis secundo De finibus: vt scias non esse hic arietini oraculi ambagiosam historiam. Inibi aduocatur & Trabea, vt in Thusculanis quoque: de quo arbitror itidem sensisse Familiarium nono Ciceronem, etiam si grammaticis inscita inauditáque est nomenclatura. Septimum D habet inter comicos fastigium, quod ex Volcatij Sedigiti apud Gellium versiculis liquidò agnoscas. Verùm vt à diuerticulo fabulam repetamus, ego in Menandri comœdia fuisse Phaniam, obseruasse videor apud Plutarchum in commentatione quæ est De tranquillitate. Cæterùm id ad propositam modo quæstionem nihil. Nam Phaniam hunc Ciceronianum non alium accipio, quàm Appij (de quo ibi intelligit Orator) libertum. Sicuti comprobant Ciceronis verba epistola prima tertij libri: Quem hic comicum testem E dicit, non vti opinor, quia vetus comœdia Phaniam habeat, veluti fidei inuiolatæ numen sanctius: id enim proculdubio commentum est vanissimum, & ad libidinem concepta diuinatio. Sed quod libertus is ingenio esset lætiore facetosoque, minime subdolo aut inuido, & proinde iucũdo admodum & amœno. Expende Ciceronis verba, ex ea quam modo aduocauimus epistola, in nostram sententiam remis velísque eundem censueris. Is ergo apud Cælium æquissimè Appij naturam, Ciceronis in eum studia & merita F suauissimè & verissimè aperuerat, quod vltrò citróque creberrimè, sicuti mos fuit temporum illorum, & nil est notius, commearet. Quoniam verò in comica versamur pragmatia, relatu dignum haudquaquam omiserim: Mæsona fuisse comicum hypocritem, patria Megarensem: qui personam excogitarit primus, quam de eius nomine Mæsona item vocant: quod Byzantius Aristophanes prodit in commentatione De personis, ab eo inuentam scribens serui personam, necnon coqui. Scommata quoque quibus id genus homines G præcipuè scoptici mordacésque vtũtur, Mæsonica vocantur. Ac ne quid omittam, Mæsona item dixere veteres vrbanum & elegantem coquum. Peregrinum verò & inurbanum tettiga, id est cicadam. Marmessus autem Mars est, Romanorum lingua, ait Lycophronis interpres. Barbarus autem hic, inquit, haud contentus aliis, etiam Romanè scribit. Nam Romani & bellaces Marmessos dicunt, sicuti memorant vel Diodorus vel Dion: neque enim succurrit nunc ad fidem auctoritas. Mesora Græci, id est μεσώρα dicunt, quæ pedibus con- H gruunt, arma. Fuit & comicus in veteri memoria nomine Anaxãdrides: erat is corpore speciosus magnúsque: decori accedebat longior coma, nec purpura deerat auro fimbriata: verùm idem hic moribus inamœnus ferè amarulentúsque animaduertebatur, ad-

eo vt in

eo vt in commissione poetarum ni abiisset victor, nō ad incudem reuocabat opus, qui pluribus mos est, recoquebátque: sed indignabundus medicinam factitantibus conscindendas dabat male vigilatas chartas, & salariorum pueris cordillis obtegendis tuniculas. Fuit quod scitu dignum est, apud Spartanos comici lusus species, verum studij non magni, frugalitatem in eo quoque affectante ciuitate, dicendi prætenuis erat formula, argumentum non aliud ferè, quàm pomorum furta, & id genus pleraque. Qui eiusmodi ludos obirent, ab Laconibus Dicelictæ nuncupabātur, velut Scenopœos dicas, & Mimetas, id est imitatores. At pro locorum diuersitate conuariant horum appellationes. Siquidem Phallophoros Sicyonij dicunt: Autocabdalos alij: quidam item Phlyacas. Thebani, quibus frequens est disparata ab aliis nomenclatura, Ethelontas. Erant in genere eodem Ithyphalli quoque. Sed enim iamiam coronidem impacturus facturum me operæpretium sum opinatus, si auctarij quippiam adiecissem huic lucubrationi. Id autem est de comœdiæ ara, cuius meminit Hieronymus, ad quam si quis confugisset, tanquam ab Cæsaris statua, reuelli eum inde, nefas habebatur. Scribit Pollux, in scena aram fuisse, quæ Halieus diceretur ante fores: & mensam item, quæ bellaria, aut res aromaticas haberet, ac Theoris diceretur, siue Thyoris, quanquam sit item Theoris vaticinatricis puellæ nomen, cuius meminit Demosthenes contra Aristogitonem, quæ impietatis rea perierit. Eodem vocabulo nuncupabatur, & nauis ab Atheniensibus, quæ quotannis Delum mitteretur. Nostri produnt in Apollinis honorem aram constitui solitam ab iis qui comœdiam celebrarent. Eum verò Apollinem à Menandro Cassium dici. Sunt qui scribant, in scena duas poni solitas aras, dexteram quidem Liberi, sinistram eius Dei honori, cuius ludi celebrarentur. Hinc aram parare legimus in approbatissimis dici, sicuti apud Terentium:

Nemo te accusat Syre, nec tu aram tibi,
Aut precatorem pararis.

Ouidius id ipsum agnoscit eo versiculo, ex quarto Tristium,

Vnica fortunis ara reperta meis.

Astipulatur & M. Tullius pro Roscio Comœdo, aras fuisse sanctioris asyli loco: Sicut in aram, inquit, confugit in huius domum. Et in libro De superstitione Plutarchus: Est seruo ara, ad quam confugiat. hæc ab illo Græcè dicitur φύξιμος βωμός. Misericordiæ aram fuisse Athenis, in Rhetoricis testatur Apsinus. Sed & Libanius Declamatione secunda, vbi Demosthenis de ea tollenda effingitur actio. Meminit Lactantius grammaticus: deque ea Terentium intellexisse, scribit. Papinius nec omisit,

Vrbe fuit media nulli concessa potentum
Ara deûm, mitis posuit clementia sedem,
Et miseri fecere sacram.

Qui sint apud eruditos Phanias, & Phanio: necnon quid Phanion, ac Panium, & Phanæ: item Pharos, siue Panos. Helana, lophnia, grauium, pharsos grone, gronia, lophnis. De lychnuchis pluscula. Suetonij locus in Cæsare perpenditur. Lychnados ciuitas cur. Lychnitis. Murorum, seu mœnium sustructio, à quibus excogitata primum. Tyrsis quid. Tyrrheni cur dicantur. Mosyni quid. Candelabrum Tarentinum. Xylolychnuchi. Lychnocautia. Lychnocaia. Embaphia. Tyrrhenorum in artibus præstantia. Helene vas.

Cap. XVIII.

QVia verò paulò antè pro ingenij captu, quantū nobis nō incuriosa lectio adminiculabatur, enarrātes Ciceronis gryphū, super Phania orationē contexuimus, subit nūc, vt quæpiā nō ita dissita vocabula explicare iā hinc pergā. Quod ne risu fortè Momi aliqui excipiant, quibus alabastrus vnguenti plena putet: sciant eruditi, à Græcorum scientissimis esse in literas promptum, sapientiæ partem constitutam videri in animi virtute, partem verò in vocis vsu, vt rem quanque suo nuncupemus vocabulo, & verborum proprietas minimè nos fugiat. Id quod illuc demum tendit, vt quæ conceperis animo, nulla hæsitatione valeas enuntiare. Quoniam, Aristotele prodente, voces sunt earum quæ in anima reperiuntur, passionum notæ. Verùm in iis & omnibus quæ æædituri sumus publico bono, satis superque fuerit doctorum trutinatio & examen syncerum. Vitilitigatores istos nihil moror. Sed nos interfari desinamus. Igitur Phanias inuenio dici omnes, qui inopes ipsi diuitias summas habere se tamen simulant, atque ita credi volunt, à Phania quodam, qui congestas se opes domi recondidisse ementiebatur. Quod vltimo Odysseæ libro testatū reliquit Eustathius. Phaniæ item Zenobius meminit, siue is sit Zenodotus, quem Damon fuisse scribit oboiostatem. Quæ vox apud Hyperidem & Lysiā fœneratorem indicat. Sed in Zenobio scribunt aliqui Phanum, non Phaniam: sicuti Sudas. Eius vxor per tegulas admittebat adulteros, quod à viro nimis cautè ianua obseruaretur. Phanionem Augustinus in Epistolis dictum prodit boni pedis hominem, cuius aduentus afferat felicitatis aliquid. Panium loci nomen est ad Iordanis initia: cuius meminit Egesippus: vbi mons altitudinis excelsæ ad latus vmbrosum habet antrum, ex quo mephitis euaporat sæuior. Nam Phanos, siue Panos à tragicis lampadas facesque dici obseruauimus. Est & Phanos, qui res significat nuntiátque. Pharsos ciuitatis portionem indicat, vt quū scribit Herodotus libro primo, Babylonis quā interluit Euphrates, esse δίχα φάρσεα. Sed & fragmentū rectè dicitur Pharsos. Apud Aristophanem in Auibus, phanæ dicuntur conciones, quod comica mordacitate in Athenienses prolatum est, qui in iudiciis assiduè comparerent, vterentúrque sycophantiis. Sunt & Phanæ in Chio regio quædam. Sunt ex glossographis, qui ab Atheniensibus lampadas dici phanos interpretentur, quas helenas quidam appellent quoque. Nam quæ de corticibus compingitur, lophnia vocatur plerisque, seu lophnis. Sicuti grauium, i. γράβιον, vocant ilignum quernúmve lignum, quod conscissum succenditur, vti agentibus iter præluceat. Grone autem Græcis nunc petram indicat, nunc (sicuti Lycophroni) petræ cauitatem, παρὰ τὸ γεγωνὸς ἐξέω καὶ σείω. Gronia verò i. γωνία, Stephano, in Phocide ciuitas est. Porrò ab Lycophronis interprete dicitur lophnis, maior lampas, etymi argumento, λίαν φῶς ἐοῦσα, quod est λίαν φαίνουσα, valde collucēs. Deniq; vt nil per incuriam prætereatur, sunt qui Phanon putent fasciculum ex lignis quibusdam cōcisis. Sicuti helanem calamorum fascem intelligere maluit Nicander. Illud obiter adnotasse, puto, nil obfuerit: Siciliæ tyrannum iuniorem Dionysium in prytaneo Tarentino cādelabrum dicasse, in quo totidem succenderentur lychni, quot in anno numerētur dies. Xylolychnuchi apud Alexin consimiles videntur iis quos obeliscolychnos Theopompus dixit. Auctor Suetonius est, triumphantem Cæsarem ascendisse capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra & sinistra lychnos gestantibus. Quod interpolantes nonnulli, lychnuchos legendum præscribunt. Id sum miratus: quando id agens, Dion quoque ita scribit, πολλῶν δὲ ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων ἐκομίσθη. Nec lychnuchus lucernam indicat planè, sed ferculum cui affixa lucerna gestatur: an, rogo te, ceruchus cornu significat, ac non cornutum potius? Sic & sceptuchus, non pro sceptro capitur Homero, sed pro rege sceptrum ferente: quod scribit Sudas. Quòd si vetus lectio lychnuchos præferat, non damnem, modo superstitiosius nouitates non captemus. Lychnuchi meminit vltimo libro Athenæus: meminit & Pollux, qui quod phanon modo dicimus, lychnuchon item autumat dici,

apud Aristophanem. Phanon, sunt qui laternam interpretentur. Omnino tam hic quàm Athenæus, vno verbo res duas intelligi voluit, ni legentes cæcutimus. Illud autem fest ... multò, quod epigrammate complectitur Chrestodorus, Lychnadon Illyrij ciuitatem ab Cadmo esse conditam, vnde sit Lychnus heliconius: quoniam literarum lumen Græcis Cadmus intulisset primus. Lychnitida paludem in eisdem locis agnoscit Diodorus. In Armenia nomenclaturæ locum eiusdem Stephanus. Lychnocaia, id est lucernarum succensio, festum erat Ægyptiis apud Sain, lucernis sub dio tota nocte ardentibus. Lucernæ autem, inquit Herodotus, erant embaphia, id est ollæ profundiores: quod verbum ab interprete neglectum miror. Lychnocautia est planè quam lychnapsiam vocant, vbi accenditur lychnus. Scribit Dion, rediisse ex Græcia Neronem, ac capitolium conscendisse, coronata ciuitate vniuersa, χαιρούσης, λυχνοκαυτούσης. Lychniæ, id est candelabra Tyrrhenorum commendationis videntur habuisse plurimum: quippe Tyrrhenos laudant Græci vt φιλοτέχνους, id est artium studiosos. Nam & mœnia substruere, id est τειχοποιῆσαι, excogitasse omnium primi feruntur Tyrrheni: quod scribit Lycophronis interpres: vnde factum, vt pro muro dicatur tyrsis. Quin, inquit Dionysius, ab Tyrrhenis densius extructæ domus vocantur tyrses: quod obseruarunt Græci quoque. Sed & hinc conciliatum Tyrrhenis nomen, produnt nonnulli, ab tyrsium munimentis: velut Mossynœcis in Asia, de turribus ligneis quas mossynos dicunt. Tyrses nominat Xenophon quoque. Quod de helana diximus, aduertendum amplius, esse item helenen vas, quo continerentur sacrorum arcana, in iis quæ vocant helenephoria.

Coronarum duplex origo. Annulorum initia prima. Decertare drama ad corollas. Declaratur Plutarchi locus perperam tralatus. Apio indigere quid sit. Timoleontis historia. Stephane cur dicatur corona. Choronos.

Caput XIX

QVi fabulosa consectati, suis ea voluminibus complexi sunt, coronarum in ludis eam fermè originem tradidere. Prometheum, quum Ioui Parcarum sortem patefecisset de Thetidis filio, quem patre illustriorem ampliorémque futurum cecinerat, ab eo vinculis liberatum: ea tamen ratione, vt annulum lapide & ferro compactum gestaret: ne omnino pœna videretur exsolutus, quod & annulorum initium agnoscitur primum. Simul etiam coronam habuisse scribunt, vt se victorem impunè peccasse ostentaret. Quo factum sit, vt in maximis lætitiis victores coronis insignes visendum caput circunferrent. Id quod in ludis conuiuiisque licet animaduertere. Initio ergo tam tenui illuc etiam progressa ambitio est, vt non ij modo qui in gymnicis certaminibus certarent ac vincerent, corollas acciperent: sed & præcones, quum cæteris coronas imposuissent victoribus, eorumque nomina magna voce pronuntiassent, quum & ipsi ante ludorum missionem corollis itidem donari solerent, alium adhibebant præconem, ne sua voce se ipsi victores pronuntiarent. Quin & scena quoque honoris eius exsortem se non diutius est passa: quando & qui maximè placuissent actores coronis afficiebantur. Id quod significat etiam festiuissimus Comicorũ Latinorum Plautus his versibus ex Amphitryone:

> Siue ambissent qui palmam histrionibus,
> Siue quoiquam artifici, seu per scriptas literas.

Verùm cuinam hæc tam multa tamque conquisita curiosè super corollis dandis? Nempe, vt Plutarchi locum restitueremus ciuitate Romana, vel iure Latij incuriosius donatum: qui ne deinceps peregrinitatis queat postulari, ipsum prius Græcè, mox me interprete Latinè sonantem audiamus. ἠξίουν δὲ τὴν Ἀρεταφίλαν συνάρχειν καὶ συνδιοικεῖν τοῖς ἀρίστοις ἀνδράσι τὴν πολιτείαν, ἡ δ' ὡς ποικίλον τι δρᾶμα καὶ πολυμερὲς ἀγωνισαμένη μέχρι στεφάνου διαδόσεως, ὡς ἐπεῖδε τὴν πόλιν ἐλευθέραν, εὐθὺς εἰς τὴν γυναικωνῖτιν ἀνεδύσατο, καὶ τοῦ πολυπραγμονεῖν ἐποιοῦ παραβαλλομένη, τὸν λοιπὸν χρόνον ἐν ἱστοῖς ἡσυχίαν ἄγουσα μετὰ τῶν φίλων καὶ οἰκείων διετέλεσε. Exigebãt (inquit) ciues ab Aretaphila, vt vnà cũ optimatibus rẽpublicã capesseret imperaretque: ea verò, vt quæ varium multiplexque drama vsque ad corollas se decertasse opinaretur, postea quàm liberam animaduertit ciuitatem, confestim in gynæceum se coniecit, ac ne curis in reliquum agitaretur, ad telam se cum familiaribus agens dedit. Hactenus Plutarchus. Ad hæc verò quàm aspirauerit interpres, volentium fuerit iudicium, mihi certè minus arrisit, proptereaque aleam non reformidauimus subsignando statim auctoris verba. Quæ acris iudicij lector expendens sine ampliatione à ... vtrum damnet inscitiæ. Nos certè quod scitu non censemus indignum, inde eruditum perelegansque elicimus adagium, Ad corollas decertare: quo rectè vtemur, vbi quis in primo haudquaquam deficiens puluere, nec veluti cantherius in fossa, patienter integrum rei cuiuspiam laborem subit, nec desinit prius, quàm vmbilico summam addiderit manum. Sicuti histrionibus dramate iam absoluto, datur postremo corona. Sed & metaphora honestissima idem Plutarchus in Parallelis: Demetrij vita iam absoluta, decertato (inquit) Macedonico dramate, nunc commodum est Romanum inducere. Dicti autem ratio est, quia tragœdiæ imaginem quandam exhibuit Demetrij & M. Antonij rerum gestarum series. In hac autem coronarum mentione non prætereamus vanitatis priscæ experimentum euidens. Auctor in Parallelis, sed & in Symposiacis Plutarchus, ingruente periculi magna vi, solitum dici, Apio esse opus: quòd monumenta defunctorum ita consuessent ornari. Ac scribit Diodorus: Timoleonta pro Syracusanis in Carthaginenses depugnaturum, quum fortè apij vis magna extruendis toris subuectaretur, victoriæ omen inde concepisse, quoniam Isthmiaca corona contexi apio consuesset: proinde milites sic iussisse omnes coronari, moxque insigniter hostium copias concidisse. Lego apud eruditos illud quoque: Ab Iano bifronte coronas excogitatas primum. In Græcia tamen carũ auctorem primum fuisse Stephanum: quo argumento etiam Græcorum lingua, rei sit cõciliatum nomen. Nam in nostris literis dici ab choro coronas rentur, quoniam & coronos Apion grammaticus à choro dictos putauit.

Quibus vitijs infestentur oculi, ex medicæ scientiæ hortulis floridioribus. Ptila. Ptili. Pennarum distinctio. Insitionum genera. Tranquilli locus. Oculis tumentibus spectare, quid.

Cap. XX.

QVum paulò antè curiosius medica volumina inspectarem, indéque mihi seligerem, quæ hasce Lectiones adiuuarent, inter alia sanè haud parum multa, ingesserunt se de oculorum cõcinnata vitiis, quę protinus deflorata huic adglutinauimus loco: vt si quem ad legendum prolectarint nostri libelli, ne parte quidem hac habeat omnino inanis. Igitur ita habet, Oculũ vtique vniuersim hisce diuexari affectionibus, quarũ Grecè nomina sint hęc: Taraxis, ophthalmia, epiphora, φλεγμονή, id est inflammatio, οἴδημα, tumor, ἐμφύσημα, inflatio, scirrhosis: chemosis, idest χήμωσις, anthrax, strabismus, spasmus, palmus, myopiasis gangræna, vlcus, σηπεδών, siue putredo, σύριγξ, id est fistula, xerophthalmia, πρόπτωσις, id est procidentia, atrophia. Tunicularum verò intelliguntur affectiones hæ, ῥῆξις, διάβρωσις, διάστασις,

anastomosis

anastomosis, παχύτης, idest crassitudo, densitas, ῥύσσωσις, rugatio, ecstasis, raritas, siue ἀραιότης. A At intra palpebras inoriuntur ferè hęc: Trachytes, idest asperitas, pachytes, sycosis, siue σύκωσις, sarcosis pyriasis. Extra palpebras ista: Hydatides, lithiasis, phthiriasis, meliceris, gangræna, phymata, κολοβώματα. In stephane verò, idest corona: Crithe, posthia, trichiasis, distichia, tristichia, pyrosis, ptilosis, idest πτίλωσις, (de qua paulò mox, vti est Therapeutices quartodecimo: vnde & affectos ita, ptilos vocant, vbi genarum excidunt pili. Quanquam vela, item ptila dici comperias, παρὰ τὸ πτίλλειν. B Sunt & molliores plumæ, ptila: ex quo & deplume appellant aptilon. Vtique inter pennas aliæ nuncupantur ptila, aliæ verò ocyptera) psoriasis, madarotes, paralysis. Illa verò ad totas pertinent palpebras: Paralysis, proptosis, ectrope. At in canthis, hæ sese affectiones promunt: Encanthides, ancyle, pterygium, rhyas, prosphysis: exterius autem ægilops, anchilon. In alboris ambitu fit psydracium, vlcus, hyposphagma, apostasis, χήμωσις, κοίλωμα, pterygiū, phacosis, icteros, τώδρος. Irin infestat argemon, nephe- C lium, achlys, epicauma, vlcus, bothrion, phlyctis, myocephalum, staphyloma, hypopyon, leucoma, κοίλωμα, proptoma, onyx, pyosis, helosis. Concipitur porrò in pupilla hypochysis, glaucosis, idest γλαύκωσις, mydriasis, pthysis, synchysis, platycorialis, amaurosis rhytidosis, nyctalops, hemeralops, myopiesis, diapyesis. Cæterum & in poris contingit ἀπόρρηξις, paremptosis, symptosis, vlceratio, idest ἕλκωσις. Sciendum autem, epiphoram in oculo dici quidem propriè, vbi se ostẽtat inflammatio, & fluctionis multitudo, inoritúrque D tumor, ac difficilis est oculi motus: quandoque & super nigrum consurgit, quod albens est. Communius tamen etiã in corporis parte reliqua dicitur epiphora, φλεγμονῆς σφοδρᾶς ἐπιφερομένης, καὶ ῥευμάτων δακρύων ἐπιρρεόντων. Vt verò protinus quæpiam explicemus eorum quæ transeunter prolibauimus, xerophthalmiam intelligunt, quando canthi vlcerosi asperioresque sunt, ac pruriunt rubéntque palpebræ, demanat salsior lachryma aut nitrosior. Proptosim dicunt, siue procidentiam, vbi oculus motus procidat cum in- E flammatione. Sycosis est, vbi intra palpebras succrescit quippiam carunculæ imagine, ac protuberans, cõsequitur & oculi totius difficilior motus. Mydesis vocabulum omnibus congruit putrefactione enectis corporibus. Euenit ipsum hoc & palpebris, tumentibus quidem, sed & manantibus assidue. Crithen etiam Posthiam dicũt, vbi hordeo simile quiddam suppuratum innascitur palpebrarum coronis. Sed & in mediis item palpebris consurgit crithe, verum grandior. Lithiasis est, quum in palpebris gignuntur albicantia quædam, & aspera lapidis modo, oculúmque perpungentia. διστιχίασις dicitur oculus, quando sub naturalibus pilis prorumpentes alij oculum pungunt, ac fluctionem proliciunt. Quòd si subnascantur quidem hi, defluant autem illi, aut fracti infestent, vocatur πτίλωσις. Phalangosin, hoc est φαλάγγωσιν nuncupant, si subnascentium fiat διστιχία, vel τριστιχία, siue in superiore palpebra, siue inferiore. Encanthida vocant, vbi ex vlcere ad nares caro protuberet: id quod patiuntur præcipuè οἱ θαλασσουργοί, idest in mari laborantes. At si lachrymas continere canthus nequeat, tunc rhyada vocant. χήμωσις intelligitur, quum inflammatione vehementiore ita afficiuntur palpebræ, vt oculum obtegere totum minus valeant. Propriè tamen chemosis est, vbi ab vtroque iridis latere albior accẽdatur, atque inibi sinuetur ad imaginem chamæ. Sunt verò eo nomine ostrea. Sed & oscitationem hiatúmque indicat χήμη. Nephelion vlcus, est ἐπιπόλαιον, argemo maius paulò, albicánsque. Myocephalon dicitur, vbi ex vlcere tunica prima iam erosa iridis loco, sequens procidat tunicula, vt muscæ caput præferre videatur. Hypopyon vocant iridis suppurationem: vnde hypopyos nuncupari oculos, in medicinæ libris obseruatum. Mydriasis est, quum pupilla præter naturam latitudinem accipit maiorem, colore nil prorsum demutato, visu autem hebetato. Paremptosin intelligunt, vbi κατ' ἀναστόμωσιν, idest per vasis apertionem profluat humor in meatum, à cerebri productum basi, vt fit visiuæ virtutis vectabulum: symptosis verò contingit meatu eodem arctato, ac concidente ex resolutione, aut atrophia, estque πάθος δυνάμεως. Inter oculorum medicamina sunt quæ vocantur κολλύρια διάσμυρνα, quoniam ferè myrrha constent. Illud postremò ex abundanti adiecisse, nil puto obfuerit: inoculationem Græcis dici ἐνοφθαλμισμόν, sicut alia propriè vocatur encentrismus, ac rursum alia ἐμφυλλισμὸς, quum inter lignum & corticem ἔνθεμα inseritur. ἐμφυλλίζειν autem est id agere. ὀφθαλμιᾶν Græcis non oculis modo laborare est, verum & amanter puellam inspectare: neque enim statum suum seruant tunc oculi, sed sunt perinde ac amore ægri. Ad quod, vt alibi fusius enarrabitur, forsan respexit in Tiberio Tranquillus, eum tumentibus oculis Agrippinam ex occursu inspectasse prodens.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD CLArissimum philosophum & medicum Hieronymum Florentiolam Bononiæ profitentem, Præfatio septima.

SIngularis tua me virtus, & ingenium exactissimum, mox & morum probitas, in paucissimis alioqui animaduersa, tibi ita deuinxit, quum ad me viseres ægrotum, & quod medici censetur proprium, non citò solum me in integrum restituisses, sed iucunde quoque cum securitatis proposito; vt nil mihi ad hunc diem fuerit antiquius, nil votis expetitum magis, quàm vt quoquo modo meritis, officiisque tuis, & si non paria, quippiam saltem rependere valerẽ: ne omnino ab tam excellentis doctrinæ viro sentirer ingratus: quod huic generi omnia inesse vitia viderer audisse. Nulla verò, vt nũc est, opportunitas sese ingerit maior, aut aptior quàm vt animi mei sensũ vniuerso retegã terrarũ orbi, tui nominis amplitudini vnũ hunc laboris nostri, vt sic dicã, curriculũ consecrãdo. Sic enim fiet testatius tibi propositũ meũ: quo non vsq; ad aras modo, sed vel vltra tuis me, dũ hominẽ agã, emolu-

m

mentis videor,& dignitati,ac gloriæ accommodaturus. Et bonarum literarum candidatis omnibus hac palàm ratione est futurum, in te non præcellere modo ingenium excussum præcipuè in reserandis explicandísque, dum in celeberrimo, ac eminentissimo terrarum Bononiensi gymnasio profiteris, quæstionum inuolucris, vsque ad tenebras vel cimmerias sæpe impeditis: discutiendóque ex philosophis, medicísque auctoribus nubilo, nunquam non fere caliginoso, verum eminētissimæ item sapientiæ morum eximiam coaptari, connectique claritatem. Adulari nescio: nec, si maxime sciam, velim. Sua sit deprauatis ingeniis, & in malum obduratis coniectatio: animī tui spectrum effulsit mihi nitidissimum, ac conformatum expressius longe, quàm vt ambiguitati reliquus fiat locus omnino, quum me pretium officiosissimi laboris offerentem reiecisti, testatus homini literato gratuitam, benignámque præstitisse operam: sique vsu veniat, præstiturum etiānum: proinde ne vererer, si quid obtigisset, accersere. Quantum, rogo te vir præcellens, oneris mihi hac tua iniectum benignitate arbitrare? Equidem nunquā pressum me grauius sensi. Nec id pecuniæ, quod foret sordidissimum, nomine vno. Inexpectata bonitas, & incomparabilis humanitas tanti viri sic me transuersum rapuit, demulctum, peruinctúmque, vt hac vna tua virtute ingratus videar moriturus. Nec præsenti nuncupatione vlla in parte forsan paria fiunt, quando tuarum potius magnitudine virtutum libellis meis video non parum autoritatis accessurum, quippe ideo pretiosa vidētur multa, quoniam sunt templis dicata. Quid ergo fit reliqui? Nempe ipsum id literarum nomen, quæ tibi infularum loco sunt, vt nullo præterea, quod Græci dicunt, schematismo esse opus videatur, imbecillitatis meæ vicem subeuntes, quod possunt, id tibi demum rependant cumulatissime. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI
LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER vnus, qui septimus.

Poetices laus. Poetarum apologia aduersus Erato- A *sthenem. Fabularum ratio. Cur etiam theologia vetus fabulas admiserit. Virgilianæ Æneidos sensus allegoricus explicatur, ratione ab alijs diuersa. Duos esse in nobis motus. Virtutum distributio. Cur Aristarchus dictus sit mantis, idest vates. Oratori poetam esse finitimum. Poesin esse insaniam quandam. Furoris species.*

Cap. I.

POeticam facultatem, non me fallit à B plerisque acrius conuelli. Nam secūdo Legum, Atheniensis ille hospes apud Platonem multa perturbate, ac sine ratione commiscere dicit, ac risum mouere. Ob ídque Orpheus itē significat, poetas in primis delectamenti gratiam venari. At qui veteres diligentius euoluerit, omnino diuersa recognoscet, ac sentiet. Certe doctissimum quēque sic de poetica prodidisse animaduerto, veluti sit ea prima quædam philosophia, quæ nobis ab incuna- C bulis quodammodo vitæ rationem commonstret, quid agendum, quídve declinandum musica iucunditate præscribat: adeo vt nonnulli postea dicere minus addubitarint, poetam solum esse sapientem. Quo nomine Græcorum nobilissimi ab ineunte ætate sic instituebantur, non quia voluptatem toto impetu captarent, sed vt optimis statim imbuerentur: quoniam esse se morum magistros musici profiteantur. Idque cum Pythagoricis comprobat Aristoxenus.

Sed & Horatius: D

> Os tenerum pueri, balbúmque poeta figurat,
> Torquet ab obscœnis iā nūc sermonibus aurem,
> Mox etiam pectus præceptis format amicis.

Asperitatis & inuidiæ corrector, & iræ: & quæ sequūtur. Nónne & Homerus literarum parens, ac tropæophoros, antesignanúsq;, cantores σωφρονιστὰς, idest castigatores quosdā putat in Clytēnestræ custodia? vt qui philosophi sint, ac ex Musis omnia sciāt. Id quod pluribus cōprobat Athenæus quoq;: quin & sapiētiæ magnitudine etiā vaticini cēsebantur. Certe in Græcorū doctrina ἀείδειν, idest cātare, inflecti videtur ab α, particula intēdendi vim possidēte, ac εἴδειν, idest cognoscere, veluti omniū planè scientiā sibi vendicarēt poetæ. Quod nō inficiabūtur τῶν ἀβεβήλων ὄντως περὶ ῥαψῳδιῶν ἠγνισμένοι, vt Pōtifici Heracliti vtar verbis: nec simplices adeo, vt Enniani possint cicures videri. Diuinationis argumentū erat in Rhapsodorū manu laurea Apollinis virga, dū cātarēt. Significat & Pindarus quū ait, μαντεύεο μοῦσα. Ennius verò etiā sanctos appellauit poetas, quòd quasi deorū aliquo dono atq; munere cōmendati nobis esse videātur. proinde minus mirū, si nō aliū esse poetā, quàm virū bonum, statuunt prudentiores. Adeo verò multiplex poetarū eruditio est, adeo necessaria, summis cōiuncta emolumentis, vt nec desint qui solutam orationem poetices videri imitationem, argumentis astruere nitantur: ceu poetę prodierint primū, mox qui metrū soluerint, Cadmus, Pherecydes, Hecatæus. quod prima in Homerum cōmentatione scribit Eustathius. Et quia genus id orationis magnitudinem habet ac sublimitatem, éstque ἔποχον, idest equo vehitur: inde quæ talis non est oratio, ex humilitate pedestris dicitur, vt quæ ex alto in solum sit delapsa paulatim. Ita vt rhetoricæ eloquutionis, & artis dicendi fons, sit ipsa poetica, verum floculentior, ac (vt sic dicam) picturatior. Sed & ille ipse Plato tertio Legum, poetarum genus esse diuinum scribit, & diis agi. Quo tamen loco Platonici peritiores poetis à philosopho stimulos additos interpretantur ad diuina concinenda. Illud constat vtique Sophrona Mimorum poetam tanti à Platone æstimatum, vt moriens libros eius capiti subiectos narretur habuisse. Iam illud quale est, quod apud eminentissimum quenque poetarum subinde legimus, in regum principúmque symposiis Deorum, heroū, & omnino virorū excellentium, qui lucem nobis suis virtutibus peperere, laudes suauiter concini? Nónne præsignis est, & efficax maximè ad bonā frugē exhortatio?

hortatio? An Iopas ille Virgilianus, quũ canit errantē lunā solísq; labores, altiores itē scientias, physicén que totā carminibus insertā, non perdocet manifeste? Proindéq; nō esse poeticen, vti somniauit Epicurus, ὥσπερ ὀλέθριον μύθων δέλεαρ. Quòd si fabularum inuolucris res profundæ conuelantur, obtegūtúrq;, & ferè sanctariis secretioribus recōduntur, id scire cōuenit, esse poetices germanū, & veteribus quoq; illū irroborasse pridē confingendi morē: quē Plato adeo cōprobauit, vt qui allegoricè Platonē non putarit interpretandū, nunquā sit futurus Platonicus. Quo fit, vt risu sonantiore ineptissima Eratosthenis sententia sit excipienda, quē non puduit, Poeticen, γραώδη μυθολογίαν, idest anile quoddma fabulamentū definire. Neque enim Ephecticos hic philosophos imitabor, vt cūctanter quod sentio proferā, aut quo iure, quáq; iniuria oberrantes toto (quod aiũt) cælo, tuear. Nam & Pōticus Heraclitus, si absit allegoria, Homerū planè visum iri Salmonea scribit, ac Tantalū ἀκόλαστον γλῶσσαν ἔχοντα, αἴσχιστην νόσον. Dignus vero Eratosthenes, cuius amplexemur doctrinā, cuiq; tāto nomine assurgamus, qui ne illud quidē perspicere quiuit, nō poetas modo, sed & clarissimas ciuitatū quandoq; fabulis vsas: necnō legū latores multi imperitiorē multitudinē hac ratione ad bonū elicuisse deprehendūtur. Iis verò in primis tenerior ætas formāda delineandáq; (vt sic dicā) videtur: quoniā animal hoc prouidū & sagax, rationis cōpos, quē vocamus hominē, intimo quodam impetu scire desiderat, éstq; cognitionis auidū, cuius fomentū primum fabula est, eo in primis argumento, quod indicta inscitáq; aliàs profert. Sumus autem, ad id nos prouehente naturali quadā vi, nouitatis omnes perauidi, quod prędulcis hęc sentitur, & iucūda, nec admiratione careat. Quæ res quàm præpotenter ad discendū animos rerū imperitos prolectet, & veluti heraclius quidā lapis perducat, neminē ferè puto quē lateat. Hinc Africano eximiè charū fuisse Enniū scimus, adeo vt marmoratas laudes sibi cū poeta, cōmunes facilè demū pateretur. Sylla etiā malū poetam præmio dignū putauit, quāuis ex præscripto, ne quid postea scriberet. Quid, quod cum Ætolis qui bellauit Fuluius Martis manubias Musis dicasse, honestissimū sibi est arbitratus? Adeo inanis est Epicureorū assultās velitatio statuentiū, Esse in poetis solidæ vtilitatis nihil, ac puerilē modo sentiri oblectationē. Sed & apud veteres Romanos paulò impolitiores agrestioresque, dū bellica modo sapiunt spirantq;, nullius prorsum dignationis fuisse poeticā, author est M. Cato in libro cui tutulus Carmē de moribus: Nā, inquit, si quis in ea re studebat, aut ad cōuiuia sese applicabat, grassator vocabatur. Quęrat hic curiosior aliquis, qua potissimū ratione, quæ de Diis & de anima traderentur à prioribus & poetis præcipuè mysteria, non ferè velamētis careant: ob idq; ita recōdita, vt ad eorū scientiā paucorū possit peruenire curiositas: tanquā in Heracliti antro planè obsepta delitescant, ne quis, quod dicitur, παρὰ πόδας, arbitretur poetica esse omnia, quæ nōnunquā ex asse incognita iacēt. Nimirū est hæc naturæ maiestas, cui nuda apertáq; nimis arcanorū detectio inimicatur. Quæ sicuti inscitæ multitudini intellectū sui mirabiliter subduxit, operimēta rerū multarū obiiciēdo: cōsimiliter à sciētissimis, quæ in eius potētia recōdūtur, inuolucris figurarū promi in literas cōcupiuit: quibus arcanorū altitudo posset ab vilitate defendi, paucissimis modo, interprete sapiētia, subtilitatis immensæ participibus. Deniq; Numeniū philosophū, memoriæ proditū est, offensius numē sensisse, quod sua interpretatione sacra Eleusina in vulgus dedisset. Sed de re aperta nimis multa. Quod si spatiari libeat parte hac, facillimū fuerit ostendisse, semina scientiarū ferè omniū, & dissidētia inter se pugnantiáque philosophorū dogmata poeticis numeris cōprehēsa. Inoleuit tamē perniciosa ingeniis sentētia, vt prętexui, nil scitius doctiúsq; extra fabulas & Hiberas nescio quas nænias, à poetis tractari. Id verò sciolorū culpa inscitiáq; cōtingere animaduerto, qui illotis pedibus, Minerua pinguiore, animo stupido, & tantarū rerū splendore, noctuæ modo caligante, nobile opus suis nugamētis cōtaminant in triuiis. Nā quotus quisque est, qui Virgilianæ Æneidos secretiorē scopū intelligat? Satis interim supérq; est male feriatis istis, pessiméq; isto nomine de re Latina meritis, vt est illorū os, si pueris suis effutiant, Intētio Virgilij hæc est, Homerū imitari, Augustū laudare à parentibus. O inauspicata ingenia, & supellectilem multo inauspicatiorē: Nil malim scire, quàm in hūc vsum didicisse, vt tū iis nugis vitæ tēpus impendā, quę triuialibus tamē trabali fixæ clauo credūtur. Sed quod dictū est olim, Similē habent labra lactucā: asello carduos comedēte: ac vt Hieronymi vtar verbis, Dignū patellæ operculū accedit: tum quod grauius multo est, reliquos ad meliora fortassis natos in eandē perducā tendiculam. Ego vero, si id nūc agā maximè, meúsq; (vt aiunt) hic sit stilus, tota facilitate probarim, doctis præcipuè, atque aurē mordaci lotis aceto, Maroni scientissimo, & Platonicis mysteriis nō leuiter imbuto nō aliud fuisse propositū, quàm Philosophi definitionē suis voluminibus facundissime, ac aliud agendo explicare. Quādo hunc Plato nō ferè aliū, quàm Dei amatorem intelligit. Eius verò in libro De philosophia, esse officiū scribit, diuina optimè, ac quantū ratio patitur, nouisse: mox verò humana etiā nō destituere, verū interim disponere, ac ad prudētiæ examē reuocare. Pars prior theoreticen habet: sequens verò practicen. In primis igitur sapiens diuinā boni naturā, duce sapientia, cōtēplationi subiicit: mox ad id bonū, velut ad finem, humanos actus dirigens, hæc gubernat inferiora. Cæterum ipsa hæc dispēsatio duobus indiget præcipuè: alterū est, vt nouerimus, qualisnam sit hæc humanior natura, quáq; ratione ad bonū queat perduci, & ab malo reuelli: alterū, vt nostræ sic contēperentur affectiones, vt ad bonum facilè omnia prodeāt. Quod morali virtute conflatur clarissime, quā vniuersam vno Iustitię nomine intelligit Plato. Etenim duos comperies in nobis motus: primos intellige, externo impulsu quopiam coorientes, antequàm rationalis anima ad rationis reuocet examen, vel per imaginationem aduertat, petendū sit, an reclinandū: secundos autem accipe, vbi assensum præstat anima. Quæ igitur hosce cōprimit virtus ad sensum procliues, politica est, ac dicitur. Quæ verò nō amputat modo, sed cōuellit radicitus, purgatoria nūcupatur. Demū quæ non hos perdomat solū, sed & primos quoq;, quantū humana patitur ratio, aut tollit, aut contēperat, Animi iā purgati, virtus appellatur. Ciuilem virtutē Plotinus moderationē vocat, & mensuram. Quin & dispositionē potius ad virtutē, quā omnino virtutē. Cogita ergo, primis quinq; libris nō ferè aliud agi, quàm quo pacto sapiens ab humanis interim sequestratus animum politicis ac purgatoriis emaculet virtutibus. Hoc ipsum significat atrox in primo tempestas, Didonis conuiuiū, in quo rationalis anima obbrutescens corporeis fomitibus & vitiorū incētiuis rationis luminibus sese ingerentibus, illa penè restincta sui obliuiscitur, & ad corporea reuoluitur tota. Æstuationes hæ sunt animi ad procinctum tendentis, & ad originem properantis. Quod illa verba abunde significant:

> Per tot discrimina rerum
> Tendimus in Latium, sedes vbi fata quietas
> Ostendunt.

Ego Latij nomine, statum purgati animi intelligo, qui defecatus & à mūdana aspergine presse puréq; detersus est. Cuius illa sunt munera præcelsa, vt docuit grauis auctor Plotinus, Sola nosse diuina, cupiditatū obliuisci penitus, perturbationes ignorare,

> Vt si fractus illabatur orbis,
> Impauidum feriant ruinæ.

Postremò cum mēte diuina ita connecti, vt nulla fiat inde conuulsio. Sextus verò liber tanquam Virgilianæ doctrinæ thesaurus longè clarissimus, mortalis naturæ continet rationem, & sub poetico figmento animi origo declaratur, & qualitas: nec sine ar-

gumento:nam & Plato,dum per vestigia singula Deũ A inquirit,in animi speciem subinde diuertit, Quod in eo, tanquam speculo, diuini vultus imago collucescat. Qui ergo Deum nosse cupit, seipsum antea nouerit, necesse est. Liber ergo is Æneæ ad inferos descendentis specie, animam contemplatur in mũdi partẽ hanc,quã inferos &Ditis concaua Platonici putant,delabentem.Cui suffragantur carmina illa:

Ibant obscuri sola sub nocte per vmbras,
Pérque domos Ditis vacuas,& inania regna.

Veterũ quippe obscurior theologia speluncæ nomi- B ne mundũ intelligi dedit, quod nos suprà indicauimus, & significat in antri Ithacẽsis descriptione poetarũ maximus:quippe humecta in antris natura,& vt Homerus inquit,ἠεροειδὴς,idest obscura:eorũ quæ mũdo insunt hyles ratione typũ habet,ac symbolũ.Nã& inuisibiliũ potestatũ antra indiciũ habere cõiectant, quia vt hæc tenebrosa, sic & ἀφανὲς τῶν δυνάμεων τὸ ὑσπῶδις. Animas speluncã subire approbãt Persarũ sacra,vt Pythagoreos taceã.Antrũ hoc δίθυρον Homerus dicit,idest bifore:sic vt ianuarũ altera Borealia respe- C ctet,Austrũ altera.Per illã sit animarum ingressus,per hãc ascẽsus:propter duas solis portas cancri & capricorni,de quibus alibi nos affatim.Reliqui porrò libri philosophicũ implẽt officiũ,quantũ ad politicas pertinet virtutes,quia sociale animal homo est. Tumultuatur tamẽ etiãnum Æneas,quoniã à purgatoriis virtutibus ad eas, quæ animi iã purgati dicuntur, cõmigratio struebatur.Humana verò desideria,quę militãt aduersus animã,extrudere virũ hinc conabãtur. Hoc enim significãt oriẽtia bella.Mox verò iã in Latio cõ- D firmatus animus Turnũ perimit. Cõticescere tumultus cogit, humana negligit,totus in Deũ sese trãsformat,quod approbat Mercurius. Sed & Plotinus,Anima(inquit)iã purgata species, ratióque euadit, ac penitus incorporea intellectualísq;,ac tota diuina,vnde fons effluit pulchritudinis,cognatáq; omnia talia. Et alibi Plotinus idẽ,Anima per virtutẽ adeo particeps fitDei,vt fallat,Deus apparẽs,suspicionẽmq; inducẽs ac totũ Dei hoc sit.Propterea nil aliud vates diuinus cẽsuit addendũ, quia coronis perfectissima proposito E clarissimo iã erat feliciter impacta. Hoc qui nõ videt, imperfectũ videri opus,subinde insulse pronuntiant. Troiæ autẽ nomine nõ infantiã intelligo, quod suspicãtur nonnulli,sed regionẽ mundi inferiorẽ,propter illud Platonicũ ex Theæteto: Fieri nõ potest,inquit, vti mala extrudãtur penitus. Nam esse aliquid bono obiectũ semper,necessum omnino est.Illis verò apud Deũ haud esse potest locus.Quo nomine mortalẽ obuallãt,cõstipántq; naturã.Proinde adnitẽdũ,vti hinc illuc primo quoq; tẽpore cõfugiamus. Fuga verò est, F vt pro virili Deo euadamus persimiles. Hoc autẽ præstiterit affatim prudẽtia primũ,mox iustitia, sanctitas deniq;.Ipsa quin hęc interpretatur,vt solet,Plotinus: Corporea,inquit,hæc imagines sunt,vestigiáq;,& vmbræ.Propterea ad illud cõfugiẽdũ,cuius esse hæc noscitãtur simulacra. Nã si quis nostra hæc, perinde ac vera,pergat capessere:quę prorsũ velut imagines in aqua,visitationẽ faciũt,idẽ patietur plane,quod est ab mythicis proditũ,illi obuenisse:qui vmbrã captãs, dũ sese in aquas mersat,male periisse traditur.Quã ob rẽ G inclamare altius licet: Agite,abeamus hinc amici,in patriã cõfugientes dulcẽ.Cæterũ insusurret forsan aliquis, Quænã ô Plotine fugiẽdi ratio? aut qua potissimũ via Circes veneficia,&Calypsus reclinabimus? An parãda classis? aut qua omnino fuga? Corporeo, inquit,visu clauso,alter huius loco assumẽdus:quo pręditi sunt omnes quidẽ,vtuntur tamẽ pauci.Est autem hic intimus animæ oculus, quẽ rationẽ dicimus contẽplatricẽ.Cuius lumẽ intellectus est animę proprius, sicuti intellectus diuinus est luminis huius lumẽ.Bo- H nũ deniq; ipsum lux est,ac luminũ pater.Vnde in se cõuersa rationalis anima non euadit solũ luminosa, sed plane lumẽ. Hinc præpotẽs Saluator,vigilandũ monet,ne dormiẽtes deprehendat nos Dominus. Quin perspicuè amplius:Surgite iã hinc,& abeamus.Experiri

gisci porrò nõ ferè aliud cẽsendũ,quàm agnoscere,in sensibus se somniare. Hinc liberior exoritur coniectatio,nõ esse cuiuslibet,poeticã attentare doctrinã,quãdo & Aristarchũ grãmaticum Panætius philosophus mantin vocabat, hoc est vatẽ, quod velut vaticinans poeticos proruerET sensus: vt prætereã esse oratori finitimũ poetã,numeris tamẽ astrictiorẽ paulò, verborũ licentia liberiorem:at multis ornãdi generibus, vt Cicero inquit,sociũ ac penè parẽ.Quanquã nostrũ id fortè parũ iuuerit argumentũ,quod velut astrologiæ B ignarus Aratus,vt illi visum est, & Leõtius nõ inficiatur,nõ exactè veritati astruens respondere, Arato de astris euigilata, quantũ ex Hipparcho licet ac Ptolemęo perdiscere.Aratus,inquã,cultissimis versibus cęlestia cõplectitur, & stellas: sicuti ab agris remotior Colophonius Nicander rustica præcepta:sic & orator de iis eloquentissime pronũtiat, quæ ad tẽpus cognorit. Totã porrò poesin esse insaniã quandã, Platonis prodũt oracula,sed diuinã. Quanquã philosophos etiamnũ quodãmodo insanire,scribit in libro Proble- C matũ Aristoteles. Citra furorẽ non fieri magnũ virũ, inter Democriti placita est. Furoris autẽ diuini nomine intelligit Plato animæ abstractionẽ à corpore, ac nisum quendã. Quo sanè Deo plena ad superos trahitur,ac adnititur vehemẽtius. Furoris species quatuor existimat, poeticũ, mysterialẽ, vaticũ, amatoriũ affectũ.Esse verò à Musis poesin,à Dionysio mysteriũ,vaticiniũ ab Apolline,à Venere amorẽ. Poeticũ furorẽ in Phædro esse sancit, quandã ab Musis occupationẽ, quæ lenẽ sortita animã & insuperabilẽ,excitat, & per D cãtilenas exagitat, aliámq; poesin ad humanũ genus instruendũ. Addit porrò,eũ qui citra furorẽ Musarũ poeticas adeat fores,esse inanẽ,ac eiusmodi poesin esse nullã:veluti omnino tanti ea sit,vti sine Dei propẽsiore radio possit haudquaquã cõparari. Dei autẽ nomine Apollinẽ opinantur significari,Musarũ verò globorũ mũdi animas. Esse quippe Iouẽ Dei,Apollinem animæ mundanæ mentẽ. Ab Ioue autẽ Apollinem & Musas,ab Apolline Musarũ duci chorũ: quoniam illa mens sicuti ab Ioue illustratur,ita & mũdi animas glo E borúmque illustrat. Vaticas mentes extimulant Musæ,rapiúntque: inspirati vates suos afflãt interpretes, ab iis auditores excitantur. Constat nimirum,diuino instinctu ab interpretibus, quos & Rhapsodos nuncupant,alienam enarrari poesim.

Fingendi modum non esse vnum. Velleris aurei allegoria. Chemia ars,quæ alchimia. In quo damnãdos censuerit poetas Plato, Qui ne Homero quidem pepercerit. Poetarum laus exquisita. Refutatio F *negantium in Marone allegorias. Artem plerunque placere artificem minime.*

Cap. II.

NVnc verò posteaquàm nõ parũ multa dicta nobis sunt,quæ artis pręclarissimæ laudes habent, ipsa quidẽ re longè inferiores, pro viribus tamẽ excogitatas ad verũ,descendendum illuc est,vt quia fingendi rationẽ ferè cõmunem philosophis & poetis esse diximus, dispiciamus mo- G do,sitne vniformis cõminiscendi modus, an dissideãt potius,longéq; abeãt à poetico instituto sapiẽtiæ studiosi.Vbi id quoq; expendendũ erit, ecquid Platonis calculo dãnetur poesis: Vel,quod quidã prodere etiã est ausus,Homero ne pepercerit.Igitur quo fiat res tota illustrior, in classicis authoribus illud cõperio primũ,fingendi formã non esse vnã, nec simplicẽ. Est enim vbi tota res fingitur, nílque prorsum argumento inest veri subsistentis. Est verò vbi veritas adest, sed figmentis conuestitur latẽtque,quam vocant fabulo- H sam narrationem, fabulam verò minimè: cuiusmodi sunt Hesiodica cærimoniarum sacra, & Orphei quoque,quibus de diis agitur, ac mystica Pythagoreorũ explicantur. Cæterum ipsa hæc narratio fabulosa,vel honesto calle incedit, nec vlla turpitudine inficitur: sed res altas stola figmenti contegit, nugas omnes

abdicat

abdicat: Sicyonia nequaquam inducit, & id genus alia reiicit mollia, & decora parum. Quæ pars philosophicæ grauitati, ac sacrarum rerum magnitudini congruit sanè, quanquam & in eandem figmentorum rationem veniunt leuiora quoque, veluti est Iasonis χρυσόμαλλον δέρας, idest velleris aurei pellis. Quo nomine intelligi librum voluere, veterum more in pelle conscriptum, quo auri conficiendi scientia contineretur, arte quam χημείαν vocant: cuius libros quum diligenter conquisisset Diocletianus, exussit διὰ τὰ νεωτερισθέντα αἰγυπτίοις, πρὸς τὸ μηκέτι πλοῦτον ἐκείνοις ἐκ τῆς τοιαύτης περιγίνεσθαι τέχνης. Artificiū hoc genus, verbo luxato alchimiā dicūt, vel archimiā, puto quasi ἀργύρου χημείαν. Sed ad poeticen redeo: Vel ita comminiscendo fingendóque, vera adumbrata refert, vt plurima insit fœditas, non absque maiestatis rerum sugillatione, quod suum esse videtur poeticæ licentiæ, sed abdicatur ab sapientiæ sanctitate, idque totum nescire mauult. Hoc autem eiusmodi habetur, si inter Deos adulteria confingas, qualia sæpe poetarum celeberrimi suis insertiere voluminibus. Item Cælio patri Saturnum pudenda abscidisse, quem mox eadem impietate regno exegerit Iupiter filius. Habent quidem hæc allegoricos sensus profundiores, fatemur. Sed pullatus circulus, in tanta præsertim enarrantium inscitia eo quod audit, & se intelligere opinatur, afficitur, ac in errores labitur, aut ridet. Quamobrem animæ clarissimus expiator & medicus Plato, quamuis deorum filios poetas vocasset libro secundo De republica, nihilominus in eodem poeticam detestatur impietatem, turpia de diis fingentem. Sed rectè fecero, si verba Socratis apposuero: Vincula, inquit, Iunoni à filio indita, proiectionémque. Vulcani à patre, quum is euerberatæ matri opitulaturus accurrisset, aut Deorum pugnas, quotcunque Homerus scripsit, minimè in ciuitatem recipere debemus, siue per allegoriam dicta hæc sint, siue sine allegoria. non enim adolescens internoscere ista potest. quæ verò ea ætate accipiuntur, inhærent altius, & difficillimè pòst conuelluntur. quare danda opera est, vt hæ fabellæ quas primas audient, optimè ad virtutem instituantur. Rursum quia concitatos affectus crebrò imitatur poeta, in decimo De republica Socrates idē, eiusmodi pestem, iucundam quidem, sed maximè venenosam perdit, ne ipsa nos perdat, quamobrem ne Homero quidem suo parcit: imò verò huic vel in primis derogat, vt principe poetarum deiecto, ne cæteros quidem putes stare. Quòd si quis ambigit adeat eum quem modo aduocauimus librum, vt iam sciat, maximo risu explodenda quæ prodidit nescio quis, poetarum propugnatione suscepta, astruēs haudquaquam Homerum à Platonica ciuitate reiici. Confirmatur verò quod tradimus, non modo Dionis Chrysostomi authoritate, sed & Maximi Tyrij sermone, hac ipsa de re concinnato, vbi edocet, laude videri dignū Platonem: sed ita, ne sua careat tamen admiratione Poeta nobilis. Nam si cui minimè sit opus medico, non inde porrò colligas, ridendum videri Hippocratem. Sed in iis illud impensè animaduertendum, nec damnari prorsum à Platone poetas: siquidem quantū vbi perturbant, aut turpia fingunt, reiiciendos putat, tantundem amplexatur exosculatúrque, si ad bonam frugem hortentur, laudibus heroum aut Deorū hymnis eleganter facundéque concelebratis. Sic enim eodem libro Socrates ait: Scito, inquit, hymnos in Deos & in optimos viros laudationes duntaxat ex poesi in ciuitatem admittere oportere. Hinc in Lyside adeo poetas admiratur, vt eos sapientiæ patres nuncupet, ac duces. Et in Ione, vti attigimus, carminis excellentis poetam non arte fieri scribit, sed afflatu diuiniore. Imò verò, inquit, Musa diuino instinctu concitat poetas. Conciti poetæ alios furore corripiunt, vt fiat annulorum quodammodo mirus ordo, qualem creditur Magnes efficere. Addit & mox paulò, Nil esse aliud poetas, quàm Deorum interpretes, dum afflantur furore. Quæ ratio facit, vt ineptissimi homines sæ-

A pe stupendum effundant poema, imò verò etiam insani: qualem fuisse Homerum legimus, aut Lucretiū. Aut etiam rudes, quod in Hesiodo animaduertimus. Porrò idem in Phædro scribit Plato, non hominum esse inuenta præclara poemata, sed cælestia munera. Argumento illud est, quòd nemo, etiam si orbem illum doctrinarum obierit accuratissimè, excellens euasit poeta, ni cælestis ille vigor & concitatio accesserit feruētior: vt vera fiat illa assertio ex Fastorū sexto,

B Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Diuinitatem poeticam, quam & Democritus astruxit, id quoque amplissime comprobarit. Poetas legitimos, quales credimus Orpheum, Homerum, Virgilium, Pindarum, suis libris innumerabiliū propè artium, sciētiarúmque semina inspersisse, tanquam planè omnia scierint, etiam si in singulis artibus alioqui vix longa annorum serie singuli euadere celebres potuerunt. Adde, ne quid sciens omiserim, quod in Cra- C tylo scrutatus Plato idem, qui sint verorum nominū doctores, sophistas irridens, poetas censet adeundos, nec quoslibet, etiā ex triuio, sed diuinos. Ceu ab diis hi planè didicerint nomina rerū vera, apud quos ea demū cōperiantur. Nec illud quæso neglexeris, quod prodit idē Philosophus, Homeri poesin allegoricā esse, etiā sicubi ab historia vnguē latū recedere nō videtur, id quod in nominibus per allegoriā cōcinnatis significatur euidentius. Hoc verò huic parti appinximus gratissimè, siquidē insigniter nobis arrisit, pro- D pter ceruicosos nescio quos, in literis parū Lynceos: qui, sicuti audio, nostrā hāc in allegorico Maronis sensu curā, tanquā nimiā & inanē, explodendā arbitrātur: quā in Homero idē hoc tātus in doctrina vir cōstituerit. Sed valeāt Libitinæ infestiuiores. Nos exsequemur reliqua propositi, si illud nō cōtēpserimus, Natura sic cōparatū, vt operibus afficiamur quādoq;, artifices facile negligamus: vti in vnguētis ac purpuris, quando iis oblectamur plurimū, viles tamen, ac contēptibiles ducimus infectores vnguētariósq;. Nec ingenuè im- E butus quispiā, Plutarchus inquit, Iouē intuitus Olympicū, Phidias vt esset, expetiuit: aut Argiuā Iunonem, Polycletus. Nō itē Anacreō, vel Philemō, aut deniq; Archilochus, etiā si eorū poemata iucūditatis habeāt plurimū: quare inquit, χρὴ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα μὴ θεωρῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρέφηται τὸ θεωρεῖν. Attamē apud Gallos tātæ habētur existimationis poetæ, vt inter cōfertas acies, ac volātia tela, micātésq; gladios irrūpētib. iis nō amici modo, verū & hostes à pugna cōfestim tēperēt.

F *Poetas quo pacto citra noxā legas. Interim quæ dicātur amethysta: & quid pædagogia. Pædagogiani pueri. Pædisca: pædiscium: pæderos. Itē de polypo, déq. mādragoræ scitu digna. Porrò cuiusmodi sit poetica imitatio: necnon de crepidis Demonidæ claudi.*

Cap. III.

SAtis supérq;, opinor, demōstratū ex iis quæ diximus, in quibus poetica doctrina videatur respuēda. Rursúmq;, in quibus admitti citra morū noxā possit tutissime. Et quia nō G sum nescius, iuuenes bonā ætatis partē sæpe lectioni eiusmodi impēdere, quod magna pars studiorū amœnitates quærimus, & inter philosophica, ea maximè expetimus, quæ minus philosophiā sapere vidētur: sicuti poeta Philoxenus dicere solebat. Ex carnibus eas esse iucūdiores, quę carnes nō essēt: & ex piscibus, qui non pisces: quia palatū illi, quàm cor longè esset sensilius, quemadmodum dictitare solitum Catonem accepimus: Operępretium me facturum arbitratus sum, si iuniores, rerum non admodum peritos identidem H summonuero, Non in conuiuiis modo decere nos seruare compositos, & id genus voluptatibus aliis, sed impendio magis in audiendi legendíque allectantibus delinimentis modestiam modúmque asseruare consentaneum fuerit. Quid enim ciuitatis portas summa cura occlusisse profuerit, vel etiam cataractas demisisse, si ipsi hostem admittere aliquà statuerimus?

Itidem quid futurum tãdem remur, si in reliquis eximiam adhibuerimus continentiam: aurium verò fores voluptatum agmini perinde ac hostili manui patefecerimus? Vetus est, non in itineribus modo, sed amplius in lectitandis, quæ priscis viris sunt euigilata, ducatu nos, quem aptissime vocent Græci παιδαγωγίαν, indigere. Nam sunt obiter & pędagogiani pueri Ammiano Marcellino: In pædagogiani, inquit, pueri speciem purpureis opertus tegminibus. Apud Plutarchum in Pompeio, est pædagogium, pædagogorum ludus, & (vt sic dicam) harena. Sed de hoc mox paulo. Pædiscas vocant Græci ancillas, sed & prostitutas: hinc pædiscium, idest παιδισκεῖον, impudicarum locus. Pæderos, est vnguenti genus, quo Demetrium vti consueuisse linendo faciem, Græci scribunt. Solent plerunque discumbentes, dum largius sese inuitant, ne fortè prouehantur longius, ita vt nec pes, quod ille ait, nec manus satis officio fungantur, adhibere quædam ebrietatem prohibentia, quæ significantius consignantiúsque dicuntur ab eo quod præstant, amethysta. Eiusmodi quippiam excogitandum item nobis est, dum ingenium prolectat poeticum lenocinium. Habendúmque illud in animo semper, polypodum capitibus sicuti ille ait, vnum inesse bonum, vnúmque item malum: nam in cibis præsuauia sunt, verum somnos præstant turbulentos, occursantibus (sicuti aiunt) miris rerum imaginibus. Eodem modo de poetis asserendum est, Insunt plerá que iucunda gratáque, & quæ teneriorem animum alant plurimum. Cæterum nec pauciora sunt quæ obturbent, ac tumultu omnia impleant, ac exterrent mentem, ni peritus assistat dux, præcauens ne quid impingamus. Eo quidem grauius, quod quo quis minus stupet, ac sapere plus videtur, tanto irretitur facilius. Propterea Simonides quærenti, quid ita ex omnibus Thessalos non deciperet: Indoctiores (inquit) sunt, quàm vt falli à me possint. Et tragœdiam dixit Gorgias esse deceptionem, in qua nôn decepto sapientior fit deceptus. In canonicis porrò Decretis relatum scio, non debere Christianum hominem poetarum lectitare figmenta, quia per oblectamenta fabularum nimis excitetur mens ad libidinum incentiua: non enim thura solum offerendo, dæmonibus immolatur, sed & eorum dicta libentius capiendo. Quamobrem intentissima cura ad procinctum tendentibus arbitror expendenda, quæ in hoc scriptorũ ordine, vel fictionis impietate, vel affectionum, rationis lumen obscurantium, imitatione deprauata transuersum animum rapere valeant, decurrendúmque ad philosophiæ non ignaros: qui antipharmacum propinent, explicatis per allegorias fabulamentorum velaminibus, adhibitáque præceptorum salubritate, quibus voluptatum adlubentia quodam velut sufflamine reprimatur, atque item deferuescat perturbationum impetus, qui lectione tanquam exẽplo proposito, plerunque concitatior ingerit sese rationi, & illa exculcata latius affectat dominari. Quo fit, vt ridendos censeam, qui à philosopho vitandos putant poetas. Id præcipiendum fuerat potius, vt in poemate philosopharemur. Nam veluti mandragoram produnt rerum periti, vitibus adnatam transmittere in illas potestatem somnificam, vt vinum ex iis bibentes facilius procliuiúsque in soporem collabantur. Nam & mandragoram potu haustam insequitur caros, inquit Paulus, & cataphorica affectio præualida: sic & poeticis commentis permixta philosophia tum lenem tum gratam amabilémque efficit disciplinam. Nam si his quæ absurdè finguntur, assensum præstiteris, tanquam veris: ibi verò in præceps pessimo pede nulla tardatus sapientiæ suffrenatione prorsum fereris. Quòd si memor fueris poesin in mentiendo esse goetiam quandam, & machinamentum Lynce magis varium, nil graue patieris omnino, aut credes temerè. Porrò quum audis, poeticam esse artem imitatricem, & sicuti picturam loquentem: nam picturam esse poesin dicimus tacentem: id nunquam dederis obliuioni, Rem non laudari, cuius fiat imitatio: vt si exprimatur graphicè Medeæ facinus perimentis filios, aut Orestis paricidium, & id genus apud poetas non pauca. Verùm artificium parere admirationem, quo expressio congruenter videtur pertractata adumbrandis informandisque rerum imaginibus. Nam & eodem ferè modo lacertam aut simiam commodè ad veritatem pictam laudamus, non vtique ex pulchritudine, quam esse nullam in eiusmodi animalibus scimus, sed ob similitudinem. Sic & suis vocem auersamur. at si quis imitetur aptè, lætamur, applaudimúsque. Imitationes postremò hæ, in quibus multa proferuntur non tanquam honesta, sed vt subiectis apta personis, propterea sunt plerunque veluti Demonidæ pædotribæ claudicantis crepidæ, quas quum furtò amisisset, imprecabatur extente, vt furis pedibus maximè congruerent. ἦ φησιν ἐφαρμόσειαν τοῖς τοῦ κλέπτου ποσίν. Erant verò hæ non rectæ, nec accommodæ: illi tamen pro pedum deprauatorum ratione in primis aptæ. Præterea etiam si poeta effundit pleraque summa laude digna, non tamen quicquid in poemate legimus, admiratione debemus excipere, alioqui impura vanáque comprobare videbimur. Neque enim Platonis gibbum amplexamur, aut Aristotelis balbutiem. Credamus ergo esse inibi aliquid, in quo auditor vel lector citra damnum aliud agat.

An poeta nascatur, orator fiat, sicuti receptum vulgo est. Neminem vnum posse in multis excellere. Poetices origo. Fabij lectio restituitur. Poetarum genera. Quid monodia. Monodica grammaticis quæ sint. Poemata pro filijs. Nosocomi. Gerotrophi. De Lucano obiter. Maronis laus. Poeta vnde dicatur. Vergilius dicatur, an Virgilius.

Cap. IIII.

SÆpe & anxiè quæsitum inter doctiores scio, naturæ adminiculo clarior poeta fieret, an doctrinæ beneficio, accedente mox assidua, & pertinaci scribendi consuetudine. Vulgò certè iactatur, Nasci poetam, oratorem fieri. Nos verò non solicitius, quàm fortassis par fuerit, quæ vltro citróque argumententur ingeniosi, indagabimus. Horatij sententiam ex Arte poetica, & quorundam præterea paucorum, quia vni tantum testi nec Catoni creditur, satis habuimus apposuisse: primus ergo sic,

> Natura fieret laudabile carmen, an arte,
> Quæsitum est. Ego, nec studium sine diuite vena,
> Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic
> Altera poscit opem res, & coniurat amice.

Iã Ciceronis authoritatẽ nec differamus, qui pro Archia poeta sic scriptum reliquit, Etiã illud adiungo, sæpius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina, quàm sine natura valuisse doctrinam. Atque idem contendo, quum ad naturam eximiam atque illustrẽ accesserit ratio quædam, confirmatióque doctrinæ, tum illud nescio quod præclarum ac singulare solere existere. Paulò infra etiam sic: Atqui sic à summis hominibus liberalissimísque accepimus, cæterarum rerum studia & doctrina præceptis & arte constare: Poetam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi diuino quodam spiritu ritu afflari. Architectum ingeniosum exigit Vitruuius, & ad disciplinam docilem. Neque enim ingenium sine disciplina, aut disciplina sine ingenio perfectum artificem efficere potest. Apud Ciceronem in primo De oratore Crassus: Sic igitur (inquit) sentio, Naturam primùm, atque ingenium ad dicendum vim afferre maximam. Iactata tamen

tamen quæstio est in pluribus: iactata & in medicina, A Cæterùm si in poeta par esse momentum studij, & naturæ côtenderimus, vndenam fieri astruemus, vt carminis Venus tam paucis contingat? Imò & indoctis plerunque, tantúmque non elementariis. Vel cur M. Tullium vastissima eloquentiæ flumina destituerint in poetica, sicuti multis ferè placuisse video. Nimirum in naturæ maiestate recondita hæc sunt. Nam quod in Cicerone mirari non desinimus, imò verò ab risu sæpe non defendimus, publicum id esse infelicitatis genus, exactius introspicientes agnoscemus, quando ingenia præcelsa, & omnium, vt sic dixerim, capacia in B vno tantum opere gloriam vix indipisci potuere. Expende Maronis felicitatem in soluta oratione, videbis Qualem putas in orationibus Thucydidem? Eius eloquentiam multi admirantur: & rectè id quidem: sed ad eum oratorem, quê quærimus (inquit Cicero) nihil. Orationes quas interposuit, multę enim sunt, soleo vtique laudare: imitari neque possim, si velim: nec velim fortasse, si possim. Iam in sapientiæ studio quantus est Plato? At eius apologia pro Socrate nec C patrono magnopere digna est, nec reo. Ita est, magnum quiddam & varium eloquentia est: nec adhuc, vt Senecæ verbis vtar, vlli se ita indulsit, vt tota contingeret. abundè felix, & præclarè actum cum eo videri potest, cui portio contigit honesta. Nec id putaris in hoc tantum genere ab natura datum, statutúmque. Comœdia Pyladem habet eximiè clarum, Bathyllum tragœdia. muta vices, neutrum noueris. Perspectum id, obseruatúmque & in corporis robore: siquidem legimus quosdam corpore quidem vescos D fuisse, sed viribus eximiis. Tritanum Varro prodit, itémque eius filium, & rectos & transuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos, virium elatione prodigiosa. Leontiscus ex Sicilia Misenius, ex argumento Acrochersites cognominatus, summis aduersarium manibus corripiebat, confractúmque nô prius dimittebat, quàm deficientem sentiret. Iam inter pyctas illi compar non reperitur. Alius carpenta manu comprehensa retinet, obnixius etiam si contrà nitantur iumenta. Ille pondera immensa pedibus, mani- E bus, humeris contra scalas fert. Age, bruta excute, hoc ipsum recognoris. Parua enim magnis, vt M. Tullius inquit, sæpè rectissimè conferuntur. Equos quantumuis celeres ac pręstantes sint, putâsne omnes curriculis accommodos? Ex canibus alios nouimus venaticos, nec tamen vsquequaque: alius apro, ceruo aptior alius: ille lucernarius, hic molossicus. Attendenda verò parte ista vehementer Origenis dogmata primo Contra Celsum libro, & Περὶ ἀρχῶν tertio, Esse spiritales quasdam energias, idest virtutes latentes, quos F dæmonas vel deos secundos nuncupent Academici, qui sint velut magistri. Siquidem id agere, quod pro arbitrij sui potestate sibi delegerint, vnde proflua t inter homines sapientiæ diuersitas. Quippe esse energiam quæ poeticam inspiret, item quæ geometriam, ac deinceps disciplinas alias. Proinde vulgatum inter Græcos, iactatúmque, Poesin citra insaniam non contingere, ac afflatum quendam, quo diuinaculos fermè corripi etiamnũ animaduertamus. Quin pueros, magica disciplina dæmonibus ascitis, poemata G præcinere stupenda. Sed & hinc forsan Musarum ratio prorepsit, etiam Platonicis approbata, & Augustino quandoque: at Retractationum primo postea spreta, reprehensáque. tolemæi verò sententia est in Centum enuntiatorum libro, Animam quæ sit cognitioni apta, veri plus assequuturam, quàm qui extra modum studiis inuigilarit. Ea verò censetur, quæ à stellis concitatur, & insita suppellectile instructa in procinctum pergit. Calliopes inuentum esse poesin, scribit Ioannes Grammaticus: nam & Clio historiam H comperisse traditur, plantandi artem Thalia, tibias Euterpe, cantum Melpomene, choream Terpsichore, nuptialia Erato & saltationem, agricolationem Polymnia, astrologiam Vrania. Quo argumento & nũc inuentis claros dicimus Musicos, mulieres autem Musas quoque. Tametsi vocatur Musa, non naturalis, & per se acquisita cognitio, sed ex institutione comparata. Cæterùm iis omissis, redeo ad poetas, de quorum origine magnam esse quæstionem aduerto. Ante Troianum bellum viguisse quosdam, historica fides abundè testatur. Celeberrimus è Græcorum authoribus Pausanias, Olena quendam poetam primum agnoscere videtur. Carmen tamen heroicum Pythio Apollini deberi, Plinius author est. Quod ipsum nec Pausanias tacuit, & Plutarchus in Moralibus obseruauit, nec prætermisit Eustathius, Phemonoen primam id genus cecinisse prodens, quod per exochen dicatur epos, vel quod ἕπηται τὰ πράγματα τοῖς χρησμοῖς, id est quod responsa res consequantur. At Fabius: Poema, inquit, nemo dubitarit perito quodam initio fusum, & aurium mensura, & similiter decurrentium spatiorum obseruatione esse generatum, mox in eo repertos pedes. Verum, vt quod sentio, quódque obseruatum mihi est, non dem in latebras, aut recondam in arcanis, quod bibliotaphi faciunt, sed id totum publicam materiam pergam facere, lego apud Quintilianum, Imperito quodam initio fusum, ex Aristotelis doctrina: qui vbi poesin ex imitatione natam primum ostendit, quoniam imitandi studium sit ab ineunte ætate homini innatum, & eo ab brutis differat, mox subdit, Ad metrum natura procliues maximè, paulatim poesin produxisse, ac genuisse ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων. Quod mihi non aliud profectò sonat, quam ex rudi principio. Ex hac verò imitandi ratione, vnde poesis ortum ducit, diuulsa, disparatáque ars est, ac abiit quodammodo in membra plura. Nam pro cuiusque natura & moribus, imitandi studium proferebatur. Honestiores enim pulchras honestásque actiones sibi imitandas proponebant: tenuiores autè humilioresque, viles itidem & ignobiles, & primo quidem vituperationem complexi, sicuti hymnos alij & laudes concinnarunt. Ialemum, nanque & Hymenæum tradit Ioannes Grammaticus, creditos Clius filios, idest historicæ cognitionis, quoniam flebiles cantus alter excogitarit, epithalamios autem & iambicós Hymenæus. Poetarum itaque quosdam inuenio Monodos nuncupari, hoc est μονῳδούς. alios verò Lyricos, qui & Melici nuncupantur, quod alibi probauimus: sicut epicum Cicero Ennium vocauit, idest heroicum, vt Diomedes probat, de quo genere mox. Aliquos comicos, quidam tragici vocantur: aut alio modo alij. Sunt qui excellentiæ quadam proprietate, nullo vtique peculiari insigniantur nomine, verum communi appellentur Poetæ. Et Lyricorum quidem indicium, quo ab reliquis secernuntur, & dicitur à Græcis γνώρισμα, id est præcipuum, quod ad lyram eorum concinuntur carmina, vt Pyndari nouem Lyricorum principis. Constabat iis cyclicus chorus hominibus quinquaginta, quod Lycophronis interpres scribit, iis item taurus fuit præmium. Monodorum verò peculiare est, sub vna tantum persona argumentum explicare quodlibet, quod illi dicunt μονοπροσώπως ἀφηγεῖσθαι. Proprij tamen horum epitaphij censentur cantus. Est enim monodia cantus lugubris: nam in tragœdia omnes è scena cantus, luctus sunt; sed monodia dicitur, quando vnus aliquis ab scena cantum profert, & non chorus simul. Monodicum verò poema est, cuiusmodi in Alexandra concinnauit Lycophron. Sunt & sua grammaticis monodica, quo quidem vocabulo solitaria ferè intelligunt nomina inflexus ratione, cuiusmodi far, quod in obliquis solum R geminat: item cor, in genitiuo solum cordis faciens, D recepto: sic & S geminato, as assis. Epigrammatographi, seu anathematici statuis, aut id genus aliis templo dicatis, epigrammata ascribunt: quod in phiala Homerus fecit. In hoc genere Simonides inclaruit antiquior, cuius commeminit Herodotus. Iunior Alcæus, Vespasiani tempestate, ac Titi. Atheniẽsis Proclus, Palladas, Agathias, innumeri alij. Asm...

graphi, & ἀοιδοί, ad barbiton vel citharam, aut musicum A organum aliud cantica conscribuut, cuiusmodi fuere (vt Phalereus prodit Demetrius) Automedes, Demodocus & Lares Corcyræi, ac Ithacensis Phemius. Epithalamiographi rationem habent manifestam. Claruit inter eos Pharsalius Agamestor. Sed & Hesiodus epithalamium cecinit Peleo & Thetidi:

Τελσμάκαρ αἰακίδη, ϗ πτετράκις ὄλβιε πηλεῦ,
ὃς τοῖς δ' ἐν μεγάροις ἱερὸν λέχος εἰσαναβαίνεις.

Comicorum risus est proprius cum choris & perso- B nis, sed apud Græcos tantum: vt apud Aristophanem, Eupolin, Pherecratem. Tragicis familiaris est miseria & calamitas, sicuti Æschylo, Sophocli, Euripidi. Eos verò qui peculiarius insignitiúsque Poetæ vocitantur, quatuor in primis cognobiles faciũt: metrum heroicum, fabula allegorica, historia, dictio cum dignitate ac heroica, metro in primis accommoda, non extrita, nec depressa. Hinc epos dictum carmen id genus, tametsi vocatur eo nomine ἔμμετρος λόγος propriè Epica dignè omnium primus scripsit Liuius, qui C decem & octo libris Romanorum res gestas perscripsit. Inter hæc sciendum tamen, & repetendum subinde, propter quæstionem de Lucano vulgatam, viro vtique cum plerisque dicendi honestamentis erudito concitatóque, ac νεωτερικώτερον, idest iuueniliter subinde exultanti, & quodam velut ferrumine fucatiori, Id poetarum genus verè germanéque, sicuti Ioannes Grammaticus scribit, & Aristotelis ac Plutarchi in Homeri laudibus authoritate comprobatur, fabula internoscitur allegorica. Hoc enim est horum χαρακτηρισμα, D idest informatio: nam & character, Latinè dicitur forma. Cuiusmodi Homerum apud Græcos recognoscimus, in nostris literis Maronem veneramur, colimus, in oculis gestamus, ex æquo ferè cum Homero suo stantem. Tantum debet Latina res Mantuano cælo, sub quo eloquentię specimen longè clarissimum & natum & parte quadam educatum est. Et quo vno post illa M. Tullij fulmina longè latéque coruscantia, aduersus Græcę gentis fremitum, nimio plus sæpe insonantem, coorimur, obsistimúsque. Poetæ verò nomen E inde propagatum scribit Eustathius, quod ποιεῖν signet, ἐμμέτρως cantare vel scribere. Virgilij meminit idem Eustathius, in nauium catalogo apud Homerum, sed Vergilium inibi scriptum comperi. Ethnicographus Virgilium maluit, sicuti & in Græcis plerunque epigrammatis. Nam & Collectaneorum secundo, apud Græcos item in rusticis præceptis sic comperi adnotatum: Βιργίλιος inquit, quisquis author fuit, semina nitro conspersa laudat, & aqua insuper. In fragmentis Cæcilij Minutiani Apuleij, veteris F grammatici adnotatum comperi: Virgilium ab virgis esse cognominatum, inter quas sit natus: propterea primam habere i, non e, cui suffragetur illud Calui.

Et vates cui virga dedit memorabile nomen
Laurea.

Huic sententiæ Priscianus item calculum adiicit. Fatetur tamen idem Apuleius, in aliis Vergilium ab vergiliis inflecti. Antheas Lindius poesin ex compositis nominibus excogitasse dicitur primus, qua G postea Asopodorus Phliasius sit vsus. Poetam postremò animus ab omni cura vacuus excitat mirificè, nec sine enthusiasmo & alacritate quadam. Poemata pro filiis etiam Græci accipiunt quandoque, quos item Nosocomos vocant, & Gerotrophos.

Quæ hymnorum sint traditæ species. Hyporchema. Prosodia. Cur Bacchus Dithyrambus. Dithyrambici poetæ. Cyclicus. Encyclia. Hymnos dici etiam H *soluta oratione. Epæni, & encomij discrimina. Periautologia quid. Picam esse Baccho sacram. Thriambus vnde.*

Caput V.

INter ea quæ doctè pieq; solent à poetis tractari, & esse facienda, præcipit Plato, hymnos sæpe legimus, tum ab Homero & Orpheo, tum ab aliis mirificè concinnatos. Vnde & hymnologi vocantur Firmico: nam hymnodici alij sunt. Quoniam verò non aliud hymnus est, quàm Dei cuiuspiam laus: sicuti rhetor definit Menander, etiam si apud poetas pro cantu modo dici hymnum comperias, ex quo & hymnopoli vocantur, qui & acedopoli, Dum scrutarer, ecquid scitè doctéque super his mandatum literis foret, quod hasce lectiones nostras antiquas faceret locupletiores, in Græcorum penu, quod esse opulentius solet, & omnifariam rebus instructissimum, hæc sunt comperta mihi. Cantus diuinis accommodatos laudibus dici quidem vniuersim pæanas & hymnos, priuatim verò non vnam esse eius rei nomenclaturam. Siquidem Dianæ hymnus dicitur hypingos: Apollinis hyporchema, vel pæan, qui maximè concinebatur, vt pestis latius grassantis reprimeretur vis. Vnde etiam factum nomen etymologici argumentantur, ὅτι καταπαύει τὸν λοιμόν, quia sedet pestem: quanquam & eadem ratione Apollo item dicatur Pæan, siue à feriendo quoque, quod παίειν dicitur, Vestalibus ita indigitantibus, Apollo Medice, Apollo Pæan, Dianæ verò & Apollinis hymnus, prosodia nuncupatur, Dionysij Dithyrambus. Sed & ipse Dionysius Dithyrambus vocatur, veluti Lythirambus, vt est apud Pindarum, quod Iupiter illum assuisset femori, ac mox eo in lucem prodituro, inclamasset λῦθι ῥάμμα, λῦθι ῥάμμα. quod perinde est ac si dicas, Solue suturam, solue suturam. Vel quod secreta promens os dithyron faciat: nam eidem loquacitatis ratione cittam, idest picam esse sacram prodidere, ac basari heum dicunt, ἀπὸ τοῦ βάζειν. Et inde poetæ Dithyrambici nuncupati, quibus quum frequentissimi esset moris ita exordiri, ἀμφί μοι ἄναξ, inde Amphianactes facetissimè dici cœpere, quin & ἀμφιανακτίζειν pro eo quod est προοιμιάζεσθαι, vsurparunt multi. Pericletus verò Lesbius dictionem dithyrambicam cecinisse fertur primus. At Milesius Melãpides dithyramborum libros scripsit plures. Ex veteribus nonnulli ita de dithyrambis existimarunt, vt qui musicam corrumperent. proinde Callimachus de iis, νόθοι δ' ἤνθησαν ἀοιδαί. idest, spurij floruerunt poetę. Ipsorum peculiare fuit, verbis vti compositis καὶ πολυπλόκοις, idest nodosis implicitísque, sed & tumentibus: vnde dithyrambicus intellectus de obscuro dicitur, nec cuiuis peruio. Dithyrambicos dici quandoque inueni cycliodidascalos quoniam encyclia doceant. Appellantur verò sic interdum quæ hypothesin habent eandem. Dithyrambum item cyclicum nonnulli interpretantur chorum. Quem dixerit Pindarus βωλάτην, idest boelatem, quod vincenti præmium foret bos, vel quia cum clamore perficeretur, ἀπὸ τῆς βοῆς. In Naxo primitus compertum, cecinit alicubi idem Pindarus: at dithyrambum primò, apud Thebas: in Olympiis etiam Corinthi, Arione Methymnęo statuente initio, mox & Lasso Hermioneo. Thriambum credunt dici ab θροεῖν καὶ ἰαμβίζειν. quo nomine in bellicis triumphis cauillantes inconditis iocis & anapæstis plurimùm vtuntur. Ab Arione primum esse concinnatum nominatúmque dithyrambum Corinthi, historia prima author Herodotus est. Sed ad hymnos redeo. Cereris hymnum vocant Iulũ. Linus verò & Litierses, agrestium sunt cantilenę. Venerios hymnos inuenio appellari eroticos, tanquam amatorios dicas. Nam est & suus vinolentorum hymnus, cuius Aristophanes commeminit in Ranis, dicitúrque cræpalocomos, quia cræpalen vocant vinolentiæ tremorem. Comon verò comessationem, siue ebrietatis & intemperantiæ festum. Porrò hymnorũ inuenire est amplius intuenti species multiplices variásque. Alij quippe cletici dicuntur, apopemptici alij

alij, aut physici, mythici, genealogici, ficti, euctici, apeuctici: quidam verò mixti. Cletici verò appellantur, qui deorum habent aduocationes: cuiusmodi plures apud Sappho comperias, & Anacreōtem. Productiores hi aliquanto, vberiúsque apud poetas fusi, quàm oratione soluta. Apopemptici peregrinationem dei alicuius complectuntur, vt apud Bacchilidem. Cleticis subaduersi sunt hi, quoniam emittunt: illi verò inuitant. Poetis quoque familiares tantum apopemptici, quibus argumentum suggerit locus, è quo migratur, B & rursum qui petitur. Physici habentur, qui Iouis, aut Apollinis, aut cuiusuis naturam explicant, veluti si ab sole nō esse diuersum Apollinem ratiocinemur, quęque sit eius syderis vis edisseramus. Propterea si physiologicos item dixeris, non multum aberraris. Eiusmodi reperias apud Parmenidem & Orpheum, & in primis Empedoclem. Vsus est Plato etiam in Phędro. Mythici, vt nomine apparet, fabulis constant, & per tenuem progrediuntur allegoriam. Genealogicos cum mythicis eosdem putauere quidam, discernuntur C tamen interstitio certo. In genealogicis parentes recensentur, veluti si Latonæ filium dicas Apollinem. Peplasmeni, siue ficti, quando confingimus deum aut deorum vel dæmonum prolem, quemadmodum Aurium dæmona Simonides vocauit: alij Ocnum, & quidam alium quempiam: & apud Platonem Porus & Penia: item Amor, nunc ante terram progenitus, nunc Veneris filius. Rursum Pausanias medicæ arti præsidere amoris vim prædicat. Item Aristophanes conducere in vnum semisecta corpora. Euctici votum ha- D bent, & preces. Sicut reiicientis deprecationem, qui vocantur Apeuctici. Sed duo hi postremi aliis ferè adglutinantur. Nam qui vnum aliquem ex diis collaudarit, mox decurrit ad preces. Exempla passim suppetunt ex poetis. Sed & apud Platonem, O amice Pan: & quæ leguntur in Phædro. Sed sciteтur fortè ex me aliquis, Sintne hæc concessa poetis solum, an ne reiiciantur quidem ab hoc genere laudis prosæ orationis conditores? Verùm qui Platonis non sciendi modo, sed dicendi etiam magistri eminentissimi sacraria E quandoque adierit, illum comperiet, tum in Symposio, tum in Phædro his vsum omnibus. Hactenus de hymnis. Quos quia laudes deorum complecti diximus, adiiciamus auctarij loco id quoque, laudem nominis in Græcorum doctrina dici quandoque epęnō, aliàs encomion: sed disparantur à nonnullis hæc, vt in artibus docuit Menander. siquidem epænon vocitari aiunt testimonium, de aliquo ab singulari virtute, veluti quum Aristidem Iusti cognomento decoramus. Encomion verò ex virtutibus compingitur omnibus. F In hoc per omnia excurrimus, genus commemorantes, necnon educationem, gesta, & id genus alia. Nonnulli sic discreuisse malunt, vt dicatur epænos, vbi quem ita laudamus, vt iudicio consensúque nostro laudandum censemus. Encomion verò laudem habet, sed non vtique assensum animi verum: veluti si ollam laudes: vel vt Lucianus muscam: aut calculos, vt Polycrates: non quia hæc admireris, sed ingenij vegetandi exercendíque gratia. Quidam ita finierunt, Epęnon esse orationem virtutis magnitudinem explican- G tem, encomion verò gesta præclara illustrare. Encomion, idest ἐγκώμιον dici interpretantur, παρὰ τὸ ᾄδεσθαι ἐν τοῖς κώμοις καὶ συμποσίοις, quod in conuiuiis concineretur, & Bacchanalibus, comessationibúsque, quas dicũt Comos. vel, διὰ τὸ ἐν ταῖς κώμαις ᾄδεσθαι, idest, quia in vicis caneretur: quod tunc vicatim habitaretur Græcia. Periautologiam verò statuũt vocari, vbi quis seipsum laudat: vt est illud Achillis apud Homerum, οὐχ ὁρᾷς, οἷος ἐγὼ καλός τε μέγας τε. Nonne vides quàm pulcher ego, & quàm magnus? Sed & Maro noster, H

Sum pius Æneas fama super æthera notus.

Quia verò multa hactenus dicta de poetis nobis, erat animus impingere capiti huic quiddam ex Dionysio olim obseruatum. Sed secreuisse præstiterit, ne planè fiat apologus Alcini, vt est apud Pollucem. Et qui subinde iter iungunt, serius quidem aliquanto, sed magis vegeti diuertunt.

Cuiusmodi sit in poemate vitium quod dicatur logoidia, idest λογοειδεια. Item qui sint etiam in Latinis literis logi. Interibi orationis genera duo. Nec non quid logopœus, logion, vel logia, logisterium, logistoricus. Oraculorum vocabula. Gellij locus expenditur. Megabyzi. Logographi bis. Numerarij. Alogia. Alogistia. Logisteria mensa. Logodædali. Logarium. Tabularij. Diribitorium. Diribitores. Pædagogia. Pædagium. Logades. Logij. Item obiter quid abacus, & abaculus. Poetam non dici nisi summum. Epiphyllides quid. Epiphyllocarpi. Rhyades quid.

Caput VI.

Dionysius Halicarnasseus non historicus modò præclarus, sed eorũ quoque quæ ad dicendi rationem spectant, obseruator non incuriosus, quum pręcepta conderet, quibus metrica oratio compar solutæ euaderet, postmodum sic infert: Nec verò suspicetùr aliquis, ignorasse me, vitium quoddam in poemate nuncupari logoidiam. Neque me ita rudem putet, vel imperitum, vt quod transuerso vngue sit dissecandum, inter virtutes poetarum aut orationis censeam connumerandum. Au- D diat autem, quo pacto digna ab indignis arbitrer seiungenda. Orationum species duas nouisse videor: loquacem vnam, & prorsum nulli rei: alteram verò politicam, siue ciuilem, quæ multiplici cultu splendida est, & artificiosa maximè. Quemcũnque igitur ex poetis prius illud genus expressisse aduerto, ridiculum iudico. At qui, quod posterius, hic mihi & studio & æmulatione dignus videtur. Hactenus Dionysius. Ex quibus perspicuum fermè arbitror dici logoidiam, nō tam vbi versus soluta ferè oratio videtur, quàm quum E futilem nugacémque imitatur. Quod eo procliuius adnotatum volui, quia & in nostris authoribus, & apud Ciceronem in primis, logos inuenio positos pro ridiculis contemnendísque dictis. Nam in quadam oratione sic scriptum ab eo legimus: Ego te certè scio omnes logos, qui in ludis dicti sunt, animaduertisse. Logopœos vtique vocant Græci, qui falsa comminiscuntur, & inuulgant. Hinc in Nicia Plutarchus, tonsorem scribit ad rotam alligatum, velùt λογοποιόν, quod Siciliensem cladem temerè magistratibus obnuncia- F re ausus foret, ab peregrino in tonstrina exceptam. Contrà megabyzij logi, intelliguntur magni & elati: de Persarum rege mutuata dicendi formula. Sunt qui Barbaros interpretentur. Duces quoque regis Persici, Megabyzi nuncupantur. λογοποίημα certè confictũ de re aliqua sermonem dici comperio. In Hephestionis enchiridio lectum est logaœdica, idest λογαοιδικά, nuncupari dactylica quædam, quæ in regionibus quidem aliis dactylos habeant, postremam verò syzygiam trochaicam. Logia, neutro genere, vocant oracula G quæ soluta ęduntur oratione: nam quæ metrum habēt, χρησμοί dicuntur. Logiam verò in Epistolæ ad Corinthios interpretatione Chrysostomus conuentum vel congregationem exposuit. Quod si logion scribatur per ει diphthongum, idest λογεῖον, ex Græca ratione, qua nomina in εῖον producta à verbis in ω, circunflectuntur in penultima & diphthongum recipiunt: locum signat in orchestra, aut orchestram ipsam, in quã comicus induceretur chorus, quanquam est cæteris item species, logion. Quin & eodem nomine dicaste- H rium intelligunt, hoc est iudiciale forum. In sanctis literis logion inter sacerdotalia ornamenta, rationale interpretantur. Logistas Aristophanis interpres pro iis accipit, quos prius agoranomos dicere, moris erat. At hi non alij sunt, quàm ædiles. Putant alij logistas fuisse decem numero, sorte lectos, qui Athenis expen-

derent,quæ in magistratu quisque gessisset: cuiusmodi A
nūc syndicos vocamus.Logisterium verò locus erat,
vbi considerent hi,vt Pollux etiam scribit. Nam sup-
putandi peritiam, logisticen Plato vocauit: simplex
vulgus abacum dicit,puto,quia calculis vterentur in
dispunctione ac numerorum supputatione veteres,
quos Plinius vocari abaculos prodidit. Logistoricum
dici Varronem, obseruauimus apud Sidonium. Ser-
uius in librum Æneidos quintum: Salue,inquit,& va-
le,secundū Varronem in Logistoricis,synonyma sunt.
Et Macrobius in Cœnis libro tertio: Varro,inquit,in B
Logistorico qui inscribitur Martius de fortuna. Inde
forsan in Gellianos codices turpè irrepsit mendum in
libro vltimo: Sculnam autem scriptum esse in histo-
rico M. Varronis, qui inscribitur Catus.Idē Leuinius
admonet, reponendum in Logistorico qui inscribitur
Capis.Erat autem de liberis educandis lucubratio,ex
Gellio libro quarto,capite decimonono.Alogias,pro
fatuitatibus vsurpat Seneca: Citius,inquit,mihi verū,
ne tibi alogias excutiam,dicito. Tabularium pro sup-
putatore accepisse Vlpianus videtur,vbi ait: Ego etiā C
aduersus tabularium puto actiones dandas , qui in
computatione fefellit. Sunt qui eo nomine tabellio-
nes intelligāt, aut scribas logographos, qui publicas
conficerent rationes,qui & numerarij dicantur. Mili-
tare logisterium inuenies apud Strabonem , quod an
diribitorium dici Latinè queat,ambigunt eruditi. Id
ex diribendi potestate nominatum volunt , hoc est,
distribuendi : quia locus esset, in quo recenseretur e-
xercitus, & militibus stipendia numerarentur. quan-
quam est & diribitorium , ministratorium quo- D
que,idest locus in quo obseruantur ministri.Qui quo-
niam Græcè dicantur pædes , pædagium Plinio item
vocatur in Epistolis: Puer, inquit, in pædagio mixtus
pluribus dormiebat.Dion in Caligulæ vita:Si acrior,
inquit, solis incubuisset vis , diribitorio theatri vice
vtebantur. Ab eodem in Tito, deflagrasse diribito-
rium,traditur.Diribitores,sunt qui putent eos nuncu-
pari,qui suffragia candidatorum in digitos mitterent.
Pædagogia Vlpiano Digestis de fundo instructo le-
gato,sunt ministeria planè: Si instructum,inquit,fun- E
dum legasset,ea pędagogia quæ ibi habebat,vt quum
illuc venisset,præstò essent in triclinio, legato conti-
nentur. Diribitores nominantur quoque Ammiano
Marcellino,ni fallor,decimo & octauo libro. Logo-
graphos interpretatur Sudas, qui δικανικοὺς λόγους γρά-
φουσι,idest acta in iudicialibus causis perscribunt : sed
& qui rationum libros, quibus præerant, quos logi-
stas dicunt.Quanquam est hoc item nomine iudex &
inquisitor vel curator reipublicæ , vt primo Codicis.
Logisteriam mensam legimus apud Pollucem , vbi & F
Tarpen dicit ex viminibus contexi solitam. Proago-
gia sunt qui Græcè opinentur dici aquarum deductio-
nes,vel poros,meatúsque.Alogistiam dicunt,vbi red-
dendarum rationum necessitas laxatur , remittitúrq;:
vnde emendatur luxatum verbum Iureconsultis, Di-
gestorum vigesimo sexto , vbi tutores leguntur ano-
logisti , pro eo quod est analogistæ , vel alogistæ, qui
rationis calculum non subeant testatoris voluntate.
Apud Galenum Therapeutices primo , medicorum
nonnulli analogistici vocantur. Logodędalos putat G
dici Hieronymus sermonis ingeniosos architectato-
res:Respondeant,inquit,logodædali & fastidiosi ęsti-
matores omnium tractatorum. Scio quid ex Platone
super eo verbo proferant alij. Logotheta magistratus
erat imperatorum Byzantij. Logades sunt in Græca
historia , quos inter milites Liuius delectam manum
vocare solet. In Epigrammate, logadas oculos quidā
interpretantur. Herodotus etiam apud Persas fuisse
scribit, quos appellat logios. Id verbum Græcis tum
prudentem,tum eloquentem significat.Logarium,li- H
ber est domesticarum rationum.Quia verò paulò an-
tè affines esse oratoribus poetas astruere sumus visi,
id vtique non negligendum,In poetis requiri perpe-
tuò magnificentiam, altitudinem ac excellentiam
quandam præsignem.Proinde scienter Horatius,

Mediocribus esse poetis,
Non homines,non dij,non concessere columnę.

Sed & M. Tullij laudatur illud doctissimè enuntiatū:
Singulis vix seculis bonum poetam inuentum. Hinc
facetissimè loquaces incessens poetas Aristophanes,
ἐπιφυλλίδες (inquit) sunt,ac στωμύλματα. Dicuntur verò
epiphyllides , botryunculi maioribus incumbentes,
qui & botrydia nuncupantur. Callistratus tamen ab
aliis sequestratos intelligere maluit. Appellantur au-
tem sic,quia foliis obtegantur. Alij quæ adnascuntur
palmitum cacuminibus in superna foliorum parte,
hoc nomine accipiunt. Quod autem is sit Aristopha-
nius sensus quem prætexuimus, facilè quæ cōsequun-
tur declarant, χελιδόνων μουσεῖα, λωβηταὶ τέχνης, idest hi-
rundinum musea,artis contumeliæ ac dedecora. Epi-
phyllocarpos autem arbores intelligunt , in foliis fe-
rentes fructus,author Theophrastus. Rhyades in vi-
tibus dicuntur,quæ fructum continent, ἀπὸ τοῦ ῥύεσθαι,
sicuti expositum inuenimus quinto ἐκλογῶν περὶ γεωρ-
γίας. Sunt qui eo nomine psinadas intelligant,hoc est
debiles,fluentésque. Psinadis vocabulo vtitur Theo-
phrastus. ψινάζειν dicunt Græci ἀποῤῥεῖν καὶ φυλλοῤῥοεῖν.
Mali indicia sunt folia subsicca & albentia.

Temperantiæ nomen quàm latè pateat. Zamolxi-
dis doctrina de animæ medela. Quid magica ex-
cantatio. Cur temperantia dicatur Græcis sophro-
syne.

Caput VII.

Scrutabar solicitè admodum & curio-
sè nuper,quid ita Aristoteles libro De
moribus sexto , & ante hunc Plato in
libro quem Cratylum attitulauit, Tē-
perantiam dici à Græcis σωφροσύνην,
quia prudentiam seruet , literis man-
dasset. Quúmque in hanc me quæstiunculam totum
coniecissem,comperi inter legendum non illepida,vt
reor,nec sordentia quæpiam. Ea,quod exploratis au-
ribus arrisura sum opinatus, etiam ascribere non gra-
uabor : sic enim habet , Temperantiam præcipuè qui-
dem in compescendis , inhibendísque & infrenandis
quodammodo voluptatibus versari, plurimúmque in
ea re insumi operæ ab temperato, vt libidinum incē-
tiuis corporeis obluctetur , obsistátque , quas nobis
cum brutis esse communes,traditum est. Verùm am-
plius etiam fusiúsque id sese nomen propagare: siqui
dem pulchritudinem rectè dixeris , ex lineis colori-
búsque aptè ac gratè contemperatis consurgere: nec-
non corporis habitum naturalem ex membrorum &
humorum conspiratu conflari moderato. Iam neca-
nimum aliter quoque tantæ agnosci compotem vir-
tutis , Temperatum esse hunc siquidem prædicamus,
vbi coorientes aduersus rationis modum titillatio-
nes ac impetus violentos sedat. Imò verò & in co-
gnoscendi potentia temperantiam concinnè locum
sibi vendicare,non latet: vbi attemperatè Intelligen-
tia iis quæ intelligit,cohærenter adglutinatur, & ve-
luti consonat.Vt commodè prorsum, & quodammo-
do diuinè Pythagoram dicere solitum legerimus, In-
ter virtutes omnes habere temperantiam principem
in salubritate locum.Atque vna ea tum priuatim,tum
publicè humanam societatem coalescere, ac stare. A-
pertius id noueris,si apud te ratiocinari volueris,nec
iustitiā quidem à temperantia reuelli, Quando est ea
commutandi distribuendíque modus congruens.Iam
& ratione eadem fortitudinem quoque in timoribus
& audaciam rectè temperantiam dixeris. Nec secus
de liberalitate. Imò verò hac singularis & inenarra-
bilis potentiæ virtute cuncta consistere,fatendum est:
quoniam disponit parens ille rerum Deus cuncta sua-
uiter,& in numero,pondere, mensura. Porrò scribit
Plato, Zamolxidis Thracum regis doctrina traditum,
Omnia vel bona vel mala in corpus ab anima dema-
nare:

nare: proinde illam in primis, adhibita remediorũ sa- A lubritate, curari oportere. Animę verò medelas esse incantationes quasdam, quibus temperantiã sibi vendicet anima, qua conquisita, assistentéque, nullo negotio corpori vniuerso contribui sanitatem. Cęterùm quænam aut quales sunt incantationes hæ? Nempe quod præcipit Socrates, Vis qua in seipsum conuersio fit, omniũ est efficacissima excantatio. Etenim qui se, idest animum, iam cœperit accuratius contemplari, simul per ipsam temperantiæ ideam innatam menti, humanam recognoscet temperãtiam: simul rationem illam intuens, qua ab optimo maximo Deo rationalis animæ vires inter se fuerint attemperatæ, paulò momento qua vi motiones possit aut debeat animorum inhibere, ne insolentius efferantur aut proruant, peruidebit. Quamobrem impensè obseruandum, quod lectum in libro De natura, nostrum hoc propositum eximiè fulcit. Si modulatè conspirent inuicem animæ partes, rursúmque ipsa corpori contemperetur, futuros totius nos felicitatis compotes. Taceo quòd gra- C uissimi authores prodere sunt ausi, Motibus tum corporeis, tum animalibus compositis & restinctis, fore vt perpetua vtrique contingat sanitas, corpori verò etiam viuendi prolixius spatium. Id Pythagorici gratè amplexantur, & comprobat in nostris literis doctissimus Censorinus. Plato itaque magicam appellat incantationem orationem, cui insit vis à Deo, & ab philosophia ratio, vt audientibus temperantię amorem ingenerare queat. Hæc temperantiæ potestas illud item parit incomparabile, vt animus extrita perturbationum vellicantium caligine, in seipsum conuersus vera in se omnia speculetur: quoniam vt Platonici putant, verorum omnium lumina humanis animis insunt ingenita, quæ solis diuini fulgoribus illustrata, & serena iam mente nitidius promicantia sapientiæ vsum restituunt, mox & prudentiam pariunt. Propterea rectè Plato sophrosynem dici temperantiam autumat, ὅτι σώζει τὴν φρόνησιν, quia prudentiæ salus sit, atque conseruatio.

Frugi victus laus ex poeta Hesiodo. Alimos. Adipsos. De asphodelo pauca. Exempla ad id Alexandri, Iuliani imperatoris, & Scipionis. Item de Antagora. Quæ sint opsonia apyra. Apyrenõ quid. Item quid psycter, psycteridion, psygeus, psychia. Apirocalos. Ineptus an Græcè valeat exprimi. Interim de sisyra carptim.

Caput VIII.

Posteaquàm de temperantia, cuius vim diximus ratione peculiari in cibi, potus tactúsque titillationibus versari, abundè actum à nobis est: nũc in quasdam historicas amœnitates diuertere collibuit, vt legentium, si qui tamen hi fuerint, animi laxius indulgentiúsque tractentur, ne nostræ lucubratiunculę quocunque genio prodierint, multum habere absinthij credantur, mellis parum, sicuti iam interfati sumus alicubi. Fiet autem ab poetæ Hesiodi versiculis initium ex agricolationis libro, quibus docuit sapienter, Dimidium esse plus toto: magnúmque haberi emolumentum ex victus parsimonia, si malua vescaris & asphodelo, delicatiora verò & ganeata, ac saliaria negligas. Hesiodi versus hi sunt,

Νήπιος, ὐδ' ἴσασιν ὅσω πλέον ἥμισυ παντός,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ

Eum locum Proclus Diadochus non incelebris inter Gręcos Grammaticos explicans: Vilissimorum, inquit, commeminit parte hac Hesiodus, vnde ali possumus, maluæ scilicet & asphodeli: ex iis enim succus exprimebatur, parabatúrque in cibi vsum: ex quo vtilitas profluit maior, quàm ex sumptuosioribus per iniustitiam conquisitis. Aut certè, inquit, ex obuio victum significauit. Epimenidem tertio Legum Plato scribit, modico, & interim vilissimo cibo interdiu fuisse contentum. Constabat is ex asphodelo & malua, quæ illum seruabant alimon & adipson, hoc est ab fame procul & siti. Hactenus Hesiodicus interpres. Quòd si quis nosse amplius cupit, cuiusmodi sit asphodelos, legat vigesimumsecundum Naturalis historiæ Plinij. Græci putant Proserpinæ sacrum, & omnino inferis diis. Rhodij certè deam illam, & Dianam asphodelo coronãt. Sed quod polliciti sumus, pergamus B aliquid ex historia contexere, quòd vsui sit legisse, & lectoris frontem exporrigat. Siquidem memorabile id est, quod de Alexandro Magno clarissimi rerum conditores tradidere. Nam quum illi Carum regina Ada scitissima subinde, ac adipata mitteret opsonia, & bellaria exquisitius condita ab eius artificij hominibus, meliores peritioresque habere se obsopœos & & coquos pronuntiauit. Quippe ad prandij apparatum, quæ appetentiam conciliet, præstò est nyctoporia, idest nocturnum iter. Ad cœnam verò, quo fiat C appetibilior, oligaristia, quam prandium præparcum rectè dixerimus. Hinc virtus illa promitur clarior, qua fertur Alexander, ænea concha brachio supposita, extra cubile protento, quum se quieti traderet, pilam tenuisse argenteam, vt quum neruorum rigorem sopor laxasset infusus, gestaminis lapsi tinnitus cœptam abrumperet quietem. At Iulianus Imperator nullo adiutus instrumento, vbi voluit, euigilauit: & nocte media (vt Marcellinus inquit) exurgens, non è plumis, aut sericis stragulis, ambiguo fulgore nitentibus, sed D ex tapete, ac sisyra, quam vulgaris simplicitas susurnam appellat, occultè Mercurio supplicabat, quem in mundo velociorem sensum esse, motum mentis suscitantem, theologica prodidit doctrina. Cæterùm in hac mentione ingerit se mihi Antagoræ in poetica non ignobilis festiuissimum responsum: hic enim gulæ nonnihil impartiendum ratus, congrum intentius coquebat: admonitus super ea re Antigonus, illíque assistens retro, leniter retractum interrogauit: Putásne, inquit, ô Antagora, Homerum Agamemnonis & E Gręcorum rebus carmine celebrandis distentum, quo pacto congri melius saperent, pensitasse? Fuit illi ingenium in numerato: & regerens conuitium, An opinaris (inquit) ô rex, Agamemnonem, cui tantarum rerum onus incumberet, solicitius perscrutatum, ecquis in exercitu congrum coqueret? Scipio autem Aphricanus iunior, vt inter nostros hunc nec inhonoratum transeamus: quum in Romano exercitu apud Numantiam milites luxuria diffluere ac deliciis cõm perisset, insuper & superstitione corruptos, confestim F diuinaculos inde & sacrificulos omnes ac productores exigendos curauit: abstulit & vascula omnia, ollis modo remissis, ac veru, & fictili poculo, etiam argenteo, modò libras duas non excederet. Lauandi vsu interdixit. Qui vngi vellent, ipsos sibi operam præstare iussit. Nam, inquit, iumenta, quia manuum vsu diminuta sunt, alterius opem indiga requirunt. Stantes quoque prandere coegit, cocti nil apponentes ex opsoniis quæ Græci ἄπυρα vocant, vt quæ igni non sint admota. Ipse sagum fibula substrictum, ac pullum ge- G stans, exercitum lustrabat, submurmurans identidem, ob militum ignominiam esse se in luctu. Apyrenon obiter aliud, quàm apyron est: nam sic malum vocant punicum, cui minimus adest nucleus, quem πύρηνα dicunt. Sunt ex veteribus, qui dulce sic malunt intelligere. Anguillam Archestratus apyrenon esse pisciũ solam cecinit, velut exossem ac spinarum exsortem ferè: quod retulit Athenæus, ἔγχελυς, ἣ φύσει ἐστὶν ἀπύρηνος, μόνος ἰχθύς. In Catone seniore apud Plutarchũ, δεῖπνον legimus ἀφελὲς καὶ ἄελσον ἄπυρον. Aurum apyron in H Herodoto, rude, intelligit interpres. At Diodorus Bibliotheces quarto, suaptè vi purum. Apiros, idest ἄπειρος, inexpertum indicat. Vnde apirocalos, insolens: ac, vt volunt, ineptus. tametsi non habere Græcos putat Cicero, quo modo ineptum exprimat. Non temperabo mihi, quin adiiciam illud quoque Scipionis eius-

dem : qui quum iumenta Memnij tribuni militaris deprehendisset, psycteras gemmatas & thericlia subuectantia: Mihi, inquit, dies triginta, & patriæ: sed totum tibi vitæ tempus, quum sis talis, vanum & inutile prorsum fecisti. Est verò psycter, vas ad mensæ vsum celebre: meminit libro decimo Pollux, sed citra nomenclaturam nihil. At nos vocabuli ratione etymologica, coniectamus id propemodum rectè dici quod Sudas scribit, refrigerandi commoditatibus fuisse destinatum : cuiusmodi vasis etiamnum maximis æstatis ardoribus vtimur hac tempestate passim. Meminit in Symposio etiam Plato. Apud Alexin est item psycteridion. Vocatur psygeus quoque, sed & psycteria. Psycteres tamen apud Nicandrum, nemorosa intelliguntur loca, & vmbræ multæ, dicata diis, quod in iis frigus liceat captare. Psychia nuncupat Athenæus, subterranea loca frigefactandæ aquæ æstu anni accommoda. Apyrum vinum interpretatur Athenæus non coctum, quando & coctis vsos priores, annotatum scimus.

Intemperantiæ detestatio. Corpus humanum esse tartarum quendam & pistrinum, ac mortuorum conceptaculum. Microtrapezi. Centenaria cœna. Italicæ mensæ quæ intelligantur apud Platonem. Item Italica philosophia. Græcia magna quæ fuerit. Porrò de Tarentinis & Sybaritis paucula & vellicatim. Item Siritis, & Polieum vbi. Mitrochitones qui. Necessarij cibi in Plutarcho cuius sint modi.

Caput IX.

QVi intẽperantiam brutalémque prorsus gulę explendę voluptatem amplius grauiúsque insectati sunt, ij mihi appositissimè videntur fecisse, quo ab insita fœdáque percolandi, vt Senecę verbo vtar, esculenta & poculenta nos cupiditate sequestrarent seiungeréntque: tametsi nil me fallit, nec pardum varietates mutare, nec pellem suam Æthiopem: quum huic affectioni mancipatum corpus esse veluti tartarum scripsere: in quo fluctiones graues infestent, & perflatus tumultuentur non absque æstuosis ardoribus : sitque planè mortuorum conceptaculum, ac verius sepulchrum. siquidem viuentes viuis neque alimur, neque augescimus, verum animalia perimentes, à quibus hæc nobis præstantur, etiam iniurij efficimur, omnimodum illis afferentes interitũ, quæ ab eo quod nata erant, in alimentum transmutantur alienum. Adiiciũt & illud authores sanctissimi, Multorũ animas corpore, tanquam mylone quodam hoc est pistrino esse obuolutas occlusásque. Quibus illud rectè insusurraris, dignas quæ tanquam ad Mithridatis literas planè omnes eradantur, vt in reliquũ ne mu quidem faciant. Inde fit, vt præclarè cũ humanis rebus actũ iri putem, si quantum naturæ ratio patitur, Ægyptium nobis institutum proposuerimus imitandum: etenim gentibus illis esse veteris in re funerea moris accepimus, vt cadauera dissecantes, interanea eximant, eiiciántque: reliquum verò corpus iam quodammodo depuratum, abiectis quę maximè feculenta sunt, condimentis curent, & odoramentis infarciant: etiam si viros modo eos putant nonnulli, qui & vorare plurimum & bibere valeant: sed hoc est Barbaris peculiare, vt inquit Aristophanes. Certè alimentorum hæc vix interuallata ingestio, dum Megarensiũ ritu obsonamus, perinde ac die crastina morituri, mihi videtur non vitæ modò, vt ferè creditur, esse viaticum: sed magis multò mortis ipsius. inde enim maxima ægritudinum vis, vt non minori sit nocumento explendi studium, quàm illa ipsa inanitio. Nos verò non secus ventri intendimus nullam non naturę partem depopulantes, in qua modò comperiatur, quod intermorientem appetentiam excitet, ac si vna hac

A dempta cura, consilij inopia videamur otio immorituri. Nec illud saltem succurrit, edendi, bibendíque voluptatem angustissimum in corpore locum habere, & dictum factúmque (quod aiunt) transuolare. At bone Deus, apparatus quantum habet negotij, quantum molestiæ? Agnoscamus hoc licet, vel ex Homero, qui deos ideo immortales demonstrare videtur, quia nec vinum bibant, neque item cibis vescantur.

Οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ', οὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον,
B Τοὔνεκ' ἀναίμονές εἰσι, καὶ ἀθάνατοι καλέονται.

Veteres certè Græcos non fuisse in epularum apparatu valdè curiosos, argumento esse Antiphanes potest, qui non citra morsum μικροτραπέζους vocat eos, qui mox in deliciarum chaos sese demiserunt. velut centenarias taxat apud nostros cœnas in Apologetico Septimius Florés, ab centum impendio sestertiorum, quando & in lances etiamnum tota producebantur metalla. Dum ista commentarer, occurrit mihi Platonis ad Dionis amicos epistola quædam, cuius & C Thusculanarum quinto meminit M. Tullius. In ea quum alia multa vitæ in primis conducentia, tum illud obseruauimus, Non fore prius vt malis agitari desinamus, quàm si respublicas capessere cœperint philosophiæ innutriti & probè & rectè : aut qui iam administrationi manus admouerunt, verè philosophari ingrediantur. Qua, inquit, mente Italiam Siciliámque mihi adeundam censui. Eò quum appulissem, vitam quam beatam vocant, Italicarum Syracusanarúmque mensarum non potui non summoperè im-D probare. Mos enim illis est iam receptus, bis die saginari epulis ac distendi, noctu verò libidinis socium adsciscere: & id genus alia perficere, quæ vitæ sunt eiusmodi veluti propagines. Nemo enim omnium ita ab ineunte ætate connutritus, etiam si ingenio sit mirus, prudentiam sibi queat vendicare. Hactenus ex Platone, vt potui, est à me tralatum, in quo philosophi censuram iucundè sum exosculatus. Sed quòd Italicas mensas peculiarius taxat, quarum libro primo meminit Athenæus item, adnumerans Chias quoque: E vt de Syracusanis taceam: etenim ciuitatis eius opes, vel prouerbio fuisse iactatas, Straboni credimus: fateor, mihi stomachum mouit: ac velut redemptor & manceps, toto mihi standum pede pro locato, idest patriis focis arísque animaduerti. Suspicatus sum initio quidem, aliquid virulenti, & dicacitatis Græcæ subesse verbis illis. Mox vt me collegi, in eam ipsam gentem facilè conuitium retorqueri, conspicatus sum. Iam omnium primum veterem Italiæ frugalitatem passim ab Græcis & Latinis commemoratam, F quis non nouit ? Nullo magis argumento Barbaræ gentes, etiam tempestate hac, qua in summum luxus increuisse videtur, in nos veneno suo irruunt, proscissa subinde conuiuiorum tenuitate, quæ apud illas missuum numerositate mirè ganeata, & impendij magnitudine, & condiendi anxietate, deliciis diffluunt. Author ex Posidonio Athenæus est, Italos veteres ita frugalitate insignes fuisse, vt ad Posidonij tempora, aquam ferè biberent: ac quicquid obiiceretur, esitarent: sæpiúsque filium interrogaret parens, G Apios in cœna cuperet, an nuces? nec pluribus vescentes quieti se traderent. Adde, quòd Archestratus, opsophagorum Hesiodus, Theognísve, lupum laudás Milesium, quem χόπαιδα vocat, non admittendum ad id genus obsonium Italos monet, quoniam in condiendis piscibus insciti præcipuè habeantur : etiamsi legimus bis die sumptuosius Tyrrhenos mensam solitos instruere, puellulis etiam nudis administrantibus, vt prodit Timæus, & commeminit Diodorus parte quadam. Taceo veteres Romanos, de quorum H continentia nemo non differit in libris. Quid disciplinam tetricam ac tristem antiquorum Sabinorum commemorem? Quid transpadanam Italiam hac præcipuè insignem virtute, Plinij Cæcilij astipulatu? Sed testibus res non eget. An igitur tam grauem, tam sanctum, tam præsignem animorum medicum Platonem,

tonem mentitum videri volumus? Absit id à me pia- A
culum. Ego Italicas mensas apud eum non alias acci-
pio, quàm Græcas: quòd si quis fortè sciolus, aut Sal-
lustianus Calphurnius risu excipiendum putat, ab de-
risu non abesse se intelligat. Nónne clarissimum est,
philosophiæ quoddam genus Italicum dici? Vn-
de nuncupationem hanc credimus irrepsisse? An
quia id excoluerint Itali? Atqui eius author fuit Sa-
mius Pythagoras, quod ex Augustino didicimus, &
ante hunc Laertius docuerat. Amplius per Græco-
rum tantum capita vagata est, desiítque in Epicurum. B
Cur ergo Italica? Audi Plinium ex tertio Naturalis
historiæ: Græci, inquit, de Italia iudicauere, genus in
gloriam sui effusissimum, quotam partem ex ea Græ-
ciam magnam appellando? Audi Trogum explicatius
scribentem: Ab Græcis non partem, sed vniuersam
fermè Italiam fuisse occupatam, vrbibus multis post
tantam vastitatem Græci moris vestigia ostentan-
tibus. Quod ipsum comprobat Athenæus quoque li-
bro Dipnosophistarum duodecimo, ni ementitus est
librorum ordo & numerus. Quippe Adriam Illyrico C
mari adiectam, vrbem esse Græcam. Item in Apulia
Harpos. Postea oram ferè vniuersam à Græcis occu-
patam circumductu tantum non perpetuo Pisas vs-
que, necnon intus quoque partem haud contemnen-
dam. Inde igitur nomenclaturam ducit Italica philo-
sophia, vt quæ à Græcis in Italiæ parte celebrari cœ-
pisset. In hanc se contulisse Platonem scimus, dum
disiectam quodammodo sapientiam sectatur. Archi-
ctam si quidem adiit Tarentinum, item Timæum
ac Philolaum Pythagoreos in Locris. Iam Taren- D
tinas delicias quis non nouit? quando & primo Le-
gum apud Platonem Megillus ciuitatis vniuersæ vi-
nolentiam in Bacchanalibus se vidisse, non inficiatur.
Thurion, siue Sybarin eo tractu sinui Tarentino ad-
iacere, ex Ptolemæo scimus omnes. Horum verò in-
comparabilem molliciem quis non legit? Sybarica
certè vocãt Græci omnia impendij maioris. Parthicã
sybarim in Crasso dixit Plutarchus, & ab eo mutua-
tus Appianus, apparatum spectaculi lasciuum prurien-
témque inter pellicum seriem numerosam, & id ge- E
nus alia complura. Sybariticam mensam Zenobius
gliscеram intelligit, & vt Plautus inquit, ritu barba-
rico opiparam. Scribit in Moralibus Plutarchus: Il-
lud fuisse veteris apud Sybaritas moris, vt conui-
uia celebraturi anno prius per vocatores fœminas in
uitarent, quo luxuriosius gemmis, auro, vnguentis,
vestibus exquisiti impendij cultæ omnium in se ora
conuerterent. Artes porrò, ait Athenæus, quæ sono
constant, ab ciuitate reiiciunt, ne qua ratione inter-
pelletur quies, quin gallos quoque in vrbe connu- F
triri recusabant. Habuere in deliciis & staturę exi-
guæ homunculos & scopæos quoque, vt inquit Ti-
mon, qui ab quibusdam stilpones vocantur: ac cyna-
ria Melitea, idest catellos Melitenses, qui eos vel in
gymnasia consectarentur. Iuniores æstiuos transmit-
tunt ardores per delicias maximas apud nympharum
antra, quas dicunt Lusiadas. Prædiuites si quando ru-
sticationis subeunt desideria, curru quidem vehun-
tur, sed ita vt diurnum iter tribus vix diebus confi-
ciant. Amidas excogitarunt primi, idest matulas, quas G
etiamnum conuiuiis intulisse gaudent. Hæc est Itali-
carum apud Platonem mensarum ratio. Quæ eo pro-
cliuius adnotauimus, quòd lamias audimus quasdam
de Plautina (quod aiunt) familia, ad detrahendum
modo sciola, de Platonis decreto, vt ipsi garriunt,
nos vellicare, vt molliculos & gulones, ac pelusio-
tas nescio quos, & luteos, animalésque, nil suspectãtes
prorsum, sed Saturnalia in infinitum extendentes.
Sed & Maronis authoritas nostram approbat opinio-
nem: sic enim Æneidos tertio legimus, Heleno lo- H
quente, qui tum in Epiro constitutus, proximam ha-
bebat Apuliam & Calabriam: sic verò Æneam com-
monet,

Has autem terras, Italíque hanc littoris oram,
Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu,
Effuge, cuncta malis habitantur mœnia Grais.

Fuere in eo tractu Siritæ propè Metapontum, quorũ
vrbs dicta Siris est, cũ nominis eiusdem fluuio. Sed &
Polieum à Poliade Minerua, siue Poliucho apud I-
lium. Hosce non Sybaritis minus in molliciem col-
lapsos, Græcis credimus: nam floridas illis tunicas
gestare fuit moris, quas etiam mitris, hoc est cingulis
impendij eximij præcingerent: quo nomine ab ad-
iacentibus populis dicti Mitrochitones, quoniam di-
scinctos Homerus amitrochitonas nuncupet. Sirita-
rum denique felicitatem ampliter admiratur Archi-
lochus. Impositum verò ciuitati nomen ab Siride mu-
liere, vt Timęus inquit, ac significat Euripides: quam-
uis ab flumine malit Archilochus. Necessarios cibos,
idest, βρώσεις ἀναγκαίας, dici in Plutarchi Parallelis ob-
seruauimus, homini insuetos, & omniũ penuria quę-
sitos. Denique, inquit, præter famem grassante mor-
bo, vti assolet, ἐπὶ βρώσεις ἀναγκαίας τρεπομένων, in reli-
quos qui superfuerant, abduxit.

Voluptatis genera tria. Luxus Asiaticus, & Ionicus. Enarratur locus Propertij, & Horatij alter. Ionia, pro violariis. Rhodonia. Crinonia. Anthos porphyrion. Papauerculum. Pauaner. Cionia. Cion vas. Farraginaria. Olla rhoduntia. Ion, idest viola, cur dicatur. Violam cur vocent Latini. Ioniũ mare. Milesius sermo, & fabella Milesia. Lastrygonas esse Leontinos. Attica bellaria. Siculorum mollis victus, & Leontinorum. Vmbricæ cœnæ, & Homericæ. Anagogæ, & catagogia. Mirum de Syracusanis. Caupones Italici.

Caput X.

ALexis poeta Thurius, siue Sybarites,
comœdias ædidit plures. In earũ qua-
dam, veluti terrarum orbi sanciret le-
ges: Decere, inquit, modestissimũ qué-
que voluptates consciscere. Eas verò
esse tres, quæ dubio procul vim possi-
deãt vitæ conferentem, τὸ πιεῖν, τὸ φαγεῖν, τὸ τῆς ἀφροδί-
της τυγχάνειν, hoc est potũ, esum, Veneria. Cętera verò
omnia dicere, inquit, oportet παραθήκας: ac si addita-
mẽta dicamus. Huius verò comicę, & adeò grauis sen
tẽtię, perinde ac ex diuiniore quopiã oraculo prodiis-
set, admirari succurrit, quàm agminatim & confertim
constipatéque mortalium plurimi consectatores se
profiteantur, & veluti sponte, Volonum instar, nomi-
na dantes decuriandos sese exhibeant, eiúsque vnius
fiducia conturbent. Asiaticas illecebras & popinatio-
nes ex paulo politioribus non ferè est, qui nõ legerit.
Quoniam lautitia inde, & immodici sumptus, ac non
necessaria voluptatum genera ortum habuere, & fusa
mox latius, ac velut incendium euagata non paucos
in perniciem emollidis fluidísque moribus pertraxe-
re. Ioniam legimus omnium primam vnguentis deli-
butam ornatámque corollis in conuiuio decubuisse.
Mensæ quoque secundæ, insigne luxus irritamentum,
non aliunde irrepsisse videntur. Vt minus mirer Syba-
ritas luxuriæ mancipatos, sicuti in Sudæ monumentis
proditur, inter mortales cunctos Ionas eximiè co-
lere, ac exosculari assueuisse, quod inter Græcos mol-
licie præsignes maximè forent. Nam & Plutarchus
scribit: Alcibiadem, qui ferè polypi & chamæleontis
miram exhibebat naturam, in Lacedæmonia fuisse se-
uerum & grauem, & quod illi plurimi faciunt, pu-
gnatorem egregium. In Ionia verò inertem, mollem,
voluptarium, fluxum: polluctο nunquam non addi-
ctum, etiam si pollincto videretur dignior. quod hæc
adeò sint eius gentis peculiaria, vt in comicis Græ-
cis Ionicum pro molli & delicato positum inuenias.
& Ioniam nonnulli callitrapezon vocant, ac try-
pheram. Hoc eo libentius apposui, vt Propertio fer-
remus opem, & poetæ illius studiosos nostris lucu-

brationibus iuuaremns pro virili. Eum verò conuelli magis audio, etiam ab doctissimis, quàm enarrari. Propertij versiculi sunt hi.

At tu, seu mollis qua tendit Ionia, seu qua
Lydia Pactoli tinguit aratra liquor.

Enarrantur & iis Horatiani versiculi ex tertio Carminum,

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo.

Ioniam nunc Asię regionem intelligo: cuius ciuitates numero duodecim celebrantur ab eruditis. Nã scribit Stephanus, Ioniam prius, quæ nunc Attica est, fuisse nuncupatam ab Ionio Apollinis & Creusæ filio. Sit verò illud auctarij loco: nam studiosorum emolumento libenter in parerga excurrimus. Ionia, sic accentiunculam in postrema recipiat apud Græcos, locum signat, vbi violæ nascuntur, quæ dicantur ia: quod probat Libanius: sicuti rhodonia, vbi rosæ. Sunt qui plantam ipsam eo nomine intelligant: quãquam est & ganeati genus condimenti rhodonia, in Athenęi monumentis. Sed ῥοδωνιὰ inquit λοπὰς nuncupatur quoque, idest olla rhoduntia: concinnabatur auium cerebellis ac porcorum in rosa decoctis numerosiore, addito item garo, oleo, vino, pipere, ouorum luteis, quæ is vocat τῶν ὠῶν τὰ χρυσᾶ. Obiter illud ex Græcis compertum mihi ἐκλογῶν περὶ γεωργίας vndecimo, quod & nostri obseruarunt: Ion dici, quia quũ foret in vaccã Io deformata, illius pabulo repẽs viola prodiit, quæ à nobis videri dicta potest, quasi vitula. Verùm ad Ioniam redeo, ne videar velut de spatio ablatus. Ab aliis autem floribus, inquit in thesauris suis Pollux, an fiant id genus deriuationes, non noui. Cur non nouisti, vir doctissime? Crinonia in tuis authoribus locus nuncupatur, vbi crina habentur, idest lilia. Nam & Latinè farraginaria, pro loco dicitur vbi seritur farrago. Ioniæ, pro violario meminit in Pace Aristophanes. Sunt quibus ionia videatur flos, is qui purpurarum ac buccinorum est proprius, ab Democrito nuncupatur anthos porphyrion, inter papauerculum & ceruiculam, quod in Athenæi relatum thesauris est. Dicitur verò papauerculum buccini pars ima esculentáque. Est tamen eodem authore, callus pinnæ interior, & conchilij quoque papauer. Verùm in Dioscoride non ionia, sed cionia legendum arbitratur Hermolaus Barbarus, vt columellam intelligamus: quando & vulgò cionion dicatur vitreum vas, seu cion. Rhodonię verò meminit Aristophanis interpres: meminit Demosthenes quoque. Crinoniam Sudas non prætermisit. Ionium autem mare ab Ius nomine nuncupatum ferunt: etiam si ab Illyrio viro Ionio, mauult Theopompus. Nam Archidamus etiam ab Ionibus, in eo qui naufragium fecerint. Milesius Apuleij sermo, ex Iónum mollicie originem ducit, pruriens ac lasciuus. Nam & Milesias dici fabellas, norunt omnes. Iulius Capitolinus in Clodio Albino: Milesias nonnulli eiusdem esse dicunt, quarum fama non ignobilis habetur, quamuis mediocriter scriptę sint. Et paulò pòst ex Seueri epistola: Quum ille næniis quibusdam anilibus occupatus inter Milesias Punicas Apuleij sui, & ludicra literaria consenesceret. Milesiorum figmenta in scholis solita decantari, scribit aduersus Ruffinum Hieronymus. Athenas nemo vnquam pro dignitate laudasse satis videtur: inde enim humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur. Vera sunt ista propemodum, non imus inficias. Tu tamen tam exculta, tam grauis, tam philosophiæ consectatrix ciuitas Alexidis sententiæ & ipsa calculum adiicis in gastrismo idest ventris indulgentia. Literis siquidem tuis proditum est, imò ne tergiuersari queas, ab tuis ciuibus mandatum memoriæ, Attica bellaria fuisse lauta admodum & pollucibilia, quæ cupediarum excellentia frontem matutinam quoque prolectarent. Meminit tertio De republica Plato. Quid verò de Siculis

A dicam, etiam si acutis & controuersis natura? Mensas quidem Syracusanas, quarum meminit Lucianus, nec Zenobius pertransiit, ab philosopho iam damnatas taceo. Synesius in commentario De somniis, Siculorum videtur luxum nouisse: Mensam, inquit, Siculam parat: si placet, etiam medicam. Cæterùm cuiusmodi forent eius insulæ mores, optimè omnium monstrasse videtur poeta Philoxenus ex colonis vnus, qui in Siciliam missi fuerant: nam quum inibi domum & agros
B sortitus esset feraces, vnde ali abũdè posset, indigenarum verò mores prælautos animaduertisset, ac nimio plus delicatos, & multã præferentes inconcinnitatẽ, Μὰ τοὺς θεοὺς, εἶπεν, ἐμὲ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ οὐκ ἀπολεῖ, ἀλλ' ἐγὼ ταῦτα. Non per deos, inquit, hæc me in perniciem bona dabunt, sed ego ipsa potius. Et cum dicto relicta sociis sorte, enauigauit inde. Leontinos in eadem populos insula scribit Diogenianus, inter pocula obuersari assiduè cum maxima solitos fœditate, in quam calamitatem Phalaridis sæuitia videbantur recidisse,
C à quo victi bello & armis exuti, ne mox res nouas affectare possent, conuiuiorum hilaritatibus & vinolentiæ sunt relicti. Ab iisdem quoque in Eryce populis religiosè cultam legimus Venerem, cuius honori dicabantur anagogæ. Hæ verò intelligebantur, quum in Libyam inisse peregrinationem credebatur dea, cum qua simul emigrarent columbæ, quę mox catagogiis redirent nono die pòst, vna primùm è mari aduolãte ac subeunte templum. Scribit Lycophronis interpres, Læstrygonas esse, qui nunc in Sicilia di-
D cantur Leontini. Prodidit Stephanus, Læstrigonas cum Cyclopibus primos Siciliam incoluisse. At Plinius libro tertio: Formiæ, inquit, antiqua Læstrygonum sedes. Siculos, vt ingenio pingui, damnant Gręci. Plutarchus de Timæo: Non Lydium, inquit, currum pedes assequitur, vt ait Pindarus: sed rudis est omnino, ac puerilis, &, vt inquit Diphilus, pinguis, ὠνθυλευμένος στέατι σικελικῷ, idest adipe fœdatus Siculo. Scribit Cicero, Siculam gentem esse acutam, & natura controuersam: vnde factum, vt Siculi Corax
E & Tisias dicendi præcepta condiderint primi. Sed omnem excedit admirationem quod de Syracusanis apud veteres obseruatum legimus: lege siquidem sancitum illis fuit, ne mulier vlla pretiosius ornaretur, ni se constupratam prius esset confessa. Cæterùm & viris cautum quoque, ne sumptuosiorem vestem induerent, ni aduersos auersósque impudicos se comprobassent. Vmbrica tamen symposia paulò opulentiora videtur Plutarchus accipere in Symposiacis: Ad cœnam, inquit, venit vnusquisque proprium
F ferens ventrem, qui non expletur, eo quod æquale est, sed quod sufficit. Vmbrica autem conuiuia illa nil opus est ex militaribus & castrensibus cœnis huc transferre: sed & Homerica valere sinamus, subfamelica enim sunt, siticulosa: habent quoque hestiarchas, idest modiperatores reges, vel Italicis cauponibus difficiliores: qui inter pugnandum, vbi micant gladij, & atrocissimus visitur Mars, obiectare non desinunt, quantum quis apud se hauserit. Hucusque Plutarchus: ex quo propter reconditiorem doctrinam, pluscula
G transferre collibuit. Quod tamen de Italicis refertur cauponibus, scire conuenit, esse id haud perpetuò verum, quod ex Polybio liquet Historiarum secundo, in Italiæ descriptione. Super Vmbricis verò conuiuiis scrutabar impensè, ecquid in veteribus memoriis reperire esset, vnde qualiscunque demanasset luxus is, ac comperiebam in Aristotelis libro, si modò non insititius est, περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, apud Vmbros animalia ter quotannis partum ædere: terram verò largiores semper fructus producere, quàm de-
H messuerint prius: mulieres item esse πολυγόνους, idest præfœcundas, rarò siquidem vnum parere, duos vel tres sæpius. Esse verò Vmbros Græci scribunt, in Padi meditullio, & Picentum. Sed & Simbros quandoque dictos, inuenio. Hosce item vt delicatioris vitæ ac conturbatores in primis Abrodiætos ab Græ-

ab Græcis incessi comperio, ac compari Lydis ratione vitam transigere consuesse. In Vmbris tamen parsimoniam laudat poeta Catullus. Terram voluptariam significantius à Græcis τιμπη, inquit Hieronymus, dici.

Victus frugi ex Platone. Mensa sacra. Gulæ insectatio breuis ex Porphyrio. Dioscurorum prandium Athenis. Mensa Ægyptia, Democratica, satrapica. Rogatiani historia minus vulgata. Athletarū suggillatio fœda. Edaciū catalogus. Addephagiæ templum. & Cereris σιτ̃ς. Megalartus. Megalomazus. Sphæram habere bona sua, quid. Terpsion gastrologiæ author primus. Voluptatem esse monochronon. Cur vnus tantum homo ciborum appetat diuersitatem.

Caput XI.

HÆc est Abronum vita, hic luxus omnia gulæ studio prodigentium, ac ne in rutis quidem, & cæsis solum sibi paternum omnino relinquentium. Hi ganeones, profligatorésque, & quibus animam scias pro sale datam, quorum vita sagina est. Sed age: ex Platone eodem, vnde exorsi sumus, mutuemur vicissim, quæ ad sanitatem Apitios, qui visuntur etiam hac tempestate plures reuocent, mensarum compressa suffarcinatáque voragine. Quoniam sicuti astruebat Democritus, ambitiosam mensam fortuna, parcam virtus apponit. Et Censorius Cato: Cultus, inquit, magna cura tibi, magna virtutis incuria. Igitur constituturus philosophus hic semper ferè diuinus ciuitatem: quæ sui prius, quàm aliorum compos fiat: quæque non tam terrorem gentibus, quàm venerationem sui nominis augustiorem sit iniectura, veluti cælestis quædam res proportionibus lineis expressa in terris: inter alia diuiniore ingenio excogitata, etiam quæ ad victus rationem spectant, tam sapiens, támque admirabilis conditor minus neglexit, ad retundendam helluantium, & familiam pecuniámque suam mutitationum gurgitibus proluentium lasciuientem gulam. Nam libro secundo De iusto, sic fermè scribit: Æstiuis, inquit, temporibus pars plurima, neque vestibus fulcientur, neque item calceis. At hyemalibus vtraque ad commodum adhibebuntur. Panibus vescentur hordeaceis, aut etiam frumentaceis, quibus calamos subiicient, aut frondes puras. Ipsi verò substratis ex milace ac myrto lectulis, decumbent cum liberis, coronati interim, nec vino abstinentes diuinas laudes concelebrando: vt ita hilarius viuant, ac iucundius, nec filiis operam dabunt, præter rationem calculorum. Porrò opsonia non alia erunt, quàm sal, oliuæ caseus, porrum, olera quoque ex agris veluti pulmenta. Adiiciamus & bellariorum aliquid. Sint verò hæc, ficus, cicer, faba, myrti baccæ, quæ vocant myrta, necnon ex fago glans prunis tosta. In potu autem summum adhibeatur temperamentum, vt hac ratione salubriter consenescant, ac tranquillè, viuendi exemplum posteris relicturi. Hoc est nobile Platonis decretum: hic fundus, & esitandi fundamentum omne: quod quàm verum, quàm sanctum est, vtinam tam id sibi statuiter excipiamus omnes, vt mensam sacram & mitem sicuti scienter inquit Synesius, turgidæ incipiamus, ac nuptiis repotiisque anteferre: & Apitij, ac Paxami iura, valere iam sinamus, ne dum fartura pergliscit, opimatúrque corpus, nubilum menti prætendatur cimmerium. Quod eo esset præstandum procliuius temperiúsque, quoniam doctissimus quoque Porphyrius ventri manciparos homunculos immundorum dæmonum vasa fieri scribit. Seruatum verò Athenis Græci tradunt, antiqui victus exemplum, quum Dioscuris in Prytaneo apponeretur prandium: mensis enim inferebatur caseus, ac physte. Est autem eo nomine, mazæ species. Oliuæ

A quoque, quas drypetes vocant: item porrū. Mensa verò Ægyptia, cuiusmodi foret, nam neque hoc ab proposito dissentaneū est, ex Philostrati verbis licet coniectare in Dionysio sophiste, quem ab Adriano imperatore illis insertum tradit, qui in museo pasceretur. Museum verò, inquit, mensa Ægyptia, conuocans omnes in orbe terrarum eloquentia illustres. Adnotatum in Græcis authoribus, Democraticam vocari mensam, quæ sumptu modico plures alat, cuius fuit modi Atheniensis Cimonis. Satrapicam verò, quę impensa nimia ὀλίγυς τρυφῶντας, id est paucos admittat

B deliciis diffluentes, qualis visebatur Lucullea: vnde illud in adolescentem, πλυτῶν ὡς κεχαιος, ζῶν ὡς λούκουλλος, λέγων ὡς κάτων. Cæterùm prius quàm inde digrediamur, succurrit exemplum frugalitatis nobile senatoris Rogatiani, cuius idem meminit Porphyrius. Is ergo sapientiæ studio egregiè intentus, nil habebat antiquius, quàm vt quantum ratio pateretur, animum ab vitæ cogitationibus seuocaret, quamobrem nec bonorum curam omnino ducebat, quin & seruos

C à se reiecit, nec vllos vnquā honores admisit. Nā proditurus quandoque prætor, iā lictoribus illi apparētibus, nulla prorsus dignitatis habita ratione, nec prodire quidē sustinuit. Imò & propria domo relicta, apud amicos diuertebat, contentus semel interdiu dedisse operā cibo. Quæ viuendi ratio tā incuriosa, tāq; sui negligens illuc demū profecit: vt quum podagra infestaretur prius, mox tanquā in multos annos impetratis induciis, aut diffiso die, ita conualesceret, vt

D manuū pedúmque munere non vteretur secus ac quilibet maximè vigentiū: qua quidem re factū est, vt verè synceritérque philosophantis insigne esset, ac haberetur exēplar. At obsecro, Herculis polyphagiā, vt Græcè dicamus, & polyposiam, quis non nouit? Quin Vlyssis edacitatem, ac læmargiam, & luxurię efferuescentis æstū ex carmine Homerico aucupatur Athenæus. Iā Theagenes Thasius athleta taurum vorabat solus: quod in Epigrāmatum libro prodit Posidippus: Milonem Crotoniatā scribit Theodorus, carnium minas deglutisse viginti, & panis totidē, vini choas per-

E siccasse tres: sed & in Olympia quadrimum solus per diem absumpsit taurum, per stadium antea humeris circumlatum. Astydamas Milesius ab Persa Ariobarsane vocatus quandoque, quicquid omnibus destinatum foret, voraturum se repromisit, impleuítque. Sed de athletis non magnoperè mirandum, quando ipsum hoc profiteri videntur: propterea in Autolyco primo Euripides, Multa quidem inter Græcos mala versari scribit: athletico tamen genere nil prorsum haberi peius, vt qui malarum serui sint, ac ventris.

F Carmen ipsum quod arrisit ingeniter, etiam apposui:

Κακῶν γὰρ ὄντων μυρίων καθ' ἑλλάδα,
Οὐδὲν κάκιον ἐστιν ἀθλητῶν γένους.

Cambleta Lydorum regem, scribit Xanthus in id vorandi studio euectum, vt nocte quadam vxorem quoque absumpserit: quúmque summo mane illius manū in ore comperisset, semet iugulasse. Rhodij Timocreontis edacitatem, ac bibendi auiditatem, sepulchro insculptum declarat distichum:

Πολλὰ πιὼν καὶ πολλὰ φαγὼν καὶ πολλὰ κακ' εἰπὼν
ἀνθρώπυς, κεῖμαι τιμόκρεων ῥόδιος.

G Quid, quod in Sicilia Addephagiæ visebatur templū, idest edacitatis: ac Cereris statua, quæ dicitur σιτ̃ς? Velut apud Bœotiæ Scolum Megalarti & Megalomazi. Alcman poeta pamphagum vocat semet. Ac sunt hæc quidem patrimonia non deo pollucentium exempla, sed gulæ: quid verò pollucentium dico, tanquam bonorum decumam contriuisse putent satis: imò verò sua omnia, & se denique deuoluentium in barathrum sic, vt in pollinctura, ne supersit

H quidem quod funeri infundatur. Eiusmodi fuisse Sippium, Plutarcho credimus. Eleganter verò id genus hominum dicunt poetæ, præsertim Græci, bona sibi habere velut sphæram, quę in ventrem facilè deuoluerint. Diodorus, inquit Alexis, annis duobus aqui-

ἐὰν ἀπέδειξε τὴν πατρῴαν οὐσίαν. Terpsiona, Archestrati præceptorem, omnium principem gastrologiam conscripsisse, compertum nobis ex Græco penu. Voluptatem Aristippus esse monochronon dicebat, idest temporis vnius, quoniam præterita ad nos pertineat nihil, futura necdum adsit. Sed enim quærat forsan curiosior aliquis, vnde sit potissimùm, quòd inter cũcta animantia vnus homo ciborum expetat diuersitatem, reliquis vel vno contentis, vel omnino longè paucioribus. Difficultati, & quæstionis inuolucro sic B fermè occurrunt naturæ viri capaces: quod nobilitatis magnitudine, producta omnia humanis destinentur vsibus, id quod in aliis non fit. Porrò & constitutionum varietas in vno tantum comperta est homine, hunc enim temperatum astruimus, sanguineum illum, alium phlegmaticum, & deinceps. Nam in specie suâ, bruta sunt omnia, vel pituitosa, vti sues, pecudes: melancholica nonnulla, vt cerui, boues. vnde fieri, vt homini alimentorum genus non vnum videatur necessarium. Denique animalem nos appetitum inse- C quimur, qui ideo varius probatur, quoniam ad opposita se habeant eius potentiæ. In brutis appetentia viget naturalis, cuius ratio est alia.

Qui sit in Familiaribus epistolis, trapezophorus, contra omnium hactenus enarrationes. De trapezophoro item intellexisse Iuuenalem. Mensarum genera. Atlantes, telamones, magides, xylon. Troianorum mensæ. Monopodia. Mesa, quæ & mensa. Abacus. D

Caput XII.

QVum M. Tullij Epistolas familiares enarrarem Patauij maxima prouincialium frequentia, nec abdicatis tamen nostratibus, incidi in Epistolam ad Fabium Gallum, ex libro (ni fallor) septimo, in qua ita legebamus: Trapesophorum, si te delectat, habebis. Id verbum tanquam obex molestior, multum iniecit moramenti, quod non ita E frequens videretur: & interpres vt plerunque auribus paulò erectioribus minus satisfaceret. Sed quum in Græcorum penu diuertissem, vasariis omnibus (quod aiunt) excussis, tandem quod inquisitioni diuturnę & solicitæ fuerat, sum visus reperisse. Siquidem in libro Iulij Pollucis decimo, ita legi: Licet porrò mensam in qua pocula reponuntur, tetrapum dicere, aut etiam monopum: vel, si quis ambitiosè ne nouis quidem abstineat, trapezophorum, velut qui mensam gestet. hæc Pollux. Qui & si non omnino vetus verbum putat, F trapezophorum: interpretis tamen refellit inscitiam, in eo hallucinantis maximè. Nam etiam si in veteribus Græcorum libris in ea notione trapezophorus non ferè comperiatur, quis tamen inficias eat, Ciceronis ætate in vsu fuisse? Pollux certè negare non videtur. Nam alibi, mensam coquinariam ab iunioribus dici, epicopanon scribit: & tamen infert statim, verbum id extare in Menandri Messenia. Verùm & apud Iureconsultum Florentinum, Digestis de supellectili legata, id verbum reperias notione quam præstruxi- G mus. Porrò quis vnquam vel legit, vel audiuit, Sacerdotis, quæ dicta sit trapezophoros, statuam, vt rem planè visendam, ac velut obryzatum omnino nummum, circunferri solitam? Quid tam præsigne in Palladis ministerio vel fecit illa, vel excogitauit: vt non absonum sit, huiusmodi honores illi fuisse contributos? Præter nomen vix aliud reperias quicquam de ea in literis. Quod ita esse, significare videtur Harpocratio, à quo exponitur ea dictio. Ego verò trapezophorum intelligo apud Ciceronem, statuam, quę po- H culorum mensam sustineret. Nam ex Vitruuij doctrina manifesto liquere omnibus puto, Imagines hominum exsculpi solitas, quæ columnas subiectæ fulcirēt, aut tigna, vel id genus alia, quas Græci atlantas vocent, Latini telamonas. Quo in genere habentur, quæ

A caryatides vocantur, necnon epistylia sustinentes statuæ Persicæ. Quod & nostris temporibus nullo non in loco conuisitur. Sed in re confessa, nimis multa. De trapezophoro puto etiam Satyrum nobilem intellexisse, qui & nostræ sententiæ addit tibicinem:

> Lectus erat Codro Procula minor, vrceoli sex
> Ornamentum abaci, necnon & paruulus infra
> Cantharus, & recubans sub eodē marmore Chirō.

Si cui non triuialia placent magis, quod ab Luscinia B Coccycem nequeat disparare: placeat, opinor, & Cyprij bouis merenda. Lego in nostris monumentis, & apud Varronem in primis, fuisse apud Romanos vinariā mensam rotundā, quę diceretur cylibantū, à poculis quæ κύλικας Græci vocant. Itē mensam alterā lapideam quadratam oblonga columella suffultam. Hanc cartibum, ab gerendo appellarunt, mox & cartibulum. Tertium mensæ genus quadratum & ipsum, vasis modò destinatum, dicebatur vrnarium, quod vrnas cum aqua positas ibi potissimùm habebant in C culina. In Iulij Pollucis Onomastico inuenias & hęc: Erant, inquit, mensæ primæ, secundæ, tertiæ. Tripodas dicebant, quibus illæ superponerentur. Nam mensas ipsas etiam magidas nuncupabant, vt est apud Sophoclem. Mensam nummulariorum, Demosthenes xylon vocauit: alij etiam pinaca. Fuit & mensa, quæ diceretur logisteria. Illud adiiciendum, Mensas Troianorum, de quibus est illud Virgilianum, Heus etiam mensas consumimus, inquit Iulus, ab Græcis interpretibus tradi selininas fuisse, idest apiastras: vel D ex panis portionibus præduris. Cæterum quæ mensa est apud Virgilium, citra N à Varrone dicitur mesa, quia media poneretur, originatione nimirum Græca. Scribit Liuius, Cn. Manlio Volsone de Asiaticis triumphum ducente, luxuriæ peregrinæ originem primum inuectam in Vrbem. Inde lectos primo æratos, & vestem stragulam pretiosam, plagulas, & alia textilia, & quæ tum magnificæ supellectilis habebantur, monopodia, & abacos adduxere milites. Tunc psaltriæ, sambucistriæque, & conuiualia lu- E dionum oblectamenta addita epulis. Tum coquus, vilissimum antiquis mancipium, & æstimatione & vsu in pretio esse. Et quod ministerium fuerat, ars haberi cœpta.

Quid sit apud Platonem, Narthecophoros esse multos, Bacchos verò paucos. Bacchus quid. Ebrietas anima duplex. Nectar quid. Bacchus cur Soter. Sphaltes. Enorches dæmon. Enorchus. Bachus cur iuuenis & senex.

Caput XIII.

QVi Socratica instituta Christianæ integritatis esse idolum quoddam & imaginem, aut saltem vmbram, scriptis prodidere: atque Instrumentum Vetus Platonica confirmari theologia: ex qua, veluti ex equo Troiano, innumera prodierint doctrinarum lumina: nouum verò, Socratis moribus, & sapientia: hi profecto, absit inuidia verbo, vel soli, vel cum paucis admodum, rerum altitudinem, quam illorum hominum ingeniis arcana ratione artifex Deus inseruit, concepisse videntur. Nam vt de aliis nunc discussio non fiat, nec examen acrius: quale, obsecro, illud est, quod ab Socrate in Platonis libro de anima, disseritur? Nam quū inculpati philosophi meditationē in eo versari docuisset, vt animā seiūgat diuellátq; à corpore, quoniā verè ingenuéque philosophantē ita prorsū sentire necessariū est, se nō alibi purius sapientiā comparaturū, quàm in futura post mortē vita, addidissétque virtutē verā in purificatione cōsistere, quæ fortitudine, iustitia, tēperantia & sapiētia demū cōtingat: mox infert, Quamobrem qui mysteria sanxere, haudquaquam negligendi sunt. Nam arcana quadā ratione impēsè nos videntur admonere, quisquis inferos petat, non ita expurgatus & initiatus, in cœno eum volutari: quæ

maxima turba est: at qui secus, cum diis agere. Propterea inquiunt: Nartecophori quidem multi, Bacchi verò perpauci omnino. Sunt verò hi non alij, quàm rectè philosophiæ mysteriis imbuti. Quid his paucis verbis sanctius? Quid Christianæ veritati magis consentaneum? Religionem, inquit, sanctitatémque prætendunt quidem plures, sed quotusquisque culpationibus reclinatis, quas vitæ deprecatur castitas, scopum pertingit, aut induit perfectionem? passim quoque vocantur omnes, electorum tamen mira paucitas: nemine non discum potius audiente, quàm verè philosophantem. Nam & Chrysostomus: Multi, inquit, sacerdotes, & pauci sacerdotes: multi nomine, pauci re. Non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos. Non vestis tenera, vti est apud Hieronymum, clericum facit, aut sacerdotem: sed casta mentis intentio, humanæ proprietatis retinentissima, quæque peccatorum proluuium prætextu nullo exemptum purgatúmque eat. Sed curnam Bacchus pro germano philosopho aut viro ad vnguem facto, vt poetæ verbis vtar? Bacchum Platonici putant quandoque principem ac summum quendam sacerdotem. Hunc bis natum ab mythicis confingi tradunt, quia significent futurum sacerdotem, statim initiatum renasci oportere: vel sacerdotis perfecti mentem deo penitus ebriam videri iam renatam. Hoc ne quis miretur, scimus ab Musæo tradi, mirum iustitiæ præmium perpetuam videri ebrietatem. Quod ipsum antea per Dionysij sacra Orpheus inter veteres theologos perillustris significauerat. Cui propheticum illud non dissentaneum est, Inebriabor ab vbertate domus tuæ. Ebrietatem in anima duplicem intelligunt periti: nam & potus est duplex. Quippe pars illa purissima altissimáque, qua vel sustentantur diuina, vel constant, nectar vocatur, & deorum esse creditur potus. Inferior verò ac turbidior animarum potus nuncupatur: dicitúrque in veterum doctrina Lethæus fluuius. Anima igitur in corpus iamiam lapsura, vbi ad inferiora defertur, syluestrem tumultum, vt Plato vult, incipit sentire, delibutáque ac grauata vinolenta (vt sic dicam) alluuione, diuinorum obliuiscitur, & circa terrena delyrat: dúmque corporeis amplius oblectatur & pascitur, in corpoream degenerat naturam, tótque, ac tantis offunditur erroribus, vt mentis acie hebetata, in iis tantum veritatem quærat, quæ imagines sunt & vmbræ, vt Plotinus docuit scienter. Deceptio verò hæc inter mala prorsum maximè noxia. Et hæc quidem ebrietas vna est, grauis ac pestilens, ob quam eleganter rectéque anima infra se & extra se constitui dicitur. Huiusce verò ebrietatis initium statuunt craterem Liberi patris inter cancrum leonémque locatũ, quia descensuris animis illic sylua influat primũ. Altera verò, quam nectaris conciliat potus, frugalioris naturæ, labentísque obliuionem inducit. Anima ita affecta diuinis intendit, illa contemplans veneratur. Cæterum excellentium rerum fulgore corusco quasi hebescit primo, aut mirandæ dulcedinis succum prægustans suauiter, insueto quodam ardore nouum induit habitum prioris oblita. Sed pòst paulò prægustatam diuinitatis iucunditatẽ iam largius clariúsque intuens inenarrabile ducit inde alimentum, extra se quidem, sed & supra se posita. Ex iis, opinor, liquet àcrius intuenti, quid ita Bacchi nomine summatem sacerdotem aut Deo inhærentem virum latices nectareos haurientem Platonicorum secretior doctrina intelligendum dederit. Apud grãmaticos est piscis nomen bacchus, quem chellarem vocant & oniscum. In oppidò Herminthi taurus soli consecratus colitur, bacchin cognominant: eius color in horas mutatus euariat: hirsutie mira in primis, in diuersum setis abeuntibus, quàm sit animantium cæterarum natura. Quod verò de nectare facta mentio, amplius sciendũ, esse qui nectar interpretentur vinum in Lydiæ Olympo concinnatum fauis promixtis & floribus odoratis.

A Anaxandrides non potum accipit nectaris nomine, sed cibum. Succinit Alcman quoque. Sappho etiam ambrosiæ craterem dicit. Sed nec Homerus esse deorum potionem nectar nouisse, creditur. Bacchum præterea legimus σωτῆρα nuncupatum Græcis, quod eos in Mysia, Telepho grassante, seruarit, obiecta fortè illi vite, quæ res ab dolo id genus dicta Sphaltes est. Soteris Bacchi commeminit Plinius, sed ratione alia. Dæmon enorches apud Lycophronem Dio- B nysius intelligitur in Lesbo. Thyestem nanque cum sorore Dæta coeuntem genuisse Enorchum memorant, à quo sit conciliatum nomen deo, sed muto & fœdissimo: aut certè quoniam eius mysteria cum saltatione celebrarentur, idest μετ' ὀρχήσεως: vel etiam quia pudenda quandoque ficulnea, & pelliceos sibi assuisset phallos ceruorum. Apud Homerum Iliados ψ, enorcha testes habentia intelliguntur, cuiusmodi fluminibus immolari consuerant Bacchum item nunc iuuenem expingebant, nunc senem, bibendi intempe- C riem significantes, vel contrà: addebatur & caluitij deformitas, quia vinolentorum est, arcana prodere. Nam & Alcæus inquit, οἶνος γὰρ ἀνθρώποις δίοπτρον. Atheniensibus sacra Liberi fuisse præcipua, scribit Dió. Ea quum Adrianus in veste indigena concelebrasset magnificè, templum Liberi, quod Panhellinon vocant, construi permisit.

Tres esse principes supra mundum. Iouem esse mundi animam. Quid Dionysius. Item qui Titanes. D *Qui Typhon. Cacoethes. Sporadici morbi. Endemi. Epidemi. Cur homines dicantur Dionysiaci. Catacecaumene. Catacecaumenites vinum. Ceraunobolia. Virgilij locus quarto Georgicorum.*

Cap. XIIII.

Sed ne quem omnino fallam, pergámque porrò comperta mihi in arcanis veterum libris in literas dare, admo- E nendos censui studiosos omnes non vno modo accipi Dionysium ab illis: verum quo apertior tota res fiat, sic reperio: Theologos antiquiores ita ratiocinatos, vt super mundum tres haberi principes, opinarentur: Oromasin, Mitrin, Arimanin: idest, Deum, mentem, animam. Nec ignoro, à grammaticis dici Arimanium, ab bellandi furore. Dei propriam astruunt vnitatem, mentis ordinem, animæ motum. à solo Deo primam ipsam in mundo fieri vnitatem partium, & totius: à F mente, virtute Dei, ordinem vnitarum partium: ab anima, superiorum virtute motum fieri operis ordinati. Hæc anima prima in mundo, tanquã animali suo regnãs, vitalẽ virtutem, vt placuit Plotino, à centro, idest, à terra, velut à corde, per totum videtur propagare. Sensualem verò & motricem à sphæris superioribus, velut à capite inchoans cæteris inde communicare. Ab hac non aliter mundanum corpus alitur atque ducitur, quàm per vitam inde corpori addictam, quæ vita ab superiori substantia, quan- G tum substantia est, habet vt alat moueátque alendo. In hac vita genituræ officium ita cum imaginatione concurrit, vt sese mutuo moueant. Sicut ad genituram parata est, sic prorsus imaginatur. Sicut vicissim imaginatur, ita fit ad gignendum promptior. Animam hanc Orpheus Iouem appellat. Sub eius vniuersali prouidentia, Dionysij constituit prouidentiam, idest naturam, seu vegetalem animæ mundanæ potentiam. Eius membra sunt rationes rerum seminales in natura. Quæ quidem membra quando per generatio- H nem quasi procedunt in materiam, à Titanibus discerpi finguntur. Sunt verò Titanes, genituræ præfecti dæmones: qui persuasi à Iunone, idest processionis generationísque cura, laniare Dionysij membra traduntur, quasi Osiridis membra, idest viuificæ prouidentiæ, ab Typhone concerpta, hoc est ab dæmo-

num geneſicorum duce: quia commune illius in cun- A ctis æquè gignendis & mouendis officium differetes inter ſe partiuntur in ſortes, rerúmque ſpecies ad ſingula generando deducunt. Quod verò his adnectitur ex Orpheo item, Ob conceptionem eiuſmodi deuorationemque fuiſſe ab Ioue tactos de cælo Titanas, eum ferè ſenſum habet, Illos ad cæleſtia eſſe conuerſos. Quod illis ardentibus enati ferantur homines, ſignificat ex diuina eorum cura homines in lucem prodiſſe vitalem, qui ea de cauſa Dionyſiaci nuncupentur, vt qui ex Titanibus videantur nati, quos Dionyſij B membra pauerant. Si quis fortè, vt & hoc attingam obiter ſolicitius quærit, quóſnam dicimus genituræ præfectos dæmonas: legat is Platonis Timæum, vbi poſt mundi creationem inducitur princeps rerum deus iunioribus diis inferiorum animalium generationem mandare, & hominis præſertim: Qui, inquit, cum immortalibus appellatione conueniat, diuinúſque vocetur, habeat principatum, iuſtitiam colat, ac vos item. Ego vobis ſemen, & initium tradam. Vos cætera exſequi, par eſt, vt faciatis generetíſque anima- C lia: & conſumpta rurſum recipiatis. Poſtremo addamus & aliquid ex Græco penu. Eſt regio ſole peruſta, quam Myſi poſſideant, & Lydi, exuta arboribus omnino viſitur, prçter vitẽ. Catacecaumenẽ vocant, inde vinum habetur virtute præſtans, catacecaumenites οἶνος vocatur. Ex quo & nonnullorum perelegans circunfertur iocus, Dionyſium dici rectè πυριγενῆ, ideſt ex igne natum. Catacecaumenen dici coniectant de fulminum frequentia, quam ceraunoboliam vocant: author Stephanus: meminit Strabo. Eſt & eo nomi- D ne Erythræi maris inſula. Denique vinum hoc ſignificaſſe Virgilius quarto Georgicon videtur, quum ait Cyrene ad Ariſtæum:

Cape Mæonij carcheſia Bacchi.

Etiam ſi id minus aduertunt interpretes. Quod ad Typhonem attinet, eſt quidem eo nomine ventus turbulentus, atque item πυρώδης δαίμων, ideſt igneus dæmon: ſed apud Galenum etiam febris τυφώδης, ſicut morbus κακοήθης, vt parergon hoc adnotemus: qui re quidem magnus eſt ac difficilis, nec criſin ha- E bens certam, tametſi facilitatis ſpeciem præferat. Legimus item ſporadicos dici morbos, qui quouis tempore obueniant, & loco: ſicut ἐνδήμιος, qui in certis graſſentur regionibus: ἐπιδήμιος, qui temporibus quibuſdam plures eodem infeſtent loco. Epidemeticos ſunt, qui forriarios modo à Gallis opinentur dici.

Quæ, & quot ſignificet Cora. Quo differat ab partheno, nympha, & gyne. Coronomus. Cybolum. Cybitus, ſiue cubitus. Phlœa. Phlyax. Arrianus explicatur, & emendatur. Item de Dionyſio plura ſcitu digna. Cur dicatur taurus. Taurophagus. Tauropolos Diana, & tauropus. Dionyſius. Sabazius. Vnde ſabbata. An Iudæi Bacchum coluerint. Ficorum inuentor, & fructuum. Ceruorum nomina plura. Vino aquam quis miſcuerit primus. Tripus Dionyſii. Item quid baſſara. Scenophegia. De Anio pluſcula. Interim vnde tauromenium. Tauros cur dicant Græci omnia violenta. Problaſtus. Sabaia. Scenophegia. Ceruæ an habeant cornua. Baſſus, cur pro humili.

Caput XV.

QVodnam, dicat aliquis, propoſitum tibi eſt? Nos quidem à te racemationem quandam ex paulò iucundiore vindemia expectabamus, qua ingenium fieret inſtructius, & vita comptior, morum ratio excuſſior, limatiórque. Tu verò ſubinde Herculis cothurnum tibi tentas inducere, necte intra pelliculam contines ſupra crepidam iudicando, dum inſeris operi, quæ exactius requirant examen, & philoſophorum lucernam redoleant. Fateor, prægustata ſuauitas, illúdque Platonicorum ſymbolum τὸ θεῖον, tranſuerſum ita me rapit quandoque, vt mihi ſæpe videar ad Lotophagorum gentem diuertiſſe. Sed bene eſt, ſuppetunt, qui me oblitum reuocent, ac velut ex locato mecum agant: ſed ita, vt reſpectare tamen liceat, & carptim, more bibentis in Ægypto canis, quo paſcatur animus, prçcerpere. Ecce verò monitor primus Arrianus manum iniicit, ac fronte rugoſiore: Quid, inquit, differs? quin meo me candori reſtitutum pergis? Tu quidem de Dionyſio multa ex Platonicis expiſcaris. At Dionyſius meus, quem Latini tui in ſecundo Alexandri geſtorum Ioue ac Cora ſatum reddidere, qualíſnam tibi videtur? aut quam eſſe putas Coram iſtam? Ego verò tãti viri authoritate cõmotior intentius circunſpectare cœpi, & amplius indagine latiore teſqua omnia & vepreta ac condenſa ſcrutari, vt quippiam venarer, quod hiſtorico nobiliſſimo appoſitum leniret ſtomachum, demúmque reſupinata librorum ſyluà, hæc proruiſſe ſum viſus. Coram quidem variè capi in autoribus: primúmque Moloſſorum gentem eo nomine puellas decenter forma conſpicuas nuncupare. Propterea eorundem rex Ades, ſiue Aidoneus, vti eſt apud Plutarchum, filiam appellauit Coram; quam rapere adortus ſit Pirithous. Sed & pro virgine capi Coram, adnotauit Euſtathius, ἀπὸ τοῦ κορεῖν, quod ornare indicat, ſed & repurgare, quorum vtrunque ætati congruit incorruptç ac puræ: vnde fiat forma deminuta, coraſion. Diſparari tamen ab cora & partheno nympham inuenias: quippe parthenon intelligunt, inſciam prorſus virilis concubitus: nympham, quæ viro antè paulò iuncta, necdum tamen pepererit: gynen verò dicunt, quæ partum iam ſuſceperit. verum & coras, poetæ naues dicunt protoploos, ideſt primum in aquam coniectas, tanquam planè virgines ſint: Coram item Græci pupillã in oculo vocant, quia ἐκ κοίλου ῥεῖ τὸ δάκρυον, ex concauo profluit lachryma, vnde dicatur etiam collurium. Eſt item cora, impedimentum ſiſtens profluuium, & nummi ſpecies. Id verò inſigniter aduertendum, coras pro veſtium manicis capi, aut eiuſmodi quopiam, quæ manibus plerunque porrectiores comparantur: ob ídque impedimentum afferant, in eas immittantur manus, ne quid poſſit fieri. Proinde lectum in hiſtoria eſt: Ab Cyro ſororis Darij filios necatos, quod illi occur- F rentes, in coras non immiſiſſent manus, quod vni tantum regi aſſueuerat fieri. Ad hoc autem & Pollucis illud ſpectarit: nam quum interiorem cubiti cauitatem, olecranum dici pronuntiaſſet: extimam verò commiſſuram, ancona: coronomus, inquit, medicorum eſt. Dicunt autem hoc & cybolum, ideſt κύβωλον: ſed & cybitum dicas, ſicut Hippocrates. Nam eſt Dorienſium in Sicilia vocabulum: vnde κυβιτίζειν, Epicharmo eſt cubito ferire. Coràm verò dici puellam ex aliis quampiam, nec legi, nec audi- G ui: ſed Proſerpinam ita ab Græcis nuncupari, nemo in literis tam feriatus, qui neſciat. Ita verò in Arriano fuiſſe transferendum, argumento ſunt pleraque: & M. Tullius in primis, qui tertio de natura deorum, ex Dionyſiis vnum Iouis & Proſerpinæ filium recognoſcit, Coræ autem minimè. Apud Xenophontem libro Rerum Græcarum ſexto, in oratione quadam, Triptolemus dicitur Cereris & Coræ ſacra arcana primus communicaſſe hoſpitibus Herculi & Dioſcuris, qui & Peloponnenſibus Cereris ſemina fit e- H largitus primum. Apud Plutarchum tamen in Græcis codicibus ſic adnotatum comperias, Aidoneum vxori Perſephones indidiſſe nomen, filiam verò appellaſſe Coram. Lacones Coram deam vocant Phlœam: at Phlyax dicitur vinolẽtus, ac ridicularius.

Sopatrus apud Athenæum appellatur phlyacographos:de quo verbo mox item pauca. Scribit Clemēs, Iouem commutatum in anguem intulisse Proserpinæ filiæ vitium vnde sit natus Dionysius. Quo argumento etiam Sabaziorum mystica draconem præferunt in orbem complicatum. Hinc & poetæ draconem tauri patrem dum concelebrant, symbolicè opertéque Iouem innuunt, ex quo & filia, natus hic sit tauri specie. Quare ab Lycophrone taurum vocari, scimus. Scribit Athenæus, tauro & pardali assimulari Bacchum ex ebriorum violentia. Nam quod in tragœdia, cui attitulatio est Tyro, Sophocles taurophagum vocat Dionysium, id interpretantur, quia dithyramborum poetis in victoria daretur bos. Alij crudelem & immitem accipiunt, quando & Aristophanes Cratinum ita infamauit. Sed ad vinolentiam magis referendum alij putant, quod philœnus esset is, hoc est vino indulgeret largius. Et Dianam tauropolon vocāt, sicuti in Periegesi Dionysius Apher, non ab gente solū, sed & ab animali, vt probat Eustathius: quia armentis præsit, vel quia cum luna eadem sit, quę tauris vectatur, & Tauropus dicitur. Certè Martis & Dianæ sacrificia apud Amazonas scribit Diodorus tauropolia nuncupari. Author porrò Diodorus in Philippi regis historia: Andromachum Timæi historici patrem coactis in vnum qui cladi superfuerant, ab Dionysio Naxo euersa, taurum vrbi vicinum collem diutius incoluisse: quare Tauromenij nomen loco conciliatum, quæ mox opulentior fuit ciuitas. Cæterum magna omnia & violenta, tauros Græci nūcuparunt veteres, de Asiatici montis natura, quem ita nominatum scribit in Periegesi Apher Dionysius, quia sit ὀξυκάρηνος.

Cornua nam summus scopulis imitatur acutis.

vt inquit Rhemnius Fannius. Dionysium verò dictum scribit Hesiodi interpres, veluti διδοίνυσον, quia sit vini dator. Id antea Plato quoque prodiderat. Propterea in vindemiis faciem eius musto tingere, ac ficis, consuetudo fuit vetus: inde ab Siculis Bacchus dicebatur Morychus, quia μορύξαι significet polluere, ac fœdare. Problastum, idest πρόβλαστον vocant, quia egerminātibus vitium palmitibus, illi fieret diuina res, vel quū easdem forent putaturi. Dionysium dici interpretatur Phurnutus, ab διαίνειν ἡμᾶς ἡδέως, quia iucundè suauitérque nos irriget: vel quasi διάλυσον: quam & ratione eadem Alysium quoque vocarunt quoniam curas soluat, vel quod ad montem Sitium enata primū tradatur vitis. Lyæum dicunt, non solum quia membra soluat, sed amplius, quoniam ex intemperanti potu cooritur sæpe discordia, soluitúrque hominum vnanimitas. Sed & deridiculi gratia vocabatur Erebinthios, quæ vox tum legumen nobis indicat, tum pudenda viri, vt est apud Aristophanem. Quod conuitium paulò impudentiores etiamnum hoc tempore vsurpant. Sabazion vero appellatum volunt, à tripudiis quæ ab furentibus fierent, quando id à Barbaris σαβάζειν dicatur. Sabos autem dicebant ei Deo consecrata loca, quin & Bacchos eius eodem enuntiabant vocabulo, idest Orgia celebrantes: sic enim hi quoque dicuntur, quamuis etiam Bacchus sit coronæ species. Inde simplici vulgo irrepsisse opinor in plerisque Italiæ locis, vt pro agitare vsurpent sauazare. Sabos inuenias vel apud Demosthenem pro Ctesiphonte. Sabazium esse Dionysium docuit libro secūdo Amphitheus. At Mnaseas Dionysij filium accipit Sabazium. Sabaia paupertinus est apud Illyricos potus, ex hordeo vel frumento colliquatus: vnde Sabaiarius inflectitur, probrosum nomen. Lacedæmonios Sosibius tradit, Dionysium colere Syciten cognomento, quia ficum ab eo inuentam opinentur. Quo argumento Milichius etiam dicitur quandoque: nam milicha, pro ficis vsurpari animaduertimus. Apud Naxios certè simulacrorum facies nunc vitiginea conformatur, nunc ficulna, prout vel Bacchus dicitur, vel Milichius. Pomorum quoque inuentorem Dionysium ferunt, & Syracusius significat Theocritus, qui μῆλα Διονύσου nuncupat, & illis eum coronari scribit Callimachus, vnde mutuata Venus dederit Hippomeni, quibus & in amorem præceps ierit Atalanta; quod canit Philetas. Sunt qui augurentur dici poma Dionysij, à loco qui sit deo illi sacer. Quin & omnium repertorem fabulantur, quæ ἀκρόδρυα vocant Græci, quo nomine fructus intelligunt arboreos. Scitu verò dignum quod in Symposiacis innuere Plutarchus videtur: sabbata Iudæorum ex huius vocabuli ratione nuncupari, quando ab Iudæis Bacchum coli solitum, inde coniectat, quod ea se die inuicem ad bibendum largius soliti essent inuitare. Mel porrò nec sacris inferant, quod admixtum oblædere videatur vinum: sed & apud illos supplicium haberi maximum, si cui mulcta sic irrogetur, vt certum tempus vino cogatur parcere. Ducit item argumentum ex pontificis habitu, qui festis diebus mitram gestaret, nebrida indutus auro distinctam, & tunicam quoque talarem, ac cothurnos, propendentibus ab veste codonibus multis, hoc est tintinabulis, quæ inter eūdum obtinniant, sicut (inquit) apud nos. Putat porrò Hebræorum scenophegia, quæ sub tentoriis aguntur, mensis pomis omnifariam onustis, habere cum Baccho similitudinem aliquam, quoniam scenæ illæ palmitibus, & hedera compingerentur, & vindemia imprimis vigente, festum ageretur, à quo non multis interiectis diebus, altera sequeretur celebritas, Bacchi verò nomine insignis. Quin & aliæ quas craterophorias & thyrsophorias nominant, ab Thyrsis, cum quibus templum ingrediantur. Cæterum quid intus faciant, nescimus, inquit. Non aliud verò esse, quàm debacchationes, veri prorsum sit simile. Siquidem tubis vtuntur modi non magni: sicut & Argiui in Dionysiis. Cum citharis accedunt alij, quos ipsi Leuitas vocant vel ab Lysio, vel ab Euio, Bacchi cognominibus. Additur id quoque ab sue Iudæos abstinere, quod ab eo genere sit interemptus Adonis, quem esse Bacchum ferè constat. Sed de hoc variè traditur: imóque alibi plura. Hæc sunt quæ ex Plutarcho recensuimus: quæ quàm commentitia sint, quantúmque habeant vanitatis, vel me tacente, nemini obscurum puto. Quod verò de nebride facta nobis mentio est, amplius attendendum, nebrida dici ceruinam pellem: quippe est nebrus inter ceruos, qui nunc primum βορὰν ἐκδέχεται, idest alimentum admittit: proinde Anacreon nuncupat, νεοθηλέα γαλαθηνόν, idest nuper virescentem lactentémque. Apud Philetam obseruatum Græcis est, primigenios ceruos dici procas, vnde appellata Proconnesos: grandiores paulò iam dici cemades valent. Perfecta demum ætate cerui, nisi eos item qui achæinæ nuncupentur, aut spathinæ, quædam ætatis esse discrimina, coniectet aliquis, vel etiam generum ex magnitudine, vel cornibus interstitia. Græci scholiastæ in iis satagunt egregie: sed ita, vt nec sibi admodum satisfaciant. Est & illud in ceruis adnotatum discrimen, fœminas in iis cornuum carere insigni, etiam si cornutas fingant poetæ omnes: nam in Olympiis Pindarus χρυσόκερων ἔλαφον θήλειαν dixit. Sunt qui habere aliquas, coniectent: quando & Libyci ac Æthiopici elephantes cum fœminis dentes habent prorsum: quod approbat Amyntianus. At Indicorum fœminæ iis omnino carent. Nec illud relatu indignum: ceruam Eurystheo ab Hercule oblatam, in collo habuisse inscriptionem eiusmodi, Ταϋγέτη ἱερὰν ἀνέθηκεν. Aristoteles cum Plinio mares tantum ceruos cornibus insignes prodit: quod approbat libro quinto Pollux, Anacreontem coarguens, & Sophoclem, qui κερόεσσαν ἔλαφον dicunt, idest cornutam ceruam. quod vt inscitè dictum, sentiens Zenodotus, ἐρόεσσαν legere maluit. Ad ea verò quæ dicta de scenophegiis sunt, dignum relatu est, dici ab Aristotele scenopegiam nidi constitutionem, quam miro ingenio excogitant hirundines, implicito festucis luto

A ad lutariæ paleationis normam, quæ ἀχύρωσις dicitur, idest achyrosis. Verum prius quàm ab hisce reuellamur, quanquam nonnihil veriti sumus, visum iri quandoque nasutioribus, Iliade longiora nos sæpe cō texere: adiicietur illud quoque, Bacchum ab Eustathio deduci, ἀπὸ τοῦ βαχεῖν, ab incondito vlulatu, quo furentes Bacchæ personent. Postea, inquit, insertam literam κ, quo expressio fieret tetri immanisque soni. Quæ ratio item ex Iaco Iacchum fecisse videtur. Bacchas, postremò Bassaras vocabant, propriè quidem, B sicuti Orion scribit. Sed hinc est etiam prostituta mulier eodem dicta nomine, vnde factum licet coniectare, vt vulgò nūc in Cispadana Italia ancillas quoque sic ferè nuncupent massaras, deluxato elemento primo. Bassaras nominat & Lycophron. Bassarica, pro Dionysiacis interpretantur. Dicitur quandoque Bassaris meretrix in Epigrammate. Herodoto autem credimus, ab Cyrenæis, vulpem dici bassarum. Quod autem passim pro humili & depresso bassum imperita plebs vsurpat, illam (vt puto) originem habet, quod bassos pro cauitate dicitur interdum Græcis. In tam C multis verò quæ de Baccho contexímus, adiiciatur illud quoque ex Philochori monumentis: Amphictyona Atheniensium regem omnium principem ab Dionysio edoctum, vino aquam adortum promiscere, quo nomine surrigi homines sint visi, quos meraca prius incuruabat potio, vnde Dionysio erecta ara, quem ὀρθὸν vocant, hoc est rectum, substructa proximè Nympharum quoque in horarum sacrario. Sta- D phylus vini temperamentum Melampodi ascribit. Ad hæc pertinet Varronis illud: In partu virium, non vt in calice, quærit aquam, sed solem. Tripoda Dionysij quum audis, craterem intellige: nam ex tripode dicere, vera loqui est. Vino autem veritas attribuitur: hinc Græci, οἶνος καὶ ἀλήθεια λέγεται, Superpondij verò id loco fuerit: Staphylum, Dionysij filium, ῥοιῷ, idest Rhœo, filiam suscepisse, quam Apollo compressit: id vbi resciuit pater, coniectam in arcam demisit in mare. Illa verò diuinitus ad Eubœæ an- E trum appulsa, puerum peperit Rhœo, ac Anium dixit, διὰ τὸ ἀνιαθῆναι δι' αὐτὸν: quia ob eum multam sensisset tristitudinem. Anium autem in Delum Apollo transtulit, qui & vxorem duxit Dorippem, ac genuit Oenō, Spermo, Elaida: quibus id impartiuit Dionysius, vt quicquid tangerent, in triticum statim verteretur, & vinum, ac oleum: vnde dictæ Cænotropæ, quasi in nouas formas omnia vertentes. Scribit Pherecydes: Anium hunc Græcis illuc profectis persuasisse, inibi nouem annis permanere: quo- F niam ab diis statutum foret ita, Ilium decimo tandem anno posse capi. Hæc eo repetita nobis libentius sunt, quia mirum est interpretum Maronis silentium, ceu Oebalias habitent Amyclas, vt est apud Ausoniū, & ora obsignarit Sigalion Ægyptius.

Dionysiorum ritus. Qui sint phalli. Phallagogia sacra. Neurobatæ. Paradoxopœi. Paradoxologi. Quid neurospasta. Lucianus declaratur. G Gellij locus emaculatur. Automata. Autocratores. Automatia. De phalacris, & phalantho. Phalæna quid. Item qui sint Phalari & Phallophori Ithyphalli. Autocabdali. Phallica carmina, vel Ithyphallica. Item Oschophorica. Enarratur Columella in Hortis. Hermata, & phalangia quid. Item hilarodia, hilaria, simodia, magodia. Lysodi. Cinædologus. Ionicos H logos. Sotades. Dicelictæ. Sophistæ. Tarantula. Rutela. Phalangis fabella. Hermaces. Lithaces. Lysiodi. Plutarchi locus perpenditur. Nephalia ligna, œnospoda, œnispa.

Cap. XVI.

Dionysia, inquit in Moralibus Plutarchus, veteri ritu quū multa prorsum & festiua hilaritate agebātur: erat qui amphoram vini ferret, & vitem, aderat & qui hircum traheret: alius arrichum, idest cistam aut cophinum, in quo caricæ forent, gestabat: omnes autem phallum, sed nunc, inquit, negliguntur hæc, obsoleuerúntque. B Hactenus ille. Quid verò phallus hic sit, scio anxiè quæsituros ex studiosis multos. Herodotus quidem in Bacchi sacris phallos agnoscit, idest ficulna veretra è collo propendentia. Nam & Phallagogia, Bacchi sacra dicuntur Phurnuto: & si sphalalogia modo scriptum comperias. Sed phallorum pompa, Periphallia nuncupatur. Author est Diodorus, Osiridis pudenda in sacris & cærimoniis phallon dici. Nunc & eorum loco ab Ægyptiis excogitatas statuas C cubitales, quas per pagos circunferrent fœminæ, mētula, quæ propemodum instar esset corporis reliqui, innuente, & præeunte tibia. Sed & Mercurij statua ab eodem, veretro porrecto celebratur. Verum & phallos duos in propylæis Deæ Syriæ permagnos memorat Lucianus, quibus ita inscriptum foret Græcè quidem, sed in hunc sensum: Hosce phallos ipse Dionysius nouercæ Iunoni dicandos curaui. Postea hæc subdens: Phallos, inquit, Dionysio Græci excitant. In quibus ex ligno deformatas hominum imagunculas D gestitant, pudendis magnis prominentibus, vocantur Neurospasta. Sunt verò hæc obiter, vt lucem quoque Luciano inferamus, quasi tu dicas, neruis mouentia. Vtitur eo verbo Athenæus, necnon in Symposio Xenophon, & in libro De mundo Aristoteles, quem locum Apuleius sic est interpretatus: Astutia vnius conuersionis multa & varia pariter administrant, etiam illi qui in ligneolis hominum figuris gestus mouent, quando filum membri quod agitari solet, traxerint, torquebitur ceruix, nutabit caput, o- E culi vibrabunt, nec inuenustè totum videbitur viuere. Meminit etiam quodam loco in Noctibus Atticis Gellius, sed maximè vitiato codice: nam modo legitur, neurobapha. Herodotus Historia secunda, in Dionysij sacris in Ægypto, excogitata scribit simulacra Neurospasta, quæ vicatim circunferant mulieres. Laurentius ridiculè, opinor, ex neruis compacta est interpretatus. Neurobatas comperi tamen apud Firmicum: Oriente, inquit, ingeniculo, quem ἐγγόνασιν Græci dicunt, nati cum testimonio Martis & Lu- F næ, erunt funambuli, oribatæ, neurobatæ, & qui talia pertractent. Automata verò apud mechanicos dicuntur, quæ per se videntur motari, non longe ab neurospastis dissita. Nam & automati sunt, qui non vocati ad cœnam pergunt: sicuti rhapsodia Iliados secunda apud Homerum dicuntur, & autocleti, idest αὐτόκλητοι, hoc est per se vocati. Automata porrò appellantur, temere fortuitóque euenientia. Ab neurospastis dicitur neurospastice ars, quam tamen non videri seriam putat Eustathius. Automata dicuntur G miracula ab Aristotele De animalium generatione libro secundo. Sed & automata oua, quæ constiterint sponte, nec suum mas insperserit semen. Autocratores dicunt, qui per se omnium habent ius. Hinc legatos αὐτοκράτορας in Nicia nuncupat Plutarchus, qui plena funguntur potestate. Automatia verò fortuna est, cui quum benefacta omnia referret accepta Timoleon, domi Automatiæ sacellum extruxit: quod significat Æmilius Probus, sed apertius exposuit Plutarchus: sic tamen, vt interpretatio Latina prorsum H nulla sit, aut mendosissima. Scribunt Græci, in Chio vinum haberi aruisium tribus generibus: esse enim austerū, dulce, ac inter hæc mediū quod autocratum vocabatur. Automata leguntur Digestorū primo, titulo de legibus, lege tertia. Dignū obseruatione quod è thesauris Galeni promitur Therapeutices decimo:

Paradoxopœos nũcupari omnes, qui mirãda, extráq; cõmunẽ animi conceptũ faciunt, moliũturq;. Nã qui dicunt, ab eodẽ paradoxologi vocantur. Sed redeo ad phallos, de quibus alij sic produnt, Esse oblonga ligna in summo habentia ex corio pudenda. Quidam tradunt, forma eiusmodi è collo & femoribus pendula, solitos in Dionysiis saltare. Phallum etiam dicimus in galeæ fronte prominens ornamentum, siue claui sint prælucidi, siue scuta quædam breuia admodum, vt scribit Eustathius. Phalon enim illustre signat, aut clarum, quia phaos dicatur lumen. Vnde & phalacri pro caluis, quia albicet iis caput, aut denudatum apertúmque sit. Phalanthos etiam hosce dici inuenimus apud Pollucem, quoniam albicans capillus vocetur anthos. Et phalarum nonnulli arietem album interpretantur. Homerus κύματα φαληριόωντα dicit albescentes vndas. Phalion verò album dici, indicio sunt equi phalij nuncupati, quibus albicet frons. Sed & hominem vocamus phalium, albis capillis in fronte. Palyn vocant tenuissimum in farina, vnde phalion pro albo dici opinantur alij: certe παλύνεσθαι, albescere signat. Quæ verò dicuntur φάληρα, idest phalera, sunt crici in galea siue annuli circa tempora malásque: quas partes παραγναθίδας nuncupant. Phaleras verò esse frontis equinæ ornamenta, sciunt omnes. Phalæna paruum est animal candelabris aduolans, quod pyrastumuros nuncupatur, & psora. Dici verò phalænam putant, παρὰ τὸ εἰς φῶς ἅλλεσθαι, quia ad lumen assiliat. Phalænam item ἰδιωτικῶς candylosbestrium dicunt: sunt qui Rhodiorum vocabulum phalænam putent. Erant & phallophori, ithyphalli, autocabdali, musicorum species, vt est apud Athenęum. E quibus hi quidem ex hedera coronas gestabant. Ithyphalli verò temulentorum personis contegebantur, habebant chirothecas affabre elaboratas, necnon talarem tunicam, producique voluptatis causa solitos, Athenæus scribit. Phallophori autem papyraceo tegumento faciem conuelabant, hedera & violis coronati. Autocabdalon pro rate multi etiam interpretantur. Sed propriè ita videtur dici vtcunque subacta iam farina. Qui verò phallos erectos in inguinibus tantum ferebant, dicti sunt Ithyphalli. Nam phallica vocantur carmina, quæ cum tripudiis stante phallo canebantur. Sed Pollux Ithyphallica nuncupat, sicut Oschophoria, quæ in Oschophoriis canerentur, quod festum erat ab ramorum, quos oschia vocant, latione ita dictum. Priapum quoque Ithyphallum vocant, vt scribit Diodorus. Sunt in eo genere, qui vocantur hilarodi, quos nonnulli etiam Simodos nuncuparunt, quod Simus poetas id genus præcelluisse amplius videatur, quod Aristocles scribit. Hilaria verò festa erant, quibus læta omnia, vti scribit Flauius Vopiscus, & fieri consueuerant, & dici: celebrabantur, Macrobio authore, octauo calendas Apriles, quando iam productiores sentiuntur dies. Deo Pani credebantur sacra, quem vt omnium authorem coluit priscorum vanitas. Erant & Magodi, qui ferè Lysiodi vocitantur. Videtur magodia inde nomẽ indepta, quod magica proferrentur, & pharmacorum potestates. Apud Plutarchum in Sylla nominatur Roscius Comœdus, Sorix archimimus, Metrobius λυσιῳδὸς. Interpres Bacchanalium cantorem reddidit: fortè quia Lysij dicantur Bacchi sacrificia, quod Bœotios à Thracum impostura liberarit is Deus. Nã & Lysios Deos intelligit Pollux apotropæos. Vel quod à Naxiis vitem redemerint Thebani: quod probat Aristophanes Apud Athenæum Diogenes Epicureus amasse dicitur mulierem Lysiodon. Fuit & cinædologus, qui etiam Ionicos dicitur logos, & Ionicum poema. In iis Sotades viguisse in primis commemoratur, qui Maronites fuit, vti Pergamenus prodit Carystius: & Phlyacas scripsit, idest cinædos. Apollonium habuit filium, qui de patris scripsit poemate. Suus erat Spartanis quoque comicus lusus. Hunc qui obirent, apud Laconas vocabantur Diceli-

A ctæ, quanquam euariante apud alios appellatione. Phallophoros siquidem appellant Sicyonij, quidam autocabdalos, sophistas nonnulli. Iam opinor ex iis, quæ de Ithyphallis obseruata tradidimus, lux multa Columellæ versiculo accedit ex hortorum cultu:

Sed truncum fortè dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli,
Terribilis membri, medio qui semper in horto
Inguinibus puero, prædoni falce minatur.

Quanquam trochaicum dimetrum, brachycatalectũ B dicitur quoque Ithyphallicum: sicuti anapæsticum dimetrum, catalecticum nuncupant parœmiacum. Nephalia vocabantur ligna, quæ vitea non forent, nec ficulna, aut myrtea. Illa enim œnispa dicuntur, aut œnosponda, vt quæ vrerentur, vbi non aqua, sed vinum prolibaretur. Non omittamus postremo, quæ proferri ex Eustathij thesauris valent. Phaleridas Veneri coniunctas putari, non propter Ithyphallos modo, vel etiam Phallos, sed & ex albedinis ratione, quæ in animali visitur semine. Cuius inesse similitu- C do pernoscatur in Phaleridum nomine. Phalium quippe, vt exposuimus, album dicunt, vnde & phaleræ. Phalangia verò ad hæc prorsum faciunt nihil: sunt tamen eo nomine, subiecta nauibus ligna, velut fulcimẽta, quæ item dicuntur hermata, quasi ἐρείσματα, vt author probat Eustathius, nec flatilis repugnat regula dictante, Vocalem breuem in ρ desinentem, illato mox μ, aspirari: vt hormos, harma, hormatos. Est tamen herma, inaurium genus muliebre: dicuntur & hermata dolorum quandoque. Im- D ponitur & nauigiis herma, citra quod si fuerint, dicuntur anermatista, idest ἀστήρικτα ἄοπλα, hoc est infirma, inermiáque. Herma, saxum prægrande interpretantur grammatici: nam & Arrianus scribit, herma impositum puppi, vt eo pondere protolleretur prora. Hermaces autem loca dicuntur lapidibus frequentia, vel in Mercurij honorem accumulati lapides. Nuncupantur & lithaces asperiora loca. In Herodoti historia septima, inter Scyathum & Magnesiam herma statuitur, quod (inquit) myrmeca vocant, idest for- E micam. Ipse in mari petrosum intelligo locum eo nomine, fluctibus adobrui solitum: ex quo Anacreõ, ἕρματα vocauit ἄσημα. Phalangium verò ex araneorum decuria, solers recentiorum perpensio dici ab Arabibus Rutelam, animaduertit: collatis, quæ cum Galeno prodit Auicenna. vulgò autem Tarantulam: cuius exitiale virus stuporem læsis inducat, genuum labefactationem, demúmque vniuersi corporis palmum, idest tremorem: qui in prouerbium vsque profecerit. Illud grauius multo, qua quis affectione mor- F sus tempore distrahatur, eandem vel ad extrema seruare perpetem, Sic qui, vti assolet, per mentis hallucinationem regem se aut Deum ementiatur, imagina rio malo perdurante, regiæ claritatis aut diuinæ excellentiæ opinionem nunquam exuere. Scribunt Græci, fuisse in Attica Phalanga quendam, cui foret Arachne soror. Quum verò ab Minerua hoplomachiam perdidicisset Phalanx, & telæ artificium Arachne, matrimonio se inuicem obstrinxere: indignata dea, in reptile genus vtrunque deformauit: quæ ab fœtu vorentur suo.

G

De phellis, item phelleis, & phelletis. Qui phellopodes. Phelon, phellodrys, Phalerus. Neapolis conditor.

Cap. XVII.

Legebam Iulij Pollucis Onomastici librum primum, vbi piscatorum instrumenta nominatim recensens, linum appellat, phellos, molybdænam. Quæ- H rebamus, cuiusmodi-nam forent, qui nominantur phelli. Nam alibi idẽ Pollux in ratione capiendarum purpurarum, ab porphy-

reis, quos eius piscis indagatores intelligit, cypselas veluti nassas quasdam ex sparto vel iunco cōtextas & illitas demitti per funiculum scribit, ex phellis propendentem, vt emineat. Sed & Plutarchus in libro De Romanorum fortuna, Caium Pontium ab Camillo transiturum in Capitolium, quod ab Gallis obsidebatur, dum Tybrim transmitteret, φελλοὺς πλατεῖς ὑποστερνισάμενον, hoc est phellos latos pectori subiecisse scribit. Comperiebam in libello quodam, in quo rethorum obscuriora vocabula explicantur, phelleas dici apud Isæum loca petrosa capris compascua: vnde & Phelleus apud Aristophanem in Nebulis, est in Attica locus inæqualis & supercilios, asperque. Ex hoc & Dores pumicosos lapides dicunt phelletas. Est & in libris operimentum extimum phellas. Sed hæc ad rem nihil. Phelidij, seu Phelidis insula, nona vrbis regione statuitur à P. Victore. Phellos id esse videtur Græcis, quod Latinè suber: cuius est natura, vt mergi nequeat. Propterea Græci, ἀβάπτιστον φελλὸν vocant: quasi tu dicas, immersabilem phellum. Vnde elegantissimè Pindarus, eum qui insita virtute, impenetrabilem se quodammodo seruat fortunæ telis, nec deiici nouit, aut dari pessum, esse tanquam phellum pronuntiauit. Sic enim ait: ἀβάπτιστος εἰμὶ φελλὸς ὥς. Est & Arcadibus arbor dicta phellodrys, quod primo De historiis Theophrastus scribit: quam esse astruunt quidam, ilicem fœminam. Sunt qui aquifoliam, vt Theodorus: quam dicat Theophrastus Ariam, siue Agriam, siue Narycam. Phellopodas verò Lucianus quosdam fingit, qui per mare currentes non mergerentur, quoniam (inquit) phellinos haberent pedes. Ex phelli, idest suberis similitudine est apud Vitruuium libro nono, in horologij aqualis ratione, phellos, siue tympanū, aut scaphū, quod ab aqua subleuatur. Sunt qui ita scribant, Phellū esse in Italia montem, in quo piceæ proceriores gignantur, ex quibus phellus, siue suber conficiatur. Phellessæos esse dicit Stephanus Vmbris adiacentes populos ad Iapygiam, sicuti commeminit libro sexto Eudoxus. Idem putat Phelleos de locis dici omnibus, quæ infra petrosa sint, tenui superiecta terra, ad olearum plantationem peraccommoda. Phellum & Antiphellum in Lycia ciuitates recognoscit Alexander Polyhistor. Phelonem pro tunicula positum legimus. Adnotatum verò à grammaticis illud quoque, nunc masculino genere, nunc fœminino phellum dici. At Phalerus, vti apud Lycophronem comperi, Siciliæ fuit tyrannus, à quo in Italia creditur condita Neapolis: etiam si Diodoro & Oppiano Hercules placeat institutor: nam vbi in Cynegeticis Oppianus ait, νέον πέδον Ἡρακλῆος, Neapolim significat.

Quam habeat rationem adagio, Camelus bactriana. Hybus quid. Plusculа de camelis. Perpensus Plinij locus, & Diodori. Camelus pro fune. Quid camelaucium. Camelaria, vel camelasia. Dromedæ, vel dremedarij. Anchoralia. Caballariæ.

Cap. XVIII.

Camelum Bactrianam, καὶ δίχρωμον ἄνθρωπον, idest bicolorem hominem, venisse in prouerbium in Ægyptia historia animaduertimus: aduersus eos qui dem qui ea promunt, quæ admirationi putant futura, re autem ipsa vel me ticulosa sunt vel planè ridicula. Adagium rationem habet eiusmodi: Ptolemæus Lagi duo quædam insusitata in Ægyptum induxit, camelum bactrianam insigniter nigram, bicolorem item hominem, ita vt me dietas quidem ex æquilibrio summè foret nigra, reliqua portio albedinem præferret eximiam. Conuenientibus igitur in theatrum Ægyptiis, alia vtique nō pauca spectaculo digna exhibuit. Demum stuporem nouitate rei, ac insitata specie iniecturus, camelum

A produxit, & semialbum hominem. Cæterum Ægyptij cameli aspectu territi paulo minus prosilientes mandarunt fugæ præsidium, etiam si auro esset ornata egregiè, ac purpura instrata, freno quoque lapillis interlucentibus conspicuo, è thesauris Darij regis, vel Cambysæ, aut ipsius Cyri. Ad hominis autem illius, ita coloribus distincti, & (vt sic dixerim) variegati, intuitum partim fusius riserunt, partim vt monstrificum quiddam auersati sunt. Hinc Lucianus, Δέδοικα δὲ, μὴ καὶ τοὐμὸν κάμηλος ἐν Αἰγυπτίοις ᾖ. Sū

B veritus, inquit, ne libelli mei perinde fiant ac camelus apud Ægyptios. De camelis Aristoteles multa, & Plinius. Author in Georgicis Didymus, ex sue ac camelo progigni tertij generis camelum δίκυρτον, idest gibbi duplicis, densiore pilo, viribus præualidis adeo, vt duplicato onere incedant onustæ. Hasce verò dici Bactrianas, quod in Bactris natæ primum. Mendum verò exemplarium est Bibliotheces tertio apud Diodorum, vbi Ditili scriptum reperias pro eo quod est Dicyrti. Cameli in dorso tuber vocant hy-

C bon, idest ὕβον: quanquam & eo nomine intelligitur collo qui est obtorto. Iulius autem Pollux ita prodit: Ad belli vsum asini, qui dicuntur sceuophori, idest sarcinas gestantes, pernecessarij habentur. Boues item qui currus trahant. Muli vtrunque præstant: camelorum quoque gerula opera expetitur. Sed in his etiam bactrij pugnant, quod sint equis celeriores & magnitudinis ratione formidabiliores etiam. Et quia non infestentur siti, vtique laboris patientiores. Quibus longiore itinere fatiscunt pedes, car-

D batinas adhibere moris est. Herodotus author est, Camelum in posterioribus cruribus quatuor gerere, femora, & genua totidem, & veretrum inter posteriora crura, quod caudam spectet. Porrò camelis iunctis Indos tendere ad auri furta, quod (inquit) custodiant formicæ, quæ vulpes excedant magnitudine. Adiicit Philostratus, Indos ad cursum camelis vti, hisque vno die stadiorum mille iter conficere. Feruidum præterea animal est, proindeque lasciuium, ex quo in Vespis Aristophanes festiuissime: Phocarum,

E inquit, odorem habebant, Lamiæ verò testiculos illotos, cameli autem podicem. Iureconsulti titulo De muneribus, camelariam dicunt camelorum curationem, quæ publica pecunia alebantur, & camelarios curatores ipsos. Quod munus, inquit Arcadius, personale est. Sunt qui camelasia dici arbitrentur camelorum præbendorum munus tabellariis publicis transmittendis: de quis etiam mox. Camelos quosdam T. Liuius dromedas nuncupat, & in Aureliano Flauius Vopiscus: alij verò etiam dromeda-

F rios. Caballarias verò in Creta dici animaduerto prædia, quæ militiæ equestris nomine emeritis contribuerentur. Exciderat penè, quod dissimulandum non fuit: Camelos in admirabilium relatione tradit Aristoteles, nunquam coisse cum matre. Obseruatum id & in nono Auicennæ libro, qui est De animalibus. Sed & Aristoteles in libris argumenti eiusdem, id ipsum confirmat. Hoc idem & in equis ex Plinio astruere conantur aliqui. Quod tamen falsum con-

G uincimus ex Aristotele libro sexto: nam quum docuisset, salacissimum tum fœminarum, tum marium esse equum homine excepto: paulò pòst inquit, Equi vel suas matres & filias superueniunt, atque tunc perfectum esse armentum videtur, quum parentes suam ineunt prolem. Suppetit Ouidij authoritas ex decimo Metamorphoseos:

> Coeunt animalia nullo
> Cætera delicto, nec habetur turpe iuuencæ
> Ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniux.

H Camelum vsurpant quidam, literis nil immutatis, genere tantum diuerso, pro anchorario fune: vt illud Euangelicum, quanquam de animante intelligere maluit Hieronymus, Camelum facilius est per foramen acus intrare, quàm diuitem in regna cælorum. Sed doctissimi grammatici, & Aristophanis interpres, & Sudas

Sudas quoque, per I malunt scribere camilos. Camelos Ammianus Marcellinus Latinè anchoralia nuncupat. Per anchoralia, inquit, quadrupedo gradu repentes in scaphas sese iniectabant. Camelaucium verò inquit idem Sudas, dictio Romana est: dici tamen etiam Græcè potest, παρὰ τὸ καῦμα ἐλαύνειν, quia calorem defendat. Est autem camelaucium, vt Aristophanij enarratores tradunt, quod prius dicebatur pilidion, idest galericulus. Camelasium est apud Ammianum Marcellinum: Factum, inquit, tunc est, & deinde vnius animi firmitate, vt præter solita nemo Gallis quicquam exprimere conaretur camelasij nomine. Illud verò fuerit leuioris operæ quod præcipiunt etymologici, camelum inde videri appellationem duxisse, quod exceptura onus humi, hoc est χαμαί, considat, veluti chamelus. Sed, inquiunt, vastioris soni litera in exilem transiit. Ex Strabonis tamen interpretamento Geographiæ decimoseptimo coniectare licet, camelum esse Assyrium vocabulum: gamal enim dicunt illi, vnde vico conciliatum nomen Gangamela, velut domus cameli: quod est ab Dario impositum Histaspis filio, quum fatigatæ camelo alimentorum ratione locum contribueret. Gaugamela tamen pronunciant Græci, fortè per inscitiam, quia gentium illarum proprietate, gan, locum dicunt munitum. Meminit loci ac interpretamenti in Alexandro Plutarchus. Scribit Onirocriticorum primo Artemidorus, ex Eueni sententia in Eroticis ad Eunomum, camelum dici velut κάμμηρον, quia μέσους κάμπτει τοὺς μηρούς. quo argumento præmonstratam cruris debilitatem somnianti, hospitio se exceptum in fuga, cui nomen foret Camelus. At Varro: Camelus, inquit, suo nomine Syriaco in Latium venit. Sciendum porrò, insignioris censeri notæ, si quis camelo insidens ac per vrbem circunductus visendum se omnibus præbeat. Quod contumeliæ genus Byzantij in Arsacem Armenium, proditionis conuictum prompsit quandoque imperator Iustinianus. Artemidoro subscribit Horus, apud Ægyptios camelum inquiens, indicare hominem incessu tardū: quoniam inter animalia camelus modo τὸν μηρὸν κάμπτει. quo argumento & nomen est conformatum, vt sit velut κάμηρος. Cameli in fabulis dictum circunfertur ex Libanij declamationibus, dum plura affecto, etiam iis quæ habui sum excussus.

Hominis & animalium ortus ex priscorum theologia. Prometheus cur dicatur homines finxisse ex luto. Quo sensu dicatur, Prometheus es. Coroplathi qui. Quid Prometheus ex Plotino.

Cap. XIX.

HOminem, quem Mercurius miraculū ingens esse dicit, ex limo terræ confictum, non sanctæ modo perdocent literæ: sed in Menexeno, Protagora, & Politico, atque Critia testatur Plato, prouidentia diuinæ bonitatis id agente, ab terra olim propagatum, cum artificis sui imagine, ob idque Theoiden appellatum. Nec tamen inficiatur idem, exundante amplius humoris elemento, móxque residente eo, ex humiditatis copia, & insequentis æstus terram tot tantáque fœcunditatis semina concipere, vt cuiusque modi prorumpant inde animalia. A qua origine spontali, ne homo quidem abiungatur, sicut Ægyptiorum doctrina contineri nouimus, atque item Arabum: sed Algazeles tradidit maximè, nec Auicennæ displicuit in tractatu De diluuiis. Et Maro comprobasse videtur illo versiculo,

Terrea progenies duris caput extulit aruis,

Georgicorum secundo: etiam si modo ferrea legitur in vulgatis codicibus, superioris sententiæ auctore Lactantio, si modo emaculatus est codex. Et nos alibi super re ista copiosè disseruimus. Poetæ verò, quorū A doctrina multiplex, atque interim recondita est, ab Prometheo de terræ luto effictum hominem prodiderunt, aut obscuritatis inuolucro, aut inscitiæ nubilo artificis veri nomen ementiti. Aut quia, vt Annalium tertio meminit Aphricanus, nec tacuit in libro temporum Eusebius, eloquentia & sapientia sua brutam ducentes vitam, ad ciuilem reuocauit modestiā, & scientia transfigurauit: quanquam, vt Augustinus auctor est, non ostenditur quisnam illis temporibus B sapiens fuerit. Siue quòd primus omnium simulacrum hominis de pingui ac molli luto formarit, ab eóque nata primum ars, sit, statuas ac simulacra fingendi: quoniam Iouis temporibus floruerit, quibus templa constitui, & noui deorum cultus obrepere cœperint. Cæterum vtcunque interpretari collibuerit: ex fabulæ, seu veritatis argumento comminiscitur Lucianus, appellatum se à quodam Prometheū, quod librorum eius ratio noua foret, & insolens ex dialogo concinnata, & comœdia, quæ interse longe diuer- C sa sint, & (vt aiunt) diametro disparata. An me fortè Prometheum inde arbitraris, inquit, quod inuenta mea lutea itidem sint? Agnosco similitudinem, comparem illi me fateor, nec recuso, peloplathon aut plastem siue figulum me vocari: quanquam vilius sit lutum mihi, & ex triuio, & ferè barbarum. Quòd si orationem perdignam laude inopinabilémque arbitratus, sapientissimum ex Titanibus in ea miraris, vide ne ironiam aliquis putet, ac laudi nasum Atticum in- D esse. Vnde enim mihi inuentionis præstantia? aut quæ demum sapientia præcellens, vel prudentia in meis fuerit libellis? Proinde mihi satis superque sit, si non terrea hæc, & prorsum digna Caucaso iudicaris. Vos nimirum Promethei verius, quotquot in iudiciis cum laude versamini. Vestrum enim opus verum, spirans, animatúmque est, inest quoque ignea quædā vis, quod ex Prometheo vtique sit, nisi quòd non ex luto fingitis, vt ille, sed pleraque auro conflantur. Nos simulacra quædam confingimus proponimusque, argillam omnino tractamus, quemadmodum qui vocā- E tur coroplathi, qui puppas nescio quas pueriles & id genus imagunculas quorumcunque animalium ex luto parte plurima, sed & ex alia interim materia fingant: verum idem operi motus non adest, neque item anima, risum modo, & voluptatem tota res habet. Proinde subit quandoque, ne ita Prometheum me voces, sicuti Cleona comicus poeta, Κλέων προμηθεύς ἐστι μετὰ τὰ πράγματα. Nam & Athenienses suo illo Attico naso, omnes χυτρέας, ἰπνοποιούς καὶ πηλουργούς, quorum artificium esset non sine luto & igni, Prome- F theos nuncupabant. Quoniam perinde ac ollulæ, friuola sunt, & quassa nostra omnia, & quæ vel lapilli iniectu tenui, comminui tota facilitate possint. Sed non hoc fortè sensu dicor Prometheus, at cum laude potius: nam quæ modo scribimus, non trita incedunt via, nec archetypa quæ imitemur, habent. Sicuti homines qui non extabant, excogitauit ille ac effinxit, cui adfuit Minerua inspirans lutum, & faciens animatum. Hæc quidem Lucianus, carptim à me transposita. Sed si ducem magnum sequenti honestus er- G ror est, video id quoque, nec minus doctè adiici posse. Solent nonnulli malè feriati, & de re literaria hoc nomine malè merētes, ingenio nullo, doctrina si qua ea est, tenebricosa, & nulli rei, manu (vt sic dixerim) prurire, ita gloriolam quamlibet toto (quod dicitur) pectore captare, vt ab condendi studio, quo vt maximus quisque est ac scientissimus, ita terretur in primis & fatigatur, nulla ratione auerti valeant. Sed quod Prometheum fecisse memorant, omentum vix & pin- H guedinis nescio quid ossibus inducant, eo lenocinio exchartabula linientes, vt absinthites lateat, & illecti studiosi mellito gustulo præcipitentur in laqueum, & sub purpurato titulo de aureo Babylonis calice bibant. Conquirunt inscriptionum miras varietates, Cerion ille appellat librum suum, vel nugas meras potius, & fauum intelligi vult, alius κέρας ἀμαλθείας,

quod Copiæ cornu, veluti lactis gallinacei sperare possis in volumine haustum, vt verbis nobilissimi auctoris rem exprimam, & propter quod deferi vadimonium possit. At quum intraueris, bone Deus, quàm psyrica omnia, quàm omnino nihil, nisi osseũ, nihil non simplarium. Hosce ego Prometheos verè dici, & esse arbitror. Ferunt siquidem, qui ista curiosius consectantur, Prometheum carnium distributioni, quam vocant creonomiam, præpositum lepidè admodum, & festiuè Ioui adortum imponere, quippe nil veritus diuinitatem summatis Dei, sibi quidem præpinguia & sapida subduxit, Ioui autem ossa modo apposuit obducta ἀργέτι δημῷ, vt Hesiodus inquit, idest pinguitudine candida. Quo nomine, simul quia homines finxisset, & ignem furto conciliasset hominibus, Vulcano & Mercurio dicitur ab Ioue traditus in Caucaso suffigendus. Ex hoc item facto Lucianus in sermone, qui est De mercede seruientibus, vice prouerbij vsurpat Προμηθέως μερίδα, idest Promethei portiunculam, videlicet ὀστᾶ κεκαλυμμένα πιμελῇ, idest pingui contecta ossa. Nos verò quod cœpimus, adiiciamus coronidis loco, tanquam bellaria quædam scitius condita, quæ somniculosum excitent lectorem, altius vellicando. Legimus apud Plotinum primo De dubiis animæ, Naturalem quandam prouidentiam in vitali animæ mundi parte regnantem sub Promethei cognomento, ex luto, idest materia prima, statuas, idest res naturales effingere, atque esse huic opificio partim quidem alligatam, partim quoque solubilem, nec esse hic Epimetheo, idest temeritati locum. Sunt qui hoc nomine humanum animum intelligant: qui diuina Palladis sapientia instructus, ignémque cælestem, idest rationem cõsequutus, hac causa in montis vertice, quod est in contemplationis arce ex perpeti auis morsu rapacissimæ, idest ex inquisitionis cura conflictatur, ac inde infelix censetur tantisper, donec eodem remigret, vnde ignem fuerat indeptus, vt toto denique lumine oppletus eniteſcat tota perfruens felicitate. Quod ad fabulosa spectat, Promethei in Caucaso religati meminit libro quinto Arrianus, sed & Q. Curtius rerum gestarum Magni Alexandri libro sexto.

Omnium quæ de Prometheo traduntur, enarratio allegorica. Delius natator, qui. Quid hepar, siue iecur Promethei. Quid aquila. Pandora. Obiter de Briareo pauca. Epimetheus, Iapetus, ferula, ignis. Lycium forum vbi.

Cap. XX.

ET quia sensum allegoricũ, qui in Promethei fabula scrupuloso cluditur inuolucro, breuiter admodum attigimus, & (quod dicitur) vix summis labiis gustauimus, succurrebat mihi, vt fusius, & campo latiore rem ipsam exsequerer. Sed quoniam non parum multa sunt in hoc negotio, quæ Delio indigeant natatore, idest solertissimo reconditorum indagatore: nam imperitissimi quod ne nare quidem sciant coarguuntur, vel parœmia teste: vt quæ ex intima promantur philosophia, proindéque cimmeriis inuoluta tenebris: commodius est visum, monere omnes, si qui sunt horum sititores (vt ita dicam) Platonicos adeant, in primis verò accuratè Platonem ipsum in Ciuili, Protagora, & Gorgia. In quibus commentationibus vir ille multa promit veteris theologiæ semina. Nos interim amœniores petemus secessus, edocturi harum lectionum studiosos, quæ ab Græcorum grammaticis ad hoc pertinentia fuerint animaduersa & prodita. Igitur, inquiunt, Agrœtas tertio & decimo rerum Scythicarum scribit, Aquilam Promethei iecur depasci solitam, inde videri receptum vulgò, quod is

A præfœcunda potiretur regione, sed quam tamen fluuius Aëtos, idest Aquila, maximè infestaret. Scimus autem hepatis, aut vberis appellatione fertilitatem plerunque significari. Quum illuc accessisset Hercules, re perspecta, fluminis impetum, & copiam alueorum crebritate exinanisse, atque inde iudicatum, aquilam peremisse, & à vinculis soluisse mox Prometheum. Sic quod obuium erat, fabulæ inuolucro factum obscurius, velut in Briareo quoque: quippe prodit historia, esse in Asia tumulum Ægeonis nomine, abs quo fontium prosiliens multitudo circun-

B iectos impinguet campos. Sed non tamen in hoc idem omnibus videtur, Theophrasto magis placet, sapientiæ studiosum fuisse Prometheum, ac omnium primum hominibus philosophiam esse impertitum: vnde inuulgatum fabulis, ignem ab eo distributum. Herodotus adiicit, Scytharum regem hunc fuisse: quúmque eius imperio obnoxia regio summa necessariorum laboraret inopia, nec succurri ab rege posset, quòd Aquila fluuius excrescens nimio plus agros dilueret, ibi coortos homines in vincula Prometheũ

C coniecisse. Herculem verò illum liberasse, & fluuium corriuasse in mare. Ad Nilum, qui diceretur Aquila, rem deducit Siculus Diodorus. Duris autem scribit, ob Palladis amorem in Caucaso eum fuisse colligatum, quo argumento Caucasios nec Ioui nec Mineruæ rem diuinam facere, Herculem autem colere in primis. Cæterum nec id item omiserim: auctor est libro secundo Pherecydes, Aquilam immissam Prometheo, ex Typhone & Echidna Phorcynis esse natam, Quódque illa interdiu absumeret, solitum no-

D ctu succrescere. Quod verò ad ossa Ioui apposita pertinet, hunc reperio sensum, haud equidem aspernabilem, si quis dogmata veterum de anima, & Empedoclis præcipuè admittat, quibus animas placet esse apud opificem Deum ante quàm in corpus delabantur, atque illic proficere, ac perfectiores nancisci gradus. Rationalis igitur animæ mens Promethei nomine significata penes diuinam prouidentiam constituta, quam Iouis nomine intelligunt, sortita incorpoream vitam cibi haud indigam, impetum concipit

E ad terrena hæc & corruptibilia, quo nomine confestim pœna consequitur, vt illinc præcipitetur in corpus. Propterea Hesiodus prudenter peiorem scribit cõtentionem necessariò amari ab hominibus ob irrationalem vitam quæ obuenit, delabente in corpus anima. Ossa itaque veritatis insinuant nobis tegumentum. Ossium ariditas, & perfecta nuditas vitã præmonstrat extra carnem & cibi necessitatem. Nata inde voluptas, & spiritale gaudium per pinguedinem ossibus obuolutam significatur. Mens igitur Ioui im-

F ponere tentat, subtractis sibi adipatioribus: illi autem osseis appositis, quoniam ad inferiora reclinata corpoream vitam est amplexata, quæ carnem habet ac pinguedinem, Deum spiritali statui relinquit: quod sanè primum apparet mentis peccatum. Ignis nomine, intellectualis ostenditur vita: nanque latet hęc, sicuti ignis ante quàm in materia concipiatur. Ignis verò furtum in concaua ferula manifestius aperit trãsitum ab intelligibili & obscura latentique vita ad sensibilem & alienam. Ferula, nil planè aliud est quàm

G corpus: vt enim illa ignem operit, consimiliter animã caro: porrò sicuti ferula debilis, pari modo & corpus. Postea quàm verò electione propria mens affectare terrena cœpit, iubet diuina prouidentia ex elementis quatuor compingi Pandoram, idest humanum corpus, fœmineo nomine significatum, quod carnis debilitas minimo exsolui potest. Dicitur tamen diis simile, quia humanum genus etiam si non numero, specie tamen fit idem, seruetúrque perpetuò ac vigeat, propterea virgo fingitur Pandora. Ioannes

H tamen Grammaticus artium inuentionem Pandoræ nomine accipiendam putat. Aquam verò subactam dici, & terram ob nauigationem excogitatam: aut per exochen quandam agricolationem intelligamus, à qua

à qua profluunt omnia, quibus alimur. Pithos autem, A hoc est Pandoræ dolium, fati potentiam indicat, quæ prodeuntibus ad generationem animis bona distribuit, vel mala: vnde multi dicantur εὔμοιροι, alij verò κακόμοιροι, quod est boni fati, aut mali. Sed hoc ipsum fatum vocat Hesiodus, διὸς νοῦν, idest Iouis mentem: idque ex Stoicorum hæresi. Cæterum de Epimethæo quidnam statuimus? Mens nostra dum diuinitate instructior insita, exactiore libra rerum qualitatem prius quàm omnino quicquam capessat, expendit, peruidetque, dicitur Prometheus, idest B prouidens & præsentiens. dum verò inscitiæ nubilo obducta nil satagit, sed incertis fortunæ flatibus vitæ rationes, tanquam vela expandit: tunc, post malum resipiscentis consultantísque, hoc est Epimethei nomen accipit. Horum pater fingitur Iapetus, idest pernix & rotata cælorum vertigo. Cum cælo præterea analogum quiddam humanum caput ex positu sphærico habere cognoscitur. Proclus Iapetum accipit θεὸν νοερόν, Deum intellectualem, qui sit causa cælestis motus: vnde etiam dici à theologis Iapetum, παρὰ τὸ C ἰέναι καὶ πέτασθαι, ab incessu volatúque. Cęlestem sphęram eo nomine intelligi mauult Eustathius. Ignem à Prometheo surreptum, νοῦν intelligit τεχνικόν, idest artificialem mentem: nam luminis causa, inquit, ignis est. Proinde icona habet artificialis mentis, qua viuunt homines intellectualiter primum. Ferulam putat typum habere sensibilium: est enim Dionysiaca, vt Dionysij sacris initiati monstrant ναρθηκοφοροῦντες, hoc est ferulam gestãtes. Qui Deus creditur sensuum auctor. Ignem fabula tradit, delatum primò in Ætoliæ ciuitatem, quæ ex eo argumento sit dicta Pyrenia. Sunt ex Græcis, qui in agrum Argiuum cælo primum delapsum ignem ferant, diúque in Apollinis Lycoctoni templo seruatum, quod in Argiuo visebatur foro, quod in Electra Sophocles Lycium vocat: tametsi est gymnasium Athenis Lycium.

Enarratur locus Propertij. Quale sit pharmacum prometheum. Item Promethei Thessali historia: necnõ de Argiuo rege Lacyde. Ephippon.

Cap. XXI.

DIsceptatum diu inter eruditos arbitror, qui Propertium atterunt lectione assidua, super illis versiculis ex libro primo ad Tullum, vbi de Cynthia quæritur, quæ in Baiano secessu, notissimo vitiorum diuersorio, in alterum videbatur amorem suum corriuasse, ex quo indignanter poeta, atque ob id dolens acrius, illuc erumpit:

> Inuidiæ fuimus, num me Deus obruit? an quæ
> Lecta Prometheis diuidit herba iugis.

Sum admiratus virum alias doctissimum, & oleo multo, multaque opera bene, atque adeo insigniter de re Latina meritum, eum conniuenter transiluisse locum, nec suppetisse quid peculiarius afferret, etiam si multus sit harum rerum conquisitor. Sed inter tot vigilias G semel atque iterum obrepisse somnum, minus fortassis mirandum. Verum amota omni vesica, contenderim vel Attilio iudice, eruditum poetam significasse ex herba pharmacum, quod prometheum Apollonius Argonauticon tertio vocauit. Etenim velut fiduciaria sit facta venditio, vt est apud Liuium, remancipamus citra liuoris labeculam. Cuiusmodi porrò foret ea, nec edocere quidem supersedit. Scribit autem natam primo ex cruore ac sanie in terram stillante, dum Promethei iecur aquila rostro lancinãs in Cau- H caso depasceretur. Eius, inquit, flos prominet cubiti mensura, colore corycio assimilis croco, caule gemino, radix sub terra cato videtur recens incisa, fuscum nigricantẽ esse tanquam phagi. Nec vim item tacet: Si, inquit, Proserpinæ re diuina noctu peracta, hoc corpus linias, ferro nullatenus oblædi poteris: neque item ignis incendia sentire. Hæc nimirum vbi legisset Propertius, carmini inseruit, ceu medicamento eodem ita Cynthiæ mens in eum obduruisset, vt nec igneos amoris afflatus persentisceret, ac nullos poetæ æstus curaret. Hæc nos obseruata illatebrare non sustinuimus, publicam materiam fecimus non vellicandi libidine, tanquam conserta manu in ius vocemus: neque enim theoninum dentem subinde stringere, Christiani hominis puto, sed iuuandi consilio. Expendant modo classici omnes, sed censura miti, hoc est citra liuorem: si probarint, calculum non abnegent: sin minus, allata ratione, nec ipse vnguem reformidabo, aut nares hoc nomine contraham, patiarque, vel vtrunque Andabatam videri. Postea quàm verò de Prometheo satis multa congessimus, subnotemus illud quoque, quod ex Ioanne Grammatico nouimus. Fuisse ab superiore diuersum ex Thessalia Prometheum quendam, quem quum Lacydes vellet interficere, & tum fortè is phymate laboraret, tuberculum est id furunculo maius, rotundius atque planius, transuerberans ense persanauit. Eodem modo, inquit: Smicynthes Nicanora ephippo percutiens salutare intulit vulnus. Et Seneca De beneficiis secundo, Tuber tyranni quidam ferro diuisit, qui ad eum occidendum venerat. Thessali Promethei meminit Plutarchus in commentatione qua commonemur, Quo quis modo ab inimico possit iuuari: sed Lacydẽ nõ nominat ibi, nominat autem extra historiam mox D paulò, docetque fuisse Argiuorum regem, coma delicatum & incessu quoque molliorem.

Scripti & volũtatis quæstio triplex. Quid æquum & bonum. Quintilianus enarratur. Lesbia regula. Item Polycleti regula.

Cap. XXII.

E INter alia haud parum multa quæ in dicendi artificio solent sese veluti obices & moramenta legentibus ingerere: est & illa: Scripti & voluntatis, frequentissima etiam inter Iureconsultor quæstio, vt iuris pars non minima videatur inde pendere, sicuti eleganter scribit libro Oratoriarum institutionum septimo Fabius. Eius quæstionis vis trifariam tractari ferè potest: nam est vbi scriptum & voluntas ambiguitatem habent, si quid in lege sit appositum obscurius. Alterum genus est, in quo pars altera scriptum aduocat, altera volun- F tatem. Quo autem modo ab voluntate stemus aduersus scriptum, amplius exsequitur idem Quintilianus. Sed exemplo item apposito: Peregrinus, inquit, si murum ascendit, capite puniatur. Quum hostes murum ascendissent, peregrinus eos depulit: petitur ad supplicium, contradicitur, quæritúrque, an ne seruandæ quidem ciuitatis causa liceat mœnia conscendere? Ergo æquitate ac voluntate pugnandum. Tertium genus est, quum in lege aliquid inuenias, quo non obscura coniectatio fiat, conditorem legis diuersa atque aduersarij opinentur, sensisse. Huc vsque Fabius. Sed cætera quæ hic continentur, nec molestam nec reconditam interpretationem habent. At quod dicitur, Æquitate pugnandum: nos torquebat aliquantulum, videbatúrque omnino res vberius explicanda. Nam & ex multis Quintiliani locis tolletur obscuritas, quæ plerunque Lynceis imponit vice Plani cuiusdam: & aliis quoque scriptoribus, qui studiosorum lectionibus teruntur, opem tulerimus aliquam: sed ad hoc præstandum non ferè illustrior Aristotele occurrit, qui abunde nos instruat, quid sit quod æquitatem crebriter, ac bonitatem dicimus. Nec oberit illud iactatum vulgò: Vni testi, nec Catoni quidem credendum: quando non occurrit, aduersum ituros aliquos. Lego igitur apud illum libro De moribus quinto, id ab Græcis verbo vno exprimi ἐπιείκειαν, quod nos æquum dicimus & bonum. Consentaneũ,

A inquit, est dispicere æquitas & bonitas quam rationem habeant ad iustitiam: neque enim omnino est idem, nec genere item prorsus diuersum: nam eximiè quandoq; approbantes adnectimus id, ex æquo & bono. Sed si rursum rationem pergas dispicere, absurdi nescio quid sese ostentat, Si præter iustum aliquid sit bonum & æquum, quod laude dignum censeas. Nam aut iustum, res eximia non est: aut bonum & æquum, non iustum, sed aliud: aut vtrunque eximium, & idem est. Cæterum rectissimè omnia constituta, nilque in iis pugnans est: quippe bonum & æquum, cuiusdam B iusti emendatio est, non tamen ab eo dissentaneum. Gignit autem ambiguitatem, quoniam bonum & æquum iustum est quidem: sed non id tamen, quod ex lege est, sed quod legem corrigit emendatque. Ratio verò huius hinc colligitur, Lex omnis vniuersalis est: sed enim ea sæpe rerum natura est, vt de iis vniuersim præcipi nec possit nec debeat. Vbi igitur necessarium est vniuersale præceptum, nec rectè afferri potest, lex id complectitur, quod plurimum est: nec eam fallit tamen, in quo deficiat, nec ideo non rectam dixeris: ne C que enim peccat lex, sed rei natura, quæ præcepti capax non est. Quando ergo vniuersalis est lex, vsu venit autem, quod vniuersale non sit, tunc summa dictat ratio, vt quæ conditor legis, vi rerum cogente, omisit, expleatur emẽdatione, quod nec ipse legis auctor abnuat, si adsit. Hæc igitur est boni & æqui natura, legis emendatio, qua quippiam fuerat omissum propter vniuersale: quædam enim sunt, de quibus lex ferri nõ potest. Itaque decreto opus est, nam indiffiniti indiffinita est regula. Cuiusmodi est in Lesbo in ædifican- D di ratione regula plumbea. Hæc ex Aristotele. Vnde plura paulo mutuari, & transponere collibuit, quo ex summi philosophi placitis res tota notior fieret, nemóque non dehinc vitro (quod dicitur) Sidonio, & electro lucidius sciret, quid æquitas & bonitas sibi velint in maximis auctoribus. Vsurpat simplex plebecula crebrò æquitatem, nec tamen quid dicat, opinor satis intelligere. Quod autem de Lesbia dictum regula est, scire amplius oportet, Lesbios plũbea vti regula, quæ super lapides posita per eorum inæquali- E tatem flectatur facilius: siquidem adeo duros in illa insula esse lapides memorant, vt ob naturam minimè sequacem scalprum non ferè recipiant. Igitur eius ratione regulæ inter ædificandum, mensu lapidum quo quo modo concepto, iunctura atque colligatio mutua minus reddebatur impedita, rectiorque surgebat structura. Erat & Polycleti regula, cuius meminit in libro De optima constitutione corporis Galenus. Et medici temperatam, vt ipsi dicunt, complexionem aiunt esse, nos temperaturam rectè nuncupamus, vel- F uti Polycleti regulam, ad eam quippe sanitatis regimen disponitur. Item ægritudinum curationes, cibi, potúsque ratio, necnon pharmacorum. Galenus sanè inquit, Optimum corpus velut Polycleti regula est. cui in nostro situ, vtpote probè temperato, non pauca videas similia. Porrò quod ad æquitatem spectat ad id ipsum facit, quod Moderatus Columella scribit Agricolationis primo: Nec sanè, inquit, est vindicandum nobis, quicquid licet: nam summum ius summam crucem putabant: nec rursus in totum re- G mittendum, quum vel bona nomina non appellando fieri mala fœnerator Alphius dixisse seuerissimè, putetur.

Thesei honores Athenis. Semnæ deæ quæ sint. Item quid Semnneum. Tyrãneum, Laodiceum, Martyrion. Procotta. Cottis quid. Cepus. Comana ciuitas vnde. Orestis historia. Procomion multa significare. Epicomia quæ sint. Proconion. Plutarchi codex emaculatur. Theseis quid. Comæ, barbæque H *primitias offerre cur institutum. Curotrophos Apollo. Tondendi species. Penice coma: galericulus. Relicinus. Replaudere frontem. Threpterius, pentherium, & pentherius capillus qui dicatur. Pnyx quid. Pnycite. Ceroplastæ. Ceras pro coma. Ceram cur dicant Armoracian. Xylon primum quid. Psiathia. Helenæ historia, & Iphigeniæ.*

Cap. XXIII.

Theseum, qui primus Athenarum vrbem constituisse videtur, quum vicatim prius habitaretur Attica: quamuis Quatrurbem credatur Accius appellasse Athenas, quod ex quatuor vrbibus foret conflata, honoribus multis, veluti tanti viri attonita virtutibus, prosequuta posterior ætas est. mortuum siquidem sacrificiis, vt heroem, censuit honestandum: asylum quoque, idest sanctius templum, vt inquit Liuius, ad eius tumulum curauit dicandum, quod puto, Theseum dicebatur: vnde est Aristophanium illud in Equitibus, καθῆσθαί μοι C δοκῶ εἰς τὸ θησεῖον, ἢ ᾽πὶ τῶν σεμνῶν θεῶν. Sedere mihi videor ad Theseum, aut ad deas Semnas. idest Erynnias, ex Attica loquendi consuetudine, κατὰ ἀντίφρασιν. Earum simulacra post Orestem excitarũt ad Ariopagum Athenienses, vti honore exciperentur maiore. Semnarum meminit Thucydides libro primo. Earum sacra obibant Hesychidæ Athenis, ab Hesycho heroe propagati, cui arietem ante rem diuinam immolabant. Semneum verò monasterium est, vel quasi veneratione dignum, aut magis, quia secreta & inac- D cessa loca vocant Semna. Apud Lycophronem tamen, etiam turpitudinem habet ea dictio. Semnas deas & Eumenidas putat diuersas Philemon comicus. Dicitur autem figura eadem, qua τυραννεῖα Plethoni Gemisto in historiis, tyrannorum vocantur palatia. Sic & Thucydidi Διοσκούρειον nuncupatur Dioscurorum templum. Idem scribit, Mantinæos & Tegeatas in Laodiceo terræ Orestidis concurrisse. Martyrion Hieronymo est martyrum sacellum. Sed ad rem. Thesei templum & Erinnyarum asyliam habe- E bat, quoniam ex eo reuelli nullus potarat supplex. Quid quod auctores passim approbant, octauum mensis diem fuisse Theseo sacrum, sicut Numeniæ dies, qui primus est, septimúsque Apollini, quartus erat Mercurio sacer? Erant eiusdem honori festa Thesea; in quibus dabatur populo congiarium, & conuiuia celebrabantur. Frequens item tonsus nomen est Theseis, ab illo producta. Etenim inoleuerat mos vetus, vt qui exephebi essent, capillum & barbam fluminibus, & Apollini primum tonderent, quem curo- F trophon vocabant. Sicut apud Homerum Achilles facit: & in Theseo à Plutarcho est repetitum, eo argumento quod ex humecta feruidaque natura constant animantium incrementa. Delphos itaque profectus Theseus comæ primitias obtulit Deo, anteriore capitis parte abrasa. Nam alij temporum comam offerebant, alij posteriorem, vt est apud Pollucem. Priora capitis tondendi more Abantas primum vsos, auctori Homero credimus. Quemadmodum e diuerso Thraces quosdam appellatos scimus acro- G comas, qui antias in frontem muliebriter demitterẽt. Nam Euboicos opisthocomas vocari solitos, Polluci assentimur, quia comam per terga fusam alerent, qualis ferè Hectorea dicitur coma, vt auctor Timæus est. Nec Lycophron prætermisit, vbi Cassandram inducit sic nuncupare comam, velut incederet eo modo Hector. Procotta vocatur, vbi anteriores nutriuntur comæ, quia Cottis apud Dores dicitur caput. Quanuis alij ante frontem capillos dici Procottam putent. Ex vetere item instituto legimus, in Ponto Comana H nuncupari, ab excisa inibi ab Oreste coma: quod, vt scribit Procopius Persici belli primo, & significat Strabo, ex Tauris cum sorore profectus in valetudinem incidens oraculum accepisset, non desiturum morbum, ni ædificato quale apud Tauros reliquisset,

templo

templo. Quare conspecto in Ponti regione præru- A pto monte, ciuitatem condidit, illum tauro consimilem arbitratus, ac Dianæ templum, lugubri coma præsecta, extruxit. Verum grassante, ninilo secius mali vi, rursum in Cappadocia montem nactus Tauricis persimilem altera excitauit Comana de Comæ rursum præcisæ argumento. Morbum non alium fuisse augurantur, quàm insaniæ qua sit enecta matre, correptus. Est & tondendi species dicta cepus, qua frons excolitur. Est & scaphium, vt Aristophanes significat in Auibus. Est & indecora prorsus, ac cinædica tondendi ratio dicta mœchus, qua infamatur in comœdiis poeta Cratinus. Cuiusmodi ferè apud Martialem epaphæresis, etiam si prò tonsu simpliciter quidam intelligi epaphæresim malunt. Vtitur eo verbo Therapeutices quinto Galenus. Penicen comam dicimus insititiam, non veram, neque congenitam. Eandem & procomion rectè vocaris, & pilidion apud Demosthenem, atque item entrichon: at Latinè capillamentum & galericulum, Tranquillo astipulante in Othonis vita. Procomion intelligit in libro περὶ ἱππικῆς, Xenophon equorum iubas in frontem propen- C dentes: quæ visum non præpediunt vtique, verum & infestantia ab oculis defendunt. Legimus & προκώμιον dici hymnum: qui ante comon, idest κῶμον concinnaretur. Erat autem eo nomine cantus & vinolenta saltatio: vnde quod comon præcederet, procomiō rectè dixeris, velut procemium. Sed & qui alios anteit hymnus, eadem non inepte censebitur nomenclatura. Quæ verò laudis suppeditant argumentum in comessationibus post victoriam epicomia dicun- D tur scienter: Pindaruss, ἴσθι ναυσονέοντος ἐπικώμια περιδῶν ἀρόταις. Proconium verò esse hordeum tradūt: sed & tostum triticum, ac suffimenti genus. Sunt qui ea appellatione, polentam ex recenti hordeo accipiant, vt Galenus. Relicinam in Alexandro frontem vbi in floridis laudat Apuleius, capillitio denudatam intelligit, & veluti relictam. Replaudere frontem, esse videtur percutiendo frontem capillos reiicere, quod assolet in luctu. Capillus porrò resectus deorū honori threpterius dicebatur, idest θρεπτήριος, vt est E apud Æschylum. Reliquus verò penthete ius, idest πενθητήριος, puto ab luctu ita nuncupatus, quod vsitatissimi foret moris in Græcia, per luctum comam recidere: & inter nauigandum tempestate vrgente peruellere item fusis precibus: quod scribit in libro de sua ipsius vita Libanius. Alio tempore omni connutrire, nisi vbi vigore ætatis præcisus, offerretur deo capillus, vti iam commonuimus, quem inde quoque threpterium nuncupari solitum coniectamus: nam & threpra connutricationis dici collata prēmia, compertum est. Pentherium autem Thasij dotem appel- F lant. Illud obiter adnotarim, pnycen ad comam pertinere nihil, quando eo nomine consilij locus Athenis significatur. Alij concionem eo vocabulo intelligi malunt, ab hominum frequentia & densitate deflexo vocabulo. Quod innuere historia octaua Thucydides videtur. Sed ipse πύκνα scribit. Pnycis meminit Plutarchus in Themistocle: Pulpitum, inquit, quod in Pnyce prospectabat mare, ab triginta tyrannis in terram, & continentem est conuersum. G Sed Latini codices fœde interpolati, In pace, scriptū præferunt. Meminit in Theseo idem Plutarchus, & contra Ctesiphontem Æschines. Verum Latinis codicibus maximè vitiatis. Apud Ammianum Marcellinum legimus, Diodorum esse exanimatum, quod dum ædificandæ præesset ecclesiæ, puerorum cirros licentius detonderet, id quoque ad diuinum existimans cultum pertinere. Ceroplastæ à nonnullis comæ ornatores vocantur, quoniam ceras etiam sit comas, quod ante Plutarchum indicat Homerus, dum Pa- H rim κέρ ἀγλαὲ dicit: sed & apud Sophoclem ὀρθόκερος φρίκη nuncupatur, idest horror pilos surrigens, velut ὀρθόθριξ. Sunt & cæroplastæ, qui cæram exercent: sed tunc Græcè κηροπλάσται scribuntur. Apud Theophrastum obseruauimus, Armoraciam, quæ syluestris est rhaphanus, vt scribit Palladius, ab cornu imagine κέρας nuncupari. Quod pastinacis nomen est communicatum, Dauco tamen in primis, fortè ab radicis capillatæ argumento. Pnycēn, de qua diximus, putant aliqui regionem ad Acropolin, antiqua comparatam simplicitate, vbi archæresia haberentur, idest principum electiones, seu comitia. Proinde tumultum popularem, & concionum fluctus dici pnyciten ab Comicis. Obiter, ac parerga velut opera adiicia- B mus, primatem sedem nuncupari solitam πρῶτον ξύλον idest primum lignum, & in iudiciali statione cathedram primam. Verum quæ iudicum sellis insternebantur, dicunt psiathia. Illud postremò ad Theseum spectans haud incuriosius transmisero: quod Duris prodidit Samius, raptam ab eo Helenam annorum septē, tamque retentam diu, donec Iphigeniam suscepit filiam, mox verò ea fuisse exutum. Propterea Lycophron Helenam dicit, δυοῖν πελειαῖν ὀρφανισθεῖσαν γοναῖν, raptam ab Paride. Traditur illud quoque, Iphige- C niam mox Clitemnestræ adoptatam. Eandémque Grę cis fuisse immolandam, ni Diana commiserante, in vrsam foret deformata: vel iuxta Nicandrum, in tauri formam, aut etiam in anum vel ceruum, etenim traditur id quoque. Sunt qui ex Agamemnone ac Chryseide, Chrysen memorent natum, & Iphigeniam. Hanc verò post captum Ilium ab Tauroscythis abductam Dianæ institutam fuisse sacerdotem, vel Lunæ.

Pyrrhi votum. Sanitatis præstantia. Antiochi somnium ad id. Pythagoricum item institutum. Socratis comprecatio insignis. Aurum esse sapiētiam: argentum verò naturalium notitiam. D

Cap. XXIIII.

Pyrrhum, qui Epirotis imperitauit, quique post Alexandrum rei militaris prudentissimus est adiudicatus, ferūt, vbi immolaturus templa inuiseret, nō E regni ampliorem modum, non de hoste victoriam præsignem, neque item gloriam illustriorem, aut diuitias, & id genus alia, quibus mortalium plerique attoniti inhiant: sed sanitatem modo à diis comprecari solitum, ceu parte hac bene constituta, prosperius cessura viderentur omnia. Nam si toto sinu sese affundat Fortunæ afflatus, absit autem valetudo recta, nullum illinc profluit emolumentum quod iuuet. Propterea Antiochum cognomento Sotera, prælio cum Galatis congressurum F legimus, in quiete arbitratum, Alexandrum sibi assistere, monereque, vt prius quàm in aciem milites produceret, non aliud proponeret illis signum, quàm ὑγιαίνειν, idest bene valere. Quod quum is non neglexisset, nobilem de hostibus victoriam est assequutus. Scimus porrò mandatorum librum ab imperatore dari solitum, in quo præceptum primum erat de sanitatis cura. Pythagoras quoque in epistolis non alia est vsus consalutatione quam vt iuberet ὑγιαίνειν. Id institutum & Pythagorici mox seruarunt, veluti ani- G mæ corporique nil amplius congrueret, hocque vno hominis bona vniuersa comprehenderentur. Quin & symbolum, quo inter compares vterentur, dicebatur ὑγίεια, idest sanitas. Socrates verò in Platonis Phædro, sic votum concipit, Amice Pan, & alij qui locum hunc colitis dij, date mihi, vt intus pulcher efficiar, & quæcunque extrinsecus habeo, intimis sint amica. Diuitem autem solum sapientem existimem: tantum verò mihi sit auri, quantum nec ferre, nec ducere queat alius, nisi vir temperans. Hoc est philoso- H phi præclarum votum, hęc oratio ad deū insignis, hoc documentū cunctis insigendum mortalibus. Quid enim solicitius petendum à Deo, quàm bonū? Sed cuiusmo di nam bonum? Certè vt eum ipsum, summum,

o ij

inenarrabilem rerum conditorem aliquo modo cognitione pertingere valeamus. Hęc vera est sapientia, hoc bonum verum, hoc præter eum, qui verè sapiens est, nemo contribuerit. Sed nec alius acceperit, nisi intima pulchritudine nitidus, expurgatis scelerum fomentis: imò verò, quem incomparabilis illa bonitas, insita pietate, sapientia dignum præstiterit, idest talem effecerit, vt lumen illud ferre paratus sit, resecta omni vitiorum per virtutem labe, perturbationibúsque omnino iussis conticescere. Huic ita affecto Pan & dij omnes, hoc est summus ille parens, conditorque rerum ac ministri eius omnes ita aspirant, vt aurum micantissimum non abnegent, idest diuinitatis notitiam impertiantur, posteaquam corporea nec tumultuantur, nec menti obstrepunt amplius. Hoc illud aurum est omni censu maius, quo ab Hebræis Ægyptios fuisse spoliatos, sanctæ produnt literæ. Etenim sic auri nomine Christianæ veritatis assertores diuinorum cognitionem intelligunt, vt argentum symbolicè scientiam rerum à Deo conditarum signare tradunt. Porrò in Apocalypsi Ioannes theologus, & diuinitatis intimus, & sine pari contemplator, ac (vt sic dixerim) à secretis, vbi aurum ignitum censet emendum, non aliud opinor, quàm ipsum hoc, de quo diu verba facimus, intelligendum prudentibus reliquit. Sed & magicum illud aurum infanti oblatum CHRISTO non alium habuerit sensum. De Platonis sacrariis & illud est, ab Aristotele quoque in Politicis repetitum, quibusdam statim in vitam prodeuntibus aurum affundi, nonnullis argentum, artificibus verò & agricolis æs aut ferrum.

Adorationis præstantia, & necessitas. An bestiæ cælestia venerentur. Votum quinque rebus perfici.

Cap. XXV.

Postea verò quàm non temerè quidem, sed consilio certo huc producti sumus, vt votorum meminerimus quibus infinitam latéque exuberantem Dei bonitatem suppliciter apprecamur, quod per momenta facit, bona nobis pergat contribuere, nequeo temperare mihi, quin ex veterum philosophorum id cœtu seligam quoque, Deo tota vi exhibendum adorationis cultũ, quo euidentius multorum, qui CHRISTI sectatores se profitentur, & prædicant, & caua verba, ac in modum vesicarum tumentia buccis trutinantur inflatis, sed lingua tenus, & factis procul, peruicax retundatur impietas. In primis verò mihi se Iamblicus ingerit, sacerdos magnus, & præcellens Porphyrij discipulus, à quo proditum scimus in libro De mysteriis, voto adoratiòneque sacrificium perfectius fieri & absolutius, & totam demum religionem effici firmiorem. Ea quoque re eximiam conflari animarum & Dei connexionem. Frequens item adoratio alit intellectum, & perficit, animam ad diuina suscipienda admodum efficit ampliorem, diuina nobis aperit: hac luminis diuini insuescimus splendori, cælestis augescit amor, quódque in animo diuinum est, succenditur acrius, surrigitúrque, extergitur, quicquid maculosum, quicquid est animæ hostile. Spem elargitur eximiam fidem percipiendo circa lumen. Postremò adoratio frequens Deo nos familiares facit, atque (vt planè dicã) discipulos. Certè ab Deo, ceu fonte perenni, manant omnia, nil tam tenue aut pusillum, quod eius ope comperias destitutum. Vnitas diuina exuberat in omnibus: ea stat omne, quicquid est. Sed vt ab illa profluit, ita refluit in eandem circulari quodam & intimo motu. Alias opis indigum tota vi præcipitaretur in interitum. Hæc nos ratio ad piam prouocat adorationem, qua cum Deo, abs quo prodiuimus, rursum coniungamur, & (vt sic dicam) coalescamus.

A Propterea diuinè Porphyrius: Quoniã, inquit, Dei filij dicimur, & sumus, sed in hãc mundanæ magnitudinis portionem, veluti in exilium quoddam amandati, & in Tullianum quodammodo intrusi, suppliciter ac summis addecet viribus adorare, vt ab hisce educti tenebris, & teterrima sede, vnde profecti, patrẽ lætissimè reperiamus. Certè quum vniuersi partes simus, vniuerso proculdubio indigemus: siquidem ipsa ad totum conuersio partibus salutem præstat. Quòd si virtutis expetis ornamenta, eum venerare, qui totius virtutis est princeps. Qui enim est vnitas vera,

B bona: idipsum, quod expetis, impartietur bonum. Si corporeum insigne quodpiam consectaris, ei te subiice. Illi vota concipe, cuius immensa vis corpora omnia creat potenter, & salubriter continet. Qui essentiam præstat, vtique præstat & salutem. Hoc ipsum nobis dictat historia, ex qua edocemur, Indorum Brachmanas, Persarum Magos, veteres Græcorum Theologos omni pede diuino cultui & votis intendisse. Quippe quum sit à brutis dissitum humanum

C genus, consentaneum est, ac prorsus necessarium, dissitam, propriam, à bestiis sequestratam vnam aliquam habere perfectionem, in cuius participatum inferiores non veniant animantes. Hunc verò esse sermonem, non rectè putaris. Pleraque enim in brutali vita extant sermonis vestigia. Neque item rationem, quãlibet: nam actiuæ rationis in bestiis semina multa, quod operum & vitæ comprobat modus. Speculatio item quædam, & naturalium peritia nobis videtur cũ illis quadamtenus esse communis: nam & remedia

D norunt, cibos distinguunt, futura præsagiunt, ingruẽtia vitant solertissimè, etiam si natura duce in hisce potius videantur niti. Vna verò est diuinitatis contemplatio, cultus vnus, qui extra hominem reiicit omnia. Neque prona in pastum animantia Deum suspicantur, aut sciunt. Peculiaris homini est in naturæ principem Deum mentis excitatio, quò etenim spectet ipsa hæc tam præsignis, tam regia humani corporis ad supera erectio? Quòd si ex Plinio obiicere pergas, & brutorum aliqua cælestibus reuerentiæ cul

E tum exhibere, inferam, non exactè ad verum omnia narrari ab id genus scriptoribus. Quanquã & ex Platonicorum doctrina possum coarguere, bestias aliud quiduis facere potius, quum cælestia videntur honorare. Aut si honorant, nescire tamen quid agant: vel si sciant, eas item intelligentiæ ac immortalitatis videri participes, quod est ab omnium ferè consensu disparatum, resipitque Epicureum quiddam. Cui generi, si modo non sit obdurata fronte, ferulas adhibuisse, non superuacaneum censeatur. Verum, vt vnde diuertimus, illuc demum reuertamur, putant ex adiura-

F tissimis nonnulli, cultum absolutum, & nulla ex parte cessantem quinque maximè perfici rebus. Primum, inquiunt, nosse oportet eum ipsum, quem colere destinaris: mox qua ratione cultum hunc adhibere, sit necesse. Secundo loco summarum exercitatione virtutum, castitate, integritate, mentis puritate ac sanctimonia excussam depuratámque vitam diuinæ vitæ, quantum ratio patitur, coaptare, assimulatione religiosa. Tertium locum ex his habet contactus iam au-

G gustior, quo diuinam essentiã ferè attingimus. Quarto loco diuinum vestibulum ingredimur iam. Postremò vnitatem animæ nostræ propriam vnitati diuinæ insinuamus penitus atq; connectimus. Demum prius quàm ad alia transeamus, illud vtique admiratione dignum, & festo plausu excipiendum, quod Homerus tantæ vetustatis poeta duo potissimum in homine insigniter est veneratus, tum quod mente ornatus foret, tum quod coleret deos: sic enim Vlyssem commendat

H ὃς περὶ μὲν νόον ἐστὶ βροτῶν, περὶ δ' ἱερὰ θεοῖσι
Δέδωκε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.

Scribit tamen Theodorus magnus, explorando curiosius singula, liquidò compertum, mentes quidem & animas præcipue: sed & quicquid omnino est, excepto

excepto vno,adorare,item atque vouere. Nempe(inquit Proclus)cuncta precantur,hymnósque concinũt ad ordinis sui duces. Sed alia quidem intellectuali modo,alia rationali,alia naturali, alia verò sensibili. Vnde enim putamus plantas illas, quas heliotropias nominant,ad solis motum solem versus moueri? Selinotropias verò ad lunam verti? Sed vir tantum bonus,vt in Legibus Plato docuit, Deum decenter feliterque precatur. Postremò,inquit Iamblicus, adoratio,eiúsque virtus nunc sacrificium anteit, nunc medio inseritur,interdum finem complet sacrificandi. B

Volutatio in cœno, apud Plinium quid sit. Caeroma. Patos bis. Conisalos. Alapatha quid. Lapathi. Conila. Pyriathos. Vnguentorum genera. Christa. Coniatæ. Alima. Chrima. Conistra. Pandare. Canthelij qui sint. Catheton, Catheter. Item locus Plinij expensus. Bibendi leges. Conuiuiorum præfecti. Gynæconomi. Horatij locus declaratur. Amystissare. Commodi historia. Item tertij loci perpensio in Plinio. Pauli pratorij historia. Quid admouere obscœnis imaginem principis. Vini hordeacei proprium. Pinon vinum. Propomata, & bryton, ac parabia. Brutij vnde. C

Cap. XXVI.

Plinius Historiæ naturalis volumine decimoquarto,supercilio(vt sol et)censorio vinolentiam detestans: Ad hæc, D inquit,pertinent peregrinæ exercitationes,& volutatio in cœno,ac pectorosa ceruicis repandæ ostentatio. Sũ memor,dum adolescens adhuc, tantúmque non etiã prætextatus,enarrarem nobile opus Antonio Boldu, nobili Veneto,Rhodigij præturam gerenti, viro in literis satis exercitato,quæsisse ex me per literas Veronensem quendam, quid super eo loco non aperto admodum sentirem: vel quia minus percipiebat ipse, vel vt ingenium meũ periclitaretur,& doctrinam,ar- E bitratus forsan in palustris soli crassamento natos esse prorsum,quod Galenus inquit, ὄνυς θωσαλειους. Respondi tum pro tempore,quæ occurrebant. Nunc eadem,sed excultiora,multóque locupletiora hic apponere est visum, simul vt pro virili prosim, simul ne pereat,quod laboriose olim fuerat excogitatum. Igitur volutationem in cœno luctatorum intelligo meditationes: in quem sensum duxit me primum Valerius Martialis libro septimo,in Philenen,

Et putri lutulenta de palæstra F
Vncti verbere vapulat magistri.

Accessit mox & Senecæ astipulatio, apud quem ita legimus: Non adducor,inquit,vt in numerum liberalium artium pictores recipiam, non magis quàm statuarios,aut marmorarios, aut cæteros luxuriæ ministros: æquè luctatores,& totam luto ac oleo constantem scientiam expello ex iis studiis liberalibus. Et ne qua omnino subsit hæsitatio, expendant quæso Plinianarum obscuritatum scrutatores,quæ ad eam rem aptissimè Lucianus scribat, cuius dialogus est, Ana- G charsis,siue de gymnasiis: qui adeo ad Plinianos accedit sensus, vt prorsus ab eo quodammodo videatur mutuatus. In eius igitur sermonis initio ita positum inuenias, ταῦτα δὲ ἡμῖν, ὦ σόλων, τίνος ἕνεκα οἱ νέοι ποιοῦσιν; οἱ μὲν αὐτῶν περιπλεκόμενοι ἀλλήλους ὑποσκελίζουσιν. οἱ δὲ ἄγχουσι, καὶ λυγίζουσι, καὶ ἐν τῷ πηλῷ συναναφύρονται καλινδούμενοι ὥσπερ σύες. Hæc inquit,ô Solon,cúrnam iuuenes nostri faciunt? Alij complexi mutuo se supplantant,hi præfocantur,verberantur illi, & cœno sese immiscent, volutantúrque, perinde ac sues. H Porrò & cæroma nouimus dici oleum, quo perungerentur athletæ, ad robur adiiciendum membris, adhibito quodam terrægenere. Sunt qui paton dici putent cœnum cæromati,ideſt oleo, vt ipsi interpre-

A tantur,permixtum. Cui si sudor accesserit,conisalos Atticè dicatur, sicuti auctor probat Galenus. Paton, pro conisalo ferè accepisse Eusthathius animaduertitur: nam conisalum pro puluere intellexit Homerus,vbi ait,

ὑπὸ ποσσὶ κονίσαλος ὤρνυτ᾽ ἀελλής.

Id est,

Sub pedibus excitabatur puluis procellosus. Alapatha Græci porrò inanitiones dicunt, vnde lapathum herbam scribit Sudas nuncupatam, quia sit λαπάξαι τὴν γαστέρα κενωτικόν. Sunt & lapathi capiendis feris depressiores fossæ: quod Democrito placuit, ac idem exposuit Sudas. Conistram, pro palæstra positam inuenimus: quia conis,sit puluis: quod significat Eustathius. Quanquam erat Atheniensium item deus Conisalus. Strabo: Nam,inquit, Priapum Hesiodus non nouit,& Orthanæ,& Conisalo,& Thychoni, & eiusmodi Atheniensium diis persimilis est. Auctor Aristoteles est, coturnices nidum non construere, sed conistram,ideſt aream, vt Theodorus interpretatur, quam & sarmentis contegant. Conila verò herba est, quam in Theriacis Nicander etiam Heraclium & Origanum dici arbitratur. In Ophiaco Petrichus ab Conilo inuentam tradit. Quod ad Paton attinet, sciendum eo verbo ab nonnullis intelligi retrimentitiam caprarum feculentiam: quæ & Pyriathos nuncupetur quandoque. Vnguentorum esse porrò discrimina duo,adnotatum ab eruditis est, deliciis destinatum vnum, quod chrima nuncupetur, seu chrisma, palestræ dicatum alterum,quod dicatur alima. Coniatæ autem,& christæ vnctores sunt. Quę autem peregrinæ dicantur à Plinio exercitationes, minus puto habere difficultatis: quando auctore Thucydide scimus,Omnium primos Lacedæmonios corpora in gymnasio nudasse atque oleo perfudisse. Et M.Tullius libro secundo De oratore scriptum reliquit, Gymnasia delectationis & exercitationis gratia primum ab Græcis instituta. Vbi verò ait,pectorosa ceruicis repandæ ostentatio: intelligo membrorum conformationem in palæstrita significari, in primísq; collum procerius, quod in eo exigebatur maximè, vel Satyro attestante:

Et longum inualidi collum ceruicibus æquat
Herculis, Antæum procul à tellure tenentis.

Sed & Martialis in Distichis idipsum approbat illis versibus:

Hæc rapit Antæi velox in puluere draucus,
Grandia qui vano col la labore facit.

Pectoris quoque latitudo roboris indiciũ est vel maximum: nam in tyronibus Vegetius primo De re militari,id item exegisse videtur. Sed & erectam ceruicem non tacuit. Repandus verò nunc retro patentem signat,nunc reflexum, vnde repandirostrum concinnauit Pacuuius,quanquam durè,Quintiliano teste. Sarcina item pandati dicuntur, qui oneribus nimiis succumbunt ferè,& incuruantur. Plinius De apibus: Totæque onustæ remeant sarcina pandatæ. Item libro decimosexto,arbores,siue trabes pandari scribit, quæ incuruantur cedúntque ponderi. Cuius contrarium palmæ faciunt, quæ in diuersum renitendo fornicantur, veluti asinorum genus id, quos canthelios Xenophon dici scribit, sicuti in monumentis Sudæ relatum scio. meminit & Polybius, quanquam & in percipiendo hebetior eo dicatur nomine. Auctor οἰκονομικῶν περὶ γεωργίας, libro sexto, Canthelios interpretatur cophinos maiores: hinc Strabo γεωγραφουμένων libro quartodecimo, Alabandam scribit faciem præbere κανθηλίου κατεστραμμένου: ideſt canthelij inuersi. Lityersem Celænarum regem Sositheus scribit apud Athenæum, tres solitum canthelios totos vorare. Catheton verò,ideſt καθετὸν dicunt perpendiculum. Catheter autem, seu καθετήρ,chirurgicum est instrumentum, imagine quadam S literæ, quod per vrethram intrusum vrinam prolicit. Cæterum postea quàm nodum hunc satis implicitum, non vt

A Alexander, ferri adminiculo, sed ingenio & indagine certa planè exsoluimus, addamus ex abundanti, quod in eodem capite legitur haud ita multo post. Alius, inquit, quantum alea quæsierit, tantum bibit. Concisa oratio, & impedita, sed Pliniana: verum hoc sensu: Alij, inquit, tot exsiccant pocula, quot iniunxerit conuiuij dominus, qui talorum fortuito iactu eum sortiebatur locum: propterea Horatius

Nec regna vini sortiere talis.

B Quin ex eo dicebantur modiperatores, ceu bibendi imperarent modum iuxta conuiuales leges, sic enim appellantur. Magistros Cicero vocat. Græci βασιλεῖς, hoc est reges. Meminit Legum septimo etiam Plato, necnon in Cœnis Macrobius. Decreta porrò conuiualia, quæ vocant νόμους, diligenti seruabantur scito. Sed quæ nam erant ea? Apud Græcos, inquit Cicero, lex in conuiuiis obtinetur, Aut bibat, aut abeat. Erat & cantio conuiualis, πέντε πῖνε, τρεῖς πῖνε, ἅμα τέτταρα. Bibe quinque, bibe tres, bibe quatuor cyathos. C Nam Simonidis illud prorsus diuersum est, πῖνε, πῖν' ἐπὶ συμφορᾷ, quippe, συμφορά, est τῶν μέσων. Proinde sic enunciant alij, πῖνε, πῖν' ἐπ' ἐσθλοῖς. Gynæconomi conuiuia inspectabant cum Areopagitis, & cœtus alios in domibus ac nuptiis, & re diuina, legéne præfinitus adesset numerus. Apud Romanos verò bibendi ars hisce ferè constabat legibus, quod Plinius obseruauit & docuit, non labasse sermone, non leuatum vomitione, non altera corporis parte, plurimum hausisse vno potu, plurimum præterea addidisse aliis minoribus, optima fide non respi- D rasse in hauriendo, neque exspuisse, nihilque ad elidendum in pauimento summum ac postremum potum ex vino reliquisse. Hæc Plinius, quæ eo gratius apposuimus, quoniam quod extremo loco adiectum est, Horatio multum infert lucis Carminum secundo, quem locum conniuentes plerique transiliunt, in aurem (vt aiunt) vtranque prorsum sopiti.

Absumet hæres Cecuba dignior
E Seruata centum clauibus, & mero
Tinget pauimentum superbo,
Pontificum potiore cœnis.

In eo autem quod Plinius dicit, optima fide non respirasse in hauriendo, scitu dignum est, id Græcè admodum venustè non exprimi verbo ἀμυστί, quo significatur, inter bibendum ne fuisse quidem occlusum os, aut contracta labra: sed capaciter hausisse, aut magis quasi ἀπνευστί, quod indicat, sine respiratione: vnde etiam producitur verbum ἀμυστίζειν, eo modo bibere, quod nos Latinè, nec ineptè amystissare dixeri- F mus, quando & Horatianam legimus amystidem. Celeberrimum illud est, Commodum Cæsarem in solicitudinibus & æstuationibus theatricorum certaminum, quando ex superiore loco vrsos iaculis impetebat: quod refert Dion, ingens poculum dulcis vini solitum haurire ἀμυστί. In quo à spectantibus id in conuiuiis frequens succlamatum ferunt, ζήσειας, idest viuas: sed amphibolicè pronunciatum, grammatici contendunt, perinde ac dicatur, compleas viuendi modum, idest morere. Est & tertius locus capite eo- G dem habens & ipse inuolucri aliquid, vbi Plinius ait, Vulgóque veritas attributa vino est. Sed infert luminis non parum tertio De beneficiis Seneca, vt adagium vulgo frequẽs prætercam, Vinũ & cum pueritia, & sine pueritia veridicũ est. Sub Tiberio, inquit, Cæsare fuit accusandi frequens & penè publica rabies, quæ omni ciuili bello grauius togatam ciuitatem confecit. Excipiebatur ebriorum sermo, simplicitas iocantium, nihil erat tutũ, omnis sæuiendi placebat occasio. Cœnabat Paulus prætorius imaginem H Tiberij habens in gemma, matellam poposcit. Id factum Maro ex notis illius temporis vestigatoribus noauit: at seruus eius, cui nectebantur insidiæ, ebrio annulum extraxit, quum Maro conuiuas testaretur,

A admotam esse imaginem in obscœnis, & iam subscriptionem componeret. Hactenus ex Seneca, & quidem pluscula simul, vt Plinium illustraremus. Simul vt obiter perciperent studiosi iuuenes, quid esset principis imaginem obscœnis inferre. Porrò Valerius Martialis locis aliquot nunc figuratè, nunc apertius illorum temporum insectatur scelus, quibus poculo & vino extorquebantur hæreditates, & testamentorum falsæ subsignationes. Obiter id enotabimus, mirum esse quod in libro De ebrietate Aristote- B les prodit: Vino hordeaceo temulentos retrorsum modo decumbere, ac supinos: quod in aliis haudquaquam fit. Vinum id genus vocat Philosophus inibi pinon, idest τὸ πῖνον. Sunt qui etiam bryton, vt in Triptolemo Sophocles, sed & in Lycurgo Æschylus. Arbitratur Paulus, quòd è lanarum sordibus expurgatis efficiatur vinum, rectè pinon dici: etiam si non desunt, qui sic vinum vocari putent, quo sordentes eluantur lanæ, quod seponatur mox conditum. Verum ex radicibus item concinnari bryton, Hella- C nico credimus. Hecatæus in Europæ periodo auctor est, Pæonas ex hordeo brytum haurire, ac ex milio & conyza parabium. Brutum verò Latina dictio est, vnde & Brutiis conciliatum nomẽ, vt scribit Diodorus, quod eorum plerique omnes fugitiui serui initio fuerint, ac bruta gens, hominum colluuione circa Lucaniam confluente. Brutides autem mulieres dicuntur, velut sibyllæ, ac prophetides. Brutios à Lucanis rebelles dici, auctor est Strabo. Sunt & propomata, velut antecedentia pocula, vt sint bi- D bendi prooemia. Est apud Palladium caput, libro tertio, quo pacto sponte nascantur propomata, id est vina condita, cuius est modi rosatum & violatum.

Quam habeat rationem id frequens in libris, Non esse infundendum lenticulæ vnguentum. De odoribus aliqua non ingrata. Item quid sit odor. Dryinos animal. Melandryon. Adranus deus. Rancor quid.

E

Cap. XXVII.

NOn esse promiscendum lenticulæ vnguentum, ex Varronis Satyra Gellius adnotauit. Monuerat diu antea in epistolis ad Atticum M. Tullius: sed & eo adhuc antiquior philosophus Aristoteles, in commentatione quæ De sensu est, & sensili: vt Athenæum prætercam: cuius li- F bros, si prodeant quandoque mutilati minus, minúsque (vt sic dixerim) fide labefactata, velut breuia, & quidem recondita putaueris rectissimè, ac vnguentũ, sed amaracinum. Dignum verò arbitratus nosse exactius, quæ nam foret eius sententiæ ratio, siquidẽ subolebat, inesse quippiã latentis doctrinæ, adij nostri tẽporis Lynceos, qui summo conatu interpolatũ Gellij codicẽ restituere adorti sunt. Cæterum nil ibi compertum, quod sitim expleret. fortè illi, vt qui essent ingenio acri, doctrina excultiore, hęc tanquam tenuia G nescio quæ, ac nugalia, vel scholica contempserint, ac velut pisciũ filij (quod aiunt) aquosa petierint. At ipsi sordẽtes, quasi reguli & scorpiones, aridissima quæq; consectamur, & quod infra classem simus, ac notæ vilioris, nil opinamur negligendum, quod inscitum, & latens frontem cogat perfricare, nullo profectu. Sed verius est, in puluerem prodire, quàm diu pręfari, etiam si contentiosum trahere funem videbimur. Igitur omnem (quod aiunt) lapidem mouendo sic cõperi, odorum species esse duas: alteram quidem sapo- H ris ratione, cui gratum ingratumque inest quidem, sed per accidens, hoc est non quatenus eiusmodi odora sunt, sed quoniam odor eorum nutrimentum significat. Est enim odor, quædam, vt sic dicam, passio nutrimenti, sicut & sapor: siquidem per qualitatem eam

eam aptum & congruum sibi alimentum è longinquò percipiunt animalia, sicut coniunctum per saporem. Ex quo animaduertimus, odores id genus saturis minus esse oblectabiles, at esurientibus mirificè. Nam nec cibaria ipsa non indigi appetimus. Quo colligimus liquidò, hosce odores alimenti tantum ratione oblectare, aut ediuerso. Altera verò odorum species per se dicitur, nanque oblectant simpliciter, & per se, nullo nutricationis intuitu. Eiusmodi sunt florum odores, hi quippe nullam conciliarint appetentiam. Quinimò si cibariis inserantur, inamœna reddunt ea, prorsusque aspernabilia: quoniam odorata hæc ferè sunt saporis nō boni. Propterea, inquit Philosophus, scitè admodum & ex vero dixit Stratis in Euripidem inuectus, Si lenticulam decoquas, vnguentum ne indideris. Cui affine illud quoque, τὸ ἐν λαχάνοις πέπερι. id est, in oleribus piper. Sed & Hieronymi illud in Heluidium, Saltitans camelus. Varronis Satyra ex Marcello sic videtur inscripta, ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον, περὶ ὀυετηείας. Scitu porrò dignum id quoque: Odores hosce, qui per se odores à physicis nuncupantur, esse rationalis naturæ infimæ, hoc est humanæ proprios: eos enim homo discernit solus, iisque afficitur plurimum. Quo nomine, quantum ad hoc, odoratus in nobis inter animantes omnes præstantior exquisitiorque est. At in altero odoratorum genere à brutis longè excellimur. Euentus autem ratio est, vt contemperetur cerebri frigiditas. Id enim in homine maius ex corporis analogo, quàm in cæteris. Cerebrum denique suapte natura frigidum est, ob id & sanguis, quem exiguæ ac prætenues venæ complectuntur, tota facilitate frigus concipit. Propter quod ex cibo resolutæ euaporationes, & arcem illam scandentes, ex loci frigore densiores factæ rheumatismis plerunque præstant argumentum: ad quę amolienda, vel aliquo modo mitiganda odores imbecillitatis nostræ natura memor suggessit. Quòd si odores hi cerebrum videntur quandoque oblædere non parum, ex indiscreto prouenire modo, certum est: Nam si iusto plus id incaluerit, fit inde redundans resolutio, quæ mox infert nocumentum. At qui alimenti rationem habent, odores sæpius multo caput infestant, ex humectationis nimietate aut siccitatis. Sed dicat aliquis, Tu quidem de odoribus satis multa: verùm ecquid doces, quid demum censeamus esse odorem? Nam sunt qui odoris nomine fumidam intelligant exhalationem, quam aeri & terræ communem volunt, veluti mediam inter ea, quum sit quid resolutum ab sicco terrestri aeream non pertingens subtilitatem. Nam & Heraclitus literis mandauit: Si omne quod est, in fumum resolueretur, naribus facilè cuncta discernerentur, quia vniuersa in odoris rationem venirent. Aliis verò magis placuit, odorem dici humectam euaporationem, id est aqueam humiditatem resolutam. At aliis vtrunque, sed amplius inspicienti, nihil horum profectò tradi rectè videbitur: nam si odor fumidum quiddam sit, quónam pacto in aqua fiat fumus? Atqui in aqua odores percipi, certè opinor liquere. Si verò euaporatio dicatur humecta, relinquetur intelligendum, sentiri odores per effluxum quendam, quod item de coloribus pronuntiatum est, sed vtrunque perperam: nam vtrinque colligitur, sensum effici odorum & colorum contactu. Adde, quòd odoratum corpus & visibile planè imminueretur, & demum effluxu assiduo resolutum periret. Quod dictu perabsurdum foret, præsertim quum dissita longe sub sensum veniant tum visus, tum odoratus. Effluxus nempe qua ratione in tam longinqua terrarum producatur? Cæterùm id astruendum verius, contingere hoc per spiritalem medij immutationem: siquidem liquidò constat, humectum, quod in spiritu est, id est in aere, quodque in aqua, pati ab euchyma siccitate, atque ita odorandi comprehendi rationem. Nam aer item humectationis est particeps. Alicubi tamē Aristoteles non inficiatur, odorem esse fumidam exhalationem: sed non ita, quia sit ipsa odo-

A ris essentia, quod secundo De anima falsùm conuincitur. Longius enim diffunditur odor, quàm aspiratio fumida. Sed id sentit, quòd hæc sit causa, vt sentiatur odor, quæ ab calidis profluit: quo fit, vt calidis temporibus, & locis flores maioris esse odoris pernoscantur. Sed vt obiter adnectamus aliquid, non ignorandum omnino, esse in quercuum radicibus animal ad perniciem adeo potens, vt supergressu tantum excidat pedum cutis, intumescantque insigniter crura tota. Id verò etiamnum mirabilius, si quis mederi velit,
B manus itidem excoriantur. Quòd si interimere adoriatur quispiam, pessimo infici odore: itemque odorari aliud nihil. Quod vtique cunctanter apposuissem, ni ab auctore graui relatum scirem Paulo Ægineta quinto ἰατρικῆς πραγματείας. Nomen verò animali δρύινος, ab loco vbi victitat ferè. Dryinas nuncupatur ab aliis, atque item chelydrus inter genera serpentum. Meminit in Theriacis Nicander. Melandryon verò apud Theophrastum est exalburnatum robur, de nigricie conciliato nomine. Sed & salsamenti ge-
C nus, melandryon est. Adranus verò in tota colebatur Sicilia Deus, cui sacra erat Adranum ciuitas, tradente in Parallelis Plutarcho. Illud submonuisse in odorum mentione nil (puto) obfuerit, Hieronymum sic epistola quadam scriptum reliquisse: Cincinnatulos pueros, & calamistratos, ac peregrini muris olentes pelliculas: de quibus illud Arbitri est, Non bene olet, qui bene semper olet: quasi quasdam pestes, ac venena pudicitię virgo deuitet. Versiculus quem arbitro Petronio ascribit auctor hic scientissimus, apud Martialem
D legitur quoque. Rancorem Palladius mucidum intelligit odorem: Canales, inquit, & omnia receptacula olei calida aqua prius lauabis, vt nihil de anni præteriti rancore custodiant.

Grati animi exempla Alexandri, Socratis, Furnij. Interim Archelai historia. Ingratitudinis fœda sugillatio. Actio ingrati Athenis contra Senecam. Hirundinem significare ingratum. Militis Ma-
E *cedonici historia.*

Cap. XXVIII.

A Lexandrum Macedonem ingentis spiritus terrarum principem legimus, inter alia haud parum multa, quibus eum natura, extra quàm mortales alios, excoluerat, honestaueratque: & cælo quodam modo inseruerat, virtu-
F tum, & laudis felici magnitudine: identidem magna sua gloria solitum prædicare, à nemine se vnquam benignitate fuisse exsuperatum. Magnum id, & præclarum. Sed quod in participatum admittat & alios: verum itidem magnos, præcelsos, omnium capaces. Archelaus rex, is qui in solis deliquio, rerum naturæ ignarus, & pauore attonitus festinantius occludi regiam imperauit, & quod assolebat in magno plerúque mœrore, comam filio decuti iussit, Socratem impensè rogauerat, ad se iret: at ille, seu per eam figuram, quæ in sermonibus erat ei perfamiliaris, seu animo serio, ne-
G gare perrexit, eius beneficio futurum se auctiorem, cui paria facere non quiret. Sed age aduocetur ad hoc decus rerum Italica virtus. Furnius vixit Augusti temporibus, pater eius cum Antonio stipendia fecerat, ob id iure belli hostiliter Augusto erat offensior: adiit tamen imperatorem filius, patris ab eo vitam deprecatur, ignoscit ille: tūc Furnius, Hanc vnam Cęsar habeo iniuriam tuam, effecisti viuerem & morerer ingratus. O festo plausu excipiendam vocem, ô præsignem animi sublimitatem: effecisti (inquit) vi-
H tam, & moriar ingratus. Quod esse potest tam amplū gratitudinis indicium, quàm nulla ratione sibi satisfacere, & dantis beneficentiæ imparem se perpetuò fateri? Quin, inquit in Metaphysicis Aristoteles, non iis modo quorum sententiæ accedimus, sed & iis qui ve-

ritatem non omnino attigerunt, testari gratias decet: A nam & hi aliquid contulerunt, nos siquidem excitarunt, acuerúntque. Etenim si Timotheus non fuisset, tantam non haberemus canendi artem: quòd si nec præisset Phrynis, minor apparuisset Timotheus. At si æqua lance rem totam voluerimus expendere, paucissimos eius notæ reperias. Etenim quotusquisque gratum nouit agere? Hic quia se vel Codro nobiliorē putat, aut congestas opes suspicit: & denique, quod publicum ferè hominum est vitium, se suaque miratur, amat, nec nouit perdere: quicquid contuleris, in B solutum computat, bonúmque, si non & vltrò deberi sibi opinetur, quod accipere sustinuerit. Alium auiditas transuersum rapit, natumque inde illud sæpe iactatum, Nil esse iucundius, quàm capere. Sed & inuidia quandoque in ingratitudinis album nos transcribit, malum certè vehemens, & importunum, quo in digitos mittimus, non quantum rationibus nostris ex amici largitate accesserit: sed num idem in alios, aut eo amplius contulerit. Gregarius miles inuitus facit, vt coronam det ciuicam, quod in quadam oratione C Cicero testatur, & se ab aliquo seruatum fateatur: nō quia turpe sit, protectum in acie hostium manibus eripi, nam id accidere nisi forti viro & pugnanti comminus nō potest: sed onus beneficij reformidat, quod permagnum est, alieno debere quod parenti. Tribuni, inquit in commentatione de Romanorum militia Polybius, seruatos cogunt, nisi id sponte faciant, seruatorem coronare. Colit verò hunc præterea seruatus per omnem vitam, tanquam parentem, omnia sanè exhibens vt genitori. Quòd si est omnium virtutum ma- D ter gratitudo, quoniam ex huius profluat fontibus in parentes pietas, in patriam charitas, in deos religio, inter homines amicitia, in educatores & magistros veneratio: certè colligendum quod ad Atticum M. Tullius scribit, Ingratis omnia inesse vitia. Nil tam inhumanum, tam ferum, tam immane, quàm committere, vt beneficio non dicam indignus, sed victus esse videare. Hinc opinor factum, vt natura ipsa ad id nos prouehente, Ingratos nemo non vel vatiniano prosequatur odio: sique facultas adsit, & patiatur ratio, primo qu oq; tempore vltum eat, veluti sint tum benefi- E centiæ, tum communes tenuiorum hostes omnium. Nec ferè alia ingrato irrogatur pœna. Crimē est passiuum quidem, & quo nullum frequentius, nusquam tamen punitur, vbique improbatur. Odisse contenti ad vltorem reiicimus Deum, Achillei memores voti, quin & Furiani, quum est is comprecatus, vt si innoxio sibi inferretur iniuria, desiderium sui quàm primum ingratæ fieret ciuitati. In declamantium scholis creberrima fuit ingrati actio: in vrbibus verò, præter F quàm in Macedonia, si Senecæ credimus, nullibi. Nos tamen in Latina historia obseruauimus, Athenis item aduersus ingratos actionem fuisse constitutam. Quod significat, opinor, in Declamationibus Libanius, & Pollux Onomastici octauo. Et Xenophon scribit, apud Persas ingratitudinis causam agi intētissimè, pœna seuerissimè irrogata ei qui in bene de se meritum deprehenderetur animi parum grati. Nam & ab hoc genus hominum irreuerenter deos haberi, colligunt: quin parentes etiam num, ac patriam, & amicos quoque. G Porrò ingratitudini præcipuè impudentiam adglutinari, abs qua in flagitia feramur præcipites vel fœdissima. Prodit Diodorus, Ægyptios credi, extra quàm sit gentium aliarum captus, erga benemeritos præcipuè gratos, quod magnum vitæ subsidium opinentur gratiæ retributionem. Sed cúrnam cum ingrato ex formula non agimus? ne quod beneficium est, incipiat esse creditum. Et ne gratitudo honestissima res, incipiat honestatis nomen amittere, necessitatis iugum subeundo. Alioqui & anguli omnes actio- H nibus obstreperent eiusmodi. Pythagoras ablegandos reiiciendósque ingratos, ex Plutarchi interpretamento, symbolicè videtur monuisse, vbi præcipit, sub idē tectum non admittendas hirundines, quoniam ingrati ac parum firmi symbolum auis ea credatur habere. Nam & in Rhetoricis ad Herennium edocemur, amicitiæ minus firmę similitudinem ab hirundinibus duci oportere. Succurrit prius quàm hinc digredimur, dignum quod memoretur, ingratitudinis exemplum. Erat Macedonum regi Philippo manu promptus miles, expertæ virtutis multis sæpe bellis: sed quo se pręclarius gessisset, eo frequentius à peritissimo duce qui in tractandis militibus egregius esset artifex, ad prouocandam audaciam auctorabatur, frequenter etiam ac insignitè donatus. Fortè is ex naufragio exutus omnibus, vix etiamnum spiritum ducens errabat, consilij inops. Eum conspicatus Macedo quidam benignè amplexatur, iubet bene sperare, semiuiuum in villam suam perducit, fouet accuratè: lectulo cedit quoque, nec patitur quicquam frustra ab eo desiderari. Postremò digredientem viatico etiam instruit, summurmurantem identidem, Non sentiar ingratus, parem rationem faciam, liceat modo mihi imperatorē meum adire. Venit ille ad Philippum, miseriam suam exponit: sed hospitis benignitatem reticet, nec satis. Miserantem illum inducit impudenter quidem, sed militariter, donet sibi Macedonis cuiusdam agros. Atis non alius erat, quàm ille ipse hospes: qui tam inhumaniter, & ferè omnibus exutus, nil dissimulando, per epistolam facti seriem Philippo insinuat. Excanduit is, nec valens tam insignem sæuitiem decoquere, improbissimo homini, beneficium raræ fortunæ insinuata rabie retalianti, stigmata inuri iussit, restituto in integrum priore domino.

Virgarum apud veteres vsus eximius in sacris & vaticinijs. Pyrethi magi, & pyrethia septa. Pyriathes. Pyctes. Iuncatum. Palmarij conflictus. Palmarium. Palmata toga vnde. Dinos locus. Diuinaculorum species. Qui specularij. Capnomantes. Saliatores. Palmicum augurium. Subsulus. Salisubsulus. Vaticinia ex piscibus. De myrica scitu digna. Item de rhabduchis. Poemata virgæ apta. Brabeutæ, brabei, rhapsodi, arnodi, rhabdi, stichodi. An virgas in dracones potuerint dæmones mutare. Diuinatio à quibus contribuatur. Quæ sit acana, & arescon virga, item sceptrum, ostrea rhabdota, & arhabdota. Ostrea, penultima correpta, vel producta. Ciceronis locus ad Lentulum, Ne quid saluis legibus aut auspicijs cum populo agi possit. Obnunciatio augurum. Auguratorium. Proiclæ qui.

Cap. XXIX.

VIrgas in rebus diuinis eximij cuiusdam vsus fuisse veteribus, ex plerisque coniectare licet. Nam qui Persicos ritus diligentius animaduersos literis mandarunt, illorum Magos qui sacrificiis præficiuntur, carnes super myrto & lauro positas tradunt subtilibus virgis adurere, mox oleum lacte melleque promixtum conspergere, ac comprecari, fasciculos ex myrica pertenues manu tenentes. Cappadocia magos suos ingenti numero, Pyrethos vocat: sicut septa quædam pyrethia. Pyriathes verò lac nuncupatur igni addensatum, vti est ab Polluce obseruatum. Quod autem coaguli potestate coit, pyctes dicitur: cuius est modi quod nunc voce plebeia iuncatum dicitur. Pyramia Thyreatidos nuncupantur Plutarcho in vita Pyrrhi. Sed ad rem. In Pyrethiorum meditulio surrecta stabat ara, vbi inextinctus seruaretur ignis, fieretque itidem comprecationes non sine myricinis virgis. Sicuti in Scythia quoque, vbi vaticini traduntur plures, salignis virgis diuinatio concipitur, quas dissoluunt, ac separatim singulis humi cōstratis, vaticinātur, interim virgas prehendentes componentésque. Narees verò quos esse androgynos putat Herodotus, tiliam scindentes trifariam

friam, digitisque implicando ac resoluendo præcinunt futura. Siquidem diuinatio, quæ malis iniungitur dæmonibus, vt aliud agentes hoc item subnotemus: foliorum intendit crepitaculis, pomorum dispicit semina, in sublime iactata bacilla spectat: cortices, nomina, imagines, phialas, specula, vnde Specularios dici apud quosdã comperi, & id genus alia mille scrupulosius obseruat. Nam in Didio Iuliano Spartianus inquit: Et ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis, incantato vertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. Sed & Capnomantes quidam ex re ita dicti, traduntur ex fumi disiectione super aras futura captare: propterea Papinius,

Thurea nec supra volitante altaria fumo.

Sophocles in Oedipode tyranno: Ismeni Apollinis vaticum cinerem vocat, id est μαντείαν σποδόν, quia rebus ignitis, hoc est ἐξ τῶν ἐμπύρων, vaticinia concipiebant sacerdotes. Soliatores referuntur à nonnullis, qui salientes oculos intuiti, odorãtur præsagium. Meminit rei ipsius in Amaryllide Theocritus, ἅλλεται ὀφθαλμός μευ ὁ δεξιός. Salit mihi dexter oculus. Quanquã Plautus in supercilio id obseruauit. Dicitur verò augurium id palmicum, de quo Posidonius scripserit, ab oculi vibrata subsultatione: quæ res dicitur Græcè πάλλειν, Latinè verò subsulum dicere queas: quando Salisubsulus vocabatur Mars prioribus, à saliendo subsultandoque: meminit Nonius ex Pacuuio. Nam apud Galenum & Æginetam Paulum Medicinæ tertio, dicitur & καρδίας παλμός, id est cordis tremor. Sed & satyriasis à Paulo eodem, esse traditur αἰδοίων παλμός, id est pudendorum subsaltatio, quæ vasorum spermaticorum consequatur inflammationem. Id verò ni sedetur malum, in vasorum eorundem mox præcipitatur πάρεσιν. Esse verò affectionem raram, quæ & mulieribus contingat. Palmarium verò aliud est. Ammianus Marcellinus. Erant (inquit) nobiscum legiones duæ ex Galliis, virorum fortium & pernicium ad palmarios conflictus aptorum. In Eunucho Terentij vbi dicitur, Id verò est, quod mihi puto palmarium: Donatus, Palmarium (inquit) palma dignum. Vlpianus Digestis de extraordinariis cognitionibus: Si palmarij, inquit, nomine cautum est. Palmatam togam dici veteres arbitrantur, à clauorum latitudine. Fuere in Lycia quoque ex piscibus vaticinia qui captarent: eos Ichthyomantes vocant Græci, ligneis obeliscis cum assis carnibus, pane quoque & maza in aquam proiectis. Locum in quo ista transigantur, Dinon appellat Artemidorus Greographiæ decimo. Sed redeo ad diuerticulum. Apud Nicandri interpretem in Theriacis ita legimus, ad verbum penè tralata sententia: Apollo, inquit, vaticinos sanxit myrica prænunciare mortalibus futura: propterea insignem fruticem hunc Nicander, mantin vocat, id est vatem. Quin & magi item Scythæ, myricino vaticinantur ligno. Etenim in plerisque locis virga, vt diximus, præsagiunt: quod in primo Compositionis tertiæ, Dion quoque cõfirmat. Sed & in Lesbo, Apollo myricæ ramos tenet: qua ratione, Myricæus quoque est cognominatus. Et Archæus prodit, quandoque in somnis visum Deum illum myricæ ramo decorum. Et Metrodorus retulit, antiquissimam esse plantam myricam: nam Ægyptij in Iouis pompa coronantur myrica, id est tamarice, vt interpretatur Dioscorides: sicuti apud Medos magi. Porrò ad rationem virgarum spectarit illud quoque: Recitatores Homerici carminis virgam solitos tenere, vnde illis rhabduchorum adhæsit cognomen. Qua ex causa virgæ apta Apuleius in Floridis, poemata videtur dixisse. Quanquam & eodem nomine dicerentur, qui ludorum spectatores composite reprimerent: Gymnicis enim ludis præficiebantur, quos vocabãt Brabeutas, vel (vt Plato) Brabeos, item mastigonomi, & rhabduchi. Legimus vtiq; Homeridas, ab Homero propagatos, initio illius poesim per successionis seriem concinuisse, mox excepisse qui nuncupentur, Rhapsodi: quorum illustris præcipuè fuerit Cynethus, Chius patria, qui & Syracusis omnium primus Homeri carmen concinnit, illi quoque de suo insertis plerisque. Sunt qui rhapsodos opinentur dici, velut ῥαβδῳδούς: ratione quam diximus. Sunt qui diuulsam ac disiectam prius Homeri poesin ab illis coaptatam, & velut consarcinatam memorent: vnde sit conciliatum nomen, ἐκ τῆς ῥαφῆς, id est ab sutura. Cui sententiæ astipulari Pindarus animaduertitur. Traditur illud quoque, dictos antea Arnodos, id est ἀρνῳδούς, quoniam victori præmiũ contribueretur agnus. Sunt qui etiam Stichodos, hoc est στιχῳδούς, nũcupari Rhapsodos velint, quod versus quidam ῥάβδους dicant. Fuerunt & suæ lictoribus Romanis virgæ: nam & hi rhabduchi sunt, quibus post alia fores pulsarentur, quando Pompeius intraturus Posidonij sapientiæ professione clari domum fores percuti de more ab lictore vetuit. Quod Plinius scribit, & antea Liuius significauerat: comprobat item Papinius,

Et multa pulsantur limina virga.

Quidam præterea quod in sanctis obseruatum literis adnotauimus, virgas coloris varij in aquis recondebant, quò potum ducebantur oues, vt inibi salientibus arietibus, ex earum intuitu conciperent oues variantis lanitij fœtus. Sed euentus eiusmodi naturalis quiuerit reddi ratio. At quid sit dicendum ibi, quum Ægyptios magos virgas vertisse in dracones, legimus? Hoc naturæ ratio nulla prorsum admiserit: quoniam corporea materia dæmonis non subiicitur potentiæ, quantum ad transmutationem ipsius ad formam: quod tertio De trinitate Augustinus docuit. Nõ est putandum, inquit, istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam, sed soli Deo. Verùm & ipsa dictare ratio videtur: nam in compositis ex materia & forma, materia per se nõ fit, neque item forma, sed totum simul, immóque totum transmutatur in totum, vt ex toto aere fit totus ignis, quando aeris fit in ignem conuersio, sicuti in libro De generatione auctor Aristoteles est. Effectus porrò assimilis agenti est, & in eo præexistit saltem virtute. Proinde ex materia & forma cõflatum naturali produci nequit, nisi ab itidem composito. Angelus verò forma est simplex, propterea solus Deus præstare hoc ipsum potest. Verum id non vtique inficiabimur, potuisse dæmones celeritate incredibili virgis emotis, serpentes earum loco subiicere, vel aliunde allatos, vel agentis naturalis virtute ibidem genitos, præsentium oculos præstringendo, quod præstigiatorum acceptabula comprobant. Adde, quòd abeuntibus sensibilibus phantasmata remanent & imaginationes: sicuti secundo De anima, proditum ab Aristotele scimus: & inde ex motu locali formarum sensibilium remanentium in virtute phantastica cum humoribus in quibus sunt, vt in subiecto apparent aliqua quæ non sunt. Quare in libro De somno & vigilia, idem inquit, Descendente plurimo sanguine ad principium sensiuum, simul descendunt formæ in imaginatione conceptæ: atque ita demum fit, vt quæ non sunt, videantur: quemadmodum somniantibus contingere, scimus omnes. Qua ratione possunt & dæmones humores commouere interiorum exteriorúmque sensuum, atque ita ad organa formas aliquas inducere, perinde ac extrinsecus occurrerent, non solum dormientibus nobis, sed vigilantibus quoque, vt sic putemus aliqua extrinsecus vel esse vel fieri: quæ tamen nec sint, nec fiant. Qua ratione peruersa immundorũ spirituum subtilitas & infatigabilis fraus eludẽs spectatorum visus, virgas in dracones deformatas potuit prætendere. Nam & dæmonum eorundem illusionibus seductæ mulieres quandoque se cum Diana credunt nocturnis horis equitare. Potest ratio item afferri alia, inesse rebus corporeis per omnia elementa occultas quasdam seminarias rationes: quibus quum data fuerit opportunitas temporis & casus, prorumpunt in species debitas suis modis & finibus. Quamobrem angeli, vel dæmones dici non possunt, qui talia

efficiant, animalium creatores: ſicuti nec agricolæ ſe- A
getum,quamuis norint præbere quaſdam viſibiles op
portunitates & cauſas vt illæ naſcantur. Cæterùm
quod iſti faciunt viſibiliter, hoc ipſum dæmones in-
cognita nobis,aut inuiſibili ratione.Solus verò Deus
creator eſt. Approbantur aliquo modo,quæ hactenus
ſunt prodita nobis, ſententia doctiſſimi interpretis
Auicennæ,apud quem ita legimus:Excantationes na-
turaliter effectum non habent, nec vim omnino vllã
demutandi hominis ſanitatem in ægritudinem: quod
qui arbitrantur, ipſi ſemet videntur excantare,imagi- B
natione corrupta. Vno tamen modo poſſe hoc eueni-
re, fatendum eſt, ſi diuinæ cenſuræ maieſtas ita ad-
nuat. Ego, inquit, Deo iauente,nec ſortilegum aſſis fa-
cio, nec incantaminibus pollẽtem, qui inuitum no-
lentémq; tollere digitũ cogat. Quinimmo nemo vn-
quam me adiit, qui veneficio ſe circunuentum dice-
ret, quem non abſoluerim ab excantationis imagina-
tione. Quod ad vaticinia attinet, putant eruditorum
nonnulli,elementorũ omnium ſpiritus, vtpote cor-
porum perennium,præſentienti motu ſemper & vbi- C
que vigentes diuinandi munus nobis impartiri,ex iis
quæ diſciplinarum affectamus varietate. Quin & ſub-
ſtantiales poteſtates ritu mollitas non vno, velut ex
perpetuis fontium venis vaticina mortalibus verba
ſuggerere, quibus præſit Themis: inde nuncupata,
quod fatali lege decreta in poſterum ei prænoſſe ſit
fas, in cubili ſolioque Iouis collocata. Auguria verò
& auſpicia non volucrum futura noſcẽtium arbitrio
dirigi, verùm diuinã componi agitarique prouiden-
tia. Sol porrò mundi (vt phyſicis ferè placet) mens, D
noſtras mentes ex ſeſe velut ſcintillas funditans, ve-
hementius accenſas futuri compotes efficit,quantum
veteribus aſſentiri collibeat, vnde mira Sibyllarum
conſtẽt præſagia. Somniorum autem rata,inquit Am-
mianus Marcellinus, fides, ac indubitabilis foret, ni
coniectura ratiocinantis fallerentur. Nam & M. Tul-
lius: Ab iis,inquit, rerum oſtenduntur ſigna: in his ſi
quis errauit, non deorum natura, ſed hominum pec-
cauit coniectura. Auguratorium in Palatina regione
fuiſſe videtur, augurum vel inaugurandi locus.Cæte- E
rùm poſtea quàm de virgis multum diuque ſcribimus,
impingamus auctarij loco quippiam. Lenones in ſce-
nam prodibant amiculum geſtantes floridum,& vir-
gam,quæ dicitur areſcon. Erat & prioribus acæna,di-
cta virga exagitandis bobus accommoda: ſed & eo-
dem modo metiendis agris inſtrumentum dicebatur
pedum decem:vt ſcribit Apollonij interpres,ab Theſ
ſalis excogitatum.Ex quo & Callimachus:

Ἀμφότερον κέντρον τε βοῶν, καὶ μέτρον ἀρούρης.

Quum ſtimulum ſignat, dicitur etiam bucentrum. A- F
cæna agros metiri in Ægypto exorſus eſt primũ Theſ-
ſalus quidam,nomine ab re indito,quia cognoſcenti-
bus ſingulis agri ſui modum,ſublatæ ſunt cædes:vnde
nuncupata acæna, quaſi στεροῦσα αὐτοὺς τοῦ χαίρειν. Hinc &
Pelaſgida vocauit Acænam Apollonius Argonauti-
con tertio,veluti ab Pelaſgis compertam,id eſt Theſ-
ſalis.Sceptrum verò ab virgarum ratione haud ita diſ-
ſitum eſt. Id ſignum veteribus cenſebatur imperij,ſi-
ue regni, necnon orationis & iuſtitiæ quoque.Proin-
de Agamemnoni late imperitanti datur, ſed & con- G
cionanti Telemacho, verum etiam Achilli. Qui iniu-
ria item affectus per ſceptrum,velut iuſtitiæ iurat ſym
bolum: quãquam pro baculo etiam vili capitur quan-
doque ſceptrum: ſicut in Odyſſea apud Homerum pa
làm fit. Aureum fuiſſe Apollinis ſceptrum,commini-
ſcitur Iliados primo Poeta idem: quoniam Soli ſacrũ
creditur metallum eiuſmodi, ſicut Lunæ argentum.
Ex abũdanti verò in vocabulo,R.habetur, ab σκήπτω,
quod ſignat innitor. Proinde σκᾶπτον, ex Doricæ lin-
guæ proprietate legimus apud Pindarum. Virga in H
manu, id Hebræorum ritibus doctrinæ habebat indi-
cium.Illud ſilentio minus prætereundum,ex Athenęi
monumentis:eſſe inter oſtrea, quæ dicantur ῥαβδωτά,
perinde ac dicamus virgata. Alia item, quæ vocemus

ἀῤῥάβδωτα,id eſt minimè virgata. Meminit Ariſtoteles
quoque: ſed ῥαβδωτά, pectinatim diuiſa Theodorus
interpretatur.Obſeruatum & illud ex Galeno erudi-
tioribus eſt: Oſtrea, ſi producatur penultima,ſcriba-
turque ὄστρεια, eſſe generis ad teſtacea quælibet nomẽ:
quòd ſi eandem contrahas, ὄστρεά que enuncies, ſpeciẽ
indicare vnam. Verùm ne fuſius extra calcem, quod
dicitur, mentis ardore quodam iuuãdi prouehamur,
hinc iam ad alia gradum ſtruamus: ſi prius, quoniam
de diuinaculis facta mentio eſt, Ciceronis tenebras
ad Lentulum illuſtrarimus. Sic enim ſcribit: Quod ad
popularem rationem attinet, hoc videmur eſſe con-
ſequuti,vt ſaluis legibus, aut ſaluis auſpiciis, ne quid
agi poſſet cum populo. In hũc ſcopulum impacti ple-
rique doctorum aut conſileſcunt, aut ineptias pro-
munt. Ipſe ad obnunciationem augurum hæc opinor
referenda: quod palàm ſum teſtatus, quum Mediola-
ni Quintilianum profiterer, ſuper eo loco ſecundi li-
bri De ratione infirmandæ legis: Aut,inquit,de roga-
tionis iure quæritur,ſiue non trino fortè nũdino pro-
mulgata,ſiue non idoneo die, ſiue contra interceſſio-
nes, vel auſpicia. Obnunciatione, inquit Pedianus,
perniciosis legibus reſiſtebatur. Sicuti verò interceſ-
ſioni obtemperaſſe,neceſſarium cenſebatur,ita planè
augurum obnunciationi: quod Diuinationum primo
ſignificat M.Tullius, & in Craſſo Plutarchus. Scribit
in Onirocriticis Artemidorus, forenſes diuinaculos
dici ſolitos proictas, goetas, & bomolochos. Proictæ
Græcis vocantur mendici homines.

*Philoſophum verum eſſe Dei amatorem. Philoſo-
phiam non contingere abſque matheſi, ſed huius
item finem eſſe intelligibilium contemplationem.
Mathematicæ vnde dicantur. Quid dialectica a-
pud Platonem. Logices diſtributio. Dialogiſta
quid. Inſuper de geometria ſcitu digna. Philoſo-
phiæ laus. Quid puluis eruditus. Quid abacus.
Locus Perſij declaratur. Capitulorum in columnis
partes. Stereobatæ quid. Alueolatus. Alueati ſul-
ci. Abax. Abacion. Catheti. Cymatium. Stylobatæ.
Capitularij qui. Pulueratio.*

Cap. XXX.

PHiloſophum verum Aurelius Auguſti
nus ſcribit, non temerè haberi alium
quàm Dei amatorem, quia ſapientia
Deus eſt, per quem facta ſunt omnia,
ſicuti diuina auctoritas veritaſq; mõ-
ſtrauit. Sed diu antea Platonem ſanxiſ-
ſe animaduertimus, Boni finem eſſe ſecundum virtu-
tem viuere. Quod illi demum contingat, qui Deum
norit, & etiamnum imitetur. Nec enim de alia cauſa
quis dici beatus poteſt: itaq; ſi ametur Deus,hoc eſſe
vel exactiſſimum philoſophandi genus. Pythagoras
autem, & cum eo multi,qui illo duce purius excitaſſe
mentem videntur, ampliſſimè aſtruxerunt,abſque ma
thematico quadriuio haud facilè philoſophiæ apicẽ
contingi,nec poſſe verum percipi. Propterea qui illud
neglectui habuerit, cogitare ſubinde debet,ſe philo-
ſophari haud rectè. Quoniam mathematicæ diſcipli-
næ ſubſellia quædam ſint,ac elemẽta,vel gradus,qui-
bus conſcendantur altiora. Eas verò ſic appellatas
Anatolius putat,quod quum cæterę diſciplinę depre-
hendi,vel non docente aliquo, poſſint omnes,mathe-
matica ſub nullius cognitionem veniant,niſi præeun-
te aliquo, cuius ſolertia ſuccidantur vepreta, vel exu-
rantur,& ſuperciliosa complanentur aſpreta. Vnde &
mathematicum in anima, ſicut theoreticum nuncu-
pat in Moralibus Plutarchus. Equidem & M. Tullius
mathematicos in magna rerum obſcuritate, recõdita
arte,multiplicique ac ſubtili verſari ſcribit. Sunt qui
ex demonſtrationum firmitate dici mathematicas,
opinentur. Cæterùm initio geometria præcipuè,& a-
rithmetica in mathematicarum album à Pythagora
ſunt ad-

sunt aduocatæ, quod ad omnem sciẽtiam, omnemque A disciplinam capessendam has cum primis accommodas perspexisset. Hinc & illa festiua vox Socratici Aristippi profluxit, opinor, qui ex naufragio in Rhodiorum littus maris impetu, & ventis assilientibus quum foret excussus, ac inibi mathematicas formulas esset intuitus, gaudio gestiẽs prosiluit, & bene sperare comites iussit, quoniam vestigia hominum noscitaret. Sed enim mathematica speculatio ad cogitationis acumen à Platone suscepta est, quia surrigat animum, & ad rerum diuinarum intuitum aciem mentis B exacuat. Quamobrem, inquit Alcinous, nisi finis istius gratia mathesin expetere perrexerimus, omnis nostra indagatio recasura in nihilum est nudior leberide, ac Cinclo pauperior. Etenim ab iis quæ censui manifesta sunt, ad ea in quæ sola mentis inenarrabilis celeritas, & diuina vis penetrare potest, assurgere decet. Nam mathematicas speculationes veluti præludium quoddam ad diuinorum perpensionem statuere conuenit. Arithmetica quippe, ac geometria, & qui eas colunt, essentiam ipsam videre desiderant, verum tamen C circa illam somniare quodammodo videntur, conferant quamuis ad id. Idcirco disciplinas eas, nec scientias quidem esse appellandas putauit Plato. Dialecticam verò vtique, quia ab geometricis suppositionibus ad prima principia consurgit; & inde quàm mathematica, efficacior est: nam circa diuina æternáque versatur, immóque præposita mathematicis veluti arx quædam censetur, ac reliquorum custodia. Quod ne quis fortè miretur, quoniam hæc non præstet quæ vulgò noscitatur dialectica, scire conuenit, D metaphysicam facultatem, quam & primam philosophiam vocant, dialectices nomine à Platone celebrari: quæ logica vtatur, tanquam instrumento: hæc enim circa dictiones, conceptus, propositiones, syllogismósque versatur. In cuius non esse consenescendum gyris atque Mæandris, tanquam apud Sirenios scopulos, traditum est. Omnis porrò logices disciplina vel finit, vel distribuit, vel colligit. Collectionum ratio triplici calle incedit: aut enim ex veris & necessariis nectitur probatio: tuncque disciplinæ indipiscitur E nomen, vel ἀποδείξεως, id est demõstrationis. Aut probabilius tantum grassatur, & ab Aristotele nuncupatur dialectice: Quòd si falsis obrepat, insidietúrve, iã cauillatoria est, ac sophistica. Ex disserendi vsu, dialogista videtur dici. Sic enim in Auidio Vulcatius scribit: Non deerant qui illum Catilinam vocarent: quum se ita appellari gauderet, addebat, Se futurum Sergium, si dialogistam occidisset: Antoninum philosophum significans. Metaphysica verò, vt Plotinus inquit, de omnibus tractans non opinione, sed scientia: F errore, qui circa sensibile accidit, vacans, intelligibili prorsus adhæret: circáque ipsum diligenter agit, falso posthabito, nutriens animam in ipso veritatis campo. Sed vt ad mathematicas redeam: omnibus quidem veluti leuigatissimo, ac nitidissimo speculo insunt, refulgentque veritatis intelligibilium vestigia quædam atque idola. Verùm geometriæ adest hoc in primis iuxta Philonem, quæ initium est, & tanquam cæterarum metropolis. Hæc enim sensibilibus inhærentes, agglutinatósque auellit assiduè, seducitque ad intelli- G gibilem æternamque naturam, cuius contemplatio sit philosophiæ finis. Propterea Platonem scimus Eudoxo, Archytæ, Menæchmóque vertisse vitio, quod ad organa mechanica solidi duplicationẽ auocare contenderent: quoniam sic geometriæ bonum periret, denuo ad sensum relabentis, nec asserentis vendicantisque sibi æternas incorporeásque substãtias: in quibus quum sit Deus, perpetuò Deus est. Qua ratione concipiunt aliqui dictum à Platone, Deum maximè γεωμετρεῖν, hoc est geometriæ intendere. Quanquam H super iis varia pro ingeniorũ captu excogitari queunt. Nec enim eruditè minus afferri etiam id potest: nam sic Lycurgus quandoque dicitur, arithmeticam analogiam vt Democraticam & turbulentam è Lacedæmone excussisse: geometricam verò paucorum potentiæ moderatæ, ac legitimo regno congruentem induxisse. Siquidem arithmetice ęquale numero distribuit: geometria verò ratione, ac pro dignitate, nec omnia promiscet: sed est bonorum malorúmq; discretio insignis: velut hanc itidem geometricam analogiam rebus adhibet optimus maximus Deus, quam Iustitiam nuncupamus & Nemesin, abs qua commonemur, Iustum præstare æquale, nõ autem æquale iustum: namque quam vendicant plerique, ęqualitas iniustitia videtur maxima. Cęterum vt ad philosophiam quoque, vnde exorsi sumus, redeamus tanquam postliminio: hęc est virtus ea, quę (vt Theophrastus inquit) nos in alienis locis prohibet videri peregrinos, vel necessariis amissis, amicorum inopes. Sed quamcunque adierimus ciuitatem, ea nos amplissimè donat. Hęc adeo vitę dux est, ac vitiorum expultrix, sicuti à M. Tullio proditum nouimus, vt si hanc vel ex conuiuiis exigendam censeas, amplius longè peccaris, quàm si lucernam restinxeris: hac siquidem sublata, boni ac moderati nihilo deteriores fient. At inscitia & inconcinnitate cum vino societatẽ ineuntibus, ne aureus quidem Palladis lychnus gratum, decensque conuiuium præstiterit. Quo nomine pręsignes multi in vna hac quasi tabernaculum vitę suę collocarunt, veluti planè sit benefactorum omnium mater, ac benedictorum. Nam qui excordes, toti sunt lingua, quid aliud omnino dici aut debent, aut possunt, quàm quod M. Cato dicebat, mortuaria glossaria. Ex huius pręcipuè admiratione Alexis poeta mihi ita videtur scripsisse, Athenienses maximè omnium ideo videri laude dignos, quod reliquorum in Gręcia leges, à liberis pręstari alimenta parentibus cogant: Athenis verò non vtique omnibus, sed iis modo, qui liberos artibus erudissent. Proinde nec ignobilis auctor Vitruuius maximas parentibus gratias se testari scribit, qui illum ingenuè educandum instituendúmque censuissent. Sed & architecto suo idem auctor, quod relatu condignũ est, pręstare philosophiam scribit, vt animo sit magno: nec tamen arrogans, sed potius facilis, ęquus, fidelísque, sine auaritia, quod est maximum. Nullum enim opus citra fidem castitatémque verè perfici vnquam posse. Ne item cupidior sit, nec munuscula iam captet, sed cum grauitate dignitatem tueatur bonę innixus famę: hęc enim philosophia pręscribit: Vt taceam, inquit, rerum naturalium disertationem, quam physiologiam nuncupant. Digna verò quę non pręte reantur, ab Maximo Tyrio prodita: Scis, inquit, cui maximè arbitrer simile philosophi spectaculum? Insomnio nimirum manifesto liquidóque, ac volitanti circunquaque, cuius integro corpore manẽte, in terram tamen vniuersam excurrat animus, è terra in cęlum efferatur, vniuersum transmittat mare, aerem peruolitet totum, cum sole terram ambeat, cum luna circunferatur, cęterorum astrorum iungatur choro, minimúmque absit, quin vnà cũ Ioue cũcta distribuat. O peregrinationem beatam, ô spectacula pulchra, ô insomnia verissima. Porrò ex iis, quæ hactenus de geometrię protulimus excellentia, latius iam (opinor) patet, quid ita De natura deorum libro secundo Cicero geometricum puluerem eruditi epitheto censuerit honestandum, in quo prisci geometræ formulas delinearent: sicut arithmetices organum abacus erat, quam ab honore Pythagoræ Pythagoream appellabãt mensam, hyalini pulueris respersione coloratam, vt inquit Martianus, ne in multiplicationibus & partitionibus & in podismis vnquam fallerentur, excogitatam descriptamque. Quod eo gratius adnotauimus, vt Persij carmen fieret notius:

Nec qui abaco numeros, & secto in puluere metas
Scit risisse vafer.

Est & in columnarum capitulis, quæ puluinata conformantur, abacus, pars quædam in qua & volutę sunt cum lineis, quæ catheti nuncupantur. Nam capituli portionem supremam vocant cymatium, quod ipsum

& proiecturas habet, quas dicunt Græci ἐκφοράς. Sũt in eodem qui nominantur puluinorum balthei. Illud ex abundanti sit, quod adnotasse nil obfuerit: Parietes, qui subiiciuntur columnis, & onera excipiunt, nuncupari stereobatas: quibus mox superponuntur stylobatæ, super quos demum disponi columnas, artis est. Verùm stylobatæ ita exæquantur, vti habeant per medium adiectionem per scamillos impares: nam si ad libellam dirigantur, alueolati oculo ostendentur. Capitularij in Iustiniano Codice, ad columnas pertinent nihil: eos ex Iureconsultis nonnulli esse coniectant, quos capita contuberniorum appellat Vegetius, turmæ videlicet præfectos. Alueatos legimus apud Catonem, sulcos vitibus infodiendis, latos summos pedes tres, altos pedes quatuor: infimum latum pedem vnum & palmum. Rutra, alueoli, molæ, bellica sunt classium instrumenta T. Liuio, Punici belli secundi libro octauo. Abax verò, & abacion, inter coquinaria recensentur vasa. Scribit tamen Ammonius abaca dici, in quo res apponantur: abacion verò, in quo supputationes fiant. Apud Cratinum legimus, βαλαμαν ἄβακα. Sunt & aleatorum instrumenta eodem nomine. Pulueratio ad eruditum puluerem nil attinet: est autem quam rustici occationem vocant, vbi refringitur in vineis gleba omnis, & in puluerem resoluitur.

Seruitutis malum. Vernaculi. Stremmata. Qui dicerentur stigmatiæ, ac literati. Istriani. Nicanor cur dictus Stigmatias. Stremmata. Stira. Equi coppatiæ, & samphoræ. Trisippion. Trampis. Samij literati. Samæna quid. Cauterium. Encaustum. Eucterium. Grammatica pocula. Græmmaticus. Serui pileati, coronati, apolides, insularij, originarij, ascriptitij. Dulocratia. Partiarij. Fructuarij. Vocalia instrumenta, semiuocalia, muta. Emphyteotæ. Emphyteosis. Dianæ Pesiæ boues.

Cap. XXXI.

Seruitutem esse omnium malorum postremum, non modo bello, sed etiam morte fugiendum, ab celeberrimis auctoribus pronunciatum est. Spinosa vita est, & multis obiicibus prępedita: quoniam, vt inquit Imperator, Libertas incomparabile pretium est. Contemptibilis quoque: nam & iure ciuili, serui pro nullo habentur, nec caput habent. Immo verò etiam miserrima: etenim quid miserius, aut infelicius, quàm addici alicui, qui & vitæ & necis in te habeat potestatem: & si quid acquiras, domino acquiras? Quanquam legimus, Adriani principis constitutione sancitum, ne à dominis occiderentur serui, sed iudiciali sententia damnari, si digni forent visi. Quin & vates nobilissimus libro Odysseæ septimo & decimo ita canit:

Ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλησι.

Quibus dimidium ei virtutis perire confirmat, quem seruilis obuallarit necessitas. Inde factum puto, seu premente vi, cum qua ne dij quidem (sicuti dicitur) pugnarint, siue educatione praua, seu vtroque potius, vt parte plurima serui de prima malitiæ ac vafriciæ nota sint, ac habeantur. Quod furciferi appellatio indicarit: & quia malis moribus homines, & lingua proterua, ab hoc ferè genere vernaculi nuncupantur. Hinc dira excogitata supplicia ad reprimendam æstuantis mali, & increscentis audacię vim proruptam, nimio plus grassantem, ac in domini perniciem subinde assultantem: quæ cum materno lacte vitiorum (vt sic loquar) segetem hausisse videri potest. Hinc stigmatiæ, siue stigmatici appellati, quibus ob insigne flagitium, ac blæsos mores, notis inurebatur corpus, & frons in primis, sicuti commeminit Seneca: vnde inscriptos vultus nominat scitissimè Plinius, & Thraciæ

A notæ in prouerbium adductæ: quanquam illis gentibus nobilitatis loco censeretur, vt auctor Herodotus est, prætulisse frontem notatam punctis. Quæ, quia literarum formam quandoque ostentarent, non stigmatiæ modo, quod Nonius est interpretatus, sed & literati quoque, ita inusti dicebantur. Nam quod Nicanor Alexandrinus grammaticus, vt proditur à Græcis, festiuè stigmatias est cognominatus, non ex seruili fœditate natum, sed quòd anxiè solicitéque lucubrationibus aliquot περὶ στιγμῆς conscripsisset, id est

B de punctis siue distinctionibus, quibus vtimur in scribendo. Stremmata verò aliud omnino sunt: sic enim Græcè intelligimus, quæ Latinis luxata nuncupantur. Stiram, id est στεῖραν, sterilem vocant: cuius sit corpus στερεὸν, id est solidum, nec fœtu exsolutum, vel quia sit priuata semine. Morem verò literas inurendi etiam in equis, agnoscere videtur Aristophanes, qui in Nebulis coppatiam inde equum nominat, cui inustum esset κ: sicuti samphoras, siue sapphoras, quibus σ. Etenim ϛ & ν inusta, vocabant σαν. Coppa verò est nu-

C meri figura, compacta ex κ & ϛ, hoc modo, ϟ. signat autem nonaginta: etiam si coppatiam quidam interpretati sunt, quasi κόπτοντα, quod est vngula terram excauantem. Vero propius est, ab insigni ita nuncupatum: quæ ratio etiam Bucephalos fecit. Et Corinthiorum rex Sisyphus, animalium vngulis monogrammaton nomen suum inscribebat, vt furto intercepta eo repeteret argumento. Qua in re obiter & in transcursu illud adnotandum: Fuisse trisippion, veluti rotulam quandam publica nota, quæ candens malise-

D quorum imprimebatur, qui iam consenuissent: dicebatur & ἵππου τροχός. Trampis verò barbaricum est nauigium, etiam si pro naui vtitur simpliciter in Theriacis Nicander. Nam & nauigium dixit trampin Lycophron, vbi ait: πρύμνης δ' ὄχμος, καὶ Φερέκλειοι πόδες. id est, subuectabit autem trampis, & Phereclij pedes. Alexandro quippe, seu Paridi, nauem compegit Phereclus. Auctor verò Eustathius est, Iliados rhapsodia decima, elementum cappa quibusdam dici coppa: sicuti sigma, Dorienses dicunt σάν: quod docuit Athe-

E næus quoque, ac libro primo Herodotus. Porrò ad inustæ frontis notas allusit Plautinus Olympio, quum ait: Si hic literatus me sinat. Quin & literatos Samios, id est πολυγραμμάτους dici, in Babyloniis significari ab Aristophane, compertum nobis est: in quorum frontibus Athenienses, sicuti scribit etiam in Pericle Plutarchus, stigmata inussissent: vnde iactatum vulgò, Samiis neminem esse literatiorem. Etiam si hoc inde effluxisse malunt aliqui, quod in Samiorum republica Aristoteles scriptum reliquerit, Illos quan-

F doque à tyrannis oppressos, inopia ciuium, seruos quoque ad publicam admisisse curam. Vel quia in Samo quatuor & viginti literæ sint compertæ primum. Sunt qui samænæ notam illis inustam velint. Est verò samæna nauigium dicrotum, hoc est bireme, rotundum, concauum, ac in ventris similitudinem formatum, vt mare percurrere, & celeriter conuerti posset. Cuius auctor extiterit omnium primus Samiorum tyrannus Polycrates: vnde etiam dici Samænam, interpretatur Plutarchus. Alij samænam, numisma

G intelligunt. Atheniensium verò frontibus inustam ab Syracusanis equi imaginem, frequens prodit historia. Quoniam verò de inustionibus agimus, scire oportet, ferramentum quo id fiat, ab re appellari cauterium. Nam in Plutarchi Moralibus lectum est, Cyrenæorum tyrannum Nicocratem post multa crudeliter & nefariè perpetrata, portis quoque custodes apposuisse, qui mortuos dum efferrentur, gladiolis confoderent, & cauteria admouerent, ne quis per fraudem viuus elaberetur. Hinc illud ex Septimij Floren-

H tis apologetico: Risimus inter ludicras meridianorum crudelitates Mercurium mortuos cauterio examinantem. Quo tamen in loco sunt, qui eucterio legendum putent, ineptè opinor, quum fateatur dici eucterium, velut grammatophylacium, id est locum, in quo ora-

tiones

tiones actaque prouinciarum seruarentur: Latinè oratorium interpretantur nonnulli. Sed & cauterium dicitur, quo putridæ carnes aduruntur, & vlcera. Ex quo & Hieronymus: Putridæ carnes ferro curantur, & cauterio. Et quintò Therapeutices Galenus, καυτήρια nuncupat δραστήρια, & escharotica pharmaca. Firmicus Matheseos tertio: Et vulnera ipsa facit ignita cauteriorum adustione curari. Inde cauteriata conscientia, apostolo Paulo, veluti cauterio, siue cautere ambusta. Scitu digna sunt obiter, quæ scribit Auicenna capite vigesimonono, fen quartæ primi: Cauterizatio, inquit, perutile medicamentum est, iuuamentum in eo præcipuum, ne serpat vitium. Quod corruptum est, ac in membro retentum, resoluit: sanguinis fluctionem inhibet, oblæsas partes refouet leniter. Cauterium, si aureum fuerit, censetur præstantissimũ: cuius ratio est, vt ibi attestatur doctissimus interpres, quoniam aurum vrit mitius, quin vrendo fouet leniter insita virtute: vulnus quod inde fit, celerius coit: porrò minus terroris affert aurum, quàm candens ferrum. Demum sunt & sua pictoribus cauteria, in ea pingendi ratione quam vocant incausticen, Latinè inustariam dicimus, coloribus inustis, & ceris igne resolutis. Vnde factum vulgò, vt librarium atramentum dicatur encaustum: vt est Codice de rescriptis & pragmaticis sanctionibus, libro primo. Cauterij ejusmodi commeminit Iureconsultus Martianus titulo de fundo instructo. Sed vt ad seruos redeam, quos diximus appellari literatos ab literis fronti inustis. Sicuti illiteratum, tacitumque consensum appellat eleganter Gellius, qui non sit propagatus ex decreto conscripto, aut lege. Eosdem & cælatos quandoque legimus appellatos. Sed & Istrianos, quoniam Istri accolæ punctis ita inurantur, variaque alioqui vtantur veste. Grãmatica pocula ex fontibus profluunt eisdem: siquidem, vt scribit Athenæus, quæ literis forent insignia, sic nuncupabantur: cuiusmodi illud, in cuius ambitu verba legebantur hæc, Διὸς σωτῆρος, id est Iouis seruatoris. Capuæ grammaticum fuisse poculum legimus Dianæ sacrum, exque Homericis concinnatum carminibus. Apud Achæum tragicum grammatici mentio poculi est. Et Tranquillus scribit, Neronem vltimis suis rebus scyphos gratissimi vsus, quos Homericos ab cælatura carminum Homeri vocabat, solo illisisse. Ab Hieronymo gruum dicitur ordo literatus, quoniam inter volandum alpha delineari videatur: vel vt aliis amplius arridet, υ ψιλόν. Cuius inuentionem ex auium volatu Palamedi attribuunt, id quod indicare vel Philostratus aduertitur. Grammaticus item dicebatur, qui Ægyptio sepeliendi ritu, cadauere humi posito, circa ilia describebat, quantum ab parte sinistra dissecandum foret. Seruis præterea apud Græcos co-

A mam nutrire nefas habebatur. Dulocratiam sanxisse videtur Caius Imperator, permissa passim seruis licentia, dominos siquid vellent, accusandi, vnde ingens illata orbi terrarum calamitas. Pileatos seruos Sabinus accipit, quorum nomine venditor nihil præstaret, quoniam emptores iam oculis perciperet, quodnam foret mancipiorum genus. Sub coronis venire dicebantur, qui in bello capti venundabantur coronati. Insularij, & apolides ab Iureconsultis dicuntur viles serui ac pessimi, sine ciuitate, & in insulas deportati,
B & in publicum opus aut in metallum dati. Cæterùm, quia in naturali historia queri non cessat Plinius, agrorum cultus, ad damnatas manus, & inscriptos recidisse vultus: sciendum est, quòd equidem adnotatũ dignum mihi est visum: in canonicis Decretis, seruos colendis agris destinatos nuncupari tum originarios, tum ascriptitios: sed originarios dici propriè, qui ex ascriptitiis nati sunt in ipso solo, siue fundo, vt Codice de agricolis & censitis, lege colonos, libro vndecimo. Et eiusmodi sine gleba, quam coluerunt, vendi
C nequeunt. Ascriptitij verò sunt qui per triginta annos fuerunt in solo. Qui duobus modis fiunt, aut præscriptione, aut duplici confessione, per scripturam bis factam, in qua domino fundi promiserint, se nunquam inde discessuros. Hos etiam partiarios quidam vocant. Hinc tanquam è gleba ascriptos dicimus, qui præcipua premuntur seruitute, nec excurere, aut detrectare iugum queunt. Fructuarios seruos Iulianus intelligit, in quibus vsum fructum quis habet, sed alterius est proprietas. Sciendum verò, adhibitos
D colendis agris seruos instrumenta dici vocalia, sicut semiuocalia boues, muta verò plaustra. Distinguuntur & hisce appellationibus militaria signa Vegetio. In ratione porrò agrorum colendorum nominantur etiam emphyteotæ, verum hi haudquaquam serui sunt: sed ita dicebantur, qui sterilia ferè, ac squalentia susciperent prædia, vt plantationibus, & omni politionum genere excolentes fœcunda redderentur. Qui sanè profectus vocantur emphyteomata: quia φυτεύειν plantare est, vnde in emphyteosim dari agros
E legimus, sed & emphyteoticum contractum. Quin primo item Codicis de sacrosanctis ecclesiis, qui emphyteoticum canonem per biennium non soluerit, repelli potest. In eodem, titulo de officio comitis sacri palatij, perpetuarium ius dicitur emphyteoticarium. Seruos item liberorum loco agris colendis adhibitos, Appianus docuit Ciuilium bellorum libro primo. Lectum porrò in historia est, quod ab instituto haud ita est dissitum, trans Euphratem coli religiosissimè Dianam Persiam, cui sacræ pascantur boues custode nullo, & vt Græci dicuntur ἄφορμοι, deæ charagmate insignes, quæ lampas est.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD CLARISSIMUM PHILOSOPHUM & MEDICUM HIERONYMUM RUBRUM PATAUINUM, PRÆFATIO OCTAUA.

VETVS, quam tibi nusquam interpellatam pro virili exhibuimus, obseruantia exigere, immo (vt ἐμφατικώτερον dicam) efflagitare impensius est visa, ne in miscella hoc genus pragmatia innominatum te omnino præterirem: quando ne in amicorum quidem rebus καθημερόβιοι agere certum est, vti extempore viuamus, de futuris nil soliciti admodum. Equidem, ne mentiar, iucunda mihi recordatio subit necessitudinis inter nos susceptæ, quum in patria tua, vbi animi ingenijque cultum sum indeptus, agerem. Mira me dulcedine perpetuò mores tui

exactiſſimi, ſummáque conditi ſuauitate peruinxerunt ita, vt ſpectrum & animi, & blandiſſimæ orationis tuæ infixum altius hæſerit, Homericum illud de Neſtore ingerens aſſiduè,

Τοῦ δ' ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Accedit doctrina ſingularis, lectio incredibilis, ingenium ſubactiſſimum, exercitatio immenſa, Græcæ proprietatis æquè ac patriæ peritia ſummè admiranda: & qua expleri nequit animus, ardeſcitque tuendo, perſpicax in penſitandis ægritudinibus prudentia, & diuinandi per certa tamen ac nunquam fallentia magnopere naturæ indicia, donum præcellens: quo noſti,

Τά τε ὄντα τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Legitimi prorſum iſta ſunt medici, de quo dictitari, ac recini identidẽ illud poſſit elogiũ,

Ἰατρὸς ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

Hæc demum omnia, non me, qui ſum σκιᾶς ὄναρ, vt ille ait, ſed in humanis rebus eminentiſſimum quenque ſic in tui nominis amorem, ac venerationem dulciſſimè proliciunt, vt nil æquè gratum ſibi opinentur, quàm tua perfrui familiaritate, atque interim affluentiſſimis ſapientiæ tuæ aquis rigari. Agnoſce cæleſtem animi tui fœcunditatem: excogitaſti præter iſta, quæ immenſa ſunt, & rationem aliam qua vel potentius tibi homines conciliare non deſinis. Mira effulget id te liberalitas, mirum impertiendi omnibus, quæ adſunt tibi, ſtudium, nec ſupellectili quidem librorum pretioſiſſimæ parcendo. Quę ſanè rara auis eſt. Alia nunc mitto volens, quàm munificè mihi haud ita pridem Paulum Æginetam pudore quodam, ruſtico penè, expetenti commodo dediſti? Immo neque hac contentus fini, Galenum adieciſti. Quàm altè putas mihi infixa hæc? Explicari facilè haud poteſt, quàm me tranſuerſum rapiat tua hæc diuina virtus, eo quidem exoſculanda magis, quod à pleriſque, ne dicam omnibus, libri hoc genus in ſanctaria intruduntur, immo contumulantur: quid enim aliud ſunt, vt nil prorſum iudicij noſtri diem diffundamus, quàm βιβλιοτάφοι ſed liuore ſordidi, tantúmque non felicitatem omnibus inuidentes. Quamobrem ita me tibi deuinctum putes, velim, vt qui maxime. Sed & mea omnia, etiam ſi pſyrica, & velut quiſquilias, tibi & tuis omnibus expoſitiſſima. Experiare tãtum, me haud fuiſſe mentitum, dices. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI
LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER vnus, qui octauus.

Regibus olim vrbes fuiſſe obnoxias. Pœmanor & Pœmanorium quid. Rex cuiuſmodi eſſe debeat, vel princeps, aut magiſtratus. Ciceronis nodus explicatur. Imperatorem fato non ſubijci. Dionyſij, Ptolemæi, Antigoni hiſtoria. Anax cur dicatur rex. Anactoria Miletus cur. Diopos quid, & adiopos. Palatium pro regia cur. Adnotatur lapſus interpretis Plutarchi de Diopo. Prytania.

Cap. I.

INitio rerum, memoriæ proditum eſt, vrbes Gręcas regio imperio, quod tum ſanctiſſimum exiſtimabatur, fuiſſe ſubiectas: quo nomine deos quoque regem habere creditur ferè: nam ſicuti humanas formas illis plerunque contribuimus, ita etiam vitæ rationem. Sed non vt apud Barbararum gentium pleraſque, graſſatione tyrannica, & centuriali vitæ formidoloſa. Verùm iuſta legum ſcita, vt inquit Dionyſius, & patrium morem: erátque omnium clariſſimus, qui iuſtiſſimus, legumque ſtudioſiſſimus. Neque enim huius maieſtatis faſtigium populàris dabat ambitio, ſed ſpectata inter bonos moderatio. Quod Homerus quoque ſignificat, quum ius dicentes, & fas conſtituentes reges vocat. Vlyſſem verò, vt mitiſſimum patrem, fuiſſe ſcribit. Sed Plato item Homerico more regem paſtorem vocat. Nam & apud

A Æſchylum compoſito nomine pœmanor dicitur, ſicuti & ſubiectus grex, pœmanorium. Eſt autem ouium propriè pœmen, vt prodit Ammonius. Quin ciuilem potius virum Plato nuncupat, quàm regem. Innuens nimirum adeo humanum ac mitem, ſi fieri poſſet, eſſe debere: vt inter ciues videatur eſſe conciuis, vt ita dicam, prudentia, iuſtitia, cura potius quàm alio quouis exceſſu ſuperior. At Ægypti reges priſcos naſcentium inſpectis genituris, ſi quæ forent inuentæ in ſignis horoſcopantes à regni horo-
B ſcopo decidentibus, ac potentes beneque collocatos in figura dominatores prætuliſſent, interfici ſtatim iuſſiſſe, legimus, ab iis quandoque inſidias veritos. Tametſi ab gentium illarum ſacerdotibus proditum ſcio, diſciplinarum, artiumque repertorem fuiſſe Mercurium: eorum verò quæ ad vitam ſpectabant, reges. Quamobrem antiquitus, inquit Diodorus, non ad principum liberos deferebãtur regna: verum ad eos, qui inſigniter de hominum eſſent vita meriti. Quo argumento Æthiops Sabacus, & item Ægyptio-
C rum rex ſponte ſe abdicauit imperio, ne cæſis ex reſponſo ſacerdotibus, violenter id ſibi aſſeruaret. Brutis non ratione pollentibus hominem natura pærlatum intelligimus, ſicuti ſcitè admodum colligit Gregorius: quia ita dicatur Geneſeos nono, Terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cæli cum vniuerſis quæ mouentur in terra. Omnes piſces maris manui veſtræ traditi

diti sunt. Præter naturæ rationem effertur quippe, ac tumescit: qui sibi aduersus æqualem deposcit imperium. Proinde, inquit, antiqui patres non reges hominum, sed pecorum fuisse pastores memorantur. Homines quidem vniuersos æquales produxit natura, sed pro meritorum ratione alios aliis iusta vtique Dei dispensatio, sed occulta præponit, vt humana formidine peccare metuant, qui diuino minus exterrentur iudicio. Verùm timoris huius nomine inflari haud quaquam addecet, In quo non propria est affectanda gloria, sed subditorum quærenda iustitia. Certè maiorum hæc consuetudo fuit, vt sacerdos rex esset ac pontifex. Nam regibus expiandæ cædis munus incubuisse, ex historia scimus. Cæsari, inquit elegantissimè Seneca, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent. Omnium domos illius vigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius industria, omnium vacationem illius occupatio: ex quo se Cæsar orbi terrarum dedicauit, sibi eripuit. Et syderum modo, quæ irrequieta semper cursus suos explicant, nunquam illi licet nec subsistere, nec quicquam suum facere. Immo verò nec defuere, qui solum imperatorem stellarum non subiacere cursibus asseueratè scriptis prodant. Quoniam vnus sit, in cuius fato stellæ decernendi non habeant potestatem: quippe quum sit orbis totius dominus, fatum eius Dei summi iudicio gubernatur. Et quia terrarum spatia illius subiacent nutui, & ipse in deorum venit decuriam, quem ad facienda & conseruanda omnia diuinitas statuit principalis. Quin hoc ipsum est quod obscurius significat M. Tullius in epistolis ad Qu. fratrem: Sic te, inquit, ita viuentem intuebuntur Græci, vt quendam ex annalium memoria, aut etiam cælo diuinum hominem delapsum putent. Porrò Xenophon ille, cuius aureum flumen quibusdam scabris & turbulentis obiicibus retardare Cicero dicitur, Cyrum suum, vt sanctitatis antiquæ typum, & exemplar examinatissimum effinxit: neque enim ille talis fuit, sicuti Platoni credimus, id ipsum in legibus statuenti, à M. demum Tullio confirmatum in epistola ad Q. fratrem didascalica. Sed singularis facundiæ philosophus effigiem quandam iusti imperij conceperat animo & eminentissimi principis, quæ summam grauitatem cum singulari comitate coniungeret. Hanc ille sub persona Persici regis exprimendam potissimum censuit. Adeóque scopum attigisse visus est, aut scopi vmbilicum verius, vt Aphricanum Scipionem, quanquam spolio ex tertia orbis parte rapto, celeberrimum, non temerè legamus eum librum de manibus ponere solitum. Neque enim vulgaris aut exculcatæ virtutis est, aliis benè imperare, siue id imperium perpetuum sit, siue certis circunscriptum annorum curriculis. Proinde dictum ab Aristotele est ex Biantis sententia, magistratus virum ostendit, eo quidem impensius, quia alienum bonum iustitia est virtutum sola. Sic ad alium, & in communi magistratus geritur. De quo quidem vberius primo De republica à Platone disseritur. Eius vis est, vt præsit, præscribatque, quæ recta & vtilia, & coniuncta cum legibus. Vt enim populo præsunt magistratus, ita magistratibus leges, veréque dici potest, magistratum legem esse iam loquentem: legem verò mutum esse magistratum. Lex porrò simul cum mēte diuina orta creditur. Itaque vera lex & princeps, apta ad iubendum vetandúmque, ratio est recta summi Dei: sicut doctissimè à M. Tullio colligitur. Facilitas verò & humanitas principis, ac magistratus pręcipuę sunt virtutes, itaque Macedonum regem Philippum rerum gestarum gloria longe pòst à filio relictum, legimus, facilitate autem humanitateque adeo antecessisse, vt alter semper magnus, alter sępe cothurnatis sceleribus turpissimus deprehendatur. In Romana historia aduertimus, tribunitiæ domus fores non interdiu, non item noctu solitas occludi, ceu planè portus quidam ac refugium celebre, quo indigētibus semper & facile pateret aditus. Isthuc ipsum si præsides viri vniuersim præstent, saluberrima quædam dubio procul consurget administratio. Nam & in septem sapientum conuiuio præcipua dignum laude putat Solō tum regem, tum tyrannum, si ex monarchico principatu democratiam ciuibus suis comparent. At Bias eum verè principem opinatur, qui patriis legibus institutisque subiecerit se primus. Beatum esse regem censuit Thales, cui datum foret consenescere, immoríque, natura ad id ducente. Anacharsis verò adiecit, si solus fuerit prudens. Sed resipit tyrannicum omnino spiritum, quod à Cleobulo prolatum est: Si, inquit, nemini assistentium satis fidat. Præsignem pietate principem facit, ac perinde felicem, Pittaci scitu digna sententia: Si, inquit, non illum timeant ciues, sed illi. Cæterùm Chilonis magnopere attendendum oraculum, quo pronuntiatur, Summa omnia & immortalia principi legitimo esse concipienda. Et rectissimè profectò, quippe iustitia legis vtique finis est: lex verò principis opus. Princeps imago Dei est, vniuersa dispensantis gubernantisque, non Phidiæ industriam requirens, non Polycleti, non Myronis, sed ipsum semet in Dei similitudinem effingens, virtutis opera simulachrum expingens conformansque omnium planè decentissimum & aspectu iucundissimum, ac Deo maximè conueniens. Ab hoc autem quantum denique abiisse diuersus agnoscitur Siciliæ tyrannus Dionysius? Quando citra omne virtutis pensum, nouarum voluptatum inuentoribus, certa proposuerit præmia. Ptolemæus illuc est turpitudinis prouectus, vt extra quàm Macedonum ac Græcorum legibus foret sancitum, vel sorori stuprum intulerit. Antigonus Liberum patrem exhibiturus, quod est Herodiano proditum, causiæ loco ac diadematis Macedonici, hedera caput reuinxit: quin & sceptri vice Thyrsum gestitare non erubuit. Porrò qui vocis horrore, aspectus truculentia, morum difficultate ac solitudine principatus tumorem austeritatemque exprimunt, nil sanè ab colossis distare animaduertuntur: qui extrinsecus heroicam aliquam, aut diuinam præferentes speciem, intus terram habent, aut saxa, vel plumbum quoque: nisi quod hoc genus statuæ ponderibus libratæ rectitudinem seruant immobilem, nec quoquam proclinantur adnuúntve. At imperitus princeps fluctuat sæpe, quatitúrque ac circumagitur. Addecet imperantem profectò esse veluti regulam aut canona, qui ad rectitudinem compositus, & nullo flexu vitiatus, cętera appositus coaptatusque dirigit, ac similia reddit sibi. Consimili item ratione pręsidem oportet seipsum prius componentem, ac imperium intus ordinantem, sic concinnatis moribus, ciues sibi reddere persimiles. Neque enim succidentis est lapsitantisque alios dirigere, aut inscientis edocere, aut inculti ornare, vel exordinati ordinare, vel imperare, qui obedire nesciat. Cæterùm plerique ex inscitia primū atque pręcipuū principis opinantur bonū, nemini subesse. Et Persarū rex omnes præter vxorem, quā in primis pro imperio coercere oportuit, seruos arbitrabatur. Et Moralium octauo scribit Aristoteles, Patris apud Persas imperiū esse, haberique tyrannicum, quando filiis vtantur perinde ac seruis, tametsi patris ad filios societas in domo bene instituta regni pręferat effigiē, quū patribus curæ sint filij. Quo argumento Iouem ab Homero patrem dici. Sicuti viri & vxoris societas optimatū persimilis est potestati. Fratrum verò ei, quę censibus fit: quę tertia est rerum publicarum forma. At inferat aliquis, Quis igitur imperantem compressurus imperio est? Lex nempe mortalium immortaliumque regina omnium, vt Pindarus inquit: nec ea libris omnino, aut comprehensa tabulis, sed animata intus ratio, cohabitans perpetuò, ac in statione tantum non parata, nec animam ducatus destituens inopem. Persarum regi, sicuti accepimus, præstò erat ex intimis vnus aliquis, huic destinatus muneri, qui mane consurgentem ita commoneret, ἀνάστα ὦ βασι-

λεῦ, καὶ φρόντιζε πραγμάτων, ὧν σὲ φροντίζειν ὁ μεσορομάσδης ἠθέλησε. Consurge rex, & obi negocia, quæ te obire voluit Mesoromasdes. At solers imperator intus habet hæc, & huiusmodi pleraque dictantem. Inde fit, vt refelli magnopere dignus videatur Anaxarchus: qui, vt Arrianus prodit, consolaturus Alexandrum vino & iræ, consultoribus pessimis succumbentem, per febrem (vt videtur) somnians ipse, vel morbo arreptus phrenitidos, Hippocratis ac medicorum vinculo destinandus: An tu Alexander sapientes, inquit, veteres ignoras, ideo assidentem Ioui iustitiam fecisse, vt quicquid ab Ioue decretum sancitumque foret, id iure factum videretur? B Ita magni acta & gesta regis primum quidem ab ipso rege, deinde ab aliis iusta censenda sunt. Sed mea vtique sententia, si approbentur ista, vt ab sapiente ac verè prorsum enuntiata, bone Deus, quantum inde erumpet malorum? qui calamitatum laxabitur sinus? Documento sit is ipse Alexander, quem ita philosophi præcepto imbutum proditur memoriæ, ad id vesaniæ productum, vt iam diuinos sibi deposceret honores. Nec satis, nam C velut bellatorem fortunæ flatibus nimio plus elatum mortalis naturæ dispuderet, non Philippo iam se natum, sed Ammone potius, credi volebat. Quid illa vestis mutatio, & in Persicos mores degener transitus? quantum hic turpitudinis, quàm fœda maiestatis sugillatio? quæ vero Macedonum indignatio? Cæterùm quid ita insinuas Anaxarche, assidere Ioui iustitiam? Immo verò, si coniectatio me non fallit, non assidet iustitia Ioui: sed ipse iustitia est, ac fas ipsum, D & legum vetustissimus omnium, ac perfectissimus. Ita certè veteres prædicant, edocentque, absque iustitia ne ipsum quidem Iouem rectè posse imperare. Ea verò iuxta Hesiodum incorrupta virgo est, pudoris ac castitatis, vtiliumque contubernalis. Proinde reges item αἰδοίους, id est castos venerabilésque nuncupare poetæ solent. Hinc ergo colligendum, regiam facultatem esse sublimem, præcelsam, multis virtutibus circumseptam cõstipatamque, curis innumeris anxiã, & omnino vitam censeri laboriosissimam, si incumbentem oneris magnitudinem rectè metiaris, gerasque E pro ratione ac dignitate. Proinde Seleucum dicere solitum scimus, Si satis norint homines, quàm operosum, quámque molestum, vel modo tantarum rerum adeo numerosas epistolas aut scribere aut legere, diadema proiectum neminem excepturum. Quin & Philippus in regione speciosa castrametaturus quũ audisset, futuram ibi iumentis pabuli inopiam, ô Hercules inquit, cuiúsnam modi vita est nostra, si ad asellorum occasionem viuendum nobis est? Certè anax veteribus rex dicebatur, quod Plutarchus tradit, & F repetit Eustathius, quia anacos dicitur medela, quod illis subditorum cura incumbat. Dioscuros autem, id est Castorem, Pollucemque ab nauigantium cura primos omnium ita inuenio nuncupatos. Inest vtique vocabulo diuinum quiddam, proinde excellentiam complectimur eo, quod Euripides item significat,

Ἄναξ, θεοὺς γὰρ δεσπότας καλεῖν χρεών.

Est proprium quoque nomen Anax, sic enim cæli ac terræ nuncupatur filius, de quo Miletus dicitur anactoria. Scribit Herodotus Cereris templum in Eleusine G fuisse anactorium. Pollux anactorium pro adyto accipit. Inuenio item reges, siue duces rectè diopos nuncupari, quod commonstrat Æschylus, sicut adiopi vocantur, qui principe carent. Inflectitur verbum ab διέπω, quod est ordino. Ælius Dionysius diopon accipit τὸν ναυφύλακα, id est nauis inspectorem, custodemve, ἀπὸ τοῦ ὅπλα, το βλέπω. Porrò apud veteres, qui rerum moderamina suscepissent, iidem & auguriorum erant non imperiti: vt enim sapere, sic & diuinare regium censebatur. Diopos etiam epiplus dicitur, H id est ἐπίπλους. Diopos regios in Romulo Plutarchus, aut dispensatores accipit, aut villicos. Nam de Romulo & Remo: Præfectos, inquit, ac regios diopos contemnebant, & pecoris magistros: vel, vt ipse ait, ἀγε-

A λάρχας. Sed interpres diopos dici legatos putat: adeo transferendi onus planè colossicon est. Dignum scitu: Prytaniam, id est πρυτανεῖαν, dici Græcis imperium diei, quum in orbem inter plures digeritur imperandi vicissitudo. Hinc Herodotus: Miltiades, inquit, non prius congredi statuit, quàm ipsius aduenit prytania. Idem auctor probulos vocat, quos nostri prouisores. Cæterùm attendẽda magnopere hac parte Platonis sententia, qui ad res egregias strenuè feliciterque obeundas esse nil prorsum accommodatius scribit, quàm prudentium doctorumque virorum beneuolentiam. Immo verò esse nullum vel iustitiæ vel prudentiæ argumentũ certius, quàm si amici id genus adsint abunde. Nec me fallit tamen, Goticum fuisse institutum, ne literis imbuerentur reges. Quod illæ, ac seniorum institutiones longo ab fortitudine interuallo abessent, ac magnanimitate. Quin item effœminari potius animos, remollitósque ad timiditatem dilabi. Illud denique non præteriero, leuiculum forsan, sed plerisque ignoratum tamen, regiam palatij nomine insigniri cœptam Augusti Cæsaris tẽpestate, quod refert Dion, quia is Palatinum mõtem incoleret, ac inibi esset prætorium. Domus item Romuli, à loco dicta Palatium est. Hinc vbicunque fuerit imperator, eius domus palatij assequitur nuncupationem. Dona in primis regi honesta, Xenophon scribit ἀναβάσεως primo: Equum aureis frenis, aureum præterea torquem, ac denique Persicam stolam.

Regum reuerens in oriente cultus. De Indicorum regum luxu, ac tumore: item Persarum. Grypos curament Persæ. Item quem intelligamus Pyrphorum. Pyranon. Grynos quid. Saporis Persarum regis historia. De Cyro paucula. Orosangæ.

Cap. II.

Regium ergo nomen sanctum vbique, sed in Oriente venerationis præcipuę. Regum ibi maiestas eximia, confluentibus ad nomen Barbaris: quemque secundis rebus reuerentiæ cultum exhibuere, vel in aduersis præstant constantissime. Quo factum animaduertimus, vt inani tumore, ac nimia insolescentes felicitate plerique totis (vt aiunt) cuneis in multam proueherentur absurditatem, sibique vendicarent, quæ humanæ imbecillitatis oblitos facilè coarguerent. Indici regis luxuriam, quam tamen Barbari magnificentiam interpretantur, gentium reliquarum vitia facilè transcendere, hinc perspici potest. Siquidem vbi visendũ se publicè præbet, apparent argenteis thuribulis ministri perplures conspicui. Iter vniuersum, quo vectatur, odoribus vaporatur. Ipse aurea gestatur lectica, margaritis hinc inde propendentibus. Amictus auro interlucet, ac purpura. Lecticã obmuniunt corporis custodes, è ramis cantillantibus auiculis, quas ita de more imbuunt, vt inter seria instrepant cantu. Regiam auratæ suffulciunt columnæ, auro vite cælata obambiente. Inter hæc auium, quibus præcipuè oblectantur, argenteæ nitent effigies. Regia nulla non hora volentibus patescit. Vbi capitis curæ, ac ornamento incumbit: tunc admittuntur legationes, & redduntur populis iura. Odoribus perfluunt liti pedes. Si quando in venationem prodire collibuit, feræ leporariis occlusæ inter pellicum vota, & cantus transfixæ conficiuntur. Hic illis non contemnendus labor. Si longior incumbat expeditio, curru vectantur quem instrati auro elephantes ducant, assectantibus agminatim pellicum lecticis. Subsequitur & regina, sed seorsum, nec minore luxu. Vbi somni tẽpus appetit, regem vino grauem dormitantémque cubiculo inferunt pellices, noctium diis patrio ritu aduocatis cum cãtu. Iam verò quid superbam Persarum regum molliciem memorem? Adoratio his erat peculiare bonum, citra hanc non facile ad regem patebat aditus. Illum quin-

immo vidisse quandoque, augustissimum censebatur: A quoniam is sub maiestatis specie semper ferè latet. At magnus Agesilaus, quod Xenophon scribit, vt semper spectaretur, gaudio exsiliebat, quum turpiter agenti tenebras conuenire arbitraretur: honestæ autem vitæ lucem longe plus ornamenti afferre. Porrò Persarum regibus illa maxima incumbit cura, vt terrarum orbem mariáque depopulentur omnia, præsuaues dum venantur potus, gliscceras adipatasque dum conquirunt dapes. Mox vero distēti sic, & adobruti, mirum est quo studio moliantur soporem. Vni B plures adsunt vxores. Per vices regem adire, mos illis est. Cultus regis luxuria præcipuè erat insignis. Purpureæ tunicæ medium albo intexebatur. Palla verò picturata erat, aureis accipitribus velut rostris mutuo se petentibus. Zona succingebatur aurea, sed muliebriter. Ab ea propendebat Acinacis, vagina gemmata. Capitis insigne à Persis nuncupari cidarin, animaduerto. Ambit id cerulei coloris fascia, albo intermicante. Et pontifex tamen, inquit Hieronymus, cidarin habet, & nomen Dei gestat in fronte. Currum C affectabantur armatorum decem millia, hastis argento coruscantibus, spiculis etiã auro præfixis. Si quando mouenda forent castra, super regis tabernaculum, quod augustale dicimus, conspicua omnibus promicabat solis imaguncula, crystalli inclusa globo. Quum progredi cœpisset agmen, ignis quem ipsi sacrum æternumque vocabant, argenteis altaribus præferebatur. Sicuti apud Grecos irroborauerat mos, vt in prima staret acie vates laureos gestans ramos & corollas, quem vocabant pyrphorum: cuius meminit Pol- D lux, & in Sudæ monumentis relatum inuenias, quoniam lampada item præferret. Eum iure belli violasse, summum habebatur scelus. Apud Herodotum historia octauã, pyrphorum pro sacrificulo accipit interpres. Est eo item nomine instrumentum prunis ferendis destinatum, quod etiam pyranon vocant. Scitu verò dignum: ante inuentas tubas pyrphoris, seu lampadephoris vsos veteres, qui bellicum canerent, vt sic dicam: nam in medium vtrinque progressi, facibus excussis, prælium accendebant. Apud Sophoclem E in Oedipode tyranno, pyrphori significat morbos, inducentes febrem: nam πῦρ, quandoque πυρετὸν indicat: sicuti πυρετὸν, interdum pro igne positum inuenias: vt apud Homerum,

Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν.

Ignem sacrum insequebantur magi, magos trecenti sexagintaquinque iuuenes puniceis velati amiculis. Ii tot erãt, quot in anno dies. Mox erat Ioui sacer currus, quem albi traherent equi. Post quos insigni magnitudine visebatur equus solis, sic enim dicebatur, F Equorum moderatores aureis virgis ornati, albis item vestibus visendos se prestabant. Aderant pòst, vehicula auro cælata & argento. Insequebantur, quos Persæ immortales vocant, decem millia numero. Ante omnes Barbaros hi luxu prædiuite honestabantur. Torquibus inter eos aureis exculti quidam incedebant. Auro distincta vestis decorabat alios, tunicis manicatis quidem, sed gemmarum specie ornatissimis. Ab iis constituebantur, quos regis cognatos vocabant, quindecim millia numero. Fœminas diceres, G ita ornamentorum luxu ac deliciis diffluebant, doryphoræ vocabantur, veluti satellites. Regis currum anteibant regio insignes cultu. Currus latera deorum simulacris erant decora, auro, argentoque conflatis. Iugum gemmis collucebat. Eminebant ex eo simulacra duo aurea, cubiti mensura, interiacente expansis alis aquila, materiæ eiusdem. Sphragidã, id est annulum regis signatorium, vel id genus aliud, Cyri prætulisse imaginem, proditur memoriæ: etiam si tradũt alij fuisse Darij equum, quo adhinniente regnum is H arripuit. Sunt qui & regis fuisse ipsius malint. Orosangas vocant Persæ, qui de rege sunt bene meriti. Cyrum Persarum regem grypum fuisse memorant, id est adunco naso. Proinde in ciuilium præceptorum ratione Plutarchus, & alibi, eo habitu homines Persis mirè gratos fuisse scribit. Nam & agrestes boues epigrypos esse dicunt Græci, id est rictu leuiter adunco. Grynon verò κορμὸν dicunt Græci iidem, id est truncum, vel stipitem: ex quo verbum id pro naui etiam vsurpauit Lycophron eo versu in Alexandra,

Ἀθυστω θεοντα γρυνὸν ἐπτερωμένον.

Etiam si ad Alexandrum posse referri, putat interpres. Quod mater Hecuba per quietem parere facem esset visa. Verùm quod ad Persicum attinet tumorem, adnotatu digna Saporis Persarum regis epistola, quam ad Constantium imperatorem is dedit sic exorsus: Rex regum Sapor, particeps syderum, frater solis & lunæ, Constantio fratri meo salutem plurimam dico. Mox submonet: prouinciis quibusdam cedat, quoniam medelarum quoque artifices vrere, nõnunquam & secare, sibi permittant, quo residuis liceat integris post hæc vti. Quod ipsum factitent bestiæ quoque, quæ cur expetantur gnaræ, id abscissum sponte amittunt, vt in reliquum supersint impauidæ. Sed & Cyri conditorium hoc insigne visebatur epigrammatio: Cyrus ego rex olim regum, conditus hic sum.

Proditorum fœda taxatio per exempla decurrens historica. Cilicum prauitas. Copis. Quid cilicismus, canabismus. Isangelia. Plutarchi locus restituitur. Epangelia. Scapha, σκαφώρη, scaphalos. Scaphia vasa. Agraphij crimen, & alogij. Angelus, exangelus, autangelus.

Cap. III.

Proditori nil vnquam fidum esse debere, pronunciatum historica grauitate à T. Liuio est. Id & exemplis aliquot exploratius fit. Cilliconta quendam legimus, Prienensibus patriam prodidisse Miletum: id nobilissimo cuique non modo odiosum, sed & tenuioris fortunæ hominibus. Fuit lanius quidam Theagenes nomine, Syrus. Adierat Cillicõ carnes empturus, at dissimulato Thea- E genes odio, vt qui toto animo illi satisfactum cuperet, carnium portionem porrigit, tanquam quod superflueret abscissurus. Illo autem manum proferente, elatam copida lanius impegit, resectaque manu addidit generosius dictum, Hac, inquies, abhinc ciuitatem prodes nullam. Sunt ex Græcis, qui Cilliconta istum ita cognominatum putent, quia Cilicum prauitas & fæuitia infametur passim, quando Achæus illi proprium fuerit nomen: addunt, fuisse Meropis filium. Certè historicus Theopompus per vinolen- F tiam æditam cædem, Cilicismum vocauit: sicuti Canobismum dicimus, Canobitarum lasciuam turpitudinem. Copis autem, si cui fortè scrupulum iniicit, verbum Latinis auribus haud ita frequens, hic esse videtur lanij culter. Q. tamen Curtius copidas interpretatur recuruos gladios, quadam falcis imagine, meminit libro tertio Strabo. Inter instrumenta sacrificalia Pollux sphagidas enumerat, & copidas. Vnde est Demosthenicum illud de Phocione, ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοπὶς ἀνίσταται. id est, verborum meorũ copis exsur- G git. Plutarchi tralator securim est interpretatus. Porrò circũfertur ad hanc maximè rẽ faciens bracteatum Antigoni dictũ, Qui proditores tantisper, dum produnt, amare: vbi prodidissent, odisse dictitabat. At Cæsar in Thracẽ quendam, Proditionem sibi placere, inquit: proditorẽ minime. Plutarchus scribit, Rhimotalcem Thracum regem, qui ab Antonio ad Augustum transierat, solitum illi inter pocula societatem petulantius exprobrare. Id quum ægrè ferret Augustus, propinans ex accumbentibus cuidam: Ego, inquit, H προδοσίαν φιλῶ, προδότας δ' οὐκ ἐπαινῶ. Proditionẽ quidam amo, sed proditorem non laudo. Demosthenem Demadi crebrò dicere solitũ ferunt, ὅτι προδότας ἑαυτοὺς οἱ προδόται πωλοῦσιν. Id quod si amplius expendisset, non foret à Macedonibus sanguinariè excarnificatus.

Scribit Plutarchus, quod notatu Hercle dignum est, A Reges cum primis esse ἀπειρίας ϗ προδοσίας διδασκάλους: quoniam eum iuuari præcipuè opinentur, qui iustitiæ intendat minus. Proinde non debere alios criminari, si exemplo ab eis ipsis ducto, quod confert, affectantur tota vi, huc illuc volũtate tralata. Lasthenes, qui Philippo Olynthum prodidit, querebatur se ab illis amicis, vt proditorẽ infamari. Ei Philippus, Macedones, inquit, natura rusticiores sunt, ac rudes, & scapham dicunt scapham. Est autem nauiculæ nomen scapha. At σκαφώρη, vulpes est. Scaphalos verò B dicitur ἀντλητήρ, id est haustor. Scaphitas dici, à Græcis comperi, qui scaphis nauigant, tanquam scapharios quosdam. Scaphides vasa sunt, in quibus melicerides, id est faui collocantur. Scaphisterium Columellæ purgandis seminibus, aptum instrumentum. Pacton scaphæ genus est Straboni ἐκ σκυταλίδων, id est virgis compactum. Scaphia verò vasa sunt, inquit Martianus, ex ære rotunda, quæ horarum ductus stili, seu gnomonis proceritate discriminant. Horoscopa item dicuntur & horologica. Adnotãdum verò illud C scitu Hercle dignum: Isangeliam, id est εἰσαγγελίαν, dici accusationem iudiciumque, quod in proditores intenditur, vel omnino lęsæ maiestatis reos: quorum crimina legibus non continentur, vnde & περὶ ἀγράφων δημοσίων ἀδικημάτων dicebatur isangelia. Quam tamen sanciebat isangeltica lex. Agebantur verò hæc vel in senatu, vel in concione. Isangeliæ meminit Demosthenes quoque. Plutarchus de Alcibiade reo, quod Cereris & Proserpinæ mysteria polluisset domi ea celebrando, hæc (inquit) in isangelia sunt scripta. D Interpres locum incuriosius transilit. Angelum esse scribit Ammonius eum, qui extrinsecus quippiam nunciat. Exangelum, qui quæ intus fiunt, extimis promit, quem diangelum vocat Thucydides: autãgelum, qui ex se nunciat, non ab alio missus. Epangelia verò dicitur, quum quis accusatur, quod præter leges concionetur, aut rempublicam capessat. Obiter item sciendum, fuisse agraphij crimen, vbi quis ex tabulis publicis, ante persolutionem suum expunxisset nomen. Quam rem Demosthenes significat, & docent E præterea plures. Alogij crimen est, quum rationem quispiam reddere neglexerit in magistratu gestorum.

Canterij notio multiplex. Runcina quid. Compluuiatæ vites. Pedatæ, seu characatæ. Quid charax, & ridica, & quid tradux. Senecæ locus illustratur. Canterino ritu somniare, quid. Viticulæ quid: item suffrago.

Cap. IIII.

Canterium Varro scribit De re rustica, libro secundo, equum dici, cui exempti testes sint: inde appellatum, quod semine careat. Idipsum ferè Pompeius Festus comprobat. Sunt qui opinentur, vocabuli etymon inde trahi: quia cauterio detestari mos esset per vnius demutationem clementi. Nonnulli canterios intelligunt mulos, ad vellaturam quos pascere moris est: vnde sit cantericium hordeum. Ab equi porrò similitudine canterios item dici volunt, quibus subiectis materiarij fabri runcinis, id est serris maioribus, arborum moles secant. Eos impolitior sermo & rusticior caballetos vocat, sicuti runcinos minores equos, ex runcinarum (vt putant) origine. Nam Plauto deruncinare verbum positum pro dissecare dissipareque. Quanquam non me fallit, quibusdam id amplius arridere, vt sit runcina leuigandis lignis instrumentum accommodum, quod vulgus simplex planulam dicat. Est & in vitibus canterius, iugum simplex, cum depositis hastilibus, vt Columella scribit, adnectuntur singulę per transuersum perticæ in vnam ordinis partem. Id ferè Plinius quoque prodit, sed amplius compluuiatas dicit vites, vbi iugum est quadruplex, ab cauis ædium compluuiis similitudine ducta, atque item nomine. Nam pedatas intelligimus adminiculo fultas. Si verò breuiores palmites sarmento iunguntur inter se funium modo, ex hoc arcus funeta dicũtur. Pedatas, seu palatas etiam characatas appellamus: quia charax Græcè pedamentum est, siue ridica. Quanquam est ridica fissile adminiculum propriè, quod diutius manet, quàm teres palus: à quo palari vitis dicitur, quum palis obfulcitur, sed & loca vliginosa palari dicuntur, vbi B pali addensantur accipiendis fundamentis. Rusticum quoque vulgus characios vocat pedamenta vetera. Traducem verò nominant Galli, quum diuersarum arborum obuij palmites alligantur vno conciliati virgultorum comitatu, aut quum in viduam arborem transilem faciunt. Traduces quidam rumpos appellant. Sunt qui etiam vites: vt quum ait Varro, iugorum genera sunt quatuor, pertica, arundo, restes, vites. Traducibus vtuntur Mediolanenses in arboribus, quas vocant populos. Ex hac verò rusticarum re- C rum ratione animarum traducem vocari à Tertulliano & Apollinario nouimus, vt sicut corpus ex corpore, ita anima nascatur ex anima, & simili cum brutis animantibus modo subsistat. Canteriolos in cepinis, id est ceparum locis apud Columellam inuenies forma deminuta pro monumentis quibusdam ceparum, ne Thalli earum ventis prosternantur. Sicuti in rapinis etiam canterios, quum operiuntur rapæ, vt à pruinis semina defendantur. Farraginaria sunt, vbi paratur farrago. Hordeum hexastichon ab ordinum nu- D mero, aut versuum: quidam etiam cãterinum vocant, sicut distichon galaticum. Canterios item in architecturæ ratione nominat Vitruuius libro quarto: vnde canteriatum tectum, sicut asserulatum quoque dictũ inuenimus: nam quaternata harula aliud est. Vulgus quoque crassiores & robustiores ramos canterios solet dicere, nil deluxato admodum verbo. Ridicula est enarratio cuiusdam Plautini interpretis, qui claritate maxima caligans, canterium apud Senecam libro Epistolarum decimotertio, pro vehiculo accipit, vbi ait E Seneca: Canterio vehebatur, hippoperis quidem impositis, vt secum vtilia portaret. Quum paulo pòst se ipsum interpretetur Seneca: O quantum, inquit, erat seculi decus, Catonem vno caballo esse contentum, & ne toto quidem, partem enim sarcinæ ab vtroque latere dependentes occupabant. Hasce verò ille ipporeras dicit, quasi equestres peras. Gallicos canterios, vt viliores, agnoscere videtur Plautus, quando in Aulularia ita scribitur: Ego faxim, muli pretio qui superant equos, fient viliores Gallicis cãteriis. In Hie- F ronymi tamen ad Marcellam epistola sic scriptum legas: Illi gaudeant Gallicis canteriis, nos solutus vinculis asellus Zachariæ delectet. Cruciãtem canterium Ausonius item dicit, quem tortorem vulgus appellat, & Nonius interpretatur. Cæterum illud longe remotius, & ex intimo literarum penu ab ingeniosis erutum: in quo enarrãdo, non scioli quidam aut elementarij, quod ferendum foret, sed classicus, & primi nominis candidatus longè fallitur, & apinas nescio quas, & tricas imprudenter ac oscitabundus, velut obesæ G naris quispiam è triuio, effundit. In Plautinis ergo thesauris ita positum est: Certè hæc mulier canterino ritu astans somniat. Adagium hoc reconditum ab doctissimo Comico in mulierem concinnatum est, quæ etiam si astare, vigilare, rectéque sensibus vti videbatur: tamen quia nænias quasdam Siculis gerris vaniores effutiebat, vt Menæchmo videbatur, somniare ac dormitare eam dicit equino ritu. Notissimum quippe, dormire equos stantes. At somniare eos, locupletissimum testem habemus Aristotelem, sic De animalium H historiis libro quarto scribentem, ἔτι δ᾽ ἐνυπνιάζειν φαίνονται οὐ μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἵπποι καὶ κύνες ϗ βόες, ἔτι δὲ πρόβατα καὶ αἶγες. id est, somniant etiam manifesto non homines solum, sed etiam equi, canes & boues, quin etiam oues & capræ. Cęterùm Apuleianus enarrator,

rator,tametsi pampinarius non est,verum fructuarius A in primis, non ab canterio canterinum deflexit, sed ab cantharo cantharinum deducit. Versiculo lepidissimo planè luxato, illo intellectu, vt ipse comminiscitur, fœminam somniantem astare ritu canthari, vasis vinarij, qui ea forma figuratur, vt rectus astet consistátque. Ego verò canthari eam esse figuram, non omnino abnuerim. Somniare verò etiam vasa, nondũ video didicisse: ni forsan asino superfluè canit lyra. quòd si ad formam modo, positumque respexit facetissimus poeta: nil insipidius aut exculcatius proferri B ab eo potuit. Canterinum verò à canterio rectè inclinari, comprobat Columella. Quod caballum à Seneca dici subnotauimus, aduertenda est Hieronymi sententia: Vt statim, inquit, cernamus tiaras galeis, caballos equis cedere. Quia verò de vitibus dicta pleraque sunt, illud ex abundanti adiecero, Viticulas dici Plinio Palladióque, in plantis flagella, vt in cucurbita & cucumere, ab vitium ratione vocabulo deflexo. Denique in vite sobolem radicibus hærentem vocãt suffraginem rustici, quæ explantanda diligenter est, C ferróque alleuanda.

Canthari etymon vnde ducatur. Item notiones plures. Scarabeorum species. Chrysomelolonthion quid. Plinij locus declaratur, item Ausonij. Onides. Copriones. Cantharorum item species ex Horo. Canathra quid. Pullaria. Pullus.

Cap. V.

Cantharum dici à Romanis scarabeum, ex paulò politioribus neminem ferè arbitror latere. Vnde verò sic dicatur, sint fortasse qui scire expetant. Igitur, ne quid eorum desideria remoretur, ex animalis generatione factam animaduerto nomenclaturam. canthona Græci asinum vocant, idest κάνθωνα: oron autem semen, & quidem scarabei propriè. Sic verò progigni animal produnt: vbi cantharus asini retrimenta, quæ onidas E nuncupant, & orbiculari ferè visuntur figura, offenderis, insistit, ac pedibus prouoluens interim genitalem vrinam effundit, vnde enascitur vermiculus, qui mox fit cantharus. Sed operæpretium studiosis futurum arbitror, si ad id spectãtia Aristotelis verba subiecero, simul vt eius insecti species aliquot obiter noscitentur: Αἱ δὲ μηλολόνθαι, inquit, ἐκ τῶν σκωλήκων τῶν ἐν τοῖς βολίτοις, καὶ τῶν ὀνίδων. οἱ δὲ κάνθαροι ἣν κυλίουσι κόπρον, ἐν ταύτῃ φωλεύουσι τὸν χειμῶνα, καὶ ἐντίκτουσι σκωλήκια, ἐξ ὧν γίνονται κάνθαροι. i. melolonthæ, siue sca- F rabei virides, qui & gallerucæ item vocantur, oriuntur ex vermibus fimo bouis, aut iumenti creatis. Canthari autem, idest pilularij scarabei, iuxta Theodori tralationem, in fimo quem voluunt, conduntur per hyemem, paruósque vermiculos pariunt, ex quibus ipsi procreantur. Proinde copriones dicuntur Hippocrati. Idem philosophus paulo antè carabos nominauit, quos Latinè scarabeos tauros dicere licet. Chrysomelolonthion reperies in Aristophanis comœdia, cui titulus sphecces. Quod, inquit interpres, paruu- G lum est animal, flaui coloris, canthari præferens similitudinem quandam. Id pueri innexo pede mittũt in sublime. Scarabeorum genus grande, cornibus prælongis, bisulcis, quæ sunt dentata forcipibus in cacumine, quum libuit, ad morsum coeuntibus, Lucanum vocat Nigidius. Fullonem appellant aliqui scarabeum, albis guttis distinctum. Illud sciendum, à pilularum illa volutatione, quam esse cantharis familiarem præmonuimus, inoleuisse adagium Græcis in eos, qui castigati sæpius, nihil proficiunt, sed quod H pertinaciter semel arripuerunt, pertinacius fouent, ac tanquam coccyges, sui semper similes eandem recinunt cantilenam: Cantharus pilulam. Quod enim est animali ingenium, nulla prorsus arte viceris. Sunt præterea Canthari nauigia quædam: nam & in comœdia Græca ita legimus. ἀειουργὴς κάνθαρος. idest, in Naxo confabricatus cantharus. Quippe de insularum nominibus sæpe nauibus imposita reperias nomina. Etenim κνιδιουργεῖς quandoque dicuntur naues, quia in Cnido compingerentur. Cercyronque à Cercyra, quæ Corcyra est, vocitunt. Parona item, idest πάρωνα, à Paro: vnde fortè obtinuit, vt nauium gubernatores passim ita dicantur. Fuit & in Attica portus Canthari nomine celebris. Eadem censetur nomenclatura ex Athenæi calculo pocillum, atque item accommodum mulieribus ornamentum. Apud Iureconsultum Iulianum, libro Digestorum trigesimo, canthari dicuntur, per quos aquæ saliunt vnde arbitror inoleuisse Mediolani, vt cloacæ euehendis aquis ac sordibus dicantur cantharanæ: nam & cantharia legimus forma deminuta. Cæterum occurrit mihi parte ista Plinij nodus haud illotis (quod dicitur) trãsiliendus pedibus. Illi propterea lucem inferemus, vt hoc item nomine plenius bonarum literarum candidatos demerear, siquidem homo homini Deus, vt versiculo Græco comprobatum video. Plinij verba sunt hæc ex libro octauo: Bos, inquit, in Ægypto numinis vice colitur, Apin vocant, insigne ei in dextro latere candicans macula cornibus lunæ crescere incipientis, nodus sub lingua quem cantharum appellant. Quæritur amplius inter eruditos, quid sit quod ait, Nodus quem cantharum appellant. Sed enim obscuritatem tollit Porphyrius ille doctissimus: & quia de nodo agitur, præclarè enodat quod plerosque scio hactenus latuisse, bonámque, si non & supra synodi Ariminensis multitudinem. Igitur in libro qui est De abstinentia carnium: Scarabeum, inquit animal rerum diuinarum indocti abominantur, quod Ægyptij summopere venerantur, animatam Solis effigiem putantes. Lunæ præterea taurum dedicarunt, quem Apin nuncupant, nigrũm præ cæteris, & signa solis atque lunæ habentem. Mutuatur enim ex sole luna lumen. Solis symbolum est coloris nigredo: nam & solis ardor, nigriora reddit humana corpora: & qui sub lingua est, scarabeus. Lunæ verò coloris diuisio. Adiicit in libro De Iside Plutarchus, quod neutiquam prætereundum fuit: ita cantharos pilulam excrementitiam sensim in aduersum protrudere, sicuti contrariũ mundo sol cursum agat, dum ab occasu in exortum fertur. Et quia scribit ibidem Plutarchus, Cantharos omnes esse mares, quod approbat & Porphyrius atque Horus, & Græci item alij, apud quos ita lectitamus, κάνθαρος θῆλυς οὐ γίνεται, ἀλλὰ πάντες ἄρσενες γεννῶνται: idest, cantharus fœmina non fit, sed mares omnes gignuntur: hinc succurrit, vt prius quàm hæc nobis decedat cura, vel intercalata fortè dispereat, Ausonium opera nostra iuuemus, nubilo difficultatis excusso, quo multos poetæ illius studiosos interpellari non ambigo. Est epigramma scitissimum in Marcum quendam emasculatorem, quærit lepidissimus poeta ex Pythagora, cuius placita sunt, transire animam in diuersa corpora, quem putet futurum ab vltimo fati die Marcum pullariam, qui erat, vt ipse ait,

Peruersæ Veneris postico vulnere fossor
Lucilli vatis subulo, pullo, premor.

Respondet Pythagoras,

Non taurus, non mulus erit, non hippocamelus,
Non caper aut aries, sed scarabeus erit.

Hoc est, qui fœmininũ perpetuò execratus est congressum, & pueriles tantum amores est consectatus, non emigrabit moriens in animalia, quibus vterque inest sexus: immo scarabeus fiet, in quo genere non visitur fœmina. Qua ex causa etiam pullaria scienter à poeta dictus est, siquidem puer qui obscœnè ab aliquo amaretur, eius à quo amabatur, pullus vocabatur, quod Festus scribit: vnde Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat propter candorem, quod eius natis fulmine icta foret, pullus Iouis appellatus est. Erant & viginti viri cognomento pullarij, qui auspicia co-

A Ioniarum deductarum causa haberent. Sed horum alia ratio est. Illud postremò adnotandum, vice prouerbij à Plutarcho in Symposiacis esse pronunciatum, Ridiculos videri, qui in conuiuiis innoxias auersentur voluptates, sicuti οἱ κάνθαροι τὰ μύρα. idest, canthari vnguenta. Canathra verò grypum imagines sunt, ac tragelaphorum ligneæ, quibus insidentes puellæ circumferebantur in spectaculis, vt Xenophō indicat, & Plutarchus exponit. Dignum relatu id quoque ex eodem Plutarcho in libro περὶ τῆς εὐθυμίας. B idest, De iucunditate. Illud, inquit, amplius tranquillitatem concutit: quod veluti muscæ speculorum leuore dilabentes scabris inhærent, ac vlceribus in superficie corporum erumpentibus affiguntur: sic & plerique felicium iucundorumque obliti ad tristia redeunt, & quæ memoria vulnus refricent. Immo verò cantharos imitantur, qui apud Olynthum in regionem quampiam, ex re cantharolethron cognominatam, sese conücientes, quum inde mox nequeant explicari, immoriuntur. Non transilienda parte hac, C quæ prodit Horus, Catharorum noscitari species tres: primam esse æluromorphon, idest felis forma: traditum verò marē ælurū cum solis incessu pupillā demutare, vt quę solis exortu subintēdebatur, meridie rotū detur, occasuro hebescat sydere: quo argumēto apud Heliopolim solis simulacrum effingi æluromorphon: alteram verò speciem esse δίκερων καὶ ταυροειδῆ, quæ sacra lunæ censeatur: hinc & in tauro, lunæ fieri exaltationem tradunt. tertia porrò μονόκερως est, ac ἰδιόμορφος: quam esse Mercurij produnt, sicuti auem D ibin.

Quæ sit prouerbij ratio. Delphini vis in terra. Delphin instrumentum. Delphinis, delphax, delphacium. Adelphi fratres vnde. Delphys. Hystera. Delphinius Apollo: Item de delphine plura. Plinius explicatur. Ventorum in vtre occlusorum ratio. Delphinius mensis. Delphicum locus.

E Cap. VI.

NOn Græcè facundiæ auctor, vt videtur, haud spernendus omnino, sicuti ex Plutarcho accepimus, eiusmodi adagium posuit, Δελφῖνος ἐν χέρσῳ βία, Delphini in terra vis. Id in eos prōptū videtur, qui quod nesciunt, iudicant, & in quo minus valeant, toto conatu petunt, nec se F intra pelliculam continent, supra crepidam aliquid ambitiosius affectantes. Delphinorum celeritas vtique memorabilis est, adeo vt ocior volucre, acrior telo credatur, & vt Aristoteles inquit, ἁπάντων δοκεῖ εἶναι ζώων ταχύτατον, καὶ τῶν ἐνύδρων, καὶ τῶν χερσαίων καὶ ὑφάλλονται πλοίων μεγάλων ἱστούς. hoc est, omniū videtur animaliū velocissimus, non aquatiliū modo, sed & terrestriū, supersiliunt etiam malos nauigiorum maiorum. Cæterum tam stupendæ agilitatis animal, terræ tamen contactum non patitur, quin inuectum in harenam emo- G ritur confestim. Propterea in Demosthenis vita Plutarchus apud Græcos: nam Latina prorsum ἀκέφαλος est: Delphinis, inquit, vim ignorans Cæcilius, in omnibus nimius, iuuenili calore Demosthenis, & M. Tullij collationem ædere adortus est. Quòd si vnicuique obuium foret τὸ, γνῶθι σαυτόν, haud fortè diuinum videretur præceptum. In Epistolis tamen Plinius, collusorem delphinum in terram extrahi solitum scribit, harenísque siccatum, vbi incaluisset, in mare dilabi rursum. Verum de delphine mox pluscula: interim quæ se ingerunt, appingemus, ne dilata mox excidāt. H Delphis itaque, siue delphin, vt docuit Aristophanis interpres, instrumentum est nauticum, tum plumbeū, tum ferreum, quod in bello nauali pendens ex antemna: vbi se ostendisset occasio, in hostiles naues demittebatur, deprimendi causa. Erat autem animalis figura compactum, vnde & nomen. Thucydides libro septimo, nauem delphinophoron vocat, ex qua propenderet delphin eiusmodi. meminit & Pherecrates. Iulius Pollux delphina pro parte nauis accipere videtur, quum ait: Carinæ affixū dicitur phalcis, siue Lesbium, aut clitopodium: cuius postrema pars ad proram vergens, parembolis: sub qua embolum, quo nomine quidam rostrum intelligunt. Medium verò inter proembolida & embolum stira, idest carina. Super embolum stat, inquit, delphis, quando nauis fuerit delphinophoros. nisi quis Pollucem quoque de instrumento sensisse videri malit. Nostris tamen temporibus celocium artius surrectum rostrum recuruum, vulgus nauticum delphina appellat. Delphinida, Poculorum mensam vocat in Lexiphane Lucianus his verbis: Ποτήρια δὲ ἔκειτο παντοῖα ἐπὶ τῆς δελφινίδος τραπέζης. idest, pocula verò omni moda iacebant in mensa delphinide. Hanc Porphyrio Latinè delphicam vocauit, quum in Sermonibus ait Horatius:

> Et lapis albus
> Pocula cum cyatho duo sustinet.

Iuuenalis item significauit:

> Et recubans sub eodem marmore Chiron.

De quo tamen loco quid sentiremus, alibi expositum est. Delphax verò est porculus lactens, vt ostendit Epicharmus, Δέλφακα τοῖς ἐλευσινίοις φύλασσε. ducto vocabulo ab delphys, quæ vox apud Pollucem vulua est: vnde & adelphi, inquit, dicuntur fratres, qui ex vulua prodierint eadem, quæ etiam hystera dicitur. Sed propriè ex hoc delphax fœmellam signat, veluti quæ delphyn habeat, idest vuluam. Delphacium sunt, qui vulgò temporalem dictum suem intelligāt. Delphinium Athenis, inquit idem Pollux libro octauo, dicasterium erat, idest statio iuri dicendo ab Ægeo constructum. Iudicium in eo primum Thesei factum est, dum interfectos quidem à se latrones fateretur, sed iure diceret interfectos. Septa, idest periphracta, in delphinio ab Plutarcho item nominantur, vbi creditur habitasse Ægeus: nam & Mercurium in templi parte, qua in Orientem vergit, vocant in Ægei portis. Appellatio inde videtur fluxisse, quia Apollo ibi coleretur cognomento Delphinius: cuius idem meminit Plutarchus, Marathonium taurum illi à Theseo immolatum prodens, qui Tetrapolim infestarent. Sic verò Apollo dicitur, quoniam Castalio Cretensi coloniam deducenti se obtulit ducē, delphini præferens imaginem, qui & nauem præcesserit vsque ad Crissæum Phocidis sinum: vnde & Delphi quoque dicti, qui locum tenuere ab illo munitū: vel quod draconem delphina peremerit in Pythone. Colebatur Delphinia item Diana, vt in thesauris Iulij Pollucis obseruauimus. Extat Plutarchi commentariolus, in quo quæritur, Terrestria prudentiæ amplius sibi vendicent, an aquatica. Ibi Delphinij cognomentum Apollinis non inde profluxisse scribit, quod is in delphina deformatus classi ducem se præstitisset: sed quòd delphinem emiserit, quem consequuti Cretenses Cirrham sint delati. Fuit apud Æginetas Delphinius mensis Apollini sacer Delphinio: sed quem illi οἰκιστὴν dicunt, ac δωματίτην, atque ipso hoc mense rem eidem obeunt diuinam. Sunt qui & agona, quem hydrophoriam nuncupant, Apollini celebratum velint. Delphicum verò, vti scribit Procopius, erat locus in palatinis ædibus, in quo versari ac cibum capere consueßent principes: quod ex Græcæ linguæ vsu factum arbitratur: Nam & ibi, inquit, stabat tripus, super quo ab regiis pincernis astituuntur pocula: & Latini mensam eiusmodi, delphicam item nuncupāt: vti antea memorauerimus. Porrò Vlyssem in clypeo, delphinis prætulisse insigne, auctor Stesichorus est. Zacynthij, vt Critheus prodit, rationem protulere huiusmodi: quod illapsum in mare Telemachum subiens delphin incolumem præstiterit.

Quo

Quo beneficio pater, velut remunerans, id in cylpeo habuerit insigne, & signatorio quoque insculpserit annulo. Quod autẽ Vlyssi ab Æolo vtre occlusos traditos esse ventos, fabulæ Homero produnt auctore: aduertendum sanè, quod qui ἀρρητουργικὰ literis mandarunt, haud omisere, Si quis ex delphine vtrem sibi quæsierit, secúmque habeat, flaturum quem is optarit ventum. Delphino præterea, produnt naturæ periti, adeo motum esse familiarem genuinúmque, vt stãdi interquiescendíque nescius eundem vitæ sortiatur finem, quem & agitationis. Sicubi verò somno sit opus, euolat in summum, móxque resupinus sensim ad ima deferri se patitur. Ad terræ autem contactum velut expergefactus resilit denuo stridens, rursumq́; rationem eandem init: quietem sibi hoc modo permixtam motioni machinatus. Delphiniscum Aristoteles paruum vocat delphina: sicut Cicero Diuinationum primo, paniscum paruum pana, & satyriscum paruum satyrum, nam Canonica est Græcis diminutionum formula istiusmodi. Exciderat penè, quod minimè fuerat silentio inuoluendum. Scribit diuus Thomas, Delphinum esse futuræ tempestatis prognosticum euidens, vbi in maris superficiem frequentius se vibret, & quodammodo colludat: siquidem hyemali procella ingruente, ab imo maris consurgunt exhalationes, quæ hyemi fomenta suggerunt: tuncque calor excitatur in delphinis: quoniam verò calidi propria est agitatio, inde contingit id animal crebrius erumpere, ac sese ostentare. Ex quo illud est in Historia naturali, Delphini tranquillo mari lasciuientes flatum, ex qua veniunt parte præsagiunt, item spargentes aquam, item turbantes tranquillitatem. Delphinum musicum ideo signum dici, Arati interpres scribit, quia nouem sit stellis insignitus, qui est Musarum numerus: sed stellas tamen in eo decem recensent alij.

Ludorum origo. Spectacula an noxia moribus. Missus in ludis quid. Icrium. Circensium inuentor.

Cap. VII.

LVdos scenicos voluptatis ergò, & ad erugandam matutinam, ac striatam frontem compertos esse primum, scribunt plerique. Et Polybius auctor est, Arcadas, quod erant vita austeri, & duri, quo ciuium animos mitigarent, ludos excogitasse: quos postea qui dimiserint, ita animis obduruisse, vt tota Græcia execrabiles haberentur. Nostri ferè in iis religionem intelligere maluerunt. Nam & Augustinus: Ludi, inquit, scenici, spectacula turpitudinum & licentia vanitatum, non hominum vitiis, sed deorum iussis instituta Romæ sunt. Et apertius alibi: Ingrauescente pestilentia, ludi scenici auctoritate pontificum Romæ primitus instituti. Megalesia fuisse primos ludos scenicos, Valerius Antiás auctor est apud Liuium, Matris magnæ dedicata æde. Cæterum quacunque ex causa fuerint producti primo, nil esse perniciosius morum integritati, putat Seneca. Quippe turba omnis vtique animo grauis, & noxia. Nec enim quos extulisti, mores vnquam refers: nemo non rubiginis aliquid aut imprimit, aut nesciẽtibus allinit. Itaque nil omnino damnosius, quàm spectaculis assidere, quando per voluptatem facilius ac procliuius obrepunt vitia. Quid me, inquit, existimas dicere? auarior redeo, ambitiosior, luxuriosior, immò verò crudelior & inhumanior, quia inter homines fui. Et quodam loco M. Cicero ludos spectare, hyposolœcum putat. Cæterum est Plutarchi commentario lus, quo edocemur, quo quis pacto animaduertat, se in virtute proficere. Inibi post multa haud præclara parum, affertur hoc quoque. Qui, inquit, iam magno profectu sunt, non ex orationibus modo & libris vtilitatem aucupantur: verum ex spectaculis quoque, & (vt semel dicam) ex omnibus. Quod ab Æschylo factum legimus, & plerisque aliis: siquidem quum apud Isthmum pyctarum, idest pugilum certamen spectaret Æschylus, cognouit ex duobus concertantibus alteri vehementi impacta plaga, ab vniuerso theatro maximum ædi clamorem: quum tamen percussus nil admodum quereretur. Id admiratus Ionem Chium, qui fortè astabat, leniter tangens, Aduertis (inquit) quàm efficax meditatio sit, & consuetudo? Plagis affectus non clamat, clamant spectantes. Illud hic opera subnotarim parerga: In spectaculis quandoque Missus nominari. Confici missum vnum intellige, vbi à calce ad calcem procurrentes equi rursum ab meta circunflexa calcem repetebant. Sic verò dicitur, vnde emittuntur equi. Hinc Maro:

> Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
> Constituit signum nautis pater, vnde reuerti
> Scirent, & longos vbi circunflectere cursus.

Erant sanè missus quatuor & viginti, pro horarum numero. Quando cælesti ratione circum distingui solitum, accepimus. Etenim duodecim visebantur hostia, pro numero domiciliorum cæli, sicuti planetarum imagine metæ septem. Certantium classes quatuor fuere, suis distinctæ coloribus. Nam prasinus, seu virens herbidam verni temporis indicabat lætitiam: roseus, æstiuam flagrantiam: albus, pallescentem autumnum: fuscus, hyemis nubilosam tristitiam. Circensium inuentorem produnt Monagum apud Asiæ Helidem. Icria inuenio dici foros, vnde spectantur ludi: quanquam & nauium catastro mata sic dicantur quoque, quin & gubernantis sedes. Ex Hegesandro scribit Athenæus. Demetrium ab Phalereo oriundum, sed luxu celebrem, Aristagoræ in Panathenæis meretriculæ icrium excitasse apud Hermas, illis surrectius.

De scena, & scenophegiis, scenographia, ichnographia, orthographia, megalographia, & scenis locis. Syscenia quid, & syssceni, ac scenopœi. Quid thymele, & qui thymelici. Declaratur Plautus & Vitruuius. Qui actores primarum, aut secundarum partium. Histrionũ iura. Cuneus. Personati. Machinæ scenicæ. Martialis locus illustratur. Gerra. De proscenio & stropha, antistropho, epirrhemate, paregoremate. Charoniæ scalæ. Pilarij, & ventil..tores. Plinius & Martialis amplius declarantur. Epodos, antistropha, strophalis.

Cap. VIII.

SCenam scribit Cassiodorus, etiam dici theatri portionem, quæ inter duo protendatur cornua: quanquam prius non ferè aliud scena erat, quam velum tentorium ab rusticis inumbrationis causa excitari solitum: sicuti in nauis puppi scena est Trierarcho structa, & in Hbręorum ritu scenophegia celebrantur, ducta origine ab Mose, à quo de Ægyptiorum seruitute liberati sub tabernaculis id genus in solitudine agebant. Græci tamen scenopegia scribunt, ratione etymologica id monstrante. Iosephus Iudaici belli libro secundo, propter Scenophegiorũ festos dies populũ ascẽdisse Hierosolymã, auctor est. Scenographia in architecturæ ratione est frõtis, & laterũ abscedentiũ adũbratio, ad circiniq; centrũ omniũ linearũ respõsus: sicut ichnographiam vocant circini, regulæque vsum: vnde, inquit Vitruuius, capiuntur formarum in solis arearum descriptiones. Dicitur ichnographia prædiorum, vbi imaginaria loci repræsentatio iudicicibus exhibetur, in rem præsentem vt sic perducantur. Nam ortographia est erecta imago frontis, modiceque picta rationibus operis futuri figura. Megalographia verò pictura est, simulacra deorum continens, seu fabularum expositas explicationes, aut Troianas pugnas, cuiusmodi apud poetam nobilem admiratur Troianus princeps: Apud Xenophontem in commentario

De Lacedæmoniorum republica, Syscenia, idest συσκήνια, dicuntur contubernia in publico conuiuantium Spartæ. Qui & οἶκοι σκηνεῖν, pro eo posuit, quod est domi conuiuia celebrare. Quin & συσκήνους, pro comessatoribus conuiuisque Scenopœi, idest σκηνοποιοί, in Actibus Apostolorum esse videntur, qui aulea contexunt. Interpres artem reddidit scenefactoriam, tum obscurè, tum inepte. Scenarum genera tria reperio, tragicum, comicum, satyricum. Tragica scena conformatur columnis, & fastigiis, signisque, ac regalibus instruitur rebus. Comica priuatorum ædificiorum speciem habeat, & menianorum. Satyrica ornatur arboribus, speluncis, montibus, rebus agrestibus aliis, in topiarij operis speciem. Scena, histrionum erat propria: vt inquit Pollux. Orchestra autem chori, in qua erat thymele, siue pulpitum id esset, siue ara. Hinc Vitruuius libro quinto: Ampliorem habent orchestram Græci, & scenam recessiorem, minoréque latitudine pulpitum, quod logeum appellant. Ideoque apud eos tragici & comici actores in scena peragunt: reliqui autem artifices suas per orchestram præstant actiones. Itaque ex eo scenici, & thymelici Græcè separatim nominantur. Et in Symposiacis Plutarchus, Alia quidem ad thymelem & orchestram reiecimus. Hoc libentius apposui, quia in obseruationibus suis vir doctissimus non satis videtur tenuisse, qui dicerētur thymelici, quorum mentio est Iureconsultis quoque Digestis de his qui notantur infamia, etiam si maximè vitiatis codicibus. Sed & in canonicis Decretis relatam vocem commeminimus. Et thymelica nūcupantur apud Phurnutum acroamata, quę Baccho adhiberi consueuerant: διὰ τὴν πρὸς τὰς θαλίας αὐτοῦ οἰκειότητα. Illud verò metaphora honestiore ab Plutarcho in Galba est pronunciatum. Vel quam, inquit, thymelem vererentur, aut imperatoris tragœdiam. Hinc item Plautinæ obscuritati in Amphitryonis Prologo lux affertur plurima:

> Siue ambissent qui palmam histrionibus,
> Siue cuiquam artifici.

Porrò & in vetere Græcorum auctore ad verbum ita legimus: Gymnica certamina parent Elei, thymelica Corinthij, scenica demum Athenienses. Quòd si quis horum subsultarit, peccaritve, plagis eum afficiant Lacedæmonij. Hoc verò obiter dictum festiuius est ob diamastigosin, idest difflagellationem, Spartanis in solennibus etiam festis celebrem, heortasticen Græci dicūt. Sed enim quia cœpimus, Latinę linguę delicias pro virili iuuemus parte. Idem Plautus sic paulo pòst scriptum reliquit:

> Vt conquisitores fierent histrionibus,
> Qui sibi mandassent, delegati vt plauderent,
> Quiue, quo placeret alter, fecissent minus.

In nodi huius Gordiano impeditioris explicatione hærebunt fortè Plautinorum salium studiosi pleriq;. Ego autem amota vesica omni, paucissimis Ciceronis verbis nubilū hoc Plautinæ fabulæ facilitate tota illustrabo. Sic enim in Verrem scribit Actione prima, siue diuinatio dici illa debet: Vt in actoribus, inquit, Græcis fieri videmus, sæpe illum qui est secundarum aut tertiarum partium, quum possit aliquanto clarius dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, vt ille princeps quàm maximè excellat, sic faciet Halienus, tibi seruiet, tibi lenocinabitur, minus aliquanto contendet, quàm potest. Persona verò primarum partium, vt ne hoc quidem tacitum prætercam, intelligitur, quæ sæpius actu ingreditur, quū habeat comœdia actus quinque: secundarum verò quæ minus, minúsque procedit. Ex quo & Terentius:

> Primas partes qui aget, is erit Phormio.

Plautinum porrò sensum adiuuat item Horatius in epistola ad Lollium:

> Vt puerum sæuo credas dictata magistro
> Reddere, vel partes mimum tractare secundas.

Qua in parte Porphyrio inquit, Secundarum partiū actores omnia summisse agunt. Scribit Tacitus anna-

A li primo, Actum de modo lucaris, idest pretij, & aduersus fautorum lasciuiam multa fuisse decreta: ex quîs maximè insignia, ne domos Pantomimorum senator introiret, ne egredientes in publicum equites Romani cingerent, aut alibi quàm in theatro spectarentur. Et spectantium immodestiam exilio mulctandi potestas prætoribus fieret. Obseruatum illud quoque: Immunes verberum histriones, Augustum quandoque respondisse. Proinde dictas nonnunquam sententias, vt prætoribus ius virgarum in histriones esset, Histrioniam non esse pudori in Græci, scribit Li-
B uius. Arenarios appellat in Antonino philosopho Iulius Capitolinus: bestiarios, in amphitheatri arena cum bestiis solitos colluctari: quos æquè ac scenicos idem infames significat. Quia verò cunei loca dicebantur, in quibus notæ vilioris homines sederent, hinc scitè admodum nullis auctos honoribus, ac intra priuatum se mensum continentes signaturi, inter cuneos residere dictitamus. Illud amplius obseruandum: Atellanos dici priuatim personatos: quo-
C niam id esset illis ius, ne in scena personam deponere cogerentur: quod histrionibus aliis pati necesse erat. Hinc quæ ab iis agebantur fabulæ, peculiari appellatione nuncupabantur personatæ. Sed vt ad scenam reuertamur, illud sciendum: Loca in scena ad ornatum comparata Vitruuium scribere, à Græcis periactus appellari, ab eo quod in his locis machinæ essent versatiles, quæ quum aut mutationes fabularum sunt futuræ, seu deorum aduentus, cum tonitruis repentinis versentur, muténtque species ornationis in fron-
D tes: sicuti apud Plautum,

> Sed quid hoc? Quàm validè tonuit?
> Di obsecro vostram fidem.

Verbum autem id periactus, accusandi casus est multitudinis numero, hoc est περιάκτους, à verbo περιάγειν, quod circunductionem signat. Vtitur eo vocabulo Plutarchus in libro quo scrutatur, bellicis rebus illustriores fuerint Athenienses, an sapientia: sed pro ipsis accipere machinis videtur: ita enim scribit, καὶ μηχανὰς ἀπὸ σκηνῆς περιάκτους: idest, & machinas à
E scena periactus. Sed & Græci ita produnt, Ceraunoscopion periactos est alta. Apud Athenæum sellas periactos obseruauimus: bronteum verò machina sub scena, hoc est amphora calculis marinis plena, qui in æneum deiiciebantur vas, ac circumacti sonū efficiebant tonitru persimilem. Hinc & in nostris literis Pompeius Festus ita scribit: Claudiana tonitrua appellabantur, quia Claudius Pulcher instituit, vt post scenam lapidum collectus ita fieret, vt verorum tonitruum similitudinem imitarentur. Cerauno-
F scopium, altior intelligitur machina instar speculæ, ex qua fulminum iactus exhibebant. Crade autem in scena pegmatis erat species ad ficulneę arboris imaginem, quam craden vocant Attici. In comica tantum scena producebatur crade. Nam tragica admittebat propriè dictam μηχανήν, id est machinam, in qua mōstrabantur dij, aut heroes in aere, vt Bellerophontes & Persei. A rusticis comperi tamen, dici machinam locum, in quo asinum equa cogitur admittere: nam parietes duo inædificantur aduerso cliuulo, haud ita
G inuicem seiuncti, ne fœmina ineuntem marem reiiciat, vel se colluctando auertat, sed capistrata inscensorem patiatur. Sunt qui craden interpretentur hamum illum æneum seu vinculum, quo vincti tenerētur, qui ita penderent. Cradas intelligere animaduertitur Theophrastus in ficu summos in ramis coliculos teneritudine insignes. Inducebātur verò in tragœdiis dij, qui repente commutatis rebus, fabulæ finem imponerent. Propterea M. Tullius De natura deorum primo: Vt tragici poetæ quum explicare argumenti
H exitum non potestis, confugitis ad Deum. Et Aristoteles primo Metaphysices: Anaxagoras, inquit, mente sic vtitur, veluti tragico quodam Deo, qui repente monstrari solet. Parapægma verò ad scenæ rationem pertinet nihil: est enim eo nomine canon, aut organi species

ſpecies aſtronomicæ, quod ſignificat Vitruuius, parægmatum diſciplinas nuncupans, quibus ſyderum occaſus, & tempeſtatum comperiantur ſignificatus. Erat tamen & ſupra ſcenam quod dicebatur theologiũ in ſurrecto, in quo Iupiter, cæterique comparerẽt dij. Vbi verò ex imo in altum rapiendus erat aliquis, ſicuti ab Aurora Memnon raptus memoratur, quod Quintus Calaber ſecundo Relictorum ab Homero ſignificat, machinam qua id præſtabatur, dictam inuenio geranon: de qua mihi videtur intellexiſſe Martialis Epigrammatum primo:

> Raptus abit media quod ad æthera taurus harena:
> Non fuit hoc artis, ſed pietatis opus.

Eſt eo item nomine ligneum inſtrumentum, in quo qui dicuntur ἀλφιτοποιοί, farinas contundunt: ex quo & γεράνεια, nuncupari ἄλφιτα animaduertimus. In oratione pro Cteſiphonte Demoſthenes γέῤῥα σκηνῶν, quũ dicit, ſcenæ intelligit integumenta. Nam ſunt quidem Gerra Perſarum ſcuta: ſed & operimentum quodlibet ſic nuncupatur: quin & teli genus Plutarcho in M. Antonij vita. Æoras autem, ideſt αἰώρας, vocabant funes intentos vehementer, quibus ſuſtinerentur, qui per aerem ferri videbantur, heroes aut dij. Eccyclema pægmatis erat ſpecies, ſubiectis rotis, quo circumactio quæ intus acta fuiſſent, ſpectatoribus oſtendebãtur. Scanſoria verò machina, quam vocant acrobaticam, eſt quum ita fuerit collocata, vt ad altitudinem tignis ſtatutis, & tranſuerſariis colligatis, ſcandatur tutò ſpectandi cauſa. Buleuticum dicebant theatri partem ſenioribus aſſignatam: ſicuti Ephebicus dicitur, vbi ſpectant Ephebi. Hemicyclium quoque ſecũdum orcheſtram locus erat, de figura ſic cognominatus. Eius erat vſus, vt locum aliquem à ciuitate ſeiunctum monſtraret, vel etiam in mari natantes. Quemadmodum & ſtropheum, in quo exhibebantur ad diuinitatem tralati heroes, vel etiam in bello aut mari perfuncti fato. Fuerunt & Charoniæ ſcalæ, ex quibus idola, ſeu ſimulacra deſtinabant. Charonia verò porta ad theatricum vſum facit nihil. Erat ea in nomophylacio Athenis, per quam damnati ad vltimum ducebantur ſupplicium. Charoneum item dicebatur. Celebrantur & Quintiliano Inſtitutionũ decimo, miracula in ſcenis pilariorum & ventilatorum: qui ea quæ emiſerant, ita librabant, vt venire in manus viderentur: quaque iuberentur, decurrere. Ad quod planè reſpicit Martialis illud ex libro nono:

> Summa licet velox Agathine pericula ludas,
> Non tamen efficies, vt tibi parma cadat.

Sed & hinc Plinio lux infertur plurima libro octauo in elephantorum natura: Vulgare, inquit, erat per auras arma iacere, non auferentibus ventis. Amphitheatrum ſcribit Diõ, ex hoc dici, quod per ambitum ſedilia diſponantur abſque ſcena. Traditum ab eodem in Caligula eſt illud quoque, Senatoribus tunc primum ſubiecta puluinaria, ne tabulis aſſiderent nudis. Conceſſum quoque in theatra pileos ferre Theſſalico more, defendendæ inſolationi, ideſt ἵνα μὴ τῇ ἡλιώσει ταλαιπωρῶνται. Scenam nonnulli interpretantur medianam theatri portam. Paraſcenia verò ab vtroque latere ſpatia. Nam proſcenium ante ſcenam locus erat, parapetaſmaque, ſiue velum aut item pulpitum. Vnde per adagium ſcitiſſimum proſcenia dicimus, quæ ſpecioſa extrinſecus videntur, quum mira intus lateat fœditas: ſicut meretricula quædam, vt ſcribit Athenæus, Nannium nomine, proſcenium eſt cognominata, quæ veſtium & auri cultu plurimo ſpecioſa videbatur, quum exuta foret vel turpiſſima, magno eorum errore, qui animi fœditatem intelligere maluerunt. Hæc item, ſi Sudæ credimus, facete dicta eſt Capra, quod Thalli cuiuſdam cauponam facientis bona deglutiſſet, tanquam germina hœdis in paſtum obiici ſolita, quæ Thallos Græci vocant. Meminit Apollodorus in tractatu De ſcortis: ſed & Antiphanes lucubratione eadem. Ex proſcenio in ſcenam euocaban-

A tur Mimi ad fabulas agendas, viciſſimque è ſcena illuc reuertebantur: vnde actuum in Latinis comœdiis internoſcitur diſtinctio: ſicut in Græcis choro in orcheſtram demigrante. Epiſcenium autem dici videtur rectè ſuperior ſcenæ pars. Vitruuius de ſcena apud Alabandenos ab Apaturio concinnata in minuſculo theatro, quod illi eccleſiaſterium vocant: Præterea, inquit, ſupra eam epiſcenium, in quo tholi, pronai, ſemifaſtigia, omniſque tecti varius picturis fuerat ornatus. Adiiciamus porrò ex Græcorum grammaticis

B excerpta, quæ noſtra hæc adiuuent ſcitamenta, & coronidẽ capiti huic appingant. Igitur chorus, inquiũt, comicus in orcheſtram inducebatur, quam nunc logion dicimus: & quum hypocritas, ideſt actores alloqueretur, ſcenam ſpectabat. Abeuntibus verò hiſtrionibus, ad populum conuertebatur: & hæc vocabatur ſtropha. Erant autem iambica tetrametra mox antiſtrophon accinentes, rurſum tetrametra adiiciebãt. Erant vt plurimum ſedecim carminum. Dicebantur verò hæc epirrhemata, ideſt ἐπιῤῥήματα. Vniuerſalis

C autem chori tranſitus vocabatur parauaſis, quod ab legitima ſtatione in aduerſum theatri proſpectũ trãſgreſſio fieret. Fiebat id, vbi quid diſſerere cupiſſet poeta extra ſubiectum argumentum ſine actoribus per chorum, quibus peractis conuertebatur is denuo ad priorem ſtationem. Paregoremata, ideſt παρηγορήματα nuncupabantur, vbi quid intus ageret chorus, quod tamen in theatro exaudiretur: ſicuti ranarum chorus apud Ariſtophanem. Sed enim & in poemate lyrici carminis auctores vſos comperimus ſtropha,

D antiſtropha, & epodo: & ſtropha quidem, vbi à dextris in læuum fieret conuerſio, qui & mundi intelligitur motus ab exortiuis partibus ad occiduas: nam & Homerus δεξιὰ καλεῖ τὰ ἀνατολικά. Antiſtropha verò quum ab læuis in dextera obuerterentur, cuiuſmodi eſt errantium vertigo, ab occaſu in ortum: at epodo, vbi in vno conſiſtentes loco carmina concinerent. Quando & terrenæ naturæ congruit ſtatus. Strophalinx, vel ſtrophalis ad ſtropham pertinent nihil: nam iis nominibus caſei orbem nuncupant Græci. Sceni-

E cos denique Alexander Cæſar ſic alendos dicebat, quaſi ſeruos noſtros. Hieronymus viduæ cauendos monet calamiſtratos, & fractos in fœminam hiſtriones. Iam illud leuioris operæ, dici elegãter excuneatos, qui à ſedilibus excluſi, farto toto theatro, ſtare coguntur. Stadium pro theatro quandoque poſitum apud Græcos, ſcimus. Mimorũ ſtrophas legimus apud Hieronymum, ſed obliquè dicta eo verbo intelligunt nonnulli.

F *Theoricæ pecuniæ quæ ſint, & ſtratioticæ. Error interpretis Plutarchi duplex. Stratis & craſte quid. Deliaſtæ. Itẽ qui theori, & quid theoris, De Salaminia & Paralo nauibus. Item quid achana, artaba. Qui colacretæ. Thearion. Theoricum locus. Plutarchi locus explicatur. Inibi quid palintocia. Lucar. Atocia. De manduce. Interim & locus alius reſtituitur Plutarcho ex Alcibiade de Sala-*

G *minia.*

Cap. IX.

Verum quia in res theatricas, & animorum remiſſiones incidimus, adiiciamus porrò quæ non inutilia comperta nobis ſunt, præſertim ex Græcorum doctrina locupletiſſima. Igitur theoricam pecuniam inuenimus appellari, qua foros nobis & ſedilia in ſpectaculis comparamus, quia thea illorum idiomate dicatur ſpectacu-

H lum. Quod hypotheſi in Olynthiacas Demoſthenis orationes prima Libanius ſignificat, explicatur & in orationis eiuſdem enarratione, vnde & illud excerpſimus: Moris fuiſſe Athenis, vt res publica duos elargiretur obolos, alterum pauperiores comparandis ſibi alimentis impendebant, alter theatri architecto ero-

gabatur. Neque enim lapideo vtebantur theatro ea tempestate. Propterea Demadem dicere solitum accepimus, Theoricam id genus pecuniam esse democratiæ glutem: & Laconen virum (sicuti videtur) rerũ haud quaquam imperitum, vehementer falli Atheniẽses, qui ludis tantum impenderent studij, & quæ in classis exercituúmque apparatum forent absumenda, in theatricas erogarent voluptates. Hinc in rebus Græcis theoricorum sæpe archon memoratur. Huc planè respexisse Plutarchus in Pericle animaduertitur, quum ait: Sunt qui putent plures, ab eo primum ad cleruchias & theorica, idest ὀπὶ κληρουχίας καὶ θεωρικά, esse Athenienses productos. Id quod assequi interpres minus valuit: sic enim scribit, Auctorem fuisse Periclem spectatores emittendi. Pecunia hæc ex ciuitatis parabatur prouentibus. Quæ quod prius ad bellicos vsus contribueretur, vt inquit post alios etiã Harpocratio, stratiotica dicebatur. Propterea Plutarchus doctè ac eleganter ait: Socrates cibos potúsque vitandos docet, qui nulla indigentia pelliciunt, lacessuntque: sed & quæ ex iis sentitur iucunditas, ordinanda est, ac necessitati subiicienda: Sicuti, inquit, faciunt, qui ex therioeis stratioticas conflant pecunias. Stratiotides autem naues Thucydidi nuncupantur, quarum vna est functio, vti pugnaturos subuectent pedites. Verum quia & equites, inde hippagogi eidem nuncupantur quoque Plutarchi interpres in Pericle stratiotidas dici prætorias, est opinatus. Stratis verò ad hũc vsum facit nihil: signatur autẽ eo verbo semisiccum fœnũ, iumẽtis gratissimum. Id & crastem vocant, vnde profluxit χεραςίζεσθαι verbũ. Theoricorum meminit in Philippicis Demosthenes. Cæterum Pericles primus, vti attigimus, videtur popularem aucupatus gratiam ex stratioticis theoricos constituisse ciuitatis prouentus, ne iure spectandi tenuiores priuarentur. Theori vero, idest θεωροί, interdum quidem spectatores dicuntur: tametsi aliud sentire Ammonius videtur: sed & qui scitatum oracula mitterentur, quod docuit Pollux, multíque prætereà ex Græcis. At qui Delum proficiscebantur, etiam Deliastæ vocabantur, idest δηλιασταί: quoniam est deorum patria Delos. Ammianus: Cyclades, inquit, ideo sic appellatæ, quod omnes ambiunt Delon, patriam deorum insignem. Sed vniuersum quoque qui diuinarum rerum curæ præficerentur, hoc intelligebantur nomine. quoniam ὤρην dicũt τὴν φροντίδα: vt apud Hesiodũ,

ὤρη γάρ τ' ὀλίγη πέλεται νεικέων τε ἀγορέων τε.

Propterea qui ad publicos mitterentur conuentus, quos panagyres Græci vocant, quales quinto quoque anno celebrari solitos libro sexto Herodotus scribit, & qui ad sacra certamina, sic item appellabantur. In Plutarchi parallelis θεωρίαν ἄγειν, idest theoriam ducere, diligens lector comperiet. Nauis autem quà veherentur, Theoris dicebatur, id est θεωρίς, qualis ab Atheniensibus in Delum mittebatur quotannis ex Thesei voto, sicuti in Phædone Plato meminit. In quo id dignum scitu, eodem Platone teste, tum vrbẽ lustrari solitam, & de nemine capitale sumi consueuisse supplicium. Apud Plutarchum in Demosthene sacerdotis vaticæ nomen est Theoris: quod interpres vel incuria præteriit, vel inscitia. Scribunt Aristophanis interpretes Athenis naues duas publico fuisse destinatas muneri, Paralum & Salaminiam, ex quibus Salaminia euocatos ad iudicium subueheret: Paralus verò aueheret theorias, idest ad rem diuinam Delphos aut aliò missa. Sunt & Parali, homines qui naui ea subuectarent: sicuti historia octaua comprobat auctor Thucydides. Verum & terra maritima rectè dicitur Paralus. Salaminiæ meminit Plutarchus, καὶ τέλος, inquit, ἀπέστειλε. τὴν σαλαμινίαν πρὸς αὐτόν. idest, & denique ad eum Salaminiam misit Interpres vocabuli inscitia: Quondam, inquit, populus elegit, qui vna triremе Salaminiam primò, inde Siciliam peterent. Triremem quandam Hermionida vocat Thucydides ab Hermione in Laconia ciuitate. Dignum scitu quod lectum de Pericle est, rarenter ab eo populum adiri solitum: quod veluti Salaminium, se (vt Critolaus inquit) ad maiora seruaret. Vas autem in quo reconderentur eorum cibaria, qui ad theorias mitterentur, achana vocabatur: quamuis non desint, qui eo nomine Persicam intelligant mensuram. Sicuti apud Ægyptios erat artaba, quę caperet medimnos Atticos με̃, i. quadragintaquinq;, sicuti testis Aristoteles est. Artabã tamẽ libro primo Herodot⁹ mẽsurã intelligit Persicã, capaciorẽ Attico medimno trib⁹ chœnicib⁹ Atticis. Achanas inuenies in Plutarchi Arato. Inuenio itẽ colacretas dici, qui pecuniæ præessẽt, quæ ad res diuinas erogaretur: nã & Androtiõ scribit, Delphos petẽtibus theoris argentum à Colacretis numerari solitum. Custodiebant & hi pecuniam, quæ iudicibus cõtribueretur, vt adnotatum à grammatico Aristophane est: sed omnino & ciuilium pecuniarum quæstores erant. Postremò theoricam viam nominat Pollux: qua theori (vt arbitror) ad oraculum pergerent Apollineum. Thearion comperi in Ægina fuisse publicè destinatum locum, vbi celebrarentur symposia, de Theororum nomine nuncupatum, ad Apollinem qui mitterẽtur. Quanquã in Pythij tẽplo in Ægina thearion accipiunt alij, vbi versarentur theori theophylaces, idest diuinorum gerentes curam. Thoricum in Attica locum Acamantidis tribus celebrat primo rerum Græcarum Xenophon, muro ab Atheniensibus circum munitum prodens. Theoros denique etiam theopropos in Cimone Plutarchus videtur appellare. Ex iis quæ de theoris protulimus, puto, explicatur amplius Plutarchi obscuritas in causis, vltima libri parte, vbi Peloponnesium theoraim in Delphos per agrum Megaricum profectam scribit, interpres Latinè reddidit, solennes spectatores: errore, ni fallor, nõ despicabili. Sicut omissum est ibi quoque verbum, quod Græcè est παλιντοκία. Sed hoc fortè ex librariis prorepsit mendum. Obiter verò est palintocia, fœnoris iam persoluti à creditoribus repetitio. Quod fecisse Megarenses constat, qui tyranno excusso insolescentes, plebiscito cauerunt, vt à fœneratoribus vsuræ, quas persoluissent prius, repeterentur. Quæ res ex facto dicta palintocia est. Atocia in Dioscoride, vbi de cedria mentio est, libro primo, intelliguntur ab Hermolao, quæ abortum concinnant: quod approbat & Ruellius. Id reprehendunt quidam, quod Græcis atocia sint, quæ sterilitatem inducunt. Cæterum ex Plinio comprobari prior tralatio videtur: sic enim apud eum legitur libro vigesimoquarto, capite quinto: Portentum est, quod tradunt, abortiuum fieri in Venere, ante perfusa virilitate. Apud Romanos quæ in spectaculis absumeretur pecunia, lucar dicebatur, quoniam lucorum prouentus, qui plures circa vrbem dicati diis erãt, in ludos erogarentur. Scribit Pompeius Festus, manducem dictam olim fuisse in Pompa antiquorum effigiem, inter cæteras ridiculas formidolosásque ferri solitam, magnis malis, ac latè dehiscentem, & dentibus meticulosè infrementem: de qua dixerit Plautus,

Quid si ad ludos me pro manduce locem,
Quapropter clarè crepito dentibus.

Quam & Iuuenalis significasse videtur illis versibus,

Tandemque redit ad pulpita notum
Exodium, quum personæ pallentis hiatum,
In gremio matris formidat rusticus infans.

Engastrimythi qui sint, & pythones, aut engastritæ, & engastromantes, extra quàm opinatus Hermoleos sit. Iacobæ Rhodiginæ historia. Emaculatur locus in canonicis Decretis.

Cap. X.

PLutarchus in commentatione quæ est, Cur oracula defecerint: Fatuũm, inquit, ac omnino puerile censendũ est, arbitrari Deũ ipsum, perinde ac engastrimytos, olim eurycleas,

eurycleas, nunc verò pythonas nuncupatos, insinuan- A
tem se prophetarum corporibus ore illorum eloqui.
Hactenus Plutarchus. Qui verò dicantur engastrimy-
thi, non constat ferè. Hermoleos Barbarus, qui ex Pli-
nio balbucientem pro virili detersit barbariem, se ar-
bitrari scribit, eos qui in vaticinio peluibus vtantur,
dici à Græcis engastromantes: quæ vox ab engastri-
mytho non ita disparatur, quoniam (inquit) gaster ge-
nus est vasis, cuius formã alij aliter accipiãt: quod ta-
mẽ etiamnũ nomẽ vulgò seruet: & gasteriũ ita dica-
tur Aristophani. apud cuius interpretem ita lego in B
comœdia, cui titulus Σφῆκες: Euricles, inquit, enga-
strimythos celebre nomen Athenis indeptus est, vt
qui per assistentem dæmonem vera prorsum vatici-
naretur, proinde engastritæ ac euryclitę diuinaculi o-
mnes ab hoc appellati Eurycle, qui id primum fecit.
Cur verò engastrimythi vocentur, aperit liquidò poe
ta ipse, quum ait:

Μιμησάμενος τὴν Εὐρυκλέους μαντείαν καὶ διάνοιαν,
Εἰς ἀλλοτρίας γαστέρας ἐνδὺς, κωμῳδικὰ πολλὰ χέασθαι.

Imitatus, inquit, Euryclis vaticiniũ & mentẽ, in alie- C
nos ingressus ventres, comica multa effudit. In iis de
vase, ni fallor, intelligi haudquaquam potest. Adde,
quòd in canonicis Decretis, causa vigesimasexta, quæ-
stione tertia, ventriloqui dicuntur, qui engastrimythi
à Græcis appellantur. Sunt qui per errorem & animi
somnium altius hunc Euryclem dictum velint ἐπαστεί-
μυθον, quum scribendum liqueat engastrimython.
Accedit Sudæ item auctoritas, qui engastrimython
exponit engastrimantin, quem nunc (inquit) pytho-
na vocant nonnulli, Sophocles sternomantin, Plato D
autem Eurycleã, ab Eurycle vate. Philochorus in
tertio De vaticiniis, etiam mulieres vocat ἐγγαστρι-
μύθους. Id ne quis vt fabulosum, risu excipiendum pu-
tet, testatum volumus, tempestate hac, immo ve-
rò hæc prodente me, fuisse in patria mea muliercu-
lam humili loco, Iocabam nomine, ex cuius ventre
immundi spiritus vocem, prætenuem quidem, sed
tamen vbi vellet dearticulatam & prorsus intelligi-
bilem, audiui ipse, verum & innumeri alij, non Rho-
digij modo, sed & tota ferè Italia. Quando futuri a- E
uida potentum mens sæpe accersitam ventriloquam,
ac omni exutam amictu, ne quid fraudis occultæ la-
teret, inspectare ac audire concupiuit. Cincinnatulus
dæmoni nomen erat. Hac ille appellatione gestiens
inclamanti subinde respondebat. Si de præteritis aut
præsentibus scitareris, quæ reconditissima forent, re-
sponsa dabat sæpe mirifica. Si de futuris, semper men-
dacissimus. Sed & inscitiam suam nonnunquam mur-
mure incerto vel bombo verius ignorabili retege-
bat. Hosce ego propriè dictos engastrimythos pu- F
to, idest ventriloquos: quanquam eo nomine apud
Græcos intelligi simpliciter videntur, qui dæmonis
afflatu aliquid præsagirent. Eustathius denique Pam-
philius librum de engastrimytho concinnauit ad-
uersus Origenem. Quod autem de pythionibus ex
Plutarcho attulimus, meram tollit ex canonicis
Decretis, causa vigesimasexta, quæstione tertia: simúl-
que verbi obscuritatem, ante nos minus perce-
pti. Nam Helenum & Cassandram pythonicos Eu-
stathius vocat: quia essent κάτοχοι τοῖς δαιμονίοις, id- G
est dæmonibus obnoxij. Et Methodius Hieronymi
testimonio, aduersus Origenem librum condidit
De pythonissa, idest περὶ πυθωνίσσης, vt ait Sophro-
nius. Nam tertio περὶ ἀρχῶν, Origenes dæmo-
nem pythonicum quosdam ab tenella ætate possidere
re scribit.

*Purpurata meretrix Babylõ, cur dicatur ab Hiero-
nymo. De Babyloniorum moribus pluscula. Lu-
cretij locus explicatur. Aureus Babylonis calix,* H
*qui sit apud eundem. Cur mors purpurea. Blatta
purpura, & succubitana. Purpurator. Murilegu-
lus, Carmes vermis. Carmesinus color. Porphyrion
cete. Onyx quid. Buccinũ. De purpurario infecto-
re digna scitu. Polypia. Sepidia. Heluus color.*

Caput XI.

Mirabamur haud ita pridem, quum sci-
tissimas & multifariam doctas beati
Hieronymi epistolas euolueremus,
quid ita vir sanctissimus, & propterea
maximè verax, Babylonem purpura-
tam dixisset meretricem. Etiam si eo
nomine intelligi videtur Roma, cuius delicias non
concoquebat tanti viri stomachus. Nam & prima e-
pistola Babylonis nomine, Petrus εἰκονικῶς Romam
indicat planè. Quum, inquit, apud Babylonem versa-
rer, essemque purpuratæ meretricis colonus. Diu
hoc anxiéque ex historia quæsitum. Tandem dicti ra-
tionem ex Plutarchi scientissimi, tum philosophi,
tum historici lectione aucupari sum visus. A quo sic
memoriis proditum obseruauimus: Xerxem Persa-
rum regem quandoque in Babylonios excanduisse
vehementius, quod ab eius ductu auspiciisque desci-
scere forent ausi, eòque nomine comparato ingenti
exercitu, quum expugnata vrbe insigniter victoria es-
set potitus, vt rebelles animos, nec satis in fide con-
stantes reprimeret, vlciscereturque, imperasse tradi-
tur: in reliquum, vti arma ne ferrent, sed psallerent, ti-
biis vterentur, scorta alerent, cauponæ indulgerent,
ac sinuosis tunicis inducerentur. Hactenus Plutarchus
Apud alios item sic fermè legimus, Babylonicis mu-
lieribus morem fuisse ex oraculo quodam cum hospi-
tibus turpiter permisceri, turba & cultu plurimo a-
pud aphrodisium commeantibus, thominge singulis
coronatis. Qui verò admittebatur, posito super geni-
bus argento quantum videretur, mulierem mox lon-
gè à fano abductam inibat, idque argentum Vene-
ri fuisse sacrum. Hæc nimirum probarint satis supér-
que, cur purpurata dicatur meretrix Babylon. Ad-
duntur & illa, Nil admodum fuisse moribus eius vr-
bis corruptius, nec ad irritandas immodicas volu-
ptates instructius, Babylonios in vinum præcipuè,
quæque ebrietatis velut appendices sunt, fuisse pro-
cliuiter effusos: fœminarum item conuiuia celebran-
tium initio modestum compositúmque fuisse habitũ:
mox tanquam mero incaluissent, summa exuere con-
suesse amicula, sensimque pudorem profanare. Postre-
mò etiam eo adduci impudentiæ, vt ima corporum
reuelare non erubescerent. Putet fortè aliquis, dam-
nati infelicisque pudoris prostibulas ista solitas per-
petrare: immò verò nobilissimæ cuiusque matronæ
decora hæc habebantur. Quam perditi essent mores,
id porrò abundè arguerit, comitatem arbitrabantur
vulgati corporis vilitatem. Tradunt auctores grauis-
simi, Macedonicum exercitum Asiæ domitorem, tanti
ducis nomine illustrem inter tot & tanta flagitia die-
bus modo quatuor & triginta saginatum euiratúm-
que, ad ea quæ insequebantur discrimina, adeò igna-
uiorem fuisse futurum, si hostem habuisset, vt post tot
tam ampla gloria deuictas gentes, tot terrarum spa-
tia sub Macedonicas leges redacta, maturè perire
potuerit. Porrò ne quis frustra ex diuerso hæc in vnũ
congesta opinetur: ad hæc omnino libro De rerũ na-
tura quarto, respexisse Lucretium contenderim, vbi a-
moris nocumenta colligens ita scribit:

Adde, quod alterius sub nutu degitur ætas:
Labitur interea res, Babylonia fiunt:
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans.

Nam quod afferri potest de vestibus plumario & po-
lymitario opere illustribus, quando auctore Plinio,
colores diuersos picturæ intexere, instituit maximè
Babylon: & in Catone Seniore Plutarchus scribit,
hæreditate oblatum Catoni ἐπίβλημα τῶν ποικίλων
Βαβυλώνιον statim iussum vendi: mihi sanè Platonis
legibus, quod dicitur, magis frigeat: ni fortè per tra-
bem meam, vt aiunt, festucam video alienam. Satius
id, grauiúsque multo, si sensum ita concipias: Amori

libidiníque mancipatos in eam labi fœditatem, ac famæ dispendium, in quod magno dedecore illapsa Babylon est. Illud verò obiter testatum volumus, loqui nos de Babylone, quæ in Assyria est: quoniam altera quoque in Ægypto Babylon est. Assyriam condidit Babylon sapientissimus, vt memorant, Medi filius, non (vt voluit Herodotus) Semiramis: quando duobus annorum millibus eam ciuitatis huius inædificatio antecessisse videtur, diligenti chronicorum supputatione. Ægyptiæ Babylonis Stephanus meminit, atque Strabo, & Ptolemæus. Sed Strabo eam magis Arabiæ contribuit. Vnde & Arabum lingua Chairum illam vocant, quæ vox non aliud nobis indicat, quàm Babylonem. Eam verò condidere ex antiqua Babylone profugi quidam. Apud Babylonem porrò festum agi solitum, scribit Xenophon, in quo Babylonij omnes vniuersam noctem biberent, & lasciuis carminibus saltationibúsque indulgerent. Cuius occasione celebritatis à Cyro captam olim vrbem, idem testatur. Pelles Babylonicæ sunt apud Iureconsultos inter species ad vectigal pertinentes. De iis, quales fuerint, in Pellium mentione, plura ex Hieronymo afferemus. Calix Babylonis aureus vice adagij vsurpatur ab Hieronymo: Multa, inquit, de perfectione dicuntur, vt qui volumen philosophi nesciunt, sub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Meminit elegantissimè item Ambrosius quodam loco: Ille, inquit, apud me primus, qui omnium perditissimus: ille meus est, qui suus non est: ille mihi gratior, qui sibi nequior. Calix aureus Babylonis in manu mea, inebrians omnem terram: animo meo biberunt omnes gentes. In sanctis quippe literis meretriculæ versutioris typum habet Babylon, quæ gentibus aureo poculo inscitiam propinet, vnde scelerum mox agmen promicet, & errorum inexpugnabilis acies. Apud Hieremiam capite quinquagesimo primo, sic adnotatum comperi: Calix aureus Babylon in manu domini, inebrians omnem terram. Sunt qui sermonis ornatum sic dici concipiant, quo vitiis inebrientur omnes: qui sit tamen in Domini pontificio constitutus. Origenes: Babylonis, inquit, calicem aureum accipe dogmatum prauorum verba pestifera, eloquentiæ cultu decora. Omnino per parabolen ab Propheta dici ea, scribit Nicolaus Theologus. Indicari autem Babylonis regem, is est (vt inquit Origenes) Nabuchodonosor, qui gentibus innumeris propinarit mœroris potum, superbè ac crudeliter, quod Domini fiebat virtute, sibi arrogantius ascribens. Verùm quia à purpura exorsi sumus, desinamus in eandem, auctarij adiicientes quippiam, quod de Græco suggeratur penu: & illud primùm, Ab recentioribus purpuræ genus certum, dici blattam Byzantiam: vnde blatteas vestes in Vopisco, purpureas intelligit Hermolaus: cuius sententiam ad verbum, vt solet, in suas Annotationes transferens Iureconsultus quidam, aliena lasciuiens plumula, dum pennas nido maiores propandit, in errorem lapsus manifestarium, Æginetæ Pauli auctoritate purpuram dici blattam interpretatur. Quod nec verè dictum, nec probè est. Eo autem libentius in hæc præter morem excurrimus, quod non citra stomachum tulimus, nostras hasce lectiones ab eo impudentius expilatas, me prorsum haud nominato, cui insigniter insidiabatur. Fuit hoc molestius, quoniam amicum hactenus prætulit: magis autem multo, quia Iureconsultus. Quod doctorum genus nimio quandoque plus tumens sacerdotum decuriæ se ascribit: nam iustitiam, inquiunt, colimus, boni & æqui notitiam profitemur, æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes: veram, ni fallimur, philosophiam, non simulatam affectantes. Cæterùm vti syncerioris Iureconsulti fuerit functio hæc, ita ab palliatis quibusdam, & vna tantum elatione insignibus est prorsum disparata. Sed benè est, furta malè feriato-

A rum renudabit æditio hæc secunda. Proinde ad institutum ipsi postliminio redeamus. Succubitanam dicunt purpuram quandoque, ab Aphricæ oppido, quod Succubi vocant. Mortem Homerus non semel purpuream dicit. Quærent (arbitror) studiosi, cur sic. Erunt qui sanguinariam interpretentur, vel nigram quoque, sicuti κῦμα πορφύρεον. Quod Arati Phænomenon interpres comprobat, vbi canit

B poeta:

Οἵτ' ἐν ἁλὶ πορφυρεούσῃ.

Nam quum ventus mare cæruleum crispicans nitescere facit, purpurare vndas, dixit poeta Furius. Sed quæ vna modo inferatur plaga purpurea dicitur rectè, velut etiam Ælianus scribit, ictu tãtum vno à porphyreis, idest purpurariis viuentem conteri purpuram, vt inde præstantius profluat βάμμα. Dignum scitu quod de purpurario traditũ infectore legimus: qui visus fraude agere in tingendi ratione, quum eo no-

C mine, vt tum res erat, ad vltimum duceretur supplicium, iocis etiamnum superesse locum arbitratus, ad Homericum illud potissimum adiecit animum:

Τὸν δ' ἔλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή.

idest,

cepit verò hunc purpurea mors, & Parca fortis. Id tamen sic à Theocrito pronunciatum sapiente viro, Athenæus scribit, quum legeretur epistola, qua à Chiis purpuram petebat Alexander. Purpurarios intelligũt, purpurarum piscatores. Hos & purpuratores vocant

D nonnulli. Qua forma dicuntur spongiatores quoque. Murilegulos Iureconsulti muricis & purpurarũ perquisitores nuncupant. Meminit Codicis libro vndecimo Iustinianus, titulo de monetariis & murilegulis. Monetarios Sudas monetæ artifices interpretatur. Sunt qui ad textrinum opus referre vocabulum malint. De monetariorum bello grauissimo Sextus Aurelius, & in Aureliano Flauius Vopiscus. Indicam purpuram ex sandice parari, prodit historia: tantæ verò creditur excellentiæ, vt illi apposita alia quæuis,

E specie cineris decolorari animaduertatur. Purpuræ item genus est, serico præcipuè accommodum, nouis excogitatum moribus, casu (veluti assolet) suffragante, retrimentitiis gallinaceorum sortibus fortè sic infectis. Est autem ex vermiculo, quem Pœnorum lingua Carmen dicit: vnde officinis frequens carmesini nomenclatura. Habetur autem certis locis carmesis, vti proditum eruditis est, ex herbæ radice, quam saxifragam vocant, quæque pimpinella sit, vel ei proximá. Sunt qui opinentur chromasinum quoque nun-

F cupari posse, quia sit radix Syria, quæ vocetur chroma: cuius est apud Theophrastum mentio. Porphyriõ purpurula dici Latinè valet. Nam grandiores quędam mnææ vocantur, veluti dicas minæ pretium exęquãtes. Eadem ratione polypia dicuntur polypi parui. Sic & sepidia, paruæ sepiæ. Auctor denique Procopius est, apud Byzãtium Gottici belli temporibus cete comparuisse magnitudinis miræ: Porphyrium, inquit, illi vocant. Id verò annis quinquaginta locis infestius circumiectis omnibus fuerat, nec ab Iustinia-

G no etiam si percupido, vlla quiuerat rãtione expugnari. Demum delphines insectatum auide, ac ita limo impactum explicari haud amplius eualuit: sed accolis hinc inde accurrentibus funium ac machinarum vi pertractum in siccum, cubitorum triginta mensum per longitudinem excessit, per latum verò decem. Purpuræ operculum calchen alij, vnde dictus Calchas, Galenus onyca vocat: tametsi dicitur onyx, vnguis odoratus, quem ostracion item appellant, vel ostracon quoque. Cionia, inquit Dioscorides, quasi columellæ

H vocantur purpurarum buccinorúmque partes medię. Purpuræ filium esse buccinum, prodit Athenęus. Color inter purpureum nigrúmque interstitus, heluus vocatur: vnde heluolæ dicuntur vuæ, ait Columella libro quarto, quas etiam dixere varias nonnulli, quoniam euariet sæpius color.

De

A *De aurea apud Babylonem arcula. Item de miræ naturæ loco apud Seleuciam. De auibus, quas vocant deorum linguas. Item de Babyloniis aliqua. Babyloniæ flammæ quæ sint.*

Caput XII.

ET quoniam in Babylonem incidimus, quo locupletiores dimittamus studiosorum aures, si quis tamen harum auscultationum sititor (vt sic dixerim) est
B futurus: adiiciamus item quę vetus nobis lectio suggerit, & à proposito dissentanea non sunt. Siquidem apud Babyloniam in Apollinis templo auream miræ vetustatis arculam quandoque compertam legimus, ex qua conscissa vis pestilentis ac perniciosissimi aeris sese profuderit, vt difflatus non eos modo qui aderant, venenosa ac letali infestos tabe conficeret, sed pestifera incredibiliq; potestate grassatus longè latéque, etiam Parthos afflaret. Id prorsum censerem dictu incredibile, ni Ammiani Marcellini lectio compar nobis miraculũ suggereret. Prodit enim hic M. Antonij & Veri tẽporibus, apud Seleuciã post direptũ templum, & perlatũ Apollinis simulacrum Romam, fuisse à militibus inuentum angustum foramen, quod prius Chaldęorum vates occlusissent. Eóque militari auiditate reserato, letiferum atrocémque adeo vaporem exsiluisse, vt funestum malum ac teterrimum à Persarum finibus in Gallias vsque furens sit debacchatum. Sed quoniam miranda percurrimus, nec illud ignoratum velim, Ad regiam basilicam apud Babylonem, magos tecto aureas alligasse alites quatuor, quas illi deorum linguas vocabant: & habuisse quidem vim, vt animos multitudinis in regis beneuolentiam, conciliatu inenarrabili aduocarent. Quod etiam si captum hominis supergredi videtur, non tamen vt absurdum fortè quibusdam videatur reiiciendum. Nam in primis grauis auctor Iosephus, quendam se Eleazarum vidisse testatur, qui inspectante Vespasiano & filiis, annulo ad nares maniaci adacto, eum euestigio liberarit: profitetúrque, Solomonem instituisse carmina, quibus ęgritudines mitigentur. Quod verò ad Babylonios attinet, vnde exordia duximus, illud haud quaquam relatu indignum, quod de Græco penu est: Babylonios venatibus assuetos, vbi in solitudine deprehenderentur, nec cibaria percoquendi esset occasio, cruda oua fundæ imposita, vertigine assidua tandiu rotare consueuisse, donec coquerentur. Babylonicæ porrò ciuitatis vastitatem illo argumento maximè comprobat Politicorum tertio Aristoteles: quòd capta quandoque ab hostibus vrbe, tertio demum die vix id persenserit pars vltima. Babyloniis postremò laudi datum scio, quòd in ædibus contignationum quatuor habitarent. Sicuti orator Aristides, Romanos ex assentatione dixit, Maximas domos maximis imposuisse domibus. Dionysius tamen in Panegyricorum ratione, tecta πεντώροφα καὶ ἑξώροφα apud Babylonem ab Herodoto memorari scribit, quod signat, contignationum quinque aut sex. Scire tamen oportet, libro primo Herodotum scribere, trium aut quatuor contignationum. Apud Hieronymum prouerbij faciem habet, quod ait, Poteram quidem liberè proclamare, & inter gladios quoque ignésque Babylonios dicere, cur aliud respondetur, quàm quæritur? Et rursum aduersus Pelagianos, Qui minas, iniurias, paupertatem ferre non possumus, quomodo flammas Babylonis vincemus? Intelligi verò per figuram, opinor, vrbis Romanæ deuastationem: de qua ad Marcellinum Hieronymus, Animus, inquit, Romanæ vrbis vastatione sic est confusus, vt (quod dicitur) proprium ignorarem vocabulum, diúque tacui, sciens tempus esse lachrymarum.

Demosthenis excellentia, & mors. De crico multa. Rhoptrum coruus. Decussare. Quæ sit annularis ratio. Quid hestor. Cricote sphæra: item circite, porcos, & porce. Dextrocheria, siue dextrariola. Psellia, psoloi, psile, psallium. Puellæ Ephesiæ historia. Sinonis historia, & Laocoontis. Pericarpia. echini, ophis, bubalia, chlidones. Fulminũ genera. Psolus, acropsolus.

Caput XIII.

DEmosthenem illum omnium qui fuerunt, quíque mox sunt futuri, in eloquentia maximum, ita eruditorũ plerique laudare sibi permiserunt, vt dicerent, aliorum quidem monumenta semel in vita perlegisse, abundè pulchrum ac fortunatum videri oportere. Illum verò tãquã vnicum ac singulare naturæ opus, non semel quidẽ legendũ, sed eatenus inhærendũ, vt quãtũ huma-
C ni ingenij ratio patitur, illius colorẽ, saltẽ polypodis modo, aut chamæleõtis exprimamus, effingamúsque. Sed enim hic tantus, támque incomparabilis oratorum antesignanus, & planè coryphæus: non in libellis, sed in maximis causis, & id in literarũ domicilio percognitus, pessimo tamen interiit exitio. Scribit quippe Eratosthenes: Virum hunc in crico pertuso, quod esse brachij gestamen, quidam interpretantur, præsidio vltimorum casuum, consuesse venenum gestare inclusum, quod etiam hauserit intrepidè, ne quid in-
D dignum tanta virtute à Macedonibus pateretur. Hinc natum, vt quod speciem quidem habet extrinsecus, & oculos aspectu iucundo allectat: intus verò perniciem seruat euidentissimam, cricum dicamus Demosthenis. Nam & Cleopatram in cnestide concaua, crinibus implexa occultatáque venenum habuisse, produnt nonnulli. Cnestidem sunt qui laminulam interpretentur. Quid verò sit cricus, non alienum fuerit, explicare pluribus, Lysias quidem aduersus Andocydem impietatis reum, rhoptron in ianua id appellas-
E se videtur, quod nos cricum dicimus, iis ferè verbis, ἔδησε τὸν ἵππον ἐκ τοῦ ῥόπτρου τοῦ ἱεροῦ, idest ad sacrum rhoptrum equúm destinauit. Meminit in Amphiarao Aristophanes, & rerum Græcarum octauo libro Xenophon. Coronem Homerus appellauit, quamuis sit & corone arcus extremum, atque item summa virilis membri pars. Iulius item Pollux scribit, quam coronem Homerus appellarit, dici quoque κόρακα, idest coruum: nam & corone, cornicem signat. Cricum Theodorus annulum interpretatur, secundo A-
F ristotelis De animalium historiis, vbi sic Græcè scriptum est, Οἷον κρίκος χαλκοῦς λεπτός, idest (inquit interpres) vt annulus æneus tenuis. Theophrastus quoque libro De stirpibus quarto, cricum pro annulo vsurpat, Plinio interprete, etiam si in Græcis codicibus modo impressis inueni, crocum scribi, non cricum. Et Sudas, Ancilia, inquit, sunt κρίκοι τῶν ἁλύσεων, idest annuli catenarum. Nostri recentiores annularem rationem appellauere, quam Ptolemæus cricoton aptissimè nuncupat: quæ fortè non alia sit, quàm
G quæ Latinè decussatio dicitur: cuius rei commeminit Hermoleos quoque. Vnde Plinius: Ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decusses obliquæ. Decussandi vocabulo vtitur Vitruuius, apud quem est item decussatim perducere, quod est per integram longitudinem diuidendo, ac dissecando trahere, ab numeri denarij perfectione vocis proprietate deflexa, vnde & decumanus limes, & decumanus fluctus. Hinc literam ξ decussatam, præsectámque obelo, legimus talentum signifi-
H care, quod nota ea numerum sexagenarium indicet. Et Aphricanus talentum omne pondo sexaginta tradit. Vbi verò Argonauticon tertio scribit Apollonius, θοῇ συνάειρε κορώνῃ, locum eum explicans interpres: Corone, inquit, idest iugi

crico. Homerus item Iliados vigesimoquarto, ἐπὶ δὲ κρίκον ἔσσερ βάλλον, idest cricũ autẽ hestori iniecerunt. A Quid verò sit hestor, docet Pollux: Zygodesma, inquit, dicuntur, quibus iugum temoni coniungitur. Clauus autem cui inuoluuntur zygodesma, vocatur hestor. Apud eundem cricos ferreos dici libro quinto, in retibus animaduerto. Inde κρικοῦσθαι verbum inflectitur, quod Latinè infibulari dicitur: nam quorundam Æthiopum mulieres κεκρικῶνται, inquit Strabo, τὸ χεῖλος χαλκῷ κρίκῳ. Apud Herodotum historia secũda, ἱστίων κρίκους legimus, idest velorum ansulas. Ceterum, ne quid scienter omittam, quo miscella hæc B nostra elucubratio instructior fiat: in monumentis Gellij auctoris & doctissimi & excultissimæ eloquentiæ, cricotem legimus appellari sphæram, quam eruditiores intelligi volunt pertusam. Quámque Leontius mechanicus sphæram κρικῶν dixit, hoc est circulorum. Apud quem item inuenies, hemicricium meridiale, pro semicirculo, & infra cricum nuncupat meridialem. Vt nulla prorsum reliqua fiat ambiguitas, quin cricum nunc annulum, nunc circulum rectè in- C terpretemur, quales sunt, quibus compingitur sphæra: quæ ænea à Martiano vocatur circite. Sed & quibus contexitur thorax: nam κρικωτὸν θώρακα legimus, idest cricotum thoracem, quem ἁλυσειδωτὸν interpretantur, idest hamis velut catenatum. Est suus quoque in hasta cricus, quem insciriores cuspion dictitant, quo adnectitur firmius cuspis ligno. Porcen nuncupat Homerus, vt quidem scribit Horus, ἀπὸ τοῦ περιέχειν, idest ab continendo. Orion plausibilius putat, si à πείρω inflectatur. Nam porcos etiam apud Pla- D tonem in Sophiste, septum est quo conclusi pisces haud facilè euadant. Sunt qui cyrton interpretentur, sed perperam, vt ex Platone liquet. Dicitur porcos, quia amplexetur, occludátque ingredientem piscem, idest ἀπὸ τοῦ περιειλεῖσθαι. Lycophroni in Alexandra est, in Istro animal τετρασκελές, id est cruribus quatuor, pelle prætenui, quæ sufflata vtris præstat imaginem, amphibium est: agit enim in aquis, verùm & in terra depascitur. Lycophron: ὁποῖα πόρκος Ἰστριεὺς τετρασκελής. Cæterùm id prætereundum haud quaquam: po- E stea quàm ab Troia digredi assimularunt Græci, & Sinon Æsimi Anticliæ fratris filius, & inde Vlyssis exadelphus, se ipsum conuerberans equo assedit ligneo, à Troianísque in vrbem admissus, suis eam prodidit, face sublata, vt prodidit Lesches, dracones duo, Porcis & Chariboea, ab Calydnis insulis, in quas coniecerant se Græci, enatantes, Laocoontis filios peremere ob coniectum in equum ligneum hastile. De porce, sic item inuenio, esse cricoma ligno, cuspidique cõtinendæ aptissimũ. Sunt & crici nomine brachiorũ ornamẽta, qualia ferè dextrocheria sunt F in Iulij Capitolini historia scribentis, Maximinũ pollice ita vasto fuisse, vt vxoris dextrocherio vteretur pro annulo. In libro Iudith, quædam scribitur induxisse sibi sandalia, assumpsisse dextrariola, & inautes: quæ non alia sunt, quàm dextrocheria. Quæ verò circa manuum iuncturam ferunt præsertim mulieres, quam vocant Græci καρπὸν, vnde & in carpum mittere manum medici dicuntur, sicuti aliàs docuimus, vbi arteriæ motus ac pulsus prætentant: G ea inquam ornamenta pericarpia nominantur, & echini ophis, psellia, chlidones (quibus vtebantur Samij, vt scribit Athenæus) bubalia. Et quoniam pselliorum incidit mentio, non ineptè forsitan fecero, si & historiam adiecero breuissimam. Galatarum rex Brennus, quum depopularetur Asiam, Ephesum cum exercitu venit, ac in Ephesiæ puellę amatorios incidit laqueos. Ea verò congressuram se pollicita est, insuper & Ephesum proditurum, si psellia sibi & mundus contribueretur muliebris. Adnuit H Barbarus, ac militibus imperauit, in eam coniicerent quod haberent aurum, quo auarior puella adobruta periit: sicuti prodidit Rerum Galaticarum primo Clitophon. Pselliorum meminit Athenæus, ex margaritis solita confici prodens quandoque. Psalliõ autem, non aliud quàm frenum est. Hinc Ephoros legimus Spartiatarum oligarchiæ iniectos, velut psallion. Psellia verò manuum fuisse ornamenta, significat ἀναβάσεως primo Xenophon, Persas prodens habuisse στρεπτοὺς περὶ τῷ τραχήλῳ καὶ ψέλλια ἐπὶ τῶν χειρῶν. In summis tamen ea brachiis solita gestari, nominis argumento comprobari valet, quando psellium Dores summum dicunt: vnde & quæ summis enunciatur labiis accentiuncula, psile nuncupata. Psolon autem fumum dicunt, sed & flammam, καὶ σπωδονίαν: vnde psoloις, idest ψολόεις, tria item indicat, nigricans, cinericium, splendidum. Nam Euphorion αἴτνην dixit ψολόεσσαν: & alibi, ἀχλυόεντι ψολόεσσαν. & Æschylus,

Κάρφει παλαιῷ κἀπιβωμίῳ ψόλῳ.

Dicunt & genus fulminis psoloenta celeriter ruentis, & omnia comminuentis, vt interpretatur Sudas. Meminit Meteororum tertio Aristoteles quoque. Et grammaticus quidam: Fulminum, inquit, alia nuncupantur catæbatæ, alia psoloentes, alia argetes, idest ἀργῆτες. Sic enim Homero item dicuntur. Si verò syllaba prior Ω mega recipiat, vt sit ψωλός, tunc iudicatur ea voce λειπόδερμος, idest sine præputio. Nam qui parum id patitur, acropsolos nominatur. Porrò quod ad cricos attinet, illud adiecisse non fuerit (opinor) parergon, ne quis sciolorum interim probationem requirat grauiorem, recenseri inter ornamenta cricos, auctor Politicorum septimo Aristoteles est, vbi edocet, in quibusdam locis legum finem esse propositum eum, vt ciuitatibus dominentur finitimis, indéque multa sanciri, quibus ad bellicam virtutem excitentur homines, καθάπερ ἐν Καρχηδόνι φασὶ, τὸν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. hoc est, vt apud Carthaginenses ferunt, cricorum ornatum accipere pro expeditionum numero, in quibus stipendia fecerint. Dignum scitu & illud, cricos compedum eleganter dici à Græcis, & priuatim à Plutarcho in causis, ex quo & Valerius Martialis annulos nuncupauit.

Demosthenis sententia de molestiis quas subire necesse est, si rempublicam capessas. Item de Demosthene pauca.

Cap. XIIII.

Demosthenem item, vt & hoc subsignemus, ac nonnulla scitu non indigna, Athenis profugum, memoriæ proditum est, Fortunæ turbinibus infractum, adeuntes iuniores à reipublicæ cura impensissimè conatum auertere, quum diceret, Si duæ viæ initio proponerentur, quarum altera ad suggestum ferret ac concionem, ad euidens exitium altera, præuideat autem aliquis, quæ in ciuilium administratione occursent mala, quàm atrox inuidia, quæ subeunda certamina, quibus criminibus vita obnoxia, præstare nimirum, id inire iter, cuius exitus mors est. Quod illum non esse frustra vaticinatum docuit infelicissimus finis. Siquidem ob ea quæ orator in re publica gesserat, misso ab Antipatro Archia quodam, qui fugientem retraheret, ac in Neptuni templum, quod est in Calauria insula, is se coniecisset, cœpit humanè Archias multa differere, monens, posse illum sibi omnia de Antipatro polliceri. Nec histrio, inquit Demosthenes, vnquam persuasisti ô Archia, nec nuntius nunc persuadebis. Ad hæc illo iam commotiore, ac vultu minabundo & irato Demosthenem territante, Νῦν ἔφη λέγεις τὰ ἐκ τοῦ μακεδονικοῦ τρίποδος, hoc est, nunc Macedonici tripodis responsa patefacis. móxque ita interiit, vt paulò antè monstrauimus.

Tripos Delphicus fueritne vas, an quid aliud. Holmos quid, & ogmos. En holmides. Hermata. Tripo-

Tripodis notiones plures. Magides mensæ. Senecæ historia. Epidorpiæ. Microtrapezi. Tetrapus quid. Tetraori. Instans tempus an dicatur futurum. Impossibile, an dicatur non Latine. Cillibantes quid sint. Dorides item quid, item dory, & vnde. Xerolophos, thema, thematium, ecdoria. Doryphoros dici prætorianos.

Caput XV.

QVoniam verò tripodis facta métio est, operæpretium me facturum opinor, si quæ ex mutis (quod dicitur) magistris didicimus, in medium attulerimus, vt labores nostri proficiant omnibus: eo quidem amplius, quod non ferè inter grammaticos constat, quid tripodis nomine intelligendum sit, vbi de oraculo agitur Delphico. Quum ex recentioribus quidam in literis clarus, tripodem scribat, siue cortinam fuisse vas pulueribus plenum, ex quo perflans spiritus Phœbadibus vaticinij præberet potestatem. Ego verò pluribus auctoribus contenderim, ac euidentius probarim, tripodem illum Delphicum haud quaquam fuisse vas: quando Aristophanis interpres pythiam tripodi insidentem vaticinari solitam scribit in Pluto: partémque eam in qua sederet, vocari holmon: vnde à Sophocle Apollo dicatur enholmos, quin & vates dici enholmides quodam genere videntur, ratione eadem. Quanquam est & holmos coquinæ vsibus accómodum vas: & holmeus orbicularis lapis, ad quem legumina cædantur, & alia quædam. Ogmos verò nunc metentium indicat ordinem, nunc interiectum arboribus ociosum spatium, quod est ab Theone obseruatum. Ex quo scienter solis circulum Aratus ogmon nuncupauit, quoniam fit in signiferi meditullio constitutus:

ἠέλιος μέγαν ὄγμον ἐλαύνει.

Vbi verò in Equitibus Aristophanes ait, ἐρεπτόμενον ἀπὸ τριπόδων, interpres rursum inquit, in tripodibus sedebat promantis. Et Strabo: Auctores, inquit, certi memorant, diuinum ipsum domiciliũ profundam & curuam esse speluncam, non admodum lato patentem ore, vnde auram quidem referri, sacro aiunt efflante numine. Excelsum autem hostio imminere tripodem, quem quum pythia vates inscenderit, hausto diuinationis spiritu, dei responsa referre & metro & oratione soluta. Amplius in libro De mysteriis Iamblychus: Sibylla, inquit, in Delphis duobus modis suscipiebat Deum, vel per spiritum quendam tenuem igneúmque, qui erumpebat alicubi ex ore antri cuiusdam, vel sedens in adyto super sedem æneam, habentem tres aut quatuor pedes, & deo dicatam, & vtrobique diuino se spiritui exponebat, vnde diuini ignis radio illustrabatur, Lactantius grãmaticus super eo Papinij versu, qui est Thebaidos primo:

Salue prisca fides tripodum.

Tripos, inquit, species est lauri tribus radicibus, Apollini consecrata, propter triplicem vim diuinationis. Est & mensa Apollinis tripos corio serpentis pythonis tecta. Sed quid pluribus agimus in re confessa? Aduocetur tamen & Diodorus, post quem pudeat in manifestis ambigere. Etenim Bibliotheces sexto & decimo volumine sic propemodum scriptum legimus: Vatem, inquit, vnam constituere, mox & substruxere machinam, qua conscensa vaticinari tutò posset: habebat illa bases tres, vnde & tripodis nomen inditum. Tripodem porrò dici mensam, libro secundo comprobat Athenæus. Nec tamen abnuerim, verbi huius notiones esse plures: quippe Iulius Pollux De vocabulis rerum quinto libro, inter aurium ornamenta tripoda recenset: putátque à figura esse impositam appellationem, sicut & Homerus τρίγλωα ἕρματα nominauit, vt trium pupillarum imaginem præferentia. Sũt autem hermata, Latinè inaures. γλήνη verò pupilla, aut etiam oculus ipse. Libro autem sexto idem Pollux: Erant, inquit, mensæ quædam primæ, secundæ, tertiæ, & tripodes, quibus superiacebant. Nominis item meminit Hesiodus. Auctor in Nerone Dion, Senecæ datum crimini, quod Agrippinæ congrederetur, & quod aliud scriberet omnino, aliud sequeretur: nam tyrannos lacerans tyrannodidascalum se præstabat. Quin ditium locupleratum calumniis, ingentes congessisse opes, ac cedrinæ materiæ tripodas habuisse quingentos ἐλεφαντόποδας, idest eburneis pedibus, æquales vniuersos, similésque: super quibus, inquit, vescebatur. Adolescentulis porrò lætabatur intempestiuis: ad ídque ipsum Neronem impellebat, quem & in matris necem creditur adhortatus. Choragicos dici tripodas item obseruauimus apud Plutarchum in Nicia, quod is χορηγήσας omnes facilè superasset. Quas verò imponimus, vt collibuit, & tollimus trapezas, idest mensas, nunc magidas vocant, quo nomine vtitur Sophocles quoque. Magidis præter Plinium meminit Paulus Iureconsultus: sed ita, vt eo nomine tabulerium accipiat interpres, aut schacherium. In Græcis auctoribus, præsertim medicis, magidas inuenio pro offis positas. Trapezas item pro appositis cibariis inuenies. Epidorpiæ verò trapezæ videntur fuisse omnium postremæ, quibus inferrentur bellaria. Sunt & qui vocentur microtrapezi, quibus parua paratur mensa. Sunt in eodem auctore libro decimo, scelithria, quæ (inquit) sunt parui tripodes. Nam sella quædam Thessalica dicebatur tetrapus, opinor, de pedum numero. Tetraoros Sophocles, πετραοσκελοῦς accipit. Et alibi: obsoniis subiecta mensa rectè dicitur tripus: vt apud Aristophanem, & Xenophontem ἐν τῇ ἀναβάσει, apud quem sunt & tripodia. Quod verò tripodi superimponitur, etiam cyclos dicitur, & holmos: quoniam, inquit, & Delphici tripodis epithema, cui propheta insidet, vocatur holmos. Tripodis autem empyri, quo apud ignem vterentur, media Homerus vocauit gastera. Apud quem etiam pro vase tripum dici, liquet ex eo versu,

Καὶ τρίποδ' ὠτώεντα δύω καὶ εἴκοσι μέτρων.

hoc est, Et ansatum tripoda duarum & viginti mensurarum. Hunc autem tripum inter funebris certaminis præmia Achilles proposuit. Alioqui non iis modo, qui fortiter quippiam fecissent, sed & poetis in victoria tripoda contribui, honestissimum censebatur, quando Hesiodum Homero deuicto eum retulisse, proditum memoriæ scimus. Factum verò id in Amphidamantis laudatione. Ad quem bello peremptum celeberrimus quisque ex poetis certatim celebrandum Chalcidem conduxerat. Fuit autem is bello præclarus, vt qui Eretrienses multum diúque infestasset. Quod in Septem sapientum conuiuio Plutarchus scribit. Dabatur & iis tripus, qui dithyrambicum carmen cecinissent, ad imitationem Apollinei tripodis, vt quidam sunt interpretati. Memoratu dignũ, quod Hesiodicæ aspidis interpres scribit, Tripoda item dici cratera magnum, trium ferè pedum, qui nunc (inquit) Barbarè vocatur χοτζᾶς. Sunt qui epistaten interpretentur tripoda æneum, qui chytropodis vicē impleat, idest ollæ pedibus fultę. Quanquã eo nomine quidam Vulcani imagunculam figlini operis intelligere malunt, quæ focis assisteret: vel etiam lignum oblongum coracas habens, vnde coquinaria propenderent instrumenta: meminit in Auibus Aristophanes, & explicant interpretes. Omnino ita distingui tripodas animaduerto, vt dicantur alij ἐμπυριβῆται, aut ἄπυροι, ab ignis vsu, & ad hoc ipsum comparati: alij autem anathematici, ornatus gratia domibus dicati, vel templis, prorsum ignibus immaculati intactíque: proinde ab Homero etiam apyri nuncupati, etiam si hos intelligunt nonnulli, qui secdum ignibus sint admoti, athenas verò iam flammis succensos. Apud Athenæum sunt apyri tripodes vino dicati, velut crateres. At in quibus calefiebat aqua,

loetrochoi: ex quis aliqui dicebantur ὠτώεντες, id est A ansati. Tripoda musicum organum à Delphici tripodis similitudine nuncupatum, multi scribunt, ac triplicis citharæ vsum præbuisse. Relatu dignũ est, quod in musica Martianus scribit: Tripoda trini cursus presagia polliceri, hoc est extantis, instantis rapti. Qua in parte commonendus est lector accuratus: instans, dici de futuro, non de præsenti, sicuti philosophorum modo scholis extritum est. Nec me fallit tamen, grammaticum Diomedem libro primo, instans tempus pro præsenti frequenter vsurpare. Quin & Fa- B bius quoque libro quinto, tempus in præteritum distribuit, instans, & futurum. Sed & primo Diuinationum Cicero, instare, de præsentibus, dixit: quin & secundo De oratore, liquidò instans, pro præsenti est positum. Necnon apud Gellium libro decimoseptimo. Ita ni Lynceo fueris oculatior, vel memorosior Mithridate, in tendiculam præceps eas, necessarium est. Sicuti quum impossibile, non Latinum verbum malè feriatis videtur: quo tamen vtitur Boetius, non reformidat cum Iureconsultis Quintilia- C nus libro quinto. Mos autem veteribus frequens fuit, exsculpendi in tripodibus epigrammata. Id quod nec tacuit Gellius, quum ait, Hesiodum atque Homerum aliquo tempore eodem vixisse, epigrammatis argumento probari, quod in tripode scriptum fuerat, quem in monte Helicone posuisset Hesiodus. Hæc verò repetit Gellius ex Varronis libro De imaginibus primo. Et Priscianus scribit, legisse se epigrammata in tripode vetustissimo, qui in Xerolopho fuisset Byzantij. Scribit Sudas xerolophon dici à qui- D busdam thema, & tripoda thematium. Sciendum preterea quòd à tripode non ita dissitum est, cillibantas fuisse apud priores trium crurum ligna quædam, quibus in prælio fatigati scuta imponebant. Id quod clarissimè monstrauit Aristophanes,

Τοὺς κιλλίβαντας οἶσε παῖ τῆς ἀσπίδος.

quod est, Scuti cillibantas feras ô puer. Inde fortè natum illud Varronis tradentis, mensam vinariam rotundam quandoque appellatam Cillibantum, vt etiam in castris: quanquam aliud sentit ipse, & E nos alibi commeminimus. Porrò vt ad tripodem redeamus, scribit Apollonius Argonauticôn quarto, Iasonem quam in Illyricum appulisset, vt ab Hylæis nauigandi rationem edoceretur, dono illis dedisse tripoda, cuius hoc fuerit fatum, vbicunque foret is, ciuitatem nunquam hostibus cessuram in prædam. Dicitur quandoque tripus αὐτώρης: vti apud Callimachum,

ὅτε πῖσιν ἐπέφραδε αὐτώρης.

Eo verò censetur vates nomine, quum ex se quip- F piam, scitante nemine, vaticinatur. Et quia hoc capite de mensis fuit mentio nobis plurima, addamus præterea illud auctarium, quod scribit Ælius Dionysius: Mensas quasdam coquinarias dici doridas, ἀπὸ τοῦ δέρειν, quod signat polire: vnde etiam inflectitur δόρυ, quo nunc hasta significatur, nunc simpliciter omne lignum, etiam in arboribus: vt

Οὐ γάρ πω πῖον αἰνήλυθεν ἐκ δόρυ γαίης.

Doryphoros pro prætorianis sequens vsurpa- G uit ætas, & apud Dionem est obseruatum. Ecdoria vocant Græci medicamenta, cuti soluendæ accommoda, vrendi potestate ac vi, ἀπὸ τοῦ ἐκδέρεσθαι, quo indicatur excoriatio, aut etiam deglubitio. Doratismum iidem dicunt, vbi hastis res geritur in pugna. Eparchon τῶν δορυφόρων Greci vocant, quem nos prætorianorum dicimus præfectum.

Delphici oraculi quæ tradantur initia. Eiusdem deficientis rationes. De Tiresiæ item oraculo. Parnasus mons vnde dicatur. Coretas pastor. Mantea, anactora, anacea. H

Cap. XVI.

Postea quàm satis superque de tripode disseruimus, aptissimum (opinor) fuerit, inseruisse huic potissimũ loco: quæ auctor Diodorus Bibliotheces sexto & decimo volumine de oraculi Delphici primordiis prodenda censuerit, quando id toto orbe terrarum festo concursu celeberrimum intelligi priores voluere. Igitur fuit, inquit, secretio quædam iis in locis, vbi postea constructum adytũ est. Illuc fortè compascentes arrepserunt capræ, quod vastæ tum ibi solitudines forent, nec omnino incolerentur Delphi. Quæ verò ex iis in hiatum despectare cœpisset, euestigio mirabiliter exultans lasciuire, ac vocem prorsus dissonam emittere. Id quum amplius admiraretur pastor, vt sunt hominum ingenia plerunque latentia scrutandi auida, accessisse traditur: móxque eodẽ affectu modo, quo capræ prius, sed insuper futura quoque præcinere cœpisse. Re verò latius vulgata, accurrisse multo plures, qui omnes consimiliter afflati coniectationem præbuere, oraculi vim ex terra esse. Cæterùm quia temulenti spiritu, quẽ ἄσθμα vocant δαιμόνιον, plerique interirent, visum fuisse, vatem vnam astituere, quæ citra reliquorũ noxã panderet futura. Ad id verò etiam pegma sustruxere, quo inscenso securè vaticinaretur. Habebat id bases tres, propterea tripodis nomen est sortitũ. Præficiebãtur primò virgunculæ puritatis ratione. Postea verò quum Phœbadis amore obretitus Thessalus Echecrates illam stuprasset, sancitum vt quinquagenaria mulier, virgineo tamen cultu, vaticinandi pontificium gereret. Hactenus Diodorus. Id verò oraculum superstitione vana, & hominum inscitia, multóque amplius immundorum vafriciis spirituum illuc euectum est, vt non omnium modò gentiũ fieret affluxus, sed passim præpotentium quoque regũ ac principum populorum dona mitterentur opulentissima, vt inde Delphici maximè celebrentur thesauri. Et Aphetorias opes, vt immensas præsignésque certatim memorent Græci. Nam ab ædendis oraculis Aphetora dici Apollinem nouimus. Lego in Græcorum thesauris, Parnasum quendam omnium principem oraculum adiisse Delphicum, vnde sit monti adoptatum nomen, etiam si Larnasum prius dictum produnt alij, quod Deucalionis arca, quam λάρνακα vocant, illuc sit delata. Super oraculo Delphico verba Ciceronis sunt Diuinationum priore libro: Terræ, inquit, vis pythiam Delphis incitabat, Naturæ Sibyllam. An non videmus, quàm sint varia terrarum genera? Ex quibus & mortifera quædam pars est, vt Ansancti in Hirpinis, & in Asia vidimus Plutonia. Aliæ peracuta ingenia gignunt, aliæ retusa: quæ omnia fiunt ex cæli varietate, & ex disparili aspiratione terrarũ. At libro secundo idem M. Tullius: Euanuisse, aiunt, vetustate vim loci eius, vnde anhelitus ille fieret, quo pythia mente incitata, æderet oracula. Sed quum de vi agatur non naturali solum, sed etiam diuina, quo tandem modo euanuit? Vetustate inquies. Quæ vetustas est, quæ vim diuinam conficere possit? Quid tam diuinum, quàm afflatus ex terra mentem ita mouens, vt etiam prouidam rerum futurarum efficiat? Cæterùm oraculi vanitatem quum multa alia, tum Demosthenis illud coarguere videtur. Qui pythiam promantin, ab prædicendi vsu sic nuncupatam, dicebat φιλιππίζειν, idest quasi cum Philippo facere, quod eò spectabat, vt eam à Philippo corruptam diceret. Plutarchus in libro De oraculis, quæ defecissent, Delphici oraculi originem eandem ferè facit quã Diodorus: sed addicit, Pastorem illum qui omnium princeps ex afflatu sit vaticinatus, Coretam fuisse nuncupatum. Et mox desinentis vaticinæ potestatis rationes allaturus, plurimas ait in terra contingere mutationes varietatésque rerũ: quando & multis locis metalla defecisse, manifestum fit. Lapis carystius mirandæ fuit apud priores naturæ, quoniam με-

ματώδης erat, ideſt netilis, aptúſque duci inſtar lanæ liníve. Conficiebantur inde chiromactra, ideſt mantilia, item retia reticuláque, quæ vbi ſordes contraxiſſent, coniecta in ignem candori ſuo citra vllam omnino noxam reſtituebantur: victrixque illa omnium vis ignium aliquid tandem nacta erat, in quod ius nullum haberet. At nunc, inquit, euanuere omnia hæc: vixque in metallis viſuntur velut ines, aut prętenues, qui intercurrant, capilli. Eiuſmodi porrò & in manticis pneumatibus, ideſt ſpiritibus vaticis coniectanda ſunt. Neque enim æterna eſt eorum vis, quæ ſenij planè ſit neſcia, verum & ipſa mutationibus obnoxia cēſeri debet. Probabile nanque ſit, imbres nimios quādoque poteſtatem eam reſtinguere, plerunque & fulminum caſu diſflari. Præcipuè autem terræ motibus agitata permiſcere ima poteſt, & meatus occæcare prorſum. Nam & in Orchomeno quum atrox debaccharetur peſtilentiæ malum, pleroſque hominum vis quidem graſſantis morbi abſumpſit: ſed & Tireſiæ defecit oraculum, quod & nunc velut feriatum conticeſcit. Auctor item Dion eſt, Delphicum oraculum ab Nerone ſolutum, ad hiatum, vnde ſacer ſeſe promebat ſpiritus, iugulatis hominibus, quin & regione Cirrhæa militibus contributa. Dignum relatu in libro De mundo, cuius auctor ab aliis Ariſtoteles creditur, ab aliis Theophraſtus, ſpiritus è terra efflationem hanc planè confirmari, quo vel furentes efficerentur, vel vaticini.

Quam eſſe ex inimicis vtilitatem maximam cenſuerit Plutarchus. Inimicum eſſe vulturi aſſimilem. Hieronis os fetens. Duellij hiſtoria, & Biliæ vxoris.

Cap. XVII.

Scitum eſt, ac memorādum in primis, quod à Plutarcho viro doctiſſimo & prudentiſſimo, inque diſciplinis auctoritate graui, relatū animaduertimus in commentariolo, quibus quis rationibus iuuari ab inimico poſſit. Primum inquit, omnium mihi videtur, quod eſt ex inimicis maximè noxium, id ſi modo attendas, effici vtiliſſimum poſſe. Inimicus ſiquidem peruigili cura rebus inſidiatur tuis, vitámque ambit hinc inde, anſam quæritans: nec inſpectat per quercum modo, ſicuti olim Lynceus, nec per lapidea, vel teſtacea: ſed per amicos, per ſeruos, per familiares vniuerſos: adeo efficax eſt, expeditúſque eorum, quæ vel facias, vel conſultes, explorator, inſpectorque. Præcipuè verò ſiquid delinquas, inhæret affixus, ſcrutaturque. Et profectò vulturum exprimere videtur mores, hi quippe tabida tantum conſectātur cadauera: nam pura, benéque habentia, ne ſentiunt quidem. Conſimiliter inimicum vitæ modo labes mouet, ęgra illum excitant, ac quæ cōputruerint. Ad hæc adnuunt, hæc contrectaſſe gaudent, hæc conuellunt, qui te odioſè inſectantur. Inde verò eximia, ac præcellens profluit vtilitas, ſi iſta veritus, exploratè periculatéque tibi perpetuò intendas, te obſerues, ne quid incurioſè, incircūſpectéque, ſed proſpicienter omnia dicas, agáſque: vt veluti in accuratiore diæta, vitam præſtes incuſabilem, inculpatam, ab omnique ſequeſtratam venenoſiore morſu. Qui enim ſic affectiones reprimit, ſedátque, &, qua maximè pollemus, rationem velut in ſpeculo continet, metu, prouidáque, & ſagaci cura, meditationem concipit, & propoſitum æquabilem tranſigendi vitā, ac omni procul abiunctam crimine. Id enim prorſum in hoc vſu euenit, quod ciuitatibus contingere certū eſt, quæ hoſte vicino aſſiduè infeſtētur. Hic ſiquidem ingruens terror ad moderationem redigit, concordiam conciliat, ſanáque, ac rectè valentis reipublicæ amorem inducit. Eodem modo inimicus infeſtior vel nolentes ad ſobrietatem reuocat, in deſidiam labi nō

A permittit, aut neglectum: efficitque aſſuetudine iſta, vt tanquam in ſtatione quadam poſiti, εἰς τὸ ἀναμάρτητον euadamus, ideſt in ſtatum inſontem, ac prorſus Theonini dentis neſcium. Quibus enim Homericum illud altius inſederit, ac (vt ſic dicam) fuerit ad manum,

ἦκεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιο τε παῖδες,

Lætari vtique Priamus poſſet, rurſúmque Priami filij: auertuntur inde, longiuſque abducuntur ab iis, quæ inimicus lætè naſo criſpante videatur excepturus, vbi B velut per frumentarios, quod in amicos curioſè dicitur feciſſe Adrianus, omnia vel anxiè fuerit ſcrutatus. Mirum eſt, quàm proficiat in ſummam vitæ ſtudium hoc, & æmula concertatio. Celeberrimum eſt Naſicæ Scipionis apophthegma, Quibuſdam enim aſtruentibus, rem Romanam nunc demum obfirmatam ſtabilémque videri, Carthagine funditus euerſa, & (vt ait ille) impacto mœnibus aratro: Immo verò, inquit, nunc periclitamur maximè, quando nec quos extimeſcamus, nec quorū nomine erubeſcamus, reliquos C nobis fecimus. Adde præclarum Diogenis documentum, ciuile in primis, ac philoſopho condignum: Quónam pacto vlciſcar inimicum? Si bonus, inquit, honeſtúſque ipſe fias. Inimici equos probari qui aduertūt, torqueri non ceſſant: ſi commendari canem, ſi elaboratos excultóſque videant agros, ſi pulchrè floreſcētem congerminantémque ſpectent hortulum, ingemunt. Quid facturos putas, ſi iuſtum te comprobes virum, mentis integræ, bonum, verbis probum, factis purum, victu moderatum, profundo perfruentem (vt D ille ait) mentis ſulco, vnde prudens egerminat conſilium? Si inimicum malè habere cupis, non impudicitiam ſubſtratæ virilitatis, non molliciem opprobraris, non ſcurrilitatem, non id genus alia pleraque. Cæterum eſto ipſe ſciens, temperatus, verax, adeuntibúſque perhumanè vtaris, ac iuſte. Quòd ſi ad probra euectus fueris, id ſit præcipuæ curæ, vt ab iis quæ coarguis, abducas te longius: introſpice animam, putrida circunſpecta, ne quis inſuſurret illud tragicum,

ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.

E Aliorum medicus, ipſe vlceribus ſcatet. Si inſcitiam fortè tibi in altercationibus obiecerit, intende diſcendi ardorem, allabora eo procliuius: ſi timidum appellarit, virilem exacue promptitudinem: ſi vt laſciuū inceſſuerit, atque intemperantem, exterge ab anima, ſi quod latenter inoleuit titillantis voluptatis veſtigium, memor ſemper: Nil fœdius reciprocante crimine. Si cui turpiter ac inhoneſtè agenti incurriſſet Plato, abiens, ſéque intuens dicere ſolebat, Μή πι ἄρ' ἐγὼ πιοῦτος, an & ipſe talis? Qui inimici conuitia pa-F titur, inſigniter inde iuuari poteſt. Nam dicere ſolitum Antiſthenem accepimus, Reuocandis ad bonam frugem vel amico eſſe opus ingenuo, vel ardenti acrique inimico: alter enim rectè monendo, coarguendo alter increpandóque auertit à vitio. Genus autem hoc remedij tanto videri præſtantius debet, quod (vt nunc eſt) vbi fidēti opus audacia eſt, amici ἀφώνους, ideſt graciles voce ſe præſtant: ſicubi adulatio intercurrat, impendio ſunt loquaces & obſtreperi, vel tinnuli quoque. Vbi admonendus amicus, muti prorſum. G Proinde ab inimicis audienda veritas, quam negligit amicitia. Nam & Telephus medicinam inuenit ex hoſte. Et qui Theſſalum Promethea perimere cogitarat, perſanauit, abſceſſui quod phyma vocant, patefacta via. Ita profectò eſt, Inimicus ὁ ἄμισθος διδάσκαλος, ideſt, gratuitus magiſter, ac ſine mineruali, ſemper ex eo diſcere aliquid licet eorum, quæ nos lateāt: ac eo quidem impenſius, quod plura longe ac ſæpius præſentit, perſpicitque inimicus, quàm amicum profeſſus: quando, vt Plato ait, τυφλοῦται τὸ φιλοῦν περὶ τὸ H φιλούμενον, occæcat amor in eo quod ames. Odium verò ferè garrulitati adnexum implicitúmque eſt, ac πολυπραγμονεῖ, ideſt ſatagit alienarum rerum. Sic enim vt poſſumus, transferamus: nec tamen inde damnari aut coargui Latinæ linguæ tenuitas debet, quando vt

testis locupletior Hieronymus est, etiam Græci pleraque nostra per circuitus transferunt. Hieron ex inimico audiuit primum, sibi fœtere animam: quamobrem commotior, Quid ais vxor, cur non commonuisti? At illa, vt quæ modesta foret, puráque: Quoniam, inquit, ita viris omnibus olere opinabar. Postremò id cogitandum, agricolarum peritissimos tradere, allium & cepas bonitate proficere, si rosis violísque applantentur, quod in eas acrimonia, & quod olidum est, secernatur. Eodem ipsi modo inimicum ex propinquo patiamur, quo feliciter agente, commoueamur, exacuamúrque: ac ita consurgamus, vt ex æmulatione connitamur pari industria perfungi, aut etiam sublimiorem nobis locum vendicare. Quòd si malis artibus euadat is nobis superior, vel gratia, vel honoribus, æquo id animo patiendum, immo eo amplius nostra ipsorum integritate lætandum. Siquidem quod intra, quódque supra terram aurum est omne, in æquilibrio virtutis stare nequit, sicuti à Platone dictũ grauissimè est. Illud verò superpondium fuerit, quod ex Plutarcho dictum de Hierone est, id ab Hieronymo aduersus Iouinianum primo, in Duellium referri, qui Romæ primus nauali certamine triumphauit, & vxorem Biliam tantæ pudicitiæ, vt illo quoque seculo pro exemplo fuerit, quo impudicitia monstrum erat.

De vulturibus adnotata quæpiam. Cur causidici dicantur togati vulturij. Item imperatores paludati vulturij. De vulturum odoratu, & odoris ratione.

Cap. XVIII.

Vlturem animalium omnium innocentissimum, Hermodori Pontici sententia pronunciauit, quia nil prorsus attingat eorũ, quæ serant homines, plantent, alant. Animantium præterea nullam interimat. Volucribus quoque vel mortuis abstineat, quodam cognationis intellectu. In auguriis certè auis præstantissima vultur habebatur, quod Hercules comprobarit, necnon Romanæ vrbis primordia manifestum faciunt, fortè quia rarissimè vulturius conspicitur, & inde oblatus aliquid semper creditur portendere. Aut quia, sicuti fabulantur Ægyptij, & in Hexaemero Ambrosius videtur approbasse, vulturij omnes fœminæ sunt, ac vt zephyro arbores, sic illæ euro grauidæ fiunt: aut borea, vt prodit Horus. Immo certa & firma inde signa fieri, verissimum est. Horus hieroglyphicè vulturis imagine matrem prodit indicari: in Oniroticis scribit Artemidorus, in Italia veteri lege vultures à nemine solitos necari: quin & illis insidias concinnantes ἀσεβεῖς inquit, opinabantur. Verum quia animans hæc cadauera iam tabida summè affectat & rapit auidissimè, ex quo & Catullus,

Lingua exerta auido sit data vulturio,

propterea quodam loco Apuleius, causidicos & oratores forenses probrosis incessens verbis, quod eis, vt Columella dixit grauissimè, concessum sit in medio foro latrocinium, togatos nominauit vulturios. vt quibus præuaricari, reos prodere, vendere aduocationes, & sanguinaria rapacitate homines excarnificare, frequentissimi sit moris. Sicut M. Tullius pro Sextio, Vulturios paludatos appellauit Gabinium & Pisonem imperatores, qui pretio nundinarentur omnia. Porrò & ratione eadem salibus suis Plautus inseruit vulturios pro talis in Curculione: vt enim vultures carniuori sunt, & rapto viuunt, compari modo & tali voratores ita sunt, vt dispolient ex toto aleatorem, atque vt Plautino item verbo vtamur, deruncinent. Captatores quoque dici vulturios, non Seneca modo, sed indicauit Catullus item illo versiculo,

Surripit à cano vulturium capite.

Memorabile est quod tomo De ideis primo, vbi περὶ σφοδρότητος λόγου differitur, Hermogenes adnotauit,

A quosdam appellare solitos vultures, τάφους ἐμψύχους, idest animata sepulchra, παρὰ δὲ τοῖς ὑποξύλοις τουτοισὶ σοφισταῖς πάμπολλα εὕροις ἄν, τάφους τε γὰρ ἐμψύχους τοὺς γῦπας λέγουσιν, ὧνπερ εἰσὶ μάλιστα ἄξιοι, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ψυχρεύονται πάμπολλα, idest apud subligneos verò hosce sophistas plura inuenias vtique, quippe vultures dicunt sepulchra esse animata, quibus digni sunt ipsi maxime: & frigidiora his alia non pauca. Illud verò neutiquam prætereundum, quod ex Hieronymo com-
B pertum nobis est: Vulturem, quum cœperit oua ædere, quippiam ex Indico tractu afferre, quod est tanquam nux, intus habens quod moueatur, sonumque subinde reddat. Id verò sibi vt apposuerit, multos fœtus producere, sed vnum tantum remanere, qui immusulus à plerisque dicitur. Masurius verò pullum aquilæ eo nomine intelligit, prius quam albicet cauda. Vulturum odorandi vis mirifica ab auctoribus traditur classicis: nam & in magia significat Apuleius, Si verò, inquit, naribus nidorem domesticum præsensit,
C vincit idem sagacitate odorandi canes & vulturios. Cui enim cani, cui vulturio Alexandrini cæli quicquam ab vsque Æensium finibus oboleat? Scribit diuus Thomas, per quingenta millia passuum ab vulturibus, Addit Hieronymus, etiam ab aquilis, præsentiri cadaueris putorem, sed & eo amplius. Illuc autem vsque odorem, vel corporalem euaporationem pertingere, prorsus absurdum, præsertim quum sensibile medium immutet vndique secundum eandem distantiam, nisi præpediatur. Neque enim sufficeret ad
D tantum spatij occupandum, etiam si in fumidam resolueretur euaporationem integrum cadauer: quando certus ac præscriptus est refractionis terminus, ad quem naturale corpus peruenire potest, qui est raritas ignis. Sed nec huiusmodi odore cadauer nosscitur sensus ratione immutatum. Proinde dicendum, quod & alibi hoc opere attigimus, ab odorabili resolui quidem posse fumidam euaporationem: sed eam tamen non produci ad eum terminum, vbi odor percipiatur. At ipsum medium spiritaliter immutari vl-
E tra quam commemorata euaporatio possit peruenire. Sunt & qui futuram stragem præsensione quadam mirè percipi, tradant. Et comprobat in Hexaemero magnus Basilius, quo nomine Marti sacros censuit vultures veterum auctoritas, vti scribit Phurnutus, quoniam plurimi visantur, vbi sint πτώματα πολλὰ ἀρνίφαγα. Etiam si Deo illi asinos immolarent nonnulli de turbulenti ruditus ratione, ob bellicos clamores. Alij autem canes, διὰ τὸ θρασὺ καὶ ἐπιθετικὸν τοῦ ζώου. Quin & ingruentis mali certissimum haberi præsagium, vbi
F exercitum aues insequantur eiusmodi. Cuius rationem scrutari, difficillimum censuit Albertus, ni stellarum potestate occultiore fieri, collibeat credere. Coruos equidem ipsum hoc quandoque factitasse, compertum est. Scribit Horus: Veteres imperatores accuratè solitos explorare, in quam belli partem spectarent vultures, inde victoriam coniectãtes, vel profligationem. Quod autem Albertus idem scribere Aristotelem tradit, Vulturis nidum nunquam esse visum: id verò perspicuè falsum est, quod amplius lique-
G bit, si quis sextum De historiis animalium adierit librum. Propterea vulturum nidos in Germania visitari frequentes, facilè impetrarit fidem. Porrò de vulturiis scitus admodum narratur apologus aduersum fœnore sese illaqueantes, Vulturius quidam vehementer agitatus vomere amplius cœpit, simulque etiam queri, ac sese afflictare, quòd intestina eiectare videretur. Pax sit rebus, inquit alter, non est quòd ægro sis animo, neque enim tui euomis quippiam, sed cadaueris portiones quod nuper conscidimus. Eadẽ
H ratione fœnore adobruti non agros euomunt distrahúntque proprios, sed fœneratoris, quem iis dominum præfecerunt. De vulturibus apud Ambrosium quod attigimus, sic comperi: Concubitu perfrui iam nullo, nec coniugali vsu, nuptialisque copulæ vlla misceri sorte: ac ita nullo masculi semine concipere, &

citra

citra coniunctionem generare: natos verò inde in multum superesse qui, adeo vt ad annum centesimum vitæ series producatur. Vultures item sunt qui tradãt, animalia cuncta videndi præstantia exsuperare.

Quid sit quod monogrammos deos dixit Epicurus. Quod solidum corpus: & quæ mathematica corpora. Monocroti, dicroti. Apuæ. Aphyæ meretrices cur. Euthygrammæ quid, & euthyoriæ. Polygrammi. Canabi qui dicantur, & clematides Ægyptiæ. Philetæ, ac Philippidæ macilentia.

Cap. XIX.

Cicero libro De natura Deorum secũdo, Epicuri sententiam exagitans sic ferè scribit: Non sunt dij, inquit, his corporibus, vt aut casus aut ictus extimescant, aut morbos metuãt ex defatigatione membrorum. Quæ verens Epicurus monogrammos Deos & nihil agentes commentus est. Quæsitum inter doctissimos, in veterum literarum tractatione diu multúmque versatos, quínam dicantur Monogrammi, aut quid eo verbo intelligi voluerit Epicurus. Ego vero pro virili benè consultum omnibus cupiens, quæ mihi vetus lectio suggerit, promam gratissimè, expendet mox lector candidus: sique ad stomachum facient, percoquat, ac citra liuorem sinat ire in corpus, nullis magnopere, anxiéque cuniculis ductis, aut aranearum obiectis cassiculis: quos plerunque argumentationum eculeos rentur scioli, in quibus aduersarium suspendant: si qua minus arriserint, transiliat, putétque, nos fuisse homines. Monogrammos igitur ex monumentis Marcelli inuenio dici, homines macie prætenues ac decolores strigosósque ac incuratiores & vesculos. Quæ nuncupatio videtur ex picturæ ratione inflexa, quæ linearis dicitur, vt ex Plinij doctrina percipi licet, quod prius quàm coloribus corporetur, lineis ad vmbram fingitur. Probat porrò Nonius Lucillij auctoritate, cuius sunt verba:

Vix viuo homini, & monogrammo.

Cæterum ex iis non omnino quidem elucescit Ciceronis nodus, ad intellectum tamen aditus aperitur, qui plenus fiet, si placita Epicuri de natura diuina exploratius nouerimus. Quæ ab Anthropomorphitarum hæresi haud ita disparantur, qui rustica simplicitate Deum habere humana membra arbitrantur, vnde & appellationem sortiti creduntur. Omnium, inquit, animantium formam vincit hominum figura. Deus autem animans est: ideo ea profecto figura est, quæ pulcherrima sit omnium, quoniam Deos beatissimos esse constat: beatus autem esse sine virtute nemo potest, nec virtus sine ratione constare, nec ratio vnquam sine hominis figura. Hominis igitur specie esse Deos, confitendum est. Nec tamen ea species corpus est, sed quasi corpus: nec habet sanguinem, sed quasi sanguinem. Addamus porrò, vt perspicua magis tota res fiat, quod aptissimè concipit mathesis. Omne corpus, quod solidum est, ac stereon Græci vocant, triplici constat dimensione, longitudinis, latitudinis, profunditatis. Ex his tribus, lineæ ductu vna consurgit dimensio, quam longitudinem dicimus, citra vllam latitudinem. Planities verò, quam epiphaniam vocant, longo latóque distenditur: alto tamen caret. Soliditas autem perficitur, si illis altitudo accesserit. Cæterum id magnopere aduertendum, quòd corpus quodlibet superficie quidem cluditur, tanquam termino. Hic verò terminus quamuis circa corpus sit, incorporeus tamen intelligitur: est enim hæc incorporea natura prima, nec tamen purè, quando non nisi circa corpus apparet. Propterea etiam si superficiem à corporibus res non sequestrat: intellectus tamen ipsum hoc facit. Hæc superficies sicuti terminus corporum est, ita terminatur & ipsa lineis, quas suo nomine grammas Græci dicunt: punctis verò finiuntur lineæ. Denique corpora hæc sunt, quæ mathematica vocant. Ex his verò iam dilucere arbitror, cur Deos non habentes corpus, sed quasi corpus: vt acutè delirabat, Epicurus etiam monogrammos nuncuparit. Nam nec superficies quæ lineis connectitur, corpus est, sed quasi corpus: quia citra corpus non est. Sic & monogrammos pictura, quasi superficies quædam concipi debet, quoniam non est corporata coloribus, qui profunditatem imaginibus tabulisque addere videntur. Qui porrò emaciati supra modum sunt, & pellucidi quodammodo, vt quibus nulla adesse carnis videatur altitudo, rectissimè profectò & hi monogrammorum insigniuntur cognomine. Monocroti apud Xenophontem Rerum Græcarum secundo, ad monogrammos pertinent nihil. dici Latinè valent vniremes: sicut dicroti, biremes. Dignum relatu id quoque, in Græcis obseruatum monumentis, & ab Apollodoro proditum: meretriculas quasdam fuisse Aphyas, idest Apuas cognominatas: quòd minutulæ forent, albæque, oculis grandioribus, nomina eis fuere Stagonion & Anthis: ex eadem causa in libro De meretricibus, Nicostratida dici Apuam cœpisse, scribit Antiphanes. Alioqui & Apuas, auctore Chrysippo, Athenis ob rei affluentiam nimiam esse dictitabant πτωχικὸν ὄψον, idest mendicorum obsonium. Quoniam verò de grammis, idest lineis actum nobis est, obiter, exque abundanti subnotandum, Euthygrammas apud Vitruuium dici rectas lineas, ex quibus geometria circini tradit vsum, è quo facilius ædificiorum in areis expediuntur descriptiones, normarúmque & librationum & linearum directiones: εὐθυωρίαν Græci, æquè semper meantem cursum vocant. Polygrammos melanuros vocat Aristoteles, atque item melanogrammos ab linearum multitudine vel nigricie, quibus interstingantur. Sciendum quia hac de re actum nobis, macie prætenues dici ab Græcis canabos quoque, vt scribit Pollux. nam & poeta Sannyrion ita est cognominatus: quoniam sit exile lignum canabus, pileorum textrinæ accommodum. Sed & procero corpore homines, ac nigro vti est apud Demetrium Phalereum, Clematides dicuntur Ægyptiæ: quoniam eiusmodi ferè sit herba ea, in Ægypto proueniens vbertim. Philetam Coum, poetam adeò macie attenuatum ferunt, vt plumbeos globos pedibus adnexos haberet assiduè, ne à ventis auferretur transuersus. Philippides in eandem venit decuriam, & inde conformatum verbum φιλιππιδοῦσθαι, pro emaciari.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS LODOVICI Cælij patrui, ad magnificos comites Octauianum abbatem, Lactantium priorem, & Petrum de Rouerellis fratres, Præfatio nona.

HVMANARVM obuolutionum antiquiorū famosiores variã pelagi vastitatem deuagantes, variis mentium captionibus irretiti summam humanæ felicitatis amplitudinem conati, diuersis diuersa propriis suis affectibus consona dictitarunt: bonam alij extollentes fortunam: honestam alij voluptatem, scientifici contemplatus solo affectu saginati: alij natura ipsa præministra omnibus hominibus scientiæ desiderium insitū esse doctissimè tradiderunt, vt qui summi boni amplissimam insignituram primarum causarum cōtemplatu aut adeptam, aut adeptioni dispositam, certo certius arbitrarentur. Cuius assertionis amplitudinem & si aliàs (vt sic dicam) olfecerim, toto nunc animo, certissimóque meæ mentis affectu serius conspicatus affirmo. Eóque magis quòd ad vos doctissimi bonarum literarum cultura micantes, Octauiane abbas meritissime, Lactanti prior dignissime, Petre comes illustris, mihi omniquaque patroni obsequiosissimi: qui vos non nisi doctrinatæ scientiæ fastigiis anhelantes, toto animo, toto mentis affectu inhiantes perspiciens, ac eadem deuinctos opinione idipsum sentire suadeor: vt qui non nisi solam doctioris Mineruæ initiaturam toto animo fouentes eadem vobis ipsis progymnasmata præmonstretis, vt & cuiusque vestrum bonæ indolis amplitudinem multo ante hac præsignatam optimè comprobetis: & Rouerellæ familiæ decantatissimæ fimbriatis literaturæ præconiis, vestro ipso genio, vobis ipsis suggerentibus refertissimè demonstretis insignituram. Quod eo mihi certius assertum cognosco, quo vos bonarum literarum studia amplius elucere curantes, si quid in eis absconditum esse scitis, non nisi vt in clariorem lucem prodeat curetis, vt doctiorum mentes amplius excitatæ latius euagantes diffundantur. Qui me pluries Antiquarum lectionum lecturam, doctissimi Ludouici Cælij patrui mei fœturam antea æditam, additionibus maximis demum defricatam, quasi doctiorum mentibus insidiatum detineam, tanto affectuositatis impulsu argueritis, vt non nisi ipsius promulgatione in vos gratioris meæ certitudinis effectum videar ostensurus. Quam quum, & si iam diu ante hac præmeditatam, nūc vestris potissimè impulsus persuasionibus vt prodeat destinatus, impressoribus excudendam tradere decreuerim, eius (vt amplissimis defensoribus munita securius prodeat) portiunculam hanc nonam vestro nutui dicatam volui. Nec ab re: quos & doctissima Minerua eruditos, & doctiorum animis gratius propensos adeo dignoui, vt ipsius, totiúsque operis patrocinium vos alacriori animo subituros non dubitauerim. Hanc igitur vestra illa innata animi sinceritate, pusillum equidem munusculum, at mei in vos affectuosi ancillatus insigne non immeritum accipite, Camillúmque Richerium vestris omnium nutibus obsequiosissimum fouentes curate.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, qui nonus.

Musices laus: cur data hominibus: rursum à quibus studium eius sit derisum. Cleon cantor. Ateas Scytha. Apollo medicinæ inuentor, & musicæ rex. Mercurij inuenta.

Cap. I.

SVmmam eruditionem, & animorum institutionem longè præclaram esse in neruorum vocúmque cantibus sitam, à Græcis semper ferè creditum est. Hinc legimus Epaminundam Græciæ principem fidibus præstan- B

A tissimè cecinisse. Proinde, sicuti commeminit M. Tullius, Themistocles quum aliquot annis antè in epulis recusasset lyram, est habitus indoctior. Quando vti testis item primo Therapeutices est Galenus, abesse à conuiuiis lyrā, vel id genus aliud, turpissimū cēsebatur planè, ἄπεσθαι δὲ πάλαι κατὰ τὰς τοιαύτας συνόδους, καλὸν ἐνενόμιστο. Sed & Lycurgus, quamuis durissimas Lacedæmoniis suis leges iniungeret, musices tamen studium egregiè videtur amplexatus: quando ipsam hāc natura parens impertiuisse animaduertitur quo trāsmitti laborum onus molestissimum posset procliuius. Remigem, vt Fabius inquit, cantus hortatur, & singulorum

singulorum fatigatio, quamlibet se rudi modulatione solatur. Quin & concionum fluctibus inseritur, agentique Graccho seruus Erycinus eburneola fistula modos incinebat. Pythagoras, & qui deinceps studia consectati sunt eadem, Mundum ipsum non citra musicas rationes concinnatum coaptatumque argumentorum subtilitate colligere sunt visi. Quin & artium veluti præstatissima diuinis se inseruit rebus, & quod testatum quoque Ptolemæus reliquit, numinibus placandis adhibetur. Plato etiam esse gentibus contributam putat musicam ad præclarius quoddam præstantiúsque opus. Nam quum sit concinnitatis inter frequentamenta varia præcipuè artifex musica, non ideo à diis data, vt ad delicias conuertamus, & auriũ pruritum: sed vt, quod animæ consonantiam turbat & harmoniam, huiusce voluptatis delinimento sedari, ac ad ordinem redigi valeat. Cæterum & grauissimè Pindarus: ὅσσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεὺς, ἀτύζονται βοὰν Πιερίδων ἀΐοντα. Quæcunque non amat Iupiter, vocem auersantur Pieridum. Proinde Socrates iam senex, institui lyra non erubescebat. Thebis porrò Pindari statua visitur nulla: visitur autem, inquit Athenæus, cantoris Cleonis: in cuius sinum, Thebas Alexandro diruente, quum fugiens quidam aurum immisisset, rediens anno trigesimo pòst, iam Thebis frequentibus, cum fide totum recuperauit. Præclara est comici Eupolis ad musices præconium pertinens sententia, qua negocium esse sancitur βαθὺ καὶ καμπύλον, idest profundum flexuosúmque. Propterea in Hyacintho Anaxilas: Musica per deos, inquit, perinde ac Libya, semper quotannis nouam quampiam feram parit. Magnus equidem iuxta citharœdum Theophilũ, stabilisque thesaurus musica est: mores enim instituit, componitque, ac mollit irarum ardores, quod vel Homericus abundè Achilles significat. Musici quidem proprium munus, in sono gratiam, in cantu sermonis elegantiam imitari: meminisse verò animi motus multo impensius, vti consonent, curandum quàm voces. Inconcinnum quippe musicum videri, cui in maxima vocis ac lyræ consonantia dissonat mens. Porrò Dauid oraculum est, ac Mercurij: postea quàm mouente Deo canimus, & Deum canere nos oportere. Quo fit, vt insignitius barbaram quorũdam feritatem mirari non desinam, quos inauspicatissimis etiamnum dictis artem nobilissimam insectatos nouimus. Nam Scythicum regem Ateam Scythicam planè feritatem & barbaram inscitiam resipientem, memoriæ proditur, quum captiuum Ismeniam, tibicinem illum celeberrimum, quem Bœotios complures ischiadicô diuexatos morbo modulis suauioribus persanasse tradunt, tibia incinere iussisset, ac illum cæteri suauitate demulcti summa prosequerẽtur admiratione, laudibúsque efferrent plurimis & verissimis, inculto barbaróque iureiurando identidem comprobasse, Equestrem hinnitum sibi videri iucundiorem molliorémque. Verum in Barbaro, & hoc quidem Scytha, vox huiusmodi minus fortè mira. Quid verò Spartanis facias? Quando Zeuxidami filius Archidamus, quum nimio plus admiraretur quidam citharœdum, vimque eius laudaret: O præstantissime, inquit, quódnam bonis viris præmium statues, cui tantum arridet citharœdus. Rursum quum ex assistentibus quidam intulisset: Psaltes eximius hic est. At, inquit, apud nos bonus cantor, bonus cupediarius est. Ceu nil prorsum intersit, cupediisne, ac lautitia concilietur voluptas, an modulatiore ex organis sono. Quin & gentis eiusdem Demaratus, vbi psalten inaudisset, subiecit, οὐ κακῶς φαίνεταί μοι φλυαρεῖν: non malè mihi videtur nugari. Inter Ægyptiorum placita etiam illud audio celebrari, musicam non modo inutilem videri, sed & noxiam, vt qua virorum remollescant animi. Emerepes Ephorus Phrynidis musici duas ex nouem fidibus ascia abscidit insusurrans μὴ κακούργει τὴν μουσικήν, ne musicam depraues. Eudamidas, quum cantor quidam mirè placuisset, ac scitarentur nonnulli, cuiusmodi ei videre-

A tur: Μέγας, inquit, κηληκτὴς ἐν μικρῷ πράγματι, demulsor magnus in re minuta. Postremò quum lyram conuiuio intulisset, quispiam dixit Spartiata, οὐ λακωνικὸν τὸ φλυαρεῖν, non est Laconicum nugari. At prisci theologi medicinæ repertorem Apollinem prædicant, & citharæ pulsandæ regem arbitrantur. Proinde scienter admodum in hymnis Orpheus, hunc vitalibus radiis sanitatem cunctis, ac vitam elargiri cecinit, ac morbos propellere: porróque canoris fidibus, quod est motibus, viribúsque suis omnia contemperare: nã
B hypate, idest voce graui hyemem: neate, idest acuta æstatem, vocibus autem mediis ver producere, ac autumnum. Quum verò idem sit musicæ dux, ac medicæ compertor scientiæ, non mirum, artem vtramque ab viro sæpe vno eodémque exerceri. Vocum harmonias comperisse Mercurium primum in Ægypto, scribit Diodorus, sicuti literas quoque, ac palæstram, & numeros, medicinam item, ac astrorum motum, sed & lyram chordarum trium, ob tria anni tempora: nam æstatem acuta præfert, hyemem grauis, ver autem
C media. Quin & verborum ab eodem excogitatam interpretationem, quo argumento sit Græcè dictus Hermes.

Musicæ studium esse omnibus insitum. Hippothoros nomos. Eius initia videri tria. Gigni tamen præcipuè amoris potentia. Amoris potestas mira.

Cap. II.

Mvsica verò capi omne quod viuit, in-
D de colligunt Platonici, quoniam cælestis anima qua vniuersitas animetur, originem sumpsit ex musica. Certè ex Strabonis doctrina didicimus, elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono. Et in Symposiacis Plutarchus scribit, Brutorum pleraque deliniri, afficique plurimum musica, sicuti fistulis ceruos. Vbi verò saliantur equæ, nomon incini solitum, quem vocent hippothoron. Cantu verò delphinas moueri, testis locuples est Pindarus. In
E homine autem peculiaris adesse videtur ratio: quia modulatior sonus & flexanimus concentus, in corpus musicæ memoriam deferat, cuius anima in cælo fuerit conscia. Propterea nullum ferè haberi tam immite, tam asperum pectus, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. Afferunt illa quoque Peripatetici, Insitum esse omnibus, oblectari naturalibus motibus, cui rei sint argumento pueri, qui vix dũ nati modulis permulcentur. Omnino propterea delinimur numeris, quia ratum ordinatúmque compu-
F tandi modum habent, mouéntque nos pro sua æquabili serie ordinate. Indicium verò id maximum, esse ordinem ex naturæ ratione, quod quum ordinatè laboramus, bibimus comedimusque, naturam virésque nostras seruamus augemúsque. Consonantia igitur ea in primis causa demulcere potest, quia sit permixtio siue contemperatio cõtrariorum aptè inter sese coeuntium, & proportionem cũstodientiũ. Adiice, quòd spiritus qui aereus sanguinis vapor est, ac veluti animæ nodus quidam & corporis, aereis quoque odori-
G bus sonisque temperatur & cantibus, ac interim alitur. Apud Ægyptios sacerdotes, eorundem traditur fuisse functio, remediis, fidibus ac mysteriis incubuisse. Musices autem principia esse tria, deprehensum ab eruditioribus est, mœrorem, voluptatem, ac enthusiasmum, idest numinis afflatum. Dolores siquidem mirabili quodam modo, & lapsu lubrico vocem ad modulos inflectunt luctuosam flebilémque. Quo nomine in epilogis rhetoras, & in fletu actores, sensim animaduertimus modulari pronunciationem. Quod
H efferuescẽs itẽ gaudiũ efficit vberius. Afflatos autẽ fatidico spiritu eatenus externari, & ab naturæ cõsueto reuelli spectamus, vt etiã futura ratione pandant metrica. Verum enim vero si amoris potestatem amplius in apertum promas, explicésque pro dignitate, lique-

bit luce clarius, nullam prorsum affectionem æquè ad cantum & musicam nos prouehere iucunditatem. Ex quo inuulgatum id apud Græcos: cuius Symposiacon primo meminit Plutarchus: μουσικὴν δ' ἄρα ἔρως διδάσκει, κἂν ἄμουσος ᾖ τὸ πρίν, idest musicam docet amor, & si fuerit indoctus prius. Amor siquidem industriam exacuit, éstque planè artium inculpatus magister. Et proinde Plutarchi eiusdem interpretatione, Plato παντὸς eum ἐπιχειρητὴν nuncupat, vt qui intentatum relinquat nihil, & sese inserat omnibus, καὶ γὰρ λάλον ποιεῖ τὸν σιωπηλόν, idest silentij cupidum ad garrulitatem producit. Iam verò desidiosum, resina, veternóque pigriorem excitat mirificè, ac de cessatore aciem facit, & ad omnia præcelerem.

Melorum genera tria. Modos esse varios pro morum dissimilitudine. De Dorio, Phrygio, Lydio, Ionico. Quæ quis in ratione musicæ excogitarit primus. De Calaminis insulis, seu saltaribus: item Torrhebia palude, siue nymphæo. Polycephalos. Synaulia. Tibiæ inuentor. Syrinx. Horatij locus explicatur. De elegorum inuentore. Fistularum genera. Syristes, syriscus, syria, syrmæa, hyriscus.

Cap. III.

Scribit autem in harmonico Cleonides, nec omisit Boetius: & ab Aurelio Macrobio reconditissimæ scientiæ viro, Naturalium secundo traditum scimus, vt Aristoxenum prætercam, & ex eius diagrammate Vitruuium, melorum tria esse genera, enharmonicum, diatonicum, chromaticum: sed ex iis quod principe loco positum, nimis intrusa, nimisque recondita difficultate desertum exoleuit. Tertium mollicie insita, infamiæ nota non caruit. Medium verò, idest diatonicum mundanæ musicæ doctrina Platonis ascribit. Nec tamen defuere, qui mollius illud eneruatiúsque (vt sic dicam) genus, toto affectarent pede, cuiusmodi Agathon tibicen memoratur. Illud nimirum constat, Musicos modos Gentium vocabulis distinctos designatósque. Etenim quo vnaquæque gaudebat pro morum ratione, eodem modus ipse censetur nomine. Delectationum vtique similitudo conciliat. Hinc nata Phrygia, Lydia, Doria modulatio. Phrygium modū etiam Barbarum appellat Porphyrio. Eius proprium est, vt inquit Lucianus, entheon: Lydij verò, bacchicum: Dorij honestum & graue. Adiicitur à plerisque Ionicum, quod floridum intelligunt, ac iucundum. In rebus seriis priscos inuenio Dorium adhibuisse, non Phrygium, neque Lydium. Quare, quum quid lætius ac iucundius vel dicendum vel optandum esset, Ab Dorio dicebant in Phrygium. Verum tamen quid Cassiodorus super iis prodat, attendendum magnopere: Dorius, inquit, prudentiæ largitor est, & castitatis effector: Phrygius verò pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnúmque iam placatis attribuit: Lydius intellectū obtusis acuit, & terreno desiderio grauatis cælestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius. Ex iis verò lux multa Quintiliano infertur, scribenti, in materia declamantium poni tibicinem solitum, qui quum sacrificanti Phrygium cecinisset, ac ille actus esset in furorem, fingebatur accusari. Lydiam tamen harmoniam Plato libro De republica tertio, plurimum reprobat, quæ acuta sit, & lamentationibus accommodata: prima enim eius constitutio fletus lamentationisque causa facta est. Nam Aristoxenus in primo De musica, Olympum tradit, in Pythonis sepultura cecinisse tibia secundum Lydium modulum funeralia. Hæc Politicorum octauo Aristote-

A les de Lydia mixta etiam comprobauit. Compositam verò & mediocriter afficere Doricam retulit. Phrygiam distrahere animum, & rapere. Quamobrem non rectè videri Socratem in republica eam admisisse modulationem. Subdorium & subphrygium vocat Aristoteles idem in quæstionibus encycliis, astruens ea in tragœdiis non esse chorica. Subphrygium videtur dici modicè remotum à vero naturalique phrygio. Mixolydius item modus commiserationis est, ac tra-

B gœdiæ congruens. Hunc Sappho inuenisse prima traditur. Damon verò Atheniensis, vt plerique consentiunt, remissam reperit harmoniam, quæ mixolydio contraria est, iados autem persimilis. Sunt qui Lydiā modulationem ab Cario Iouis, & Torrhebiæ nymphæ filio primum repertam velint: qui quum fortè erraret, incidit in paludem, quam mox de matris nomine Torrhebiam iussit appellari: vbi, quum nympharum, quas etiam Musas interpretantur Lydi, vt auctor Stephanus est, præsuaues inaudisset cantus, edidicit,

C atque item reliquis insinuauit. Memoriæ proditur id quoque: in Torrhebia palude, seu lacu, quem dici item nymphæum volunt, esse nympharum insulas, quæ tibiarum cantu in ambitum moueantur: propterea que Calaminas vocari à calamis: atque item Saltares, quoniam in symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur, vt Plinius scribit: tametsi à calaminis distinguere videtur. Clonas elegus poeta & epicus tibicinicas regulas & concentus constituisse memoratur primus, sicuti Terpander citharœdicas

D leges princeps omnium peruestigasse narratur. Elegias, heroica item carmina Polymnestus Colophonius. Sunt tamen qui elegum carmen primitus enunciatum tradant, à Naxio quodam Theocle furente, siue is fuerat Eretriensis, aut ab Callinoo, sicuti Terentiano placet: ac inde ab Horatio dictum in Arte poetica, ex hac opinionum inter auctores inconstantia:

Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

E Olympus Phryx tibicinicam primus ad Græcos intulit, & dactylos Idæos, Midæ regis temporibus, & tibialem inuenit legem, quæ polycephalos dicta est, fortè non diuersa à nomo, quem xynauliam siue synauliam vocant. Ea verò est, quum tibicines duo incinunt idem: aut certè, vbi cithara & tibia concentum faciunt. Fuit autem Olympus hic Marsiæ discipulus, & αὐλητικοὺς νόμους scripsit, & θρηνητικούς, idest tibicinicas leges & lugubres. Tibia verò vsum Hyagnim primum volunt, aut (sicuti Apuleius in-

F quit) primus in canendo manus discapedinauit. Primus duas tibias vno spiritu animauit, primus dextris & læuis foraminibus acuto tinnitu & graui bombo concentum musicum miscuit. Porrò sunt qui Apollinem non citharam modo, sed etiam tibiam inuenisse tradant. Cui rei argumento sit simulacrum Deli, cuius dextra teneat arcum, læua gratias sustineat, quarum singulæ singula musicæ instrumenta manibus gestarent, vna lyram, tibias altera, media fistulam teneret ore. Puerum præterea, qui laurum tempi-

G cam Delphos inferebat, tibicen ponè assectabatur. Et quæ ex hyperboreis sacra mittebantur, non sine tibiis, fistulis, citharis fuisse memorantur. Sunt autem fistulæ, quas syringas vocant, generis non vnius: est enim quæ dicatur monocalamos, à Mercurio inuenta, sicut à Sileno polycalamos, à Marsia cerodetos. Scire conuenit tamen, syringos notionem esse non vnam, quippe est quando appellatione ea in rotæ foramen iniecta portio axis intelligatur, quin & foramen ipsum. Meminit Sophocles,

H Κεῖνος δ' ὑπ' αὐτὴν ἐσχάτην στήλην ἔχων,
ἔχριμπτ' ἀεὶ σύριγγα.

Oblongior item fossa dicitur syrinx, sed hastæ repositorium quoque. Syristen vocant inter grues marem, idest συριστήν. Syriscum esse vas traduxit plexile, in quod coniiciantur fici: sed hyriscum pronunciant

alij

alij. Syriam pro crassiore accipiunt indumento, pinguioréque à σούριη. Vel quod in Cappadocia, quam Syris contribuunt, confici soleret. Syrmæa in Lacedæmone certamen erat, præmio proposito, quod ex farina & melle, nuncupant syrmæam.

Quæ musica probis admittenda moribus: item quæ instrumenta censeri improba debeant. Magadis, magma, ecmagma, crocomagma, spadicarij. Quintilianus declaratur de spadicibus. Hypospadij, tibiæ, pactides. Baia. Baius color. Balius. Baliæ equi. Barbitos, brabyla, psalterium, naula, nablas, nablistæ, panduristæ, crembalum, sambyce. De iynge plura paulo, & vulgata minus. Quintiliani locus de plasmate, vbi psalmate forsan reponendum, quod quibusdam placet.

Cap. IIII.

CÆterum iis omissis fortè præstiterit, Aristotelica subtexere placita: Melorum (inquit) distinctionem, qui in philosophia versantur, eam afferunt: vt aliam dicant moralem: aliam effectiuam, idest πρακτικὴν: aliam verò ἐνθουσιαστικὴν, hoc est abstractiuam. At Cato De liberis educandis: Melos alterum, inquit, in cantibus bipartitum est: vnum assa constat voce, alterum vocant organicon. Proinde pergit Aristoteles: Tibiæ in disciplinam recipiendę non sunt, nec aliud artificiosum instrumentum, vt est cithara: verum quæ auditores efficiunt bonos, tibia prorsus moralis non est, sed magis ὀργιαστική, idest concitatrix. Adde quod & sermone vti prohibet, faciem deformat ita, vt ne à familiarissimis quidem pernoscaris. Propterea apud Plutarchum Alcibiades inquit, filij Thebanorum quũ disputare nesciant, egregiè tibiis vtantur. Quin & à Pallade, idem inquit Philosophus, non alia magis causa abiectas tibias, quas illa repererat: vt ipse vult ex fabula, quam διὰ τὴν ἀσχημοσύνην τοῦ προσώπου, idest ob faciei deformitatem. Tibiarum consuetudo cœpisse videtur post Medicas victorias, quum Græci iam de se magnificè sentirent, desita verò Athenis disciplina ea, Alcibiade auctore, quum percrebuisset, ab illo abiectas infractásque tibias, pudefacto deformitate oris. Quod in commentario Pamphilæ nono & vigesimo scriptum fuisse, adnotatum Gellius reliquit. Improbata item sunt & instrumenta alia, vt pactides: quanquam apud Pollucem scribitur pyctides, apud Plutarchum item alicubi. Est verò organum dichordon, vt scribit Sopater: quod & magadis est, vt arbitratur Sappho. Aristoxenus disparasse videtur, quum ait, Magadin & pactida sine plectro venire in vsum psalmo tantum. Ab Herodoto proditur libro primo, in bellum pergere solitũ Halyattem fistulis præcinentibus, ac tibiis & pactidibus, quod est fidibus, sicut interpretatur Valla. Pactida legimus in Theocriti epigrammate. Scribit Anacreon, esse magadin psalticum organum, à Lydis excogitatum, vnde est apud Theophilum μαγαδίζειν verbum, quod magadin pulsare signat. Alicubi tamen Aristoxenus, auctore Athenæo, pro eodem videtur accepisse. Sunt qui pactide vsam in primis Sappho tradant. Organa hæc liquidò distinxit Diogenes tragicus, atque item Phillis Delius in secundo De musica. Magadin nuncupatam credit Duris à Magdie, qui fuit genere Thrax. Magadin esse psalterium, putat Apollodorus. Magmata verò Græcis vnguentorum dicuntur feces: sicuti ecmagma vocatur conspersio, & subacta massa. quanquam Galeni astipulatu crocomagma eodem censetur nomine: quod crocini olei fecem indicat. Sed & barbiti, & quæ ad voluptatem tendunt, heptagona, trigona, sambycæ: po-

A stremò quæ chirurgicam deposcunt scientiam, hoc est peritam manuum gesticulationem, omnia reiiciuntur. Euripides eos coarguit, qui lyra in poculis vtuntur: Ad iram enim (inquit) potius, luctúmque adhibenda musica est, non insuper cantu addecet soluere, qui iam voluptatibus diffluunt. Fabius quoque musicam reiicit ab oratore suo, quem perfectum concipit & format, quæ in scenis effœminata, quæque impudicis fracta modis sit. Item psalteria & spadicas, B etiam virginibus probis recusanda scribit. Quum tamen in Themistocle Plutarchus illum scribat nescisse lyra vti, ac psalterium tractare. Verum quia in Quintilianum impegimus, & locus hic quem aduocauimus, adhuc facessit negocium multis, non satis percipientibus, quid sibi velint spadices hac parte, quum scribat Gellius: Spadica esse Doribus auulsum è palma termitem cum fructu. Atque item libro secundo, esse punicei coloris speciem. Nam & enarrator Maronianus, vbi Georgicon tertio, Poeta de C equis ait:

Honesti spadices, glaucíque.

Spadices, inquit, phœniciatos vocant, idest professos myrteos. Ad quod item spectare illud Firmici contenderim ex Matheseos tertio, qui Veneris recensens decreta per singulas cæli stationes, illam facere quandoque linteones scribit, ac plumarios: quandoque verò tinctores, & spadicarios, aut textores, vel pigmentorum inuentores. Verum vt ambigere tandem desinant, ex thesauris D Iulij Pollucis nubilum omne tollemus. Sicuti etiam testati abundè sumus in gymnasio Patauino, quum Oratorias institutiones prouincialibus magno numero explicaremus. Nam inter organa musica, spadix ab illo reponitur libro quarto, vbi ita scribit. Inter ea quæ pulsantur, est lyra, cithara, barbiton, quod ipsum & varymiton dicitur ab Anacreonte excogitatum primo: vel (vt Pindaro placet) à Terpandro, vt esset pactidi Lydiæ ἀντίφθογγος. Barbilos autem, sicuti ex decimo ἐκλογῶν E περὶ γεωργίας didicimus, vocatur de osse persici enata arbor. Brabyla verò sunt Theocrito, quæ communius coccymela dicuntur, idest damascena pruna: vnde imperitioribus nonnullis obrepsisse opinor, vt id genus poma vocent brombas. Chelys, psalterium, phœnix, spadix, lyrophœnicium, clepsiambus, pariambus, iambyce, scindapsus, epigoneum. Palmarum porrò cum fructu termites baia quoque nuncupant: vnde prorepserit baius in equis color: quanquam & balius dicitur, sed varius Euripidi intelligi- F tur. Baliam ceruam legimus, idest κατάστικτον. Balios ventos accipiunt violentos: nam & balias equos, celeres intelligunt poetæ. Hypospadij, ad spadicas nil pertinent. Sunt tamen eo nomine, quibus ab ortu οὐρήθρα, idest vrinæ meatus demissior est, sub eum qui dicitur Canis. Psalterium verò, quod improbasse Fabius videtur, sicut & M. Tullius De responsis aruspicum: alio modo etiam naula dicitur, vnde naulia quoque deducantur, diminutiua forma. Nam Ouidius ita cecinit De arte libro tertio,

G Disce etiam duplici geniala naulia palma
Vertere, conueniunt dulcibus illa modis.

Quæ quidem mirè congruunt verbis Quintiliani. Naulæ verò meminit etiam Philemon, vt refert Pollux: & Sophocles,

Οὐ ναῦλα κωκυτοῖσι, οὐ λύρα φίλα.

Nablas legitur apud Athenæum, quem excogitarint Phœnices primi: vnde & nablistæ, sicut panduristæ à pandoro vel pandura, vt est apud Varronem & Martianum, quam ex marina lauro compingunt Troglo- H dytæ. Vnde nouatum Lampridio pandurizare verbũ, idest panduram pulsare. Sunt tamen qui à psalterio, naulia distinguant: quando psalmi concentu, & modulis instrumenti eius canebantur. Et in magno mysterio, magnum prophetam eodem vsum.

prodit historia. Alexander Cytherius, vt tradit Iubas, psalterium primus impleuit chordis. Psalterium etiam Latinè organum dici, nihilominus conuiuiis inferri solitum ad libidines excitandas, Ambrosius auctor est. Id comprobasse & Macrobius videtur in Cœnis, libro tertio. Propterea ex iis perpendendum amplius, an in Quintiliano, vbi de carminum lectione agitur, sic legi omnino debeat, Nec psalmate, vt nunc à plerisque fit, effœminata. Cæterum publica lectio plasmate præfert, ac qui hactenus sunt interpretati, sic agnoscunt prorsus. Psalterij meminit in Symposiacis Plutarchus. Quidam laudatorium item vocant. Videtur decem chordis fuisse instructum ex illo prophetico: Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei. Hinc fortè polyphthonga vocauit ea in Moralibus Plutarchus. quo in loco etiam tribona inter musica recenset instrumenta, idest τρίβωνα. Psalmum propriè Græcorum scientissimi ex grammaticis citharæ interpretantur sonum. Octauam esse musicum instrumentum, de chordarum numero ita ex Hebraica tralatione nuncupatum, super Psalmos scribit Nicolaus theologus. Lyrophœnica sambycem nominat Athenæus, ac fuisse Ibyci poetæ Rhegini inuentum, tradit. Fuit & crembalum organum, vnde κρεμβαλίζειν verbum, eo sonum elicere indicat. Sambyce vsam primò Sibyllam, produnt aliqui, à Sambyce quodam inuenta, vnde & nomen. Est verò organum id, oxyphthongon, quo tetrachordo Parthi sint vsi, ac Troglodytæ. Sunt qui iynga fuisse antiquis citharam cantus prædulcis tradant, vt inde omne quod expetas iucundius, rectè iynga dicas. Cæterum auitij genus hoc nomine intelligunt alij, caudam perpetuò quatientis conciliantísque amorem. Est porrò plumis varium, colli ac linguæ productioris, sed collum identidem circumagit inflectítque, philtris accommodum & excantaminibus amatoriis: pendens enim ex rota agitatur, aut cum cerea amburitur rota super ardentes prunas. tradunt alij, eius interanea explicari rotæ circumuoluta. Auem hanc præmonstrasse Iasoni Venus dicitur prima, vti Medeam præmulceret. Putant illud quoque, Iynga puellam fuisse Pithus vel Echus ex Pane filiam, quæ cum pharmaciis in ἴυ, amorem prolectasset Iouem, ab Iunone sit in auitiam sobolem adoptata. de hac Aristoteles quoque, ac cæteri nonnulli. Quin traditur illud quoque, Omne medicamentum amicitiæ conciliandæ adiectum, rectè iynga vocari.

Fabij locus ex primo libro explicatur. Vocis figura triplex. Dicrotos pulsus. Vocem quandam dici dendryazusan. Dorcadissans pulsus qui. De cycno nõnihil scitu haud indignum prorsus. Vocis abscissiones quæ intelligantur.

Cap. V.

VErum quia Fabij nodum paulo antè exsoluimus, & sermo de musica est, age locum haud paulò implicatiorem auctoris eiusdē explicare pergamus alterum. Sunt autem Quintiliani verba ex libro primo hæc, Sit autem lectio virilis, & cum suauitate quadam grauis, nec prosæ similis, quia carmen est, nec tamen dissoluta in cāticum: de quo genere (inquit) optimè C. Cæsarem prætextatum adhuc accepimus dixisse, Si cantas, male cantas: si legis, cantas. Hæc nisi quis altius introspexerit, & ad exactiorem libram reuocarit, non satis profectò nobilissimi auctoris sensa penetret, cupiátque apertioribus (vt dicitur) tibiis enarrari. Quare, quod nobis muti insinuarunt magistri, quod & in aliis fecimus, faciemúsque, iam hinc appingemus. Sic igitur legimus, Vocem omnem aut esse συνεχῆ, quę continua: aut διαστηματικὴν, quæ dicitur cum inter-

A uallo suspensa. Et continua quidem est, qua loquentes, vel prosam orationem legentes, verba percurrimus: festinat enim, præproperáque tunc vox est, nec hæret in acutis aut grauibus sonis, sed celeriter omnia connectit, expediendisque sensibus, exprimendisque sermonibus continuæ vocis vsus operatur. Diastematicè autem, siue interuallata est, quam canendo suspendimus. In qua non tam sermonibus, quàm modulis inseruimus: éstque vox ipsa tardior, & per modulandas varietates quoddam faciens in-
B teruallum, non taciturnitatis, sed suspensæ ac tardæ potius cantilenæ. His, vt Albinus autumat, & auctor comprobat Boethius, additur differentia tertia, quæ medias voces possit includere, quum scilicet heroum poemata legimus: neque continuo cursu, vt prosam: neque suspenso segnioríque vocis modo, vt canticum. Scribit in Lexico rhetorico Ælius Dionysius, à phonascis vocem quandam dici δενδρυάζουσαν, idest amœnam, vt volunt aliqui. Est vtique δενδρυάζειν, sub quercus aut arboris cuiusuis vmbram humi-
C liter confugere, quod ante inuentas domos fecisse veteres, constat. Signat id item verbum, in aquam mersari occulíque. Nec sanè mirandum, ex arboribus ad vocis rationes vocabuli factam tralationem: quando & apud medicinæ peritos ab animalibus ad pulsus indicia conformantur quandoque dictiones. Nam, inquiunt, si arteriæ motus non perseueret continuus, & intercisus à celeritate transeat in tarditatē, aut ediuerso, ἀνισοταχύς appellatur pulsus hic, idest inæquiuelox. Quòd si interuallatus conquiescat, ac
D mox cooriatur velocior, δορκαδίζων vocatur, idest dorcadissans. Quæ nuncupatio de animalis producta in cursu natura est. Dorcada Hieronymus capream interpretatur. Origenes, παρὰ τὸ ὀξέως δέρκειν, dici opinatur. Si verò à diastole recurrat, priúsque quàm omnino contrahatur, rursum percutiat ἀφῶ, idest tactum, δίκροτος vocatur à percussu geminato. Nam & dicroton dici biremem, ex humanioribus ignorare potest nemo. Microsphyctos vocant, quis pusillus est venarum pulsus. Plura sese ingerunt mul-
E to, verum ne hæc quoque modum excesserint, vt parerga, vehementer sum veritus. Sed illud non prætereundum in tanta musices mentione, molestè (opinor) feret nemo, canentem cycnum à paucissimis auditum, etiam si vulgatior fama tenet, ingruente fatali momento, εὐφωνότατον καὶ ᾠδικώτατον εἶναι τὸν κύκνον, idest voce cantúque præcipuè præstare cycnum. Auctor tamen primo Variæ narrationis Ælianus est, audisse quandoque se canentem cycnum. Sic enim ait, ἐγὼ δὲ ᾄδοντος κύκνου ἤκουσα. Quoniam verò animal
F sit φιλῳδὸν, Græci κύκνειον vocant eius melos. Appendix autem illud erit, ab Aristotele cycnum vocari καλλίπαιδα καὶ πολύπαιδα, quia plures producat, & speciosos fœtus. Quam porrò retusam vocem dicunt Latini, φωνῆς ἀποκοπάς, idest vocis abscissiones appellare Græcis est mos, idest maximam quasi raucedinem. Apud Theocritum vox trychna, velut strychna, pro molli vsurpatur, quia eiusmodi conseatur herba strychnos.

G *Musica triplex. Organorum item musicorum distinctio. Cruomena, enchorda, prosoda, pneumatica, hydraulica, citharodia, aulodia, lyrodia, prosodia. Citharis, cithara differunt. De lyrio, & loto. Lotages. Spondalia. Ciceronis locus explicatur.*

Cap. VI.

H SVnt porrò è celeberrimis auctoribus, qui musicam esse triplicē tradunt: mūdanam, humanam, organicam. Et mūdanam quidem ex cælorum concentu inenarrabili deprehensam astruxere, necnon ex elementorum nexu mu-

tuo

A tuo subtilitatis immensæ. Sed & mira temporum varietas id ipsum iuuat argumentum. Quo enim pacto fit, vt tantorum orbium rotata vertigo tacito, silentique feratur ambitu, etiam si nobis minus audientibus, miranda sonorum transeat iucunditas? Hanc Plato asseruit, hunc consectati omnes approbarunt, nec Boethio displicuit, etiam si sæpe Aristotêlico. Tradere Homerus quoque est visus, Heraclito Pontico interprete, quum de Apolline in Græcos irruente, ita canit,

> ἔκλαγξαν δ' ἄρ ὀϊσοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο B
> Αὐτοῦ κινηθέντος.

Humanam verò musicam facilè perceperis, si in te ipsum (quod Persius inquit) descendere incipias, & miraculum diuinum amplius expendas. Etenim quæ vis alia spiritalem vigorem mentis compotem, mortali ac terrenæ compagi fermentat, adglutinat, continet, ad præscriptam perducit metam, nisi coaptatio quædam, & veluti grauium leuiúmque vocum, quasi vnam efficiens consonantiam temperatio? Quid animæ potestates tam dissentaneas, & compugnantes C sæpe conspirare facit: quam ex rationali, & rationis impote vi conflari, Aristoteles sensit, & docuit? Quid verò corporis elementa conciliat, aut rata firmáque fermentatione continet partes? Quam verò organicam nuncupant, ea iam ad instrumenta spectat, quæ varietatis summæ pro ingeniorum captu artifex peritia excogitauit. Hæc verò aut intentione perficiuntur, vt neruorum contemperato tractu, aut spiritu, vt in tibiis vel his quæ aquæ constant ratione: aut percussione quadam, vt in his quæ virga ærea feriuntur. D Quæ neruis intenduntur, cruomena vocant, aut enchorda, vel etiam ἔντατα, & prosoda, idest προσῳδά. Quæ spiritu inflantur, pneumatica dici valent: vel, vt Plutarchus, ἐμπνευστά. Sicut quæ propellit aqua, hydraulica, etiã si in architectura sua item sunt πνευματικά, & hydraulica instrumenta, à Ctesibio excogitata primum, vt Vitruuius scribit: & est à Plinio repetitum Naturalis historiæ septimo. Domus, inquit Ammianus Marcellinus, studiorum seriis cultibus antea celebratæ, nunc ignauiæ ludibriis torrentes E exundant, vocali sono, perflabili cantu fidium resultantes: denique pro philosopho cantor, pro oratore artium doctor ludicrarum accitur. Et bibliothecis sepulchrorum ritu in perpetuum clausis, organa fabricantur hydraulica, & lyræ ad speciem carpentorum, ac ingentes tibiæ. Citharis & cithara diuersa sunt, vt scribit Aristoxenus in commentatione περὶ ὀργάνου: nam citharis lyra est, qua vtentes vocantur citharistæ, quos & λυρῳδοὺς dicunt. At cithara est, vnde citharœdi vocantur. Distinctionem hanc con- F tra Timarchum agnoscit Æschines, & ab Ammonio repetitam scio: hinc citharæ cantus, citharodia nominatur: sicuti tibiæ, aulodia: lyræ, lyrodia. Critias verò citharœdicos cantus etiam prosodias appellauit. Ex grammaticis thesauris illud est, à lyra dici lyrion, forma diminuta, vt à thyra thyrion, à come comion, idest viculus. Erant & loti tibiarum genus epithalamium: vt illud in Epigrammate,

> Λωτοὶ ἄχευν, καὶ θαλάμων ἐπλαταγεῦντο θύραι.

idest, insonabant loti, & thalamorum perstrepebant G ianuæ. Sunt tamen qui in loto priorem corripiant syllabam, vt Λωτοῦ κατὰ πνεύματα μέλπει. & esse calamiscum interpretentur, vnde dicantur lotages, qui lotum exercent. Spondalia, sunt spondaica ratione concinnati cantus, quibus vtebantur in rebus diuinis, vt melodiis longioribus prospera deorum voluntas firmaretur: qua ratione Pompilius Numa spondeum & pontificium dixit: vnde Ciceroni lux infertur De oratore libro secundo: Quum ex persona, inquit, mihi ardere oculi hominis histrionis viderentur spondalia H illa dicentis.

Tibiarum species. Prouerbium, Quid opus erat longis me tibiis incinere? Plagialos. Hippophorbus. Tibiarum inuentores. Sirites. Phorbion quid. Photingia. Papinij ex Thebaide locus explicatur. Proaulion quid. Procemium. Prologus. Item diaulion. Thebanorum in tibiis præstantia. Item Pronomi tibicinis. calamaulês, rhapaules, matroa, diopi, gingras. Tibia dextra, & sinistra. Athena tibia. Tibiæ pares, vel impares. Cantica. Diuerbia. Thebanorum vituperatio. Glottocomion. Sibene. Crupezia. Tibiarum longarum in sacris vsus.

Cap. VII.

Tibiarum verò species inuenio plures. Sed prius Dionis proferamus historiam & enarrationem: Quum post arreptum, inquit, imperium Otho sacrificaret primò, dira portendi animaduertit: quamobrem facti pœnitens, τί γάρ με, inquit, ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν: quid erat opus longis me tibiis incinere? Est hoc, inquit Dion, parœmiodes in eos, qui extra quàm sit eis accommodum, quippiam adoriuntur: idest, ἐπὶ τῶν ἔξω τι τοῦ προσφόρου σφίσι ποιούντων. Tanquam dicas, Quid necesse fuit imperium inuadere, ac pro adepto diis sacra obire: quum omnia cessura in perniciem videantur? Verum ad tibias redeo. Est quam Libyes plagialon vocant, ex loto. Elymos ex buxo est, inuenta à Phrygibus. Sicut hippophorbon scenetæ Libyes excogitarunt, & in equorum pabulis vtuntur, fit ex lauro. Phorbion, vt hoc interim non taceamus, vocant Græci, vt Aristophanis enarratores explicant, tibicinis ori circumpositam pellem, ne rimam concipiat labellum. Monaulus Ægyptiorum inuentum est, hoc est Osiridis, vt aliqui interpretantur, qui & photinga excogitarit etiam, vnde & photingia. Sunt autem ex loto, inde & lotinæ tibiæ dicuntur. Meminit monauli in Thamyre Sophocles. Censetur verò hæc nuptialis maximè, Tityrinon quidam item vocant. Fuit verò monaulus, qui postea dici cœpit calamaules, idest calamo incinens. Nam rhapaules est, qui calamen inflat, idest stipulam. Tibiam poetæ etiam Libyn vocant, vt scribit Duris: quia Sirites auleticæ inuentor, Libys esset, Nomadum vnus, qui & quæ matroa vocantur, idest μητρῷα, cecinerit primus. Matroum apud Smyrnam celebrat Strabo γεωγραφουμένων libro quartodecimo. Interpres eo nomine matronarum accipit locum. Ipse malim Matris deum sic templum dici, quod alicubi hoc opere liquebit. Scribit Plutarchus, Lycurgum rhetorem vbi iam è vita demigrandum aduertit, in matroum ac buleuterium ferri se iussisse, vt eorum quæ in republica gessisset, pœnas daret, si quid foret delictum. Phryges item tibiam inuenisse lugubrem memorantur, qua & Cares sunt vsi: flebilis enim Carum incentio. Produnt ex nostris etiam nonnulli, Lydiis tibiis læta concinere, veteris fuisse moris, Phrygiis verò tristia: quoniam tres haberent tibiarum modos, Ionicum, Lydium, Phrygium, quod & barbarum. Ex iis verò innotescit amplius, quid sibi Papinius velit, quum Thebaidos sexto ita canit,

> Quum signum luctus cornu graue mugit adunco
> Tibia: cui teneros suetum producere manes
> Lege Phrygum mœsta

Dignum scitu quod tertio Rhetorico legimus apud Aristotelem, quod ne intercidat, hic protinus implãtabimus. Procemium, inquit, est orationis exordium: id in poesi nuncupatur prologus: in tibiarum verò incentione, proaulion: quod (inquit) liberum est, sicut in demonstratiuis principia. Sed ad rem. Tibiarũ quasdam legimus vocari parthenias: quasdam vero pædicas: item Andrias, quæ dicuntur teliæ & hyperteliæ: sunt & citharisteriæ, ac dactylicæ. Nam Phrygias etiam elymos dicunt. Habentur & diopi, musocopi, & hypotreti, necnon hemiopi. Diopos bi-

fores intelligimus, sicut semifores hemiopos, quæ epulis adhiberentur. Proinde in Plauto sunt, qui semiionarios artifices ad hoc referendos putent. Elymos etiam scytalias dicunt. Theriam tibiam ex hinnulorũ ossibus, concinnarunt Thebani, ære obductam forinsecus. Cornu incinunt Tyrrheni. Minutula tibia gingras est, flebilem & ipsa emittens sonum, à Phœnicibus comperta, vnde & nomen: nam Phœnicum lingua, gingram vocant adonim. Gingricarum tibiarum meminit in Polyhistore Iulius Festus. Sed Pompeius Festus putat, ab anserum voce nuncupatas: Qui, inquit, dicuntur gingrire. Meminit Athenæus, sed tibias vocari gingros scribit. Tibia dextra, inquit Varro, alia est, quàm sinistra: sic tamen, vti coniuncta censeatur, siquidem est altera carminis eiusdem modorum incentiua, succentiua verò reliqua: nam sic pastorum vitam dicimus incentiuam, quia vetustior: agricolarum, quod recentior, succentiuam: quam rem doctissimus comprobat Dicæarchus. Sic ergo pastorali succinit agricolatio, vt inferior, sicut tibia sinistra dextræ foraminibus. Pares autem tibiæ dicuntur, vel impares: quoniam si quando artifex monodio agebat, vnam modo tibiam inflabat, si quando synodio, vtranque. Monodium intelligo, quum vnus aliquis è scena cantum profert, nec chorus simul. Porrò vbi canebat chorus, tibiis choricis, idest choraulicis concinebat artifex. In canticis verò pyraulicis responsabat. Cantica in Comœdiis intelligimus, vbi vnus modo loquitur. Sicut diuerbia vocantur, quum diuersæ agunt personæ. In choris nullus est certus numerus. Scythæ androphagi & melanchlæni, ac Arimaspi aquilarum & vulturum ossa tibiarum vice inflant. Celtæ ex calamis fistula vtuntur, atque item Oceani insulares. Apud Ægyptios polyphthongos tibia ex hordeaceis calamis compingitur. Fuit & tibia dicta Athena, qua Nicophelen Thebanum in Mineruæ hymnis vsum memorant. Fistula, quam tonarion vocant, C. Graccho præcipuo suorum temporum oratori, musicus, quibus deberet intendi, modos incinebat. Diaulion in scena dicebatur, vbi tacentibus omnibus intus concinebat tibicen. Thebanos præcipuè inter Græcos tibiarum artifici musica præcelluisse: ac inter Thebanos Pronomon tibicinem disticho comprobatur, quod & apposui, gratum, opinor, facturus toto pede cum Græcis, vt nunc est, contrahentibus.

Ἑλλὰς μὲν, Θήβας προτέρας προὔκρινεν ἐν αὐλοῖς.
Θῆβαι δὲ, Πρόνομον, παῖδα τὸν Οἰνιάδου.

Alias Thebanis negocium facessunt auctores Græci, vt micropsychis ac gulæ mancipatis: vt qui thria concinnarent, ac enarsilochos, & hallantas, necnon schelidas, quibus etiam Mardonium excepere cum Persarum quinquaginta. Tibiarum repositorium vocant *γλωσσοκόμιον* & *συβήνην*: nam crupezia, tibicinum sunt calciamenta. Tibiis incinuisse longioribus olim inter sacrificandum, Plutarcho credimus, & indicauit Dion. In tibicines illud est apud Græcos concinnatum,

ἀνδρὶ μὲν αὐλητῆρι θεοὶ νόον οὐκ ἐνέφυσαν,
ἀλλ' ἅμα τῷ φυσᾶν χ' ὠνόος ἐκπέταται.

idest, homini quidem tibicini mentem non ingenerarunt dij, sed simulac tibias inflat, difflatur mens.

Nomos in musica quid. Nomorum species. De polycephalo & orthio nomo pluscula. Castorium melos. Castoreum. Laconici regis mos. Peanes duo in bello. Carny moduli. Carnia festa. Carnadea. Augustini locus pensitatur de Iano. Sciades loca. Carneonica. Fabatiæ calendæ. Caranus quid Persarum lingua. Nomæ, hyponomus, nomus. Hyponoma vlcera.

A

Cap. VIII.

Legimus præterea subinde in musica dici nomos. Id verbum haud ita imbutis perpolitisque parere difficultatem potest. Proinde sciendum, in carmine, ac cantilena, nomon significare qualitatem vocis ac moderationem, qua vel remissiore vel acutiore vtimur. Eandem itaque cantilenam duobus tribúsve nomis modulantur mu-
B sici. Ratio autem nominis ea est, quia Græcè nomos, lex est. Veteres autem prius quàm literas scirent, leges cantabant, ne eas obliuioni mandarent: quod temporibus suis in more Agathyrsis fuisse, Aristoteles scribit. Ergo primas posteriorum cantilenarum eodem appellarunt nomine, quo omnes vocabantur superiores. Terpandri nomos celebrant Græcorum scientissimi. Alij à gentibus denominationem trahũt, vt Æolius & Bœotius: ab rhythmis alij, vt orthius & trochæus: alij à modis, vt acutus & tetraœdus: alij
C ab ipso & amasio, vt Terpandrius & Capion. Fuit & ab euentu nuncupatus Polycephalos nomos: nã obtruncata ab Perseo Medusa, inter superstites sorores luctus est exortus haud mediocris, sed & serpentum syrigmus, idest sibilus ex earundem inaudiebatur capite. Quo velut concentu quum oblectaretur. Pallas, ex imitatione auleticen excogitauit, quam de serpentum numerosis capitibus etiam polycephalon censuit nuncupandam. Sunt quibus arrideat amplius, polycephalum dici, quod quinquaginta affo-
D rent viri, incinente tibicine, ex quibus constitueretur chorus. Quidam etiam num *κεφαλὰς* procœmia intelligunt, velut procœmiis multis constans cantus dicatur polycephalos, quem ab Olympo compertum memorant primum. Orthios dici videtur, quod extentus foret ac robustus. *ὄρθιον* Græci dicunt, in altitudinem surrectum. Orthius, inquit Martianus, ex tetrasemi elatione, idest arsi, & octasemi positione, constat, ita vt duodecim tempora hic pes recepisse videatur: propter honestatem positionis sic nominatus.
E Orthia tamen phalanx dicebatur, quæ procederet in cornu, profunditatem habens longitudine maiorem. Dianam orthriam Seruius fascelidem intelligi voluit vt quibusdam placere animaduerto. Orthiam tamen inuenio in Apophthegmatis Plutarchi, in cuius ara cæderentur pueri, qui dicuntur Bomonicæ: quanquam in Lycurgo, augurij nuncupauit aram. Sudas nunc orthion legit, orthrion quandoque: quibusdam nomen inflectentibus à diluculo, quod vocant *ὄρθρον*. Scribit Pindaricus interpres, esse in Arcadia
F Orthusion montem, siue Orthion: vnde Orthosia dicatur Pindaro Diana: quæ ab aliis etiam Orthia: ni, inquit, malis ita nuncupari, quoniam parientes surrigat. Orthiæ Dianæ meminit in Theseo Plutarchus. Sed interpres, orthium dici chorum est opinatus. Quæ de orthij etymo prius apposuimus, à Gellio cõprobari videntur, vbi ex Herodoti libro primo, super Arione fabella repetita, illum scribit, impetrato à nautis vt canere liceret carmen illius consolabile, tunc quod orthium dicitur, voce sublatissima cantas-
G se. In quo aduertendum obiter, in septem sapientum conuiuio Plutarchum scribere, adortum Ariona nomon pythicon concinere pro sua & nauis salute. Pollux verò tibiæ sonum, orthion dicit: vnde, inquit, orthios nomos. Polymnestus orthiorum poeta celebratur. Nomi huius meminit in libro De regno Dion. Nomon hunc ad belli ardorem excitandi vim habuisse, scribit Eustathius: nam concinente Timotheo, velut furens ad arma prosiluit Alexander. Significat ipsum hoc vel Homerus Iliados rhapsodia vndecima.
H Meminit & Maximus Tyrius. Castorium melos Laconicum erat, quo vtebantur in præliis, vt fortiter & audenter agerent, mortémque contemnerent: sicuti Plutarchus abundè testatur. Quin & rex ante quàm pugnas iniret, rem diuinam Musis faciebat, quo & oratione & memoria in primis digna promererent facinora.

facinora. Græcorum autem mos fuit, duos concinere pæanas, Marti quidem in hostibus congrediendis, Apollini mox bello absoluto. Illum priorem, enhyalium vocabant. Castoreum autem obiter testes intelligimus animalis fibri, siue castoris: vti libro trigesimosecundo Plinio traditur. Virosa castorea ex Ponto mitti cecinit Virgilius: quando, vt scribit Strabo, inibi venenosa habentur. Castorium denique melos dici interpretantur, quod armatam saltationem Dioscuri compererint primi, quum ὀρχηστικοὶ forent plane. At Dioscuris Palladem primam Enoplion incinuisse nomon, prodidit Epicharmus. Ex quo præcinente tibia, congredi cum hostibus adorti Lacones sint. Est & castorium infecturæ species. Castoreum colorem Græci cinereum intelligunt. Carnios item modulos legimus quandoque: constabant hi, vt videtur, neruis pluribus: nam Timotheum carniis id genus deditum modulis Ephororum vnus, arrepto gladio interrogauit, ex vtra parte neruos abscinderet, qui superessent ad septem. Carnia verò festa item erant Spartæ (vt puto) Apollinis, qui etiam Carnius dicebatur. Militaris vitæ imaginem ea præferebant. In nouem locis, quæ Sciades dicebantur ab vmbræ scenicæ similitudine, noueni epulabantur viri, diebus nouem. Inuenio apud Græcos, Carnea primũ vicisse Terpandrum. Hinc certè nuncupatos scimus Carneonicas. Carneorum denique mentio est Herodoto libro septimo, atque item octauo. Carnios sacerdotes fuisse apud Sicyonios, auctor Eusebius est. Praxilas ait, à Cranio nominata Iouis & Europę filio, quem amauerit Apollo. Alcman, à Caraneo Troiano. Demetrius, à κεράναι, quod est πλέσαι. Siquidem Menelaum memorant, ad Troianum bellum profecturum festa hæc vouisse, si rem perficeret. Sunt qui Carna dici putent à Græcis festa, quoniam equus dureus è carnio ligno fuerit compactus. Carna verò dea erat in Latina historia, quam vitalibus humanis præesse credebant. Ab ea petebatur (Macrobius inquit) vt iocinora, & corda, quæque sunt intrinsecus viscera, salua conseruaret. Huic templum dicauit Brutus, quia cordis beneficio publicum statum emẽdasset. Hanc esse cardinis deam intellexit sexto Fastorum Ouidius. Et Iunias calendas, quas vulgò Fabatias dicunt: quia fabæ adultæ diuinis adhiberentur rebus, illi sacras veteri tradidit ritu illis versibus:

Prima dies tibi Carna datur, dea cardinis hæc est:
Numine clausa aperit, claudit aperta suo.

Iani porrò cum hac concubitum celebrat idem poeta. Quod ignorasse Augustinus videtur, quando Diuinæ ciuitatis septimo ita scribit: De Iano non mihi facilè quicquam occurrit quod ad probrum pertineat, & fortè talis fuit, vt innocentius vixerit, & à facinoribus flagitiísque remotius. Sed in magnis viris hosce velut neuos haud mirer, quando & Hieronymus vir in doctrinis tantus, apud auctores de Lyncurio nil sibi compertum fatetur: quum tamen lapilli mentio fit apud Theophrastum & Plinium. Carnius mensis fuit Græcis, quem Metagitniona dicebant Athenienses: Maium interpretantur nonnulli. Quod verò de nomo diximus, sciendum, affectionem esse quæ Græcis dicatur νομή: quam Therapeutices quinto Galenus esse finit, quum putredinis metu adhibere cauterium cogimur. Sic autem dicitur, quoniam depascens proxima, serpat assiduè ab iis quę affecta sunt, ad ea quæ ritu naturæ se habent: re videlicet ab accidenti præmonstrata, non de substantia nomine accersito. Significare ipsum hoc & Plinius animaduertitur, quum libro vigesimo, mala corporis quæ serpant, dici nomas, tradit. Hyponomus ad præsens institutum pertinet nihil: sed eo nomine Thucydidi signatur subterranea cauitas occultior: vnde ὑπονομεύειν, id agere est: cuniculum interpretari possumus. Nomos item, accentiuncula in fine posita, Plinio præfecturam indicat: quando & Diodorus Ægyptum in sex ac triginta distribuit nomos, idest leges, si inter-

A preti credas. Satrapias nuncupat Herodotus quoque. Hyponoma ἕλκη dicta Græcis, cuniculosa interpretantur nostri, vt quæ indirecta flexibus multis carnem subeant.

Arcadum studia in musicis. Virgilij locus enarratur ex Bucolicis. Artificum musicorum vituperatio, ex Plutarcho. Aristotelis sententia ad idipsum. De Stratonico citharœdo iucunda lectu. Fides B *frustra pulsare. Bos lyricus. Blityrion. Blityri. Scindapsus.*

Cap. IX.

MVsicam, si veram expendas atque legitimam, vniuersis hominibus conferre plurimum, constans benè sentientiũ opinio est. Arcadibus verò, inquit Polybius, & necessaria maxime. Proinde ita receptum moribus apud eos est, vt non pueros modo, verum & adolescentes ac C iuuenes ad trigesimum vsque ætatis annum ea disciplina imbuendos curent, quum sint alioqui difficilis vitæ homines, austeriorisque. Cantu & choreis Libero patri ludos concelebrant, singuli pro ætatis ratione. Denique vita omnis id genus cantionibus studiísque impenditur. Cæteras artes apud eos ignorasse, nulla prorsum ignominia est. Musicam nescire nemo potest, quia necessariò discitur. Eius imperitiam fateri, illic turpissimum est: nec id lasciuiæ causa, vel deliciarum, sed vt labores assiduos in colendis agris, & D vitæ præterea duritiem atque asperitatem, & austeriores mores ex cæli tristitia quadam prouenientes, hac quasi dulcedine remolliant, ac contemperent. Huius autem rei argumentum ingens ex Cynethẽsibus est, qui quum instituta maiorum peruicacius aspernari cœpissent, in eam breui feritatem abiere, vt in nulla Græciæ totius ciuitate scelera maiora, aut crudelitatis exempla æderentur immitiora. Ex iis verò quæ ex Polybij historia subsignauimus, dilucere manifestius opinor, cur vates Mantuanus in Bucolico E ludicro subinde in cantilenæ mentione Arcadas plurimis efferre laudibus non desinat: vt etiam ita enuntiet,

Soli cantare periti
Arcades.

Et rursum,

Arcades ambo,
Et cantare pares.

Certè musica, particeps disciplinæ est: vt præclarè docuit Aristoteles: item ioci, & rationis ocij degendi. F At enim cantores & citharœdos sunt, qui βαναύσους vocent, hoc est viles: & opus illud non putent viri, nec sobrij, sed iocantis, argumento quod Persarum Medorumque reges per alios id tractantes, voluptatis fiunt participes. Præterea de diis ita opinamur, veluti Iupiter ipse nusquam concinat, aut cithara vtatur, vti statuunt poetæ. Porrò vt Plutarchus scientissimè docuit, quod & aliubi commonuimus, contemplari optima semper debemus, ne contemplemur solum, sed nutriamur quoque. Hæc verò sunt, in operibus, G quæ à virtute proficiscuntur, quæ aspectu ipso æmulationem quandam & stimulos ad imitandum iniiciunt: in reliquis verò etiam si admiratio insit, tamẽ sæpe contrarium euenit. Operi nanque afficimur, eius auctorem contemnimus, vt in vnguentorum, ac purpuræ ratione: his enim oblectamur, at infectores & vnguentarios sordidos ducimus. Ex quo sapiens id censetur Antisthenis, qui quum Ismeniam optimum audisset haberi tibicinem, At homo nequã est, inquit, non enim si probus foret, tibicen esset. Et Philippus H quum accepisset, filium suauius quodam loco cecinisse, vrbanè est obiurgatus, Nónne te pudet, inquiens, quòd tam benè canere scias? Satis enim, supérque est principi viro, canentibus aliis, audiendi superesse otium. Idem & in plerisque aliis obuenit: neque

enim quisquam ingenuus adolescens, quum Pisæ Iouem esset intuitus, Phidias fieri concupiuit, aut Iunonem Argis, Polycletus, aut Anacreon, aut Philemon, aut Archilochus, etiam si eorum opera summa sit admiratione prosequutus. Verum enimuero his quæ contra musicam promuntur, occurrere facile est, si Aristotele tradente, dispiciamus acrius, quousque illi opera danda sit ab iis qui ad ciuilem virtutem erudiuntur. Et quæ melodia, quíve rhythmi sint perdiscendi, quibus item instrumentis vtendum. Nam in eo vtique refert plurimum, éstque in iis obiectionum solutio. Clarum quippe est, non oportere disciplinam eiusmodi impedimento esse cæteris actionibus, neque ad res bellicas ciuiles'que corpus efficere inutile. Quod erit vtique, si in illa non elaborabũt vsque ad concertationem, neque admirabilia consectabuntur, & superflua: sed eatenus vt gaudere valeãt concentu probo, & rhythmis. Vnde item percipi licet, quæ ad musicam institutionem recipienda organa. Cæterum in hac musicæ pragmatia lepidum succurrit Stratonici citharœdi scomma, quo Propin Rhodium proscidit facetissime. Erat is corpore procerus, arte citharœdica non bonus, & corpore inferior. Sciscitantibus verò nonnullis cuiusnam modi foret is, Nullus (inquit) malus, grandior piscis. Postremum verò hoc adiectum ob infamiam hominis est. Fuit quippe Stratonico ingenium alioqui in numerato semper, ducti vel hinc coniectura. Habuit is in ludo nouem Musarum imagunculas, & Apollinis vnam; discipulos autem duos modo. Quum quæsisset ex eo quidam, quot ei forent discipuli? Cum diis, inquit, duodecim. Lusit idem in citharœdum, qui diceretur Bos, lyræ non peritum valde: nam vbi id inaudisset, Olim (inquit) dicebatur ὄνος λύρας, nunc verò βοῦς λύρας. Porrò extat in citharœdos parœmia, vbi incinentes nec cibo afficiuntur, nec capturis, εἰς κενὸν κρούει τὰς χορδὰς, idest fides frustra pulsare. Meminit Lycophron,

Τοὶ γὰρ ψαλάξεις κενὸν νευρᾶς κτύπον.

Ex musicæ ratione promitur illud quoque in delatorem ab Marcellino prolatum. Paulus, inquit, crudeliũ succentor fabularum, è promptuaria cella fallacias extulit. Blityrion & scindapsum pro musico organo accipiunt Græci. At blityri, inquiunt, ipsius est chordæ imitamentum. Galenus verò Therapeutices secundo: Quid, inquit, an nihil tibi significare videntur hæ voces, animal & morbus: sed similiter efferri, vt blittyri, & scindapsus?

Cani remigibus solitum. De Chrysogono modulatore. Tranquilli locus explicatur. Quid suffertum, & differtum. Sufflamen quid. Hieronymi locus restituitur. Intus canere: ac foris quid. Catieni qui sint. Item qui struthissare. Seruius explicatur de titis columbis. Creca quid vocent, ac quid ὑποκρέκειν. Titissare. Titis auicula. Trygon vnde. Titigonion. Tithæ aues. Titybissare. Tity sodales. Paratitla. Titli. Titlaria.

Cap. X.

Cicero in Verrem quodam loco ita scribit: Ab hac præfectus Antonij quidam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam, quibus se in classe vti velle dicebat. Queri fortè potest, quid sibi parte hac Cicero voluerit, proinde paucula ex Asconio subnotauimus: Sciendum, inquit, est, cani remigibus per symphoniacos solitum, & per assam vocem, idest ore prolatam: & vt in Argo naui, per citharam. Nisi, inquit, quia in classe dixit, intelligere velimus, ad hoc symphoniacos capi solere, vt in classe pugnantibus classicum canant: vnde ipsi tubæ, classici nomen impositum. Porrò Ciceronis sensum iuuat item plurimum, quod in Græca lectum historia est. Quippe refert Duris Samius, in Alcibiadis naui ab exilio redeuntis Chrysogonum fuisse quendam modulatorem, qui tanta arte remigum manus dirigebat, vt quum illi remorum pulsum cum Chrysogoni cantu coniungerent, iucundam audientibus redderent harmoniam. Cæterum & in hac mentione musicæ occurrit mihi locus item Tranquilli in Nerone: Media, inquit, in orchestra frequente populo epulatus, si paululum subbibisset, aliquid se sufferti tinniturum Græco sermone promisit. In cuius nodi explicatione hæsit Lynceus interpres, & in solœcismum fœdissimum coniecisse auctorem Latinissimum videtur. Quòd si Senecæ verba vel aduertisset vel expendisset exactius, facilis ei fuisset enarratio. Sic igitur Naturalium primo scribit: Præterea quum dicitur tibi, nubem sole esse suffertam, non dicitur, colorem illum immixtum esse velut duro corpori ac stabili & manenti, sed vt fluido & vago. Suffertam nubẽ hic accipio interfusam, aut illustratam. Ex quoliquet, Tranquilli sensum esse illum, Cantaturum se clarius aliquid, aut quod Græci dicunt πυκνόν, idest densum quippiam, ac succi plenum. Nam & differtum pro pleno legimus tum apud Horatium, tum verò apud L. Florum, qui de Cleopatra, ita scribit: quòd vbi desperauit à principe, seruaríque se triumpho vidit, incautiorem nacta custodiam, in Mausolæum se (regum sepulchra sic vocant) recipit. Ibi maximos, vt solebat, induta cultus, in differto odoribus solio iuxta suum se collocauit Antonium. Sed & Seneca in consolatione ad Albinam: Iumentorum, inquit, corpora differta & coacta pinguescere. Quin in Quæstionibus rursum: Erant enim pinguia & differta corpora ex longiore otio. Adiicit calculum & Tacitus de Poppæa: Corpus, inquit, odoribus differtum conditur, tumulóque Iuliorum infertur. Erit ergo aliquid sufferti, plenius paulò quippiam, & succulentius. Porrò sufferti vocabulo summoneor, opem Hieronymo feram in epistola ad Pammachium: Quintus Ateius, inquit, qui ingenium in numerato habebat, vt sine monitore tacere non posset: de quo egregiè Cæsar Augustus, Quintus noster sufflammandus est. lego, sufflaminandus est, ex Seneca Declamationum libro quarto, etiam si inibi non Ateius, sed Acherius legitur modo. Est autem sufflamen, quo impetus rotæ decurrentis reprimitur. Iuuenalis satyra vltima,

Nec res atteritur longo sufflamine litis.

Apud Senecam sunt, qui suffibulandus malint legere. Cæterum quia latius iam de musica indagine varia scrutati sumus, iam commodum est inde resilire, ne concinnitatis studio inconcinna nimium, & absurda prorsum ista fiant: quando erunt qui opinentur, tam longis non fuisse incinendum tibiis. Quare si & paucula modo adiecero, coronidem apponam. Quum canant citharistæ, manus vtriusque officio perfungi, quippe plectro dextra vtitur, & hoc est foris canere: chordas verò sinistræ carpunt digitis, quod vocant intus canere: quoniam quæ sinistra sunt, sæpius interiora dicuntur: vt apud Virgilium,

Dum proram ad saxa suburget
Interior.

Et apud Sallustiũ, Introrsus prima Asiæ Bithynia est. Intus apud Plinium, in terrarum situ loca statuuntur, quæ in mediterraneis ferè sunt. Sciendũ tamen, Comitem exteriorem videri ab Horatio dictum, à sinistris affectantem: sicuti etiam approbat Acron.

Horatij versus hi sunt:

Qui quamuis periurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitiuus, ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.

In sanctis porrò literis adnotatum & illud, Dextrum dici visum pro interiori, sinistrũ pro exteriori. Adnotatum etiam, ὑποκρέκειν dici, quum summisse quietéque insonant citharœdi, citharam dum coaptant.

Propriè

Propriè verò κρέκειν pronunciatur de organi eius cõcentu, etiam si κρέκα vocant capillum. Proasma, & epimelodema, itē epode esse videtur tanquā cantilenæ procemium, velut apud Theocritum,

ἄρχετε βωκολικᾶς μῶσαι φίλαι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.

Catienos porrò pro cantoribus vsurpasse Horatium, scribit Porphyrio, à cantore nobili appellatione deflexa:

Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus.

Qui verò strident potius, quàm canant, στρουθίζειν B Græcè dicuntur, quod Latinè enunciare licet, struthissare: ex passerum voce, qui struthi vocantur, verbo deflexo. Passerculi verò creduntur πιπίζειν, idest titissare: ex quo titis corriuatur, vt scribit Ælius Dionysius, auiculæ species, aut etiam auis quælibet minutior. Hinc arbitror illustrari egregiè Seruium in Bucolico ludicro interpretantem, titos dici columbos non Latinè quidem, sed multorum auctoritate tanquam Latinè. Titos verò palumbes dici interpretor, ex passerum salacitate, qui solent πιπίζειν. Nam & apud C Persium, pro libidinosis titos accipimus. Est & verbum huic affine τρίζειν. Sed est id vespertilionum proprium: nam τρύζειν, vocem exprimit asperiusculam, vnde & inflectitur trygon. Inuenio titigonion esse item animal paruum, cicadæ persimile. Tithas aues, idest τιθάς ὄρνιθας, in Prognosticis Aratus domesticas intelligit: sic enim scribit,

ἢ τιθαὶ ὄρνιθες, ταὶ ἀλέκτορος ἐξεγένοντο.

Tithæ verò nuncupantur velut mansuetæ, ac mites. τιτυβίζειν, vt ne hoc quidem prætereamus, hoc est tity- D bissare, dicitur de perdicibus quibusdam: sicut cæteri postea dicuntur κακκαβίζειν. vnde apud Comicum, κακκαβάν. Titios nuncupari sodales, Varro scribit, ab titiis auibus, quas in auguriis certis obseruare solerent. Nos item legimus, sodalium augustalium esse additum sacerdotium, vti olim T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales instituerat Tatios: auctor Annalium primo Tacitus. Paratitla nil ad præsens faciunt institutum. Sunt tamen eo nomine argumenta titulis apposita, & velut indices. Nam titlos, ab capitibus, E quæ cephalæa Græci vocant, distingui, in illorum literis traditum est, Quandò habeat Matthæus titlos octo & sexaginta, capita verò trecenta & sex ac quinquaginta. Verùm apud eosdem titlaria inuenio pro pugillaribus aut schedariis: quæ & ptychia nuncupasse animaduertitur Leontius.

Principum priuatorúmque mollius sibi indulgentium exempla. Cyriæ quid. Plutarchus restituitur. Qui sint blacæ: item blacennomiō. De Apicio scitu digna. Prius de Chabria, Vitellio, Sardanapalo, Domitio Aphro, Aristodemo, Persarum rege. Coronistæ qui. Alexandri vinolentia. Blautæ, blautia, blitomama.

Caput XI.

MAximos quandoque duces haud ita reformidasse delicias, exēplis aliquot manifestum fit: nam postulatus proditionis Chabrias cum Iphicrate, increpabatur ab eo, quòd in tanto discrimine gymnasia nihilominus inuiseret, nec non constitutis horis pransitaret. At is: Quid (inquit) aliud, te quidem squalidum & cibi inopem, me verò pransum vnguentatúmq; Athenienses perimente? Hic verò est Chabrias is, quem dicere solitum prodit historia, Formidabiliorem videri ceruorum exercitū leone duce, quàm leonum ductante ceruo. Item, Illos optimè exercitum ductare, qui res hostium benè solicitéque exploratas habeant. Vitellij patina luxu notabilis est. Eam principatu suo sestertiis CC. condidit. Sed faciendæ fornax in campis exædificata est, vnde patinarum paludes obiectæ Vitellio à consule Mutiano, graui probro. Nam quid Heliogabalum memorē? A cuius mores retegit abundè vnum eius dictum, quò rerum pretia orexin esse conuiuiorum pronuntiauit. Pingi se iussit, vt cupediarium, seplasiarium, popinarium. Hic porrò non nisi vnguento nobili aut croco piscinis infectis, natauit. Iam Domitius Aphei Nemausensis, clarus orator, Neronis temporibus ex cibi redundantia in quadam cœna, mox spiritum effudit. Aristodemum tyrannum apud Cumas, in Romanis antiquitatibus Dionysius auctor est, Mollem fuisse cognominatum, idest μαλακόν. Id verò cur sic, variè traditur. Sunt qui opinentur, inde irrepsisse cognomentum, quòd quandoque parum vir fuisset, ac pudicitiam turpiter substrauisset. Alij verò ex miti natura. Non desunt qui ex hostili admiratione appellationem profluxisse velint, siquidem à Barbaris nuncupatū μαλακόν, quo verbo intelligatur ἀντιπαῖς, idest puber: quoniam id ætatis cum coætaneis etiamnum comantibus, quos inde coronistas vocant, in bello aduersum Barbaros manu promptus apparuerit, & consilio ac prudentiâ illustris, quibus is maximi principatus fundamenta iecerit. Persarum rex ver agebat Susis, hyemem in Babylonia, æstatem in Media. Cuiusmodi verò in reliquis foret hic, vt libera, ita facilis coniectatio est. Propterea magnus Agesilaus regiā eleuans potentiam: Quo, inquit, maior me est is, si non & iustior? Naratum Babylonis satrapen, æquè ac Sardanapalum deprimit Plutarchus, de quo Arriani historia est. Iuxta Anchialum fuisse Sardanapali monumentum ac statuam, manibus in speciem plaudentium coaptatis, eo titulo: Tu hospes bibe, vescere, lude: nā cætera humana, ne hoc quidem digna sunt. Hæc verò pronuntiare videbatur ipse, velut sonitum intuens, quem crepantes manus æderent. Hunc Græci πανάβρον dicunt, quòd signat tota vita mollem euiratúmque. Alexandri vinolentiam nemo non nouit. Arrianus conatur tueri. Q. Curtius approbat, qui & comessantis exercitus licentiam taxans præclaram adiecit sententiam: Eximiam gloriam sæpius fortunæ, quàm virtutis esse beneficium: quādo ne epulantes quidem & sopitos mero aggredi ausus est hostis, haud secus Bacchantium eiulatúmque fremitu perterritus, quā si præliantium clamor esset auditus. In præceptis item sanitatis Plutarchus, vini in Alexandro nimietatem agnoscere videtur. Idem in Parallelis luxum Alcibiadis commemorans: Excidisse, inquit, triremium tabulata, vt mollius dormiret: κειρίαις, ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν στρωμάτων ἐπὶ βαλλομένων, idest ciriis, non tabulis iniectis stragulis Sunt autem ciriæ, ex iuncis zonæ, seu fasciæ, quibus vinciuntur lectuli, vti interpretor, pensiles. Meminit in Auibus Aristophanes. Plutarchi interpres locum mirè dissimulat. Hæc verò in F præstantibus adnotata ingeniis minus miram faciunt priuatorum, & prætenuis fortunæ hominum fluxam fractámque vitam, cuiusmodi fuisse memoratur Artemon, cui deliciis lasciuienti etiam Periphoreti cognomen adoptatum, quod circumlatilem nobis indicat: quoniam lectica circunferretur, & veluti è manibus hinc inde sustinentium penderet. de quo insuper memorabile est, quod proditum Græcis scio, Metu fractum atque stupidum temporis plurimùm G intra domus septa se continuisse, duobus seruis æreum scutum supra eius caput sustinentibus, ne quid ex superioribus fortè irrueret. Si quo autem casu egredi cogeretur, lectica tecto adoperta gestabatur. Sunt qui hoc genus delicatos mundulos, molliculósque blacas nuncupent. Quanquam & eo vocabulo fatui quoque intelliguntur, à pisce prorsum inutili, ac siluro persimili, dictione inflexa, quem ne canis quidem attingat. Alij Blaciam propè Cumen esse regioné volunt, cuius etiam Aristoteli mentio fit. Erat item in A- H lexandria vectigal, quod astrologi persoluerent, blacennomion nuncupatum: quoniam eos fatui modo adire soleant. Porrò qui obeundis negociis nimio plus desident, & quadam mollicie torpent, dicuntur βλακεύειν, Damascius, καὶ παροξυνῶν τῷ λόγῳ τοὺς ἐν ἔργῳ

βλαυκύοιτας. Eadem notione vtitur Aristophanes Pluto, enarratoribus quoque astipulantibus. Blautas legimus apud Dionem, qui Cæsarem scribit vltimo triũphi die in forum suum perrexisse βλαύτας ὑποδεδημένον, & omnifariam floribus coronatum. Apud Sophoclem & comicum Aristophanem, blautia obseruauimus quoque. Id verò calcei est genus. Et in Parallelis Plutarchus, Marcellum ouantem scribit, vrbem iniisse ἐν βλαύταις. interpres calceos eò nomine patritios intelligit. Blitomamam pro stolido accipit idem Comicus, qua ratione bliteam dixit meretricem Plautus Truculento:

Blitea, inquit, & lutea est meretrix,
Nisi quæ sapit in vino ad rem suam.

Sed & in hac censura quem Apicio anteferemus? Huius pollucibiles cœnas supercilio Stoico conuellit Seneca. Sed & Græci, opsophagi cognomento insigniunt. Auctores habeo, Traiano in Parthis agenti, quum multorum dierum itinere à mari abesset, ostrea recentia miro ingenio seruata Apicium summisisse. Hic in Cinturis Galliæ, vel apud Minturnas, vt scribit Athenæus, ni mendum exemplarium est, magnam pecuniæ vim profudit, dum squillis auidè vescitur, quæ illic habentur maximæ. Sed & in Alexandria astacos magna conquirens cura, quum audisset, in Libya squillas quoque capi prægrandes, ne diei quidem vnius moram sustinens, in Aphricam confestim transmisit. Quod vbi falsum comperit, execratus prouinciam ita regredi instit it, ne vnquam terras attingeret omnino eas. Et de Apicio quidem ex Græcis hæc. Ceterùm, ne quem fallam, quónam pacto esse idem hic Apicius queat, quem etiam nepotum omnium altissimum gurgitem Plinius dixit seuerissimè? Certè in Consolatione ad Albinam, vt iam perfuncti fato meminit Seneca, cuius & paulò plura subsignauimus verba, tum quia iucundam complectuntur historiam, tum ad refellendam hac parte Græcorũ inscitiã: etiam si Athenæus quoq; sentire id ipsum videtur. Apicius, inquit, nostra memoria vixit, qui in ea vrbe ex qua aliquando philosophi velut corruptores iuuentutis abire iussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplina sua seculum infecit. Cuius exitum nosse, operæpretium est. Quum sestertiûm millies in culinam congessisset, quum tot congiaria principum, & ingens Capitolij vectigal singulis comessationibus hausisset, ære alieno oppressus, rationes suas tunc primùm coactus inspexit, superfuturum sibi sestertium centies computauit: & velut in vltima fame victurus, in sestertio centies si vixisset, veneno vitam finiuit. Quod ferè tradit in Tiberij rebus Dion quoque: sed ait Apicium comperisse, ducentas & quinquaginta myriadas sibi reliquas fieri: Huius porrò, inquit, M. Sabij Apicij, L. Ælius Seianus Strabonis filius, fuit quandoque παιδικά. Cómeminit Apicij eiusdem Epistolarum decimaquinta idem Seneca, insimul & P. Octauij inter gulæ proceres maximè insignis, &(quod mirum in primis est) ipso item Apicio in muli licitatione, quem Cæsar Tiberius vendi iusserat, superior: Vnde, inquit, inter suos ingentem est gloriam consequutus. Denique ab Apicio propagatum in coquos cognomentum, vt Apiciani dicerentur, quadam philosophorum imagine, auctor est Septimius Florens.

De pãdesia, & maza. Mattya. Mazones. Martialis locus. Madda. Itẽ de Amazonibus scitu dignũ. Mazapanis. Marcipanes. Marciatum vnguentum. Marci pastilli. Cardamyle. Quæ & quibus in locis edulia haberentur præstantissima. Lesbia farina. Gigartum. Fũgorum nomina. Micenæ vnde. Ciboria. Colocasium. Lac tabianũ. De Vesuuio mõte. Galeni mendum tollitur ex Therapentices quinto. Lacte cur alantur præcipuè infantes.

Caput XII.

PAndæsiam Græci vocant aditiale conuiuium ac ganeatum dubiúmque, & omnifariam obsoniis differtissimum. Id nos excuratum gliscerúmque dicere possumus & saliare. Sunt tamen qui eo nomine intelligi malint: ad quod, vbi veherentur publicè, commeantes passim dómo portionem quisque ferrent, in medium tamen, quod attulissent, collaturi. Meminit Aristophanes· ὥσπερ, inquit, μάζα καὶ πανδαισία, vt maza & pandæsia. Mazam verò eius poetæ interpretes τρυφερὸν ἄρτον exponunt, idest rigidum panem; quo nomine quidam eum volunt intelligi, qui vulgo nautico vsui maximo est, & biscoctum nuncupat plebecula. Fuisse tamen præstantioris edulij speciem ex adagio Græcis pertrito coniectare licet, ὑπὲρ μᾶζαν, supra mazan, in eos qui diffluerent deliciis. Apud Lucianum, ὑπερμαζᾶν verbũ inde flexum inuenio, quod est luxuriosius agere, delicatiúsque, ac diuitiis abundare. Mazam putant ex farina, oleo & aquã confici solitam. Sudas etiam ex lacte, vnde mox paulò nata & mattya est: dictáque eo nomine pretiosa omnia edulia, vt scribit Athenæus. Hinc illud Martialis sunt qui ita legant,

Inter aues turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes mattya prima lepus.

Theocriti interpres ὀδοιπόροις: Maza, inquit, ἡ ὁμαλὴ καὶ τὴν ἐκ νεοφυράτου ψώμιον, idest bucella recens. Maddam pronuntiant Megarenses. Hinc correpsit forsan mazapanis, vulgò nunc vsus promiscui, appellatio. Etiam si non improbatum eruditis est, Marcipanes posse ab auctore principe nuncupari: quando & Marciatum legimus vnguentum. quin etiam Marci pastillos in medendi ratione celebrant Græci. Placentam fuisse in veterum deliciis, illud certè Hieronymi ad Marcellam indicarit abundè: Non sunt, inquit, suaues, epulæ, quæ non placentam redolent, quas non condit Apicius, in quibus nihil de magistrorum huius temporis iure suffumat. Est mazæ species Athenæo dicta cardamyle, etiam si topicum quoque nomen id est. Amazones pro pauperioribus, tenuiori, promiscuóque vtentibus victu apud Grecorum scientissimos reperias, veluti qui mazam non habeant. Sed & Amazones ipsæ possent videri inde appellationem ducere: quod nec Eustathio displicet, quoniam lacertis ac testudinibus, & id genus bestiis alerentur. Quamobrem etiam Sauromatidas, siue Sauropatidas nuncupatas volunt: quia σαῦρας, idest lacertas, conculcent ac vescantur. Quanquam alij, quòd in Sauromatica Scythia habitarent, dictas ita opinantur: quod Stephanus tradit. Sed & Eustathius Sauromatas Amazonum connubio insignes refert. At de mamma inusta peruulgatior fama est, auctore Diodoro: siue de iis loquare, siue de longè antiquioribus in Libya, inter quas fuere Gorgones, quarum regina Medusa sit à Perseo superata. Ex his verò dilucere potest, quo sensu prouerbium id enuntiarent veteres, ἀμαζόνων ᾆσμα, idest Amazonum cantilena: in quo non tam mulieres intelligo, quàm pauperes simpliciter, quibus mos est opulentiores frequenter conuellere, ac lautos præcipuè, in necessariorum inopia sæpe ipsi constituti. Putat in Heroicis Philostratus, dici Amazonas, quòd mazo, idest mamma, non alantur, sed roris fauis, qui in mellis modum calamis fluuialibus insidet, lacte præterea equino adiecto. Quod de pauperibus diximus comprobat Columella, qui caninum taxat studium locupletissimum quenque adlatrandi. Mazam porrò, vt à diuerticulo repetatur fabula, pro re tenui vilíque vsurpare in Moralibus videtur Plutarchus, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν μάζῃ καὶ φακῇ τὸ ἥδιστον, & non est in maza & lente iucunditas. Fuerunt Arcadibus cœnæ dictæ mazones, idest μάζωνες. Quin & Dionysiaci congressus, sic item nuncupantur. Legimus Sopatrum quandoque Eretriam Eubœæ ciuitatem

uitatem appellasse λευκάλφιτον, id est candida insignem A farina: quoniam indidem mazæ proferrentur præstantissimæ. At Archestratus colore quodam poetico, inclytam scribit Lesbon æthercea niue candidiorem farinam ferre, sique farina vescantur dij, illuc ad coemendam pergere Mercurium, quippe aliam omnem videri præ illa, velut γίγαρτα. Signat id verbum acinos vuæ, aut etiam punici mali. Ea verò conterentes rustici quum caricis vorabant, meminit Aristophanes. Sed enim vniuersum, ac suum infantibus lac alimentum est: nam quum omnino victus rationem humidã B sibi deposcant, vt qui cæteris ætatibus temperamento sint humidiore, natura ipsis affatim consuluit, ac maternum lac in humentis alimenti vsum ingeniosius excogitasse deprehenditur. Sanguine nimirum vtero dum gestamur, ali nos palàm fit. Ex sanguine porrò concinnatur lac, modicam in vberibus demutationem indeptum. Quo argumento matris lac alimoniæ in primis censetur accommodum, quia & cõsueta sit, ac perpropria. Similibus certè seruatur vnũquodque, contrariis verò ad intemperaturam recidit. C Nam ad hoc præclara celebratur Hippocratis sententia: Humectior, inquit, victus ratio febrientibus appositissima est, puellis autem eo amplius, denique vel assuetis sic refici. Verùm ad alia hinc iam digrediamur. Rhombum pauonémque siue etiam pauum, inter delicatissima habuit edulia veterum luxus. Id significat ad Lucilium Seneca: Num, inquit, esuriens fastidis omnia præter pauonem rhombúmq;? ambitiosa non est fames, contenta desinere est: quo desinat, non nimis curat. Inter delicias recenset Plu- D tarchus sumen, & Italicos fungos, placentam Samiã, niuem in Ægypto. Fungos Græci, vt obiter adsit insitiij aliquid, mycetas vocant, idest μύκητας: sed addunt etiam γηγενεῖς, idest ex terra genitos. Nuncupantur ab eisdem mycæ, genere item masculino. Lucernarũ fungi eodem intelliguntur nomine. Signat item myces, ensis manubrium: sicuti apud Herodotum liquet, historia tertia: etiam si locum curiosè parum Latinitati donauit interpres. Vnde & Mycenas nuncupari credunt, quòd ibi à Perseo sint conditæ Mercurij præ- E cepto, vnde excidit gladij manubrium, idest myces. Fungum verò communius vocant Græci amanitem, idest ἀμανίτην. Fungi speciem eo nomine Paulus accipit, quum ait, βωλῖται ἀβλαβέστεροι καὶ ἄποι καλῶς ἑψηθέντες. οἱ δὲ ἀμανῖται δευτέρας εἰσὶ τάξεως. Celebre est Dionis testimonio Neronis dicterium, τοὺς γὰρ μύκητας θεῶν βρῶμα ἔλεγεν, idest esse deorum cibum fungos dicebat: quoniam fungi esu Claudius esset in deos translatus. Sunt qui amanitæ vocabulum putent haud ita vetus, sed Pauli Æginetæ temporibus in decuriam F receptum. Murenam flutam ex freto & Tartesiam in pretio fuisse prioribus, scribit Pollux. Placebat thynnus Tyrius, cestreus ex Sciatho, hœdus ex Melo aut ex Ambracia, vti est apud Gellium: conchæ verò pelorinæ, vnde fortè nomen indeptæ, quæ nunc vocantur pelorides, quas tamen à magnitudine dictas putat Athenæus: teutlon ex Ascra, mænides apud Liparam, rapæ apud Mantineam, ctenes autem Methymnæi, galeus Rhodius, psetæ Eleusiniæ, apuæ Phalericæ, triglæ siue muli Ionici, anguillæ ex Bœotia G Copaides: quanquam in Ægypto grandioribus, quæ vocantur basilicæ: sicut in Sicilia plotæ, raphanides Thasiæ, caseus Cythnius & Siculus, sal Tragaseus. Est autem in Epiro locus Tragasæ, vt inquit Stephanus, ab Tragaso quodam, cuius honori sal ibi vt haberetur, contribuit Neptunus, & inde Halsius cognominatur campus. Tragasæum in Troade, salem intelligit Athenæus: cui quum vectigal iniunxisset Lysimachus, euanuit: mox dempto, succreuit. Ciboria in Ægypto laudantur in faba Ægyptia, idest fru- H ctus, quod in Georgicis scribit Nicander. Ægyptiæ fabæ radix colocasium dicitur: quanquam apud Sicyonem fuit Colocasiæ Pallados templum. Est tamen ciborium etiam poculi genus: vnde apud Horatium, Ciboria exple. Et id opinor, quia fabæ huius folia ob magnitudinem ac cauitatem, poculorum exhibent vsum. Scribit Dioscorides folium id esse grande, ὡς πέτασον, idest vt galerum, fabam verò in summo emergentem caule, ciborium dici: ab aliis etiam cibotium, velut scriniolum: propterea quod seratur faba hæc, imposito ἐν ἰκμαλέᾳ βώλῳ, idest in madente gleba semine. Ex faba Ægyptia κιβώριον haberi, docuit etiam Strabo. Libro quinto Athenæus ciboriorum folia nominat, & flores. Sed nos iam ab hoc genus indagine resilire, optimum erat, ne gulæ mancipatis fomenta curiosius solicitiúsque conquisiuisse videamur, qui terra pascuntur & mari, quorum ventri (vt inquit Plinius) nauigatur ad Phasim. Quo nomine, vt Seneca grauissimè dixit, animalium non hominum habendi numero sunt, quidam verò abditi in ganeis etiam mortuorum. Viuit enim is, qui multis vsui est: viuit is, qui se vtitur. Qui verò latitant ac torpent, sic in domo sunt, vt in conditorio. Sed nimio plus ablanditur rerum vbertas varia quandoque, quo nomine indulgendum stilo. Lac apud Tabias censetur stateræ tantum non primæ. Sunt verò Tabiæ, inquit Therapeutices quinto Galenus, in mari locus in meditullio ferè Neapolis & Surrenti, latus ad Surrentum vergens collis est præaltus in Tyrrhenum erumpens pelagus, in occasum modicè acclinatur. Huic attiguus est in sinu intimo collis alter haud paruus, quem veteres Romani Vesuuium, vel vt Græcè scribitur Βεσουβίν nuncuparunt, recentiores Lesbium dixere, omnibus celebrem, ob eum qui indidem eructat ignis: qui aeris siccitati conferre creditur plurimum, vnde lacti Tabiano maxima conciliatur bonitas, quam adiuuat loci altitudo, & pabuli præstantia. Locum verò hunc à Plinio & Cæcilio significatum contenderim, vbi scribitur modo, Stabiis erat. Sed & apud Ouidium Metamorphoseos vltimo,

Herculeámque vrbem Stabias, & in ocia natam
Parthenopen.

Illud porrò ex septimo Familiarium epistolarum ad Marium, Ex cubiculo Stabianum perforasti: nimirum ad hæc respicit. Arbitror mendum esse Galeni exemplarium, ac pro Lesbio Vesuuium substitui oportere: propter illud Martialis,

Hic est pampineis viridis modo Vesuius vmbris.

Nam & Silius ita cecinit:

Euomuit pastos per secula Vesuius ignes.

Montem hunc etiam Summani dicunt. Porrò inquit Varro, quod far Campano cõferes? quod triticum Apulo? quod vinum Falerno? quod oleum Venafrano? Iam Italia sic consita arboribus est, vt tota videri pomarium possit. In agro Fauentino tricenariæ appellantur vites, quod tricenas amphoras reddat iugerum.

Documenta frugalitatis per exempla historica. Lysimachi, Catonis, Scipionis Aphricani, Agesilai, Timothei. Ventri mancipatos esse, velut antipodas, dicique lichnobios. De Acilio Buta, & deorum cœnis. Opsartyci libri qui sint, & opsartysia. Cyri historia, & Iuliani Cæsaris. Gastrenses apparitores. Gennauium. Opsophagi qui. Enochista.

Cap. XIII.

NEqueo temperare mihi, quin hoc potissimùm loco subnectã, quę nobis ad hoc spectantia maximè ex historia cõperta sunt. Lysimachum memoria prodit, quum fuisset in Thracia prælio victus à Dromachete, ac siti ferè enectus, se exercitúmque hosti permisisset, iam desiderio expleto, O dij, inquit, quàm pusillæ voluptatis gratia in seruitutem me ex tanto rege conieci. Cato senior, quũ populi Romani luxum censoriè coargueret, difficillimum esse dicebat, verba ventri facere, qui aures non habet. Sed & illud parte hac memorabile, dignũ nota censoria esse visum Scipioni Aphricano iuniori ad-

lescentem, qui in Carthaginis oppugnatione quum
sumptuosiorem instruxisset cœnam, simul ex melle
apposuerat libum in Carthaginis formam concinna-
tum: iusseratque per lusum, vt facto impetu, perinde
ac in præliis fieri assueuit, μελίπηκτον diriperent: sic e-
nim placentam vocabat, tanquam ex melle concretam
fermentatámque. Quærente autem eo, quónam ob
suum peccatum equus adimeretur, Quoniam, inquit,
Scipio, me prior hostium vrbem diripuisti. Et magnus
Agesilaus Thasiorum delicias reiiciens, Non decet,
inquit, fortia meditantes voluptates hoc genus ad-
mittere: quæ enim seruile deliniunt ingenium, ab ho-
mine libero aliena sunt. Eundem legimus à satietate
ac ebrietate semper æquè abstinuisse, somno vsum, nō
vt domino, sed vt gerendis rebus obnoxio. In calo-
ribus verò & frigoribus ita se gessisse, vt solus omni-
bus vteretur anni temporibus. Timotheum Cononis
legimus à Platone conuiuio exceptum concinnè ad-
modum & frugaliter, & vt inquit Ion, ἀφλεγμάντοις
τραπέζαις, idest mensis non tumefacientibus, quas
somni consequantur puri cum summa corporis tran-
quillitate, solitum dicere, Eos quos Plato exciperet, &
in diem insequentem bene habere. At nostris anti-
podibus optimè transmitti creditur vita, si nec o-
rientem solem spectarint, nec occidentem. Quid e-
nim aliud quàm antipodes sunt saginæ mancipati, qui
ad faces & cereos viuunt, dum inter pocula transi-
guntur noctes, somno impenduntur dies, lucis ac te-
nebrarum ordine peruerso? de his puto Virgilium di-
xisse:

Nósque vbi primus equis Oriens afflauit anhelis,
Illic sera rubens accendit lumina vesper.

Verùm iis nulla referuntur operum vadimonia. Hos
tu existimas, inquit Seneca, scire quemadmodum vi-
uendum sit, qui nesciunt quando? timét verò hi mor-
tem, in quam se condiderunt? tam infausti homines,
quàm nocturnæ aues sunt. Licet in vino vnguentís-
que tenebras suas exigant, non conuiuantur, sed iusta
sibi faciunt: mortuis certè interdiu parentatur. Ho-
rum vtique corpora, qui se tenebris dicarunt, fœda
visuntur: quippe suspectior illis, quàm morbo pallē-
tibus, color est. Languidi & emarcidi albent, & in vi-
uis caro morticina est. Inter hosce lucifugas & lich-
nobios, veluti ad lucernam modò viuos, in reliquum
mero sepultos & somno, Acilium accepimus Butam
prætorium, cui post patrimonium ingens consumptū
Tiberius paupertatem confitenti, Serò, inquit, exper-
rectus es. Prælautas verò opiparásque cœnas, Hora-
tius deorum vocauit cœnas illo versu,

O noctes, cœnæque deûm.

Perinde ac non desit ambrosia, non item nectar. Pro-
pterea M. Tullius summa laude dignos viros ambro-
sia alendos pronuntiat. At Cyrus ille antiquior,
quum ab hospite quæreretur ex eo, quid ad conui-
uium parari iuberet: Panem, inquit, solum: sperare e-
nim cœnaturum se apud flumen. Hunc verò imitatus
Cæsar Iulianus, mundiora scitioráque nil moratus,
paucis & vilibus facilè acquiescebat. Gennauium a-
pud Varronem in villaticis pastionibus, sunt qui pro
guloso accipiant. Ægyptio regi discumbenti infere-
batur nil præter vitulum & anserem: bibendi quoque
ad præscriptum lege iniuncta. Scribit Xenophon
libro tertio De factis dictísque Socratis, εὐωχεῖσθαι de
iis pronunciari, quæ parabilia sint, nec animo grauia,
vel corpori: quíque sobriè viuant, rectè dici euochi-
stas, ex verbi proprietate. Opsartycos denique feli-
ciores fingendis verbis Græci libros dicunt, quibus
condiendi præcepta continentur: sicuti artificium id
genus opsartysiam. In qua plerique censu vel amplio-
res, vti sphæras habent, hoc est pilas, sicuti dixit Ale-
xis, quando sunt & habentur gastrenses apparitores,
idest ventris ministri & gutturis. Opsophagos dici
putat Xenophon, vel apud eum Socrates, libro eo-
dem, qui modico vtantur pane, obsonio autem
multo.

A *De voluptate, lætitia, gaudio, quibúsque distinguan-*
tur finibus. Voluptatem non esse bonum. Qui ma-
ximè voluptates amplexentur. Alexandri dictum
de voluptate, ac laboribus.

Caput XIIII.

VOluptatis notionem esse duplicem à Sene-
ca accepimus: publicam vnam, qua hilarem
animi affectionem demonstramus: alteram,
B qua esse vitium colligitur. Sic & gaudium
sapienti modo contingere astruimus, quādo nō aliud
est ferè quàm animi elatio bonis suis viribúsque fi-
dentis. Vulgò tamen ita loqui insueuimus, vt magno
nos gaudio affectos dicamus amicorum literis. Itidem
& in rebus aliis, à quibus tamen magnæ quandoque
ac inexpectatæ prouenīūt prosperitates, quo nomi-
ne gaudium nec est, nec debet dici: quoniam gaudio
adnexa perpetuitas est, quæ contrarij nescia est. Pro-
pterea quum ab omnium maximo poeta dici audis:
C & mala mentis gaudia, scito id quidem disertè enun-
tiatum, parum tamen propriè quando quod gaudium
est, omnino malum esse nequit: poetæ tamen satis est
visum, publica vocabuli notione, quod volebat
explicare. Id autem erat, homines rerum caligine cir-
cumfusos malo suo lætari plerunque. Corporis volu-
ptates, inquit Moralium septimo Aristoteles: ex eo
nomen id vendicarunt sibi, quia sæpius occursant, ac
in earum participatum veniunt omnes. Proinde has-
ce solas putant, quoniam solæ modo sint notæ. Cete-
D rùm quo perspectius exploratiúsque voces istas suis
occlusas finibus, ac veluti pomœriis internoscamus,
lætitiam dico, gaudium ac voluptatem, attendendam
magnopere arbitror Platonis distributionem: qua
philosophus is in mentem sensúmque animam dispa-
rauit, ac menti quidem lætitiam ascripsit & gaudium,
sensibus autem voluptatem mancipauit. Priora illa
duo etiam discerniculo quodam dispescuit, quod quū
laude semper sit gaudium, at in vitium quandoque la-
batur lætitia. Est enim hæc animi elatio quædam bo-
E ni cuiuspiā præsentia, quæ si moderationis mensus li-
mitésue trāsiliat, reprehēsionis morsum nō euadit: re-
pressa verò, ac suis metita modulis laude non vacat.
Gaudium autem esse iucunditatem sancit, quæ de cō-
templationis aut virtutis cuiuspiam maiestate pro-
fluat. Propterea in libro De pulchritudine, quum de
cælesti, id est vera dissereret vita, ali animum scribit
contemplandæ veritatis vsu & gaudere. Inde fit, vt a-
pud eundem gaudium mentis nuncupari alimoniam,
obseruarimus. Quin & contemplationis præmium
F esse illam ipsam poetico inuolucro sæpe significa-
tam ambrosiam. At inde emanans omnibus absolu-
tum numeris gaudium nectaris nomine, quod & i-
psum immortalitatem ratione etymologica exprimit,
rectè à prudentioribus intelligi. Sed & ante Plato-
nem Mercurius, homini à Deo contributam autu-
mat rationem, vt eum suspicionibus acríque perqui-
ramus indagine. Sensum, vt cognoscamus. Intelligen-
tiam, vt cognoscentes gaudeamus. Voluptas verò i-
ta ab eodem Platone finitur, ceu titillans præsuauís-
G que ac proritans, vel vt Græcè dicam, ἐρεθίζουσα, in
sensibus motio intelligi debeat, quam inde consurge-
re statuit, vbi indigentiæ pariā facias. Quippe neces-
sitas appetentiam conciliat, ac ex absentia dolorem,
satisfactio iucunditatem sensibus inducit. Hanc ve-
rò voluptatem omnibus damnatam calculis ex bono-
rum albo expungit, sequestrátque: eo maximè argu-
mento, quòd sicuti quæ calori admouentur, incale-
scunt dubio procul: ita cui adsit assistátque bonum,
ipsum item euadere bonum, consentaneum est. Ve-
H rum enimuerò voluptatis præsentia in bonam fru-
gem euadere neminem, perspicuum ferè videri,
quando & rationis impotes ferè fusius vberiúsque,
quàm nos voluptatibus titillentur lasciuiántque, ac
(vt verbo vtar, quo nec abstinuit Hieronymus) dul-
corentur

corentur: quarum nullam tamen inde proficere com- A perias. Adde, quòd quo hebetior quisque est, ac natura imbecillior, immo verò inscitior insipientiórque, eo amplius voluptate perfruitur. At obsecro te, quàm ab ratione dissentaneum, quàm omnino absurdum, ignauissimo cuique largius, quàm frugi hominibus, quod bonum sit, obuenire? Hinc diuinè, vt omnia, ad Dionysium Plato scribens, voluptatem maximo esse hominibus detrimento statuit: inscitiam porrò pare- B re inquietudinem quoque ac stultitiam & petulantiam. Propterea quòd in sensibus latè pollet, dominatúrque: qui satellitum instar, immo verò subsessorum, assiduè nostrum captare videntur interitum, in profunda corporis animam, eiúsque rationale lumen intrudentes, adobruentésque: quando sic affectæ nec auras suspiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco. Proinde Pythagoricus Nearchus rectè, quod & idem comprobat Plato, τὴν μὲν ἡδονὴν ἔλεγεν εἶναι μέγιστον κακοῦ δέλεαρ, C idest, esse dicebat voluptatem maximam mali escam. Animum voluptarium emollitúmque deliciis, ac earum delinimentis, veluti vnco tractum, non Tarentinus modò Architas, sed & Plato pertuso rimulentóque consimilem vasi prodidit, quoniam grassetur in infinitum concupiscentia, nec explendi vlla sese ostentet ratio. Verùm alij etiam Euripi inconstantissimis fluxibus refluxibúsque, vt Epicharmus & Socrates, quòd voluptarium venenum, immò effera titillantium rabies, modò reciprocantis vndæ nullo fine affluat refluátque. Illud verò Mercurij cuiusnam D modi est? quàm propheticum, vt sic dicam? quàm diuinum? Qui mente viuit, immortalis Dei vitam agit: qui verò corpore ac sensibus, bestiarum. O præclarum, ô plausibile intellectus nostri lumen, si eius adminiculo & claritate diuinitatis omnia ineffabiliter supereminentis æmulos nos facit. Rursum, ô dirum inauspicatúmque teterrimi carceris commercium, si ad caliginem densiorem à cælesti splendore sequestratos reuocat, in terrenam mersat naturam originis oblitos præcelsæ, E denique brutum circumponit animæ infra lunam diuinissimæ omnium. At inferat hic fortè aliquis, Non omnes vtique voluptates videri dignas, quibus nigrum affigas theta, quando & honestæ aliquæ sunt, ac probæ. Scribit vtique Plutarchus in commentariolo An seniori accedendum ad rempublicam, eiúsmodi capessentes administrationem pulcherrimis maximísque perfrui voluptatibus, quibus compar est item, deum aut solis, aut præcipuis lætari. Sunt autem hæ, quas ex honestis actionibus prouenire, manifestum est: F quippe si pictor nobilis Nicias tantum artis suæ lætabatur operibus, vt velut sui oblitus ex famulis scitaretur subinde, An esset vsus balneo, itémque an foret pransus. Si Archimedem tabulæ geometricísque intentum figuris vi abductum perungebant famuli, & is in ventre obuncto schemata delineabat. Si Canus tibicen, dum vteretur arte, longè maiorem sibi afferri voluptatem dictitabat, quã cæteris: quando & mercedis loco duceret, quod audiendi patientiam præstarent. An non aduertimus, quàm vberes, quámque non paruas sibi ex virtute G ac præclaris actionibus voluptates comparent præstantes viri? Quorum animæ non aureis Euripidis alis, sed Platonicis potius, ac cælestibus augustiores elatiorésque gaudio euadunt vberrimo. Interrogatus Epaminondas, quidnam ei iucundum in vita maximè obtigisset: Quod, inquit, parente vtroque superstite, Leuctricam retulerim victoriam. Cæterùm quæ in mente constituitur iucunditas, quæque de virtutum promitur excellentia, non voluptatis nomenclatura, sed gaudij, à Platone censetur. Peripatetici verò & Moralium septimo Aristoteles, hasce item rectè dici voluptates opinantur: vnde liquet, nominum sæpe, non rei esse inter magni nominis conditores disceptationem. Deus, inquit Aristoteles, vna semper simplicique gaudet voluptate: non enim motionis solum est operatio, sed & immobilitatis. Et voluptas in quiete versatur potius, quàm in motu. Mutatio verò dulcissimum est omnium, ex poetica sententia, ob prauitatem quandam, vt enim homo prauus facilè mutabilis est, sic & natura praua censetur, quæ mutatione indigeat: neque enim simplex, nec bona. Quòd si postremo solicitius exquirat quispiam, quo nomine tam vehementem voluptatis pruritum sensibus ingenerarit natura: vt qui circa voluptates deficiant perpauci sanè comperiantur: quo argumento nec iis impositum nomen, verùm ἀναισθήτους vocant, idest insensatos. Respondendum, vt huius velut fomento amplius ad vitæ necessaria munia excitemur, ac lubentia prouehamur quadam. Sed cúrnam expletam indigentiam consequitur vel pœnitentis mœror, vel satietatis onus? Nempe, vt inde commoniti, non vltra necessitatem quicquam admittamus, quod naturæ mox inferat nocumentum. Iuuenes omnino ad voluptatem propensiores pernoscuntur, súntque in primis apolausti, idest gaudentes, voluptariique: quoniam eorum præcipuè augescit corpus, & ad congruam sibi perfectionem toto tendit conatu, vnde maximis vehementissimísque agitatur motibus, ac conuellitur: indéque etiam maiori opus est medicina, proinde remis velísque voluptuosa consectantur. Idipsum ferè melancholicis vsu venire, compertissimum est, vt auctor probat Aristoteles: quia bilis atræ vi assiduè contabescit corpus, & ex humoris eius siccitate vehementiore arroditur, propteréaque in voluptates feruntur procliuius. Sed & cunctis propè hominibus insitum maximè, voluptates amplexari, quoniam ætatis exordio mente quodam modo sopita, sensibus tantùm vtimur, illis obsequimur, eorum (vt sic dicam) dictata amplexantes: at hi veritatis naturam, & inde profluens gaudium assequi nequeunt. Quia verò sensuum suauitas eius, quo mens alitur, gaudij vmbra est quædam, atque imago, decepti similitudine, illo procul relicto, hanc consectamur, huic totis (quod aiunt) cuneis, hæremus affixi. Et quanquam auctioribus iam ingerat sese rationis lumen, nihilominus receptam inueteratámque sectamur consuetudinem: diu nanque sensibus credere, & eorum motibus obsequi didicimus. Mos verò altis nixus radicibus irroboratúsque, aut vix aut omnino nequit exolescere. Hinc, vt Heraclito placuisse animaduertimus, voluptati quàm iræ obluctari, renitique difficilius multo, & laboriosius censetur: quippe arduum est, vitæ insitum affectum extrudere. Macedo Alexander quum victis Persis familiares intueretur suos amplius indulgentes sibi, in Persicam dilapsos lautitiam, molestè admodum tulit, mirari se plurimùm astruens, haud nosse illos, seruile censeri, voluptatibus se mancipio dare: laboribus autem innutriri, principe rem prorsus esse dignam. Sed vndénam sit voluptatum euariatio tam insignis pro hominum captu? An quia iucunda pro signorum natura, quæ permeat in genituris, excitat Venus, quæ concupiscibili animorum potentiæ præesse creditur? Nanque si prodeunte in vitam aliquo, conscendat Venus, ariete eam gestante, qui capitis habet pontificium, oculorum mira ingenerabitur titillatio, ac extra modum ornatu afficientur, & picturis mundiciísque, sed & auribus sua contribuentur, atque item naribus. Quòd si tauro gestabitur Venus, qui collo præest, gustus morietur voluptas, sed & poeticæ suauitatis. In libra, libidinis concinnatur proluuium, quando renibus ea dominatur & pectini.

H *Crates quo pacto repercusserit voluptarij cuiusdam dictum. Cur cibus deterior, si gratus sit, plus prosit quàm probus, sed ingratus. Anatreptice, ac analeptice dicta, quæ intelligatur. Item quæ vocent prospheromena.*

Caput XV.

FVisse quendam Plutarchus scribit, qui voluptatum laqueis irretitus, ac deliciis adobrutus, Calphurnium diceres lanarium, ita etiamnum sibi scribere permisit,

> Ταῦτ' ἔχω, ὅσ' ἔφαγον, καὶ ἐφύβρισα, καὶ μετ' ἔρωτος
> Τέρπν' ἔπαθον.

Quorum is fermè verborum sensus est, Sibi denique reliqua fieri, quę gulę indulsisset, aut comparasset per iniuriam, vel in amore suauia percepisset. Aduersus verò hæc philosophum Cratem ita rescripsisse,

> Ταῦτ' ἔχω, ὅσ' ἔμαθον, καὶ ἐφρόντισα, καὶ μετὰ μουσῶν
> Σέμν' ἐδάην,

Quibus illa repercutiens innueret, superesse sibi quæ vel perdidicisset, vel cura studióque tractasset, ac cũ Musis honesta imbibisset. Cæterùm quia de voluptate multus est nobis iam sermo, prius quàm inde stilum subducam, aut castra moueam conclamatis vasis, succurrit breuis, qui mos scriptoris est, & absoluta tamen Hippocratis sententia, non vsquequaque ab instituto abiuncta. Ea verò sic habet, Potus & cibus paulò deterior, modò suauior sit quàm qui melior, sed insuauior, anteponendus est. Eum locum accuratissimus interpres Galenus enarrans, non esse ob id solum ita agendum, vt malè habentum titillationi, & quasi quibusdam lasciuientis gulæ inuitamentis obsequamur, & illectationi subblandiamur: sed etiam quia futurum sit, quàm maximè, tum vtile, tum salubre. Quicquid enim suauiter abligurimus, & pro delectamento habemus, condere id venter & stipare, necnon percoquere facilè potest: contrà, defugere ac recusare tetra insuauiáque, quippe quæ aut nauseas inflationémve aut fluctuationes perconcinnent. Itaque sæpenumero accidit, vbi paulò deterior cibus ingeritur, sed iucundus & voluptarius, & cuius subit prolubium esitandi, vt non insuper maneat deterior, sed interdum probior euadat. In hac verò cibi mentione illud obiter adnotarim: in iis quos vocant Græci ἀτόνους, debilitatos extra modum, vbi medica solertia melius fieri cœpit, nuncupari anatrepticen & analépticen quoque diætam, quum habenæ laxantur, ac indulgentius educantur, pluribus ingestis cibis, & amplius alentibus, ac vt Græci dicunt, ἰσχυροτέροις. Est autem, inquit septimo Therapeutices Galenus, ἡ ἀναληπτικὴ δίαιτα μέση τῆς ὑγιεινῆς τε καὶ θεραπευτικῆς. Sed nec id habendum insuper: prospheromena intelligi medicis, quæ esu potúque intra corpus admittuntur, in quam decuriam & reciprocus hic vitalísque veniat spiritus.

De operis huius varietate ex diuersissimis concinnata. Scytham agere, quid sit. Enthesis. Panis genera & instrumenta. Sitostasius, perissochoregia, farriculum, megalartus, megalomaZus. Molæ vbi Romæ. Edulitas.

Cap. XVI.

ATqui erunt fortasse, quibus conseminea fœtura hæc nostra monstri cuiusdam videatur similitudinem præferre, ac tanquam in Pontinum diuerterint, aut Pupiniam, nec amœna, nec salubris: quando nunc ad philosophos diuertamus, nunc & medicos amplexemur, sæpius nostrates aduocemus ad partes. Quum nostrates dico, etiam Græcos intelligo, qui humaniora hæc percoluere studia. Ita profectò est, ex diuersissimis artium bonarum antesi-
A gnanis racemationem facere siue spicilegium, nobis propositum est: sic tamen, vt qui in monstris conuisitur, nunc teter & aspernabilis, nunc ridicularius absit aspectus, nec citra census delectúsque nostri vltimam manũ. Varietatem quam nec putes stilo depascendam, consectamur maximè qua lectione multa elanguentis lectoris, qui modo sit philostoros, detergatur fastidium. Scythas interim putemur agere, πρὸς τὴν ἀφθονωτέραν νομὴν μετεξανισαμένους, idest ad lætiora pabula identidem demigrantes. Vbicunque se o-
B stentarit, quòd cum iucunditate aliqua hosce libellos instructiores fertilioresque ad nouam sobolem & frugem lætam in studiosorum subactis ingeniis producendam valeat efficere, præcerpemus. Vt sit inoculationum quoque veluti agmen, non amœnum modo, sed & gratum in primis. Verùm iam interfari desinamus, agamúsque iam nunc quod instat: ne nos tam parte hac admirari forsan videamur, quàm se in machæra Peleus, sicuti dicitur: aut ramenta auri (vt Iulij Capitolini verbo vtamur) spargi, nunc cre-
C di expetamus: etiamsi ad liquidum opiner constare, in hoc pistrino, vt Hieronymi vtar sententia, multa nobis durius exantlari, dum vitæ ampliter prodesse cupimus: nullius fama, velut tunica, magnopere diloricata. Panis inuenio non vnum fuisse veteribus genus, quando sunt in primis, quos zymitas dicunt, quibus aduersi sint azymi nuncupati: nam nominis etiam meminit Plato. Erant & panes nuncupati obeliæ: alij cribanitæ, aut etiam canchrydiæ: dicuntur aliqui apiritæ. Panis bucellam nunc pso-
D mon vocant, nunc enthesin. Nam Aristophanis interpres, enthesin, psomon exponit, & ἄκολον, idest panis frustum. Pityrias verò, panes viliores intelligunt, velut furfuraceos. Nam triticeos, appellant pyrinos. Inter quos habentur sitanij, ex quadrimestri tritico. Charisium verò, placentæ putant speciem: vnde chalisiones nostros corriuari sunt qui coniectent, qui modò ex amygdalis concinnantur & saccaro: sicvti mazapanes quoque, tametsi forma diuersa. Apud Ægyptios in acutum conformati panes, callistei vo-
E cabantur: sicuti orindam Æthiopes, ex orindio concinnatum dicunt: seminis id in Æthiopia peculiare genus est, sesamo persimile: orthostates autem sacer intelligebatur panis. Fuere item nasti panes, quos item factos vocant, ex melle ac vuis passis & aromatis aliis confecti: cuiusmodi sunt, quîs nunc in Natiuitatis festo passim vtimur. Sunt tamen qui eo nomine recentem intelligant, & calentem panem ex oleo. Meminit Aristophanes Pluto. Dictum volunt, quia densior sit, constipatiórque: nil prorsum leuita-
F tis habens, aut inanitatis, ἀπὸ τοῦ νάσσεσθαι ἀρτύματα. Lycophron,

> Πρὶν αἰνέσαι τὴν ναστὸν εὐστόχῳ λίθῳ.

A nasto verò dicti nastophagi, qui eius esitandi prolubio tenentur. Sed & nastocopi ex eodem corriuantur fonte, videntúrque ita dici panis eius confectores. Sicuti apud Platonem in Gorgia, artocopi vocantur, quos artopœos nuncupant. Panis ciuilis nomine sunt qui simpliciter annonam intelligant ciuilem, cui vendendæ qui præest, dicatur Sitostasius, si-
G cut magistratus qui curatur, perissochoregia nuncupatur. Spiram farinaceam nos quidem vulgò bucellatum dicimus. At eo nomine excoctum ad vsus diuturnitatem frumentum accipit Ammianus Marcellinus. Meminit in Auidio Cassio Volcatius: Præter laridum, inquit, ac bucellatum & acetum portare militem prohibuit. Panem ciuilem sunt qui secundarium intelligant, ab Celso autopyrum dictum, cui pollinis nihil sit incerniculo exemptum, sicuti tertię notæ panem cibarium idē nuncupat. Primę autem notę
H candidissimus intelligitur. Edulitatem apud neotericos pro annona, parum Latinè positam comperi. Legimus in Aureliano Flauij Vopisci panes militares mundos, atque item panes militares castrenses.

Scribit

Scribit Horus, panem censeri primæ notæ, quem ar-
rodere adorti sint mures, quoniam animali delectus
hic præcipuè sit. Farriculum, quo pro fermento vte-
rentur, quo pacto facias, docet Palladius libro vnde-
cimo. Erant & mazę quædam sacræ amphiphones ap-
pellatæ, quas Dianæ offerebant Munychiæ, ardenti-
bus per ambitum facibus affixis. Sicut panes obelias
Dionysio inferebant, qui ex hoc vocabantur obelia-
phori. Obeliæ verò dicti, quia veruculis quibusdam
constiparentur, quos obeliscos vocant, vel assarentur,
aut quia venderentur obolo. Pelani verò commu-
nes erant diis omnibus, ita à figura nuncupati. Est
enim pelanos nunc apta sacrificio mola: nunc etiam
circa os concretior spuma: vt apud Euripidem in O-
reste: sed & succosa lachryma modo thuris gummi
densata. Est item eo nomine obolus, qui vaticinan-
tibus erogaretur. Fiebant pelani ex pepale, id est te-
nuissima farina: quod Didymus scribit. Boues item iis
adnumerantur, sic nuncupati, quòd cornua haberent
præfixa. Inferebantur Apollini, Dianæ, Hecatæ, & lu-
næ. Selenę, id est σελήναι sex erant, septimus sequebatur
bos. At quæ dicitur melittuta, Trophonio. Dignissi-
mum verò scitu. Mortuis hæc ferè solita tradi: melit-
tutam, quæ cerbero obiiceretur: obolum, quem ca-
peret Charon: coronam, quæ significaret vitæ certa-
mina exantlata. Mystile, quem canibus obiicerent,
dicebatur panis: quanquam & mystilem vocabant,
sorbitionis gratia excauatum panem. Collyra dicti
minuti panes, qui dari pueris consueuere, Alicubi ta-
men collyria dicuntur lalangia, vnde & κολλυρίζειν ver-
bum, quo in sartagine lalangiorum percoctio signi-
ficatur. Sunt qui ita etiamnum scribant, eresionem
fuisse oliuæ ramum lana coronatum, propendenti-
bus omnifariam terræ fructibus, necnon placentis
collyris, quem virens ætate ferret puer, affigeretque
pro templo Apollinis in Pyanepsiis (festum id Apol-
lini sacrum.) Fuere item gaioli & lagunculi, dulcia-
rij panes à Gaio & Lagone pueris. Syncomistum pa-
nem, inquit ad Glauconem libro secundo Galenus,
eum nominant, qui medius inter exquisitè purum est,
ac furfuraceum. Eundem autopyrum (de quo paulo
antè) dicunt nonnulli, quoniam in puro farinam, non
qualis natura est, talem ad conficiendum panem as-
sumentes, sed purgantes prius, furfur excernunt: con-
trà, in furfuraceo eam prius adimunt farinæ partem,
quæ purissima est. Panis autem autopyrus, qualem
habet ex natura farinam triticum, talem etiam seruat.
Proinde syncomistus nuncupatur, ἐκ τῶν ἀσήπτων ἀλεύ-
ρων, vt inquit Athenæus: velut congestitius confusa-
neusque. Autopyrus autem, quia non ex tritici par-
te constet: verum ex integro, totoque, id est furfuri-
bus, vtriculis, simila, vel similagine. Vtriculos acci-
piunt eruditi, qui furfure meliores sunt, simila dete-
riores. Omnino si leuiter secernatur furfur, etiam au-
topyri sunt, veluti cibarius panis, vel secũdarius. Pha-
cinus panis, à lente videtur dici, quam vocant φακῆν,
aut φακόν: vnde Phacossus dæmon, & bulbophace, a-
pud Chrysippum. Collabi, panes dicebantur, simi-
litudine quadam collaborum in cithara. Sunt autem
collabi, fidium epitonia, id est clauiculi, quibus cir-
cumnectuntur fides, quos etiam collopas dicũt, quos
ex colli corio confici solitos legimus: quam partem
eodem nuncupabant vocabulo, quoniam inde fie-
ret gluten, quod collan Græci vocant. Colix item
panis, quem subcinericium interpretantur quidam,
Aristophanis tamen interpres in Batrachis, vbi poe-
ta ait κόλικας, exponens inquit, ἢ ἄρτους, ἢ ἔντερα, id est
aut panes aut interanea. Inde & colicophagi dicti.
Quos autem Græci bomilios dicunt, ex Latinis non-
nulli quadratos intelligunt: nam sic ab Romanis di-
ci, auctor probat Athenæus. Blomon tamen apud
illos reperio, pro panis fragmento, vnde & panem
ὀκτάβλωμον, dixit Hesiodus, velut octo fragmento-
rum. Inter mazas porrò diis sacras erat & hygiea, id
est ὑγίεια, quo nomine propriè significatur sanitas.

A Sunt & mazæ plures vsibus modo humanis dicatæ, vt
anthema, thridacine, œnutta, quæ ex vino subigeba-
tur, dandalis, cardame. Placentarum item species
comperio plures, pyramunta ex tritico. Sunt & py-
ramides, cuius sunt modi apud Catonem graneæ tri-
ticeæ, dabantur in peruigilio pyramides præmij lo-
co integram noctem excubantibus. Sesamunta por-
rò ex sesamo. Æglen inter placentas fuisse, auctor
Pausanias est, probat & Cratinus. Est item Ægle sa-
crificium, quod in Delphos mittebatur: quin etiam
B tesserarius iactus: fuit & cotyliscus, thrymmatides
quoque. Nam crepis, ex melle conficitur & farina.
Itrion ex sesamo placenta est, ac melle. Sumenalia di-
ci hæc à nostris videntur, quia ἧτρον, sumen est. Te-
ganites in sartagine coquitur ex oleo. Elaphus, pla-
centa est, in elapheboliis confici solita ex sesamo & fa-
rinæ flore. Choria, ex melle ac lacte cibaria fuere. Pæs-
sa, apud Coos placentulæ sunt. Myllos inuenio Syra-
cusis subigi in thesmophoriis ex sesamo solitos, mel-
leque. Erant autem muliebria ephebæa. Placenta-
C rum denique genera sunt, Tarentinum, crassianum,
Siculum, clustrum, plicium, guttatum, Montianum,
subigitu id ex vino caseoque: crustum tabonianum.
Mustacia, ex œnomelite conficiebantur. Spira, caseo
constabat. Habebatur & tyrocoscinon: item copto-
placus, quæ copta item dicitur rhodia, prædura: vt
Martiali credimus propemodum, adiiciebatur mel
cum papauere: cui non diuersum ita est, coctum, in
nostris literis, aut coccentum. Non temerè præter-
eundum, Alphiton apud medicinam professos, acci-
D pi pro polenta: reliquis verò est tantum farina. Fuit &
pancarpia, ac polton, & pyanion. Polton, nos pultem
dicimus. Pultem Punicam celebrat Cato. Erat &
Punicum librum, probi cognomento. Est verò puls
quibusdam sorbitio quoque, ex cerealibus in liqua-
mẽtum solutis coctura genere. Dicitur & poltarium,
quod pro vase capi item potest. Pultarios legimus
pro vasis item, in quibus seruantur vuæ. Pultarij for-
mam esse, scribit Palladius, inuersi infundibuli, ore
angusto. Quia verò de itrio facta mentio est, apud Ga-
E lenum ita lego, Qui fumosum ructum percepit, fatea-
tur se à cœna placentam nidore plenam comedisse:
quales sunt, quæ ex oleo & itriis & aliis huiusmodi
concinnantur. Probabantur & Samiæ placentę, i-
tem philoxeniæ à Leucadio compertæ Philoxeno.
Conos, ex vuis fiebat passis & amygdalis. Echinus
quoque inter placentas recensetur apud Athenæum:
sicut escharites apud Rhodios, in panis & placentæ
meditullio. Cui grata est placenta, nuncupatur philo-
placus. Postremò sunt & in sanctis nuncupati literis,
F panes propositionis: quia sic super mensam dispone-
rentur, inquit Nicolaus theologus. In Hebręo, panes
vocantur facierum, vt sic dicam: quia, vt rabi Salo-
mon auctor est, figura erant quadrata, altera tamen
parte longiore, cuius extremitates in surrectum re-
plicarentur. Alij rotundos globatosque fuisse tradũt:
& ideo dictos facierum, quia ex vtraque parte consi-
miles forent. Neque enim in furno conquebãtur, sed
in vasis ad id peraccommodis. Dicebatur & mensa
propositionis: sed cur sic, ex Bedę verbis elici clarius
G potest, super Exodi capite vigesimoquinto, vbi scri-
bitur, Et pones super mensam panes propositionis.
Benè inquit, panes propositionis vocantur: quia sem-
per debet patere sermo salutis cunctis fidelibus, nec
vnquam deesse oportet in ecclesia verbum solatij. Di-
cuntur & panes primitiarum, Regum quarto. Thia-
gones in Ætolia dicuntur, Deo panes dicati. Panes
quidam oxylipes dicuntur Galeno Therapeutices o-
ctauo, quibus aceti minimum sit promixtum. Ab
eodem nominantur panes ἀγεννεῖς, sicuti & εὐγενεῖς.
H Pane hordeaceo qui vescãtur, malè colorari astruunt
medici, quoniam hordeum suapte vi fluidum leniat,
abstergatque vehementius, vnde fiat alimenti pauci-
tas. Mulsiprema sunt, qui offulas mulso perfusas in-
telligant. Arcam panariã vocat Aristophanes sipyam.

Instrumentum verò subigendæ farinæ concinnum A apud eundem vocatur mactra. Artopteum est coquendi panis officina: item instrumentum ipsum in quo percoquitur, quod & artoptam vocant. Plathanos vocant, in quibus effinguntur panes. Cardopum mactram intelligunt, quam & magida dicunt: aliis tamen cardopos arcam signat panariam. Erat & apomactra, scytale, Cypros apud Cleonem melopœum libro secundo. Sicut apud Hipponactem Iamborum primo, hemicypros. In hoc præterea vsu codomeum, & telia, & scapha, necnon cresera & creserion. Apud B Bœotiæ Scolum præstantes fieri panes consuetos, accepimus, vnde & Cereris megalarti & megalomazi statua erecta colebatur. Consimiliter verò apud Mesapios in Iapigia, vbi etiam fuisse rex Artos dicitur, sed & festa nomine Megalartia, de panis magnitudine appellatione ducta. Celebres erant & panes, dicti agelæi, quos dicere gregarios licet, vel cibarios. Apud Syracusios verò Ceres colebatur σιτὼ, vt scribit Athenæus, ob σίτου, id est frumenti curam fertilitatémve. Similam volunt nuncupatam, quia Syracusani C Cererem dicant item Simalida, vt refert Athenæus. Quod ad placentas attinet, de quibus satis multa, vehementer adnotanda est Matronis cuiusdam parodia,

Πῶς αὖ ἔπειτα πλακοῦντος ἐγὼ θείου ἀπεχοίμην;
Οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν χείλη, δέκα δὲ στόματ᾽ εἶεν,
Γαστὴρ δ᾽ ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

id est, Quónam pacto à placéta ipse diuina abstineam? Non si mihi labia forent decem, decem item ora, infrangibilis porrò venter, æneum quoque inesset cor. D Apud Syracusanos eosdem fuerunt pubis specie muliebris mylli, ex melle ac sesama: dearum altaribus à fœminis circunferebantur. Globi & globuli esse videntur, qui Syracusanis item dicuntur epicyclij, verum asseuerate nil astruendum. Subuculum fuit libi genus ex halica, oleo & melle. Traphax nuncupatur tabula, ad clibanos qua deferuntur panes. Dicitur & nauis labrum, traphax, vbi scalmi concinnantur. Illud verò scire studiosos peruelim: molas Romæ paratas in Tyberi ad Ianiculum fuisse antiquitus, vti auctor E Procopius est, ad molendi vsum: quia in angustum ibi primo aquarum ingens vis cogitur, ac per canalem mox in præceps acta, violentius defertur, ac ruit. Quo nomine videntur Romani veteres collem Ianiculi muro circum munisse, hostibus ad molas assultus ne pateret.

Panem ex omnibus difficilis esse percoctionis, carnem non ita. Encratici qui. Caro fumosa. Creocaccabum quid. Sitarcia.

Caput XVII.

Postea verò quàm affatim panis genera exequuti sumus, quantum nostra paruitas tulit, ex multiiuga Græcorum auctorum lectione, Auicennæ placita subnotare, non inconcinnum omnino fuerit, nec (vt iidem dicunt Græci) ἀπροσδιόνυσον. Igitur secunda primi: Panis, inquit, impedimentum, vbi non percoquat venter, maximum G censeri debet: carnis verò non ita. Ex hoc inquit interpres, id passiuum inaudimus: Differtionem vtique omnem esse incommodam: verum quæ ex pane fiat, pessimam: in stomacho quippe residet diu, onere in primis molesto: quòd si non concoctus satis, denique dilapsus fuerit, hepar præfarcit ac meseraicas. Caro autem maiorem ducit cum humano corpore similitudinem, proinde ex ea minus prouenit nocumenti, & hepatis aut meseraicarum præfartio leuior, ac curationi minus minusque obsistens, imbibentibus mem- H bris longe procliuius ob cognationem quandam carnis succum, quàm panis. Tatiani hæretici, de carnis abstinentia dicti sunt Encratici: vnde Encratitæ apud Hieronymum. Sitarcia in eodem exponitur pro annona, ab σῖτος, cibus, & ἀρκεῖν, sufficere. Cautum cibaria lege apud Romanos, scribit Athenæus, Ne quis in annum carnis fumosæ plus talentis quindecim absumeret. Creocaccabum dicebant Græci, carnem minutatim concisam cum sanguine & adipe ac liquore iusculento, dulciorique.

Felicitatis humanæ inconstãtia, rationibus præmonstrata quatuor. Timothei historia ad id. Ciceronis obscuritas illustratur ex Epistola ad Atticum. Interim, quæ agimus esse somnia. Artabazis historia. Item Persei filij.

Cap. XVIII.

Felicitas, inquit Seneca, res est inquieta, ipsa se exagitat, mouet cerebrum non vno genere: alios in aliud irritat, hos ad impotẽtiam, illos in luxuriam, hos inflat, illos mollit, & totos resoluit. Quinimmo si verum facere iudicium volumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere: mortalium, vt inquit Euripides, nemo est felix. Proinde, vt ex Plinio verba mutuemur, abundè atque indulgenter fortuna deciditur cum eo, qui iure dici nõ infelix potest: vt prætereaam Heracliti & Thaletis illud, Cuncta mortalium, seu bona ea sint, seu mala, dum oriri videntur, occidere. Nam Pythagoræ oraculum est ac Platonis, dormire animum in corpore ac quæcunque hic agere vel pati videmur, nil omnino videri aliud, quàm somnia. Vitæ magister pronunciauit, Mundum esse vniuersum in maligno positum: quod exitu miserabili comprobat Artabazes Parthorum rex, & Tigranis potentissimi regis filius, quem bello victum meretrici reginæ, ceu mancipium vilius, dono dedit Antonius cum præda, & Persicis spoliis. Nempe vt quo illustrior fuerat victoria, eo turpior foret largitio, qua rex tanto deformaretur ludibrio. Eadem verò fortunæ inconstantia Adramitenum Andriscum in fullonia natum ob Pseudophilippi nomen euexit: at Persei legitimum filium artem ferrariam ob quærendum edocuit victum. Eunus verò ergastularius seruus fugitiuos in Sicilia ductauit. Splendido loco nati plerique Viriati genua sunt amplexi, & Spartaci quoque. Suppetunt & in hoc exempla mille. Illud hic apposuisse, operæpretium fuerit, tum quia scitu iucundum, tum quia insimul nodus ex sexto Epistolarum ad Atticum explicabitur, ni fallimur, egregiè, quem quum Patauij eum librum prouincialibus auditoribus meis interpretarer, vt conniués, transilueram: testatus tamen, nusquam me, quod ad F eam historiam pertineret, comperisse. Nunc ex Vlpiani Græci rhetoris monumentis loci eius enarrationem aucupabimur: simul & humanæ leuitatis tumorem reprimemus, edocentes, quò tandem spes nostras deceat collimare, ne à scopo seiuncti, velut vmbræ vagemur. Igitur vt à Cicerone ordiamur primum, eo quem præsignauimus loco, ita Græcè scriptum reperias, τὸν δὲ ἀπελεύθερον αὐτοῦ, ὄντα ὁμώνυμον τοῦ κόνωνος πατρὸς, μηδὲν ὁλοσχερῶς πεφροντικέναι, hoc est, libertum autem eius, qua Cononis pater, nomenclatura, nihil omG nino curasse. In hunc scopulum impactus est lembus. In eo quid aliis obuenerit, non statuo, neque enim cuminum serimus, vt maledictis & linguæ procacitate, ac morsu arcuato, lętiores prouentus hisce nostris lucubratiunculis cõquiramus, ne improbè itẽ faciamus, si in alienis subinde ostentare ingeniũ velimus, lacerãdo, cõuellendóq;, quanquã id publico bono non reiicimus quandoque. Verũ ne diutius legentiũ desideria distineamus: is ita refert, cuius testimoniũ paulo antè aduocauimus. Timotheus Atheniensiũ H dux fuit, Cononis pater, initio vel fortunatissimus, si quis alius: memorię siquidẽ proditur, ad quodcunque mitteretur bellũ, facilè, ac perinde certam retulisse victoriam: vnde factum est, vt à pictoribus non aliter per picturam exprimeretur, quàm vt dormiens, assistent

ſtente ei muliere, quam fortunam intelligi volebant, A quæ retia ferret, & id genus inſtrumenta alia, venationibus accommoda: hoc figmento prudentioribus inſinuantes, pro eo fortunam omnia peregiſſe: ipſum verò nil proriũ aliud, quàm dormitaſſe. Cæterùm vbi is grauius hæc moleſtiuſque ferre cœpit, aſſerens audacius ſuæ ipſius virtuti, & ingenio perſpicaci victorias omnes acceptas referri, par eſſe, procul fortunæ aura ſequeſtrata indignata dea dicti tumore, nunquam poſtea Timotheum ex hoſte potitum victoria. Plutarchus parte quadam ipſa hæc item com- B probat iis ferè: Timotheus, inquit, fortunatus habebatur imperator, quo nomine exſtimulati quidam non citra liuorem ciuitates expingebant, ſponte ſe in cyrtum inſinuantes, vas eſt id piſcatorium, illo altius conſopito. Ad quæ Timotheus eludens: Si tanta, inquit, vel dormiens conficio, quid excitatum me facturum putatis? Scribunt nonnulli ex Græcis amplius, in paupertatem eum recidiſſe: vt qui Venerem ſibi cecidiſſe, nimio plus geſtiebat, miſerè mox, ac extra quàm opinaretur aliquis, caſu ſit profligatus canicu- Clari. Quin dum ſecundiore vteretur dea, ſolitam ſe illi fortunam ſubinde offerre. Timotheum denique Cononis patrem commonſtrat Pauſanias quoque, ne refractarius aliquis aduerſum ire meditetur. Timothei turrim celebrat Ariſtophanes Pluto. Hæc nimirum grauius commonent, quotquot ex voto cogitata omnia citra pulueris tactum conficiunt, ne nimium ſibi fidant, ſed volubilem felicitatis humanæ inconſtantiã ante oculos proponãt, ſcientes eiuſdem eſſe numinis vtrãque paginã facere, vel potius noſtra D omnia eſſe in motu, nil ſolidum, nil quod eodem diu permaneat gradu: quoniam vſque ad ludibria, mundi pars non vilis, homines quatimur fortunæ ſalo, nullaque non hora occurrant, qui lethargum patiantur, communem (vt ille ait) deluſarum mentium morbum. Quid, quòd omnis vita ſupplicium eſt? In hoc profundius inquietiuſque proiecti mare, alternis æſtibus reciprocum, nunquam ſtabili conſiſtimus loco, pendemus & fluctuamur & alter in alterum allidimur. Sed quærat aliquis, nec ineptè, vndénam ſit E noſtræ felicitatis ſubſultans adeo, & (vt ſic dicam) inconſtans incõſtantia? Huius verò rationes ab ſcientiſſimis afferri quatuor, animaduerto: diuinam, cœleſtem, naturalem, humanam, quippe diuina prouidentia ita ſancitum, fugacia hic eſſe, hac haberi omnia, ne in tendiculam dilapſi teneamur obretiti, ac diuinorum prorſus obliuiſcamur: ad quæ naſcimur, & modo non deſipiamus, ducimur, prouocamurque per momenta. Cæleſtis verò diſpenſatio ſic diuino nutu dirigitur, ac contemperatur, vt perpeti ac irrequieto cor- F porum illorum motu & vertigine inenarrabili: quum primum ad ſummum vel altitudinis vel directionis peruenerint planetæ, mox retro abeant. Porrò ab ſextili aſpectu vel trino, quos ſalutares arbitrantur in quadratum, vel oppoſitum, qui habentur noxij, relabantur. Deinde ipſius naturæ nutu ita elementis ordo iniungitur, dum præ rapido globorum cæleſtium circumaguntur inceſſu vt quum calor aut frigus, ſiccitas vel humecta vis ad ſummum naturæ ſuæ prouecta fuerint, nec progredi altius, nec conſiſtere omnino G vel minimum permittantur: quum intenta qualitas remittitur, ac laxata reſſuit mox. Quam quidem relabendi viciſſitudinem perceleremm conſequuntur & corporũ noſtrorum humores ac temperaturæ. Quod ſcienter eſt ab Hippocrate ſignificatum, vbi ſummã corporis valitudinem iudicari fallaciſſimam pronunciauit.

Felicitatem veram ex Deo eſſe. Opinionem de Deo eſſe omnibus inſitam. Prolepſis quid. Triplici calle conſcendi ad Dei cognitionem. De prophetis, item de Chriſto ſcitu digna. Virginis partum Ægyptiorum comprobari doctrina. H

Cap. XIX.

Proinde altius generoſiuſque eſſe excitandum animum, ni vndique inſcitiæ caligine circunfuſi lapſitamus, liquet opinor, quærendumque, quod ſit homini proprium bonũ: ne, quod hiſtoricus inquit, vitã ſicuti peregrinantes tranſeamus, ſitque præter naturam corpus voluptati, anima verò oneri: ſiquidẽ bono ſuo conſtant omnia. Vitem commẽdabilem fertilitas facit, ſapor vi- B num, velocitas ceruum, iumenta dorſo fortia ſunt: quia illorum vnus hic vſus eſt, ſarcinas ferre. In cane ſagacitas prima eſt, ſi perueſtigare debeat feras: curſus, ſi conſequi: audacia, ſi mordere. In homine vero quid optimũ eſt? Nempe (inquit Seneca) ratio, hac antecedit animalia, Deum ſequitur: hæc recta, & conſummata felicitatem hominis impleuit: quam Erichthonium illũ, mirandæ vetuſtatis virum, Dardani ex Batea filium, ne ſuſpicatum quidẽ eſſe, contenderim. Eum tamen omniũ hominum fortunatiſſimũ antiquiſ- C ſimi ex Græcis pronuntiant. Conſumata ratio Deum habet ſcopum, in quem cogitationes omnes & actus dirigat, quãdo illuc tendit noſter conatus omnis. Ab illo ſeiuncti bulla euadimus, & ſi quid bulla compertũ imbecillius eſt. Natura humana, inquit Iãblichus, nec rationem quidem orationémve de Deo ſuſcipere poteſt ſine Deo, nedum diuina opera abſque illo valeat implere. Eſt quippe imbecillis adeo, & hebes prorſum, vt nullũ nullitatis ſuæ remediũ habeat, niſi quandam diuini luminis portionem, deſuper influentem, D abſque ea nil omnino à nobis diuini perfici poteſt. Deus eſt omnia, poteſt omnia, implet omnia ſemetipſo. Nos autem ad diuinitatem velut ludus. Quòd ſi in Deo bonorum omnium eſſentia perfectioque continetur, ac prima poteſtas, primúmq; bonorũ principium illic eſt, merito ſacerdotes ſoli, & qui ſimiliter ſuperis ſe dediderint, atque legitimè vnionem ad illũ fuerint cõſequuti, bonorum omnium principium atq; finem ſtudioſe proſequuntur. In hoc vtique ſtatu & veritatis contemplatio adeſt, & intellectualis ſcien- E tiæ conſummatio: atque vnà cum Dei cognitione conuerſio quoque ad nos ipſos, noſtrique agnitio comitatur. Quamobrem idea felicitatis eſt, ipſum cognoſcere bonum: ſicuti idea malorum eſt, vtique ipſa boni obliuio & fallacia circa malum. Hinc Platonici ductor agminis Plotinus: Malum (inquit) animæ eſt, alienis, id eſt caducis hærere, bonum verò domeſticis atque cognatis. Ex hoc item illud eſt: Mihi verò adhærere Deo, bonum eſt. Propterea ſcienter Mercurius: Eſt, inquit, hominis menſura ante omnes religio quã F ſequitur bonitas: ea demum tunc videtur eſſe perfecta, ſi etiam cupiditatem omnium alienarum rerum deſpectui habeat virtute munita. Vnuſquiſque pietate, religione, prudentia, cultu & veneratione Dei clareſcit, quaſi oculis vera ratione perſpecta, & fiducia credulitatis ſuæ eatenus inter homines præſtans, quatenus aſtra reliqua ſol luminis maieſtate agnoſcitur præcellere. Adiicit his calculum quoque grauiſſima, & plauſibilis maximè Pythagoræ ſententia, quem dicere ſolitum accepimus, ὅτι βέλτιστοι γινόμεθα πρὸς G τοὺς θεοὺς βαδίζοντες, id eſt accedendo ad Deum effici vnumquenque optimum. Adde publicum humanę reipublicæ conſenſum. Ex tot, inquit M. Tullius, generibus nullum eſt animal, pręter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Ipſis porrò in hominibus nulla gens eſt neque tam fera, nec tam immãſueta, quę non etiam ſi ignoret qualem Deum haberi deceat, tamen habendum ſciat. Ex quo efficitur, vt is Deum agnoſcat, qui vnde ortus ſit, quaſi recordetur. Sed & alibi idem Cicero, quanquam ſub aliena perſo- H na: Quæ gens (inquit) eſt, aut quod genus hominum, quod non habeat ſine doctrina anticipationem quandam deorum, quam appellat Epicurus prolepſin? Equidem quantum coniectare licet, triplici nos calle potiſſimum ad tãtæ duci pietatis cultum animaduer-

[illegible] rimò quidem naturali hac, quam diximus, sagacitate, quam immensa illa nobis prouidentia infudit. Postea verò etiam rationibus philosophicis, ex ipso ædificij ordine, architecti prouidentiam comprobantibus. Propheticis demum verbis atque miraculis. Hæc verò Christianæ veritatis consectatoribus adsunt munificè, desunt Gentibus, veterum superstitionibus (aut erroribus potius) animam in euidens pręcipitium trahentibus, irretitis obuolutisque. Taceo vetustiora, taceo & noua: quæ vtraque virorum maiestate præcellentium in diuinis rebus coruscant latissimè, quorũ commonitionibus, minis, exhortationibus, miraculis personant omniũ aures, quando præpotens ille spiritus diuinus animas illas sanctiores in nostra emolumenta prouexit altius, & illarum enuntiatione rerum excellentium stupenda reserauit arcana. Quid verbis humanis ineffabilem, immo nec mente quidem comprehensibilem Christum hic memorem? aut Christianorum ingeram auribus? Aliorum quibus datum cælitus sarctum tectum opus polliceri, sit munus hoc tam amplum, tam extra hominis captum. Illud modo subtexamus: ipsum hunc quem lapsæ naturæ restitutorem, Dei filium præpotentis, Deum ipsum agnoscimus, veneramur, colimus, quibusdam veluti lineamentis à Platone prius, mox & à Platonicis præsignatum, ac obscurius delineatum. Prophetam igitur legislatorem quidem, sed diuinum, Platonici putant: qui vt habeatur talis, oporteat eum manifestis quibusdam miraculis ad homines diuina prouidentia mitti. Quem sanè prophetam humani generis ducem diuinum Plato & Auicenna cognominant. Nam huc demum tendit Platonicum illud in libro De regno: Sicuti bestiæ nequeunt à bestiis feliciter sine homine duci, ita neque homines ab homine sine Deo. Probat insuper Auicenna: Animam quidem prophetica lege virtutéque imbutam à diuina solum prouidentia mitti. Corpus autem ad animam prophetæ suscipiendam idoneum disponi à Deo, nõ tantum proximè, sed per animas cælorum motrices, tanquam per ministras, ac etiam per cælos ipsos, quasi per instrumenta Dei. Sed nũquid reticebimus, quòd quarto Legum Plato diuinissimè videtur vaticinatus. Deus, inquit, omnium nobis est mensura, multóque magis, si quis (vt ferunt) homo est. Quod exponẽs Platonicus nobilis, Si Deus aliquis homo est: id est, si quando fiat homo, vt ferũt oracula, scilicet prophetarum. Quod ad virginis attinet partum, in Ægyptiorum mysteriis lectum est, Mulierem ab spiritu afflari diuiniore, non videri absurdum, extraque naturæ potentiam: atque eundem generationis semina item inserere. Quando & sic natos aliquot, nobis ex historia suggeritur. Cæterùm quo risu, quáve exsibilatione excipienda est scelestissima Luciani impietas, qui nos irridens ægerrimè fert, qui Græcorum deos abnegemus, & [illegible]σκολοπισμένον σοφιστὴν προσκυνῶμεν, id est cruci suffixum Sophistem adoremus, & ex illius præscripto viuamus. Nec à Trinitatis diuinæ infanda alibi abstinet supplosione. Sed abundè Græca natio, quid de eo sentiendum foret, sanxisse videtur, blasphemi conflato cognomine. Verùm exitus eo amplius, quoniam à canibus fertur conscissus, homo fœdissimus, loquentiæ multæ, at sapientiæ minimæ. Quanto pium magis, quanto religiosius ita statuere, vt sciamus, primum esse Dei cultum, Deum credere, deinde maiestatem illi suam reddere, & cum maiestate bonitatem, sine qua nulla maiestas est. Scire illum esse, qui præsidet mundo, qui vniuersa, vt sua temperat, qui humani generis tutelam gerit, qui coercet, castigat, pœnas pro noxa irrogat, iustis præmia elargitur æterna. Vis Deũ propitiari, inquit Seneca, bonus esto: satis illum coluit, qui imitatus est. Porrò quod vides omne, quo cælestia & humana conclusa sunt: vnum est, membra sumus corporis magni. Natura nos cognatos ædidit. Hæc nobis amorem indidit mutuum, & sociabiles fecit: ex illius constitutionę miserius est nocere, quã lædi. Iste versus in ore sit perpetuò, sed & in pectore:

Homo sum, humani nihil à me alienum puto.

Salutis rationem esse in religione tantum. Cecropis inuenta. Religiones falsas, & superstitiones omnes ex astrologia & syderibus profluxisse. Lucretij locus declaratur.

Cap. XX.

Quamobrem reiecta omni vesica, sic cũ Aurelio Augustino cludamus partem hanc: Religionem esse eam, quæ vniuersalem continet viam animæ liberandæ, quoniam nulla nisi hac liberari potest. Hoc est canonicũ iter, quod vnum ducit ad regnum non temporali vestigio nutabundum, sed æternitatis firmitate securum. Hoc inquam augustissimum iter doctissimus ille Porphyrius quæsiuit quidem, sed non reperit: non repererunt & alij, quantumuis rerum naturæ capaces viri, quos prisca tulit ætas, etiamsi singulari studio & solertia inenarrabili ista consectarentur: Christi pretiosissimus sanguis effusus reserauit, & credentibus incomparabiles thesauros, patrum nostrorum memoria incognitos, etiámque infantili simplicitati patefecit. Comparetur nunc Christiano statui principis Augusti illa passim certatímque ab auctoribus celebrata felicitas, quantula demum deprehendetur? quàm pusilla? quàm nulla prorsum? Ipse sibi tamen nimis placebat in ea, plausibiliter sibi abblandiebatur: siquidem quum Caium ex filia nepotem in Armeniam mitteret, comprecatum ferunt à diis, comitem illi Pompeij beneuolentiam, Alexandri audaciam, suam verò ipsius fortunam. At Cecropa veterum plerique mirantur, quòd omnium primus Iouem appellauit, simulacra repererit, aram statuerit, victimas immolarit: quum ante illum nemo ista inter Græcos perpetrasset, aut agnouisset omnino. O temporum conditionem miseram, ô ineptam vanitatem. Stultitiæ dux, ignorantiæ magister, à doctissimo quoque plausu excipitur festo, auctor vitę ridetur. Verùm ita prorsum res habet, Deus omnium est principium, ac finis: proinde colligi facilè potest, Deo nos esse natos, non nobis. Propterea Dei cultus, virtutũ virtus est: at enim diei cõsequutio, virtutum vtique pręmium est, sed incomparabile. Hinc fit quoque, vti viuere ij demũ videantur, qui de diuinis scribunt vel loquuntur, aut cogitant. Quòd si è medio auferatur diuinus cultus, erit sanè rationale animal vel brutis infelicius. Cęterùm hic pręstat vnus pręcipuè, vt mente viuamus: hoc est, vt semper ac feliciter viuamus. In mẽte siquidem status est, ac tranquillitas. Verùm ab mente delapsus ad inferos se ipsum intrudit. Sed quoniam de religione agimus, illud sciendum amplius, religionum exortum & varietatem esse qui syderibus acceptam referant, quę vrbibus & prouinciis propria, peculiarique potestate pręsideant. Ex rerum verò cęlestium studiosis plerique ad eas quas vocant cõiunctiones magnas planetarum superiorum, referre maluerunt: Saturni pręsertim, atque Iouis. In qua sententia esse Arabas animaduerto, & Latinorum item multos, qui illorum consectati vestigia sunt. Ptolemeus verò Apotelesmaton libro secundo, Asiaticos scribit, qui exortum spectent, ac meridiem, Veneri, Saturnoque rem diuinam facere: quoniam trigono subsint aridę qualitatis, hoc est Virgini, Tauro, Capricorno, quibus dominentur Venus & Saturnus. Rursusque qui inter meridiem habitent, & occasum, Venerem summè ac Martem colere, quoniam humectę subiiciantur triplicitati, cuius cum Marte Mercurium ac Venerem pręsides fecit. Atque ita deinceps reliqua subtexuntur. Iam verò & Manichęorum hęresis, quæ liberum excutit arbitrium, non aliunde initia ducit, quàm ab astrologorum fata astruentibus disertationibus. Ex astrologię porrò sinu profluxisse superstitionum omnium vanitates, locupletissimus auctor Varro testatur. Geomantiam astrologię itidem adoptant,

ptant, qui eiusmodi doctrinam profitentur. Iam & magiæ clauis commemoratur astrologia. Nam quid de chiromanticis dicemus? A quibus excogitata scimus in manuum volis septem mótium supercilia, quæ cælestes præferant planetas. Cæterùm hæc omnia esse acuta potius delyramenta, & vanissimas vanitates, quàm documenta, vitæ vsibus concinnata, nemini non arbitror liquere. Nos tamen eo in primis consilio recensuimus, vt Lucretij locum aperiremus, qui libro De natura primo, religionem destruere volens ita scribit,

Humana ante oculos fœde quum vita iaceret
In terris oppressa graui sub religione:
Quæ caput à cæli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans:
Primum Graius homo mortalis tollere contra
Est oculos ausus.

Hominum pectora debuisse fenestrata fieri ex apologo. Vitilitigator. Hominum prauitas. Et cur traditum, animas transire in bestias. De Plotino nonnihil.

Cap. XXI.

Fabulas, quarum nomē falsi professionem indicat, aut tantum conciliandæ auribus voluptatis aut adhortationis ad bonam frugem gratia, repertas esse, legimus. In hoc genere, quod posterius est, multas sæpe ac periucundas altero (quod dicitur) oculo percurrimus. Sed eam in quam proximè recidimus, dum ista commentaremur, nullo modo præterire possumus, quod instituto nostro bellissimè congruat. Ferunt ergo mythologi, Mineruam, Neptunum, Vulcanum de artis peritia inter se amplius disceptare cœpisse: atque inibi quidem Neptunum periclitandi causa effinxisse taurum, Mineruam verò domum substruere adortam, à Vulcano esse expressum hominem. Eius certaminis arbiter erat Momus: is diligēter singula conspicatus, quid in quoque vitio verterit, operæ non est referre, in homine vtique id accusauit, debuisse architectum Vulcanum pectus eius effingere fenestratum, vt sic eo planè recluso ac patenti, omnibus perspicuum fieri posset, quid sibi vellet, quid meditaretur, veráne promereretur, an secus: quando & Moralium septimo Aristoteles ait, prauitate insignem hominem millies esse fera nocentiorem. Fabellæ autem huius lepidissimè concinnatæ documentum illud mihi præmonstrare videtur scitissimè, quod est à M. Tullio positum in quadam ad Quintum fratrem epistola: Multis, inquit, simulationum inuolucris tegitur & quasi velis quibusdam obtenditur vniuscuiusque natura. Frons, oculi, vultus persæpe mentiuntur, oratio verò sæpissimè. Nec extra pomœria nati falluntur modo, quod ferri posset: sed vel intra instituti vix sibi cauent: immo ne Argus quidem, vti in fabulis traditur, oculatus totus imposturas humanæ prauitatis euaserit. Sententiam eandem Socrates item comprobauit de fenestrato pectore, puto ex id genus apologo, Ne (inquit) occultiores delitescerent sensus, sed ad considerandum paterent: quoniam hominum effigies habent ferarum animos, vt inquit Seneca. An non Hercule, sicuti Plinius scribit, ex homine homini plurima sunt mala? Cætera animantia in suo genere probè degunt: at diuinum hoc animal, & miraculum quoque, quod sæpe repetimus, & suo probatum loco est, venerandum atque adorandum, nunc aperta vi, sæpius fraude mutuo arietare (vi sic dicam) non cessat. Nec homini tantum homo lupus est, quum qui sit, non nouit vt Plauti verbis vtamur: sed & quanto notior, tanto etiam sæuior, & immanior, fraudulentiorque, ac planè vitilitigator: quod verbum, Plinio docente, eleganter ex vitiis & litigatoribus concinnarat Cato: sed eo & Firmicus vtitur Matheseos quinto tribus locis. Verū

A modo vitiligator scribitur, modo vitilitigator. Huius verò, vt ad institutum redeamus, absurditatis quam esse aliam rationem opinemur, quàm quę ex Aristotelis oraculo promitur? Homo, inquit, vt perfectione suscepta, animantium cunctarum optimus est, sic à lege ac iustitia seiunctus, omnium efficitur pessimus. Dedit quidem optimus ille parens rerum animis nostris igniculos quosdam, & quasi scintillulas ad omnem virtutem percipiendam: cæterum igniculos eos malis moribus opinionibusque deprauatis, vt M. Tullius
B auctor est, sic extinguimus, vt nusquam lumen ingenitum appareat. Quòd si eos adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc verò, simul atque in lucem æditi & suscepti sumus, in omni continuo prauitate, & in summa opinionum peruersitate versamur, vt penè cum lacte nutricis errorem suxisse videamur, vt merito Lucretianum illud possit comprobari,

O miseras hominum mentes, ô pectora cæca,
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
C Degitur hoc æui quodcunque est.

Porrò ex hac hominum ferina in alterum rabie sæuiendi, atque item omnifaria malè viuendi libidine, prorsus bruta: natam, opinor, infamem illam de animarum transitu positionem. Quoniam Timæus Pythagoricus nobilissimus in libro quem De mundo & anima scripsit, quem postea imitatus est Plato: Migrationem in bestias, inquit, induci falso ad terrorem hominum impiorum, vt pœnę saltem formidine, & specie absurda immanique à vitiis inquinamentisque,
D quibus candori animæ labes inuritur, retraherentur, proficerentque in bonam frugem. Sed & Pythagoras à cuius placitis hæc in primis videntur inualuisse, id ipsum ita significauit: Si deposito, inquit, corpore liberum ascenderis ætherem, eris immortalis deus, nō vltra mortalis. Orpheus quoque in ipso Mercurij terrestris hymno,

Κωκύτου ναίων ἀνυπόστροφον οἶμον ἀνάγκης.

id est Cocyti habitans irremeabilem necessitatis viā. Sed nec Ægyptiorum sacerdotum scientia omnino
E comprobari reuera demigrationem animarum eiusmodi tetram formidolosamque. Quinimmo ad ferinum vel heroicum animæ habitum referendam, opinantur, quando apud eos hominis nuncupatione animus modo intelligatur. Quod aperuit Mercurius Ægyptiorum pontifex maximus, qui quum emigrationem eiusmodi ritu poetico descripsisset, adnexuit, legem diuinam non permittere animi humani in bestias transitum. Quinimò pœnas statuit sempiternas impiis animis in mundi huius infimis elementorum
F gradibus. Agit quoque gratias Deo, quòd bonos viros æternitati consecrarit. Item dicit, vsqueadeo coniungi mentem Deo, vt erroribus ex eo non implicetur amplius. Zoroaster quoque in libro, cui titulus Μαγικὰ λόγια τῶν ἀπὸ Ζωροάστρου μάγων. Zoroaster, inquā, abs quo omnis veterum theologorum sapientia manasse creditur, inquit, σοῦ γὰρ ἀγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσι. hoc est, tuum vas habitabunt bestiæ terræ. Quòd si intra nos bestiæ sunt, intra quoque, non extra de homine in bestiam, ac ex bestia remigramus in
G hominem. Cæterùm nec desunt, qui ista sic interpretentur, vt animarum quæ similem brutis duxerint vitam, aliæ inter alias bestiarum turbas diuersentur. Quod ipsum Platonis doctrinæ valdè consentaneum putat Olympiodorus: quoniam Plato animas purgatissimas inter deos censuerit versari: impuras autem inter sepulchra reuolui: quo fiat, vt vmbris quandoque terreamur, quippe quū corporei quippiam circa se contraxerint, sicut & in se: vnde fieri Plato vult, vt videri quandoque possint. Ex priore autem sensu, si
H habitum intelligamus, non speciem, arbor erit apud Platonem, qui nutritioni deditus, vel Herculis questū in ea attriturus, die noctúque torpebit. Miluus, qui raptu viuet per concupiscentiam: leo, qui egregiè militabit: draco, qui crudeliter in genus humanū debac-

chabitur: homo, qui ciuiliter viuet: heros,qui naturalia scrutabitur: dæmon, qui mathematica:angelus, qui diuina. Talis enim fit animus,qualem induit habitum. Ex quo in Phædro Socrates: Ego (inquit) considero,vtrum ipse sim bestia Typhone multiplicior, an diuinius animal. Porrò quid in iis Aurelius Augustinus senserit,quidve Porphyrius,qui scire cupit, legat Ciuitatis diuinæ librum decimum. Plato autem figuratè metamorphoses istas in Timæi parte postrema sub Pythagorica persona poetico quodam excursu persequitur. Iamblichum certè rationalem animam puduit in brutum præcipitare. Quanto causatius nos Christianæ veritatis cultores hoc genus nugamenta retundemus,illius prophetici memores perpetuò: in circuitu impij ambulabunt, veluti ita dicatur: impietatis anquiri oportere,si quis ambitus eiusmodi & demigrationes enixius tueri contendat. In quam decuriam,alioqui philosophus nobilis,& inter Platonicæ sapientiæ sectatores facilè princeps Plotinus transcribi se nescio quo modo patitur,dignus qui cum Timęo potius stipendia faceret, ac vbique triarium ageret, nec rorarium quandoque. Noscendum quoq; in libris περὶ ἀρχῶν ab Origene μετεμψύχωσιν defendi.

Fidei commendatio præcipua. Qui dicantur palimboli. Thessala perfidia. Thessalæ alæ. Thessalus equitatus. Rhombus quid. Trapezia. Thessalica portio quid. Capanica, capane, scapane scaphium, ama. Capus, & cape quid. Capania Pallas. Ogygia, cur pro antiquis. Thebe, cur dicantur. Ilici esse simile, quid sit. Cohors sacra Thebis quæ: inibi adnotatur interpretis Plutarchi lapsus fœdissimus. Iolai historia. Pharsalorum & Bœotiorum voracitas. Scytala Musarum quid.

Caput XXII.

NVmam Pompilium memoriæ proditum est,quum Romanæ iuuentutis bellicosos acrésque spiritus & ferocientes (vt sic dicam) animos incusso deorum metu remollire, ac retundere cuperet, omnium primum Fidei templũ constituisse, illámque Romanis, Plutarcho auctore, maximum esse iusiurandum demonstrasse. Proinde quum ad id sacrarium flamines bigis, curru arcuato, id est obtecto desuper, ac velut fornicato vehi iussisset,manu quoque ad digitos vsque inuoluta,rem diuinam facere voluisse,significantes symbolicè fidem tutandam esse, ac eius sedem in dextris esse sacratam. Quod Plinius scribit, & Aristophanes quoque in fabula,cui titulus Nephelæ,significauit. Sed & Plethon Gemistus rerum Græcarum libro secundo,manus porrectio μεγίστη παρὰ πέρσαις πίστις,i. maxima inter Persas censetur fides. Quin & M.Tullius nullam rem scribit, vehementius continere rempublicam, quàm fidem: quoniam, vt alibi ait idem, est iustitiæ fundamentum fides. Iustorum corda, inquit Ambrosius, meditantur fidem. Hæc porrò,tradente Seneca, sanctissimum humani pectoris bonum est, quòd nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio. Vre, inquit, occide, non prodam. Sed quo magis secreta quæret dolor,hæc illa condet altius. Est autem(vt Cicero finit)fides dictorum conuentorúmq; constantia, & veritas. Propterea Plato inquit,fidem esse in reddẽdis pecuniis depositis, vel in sepulchris erigendis iustitiam. Sillius item Italicus præconio poetico sic fidem commendat,

> Iustitiæ consors,tacitumq; in pectore numen.

Hæc tamen quamuis præcellens,quamuis ciuilis societatis glutinamentum firmissimum,& ferruminatio(vt ita dicam)inuicta,nonnullis,immo verò plurimis,bonúmque si non omnibus,ita prorsum fluxa est,ita censetur nulla,vt nil rarius sit reperire, quàm incorruptæ

A veritatis hominem. Inde in Plauti Bacchidibus adolescens ille,

> Satin',vt quem tu fidelem habeas,aut cui credas, nescias?

Sed & rursum poeta idem,atque adeo fabula eadem, graphicè subsultantem amicorum synceritatem effingit hisce versiculis,

> Multi more isto,atque exemplo viuunt,quos quũ censeas
> Tibi amicos,reperiuntur falsi testimoniis,
> B Lingua factiosi,inertes opera,sublesta fide.

Sublestam verò fidem Marcellus friuolam intelligit, ac leuem. Cuiusmodi visitur in iis, quos παλιμβόλους Græci vocant,& in commentariolo De liberorum institutione,meminit Plutarchus. Sicuti παλιμβολίαν Agathias posuit in libris. Dicuntur autem eo nomine inconstantes, & perfidi,vnde tritum illud apud Græcos,Scytharum est palim bolum se præstare. Sed & in Pompeij rebus scribit Dion,Ciceronem sæpe solitum ἐπαμφοτερίζειν,quia nunc populo cohæreret, nunc se-
C natui:proinde, inquit, dicebatur αὐτόμολος. Homerus ἀλλοπρόσαλλον vocat, id est nunc huic, nunc illi inhærentem: quales fermè coarguuntur Thessali, nec id vtique in Latinis literis, quòd risu fortè exciperent Græci,supercilij studiosiores: sed obseruatum id meminimus apud Demosthenem in primis, in cuius Olynthiaca prima ita scriptum inuenio, εἶτα τὰ Θετταλῶν, ταῦτα γὰρ ἄπιστα μὲν ἦν δή που φύσει,καὶ ἀεὶ πᾶσιν ἀνθρώποις. Postea, inquit Thessalica, hæc enim infida quidem erant natura,& semper vtique omnibus hominibus.
D Conabar, quantum mihi varia lectione suggeritur, tam fœdæ, támque probrosæ inustionis causam proruere. Demum ex Vlpiani rhetoris monumentis ita fermè commoniti sumus, Thessalos vt infidos, antiquitus sugillatos: aut ob Medeæ historiam, quam ab Iasone circunscriptam,qui Thessalus erat, poetæ tradunt: vel quia tempore Peloponnesiaci belli in ipsa acie ab Atheniensibus ad Lacedæmonios, velut inducta fidei, interlitáque memoria, ordinibus mutatis, Thessali transfugerunt:sicuti Thucydides quoque au-
E ctor est. Vnde natum prouerbium, vt Thessala fides, de vana dicatur & fluxa, quæ in ratione virtutis nihil omnino habeat pensi. Quod Euripides item innuit,πολλοὶ γὰρ ἦσαν, ἀλλ' ἄπιστοι Θετταλοί, hoc est, multi quidem erant,sed infidi Thessali. Quin Aristophanis item astipulatu id ipsum comprobari videtur posse, à quo amplius ἀνδραποδισταί appellantur, quo nomine signari animaduertuntur plagiarij, qui liberos homines in seruitutem redigunt,& distrahunt. Thessalorum denique improbitatem non tacuit historiæ
F parens Herodotus, qui libro nono ita refert: Thessalos adeo non pœnitebat eorum, quæ hactenus egerant, vt etiam multo studiosius Persam inducerent. E quibus Thorax Larissæus, & Xerxem fugientem deduxerat, & tunc Mardonium propalam inducebat in Græciam. A Philostrato quoque taxantur egregiè Thessali in Critia sophiste: Similis, inquit, Thessalis euasit, apud quos ἀγεροωχίαι καὶ ἄκρατος καὶ τυραννικὰ ἐν οἴνῳ σπουδάζονται. Qui tamen,inquit,sapientiam non negligebant: sed ἐγοργίαζον, id est Leontinum Gor-
G giam amplexabantur. Polydamas tamen Pharsalius apud Xenophontem rerum Græcarum sexto, fuisse traditur hospitalis, ac Thessalico more magnificus. Eodem modo & Æoles vt fraudulenti infamabantur, quod Idillio primo adnotauit Theocriti interpres, vnde factum opinatur, vt αἰολίζειν, signet decipere: vt apud Hieroclem, μὴ δ' αἰόλιζε αὐτάν. ne circunscripseris istam. Sed redeo ad diuerticulum. Illud ad mores pertinet nihil, quòd Thessalicas alas inuenimus dictas in antiquis auctoribus, de chlamydi-
H bus, quibus vterentur Thessali: nam vtrinque anguli proiecti eminebant quadam alarum similitudine, quales fere nunc habentur Gallicæ vestes. Vnde Eupolis in Maryca, ἐνθετταλισόμεθα, id est Thessalicè circumuestiti sumus. Cæterum ne in totum videar Thessalos

los insectari, operæpretium fore opinatus sum, quod ex diuersis captauimus, apponere. Igitur Quintus Curtius gestorum Alexandri libro tertio, Thessalos equites, Acarnanas, & Ætolos inuictam esse dicit bello manum. Et in Menone Plato Thessalos scribit inter Græcos fuisse illustres tum equitatu, tum diuitiis. Polybius quoque auctor grauis Thessalicos equites conferto prælio insuperabiles esse confirmat. Quos tamen si per partes attentaueris, lacerare carpereque facillimum fit. Vsque adeo natura non solum hominũ corpora, verum etiam animos sui dissimiles finxit, ut B sæpenumero vnus idemque homo, non modo in rebus diuersis, sed in simillimis modo inauditam celeritatem, aliàs incredibilem ignauiam ostendat. Aratus in rebus ciuilibus vsquequaque fuit perfectus, rei militaris peritus. At si acie dimicare cogeretur, in cõsiliis segnis, in subeundis periculis timidus erat. Legimus præterea, aciebus ad rhombi similitudinem formatis Thessalos primos esse vsos, Iasone (vt ferunt) auctore, vt quæ sint ad omnes vsus accommodatiores: equites enim hac forma constituti vertere sese in C quemuis prospectum possunt, minimeque vel à tergo vel à latere capi. Est verò rhombus quadrilatera figura, quæ tamen rectiangula non est. Sicuti rhomboides, quod in contrarium collocatas lineas atque angulos habet æquales, non autem rectis angulis, neque lateribus æquis continetur. Præter hæc verò omnes quadrilateræ figuræ trapezia, hoc est mensulæ nuncupantur. Insuper apud Theocritum esse magicũ instrumentum videtur rhombus. Corymbum ab Athenienfibus quidam putant dici, Apollonij inter- D pres rhombum esse rotulam dicit, quam loris diuerberantes circumagunt, atque ita sonum inde eliciũt. Quidam etiam Didymon vocant rhombum dimidiatum, in re militari, etiam transformatum in triquetrũ, cuneũ seu rostrũ vocamus. Rhombũ præterea lego communius strumbam dici, quæ & bombix nuncupetur, verum & strombus, vnde στρομβηκόν inflectitur. At in Olympiis Pindarus rhombũ vocat iaculi euibrationem: quæ μετὰ δινήσεως planè fiat, id est haud citra rotatam vertiginem. Acie cuneata Scythæ vtun- E tur, & Thraces: quin & Macedonas vsos inuenio. Philippo suadente. Inustam porrò Thessalis animaduerto voracitatis notã. Propterea in Lamia Crates, τριπήχη θετταλικῶς τετμημένα, idest trium longitudine cubitorum incisa Thessalico more. Nam carnium portiones facere grandiores, gentis eius erat propriũ. Quãdo & carnem θετταλότμητον, idest Thessalicè incisam, Philetærus dixit in Lampadophoris: quin & Thessalicam enthesin de magna pronuntiabant. Capanica F verò Aristophanes, velut amaxiæa dixit, idest plaustralia: quoniam currus Thessali καπάνας dicunt. Quãquam est item in curru virga quædam dicta Capane. Capus verò propriè locus est ventorum sentiens perflatus, vnde Capas vocant præsepia, quoniam ab equis difflentur. Scapane ligonem indicat, quem & scaphium vocant: communis etiam tzapion, inquit Theocriti interpres, sed Attici Amam. In gymnasio Cylabare apud Argos, de Stheneli filio sic nuncupato, visebatur Palladis simulacrum, inquit Pausanias, quæ Capania dicitur, idest καπανία. Pharsali inter hos G incessebãtur præcipuè, quod significat Mnesimachus, τῶν φαρσαλίων ἥκει τίς, ἵνα τὰς τραπέζας καταφάγοι, idest Pharsalorum venit aliquis, vt mensas voret ipsas. Turpitudinis eiusdem infamantur labe in Græcia item Bœotij, vt auctor comprobat Polybius historiarum vigesimo, Et qui eos, velut vasa dixit, quæ sortita vocem non aliud eloquantur prorsum, ni quantum capiant singula. Vt βοιωτίαν hic ὗν prætercam, quanuis eam se euasisse, in Olympiis glorietur Pindarus, dum H Æneam alloquitur chorodidascalum, quem esse Musarum scytalam pronuntiat, idest nuntium, ac velut carminum præconem. Illud superpondij loco adiecerim hic: Ogygum fuisse vetustum adeo Thebarum regem, vti quicquid perantiquum visatur, dici Ogygiũ

A rectè valeat. Sunt tamen qui in Ægypto regnasse autument hunc, vnde sit Cadmus, qui in Græciam profectus Thebas condidit, ab boue iugulata sic nuncupatas, quoniam Syrorum lingua bos dicatur Thebe. Bœotios denique dicebat Pericles, esse ilicibus persimiles: quod ex Aristotele est, quoniam semet intestinis conficerent dissidiis. Suum autem ilicis est, vti densiore sit materia, validaque: sed ita vt dissiliat nulla externa vi, confringaturque. Hic verò quo- B niam de fide actum, deque Bœotiis, id subnectamus potissimum, fuisse Thebis ἱερὸν λόχον, idest sacram cohortem, quam Gorgidas instituerit primus, ex electissimis viris, hoc est amatoribus amatisque, vt voluere nonnulli, quando hic est ad robur nexus præpotens. Nam legimus, inquit Plutarchus in Pelopida, Iolaum Herculis amasium fuisse certaminum participem ac propugnationis. Prodit autem Aristoteles, vel tempestate sua ad Iolai monumentum τὰς κατὰ πιστώσεις ποιεῖσθαι ἐρωμένους καὶ τοὺς ἐραστάς, hoc est amatos amatoresque fidem solitos obstringere obfirmareque. At C interpres, Aristoteles quidem etiam pro sententia animi sui ait, apud sepulchrum Iolai amantes atque amatos tumulo solennia misisse.

Magiæ species esse plures, quoue disparentur discerniculo. Libri improbatæ lectionis qui. Teletæ. Pyctaciola. Prophetæ pro Magis. Item pharmacia quæ intelligatur. Magorum iynges. Goetia. Epode. Magiæ nomen vnde fluxerit. Virgilij locus explicatur.

D

Cap. XXIII.

QVi accuratius introspicere ista enixi sunt, magiæ fastigia duo deprehenderunt: alterum infame est, ac immundorum spirituum commerciis inauspicatum: reliquum si pensitatius explores dispiciásve, non ferè aliud est, quàm naturalis philosophię apex. Priorem illam non magno- E pere magiam, sed goetiam vocant Græci, incantationibus & carminibus nefariæ curiositatis arte compositis concinnatam, quam honestiore vocabulo etiam theurgiam nuncupare audent: sed discerniculo tamen quodam vt illicitis artibus deditos, cuiusmodi excogitasse Zabulus memoratur, alteros intelligi damnabiles velint, quos & maleficos appellant vulgo. Horum enim esse goetiam propriè dicunt. De qua concinnãtur libri, quos improbatæ lectionis appellat Iureconsultus Vlpianus, protinúsque esse corrum- F pendos statuit. In quod fortè genus veniunt pyctaciola ad ægritudinem conscripta quamlibet. Laudabiles verò alteros, quibus theurgiam deputant, quãuis vtrique ritibus sint dæmonum fallacibus obstricti, sub angelorum nominibus. Nam & Porphyrius quandam quasi purgationem animæ per theurgiam, cunctanter tamen & pudibunda quodammodo disputatione promittit. Reditum verò ad Deum hac arte præstari cuiquam, inficiatur omnino. Quibusdam verò consecrationibus theurgicis, quas teletas vocãt, G idoneam fieri atque aptam susceptionem spirituum & angelorum ad videndos deos, arbitratur. Quæ verò propriè magia nuncupatur, perfecta creditur, & summa scientiæ potestas, quando Persarum lingua est magus, non ferè alius quàm diuinorum interpres & cultor. Goetiam omnium placita legum exterminant, execrantúrque. Magiam festo plausu sapientissimus quisque excipit, veneratur & colit, vt quæ altior sit sanctiórque philosophia, ex qua præsignis profluat literarum claritas. Pythagoram, Empedoclem, Demo- H critum, Platonem quoque hanc equis velísque conquisiuisse, nauigatione suscepta non longiore modo, sed & periculosa, constans opinio est. Huius veluti parentes celebrant, Zamolxidem quem postea sit imitatus Abbaris Hyperboreus: Zoroastrem, non quem

f iiij

vulgaris recipit opinio, sed Oromasi filium. Plato cer- A
tè in Alcibiade apertius testatur, non aliud sibi videri Zoroastris magiam, quàm diuinorum scientiam atque cultum, qua imbuuntur Persarum regum filij, vt ad mundanæ reipublicæ imaginem, suam & ipsi rempublicam administrare distribuereque condiscant. Propterea M. Tullius in Diuinationibus: Neminem apud Persas regio potiri fastigio scribit, qui prius magicam non imbiberit scientiam. Et Posidonium sequutus Strabo, esse Parthorum duplex concilium scribit, vnum quidem συγγενῶν, idest nobilium, vt ipse B
interpretor. Alterum verò nobilium & magorum. Ex vtroque quorum reges allegere consueuerunt. Strabonis interpres, συγγενῶν affines dici putat parte ista: id quàm rectè ipse viderit. Plinius vtique cognationem, syngeniam nuncupationem, pro nobilium accipit stemmate. Verum ad magiam redeo. Hæc naturalium consensum, quem significantissimè Græci συμπάθειαν vocant, indagine scrupulosa dum rimatur exploratius, interspersas mundo potestates rerum, alioqui quasi illatebratas, in naturęque quodammodo sanctariis re- C
conditas in apertum ita producit, vt per illecebras mutuas, quæ magorum ἴυγγες nuncupantur, & cognationem quandam miracula consurgant maximè mira, non vtique magia ipsa artifice, sed natura potius, cui se hæc mutuos copulando aptè consensus ministram exhibet. Quibus disparatis disiectísque, ac (vt sic dicam) diuaricatis cessant illa, & veluti in sinu maiestatéque parentis interquiescunt, donec conciliator excitatórque accesserit opportunus. Quem non alium deprehenderis, quàm magum, reconditissima quæque diuinorum operum exactissimè speculantem, promentémque illa in actum scientię augustioris profun- D
ditate, cuius ignarum vulgus pullarum carpit, quod nescit, conuellit, quod singulari dignum veneratione censetur. Quando ecclesiasticos doctores plures hâc nouimus amplexatos. Hanc denique Magnus Albertus ita approbasse comperitur, vt sequeretur, & periclitando multa se deprehendisse, non erubescat non inficiari. Goetia maximè probatur insignes Ægyptij, quod præcipuè dæmonum ibi viguerit cultus. Magia E
verò præcellunt Æthiopes & Indi, quia ea mundi portio herbis, aliisque ad eum vsum peraccommodis maximè scateat. Porrò hanc magiæ distinctionem ab Hieronymo item significatam, coniectare licet, vbi ad Paulinum scribens, Apollonium ait Tyaneum fuisse magum, sicuti vulgus, siue philosophum, vt astruebant Pythagorici. Denique ad inuisendum adorandúmque CHRISTVM venisse magos, veritas testatur euangelica: Eos opinor impium fuerit, omnium suffragio damnatis illis adiecisse: quando & interpres F
quidam non maleficos ibi, sed Chaldæorum philosophos monuit intelligi oportere. Lego item, magos quandoq; prophetas dici, præsertim si & futura præsagirent, ac religioni adnexam medicinam consectarentur. De goetia suspicor in libro De mysteriis Iamblichum intellexisse, vbi ait, Quæ fascinati imaginamur, præter imaginamenta nullam habent actionis & essentiæ veritatem. Eiusmodi nãque magicæ finis est, non facere simpliciter, sed vsque ad apparentiam imaginamenta porrigere: quorũ mox, nec vola (quod G
dicitur) compareat, nec vestigium. Goetiam inuenio ab incantationibus dici quoque ἐπῳδῶν, idest epôdê, quasi tu excantatricem nuncupes. Nam & quæ causarios excantat pueros, solet appellari Epodos. Polybius epodes, & goetiæ iunctim commeminit. Apud Græcos hanc tradi nominum disparationem obseruauimus, esse quidem μαγείαν boni ad bonũ aliquod dæmonis aduocationem, cuiusmodi fuerint Tyanei Apollonij vaticinia. γοητείαν verò mortuos excitare, vnde etiam à luctibus sit nuncupata, idest ἀπὸ τῶν γόων, qui ad sepulchra ædi assueuissent. Pharmaciam autè, H
hoc est φαρμακείαν, vbi philtra porriguntur esu haurienda, vel potu. Quæ omnia ex Medis sint comperta, & Persis, vnde & magiæ nomen videri conflatum potest. Persas nanque Magusæos nuncupant, sed μαγὰγ indigenæ pronuntiant. Cæterum vt parte hac, veluti arbiter honorarius inter dissultantes sententias, iudicium meum proferam: theurgiam ab Augustino reiectam, animaduerto à naturali magia non discrepare admodum, quando in Diuinationibus Cicero scribit, In Persis augurari magos, & diuinare, congregarique in fano commentandi causa, atque inter se colloquendi. Et quod grauius multo est, in libro De sacrificio & magia Proclus, dum hanc naturaliũ sympathiam cognationémque, & vt interim compassionem dicam, latissimè monstraret, etiam numinum aduocatione vti solitos magos per huiusmodi rerum consensum, tradit. Ex quo artis liquet infamia, ne fortè triconibus, vt veteri vtar verbo, etiam Iulio Capitolino vsurpato, idest contentiosis, ac litium amantibus lacessendi me ansam videar offerre, quod numinis appellatione prætenta, ad dæmonum vaframenta reclinata impeditissimis & ipsa erroribus obretita minus perspicaces præcipitaret in interitum. Proditur literis à Græcorum plerisque, fuisse Pasetem quendam inter magicæ vanitatis consectatores primæ notæ, eum tradunt excantaminum potentia consueuisse differtissimum repente conuiuium discubituris præmonstrare, mox vbi collibitum fuisset, omnibus euanescentibus ita, vt omnino parari videretur nihil. Si quid pretio comparasset, id agebat, vt erogati nummi in suis comparerent loculis, eluso venditore. Numam quoque Pompilium eiusmodi præstigiis quandoque operatum legimus. Sed & Pythagoram item illum doctissimum id ridiculum factitasse, vt quæ collibuisset, sanguine perscriberet in speculo, móxque literis ad lunam orbis pleni obuersis, stanti à tergo, vt in lunæ exaratas disco, commonstraret. Sunt item qui scribant, Ephesios habuisse notas quasdam & magicas voces, quibus adhibitis, semper fierent voti compotes, quicquid attentassent. Iis quoque vsum esse in rogo Crœsum, auctor Eustathius scribit. In Caracalla tamen prodit Spartianus, quod ab instituto haud ita dissentaneum est: Damnatos, qui tertianis & quartanis amuleta collo propendentia gestarent. Illud sciẽdum denique, non naturalia solum recondita scrutari magos, vti est id quòd si quem succinea indueris veste, alterum verò paleari, ilicò mutuis copulabuntur nexibus: verum & verba, quæ vim insitam profundẽtia trahere valeant: multa etiam, quæ ab his trahi possint. Et illa quidem viro, hæc autem fœminæ clàm adhibentes fœminam ad virum rapiunt, admotis quandoque &, quæ seiungere valeant, velut nautę ita ferrum cum magnete suspensum librant, vt rapiatur ad vrsam. Rursúmque allio inficientes raptum dirimunt eiusmodi. Verbis porrò præesse Mercurium volunt, cantibus Phœbum, excantationibus Mercurium & Phœbum simul. Hæc verò copiosius non inargutè aut incallidè consectati sumus: sed vt vno, eodémque pede, Maroni lucem inferremus aliquam libro quarto:

> Hæc se carminibus promittit soluere mentes
> Quas velit, ast aliis duras immittere curas.

Qui sint habiti prioribus forma præsignes. De Phaone pluscula. Item de Sappho pauca. Belli qui dicantur Martialis declaratur.

Cap. XXIIII.

De pulchritudine alias ex Platonicis museis ampliter, nunc ex historia quæ ingerunt sese haud queo præterisse. Forma in primis apud Græcos visenda & amabili fuisse Alcibiadem ferũt, inter Romanos verò Scipionem. Demetrium cognomento πολιορκητὴν, boni quoque huius plurimum vendicasse sibi. Alexandrum fuisse formosum

mosum traditur, sed ἀπραγμόνως. Cæterum & formidabile quiddam formę inerat eius. At pulchros arguere Homerus volens arboribus assimilat ferè,

ὁ δ' ἀνέδραμεν ἔρνεϊ ἶσος.

Hominum quoque pulcherrimum fuisse prædicant Phaona, quem inter lactucas occultarit Venus. Sunt qui prodant, portitorem fuisse hunc, eóque se fouisse artificio. Ad hũc transmissura Venus quum appulisset quandoque, gratè excepta ab eo est: etiam si, quænam foret, prorsum inscio. Transportata verò quò vellet, dea homini alabastrum vnguenti obtulit: quo is quũ se obleuisset, omnium euasit formosissimus: atque eo nomine à Mitylenæorũ mulieribus ardentèrã ppetebatur: vnde factũ, vt adulter demũ deprehẽsus iugularetur: Amatũ à Sappho, sciũt omnes, quæ poetria fuerit Scamandronymi filia, cuiusq; sapientiã admiretur etiã Plato. Fuit & in Lesbo Sappho altera, verũ meretrix, haud poetria. Superpõdij loco fuerit id: pulchritudinem haud intelligi nisi in magno corpore, quoniam dignitas expetitur, quæ pusillis nulla prorsum fuerit. Bellos ceu à deliciis appellarunt veteres, qui à Græcis ex ciuili eblandimento ἀστεῖοι vocantur: aut σύμμετροι, idest conformati, quod eorum membra venustè responsum quidem habeant, pusilli tamen sint ipsi: proindeque nec pulchri, vel formosi. Quod signat Martialis,

Bellus homo & magnus, vis idem Cotta videri:
Sed qui bellus homo est, Cotta, pusillus homo est.

Æginetica potentia, primùmque in ea insula nummos videri cusos. Thebæ vnde.

Cap. XXV.

Æginetas inter Græcæ gentis principes quandoque fuisse præconspicuos, proditum monumentis est, felici quadam temporum feracitate, opportuna, commodáque indeptos multa. Nã & nauali potentia viguere plurimum, omninóque maximi censebantur. Quin & in Persicis rebus propriam ostentarunt virtutem. Quo nomine præmiis quoque, ἀριστεῖα quæ vocant Græci, ornati egregiè sunt. Omniũ verò principes nummum cudere adorti sunt. Nam & ab eis νόμισμα, nuncupantur αἰγιναῖον. Illud adiiciamus amplius ex Pausaniæ thesauris, Asopi filias à Phliasiis tradi Corcyram, Æginam, Theben: & à Corcyra quidem ac Ægina insulas nuncupatas, quæ prius Scheria dicerentur, & Oenone, idest οἰνώνη. A Thebe autem, quæ sub Cadmea est, ciuitatẽ indeptam nomen. Tametsi aliter suprà relatum, haud excidit.

Quinam fuerit in veteri historia Maris: quique equum inscenderit primus. Italiæ frequentia. Itali & Italiotæ, quo differant.

Cap. XXVI.

Italiam omnium principes, inhabitasse ferũtur Ausones indigenæ, seu αὐτόχθονες. At vetustissimũ fuisse Marin quendã nomine, cuius antica corporis humana prorsum viderentur: postica verò, equina omnino. Nam & nomen ipsum propemodum pollere, quod apud Gręcos ἱππομιγής, idest equo immixtus. Videri autem potest, equum inscendisse primus, & freno inhibuisse, atque argumento eiusmodi διφυής creditus: eundem quin etiam vixisse fabulantur annos centum ac tres & viginti: ter item mortuum, reuixisse ter. Sed enim simile veri mihi haud fit, in Varia historia inquit Ælianus. Nec desunt qui equitandi artem, idest τὴν ἱππικὴν, in Lybia compertam primo, tradant. Qua ex causa nuncuparit Pindarus in Pythiis κυρήνην εὔιππον. Etiam si ad id referunt alij, quod ab Neptuno edocti sint Libyes currus iungere. Quin & Pallada equestrẽ in Libya genitam. Italiam porrò terram gentes incoluisse plures, quàm regionem quamuis aliam, idem prodit auctor. Cuius ratio promatur ex temperaturæ præstantia, regionis virtute, aquarũ copia, & omnia ferendi potestate, quod παμφόρον significantèr dicitur: necnon pascua facilitate, quam εὔβοτον appellant: adiacente porrò maris bonitate præsigni, portuum quoque numero suppetente, hincinde fluminum magna vi interluente. Qua rerum maiestate tantum non diuina, recenseri quandoque in Italia solitas inuenio ciuitates mille centum sexagintasex. Adnectamus huic capiti illud leuius: à Græcis Italiotas nuncupari peregrinos in Italia moram ducentes, Italos verò in Italia natos. Idem interstitium inter Siceliotas fit, ac Siculos. Cæterum Sicilienses dicimus nos & Siculos.

Lusu nec abstinuisse viros quandoque laude multa præsignes.

Cap. XXVII.

Herculem virum, vt ferè creditur, multæ virtutis, nec gloriæ minoris, traditum veteribus est, Intentissimam certaminibus obeundis curam studiúmque lusibus, quadamque animi quasi feriatione solitum laxare remittereq;. Nec Iouis & Alcmenæ filium puduisse cum puerulis colludere, & quidem sæpius. Quod amplius insinuat Euripides, apud quem ipse hic Deus, sicuti veteribus est visum, ita pronuntiat,

Παίζω, μεταβολὰς γὰρ πόνων ἀεὶ φιλῶ.

Dicere verò hæc animaduertitur assistentem habens puerum. Sed & ab Alcibiade quandoque deprehensus Socrates est cum Lamprocle etiamnum infante colludens. At magnus Agesilaus cum filio arũdinem, qui puerulis suus est mos, velut equitaturus inscendebat: quúmque à quopiam rideretur, renidens, Tu (inquit) sile nunc quidem, factus verò pater patribus iti dem enuntiato. Sed Græcè sic, νῦν μὲν σιώπα, ὅταν δὲ γένῃ πατὴρ αὐτὸς, τότε ἐξαγορεύσεις πρὸς τοὺς πατέρας. Ceterum vel præcipuè ciuilis philosophusque vir Tarentinus Archytas cum pueris de famulitio lusus agitabat: plurimum verò iis, dum conuiuia agitaret, oblectari assueuerat, mollitudinem quandam vitæ, ac dulcitudinem commentus.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD MAgnificum Bartholomæum Pagellam, Vincentinum, equitem clariſſimum, Præfatio decima.

QVVM multis iam annis Vincentiam fortè appuliſſem, ac nonnullorum conſilio, & precibus Plinium, M. Tullij orationem pro Milone, ac Homerum quoque profiteri eſſem auſpicatus, poſt quotidianas enarrationes, vti aſſolet, plurimus erat inter ciues tuos apprimè doctos, atque ita, vt admirationem parerent, de manſuetioribus Muſis ſermo. De ratione dicendi, cui præcipuè videbantur affici, quæſtiones perpendebantur haud ſomniculoſe, quæ ſua ſunt loci acumina, inſerebantur & phyſica interdum, ac miſcellæ prorſum fiebant diſertationes. Verum ſicubi de poetica ageretur excellentia, eſſe quidem in ciuitate tua non paucos, qui in carminum ratione ſummè placerent, aſſeuerabant plerique, ac verum ipſe experiebar: ſed te vnum in eo ita eminere, vt ingenij aptitudine, ad id quodammodo facti, & rerum etiam reconditarum ſcientia, accedente etiamnum incredibili ſtudio, veterum quoque pauciſſimis cederes. Hæc quum audirem, ineundæ tecum familiaritatis ardore quodam corripi ſum viſus: adeo, vt tanto nomine vadimonium quoque deſtitui poſſe videretur. Mox verò omnium compos, vti es benignus in primis, ac magnificus verè, poſtea quàm de ſtudiorum ratione diu fabulati ſumus, iam digrediens, atque admirationis plenus, Plinij Cæcilij inſuſurraui illud mihi, Magna Iſæum fama præceſſit, maior inuentus eſt. Quamobrem ex eo te ſum egregiè ſemper, vt debui, veneratus. Cæterum vbi Venetias appuli, chalcographis noſtra hæc qualiacunque typis ducenda traditurus: ne prorſus eſſem velut honorarius tutor, cui adminiſtrationis functio non incumbit: atque in diui Marci veſtibulo mihi fortè occurriſſes, integrata mox vetus neceſſitudo eſt, ac multorum dierum congreſſibus iucundiſſimis auctior facta: vt denique morum ſuauitate demulctus illuc proruperim, vt te virum vtique in omni vitæ vſu eminentiſſimum in partes laborum meorum aduocandum cenſuerim. Quod & facturum me, tibi ſum pollicitus, quum animum periclitarer tuum: & re nunc ipſa præſto, vt iam hinc ſcias, ſi vſu venerit, omnem meam operam, & quicquid denique ſum, eſſe ornamentis tuis omnibus dicatiſſimum. Quod quum virtutes tuæ præcellentes exprimunt, tum ſingularis, qua me poſequi videris, beneuolentia. Cui, quod poſſumus, id demum rependimus: haud ignari, eam ſplendeſcere in animo tuo ſimplicitatem, vt non tam muneris amplitudinem ſpectes, quàm egregiam contribuentis voluntatem. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER vnus, qui decimus.

Hebræorum doctrinam triplici calle incedere talmutico, philoſophico, cabaliſtico. De cabala ſcitu digna. Catecheſtes qui, & catechumini. Mos nil mãdandi literis. Cardinalium in noſtra religione ratio. Scapi cardinales qui. Scapi notiones. Geniture cardines.

Cap. I.

CÆterum poſtea quàm de magia, quantum ſat eſſe adiudicauimus, perſcriptum nobis eſt, non abſonum fuerit, hic potiſſimum de cabala Hebræorum aliquid ſubnectere, quãdo & vndecũque doctiſſimus Picus in noſtris literis aliquid de ea promere adortus eſt omniũ princeps. Obſeruauimus igitur triplici calle Hebræorum doctrinam incedere: quippe aut ad talmuticos recurrunt, aut ad philoſophos, aut ad cabaliſtas. Talmutica hæreſis initia ducere animaduertitur non vetuſta ad-

A modũ, vt quæ annis paulominus ducẽtis poſt CHRISTVM ab Hebræis aduerſum nos conſarcinata deprehendatur. Qui verò philoſophicis rationibus Bibliæ arcana explicare adorti ſunt, principe inter eos Ægyptio Moſe, Auerrois tẽpora non præcedũt: à cuius interitu aguntur plus minus anni trecenti, ac triginta. Tertia ſupereſt cabala, omnium vetuſtiſſima, & verax in primis: quando ab optimo maximo Deo Moyſi inſinuatam, conſtans opinio eſt: aliis mox ipſum Moyſem idoneis maximè patefeciſſe. Initio ſiquidẽ in mõ-

B te accepiſſe legẽ duplicẽ, literalẽ, ſpiritalẽmque. Priorem ex Dei mandato conſcripſiſſe, eámque populo eſſe impertitũ: alteram verò minimè, ſed ſapientibus modo ſeptuaginta numero communicaſſe. A quibus poſtea cæteris ad id item deſtinatis voce tantũ ſit tradita. Vnde & cabalæ nomen exortum, quod gentis illius vocabulo receptionem ſignat, quia per ſucceſſionũ gradus citra literarum omnino monumenta vlla, ſeruaretur incolumis. Sequenti tamen tempeſtate & hæc ipſa

hæc ipſa ſunt libris comprehenſa myſteria, in quibus pleraq; omnia ferè haud noſtræ fidei diſſentanea cõperiuntur: quoniam ante CHRISTVM cõcinnati traduntur, liberis ab omni affectione animis. Noſcendum verò, rationem literis nil mandandi, non apud Gallorum modo Drydas item ſeruatã, ſed & in Chriſtianæ veritatis faſtigio: vnde catecheſtas, ideſt κατηχήςας, inuenio nuncupatos, qui mox baptizãdis fidei arcana myſteriaque voce reſerarent. Qua ratione, catechumeni quoque dicti: quia κατηχεῖν ſignat imbuere, & ἠχεῖν, ſonare eſt, viuæ vocis argumento nominibus productis. Porrò quia inter arcana cabalæ ſcientia vetuſtis tẽporib. habebatur: inde apud Hebręos inoleuit, vt quicquid minus extritum paſſiuumq; ſit, cabalæ nomine ſanciatur. In vniuerſum tamen ſcientias duas eo vocabulo honeſtaſſe animaduertuntur: combinandi artem, quam alphabetariam vocant reuolutionem: alteram verò, qua rerum ſuperiorum vires explicantur, quæ & magiæ naturalis pars videtur ſuprema. Sed & tota res perturbata mox apud Hebræos eſt, emergentibus nonnullis, à maleficis nihil admodum diſparatis, qui cabaliſtarum nomẽ ſibi vẽdicent præcipuè: ac Dei nomina tenere ſe in primis prædicent arcana, virtutibúſq; pollere, quibus in dęmonas ius habeant, & miracula item valeant perficere. Immo & CHRISTVM non alia ratione, quàm qua ipſi vtantur, tam admiranda ſæpe feciſſe. Aſtruunt inſuper veram genuinamque eſſe cabalam hanc, quæ Moyſi dicatur à Deo tradita. Quod verò magno illi prophetæ Deus ſummus myſteria retexerit, quæ continerentur lege, aſtipulari videntur multa: ſed in primis illud Eſdræ propheticum, apud quem de Moyſe Dominus loquens, Enarraui (inquit) ei mirabilia multa, & oſtendi temporum ſecreta, & finem: præcepi ei, alia palã faceret, alia apud ſe haberet in arcanis. Porrò & magnus Origenes explicans illud apoſtoli Pauli, Primũ quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei: Conſiderandum, inquit, quia non dixerit literas eſſe creditas, ſed Eloquia Dei. Vnde percipi licet, aliud eſſe præter literis comprehenſam legem, Iudæis contributũ, quæ Dei eloquia nuncupet Paulus: quæ prorſus non aliud dixeris, quàm cabalam ipſam, ideſt veriſſima legis interpretamenta, de ore diuino emanãtia. Seniores item ſeptuaginta, quibus arcana ſolis cõmunicabantur, conſiliarios mirabiles nuncupat Origenes: locum quorum habere putant in noſtra religione Cardinales. Poſtremò ſecreta id genus Eſdræ temporibus in libros ſeptuaginta pro doctorum numero redacta comperio, poſt reſtitutionem à Babylonica (vt fertur) captiuitate per Cyrum, verito Eſdra ne perirent dilapſa diſiectáque Hebræorum, vt aſſolet, gente. Illud verò ex grammatica ratione adieciſſe nil obfuerit, dici Cardinales: quia quicquid eſt in re qualibet præcipuum, eo nomine nuncupatur rectiſſimè: nam & in foribus ſcapi dicuntur cardinales, quibus ſuſtinentur, reguntúrque in primis. Scaporũ meminit Vitruuius: Inter duos, inquit, ſcapos tympana ſint. Impagibus diſtributiones ita fient. Sunt & in chartæ ratione ſcapi Plinio: pro cõgerie: ſicuti & ſimplex plebecula in lactucis quandoque verbum agnoſcit, etiam ſi luxatum quadamtenus. Loti ſcapum nominat idem Plinius: quem ſecundo De cauſis, Theophraſtus ex Theodori interpretatione, caulem nuncuparit. Braſica, inquit Varro, vt præſeca: quod ex huius ſcapo minutatim præſecatur. Et aſparagorum ſcapi, inquit, aſperi ſunt, non lenes. Scapos candelabrorum apud Plinium eundem legimus: & apud Feſtum, trutinæ ſcapum. Reperi & qui leguminum ſiliquas ſcapos interpretentur, ἀπὸ τοῦ σκάπτειν. Nam & decimo octauo Plinius: Eſt, inquit, inuentus ſcapus centum fabis onuſtus. Scapos loti Theodorus idem capita dixit, libro De ſtirpibus quarto, apud Theophraſtum. Ferulam eſſe Plinius ſcribit, geniculatis nodatam ſcapis. Et libro vigeſimo primo, Albuco item eſſe cubitalem ſcapum tradit. Quod verò ad cardinale ſpectat: inde etiam ſcimus ab peritis genituræ cardines quatuor obſeruari: ortum, occaſum, medium cælum, imum cęlum: vel vt Gręci enuntiant, anatolen, dyſin, meſuranina, hypogeum, ideſt ὑπόγειον. Sunt & cardines ſtipitum in torcularij ratione apud Catonem.

Species nummorum plures, ex Græcis Latiniſque congeſtæ auctoribus. Chelonia quid. Cheliæ, chelonium, cichelæ, epicichlides. De obolis, ſeu obelis. Quid oboloſtates. Trophalides. Capitha quid. ἀρτιάζειν. Stathera. Thematiſmus. Cibdela, cibdelia. Sacellium quid. Epithema quid. Theſis. Trapezitarum thema. Paratypa, paraſemi, paracharactæ. Argentum factum & ſignatum, quo differat. Argẽti nomine an cõtineatur pecunia. Aſſæ quid. Nothiæ pecuniæ, ac hyphoniæ. Æra quid. Fiſcus & ærarium quo differant. Vectigalium genera. Idios logos quid. Adeſpota. Collectarij. Attribuere.

Cap. II.

DVm curioſius Græcorum quæpiã verſaremus monumenta, in nummorum genera quædam incidimus: quæ quia Latinis auribus parum frequẽtia ſunt viſa, pergratum me ſtudioſis facturum opinatus ſum, ſi hiſce commentationibus inſeruiſſem, addendo etiamnum ex Latinis nõnihil, ne hac parte mutilæ, ac quaſi aſymbolæ videantur. Igitur lego in primis, Peloponenſium nummum fuiſſe quendam ab incuſa animalis forma, chelonem, ideſt teſtudinem nuncupatum. Nam obolum Eupolis callichelonum appellauit, veluti teſtudinem dicas pulchram. Hinc emanauit illud.

Ταὶ ἀρεταὶ καὶ ταὶ σοφίαι νικᾷ τι χελῶναι.

Quod eſt, Virtutem, ac ſapientiam teſtudo ſuperat. Chelonia verò ſunt in ratione tollendorum onerum, quæ in quadris tignorum, quo loci diuaricantur, figi ſolent, vt in ea coniiciantur ſucularum capita, vt verſentur facilius, proximè capita vectibus infixis. Cheliæ, ideſt χελεῖαι, ad præſens inſtitutum faciunt nihil: ſunt verò eo nomine luſtra, παρὰ τὸ χεῖσθαι ἐν αὐταῖς τοὺς ὄφεις. Meminit in Theriacis Nicander. Chelonium eſt teſtudinis item integumentum. Cichelas Syracuſani turdos vocant: quos Græcorum alij cichlas, vnde epicichlides carmen dictum, quod in Homerum refertur auctorem à quibuſdam, quoniam dum id pueris præcineret, turdis donabatur. Apud Athenienſes nummus erat bouis ſcalptura, & nomine inſignis, à Theſeo inſtitutus primum, Plutarcho tradente, vel ob Marathonium taurum, vel ob Minois ducem, vel quod ad agricolationem pellicere vellet ciues. Eius ab Homero item fieri mentionem putant, quum ἑκατόμβην dicit ἐννεάβοιον, ideſt nouem boum hecatomben. In Draconis legibus mulcta irrogabatur, ita vt ſoluerent decabœum: & in Delo præconem ita pronuntiare in theoriis ſolitum, traditur, tot boues datum iri. Vnde coniectatum à pleriſque, bouem Deliorum eſſe nummum verius, quàm Athenienſium. Vtcunque, certè hinc iactatum nouimus, vt quicunque pecunia corrrupti cauſam ſilentio prodant, quod feciſſe quum oratores alios, tum verò Demoſthenẽ, ſubnotauit hiſtoria, dicamus, βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, ideſt bos linguam inſcendit. Ex qua loquendi figura, facetiſſimè Ariſtophanes,

Στομ' ἐπιβύσας κέρμασι τῶν ῥητόρων.

ideſt, os rhetorum obturans ſtipe. Nuncupabant porrò nummorum ſpecies quaſdam Athenienſes triobolum & dyobolum. Sed dyobolis noctuæ ſignum erat cum Iouis facie. Nam tetrobolum duas habuiſſe noctuas, compertiſſimum eſt. Hemiobolium verò dimidium oboli erat, vnde & hemiobolizæ dicuntur, quæ id pretium non tranſcendunt, vt in Batrachis auctor Ariſtophanes eſt. Obolum etiam phollem dici animaduerto: nam pholides, ſquammæ ſunt tam in pi-

ſcibus, quàm etiam anguibus: vnde & pholidotum, ſquammatum dicunt. Apud Homerum Euſtathio aſtipulante, obolus & obelus pro eodem accipi videntur, ideſt coquinario inſtrumento, quod in ſummo ſit exacuminatum, & ſagittæ modo quæ βέλος dicitur, inferre plagā valeat. Propterea ſunt qui obelos, ſublas interpretentur. Photius patriarcha monumētis prodit, obolum inde nuncupatum, quòd vetus Athenienſium ex ære nummus, obeliſci imaginem præferret. Quoniam verò oboli ſex manum implebant, vt ſcribit Euſtathius, ideſt τὴν δράκα, inde drachmam nuncupamus: etiam ſi nunc manum non impleant oboli ſex. Ab obolo denique oboloſtatem dicimus minutulum fœneratorem. Erant & quadrantes obolorum, quæ alij dichalca, nonnulli trichalca dicunt. Apud Ariſtotelem in caſei mentione trophalidas legimus oboliæas. Sunt autem trophalides Theodoro formagines. Siglum porrò, ideſt σίγλον legimus nummū, qui obolos ſeptem complectatur Atticos, prætereaque hemiobolium. Farinæ capitham, inquit Xenophō ἀναβάσεως primo, ſiglis comparabant quatuor. Habet verò capitha, chœnicas duas more Attico. Siclos æris inuenimus quum alibi, tum apud Plinium Naturalis hiſtoriæ libro decimoſeptimo. Cæterum eruditioribus legendum videtur, non ſiclos, ſed ſingulas, ex veteri lectione: & quia Hebræorum ſit dictio ſiclus, Ioſepho auctore, nec Græcis vſurpata, nec Latinis, drachmas habens Atticas quatuor, vt idem ſcribit. Hieronymus in libro Hebraicarum traditionum in Geneſim: Secel, inquit, Latino ſermone ſiclus corruptè dicitur: vnciæ pondus habet. Chias pro nummorum ſpecie, apud Thucydidem inuenies hiſtoria octaua. Sciēdum verò mnam, ideſt minam, eſſe tum libræ, tum nummi nomen: cuius dimidium appelletur hemimnæum. Herodotus libro quinto, pentadimnum protulit. Sicuti Lyſias icoſimnum. Stater aureus mnā æquabat. Itaque quum pentaſtaterum legimus, pentamnum intelligimus. Eſt & numiſma ſtater apud Ariſtophanem Pluto:

Στατῆρσι δ' οἱ θεράποντες ἠρτιάζομεν.

hoc eſt, ſtateribus ſerui ludebamus par impar. Hoc enim obiter ἀρτιάζειν dicūt Græci, quum manu aſtragalos, ſiue talos occultātes, aut nuces, aut pecuniā colluſoris vaticinium requirimus. Quidam tamen eo verbo pilæ luſum accipiunt, vel vt conſuetudine dicitur, ζυγὰ καὶ ἄζυγα. Dicitur & ſtatera, præter notionem publicam, lignum, vnde vincto fune & alligata mula currus trahebatur, ex ſimilitudine quadam, quippe ſtateræ præfert imaginem. Erant & Darici ſtateres, ſicut Philippei & Alexandrej: qui omnes fului erant; hoc eſt aurei. Philippeorum etiam Liuius meminit, ab Vrbe condita libro trigeſimo & trigeſimonono. Sed & Horatius,

Rettulit acceptos regale numiſma Philippos.

Necnon in Bacchidibus Plautus,

Ducentos nummos aureos Philippeos dabin'?

Habuere & Galli Philippeos ſuos, ab imagine alati genij, quos dicunt geniatos: habuere ſceptratos quoque, ac ſoliatos, regis trabeati imagine præſignes, iura reddentis. Sed & Romæ aureos Valerianos Philippeos dici, compertum eſt: vbi & Saloniani habebantur trientes. Philippeos cudi iuſſit Alexandri magni pater Philippus, quod tradit Diodorus, poſtea quàm Crenidas inſtauiauit, & Philippos maluit appellari, compertis inibi fodinis: quis ſic demum excoluit, vti talenta inde redirent annua mille, ac amplius. Daricos ſcribunt adæquaſſe pretium eius, qui ab Athenieſibus dicebatur chryſos, ideſt aureus. Alij drachmas argenti habere viginti, prodidere: vt Darici quinque, mnam faciant argenti. Dicti verò Darici, non à Xerxis patre Dario, ſed ab antiquiore altero. Stater etiam drachmarum quatuor pondus eſt. Aurea numiſmata vetera, vel etiam argentea, gemmarum vicem implere, Pomponius ſcribit. Athenienſium præterea numiſma erat core. Id Euripides parthenon vocauit, ideſt

A virginem, quod Palladis imagine foret inſculptum. Vnde Eubulus in Anchiſe Palladis polon nuncupat, ideſt pullum. Etiam ſi eſſet item Corinthiorum nummus polos, Pegaſi habens inſigne. A Partheno nummo eleganter feſtiuum effingitur adagium de poſcinumiis ſcortillis, vt Parthenon amare dicantur. Dignum verò ſcitu eſt: rhetorem Dionyſium poetámq; cum Athenienſibus ſuadere adortus foret, æneo vterentur nummo, χαλκοῦν, ideſt æneum cognominari cœpiſſe, atque ita veteribus aduocari. Fuit & minutu-**B**li ſpecies numiſmatis comma, proinde facetiſſimus comicus ſycophantam felle conſpergens ait, εἶναι τοῦ πονηροῦ κόμματος. quaſi tu dicas, monetæ non probæ: cuiuſmodi loquendi figura vulgò Rhodigini mei vtuntur. Fuit & argenteus leptis, ceratium continens vnum cum dimidio. Danacen vocabant item nomiſmation, quod Charonti porrigerent paludem ſtygiā tranſmiſſuri. Cuius etiam ſit mentio in Charonte apud Lucianum: meminerit in Pſyches fabella Apuleius, atque item in Collectaneis Plutarchus. Byzan-**C**tiorum nummus ferreus erat, ſicut & Spartæ: cuius pondus magnum quidem erat, pretium ferè nullum, aceto inſuper vi hebetata. Vnde nummum Spartanū per parœmiam enuntiamus de re conatus magni, emolumenti nullius. Nummi ferrei meminit Ariſtoteles œconomicôn ſecundo, necnon ſtannei & ænei. Dionyſius Siciliæ tyrannus, Syracuſanos perpulit etiam ſtanneo vti. Ariſtoteles item in Tarentinorum politia, illos ſcribit vſos nummo, in quo Taras eſſet Neptuni filius, delphino vehens. Et in Agrigentino-**D**rum item republica, cuidam irrogatam mulctam litrarum triginta prodidit. Habet verò litra, oboli Æginei pretium. Decalitron, ſtater erat Corinthius, obolorū decem. Tetracina Attica legimus apud T. Liuium duobus locis, qui etiam ciſtophoros nominat. Quorum anteà meminerat pro domo ſua M. Tullius: ſed & in Epiſtolis ad Atticum, An ciſtophoro, inquit, Pompeiano iaceamus? Cæterum in Liuio non tetracina legendum, ſed tetradrachma, probant eruditiores: ſicut alibi quoque non tetrarchiam, ſed tetradrach-**E**mū item: cuius libro nono Polluci mentio eſt. In Pluchi Sylla, Tetra circunferri animaduertas, pro tetradrachma. Scire tamen licet, tetracinem ad Hipponacte lactucam dici: quod & à Phrygibus obſeruari, Clitarchus prodidit apud Athenæum. Sunt qui eo nomine agreſtem intelligant lactucam. Sunt qui Digeſtorum libro decimoſexto, titulo depoſiti, lege Publia, ciſtophoros putent reponendos, vbi mendoſè legantur modo coſtrophinati. Ciſtophorum fuiſſe legimus quatuor millium & quingentorum denariûm, **F** ſicuti & Rhodium talentum. Dici opinantur ciſtophorum, ab inſigni ferentis ciſtam: ſicut coronati modo vocantur nummi, à coronæ imagine. Illud quoq; non prætermiſerim: Phedona Argiuum ſignaſſe nummos primum, à quibuſdam tradi: quod libro octauo ſcribit item Strabo. Alij Erichthonium Athenienſibus & Lyciis. Xenophanes Lydiis hoc attribuit. Naxiis verò Agloſthenes. At in Apologetico Septimius Florens, Saturnum principem nummos ſignaſſe, prodit: atque ideo ærarij præſidem creditum. Mitylenæi **G** Sapphus imaginem nummis inſculpebant. At Homerum Chij, à quo & nūmus nomen accepit, ſicuti Strabo docuit. Aſis verò puerum delphini inſidentem: Dardanis gallorum pugnam: Aſpendij palæſtas: Rhegini leporem: Cephallenes equum: Thaſij Perſen: Argiui murem: Trœzenij tridentem, quia illic religioſiſſimè Neptunus colitur, Plutarcho tradente. Demaretium in Sicilia fuit numiſma de Gelonis tyranni vxoris nomine, quam Demareten vocant, Theronis fi-**H**liam, vti à Pindaricis relatum interpretibus ſcio. Argiuorum item nummum fuiſſe lupi imagine inſigne, teſtes Sophoclis ſcholiaſtæ ſunt in Electram eius poetæ, quod Apollini ſacrum crederetur id animal, vti ceruæ Dianæ: quo argumento & Lycoctonon Apollinem venerabantur. Alij verò διὰ τὸ νόμον εἶναι, τοὺς ἐπιβόλους

βύλους αὐτῶν φιτεύειν. In quibusdam Græcorum monumentis ita inuenio: Pompilium Numam ex ferro & ære primum cudisse numismata, quæ ex proprio auctoris nomine sint Numia appellata: quum ante illum scortea, & ostracina pecunia impleret vsum: quod à Tranquillo fuisse literis traditum, iidem produnt Græci. Legimus tamen alicubi: Populo à Numa congiarium datũ, asses ligneos, & scorteos. Nummi scortei meminit item Hieronymus: sed & Donatus ad hunc sensum illud enarrat Virgilianum,

Taurino quantum possent circundare tergo.

Scribunt tamen Græcæ linguæ scientissimi, nummum non esse Romanæ pecuniæ nomen, sed Græcum: eorum qui sunt in Italiæ ac Siciliæ collimitio, quoniam Epicharmus in Chytris, verbi eius mẽtionem faciat: & Aristoteles Tarentinorum numisma propriè dici nummum tradidit. Nummis indistinctè legatis, ait Vlpianus, receptum est, vt exiguiores legati videantur. Adulterina numismata reperio dici paratypa & paracharagmata. Qui verò id cudunt genus, vocari paracharactas. Parasemos item nummos notæ appelli eiusdem, ex oratione contra Aristocratem liquet. Sic verò nuncupatos ferũt, quòd à numulariis ita subsignarẽtur, vt improbitas manifesta fieret. Hinc apud Demosthenem pro Ctesiphonte, rhetor figuratè dicitur parasemus. Argentum factum in historiis sæpicule lectitamus: id esse videtur paratum, non rude, sed elaboratum cælatúmque. Nam quę absoluta paratáq; sunt, facta, eruditioribus dici solent, sicuti apud Martialem,

Tu factam tibi rem statim putasti.

Distinguitur tamen à signato, quod ex Seneca cognoscimus De beneficiis primo, Libentius donabo argẽtum factum, quàm signatum. T. Liuius ab Vrbe condita libro trigesimoquarto, Cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti ac æris domi haberemus. Apud eundem ærario illatum infectum argentum quandoque, obseruauimus. Apud Paulum Octauenus ita diffinit, Infectę materię pondus, signatę verò numerum, factę autem speciem dici oportet. At Pomponius Digestis de auro & argento legato: Argento, inquit, facto legato, Q. Mutius ait, vasa argentea contineri, velut paropsides, trullæ, pelues, & his similia. Infecti autem argenti appellatio, rudem materiam continet, idest non factam. Vlpianus titulo eodem: Argento legato, inquit, puto, nisi euidenter contrà sensisse testatorem appareat, nummos non contineri. Quin & infrà paulo, Argentum factum rectè quis ita diffinierit, quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis sit. Quæret forsan aliquis, cur argenti appellatione, factũ etiam argentum comprehendatur: nam si legatum foret marmor, nil præter rudem materiam demonstratum, posset videri. Sed, inquiunt Iuris prudentes, ratio est, quæ talis sunt naturę, vt sępius ad sua redigi queant initia, materię potentia victa eius vires nusquã euadunt. Assaria pro obolis posita legimus: nam & assem, pro re minima apud Ciceronem pro Quintio adnotauimus. Assem, inquit, sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibúsque omnibus societatis decidisset. Hinc illud parœmiodes in carmine obscœno,

Non assis faciunt, euntque recta.

Cui consimile illud Catullianum,

Non pili faciunt cohortem.

Eleganter item Seneca, Emas non quod opus est, sed quod necesse est: quod non opus est, asse carum est. Scribit Halicarnaseus Dionysius, in Mnenij mulcta, assem fuisse æneum numisma libralis ponderis. Plutarchus quindecim millium assium mulctam Camillo irrogatam refert: qui numerus, inquit, ad argenti rationem mille ac quingentas constituit drachmas. Nã assis, argenteus erat: & hic, ex decem æreis denarius vocabatur. Librę pondus æris, inquit Plinius, immi-

A nutum bello Punico primo, quum impensis respublica non sufficeret, constitutúmque vt asses sextantario pondere ferirentur, idest duarum vnciarum, pretio tamen libræ vnius seruato. Sicut Annibale vrgente, vnciales facti, & semunciales, lege Papyriana. Sextantarios asses non tacuit item Festus. Sextiuum denariũ dici, lectum est: quia in sex vncias, hoc est sex obolos, vt ait Celsus, diuiditur drachma, quæ Latinè vocetur denarius. Sed quod Plinius ait, in asse sextãtario quinque partes lucrifactas: Ita intelligendum, ex asse vno
B librario, sex fuisse factos, qui tantundem valerent. Dipondium item assem, idest duarum librarum, quandoque fuisse appensum, scimus. Caiani asses videntur dici à Caiis inscriptis. Assas, idest ἄσσας, interpretatur Galenus stomachi fastidia, vbi quis non nutritur. Credo, quia ἆσαι satiare indicat, & lædere. Asses vectigales appellat Liuius, qui in iugera impositi sunt, testandi causa publicum agrum esse. Inuenio alicubi apud Græcos nuncupari νοθεῖα χρήματα, idest nothias pecunias. Hæ verò sui generis non sunt, sed ita appellan-
C tur, quæ ex paternis bonis contribuuntur nothis, id est spuriis. Erant verò drachmæ ad summum mille. Meminit contra Aristocratem Demosthenes. Sed & apud Aristophanem videor legisse quippiam. Sic & Hyphoniæ pecuniæ vocantur, domesticis interfecti alicuius erogatæ à cędis auctore, ne suum persequantur ius. Meminit Legum sextodecimo Theophrastus. Porrò nec omittendum videtur, nummum ac denarium exigui admodum fuisse pretij. Quod Varro Terentius ostendit apertissimè, vbi columborum par
D coloris boni, bonique seminis vulgò venire solitum ducentis nummis, aut etiam quadringentis denariis, scribit. Obseruauimus apud eruditissimos, sagittarium dici numisma Persicum, à notæ genere ita nũcupatum: hi autem non alij erãt, quàm Darici, auctore in Apophthegmatis Plutarcho. Ex quo celebre manauit in posteros Agesilai dictum, Se ex Asia pulsum triginta millibus sagittariorum: quum Persarũ rex ea nummorum summa corruptis per Timocratem Atheniensibus, effecisset, vt is de prouincia decederet,
E quod & in prouerbium venit, de iis qui pecunia de gradu deiiciuntur, qua nil non expugnatur. Nam Macedonum rex Philippus dicere solebat, nullam prorsus videri inexpugnabilem arcem, in quam onustus auro asellus summitti posset. Hemidarica legimus ἀναβάσεως primo apud Xenophontem: Pollicetur, inquit, Cyrus daturum se militibus ἀντὶ δαρεικοῦ τρία ἡμιδαρεικὰ τοῦ μηνός. Nam & in nostris literis solidos dici aureos nouimus, velut integros, nec vlla ex parte deminutos, eorum interstitione, qui semisses dicun-
F tur, aut tremisses ab portione veluti dimidia aut tertia Nam binarios intelligimus duplos, ternarios triplos, ac deinceps. Sic & solidus noster argenteus primò duodenarius fuit, idest duodecim æstimabatur: mox cum temporibus demutata ratio est. Assem & libellam pro re minutula, vt attigimus, vsurparunt priores: ex Cicerone & Plauto. Vnde ad assem reddere, apud Plinium Cæcilium: etiam si aliter interpreti est visum. In Germania scribit Tacitus, serram fuisse nummi notam, vnde & serrati dicebantur.
G Illud præterea sciendum, nummis quandoque apponi solitum numerum, quo colligeretur pretium, quam notam æram vocabant. Lucilius: Hæc est ratio peruersa, æra numeri est subducta improbe. Nec me fallit, astrologos non recentiores modo, sed veteres quoque, vt Ptolemæum & Theona, temporis initium, quale foret Natiuitatis CHRISTI, vel aliud illustre principium, quo supputationes incipiunt, æram item vocare. Tenedius nummus in veteribus memoriis vel celeberrimus est, quoniam Te-
H nedius rex olim sanxisset lege, vt mœchis vtrisque, si deprehenderentur, caput securi pręcideretur: quam legem in filio quoque rigidè seruarit. Quare in nummo illic percusso custoditum, vt à patre vna, securis: ab altera, facies duę ex ceruice vna prodeũtes signa-

ti

rentur. Illud verò superpondij loco adiecisse, non obfuerit: sacellium capi pro marsupio, quod & balantiũ vocant Græci: vnde & balantiotomi apud Aristophanem, qui de zona propendentes crumenas præcidũt. Ab sacellio, sacellarios inflecti animaduertimus. Trapezitarum thema in Plutarchi Moralibus, non semel inuenio dici de pecunia apud nummularios deposita. Nam & thematismum in architectandi ratione positum, stationem interpretantur, quæ decorem operibus parit, veluti quum Ioui, Fulguri, Soli, Lunæ, Cęlo hypęthra, idest subdialia constitui debere templa proponimus: at Mineruæ, Marti, Herculi Dorica seueritate, nullis admodum deliciis. Veneri, Floræ, Proserpinæ, fontium nymphis, lasciua Corinthiorum floridaque exornatione cum foliis volutísque. Iunoni, Dianæ, Libero patri Ionica mediocritate. Epithema verò additamentum signat. Thesis autem est præstantis in philosophia viri παράδοξος ὑπόληψις, id est opinio admirabilis: sicuti Antisthenis illa, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν. Quæ si obrepat in plures non inurbanos, iã αἵρεσις, idest secta, nuncupatur: sed inter pullatos, gregalésque κοινὴ ἔννοια. Cibdela item vocant numismata oblæsa & adulterata, dicuntur sic quasi ὑπὸ τῶν χίων δεδηλημένα, idest à Chiis corrupta, vitiatáque, per literæ soni pinguioris demutationem in exilem. Cibdeliã etiam argenti sordes nuncupant, figuratè verò etiam imposturam, sicut κιβδηλεύειν imposturam facere. Æris appellatione aurum item contineri, Vlpiano credimus. Policam numismatum artem esse, tradit Plato: vnde numismatopolica res dicitur quandoque. Collectarios intelligunt campsores argentarios, quiq; argento accepto, minutiem pecuniarum erogare cõsueuerunt. Quod Sudæ proditur collectaneis: sed Horatij interpres, eo nomine argentariorum coactores accipit. Collatitiam stipẽ nuncupat Ammianus Marcellinus, qua passim erogata victitant inopes. Manuarium æs legimus in Gellij Noctibus Atticis. Illud hic non neglexero, fiscũ ab ærario differre: quod in Traiani vita scribit Dion, & significat Plinius: Non eadem, inquit, seueritate fiscum, qua ærarium cohibes. Ad fiscum spectare videntur extraordinarij reditus, vnde sunt & confiscationes recentioribus nuncupatæ. Romanum ærarium tributis constabat, & vectigalibus. Vectigalia, vt ex Cicerone liquet Pro lege Manilia, trium erant generum: ex agricolatione: mercibus exportatis vel importatis, vnde exagogica dicebantur & isagogica: denique ex agris pascuis. Primum decimas complectitur, sequens portorium, postremo nomen fit scriptura. Fuit insuper salinarius prouentus: erat in Ægypto in prouinciæ formam redacta magistratus nomine idios logos, idest priuata ratio: cuius vna erat functio, adespota scrutari, inquit Strabo: quę assertorẽ defecta nemini essent mancipata. Quin ea prorsum quæ ad Cæsarem recidũt, hoc est quæ fisco infunduntur, non ad ærarium regeruntur, vel ad populum. Librum Hieronymus ad Euagrium appellat ἀνώνυμον καὶ ἀδέσποτον, cuius non extet auctor. Illud obiter adnotaro: attribuere T. Liuio, Macedonici belli libro nono, de Catonis censura, esse tributi nomine aliquid statuere: vnde percipitur id ex primo libro Vrbis conditæ, vnde equos alerent, viduæ attributæ.

Symbolica simulacrorum additamenta enarrantur. Palladi cur apponatur draco. Iouis simulacrum cur sine auribus. Labronium. Labarum. Senectus anguium, siue leberis, aut syphar, quid sit. De testudinis carne, & more abluendi domos Cæsarum. Epicrotos quid. Laba.

Cap. III.

Testudinem non modo numismatum fuisse notam, quod paulo antè astruebamus: verum etiam secreti ac silentij symbolum, ex veteri nobis lectione, tanquam cella A quadam proma affatim suggeritur. Hoc enim argumento Heliensibus Phidias Venerem fecit, quæ testudinem calcaret, opertius implicatiúsque commonstrans: esse muliebris decoris, ædes custodire ac silentium: Vxorium quippe ornamentum est, aut cum marito, aut per maritum loqui. Nam & Ægyptiis mulieribus inde vti calceis, nõ fuit patrij moris, vt ita domi se cõtinere, quodãmodo congerẽtur. Cæterũ Phidiæ solertem prudentiam indicat illud quoque, quòd Pallados simulacris draconem apponere consueuerat, B veluti ambage tacita innueret, virgunculas peruigili cura indigere, vt pudor castus seruetur, illibatúsque. Peruulgatum autem ædium, adytorum, oraculorum, necnon thesaurorum custodiæ præfici dracones. Sed & Salutis, Æsculapiique simulacris idipsum subiiciebatur animal, vt in Symposiacis Macrobius scribit, Solis argumento & lunæ, quo salubri temperamento humanis præstatur corporibus, vt velut infirmitatis pelle deposita, ad pristinum reuirescant vigorem: sicut reuirescere dracones visuntur, pelle sequestrata, C quam nunc senium, nũc senectutem appellat Plinius, leberida Græci. Auctor tamen libro tertio est Strabo, cuniculos à quibusdam leberidas dici: etiam si Latini codices lepusculos præferunt mendose. Georychias ex propria sententia Strabo nuncupat, idest terræ fossores. Anguium porrò corium dixit Callimachus in Hecale, etiam syphar. Labronium autem poculi est species: sicuti labarum, insignitius erat vexillum, auro distinctum & lapillis, Imperatoribus solitum præferri: quod & religiosius venerabantur mi- D lites. Meminit præter Iureconsultos in Apologetico Tertullianus. Symbolica verò id genus multa in veteribus imaginibus curiosus deprehendat lector. Nã in Creta Iouis simulacrum confingi exsculpíve, aut ex ære duci solitum accepimus, μὴ ἔχον ὦτα, hoc est auribus nullis: quando principem virum, & omnibus latè dominantem audire addecet neminem: sed id demum persequi, quod dictat rationis examen & iustitiæ nusquam præflorata integritas. Adiiciamus porrò quod sit capiti huic auctarium: obseruatum nobis de E testudine illud etiamnum quinto Halieuticõ ex Oppiani interprete: Testudine, inquit, si quis vescatur deglutiátve πλησμίως, multum inde iuuari. Si verò πρὸς κόρον, læsionem fieri manifestam, enata inde parœmia, χελώνης κρέας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν, testudinea carne aut vescendum, aut non omnino vescendum. Paucitas strophos facere narratur, idest tormina: copia verò detergere, atque expurgare. Anxiè verò ab eruditis id quæsitum, non me fallit, in piscitij decuriam veniántne testudines. Et non venire forsan li- F quidò valet comprobari, ac primum ratione principij, quoniam vti gallinę oua ædunt, colore ac substantia & cortice ferè eadem: deinde nec generatio est diuersa, quum perfricatione pisces nascantur. Spirant quoque, quod pisci non contribuit Aristoteles: ambulant item: squammas non habent, sed ossa. Insigniter porrò nutriunt, vt docuit Conciliator: & vitulinę carni nonnulli conferre audent. Ex piscibus alimentum nemo non allidit. Illud obiter adiecerim: epicroton dici pauitam & complanatam terram, vbi incu- G bet testudo: à qua testudinare verbũ, etiã Politiano:

Qua cauus exesum pumex testudinat antrum.

Obiter non item reticuero, quod prodit historia: id in Cęsarum familia peculiarius seruatum, vti domus paruuli testudineis abluerentur alueis: & inde Clodio Albino factum imperij pręsagium: nam eo recens nato, testudo magnitudinis visendę ab piscatore patri est allata. Quam is homo impense literatus, ad pueriles destinauit excaldationes. Ad leberidem verò id spectat, quum ea in Neronis collo adhuc pue- H ri foret comperta, cecinere vates, ὅτι ἰσχὺν παρὰ τοῦ γέροντος λήψεται, idest, quòd ex sene potentiam foret assequuturus: quoniam exuta senectute eiusmodi visatur anguis. λαβὴ autem ansam signat & manubrium: vnde est illud elegantissimum Fimbriæ apud

apud Plutarchum in Lucullo,veniſſe Mithridatem εἰς λαλάς,factúmque ἐκ τῆς ἀρκύων.

De Marco euangeliſta,& Antonio anachorita. Vatieni hiſtoria, qui ſiniſtra manus digitos abſciderat. Sicuti geſtatio. Inſertorium quid: & quid telenon, telamon, & Atlas. De auibus porphyrionibus. Item hoſtorium. Pliniana lectio aſſeritur. Item de porpace, & ochano. Niciæ ſcutum. Pelta Amazonica. Monachorum in Ægypto genera. Cœnobitæ, Anachoritæ, Remboth.

Cap. IIII.

MArcum euangeliſtam Dei electũ poſt fidem, Hieronymus ſcribit, pollicem ſibi amputaſſe, vt ſacerdotio reprobus efficeretur. Sed & Antonium anachoritam, vel vt Græci ſcribunt ἀναχωρήτην, ne allegeretur epiſcopus, læuam ſibi auriculam ferro præſecuiſſe legimus, nata inde theologis quæſtione ambagioſa, Liceátne cui ſeipſum admutilare. At in literis noſtris Cn. Vatienum prodit hiſtoria, qui ſiniſtræ manus digitos, ne bello Italico militaret, abſciderat, bonis publicatis, æternis vinculis puniendum, ſenatuſconſulto eſſe ſancitum. Vſu verò ſcuti eo facto is ſe priuaſſe videbatur, quod ſiniſtra manu capi ſolitum, Ælianus teſtis eſt, qui ait, Scipionem oſtentanti affabre ſcutum militi dixiſſe, Non in læua, ſed in dextra homini Romano ſpem ponendam. Et Plinius libro trigeſimotertio: Qui annuli vſum primus inſtituit, cunctanter id fecit, læuiſque manibus ac latentibus induit, quum ſi honos ſecurus fuiſſet, dextra fuerit oſtentandus. Quòd ſi impedimentum potuit in ea aliquod intelligi, etiam inſertorij vſu argumentũ eſt, maius in læua fuiſſe, qua ſcutum rapitur. Hactenus ex Plinio. Hermoleos tamẽ vndecũque vir doctiſſimus eum locũ ita reſtituendũ opinatur, vt nunc conſertoris vſu, nunc ſertoris reponat, lectione publica (quam tamen non vt idiographam ſemper probamus) expuncta, & verbo eo bellatorem intelligat: vt in iure manu conſertum, apud Ciceronem & Gellium. Nam & deſertores, à ſcuti reiectione rhipſaſpides Græcè nominantur. Sed quid ſi in Plinio luxandũ, mutandúmve eſt nihil? Vt inſertorium accipiamus, ſicuti lorum, annuli vice: inter quod & ipſum ſcutum inſertamus manum: vnde apud Virgilium,

> Clypeoque ſiniſtram
> Inſertabam aptans.

Vt ea ſit vocis huius deſinentia, quæ in hoſtorio eſt, & amatorio. Signat autem hoſtorium, radium ſiue inſtrumentum, quo raduntur menſuræ: vnde etiam prouerbium, Sine radio cumulare, ſeu abſque hoſtorio: quod eſt affluenter & vltra meſuram congerere. Plautus,

> Dij, deæque omnes, tantam nobis lætitiam,
> Tot gaudia ſine radio cumuletis,

Inſertorium, Græci telamona vocant: vt apud Homerum Iliados ſecundo,

> ἱδρώσει μθῦ τευ τελαμὼν ἀμφὶ ςήθεσφι
> ἀσπίδος ἀμφιβρότης.

Quanquam videtur poeta idem, operis eiuſdem libro vigeſimotertio, enſis lorum etiam appellaſſe telamona. Vt ſic, vnde propendet ſcutum, etiam dicatur telamon. Sed & linamenta concerpta vulneribus peraccommoda Herodo dicuntur telamones, vel faſciolæ potius, quibus olæſa membra obligari ſolẽt. Nam Vitruuio imagines hominum columnas ædium fulcientes, aut ipſa ædificia, Atlantes dicuntur Græca voce, Latina verò Telamones. Nam Seruius grammaticus ſcribit, Nilum Latinè Melonem dici, Atlantem Telamonem. Id cur ita, ignorare ſe, Vitruuius ingenuè fatetur. Eſt ex eruditorum palæſtra, qui porphyriones aues dici in Hiſpania telamones autumet, aut

A de ſtatuis ratione mutuata, vel quod ſint thalamorum pudicitiæ aſſeruatrices: quoniam auctore Athenæo, ſit aui adulterij intellectus, quod & ſuſpendio indicet domino. Niſi quòd Græcis ea voce ſignificatur nutricula quoque. Telenones machinæ ſunt bellicæ libramentis plumbi, aut ſaxorum ſtipites robuſtos incutientes. Omnino duplex in ſcuto viſimus nunc lorum: altero pendet ab humeris, alteri inſertatur manus. De priore apud Homerum fortè rectius intellexeris. Nam & Iamblichus ita ſcribit, περιβαλὼν δὲ περὶ
B τὰς χεῖρας αὐτοῦ τελαμῶνας προσέδησε τῇ κλίνῃ. Certè Euſtathius in Homeri enarratione: Telamon, inquit, eſt latius lorum, quo fertur ſcutum: vnde & ἀναφορεὺς dicitur, ideſt anaphoreus, ἀπὸ τοῦ ἀναφέρεσθαι. Iulius Pollux Onomaſtici ſeptimo: Sindon, inquit, Ægyptia quidem eſt: ſignat autem opertorium, quod nunc dicroſſum dicimus. Eſt & alicubi telamon ſindonites. Idem libro quinto, telamoniam vocat latius lorum clauis ſuffixum, quo veneratorij canis latera præmuniuntur. Scribit hiſtoria prima Herodotus, Caras
C omnium principes ochana ſcutis addidiſſe: nam prius telamonas tantum adhibitos. Hinc Anacreon apud Strabonem: Nectite benè compactum cariæ lorum, manum inſertantes. Græcè autem ochanum eſt: vnde omnis tollitur ambiguitas. Dignum verò ſcitu: telamonem dici quandoque faſciam, vt præmonuimus, qua membra obuoluimus affecta: vnde verbum τελαμονίζειν, id agere indicat. Sciendum porrò inſertorium ipſum dici item porpaca, ſiue is foret annulus, ſiue annulo quid ſimile, quod Homeri tempo-
D ra non nouerant. nam etiam porpax, annulus vocatur, ſed non qui digitis geſtetur. Præfert hoc Epaminondæ hiſtoria, qui campeſtrem planámque regionem belli eſſe dicebat orcheſtram, quam nemo quiret obtinere, ni manum porpaci inſertaſſet. Vocatur item ochanos, vt dictum eſt, quo circumagi in orbem ſcutum poſſet: propterea templis quandoque dicata ſine ochanis ſcuta legimus, ne ad belli vſus detraherentur. Nam & Euſtathius ochanon τὸ τῆς ἀσπίδος κρέμασμα interpretatur, ἀπὸ τοῦ ἔχειν, alibi ochanum
E cum porpace idem facit. A Caribus ochana excogitata primum illud argumento eſt, nam Carica dicuntur: vnde eſt Anacreontis illud, καὶ ἑικοεργέος ὀχάνου. Sicuti Caricas dixit criſtas Alcæus. Ammianus Marcellinus, Quum apud Pariſios adhuc Cæſar Iulianus quatiens ſcutum variis exerceretur motibus in campo, aſſulas quîs orbis erat compaginatus excuſſit, ochana remanſerunt ſola, quæ retinens valida manus ſtringebat: territiſque, vt omine vtique diro, præſentibus: Nemo (inquit) vereatur, habeo firmiter quod
F tenebam. Cleomenes Spartanus ſcutum ferre διὰ ὀχάνης, μὴ διὰ πόρπακος, ideſt non ex annulo ſuſpenſum, ſed brachio inſertum, inſtituit. Fuit quoque veteribus ſcutum Læſeium, quod anaphorea non habebat, ſed in meditullio iugum. Sunt qui eo nomine ſcutum intelligant oblongum aut breue: corióque confectum crudo, & proinde piloſum: ex quo ſit etiam nomen quaſi λάσιον. Sed addit Herodianus, tegumenta corporis omnia, quæ manu ſuſtineantur læua, dici læſeia. Illud obiter dictum hoc loco ſit: Niciæ ſcu-
G tum ab auctoribus celebrari, quòd eſſet auro & purpura ſplendidum. Viſebatur id Syracuſis in templo, victoriæ monumentum de Atheſienſibus & imperatore Nicia. Amazonicam peltam Xenophon ſcribit, hederæ folio fuiſſe conſimilem. Sed & coracinum in Nilo piſcem dici quoque peltam inuenio. Quos verò peltaſtas vocant Græci, nos (auctore Liuio) cetratos dicimus. Quia verò Antonij anachoritæ facta mentio eſt, ambigentque forſan multi, quæ ſit cognominis eius ratio: ſciendum, in Ægypto tria fuiſſe monachorum genera. Quidam cœnobitæ dice-
H bantur, vel eius gentis lingua ſauſes. Alij anachoritę, qui deſerta ferè incolebant: vnde & nominis profluxit ratio, ex Græcæ linguæ interpretamento. Tertios Remoboth appellabant, deterrimos negle-

ctósque: quibus mos est, vt bini, terníve habitent simul, suóque viuant arbitrio, conquisita in medium conferentes. Verum apud eos omnia affectata, laxæ manicæ, follicantes caligæ, vestis crassior, crebra suspiria, inquit Hieronymus.

De Gemoniis gradibus, & cur sic dicantur. Item de gradibus Castoriis & Aureliis. Locus Ciceronis explicatur. Suppliciorum genera plura. Sextritium locus, seu sestertium. Spoliarium. Melita in Attica locus. Diana Aristobule. Camus, seu Cadmus. Taurea. Iuuenalis illustratur. Centrones. Centrotypi. Lata fuga, lata culpa. Fustuarium. Tintinnaculi. Laura pro vinculis cur. Cyphon, cyllobantes, cyphalei, cyphelli, hypocyphonia, aula, Archiuum.

Cap. V.

Gemonios gradus diritate supplicij in Romana historia infames, ex paulò elegantioribus, neminem puto latere. Nam M. Claudium, quod fœdam cũ Corsis pacem fecisset, hostibus deditum primo accepimus, factúmque eius rescissum, libertatem ademptam, mox & spiritum extinctum, corpus contumelia carceris, & detestanda Gemoniarum scalarum nota fœdatum. Dicti Gemonij gradus, quod locus esset gemitus & calamitatum: quoniam illuc per Hamotrahonas raptarent vnco damnatorum cadauera. Nam quod aliqui augurantur de Gemonio auctore, vel qui primus sit exturbatus, parum comperi. Gemonios gradus apud Pliniũ inuenies libro octauo. Cornelius item Tacitus: Tunc, inquit, confossum collaceratúmque, & abscisso capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt. Gradus, vel scalæ dicebantur, quantum coniectura ducor, quod surrectus foret locus ac gradibus quibusdam conscenderetur? Proinde ἀναβαθμούς appellat etiam Dion in Tiberij rebus, vbi de Seiani seruis loquens ait, καὶ κατὰ τῶν ἀναβαθμῶν, καθ' ὧν οἱ δικαιούμενοι ἐρρίπτουντο καπόντες, ὤλισθον καὶ κατέπεσον. Sicuti apud Græcostasin gradus erant, de quibus ad Quintum fratrem Cicero: Deinde, inquit, eius operæ repente à Græcostasi, & gradibus clamorem satis magnum sustulerunt. Eum locum Patauij prouincialibus scholasticis quum explicarem, dixi, mihi intelligendum videri de gradibus Castoris, auctoritate Ciceronis maximè, apud quem in oratione pro domo sua sic legimus. Quum verò, inquit, gradus Castoris conuellisti ac remouisti, tum vt modestè tibi agere liceret, homines audaces ab eius templi aditu atque ascensu repulisti? Ædem verò Castoris, siue Castorum, fuisse in foro, ex Plinio liquet, ac cæteris. Videntur tamen & in foro gradus Aurelij fuisse, vt ex oratione pro Flacco, esse manifestum potest. Hoc nimirum est illud, quod non longe à gradibus Aurelijs hæc causa dicitur, ob hoc crimen hic locus abs te Læli, atque illa turba quæsita est. Sed & pro Cluentio apertius: Gradus illi Aurelij tum noui, quasi pro theatro illi iudicio ædificati videbantur, quos vbi accusator concitatis hominibus complerat, non modo dicendi ab reo, sed ne surgendi quidem potestas erat. Verum vt ad alia pergamus, scribit Plutarchus Galbæ caput multifariam cæsum, & omni contumelia affectum fuisse, postremò in eum locum abiectum, in quo eos necant, quos Cæsares supplicio dedunt. Vocatur, inquit, locus sextritium. In Græcis tamen codicibus scriptum inuenio, σηστέρτιον, quod non aliter Latinè inaudias, quàm sestertium. Spoliarium non absimilis erat locus. Lampridius in Commodo, Hostis patriæ, parricida, gladiator in spoliario lanietur. In Attica locus erat Melita nomine, quo damnatorum adiiciebantur cadauera, item suspendiosorum indu-

A menta, & laquei. Quanquam inibi Dianæ templum substruxisset olim Themistocles, quam ἀεισοβούλην nuncupari voluerat, quod in Persico tumultu ipse rebus Græciæ salutaria protulisset consilia. Tarpeia, inquit idem Plutarchus, vocatur Capitolij saxum, è quo deturbari sontes, moris est: hinc Horatius Sermonum primo,

Túne Syri Damæ, aut Dionysi filius audes
Deiicere è saxo ciues? aut tradere Cadmo?

Eum verò locum exponens Porphyrio, Tribuni plebis, inquit, damnatos de saxo Capitolij præcipitabant. Adiicítque, fuisse Cadmum notæ crudelitatis carnificem. Etiam si Camo legunt alij, vinculi genus eo intelligentes vocabulo. Quanquam multiplex est in Græcorum doctrina eius verbi notio. Inter alias ea maximè arridet, quod sic dicebatur reticulatum* cadiscorum operculum coli imagine quadam, desuper latum, infra angustius, ne immissa suffragia dilaberentur. Metellum Plinius scribit à Catinio Labeone, tribuno plebis, ad Tarpeium esse raptum, vt præcipitaretur. meminit & Lucretius,

Carcer & horribilis de saxo iactus eorum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ.

Quo in loco etiam tunicam signare videtur, quam dicunt molestam, quia ignium alimentis illita & intexta, vt Seneca docuit, ac mox succensa, cruciabiliter obuolutos nocentes, qui sceleris comperti grauioris forent, amburebat. Vngula item tormenti genus erat: cuius meminit Cyprianus, Eusebius, atque item Tertullianus. Apud quem ascias & runcinas inter instrumenta sæuitiæ diligens lector inueniet. Auctor verò Eutropius est, Superbum Tarquinium excogitasse primum vincula, taureas, fustes, compedes, latumias, metalla. Vnde dilucescit satyricum illud ex Satyra sexta,

Taurea punit
Continuo flexi crimen, facinúsque capilli.

Fuit veteribus item supplicij genus, quod σκαφευθῆναι vocant, homine intra scaphas duas incluso, capite, manibus ac pedibus extra prominentibus, ac dies multos vesci coacto, pro potu melle infuso ac lacte, conspersa sic etiam facie, & ad solem conuersa semper, muscarum infestante multitudine, ac intus ex putrilagine scaturiente, vermium turba. In Persis veneficorum capita lapidi imposita lato alterius incussu exteruntur. Diasphendonen Plutarchus intelligit, quum arborum duarum incuruatis cacuminibus obligatum hominis corpus emittitur: de qua re paulo post. Rotæ tormentum Germanorum ferè peculiare censetur. Ita tamen vt eius meminerit Aristophanes Pluto,

ἐπὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σ' ἐκεῖ στρεβλούμενον
Εἰπεῖν, ἃ πεπανούργηκας.

Rota torqueri te illic, necesse est, vt exsculpatur quod perperam fecisti. Inibi interpretes adnotarunt, seruile id fuisse supplicium. Alioqui rotæ inseruntur noxij, & membratim rotarum conuulsi radiis lentitudine mortis maximo cruciatu perimuntur. In Nicia Plutarchus scribit, tonsorem rotæ alligatum amplius torqueri cœpisse: verum interpres in carcerem modo coniectum reddidit, de rota nil prorsum sentiens. Centronas inuenio positos pro furibus manifestariis, quoniam dum in quæstione haberentur, stimulos quæ vocant centra, illis admouere mos fuit: vnde centrotypi vocantur, qui stimulis equos exagitant, aurigæ. Quanquam est & centron straguli genus ex diuersis consarcinatum, quod iumentis iniicitur. Ex quo item ex diuersis coaptata concinnatáque compositio centron nuncupatur, quod genus sunt Homerocentrones: nos centonem dicimus, simplex plebecula celonem, dictione paululum modo luxata. Sunt qui centronis nomine conuitiatorem intelligant, quod sit veluti centrotypos, auctor Aristophanis interpres in Nebulis. Fidiculas accipiunt pro tormento,

quo

quo ab tortore sontes funibus, alligatis manibus à tergo, torquentur vulgo. Eius certatim meminerunt omnes, Seneca, Fabius, cæteri. σχοινισμὸς à Græcis dicitur genus id cruciamenti, aut compar. Saxis adobruere, Macedonici moris erat. Apud quos item coniuratorum cognati omnes deuotis capitibus, ad vltimum petebantur supplicium. In Perside nocentum vestimenta, & tiaras auellunt, cæduntque. Illi verò vbertim flentes apprecantur, desinant. Hystrichis item erat inter instrumenta, quibus discruterentur nocentes. videtur ex setis suillis flagellum fuisse. vnde & conflatum nomē, quasi ex ὑείων τριχῶν. Duo in primis supplicij genera fuisse apud antiquos Romanos inuenimus. Aut enim puniebatur more maiorum, qui capitalem fraudem admisissent: hoc est, pendentes furca nudis corporibus, & ad mortem virgis cæsi, vt interpretatur Tranquillus in Nerone. Aut ad scalas Gemonias trahebantur, hoc est inserto gutturi vnco producebantur in harenam, vbi post ea pendentium crura frangebantur, & igni iniecto ardebant. Sicuti in Claudio Suetonius commemorat: & Nero exercuit in Christianos: quibus ardentibus in vsum luminis est vsus. Domitianus etiam faces per obscœna immitti iubebat. Cæterum id amplius animaduersione dignum, supplicium more maiorum à Cicerone in Pisonem intelligi, quum securi caput præciditur. Morem autem verberandi, & de condemnatis summum supplicium sumendi, è Græcia manasse ad Romanos auctores habemus certissimos. Mox verò Porcia lata lex est, sicuti Cicero in quadam quoque oratione innuit: & leges item aliæ paratæ, quibus exilium damnatis permittebatur. Verberasse aut necasse Romanum ciuem, impium censebatur. Nam & pro Q. Ligario M. Tullius significat, Externorum esse, morte damnare. Hinc celebres historici scribunt, Syllam primum Romanorum esse inuentum, qui morte mulctaret. Lata fuga damnari quidam dicuntur. Ammianus Marcellinus: Corpore (inquit) immaculato lata fuga damnatus est. Quod relegationi diuersum videtur, quam intelligunt Iureconsulti, quum in insulam aliquis, vel locum alium mittitur ad tempus, sicut in quinquennium. Sed plura Digestis de pœnis, lege Relega. Deportatio, in perpetuū sancitur. Lata culpa Iurecōsultis dicitur, vbi nō percipit quis, quod percipiunt omnes: vel non facit, quod cæteri: vel facit, quod nemo: vt Digestis de verborū significatione, lege Late. Comitiū & virgas pati, est in publico ad necem cædi. Sunt qui in metallū damnantur, quique in opus metalli. Interstitium modo in vinculis est. nam qui in metallum damnantur, grauioribus premuntur vinculis, inquit Vlpianus: itemque refugæ ex opere metalli in metallum damnantur. Ex metallo grauius coercentur. In calcariam quoque & sulphurariam damnantur aliqui. Verum pœnæ hoc genus metalli item sunt. In ministerium metallicorum fœminæ damnari solent in perpetuum, vel ad tempus. Eodem modo & in salinas, & siquidem in perpetuum, quasi seruæ constituuntur pœnæ. Sunt & qui in ludum damnentur venatorium. Vltimum supplicium mortem solam interpretamur, inquit Celsus. Castigationem fustium, virgarúmque supplicium inuenio doctè sciteque fustuarium dici. Meminit eius vocabuli Seruius Æneidos sexto. Titus item Liuius ab Vrbe condita libro quinto: Fustuarium (inquit) meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit. Polybius auctor est in libro De tribus politiis, duo in primis suppliciorum genera fuisse in militiæ disciplina. Decimationem, idest δεκατίαν, & fustuarium. Fustuarium quidam fustigationem interpretantur. Modestinus quoque Iureconsultus inter pœnas militares fustium castigationem recenset. Circuitor si condemnatur, inquit in comentatione de Romanorum militia Polybius, fuste cæditur. Id supplicium eiusmodi est: accepto fuste, tribunus vix tantum attingit damnatum, quod

A vbi est factum, omnes qui in castris sunt, cędentes fustibus lapidibúsq; plerosq; in ipsis castris conficiunt. Ac si qui euaserint, nec sic quidem seruari possunt. Etenim quónam pacto? quibus neque in patriam redire licet, neque aliqui ex necessariis domi excipere audeant. Fuste cæditur quoque qui furto quippiam ex castris sustulerit, quique falsum testimonium dixerit, & si quis ætatis flore abutatur. Fuit qui fustuarium apud Ciceronem interpretaretur pro eo, qui flagris cędit. B Sed id quàm rectè, ipse viderit. Hunc vtique virgatorem à Plauto dici, legimus. Callistratus Iureconsultus Digestis de pœnis, inter ea quæ corporis coercitionem continet, fustium admonitionem, flagellorum recenset castigationem, vinculorum verberationem. Marcellus sentire videtur, liberum cædi fustibus, flagellis seruum. Impuberem seruum Vlpianus scribit Digestorū vigesimonono, habena cædi vel ferula. Scopare in fustium, virgarumque per tintinnaculos admonitione vsurpat simplex vulgus: quo tamen etiam scientissimus ac eloquentissimus vtitur Hieronymus, C quum in Esaiæ tralatione ita scribit, Scopabo Babylonem in scopa terens, dicit Dominus exercituum. Dignum verò scitu est: scopam, seu verius scopas, vti Fabio placet, dici à Græcis κόρημα, idest corema, ἀπὸ τοῦ κορεῖν, quod scopare ornareque nobis indicat. Vnde illud apud Aristophanem elegantissimum, Μὴ κόρει τὴν Ἑλλάδα, ne scopes Græciam, id est ne in desolationem redigas. sic enim loquebantur antiquiores Græci, vbi imprecatione acrius vti vellent. Sicuti apud Menandrum: ἐκκορηθείης σύγε, idest ample D pereas destruarisque. Congruit aptissimè cum Hieronymi tralatione. Supplicij genus dirum excogitasse primus fertur Auidius Cassius imperator, vt stipitem poneret pedum octoginta, vel centum: móxque à summo ad imum damnatos obligaret, ad ima igne subiecto, aliisque ardentibus, alios fumo præfocabat, aut terrore exanimabat. Idem catenatos denos in profluentem mergi iubebat. Manus nonnullis præcidit vel crura, aut poplites, maius astruens viuentis exemplum criminosi miserabilis, quàm occi- E si semel. Heliogabali cadauer per circi spatia tractum, prius quàm in Tyberim præcipitaretur. Inde ignominiosæ appellationes Tyberini, & Tractitij. Apud Iulium Capitolinum decumare inuenies, item centesimare, ac vigesimare. Auctor idem est, Opilium Macrinum Mezentij supplicium reddidisse, viuósque alligasse mortuis. Quin & parietibus inclusisse multos, vnde ex sanguinaria factum natura est, vt pro Macrino diceretur Macellinus. Porrò Cratis item supplicium inuenio apud priores. Id ferè erat, quum F quis deiectus in aquam, crate supernè iniecta, saxísque congestis mergebatur. Anchoram item ferream scribit Plutarchus, solitum fuisse Pausaniam ceruicibus eorum quos crudelius castigaret, subnectere, ac totum diem ludibrio stare coegisse. In puteum prætereà demergi consueuisse, qui cruciabiliter punirentur, ex Plautino penu licet agnoscere, in quo & laminas ardentes adnotauimus: quarum etiam Gellius meminit, & Eusebius. Neruum appellabant ferreum vinculum quo impedirentur pedes. Plautus eo quoque G ceruices vinciri ait. Hinc apud Gellium Catonis festiuum adagium, Priuatorum fures in neruo & compedibus ætatem agunt, publici in auro & purpura visuntur. Ab Aureliano imperatore id excogitatum item in adulterum est, vti arborum duarum inflexis capitibus, ac ad pedes religatis, móxque dimissis, interuulsus vtrinque propenderet. Lora, quibus vinciuntur nocentes, inuenio laura item dici, quòd captiui ab lauream gestantibus ducibus in triumpho ducerentur. Icrion, Græci instrumentum vocant, quo H cruciabantur martyres, quanquam pro patibulo item positum inuenio. Cæterum illud memoria dignum, quod est apud Thucydidem obseruatum: consueuisse Athenienses cenotaphiis eorum, qui infeliciter decubuerant, quique in Attica sepulti non erāt,

icrion apponere. Sunt qui ea voce significari tabulata putent, aut etiam surrecta omnia, atque etymi ratione aspirationem addant. Vnde icriopœi dicuntur, qui circa forum tabulata compingunt. Paratilmos supplicij genus erat, quod pauperioribus in adulterio deprehensis irrogabatur, siquidem ditiores pecunia se redimebant. Inopi expilabatur sedes, vnde & nomen: nã παρατίλλεσθαι, euelli signat. Erat eorundẽ aporaphanidosis quoque, quum in anum intruderentur rhaphani, aut quid eiusmodi, vt est apud Catullũ. Tympana in Aristophanis Pluto, ligna sunt quibus cæderentur nocentes. Vbi etiam cyphon nominatur. Id verò ligneum erat vinculum, siue (vt nunc) etiam ferreum, vulgus berlinam vocat. Quidam etiam κλοιόν dicunt, aut calion. Vnde improbis quoque cyphonis adhæsit nomen. Et cyphonismus pro supplicio. Quanquam est item in curru pars dicta cyphon: velut sub ea virgæ hypocyphonia vocantur, & cyllobantes. Dicitur Cyphõ, ἀπὸ τοῦ κύφειν, idest à capitis proclinatione: nam & incuruati dicuntur cyphalei. Sed cyphella nubes appellant ab occultandi potestate, quia cæli adimat aspectum, quasi crypella, παρὰ τὸ κρύπτειν. Apud quosdam ita cautum animaduerto, vt quisquis, per audaciam legum placita risui habuisset, diebus viginti in Archiuo vinctus cyphone perseueraret nudus, melle ac lacte delibutus, vt apibus muscisque esset pabulum: dilapsis verò iis, muliebri indutus veste deturbaretur in præceps. Aulam verò dicebant locum, quo ducerentur damnati, quem mox iuniores ἀρχεῖον, idest Archiuum appellare cœperint. At si quis mortem sibi admouisset, moris Atheniẽsium fuit, manum quæ hoc peregisset abscindere, ac seiunctim à corpore humo contegere. Abigeos Vlpianus scribit, quum durissimè puniuntur, ad gladium damnari solere. Insularem pœnam legimus apud Ammianum Marcellinum. Qui & quosdam cruciabiliter necatos scribit, fulcatis acerrimè, fodicatisque lateribus.

Furum supplicia diuersa. De Dracone legumlatore. Furum species aliquot. De lance, ac licio: item de laro, larco, bomolochis, & saccularijs, & balantiotomis, Zonariis sectoribus. Caues, caueæ. An phenes sit fulica, vt voluit Ambrosius. Depeculatores, molgi, amolgi, phollis, donus: fiscus, fiscellus.

Cap. VI.

QVoniam verò in digitos quodammodo suppliciorum, quibus vsos veteres comperimus, genera mittere est visum, non inscitum improsperúmque fortasse fuerit, quin multis forsan vel quadruplarium, etiam constitutas furibus pœnas exequi, quas pro morum consuetudine diuersis in locis fuisse varias accepimus. Siquidem Draco, quem sanguine, non atramento leges conscripsisse, proditum est: quique omnium princeps Atheniensi populo tulisse easdem memoratur, qualecunque admissum foret furtum, mortis pœnam irrogauit auctori. Hunc ferunt in theatro apud Æginam præfocatum sepultumque, petasos vestésque omnifariam coniicientibus in eum vniuersis. Mox & leges antiquatas abolitasque, non quidem decretis vllis, verum tacito illiteratoque consensu: aut Solone idipsum procurante, quod scribũt nonnulli. Nam non furti modo conuictis mortis irrogauit supplicium, sed & cuiusque peccati rei ac ocij etiam damnatis. Interrogatus autem ipse, Quid ita in omnibus mortis approbasset mulctam? Quoniam, inquit, parua vltimo digna supplicio arbitror: maioribus quid grauius statuerem, non habui. τὰ μὲν μικρὰ ταῦτα ἄξια νομίζω, τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχω μείζωνα. Solon factus & ipse legumlator, mitioribus pœnis adortus morum emendationem, dupli pœna vindicandum sanxit, in eum qui furti se alligasset. Decemuiri pro furtorum imparitate disparabiles induxerunt suppliciorum metus. Quippe manifestarium furem, quod & Caius repetit Digestis sed legem Aquiliam, tum demum necari indulserunt, sed clamoris tamen testificatione, vt Caius inquit, si tenebrarum beneficio sese in facinus insinuasset, aut luce quoque, si telo se tueri ausus foret, quo euaderet. Cæteros id genus, si liberi forent, verberibus subiecerunt, addictos ei, vnde furtum factum foret. Si serui, à verberibus etiam de saxo dari in præceps permiserunt. Pueros impuberes ad prætoris arbitria reiecerunt, qui & factam noxam sancirent. Erant vero furta, quæ per lancem liciúmque concipi dicebantur. Putò, quia qui in alienam domum expilandi proposito ingrederetur: sicut qui magistratibus præministrabant, lictores, licio præcingebatur, lancémque ante oculos obtendebat, propter matrum familias, aut virginum præsentiam. Liciis vti in veneficio, veteris fuisse moris, abundè Maronis ex Bucolico ludicro carmen comprobarit, implicandæ obturbandæque mentis gratia, sicuti liciis implicatur stamen. In hoc furum genus perinde vindicatum, ac in manifesti furti reos. Cæterum & hæc mutata cum temporibus, interpolatáque pœnarum sanctio: quoniam in manifestarium furem quadrupli constituta est actio. At Hermogenes Iureconsultus Digestis de rerum amotarum actione, Ad fiscum, inquit, mariti bonis deuolutis, vxor rerum amotarum nomine in simplum conuenitur. Manifestum furtum intelligi voluere priores, vt auctor Massurius scribit, quod deprehenderetur dum perpetraretur, hoc est (vt Græcè dicam) ἐπ' αὐτοφώρῳ, siue ἐπ' αὐτόπτῳ, idest in furto ipso & in oculis. Sic enim reponendum apud Vlpianum Digestis de furtis, vbi temporum inscitia dictio Græca obliterata pernoscitur. Faciendi furti finis intelligitur, quum perlatum est quò ferri cœperat. Furti concepti, item oblati, pœna tripli est. Scitu digna sunt quę Vlpianus scribit: Si vxor, inquit, alicuius furi opem tulerit, furti non tenebitur, sed rerum amotarum. Aliàs furtum finiunt Iureconsulti, rei alienæ fraudulentam contrectationem lucri ergò. Quin si volente domino, quem ipse tamen opineris nolle, quippiam inuncaueris, furti alligatum videri, sanxit Pomponius. Alexãdri Cæsaris præclara est sentẽtia: qui ad id quod per præconem edixit, vt principem nemo salutaret, qui se furem nosset: ne aliquando detectus, capitali afficeretur supplicio: etiam prædicabat, fures de paupertate solos conqueri, dum volunt vitæ suæ scelera obtegere. Sed & illud, ὅς τις αὖ πολλὰ κεκλόπηκεν, ὀλίγα δὲ τοῖς βοηθοῦσιν ἔδωκεν, σῶος ἔσται. idest, qui multa rapuerit, pauca suffragatoribus dederit, saluus erit. Idem fures nuncupabat, scelerum quotidianorum reos, ac solos item reipublicæ hostes. Quia verò non esse vnum tantummodo genus furum, liquet, inueni qui aris clàm assidentes vt oblata suffurentur, bomolochos appellari tradant, quasi παρὰ τοὺς βωμοὺς λοχῶντες, idest circa altaria delitescentes insidiantésve. Quanquam & eo nomine dicuntur mendicabula in templis supplicitér corrogantia stipem, atque item tibicines & vates rebus diuinis adhibiti. Sed & scurræ bomolochi figuratè dicuntur, quíve despicabiles vilissimique possunt lucelli caussa etiamnum illa pati, quę nec Sarmentus iniquas Cæsaris ad mensas. Laron, comici pro furacissimo vsurpant quandoque: nam est auis laros voracis naturæ, rapacisque. Sunt qui fulicam eo nomine accipiant, vt inde etiam Larius nuncupetur lacus de auitij eius copia. Larum Theodorus gauiam interpretatur, cui sit color σποδοειδής, idest cinereus, vt scribit Aristoteles, qui etiam laron nuncupat λευκόν, idest album. At cepphum, idest κέπφον, fulicam reddit Theodorus idem. Sed Hexaemeri quinto Ambrosius fulicam à Græcis phenen dici, hoc est φήνην, arbitratur: quæ excussum nido aquilæ pullum solarem intuitum non valentem ferre, exceptum alat. Lycophronis interpres: Cepphus, inquit,

inquit, marina est auis λαροειδής, id est lari similitudine: quam spuma venantur piscatorum pueri. καυης item larus dicitur, id est caues: vnde cauecas, id est καύηκας, nuncupatos inuenio, qui lari more senio inalbescant. Lazos verò nunc dici, qui olim nuncuparentur Colchi: auctor Agathius est. Ambrosium malè habent parte hac eruditiores, quoniam φηνης dicatur à nostris ossifragus, alienos fœtus cum suis alens. Larcos autem vas intelligitur, in quo feruntur carbones. Depeculatores, hoc est qui publica interuertunt, vocant iidem molgos & amolgos, à mulgendi consuetudine, quod dicitur ἀμέλγειν. proinde ex aphæresi curare, facetè dicti. Sunt in hoc genere & qui balantiotomi Græcè nuncupantur, velut marsupiorum incisores, vt alibi diximus, meminit contra Ctesiphontem Æschines: Adducent (inquit) illum, veneficum balantiotomum, qui rem publicam incidit. Hos fortè saccularios rectè dixeris, ex Asconio. Sed Plautus zonarios dixit sectores. Est item balantium pondus quoddam, phollis nũcupatum, donos continens ducentos quinquaginta. Habet verò donus libram vnam, vncias duodecim. Fiscos item pro nummorum conceptaculis comperias: sed & lineos legimus fiscos, exprimendis eliquandisque succis: vnde & fiscellus, in vsu eodem.

T. Liuii locus emendatur ex primo, vbi legitur, Lex horrendi criminis erat. Item locus Plinij enarratur, de arbore suspendio eligenda. Acherusion quid, & vlmorum acheruntem in Plauto qua interpretemur ratione.

Cap. VII.

SEd enim quia de suppliciis copiosius agere collibuit, fraudi non erit, opinor, si ad lacteos T. Liuij fontes diuerterimus, vitiatis interpellatísque codicibus laturi opem pro virili. In primo siquidem ab Vrbe condita sic fermè scriptũ reperias. Lex horrendi criminis erat, duumuiri perduellionem iudicent. Quam lectionem sciolis ac malè feriatis plerisq;, quorũ minus intercutanea eruditio superficiaria modo rimatur ac discutit, plausibilẽ visum iri, nõ ambigo. Arridet enim pullato circulo demũ, quod obuiũ, quodq; (vt dicitur) ex triuio est. Atqui pẽsiculatius expendẽti, loco verbi Criminis, reponẽdũ videbitur Carminis, quod resipit vetustatem, & eruditionem habet classicam. Legum siquidẽ dicebãtur carmina, non crimina. Quod vt constet, ad anchoras recurrendum, hoc est veterum auctoritas aduocãda, qua maximè aduersus peruicaces stemus. Marcus igitur Tullius in oratione pro Rabirio Posthumo ad hunc modum scribit: Nanque hæc tua, quæ te hominem dementem popularemque delectant, I lictor, colliga manus. Quæ non modo huius libertatis mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilij: Tarquinij superbissimi ac crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina, quæ tu homo leuis ac popularis libentissimè commemoras, Caput obnubito, arbori infelici suspendito. Hactenus Cicero, qua in parte ne obrepere quidem suspicio potest, quantumuis in vtraque aurem dormias, legendum esse Criminis. Sed & De oratore primo libro ita exaratum adnotauimus: vt totum illud, vti lingua nuncupasset, non in duodecim tabulis, quas tu omnibus bibliothecis antepónis, sed in magistri carmine scriptum videretur. Hoc verò loco carmen, signare præscriptum, aut sententiam, siue præceptum, coniectamus. In quam notionẽ reperias item De lege agraria libro secundo. Sed & T. Liuius ab Vrbe condita libro trigesimonono, concione aduocata solenne carmẽ precationis fari, prius quàm populum alloquantur, magistratus solere, auctor est. Quin & libro primo, Sua item carmina Albani, suumq; iusiurandum per suum dictatorẽ, suósq;

A sacerdotes peregerunt. Et paulo antè, Quæ longo effata carmine nõ operę est referre. Sed vtique de carmine non esse mirandũ, Asconius Pedianus facit, qui versiculum pro verbo, quod insolẽtius est, vsurpasse deprehenditur, quum ita scribit: Tribus versiculis enim ait, Accepi, dedi, reliqui. Ne quis verò mendum putet exemplarium, id ex Cicerone est Verrinarum tertio: Audistis quæstoriã rationem tribus versiculis relatam. In epistolis verò ad Brutum, sic refert: Breues tuæ literæ, breues dico? immo nullæ tribúsne versiculis his temporibus Brutus ad me? Cæterum quia B in suspendio arborem infelicem nuncupat veteris carmen legis apud Liuium & Ciceronem, ad eam allusisse Plinius apertissimè mihi videtur, quum in prę fatione Naturalis historiæ dicit: Ceu verò nesciam, aduersus Theophrastum, hominem in eloquẽtia tantum, vt nomen diuinum inde inuenerit, scripsisse etiam fœminam: & prouerbium inde natum, Suspendio arborem, eligendam. In nodi huius explicatione cæcutire multos, palàm est, etiam si non insit Platonici C numeri, aut Bœotia ænigmata, nec ex vulturum nidis expositio petenda foret. Si quid ergo hactenus exsudarunt in eo iam (opinor) desinent saxum voluere. Felices autem arbores, ne hoc relinquamus inenarratum, Cato dixit, quæ fructum ferunt: infelices, quæ non ferunt. Plinius auctor est, Infelices existimari, damnatasque religione, quæ neque seruntur vnquam, neque fructum ferunt. At Veranius de verbis pontificalibus, Felices (inquit) arbores putantur, quercus, æsculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pyrus, malus, vitis, prunus, cornus, lotus. D Tarquinius verò Priscus in Ostentario arborario sic ait, Arborum quæ inferũm deorum auertentiumque in tutela sunt, eas infelices nominant, vt quæ baccam nigram nigrosque fructus ferunt. Cæterùm ne quid omnino dissimulem, potest ex Plinio ipso item prouerbij ratio erui. Quoniam apud eũ ita legimus, In Aulocrene platanus ostẽditur, ex qua pepẽdit Marsia victus ab Apolline, quæ iam tum magnitudine electa est. Sed in eadem Naturali historia legimus, Canes supplicia annua pependisse, inter ædem Iuuentutis & E Summani in furcas sambucea fixos arbore. Quin & alibi idem auctor Pyrrhi legatum facetè lusisse scribit, in austeriore gustu vini, meritò matrem eius pendere in tam alta cruce. Adiiciamus verò & damnandi criminis confessos ac iudicatos ritum, de quo sic breuiter Seneca, Ascẽdit prætor tribunal, noxiæ post terga ligantur manus, fit à præcone silentium. Adhibentur deinde legitima verba, canitur ex altera parte classicum. Opera illud adiecero parerga, proditum Aristotelicis esse monumentis, Acherusion dici omne F satum syluosum arborosumque. Ex quo eruditorum coniectatio est, ad hoc forsan Plautinum id referri oportere, vbi in Amphitryone vlmorum Acheruntem vocat.

Plautini loci expositio de litera longa, quam suspendiosi faciant. Cruciarij qui, & cruciantes, item crucium. De cruce scitu digna. Sarmentitij, & Semassij cur dicerentur Christiani.

G Cap. VIII.

POrrò in hac suspẽdiosorum mentione non parergon fortasse fuerit, amplius aperuisse Plautinum scrupum, in quem veluti latitans aquis saxum plerosque iam impactos scio. Sic verò Staphyla anus inquit,

Neque quicquam melius est mihi,
Vt opinor, quàm ex me vt vnam faciam literam
Longam, laqueo collum quando obstrinxero.

H Scitum hoc videri adagium potest, & apertum satis, in eos qui pręposterè commoriuntur, pręcluso (vt inquit Plinius) spiritu, cui quæreretur exitus. Cæterum sunt, qui eius rationem parum, ni fallor, & scienter & exploratè introspexerint. Literam enim lon-

gã, L dici volunt: ſed hebeti prorſum iudicatu. Dicant A
enim viri doctiſſimi, quo probent argumento, pen-
dentem hominem amplius, quàm vbi ſuis conſtat
veſtigiis, eam exhibere figuram: mihi vtique parum
liquet, niſi fortè caligamus in ſole, ac de compede
impacta educere pedem nequimus. Nec à grammati-
cis traditum ignoramus, literarum alias eſſe longas,
rotũdas alias, quaſdam verò quadratas. Quin doctius
fuerit interpretamentum, ac perſpicacius, ſi ad T li-
teram Græcam Plautinos ſales retulerimus: quoniam
qui pendet, eam planè reddit imaginem: ſuſpen- B
dioſi defuncto obtinente vicem lineæ ex ſuperiori
parte in imam productæ. Trabes verò vnde laqueus
deſtinatur, tranſuerſam elementi portionem fingere
videtur. Id vt ad hunc modum coniectemus, doctiſ-
ſimus facit Lucianus, qui in libello cui titulus eſt Δί-
κη φωνηέντων, id eſt Iudicium vocalium, ad diſquiſitio-
nem literam hanc vocatam à ſigmate, ita coargui fin-
git, vt quæ furatrinam exerceret, & aliena violenter
inuaderet, ex pleriſque dictionibus pulſa litera Σ, in
cuius locum ipſa ſe nullis comitiis ſuffecerit: proin- C
de videri dignam, quæ in id cõtolleretur ſupplicium,
quod ipſius exprimeret figura. Ea verò eſt crux, ac
furca: nam & tau Gallicum poſitum inuenies pro
cruce apud celeberrimos auctores, quam ad eum
conſtruere modum Galli conſueuerant: & Hierony-
mus ſuper Marcum, Tau (inquit) litera ſalutis ſignum
demonſtrat & crucis. Immo verò & crucis nomen
Græcum, quod eſt ςαυρός, non aliunde videtur appel-
lationem duxiſſe: quanquam grammaticis aliud vi-
deatur. Video, inquit Seneca, iſthic cruces non vnius
quidem generis, ſed aliter ab aliis fabricatas. Sunt
qui capite in terram conuerſo ſuſpendant. Alij per
obſcœna ſtipitem agunt. Alij brachia patibulo ex-
plicuerunt. Cruciarios verò idem vocat Seneca, qui
tolluntur in crucem, ſicut cruciarias pœnas Sidonius
Apollinaris. Cruciarios facetiſſimè Plautus diſcipu-
los crucis appellat, qui & patibulati dicuntur. Sed
crucium, vinum inſuaue nominatur, & nimio plus
auſterum aut aſperum. Cruciantes equi apud poetas
creduntur ferè, qui tortores ab grammaticis & vulgò E
dicuntur. Scitu dignum illud quoque eſt: Didymon
xylon à Græcis exponi pro eo quod Romani furcam
vocant, veluti ex duobus modo lignis conſtaret: nam
didymon, geminum dicunt. Præterea ſupplicij huius
Vlpianus commeminit, Digeſtis ad legem Iuliam de
ſacrilegiis: ſed & Calliſtratus Digeſtis de pœnis, Sũ-
mum (inquit) ſupplicium eſſe videtur ad furcã dam-
natio, item viui concrematio. Porrò quia de cruce
mentio eſt, non grauemur promere hic quæ in pri-
mis ſtudioſorum digna auribus arbitramur, ex monu F
mentis excerpta clariſſimis. Si quidem traditum ab
Arabibus eſt, crucis figurã videri cæteras quotquot
ſint, pręſtare: quoniam ſuperficies prima cruce deſcri
batur. Sic enim in primis longitudinem habet, atque
latitudinem, primáque hæc figura eſt, & omnium re-
cta quàm maximè, cõſtanſque rectis angulis quatuor.
Effectus verò cæleſtium maximè per rectitudinẽ an-
gulorum radiorumque reſultant. Tunc enim ſtellarũ
poteſtas præualet, quando cæli quatuor habeant an-
gulos, vel cardines potius: orientis videlicet, occi- G
dentiſque, & medij vtrinque cæli. Sic verò diſpoſitæ
radios ita coniiciunt in ſe inuicem, vt crucem inde
conſtituant. Propterea eſſe crucem veteres dicebãt,
tum ſtellarum fortitudine factam, tum earundem for
titudinis ſuſceptaculum. Ideoque habere ſummam
in imaginibus poteſtatem, ac vires & ſpiritus ſuſci-
pere planetarum. Quæ opinio ab Ægyptiis initia du-
xit, confirmataque vel præcipuè eſt, inter quorũ cha-
racteres crux erat inſignis, vitam eorum more futu-
ram ſignificans. Proinde figuram eiuſmodi Serapidis H
pectori inſculpebant. Adiicit Hieronymus: aues in
ſurrectum ſe attollentes crucis exprimere figuram,
quod adorans homo & natans item facit: ſed & na-
uis anténa cruci aſſimulata ſufflatur. Quin ipſa, inquit,

crucis figura quid eſt, niſi quadrati mũdi forma? Scri-
bit porrò Sudas, Theodoſio imperante quum æqua-
rentur ſolo Græcorum templa, in Serapidis ſacrario
hieroglyphicas eſſe cõpertas literas, quæ crucis præ-
ferrent formam. Cæterum, quod ad crucis pertinet
excellentiam, apud Ægyptios ante Chriſtum huma-
næ ſalutis auctorem inenarrabilem, non tam muneris
ſtellarum teſtimonium fuiſſe cõtenderim, quàm vir-
tutis præſagium, quam à diuiniſſimo corpore fuerat
acceptura. Nec illud omiſerim, diuina (vt equidem
reor) agente vi, fuiſſe in adoratione veterum crucis
item figuram ſummè religioſam: quoniam in vene-
ratione ſupplici, dum ori dextram admouerent, indi-
cem ſuper pollicem reſidentem (quod & tempeſtate
hac ferè à pleriſque fit) exoſculabãtur. Quod Plinius
quoque ſignificaſſe videtur: In adorando, inquit, dex-
tram ad oſculum referimus, totũque corpus circum-
agimus. Et in Apologia item Apuleius: Si fanum ali-
quod prætereat, nefas habet, adorandi gratia manum
labris admouere. Hinc factum opinantur, vt Hebræi
iuxta linguæ ſuæ proprietatem pro veneratione de-
oſculationem ponant. Quod aduerſus Ruffinum Hie
ronymus teſtatum reliquit. Lego denique Chriſtia-
nos quandoque Sarmentitios & Semaſſios probroſe
nuncupatos, quod ad ſtipitem dimidij aſſis reuincti
ſarmentis circumiectis amburerentur, quod in hac
ſuppliciorum pragmatia compertum præterire non
fuit conſilij.

Elementa virtutum eſſe duo, ſpem honoris, pœnæ metum. De inferorum ſupplicijs digna ſcitu. Quomodo patiatur anima, ex Platonicorum doctrina. Maronis loca explicantur duo.

Cap. IX.

DVo verò eſſe veluti elementa virtutis ab
philoſophiæ ſtudioſis traditum, ſcire vi-
deor: honoris ſpem, ac pœnæ metum. Illa
quippe ad honeſta ſtudia alacriores reddit,
quando eſt externorum maximum bonum honor, ſi-
quidem hunc diis contribuimus, hunc in dignitate
conſtituti affectant præcipuè: tametſi cumulatæ vir-
tuti dignus rependi haud queat. Hic autem, metum
dico, deprauatos impetus cogit hebeſcere, tardio-
reſque facit ad ea, quę à rationis libra viſuntur ſemo-
ta. Hinc ad terrorem increſcentis audaciæ pœnarum
genera octo legibus ſanciri, Marcus Tullius ſcribit:
damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, e-
xilium, mortem, ſeruitutem. At ſummus ille parens
Deus, à quo in hanc mundi partem, vniuerſitatis me-
diam emiſſi ſumus, vt hinc inde rerum ab eo produ-
ctarum ordinẽ excellentiamque exactiſſimè contem-
plati, humilem debitumque venerationis cultum au-
ctori exhiberemus, æternitatis præmium ex formula
ſua viuẽti propoſuit. Abeunti verò ad brutorum im-
manitatem, & ſenſibus mancipatam naturam, formi-
dabiles inferorum cruciatus perpetuitatis diritati
adglutinatos. Cæleſtis illa hilaritas quę quantáve
cenſeri debeat, abũdè cum Apoſtolo Gregorius pau-
ciſſimis verbis inſinuaſſe pernoſcitur, vbi ait: Nec o-
culum vidiſſe, nec aſcendiſſe in cor hominis, quæ di-
ligentibus ſe præparauerit Deus. Inferorum verò ſup
plicia quis vel audeat, vel queat omnino eloquentiæ,
vel ingenij amplitudine pro meritis explicare? Mira
eſt illic, ſed tamen vera pœnarum ratio, quod Augu-
ſtinus inquit. Spiritus incorporeos corporei ignis
tormento conflictari, quænam ratio dabit naturalis?
Niſi quòd eadem quæ noſtris corporibus certis nu-
meris animas adnexuit potentia, etiam ſpiritalem
vim pœnis ignium indeficientibus alligare ineffabi-
libus poterit modis. Cæterùm libet parte hac cum
veteribus theologiæ ſtudioſis confabulari, qui & ipſi
ſuper iis aliqua ſibi prodenda cenſuere. Adeunda ve-
rò præcipuè Platonis arcana, in quibus ſtupenda ſæ-
pe deprehendas. Animum intemperatũ, dum etiam-
num agit in corpore, talem eſſe veteres ſanciunt, vt
conſopitam

consopitam in eo rationem intelligant, vel affectui A prorsum mancipatam, vnde ineluibilis ad corporea vergens concipiatur habitus qui in naturam euadat quodammodo. Proinde hunc graphicè appingens Orpheus ita canit,

Ἄρρηκτοι τ' ἀΐδαο πύλαι, καὶ δῆμος ὀνείρων.

Frangi nequeunt Plutonis portæ, intus agit populus somniorum. De animo ita affecto grauissima est ex septimo De republica, Platonis sententia: Dormire illum in hac vita, & quidem profundius, ac prius quàm omnino expergefiat, demigrare. Post obitum verò B etiamnum altissimo premi sopore. Quin & insomniorum absurdissima exterreri specie, quam rem sub Tartari nomine intelligi voluit. Philosophi verò sentẽtiam aptissimè Platonicus poeta inuolucro quamuis obscuriore, Æneidos sexto expressit, quum inferorum vestibulum ac ingressum primum describens ita canit,

In medio ramos, annosaque bràchia pandit
Vlmus opaca ingens, quam sedem somnia vulgò
Vana tenere ferunt, foliisq; sub omnibus hęrẽt. C

Animus ergo hic nimio corporis amore exardescit, propterea terreno hoc dilapso, protinus alterum sibi ex vaporibus itidem elementalis naturæ conflat, compingitque: sed & ad ea reuoluitur, affectu perseuerante, ad quæ procliuis antè ferebatur. Corpusculi verò eius ea demum est figura, quales fuerint mores. Qua ratione fortassis intelligenda foret infamis illa quorundam in bestias commigratio. Sicuti verò in vita carnis senserat affectiones, ita & corporis illius animam sentire, arbitratur idem Plato: sed eo D etiamnum acriores, quo est id purius, verum ratione nõ eadẽ. Sic etiam ex doctorib. nostris aliqui haud ignobiles philosophi, inuestigare volentes, quo modo incorporea anima igni possit affici corporeo, dicunt, Postea quàm carne ipsa exuta est, sensiuas remanere potentias, & (vt Augustinus inquit) omnes sensus vitali potestate retentari. Aliorum sententia est, ab anima non formari corpus eiusmodi, nec per ipsum afformari sensum, sed diuina potestate ita sanciente, animam quæ sese prius corpore adobruerit, a- E queo elemento vel igneo ita destinari, alligarique, vt obnoxia seruilique conditione indignationis plurimum inde concipiat, ac dolore conuellatur. In statu hoc comminiscitur Orpheus furias tres: ex quibus Tisiphone animam infestet ex corpore. Megæra lancinet ex odio imaginariique mali conflictatione formidolosa. Alecto perurat propter imaginarij mali boni cupiditatem. Has porrò furias excitari ab vltoribus dæmonibus, vt atrocius horribiliusque exagitetur anima, Platonis sententia est: sed quã cõprobet F etiam Plotinus, ac antea cõstituerat Orpheus, à quo hymno proprio dæmona, vltorem magnum celebrari nouimus. Denique primas intemperantis animæ perturbationes persimiles volunt phreneticorum tumultibus, aut bile atra exagitatorũ, vel etiã dormientium turbulentis formidolosisque somniis. Sed & eo amplius impiis animis terribilium fallax imago occursat, quando alendi potestas nulla ibi est, vacant externi sensus, nullius omnino rei sese ingerit distra- G ctio, nec lenimenta præstò sunt vlla. Sola reliqua fit furens phantasia, vt Plato vult, aut phantasticæ rationis imperium: cui insuetatæ formidabilesque ostentantur imagines, vt ruentis quandoque cæli speciem concipiat, nunc dehiscentis terræ vorągines tetras, seque in ima baratri violẽter mersari. Etiã flammantes ignium globos arrepentes, aut feruentium scaturigines aquarum, vel vastarum molium deuolutiones ruinasque, quibus iamiam conterenda subiiciatur: &, quod omnia excedit, à dæmonibus truculenti H sæuique aspectus raptari, ac passim discerpi. Cæteraq; quæ phantasiæ furentis dictare impetus potest, malusque dæmon, vt Mercurio placet. Adde quòd deliciarum quibus in vita intemperantius perfrui assueuerant, atrox habitus subiens exulcerat excarnificat- que, tum cupiditate, tum desperatione potiendi. Hæc Sardanapalum muliere corruptiorem à pellicum amplexu reuellit ratio, dispescit à mẽsarum luxu Tantalum, à congestitiis Midam retrudit opibus. Propterea in Gorgia Plato: Idem mihi videtur circa animam, cuncta enim in ea apparent, quũ corpus exuerit, tam quæ ex natura, quàm quæ ex affectibus inerant, quæ ob rei cuiusque studium homo contraxit in animam. Hinc, ni fallor, aperitur egregiè Platonici Maronis locus alter ex sexto eodem,

Quæ gratia currum
Armorumque fuit viuis, quæ cura nitentis
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Cæterùm ne quid relinquatur, quo legentium præpediri possit animus, sciant à Platonicis in separatis animis phantasiam dici sensum intimum, quem in vehiculo æthereo & aereo constituunt, sed cum perturbatione in aereo propriè. Vel Peripatetico intelligamus more, præsertim Auicennæ sequuti doctrinam, affectum habitumque potentiæ rationalis, quem sensibus obsequendo contraxerit, ad corporeas reclinatum perturbationes, in materiamque vergentem.

An possit anima ignibus torqueri. An corpus amburi perpetuò, nec tamen interire. Laricis natura mirabilis. Larignum oppidũ. Larigna pix, quæ vulgò larga dicitur. Item salamandræ, & carbonum, palearum, ac formicæ natura.

Cap. X.

Sed non deerunt fortasse, qui argumentorum acuminibus diluere ista connitantur omnino, quoniam probabile non fiat, animam, si est immortalis, perpeti aut sentire dolorem posse: quippe si ob merita punietur, non erit absque doloris sensu, & proinde etiam morti obnoxia. Quòd si morti non esse locum, colligas: illatio illa cõsequi videtur, Ergo nec dolori. Propterea, nec esse quidem patibilem. Et Stoici astruent, animas vtique mortis interuentu aboleri nullatenus posse. Impias tamen, quoniam vitiorum scelerumque inquinamentis labem contraxerint, euadere cuiusdam naturæ mediæ inter mortalem immortalémque, & habere imbecillitatis quippiam ex corporeo contactu, ex quo ineluibilem conceperint fucum, dum sensuum lenociniis obsequuntur, velut mancipatæ. Inolescente itaque labe miris modis, vt poeta nobilis ait, eiusmodi reddi animas, vt non extingui vtique valeant, quoniam ex Deo profluxerint. Cruciatibus tamen obnoxias fieri ob terrenam, quã sibi affricuerint labẽ, quæ peccatorum inusta illecebris, sensum doloris attribuit. Quòd si quærat quispiam, qualis omnino censendus sit ille ignis, qui miranda potestate spiritalia corporeáque exitu nullo exurendi citra cõsumptionem facultatem habeat: quum sexto Topicorum ab Aristotele traditũ sciamus, Affectionem in corporibus quamcunque deterere de substantia perpetuò quippiam, ac demum absumere: Respondetur, videri talem, vt nullius indigus alimẽti, nulla fumi permixtione in obscuritatem quandam crassescẽs viuat perpetuò, vigeatque, aquarum modo fluida vi. Cremet insuper, ac reficiat mirabiliter, vt quantum ex corpore periturum æstimes, mox repositum, instauratumq; ineffabiliter, animaduertas, vt perenne sibi sufficere pabulum videatur. Quod poetica fabulositas suspicata, Titij iecur vulturi æterna suggerens alimẽta confingit. Nec tamen in omne corpus flammis eiusmodi datum ius, asserere debemus: nam quos præcellens incoquit virtus, & iustitiæ maturitas in æthera purgat apertum, omnino cremantis potentiæ expertes censendi sunt. Quod ad animam spectat, sic ex Peripateticis ratiocinantur nonnulli: Si sensus, inquit, sensibilia citra materiam recipit, patiturque tactus nonnunquam non calore ipso, sed specie, caloris ratione, intentioneque spiritaliter recepti. Si visui non

color, nec magnitudo vlla, sed ratio, ac intentio eius absque materia imprimitur, animos mirabimur etiã elementorum qualitatibus, quibus in hac inhiabant vita, per intentionem, ac spiritaliter, & absque materia receptis torqueri? Hac certè ratione non à corpore incorporeum, sed ab incorporeo incorporeum pati, agnoscimus. Sed vrgent nos infestantque peruicaciores plerique, ceu naturæ cõsonum haudquaquam sit, vri citra perniciem corpus aliquod: etiam si apud Aristotelem cõperimus, esse animalia quę in ignibus viuant, immo verò si quo casu auolẽt, intermori protinus. Iam & feruentiũ aquarum scaturiginibus ita vermiculos innasci plerũque, exploratissimum est, vt alibi ducere vitam nequeant. Sed malè feriati ad hæc inferunt, si maximè detur rem sic habere, non tamen ista viuere perpetuò, nec vllo interim exagitari dolore, quoniã indidem etiam vegetentur. Mihi verò à naturæ rationibus abire longius videtur, vegetari, quàm cruciari rebus eiusmodi. Mira prorsum res est, igneis flammarum riuis obuolui, membra perpetim depascentibus, & superesse tamen, ni mirabilius foret, ignium molibus adobruta viuere, nec tamen inde dolere prorsum. Quòd si impetrant ista fidem, cur non & illa? Certè miraculum naturæ est id quoque, laricem nõ solum ex succi amaritate vehementi à carie tineaque non noceri, verum nec flammam recipere, nec ardere per se, nisi vt saxũ in fornace ad incoquendam calcem, lignis vratur aliis: nec flammã ideo sic quoque recipit, nec carbonem remittit, sed spatio longiore vix comburitur, quod fit minima ignis & aeris temperatura. Cognitum id summa Cæsaris admiratione apud Larignum oppidum in Padi præripiis situm, ex arboris copia nuncupatum, quando ignibus obuallata turris superfuit citra nocumẽtum. Sicuti larigna dicitur pix, quæ & arboris nomine larix vocatur quandoque: vulgus largam, luxata dictione appellare consueuit resinam id genus. Larimnum verò thymiama Sabæorum est odoratum, præcipuè Straboni. Sed & Quadrigarij adnotatum Annalibus est, oblitam alumine materiam, succendi non posse. Quod esse verum, à Sylla in Archelaũ bellante comprobatum est. Nec illud argumentum alicuius fuerit momenti: Omne quod dolet, etiam mori. Siquidem dolet anima, corpore vtique maior, nec moritur tamen. Quare quòd in hac colligimus nunc, reperietur tunc in damnatorum corporibus. Quid, quòd animæ proprium est dolere, non corporis: etiam si ab corpore doloris emicent scintillæ? Sicut enim viuere ac sentire dicimus corpora, quia animæ potentia hasce influat vires: ita & in dolendi ratione astruendum, quoniam corporis dolor esse ab anima tantum potest. Quam ob rem si inde mors colligeretur futura, quia interueniat dolor, aduersus animam efficacius multo sic colligeretur, quia eius sit dolere proprium. Quod Aurelius comprobat Augustinus, à quo etiam refelli Platonicos nouimus, qui ex terrenis moribundisque corporibus assultare in animam perturbationum agmina colligunt: quum tamen fateãtur iidem, animas ab omni corporis labe repurgatas, dira nihilominus agi cupiditate, qua rursus incipiant in corpora velle reuerti. Posse verò humanum corpus æternis sufficere cruciatibus, vt amburatur citra detrimentum, doleat sine interitu, non videri impossibile prorsum debet, non salamandræ modo argumento, quam auctores eminentissimi in ignibus victitare produnt: esseque tum terrestrem, tum marinam, vt ex Paulo didicimus. Nam de ea Nicandri interpres ita prodit: Salamandram (inquit) memorant, per ignem meare, nec inde quippiam oblædi: eius interanea decutiendi pilos vim habent, quadrupes est animal, lacertæ simile ac terrestri crocodilo. Sunt qui scribant, esse natura frigidum, proinde si in fornacem inciderit, ignem restingui, ipsum autem perseuerare ἄφλεκτον, id est illæsum. At hoc credi temerè, auctor Dioscorides probat. Andreas verò non contemptibilis A auctor, si salamãdræ (inquit) sanguine vel manum vel omnino vestem infeceris, nocumenta ex igne haud prorsum sentiet. Postremò animal nec corio contegitur, nec pręfulcitur squamma. Quin eo argumento Græcus poeta λιπόρρινον appellauit: quoniam pellem dicant rhinon. Etiam si aliqui malint dici, quia ab pelle desudet λίπος, id est pinguedo. Ac vt nil prorsum omittatur, lib. decimoquinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας: Salamandra, inquit auctor, minimum animal ex ignibus ortum capit, & in eis flammæ nocumentum B haud sentit. Sed & tot montium argumẽto, inquam, plerisque in locis ab æuo ardẽtium globosque flammarum subinde eructãtium, quos tamen non deficere, animaduertimus. Carni porrò humanæ vim præstabit eandem ille ipse, qui tot & tam miranda in rerum produxit natura. Qui pauonis carnibus potestatem indidit occultiorem, qua putreant nunquã, quod se experimẽto didicisse, Augustinus scribit. Qui carbones, rem fragilem adeo, vt nullo negotio conterantur in puluerem difflenturque, tanta insigniuit fir- C mitate, vt nulla humectationis copia vitientur, aut annorum sentiant damna. Propterea que limitibus ita substratis, aduersus rapacem auidamque grassantis vicini fraudem. Expende rerum naturæ sympathiam, antipathiam nec spreueris. Non in multa te dimitto, paleas ad libram reuoca, illas insita putes frigiditate niuium rigorem seruare illiquefactũ, ni eisdem pręcelerem pomis cocturam induci genuino calore, liquidò perspicias. Quis in formica tantulo animali, ac tam nullo vaticinã expectarit præsensionem? Atqui D Ælianus inquit, fame ingruente εἰσὶ φιλόπονοι περὶ τὸ θησαυρίσαι. Addamus & illud, Ab extremo die cessaturum omnino cæli motum, quo eueniente, nulla erit actio, nulla in corporibus affectio, in naturæ tendens transmutationem. Ita ergo perseuerantiæ ratio prima ex Deo est, ex naturæ vi etiam altera. Philosophi verò topicum illud naturæ pomerio tantum continetur.

An ignis damnatorum suppliciis destinatus habeat E *aliquid intermicantis luminis.*

Cap. XI.

Quæritur porrò, si tam atrox impiorũ cruciatibus destinatur ignis, sit-ne inibi lumen quoque, quando id esse proprium elementi videtur: quod si admittas, consequens erit, habere tamen damnatos spiritus, vnde quadamtenus tormentorum leniant diritatem: siquidem lux in primis iucunda est, ac vitæ F gratissima. Sed enim absurdum omnino, & à diuinæ sanctionis integritate seiunctum, vitæ adobrutos flagitiis & bonis semper infestos, Deo nulla non hora rebelles pòst mortem læti quippiam sortiri, quo sceleratæ mentis æstum, vel momẽto mitescere sentiãt. Proinde vero propius sit, si quod ibi interluceat lumen, calamitatum cumulo id accedere magis quàm lenimento: nam lucis munus alioqui lætissimum, sæpe item dolorem potest immensum parere, si quid aperiat, quod nolis videre. Sic igitur statuendum, te- G terrimas illas tenebras intermicare ingrati luminis quippiam, quo patescant, quæ exulcerent vehementius. Propterea Moralium nono Gregorius, illud Iob exponẽs, Vbi vmbra mortis, & nullus ordo. Infernus ignis, inquit, ad lenimenta non lucet: lucet autem, vt magis torqueat. Nam consectatores complicesque flagitiorum improbi flamma illustrãte visuri sunt, quorum gratia sese facinorum prauitate adobruerunt. A Nicolao item theologo eadem ferè statuuntur. Atque inde dici esse inibi tenebras exteriores, quando in mente colliguntur esse interiores.

H *Inferi an sint. Veterum in eo disceptantes sententiæ. Augustini mox decreta. Ab Domitiano exhibitum inferorum spectaculum, ex Dionis historia.*

Caput

Caput XII.

Esse autem inferos, constanter asserit Christiana veritas: ex veteribus omnino pauci. Plinius quidem, vt in plerisque, hæresi deprauata, sustulisse eos videtur: Si vlli, inquit, essent inferi, eos iam refodissent auaritiæ manus. Marcus quoque Tullius quum alibi, tum in oratione pro Cluentio, falsa esse quæ de inferis traduntur, indubitanter astruxit: sed & in Consolatione ad Martiã Seneca, Illa, inquit, quæ nobis inferos faciũt terribiles, fabula est. Lucretius libro De natura tertio, non alibi esse inferos statuit, quàm in hac vita: sic enim ait,

> Atqui animarum etiam quæcunque Acheronte profundo
> Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.

Sed & apud Ouidium Pythagoras:

> Quid Styga, quid tenebras, & nomina vana timetis?

Plutarchus in libro De iis qui serius à Deo puniuntur, quendam ita narrantem inducit, Esse Adrastiam Iouis & Necessitatis filiam, iniustorum omnium præsidem vltricemque, cui ministri adsint tres: à quibus in corpore quidem crucientur, puniantur que aliqui: atqui grauiora perpetrarint, hosce post mortem iudicio tradi ab dæmone: qui verò scelestissimi atque immedicabiles fuerint, eos ab Erinnye ex ministris Adrastię tertia, maximè fera immitique, in obscurum quendam & qui reserari nequeat, locum intrudi. Socrates verò apud Xenocratem à mago quodam Gobria, se accepisse ait, Opin & Hecaergon tabulas æneas ex hyperboreis attulisse, quibus contineretur, in corporis solutione animam in occultum sub terram migrare locum, in quo Iunonis sit regia, haud Iouis aula angustior: quippe quum terra mundi mediũ teneat. Vestibula verò Plutonis prouinciæ claustris, æneisque catenis vndique vinciri: illum qui ista reseret, fluuium Acherontem prius, mox Cocytum excipere, quibus trãscursis, oporteat ad Minoem & Rhadamantum duci in eam regionẽ, qui Veritatis campus cognominetur. Mercurius verò sic fermè scribit, Quum fuerit animę à corpore facta discessio tunc arbitrium examenque meriti eius transiliet in summi dęmonis potestatem: isque si delictorum illitam maculis vitiisq; oblitam viderit, desuper ad ima deturbans procellis turbinibusque aeris, ignis & aquæ sæpe discordantibus tradet: atque inter cælum & terram mundanis fluctibus in diuersa semper æternis pœnis agitata raptabitur, vt in hoc obsit animæ æternitas, quod sit immortali sententia æterno iudicio subiugata. Ergo ne his implicemur, verẽdum tantundem, cauendumque esse, cognosce. Increduli enim post delicta cogentur credere, non verbis, sed exemplis, nec minis, verum ipso pœnarum affectu. Hactenus Mercurius. Quem ne quis fortè irridendum censeat, quòd in cæli terræque meditullio suppliciorum statuere videatur locum, sciat, inferorum regionẽ & ignis æterni sedẽ esse opinationis incertissimæ apud Christianæ veritatis assertores: quando maximus doctor Augustinus ita sibi scribere permisit: Iudicatis quippe iis, qui scripti non sunt in libro vitæ, & in æternum ignem missis: qui ignis, & in qua mundi vel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminem, nisi fortè cui diuinus spiritus ostendit: tunc figura huius mundi peribit conflagratione. Cæterum arrident vel maximè in hoc proposito, quę Geneseos secundo Augustinus idem scienter adnexuit. Si quis putat, inquit, animas corpore exutas locis corporalibus contineri, quum sint sine corpore: non deerunt qui faueant, & diuitem sitientem in loco corporali fuisse contendant: ipsamque animam omnino corpoream, propter arentem linguam, & stillam de Lazari digito cupitam. Sed melius est dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Diuitem in supplicio, pauperem in refrigerio esse, non dubito: sed quomodo intelligatur flamma inferni, sinus Abrahæ, & huiusmodi, vix à mansuetis, à contentiosis nunquam inuenitur. Apud Esaiam legimus prophetam, vnicuique proprium quo torqueatur, ignem ascribi. Ambulate, inquit, in lumine ignis vestri, & in flamma quam accendistis. At inquit Origenes secundo περὶ ἀρχῶν, iis indicari planè videtur, Peccatorem ipsum sibi proprij ignis flammam succendere, nec in incendium aliquod antea destinatum demergi. Eius verò materia escaque ac pabulum peccata esse videntur nostra, quæ ab apostolo Paulo ligna dicuntur, item fœnum & stipula. Censendum verò, sicuti in corporibus cibi exsuperantia vel qualitate diuersa febrium suscitantur incendia pro fomitis modo: ita & in animis, vbi vitiorum incẽtiua labem aggesserint altius, malorum efferuescit cumulus, diram sibi tetramque supplicij progignens flammam, quum admissorum facinorum historiã ante oculos propositam intueantur, & ipsa sibi testis conscientia propriis agitetur stimulis in pœnæ ardorem formidolosæ. Mali acerbitas non ferenda vel hinc coniectari certius potest, quod plerunque mori præstat, quàm diutius liuore macerari, ira identidem incendi, tristi mœrore contabescere. Illis verò quæ Augustinus, vt cunctanter, ita & sapienter astruit, adnecti potest ex Græca natum petulantia, qui eiusmodi rerum incertitudine ducti, fabulosa quæ de inferis dicantur, arbitrati omnia. Mendacij cuiuspiam vanitatem diluere volentes incinunt, τὰ ἐν ᾅδου, id est id ferè tale haberi, qualia quæ de inferis iactentur. Certè magnus Plotinus peccantes grauius animas dæmonum cruciari præfectura tradit. Orpheus id ipsum confirmat, & Iamblichus. Non omittendum quod prodit Dion: Domitianum inter spectacula noctu inferorum fabulas exhibuisse, domo ad id instructa, in qua prorsus omnia viserentur nigra, excitatis quoque ex pauimento miro ingenio tabernaculis, senatorib. modo, equitibúsque, sine seruitiis ad spectaculum admissis. Vnicuique verò sepulchralem impegit columnam, nominibus etiamnũ adiectis, apposita & lucerna vti in monumentis assolet. Hinc formosiores pueri atro expicti colore prodibant, mortuorum præferentes imaginem, ac meticulosa ambientes assidentium singulos saltatione, ad verum omnia implebant, territis omnibus, ne mox iugularentur. Nam & quæ ad cædem maximè spectare videbantur, proferebat Domitianus: paulò tamen pòst dimissi cum donis omnes, ex iis quæ in cœna fuerant parata.

Platonis sententia mirabilis, euangelicæ consona veritati, de inferorum pœnis. Item Origenis opinio, an ibi sit verus ignis, & tormenta vera.

Cap. XIII.

Plato quem cęteris omnibus Christianæ veritati facit propinquiorem Aurelius Augustinus, Herum quendam Pamphilium resurrexisse confingens, de inferis illum multa mirandaque explicantem inducit: ac primò quidẽ vt post corporis interitum anima cum plerisque aliis in dæmonicum quendam peruenisset locum: in quo terræ duos agnouerit hiatus, totidemque supernè in cælesti regione ex aduersum. Inter hiatus verò eiusmodi sedentes iudices, qui vbi animas iudicassent, iustos quidem ad dextram supernè per cælum ascendere iusserint, in anteriori parte signa eorum, quæ iudicata forent, ferentes. Iniustos contrà, ad sinistram inferius: omnium in vita gestorum à tergo signa habentes suspensa. Vidisse porrò per vtranque cęli terræque portã animas lata sententia abeuntes. Per alias item duas ex terra quidem ascẽdentes animas puluere, squalore macieque confectas. E cęlo autẽ alias nitidas descendentes: viderique dixit, animas vndique venientes, tanquam longa itineratione defatigatas libenter in prato, quod ibi est, tanquam celebri in

conuentu recumbere, ac se inuicem quæcunque mutuo se noscitassent, salutare. Esse autē illud mille iter annorum. Quoscunque verò aliis iniuriam intulisse, constaret, pœnas singillatim pro quolibet decies reddidisse. Hoc verò per quodlibet annorum centenarium esse, quasi hæc humanæ vitæ sit meta, vt animæ decuplam iniuriæ redderent pensionem. Rursumq́; si qui beneficia fuerint aliqua elargiti, iustitiamque & pietatem coluerint, eadē pensione præmia reportare. Aiebat preterea, Ardieum se vidisse ac tyrānos, sed & priuatos nonnullos, qui magna perpetrassent scelera, quos ascensuros se propemodum confidentes hiatus ille minimè permittebat, sed horridè mugiebat. Aderant illic viri fortes aspectu ignei, qui quum mugitum subitò perpendissent, hos seorsum rapiebant, manibusque & pedibus & ceruice deuinctis, prosternebant, excarnificabantque, & secus viam quādam ad exteriorem partem raptatos tribulis lacerabant. Hæc ex Platone vellicatim, ne longiùs abiremus, excerpta collibuit hic potissimum subnectere, quòd insint euangelicæ veritati pleraque minimè dissentanea.

Mētis æstuatio grauiórne sit, quàm afflictio ex igneo proueniens tormēto. Vermis apud theologos quid, & clibanus apud Gregorium. Doloris ratio.

Caput XIIII.

SOlent Christiani patres quæstionem agitare, vermisne supplicium animā grauius lancinet conuellatque, an ignis. Ne quem verò insolens dicēdi modus suspēsum diutius habeat, Vermis appellatione putant conscientiæ remorsum ac vellicationem quandam, perpetim nos infestantem, ac perpetrati facinoris commonentem: quam ideo sic nuncupandā censuerunt, quòd ex peccati putrilagine consurgat, sicuti computrescente cadauere, succrescunt inde vermiculi. Hunc verò mētis æstum ignis vstionem lōge exsuperare, sic fermè colligunt: Doloris, inquiunt, acerbitas tribus maximè capitibus perpenditur. Primum est, magnitudo adnexi mali: sequens est, potentia rectè apteque parata instructaque ad eius mali patientiam: postremum est, arctus, vehemensque cum potentia eiusmodi affligentis & exulcerantis mali nexus. Hic maximū, quo excarnificetur anima, malum est perfectionis priuatio carentiaque, ad quam erat apta & nata. Hāc verò damnata certissimā concipit anima. Ea sic apprehensa, maxima euadit calamitas, bonæ ipsius animæ dispositioni longe infestior, quàm ignis actio: quando affectioni eiusmodi paratior animaduertitur, quàm igneis tormentis: neque enim à natura aptitudinem habet ignis, qua conflictetur spiritalis potentia, nisi vt diuinæ organum sanctionis. At spiritale malum affligere animam per se, & immediatè potest. Coniunctio autem ac nexus exsuperantiam habēt insignem: quoniam per intellectum apprehensio longe cooritur acrior, quàm quæ per sensum. Vermis porrò hic animæ præsentius sese ingerit, quā ignis. Neque enim corporea illabi animæ sic queunt, vt spiritalia. Quod verò illi est præsentius, quodque cognoscitur perfectius, acrius validiusque etiamnum coniungi, censendum est. Proinde Moraliū quintodecimo Gregorius clibanum intrinsecus ardere scribit, eiusmodi mentis æstuationem clibani vocabulo significans: cuius ignis, vtpote occlusus, flagrantior multo & vrens grauius intelligi debet. Adde, quòd spiritalis iucunditas corpoream longe excedere agnoscitur. Nam sicuti Bernardus in Epistola ad proprios parentes scriptum reliquit, Gustato spiritu, necesse est desipere carnem: affectanti cælestia, terrena non sapiunt, æternis inhianti fastidio sunt momentanea. Illa verò pœna grauior, infestiorque est, quæ maiori opponitur delectationi: propterea quum sit vermis spiri-

A tale supplicium, amplius, odiosiusque igneo tormento etiam colligi debet.

Memoriæ excellentia. Item de reminiscentia. Sepulchra legisse, quid sit. Memoriæ vel intensæ vel remissæ ratio. Quintilianus & Maro declarantur. Plutarchi locus restituitur ex vita Iunioris Catonis.

Cap. XV.

B MEmoria, necessarium maximè vitæ bonum, & thesaurus eloquentiæ, ac tanquam lumen aliquod, res est ex omnibus partibus animi maximè delicata & fragilis, in quam primum senectus incurrit: sæpeque, vt Plinius inquit, tentatur deficere, & meditatur, vel quieto corpore ac valido. Somno quoque serpente computat, vt inanis mens quærat, vbi sit loci. Immo verò hinc adagioni occasio data, vt eum qui memoria sit nulla,
C sepulchra legisse dicamus. Nec sepulchra legens, inquit apud Ciceronem Cato, vereor (quod aiunt) ne perdam memoriam. His enim ipsis legendis redeo in memoriam mortuorum. Est profectò huius potentiæ natura miranda: Subitò vetusta ex longiore interuallo reuocata ingerunt sese, atque exhibent, interim sponte, interim id ipsum agētibus nobis, ac meditantibus, sæpe & interquiescētibus. Excidūt quandoque proxima, inhærēt affixa, quæ vetusta sunt, hesternorū obliti, acta pueritiæ in digitos mittimus. Quod requi-
D siueris, altius illatebrare se atque recōdere animaduertitur: mox aliud agenti reddit se, atque offert. Nec manet semper memoria, sed aliquando veluti postliminio redit. In quibusdam animalium propè nulla. Ceruario quamuis in fame mandenti, si respexerit, obliuionem cibi subrepere aiunt, digressumque aliud quærere. Inter nos verò quibusdam tanta, vt nihil nō iisdem verbis reddatur auditum. Hanc in se ipso eatenus florenter excelluisse scribit Seneca, vt non ad vsum modo sufficeret, sed in miraculum vsque proce-
E deret. Nam duo millia nominū (inquit) recitata, quo ordine erant dicta, referebā: ducētos quoque versus, ab vltimo incipiens recitabā. Docilitatis partes sanè, vt ex Græcis tradūt aliqui, tres videntur: anchinœa, idest solertia, memoria, oxytes. Est autē memoria, eorum quæ quis didicit, cōseruatio. Oxytes, mentis intelligitur celeritas. Anchinœa verò, vbi ex iis quæ didicimus, etiam quæ non didicimus, venamur: quam Fabius, mentis agitationem vocauit. Aristoteles sex-
F to Moralium, anchinœam ab eubulia, id est consultandi præstantia diuersam facit: quoniam sit anchinœa eustochia quædam, id est coniectandi excellentia. Memoriæ vim admiratus M. Tullius, insignē putat diuinitatis argumentum: Quid est, inquit, illud quò meminimus, aut quam habet vim, aut vnde naturam? non est certè nec cordis nec sanguinis, nec cerebri, nec atomorum. Anima sit, animus ignisve nescio. Nec me pudet, vt istos, nescire, quod nesciam. Quicquid sit, iurārem esse diuinum. Quid, obsecro te, terrāne
G tibi, aut hoc nebuloso & caliginoso cælo, aut sata, aut concreta videtur tanta vis memoriæ? An capacitatem aliquam in animo putamus esse, quo tanquam in aliquod vas, ea quæ meminimus infundantur? Absurdum id quidem, Qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi potest? aut quæ tanta omnino capacitas? An imprimi quasi ceram animum putamus? & memoriam esse signatarum rerum in mente vestigia? Quæ possunt verborum, quæ rerum ipsarum esse vestigia? Illud verò ex philosophorum scho-
H lis dignum relatu quoq;, Memoriā esse aliud, & aliud reminiscentiam. Nā est & in brutis memoria, vnde & prudentiam quoque habere, in philosophia prima colligit Aristoteles, verum imperfectam, sicut & memoriam. In hominibus enim tantum est reminiscentia. Ea verò est discursus rerum cum ratione ab vniuersalibus

uersalibus ad particularia, & à remotis à sensu. Vel indeptio, ac recensio eorum, quæ in se memoria seruarit, memoriæ plerunque vegetandæ gratia. Alexander Naturalium quæstionum tertio, Reminiscentia, inquit, est ex perscrutatione imaginis peruestigatio, quę corpori cohæserat alias, cui anima inest sensitiua. Sexto Naturalium Auicenna scribit, Cognoscere aliquid sibi fuisse, quod iam sit abolitum, in homine tantum est, & in rationali potestate. Memoriæ virtus ex quorundam sententia duplex videtur: facilè percipere, diu retinere. Illud ex humecta contingit natura, hoc ex sicca. Inde euenit, vt nonnulli facilius discant, quàm percepta custodiant. Alij verò secus, vt ad humiditatem vergunt, vel ad siccitatem. Et proprerea Aristoteles, οὐ γὰρ οἱ αὐτοί εἰσι μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηστικοί, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μνημονικώτεροι μὲν οἱ βραδεῖς, ἀναμνησικώτεροι δὲ οἱ ταχεῖς καὶ εὐμαθεῖς. hoc est, non in eisdem memoria viget, ac reminiscentia: sed plurimum ingenio tardi memoria valent, dociles autem reminiscentia. Cuius ratio est, vt inquit Thomas, quia diuersæ hominum habitudines ad animæ actiones ex diuersa proueniunt corporis dispositione. Videmus autem ea, quæ difficulter ac tardè impressionem recipiunt, validè perseuerantérque eandem custodire, vt est lapis. Quæ verò nullo admittant negotio, haud pertinaciter retinere, verum tota facilitate remittere, vt cera, aut aqua. Et quia nil prorsum aliud memoria est, quàm perceptorum retentio cõstans: inde est, quod hebetium adminiculatior firmiórque memoria est. Acutorum verò ac velocium imbecillior ac magis lubrica. Cæterum in iis reminiscentia longe præcellens. Commonendi verò parte hac legentes sunt, Aristotelis sententiam ad verbum ferè ab Plutarcho in vita Catonis Iunioris exscriptam, sed ab interprete ita corruptam, vt quo discerniculo memoria ab reminiscentia seiungatur, haudquaquam videatur persensisse. Galenus post Hippocratem summus artis medicæ in Microtechne, cerebrum tenuitatis contemperatæ esse memoriæ fomitem, causámque præcipuam arbitratur, quoniam crassiore parte illa, obrepat obliuio, qua humectiore item hebescant sensus, ficciore autem euadant liquidiores. Vnde apud Cæcilium in Epiclero: Itáne Antipho proflua fide, itán' est immemoris, itán' est madida memoria? Porrò Auicenna item sexto Naturalium tradente, egregia illis suppetit memoria, quorum animæ multis non distrahuntur motibus, nec conuellitur cogitatio. Quæ res planè efficit, vt pueri quamuis humectioris sint naturę, pertinaciter tamen retineant, quæ imbiberint. Simul & propter motus vehementiam, vt adiicit beatus Thomas. Nam & quæ miramur, amplius memoriæ adglutinantur affiguntúrque. Admirantur autem ferè omnia pueri, vt quibus noua sint ac insolita. Hoc verò est quod significat Quintilianus, vbi natura esse nos tenaciores ait, eorum quæ à teneris annis imbibimus. Contra verò in senioribus, redundante humoris vi, contingit memoriam esse nullam. Sed & timentibus excutitur memoria, propter frigiditatem humores congelantem, quibus coeuntibus concrescentibúsque nulla recipi impressio potest. Quod autem Aristoteles ait, Esse memoriam præteritorum tantum, quoniam quæ adsint, vel sentire dicamur, vel scire: aduertendum est, id ad perceptionem nostram referendum videri, qui sensimus prius, vel percepimus, siue præsens id sit siue non. Etenim recordari possumus non eorum modo, qui iam naturæ concesserint, sed superstitum quoque, sicut & sui ipsius meminisse aliquis dicitur: vnde illud est Virgilianum,

Nec talia passus Vlysses,
Oblitúsve sui est Ithacus discrimine tanto.

Augustinus, ne hoc item tacitum prætereamus, modo esse memoriam scribit animum, modò ventrem animi, cuius aula sit ingens & oppidò quàm admirabilis. Idem nunc memoriæ cauernas nuncupat, nunc antra, vel etiam sinus.

A *Reminiscentiam quibus rationibus induxerit Plato. Item de memoria quæpiam. Notio quid, seu prolepsis. Animos fuisse ante corpus, an sentiat Aristoteles. Omnia orta occidere, quomodo intelligendũ. Mnemosyne cur Musarum mater.*

Cap. XVI.

B QVoniam verò pro virili ex antiquorũ decretis de memoria prolibauimus nonnulla, quæ legẽtibus futura & voluptati rebamur & emolumento, reminiscentiam quoque breuiter attigimus: quod verbum ἀπειρόκαλοι nescio qui, vt culpatius, esse opinantur nouitatis duræ & illepidæ, hac præsertim significantia: nunc subiit, facturum me non absurdè, si Platonis eminentissimi philosophi sententiam, illi quidem duplariam, hisce adnotamentis subtexuissem: quam tamen exagitant C plurimum Peripateticæ scholæ, explodunt & Christiani patres, vt planè simplariam. Quibus nos & parte hac, & reliquis omnibus calculum adiicimus nostrum, id demum asserturi, quòd ab illorum scitis ne latum quidem vnguem fuerit abiunctum, ne quis protinus litem meam facere opinetur me: præfati tamen id, si quis eius philosophi sensa rationésque amplius libret, exploratiúsque, risu haudquaquam visum iri dignas, quod ex triuio suspicantur plerique philosophię mysteriis semi initiati, neque hoc nomine con D dignisatis, qui tantum virum censuræ suæ supercilio tumenti onerosóque subiiciant. Verum resectis iis, videamus quid de reminiscentia apud illum astruat Socrates. In Philebo igitur, motum communi corporis & animæ affectu factum rectè appellari sensum putat. Sensus verò conseruationem, dici aptissimè memoriam. Verum ab hac discrepare reminiscentiam: eo quidem præcipuè, quia quoties quæ cum corpore passa est anima, eadem sine corpore in se ipsa resumẽs animaduertit, tunc reminisci eam asseramus. Quin E etiam quando memoriæ passa iacturam, deinde vel sensu vel disciplina monente, eam iterum reuocat in se ipsa, reminisci putatur. Sed & in Phædro apertius paulò: Oportet, inquit, hominem intelligere secundum speciem: ex multis procedentem sensibus in vnum ratiocinatione conceptum. Hoc autem est, recordatio illorum, quæ olim vidit anima nostra cum Deo perfecta, & illa despiciens, quæ nunc esse dicimus, & ad id quod verè est, sursum reflexa. In Phædone porrò fusius astruit, disciplinam nostram non F esse aliud, quàm reminiscentiam: quia vixerint animæ ante corpus. Duabus verò præcipuè rationibus dogma hoc corroboratur. Prius quidem, quia rectè interroganti, sæpe vera de iis quæ nunquam didicimus, respondemus. Nec verò fieri vllo modo posse, vt à pueris tot rerum atque tantarum insitas & quasi consignatas in animis notiones, quas ἐννοίας vocãt, haberemus: ni animus ante quàm corpus intraret, in rerum cognitione viguisset. Quum notionem dico, siue prolepsin, intellige ex Boethio in Topicis, In G tellectum quendam, & simplicem mentis conceptionem, quæ ad res plures pertineat à se inuicem differentes. Deinde quoniam ex notitia eorum quæ sentiuntur, subita quadam abstractione in notitiam ascẽdimus idearum, ceu cognoscendo hæc æqualia in ipsius æqualitatis cognitionem, vbi cognoscimus deficere hæc ab illis, atque adniti similia fieri: quúmque id agamus per omnem vitam, necesse est, ideam ipsam ante ortum nos habuisse: neque enim perfectæ rei notitiam subitò ex imperfectis accepimus. H Cæterum adnectamus iis, quæ vir doctissimus aduersus Platonis calumniatorem libro tertio, ingeniose aptéque, ac vt Græci dicunt ἐπιβολάς, scribit Bessario: vt intelligamus philosophum hunc reminiscentiæ assertionem non frustra esse adortum. Ratio, inquit, reminiscendi, aut recordãdi illa Platonis per generatio-

nem non contemnẽda est, vt aduersarius putat. Quis enim immortalem atque æternam statuens animam, & longe ante corpora præexistentem, negare possit, eam scientiæ plenam esse? & rerum omnium intelligibilium species in sese habere? Obliuisci autem earum, quum corpori vnitur, ob nimium materiæ fluxũ. Rursúmque doctrina & studio atque exercitatione reminisci, nec nisi prouecta iam ætate fluxu materiæ vel cessante iam vel potius refluente. Nam & philosophus Arabs Auerrois gentem intellectum, quem vnicum omnibus, & immortalem tribuit, censet omnium specierum, vt sic interim verbo abutamur, semper plenissimum esse, sempérque adeptũ esse: sed quatenus corpori coniunctus est, per varia phantasmata variè intelligere, quin etiam aliquando quidem intelligere, aliquando verò minime. Nec sanè Aristoteles ipse ab huiusmodi opinione reminiscentiæ longius videtur abesse. Quippe verba illa ex septimo Physicorum ad hunc etiam sensum accommodari possunt: vt scilicet omnibus sedatis perturbationibus siue affectibus prauis, sublatisque impedimentis incipiat anima scire & sapere. Sciẽtiæ primæ acquisitio, inquit, non est generatio: scire enim, sapereque dicimus, eo quod quieuerit & constiterit intellectus. Ad quiescendum autem nulla est generatio, nulla enim mutatio est. Tabulæ autem illa similitudo non ad simpliciter esse intellectus referenda est, sed ad corpoream actionem, ad quam intellectus perinde se habeat ac tabula, in qua nihil scriptum. Nihil enim cognitionis phantasmatariæ possidet, sed in potentia est ad cognoscendum per phantasmata. Aut ad scientiæ primæ acquisitionem per quietem & constantiam intellectus illa tabellæ ratio referri debet, quam reminiscentiæ nomine Plato significat. Nam respectu quidẽ speciei ipsius refertus semper scientia est intellectus, neque aliter Aristoteles, quàm Plato hac de re sentit, quod & Auerrois comprobat Commento quinto super tertio De anima libro. Porrò vixisse ante corpus animas Origenis dogma est, quum sæpe alias, tum περὶ ἀρχῶν tertio confirmatum. Platonici decreti meminit & Boethius: Quòd si, inquit, Platonis Musa personat verum, quod quisque dicit, immemor recordatur. Sed & Hieronymus significat, vbi ait, Philosophorum scitis contineri, discentias esse reminiscentias. quin Naturalium primo Macrobius, Si animæ (inquit) memoriam rerum diuinarum, quarum in cælo erant cõsciæ, ad corpora vsque deferrent, nulla inter homines foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionem quidem omnes descendendo hauriunt, aliæ verò magis, minus aliæ. Hinc est quod quę apud Latinos lectio, apud Græcos ἀνάγνωσις vocatur, idest repetita cognitio: quia quum vera discimus, ea recognoscimus quæ naturaliter noueramus antè, quàm materialis influxio animas inebriaret. Ea nanque non videt animus, quum repentè in tam insolitum, támque perturbatũ, vt Cicero inquit, domicilium immigrauit. Sed quum se collegit atque recreauit, tum agnoscit ea reminiscendo. Animos tamen ante corpus fuisse, haud sentire creditur Aristoteles. quamuis corrupto corpore, vti quibusdam placet, perpetuos demonstret ac immortales, nec inficiatur, Omnia in ortum prodeuntia occidere. At ortos esse animos, id non pernegat: quippe gigni atque oriri & creari, ídque genus alia ex materiæ potentia prodire veteribus innuebant. Animos verò de materiæ non educi potentia, liquet: quoniam vbi in vtero corpus humanum vegetatrice ac sensili anima perfectius euaserit, tunc ex nihilo innascitur animus, ac productus affunditur. Nam primo De animæ historia, sic comperias scriptum: Intellectus, inquit, innasci videtur, substantia quædam existens, nec corrumpi: nam hebetatione quam senio contingere, dilucet, corrumperetur. Verum non eo obtingit senectus, quoniam passa sit anima: sed id, in quo. Et mox: Intellectus, inquit, diuinius quiddam est fortè, ac impassibile. vbi pro intellectiua anima, dici intel-

A lectum interpretantur: quando de potentiis minimè agitur inibi, verum de anima tota. Quod autem adiecit, fortè, ad modestiam referunt, propter multos, aut quia necdum plenè erat demonstratum. Suffragari & magnitudo rei potest, ac sententiæ nouitas, nec scholis trita. Quoniam verò Platonis reminiscentiæ satisfecimus, adiiciamus de memoria illud quoque, Pythagoreos tradi, vegetandæ exercendæque memoriæ gratia, quod quoque die dixissent, audiuissent, egissent, vespere solitos commemorare. Quod à M. B Tullio item relatum scio. Plutarchus verò in Commentariolo περὶ παίδων ἀγωγῆς, nil prius memoria exercendum in pueris, scribit, quod ea sit eruditionis ταμεῖον, idest proma quædam cella thesaurusque: quo argumento, confictum veteribus, Musarum matrem dici Mnemosynen.

Puteal quid sit apud Persium & Horatium. Statio dicta ἐν φρέατι. De puticulis, putearíis, terræ coriis. C *Perpenditur locus Senecæ in Thyeste. Interim quid tereusis, celonium, ciconia, puteos aperire.*

Cap. XVII.

QVid sit puteal apud Persium & Horatiũ, non ferè video inter grammaticos constare, immo partim eorum commentitia sunt, quæ à plerisque afferuntur in album, partim quę anchoram ne sacram quidem D habeant qua subsistant, & conuellentium reflatus contemnant. Nos quod ad eam rem indagine varia venati sumus, iam hinc promemus: si poetarum prætexuerimus versiculos, & fluctuantes interpretum sententias. Persius igitur sic:

Si puteal multa cautus vibice flagellas.

Alter verò sic:

Forum puteálque Libonis
Mandabo siccis.

E Audio quosdam scribere, puteal, prætoris tribunal subselliumque esse. Acron refert, esse locum ad quem conuenirent fœneratores. Porphyrio, sed fuisse prætoris propè arcum Fabianum, ita nuncupatum, quia à Libone illud primum tribunal & subsellia collocata fuerint. Est qui interpretetur dici puteal, quòd ibi creditor debitori dans bona, tanquam in puteũ mittit. Ego verò in veterum libris comperio, in comitio in gradibus ipsis ad læuam curiæ, fuisse Actij Nauij statuam, capite velato, quo in loco is cotem nouacula disciderit: qui locus, inquit Dionysius, vocatur à F Romanis puteus, vbi ara est subterranea. Cicero autem in Diuinationibus: Cotem, inquit, & illam nouaculam defossam in comitio, supráque impositum puteal accepimus. Est verò puteal, sicuti apud Iureconsultum obseruauimus, Pomponium, Digestis de actionibus emptorum & venditorum, quo putei operiuntur: hoc est, veluti vmbella quædam aut petasus, qualem pyramidibus impositum, Plinius scribit: qualisque in Patauino visitur foro concinnè fastigaG tus, prætérque plumbeis inductus tabellis. Inibi verò iudicia exerceri solita, neminem puto latere, quum locus is in comitio foret, quod inde appellatum Varro scribit, quia illuc coirent comitiis curiatis & litiũ causæ. Puteal hoc non omisit item Ouidius,

Si puteal, Ianúmque times, celeresque calendas.

Et Horatius item alibi,

Roscius orabat, sibi adesses ad puteal cras.

P. Victor in regione Vrbis octaua, puteal constituit Libonis & Ianos duos, qui (inquit) locus erat merca- H toribus frequens. Inuenio in Græcorum thesauris, fuisse in Attica iuri dicendo stationem, siue iudiciale forum: quod diceretur ἐν φρέατι, idest in puteo. In eo causæ reorum agitabantur, qui cædis inuoluntariæ semel accusati, rursum sponte admissi facinoris iudicium subirent. Erat verò in mari locus is &

forma

forma iudicij inusitata. Naui illuc vectabatur reus, ex qua etiam causam dicebat ita, vt nusquam terram attingeret. Immo nec vllis anchoris nauigium licebat infrenare, nec pontem mittere. In Exquiliis præterea, vel vltra potius, vt Varroni placere animaduerto, Romæ locus publicus erat, quem Puticulos vocabant: quoniam illic esset sepulchrum miseræ plebi. Quod in Sermonibus Horatius significat, & Acron exposuit: nam eo in loco vstrinas fuisse publicas, scribi Porphyrio. Antiqua verò sepulchra in puteorum morem solita excauari, non latuit Pompeium Festum, vnde & inflexum puticulorum nomen, liquet, ni coniectet quis, quod inibi computrescerent cadauera. Putearios verò à Plinio dici puteorum excauatores, multos scire arbitror. Eos Græci φρεωρύχους vocant, aut etiam φρεωρύκτας. Phillylius dragma concinnauit, cui titulus Phreorychi fuit. Apud quem obseruatum est, puteariorum instrumentum dici tereusin. Puteū fodit, in mathematicum concinnatur, prouerbiali facie, quando hoc genus ex puteorum vmbra cæli medietates captat, idest τὰς μεσουρανήσεις, quod σκιοθηρεῖν dicitur. Phreata sunt item pocula ingentia. Organon, quo ex puteo hauritur aqua, celonium inuenio appellatum. Ciconiam quidam Latinè dicunt. Puteos aperire, positum eleganter apud Iureconsultos pro excauare. In puteorum autem aperiendorum ratione coria terræ obseruari solere, præcipiunt eruditiores, quo verbo tectoria & statumina quædam crassiora, quibus item alia & alia subsunt, significari, certum est. Nam in parietum structura, coria dicuntur Vitruuio, quæ circulus pullatus plebeia voce cursus nuncupat. Postremò in hac puteorum mentione adnotanda est Strabonis historia. Qui Danai filias scribit, summa solertia apud Argos adinuenisse puteos, quum ciuitas ea in loco iaceret arido, testante id ipsum Græco versu,

ἄργος ἄνυδρον ἐὸν Δαναὰι θέσαν ἄργος ἔνυδρον.

Argos aquis vacuum Danaę struxere redundans. Hoc verò non vt reconditum huic loco impegimus: sed vt opem Senecæ ferremus, quem etiam in leuioribus, quæ vel infra plebeiam sunt eruditionem, quod pudendum est, implicant potius, quàm explicent quandoque interpretes. Est in Thyeste versiculus hic,

Timéntque veterem nobiles Argi sitim.

Inibi interpretes, Veterem sitim, ne iterum tanta veniret siccitas, quanta fuit tempore Phæthontis. Ex errato tam futili coniectare iam quilibet potest, quid denique in eiusmodi exchartabulis studiosus lector sperare possit, etiam si lactis gallinacei haustum subinde promittunt, & quoniam de puteis mentio est, tanquam ἀγαμεμνόνια φρέατα, sed quæ vel carie ipsa sint cariosiora.

Agesilaum rectè legi apud Lactantium inter Plutonis cognomenta. Lagetas Pluto cur, & leptynis. De orco, & orcinianis, & thynno paucula, & hypogastriis. Horcinus quid. Cur Summanus. Sunium quid. Item de Apolline & Plutone plura. Agyieus columna. Agyiatides aræ, vel Therapnæ. Interim φοιβάζειν quid. Pheben poni pro aqua. Agyia quid. Opsophagus Apollo. Sorani Hirpini cur. Tranquilli locus in Augusto de Fœde liberta.

Cap. XVIII.

LActantius inter Christianæ veritatis assertores eloquētia maximè illustris, Diuinarum institutionum primo, sic scriptū reliquit: Ergo illud in vero est, quòd regnum orbis ita partiti sortitíque sunt, vt Orientis imperium Ioui cederet. Plutoni, cui cognomen Agesilao fuit, pars Occidentis obtingeret: eo quod plaga Orientis, ex A qua lux mortalibus datur, superior, Occidentis autē inferior esse videatur. Sic veritatem mendacio velauerunt, vt veritas ipsa persuasioni publicæ nihil denegaret. De Neptuni sorte, manifestum est, cuius regnū tale fuisse dicimus, quale M. Antonij, cui totius oræ maritime potestatem senatus decreuerat. Hactenus ex Lactantio. In cuius verbis nil non elegans & excussum. Non desunt tamen (de doctioribus loquor, proindéque haud naso suspendendis) qui vitilitigent, interpellatámque lectionem arbitrati, velut munus B fundi suburbani instar studiosis allaturi, vbi scribit auctor, Plutoni fuisse Agesilao cognomen, dispuncta prorsum nihili (vt ipsi censent) dictione, pro Agesilao substituunt reponúntque Agathilyum, veluti bona soluentem, aut Agelastum, quod tristem nobis indicat, vt qui rideat nunquam. Horum ego studium in propaganda bonarum artium eruditione ita laudo, vt etiam admirer. Neque enim ὀν χερῶ ξυρεῖν vnquam placet, vti lectum apud Sophoclem est, aut benè doctis ἀντίμαχον me parare, aut diasyrticæ orationis C stropha hunc illum mordicus proscindere. Maximum porrò Thraseam crebro dicere solitum accepimus, Qui vitia odit, homines odit: quoniam sit omnibus error familiaris. Proinde Timæum historicum legimus ita proscissum à posteris, vti ex allatrandi studio cognomento obtrectatoris fœde sugilletur. Eiusmodi curam si studiosissimus quisque ita affectaret, vt imitaretur: benè vtique de literis, Barbarico assultu magna parte concussis demutilatísque, sperandum foret. Modo id insusurrari paterentur, Lynceo quidem D minutissima quæque expenderent, verum pensiculatius suo vterentur iudicio: nec ita amarent, vt si vsus ac ratio sic ferant, allidere nequeant. Cæterum redeo ad Lactantium, apud quem nil videri interpolandum aut obelo confodiendum, mox liquebit. Sed asterisco illustrandum potius, modo ne ἀναβάδην interim obdormiscamus. Inter cognomenta igitur Plutonis etiam Agesilaum fuisse, norunt (opinor) qui Græca solertius paulo rimantur: nam ne cui in hac re aqua hęreat, & Tenediorum libertatem securi præcidamus E tenedia, apud Callimachum legitur,

Φοιτῶσι μεγάλῳ ἀγεσιλάῳ.

hoc est, ad magnum tendunt Agesilaum. Quem locū exponentes grammatici, & Methodius in primis, etiā etymi ratione id comprobant, εἴρηται δὲ, inquiunt, παρὰ τὸ ἄγειν τοὺς λαοὺς, ἄρχει γὰρ τῶν θανόντων. sic nuncupatur, quòd populos ducat: est enim mortuorum imperator. Iā hæc apertius narrantur, quàm vt hæsitationi locus omnino reliquus fiat, nisi quis optet εἰς οὐρανὸν τοξεύειν, quod est in cælum sagittas excutere, aut ex ha F rena funiculum nectere. Verum adeo refractarios nō arbitror, vt ordiantur, quod Plutarchus inquit, τὴν σκιὰν καταμετρεῖν, idest vmbram metiri: quando in Dipnosophistis Athenæus ab Æschylo Plutonem dici Agesilaum scribit. Sicuti in Pythiis ab lyricorum facilè principe Pindaro, lagetas dicitur ratione consimili, ἐπεὶ πάντας ἄγει λαούς. siquidem eius pontificio subiiciuntur omnes.

Pindari carmen idest,

Λαγέταν γάρ τοι τύραννον δέρκεται.

G Vocant item Leptynin Plutonem: sed Proserpinæ cognomen id adoptant alij, quoniam morientium attenuet corpora. Verum & anima sic valet nuncupari, quia prætenuis sit, ac velut aerea. Ad inferni porrò regis cognomentum allusisse videri potest Attelanarum Poeta, vbi ait,

Orcus vobis ducit pedes.

quo significatur admoueri iā lineas, & letifera ingruere pericula. Quod obliquè in Romanum senatū quandoque pronuntiatū legimus, cui Nero, tanquā orcus H erat infestissimus, eūmq; ordinem sublaturū se quandoq; de republica crebrius interminabatur. Orcū verò dici Plutonē, puto, neminē latet: inde M. Tullius consceleratissimum Verrem, omnis diuini humanique iuris corruptorem, qui sacra publica priuatáq;

hostiliter deprædaretur, ac in omnem ætatem & sexum indiscriminatim debacchar etur, Orcum alterũ appellauit. Sed & Orcius thesaurus, pro Catonio, hoc est inferno, ab eruditis dicitur: sicuti Næuius epigrammate attestatur illo, quod sibimet viuens concinnarat:

Itaque postquàm est Orcio traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ Latinè loquier.

Orci tamen legebat Minutianus Cæcilius in libro De orthographia. Hinc illud eleganter à Varrone dictum Rusticæ rei primo, de pestilentibus locis: Etenim vbi ratio cum orco habetur, ibi non modo fructus est incertus, sed etiam colentium vita. Ex hac itẽ doctrina Valerio Martiali, orciniana sponda, pro sandapila ponitur, siue pheretro. Sunt tamen qui non ab Orco, idest Plutone: sed ab ἔρκος, quo septum significatur, quod & orcana dicitur ab ἐρύκω, nomen id deducant, & capulum siue thecam ex impolitioribus lignis, aut etiam viminibus contextam compactámque autument signare: quod si est, aspirabimus primę: nisi quod in Oratore aliud Ciceroni est visum. At Valerius Probus flatilem admittit. Martialis versus hi sunt,

Vocet beatos, clamitétque felices,
Orciniana qui feruntur sponda.

Orcinos libertos Iureconsulti ipsius testatoris interpretantur, qui iam sit in Orci familiam ascriptus, & in peculio Proserpinæ connumerandus. Hoc, inquit Vlpianus Digestorum vigesimosexto, in omnibus Orcinis libertis locum habet, testamento manumissis. Et hæc directa nuncupatur libertas. quam dominus statim contribuit, sicut obliqua vel fideicommissaria, quæ danda mandatur hæredi. Caius tamen Orcinius Romanus ciuis in Oratione pro Cluentio est apud Ciceronem. Orcum ab vrgendo dici, Pompeius Festus asseruit: quod in interitum omnia pręcipitet. Propterea de eo Claudianus,

O maxime noctis
Arbiter, vmbrarúmq; potens, cui nostra laborant
Stamina, qui finem cunctis & semina præbes.

Sed & Papinius:

O cunctis finitor maxime rerum,
At mihi qui quondam causas, elementáq; noram,
Et sator. Nam & Ouidius,
Tendimus huc omnes, hæc est domus vltima cunctis.

Sunt qui thynnum iam grandiorem horcinũ vocent, maximum verò cete. scribit Archestratus propè Samum capi thynnos visenda magnitudine, quos horcinos vocent quidam. Est autem thynnus velut marinus sus, quando glandibus pinguescit. Laudantur in eo, quæ hypogastria vocantur. Porrò quum Plinius Naturalis historiæ secundo scribit, diurna fulmina Ioui à Romanis ascribi, nocturna autem Summano sicuti & quarto Ciuitatis diuinæ comprobat Augustinus quoque: intellige item eo nomine Plutonem ex Martiano De nuptiis Philologiæ libro secũdo, quem ita nuncupant, quasi summum Deorum manium. Summanum in fastigio Iouis optimi maximi de cælo tactum fuisse, in Diuinationibus Cicero scribit. At Plautinus ille Curculio: Quia (inquit) vestimenta, vbi obdormiuerim ebrius, Summano: ob eam rem me omnes Summanum vocant. Summanus quinam sit Deus, addubitasse videtur Ouidius, quum Fastorum sexto, decimotertio calendas Iulias templum illi sacratum scribit,

Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur
Tunc, quum Romanis Pyrrhe timendus eras.

Sunium verò ad Summanum pertinet nihil: id verò est teli genus Diodoro, quo ab Spithrobate Persa vulneratum scribit Alexandrum. Plutarchus in libro περὶ τῦ εἶ ἐν Δελφοῖς, quod equidem scitu arbitror dignum, Apollinis nomine summum accipit Deum, qui vnus sit ac simplex: ac propterea dici Apollinem, quasi multitudinis nescium. Nobis enim aggregatio

A ex diuersis & omnifaria, ac velut panegyrica, peculiaris est. quod est, Vnum esse oportet. Proinde Phœbum item nuncupant, velut purum syncerumq;: hoc nanque veteribus indicat verbum id, vnde & Thessali sacerdotes diebus nephastis, αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτῶν ἔξω διατρίβοντας φοιβονομεῖσθαι dicunt, idest ipsos exodia secum atterentes puritatem consequi. Vnum quippe syncerum est, mixtione autem vnius cum altero pollutio consurgit. φοιβάζειν, abluere signat vtique, aut B aquis purgare, vnde & Phœbe, aquam indicat, sed & purum quodcunque. Diogenem quendam Tarsensem scribit Strabo, tragœdias solitum ἀποφοιβάζειν, idest (vt ego interpretor) velut quodã instinctum oraculo effundere, argumento posito. Nam & φοιβάζειν, vaticinari est. Apud Herodotum historia quarta, Phœbolampus dicitur, à Phœbo instinctus, φοιβόλαμπτος. Esse porrò immutabile, quoniam mutabilitas & corruptio suum agnoscat Deum, vel dæmona potius: inter quos diuersitatem, nominum præcipuè, C colligi argumento. Alter enim Apollo nuncupatur, Pluto reliquus. Ille Delius, hic Aidoneus: ille Phœbus, hic verò Scotios. Apud illum Musæ, ac Mnemosyne: apud hunc Lethe, ac Silentium. Ille Theorios, & Phanæus: hic autem νυκτὸς ἀϊδίας, ἀεργηλοῖο τε ὕπνου κοίρανος, noctis æternæ ac inertis somni dominus. Sed vtriusque interstitium graphicè Stesichorus hisce versibus exprimit, quibus inuicem eatenus dispescuntur diuaricantúrque, quantum Hypanis Veneto distat ab Eridano. Alterum enim lusus cantúsque amaD re scribit: alteri curas & suspiria forte obuenisse,

Μάλιστα παιγμοσύνας φιλεῖ μολπάς τε Ἀπόλλων,
Κήδεά τε στοναχάς τε Ἀΐδας ἔλαχε.

Apud Platonem, prouidentiam diuinam ad separatas animas præcipuè pertinentem Plutonis nomine significari putant, quæ puras animas bonorum suorum perpetuis illecebris rapiat adeo peruinciátque, vt nostra hæc haud repetant amplius. Probat autem Plato, animas penes Plutonem ideo arctissimo, Gordianóque implicitas vinculo teneri, quoniam amatorio im E plicentur affectu, quem esse cæteris omnibus potentiorem nodum, in conuiuio & legibus comprobat idem philosophus. Apollinem denique, vt Alexicacum, colere ante ianuam, veteris fuit moris. Certè Agyieus columna dicebatur inibi surrecta fastigatáque, ei sacra Deo: sicuti aræ quoque, quas Agyiatidas, quidam Therapnas nuncupant. Est autem Agyia, quæ communi loquutionis proprietate ῥύμη vocatur, idest vicus. Scitu dignum illud quoque, apud Eleos cultum quandoque Apollinem Opsophagi cognomẽ F to, velut gulonem dicas. Eius meminit Polemo, in ea quæ ad Attalum, epistola. Plutonem Soranum item nuncupatum, obseruauimus: ex quo & Hirpinos dici Soranos animaduertas, veluti Ditis patris lupos: tum quia is Deus inibi coleretur, tum quòd rapto viuerent ex responso. Quia verò Phœbe nobis sese ingessit hoc capite, illud adnotauero in transcursu: quã in Augusto Tranquillus, Fedem appellat Iuliæ libertam: ab Dione in Augusti rebus, φοίβην, idest Phœben, nuncupari duobus locis. Scribunt illud quoque G Græci, Plutonem dici Eubulum, & Eubulea, quòd mortalibus consulere optimè videatur, curis ac laboribus coronide impacta feliciter. Dici & Clymenon, quia sit causa τῦ κλύειν: nam esse vocem, ictum aeris. Aerem verò, qui animas excipiat, nuncupari ἅδην, διὰ τὸ ἀειδές, ex obscuritatis ratione.

Quid sit apud Varronem postulio.

Cap. XIX.

H CÆterũ illud obseruationis non vtiq; incuriosæ, quod apud Varronem De lingua Latina libro primo, sunt qui Postulionem dici Plutonẽ credant, à postulando. Varronis verba, si quis requirat, apposui. In eo loco dehisse terram,

ram; & id ex senatus consulto ad aruspices relatum, esse responsum, Deum manium postulionem postulare, idest ciuem fortissimum eódem mitti. Hactenus vndecunque doctissimus Varro. Qua in parte, quod bona venia dictum velim, si quis amplius ab opinione ista standum putat, ego vtique longè aliter sentio: neque enim expositio hæc vllis auctoritatum tibicinibus, vt ita dixerim, fulcitur obfirmatúrque. Ad eas verò, vt ad anchoram sacram, in studiorum hoc genus ratione sæpe decurrimus. Sed ne sim lingua largior quàm re, conabor à paucissimis animaduersam difficultatem ita explicare, vt ne cæci quidem possint ab recto reuelli. Igitur apud Varronem libentius, postulationem legerim quàm postulionem: nisi quis per cócisionem ita veteribus solitum pronuntiari contédat. Nam quòd aliqui, stulionem legere videntur, ni mendum exemplarium est, ratione caret: nec absurdum minus, quàm si sambucam caloni aptaueris. Est autem postulatio, piaculare sacrum, quod fieri antiquitus cósueuerat, ad auerruncandam Deorum iram, facto prodigio aliquo, quod expiandum procurandúmque foret. Id ne quis ambigat, auctore M. Tullio comprobatur. Eo nanque verbo in quadam oratione bis est vsus, in ea quam prætexuimus notione: prius sic, Exauditus in agro propinquo & suburbano est, strepitus quidem reconditus, & horribilis fremitus armorum: de ea re scriptum est, postulationes decretas esse Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, diis cælestibus. audio, quibus diis violatis expiatio debeatur, sed hominum ob quæ delicta quæro. Alibi verò idem Cicero sic, Mouet me etiam in hac caritate annonæ, sterilitate agrorum, inopia frugum, religio Telluris: & eo magis, quòd eodem ostento Telluri postulatio deberi dicitur. Iis opinor, luce clarius patet, qui sit Varronis sensus, quæque lectio vera. Degustent modo hæc regusténtque bonarum literarum studiosi, tantum adsit nasus aliquis (vt est apud Horatium) fatebuntur, nos rectè odoratos: nec nostra nos sine riuali amare, aut plumbeo gladio aduersarium adortos iugulare. Nam historiam comparem, ac verbum penè idem in vtroque auctore omnis ambiguitatis nodum exsoluere, opinor, omnibus & lippis notum & tonsoribus esse. Sed vt plenius legitimè in literariam se palæstram insinuantibus fauentes promereamur, addamus & grammaticam rationem, quæ ipsa multum videtur illatura lucis: dicitur à postulando, postulatio: quoniam turbata sacri cuiuspiam, aut ludorum ratione, vbi quid parum exploratè curiosève obiissent: aut in re diuina, quid omissum ex ritu foret: per ostenta quæ mox paulo insequerentur, videbatur numen, honoris instaurationem postulare. Id ita habere, Festi quoque confirmatur doctrina, consimilia ferè tradentis: Fulgura, inquit, trium generum sunt, postularia, pestifera, peremptalia: postularia, votorum aut sacrificiorum spretam religionem desiderant: pestifera, mortem aut exilium denuntiant: peremptalia, superiorum fulgurum portentorúmque significationem perimunt. Cecinna quoque, Seneca tradente, postularia interpretatur fulmina, quibus sacrificia intermissa aut non ritè facta repetantur. Quod autem interpretari videtur Varro, Postulionem esse ciuem fortissimum: non ita accipiendum, tanquam hoc planè significet verbum, id quod absurdum foret, sed ea fuit aruspicum explicatio, à quibus responsum erat, Deum manium requirere expiatorium quidem sacrum, quod est postulatio. Inde adiectum cuiusmodi esset futurum id sacrificij genus, quáve hostia portentosus foret hiatus procurandus. Hæc ad obscurissimi loci illustrationem excogitata nobis. Quòd si ex politioribus quispiam exactiore fultus ingenio, lectionéque multipliciore instructior aduersum hæc quod promat, excogitarit, dabo manus, gratiásque testabor. Sciolos autem ex triuio nil moror, quibus myrothecia hoc genus putent: arrident amplius nugalia & psyrica: sed nil mirum, similem nanque habent labra lactucam. Et in

A trullissationibus arenato sibi nimium placent, quibus ex inopia ad gypsa tum aspirare, vel marmoratum nó licet. Quòd si rectè sibi consultum velint, literario planè cædant foro, ac solum exilij causa vertant: quádo velut ad decoctorum loca reiecti, omnibus conspicui prorsum ac deridiculi sunt.

Opportunitatis in actionibus necessitas. Item de causa agente, ac suscipiente. Ingeniorum diuersitas unde sit. De fortuna, & fato. Itémque de Cleanthe, ac Xenocrate. Aureis armis aduersus fortunam pugnare, quid sit. B

Cap. XX.

SIngulis actionibus, inquit Proclus, aliud conuenit, aliúdque tépus ad hoc vel illud perficiendum. Eiusmodi verò tempus est actionis cuiuslibet opportunitas, tanquam bonum atque finé agentibus afferens & effectis. C Quapropter Pythagorici primam quoque causam, à qua omnibus bonum adest, opportunitatem nominauerunt: quippe cum omnibus, vt perfecta sint, largiatur: omnia denique sic coaptantur, dum causæ quidé perficientes ad perficiendum promptissimæ sunt: susceptura verò ad participationem expergiscuntur, & illæ rursum potentiam porrigunt perficientem: hæ autem potentiam aptitudinis à natura susceperunt. Duplex enim potentia est, altera quidem agentis, altera D patientis: & illa mater est actionis: hęc verò perfectionis est susceptaculum. His verò exactè perspectis, soluitur actitata inter doctiores de ingeniorú diuersitate quæstio: vndéq; enascatur maior in vno, quàm in alio profectus. Admirantur plerique eximiam in Platone ingenij fertilitatem, ac vim omnium capacem. Et rectè illi quidem, verum quænam tantæ felicitatis excogitari fomenta possunt? Primum illa ipsa quam dicebamus, perficiens agénsve causa. Hæc autem ex summæ sapientiæ profluit præceptore. Maxima hæc E & præcellens ad capessendum ingenij cultum opportunitas, sine qua res ipsa decoquit ferè: præsto est & altera, Temporis fœcundissima in doctrinis felicitas, qua non ferè alia feracior, siue excellentium virorum copiam, siue monumentorum spectes. Cæterum Platonem ipsum necdum attingimus. In hoc præstantis ingenij triplex afferri causa potest, humana, naturalis, diuina. Humana ex lege prouenit, educatione, consuetudine. Quod ad educationem attinet, pueros impuberes, à medicis certatim & philosophis obser- F uatum, si affatim distendantur cibis, nimiúmque somno indulgeant, hebetiores inde euadere, ac tardiores: quin & corpora fieri improcera, deteriúsque multo adolescere. Id quod Varroni adnotatum quoque in Logistorico est, quæ Capis inscribitur, aut De liberis educandis. Naturalem elementorum præstat, alimentorúmque diuersitas. Attigit hanc & Proclus, vbi necesse ait, conspiratu miro congruere naturam, intellectum, causas item diuinas. Has videtur triplices intelligere, ex Deo, dæmone, fato. Putat quidem G Plato, vt à postremo ordiamur, cæli diuersa à diuersis tum stellis, tum diis, idest angelis regi. Sed & identidem terras diuersis subesse vel dæmonibus vel angelis inferioribus. Quin & cælestium rerum studiosi, terræ plagas cæli zonis, vrbes ascendentibus accommodant signis. Propterea ingenij vim ex cælo item esse, ac stellarum positu & configuratione, colligunt. Quando vt scribit Manilius Astronomicôn quarto,

Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
H Longáque per certos signantur tempora cursus,
Nascentes morimur, finísque ab origine pendet.

Spiritus verò superiores nostris influere spiritibus, eo maximè probari argumento videtur, quòd corporum supernorum potestate, nostra subinde euiden-

ter agitentur. Quod si spiritus illi in nostros agunt, A
agunt insuper & in corpora. Corporis verò humani
affectio, vndecunque fiat, eatenus redundat in animã,
quatenus tam comparato, quàm naturali affectu sese
mergit in corpus. Porrò vim omnem atque virtutem,
ad nos demanantem à superioribus in bonum tende-
re, astruunt eruditiores: verum complexionis, siue re-
ctius constitutionis, naturæ educationisque vitio cor
rumpi. Hinc Saturni grauitatem in tristitiam, parsimo
niam rigiditatémque labi. Martis magnanimitatem
in audaciam temerè sese periculis obiectantem. Mer- B
curialem industriam in vafricias ac vernilitates, Ve-
neream charitatem in libidinem fœdam. Dæmonum
verò rationes istas distinguunt, vt supremorum esse
comprobent contemplandi virtutem, medianorum
actionis solertiam, infimos ad concupiscentię bonum
nos allectare. Verum iis omnibus posse nos tum re-
ctè, tum perperam vti, & proinde consequi mox
vel bona vel mala. Socrates, inquit Proclus, cum Al-
cibiade opportunè ad idem concurrit, huius oppor
tuni congressus dæmon bonus causa extitit, oppor- C
tunitatem Socrati conueniendi determinans. Verum
qui ad hæc cælestia parum adhibent: quoniam sub
cælo tanquam causa vniuersali, & Bœotiæ sues ena-
scantur, atque item Attici philosophi proprias pecu-
liarésque in vnoquoque causas censent perpenden-
das, quibus singularis & eminens acceptus referatur
profectus. Et primum quidem quod animam sortitus
sit bonam, sed non à cælo: quando immortalis est ac
incorporea, verum à Deo. Porrò non defuerit benè
constitutum corpus, quod ita affectæ animæ subser- D
uiret, ac organa præstaret artifici peraccommoda. Id
à cælo tanquam communi causa prouenit quidem,
peculiarius tamen à parentibus. Quod philosophari,
auditiones obire meditaríque proposuerit Plato, ex
animo, corpore, arbitrio proprio id initia ducit.
Quod magni fuerit profectus, industriæ imputandũ.
Affulsit illi non benignius astrum, sed ingenium fer-
tilius, perspicacius, tenacius, nec à themate cælesti,
sed ex Dei proflua largitate. Socrates sapientia cla-
rus, illud quicquid esset, non natalitiis syderibus, sed E
assistenti numini acceptum retulit. Isocrates, sicuti
produnt Græci, quum quidam ei parens filium exhi-
beret scitaretúrque, quidnam ei necessum arbitrare-
tur, δεῖ, ἔφη, χαρτιδίου καὶ νοῦ, idest plena seu stilo esse
opus, inquit, ac mente. Cæterùm si locum hunc ex
Platone Platonicisque, quos esse classicos apprimè
reor assiduósque, peregerimus, fortè nõ aberrarimus.
Scribit Plato, Deum & fortunam atque artem simul
cum Deo humana omnia gubernare: id ita interpre-
tantur, Deus in omnibus per omnia mouet omnia, F
mouet mundi sphæras, quarum concursus fatum ali-
cubi: at quarto Legum, fortuna nominatur. Hinc ca-
sus varij circa externa corporáque contingunt. Mo-
uet item animas, lumen inspirando mentibus, vnde
ars non speculandi solum accenditur, sed agendi. Ab
arte tandem dispositio externorum & corporis pro-
ficiscitur, quamobrem à Deo cuncta dependent: qui,
vt apostolus Paulus asseruit, omnia in omnibus ope-
ratur. Aduertendum verò illud, quandocunque illa
cælestium causarum ratio ita digeritur, vt artem ex- G
culcatam exsuperet, dici à Platonicis fatum: vbi verò
sic, vt vincere inertem desidiosumque eualeat, rur-
sum à solerti strenuóque vinci, Fortunam. Vtrobique
verò diuinam statuunt prouidentiam, quæ ad finem
agat sibi soli notum, quæque vniuersa modis contem
peret occultioribus. Cæterum quo planius fati ratio
pernoscatur, ita omnino colligendum, sicuti animi ra
tionalis summus creator est Deus, atque idem guber-
nator, ita & corporis genitor est mundus, ac modera
tor. Vnde consequitur illud, vti animus velut Dei fi- H
lius, ab Deo, tanquam à patre, prouidentiæ legibus
clementer agatur, & suauiter. Corpus verò, vt mundi
membrum à mundano corpore fati viribus, velut par

ticula quædam ab mole tota impetu quodam traha-
tur violento: vnde fit, vti in mentem nulla prorsum
fati vis queat assultare, nisi quatenus corpori ipsa se,
fatalibus obnoxio legibus, addixerit. Propterea sem-
perferè diuinus Plato ab corporis amore, ac exter-
norum cura ad animi & Dei cultum præcipit defu-
giendum, quando non alia ratione declinari mala
queunt. Et Deo similem porrò reddit fuga hæc. Exin-
de porrò promitur aureum Platonis eiusdem præce-
ptum, armis aduersus fortunam aureis pugnandum,
idest prudẽtia, iustitia, sanctitate: siquidem quid Deo,
quid mundo debeamus, rimatur prudentia. Mundo,
quod suum est impertitur iustitia, Deo autem sancti-
tas. Denique quum Socrati intima quidam retexisset
morum vitia. Sunt (inquit) vt dicis, agnosco, cõfiteor:
sed hæc omnia à me prudentia, & virtutum auctori-
tate superata sunt, & quicquid vitij ex praua concre-
tione corpus habuerat, animi benè sibi conscia diui-
nitas temperauit. Hinc, inquit Firmicus, intelligi da-
tur, stellarum quidem esse quod patimur, & quod nos
incentiuis quibusdam stimulat ignibus: diuinitatis
verò esse animi, quòd repugnamus. Porrò illud silen-
tio haud quaquam inuoluendum, à Platone in Ti-
mæo, atque in Menexeno quoque tradi, regionem At-
ticam esse ingeniorum fertilitati præcipuè accommo
dam. Panætius eius rationem in aeris reiecit tempe-
raturam. Longinus ex loci qualitate putat euenire,
permixta ex multis, atque occulta. Origenes, qui Ti-
mæum est interpretatus, cælestibus ascribit aspectibus
atque influxibus: quoniam octauo De republica Pla-
to scribat, cælestes quosdam circuitus esse causas ferti
litatis ac sterilitatis tum corporum, tum animarum.
Proculus verò ac Porphyrius, animam mundi putant
alibi alias vires imprimere, ac peculiaria quædam ve-
lut hospitia, parare. Tum Deos varios ea illustrare lo-
ca. Vbi ergo rationalis anima propriam elegit vitam,
si fortè locum sortita fuerit, qui optatæ iam vitæ dis-
sentaneus non sit, tunc in ea summam contingere ex-
cellentiam. Quæ Martiam elegit vitam, si plagam à
Marte illustratam indipiscatur, fortitudinis fastigium
consequuturam. Proinde in Timæo Platonem scri-
bere, Atticam regionem à Pallade afflatam sapientiæ
ac magnanimitati congruere militari. Et quinto
Legum ait idem, Localium Deorum afflatum, atque
item dæmonum maximi ad ingenij, morúmque ratio-
nes esse momenti. Requiri verò & aeris temperatu-
ram, ne quod præcipuæ causæ impedimentum sese
obiectet. Decrescere verò ingenia & miratur Seneca
& dolet. Nescio, inquit, qua iniquitate, & ad malum
pronitate naturæ, eloquentia se retro tulit. Quicquid
Romana facundia habet, quod insolenti Græciæ aut
opponat aut præferat, circa Ciceronem effloruit. In
deterius quotidie data res est, siue luxu temporum:
nihil enim tam mortiferum ingeniis, quàm luxuria,
siue quum præmia rei pulcherrimæ cessarint, tralatũ
est omne certamen ad turpia, multo honore quæstú-
que vigentia. Siue fato quodam, cuius maligna in o-
mnibus perpetuáque rebus lex est, vt ad summũ per-
ducta, rursus ad infimum velocius etiam, quàm ascen
derant, relabantur. Verum excurramus amplius, inter
Peripateticæ disciplinæ sectatores comperi, qui de
prouidentia & fato sic ratiocinentur, vt prouiden-
tiam esse statuant futurarum rerum in Dei intellectu
simplicem, stabilem æternámque rationem. Fatum
verò rerum stabiliter, simpliciterque à Deo gerenda-
rum mobilem ac temporalem explicationem. Proui-
dentia quippe cuncta pariter, diuersa & infinita com-
plectitur, singula digerit fatum, ac disponit in motũ,
formis, locis ac tẽporibus distributa: fato subiacet ni
hil, quod nõ cõplectatur prouidentia: hac verò cõti-
nẽtur multa, quæ ab fatorum serie sunt omnino libe-
ra: quippe hanc supergreditur, quod motu caret, nec
tẽpori subiicitur. Quare vt se habet ad intellectũ ra-
tio, ad æternitatẽ tempus: quod gignitur, ad id quod
est: si-

est: sicut denique centrum ad circulum: sic fatorum mobilis, multiplex, varia, diuersáque series ad prouidentiæ stabilitatem, simplicitatem, vnitatémque. In hac porrò ingeniorum mentione, festiua se mihi ingerit historia ex Plutarchi commentariolo, περὶ τοῦ ἀκούειν, Cleanthem & Xenocratem, quum ex scholasticis hebeti maximè viderentur ingenio: nec tamen eo nomine relanguescente impetu, quo ad procinctum tendere semel adorti essent, ab iocis in tarditatem suam non abstinuisse, quum se persimiles dicerent ἀγγείοις τε βραχυστόμοις, καὶ πινακίοις χαλκαῖς, hoc est vasis angusti oris, ac æneis tabellis, quod vix quidem dictata perciperent, at retinerent tenacius. Auctor verò Herodianus est, ad orientem omnes ferè mortales esse ingeniis acerrimis. Multa porrò de iis Galenus. Sed nos vel plura forsan iusto congessimus.

An in abiuncta anima supersit memoria vel sensus.

Caput XXI.

Anima rationalis è corporeis vinculis auolans seruétne memoriam aliquam, vel quorũ hic fuerat conscia, vel saltē suorum, quæstione fuerit non indignum omnino. In ea puto non adducturos Peripateticos cum Aristotele suo, quin nullatenus reminiscatur. Verùm decimo De republica Plato fateri liquidò animaduertitur animas quæ hic familiaritate aut omnino cognitione aliqua iunctæ fuerint, rursum separatas sese recognoscere, mutuáque consalutatione (vt sic dicam) amplexari. Sed & Auicenna in Metaphysicis auctor est, Animas tam beatas, quàm miseras, vbi hinc per diuigium demigrarint, non exolescente protinus quem conceperant habitu, posse per imaginationem eadem illa versare, quæ amplius adnexæ corpori imaginabantur. Rursum in Epistolis ac Legibus Plato abiunctis animis rerum nostrarum sensum relinquit nõnullum, insuper & curam. Approbat id ipsum in libro De animorum immortalitate Plotinus, sed ad temperamentum quoddam negotium reuocat: humanarum rerum illis superesse tantisper curam, dum ad corporea procliuis libentia restincta penitus aboleatur. In eo quippe statu animam tanto ardore ac vi rapi ad diuina, vt nostra hæc illam prætereant, aut si videat, nil aduertere minus quàm id à se agi. Id ipsum puto & à Platonis non abiungi decretis: nam quandoque recordari animas probat, quandoque inter nos illásque profluere Letheum facit. Inter veterum theologorum placita, & illud est, ab nostris item comprobatum, plerisque animis non loco eodem diuersorum dispensationem prouidentia potius, quàm affectu esse à Deo cõtributam. Plotinus adiicit, publicè, ac frequenter vaticiniis, ac id genus beneficiis, plurimis hominibus fuisse adiumento. Verùm enimuerò vt in philosophicas amplius excurramus amœnitates, non est omnino ambiguitatis minutæ an in sensiua anima potētię sensoriæ actus post corporis interitum reliquus fiat. Nam quod est animę ac corpori commune, in abiuncta relinqui non valet anima. Omnes autem sensiuæ potestates, vel potius earum operationes, promiscuę sunt corpori & animæ. Igitur consequutio manifesta. Id verò inde præcipuè liquet, quoniam potentia sensiua in actum nulla promitur, nisi per organum corporeũ. Porrò De anima primo Aristoteles, Animam corpore in corruptionem abeunte, neque reminisci scribit, neque amare. Id verò & de aliis potestatum sensoriarum actibus intelligendum: quod si est, cobigitur liquidò, sequestratam animam in potentiæ cuiuspiam sensiuæ actum non prodire. Verùm responderi potest, sensiuæ potentiæ actum esse duplicem: exteriorem, qui non nisi per corpus promi potest, quem non superesse in separata anima, liquet: interiorem alterum, quem per se exerceat anima, retineátque etiamnum

A disparata. Hoc autem videtur potissimum dogma Platonicum, in cuius mysteriis sancitur, corpori animam adnecti perinde ac perfectam substantiam; nulla in parte à corpore dependentem, verùm coniungi, sicuti motor mobili coniungatur. Quia verò nil mouet, nisi quod mouetur, & principium mouens seipsum mouet: in anima, duplex agnoscitur motus: alter, quo mouetur ab ea corpus: alter, quo seipsam. qua ratione in anima apparet videndi actus primus, prout seipsum mouet. Reliquus verò in corporeo organo. Aristoteles

B autem De anima primo, ista diluere nititur, probans, animam haud quaquam seipsam mouere sensoriásque potestates esse coniuncti solum. Quem ex theologis beatus Thomas sequutus, actus sensiuę potentiæ colligit nullo pacto in sequestrata anima reperiri, nisi fortè vt in remotiore fonte. Quum verò in libro De spiritu & anima Augustinus dicit, Animam ex corpore demigrantem ex imaginatione, concupiscibili irascibilique potestate pro meritis dolore affici, vel oblectamento: negabunt ex Aurelij of-

C ficina eum profluxisse commentariolum: vel si concedant maximè, sic tamen explicari oportere, veluti ex iis quæ per imaginationem, & id genus facultates alias in corpore admiserit anima, mox eo exuta vel bono afficiatur vel malo. Quod ad memoriam attinet, hanc duplicem tradunt: quandoque enim intelligi, vt positionem sensiuæ partis, quæ præteritum concernit tempus, qua ratione memoriæ actus in anima non relinquitur. Ex hoc enim Aristoteles ait, Corrupto corpore anima non reminiscitur. Altero modo est me-

D moria, imaginis pars ad intellectum pertinens, vt ab omni temporis abstrahit differentia, quum nec prętęritorum tantũ sit, sed extantium quoque, instantiúmque, sicuti Augustinus scribit. Hæc verò memorię vis in animis etiamnum separatis comperitur. Consimiliter amorem, gaudium, tristitiam bifariam dispararunt. Sunt enim interdum appetitus sensiui affectiones, quæ in anima non supererunt, quoniam absque certo cordis motu perfici nequeunt. Interdum verò inaudiuntur, vt voluntatis actus quæ in parte est in-

E tellectus compote, quo modo ab anima demigrante minimè fecernuntur. Augustinus in libro De agenda cura pro mortuis: Fatendum est, inquit, nescire quidē mortuos quid hic agatur, dum agitur vtique: postea tamen ab eis audire, qui hinc ad eos moriendo pergunt, nec prorsum omnia, sed quæ meminisse permittuntur etiam isti, & quæ illos quibus hæc indicantur, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus quæ hic aguntur, præstò sunt, audire aliquid mortui. Ac ne quis ambigat, referuntur item hæc in canonicis De-

F cretis, causa decimatertia, quæstione secunda. Sed in eodem item libello De spiritu & anima, defunctorum spiritibus ita esse de viuis curam, quanquam quid agant, omnino nesciant, sicuti viuentibus inest de illis solicitudo, etiam si quid agant, ignoremus prorsum.

De menta. Mintha nympha. Mintho. Quæpiã aduersus Hermolaum. Mentigo, ostigo quid. Retrimentitiæ feculentiæ nomina plura. Oesypum, dia-

G *chorema, diachoresis. Dyscœlij qui sint. Dysphorici, spatile, bolitos, onis, polion, polea crocodilea, caprinæ baccæ, spyras, mysceledra, cesale, sella familiaris. Editus pro stercore.*

Cap. XXII.

Mentam, siue (vti pronunciant Græci & scribunt) mintham, tradit Opiani interpres ἁλιευτικῶν tertio, à Mintha, quę nympha fuerit, appellatã videri. Duas verò esse species: syluestrem, & quam vocãt hedyosmon. Cocyti verò filiam tradit fuisse Minthã, quæ vbi inaudisset amari à Plutone Proserpinam, indignata eo nomine, constanter

illi se præponere ausa est, dictitans, si inferos pete- A ret, inimiciter infestaturam, Quo puellæ tumore commotior Ceres Persephones mater Mintham exculcans, εἰς τὴν κακὴν βοτάνην ταύτην, idest in malam deformauit herbam huiusmodi. Ex qua fabella Oppianus mintham vocauit κωκυτίδα νύμφην, de inferno Cocyto. Plura apud interpretem. Commeminit iis ferè Strabo quoque octauo libro: Ad Orientem, inquit, propè Pylum mons est nobilis cognomento B Minthes, quam fuisse à Plutone amatam, tradunt fabulæ. Eam cum dolo circumuenisset Proserpina, in hortensem mentam demutasse, quam plerique hedyosmon vocāt. Itaque iuxta montem extat Plutonis templum, frequenter à Macistiis cultum. Relatu non indigna sunt, quæ Aristophanis Interpretes ab iis dissita non longè commemorant super eo poetæ versiculo,

Μινθώσομεν δ', ὥσπερ τράγου, τὴν ῥῖνα.

idest, stercore linemus nares, perinde ac hirci. Min- C thon, inquiunt, alij hedyosmon, alij verò iynga vocant, vt comperimus in comica dictione. Putant nonnulli in sterquiliniis enascentem florem dici minthon, quo mirè afficiantur hirci. Apud quosdam inuenias, caprarum retrimenta dici minthon. Vbi verò frigoris vitio corripiantur hirci, psygmon vocant, consueuere pastores excrementis id genus ad sternutamentum eliciendum, nares oblinere. Odoris id aspernabilis ciet fœditas, & medetur malo. Sunt tamen qui humanas ex D cibis superfluitates eo nomine significari putent. In hæc eo libentius diuertimus, vt Hermolai Barbari quãdoque ad struendam calumniam cernuli, dum velut scorpius arcuato vulnere multos impetit, bilem educeremus: molestè ferentis, ausum fuisse quendam prodere, Minthon quandoque vocatam mintham, idest mentam: quum tamen id & à Græcis subnotatum sit, vt monstrauimus, nisi quis fœdè vitiatum putet exemplarium. Quod ideò appositum volui, ne fortè indicatione propemodum scurrili, opus hoc à E me vendibilius fieri, suboleat maligno interpreti, & planè mucosis naribus: etiam si scio in multis, quæ alicubi conuellimus, non defuturum vnquam suum patellæ operculum, sed stomacho suo seruiat vnusquisque. Illud modò mirum, quid ita Oppiani interpres mentam dixerit κακὴν βοτάνην, idest herbam malam: quum scribat Plinius, mentam grato mensas odore percurrere in rusticis dapibus. Nisi quòd ante coitum mulierum appositam genitalibus inhibere conceptionem, scribit Dioscorides. At libro duodecimo. ἐκλογῶν περὶ γεωργίας ex Floren- F tini Georgicis proditum obseruauimus, hedyosmon esse ἀχήσιμον, nec vulnus facilè curari, cui illata fuerit herba hæc. Lac præterea coagulari prohibet, si ante coagulum promisceatur. In magicis porrò, mentæ vsum fuisse aliquem, secundo Fastorum canit Ouidius:

Obsutum menta torret in igne caput.

Etiam si de mento sunt qui malint intelligere. At mentigo, morbus est ouium, ostiginem dicunt pastores. Os & labra, fœdis obsidentur vlceribus: fit, quum agni vel hædi rosidas herbas depauerint, dum lactent. Reperi inter Græcos, qui mintham accipiant θύμον: quæ vox, cepam nobis indicat syluestrem. meminit Aristophanes Pluto, ὤπολλα δὴ τῷ δ' ἑαυτῇ ταυτὸν θύμον φαγόντες. Est item grammaticus qui opinetur, calaminthum nuncupari ἄγριον ἡδύοσμον, idest syluestrem mentam, quam quum mœsta Ceres vidisset, execrata sterilem fecit. Auctaria autem adiecero illa, quoniam ciborum superfluitates attigimus, hominis retrimenta dici spatilen: quanquam & hoc nomine coriorum nuncupantur frustula, seu reoisamenta, quæ à coriariis sutoribúsve abscinduntur: boum verò boliton: asini, onida & onthon. In bobus tamen intelligere onthon, Homerus maluit. Suis hypeleuthron vocamus: ouium, oiptoton. Nam sordes lanis inhærentes dici œsypum, cum Dioscoride Plinius scribit, velut οἰὸς ῥύπον. Apud Galenum Therapeutices quarto decimo, legimus ἄπλυτον ἔριον, idest illotam lanam nuncupari οἰσυπηρόν. quam lectionem comprobat Sudas quoque. Malunt tamen alij οἰσυπηρόν scribere. Quum verò in Lysistrate, οἰσπώτην pronuntiat Aristophanes, ouis intelligi diachorema voluit, idest διαχώρημα. Nam & medicæ scientiæ periti, naturam quandoque expurgare corpora fatentur διὰ τῶν διαχωρημάτων, aut per vrinas, aut per eam quæ totum ambit, cutem. Sed & αἱματώδη διαχώρησιν, legimus quandoque. Porrò asinini pulli quod egeritur primò, excrementum, ab Aristotele polion nuncupatur: Plinio etiam polea. Ciborum in capris superfluitates, Palladius caprinas facetè baccas dixit. Crocodileam libro secundo interpretatur Dioscorides, crocodili terrestris fimum: Plinius vigesimo octauo, eiusdem intestina. Dignum scitu quod idem prodit Dioscorides, canis & hominis retrimenta vbi exaruerint, melle permixta, gutturi adnexa, censeri anginis præsentissimum remedium, cura nunquam fallente. Sciendum quoque ab Vlpiano proditum, quibusdam in locis vti homines editu boum vice lignorum: quæ vox etiam si rara, feculentam indicat materiam, sicuti vulgò item dicitur. Caprarum etiam spyrada dicunt feculentiam, & spyrathiam, vt apud Galenum, Murum, myscceledra. Apud Paulum obseruauimus dyscœlios, idest δυσκοιλίους vocari, quibus difficulter aluus it: nam dys, apud Græcos ferè malum indicat: siquidem Firmico, disphorici infelices intelliguntur: & dysphora, dicuntur difficilia. Non omittendum verò, cesale, dici locum in quo ventrem perpurgamus, reliquiis ciborum deiectis. Sellam familiarem, vocauit Marcus Varro.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS, AD DOCTISSIMVM SVMmáque veneratione dignum, Bernardinum Barbuleium, Præfatio vndecima.

QVVM summus rerum opifex Deus, homini nihil præstabilius mente, ratione atque intelligentia dederit, mirum videri non debet, si nonnulli, & ij quidem sapientissimi viri, tantum studij, laboris ac vigiliarum contulerint ad eam partem excolendam & informandam, qua sola & reliquis animantibus & ipsis hominibus antecellerent. Quam Pythagoricus Epicharmus tantopere est admiratus, vt hanc vnam dominam & reginam, lucem luménque vitæ diceret, ac huius solius demandatam nobis

curam,

curam, quum alia tum ſtupida tum cæca cenſeret, Νοῦς, inquit, ὁρᾷει καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ᾽ ἄλλα, κωφὰ καὶ τυφλά. In hac ipſa tamen ratione vel animo expoliendo, non eandem videntur plerique ſibi propoſitam habuiſſe viam, aut ad eum tendiſſe finem. Nam fuerunt apud priſcos philoſophos, atque etiamnum ſunt, qui cognitionem contemplationémque naturæ ita conſectati ſunt, vt etiam in ea conſeneſcere & iucundum & pulchrum exiſtimauerint: quorum ego inſtitutum, doctiſſimè Barbuleie, etſi improbandum non ſuſcepi (quod hoc interim agere quàm turpi otio ſeſe dedere maluerint) nunquā tamē tāti feci, vt non potius mancum quodammodo atque vix dum inchoatum iudicauerim, ſi nulla rerum actio adiuncta conſequutáque fuiſſet. Et quum ſapientiam (nimirum qua diuinarum humanarúmque rerum continetur ſcientia) vt rem maximam admirari ſoleo, tum eam partem quæ nobis à communitate ducta, profert officia, longè prǽſtantiſſimam putaui. Eam, inquam, quæ in hac generis humani domeſtica conſuetudine, ſocietate, ac hominum tuendis commodis illuſtrior apparere ſolet, qua vel ſola agnoſcamus neceſſe eſt, nos nobis ipſis non tantum natos, ſed patriæ, ſed amicis. Summóque conatu nobis enitendum, vt ex noſtris ſtudiis ad proximum quàm vberrimus redundet fructus. Id quum ita ſit, facilè in animum induco meum, æquiores rerum æſtimatores benè precari manibus patrui mei, cuius vniuerſum ſtudium eò tendebat, vt dum viueret, operoſas vigilias arduóſque ſubiret labores, quibus animum non ſolum magis expolitum excultúmque ſibi compararet, & eruditiores quàm plurimos faceret, ſed etiam vt poſteris paratam congeſtámque huiuſce pij laboris ſyluam relinqueret, ex qua non pauca ad ſuos vſus transferre, ſtudioſa iuuentus poſſit. Quod ipſum ſi ex priore æditione cognouerunt multi, certè iam id maximè teſtabuntur grati homines, vbi tot tantíſque acceſſionibus ita inſtructam hanc poſteriorem, vt planè nouum opus videri poſſit, conſpexerint. Cuius quidem operis æditionem dum adornarem, quum aliæ multæ, tum duæ potiſſimum cauſæ me compulerunt, vt in partem nuncupationis venires: quarum vtra potior, nondum conſtitui. Vna certè hæc fuit, quòd quum te viderem eiſdem initiatū ſtudiis, & eandem omnino ſequi viá, quam ingreſſum iam dicebam patruum meum, facilè cognoui verum eſſe quod veteri prouerbio dicimus, ὁμοιότητα τῆς φιλότητος εἶναι μητέρα. Multis enim in rebus paria cum illo facis. Inſtituiſti quàm plurimos tum ad obeunda religionis noſtræ munera, tum etiam ad ciuilia capeſſenda negotia in primis aptos. Et quum tibi iá ſatis à fortuna proſpectū ſit, vt commodè viuere, & ex anteactæ vitæ laboribus honeſtā tibi quietem polliceri poſſis, non ceſſas tamen benè mereri de ciuibus tuis: nec quam tibi ſummo iudicio ſemel delegiſti prouinciam deſerere, ſed horū alterum pietate, ſtabilitate conſtantiáque alterum in dies magis ac magis tueri videris. Quis, deū immortalem, humanior paulò non admiretur atque exoſculetur tā fortem animū, tantíſq; ornatum virtutibus? Aut quis non potius ſibi tale exemplar imitandū proponeret, in quo modeſtia, tēperantia, & in maxima frugalitate liberalitas, ex æquo certant? Quis erit tādē, qui non (quum tot in te animi dotes viderit) ad virtutem & ipſe quoque incitetur? Iſtud demum eſt iuxta placita Euangelica, τὸ λύχνιον οὐκ εἰς κρυπτὸν ἢ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν λυχνίαν τιθέναι. & quàm plurimos honeſto ac pio admodum exemplo ad benè merendum de proximo prouocare. Tua itaque facit, humaniſſime Barbuleie, & modeſtia & ſingularis in Deū fiducia, apud quem cū fœnore tibi repoſitum præmiū non ignoras, nec auram captas popularē, ne commemorem quàm in hac calamitate & ſenſerint & in dies magis ſentiunt tenuiores benignitatem tuam. Quamobrem quum probè nouerim moderationem æquitatémque animi tui, non aduocabo teſtes minimè neceſſarios. Altera verò cauſa, non leuior hæc fuit: quòd propemodum auctor fuiſti, vt hoc opus in publicū prodiret. Nam quum ſcires apud me exemplar adſeruari, factum eſt, vt id Arlenio Arnoldo Peraxylo, qui quum ſæpe libentérque de literis communibúſque ſtudiis conferre ſolebas, indicares. Is enim vt eſt apud multos gratioſus, & in hiſce rebus eruendis ac in lucem proferendis non ſolum dexter & ſtudioſus, verum etiam ad curioſitatem diligens: indignum præterea ratus, vt diutius deliteſceret, non quieuit donec extorqueret. Quo certè in negotio (vt verum fatear) me faciliorem præbui, quum reciperet ſe curaturum, vt per Frobenianos, quorum tot præclaris iam æditis literarum monumentis, & probata eſt fides & auctoritas, & celebrata diligentia & induſtria, ex impreſſione repræſentaretur. Quum igitur officio me aſtrictū cognoſcerem, has potiſſimum cauſas apud ſtudioſos conteſtatas volui, partim vt viderent quantum vtrique veſtrum debeant, par-

tim mei in te amoris, obseruantiæ aut pietatis potius indicium. Noui quanti te fecerit piæ memoriæ Lodouicus Cælius, quum Ferrariæ viueret: quantum dilexerit candorem animi tui, vt dubium apud me non sit, eundem si diutius vixisset, quod nunc facio, cumulatius facturum fuisse. Tu interim ornatissime vir, hunc vndecimum librum antea iá à patruo tibi destinatum, ac à nepote tandem exhibitum succisiuis horis vnà cum reliquis leges, simúlque pro tua humanitate parem amorem atque beneuolentiam veluti hæreditario iure in me deriuatam, facilè agnosces. Vale. Rhodigij, nonis Nouembr. anno millesimo quingentesimo & quadragesimo.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, qui vndecimus.

Otij, vt perniciosi detestatio. Remissionem tamen aliquam videri necessariam. Quibus otium sit vtilius, quàm negotium. De Augusto, L. Druso, Turanio, Seruilio Vatia. Quod sit honestum otium. Iunij Syllani historia, & Turbonis, ac Similis. Anaxagoræ item excellentia.

Caput I.

APpium Claudium crebrò memorare solitum accepimus, negotium populo Romano melius, quàm otium cõmitti: non quia ignoraret, quàm iucundus esset tranquillitatis status, sed quòd animaduerteret, præpotentia imperia rerum agitatione ad virtutem capescendam excitari euibrarique, nimia quiete in desidiam & velut marcorem quendam relabi. Quo nomine Strenuam, Agenoriam, Stimulam industriæ deas excogitauit priscorum sedulitas. Et sanè quamuis negotium & tetrum quiddam & aspernabile videatur, quod hominum ferè captus à labore procliuis ad delinimenta sit, ciuitatis tamen Romanæ disciplinam intra limites suos continuit. Blandæ appellationis quies, Illyricæ pacis argumento, calamitatibus immensis aditum reserauit, & tantum non corrasis, quibus tanti imperij increuerat moles, clarissimis moribus, vitia obrepsere plurima. Qua ex causa proditum memoriæ est, deuicta Carthagine terrarum illa orbis æmula, cum qua toties ingenti discrimine dimicatum armis erat, adeò vt propiores periculo, quàm victi, victores fuerint quãdoque: Q. Metellũ identidẽ dixisse, nescire se illa victoria boni plus an mali reipublicæ intulisset: quoniam vt omnia latè pacando adiumenti habuisset plurimum, ita reiecto Annibale formidabili hoste, ad cuius nomen Romana pubes exhorresceret, tantarũ memoria cladium, quæ obductũ senescénsque refricaret malũ, insigne nocumentũ inflixisset. Eius quippe in Italiam transitu superatis Alpiũ iunctis cælo iugis, relanguescentẽ ac consopitã quodãmodo Romani populi virtutem excitatã, proindéque eximiè verendum ne tã acris æmuli terrore liberata, in eundem relapsa somnum periclitaretur. Huic verò præsignis viri bracteatæ sententiæ succinere illud Senecæ videtur, Infirmis animis hostem esse securitatẽ. Et Q. Curtius ait, Otij vitia negotio discuti. Idẽ alibi scribit, Otia esse rumoribus serẽdis aptissima, quę ne aleret Alexãder, mouisse in Indiã refert, semper bello, quàm cõparata victoria clariorẽ. Traditũ quoq; à philosophorũ prudentissimis, ἀνύσιμον πρᾶγμα καὶ τελεσιουργὸν εἶναι ἐπιμέλειαν καὶ πόνον. idest, curam diligentiámque ac laborem in primis rem esse perefficacem, quæque plurima ad exitum perducat. Propterea rectè Thessalus quidam interrogatus, quinam in Thessalia censerentur abiectissimi, A bello, inquit, feriati. Qua ratione à Romanis institutum, proditur memoriæ, vt ciuilis diei initia à noctis medio ducerentur, vt solis exortus esset quidem operis initium, tempus quod præcedit, apparatui impenderetur. Quippe paratos instructósque obire negotia oportet, non inter obeundum instrui appararíve. Sicut Myson Chiloni respondisse fertur, quum hyeme thrinaca, idest ventilabrũ pararet. Duces equidem multos ac reges bello fuisse illustriores accepimus, quàm pace. Attalum Eumenis fratrem otium soluit & pax longior, adeo vt saginę traditus imperij onus in Philopœmenem ex familiaribus vnum deriuaret: ita vt festiuiter Romani ex Asia venientes subinde interrogarent, Ecquid gratia apud Philopœnem rex valeret. Lucullo paucos reperias ductando illustriores. At vbi is in desidiam abiit, nimísque inactuosam vitam, & omnis expertem curæ, perinde ac spongia, tranquillitate in tabem resolutus, & ἀντεκραθεὶς, idest mortificatus, Callistheni ex libertis vni omnium cura delegata, opinionem præbuit, velut ab eo potionatus foret, ac magicis circumuentus excantationibus, Xerxis pater Darius, rerum difficultate seipso fieri prudentiorem dictitabat. Scytha verò Atmas, si quando esset ab omni negotio feriatus, nil admodũ se ab hippocomis, hoc est equisonibus differre, asseuerabat. Vespasianũ affectũ grauiter, ab medicis reprehẽsum, scribit Diõ quòd imperatoriis nõ abstineret functionibus: ad quæ is τὸν αὐτοκράτορα, ἔφη, ἑστῶτα δεῖ ἀποθνήσκειν, Imperatorẽ, inquit, stantẽ mori oportet. Senior Dionysius à quodã interrogatus, Superessétne otiũ: Melius ominare, inquit, nec supersit vnquã. Arcus vtique frangi, ac dissilire intensior assueuit, at anima id ipsum patitur remissior. Nil æquè apud Gymnosophistas laudare se Apuleius scribit, quàm quòd torporem animi & otium oderunt. quin posita mensa, prius quàm edulia apponantur, conuenientes illuc adolescentes prærogant magistri, quódnam à lucis ortu ad id diei bonum fecerint. Amplius & Ciceronis quoque testimonio liquet, nos ad agendum esse natos, idque appetere animum semper, vt qui nulla conditione quietem sempiternam pati possit. quod in primis puerorum ætatulis manifestum fit. Quid quòd otium & quies immodica inter frigidas morborum causas ab Galeno recensentur? Iis enim ignis restinguitur insitus: nam si prunis minutis niuium affuderis multum, peribit mox quicquid affuerit innati caloris. Sed & humectis quoque ægritudinibus otiosior vita, & omni vacans labore ansam facilè præbuerit. Ex eisdem tamen scholis & illud est, Quiete nonnullos pinguescere, extenuari alios: nam quibus affatim genuinus suppetat calor, commodius perfici cibum, ac vacãtia resolui: contrà verò affectis diuersa contingere. Excitatur quandoque otio item vigor & omnis tristitia, quæ continuatione pertinacis studij adducitur, hilaritate discutitur, si paulum demulceatur animus, & iucundis honestísque laxetur illectationibus: etiam si animi remissionem esse veluti amissionem dicebat Musonius. Nulli tamen, inquit Seneca, intermissio manifestius proderat, quàm Latroni Portio: quoties ex interuallo dixerat, multo acrius violentiúsque dicebat.

Ingenij

Ingenij lassitudo non minor est quàm corporis, sed A occultior. Vt fertilibus agris non est imperandum, citò enim exhauriret illos nunquam intermissa fœcunditas: ita animorum impetus assiduus labor frangit. Legum conditores festos ad hoc ipsum instituisse videntur dies, veluti necessarium laboribus interponentes temperamentum. Magnos item viros menstruas sibi diebus certis ferias dedisse legimus. Asiniũ Pollionem oratorem nobilem nulla cura post decimam retinuit. Quidam medio die iter iunxerũt. Quin & apud Romanos, nouam relationem post horã de- B cimam fieri vetabant. Poeta item Græcus cecinit, Aliquando & insanire iucundum est. Sunt porrò, quibus otium melius, quàm negotium committitur. Quosdam reperias ita bile feruidos, vt iram in potestate minus habeant, & ad temeraria verba qualibet indignatione prorumpant. Quidam vrbanitatem nõ reprimentes lætiferis non parcunt salibus. Hisce verò quies negotio longè optabilior. Augustus Cæsar, cui plura quàm vlli vnquam obuenisse feliciter tradunt, non desinebat quietem sibi precari, & vacationem à C republica petere. Identidémque repetebat, aliquãdo se victurum sibi. Liuius Drusus, vir acer & vehemens quum mala Gracchana mouisset, execratus inquietam à primordiis vitam dictitabat, Vni sibi ne puero quidem vnquam ferias contigisse. At ediuerso nonnullos videas, qui pati otium nequeunt. Turanius fuit exactæ diligentiæ senex, ei post annum nonagesimum procurationis vacationem vltrò C. Cæsar indulserat. At is molestè ferens, componi se in lecto, & velut exanimem à circunstante familia plangi iussit. Lu- D gebat domus otium domini senis, nec finiuit ante tristitiam, quàm labor illi suus restitutus est. Quum tamẽ à quinquagesimo anno lex militem non legat, à sexagesimo senatorem non citet. Qui verò in consummationem dignitatis per mille indignationes erumpunt, quid aliud quàm in titulos sepulchri laborant? Cęterùm quod demum statuimus honestum otium, quódue expetendum in primis? Soli omnium, inquit Seneca, otiosi sunt, qui sapientiæ vacant, soli viuunt: nec enim suam ætatem tantùm bene tuentur: omne æuum E adiiciunt, nisi ingratissimi sumus. Illi clarissimi sacrarũ opinionum conditores nobis nati sunt. Ita est, otium sine literis mors est, & hominis viui sepultura. Sed videndum amplius, quales denique sint hæ literæ. Quid enim ambigas, esse plerosque, qui operosè nihil agãt: quia inutilium literarum studiis detinentur? Hic verò Græcorum in primis morbus est, vt subinde quærere pergant, quem numerum remigum Vlysses habuisset, ac id genus innumera alia. Præclara & ad hoc ipsum maximè spectans Fabiani sententia, F qui addubitare se dicebat, an satius foret, nullis admoueri studiis, quã iis implicari. At qui velut timidũ animal, atque iners metu oblitulit: is sibi nõ viuit, sed quod est turpissimum, ventri, somno, libidini. Vatia Seruilius, diues prætorius, nulla alia re, quàm otio notus, consenuit: quin ob id vnum, felix habebatur. Nam quoties aliquos Asinij Galli amicitia, quoties Seiani odium, inde amor merserat, exclamabant homines, O Vatia solus scis viuere. At is latere sciebat, non viuere: dicique ab villam prætereuntibus verè prorsum G poterat, Vatia hic situs est. Hactenus Seneca. Videtur, inquit Moralium decimo Aristoteles, in otio esse constituta felicitas. Siquidem negotia obimus, vt otio liceat perfrui, & bellum gerimus, vt in pace viuamus. Iunium Syllanum Asiæ proconsulem adeò fuisse desidem, adnotatum annalibus est, & principibus fastiditum, vt eum C. Cæsar pecudem auream appellare sit solitus. At Turbo rei militaris scientia præstantissimus nunquam domi per diem, vel quum morbo infestaretur, est visus. Monenti verò Adriano, quiesceret: H Præfectos, inquit, rebus stantes mori oportere. Floruit eadem tempestate Similis, vir fortissimus, qui postremum vitæ septennium, vacatione impetrata, in agris per otium & quietem transmisit, proinde moriens sepulchro inscribi iussit: Similis iacet hic, cuius ætas multorum quidem annorum fuit, septem quãuis tantum annis vixerit. Medicorum tabernas, idest pharmacopolia, otiosis & garrulis peraccommoda esse loca, indicat Hieronymus: Illi (inquit) verbositas, attrita frons: cui nundinæ, fora placent, plateæ ac medicorũ tabernæ. Cato senior trium duci se pœnitentia profitebatur, si fœminæ arcana retexisset, si nauibus perrexisset, quo posset pedibus, sique dies quandoque inanis foret transmissa, vel vt Græcè dicam, ὅτε μίαν ἡμέραν ἀδιάθετος ἔμεινεν. Quanto autem quod ad sordens otium spectat, dispicienti rectè satius est, Anaxagoræ propositum in spectanda veritate anxium laboriosúmque, verbo réque perpendisse. Id quod epitymbium testatissimum facit, quod & apposui, ne quid forsan studiosorum desideria remoremur,

ἐνθάδ' ὁ πλεῖστον ἀληθείας ἐπὶ τέρμα περήσας
Οὐρανίου κόσμου, κεῖται Ἀναξαγόρας.

Quin & aras illi dicatas nouimus, quarum viseretur inscriptio nunc quidem Νοῦ, idest Mentis: nunc verò ἀληθείας, idest Veritatis: illustriora multo hæc, & hominis propria omnino. Alias somnolentia marcescẽtes brutum induimus. Quo quid fœdius, diuinam præsertim gestanti imaginem, torpore sic turpiter collutilatam extra vitæ præscriptum? Sed somniculosę aspidis vim sentimus plerique omnes, bonúmque, si non & amamus.

Cur olidum veternum Catullus dixerit. De veterno inibi, necnon de cataphora, & comate, catalepsi, ac caro. Codion quid, & corni, ac comæ, & epicataphora, anaphora, poros, grauedo, coryza, catarrhus, branchus, arterica affectio. Item qui arthritici. Elephantiasis quid. Exarticulatio, bronchion, bronchos, elephantici.

Caput II.

POstea verò quàm ducẽte stilo, in malè feriatorum torporem ignauum, ac turpiter desidentem producti sumus, succurrit, in re leuicula feramus opem poetæ Catullo, calculis omnium docto & emunctæ naris. Nam illiciis hoc genus sæpe studiosis eblandimur. Carmina explicatius enarranda sunt hæc,

Nunc eum volo de tuo ponte mittere pronum,
Si potest olidum repente excitare veternum,
Et supinum animum in graui delinquere cœno.

Inactuosum hominem, ac marcore quodam languidũ taxat liquidò illis versibus Catullus, sentiunt id enarratores, quando Maronianus interpres veterni nomine hydropisin intelligendam putat, quæ nimio plus homines reddit pigros & ignauia marcescentes: vnde & pro desidia quandoque positum inuenias. Probus etiam pro graui accipit somno, quem medicorũ scholæ vocant lethargum, si marcor sit, ac (vt inquit Celsus) inexpugnabilis dormiendi necessitas. Nam Seneca veternum animi ærumnosi dixit ad Lucilium scribens. Vsurpauit & Ausonius elegantissimè,

Pelle soporiferi senium, nubémque veterni,
Atque alacri mediam carpe vigore viam.

Sed & Seneca item, Ego nec redigo ista ad legẽ dialecticam, & ad illos artificij veternosissimi nodos. Sed ad Catullum. Sentiunt, inquam, hoc interpretes: sed cur olidum dixerit, parum attentè obseruarũt: etiam si Delio natatore non indiget res, quam tota facilitate soluit Aristoteles, vbi in odorum ratione quęrit, cur alæ omnium maximè partium nostri corporis malè oleant: & respondens posse fieri putat, quòd omnium minimè respirare possunt: nam locis eiusmodi odor malus contrahi maximè solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis consistit, siue quòd immobiles inexercitatæque habentur. Hactenus Aristote-

les Ex cuius verbis perspicuum (opinor) fit, cur cessantem ac torpidum hominem dixerit olidum. Porrò, vt exultius addamus quippiam, veternum Græci nothroteta vocant. Ex humecta prouenire materia, inter medicorum placita est, sicuti caros, idest sopor, & lethargus fiant ex frigida. Si aliquando, inquit Galenus quarto De affectis locis, tota anterior afficiatur cerebri pars, supremum ipsius ventrem consentire, necessarium est, atque cogitandi etiamnum præpediri, vitiarique actiones. Proinde qui ita affectus est, neque sensus neque motionis munere fungitur. Spirandi tamen facultas haud quaquam læditur, vocatúrque affectio hæc caros, idest sopor. Si verò adeò vehementer spirationem opprimat, vt quis vel magno conatu vix spiret, apoplexia nominatur. Est & sua mox paulò morituris καταφορὰ καὶ ἀναισθησία, idest in somnum collapsus, & vellicantium insensibilitas. Pro extasi, seu mẽtis excessu, inquit Hieronymus, in Hebræo est thardema, quod Aquila καταφοράν, Symmachus κάρον, id est grauem profundúmque soporẽ interpretati sunt. Cataphoricos somnos intelligere Paulus videtur βαθεῖς, idest profundos. Cataphoram tamen Galenus in libro De comate, in duas partitur species. Vtriusque proprium, vt oculos surrigere nequeant, sed grauentur mox, & collabantur in somnum. Verum altera species profundum habet soporem, ac diuturnum. In altera verò vigilia est, imaginatione frequenti obturbante ac interpellante somnum, ita tamen, vt surgere nequeant. Vtrunque dicitur coma, nuncupatione hinc producta, quoniam substratis pellibus, quæ codia vocant, indormirent priores. Aristophanes,

ἤν σε μὴ μισθῷ [illegible] κῴδιον.

Aut ab verbo κῶ, quod dormitionem indicat; siquidem loca veteres dicebant comos, atque item comas, in quibus erant dormituri. Epicataphoram vocant cælestium periti supernam portam, quippe loca nuncupant quædam pigra in cælo, deiectáque: quia nulla cum horoscopo societate iungantur. Eorum primus in secundo ab horoscopo cõstituitur signo, & interna dicitur porta, vel anaphora. In diametro autẽ huius signi, qui locus fuerit in octauo ab horoscopo signo, epicataphora dicitur. Nouissima verò loca sunt malæ fortunę, ac mali dæmonis, in sexto ab horoscopo signo, & duodecimo. Catochen, recentiores medici vigilantem dicunt soporem. Catalepsis verò dicitur occupatio In his posteriora cerebri infestantur. Verùm vt in sopore clauduntur palpebræ, ita in catalepsi apertæ perseuerant, Caros porrò, de quo diximus, non soporem modò significat: sed pro ebrietate itẽ ponitur, & qualibet capitis grauitate, etiam ex percussione, quum efficimur velut attoniti. Quin eum, qui honoribus nimiis externatur quodammodo mente, ac stupet, κεκαρωμένον Græci vocant. Apollonius Argonauticon secundo, caron videtur, σκότωσιν, idest vertiginem, intelligere:

Κάρος δέ μιν ἀμφεκάλυψε
Πορφύρεος. γαῖαν δὲ πέριξ ἐδόκησε φέρεσθαι.

hoc est, vertigo ipsum comprehendit nigra, terram verò putabat circunferri. Caroticas venas appellat Galenus in libro De iuuamento anhelitus, quæ in collo sunt. Eas si quis comprimat, corruit homo dormienti assimilis, sequitúrque corporis totius immobilitas. Earum item mentionem Aristoteles facit De animalium historiis libro tertio. Et qua scinduntur primum, sphragitidas appellari scribit, idest iugulares, vt Theodorus vertit. Cæterùm de iis facta nobis alibi mentio est. Illud verò Homericum,

Τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ.

hoc est, æquè ac Carem ipsum æstimo: sic enim quidã legunt: diuersum ab hoc sensum habet, declarabitur tamen: quid enim attulerit nocumenti? Tanti (inquit) facio, quanti mercenarium. Primi siquidem mortaliũ Cares mercede cœperunt militare, ac proinde vt viliores, passim infamari cœpti. Porrò & compertam mandragoræ grauedinem alicubi leges pro torpore marcido, & capitis grauitate somnolenta. Quod ipsum & Plinij comprobatur auctoritate, in mandragoræ mentione libro vigesimo quinto. Aliàs verò est grauedo humoris è capite fluxio, vnde grauedinosi dicuntur. Coryzan Græci vocant, Paulo Ægineta interprete, libro tertio De medicina, si viscosi crassiq; humoris in nares vis decubuit. Catarrhum, si φάρυγξ, idest fauces infestantur, ac thorax & palatum. Vbi verò in larynge & arteria sese causatio ostentat, & in gutture εἰς βρόγχον, vt inquit Galenus, branchon nuncupant: atque item artericam affectionem, vt idem inquit Paulus: nam arthicum, seu verius arthriticum, Cicero intelligit articulorum, quæ ἄρθρα vocant Græci, morbo laborantem. Etenim apud Paulum libro tertio, ischias, idest ἰσχίας, esse dicitur arthritidis species. Ab eodem podagrica nuncupatur affectio, & arthritica. Podagricam vndecimo Therapeutices intelligit Galenus, qua pedes afficiuntur: arthriticã, qua corporis infestantur articuli omnes. Poros, idest πώρους, dicunt lapidosas durities in podagrico malo cõcretas. Exarticulationem intelligimus, quum articulorum immodica humectatio ligamenta madefacit ac elaxat, totámque articulationem ob lentitiam, lubricam reddit. Quandoque verò quia ossium concauitatum, quas cotylas vocant Græci, supercilia circumfranguntur. Arthritim in Diffinitionibus esse statuit Galenus, inflammationem articulorum immanentem diu, ac neruis malè affectis validos acrésque cientem dolores. Exarticulatio verò, idest exarthrema, siue ἐξάρθρημα dicitur, item ἔκπτωσις ἄρθρου ἀπὸ τῆς οἰκείας κοιλότητος, ἐπὶ τὴν ἀσυνήθη, idest articuli à cauitate propria dilapsus ad insuetum locum, vnde προαιρετικὴ παραποδίζεται κίνησις, idest propositus præpeditur motus. Cæterùm ischias & arthritis ac podagra magnitudine modo distinguuntur: causis verò & locis ὁμοιοπαθοῦσι, iidem sunt morbi. ex pituita siquidem gignuntur plurimùm, neruósque afficiunt, quibus nectuntur articuli motúmque indipiscuntur Ischias tamen, idest ἰσχιάς in ischio, idest coxarum progignitur vertebro, verum ad talos vsque pertingit quandoque. sicut elephantiasis ex pituita prouenit crassa & bile atra, quæ βλεννώδης maxime est. Hi verò humores cutem reddunt ferinam, quando & hinc nacta nomen affectio est, Galeno tradente: efficitur nanque durior cutis crassiórque, vt elephanti corio prorsum videatur assimilis. Verùm de affectionis huius ratione Paulus Ægineta libri quarti, capite primo plura: Elephas item nuncupatur doctissimis. Sed scitu dignum, ex victus ratione, ac cæli æstu apud Alexandriam vigere plurimum. In Germania verò ac Mysia rarenter admodum quenquam ita infici: atque eodem modo apud Scythas galactopotas nunquam visum ferè. At in Alexandria dietæ modus plurimum id genus concinnare valet. athara siquidem vescuntur, siue pulte, idest farina frixa, nec lentem abnuunt, vel salsamenta, aut limaces: quidam necasininas carnes, aut eiusmodi alia, quibus chymi vis comparatur crassior, καὶ μελαγχολική. Quod quum alibi, tum in secundo ad Glauconem comprobat Galenus. Elephanticos nuncupat Firmicus elephantiasi laborantes. Apud Galenum esse corpus quoddam carthilagineum secũdum asperam arteriam legimus, quod bronchion appellatum tradit: alicubi etiam bronchon. Porrò vbi ingens oborta est inflãmatio, vel erysipelas, vel abscessus, arteriarum pulsum cum dolore sentimus. Quum aliqui citra dolorem pulsare, ad solas pertineat arterias. An & hæc dici aliquo modo arthetica possit affectio, disceptabunt medicæ rei periti.

Item de ratione otij pluscula. Domus optima quænam sit. Exercitij cum natura societas: itémque eius species. Defrictionis specie non vna. Apotherapia, apotherapeutice, præparatoria.

Caput

Cap. III.

Qvamuis affatim paulò antè ac multo sermonis axiomate de otio tractarimus, cõgestis quæ ad manum (vt dicitur) fuere, adiici nõ inscitè tamen & ista possunt: Draconte, cuius iã facta nobis mẽtio est, celebrẽ apud Athenas latorẽ legũ, eos qui otij dãnati forent, capite censuisse mulctandos. Hinc factũ reor, vt illum orator Demades nõ atramento, verũ sanguine leges condidisse, dictitaret. At in quibusdã gentibus otiũ, non in vltimis habitum laudibus, inuenio. Siquidẽ auctor Herodotus est, apud quosdã Thracas otiosum esse pro honestissimo iudicatũ, agricolatorẽ verò pro cõtẽptissimo. Et amplius, inquit, inter eos hi sunt insignissimi mores. Sicut item è bello & rapto viuere, pulcherrimũ, & punctas esse notis frontes, nobilissimũ censebatur. Insuper ex Lycurgi institutis illud eximiè laudatur, vt pulcherrima res ac beatissima, quòd ciuibus suis otij copiam peperisset & vbertatem. Cautum enim ab eo est, ne quis omnino quicquã vulgarium artium attingeret. Proinde quum Athenis quidam iudiciis fortè interesset, audissétque, otij mulctæ obnoxium quendam mœstum incedere, & ab amicis reduci, qui & ipsi rem ægrè, ac iniquè ferrent, ex quopiam instituit quærere, quinã foret is, qui liberalem subiisset mulctam. Nam & illa fuit Areopagitarum functio, vt vnde quis se aleret, accuratè scrutarentur, inque desidia compertos non citra mulctam transmitterent. Cæterùm prius quàm vela parte hac complicemus gradum ad alia facturi, Plinij Cæcilij, ac Plutarchi sententias, velut conniuentes non transiliemus. Ex quibus prior Minutiũ quendam monens, longè præstare vacuum esse, quàm ineptis implicari laboribus: Satius (inquit) est, vt Attilius noster eruditissimè simul & facetissimè dixit, otiosum esse, quàm nihil agere. qualem fermè sensum expressit Valerius Martialis,

Est, non est, quod agas, Attale semper agis.

Idem Plinius libro quinto, copiosum otium altius vocat, & pinguius. Plutarchus in Septem sapientũ symposio iniectum scribit sermonem, Quænam maximè felix domus foret. In eo velut in symbolum, quisque quod sentiret, protulit. Ac princeps Solon, optimam sibi domum videri pronuntiauit, in qua pecuniæ forent bono comparatæ modo, nec earum custodes haberentur infidi, nec erogatis subsequeretur pœnitentia. Bias eam censuit optimam, in qua per se dominus existat talis, cuiusmodi extra est ex lege. Thales verò, vbi otio pingui domino perfrui licet. Cleobulus, si plures multo sint, qui dominum ament, quàm qui reformident. Pittacus eam prætulit, quæ tum necessariis, tum redundantibus superflueret. Chilon, administrationi regiæ domum oportere esse assimilem statuit. Nam Lycurgum ferunt, quum summonuisset quispiam, Democratiam induceret: intulisse, Hanc prius in domo ipse constitueret. Illa postremò memoratu dignissima, quæ erunt auctaria, adiectis præterea de exercitio pauculis. P. Scipionem, qui prior Aphricanus est appellatus, dicere solitum, scripsit Cato, qui fuit ferè eius æqualis: Nunquam se minus otiosum esse, quàm quum otiosus: nec minus solum, quàm quum solus. Magnifica verò vox, inquit M. Tullius, & magno viro & sapiente digna, quæ declarat, illum & in otio de negotiis cogitare, & in solitudine secum loqui solitum: vt neque cessaret vnquam, & interdum colloquio alterius non egeret. Idem Cato dicere solebat, Nõ minus otij, quàm negotij clarorum virorum rationem extare oportere. At ediuerso Galba dictitabat, Neminem otij sui rationem reddere cogi. Dignum quod parte hac non prætereatur, Æropũ Macedoniæ regem, si quando foret ab negotiis feriatus, τραπέζια, idest mensulas, & lychnidia faberrimè struere consuesse. Sicuti Attalus, φιλομήτωρ qui dicitur, herbas impendio excolebat, φαρμακώδεις, quibus expurgantur corpora, deterguntúrque. Parthorum reges sagittarum cuspidibus rectè exacuminatis

A sculptísque gloriabantur. Videtur autem inscitè nimis otij suffragator Asclepiades, cui accedit ferè Erasistratus quoque: tollunt siquidem exercitationes, ac liquidò damnant. Cæteris medicæ scientiæ peritissimis sic approbantibus, vt non euhexia modò inde, idest corporis habitudo bona concipiatur, sed & sanitas paretur eminenter. Quando illis adeo affinis internoscitur hominis natura, vt quamuis occlusi conseptíq; pueri discurrant tamen, ac brutorum more lasciuiant B plerunque. Quippe suapte vi excitatur vnumquodque ad appetitiones eius, quibus sanitas compararetur, ac salus. Cæterùm obiter et aliquid subnotemus: exercitij pro motionum discriminibus tres minimùm ab Galeno traduntur modi: nam aut à nobis mouemur ipsis, aut agitatione extima, vel pharmacis. Motus alienus nauigando perficitur, equitando, vehendo, cunis, lectulis, vlnis. De exercitio sic ferè in sententiis Hippocrates, Labor cibum præcedat. Sed & in morborum popularium sexta lucubratione: Labor, C cibus, potio, somnus, Venus, omnia mediocria. Quod de Venere ait, intellige (Galeno interprete) in iis quibus Venere vtendum est, siquidem est Venus ætate tantum florentium. Quæ verò anteit ætas, vel sequitur, aut semine caret, aut sterile profundit, vel non rectè ferax. Motus autem concitatior exercitij nomen subit. Huic cancellos circumponit anhelitus, vt sic dicam, alteratio. Et hoc commune fuerit exercitium. At proprium, cui ab loco facta nomenclatura est, quẽ gymnasium nuncupant: quo vngendi, fricandi, luctaturi, discum iacturi conueniunt. In hac re id cauen- D dum impensius, ne dum exercemur, incocti cibi aut succi multitudo in ventre aut vasis contineatur. Frictionem inter exercitia Græci veteres ἀνατρῖψιν vocant, recentiores etiam τρῖψιν, Latini frictum, & perfrictionem. Huius verò portio quædam ab gymnastis, præcipuè recentioribus, apotherapia nuncupatur, quæ post exercitationem adhibetur. Nam præparatoria quæ dicitur, ad exercendũ corpora præparat: apotherapeuticè Latinè recuratoriã dixeris nõ ineptè.

E *De halyce, siue hale, quam pandiculationem Latinè dicamus, vel anxitudinem, aut etiam anxietatem. Plutarchi loca duo sua redduntur luci. Gelliana restituitur lectio. Elucus. Item de oscitandi ratione. Quæ dicantur oscitationes apud Papinium. Halæ mulieres. Halica oratio.*

Caput IIII.

Qvum à studiis nostratibus in medicorum F scholas nuper diuertissem, in multa sciendorum congerie non defuit, quod excerpendum bonísque communicandum omnibus ingereret sese. Cuiusmodi quod prænotauimus, & hoc quod mox delineabimus. Esse quum in sanis, tum maximè in affectis, ac iam decumbentibus, quam halycen Hippocrates vocauit, plerique verò etiam halen, Latinè anxitudinem possumus interpretari: sunt qui pandiculationem malint. Ea verò est, quum quis toto corpore extenditur. Inter sa- G nos igitur halycen dicunt, quum præsentia subinde stomachamur, ægréque ferimus, & ab actione vna ac negotio ad negotium demigramus. Itidem anxios esse ægros animaduertimus, qui accubitum non perferentes figuras euariãt: quia semper præsens eos aggrauat. Hoc verò illis obtingere potissimum, deprehẽsum est, quibus in ore ventriculi, quod nos abutentes vocabulo sæpe stomachi nomenclatura consueuimus insignire, humoris aliqua propria qualitas continetur, ventriculo infesta: quæ tamen nec redundans est, nec H in ventriculi fluitat cauitate, sed tunicæ eam imbibere. Hinc à Græcis ἀλύειν positum pro ἐν ἄλῃ δυσφορεῖν, idest anxitudine obturbari molestè: quamuis etiam lætari signet, vt apud Homerum, ἀπὸ τῆς ἀλέας ἢ ἀλυχύσεως. Homerus,

ἦ ἀλύεις, ὅτι Ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην;

Et Sophocles ità ſcribit,
ἐᾶτέ μ' ὧδ' ἀλύειν.
Quidam ita diſtinguunt, vt aſpiremus primæ, vbi gau
dium exprimas: quòd ſi moleſtiam, contraria obſigne-
mus nota. In notione vtraque, pſilen ſeruauit Didy-
mus. Ex Atticæ verò linguæ proprietate, eſt vtrobiq;
flatilem admittere. Ex hac mentione commonemur
vt Gellij codicem reſtituamus in integrum, deluxa-
tum fœdè, nec ab eruditorum quopiam animaduer-
ſum: ita enim in peruulgatis exemplaribus enotatum
libro decimoſexto inuenias, capite duodecimo: Item
halucinari factum ſcripſit Cloatius Verus, ex eo quod
dicitur Græcè ἀλύειν: vnde lucum quoque eſſe di-
ctum putat, G litera in C conuerſa. Tu verò expun-
cta dictione nihili & caſſa, quæ eſt Lucum, ſubſtitue
ac repone Elucum. vbi verò ſcribitur, mutari G in C:
ſcribe, A in E conuerſa. Siquidem elucum dicimus,
qui illam ſentit animi tarditatem & ſtuporem qui ha-
lucinantibus plerunque vſu venit. Id ita eſſe, vt a-
ſtruimus, ex Pompeij Feſti auctoritate liquet, in litera
E ſic prodentis: Elucum ſignificat languidum ac ſe-
miſomnum, vel (vt alij volunt) halucinatorem, & nu-
garum amatorem: ſiue alonem, ideſt externo vino lã-
guentem, quem Græci ἔωλον dicunt. Idem tamen au-
ctor in H litera: Helucus, inquit, ab hiatu & oſcitatio-
ne dictus. Vſurpant Rhodigini mei vocem hanc mo-
rionem aliquem ſubſanantes. In hunc ſenſum accipit
verbum ἀλύειν Plutarchus in Romulo: ὁ νεώκορος, in-
quit, τοῦ ἡρακλέους ἀλύων ὡς ἔοικεν ὑπὸ σχολῆς, ideſt Her-
culis ſacerdos otio languens halucinabundúſque. Sed
interpres eo verbo, laſciuientem otio reddidit. Quin
& in Pyrrho hiſtoricus idem: Hic autem, inquit, nec
cæteris negotium faceſſere, nec ab aliis pati, ἄλυω τι-
νὰ ναυτιώδη arbitratus, otium cõcoquere non valebat.
Interpres nauſeam modò tranſtulit, eruditis auribus
haud faciens ſatis. Porrò, vt ab diuerticulo repetatur
fabula: primo Canonis apud Auicennã lego, Halycem
contingere ob ſuperfluitates quæ in muſculis coeant,
ideóque à ſomno frequẽter euenire: quòd ſi affluẽtior
is fuerit humor, fieri inde horripilationem (vt inte-
rim ſic appellem) putat, & tremorem: at ſi nimio plus
redundarit, etiam induci febrem. Oſcedinem quoque
eſſe affectionis huius ſpeciem tradit, prouenireque in
mandibularum muſculis & thoracis. Ea ſi rectè va-
lenti in primis citra cauſam acciderit, eſſe ait malum,
præſertim ſi frequens fuerit: quia materiæ ſignificatur
exuberãtia, & corporis febricitationi propinqua diſ-
poſitio. Oſcitatio probatur, quæ à digeſtione aſſue-
uit obuenire: inde enim ſuperfluitatum in muſculis
aggregatarum expulſio ſignificatur. Halyces interdũ
conciliat frigus atque oſcitationes: eo nanque prę̃far-
ciuntur cutis pori, ſeu meatus: quæ ratio ſub cute fu-
midos compeſcit vapores, quos per halycem oſcita-
tionémq; protrudere ſatagit natura. Quamobrem e-
tiam cutis denſitas id ipſum producit quod frigus.
Sed & reſolutionis paucitas, necnon excitatio à ſo-
mno immatura. Galenus libro in Sẽtentias Hippocra-
tis ſeptimo: Oſcitare, inquit, ſicut & pandiculari, con-
tenta aliqua in muſculis, per quos tales fiunt motus,
quos pandiculationes ac oſcitationes nominamus, vel
humiditate flatuoſa vel ſpiritu vaporoſo fieri, eſt à no-
bis demonſtratum. Horror autem prauis humoribus
per cutem currentibus accidit. Illud operæ leuioris
fuerit, oſcitationes dici à Papinio negligentes cõpo-
ſitiones, & halucinantis animi partum: quoniam fluxæ
atque apertæ ſecuritatis, & vagi animi indicium ſit o-
ſcitatio. Sed & Cicero: Adde inſcitiam pranſi, poti, o-
ſcitantis ducis. Oſcitantes in Andria Terentij inter-
pretatur Donatus, ſecuros, nil prouidentes. Haliæ au-
tem mulieres fuerunt, quæ contra Argiuos & Perſeũ
cum Dionyſio depugnarunt, mortuæque in prælio, a-
pud Argos tamen adeptæ monumentum feruntur,
quod dicitur γυναικῶν τάφος, à quo non longè χάλ-
κειον abeſt, quod veteris artificij ſtatuas ſuſtinet.
Fuit & Halica ciuitas: vnde Halica oratio in Epidau-

A riorum ſtelis, quibus Æſculapij continebantur me-
dicamenta.

An probabile ſit, labi è cœlo ſtellas. Olta δίφου apud Ammianum Marcellinum. Antinoi ſtella. Traiectiones quid, & ſecundaria.

Caput V.

QVæſitum ſæpe non in plebe vulgaria mo-
dò, ſed inter claſſicos quoque, ac primæ
B notæ conditores, Sitne, vti videtur, ſtel-
larum è cælo caſus aliquis. Quam rẽ ad-
credidiſſe Poetam nobilem ſuſpicari poſ-
ſumus, dum Georgico primo ita canit:

Sæpe etiam ſtellas, vento impellente, videbis
Præcipites cælo labi, noctíſque per vmbras
Flammarum longos à tergo albeſcere tractus.

Sed quod grauius multo eſt, Euangelica veritas Mat-
thæi vigeſimoquarto: Cadent de cælo ſtellæ. Ioannes
item theologus Apocalypſeos ſexto, Stellæ de cælo
C ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos
ſuos, quum à vento mouetur. Cæterùm abſurdiſſimè
dici iſta, & præter naturæ rationem, quis abnegat?
Nam qui philoſophiæ ſacraria ſaltem à limine intro-
ſpexerit, illud ignorare non poteſt, Corpus cæleſte
nullum, aut partem omnino aliquam prolabi è cælo
poſſe: quia ex Ariſtotelis aſtipulatu primo Cæli, Sub-
limia nec grauia ſunt, nec corruptioni obuia. Quæ-
libet verò ſtella aut eſt pars globi in quo eſt, aut illi
cognatum corpus, incluſúmque, in quo ſit lucis ac-
D cumulatio præſignis. Nam ſecundo operis eiuſdem
ſic ſancit Philoſophus, Eſſe ſtellas luminis aggrega-
tionem. Ex quibus colligi licet, vaniſſimum eſſe, ſyde-
rum admittere labem aliquam, aut cæleſtibus interi-
tum ingruere. Nanque in idem feruntur naturæ ratio-
ne totum & pars. At corpori, quod circumfertur, non
contingit alio agitari motu, quàm circulari: neque i-
gitur particularum vlli. Localis autem motus aut re-
ctus eſt, aut orbicularis, aut ex iis mixtus, vt compoſi-
torum corporum. Quòd ſi qui amplius aſtruere ſecus
E adnitatur, ſciat eſſe apud Euripidem,
Μωρὰ γὰρ μωρὸς λέγει.
Fulgor ille immortalis eſt, ac inconcuſſus: ni deſtitui-
mus naturæ capacium virorum veſtigia. Æterna eſt,
inquit Plinius, cæleſtibus natura intexentibus mun-
dum intextúque concretis. Sunt qui opinentur, eſſe
ignis ætherei ἀποῤῥοίας quaſdam, ideſt defluxus, qui
obtingant, vbi vehementior ventus ſcandat altius, &
inde ſecum auferat, quod ſtellarum præferat caſum,
dicatúrque aſteroides. Aut, ſicut idem refert Plinius,
F ſi tamen creditur, ſydera nimio alimento tracti hu-
moris igneam vim abundantia reddunt, quum deci-
dere putantur: vt apud nos quoque luminibus accen-
ſis liquore olei notamus accidere. Huiuſmodi verò i-
gneum nitorem ſcribit Ammonius Marcellinus voca-
ri δίφου ὄλται, qui nec cadat vnquam, nec terram cõ-
tingat: Corpora enim, inquit, qui credat cælitus poſ-
ſe labi, profanus meritò iudicatur, ac demens. Vbi
autem iſta contingant, nil videri tentandum, vates
cecinere Hetruſci, ex Tarquitianis libris, titulo De
G rebus diuinis. Oltam monſtrum in fulminum ratio-
ne apud Plinium legimus. Verùm an Marcellini co-
dex inſyncerus circumferatur, perpenſione amplius
dignum. Stellam porrò ab ſe viſam, quæ Antinoi fo-
ret, aiebat Adrianus: quod ſcribit Dion. Fuerat au-
tem Antinous eximiæ pulchritudinis puer, vel ab A-
driano immolatus, vti creditur ferè, quòd magicis
vteretur ſacris, vel quòd ſponte oppetiiſſet, quum in-
digeret Imperator hominis ſponte occumbentis a-
nima. Quod à me ideo huic inſertum loco eſt, vt ve-
H terum luſus adnotaremus, nunc è cælo ſtellas præci-
pitantium, nunc nouas adoptantium, prout cuique
fuiſſet collibitum. Quæ vanitas in Cęſare dilucet quo-
que. Tropologicam eſſe putat Auguſtinus loquutio-
nem, quũ labi de cælo ſtellæ in ſanctis dicũtur literis.
Nam

Nam inde dici interpretantur apud Euangelistam, quia lumine videbuntur intimo priuari, ingerente sese amplius coruscante claritate alia. Sunt qui ad conflagrationem referant futuram, in qua calore ac siccitate præualentibus, ita ignescent superiora, vt ruentiũ de cælo stellarum speciem sint præbitura. Ptolemæus in Centum enuntiatorum commentatione, διάθοντας vocat hoc genus traiectiones, hoc est transcurrentes stellas, vti sunt ignitæ trabes, item faces ac iacula. Plinius stellarum discursus dicit. Hasce aeris siccitatem indicare, idem prodit Ptolemæus: indéque etiam ventum, necnon aquarum imminutiones, quin & hostium assultus. Sciendum etiam illud, Crinitas & traiectiones secundaria nuncupari, quia secundas in iudiciis ferant.

Impostura non vtendum. Titi imperatoris bonitas. Glauci historia. Item de Glauco Carystio, déque sciamachia & chironomia & sciagraphia, ecrochirismo & acrochiri, coryco & scariphismo. Exercitationis distinctio. Ecplethrissare, pitylissare, tachici, chiropedæ. Apollodorus pictor. Symmachia, epimachia, sciadion. De hoplomachicis motibus, & monomachia. Mantinica armatura.

Caput VI.

CHrysippi illius Stoicorum olim maximi apophthegma celeberrimum est: Qui stadium cucurrerit, eniti & contendere debere quàm possit maximè, vt vincat: supplantare eum, qui quum certet, aut manu vel qualicunque astu depellere, nullo modo debere. Sic & in vita sibi quenque petere quod pertineat ad vsum, non iniquum est: alteri diripere ius non est. At si amplius attendamus, quotum quenque reperias, qui philosophi præclari placita sanctissima fronte attrita non transiliat modo, sed exculcet planè ac proterat? Quot simulationũ inuolucris tegitur, & quasi velis quibusdam obtẽditur vniuscuiusque natura? Notissima est ad hoc præcipuè spectans M. Tullij sententia: Frons, oculi, vultus persæpe mentiuntur, oratio autem sæpissimè. Nec tempestatis nostræ prauitatem discutio nunc, qua omne in præcipiti vitiũ stetit. Vetera retexere lubet amplius, vt interim ab iis quæ anxium exulcerant, auocetur animus. Si commonuerimus antea, Titi bonitatis exemplum ferè singulare summis efferri laudibus, quòd insidiantem Domitianum trucidare non sustinuerit, propterea moriens in eã prorupit verba, vt diceret, ἓν μόνον ἐπλημμέλησα, idest nullum suum factum extare pœnitendum, vno tantum excepto. Scribit in commentatione De iis qui serò à numine puniuntur, Plutarchus, ad hunc ferè modum: Qui autem in tyrannide & coniurationibus homines immolarunt, sicuti Apollodorus: aut qui amicorum intercepere pecunias, velut Glaucus Epicydis: puto, nulla ducebantur pœnitentia, nec se oderant, aut perpetrati facinoris conscientia lancinabantur. Ego verò, si dicere licet, nec hominis nec Dei castigatione egere impios contenderim, verum suppliciis sufficere ipsorum vitam, flagitiorum immanitate corruptam labefactatámque, & turbulentam in primis ac fluctuantem. Hactenus ex Plutarcho. Qui verò fuerit Glaucus, quem hac parte conuellit deformátque philosophus iste, aut quo denique modo furti ac mali doli se alligarit, facturum me operæpretium reor, si quantum ex Herodoti (vt aiunt) historiæ parentis lectione sum venatus, indagine certa fuero persequutus. Fuit ergo Spartanus ciuis Glaucus hic, quum aliarum virtutum laudibus præcellens, tum verò iustitiæ imagine vna vel præstantissimus. Hac tam celebri, támque constanti permotus fama Milesius quidam pergere Spartam contendit: adiénsque Glaucum, protinus ad eius se inquit bonitatem fruendam contulisse, spectandámque iustitiam, quæ vniuersam peruagata Græciam, dilapsa item in Ioniam foret. Proinde apud animum suum ita coniectasse ratiocinãdo, Ioniam quidem, vel præcipuè discriminibus esse obiectam, Peloponnesum mari vndique constipatam obuallatámque, ferè tutissimam videri, ac ab omnis periculi procella seiunctam: quo nomine ita statuisse, census sui dimidium in pecuniam redactum numeratam, penes eum deponere. Propterea, tu (inquit) hasce pecunias cape, simúlque notam hanc, cum qua si quis argentum repetiturus aduenerit, tuæ fuerit bonitatis, omnia cum fide restituere. Pecuniam ea ratione suscipit Glaucus. Postea annis aliquot interfluentibus, Milesij eius liberi enauigant Spartam, Glaucum adeunt, depositum reposcunt. At is humani ingenij more, inficiari, atque homines superbius repellere: ac demum, Volo (inquit) amplius meditari, si quid accepi, bona restiturus fide: sin minus nostris moribus lege agam. Itaque quarto abhinc mense huc reuertamini, censeo. Discessere illi, vt qui pecuniam prorsum inuncatam opinarentur, séque actum agere, quod hominis vafri cuniculos subrui posse, desponderent. Interim petit deos Glaucus, deum consulit, Præstétne horco, hoc est iureiurando pecuniam interuertere. Pythiam verò hisce propemodum versibus responsum ex adyto contexuisse accepimus,

> Glauce Epicydides, equidẽ expedit ad breue tẽpus,
> Sic horco vicisse, interuertisséque nummos.
> Deiera, & euorcum quoniam manet exitus idem.
> Ast horci natus, qui nomine, qui manibus, qui
> Nullis est pedibus, rapidè venit, vsque adeo dum
> Cõuoluens omnem perdat prolémque domúmq;,
> Cum sobole euorci melius sed postea agetur.

His verò auditis, Glaucus territus & expauidus instituit veniam petere: cui Pythia, Idem pollere, inquit, deum tentare, & facere. Tum is Milesiis integram pecuniam non quidem sponte, aut insita bonitate, sed oraculi responso atrociore compauidus restituit. Quod autem vates fuerat interminata, prorsum euenit: nam Glauci domus ex Sparta radicitus est extrita. Inuenio in Græcorum monumentis, fuisse item Glaucum Carystium pyctam, hoc est pugilem, coronatum quinta & vigesima olympiade: quem etiam Pythia ter vicisse ferunt, Isthmia decies, toto corpore generosum quippiam ostentantem. Hic quandoque agrum coluit, quúmque casu euenisset, vt ab aratro excideret vomer, is manu vice mallei vsus vomerem facilè restituit. Id vbi conspicatus est pater, illum ratus in certaminibus fore inuictum, Olympiam ducere perrexit, in pugilatu decertaturum. Is verò, vt qui rerum eiusmodi foret insolens, ab aduersariis conficiebatur plagis, iamiámque succumbens deficiebat: inclamauit prosiliens pater, Percute qua ararum. Hoc ille vt stimulo concitatus, irruénsque violentius, ceu capto impetu, aduersarium afflixit. Ei mox erecta statua est, habitu figuráque in vmbra pugnantis, quod foret Glaucus manuum agitatione ac motu insuperabilis: id Græcè ita enuntiatur, σκιαμαχοῦντος δὲ ὁ ἀνδριὰς παρέχεται σχῆμα. Nam apud Græcè peritos, sciamachia vmbratilis dicitur pugna, quæ etiã in prouerbium abiit, ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων, hoc est de iis quæ fieri nequeunt. In Lucullo Plutarchus scribit, milites aera gladiis euerberantes, hoc est σκιαμαχοῦντας, è castris se proripuisse. Sciamachia verò à Galeno & Paulo Medicinæ primo, inter exercitationum genera recẽsetur. Id & in præceptis sanitatis cõprobat Plutarchus, qui σφαιρίζοντας nominat, idest pila ludẽtes & σκιαμαχοῦντας. Sed in libro De loquacitate, scribẽdi studiũ sciamachiã eleganter nuncupauit, quo etiam garriendi pruritũ sedari exinaniríque posse putat. Galenus verò De tuẽda sanitate libro secũdo, sic scribit: Aut sub dio fit exercitatio, aut sub tecto, aut in mixta vmbra, quam ὑπόσκιον dicunt Græci. Sed & paulò pòst: Exercitatio, inquit, quæ celeritate peragitur, est cursus vmbratilísque armorum meditatio. Quanquam & hoplomachicos motus idem dicit qui in armorum æduntur meditationibus. Sunt qui sciama-

chiam interpretentur eam armorum meditationem, A quam dicat semidoctum vulgus verbo deluxato, scrimiam: & sciamachi sint, qui eo modo se exerceant. Ad quod referri potest, quod de Glauci diximus statua. Manifestum facit quod astruimus, quum libro quarto, de monomachis in conuiuio etiamnum decertantibus mentionem habet Athenæus. Celtæ, inquit ex Posidonio, ad mensam μονομαχοῦσιν, in armis quippe exercitati σκιαμαχοῦσι, & inuicem ἀκροχειρίζονται: quandoque etiam vsque ad vulnera progrediuntur. B Inuentam à Mantineis monomachiam, eruditis placet: sicuti hoplomachiam quoque à Demea, non ita à sciamachia dissidentem. Argumento esse, stolam bellicam & veterem armaturam dici Mantinicam. Acrochirismũ ferè pugilatum interpretantur: ita enim nuncupari creditur, quòd summis exercerentur manibus, concertaréntque: vtque Galenus exponit, citra complexũ. Nam & summum manus dicitur acrochiris. Meminit in ratione exercitij Paulus libro primo, qui & διὰ τοῦ κωρύκου exercitium nominat: follem intelligunt aliqui. C Extat verbum id apud Galenum quoque libro Sanitatis tuendæ secundo: verum ab folle disparare videtur & pila. Sic enim scribit: Tum coryco, folle, pila, vel per halteres corpus fatigare. Sed mox paulo: Est cum celeritate exercitatio, quæ per corycum & pilam fit, vtique quum à distantibus & currentibus administratur. Corycon & corycion pro pera, vel id genus instrumento, in holcadibus accipit Aristophanes: sicut corycida quoque. Quia verò in Galenum volentes incidimus, D ex eiusdem thesauris mutuabimur id quoque: Exercitium violentum citra velocitatem, dici εὔτονον idest valens: quod autem violenter fit, ac cum celeritate, σφοδρόν, idest vehemens. Superioris exemplum est, fossio, oneris prægrauis gestatio, quæ robur exigunt: celeritatem non ita. Sequentis autem, ἐκπλεθρίζειν, idest ecplethrissare: quum in plethro, idest sexta parte stadij, quis prorsum retrorsúmque vicissim, ídque sæpe in vtranque partem sine flexu cursitans, vnoquoque cursu de spatio demit, quoad E denique in gressu vno constiterit. At πιτυλίζειν, idest pitylissare, quum quis summis pedibus ingrediens, tensas in sublime manus, hanc antrorsum, illam retrorsum motet celerrimè ante parietem, vt si quando aberret, facilè apprehenso surrigatur pariete. A sciamachia haud ita longè dissitam volunt chironomiam, quam tactici, hoc est, lanistæ, doceãt: cuius etiam meminerit Basilius oratione quadam. Et Glaucum de quo diximus, Græci scribunt fuisse ἐπιτηδειότερον τῷ χειρονομεῖν, hoc est chironomiæ commodiorem: sed F Fabius legem gestus interpretatur chironomiã libro primo, & manuum quidem ea propriè dicitur: verum per catachresim & ad alia membra relationem habet: nam legimus, ἐχειρονόμησε τοῖς σκέλεσιν ὁ ἱπποκλείδης, idest gesticulatus est pedibus Hippoclides: vnde accũsatus, inuulgatum id iactatúmque ingessit, οὐ φροντὶς ἱπποκλείδῃ, non curæ est Hippoclidæ. Sed vrbanius longè illud comici Antiphonis,

Οὐχ ὁρᾷς ὀρχούμενον ταῖς χερσὶ τὸν βάκηλον;

nónne vides manibus saltantem Bacelum? At abusio- G nem hoc genus mirari non decet, vt quæ sit vel frequentissima: vt cum chiropedas, manuum dicimus vincula: nam pedum propriè, peda est. Quod autem de chironomia diximus, Galeni confirmatur auctoritate: Qui imbecillis sunt (inquit) cruribus, hi superioribus partibus exercentur melius, chironomiis, acrochirismis, disci iactu, halterum vsu. Est & sua pictoribus sciagraphia, velut vmbris modò constans pictura, quod vocant σκιαγραφεῖν. nam & Apollodorum sciagraphũ legi apud Græcos, & meminit Eustathius, veluti σκιαγράφον dicas. Nam & σκιαγραφίαν sunt, qui H σκηνογραφίαν interpretentur. Hic porrò Apollodorus pileum gestabat rectum, pictura nobilis: id quod ex operum dilucet inscriptionibus,

Μωμήσεταί τις μᾶλλον, ἢ μιμήσεται.

Auctarium denique sit illud quoque: nam quia philosophorum oratio tanquam vmbra est ac ænigma, hinc scariphismos festiuè dicitur ab Aristophane. nã scariphos festucam signat, & sarmẽtum, aut graphida potius. Symmachia verò ad sciamachiam, de qua diximus, pertinet nihil. Est autem Thucydidi eo nomine confœderatio iis inita legibus, vt iidem censeantur amici, iidem & inimici. Epimachia dicitur ab eodem, subsidiaria quædam societas: vt vtrique alteris auxilia submittant, si fortè ingruat bellum. Sciadion vmbellam indicat quidem Græcis, sed & nomine eo intelliguntur flores circinati, flauique similitudinis ratione, vt in fœniculo.

Impostorum historia complurium. De Dionysio tyrãno, Pythio, Galeno imperatore, Dercyllida, qui dictus est Sisyphus, Cleomene, Lysandro. Personati qui sint, & plani. Polytropi. Catenati. Pythagoras. De phelo, & masthle. Locus Apuleii restituitur. Phelax ficus. Masti. Machli. Musculary. Schetlios qui. Oti qui dicãtur. Hoduri. Cacoethes. Cacoethe vlcera. Pseudenedri.

Cap. VII.

QVoniam verò in impostores incidimus, ac sesculysses, affabrè ad hoc vnũ factos, quibus fraus domestica est, scaturiúntq; vberius doli hoc genus mali, lepidè (opinor) fecerimus, si eorum aliquot dare nomina cogemus, vt cum adiumento iucundior lectio fiat. Ingerit verò se in hac censura omnium primus Dionysius tyrannus, à quo festiuiter citharœdo impositum fuisse, in Commentariolo περὶ τοῦ ἀκούειν, Plutarchus scribit. Cui mirè grato in spectaculis quibusdam multa se elargiturum Dionysius est pollicitus, qui tamen sequenti die erogauit nihil, vt qui se abundè gratiam retulisse diceret, ὅσον γὰρ, ἔφη, χρόνον εὔφραινες ᾄδων, τοσοῦτον ἔχαιρες ἐλπίζων. quanto enim tempore oblectasti canens, tanto etiam sperans es oblectatus. Factum hoc Moraliũ nono Aristoteles prodit, quum is cecinisset in nuptiis scitissimè: docétque, haudquaquam par pari repensum: quoniam alter quod volebat, accepisset: alter, eo quod sperabat, esset frustratus. At Pythij vafricia, nónne scita illa quidem & lepida prorsus, verùm illiberalis ac ciuili viro indigna? Eam Ciceronis verbis rectè exponemus. Caius, inquit, Cannius eques Romanus, nec infacetus, & satis literatus, quum se Syracusas otiandi causa contulisset, dictabat se hortulos aliquos velle emere. Id quum percrebuisset, Pythius quidam qui argentariam faceret Syracusis, dixit, venales quidem se hortos non habere, sed licere vti Cannio, si vellet, vt suis. Et simul ad cœnam inuitauit in posterum diem. Quum ille promisisset, tum Pythius, vt argentarius qui esset apud omnes ordines gratiosus, piscatores ad se conuocauit, vt ante suos hortulos postera die piscarentur. Ad cœnam tempore venit Cannius: opipare paratum erat conuiuium, Cymbarum ante oculos multitudo: pro se quisque quod ceperat, afferebat. Ante pedes Pythij pisces abiiciebantur. Tum Cannius: Quæso, inquit, quid est, ô Pythi: tantúmne piscium, tantúmne cymbarum? Et ille: Quid mirum, inquit, hoc loco est quicquid Syracusis est piscium, hic aquatio: hac villa isti carere non possunt. Incensus Cannius cupiditate, contendit à Pythio, vt venderet: grauare ille primo. Quid multa? impetrat: emit homo cupidus & locuples, tanti quanti voluit Pythius, & emit instructos: nomina facit, negotium conficit: inuitat Cannius postera die familiares suos, venit ipse maturè, scalmum nullum videt: nullos ibi solere piscari, audit: delusum se rectè aduertit. Stomachatur: sed quid faceret? Nondum Aquilius protulerat de dolo malo formulas. Est autem dolus malus, quum aliud simulatur, aliud dicitur. Hoc qui faciũt, omnes perfidi, improbi, malitiosi sunt. Hæc Cicero. Illud verò relatu admodum iucundum,

dum, quod in Galeni imperatoris lectum vita est. Gemarius quidam vitreas gemmas, vt legitimas veras que Imperatoris vxori magno pretio vendiderat, mox dilucescente fraude, irata mulier ac indignatione furens hominem ad supplicium reposcebat. Eum verò rapi iussit Imperator, vt conscindendum leonibus confestim obiecturus. Stabat miser in collimitio mortis præpallidus, ac terrore perfusus, at is caponem immitti mandauit: quúmque tam ridiculum euetum mirarentur omnes, per præconem edixit Imposturam fecit, imposturam est passus: atque ita dimitti hominem iussit. Dercyllidam scribit libro Rerum Græcarum tertio Xenophon, fuisse sagacis ingenij virum & ad excogitandum prompti, ac (vt dicunt Græci) μηχανικό, indéque cognominatum Sisyphum. Cleomenes Spartanus dierum septem inducias, quas ἀνοχάς vocant, cum Argiuis inierat: mox consopitos pactionum fiducia, nocte ab illis tertia inuadens alios quidem contrucidauit, alios captiuos abduxit. Quum perfidiæ insimularetur, noctes iuri iurando minimè additas, est cauillatus. Quin & quicquid calamitatis hosti sit illatum, à diis hominibúsque comprobari. Sed enim hac factum impietate creditur, vt Argiua excideret ciuitate, ob quam fœdera exculcarat, à muliebri reiectus turba armis instructa, quæ templis detraxerant. Mox verò & mente externatus, gladiolo arrepto semet dissecare cœpit, ab imis orsus pedibus, & ad letalia progressus, ridens interim ac gestiens. Lysander eorundem rex Spartanorum, quum vt cauillator & sophistes vaferrimus dolo pleraque obiret, atque eo nomine malè audiret, vt Herculeprorsum indignus, ridens, Quo (inquit) leonis non pertingat, vulpis assuenda pellis est. Hoc verò genus homines rectè personatos dixeris, qui offuciis futelísue, aliud omnino quàm sint, præferunt, hominibus sublinentes ora: quíque, vt Seneca eleganter ait, personam malunt, quàm faciem. Nam apud Homerum Achilles illum se æquè ac mortem odisse confirmat,

ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ εἴπῃ.

idest, qui aliud quidem mente occulat, aliud autem promat. Proinde nefas est ad hunc modum laudari Vlyssem, quum ab Homero dicitur polytropos. Quin id verius, adiectione huiusmodi sapientem pronuntiari, quoniam differendi potestate præcellant, ac intellectum eundem multis valeant hi modis enuntiare. Quippe laudari Pythagoram nouimus, quòd cum pueris oratione vteretur puerili, cum mulieribus muliebri, cum principibus item congrua iisdem, ac fortunæ apta præcipuè. Siquidem inscitiæ suum est, in personarum diuersitate τὸ τῶ λόγου μονότροπον, idest orationis modum vnum minus euitasse. Polytropon Ammianus Marcellinus multimorem transtulisse animaduertitur, & in malam partem accipere. Gaudentius (inquit) rem vt seriam detulerat ad Rufinum apparitionis præfecturæ prætorianæ tunc principem, multimorum semper, auidum hominem & collata prauitate famosum. Inter fraudulentos sunt & quos appellat Hieronymus catenatos, vt qui catenis præcingantur ferreis sanctimoniam prætendentes. Apud eundem obseruatum & illud: Si tunica, inquit, non canduerit, statim illud è triuio, Impostor & Græcus est. Verum ab diuerticulo fibulam repeto. Sunt inter hos qui dicantur plani. Gellius putat in M. Tullij oratione pro Cluentio, Planos esse sycophantas: sicuti apud Laberium quoque. Alij planos, non sycophantas delatorésve accipiunt, sed scurras: nec hoc quidem simpliciter, sed certos & sui generis impostores decollatorésque, à fallendo nominatos: vt docuit Athenæus. Inter hos maximè memorabilis Pantaleon, qui decessurus vtrique filio imposuerit, seorsum iis prodendo, qua parte domus infodisset aurum, quod nusquam erat. Scurræ cuiusdam plani in Epistolis lepidè commeminit hisce versibus Horatius,

Nec semel irrisus triuiis attollere curet
A Fracto crure planum, licet illi plurima manet
Lachryma, per sanctum dicat iuratus Osirim
Credite, non ludo. Crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia tota reclamet.

Vsurpant municipes, vt sic dicam, mei phelum quandoque pro malo deceptoréque. Id verò vetus verbum est, ac Græcum: siquidem apud Menandrum φῆλος exponitur ἀπατεών, idest impostor. Sed & apud Antiphontem, phelomata dicuntur fraudes. φήληξ apud Aristophanem ficum signat immaturam quidem, sed
B quæ maturitatis speciem præbeat. Cuiusmodi etiam olynthum ferè dicunt, nostri grossos, multitudinis numero intelligunt, vti quibusdam placet, errore manifesto. Rursum qui nil firmum meditatur, nil stabile, vnúmque dicit, mox aliud facit, masthles nuncupatur: sed & emollitum lorum eodem dicitur nomine, ac mox figuratè id mastigiæ quoque conuenit cognomen: de quo fortasse Apuleius sensit in Magia, vbi vafricia insignes recensens ait, Quis Palamedes, quis Sisyphus, quis denique Eurybates, aut Phrynondas
C talem excogitasset? Omnes isti quos nominaui, & si qui præterea fuerunt dolo memorandi, si cum hac vna Rufini fallacia contendantur, masthlæ prorsus, & buccones videbuntur. Legitur tamen in peruulgatis codicibus machi. Machli quidem apud Græcos, impij appellantur, & perditi, quos ἀσώτους dicunt, quasi insaluabiles. Sed ad sensum Apuleij nihil. Mastos verò vber est: vnde in tuborum ratione ac aquæductuum, masti: sicut leones item. Hinc quorundam coniectatio est, muscularios ab Imperatore aquæductus
D nuncupari, de musculorum in tubulis imagine. Legimus in Græcorum commentariis, schetlium rectè dici eum, qui petitionibus adnuat quidem, verùm mox præstet nihil: sed eo item nomine intelliguntur natura infestiuiores frigidiorésque, & qui dicuntur αὐθέκαστοι. Verum & qui multa perpessus est, dici schetlios valet: quíque nimio plus satagit, nec inhiberi potest, videtúrque ὁρμητίας, idest concitatus & præferuidus extra quàm oporteat. Cæterum scire conuenit, esse quandoque fraudem bonam, quando Æschylus i-
E ta inquit,

ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ θεός.

idest, fraude iusta non abstinet Deus. Succinit Herodotus quoque: ἔνθα χρή τι ψεῦδος λέγεσθαι, λεγέσθω. idest, vbi dicere mendaciũ oportet, dicatur. Sic cũ laude Vlysses fertur dolosus, vel, vt Græcè item δόλιος. Qui verò fraudibus expositi sunt, ac negotio propè nullo, insita simplicitate decipiuntur, oti à comicis vocantur, ex auis natura, quæ quum imitatrix sit, inde ab aucupibus facilè capitur. Obiter illud adnota-
F rim, ne pereat: Viarum subsessores, dici à Græcis hoduros, idest ὁδούρους: vt in Archelao apud Euripidem,

ἔπαυσ' ὁδούρους, κωμῳδίας.

Sed & in Ægeo Sophocles,

Πῶς δῆτ' ὁδουρὸν ἐξέβαλες λαθών.

Insidiatores fictos in Mathesi Firmicus pseudenedros nuncupat. Nam & apud Xenophontem, pseudenedram legimus pro fictis insidiis. Porrò κακοήθεις homines Græcis appellare mos est, qui quum prauita-
G tis aut pestilentis naturæ nil admodum præferant, mirè tamen insito perurunt veneno. Nam & ἕλκη κακοήθη vocant, quæ aspectu mitia videntur, vi autem difficultatis continent plurimum. Paulus Ægineta cacoethe intelligit, in cicatricem vix coeuntia. Celsus, vlcera interpretatur mala. Sunt qui malefica: item chironia, vt quæ Chironis medicæ artis experientissimi opem requirant: vel Telephia, quando hoc mali genere conflictatus insigniter Telephus sit.

H *Vrbana quorundam vafricia. Exemplum ignoti patris. De asinario, & Pericle. Fraudum synonyma. De Ceretanis. Stellatura quid. Frumentaria perceptio. Pira, pyrata, cattymata, veteramenta, veteratores.*

Cap. VIII.

SVnt tamen nonnulli, quos vrbanè vafros potius dixeris, quàm veteratores aut perfidiosos, vel fallaces: veluti patrem, cuius non prodit nomen historia, qui vbi animaduertit filium nobilioris puellæ illaqueatum amoribus, ad eam vesana rabie ferri, lepido mendacio furentem repressit impetum, indulgentius scorti vulgatioris cõcubitu illi permisso, quo euestigio restinctus ardor est prærabidus, & exhausta libido in vetita grassandi deposuit conatum. Alexandro verò Macedoni, quum reddita sors esset: Eum qui primus occurrisset, interimeret: vbi quendam præ se agentem asellum vidit, arripi hominem ex oraculo confestim imperauit: At is iamiam iugulandus, intellecta mortis ratione, proclamauit: Anteambulonem suum, non se, peti ex responso, quando is obuiam latus esset prior. Proditur memoriæ: Periclem Atheniensium principem vim pecuniæ non paruam sub proditionis conditione Cleãdro & Plistanacti Lacedæmoniorum Ephoris erogasse: mox quum administrationis rationem repeteret ciuitas, nolens vir prudentissimus se, simul & Lacedæmonios deformare, ascripsit εἰς τὸ δέον ἀνήλωσα, quo vtique significabat, bono publico erogatam pecuniam. Sciendum verò fraudes & veteratoriam vim ac colubrinum ingenium, pluribus exprimi vocabulis apud Græcos: Strophas enim dicunt, hypostrophas, paralogismos, paragogas, phenacismos, sophismata, goetias, paraphoras, sceuorias. Æolicum pro fraudulento vsurpant priores, ac αἰολίζειν decipere est apud Hieroclem: quoniam eiusmodi fuerint Æoles. Veniunt autem in decuriam eandem, quos passim modo Ceretanos nuncupamus: nam olim Cerete oppido ab Romanis solo æquato, inopes inde Ceretani per Italiam disiecti, vt sibi vitæ necessaria corraderent, multarum scientiam rerum commenti, ac pleraque consarcinãtes, quibus apud inscitam plebem & pullatum circulum facilè sibi fidem doctrinæ multifariæ facerent, omnibus qui eadem grassarentur via, celebre ad posteros dedere nomen. Stellaturam sunt qui in fraudum vsurpent ratione. Illud grauius quod eruditis obseruatum scio, Stellaturam in militaris annonæ erogatione videri frumentariis tesseris persimilem, quibus acceptis, plebi gratuitum distribuebatur frumentũ: quippe hac contributa, vilius constabat militibus annona. Meminit in Alexandro Lampridius. Frumẽtaria perceptio in ratione hac nuncupatur Iulio Capitolino in Antonini philosophi vita: Ob hanc, inquit, coniunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præceperunt. De stellatura in Pescennio Nigro sic Spartianus: tribunos duos, quos constitit stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab auxiliaribus iussit. Lectum in Græcorum commentariis est, ab Atheniensibus artes, dolósque dici πεῖρας, vnde nuncupentur Piratæ, οἱ κατὰ θάλασσαν κακοῦργοι. Cattymata vocant Græci sutelas dolósque. Quanquam sunt propriè veteramenta: vnde veteramentarij, quos Palæurgos illi vocant. Sicut veteramenta etiam palimpega, & palindoria. Sunt qui ex hac Cattymatis notione, ab suendis dolis Latinè dici veteratores opinentur. Dignum scitu: passim plebeia, vt rentur multi, voce impostores derisorésque dici truphatores. Id verò ex media Græcia verbum est. Nam in Cæsare apud Plutarchum, Decius Brutus Cæsarem hortabatur iret in senatum, ne illi obloquendi ansam præstaret, qui alioqui ἐντρυφᾶσθαι videbitur.

Consilii rationem esse præstantissimam. Eubulia, idest bona consultatio, quid sit. Eustochia. Collimatio, vel collineatio. Sisyphi & Autolyci historia.

A Caput IX.

COnsilium apud Platonem Socrates in Theage, seu in libro De sapientia, ἱερὸν esse dicit, hoc est sacram rem. Polybius ab Euripide dictum sapientissimè scribit, Consilio sapienti magnam vinci militum manum: hoc est, vt Græcè dicamus potius,

Σοφὸν ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.

B Et apud Homerum Agamemnon, si decem affuissent Nestori similes, facilè se vrbe hostica fuisse potiturum dicit: nam & Domitius Corbulo dolabra, idest sensu hostem vincendum dictitabat. Cæsar verò idem esse sibi consilium aduersus hostem, quod medicæ artis periti contra corporis vitia morbósve, fame potius quàm ferro superandi. Eadem ratione Paulum commemorare solitum accepimus: Imperatorem, senem moribus esse oportere: quum innueret, prudentia grassandum & maturitate, ac moderatioribus semC per inhærendum consiliis. Nam Aphricani vox clarissima, & quod dicendum sit, principis terrarum populi Imperatore digna: namque quum eum, vt parum pugnacem quidam incesserent, Imperatorem (inquit) me mater, non bellatorem peperit. Fabius quoque noster, rem esse in oratione præcipuam consilium, scribit: quia variè, ac ad rerum vertitur momenta. Quid enim si præcipias Imperatori, quoties aciem instruet, dirigat frontem, cornua vtrinque promoueat, equites vtrinque pro cornibus locet: Erit hæc quidẽ D rectissima fortè ratio, quoties licebit: sed mutabitur natura loci. Hinc dictum scientissimè à Seneca est: Consilia rebus aptantur, res nostræ feruntur, immo voluuntur: ideo consilium nasci sub die debet: sed hoc quoque tardum est nimis, Sub manu quoque (quod aiunt) consilium nascatur. Huc respexit, qui totidem sibi Megabyzos optauit, quot essent τῆς ῥοιᾶς κόκκοι, idest in malo punica grana. Aristoteles verò Moralium sexto: Videndum (inquit) est, εὐβουλία quid sit, vtrum scientia áliqua, an opinio, an εὐστοχία, idest E bona coniectatio. Quam non aliter accipio, quàm animi, oculorúmque ab scopo non deerrantem intentionem: quæ ab nostris dicitur collimatio, vel (vt aliis arridet amplius) collineatio: quod à visualibus corriuatum lineis est, illud verò ab limis oculis. Et scientia quidem non est: non enim quærunt homines, de quibus sciunt. Qui verò consulit, quærit, ac ratione discurrit. sed nec eustochia: hæc enim sine discursu, & subitò fit. consultatio verò longi temporis est, καί φασι, πράττειν μὲν δεῖν ταχὺ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ F βραδέως. hoc est, longo quidem spatio consultandum, at vbi consulueris, maturè facto opus esse. Rursum, aliud anchinœa est, siue solertia, aliud eubuleia. Est enim coniectatio quædam solertia ipsa. Neque item eubulia est dicenda opinio aliqua. At quoniam qui malè consulit, aberrat: qui verò rectè, haudquaquam: patet, eubuliam esse directionem quandam, non scientiæ, non opinionis: nam scientiæ non est directio, quum absit error: opinionis verò directio, veritas est. Verum nec sine ratione est eubulia. ReG liquum igitur est, vt sit cogitationis. Hęc enim nondum assensio est: siquidem opinio, non quæstio est, sed iam assensio quædam est. Qui autem consulit, dubio procul, seu benè id agat, seu perperam, quærit aliquid & cogitat. Sed eubulia, est consilij directio quædam. Proinde quærendum prius, quid consilium sit, & circa quid. Est verò eubulia, directio secundum vtilitatem, & secundum id cuius opus est, & vt, & quando. Eubuliæ fines duo sunt: simplex, idest felicitas: & particularis. Quum verò prudentum sit bene conH sulere, erit vtique eubulia, directio secundum vtilitatem ad finem: cuius prudẽtia, vera existimatio est. Eubuliam verò Latinè, quidam consultationem bonam transferunt: alij etiam promptitudinem. De quibus autem consultatio fiat, plura Ethicorum tertio: atque

item

item Magnorum moralium ſecundo. Digna verò relatu Sophoclis ſententia eſt ex Electra,

Βουλῆς γὰρ οὐδὲν ἔστιν ἔχθιον κακῆς.

Id ſignificat, Nil conſilio malo inimicitius. Putat Seneca, vbi quid fugiendum, quídve appetendum ſit, velis ſcire, ad bonum ſummum & propoſitum totius vitæ reſpiciendum. Illi enim conſentire debere, quicquid agas: neque enim diſponet ſingula, niſi cui iam vitæ ſuæ propoſita eſt ſumma. Ideo peccamus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus, de tota autem nemo. Plutarchus ait: Tempus eſſe conſiliorum datorẽ optimum. Scribit Euſtathius, celebrem apud Græcos fuiſſe parœmiam, ἐν νυκτὶ βουλή. ideſt in nocte conſilium: vnde, inquit, nox Euphrone nuncupatur, παρὰ τὸ εὖ φρονεῖν ἡμᾶς ἐν αὐτῇ, quod benè tunc ſapere contingat. Propterea Euripides,

Νυκτὸς ἐν μακρῷ χρόνῳ ἐφρόντισα.

ideſt, longo noctis tempore cogitaui. Huc & iactatũ Homeri ſpectat illud, non oportere conſulẽtem aliis virum noctem dormire perpetem, quod is παννύχιον εὕδειν dicit. Vafriciei denique quoniam de hac agebamus antè paulo, illa ſunt non negligenda, nec omnino habenda inſuper exempla, quæ poetarum ſtudioſos mirè iuuabunt. Corinthi regem Siſyphum calliditate præcipuè inſignem, pedibus animalium nomen ſuum μονογράμματον, ideſt literis ſingulariis ſolitũ ſuppingere. Autolycũ verò eius temporis furem illuſtrem, rapto quæſitorum interpolare formam aſſuetum, quum Siſyphi armenta rapuiſſet, nihilo ſecius argumento alias non audito eſſe deprehenſum: quo nomine conflata mox amicitia, Anticliam filiam Siſypho tradidiſſe vſurariam, quæ pòſt vtero grauis Laerti nupſerit, vnde Vlyſſes traditur natus. Quod in Aiace maſtigophoro Sophoclis teſtantur interpretes: & inde mutuatus retulit Sudas, etiam ſi, vt in pleriſque aliis, codicibus maximè vitiatis.

Qui ſint apud Senecam ordinarij gladiatores, & poſtulatitij. Reſtituitur in integrum Senecæ lectio. Item de proxenis, proxenetis, philotrophis, & pararijs, aſtoxenis, doryxenis. Item de gladiatoribus non extrita quapiam.

Cap. X.

SEneca Epiſtolarum ad Lucilium primo, ita ſcribit: Nunc omiſſis nugis, mera homicidia ſunt: nihil habent quo tegantur, ad ictum totius corporis expoſiti, nunquam fruſtra manum mittunt, hoc plerique ordinariis paribus & poſtulatitiis præferunt. Quid ni præferant? non galea, non ſcuto repellitur ferrum. Omnia iſta mortis moræ ſunt. Hactenus Seneca. Quæſitum verò diu inter eruditos, quænam ſint hic ordinaria paria, & quæ poſtulatitia. Sunt qui ordinarios dici gladiatores putent: quia ſit, vt Feſtus inquit, ordinarius homo, ſcurra & improbus, qui ſtet in ordine prætorem adeuntium: vel quia minimè ordine viuit. Vlpianus Iureconſultus Digeſtis de iniuria & famoſis libellis, Multum intereſt, inquit, qualis ſeruus ſit, bonæ frugi, ordinarius, diſpenſator: an verò vulgaris, vel mediaſtinus. Poſtulatitios intelligunt ſuppoſititios, qui recẽtes feſſis ſubiiciebantur: de quibus Martialis,

Hermes ſuppoſititius ſibi ipſi.

Sicut & pararij hiſtriones, qui parabantur poſt Mimos item feſſos. Ego verò amota veſica omni, & ampullis, ſeſquipedalibúſque verbis ſequeſtratis: modo ne quis Mineruam Athenis violaſſe me opinetur, aut bidental mouiſſe, ordinarios accipio gladiatores gladiaturæ in primis peritos, ſuóque apparatu & ritu inſtructos, qui digladiaturi producerentur ſpectatorum voluptati, quíque ex conſtitutione vel conſuetudine exhiberi ſoliti erant. Sicuti ordinaria ſunt Iu-

A reconſultis, quum fundus quotannis tantum præſtarẽ domino vel principi debet. Extraordinaria verò, quæ præter morem ex inopinato inducuntur. Et Seneca libro De ira tertio: Dedit mihi præturam, ſed conſulatum ſperaueram, dedit duodecim faſces, ſed non fecit ordinarium conſulem. Sic ergo & ordinarium gladiatorum apparatum in hiſtoria quandoque legimus. Nam & iuſtum ac legitimum gladiatorum ſpectaculum appellauit in Claudio Suetonius ex formula ritúque ordinario datum. Eſt & iudex, qui ordi-

B narius dicitur: eum verò intelligunt, qui iure ſuo vel principis beneficio vniuerſim iuriſdictionem exercere poteſt. Item cui vniuerſitas cauſarum commiſſa eſt, & qui à collegio eligitur, & à ſuperiore confirmatur. Eſt item ordinarius legatus in prouincia ſuper decretum: & hi duorum ſunt generum: quidam enim adminiſtrationem habent: alij verò non habent, iudicant tamen. Sui erant & militiæ ordinarij. Nam Bonoſum, ſcribit Flauius Vopiſcus, inter ordinarios militaſſe primum, mox inter equites. Ordinarios con-

C ſules ſuffectis opponit Lampridius. Extra ordinem coercere, Iureconſultis eſt arbitrio iudicis quem plectere. Poſtulatitios porrò gladiatores intelligo, qui poſtulante populo, præter ordinarios & conſuetos exhiberi principis benignitate conſueuerant. Id ſignificat Tranquillus in Domitiano, quum ita ſcribit: Præterea quæſtoriis muneribus, quæ olim omiſſa reuocauerat, ita ſemper interfuit, vt populo poteſtatem faceret, bina paria è ſuo ludo poſtulandi, quę nouiſſima aulico apparatu induceret. Sed apertius, ex-

D traordinarium gladiatorum ſpectaculum idem appellauit in Claudio: quin & Martialis Epigrammatõn primo, rem ferè totam ita expreſſit:

Dum peteret pars hæc Myrinum, pars illa Triumphum,
Promiſit pariter Cæſar vtraque manu.

Porrò apud Senecam non parariis lego, quod de eruditorum decuria præcipit quidam, ſed paribus: vt vetus & noua præfert lectio, & eſt perſpectius. Sic enim in hiſtoriis gladiatorum memorantur paria, ſicuti ex

E proxima Tranquilli aduocatione liquet. Nam pararij, apud Senecam De beneficiis libro ſecundo, non ferè alij ſunt, quàm proxenetæ, hoc eſt mediatores, vt Apuleij verbo vtamur, conciliatores interceſſoréſque inter emptorem venditorémque. Quidam, inquit, volunt nomina ſecum fieri, nec interponi pararios, nec ſignatores aduocari, nec chirographum dare. Et Controuerſiarum tertio, Vt dominicæ libidini pararium faceret. Proxenetica & philotropha intelligere Vlpianus animaduertitur pro operulis con-

F tributa proxenetis ſalaria vel præmia. At qui vocantur proxeni, quorum crebra eſt Græcis hiſtoricis mẽtio, non ferè alij erant, quàm hoſpitibus excipiendis præfecti, qui ex ciuitatibus aduentarent: propterea ciuitatum proſtatæ dicuntur, & phrontiſtæ. Proxenia verò nuncupatur munus eiuſmodi. Proxeni appellationem poſt Homerum irrepſiſſe, Euſtathius ſcribit. Eligi porrò ſolitos vel à populo, vel à rege. Inde Herodotus tradit, Spartanis fuiſſe decorum regibus, quem voluiſſent, demonſtrare, qui proxeni o-

G biret functionem. quanquam parte hac tralatio Latina non incurioſa modo, ſed planè ignorabilis circunferatur. Sed amplius parte hac aduertendum: obſeruatum eſſe apud Ælium Dionyſium, dici quidem proxenos ciuitatis hoſpites vniuerſæ, ad quos diuertant legati, ab eiſdémque ad populum producantur. Aſtoxenos verò, qui ex maioribus quidem oriundi ciuibus peregrini habentur nihilominus, cuiuſmodi in Lydia Agamemnon. Doryxenos autem eſſe, qui belli occaſione aliquorum hoſpites fiunt. Pro ami-

H cis tamen in Electra videtur Sophocles vſus ſimpliciter. At ſunt & qui vocentur idioxeni, hos intelligimus qui priuatim ac per ſe iura ſubeunt hoſpitalitatis. Idem ferè quòd Ælius Dionyſius, de aſtoxenis ſentit Pauſanias: ſed Glauci exemplum profert apud

Corinthum. Doryxenum interpretatur ex hoste amicum, cuiusmodi Glaucus & Diomedes, quique captiuis liberandis legati munere fungatur. Sciendum illud quoque: metaphora pereleganti, eum qui cuiuspiam boni vel mali causam præbeat, dici eius ipsius rei proxenum: veluti hospitio susceptam, ad alios mox transmiserit. Proxenum sic interpretantur nonnulli, qui ciuis cuiuscunque vrbis consuetudine deuinctus est, honestis ex causis cum republica aliena. Quippe φιλίαν, Græci amicitiam nuncupant, inter loci eiusdem ciues. ξενίαν verò, idest hospitium inter patria ortos diuersa. Quod ad gladiatores attinet, Antoninus philosophus quum eos armasset, obsequentes appellauit latrones: quod Iulius scribit Capitolinus. Nec illud ignorandum: morem irroborasse quandoque, vt profecturi ad bellum Imperatores munus æderent gladiatorium, ac venationes: ea causa, vti opinantur, vt ciuium sanguine sic fuso, pugnæ quadam imagine, Nemesis se, vt interpretantur, idest fortunæ vis quædam expleret: vel vt insuescerent milites vulnera inspectare, ac cædes. Romani, sicuti scribit Nicolaus Damascenus, vt est apud Athenæum, non in theatris modo & panagyri gladiatores exhibebant, morem à Tyrrhenis mutuati: sed & in conuiuiis, duobus aut etiam tribus productis paribus, quæ dicit ipse ζεύγη. Quin & testamento cauebant nonnulli, vti pulcherrimæ etiam puellæ decertarent, aut qui in deliciis fuissent impuberes: donec iniquitatem non ferens populus, id irritum habuit.

Consummati gladiatores qui dicantur. Aperitur Pliny difficultas. Item qui Samius gladiator apud Ciceronem, contra aliorum sententiam. Item gladiatorum petitiones, compositiones, commissiones. Batualia, batuatores. Senecam cur diceret Caligula commissiones meras. Crupellary, & ferrati qui.

Cap. XI.

IN hac verò gladiatorum mentione, non improbum fuerit aperuisse Plinij nodum ex octauo Naturalis historiæ, vbi de elephantorum spectaculis disserens denique sic infert: Postea pugnauere singuli principibus Claudio & Neroni in consummatione gladiatorum. Quæ sit gladiatorum consummatio in auctore doctissimo, arbitror plurimos diu & anxiè quæsituros. Ipse iis verbis intelligo gladiatores veteranos, qui iam artis vsu diuturno occaluissent: vel, si placet, rudiarios etiam. Sic enim Prisciano interprete, dicuntur, qui rude donati gladiaturã desinunt, & publicè alimenta capiũt. Cicero in Philippicis: Tam bonus gladiator rudem tam citò accepisti? Hos verò interdum ad sanguinarias pugnas retrudi solitos, vel pretij inuitamento allici, Suetonius auctor est, Tiberium Cæsarem id factitasse memorans. Consummati verò gladiatores dicebantur emeriti, sicut milites consummatos appellari quandoque animaduertimus. Iulius Frontinus Strategematôn quarto: Curius, quum victis ab eo Sabinis, ex senatusconsulto ampliaretur ei modus agri, quem consummati milites accipiebant, gregalium portione contentus fuit, malum ciuem dicens, cui non esset id quod cæteris satis. Seneca verò in libro De breuitate vitæ: Quosdam, inquit, quum in consummationem dignitatis per mille indignationes erupissent, misera subit cogitatio, ipsos laborasse in titulũ sepulchri. Samium porrò gladiatorem apud M. Tullium Thusculana secunda, interpretantur eruditi, vt proprium gladiatoris nomen, fortassis ab insula Samo nominatũ, vt serui dicuntur Cappadoces, Getæ, Daui. Cæterum qui amplius Ciceronis verba excusserit, liquidò comperiet, doctius aliquid ab eo significatum. Quo verò expendi liberius sententia possit vtraque, exscripsimus indidem pluscula. Quis, inquit, mediocris gladiator ingemuit? quis vultum mutauit vnquam? quis non modo stetit, verum etiam decubuit turpiter? quis quum decubuisset, ferrum recipere iussus, collum contraxit? Tantum exercitatio, meditatio, consuetudo valet. Ergo hoc poterit Samius spurcus homo, vita illa dignu, locóque: vir natus ad gloriam, vllam partem animi tam mollem habebit, quam non meditatione & ratione corroboret? Hæc Cicero: in quibus neminem puto, etiam leberide cæciorem, nõ coniectare iubere quippiam subcutaneæ, latentísque eruditionis. Ego igitur Samium arbitror appellatum frontis inustæ, ac (vt Plinius inquit) inscriptæ: vel certè vulneribus crebris conscissæ ac cicatricosæ: quoniam Samiorum frontibus, sicuti in Pericle docuit Plutarchus, Athenienses stigmata inussere: vnde & Samij, dicti literati. Super qua re affatim alibi à me disputatum, commemini. Nisi quòd Samnis legendum videtur potius: nam est id Lucilij carmen ex quarto Satyrarum, vti à Nonio aduocari scimus, in verbo Spurcum. Id quod ne ceruicosior quis comminisci me putet, in rem præsentem eundem protinus: sicque legi oportere certa ducti ratione opinamur, vt in quadrum redigatur vetus obseruatio.

Eserninus fuit flacco ore, vnà equidem
Samnis, spurcus homo, vita illa dignu, locóque
Cum Pacidiano componier, optumu multo
Post homines natos gladiator qui fuit vnus.

Meminit rursum Cicero tertio De oratore, ac De optimo genere dicendi. Dignum scitu: batualia nuncupari ab Sardiano Adamantio gladiatorum exercitationes: vnde batuatores item dicantur. Nam Donatus: Batuetur, inquit, quasi verberibus eiicietur, ac plagis. Agnoscit verbum Plinius quoque. Hinc libera subit coniectatio: Lentulum, qui Capuæ gladiatores alebat, vnde Sparthaci belli origo, Batiatum esse cognominatum: sicuti auctor est Plutarchus in Crasso, nisi quis batuatum malit reponere. Habentur inter gladiatores Andabatæ quoque, qui clausis depugnarent oculis. Arenarios vniuersim vocat cum Iureconsultis Firmicus. Nam qui machæra, idest gladio pugnãt, machærati dicti. Verum vt in aliqua quodammodo parerga excurramus, inaudias quandoque gladiatorum petitiones dici. Scito impetus verbo eo propriè gladiatorios dici. Cicero, Quòd ergo tuas petitiones ita concitatas, vt vitari nullo modo possint, parua quadam declinatione defugi, & (vt aiunt) corpore excessi. Idem in Oratore, Vt enim athletas, nec multo secus gladiatores videmus nihil nec vitando facere cautè, nec petendo vehementer, in quo nõ motus hic habeat palæstram quandam: sic oratio nec plagam grauem facit, nisi petitio fuerit apta. Itaque qualis eorum motus quos apalæstos vocant, talis horum mihi videtur oratio, qui non claudunt numeris sententias. Componi item gladiatores dicuntur, vbi in harenam depugnaturi producuntur. Quintilianus libro secundo: Quia sæpe gladiatores sub eodem magistro eruditi, inter se componuntur. Et Cicero ad Cælium: Quid tu, hoc tibi mandasse existimas, vt mihi gladiatorum compositiones, vt vadimonia dilata mitteres? Dicuntur & commissiones. Nam & oratorum quoque ac poetarum leguntur commissiones, vbi in mutuum prodeunt certamen in spectaculis. In commissione poetica Papinium fuisse olim coronatũ accepimus. Commissiones prætorum pro editionibus ludorum intelligimus. Caligula porrò comptius scitiúsque scribendi reformidans genus, Senecam tum maximè placentem commissiones meras & arenam dicebat sine calce. Ceu coniunctione careat eius dictio, ac oppositione, nec aptè cohæreat, sitque importunior congestio inconcinniórque, vt temerè aceruatímque facta citra delectum. Id quod ex Demetrio agnoscas licet, siue is Dionysius sit, in pragmatia De eloquutione, vbi de compositione agitur soluta & diuisa ac coniuncta. Macrobius in Cœnis libro secundo. Sed & Laberius inquit, sequenti stat in commis-

sione, Mimo nouo interiecit hos versus. Legimus denique, ab rebellantibus Gallis additos militiæ ex seruitiis gladiaturæ destinatos, quibus continuum foret ferri tegimen, crupellarios vocabant, ictibus inferendis ineptos, accipiendis impenetrabiles. Proinde ferratos quandoque nuncupat historia, restantibus lamini aduersum pila & gladios, quo nomine Romani milites securibus ac dolabris aduersum ibant, velut molem subruere coorti. Quibusdam item trudibus aut furcis prouoluere connisis.

Quinquennium Neronis, vnde duci in adagium valeat. De Nerone pluscula. Molgus apud Dionem quid sit. Ascopera. Sacciperum. Britannici veneno sublati historia. De ruminali arbore nonnihil.

Cap. XII.

Claudium Neronem, quem Plinius alteram facem generis humani vocat, quémque pedibus genitum parens eius prodidit Agrippina, Tranquillus scribit, à pietate imperij exordia fecisse, quoniam Claudium apparitissimo C funere elatum laudauit, consecrauitque. Memoriæ Domitij patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum priuatarúmque permisit. Primo etiam imperij die excubanti tribuno signũ dedit, optimam matrem. Ex Augusti præscripto imperaturum se, professus est, neque liberalitatis, neque D clementiæ, nec comitatis exhibendæ vllam occasionem omisit. Senatorum nobilissimo cuique, sed à re familiari destituto annua salaria, & quibusdam quingena constituit, & quum de supplicio cuiusdam capite damnati, vt ex more se subscriberet, admoneretur, Quàm vellem, inquit, nescire literas. Agenti senatui gratias respondit, Quum meruero. Talem se initio principatus præbuit Nero, exiturus mox in prærabidam feritatem & sæuitiem incomparabilem. Inde E Traianum imperatorem eminentissimum scribit Sex. Aurelius solitum dicere, procul distare cunctos principes Neronis quinquennio. Hinc prouerbij vice vsurpare eleganter hoc ipsum possumus, quum eos coarguere volumus, qui se à principio mites quidem, & præter modum tractabiles præstant, paulóq; mox erupturi videntur in barbarã truculentiam. Quæ sanguinaria euersione cuncta desubitet, vt Firmici verbo vtamur. Quod Neroni euenisse, quum celeberrimis monumentis testatissimum fecere priscorum ingenia, F quæ nobis lucem peperere: tum Alexander Ægæus, Peripateticus philosophus, & Neronis eiusdem præceptor, dicto verissimo comprobauit, qui illum videri pronuntiauit πηλὸν αἵματι πεφυρμένον, idest lutum sanguine subactum. Cui tamen sententiæ lepidè quidam succinuit, κακῶν μαθητῶν κακίονες οἱ διδάσκαλοι, idest malis discipulis peiores magistri. Scribit verò in Neronis vita sic, historicus Dion, quod scitu perdignum est: Neroni, inquit, ab perempta matre vrbem ineunti publicitus subblandiebantur nonnulli. At G seorsum & clandestinè, vbi maior ostentatur obloquendi licentia, acrius proscindebãt. Nec defuit, qui ad eius statuam molgum destinaret, innuens esse dignum, qui eo insueretur. Qua in parte Politiani multæ lectionis viri coniectatio sic denique præmunitur de Ascopera, vt nullis præterea arietum infestationibus subrui queat: etiam si vel eruditioribus ambiguũ forsan videatur, quid molgi nomine intelligendum protulerit Dion. Nam sunt qui eo verbo tardum quicumque accipiant: sed & qui publica mulgeat, depe- H culetúrve. Aristophanes, μολγόν σε ποιήσω. Sed & nequam hominem indicat vox ea. Verum ad rhombum nihil. Lego apud grauissimos auctores ex Græcis, Molgum, Tarentinorum lingua, vtrem signare bubulum. Vnde Theodoritus Vulcanum dixit, φυσητῆροι μολγί-

A νοις χρῆσθαι. Et Aristophanes oraculum iocose confingit: Ne mihi Athenienses laudaritis, μολγοὶ ἔσονται ἐν οἰκίᾳ σκευῶν, σκύτος καὶ μάστιγες. Vbi vero Ascoperam finiens Sudas esse ait μαρσύπιον ἢ σακκοπάθνιον, idest marsupium vel saccopathnion. Sunt qui posterius verbum putent interpellatum, reponendúmque saccipe-rium, aut sacciperionem. Auctores tamen sunt, Nerone mortuo, non defuisse qui per longum tempus verni æstiuísque floribus tumulum eius ornarét, ac mo- B do imagines prætextatas in rostris proferrent, modo edicta quasi viuentis, & breui magno inimicorum malo reuersuri: vnde irroborasse opinionem illorũ contenderim, qui Neronem resurrecturum suspicati sunt, futurúmque Antichristum. Alij verò putarunt nec occisum quidem, sed subtractum, vt putaretur occisus, & viuum occultari in ætatis vigore, qua fuit, quum crederetur extinctus, donec suo tempore reueletur & restituatur in regnum. Sed hæc, vt Ialemo frigidiora, & quæ vel thermas possint Neronianas refri- C gerare, vt Martialis abutamur versiculo: Ciuitatis diuinæ libro vigesimo, irrisit Aurelius Augustinus. Seneca non sine adulationis suspicione, Neronem Cæsarem, vt aliarum virtutum, ita veritatis præcipuè amãtissimum, ad inuestigandum Nili caput misisse, scribit. Tam enim in eo mendacium est manifestarium, quàm in Plauti comœdia Mœchus. Sed enim vetus est ac parœmiodes, gladiatorem cui in numerato ingenium sit, in harena consilium capere. Non omittendum verò, quum Nero hic Britannicum veneno per D dolum sustulisset, ac mox defuncti corpus esset liuoribus maculatum, ad scelus contegendum gypso lini iussit: sed quum efferretur, cælesti aqua copiosius defluente, deterso planè tectorio, sæuitiæ immanitas producta in apertum est. Adnotatum annalibus est: hoc imperante, ruminalem arborem in comitio, quæ annis octingentis ac quadraginta & amplius, virens perseuerauerat, conditorum Vrbis olim propugnatrix, ramalibus emortuis visam exaruisse. Quod & in prodigium abiit, donec in nouos reuiresceret fœtus. E

Hominum quorundam natura mirabilis. Senecæ locus perobscurus illustratur de Passieno. Senecionis historia. Ophionei vatis, Nicomachi, Heliogabali, Portij Latronis. Auditores pro discipulis cur. Puellæ venenosæ, & quæ araneis aleretur, historia. Matreæ item, Adriani, Firmi. Parodia. Philini, medici bibosi, Galli Vibij, Labieni, Seueri, Zenonis, Syllæ, Messalæ Coruini historia. Drusiani enses cur. Bithonis historia, Asconij Pediani, Hypermestræ, Veneris Nicophori, Palladis, Smyndiridæ, Phaselitarum, Sidetarum, Lyncei. Crudelium ratio. Humanitas quid, & cur. Sinamorumene. Sinamoros. F

Cap. XIII.

Mirari succurrit quandoque, quàm mira hominum ingenia effinxerit sæpe natura parens, nec ad fabulosa nunc re- G spectamus, quæ copiosius persequuntur poetæ, necnon ex historicis, quos poetis affines in primis nouimus: verum quæ auctores grauissimi summa fide, quod inter cognitores versarentur, prodenda censuere. Senecio, inquit Seneca, Suasoriarum primo, fuit ingenij confusi & turbulenti: is cupiebat grandia dicere, adeo vt nouissimè huius rei morbo & teneretur & rideretur: nam & seruos nolebat habere, nisi grandes, & argentea vasa non nisi grãdia. Eò demum peruenit illius in- H sania, vt calceos quoque maiores sumeret, ficos non esset, nisi mariscas: concubinam quoque ingentis staturæ haberet. Omnia demũ grandia probabat: vnde ei cognomen impositum, Senecio nanque vocari Grandio cœpit. Nam & quum diceret, summis insistebat digitis, quo grandior videretur. Ophioneum Messe-

niorum vatem, Pausanias scribit, semper à natali statim die luminibus captum & priuatim & publicè vaticinia peregisse. Id mirabilius multo post vehementiorem capitis dolorem videre cœpisse, ac mox relapsum ad cæcitatem denuo. Nicomacho Smyrneo scribit Galenus, ad tantam molem corpus increuisse, vt loco moueri haud posset: verum ab Æsculapio sanitati restitutum tradunt. Nos porrò, inquit, vidimus cuiusdam linguam extra modum citra doloris vllum omnino sensum, excreuisse. Siquidem nec tumorē mollem, quod vocant οἴδημα: neque durum, quod dicunt σκιῤῥόν: neque inflammationem patiebatur, nec mali vim præferebat prorsum vllam, præter magnitudinis absurditatem, substantia ipsa nil omnino vitiata. Heliogabalum Græculæ meretricis filium, proditur memoriæ, postea quàm militari temeritate est Imperiū adeptus, nil ad senatum retulisse prius, quàm felices prorsum homines futuros, si se Platonis legibus addixissent. Quo sanè argumento, mox tantus Imperator, & bona senatus pars cum vxoribus cæterisque matronis ac virginibus nudis nudi ipsi lauacri occepere. Quin illis dignitates contribuebantur, qui renudatas ad Imperatorem filias mitterent, quique nudi item inter nudas cum eodem decubuissent in cœna. Vt orbi terrarum triennio prostibulum Roma fuerit. Sed & pòst multò Imperator alius, aut leuior Græculus præstare aiebat, Platonicis imbui legibus, quàm Euangelica disciplina. Cæterum ab iis, velut inauspicatioribus scitis, quum abhorreret Constātinopolitana ciuitas, latissima sibi parauit atria, vbi miscellanea matronarum, iuuenum, puellarū nudior turba cum Imperatore pila colluderet. Quo sanè tēpore Romani imperij partem haud exiguam sanguine Italico comparatam, irruens Barbarica vis occupauit. Iam verò & Latro Portius, quanquam orator grauis, nec citra suauitatem, bone Deus, quàm fuit in omni re nimius: quod Seneca scribit, Quippe nec remittere, inquit, studia sciebat, nec repetere. Vbi se ad scribendum concitasset, iungebantur noctibus dies, & sine interuallo grauius sibi instabat: nec desinebat, nisi deficeret. Rursus quum se remiserat, in omnes lusus & iocos resoluebatur. Quum verò se syluis & montibus tradiderat, omnes illos agrestes in syluis ac montibus natos laboris patientia ac venandi solertia prouocabat: & in tantam sic viuendi perueniebat cupiditatem, vt vix posset ad priorem consuetudinem retrahi. At quum se reuocasset, tantis viribus incumbebat in studium, vt non tantum nihil perdidisse, sed multum acquisiuisse desidia videretur. Memoria huic viro natura quidem felix, sed plurimum adiuta etiam arte: nunquam illa quæ dicturus erat, ediscendi causa relegebat. Edidicerat, quum scriberet. Dicebat ita, vt in nullo vnquam verbo eum memoria deceperit. Historiarum omnium summa notitia. Iubebat aliquem nominari ducem, & statim illius gesta cursu reddebat. Adnotatum in Chronicis est, M. Portium Latronem duplicis quartanæ tædio manum sibi admouisse, atque ita functum fato. Messala exactissimi vir ingenij, & Latini sermonis obseruantissimus, quum audisset Latronem declamantem, dixit, Sua lingua disertus est: quibus ingenium concedens, sermonem obiicere illi videbatur. Quum porrò Latronis discipuli non audiri desiderarent, sed audire modo contenti forent: initio contumeliæ causa, à deridentibus auditores vocabantur: mox in vsu esse verbum cœpit, & promiscuè pro discipulo poni. In Aristotelis relatum monumentis inuenio (vt de Mithridate taceam, à quo excogitata antidotus Mithridatios dicitur) puellam cœpisse initio paulatim venenis innutriri, consuetudinémque in naturam abiisse, vt iis perinde vesceretur aleretúrque ac consuetis cibis reliqui. Adiicit, fuisse puellæ cor caloris inops, preterea meatus prætenues, ita vt digestionis vi insigniter demutaretur haustum venenū, prius quàm cor pertingeret. Ipsam verò educationis ratione

A venenosam euasisse, vt sputo, ac quouis humore alio perimeret appropinquantes, e vestigio etiamnum expirantibus, qui cum ea coiissent. Vt iam miremur minus, anates Ponticas edundis vulgò venenis victitare. Scribit Auicenna, tempestate sua vixisse hominē, quem fugerent venenata omnia, morientibus omnibus, quæ fortè mordicus eum apprehendissent, inde nil omnino læsum. Quum verò grandior admota foret serpens, bidui quidem induxisse febrem, cæterum defecisse ipsam. Auctor Magnus Albertus est, in B Colonia Agrippina puellam se vidisse, quæ in trimatu parietibus arreperet araneas venatura, quas voraret: eóque cibi genere oblectata, insigniter aleretur. Admirationem Græcis Romanisque de se Matreas peperit, ex iis vnus qui dicuntur Plani. Dicebat, feram à se nutriri, quæ ipsa semet voraret: vt vel nunc anxiè scrutentur multi, τὸ Ματρέου θηρίον τί ἐστι. idest, quænam sit Matreæ fera. Matreæ meminit Plinius libro decimo sexto Historiæ naturalis, huius an alterius, haud statuo nunc. Marcus (inquit) Varro au- C ctor est, vitem fuisse Smyrnæ apud Matream triferam. Certè hunc de quo agimus, fuisse Alexandrinum, est compertum nobis. Huius sunt ambiguitates illæ: nec tamen crocodilinæ, aut ceratinæ: quid ita mergatur quidem sol, nec natet tamen: & combibere quidem spongias, sed non συγκωθωνίζεσθαι vtique: item tetradrachma conciliari quidem, nec irasci tamen. Matreæ feram sunt qui iram interpretentur, vel inuidiam, aut animi ægritudinem, vel id genus affectionem aliquam. Matralia esse videntur Varroni matro- D narum festa, quum testuacium faciebant, quod testu coquebatur calido. Inter eos qui de cœnis scripserūt, Matream siue Matrona Pitanæum recenset libro primo Athenæus παρῳδόν cognomento. Nam sunt parodiæ velut centones apud nos item: cuius est modi illud, Δεῖπνά μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροφα, καὶ μάλα πολλά. Hinc parodi, qui scribendi hoc genus insequuntur: sicut Hegemon, cognomento φακῆ, idest lens. Metroum, idest μητρῷον, locus erat Athenis, vbi accusationum seruabantur libri. Scribit Spartianus, ex E Pannonia venisse quendam ab natali cæcum ad febrientem Adrianum, à quo mox contactus exuit cæcitatem, ac Imperatorem reliquit febris. Firmum inter minusculos Romanorum tyrannos connumeratum, tanta ferunt præditum firmitate, vt superpositam pectori incudem, aliis tundentibus perferret. Sed illud mirabile item, quod monumentis Theophrastus prodendum censuit, fuisse Philinum quendam, tota vita qui nullo sit vsus potu vel cibo, præter quàm lactis. Nam Anchimolus, & Moschus apud F Helidem Sophistæ tota vita hydropotæ perhibentur fuisse, ac ficis tantummodo ventris desiderio satisfecisse, nec ea tamen re quoquam imbecilliores, nisi quod ab eis teter adeo profundebatur odor inter desudationem, vt in balneis ab omnibus magno studio declinarentur. Affuit Druso Tiberij filio medicus vini capacissimus, quum id admirarentur vniuersi, deprehensus est ante potum amygdalas præmandere amaras quinque aut sex: quod agere prohibitus, ne minimo quidem suffecit potui. Gallus Vibius tam ma- G gnæ fuisse eloquentiæ narratur, quàm postea insaniæ: cui hoc accidit vni, vt in insaniam non casu incideret, sed iudicio perueniret. Nam dum insanos imitatur, dum lenocinium ingenij furorem putat, quod assimulabat, ad verum redegit. In Labieno tanta, & tam impromiscua memoratur libertas, vt libertatis nomen excederet, & quia passim omnes lacerabat, Rabies vocabatur. In hunc primum excogitata est noua pœna: effectum enim est per inimicos, vt omnes eius libri cōburerentur. Quæ res inusitata fuit, & pror- H sus mira, supplicium de studiis sumi. Eam contumeliā Labienus non tulit, nec superstes (vt inquit Seneca) ingenio suo esse voluit, sed in monumenta maiorum suorum se ferri iussit, atque ita includi: veritus (credo) ne ignis, qui nomini subiectus erat, sibi negaretur: nec

tantum

antum finiuit ipse se, sed sepeliuit. Cassius Seuerus Labieni amicissimus, quum ex senatusconsulto libri eius comburerentur, Nunc (inquit) me viuum vri oportet, qui illos edidici. Seuerum Imperatorem Herodianus scribit, iter facere solitum sine intermissione, neque festos dies, neque labores vllos magnopere curasse, algoris atque æstus iuxtà patientem. Sæpe etiam per altissimos montes hyeme sæua, niuibus è cælo ingruentibus, iuisse aperto capite, vt milites ad alacritatem patientiámque laborum re ipsa cohortaretur. Quanquam hic ipse omnium item princeps duritiam atque asperitatem victus, tolerantiámque laborum, disciplinámq; omnem ac ducum reuerētiam subuertit, inhiare pecuniis, & munditias colere militibus insuefactis. Ipse verò auaritia supra omnes Imperatores maximè insignis est habitus. Zenonem Athenæus scribit, ingenio amarulentum fuisse, & aduersus familiares præiracūdum: quòd si hilarius se inuitasset, mitis euadebat blandúsq; cum suauitate. Quodam verò diuersitatem admirante, sibi quod lupinis euenire respondit: qui aqua præmolliti edulcatique, amarore secreto, suaues efficiantur. E diuerso quosdam inuenias hilares nimium, ac risus amatores, cuiusmodi vocant Græci φιλογέλως: qualem fuisse Syllam non tacuere Græci quoque, quando mimis & gelotopœis multa est elargitus, quin & satyricas concinnasse comœdias fertur. Tirynthios verò vniuersim philogelos fuisse, ac grauioribus inutiles negotiis, Theophrastus scribit. Messala Coruinus orator, ante bienniumquàm moreretur, ita memoriam ac sensum amisit, vt vix pauca verba coniungeret: ad extremum verò enato circa sacrum os vlcere, inedia se confecit. Gothicis autem contonantibus bellis, constat, ab hoste Barbaro, Traiano cuidam super oculi dextri partem sic adactum spiculum, vt mox dilapso ligno, occultaretur omnino ferrum. Nec vim doloris vllam vulneratus persentisceret: quin annò demum quinto citra molestiam prorsus promi spiculi summum cœpit, atque inde amplius emergens, liberum denique Traianum comparebat relicturum. Gratianum Valentiniani patrem, Funarium esse nuncupatum, scribit cum Paulo Diacono Sex. Aurelius, quoniam venalitium funem portanti milites quinque extorquere nequissent. Drusum Tiberij filium, petulantia insignem, immiti adeo & sanguinaria fuisse natura, scribit Diō, vt enses præacuti, ab eo Drusiani cœperint dici. Quibus quum angeretur Tiberius, Me (inquit) superstite nil efficies violentum, οὐδ᾽ ὑβριστικόν: quòd si ausus fueris, οὐδὲ τελευτήσαντος. Pelopem legimus professione medicum & proinde Galeni etiam doctorem, ausum profiteri, omnium se rerum causas & effectus scire. Bithon, inquit Pausanias, taurum humeris gestabat: qua admiratione, statua quoque apud Argos dignus est habitus. Nam Ladas, mortales cunctos pedum celeritate est supergressus: vnde & apud eosdem statua est ornatus in Veneris templo, quam νικοφόρον dicunt. Id ab Hypermestra positum memorant iudicio liberata, quod intenderat Danaus, quia ex præscripto Lynceum non peremisset: peractum verò iudicium in regione quam vocant κριτήριον. Asconius Pedianus historiarum conditor, anno ætatis tertio ac septuagesimo captus luminibus, duodecim postea vixit annis, maxima apud omnes auctoritate. Sed nos in explicanda hominum natura, quæ mensum excedit publicum, rectè (opinor) fecerimus, si nodum apud Senecam Gordiano vel impliciatorem enodatimus. Sexto Controuersiarum ita legimus: Oscus non incommodè dixit. sed ipse sibi nocuit, dum nihil absque schemate dicere cupit. Oratio eius non figurata erat, sed praua. Itaque non inurbanè Pacatus rhetor, quum illi Massiliæ mane occurrisset, schemate illum salutauit: Poteram (inquit) dicere, Aue Osce. Ipse ab eloquentia multum aberat, natus ad contumelias omnium ingeniis iniungendas. Nulli non impressit aliquid, quod effugere non posset. Ille Passieno, pri-

A ma eius syllaba in Græcum mutata, obscœnum nomen imposuit, declamatori subtili, sed arido. Hactenus Seneca. Quid verò hisce innuatur verbis, perobscurum est. Coniectura ipse ducor, vt Physsienum putem appellatum, veluti esset metulatus follis. Nam physan, dici follem, norunt omnes: sinos verò, mentula est: quod Aristophanis docet interpres: vnde Sileni deflexum nomen est. Et σιναμαρουμένη dicitur, quæ cum viro congreditur. Et apud Herodotum historia octaua, σιναμωρεῖν est hostili incursione omnia fœ- B dare. Sinamoros etiam dicitur, qui otio abutitur. Palladium scribit Cassiodorus Theodosij tempore tanta fuisse & animi acrimonia & corporis firmitate, vt veredis cōcitatissimis triduo Romani Imperij limites contingeret, ac Persarum: & rursum altero triduo Constantinopolim repeteret. Vnde inuulgatum, Romanæ potentiæ spatia, lata alioqui, illius pernici celeritate reddi perangusta. Cæterum id mirabilius multo, ac relatu iucundius: haud ita pridem in Gallia ex infima plebe hominem mira ingenij sagacitate ra- C tionem excogitasse, qua ex metallo quolibet aurum secerneret, aquæ vi, quam inde chrysulcam nuncuparunt. Nam officina hæc chrysoplysium dicitur, artifex ipse chrysoplytes. Smindyrides Sybarita luxu & felicitate diffluens annis plus minus viginti, nec orientem se vidisse solem dicebat, nec occidentem. At ipsum hoc syncerius tota ferè vita sibi contigisse Ponticus prædicabat Hestieus, dū eruditioni incumberet auidius. Citharœdus Stratonicus, interrogante quodā, qui in Pamphylia omnium forent pessimi: Phaseli- D tas, respondit: at cunctorū hominum Sidetas, idest, σιδήτας. Philetas Cous in poetica nominis non postremi, corpore adeo vesco imbecillóq; fuisse narratur, vt pedibus plumbeas adnecteret pilas, necubi à vento pelleretur. Lynceum & Idam fuisse Apharei filios, Pausanias scribit: sed Lynceū iuniorem. Hunc Pindarus ea fuisse videndi excellentia scribit, ὡς καὶ διὰ στελέχους θεᾶσθαι δρυῶν. idest, vt etiam per quercuum stipites spectaret. Quærat hic forsan aliquis in censura tā gra- E ui, quæ hominum ingenia reuocat ad contemplationem, Vndénam fiat, quòd nunquam non insigniter crudeles sese proferant plerique, nil magis quàm humanum sitientes sanguinem? Hac verò in parte, quanquam non sit omnino propositi instituti causas iudicare dubias, sic fermè posse responderi, animaduerto: quo quis hominem sapit minus, eo esse immitiorem: quo nomine id genus inhumanos dicimus ac efferatos. Siquidem ab humano ingenio quauis ex causa quo quis abiit longius, hoc humanam speciem, per- F inde ac alienam rem extraneámque & odit amplius & negligit, vt monstrum dici verius debeat; cui inducta modo visatur humana pellis. Alioqui homines cæteros, ceu corporis eiusdem membra amplexaretur, ac amaret. Quando homines singuli sub idea vna, & in specie eadem sunt homo vnus: quo factum est, vti virtutem qua in hominum ferimur beneuolentiam proni vniuersorum, humanitatem potissimum cēsuerint appellandam sapientiores. Ab theologis tamen nostris humanitatis appellatione omne humanum ge- G nus intelligi, auctor Hieronymus est: nam & Græci ἀνθρωπότητα dicunt.

An Cato solus quater & quadragies causam dixerit semper absolutus. De Archilochi poetæ interfectoribus. Plinij locus declaratur. Calondæ historia, qui Corax est cognominatus. Cicadæ sepulchrum. Archilochia edicta.

Cap. XIIII.

H PLinius Naturalis historiæ septimo, singulari grauitate nobilem Græcæ Romanæque gentis censuram peragens, inter bona alia quæ summo in omni vsu viro Catoni primo affulsere, eius propriū fuisse scribit, Quater & qua-

dragies causam dixisse, nec quenquam sæpius postulatum, & semper absolutum. Nobis verò infra classem tam excellentis auctoris placita pro lege quidem sunt, fuerúntque perpetuò: iure enim tanto nomini assurgimus, sine quo fluctuabunt literæ, veluti infesto mari ventis pulsata nauis. Quod tamen varia lectitando compertum nobis est, promimus in album, non obstrigilandi ratione, sed iuuandi. Scribit in celeberrima oratione quæ in Demosthenem dicta est Æschines, Aristophontem apud Athenienses quandoque ausum gloriari, quòd nonagies quinquies accusatus semper euasisset. At non Cephalus ille antiquus, qui maximè popularis est habitus, sed contrà gloriabatur, quòd quum plura decreta, quàm quis sui temporis orator scripsisset, nunquam fuisset accusatus quòd contra leges decreuisset. Hæc Æschines. Quod verò & infra paulo idem scribit Plinius: Archilochi poetæ interfectores, Apollo arguit Delphis. Quæsituros arbitror Plinianæ lectionis studiosos, quosnam significet hac parte auctor breuissimus: nobis autem exploratum est, Oenomaum inter Græcos scriptorem non ignobilem, Eusebio referente, ita fermè prodidisse: Quare qui Archilochum occidit Archias, à templo quasi scelestus, exire ab Apolline iussus est: Musarum enim amicum occiderat. Sunt ex Græcis, qui à Calonda interemptum Archilochum prodãt, cui cognomentum fuerit Corax. Idque in bello, vbi Mars est communis, perpetratum. Quem quum reiiceret Pythia, suppliciter apprecatum ignosceret, quando hæ sint bellorum sortes. Adiecisse porrò, ad id se difficultatis redactum, vt vel facere vel pati necesse fuerit: proinde obsecrare, ne sibi vitio verteretur, si suo ipsius dæmone viueret: esséque quòd se amplius execraretur, quia viueret, quàm quòd illum peremisset. Super iis commotus miseratione Deus hominem petere Tænarum iussit, vbi τέττιγος, idest cicadæ sepulchrum viseretur: atque inibi Thelesicliæ pueri placare manes. Quæ omnia quum ritè is obisset, Dei reclinauit iram. Fuit verò Archilochus præcellens quidem poeta, si quis auferat αἰσχροπρεπὲς καὶ τὸ κακορρήμον, idest obscœnitatem ac verborum virulentiam. Inde apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum: Amarulenta, felléque conspersa multo, immo defricta, Edicta vocantur Archilochia.

Exemplum ignotum cuiusdam, qui plagis feruentior coorriebatur in concubitum. Rutam Veneriis aduersari, & cur dicatur πήγανον.

Cap. XV.

HOminum naturam extra reliquorum modum admirãtibus succurrit exemplum rarò aliàs auditi euentus. Siquidem non multis ab hinc annis vixisse quendam in Veneriis, non gallinaceæ salacitatis, verum ingenij stupendi maximè, quódque vix impetret fidem, ex adiuratissimis compertum est: qui quo pluribus affectus fuisset plagis, eo impetuosius ardentiúsque in concubitum ferebatur præceps. Fuit omnino mira res: nescires, vtrum affectaret auidius verbera, an coitum: nisi quòd illorum mensu libidinis voluptas constabat. Proinde extentis se precibus disflagellari exposcebat, pridie quàm id pateretur flagello aceti asperitate obdurato: quòd si conuerberator lentius agere foret visus, velut exstimulante rabie, conuitiis incessebat: nec factum sibi satis arbitrabatur, ni inter cædendum sanguis sese ostendisset. Vnus, opinor, mortalium inuentus, qui eodem impetu in supplicium ferretur, ac delicias: quique inter tormenta sensuum titillationes, ac æstuantem pruritum vel expleret vel incenderet. Quódque nec mirum minus est, non

A latebat hominem flagitij inusitata species, seque in eo execrabatur, ac sibi ipsi erat infestus. Cæterum consuetudine deprauata amplius præualente, vtebatur vitio, & improbabat. Irroborabat verò ea, radicésque egerat altius, quod ita foret assuetus puer, communicata stupri fœditate inter æquales plagarum allectatione. Documento inde præsigni, quantum moribus inolescendis educationis possit ratio. Addamus verò exemplum huic diuersum, in

B Græcis obseruatum auctoribus, initiatos seruandæ castitatis ratione, rutam assiduè inter edulia solitos admittere, quoniam ea vescentibus hebescat prolifica vis: quo argumento etiam πήγανον dicatur, παρὰ τὸ πηγνύειν τὴν γονήν, quòd vrinam sistat genitalem. At Dioscorides, rutæ vtrunque genus causticum dicit καὶ θερμαντικόν, idest excalfaciendi vim habere. Mox tamen idem, Semen, inquit, restinguit vel esu sumptum vel potu.

C *Arcem facere ex cloaca, lapidem è sepulchro venerari pro Deo, quid sit. De Menecrate medico, Themisone, & Callipide. Plutarchi locus restituitur ex Alcibiade. Dicelictas quid, & dicelon: item Empusa, & Hecatæa, onocolos. Quid item bolitos. Bolus. Boleti vnde. Petrobolus. Macella. Dicella. Epebolus. Boline vitis, & drosallis, asbolomeni. Calopodes qui. Callipædas cur di-*

D *cant senes. Callistea. Aristea. Item vocabula plura, calidia, calidya, calij, calion, callæi, calla. De Callia scitu non indigna.*

Cap. XVI.

ARcem facere ex cloaca, per prouerbium illi dicuntur, qui rem haud ita magnam plurimi faciunt, amplexantur, in oculis ferunt, ac mirantur. Cui

E consimile adagium alterum, Lapidem è sepulchro venerari pro Deo. Vtrunque positum apud M. Tullium in oratione pro Plautio: Nunc venio, inquit, ad illud extremum quod dixisti, dum Plautij in me verbis meritum extollerem, me arcem facere ex cloaca, lapidem è sepulchro venerari pro Deo. Succurrunt exempla ex historiis plurima eorum, qui in id genus vitij reciderunt. Menecrates medicus, quum affectos quosdam ac penè conclamatos vel casu vel arte in integrum restituisset,

F proindéque à nonnullis subblandientibus Iupiter cognominaretur: elatior iam is hoc nomine, sibíque nimio plus placens eodem cognomento insolentius ipse quoque vti cœpit: in ídque tumoris est productus, vt ad Agesilaum illum magnum & Spartæ regem, sic quandoque sibi scribere permiserit, Menecrates Iupiter regi Agesilao salutem dicit. Qui reliquis haudquaquam perlectis, sed hominis leuitate prorsus irrisa, ita propemodum rescribi iussit, Rex Agesilaus Menecrati sanitatem dicit. Sunt ex

G Græcis qui prodant, si quos morbo sacro laborantes curaturus adiret, iureiurando prius adigere solitum, Incolumitati restitutos ipsum seruorum vice sequuturos. Et sequebantur illi quidem, verum Herculis habitu alius, alius verò Mercurij. Hominis vanitate animaduersa, vocari ad cœnam cum diis propriis Philippus Macedo iussit, ac venienti altiorem augustioremque mensam apponi, in qua esset ara erectior. Proinde quum inferrentur fercula, suffumigationes multæ ac libationes fiebant: donec

H Iupiter nouus, ludibrium aduertens, magno omniũ risu inde se proriperet. Themison quoque Cyprius Antiochi regis deliciæ, Hercules dici volebat, eóque nomine rem sibi diuinam fieri patiebatur: aderátque ipse leonis pelle instratus, arcum item ferens Scythicum & clauam. Huic quod de Menecrate diximus, affine

affine illud quoque Agesilai eiusdem, quo vrbanius Callipidis illius gesticularij celebrati tumorem repercussit, ac insolens depressit supercilium. Erat is Capillides tragœdiarum histrio, non mediocriter quidem, velut etiam saltatricula Dionysia, inter Græcos homines clarus. Verum ipse ea re plurimum se mirabatur. Itaque vbi primum Agesilao regi occurrit, arrogantius aliquanto salutauit, & subinde illi se ostentabat, inter astantes sese intrudens, arbitratus fore, vt comiter ac benignè à rege exciperetur. At quũ is grauioribus intenderet, ac ne Callipidem respectaret quidem: Non admodum, inquit, nosse me videris, ô rex, nec qui sim inaudisse? Tunc renidẽs Agesilaus: An non es, inquit, Callipides ille dicelictas? Hoc autem nomine mimos vocant Lacedæmonij: nam δείκηλον, idolum signat, siue simulacrum, aut etiam imitamentum: vt in Epigrammate,

ῥεῖε, πυργοφόρου δείκηλον εἰσορέων.

Putant quidam id verbum de Iouis statua dici propriè, quasi διὸς εἴκελον, sed per abusum de aliis itidem. Nonnulli quòd ad incutiendum terrorem immittitur, Dicelon appellari credunt. Verum hoc genus terriculamenta dici à Græcis Hecatęa nouimus, quod ab Hecate immittantur, sicuti produnt Apollonij interpretes: quam inde à formidinis incussu etiam vocant βριμώ. Nominantur item Empusæ à Dionysio, vbi de Iaspide inquit,

ἐχθρὴν ἐμπούσῃσι, καὶ ἄλλοις εἰδώλοισι.

hoc est, contrariam Empusis, & idolis aliis. Esse verò phantasma dæmoniodes, siue spectrum, quod sese infelicibus ingerat, multifariámque demutet formam, ac se meridie plurimum ostentet, quum inferis parentatur. Sunt qui easdem cum Hecate statuant, id quod ἐν ταγηνισταῖς significat Aristophanes. Nominis ratio est, vt Eustathio placet, quia vno incedant pede. Sed nec desunt, qui alterum interpretentur habere æneũ pedem, & inde appellatam Empusam: quod in Batrachis Aristophanes expressit, vbi de Empusa Xanthus ita pronuntiat,

Πυρὶ γοῦν λάμπεται
ἅπαν τὸ πρόσωπον, καὶ σκέλος χαλκοῦν ἔχει.

hoc est, igne micat tota facies, & crus æneum habet. Cui respondens Dionysius,

Νὴ τὸν Ποσειδῶ, καὶ τὸ ἕτερον βολίτινον.

idest, per Neptunum, & alterum asininum. Inibi interpres inquit, Ex hoc quidam onocolon vocãt: nam bolitinon, asininum signat. Boliton enim, asellorum propriè dici retrimenta putant: sed & Boum superfluitates ita vocantur. Quod verò boliton pronuntiant Attici, reliqua Græcia bolbiton. Agnoscunt vocem Latini quoque: siquidem Pompeius Festus inde inflexum verbum bulbitare putat, quod signet puerili stercore inquinare. Bolus autem iactus est, vnde petrobolum in re militari iactandis violenter lapidibus in hostem organum veteribus fuit: hinc apud Xenophontem Rerum Græcarum libro secundo, Petrobolos inter iaculatores nuncupari obseruauimus. Dibolia tela videntur Plutarcho cuspidis duplicis, cuius erant modi Cimbrorũ iacula. Dicella verò prorsum aliud quàm dicelon est: nam vti prodit Theon, macella est, ἡ μονόθεν κέλλουσα ἤγουν τέμνουσα, idest quæ vno tantum cædit mucrone. At dicella διχόθεν, idest bifariam. Epebolum, idest ἐπήβολον, Porphyrio interprete, compotem dicunt Græci, vnde epebolum mentis Sophocles Alcmæoni scienter appellat, & epebolum cantus primo Legum Plato, sic & pecuniarum epebolum legimus. Boline verò, idest βωλίνη, in Bithynia vitis est, fructu admodum præcoci, racemis tantum non cubitalibus, acinis albis, ac pellucidis. Est apud Bithynos eosdem dicta drosallis, de qua ἐκλογῶν quinto apud Græcos plura sane. Asbolomeni, idest ἀσβολώμενοι, velut fuliginati intelliguntur Damonis peripoltæ posteri, quòd is fuligine litus faciẽ cum sociis Romanum, à quo turpiter amabatur, apud Cheroneam interfecerit. Bolaria dicuntur Straboni glebulæ auri, Bolus & gleba est, ac pictorum rubrica, vnde appellationem trahunt boleti, qui dehiscentes rubent forinsecus, intus luteo colore. Callipidis porrò in Libro De poetica, meminit Aristoteles, vbi etiam prodit, appellatum quãdoque simia gesticulosiorem: quamobrem pronuntiatio ea tam elegans & arguta támque omnibus artis absoluta numeris eum procul dubio tardiorem, & gradus quodam modo testudinei reddebat, ac longi (vt ita dicam) subsellij, & multarum velut nundinarum: quæ res prouerbio locum fecit, quod eo libérius relatum à nobis est, quoniam viros alioqui eruditos cunctanter id audio interpretari. Fuerunt & Callipidæ populi vltra Borysthenem, quorum libro duodecimo meminit Strabo. Eos ad Hypanim Herodotus statuit. Callipædas fieri senes, est apud Lucianum, quòd senes quidem puerum sapiant, sed in conuiuiis plusculum se inuitantes, ac facti hilariores etiam pulchri pueri sibi videantur. Calopodas denique dicimus nonnunquam boni felicísque pedis homines & seruos præcipuè, quos & interdum καλοιωνίστους vocamus, veluti prosperioris augurij. Quod verò ad Callipidem etiamnum attinet, auctor est Duris Samius, illum in Alcibiadis naui fuisse, qua is ab exilio reuehebatur, ense, hasta, cæterisque armis, quibus vti in certaminibus solent, peregregiè instructum. Sic enim Plutarchi interpres reddidit: at Græcè Plutarchus sic, κελεύειν δὲ Καλλιππίδην τὸν τῶν τραγῳδιῶν ὑποκριτὴν, στατὸν, καὶ ξυστίδα, καὶ τὸν ἄλλον ἀγωνιστικὸν ἀμπεχόμενον κόσμον. Id quod ab Latino interpretamento dissitum longè est: nam στατὸς indumentum accipio, ex Græcis auctoribus. Xystida verò non hastam, sed ex Polluce libro quarto, tragicam vestem: ita scænico, nõ Martio cultu insignem Callipidem sensit Duris, & retulit Plutarchus. Callistæa dicunt selecta cuipiam præmia, sicut quæ virtutis ergo contribuuntur, vocant Aristæa: nam senum prærogatiua nuncupatur presbeum. Quin primi ordinis honores πρωτεῖα dicuntur, secundi autem δευτερεῖα. Verum enim vero, vt cœpimus, corollaria non destituamus, appingentes, quibus auctior abeat harum studiosus lectionum, in quibus malumus vbertatem nimiam, quàm inopiæ exsuccam ariditatem, Calidia, idest καλίδια, inuenio esse Cypriis intestina. Nam calidya Barbaricum est indumentum: καλιοὺς Græci viliores dicunt domos: κάλιον verò, accentiuncula primam vendicante, catellum indicat, & bacillum: sed & carcerem comperi κάλιον nuncupari: quin etiam lignum vinciendis nocentibus. Callæi, siue κάλλαιοι dicuntur gallinaceorum barbæ, & præterea πᾶν πορφυροειδὲς χρῶμα, idest quicunque purpuræ assimilis color. Sunt qui varia eo malint verbo intelligere. Apud Ægyptios legimus etiam χρῶμα καλλαινόν. Infectæ lanæ interdum καλλαί nuncupantur. Quod verò in Græcorũ literis lectum est, Καλλίας πτερορρυεῖ, idest Calliæ defluũt pennæ: in Calliam pronuntiatur quendam, meretricibus consectandis qui dilapidauit omnia. Hinc facetè dicebatur à scortillis deplumatus. Calliam quoque pro simia inuenio positum, ex Attica loquendi formula, quæ δυσχερῆ τῶν ὀνομάτων εὐφημότερον προφέρει.

Parentum cultus. Ciconiæ pietas. De Amphinomo, & Anapia. Tollitur ex Seneca obscuritas. A quibus violati parentes. Interim de Opysilio, & Antigono. Latronis Galilæi in filios immanitas. Parricidium quid. Vlyssis mors.

Cap. XVII.

EX Platonicis adytis præter innumera alia, quibus homines proficiunt in dies, quum in iis quæ ad doctrinæ rationẽ spectant, tum verò ad mores, illud quoque scitissimũ, immo verò etiam sanctissimũ, nec à Christianæ ve-

ritatis placitis diſſentaneum,obſeruaſſe nos comme- A
minimus , Vim nec patriæ nec parenti inferendam.
Sunt enim,ſicut ab Euripide proditum eſt, parentum
anima filij:nec id in homine tantum,ſed & in anima-
libus cunctis,vt Tyaneo placuit Apollonio. Nam in
Epiſtolis ad Atticum M. Tullius ϛόργην φυσικὴν εἶναι
πρὸς τὰ τέκνα,ſcribit:hoc eſt,aduerſus ſobolem genui-
nam naturalémque putari beneuolentiam. Verum
quid viciſſim parentibus debeatur à bene inſtitutis fi-
liis , in brutis quoque maximus ille conditor rerum
Deus, inſignibus indiciis præmonſtraſſe videtur : ſi- B
quidem, vt auctor Ambroſius eſt , ciconia Romano
vſu pia vocatur , quòd pulli parentibus iam ſenio
confectis, nec alimenta ſibi conquirere ſatis valenti-
bus,in retributionem mutuam , tacita quidem, ſed
alta naturæ vi in id propellente , neceſſaria ſummo
ſtudio,quod in homine rarum eſt,ſuggerunt. Verum-
tamen inter nos quoque affectus is adeo ſacer , adeo
in primis optimo maximo Deo nonnunquam cenſe-
tur requiſitus,gratúſque:vt in Græcorum monumen-
tis perpetuò Siculorum iuuenum pietas celebrata ef- C
floreſcat. Hi verò ſunt Amphinomus & Anapias,à
quibus riuos ignium vomente Ætna in agrum Cata-
nenſem , parentes humeris elatos & incolumitati
redditos , conſtans inter Græcos opinio eſt, ac Stra-
bonis aſtipulatur auctoritas:de quibus obſcurè Sene-
cam in libro De beneficiis tertio , mentionem face-
re arbitror:Vicere,inquit,Siculi iuuenes , quum Æt-
na maiore vi peragitata in vrbes , in agros,in magnã
inſulæ partem effudiſſet incendium, vexerunt paren-
tes ſuos:diſceſſiſſe creditum eſt ignes,& vtrinque flã- D
ma recedente , limitem adapertum per quem tranſ-
currerent iuuenes digniſſimi qui magna tutò aude-
rent. Meminit & libro ſexto,ſed eadem obſcuritate,
hoc eſt citra vllam nomenclaturam. Sed & in Ora-
tione ad Apollonium Plutarchus : & ſuppreſſis item
nominibus Pauſanias.
Silius,

Et Catane generaſſe pios celeberrima fratres.

Significauit & Martialis.Ariſtoteles quin etiam in li-
bro De mundo , ſiue libri auctor Theophraſtus fue- E
rit.Nam quæ de Ænea ſuo prodidit maximus vates,
ne ficta indoctioribus videantur, ab eodem compro-
bantur Seneca:& inter hiſtoricos,quum alij retuliſſe
inueniuntur,tum Appianus Alexandrinus,abs quo&
illud traditum ſcio, Opium ex ſenectute debilem in
ſæuo triumuiralis proſcriptionis turbine , quum vt
manere liceret , filium deprecaretur, humeris ab eo
elatum,donec extra portam tutum ſiſteret,ac poſtre-
mò nunc agendo,nunc deferendo in Siciliam perue-
xiſſe incolumem Antigonus quum ingenti prælio ſu- F
peraſſet hoſtem,præmium belli ad patrem tranſtulit,
& Imperium illi tradidit Cypri. Hoc eſt planè re-
gnum & quidem præpotens,nolle regnare quum poſ
ſis. Eſt profectò ſacra parentum maieſtas,& omni-
no proxima Deo. Propterea Moralium octauo ita
veriſſimè Ariſtoteles tradit,τὸ δυνατὸν γὰρ ἡ φιλία ἐπι-
ζητεῖ, οὐ τὸ κατ᾽ ἀξίαν. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἐν πᾶσι, καθάπερ ἐν ταῖς
πρὸς τοὺς θεοὺς τιμαῖς καὶ γονεῖς, οὐδεὶς γὰρ τὴν ἀξίαν ποτ᾽
ἂν ἀποδοίη. hoc eſt, Quod fieri poteſt, amicitia requi-
rit : non quæ ex dignitate , cui in omnibus paria G
facere nequimus , ſicuti in Dei ac parentum hono-
re,quibus pro meritis nemo vnquam rependat.Quid
verò potiſſimum tanti beneficij ratione deuinctus
filius & planè auctoratus parentibus debeat con-
tribuere, idem philoſophus eminentiſſimus ita finit,
eiuſdem ſcientiæ libro nono,Videtur quoque paren-
tibus alimenta maximè ſuggerenda , veluti hoc
debeamus : quumque , vt ſimus , ipſi argumen-
tum præſtiterint : honeſtius quoque, ea re illis mu-
tuas operas reddere , quàm nobis ipſis allaborare: H
honor item impendendus eis, quemadmodum Deo.
Comprobat ex parte lex vetus,qua ſancitur, Vt libe-
ri,parentes alant,aut vinciantur.Sed & Homerus ita
canens,

Οὐδὲ τοκεῦσι
Θρέπτα φίλοις ἀπέδωκε, μινυνθάδιος δέ οἱ αἰών.

Nec nutricationis vices reſoluit parẽtibus charis,bre
uis autẽ factus eſt æui.Extat & Græcus ad id ſenarius,

ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς.

Viues diu,ſi vergentes in ſenium parentes connutrie
ris. Filios tamen parentibus alimenta non debere,
ſanxit Solon , ſi artium nullam eſſent edocti,vel ſi de
meretricis forent ſeminio concepti.Paternæ dignita-
tis indicium quoque id vel maximum , quod litera-
rum parens Homerus idem Iouem , quem deorum
intelligi principem volebat , patrem nuncupat,tan-
quam conſimiliter afficiatur in filium pater , ac ſum-
mus ille & veriſſimus parens Deus in humanum ge-
nus.Et pro Sylla M. Tullius , parentibus grauitatem
contribuit, filiis verò ſuauitatem. Quanquam quod
perabſurdum eſt , Perſarum gentes legimus,perinde
ac ſeruis,abuti ſolitas filiis. At in Galilæa propè Ar-
bellam vicum,inde latrones exigente Herode, vnus
eorum, cui ſeptem fuerant filij, vxórque:quum ſaluti
omnium poſſet conſulere, ſingulos progredi iubens
interimebat in aditu ipſe conſtitutus : qúmque im-
partiturum ſe veniam immanitate facinoris attoni-
tus Herodes inclamaret,pertinaciter ille propoſitum
tenuit,ac cum vxore omnibus iugulatis,ipſum ſemet
cum cadaueribus in præceps dedit. Charitatis pater-
næ illud equidem ſignum eſt euidens : quoniam , vt
Politicorum tertio Ariſtoteles ſcribit , patrem filiis
regnum non relinquere,ſi poſſit,arduum eſt , καὶ μεί-
ζονος ἀρετῆς, ἢ κατ᾽ ἀνθρωπίνην φύσιν. ideſt eminentioris
virtutis, quàm pro hominum captu. At Deiotarus,
quum plures ſuſcepiſſet liberos, omnes excepto tan-
tum vno iugulauit, quo qui ſuperfuturus erat,poten-
tior fieret, & maieſtatis auguſtioris,ratione impia &
barbara , immo planè Galatica. Solon è ſeptem ſa-
pientibus vnus,ſi quis parentes non enutriſſet , eum
cenſeri ignobilem ſtatuit & obſcurum. Nam vt Ci-
cero quadam oratione ſcriptum reliquit , quum ſit
pietas virtutum fundamẽtum,patrem filius vt Deum
vereri debet & colere , neque enim multo ſecus pa-
rens liberis eſt.Quòd ſi audiatur, filium patri cauſam
necis præſtitiſſe , quis id ferendum putet ? Porten-
tum atque monſtrum eſt certiſſimum , eſſe aliquem
humana ſpecie ac figura,qui tantum immanitate be-
ſtias vicerit , vt propter quos hanc ſuauiſſimam lu-
cem aſpexerit , eos indigniſſimè luce priua-
rit. Quum etiam feras inter ſeſe partus educa-
tio , & natura ipſa conciliet. Inde in Declamationi-
bus Quintilianus,maximum omnium ſcelus vocat,pa
ricidium,quòd nomina ſacra polluit. Illud verò Ro-
muli præcellens inſtitutum laudari eximiè ſolet : qui
quum paricidæ nullã ſtatuiſſet pœnam, homicidium
tamen omne,paricidium nuncupari voluit:quod hoc
impium atque nefarium,illud autem impoſſibile eſſe
duceret.Fieri tamen poſſe,poſt conditam Vrbem an-
nis ſexcentis L. Oſtius portentoſi ingenij homo &
proruptæ audaciæ docuit,qui omnium primus patrẽ
necaſſe narratur.Annalem prætorem,tonantibus bel
lis ciuilibus , quum is proſcriptus apud clientulum
ſecurè lateret , prodidit filius:& nequid deſit,eo no-
mine à ſanguinariis triumuiris patris bona accepit,
prætérque ædilitatem arripuit:verum diuino iudicio
agente, ab eiſdem quos immiſerat patri,quum vino-
lentus domum repeteret, eſt peremptus. Ardieum
Pamphyliæ tyrannum, annis iam feſſum parentem &
inſuper natu maiorem fratrem occidiſſe, libro De re-
publica decimo Plato auctor eſt.Narratur & Perrhæ
borum rex Triopas tam efferatæ crudelitatis,vt ne fi-
lius quidem Carnabas eam facile concoqueret,quin-
immo necato parente , acceptiſque tyrannoctoniæ,
ideſt tyrannicidij præmiis, in Troadem ſeceſſerit,at-
que inibi à Troe expurgatus Zeliam condiderit. Suc-
currit paricidij exemplum, cui comparari non poſſit
aliud. Artaxerxi Perſarum regi ex pellicibus centum
quindecim fuere filij, tres iuſto matrimonio ſuſcepti,

Darius, Ariarates, Ochus: ex iis Darium extra Persicum morem, vbi rex tantum morte mutatur, per indulgentiam pater regem viuus fecit. Cæterum Darius post noua pietatis paternæ exempla, nouum & ipse aliquid, immo inauditum ausurus, interficiendi patris consilium cepit. Sed audi, quod omnẽ excedat admirationem: communicato tam nefario proposito cum quinquaginta fratribus, non est inuentus qui aduersum ire conaretur. Causa paricidij, vel ipso tamen paricidio scelestior. Aspasiam vxorem habebat Artaxerxes: ea quoque vt sibi cederet, efflagitauerat Darius: promiserat indulgentissimus pater: sed mox pœnitentia ductus, Solis sacerdotem illam legit, quia perpetua ibi castitas foret necessaria. Hinc filij irritatur impietas: in patrem cooritur. Sed auersantibus (credo) diis, flagitij magnitudinem frustratus euentu, pœnas paricidij inauspicatissimi cum complicibus, numini paternæ maiestatis vltori, dedit: reuocatis ad supplicium quoque infelicibus liberis & vxoribus: ne tam abomiandi sceleris vllum prorsus vestigium extaret. Trogus item scribit, Thessalonicem ab Antipatro filio, quum vitam per vbera materna deprecaretur, fuisse occisam per summam immanitatem. Ab Euandro item occisum fuisse patrem, quidam prodiderunt. Ptolemęum certè Polybius scribit, Philopatera cognominatum ex facinoris crimine, quòd patrem vita exuisset. Adeo multi non ingratitudine solum, quod est maximum omnium vitiorum vt inquit Fabius, nomen illud sacrum violare non verentur, sed etiam sanguine, omnium post Deum maximè sacro, animam suam fœdare non compauescunt. Fuit & Ptolemæus cognomento φιλομήτωρ, vt Pausanias scribit, ἐπὶ χλευασμῷ, idest ludibrij causa, quòd eum insigniter odisset mater: adeo, vt quamuis natu grandiorem, principatu prohiberet. Nero matre perempta, procurrens nudam est contemplatus, nec verbo temperauit flagitiosiore, Οὐκ ᾔδειν ὅτι οὕτω καλὴν μητέρα εἶχον. nesciui, inquit, mihi esse matrem adeo venustam. De machinoso nauigio, quod fuit Agrippinæ destinatum, sic scribit Diõ, Quum aduertisset nauem in theatro διαλυομένην αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς, καὶ τινὰ θηρία ἀφεῖσαν, καὶ συνισταμένην αὖ πάλιν, consimilem alteram compegit euestigio. Telegonum Græci produnt, Vlyssis ex Circe filium, quum patrem quæsitum pergeret, qui somniorum diritate conterritus latitabat, metuens ne à filio interficeretur, ac à custodibus loci repelleretur, ad vim conuersum ex illis aliquot confecisse, & mox tumultu excitatum Vlyssem, sed incognitum, hastili confodisse, cuius erat summa pars osse turturis marinæ communita, insulæ argumento in qua erat natus ac educatus.

Apud gentes aliquas cædi ex more parentes quoque, ac mox verti in cibum. Platonis scita de parentum cultu. Prius de hostis perimendi instituto Romano. Chrysantæ historia. Verborum volatiliũ grauem imminere pœnam, ex Platone.

Cap. XVIII.

Sed quid singulos miramur? Mos quarundam gentium celeberrimus est, vt senio iam confectos patres filij periment, & quod omnem supergreditur feritatem, eorum item carnibus vescantur. Fingere nos fortasse putet aliquis. Id tamen historiæ parens Herodotus de Indis retulit ac Massagetis. Quàm verò à veterum Romanorum institutis tam impium facinus est dissentaneum, apud quos cautum scimus, vt qui sacramento non tenerētur, hostem prælio vti ne lacesserent: quod & Catonis epistola comprobatur ad filium: veluti pręmonstrarent, ne hostem quidem interfici oportere, ni adigat summa & ea legitima necessitas. Propterea &

A Chrysantam collaudauit Cyrus, quòd hostem interfecturus iam elatũ in cædem gladium reuocasset, quia ἀνακλητικὸν, idest receptui cani interim inaudisset. Sed infaustis & pollutissimis animis suo sceleri relictis, ad iucũdiora relatu veniamus, subtexamusq; piis pectoribus diuini Platonis super patria veneratione placita sanctissima, ex libris Legũ repetita. Ergo (inquit) fas est, parentibus prima & maxima debita, omniũ antiquissima debitorum persoluere. Putare enim quisq; debet, omnia quæ possidet, eorum esse qui genuerunt

B & educarunt, ita vt illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat: primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremò quæ ad animum pertinent. Verbis quin etiam per totam vitam parentes maximè venerari decet. Leuium enim volatiliúmque verborũ grauissima imminet pœna. Nam omnibus præposita est Nemesis, iudicij angelus, huiuscemodi inspector omnium. Oportet itaque iratis, animúmque explenti bus cedere seu verbis seu rebus id faciant. Quòd si ita exactius seruarimus, digna à diis cæterisque natu-

C ra nostra superioribus præmia referemus, plurimum bona cum spe viuentes. Hæc philosophi placita qui altius certiúsque imbiberit, in eam (opinor) sententiã pedibus ibit, ni Galatam altius hauserit, Lemnio etiamnũ scelere imbutus, nulla eloquij facultate, nulla præstantis ingenij solertia exprimi posse, quàm laudabile, quàm omni excipiendum plausũ festísque vocibus, si quem inaudias parentibus obsequentissimum filium, & in eo vno contumacem, ne beneficiis vincatur. Quod esse certamen omnium speciosissimũ, quis

D ambigat? in quo fessis, etiam si ad triarios res redeat, subinde tamen restituenda sit acies, succlamandúmq;, Felices qui vicerint, felices qui vincentur.

Nemesis & Leda diuersæ sint, an vna eadémque. Quid Nemesis apud Aristotelem, quid item apud Platonem. Torgos quid. Nemesea festa. Gratiarum ratio, & furiarum. Nemeus Iupiter. Hesiodus vbi necatus. Adrastia. Interim & de misericordia.

E Cap. XIX.

Solent, inquit Diuinarum institutionum primo Lactantius, mortuis consecratis nomina immutari: credo, ne quis putet eos homines fuisse. Nam & Romulus post mortem Quirinus dictus est, & Leda Nemesis, & Circe Marica: & Ino postea quàm se præcipitauit, Leucothea, materque Matuta: & Melicertes filius eius, Palæmon

F atque Portumnus. In iis apertissimè comprobat auctor hic, Nemesin à Leda minimè videri diuersam. Ausonius tamen quodam tetrasticho disparauit,

Istos tergemino nasci quos cernis ab ouo,
Patribus ambiguis & matribus asseueratos:
Hos genuit Nemesis, sed Leda puerpera fouit:
Tyndare* pater his & Iuppiter, hic putat, hic scit.

Fabellæ ratio, quia paulo obscurior est, ad hunc ferè modum habet: tametsi alieno, quod aiunt, choro memet videor inserere: quando nil tam ab instituto, ac

G in quem collimamus, scopo dissentaneum dissitúmque, quàm fabulosa consectari. Cæterum nemo tam ferus, nemo tam matutinus, vt non renideat quandoque. Igitur Nemesin quũ deperiret Iupiter, vt à puella admitteretur, nequibat impetrare. Ad dolos ergo amatoriè conuersus, iussit Venerem in aquilam deformari, ipse olorem induit: móxque, vt qui aquilam nimis metueret, raptim se se proripere cœpit, ac velut compauidus latebras quærens, in puellæ deuolat gremium. Quæ nescia quantus insideret miseræ Deus, il-

H lum placidè ac gestiens excepit, sed vi numinis euestigio in soporem vertitur, eam tum nimis opportunè comprimit Iupiter, in anserem deformatam, vt ex Græcis scribunt nonnulli. Actis denique mensibus parit illa ouum, quod afferens Mercurius Spartã

detulit, ac sedenti Ledæ in gremium proiicit, ex quo nata fertur Helena: quam Leda, vt filiam habuerit aluerítque materno confouens affectu. Hæc ipsa quin etiam Pausaniæ confirmantur auctoritate, cuius verba Latinè facta hæc sunt. Græcorum, inquit, opinio est, Nemesin Helenę matrem esse, Ledam lac prębuisse atque educasse. Idem scribit, Nemesin coronam gestare, in qua & corui & fortunæ parua insignia continéatur, sicut in manuum altera fraxineus erat ramus: in dextra verò phiala, Æthiopibus insculptis. Cuius rei rationem se minus tenere, Pausanias item fatetur: tantum addit, Nemesin fuisse Oceani filiam. Hesiodus verò in Theogonia de Nemesi sic cecinit,

Τίκτε δὲ καὶ νέμεσιν, πῆμα θνητοῖσι βροτοῖσι
Νὺξ ὀλοή.

idest, etiam Nemesin genuit mortalibus nocumentum hominibus nox perniciosa. Qui carmina concinnauit Cypria, quisquis is censeri debet, Helenæ quidem matrem fatetur Nemesin, sed dum eam consectaretur Iupiter, in piscem quoque deformatum prodit. Cæterum extra oleas satis. Nisi quod prætereundum id haudquaquam videtur: Cygnum in fabellæ huius mentione ab Lycophrone in Alexandra Torgon nuncupari, etiam si eo verbo γύπα intelligimus, poetæ carmen idest,

ἣν πύργος ὑγρόφοιτος ἐκλοχεύεται.

Hisce verò operæ leuioris in alienum reiectis forum, ipsi ad nostram conuertamur harenam, protinúsque quæ altius requirunt examen, hic appingamus. Scribit quodam loco Plutarchus, Aristotelicos putare, vrbanas esse perturbationes siue affectiones malis dicere, Nemesin & Misericordiam. Siquidem nata indignatio ex improborum prosperiore successu Nemesis, inquit, vocatur. Sicut misericordia est, quum boni extra rationem calamitatibus conflictari, & turbinibus atteri, intérque saxum ac sacrum astituti videntur. Aristoteles verò Moralium secundo, ad verbum ferè ita scribit: Nemesis autem, idest indignatio media est inter inuidiam & ἐπιχαιρεκακίαν, idest peruersum gaudium. Versantur vtique circa voluptatem & dolorem, prouenientes ex iis quæ proximis obueniunt, ὁ μὲν γὰρ νεμεσητικὸς λυπεῖται ἐπὶ τοῖς ἀναξίως εὐπραγοῦσι. hoc est, Nemeseticus, siue indignabundus, vt dicamus, quo modo possumus, molestè fert, quum indigna alicui prosperitas est. Inuidus hunc excedens in cunctis turbatur, & molestè fert, ὁ δ' ἐπιχαιρέκακος τοσοῦτον ἐλλείπει τοῦ λυπεῖσθαι, ὥστε χαίρειν. Epichærecacus autem tantum abest vt doleat, vt lætetur etiamnum. Eadem fere in primo quoque magnorum Moralium idem philosophus prodit, adnectítque νεμεσητικὸν εἶναι ἐπαινετόν, idest indignabundum videri laude dignum: & in secundo Rhetorico ait, ἀντίκειται δὲ τῷ ἐλεεῖν, μάλιστα μὲν ὃ καλοῦσι νεμεσᾶν, idest misericordiæ opponitur quidem maximè indignatio, angi quippe felicitate indigna quodammodo aduersum est: sed & affectio vtraque ex bonis profluit moribus. Proinde Plutarchus hasce affectione duas à Peripateticis dici ἀστεῖα πάθη tradit. Verum diuertamus parum ad Platonicæ sapientiæ sacraria, excerpturi inde quod reconditum, nec in triuialium exchartabulis proculcatum, studiosis emolumentum simul & voluptatem allaturum opinamur. Diximus capite præcedenti ex Platonis verbis, Nemesin esse diuini iudicij angelum. Amplius, hunc præesse nobis, velut iudicis superioris vicarium, Platonici tradunt, qui à turpibus deterreat, honestorum ac virtutis cōciliet amorem, obsequentésque, nec contumaciter tacitis eius illectationibus aduersum euntes, blanda confoueat mentis tranquillitate. Obluctantes verò [illegible] idem territet turbinibus, erigátque fluctibus, c[illegible] subinde, ac raptet. Angelus hic, vbi renidens arridet, Gratiæ nomen indipiscitur in priscæ sapientiæ monumentis: vbi verò formidabilis infestúsque lancinat diuexátque, furia nuncupatur. Vtranque porrò triplicem intelligunt temporis ratione, in treis

A abeuntis partes, quibus vel fœcundè lætamur, vel affligimur confricamúrque misere: quod fati complectitur modum, & Parcarum ordinem trifarium. Angelum hunc Orphei theologia præcipuè, vbi superbos infestius comprimit, obturbátque, Nemeseos cognomento insigniendum putat: id quod Libanius item facit in lucubratione, quæ de sua est ipsius vita: quoniam summi viri, & rerum naturæ capaces monstraturi, superbiæ malum esse maximè omnium bonitati diuinæ dissentaneum, quæ vtique superbis obsi- B stit, humilibus verò dat gratiam, id genus hominum tumentium non solum diuina cēsura, vt vitia reliqua, sed etiam indignatione puniri tradiderunt: propriúmque ad id effinxere numen, Nemeseos appellatione celebratum. Eius meminit & Demosthenes: nam oratione quadam κατὰ Σπουδίου Nemesea nuncupat, idest νεμέσεια, festúmque id fuisse interpretantur, quo vita functis parentaretur. Sunt, qui ius quoddam numinis efficacis Nemesin interpretentur, lunari superpositum circulo: vel tutelam substantialem generali po- C tentia partilibus præsidentem fatis. Quam iustitiæ filiam fingentes theologi veteres, ex abdita quadam æternitate omnia tradunt æterna despectare: quæ ceu regina sit causarum, & arbitra rerum ac disceptatrix sortium vrnam attemperans, accidentiúmque alternans vices. Pinnas huic, vt Ammianus inquit Marcellinus, fabulosa coaptat vetustas, vt adesse velocitate volucri cunctis existimetur. Prætenditur & gubernaculum, & subiicitur rota, vti vniuersitatem moderari per elementa procurrens omnia concipiatur. Ne- D meus ad Nemesin spectat nihil: Fuit autem Iouis cognomentum, in cuius templo fertur ab incolis interemptus poeta Hesiodus, quod historia tertia scribit Thucydides, quum in Nemea id passurum, cecinisset oracula. Quę de Nemesi protulimus, mirè poeticę lectionis studiosos iuuabunt. Nam sæpe nugamenta videas ab interpretibus afferri nō apud Gręcos modo, vt in Hesiodi enarrationibus, sed & apud Latinos, vt in Catulliano carmine,

Aut Tritonis hera, aut Rhamnusia virgo.

E Celebre est, & ad nostra hæc præcipuè pertinens Leonis Byzantij scomma, quod in gibbosum effudit, qui oculorū eius imbecillitatem fuerat cauillatus ἀνθρώπινον ἔφη, πάθος ὀνειδίζεις. ἐπὶ τοῦ νώτου φέρων τὴν νέμεσιν. humanam, inquit, affectionem obiicis, quū in tergo feras ipse Nemesin. Adrastiam denique, ac Nemesin pro eodem numine accipiunt quidam. Multi diuaricandas putant, inquit Pausanias. Ab Adrasto inflecti Adrastiam credunt, qui ex septem superstes solus, rursum in Epigonis filium amisit solus. Alij à Myso de- F ducunt Adrasto templi auctore primo. At melius est, inquit idem, quòd nil prorsus eam euadit, idest ἀποδιδράσκει. Ammianus Marcellinus, Humanorum, inquit, spectatrix Adrastia aurem (quod dicitur) vellit, monuitque.

Iræ incontinentia cur damnanda minus, quàm cupiditatum. De quibusdam patrem euerberantibus raptantibúsve.

G

Cap. XX.

ARistotelis summi in omni scientia viri, libros qui De moribus sunt, adire quandoque solemus, & quidem voluptate summa. Mirifica in his scientia est, mirabilior, & ad benè viuendum institutio, qui est illorum librorū pręcipuus finis. Inter alia, quæ maturam habent frugem, H vel hoc nuper excerpsimus, οὐκ opinor ἀναφρόδιτον. Incontinentia (inquit) iræ, minus turpis est, quàm cupiditatum. Nam quod rationem audit, minus turpe quàm quod nullo modo audit: ira verò talis est. Etenim quemadmodum ministri, qui veloces sunt, prius

prius quàm expleatur imperium, excurrunt ad exequendum, sed interim peccant. Canes quoque ante quàm perspexerint certius, sitne amicus qui venit, modo strepuerit, irruunt cum latratu. Sic & ira propter calorem & velocitatem naturæ audiens quidem, sed non omnino exaudiens præceptum, properat ad vltionem. Ratio enim seu phantasia, iniuriam vel contumeliam ostendit: ira verò tanquam ratione concludens quod repugnandum sit, statim insurgit. Porrò quæ cognationẽ cũ natura quandã habent, proculdubio minus sunt damnanda. Hoc verò habet ira, vt manifestum fit ex generationis successione à parentibus accepta. Sic enim quidam se excusabat, quòd patrem euerberasset: Nam & ipse, inquit, patrem suum conuerberauit, & ille rursus suum: quin & filium ostendẽs, Et hic, inquit, vbi in virum euaserit, me quoque flagris cædet: hoc enim gentile nobis est. Quidã præterea raptabatur à filiò, quumque ad ianuam perductus foret, παύεσθαι ὦ τέκνε, καὶ γὰρ αὐτὸς ἑλκύσαι τὸν πατέρα μέχρις ἐνταῦθα. hoc est, desine fili, nam & ego patrem, inquit, hactenus.

Parentes esse Iouis simulacra. Gentium quarundam truculentia in parentes. Paricidarum supplicij ratio. Ferales angustiæ quæ. Hecate quæ. Hecateis herba quæ sit apud Ouidium. Aconiti inuentio. Cete absorbentia fœtus, discrimine illis ingruente. Pas, pappas, ma, mãmia. Pappæus Iupiter. Pappus quid. Mystax. Papissare, pappare, lallare. Parentum nomine quid intelligendum.

Cap. XXI.

QVamuis à veteribus proditum sciamus & à Proclo repetitum, esse parentes ἀγάλματα τοῦ πάντων πατρὸς διός. hoc est, idola spectraque patris omnium Iouis. Rursúmque, qui in deorum simulacra impios se præstiterint, in deos ipsos, quorum imagines sint, impietatem regerere. Mira tamen sunt, quæ de hac re prodit historia, etiam si non excidit, quid ad hæc paulo antè elucubratum nobis sit. Legimus siquidem Caspios, gentem immanem & feram, parentes inclusos fame necare, quum iam ætatis annum septuagesimum excesserint. Tolerabile tamen id putant nonnulli, quia sit illorum moribus conueniens, quum Scythicum sit. Sed multo etiamnum magis, quod Bactriani faciunt, Scythicum videtur. Eos Onesicritus scribit, qui iam senio morbóve confecti sint, viuos canibus apponere, ad hoc ipsum de industria enutritis, quósque illarũ gentium vocabulo sepulchrales vocent. Bone Deus, quæ sunt hominum portenta, quibus dulcissima illa naturæ commemoratio despicatissima est? morésne dicere hos oportet, an verius monstra execrabilia, nec sine cunctatione promenda? Rident malè de literis meriti Plinium, prodigiosas hominum figuras consectatem: ceu non tam facilè sit naturæ à præscripto suo recedere, quàm homini nulla nõ in parte sub inde monstrificum aliquid promenti, quòd simul magnitudine, simul absurditate vix inueniat fidem. Parentes in Ægypto, qui filios dedissent neci, morte haud mulctabantur, verum triduum integrum ac trinoctium sese affligtare cogebantur ad defuncti cadauer: quando iustum minus censeretur, vita exui eum, qui vitæ fuisset auctor. Sapientissimè, inquit M. Tullius, nostri maiores fecerunt, qui quum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in paricidas singulare excogitauerun t: vt quos natura ipsa continere in officio non potuisset, magnitudine pœnæ maleficio summouerẽtur. Insui voluerunt in culeum viuos, atque in flumen deiici. Sic enim volebant eum hominem è natura auferre atque eripere, vt repentè cælum, solem, aquam, terram adimerent: vt qui

A eum necasset, vnde ipse natus esset, & careret his rebus omnibus, ex quibus nata esse omnia dicuntur. Nolucrunt feris corpus obiicere, ne bestiis quoque quæ tantum scelus attigissent, immanioribus vterentur. non sic nudos in flumen abiicere, ne quum delati essent in mare, ipsum pollucrent, quo cætera quæ violata sunt, expiari putantur. Cæterum quod de bestiis hic & flumine Cicero inquit, amplius perpendendum: nam Digestorum libro quadragesimooctauo, ad legem Pompeiam de paricidiis, Iureconsultus Modestus ita scribit: Pœna

B paricidij more maiorum hæc instituta est, vt paricida virgis sanguineis verberatus, deinde culeo insutus cum cane, gallo gallinaceo, & vipera, necnon etiam simia, in mare profundum proiiciatur: hoc ita si mare proximum sit: alioqui bestiis subiicitur, secundum diui Adriani constitutionem. Martianus titulo eodem, supplicium statuit paricidis, quo teneantur damnati lege Cornelia de sicariis: id erat, vt Marcellus inquit, in insulam deportatio, & omnium bono-

C rum ademptio. Sed solent, inquit, hodie capite puniri, nisi honestiore loco positi fuerint, quàm vt pœnã sustineant: humiliores enim solent vel bestiis subiici, altiores in insulam deportantur. De culeo paricidarum Imperator Institutionum quarto, de publicis iudiciis ferè cum Cicerone sentit, nisi quòd & ipse ferales vocat angustias, tormentum inclusarum bestiarũ, siue ferarum. Hecaten sanguinariam prorsus fœminã, scribit Diodorus, aconitum comperisse primum, sícque Persam patrem peremisse: quo argumento pu-

D tant eruditi, herbæ hecateidos nomine aconitum Ouidio in Metamorphoseon libris præmonstratum. Sed nos caput hoc, si sententiis grauioribus, & quibusdam præterea pauculis cluserimus, non admodum aberrabimus. Scribit facundissimus sacrarum literarum doctor Hieronymus. Parentibus neminem posse reddere quod debeatur: humilitatem eiusmodi oblatam hominibus viuendi spatia prorogare: parentum nomen ab optimo maximo Deo eatenus diligi, vt se ipsum patrẽ iusserit dici. Solomonis senten-

E tia nobilis est, Contumeliis afficiens patrem, & contemnens senectam matris, confundetur, & in opprobriis erit filius, derelinquens paternæ disciplinæ custodiam. Maledicenti patrem & matrem, extinguetur lumen, & pupillæ oculorum eius tenebras videbunt. Machabæus filius matri mortem suadenti seruiuit, & durum imperium gratanter excepit, vno tantum voto, ne genitricem offenderet. Sed inter diuina Dei lege educatos, hoc quid mirum? Illud ex Gentium historia non sine stupore narratur, Antigoni se-

F cundi Demetrius parens, à Seleuco iure belli abductus fuerat captiuus: misit interim ad filium is, vti suis ne crederet vllis literis, quoniam foret à Seleuco compulsus scribere: cæterum firmo præsidio ciuitates teneret. At singulari pietate filius, his nil admodum intendens, ad Seleucum exarauit ipse, Illi se libenter regno cessurum, prætérque obsidem futurum se, modo patrem abire liberum iuberet. At imperator Henricus dehonestus deculpatúsque scelere nefando Henricum patrem ad vitę vltimum fœdo ma-

G cerauit carcere. E diuerso autem si quis parentum in liberos immanitatem consectetur studiosius, ex literis, opinor, suppetent exempla vel plura. Cæterum cuiusmodi censendum id scelus, inde nimirum dilucebit vel abundè, quod esse in mari cete legimus, quę partu ędito si quid interim sese ostẽtet formidolosius, aut quid insidiarum moliantur prægrandes belluæ, quo catulos tueantur securius, affectu materno exsuperante omnia, aperire amplius ora memorantur, ac dente innoxio partus præripere, & intra vterum reci-

H pere denuo, vt periculi facie discussa, velut ruminãtia reuomãt rursum. Postea verò quã de parentibus abundè multa cõgessimus, quæ hinc inde sumus aucupati adnectamus ex grammaticorum sacellis aliquid, quod iunioribus vsui sit legisse. πᾶς, inquiunt, infan-

tili alloquutione pater nuncupatur, qui mox per anadiplasiasmum factus sit πάππας: sicuti μᾶ, dicitur mater, vnde & mammia. Scribit in Bithyniacis Arrianus, consueuisse Bithynos montium cacumina conscendere, ac Iouem Pappam consalutare, atq; item Attin. Auctor quoque Herodotus est, à Scythis Pappæum Iouem dici. Ex quibus elicitur omnibus, inesse verbo diuini quippiam. Auctor Theophrastus, aphacæ oleris florem marcescere mox, inque lanuginem abire, quam vocent pappum: nam & inferioris labij barbitium, pappum vocant: sicuti superioris, mystaca. Pappazin, idest παππάζειν, vt est apud Homerum: vel pappissare, idest παππίζειν, quod comicis arridet amplius, est infantium more blandéque patrem appellare. Pappus verò, infantilis item est cibus: sicut pappare, Plauto edere est. Lallare autem, nutricia vox, infantes ad lac sugendum prolectans: vnde post Persium Hieronymus, Mammæ antiquum referens lallare, congeminet. Parentes, putat Hieronymus militari vulgarique sermone cognatos affinesq; indicare. Caius verò Iureconsultus parentum nomine maiores omnes rectè accipi tradit.

Ciceronis nodus explicatur, tradentis, Mari quæ violata sunt, expiari. Enarratur & Catullianum carmen.

Cap. XXII.

QVod autem paulo antè ex Cicerone retulimus, Mari cætera, quæ violata sunt, expiari putantur: ambiguitatem (puto) habet, nec contemnendã: sció que non paucos in eo corrugaturos frontem. Quid ergo ad eius obscuritatis illustrationem promimus? An doctissimum credimus oratorem ad id allusisse quod scribit Aristophanis interpres super eo comici versiculo,

Πρῶτον μὲν αὐτὸν ἐπὶ θάλατταν ἤγομεν,
ἔπειτ' ἐλοῦμεν.

hoc est, primò quidem ad mare ipsum produximus, mox & lauimus. Mos erat, inquit, veteribus illic καθαίρειν τοὺς ἀφωσιωμένους, idest expiare pollutos. Homerus,

Καὶ εἰς ἅλα λύματ' ἔβαλλον.

idest, & in mare sordes reiiciebant. Quin Platonem item ferunt, in Ægyptum ad sacerdotes & prophetas se conferentem, vt illorum sapientiæ placita perdisceret, secum habuisse Euripidem quoque: quem morbo implicitum, posteaquàm est maris aqua incolumitati restitutus, sacerdotum opera, mox id verbis ita testatum,

Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά.

hoc est, cuncta mortalium mala prorsus abluit mare. Quin & ratione eadem videri Lycophron potest in Alexandra, ἁγνίτην ἅλα dixisse, idest lustralem salem: etiam si ad hospitalem amicitiam id referendum interpres putat, quòd initio apponeretur sal, vt qui hospitali iungerentur iure, sic expurgarentur. Addit tamen, arbitrari alios, maris aquam dulcibus censeri purgationibus aptiorem. At, inquit, mihi id haud nõ arriserit satis. Scribit Plutarchus, Aristidem quum pro Atheniensibus Græcos sacramento adegisset, inter imprecationes mydros, idest ferri ignitas pilas, in mare coniecisse: veluti tandiu iusiurandum manere apprecarétur, quamdiu latuissent illi sub aquis: id quod apud Sophoclem in Antigone grammatici adnotarũt. Verũ vt addubitatio eximatur omnis, si qua etiamnũ reliqua sit, ad purificationem scribit Proclus, sulphur adhiberi, & maris aquam. Meminit Iliados primo Eustathius Euripidis sententiæ, cuius vsum non peruidit vir, meo iudicio, aliàs eruditus: nam fluctuantibus verbis, Poetæ sensum perlicit, nec assequitur tamen, vt qui in lubrico sistere gradum nitatur. Ex iis quæ promptissimus, liquere amplius potest. Sed & opera eadem enarratur Catullianum carmen ad Gellium, de profano quodam & incesto, quod inscitè nimis ac oscitanter, aut præterecunt interpretes, aut nesciunt.

Quid facit is, patruum qui non sinit esse maritũ?
Ecquid scis quantum suscipiat sceleris?
Suscipit, ô Gelli, quantum non vltima Tethys,
Nec genitor nympharum abluit Oceanus.

Deus summus quà colendus ratione: item Dei filij, ac cælestes dij, dæmones quoque. Cur numeris indita deorum nomina. Pythagoræ scita de adorationis ratione.

Cap. XXIII.

POrphyrius philosophus singularis libro secundo De sacrificiis & diis atque dæmonibus, Sapienti esse notissimum, scribit, malos quidem dæmonas animalium oblectari victimis: inque eis futura portendere: Deum autem id genus sacrificio haud quaquam egere. Qui sane adorantium perpendit mores, id præcipuum, maximéque omnium sibi gratum sacrificium existimans, rectum inconcussúmque de ipso iudicium, & rebus aliis. Apud cælestem diuinámque naturam eximia oblatio est, Mens pura, & à perturbationibus seiunctus disparatúsque animus: ne, quod Aristoteles inquit, illis conuulsi lancinatíque carmina proferamus Empedoclis inscitia adobruti, & nil admodum percipientes, scænicorum more. Hinc Plato, Addecere bonum virum, ait: rem diuinam obire, atque interesse sacris: in quibus, rursum malos inaniter allaborare testatur. Idem Porphyrius alibi: Deum summum silentio puro, purisque de ipso intelligentiis ritè colendum, præcipit. Oportere nanque coniunctos similésque Deo iam effectos nostram hanc ad Deum eleuationem, velut sacram victimam Deo dicare. Filiis autem eius, qui & intelligibiles dij sunt, laudem iam ex ipso quoque sermone putat adhibendam. Scitu verò præcipuè dignum est: veteres illos, sanctósque planè viros, nec probri vnquam ferè compertos, velut primitias numinibus ex contemplatione quoque ipsa dedicasse: ceu attestarentur, illam nobis superna contributam largitate. Cuius vsus ad salutem veram sit omnino necessarius. Proinde Pythagorici, quũ in numerorum linearúmque scientia plurimum versarentur, ex iis aliqua etiam esse diis dicanda censuerunt. Et ex numeris alium quidem Palladem, alium verò Dianam, alium Apollinem, rursus alium Iustitiam, alium Temperantiam, ac similiter in figuris. Porrò diis, quos intra cælum constitutos cernimus, siue ij sint errantes, siue nullo ferantur errore: inter quos Solem Lunámque veneramur principes, commodè sacrari Ignem posse, arbitratur idem Porphyrius, veluti rem cognatam. Quæ verò mandet theologus, magnopere censet seruanda, vt animatum omnino diis immolemus nullum: sed vsque ad farinam, & mel, terræque fructus atque flores. Animata verò dæmonibus congruere, siue boni sunt ij, siue mali. Cæterùm quàm attentè, quàm religiosè, quámque ex destinato Deum comprecari addeceat, optimè omnium monstrasse Pythagoras videtur: Quum veneris, inquit, in templum, adora, neque aliquid interim quod ad victum pertineat, aut dicas, aut agas. Ex itinere præter propositum non est ingrediendum templum, neque orandum, neque etiam si propè vestibulum ipsum transieris. nudis pedibus sacrifica & adora. Sunt & alia philosophi eiusdem ad ipsum hoc spectantia, sed obscuritatibus adeo inuoluta, & in Heracliti antrum intrusa, vt Ezechielis principia putes ac finem, aut Geneseos exordium, quæ ante annum trigesimum apud Hebreos nemo legit.

De Hippolyto quædam haud ingrata. Quis Pythia instituerit primus. Apollo Epibaterius. ῥάχος στρεπτὸς quid: item rhachia. Dyrrhachium vnde. Dysrhachia regio. Arrhachos paliurus cur. Streptos rhachos. Strepte. Rhachitæ qui. A

Cap. XXIIII.

De Hippolyto Thesei filio in veteribus memoriis pleraque tum fabulosa, tum veritatis haud inscia comperit, opinor, vel paulũ modo literis imbutus. Quæ mihi se de Græ B co penu ingessere nuper, iam hinc pergam cæteris communicatum. Lego igitur, apud Trœzenios huic fuisse dicatum lucum, & in eo templum non absque simulacro & quidem vetusto: ad Diomedem referri omnia hæc, qui & princeps Hippolyto rem diuinam obierit. In Trœzene autem sacerdos est Hippolytus cum vita prorogatur sacerdotium, & anniuersaria celebrantur sacra. Moris est illud quoque, vt ante nuptias puellæ resectos illi offerant crines. Necatum, equis distrahentibus, non arbitrantur. Cælestem heniochum, nec alium putant. Id quod honoris gratia C illi ab immortalibus contributũ volunt. Quin à Diomede astruũt eodem Apollinis templum ἐπιβατηρίου inibi esse dicatũ, quod in reditu ab Ilio euasisset tempestatem, qua Græcorum afflictæ sunt opes: principem quoque Pythia instituisse certamina. Adnotatũ à Græcis, Triptolemi temporibus Pythia primum cœpisse, annis post Orestem propemodum sexcentis. Fingit tamen in Electra Sophocles Clytemnestræ nuntiari Orestem in Pythicis perisse certaminibus: D quod ab interpretibus est animaduersum. Proinde excutiant ingeniosi, ecquid aduersus Gellij supercilium tueri hoc exemplo Virgilium queamus de portu Velino, libro sexto. Et in Trachiniis fingit Sophocles Deianiram Solonis sententiam proferre, Neminem ante obitum dici beatum posse. Fuit autem Solon Deianira longè posterior. Dicitur verò hæc dicendi figura anachronismus. Est in Trœzenio agro ad mare pergentibus κότινος, id est oleaster, ῥάχος στρεπτὸς ab illis nuncupatus. Siquidem quæcunque sterilia, dicunt Trœzenij rhacha. στρεπτὸν verò cognomi- E nant, quoniam implicitis eo habenis, euersus sit Hippolyti currus: alioqui στρεπτοὺς dicunt Græci εὐμεταβόλους, id est facile mutabiles, sed & torques, & in manibus psellia: vnde apud Herodotum streptophori & pselliophori, id est torquati & armillati. Vbi verò Lucianus ait, ἢ ἐλπίζει κάνδυν πορφυροῦν καὶ στρεπτὸν χρυσοῦν, id est, vel Candyn sperat purpureum & streptũ aureum: fuit qui annulum interpretaretur. Rhachia autem dicitur petrosus locus, præcipuè littus. Hinc F & Dyrrhachio conciliatum nomen, sicuti in Dionysium Eustathio placet, ob peninsulæ asperitatẽ, meminit & Dion. Quo factum, vt in Europa Dysrhachiũ maluerit pronuntiare Alexander: sicuti Illyrici regio Dysrhachia nuncupabatur quandoque. Epidamni filia Melissa traditur, vnde Melissonius locus, vbi cum ea congressus Neptunus Dyrrhachium genuit. ῥῆχος, id est rhachos, vocant sepimentum: vnde paliurum arrhachon dici legimus, quia sepibus congruat vehe- G menter. Rhachia, Thucydidi & Atticis omnino littus indicat: Ionibus verò ampotim, id est gurgitem, siue maris reciprocationem, vt apud Herodotum. Græcis prouerbium est, ῥαχίας λαλίστερος, id est littore loquacior. In Græcia item est locus Streptos rhachos ad mare, frequens oleastris: quoniam quicquid redundantis inutilisque materiæ in olea est, indigenarum vocabulo dicatur rhachos. Fuit apud Epidaurum item Strepte, locus, sed & olea specie intorta sic dicitur. Rhachitas præterea nuncupant Græci malefica vi insignes, quia dissectio prima & magna per H tergus spinamque facta creditur, quod in Aiace mastigophoro Sophoclis interpres scribit.

Super Gorgiã & Protagora paucis adnotata quæpiam. De opinione dictum relatiue ...

Cap. XXV.

De Gorgia Leontino & sophiste Protagora in veteribus memoriis pleraque obseruata non incuriose, adnotauimus: verum ea nunc transponere, non est consilium. Sunt enim pertrita plerisque, & in nulla non diatriba recantata sæpius. Quod tamẽ Æliani monumenta proximè voluenti se ingessit, ad Ceritum tabulas reiecisse nequeo: aut tanquam νόθον, dispunctum confodere: qui mos in carminis Homerici perpensione veteribus Criticis fuit, vt quos non probarent versus, de familia tanquam diminutos capite, summouerent. Igitur olim, inquit, inter Græcos opinione ac gloria celebres habiti Leontinus Gorgias & Protagoras: cæterum à sapientia planè aberant tantum, à viris quantum deficere aduertimus pueros. Proinde dilucet, arbitror sæpius opinionem nec accuratè introspicere, neque item audire. Ex quo falli eam crebriter, vsuuenit: & nunc quidem ad gratiam dicere vel facere, nunc etiam mentiri. Sed hanc partem Græcè sic Ælianus, ἔοικε γάρ πως ἡ δόξα μήτε πάνυ τι ἀκριβές, μήτε ὁρᾶν, μήτε ἀκούειν. ἐνίοτε καὶ πολλὰ σφάλλεται, καὶ τὰ μὲν χαριζομένη ἔπραξε, τὰ δὲ ψευδόμενα. Legimus tamen, Gorgiæ orationes Atheniensibus adeo visas admirabiles, vt dies quibus essent habitæ, dicerent ἑορτὰς, id est festiuitates: ipsas verò orationes, lampadas. Etenim dictionem curiosius figurauit primus, antithetis præcipuè excellens, ac isocolis, & parisis, homœteleutisque, idque genus aliis, quæ nunc sanè ridicula orationis videantur scitamenta: tunc nouitate ipsa, & vt loquuntur Græci, διὰ τὸ ξένον, mirè grata: vt soli ex omnibus apud Delphos aurea constitueretur statua. Hoc patrono, vt Plato voluit, philosopho succubuit orator. Sed inquit Cicero, aut non est victus vnquã à Socrate Gorgias, neque ille Platonis sermo verus est: aut si est victus, eloquentior fuit Socrates. Gorgiæ porrò festiuitates, sic enim ipse censet, moderatius temperauit Isocrates, quum is insolentius abuteretur: nam quum & Thrasymachus numeros orationi adiunxisset primus, sed immodicè, tranquillior in eis ac sedatior apparuit idem Isocrates.

De Suadelæ sacello apud Sicyonios, déque Apollinis templo ibidem. Phouus loci nomen. Delta Argiuorum. Sicyonia, Sicyos, Sicydion. Ægiale, quæ & Sicyon, vnde nominis indepta rationem. Ægialos. Acte. Diana πειθώ. de Lynceo, & Hypermnestra. Pyrsos, & deriuata. Lyncea regio, & Lyncea. Lynceus & Proteus, collyria. Fulminum genera. Pyrsanides, pyrsophorus, pyros, sceptus, catabates. Diospyros quid.

Cap. XXVI.

Actatum prouerbij modo inter Græcos animaduerto, οὐκ ἔστι πειθοῦς ἱερὸν ἄλλο, πλὴν λόγος, eo ferè sensu, præter orationem non esse persuasionis sacellum aliud. Ad hæc, quæ nobis ex Græcorum viretis floridioribus præcerpta, vt se inter legẽdum obtulere, non censui differenda. Sunt verò hæc, Apud Sicyonios πειθοῦς sacellum causa eiusmodi fuisse excitatum, etiam si nullum viseretur simulacrum: quum Pythonem Apollo & Diana peremissent, Ægialeam petere instituerunt, καθαρσίων εἵνεκα, id est vt expiarentur. Cæterum vbi inter eundem exterriti forent vehementius, eò ferè loco, quem ex euentu φόβον dixere, hoc est terriculũ, in Cretam diuerterunt ad Carmanora. Mox autem in Ægialenses grassari morbus cœpit, consulti cecinere vates, placari oportere Apollinem Dianamque. At illi pueros septem, ac fœminei sexus totidem virgines ad fluuium emisere Sytham, suppliciter Deum

deamque apprecantes: qui leniti iis Acropolin, quæ tunc erat, feruntur repetisse, locúsque ad quem adiere primùm, Suadelæ sacellum habuit. Insequentibus quoque annis idem seruatus supplicandi ritus, in Apollinis festo flumen Sythā petentibus pueris, deósque ad πειθοῦς sacellum adducētibus, mox verò reducentibus ad Apollinis templum, quod in foro visitatum quandoque fuisse, auctor Pausanias est. Vetustū verò à Prœto extructum fabulātur, quòd inibi puellæ furorem desierint. Memorantur & hæc: lanceam qua suem confecisset, inibi à Meleagro dicatam: vbi etiam Marsiæ tibias appensas tradunt. Verū incendio postea orto, cōsumpta periere omnia: sed mox templum cum statua reparauit Pythocles. Quæ verò antiquitus Ægiale nuncupabatur ciuitas ab Ægialeo, qui autochthon comparuit ibidem primus, sicuti memorant Sicyonij, & est à Pausania repetitum, tempestate insequuta Sicyon dici cœpit de regis nomine, quem ex Attica ascitum Lamedon sibi generum adoptarat, filia illi Zeuxippe tradita. Alias Sicyoniam Megalopolitæ cucurbitam vocant, quam Siccyam Indicam vocant nonnulli. Sicyos autem cucumer est, vnde forma diminuta Sicydion. Ægialon item vocant Græci littus æquale ac planum: sicuti præcipitem ad mare locum, acten dicunt, id est ἀκτὴν. Fuit apud Argiuos ad regionem quam vocant δέλτα, Dianæ sacellum cognomento πειθοῦς. Id ab Hypermnestra excitatum, proditur memoriæ, quum in iudicio patrem reiecisset, à quo illi facessebatur negotium, quòd Lynceo pepercisset, extra quàm proposuisset is. Visebatur inibi Æneæ quoque statua ænea. Nec longè aberat Hypermnestræ ipsius, ac Lyncei monumentum, sed & Hypermnestræ Amphiarai matris. In hac verò mentione dignum relatu, quod poetarum enarratoribus obfuerit nil: ab Argiuis quotannis festum agi, quod πυρσὸν vocent, id est facem: quoniam emensi periculum à Danao Lynceus & Hypermnestra facibus consequutæ salutis è longinquis speculis signa prętulerint. À Lynceo itē Lyncea regio nūcupata, quā mox Lyrcō incolēte Abantis filio notho, Lyrceā quoque nominarint. Apud Æginetā Paulū collyriorū cognomina sunt Lynceus & Proteus. Pyrsum verò, ne quid prorsum quod frontem contrahat, reliquum fiat, nunc facem dicunt, nunc quę facibus dantur signa, vel ignibus quouis modo. Sunt etiam nymphæ, Pyrsanides quæ dicuntur, id est πυρσανίδες. Pyrsophorum vas nuncupant grandius, cui succensa imponerentur ligna: signat & λαμπαδοφόρον. Amphipyron Dianam in Trachiniis vocat Sophocles, quæ facem vtraque gestet manu, quod eadem sit quæ Hecate. Pyrolophos, id est πυρωλόφους, lora vocant ab vstulatis recisa coriis. Pyros, id est πυρός, fulmen est quod præster item dicitur, quod inoritur spiritu deorsum lato succensóque: sicut sceptus, qui & catabates, spiritu ignito crassescente. Helicias vertigines facit per crassitudinis media & humectationis, aeris densitate intrusus. Diospyros verò est lithospermon Dioscoridi & Plinio, vt putat Hermoleos. Iouis flammam interpretatur Theodorus, quum Iouis triticum debuisset, quando & plebecula Solis granum dicit.

Lampadum festa Athenis & Corinthi ac Neapoli. Hellotia Minerua, & festa Hellotia. Phausterius Bacchus. Qui sint Lamprophori & Lampimones. Lampias. De Lampria, & Panathenæis, quæ & Athenæa. Lampuris quid.

Cap. XXVII.

Lampadum, siue facum certamina, fuisse Athenienſibus tria, videor obseruasse in libris, trib. dicata festis: quorum sunt nomina, Panathenæa, Hephestia (quorum meminit Herodotus) Promethea. Scribit verò Ister, Athenienses primum faces Vulcano fecisse, ignis primitus reperti ratione, ac mortalibus communicati. De Prometheo id comperi amplius, quod obseruauit Pausanias quoque, esse vtique in Academia dicatam illi aram, vnde lampada succēsam gestantes currendi in vrbem initia auspicētur. Certaminis lex est, toto cursu inextinctam seruasse facem: siquidem quū flamma perit primo, & victorię spes. Pręstò autem secundus est, cui si itidem extinguatur, eo reiecto, subit tertius ac deinceps. Nemini prorsum victoria relicta, si omnibus lampadum interextincta flamma euanuerit. Celebrabatur & Corinthi agon Lampadodromicus, in quo currerent iuuenes cum facibus in Panagyri Mineruæ sacra, quam Hellotiam vocant, sicuti festa Hellotia, de paludis apud Marathonem nomēclatura, quæ dicitur Græcis ἕλος: vel quod Pegasum dea freno compescuerit, quod ἑλεῖν dicunt: aut ab Hellotide puella cum Eurytione, sorore ab Doriensibus Corintho capta, in Palladis templo exusta, vnde grassante pestilentia, ex oraculo placatis puellarū manibus, datum deę cognomen. Phausterium putant Bacchum cognominari, quia cum lampadibus, καὶ μετὰ φανῶν eius celebrentur mysteria. Quanquam alij ad vini calorem malint referre. Scribit porrò Siculus Timæus, Atheniēsium nauarchum Diotimum appulsum Neapolim ex oraculo Parthenopæ rem diuinam obisse, ac cursum peregisse lampadicum, quem mox quotannis celebrarint Neapolitæ. Auctor historia sexta Herodotus, ab Athenienſibus coli Pana sacris annuis, & lampade. Hæc breuiter præflorasse ex veteribus memoriis, nullum fuerit dispendium operæ, quando iis non parum sensa iuuātur poetarum, quorum non vulgaria eruditio sæpe carminibus inserit, quæ haud facilè assequare, ni librariam supellectilem diurna versaris manu, nec nocturna minus, vel vltra satietatem: vt scias elementarios, vel ἀναλφαβήτους quoque nullo posse concoqui stomacho, dum sibi Herculis cothurnos inducunt subinde, & in harena haudquaquam sua colludunt. Inde est & Varronis illud, Non cursu lampada tibi trado. Verum vt superpondij non desit aliquid: apud Aristophanem λαμπαδοφόρους animaduerto dici λυχνοφοροῦντας, id est lychnum gestantes: ita enim scribit, οἱ γὰρ ἄνδρες ὥσπερ λαμπαδοφόροι ὄντες, ἀποκινύφαιδρ. Lamprias Plutarchi Cheronei filius πίνακα conscripsit, id est indicem eorum quæ literis mandata à patre forent in Græca & Latina historia. Lampias verò nunc sol dicitur, nunc lumen. Lamprimon, id est λαμπρείμων splendidè indutum significat. Sed illud forte retulisse pręstiterit, Panathenæorum celebritatem ab Erichthonio Vulcani inductam primò, quum vicatim disiectum Atheniensem populum in ciuitatem euocasset, quòd insequentibus annis amplius impleuerit Theseus. Dicta prius ferunt Athenæa, duobus generibus: erant siquidem quæ celebrarentur διὰ πενταετηρίδος, id est quinto quoque anno, quæ etiam magna nūcupabantur: erant & quæ quotannis repeterentur. Lampuris species est vulpis cauda albicante, sed nomine eodē censetur quādoque ob insitas vafricies Vlysses. Quin & canis apud Theocritum lampurus dicitur, vel à vulpium similitudine, vel à custodiæ peruigili cura, ab λάμπειν & ὠρεῖν, quod custodire indicat: ni ab caudæ flauo colore, lampurum malis inflecti.

Quo pacto Thebanus Ismenias Persarum regem adierit legatus, nec adorauerit tamen. Quibus muneribus affici assuerint ab eodem legati. Dorophoria quid.

Cap. XXVIII.

Ismeniæ Thebani factum, vt sapiens, & prorsus Græcum circumfertur in primis, & laudatur. Legatione fungebatur is pro patria ad Persarum regē. Eò vbi ventum, vt admitteretur enixius operam dabat. Thraustes erat

militum

militum tribunus, ſimul & admiſſionum magiſter, A
qui ad Iſineniam intuens, ac renidens vultu per in-
terpretem: Nobis (inquit) ô hoſpes, patria lex eſt, vt
regis congreſſum affectans, non prius confabulandi
fiat compos, quàm illi cultum exhibeat adorationis.
Quòd ſi per te ipſum grata tibi functio eſt, opportu-
num accommodumque eſt, iam te legi ſatisfacere: id
ſi recuſas, mea licet opera vtare: & tibi, etiam ſi ado-
rationem aſpernare, negotium omne effectum dabo.
Quinimo, inquit Iſmenias, ducas me, percupio. Vbi
verò ad conſpectum regis peruentum, mox annulum B
detrahens ſibi, ad illius clàm proiecit pedes, ac inde
celeriter proclinatus adorantis ſpecie, illum arripuit:
atque ita conſilij vafricia & regi paria facere eſt vi-
ſus, & ſuæ gentis inſtituta tranſgreſſus minimè eſt,
dedecus eiuſmodi haudquaquam ferentis. Quo fa-
ctum, vt omnium abiret compos, quorum nomine
venerat legatus: immo eſt de more quoque donatus
ampliſſimè: ſiquidem vndecunque adeſſent legati, C
muneribus affici à rege aſſuerant. Ea verò ferè genus
hoc erant, vnicuique argenti ſignati, quod ἐπίσημον
nuncupant Græci, Babylonium talentum, phialæ ar-
genteæ talentorum duorum indicatura. His accede-
bant pſellia, item cum acinace, ac torque, στρεπτὸν vo-
cant: nec medica deerat ſtola, id eſt μηδικὴ στολή, quam
dicunt dorophoriam. Congruit verò huic potiſſimũ
loco illud quoque: quem Perſarum admitteret rex,
ſolitum plerunque apicis inſigniri auctoritate, quo
honoris argumento in regiæ participatum menſę ve
niebat. Et meritorum apud Perſas ad ſuadendum, di-
cendaſque in concionibus ſententias ora panduntur.
Quod Antonius, Conſtantio imperante, quidam ex
mercatore opulento rationarius apparitor, quum
transfugiſſet, aſſequutus: non contis, nec ramulo, vt
aiunt, id eſt non flexiloquis ambagibus vel obſcuris,
ſed, velificatione plena in rempublicam ferebatur.
Nec id omiſero: legem fuiſſe Perſis, vti deſignatus
rex, quodcunque fuiſſet collibitum, ab deſignante
peteret, nec voto excideret, modo facultatem habe-
ret res.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS, AD VENERANDVM BAptiſtam Egnatium Venetum, presbyterum, & oratorem clariſsimum, Præfatio duodecima.

QVVM forem chalcographis mox paulo libellos noſtros Antiquarum lectionum iam affectos, formis excudendos traditurus, necdum Venetias appuliſſem: vixque te, vir doctiſsime, viſum aliàs ſemel aut bis omnino de facie noſſem, fama tamen celeberrimi nominis permotus mecum ipſe conceperam, per epiſtolam operi iam ad vmbilicos perducto, mittendóque manu, inſertam tuæ beneuolentiæ auſpicia captare: vt qui eſſes eiſdem quibus nos, initiatus literarum ſacris, nec liuidulæ mentis labecula, vti aſſolet, ac cecinit Heſiodus, vel minima litus diceleris obſcurior. Quo ſanè argumento, rem mihi (quod dicitur) prorſus factã, non difficilis erat coniectatio. Sed enim poſtea quàm te cum in ampliſſimo diui Marci foro ſum congreſſus, eam tibi adeſſe interiorum literarum ſcientiam animaduerti: eam, quod egregiè ſum admiratus, quando nil rarius, animi tui ſynceritatem, & minimè in aliena gloria corrugatam frontem, & quod ſequens eſt, probitatem, præſigni iunctam diuinorum curæ perſpexi: vt quòd niſu haud ita magno petebã prius, & opera (vt ſic dicam) parerga, nunc ὅλῳ τῷ ποδί, immo & animi tota vi putem vendicandum. Quin etiam meum hoc inſtitutum abs te digrediens retexi ſtatim, ac tu, quo ſoles, vultu liquidè ſereno mihi adnuere es viſus. Accipe igitur, mi Baptiſta, Lodouici tui munuſculum, non pſyricum omnino: quoniam pro virili tuæ virtutis gloriam circunferimus, ínque æuum protollimus, ac bonarum artium ſtudioſis videmur oſtenſuri, eſſe, quod noſtris gratulentur temporibus: quæ viro multa in literis claritate, & moribus exactiſsimis fuerint cælitus inſignita. Momenti nec minimi, aut tralatitij illud quoque, Viſum iri me, dum priuatim operis mei partem tibi nuncupo, dicóque, ac ad legendum laceſſo, ex doctorum decuriis neminem vnum reieciſſe, etiam ſi Perſius eſt is. Nec prorſum, quod ille fecit, Tarentinis vel Conſentinis ſcripſiſſe. Quam rem & lucubrationum noſtrarum initio ſum viſus abundè prolixéque teſtari: ſed Accio idem, quod Titio ius ſit apud me. Ipſe verò ſic ſtatuas velim, Eſſe me tibi tam deditum, quàm qui maximè: proinde, ſi qua in re tuis rationibus opera noſtra fieri melius poteſt, omnem me ſubiturum aleam vel ſumma alacritate, iam hinc certius tibi pollicearis, licet. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, qui duodecimus.

Veterum sacrificia cuiusmodi fuerint. Initia quid, & vnde. Quid propriè Thysia. Ture quando libari cœptum, & qua origo turis. Lucos colendi, & arbores quæ sit ratio. Lucucus. Quis immolarit animalia primus. Soli cur dicetur boues. Epitheta sacrificia, & epitheta epistolæ. Căchridia, căchrys, cachrys cachryophoræ arbores. Iupiter cur Telius. Epibdæ quid. Crabus Deus. Sinæ deæ. Victimarũ probatio. Molæ ratio, seu prothymatis. Theoxenia. Parasiti qui. Episitiõ. Episiõ. Chernips. Callimachi ætia. Vocabula plura ad rem diuinam pertinentia. Ritus sacrorum varij. Hppades quid, & Appiades. Plinij locus discutitur. Templorum statuæ in quam spectarent partem. Adoniorum ritus. Stephanephorus magistratus. Choopotes Dionysius. Montes omnes cur dicantur Iouis, necnon Hermæa.

Caput I.

POSTEA verò quàm in sacrificulos ritus paulo antè volentes incidimus, rem latius exequemur: flores modo rerum, quod & in cæteris facere cõsilium est, præcerpentes. Illud autẽ primum, quod secundo Legũ scribit M. Tullius: Nil melius in vita hominum Athenas excogitasse, illis mysteriis, quibus ex agresti immaniq; vita, exculti ad humanitatem & mitigati sumus, initiáque vt appellantur, ità re vera principia vitæ cognouimus. Thysiam putat Porphyrius, dici propriè, quæ ex herbis fiat diis, litationem: siquidem initio rerum, quæ cælestibus oblata sint sacra, nõ myrrhas ait fuisse, non casias, non item crocum: sed herbam virentẽ, veluti terrenæ potentiæ progerminantis primitias quasdam, manibus offerebant. Quippe arbores ante animalia fuisse à terra producta: herbas verò etiamnum ante arbores ipsas. Igitur ex herbis integras quasdam sumentes cum foliis & radicibus ac fructu simul concremabant, eáque exhalatione ac fumo diis litabant. Quamobrem ab ea quam facerent exhalatione, quam thymiasin Græci dicunt, thysia quoque deflexa est: proinde sanguinarium cultum, non rectè ea nuncupatione censeri. Scimus porrò veteres Romanos, sicuti annis centum & septuaginta, Dei simulacra excitasse nulla, quod nefarium sit, illum omnia supereminentem arbitrari ἀνθρωποειδῆ ἢ καὶ ζωόμορφον, ita ex Pompilij præscripto sacra obisse ἀναίμακτα, id est citra sanguinẽ, farina modo adhibita, vel libis, aut rebus omnino vilioribus: quod resipit πυθαγορικὴν ἁγιστείαν. Ture prolibari cœptum primò, Græca prodit fabulositas, postea quàm iuuenis Libanus, qui esset cultus diuini perstudiosus, in turis est demutatus fruticem, qui & inde Græcis nomẽ sit assequutus. Nam & lachryma, Galeni astipulatu, libanotos dicitur. Ex iis porrò fontibus propagatum contenderim, vt arbores quoque veluti numinum censerentur templa: & simplicia rura prisco ritu Deo præcellentem arborem dicarent, nec auro vel ebore fulgentia simulacra venerarentur magis, quàm lucos: in quibus & silentia adorarẽt ipsa: puto, quia summatem Deum silentio (vt prætexuimus) adorandum, prisca censuit theologia. Lucucos vtique sunt qui luci custodes interpretentur. Eò certè progressa res est, vt tum numinibus suis dicatæ arbores perpetuò seruarentur: tum alicubi, vt apud Indorum plerosque, numinum colerentur vice. Quin & Syluanos, Faunosque, & id genus numina alia, syluis perinde ac cælo attri-

A buerent. Ioxidas in Caria Plutarchus scribit, patrio more asparagum non comburere, sed venerari plurimum, ac colere: sicuti stœben quoque: ea verò herbæ species, tobion apud alios nomẽ habet: stipam etiam Latini dicunt. Facti ratio sanè ridicula est, ac puerilis: qui nosse cupit, Plutarchum adeat in Theseo. Apud Athenienses quoque aram fuisse, Pausanias scribit, quam vocabant διὸς ὑπάτου, id est Iouis eximij, vbi animatum sacrificabatur nil, sed πέμματα modo, id est bellaria apponentes, vino prorsum abstinebãt. B Hic verò ipse cultus, quò cælites victimarum cruore placatos volumus, hominum putatur iniquitate pòst multo irrepsisse. Miserationem, lachrymas atque luctum, germinibus terræ deflorescentibus, offerre, diu veteris fuit instituti. Melissea Cretensium regem Didymus scribit, omnium principem diis sacrificasse, ac ritus nouos, sacrorumque introduxisse pompas: cuius filiæ Amalthea & Melissa, Iouem puerum caprino lacte confouerint, ac melle, vnde datus fabulæ locus. Melissa verò prima sacerdos Matri magnæ à C patre constituta, effecit, vt eiusdem sacerdotes semper Melissæ nuncuparentur. Proditum verò à nostris est: animal occisum primo à Martis filio Hyperbio, bouem à Prometheo. Bouem certè aratorium immolasse, nefas censebatur summum. Athenienses autem primos hisce non abstinuisse vel in cibis, auctor est nobis Theon. Vlyssis quoque socios nõ temperasse, cecinit Homerus: quo sit nomine indignatus Sol, quippe vt solem intueamur, causam videri hoc bruti genus, quia sit τροφῆς ποιητικόν, id est alimenta sugge- D rat. Hinc, vti assolet, victimarum enata superstitio, & suæ sacrificantibus dictæ leges. Vitulum probari, si articulum suffraginis cauda contingat: breuiore non litari. Vitulos item ad aras humeris hominum allatos, non ferè litare: sicuti nec claudicante, nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris. Cæsarem verò Tranquillus scribit, religionem huiusmodi contempsisse, ac proripiente se victima, nihilominus prosperè pugnasse. Vlcerosam victimam sacris non adhibebant: nam nec de cælo seruabant vice- E rosi augures, quòd sit vlcus, diminutio corporis quæpiam atque pollutio. Græci moris erat, tauros quidem explorare farina apposita. Capros verò, ciceribus. Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud valere satis. Capras verò etiã frigida aqua. Nec omnino secundum naturæ modum se habere, quòd inter libandum iaceret, velut immobile. Græcũ fuit id quoque, si cælitibus rem obirent diuinam, sic hostiæ collum refringere, vt cælum spectare cogeretur. Quòd si ad inferos sacra spectarent, terrã inspiciens F immolabatur. Quod priore diximus loco, nuncupatur αὖ ἐρύειν, id est retrò trahere. Coxas porrò cum inguinibus, cnissa, quam & cnissarion dicunt, id est pinguedine operientes comburebant: censebatur enim pars hæc pretiosa in primis, tum incessus ratione, tum quia indidem se promit genitale semen. Apud Delphos nullum reddebatur oraculum, ni ab imo tota prorsum victima contremuisset, atque inter immolationis ritum membra omnia vibratius forent agitata: neque enim, vt in aliis, sufficere capitis commo- G tionem, sed omnibus oportere partibus quati cum tremore, ac crispante sono. Animalia sacris non incongrua vocant Græci artia & atoma, id est integra insectaque, item μὴ ἔμπηρα, id est non decurtata immutilatáve. Solon verò ἔμπηρα nuncupauit ἀφελῆ. Sacrificiorum autem alia (vt nec hoc prætereamus) dicebantur epitheta, quod relatu equidem censui dignum, quæ patria non erãt: sicuti item festa epitheta, velut dicas adiecta appositáque. Meminit in Areopagitico Isocrates: nam & quæ Areopagitæ iudicabant, ac pa-

ac patria non erant, eodem censebatur nomine: quod ex Lysia manifestum fit, qui etiam epistolas nuncupat epithetas, in Oratione contra Thrasybulum. Sed non alias intelligit, quàm quæ cuipiam dentur ad alium perferendæ: nam dicere moris erat, ἐπέθηκεν ἐπιστολήν, idest dedit, vt apud Demosthenem. Sed ad rem: alia dorophorica nuncupabantur, alia apolytrotica, alia dialectica, item quædam apoplestica: sunt & quæ athyta vocantur, id est ἄνευ θυσιῶν, id est sine sacrificiis. Ad quæ Plautinum illud respicit,

Sine sacris hæreditatē sum adeptus offertissimam. Theoxenia festum dicebatur, omnibus simul diis sacrum. Polemon apud Athenæum, Sancitum, inquit, apud Delphos est, qui in sacrificio Theoxeniorum Latonæ gethyllida maximam intulisset, de mensa partem caperet. Latini Communicarium appellant diē, & Pandicularem, in quo diis omnibus pariter diuina res fiat. Quæ verò ante sacrificium fieri consueuere, prothymata vocantur, vt est vaporatio thuris, aut id genus primitiæ quæcunque, vt siligo, vel etiam placentulæ. Prothymata dicunt οὐλοχύτας, id est hordeum sale conspersum, quod ante sacrificium aris infundebatur. Erat autem augurium futuræ frugum fertilitatis, vel vt diuinę bonitati gratos se ostenderent, quòd desitis glandium cibis ad mitiorem peruenissent victum. In quo vsui deseruisse primò hordeum, vetus opinio est, vnde illi nomen apud Græcos: nam dicitur Crithe, παρὰ τὸ διακριθῆναι, quod eo comperto à brutis discerni homines, ac sequestrari sint visi. Dicebantur hordea item olæ, vnde & vlæ, quia integræ vorarentur, nec dum molendi vsu comperto. Inspergebatur quoque sal, non propter naturalem modo fertilitatē, & repetitam in alimoniis gratiam: sed amplius, quia sit amicitiæ symbolum: vnde & hospitibus apponitur ante cibos alios, quo innuitur amicitiæ firmitas. Etenim durationis causa, corporum plerisque pernoscitur sal. Aut quia velut ex aquis, sal multis & fusilibus coit solidum quiddam & vnū, sic ex diuerso conuenientes coalescant animis. Libabatur & vinum, quoniam & ipsum clementioris initium habet victus: id erat merum, vt significetur mentis integritas à dolo & mēdacio seiungēda. Hordea primum molita, inde frixa, Græci canchrydia vocant, & canchryn: etiam si nomenclatura eadem libanotidis quoque intelligitur semen. Cachrys verò pilula est, vti Plinius interpretatur, quibusdam innasci arboribus consueta, quæ inde καχρυοφόρα δένδρα nuncupantur Theophrasto. Sacrificium plenum perfectúmque ex sue putabatur constare, tauro, hirco, ariete, vocatúrque Trittys: sed Atheniensibus sue tantum constabat, ariete, hirco: sicuti apud Romanos Solitaurilia, ex sue, oue, tauro. Prosodia dicebant, quæ adducerentur diis sacrificia, aut pompam etiam, ἀπὸ τῶν προσόδων, id est à prouentibus. Sed & eo nomine poemata intelliguntur à Lyricis concinnata, quæ in deorum panagyres dicerentur. Dignum verò scitu, Iouem vt perfectæ virum ætatis solitum afformari, cui nil deesset, nihilque superflueret, quod παρευκμακός dicunt: quo argumento illi quoque τέλεια immolabant. Quin & hac ratione, Iouem opinamur τέλειον nuncupari Plutarcho. Hypeccaustria verò apud Solos, Palladis erat sacerdos: sic nuncupata, quòd pleraque auertendis malis sacra obiret. Hypeccaumata, ignium vocant alimenta, necnon perturbationum fomites, παρὰ τὸ ὑποκαίειν, à suburendo. Critholagos apud Opuntios inuenimus appellatos, quia in veterum sacris plurimus erat hordei vsus, quod crithen dicunt, vt monuimus: proinde colligendis sacrificiorum huiusmodi primitiis præfectū sic instituerūt nominare. Erant porrò ibidē sacerdotes duo: alter, quorū quæ ad deos: alter, quę dæmonas pertinerēt, obire solitus. Apud Delphos, hosiotera vocabant qui hostiā immolaret. Sunt verò ibi quinque, quos hosios dicunt, id est sanctos piósve, ij per omne tempus cum prophetis perficere multa consueuerāt. Epibdas, siue ἐπιβδαι dici aduertimus dies, qui festum insequuntur, quos etiamnum μεθεόρτιας nuncupant, tanquam epibades vocentur, ac festo inductæ. Aliis tamen arridet amplius, epibdas dici, velut ἐπὶ δ᾽ αὐτῇ, per literæ β abundantiam, velut Sibdā pronunciamus, quæ Sida est. Vel ab ouium mulsu repetito, quod βδάλλειν appellant. Dignum scitu, apud Pindarum signare dictionē hanc futura, quęque consequuntur postea: vnde bracteata est illa sententia, ἀντὶ μὲν θνατῶν φρένες ὠκύτεραι κέρδος αἰνῆσαι πρὸ δίκας δόλιον, τραχεῖαν ἑρπόντων πρὸς ἐπίβδαν δ᾽ ὅμως. Quibus signat, etiam si grauis irrogetur pœna mox, nihilominus iniustum mortales lucrū præeligere impensius. Phaselitas in Pamphylia legimus, pisciculis sale conditis placare deos consueuisse. In primis verò Cabro Deo salsamentis item diuinā rem peregisse. Scribit Demetrius Phalereus in commentatione περὶ ἑρμηνείας, Ægyptiorum esse moris, septem vocalium modulata enuntiatione deos collaudare, hocque esse illis tibiarum ac citharæ loco. Ioannes Grammaticus in Hesiodi commentario σπονδή, id est libatio, inquit, est vini affusio in id quod immolatur. Thyos autem intelligitur thymiama, quo nomine aromata nuncupantur. Et Thucydides ἁγνὰ θύματα vocat, id est sacrificia pura, cuiusmodi tus, myrrha, veluti impura censeantur, quæ sanguinariam habent effusionem cum animalium cæde. Prope Asopum, dearum visebatur templum, quas σεμνὰς dicunt Athenienses, Sicyonij Eumenidas, quarum diem festum annis singulis agūt die vna, oues immolant vtero gestantes, mulso libant, & floribus vtuntur pro coronis, Pausanias auctor. Victimarum carnes theothyta dici inuenio, id valet, Deo immolata. Apud Hieronymum eadē forma dicuntur idolothyta, in Iouinianū. Moris autem fuit ex legis pręscripto, vt à re diuina redeuntes domesticis ex sacrificio portiunculam proferrent. Qui colligendo pręficiebantur sacro frumento, vt prodidit Crates, parasiti antiquitus sunt nūcupati: hinc & locus in quo id reconderetur, parasition dictum. Vt verò nunc parasitus appellatur, prodiisse primum ab Alexide putat Carystius Pergamenus: sed & apud Epicharmum mentio est. Quin ante omnes parasitum induxisse Homerus animaduertitur, quem appellasse φίλον εἰλαπιναστὴν videtur, id est amicum mensalem. Veteres poetæ parasitos dixere colacas, id est adulatores. Alexis duo parasitorū genera facit: commune vnum: alterum verò semnoparasitum dicit, ex satrapis ducibusque. Vtrisque tamen vnum incumbere adulandi studium. At Sinopeus Diodorus facetè admodum artes reliquas non à diis, sed à sapientibus excogitatas viris, dicit: verum parasiticā esse Philij Iouis inuentum. Sunt qui parasitos item episitios nuncupent: dicuntur autem eo nomine, qui sibi modo gratia subseruiunt laborántve: nam & episitia vocamus, quæ in alimoniam dantur. Auctor item Plutarchus est, Solonis censeri proprium, τὸ περὶ τῆς ἐν δημοσίῳ σιτήσεως, quod ipse inquit, παρασιτεῖν vocauit. Eundem verò epulo non adhibebat sæpius, cui autē admitti contigisset, si fortè abnueret, plectebatur: quod superbi foret: ac publica despicatui ducentis. Critō comicus, inquit Athenæus, Delios vocauit parasitos Phœbi. Ex quo & Martialis de Latino Mimo,

> Vos me laurigeri parasitum dicite Phœbi,
> Roma sui famulum dum sciat esse Iouis.

Epision verò est muliebre pudendum. οἰκόσιτον appellant, qui citra vllam mercedem ciuitati operam præstat. Sicuti sitocuros, inutilis intelligitur, ac frustra connutritus. Ad sacrorum porrò morem pertinet illud quoque, expurgari solitos adeuntes inspersionibus aquæ, in quam torrem ex altari, vbi rem diuinam obiissent, prius restinxissent, quæque chernips diceretur. Orgeones dicuntur, qui deorum honori aut heroum conueniūt: nam ὀργιάζειν, sacrificare est, vel quia ὀρέγουσι τὰς χεῖρας, id est protendunt manus, vel etiam quia in orgadibus & nemoribus sacra obirent. Sunt

autem orgades, montanæ regiones & incultæ. Hippadas legimus quandoque dicta sacrificia Athenis, quæ mitterent, qui vocabantur ἱππεῖς, id est equites. Nam Atheniensis populi tres erant partes: pentacosiomedimni, ab agrorum quos colerent, mensu ita nuncupati: equites, potẽtia inferiores, sic dicti, quòd si vsus ita ferret, equos alere singuli possent: thetes autem, idest θῆτες tertium tenebant ordinem, qui ad magistratus non admittebantur quidem, à iudiciis tamen & concionibus non reiiciebantur, vt nõ deesset omnino vnde ali possent. Illud monitos hac parte rei Latinæ studiosos volumus, expendant Lynceo (quod dicitur) an huc retorqueri Plinianum illud ex trigesimosexto libro possit, Entochi Appiades & Hermerotes. Quid Appiades sint, nec dũ sibi compertum, ingenuè fatetur Hermolaus. Hippiadas verò esse statuas mulierum equestres, cuiusmodi Amasonum fuerint, quæ mortalium primæ scandere equos sint ausæ, sicuti orator prodidit Lysias. Quid verò si hippadas legendum astruas, & illam sacrorum pompam ab Entocho pictura expressã intelligas? Appiadas deas apud Ouidium legimus libro De arte amandi tertio,

His Venus è templis multo radiantibus auro,
Læta videt lites, Appiadésque deæ.

Et rursum De remedio amoris libro secundo,

Turpe vir & mulier iũcti modo, protinus hostes:
Non istas lites Appias ipsa probat.

Appiadas dici deas interpretantur grammatici, Venerem, Pallada, Pacem, Concordiam, Vestam, propè Cæsaris forum erectis earum templis. Nuncupari verò sic ab aqua Appia, quæ in idem deducta forum esset. Nam Epistolarum familiarium tertio M. Tullius per iocum ad Appium scribens, Idque me, inquit, quoniam tu ita vis, puto non inuita Minerua esse facturum, quam quidem ego si fortè de tuis sumpsero, non solùm Pallada, sed etiã Appiada nominabo. Hippardium verò fera est, ab equo nomen sortita. Denique, vt nimio plus tumescens repercutiamus caput, paucula adiiciamus modò. Philothytas vocari interdum superstitiosos aliquos, nullo non tempore diuinis rebus incumbentes, vt hac ratione fiant citra nocumentum. Magnam fecit iacturam Græcia, magnam & nos post illam, interceptis aut vetustate aut temporum incuria Callimachi Ætiis, quo opere is multorum, quæ ad sacra pertinerent, ac id genus aliorum causas, principia, & origines (hæc enim omnia, αἴτιον Græcis indicat, quod Latinum verbum implere nequit) ingeniose rimabatur: quod ex veterum aduocationibus liquet amplius: sed quod est apud Varronẽ, Vetustas pauca non deprauat, multa etiam tollit. Addamus illud quoque, Vlochytas accipi à nonnullis non prothymata, quod diximus, sed ipsa potius vasa, ex quibus Vlæ fundebantur. Vlas verò à partis nomine, quod adnotauit etiam Dion, miscellam intelligunt ex hordeo & sale materiam. Cælestibus, inquit Porphyrius, diis templa excitabant & aras, terrestribus ἐσχάρας, id est focos: sic & heroibus. Subterraneis autem potestatibus fossas deprimebant, καὶ μέγαρα. Mundo & nymphis antra dicarunt: quin mũdum ipsum esse antrum, ab Pythagoreis traditum est: sed & nos alibi commeminimus. Scribit auctor idem, templorum statuas & ingressus Orientem spectasse, vti adeuntes in Occasum conuersi, ac τῷ ἀγάλματι ἀντιπρόσωποι, diis preces affunderent, ac rem diuinam obire pergerent. Aram, vbi res diuina obitur, dicunt Græci βωμόν: sed & eo nomine locum intelligunt, vbi locatur currus, Homero astipulante,

ἅρματα δ' ἂν βωμοῖσι τίθει.

Temenos post alia etiam partem indicat, vbi surrectum stat simulachrum. Pronaon, ante templum locum accipimus. Auctores Græci sunt, montem quemlibet Iouis dici, quoniam deorum eminentissimo in superciliis montium diuina res fieret. Propterea in Trachiniis Sophocles montis Oetes nuncupat, ζηνὸς ὕψιστον πάγον, agens de Herculis morte. Traditum & illud à Græcis est, Hermea dici montes omnes, quoniã pastoralis Deus sit Mercurius, ac mõtanus. Priuatim tamẽ in Lemno mons eo nomine à Sophocle recensetur in Philoctete. Adonia quum celebrarent Athenis mulieres, passim vrbe tota excitabantur idola, in quorum ambitu etiam visebantur sepulchra, audiebantúrque muliebres planctus: qua re sub classis profectionem contingente, Siculi belli exitialem ciuitati calamitatem coniectarunt nonnulli. Legimus, Themistoclem apud Magnesiam inito magistratu, quem stephanophorum dicunt, Mineruæ obisse rem diuinam, & festum appellasse Panathenæa, sacrificio item peracto Coopotæ Dionysio, inibi χοῶν celebritatem ostendisse.

Sacrificia esse velut medicamenta. An Deo contingat affectio aliqua, nobis adorantibus. An necessaria sit eius quem colas, cognitio. Quam partem spectare adorantes debeant. Mutilatos à sacris arceri. Plinius illustratur, Telos quid, & teleta. Telestrium. Plutarchi codex emaculatur. Ebrietas in sacris permissa, vnde dicatur μεθύειν. Telesphorus. Engastrimythus.

Caput II.

Sacrificia Heraclitus inter philosophos veteres non incelebris, medicamenta solebat nuncupare, quoniam præpotentis pharmaci vice à morbis animam expurgent, in hac generatione concretis. Sed ingerit se quæstio theologumena tractantibus, an res diuinas obeuntibus nobis, Deo contingat affectio aliqua. Porphyrius quidem suspicabatur, non dæmones modo, sed deos quoque passione affici nonnulla, quoniam inuocationibus moueantur. Iamblichus arbitratur, deos, non quia inuocentur, moueri ad impertienda hominibus bona, sed sponte nos ad bonum prouocare, nobísque inuocando conuersis occurrere, vltrò quippiam monstrantes elargientésque. Supplicationes porrò animum diuino aptum influxi efficere, qui tum vltrò, tum facilè perueniat, propter diuinam amicitiam omnia connectentem. Quòd si à benefica deorum cura, ceu à clarissimo solis lumine, abeamus longius, densioribus nos statim tenebris circunfundit: tuncq; iratior dicitur nobis Deus, quẽ tunc demum credimur remollire, si supplicites ad eundẽ conuertamur. Lenimentum id genus Deo affectionẽ infert nullam, immo à perturbationibus sequestrat animũ. At enim inferat aliquis, Quid, si quod colis, ignores? Porphyrij quem iam aduocamus sæpe, sententia est, Diuinorum cognitionem perspiciẽtiamque, rem censeri proculdubio sacram: inscientiam verò atque caliginem, prorsus prophanam. Putat hæc propemodum vera Iamblichus item, verum operationem religiosam longè arbitratur intelligentiæ anteponendam, quippe solam hanc censeri perefficacem ad comparandam animæ cum diuina natura deificam vnitatem. Siquidem sacrorum, quæ rectè riteque præstentur, eam esse potentiam, vt etiam si minus ea noueris, pio tamen persequaris affectu, nihilominus efficacissima fiant. Neque enim per intelligentiæ claritatem connecti nos Deo. Aliàs nemo non philosophiæ imbutus mysteriis diuinæ ac deificæ compos fieret vnionis. Iam illud veteris fuerit superstitionis, quod in Asclepio Mercurius scribit, Deum adorantes si medius affulserit dies, debere in austrum conuerti: si verò dies sit occiduus, in occasum: si se tunc primũ promat sol, exortiua esse spectanda. Quidam ex Græcis ita produnt, Si heroibus rem obirent diuinam, occasum solitos spectare: si diis, exortiuas partes. quod in Isthmiis significare animaduertitur Pindarus. Romanorũ verò fuit institutũ, adorãtes circumagi,

agi, cælestis vertiginis quadam imagine: vel quòd Æ- A
gyptiæ indicant rotæ, quia in humanis est stabile ni-
hil, ac constans. Magorum plures vitæ præsentis ve-
lut mancipia, bonísque inhiantes corporeis, corporea
excogitarunt sacrificia, votáque viuis stellarum cor-
poribus, viuóque mundi corpori accommoda, con-
sequuturi inde, quæ expeterent præcipuè. Platonici
mundanis diis sacra obeunt corporea: superioribus
segregatam putant dicandam esse sanctimoniā: prin-
cipi verò segregatissimam. quod & Apollonio Tya- B
neo comprobatum scimus. Quo autem ritu, quáve
mentis pietate adorationem obire legitimam in gra-
tiarum deceat actione, is operis eiusdem fine exse-
quitur venustissimè: & libro Enneadis quintæ primo
Platonicus Plotinus. Verum adiiciamus superpondij
aliquid, prius quàm ab hisce digrediamur, ac Plinij
locum illustremus, quando libro Naturalis historiæ
septimo M. Sergium scribit, de rebus strenuè à se ge-
stis orationem habuisse, quum à sacris arceretur, vt
debilis. Quippe in nostra item religione magnoperè C
seruatum, sciunt omnes, citra superioris laxationem
mutilatos deminutósque, ac mulcato (vt verbo Taciti
vtamur) corpore, sacris non facilè admoueri. Idipsum
& veteribus cautum, monet Declamationum quarto
Seneca, vbi de Metello, inquit, Sacerdos integer sit.
Metellus pontifex quum arderet Vestæ templum,
dum rapit Palladium, oculos perdidit, sacerdotium
illi negatur. Et mox contra Metellum, Sacerdos non
integri corporis quasi mali ominis res vocanda est.
Hoc in victimis notatur, quanto magis in sacerdoti- D
bus? Sed & libro Antiquitatum secundo Halicarna-
seus Dionysius, sacerdotes à Romulo lectos scribit,
genere excellētes, simul & virtute præstantes, nec ta-
men inopes, aut corpore vlla ex parte trunco. Dignū
scitu, quod adnotat ū Egesippo est, Iudæorum excidij
primo: Antigonum facto in Hyrcanum impetu, aures
illi mordicus præsecuisse, ne quando commutatis
rebus, reditus ad sacram pateret perfunctionem. sum-
mum quippe sacerdotem haud esse parte vlla demi-
nutum, conuenit: nec omnino per legem licet, vt mu- E
tilato corpore, summo quispiam admoueatur sacer-
dotio. Illud porrò nec omittendum in mentione ista,
cuius auctor Herodotus est, Libyci potissimùm fuisse
moris, in templis vlulare: quod tamen proprium fuis-
se mulierum opus, idem innuit, ab illis verò in Græ-
ciam propagatum. Amplius item largiúsque rei diui-
næ causa inuitare se, credebatur fas: vnde & μεθύειν in-
flexum Aristoteles putat, quòd ebrij fierent, μετὰ τὸ
θύειν, idest post sacrificium: aut ab μεθίημι, quia curas
laxarent. vnde & Bacchus, Methymnæus. Quin da- F
pes & conuiuia dictitabant θοίναι, ab θεός & οἶνος, ve-
lut deorum gratia vino amplius indulgendum fo-
ret. Telos item pro sacrificio positum inuenimus. Te-
letas verò tum mystica, tum maiora dici festa noui-
mus, quoniam non citra grandiorem impensam fie-
rent. τελεῖν nanque impendere est: vnde & qui mul-
ta profundunt, dicti polyteles: qui pauca, euteles. Te-
lesterium apud Eleusinem Plutarchus in Pericle, i-
nitiandi locum videtur intellexisse, codicibus Lati-
nis in eo præcipuè interpellatis, in quos sciolorum G
turba si impingat, nil aliud quàm aures mouet. Tele-
tas quoque, initia vel initiationes in diuinis vocant,
quoniam ab logicis, ethicis & physicis summum po-
stremúmque locum in discendorum ratione diuina
obtinent. Nam πανύστατα dicunt vltima. Cæterùm mo-
do diuerso in nostris literis vocantur initia, quando
hæc dignitate præcedunt, & intendi prima debent.
Nam hinc metaphysicen, primam dixit philosophiam
Aristoteles. Telesphorus autem ad teletas pertinet
nihil: colebatur à Pergamenis vt deus, ἐκ τοῦ μαντεύ- H
ματος sic nuncupatus: quem, inquit Pausanias, Ace-
sion dicunt Epidaurij, Euameriona Sicyonij. Sunt
qui τελεσφόρον, vatem interpretentur perfectum:
aut etiam Eng strimython, de quo alibi plura di-
ci & Telesphorus valet, opportunè fruges produ-

A cens. Magistratus porrò Lacedæmonij, τέλη vocant:
quoniam illorum pontificij est, rebus finem sta-
tuere.

*Lachrymarum ratio. Plinij locus declaratur. De o-
culorum canthis, & thalamo eorundem. Item me-
topa quid.*

Cap. III.

B
LAchrymæ, vel (vt aliis magis placet)
lacrimæ, in hominis ratione non apud
simplex modo vulgus & pullatum cir-
culum, sed apud eruditissimum quen-
que singularis sunt admirationis. Nam
Plinius ille doctissimus, de quo persua-
sissimum est, indoctos esse, quibus ille non sapit, quū
de oculis ageret, ita prodendum putauit. Hinc illæ
misericordiæ lachrymæ, hinc fletus & rigantes ora ri-
C ui. Quis ille humor est in dolore tam fœcundus &
paratus, aut vbi reliquo tempore? Proinde non absur-
dè fecerimus, si in medicorum diuerticula, vt sæpe
aliàs, parte quadam deflexerimus, non altiore modò
doctrina, sed & varietate, vt alibi interfati sumus, le-
gentium animis plurimum allatura iucunditatis. A-
lioqui versuram facere præstat multo, quàm in ner-
uum ire, ac ignorantiæ obicibus præpediri. Quum i-
gitur constet propemodum, non esse aliud lachry-
mas, quàm aquosum humorem ab oculis profluétem,
D quam habeant is rationem, amplius scrutandum. Sic
autem comperimus, in secunda, tertia & quarta dige-
stione humoris superfluitates aquosas secerni sem-
per: siquidem in hepate concoctionis secundæ pote-
state aquositas gignitur. Eius magna pars contruditur
per emulgentes venas ad rhenes. Percolata inde à
sanguine ac sequestrata per meatus, qui vritides nun-
cupantur, in vesicam delabitur, ac egeritur denique.
Quicquid verò substitit cum sanguine, vt sit eius ve-
hiculum, fertur cum eodem ad venarum extrema quę
E oculos pertingunt, & inde est lachrymarum materia.
Contingit id ipsum & cibi perfectione tertia, quum
sanguis conuertitur in humiditatem primam de secū-
dis. Fit & in postrema, quum humiditas prima de se-
cundis transmutatur in secundam & tertiam. Obiter
tamen sciendum, in concoctione vltima duplicem se-
cerni superfluitatem: altera quarum crassior sit, vnde
proueniant, quæ in corporis superficie visuntur, sor-
des. Et insuper narium mucus, aurium, aurium quo-
que marmorata. Subtilis altera, quæ quandoque in
F vaporem, in sudorem aliàs modicum tenuémque di-
lapsa commutatur, necnon oculos scandens lachry-
mis argumentū præbet. Sunt qui ita ratiocinētur, quæ
caloris vi in vaporem resoluantur, ignea leuitate hinc
ascita, scandere tamdiu ad superna, donec repercussa
addensatáque frigescere incipiant, relabantúrque. Id
quod in pluuia conuisimus & vasis, quę ambica vocāt.
In humano autem corpore tres agnosci fumidas eua-
porationes, stomachi, iecinoris, ac lienis, & cordis: qui-
bus tria respondeant membra item supernè, oculorū,
G nariū, auriū: sed narium mucum à stomacho esse, auriū
sordes ab iecinore, organorū indicare situm, sic & la-
chrymas ex oculis demanātes ab corde profluere: quā-
do & nobilior rei euentus nobiliorē præfert causam.
In dolore autē hasce vbertim scatere, quoniam eius vi
plurima secernatur euaporatio: quod agnoscens Ho-
merus quoq; calidas subinde lachrymas pronuntiat.
Nec omnis tamen dolor sic cordis calorē excitat, vt
aiūt, vt qui in eo est, sequestretur humor, sed qui cum
spe modo est: hāc enim efficere, vt exiliat cor vehemē-
H tius, ac laxius fiat. Nec subsultus quilibet hoc effece-
rit, sed impetuosior, vti in rerū acerbitate: siquidē vbi
spes abest, cordis cessat subsultio: quin comprimitur,
meatibúsque occæcatis, augescente calore, feruet hu-
mor, nec euaporat. Quia verò cordis vehementior
commotio hæc in homine fit tantum, quod Aristo-

telis est tertio De animalium partibus, inde cæteris lachrymarum vsus non datur ferè. Quòd si humectatio quæpiam in nonnullis cernatur, vnius functione euaporantis pulmonis contingere, palam fit. Illud obiter adnotaro: doloris magnitudine vitali spiritu in cordis occluso cauitatibus, præfocationem ac interitum consequi sæpius. Semitas verò duas anatomici deprehendere, per quas ad oculos lachrymæ surrigantur. Priore loco venas statuunt, quæ in fronte sunt & temporibus ad oculos productæ: deinde esse intestinos meatus, qui eòdem protendantur. Quanquam monstratur & callis tertius, quia profluens humiditas in nares per ossium foramina in oculos desinentia, in illos corriuatur. Verùm, vt hæc liquidius percipiantur, sciendum est, duos esse in oculis angulos, quos in medicorum Isagogico canthos nuncupat Galenus, & Paulus Ægineta in oculorum vitiis libro tertio, Auicenna almacheni, tempestate nostra medicæ artis studiosi, lachrymalia. De iis primo De animalium historiis Aristoteles ita scribit, κοινὸν δὲ τῆς βλεφαρίδος μέρος τῆς ἄνω καὶ κάτω, κανθοί, δύο μὲν πρὸς τῇ ῥινί, δύο δὲ πρὸς τοῖς κροτάφοις. idest, pars cõmunis superioris inferiorisque palpebræ cãthus est, quem duplicẽ vterque habet oculus, alterum iuxta nasum, iuxta tempora alterum. Canthorum verò radices inuenio encanthidas dici, vel epicanthidas. Cæterùm qui propè nasum adiacent, rhanteres nuncupantur, ab humoris inspersione: aut πηγαί, idest pagæ, velut lachrymarum fontes quidam: canthos domesticos medici vocant. Canthum ligneum pro vase potorio, in Diogenis mentione aduersus Iouinianum, ni codicum interpellata fides est, nominat Hieronymus. Nam exemplaria sunt, in quibus scriptum comperias, Cauum ligneum. Laertius certè in eadem historia cotylen dixit, canthũ minimè. Sed ad rẽ. Anguli verò in tẽpora vergentes, syluestres à neotericis dicuntur, paropiæ à Græcis, aut verius parotiæ, quod ad aures proclinentur: sic enim appellat Nicandri interpres. nam paropia nuncupari nouimus quæ oculos equorum ambiunt coria. Sunt præterea in palpebris iuxta hosce angulos foramina quædam, vtilitas quorum inter cætera est, humectare palpebras: indicio est, humectatio ibi perpetua. Porrò, vt quarto De vtilitate partium scribit Galenus, per foramina & meatus nasi, qui in canthis sunt, egrediuntur superfluitates, ab oculo ad nares effusæ. Illis verò spiramentis superiecta est neruosa caro, quam vocant medicorum scholæ lachrymarum frenum: quoniam eo, velut obice, ab exitu repellitur, ac velut suffrenatur humoris illuc deflua redundantia, cogitúrque in nares delabi. Quòd si abscindatur, aut casu aliquo minuatur, perennis fit lachrymarum fluxus. Angulorum augumentum immoderatius eucacida vocant: deminutionem verò rhyada: Galenus auctor De morborum differentiis primo. Palpebram Græci βλέφαρον vocant, vt scribit Oppiani interpres, idest ὀμματόφυλλον, velut dicas oculare folium, παρὰ τὸ φάρος καὶ ἱμάτιον εἶναι τοῦ βλέποντος, quòd oculi indumentum sit. Tarphos vocant, vnde se promunt pili, dicti blepharides, & vbi coeunt palpebræ. Cauitatem qua coniacet oculus, thalamum appellari tradit, metaphora honesta de thalamo domestico. Quem hoc statuunt ordine, vt primo habeatur loco septum, idest hercos, vbi locantur portæ: mox aula est, inde æthusa, quæ est porticus peristylos soli exposita, vnde & nomen: postea est prodomus, mox domus & thalamus. Spatium quod interiacet oculis, ratione consimili metopa nuncupari valet: quando opas Græci, tignorum & asserum cubilia vocant, nostri caua & columbaria: sicut quod inter duas opas est, intertignium, id metopam dicunt illi: sic interscalmium, inter remiges spatium: qua figura dicuntur intercilia item, ac intersinia.

Quæsita non illepida super lachrymarum itẽ ratione. Cepas syluestres non reperiri. Thymus quid. Ceparum natura, & allii. Crommyon vnde. Miscelli historia. Myria quæ dicantur.

Caput IIII.

CÆterum hac parte curiosior fortè quispiam quærat, cur à domestico angulo potissimum lachrymæ fluant? Ratio verò non alia est, quàm in poris, siue meatibus, qui illuc frequentiores feruntur, & latiores. Verùm enim verò non omiserim hac parte illorum sententiam, qui audacius astruxere, Lachrymas in angulis quidem se ostendere, prorumpere tamen ex spiramentis duobus in fine pilorum qui è palpebris promicant, quorum vnum in superiore sit gena, in inferiore alterum propè domesticum angulum. Hinc arguta in mediũ prosilit assertio, Lachrymas ex ira, aut tristitia, vel huiusmodi ægritudine alia per inferius redundare spiramentum, quia cordis ea sint accidentia. Quæ verò alia profluant ratione, superiorem habere meatum, quia euentus causa sit de cerebro. Ex iis verò quę iam copiosius astruximus, Alexandri quæstio faciliorẽ recipit intellectum. Cur (inquit) mœrentes, & lętius ridentes lachrymantur? Mœrentes vtique, meatuum siue pororum densitate extrudunt quod in ipsis est humectum. ἡ γὰρ λύπη ψύξιν καὶ πύκνωσιν ἐργάζεται τῶν πόρων. hoc est, tristitia enim frigiditatem facit, & pororum densitatem. Gaudentes verò ratione diuersa, raritate atque laxitate eorundem humida effundunt. Hinc illud à Xenophonte promitur rerum Græcarum septimo, οὕτω κοινόν τι ἄρα χαρᾶ καὶ λύπη δάκρυά ἐστι. quod est, sic itaque lætitiæ ac tristitudini commune quiddam lachrymæ sunt. Quòd si spiramenta fuerint perangusta, nec lætitia nec mœror ciere lacrymas potest. Expositor verò noni libri Almansoris, lachrymas quasdam esse voluntarias dicit: aut ex tristitia, dum fit cerebri constrictio, & inde humecti aquosi expressio: aut ex lætitia, per quam fit cerebri laxatio, & meatuum, indéque humoris effusio, dum videlicet circumfunditur calor ad totius circumferentiam, & potissimum cerebrum scandit. Sunt tamen, inquit, etiam lachrymæ quædam vltimam consequentes debilitatem omnium oculi virtutum, & cerebri, ac omnino corporis reliqui. Sed propinquis morti hæ plurimùm eueniunt, ac deploratis, nec ab expellente profluunt virtute, verùm ab humoris grauitate ad inferiora nutu suo vergentis, detentoria etiamnũ facultate labefacta, vt Galenus interpretatur apud Hippocratem. De his crebra mentio in Prognosticis & Aphorismis, siue sententiis Hippocratis, & in libro De regimine acutorum. Porro à curiosis item quæritur, quidnam sit causæ quòd qui equo currunt, quo contentius cursum equus arripit, eo procliuius lachrymas fundunt: & qui pedibus item, eo magis quo se vehementius intenderint. Huius verò ratio euidens est. aer nanque occursans frigidus est, frigus autem lachrymas mouet: quippe contrahendo constipandóq; carnem, exprimit humorem. Nisi quis id astruat amplius, calor sudorem elicit: τὸ δὲ δάκρυον, inquit Aristoteles, ἱδρώς τίς ἐστι, διὸ καὶ γίνονται ὑπὸ θερμασίας ἀμφῶ ταῦτα, καὶ ἁλυκά ἐστιν ὁμοίως. hoc est, lachryma autem sudor quidam est, quapropter à concalefactione vtrunque mouetur, & sudor & lachryma, salsáque pariter ambo sentiuntur. Calorem verò motus sine dubio efficit. Dicat aliquis, hoc item ictus ratione prouenire: vt enim aduersi flatus oculos perturbant, ita etiam qui se obiectat aer, quo quis contentius equum agitat, aut currit ipse, eo magis ictu quodã molli euerberat ac ferit, quo vt lachrymæ promãtur, effici, meatibus oculorũ laxatis appulsu eiusmodi. Omnis enim ictus vim aut secandi habet, aut collidendi & contundendi. Ab Alyatte rege ferunt quandoque Biantem ex septem sapientibus vnum esse accersitum. At is philosophico supercilio tumens, & regiam fortunam tantum

tantum non despicatui habens, ἐγώ φησι ἀλυάττῃ κιλδύω κρόμμυα ἐσθίειν. Ego, inquit, Alyatti mando cepas comesse. quibus illi fletum esse imperatum, interpretantur eruditi. nam & apud Aristophanem quærit ille ex Dionysio, τί δῆτα κλαίεις, cur fles? Respondet is, κρομμύων ὀσφραίνομαι, idest cepas olfacto. Cepas verò acriter mordere oculos, & ciere lachrymas, notissimum: nam & crommyon inde apud Græcos nomen habet, ὡς τὴν κόρην ποιεῖν συμμύειν, quod pupillam comprimi cogat. Huius verò ratio est, inquit Peripateticorum princeps, quia quod lachrymas mouet, mordax esse debet, humidum quoque & lentum: quas ob res etiam oleum lachrymas excutit, quamuis leniter mordeat: subiens enim irreptánsque suam ob lentitiam atque tenuitatem dolorem mouet, ac perinde humorem tabificat. Cepe vim eiusmodi sanè habet, vt quod & humore & vapore sit calido, tenui & lento. Itaque admotum eo, quòd vapor eiusmodi est, humórque tenuis commeat, lachrymas mouet. Quúmque editur transmissa respiratione, itidem facere potest. Quin & cepis oblædi mentem, proditum quibusdam est: medicæ verò scientiæ prorsum coryphæus Hippocrates visu potius quàm esu commendabiles facit. In quo illud adnotarim obiter obseruatum eruditioribus, syluestres cepas haberi nullas: proinde aberrare qui apud Aristophanem thymum syluestrem accipiant cepam: quod animaduertens Suidas, Θύμος, inquit, εὐτελὴς βοτάνη. Allium verò calidum quidem est & acre, & humoris aliquid continens, sed lentum non est: itaque lachrymam mouere non potest. In ratione lachrymarum obseruatum illud quoque est, Quas ex mœstitia profundimus, ferè calidas esse: quas verò ex oculorum morbo, frigidas. Quippe quod incoctum crudúmque est, frigidum sit, necessarium propemodum est: calidum verò, quod concoctum. Langorem verò omnem ex cruditate proficisci, nullum dubium est, quod quum lachryma cruda in iis sit, qui valitudine oculorum laborant, non immeritò frigida est. Hinc medici sudorem frigidum, argumentum esse grauioris morbi coniectant: calidum contrà, decretorium esse & salutarem. Quum enim vacans materia multa est, satis à calore intimo percoqui non potest: itaque frigidam esse, necessarium. Quum verò pauca est, plenè à calore vita percoquitur. Morbos autem vacantis materiæ copia prouenire, manifestum est. Præterea, ne quid per incuriam, quod ad rationem hanc spectet, transiliam, id quoque in literis inuenio, In timore lachrymas non fieri: quia repentè humores ac spiritus retrahantur ad cor. Prorumpere autem in ira iam augescête ex agitatione vehementi, & commotione, ac humorum expansione ad exteriora, quum magis magísque diffunditur calor. Porrò vbi inconniuentibus oculis quippiam contuemur, hæremúsque in vno fixi obtutu, plerunque sese promunt lachrymę, oculo (vt credunt) intentione nimia debilitato, & nonnihil tum à lumine, tũ ab obiecto læsa acie, denique musculis diu ita fixis atque protensis, facilior est humori exitus. Ridentium deinde lachrymæ frigidæ videntur, quia calor tum maximè per faciem diffunditur, prorumpentes verò lachrymę, quum aliquanto minus habeant caliditatis, dum manant, frigidæ omnino videntur. Vinolentorũ lachrymas iucunditatis afferre plurimum, liquet, ratione maximè illa, quòd euidens ebriis fit lenimentũ, si copiosius effundant redundantem in capite humorem. Cerebrum quippe vini oppletur vaporibus: ac eo nomine, molesto item grauatur onere, quòd profusis lachrymis fit subinde leuius, & inde voluptas in fletu vinolentis iucunda. Ad lachrymarum rationem nonnihil spectat illud quoque, ex historia quæ de Miscello est, cui redditam ferunt sortem ex adytis: Conditurum eum ciuitatem, vbi in serenitate ipsum excepisset pluuia. Id nunquam futurum, coniectatum ab eo est, ob rei absurditatem. Quum tamen in Italiam appulisset, ac maxima euentus fluctuaret incertitudine,

A assedisse illi pellicem vberius flentem, mœstámque. Id conspicatus Miscellus, finem habere oraculum suspicatus, ciuitatem condere adortus est. Illud postremò auctarium fuerit, ac velut assumentum, sed non panni, verum ex Eustathij thesauris, quæ digna luctu sint, dici à nonnullis μυεῖα, si penultima accentiunculam seruet, ἀπὸ τοῦ μύρεσθαι, quod lugere est, vnde μορμύρειν, quo aquarum signetur strepitus, & inde clauthmyrismus.

B *Oculi vitia. Cur in occipitio non sint oculi constituti; nec collum nobis datum versatile. Aulopi qui sint: aula item. Camptaulæ, pithaulæ, aulisci, valona, mauliæ, aulici & curiales, aulones, pseudaula, pseudoportus. Coracina sacra. Opuntij qui. Phthisis in oculo quid, & atrophia: atrophon, & mydriasis, amaurosis, amblyopia, & alia id genus. Bulbus oculi. Distichiasis. Coracinus vnde. Coraxis color. Laodicensis lana. Hieronymi locus ex-* C *plicatur. Eutrophon. Euernes. De aprorum ceruorúmque lachrymis interim. Vertiginosi.*

Caput V.

QVanquam de oculorum ratione alibi copiosè, ac nunc quoque vellicatim disseruimus, nihilominus vbi se dignum obseruatione quippiam, dum mutos consalutamus magistros, ostentat, quin id pu- D blico bono mox excerpamus, facere nequimus. Sicut & hoc in primis, esse tuniculæ oculi, quæ dicitur rhagoides, vitium, quod proptosin, idest πρόπτωσιν vocant, tanquam procidentiam, erosione proueniens, aut scissura ceratoidis. Id si minutum sit, ac muscę capiti persimile, μυοκέφαλον καλεῖται, idest nuncupatur myiocephalon, si maius paulò, acini vuæ amplitudine, σταφύλωμα: si maximum, vt vel palpebræ superexcidant, μῆλον, idest malum: quòd si obdurescat calli imagine, tunc verò etiam ἧλος cognominatur, idest E clauus. Sed nec illud contemnendum, ex Auicennæ interprete primo Canonis: Ambiguitatem, inquit, fortè moueat studiosius rerum naturam expendentibus, cur nostri corporis artifex in occipite itidem oculos non censuerit collocandos, vel saltem collum attribuerit versatile, quod in grue visitur ac ciconia. Cæterum hæc vix effici potuisse, ex partium proprietate coniici potest: siquidem oculi naturam esse humectam, videndi exigebat ratio, & proinde neruos itidem ipsius à parte cerebri præmolli initia ducere, ne- F cessarium fuit: his verò aduersa capitis esse rationis contrariæ, nemini ambiguum. Dura siquidem esse oportuit, propter nucam & neruos motibus destinatos indidem orientes, quamobrem colligi manifestò, opticos inde neruos duci, minus potuisse. In colli verò circumactu non parum discriminis affuturum, amplius perpendenti patet; minimo momento vertebra luxata. Propterea firmitatis consilium in artificis mête vim habuisse maiorem. Id ipsum duodecimo De vtilitate particularum significat & Galenus. Sunt & ad G oculos pertinentia, quæ citra rationes physicas de grammaticis mutuemur. Oppianus Halieuticon primo, piscium quosdam αὐλωπούς, idest aulopus nuncupat. Interpres exponit, ἔχοντας ἐπιμήκεις ὀφθαλμοὺς δίκην αὐλοῦ, idest, oculos habentes oblongos quadam tibiarum imagine. Cuiusmodi pagurorum oculi sint, necnon astacorum, quibus proprium est, forinsecus oculos obtrudere inspectandi causa. Verum est, quod adnotemus parte hac fusius, vt quæ astruuntur, ampliter vbertímque percipiant, qui modo non sint H analphabeti, sicuti dicere consuerunt Græci: aulam nuncupari animaduerto primò locum, qui perflatum habeat. Nam hoc nomine semper apud Homerum hypæthra, idest subdialia intelliguntur, vbi esset Hercei Iouis ara. Vnde διαυλωνίζειν dicimus, quum

vtrinque perflatur regio aliqua, ex quo de Æolo Vir- A gilius,

Illa se iactet in aula -
Æolus.

Scitu non indignum, qua erumpat in mare Peneus inter Ossam & Olympum, dici historia septima ab Herodo Aulonem, à Plinio conuallem. Angusta ad mare loca in Trachiniis Sophocles, Aulonas ποτίους vocat. Sed & mare angustum oblongúmque, idest στενόμακρον, dicunt Aulonem Græci. Quos verò Aulicos B dicebant priores, in Philologiæ nuptiis Martianus peruulgato nunc verbo etiam curiales nuncupat. Vt, inquit, post membra corporea deorum fierent curiales. Aulos verò dicitur tibia, per quam item commeat spiritus. Sed & figura quælibet in rectitudinem productior vti est stadium, & sanguinis torrens è naribus. Camptaulas intelligunt apud Vopiscum, qui flexili tibiarum cantu vtantur: sicuti pithaulas tibiis quodammodo persuadentes. Aulicam suauitatem Martianus tibialem intelligit. Fuere Athenis quoque C sacri quidam Aulones, meminit cum Philochoro Thucydides libro quarto. Sunt item Galeno Therapeutices quarto, clysterum aulisci: ἐνιέναι τε, inquit, τὸν αὐλίσκον τοῦ κλυστῆρος εἰς τὴν ἕδραν ἐπιτηδείως οὐχ οἷόν τε χωρὶς τῆς τοιαύτης ἐνδείξεως. Aulonem quoque scribit Theophrastus campum dici amplissimum & pulcherrimum inter Libanum & Antilibanum. Strabo denique, quam modo Valonam dicunt, Aulonem nuncupat. Sed de eius nomenclaturæ locis aliquot plura Stephanus. Apolloniam, cuius adhuc extant vestigia, D sunt qui Valonam arbitrentur. Maulias inuenio gladios nuncupari, tanquam ὁμαυλίας: quia insimul pernoctent, immaneántque milites, quod αὐλίζεσθαι dicunt. Aulas porrò nunc pro regiis vsurpamus, quod ante se loca habeant subdialia & ampla. Pseudaula, quæ veram mentitur aulam: sicuti pseudoportus sunt, velut cæci quidam portus. Ratione eadem nuncupantur pseudoporticus. Et omnia demum quæ ad imitationem fiunt, ac temporarium præbent vsum, non principalem, id sibi cognomentum asciscunt, E quod ex Vitruuij liquet architectura. Ex eodem verò Oppiani interprete, illud item est, coracinum piscem dici παρὰ τὸ κορὸν τὸ μέλαν, idest à vocabulo nigredinem significante, vnde etiam trahatur corax, idest coruus: qui tamen ætatis initio minus nigricans est, quum cælesti rore pascitur, vt scribit Cassiodorus, & propheticus perdocet Psalmus. vel ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰς κόρας, id est ab assiduo pupillæ motu. Coracina sacra legimus apud Ambrosium in Pauli epistolam ad Romanos, quæ Coraci præstarentur, siue is intelligatur coruus, F seu eius nomenclaturæ deorum mutorum vnus. Scitu non indignum, esse ab eruditis obseruatum, vbi Palladius scribit, Coracinam picem aduersus arborum formicas pollere: reponendum, coracinum piscem: & id ex agricolationis magistris in Græcorum scientia. Est colorum vnus item coraxis nomine, cuius libro duodecimo Strabo commeminit, in Laodicensis lanæ præconio, cuius molliciem vel Milesia præstantiorem admiratur. Nec præterit libro octauo Plinius. Propterea in Iouinianum Hieronymus: Nunc lineis G & sericis vestibus, & Atrebatum, ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis. Qua tamen in parte sunt, qui linea intelligant indumenta. Laodicensia. Cæterum illud grauioris operæ fuerit, quod dum ista cõmentaremur, ex Plutarcho ingessit se nobis ex libello, in quo euentuum nonnullorum rationes promuntur naturales. Vnde, inquit, fieri putandum est, quòd aprorum lachryma dulcis agnoscitur: ceruorum autem amarulenta, salsáque? An in calore ac frigiditate causa statuetur? Frigidæ vtique naturæ ceruus est, ca- H lidæ verò aper & igneæ, proinde fugæ mandat ille præsidium, in inuadentes ruit hic præceps, quo præcipuè tempore fundit lachrymam. plurimo nanque feruore raptim sese ad oculos promente, hinc dulcescit humor profusus inde. Empedocles verò, sanguine turbato lachrymam extrudi ait, vt ex lacte serũ. Quoniam verò innati caloris vi aprorum sanguis nigricãs est, asperque: ceruorum autem tenuis, & aquosus, congruè, quod in ira aut pauore secernitur, in vtrisque visitur tale. Opuntios facetè positos inueni pro monoculis, aut etiam cæcis, ab Opuntio quodam prauitatis notæ, quem ita affectum ferunt. Digna verò quæ non prætereantur, ab Ægineta Paulo Medicinæ tertio, monumentis prodita: Phthisis, inquit, est pupillæ affectio, angustioris factæ debiliorisque, ac etiam rugosioris. In qua paulo maiora sese ostentant obiecta. Ratio autem ex condensatione est ob siccitatem proueniente. Differt ab ea quæ nuncupatur atrophia, siquidem arctat pupillam phthisis, ast oculum totum atrophia tum minorem præstat, tum humiliorem. Quòd si latior multo naturali habitu euadat pupilla, præpediátque omnino videndi actum, aut parte plurima, vt minora etiam visantur obiecta, mydriasis appellatur mali genus. Causa eius est, περιττωματικὴ ὑγρότης, idest redundans humectatio. Aliàs dicitur atrophia Galeno Sanitatis tuendæ libro tertio, vbi corpus ex ingesta alimonia fructum percipit omnino nullum: sic verò affectos ἀτροφοῦντας vocant. Plinius, cibum non sentientes. Est atrophon quoque, quod non nutrit. Eutrophon verò, pingue dicitur, si de animalibus sermo sit. Nam in plantis, εὐερνές vocant Græcorum disertissimi. Proinde quod εὐερνέστερον illi appellant, crassius vel speciosius, transtulit Plinius. ἀμαύρωσις, est perfectum ferè visus impedimentum, citra oculi affectionem manifestam, ἀμβλυωπία, est visus hebetudo, ex latente proueniens causa. Myops, id est μύωψ, apud Callimachũ in Hecale, musca dicitur quædam boues exagitans. Sed & nomine eodem, equorum intelligas flagellum, ac calcaria quoque apud Polybium, ὁ δὲ προσθεὶς τοὺς μύωπας ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἤλαυνε κατὰ κράτος. Ex quo myopa scienter eum dicimus, à quo accendimur ad strenuè obeunda negotia. Plutarchus in Alcibiade, καθάπερ μύωπος ἀφῃρημένου τῶν πράξεων. Habetur in oculis malum item, quod χήμωσιν vocant: cooritur id cum inflãmatione nimia palpebrarũ vtraq; ita cõuertitur, vt vix integatur oculus, albúmq; nigro fit surrectius, ac rubet. Inuenio & psorophthalmiam, idest ψωροφθαλμίαν, quæ dicitur κνησμώδης τοῦ βλεφάρου ψωρίασις, idest pruriens palpebræ affectio scabiosa. Prouenit ea ex salso nitrosóque humore. Nam sclerophthalmia, est durities oculi, ac δυσκινησία, idest difficilis motus. Chalazion, idest χαλάζιον, in palpebra ἀργοῦ ὑγροῦ σύστασις, idest otiosi humoris multitudo, velut grando parua. Madarosin, idest μαδάρωσιν vocant, vbi ex palpebris defluunt pili. Milphosis, idest μίλφωσις, eadem dicitur affectio, quam smegmata tollunt callibiepharа. Encanthida nuncupant, quum maioris anguli seu canthi caruncula excrescit iusto amplius. At vbi deminuitur, rhyada vocant. Præterea est strabismus, idest στραβισμός, oculorum vitium, in iis qui strabones dicuntur: id ita finitur, σπασμώδης τῶν κινούντων τὸν βολβὸν μυῶν διάθεσις, idest musculorum affectio ex conuulsione, bulbum mouentium. De bulbo autem alibi ita lego, ὅταν αἱ κατὰ φύσιν τρίχες τὸν βολβὸν ἐπινύττωσι idest vbi naturales palpebrarum pili bulbum pungant. Fit autem huius rei apud Paulum mentio, vbi de distichiasi agitur, quæ dicitur pilorum succretio præter naturam in palpebris. Bulbulus in liliis, est apud Palladium. Nec sanè mirari oportet dici in oculo phthisin, quod attigimus paulò ante, quum sit in pulmone verius affectio hæc & thorace, ἐπὶ τῶν ἐμπυημάτων. Sed ab Hippocrate dicitur item ἰσχιακή τις φθίσις, quæ prope sacrum concipitur os. Appellatur quandoque νεφριτική item φθίσις. Vertiginosos vocant, quibus tenebricosæ lucis obscuritates oboriuntur, σκοτώσεις dicunt. Cæterùm discurrere visitur incertæ lucis splendor μαρμαρυγὴν appellant: contingit malum, frigidis & glutinosis humoribus cerebrum occupantibus.

Adnotatur

Adnotatur error interpretis Plutarchi super Piræi lema. Munychia. Thaletis præsagium. Inibi quid lema, quid gramiæ. Glamon. Cronica lema cur præter Græcorum sententiam. Cur Athenienses Tettigophori. Dipolia. Buphonia. Bucolia. Bupharus. Bubones. Cronium mare cur. Libadium quid. Limnæ. Phrygia Attica. Limenarchæ. Limitrophi. Primicerij. Secundicerij. Meloproximus. Lemmata apud Galenum quæ sint.

B

Caput VI.

LEgebamus nuper Plutarchi apophthegmata, idest sententias perbreueis regum ducúmque præcellentium: inter alios de Pericle ita ibidem enotatum aduertimus, ἐκέλευσε δὲ τοὺς ἀθηναίους τὴν αἴγιναν, ὥσπερ λήμην ἀφαιρεῖν τοῦ πειραιῶς. idest, Athenienses iussit à Piræo Æginam C eximere, perinde ac lippitudinem. Ita nanque Græci codices præferunt, λήμην. Quod ipsum & in Periclis vita comperi adnotatum. Sed & in Demosthenis quoque, verum Græca: nam Latina prorsum ἀκέφαλος est. Interpres autem eius libri, aut in locum impactus vitiatum, aut inscitia vocabuli deceptus, λιμένα legit, & interpretatur: nec ἀφαιρεῖν, sed ἐφορᾶν. ita enim transfert, Iusserat autem Athenienses Æginam quasi Pirei portum existimarent, ac tuerentur. Quam sententiam ne somniasse quidem vnquam Plutarchum reor. Enatam arbitror viro non indocto ex verbo non admo- D dum trito difficultatem: proindéque insyncerum arbitratum codicem, ita interpolandum censuisse, vt non lemam, sed limena legeremus: quo certè coarguitur, lema planè cronica, vt Græci dicunt, eius oculos fuisse præpeditos: nam & in Dipnosophistis Athenæus Demadem oratorem scribit, solitum dicere, Æginam esse Piræi lemam, Samum autem ciuitatis ἀπώρυγα. Consimile est ferè de Munychia ab Epimenide pronuntiatum, qui multum diúque locum contemplatus: ni futurorum cæci homines forent, Athe- E nienses locum, dixit, dentibus fuisse concerpturos, si nossent, quot inde mala ciuitati ingruerent. Non defuit & Thaleti præsagium id genus, quando in neglecta Milesij agri parte condi se mortuum mandauit: quod inibi annis insequentibus Milesiorum forum conciperet futurum. Inoritur tamen quibusdam suspicio, sic Æginam dici Piræi portum, velut Psyttaliã desertam insulam scribit Strabo, dictam nonnullis λιμένα τοῦ πειραιῶς, idest Piræi portum, modò ne sit mendum exemplarium. Quid verò lema sit, iam hinc or- F diar explicare, quo verior nostra possit censeri sententia. Est igitur lema τὸ πεπηγὸς δάκρυον, ὅπερ ἐπικαθεζόμενον βλάπτει τοὺς ὀφθαλμούς. idest, concreta lacryma, quæ insidens, oculum oblædit. Senum lachryma crassior existens, lemas grandiores facit, Quidam eo nomine lippitudinem accipiunt, & oculorum sordes. Vnde verbum λημᾶν, quod significat oculis laborare. Quanquam Heraclides Soranus λημᾶν dicit, τὸ ἀπολαυστικῶς βλέπειν, hoc est voluptuariè intueri, & velut oculis deglutire. Sunt qui ita finiant, Lema, concretum G est in oculo album humidum, quod hebetudini præuium est. Quidam ex recentioribus grana parua interpretantur, sicca, duráque, in oculis quæ visantur: quas gramias etiam vocemus, fierique ex arefacta lippitudine. De gramiis ita in Pompeij Festi monumentis inuenias, Gramiæ oculorum sunt vitia, quas alij glamas vocant. Hinc glamon, qui lema vitiatos oculos habet, & glamyros, apud Sophoclem: gramiosi item apud Nonium oculi. Sed & vulgò gramum, pro moesto inaudias. Illud obseruandum amplius: Sudam H & Aristophanis interpretes, crónicas lemas putare dici de antiquis: quoniam cronia nuncupentur vetustate prærancida & insipida prorsúmque fatua, à croniis, idest Saturnalibus, festo perantiquo. Cicero in

A Philippicis: Negligimus ista, & nimis antiqua & stulta ducimus. Qua loquendi figura vtitur & Aristophanes plerunque, vt quum ait, ἀρχαῖά γε καὶ διιπολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεστα καὶ κηκείδου βουφονίων. Antiqua & Diipoliode & cicadarum plena, & Cecidæ buphoniorum. Nam Diipolia sunt Iouis festa, quæ & Diasia vocantur: sic & Buphonia intellige festum vetus, quòd post mysteria celebraretur per bouis immolationem, vnde & nomenclatura. Sed & Iouis Poliei sacerdos, inquit Pausanias, Buphonus est nuncupatus, idest βουφόνος. Bucolia in Ægypto apud Hieronymum, ceu bubulcorum intelliguntur loca. Bupharum verò terram dicunt, quæ arari facilè potest. Nam pharos, aratio est, sed & bouis epitheton. Bubones verò antiquis fuere tumores vniuersi præter naturam: mox ita priuatim nuncupati, qui in fœmoribus, alis protuberarent, ac collo. Quod ad buphonum attinet, inuenio in literis, Erechtheo imperante Athenis, primum ab eo in Iouis Poliei ara immolatum bouem, quo peracto, securi relicta, mox se è regione Bu- C phonus proripuit. At in iudicium vocata securis est, ac absoluta: idque quotannis vt fieret, seruatum traditur. Quod verò cicadarum plena ait, intellige item, sapere vetustatem: quoniam Atheniensiũ vetustissimi capillis adhiberent implicandis τέττιγας, idest cicadas aureas: vt eo argumẽto autochthones esse se probarẽt sicuti credũtur cicadæ. Meminit Thucydides. Inde & tettigophori nominantur quandoque, quasi cicadiferi. Sed vt ad lemas cronicas redeamus, Quid si eo verbo non antiquas interpretere, vt velle videntur Græ- D ci, sed congelatas concretásque. Sicut cronium in Septentrionibus mare dicitur: puto, non quia antiquũ: quid enim insulsius? sed concretum, auctore Plinio, à frigoris argumento. Cuius præsidem Saturnum faciũt cælestium rerum studiosi. Apollonius Argonauticon quarto, Adriacum mare, cronium dicit. Sed à Crono, idest Saturno, vt inquit interpres, quem habitasse Italiam, omnibus & lippis notum & tonsoribus. Sunt tamẽ qui non Cronium, apud hunc poetam: sed Chronium, putent scribendum, per CH: ab insula, quę vocetur Chronia. Lycophronis interpres Ioniũ scri- E bit sinum, antea Cronium dici consuesse, sed & Rheæ sinum. Cronij maris & Eustathius meminit: Post Scythas, inquit, qui mari Cronio vicini Caspium accolũt, Vnni sunt, quos Simocatus historiarum conditor à Persis vocari Turcos existimat, ad Orientem vernum spectantes. Cæterùm parte hac non tam quid sentiam, profero, quàm studiosorum ingenia prouoco, ne aliorum fiducia in vtramuis aurem ibi dormire permittant, sed noua excogitent semper: nec ingeniorum fer F tilitatem æuo ceu senescenti deesse putent, sed multo sæpius curam. Cronos certè pro ineptiis fatuitatibúsque vsurpari Græcis notum est. Et Ioannes Grammaticus apud Hesiodum pro inscitia cronon accipiẽdum putat, quia κορὸν καὶ μέλανα καὶ σκοτεινὸν ποιεῖ, idest mentem efficiat. Limon verò aliud est, quàm lema: nam eo nomine dicitur humectus locus herbosúsque, idest pratum, quod communis lingua Libadium vocat. Limnas item in Athenarum arce locum dici tradunt, sicut in Attica erant Thucydidi Phrygia. Li- G menarchas ex iunioribus nonnulli militum interpretantur præfectos, qui Imperij limites custodiant. Id irridens quidam benè doctus Limenarchæ, inquit, non à limitibus dicuntur imperij, sed ἀπὸ τοῦ λιμένος, idest à portu, cuius præsunt custodiæ. Eos limenophylacas dixit Aristoteles in Politicis, nec enim ratio admittit, vt Latina Græcę dictio componatur. Sum miratus hominis ingenium. Quippe inibi statim limitrophos dici fundos fatetur à limitaneis militibus, quoniam inde alerentur. Et alibi: Primicerius, H inquit, notarius principis dicitur, & honore inter notarios primus: sicut sequens appellatur secundicerius. κηρὸς autem cæra est, & in cæratis tabulis scripsere antiqui. Et alibi, Meloproximus eum significat, qui se cum proximo sacri scrinij exercet, illo tamen

dignitatis gradu inferior. Nam μέλει signat, curæ est: A proximus autem dictio est Latina. quam compositionem secula admiserunt posteriora. Sed libro primo Quintilianus: Componuntur, inquit, nomina aut ex nostro & peregrino, vt biclinium: contrà, vt epitogium & anticato: aut ex duobus peregrinis, vt epirhedium. Quod autem Piræi lema diceretur Ægina, facit id nobilitas insulæ, quæ maris imperio potita est, & cum Atheniensibus æmulatione certauit. Inibi primò signatũ à Phidone argentũ tradunt: Quin rhopõ, idest miscellã negotiationem, Æginęã dicimus mercaturã. B Lemmata ἐπιςημονικὰ, in Galeni primo Therapeutices primo, dogmata intelligo vel decreta scientifica, etiam si sumptiones malunt alij. λήμματα pronuntiant Græci: nam lemmata per ε, cortices indicant. hinc apud eundem ῥοιᾶς λέμματα, mali punici cortices accipimus, idest malicorium.

Fascibus, iunctis securibus, vsos consules extra Vrbem m[o]d[o]. Summittere fasces quid. Summittere signa, & summittere arma. C

Caput VII.

QVoniam moderationem, esse animi virtutem saluberrimam ferè constat, quod mentes nostras impotētiæ ac temeritatis incursu transuersas ferri non patitur, vnde laus oritur egregia: neq; enim gloria exigua est, aut cuiuslibet operæ felicitatem fortiter ferre: D Hinc Valerium Publicolam tradunt historici, plebi Romanæ gratificaturum, libertatísque tunc primum auspicantis solidiora iacturum fundamenta, abstulisse à fascibus secures, & futuris post se consulibus morem tradidisse. Qui multis custoditus annis est, ac ad tempora sua seruatum, Dionysius scribit, vt quum extra Vrbem essent consules, vterentur securibus: intus verò fascibus modò ornarentur, quod Maximus quoque Valerius intelligi voluit, inuidiosum scribens magistratus fastigium ad tolerabilem habitum esse deductum, E dum fasces securibus vacuefecit. Porrò T. Liuius refert, eundem quum prodiisset in concionem, fasces summisisse populo, quod ipsum Oratoriarum institutionũ tertio Quintilianus repetit. Ex quo elegãs prorepsit adagium, vt quum manũ damus & herbã quodammodo porrigimus, vincique nos planè fatemur, Summittere fasces dicamur, astipulante M. Tullij testimonio, quo lumine vel vno illustrantur nostra omnia. Sic enim scribit in Bruto, Quũ enim in maximis causis versatus esses, & quum tibi ætas nostra iam cederet, F fascésque summitteret, subitò in ciuitate quum alia ceciderunt, tum etiam ea ipsa de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit. Quòd si quis ambigat quid omnino sit, fasces summittere, ipse ita interpretor, non surrectos tenere: vt solebant prius lictores, vt visendos eos præberent, ostentarentque ad terrorem increscentis audaciæ: sed deprimere, & ante pedes quodammodo deiicere. Significant id verba Liuij sequentia. Gratum id, inquit, multitudini spectaculum fuit, Summissa sibi esse imperij insignia, confes- G sionémque factam, populi quàm consulis maiestatem vímque maiorem esse. Quidam summissos interpretantur fasces, quoniam abire à se dum concionaretur, lictores iusserit Valerius. Id quod refellere Plutarchus videtur in Publicola, sic scribens, αὐτάς τε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παρελθὼν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ, καὶ κατέκλινε. idest, fasces autem ipsos in concionem progressus populo summisit, inclinauítque. Sic summissas mammas à lupa, legimus apud T. Liuium primo ab Vrbe condita. H Summittere signa legionis, deiicere est ac tollere. Iulius Frontinus Strategematon quarto, de M. Curione, & legione seditiosa, Nullis precibus ab eo impetrari potuit, ne signa eius summitteret, noménq; aboleret, milites autem in supplementum legionum distribueret. Summittere arma item apud Senecã in libro De vitæ breuitate, Vtrúmne statim percussus arma summiseris, an in statu & in gradu steteris. Ad hoc pertinent verba item Plinij Naturalis historiæ septimo: Cneus Pompeius, inquit, confecto Mithridatico bello, intraturus Posidonij sapientiæ professione clari, domum fores percuti de more à lictore vetuit, & fasces lictorios ianuæ summisit is, cui se oriens occidénsque summiserat.

Maiorem consulem apud Plinium quem intelligamus: item qui prætor maior, & maiores Flamines. Balbum solum ex peregrinis non triumphasse. De lege falcidia obiter, & qui consulares legati.

Cap. VIII.

PLinius libro Naturalis historiæ septimo: Fuit, inquit, & Balbus Cornelius maior consul, sed accusatus, atque de iure virgarum in iudicum consiliũ missus, primus externorum atque etiam in Oceano genitorum vsus illo honore, quem maiores Latio quoque negauerunt. Res est leuicula in auctore nobilissimo, ne quis protinus Archimedeum me venditare inuentum, liuidius cauilletur, quem denique maiorem dicamus consulem. Ne quis tamen tyrocinium vix dum professus impingat, aut ex inscitia Boliti (vt dicitur) pœnam debeat, hisce libellis inseremus & hoc. Maiorem igitur cõsulem dici solitum, enotauimus, penes quem fasces forent. Hi verò in antecessum seniori contribuebantur, vt Plutarchus & Maximus quoque Valerius prodidere. Lex tamẽ Iulia priori ex consulibus fasces sumendi potestatẽ faciebat, cui plures forent liberi. Nam & in candidatis liberorum præpolluisse numerũ, Tacitus scribit Cornelius. Quòd si par numerus fuisset vtrique, tum præferebatur maritus: quòd si in eo quoque inuenirentur compares, annorum vtique vi legis eiusdem ratio inibatur. Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, mensis primi fasces collegis concedere natu grandioribus aut nobilioribus, vel si alterum inirent consulatum. Aut certè consul erat maior, qui priore loco renuntiatus esset: nam & Liuius ab Vrbe condita vigesimonono libro, Scipionem priorem consulem à centuriis omnibus dictum scribit. Et Cicero in Pisonem: Me cuncta Italia, me omnes ordines, me vniuersa ciuitas non prius tabella quàm voce priorem consulem declarauit. Quem verò nunc maiorem, nunc priorem nuncupamus consulem, Virgilius etiam insignem dixit, vt qui nullius sit doctrinæ inscius, & vetustatis vsque ad anxietatem obseruator:

Ipse Quirinali trabea, cinctúque Gabino
Insignis, reserat stridentia limina consul.

Prætorem quoque maiorem in Romana historia solitum dici, accuratus lector inueniet, is verò vrbanus intelligi debet: nam cæteri minores erant, quos tum peregrinos, tum prouinciarum prætores appellatos scimus: sicuti Digestis de origine iuris, latius edocuit Pomponius. In quem sensum accipio illud ex Oratione pro lege Manilia: Nam quum propter dilationem comitiorum ter prætor primus centuriis cunctis renuntiatus sum, facilè intellexi, Quirites, quid de me iudicaretis. Item in Bruto: Et prætor primus incredibili populari voluntate sum factus. Erant & Flamines maiores patritij generis, minores autem plebeij. Cæterùm, vt de Balbo quippiam leuiter, ac quod de cane dicitur in Ægypto, gustemus modo, protinúsque ad alia stilum proripiamus: Hic est Balbus, quem Cosmographiæ tertio, triumphalem vocat Strabo. De quibus verò triumpharit, Plinius non tacuit, libro quinto, capite quinto. Quod verò scribit, vnũ omniũ curru externo triumphasse, & iure Quiritium donatum, scire conuenit, modò ne ingenia, sicut vinum probemus: M. Perpennam natione Græcum, Romæ consulatum

consulatum esse adeptum, ac de Aristonico rege triū-phasse. Propterea eum insectatus Valerius Maximus: Perpennæ, inquit, nomen adumbratum, falsus consulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus aliena in vrbe improbè peregrinatus est. Nec dissimulauero tamen, ab Eutropio traditum libro quarto, Aristonicum ab Perpenna victum in carcere senatus iussu strangulatum: quia, inquit, triumphari de eo non poterat: nam Perpenna apud Pergamum, Romam rediens diem obierat. L. Cornelium Balbum Gaditanū Romæ consulem fuisse, Augusto M Antonio Lepido rempublicam gerentibus, prodidit Dion: additque, cum diuitiis & magnificentia præcelluisse adeo, vti populo Romano vicenas quinas drachmas moriens reliquerit. Quo tempore lex item lata Falcidia est, ab plebei tribuno P. Falcidio, qua legitimis cauetur hæredibus, sic, vt quadrantem assequantur saltem: quando prius ad alienos transmittebatur assis integer. Sed & Ventidium Bassum licet tamen genere loco humili, de Parthis quos tribus fuderit prælijs, primum omnium triumphasse, auctor Tranquillus est: quin & in Noctibus Atticis repetit Gellius. Illud obiter adiecero, legatos consulares nuncupari Liuio, qui consulari potestate exercitibus quandoque præficiebantur.

Duodecima hora ædificare quid. Horarum ratio. Plinij locus emaculatur ex libro secundo. Hori annales. Lucianus declaratur. Tollitur difficultas ex Seruij Sulpitij epistola. Horoscopa. Zeros vnde. Heliotropia. Gnomon, vel vmbilicus. Diopis dioptères. Gnomonicè apud Gellium quid. Astrologiæ partes. Dioptra quid. Astrolabij inuentio, & partes eiusdem. Apotelesmata.

Cap. IX.

VErum quia in Parthos incidimus, non differemus, quod nunc vel iucundum scitu ex historia sese nobis obiectat. M. Crassus Parthicis inhians opibus, exercitu instructissimo aduersus eos mouens, quum per Galatiam duceret, Deiotarum regem extrema iam senectute cōfectum, nouam ædificare vrbem comperit. Quòd quum mirari satis nequiret, scōmate in illum ita lusit, Quid hoc, inquit, rei est, duodecima iam tibi tantum non instat hora, & nouam nihilominus vrbem ædificare pergis? Ad ea renidens Deiotarus: Nec tu, inquit, imperator satis matutinus, vt res habet, in Parthos moues. annum siquidem sexagesimum tunc agebat Crassus, grādiorem tamen præ se ætatem ferebat. Ex hac historia scitior concinnari adagio potest, vt quisquis Acherontius, vt ille ait, & in peculio Proserpinæ iamiam connumerandus, quid magnificum & præcellens struit, duodecima illum hora ædificare commoliríve, facetoso sale dictitemus, vt qui iam ad vitæ peruenerit vmbilicum, admotis omnino lineis: de futuro tamen, quod fallacissimum est, multa sibi pergat polliceri: etiam si diuerticulo vti eodem potest, quo agricolas veteres vsos, commeminimus: qui interrogati, quibus sererent, non dubitabant respondere, Diis immortalibus. Porrò quod ad horas attinet, vt tollatur, si quis inest apud incultiores nodus aut griphus, Duodecima intelligitur diei vltima. Sicut Naturalis historiæ secundo, vndecima hora est, quæ nunc diceretur tertia & vigesima. Sic enim Plinius scribit, Augusti verba referens de sydere crinito. Id oriebatur, inquit, circa vndecimam horam diei, clarúmque, & omnibus terris conspicuum fuit: etiam si locum hunc aliter interpretatus Pontanus. Etenim solaria apud antiquos in horas tam diei, quàm noctis temporales, non æquinoctiales diuisa proponebantur, vt singuli dies noctésque horis continerentur duodecim. Vnde apud cosmographos, sextam horam pro meridie po-

A sitam inuenies. Quod euidenter significat Seruius Sulpitius Familiarium epistolarum quarto, quum ad decimum calendas Iunij se Marcellum conuenisse scribit: ac infert mox, Postridie eius diei, quum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter horam decimam noctis Posthumius familiaris meus ad me venit. In cuius loci enarratione compluribus hærere, a quam haud latet fere. Hinc Vitruuius architectus solstitiales horas vocat in cancri signo, amplissimas intelligens: sicut ediuerso, brumales appellat horarum
B breuitates. Quum verò æqualia sunt spatia in ariete ac libra, æquinoctiales. Ex qua ratione Valerius quoque Martialis Epigrammaton duodecimo, æstiuam horam pro longissima posuit, etiam si Domitius æstiuam accipit, datam relaxationi animi, & voluptatis plenam:

Otia Prisce breui poteris donare libello:
Hora nec æstiua est, nec tibi tota perit.

Plautus verò in Pseudolo hybernam horam pro breuissima ponit: sic enim apud illum Simo ait,

C Credo equidem potesse te scelus,
Massici montis vberrumos fructus quatuor
Ebibere in hora vna.

Pseudolus verò respondens ait, Hyberna addito. Horas autem has sic inæquales vocant Græci χαιρικάς, nos temporales seu vulgares de quibus Ptolemæus plura, & Theon. Sunt, ex recentioribus præsertim, qui planetarias etiam nuncupent: quoniam singuli planetæ dominantes, inferiora hæc disponant singulis horis inæqualibus. Qua ex causa, & naturales posse
D dici arbitrantur. Alterum verò horarum genus, æquinoctiales vocant: hoc est, vt Græci dicunt, ἰσημερινάς. A quibusdam etiam horologij nuncupatur hora, vigesimaquarta pars diei naturalis, quæ in sexaginta distinguatur minuta. Ab æquabili verò æquinoctialis motu, dictæ sunt æquinoctiales horæ: nam singulis hoc genus spatiis æquinoctialis gradus quindecim emergunt: ex qua obseruatione horarum, huiusmodi prodiit argumentum. Quam rem nostræ tempestatis notis & interuallis graphicè præmonstrari in horo-
E logiis videmus. Etiam si vanitatis insit, ac erroris plurimum: vnde est Senecæ illud eruditum, Facilius inter philosophos, quàm inter horologia conueniet. Inueni tamen inter nostratium literarum non omnino postremos professores, qui monumētis suis prodere sint ausi, in sex horas lucem, & in totidem solitos noctem distribuere veteres: arbitror, in errorem lapsos, quia Higinus Astronomicon quarto ita scriptum reliquit, Priores (inquit) astrologi, quum omnes res ad duodecim partes reuocarent, vt menses & horas & latitudi-
F nem signorum, ita & signa, per quæ res omnes significantur duodecim esse voluerunt. Cæterum auctoritate ista, quæ hoc non probat, tam facilè in tendiculam, siue tenus (vt Plautus ait) collabi, parum fuit perspicacis & diligentiæ supinioris: neque enim verbis illis reuincitur, de naturali potius quàm de artificiali intelligendum die. Hanc porrò distributionem Historiæ naturalis libro secundo, capite nonagesimonono, agnóscere videtur Plinius in æstuum ratione, sed ambustis præcipuè lacerísque codicibus: qui sic tamē
G redierint, opinor, in artus. Paribus tamen, inquit, interuallis reciproci, senísque semper horis non cuiusque diei aut noctis aut loci, sed æquinoctialibus: ideóque inæquales vulgarium horarum spatio, vtcunque plures in eos aut pauciores diei, ac noctis illarū mensuræ cadunt, & æquinoctio tantum pares vbique. Illud quoque parte hac, vt conniuens, minimè transiluerim: ad horas porrò Iunij ac Iulij longissimas, referri illud Virgilianum posse ex Georgicis,

Anne nouum tardis sydus te mensibus addas.

H Aurelium quoque Macrobium scribere scimus, solem ab Ægyptiis Horum dici: vnde etiam horarum nomēclatura defluxerit, quum ex illius motu orbes moderante reliquos temporum distinguantur interualla. Est tamen horus, annus quoque, quia horas continet,

A idest conuersiones. Ex quo dictæ horographiæ, quæ descriptiones sunt quotannis factæ, eorum qui in ciuitatibus sunt. Verum quid esse dicemus illud Luciani? Cyrus, inquit, antiquus Persarum rex, ὡς δηλοῦσιν οἱ περσῶν καὶ ἀσσυρίων ὧροι. hoc est, vt monstrant Persarum & Assyriorum hori. Inuenio in libris euigilatè concinnatis, nec dilutæ aut vulgariæ auctoritatis, Horum quendam trimestrem annum instituisse, eóque ver, æstatem, autumnum, hyemem, horas, & annum horum dici: & Græcos annales horos, eorum scriptores, horographos. Celebratur & Prodici philosophi ac Sophistæ liber, cui foret titulus ὧραι, in quo agebatur de Hercule, qui occurrisset τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ κακίᾳ. Ac prolectante vtraque ad se, virtuti maluerit inhærere. Hic est Prodicus, de quo iactatum illud circunfertur, Προδίκου σοφώτερος. Sunt ex Græcis, qui opinentur vinum, ζωρὸν dici multorum annorum: quia vti præstruximus, horum, appellant annum, & τὰ ζῶα quandoque pro magnitudine aut multitudine accipimus. In Trœzeniorum historiis narratur illud quoque: Horum, apud eos natum primò, ac regnasse: terram, ab eius etiam nomine horæam dici cœptam. Mihi, inquit Pausanias, esse Ægyptium nomen videtur Horum, nec Græcum omnino. Althepũ Neptuni filium regnasse post Horum memorant, à quo & Althepia sit terra cognominata. Quin & imperante eo, disceptatum de regione à Neptuno & Pallade, re autem ambagiosa, promiscuè vt illam haberent, Iouem imperasse. Quo nomine Palladem colunt Poliada cognomento, & scheniada: sicuti Neptunum βασιλέα. Sed & nummi fuscinam habent, & Pallados faciem. Hemiorion inuenio apud Græcos, pro horæ dimidio, idest ἡμιώριον: sicut hemipharium, vestis dimidium signat. Hemithoracium eadem dicitur figura. Hemicranici verò sunt, qui dimidia capitis parte laborant. Cypron legimus mensuræ genus apud Alcæum, cuius dimidium hemicypron dixit Hipponax. Porrò in Noctibus Atticis, Horam reperias pro dea Quirino iuncta, quam Hersiliam Ouidius intelligat Metamorphoseon quartodecimo, quum ita canit.

> Hanc manibus notis Romanæ conditor vrbis
> Excipit, & priscum pariter cum corpore nomen
> Mutat, Horámque vocat, quæ nunc dea iuncta
> Quirino est.

In veterum monumentis obseruatum & illud, vasa dici horoscopa, quibus commonstrantur horæ, quæ & heliotropia vocitata interim comperiuntur, si solis & vmbrarum ratione constent. Porrò notationem genitalis horæ, horoscopon quoque vocant, quod quinto Ciuitatis diuinæ Aurelius Augustinus scribit: vnde illud prodiit Persianum,

> Geminos horoscope varo
> Producis genio.

Et verbum horoscopare, quo vtatur Manilius: & signa horoscopantia apud Firmicum. Solis verò vmbilicus (quem & stilum hemisphærij dicunt monstrantis horas) est, quem gnomonem item appellamus, & sciatheran, cuius vmbra internoscuntur horæ: vnde & ipsa vmbrarum ratio gnomonice dicta, ab Anaximene Milesio inuẽta. Qui item primus sciathericum excogitatum ostendit Lacedæmone: vel, vt alij Anaximander. Scribit tamen libro secundo Herodotus, à Babyloniis Græcos didicisse gnomonem, & diei partes duodecim. Hyperiona primum horas obseruasse, Diodorus scribit. Hinc architecturæ partes ita concipit eruditorum schola, vt vna dicatur ædificatio, altera gnomonice, postrema verò machinatio. Est & canonium mechanicum gnomon, & geometrica figura, & dioptrici organi pars, & astronomici. Erant & Athenis magistratus dicti gnomones. Quin & accuratæ diligentiæ homines ac prudentiæ, dicti gnomones, ἀπὸ τῦ γνῶναι. Nam inde etiam scientes dicuntur gnomici & gnostici. Sic in Collectaneorum ad agricolationem spectantium libro secundo, hydrognomones vocantur aquarum reperiendarum probandarúmque periti. At Doxasticus opinator dici valet, qui & falli plerunque potest. Sed illud neutiquã prætereundum, dici ab Aristotele gnomonas dentes, quibus iumentorum ætas internoscitur. Hinc & aboli nuncupati equini pulli, qui nec dum id genus dentes amiserunt. Apud eundem De historiis animalium sexto, sic lipognomones dicuntur, quorum anni dentiũ ratione mitti in digitos amplius non possunt, qui & B agnomones dicuntur Iulio Polluci, quod iam exciderit gnomon: quem etiam pullini dentis nomine intelligunt eruditiores. Ex iis fermè arbitror innotescere, quid sit illud Gellij ex primo Noctium Atticarum, Quoniam (inquit) geometriam, gnomonicam, musicam, cæterásque item disciplinas altiores μαθήματα veteres appellabant. Id vt fiat item planius, astrologiæ pars est gnomonice, quæ solariorum discriminatis vmbris horas veruto siue gnomone pernotat: sicut alia pars meteoroscopice, quæ eleuationum dif- C ferentias astrorúmque exquirit distantias, necnon multa variáque alia ad astrologiæ inspectionem tendentia perdocet. Tertia pars dioptrice nominatur, solis & lunæ cæterorúmque astrorum interualla huiusmodi internoscens instrumentis: inter quæ astrolabij est inuentio, quam Ptolemæo Synesius attribuit: quod est Politiano item obseruatum: cuius partes, vagina ipsa continens tympana, in quibus æquinoctialis tropicíque describuntur circi, quique alternis orizonti sunt anaphorici, tum supra tympana quæ voca- D tur aranea, designatur, in qua zodiacus & clara quædam sydera cernuntur, vt per noctem quota sit hora, quotúmque temporis momentum, reperiamus. Hæc eo item fusius vberiúsque persequuti sumus, vt intelligeretur Plinij locus ex secundo Naturalis historiæ. Mediam esse mundi totius terram, haud dubiis constat argumentis: nam nisi in medio esset, æquales dies noctésque habere non posse, deprehenderũt & dioptræ. Præterea dioptris librantur aquæ, necnon turrium è longinquo concipitur altitudo. At diopte- E res dici speculatores videntur, qui & prophylaces vocantur. Est item diopter œconomus. At diopos dicitur enoptes, idest curator nauis & inspector: nam diopas inter aurium ornamenta recenseri nouimus. Strabonis interpres libro duodecimo, vbi auctor scribit, in Cappadocia esse locum, qui lapidis glebas ferat grandiores ἐς διόπτρας, idest ad dioptras, transtulit ad specularia faciẽda. Est item in extispicio signũ quoddam dioptra. Denique veteres vmbris enotasse diurnas horas, in Gallo item comprobat Lucianus, συνε- F χὲς ἐπισκοπῶν ὁπόσων ποδῶν τὸ στοιχεῖον εἴη, hoc est, perpetuò adnotans quot denique pedum foret linea. Illud hic obiter adnotandum succurrit, astrologorum responsa dici apotelesmata. Sed & libri circunferuntur Ptolemæi apotelesmaton, quos modo quadripartitos vocant. Eustathius in Iliados primum, apotelesmaticæ sapientiæ curiositatem nil reliquisse scribit, quod planetarum non subiecerit potestati. Idem alibi, concionis appellat apotelesma. Sed & illud obseruauimus iactatum vulgò, non oportere prorsum res diiudica- G re, ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων. Denique horarum, idest anni partium mutatio ex sole est zodiacum obeunte: euariatio autem fruges parit, quo nomine in Phænomenis Aratus horas nuncupat ἐπικαρπίους, idest frugiferas. Temporum certè dimensiones tres norant prisci, lunæ ambitum, anni horam quamlibet, item solis per zodiaci signa transitum.

Tria videri necessaria genethliacis. Horoscopi enotationem penè haberi impossibilem. H

Cap. X.

Genethliacos, seu mathematicos, vt plerique, dicere malis, vel æruscatores verius, qui aures verbis alienas ditant, suos vt loculos distendant nummis, traditum in eo-

xum

rum libris est, si cælestium rerum scientia præcinere debeant futura, tria impensissimè obseruare oportere. Primum, horam illam initialem, qua se in lucem vitalem è bulga matris prompsit infans: vel quiduis aliud, super quo vaticinium concinnãdum, fieri sit cœptum. mox cæli statum syderúmque positum, ad ipsam illam horam subtiliter applicitum. postremò, quid eiusmodi ratio cælestis sydereáque meditetur agátve, argumentis inerrantibus, aut experimenti certitudine perinde ac vngues norint suos, necessarium præcipuè est. Duo hæc, vltimo posita loco, in disquisitionem non reuocabimus, alterius loci id ac temporis. Quoniam verò paulo antè de horoscopo item facta nobis mentio est, quàm incertus hic & fluctuans, nec vllis probioribus fixus radicibus, paucis hinc retegã: sed retexerat antea in Hexaemero Magnus Basilius. Fortéque & Columella in lucubrationibus, iis quibus astrologorum placita conuellebat. Et illud in confesso ferè est, genethliacum minus posse ipsum illud, quo quis nascitur, momentum tenere: primum, quia necessarium foret, prodeunti infanti præstò esse astrologum astrolabio rectè instructum, quo cælestis euestigio concipiatur mensus. Hoc verò ne fiat, plura obturbant, sæpe tenebrarum nocumentum, & interpellatio, quandoque cælum nubilum, interdum & hominis inopia absentiáve. Sed demus, horum nil officere: ni astrolabium ipsum tanta fuerit arte peritiáue confabricatum, vt nusquam subsultet, ac ne in minimo quidem fallax comperiatur, voti esse nequit cõpos astrologus. Organum verò id genus omnibus absolutum numeris aut raro, aut nunquam inuentum. Proindéque ratio partilis horoscopi inconstans sit, fere necessarium. Adde quod exponenti horam, qua sibi natum putat filium; adeo fidendum non opinatur mathematicus, vt apud eum eiuscemodi tempus æstimatum dicatur aut suspectum, quoniam videlicet cõiecturis suspicionibúsve agendum, vbi certi nil afferatur. Quid, quòd horologia solariáque sæpe veritati nõ responsant: quòd si maximè faciant, media tamen horarum momenta, non tam aperire nequeunt consulentes, quàm nesciunt. Nec illud omiseris: mathematica ratio sub solis demersum horas auspicatur, vulgus tenebris sese intendentibus, quod euenit sæpe, pridem sole orizontem transgresso, præsertim si eum signa gestent obliqua, quæ quum moram in occasu trahant longiorem, prius quàm densius coeant tenebræ, nonnunquam noctis integra hora absoluitur. Adde, sicuti scienter colligit Ambrosius, quòd singulas sphæræ partes in portiunculas distribuunt triginta, quas dicunt μερίδας Græci, rursum meridia in sexaginta conferunt vices: nec satis, harum vnamquanq; sexagies secant. Quamobrem quum impossibile censeatur non imprudentibus, minuties adeo subtiles ad diligentiorem reuocasse calculum, & vniuersitatis errorem inuehat minuties vel minima: vanitatis vtique plenum est negotium totum: eiusque assertores, quæ sua sunt, nesciunt. Quando verò norint aliena? Proinde aranearum telas pexitate cribrata contexi ab hoc genus hominibus, astruendum audacter est, quæ nec vsum præstent aliquem, nec vincula: ni velut culex aut musca infirmitatis lapsu incurses, nec vt passer aut columba, casses inualidos ac malè sceutulatos præpetis celeritate volatus perrumpas: sic, vt concamerata architecti ratio frustra præcipitetur in sinum. Hinc irridens Seneca: patere mathematicos aliquando verum dicere, qui illum postquàm princeps factus est, omnibus annis, omnibus mensibus efferunt. Et tamen non est mirum, si errant, horam eius nemo nouit: nemo enim ipsum vnquam natum putauit. Scribit Thomas in libro De veritate, vbi de prouidentia con texitur quæstio, cælestia quidem semper modo eodem agere: cæterum effectus eorum ab inferioribus modo inferiorum excipi, quæ contrariis modis sæpe affecta comperiuntur: proinde cælestem vim nõ semper effectus suos inducere, quod diuersis præpedian-

A tur affectionibus. Nam & in commentatione De somno & vigilia, prodit Aristoteles, frequenter imbrium & ventorum signa contingere, frustrato euētu, ex validis ac contrariis affectionibus sese ingerentibus.

Sacrare caput cum bonis quid. Enarratur T. Liuius. Zoanas quid vocemus, aut xoana. Item quid Zanes. Simulacrorum distinctio. Zizanion, xanion,
B *xantice, resecrare.*

Cap. XI.

Enarrabamus nuper T. Liuij summi historici librum ab Vrbe condita secũdum, incidimúsque in eum locum, qui est de Valerio Publicola: Ante omnes, inquit, de prouocatione legem tulit aduersus magistratus ad populum, sa-
C crandóque cum bonis capite eius, qui regni occupãdi consilia iniisset. Scrutabamur quid esset, sacrare cũ bonis caput. Si enim eruditiorem sensum ex recondita historia proruendum non putes, nec velut per trãsennam inspectandum, frigidior Platonis legibus fiet eminentissimi auctoris sententia. Quis enim consecrationis metu à regni affectatione deterreatur? Aliud ergo scitius doctiúsque quærendum. Comperimus igitur, omnem (vt aiunt) lapidem mouentes, apud Halicarnasseum Dionysium de clientum & patro-
D norum iure ad hunc modum libro Romanarum antiquitatum secundo. Communiter, inquit, vtrisque neque pium neque fas erat, accusare se inuicem, nec contra testimonium dicere, nec suffragium aduersum ferre, nec cum inimicis adnumerari, quod si quid horum quis fecisse argueretur, lege proditionis tenebatur, quam Romulus sanxerat: deprehensum autem si quis vellet occidere, pium erat, tanquam Iouis inferni hostiam. Inde enim Romani, quos vellent hac pœna mori, eorum corpora deorum cuipiam, præcipué-
E que manibus dicabant. Hæc Dionysius. Quòd si curiosior aliquis & amplius introspiciendam excutiẽdámque putet historiam hanc, & nosse cupiat: quid ita, diis dicatos occidendi, cuiuslibet pontificium foret: id vtique ex Dionysio perlici nequit. Nos autem ita obseruauimus, Cætera quidem sacra violari fuisse nefas: hominem verò sacrum occidere fas. Eius ratio hæc: veteribus is erat deorum metus & obseruantia, vt illis sacrum dicatúmque animal prorsus in suis finibus esse, haud paterentur. Sed ad deorum abige-
F rent loca, quibus id sacrum foret. Animas verò huiusmodi sacratorum hominum, quos ζώανας Græci vocant, diis debitas omnino existimabant. Sed eas in cælum mitti à se posse, & ad deos, ad quos iam pertinerent, alia ratione nulla videbant, nisi corpore viduatas. Igitur primo quoque tempore, vt irent, eiusmodi hominem interficiendi cuilibet erat arbitrium. Morem hunc, vetustatis prudentissimus Maro expressit in Haleso, de quo paulo mox oppetituro ita scribit, Iniecere manum Parcæ, telísque sacrarunt Euandri: in
G quo item diuini humanique iuris proprietatem esse exequutum, adnotauit Macrobius. Quippe ex manus iniectione mancipium designauit. Et sacrationis vocabulo diuini iuris obseruantiam impleuit. Ritum præterea hunc sacratarum legum nomen insinuat, quas inde nuncupatas Pompeio Festo credimus, quòd si quis aduersus eas fecisset, sacer alicui deorum esset cum familia pecuniáque. Sacratæ legis mentio est apud T. Liuium in tribunorum creatione libro secundo. Sed idem libro quarto, legem sacratam apud Vol-
H scos & Equos vim fuisse maximam scribit cogendæ militiæ. Meminit & nono libro. Cæterum quia paulo antè zoanas dici hosce homines significauimus, prætereundum illud minimè duximus: Seruium Æneidos commentario quarto ita prodere. Delubrum, inquit, etiam ligneum simulacrum dicimus, à libro, idest raso

ligno, quod Græcè ζόανον dicitur: alij xoana malunt A scribere, sicut Apollonius Argonauticon quarto, ἦ ὅποταν αὐτόματα ξόανα ῥέη ἱδρώοντα αἵματι. hoc est, vel quando automata simulacra fluant exsudantia cruorem. Et Sudas, xoanon, statuam interpretatur & idolum, ἀπὸ τοῦ ξέω, vt inquit Eustathius: atque zodion, idest animal paruum. Sed enim ab eruditis simulacrorum rationem distingui ad hunc ferè modum comperi, vt sapientibus excitata nuncupentur εἴκελα, idest icela: quæ benè merentibus, bretea. Nam ecmagia, idest ἐκμαγεῖα expressiores sunt statuæ, quod genus in pictu- B ra icones sunt. regum andriantes habentur: sicut deorum creduntur idola, heroum xoana: quamuis omnibus quandoque communis hæc fuerit appellatio, in primísque numinum Ægyptiorum. Agalmata Homero sunt templorum ornamenta omnia, insequens ætas pro statuis est interpretata, quibus præcipuè omnia excolantur. Zizanion verò, cuius in sanctis literis mentio frequens, lollium quidem est, si Sudæ credimus, idest æra, siue αἶρα. Magnus Basilius in Hexaemero disparasse videtur, quum ait, Nam id quod lol- C lium appellatur, cæteráque adulterina semina, quæ sese cum esculentis miscere solent, quæque scriptura nuncupare zizania consueuit, non tritico mutato, sed ex origine sua principióque nascuntur, propriúmque suum obtinent genus. Xanion inter coquinaria est instrumenta Polluci. Nam philosopho Platoni ars filandi xanticè vocatur. Fuere in Olympia Iouis simulacra, quæ ab indigenis vocarentur ζᾶνες, fortè quia ζὰν dicitur Iupiter. Excitata verò traduntur ex mulctatitia pecunia, quæ foret athletis irrogata, qui largitione D corruptis aduersariis, aut quia intra præscriptum tempus, vel, vt Græci dicunt, κατὰ προθεσμίαν, non aduenissent, Agonem olympicum contumeliæ habuisse visi forent. Eupolum Thessalum ferunt primum subiisse mulctam, quod aduersarios pyctas erogatis deliniuisset nummis, damnati & qui pecunias accepissent. Resecrare iterum sacra obire nobis indicat Ammianus, Quibus visis exclamauit indignatus acriter Iulianus, Iouémque testatus est, nulla Marti iam sacra facturũ. Nec resecrauit celeri morte præreptus. At Festus: E Resecrare, inquit, est religione absoluere: vtique quũ reus populum comitiis orauerat per deos, vt eo periculo liberaretur: iubebat magistratus, eum resecrare. Plautus Aulularia,

Resecro mater quod dudum obsecraueram.

Sacri epitheton variè adiici rebus. De sacro pisce. Hyscapiscis. Sturio. Aoristos & atomos terra. Sacramento contendere. Aspirationis natura. Gellij codex emaculatur & explicatur. F

Cap. XII.

QVia verò de sacri vocabulo mentio nobis est, id commonendi sumus quod Apollonij interpretes memoriæ mandarunt, super Argonauticorum primo, in eo poetæ versiculo,

ἱερὴ δὲ φατίζεται, ἥ δ' ἔπι πέτρη.

idest, sacra etiamnum dicitur petra hæc. Per euphe- G misinum, inquiunt, magnæ siquidem affectiones ἱεραὶ καὶ καλαί, idest sacræ pulchræque nuncupantur: sicut Erinnyas Eumenidas dicunt, & pestilentem lepram sacrum morbum: vt apud Callimachum,

Ψευδόμενον δ' ἱερὰν φημίζομεν.

Vnde & in nostris literis apud Maronem, Sacram dici famem, coniectamus: sic & tripodas sacros, pro magnis, de Græca dicendi figura: nam & ἱερὸν ἰχθύν, magnum piscem interpretantur glossographi: vti Iliados Rhapsodia decima prodit Eustathius. & auctor com- H probat Athenæus, quamuis Pompilum quidam etiam intellexerint. Plutarchus in commentariolo, quo studiose quæritur, Vtris maior insit prudentia, terrestribus an aquaticis: Anthiam piscem (inquit) Homerus, ἱερὸν ἰχθύν dixit: & magnum quidem intelligunt nonnulli, veluti sacrum os, magnum intelligimus, ac Sacram vim Alcinoi. Epilepsiam, grauem morbum, ἱερὰν vocant. Aliis verò magis placet communi ratione, τὸν ἄφετον καὶ ἱέμενον interpretari, tanquam emeritũ dicas dimissúmque, sicut sacrum dicimus bouem. Scribit sexto Bibliotheces Diodorus, in Arethusa fonte sacros haberi pisces, vt qui sint hominibus intacti. Quidam ellopa malunt accipere, inuentu enim rarus est, nec capi facilis, apparere autem circa Pamphyliã sæpe. Plures de anthia dici volunt, quod vbi compertus is fuerit, nulla ibi inueniatur bestia malefica, quo nomine innatare securos spongotheras, idest spongiatores siue vrinantes: hæc Plutarchus: à quo non dissultat De animalium historiis nono Aristoteles. Plinius verò: Certissima est, inquit, securitas vidisse planos pisces, quia nunquam sunt, vbi maleficæ bestiæ. Qua de causa, vrinantes sacros appellant eos. Versus autem Homeri de sacro pisce, quos aduocauit Plutarchus, leguntur Iliados sextodecimo,

ὡς ὅτε τις φὼς
πέτρῃ ἔπι προβλῆτι καθήμενος ἱερὸν ἰχθύν
ἐκ πόντοιο θύραζε λίνῳ καὶ ἤνοπι χαλκῷ,
ὣς εἷλκε.

Auctor Athenæus est, in Telchiniaca historia, quisquis eius fuerit conditor, sacros dici pisces Delphina & Pompilum. Esse verò hunc eroticum animal, vt quod ex Vranio cruore simul cum Venere credatur natum: non Neptuno modo carum, sed & Samothracũ diis: quo argumento, Epopeus piscator, quum ab huius piscitij captura esitatióneque abstinuisset minus, ab irruente ceto deuoratus periit. Extat Corinnæ poematicon, quod tamen an ex eius officina prodierit, ambigunt multi, in quo pompili mentio est, qui nautis censeatur felix. Sunt qui ex homine deformatum piscem pompilum opinentur: quod scribit Apollonius Rhodius. In Berenice Theocritus leucum, piscẽ sacrum dicit. At in Galatea Callimachus chrysophryn. In Epigrammatis idem, hyccam, sacrum vocat piscem, θεὸς δέ οἱ ἱερὸς ὕκκης. Ab hoc genus pisce in Sicilia ciuitatem haud ita magnam dici hyccara, scribit Timæus, quod illuc primum appulsi piscitium hoc inuenerint ἔγκυον, idest in vtero gestans. Zenodotus erythrinum dici piscem hyccam ab Cyrenæis arbitratur. Hermippus autem Smyrnęus esse putat iulida, difficulter autem capi. Sunt ex nostris, qui sturionem in Italia nuncupari putent: quem nunc tribus nominibus Græci sale inueterantes condiant, rhachinque dorsi portionem nominent: quo argumento, schinalem nos vocitemus, pleuram verò costas & latera. Hypocœlium denique aluum cum pube. Hyccam, siue hyscam Latinè interpretantur porculum. Cæterum in hac sacri piscis mentione, succurrit, restituamus A. Gellij codicem ex secundo Noctium Atticarum, vbi de aspirationis ratione differens: Atque, inquit, id videntur fecisse studio & exemplo linguæ Atticæ: satis notum est, Atticos ἰχθὺν ἴρον, idest piscẽ pauperem: multa itidem alia, citra morem gentium Græciæ cæterarum, inspirantis primæ literæ dixisse. Ego malim hac parte, ἰχθὺν ἱερόν, idest piscem sacrum, legere, ex iis quæ adnotauimus hactenus. Nam ne quis inde diuersum aucupetur argumentum, tralatio illa nihili prorsum facienda est, neque ex Gellij officina est: sicuti neque item aliæ. Additam verò sacri piscis appellationi flatilem potissimum coniecto, vt vocis firmitate ac robore ipsam rei exprimerent excellentiam, quando & inde sacri adiectio facta est, vt præmonuimus, ex nonnullorum sententia. sic & anchorã dicebant sacram, vt præcellentem peropportunámque: cuius est mentio frequens Luciano. Piscis sacri meminit item Eustathius, vbi ait, adnotatum grammaticis, hierea corripere primam: at quum dicimus, ἱερὸν ἰχθύν produci. Aut si ad stomachum Lynceis minus hoc facit, suppungendo disparatè legas, ἰχθὺν, ἴρον: vt duorum exempla nominum apposita intelligamus,

mus, quæ à Græcis aliis psilem admittentia, apud Atticos crassiorem agnoscant notam. Irus autem ex carmine Homerico inopia notissimus. Est sententia quoque tertia, quæ & arridet amplius, vt verior congruétiórque, vt legamus ἰχθυηρόν, & flatilem recipiat η. Signat autem id verbum, piscarium: nam & Aristophanes, πινακίσκους τοὺς ἰχθυηρούς, idest scutellas appellat piscarias. Consimiliter ταῶς, spiritum admittit inter α & ω. De quo more mentio est Athenæo quoque libro nono, vbi ait, fieri præter rationem, vt in iis quæ supra syllabam sunt apud Atticos, & Ionas vltima flatilem admittat, quæ à vocali incipiat: omnino enim exilis seruatur, vt νεώς, Τυνδάρεως: quum enim aspiratio natura sit philarchos vltimis non inclinatur. Illa verò Gellij verba: Inspirantis primæ literæ, non ad Atticos refero, sed ad Græciam potius, quæ dictionum initiis aspirare consueuit, mediis vocalibus, nunquam, proinde aspiratio dicitur ab illa φίλαρχος καὶ ἡγεμονικὴ τὴν φύσιν. Porrò Seleuci auctoritate ipsum hoc astruitur in quinto De Hellenismo. A quo & illud obseruatione dignum traditur: Athenienses aspirationis natura amplius perpensa, illam vocalibus velut apicem non superponere, vti accentiunculas alias, sed præponere potius. Quin & veteres, inquit, opinor flatilem per η conformasse: quo argumento Romani quoque aspirandis initiis eadem vtuntur figura, eius innuentes τὸ ἡγεμονικόν. De sacro autem osse in hominis ratione dicta à nobis plura sunt. Illud adiiciam nunc: esse qui coniectent, non tam de magnitudine fluxisse nuncupationem, quàm quod diis offerri soleret. Ex quo & Menander, οἱ δὲ τὴν ὀσφὺν ἄκραν θύσαντες. Quod de morbo sacro attulimus, nil est quod dissultantes miremur sententias, quando nec desunt qui appellatione eiusmodi sacrum intelligant ignem. Heraclitus verò arrogantiam, sacrum nuncupauit morbum, vel quia præstantissimus quisque ea in primis peste implicetur: vel quia vltima rerum linea, mors, afferre medelam valeat. Sacrum silentium legimus apud Martianum. Sacrum muricem apud Iuris peritos ideo dici opinantur nonnulli, quia eo inficerentur vestes imperatoriæ. Sacra via Athenis, idest ἱερὰ ὁδός: cuius in Apologia meminit Isæus, vt Pausaniam prætercam; Erat, vt inquit Harpocratio, qua mystæ pergebant Athenis Eleusina. Polemo integrum concinnarat librum De via sacra, cuius etiam Cratinus mentioné habet. Romæ item sacra fuit via, vt Liuius quoque notatum reliquit: caput eius erat à Sereniæ sacello, ducebátque in arcem. Sacra quotquot mensibus ea illuc ferebantur: pérque eam augures ex arce profecti solebant inaugurare. Pompeius tamen Festus, ideo sacram dici putauit, quod in ea ictum fœdus sit inter Romulum & Tatium, quod & Dionysius ferè comprobat. Sacram quidem dixit Homerus Theben. Sed nec ea magis, quàm ciuitas quælibet apposito eiusmodi valet ornari, quòd intus qui sunt, custodiat, quæ res censeri diuina debet. Proinde Homerus, eos qui noctu excubent in castris, ἱερὸν τέλος φυλάκων nuncupat, & alibi sacros dicit muros. Sic & in Odyssea, Sacram dici Troiæ ciuitatem adnotauimus, & sacram terram apud Sophoclem, idest γῆν ἱεράν. quin & sacrilegi loco censetur, qui struendæ causa domus, ciuitatis mœnia sit demolitus. Theram insulam dici à Pindaro sacram, memorant ex terræ proprietate, quod etiam si pumicosa est, fœcunda comperiatur tamen, ac πολυφόρος καὶ πολύκαρπος. Sicyonem quoque nuncupari sacram, legas interdum: id verò illuc referendum, sanciunt, quod inibi fuerit ciuitas Mecone, idest μηκώνη, in qua honores distribuerint dij: quod significat Hesiodus,

> καὶ γὰρ ὅτ' ἐκρίνοντο θεοὶ θνητοί τ' ἄνθρωποι
> Μηκώνῃ.

Sed & Callimachus Meconé appellat μακάρων ἕδραν, idest beatorum sedem. Sacrum diem positum apud Græcos legimus, pro parte ea quæ à matutino tem-

A pore pomigitur ad meridiem, quo tempore diis cælestibus rem diuinam obire, vetustissimi moris fuit. Manibus operabantur, sole iam vergente in occasum. Sacram triremem Demosthenes Philippica nũcupat quarta, quum ait, καὶ τὴν ἱερὰν ἀπὸ τῆς χώρας ᾤχετο ἔχων τριήρη. Glossographi paralum intelligunt. Lego sacras triremes pluribus distinctas cognominibus, Paralon, Salaminiam, Antigonida, Demetriadem: mittebantur ad Imperatores hæ, & ad id genus vsus cæteros. Cæterum quia scribit Thucy-

B dides, ad Alcibiadem missam ab Atheniensibus Salaminiam, videtur nauis hæc solita ducere, qui accerserentur ad iudicium. Paralus autem sacris destinabatur, de qua fortè intellexit etiam Plato in Phedonis principio. Vtranque harum & bello nauali peraccommodam significat idem Thucydides libro tertio. A Salaminium facete nuncupat in Batrachis Aristophanes ἀθαλάττωτον, idest maris imperitum, vel à naui hac, vel à prælio circa Salaminem gesto. Sed & triremem sacram Smyrnæi mense Nouembri mittebant

C εἰς ἀγοράν, vt in Polemone Philostratus inquit. Eam Dionysij sacerdos soluentem dirigebat, gubernatoris vice. Sacrum quoque bellum reperias in veteribus memoriis, & apud Eustathium in secundam Iliados rhapsodiam. Id verò non dicitur, quia magnum vel execrabile, vt impolitiores fortasse aliqui, & vetustatis infrequentes censuerint: sed quia pro Delphico gestum oraculo à Lacedæmoniis aduersum Phocenses est, qui id sibi vendicare satagebant, Atheniensibus quoque ad partes vocatis. Meminit

D historia prima Thucydides, Λακεδαιμόνιοι δὲ μετὰ ταῦτα τὸν ἱερὸν καλούμενον πόλεμον ἐστράτευσαν, καὶ κρατήσαντες τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ, παρέδοσαν Δελφοῖς. Eius verò belli quæ fuerit origo, docebit quinto Politicorum Aristoteles: sed & Diodorus eo libro, quo Philippi Macedonis gesta complectitur. Gesserant tamen Athenienses iidem alterum prius bellum, quod & ipsum sacri cognomento est insignitum, contra Bœotios pro Phocensibus, quibus illi oraculi ius auferre

E nitebantur: vnde & πόλεμος φωκικός dicebatur, vt in Messeniacis rebus Pausanias scribit. Historiam verò sacri belli qui nosse plenius cupit, Plethonem adeat: is enim historiarum secundo id explicat copiose, meminit & in libro De claris mulieribus Plutarchus. Sed enim quia non semel aduocationem nobis præstitit Thucydides: quid est, quod conditor nobilissimus terram quandam vocat sacram, & aoriston libri primi fine? Obseruauimus ex Græco penu, terram inter Megarena & Athenas antiquis dictam fuisse

F sacram, quod deabus, quas Eleusinias vocabant, foret dicata, quam etiam quod inculta prorsus iaceret, ἀόριστον appellat historicus, vt quæ nullis foret distincta collimitiis. ἀόριστος enim est, μὴ ἔχουσα ὅρους, μηδὲ σπειρομένη. ἡ γὰρ σπειρομένη ὅρους ἔχει, ἅπερ οὖσα μεμερισμένη. hoc est, aoristus vocatur terminos non habens, nec sata: quæ enim seritur, limites agnoscit suos, vt quæ confusanea non sit, sed partiliter distributa. In Trachiniis Sophocles atomon Oetes pratum vocat, quod dicatum diis intelligunt, ac

G incultum, velut minimè incisum. Id genus orgada vocant quoque. Sacerdos verò dicitur quidem Græcè hiereus, idest ἱερεύς: vt apud Homerum, Χρύσης ἱερεὺς Ἀπόλλωνος. Sed & eo nomine intelligitur quandoque is, qui extorum inspectione futura vaticinatur: vt apud eundem,

> ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν, ἢ ἱερῆα.

Sacra verò decreta, quum dici audis, Amphictyonica intellige. Nam & sacrum consessum non temerè dici alium obseruauimus, quàm Amphictyonum, de

H quibus Strabo multa. Quoniam verò de sacris diu iam commeminimus, non transiliamus, scitu ac obseruatione dignum, Eisdem initiatos sacris scitè admodum atque concinnè dici consuesse, qui vnanimiter & conspiranter ad scopum nituntur eundem ac vmbilicum. apertius hoc fiet, si T. Liuij verba

subiecero ex vigesimosecundo conditæ Vrbis. Nam plebeios, inquit, nobiles iam eisdem initiatos sacris esse, & contemnere plebem, ex quo contemni desierint à patribus, cœpisse. Ilios sacra, præter id quod astruximus, etiam dici creditur ob sacrificiorum frequentiam. Argumento esse possunt festa quoque inibi celebrata olim, Iliea, idest τὰ ἰλίεια. Ex calamitatum verò crebritate profluxit religionis nexus, dictãte prouerbio, ἀεὶ Ἰλίῳ κακά, Ilio adsunt semper mala. Sacramento contendere quid sit apud Ciceronem De oratore primo, & Maximum Valerium libro septimo, enucleauit Romanorum scientissimus Varro, fragmẽtorum linguæ Latinæ secundo. Qui petebat, inquit, quique inficiabatur, de rebus aliis vtrique quingentos æris ad pontem deponebant, de aliis item rebus certum numerum assium: qui verò iudicio vicerat, suum sacramentum à sacro auferebat, victi ad ærarium redibant.

Helenes & Eriphyles segmenta dominis fuisse exitialia, perinde ac equus fuerit Seianus.

Cap. XIII.

Delphici oraculi nobilitatem in terra Græcia nemo non nouit: opulentissimum id erat, quando illuc confertim à regibus & populis præpotentibus congerebantur dona, vnde Delphici thesauri auctoribus celebrati. Lateres aureos centum & viginti à Crœso dicatos, ibidem visitari solitos, scribit Plethon. Sed & antiquæ nobilitatis fœminas Helenam atque Eriphylen pretiosa segmenta eidem affixisse templo, compertum habemus, siue Alcmæon fuerit, ac Menelaus: sicuti auctor Athenæus est. Quæ quia sacrilegas admouentibus manus, aut omnino ausis gestare pessimum peperere exitium, prouerbij sibi locum vendicant, non secus ac Tolosanum aurum, itémque Seianus equus apud Gellium. Historia verò ita habet, sicuti nos perdocet Plethon, ex Diodori historia, libro qui Macedonis Philippi gesta complectitur. Bello sacro Delphica pecunia, & quicquid ibi pretiosius erat, magna parte cessit in prædam. Inter reliqua verò ipsa hæc, de quis diximus, segmenta: quæ duorum ex Phocensibus ducum, qui id bellum gerebant, vxores, vt est muliebre ingenium, auidè oblata arripuere: protinúsque collo circundedere, vt ipsis tum est visum, ornamenta præsignia, vt mox docuit euentus, interitum exitialem. Ea siquidem, cui Helenes monile obuenit, turpiter prostituto corpore, pudicitiæ iactura & famæ dispendio, quæ benè sentientibus vita quoque comparatur, pœnas facinoris perpetrati luisse fertur. Alteram verò crudelior excepit pernicies: nam furentis filij vecordia tectis iniecto igni, viua exusta est. Plutarchus in sermone De iis qui serius à numine castigantur, Aristonem fuisse appellatum scribit, cui obtigerit Eriphyles ornamentum, tyrannis contribuentibus. Itémque fuisse œtæum & xenagogum, idest peregrini mercenariique militis ducem, cuius deinde filius aduersus matrem indignatione concepta, domum succenderit, omnibus qui intus agerent, incendio consumptis. Monilis à Vulcano Veneris deliciis concinnati, Hermionæ mox traditi, deinde Thebanis reginis, quæ omnes pessimè interierint, & postremò ad Eriphylen peruenerit, Thebaidos secundo fabellam concinit Papinius:

> Ornatus Argia geris, dirúmque monile,
> Hermiones, longa est series, sed nota malorum
> Prosequar, vnde nouis tam sæua potentia donis.

De auibus quæ dicantur scopes, obseruata quapiã ex Græcorum monumentis. Σκώπτειν verbum vnde inflectatur. Scolopendra. Scopulæ. Scapus in vuis quid.

Cap. XIIII.

Scopes, inquit Plinius, nominantur ab Homero, auium genus, harum satyricos motus, quum insident, plerisque memoratos non facilè conceperim mente: neque ipsæ iam aues nascũtur. Carmen Homeri, quod significat Plinius, Odysseæ quinto sic habet:

> Σκῶπές τ' ἴρηκές τε, τανύγλωσσοί τε κορῶναι.

Iactatum tamen Athenæus scribit, auem hanc saltandi studio capi: nam & inde saltationis genus dicitur scops. Duo esse genera inuenio, nam alij nuncupantur scopes, alij aiscopes. Sunt qui apud Homerum copas legere malint, quàm scopas, & Aristotelem sic nuncupasse. Comparere autem hos perpetuò, nec esse esui. At qui se autumno diebus ostendunt duobus aut vno, in mensam venire. Sunt ex Græcis, qui scopas, bubones interpretentur. Sudas nocturnam esse auem dicit. Alexander, sicuti Theocriti interpres inquit, τοὺς σκῶπας scripsit, οὐκ ἐπὶ τερπνεῖς εἶναι τῇ φωνῇ. quod est, scopas esse voce inamœna insuauique. Proptereáque apud Homerum rectè scribi, σκῶπές ἴρηκές τε. Hanc auem Callimachus scribit, vocem ædere perinde ac ἐπισκώπτουσαν, idest cauillantem lacessentémque: vnde & aui esse factum nomen, nisi ab aue potius effingi verbum malimus, quod certè comprobat Athenæus. Tyrannion verò esse scopas prodidit nycticoracas, dicique tanquam σκιῶπας, ὡν σκιᾷ ἔχοντας τὴν ὄπα, quòd in tenebris vtcunque canant. Scopas Theodorus asiones interpretatur, sicut ἀεισκῶπας semperasiones. Scolopendra, ad scopas pertinet nihil: dicitur tamen ab Nicandro ἀμφικαρής, idest dicephalos, seu biceps: verum non est, inquit interpres. fictum verò; quoniam retrorsum, vt scribit Aristoteles, arrepat sæpius. Scopulæ apud Catonem leguntur notione ab iis diuersa: Priuas, inquit, scopulas in dolia facito habeas illius rei, quîs labra doliorum circunfrices. diminutiuum à scopa videtur. Columella: Feruentissima, inquit, pice infusa, nouo alio rutabulo & scopula dolium picatur. Scopos calcatæ vuæ cum folliculis subiici prælio, præcipit Varro, qua in parte sunt qui scapos reponant. Nam vt in papauere pars semen continens vocatur scapus, sic & in vuis quo grana continentur, eodem censetur vocabulo, & ita ferè nuncupatur vulgo.

Quid sint apud Græcos scolia. Inibi adnotatur lapsus interpretis Aristophanis. Scolius pes. Scolios cithara.

Caput XV.

Scolia Græci interpretantur συμποτικὰ ᾄσματα, idest conuiuales cantilenas, quarum meminerit Symposiacon tertio Didymus, atque item Horus. Sic verò nuncupari etymologici tradunt, quod vinolenti iam, καὶ σκολιῶς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ᾄδουσι, idest tortuosis hebetibúsque, ac retusis sensibus ea concinant. Nonnulli ex aduerso fieri nomenclaturam coniectant, siue per obloqutionem, quam dicunt ἀντίφρασιν, quod minus obliqua forẽt aut tortuosa, quod scolij vocabulum indicat, sed facilia, vt quæ in conuiuiis canerentur. Id reprehendens Aristophanis interpres in Vespis, poetæ comœdia, Quæ mali sint nominis, inquit, verti quidem ad εὐφημότερον, idest ad prosperiorem appellationem, sed non ediuerso. Hoc verò, quod Græci hominis pace dictum velim, nec probè traditum ab eo est, & liquidò falsum deprehenditur: siquidem in ipsius literis est, holosteon dici herbam, quasi totam osseam, quum tamen præmollis sit, ac omni prorsum duritia carens: de qua qui plura nosse cupit, adeat vigesimumseptimum Naturalis historiæ Plinij. Scolia verò Meliti celebrantur ab eruditis, quæ carica haberent

berent aulemata, hoc est incentiones flebiles Tyrannion commentarium concinnauit De scolio metro, Caio Cæsare rogante. Libuit paucula subscribere ex Timocreontis scolio, quod is in Plutum, id est diuitiarum Deum effudit, exordio tali: ὄφελες, ὦ τυφλὲ πλοῦτε, ὀν γῆ, μήτε ἐν θαλάττῃ, μήτε ἐν ἠπείρῳ φανῆμεναι, ἀλλὰ ταρταρόν τε ναίειν, κ' ἀχέροντα, διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἀνθρώποις κακά. id est. Vtinam, ô cæce Plute, in terra, nec in mari, nec in cótinéte apparuisses vnquã, sed Tartari perpetuus fuisses incola & Acherõtis: ex te nãque omnia hominib. mala. Scitu verò dignũ est, ad scolij B huius imaginem compositum à Pericle in Megarenses decretum: Μεγαρέας μήτ' ἀγορᾶς, μήτε θαλάττης, μήτ' ἠπείρου μετέχειν. Scoliorum meminit Symposiacon primo Plutarchus. Sed & Admeti scolion Athenis celebratum, in Lexico Pausanias scribit: idque ab Alcæo concinnatum alios tradere, quosdam verò à Sappho: fuisse quinetiam, qui Praxillæ Sicyoniæ esse opus crederent. Eius verò scolij initium erat hoc:

Ἀδμήτε λόγον ὦ 'ταῖρε, μαθὼν, τοὺς ἀγαθοὺς φίλει.

Τῶν δειλῶν δ' ἀπέχου, γνοὺς, ὅτι δειλῶν ὀλίγα χάρις. C

Admeti, ô Amice, ratione percognita, bonos & generosos ama: timidos autem missos facias, sciens optime, exiguam esse timidorum gratiam. Respicit autem scolion Alcestin generosam mariti subeuntem fata, Admeti verò patrê obire prorsum recusantem. Amphibrachum pedem, qui breui constat, longa & breui, etiam scolion dictum animaduerto, quoniam aptè concinnetur scolio. Citharæ ea species est.

Emaculatur exponitúrque Ciceronis locus in Epistola ad Fabium Gallum de Cepio. Mœcenatis historia lepidior. Item cur ibidem Sardinia pestilens dicatur. Aquarioli qui sint. De Salacone plura. Saulum quid. D

Cap. XVI.

Cicero ad Fabium Gallum septimo Familiarium epistolarum scribẽs: Amo, inquit, voluntatem: sed pauca de re, E citius (opinor) olim, non omnibus dormio: sic ego, non omnibus, mi Galle, seruio. Hæc Cicero. In cuius loci enarratione, Deus bone, in quæ delyramenta iam irroborata fibrataque procurrunt, qui locum mendosum ne suspicantur quidem, nec omnino remotiorem videntur odorati historiam, quamuis à grammaticis quadamtenus illustratam. Igitur meo periculo, fremant licet nostrates Lyncei: quorum buccæ nunquam non typho crepant, etiam si plurimum nugas F ferunt, quas tamen cornutas rentur scioli in suo sibi oscitantes pistrino: Ciceronis studiosi sic legent atque interpretabuntur, Amo voluntatem, sed pauca de re. Cepius, opinor, olim, Non omnibus dormio: sic ego non omnibus seruio. Sensus autem hic: Cepius, inquit, nisi memoria labor, olim dicebat, Non omnibus dormio. Nam Pompeius Festus ad verbum ferè ita scribit, Non omnibus dormio: natum videtur à Cepio quodam, qui pararhenchon dictus est, G quòd dormientem simularet, quo impunitius vxor mœcharetur: cuius etiam Lucilius meminerit. Ad quem sensum illud satyricum interpretantur grammatici,

Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso.

In quo tamen loco sunt, qui vigilantem nasum pro sonanti, & rhonchis obstrepero accipiát, nulla huius historiæ habita ratione: quoniam in Milite Plautus quoque festiuiter, & scitè admodum ita scribat:

An dormit Sceledrus intus?

Non naso quidem, nam eo magnum clamat. H

Legimus verò & in Greço penu pertinentem ad hoc ipsum historiam. Quippe Mœcenatem conuiuio exceperat Cabbas quidam (vt videtur) ridicularius. procedente potu, vbi ex nutibus renutibusque in A vxorculæ amorem prolapsum vidit Mœcenatem, adque illam procliuius adlubescere, caput ceu dormiturus proclinauit. Accedente verò imprudentius seruo, ac vinum sustollente, placidè insusurrauit is, κακόδαιμον, οὐκ οἶδας, ὅτι μόνῳ μαικήνᾳ καθεύδω. id est, Infelix, an ignoras, quia soli Mœcenati dormio. Qua in parte adnotandum, per œ diphthongum in Græco exemplari exaratum Mœcenatis nomen, & si æ malint alij, quod marmora comprobant peruetusta. Porrò aquariolos inuenio dici, qui vxoris stupra æquo animo patiuntur. Apuleius in Magia: Hisce auditis, exacerbatus aquariolus iste vxoris suæ, ita ira extumuit, ita exarsit furore, vt in fœminam sanctissimam digna cubiculo suo diceret. Aquarioli autem Festo dicuntur mulierum impudicarum sordidi adseclæ. Aqualiculum verò de ventre dici, indicat illud Hieronymi: alius tumenti aqualiculo mortem parturit. Quod autem Tigellium epistola eadem patria sua pestilentiorem dicit Cicero, ad Sardiniam quidem referendum putant: sed pestilentem intelligunt propter Salpugam formicæ genus venenatum & Sardoniam herbam. Ego ad aerem noxium referri oportere contenderim, quod vt credam, facit L. Florus, quum ait, Sardiniam pestilentem sortitus. Sed & Valerius Martialis eleganti epigrammate hoc ipsum comprobat apertissimè,

Nullo fata loco possis excludere, quum mors
Venerit, in medio Tybere Sardinia est.

Sed & Silius Italicus etiamnum apertius, vt hæsitasse iam pudeat:

Serpentum tellus pura ac viduata veneno,
Sed tristis cœlo, & multa vitiata palude.

Ad ea verò, quæ de Salacone dicuntur epistola eadẽ, amplius sciẽdum, Salaconem fuisse Autolyci patrem, molliculum quendam & deliciis diffluentem defamatumque: propterea in Vespis Aristophanes, τρυφὲ φερόντι διασαλακώνισον. Sed & in quadam epistola Menander ad Glyceră, Οἶδα γάρ μου τὰς συνήθεις ἀσθενείας, ἃς οἱ μὴ φιλοῦντες μὲ τρυφὰς καὶ σαλακωνίας καλεῖν εἰώθασιν. hoc est, consuetam mihi imbecillitatem nosti, quam qui me minus amant, delicias vocant & salaconias. Aristoteles in Rhetoricis à delicato disparare salaconem videtur: nam diuitum mores exprimens, eos esse ait trypheros, id est deliciosos & salaconas. Et trypheros quidem ob delicias & felicitatis ostentationem: salaconas autem & solœcos, quia insueuerint omnes circa id quod amant, immorari, quódque admirantur, ac putare eisdem cæteros affici, quibus ipsi. Quidam porrò deflexum inde verbum σαλακωνίζειν exponunt, τὴν πυγὴν αἰσχρῶς κινεῖν, id est sedem parum decorè agitare, quod nos ceuere dicimus: id & σαυλοπρωκτιᾶν dicere Aristophanes videtur: σαῦλον enim dicunt, vitiosum fluxumque.

Insequentis ad Gallum epistolæ obscuritatum nonnullarum enarratio. Magistrum pro dictatore ibi positum. Archimagirus. Locus item ex epistola Seruij Sulpitij libro Familiarium quarto, Supra Maias: quum Maleas legendum sit.

Cap. XVII.

Et quia in Ciceronis epistolas peruenimus, in quibus pleraque reconditam habent doctrinam: proindeque illotis, quod dicitur, non adeunda pedibus, nec populari trutina, sed aurificis statera examinanda, subtexemus insequentium literarum obscuriora nonnulla: ab vertice, quod dicitur, ferè ad vnguẽ extremũ, quæ Deliũ requirere natatorem imperitioribus videntur fortè, lucemque pro virili inferemus. Sed heus tu, inquit, manum de tabula: magister adest citius, quàm putaramus. Desinamus, inquit, Cæsarem lacessere: discriminis haud parum ingruit ab eo, qui præter quã fueramus opinati, & præcinctura monere videbatur, dictaturam arripuit. Vnus denique est omnia, isque est

A sine prouocatione magistratus, nec vsquam præsidij spes, nisi in cura parendi. Sum veritus, ne si liberè, ac Catonis more mentem nostram retegere perrexerimus, in Catonium contrudamur, id est in euidens præcipitemur exitium. Id ipsum scripserat ad Ciceronem Gallus, vt stilo parceret, nec Cæsarem irritaret. Hoc etenim illa verba significāt: Videris enim mihi vereri, ne, si istum habuerimus: sic enim legendum est, id est, Si Cęsarem prosciderimus, & epistolarum argumentum ab eo duxerimus, rideamus γέλωτα σαρδώνιον: B id est, dum illum ridemus, ipsi pereamus. Quod verò magistrum pro dictatore accipiamus, fortè ridiculum sciolis haud ita multa versantibus videatur. Id si vsu veniat, non vtique ἐγκαίνια ducendum. Cæterùm scribit Seneca, eum quem modo dictatorem dicimus, & in historiis ita nominari lectitamus, apud antiquos magistrum populi vocatum, & id in libris adnotatum auguralibus, & locis duobus, testatur Varro: docent & Pompeij Festi fragmenta. Præterea esse argumento, quòd qui ab illo nominabatur, C magister equitum erat, & dicebatur. Porrò Titus quoque Liuius dictatorem refert moderatorem atque magistrum consulibus appositum. Sed De finibus item tertio libro, de sapiente, Rectius, inquit, appellabitur magister populi (is enim est dictator) quàm Sylla, qui trium pestiferorum vitiorum, luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis, magister fuit. Ratione quoque consimili vigesimo & primo libro Ammianus Marcellinus Agilionem nuncupat magistrum peditum. Sed alibi ab eodem, Romanus celebratur quidam armorum magister. D Fuit & officiorum magister. Idem Ammianus Equitium Illyriciano præpositum exercitui nondum fuisse magistrum, sed comitem, tradit. Archimagirum sanctæ literæ, Hieronymo interprete in libro Hebraicarum traditionum in Genesin, pro exercitus magistro accipiunt, quia μαγειρεύειν, occidere est. Aliàs coquorum principem indicat verbum id. Rectè ergo Cicero ait, Sed heus tu, manū de tabula, magister adest. Quod eum habet sensum, ne hoc quidem fortassis rectè scribo, non esse distringendum stilum in Cæsarem: E nam si hoc fecisse significarimus, verendum est, ne libertas nimia fraudi sit, ac in mortem trudat. Siquidem Catonium pro inferis rectè poni, ex Laberio comprobauit Gellius Noctium Atticarum libro sextodecimo, etiam si inter sordida obsoletaque ac maculantia, id esse vocabulum putat. Nec eo verbo esset vsus orator, nisi de industria ex obscuritate iocū captasset. Quod verò est in Epistolæ calce ita legendum est: Vrgeo igitur nec transuersum vnguem, quod aiunt, à stilo, is enim est dicendi opifex. F Atque equidem aliquantum iam etiam noctis assumo. Ego, inquit, ad syntaxin & compositionem totum me dedi: festinoque ita, vt mihi ipse otium negem. à stilo enim, id est à scribendo, & de ingenij fertilitate quippiam promendo, ne minimum quidem reuellor, quando assiduitas exercitationis dicendi copiam maximam parit. Cōfirmatur sententia hæc Ciceronis præcepto ex primo De oratore: Caput autem est (inquit) quod, vt verè dicam, minimè facimus, est enim magni laboris, quem pleriq; G fugimus, quàm plurimum scribere: stilus, optimus & præstantissimus dicendi effector atque magister. Quæ omnia repetens Fabius libro decimo: Vt laboris, inquit, sic vtilitatis etiam longè plurimum affert stilus. Nec immeritò M. Tullius hunc optimum effectorem, ac magistrum dicendi vocat. Cui sententiæ personam L. Crassi in disputationibus quæ sunt De oratore assignando, iudicium suum cum illius auctoritate coniunxit. Quod verò ad Cæsarem ista referunt enarratores, planè ridiculum est. H Illud verò Nec transuersum vnguem, intellige Nec minimum quidē à scribendo recedo sequestrorque, vt ne vnguis quidem aut digiti latitudinem excedam: frequentissima inter eruditos dicēdi figura. Plautus in Aulularia,

Si Hercle tu ex isthoc loco
Digitum transuersum aut vnguem latum excesseris.

Cicero in Epistolis ad Atticum, A recta conscientia transuersum vnguem non oportet discedere. Neque est à marmorariis facta tralatio: sunt enim hæc veluti ægri somnia. Cæterùm de iis satis superque, quum enim leuicula sint, & mediocris forsan vel ingenij vel doctrinæ: abundè studiosis satisfactum poterat videri, digito ista commōstrasse. Sunt grauiora multo in Epistolis familiaribus, quæ squalore obsita iacent. Ea nitori suo pro tempore conabimur restituere, vt sciolorum retundatur impudentia, qui velut Spartiates Demaratus, citarin deposcere nil verentur, vt regio more per mediam conspicui turbam ferantur. Nec cogitant, si quis fulmen capere audeat, non tamen futurum Iouem. Sed vel nunc id minus differamus, quod est in Seruij Sulpitij epistola libro quarto, de M. Marcelli morte: Ille (inquit) vti aiebat, supra Maias Italiam versus nauigaturus erat. legendum, supra Maleas: vt Laconicum intelligas promontorium, cosmographis certatim celebratum, tametsi vnitatis numero enuntiant potius: sed in Rufinum Hieronymus Maleas item profert. Quo autem sensu intelligendum Supra Maleas, edocebit Strabo, qui & libro primo, multitudinis numero vtitur ea voce, ἀπὸ μαλεῶν, inquit, ἐπὶ τὴν δύσιν.

Diætæ notio multiplex. Diarium, diætetæ, dicastæ. Freni partes. Psellium. Diætarij. Echinus quid. Diætarum cognomina varia. Item quid Zeta, & Zetetæ. Defenditur à calumnia Hermolaus. Sigma quid & vnde. St syllaba, silentij nota. Trigon. Trygon, seu pastinaca.

Caput XVIII.

DIætam pro viuendi modo ac lege capi, quum alia multa indicio sunt, tum id quod auctore Celso diætetice medicina inde est appellata, & medicorum scholæ vulgò regulam victus diætam vocant: sed pro victu simpliciter accipit Hieronymus, vbi tenuem cibum & castigatum victum à Græcis nuncupari λεπτὴν δίαιταν, scribit. Notio alioqui dictionis eius Græcis non vna est: siquidem dicitur, ἡ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τροφή. id est, dierū singulorum alimentum: diarium Latinè dici valet. Diæta item iudiciū, vt τὴν τῶν ἐγκλημάτων δίαιταν ἐπίστρεψον ἄλλοις. criminum diætam aliis permitte. Diætetæ tamen ab iis differebant, qui dicebantur dicastæ, hoc est iudices. Nam arbitros quidam putant rectè diætetas appellari, de iis plura Pollux libro octauo. Horum erat echinus nunc æneus, nunc & opere figlino, in quem testium dicta coniiciebantur: quanquam & interna ventris eo dicuntur nomine, vt inquit Eustathius. Sed & freni pars quædam vocatur echinus: sicut quod circa mentum est, nuncupatur psellium: quod ori inseritur, chalinus: cuius medium est, henium pòst in ambitu dactylij, echini, triboli, quos mandit equus. Sunt item echini, circa manus carpum ornamenta: sicut pericarpia, & item psellia ac bubalia. Inuenio echinum item rectè dici partem in capitulo Doricæ columnæ, crassitudo quippe eius trifariam distribuitur: vna enim portio est plinthus cum cymatio. Altera echinus cum annulis. Tertia hypotrachelio contrahitur columnæ. Echinum porrò, ni mendum exemplarium est, per errorem Hexaemeri quinto, dici Ambrosius scribit, pisciculum vi inenarrabili maximas nauium, plenis currentes velis, in mediis fluctibus ita sistentem, vt quasi in mari radicatas videas, nec moueri. Echinus denique animal est vafricia insigne, quo nomine Nauplium ex ingenio nimis callido Echinum appellauit Lycophron: dicitur verò echinus & acanthochœrus. Pecten echini vocatur Iureconsultis echini pellis vestium detersui accommodè concinnata, cuius auctor rei Plinius est.

Sed re-

Sed redeo, vnde sum digressus. Est & diæta locus domi, vbi tantum versamur, nullo negotio aut vsu. Alij cœnationem etiã eo nomine accipiunt, vnde & diæ tarij ministri dicantur diætæ deseruientes, vt apud Iureconsultum Vlpianum De fundo instructo: quamuis sint & ea appellatione fures, qui aliena cœnacula furandi gratia penetrant. Alexandriæ regiam diætam ab Antonio structam, prodidit Strabo, quam Timonion nũcuparit, quod Timoniã vitam solitariámque foret acturus post actiacam calamitatem. Diętis, quod equidẽ scitu dignũ arbitror, nomina varia imponi à veteribus solita, obseruauimus. Nam Trãquillus hermeum appellatam fuisse diætã pronuntiat in Claudio. Alexander Romanus imperator, vt auctor Lãpridius est, in palatio diætas struxit nomine Mammeas, quas (inquit) imperitũ vulgus hodie ad mammam vocat. Fuit in Baiano item cum stagno palatiũ Mammea nomine. Lucullus, Plutarcho tradente, diætam habuit Apollinis cognomento celebratam, vbi summo impendio parabantur cõuiuia. Inde illa eius vox cantatissima, Cœnatur in Apolline. Sed enim & diæta dicitur locus, in quem arbitri conueniunt: qui, vt notauimus, dicuntur diætetæ. Sicut Zeta dici valet locus, in quo Zetetæ obuersantur. Erant enim eo nomine Athenis magistratus quidam, ad quos referebantur, qui reipublicę aliquid deberent, nec soluerent. Cæterùm haud satis mirari valeo doctissimorũ quorundam institutum, qui Theonino dente irruentes in Hermolaum Barbarum, per quem barbaricas vitiligines sibi detersit nobilissimus Naturalis historiæ cõditor, zetæ vocabulum petulanti cachinno explodere pergunt, aucupantes nescio quid indictum inscitumque ex Prisciano. Proinde pro zeta & zetecula, diætam & diæteculam reponere sibi permittũt. Sed rogo vos optimi viri, an excidit Lampridium & Apollinarem Sidonium, & alios præterea eadem vsos voce? Illorum recensere verba non est consilium. Sed rogo, inquam, quid vos denique in nomine isto adeo exagitat? An quod zeta est nomen literæ: nec aliud, vt veteranus vester putat, qui apud vos pluris longè est, quàm apud Persam Themistocles, significare creditur ferè? Missos facio reliquos, tecum signa confero, vir doctissime: neque enim nati ad venena sumus, neque hoc nomine vendibiliorem me facio, aut gloriolæ flatum capto. Nec id agitur nunc, vt aurea ingenia meis ditare obolis pergam, sed studiosorum animos accendimus: & haud ita politis minima quoque mansa in os inserimus. Zeta, inquis, litera est: ergo nil signat aliud? Malè colligis, amice. An non diætetem rectè à diæta flecti confiteris? Si inficiaris, vide quæso, ne tui in te agminatim impetum Græci dent. Si annuis, cur non ratione compari Zetetam à Zeta inclinari concedis? Si vocabulum fortè non agnoscis, & reum peregrinitatis faciendum putas, lege quæso Iulium Pollucem: qui veluti inquisitores quosdam, ζητητάς facit: quoniam τὰ λανθάνοντα ἀνεζήτουν, id est quæ latitarent, scrutabantur. Lege itẽ Sudam. Sed condonamus istã. Audi alia: Sigma, an non est litera? Est. Signátne aliud? Si hæres, ipse subiiciam: Lego non semel apud Lampridium, sigma pro diæta positum, siue stibadio, siue cœnatione: vnde suspicantur eruditi legendum apud Martialem,

Accipe lunata scriptum testudine sigma:
Octo capit, veniat quisquis amicus erit.

Et alibi:

Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

Porrò vndenam coniectamus appellationem eam profluxisse? Erũt ex politioribus, qui à Græci elementi figura dici putent, nec fortè ab vmbilico aberrarint multum. Consimiliter & zeta videri potest appellata, si quæ Hermolaus scribit, minus appetẽtiam concilíant, quæ tamen mihi summè probantur. Verum si de Zetetarum loco sit mentio, à Polluce non reuellar, & ab inquirendi vocabulo produci Zetam fatebor, vnde mox & Zetetes. Nisi quis cœnationem quoq; ab huius imagine dici, suspicari malit. In fragmẽtis Cæcilij Minutiani Apuleij De orthographia, ne quid dissimulem, diætam comperi etiam ziætam dici. Sed dum ista commentaremur, etymon sigmatis alterum subiit animum. Et pro ingenij captu, sigma dici posse videbam ab eius elementi titulo, qui foribus superpositus foret, qua nota discubituris silentium indici videbatur, vt à cõuiuio surgentes, si quid fortè licentius obloquutus foret quispiam, volentes obliuiscerentur. Notissima est Plinij censoria querela ex quartodecimo Naturalis historiæ, Alij (inquit) mortifera loquuntur, redituraśque per iugulum voces non continent, quàm multis ita interemptis? vulgóque veritas iam attributa vino est. Valerius item Martialis odisse scribit memorem compotorem. Quod & Lucianus Plutarchusque in Symposiacis retulere, Μισῶ, inquit, μνήμονα συμπότην. Sed de tota re alibi sic:

Accedent sine felle ioci, nec mane timenda
Libertas, & nil quod tacuisse velis:
De Prasino conuiua meus, Venetoque loquatur,
Nec faciant quenquam pocula nostra reum.

S verò literam habere silentij notam, ne pluribus quidem probandum reor, quãdo taciturnitatem impetrare cupientes lingua sonum eiusmodi, velut sibilum, afformamus: quæ & ab hoc ipso Græcè sigma creditur appellata, παρὰ τὸ σίζειν. Veteres tamen Latini, S & T simul agglutinantes effingebant st syllabam, quæ sola (vt Verrius inquit) sine vocali compacta videtur, qua & in Phormione Terentius sit vsus:

Non is obsecro es,
Quem te semper dicunt? St. Quid has metuis fores?

Ianuis autem illices (vt sic dixerim) inscriptiones, appingi solitas, ex Seneca videmur obseruasse: quum ait, Vbi audierint ista, audient isthic hortulos & inscriptum hortulis, hospes hic benè manebis. Quod si loca huiusmodi de positu, déque figura dici, plausibilius videtur, siquidem in suo cuiusque luco ac fano est, sequi, quod amplius arriserit: scire conuenit, veteres in ædificando varia figurarum scitamenta captasse. Quod vt non miremur, trigon facit: qui locus triquetro, id est triangulo schemate strui consueuerat: in quo item pilæ lusus exercebatur, inde quoque trigonalis nuncupatæ. Iulius verò Pollux, trigonum esse dicasterium dicit, quum ait, Celebrata dicasteria, heliæa, trigonum: cuius meminit Diarchus. Medium parabystum, & maius parabystum. Porrò trigoni mentionem faciens grammaticus quidam, Trigonum (inquit) dicasterium est, fortè quia schemate foret triangulari. Trygon verò marina traditur fera letalis præcipuè, adeo vt si aculeo truncum arboris percutias, inarescat protinus. hunc denique Vlyssi necis fuisse causam tradunt. Et inde ab Nicandro ὀλοεργὸν τρυγόνα nuncupari, ex mutis (quod aiunt) magistris didicimus. Trygona nostri pastinacam conuertunt, Ambrosius in Hexaemero etiam turturem: id quàm rectè, viderint studiosi. In hæc diuertisse fertilitatis causa, non stomachabitur lector candidus: quippe in id omni incumbimus pede, vt nostra hęc, si aliud non sit, exsucca infructuosaque, & (quod dicitur) Agrippo infœcundiora saltem non deprehendantur.

Olearum species aliquot. Emblemata quid. Embolum, probolus, embolimus, embadon. Iudicium in Areopago primum. Tollitur ex Plinio obscuritas. Reorum & accusatorum argentei lapides. Symmoriæ, symmoritæ, saci, cythrini. Oleæ strictiuæ, ac caducæ. Thalysia, syncomisteria, haloa, halos. Thalos quid, & thalophori. Zothalmia. Lactantij grãmatici locus restituitur. Hiceteria. Eresione. Trophæa prima ex olea. Agrippeũ quid. Ptoma olearum. Halirrhothy fabella. Olea cur antro

Ithacensi applantata fingatur ab Homero. Sansa, Sansary, marossery, æsacus, drupa, oleastellum. A

Cap. XIX.

AGrippum verò, ne quis verbi insolentia motus, caput protinus scabat, Sudas syluestrem oleam apud Laconas ait significare. Eam Græcorum alij nunc agrielæam vocãt, nunc cotinũ: & Gadira insulam quoque inde Cotinusam dici inuenimus, quòd hisce arboribus abun- B det locus is: quam rem Cosmographus docuit. Nam ciuitatum pleræque ex causis huiusmodi cognomenta traxere, vt in Attica Myrrhinus à myrtorum, quas myrrhinas dicunt, frequentia. Rhamnus item à rhamnis: Cerasus quoque in Ponto, eadem est ratione nuncupata. Si verò syluestri oleę domestica inseratur, fient quæ vocantur cotinades. In quo obiter scitu dignum: vrbana omnia syluestribus insita, dici emblemata. Apud Vlpianum digestis Ad exhibendum, Emblema phialę omnino aliud est: meminit Plinius quo- C que. Embola verò sunt nauigiorum fastigatæ partes, id est proræ: quas & simomata dicunt. Quin & in acutum ex lato desinens ager nuncupari embolus valet: vt apud Herodotum liquet historia quarta. Sicuti is qui de figura vocatur item Trieris in Lycia propè Arycandam ciuitatem. Embola Plutarcho in Cæsare, rostra Romani fori sunt: vt quum ait, καθήμενος ἐπὶ τῶν ἐμβόλων, sedens pro rostris. Apud Pindaricos interpretes legisse videor, dici emboli appellatione, lignum ad quod destinentur anchoræ. Pindarus, D

Ἐπεὶ δὴ ἐμβόλου κρέμασαν ἀγκύρας ὑπερθεν.

Probolos in Cæsare vocat Plutarchus sublicas in Rheni alueo defixas violentiæ vndarum molliendæ, & delatorum amne secundo rapiditati excipiendæ, ne impacta ponti, quid demolirentur. Embolimum mensem intercalarem intelligunt Græci. Eum Plutarchus μερκηδόνιον dici autumat. Embolimos apud Hippocratem, pueros accipiunt imperfectos. Est embolum item aciei species, id est rhombi dimidium: & pudenda quoque eodem cẽsetur nomine. Embadon, E id est ἐμβαδόν, aream dicit Galenus Therapeutices primo. Sacram oleam legimus appellari Moriam, nomine inde ducto, quod esset Palladi consecrata, ex qua oleum etiam daretur vincentibus Panathenæa. Nam à cæde morias dixere, quam moron nũcupant, perempto Halirrothio, quem necasset Mars Neptuni filium, quod vim intulisset Alcippæ, vt scribit Pausanias: quam ex Agraulo Cecropis ipse filia sustulerat. Idque in Areopago iudicium capitis primum narratur peractum. Eius meminit historia prima Hel F lanicus, & declamatione perelegãti Libanius est persequutus. Id & Plinius significauit libro septimo: sed, vt solet, breuitatis inuoluit tenebris. Insequentibus item temporibus ex materna cæde subiisse iudicium Orestem ferunt, absolutumque, Pallados ἀρείας excitasse aram. Dignum relatu: fuisse, in quibus rei accusatorésve consisterent, argenteos lapides: vnum, ὕβρεως dicunt: alterum ἀναιδείας, id est iniuriæ impudentiæque. In propinquo sacellum erat dearum, quas Athenięses σεμνάς dicũt, Erinnyas Hesiodus in Theo- G gonia: quibus esse in capite cum crinibus dracones, Æschylus commentus est princeps. Sunt qui ita distinguãt, vt priuatas oleas dicamus elęas, publicas verò morias. σηκόν idem cum moria putant: alij moriæ stipitem, σηκὸν dici volunt: quod & similius verò est, quia ita scribit Rhetor, οὔτε τὴν ἰδίαν ἐλαίαν, οὔτε μορίαν, οὔτε σηκὸν περιελαβών. Saci verò huius in Apologia commeminit Lysias. Sacos verò & columbarum vocant loculamenta, in quibus nidulantur: quæ dicunt alij cythrinos, id est κυθρίνους. Symmoriæ Athe- H nis erant velut tribus aut classes, in quas dites modo, quique conferendis sufficerent tributis, coniiciebantur: vnde symmoritæ, ceu contribules. Extat Demosthenis oratio περὶ συμμοριῶν. In Symmorias distributi Athenienses sunt, Nausinico rempublicam gerente, quod Philochorus scribit, & in Lexico rhetorico repetit Harpocratio, vt de Suda taceam. Porrò oleæ quædam callistephani dicebantur, quod cum Suda scribit Aristophanis interpres: cuius ramis coronarentur in Olympia victores, sicuti astipulantur Theocriti interpretes ὁδοιπόροις, atque item Pindari: non autem cotino, id est oleastro: vt quidam interpretati sunt. Quanquam eius sententiæ est etiam Plinius, necnon ex doctis item plerique. Est enim proprij generis callistephanos, de qua Aristoteles ita ad verbum ferè in Patheo: Olea est, inquit, vocatur callistephanos: huius folia contrario modo se habent, quàm in aliis, extrà siquidem, non intus albent. Ramos mittit, vt myrtus, ad coronas peraccommodos. Eam in Olympia plantasse Hercules memoratur, vnde athletis dentur coronæ. Est apud Hilissum fluuium stadiis sexaginta circumuallata muro, magnáque contingentibus instituta mulcta. Scribunt Græci, Herculis clauam fuisse ex oleastro, quam apud Sardonidem is reperisset: quinetiam depositam in Trœzene apud Mercurij statuam, quem πολύγιον vocant, progerminasse denuo, ac superfuisse tempestate sua oleastrum, prodit Pausanias. Sunt & apud Pollucem olearum genera hæc, drypetes, halmades, nectrides. Corinadas trambelos vocauit Pherecrates, dicebantur & Phauliæ: quas verò nunc thlastas nuncupant, comici pyrenas dicunt: thlastas tamen etiam apud Aristophanem comperias ἐν νήσοις. Thalos, inquit Theocriti interpres, apud antiquos dicebatur omne germinans. Archilochus,

Ἔχουσα θαλὸν μυρρίνης ἐτέρπετο.

Et Homerus,

Θαλόντ' ἐλέφαντι φαεινῷ.

Athenienses autem per exochen quandam de olea dixere. Sunt & in cepis thali apud agricolationis magistros, quo nomine stipites folliculósque intelligũt, quibus semen continetur. Thalophoros dicebant, qui in Panathenæis oleæ ramos gestarent. Quod munus proprium erat senum, & inde comicis salibus nulli rei vtiles, præter quàm ferendis thalis, Thalophori item festiuiter nuncupati. Meminit eius moris Cratinus, nec tacuit Pherecrates. Dicæarchus in Panathenaico id munus etiam vetulas obiisse scribit. Xenophon in Symposio pulchritudinem laudans infert, Thalophoros senes pulchros seligi consuesse. Thalysia verò primitiæ dicebantur, quas subuectis iam fructibus ex agris, persoluerent diis, vt denuo virescerent, progerminarentque in campis omnia, quod vocant θάλλειν: eas rhetorum plerique etiã synomisteria à cõportatis frugibus nuncuparunt. Agebatur item festũ tempore eodẽ Cereri sacrũ & Dionysio, vti Pausaniæ testatũ monumẽtis est. dicebatur haloa, id est ἀλῶα, vt putat Philochorus: quia tum in areis pręcipuè moras ducant homines, quas dicunt ἅλως. Quãquam est item halos solis ac lunę discus, & in eorundem ambitu conceptum nubilum. Apud Nicandrum etiam aspidis spira vel ambitus ex obuolutione delineatus. Erat panis quoque Thalysius, qui ex nouis frugibus conficeretur primum. Zothalmia in Pindari Olympiis poemata nuncupantur immortalitatem comparantia, facientiaque θάλλειν καὶ οἱονεὶ ζῆν διὰ παντός. Sed ad institutum redeo: quę remanent, pressis oliuis, vocant stemphyla: sicut in vuis dicuntur peripysmata. Sed verborũ sępe proprietas auctoritate turbatur. Olea coronari Iouem, ab veteribus proditum scio perpetui viroris ratione ac emolumenti: vel ob glauci coloris cum cęlo similitudinem. Sed & illud proditum memorię est, nono ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, oleam puram ab puris quoque oliuantibus pręcerpendam, iureiurando etiam adactis, cum vxore modo sibi rem fuisse, nec alienam attigisse prorsum. Sic enim mox lętiorem fieri prouentum. Quin in Cilicię Anazarbo ab puris modo pueris oleam coli memorant, proinde illic haberi feracissimam:

mam: quippe huic arbori præsulem esse castitatem, vt scribit Palladius. Scribit vndecimo Georgicorum Florentinus, Viti insitam oleam non vuas tantum, sed & oliuas ferre. Haberi quoque id genus arbores in Libya, dicique gentium illarum vocabulo, vbolima. Nec illud reticuero: gorphia vocari apud Syros olearum ligna, vtcunque præcisa ex radicibus imis, ὡν φυτωρίοις, hoc est seminariis constituenda. Superioris autem insitionis fructus nuncupatur elæostaphylos. Oleæ caducæ sunt apud Catonem, quibus opponi ab eodem strictiuæ videntur: nam sunt olearum item strictores. In hac olearum mentione succurrit, opem ferre Lactantio grammatico in librum Thebaidos duodecimum, super illis poetæ versiculis,

Mite nemus circa, cultuque insigne verendo,
Vittatæ laurus & supplicis arbor oliuæ.

Supplicis arbor oliuæ, inquit, per quam pax petitur supplicando: & in secundo diximus, hanc ab Atheniensibus resionem dici, à Græcis autem reliquis diiteron. Portenta verborum planè sunt hæc, quæ si excitetur à sedibus suis Lactantius, nec agnoscat, nec percipiat. Ipse ita emendo: Eresionen dici ab Atheniensibus, à Græcis autem reliquis hiceteriam. Etenim eresione, id est εἰρεσιώνη, ramus oleæ lana implexus, arborum fructibus, quæ acrodrya vocant, circumpendentibus ante ianuas ædium poni erat solitus in honorem Apollinis. Eius historiam pluribus exsequitur in Equitibus Aristophanis interpres, & qui ab eo mutuantur, alij plures. Hunc item ramum à supplicationis vsu hicterium, vel hiceteriam vocabant. Quod in Parallelis, hoc est Thesei vita testatur Plutarchus: vbi in Delphinio positam ab Theseo hicteriam Apollini scribit. Sed interpres, eo nomine supplicationem modo intellexit. Hicterium thesaurum vocat Sophocles capillos honoris Aiacis defuncti recisos. Hinc in Pluto Aristophanes, video in ara sedentem quempiam ἱκετηρίαν ἔχοντα μετὰ τῶν παίδων, hiceteriam tenentem cum pueru'is. Fuit Homeri carmen quoque Iresiones titulo, vt prodit Herodotus. Scribit in artibus Dionysius, in oleæ laudibus illud merito recenseri: non modo quia sit Palladi sacra, sed quod veteribus ex ea constituebantur trophæa, quódque sit victoriæ symbolū. Nam & Neptuno superato, hac primum dea est coronata. Ioui autē dicabant trophæa, quin Iunoni quoque, qua ex causa Tropææ cognomentū illi ascitum apud Lycophronē. Ad ea porrò quæ de moriis oleis paulo antè concinnauimus, hoc item indagine varia ex Græcorum numerosiore sylua sum venatus. Fuisse in arce oleas Athenis Palladi sacras, quæ dicerentur moriæ. Ferunt autem nonnulli Halirrhothium Neptuni filium eas adortum excidere, quoniam inuenta olea, vrbs Mineruę fuisset adiudicata, inter cædendum verò aberrasse, ac securim sibimet impegisse, atque inde decubuisse. Ex quo argumento adoptatum oleis cognomētum, vel quia quisquis oleas possideret, portionem quam μέρος vocant, Panathenæis inferret: quando ceramum olei capiebant victores. Hinc obseruatum, capras Athenis in arcem non iungi, præter quàm semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum possit tangi, quando ita proditum est, eius animantis saliuam esse fructuis venenum, quo nomine nec deæ immolatur. Satæ sunt & in Academia moriæ cum imprecationibus diris, si quis oblæsisset, quare irrumpentes Lacedæmonij pepercerunt illis. Hinc Iupiter celebratur cognomento Morius, áraque in Academia excitata. Agrippeum verò in ceramico theatrum, in Alexandro sophista apud Philostratum, ad Agrippum arbitror attinere omnino nihil. Olearum ptoma, id est πτῶμα, legimus apud Lysiam, intelligunt eruditi fructuum dilapsum vel arboris casum. Illud verò haud negligendum: oleam ab Homero fingi antro applantatam Ithacensi, quod typum habere mundi, sapiētissimis est visum, quod moles hæc vniuersa, diuinæ sit germen prouidentiæ, cu-

A ius creditur symbolum olea: quam Palladi consecrarunt veteres, quæ ipsa est prouidentia. Hinc theologica sagacitas plantam in portus capite stare surrectam, virentemque perpetuò commenta est, vt sciremus, quod est totum, non ex αὐτοματισμοῦ καὶ τύχης ἀλόγου constare: sed esse φύσεως ἱερᾶς καὶ σοφίας ἀποτέλεσμα. Leuiculum hoc, sed nihilosecius apponendum, oliuarum officula dici sansas, Columellæ libro decimotertio, πύρηνας Græci vocant. vnde locationum, vēditionum, & eiusmodi omnium interpretes,
B proxenetasque ac mesitas putant ex functionis vilitate sansarios nuncupari, quos ratione eadem marosserios videntur appellasse Mediolanenses, velut ossarios quosdam. Oleæ ramū, atque item lauri, æsacum vocitarunt priores. Drupa nuncupamus non olearū modo baccas, sed & arborum cæterarum, quando & δρυπεπεῖς Græci dicunt. Oleam calabricam oleastellum vocant similitudinis ratione, ab oleastro deminuta est vox.

C *Nexorum status. Qui dicerentur nexi, & qui obærati. Nectendi ratio. Inter ibi iusti dies qui sint. De Atheniensium sisachthea, & nouis tabulis. Chreocopia, chreocopidæ.*

Cap. XX.

Qvi apud veteres Romanos æs alienum fecisset, idque cumulatum vsuris foret, abducebatur à creditore, non in seruitium,
D vt sępe: sed in ergastulum quodammodo & carnificinam. Et, quod grauius multo est, abducebantur item filij, immo etiamnū nepotes, quod Dionysius scribit & obscurè significat Liuius. Si quid cōtradicerent, seruiliter euerberabantur, obsita erat squalore vestis, fœdior corporis habitus, pallore ac macie perempti. Ad hęc ferè prolixa barba capilliq; efferabant speciem oris, vix vt noscitarentur in tanta deformitate. Hi sunt quos in historia nexos sępe dici audimus. Nam qui cōflassent quidem ęs alienum,
E nec tamen à creditoribus in vincula essent abducti, obærati modo dicebantur: necti verò pronuntiabāt eos, qui creditoribus traderentur. Liuius: Deinceps & qui antè nexi fuerant, creditoribus tradebantur, & nectebantur alij. Et alibi: Nexu vincti solitique se vndique in publicum proripiunt, implorant Quiritium fidem. Cęterum peropportunè opinor, ac perutiliter fecerimus, si hac parte amplius temporum illorum mores fuerimus exsequuti: quando, vt videtur, non in reponendis modo officiis, sed & in cęte-
F ris quoque vitę, ac negotiorum partibus, pręsertimque ad mutui ratione spectant, plurimi esse faciendā fidem, veteres sanxere: proindeque perfidiosius tergiuersanti debitori, ac sępius fraude agenti eludentique non mediocris irrogata pœna. Exigendę igitur mutuatitię pecunię hęc, ex Atticarum noctium obseruationibus, fermè inibatur ratio. Confessi ac debiti iudicatis triginta dies dabantur, conquirendę pecunię causa, quam dissoluerent. Eos verò dies, iustos
G appellare, decemuiris collibuit, velut iustitiū quoddam, id est iuris inter eos interstitionem quandam & cessationem: sicuti Gellius eleganter interpretatur. Quanquam & in ratione belli, iusti dies dicebantur continui triginta, quibus exercitu imperato, vexillum rufi coloris in arce ponebatur, quod Festus & Macrobius adnotarunt. Deinde, nisi dissoluerent, ad prętorem trahebantur, & ab eo quibus erant iudicati, addicebantur. Neruo quoque aut compedibus vinciebantur. Hęc enim fermè verba legis erant. Ae-
H ris confessi, rebusque iure iudicatis, triginta dies iusti sunto. Pòst deinde manus iniectio esto. In ius ducito. Ni iudicatum facit, secum ducito. Vincito aut neruo, aut compedibus, quindecim pondo: non minore, aut si volet, maiore vincito. Si volet, suo viuito: ni suo viuit, qui eum vinctum habebit, libras farris in

dies dato. Si volet, plus dato. Erat autem interea ius (A) paciscendi: ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. Inter eos dies, trinis nundinis continuis ad prætorem in comitium producebantur: quantæque pecuniæ iudicati forent, pronuntiabatur. Tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregrè vænum ibant. Id porrò horrendum, & ab omni prorsum humanitate, & Romanorum mitiore ingenio sequestratum: quod & Septimius Florens memorat in Apologetico. Etenim si plures forêt, quibus reus esset iudicatus, secare si vel- (B) lent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permittebantur. Ipsa legis verba censui apponenda: Tertiis, inquit, nundinis partis secanto, si plus minúsve secuerint, sine fraude esto. Inire porrò nexum de iis dicebatur, qui creditoribus, quod rationi paria nõ facerent, addicebantur vinciendi. Iidem & nexum dare dicebantur, vt libro octauo ab Vrbe condita Liuius scribit, quo loco edocemur, quando nectendi exoleuerit mos. Ex hac verò alieni æris ratione, quo persæpe inopes adobruebătur, vsura multiplici om- (C) nia arrodente, ac velut tabe pestifera ad corpus item correpente, nascebantur quandoque nouarum tabularum decreta per summam inexsuperabilemque necessitatem, ac Diomedeam quodămodo (vt dicitur) expressa patribus. Ea proinde M. Tullius labefactationem fundamentorum reipublicæ vocat, quum pecuniæ creditæ obæratis condonantur, & nouæ mox cooriuntur tabulæ, quibus nomina contineantur noua. Et alibi Cicero: Tabulæ nouæ quid habent argumenti, nisi vt tu emas mea pecunia fundum, eum tu (D) habeas, ego non habeam pecuniam? Et Seneca appellat rem perniciosissimam beneficiorum nouas tabulas. Fit item in Epistolis ad Atticum mẽtio rei huius. Luceius, inquit, M. Fabij queritur apud me per literas, summum esse periculum, ne culpa senatus his decretis res ad tabulas nouas perueniat. Ridicula est grammaticorum vanitas, apud Sallustium, tabulas nouas pro picturis accipientium, quo nil absurdius nec dici, nec fingi potest. Sed sunt plerique puri, puti, id est ab genitiua inscitia nusquam aberrantes, ne (E) quid adglutinetur aduentitij, tanquam impuri mox futuri. Ex Laurentij officina id genus emanasse nugas haud admiserim facile. Tabulas item nouas intelligimus testamentum nouum, priore (vt fit plerunque) expuncto irritoque: quod Epistolarum secundo approbat Cæcilius. Cæterùm nequaquam dissimulandum, ciuitates maximas quandoque hoc æris alieni laxamentum ac remissionem non vsquequaque horruisse. Athenienses, Solone statuente, hoc ipsum admisisse, sciũt paulo eruditiores, legemque, qua statu- (F) tum id est, dictă sisachtheam, hoc est σεισαχθείαν. quod significat, illius linguæ vocabulo, oneris leuationem. Nam sisachtheam sunt qui cribrum interpretentur, quo in frumentis vacantia secernuntur, παρὰ τὸ σείω, quod est concutio, vt Chœroboscus. Sed eam legem ad Ægyptiorum imitationem Diodorus institutam scribit, apud quos sancitum erat, vt eorum corpora, qui ciuitatibus bellico vsu addicti forent, à creditorum violentia libera essent: in bona tantum illi jus haberent. Eodem, inquit, modo sanxit Solon, ne ob vsu- (G) ras corpora ciuium necterentur. Plurimi enim per summam inopiam fœneratoribus, inquit Laertius, corpora sua exponebant, ac super his fœnerabantur. Sisachthea hæc chreocopia item dicitur, quasi debitorum abscissio. Ex quo Solonis amici quidam chreocopidæ ex debiti retentione sunt appellati. Quum enim ij Solonis mentem percepissent, præoccupantes multas pecunias fœnori acceperũt, agrúmque ex iis maximum astutè compararunt. Ex quo & Solon non minima est aspersus infamia, velut iniuriæ particeps. Mox tamen tanquam eo nomine diis gra- (H) tias agerent, institutum sacrificium Sisachtheam item appellarunt.

Tabulæ & codices accepti & expensi. Aduersaria quæ sint. Iuuenalis locus declaratur. Tabulium ager, & Trientius. Apocha quid, & antapocha. Anocha. Item de nexis. Ciceronis locus explicatur. Prytanea, siue sportulæ quid. Theses cur iuris dicundi stationes.

Cap. XXI.

Tabulas, de quibus paulo antè facta à nobis mentio est, Cicero pro Roscio Comœdo, accepti & expensi appellatione distinguit: Si tabulas, inquit, Caius Fannius accepti & expensi profert suas, in suam rem suo arbitratu conscriptas, quo minus secundum illas iudicetis, non recuso. Apud eundem atque adeo eodem loco, codex accepti & expensi nominatur. Sed id aduertendum amplius, quæ apud eundem Ciceronem dicantur Aduersaria. Hæc verò non aliud ferè videntur, quàm libelli, in quibus negotiantes per singulos dies scribimus, quod damus vel accipimus, relaturi postea in codices accepti expensíque, aut in tabulas. Significant hoc Ciceronis verba: Nimium cito, ait, me indagare de tabulis: non habere se hoc nomen in codice accepti & expensi relatum, confitetur. Sed in aduersariis patere contendit. vsque eóne te diligis & magnificè circunspicis, vt pecuniam non ex tuis tabulis, sed aduersariis petas? Aduersaria dici arbitror, quod aduersa parte etiam scriptis implerentur, & per transuersum quoque: nam negligenter admodum conficiebantur, quia delerentur statim: etenim menstrua erant, tabulæ verò æternæ: aduersaria denique parui temporis memoriam: tabulæ perpetuæ existimationis, fidem & religionem amplectebantur. Hæc sunt deiecta, illæ in ordinem confectæ: in iudicium Aduersaria protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. Aduersaria huiusmodi à Satyro nobili significata intelligo, versu illo,

Et longi relegit transuersa diurni.

Quod interpretes etiam si haud barbasculi, non viderunt. Morem hunc ex transuerso quandoque subnotandi in epistolis etiam seruatum Cicero ad Atticum libro quinto præmonstrat. Nunc verò, inquit, venio ad transuersum illum epistolæ tuæ versiculum, in quo me admones de sorore: quæ res se sic habet. Aduersaria ferè ac calendaria idem accipimus, quando & in iis singulorum mensium rationes referebantur: dicta sic, quòd singularum calendarum nomina præscriberentur: meminit Sceuola Digestis de statuliberis. Item Seneca: Calendarium versat, fit ex domino procurator. Calendario præpositum inuenies apud Aphricanum Iureconsultum. Calendarium verò sacrificium, quod calendis obire, moris fuit, dici legimus in veteribus memoriis. Sed & rationarium inuenias, pro libro in quo vel contractuum vel gestarum rerum rationes comprehendantur: ex quo & apud Marcellinum, rationarius apparitor, qui rationarium conficit, ac rationibus præest: quem ratiocinatorem nuncupauit Columella. Rationibus inferre, apud Latinè ac ex formula loquentes, est in Rationario perscribere, quid cui sit erogatum. Tabularum publicarum curam comperi variè habitam & immutatam sæpe, quando permisit Augustus senatui præfectos deligere: verùm ambitu suffragiorum suspecto, inita mox ratio, sorte ducerentur ex prætorum numero qui præessent. Sed Claudius ad quæstores rediit. At quia deesse robur videbatur ætatis eum primum capessentibus magistratum, Nero præfectura perfunctis, ac vsu rerum plurimo peritis comprobatisque onus iniunxit. Lectum apud eruditos est, expensare, dici expensum ferre in conficiendis rationibus. Ex tabulis porrò hoc genus, tabulium esse appellatum comperi, agrum qui intra quinquagesimum lapidem iis est assignatus, qui mutuam reipublicæ pecuniam secundo Punico bello dederant. Trientium quoque dictum scio, quia pro tertia

pecuniæ

pecuniæ parte datus erat. Dignum verò scitu esse in A hoc item vsu, quas vocant apochas, quæ fiunt, vt iis probetur solutio, fatente creditore, sibi satisfactum. Ideóque debitori traduntur. Interstitium fit tamen, vt scribit Vlpianus, inter acceptilationem & apocham: quoniam acceptilatione omni modo liberatio contingit, etiam si non sit persoluta pecunia. Apocha verò non aliàs, ni ea sit erogata. Antapocham sunt qui chirographum interpretentur, quod creditori conficit debitor, fatendo à se quid sit persolutum. Antapocham intelligunt alij, chirographum, quo se obli- B gat aliquis, ac se debere fatetur. Apocham, Græci ἀποχὴν dicunt, quo nomine quandoque significatur receptio. Apochyma verò, eadem quæ zopissa est: quam tamen hypochyma dicere mauult Paulus Ægineta. Scribit Ammonius, anochas dici in bello inducias, vsu ita exigente, vltrò citróque commeandi. Quod verò ad nexos item attinet, inuenio obligationem omnem apud veteres, quæcunque per æs & & libram fieret, nexum fuisse nuncupatam. Idq; necti solitum dici, quod eo modo obsignaretur. Innuit hoc C & in Topicis M. Tullius, vbi ait, Abalienatio est eius rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio. Nexus, inquit Boethius, est quædam Iuris solennitas, quæ fiebat eo modo quo in Institutionibus Caius exponit. Ad hoc ipsum respicit Ciceronis illud De oratore libro primo, Nexorum iura in causis versantur centumuiralibus. In cuius tamen loci enarratione mira proferri deliramenta, sciunt, qui huiuscemodi elegantiarũ nõ sunt omnino imperiti. Nexũ quoque æs, vocatur pecunia, quæ per nexum obligatur. Dicitur & laqueus nexilis Apuleio. Sed & nexilis item vestis, cuius fuit vsus ante textilium inuentionem: vt apud Lucretium non somniculosus obseruabit lector:

Nexilis antè fuit vestis, quàm textile tegmen.

Cæterum doctioribus hæc fortè operæ videbuntur leuioris: proinde, ne γῆς ἔντερα, idest terræ interanea, studiosius videar consectari, stilum reprimam: ne forsan Hesiodium illud in me regeratur,

ἀλλὰ τίη μοι ταῦτα περὶ δρῦν, ἢ περὶ πέτρην.

Illud modo adiecisse contentus: pecuniam apud Græcos ab actore ac reo constituendi gratia iudicij contributam depositámque, prytanea nuncupari: quæ à Romanis, sportulæ signatur nomine. Cæterum, qui succubuisset, omnia resoluebat: ea verò in publicum cedebant, aut iudicum mercedem: ex quo & ipsas iuris dicundi stationes, theses quandoque appellatas, legimus. Prytaneorum meminit Isocrates ad Callimachum.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVARVM LECTIONVM Lodouici Cęlij Rhodigini, ad D. Franciscum Malaninum, Præfatio decimatertia.

DOMESTICÆ frugalitatis opus esse non me latet, eos gratuito aliquo impartiendos esse munusculo, qui ipsorum aucupatos tutelam continuè obsequiosis meritis insequuntur: qualem te Francisce Malagnine ciuis optime, & scio & iam diu noui, qui nulli noxius, omnibus commodus, mihíque ipsi opportunus existens, me ipsum perpetuò tibi deditum, gratiori tua in me beneuolentia esse voluisti: atque eo maximè in Lodouicum Cęlium mihi patruum, qui & patris tui, totiúsque Malagninæ prosapiæ & ope & opere continuè suffultus, ad talem scientiæ apicem peruenisse, verè diiudicari potest: qualem Antiquarum lectionum opus ab eo nouissimè castigatum præ se fert. Quod quum his diebus cursim ac leuissimè pertransirem, eiusdem portiunculas aliquas intimioris amicitiæ vinculo sibi astrictis dicatas, alias autem & potissimè noua adiunctas castigatione, nullius inscriptione munitas cognoscerem: mihi operæpretium visum, eas omnes non nisi patrono munitas propellere, atque ob id te decimitertij libri designatione grauare: quod eo libentius factum volui, quo doctrinata censura decoratum, optimæ ingenuitatis munimine suffultum, probissimæque bonitatis plenitudine saginatum omnes palàm profitentur. Quòd & si pauxillum, id tamen libenti accipies animo: Camillúmque Richerium tibi deditissimum in ipso contemplatus tibi dedititium, ac doctissimi quondam tui pręceptoris nepotem libentissimo eo tuo affectu fouebis, quo antiqua in Lodouicum Cælium tuorum collata beneficia prę se ferunt. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER vnus, qui tertiusdecimus.

Explicatur Quintilianus de oris multiplici vitio. Anastomosis quid. Anastomotica cibaria. Iotacismus, lambdacismus, metacismus, Atticismus. Coccygis cognomentum. De batto, & battologia. De Ouidio scitu digna. Titi Liuij mors. Ibis Ouidianus qui sit. Nysteridis cognomentum. Item de Chærephonte, & Eretriensibus, ac Alcibiade. Fringultire quid.

Cap. I.

IN primis, inquit Oratoriarum institutionum primo Quintilianus, vitia, si qua sunt, oris emendet: vt expressa sint verba, vt suis quæque literæ sonis enuntientur. Quarundam enim exilitate vel pinguitudine nimia laboramus: quasdam velut acriores, parum efficimus, & aliis non dissimilibus, sed quasi hebetioribus permutamus. Quippe ρ literæ, qua Demosthenes quoque laborauit, lambda succedit. Hæc Fabius. Scimus verò duo esse in primis oris vitia, quorum altero peccantes, ischnotetas vocat alibi Fabius, quum gracilis est nimium, & tenuis literæ enũtiatio: alterum vitium, plateasmum appellauit idem, à vocis (vt opinor) pinguitudine. Quo modo qui loquitur, & curiosius gutture vtitur, λαρυγγίζειν Græcè dicitur: meminit pro Ctesiphonte & Demosthenes. Dores præcipuè, vt platystomi, incessuntur à Græcis: quod iusto frequentius in dictionibus A literam ingerant. vnde apud Theocritum, garrulæ mulierculæ coarguuntur πλατειάσδοισαι ἅπαντα, vt quæ Syracusiæ forent. In Cotta, literarum damnabatur dilatatio, vti constabit mox. Verum vt luculentior expressiórque fiat eminentissimi auctoris enarratio, ad Aristotelis vireta diuertendum: abs quo lingua peccantium turbideque & adhæse loquentiũ tres fieri species animaduerto, ἰσχνοφώνους, τραυλούς, καὶ ψελλούς, hoc est ischnophonos, traulos, psellos. Est vtique traulus, siue blæsus, qui literam aliquam exprimere non potest: eámque non quamlibet, sed certam. Psellus, siue balbus, qui enuntiando, literam præterit aut syllabam. Ischnophonum sunt qui Latinè dicant hæsitantem. Vitium est, inquit, ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ταχὺ συνάψαι τὴν ἑτέραν συλλαβὴν πρὸς τὴν ἑτέραν, idest ex eo quod citò syllabæ syllabam connectere minus possit. Quæ vtique omnia ex imbecillitate proueniant, neq; enim intelligentiæ sumministrare lingua potest. Quum verò quasi in recessu oris vox auditur, cœlostomia nũcupatur. Anastomosis autẽ ad præsens negotiũ spectat nihil, idest ἀναστόμωσις: est autem eo vocabulo medicis adapertio, vt quum venarũ ora recluduntur. Apud Athenęum anastomotica dici videntur cibaria, quæ appetentiam conciliant, & edendi prolubiũ excitant, cuius sunt modi sale conditæ oliuæ, quas colymbadas nuncupant. Sed à diuerticulo fabulam repetamus. Remotis autem vitiis, emendata cum suauitate vocũ explanatio ὀρθοέπεια vocatur. Et quoniam cum Quintiliano nobis res est, ne id quidem amplius explicare grauemur: quod ait, esse per sonos vitia oris, quæ scripto monstrari non possunt, vt est iotacismus & lambdacismus. Scribit Diomedes, esse iotacismum, quum I litera vltra iustum decorem enuntiatur. Idem & in lambdacismo intelligit, quum L sono profertur pleniore. Inuenimus tamen aliter à Martiano libro quinto, vitia hæc finiri. Esse quippe metacismum, quum verborum coniunctio M literæ assiduitate colliditur: vt si dicas, Mammam ipsam amo, quasi meam animam. Lambdacismum verò, vbi L plurimum dissonat, vt si dicas, Sol & luna lucent luce alba, lactea. Iotacismum, vti si enunties, Iunio Iuno Iouis iure irascitur. Atticismum elegantiam dicunt Atticam, sed nomine tamen eodem intelligit Thucydides, quũ Atheniẽsium quis impensius partes fouet. Polysigma verò est vbi S litera crebrius geminatur, Sosia in solario soleas sarciebat suas. Inter eos qui in memoriis veteribus lingua fuisse præpedita memorantur, legimus & Battum, à quo Cyrenas in Aphrica conditas ferunt, quem adeo fuisse ischnophonum B tradunt, vt ab eo defluxerit verbum βατταρίζειν, quod insigne pronuntiandi signat impedimentum in iis qui vocis vix sint compotes, nisi à sono malimus conformatum id, vt βαρβαρίζειν, ποππύζειν, vt verius de vitio sit homini enatum cognomentum. Quanquam est & battus siue battis mollioris pisciculi delicatorísve species: vnde battidoscopi appellati opsophagi & gulones. Sunt qui Battum, prius dictum Aristotelem autument. dici verò ab gente Libyca reges, battos. Plerisque item arrisit, Coccyga fuisse nuncupatum C de loquutionis pontificio præpedito. Ab honore ac regio fastigio, batti cognomen proripuisse, auctor itẽ Herodotus est. Fuit & poeta Battus ineptior, qui dum simulacra & statuas versibus ac hymnis celebraret, mensum excedebat legitimum, eandémque sæpicule cantilenam recinebat. Quod iterationis vitium & nimietatis inde etiam battologia nuncupatur: quo & Ouidium laborasse, Seneca scribit. Propterea Montanum declamatorem, sententias suas repetendo corrumpentem, dum non est contentus vnam rem semel D benè dicere, Scaurus inter oratores Ouidium vocare solebat. Qui & ipse nesciat, quod benè cessit, relinquere. Quum Polyxena esset adducta tumulo Achillis immolanda, Hecuba dixit, Cinis ipse sepulti In genus hoc pugnat. Poterat esse contentus: adiecit, Tumulo quoque sensimus hostem. Neque hoc contentus addidit item, Æacidæ fœcunda fui. Aiebat Scaurus, Non minus magnam virtutem esse, scire desinere, quàm scire dicere. Hinc & in Matthęi euangelio, vti arbitror, capite sexto, μὴ βαττολογήσητε, idest orãtes ne sitis multiloqui. Sunt qui battologiæ vitium esse i- E tem in versibus illis apud Ouidium Metamorphoseon secundo, arbitrentur:

> At senior, postquàm merces geminata, sub illis
> Montibus (inquit) erant, & erant sub montibus illis.
> Risit Atlantiades, & me mihi perfide prodis,
> Me mihi prodis, ait.

Quod tamẽ verum haudquaquam est. Nam ἐκ τῆς ἀναδιπλώσεως quęsita orationi gratia est. quod ex libro Phalerei Demetrij περὶ ἑρμηνείας licet agnoscas, quum F ait χάριτας aut in verbis esse, aut in rebus: in verbis quidem, ex breuitate, ordine, figura: ex schemate, vt in Sapphûs versiculis,

> Παρθενία, παρθενία, ποῖ με λιποῦσα οἴχῃ.

Cui ex figura eadem illa respondens ait,

> Οὐκ ἔτι ἥξω πρὸς σε, οὐκ ἔτι ἥξω.

Maior, inquit, orationi comparata est gratia, quàm si semel forent pronuntiata, καὶ ἄνευ τοῦ σχήματος, etiam si πρὸς δεινότητας, excogitata magis videri anadiplosis G potest, seu pallilogia. Obseruauerat hæc Metula quoque parte quadam, ex thesauris iis ab eodem pronuntiatum Ouidio prodens,

> Si, nisi quę facie poterit te digna videri,
> Nulla futura tua est, nulla futura tua est.

Sic & apud Homerum,

> Τοῦ δ' ἐγὼ αἴτιός εἰμι,
> Καὶ εἰ περὶ χεῖρας ἔοικεν, εἰ περὶ χεῖρας ἔοικεν.

Et quoniam de Ouidio agimus, aduertendum item,

in quo

in quo ab eodem taxetur Seneca in Naturalium quæ- A stionum libris, vbi diluuij exeutitur ratio. Illud, inquit, poetarum ingeniosissimus egregiè pro magnitudine rei dixit:

> Omnia Pontus erat, deerant quoque littora Ponto.

Nisi tantum impetum ingenij & materiæ ad pueriles ineptias reduxisset:

> Nat lupus inter oues, fuluos vehit vnda leones.

Non est res satis sobria, lasciuire, deuorato orbe terrarum. Et ne quis parum aptè agglutinata hæc à no- B bis putet: ad ea Quintilianum respexisse contenderim, dum libro decimo, lasciuire in Heroicis suis Ouidium scribit, & esse nimium ingenij sui amatorem. Simul quia frigida est & puerilis in scholis affectatio, vt ipse transitus efficiat aliquam vtique sententiam, & huius velut præstigiæ plausum petat, à quo nõ abstinet poeta hic, quem tamen necessitas fortè excusarit, res diuersissimas in speciem vnius corporis colligentem. Illud obiter adnotarim: in Cæcilij Minutiani Apuleij fragmentis obseruatum, annis septem in exi- C lio consumptis, functum esse fato Ouidium calendis Ianuariis: qua die Titus quoq; Liuius decesserit. Structum item illi à Barbaris per multas lachrymas tymbon ante ianuam. Auctor idem Minutianus est, Coruinum ab Ouidio appellatum fuisse ibin ex auis fœditate, cui ventrem rostro purgare, insitum sit. & hoc ex Callimachi imitatione: pulsum quoque in exilium, quod Augusti incestum vidisset. Sed vt à diuerticulo redeamus ad fabulam, Chærephontem lego Socratis perfamiliarem fuisse ἰσχνόφωνον, & quia simul nigricã- D tis erat coloris, interfuso pallore, nycterida cognominatum, quæ vox nobis vespertilionem indicat, atque item pyxinon, idest buxeum. Hic verò est Chærephon is, cui respondisse Pythiam ferunt, σοφὸς σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' εὐριπίδης, ἀνδρῶν δὲ πάντων σωκράτης σοφώτατος, idest, sapiens quidem Sophocles sapientior verò Euripides, at omnium sapientissimus Socrates. Eretrienses porrò incessuntur apud eruditos, quòd literam ρ crebrius asperiúsque inculcarent: sicuti in Alcibiade lambdacismum adnotatum scimus. Hic est de E quo iactatum legitur, Alcibiades duos non tulerunt Athenæ neque item Lysandros duos Sparta. Arrius apud Catullum, mirifico velut pruritu, flatilem tum vocalibus, tum consonantibus, inserebat, quod Poetæ testatur epigramma nobile. Postremò fringultire, ex Apuleij doctrina præpeditè est, ac obscurius verba enuntiare. Nam in Magia sic adnotauimus, scriptũ, qui eloquentiæ patrocinium vulgò profitetur, etiam honesta dictu sordidè blaterat, sæpe in rebus nequaquam difficilibus fringultit, vel omnino obmutescit. F Et iterum: Audisti priuignum meum vix singulas syllabas fringultientem. A fringilla verbum deflecti, putat Festus. Eius verò auis querula esse videtur vox. Nam & Martialis ait,

> Nunc sturnos inopes, fringillarúmque querelas
> Audit.

Friare autem aliud omnino est, vnde suffriare paululum conterere est. In Q. Catulo oratore, quod memorabile est, summè laudatur lenis, suauísque literarum appellatio. In Cotta, literarum damnatur dilatatio, & G Catulo contraria, subagrestis quædam, & planè subrustica pronuntiatio.

Bambalio qui dicatur, necnon balliones. Balia cerua, Balius ventus. Item quid catapeplasmenon. Quid apodos. Alcibiadis balbuties. Dosonis cognomentum. Lamyri notiones. Blæsi qui dicantur & arguti. Lambda cur diceretur Eetionis vxor.

Cap. II.

VErum quia in linguæ vitia, stilo ducente, recidimus, ante quàm inde digrediamur, summonere quum alia, tum illud quoque non est visum omnino incuriosum: quod

A ex M. Tullij officina est. Nam is Philippica tertia Marcum Fundum nescio quem, nullo numero, & prorsus contemptibilem cognominatum scribit Bambalionem, ab hæsitantia linguæ & stupore cordis. Sed & Franciscus Philelphus vir certè non postremæ literaturæ, ac tum Græcè tum Latinè perpolitus, Poggium his ferè insectatur: Audio tamen esse, inquit, quosdam hermaphroditos; qui & pueri sint & puellæ: eósque non solum ita gigni naturę solertia, sed etiam arte hominum, id quod de Poggio Bambalione, ac de aliis B nonnullis accepi. Appellationis verò ignominiosæ hinc profluxisse ratio videtur, quoniam densiorem mutarum in verbis concursum detestantur Gręci propter eum quem vocant ipsi psellismum, vt in meso paracimeno δέδηκα. Sic & in verbo πέπομπα veriti cacophoniam, ab vsu id tempus abdicarunt: quia βουβώδη νόμπον efficiat, idest bombo persimilem stridoris sonum. In quem lusit facetissimè Comicus, βουβαλοβόμβαξ, idest bombalobõbax: vnde factum Bambalioni nomen opinamur. Balliones verò in historia C pro leonibus accipiunt, ab Plautino forsan Ballione. Baliam ceruam Græci καταστικτὴν dicunt, idest maculosam, ac velut picturatam. Sed & balium ventum pro impetuosius flante accipiunt. Est & linguæ vitium quoddam dictum catapeplasmenon: quum simplicis vocis naturam pleniore quodam sono circumlinimus: quoniam sic appellatur cantus tibiarum, quę præclusis, quibus clarescunt, foraminibus, recto modo exitu grauiorem spiritum reddunt. Cæterum quod ait libro vndecimo Fabius, qualénam est? Vox, D inquit, vltra vires vrgenda non est: nam & suffocata sæpe, & maiore nisu minus clara est, & interim elisa in illum sonum erumpit, cui Græci nomen ab immaturo gallorum cantu dederunt. Interrogatus olim vir Græcè Latinéque scientissimus Politianus, quæ nã foret ea vox apud Gręcos, respondit, ἀπῳδόν. Est enim (inquit) apodos, vox etiam ea, quę neque choro, neque fidibus concordat. Sed hoc profectò vix cohęret. Est enim apodos, communis vox cantibus omnibus absonis. Sic enim lego in Gręcorum monumen- E tis, ἀπῳδὸν μέλος τὸ μὴ ἀρέσκον, τὸ τῆς ᾠδῆς ἀλλότριον. hoc est, apodon, melos est quod non placet, & à cantu est abiunctum alienúmque. Verumtamen dicitur etiam apodon, τὸ κακόηχον, idest soni mali. Quiddam igitur necdum intellectum, & magis proprium, videtur Fabius innuere. Nam neque closmos satisfacit omnino, quamuis ea sit gallinacea vox. Et in libro περὶ ἱππικῆς Xenophon, excitari closmo equos scribat, poppysmo autem remolliri mitigarique. Quamobrem amplius quærendum censeo. Illud verò Euripidis ne- F quaquam prætereundum hic est, scribentis, quandam Alcibiadi in dicendo blæsitatem fuisse, quæ voci illius splendorem & sermoni gratiam afferre videbatur. Aristophanes quoque comica in Vespis festiuitate sic illum in comœdia blæse loquentem inducit, vbi Theorum conuellit,

> ὁλᾶς θέωλον τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει;

Vbi κόλακος dixit, pro κόρακος: id quod incuriosius obseruauit Plutarchi interpres. Porrò scitu dignum & illud: quibusdam non ex balbutie tantum, sed etiam G ex mordacitate quadam cognomenta esse facta: sicuti Antigonum legimus appellatum Dosonem, Ptolemæum verò Lamyrum. Est siquidem Lamyrus loquax, & sine ratione audax. Lamyrum quoque mare appellari inuenimus, veluti dicas, multum & densum. Lamyrum item facetum dicunt & amœnum: vnde illud, λαμυροῖς ὄμμασι πυκνὰ γελᾷ. Sed & quæ stuporem quendam iniiciunt, Lamyra dicuntur: nam propinationes, lamyras nuncupatas scimus. Plutarchus Cæsarem scribit fuisse Cleopatræ obretitum a- H more, λαμυρᾶς φαρέσης. Cæterum, quia lucubratione pręcedenti traulum interpretati Latinè sumus blæsum, ne quis argutior imperitię forsan eo nomine coarguere nos tentet: ceu nesciamus planè, quid blęsus sit: auctores pręterea habemus, blæsum à plerisque

paralyticum dici. Alij blæsum accipiunt, cui in exte-
riora sunt obuersa crura, & prorsum assimulantia Λ
literam, quo ex vitio Lambda dicta Eetionis vxor,
Cypseli Corinthij mater: diciturque blæsus, ὁ βεβλαμ-
μένος τὸ ἴσον τῶν ποδῶν. Rhæbus autem denominatur,
cui modo contrario se habent crura, introrsum vide-
licet obuersa: de iis aliqua item apud Pollucem. Ar-
gutos intelligit Probus, qui prærapidè multúmque
loquantur.

*Balbutiei ratio ex Galeni doctrina. Incontinens lin-
gua apud Hippocratem quæ sit. Item qui dican-
tur ab eo muti. Podagræ psellismus.*

Cap. III.

Mirantur (opinor) plerique, vndenam
proueniant euentus huiusmodi, mira
tus sum aliquandiu & ipse: nec prius
desij animo (vt interim sic loquar) C
fluctuare, quàm multa hinc inde ver-
sando quum Galeni sacraria introspi-
cere adortus essem, voti compos aliquo modo fieri
sum visus. Quæ verò ex lectione id genus comperta
mihi, iam hinc promere pergam in hoc album. Sicu-
ti, inquit, ψελλίζεσθαι, idest balbutire, linguæ vitium est,
non vocis: sic & τραυλίζειν, si non queat illas articu-
latè voculas lingua, quæ per T & R literas efferun-
tur, enuntiare: qualis est ipsa hæc traulosis, & affines
aliæ trechi, tribi, trachy, trochos, trypheros, & id ge- D
nus complures: in eiusmodi quippe lingua primori-
bus dentibus obfirmetur & amplificetur, oportet.
Si verò infirmior est, connititur deterius: proindéque
T & R literas nequit dearticulare: sed in T & L de-
flectit. Cæterum vsu venire potest ipsum item hoc,
quia sit aliquo modo breuior: tunc enim non queant
dentes primores concentu suo linguæ breuioris i-
ctum excipere, ac structuræ seriem conformare. Ve-
rum hoc rarenter contingit, illud frequentius, vt hu-
mectior ac mollior lingua non liberè in verba pro- E
rumpat. Quæ temperatura pueris balbutiem indu-
cit. Idque parte ista contingit, quod & in ambulandi
vsu: nam aut nullo pacto ingrediuntur, aut titubante
& vacillante gradu, non plenè absoluitur incessus in-
tegritas: siquidem crura teneriora molliora que sunt,
quo nomine obfirmari connitique validè nequeunt.
Idipsum & adultioribus euenit quandoque, vt si ser-
mocinando laborauerint, balbutiant: velut ij qui ti-
biam diutile animauerint, & quibus vires ex morbo
sint debilitatæ: sicut & quibusdam, quibus lingua est
vehementer exsiccata. Verum siccitas tanta nulli ines- F
se potest, qui habitum seruet naturalem, atque ideo
solius humiditatis immodicæ est casus, in iis qui na-
tura balbutiunt, id linguæ detrimentum, quum eius
musculi firmiter nequeant stabiliri: quod eis potest
accidere, vel propter suam, vel propter neruorum
imbecillitatem, quos videlicet à cerebro suscipit.
Quare & ebrij aliquando balbutiunt, & turbidè ac
adhæse loquuntur: tum quia multa humiditate per-
funditur cerebrum, tum etiam quia ab ipsius multi G
tudine lingua pergrauatur. Contingit igitur iis qui
sunt balbi natura, alterum horum, aut cerebrum ha-
bere humectum, vel linguam, vel vtrunque. Porrò &
illud non ignorandum: incontinentem dici ab Hip-
pocrate linguam, quæ infirma est, ita vt non possit in-
tegrè vocem dearticulare, aut immobilem & omni-
no resolutã. Ex eiusdẽ doctrina hoc quoque excerpsi-
mus: mutos quandoque ab vno accidente notissimo,
quæ est vocis interceptio, appellari eos, qui nullum
alium motum seruant secundum electionem, vel ni- H
hil omnino sentiunt. Iacent autem eodem modo,
quo apoplectici sine sensu pariter & motu. Hippo-
cratis verba idipsum astruentia ex Sententiarum se-
ptimo subieci: Quibus cerebrum aliqua ex causa con-

A cussum fuerit, necesse est statim mutos fieri. Et nos
quidem posteritati allaboramus sedulo: quod si vera
tamen fatenda sunt, bono sanè stomacho haud con-
coquimus, priori æditioni sic insidiatos etiam ami-
cos: vt non pauca ex capite hoc in libellos suos con-
gesserint, auctore dissimulato, vt in plerisque aliis:
quod impudens est, ac quam sustinet, personæ parum
quadrans. Verum interlucebit tandem perpendenti
amplius Veritas, quæ Temporis creditur filia. Nec cu-
iusquam elatior animus, vel fraus velut nubeculam
B nostris (opinor) est obstructura luminibus, si qua ta-
men ea sunt. Etiam si plerique, velut cœnaculariam
facientes, quicquid interluxerit lucelli, conuerrant, si
possint, vel cum puluisculo. Quia verò de psellis com
meminimus, id neutique prætereundum, Syllam A-
thenis pedum dolore infestari cœpisse, quem ναρκώ-
δη Plutarchus vocat: Strabo autem ποδαγρᾶς ψελλισ-
μόν, idest podagræ psellismum.

*Vocabula plura ad linguam pertinentia. Aglottos,
paraxiphis, glottocomion, euthyporos. Solen bis.
Glossematicum quid. Glossographi, & glossemata-
rij. Diomedes explicatus. Quintilianus suo resti-
tuitur nitori. Scholia, scholiastæ, solenistæ. Lingu-
lati tubuli. Lingula, olophyctides, rana.*

Cap. IIII.

Linguam, Græci vocant γλῶτταν: aglot-
ton apud Aristophanem, loqui non
valentem interpretantur, velut elin-
guem dicas. Sophocles tamen eo no-
mine barbarum appellauit, in Trachi-
niis, quum Græco aglotton opponit.
Epiglottis, inquit Pollux, simplicis vocis est organũ:
lingua autem, articulatæ. Si qui verò linguam habeat,
nec loquantur tamen, epiglottidis vitio id putatur
obuenire. Si verò perperam ac difficulter loquantur,
oblæsa lingua est. Turbinatior linguæ pars vocatur
proglossis. Caruncula verò, qua connectitur inferiori
parti oris, nuncupatur hypoglossis. Qua gustus poten
tia inest, cephaline. Vtrosque autem linguæ sinus &
cauitates, cheramos appellant: quidam etiam parasy-
ra. Glossogasteras, comici lingua sibi victum compa-
rantes dicunt. Polyglosson quercum Dodoneam, in
Trachiniis vocat Sophocles, vel de oraculorum mul-
titudine, vel quia vnicuique æderetur idiomate pro-
prio. In tibiis item glotta est. γλῶσσαν ταπεινὴν dicere
videtur Eustathius ferè vulgarem vernaculámve, vbi
ait, Ex iis confinxit sibi ταπεινὴ γλῶσσα paramacherũ:
dixerat enim antea paraxiphida signare enchiridion,
idest gladiolum qui adiacet ensi: vnde etiam vel Ho-
mero interprete, nuncupatur paraxiphis, quoniam

Παρ' ξίφεος μέγα κουλεὸν αἰὲν ἄωρτο.

Glottocomion, vas est linguis recondendis peraccõ-
modum. Glossocomon tamen pro loculis & marsu-
pio apud Plutarchum obseruauimus. Sed & ligneam
thecam reliquiis aptam reponendis eodem dicunt
nomine. In medicorum thesauris est organum item
glossocomium, quod in ossium fractura cruribus sup-
ponitur: Hippocrati incognitum, sicuti Galeno pro-
denti assentimur propemodum. Eius esse videtur ex-
tensio duplex: vna quippe membrum porrigit in re-
ctum, diciturque euthyporos: altera verò supernè
quidem prius, mox verò & infrà, nuncupatur metale-
ptice. Fit vtraque funiculis circumpositis. Licet au-
tem genus hoc machinulæ σωλῆνα item vocare, aut
cum adiectione Solena mechanicum: sic & mechani-
cum glossocomium. Est & sua calciamentis glotta, vt
apud Isæum Socraticum: sed & poeticas voces, glot-
tas dicebant: vnde Aristophanes, πρὸς ταῦτα λέξον, ὁμή-
ρου γλῶττα τί καλεῖται κόρυμβος. Verbi quoque proprie-
tatem quandoque indicat glotta, vt quum dicimus,
αὐτὴ γλῶττα hoc vel illud ostendit. Aristoteles in li-
bro De poetica, Omne (inquit) nomen aut proprium
est, aut

est, aut glotta, aut metaphora, aut ornatus, aut facti- A tium, aut extensum, aut sublatum, aut permutatum. Et proprium quidem dico, quo vtantur singuli, Glottam verò, quo cæteri. proinde liquet, posse idem nomen esse proprium, & glottam, verum non in eisdem, quippe Syginon apud Cyprios proprium est, nobis autem est glotta. Et mox paulò idem Aristoteles: Nomina, inquit, dupla dithyrambis præcipuè congruere, glottas autem heroicis. Dionysius in Artibus Thucydidem scribit proprium in conscribenda historia characterem excogitasse, non pedestrem omnino, ne- B que item metricum, sed ex vtrisque concinnatum, ac in verborum delectu tropicam & glottematicam, ac priscam ascivisse dictionem pro cõmuni cõsuetaque. Et mox, Glossematica (inquit) & prisca, ac obscuriora, multis sunt ferè ἀκρεφνὲς ὁ καὶ παραλογισμὸς καὶ ἡ περιωπή, & consimilia. Inde glossographi nuncupati. Sicuti commeminit Eustathius, vbi ait, Hippotes, idest eques, capitur quandoque pro exule ac profugo, vt glossographi sentiunt. Hi voces id genus obscuriores enarrant. Latini glossularios, atque item glosse- C matarios dixere. Quo fit, vt glossematicus Fulgentius aduocetur à grammaticis. Et Diomedes genera loquutionum quinque facit: rationale, artificiale, historicum, glossematicum, commune. Quod amplius ex Apollonio ad Scopelianum dilucescit, qui orationis genera quinque facit: philosophum, historicũ, oratorium, epistolicum, commentarium. Glossemata Quintilianus minus vsitatas interpretatur voces, in quibus grammatici non postremam requirit diligentiam. Nec me fallit, eum locum à quibusdam aliter & D legi & enarrari. Sed ipse Dionysij præcipuè communitus auctoritate, ita reponendum censeo, quod & in plerisque codicibus adnotatur. Sed alibi primo libro Quintilianus, posse à puero interpretationem linguæ secretioris, idest quas Græci γλώσσας vocant, dum aliud agitur, edisci, tradit. Hinc propagatum, opinor; vt plerique etiam ex politioribus, glossas pro interpretatione qualibet accipiant. A quo non abludit Diomedes, vbi sic libro secundo scribit: Enarratio est obscuriorum sensuum, quæstionúmve explanatio E vel exquisitio, qua vniuscuiusque rei qualitatem poeticis glossulis exsoluimus. Scholia item sunt interpretamenta, vnde & scholiastæ inflectuntur, qui in eo scribendi genere exercentur, vulgus postillatores dicit. Ab otio deflecti videtur vox. Nuncupantur iidem vel hypomnematistæ. Homericos scholiastas legisse apud Eustathium videmur. Ex figura sunt eadem, soleniſtæ: sed ij sunt, qui solenes (genus id ostreorum est) venantur, colliguntque. Nam Philoxenum quendam nuncupatum animaduertimus Soleniſtem, idest σωληνιστήν, quod primò solenotheras F fuisset, piscatórque mox demagogus, postremò etiam tyrannus. Solenas item, idest σωλῆνας, canales & fistulas nuncupant Græci: vnde solenarium forma deminuta Galeno. Hoc, opinor, indicauit etiam Columella, vltimo Rusticationis libro: Oleo conficiendo (inquit) molæ vtiliores sunt quàm trapetum: trapetum, quàm canalis, & solea. rectius fuerit Solena. A lingua denique lingulam dici deflectique non ferè latet. Hinc, quod scitu dignum est: lingulatos le- G gimus tubulos ex parte altera, vt alius in alium inire conueniréque possint, veluti linguæ præferentes schema. nam est ligula item lignum vel lapis concauus, qua defluere vinum potest, vel aqua. Columellæ autem est mensuræ nomen ligula. Gellio etiam gladioli in linguæ speciem. Olophygdonas vocat Theocritus, quæ in summa lingua consurgunt, pustulas. Olophyctidas dicunt Attici. Ranas veterinarij vocant vitiosa linguæ bubulæ incrementa.

Ex lingua propagari plerunque bona, sæpe etiam mala. Silentij & sermonis præparci laus præcipua. Loquacitatis epodos. Heracliti factum scitu dignum. Item de Zenone. Antonini Pij historia. Piscatio cur abstinuerint Pythagorei. Ellopes vnde. Linguas cur offerrent deorum honori. Plinij locus ex libro septimo illustratur de arcanorum proditione. Gephyrismi qui dicantur.

Cap. V.

Aegyptiorum regem periclitandi gratia, cuiusmodi foret in Pittaco prudentia proditum memoriæ est, integri animalis carnes ad eum transmisisse, petentem, secerneret inde, quod optimum censeret, rursumque quod pessimum. At is vnam modo linguam eximens ad eũ referri iussit, symbolicè innuens atque opertè, in ea corporis portione ingentium sæpe bonorum latere fomites: nec deesse tamen si prodiga sit, & infrenis, maximarum cladium organum, ac scelerum quodammodo ineluibilium scænam. Hinc apud Euripidem Ino audacius astruit, tenere se tacendi tempora, atque item loquendi. Sed & qui generosè insignitérque ac omnino regiè imbuuntur, tacere discũt prius, mox verò loqui. Proinde Antigonum regem ferunt, sciscitante filio ex eo, quãdo conclamari vasa iuberet: non aliud respondisse, quàm, Veritúsne es, solus canentem tubam ne audias? Ita cui principatum relicturus erat, secretum committere non est ausus, solum monuit, in procinctu foret, ac tacitus expectaret imperium. Idẽ ferè & Metellus senex, instante siquidem quopiam, & eiusmodi quid efflagitante: Si, inquit, tunicam huius arcani consciam arbitrarer, eueſtigio exutus concremarem. Equidem sicuti monas, idest vnitas suos minimè limites egreditur, sed omnino vnum perseuerat, manétque: vnde & monadi nomen inditum. Dyas verò, idest dualitas principium est differentiæ indefinitum: statim enim à se deficit, duplicatione in multitudinem abiens. Consimili ratione sermo ab vno primoque non recedens verè arcanus est, ac dicitur. At si alteri communicetur, iam famę ordinem subit. Nam poeta nobilis ἔπεα πτερόεντα, idest verba esse dixit alata volantiáque. Nauem quidem ventis abreptam anchoris infrenamus ad rapiditatis hebetandam vim. Sermo ex ore, velut portu excurrens, stationem nanciscitur nullam, neque (vt Græci dicunt) ἀγκυροβόλειον, idest anchoræ iactum. Frustra succinueris communem futilium loquutorum ἐπῳδόν, dum verbis humidis & lapsantibus defluunt: hæc nemini dixeris, sile, apud te sint ista. Sacris silentij mysterijs initiari præstiterit, ac altius contemplari, quanto maiore prosequamur admiratione, ampliúsque amemus, sapientiores arbitrati, verbis parcentes, & (vt Græci expressius dicunt) στρογγύλους καὶ βραχυλόγους, quàm hosce effrenes, quos raptari temerè videas, dum sensuum effutiunt inuolucra, & verborum instrepunt voluminibus, ac vocum turba: & vitio Pisoniano quum loqui nesciãt, tacere tamen haud queunt, sibi nihilominus acuti videntur, etiam si omni pistillo retusiores. At illorum præparcus substrictúsque sermo verbis est modicus, sensu latè sese fundit & exspatiatur. Hosce admirẽs Plato ita laudat, vt acerrimis esse iaculatoribus persimiles dicat, οὖλα καὶ πυκνὰ καὶ συνεστραμμένα φθεγγομένους. Hac ratione Spartanos suos Lycurgus à pueris silentio insuescere cogebat: hinc laus celeberrima: sicuti ferrum attemperant Celtiberes, vbi in terram defoderint, ac redundans terrestréque absterserint: ita & Laconicum sermonem nullis opertum corticibus, omnibúsque quæ superfluant, resectis, eam habere temperaturam, vt rerum modo vim efficacius persequatur, exprimátque. Catoni insigne illud reddidit M. Tullius, vt eum dicat nullum vnquam emisisse verbum, quod emissum, doleret. Quanquam Augustinus laudẽ quidem videri hãc clarissimam scribit: credibiliorem tamen de nimis fatuo, quàm de sapiẽte perfecto. Adde

quòd Pythij Apollinis templo non Iliada, non Odyſſeam, non Pindari pœnas inſcripſere Amphictyones: ſed Cognoſce te ipſum, Nihil nimis, Fideiuſſioni preſtò eſt nocumentum. An non & Apollo ipſe in reſpōſis affectator erat breuitatis? Inde certè additum loxiæ, ideſt obliqui cognomentum putant, quod loquacitatem & verborum colluuionem tota vi reclinaret, magis quàm ex obſcuritate. Immo verò & qui ſymbolicè, nullo prorſum vocis vſu, quæ res depoſcat, enuntiat, præſigni laude proſequimur, & admiratione. Sicuti quod ab Heraclito quandoque factitatum accepimus: quum enim extentis eum precibus rogarent ciues, ſententiam ſuam proferret de concordia, inſcendens eminentiorem locum aquæ frigidæ calicem ſibi protinus afferri iuſſit, in quem vbi farinæ aliquantulum inſperſiſſet, promiſcere amplius glachone (ſpecies herbæ eſt) cœpit, mox que hauriens, ne verbo quidem facto, inde ſe proripuit, prudentibus intelligendum relinquens, ſi vilioribus ac obuiis acquieſcerent, nec omnino gliſcera ſumptúſque affectarent immodicos, pacem habituros inter ſe, atque cōcordiam. Silentij verò ex Zenonis dicto laus item preclara eſt: regios legatos Athenis conuiuio exceperat quidam, adhibitis etiamnum philoſophorum plerisque. Quum autem, vt aſſolet, multa hinc inde dicerentur, Zeno interim tacitus ſingula obſeruabat: tum legati feſtiuiter ſubblandientes, atque propinantes etiamnum: De te verò, inquiunt, regi quid renuntiari iubes? At is rectè inquit, ſenem à vobis perſpectum Athenis, qui inter pocula ſeruare ſilentium poſſit. Vnde eſt illud, Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animā ſuam: qui inconſideratè loquitur, ſentiet mala. Et illud accepimus, Non minus interdum oratorium eſſe tacere, quàm dicere. Loquendi temeritatem non cordis modò peruigili cura, ſed & dentium excubiis in ore collocatis circunſcripſit natura, obſepſitque. Laudi eſt facundia, inanis verborum ſonitus, nulla ſubiecta ſententia, nec ſcientia, vitio non caret vel maximo: nam ἀχαλινοῦ στόματος, ideſt oris effreni, poſtremū infelicitas occupat. Adde, quòd quibus multa effutire moris eſt, aut falſa loquuntur, aut ſuperflua, vel (quod verius) vtraque: quæ ſanè ab viri dignitate aliena, ab philoſopho autem alieniſſima & ſunt & cēſentur. Præcepta verò illa haud prætereunda prorſum, quibus commonemur, vti veloces quidem ad audiēdum ſimus, & accurati, ſic ad videndum quoque: ad credendum verò tardi, ad iudicandum, tardiores etiamnum, ad loquendum omnino vel tardiſſimi. Platonis oraculum eſt, vti verum loquamur duntaxat, ſicubi profuturi ſumus, aut ſanè taceamus. Inter alia, inquit Iulius Capitolinus, hoc eſt vel inſigne Antonini Pij ciuilitatis argumentum: nam Omuli domum inuiſens, miránſque porphyreticas columnas, quum ex eo quæſiſſet, vnde eas haberet: ac reſpondiſſet Omulus, quum in domum alienam veneris, & mutus & ſurdus eſto: patienter tulit. Anacharſis in conuiuio apud Solonem conſopitus ita decubuerat, vt ſiniſtra comprimi pudēda viderentur, os autem dextra, quod freno valentiore indigere linguam opinaretur, rectè vtique coniectans, quando non facilè tot recenſueris homines, qui Venereorum intemperantia calamitates ſibi contraxerint, quot ciuitates principatúſque arcanorum deſolauit enuntiatio. Hinc à ſapientibus coniectatum, dicendi quidem homines eſſe nobis magiſtros: tacendi autem Deum nos habere præceptorem, quando in ſacris myſteriiſque fauere linguis iubemur. Proinde Simonidis ſententiæ firmiter inhærendum, quem dicere ſolitum accepimus, ὅτι λαλήσας μὲν πολλάκις μετενόησε, σιωπήσας δὲ οὐδέ ποτε. ideſt, loquutum eſſe pœnituit ſæpe, tacuiſſe nūnquam. Hinc & Pythagoricos Athenæus ſcribit, animantes quidem reliquas attigiſſe, verum moderatè, quaſdam etiam immolaſſe: piſces autē nec guſtaſſe omnino echemythiæ, ideſt ſilentij ratione. Quippe ſilentium eſſe opinantur diuinum quiddam, piſces verò prorſum ſine

A voce animaduertūtur, vel parœmia ſuffragante apud Lucianum, cæteróſque. Quin eiuſdem argumento re, ellopas dicere piſces poetis mos irroborauit, veluti illopas: nam ἴλλεσθαι, prohiberi exuíque ſignat: ops verò ſignificantiam habet vocis. Sunt verò ellopes Hermolao Theodoróque acipenſeres. Alij ſquammatos intelligere malunt, παρὰ τὸ ἐν λεπίσιν εἶναι. Hinc Theocrito ellopieuin piſcari indicat, ἐλλοπιεύειν. Ellopem Pamphylio tantum mari compaſci, Columella ſcribit. Quæſitum verò ab eruditioribus, vnde factum ve

B teribus, vt deorum honori linguas contribuerent: quando & Homerus ait,

Γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον.

ideſt, linguas verò in ignem coniecerunt. Et ſunt qui id modò proferant, Ionum hoc moribus receptum: alij, quia inter membra reliqua, bonitate lingua præſtet: optima verò diis reddi, par ſit: alij, quòd linguæ parcant & verbis ſomnum petentes. quo ſanè argumento etiam Mercurio libabant poſtremò: vel item quia in conuiuiis prolata, ſilentio deceat inuoluere:

C aut quoniam linguas amburendo perperam dictorū labes inuſtas expurgaret. Propterea terreſtribus diis inde primitias item offerebant. Gephyriſmos lego appellatos Cephiſi in Attica fluminis accolas, dicacitatis, & conuitiorum ratione. Polybio certè γεφυρίζειν ſubſannare indicat, καὶ ἐξδιυπελίζειν. In hac denique ſilentij mentione ſuccurrit, Plinij locum explicemus, ex libro ſeptimo de Auguſto, Inde ſuſpicio in Fabiū, arcanorúmque proditionem. Audio eſſe qui ad Mœcenatem hæc putent referenda, quorum inſcitiam

D coarguit Tacitus Cornelius, ex cuius Annali primo paucula ſubſcripſi. Quippe rumor inceſſerat, paucos ante menſes, Auguſtum electis conſciis, & comite vno Fabio Maximo, Planaſiam vectum ad viſendum Agrippam. Multas illic vtrinque lachrymas, & ſigna charitatis, ſpémque ex eo, fore vt iuuenis penatibus aui redderetur: quod Maximū vxori Martię aperuiſſe: illam Liuiæ, C. Nauum id Cæſari. Neque multo poſt extincto Maximo, dubium an quæſita morte, auditos in funere eius Martiæ gemitus ſeſe inculantis, quod

E cauſa exitij marito fuiſſet. Cæterum de Fuluio eadem penè in commentario De garrulitate, refert Plutarchus. Cæterum partem hanc Plautinis cludamus ſalibus, Sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica, Quæ alios conlaudat, ſeipſam non poteſt. Quod de acipenſere commeminimus, ſcire oportet: ab antiquis eſſe dictum aquipenſera, ab aquis: proinde C vnum modò recipere.

F *Pudicitiæ commendatio. Patauinorum laus. De Cornelio ſacerdote Patauino. Hyperoum quid. Theriſtron. Diſtegon.*

Cap. VI.

DOctiſſimi viri ſententiam eſſe, Hieronymus ſcribit, Pudicitiam in primis eſſe retinendam: quoniam ea amiſſa, omnis ruat virtus, & in ea decoris muliebris eniteſcat principatus. Hæc pauperem commendabilem facit, di-

G uitem extollit, deformem redimit, exornat pulchrā. Viros quidem conſulatus illuſtrat: effert in æternum nomen, eloquentiæ claritas. Militaris gloria, & ex deuictis gentibus arreptus triumphus parem quodammodo Deo facit. Multa porrò ſunt quæ ingeniorum fertilitati nobilitatem adoptent præſignem. Perpropria mulieris virtus, pudicitia cenſetur. Hæc Lucretiam Bruto æquauit, neſcias an etiam prætulerit: quoniam Brutus non poſſe ſeruitutem pati, à fœmina cōmonitus edidicit. Hæc æquauit Corneliam Graccho,

H hæc parem alteri Bruto Portiam fecit. Notior eſt marito ſuo Tanaquil. Hierophantas quoque Atheniēſium cicutæ ſorbitione caſtrari ſolitos legimus: & poſtquàm ſurrecti in pontificum amplitudinem fuerant, viros eſſe deſiſſe. At nullis cicutis Antiochus

tertius virum tamen agere non sustinuit, qui conspi-
catus Dianæ sacerdotem forma præcellentem, confe-
stim Epheso abiit, ne sensuum illecebrosa violentia
transuersum raperet, quippiam exprimens, quod castũ
minus, minúsque sanctum foret. Cæterum inter vir-
tutis huiusce claritates adeo præsignis, adeóque gem
mis & omni auro pretiosioris, etiam si in plerisque e-
nituit, quas tamen veteribus præferas Patauinis, inue
nias haud sanè multas. Castitas loci, & seueritas tan-
tum non incomparabilis, & non tricesimo tantum
fructu eminentissima, sed sexagesimo quoque, quin &
centesimo, abiit in prouerbium etiam antiquis. Quis
enim non legit vel illud Valerij Martialis ex vndeci-
mo epigrammaton?

Tu quoque nequitias nostri, lusúsque libelli
Vda puella leges, sis Patauina licet.

Quòd si quis inuidè nimium solers est, ac lepidissimo
poetæ credendum minus opinatur: is quæso Plinij
Cæcilij ex primo Epistolarum astipulationem audiat,
qui vbi vniuersam transpadanæ Italiæ partem, vt mul-
tum verecundiæ, ac frugalitatis antiquæ retinentem
collaudauit: denique ait de puella quadam, Habet a-
uiam maternam, Serranam Proculam è municipio
Patauino: nosti loci mores. Serrana tamen Patauinis
quoque seueritatis exemplum est. Durant etiamnum
in virginibus priscæ castitatis vestigia, quando non
nisi operta facie prodeunt visendæ in publicum: ve-
lut dictent subinde illud Hieronymi: Illa tibi sit pul-
chra, illa amabilis, quæ procedens in publicum vix
vno oculo, qui viæ necessarius est, patēte ingreditur.
In hoc, scitu dignum illud occurrit, quod in Græco-
rum obseruatum historia est: siquidem apud Sparta-
nos diu obtinuisse legimus, vt aperta facie virgo, at
conuelata nuptæ in propatulo viserentur. Cuius eam
Charilaus reddebat rationem, ὅτι τὰς μὲν κόρας ἄνδρας
εὑρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σῴζειν τοὺς ἔχοντας. idest, quoniā
virginibus viros sibi prospicere, necessarium sit: mulie
ribus autem quos compararint, custodire. Obseruatũ
& illud, Chalcedonias mulieres eum seruasse morem
vt si in alienos viros & magistratus potissimum inci-
derent, dimidium retegerent faciei. Quæ à viduis co-
orta consuetudo prorepsit & in eas quæ iunctæ viris
forent. Scribit Tacitus Cornelius, Poppææ Sabinæ
raros fuisse in publicum egressus, idque velata parte
oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. Sed
nec in fœminis modo se Patauinæ virtutis extulit al-
titudo. Nam vt Thraseæ Patauini philosophi sanctam
morum grauitatem Cornelio Tacito, Martiali, cæte-
rísque celebratam omiserim: qui Patauij quandoque
ludis cesticis, à Troiano Antenore institutis habitu
tragico cecinerat: ac summa præcellentes doctrina &
eloquentia viros prætereâm: scribunt Platonici scien
tissimi, esse quandam animi vacationem, quæ ab admi-
ratione fiat, qua Sibyllæ ac Pythiæ sacerdotes, quum
Iouis aut Apollinis intimum irrupissent specu, ac
prorsum esse ibi cæleste numen, animo constanter cō
cepissent, in eum abire stuporem solitas diuinæ ma-
iestatis veneratione, vt sensuum ac phantasiæ, ra-
tionísque omnino conticescente vi, tota mens in Deũ
visa consurgere, indéque augustior, futurorum scien-
tia instrueretur amplissime. Quamobrem Cornelium
Patauinum sacerdotem, loco nobilem, religione ve-
nerandum, vitæ castitate persanctum, Titi quoque Li-
uij familiaritate celebrem: repente altius mente sur-
recta, proclamasse, in mutuam cædem exercitus coo-
rientes cōspicari, se pugnaríque mox, ac deinde alios
cedere, alios vrgere, cædem, fugam, tela volantia, præ
lij instaurationem, gemitus, vulnera, perinde ac in re
præsenti versaretur ipse: denique vociferatum, vicisse
Cæsarem. Quod vere à me dici, auctor est cum Liuio
Plutarchus, multique præterea. Porrò ita affectos
fuisse Corybantas, Orpheus scribit. Eodem & vatici-
nij genere præcelluisse Carthaginiensem Albigerium
legimus: quem scimus, quicquid egisset quisque, aut
omnino cogitauisset, dæmonibus afflantibus, respon-

A disse. Id quod vix impetraret fidem, ni eiusmodi se va-
ticiniis interfuisse pluries, grauis auctor Augustinus
testatum voluisset. Hæc De ciuitate nobilissima pro-
libasse nos, haud mirari cōuenit. Illi, quicquid sumus
in literaria quasi negotiatione, post Deum optimum
maximum, & parentum curam, acceptum ingenuè re-
ferimus: illic bonam ætatis partem educati imbuti-
que, tum Græcè, tum Latinè: mox verò & prouincia-
lium stipendiis profitendi munere perfuncti. Quin &
B hasce qualescunque lucubrationes nostras ibidem in
Fortunæ domo, si quid & hoc ad rem facit, condere
auspicati sumus; quas & diu iam absolutas materiam
fecissemus publicam, ni bellorum intonante grauius
fragore, studiorum curam interpellatam vehemen-
tius retudisset dimicatio de capite, ac librorum
supellectile toties subeunda. Proinde ἀντιπελαργοῦ-
μεν, idest vicem rependimus, vt possumus. Certè
loci memoria dulcissima æstuationem mentis lenit
sæpissime. Nec tempero mihi, quin parte hac elo-
C gium præclarum Constantini Palæologi protinus in-
gerām studiosis tantæ claritatis: qui Romæ mensa ex-
ceptus ab sanctæ Crucis Cardinali, quum Patauij for-
tè incidisset mentio, dicere haud est veritus, Ni ab
sanctis viris sciret proditum, haberi ad exortum de-
liciarum paradisum, planè arbitraturum se fuisse, non
aliubi esse, quàm in Patauina præsuaui amœnitate.
Hyperoum denique thalamum, vt paucis diuerticu-
lum repetamus, Græci interpretantur δίστεγον, virgini-
bus destinari à veteribus solitum, vt custodirentur tu
D tius. Quòd si tanti vitrum, quanto plus margari-
tum? Nam & Hieronymus de puella CHRISTO
destinata: Nunquam exeat (inquit) foras, ne inue-
niant eam, qui ciuitatem circumeunt, ne percutiant
& vulnerent, auferántque pudicitiæ theristrum, &
nudam in sanguine derelinquant. Vt verò Hierony-
mi verbum intelligas, multis incognitum, dicitur æ-
stiua vestis theristrum: de qua in vestium generibus
dicitur quoque. Sed aduertenda tamen Hieronymi
sententia in libro Hebraicarum traditionum in Ge-
E nesim: Theristrum, inquit, pallium dicitur, genus etiā
nunc Arabici vestimenti, quo mulieres prouinciæ il-
lius velantur. Auctor idem Hieronymus alibi: Esse rē
teneram in fœminis, pudicitiæ famam: quasíque pul-
cherrimum florem citò ad auram leuem marcescere,
tenuíque flatu corrumpi: sed tum præcipuè, vbi ætas
consentit ad vitium. Pudicitiæ honorem præbuit eũ
Romana maiestas, vt omnis dignitatis gradus eis de
via cædere consuesset.

F *Chiorum castitas eximia. De filiabus Erechthei.
Hyacinthides puellæ. Athenienses cur Tettigo-
phori. Ciceronis locus illustratur. Leocoræ puellæ
quæ sint. Hieronymi locus. Item Macaria. Ma-
cheronij pastilli.Ittheni, idest virgines, quæ per
exochen dicantur.*

Cap. VII.

G Legimus verò in Græcorum monu-
mentis, maximum quoque temperan-
tiæ muliebris argumentũ prodiisse ex
Chio: quoniam neque adulteriũ, neq;
illegitimum concubitum, si credimus,
vllum ibi accedisse vnquam ferè pro-
ditum memoriæ est. Mos præterea inoleuerat ibi-
dem vetus, vt virgines sacrorum statutis temporibus
in vnum omnes coactæ per aliquot dies vnà versarē-
tur: quas earundem amatores, facto item agmine, in-
H sequebantur: quo ludentes eas inter se, ac saltantes,
conspicerent: noctu autem eodem agmine singula-
rum domos ingressi, parentibus fratribúsque, quæcū-
que facto opus esset, administrabant. Eueniebat verò
sæpius, vt eandem plures amarent, sed amore tam
sancto atque modesto, vt quum primum tradita

viro puella foret, repentè omnes inde resilirent. Illud denique proditum monumentis duodecimo Philippicorum à Theopompo est, consueuisse Athenienses inter sacrificandum, Chiis & sibi prospera comprecari à diis. Sed de Chio item Eupolis hæc, αὕτη χίος καλὴ πόλις. Cæterum vt racematio hæc quippiam variantis habeat amoenitatis, explicemus interim M. Tullij nodum ex primo Thusculanarum quæstionum, in quem impactus interpres conniuet. Itémque ex Oratione pro Sestio, in qua sic fermè legimus: Mortẽ quam etiam virgines Athenis, regis Erechthei filiæ pro patria contempsisse dicuntur, ego vir consularis, tantis rebus gestis, timerem? Meminit & De finibus quinto, verum sub eodem obscuritatis inuolucro. Inuenio igitur Erechthei filias primum per quandam exochen παρθένους, hoc est virgines nuncupatas, & sex fuisse numero, Protogeniam, Pandoram, Procrim, Creusam, Orithyiam, Chthoniam. Ex iis Protogenia & Pandora, pro regionis salute iugulandas se obtulerunt, ingruente Bœotio bello. Immolatas verò ferunt in pago Hyacintho: vnde & virgines Hyacinthides sunt cognominatæ: sicuti Phanodemus testatum reliquit, atque item Phrynichus non præteriit. Parthenos quoque, idest virgo, cui Tauriscythæ naufragos immolant, & Græcos, quotquot fuernnt adepti, Iphigenia intelligitur, Agamemnonis filia: vt scribit Herodotus. Quin & Pallenidis Mineruæ sacerdos sic dicitur. Sunt ex Græcis, qui ex Apolline ac Creusa Iouem memorent natum: quæ ratio effecisse traditur, vt Athenis Apollo coleretur Patrous, veluti progenitorum vnus. Sicuti Iupiter item eodem colebatur cognomento, sed causa diuersa. Nunc illud obiter adnotatu dignum, Erechtheum hunc ex terra æditum præbuisse argumentum, vt Athenienses, quibus is imperitarit, terra item geniti censerentur ac nominarentur αὐτόχθονες: sicuti docuit etiam Plato: proindéque eius rei symbolum, τέττιγας, idest cicadas aureas solitos gestare, dictósque eo nomine Tettigophoros. Etenim eiusmodi traditur animalis origo. Cuius rei testis quoque locupletissimus extat Thucydides historia prima: & nos antea commemínimus. Demosthenes in funebri Oratione mentionem puellarum habet, Hyacinthidas, vt prætexuimus, docens cognominatas. Et quia ibidem, Leocoræ item nominantur, amplius sciendum, in Græca historia sacellum Leocoriũ nominari frequenter. Eius memorabilis ratio traditur: quodam tempore ingens annonæ caritas Atticam vehementius premere cœpit. Consulta oracula cecinere, malorũ finem non defuturum, nisi immolaretur puella. Tunc publico bono permotus Leos quidam, Orphei filius, sicuti nonnulli interpretantur, filias ciuitati immolandas exhibuit, Phasithean: siue ea sit Praxithea, vt est apud Ælianum: Tpeopen, Eubulen: quæ tanto beneficio, inopiæ nacta exitum, pietatem patris puellarum consecrationis honore putauit rependendam, structo sacello, quod ab ipsius nomine, necnon à puellis, quas Græci κόρας dicunt, Leocorium est appellatum: meminit Strabo, Thucydides, Cicero De natura deorum tertio. Demosthenes: Audierunt, inquit, Leontidæ fabulis celebres Leocoras, vt eas obtulerint σφάγιον τοῖς πολίταις ὑπὲρ τῆς χώρας. Aduertendus autem parte hac Hieronymi in Iouinianum locus libro primo, citra intellectum ambustus: nam ex historia virginitatis præconia repetens: Chalcodecus, inquit, quoque filia illa Leo virgo perpetua, pestilentiam patriæ scribitur spontanea morte soluisse. legendum arbitror, Græcorum decus quoque filia illa Leo. Paulo enim antè ab Virgilio Camillam sic laudatam tradit: O decus Italiæ virgo. Proinde infert de suo Hieronymus: Græcorum decus quoque filia illa Leo. Verbum autem, Leo, quod legentibus facessere negotium potest, casus est patrius, more Attico, ab recto qui est Λεώς. Nec mirari diuersitatem oportet, quæ fabulosis est persa-

A miliaris omnino. Adde, quòd vbi Græcè modo λιμόν, idest famem legimus, videtur legisse Hieronymus λοιμόν, idest pestem. Potuit ex morbo item latius grassante annonæ mox insequi caritas. Sicuti & vna filiarum expiationi sponte se obtulisse, patre statim & reliquas ad exemplum prouocante. Cicero Erechtheum scribit cum filiabus numinum vice coli. Sunt qui id putent factum, quod diximus, bellante aduersus Eumolpum Erechtheo, qui quum se futurum victoriæ compotem accepisset, si filiã immolasset prius,
B communicata re cum Praxithea vxore, illam mactauit, cuius in Erechtheo meminit Euripides. Erechtheum & Erichthonium, libro Temporum pro eodem accipit Eusebius: quem etiam scribit primum quadrigas iunxisse, sed in Græcia tantum: nam apud gentes alias iam tum fuisse, certissimis probari argumentis potest: propterea Virgilius,

Primus Erichthonius currus, & quattuor ausus
Iungere equos.

C Macariam quoque Herculis filiam pro incolumitate publica se deuouentem magnificè ab Athenienſibus eisdem funeratam accepimus. Eius in Hippia sic commeminit Plato: Macariæ Herculis filiæ ad expiandum scelus sacra facito, prophanæ enim sunt, ô Socrates, huiusmodi quæstiones. Non præteriit in Pelopida Plutarchus: Ex antiquis, inquit, Menœceum proferentes Creontis & Herculis Macariam. Qua in re interpellati adeo circunferuntur Latini codices, vt nullus colligi sensus queat. Machæronion verò Dios-
D coridi libro quarto, herba est quæ xiphion quoque dicitur, & gladiolus, seu pugio: quoniam gladij speciem foliis præbeat, radice (Theophrasto tradente) dulci, vbi excoquatur: proinde trita farinæ admiscebatur. Quo argumento, ex nostris nonnulli machæronios suspicantur, modo pastillos nuncupari, quibus caseo conspersis, aut melle litis, si oleo frigantur, passim vulgus vtitur haud sanè politius. Machæriones autem apud Spartanos dicti sunt Anticratis posteri, quod is machæra, idest gladio Epaminondam in bel-
E lo strenuè confecisset.

De leonibus non indigna relatu adnotata quæpiam. Leoni mortuo barbam vellere, quid. Martialis locus exponitur. Diomedis filiæ cur dicerentur equæ. Smerdaleon vnde. Glaucopis cur, & mare glaucum. Γλήνη vnde, & triglena. Galene. Ephelcis quid. Σκύζειν, idest scyssare, quid. Charopi
F *oculi, & raui, qui sint: atque item helicopes. Voluta. Alcæa quid. Vra pro cauda, cur. Prouerbia ex leonibus conformata. Basiliscus in leone cælesti quid. Leontocomi. Leo, solis symbolum: & cur templorum custos.*

Caput VIII.

G LEonem animal notissimum, inueni inter grammaticos Græcos, qui diceret, à videndi potentia nomen esse adeptum, παρὰ τὸ λάω, τὸ θεωρῶ, quod sit fera visus acutissimi: sicut in libro quem ad Herodotum scripsit, Manethon tradit, nec vnquam omnino admittat soporem. Sed hoc aliis videtur perabsurdum: neque enim esse aliquod animal, cui perpetua sit vigilia. Quod ipsum Aristotelis doctrina prorsum comprobatur. Fortè (inquiunt) vt dorcades, apertis oculis leo conquies-
H cit: vnde irrepsit sententia, illum nunquam dormire. Leonis oculus, vtique permagnus est: at incumbẽs oculo pellis lõgè minor, quàm vt oculum totũ valeat obtegere: vnde fit, vt oculis apertis, somno frui videatur. Ab hoc animali formatum adagium, scribunt Græci: sed & Latini certatim, λέοντα ξυρεῖς, hoc est, leonem

leonem radis: de iis qui factu impossibilia tentant, aut non citra periculum. Propterea Plato, sicuti commeminit etiam Philostratus, idem esse dixit, Leonem radere, & Thrasymachum συκοφαντεῖν, hoc est, calumniis circumuenire. Ad quod alluserit Epigrammatum decimo Martialis illis versiculis,

> Quid vellis vetulum Ligella cunnum?
> Quid busti cineres tui lacessis?
> Quare, si pudor est, Ligella noli
> Barbam vellere mortuo leoni.

Cæterum cur denique poeta doctissimus partem in muliere, quæ honestè nominari haud potest, leonem censuerit appellandam: quod erat explicandum in primis, aut non traditur, aut ineptiæ Siculis gerris ac diphthera vaniores proferuntur: quas ex diametro à sensu legitimo disparari contenderis, modo ne Latmio sis somno consopitus. Sunt enim qui ideo dici opinentur, quia mirum in modum leoni fœtet anima: quod Plinius & Aristoteles scribunt: vel (inquit Domitius) quod placet, prouerbium est, quum volumus aliquem excitare, qui moueri non potest. Sed boni consulant eruditi, si quid præter opinionem acutissimi interpretis in medium protulero. neque enim bibliotaphi sumus: sed quidquid lectione varia compertum nobis est, gratissimo animo in literas mittimus publico studiosorum emolumento, iudicent volentes, sed citra liuorem. Nec Suffenum agere me putent, prius quàm rem amplius introspexerint. Legimus in Nicandri Theriacis ad hunc modum,

> Δνήεις κεγχρήναο δολιχὸν πέρας, ὅντε λέοντα
> Αἴολον αὐδάξαντο περὶς ικτον φολίδεσσι.

Eum locum doctissimus interpres enarrans inquit, ad verbum ferè tralata sententia: Est Cenchrenas oblongus serpens, maculosus, quem etiam dici leonem, asserit Nicander: vel ex variantibus squammis, aut ex generositate, aut quia rectam gestat caudam, & se ea difflagellando excitat in pugnam: vel quia mordet, ac hominis sanguinem exsorbet, quæ ipsa & leo facit. Ex iis animaduerto, acutissimum simul & doctissimum poetam muliebre pudendum leonis nomine festiuiter appellasse, quoniam & ipsum coitus auidum (sit honor auribus audientium) subinde masculorum sanguinem exsugere non desinit. Vrinam siquidem genitalem esse cōcoctum sanguinem, plures tradidere, & Satyrus innuit,

> Accipiat sanè mercedem sanguinis, & sic
> Palleat, vt nudis pressit qui calcibus anguem.

Mortuum verò dixit, quoniam ætate iam videretur emeritum, & ad Venereos vsus hebes ac frigidum. Hæc porrò tetra libido Diomedis filias in Thracia equarum nomine celebres facit, vt quæ turpissimæ aduentantes vorasse sint dictæ: quanquam interimi à patre solitos, intelligere maluerit Eusthathius. Verum, vt ad institutum redeamus, Leones in deliciis atque item leopardos habuisse narratur Heliogabalus, exarmatos cicurésque: quos ita instituerant mansuetarij, vt ad mensas secundas iussi accumberent ex inopinato, nemine conscio, exarmatas esse feras. Dici verò leones, vt iam dictū est, traditur ab Porphyrio, παρὰ τὸ λεύσσειν, idest ab visus excellentia. propterea Homerus, Σμερδαλέω δὲ λέοντε. nam smerdaleon, inquit, formatum à μάρδειν est, quod μαίρειν indicat, idest splendere, accedente ζα particula, intendendi vim habente. Sic alibi poeta idem, γλαυκιόωντες δὲ λέοντες. Sicut Glaucopis vocatur Minerua, ἀπὸ τοῦ γάλακτος, ab lacte, quod esse ἀσκιον conuenit, & proinde album. Ratione eadem, glaucum appellatur mare: quin & oculi pupilla γλήνη, & ellobia πειγλῶα: quoniam ex albedine splendicent. Galene item ex eadem profluit ratione. Nitescit vtique tranquillum mare, obscuratur autem turbulentum: inde Homerus, Μελαίνεδὲ τὲ πόντος. Scribit in Physiognomia Aristoteles, leonem inter alias animantes maris ideam esse sortitum optimam: os enim habere

A magnitudinis iustæ, faciem autem (vt sic interim appellem) magis quadratam, non osseam valde, superiorem maxillam non prominentem, sed inferiori comparem: χαροποὺς ὀφθαλμοὺς, ἐγκοίλους, οὐ σφόδρα περιφερεῖς, οὔτε ἄγαν προμήκεις. idest, charopos oculos, concauos, non valde rotundos, neque admodum proiectos. Glaucos oculos splendescentes dici, hoc est charopos, Apollonij interpres probat: Theodorus charopos in Aristotele, libro primo, fuluos interpretatur. Rauam lupam, apud Horatium de oculorum B colore dictam interpretantur: quia rauus color, fuluus sit, sed nigroris habens aliquid. Proinde rauos oculos, charopos rectè dixeris: quando & Porphyrio rauum esse suluum dicit. Charopos, subnigros putant alij: ac dici à nobis, varios. Ægopos verò subglaucos intelligunt, seu caprinos. Plutarchus in Mario, charopos Germanorum oculos appellat: interpres, horrendos intellexit. Cornelius Tacitus Germanis omnibus esse truces ac cæruleos oculos, scribit. Adnotandum verò illud etiamnum helicopida puel- C lam dici ab Homero, quæ sit μελανόφθαλμος, idest oculis nigricantibus, quam etiam helicoblepharon dicimus. Quod autem helicon, nigrum significet, comprobat Eusthathius: & qui Æsepi fluminis aquam, dixit helicotaton hydor. Sed & apud Homerum Helicopes nuncupantur Græci, quod variè pro ingeniorum captu interpretantur. Sunt qui ad nauigandi peritiam referant, vt sint ἑλίσσοντες τὰς κώπας, idest circumflectentes remos, vel quod helicem inter nauigandum obseruent. Putant alij dictos D helicopas, velut axiotheatos, idest spectaculo dignos, & qui hominum ora in se conuertant. Sunt qui ad oculorum referant celeritatem, qui frequenter, prout necesse fuerit, huc illuc conuertantur. Quam verò helica in purpurarum testa nuncupat Aristoteles libro De animalium historiis quinto, Theodorus orbem cuniculatim intortum. Vitruuius, in columnis etiam volutam. Helicas item sunt qui interpretentur psellia, idest armillas vel inaures quoque. Et quia de oculis multa regessimus in hosce libellos, addamus E & lepidum Pontani iocum, qui facetissimè domunculam verius democulam dici à Macronilla solitam fingit: quòd qua die primum est ingressus quidam, oculum amisit. Verum hæc in parerga excurrentis sunt: illuc redeo vnde diuerti. Quoniam verò Plinius scribit, leonem conuerberando se cauda stimulandóque in prælium excitari, sciendum est, ex hoc facto dici eam ab eruditissimis alcæam, ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, ὅτι δι' αὐτῆς ἐς ἀλκὴν τρέπεται, quod eius incitamento ad fortitudinem exsuscitetur. Homerus,

> F Οὐρῇ μὲν πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
> Μαστίεται.

Callimachus absurdè etiam in musca alcæam posuit. Alcis verò Castoris & Pollucis numen indicat apud Germanos quosdam, Tacito tradente. Vra verò etiam pro cauda dicitur, παρὰ τὸ οὐρεῖν, quod custodire est: vel διὰ τὸ ὀρίνειν ἑαυτὰ τὰ ζῶα τῇ οὐρᾷ, quia parte ea se concitent animalia, vt leo, taurus, canis. In comico Lexico, non in leone modo intelligitur alcæa, sed in equo item & boue, & id genus aliis quę vt adiutorio, G vtuntur cauda. Ephelcida crustulam intelligunt medicinam professi, quam extrahit plerunque tussis vehementior: sed & in vlceribus ephelcida intelligit Galenus. Scribit Nicephorus in Astrolabij structura, cor cęlestis leonis dici basiliscum. Qui verò in caueis leonum curam gerunt, leontocomi appellantur. Ex vngue leonem describere, per adagium dicimus: qùum certioribus argumentis quippiam demonstrari significamus, aut à proprietate apertissima. Plutarchus in libro De oraculis quæ defece ăt: Admirantibus ve- H rò qui aderant, Demetrio autē ridiculum statuente, à tam minutis rebus adeo magna venari, nec iuxta Alcæum, ex vngue leonem describere, Cleombrotus ait. Leonem bracteatum Seneca intelligit, peregrinis excultum ornamentis, & naturali destitutum

generositate: quoniam gloriari nemo, nisi suo debet. Apud eundem, adagium subnotauimus alterum, quod quia perelegans est visum, apposuimus: magnis telis magna portenta feriuntur, subula leonem non excipit. Iam verò illud notius, quàm vt à me explicetur pluribus, Bembinetem apud poetas leonem dici Nemieum, à Bembina Nemeæ vico. Panyasis,

Δέρμα τεθήρειον Βεμβινήταο λέοντος.

Leo præterea solis symbolum habet: quoniam τὰς κόρας ἔχει πυρώδεις, τὸ δὲ πρόσωπον (vt placet nonnullis) B στρογγύλον, & in ambitu radiorum quadam imagine etiam pilos, vt sit planè solis simulachrum. Quo argumento Hori throno leones subiiciunt. Est autem eo nomine sol, ἀπὸ τοῦ τῶν ὡρῶν κρατεῖν. Dicitur quibusdam quoque leo inter vigilandum præcipuè oculos occludere, quos aperiat dormiens. Hinc templorum claustris leonem symbolicè appingebant priores. Non habendum verò insuper, quod est ex historia obseruatum, inter Mesopotamiæ fruteta leones vagari innumeros, quos anni tempore præferuido C mirè infestent culices, in locis eiusmodi admodum frequens malum. Quoniam autem oculos appetant potissimum, ceu humecta & collucentia membra, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, agitati grauius aut in flumen leones mersantur, & vorticibus absorpti pereunt: aut amissis oculis, quos vnguium assultu labefactant crebro, fodicántque, in amnibus efferescunt: aliàs feris id genus præscateret Oriens vniuersus. Denique σκύζειν, idest scyssare leo dicitur, vbi ira feruidus, ac turba canum circumuallatus, D defixis in terram oculis, consurgit in prælium.

Chimæram allegoricè tres indicare rhetoricæ partes, vel item vitiorum multiformem vim. Echidna itē quid. Chimarus. Eudiæus.

Cap. IX.

Incidimus nuper in Hesiodicæ Theogoniæ interpretes: scitu digna pleráque ingesserunt se nobis. Ergo & inde E spicilegium fecimus, ne nobis tantum & Musis (quod dicitur) incineremus, atque hisce commentationibus conspersimus, vt quisque exegit locus. Nunc illud enotamus: Chimæram sensu allegorico, tres rhetoricæ partes indicare: dicanicum, siue iudiciale: panegyricum, seu demonstratiuum: symbuleuticum, vel deliberatiuum. vt leo dicanicū præferat genus, quod exterret, F ac elingues quodammodo exaduersum dicentes cōstituit. Chimęra verò, idest capra, panegyrici obtineat typum: quia lasciuiat lætius simul qui dicit, simul etiā num qui audit. Symbuleuticum genus draconis esse aiunt, quod varium in primis sit, ac πολύστροφον, idest multarum conuersionum, & longiore ad persuadendum orationis tractu vtatur. Monstri verò mater, ab Hesiodo dicitur Echidna, quam non esse aliud volunt, quàm ποικίλον νοῦν καὶ πολυειδῆ, idest variam multiformémque mentis vim, aut longiorem, & πολυέλικτον, idest multiplicibus implicitam spiris artem, G Chimæræ instar ignis euomentem globos. Cæterum pro ingeniorum tamen captu, sunt qui variè admodum Chimæræ figmentum, ad veritatem reuocent: nam, vt missa faciamus alia, est qui ἠθικῶς esse chimæram putet vitiorum quandam varietatem, ac multiformem, perinde ac Chimæra est, vim: quam perimit Bellerophon, idest vir bonus prudénsque, qui Bellerophon nuncupatur, velut malorum occisor: nam ex dialecto, bellera vocantur mala, idest H τὰ βέλτερα. Fuit autem Bellerophon Corinthius patria, Hipponus, idest ἱππονόους, antiquo nomine: mox Bellero interempto sic dictus, sicuti mythici tradunt, & scribit Lycophronis interpres. Chimæram peremit, hastæ plumbo assuto, quod collicuerit A demum in monstri πυρπνέον στόμα, idest flammiuomum os coniectum. Denique Iobatæ filiam Philonoen, vbi vxorem duxit factus regni compos, more humani ingenij fortunæ afflatu corruptus, Pegasi adminiculo in cælum adortus auolare, Oestro immisso ab Ioue, ad ima deuoluitur, ac cæcus campis errabat Aleis. Quod ideo confictum volunt, quia mente oberraret excussus. Nam ex Epicharmi doctrina, νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει, τἆλλα πάντα τυφλά: Mens videt, B mens audit, reliqua verò omnia cæca. Sed ad rem paucula adiecta suffecerint. Rhetorices initia ex Corace propagata, sciunt omnes. Hic præpotens fuerat apud tyrannum Hieronem. Quo vita functo, quum eandem requireret potentiam Corax, viderétque populum ἀσάλευτον καὶ ἄτακτον, nec tyrannidem vlterius pati: in concione, orationis artificiosæ rudimenta deprompsit. Chimaros, ad chimæram facit nihil: dicitur eo nomine clauus in nauium carinis, quo exempto effluit aqua, ne computrescant: vocatur C & eudiæus. Chimaron item genere masculino hircū indicare, contendunt grammatici: fœminino autem, anniculam capram: nam quæ iam peperit, chimæra dicitur, aut αἶξ.

Prudens Simonidæ commonitio. Pausaniæ Lacedæmonij tumor. Sapientiam & medicinam esse prosthesin & aphæresin.

D Caput X.

Coierant fortè in symposium idem Ceus Simonides & Lacedæmonius Pausanias, institit à Simonide is efflagitare, quippiam promeret graue, & quod omnino sapientiam resiperet: qui ridens, Μέμνησο, inquit, ἄνθρωπος ὤν, idest, Esse te hominem, ne exciderit tibi. Spreuit id euestigio Pausanias, esséque prorsum nihil, est opinatus: tumidior iam, inque Medicos procliuiter degenerans mores, ac sibi nimium placens, & altiora medi- E tans, quòd regi foret hospitio iunctus. Forsan & vino permulctus satis. Verum postea quàm omnium inops in Chalciœco se occlusum animaduertit, fame (quod miserrimum est) moriturus paulò mox, tunc demum resipiscens, Simonidæ dictum perpendere amplius cœpit: sed ita, vt inter æstuantis animi conuulsiones, ter in eam prorumperet vocem, ὦ ξένε Κεῖε, μέγα τι ἄρα ἦν χρῆμα ὁ λόγος σου, ἐγὼ δὲ ὑπ' ἀνοίας οὐδὲν αὐτὸν ὤμην εἶναι. idest, ô Cee hospes, magnum igitur quiddam oratio erat tua: sed prę amentia, esse nil ipse opinabar. Cæterum hominis non ferendam Græcis, & Spartæ in primis, elationem retegit abundè parum prudens eiusdem factum: quippe fusis Persarum copiis apud Platæas, Apollini tripoda dicaturus carmen addi iussit, cuius ea ferè sententia est, Græcorum se ducem, extrito barbarorum exercitu, tripoda Deo tali nomine obtulisse. Sed Græcè sic,

Ἑλλήνων ἀρχηγὸς ἐπεὶ στρατὸν ὤλεσε Μήδων,
Παυσανίας, Φοίβῳ μνῆμ' ἀνέθηκε τόδε.

Pausaniæ tamen continentiam in mulierem Coam, G ad suos remissam prorsus inuiolatam, admirari se ac laudare, in Laconicis rebus Pausanias fatetur, simul quod à contumeliis in Mardonij defunctum temperarit. Sed nimirum adhibenda in consilium semper sapientia est, de qua non minus quàm de medicina, confingi elogium potest, πρόσθεσιν esse eam καὶ ἀφαίρεσιν: vt quæ defecta substituat, redundantia resecando concinnet, struátque medij compotem viam.

H *Agrigentinorum luxus, & Tarentinorum: necnon de Cyreneis paucula. Vini apud Græcos species. De myrite, myrobrechis, ac Polio in primis. Atrapon, vel apotropon vinum, item Surrentinum, aparachytum, aminaum, cirrhum. Cirrhota medicamenta. Dichromi. Melinæ. Ochron vinū, & Sy-*

& Sybates. Vinum cur Græcis dicatur οἶνος. Vini vtilitas. Oenisteria quæ intelligantur. Oenopipas quid, & Parthenopipas. Hieronymi locus restituitur.

Caput XI.

Agrigentinos Plato vitæ medicus & ductor lõgè clarissimus, quum intueretur sustructiones (vt planè dicam) insanas, impẽdio excitare magnifico, ac compari modo gliscera & adipata instruere conuiuia, dixit, Τοὺς ἀκραγαντίνους οἰκοδομεῖν μὲν, ὡς ἀεὶ βιωσομένους, δειπνεῖν δὲ, ὡς ἀεὶ τεθνηξομένους. idest, perinde Agrigentinos ædificare, ac si victuri perpetuò forent: itemque conuiuari, velut semper morituri. Eosdem Timæus prodit, lecythis quoque & xystris vsos argenteis, etiámque lecticas ex ebore habuisse totas. Tarentinis inueterati fuit moris, matutinis se poculis ita inuitare, vt iam frequentiore foro, temulenti planè viserentur. In tantum porrò deliciarum producti Cyrenæi sunt, vt legum conditorem habere Platonem concupierint: qui tamen illorum admiratus ignauiam & ῥαθυμίαν, indignos habuit quibus obsequeretur. Calculum adiicit iis in Marica Eupolis quoque. Verum ne Græcos quidem à deliciis fuisse procul, dilucet argumento vel vno, mixtum quippe vnguento vinum bibere non erubescebant. Dicebatur autem id myrites. Nam & myrobrechos, vnguentaria dicunt vasa, de instillandi vsu nomine conciliato: dici sic & olfactoria valent. Myritæ comicus meminit Philippides. Vina apud eos præcipuè celebrata ferè habentur hæc: Pramnium, quod Cereri fuit sacrum, Chium, Thasium, Lesbium. Erat in iis, quod à re γλυκὺ nuncupabatur. Creticum, & apud Syracusanos Polium, Coum, & denique Rhodium. Quod autem maluaticum modo dicitur, ex Creta, sunt qui à veteribus dici passum opinentur. Id non prætereundum vtique, grammaticæ videri assertionis, Polium, idest πολιὸν, nuncupari vinum album. Accentiunculã reuocat ad penultimam Ælianus, & πόλιον scribit. Quin appellatum sic opinatur ab indigenæ regis nomine. Vinum autem atrapon, idest ἀτραπὸν, quod & apotropon dicunt, intelligi voluere ἀπόσταγμα, idest destillationem, quæ fiat prius quàm exculcentur vuæ: sicuti interpretatur Horus: siquidem τραπεῖν, Græcis est τὸ πατῆσαι, idest calcare. Illud sanè mirum, ab Plinio proditum, dicere solitum Tiberium, consensisse medicos vt nobilitatem Surrentino darent, alioquin esse generosum acetum. Quum tamen Therapeutices duodecimo, Galenus in vini mentione de Surrentino scribat, illud mediocriter substringere, aliis calidius ac suauius. Aparachytum intelligunt vinum, cui marinæ aquæ nil fuerit admixtum. Aminæam vitem in Neapolitanis agris nasci, Galenus auctor est, vnde sit etiam nominis origo. Cirrhum vinum quódnam intelligi debeat, variè (vti video) explicatur. Sunt qui cirrhum, colorem giluum interpretentur apud Gellium, vbi Mnesithei affertur sententia: esse tria genera vini, nigrum, album, medium, quod vocant κιῤῥὸν. Giluum putat Seruius colorem melinum: sunt qui cinericium. At Galenus: Cirrhum, inquit, si aliter cupias enuntiare, rectè prorsum dixeris πυῤῥὸν ὠχρὸν, idest fuluum pallescens. Quanquam sunt & medicamenta κιῤῥώδη, idest cirrhota, vel cirrha, iis adnumerata quæ vocantur κολλητικὰ, veluti quæ ex bitumine cõcinnantur: & nescio quomodo barbaras nuncupant emplastros. Comparantur verò cirrha ex lithargyro καὶ πῑοῦ, amplius si percoquantur. Sed sepositis obducitur phæi coloris ἐπίπαγος, ex quo pharmaci intima visuntur cirrha magis, quàm ab initio: quo nomine nuncupant nonnulli emplastros id genus διχρώμους: quidam verò etiam διπροσώπους. Quòd si excoquantur leuius,

A fiunt emplastri, quas melinas dicunt, idest μηλίνας. Est inter vina, quod ὠχρὸν, idest pallescens dicitur: item ὠχρόλευκον, idest ex pallido albicans: & ὠχρόξανθον, idest ex pallido flauum. In Cilicia vinum celebratur Sybates: in Asia, Ægausien ac Perperinum. Apuleius in præceptis rusticis, quod Collectaneorum secundo, apud Græcos adnotatum comperi, vino conspergi semina monet, vti ægrotent minus. Et quia in vini mentionem incidimus, etiam si alibi fortè profluentius veterum scita rimabimur, non sepositis medicæ scientiæ professoribus: interim adiiciamus illud Platonis ex Cratylo, dici à Græcis vinum οἶνον, διὰ τὸ οἰήσεως τὸν νοῦν ἐμπιμπλᾶν, quòd existimatione ac opinionum vanitate mentem oppleat: vel ἀπὸ τῆς ὀνήσεως, idest ab emolumento. Quod illud comprobat Homericum, ὀνήσεαι αἴκε πίησθα, idest iuuamen senties, si biberis. Nam & cibaria dici ὀνείατα, nouimus eadem etymi ratione. Iis calculum adiicit poeta Cyprius:

Οἶνόν τοι Μενέλαε θεοὶ ποίησαν ἄριστον
Θνητοῖς ἀνθρώποισιν, ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.

Vinum, ô Menelae, fecerunt dij, curis dissipandis vel præstantissimum. Pergit deinde: Benè sentientibus, inquit, tria tantum propino pocula: sanitati primum, amori alterum ac voluptati, tertium denique somno. Quod vbi hauserint sapientes vocati, mox domuitionem capessunt. Quartum non vtique nostrum opinor, sed iniuriæ. Galenus medicæ artis scientissimus, vino semicrudos concoqui humores comprobat, æquè ac re alia: sudorem prolici quoque, ac vrinam, necnon conciliari soporem. Cæterum addatur & id auctarium, οἰνιστήρια, idest œnisteria, fuisse libationis genus iamiam pubescentibus perfamiliare Athenis: siquidem prius quàm τὸν μαλλὸν, idest demissiorem præciderent comam, vini mensura in Herculis templum illata, prolibantes, conuenientibus potum exhibebant. οἰνοπίπας pro temulento dicitur Græcis, παρὰ τὸ πιπίζειν: quod sugere signat. Sic & apud Homerum dicitur παρθενοπίπας, virginum spectator, vel etiam deceptor. Hinc commonemur, illud Hieronymi ad Eustochium planè interpellatum, posse in integrum restitui. Sic verò legitur de sene quodam monacho: Huic inimica castitas, inimica ieiunia, prandium nidoribus probat, & altilis γεροντοπίπης, vulgò pipizo nominatur. Ipse malim legere γέρων οἰνοπίπας, idest senex temulentus: quem plebeia voce pipizonem dici solitum, ex iis quæ antea paulò attulimus coniectare licet. Nam & modo pullatum vulgus multibibos solet spongias nuncupare. Quin & Demosthenes quibusdam laudantibus Philippum, συμπιεῖν ἱκανώτατον, respondit, οὔτε σπογγιᾶς, οὐ βασιλέως εἶναι ἐγκώμιον. Hinc & Varronis forsan locus rectè valet restitui apud Marcellum in verbo Temulenta: Quis in omni vita heluo, πίπας, olfecit temetum? Scribendum πίπας, vel οἰνοπίπας. Altili porrò arriserit amplius, quàm altilis. Quin illud vulgò pipizo nominatur, forsan insititium fuerit, & ab curiosiore quopiam superadditum.

Absurdus quorundam amor aduersum inanimata. Quos amauerint bruta. Fortunæ bonæ simulachrũ Athenis. Polyxenæ historia.

Cap. XII.

Amorem esse vtique rem præcipuè mirã, & à maioribus ductam initiis, quàm suspicetur omnino, vel sciat plebs vulgaria, profluentius alicubi monstrabitur à nobis: interim, quæ in hoc proposito ingerunt se absurda, & quæ nequeas mirari satis, trãsposuisse, ab re omnino haud est visum, quando suis non contenta limitibus affectio, hæc, velut effrenis, longius rapitur aliquanto, vel vsq; in stuporẽ. Ostẽtatus verò in censura præsenti omniũ

A princeps, & quidem rex, terræ etiamnum ac mari grauis Xerxes, à quo insigniter amatam platanum, multorum literis proditum, non me fallit. Sed adolescentis honesto loco Athenis nati amor longè clarior: erat propè Prytaneum simulacrum ἀγαθῆς τύχης, idest fortunæ bonæ. Id amare feruentius ille cœpit, móxque in affectioni id genus familiarem ita erupit vesaniam, vt amplexaretur arctius, ac blandius sauiaretur. Demum desiderio extabescens, ac velut œstro concitus, & planè furens, in senatum pergit ire, atque ibi extentis precibus rogat, fieret sibi statuæ potestas, B vim pecuniæ grandem vicissim paratus erogare. Consultus verò ita senatus decernit, non videri è ciuitatis dignitate negotiationem illiusmodi. Adolescens rei atrocioris ictus grauitate, ad statuam, vbi vinculis cupidinis distinebatur animus, celeriter se proripit: illam tæniis multis perornat, coronis quoque iniecta, & cultu item alio indicaturæ non paruæ circumposito, ac re mox diuina obita, desiderium (vti videtur) non ferens manum sibi inter affluentius manantis lachrymarum riuos admouit. Illa verò irrationalis C naturæ miracula sunt. Quippe Glaucen citharistriam adamauit canis, siue is fuerit, quod arridet aliis, aries, aut etiam anser. Apud Ciliciæ Solos Xenophontis puerum dilexit canis item, forma præcellentem. Spartæ adolescentem graculus, quem κολοιόν dicunt Græci: sed monedulam Theodorus retulit. Hæc vberius hoc recensuisse loco volui, vt Plinio assertor venirem, cuius auctoritatem diluí audio à superciliosis nescio quibus ac benè pransis, etiámque vnguento delibutis, dum scriptori nobilissimo, vt mendacio- D rum parenti (sic enim dicere permittunt sibi) subinde colaphum ducunt. Iam verò vt rationis compotes non reiiciamus omnino: scribit Philostratus Phalius Polyxenam vrbe egressam citra vllum comitatum, Ilio necdum à Græcis capto, seipsam ad Achillis tumulum iugulasse, illius desiderio nimirum herois, coniectantem in reliquum natalium tantorum nuptias sibi haudquaquam oblatum iri.

Vestium delicias & simulatum contemptum videri superbiæ indicia. Diogenis ad id & Socratis auctoritas. Quid præstet philosophia. E

Cap. XIII.

Inter cætera quæ scienter admodum protulit, nec citra salis gustum, apophthegmata Diogenes, recenseri aptè possunt illa quoque, præsertim quia vitæ documenta suggerunt, quæ sui F oblita sæpius, inani tumescit opinione, nec suo se metiri modulo ita imbuta, itáque auctior facta vnquam ferè valet. Is, inquam, Diogenes, egregius (vt videtur) humani ingenij æstimator, quum adolescentulos conspexisset Rhodios sumptuose admodum conuestitos, & delicate, ridens τῦφος ἔφη οὗτος ἐστι, superbiæ prorsum indicia, inquit, sunt hæc. Mox quum & Lacedæmoniis fortè occurrisset, quibus substrictior tunica, citráque humeros desistens, cuiusmodi ἐξωμίδα vocant Græci, perfamilia- G ris est, nec vilior modò, verum & sordens multo sæpius, ἄλλος, εἶπεν, οὗτος τῦφος. altera, inquit, superbiæ species ista. Quod & ab Aristotele reprehensum scimus Moralium quarto, vbi arrogantiæ propria expenduntur. Cæterum nec à Diogene modo fœde proscissa hominum nimio plus ostentatio frequens, & interim excipienda risu: sed & vanitatem id genus retexit graui supercilio Socrates, cui insolentior est visus Antisthenes: qui ratione inusitata, sed non sine vafricia laceram indumenti portionem vi- H sentibus nunquam non ingerebat, captans indidem præcelsi animi, & quæ mortalium plerique omnes vel ad stuporem mirantur, despicantis opinionem: proinde morum censor grauissimus, [illegible]

A καλλωπιζόμενος ἡμῖν; Non desines, inquit, amplius te nobis curiosiúsque ornare? At quum Platonis toros exculcaret Diogenes: Calco, inquit, Platonis fastum. respondit Plato, Calcas quidem, sed alio fastu. Quanto præstabilius id, quantóque exosculandum magis, quod de Eretriensi lectum adolescentulo est, qui diu Zenone vsus præceptore, quum in patriâ velut postliminio rediret, scitante vehementius patre, quid demum ex sapientiæ hausisset fontibus: Commonstrabo, inquit. At pater indignabundus hoc nomine, B veluti opera planè periisset, ac impensa: quum intentaret plagas, clementer filius & quietè insolentiam ferens, Ipsum hoc, inquit, ex philosophiæ retuli contubernio, vt parentis iram possem concoquere. Porrò Hieronymus secus multo: Sordidæ (inquit) vestes, candidæ mentis indicia sint. Mundi contemptum probet vilior tunica, sed ita, ne tumeat animus, ne habitus & sermo dissentiant.

Ouis monstrificus partus, quo leo est natus. C

Caput XIIII.

In Co insula, rarum dictu, apud veterem auctorem fidei integræ & grauitatis non dilutæ, legimus, monstrifica & ideo mira præcipuè, vt vix non ficta videatur, & de ingeniorum Græciæ afflatu producta, ratione: de grege ouiarico Nicippi, ouem non ritu naturæ agnum, sed D leonem peperisse. Prodigiale id (vt erat) visum multis: siquidem Nicippo tyrannidem portendit, quam mox is est consequutus, quum ædito monstro priuatum adhuc ageret. Illud minus monstrificum, M. Sillanum (vt tradit historicus Dion) ab Caligula dici solitum, χρυσοῦν πρόβατον.

De Galete formoso quidem, sed moribus apprimè probis. E

Cap. XV.

Regi Ptolemæo, veteri ac etiamnum Platonico more, gratissimum fuisse adolescentulum Galetem nomine, ex Græcorum nouimus historia. Erat is forma speciosus decénsque cum primis: sed enim animi proposito ac sensu speciosior multo decentiórque. Quod & Ptolemæi elogio testatius etiam factum est, qui eximiam illius admiratus probitatem dictitabat subinde: ὦ ἀγαθὴ F κεφαλὴ κακοῦ μὲν οὐδὲ πώποτε οὐδενὶ γέγονας αἴτιος. ô amicum caput ex te quidem in quempiam nil est vnquam profectum mali, sed bona vtique multis, & multa cōciliasti. Contigit fortè, adolescentem cum rege in equo expatiari: qui quosdam procul ad supplicium duci quum foret intuitus, non insuper habens illorum calamitatem, ad Ptolemæum conuersus, O rex (inquit) ex quo dæmone miserorum bono, equis vehentes huc producti simus: age, si volenti est tibi, subditis calcaribus aduolemus euestigio, infelici- G bus futuri, velut Dioscuri ac Soteres & Parastatæ, sicuti nuncupari illos nouimus, vt qui salutem impertiantur, & in calamitate salutari præsidio sint. At Ptolemæus probitatem exosculatus, & misericordem animum, ac eo nomine lætior, illos dimitti protinus imperauit: & re hac, tanquam Philtro delinitus, in adolescentis amorem multo factus propensior est.

Munuscula haud spernenda. Persarum regis mos in iis. Honoraria, vel aduentitia. Horæ. Troximi. Horæ. Salsamentorum genera. Thunnia. Hora, pro æstate. Prodici liber. Horapollo. Horatius. Persarum & Thracum mos in muneribus. H

Caput

Caput XVI.

Esse animi præcelsi ac prorsum regij, munuscula, vel ab infimæ fortunæ hominibus collata communicatáve non aspernari, verum erugata & renidenti fronte potius excipere: quum plerisque sapientium documentis, tũ exemplo ingenti abundè instruimur commonemúrque. Lectum quippe est, Lege apud Persas esse sancitum, seruatum quoque pertinacissimè, vt quandocunque in Persas pergat rex pro facultate vnusquisque cum muneribus, quæ honoraria dici valent, aut aduentitia, salutatum eat. Ferunt autem, vt qui agricolationi fermè intendant, nec laboris vicarios sibi quęrant, cuiusmodi αὐτουργοὺς nuncupant signanter Græci, nil pretij grandioris, qualia multa plerunque per iniuriam cõparantur, & contumeliam: sed bouem hic, altius ouẽ: sunt qui frumentum aut vinum. Dicuntur verò hæc, dona. Quòd si quidem, vti assolet, amplius premat penuria, lac profert, aut palmas: caseum quoque, vel id genus primitias alias, vt πρωκτὰ ὡραῖα, idest maturas fruges. Nam & troximos, vuas intelligimus quę esui sunt. Horæa variè accipiunt Græci: sic enim nuncupãt interdum tempore suo collectos fructus. Nam & quæ vigent, ac pulchritudine non carent, sic item dicuntur. Sed & sacra horæa sunt, κατὰ ὥραν συντελούμενα, i. opportunè obita. Tamẽ ὡραῖα θύειν, est frugum offerre primitias. Dies quoque festus eadem dicitur appellatione. Porrò Græcis duobus generibus distinguuntur salsamenta, quando alia dicunt horæa, alia verò thunnia: quorum commeminit Athenæus quoque. Horæũ videtur à temporis nuncupatum opportunitate. In eo pinguibus antecellunt macra: in altero, macris pinguia. Macris adnumerantur cybia, pinguibus cordylæ. Cybiorum mentio Posidippo est. Hora, medicis & rusticæ rei studiosis æstatem indicare videtur præcipuè: nam æstiuum mel, vocari horæum Plinius interpretatur, ab tempestiuitate præcipua. Quin fructus æstiuos omnes horæos dixeris rectè. Ioannes grammaticus tamen apud Hesiodum, ab horis anni quatuor productos mauult intelligere. Non temerè prætereundum illud: Prodici librum nobilem fuisse veteribus, cui foret titulus ὧραι, in quo Herculi occurrisse comminiscebatur virtutem, & κακίαν, idest vitiositatem, seu vitium, vt Hieronymo placuit: quarum vtraque illum allectaret ad se, qui tamen illius cum laude perpetua sudores censuerit antiquiores, quàm huius inanem ad tempus voluptatum fruitionem. Prodicus tamen regis pupilli tutor Spartæ dicebatur, vt Xenophontis illud intelligas Rerum Gręcarum tertio, Agesipolidis prodicum dicentis Aristodemum: qui verò sunt regis syntrophi, hoc est simul educati, Samothraces nuncupantur. Horapollo grammaticus ex Ægypto nobilis fuit, arte clarissimus, nec vllo veterum Theodosij tempestate gloria inferior. At leuioris operæ illud, Horatium à Græcis scribi ὠράτιον, neque enim aspirant primæ. Quod verò ad munera pertinet, adnotatum id in Græci hominis cõmentariis, Persarum instituti esse, munera potius conferre, quàm ab aliis accipere. At, inquit, diuersum Thraces faciunt & nunc Romani. Meminit Thraciæ consuetudinis historia secunda Thucydides, addens, illis fuisse dedecus præcipuum, si rogati non dedissent: roganti, nec assequuto, nõ ita. Mox infert, Οὐ γὰρ ἦν πράξαι οὐδὲν μὴ διδόντα δῶρα.

Olympici certaminis in Gracia, qua tradantur initia. Item ad id spectantia plusculа. Hellanodicæ qui. Monampycia, ampix, altis. Altius Iupiter. Deorum incognitorum ara. Occasionis ara. Gæus. Terræ oraculum. Iamidarum oraculum. Bmbolus. Echus porticus. Cronius collis. Pisa vnde. Taraxippus. Temporum ex Olympionicis supputatio.

Cap. XVII.

Olympica certamina fuisse veteribus Græcis celeberrima, nemo à studiis feriatus adeo est, vt eum ista possint latere. Quę verò tradantur initia, & velut incunabula rei clarissimæ, fortè nec omnibus tritum. Propterea quæ mihi comperta ex libris sunt, huic protinus parti impingam, ne videar ἀκοινώνητος. Quum ex Saturno & Rhea natus foret Iupiter, Idæis dactylis, qui iidem & Curetes sunt, infantis commendata cura est. Ex Cretæ verò Ida venisse in Olympiam eos, constans tenet fama, Herculem videlicet, Peonæum, Epimedem, Iasiũ, Idam. Interim Herculem, vt qui foret omnium natũ maximus colludentem ad currendi certamen fratres prouocasse, ac victorem ex eis coronasse, κοτίνου κλάδῳ, id est oleastri ramo, etiam si non excidit, quid à me alibi sit perscriptum. Arboris verò eiusmodi suppetebat copia, vt folia quoque ad cubandum substernerent sibi. Ad Græcos autem ex Hyperboreis vsque ab Hercule oleastri arborem tralatam memorant, qui dicantur vltra Boream habitare. Quod & in Olympiis significare Pindarus animaduertitur, astipulante interpretum calculo: à quibus id item proditur, in Olympicis cotino solitos coronari, in Pythiis lauro, in Nemeis selino virenti, id est apio, in Isthmiis selino item, sed arescente: vtraque enim epitaphia sunt certamina, & inferis sacrum creditur apium. Ita ergo ad Idæum Herculem sacri huius agonis primæ referuntur origines: quæ & ab eo sint Olympia nuncupata. Quinto autem quoq; anno celebrari instituisse, quòd fratres quinque numero forent. Ex Græcis tradunt nonnulli, Herculem post debellatum Augeam Elidis regem Solísque ac Teleboes filium, à quo aula expurgata, præmio exuebatur merito, quum Elim esset depopulatus, ex manubiis Ioui Olympicum instituisse certamen, quod quinto quoque celebraretur anno, vel (vt manifestius dicam) quinquagesimo quoq; mense. Initio autem quum in palæstram Hercules multos prolectaret: nec auderet tamen aliquis, luctatorem assimulans Iupiter illi se obtulit: quùmque nutans diu stetisset victoria, filio demum se aperuit pater. Hinc Lycophron in Alexandra Palæsten vocauit Iouem. Quinque diebus celebrabantur Olympia, post lunæ vndecimam quintadecima tenus: verum præludia erant diebus triginta. In Olympicis verò certaminibus principem omnium legimus vicisse stadium Licymnij filium Oeonum, id est οἰωνόν, palæstram Echemum Tegeatem. At cæstu primas tulisse Doryclum: quadrigis Samum Mantineum, cuius in Theseide meminerit Diphilus,

> Τρέψας δὲ πώλους ὁ μαντινεὺς σῆμος,
> ὃς πρῶτος ἅρματ' ἔλασε παρ' ἀλφειῷ.

Sunt qui Sarum dicant hunc, id est σῆρον. de quo non tacuerit Hesiodus. Iaculo præsignis Phrastor fuit: disco Eniceus. Post Oxylum regem, quum defecissent olympia, demum ab Iphito instaurata traduntur: ac currendi certamen propositum primò, inque eo Eleũ Chorœbum vicisse. Olympiade mox quarta & decima accessit & diauli agon, & Pisæus Hypenus est coronatus. Octaua & decima pentathli & palæstræ restituta memoria est. Tertia verò & vicesima pyctis, id est pugilibus proposita præmia. Olympias quinta & vigesima equorum vidit cursum, quos τελείους, id est perfectos adultósue dicunt, ac curru victor pronuntiatus Pagondas est Thebanus. Ab hac porrò, olympiade octaua, pancratiastæ in puluerem prodiere: ac item equi κέλητες. Vnde Monampycia Pindaro nuncupata. Est autem propriè ampyx, capitis obligamentum ac auro & lapillis splendicans lorum, capiti circumiectum fœmineo. Verum metaphoricè auro litum sic nominant frenum. Ex quo & χρυσάμπυκας ἵππους Homerus appellat: sed alibi ἄμπυκα dixit κεκρύφαλον. Pueris cursus, & palæstræ proposita compedio præmia olympiade septima & trigesima. Quin &

iidem pyctæ quadragesima primum olympiade creduntur admissi. Postea bellicæ meditationis gratia, armatorum, qui vocantur ὁπλῖται, probata concertatio quinta & sexagesima olympiade. Synoris, id est συνωρίς, quæ duos habet equos τελείους, admissa fertur tertia & nonagesima olympiade, vt primo Rerum Græcarum scribit Xenophon. Mox nona & nonagesima currui admotis etiam pullis equis, placuit certare. Concinnata posterius item pullorum Synoris: nec displicuit κέλης pullus, ad pancratium deniq; etiam pueris admissis. Fuit apenes, id est ἀπήνης, item cursus, sed & calpes. Hæc verò equam habebat, sed ita vt extremum cursum anabatæ, hoc est sessores ipsi desiliendo, apprehensis manu habenis, vt docuit Pausanias, perficerent. Quod, inquit, vel ad mea seruatum tempora est. Apene autem ἡμιόνους ἀντὶ ἵππων εἶχε. id est, mulas equorum loco iungebat. Celeta instituisse Bellerophon traditur primus: Synorida verò Castor: Currum Erichthonius Atheniensis: Astraben Oxylus Ætolus. De agonothetis verò ac certaminum præsidibus sic fermè videor obseruasse. Pissatas templi principes ac præsides fuisse primos, ex eorum prædicatione, scribit Rerum Græcarum septimo Xenophon. A quo & Dromica Pentathli nominantur. Iphitum vtiq; solum agonem posuisse. Olympiade verò quinquagesima sorte capti duo viri sunt ex heleis, quibus Olympiorū iniuncta est cura. Diu numerus hic seruatus. Postea hellanodicas habere placuit, quorum tribus equorū cursus incumbebat cura. Totidem pentathli erant ἐπόπται, id est inspectores. Certamina verò alia procurabant reliqui. Adiectus non multò post & decimus agonothetes. Denique duodecim facti hellanodicæ, quod Eleorum totidem forent tribus. Sed parte agri Arcadico amissa bello, tribuum imminuto numero, ad octo relapsi sunt. Rursúmque ad denarium aucti perseuerarunt. Hinc est elegans illud Libanij in quadam Declamatione, legem qua concedebatur fortiter, ac strenuè bellum gerenti præmium, quod optasset, rectè nuncupari virtutis hellanodicen. Lucus Ioui sacer Altis nuncupatur. Nam & Pindarus Olympionicen virum celebrans locum vocat Altin. περὶ δὲ πάξαις, inquit, ἄλτιν μὲν ὅγ' ἐν καθαρῷ διέκρινε. Nam & Aristodemus circa Olympiam sic nuncupari locum scribit, vnde Iupiter cognomento Altius celebretur. Sunt qui Altin esse interpretentur adytum, aliqui verò etiam templum. Structum verò Iouis templum ac simulacrum de manubiis, bello Pisæi superatis. Simulacri auctor Phidias, testante idipsum Epigrammate, pedibus adscripto,

Φειδίας χαρμίδου υἱός, ἀθηναῖός μ' ἐποίησεν.

Templum struxit Libon indigena. Tegula non vtique coctilis est, sed ei persimilis, cuius inuentor Byzes fertur Naxius. Perfecto simulacro, dicitur Phidias Deū comprecatus, si absolutum ex animo videretur opus, signō id quopiam aperiret, confestímque de cælo tactum pauimentum est. Quod verò in palustri loco situm est templum, simulacro cōferre eburneo oleum tradunt, quod & infundunt. At in Acropoli, quæ in supercilio est, & proinde perarida, Pallados, quam Parthenon vocant, eburneæ statuæ prodesse multum creditur aquæ inspersionem. Memoriæ porrò traditur, populneis modò lignis in Olympici Iouis sacris vti, fas putasse Eleos. Nam in Græciam Hercules ex Thesprotide, vbi apud Acherontem fluuium nascitur plurima, attulisse creditur primus, atque lignis eisdem Iouis obisse sacra. Ex historia porrò hac videtur Homerus λεύκην nūcupasse ἀχερωίδα. Fuit apud aram Olympici Iouis ἀγνώστων θεῶν item ara, id est deorum ignotorum. Sed & in locis eisdem agnoscebatur Mercurij Enagonij ara, & καιροῦ, id est occasionis. Quando & ab Ione Chio concinnatus est καιροῦ hymnus, quem fingit natu minimum filiorum Iouis. Erat & locus, quem vocant Gæum, id est γαῖον, in quo & γῆς, hoc est terræ ara. quanquam & antiquitus fuit etiam γῆς μαντεῖον, quem intelligimus vaticinandi locum. Sed & inibi Iamidarum celebratur oraculum ab Iamo principe, quem à draconibus educatum cecinit Pindarus, Euadnes filium & Apollinis, à violis, inter quas iacuit molliter, indito nomine. Peragi verò solita vaticinia ibi comperi, in ignem coniectis victimarum pellibus, vel (vt aliis placet) concisis, ex cæsuræ obliquitate, aut rectitudine vaticinio captato. Et quoniam oleastri & hic & alibi facta nobis mentio est; amplius aduertendum, Pausaniam scribere, in Olympia fuisse Cotinō, id est oleastrum, quæ diceretur ἐλαία καλλιστέφανος, vnde darentur coronæ Olympia vincētibus, Nymphísque adoptatum cognomen Callistephanis, quarum viseretur inibi ara: sicuti in carceribus Iouis, quē vocant μοιραγέταν, quod norit omnia, quæ contribuant Parcæ, quæque non permittantur ex fato. Videtur & Hippodromi pars inibi nuncupata Embolus, vbi steterit Martis Hippij, id est equestris ara. Sed & Pallados Hippiæ. Nam alicubi Iuno item dicitur Hippia. Embolum inueni etiam pro pudendo positum: ἐμβόλιμα ἔπη eleganter admodum pro nothis reiectísque carminibus, ac velut insititiis accipiunt Grammatici, quoniam & menses ac dies embolimos nuncupamus intercalares. Lacedæmonios in certaminibus renudasse corpus omnium primos, Thucydides scribit. Orippum Megareum hoc fecisse, testari videtur Epigrāma:

Πρῶτος δ' ἑλλήνων ἐν ὀλυμπίᾳ ἐστεφανώθη
γυμνός.

Apud Eleos in Prytaneo Hestiatorium fuit, siue cœnaculum, vbi Olympionicas conuiuio excipere, moris fuit. Intra Altin fuisse item Pœcile porticus dicitur, quæ & ἠχοῦς nuncupetur, quoniam clamantis septies respondet vox. Ad Cronium denique collem Olympia prope Pisam solita celebrari, innuit Pindarus, & exponunt interpretes. A quibus & illud proditur, dici Pisam ab Endymionis filia, cui nomen Pisa. Sed & in Pindaro, κρόνου πάγον legimus quandoque. At Lycophronis interpres Olympiam prius κρόνου λόφον nuncupatam, auctor est, vel Lycophrone astipulante. In propinquo tumulus visebatur Ischeni gigantis Mercurio & Hieria geniti. Eum nuncupabant Taraxippū, quod illuc aduentantes equi ratione occulta mirè exterrerentur: fuit enim ibi καμπτήρ, id est flexus. Consuetum autem Græcis ex Olympionicis tempora in digitos mittere: id verò incertissimum est, inquit Plutarchus. nam eorum exscriptionem serò est adortus Eleus Hippias, nullo admodum subnixus ad fidem necessario argumento.

Dentésne an cornua dici in elephantis debeant. De Alce fera & Æthiopicis tauris. Elephanti quando primum in triumpho ducti. Plinij locus de flumine annulo in elephantorum historia libro octauo.

Cap. XVIII.

QVæ in elephante cornua fere nuncupantur, auctores eminentissimi dicere malunt dentes. Sed enim, quia quæ in literis comperta mihi, non sustineo in sanctaria intrudere, non temperabo hac parte, quin tralatam Pausaniæ doctissimi hominis sententiam artium bonarum sectatoribus mox proferam, qui argumentis aliquot peruincere connititur, cornua rectissimè profectò nuncupari, dentes minime. Primum, inquit, astruentibus diuersam opinionem perpendenda diligentius Gallicæ feræ natura, quam vocant alcen. Spectandi & tauri Æthiopici. Alcis vtique in superciliis adnascuntur cornua, sed maribus modo: nam fœminæ prorsum eo carent adiumento. Æthiopici verò tauri è naribus cornua proferunt. Quæ quum ita sint, cuínam fiat admiratio insignis, quum ex animalis ore promi cornua videat, audiátve? Sed suppetunt & argumenta hæc, cornua vtique per annorum periodos corrupta decidūt, ac rur

ac rursum succrescunt protuberántque. Probant id A cerui, probant & dorcades. Verum elephāti itidem contingit. Dens verò adultiori præsertim excussus quando suboriatur? Aut vbinam renasci compertum? Vel si dentes sunt, qui ex ore proferuntur, non cornua, quánam ratione progerminant denuo? Adde, quòd ignibus indomiti fermè habentur dentes. At boum & elephantorum cornua in re hac sequacis maximè sunt naturæ: nam ignis vi, vtcunque collibuerit, afformantur. Hippopotamis suibúsque ex inferiore B mala dentes prorumpunt exerti, quos χαυλιόδοντας appellant. Ex malis item sese promentia spectamus cornua. Elephanti scito itaque ex temporibus prosilire cornua, atque ita extrorsum reflecti. Id quod non quia audierim, commemoro: sed in Campania in Dianæ sacello elephantis craneum pro arbitrio sum contemplatus. Id ita comperi. Nec sanè mirandum: nam & in aliis elephas à reliquorum natura insigniter disparatus animaduerti potest, tum forma, tum mensu. Porrò Græci auctoris sententiæ accedit Varronis no C stri libro De lingua Latina tertio astipulatus: Quos, inquit, dentes multi dicunt, cornua sunt. Nec me fallit tamen, Iubæ sententiam cum Pausania sentientis ab Philostr. to refelli, de vita Apollonij Tyanei libro secundo, sed adeant studiosi Græcum exemplarium, nam tralator (vt in pluribus) labiis vix primoribus Atticismum prægustasse animaduertitur. In hac denique elephantorum mentione mirum est libro septimo Plinium scribere, L. Metellum elephantos primū bello Punico primo duxisse in triumpho: quum tamē libro idem octauo tradat, elephantes Italiam vidisse D primum Pyrrhi bello, & boues Lucas appellasse in Lucanis visos, anno Vrbis quadringentesimo septuagesimosecundo. Romam autem in triumpho, septem annis ad superiorem numerum additis. Eandem plurimos anno quingentesimo secundo, victoria L. Metelli in Sicilia de Pœnis. Sed in septimo forsan de iis sensit, qui modò in Carthaginienses depugnarunt. sicuti commeminit libro decimonono, ab Vrbe condita Liuius. Certè auctor Seneca est in libro De breuita E te vitæ, principem omnium Curium Dentatum elephantes duxisse in triumpho. Sed & mox paulo: Idem (inquit) enarrabat, Metellum, victis in Sicilia Pœnis, triumphantem vnum omnium Romanorum ante currum centum & viginti captiuos elephantes duxisse. Nec illud neglexero: Elephantistem ab Aristotele dici, elephantorum moderatorem, elephantarchen à Plutarcho. Dignum perpensione, quod scribit Plinius: elephantes in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen annulo, nitescente luna noua, descendere, ibique se purificantes aqua circunsper F gi. At historicus Dion, pergere elephantes ait πρὸς ὕδωρ ἀέναον, id est ad perennem aquam. Denique non omittendum, quod in libro De communi animalium gressu prodit Aristoteles: diuturna hominum fama celebratum, elephantos nullo crurum inflexu moueri: quæ tamen falso confirmata sit, quum id genus animalium inflexu vel in scopulis opertis, vel in clunibus adducto sese moueant.

Quæsit ratio prouerbij, leo risit. De Thucydide non ingrata quæpiam. Item de leonibus paucula, & de Annone. Acilij Glabrionis historia. Leophoros quid apud Diodorum. Ecphrasis quid à diegemate differat. G

Caput XIX.

Est in Græca facūdia celebre edagium in omnes, qui rugatioris frontis & Catoniana seueritate, quandoque tamen H matutinam exporrigunt grauitatem, ac omnes se præstant, solito hilarius agentes, ἐγέλασεν ὁ λέων, id est, risit leo. Pronuntiatum id in conditorem nobilissimum Thucydidem, qui Cylonium scelus explicaturus, consueto apertius, & intellectu nemini nō obuio, narrationem contexuit. Quo nomine technographus illam mirari non desinit, ediscendámque summa cura iunioribus præcipit, vt facilitatem eandem, siue (vt Græci dicūt) σαφήνειαν, stilo valeāt exprimere. Scribit Aphthonius, Nihil quidem in rebus esse oratione præstantius: rursum, in oratione nil Thucydide sapientius. Siquidem Herodotus in historia voluptatem habet, velut scopum: inde fabulator homo dicitur quandoque, hic autem veritatem: quæ quātum ipsam præcellit gratiam, tanto Thucydides Herodoto præstantior. Verum, vt propemodum Marcellino credimus, quum Homericā æmulari instituisset œconomiam, Pindari verò sublimitatem atque magnificentiam, ex industria obscuritatem affectauit, ἵνα μὴ πᾶσιν εὔβατος. id est, ne cuilibet foret peruius, indéque vilior fieret, si omnes in potestate illius historiam haberent. Antiquius longè viro fuit, prudentioribus modò comprobari. Certè συγγραφέα nuncupatum nouimus, κατ᾽ τὸ ἐξαίρετον: sicuti poetam Homerum. Illud de Thucydide amplius adiecero: quum fortè historias suas recitanti Herodoto affuisset, abundè (opinor) dicentis venustate permulctus, ac gloriæ stimulis concitatior fertur non temperasse lachrymis: quod quum foret conspicatus Herodotus, Oloro Thucydidis patri illud grauiter fertur insusurrasse, ὀργᾷ ἡ φύσις τοῦ υἱοῦ σοῦ πρὸς τὰ μαθήματα. Quo indicabat, ingenium filij incitatius ad disciplinas videri. Traditum & illud: in omnibus eum reclinasse consuetudinem, veluti cum αἰεὶ δημηγορίας dialogum quendam Meliorum & Atheniensium concinnare est ausus. Memoria dignum illud ex Luciano, octies Demosthenì exscriptum Thucydidem, quo succulentiam eius omnem ebiberet, familiarior illi hac ratione factus. Quoniam verò in præcedentibus pro ingenij captu, de leonibus facta nobis mentio est, & de eisdem capite hoc agere exorsi sumus, adiiciamus quod ex quarto Symposiacō Plutarchi comperimus, leonem propterea dici solare animal, quod inter quadrupedia vnguibus aduncis, quæ γαμψώνυχα vocant, catulos sola videntes parit leæna, minimum porrò dormit, sublucéntque quiescentis oculi. In templo quodam Pausanias scribit, in Agamemnonis scuto formidinem fuisse expictam capite leonino, cum Epigrammate,

Οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν, ὁ δ᾽ ἔχων Ἀγαμέμνων.

Idem Plutarchus in libro, cui titulus πολιτικὰ παραγγέλματα, Annonem coactum scribit vertere solum exilij causa, quod in expeditionibus leonem haberet σκευοφόρον, id est sarcinas ferentem, veluti esset id argumento, eum τυραννικὰ φρονεῖν, id est ad tyrannidem aspirare. Meminit historiæ Plinius, sed aliter. Prouerbio quod de leonis risu attexuimus, facilem verba Plinij præstiterint intellectum. Cauda, inquit, immota leoni placido, clemens, blandientique similis, quod rarum est, crebrior enim iracundia eius. Comparem ferè vim & illud habet, ἐγέλασεν ὁ χάρων. Addamus & hoc ex Dionis historia, Acilium Glabrionem consulem in Albanum ab Domitiano euocatum per iuuenalium festos dies, quos inibi celebrabat, iussúmque cum ferocissimo leone, ac visendæ magnitudinis congredi. Sed prudenter in pugnam prodiens Acilius feram confecit. Id quod Satyricus poeta doctius exsequitur. Sciendum verò ex abundanti est, Leophoron apud Græcos ad leonem nil spectare, signant quippe verbo eo publicam, vel etiam militarem viam, cuius & Bibliothecces tertio commeminit Diodorus, à Memnone stratā prodens Leophorum viam, quæ Memnonia dicatur in Susiana regione. Inibi se parum explicat interpres. Vocabulum omnibus ex etymo notum, qui modò elementarij non sint. Quoniam verò de narratione facta mentio est, illud ὁδοῦ πάρεργον subtexuero: in Græcorum doctrina ecphrasin διηγήματος διαφέρειν, hoc est, à narratione distare: quia diegema nūdam habeat rerum expositionem. Ecphrasis tantum non etiam

oculis audientium subiiciat. Illud item καθόλου ἐξετάζει, id est vniuersum inquirit: sicuti in Athenienses à Lacedæmoniis esse bellatum. Ecphrasis autem per partes, vti quo genere belli, quibúsque machinarum tormentis.

De aquila excerpta pleraque ex veteribus memoriis. Inibi de Amphiarao & Helena, necnon de Valeria Luperca. Quid item aetos, & aetoma, & pteron. De aetite lapide, seu gagate plura, & de ichneumone.

Caput XX.

AQuilam Aristoteles & Auicenna scribunt, quibus item succinit Plinius, oppetere non senio nec ægritudine, sed fame, intantum superiore accrescente rostro, vt aduncitas aperiri non queat. Cui data protinus & fabula est, hoc ita vsu venire huic aui: quoniam quum homo foret, hospiti iniuriam intulerit. Verum super aquilæ senio, quid duo scientissimi ac sanctissimi viri senserint, non ab re fuerit, subnotasse. Scribit ergo ad hunc fermè modum Hieronymus, Aquilæ, vbi consenuerit, grauantur pennæ, quærit illa fontem, erigitque pennas, calorem in se colligit, eo modo sanantur oculi, in fontem se ter mergit, atque ad iuuentutem redit. Vnde in Psalmo, Renouabitur vt aquilæ, iuuentus tua. Quo in loco Augustinus quoque: Dicitur, inquit, aquila dum senio grauatur, rostri immodice crescentis vnco non posse os aperire, nec cibum capere, vnde languescens naturæ vi collidit rostrum ad petram, cuius attritu excusso quod redundabat, ad cibum redit atque ita reparatur, vt iuuenescat omnino. Sententiæ Aristotelicæ meminit in libro περὶ ἑρμηνείας, Demetrius Phalereus, non vernaculę aut plebeiæ auctor eruditionis, docens insertam orationi fabellam, si opportunè id facias, gratiæ plurimum afferre ac venustatis. Scribit Plutarchus, aquilam quandoque Amphiarai hastam abreptam sustulisse in altum, móxque demisisse: eam verò terræ impactam lauri speciem præbuisse veram: insequenti die hostibus acri prælio ibidem congredientibus, terræ hiatu repentino haustum cum curru, quod ἅρμα dicunt Græci, Amphiaraum periisse: conditam ibi postea vrbem, Harmatis cognomine fuisse insignem. Cuius rei auctor fit in tertio κτίσεων Trisimachus. Fuit verò præcellens vates Amphiaraus, adeo vt in prouerbium abierit apud Ammianum Marcellinum: Si quid, inquit, in penetrali secreto, nullo ministrorum præsente, paterfamilias vxori in aurem susurrasset, velut Amphiarao referente, aut Martio, quondam vatibus inclytis, postridie discebat Imperator. Ideóque etiam parietes arcanorum soli conscij timebantur. Refert idem Plutarchus: peste olim Lacedæmona diuexante redditum oraculum, mali vim cessaturam, si nobilem virginem quot annis immolassent. Quum obtemperarent Lacedæmonij, ac fortè mactanda duceretur suo ornatu Helena, deuolans aquila gladium abreptum, & ad armenta, quæ βουκόλια vocant, delatum super iuuencam demisit. Quo prodigio παρθενοκτονίαν, id est virginum immolationem desisse, quod Aristodemus auctor tradit. Idem obuenisse Romæ in Valeria Luperca, ratione consimili, volumine nono & decimo Italicarum rerum Aristides prodidit. Iis verò comparant fidem, quæ de Prisco Tarquinio T. Liuius perscribit. Aquilam autem dici à Græcis ἀετόν, sciunt omnes. Legimus tamen in templis nominari ἀετούς. Id non aliud indicat, quàm tecta, quæ item ptera vocant, sed & aetomata, sicuti in Agamemnone auctor est Ion. Corinthiorum autem fuisse inuentum id cecinit Pindarus, quum in Olympiis ita scribit de Corinthiis,

Τίς θεῶν ναοῖσιν οἰωνῶν βασιλῆα δίδυμον ἔθηκε

Antè verò retróque aetomata concinnari solita, prodidit auctor Didymus. In hac porrò aquilarum mentione restituamus obiter Tranquilli locum in Cæsare, vbi scribitur modo, Vt aquilifero moranti cuspide sit comminatus. Legendum ex Plutarcho aquilifer, casu recto. Confer historiam, probabis. Quod verò in aquilarum natura aetitem nominat Plinius lapidem, qui & gagites dicatur, sciendum, ab Seruio gagaton appellari, quem aquilæ frigiditatis ratione sibi admoueant: nam alias caloris intemperie oua incubanda percoquerent. Propterea Lucanus,

Fœta tepefacta sub alite saxa,

In Theriacis Nicander, ἐγγαγίδα πέτρην nuncupat. Sed inibi interpres gangitin significari lapidem ait, qui apud Lyciæ Gangas comperiatur in littoribus virens, ac magnus. Cui insit id genuinum, vti non accendatur. Sed vstus ἀσφαλτώδη ἔχει ἀποφορὰν καὶ ὀσμήν. Sunt autem in Lycia Gangæ ciuitatis nomen, agnoscit præter cæteros etiam Stephanus, sed Gagas ferè scribit. Quam Lyciacorum primo Alexander παλαιὸν dixit τεῖχος καὶ χώραν. Scribit Horus, aquilam è mari vel terra lapidem tollere, quem nido inferat, διὰ τὸ ἀσφαλῶς ἱδρύειν. Gangitin lapidem celebrat Strabo item, quē fugiant τὰ ἑρπετά. Gagatem pronuntiat cum Galeno Dioscorides, & ab fluuio Ciliciæ, qui Gagas dicatur, nuncupatum, innuit. Idem ab Ætite Gagatem disparauit. Mirum verò quod ex Ægyptiorum sententia profert Nicandri interpres idem: Ichneumon, inquit, aquilæ species, Herculi sacra. Nicandri carmen est,

ἰχνεύμων δ' ἄρα μοῦνος ἀκήριος ἀσπίδος ὁρμὴν
ἠδ' ὅτ' ἐς μόθον εἶσιν, ἀλεύεται.

Allegoria scitissima de Saturno filios vorante. Cur dicatur Cronos. De sabbato paucula. Drepanum cur dicatur Corcyra, & Sicilia. Saturni sapor, stypticus, ponticus.

Cap. XXI.

SAturnum mythici filios deuorare solitum, tradunt, ac eosdem denuo euomere. Id interpretantur prudentiores ad tempus referri oportere, Saturni nomine significatum, à quo vicibus cuncta gignantur & absumantur, quæ renascantur denuo. Nam & ideo pulsum à filio fingi, quia tempora senescentia ab iis quæ pòst sunt nata, pelluntur. Vinctum etiam fabulantur, quòd certa lege naturæ connexa sint tempora, vel quòd omnes fruges quibusdam vinculis nodísque alternentur. Argumento eodem à poëtis Saturnus dicitur ἀγκυλομήτης, quoniam senescentes multiplici consiliorum polleant varietate, siquidem omnia edocet tēpus. Sic & ab Hesiodo δεινότατος vocatur, quoniam iuxta Sophoclem tempus omnia producit, omnia itē ad nihilum redigit. Sed enim Platonicorum scientia diuinior altius scandens, & intima naturæ penetralia introspiciens: in ipsa secretiore, nimísque assidua contemplatiuæ mentis delectatione cauendum præcipit Saturnum. Illic enim frequenter filios ab eo deuorari. Nam quos sublimiorum contemplationum suarum rapit illecebris, & illic agnoscit vt suos, eos interim, si modò diutius ibi sistant, falce quadam è terris amputat, terrenámque incautis vitam surripit, pro ea tamē cælestem reddēs atque sempiternam. Vnde & Hebræi Saturnum, Sabbath, nomine quietis appellant. Saturnus Græco nomine χρόνος est, ac (vt in Cratylo inquit Plato) puritatem, integritatémque mentis inuiolabilem comprehendit. Hinc alibi duo commemorat regna Iouis & Saturni, regnúmque Saturni regno Iouis tanquam felicius anteponit, siquidem sub Ioue actio vitáque humana, sub Saturno autem contemplatio diuinorum significatur. Hinc & Proclus Diadochus auream sub Saturno vitam καθαρὰν intelligit, καὶ ἄλυπον καὶ ἀταραχῆ, id est puram & tristitiæ ac perturbationum expertem, quod commonstret aurum, sicuti docuit idem

idem Plato:id nanque ἄδικτον ἰοῦ καὶ σήψεως,id est rubiginis ac putrefactionis nescium est : quo nomine τῆς ἀπαθείας , idest imperturbati status ac lentitudinis quodammodo typum habet. Saturnus porrò,inquit, τῆς νοερᾶς ἐστὶ δοτὴρ ζωῆς,id est intellectualis est contributor vitę.Vnde & cronos dicitur κόρος ὢν τοῦ νοῦ,i.mẽtis saturitas,& pabulum,aut potius κόρος νοῦς , id est depurata mens. Quamobrem quisquis intellectu vi-uit,croniam,id est Saturniam agit vitam. Orpheus tamen argenteo imperasse generi Saturnum canit , siquidem eos qui rationis puritate viuerent,argenteos nuncupauit.Quos Hesiodus ῥαθύμους dicat, hoc est otiosos facilésque, vt qui physicam ducerent vitam, cuiusmodi plantarum , quæ caput sub terra occultarint, proinde homines eæ dici ὑποχθονίους,id est subterraneos. Plotinus verò ille scientissimus : Intellectum , inquit, esse purissimæ mentis appellatione dignum,ac non aliunde,quàm ex primo nasci principio. Eúmque genitum cuncta secum simul entia genuisse, vniuersam Idearum pulchritudinem , intelligibiles deos omnes. Existimandum præterea ait, hunc esse plenum quæ progenuit,omnium, & quasi genita protinus absorbentem , quoniam in se omnia complectatur , neque in materiam labi sinat , neque nutriri apud Rheam, sicuti mysteria & fabulæ de diis fingunt. Mox verò quum Iouem dicitur generasse,intelligendam monet animam , quam generat intellectus in perfectione constitutus. Quod autem Plato præsentem ait mundi circuitum ab Oriente ad Occidentem esse Iouium atque fatalem, verum fore quandoque alterum huic oppositum sub Saturno ab Occidente vicissim ad Orientem, in quo sponte nascentur homines,atque à senio procedent in iuuentutem: Iouem , inquit Platonicus nobilis , animam mundi vocat , cuius lege fatali manifestus hic manifesti mundi ordo disponatur. Præterea animorum vitam in corporibus elementalibus Iouiam esse vult , sensibus actionique deditam. Saturnum verò supremum inter angelos intellectum , cuius radiis illustrentur vltra angelos animæ,accendãtúrque , & ad intellectualem vitam continuè pro viribus erigantur. Quæ quoties ad vitam eiusmodi conuertantur , eatenus sub regno Saturni agere creduntur. Scribit enim Plotinus,sensum esse veluti nuntium. Intellectum verò regem,& mox regnare nos ait, vbi secundum illum agamus.In hac autem vita ideo sponte regenerari dicimur,quia electione propria in melius reformamur,rursum iuuenescere in dies,i.in dies,si modo ibi dies sunt, magis magísque florescere. Hinc illud Apostoli Pauli,Homo interior renouatur in dies. Orpheus verò Saturnum cecinit, ἀεὶ μελαίνας ἔχειν ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας. id est nigricantes semper habere barbitij pilos. Insuper exactius intuenti inde manifestum fit, quibus adductus rationibus Moses , otium sabbati mandarit Hebræis,nisi quis illud item adiiciendum putet,Saturni diem actionibus ciuilibus bellicísque ineptum,cõtemplationibus aptum , eóque die diuinum contra discrimina patrocinium obsecrandum.Quod quidem impetrari posse aduersum Martis & Saturni minas, Abraham & Samuel,ac Hebræorum astrologi plures, eleuatione mentis in Deum,votísque ac sacrificiis cõfitentur:illud Chaldæorum cõfirmantes præceptum: Si mentem ad pietatis opus ardẽtem erexeris,corpus quoque caducum seruabis.Illud leuius tradi in fabulis,Saturnum ab Ioue exectum:quamobrem Corcyrę datum Drepani nomen,quia inibi sit occultata falx. Aut certè quàm ab Vulcano accepit Ceres segetibus præcidendis. Sed & Sicilia Drepanum dicitur,quoniam esset ibi falx,qua ab Saturno Cælus creditur excisus. Alij Siciliæ ciuitatem intelligere Drepanum malunt.Scribit Artemidorus, speciem in somno cuidam obuersatam,ceu cum Saturno cœnaret , ac ita contigisse,vt in sequenti die in carcerem impingeretur.Saturni saporem,acerbum intelligi volunt eruditi, qui & siccus est admodum , necdum ad maturitatem est perductus,& velut gustum obstipat astringítque:quo argumento stypticum etiam vocant , ab στύφω. Sunt qui & ponticum,à pungendi ratione dicant.

Cur sabbati loco dominicum ipsi colamus diem. Solẽ esse inuisibilis filii Dei visibilem imaginem. Sabbatum videri ab initio dissolutum.

Cap. XXII.

Nos verò iure optimo diem,quem mathematici Solis vocant,Domino ascripsimus dicauimúsque, ac illius cultui totum mancipauimus:quoniam nulla magis re imaginari præpotentis,ac vniuersa supereminentis CHRISTI maiestatem congruentius possumus, quàm per splendidissimum solis lumen.Nam legimus,Et in sole posuit tabernaculum suum,& exiit de tribu Iuda, cuius signum leo est,solare animal. Sed & in Republica Plato,visibilem filium Dei,solem dicit:quem nos intelligimus imaginem inuisibilis filij, qui lux vera illuminans omnem mentem, expressius habet simulacrum solem hunc, qui lux est imaginaria illuminans omne corpus.Verum nos,iis quæ altius requirunt contemplationis examen,nunc omissis aut dilatis, redeamus ad institutum : si illud velut conniuentes non transiluerimus,quod super Psalmos est ab Augustino traditum:triplex haberi sabbatum.Nam temporis dies septimus eo censetur nomine,quo post sex dierum opera conquieuisse dicitur Deus.Est & sabbatum,æterna requies:cuius intuitu nunc allaborandum conitendúmque nobis est.Denique tranquillæ mentis conscientia,sabbatum item est:futuri spe surrecta,& præsentium inconcussa turbinibus. In cordis sabbato illud primum est,vt bona nostra Deo contribuamus,mala nobis. At malè diuinis imbuti,ac sine sabbato bona sibi:mala verò,ac suas velut tragœdias , vel Satanæ, tanquam coegerit,vel fato ex syderibus ascribunt,veluti Deum quoque incusare adorti: scelere non nitro, non fullonum herba facilè eluibili, vt Hieremiæ verbis vtamur.Sed illud non reticendum quod in libro Hebraicarum traditionum in Genesim scribit Hieronymus,vbi nos ita habemus: Et consummauit Deus in die sexto opera sua quæ fecit:in Hebræo esse,diem septimam.Proinde,inquit,Iudæos arctabimus,qui de sabbati otio gloriantur,iam ab initio esse dissolutum sabbatum,dum in sabbato operatur Deus,opera in eo sua complens.

Plauti locus ex Amphitryone declaratur.De Saturni hostia. Saturni sacrificiorum impietas. Moloch.Gehenna. Beelphegor.Interim spectati pecunia.Spectatores qui. De Xenophane , Cinesia,& Gelone,item Saturnalium ritu.Coi cur dicerentur soli liberè sacrificare. Zoganes stola. Peloria quid. Narcissi liberti historia.

Caput XXIII.

VVlgare fuisse Græciæ dictum, Aristoteles scribit,quod & à Plinio item repetitum scio:Aphricam semper noui aliquid afferre.Sit & Latinorum vulgare adagium,Plautum esse Aphricam alteram.scatet in eo subinde quippiam, vel mendi vitio inexplicatum,vel ex literis interioribus erutum,proindéque veluti monstrificum quiddã monitores & interpretes vel longius summouens, aut in errorum tendiculas ineffugibiles præcipitanter intrudens. Versiculi ex Amphitryone sunt hi,ex quibus perspicuum(opinor) iam fiet,quàm toto aberrarint cælo , qui insolentius paulo in ære suo Plautum connumerare sunt ausi. Sed hæc expendant volentes: & hi præcipuè,qui veterum gloriæ in studiis hæreditatem iam nunc cernunt:proindéque,quod in specta-

tionibus fit, hoc est pecuniæ probatione ab iis quos inde spectatores dicunt, Lynceo magis ista expendent:

> Tún' me mactes carnifex? nisi formam di hodie
> meam perdiunt,
> Faxo, vt bubulis coriis onustus sis Saturni hostia.

Sunt ex eruditis, qui nodum hunc Gordiano implicatiorem sentiant: sed explicaturi ad Tertulliani infanticidium, tanquam Magni Alexandri gladium deuoluuntur, quod Saturno infantes mactare, Carthaginiensium ritus foret: cuius inauspicati sacri Lactantius commeminit, & Silius. Id à Tyriis traditum, ad vrbis excidium quoque seruatum, auctor Q. Curtius est. Quin Plato quoque in Protagora: Neque enim, inquit, leges nostræ homines sacrificare permittunt. Apud Carthaginienses autem iustum sanctúmque habetur, adeò vt eorum nonnulli Saturno etiam filios immolare sibi permittant. Sed Augustinus etiam iuuenes Saturno à Gallis solitos sacrificari, tradit. Equidem omnino hi viderunt aliquid. Est tamen quod amplius eruditis auribus, & mordaci lotis aceto quærendum videatur, si adamussim æstimes, ac in librili perpendas. Quid enim ita doctissimus poeta seruum hominem, vt tum Amphitryoni est visum, Saturni hostiam vocauit? Si de infanticidio intelligendum simpliciter autumas, vide, ne parum aptè parúmque cohærenter vile mancipium filiis nobilium comparetur. Latet itaque reconditum omnino aliquid, quod in eruditorum album necdum venit. Nam quod ait quidam, id à Plauto positum simpliciter, quia paulo antè dixerat Mercurius, Sacrifico ego hunc tibi Iuppiter. immóque Amphitryo quasi par pari rependés, se illum Saturno immolaturum repromittit: nil refert omnino. Nam totus in fermento factus Amphitryo, vt Plautinis & nos vtamur salibus, ac ira planè furens, amarulentius quippiam, & quod non felle modò litum, sed planè maceratum foret, intulit. Quod vt candidus lector verum sciat, hæc ex libro Diodori vigesimo subnotauimus: de Carthaginiensibus à Siciliæ tyranno Agathocle post Magni Alexandri interitum, primi Ptolemæi temporibus, obsessis. Dicebant autem, inquit, Saturnum illis iratum fuisse, quoniam prius ipsi excellentiores ex filiis suis sacrificabant. Postea verò clàm emptis infantibus atque educatis, liberorum immolabant loco, quúmque diligenti facta inquisitione, multi ex suppositis inuenirentur sacrificari, facilè animos induxerunt, vt crederent ad obsidionem vrbis hostes idcirco diuinitus missos fuisse, quoniam priscos deorum honores non seruarent: itaque deos placare studentes ducentos ex nobilissimis adolescentibus publicè sacrificarunt: trecenti verò alij, quoniam suspectos sese videbant, sponte se tradiderunt. Erat autem apud eos ænea Saturni statua, magnitudine mirabilis, cuius manus ad terram extensæ ita erant in gyrum, vt qui peruenire ad eum adolescentes cogebantur, in ingentem foueam igne replentam inciderent. Ex iis Diodori verbis, quæ plusculà ob historiæ notitiam consulto apposuimus, luce clarius patere arbitror, Plautum ademptos illos & subditītios infantes respicientem, Sosiam, vt ipse putabat Amphitryo, Saturni hostiam appellauisse, veluti ad eum vsum comparatus foret, vt mox liberorum loco Saturno mactaretur. Plutarchus in libro De superstitione in huius ipsius historiæ mentione, qui sine liberis forent omnino à pauperibus puerulos coemere ad hunc vsum solitos, scribit, veluti agnos aut auium pullos. Quin & in more item fuisse tradit, assisteret mater ἄπεγκτος καὶ ἀςέναικτος, id est citra lachrymas & gemitus. Quòd si illachrymari aut ducere suspiria deprehenderetur, honore censebatur indigna, puer nihilominus immolabatur. In statuæ ambitu incinentium tibiis & tympana pulsantium modulis opplebantur omnia, ne qua exaudiri vox posset. Conducibilius porrò, inquit, Carthaginiensibus fuerat, Critiam initio, aut Diagoram legum sortiri latores, ac deorum nullum arbitrari, aut dæmonum, quàm eiusmodi obire sacra: præstat enim deos non credere, quàm crudeles opinari & sanguinarios. Proinde Xenophanes physicus, quum Ægyptios sese conuerberantes pro sacrorum more, atque lugentes esset intuitus, submonuit clementer, ne lugere pergerent, si crederent deos. Quod si fuisse homines compertum foret, ne sacrificarent. Dignum scitu: in sorte tribus Beniamin fuisse locum, in quo filios igni perustos deuouerent impij, ac dæmoni immolarent nomine Moloch: loco nomen Tophet, qui erat Iudæis execrabilis, quando interminatus est Dominus, loco se immutaturum nomen, vt diceretur mox Polyandrion, vt Cynosarges Græcis. Gehennam primus Saluator vsurpauit in Euangelio, quod Hieronymi proditum monumentis est, pro eodem loco, vel in quo prorsum excarnificarentur impij. Beelphegor creditur Saturnus, qui dicitur Beel: nam Phegor, vbi is coleretur, loci appellatio est. Plutonem scribit Plato, perhumanum, sapientem ac diuitem, suadela & oratione animas apud se retinentem dici ἅδην. Amastris illi tamen Xerxis vxor pro salute propria decem defodit viuos homines. Athenis quandoque Timotheus Dianæ concinens hymnos cognominibus illam adornabat θυάδα nuncupans, φοιβάδα, μαινάδα, λυσσάδα. At melopœus Cinesias è spectatoribus consurgens, Eiusmodi, succlamauit, tibi contingat filia. Legimus præterea in Plutarchi Apophthegmatis, Gelonem Siciliæ tyrannum, vt debellasse Carthaginienses est visus apud Himeram, ageretúrque iam de conditionibus pacis, illos coegisse, legibus ascribere, infanticidium desituros. Quoniam verò Saturni festo, veteris fuit instituti apud Romanos, vt seruis discumbentibus subseruirent domini, è Græcia morem eum emanasse, liquere ex historia potest. Hermæa siquidem fuere Cretensium festa: in quibus id factitatum quandoque, auctor probat Carystius: idem & in Panagyri apud Trœzenem. Quin primo Rerum Babylonicarum Berosus prodidit, mense quem Loum vocant, agi festum consuesse Saceas nomine apud Babylonem diebus quinque, quibus dominis imperabant serui, quorum vnus stolam sumeret regiæ persimilem, dicertúrque Zoganes. Contra verò Coi rei diuinæ Iunonis honori operam dantes, à côuiuio prorsum seruos reiiciunt, propterea dicti, hominum soli libere sacrificare. Saturnalia porrò in Thessalia item celebrabantur, sed Peloria fuisse nuncupata, Græci scribunt, à Peloro quodam, qui Pelasgo nuntiasset primus, perruptis terræ motu montibus, effusas stagnantes prius in Thessalia aquas, renudatósque spatiosissimos campos. Relatu verò haud indignum prorsus, quod scribit Dion: quum tumultuarentur quandoque milites, qui eos sedaret, ab Claudio missus est libertus Narcissus, potentia tunc formidolosus: quúmque suggestum velut concionaturus conscendisset, hominis indignitatem molestè ferentes militum plures id inuulgatum succlamarunt, ἰὼ σαπυρναλία, id est Saturnalicius dies, quoniam dominorum habitu tunc prodeant serui.

Cur famescentibus crassescant pedes. Item famis euentus alij scitu periucundi. Leguminum in cibo euentus. Iracundiæ maioris ratio in senibus & famescentibus. Plauti loca duo explicantur. Quæ sint alima & adipsa pharmaca. Alimētarij. Qui diu vixerint citra vllum omnino cibū. De phlegmate plura. Illorum famelici. Phlogomata, phlegmonæ. Mariæ Iudææ historia, quæ filium vertit in alimenta. Apocarteresis quid. Plutarchi sensus restituitur. Vocationes quærere.

Caput XXIIII.

Hesiodi carmen in Ergis est, quo in fame plurimum crassescere aut extumescere pedes ait: sic enim scribit, quantum recolo,

Mή

Μή σε κακοῦ χειμῶνος ἀμηχανίη καταμάρψῃ
Σὺν πενίῃ, λεπτῇ δὲ παχὺν πόδα χειρὶ πιέζοις.

A Eum locum explicans Proclus Diadochus, famescentium, inquit, modi maioris pedes fiunt, reliquum verò attenuatur corpus, fortè quia desideant otiosi. sed & naturalis afferri potest ratio, vt Plutarchus ait. Siquidẽ cibo extrinsecus veniente intimus indiget calor, vt perseueret: si verò deficiatur viduetúrque, grassari in corpus non desinit, ex eo quippiam subinde auellens. Verum ex imbecillitate, quod sibi asciuerit, B percoquere nequit, atque imperfectum crudúmque dimittit: quod verò incoctum est, ima petere, consentaneum est, atque inde pedibus crassitudinem inducere, rursúmque superna corporum, quæque in meditullio sunt, vbi redundátior viget caloris facultas, attenuari. In quæstionibus encycliis comparia ferè Aristoteles tradit: Cur, inquit, vel cibo vescentes vitiosè, vel fame laborantes diutina pedibus intumescere soleant? An vtrisque per tabem consumptionémque hoc accidit? tabescunt enim & qui esuriũt, quia nullo C penitus foueantur alimento, & qui vitiose vescuntur: nam eo quod assumpserint, perfrui nequeunt. Hippocrates verò Epidemiarũ secundo: In oppido Æno scribit, iis qui ob famem leguminibus vescebantur, crura esse debilitata, quin & eruo vtentes poplitum fuisse exceptos dolore. Quia verò de fame agimus, vt alij eius aperiantur euentus: nec vna, quod dicitur, pertica totum metiamur, qui suus est decempedatori mos, sed distinctè agamus, & gradatim quodammodo attendenda vehementer Senecæ verba: Quibus, inquit, stomachus suspectus est, processuri ad res agẽdas ma- D ioris negotij, bilem cibo tẽperent, quam maximè mouet fatigatio: siue quia calorẽ inedia conuellit, ac nocet sanguini, cursúmque eius, venis laborantibus sistit: siue corpus, quia attenuatum & infirmum, incumbit animo. Certè ob eandẽ causam iracundiores sunt valetudine, aut ætate fessi. Fames quoque & sitis, ex eisdem causis vitanda est: exasperat enim, & incendit animos. Vetus dictum est, A lasso rixam quæri: æquè autem & ab esuriente ac sitiente, & ab omni homine, E quẽ aliqua res vrit: nam vt vlcera ad leuẽ tactũ, deinde etiam ad suspicionem tactus condolescunt, ita animus affectus minimis offenditur. Ex iis quæ scienter profert Seneca, lux (opinor) Plautinis salibus infertur non pauca, quum in Amphitryone ita scribitur:

Vetust' adagium, Fames & mora, bile nasum conciunt.

Quod autem in Curculione Plautus idem hosce sciẽtissimè versus apposuit,

Os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame,
F Ita cibi vacuitate venio lassis lactibus.

Medicæ artis placita velut aliud agens, lepidissimus poeta inseruit: siquidẽ primo Canonis Auicenna scribit, cibo non esse dandam operam, nisi vbi quis optare cœperit: quòd si inferbuerit, auiditas, nec ea sit ex vitio, quod temulentis euenit plerunque aut fastidiẽtibus, non esse comedendi differendum votum, quoniam famis patientia non puris opplet stomachum humoribus. Idẽ ferè quarto Almansoris prodidit Rasis. Euentus autem ratio est, quia à meseraicis & venis G hepatis interim humores perliciuntur. Nã tertio Naturalium facultatũ Galenus: Si venter, inquit, esse inanis cogitur, à venis quæ in mesenterio habentur, ac hepate, pabulum sibi deliget. Et mox: Proinde ante cibum laudatur vomitus famem perpessis ne diuturnã, ne illatus cibus ac putridis permixtus facilè corrumpatur. Quod verò vsu venit stomacho, id ipsum & in partibus aliis coniectare licet: nam pabulo destitutus calor intimus hinc inde prolicit vnde confoueatur, H regerente semper natura, quod minus commodũ est. Illud nec omiserim hoc loco, quod est in medicorum scholis iactatum, & ab Auicenna non neglectum. Si cibi concidat appetentia, aut validius inaugescat, ingruentem significari causationem, Nam illud enectũ propè oris stomachi sensum indicat, propterea inanitatem non animaduerti: vel quia membra ex stomachi ore nil admodum eliciant, vel quia à corpore nõ fiat resolutio. Super qua re sexto Morbi Galenus capite duodecimo, plura (vt solet) cõquirit acute. Orexis autem velut canina humectationes vehementius expressas indicat ab humore acescente in stomachi ore, aut nimiam corporis resolutionem, ex qua cibi continua exoritur necessitas, quod Galenus idem significat capite eodem. Plutarchus in Symposio septẽ sapientum, ἄλιμα & ἄδιψα nuncupat pharmaca: quæ famem obrepere ac sitim prohibeant. Nam est & alimos herba, quam gustantes famescere nesciunt. Alimentarios pueros ex Iulio Capitolino intelligimus, qui publicè alantur: Puellas, inquit in Antonino Pio, alimentarias in Faustinæ honorem Faustinianas constituit. Limanchiam vocat Galenus famis cruciatum. Vocationes quærere est, ex inopia mensam affectare alienam, & cibaria quodammodo hinc inde corrogare. Illyrios vt famelicos incessiuit comœdia vetus, vt qui aruo non studerent, sed piraticæ. Memorabile verò, quod in recẽtiore obseruatum historia est, fuisse quendam qui biennio continuò nil prorsum vel comederit vel biberit. Probabiliora faciunt hæc, quod De animalibus septimo Albertus scriptum reliquit, fuisse fœminam quæ sine cibo dies quandoque viginti transmiserit, sæpe verò & triginta. Virum quoque melancholicum se vidisse testatur, qui sine cibo septẽ perseuerarit hebdomadas, alternis tantum diebus aquam exsorbentem. Visam quoque in Hispania puellam, grauissimi produnt, quæ comederet nihil, ac haustu tantum aquæ vitam confoueret, & annum iam ageret secundum ac vigesimum. Fuit & Neapoli ex Tomacellorum gente, qui bibit nunquam. Adiuuat hoc ipsum Auicenna phlegmatis argumento, quod si copiosius fuerit, posse effici putat, vt sine cibis diutius agamus, quoniam ipsum alimenti subeat vicem. Hoc item sanis hominibus posse contingere, non abnuit. finit quoque, esse phlegma incoctum sanguinem. De eo non prætermittam, quæ in Græcorum obseruata commentariis sunt: φλέγμα, inquiunt, οὐ λέγεται πρῶτον ἀπὸ τροφῆς, πρῶτον γὰρ ἀπὸ τροφῆς τὸ αἷμα, τὸ δὲ φλέγμα πρῶτον τῶν ἀπέπτων. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα ἄπεπτα. ἀπὸ γὰρ φλέγματος, μεταβάλλεται ὀξὺς χυμὸς περὶ τὸν στόμαχον. ἔστιν οὖν οὐχ ἁπλῶς πρῶτον, ἀλλὰ τῶν ἀπέπτων. Præterea ἀποφλεγματίζειν dicunt Græci, quum quid ore continetur inaniendis, qui caput infestant, noxiis humoribus. Inueni quoque phlegma qui interpretentur φλόγα, idest flammam, παρὰ τὸ φλέγειν. A quo & phlogomata vocentur etiam perustæ in panibus partes. Phlegmone autem, siue φλεγμονή, definitur ὄγκος πυρώδης, συρρυέντων ἐπὶ τὸ ἀσθενῆσαν μέρος τῶν ὑγρῶν, καὶ τῇ παρὰ φύσιν θερμασίᾳ φλεγόντων τὸ πεπονθός. Quæ verò φλεδονώδη nuncupant Græci, ea planè nugalia intelliguntur. Non prætereamus parte hac præclaram Egesippi sententiam: Omnem, inquit, affectum excludit fames, in primis verò verecundiam. Esurientibus enim dispendium vitæ pudor affert, ac est salutis detrimentum. Incredibile verò videri vtique potest, quod obuenisse idem prodit in Iudæorum excidio: nam fame dira sæuius inhorrescente, Maria nomine infelix mulier, cui esset infans quem genuerat, vagitu illius excita identidem, vbi cum illo extabescere se animaduertit, impar tantis malis, & calamitati succumbens affectum amisit, exculcatáque naturæ vi ac dolore deuorato furorem induit, intentáque in paruulum etiam hosti miserandum: Quid, inquit, faciam tibi paruule? quid faciam? Sæua ecce circunstant mala, fames, incendia, latrones, ruinæ. Cui credam te moritura? An vitæ tantillum relinquam? Sed potes, ô fili, & sic matrem pascere, idoneæ ad cibum manus tuæ. O suauia mihi viscera, ô artus periucundi, age prius quàm fame in vltimam soluamini tabem, reddite matri quod accepistis. Age, ô fili, intimum naturæ secretũ repete, vnde vitales auras carpere or-

ſus es, inde & tumulus paretur tibi: complectar ipſa quæ genui, & exoſculabor preſſius. Hæc verò quum enuntiaſſet flebiliter, mox auerſa gladium impegit, ac in fruſta conſectum igni percoxit, indéque hiantes expleuit vētris latratus. Fames poſtremò, inquit Ammianus Marcellinus, eſt ignobile mortis genus: apocartereſim vocant Græci. Et Perſeus, vt Plutarchus ſcribit, Macedonum rex, Romæ ἀπεκαρτέρησεν, ideſt inedia vitam finiuit. At Plutarchi interpres animi mœrore conſumptum ſcribit, verbi vt videtur (vi neutique intellecta. Eius meminit vel Quintilianus octauo libro. In eundem errorem abiit præceps Strabonis interpres libro tertiodecimo in Diodori hiſtoria.

Gulæ deteſtatio. Epaminondæ hiſtoria, & Vitellij, ac Mytheci. Frugalitatis laus. Hæmatia, ſeu ſanguiculus. Hypotrimma, hypoſphagma. Carnibus qui primum veſci cœperint. De Spartanis, & iure nigro: item de Ægyptiis, Magis, Gymnoſophiſtis. De prophetis item in Creta, Diogene, Triptolemi præceptis, & Porphyrij, Philoxeno, & Gnathone: necnon de Philoſicis, Philobotryis, Philomelis, ac melomachia. Callimedon carabus.

Cap. XXV.

Hippocrates ille medicorum lógè clariſſimus in Sententiarum libro, quas aphoriſmos Græci vocant, veluti deteſtatus gulam, meditatorium latrinarum, craſſa docet ac obeſa corpora, quæ creſcendi menſuram impleuerint, niſi citò ablatione ſanguinis minuantur, in paralyſin, & peſſima morborum genera recidere: & proin de demptionem videri neceſſariam, vt rurſum habeant, in quæ poſſint creſcere: quando in eodem ſtatu, natura corporum manere nequit, ſed creſcat ſemper aut decreſcat, neceſſe eſt, nec viuere animal, niſi creſcendi capax. Galenus porrò Hippocratis eiuſdem doctiſſimus interpres: ſicuti Hieronymus item commeminit, Athletas quorum vita & ars ſagina eſt, in exhortatione medicinæ, nec diu inquit poſſe viuere, nec ſanos eſſe, animaſque eorum ita nimio ſanguine ac adipibus quaſi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cæleſte, ſed ſemper de carnibus & victu & ventris ingluuie cogitare. Quinimmo auctor idem Galenus apud Hippocratem eſt, farta conceptacula potione cibatúve dehiſcere quandoque, aut vernaculum atque intimum calorem præfocari abundantia atque extingui ac conſileſcere, ſicuti arguunt immortui derepente athletarum nonnulli, qui ad immodicam ſaginæ menſuram peruenerant. Epaminondam legimus corpulentioribus & adipoſis adeo ſe præſtitiſſe infeſtum, vt quendam eiuſmodi protenſo aqualiculo ab exercitu ſummouendum cenſuerit, ratione quoque addita, quòd eius venter vix tribus aut eo pluribus obtegi ſcutis valeret, adeóque prominеret, vt pudenda oculis ſubiicere nequiret. Ipſe verò adeo prætenui ac præparco fuiſſe victu narratur, vt à vicino ad cœnam vocatus; vbi bellariorum cum obſoniis ganeatis, & vnguentis conſpexit apparatū, abiés, Ego te (inquit) rei diuinæ operam dare opinabar, non de contumelia cogitare. Hinc celébrata à veteribus menſa neceſſaria, quam tenuem & frugi volebant intelligi, & quæ naturæ modò expleret deſideria, quam ad panē & aquā Seneca produxit, vt nil ſit neceſſe ſaliaribus diſtēdi epulis; quarum gurgitibus & familia proluitur & pecunia; nec tantum vorare, quantum vix alterius diei nox percoquat: quando nil prorſus ita animum adobruit, vt oppletus venter atque exæſtuans, huc illucque ſe vertens, & in ructus vel crepitus ventorum eſflatione reſpirans. Quanquam imperator Vitellius ad omnem natus licentiam, quum diei ac noctis plurimum voracitati impenderet, mox vt nouis epulis locum vacuefaceret, vomitu redundans ac permoleſtum onus leuabat, quod ſcribit Diō. Proinde quum infeſtarentur conuiuæ, ac torquerentur malè, non illepidum Vibio Criſpo expreſſum dicterium eſt: nam infeſta liberatus ægritudine, quum interim conuiuiis non interfuiſſet: Perieram, inquit, ni morbo eſſem grauiter conflictatus. Legimus quoſdam morbo articulari & podagræ humoribus laborantes proſcriptione bonorum, ad ſimplicem menſam, & pauperes cibos redactos conualuiſſe. Sed & Diogenes tyrannos & ſubuerſiones vrbium, belláq; vel hoſtilia vel ciuilia non pro ſimplici victu olerum pomorúmque, ſed pro carnibus & epularum deliciis aſſerit excitari. Quippe incini audias paſſim,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ δείπνου.

ideſt, vnum augurium optimum, cœnæ opem tuliſſe. Nec Euripidis illud aduertimus,

ἐν πλησμονῇ τοι κύπρις, ἐν πεινῶντι δ' οὐ.

ideſt, ſatietati præſtò Venus eſt, fameſcenti haudquaquam. Nam antea dixerat Achæus, Πεινῶσι γὰρ ἡ κύπρις πικρά. ideſt, amarulenta fameſcentibus Venus eſt. At Philippus apud Minidium hoſpitem Caſini, quum appoſitum è proximo flumine lupum guſtaſſet atque expuiſſet: Peream, inquit, niſi piſcem putaui. Et ſunt voces hoc genus Gangeticas & Ægyptias aues temulenter eructantium. Cæterum, quod vtique mirari me plurimum fateor, ille voluptatis aſſertor Epicurus omnes libros ſuos repleuit oleribus & pomis, vilibúſque cibis aſtruit eſſe viuendum. Vetus ſententia eſt, Difficile eſſe, immo impoſſibile, deliciis & voluptatibus affluentes non ea cogitare quæ gerimus. Contra naturam eſt, copiis voluptatum ſine voluptate perfrui. Platonici & Stoici in templorum lucis & porticibus verſabantur, vt admoniti auguſtioris habitaculi ſanctitate, nihil aliud quàm de virtutibus cogitarent. Scribit Xenophon in libro De republica Lacedæmoniorum, Lycurgum cibi tantum maſculo habendum cenſuiſſe, vt nunquam grauaretur crapula, & indigentiam ferre expertus ſciret. Quinetiam ad ſalubrius degendum, & ad ſtatus proceritatem magis id alimenti conducere, arbitratum eſſe, quod gracilia corpora, quàm quod lita cibo efficeret. Ex obſoniis porrò apud Spartanos, ius nigrum maximè probatum eſt, cuius gratia quendam ex Ponti regibus, memoriæ proditum eſt, coquum emiſſe Laconicum: inde iure guſtato, quum eſſet offenſus, placidè ſubintulit is, O rex, hoc certè iure homines in Eurota loti vtuntur obſonio, qui vbi modicè biberunt, domum abeunt abſque facula. Hinc Mythecum Syracuſanum coquinariæ peritum adeo, vt quā auctoritatem ex ſculptura eſſet conſequutus Phidias, tantum non exæquaret, quum Spartam adiſſet, vt ſcribit Maximus Tyrius, artem ſuam inibi alicuius futuram dignationis opinatus, Lacedæmoniorum magiſtratus demigrare primo quoque tempore iuſſerunt, quum aſtruerent, ita aſſuetos Spartanos, vt labor potius quàm dapium lenocinia edendi prolubium excitaret. Eſt autem ius nigrum, vt inquit libro ſexto Pollux, hæmatia, ideſt ſanguiculus, ſeu igne coctus ſanguis. Sunt qui ſanguiculum, ideſt hæmation, eſſe hædi ſanguinem putent, cibo concinnatum. quod hypotrimma dicatur quoque, ac hypoſphagma: etiam ſi in iambis Hipponax pro ſepiæ atramento accipit hypoſphagma, vt ſcribit Athenæus, vbi dixit, σηπίης ὑπόσφαγμα. Eſt & gari ſpecies ſanguiculus, ideſt hæmation. Quod præſtantiſſimum rentur Græci. Glaucus autem Locrus, inquit Athenæus idem, ita prodit in opſartyco: hypoſphagma eſt percoctus ſanguis, inditur ſilphium, ſapa aut mel, acetum, lac caſeus, ac folia odorata, ſed conciſa. In iuris autem nigri mentione ſcitu dignum illud Cleomenis, Hoſpitibus mazam & nigrum ius: vt in Phiditiis aſſueuerat, appoſitum moleſtè ferentis, quum diceret,

ceret, Non oportere περὶ τοὺς ξένους λίαν ἀκριβῶς λακωνίζειν. Iam, inquit Hieronymus item, ex quo multa in caput transposuimus hoc, ne cui delicatior nostra videatur doctrina, vt qui pugnanti ictus de muro videamur dictare, Ægyptiorum quoque sacerdotum mores præparci in victu, ac frugi prorsum bonæ, & contemplationi dedita mens in stuporem vsque à Chæremone Stoico narrantur: eos enim scribit, negotiis omnibus curisque reiectis, semper in templo fuisse, & rerum naturas causasque ac rationes syderum esse contéplatos, mulieribus nunquã se miscuisse, nunquã cognatos & propinquos, ne liberos quidem vidisse, ex eo tempore quo cepissent diuino cultui deseruire. Carnibus item & vino semper abstinuisse, immo verò etiam pane raro vesci solitos, ne onerarent stomachum: quòd si quando comederent, tonsum pariter hyssopum sumebant, vt etiam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantum in holeribus nouerant. Quid loquar (inquit) de volatilibus, quum ouum quoque pro carnibus vitauerint, & lac? quorum alterum carnes liquidas, alterum sanguinem esse dicebant, colore mutato. Cubile eisdem ex foliis palmarum, quas baias vocant, bidui triduíque inediam sustinebant. Sunt qui monumentis prodant, ætate qua Pygmalion regno potiebatur in Oriente, necdum carnes in epulas fuisse admissas. In sanctis literis carnium esus & piscium post diluuium modò videtur cœpisse. Post id nanque ita præcipitur, Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. Porrò ex tribus magorum generibus apud Persas, primos, qui etiam doctrina & eloquentia præcellant, præter farinam & holera aliud nihil prorsus in cibum recepisse memorant. Gymnosophistarum apud Indos duo produntur genera, auctore Porphyrio: alterum Brachmanas dicunt, Samaneos alterum: quos adeo continentiæ studiosos prædicant, vt pomis modo, modo oryza aut farina tantum alãtur. Additur rei miraculum, vbi eos adierit rex, veneratur vt deos, illorum precibus pacem regno conciliari opinatus. Digna porrò relatu quæ insuper de Samaneis idem scribit Porphyrius, eos huius vitæ tempus, tanquam necessariam quandam seruitutem naturæ ministrantem, inuitos tulisse, studuisseque animas à corporibus soluere: ac quum prosperè corpus se habere sentirent, sæpe nihilo ad hoc vrgente, è vita solitos egredi. Hos domestici obitu beatos existimabãt: quíque illis superessent, deflebant, vt infelices. Euripidis testatum monumentis est, quos vocant Iouis prophetas in Creta, non carnibus modò, sed & coctis omnino abstinuisse cibis. A Xenocrate tria celebrantur Triptolemi præcepta in Eleusinæ templo, Horandos parentes, venerandos deos, carnibus abstinendum. Quid hic Diogenem amplius memorem, quem Græcia ἡμερόβιον dictitabat, perinde ac tu dicas, diarii victus, quod de crastino minus penderet, & in præsentem modò horam sibi corrogaret cibum? Illud scimus omnes, à Porphyrio illo scientissimo concinnatum esse librum aduersus edentes carnes. Hic est qui mentem sanctam & animã perturbationis expertem optimas Deo esse primitias, pronũtiauit. Item corpus pinguefactum animam quoque in esuritionem cogere à vita prolapsam felici, redditam etiamnum corpoream, ad idque quod diuersum est, deflexam: vti ne, primoribus quidem, quod dicitur, labris sapientiam prægustet, sed nec summis cõtingat digitis, nusquam ad bonam sese recipiens frugem, aut vix. Iam vero, inquit, si ne minimis quidem alimentis indigeremus, tanto feliciores essemus quanto magis & immortales. Nunc vero in hoc mortali viuentes, adhuc etiam nos (vt ita dicam) mortaliores latenter efficimus, dum corpus adaugemus, atque (vt Theophrastus inquit) dum ἐνοίκιον, idest plurimum necessitudinis animus cum corpore contrahit. Democrates ait, Viuere imprudenter, intemperanter, impiè, non tam malè viuere est, quàm diu mori. Prodit historia, & meminit in libro περὶ σαρ-

A κοφαγίας Plutarchus, Ægyptios ventrem mortuorum eximere atque mox in sole aperire, vt omnium peccatorum causam. Bœotios non alia magis ratione fatuos, pingues ac rudes, & ἀναισθήτους, idest brutos, ab Atheniensibus dici, quàm propter ἀδηφαγίαν, idest edendi inexplebilem auiditatem. Philoxenum Eryxidis & Gnathonem Siculum Plutarchus scribit, gulæ proceres, immo verò extremos ac perditos homunciones cupediuorósque infamari literis, quòd conuiuiis adhibiti emungere se in paropsides siue B pultaria soliti essent, vt abstinentibus cæteris, soli epulis ampliter fruerentur, vel ad distensionem obfarcirentur verius. Philoxenum vocant nonnulli Philichthyn: Aristoteles etiam Philodipnon. Quod de gruis collo in Philoxenum refertur, Melanthio Clearchus contribuit. Sunt qui Cytherium scribant Philoxenum poetices non ignarum cœnasse quandoque apud Dionysium, ac vt illi animaduertit mulũ apponi magnitudine visenda, sibi verò minutulũ nescio quem, arreptum protinus admouit auribus: mi- C rante Dionysio In manibus (inquit) Galatea est, volui quæpiam de hoc scitari: at is iuniorem se respondit, quàm vt scire quippiam posset: verum, quia sit iam magno natu, scire multa qui sit appositus tibi. Qua vrbanitate solutus in risum Dionysius, mulo cessit illi. Philoxeni parasiti meminit Athenæus, Pternocopida cognominatum prodens, qui cœna quadam vbi atriorem inferri panem animaduertit, Ne multum (inquit) appolueris ne tenebras fortè inducas. Porrò sicut Philoxenus Philichthys est cognomina- D tus, ita nec desunt qui Platonem quoque Philosycon nuncupent, quòd ficis gratè vesceretur. Nam & quidam dictus Philobotrys est, quoniam vuis afficeretur insigniter: velut Philippus & Alexander Philomeli vocantur à pomis quæ auidè esitarent. Quin inuentis prope Babylonem optimis, ædita ab Alexandro melomachia est, onustis nauibus. At rhetor Callimedon Carabi cognomen ast assequutus, quòd eo cibo insigniter oblectaretur. Vixit is Demosthenis tempestate, obsophagia pręcipuè celebratus: propterea in eum E Alexis,

ὑπὲρ πάτρας μὲν πᾶς τις ἀποθνήσκειν θέλει
ὑπὲρ δὲ μήτρας Καλλιμέδων ὁ κάραβος.

Est autem piscis carabus, & qui in arentibus lignis succrescunt vermiculi: quanquam Macedonibus eo nomine porta intelligitur. Carabæa, bifurcum est lignum. Carabides, vetulæ dicũtur apud Methymneos. Apud Crobilum comicum, Athenæo referente, gulo insignis ad cibaria præferuida digitos sibi esse gloriatur ἰδαλίμους, idest humentes, & calentibus frustis ita F se guttur succensurum, vt videri fornax possit, non homo: Philoxenum Leucadium, à quo Philoxeniæ ducuntur placentæ, produnt feruentibus balneorum aquis solitum manus & os prædurefacere, velut quodam callo, vt in obsoniorum incendio fieret sensus expers, indéque abstinentibus aliis, solus auiditati faceret paria, coquis pręmonitis, in id operã nauarẽt.

De tyrotaricho apud Ciceronem quid sentiendum. Quid tharichopoleum, & tarichopola. Quid cremathra. item talarus, & episodia, saperda, tarsus, tyrobolium. Victui inseruientium alia dici necessaria, alia introducta. Ionda. Salsamentorum prouerbia. Origanum. Numeriani historia.

G

Cap. XXVI.

H Cicero in quadam ad Pætum epistola, Quã mihi, inquit, tyrotarichi patinã narras? facilitate mea ista ferebantur antea, nunc mutata res est. Quæri scio inter eloquentiæ Ciceronis candidatos, quid verbũ non admodũ frequẽs apud Latinos sibi velit, tam hic, quàm in Epistolis ad

Atticum. Inuenio apud Græcos dici quidem tari- A chos, salsamentum. Sudas tamen carnem intelligere mauult sale conspersam: addito etiamnum etymo, παρὰ τὸ εἰς χάριν ἐξιχωρίζεσθαι, quod eliquetur inde tabes gari modo: nam ichôr tabes est, ac cruor. Id fuisse annonæ vilioris, vt credam, facit Aristophanis interpres, quũ in comœdia cui titulus est ἱππεῖς, idest Equites, ita scribat: ὅπου τὸ ταριχοπωλεῖον, ἀντὶ τοῦ ὅπου τὰ εὐτελῆ πωλεῖται. vbi, inquit, est tarichopoleum, hoc est vbi tenuia venduntur. Tarichos Phrygium & Gaditicum est apud Eupolin in Marica. Iulius Pollux Æ- B gyptia addit, & Sardoa quoque: sed & tilti tarichos dicitur ab eodem, & λεπιδωτόν, quod squammatum intelligit: & seruile cibarium fuisse, monstrat comicus Plato, καὶ πεδιών ἅμα, τί λοιπὸν τάριχος ἐπελάμψω τοῖς οἰκέταις. Ex iis ducor coniectura, non tam vt monitorum plerisque est visum, à caseo duci tyrotarichum, quàm à loco vbi conficeretur, mox Romam subuectaretur, vti ex Hispania & locis aliis. Nec me fallit, Apicium scribere, quisquis is est: Patellam tyrotaricham ex quocunque salso volueris, coques ex oleo: C exossabis & cerebella cocta, pulpas piscium, ieiuscula pullorum, caseum mollem excaldatum: hæc omnia calefacies in patella. Apud Philippidem, Eustathio referente, legitur τυροῦ καὶ ταρίχους. vbi auctor idem probare nititur, tarichos neutro dici genere, vt apud Menandrum ἐπέπασα ἐπὶ τὸ τάριχος ἅλας, idest sale inspersi tarichos: & masculino apud Aristophanem, τάριχον τοῦτον. πλυνῶν, idest tarichum abluens hunc. Horæum tarichos inueni apud Pollucem libro septimo, siue horatarichos, sicuti etiam tarichopolas, quos D Latinè salarios dixit Martialis, hoc est qui salsamenta vendunt. Philotarichos legitur quandoque & zomotarichos, sicut elephantinum tarichos, necnon omotarichos. Omotarichum esse Dioscorides prodit, salsi thynni carnem: quæ quoniam cruda sale conditur, sic planè dicitur. Quia verò obsonia attingimus, id opera parerga nil obfuerit apposuisse: cremathram dici vas, in quo obsoniorum reliquiæ condantur, dictam, quia suspensa in alto habeatur: eam Aristophanes etiam talarum vocauit, quanquam eo E nomine calathus intelligitur rusticanus, ex saliginis virgis contexi solitus. Tarsos vocat Theocritus, quæ communius tyrobolia nuncupatur, caseis persiccandis comparata. Adiiciamus ex abundanti postremò & illa: eorum quæ ad mensæ vsum parantur: alia quidem ordinem habere necessarium, vti vinum est, panes, obsonia, stragula item vestis, ac mensæ. alia verò ἐπεισόδια dicuntur, id est introducta voluptatis gratia, vti cantilenæ, gelotopœi, hoc est risum mouentes, & id genus alia complura: quæ si affluant, oblectant vtique: si non adsint, nec valde quidem F desideraris. Saperdam esse Ponticum obsonium, Athenæus libro tertio scribit, vnde innotescit ampliius cur à Persio dicatur, Saperdam aduehe Ponto. Paulo pòst idem tradit, à quibusdam coracinum dici saperdam, qui in Mæotide habeatur optimus. Meminit saperdæ Aristophanes quoque in Holcadibus. Quin & saperdam pro apua inueterata, accipit Phocion, harundini inserta: vti assolet nunc quoque: sed & pro succidia & larido, quod Paphlagonibus G Ionde dicitur item. Digna scitu prouerbia duo, quæ ab taricho, id est salsamento producuntur, τάριχος ὀπτὸς εὐθὺς ἂν ἴδῃ τὸ πῦρ, idest salsamentum vel igne viso, coctum censeri. Alterum est, σαπρὸς τάριχος τὴν ὀρίγανον φιλεῖ, putre salsamentum origanum amat. Sunt qui cunilam bubulam interpretentur origanum. Tyrocnestis ab caseo item concinnatur, casiteram inde interpretantur, inde est prouerbiale id à Callippo enuntiatum, qui Catanam occupare conatus Syra- H cusis exciderat, πόλιν ἀπολωλεκὼς τυρόκνηστιν εἴληφα. Cæterum quia de gulonibus pleraque dicta nobis sunt, iucundam Numeriani historiam non prætereamus: erat hic, vt tradit Dion, Romæ puerorum institutor, mox impetu nescio quo, pueris & grammatica valere iussis, in Galliam, ceu senatorum vnus, se proripuit: atque inibi tanquam ab Seuero imperatore missus, exercitum cogere est adortus, & Albinum Seueri hostem vexare. Cuius quum equites profligasset aliquot, ac pleraque alia iuuenili ardore obiisset, audiens ea Seuerus, & verè senatorij ordinis virum arbitratus, literas ad eum dedit, meritas impertiens laudes, ac vires augere hortatus. Quod non segniter is perfecit, & admiratione digna quum pleraque ædidisset, mille etiam ac septingentas quinquaginta drachmarum myriadas ad imperatorem destinauit. Mox eundem iam victorem adire nil veritus, qui esset, palàm fecit. Nec tamen victoriarum nomine senatorum decuriæ adiici ad verum connixus est, aut honoribus affici aliis, vel augeri diuitiis, sed in agros secedens paululum quid à Seuero in diem capiens vitæ reliquum transmisit.

Niuem perfusam mulso quid appellarit Domitianus. Capillorum colores vnde sint. Caniciei ratio, xanthocholi, mixothrix vel mixticapillus.

Cap. XXVII.

Domitianum imperatorem inauspicatissimum, quem libidine furentem scribit Sex. Aurelius, eiusmodi fœdum exercitium Græcorum vocabulo clinopalen dixisse, memoriæ proditum est, sermonis tamen nec inelegantis fuisse, necnon dictorum notabilium. Vellem, inquit, tam formosus esse, quàm Metius sibi videtur. Et cuiusdam caput varietate capilli subrutilum & incanum perfusam niuem mulso dixit: quod festiuiter admodum & vrbanè in eum est prolatum, qui iam ætatis grauioris ianuam pulsaret & inde canesceret, liquore vitali longæuitate, vt interim hoc vtamur verbo, siccato, humore autem vitioso, exque frigore procreato, exuberantius emergente: quo fit, vt inalbescant cani, quoniam colorem humoris imitentur, vnde alimenta trahunt. Quippe sicuti scienter primo Canonis docuit Auicenna, capilli nigrorem caliditati acceptum referimus: ex adustis enim humoribus nigricans consurgit vapor, eandem in pilis exprimens qualitatem. Subalbidus color, frigiditatis indicium est: in eum enim colorem frigoris opera vergit humor, & qui contolluntur inde vapores, albicant. At citrinitas & rubedo æqualitatem præferre videntur in primis, idest temperatam constitutionem inter adurentem calorem ac frigus. Albedo autem frigiditatem indicat, ac humiditatem immodicam, sicuti canicies: aut vehementiorem siccitatis vim, veluti vegetabilibus obtingere, deprehensum est, vbi exarescãt. Ex nigredine siquidem aut virore in albedinem emigrant. Ipsum verò hoc vsu venire homini nequit, nisi in exitu persiccantium ægritudinum. Etenim pili substantia attenuatur, rarescitque eius humidum viscosum, vnde peruius redditur & transparens. Cæterum quidnã esse causæ dicamus, cur inter animantes adeo numerosas adeoque discretas hominem solum canescere, cernamus? quanquam non ignoro, Plinium scribere, id etiam in equis visum. Rerum naturalium peracuti consectatores ita fermè astruunt, Animantium plerisque ῥυάδα τὴν τρίχα, idest deciduum quotannis esse pilum, vt equo & boui. Nonnulla verò hoc quidem non habere, sed esse βραχύβια, idest breuis temporis, vt oues, & alia quædam: quorum pilus vtpote non senescens, canescere nequit. At homo nec deciduum gerit pilum, & μακρόβιος est, seu longæuus, propterea consenescit, καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου πολιοῦται, idest ætate caniciem contrahit. Insuper & cætera animalia parum cerebri, idque minus humidum habent, vt calor ad concoquendum sufficiat. Scribunt tamen physiologorum nonnulli, visum quandoque hominem, cui ex

cui ex toto capilli defluxerant, causam febre amplius præstante, exsiccādi potestate: nec reddita sanitate omnino, succreuerūt pili, quòd poros ac meatus pilorū occupasset frigiditas, quibus præfractis obstipatísque, capillo nō patuit exitus. Argumentū huius erat prælucida cutis instar speculi nitentis. Qua ratione nec in locis à psora occupatis, promere se pilus valet: quoniam arescente putrido humecto, meatus præcluduntur, frigore crassante. Verum ne videamur Plinium insectati, auctorem in nostris literis eminentissimum, illud non negligendum, equos canescere, cōprobari Aristotelis doctrina tertio De animalium historiis, & quinto De generatione. Cæterum quia canicies illa rarior est, minúsque propria, nec clara admodum, ideo solum hominem canescere, traditum est. In equis tamen etiam ratio afferri potest, quòd os in quo cerebrum, tenuius quàm cætera, pro magnitudine habent. Argumentum est, quòd ictus in eo loco periculosus est: vnde illud Homericū, ἵνα τε τρίχες ἵππων κρανίῳ ἐμπεφύασι, μάλιστα δὲ καίριόν ἐστι. hoc est, qua setæ hærent capiti, letaléque vulnus præcipuè fit equis. Quum igitur præ tenuitate ossis affluat humor, & per ætatem calor deficiat, pili isti canescunt. Ruffi verò celerius, quàm nigri. Nam & ruffitas, hoc est πυρρότης, quasi imbecillitas pili est. Imbecillimum autem quodque senescit celerius. Sunt qui putent, Aristoteles inquit, caniciem esse ariditatem quādam: sed hoc perperam esse traditum, indicio est, quòd pili, qui pileo, vel integumento quouis operiuntur alio, celerius canescunt. Flatus enim putredinem prohibent: operimentum autem flatus arcet. Porrò pilum, vt herbam, exsiccatam non albescere, argumento id est, quòd pili nonnullis cani illicò oriuntur, at nullum oritur aridum. Multi etiam in extremitate albescunt, in vltimis enim ac tenuissimis calor minimus habetur. Cæteris verò animalibus, quibus pili progignuntur albi, natura, non affectu id euenit: in iis enim causa coloris, cutis est: alborum enim alba cutis est, nigrorum nigra, variorum permixtorúmque partim nigra esse conspicitur, partim alba: at in homine cutis nulla causa est. E Qui enim sunt albi, admodum nigros habent capillos. Ratio verò est, quod homo omnium maximè tenuem cutem habet pro magnitudine. Itaque nihil ad pilorum mutationem cutis valet, immo præ sua imbecillitate ipsa mutatur & vel à sole vel à flatu redditur nigrior, nec pili tamen mutantur. Cæterum nec prætereunda parte ista grammaticorum diligentia, qui xanthā siue flauam in Achille comam, caloris, & iracundiæ argumentum habent, quoniam eiusmodi ferè sint xanthocholi, idest quibus dominatur bilis flaua. F Verū & flauus dicitur Menelaus, quem tamen haudquaquam acrocholum intelligunt, sed mitem suauémq; ac proinde mollem bellatorem. Xantham porrò comam etiā pyrrhā dici, palàm est, vnde inflectatur Pyrrhichus. Dicitur & pyrsa: item ætha, idest αἰθή, ab æthos, quod ardentem signat: vnde apud Lycophronem Comætho, idest κομαιθώ. Xanthi tamen capilli solare quiddā habent, pyrrhi verò flammeum. Sciendum tamen est, caniciem quæ morbo contingat, non senio, effici ratione cutis. G Nam eo vitio corporis quod leuca dicitur, siue vitiligo, pili efficiuntur albi. Cuius causa est, quod è cute exeunt pili: si verò ægrotat cutis, extenuataq; est, pilus quoque ægrescit. Ægritudo autem pili, canicies est: ætatis verò illa canicies est ex inopia & exilitate caloris, omnis enim ætas labitur in frigiditatem. Quibus verò hominibus natura pilorum parum calida est, plúsque humoris subit, calor proprius nequit concoquere, atque ita putrescit humor calore aeris ambeuntis: fit enim putredo ex calore, sed nō suo natiuóque. Putredo autem & aquæ & terræ, & quorumuis eiusmodi corporum fieri potest: quamobrē etiā terreni vaporis putredinē nouimus, quæ εὐρώς, id est situs vocatur: etenim situs caries terreni vapo-

A ris est. Itaque in pilis quoq; alimentū tale vbi non cōcoquuntur, putrescit, atque ita efficitur ea quæ canicies appellatur. Quæ alba propterea est, ex Aristotelis doctrina, quod & situs cariosorum ferè albus est. Cuius rei causa est, quòd multum aeris continet: omnis enim vapor terrenus vim habet aeris crassioris: situs enim quasi respondens pruinæ existimatur. Nam si vapor se efferens concrescit, pruina est: sin putrescit, situs. Quamobrem appositè admodum per tralationem in Comœdiis poetæ cum morsu ita enunB tiant, vt τὰς πολιὰς γήρως εὐρῶτα καὶ πάχνην, idest caniciem senectutis situm atque pruinam vocent. Porrò argumentum illud euidens, quòd plerísque per ægritudinem pili canuerint, mox valetudini restitutis nigruerint, quod ipsum Auicenna item docuit secunda quarti, tractatu secundo De conualescentibus. Rectè vtrique dixerimus, morbum esse aduentitiam senectutem, senectutem verò esse morbum naturalem: quare morbum nonnulli idem faciunt, quod senectus. Sed nec ægritudine solùm incanescere hominem contin- C git, verum etiam repentino mortis discrimine, quod euenisse compertum est cuidam è rupe pendenti, dum accipitrum pullos scrutaretur, interimque funes quibus sustinebatur, dissiluissent. Contingit præterea & diuturno mœrore. Sed & canos item prudentiæ nomine quosdam dicimus, vti adnotauit Eustathius. Proinde, inquit, Tyrrhenus Tarcon & Cycnus Troianus ætatis primordio statim memorantur cani. Dignum scitu quòd in Gabriæ adnotatum fabellis est, μιξόθριχα dici hominem, cui duplex sit D capillorum color, vt nigredinem præferant alij, caniciem nonnulli. Perinde verò id verbum est, ac si Latialiter mixticapillum audeas enuntiare.

Cur ab Homero senes dicantur poliocrotaphi. Crotaphos quid. Suturarum capitis ratio. De caluicie preterea, & canicie. Rhaphides quid. Vespasiani historia.

Cap. XXVIII.

QVærit Alexander Aphrodiseus, Peripateticorum scientissimus, qua ex causa Homerus summo ingenio summáque doctrina vates τοὺς ἀνθρώπους πολιοκροτάφους ἐκάλεσεν, hoc est homines dixit poliocrotaphos, quod significat, in temporibus canos. Hoc autem, inquit, ex eo credimus prouenire, quia vt plurimum inde canicies exoritur, quandoquidem primores capitis partes posterioribus sunt humectiores καὶ φλεγματικώτεραι, idest longè magis pituitosæ. Crotaphon intelligit Aristoteles, partem oculos interiacentem auresque & verticem. Dicitur crotaphos, quod & institutum adiuuat, quoniam κηρύσσει τὸν τάφον, velut mortis portio hæc sit prænuntia: hinc Theocritus, ἀπὸ κροτάφων πολιοὶ μεθα πάντες γηραλέοι, idest ex temporibus omnes sumus senes. Sed, inquit Macrobius, si pars anterior, humidior est, cur caluitium patitur, quod non nisi siccitate contingit? ratio est, quia partes priores capitis fecit natura rariores, vt quicquid superflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euanescat per plures meatus: vnde videmus in siccis defunctorum capitibus velut quasdam suturas, quibus hemisphæria (vt ita dixerim) capitis illigantur. Eas verò vt doctius teneamus, imitemúrque gæodætas & machinarios mensores, qui adhibito gnomone, seu norma sui generis, arearum spatia concipiunt, nec alba (quod dicitur) linea ex medicæ scientiæ thesauris ad hunc v- H sum præseruientia conuertamus: sciendum est, totum quidem capitis os, dici à Græcis cytos: constare verò id commissuris, quas iidem ῥαφὰς vocent, idest suturas, quæ serratę sunt: aliqui etiam stephanitidas

A nũt rhabdoides & lepidoides. Sũt autem commissuræ cranei interceptæ numero, vt ferè creditur, quinque. Ex quibus nonnullas intelligi veras volunt, certásque: quoniam ab extimis ad intima directè producantur per integram ossium spissitudinem, quod scribit Conciliator. Incertas verò nec veras, aut fallaces, vt Conciliatoris eiusdem vtamur verbo, accipiunt, non quia ad intima non perueniant, quod per errorẽ adcredisse Mundinus videtur: nam in craneo vehementer arefacto penetrare eas, liquidò deprehensum est. B Sed quoniam, vt priores, directè non penetrent: nam quod extrinsecus ab imo exorditur, intus desinit supernè, veluti os subiecto incumbat ossi, atq; ita ferruminetur vtrunque. Nam & significãtius nono De vtilitate particularum Galenus agglutinationes vocauit. Primam verò ex legitimis certísque coronalem vocant: quoniam in ambitum porrecta, coronæ præferat imaginem. Sequentem verò, à figura sagittam dicunt: habet hæc capitis mediana, initiũ ducens ab osse anteriori, pergens ad os dictum lambdã, C hoc modo —C. coronalem quippe contingit, pergítque mox ad verticem: quod Auicenna scribit, Suturã tertiam, lambdæ vocant à Gręci elementi figura: estq; in parte postrema, quam puppim appellant. Subiacet, ei cerebri ventriculus posterior. Porrò suturas non veras esse duas statuunt; inter ossa capitis lateralia atque præcipua, & ossa petrosa, quæ superiacẽt eis, cohærentque corticis imagine quadam. Eas Galenus etiam squammosas nuncupat, & esse parallelas probat, idest à sagitta æquidistantes: addunt nonnulli etiam à D coronali. Hasce suturas quinque, medicorum scholæ obseruant præcipue. Adnotarunt & alias, sed obscuriores, quibus colligentur ossa capitis omnia supra collum, ita vt vniuersæ fiant duodeuiginti. Sed enim parte hac vberius fusiusque magni auctoris persequamur placita. Ossium, inquit, compositio duplex: aut enim ad motum est, dicitúrque ἄρθρον: aut ad firmitatem, ac vocatur συνάρθρωσις. Huius species tres, ῥαφὴ σύμφυσις, γόμφωσις. Et ossa quidem capitis compacta suturis sunt: inueniuntur hæ quinque plurimum: στεφανιαία, per sinciput, i. διὰ τοῦ βρέγματος: oboliæa, per E uerticem: λαμβδοειδής, quę in occipite, idest διὰ ἰνίου: crotaphiæ, seu temporales duæ. Cranij ossa septem, occipitis vnum, verticis duo, temporum totidem, frontis vnum, polymorphi item vnum: gomphosis dẽtium est, quia infiguntur: symphysis verò aliorum. Pauciores esse suturas in mulierum capitibus, obseruatum est. Addunt & constipatiores haberi, qua ratione doloribus capitis amplius infestari, minus se egerentibus cerebri superfluitatibus, quæ præcipua est F suturarũ vtilitas: vnde & capitis osse pertuso, maniacos plerunque sanitati restitutos, legimus. In Platæẽsi strage Persicum caput repertum, Herodotus scribit: nulla prorsus suturarum commissura: cui Aratus succinere videtur;

Πολλαὶ δ' ἀῤῥαφέες κεφαλαὶ πάγχυ ἀνθρώποισι.

idest capitum pleraque hominibus citra suturas compacta sunt. Arrianus Æthiopum capita suturis nullis esse laxa, prodidit. Sed ad rem, quibus illi meatus fuerint ampliores, humorem siccitate mutant, & ideo G tardius canescunt, sed non caluitio carent. Occipitium etiam si est siccius, nunquam tamen caluitio deformatur, quoniam eius siccitas non ex vitio, sed ex natura est. Ex ea verò siccitate caluitium fit, quæ per malam temperiem, quam Græci ἀκρασίαν vocare solent, contingit, vnde capillo crispi, qui ita temperati sunt, vt capite sicciore sint, tardè canescunt, citò in caluiciem transeunt. Qui verò capillo sunt rariore, non eo facilè nudantur, nutriẽte humore, quod phle-H gma vocitatur, sed fit illis cita canicies. Porrò scitu dignũ id quoque: caluiciem quandoque ex cognatione prouenire, quod Alexander scribit, sicuti podagra & morbi alij ex nobis natos frequenter excipiunt. Ex eodem quoque illud non omiserim: canos non solum albicare, sed quandoque fieri χρυσοειδεῖς, hoc est ful-A uos, ὅταν συναναμιχθῇ ἡ λεκιθώδης χολὴ τῷ φλέγματι, id est vbi flaua bilis permixta pituitæ fuerit: sic enim lecithodes transfertur, quando lecithus est oui luteũ. Suppetit in hoc & Galeni illud ex Therapeutices quartodecimo: Prorsum (inquit) interextincto, qui pilos confouebat, humore cooritur phalacrosis: at subeunte vitioso, ophiasis consurgit ac alopecia. Iucundum relatu, quod prodit historicus Dion, quum apparuisset cometes, quo portendi videbatur Vespasiani mors, eludens is non sibi ait illum præsignare, sed B Parthorum regi, ἐκεῖνος γὰρ κομᾷ, ἐγὼ δὲ φαλακρός εἰμι, idest ille enim est comatus, ego autem caluus. Quoniam verò dici à Græcis saturas diximus ῥαφάς, sciendum raphidas aliud esse omnino: nam sic pisces vocant, quos & belonas dicunt, vti tradit in commentatione De piscibus Dorion. Meminit Epicharmus insigni distinguens apposito: nam oxyrhynchos appellauit, idest exacuminati rostri.

C *De phalacro, & phalo, ac anaphalantia, & phalantho. Quid phalacræ, siue calueta. Caluari, caluescere. Phalacrææ puellæ. Idæ promontoria. Spurcus ager. De caluitio plura. Item de spadonibus. Ponticum arbor. Semen à cerebro defluere. Castrare quis adortus sit primus. Apocopi, spathici, naphtha. Tiberij caluitium. Seiani pro caluis cur. A caluo ad caluum.*

Cap. XXIX.

D CAluum Græci phalacrum dicunt, velvti qui habeat τὸ ἄκρον φαλόν, ὅ ἐστι λευκόν, quod verticem habeat albicantẽ: phalum enim album vocant, ἀπὸ τοῦ φάος, tanquam luminosum sit, multúmque habeat claritatis. Hinc & eundem phalanthum appellarunt, quòd albus capillus veluti flos sit. In Iulij Pollucis monumentis est anaphalantias quoque, sed hunc anasilum interpretan-E tur, hoc est capite incompto. Nam, inquiunt, phala est ornatus quidam, à luce ita dictus, vnde & galeæ phalus nuncupatur, pars ante frontem, cui prænitentes claui affiguntur, vt speciem afferant. Scribit Dion, Cæsarem laurea vsum perpetuò, postea quàm est potitus rerum, eo prætextu quod ἀναφαλαντίας ἦν. Auctor autem Tranquillus, Cæsarem caluitij deformitatem tulisse iniquissime. Caluitium ipsum phalacroma vocant. Legimus in thesauris Stephani, Phalacras inde dici vertices montis Idæ, vbi planta nulla visi-F tur niuium magnitudine ac gelicidij. Quin, inquit, montana omnia satis fruticibúsque nuda phalacras rectè dixeris, Latinè dici calueta possunt: vel, vt Columellæ placere animaduerto, glabreta, qui & glabrentia vocat loca. nam & caluatam vineam lego apud Catonem & Plinium, in qua vites quidem sint, sed paucæ admodum & raræ, vt in caluitio capilli. Caluari quoque & caluescere, in Columella posita inuenies pro rarescere. φαλακραίας κόρας eleganter dixit Lycophron, Paridis naues, vt quæ ex arboribus G montis Idæ fuerint compactæ, ex quo & datum loco nomen suspicatur interpres, ceu ab Phereclo fuerit renudatus. Esse autem Idæ promontoria quatuor, Phalacram, Lectum, Pergamum, Gargaron. Porrò spurcum agrum intelligunt agricolationis studiosi graminoso diuersum. Sed redeo ad caluos. Est inquit Plinius, in capillis aliqua terrarum differentia: quippe Myconij carentes eo gignuntur: vnde & caluos omnes Myconios dicimus, auctore Stephano: sed H commeminit & Strabo. Est verò Myconus cycladum vna, de Mycono nuncupata Æneæ ac Rhyus filio. Scribit Herodotus in Melpomene, siue historia quarta, inter Scythicas gentes esse quosdam, qui sub excelsorum montium radicibus incolant, eos ab ipso natali caluos esse, tam mares, quàm

foeminas: esse item simis naribus & ingenti mento, proprio quodam oris sono, Scythicam gestantes vestem, ex arbore victitantes, cui nomen sit Ponticum, cuius magnitudo eadem quæ fico, fructum esse fabæ persimilem. Verum resectis iis, aliquid scitius promere pergamus. Quærunt scientissimi, quid ita spadones calui effici nequeant. Ratio autem duci videtur inde, quòd cerebri multum obtineant, quam rem eis contingere, hinc manifestum est, quia rem Venereã non agunt, ἡ γὰρ γονή ἐστιν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, hoc est semen labi per spinam è cerebro, videtur: quam opinionem sequutus item Hippocrates est in libro De aere & aqua. Nam præcisis venis quæ post aures sunt, induci sterilitatem credidit, quòd seminis materia plurimum à cerebro sit: quemadmodum vigesima tertij ab Auicenna quoque expositum scimus. Indicio est, membri illius, & oculorum quoque ex coitu imbecillitas. Eadem ratione boues ectomiæ, id est execti, cornua gerere maiora visuntur. Insuper ob id quoque pueri, necnon mulieres caluitium nesciunt. Quin vniuersim bruta execta in melius proficiunt, quando mollior euadit caro, digestioni aptior, ac sapidior quoque, quod indicat tertio Alimentorum Galenus. Homo in deterius abit multò generandi ratione, quæ vt omnium nobilissimo, illi præcipuè incumbit. Bruta nobis obnoxia nutrimenti præcipuum habent opus. Sic porrò sancit de instituto negotio Auicenna: Mulieres, inquit, & castrati non caluescũt: & mulieres quidem, quia sint humectæ plurimum: castrati verò perfrigidi, vt minor calore in eis fiat humiditatis resolutio. Amplius in euiratis quod transire in barbam debuerat, in capronas abit. In muliere barba nõ succrescit, pororum ac meatuum angustia. Scribit Hippocrates Sententiarum libro sexto, Spadones nec podagra laborare, neque caluos effici. Super cuius loci enarratione pocula Galeni doctissimi interpretis verba subsignare voluimus, vt obiter moneamur inde, quàm euidens sit morborum ratio in victu parum ordinato. Spadones, inquit, dempti testes similes mulieribus reddunt. Igitur eæ quemadmodum non caluescunt, ita spadones nil eiusmodi sentiunt. Cæterùm vt podagra castratos non tentet, temporibus Hippocratis verius erat, nostris non insuper ratum est, ob inertissimam desidiam & improbam satietatis lasciuiam. Proditum memoriæ ab opinatissimis est, Semiramidem reginam omnium principem teneros mares adortam castrare, velut naturæ iniecta vi, quam ab instituto cursu retorsit, quum inter ipsa nascendi crepundia per primigenios seminis fontes tacita quodam modo lege vias illa posteritatis propagandæ dictaret. Illud sciendum vtique, spadones dici ectomias & apocopos, verum & apocopi debiles appellãtur, ac imbecilli. Firmicus Matheseos tertio: Inefficaces, inquit, ac apocopos reddet, & qui nihil agere possint, & qui nuptias difficilè consequãtur: erunt enim steriles, & qui sobolem generare non possint: morietur autem spathici, aut colobici. Quòd si qui dicantur spathici, amplius ambigis, ex eodem libro quarto percipias licet: Facit, inquit, luna interdum spathicos, & qui assiduis valetudinũ vitiis contrahantur. De spadonibus porrò dignum scitu occurrit illud: esse apud Phrygiæ Hierapolin terræ hiatũ, ex quo sese promens spiritus letalis, quicquid accesserit propius, pernecat confestim, spadonibus modò exceptis: cuius ratio aut difficilis est, aut supra hominis captum: sicuti quod de naphtha legimus, quæ piceum præfert glutinum, bitumini persimile: cui si auicula insederit, volatu præpedito, mox prorsum euanescit: quòd si ignem conceperit, pulueris tantum iniectu restingui valet. Spadones, surculos venusta metaphora dicunt rustici, qui nil attulerint, quibus diuersi sunt, quos frugiferos vocant. Collibuit porrò nec præterire, quæ omnium in rebus naturalibus maximus exarandã sibi censuit. Calui, inquit, omniũ maximè homines apertè efficiuntur: quod genus af-

A fectionis generale quodammodo est. Nam & plantarum aliæ semper frondent, aliæ frondem amittunt. At aues, quę certo tempore se abdunt, & latent, pennas amittunt: qualis affectus in hominibus caluitium est. Quum enim paulatim & frondes & pennæ & pili defluant, vbi vniuersim hic affectus euenerit, vocabula accipit hæc, caluescere, defrondescere, depennescere. Causa huius affectus, inopia humoris calidi est, qualis præcipuè est humor pinguis. Quare plantæ, quæ pingues sunt, fronde perpetuã virent. Præterea
B homines suis ætatibus hyemem, æstatemque agũt: quamobrem nemo ante quàm coire incipiat, caluescit. Sed à Venereo coitu id potius euenit, scilicet iis qui eo sua natura sunt propensiores, quòd cerebrum per se vtique frigidissimum, rei Venereæ vsu etiamnum frigidius fit. Causa verò vt quæ latent, rursus pennas recipiant: quæque frondem amiserint, denuo frondescant: caluis autem nunquam redeat pilus, quòd anni tempora illis mutationem corporis magis afferunt. Itaque pro temporum mutatione vicissitudo
C gignendi amittendique sequitur, vt animalia pennas pilosque, plantæ frondes aut dimittant aut recipiant. At verò hominibus per ætatem euenit, ver, æstas, autumnus, hyems. Itaque quum ipsæ ætates non permutentur, fit, ne affectus qui ob eas accidunt, permutentur, quanquam similis causa est. Porrò sunt qui putent, quibusdam hominibus caluis quidem, si frequenter coeant, succrescere pilos. Cuius rationem affert Albertus De animalibus tertio. In homine eiusmodi calorem fuisse primò velut sopitum, & humi-
D do detentum viscoso: coitu verò humido arescente, calor velut exsolutus vinculis, fit inde potentior ad humorem resoluendum & pilum generandum. Verum ratio hæc parum fortè propria auribus videbitur excultis. Sed & lepidius aliquid subnectamus: erat caluitio deformior Tiberius, proinde in spectaculo quodam Seianus ad eius ludibrium, per caluos effici omnia curauit à matutina hora in vespertinum: quin & puerorum capite deraso ad quinque milia exeuntibus è theatro præluxere: vnde Seiani ex eo
E dicti omnes calui, inquit Dion. Porrò in Caligula scribit hic idem, quum is turbam esset intuitus seu vinctorum, seu aliorum quorundam, imperauit ὅπως δὴ τὸ λεγόμενον, ἀπὸ τοῦ φαλακροῦ μέχρι τοῦ φαλακροῦ πάντας αὐτοὺς σφαγῆναι. Postremò impacturi pragmatiæ isti coronidem, adiiciamus illud Bionis perelegans, Non minus molestum esse caluis, quàm comatis pilos velli. Nam, vt scienter Seneca inquit, errat qui putat animosius detrimenta diuites ferre. Maximis minimisque corporibus par est dolor vulneris.

F

Pancratiastæ, qui propriè dicantur. Quintiliani locus explicatur. Athletæ quas vocant Nicas. Item plura de certaminũ generibus, & ad ea pertinentibus vocabulis. Pyctæ, sphæromachia, acrochersites. Glaucus sciamachus. Pammachi. Pentathli. Palæstræ inuentor. Æginetæ Philopentathli cur. Saltus vocabula. Canon, dolichus, diaulus. Præmiorum nomina diuersa. Sostra, soteria. Iselastica certamina.

G

Caput XXX.

QVintilianus Oratoriarum institutionum secundo ita scribit, Peritus non si docendum pancratiastem susceperit, pugno ferire, vel calce tantum, aut nexus modo, atque in his ictus aliquos docebit, sed omnia quæ sunt eius certaminis. Mira, vt audio, inter
H grãmaticos disceptatio est, qui dicatur propriè pancratiastes, quódue sit certaminis genus pancratium. Ego nuper in Aristotelis tres De rhetorica libellos quum incidissem, ex eorum primo aucupari certissimè sum visus, quid in re ambigiosa statuendum de-

nique sit: adeo vt philosophi verba appositissimè Quintilianum interpretari videantur. Agonisticè, inquit, siue certatoria, corporis virtus magnitudine constat, vi & celeritate. Celer nanque robustus est. Qui verò pedibus diu ac scitissimè mouetur, dromicus est, siue cursor. Qui aduersarium premere ac retinere valet, palæsticus, id est luctator. Qui verò plagas impingere potest, πληκτικός, id est pugil, ac percussor. Qui duobus his præcellit, pancratiasticus. Qui his omnibus, pentathlus. Hactenus Aristoteles: ex cuius verbis luce, opinor, clarius innotescit, qui denique ex Fabio elici sensus debeat: sed καὶ τῷ ἄλλῳ δ᾽ ἄλλα Iureconsulti verba Ad legem aquiliam, Si quis, inquit, in collunctatione vel in pancratio vel pugilatu, dum inter se exercentur, alius alium occiderit. Idem ferè & Gellius, quum ait, Diagoras filios tres habuit, vnum pugilem, alterum pancratiastem, tertium luctatorem. Idem alibi, Oportet animo esse intento, vt sunt athletarum, qui pancratiæ vocantur, qui ad certandum vocati, proiectis altè brachiis, consistũt, caputque & os suum manibus oppositis, quasi vallo præmuniunt. Cæterùm nec significãter ex verbis Gellij vnquam deprehendas, quod quidam rentur (etiam si in multis thunnoscopi seu thunnarij haudquaquã somniculosi, sed qui gloriose loqui non desinant, nec sciunt in sinu gaudere) quid pancratium sit. Non ebullierunt ista in Lynceorum, nedum triuialium & apalæstorum ad hoc genus commẽtariis. Verum quæ ingerunt se nobis, allidere aut præfocare non sustinemus, quantacunque instet inuidia, quam plurimũ allatraturam scio: sed vtinam nobis superstitibus, vt dentem dente arrosisse dolenter sentiat, quando (vt dicitur) carne opus est, si satur esse velis. Sed nos scopas solutas suo linquamus liuori, in doctrinis, quasi in præstigiis mirificas, & velut vmbras imaginesque laruarum, quibus insitum, paruulos exterrere, ac in angulis garrire tenebrosis. Eruditum verò est illud Plutarchi ex Parallelis in Lucullo: Athletas, inquit, die vna qui lucta vna & pancratio coronantur, more quodam admirabili, νίκας vocant, id est victorias. Ab pancratij intellectu excidit interpres: nam vbi Græcè scribitur, πάλη μιᾷ καὶ παγκρατίῳ, ipse palestra inquit, & lucta. Sudas intelligi pancratiastas voluit athletas pyctasque, χερσὶ καὶ ποσὶ πυκτὴν μαχομένους, id est manibus pedibusque in pugilatu decertantes. Vnde & nominis promi ratio videtur, quòd corporis totius conatu, ac virium intentione consurgant in pugnam. Sunt verò pyctæ, qui & pugiles, quosque Aristoteles (vti prænotauimus) & Pollux ab vsu percutiendi, plecticos vocant. Autolyci pancratiastæ statuam in Prytaneo stetisse, auctor Pausanias est. Pyctarum arma pilę sunt, quas sphæras vocant, vnde sphæromachia nuncupata, & verbum σφαιρομαχεῖν. Inter ea item sunt & myrmeces & lora. Nominatur & in hoc vsu sciamachia, sicut & acrochirismus. Sicyonium Sostratum pancratiastem, scribit Pausanias, Acrochersitem esse cognominatum, quoniam summis manibus correpto aduersario, confringens non dimittebat prius, quàm deficientem sensisset. De Glauci statua habitu σκιαμαχοῦντος, quoniam erat is (vt inquit Pausanias) ἐπιτηδειότατος τῶν κατ᾽ αὐτὸν, χειρονομῆσαι πεφυκώς, alibi plura. Sunt & qui vocantur pammachi, veluti Plato Euthydemum nuncupauit. Videntur esse qui & pancratiastæ: nam pammachion, pro pancratio legimus quandoque. In literis nostris pentathlum Festus interpretatur quinquertium: sicut quinquertiones, pentathlos dicimus. Sed & athletas Liuius quinquertiones appellauit. Pentathlos verò intelligit Festus, qui se artibus quinque exercerent, iactu disci, cursu, saltu, iaculatione vel cæstu (vt habent alij,) & luctatione. Pindarici interpretes in Isthmiis ita habent, ἅλμα, δίσκος, ἄκοντα, δρόμος, καὶ πάλη, pentathlo continebantur. Paulus iureconsultus Digestis de aleæ lusu & aleatoribus: Senatusconsultum, inquit, vetuit in pecunia ludere, præter quàm si quis certet hasta vel pi-

A lo iaciendo, vel currendo, saliendo, luctando vel pugnando, quod virtutis causa fiat. Sunt apud Græcos, qui octo statuant certamina: stadium, diaulum, dolichum, hoplitem, pygmen, id est pugilatum, pancratium, palen, id est luctam, & alma, id est saltum. Sunt qui Atheniensem Theseum excogitasse pancratium principem omnium velint, sed αὐθομυρμήκων, vbi cum Minotauro est in Labyrintho congressus, siquidem pancratio illum est adortus, quando non suppetebat gladij facultas. Produnt alij, ab Thesei pædotriba Phorbante compertam Athenis palæstricem. Aurigam tamen Phorbanta intelligere maluit Pherecydes, cum quo & Amazonē rapuerit Theseus. Pentathli inuentorem ferunt Peleum Æginetam: vnde & Philopentathli quandoque nuncupantur Æginetæ. Historia sexta scribit Herodotus, Eurybatem pẽtathlon exercuisse. Interpres quinque palmas eo verbo intellexit. Quod ad saltum attinet, partem vnde prosiliebant, βατῆρα vocant, id est batera. Saltandi mensura dicebantur canon: terminum autem nũcupabant τὰ ἐσκαμμένα, id valet ac si effossa dicas: vnde & in eos qui metam transiliunt, concinnatus adagio πηδᾶν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, id est saltu sulcum trãsmittere. Pentathlorum iaculum dicebatur apotomeus. Diaulum intelligebant, cursum duplicem, obeũdi scilicet stadium, ac mox regrediendi. Proinde Aristophanis interpres locum qui stadia cõtineat duo, nomine eo intelligit, aut mensuram cubitorum σ, id est ducentorum. Dolichus verò sæpius est repetitus cursus, aut vbi septẽ currunt. Nam stadiodromi, duo tantum erant. Hoplitem, cursum intelligimus armatum. Addamus porrò superpondij quippiam, quod linguæ supellectilem faciat instructiorem cultiorémque: Athletæ præmium rectè athlon nuncupari: sicut quę medico cõtribuuntur, sostra dixeris & soteria, ac iatrea. Docenti verò, didascalia, didactra. Militi, aristea, epinicia, niceteria. Chirotechnæ autem, id est artifici, epichera. Nuntio, euangelia & menystra. Quippiam ferenti, comistra. Beneficio, charisteria. Altori, threptra. Palæsticam porrò artem Theseus, vt volunt alij, excogitauit primus: nam post eum coorti palæstræ doctores: prius enim magnitudo tantum spectabatur & robur, quo Cercyon in Bœotia hospites cõficiebat in loco, quẽ παλαίστραν Κερκυόνος vocarunt. Iselastica athletarum certamina intelligunt Græci Latinique, vbi suas ineunt ciuitates qui vicerunt, magna pompa & propè triumphali. Hinc in quadam epistola Traianus, Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere debere, quum quis ciuitatem suam ipse εἰσελάσῃ.

Caluisij Sabini memoria propè nulla. Grammatici analecta qui sint. Item analectides quid, & analecta, & apodecta, vel apodectai. Antiquarij. Apocleti.

Cap. XXXI.

CAluisium Sabinũ hominem sanè diuitem, ita fuisse memoria nulla, scribit Seneca, vt illi modo Vlyssis nomen excideret, modo Achillis, modo Priami: quos tam benè nouerat, quàm pædagogos nostros nouimus: nihilominus eruditus volebat videri. Quamobrem compendiarium excogitauit. Magna summa seruos emit: vnum, qui Homerum teneret: alterum, qui Hesiodum: nouem præterea Lyricis singulos assignauit. Postquã verò hæc illi familia comparata est, cœpit conuiuas vexare: habebat ad pedes hos, à quibus subinde quũ peteret versus quos referret, sæpe in medio versu excidebat. Suasit illi Satellius Quadratus, stultorum diuitum arrosor, & quod sequitur arrisor, & quod duobus his annexum est, derisor, vt grammaticos haberet analectas. Erat enim in ea opinione, vt putaret se scire, quòd quisquam in domo sua sciret. Et perinde etiam posset, idem Satellius illum hortari cœpit, vt luctaretur, hominem ægrum, pallidum, gracilem: quum

quum Sabinus respondisset, Et quo modo possum, A
vix viuo. Noli obsecro (inquit) dicere, Nónne vides,
quàm multos seruos valentissimos habeas? Hactenus
Seneca. Apud quem si quis solicitius inquirat, quósnam arbitremur dici grammaticos analectas, eos ita
nuncupari contenderim, qui lectione multa exercitati, memoria sint firmissima & indubitata, vt quicquid vnquam legerint vel audierint, ferè habeant ad
manum & in numerato, quoniam ἀναλέγεσθαι significet Græcè ἀναμφιβόλως ἔχειν καὶ ἐννοεῖσθαι, id est firmiter tenere ac concipere. Vel quia memoriæ subsidiũ B
& ingenij domino essent futuri. Sicuti analectides dicuntur, quibus ex xylino lino, vel quauis materia, tanquam puluillis constipãt scapulas prominẽtes puellæ, vt videri habitiores possint. Quod Ouidianum
carmen liquidò comprobarit, quod ita habet:

> Conueniunt tenues scapulis analectides altis,
> Angustum circa fascia pectus eat.

Analecta in Epigrammatario poeta sunt reliquiæ sub
mensa, quæ quod colligi debeant, id sunt sortitæ nomen, quamuis etiam pro instrumentis ad id ipsum C
destinatis, quidam interpretari maluerint. Martialis:

> Colligere longa turpe nec pudet dextra
> Analecta & quicquid canes reliquerunt.

Et alibi:

> Otia sed scopis nunc analecta dabunt.

Erant Athenis apodectæ, qui tributis, collationibus,
& omnino vectigalibus præerãt, quæque in eis ambigua forent, iudicio discernebant: iis ab excipiendo inditum videtur nomen. Sed & apodectæos vocabant, qui frumenta metirentur. Hoc ideo non tacui, D
si fortè cui apodectas dici grammaticos, non analectas, arrideat magis. Sunt qui antiquarios rectè opinentur dici eos, qui à memoria sunt principibus, ad
manum, ac in numerato habentes, quicquid antiquis
gestum temporibus est. Apocletos fuisse Ætolorum
sanctius concilium ex delectis viris, auctor T. Liuius est.

A quibus traditum, Polypos sua sibi brachia erodere. Eledone, monocotylos, cotyle. Cotila animalia. Helices. Quid cotyledones, & vnde. Item acceptabula. Sepieum quid. Oxybapha, acetarium. Sepedone, septæ. Adulatorem esse polypo similem. Quid tholus, & prytaneum. Plutarchi loca duo restituuntur ex Demosthenis vita. E

Cap. XXXII.

Polypum, inquit Plinius, brachia sua rodere, falsa opinio est: id enim à congris euenit ei. Hoc ipsum & Athenæus scribit, à quo relatum scio, Alcæum quoque ita tradidisse, ἔδω᾽ ἐμαυτὸν ὡς πολύπους. Id & Pherecrates F
sensit, nec prætermisit Horus. Hæc verò si quis latius
tractari expetat, sciat primum quidem, à paguris polypi brachia erodi, Aristotelem scribere. Inter eos
verò, quorum sententiam reiicit Plinius, esse poeta
Hesiodus videtur, qui (vt Græci interpretantur) eledonem polypi genus eo versu intellexerit, qui in G
Ergis legitur, ferè in fine:

> Ὅτ᾽ ἀνόστεος ὃν πόδα τένδει.

Dicique eledonem volunt, ἀπὸ τοῦ ἑαυτὴν ἔδειν, quod
ipsa se rodat. Ita vt Λ in nomine, perinde ac vacans
legatur. Monocotylon eam dicit Aristoteles, id est
simplici acceptabulorum ordine fultam. Sed & Oppianus in Halieuticis Hesiodi comprobat sentẽtiam,
hyeme prodens suis vesci pedibus polypos illis versibus,

> Ἀλλ᾽ οἵ γε γλαφυρῇσιν ἐνεζόμενοι θαλάμῃσι H
> Πτήξαντες δαίνυνται ἑοὺς πόδας, ἥντε σάρκας
> Ἀλλοτρίας.

Colouopodas certè hinc polypos conspici, Ioannes
Grammaticus adnotauit. Auctor quoque in Varia
historia Ælianus, polypos ad vorandum quæcunque A
oblata, esse vehementes insuperabilesque, adeo vt
pastu mutuo ne abstineant quidem: & in maioris πλέγματα, id est laqueos retiaque, incurrens minor eius
esca fiat. Porrò vt aliqua non incuriose ad hoc pertinentia hincinde præcerpamus, habet (inquit Ælianus
idem) polypus hic vnam modo cotyledona: estque
ἑπτάπους, id est septem pedum. Cotyledonas exponũt
eruditiores τὰς πολύποδος πλεκτάνας, id est polypi acceptabula, siue cirrhos, aut (vt Ouidius) flagella:

> Deprehensum polypus hostem B
> Continet, ex omni demissis parte flagellis.

A cotyles similitudine, vt inquit Eustathius. Est autem genus vasis cotyle, & manus cauitas: vnde & lusus quidam dicebatur ἐν κοτύλῃ, id est in cotyle. Cotila verò animalia dicuntur garrula, id est κωτίλα. Sicut
agrammata vocantur, quorum vox nullis exprimi literis valet. Antiphilus Byzantius helicas vocauit eo
versiculo,

> Πλέξασθαι βρύγδην ὀκταπόδοις ἕλικας.

C Cotyledones dici videntur, vt item inquit Oppiani
interpres, διὰ τὰς ἐπὶ ταῖς ἰξύαις τοῖς πλοκάμοις κοίλας, οἷον
κοτύλας, quòd concauæ capillis incumbant, velut cotylæ. Sed, inquit Aristoteles De animalium historiis
quarto, ὁ μὲν οὖν πολύπους καὶ ὡς ποσὶ καὶ ὡς χερσὶ χρῆται
ταῖς πλεκτάναις, vtitur (inquit) polypus vice pedum
ac manuum cirrhis, siue (vt Theodorus transtulit)
brachiis. Sunt qui cotyledonas intelligant partes in
flagellis concauas, quibus exsorbere polypi consueuerint. Hinc Plinius sorbere eos acetabulis scribit,
D vt mox liquebit. Sciendum verò sepiæ, lolligini, lollio capillamenta inesse quædam. Nam partes duræ ac
solidæ intus per dorsum, & corporis prona cõtinentur, quas non eodem appellãt nomine. Nam in sepiis
sepeium dicunt: in lolliginibus gladiolum seu xiphos. Sepedonas Græci non à sepia inflectunt, sed vlcera intelligunt eo nomine putrescentia. Nam septas
medicamenta vocant, quæ exedendo sunt. Acceptabula apud Plinium Trebius Niger in polyporum ratione accepisse videtur pro caliculis vrnalibus pel-
E lium modo: vnde apud Senecam sunt præstigiatorum acceptabula, hoc est vascula, seu caliculi, quibus
astantium oculos fallendo præstringunt. Dicunt &
acceptabulum, heminæ quartam partem, id est drachmas quindecim. Sunt & in corporibus acceptabula pro pyxidibus, vt anatomici vocant, quibus coxendices infiguntur, circáque ea vertuntur ossa coxarum. Hinc sæpe in Plinio legimus. Ossa ex accepta-
F bulis. Ab accipiendo videntur acceptabula dici, quæ
Græci ὀξύβαφα vocant, quo nomine vasa sunt Aristophani in Auibus. Quidam verò acetabulum scribunt c simplici: sicut & acetarium, ab accipiendo
item dictum, pro horto: quoniam, vt inquit Plinius,
expedita res & parata semper foret. Etiam si non desunt, qui pro herbis virentibus, quas ex oleo, sale ac
aceto, initio mensæ esitare consueuimus, id verbum
accipiant. Verum illud scitius paulo ac remotius, ora
vasorum, ad vterum quæ veniunt, Aphorismorum
quinto, ab Hippocrate acceptabula nũcupari, ex quibus secundæ pendent, non sicuti arbitrantur pleri-
G que, adnatas ipsis carnes adenosas. Nam & de Muliebribus affectionibus primo: Si acceptabula, inquit,
plena fuerint pituita, menstrua fiunt pauciora. Et De
naturalibus primo Praxagoras, Acceptabula sunt ora
venarum & arteriarum, quæ ferunt ad vterum. Sed
redeo ad polypos. Basilius ille Magnus in commentatione quam De gentilium librorum lectione, concinnauit, scitè admodum & doctè, polypum vocat adulatorem, cuius verba mollia feriunt interiora ventris. Nam, vt inquit, polypus ad speciem subiecti soli
H colorem permutat: consimiliter & assentator ad voluptatem audientium variabit sententiam. Quo nomine ab Hieronymo blandus dicitur inimicus. Aristoteles polypi atramentum vocauit tholum: si dici
tamen atramentum potest, sed & in sepia tholus dici-

tur, & in mollibus, in ea quæ mytis dicitur, vt philosophus idem scribit. Accentum recipit in vltima, quanquam enotatum aliter inuenis in Aristotelis co dicibus. Nam tholus si paroxytonon fuerit, orbicularem signat domum, in qua epulari Prytanes consueuerant. Et si cui quotidianus in Prytaneo cibus fuisset decretus, honestissimum in Græcia censebatur. Tholum rotundum columnatum legimus apud Varronem. Prytaneum dicebatur propriè, quòd in ea triticum seruaretur, quod dicunt Græci πυρόν, quasi πυρῶν ταμιεῖον. Auctor Plutarchus est, Cimonem Atheniensem liberalitatis animi prædalti, domum suam ciuibus fecisse πρυτανεῖον κοινόν, id est publicum prytaneum, quoniam munificè illos epulo identidem exciperet, vt volentibus pateret perpetuo. Ab eodem mandatum memoriæ scimus, structis ab Lucullo numerosis bibliothecis, quæ adeuntibus paterent semper, domum eius habitam ὅλως ἑστίαν καὶ πρυτανεῖον ἑλληνικόν. Adnotandus parte hac error interpretis Plutarchi in Demosthene: nam quum ita Græcè scriptum comperias, καὶ τὸν πρεσβύτατον ἐψηφίσατο τῶν ἀπὸ τοῦ γένους ἐν πρυτανείῳ σίτησιν ἔχειν. Ipse sic Latinitate censuit donãda. Decretum à populo est, vt maximus natu generis eius publicè stipendia acciperet. Ego autem eo verbo σίτησιν, non stipendia intelligo, sed alimenta verius. Sed & inibi lepida omittitur historia reconditæ ab milite in manu statuæ Demosthenicæ, ac diu ex fide pecuniæ seruatæ. Dicitur verò tholus, ἀπὸ τοῦ θέειν, id est à circumcurrendo: inflectiturque sub fœminino genere: de qua re & Pollux libro octauo. Tholia verò, cista est, operculum habens tholoides, siue testudinatum: ex thesauris eiusdem. Apud Theocritum tholiam interpretatur petasum, & vmbellam, quam vocent Attici scirrhon. Polypi tholum esse subrubrum Athenæus prodit, in ea parte quæ dicitur mechon, supra ventrem. Tholum denique locum vocant, vbi vasa reconduntur conuiualia, sed & tectum in acutum tendens.

Pantheæ singularis virtus, atque item Maniæ. Muliebris sexus commẽdatio. De artemisia, & Abato. Rhodiorum, Spartanarum, Romanarúmque laus. De Semiamira Heliogabali, & Gallicænis in Sena insula, ac Zenobia. Conche locus. Item Gallicarum ac Persicarum laus, necnon de Thracum fœminis, & funebribus mulierum orationibus.

Cap. XXXIII.

Hieronymi sanctissimi simul & eloquentissimi viri sententia pręclara est, Virtutes non sexu, sed animo æstimari oportere. Id si qua in fœmina verum iudicari & potest & debet, hæc Panthea est. Nec imprudenter me aliquis, aut parum piè censuram hanc peragere criminetur. Neque enim nunc Christi sacraria introspicimus, in quibus enitescunt diuiniores animæ, & præfulget cælestis clementia. Meminerint modo legentes, versari nos in priscorum literis, & inde præcerpere flosculos rerum amœniores, quibus vel fatigatos oculos blandè retinere valeamus. Ergo fuit Panthea hæc, vt scribit Xenophon, & ex parte commeminit Hieronymus, Abradatæ vxor nobilis viri, & in bellicis rebus periti, quódque maximum reor, Persarum mox regi Cyro in primis chari, ad cuius manus venerat Panthea captiua, castris Assyriorum expugnatis. Aberat tum Abradatas, vt qui legatione fungeretur apud Bactrianorum regem. Araspæ Medo asseruanda interim tradita Panthea est, qui singulare ac præcipuum reddidit ei pulchritudinis testimonium, simul & probitatis: quum apud Cyrum affirmasset, necdum esse ortam, aut omnino inuentam tota Asia tantæ præstantiæ mulierem. Sed ipsa prius reddiderat sibi: nam quum magno natu quidam, vt bono animo esset, hortaretur, quoniã etiam

A si pulchrum præsignemque virum antea habuisset, nunc maximo regi, cui nec forma, non stata quidem, sed præcellens, nec virtus deesset, destinanda foret. Id vbi illa percepit, scires ibi fœmineam cessare inconstantissimam imbecillitatem, non regia fortuna erectior facta, non libidinis titillationibus delinita, profundius se in luctus dedit, peploque à summo vsque discisso, miserabiliter seipsam complorans eiulansque, quod quem præcipuè amabat, cuique vni se natam volebat, eo foret caritura, conflictabatur. Cæ-
B terum affuit virtuti fortuna, & votis subscripsit castissimis. Eam quippe tantam talémque magno animo inuisere neglexit Cyrus, ne interim à gerẽdarum rerum cura muliebri venustate mollitus auocaretur. Quibus tantis nominibus & ipsa vox venientem Abradatam virum illi conciliauit, quum accersito Cyri religionem, temperantiam quoque, & in ipsam explicaret commiserationem. Quibus permotus Abradatas, Quid igitur, inquit, mihi faciendum censes, quo & pro te méque ipso principi eminentissimo sa-
C tisfaciam? Quid aliud, inquit Pãthea, nisi vt enitaris, similem te illi præstare? Ea perspicuè intelligens Abradatas, profecturus mox in aciem, O Iupiter (inquit) optimè maxime, da mihi vt appaream & vir dignus Panthea, & dignus amicus Cyro. Cæterùm vbi acri commisso prælio, strenuè pugnante illum occubuisse, audiuit Panthea, postea quàm fleuit vberius, quæ summa virtute, & quãtum sexus is capit, summa prudentia ætatem transmiserat, non expectanda vlterius fortunæ ludibria censuit, verum acinace quem diu
D paratum ad eos vsus habuerat, seipsam confecit, capite super viri pectus recumbens, vt è iugulo profluens sanguis mariti vulneribus infunderetur. Quibus virtutibus id est ad posteros consequuta nomen, vt clarissimis monumentis subinde celebrata, in æuum sese illustrissimè propagarit, vt intelligamus, quamuis eius videatur sexus proprium, domi se continere, quod in quadam Declamatione Quintilianus ait, & leuibus officiis affigi, & passim vt animal indomitum & impotentis naturæ, fœmina coarguatur:
E promere se tamen nonnunquam in ea imbecillitate tantam rerum excellentiam, vt viros quoque quantumuis peregregios decere possit: quod in Timoclia probat Aristobulus, & in Thisbe Theopompus. Ab Panthea singulari virtute haud dissita est Mania, Zenis satrapæ in Æolide vxor, natione Dardanis, sicuti & vir. Quo ex humanis concedente, ac Pharnabazo illi satrapem alium substituente, confestim vi pecuniarum magna secum assumpta, quibus Pharnabazo, & apud eum claris gratificaretur, ad illum pergit.
F Admissa verò in colloquium, O Pharnabaze, inquit, quum in aliis vir meus se tibi amicum gessit, tum verò ex fide tributa persoluit, quo nomine illum plurimi faciebas. Quòd si illo nil ipsa inferior tibi cuncta suggessero, quid alium te satrapem præficere necesse est? At si ad animum tibi respondero minus, tuum semper fuerit pontificium, me reiecta, alterum sufficere. Quibus auditis Pharnabazus, mulierem commodè loquutam opinatus, vicarias illi vices viri contribuit. Quare compos omnium mulier, non
G solum quæ fuerãt viri obibat partes, verum ad Pharnabazum si salutatum pergeret, non citra munera officio perfungebatur. Quòd si in præfecturam is descẽderet, munificè à muliere excipiebatur, vt splendidius à nemine. Nec ciuitates modò iuris sui seruauit inconcussas, sed & Larissam adiecit imperio & Hamaxiton ac Colonas, mari adiacentes, ex Græcis exercitu conflato. Inter quos fortiter facienti donà insigniter proferebat. Quin & Pharnabazo expeditionum fuit comes in Mysos & Pisidas. Quare ab eo
H magnificè abibat honorata, consiliis adhibita sæpius. Hanc Medias gener præfocasse cum filio memoratur. Artemisiam mirari non desinunt Græci, quæ irruentes Rhodios classe exuerit. Insulam quoque domuerit, erecta in vrbe Rhodo statua, quæ ciuitati

uitati stigmata videretur inurere, quem locum obseptum mox Abaton dixere: quoniam trophæa mouisse, religio est. Fuit apud Cyrenem Artemisia quoque insigne festum. Romanarum quidem mulierum laus ea præsignis est, quod illis Numa pudoris adiecit plurimum, curiositatem remouit, sobrietatem docuit, tacere ac abstemias prorsus esse, neq; de necessariis rebus absente viro, quicquam eas loqui assuefecit. Nam quum mulier quandoque propriã causam in foro dixisset, misisse senatum, memoriæ traditur, Deos consultum, quidnam ea res ciuitati portenderet. Quoniam Vlpiano tradente, à ciuilibus officiis & publicis fœminæ remouẽtur: proinde iudices esse nõ posse, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratrices existere. Idem alibi: Corporalia, inquit, munera fœminis ipse sexus denegat. Calphurniæ improbitas iudicibus permolesta edicto causam dedit, quo cauetur, ne postulare fœminæ liceat. At ediuerso Spartanæ mulieres audaciores dicuntur fuisse, inque ipsos viros in primis viriles, vt quæ domesticis negotiis dominarentur, tum in publicis sententiam dicerent de maximis rebus, & auctoritatem haberent. Nec me fallit, in Politicis Aristotelem scribere, illas molliter viuere solitas, ac fuisse in omnem licentiam dissolutas. Itaque, inquit, necessarium in tali republica diuitias haberi in pretio, præsertim quũ fuerint viri mulieribus obnoxij. Semiamira Heliogabali mater, omnium prima loco viri senatum narratur ingressa. Quin & in colle Quirinali senatulus est constitutus, id est mulierum senatus. Cautum tamen mox, ne vnquam mulier senatum ingrederetur, vtique inferis eius caput dicaretur deuoueretúrque per quem esset factum. Gallorum mulieres inter infestas ciuilis furoris acies ausæ se immittere, nunc lachrymis, nunc precibus, ita illorum animos flexere, vt dissensione obliterata, pacem coirent ac societatem, omnésque citra vllã cædẽ ad propria reuerterentur: vnde apud eos inoleuerat mos diutissimè seruatus, vt quum de pace bellóque consultaretur, mulieres item adhiberentur. Si qua præterea, vt fit, inter socios incidisset controuersia, mulieres intererant arbitræ. Quamobrem dignũ memoria id est: fœdus quod cũ Annibale Galli inierũt, in hanc fermè sententiam percussum: Si quis Gallorum iniuria se à Carthaginiensium aliquo affectum quereretur, eius rei Carthaginiensium magistratus aut imperatores qui in Hispania fuerint, iudices esse debere. Sin Carthaginiesium quisquam ab vllo Gallorum iniusti quippiam passus esset, Gallicas mulieres de ea re iudicium facere. Interim scitu haud indignum: in Sena Britannici maris insula, Osismicis aduersa littoribus, esse Gallici numinis oraculum insigne, cuius antistites perpetua nobiles virginitate, Gallicænas ædidere nomen, ingenij potestate, ac magici carminis vi in mari procellas dicũtur mirè concitare, sed & in quæ collibuerit animalia identidem sese afformare: quin & medicam prorsus manum respuentia diuinitus persanare: futurorũ item sibi vendicare scientiam ac destinato ad eas profectis stupenda subinde præcinere. Zenobia Odenati vxor, moriente marito, imperium excepit tanta virtute, vt imperatores multos fortitudine præcelluisse memoretur, ac solertia, Latinis imbuta literis quadamtenus, Ægyptiis etiam perfectè. Orientalis historiæ ac Alexandrinæ adeò perita, vt epitomen inde confecisse, nonnulli persuaserint sibi. Capta demũ ab Aureliano vixit mox vti matrona prope Tybur, in Zenobiis agris, vbi visebatur Conche locus. Fuit me item puero, bellantibus in Turcas Venetis, memoratæ virtutis puella, Marulla nomine in Lemno, quæ à Barbaro cæsum patrem conspicata, scutum iacentis arripiens & gladium, impetũ in hostem dedit, moxque opem ferentibus aliis etiam ad naues ingenti ardore est per magnam cædem insequuta. Orisgontis Gallogræcorum reguli vxorem pluribus memora-

A rem, ni matronali pudicitiæ, ac præclaro facinori paria faceret T. Liuius Asiatici belli libro octauo. Porrò in bello quod contra Astyagem gerebatur, quum Persarum acies impressionem hostium validiorem ferre nequiret, iamque loco cederet, matres & vxores eorum obuiam sese tulere, orantes in prælium redirent: cunctantibus sublata veste, obscœna corporis ingessere, rogitantes, num in vteros matrum vel vxorum irrumpere cogitarent? Hac illi castigatione repressi, veluti denuo bellicum cecinissent, aciem in- B staurarũt. Ob quod facinus præsigni victoria potitus Cyrus, lege cauit, vt vbi primum Persarum rex vrbẽ ingrederetur, mulieres quotquot adessent, singulos auri nummos à rege acciperent. Sed Ochus rex quũ vitiis aliis, tum auaritia præ cæteris insignis, vrbem sæpius circumuectus, nunquam eandem inire voluit, mulieribus ne congiarium moribus receptum impertiretur. At Macedo Alexander bis eam ciuitatem ingressus, toties quoq; mulieribus erogari nummos iussit, nec contentus, prægnantibus duplicari C munus imperauit. Apud Thracas nec fœminis quidem segnis est animus, super mortuorum corpora virorum interfici, simulque sepeliri, votum habuere eximium. Et quia plures simul singulis nubere, moris fuerat: cuius id demum foret decus, apud iudicaturos magno certamine disceptabatur, moribus id contribuebant, inde lætitia singularis in victoria. Huius præterea sexus honori & illud Romana maiestas impertita est, vt in clarissimarum funeribus epitaphij dicerentur. Quod item ex virtute natum ac pietate D est, siquidem quum mittendum ad Delphicum Apollinem munus esset ex Camilli voto, nec foret auri tantum in vrbe, mulieres sponte corporis ornamenta contulere.

Iunonis templum in Olympia. Agon quem vocabant heræa, siue ἡραῖα. Physcoæ chorus, & Hippodamiæ. Pallas Narcæa. Diana Laphria, Triclaria, Potamia, Alphea, Lye, Hoplosmia, Hecatombæa. Iuno.

E Cap. XXXIIII.

INter alia memoranda præcipuè, quæ apud Elin Peloponnesi tum vetustam, tum nobilem ciuitatem, fuisse narrantur: non in postremis audio celebrari à scriptorum adiuratissimis templum Iunonis, quod Scilluntij ex Triphylia struxisse creduntur, octo ferè annis posterius, quàm Eleis imperare exorsus est Oxylus. Quinto quoque F anno Iunoni peplum contexebant mulieres decem ac sex numero, quæ ipsæ agoni præficiebantur, quem dixere ἡραῖα. Currebant virgines ætatis vtique non vnius, prodibant principes natu omnium minimæ, sequebantur grandiores paulò, postremis quę cæteras anteirent ætate. Currebant verò sic: dimittebatur illis coma, tunicã subsistebat paulum supra genua, dexter vsque ad pectus retegebatur humerus. Stadium Olympicum erat cursui destinatus locus, sexta G tamen parte dempta. Victorię præmium oleagina fuit corolla, & bouis portio Iunoni immolatæ. Certaminis vetustatem ad Hippodamiam producunt, quæ Pelopis adepta coniugium, sic Iunoni gratam se ostenderit, sex & decem allectis mulieribus, cum quibus ἡραῖα statuerit prima: tuncque vicisse Chlorin Amphionis filiam. Afferuntur & alia, quę huc prorsum spectãt, sed ambustis Grecorum codicibus, in lubrico haudquaquam luctabimur. Illud apertius omnino, ac certius: à mulieribus eisdem duos H esse constitutos choros, alter quorum Physcoę dicatur, Hippodamię alter. Physcoam à Dionysio amatam memorant, natumque inde Narcæum, qui bello clarus Palladis Narceę templum excitauit. Nam sępe à templorum conditoribus, vel iis qui simulacra erexissent, diis veterum adoptabantur co-

gnomina. Sicuti in arce Patrensium quæ colebatur A Diana, de Phocensis Laphrij nomine, statuæ auctoris, Laphriæ indepta cognomentum est apud Calydonios, quod & apud Patrenses obtinuit, illuc tralato simulacro: inde & λαφεῖα festum quoque nuncupatum. Sunt qui deam ita malint dictam, quod eius μήνιμα ἐς Οἰνέα, tandem Calydoniis factum foret ἐλαφρότερον. Alicubi & ab celeberrimis poetarum dici quoque Potamiam Dianam obseruauimus: quam eãdem & Alpheam ex euentu nuncupant, quod Dianæ obretitus amore Alpheus Ortygiam vsque eam sit B insequutus, ac destiterit mox. Propterea excitato inibi deæ templo, illi conciliatum de facto cognomen. Dianam quoque Lyen cognominarunt Siculi, quoniam ab ea essent morbo infesto soluti: vnde natum, vt rustica multitudo theatrum ingressa victoriam caneret, quam de Syracusanis mox adeptus est rex Hiero, quæ prima creditur Bucolicorum origo, quæ omnium princeps carmine Daphnis celebrarit, mox Theocritus. Fuit in Achaia item Dianæ templum Triclariæ, cuius festum ἡ παννυχὶς, id est peruigilium C celebrabatur quotannis, cum hominum immolatione, ex numinis indignatione enato sacrorum ritu: quod in delubro Melanippus & Comætho turpiter amore victi coissent. Celebrata & apud Argos Panagyris Iunonis honori legitur, ἡραῖα vocant, sed & Hecatombæa, quia deæ centum immolarentur boues. Certaminum verò præmium χαλκῆ fuit ἀσπὶς, id est æneum scutum, quod significat Pindarus, corona item myrtea. Hoplosmiam dicebant Iunonem, quæ apud Elidem coleretur. D

De Iamidis & Thrasybulo vate, qui ex cane primus vaticinia conceperit, quæ de sue quoque eliciant Cyprij. Theodati Gotorum regis historia.

Caput XXXV.

INter vatici spiritus viros, qui celebre apud veteres sint nomẽ indepti, comperio in Eleorum historia Iamidas, de Iamo quodam nũcupatione propagata. Inter hos vnus egregiè memoratur E Thrasybulus, prædictionibus multis sanè illustris: quo nomine est icone quoque in Olympia insignitus, in quo galeotes, id est mustella, quãquam alij felem interpretantur, ad dextrum arrepere humerum aduertitur. Assistit & canis, verum intercisus, ac iecur patefaciens. Quod sanè quàm mirũ est, siquidem ex hœdis addiuinatio & agnis ac vitulis esse agnoscitur vtiq; perantiqua. Quin & suillis item extis vaticinia concipere, Cypriorum F putatur inuentum. Canibus ad id qui vtendum putarit, non ferè, Pausanias inquit, compertum ad hoc æui est. Videtur tamen Thrasybulus hic in eo item animali insolẽs excogitasse quippiam, quo vatica multiplicior fieret ac adminiculatior scientia. Ex historiæ thesauris compertum, Theodato Gotorum rege curiosius futura scrutante, insigni vanitate Iudæum hominem porcos triginta, paruis ædificiis tribus iussisse occludi: ac decimo cuique nomina Gotorum facere, & imperatoris præfectorum, inde ad certum diem quiescere. Peractis verò vti erat iniunctum, omnibus, ad præstitum Theodatus cum Hebræo porcos pergit inuisere: vbi mortuos comperit, quibus Gottorum facta erant nomina: viuos autem, quis erant præfectorum nomina imposita: verum setas è dorso defluxisse, quarum viseretur dimidium. Quo sanè coniectatum, fore vt Romani exercitus aboleretur dimidium, Gotis ad internecionem occisis. Iamũ verò de quo diximus, Apollinis fuisse filium tradunt, cuius meminerit etiam Pindarus.

Polydamantis robur prodigiosum, atque eiusdem interitus. De Milone paucula. Luporum apud Crotonem frequentia.

Cap. XXXVI.

LEonem in Nemea fuisse ab Hercule peremptum, poterat sanè fabulosum videri: sed præstò ex historia Polydamas est, à quo itidem in Olympo feram id genus magnitudine visenda & robore, confectam, & quidem inermi prorsum, inobseptoque, prodidere synceríssimi ex Græcis conditoribus. Ad id verò prouectum audaciæ ferunt, Herculis modò æmulatione. Adiicitur quinimmo & miraculum alterum: nam idem hic leonis domitor boum ingressus armentum, inibi taurum magnitudine insignem, ac præcipuè ferum conspicatus, ex posterioribus alterum arripuit pedem, retinensque pertinacissimè, ferocientem, ac impetu prærabido prosilientem non dimisit prius, quàm indignabundus ac furens, tandem in Polydamantis manu χηλὼ, id est vngulam reliquit. Narratur & illud, quadrigas tota vi concitatas constanter retinuisse, altera modò manu retro curru apprehenso. Hac tanta fortitudinis fama perpulsus Persarum rex Darius, Artaxerxis filius, sed nothus, virum nuntiis crebris ac pollicitationibus magnificis Susa pellicuit. Quò is quum venisset, mox de iis qui immortales à Persis nuncupantur, tres conspiratu vno nitibũdos ex prouocatione arma inaduersum ferentes contrucidauit solus. Testatissima fiũt omnia hęc ex eius statua cum epigrammate in Olympia. Cęterùm, qui plerunque viribus nimium sese efferentes exitus manet, quemque est vaticinatus in carmine Homerus, & Polydamantem excepit. Siquidem, quod dicitur, suo est ipsius gladio iugulatus. Casu quippe cum aliis combibonibus quibusdam in specu æstus vi flagrantissima sese commodum coniecerat, fortè ita euenit, dæmone non bono vtique, vt montis apex conuulsus haud dubiam inspectantibus ostentaret ruinam, & quidẽ proximam: inde reliqui, quum malum ingruens præsentissimũmque præcepissent, euestigio fugę pręsidium mandantes, citatissimi ex mortis sese faucibus proripiunt. At Polydamas, vt qui fato destinatum nesciret exitum reclinare, substitit solus, ac ruentis molem saxi manuum fultura conatus reprimere, ponderis vastitate mox oppressus ac contritus interiit. Similis prorsum fiducia & Crotoniatem perdidit Milonem, de quo, præter nostros, plura Eliacorum secundo Pausanias: qui à lupis eum scribit conceptum, quod genus ferę apud Crotoniatas scateat vel maxime.

Quo pacto Alcibiadem concionari metuentem Socrates excitarit. Alcibiadem esse Laconicum nomen.

Cap. XXXVII.

QVàm formidolosum sit, habendę orationis causa in concionem prodire, multorum (opinor) exemplis abundè innotuisse: quando populi conspectum non ferẽtes plerique, metu perfusi, ac rubore inexpugnabili, capite G conuelato, raptim sese proripientes inde, domesticas petiere latebras. Nonnulli etiam perculsi vehementius silentium sibi indixere perpetuum. Propterea Alcibiadem, de quo ab celeberrimis traditum auctoribus est, fuisse Ægypto persimilem, quæ dicta est ὀκφέρειν ὁμοῦ φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ, μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρὰ, ferunt meticulosam adeo subiturum aleam, hæsitasse amplius, animi æstuatione fluctuantem. Eum ita affectum quum intueretur Socrates, adolescentis mentem surrigere altius cupiens, atque excitare, sic ex eo instítit quærere, An non (inquit) ô Al- H cibiades σκυτοτόμον illum, siue sutorem ducis contemnendũ? Quum adnuisset, rursum, An non & eũ, qui in cœtibus præconino sę confouet munere? Quum nec id inficiaretur, Nónne & σκηνορράφον (ait Socrates)

crates) qui pelles tentoriis consuit? Fatente id quoq; Alcibiade, Quid igitur, an non ex iis conflatur omnibus Atheniensium populus? Quos ergo singillatim despicabiles opinaris, ne coeuntes reformidaris quidem animose. Sed Græcè sic, καὶ εἰ τῶν καθ' ἕνα καταφρονεῖς, καταφρονητέον ἄρα καὶ τῶν ἠθροισμένων μεγαλοφρόνως. Illud fuerit auctarij loco: nomen esse Laconicum Alcibiadem, siquidem sic est nuncupatus Endij pater, à quo exceptus hospitio Atheniensis Clinias, nato inde filio hospitalitatis nomen adoptauit: auctor historia octaua Thucydides. Fuit Alcibiadis item nepos, quẽ ἀνεψιὸν dicunt Græci, nomenclaturæ eiusdem, cuius cæsi lapidibus ab Thrasylo, meminit Rerum Græcarum primo Xenophon.

Neminem vnum posse in omnibus paria vnicuique facere. Alexandri, & equi ab Apelle expicti exemplum.

Caput XXXVIII.

NOn posse virum vnũ omni iure omnes implere numeros, & ad cuiusque animum respondere, nobili, & perinde memorãdo instruimur exemplo: nam, quum apud Ephesum Macedo Alexander suam ipsius esset intuitus imaginem, εἰκόνα quam dicunt Græci, de filo corporis, pro virili ab Apelle expressam effigiatámque, οὐκ ἐπῄνεσε κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ γράμματος, id est pro picturæ non laudauit meritis. Fortè verò interim equo inducto, & ad pictum equum mirè adhinniente, tanquam verum planè ac spirantẽ, O rex (inquit Apelles) ὁ ἵππος ἔοικέ σου γραφικώτερος κατὰ πολύ, id est equus quàm tu, expressior multò est, ac veritati proximior. Fuit Apelles Colophonius quidem, verum θέσει, id est adoptione Ephesius, Pamphili Amphipolitæ discipulus. Coum fuisse Apellem, inter nostrorum placita est.

Quibus indicijs Persarum magi sanguinarium Ochi regis ingenium deprehenderint. De Bagoa eunucho.

Cap. XXXIX.

DE Persarum magis, quod & alibi commonuimus, existimant plerique vt sapientibus planè, tótque ac tanta prorsum tenentibus, quot & quanta scire fas est. Quin & vaticinij esse compotes, nonnullis, & quidem insignibus cognitum experimentis. Aliorum nunc obliuiscor volens, quod de Ochi Persarum regis immiti, & proinde sanguinaria præsagiuere natura, haudquaquam censui differendum, quando ratione quadam mira feritatem in subditos agrestem, ac (vt Græci significanter dicunt) τὸ φονικὸν αὐτοῦ, id est cædis auidum ipsius deprehendere ingenium sunt visi. Siquidem Artaxerxe patre ex humanis emigrante, vbi arripuit imperium Ochus, ex eunuchis quempiam regi præcipuè familiarem, assistentémque propinquissimè, iusserunt Magi, amplius accuratiúsque obseruare, mensa apposita, quid ex paratis apprehenderet primum. Et is quidem, quod iussus erat, strenuè præstabat, regi intendens euigilate. Commodũ ille iam decubuerat ac dextra quidem gladiolum arripuit potissimum, altera verò panem, qui magnitudine fuit præcipua, ei quum carnes imposuisset, conscidebat ac vescebatur largè incessantérque. Ea vbi audissent Magi, διὰ τούτων ἀπορρήτων συμβόλων, id est per secretiora id genus signa duo quidem prædixere: anni temperiem, ac frugum copiã, & multorum cædem, exilia, & damnationes, nil magnopere mentiti. Plura de hoc libro decimoseptimo Bibliotheces Diodorus, ac de eunucho Bagoa, qui illum veneno tollendum curauit, qua ratione mox & ipse interiit, ab Dareo poculum coactus haurire, quod sibi fuerat concinnatum.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD DOCTISSIMUM MARCUM MUSURUM CRETENSEM, PRÆFATIO QUARTADECIMA.

AVDIO, quo me cunque vertam, primæ notæ viros tuis obstrepentes laudibus, quòd & summam in te nobiles, infimi, medij, probitatem experiantur: nec humanitate, iucundissima omnibus, disclusa. Nam quod ad eruditionis penu multifariam cumulatum spectat, ita demum celebraris, itáque nulli non occurris admirabilis, vt spectatam gentibus vniuersis Græciæ tuæ sapientiam, & facundiæ dulcissimam vim reuocare ab inferis præmortuam, & quæ omnium vicissitudo est, quodam velut fato pridem ita adobrutam contumulatámq;, vt in terra Græcia diu quæsita, videatur Græcia ipsa: denique dicaris, atq; ingenij præstantia eatenus confouere: ídque in Italia nostra, vt plures nunc cooriantur, qui Græcè sciant, quàm lustris centum proximis. Gratulor tibi doctissime Musure, gaudeo mihi. Est quod benè speremus. Opera tua vel exactissima veterem πολυμαθίαν video breui suo nitori restitutum iri parte plurima. Vtinam verò τοιοῦτοι δέκα συμφράδμονες εἶεν ἀχαιῶν, vel momento, nimio plus coalita barbaries isset pessum, æquata solo. Properari passim ad te summo studio etiam à veteranis in re literaria animaduerto plerisque, æditæque iam ætatis. Quos ferunt motos, demulctósque eloquentiæ mira vbertate, ac reconditarum scientia rerum captos, te, velut Callistratum, relicta etiamnum cum Platone suo academia, magno profectu consectari cœpisse: sicque etiam te obseruanter audire ac celebrare, perinde ac cælo demissum aliquem arbitrum, interpretémque Sibyllæ oraculorum,

D

Id illis, opinor, non scholica exprimunt nugalia, sed remotior doctrina, ex intimis tuarum gentium eruta Museis. Cui tradentis accedat illa χάρις ἀττική, omni gratior cultiórque Venere: quáque vna Athenæ magis Atticæ fiunt: ac recalescunt, quæ consenuerant, Græciæ vires ὥσπερ τὴν λεβηρίδ' ἐκβαλοῦσαι. Nec absit incomparabilis facilitas, qua scitè sic, & asseueratè (quod dicitur) præmandis, vt ex te audita, taniúmque non digesta celeriter abeant in corpus. Inde nimirum qui te dictantem audiunt, consilescunt extra modum vniuersi, ac obstupescunt attoniti, delinimentis aurium ex flexanima, vt à bono poeta pronuntiatum scimus, & regina rerum facundia ad intima demanantibus. Quapropter æditurus iam elucubratos mihi pridem Antiquarum lectionum libellos: in quibus forsan, non vt in decursibus ludicris & simulacris præliorum voluptariis, distincta fuerint omnia comptáque, verũ laboriosissimè congesta non desunt & percuriose, vt ῥᾳθυμότερον nil, aut subsultans, quantum vnius hominis opera effici valuit, efflueret: non permisi mihi inhonoratum te pertransire, quum tot tantáque abs te in nostrates proficiscantur. Quo itaque plurimum possumus, ἀντιπελαργοῦμεν: tuúmque nomen, quanquam ex se, propriis quoque monumentis celeberrimum, dum eandem nobis incudem diem noctémque tundis, in memoriam damus, ampliora multò præstituri, si δόσις afforet ἀγαθῶν.

Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, qui quartusdecimus.

Mulieres in doctrinis celebres. De Corinna, item Erinna, necnon de alijs alio genere præstantibus. Pilæ inuentio. Sibyllarum nomen vnde propagatum. Virginum partus.

Caput I.

Nec intra eos virtutum limites se continuit muliebre ingenium, quos antè paulo memorauim*, quin naturalium quoque scrutationi se inseruit, ac Arete eatenus item progressa est, vt filium etiam institueret, qui inde appellatus est Aristippus cognomento μητροδίδακτος. Lastheniam quoque mantineam, & Axiotheam Phliasiam Platone vsas præceptore, proditum est, ornatu interim virili auditorium ingredientes: quod Dicæarchus scribit. Iam verò Damæ, quam Pythagoræ filiam memorant, ingenium & doctrinam in exponendis paternis sententiarum inuolucris, quis non nouit? Aspasiæ item nomen, ac Diotimæ, & Thargeliæ, vt ex Luciano comperimus, sola illustrauit philosophia: quando nec imbecillis alioqui sexus ab ea eliminatus agnoscitur. Quippe Plotinum Platonicum nobilem mulieres aliquot sapientiæ studio frequentasse memorantur. Corinnæ verò an obscura esse gloria potest, quæ in Lyrico certamine Pindarum quoque nouem Lyricorum principem exsuperasse tradatur? Eam fuisse Thebanam memorant. Sunt qui Tanagræã malint. Acheloori & Procratiæ fuisse filiam constat, ac Myrtidis

A discipulam. Muscam quoque Lyricam fuisse cognominatam, non fere ambiguum est. Epigrammata item scripsisse, ac lyricos nomos. Sed & Thespiam Corinnam veterum celebrant monumenta, & auctor Pausanias non prætermisit, quam alij Corinthiam credere malunt. Corinnæ, vt sapientis in Poetica, meminit Eustathius. Erinna Teia, vel (vt alij) Lesbia, aut Telia (Est enim prope Cnidum insula parua Telos, idest τῆλος, quod ex Eustathio est) carmine item illustris censetur. Scripsit Elacaten, hoc est τὴν ἠλακάτην, Æolica lin-
B gua & Dorica versibus trecentis. Condidit epigrammata quoque. Decem & nouem annorum mortuam virginem ferunt. Carmina eius Homericam consecui maiestatem, traditum est. Sapphus contemporanea fuit, ac (vt nonnullis placere animaduerto) amica. Meminit Eustathius in nauium catalogo apud Homerum: repetit in Temporibus Eusebius. In Erinnam elegans est apud Græcos epigramma, cuius hi duo sunt postremi versus,

Σαπφὼ δ' ἠρίννης ὅσσον μελέεσσιν ἀμείνων,
C ἤριννα σαπφοῦς τόσον ἐν ἑξαμέτροις.

id est, quanto Erinna in lyricis Sappho præstantior, tantum Sapphus gloriam Erinna hexametris præcellit. Vtriusque poetriæ mentio item Propertio est Elegiarum secundo,

Et sua quum antiquæ committit scripta Corinnę,
Carmináq; Erinnes non putat æqua suis.

Fuit & Charixena Crumatum poetria, cuius commeminit vel comicus Aristophanes. Fuit & Theano a-
D pud Locros in lyricis præcellens. Celebratur item Mœro, condito in Neptunum hymno. Apud Athenæum est Agallis Corcyræa illustris arte grammatica, quæ inuentionem pilæ ascripsit Nausicaæ, Sicyoniis alij, quidam etiam Lacedæmoniis. Telesillam quum in aliis, tum in poëtica illustrem celebrat Pausanias, vt quę apud Argos ante Veneris templum statua sit insignis. Cassandra verò Priami non do-

ctrina quidem, sed vaticinio (vt videtur) illustris, quæ etiam apud hostes in Lacedæmone templo fuit insignita. Sed nec Romana virtus ab hoc rerum decore abiungitur, quando Cornificiæ celebrantur epigrammata: soror eius hæc Cornificij narratur, qui subinde fugientes milites, galeatos lepores appellare consueuerat. Quid hic referam pertinax quarundam propositum in seruando virginitatis thesauro, vel (quod non minus est) vlciscendo violatum præfloratumq;? Milesias virgines septem legimus, Gallico furore cuncta vastante, ne quid indecens ab hoste paterentur, turpitudinem morte declinasse. Nicanor victis Thebis atque subuersis, vnius virginis captiuæ superatus amore est, cuius expetens coniugium & voluntarios amplexus, quod vtique in illa fortuna debuerat captiua habere inter optatissima, sensit pudicis mentibus pluris virginitatem esse, quàm regnũ, & propria interfectam manu flens & lugens amator tenuit. Auctores habemus, aliam item Thebanam virginem, quam hostis Macedo violarat, dissimulasse paulisper dolorem, & violatorem virginitatis suæ mox iugulasse dormientem, prætérque cum gaudio se quoque interemisse. Verum quod ad decus item hoc quodammodo pertinet: apud Gymnosophistas Indorum, quasi per manus huius opinionis auctoritas traditur, Buddam principem dogmatis eorum è latere suo virginem generasse. Sed & sapientiæ principem non aliter natum Platonem opinantur, quàm de virginis partu, Perictione matre Apollinis oppressa phantasmate. Cæterum nec imperiis abstinuisse fœminas, vetus testatur memoria. Gens fuit Indorum Pandæ sola regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, ob idque gratiorem, regno donatam præcipuo. Ab ea deducentes originem imperitarunt trecentis oppidis, peditum centum quinquaginta millibus, elephantis quingentis. Iam & apud Meroen quoque fœminam Candacem nouimus regnasse, quod nomen mox & in reginas alias propagatum. Quid, nonne à chronicis relatum scimus, Ioannam Anglicam solam à condito æuo specie viri pontificatum Romæ ausam inuadere? Immò verò & vnum ex familiaribus, qui solus rem tenebat, ad concubitum admisisse, & inde grauidam etiam in summo dignitatis fastigio peperisse. Factum hoc salutis anno octingentesimo quinquagesimotertio. Fuit & in Thracia mulierum portus ad Leosthenem sinum memorabili causa ita cognominatus. Nam Phedalia Byzantis vxor Strœbum viri sui fratrem, quum ciues abessent, vrbi struentem insidias, coacta fœminarum manu, ad eum vsque locum insectata fuderat. A simili virtute denominata in Ægypto item γυναικόπολις, id est muliebris ciuitas: quod in monumentis Stephani ex Aristagora relatum est, qui Platone fuit haud ita iunior. Fuluiam Antonij vxorem accingi ense solitam, scribit in Augusti rebus Dion, quin militibus σύνθημα dabat, id est tesseram, intérque illos sæpius est concionata. Daphnen Tiresiæ filiam, apud Delphos solitam vaticinari, versificatione adeo præcelluisse memorant, vt ex eius carminibus multa ad sui poematis cultum transtulisse Homerus credatur. Apud Telmessum Arrianus scribit, mulierum puerorúmque vaticinia habita veteribus præstantissima. Sed & Dardanum scribit idem ex Samo profectum Teucrorum regis filias duxisse vxores, νησὼ καὶ βάτειαν, id est Neso & Batiam. Ex priore natam illi filiam vaticinam nomine Sibyllam, ex qua in vaticinatrices omnes sit propagatum nomen, ob Theophoriæ cognationem quandam. Hypæpenas mulieres fuisse pulcherrimas, traditur. Est verò vrbs Hypæpa, quæ à Tmolo descendentibus occurrit, ad Caistri campestria, nomine imposito, quia sit sub monte qui Æpos nuncupetur, sita, ac dicata Veneri.

Meminit Ouidius de Arachne,

Orta domo parua, paruis habitabat Hypæpis.

A Postremò, vt vela demum complicemus, scribit quodam loco Plutarchus: eandem esse virtutem virorum mulierúmque. Leontius Gorgias putabat mulieris nõ formam, sed egregium nomen atque famam debere apud quamplurimos esse vulgatam. Nec sum nescius Thucydidem scribere: eam esse optimam, de cuius laude ac vituperatione quamminimus apud exteros sermo habeatur. Auctor est Aristoteles in Oeconomicis, nec vestimentorum nitorem, nec auri magnitudinem tantum habere momenti ad mulieris præconiũ, B quantum modestia valeat, & approbati mores: ex quo & propertius veteres laudans:

Non illis studium vulgò conquirere amantes,
Illis ampla satis forma, pudicitia.

Frigidam suffundere, apud Plautum quid sit. Lauare, positum pro eo quod est, probra ingerere. A tergo varij, qui dicantur. Scribere, pro lacerare.

Caput II.

C PLauti ex Cistellaria versus hi sunt:

Ita nostro ordini
Palàm blandiuntur: clàm, si occasio vsquam est, frigidam
Subdolè suffundunt: viris cum suis nos solere prædicant,
Suas pellices esse aiunt, eunt depressum.

Quæritur à grammaticis non incuriosè, hoc nanque illorum est forum, hoc curriculũ, quid sibi parte hac velit poeta doctissimus, quum ait, Frigidam suffun- D dunt: & nonnulli forsitan ad prouerbium referant, quod est, Hæret aqua. Verum hoc parum perspicacis fuerit, immo verò semotius nihil potest vel dici vel excogitari, quando à poetæ genuino (vt sic dicam) sensu, per diametrum (vt aiunt) abiuncta sunt ista. Quapropter ne refellenda quidem, quando illud à fatuo in cribrum, vti est apud Galenum, succurrit pronuntiatum, οὐχ εὑρίσκειν ὅ,τι θύσειεν, ἢ μὴ θύσειεν αὐτοῦ. Erit qui tralationem putet ab equis factam, quos vt excitemus, frigida plerunque conspergimus: de E quibus mentio est Vlpiano Digestis de iis qui notantur infamia: vbi inter ministeria certaminibus sacris deseruientia recensentur agitatores, quíque aquam equis spargunt. Cæterum quia de frigida, mentio est, parum forsan calet sententia hæc. Etiam si in animæ defectu frigidam item conspergi non latet. Certè non superficiaria est poetæ huius eruditio, sed intercutanea prorsus, & quæ vulgaria specie sæpissimè fallat. Frigidam suffundere, in Plauto dici quoque accipio per parœmiam, pro describere, hoc est mordere (vt Ciceronis vtar ele- F gantia) & proscindere. Nam sic & apud Homerum ἐπιγράψας ταρσὸν ποδός. Vsurpat id pullatus ac rudis, nec sanè politus circulus noster, Lauare pileum, frequenter enuntians, pro sugillare probrosísque verbis incessere. Verum ne ridicula fiat anchora hæc, si plebeia cassáque innitamur auctoritate, vt sacra sit & censeatur, aduocandi ad partes sunt veteres auctores, quibus velut tibicinibus robustis nostra nobis constet doctrina, ne volsella pugnare me, G non gladio, cauillentur scioli. Igitur Aristophanes Pluto, πλυνῶν με τοσούτων ἐν τοσούτοις ἀνδράσιν, id est me inter tot homines proluens. Exponunt grammatici, ὕβριν ἐξονειδίζεις ἢ αἰσχύνεις, hoc est probro me afficis & dedecore tot astantibus viris. πλύνειν, Sudas interpretatur ἐφυβρίζειν πλῦμα. Sed amplius, Pollux Vniuocorum septimo: πλύνειν, id est lauare, pro λοιδορεῖν, id est conuitiari, exponit, & alterius nomen obtrectare. Quòd verò dicitur, id genus homines qui præsentes arrident, blandiuntur, plausibiliter efferunt lau- H dibus: absentes autem perfidiosè conuellunt & lancinant, appellari post tergum varios, rectè admodum dicitur: quoniam sit in Lexiphane apud Lucianum, ἐκ τῶν νώτων ποικίλος, quod prorsum signat, à tergo varius.

Quod de verbo describere protulimus, approbat id Catullianum quoque:

> Ne laneum latusculum, manúsque mollicellas
> Inusta turpiter tibi flagella conscribilent.

Necnon illud Plautinum:

> Corpus tuum virgis inscribam.

Tres modo inuentos ex rationis præscripto viuentes. Hominem esse Scyllam. Quorundam efferata libido. De concubitus ratione. Fœminarum in coitu voluptatem esse maiorem, quàm virorum. Lesbiorum turpitudo. Lesbiazin. Herbis iuuari concubitum.

Cap. III.

Asclepiodorum, memoriæ proditum est, Athenis inita in Syriam peregrinatione, eo consilio plerasque adiisse ciuitates, vt mores hominum perspiceret. Cæterum in tota periodo illa tres modo comperisse, qui modestè ac planè ex formula viuerent, Ilapium apud Antiochiam philosophum, Laodiceæ verò Maren, omnium eius ętatis iustissimum. Item philosophum Domninũ. Scio, incredibilis videretur historia, nisi Heracliti lachrymæ succurrerent, qui in publicum prodiens vbertim flebat, quum videret circa se tot millia malè viuentium, immo verò malè pereuntium. Ita profectò est, quotus quisq; reperitur, quem titillatio corporis non irretitum ducat? quem voluptas, vt de aliis nunc cẽsura non peragatur, adobrutum præfocatúmque non comprimat, quamuis eam esse pecoris bonum, à grauissimis traditum auctoribus sit? Ita inquam est, homo Scylla est, de qua vates celeberrimus ita cecinit,

> Prima hominis facies & pulchro pectore virgo,
> Pube tenus: postrema immani corpore pristis,
> Delphinum caudas vtero commissa luporum.

Prima hominis pars rationalis anima, huic committitur inutilis caro & fluida & receptandis tantum cibis habilis, vt ait Posidonius. Virtus illa diuina in lubricum desinit, & superioribus partibus venerandis atque cælestibus animal iners & marcidum attexitur: quódque horribilius est, captiuam ducit rationem. Plurimis corpus voluptati est, anima oneri: quanquam illud natura, vt quandam vestem ac velamentum circundedisset animo. Ex hac voluptuaria officina mirum est, quanta se promant fœditatum agmina, quæ libidinum turpitudo. Nam, vt Antoninum Caracallam cognomento prætercam, efferati adeo pruritus, vt nouercam Iuliam ducere vxorem sit impulsus, Quàm verò etiam dictu absurdum, in quo tamen fuisse laudatum Diogenem, scribit Plutarchus? Quem publicitus solitum refert pudenda perfricare, quum diceret etiamnum, Vtinam pariter ventris latratus possem atterere. Sed quid leuia consectamur? Hostius ob sœnitatis princeps vsque in scenam productæ, quod ex Seneca est, diues auarus, libidinis præferuidæ, Augusti temporibus tam virorum, quàm fœminarum auidus. Fecit quoque eius notæ specula, quæ imagines longe maiores redderent, vt digitus brachij mensurã & longitudine & crassitudine excederet. Ea ita dispo nebantur, vt quum virum ipse pateretur, omnes admissarij sui motus in speculo videret, ac deinde falsa membri ipsius magnitudine, tanquàm vera gauderet. Quin & in balneis draucorum habebat delectum, & apta mensura legebatur emasculator. In omnibus, inquit Plutarchus, magnum diuinúmque illud Empedoclis sum arbitratus, τὸ νηστεῦσαι κακότητος, id est à malignitate vitióque esse ieiunum. Laudabam quoq; vt non ingrata, nec ἀφιλόσοφα, id est à philosophia seiuncta illorum vota, qui comprecarentur integrum purúmque à vino & Venere annum transigere, vt sic tẽperantia continentiáq; Deum venerarentur. At caui murini, lastauri inexplebiles proculcata ratione ac corporis mancipata proluuio, nil in votis grauius habent aut frequentius, quàm vt se libidinum Venereis fœditatibus adobruant, quorum efferata rabies (vt ille ait) ne capiti quidem parcit. Cæterum in hos plura fortassis alias, interim ex veteribus memoriis, & Aristotele in primis proruamus aliquid, quod amplius ad procinctum tendentibus arrideat. Quippe agitatam scimus non inutilem omnino ambiguitatem, quidnam sit causæ, quòd bibendi edendíque, aut id genus alia faciendi cupiditatem minus diffitemur, concumbendi verò desideria penitus occultamus: siquidem perpensione dignum in primis est. Sed enim profectò scimus, rerum quidem plurimarum cupiditates esse necessarias, & nonnullas (ni expleantur) interimere, ἡ δὲ τῶν ἀφροδισίων ἐκ περιουσίας ἐστί. id significat, rei Veneriæ libidinem superfluere, ac esse abundantiæ indicem. Nec me fallit præter Celsum Æginetam Paulum medicinæ primo, concubitus pleraque recensuisse emolumenta, vt qui saturitatem inaniat primum, corpus alleuet, præstétque virilius, animi laxet rationem præpeditam, iram molliat intemperantem: proptereáque melancholicos, si quid aliud, iuuare insigniter, atq; alio furẽtes modo ad prudentiã reuocare, ac denique pituitosis prodesse ægritudinibus. Cornelius Celsus, concubitus (inquit) rarus etiam corpus excitat, frequens soluit. Paulus sic, Coitus intemperans corpus reddit ἀραιότερον, ψυχρότερον, ξηρότερον, καὶ ἀσθενέστερον. Sed cur nam suauis adeo res est concubitus? Et necessitate ne impelluntur ad concumbendum animãtes, an rei cuiuspiã gratia genus hoc libidinis datum est? Suauissimè vtiq; concũbimus, vt interim Alberti rationes prætereamus, quoniam aut toto ex corpore semen profluit, vt aliqui volunt: aut quia, quamuis nõ toto ex corpore, tamen per eam partem se promit, in quam meatus omnes, venæque omnes applicentur, & coeant in vas seminarium inuolutum. Quum igitur voluptas similis in libidine atque in prurigine sit, efficitur pariter, vt corpus gestiat ~~vniuersum. Prurigo~~ autem, vel (vt Græcè dicam) κνησμὸς ἡδύς. ἀποκρουσις ἔξοδος πνευματώδους, ἐγκατακεκλεισμένου παρὰ φύσιν. id est, prurigo, inquam, iucunda est secessio humoris spiritosi, inclusi contra naturam. Genituram verò esse secessionem eiusmodi ad rem naturalem, constat. Suauis autem tum ex necessitate, tum rei cuiuspiam gratia concubitus est. Ex necessitate, inquam, quod via omnis pertinens ad rem naturalem suauis est, si modo à sensu percipi queat. Rei verò cuiuspiam gratia est, vt ortus sit animantium perpetuus. Facit enim voluptas, vt animantes ad coitum ardentius excitentur. Oblectatio enim propria, operationes corroborat, & diuturniores ac meliores facit: vt quarto Ethicorum Aristoteles scribit, & Auicenna vigesima tertij, Voluptas, inquit, prouocat ad spermatis emissionem festinam. Quendam certè legimus libidine concitatum vehementius, illatum mutoni vulnus, ne minimũ quidem sensisse. Sed quia in Auicennam incidimus, repeto nunc memoria quod nono De animalibus idẽ prodit, Extensiuè duplicari in fœmina concubitus voluptatem, quia præter seminis motum, & orificij vuluæ, vt tralatis vtamur verbis, in sugendo nascitur quoque oblectatio, vulua ipsa diuersimodè mota, quod & Galenus significat libro quarto De accidenti & morbo. In vulua virtus appetendi fortis est, natura siquidem præpotens est in eiiciendo & admittendo semine, nimio vtique desiderio & delectatione. Est & parte ista gentium differentia nonnulla. Auctores Græci sunt, Lesbios fuisse veteribus infames, vt malos prorsum, quãdo ab iis & corriuatũ est λεσβιάζειν verbum, quod significat oris inquinationẽ fœdã, vti Ælius scribit Dionysius, & meminit octaua Iliados, rhapsodia Eustathius. Esse herbas quasdã Theophrastus scribit, & repetit Athenęus, quę vel ad septuagesimũ coitũ vim pręstẽt:

sed

sed ita, vt demum secernatur sanguis. & Philarchus ab Indorum rege missa Seleuco scribit, quæ mirè coitum prouocarent, vel etiam sedarent. Sed hi velut epistomio, vt Vitruuij & Senecæ more loquamur, obiecto repentè, stili decurrentis impetum retrusere nominibus rerum parcentes: quod ipsum tamen, vt sunt mores, lucro accessit. Cæterum de hoc item mox paulo.

Cur viri hyeme, mulieres æstate Veneris sint auidiores. Item de concubitu plura, & vocabulis ad eum spectantibus: necnon de Horatio. Cucumeris ad coitum vis. Hygri qui intelligantur. Misetia. Specloma. Meretrices publicitus quis instituerit primus. Pandemus cur dicatur Venus. Pandemij mendici. Pandemi morbi. Epidemi. Pestilentiæ species & caussæ. Hetaræ meretrices cur. Hetaridia quæ dicantur. Halteres quæ componerentur figura. De aue erodio, & Alba insula. Meretricia professio apud ædiles. Vistiliæ historia, & Dionysij prius. Tranquilli locus ex Tiberio restituitur. Hetariæ Christianorum quid.

Caput IIII.

VIros Plinius scribit, auidiores Veneris hyeme, fœminas æstate, ab Hesiodo proditum. Carmen Hesiodicum ad hoc pertinens, id esse arbitror, quod in Ergis, parte, quæ ad finem vergit, ad hunc modum legitur:

θέρεος καματώδεος ὥρη
Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τε ἄνδρες
Εἰσὶν, ἐπεὶ κεφαλὴν, καὶ γούνατα σείριος ἄζει.

Digna verò scitu, quæ Iohannes grammaticus in eius loci enarrationem adnotanda censuit: Mulieres, inquit, æstate omnino traduntur lasciuiores, ac in Venerem prorsum lubentiores, quòd quum sint perhumecta natura & frigidiore multo quàm viri, solis vi & æstus rapiditate ad temperiem rediguntur, eliquato digestóque quod ex humectatione superfluebat. Quo fit, vt concubitus sint appetentiores, & ad id opus etiam temperatiores, viris longè imbecillioribus, quippe quibus innata siccitas anni tempore plurimum augescat. At hyeme contraria omnia fiunt, nam humectatione ad temperiē reuocantur, mulieribus in affectionem diuersam abeuntibus. Quæ omnia etiam Magnus comprobasse Albertus videtur. Ver autem vtrisque Venereorum æquilibrium præstat: hoc est, vt Græci dicunt, ἰσομοίρειαν. Cæterum ita isomœriam omnino intelligendam, vt sciamus δεκαπλασίως, id est in decuplum amplius affectari à fœmina concubitum, quàm à maribus, præsertim si vtero gestet: tunc enim conceptum semen neruos mouet, & inde confricationis ardor innascitur. Quin obuersis Austro genitalibus mirè afficiuntur libidine. Cornelij Celsi ex primo De medicina super tota re placita hæc sunt: Concubitus, inquit, neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est: rarus corpus excitat, frequens soluit: quum autem frequens fuerit, non numero, sed natura, ratione ætatis corporisque: scire licet, eum non inutilem esse, quem corporis neque languor neque dolor sequitur. Idem interdiu peior est, noctu tutior: ita tamen, si neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor statim sequitur. Item alibi, Tolerabilior per autumnum concubitus, æstate in totum, si fieri potest, abstinendum. Cliniam verò Pythagoricum dicere solitum accepimus, Tum adeundam mulierem concubitus causa, vbi nocumentis exponere te destinaris. Zopyrus medicus apud Plutarchum in Symposiacis Thaletis festiua vtendum elusione tradit, quem quum importunius ad nuptias infestaret mater, ita clusisse fertur, οὔπω

A καιρὸς, ὦ μῆτερ, Necdum opportunum est, ô mater. Compari modo & ad Venerea, inquit, affici debemus, vt decubituri succinamus, necdum accommodum est. Itidem & à somno excitati, οὐκέτι καιρός, iam effugit occasio. At respondens Soclarus, athletica esse huiusmodi putat, & cottabisin olere, ac creophagiā. Sophocles verò senescens maximè lætabatur, quòd eiusmodi euasisset voluptatis allectationes, ὥσπερ ἄγριόν τινα καὶ λυττῶντα δεσπότην, id est vt ferum ac prærabidum dominum. Horatium poetam alioqui nobilissi-
B mum libidine adeo præferuida fuisse ferunt, vt cubiculo etiamnum vteretur speculato, quo se coeuntem intueretur. Prouerbium Græcanicum recenset libro tertio Athenæus, proposito congruens, σικυὸν τρώγουσα γύναι τὴν χλαῖναν ὕφαινε, Cucumere vescens mulier, lænam texe. Id ideo dici videtur, quia ex Aristotelis doctrina, textrices parte plurima Veneriæ sunt. ac impudicæ. Cucumeres verò coitus prolubia conciunt, vti rentur nonnulli: vnde σικυὸν appellatum tradunt, παρὰ τὸ σεύεσθαι καὶ κυεῖν. Porrò vt à grāmaticis aliquid
C interim mutuemur, lasciuos Græci ὑγροὺς vocant, id est humidos: quoniam, inquiunt, ex humecta natura consurgat coeundi auiditas: vnde & poetis occasionem datam, Venerem confingendi ex mari conceptā, vt Hesiodi Theogoniæ interpres scribit: vnde & Ausonius,

Orta salo, suscepta solo, parte ædita Cælo,
Æneadum genitrix hic habito alma Venus.

Scitu tamen dignum est, ad laudem quandoque spectare verbum id, ac pro facilitate quadam seu comita-
D te accipi. Nam in Cimone & Lucullo Plutarchus scribit persimilem fuisse in excipiendis hominibus ὑγρότητα καὶ δαψίλειαν. Misetiam iidem, id est μισητίαν, in Venereis intemperiem dicunt. Cui toto anni tempore quodammodo sufficere homo potest, ex constitutionis caliditate & alimētaria copia: vti physicis placet. Specloma, inquit Aristophanis interpres, sonus est quem concubitus facit: nam & σπεκλοῦν, coire dicūt, παρὰ τὸ πλέκεσθαι, id est à complexu. Sunt qui ad Vene-
E rea procliuem, etiam læspodiam vocent: quanquam & eodem nomine fuit Atheniensium dux, cuius meminit Thucydides quoq;. Qui, quod vitiatis esset cruribus, veste vtebatur talari: quod fuisse Barbarorū proprium, scribunt Græci. Quoniam verò paulo antè ὑγροὺς pro lasciuis dici adnotauimus, succurrit ad id amplius comprobandum, epigramma apud Delphos positum:

ὑγρᾶς καὶ τρυφερᾶς βασιλεὺς Ἆγις μ' ἀνέθηκεν.

id est, lasciuæ ac delicatæ Agis rex me dedicauit. Quippe Agidis vxorem Timæam vitiasse Alcibiades
F ferebatur. Sed & σώματος ὑγρότητα nūcupāt Græci, quā lubricitatem rectè interpretari queas. In hac porrò libidinis pragmatia ingerendum studiosis illud quoque: Solonem primum, vt scribit Philemon, emptas iuuentuti meretriculas comparasse, vt effuso illic egestóque libidinis impetu, quid turpius cogitare desisterent. Quin Veneris, quam Pandemum vocant, primus item (Nicandro auctore) sustruxisse templum memoratur, ex prostitutarum capturis: vnde liquere cognomenti rationem arbitror. Nec me fallit tamen, es-
G se qui Pandemi Veneris in veteri foro sacellum putēt constitutum, appellatione deflexa, quòd illuc populus conflueret vniuersus. Fuit & Pandemus meretriculæ nomen. Pandemios Homerus mendicos dicit, Porphyrio interprete, qui tota vagantur vrbe, nō vna contenti domo. Vraniæ Veneris & Pandemi, in Symposio meminit Xenophon: seorsum vtriq; templa prodens, & altaria excitari solita: quin & Pandemi, id est vulgariæ sacrificia ῥᾳδιουργότερα fuisse, Vraniæ verò ἁγνότερα. Mox illam scribit corporis amorem excitare:
H animæ verò hanc, simul & amicitiæ, simul & honestorum operum. Scortilla verò nundinati pudoris Hetæras vniuersim amicitiæ nomine Græci nuncuparunt: vel quia sit id Veneris cognomen apud Athenienses, vt quæ amicos amicásq; socialiter congreget.

in vnum. At quum in Magnesia celebrari Hetæridia A legimus solita, non ad meretrices referendum, sed quòd princeps omnium, coeuntibus Argonautis, Iason Ioui Hetæridio sacra obiuit. Cæterum immolat Hatæridia Macedonum rex quoque. Hetærias Christianorum intelligunt veteres etiam coitionem, quæ fit antelucanis temporibus ad concinendum Deo.

Halteres verò, id est ἁλτῆρες, de quibus Martialis, Halteres agili rotat lacerto: & meminit Aristoteles in Quæstionibus encyclidis; aliud omnino sunt. Figura erat, circuli dimidium oblongioris, nec rotundatio- B nis absolutæ: ita prorsum afformabantur, vt manuum inseri possent digiti, velut per scuti ochana. Legimus & in Philostrati Heroicis, pancratiasten Cilicia fuisse, halterem nuncupatum. In libro De communi animalium gressu Aristoteles ait, quinquertiones halteribus vtraque manu comprehensis, maiorem & concitatiorem saltum ædere. Sunt qui halteres Latinè brachialia enuntient. Quod ad pandemum attinet, de quo diximus, sciendum (auctore Paulo) morbos dici pandemos, id est πανδήμους, qui in plures simul gras- C santur: qui vt communes sunt, ita ex causa item proueniunt publica, ciborum aut potus prauitate: item id genus aliis. Ammianus verò Marcellinus, si in re medica credendum historico est, primam eius speciem dici pandemum arbitratur, quæ efficiat in locis agentes aridioribus, crebris interpellati caloribus: secundam autem epidemum, quæ tempore ingruens aciem hebetet luminum, & humores concitet periculosos: tertia, inquit, lœmodes vocatur, quæ item temporaria est, sed volucri celeritate letabilis. Pesti- D lentiæ verò causas sunt qui in frigoris aut caloris nimietatem, vel humoris aut siccitatis reiiciant. Alij in aerem vel aquam cadaueribus vitiatam computrescentibus. Sunt qui terrarum alitu densiore grassantem aera emittendis corporum spiraminibus obsistentem perniciosum fieri opinentur. Quo argumento bruta præter homines iugiter prona, Homero auctore, primo quoque tempore intereunt. Illud verò ab instituto non dissitum omnino est: erodium esse auem, quæ in coitu sanguinem exsudet: qua ex causa ar- E gumentantur impositum nomen, ὅτι ἔαρ ἰδροῖ: nam ear quandoque sanguinem dici. Ciconiam putat Sudas, aut ciconiæ similem: dictámque, quòd in paludibus versetur, quasi elodion. Fulicam transfert Augustinus. Et Lycophronis interpres larum esse arbitratur. Ambrosius etiam sturnum: quem tamen Græci, non erodium, sed psara dicunt. Seruius erodios intelligit aues Diomedeas. Pausaniæ, genus vnum erodiorum, & quidem maximum ac pulcherrimum, vocatur ocnos. Ardeolam, erodium putat Theodorus, sicuti λευ- F κερώδιον albam ardeolam. Nec ignoro, Claudium philosophum apud grammaticos aciem dirigere. Meminit auis Iliados rhapsodia decima Homerus. Eam verò insidias struentibus peraccommodam, scribit Hermon omine prospero. Dignum scitu: ab auitio id genus credi albam insulam in Ponto nuncupatam, quod inibi visatur plurimum. ac proinde Pindaro μεταληπτικῶς dici Phaennam: quippe φαεινὸν, signare τὸ λευκόν. In eam verò tralatum Achillis corpus ab Thetide, proditur, ac esse inibi herois gymnasia, & cursus cele- G brari. Porrò insulam eandem Achillis nuncupant Dromon: quoniam illuc vsque Iphigeniam ab Diana raptam, ne immolaretur, sit amanter insequutus. Nec me fallit, aliud sequi Melam Pomponiū libro secūdo, sed & Pliniū libro quarto, ab insula Achillis disparare Achillis dromon, de eius viri exercitatione sic appellatū. Erodion inter amphibia recenset Theon. quo nomine tumultuosius è mari in siccum deuolantem, hyemis esse præsagium, cecinit Aratus. Verum in tam multis quæ de Veneriis commentamur, non prætere- H eamus exemplum castigatæ libidinis. Quippe iunior Dionysius, quum se in Locrensium vrbem contulisset, per summam licentiam ciuium virgines puellas accersitas, vel ad satietatem constuprabat: mox verò vltoris vi numinis, quum foret excussus principatu Dionis opera, tunc enimuero ira inflammati Locrenses, vxorem Dionysij & filias prostituere arreptas primum, innumeris quidem affectas ludibriis, ab iis præcipuè, quorum virgines polluisset pater. Postea verò quàm pro arbitrio illusere miseris, inde acubus sub vngues crudeliter impactis, peremere. Nec iis satis sibi factum arbitrati, ossa quidem carnibus denudata in mortariis attriuere: carnes verò omnibus proposuere deglutiendas, diris in eos imprecationibus qui supersedissent, reliquiis denique in mare disiectis. Sed nec id incuriosius prætereundum: Romæ stationem imperij tenente Tiberio, grauiore senatus decreto fœminarum coercitam libidinem, cautúmque ne quæstum corpore fecisse vellet, cui auus aut pater aut maritus eques Romanus fuisset. Quippe Vistilia prætoriis ornata maioribus stupri licentiam apud ædiles inuulgarat, more veteribus recepto, quibus pœnarum satis in propudiosas irrogari est visum ex ipsa flagitij professione. In hac mentione non prætereamus Tranquilli locum in Tiberio: Cubicula, inquit, libris elephantidis instruxit, ne cui in opera ædenda exemplar impetratæ scenæ deesset. In synceerioribus autem codicibus legitur, non impetratæ scenæ, sed imperatæ schemæ: aut rectius, imperato schemate. Nā & Heliogabalum scribit Lampridius, vasa habuisse centenaria schematibus libidinosissimis inquinata.

Cur claudi salaciores. De eorundem virtutibus. Item de Androclide, Coclite, Alexandro. Gellij locus excutitur. Interim Macrobij patria, & Vitruuij, necnon Celsi.

Caput V.

QVæsitum à naturalium ambiguitatum studiosis multum diúque, quídnam sit quod obseruatum ferè est, Claudos esse salacissimos, adque vsus Venerios implendos præpotentes. Quod & Amazonum reginam Antianiram respondisse ferunt, ἄριστα χωλὸς οἰφεῖ, optime claudus init: quod retulit Theocriti interpres. Nam mares natos mutilare consueuerant Amazones, illísque ad coitum abuti. Quum verò ad congressum eas hortarentur Scythæ, respondit regina quod prætexuimus. Sic autem peritissimos ratiocinari animaduerto, quilibet ex hominibus densiore pilo, vt etiam aues, ad Venereum vsum promptior est, caloris humorísque copia: vtrunque enim ad concubitum pernecessarium est: etenim calidum secernit, humidum verò secernitur. Eadem verò ratione claudi salaciores sunt. In eis quippe alimenti parum ad inferiora διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν σκελῶν, hoc est, ex vitio crurum delabitur: ad superiora verò profertur plurimum, & in semen concernitur. Theocriti scholiographus inde natum in claudos dicterium putat, quòd domi tota die desidentes perpetuò ferè Venereis intenti agant. Cæterū ne putet quis in lasciuiam modò abire claudit atem, & nil prorsum virtutis in id genus hominibus fieri reliquum, Androclidam Laconem legimus, debilem crure, ac inutilem, quum bellatoribus se immiscuisset, ac præstò ibidem fuisset qui prohibere niteretur, quòd parum robustus videretur, intulisse grauiter ac animose, in aciem astitui oportere, qui de prælio cogitet, non de fuga. At mater claudum filium mittens in prelium, πέκιον, ἔπω χ' βῆμα ἀρετῆς μέμνησο. Fili, inquit, per singulos gradus memento virtutis. Et Romanus Cocles, quū ei curris vitium obiectaretur, Per singulos, inquit, gradus admoneor triūphi mei. Digna vox liberatore principis terrarū populi. Quippe pertinax occupatio pontis aduersus Hetruscam vim grauius assultantem, eam illi contraxerat calamitatem, cui tamē nō defuit obtrectator. Idem ferè in patrem Philippū Alexander Magnus pronuntiasse memoratur, vt Sp.

Caruilij

A Caruilij patrem taceam, vt est apud Ciceronem libro secundo De oratore. Nam quum in Triballis coxa is esset debilior factus lanceæ percussu, ac eiusmodi angeretur incommodo, Confide (inquit pater) ac prodi in apertum ἵνα τῆς ἀρετῆς κατὰ βῆμα μνημονεύῃς. quod est, vt per gradus singulos in virtutis memoriam redigaris. Hæc verò in libro De Alexandri fortuna, plurimum laudibus efferens Plutarchus, philosophicæ mentis germina esse contendit, & quodam numinis afflatu ad honesta properantis, & supra corporis deminutiones surrectæ. B Quo, inquit, pacto ipsum mox arbitramur propriis exultasse vulneribus singillatim, dum victarum gentium reminisceretur, & captarum vrbium, & in deditionem acceptorum regum, quum cicatrices haudquaquam occultaret, sed vt virtutis insculptas circumferret imagines? Obiter verò expende, quæso lector candide, ex pauculis his, de Plutarcho transpositis, quàm rectè T. Castritius apud Gellium Atticarum noctium libro secundo, Salustium incessuerit, qui Sertorium scribit, corporis dehonestamento lætari maximè solitum, quòd inde gloriæ C quæstus atque compendium profluxisset clarissimum. Nam quod historicum nobilissimum à Demosthenis æmulatione excidisse videri vult, insulsissimum est, ac hominis Atticissationem nimio plus ostentantis. Cur enim non ex propria dicamus sententia Salustium potius ea duxisse conscribenda, quàm Demosthenis imitatione? An sumus sub rege, nec sibi se quis vendicat? An ad Græcorum præscripta & dicimus & facimus? Quam vanitatem in pluribus sequitur & Macrobius, quem sibi ciuem nunc vendicant Veronen- D ses, vti Vitruuium quoque ac Celsum & Plinium: dũ Virgilianam vellicando claritatem, Græcos tanquam in sinu Mineruæ ac Mercurij & natos & educatos, miris effert præconiis. Ego verò, si modò libera coniectatio est, nec cogitasse quidem historicum super eo Demosthenis loco contenderim, quum ea proderet: non quia Græcè nesciret, qui fuit doctissimus, vt in illa ingeniorum fertilitate ac felicissimo temporum statu: sed quia proprij ingenij viribus ferebatur, & eminentissima qua pollebat eloquẽtia. præsertim E quum & ipsa dictet ratio, vt corpore deminuto non ferè quispiam simpliciter lætetur, verum exultet mirificè virtutis imagine expressius insculpta. Quotus enim quisque vel gregarius miles non gestit passim suas visentibus ostentare cicatrices, vt inde strenuus comprobetur, & fortis in primis bellator? Adde, quòd de Sertorio ipsum id memorat Plutarchus quoque in Parallelis: nam vbi calamitatem explicuit, ἐπὶ τούτῳ δὲ, inquit, καὶ καλλωπιζόμενος ἀεὶ διετέλει. Illud F superpondium fuerit: Alexandrum quandoque interrogatum, vbi reconditos thesauros seruaret, Apud amicos, beneuolè respondisse.

Apollonij castitas. Theodori placita absurdissima, & cur Deus sit dictus. De voluptate gustus & tactus. Chimæræ allegoria. Sciatrophia qui. Cur Venereorum affectio adeo censeatur pudenda. Poliæ. Epipolæ. Peolæ qui sint. Pola ciuitas vnde. Propolæ. Cur fictum, passeribus subuectari Venerem. G Epicataphori. Veneris simulacrum triplex Thebis, Vraniæ, Pandemi, Apostrophiæ. Dirita. Dirij. Pyrgitæ. Pyrgion. Struthos, & passeres pro auibus dici. Passerem cur cilegam dicamus vulgo. Spermologi qui. Schœnis. Venus cur. Schœnotroges. Schœniculæ. Venus Paphia, & Amathusia. Salambo.

Cap. VI.

APollonium Tyaneum, quem vnicè mirantur plerique, ac (quod dictu quoque absurdissimum est) comparem CHRISTO, siue mores contempleris, siue miracula, A facere non compauescunt, laudibus efferunt celeberrimi auctores: qui iuuenilibus quoque annis incentiua Venereorum & titillationes subinde lancinantes vellicantésque ita represserit contuderitque, vt præsignis in eo castitas noscitaretur, à qua nunquam ab eo reclinatum delictúmque sit. At Theodorus, quem ideo nuncupatum esse Deum memorãt, quòd quum illum Stilpo percunctatus esset, Putásne Theodore, te id esse quod diceris? Atque is adnuisset: Deus ergo, inquit, es? Id quum gratè quoque accepisset, B subridens Stilpo: O fatue, ratione compari & cornicem te esse fateberis. Hic inquam Theodorus, furto (inquit) & adulterio, sacrilegio quoque, quum tempestiuum erit, dabit operam sapiens: nihil quippe horum turpe natura est. Sed, si auferatur vulgaris ex hisce opinio, quæ stultorum imperitorúmque plebeculæ conflata est: sapientem publicè absque vllo deprehensionis rubore scortis congressurum. Hæc sunt nobilia philosophi huius placita. Quibus quid inhonestius? quid spurcius valeas excogitare? Hæc si audire animum induxerimus, iam non homines, sed chimæræ omnes ambulabimus. Siquidem libidinosus iuuenis, quacunque se intenderit, tanquam leo fures non parcit matri, non parcit sororibus, & tanquam capra humorem quendam fœtidum exsudat, & à facto & à conscientia sceleris, tanquam à draconis cauda conuerberatur. Nec immeritò veteres illi sanctissimi viri, scires non iurasse in Epicuri verba aut Aristippi voluptatem omnem quæ ex sensibus, quos veluti satellites à natura datos animæ, traditum est, quæ immodicè capiatur, turpem atque improbam existimarunt. Sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est, eam verò rerum omnium fœdissimam censuerunt. Eósque qui duabus istis belluinis voluptatibus sese dediderunt, grauissimi vitij vocabulis Græci appellant ἀκολάστους, idest libidinosos & intemperãtes, vel ἀκρατεῖς, idest incontinentes: sed & sciatrophias, velut in vmbra delicatius connutritos: nam & vmbratilis vita, mollisque sciatrophia rectè dicitur. Insuper voluptates istæ duæ gustus atque tactus, hoc est libidines in cibos atque in Venerem prodigæ, solæ sunt hominibus cum bestiis communes, immóque in pecudum ferorúmque animalium numero habetur, quisquis est hisce ferinis voluptatibus peruinctus. Nam reliquæ humanæ naturæ creduntur propriæ. Quod Aristoteles doctissimè sensit, & est à Gellio eleganter repetitum. Sed & Augustinus, Quod (inquit) iræ opera aliarúmque affectionum, in quibusque dictis & factis non sic abscondit verecundia, vt opera libidinis, quæ fiunt genitalibus membris, quid causæ est? nisi quia in cæteris membra corporis non ipsæ affectiones, sed quum eis consenserit voluntas, emouet, quæ in vsu eorum omnino dominatur. Nam quisquis verbum emittit iratus, vel etiam quenquam percutit, non posset hoc facere nisi lingua & manus, iubente quodammodo voluntate, mouerentur: quæ membra etiam quum ira nulla est, mouentur nihilominus eadem voluntate. At genitales corporis partes ita libido suo iuri quodammodo mancipauit, vt moueri non valeant, si ipsa defuerit, & nisi ipsa vel vltrò vel excitata surrexerit. Hoc est, quod pudet. Hoc est, quod intuentium oculos erubescendo deuitat: magisque fert homo spectantium multitudinem quãdo iniustè irascitur homini, quàm vel vnius aspectum quando iustè miscetur vxori. Postremò, qui ex intemperanti Veneris vsu pereunt, dicuntur peolæ, media producta: quia peos signet pudendum, siue veretrum: vt apud Aristophanem in Nebulis,

Οὐδέν γε πλὴν ἢ τὸ πέος ἐν τῇ δεξιᾷ.

H Polia verò Iureconsultis esse videtur equinum armentum. Nam quod Græcè ἱπποφορβίον, idest hippophorbium, dixit historia quarta Herodotus, poliam Latinè reddidit interpres. Polæ autem Colchorum lingua exulem significant, quod prodit Calli-

machus. Quoniam verò in Istria substiterint Colchi, qui Medeam persequebantur, inde datum Polæ ciuitati nomen. At propolæ hominum genus est auidissimum, vænalia per fraudem coemunt prius, mox vt pluris distrahant. Propolas scite circumforaneos appellauit in Commodo Antonino Lampridius. Epipolæ autem præruptus est locus Syracusas contingens, meminit historia sexta Thucydides, & Stephanus nõ omisit, nec T. Liuius libro quinto Punici belli secundi. Plutarchus quoque in Nicia, φθάσαι δὲ τὰς ἐπὶ πολὰς καταοχῶ, idest tanta delatus celeritate, vt Epipolas præoccuparit. Id non percipiens interpres sic omnino reddidit, Vt quum epistolas de discessu suo perscriptas deprehendisset, famam ipsam aduentu suo superarit. Ac rursum idem Plutarchus: noctu Demosthenes Epipolas adortus est. Interpres autem eo nomine proximas hostium accipit stationes. Peripolia, Straboni sunt circumiecta ciuitati alicui oppida. Extat & moribus, vt à diuerticulo propositum repetamus, congruum Plutarchi illius doctissimi apophthegma, non ita ab instituto dissitum: Quêadmodum, inquit, illorum semen, qui se ad coitum intemperantes præstant, infœcundum vt plurimum, & sine fructu est: sic & loquendi intemperantia orationem inanem atque stolidam reddidit. Nec absonum est distichon id, haud omnino inuenustum, quisquis fuerit auctor:

> Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora nostra:
> Sed vitam faciunt balnea, vina, Venus.

Illa velut auctaria adiecero, quia sit passer ὀχευτικὸν ζῶον, idest libidinis animal efferatæ, quosdam ex Græcis adnotasse, passeribus vescentes epicataphoros, idest procliuiores in Venerem fieri. Ex historia vtique passeribus subuehi deam, cecinit etiam Sappho. Passeres demum Elei, diritas vocant, idest δειρίτας. Δειριᾶν apud Spartanos conuitiari signat: nam & δειρέαι dicuntur conuitiatores: sed δειρός, tumulus est & accliuis locus. Apud Æginetam Paulum Medicinæ primo, inter passeres inuenio πυργίτας. Sunt qui Pyrgitas dici Cretenses interpretentur: nam πυργιτης, herbæ traditur species. In triremibus pars quædam & pyrgion nuncupatur. Vtique in Græcis auctoribus στρουθός finitur quandoque καταφερὴς καὶ λάγνος. In quo animaduersione dignum, vbi De historia plantarum quarto Theophrastus στρουθῶν πτερὰ dixit, ac Theodorus struthorum alas reddidit, auium transferre maluit Plinius: tanquam struthos Græcis quandoque de auitio dicatur, sicuti Latinè passer: vnde Cicero, omnibus passeribus insitam ait à natura voluptatem. Passerculum pullatum vulgus cilegam dicit modo, vti coniecto, quasi spicilegam, siue frugilegam: quod genus spermologon nuncupant Græci. Cæterum in hac spurcarum mentione libidinum, scitu (ni fallor) dignissimum est: apud Thebanos Veneris simulacra fuisse vetustate miranda, vt quæ ab Harmonia credantur dicata, cognominibus etiamnum additis. Quæ vt huic potissimum impingantur parti, ordo rerum exigere in primis videtur. Vnam ergo Venerem Vraniæ honestauit insigni, amoris ratione puri syncerique & à corporeis prorsum disparati. Pandemum verò dixit aliam, de qua paulo antê, idest πάνδημον, ἐπὶ ταῖς μίξεσι, hoc est, ob communem generationi destinatum congressum. Tertiam denique ἀποστροφίαν voluit cognominari, velut planè præpotentem apprecaretur deam, ἐπιθυμίας τε ἀνόμου καὶ ἔργων ἀνοσίων τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀποστρέφειν. idest, ab impiis operibus iniustísque desideriis humanum auerteret genus. Schœnida in Lycophronis carminibus dici Venerem augurantur nonnulli etiam ex nostris: quoniam scillam Græci, schœnon item dicant, cuius esu insigniter accendatur libido: quo sanè argumento & schœnotroges nuncupationem sortiti videantur: sed & schœnicolæ meretrices, in Plauti Pœnulo: tametsi alia ad hoc proferri multis, non latet. Ve-

A ne i Paphiæ vetustissimum apud Cyprios templum Ærias posuit. Pòst filius eiusdem Amathus Veneri Amathusiæ. Salambonem, Babylonij Venerem dicunt. Salambonem omni planctu Syriaci cultus & iactatione exhibuit Heliogabalus, inquit Lampridius.

Corium pro corio, quid sit. Item ludere de alieno corio, vnde ortum ducat: necnon, satisfacere de corio. B Cæstij historia. Plauti locus explicatur. Coriago quid: decoriata amygdala. Scytaria. scutale in funda, quid apud Liuium.

Caput VII.

Corium pro corio, prouerbiũ est, quod ex sacra pagina excerpendum duximus, ex libro Iob. In cuius capite secundo ad verbum ita legimus: Cui respondens Satanas, Pellem (ait) pro C pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Parœmia est, quum rei charissimæ parcentes, quod vilius est, fortunæ subiicimus. Nam eum locum ita explicat Nicolaus Theologus: Pellem pro pelle, idest vitam alterius corpoream, vt suã ipsius tueatur, facile contemnet. Et alter interpres: Sæpe, inquit, dum ictus contra oculum venit, manũ opponimus, vt ea potius pereat, quàm pretiosissimũ membrum lædatur. Commeminit eius loci Hieronymus quoque ad Iulianum: ac velut exponens, Qui D (inquit) pro corio suo coria obtulerit filiorum, deposuerit marsupium, vt fruatur corporis sanitate. Ex hoc verò loquendi more profluxisse arbitror adagiũ alterum, Ludis de alieno corio. Vtitur eo in Græcanica, seu Milesia fabula Madaurensis Apuleius: etiam si non ignoro, aliorsum trahi dicti eius rationem à doctissimis hominibus: vt eos taceam, qui disciplinæ grammaticæ inauditiunculas tum rudes tum inchoatas obiectant modò, ac velut puluerem inspergunt. Est & adagio tertius originis eiusdem, De corio satisfacere, quum quis ob illatam iniuriam flagris E conciditur. Quod vt perspectius lector studiosus agnoscat, & (vt Græci aiunt) ἐκ ποδός, idest congruentius scitiúsque: pluscula ex Seneca duximus subscribenda, tum quia ad præsens negotium faciũt, tum ob doctrinam historicam. Cæstius, inquit, homo erat nasutissimus, sed nullius ingenij, & Ciceroni etiam infestus, quod illi non impunè cessit. Nam quũ M. Tullius Ciceronis filius Asiam obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit, præter vrbani F tatem: cœnabat apud eum Cæstius. M. Tullio & natura memoriam dempserat & ebrietas, si quid ex ea supererat, subducebat: subinde interrogabat, quis ille vocaretur qui in imo recumberet: & quum pluries subiectum nomen Cæstij excidisset, nouissimè seruus vt aliqua nota memoriam eius faceret certiorem, interroganti domino, quis ille esset qui in imo recumberet, ait, Hic est Cæstius, qui patrem tuum negabat literas scisse. Afferri protinus flagra iussit, & Cicero G ni, vt oportuit, de corio Cæstij satisfecit. Hactenus Seneca. Sed & ad eandem sententiam Plautinus Epidicus corium se perdidisse ait. Nam, inquit, vbi senex senserit, sibi data esse verba, virginis dorsum despoliet meum. Cæterum in Amphitryone quum scribitur, Eius ornamenta & corium vti conciderent: Corium accipiunt coriaceam personam: ipse malim fustigationem intelligere. Nam & alibi Plautus,

> Faciet tuum corium maculosum magis, quàm nutricis pallium.

H Apud Hieronymum legimus, quòd ab instituto haud ita disparatur: Caue, inquit, nutrices & gerulas, ac istiusmodi venenata animalia, quæ de corio tuo saturari ventrem suum cupiunt, idest dispendio tuo, ac periculo. Illud auctarium fuerit: coriaginem à rusticis dici morbum, quo bubulum infestatur pecus,

quum

quum tergori ita cohæsit pellis, vt manibus à costis deduci haud queat. Corium & in amygdalis dicitur, quo exuta vocantur decoriata. Scytaria Græcis minuta sunt coria. Quid verò scutale sit, indicat Titus Liuius, de Græcorum quorundam funda, Macedonici & Asiatici belli libro octauo: Triplex (inquit) scutale, crebris suturis duratum, ne fluxa habena volutetur in iactu glans, sed librata quum sederit, velut neruo missa excutiatur. Eum locum aduocat Priscianus sexti libri fine, sed codicibus præcipuè interpellatis.

Prodigiosæ libidinis mulierum exempla. De Cyrene meretricula. Dodeca mechani cognomen. Myonia quæ dicatur, & Myoxia, vel Myopia: Myax, ac Ipos. Myuri pulsus. Grones. Myodoci. Mygale. Myaces. Item de sphingibus, spintriis, & sphinctis. De casaluadibus, & salauaccha, & casaluio. Casinum. Cascum. Celosta quid, & casorides. Celetium. Cellarius. Celonium. De Tyrrhenorum mulieribus. Nympha in genitalibus quid sit. Satyrion. Satyrismus. De lenonibus, & productoribus, & proagogia. Aristotelis refellitur interpres in Ethicis.

Cap. VIII.

ANte annos plurimos, inquit Hieronymus, quum in chartis ecclesiasticis iuuarem Damasum Romanæ vrbis episcopum, & Orientis atque Occidentis synodicis consultationibus responderem, vidi duo inter se paria vilissimorum è plebe hominum comparata: vnum, qui viginti sepelisset vxores: alteram, quæ vigesimum secundum maritum habuisset: & extremo sibi, vt ipsi putabant, matrimonio copulatos summa omnium expectatione virorum pariter ac fœminarum post tot rudes vter alterum prius efferret: vicit maritus, & totius Vrbis populo confluente coronatus, & palmam tenens adoránsque per singulos sibi acclamantes, vxoris multinubæ pheretrum præcedebat. Hæc Hieronymus. Verum nec relatu iucunda minus fuerint, quæ alibi idem recensuit. Audiui (inquit) Domino teste, non mentior, quædam muliercula, quum infantem nutriret expositum, & stillaret cibos, ac nutricis fungeretur officio, cubarétque cum ea paruulus, qui vsque ad decimum annum iam peruenerat, accidit, vt plus quàm pudicitia patitur, se mero ingurgitauerit, accensaque libidine obscœnis motibus infantem ad libidinē duxit. Prima ebrietas alterius noctis, & cæterarum deinceps consuetudinem fecit, necdum menses duo fuerant euoluti, & ecce fœminæ intumuit vterus. Mira vtiq; ista sunt, & quæ vix impetrent fidē, ni à sanctissimo tradita viro puderet non credere: quādo & Petronius Arbiter efferatā mulieris libidinem, & passiuam prostituti pudoris nundinationem exsequens, eius ipsius ita verba contexit: Iunonem meam iratam habeam, si me vnquam meminerim virginem fuisse: nam infans cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis, maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Porrò in Sudæ relatum monumentis inuenio, & apud Aristophanis interpretem, nec desunt subscriptores alij, approbatorésque: fuisse scortum quoddam nomine Cyrenem, cui factum cognomen sit δωδεκαμήχανος, tanquam tu dicas, machinamentorum duodecim, quoniam in Venereo vsu duodecim excogitasset modos, quibus insensori iucundius redderetur libidinis prolusium. Sed & astra quandoque dodecamechana item cognominata, obseruauimus. Auctor Ælianus est, mulierem libidinis portentosæ ab Epicrate dictam esse Myoniam, de notissima muris salacitate, qui dicatur μῦς, vnde & murum loca vocant myopias, vt in Varia historia Ælianus & myoxias. Sed eorūdē laqueus dicitur ipos, vt prodit Eustathius, à nocumenti ratione: nam ἴπτω, lædo signat. Gronas Myodocos in Theriacis accipit Nicander pro murum conceptaculis. Et Gronas interpretantur Græci petras. Mygalem animal dicunt ex mure conceptum & gale: quod morsu oblædit insigniter. Myaces verò pisces intelliguntur murices. Sed & pro conchula capitur myax, qua humores excipiuntur. Sunt inter pulsus, qui μυουρίζοντες vocantur, & myuri, de figurarum ratione, quæ in acutum desinunt, tralato nomine. Ex iis verò qui perpetim minuūtur, nec desinunt, ad immobilitatem prorsus recidunt denique. Hoc autem genus ἐκλείποντας nuncupant μυούρους. Qui verò desinunt, duplex habent interstitium. Hosce verò παλινδρομοῦντας dicunt μυούρους, idest recurrentes myuros. Arbitrantur nonnulli, posse myuros dici, ex similitudine caudæ muris, idest τοῦ μυός. Nam & Dionysius Apher Peloponnesum assimilem prodit platani folio μυουρίζοντι, idest quod muris acutam æquiparat caudam. Vel μειούρους ἐκ τοῦ μειοῦσθαι δίκην οὐρᾶς. Sicut inter pulsus qui vocantur κυματώδεις, idest vndosi: qui minuuntur, σκωληκίζοντες nuncupari solent, idest vermiculantes: σκώληκος πορεία προσεοικότες, idest vermiculari similes incessui, quem excipere solet ὁ μυρμηκίζων, idest formiculans, quo non est minor alius. Hinc arbitror Straboni libro vndecimo μείουρον Asiæ partem nuncupari, quam amplectitur Taurus. Nā ad Boreum, inquit, latus transeunti semper de longitudinis latitudine aufert mare. Idem paulo mox segmentum vocat μείουρον, & χαμηλὴν μείουρον. Hæc verò parum scitè Latina interpres fecit. Sed redeo vnde sum digressus. Fuere item scortilla, quæ sphinges nuncuparentur: nam & molles, sphinctæ appellantur: quod prodit Sudas. Nam sellariorum & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientia, prius ignota vocabula, Tiberij libidinibus fœdis comperta produntur primum, vt dicantur spintriæ, ἀπὸ τοῦ σπιγκοῦν τρεῖς, quòd vno nexu sæpe coirent tres, etiam si nonnunquam vel plures: nam sellariorum liquet ratio. Sphinga verò Laij fabulantur filiam, aut Chimæræ ac Orthi, qui fuit Gerionis canis: vt in Theogonia cecinit Hesiodus: parte corporis priore leonem præferente, posteriore verò hominem, adnexis gryphium alis, aquilæ vnguibus. Re autem vera, λῃστρὶς in Bœotia fuit, idest latrociniis imbuta mulier, quam rhapsodon vocat Sophocles. Spintrias augurantur nonnulli, ab spinturnicibus auium turpissimis inflecti: aut ab spintere armilla reflexa. In Plauti Milite sic comperias:

Pithecium hæc est præ illa, & spinturnicium.

Sphingem Bœotij Phica dicunt, vnde eiusdem locus Phicion vocatur. Sunt & meretriculæ casaluades cognominatæ: hoc argumento, quòd absentes sibi aduocent, reiiciant præsentes amatores: sedent verò assiduè in domicilio, & volentibus faciles se præstant. Meminit eius vocabuli in Equitibus Aristophanes. Suspicor à municipibus (vt sic dicam) meis, verbo paululum deluxato, hasce casalinas dictitari nunc: quo tamen nomine intelliguntur minore turpitudine corpus in vulgus dantes. Nec mirari vtique oportet, allinuntur seculis plerunque nescientibus ab vltima vetustate repetita vocabula, quod in aliis comprobatum à me, scio. Nam quod passim scortilla, vacchas nuncupamus omnes, nónne ex antiquitatis profluxit sinu? In Comœdiis quippe Aristophaniis non incuriosus lector comperiet, fuisse Athenis celebres præcipuè, ac (vt Græco vtamur vocabulo) θαυμαζομένας, & forma exsuperanti meretriculas, Cynnam & Salauaccham. Casaurium etiam, siue casaluium, pro impudicarum loco inuenimus, qui Athenis fuerat in Ceramico. Sed & apud Lycophronem, κηλαστά, idest celosta, pro lupanaribus posita inuenimus. At celetium minuti species nauigij est, quod vnus modò agitat: Celetis equi imagine, cui

vnus item insideat, inquit Thucydidis interpres. Celeta, idest κέλητα, in Herodoti historia octaua celocem interpretantur. Cellarius verò Latino vocabulo est, qui penus præfecturam gerit. Eum quidam modo Barbarè celerarium vocant. Celonium, aquæ hauriendæ ligneum instrumentum est: meminit historia prima Herodotus. Sed scrobes eo vocabulo accipit Laurentius, quod mirum est. Sunt qui ab indecoro ornatu meretriculas dici læcastrias opinentur: quippe λα intendit, κάζειν verò ornare est: qua ratione dicuntur item casorides, & apud Antiphanem casoritæ. Ab eodem verbo inuenimus qui & casaluada inflecti putent. Certè inde κασαλβάζειν conuitiari est. Cassinum verò Latina est dictio, ac vetus indicat, vnde Cassinum dici forum legimus, pro vetere, & hinc est oppidò conciliatum nomen. Ab Casco nationis eiusdem inflectitur vocabulum: vnde Casci Latini, apud Ennium. Et Manilius ait: Cascum duxisse Cascam, mirabile non est. Ex lege Theopompus refert, vt scribit Athenæus, Tyrrhenis mulieres fuisse communes, quæ corpori studerent impensius, exercerentúrque cum viris nudæ, neque enim illis turpe censebatur hoc. Cœnasse verò cum iis in quos incidissent, propinando item pro arbitrio: fuisse quoque vini capacissimas, sed & forma conspicuas. Porrò prominet è muliebri interfœmineo caruncula, quam vocant nympham: ea excrescit plerunque ad turpitudinem vsque, vt nonnullæ arrigant etiam, quod dicunt ὀρθιάζειν, ad coitúmq; (vt Paulus inquit) incitentur, velut mares. Ægyptiorum esse morem Galenus scribit, carunculam eiusmodi in virginibus præcidere, διὰ τὸ προσκυπτειν ἐπὶ πολύ. Cæterum, operæ licet parerga, id annotauero libens, quando in erre labuntur non pauci. Scribit Pedianus, lenones, scortorum dici: productores verò etiam inuitarum personarum, & in quibus stupra exercita legibus vindicantur. Nam & in Verrinis ab Cicerone disparantur verba hæc. Vnde argumento ducor certissimo, proagogiam in Aristotelis Ethicorum quinto, non lenocinium debuisse transferri, sed productionem. Et Solon, vti commeminit Demosthenes in Ctesiphontem, legem statuit, qua sanciebatur, Productores ac productrices accusari oportere, ac si forent cõuicti, capite anquirendum. Illud haud prætereundum: esse inter nostros, qui herbam Theophrasto significatam, cuius contactu producatur ad septuagesimum coitum libido, augurentur satyrion dici Indam. Quando & in Syria potestatis eiusdem comperiatur herba, Bucheidem quam nuncupauere, ac indicam satyrion. Satyrismos porrò tubercula intelligit Hippocrates prælonga: cuius visuntur modi sub ipsas satyrorum aures. Ea & theres vocantur aut pheres, vti commeminit Galenus. Satyrion alterum, ab re entatum etiam dici, prodit Dioscorides, & à Romanis etiam molorticulum Veneris, ni mendum est exemplarium, quod ferè videtur eruditioribus.

Dierum obseruatio apud Romanos. Qui dies postriduani. Plynteria festa. Hesiodi ratio de diebus felicibus. Item astrologorum placita, & Christianorum. Interibi cur mensis dicatur bos, aut vitulus. Cælestia obseruantes maximè fuisse infelices. Albi dies qui, & cur. Planetarij, & mathematici, ac diuini. Astrologiæ irrisio. Cur veteres largius cœnarent, quam pranderent.

Cap. IX.

INter superstitiones alias, quibus delusa tenebatur gentilitas, dierum rationem non fuisse obseruationis sopitæ apud Romanos quoque, animaduertimus. Quibus electionis maxima incumbebat cura, si aliis ipsi inferrent bellum. Nam illatum propulsare, salutem ac dignitatem tueri, quacunque die ius fásque arbitrabantur. Quo enim pacto obserues, vbi nec electionis facultas supersit vlla? Ergo dies postriduanos, vt ad omnia infaustos ominosósque præcipuè reclinandos veteres putauere. Hos verò ab ominis diritate etiam atros fuisse nuncupatos, post alios & Macrobius prodit. Sunt qui etiam communes vocent, velut ad molliendam vocabuli diritatem. Nostrates plebeij, quibus sæpe allinit aliquid vetustas, deluxato verbo Ægyptiacos etiam nuncupant, ab Ægypti (opinor) vanitate proclinato nomine. Eorum Augustinus meminit, & in canonicis Decretis non est prætermissum. ἀποφράδας Græci nuncupant, perinde ac si nefandos dicas. Ex quo & festiuè Lucianus apophradi similem posse dici hominem insinuat, moribus ferũ, corpore non integrum, mollem, periurum, nullis nõ adobrutum flagitiis, ac tanquam occursaculum abominandum atque auerruncandum. Quid ita verò hi censerentur nimis improsperi atque (vt sic dicam) inactuosi, inominalésque, infelicibus pugnis referri acceptum oportere, idem innuit Lucianus. Quod ipsum & Gellius Annalium libro quintodecimo, & Cassius Hemina testatum reliquerunt, prodentes senatum iussisse, vt ad collegium pontificum de his religionibus referretur. Pontificésque statuisse, dies postridie calendas, nonas, idus, atros habendos: vt dies hi neque præliares, neque puri, neque comitiales essent. Cæterum, nec atro die parentare, fas arbitrabantur: quia tunc quoque Ianum Iouémque præfari necesse est, quos nominari atro die non oportet. Ante diem quoque quartum calendas vel nonas vel idus, tanquam inominalem plerique vitabant. Certè ante diem quartum nonas Sextilis clade Romana Cannas esse nobilitatas constant. Bisexti quoque diẽ, vt ominosum, reclinarunt non pauci, quòd rei Romanæ quandoque esset visus infaustus. Quo sanè argumento Valentinianum legimus imperatorem in medium prodire amplius renuisse, vt bisextum vitaret Februarij mensis, imperij statione prima illucescens. Lucullo in Tigranem mox depugnaturo subiiciebant amicorum nonnulli, supersedendum pugna, quòd dies foret, μία τῶν ἀποφράδων, ἃς μέλανας καλοῦσιν. Ea quippe cum Cimbris à Cepione malè pugnatum, ἐγὼ, ἔφη, καὶ ταύτην εὐτυχῆ ποιήσω ῥωμαίοις. Athenis inter nefastos dies præcipuè haberi deæ Cereri Plynteria, subnotatum Annalibus est. Obeunt verò orgia Praxiergidæ Februario mense, ritu arcano, deiecto prorsum templi vniuerso ornatu, & obtecto simulacro. Sunt & sui nauticis suspecti dies, Martij primus, septimus, quintusdecimus, septimusdecimus, decimusnonus, & vigesimusquintus: Aprilis, quintus, sextus, duodecimus, vigesimus: Februarij, sextus, duodecimus, quintusdecimus, decimusseptimus, decimusnonus, & vigesimus. & hos quidem inuariabiliter obseruant: astruúntque hisce ferè diebus maximas in mari mutationes contingere, vel ad tranquillitatem, vel ad tempestatem: proinde in re ambagiosa, ac incertitudinis multæ, tutius arbitrantur nauigationi supersedere. Cæterum extat poetæ Hesiodi lucubratiuncula, qua is pro ratione temporum & superstitionis inuolutæ, dierum alios comprobat, amplexatúrque: reiicit alios, ac velut emortuos transilit. Quartas omnes laudat, reprobat quintas: in quibus vagari furias adcredidit, & periuros deposcere ad supplicium, insinuat: quòd numerus is, iustitiæ sit proprius. Quod Pythagoreorum contineri arcanis nouimus. Tres verò sunt, quibus Iouis adoptat nomen, vt mensis principi, quarto item ac septimo. Sic enim profectò scribit:

> Αἱ δὲ γὰρ ἡμέραι εἰσὶ διὸς παρὰ μητιόεντος,
> Πρῶτον ἔνη, τετρὰς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ.

Et ἔνην quidem (vt inquit Proclus) vocat numeniã, idest diem primam, quam & principe statuit loco, veluti arithmeticæ congruam. Et est numerorum princeps

princeps monas, ideſt vnitas: & omne principium eſſe, ac cenſeri diuinum, inter Platonis placita ſancitur. Quartum amplexatur porrò, vt qui Muſicas complectatur rationes, eam ſcilicet, quæ vocatur διὰ τεσσάρων, & epitritos: tribus nanque ſi adiicias vnum, quaternarius conſurgit. Item quam διὰ πασῶν vocant, ſiue diplaſion. Duo nanque geminata quaternarium conflant. Necnon quæ δὶς διὰ πασῶν nuncupatur, quando duplicata quaternitas octonarium conficit. Septimum verò, quia ex ſola cooriatur vnitate, nec duplicatus intra decada progignere numerum poſſit. Porrò & hunc præcipuè laudat Heſiodus ex Procli ſententia, veluti Apollinis genethlion, quod eo crederetur natus die; ex quo ab Athenienſibus item colebatur laurum geſtantibus. Sciendum verò, menſem principis diei ratione ab Orpheo nuncupari μονοκέρωτα μόσχον, ideſt vnicornem vitulum. Cuius rei meminit ſuper Iliados primum Euſtathius. Siquidem menſis ſimpliciter, vt generationis effector, bos appellatur. Quod verò habeat tunc primam ſubſtantiæ domeſticæ ἔκφανσιν, moſchos, ideſt vitulus, vel (vt inquit Euſtathius) διὰ τὸ νεάζειν ἀεὶ ἐφοῖς ποιεῖ. Sed & in lunæ deliquio Æmylius Paulus aduerſus Macedonas imperator, vndecim ei vitulos, ideſt moſchos immolaſſe narratur: etiam ſi eo vocabulo tauros accepit interpres. Cæterum, ratione compari ab Heſiodo totus peragitur menſis ad trigeſimum vſque diem, quem ab eo laudari, Proclus inquit, quia ſit in eo lunæ coitus, quem veritatis arbitrabantur imaginem. Cui vnitas conſecretur, ſicuti mendacio multiplicitas. Propter ea inſinuat poeta, eſſe tunc operum inſpectionem opportunam. Sed & familiæ tum cibaria contribui debere. Quam rem Latini nuncupare Demenſum ſolent. Tunc ceſſabant ab opere, ſicuti & formicam tempore eodem feriari, obſeruatum ferè eſt. Nobis cætera perſequi, tum ſuperuacaneum eſt viſum, tum etiam verboſius. Diem verò voluptarium veteres ἐν εὐπαθείαις γενόμενοι album vocarunt, ideſt λευκὴν ἡμέραν, origine ab hiſtoria repetita. Nam in Samios pugnans Pericles, exercitu octifariam diſtributo, ſorte pugnaturos educebat: cui autem alba obtigiſſet faba, is epulabatur, & otio perfruebatur pingui. At qui Chaldæi olim nuncupabantur & genethliaci, Auguſtini temporibus, ſicuti ſcribit ipſe libro De doctrina Chriſtiana primo, & Confeſſionum quarto, & in libello De natura dæmonum, Mathematici & planetarij, nunc aſtrologi paſſim vocantur, quandoque & in ſacris literis diuini. E cælo dierum felicitatem & horarum petendam putant. Nam inter eos non incelebris auctor Albumaſar, quanquam ſæpiſſimè fabuloſus: Qui luna, inquit, Ioui coniuncta cum capite draconis, Deo ſupplicauerit, quicquid petierit, proculdubio impetrabit. Nec Albumaſari defuit aſtipulator, quando Petrus Aponenſis hac ſe hora à Deo ſcientiam petiiſſe ſcribit, ac mox inſigniter profeciſſe. Verum enimuero per Moſen Deus optimus maximus ita nos commonuit. Gentes augures audiunt & diuinos, tu autem à Domino Deo aliter es inſtitutus. Iam illud Hieremiæ quis non nouit? A ſignis cæli nolite timere, quæ Gentes timent. Auguſtinus verò in Enchiridio ſcienter ſimul & verè, ipſam temporum obſeruationem, vt hæc fauſta, illa infauſta putemus, ad magnum dixit pertinere peccatum. Quod in canonicis item relatum Decretis eſt, cauſa vigeſimaſexta, quæſtione ſeptima. Illud verò Moſeos, Poſita ſydera in ſigna, & tempora: Non ſigna, inquit Auguſtinus idem, quæ obſeruare, vanitatis eſt, ſed vitæ vſibus neceſſaria, qualia nautæ, agricolæ, & id genus artifices obſeruant. Quare & Baſilius in Hexaemero inſpectionem eiuſmodi occupatiſſimam dixit eſſe vanitatem: Ambroſius etiam, inutilem & impoſſibilem: Chryſoſtomus, vanam, falſam, ridiculam. Sed mitto auctoritatum tibicines. Illud vtique omnem apud me admirationem exceſſerit, ſi vera ſint planetario-

A rum præſcita, qui fieri potuerit, eos potiſſimum in rebus noſcitari perinfelices, qui deridiculam temporum obſeruationem, ad momenta ſingula tam euigilatè miſerunt in digitos. Quin ediuerſo fortunæ afflatu benigniore vſos, qui vanitate artis reiecta, prudentiæ tantum atque rationis luminibus innitendum cenſuere. Zoroaſtris ſcientiam inter veteres theologos quis non nouit? Fuit is & cæleſtium rerum peritia vſque ad magiam, vt volunt quidam, pernobilis.
B At eundem à Nino victum bello, & occiſum, enotatum Annalibus eſt. Pompeium hiſce diuinaculis præcipuè mancipatum, non tacuit hiſtoria: at, bone Deus, quàm miſer exitus, quàm non populi Romani dignus principe. Contrà, Cæſar iſta exculcabat, ridebátque: læta tamen, quod ad bellorum attinet rationem, illi affulſere omnia, proſtratas, occidione occiſas hoſtiles vidit copias, & mox ſe terrarum principem. Propterea rectè magiſter Gentium ad Galatas capite quarto, Dies obſeruatis & menſes & tempora & an-
C nos, timeo vos, ne fortè ſine cauſa laborauerim. Et rectè prorſus libello eodem Magnus Baſilius: Ridendi, inquit, profectò non mediocriter eſſe videntur tam ij qui artis huius ſtudio indulſerunt, quàm nulla niti rerum ratione, conſtat: quam ij qui hiantes ab illorũ pendent ore intenti, perinde ac omnia illi poſſint ſcire. Illud autem hinc diſſitum omnino eſt ex medicorum ſcholis, nec tamen prætereundum, ne pereat: Particularia dierum tempora cum vniuerſalibus reſponſum habere: nam veri aſſimulatur hora matu-
D tina, æſtati meridies, autumno veſpertinum tempus, nox autem hyemi. Et quia, vt in libro De diſſolutione continua ſcribit Galenus, menſæ aptior eſt hora frigida, calore inſito tunc ſe intro inſinuante: qui, caliditate ingruente, in extima ſe exſinuat, vnde percoquendi promitur difficultas: inde veteribus irrepſit mos, qui ne nunc quidem apud multos exoleuit, vti largius in cœna ſeſe inuitarent, quàm in prandio, ſomno quoque qui mox inſequitur, ſuffragante: cuius ſuum eſt, digerere, ac intima corporum humectare, vt
E vigiliarum ſoluere ac perſiccare: id quod ſecundo Regiminis acutorum idem prodidit Galenus.

Cur temporum varietas ex emerſu vel occaſu fixarum ſtellarum aſſignetur à rei ruſticæ vel nauticæ doctoribus.

Cap. X.

F SEd quærat aliquis, Quidnam cauſæ aſtruamus, ſi è cælo iſta non ſunt, quę cæleſtium rerum ſtudioſi mirè conſectantur & aſſeuerant: quòd qui ruſticæ rei, ſimul & nauticæ præcepta cōdere auſpicati ſunt, creſcentibus operibus per occaſum & ortum ſtellarum fixarum temporum varietatem atque momenta præſignant, ac vel digito ſubinde commonſtrant, ſicuti arcturi, vergiliarum, hyadum, & id genus aliarum. Id verò hac
G parte credendum conſtanter, haſce ſtellas in temporum ratione non indigitari, vt ſic dicam, quòd ipſarum vel cauendos moneant influxus, vel exoptandos. Quando nec aſtrologorum placita hoc continent, in quibus lectum eſt, Per ſe illas nullarum omnino eſſe virium, niſi in cardinibus aſtituantur: ſed vt indoctis illiteratiſque ſigna ſint, quibus tempora internoſci valeant. His verò indiciis, quæ ab emerſu ſtellarum vel occaſu petantur, nullum eſt conſpicuum magis aut perſeuerantius.
H

Dierum criticorum ratio, ex medicorum doctrina, & Galeni in primis. Cyria dies. De alcyonibus pancula.

Caput XI.

INstant tamen acriter medicorum scholæ, Galeno principe: crisimos dies, siue iudicatorios, aut decretorios dicere malis, aut etiam criticos: quanquam sunt & nomenclatura eadem grammatici, Eustathio tradēte, qui poemata ad examen vocant, iudicántque. Nā cyriæ dies, idest κύριαι, præstitutæ ad quippiam agendū simpliciter dicuntur: sicuti cyriæ quoque sine diei adiectione vlla. Crisimos, inquam, lunæ acceptos referri debere, libro vtiq; qui de id genus criticis diebus est, tertio, Galenus geminam statuit lunaris influxus rationem. Altera quarum à solis potestate demanet, lunę fœnerantis lumē: reliqua de signis profluat, per quæ quot mensibus commeet luna motu proprio. Mox verò ex planetariorū infert decretis, In locis oppositis atque quadrangulis magnas à luna cōmotiones excitari: quod tam in habitudine eius ad solem, quàm etiam ad signa, nititur comprobare. Ac ad solem quidem, quoniam quum fit luna dichotomos, seu dimidio velut orbe cæsa, quam etiam diuiduam periti vocant: fit autē in quadrāgulis ferè locis à silentis lunæ die: rursúsque quum panseline visitur, siue orbis absoluti, quod in aduerso contingit atque diametro: aeris modum & tempestates permutet insigniter. Ad signa verò ratione ista, vt quicquid inchoatum fuerit, luna (dicamus) taurum permeante, semper mutatio contingat, vbi eadem in leonem diuerterit, aut scorpium, aut aquariū, quæ visuntur loca tauro tetragona, vel aduersa. Ægyptiorum porrò dogmata calculum adiicere Galeno pernoscuntur, quibus sanciri nouimus, si in cuiuspiam genitura, arietem, exempli causa, insederint feliciores stellæ, quod in ortum prodiit, prospere habiturum, quoties taurum, aut quadrata signa, vel opposita peragrarit luna. Ediuerso autem, si infelices. Hinc concipit Galenus, criticorum dierum causam fieri euidentissimam. Esse verò præcipuos putat, septimum & quartumdecimum: quoniam perueniat septima die ad signum ab illo quartum, quod tenuit, inchoante morbo: decima verò quarta ad oppositum signum, quum septem & viginti diebus & triente signiferum obeat luna. Malas etiam commotiones his fieri diebus, astruunt medici, sexta, octaua, decima, duodecima, decimasexta, decimaoctaua. Sextæ diei malitiam tyranno comparat Galenus, sicut septimam regi. Adnotatu verò dignissimum, quod secundo ἰατρικῆς πραγματείας asseruit ex Hippocratis sententia Paulus Ægineta, inter crisimos dies esse, quos θεωρητικούς nuncupant: quoniam contemplationi futuram subiiciant in aliis crisin, veluti quum quartam dicimus τὴν ἑβδόμην ἐν τῇ ἑβδόμῃ προδηλοῦν κρίσιν, idest futuram die septima præmonstrare κρίσιν, dum sudores quospiam vel humiditates alias, vel id genus peculiares prolicit inanitiones aut significationes non factas prius. Cæterum, ne quàm par est, abeamus longius, iam parte ista complicanda forent vela. Proinde an ista veritatis habeant responsum & rata indubitatáque censenda sint: an vt vanitatis multum prætendentia, risu etiam sint excipienda, libra fuerit aliorum. Nam etiam doctissimus vndecunque Picus abundè (opinor) opere luculento, vnde mutuamur plerunque, astrologorum commenta elusit. Illud certè negligentius non transiluerim, veluti sub mandragora consopitus, septenarij vim esse in rebus sæpe mirā, vbi nullam prorsus lunæ aut solis potestatem suspicari possumus, velut in ægritudinum periodis: nā septimo die, vt acutæ, ita diuturnæ, vti auctor comprobat Auicenna, sæpe septimo mense, septimo anno, quartodecimo, vigesimoprimo solent terminari. Contingunt hæc quidem, sed occulta proprietate conditionéque rerum illarum, quibus ita plerunque vsu venire solet. Ita enim natura comparatū, vt (quod nec tacuit Galenus) per dies impares acuti moueantur morbi. Qui

A verò lentiores diuturnioréſque, per pares. Lunaris verò rationis, ne verbum quidem Hippocrates fecit, sed ordinem hunc ad numeros refert, naturæ in plerisque mirè gratos: quod Cornelius Celsus adnotauit. Auicenna, quum in eius rei mentionem incidisset, ambagiosa esse omnia, & ambiguitatis multæ cōfessus planè est, atque argumentum id genus à medēdi cura sequestrasse est visus. ἡμέραν πονηράν apud prophetarum principem intelligi volunt iudicij diem, & pœnarum rationem æternam. Quum verò ἡμερινά

B dici audis σιτία, cibaria intellige mortalia, & terrena planè. Postremò sunt & sui in naturæ historiis felices in mari dies, à ventis qui consilescunt omnino, Alcyonides nuncupati, de quorum numero mira inter Græcos disceptatio cooritur, quinque modò eos statuente Simonide, cui calculum adiicit Aristoteles. Samio verò Demagora septem, nouem autem Philochoro, aliis denique etiam quatuordecim, vt septem intelligantur ante exclusum fœtum, totidémq; pòst. Nec me fallit, esse inter classicos qui tradant, octauo

C calendas Martias esse Alcyonios dies, quibus in Atlantico quidem mari summa notetur tranquillitas. Fuisse porrò Alcyonei gigantis filias Alcyones, Pausanias prodit, ac est ab Apostolio in Ionia repetitum: Phthoniam, Athen, Methonen, Alcippam, Pallenen, Drimo, Asterien, quæ à patris obitu ex Pallenes promontorio in mare se præcipites dederint. Verum ab Amphitrite in auitiam gentem sint cooptatæ, ita vt mares ceryli dicantur, penultima correpta Theocrito, in Bionis epitaphio. Qui consenescentes, inquit

D Pausanias, à fœminis gestantur. In hoc autem genere, fœmina nuncupatur damar: vt est apud Lycophronem, & exposuit interpres. Quanquam pro vxore capitur damar, quasi γάμαρ, ἀπὸ τῶν γάμων. In casu patrio, damartos facit: nam & pullatorum ratio habenda quandoque. Non recipere flatilem in prima verbum Alcyonas, auctor Eustathius est, etiam canone subiecto quoniam A ante L, si sequatur K, flatilem non admittat. Cleopatram fuisse ob matris lu-

E ctum Alcyonem cognominatā, alicubi videor legisse, ab Alcyonum morte ducta nominis ratione: sed ita, vt alcyon de aue dicatur, Alcyone de Cleopatra. Dici Alcyonas putat Theocriti interpres, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν: qui etiam tradit, ab Antigono proditum, senescentes alcyonas vocari cerylos.

Midam & Themistoclem sanguine taurino hausto interisse, atque eius rei quæ afferri possit ratio. Midæ fons. Thrombi quid: & thrombosis in lacte,
F *necnon chondri. Strabonis interpres coarguitur ex libro primo. Ciceronis locus explicatur de Themistoclis liberis. Themistoclis mater Abrotonum. Naumachi cognomentum. Naumacha hastilia. Italum dici taurum. Italia vnde.*

Cap. XII.

G MIdam illum veterem multa quoque temporum fabulositate inuolutum obtectúmque, qui ficti argumēti mos est, in libro De superstitione Plutarchus scribit: contractā ex somniorum diritate animi ægritudine, quum formidabilis affectio augesceret, in dies, nec mali vllum prorsus promeret se alleuamen, denique fatalem diē sibi admouere destinasse, ac tauri sanguine copiosius hausto, concessisse ab humanis. Midæ item Xenophōti mentio est primo ἀναβάσεως, apud vrbem Thym-

H brium prodenti viæ appositum fontem, qui Midæ nūcupetur, quòd in eum merò profuso, satyrum circūuenerit. Strabo præterea libro primo: Quo, inquit, tempore Midam ferunt tauri hausto sanguine, ἀπελθεῖν εἰς τὸ χρεών, idest adiisse fati diem. At interpres ridiculè, ad versutam vsque faciendam adiit. Huius verò inte-

rò interitus commeminit in libro Temporum Eusebius, sed nimis concise, qui mos illi est, nimisque inarticulate. Frequens historia est, Themistoclem gestarũ rerum claritate ab vtriusque linguæ auctoribus certatim memoriæ commendatum, ratione compari decessisse: quum Athenis profugus ad Xerxis filium Artaxerxem diuertisset, ac honestissimè exceptus, Græciam se illi subacturum esset pollicitus, mox verò amplius re perpensa, facti pœnitentem, aut (quod malunt alij) quum despondisset, simulato Dianæ sacro, quam Leucophryn vocant, itidem largius immolati tauri cruorem ebibisse, atque ita extinctum. Propterea Aristophanem in Equitibus scribere, *βέλτισον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν, ὁ θεμισοκλέους γὰρ θάνατος αἱρετώτερος.* præstat, inquit, tauri sanguinem haurire, siquidem Themistoclis interitus eligibilior. Nec me fallit ficta videri hæc plerisque, nam Thucydides mortuum modò scribit, & in Attica clam humatum. Quid ita verò taurinum præcipuè cruorem in consciscenda sibi morte optarint, illa videtur ratio, quoniam (vt auctor Plinius est) huius animalis celerrimè sanguis coeat atque obdurescat, ideo esse pestiferum potu maximè: à quo denseant in stomacho thrombi, vt inquit Paulus. Sunt verò thrombi, concreti sanguinis partes. Nam & sal crassior, eodem censetur nomine. Saluator autem exsudasse narrátur sanguinis thrõbos. Sic & mammarum vitia duo norunt medicinam professi. quippe vbi in grumos denset lac, *μαζοὺς χονδρῶντας*, vocant eruditiores. quòd si lactis maior vis in mammas influat, *σπαργῶντας* nuncupant, velut dicas luxuriantes. Thrombos sunt qui fragmenta interpretentur, vel frusta: vnde fit lactis thrombosis, idest *θρόμβωσις*, vbi in eo velut globuli constipantur: quos & chondros ferè vocant. Historia prima Herodotus etiam bituminis thrombos dicit. Porrò taurinus sanguis recens *δυσπνοιαν ἐπιφέρει καὶ πνιγμόν*, idest anhelitus difficultatem ac præfocationem infert, cum spasmo præualido. In Egyra tamen, proditur monumentis, in specu missuram se sacerdotem concipiendi gratia vaticinij tauri præbibere cruorem. At caprinus sanguis haurienti pallorem obducere memoratur. Obseruatum vtique est, in animalium quorundam sanguine visitari corpuscula quædam, pilorum imagine, oblonga: quæ res terrestris exsuperantiæ vim indicat. Inde incalescens sanguis eiusmodi perseuerat diu, atque ita affectum animal iracundum ferè euadit, ac indignationis retinentissimum & audacissimum. Fila nanque id genus velut prunæ inardescunt, quod in sue agnoscimus, sed in tauro præcipuè: indicium est coagulatio velox, quod terrestris efficit qualitas, calore fugato cũ humecta vi. Et Meteoron quarto Aristoteles scribit, ceruinum sanguinem non coire, quoniam aquæ naturam magis sapit, ac frigidissimus est: & propterea fibris caret, quæ opera terræ sunt, solidæque consistunt. Illud verò parte ista non fuerit vacantis operæ, opinor, si M. Tullium in quadam ad Brutum epistola apertiorem reddiderimus. Sed interim legentes commonuero, fuisse inter Græcos celeberrimi nominis imperatores quatuor, Periclem, Miltiadem, Cimonem, Themistoclem, qui gestarum rerum fulgore per quandam exochen quatuor nuncupentur viri. Sed ad Ciceronem. Quanquam, inquit, hæc quidem sententia non magis mea fuit, quàm omniũ: in qua videtur illud esse crudele, quòd ad liberos, qui nihil meruerunt, pœna peruenit: sed id & antiquum est & omnium ciuitatum: siquidem etiam Themistoclis filij eguerunt. Quæsitum amplius est, & in eo ipse aliquandiu minus, quid afferrem, constitutum habui, quinam fuerint Themistoclis liberi: quando rara de iis, quantum compererim, aut lectione obseruarim non incuriosa, tam in Græcis, quàm etiam Latinis auctoribus mentio fit. Mox verò, quum omnem (vt dicitur) funiculum excuterem, inueni tandem quod proferri in medium posset. Legimus nanque

A Neoclem & Demopolim Themistoclis filios quandoque incognobiles venisse Athenas, adortósque in certamine epitaphio vim suam ostentare, quum victores apparuissent, nec qui forêt, satis noscitaretur; corollis esse insigniitos: & Neoclem quidem dolichũ vicisse, Demopolim autem stadium. Post certamen verò perspicuos factos tantum non à paternis inimicis esse lapidibus adobrutos, quum Atheniensiũ memoriã refricuissent super legibus quæ aduersum exules forent sancitæ. Sciendũ verò amplius, in Menone
B Platonẽ tertij Themistoclis filij mentionẽ fecisse: de quo, quia mirũ est quod refertur, Philosophi verba subieci: Audistin' Themistoclẽ filium suum Cleophãtum in equestri facultate strenuũ effecisse? adeo vt equis rectus insisteret, rectúsque ex equo iacularetur, ceteráq; permulta perficeret stupenda, in quibus illẽ diligenter erudiri curauit, sapiẽtémq; in singulis quæ præceptores eruditi callebãt, effecit. Ipsum verò Thẽmistoclem sunt qui Abrotoni meretricis prædicent
C filium, quod in libro De viris illustribus Amphicrates prodidit: quanquam Euterpen nuncupauit libro Rerum Græcarum tertio Neanthes. Nec illud omisẽrim quod innuit Thucydides, ex naualis belli peritia præsigni Themistoclem Græcis nuncupatum quandoque Naumachum. Nam & longiora paulò hastilia, quibus è naui depugnatur, vocãtur naumacha. Quia verò de tauris facta nobis mentio est, illud adiecero auctarium ex Græcis interpretibus: Tyrrhenorũ lingua taurum dici italum. Propterea ab vno ex tauris
D Geryonis abductis ab Hercule, dictam esse Italiam: quum prope Rhegium enatasset in Siciliam in Eryõ campum, ac regnum Neptuni filij peruastasset.

Super Pherecyde adnotata paucula. Itémque de patria Syro, & locis aliis voce cognatis, ac vocabulis scitu non indignis. Syrna, Podalirij historia. Scirus. scíritæ. scironides, sciraphion, sciras, sciron, eteobutadæ. Sciri sordes. Sciroma, assulæ, schidia, epischidia, pansyrtum.

E

Cap. XIII.

Pherecydem philosophum haud incelebrem phthiriasi consumptum, frequens memoria est. Ad eum grauiter affectum quũ visendi gratia Pythagoras discipulus aduenisset, ac *πῶς διακέοιτο*, idest quónam pacto haberet, esset sciscitatus, immittens is digitum per ianuam *χροὶ δῆλα*, Ex corpore, inquit, palàm est. Quod & parœ-
F miodes apud philosophos mox est factum: sed ita, vt deteriora ferè indicentur. De hoc extat Q. Sereni carmen:

> Sed quis non paueat Pherecydis fata tragœdi?
> Qui nimio sudore fluens, animalia tetra
> Eduxit, turpi miserum quæ morte tulerunt.

Qui Pherecydem hunc Syrium appellatum putarũt à prouincia Syria, facilè Strabonis, & certatim Græ-
G corum ferè omnium auctoritate coarguuntur, quando insulam Syrum patriam habuit, quam esse vnam Cycladum statuunt, proximè Delon. Stephanus Ionicam esse insulam docuit in Acarnania, & gentile nomen inde produci, Syrius. meminit libro duodecimo Strabo. Syrna verò Cariæ ciuitas memoratur, à Podalirio condita, qui quum in Caria à caprarum pastore seruatus, ad Damæthũ regem foret perductus, eius filiam nomine Syrnam tecto delapsam, misso ex vtroque brachio sanguine, persanauit, quod
H rex admiratus generum sibi optauit, Cheroneso illi tradita: in qua Podalirius mox duas condiderit ciuitates: de vxoris nomenclatura alteram Syrnem: reliquam verò de pastoris, à quo fuisset incolumis factus gentile inde nomen Syrnius. Est & insula Scyrus, per C & Y: de qua poeta nobilis,

Armiger Automedon, vnà omnis Scyria pubes.
Meminit libro quinto Nicolaus, habitatam antiqui-
tus à Pelasgis prodens, atque Caribus. Est & Scirus,
per C & I, in Arcadia locus prope Parthasios: vnde
appellati Sciritæ. Sed erat in Attica item Sciron,
& petræ quoque Scironides à Scirone, vel dictus à
Scironidibus Sciron: vt factum loco nomen sit ab he-
roe Sciro. Ibi resedisse meretrices, proditur memo-
riæ. Sciraphion locum dicebant, in quem aleatores
conuenirent. Sciraphoros verò, intemperantem si-
gnat ac lasciuum. Sciritæ apud Lacedæmonios, pro-
cubitores erant, qui obseruabant, ne quis noctu ex-
tra phalanga progrederetur. Sciritæ quoque pri-
mi inibant pugnam. Meminit historia septima Thucy
dides, Sciritas in cornu sinistro semper constitui so-
litos, prodens. Eorum item rationem tradit in libro
De Lacedæmoniorum republica Xenophon, & libro
quarto Pædiæ Cyri. Scira porrò festum erat Miner-
uæ, quæ dicebatur Sciras. Cuius mentio est Straboni
quoque, Scirophorionis, idest Martij duodecima:
quamuis alij Cereris tradant, & Proserpinæ. In eo E-
rechthei sacerdos vmbellam ferebat albam, quæ vo-
catur sciron. Sunt qui scribant Palladis sacerdotem
ac Solis, cum sciro ex arce prodire in locum quem di
cunt Sciron. Vmbellam ferre solitos, qui vocentur E-
teobutadæ. Ij fuere nobiles & perillustres Athenis, à
Bute sacerdote propagati. Ex qua familia producebā
tur sacerdotes, id verò symbolicè apud illos institu-
tum, dum quenque summonerent tacitè, tempus ædi
ficandi, & tectum aliquod sibi sustruendi iāiam appe
tere. Scirada Mineruam dici, Philochorus in secun-
do scribit, à Sciro Eleusinio vate. Praxion item Mega-
ricorum secundo, à Scirone, qui Salamina incoluit.
Sciros præterea vocari lego, sordes & spurcitias ca-
sei: sicuti Eupolis comprobat in Chrysogene. A qua
similitudine, quicquid est inculcatum valde, ἐντεσκιρῶ-
σθαι dicitur Græcis. Dicunt & hepatis affectionem
sciroma, quòd curationem nescit: quanquam sciroma
ta & sciros Latinè duritias interpretantur doctiores.
Sed & fragmenta, quæ ex operibus deiiciunt marmo-
rarij, sciri quoque dicuntur. Assulas Vitruuius voca-
uit, sicut in ligno schidia: nam epischidion cuneum
appellant. Simile quiddam molæ in viris gignitur, in
ventre, inquit Plinius, sciron vocant. Sciron item pro
gypso positum inuenio: vnde & scira terra, pro alba
dicitur quandoque. Pansyrum interpretantur apud
Sophoclem in Helectra, eum qui omnia trahat ma-
la, idest πάντα σύροντα κακά: vel certè μετὰ πάσης ὁρμῆς
τῶν κακῶν ὡρμημένον.

*Muliebris commercij detestatio. Omphale cur. Epi-
nephridia. Dennus quid. Ciceronis locus ex se-
cundo De oratore, suæ restituitur luci. Mulieres
ab Olympicis excludi solitas. Plinius illustratur
de Liuia. Crispantes socci.*

Caput XIIII.

MVlieris illecebras esse mundo maio-
res, inde acutè admodum ac scitè, nō-
nulli collegisse sibi videntur, quod
Herculem, quem mundi magnitudo
vincere non potuit, libido compresse-
rit: in cuius pugna tanta quidem illa
virtus, adeóque cuncto terrarum orbe percognita, vt
Hercules monstrorum malleus prouerbio quodam
passim, & plausibili consensu celebretur, desudarit,
atque succubuerit, nullis quodammodo prætenturis,
vt Marcellini verbo vtar, vel stationibus præfultus.
Et Cato Senior impotentem mulierum arrogantiam
accusans, quæ dominari studerent viris: Omnes, in-
quit, homines vxoribus imperant: nos omnibus ho-
minibus: at vxores nobis. Quod ipsum ferè antè dixis-
se Themistoclem, testatum monumentis est. Prima
profectò castæ mentis tentamenta, labésque prima,
A fœmina est: quæ vt à sanctissimis viris proditum me-
moriæ scimus, noxium genus est, ianua diaboli, via
iniquitatis, scorpionis percussio: quum admouetur
stipula, accedit ignem: flammigero igne perculit fœ-
mina conscientiam pariter habitantis: exurit funda-
menta mentium. Ego, inquit Hieronymus, ita censeo,
si cum viris habitent fœminæ, viscarium non dee-
rit diaboli. Mentes vel ferreas à libidine peruinci per
domaríque, cognitum ferè experimentis est. Cur e-
nim Gentilium fabulæ narrant, Sirenum cantibus
B nautas in saxa præcipites actos? Eas Palæphatus in
libro Incredibilium primo, non alias fuisse scribit,
quàm meretrices, quæ nauigantes blandis venenis
pellexerint in fraudem. Huius voluptatis incentiuis,
& Omphales veneficiis magna mortalium pars deli-
nita præceps abit in vulnus. Omphalon Græcorum
lingua vmbilicum dicit. At in vmbilico dominatur
libido mulieribus, lege quoque diuina succinente,
Non est præcisus vmbilicus tuus: velut insinuet, non
esse amputatum ac resectum peccatum. Nam & vul-
C uam produt, illic catenatam constringi. Vnde & epi-
nephridia eodem loco firmandis fœtibus opponun-
tur. Virorum autem in lumbis luxuria statuitur,
Gregorio tradente. Rectissimè mihi dictum videtur,
Non posse toto corde cum Domino habitare, qui fœ
minarum accessibus copulatur. Scribit in Prouerbiis
Solomon, Mulierem foueam esse profundam. Et Pro-
pertius festiuiter,

Sed vobis facile est verba & componere fraudes,
Hoc vnum didicit fœmina semper opus.

D At facetè Plautus quendam inducit optantem fœ-
minam in Milite, quæstuosam, cuíque sapiat pectus,
Nam cor non potest, quod nulla habet. In Persarum
gente si cui ingeratur, videri eum fœmina socordio-
rem, δέννος ἐστὶ μέγιστος, idest, Dennus censetur insignis,
vt prodit Herodotus. Est autem dennus, iniuria &
probrum: vnde apud Sophoclem δεννάζειν verbum:
quod ἀντὶ τοῦ βλασφημεῖν, reddunt interpretes, addito
etiamnum etymo, vt sit ἀπὸ τοῦ δεινὸν δεινάζω καὶ
δεννάζω, sicuti φαεινὸς φαεννός. Cæterum vt alia de-
E sint, illud Tiresiæ quale est? Qui electus arbiter
(vt aiunt) ab Ioue, ac Iunone de amoris quantitate
contendentibus, tres amoris vncias in viro, no-
uem in fœmina pronuntiauit. Sed & Pacuuius flens
Ario vicino suo ait, Amice, arborem habeo in horto
meo infelicem, de qua prima vxor mea se suspendit,
postmodum secunda, iam nunc tertia. Cui Arius,
Miror te in tot successibus lachrymas inuenisse: & i-
terum, Dij boni, quot tibi dispendia arbor illa su-
spendit: & tertio, Amice, dede mihi ex arbore illa
F quos seram surculos. In hæc diuertisse, non alienum
iudicabit, quisquis aduerterit, illatam à nobis lucem
multam verbis M. Tullij ex secundo libro De orato-
re, quæ (quod sciam) ad hanc diem nemo est inter-
pretatus, etiam si acutuli ac minuti doctores, qui se
τεχνικοὺς vocant, multa sæpe conantur, argutatores
frigiduli. Salsa sunt etiam, inquit, quæ habent suspi-
cionem ridiculi absconditam: quo in genere est illud
Siculi: cui quum familiaris quidam quereretur, qui
G diceret, vxorem suam suspendisse se de ficu, Amābo
te, inquit, da mihi de ista arbore quos seram surculos.
Eadem ferè & apud Quintilianum libro sexto, in
iocorum ratione. Postremò illud Catonis bractea-
tum est, & nulla non hora repetendum: Si absque fœ-
mina, inquit, posset esse mundus, conseruatio nostra
non esset absque diis. Metellus Mario respondit,
quum eius filiam prædiuitem, forma nobilem, genere
claram, fama felicem ducere nollet, Malo esse meus,
quàm suus. Cui Marius, Immo ipsa erit tua. At ille,
H Immo virum oportet esse vxoris. Liuia virum suum
occidit, quem nimis oderat. Lucilia suum, quem nimis
amauerat. Illa sponte miscuit aconitum: hæc decepta,
furorem propinauit pro amoris poculo. Variis
nempe incedunt semitis fœminæ, quibus errent an-
fractibus, quibúsq; deuinctæ sint viris, vnus tamē est
exitus,

exitus, vna omnium viarum meta, vnicum caput, & A conuentus omnium diuersitatum, malitia. Fœmineæ naturæ, inquit Aristoteles, proprium est, τὸ φιλολοίδορον καὶ μεμψίμοιρον, idest côuitiâdi cupiditas, & querula natura. Vsurpatur tempestate nostra elegans parœmia, Verba quidem videri fœminea, facta verò planè esse virilia. Id autem vetus fuit Græciæ gentis adagium, quod ex Eustathij thesauris liquet, γυναικῶν μὲν τὸ λαλεῖν, ἀνδρῶν δὲ τὸ πράττειν, idest dicere mulierum est, at virorum facere. Proinde proditum monumentis est, Ægyptiorum regem Sesostrin, vbi im- B bellem nimis ac momenti prorsum nullius gentem, & (vt Græci dicunt) ἀμαχητί, idest citra pugnam & ἀκονιτί, idest citra puluerem ad leges redegisset suas, surrectis stelis siue cippis insculpi iussisse γυναικῶν αἰδοῖα, idest verenda muliebria. Pronuntiat in Theogonia, seu physiogonia debet, Hesiodus, esse mulieres πῆμα μέγα θνητοῖσι, proinde fucis videri assimiles, qui alienum laborem in ventrem ingerunt: vel, vt ipse ait,

ἀλλότριον κάματον σφετέρην ἐς γαστέρ' ἀμῶνται. C

Circunferuntur & sententiæ duæ, quas Senecæ ascribit attitulatio publica, quamuis refragentur docti. Vtcunque, huic proposito aptè consentiunt: Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium. Et rursum, Apertè quum est mala mulier, tum demum est bona. Ad muliebris porrò naturæ rationem fortè illud pertinuerit quoque, Sacrorum legibus cautum, sicuti Lactantius grammaticus scribit, ne Olympicis se certaminibus spectandi gratia mulieres insererent. Propterea Thebaidos primo Papinius, D

Exclusæque expectant præmia matres.

Sed & Menander rhetor: In quibusdam, inquit, panegyricis conuentibus non ferè visuntur mulieres, vt in Olympia. Proinde inter laudandum impensè obseruanda hæc. Et Pausanias Eliacorum primo, quæsitam scribit ad pœnam Pherenicen, quod Olympicorum tempore Alpheum amnem transire foret ausa, quod illis diebus capitale erat fœminis, Pisirrhodum sequuta filium. Quem tamen Euclea vocauit Valerius. Nam quod ibidem scribitur Berenice, E mendum exemplarium est. Typœum vocant montē, ex quo præcipitarentur mulieres, à quibus neglectui habita lex foret. Callipatiram inuenio tamen apud Pausaniam, quæ quoniam gymnastico fefellerit habitu, lata in reliquum lex, vti in certamen nudi prodirent gymnastæ. Ignotum verò Callipatiræ, quòd patrem & fratres habuisset Olympionicas. Apud Pindarum sunt grammatici, qui & Aristopatiram enuntient Geróthras in Laconia esse ciuitatem nouimus, inibi fuit Martis templum & nemus. Anniuersarium F item celebrabatur festum, in quo à nemore procul arcerentur mulieres. Quod autem de Liuia magnum sequutus ducem prodidi, ambiguitatem tollit ex Plinio Historiæ naturalis septimo, vbi de Augusto ita scribit: Hinc vxoris & Tiberij cogitationes, suprema eius cura. Nam dolo Liuiæ peremptum Augustum, à Sexto quoque Aurelio proditum scimus. Quia verò mulieri genuinum est, rarèter benè facere, ac si quid fortè dignum laude prompserit, incessanter id ipsum repetere, ac nulla non hora ingerere, conformatam G inde adagij speciem, Eustathius scribit, σαυτὴν ἐπαινεῖς, ὥσπερ Ἀστυδάμας, γύναι. teipsam laudas, perinde ac Astydamas, mulier. Tanquam effœminatius hic indecentiúsque περιαυτολογεῖν consuesset, idest de se dicere. Denique cecinit Hesiodus, & est à Pausania repetitum, muliebris sexus primam comparuisse Pandorā. Illud Hieronymi non præterisse, fuerit pretium operæ: Fuge, inquit, lasciuiam puellarum, quæ ornant capita, crines à fronte demittunt, cutem poliunt, vtuntur pigmentis, soccos habent crispātes, vt sub nomi- H ne virginali vendibilius pereant. Crispantes intellige rugis insignes, quos artificum excogitāt ingenia, quoniam fœmineum genus φιλόκοσμον est. Quanquam lasciuos item & comptulos, vt nunc est, iuuenculos animaduertimus, bonúmque, si non stibiatos quoque ac berenicatos.

Ad meretriculæ nutum succensam ab Alexandro Persepolin. De Phryne nonnulla. Et cur dicta in maxillis lecythum ferre, contra Sudæ sententiam: Item cur diceretur Sestus. De lecytho pluscula & lecythio, & lecythophoro. Saperdion, & Clausigelon nuncupatas Phrynes duas. Repetita & fœminarum sugillatio. Atreti mulieres, quæ.

Cap. XV.

SEd nec tempero mihi, quin huic potissimum parti appingam, quod ex historia suggeritur appositissime. Id quamuis nonnulla infamiæ nota, bonúmque, si non & maxima, Alexandrum Macedonem conspersurum est, tamen æquè prodendum nobis ac veteribus est proditum. Quādo princeps is, ac regum amplissimus indolem animi propè cælestem, qua regum antiquorū maiestatem longe post se reliquit: illam præterea in periculis subeundis incomparabilem propè mentis erectæ magnitudinem, in rerum tantarum mole celeritatem quodam igne volucrem: in ceteris item fidei sanctitatem, clementiam, & (vt omnia vno complectar verbo) regiam virtutem, lumenque micantissimum fœdissimè vini appetentia non ferenda concussit, inquinauit, ac adobruit, etiam si non me fallit, Arrianum oratoriè ista tueri adortum. Verum, quod dicitur, αὐτὸς αὑτὸν αὐλεῖ: ipse semet concinit aperitq;. Siquidem quum Persepolin regiam nobilissimam totius Orientis Persarum regum cepisset, à qua prius innumeræ gentes iura petierant, quæque tot ac tantorum principum fuisset patria, ac præsignis Græcæ gentis terror, & quę decem millium nanium classem commoliri eualuisset, exercitus tantos cogere, vt iis vice maris vastissimi irruētis vniuersa coobrueretur Europa, quibusque rerum naturæ facies mutaretur, actis in planum montibus aut perfossis, constrato etiamnum mari continentis modo, & mores quadamtenus pati coacto: ad vnius meretriculæ, & eius quidem temulentæ, nutum, temulentus ipse succendere sustinuit, vt monumento deflagraret opulentissima vrbs, tanta vastitate, vt eius ne extaturum quidem vestigium fuerit, ni Araxis fluenta præmonstrarent: conuicinia mœnibus is alluerat. Thais ea fuit, quæ mero feruidum Alexandrum sic adorta narratur, vt illum diceret maximam apud Græcos initurum gratiam, si Persarum regia conflagrasset: nec maius quicquam esse in votis apud eos, quorum vrbes, grassantibus Barbaris, æquatæ solo fuerant. Mirum profectò fuit, non puduisse tantis rebus gestis clarissimum regem, scorto, quod etiamnum incaluisset mero, de tanti moliminis opere dictante sententiam, omnium primum regiæ subiicere faces, illa interim præfatū, Quin imus vltum Græciam, & vrbi faces subdimus? Postea Phrynen miramur, non Hyperidis actione, quanquam admirabili, sed conspectu corporis, quod illa speciosissimum alioqui, deducta nudauerat tunica, periculo liberatam: interposito mox decreto, nequis misericordiæ captandæ gratia epilogis vteretur. Hæc verò est, de qua ita Propertius canit,

Nec quæ deletas potuit componere Thebas
Phryne, tam multis facta beata viris.

Eius statuam fuisse apud Delphos auream, scribit Libanius. Commeminit in præceptis sanitatis etiam Plutarchus, eam dicere solitam prodens, vbi iam consenuisset, ac flaccida toto foret corpore, τὴν τρύγα πλείονος πωλεῖν διὰ τὴν δόξαν, idest pluris fecem vendere ex opinione, quàm de ipsa concepissent homines. Hanc denique dixere Græci, lecythum habere in malis: quod exponens Sudas, velut in sinu

planè seruans Græcorum omnia, ad faciei retulit tumorem: credo, quia sit lecythus protuberans vas: etiam si de corporis habitu hoc est à paruitate, Olpim piscatorem nuncupatum, coniectant Græcorum nonnulli: quoniam olpe, lecythum indicet. Ego ad formæ elegantiam referendum contenderim. Vt illam intelligamus naturali specie præsignem, accersitam commendationem, & peregrinas haud magnopere nugas conquisiuisse: quando lecythum Plinij Cæcilij testimonio, & M. Tullij in epistolis ad Atticum, pro orationis etiam splendore, ac excussa in scribendo cura nouimus accipi: erat enim oleo dicatum vas lecythus, sed & vnguentis quoque. Vnde & Lecythophorus puer Polluci. verum & trochaicum dimetrũ catalecticum, quod Euripidion dicunt, etiam Lecythium vocatur: vel ex Aristophanis scommate, vel trochaici bombi ratione: quem exhibet Lecythium quoque. Tragœdiam Callimachus μῦσαν appellauit ληκύθιον. Fuit ad Toronem quoque phrurion, idest munimentum quod lecythum appellat Thucydides historia quarta, idest τὴν λήκυθον. Lecython vas, sunt qui lenticulam dici arbitrentur Latinè. Id quod ab eruditis toto conuellitur pede. θέσεις ληκυθίζειν est Græcis, positiones lucubrare. Memorabile est, pictura nobilissimum Apellem Veneris typum, quam anadyomenen vocant, à Phrynes insigni pulchritudine mutuatum; quum ea in Eleusiniorum panagyri, spectante vniuersa Græcia, speciosissimum nudasset corpus, quod alias ferè nunquam fecisse memoratur, ac soluta coma descendisset in mare. Cæterum ex eodẽ, vt sic dixerim, archetypo Praxiteles quoque Cnidiã dicitur Venerem conformasse. Scribit Apollodorus Phrynes fuisse duas: alteram, quarum Clausigelota cognominarint: alteram verò Saperdion. Clausigelos verbum apud Xenophontem est libro Rerum Græcarum septimo, πάντας δὲ τοὺς παρόντας τό τε γε τοῦ ὅτι τι κλαυσίγελως εἶχεν, idest præsentes autem vniuersos tunc sanè sonantior habebat risus. Herodicus celebratam Rhetoribus Phrynem σηστόν, idest Sestum vocitatam, tradit, quòd attaminaret despoliarétque adeuntes, σήθειν attaminare est. Quum auarior quispiam subblandiens diceret, Aphrodisium Praxitelis es: At tu, inquit Phryne, amor Phidiæ. Demum libet lucubrationi huic, quam videmur, ducente stilo, in fœminas declamasse, quas tamen alibi summis concelebrare laudibus non expauimus, inferere breue quiddam ex Græcorum sanctariis, non bonas lacerando, sed à malo malas deterrendo.

Θησαυρός ἐστι τῶν κακῶν κακὴ γυνή.
Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα κακὴ γυνή.
Θάλασσα καὶ πῦρ καὶ γυνὴ, τρία κακά.
Thesaurus est malorum mulier mala.
Feris omnibus immitior mulier mala.
Mare, ignis, mulier, mala tria.

ἀτρήτους Græci κατὰ γυναικεῖα μόρια, mulieres dicunt, quibus concreta sint genitalia vel morbo vel natura.

Quid sit, more candidatorum Cæsaris quippiam attingere. De candidatorum habitu. Expurgatur à vitio Plutarchi tralatum problema. Quid chiton, & quid peplus. Candidatum variè accipi apud eruditos. De candida item Tyronum toga. Et quid coitio. T. Liuij locus emaculatur. Tyrocinia indicere quid sit.

Cap. XVI.

INter cæteras sedes, è quibus ridiculorum ratio promitur, esse quoque amphiboliam, neminem latere puto, ex iis præsertim, qui literas paulo literatiores attentarint. Ea verò esse in primis acuta, ac vt bellè & literatè dicta, uladari, tradit M. Tullius libro De oratore secundo. De iis & Fabius libro sexto: Iungitur amphibo-

A logiæ (inquit) similitudo, vt L. Galba, qui pilam negligenter petenti, Sic (inquit) petis, tanquam Cæsaris candidatus. Nam illud petis, ambiguum est, securi tas similis. Hinc aptissimè commonemur: candidatũ Cæsaris rectè dici per adagionis formam de quocunque sopite admodum & per summam fiduciam ac securitatem animi negotium aliquod obeunte. Quod quem candidatum Cæsares confouendum suscepissent, is prorsus tanto præfultus tibicine, oppilatúsque, supinè ac omnino negligenter prehensaret ho-
B mines, rem sibi factam, animo concipiens. Imperatores verò hoc insueuisse nonnunquam efficere, docet in Augusto Tranquillus: Quoties (inquit) magistratuũ comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circuibat supplicabátque more solenni. Porrò dicebantur candidati, quòd magistratum petituri in toga candida id agerent. Nam & in senatu orationem Cicero dixit in toga candida, in consulatus videlicet petitione. Et T. Liuius libro ab Vrbe condita quarto: Pla-
C cet, inquit, tollendæ ambitionis causa, tribunos legem promulgare, ne cui album vestimentum addere petitionis causa liceret. Plutarchi problema de hac ipsa re in hunc modum Latij iure donatum extat. Cur, inquit, candidatos moris erat in veste hoc facere sine toga? Sic enim scribit Cato: An fortè ne ciues largiendo corrumpant, argentum sinu ferentes? An illud magis, quod imperio dignos non genere, non diuitiis, non gloria, sed vulneribus ac cicatricibus iudicabant, quæ quidem vt ab iis quos ambeundo pre-
D hensabant, conspicerentur, sine toga ad petendum descendebant. An quemadmodum in accipiendo, rogando, se omnibus summittendo: sic corpus nudando, ac seipsos abiiciendo populum captabant? Hactenus Plutarchus. Id modò mirum, in quo summonitos legentes volumus, ex tralatione Plutarchum scribere, sine toga descendere candidatos ad petendum consueuisse. At in Græcis codicibus enotatum inuenias, ἔθος ἦν ἐν ἱματίῳ τοῦτο ποιεῖν ἀχίτωνας. Quod nostris verbis non ferè aliud sonat, quàm, moris erat
E hoc in veste obire absque tunica, quod sensui auctoris congruit magis. An à tralationis scopo aberrarit interpres in re minutula, non discutio nunc, fortè mendum fuerit exemplarium: nisi quòd in Catonis iunioris vita idem bis admissum, subnotauimus. Ne quis verò suspicetur, pro toga rectè dici chitona: scribit Sudas, esse vestem prætenuem chitona, siue hypocamison. Exponunt alij, esse simplex, ac tenue indumentum ex lino, addita etiamnum etymologia, παρὰ τὸ ἐγχέεσθαι τοῖς σώμασι. quòd infundatur corpo-
F ribus iniiciatúrque. Vnde apud Homerum, μαλακὸν δ᾽ ἔνδυνε χιτῶνα, idest mollem autem induit tunicam, quæ omnia diligenter adnotauit Eustathius in Iliados primum. Et ad Fabiolam Hieronymus, secunda ex lino tunica est ποδήρης, quam Iosephus byssinam vocat, appellatúrque Chetonet, idest χιτών, quod Hebræo sermone in lineam vertitur, hæc adhæret corpori, & sic arcta est, vt nulla visatur ruga. Quanquam & nomenclatura eadem significatur thorax. Ex quo & apud poetam eũdem Achæos chal-
G cochitonas eleganter nouimus appellari, tanquam dicas æneis, idest ferreis præmunitos tunicis. Astruunt porrò chitona à peplo distingui, quoniam sit propriè mulierum peplus, virorum autem chiton: sicuti idem scribit Eustathius, vnde & βαθύπεπλοι & κασίπεπλοι nuncupantur mulieres frequenti epitheto, & crocopeplos aurora. In Hippolyto tamen Euripides etiam in viris peplum intelligit, & vbi melampeplum inducit Tyndarum, & peplis Orestem obtectum scribit. Id ipsum & apud Sophoclem ob-
H seruatũm: sed non rectè dici scribit interpres. Verum nec ex lino tantum veteribus concinnabatur chitõ, sed ex lana quoque. Chytlon verò apud Homerum ferè lustratio intelligitur. Aliis autem chytlõ, est hydreleon, idest promixtum aqua oleũ. Cæterum, ne foris (quod dicitur) nimis interim videar sapere, nostris manticæ

manticæ insertis, quæ in tergo est, à diuerticulo fabulam repeto. Quare sciendum, à campi consuetudine hac inoleuisse, vt qui rem quampiam toto affectet pede, ac omnibus (vt aiunt) cuneis, eius item rei illum eleganter candidatum dicamus. Quintilianus libro duodecimo: Maius enim opus atque præstantius, ad quod ipse tendit, cuiúsque est velut candidatus. Hieronymus etiam catechuminum fidei candidatum dixit. Sed & ad Pammachium, Munerarius, inquit, pauperum & egentium candidatus sic festinat ad cælum. Candidatus gloriæ, ac immortalitatis in Plinij Panegyrico. Libertum porrò Icelum scribit in Galba Tranquillus fuisse summum equestris gradus candidatum. Et Seneca hominem dicit multarū rerum candidatum. Et quidem rectè: nam & fortunę nuncupantur comitia apud eūdem, cuius etiam pluscula apposui verba, tum ob grauitatem sententiæ, tum ob doctrinam. Hoc est, inquit, mi Lucili egregium, nihil petere, ac tota fortunæ comitia transire. Quàm pu as esse iucundum, tribubus vocatis, quum candidati pendeant, & alius nummos pronuntiet, alius per sequestrem agat, alius eorum manus osculis conterat, quibus designatus contingendam manum negaturus est, stare otiosum & spectare illas nundinas, nec ementem quicquam, nec vendentem. Ad hosce suffragiorum mores obiter spectat & Ausonij illud ad Gratianū, Nihil cum sequestre deposui, cum distributore nihil pepigi. Porrò legimus extra candidatos Cæsaris etiam quosdam qui dicerentur candidati principis. De his Vlpianus primo Digestorum de officio quæstoris, ita scribit, Sanè non omnes quæstores prouincias sortiebantur. Verum excepti erant candidati principis, hi etenim solis libris principalibus & epistolis in senatu legendis vacabant. Quoniam verò, vt in Magia Apuleius scribit, eruditissimi iuuenes laudis gratia primum hoc forensis operæ rudimentum subibant, vt aliquo insigni indicio ciuibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenij florem apud antiquos fuerat concessus: togam item candidam, qui hoc faceret, tyrones induebantur ipso tyrocinij die: sic enim appellabant, quum eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocauit: scribit enim ad Atticum, in tyrocinio filij Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini. Eodem modo & Historiæ naturalis octauo Plinius: Tanaquil, inquit, prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur, nouæque nuptæ. In quo tamen loco sunt, qui astruant, tyrones indui ea solitas, quum sacramento militiæ obstringerentur. Nam & Vegetius Rei militaris primo, Candidatos intelligit milites principales, qui priuilegiis muniuntur. Reliqui, inquit, munifices appellantur, quia propter munera facere militiam cogantur. De toga tyronum candida intellexisse poetam satyricum, placet eruditioribus,

Quum blandi comites, totáque impune suburra
Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

Dicitur verò vmbo, quoniam Gabino habitu recurrens ad humerum sinistrum vestis vmbonis vicem repræsentat. Nam & Apuleius, sub dextrum latus ad humerum læuum recurrisse, vmbonis vice deiectam lacinię partem, scribit. Indicere autem tyrocinia quid sit, ex Ammiani Marcellini liquere verbis potest: Pari, inquit, studio supplementa legionibus scripta sunt, indictis per prouincias tyrociniis, omnisque ordo & professio vexabatur. Sed enim prius quàm inde reuellamur, rectissimum erit in hac candidatorum mentione T. Liuij locum ex libro ab Vrbe condita tertio restituisse in integrum fœdè per incuriam interpolatum. Ita enim in decemuirorum mentione scriptum inuenias: deiectis honore per concionem duobus Quintiis, Capitolino & Cincinnato. lego per coitionem: idque M. Tullij ex epistolis ad Q. fratrem auctoritate constipatus. Quòd scribis, te audisse in can-

A didatorum consularium coitione me interfuisse, falsum est: eiusmodi enim pactiones in ea coitione factę sunt, quas postea Memmius patefecit, vt nemo bonus interesse debuerit. Et simul mihi committendum nō fuit, vt his coitionibus interessem, quibus Messala excluderetur. Alibi quoque idem Cicero Memmij coitionem vocat. Erat autem coitio, conspiratio seu fœderatio, quæ inter candidatos plerunque fiebat, quod significat in Oratione pro Plantio idem Marcus Tullius: Dubitatis, inquit, quin coitio facta sit,
B quum tribus plerasque cum Plotio tulerit Plantius? Nam & coire societatem in Oratione pro Quintio eleganter dicitur: Socium tibi in huius bonis ædisti Quintium, plura non dico: cum eo tu voluntariam societatem coibas, qui te in hæreditaria societate fraudarat. Titus quoque Liuius ab Vrbe condita libro nono, coitiones dicit honorum adipiscendorum gratia factas.

C
De Roscij histrionis excellentia, & prouerbio inde nato.

Caput XVII.

ROscium esse in scena, scitissimum adagium est in eum, qui vndecunque sit in sua perfectus arte, nec admodum impolitiæ compertus: ductū id à Roscio histrione, quem ob summam artificij peritiam Cicero delicias suas di-
D ctitare solebat. Quin & Pōpeius Festus Roscios prodit in omnibus perfectos dici, quòd Roscius sit vnus in arte comœdica perfectus iudicatus. Et Cicero in Bruto: Volo id oratori, inquit, contingat: vt quū dicturus surgat, significetur à corona silentium, deinde crebræ assensiones, multæ admirationes: risus, quum velit: quum velit, fletus: vt qui hæc procul videat, etiā si quid agatur, nesciat: at placere tamen, & in scena esse Roscium intelligat. Sed & De oratore libro secundo: Quanquam soleo sæpe mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum, spectante Roscio.
E Quis enim se commouere potest, cuius ille vitia non aduertat? Et hæc quidem fuerit histrionis celeberrimi omnium, quos norimus, in agendo gloria. Quid laus illa pręclara ex animi producta virtutibus? Nónne, inquit clarissimus orator, vt ignis in aquam coniectus continuò restinguitur & refrigeratur, sic referens falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum statim concidit & extinguitur? Roscius socios fraudauit, potest hoc homini huic hærere pec-
F catum? Qui mediusfidius, audacter dico, plus fidei, quàm artis: plus veritatis, quàm disciplinæ possidet in se. Quem populus Romanus meliorem virum, quàm histrionem esse arbitratur. Qui ita dignissimus est scena propter artificium, vt dignissimus sit curia propter abstinentiam. Proinde quod scenicus foret, non contemptibilior videri debet: neque enim, vt in Cœnis quoque Macrobius comprobauit, histriones inter turpes tunc habebantur: quamuis ex Aristotele secus in Noctibus Atticis Gellius senserit.
G Illud verò indicio est, quod L. Syllæ adeo charus hic fuit Roscius, vt annulo aureo ab eodem dictatore donaretur. Tanta præterea fuit tum gratia, tum gloria, vt mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus acceperit. Annon & M. Tullius elegantissima oratione populum Romanum obiurgauit, quod Roscio gestum agente, tumultuarit? Quin id constat certissimè, oratorem eminentissimum contendere cum ipso histrione solitum, vtrum ille sæpius eandem sententiam gestibus
H efficeret, an ipse per eloquentiæ copiam sermone diuerso pronuntiaret. Quæ res illuc Roscium prouexit, vt librum conscriberet, quo eloquentiam cū histrionia compararet. Denique Cicero idem in Oratione pro P. Quintio, Roscij præstantiæ locupletissimum testimonium reddidit, quum ait, Videri ore durissi-

mo,qui præſente eo geſtum agere conaretur. Qui ve
rò cum ipſo contenderent, eos etiam ſi quid antea
recti aut venuſti habere viſi ſunt,id amittere. Memi-
nit huius & Fabius quum alibi,tum libro vndecimo:
Roſcius (inquit) citatior, Æſopus grauior fuit,quòd
ille comœdias, hic tragœdias egit. Dicere ſolebat
Roſcius diſcipulum,quem quidem probaret, reperi-
re potuiſſe neminem , non quo non eſſent quidam
probabiles, ſed quia ſi aliquid modò eſſet vitij, id
ferre ipſe non poſſet. Item caput eſſe artis decere,
quod tamen vnum id eſſe,quod tradi arte non poſſit.
Nicoſtrato denique comœdiarum actori ſic applau-
ſit Græca natio,vti Roſcio Romani.Fuit verò hic Ro-
ſcius Gallus oculis obuerſis, nec ſatis decorus: pri-
mus vti perſonis cœpit, quum antea galeris vteren-
tur vel albis vel nigris aut ruffis, vt coloris qualitas
ætatis faceret indicium.

Pepli notio multiplex. Muſtelinus color. Item de Pallade allegoricè , cúrque Stratia dicatur & Glaucopis, bis:item Athena & Hippia & Nica. Hippiæ menſuræ ac Phidoniæ cur. Damæus Neptunus. Hippium philtrum. Cratæpus taurus. Laphria Minerua cur, & Agelia, ac Pylætis: item Budea, & Boarmia. Hygia. Nicephorius Iupiter. Peplographia in epiſtolis ad Atticum, quæ intelligi debeat. Nebridopeplus Bacchus. Doris veſtis quæ. Plynteria feſta. Athenogeron.

Cap. XVIII.

QVoniam paulo antè pepli mentionem
fecimus, ſed breuiter admodum ac con
ciſe,vt omnibus planè ſatisfaciamus,qui
amplius ſibi vocabuli eius notiones ex-
petent enarrari,adnectemus porrò, quæ
indagatione varia ſunt depreheńſa nobis. Igitur
Lactantius grammaticus, ſiue is ſit Luctatius,vti nó
nullis placere animaduerto,auctor eſt, Peplum dici
veſtem candore eximio,aureis diſtinctam clauis,ſine
manicis, quam veſtitores deorum ſimulacris iniicie-
bant. Peplum verò primum inſtituere Athenienſes,
texebatur matronarum manibus,intráque quadrien-
nium numinibus offerebatur,ſed Mineruæ in primis.
Quod Homerus item ſignificat. Et Seruius gram-
maticus peplum finit eſſe pallam fœmineam,Miner-
uæ conſecratam. Quòd ſi vera ſunt,quæ Lactantius
ſcribit , rectiſſimè prorſum veſtis ea Mineruæ dica-
batur , quando candor diuinæ bonitatis ſimplici-
tatem exuberantiámque præmonſtrat. Auri inter-
nitentis ſplendor ſummæ atque intimæ illius ſapien
tiæ vim fulgurantem tacitis videtur ambagibus ſi-
gnare, iis præcipuè qui Platonicæ theologiæ arcana
non illotis (quod aiunt) pedibus adiere. Nam vt
in ſacrariis illis Neptunus prouidentiam naturalem,
ita Pallas prouidentiam ſignificat intellectualem,
vnde & Græcè dici ἀθήνη videtur , quaſi athrena de
præuidendi poteſtate : quamuis mythici ſic dictam
putét,quòd de Iouis capite proſiluerit integræ puel-
la ætatis , nec vbera ſugere fuerit neceſſe,quod θηλά-
ζειν dicunt Græci,& ſcribit Euſtathius. Virgo credi-
tur,inquit Ponticus Heraclitus,quia ἄφθορον ἀεὶ τὸ φρό-
νημα,ideſt nunquam conſeneſcit prudentia, nec vlla
inficitur labe. Prudentiæ verò adnexam pœniten-
tiam Palladis nomine intelligi propriè apud Home-
rum Iliados primo,idem opinatur, quæ Achillis fu-
rorem ſalubriter inhibuerit. Ideo ita cani,

Στῆ δ' ὄπιθεν,ξανθῆς δὲ κόμης ἕλε πηλείωνα.

Animæ ſiquidem principale apud Homerum in capi-
te eſt conſtitutum. Quo argumento, ſicuti poſtea
Platoni quoque eſt viſum,pro homine toto quando
que ponitur caput:velut quum ait,

Τοίην γὰρ κεφαλὴν ἕνεκ' αὐτῶν γαῖα κατέσχε.

A Quia verò rei militaris præſes credebatur dea, dici-
tur item Stratia , velut à Caribus ſolis cultum quan-
doque Iouem Stratium , Herodoto credimus. Qui
(opinor) & ἄρειος dicitur,ideſt Martius. Cui Epirota
rum reges peracta re diuina in Paſſarone Theſproti-
dis,Epirotis iureiurando affirmabant , ex legibus re-
gnum adminiſtraturos. Illi verò,id legitimè conſer-
uaturos.Ophthalmitidos Mineruæ templum ſtruxit
Lycurgus, excuſſo ei oculo, ab Alcandro,vt ſcribit
Pauſanias. Porrò hanc ipſam Pallada deſcribunt Pla
B tonici, diuinitatem potenter ſimul atque ſapienter
tum cæleſtia exornantem, tum quæ ſub cælo fiunt,æ-
dificantem, inter aſtra præcipuè arieti præſidentem
& æquinoctialis circuli ducem, vbi potiſſimum vige
re putant motricem vniuerſi virtutem. Arbitratur
Homericus interpres , peplum concinna, proindé-
que grata diſtinctum varietate, multiformem prudé-
tiæ rationem indicare. Propterea tantæ compos V-
lyſſes virtutis πολύμητις quandoque dicitur , nunc e-
tiam πολυμήχανος & multiplicis doli ſciens. Quod
C autem ipſam ſibi Pallada concinnaſſe peplum , fabu-
loſitas aſtruit poetica : id verò indicare intuenti a-
crius τὸ τῆς φρονήσεως αὔταρκες,ideſt ipſam ſibi pruden
tiam ſufficere. Auctor allegoriarum in Heſiodum
iure dici tradit,ex Iouis vertice enatam eſſe Pallada:
quoniam,inquit, ab experientia ſeſe promit pruden
tia:illa verò ex ſenſibus, qui in capitis ambitu conui-
ſuntur. Et paulo pòſt idem:Pallada,inquit,Glauco-
pin vocant, διὰ τὸ λαμπρὸν καὶ περίβλεπτον τῆς ἀρετῆς:
quòd illuſtris virtus ſit,atque conſpicua. At Phurnu-
D tus ad deæ ἔπανδρον refert καὶ γοργωπόν. quando &
animalium fortitudine in primis inſignia , vt parda-
lis & leo,glauca viſuntur , δυσωπίβλεπτον σίλβοντα
ἀπὸ τῶν ὀμμάτων: aut quia purè rectéque res diiudi-
cet : ſicut e diuerſo ab viſu obſcuriore iram vocant
κελαινῶπιδα. Illud operæ leuioris, quod tamen non
prætereundum cenſuit Euſtathius : Perinam Ægy-
pti mulierem quampiam ſedentem texere adortam,
vnde (inquit) Pallados ſedentis ſtatuam commen-
ti ſunt. Glaucopin putat idem, ſicut & Phurnutus,
E non tam quia glaucos haberet oculos appellatam,
quàm de formidoloſo aſpectu:quoniam & glauci di-
cantur leones regij, ideſt βασιλικοί: & poetarum
quidam dracones vocet glaucopas. Proditum ve-
rò memoriæ à Pauſania eſt , fuiſſe Athenis Pallados
ſtatuam glaucis oculis, ex Libyca (vt ipſe interpre-
tatur) fabella. Illis ſiquidem perſuaſiſſimum eſſe,
ex Neptuno & palude Tritonide natam deam, atque
eo argumento glaucos illi oculos contribui,velut e-
tiam Neptuno. Dicta eſt,inquit Pauſanias,Minerua
F ὑγίεια,item Ergane apud Ælianum , ideſt ἐργάνη,quod
cognomen Athenienſes excogitarunt primi, Pauſa-
nia teſte, ſicuti ἀκώλους ἑρμᾶς. In Acropoli ænea
viſebatur ſtatua Pallados ὑγείας , ab Pericle poſita,
quod illi per quietem præmonſtraſſet dea rationem,
qua perſanaretur artifex tantum non conclamatus,
quod in propylæorum ſubſtructione ad imum foret
dilapſus. Ab acropoli verò prorſum arcebantur ca-
nes , ob coeundi in propatulo impudentem animalis
naturam,tanto deteſtabiliore Demetrij facto, qui in
G Parthenone meretricibus non abſtinuit. Hippiam
legimus Mineruam apud Iſæum,ideſt equeſtré, quòd
currum inſtruxerit prima. Eam verò Mnaſeas Ne-
ptuni filiam prodidit , ac Polyphes Oceano genitæ.
Hippia verò entea in Pindaro, vaſa intelligunt Phi-
donia,ſeu menſuras,quas Corinthi comperiſſe primũ
Phidonem tradunt.Hippia autem dici,quoniam Ar-
gos,vnde fuit Phidon,nuncupetur Hippion:vnde eſt
Euripidion illud,

ὅταν εἰς Ἑλλάδ' ἱππόβοτον τ' Ἄργος μόλῃς.

H Hippion Neptunum etiam Damæum appellari legi-
mus,ab equorum(vti arbitrantur) domitione. Apud
Pindarum facetiore metaphora frenum equi, hip-
pium nuncupari philtrum,obſeruauimus:qui & Ne-
ptuno taurum immolandum cratæpoda vocauit, qui
ſuus

suus fuit Delphorum mos. Inueni qui Mineruam dicant Laphriam, velut Laphyriam, quæ in bello spolia ducat, quæ vocant laphyra, sicuti agelia dicitur, tanquam ἀγυσαλεία, id est prædam abducens. Symbolicè autem pylætis nuncupatur eadem, quando in portis ciuitatum expingi consueuerat, & domuum ianuis, velut in suburbiis Mars, quoniam in ciuitate ac domibus prudentia est opus, foris verò in defendendis hostibus Martio animi robore. Iam illa operæ leuioris, Pallada cognominari Budeam, id est βούδειαν, quia humana excogitatum prudentia est, boum opera terram colere, sed & nauigare mergi quadam imagine: propterea eadem vocatur Æthyia. Ex agricolationis ratione colitur eadem à Bœotiis Boarmiæ nomenclatura de boum ad aratrum coaptatione. Colebatur Athenis item Mineruæ νίκης simulachrum ἄπτερον, id est sine alis, habens in dextra malum punicum, in sinistra galeam: quod in primo De acropoli Heliodorus scribit. Nicephorius autem Iupiter est nuncupatus de Mesopotamiæ vrbe Nicephorio. Ex huius responso imperium mox futurum concepisse Adrianum, auctor Ælius est Spartianus. Sed de mystico Pallados sensu aliàs fortè commodiùs. Interim peplum pro curruum peristromate rectè poni, Homerum habemus auctorem,

ἀλλά που ἐν μεγάροισι λυκάονος ἕνδεκα δίφροι
Καλοὶ, πρωτοπαγεῖς, νεοτευχέες. ἀμφὶ δὲ πέπλοι
Πέπτανται.

Sed & alibi Homerus idem pepli nomine instrata συνδονοειδῆ equorum intelligi voluit aut curruum ad puluerem prohibendum. Nam Pandarus currus suos peplis decoros fuisse refert. Sed & Troadas vocat ἑλκεσιπέπλους Iliados sexto,

Αἰδέομαι τρῶας καὶ τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους.

Donatus auctor est, peplum esse vestem ad sacrorum ritum pertinentem: quamuis, inquit, alij esse dicant scutum modicum. Dicitur tam masculino quàm neutro genere, quod Laurentium negasse, miror. Plautus:

Nunquam ad ciuitatem venio, nisi quum infertur peplum.

Illud grauius: peplum item dici velum Panathenaicæ nauis, quam quarto quoque anno honori Pallados instruebant, ducta item pompa à Ceramico ad Eleusinium: quod scribit Aristophanis interpres. Vocant autem peplum, inquit, διὰ τὸ ἀραιοῦ εἶναι: hoc est, quia sit prætenuis. In eo quoque Enceladus gigantum vnus, à Pallade necatus, intexebatur, & annis singulis (vt quidam scribunt) in Panathenæorum pompa ferebatur. Plato in Euthyphrone: In magnis Panathenæis peplum pictum in arce suspendi solitum scribit. In Apuleio autem, mustelatos legimus peplos, de mustelini coloris similitudine, qui subliuidus est ac lentiginosus, cuiusmodi in vestibus comparet cruore commaculatis. Sed & nos eius coloris sericum, vt vulgò iam loquimur, rasum distrahi passim scimus. Theocriti interpres in Syracusis περονατρίδα, τὸ πέπλον interpretatur, id est peronatrida esse peplum ac indumentum, quod primò succingerent: nam & inde nuncupari παρὰ τὸ περονᾶσθαι, ab infibulatione. Sunt auctores, ex victoria quadam ab Atheniensibus institutum peplum: inque eo, qui fortiter fecissent, expingi consuesse. Cuius rei non oratoribus modò mentio est, sed & comicis: quod prodidit Isæus, repetit Harpocratio. Euripides in Hecuba, ἢ παλλάδος ἐν πόλει τὰς καλλιδίφρου ἀθαναίας ἐν κροκέῳ πέπλῳ ζεύξομαι ἅρματι πώλους. Ad hoc fortè pertinet ænigmaticum illud ad Atticum in epistolis: Peplographiam Varronis tibi probari non molestè fero, à quo adhuc ἡρακλείδειον illud non abstuli. Est verò pepli descriptio, siue pictura. Auctor tamen Porphyrius est, conditum ab Aristotele commentarium, cui titulus foret Peplus, in quo ducum exsequebatur genealogias, & nauium quoque numerum ad Troiam profectarum, quin & in singulos duces epigrammata, disticha plurimum, præter quàm in Aiacem. Est item peplos frutex Dioscoridi, libro quarto: sicuti etiam peplis, quam Hippocrates peplion vocauit. Pepli etiam Plinio mentio est libro vigesimoseptimo. In primo Epigrammatum inuenio Bacchum appellari Νεβριδόπεπλον. Carmen, si quis fortè requirat, subscripsi.

Νυκτέλιον, ὠμιον, νεβρώδεα, νεβριδόπεπλον.

Peplis fibulam addere in pectoris summo, Doricum creditur inuentum, proinde muliebrem vestem Dorida nuncupat Herodotus, quæ fibula partem alioqui hiantem subnecteret: eiusmodi nanque veterum mulierum gestamen erat. In Caria tamen linea frequentior fuit tunica. Et quoniam de Pallade venati pleraque sumus, illa obiter attigisse, nil (puto) obfuerit: in Acropoli, quæ olim diceretur Polis, simulachrum fuisse Mineruæ, quod cælo delapsum, fama tenet, vt tradit Pausanias: propendebat lychnus aureus, Callimachi opus. Eum vbi oleo impleßent, eundem anno circumacto diem obseruabant: nec interim deficiebat oleum, etiam si interdiu noctúque colluceret lychnus: lino carpasio constabat ellychnium, seu θρυαλλίς. In id enim ignibus nullum omnino ius. Nec illud relatu indignum: Athenis festa celebrari consuesse plynteria, vt prodit primo Rerum Græcarũ Xenophon, & nos alibi: in quibus Pallados simulacrum obuelabatur, nec feriæ rei quippiam attingere aliquis audebat. Porrò quia Athena Mineruam indicat, vti monstrauimus, hinc eleganter ἀθλωογέρων dicitur iam senior discipulus. Pallada denique tribus infestissimis oblectari feris, dolens geménsque, quum solum exilij causa verteret, infremuit Demosthenes, noctua, dracone, populo.

Cur tantopere sensibus afficiamur, atque oculis præcipue. De oculorum vitijs. Qui dicantur Peti. Cur spadonibus obladatur visus, & frequenter coeuntibus. Inoculare. Enophthalmisinus. Regis oculus vel aures. Opteria. Ictus oculi. Atomus. Apostrophi oculi, & diastrophi.

Caput XIX.

OCulos esse humani corporis partem pretiosissimam, vt qui lucis vsu vitam distinguant à morte, rectissimè à summis auctoribus dictum opinor. Sed quum tacito naturæ consensu expetant homines scientiam: inde etiam affectio quædam summa, quod Synesius approbat in sensus omnes exoritur: quos etiam nullo vsu, non possumus non plurimum amare, in primis verò videndi virtutem. Neque enim agendi modo gratia, sed & acturi omnino nihil, huic sensui præcipuè afficimur. Cuius ratio est, vt primo Metaphysices Aristoteles prodit, ὅτι μάλιστα ποιεῖ γνωρίζειν τι ἡμᾶς αὕτη τῶν αἰσθήσεων, καὶ πολλὰς δηλοῖ διαφοράς. hoc est, quoniam vt cognoscamus aliquid, ex omnibus maximè videndi sensus efficit, plurésque rerum ingerit differẽtias. Verum enimuero vni tantum homini deprauari eos, à magnis item traditum viris est, inde quoque cognominibus exortis, Strabonum, Lucinorum, quibus parui vtrinque oculi. Et Petorum, quibus oculi leniter declinantur, & cum venustate. Vnde etiam Veneri petos attribuunt oculos, quod vitium quidem sit, sed non aspernabile, non inamabile. Nam ita legimus in carmine obscœno, quisquis eius auctor credi debet,

Minerua flauo lumine, Venus peto.

Horatius quoque,

Strabonem appellat Petum pater.

Et libro septimo Martianus, Marcidulis peta luminibus. Ipse lasciuos etiam intelligo, & ignea quadã mobilitate præceleres, ac veluti volantes. Quando & Pontanus ita canit,

Cur ô Deianira, cur moraris
Auroram cupidis referre terris?

Cur non lumina, petulósque ocellos
In lucem exeris?

Vitiantur & alio modo ſpadonibus, fiúntque hebetiores, ac viuendi acumen, quod vocant Græci ὀξυωπίαν, magna parte perit. Vitiari quidem τοῖς ἀφροδισιάζουσι, id eſt re Venerea vtentibus, minus vtiq; mirum. De ſpadonibus amplius videndum. Niſi dicamus, alteris quidem ob libidinem, alteris ob exciſionem plus iuſto partes ſuperiores exſiccari. Quod perſpicuum in iis eſt, quorum opus exquiſitius adminiſtratur: humoribus enim deorſum ductis, ſuperiora ſiccari, neceſſe eſt. Id autem concubitu fieri, nimirum patet. Spadonum autem crura intumeſcunt, & alui faciles ſunt, ὡς κάτω μεθισταμένου τοῦ ὑγροῦ, id eſt vtpote quum ſe deorſum humoris copia ſeuocet. Profectò in oculis humidum, ſubtile, aqueum neceſſarium eſt, in eo nanque viſibiles ſpiritus attenuantur. Et oculus ipſe natura humectus eſt. Nam in libro De ſenſu & ſenſili Ariſtoteles, & quinto De animalium generatione, Oculum ſapere naturam aquæ tradit. Ob quæ coitu frequentiore, aut alia ratione arefactis ſuperioribus, oculi proprium, quod humore vigebat, immutari, neceſſarium eſt. Et ſpiritus ignei, qui & ipſi multi ſunt motus, hebeſcunt, niſi humore foueantur. Areſcit autem cerebrum quoque libidinis intemperantia, quod ſeminis fermentum inde parte plurima profluat, quod præter Hippocratem in libro De aere & aqua, vti diximus, etiam Auicenna primi vigeſima ſignificat: præciſis enim venis, quæ poſt aurem ſunt, tolli coitum, ſeminis profluuio impedito. Amplius, quod ad eunuchos attinet. Acumen viſus fit per ſpiritus viſibiles, calidos, ſubtiles, lucidos: nam & animalia calida, benè digerentia, viſu præſtant, vt aquila. Spiritus autem hi calidi virtute tales efficiuntur. Id verò augeſcit conſeruatúrque per refractionem quæ in teſticulis fit, ex qua totum corpus caleſit & irradiatur, ſicuti in maiori mundo repercuſſis radiis ſolaribus caleſcit vniuerſum, & illuminatur. Quamobrem in ſpadonibus ceſſante refractione, abſciſſis teſtibus, non caleſcit corpus, nec ſpiritus ſubtiles ac mobiles generantur. Sed contrarij potius, hinc digeſtione item læſa, caloris inopia, humores generantur terreſtres, aquoſi, nitroſi, ac graues, immóque ad inferiora procliues, inde fit celebratus in ſpadonibus pedum tumor. Quos Licinius Cæſar cum aulicis eſſe palatij ſorices ac tineas pronuntiauit. Hic tamen eſt, qui per inſcitiam literas eſſe dicebat virus, ac peſtem publicam. Ab oculis porrò, qui dicuntur ὀφθαλμοί, inclinatur verbum ἐνοφθαλμίζειν, quod georgicum eſt vocabulum, inquit Euſtathius, dici Latinè ſolet, inoculare. Enophthalmiſmos tamen pro ſpectaculis dici, aduertimus. ὀφθαλμὸς βασιλέως nuncupatur regis explorator. Sed & cui adeſt auctoritatis plurimum ac potentiæ, regis itidem appellatur oculus, cuiuſmodi ſunt, quos ſatrapas nominamus, per quos à rege explorantur omnia, ſicut alios dici ſcimus βασιλέως ὦτα, id eſt aures regis. ὀπτήρια verò id eſt opteria, dona ſunt ſponſæ contributa in anacalypteriis. Quæ quid ſint, alibi ſurſim ediſſeremus. Ictum oculi, ſiue motum, Græci ῥιπὴν dicunt: vnde eſt illud parœmiodes, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, id eſt in momento & oculi ictu vel motu: id & pronuntiant alij ἐν ῥιπῇ, id eſt eo momento quo difflatur pluma, vel quiduis aridi tenuíſque. Dicitur & Græcè, ἐν ἀτόμῳ. Quam loquendi figuram municipes mei vſurpant, ſed in atimo dicunt, verbo per inſcitiam labefactato, quum ſtatim factum ſignificant. Apoſtrophos oculos apud Sophoclem intelligunt retro verſos; ſicut diaſtrophos in furentibus peruerſos.

De neruis opticis: qui ſint, quáve coeant ratione. Cur ſimplex obiectum quandoque duplum videatur.

Cap. XX.

Inter alia quibus videndi conſtat perfectio, ſunt & nerui ab anatomicis dicti, ab eo quod præſtant, optici: hi à cerebro ad oculos producuntur effigie in primis elementi Græci X, videntúrque in contactu ſe interſecare ad crucis modum, ſed acrius ſolertiúſque inſpectanti haudquaquam fit. Cæterum à cerebri exorientes lateribus ad eundem pertendunt locum, donec coniuncti ita, vt meatus qui antea duplex viſitur, vnus & communis fiat, mox verò diſcapedinati reſiliunt & diuaricantur, ac qui à dextris cerebri neruus initia ducit, dextrum item oculum petit, Qui verò à læua, itidem oculo inſinuatur læuo. Verum, ne quis riſu fortè iſta putet excipienda, veluti exploratè minus prodita, auctor nobis huius doctrinæ Galenus eſt libro De vtilitate particularum decimo. Sed & hæreſin eandem conſectatur Auicenna. Quin & rationem hanc ſe omnium principem eruiſſe, aſtruit Galenus. Siquidem à rerum id natura excogitatum ſagaciſſimè, ne ſenſibile vtroque hauſtum oculo videatur geminari. Quod dubio procul obtingere, ni (vt inquit Auicenna) viſibilium ſimulacra in communi coirent conceptaculo, atque ita vtriuſque oculi vnum fieret deferens. Vnde ſtrabonibus euenit, vt geminata putent ſe intueri omnia, vbi pupillarum altera vel ſurrigitur altius, vel plus iuſto menſu deprimitur, quia pereat tunc meatus rectitudo ad opticorum coitum, accidítque vt viſibilis rei forma prius quàm illuc pertingat, velut ſufflaminata in obliquitatis angulo ſubſiſtat, atque ita per neruum flexuoſum tranſiens non æquè perueniat ad communem locum, ac quod recto fertur inceſſu. Scribit porrò Auicenna ex opticorum illo congreſſu profluere & adiumentum alterum, quoniam ſpiritus viſiuus, altero oculorum oblæſo, totus delabitur ad reliquum, qui inde roboratur mirificè, & validior promitur in actum, quod alterum claudentibus oculum manifeſtum fit. Eo ſiquidem nomine, qui patet, clarior fit conſueto, & in obiecto apprehendendo potentior, ex impetu quoque viſiui ſpiritus latiore facto meatu. Nam & ſi pupillæ alteri contingat vitium, altera patentior fit, ac maior. Cæterum ingeret ſe fortè quiſpiam ad id quod aſtruximus, cur obiectum ſimplex, vti geminum quandoque à nobis ſpectetur: ſonum quidem aure vtraque immittere ſeſe, nec tamen vnquam audiri duplum. Quod ipſum & in odorandi ratione proferri poteſt. Ambiguitati verò ex doctrina Galeni ſic ferme occurri poteſt. Quod obiiciatur, non videri ſimile, quippe viſus obiecta per rectam lineam à ſenſiuo organo percipiuntur, quod in ſonis non fit, neque item in odoribus.

De antiſtitis Mineruæ barba apud Pedaſenſes, quæ ingruens malum præſagiret. Cur fœminis non adnaſcatur barba. Cretenſium mos. Berberi quid. Apotropæi dei. Pallas Oxyderces, & mater. Badij regio, & fluuius. Minerualium dies.

Caput XXI.

In monumentis veterum Græcorum legimus, eſſe ſuper Halicarnaſſum Pedaſenſes, apud quos illud mirum ſolitum contingere, memoriæ proditum ſit, vt quoties ipſis aut circumadiacentibus, aliquid aduerſi certum intra têpus eſt euenturum: tunc antiſtiti, quæ illic Mineruæ eſt, grandis barba naſcatur. quod ab Ariſtotele repetitum quoque ſcio. Sed & Herodotus ſcribit hiſtoria prima, verum in Græcis modò codicibus, quin & libro octauo relatum obſeruauimus. Quam rem bis, vel (vt alij præferunt) ter apud eos accidiſſe, compertum eſt. Meminit ex Herodoto item libro tertiodecimo

cimo Strabo, sed ita vt interpres historiam haudquaquam assequutus delirasse prorsum videatur. Naturalis autem ratio id planè auersari videtur, quod Macrobius quoque scribit. Siquidem caloris inopia esse causa creditur, cur muliebre corpus, vt viri, pilis non obsideatur: calorem enim esse dicunt, qui pilos creet. Quamobrem & eunuchis deesse, quod eorum natura frigidior sit. Porrò in corpore humano illæ potissimum partes obsepiuntur pilis, quibus maior suppetit caloris facultas. Leue autem est mulierum corpus, velùti innato constipatum frigore, quando algorem comitatur densitas, leuitas densitatem. Quod verò citius admonentur generationis, naturæ infirmioris est, vt exilia poma celerius mitescunt, robusta serius. Præterea frigiditatis argumentum euidens illud est, viros longè diutius in generando perseuerare, quàm in pariendo mulieres. Nam vis eadem in frigidiore corpore extinguitur celerius, in calidiore amplius producitur. Quòd si frigus aeris tolerabilius ferunt, quàm viri, facit id ingentium frigus: similibus enim similia gaudent. Proinde minus mirum, muliebrem barbam, vt monstrificam, meticulosi ad cuius ingruentis dirum haberi præsagium. Quin & simplex vulgus nostrum adagium sibi parte ista non inscitè neq; ineleganter effinxit, Fœminam barbitio obseptam eminus salutandam esse, vsurpans. Medicæ tamen doctrinæ dogma est, ab Aristotele comprobatum, subsistente menstruorum, quæ gynæcea vocant, & καταμήνια, id est catamenia, redundantia, necnon seminis, mulieribus quandoque barbam contingere. Quod in viduis castitate præsignibus se vidisse, Auicennæ interpres scriptum reliquit. Sed & Princeps testatum voluit tertij vigesimaprima, tractatu tertio, capite item vigesimosexto. In hac verò barbitij mentione illud obiter enotasse, nil (puto) obfuerit: inoleuisse patrium

A quandoque in Creta morem, vt barbam & capillos magistratus summitterent. Proinde, quum ab Appio proconsule, cum quo in Cretam Sabinus iuerat, in theatro Græci postulare instituissent, vt Sabinus maximum magistratum gereret: surrexit Sabinus, & silentio manu facto. Hunc magistratum, inquit, ego Romæ bis gessi. Bis enim reus causam dixerat. Græci non benè intellexerunt: sed benè interpretati petebant, vt illum honorem Sabinus tertiò gereret. Id obiter item subnotarim: in historiis legi quandoque Berberi.
B Id verò ad barbam facit nihil. Est autem Indorum vocabulum, quo margaritiferum ostreum illi significant, sicuti auctor Eustathius est: meminit etiam Athenæus. Et quoniam à Pallade orsi sumus, in eandem desinamus, cuius in templo apud Sicyonios ad portam, quæ dicitur Sacra, structo Epopei conditoris visebatur monumentum, & in propinquo Dei, quos ἀποτροπαίους dicunt. Apud quos omnia fiunt, quæ facienda Græci arbitrantur ad mala auerruncanda, idest εἰς ἀποτροπὴν κακῶν. Fuit apud Argiuos Palladis sa-
C cellum ὀξυδερκοῦς, à Diomede structum, quod ei apud Ilium bellanti tenebras, caliginémque ab oculis detersisset dea. Est apud Eleos Pallados sacellum μητρός cognomento: quoniam quandoque deficiente iuuenum turba, deam comprecatæ mulieres sint, simul ac cum viris congressæ forent, conciperent. Voti compotes, regionem insuper vocabulo gentis patrio, βαδυ nuncuparunt, ac fluuium βαδύ aquam. Sicuti verò Romæ Minerualia quinquatribus, aut antè paulo præceptoribus persoluebantur, ita & Athenis in festo
D quod Choes dicebatur, Anthesterionis duodecima, quem interpretantur Nouembrem: quo etiam tempore à præceptoribus familiares hospitaliter accipiebantur: quod apud Athenæum scribit Eubulides.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS, AD Antonium Mariam Amolinum physicum, Præfatio decimaquinta.

MVLTIS variisque incitabulis euictus, his diebus constituens doctissimi patrui mei luculentissimum opus, ab ipso aliàs prima eruditione æditum, pòst verò castigatissimè recognitum, tantarúmque literarum copiosa numerositate adauctum, vt ferè Antiquarum lectionum liber nõ amplius videatur, onus grauissimum, meísque quàm impar humeris subiisse cognoscens, id pluribus impartiẽdum diiudicaui, téque potissimũ, doctissime vir quintadecima eius portione grauare: nec ab re quidem, qui me continuè stimulans, ad ipsius huius operis æditionem tuis etiam incitamentis prorumpere impulisti. Quod eodem libentius factitandum censeo, quo doctissimi ipsius patrui mei Lodouici Cælij doctrinatæ literaturæ principiis, imbutum altissimæ scientiæ apicem inhiantem, humaniorum studiorum, acutiorísque dialectices, altissimæque philosophiæ dogmata peragratum, ad Pœoniæ facultatis tãtam deuenisse altitudinem noui, vt acutissimi dialectici, doctissimi philosophi, perspicacissimíque physici nomenclaturam subire meritò merearis, qualem decimiquinti huius voluminis placita exigunt, quæ tanto refertissima munimine securius prodeuntia, tui nominis patrocinio micantius sese omnibus oblata patebunt. Id igitur & si imbecille munusculum, doctissime Antoni Maria Amoline, eo alacriori suscipies animo, quo à Lodouico Cælio tibi præceptori accuratissimo emanatum, Camilli nepotis collatum manibus tibi iniunctum nosti: quem tua illa innata benignitate gratius fouens, deditissimum semper habebis. Vale, méque tibi semper obsequiosum accipe.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, quí decimusquintus.

Quot exigantur ad videndi rationem. De diaphano & lumine. Cur sol mundi oculus, cúrque Theæ dicatur filius.

Caput I.

MVlta, inquit Priscianus Lydus in Theophrasti enarratione de sensu, in visu varietas accidit, siquidem videtur extrà prodire, propterea quod circa sensibile agit extra locatum. Quin etiam aliquid à re videnda suscipere, quia videlicet illinc aliquid patiatur. Iam verò diaphanum atque medium traiicere videtur vtrinque, tanquam & perficiens lumine, & commensurationem exhibens interuallo. Certè obiectum sensibile nimis materiam resipit, at sensus spiritalis admodum est. Itaque per se haudquaquam coire queant ad sentiendi actum perficiẽdum. Sed opus est medio quodam velut spiritali, quod inuicem ista conciliet. Hoc quidem circa omnem sensum species quædam est. Circa visum verò, tanquam excellentissimum, vltra speciem opus est diaphano insuper, atque lumine, quibus materiale prorsus spiritali accommodetur. Putat Priscianus idem Iamblichum sequutus, sicuti Iulianus quoque in libro De sole, diaphanum esse non in æthere solum, igne, aere, aqua, vitris: sed & in terra ipsa, compositisque corporibus omnibus, id quod alibi quoque attigisse me, sum memor. Ait Iulianus ex Phœnicum & Iamblichi doctrina, lumen esse purum actum, ab actu diuinæ intelligentiæ per cuncta porrectum. Diaphanum verò actus eiusmodi esse vehiculum, & id quidem incorporeum, neque permixtum corporeis qualitatibus, quamuis per ea diffusum omnia. Idem significat extensum per omnia lumen, à Platone De republica libro decimo positum. Visibilia per primum visibile, idest lumen, visibilia fiunt. Ideóque & visus omnes per primum visum. Quoniam verò quæ hic disiuncta sunt, apud superos sunt vnita, coniectare possumus, idem esse primum visibile primúmque visum, id est præcipuè solis lumen. Quo argumento videtur Orpheus oculum mundi vocasse. Verum & poetica fabulositas Theæ, id est τῆς θέας filium esse pronũtiat solem, quod τῆς θέας καὶ ὄψεως, id est vt spectemus, vtque videamus, præcipua, immo tota indidem sese promat ratio: ex quo in Isthmiis Pindarus, μᾶτερ ἀελίου πολυώνυμε θεία. Prodit in libro De veritate Thomas, Videri aliquid tripliciter: vno quidem modo per essentiam suã, velut quum visibilis essentia visui connectitur, quo modo lucem percipit oculus. Alio autem modo per speciem, quum rei similitudo visui imprimitur, vt quum lapidem videmus. Tertius est ex speluco modus, vbi rei similitudo per quam cognoscitur, non fit in visu statim ab re ipsa, sed ab eo, in quo rei exprimitur similitudo, sicut in speculo sensibilium visuntur species. Primo autem modo videre Deum, soli est Deo naturale: secundum autem modo, angeli proprium: tertio denique hominis, qui ex creatis rebus vtcunque Deum exhibentibus in Dei cognitionem perducitur.

Igneum splendorem inesse oculis, quo modo probent Platonici. Item qua ratione fiat visus ex Platonis doctrina.

Caput II.

POrrò sicuti cor mundi sol suo ambitu lumen, pérque lumen virtutes suas inferioribus affundit: ratione compari in corporibus nostris cor motu suo quodam perenni proximum sibi sanguinem agitans, ex eo spiritus in totũ corpus, pérque illos luminum scintillas membris insinuat, singulis quidem, sed oculis vel maximè, ad surrectas vtique, ac prominentes corporis partes spiritu leuitate insigni scandente præcipuè, eiúsque lumine per oculos inde qui perspicui sunt, atque omnium partium nitidissimi, vberius promicante. Inesse verò cerebro & oculis lumen aliquod, etiam si exiguum, animalia multa, quæ noctu vident, argumento esse possunt, quando in tenebris eorum coruscant oculi. Sed & quodam modo contortis oculis, circulum quendam lucidum intus planè intuemur. Quin & Plinij monumentis testatissimum est, Tiberio Cæsari eam fuisse oculorum naturam, vt expergefactus noctu paulisper haud alio modo, quàm luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Id ipsum & mihi quandoque obtigisse, Deo teste, non mentior. Augeæ micantes oculos celebrat Apollonij interpres. Sed & grammatici nostri glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfusis. Augusto adeo enitescebant, vt si intentius aliquem esset intuitus, cogeretur is, ceu splendoris nimietate caligaret, vultum submittere. Sed in Timæo item Plato, quoniam vt res est, non rhetorum modo rimamur officinas, sed & academiæ inuisimus spatia, visus rationem expositurus: Ignis, inquit, illius qui non vrit quidem, sed illuminando suauiter diem inuehit mundo, participes oculorum orbes dij fecerunt. Intimum siquidem corporis nostri ignem huius ignis germanum syncerúmque per oculos emanare voluerunt. Itaque quum diurnum lumen applicat se & accorporatur (vt sic dicam) visus radio, tunc ea duo inter se similia concurrentia atque commixta, quæ oculorum acies dirigun tur, ibi in vnius iam domestici corporis cohærent speciem, vbicunque videlicet tam intimi, quàm externi luminis fit concursus. Totum igitur hoc propter similitudinem, passionem eandem sortitum, quum quid aliud tangit, vel ipsum ab alio tangitur, motum huiusmodi ad corpus omne, pérque id ad animam vsque diffundens sensum efficit, qui visus vocatur. At postquàm in noctem discesserit cognatus ignis, visionis euanescit radius. Nam in aerem sibi dissimilem erumpens permutatur atque extinguitur, quum nullam habeat cum proximo aere, vtpote ignis carente splendore, naturæ communionem, idcirco videre desinit, somnúmque inducit.

Aristotelis rationes aduersus Platonis de visu placita.

Cap. III.

ARistoteles verò in commentatione quæ De sensu est, ac sensili, gradum parans ad diluendam Platonis sententiam, contra quem nunquam non concertatione assurgit arrectaria, & (vt dicunt Græci) ὀρθοστάδην, veteres philosophos scribit, de sensibus aliqua tradere orsos, ex elementari ratione, cuiusmodi sensoria forent, esse scrutatos. Quoniam vti primo De anima disputatum latius

latius est, simile à simili arbitrabantur percipi. Ex quo animam quoque de principiorum comminiscebantur natura, vt hoc nomine omnium cognitionem consequi posset, vt quę conformis foret omnibus, siquidem communicare in principiis omnia. Consimili porrò ratione, quoniam sensus corporea item percipiant omnia, eorum modum elementis attribuere adorti sunt, ac terræ tactum omnino assignarunt, gustum verò aquæ, quia per humecta sentiatur sapor, aeri autem auditum, visum postremò igni. Quia verò sit inter aerem & aquam quoddam medium, aere quidem densius, aqua verò tenuius, quod vaporis aut fumi nomine intelligi voluere, odoratus sensorium illi ascribendum putauere, quoniam ex fumida quadam euaporatione sentiatur odor. Quo autem potissimum argumẽto esse ignis participem oculum, putarint Platonici, inde arbitratur Aristoteles factum, quia (vt paulo antè commeminimus) rationem minus peruiderint, cur oculo compresso ac moto vehementius, promi ex eo videatur igneum quippiam, præcipuè si forinsecus obtendantur tenebræ. Cæterum non ignis ratione cõtingere hoc ipse putat: sed quoniam quicquid abundè leuigatum tersúmque politius est, ex suæ naturæ proprietate quendam habere fulgorem adnimaduertitur: non eiusmodi tamen, qui medium actu lucidum valeat efficere. Proinde, quum nigricans in oculi meditullio perpolitum maximè sit, mirum nihil fit, si & nitorem contineat corporum eiusmodi affinem. Sed vndénam fieri astruemus, quòd si celerius agitetur oculus, fulgorem percipit: si verò quiescat, non ita? Respondet philosophus idem, hoc ideo obuenire, quia præceleri motu oculi, quod vnum simpléxque est, euadat quodammodo duplum: vnum siquidem, ac idem subiectum est, pupilla videns ac fulgens: quatenus verò splendescit, foras nitorem promit: quatenus videndi facultatem habet, illum percipit ac cognoscit, veluti forinsecus illabatur. Nam vbi celerius mouetur oculus, nigricans ad exteriorem transfertur locum, in quem pupilla fulgorem emiserat prius, quàm omnino deficiat is, excipitque perinde ac extrinsecus illatum: quo fit, vt aliud censeatur quod videt, aliud quod videtur. At si tardior fuerit motus, euanescit prius coruscatio, quàm illuc delabatur pupilla, vbi excipere queat. In tenebris verò ista præcipuè fieri, illa ratio est, quoniam luminis copia leuigatorum corporum splendorem tenuem admodum atq; exiguũ absorbet quodammodo, cogítque euanidum fieri. Quod autem vnà cum Empedocle tradit Plato, effici visum per luminis ab oculo emissionem, perinde ac à lucerna: id esse omnino vanum, autumat philosophus, quando (si ita foret) deberemus etiam in tenebris vti oculis, radio inde promicante ad medium illustrandum idoneo. Verùm quod infert Plato, restingui radium offensantibus tenebris, vanius multo est. Quæ enim extinctio esse luminis potest? extinguitur siquidem humido aut frigido calidum & siccum, vt in prunis visimus, & flamma: sed neutrum in lumine recognoscimus. Quòd si est, ac ob debilitatem latet nos, interdiu claritatis excellentia perire debuerat, aut in aqua, vel item in glacie. Quippe ignita corpora hæc omnino patiuntur, sed in oculorum lumine nil prorsus eiusmodi fit, inde coniectatio certa, Platonicam rationem minus veritate subnixam ruere.

Aristotelis sententia de visus ratione. Item quid dieche, & quid diosmos, ac diagonios linea. Optice, anoptice, catoptice. Videre, ac cernere, an distinguantur.

Caput IIII.

CÆterum quid de ratione videndi sentiat vir acer & experiens Aristoteles ipse, iam ex interpretatione Themistij secundo De anima promere ingrediar. Planè, inquit, colorem esse ea natura, vt actu perspicuum moueat,

A illud indicio esse vel firmissimo potest, quòd colores vehementer prope admoti neque videri, neque internosci queunt: mouet ergo color perspicuum aerem, aer ad vsque oculum continẽter pertensus aspectum mouet, & vulnerat. Quòd si nullus esset visus intersiti aeris, per quem color veheretur ad sensum, summa ratio esset, quamobrem colores quanto propius accederent imminerentque oculis, eo clarius & exquisitius cernerentur. Proinde perperam Democritus censuit, B qui diceret, Si inane esset hoc omne per quod cernimus, spatium, fore vt acrius & probius omnia viderentur: quod prorsus impossibile est. Nam obtutus passio quadamtenus, & affecto censu contingit, non quidem à colore qui cernitur, alioqui impositus & adiunctus pupillæ præsentiretur: sed quod reliquum est, ab aere illo, & perspicuo, quod interpatet. Quamobrem nedum acutius, sed nihil omnino videri posset in vacuo, quia nihil in eo intermedium haberetur, quod primò ipsum affectum, tum deinde ipsum oculorum C sensum afficeret. Idem in sono, idem in odore contingit. Neuter attactu sensum exercet, sed per medium aerem, à quo subinde sensum impellunt. Sed qua strepitus ad auditum prouehitur, quidam Aristotelici interpres diechen appellarunt, quasi personiam dixeris, qua verò odores, diosmon, ac si perolatiã vocaris, quòd veterinæ sint ac vehiculares odoris ac soni. Diagonios verò linea intelligitur Vitruuio ab angulo ad angulum perducta. Et libro quarto in capituli Corinthij ratione: Abaci, inquit, latitudo ita habeat D rationem, vt quanta fuerit altitudo, bis tãta fuerit diagonios ab angulo ad angulum. Verum, ne quid dissimulem, auctor quidem prospectiuæ, Aristotelis dogma insequutus, mathematicos scribit, statuentes, visum fieri per radios ab oculo promicantes, inaniter conari. Sed enim Alchindus De aspectibus, omnino docet aliud. Et magnus auctor Augustinus innuere videtur, Animæ potentiam in oculo aliquid efficere, quod à sapientię studiosis necdum sit peruestigatum. Alioqui & qui Platonem euertere connituntur, quan-E dam ab oculo radiorum effusionem admittunt planè, qua videndi perficiatur ratio, animalium argumento, quæ ita oculorum nitore medium illustrant, vt colorum perceptio non lateat ea. In videndi ratione illa item obseruauimus, cùm in rectũ dirigitur visus, dici propriè opticen modi eius rationem: at vbi suspectamus anopticen: sicut catopticen, quum despectamus. Qua in re illud contingit admirabile, si attollatur visus, etiam stellas cõtingimus: si in rectum prospectus petatur, quadraginta milium passuum non exceditur F mensus. Infra verò etiã minore multo mensura visum hebescere, obseruatum, quãdo est hic longè difficilior modus. Proinde in eius perpensione maiorẽ & curam & diligentiam adhibendum. Illud verò ab agrestioribus mutuemur Musis, vt philosophi loquuntur, Videre ac cernere, non eo distingui discerniculo, quo ineptioribus est visum. Cicero in Oratore, Perfectæ eloquentiæ speciem animo videmus, effigiem auribus quærimus. Idem paulo infrà, Eloquentiæ speciem cernebat animo, re ipsa non videbat.

G *Cur quædam collucere in tenebris videantur. Miracula quorundam ex se lumen fundentium. Cur quædam noctu oculis vtantur, interdiu minus.*

Cap. V.

SOsigenes Alexandri præceptor tertio volumine De visu, rationem afferre conatus est, quamobrem aliqua collucere in tenebris videantur. Flammulenta, inquit, hæc quadamtenus naturam ætheris & quinti elementi parti-H cipãt, ea cognatione fieri, vt admotum sibi aerem, aut perspicuum aliud corpus illuminent. Quod autem id maximè noctibus faciant, rationem esse, quia tum maius lumen absit. Alioqui euenire interdiu, vt exiguum eorum lumẽ quasi exolescat, & offundatur in magno.

Noctu ergo quum refulgent, aerem proximum & circunfusum leuiter sublustrant: non ita, vt alia item possent videri, sed vt sola se vendicent à tenebris. Atque hoc facit exilitas portionis eius, è qua proficiscitur, manátque lumen. Nam & ipse quoque ignis, quamuis splendorem suum latius & diffusius mittat, adeo vt afferat etiam alia: tamen si remotior sit, caligant oculi in cætera, ipse ad conspectum sui vix sufficit. Verum quia in hæc prouecti sumus, non ineptum fuerit, obiter illuc diuertisse. Proditum monumentis est, periculo ingenti circumuentum in India Magnum Alexandrum quodam prælio, concussis armis, visum Barbaris lumen fundere, monstro se ante illum ostentante. Tiberij equus ore videbatur flammigare, dignitatis futuræ omine prosperrimo. Theodorici pater ex corpore toto scintillas dicitur profudisse. Id ipsum & de se prodidit sapiens quidam, ita vt scintillantes flammæ hinc inde profilirent, etiam cum sono. Quòd verò animalium nonnullorum oculi noctu mirè sint efficaces, interdiu autem hebetiores, id obuenire Plutarchus arbitratur humoris siccitate ac tenuitate, non ferentis τὴν πρὸς τὸ φῶς σύγκρασιν.

Cur feminis contingat in sopore profusio & arrectio. Concubituris officere nuditatem pedum. Gonorrhœa, gonorrhœas. Plũbo reprimi Veneria. Clinopale nudipedalis quæ sit. Item de nudipedalibus sacris.

Caput VI.

Constans opinio est inter eos qui naturalium rerum secreta rimantur, & enotatum ab Aristotele scimus, corpus quod concubiturum sit, calidum intus atque humidum esse debere, cuiusmodi ferè per somnum potius contingit, quàm per vigiliam. Ex quo etiam celeriter ac sine corporis agitatione, οἱ ἐξονειρωγμοὶ γίνονται, idest seminis in quiete fluxus fiunt, quod vigilantibus non citra laborem ferè contingit. Simul autem fit, vt & reliquum corpus tale existat, ac pedes item humectiores sint atque calidiores. Indicio est, quòd quum dormimus, pedes obtepescere solent, vt qui vnà cum internis partibus ita afficiantur. Hinc quoque amplius innotuisse opinor, cur sit, quòd in sopore obtumescãt genitalia, quod festiuiter salibus suis & Martialis inseruit. Verum nuditas pedum, quam ἀνυποδησίαν vocãt, econtrario agit, ξηραίνει γὰρ καὶ ψύχει, hoc est siccat atque refrigerat. Proinde quodammodo impossibile est, aut equidem perdifficile, rem obire Veneream, nisi pedibus calidis. Ni fortè quis reperiatur, vsque eo feruentis naturæ, vt pedum nuditas & frigefactio calidum redundans ad temperamentum reuocet. Qua ratione quidam portulacam Veneriis conferre, prodidit: sicuti secundo Canonis docuit Auicenna. Suppetit & doctrina Hali super τέχνην Galeni, in Signorum tractatu, tradentis, In præferuidis corporibus cum aliis calidi circunstantiis generandi vim dissolui, ac semen prorsus euanescere. Seminis defluxionem hanc spontinam Græci gonorrhœam item vocant, & Matheseos tertio interpretatur Firmicus. Qui verò hoc diuexatur incommodo, dicitur γονορροϊκός. Scribit Galenus gymnastarum quempiam se vidisse, qui Athletæ cuiusdam renibus plumbi laminam superposuisset, quo nocturnis imaginibus careret. Porrò ex iis liquet, tum doctè, tum non illepidè, hebetiorem vsum Veneris, flaccidúmque, etiam si conatus sit multus, posse dici Clinopalen nudipedalem. Sic enim rectè pedum illam intelligimus nuditatem, verbo quidem non efficto nunc à me primum, sed à Tertulliano prius, atque Hieronymo. Sic enim ab iis sacra nũcupari obseruauimus, quæ colerent Iudæi nudis pedibus, sacco incubantes, & volutati in cinere, vt ad Paulam idem Hieronymus scribit, ex ritu vanissimo Pharisæorum, primum quoque cibum lentis accipientes. Iosephus Iudaici belli libro secundo, Beronicen

A scribit reginam, vt Deo vota solueret pro salute, Hierosolymas venisse, & pro more patrio, hostiis cæsis, capillisque derasis, nudipedem ante tribunal stetisse. In libro Temporum ab Eusebio mandatum memoriæ est, apud Lacedæmonios sacra nudipedalia primum acta quum regnaret Romæ Tullus Hostilius. Sed & in Pythagoræ symbolis adnotauimus, nudis pedibus adorandum sacrificandúmque.

B *Austri & Aquilonis proprietates non indignæ relatu. Neate quid. Cur Boreas dicatur Alpinus à Virgilio. Plauti locus expenditur ex Epidico. Boreæ scorpionis chelæ cur. Boscas venter cur. Vnde dicatur Boreas.*

Cap. VII.

Aquilonem ventum, à vehementissimo ac præceleri volatu in Latinis literis nuncupatum, eleganter ab Hieronymo scopam viarum appellari ad-C uertimus, tanquam difflando perpurget, quicquid temerè in viis obiacet, simúlque conuerrat etiamnum puluerem. Ediuerso Austrum ab eodem reperio dici pincernam pluuiatum, quoniam esse Notum pluuiæ conciliatorem, indicio nomen est, quod ab humoris ratione ducitur. Quanquam non me fallit, Plutarchum in Platonicis quæstionibus scribere, Inferiorem mundi ordinem dici Neaten. Nam & inferos quandoque nuncupari D νερτέρους, quandoque etiam ἐνέρους: atq; inde ductam Noti appellationem, quia spiret κάτωθεν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, hoc est ab infimis incompertísque. Simul & poetarum carminibus patet latius, quàm vt probandum videatur pluribus: nisi quòd Hippocratis sententia præteriri nequit, tradentis Aphorismorum tertio, Austros hebetare auditum, caliginem obducere, corpora diffundere, ac pigriora facere, itémque caput aggrauare: quòd si tempus Aquilonium fuerit, tusses, fauces, aluos duras, difficultates vrinæ, dolores horrificos co-E starum & pectorum accidere. Eum verò locum explicans Galenus etiam rationes rimatur. Nanque ex huius velut castellis ac deriuaculis, emodulatè quãtum eualuimus, indultu principali, idest diuino, aquas fistulatim in nostrum hoc herediolum, quæcunque fuerit eius indicatura, sæpiculè corriuamus. Auster, inquit natura calidus atque humidus est: at hæc ex toto caput opplent, proindéque sensuum opificia admodum madefaciunt, capútque aggrauant. Porrò si neruorum fons & origo madet, circa ingrediendi mini-F steria corpora pigriora tardioráque redduntur, atque etiam persentit homo exsolutionem. Contrà, vbi tempus Aquilonium est, corpora constipatiora, contentiora mobilioráque, & ad audiendum purgatiora euadunt: fauces tamen duræ efficiuntur per Aquilonios cæli habitus, quia arescunt refrigescúntque, nec secus ficciora aluus deiicit, ob temperamenti conditionem, in habitum tendentem sicciorem, de qua corpus resiccatum vniuersum esculentorum humorem ad sese impensius trahit: difficultates præterea vrinæ G accidunt ob vesicæ noxam, quam traxit ex frigiditate per Aquilonios status, nanque exsanguis & frigida est. Ea ipsa Aquilonis frigiditas, thoracis dolores concinnat. Porrò & illud natura comparatum est, vt simus ἐν τοῖς βορείοις βρωθικώτεροι, ἢ ἐν τοῖς νοτίοις, hoc est spirantibus Aquilonibus cibi auidiores simus, quàm Austris. Aquilones enim frigidiores sunt: frigidum verò concoctionem adiuuat, eo quòd per accidens antiparistasin efficiat: vt ex octauo Physicorum manifestum est, ac calorem corroboret interaneum cum hu-H mido, vnde perficitur digestio. Id tamen parte hac obseruandum, ita experientia magistra sapientibus cõpertum, si frigiditas nimia fuerit, eam ad intima corporis penetrare, vnde confici imbecillitas enascatur. Inter Macrobij verò placita & illud est ex Naturalium

ralium secundo: Ventum qui per meridianum ad nos A cardinem peruenit, id est Austrum, ita in origine sua gelidum esse, vt apud nos commendabilis est blando rigore Septentrio. Sed quia per flammam torridæ zonæ ad nos commeat, admixtus igni calescit, & qui incipit frigidus peruenit calidus. Neque enim vel ratio vel natura pateretur, vt ex duobus æquo pressis rigore cardinibus dissimili tactu flatus emitterentur. Nec dubium est, nostrum quoque Septentrionem ad illos qui Australi adiacent propter eandem rationem calidum peruenire. Et Austrum corporibus eorum B genuino auræ suæ rigore blandiri. Peripateticis tamen ἀτοπώτερον, id est absurdius videtur, per κατακεκαυμένην, id est perustam mundi portionem permeare ventum. Quæret at hic fortè quispiam, ecquid expressius doctiusque in medium promamus, quid ita eminentissimus poeta Æneidos quarto, Boream dixerit Alpinum? Inuenio apud auctores, vt nemo prorsum incertus veri sit, Posidonium & Protarchum literis prodidisse, Rhipæos & Alpes eosdem dici montes, qui ab Hyperboreis incolantur: quod in commentario C etiam de rebus iis prodidit Stephanus, à quo & illud traditur, Hellanicum ὑπερβορέους scribere cum diphthongo in penultima. Ipse, ac plerique alij, citra diphthongum malunt. Athenæus in libro sexto: Rhipæi (inquit) montes, qui postea Albij, nunc Alpes. Vltra Rhipæos verò, à quibus spiret Aquilo, statuuntur Hyperborei ad extimum mare. Carmen Virgilianum hoc est:

> Ac velut annosam valido cum robore quercum
> D Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
> Eruere inter se certant.

Porrò quia ex Hippocratis & Galeni adstruximus doctrina, Austrum hebetare auditum, & stupidum quadamtenus hominem facere: ad id arbitror Plautinum allusisse Periphanem, cui Epidici dolis versutiisque sublitum probè os fuerat, in fidicina quam suam putarat filiam, mox animaduersa fraude, ac dolens se tam hebeti fuisse iudicatu, vt rem nunquam vt erat, animaduertere potuerit, perinde ac obsurduisset oculisque offusa caligo foret, vt Nioben putares, E in ea prorumpit verba: Perij, Austrum pertuli. quanquã sunt qui perculi, legere malint: ex parœmia, qua significatur quis operam lusisse. Sciendum verò parte hac: Boreas, id est βορεάς, in Theriacis ab Nicandro dici scorpionis chelas, veluti πολυφάγους, id est voratrices. Qua ratione, ventrem quoque boscada, id est βοσκάδα, idem nuncupat. Cæterum & ratione eadem vento conciliatum nomen est, ἀπὸ τῆς βορᾶς, id est à cibo, siue pabulo, quo scatent Borealia, vti opinatur Porphyrius: vel quia vberius alantur inibi animan- F tia, sicuti nos item hyeme, vt diximus. Certè ad Boream corpora visuntur grandiora multo, quàm in aduersa parte.

Capillorum in homine ratio. Gentium ritus in ijs, & Francorum præcipue, vbique habeantur Franci. Fracta coma. Annuli in coma quid. Smeringes pro capillis, cur. Silica arbor apud Gellium. Sagda quid. Molliciei taxatio. Pepones qui sint. Phonos quid. Cathedralitij. Quintiliani locus de Bacchida.

Cap. VIII.

Hominem inter cuncta animantia maximè piloso esse capite, ipsius indicio rei nullis argumentis constat. Sed & prioribus tamen obseruatum ac traditum monumentis est. Cuius causam tum ad necessitatem, tum ad præsidij rationem esse referendam, auctor Aristoteles est. Ne- H cessitas verò inde patet, propter cerebri humiditatem, καὶ διὰ τὰς ῥαφάς, id est & propter commissura caluæ: nam vbi plurimũ humoris calorisque est, ibidem ortum pilorum esse copiosum, necesse est. Adiumenti autem ratio est, vt frequentia pili caput operiens defendat à nimio frigore & calore. Quũ enim cerebrum hominis proportione maximum & humidissimum sit, maximam etiam tutelam desiderat. Res nanque humidissima quæque & referuescere & refrigescere maximè idonea est: quæ autem contrà se habet, hæc minus affici potest. Adiiciunt & ornatum auctores post Aristotelem grauissimi, qui sit velut in ædificij culmine, nec in orbem coactus, aut in pilei figuram teres factus, ne quibusdam partibus nudis, esset informis. Sed alibi infusus, alibi retractus pro cuiuslibet loci decentia speciem miri ostentat decoris. Proinde memoriæ traditur: Charilaum interrogatum cur comam nutriret, respondisse, Quoniam ex omni ornatu hic pulchrior foret, venustiorque, ac sumptus minimi. id est, vt Græcè dicam, ἀδαπανώτατος. Quamobrem & Silius Italicus in laudibus Scipionis, ita sibi canendum censuit:

> Martia frons facilésque comæ, nec ponè retroq;
> Cæsaries breuior.

Hisce calculum adiicit planè prophetica sententia, Esaiæ tertio: Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion. Cæterum & Lycurgum scimus, ciues insuefecisse comam nutrire: quoniam pulchros quidem decentiores redderet, τοὺς δὲ αἰσχροὺς φοβερωτέρους, deformes verò terribiliores, ac magis formidabiles. Sed & in Græcis omnibus id accipit Eustathius, vbi Homerus καρηκομόωντας dicit Achæos: nam, inquit, etiam iubati leones, insuper & tigres terribiliores visuntur cæteris eo exutis ornamento. Adiicit in primo Rhetorico Aristoteles, id videri libertatis argumentum. Nec enim comantem facilè est ἔργον ποιεῖν θητικόν, id est seruile opus subire, aut illiberalem artem admittere. Liberi nanque esse hominis, μὴ πρὸς ἄλλον ζῆν, id est non ex alterius arbitrio pẽdere. Rufam comam & in nodum coactam summi apud Germanos decoris fuisse, scribit Seneca: proinde Martialis Epigrammatum primo,

> Crinibus in nodum tortis venere Sicambri.

Legimus item Frãcorum regibus summum fuisse nefas comam tondere. Quin à pueris intonsi manebãt, defluentibus à tergo crinibus: nam ab fronte discriminati vtrinque ferebantur. Nec tamen Turcarum more aut Araborum impexi incedebant, vel squalidi, aut calamistrati, & indecore perplexi: verum diuersis delibuti vnguentis nitescebant. Cæteri verò circumtonsi visebantur omnes. Est autem Francorum natio Italiæ proxima. Multi hos esse Germanos tradunt, quando Rhenum circumhabitant, & admotas illi terras, ac Galliarum portionem possedere haud minimam, non quidem vt propriam, sed vi, ac belli iure ascitam. Capillorum item longitudine oblectatos Hispanos, testatur epigrammate doctissimus Catullus. Sed & Martialis idem:

> Hispanis ego contumax capillis.

Verùm, vt auctor item Seneca est, crimen sibi sine vllo artifice formosi quatiebant, non aliter quàm iubam generosa animalia. Mox vt in aliis, ita & parte ista, pessum euntibus vitæ pretiis, abiit tota res in turpem effœminatamque molliciem, nec specula mo- G do totis paria corporibus auro argentóque cælata sunt, deinde etiam adornata gemmis, sed cœptum à trosulis & molliculis linteatisque succidere comam variis locis, in gradusq; formare, vt cincinnatuli sint & comatuli: quales fermè fieri produnt, qui Pleiadibus nascantur orientibus. Quam comæ rationem & numerum epigrammaticus poeta epaphæresin vocauit, quum ita scribit,

> Expingitque cutem, facitque longam
> Detonsis epaphæresin capillis.

H Hinc datum Curetibus nomen, quòd mollium ritu puellarum comam fouerent, nec succiderent, vt putat Æschylus. Hinc fracta censoriè apud Senecam castigatur coma, hinc & annuli in eadem amarulentè increpiti: ex quo & Martialis,

Vnus de toto peccauerat orbe comarum
Annulus, incerta vix benè fixus acu.

Quomodo excandescunt, inquit Seneca, si quid ex iuba sua decisum est, si quid extra ordinem iacuit, nisi omnia in annulos suos reciderunt? Hos tu otiosos vocas, inter pectinem speculumque occupatos? Sed quoniam hoc genus nugæ, & accersitæ commendationes non corpus ornant, quod illi opinantur, sed mentem detegunt: hinc scitum, vt à Synæsio accepimus, natum adagium est, Nullus comatus, qui idem non sit cinædus. Nam & M. Tullius in Catilinam libro secundo, Capillo pexo nitidos censoriè subnotauit. Extat Antonini imperatoris præclara ad hoc ipsum sententia, qui fuit philosophi filius, vti apud Philostratum legimus, quum Philiscum sophistam incesseret: Coma (inquit) virum, rhetorem indicat vox. Capillos comperi Græcis quandoque dici smeringas, id est σμήριγγας, ab μείρω τὸ μερίζω, id est diuido, quòd in prætenues dissecentur partes. Flaminis capillum, & præsectos vngues subter arborem Silicam terra adobrui consuesse, scribit Gellius. mendum videri exemplarium, sentit Hermoleos: verum quid reponat, haud habet constitutum, ni legas (inquit) siliquam, aut ilicem, vel salicem. Illud non omnino ab instituta ratione dissitum, fractos exsolutósque ac molliculos & pumicatos, ac (vt veteres dicebant) vinulos, per ignominiam dici peponas, tralatione honesta à fructibus qui iam permaturuerint. Nam fructus omnes iam percocti vocantur pepones: inde est,

Μαλθακωτέρα πέπονος συκοῦ μοι γέγονας.

D id est mollior mihi euasisti fico matura. Apud Æschylum legimus,

Ἀνὴρ δ' ἐκεῖνος ἦν πεπαίτερος μόρων.

id est, vir ille moris erat maturior.

Apud quosdam pepones dicuntur, quasi pephones: nam Dores, digna cæde perpetrãtes vocant phonos: propterea peponem etiam generosum interpretantur. Pepon denique amica interdum vox est, vt in Apollonij Argonauticis liquet, ὦ πέπον, id est, ô dulcissime, amicissime: quod adnotarunt scholiastæ, & exposuit apud Homerum Eustathius, quoniam peponas amamus omnes. Extat id verbum tam masculino, quàm neutro enuntiatum genere. Ponticos legimus quosdam ad solis exortum vergentes, apios (pyri id est genus) & cydonea mala penè iam putrescentia, ac iocinoris præferentia colorem: esui tamen non inepta, nuncupare pepona. Inter horæa, id est ὡραῖα, recensetur ab Ægineta Paulo pepon: quem cacochymon esse ait, id est succi mali, frigidum præterea, humectúmque, choleram inducere, id est χολέραν, indigestum. Efficit ea omnia μηλοπέπων quoque, sed minus. Cathedralitios item inuenio pro molliculis positos, quod Martialis comprobat epigramma,

Quũ cathedralitios portet tua rheda ministros,
Et Libys in longo puluere sudet eques.

Nam & alibi cecinit idem:

Inter fœmineas tota qui luce cathedras
Desidet.

Ex quo exiit Plinianum illud de salice: Atque etiam, inquit, supinarum in delicias cathedrarum aptissima. In hac verò molliciei censura Fabio succurrendum libro quinto, quem inscitè nimis conuellunt inauspicati literatores. At verò, inquit, statuarum artifices pictoresque clarissimi, quum corpora quàm speciosissima fingendo pingendoque effingere cuperent, nunquam tamen in hunc inciderunt errorem, vt Bacchiã aut Megabyzum aliquem in operis exemplum assumerent sibi, sed Doryphorum illum, vel militiæ aptum, vel palæstræ. Lego non Bacchiam, sed Bacchidam ex Athenæo, qui Sardanapalo fuisse illum consimilem dicit: cuius tumulo ita inscriptum refert,

Πῖνε, φάγε, καὶ πάντα τᾷ ψυχᾷ δίδου,
Κἀγὼ γὰρ ἕστακ' ἀντὶ βακχίδα λίθος.

Quod eo annotaui gratius, quia primiæ notæ viri ea

A in parte impegerunt, & Hermolaus præcipuè Barbarus in literis insigniter clarus. Sagda Nicandro effœminatum indicat, & moribus perditis profligatisque. Alij suffimentum sic rentur dici.

Masculæ Veneris institutor primus. De Orpheo & Orpheotelestis. Orphos. Orphanistæ. Plutarchi locus asseritur, necnon Aristotelis. Cretensium in marium concubitu, & gentium aliarum mores.
B *Interim Troili ab Achille amati historia. Celtæ emasculatores. Mars cur Veneri coniungatur. De Sporo paucula.*

Caput IX.

Voniam verò de cinædis facta mentio est, sunt qui scribant, Orpheum Thraca principem omnium tãti sceleris, & libidinis detestandæ repertorẽ fuisse. Quod & Ouidius post frequentia Græcorum
C monumenta carminibus inseruit:

Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros transferre mares, citráque iuuentam
Ætatis breue ver, & primos carpere flores.

Eius tamen caput Philostratus scribit, in Lesbo dedisse oracula, præsertim Græcis, Troiam non posse capi absque sagittis Herculis. Quin & Persarum reges & Babyloniæ in Lesbum ad scitanda oracula oratores plerunque misisse, & in primis Cyrum, cui
D Orpheum consulenti de exitu suo, sic fermè responsum proditur, τὰ ἐμὰ ὦ κῦρε σά. quasi dictaret, quæ ipse sum passus, in te quoque sunt recasura. Tanta erat illorum temporum cæcitas, tantum rationalis naturæ nubilum, adeo immundissimi ac nequissimi spiritus ad libidinem mortalibus illudebant. Spurcissimæ rei auctor post mortem diuinitatis opinionem est assequutus. Nam erant & qui Orphicis initiarentur sacris. Meminit eorum historia secunda Herodotus, & De natura deorum tertio M. Tullius: Sed ea,
E inquit, Dionysio quarto confici putantur. Vnde Orpheotelestæ nuncupati, qui initiandi auctores erant, quique felicitatem certissimam pollicebantur post obitum. Id quum Philippus quidam orpheotelestes & ipse, verum summè inops, amplius prędicaret, dixit Leontychidas Spartanus, O fatue, quin statim moreris, luctui & miseriæ finem impositurus? Commonendi verò hac parte sunt Apophthegmatum Plutarchi studiosi, eius libri interpretem egregiè hallucinatum, quando tenebrarum initiatorem transtulit.
F quippe, vt videtur, orphnæotelestem legebat, quæ id planè vox indicat: sed emaculati codices, orpheotelestem præferunt: & ita esse scribẽdum, dictat ratio. Orphos autem maris bellua est, sed quę in parte quoque postrema cælestis piscis consurgere visatur. Orphanistas verò in Aiace mastigophoro Sophocles nuncupare videtur orphanorum altores, vel qui orphaniam tutantur ac fouent. Nam & sic appellabatur Atheniensium magistratus, eorũ quæ ad orpha-
G nos spectarent, disceptator. Dicuntur quoque orphani ὅρον ἔχοντες τὸ οὐ φαίνεσθαι, vt qui incognobiles ferè sint, & μηκέτι ἐμφανεῖς. Cæterum quod ad Orpheum spectat, id insuper haud habendũ: quippe is, vbi quẽ sacrorum cæremoniis imbueret, initiationis planè in vestibulo aliud nil exegit, quã iurisiurandi necessitatem, qua horrido more obstrictus propositæ religionis arcana in profanum vulgus non æderet. Quod postea insequutus etiam Plato Timæum ab se haud dimittebat, ne secretarum disputationum commen-
H ta præsignia, & diuina insinuaret impuris, qui nec ab limine philosophiæ mysteria consalutassent. Quæ Pythagoreis quoque silentij repagulis à pullato defendebantur circulo. Sunt tamen qui dicãt, Thamyram primum flagitiosis puerorum amoribus, ac præposteri concubitus fœditate pollutum, quum cœpisset effi

set efflictim deperire Hymeneum Calliopes & Magnetis filium. Alij Thaloni Cretensi inauspicatæ rei initia cōtribuunt, qui Rhadamanthum adamarit. Atque hinc in Græcos alios propagatum scelus, etiam Timæus scribit. Quod vt non videatur dissimile veri, Aristoteles facit, à quo proditū legimus, lata quoque lege, passim in Creta permitti masculam Venerem. Id ne quis à me fingi putet, tanti philosophi verba subiiciam, eo quidem libentius, quòd ea zelo (vt arbitror) Christianæ veritatis interpres facere Latina neglexit, πρὸς δὲ τὴν ὀλιγοσιτίαν, ὡς ὠφέλιμον, πολλὰ πεφιλοσόφηκεν ὁ νομοθέτης, καὶ πρὸς τὴν διάζευξιν τῶν γυναικῶν, ἵνα μὴ πολυτεκνῶσι, τὴν πρὸς τοὺς ἄρρενας ποιήσας ὁμιλίαν. hoc est, ad cibi autem temperantiam, veluti perutilem, multa legislator sapienter ac studiose constituit, & de mulierum diuortiis: siquidem ne superfluam parerent multitudinem, cum masculis induxit concubitum. Quæ quum ita sint, audet tamen Strabo libro decimo, Cretam asserere, vniuersarum gentium consensu, priscis temporibus optimis fuisse institutam legibus, earumque æmulos ac sectatores fuisse Græcorum optimos atque primarios, in primis verò Lacedæmonios: quod in legibus quoque Plato confirmat. Cæterùm de aliis exactiorem peragere censuram, nunc non est consilium: neque enim operæ fuerit ista discutere. In hac vtique parte non rectè habuisse Cretensium mores, quis est qui nesciat? Nec dici potest, ignoratum à Strabone ritum hunc turpissimum, quum de eo ipso multa verba faciat: amasium quidem κλεινόν, id est illustrem: amantem verò philæthora, hoc est ardētem, appellatum in ea insula prodens. Traditum quoque ab Athenæo est, Cretenses præcipuè, ac in Eubœa Chalcidenses vsque ad stuporem τὰ παιδικά, id est pueriles amplexari amores. Sed & Ganymedem non ab Ioue raptum Echemenes scribit, verùm à Minoe. Chalcidenses apud se ab Ioue raptum prædicant, in loco quem Harpagium vocant, vbi & succrescant copiosius myrti præcellentes. Iam & amore Thesei obretitus Minos susceptas ex nece filij cum Atheniensibus inimicitias gratè deposuisse fertur. Insuperque illi Phædram con cessisse filiam. Sunt qui tantæ fœditatis initia, non à Cretensibus omnino propagata scribant, sed ab hostica dæmonum fœditate: quos fuisse nunc incubos, nunc succubos, alibi (opinor) probauimus. Nonnulli à Laio qui hospitio à Pelope exceptus Chrysippum eius filium ita adamarit, vt secum raperet Thebas: etiam si non me fallit, ab Ioue id perpetratum, Praxillam Sicyoniam scribere. Achilles quoque ille tantus bellator nulla magis ratione Troilum creditur peremisisse in Thymbræi Apollinis ara, quàm quod morigerum se illi præstare foret aspernatus. Quod in Alexandra scribit Lycophron. At ipse, inquit interpres, Troilum scio δασυγλώσσον καὶ μελάγχρων, id est barbitij constipatioris & nigricantis corporis, & amoribus Achillis prorsus indignum. Hoc eo apposui libentius, vt noscerent studiosi, quæ ad illud Virgilianum adiici queant:

> Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
> Infelix puer, atque impar congressus Achilli,
> Fertur equis, curruque hæret resupinus inani.

Apud Megarenses inter pueros verè ineunte osculorum certamen agebatur, quique suauius amantem esset osculatus, corollis onustus abibat. Ædebatur hoc Dioclis Atheniensis honori, qui Athenis profugus fuerat pæderastes, ac amatum in pugna protegēs occubuerat. eoque nomine à Megarensibus honorificè sepultus. Ab amoribus hoc genus in pueros Sophocli atque Æschylo in theatra etiamnum productis, tragœdiam nonnulli pæderasten nuncupare, sibi permisere. Idem porrò auctor nobis Aristoteles est, fœminis ferè obnoxias esse militares bellicosasque gentes præter Celtas: quorum intemperantiam nec tacuit Athenæus, & si qui alij masculorum coitum palàm receperunt. Proinde non absonè prorsum fa-

A bulator primus Martem videtur Veneri coniunxisse, ἢ χαριστικῶς τὴν τῶν ἀρρένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται καταφερεῖς πάντες οἱ τοιοῦτοι, vel enim ad muliebrem concubitum, aut in masculam Venerem procliues eiuscemodi homines comperiuntur. Suppetit nobis Græcorum astipulatio, qui exemplis Romanam efferre grauitatem non cessant, & (vt ipsorum verbis vtar) τὸ μισοπόνηρον καὶ πρὸς τοὺς παραβαίνοντας τὰ κοινὰ καὶ νόμιμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀμείλικτον. Senatus eiusdem seueritatem in sugillanda perui-

B caci Capitolini lasciuia, à quo M. Marcelli filius de stupro fuerat compellatus, norunt omnes, quibus Plutarchi monumenta quandoque venerunt in manus. Vt taceam Trebonium pudicæ sanctitatis militem, cui pulcherrimo & in ætatis flore constituto, quum inferre vim pararet Lusius Marij ex sorore nepos, execratus intempestiuam hominis libidinem, in eum cooriens interemit: multis verò apud imperatorem Marium accusantibus, non iuit inficias, perpetratum à se facinus: sed cur fecisset, rationem illi

C comprobauit. At egregius imperator vinculorum sanguinis sponte oblitus, corollam, quæ strenuè præliantibus dari assueuerat, afferri iussit, protinusque Trebonio imposuit. Sed nec Orsines apud Sagara nobilissimus satrapes, vt qui à Persarum rege Cyro initia generis duceret, quum Alexandrum & amicos muneribus amplissimè cumulasset, Bagoæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis deuinxerat sibi, quicquam prorsum honoris detulit: admonitusque à quibusdam, quàm Alexandro cordi esset, respon-

D dit, Amicos se regis colere, non scorta: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effœminarentur. Auctor tamē Herodotus est, à Græcis didicisse Persas, pueris abuti. In eosdem debacchari solitum Alexandrum, Athenæo item credimus, quando Bagoam inspectante theatro vniuerso, etiam sauiari identidem non erubuerit. Sporum etiam exsectis testibus in muliebrem naturam transfigurare conatus est Nero. Eundem in formam constupratæ puellæ, vt Dion scribit, in theatrum accersiuerat Vitellius.

E Sed contumeliam non ferens Sporus sibi manum admouit. Eurysthea quoque fuisse Herculis delicias, vel (vt Græci dicunt) τὰ παιδικά, scribit Diotimus, proindéque certamina obiisse. Thebanos, Elienses, atque item Cretenses amatores, in Moralibus execratur Plutarchus, Atheniensibus collaudatis & Spartanis, apud quos is exerceretur amor, de quo Euripides,

> Ἀλλ' ἔστι δή τις ἄλλος ἐν βροτοῖς ἔρως,
> Ψυχῆς δικαίας, σώφρονός τε κἀγαθῆς.

F Amare siquidem pueros, eos quibus animus probus foret, lege permissum Spartæ: coire autem cum illis, turpissimum: perinde atque non animus, sed corpus amaretur. Qui accusatus foret, tanquam ad dedecus congrederetur, is verò per omnem vitam censebatur infamis. Scribit tamen alicubi Plutarchus, Seruum formosum amare, veteribus non esse turpe, iudicatum: quod, inquit, etiam ex comœdiis testatissimum est: verum à liberis corporibus abstinuisse, honestissimum esse in primis habitum. Digna verò in censura

G istiusmodi Anacreontis sentētia, quæ haud prætereatur: Interrogatus nanque, quid ita in deos haud magnopere hymnos cōcinnaret, sed in pueros ferè: Quoniam, inquit, οὗτοι ἡμῶν θεοί εἰσι, dij nostri hi sunt. Hinc crebriter ab veteribus παιδικούς dici hymnos comperias. Et in Isthmiis prodit Pindarus, Lyricos antiquiores, qui Musarum conscenderent currum, ῥίμφα παιδείους ἐτόξευον ὕμνους.

H *Item nonnulla ad idem spectantia. Syllæ cinædica turpitudo, & Gallorum, ac Cæsaris. Lay in cinædos decretum. Vnde sit cinædorum in coitu voluptas. Hircini quæ sue odoris ratio. Qui hirquitalli, & hirqui: & tragica facies apud Aristotelem, præter*

Theodori sententiam. Hermaphroditorum species. Tragænæ capræ, seu hircænæ. Genitalium duplicatio.

Caput X.

Arcesilaum memoriæ proditum est, & in Symposiacis Plutarchus non omisit, quum mœchos increparet quosdam atque intemperantes, dicere consueuisse, Nil differre, antè an retrò quis cinædus foret. Cæterùm rectius item B fecerimus, si hisce nostris commentationibus Platonis quoque præceptum ex octauo Legum inseruerimus, quo philosophus sanctissimus Venerem execrabilem nititur reprimere. Abstinendum, inquit Atheniensis ille hospes, à maribus censeo. Nam qui istis vtuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes, vbi radices agere, quod seritur, nunquam poterit. Abstinendum quoque ab agro illo fœminino, vbi semen germina nolit producere. Cognata iis sunt, quæ Maximus scribit Tyrius: Cum C masculo, inquit, corpore iniqua fit permixtio, sterilisque congressus. Quid saxis mandas semina? Sabulum quid aras? Oblectationes hoc genus ad ipsam transfer naturam, ad agricolationem oculos conuerte, fructuosis lætare voluptatibus, ne secula mox futura semine pereant destituta. Ciceroni tamen turpitudinem hanc inimiciter Salustius obiecit: obiecit & Verres: cuius filius quum in ea quoque re malè audiret, Ignorare videris (inquit Cicero) decere, filios intra ianuam coarguere. Syllam verò Romæ dictatorē, D produnt auctores grauissimi, ab primo pubescentis ætatis vestigio in scurrarum gremiis per damna venundati pudoris adoleuisse. Qui tamen etiam si sexus sui nunquam memor, & vltra commendationem gratiæ puerilis ætatis, senex exoletus in aliena ætate flagitia corporis retinens, vitiis obsessus Romano præfuit imperio. Quin ne quid desit, amplissimi senatus decreto ac populi, prosperæ ac perpetuæ felicitatis nuncupatione ornatus item est. Auctor nobis Plato est, Thebarum regem Laium atrociter, id est ignis E supplicio, in emasculatores ac naturæ peruertentes placita animaduertendum censuisse. Inter Gallos verò quandoque malum id insæuisse adeo, proditum memoriæ est, vt inde nefaria sanciretur lex, Ne cui duxisse vxorem liceret, qui prius vxoriam non impleſſet functionem. Cæsar parte hac malè audiuit, quod apud Nicomedem desedisset adolescentulus: propterea incōditis iocis triumphantem sequuti milites, vt inquit Dion, inclamarunt subinde, Καῖσαρ μὲν γαλάτας ἐδουλώσατο, καίσαρα δὲ νικομήδης. quod per- F molestè is tulit, etiam si aliis arrisisset. Sed enim quia cinædulos scimus summa, dum turpiter atteruntur, perfrui voluptate, putamúsne quippiam altioris subesse rationis? Minus fortasse pudicum aut graue fuerit, iis tam diu immorari: sed meminisse legentes debent, nos nostra hac commentandi sedulitate, rerum copiæ in primis studere, vt spicilegium conficiamus (vt sic dicam) satyricum, vnde languentibus etiam conciliari possit appetentia. Quòd si qua me præterierint, quæ haud parum multa esse, non ambigo, me G consoler, Veterum sapientissimos multa scisse, non omnia. Scimus præterea perfectissimas artium, temperantiam, iustitiam, prudentiam, non honesta modò expendere, iusta item ac vtilia: verùm noxia quoque, & turpia & iniusta. proinde τὴν ἀπειρίαν τῶν κακῶν καλλωπιζομένην ἀκακίαν οὐκ ἐπαινοῦσιν, ἀλλ' ἀβελτηρίαν ἡγοῦνται. Sed & Thebanus Ismenias discipulis itidem benè tibia incinentes ostentabat, & secus, insusurrans celebratum illud, οὕτως αὐλεῖν δεῖ. Et rursum, οὕτως αὐλεῖν οὐ δεῖ. Quin Antigenidas iuuenibus iu- H cundiores asseuerabat tibicines bonos, qui & malos forent experti quandoque. Quare neminem vel in hisce ἀπειρίαν ἔχειν, rectè sum opinatus. Igitur in literis ita inuenio literatis, tum apud Aristotelem, A tum apud alios. Excrementis singulis locum esse à natura constitutum destinatumque, in quem decretoriè ac naturæ vi secerni debeant. Solicitata verò natura, spiritus excurrens tumorem admouet, excrementumque vnà extrudere solet. Nam vt prima primi Auicenna quoque perdocet, spiritus expulsionem iuuat, vt vrinam in vesicam, cibum consumptum in aluum naturæ deduci placuit. His autem proximè genituram quoque in testes & penem deferri, constitutum est. Quibus itaque meatus habitu suo naturali B priuantur, vel quia occęcati sunt, qui ad penem tendant, quòd spadonibus hisque similibus euenit, vel etiam aliis de causis, iis talis humor in sedem cōfluit. Quippe qui hac etiam transmeare soleat. Quam rem eius loci contractio in coeundo, & partium sedi appositarum consumptio indicant. Qui si admodum semine genitali abundant, excrementum illud largè in eum locum se colligit. Itaque quum excitata cupiditas est, attritum pars ea desiderat, in quam confluit excrementum. Quum enim libido commota est, spi- C ritus eodem concurrit, & genus id excrementi confluit, quò secedere natum est: & si tenue spiritosumq; est, quum difflatum id fuerit, requiescunt: vt pueris & adolescentibus interdum, nullo secreto humore, cessare tentigines solent: sed si crassum corpulētúmque est, nisi extruso, quiescere nequeunt. Quorum verò natura mollis est & fœminea, ita hi constant, vt genitura vel nulla vel minima eò veniat, quò illorum secernitur, qui præditi natura integra sunt: sed se in partem sedis diuertat, quod propterea euenit, D quia præter naturæ normam constiterunt. Quum enim mares crearentur, ita degenerarunt, vt partem virilem mancam atque oblæsam habere cogerentur: vnde fit, vt insatiabiles etiam sint more mulierum. Quibus itaque sedem humor ille adiuit, hi pati tantummodo auent: quibus autem in vtranque partem sese dispertiit, hi & agere & pati affectant. Sed sunt quibus item ex consuetudine affectus hic accidat. Egestio verò excrementi genitalis maximam affert oblectationem respectu aliarum euacuationum: quoniā E in ea, virtus in primis viget animalis sensiua, commeatque per partes sensibilissimas. Accidit præterea in coitu voluptas, inquit primo De animalium generatione Aristoteles, non solum propter seminis emissionem, sed etiam spiritus: quod in pueris palàm sit, & sterilibus viris. Iis enim accidit oblectatio tum ex attritu, tum ex spiritus secretione. Qui verò rem Veneream agunt, aut qui in ætate sunt quæ sufficiat Veneri, malè olent, καὶ τοῦ καλουμένου τράγου ὄζουσι, hoc est virus hirci reddunt. Quod in pueris non fit: cuius F ratio est, quoniam puerorum spiritus πέττει τὸ ὑγρὸν καὶ τοὺς ἱδρῶτας, id est humorem sudorémque concoquere potest: virorum autem nequit: proinde sunt in iis humiditates crudæ indigestæque, & ad corruptionem procliues: ideoque sudores eorum, & resoluti illinc fumi grauiter olent: neque enim calor latenter cōsumit, vt in pueris, sed extrudit potius & vapores concitat: idque in alis præcipuè atque inguinibus: simul à membris aliis humore redundanti illuc profluo: simul quia partes illæ obtectæ plurimum sunt, G minusque exercitatæ. Ab hoc euentu putant eruditi, & Sex. Pompeius docuit cum Censorino, pueros dici hirquitalos, vbi primum ad virilitatem accedunt, fitque Venereorum appetentia opportuna: ex hircorum libidine, aut odoris insuauitate, quem nunc tragum vocant, nunc hircum, aut (vt Catullus) caprum. At quoniam præpingues hirci, minus fœcundi sunt: inde quum vites non ferunt, dicuntur τραγᾶν, id est hircescere. Porrò, quia contrudit libido oculos in angulorum angustias, quos vocant hirquos, auctore Sue- H tonio, in vitiis corporalibus: inde à Virgilio scriptum volunt,

Transuersa tuentibus hirquis.

quoniam libidinis, quæ in hirco præferuida est, illic promātur signa. etiam si Apuleius grāmaticus, quòd illic

illic hæreant oculi, hirquos dici opinatur. Alij hircis defendunt, quoniam id animal oculos habeat ad nares conuersos. Proindéque apud Aristotelem, τὰ τραγικὰ πρόσωπα, non laruas interpretamur, quod fecit Theodorus: sed tragicas facies, ad hanc hircorum naturam referentes: quoniam tragœdorum personæ nihil minus, quàm oculos ad nares valeant inflectere. Valerium Plutarchus scribit habitasse τραγικώτερον, quod velut tyrannus omnium ingrueret capitibus. At Dionysius Pheræum, qui menses modò decem Thessalis imperitasset, tragicum appellabat tyrannum, temporis breuitate notata. Traditum ab Plutarcho est, Alexandrinos M. Antonij luxum & scurrilitatem amplexantes dicere consuesse, tragica illum facie in Romanos vti, in se autem ipsos comica. Tragica cornua in Pyrrhi galea hircina intelligunt. Quoniam verò in coitus ratione versamur, subiiciamus de hermaphroditis non ingrata ex Græcorum cella proma. Scribit ergo Leonides, eorum quatuor videri species, ac in hominibus quidem tres, in mulieribus vnam: siquidem in viris quandoque in perinæo, id est cole, vti interpretatur Theodorus: quandoque verò in oschei meditullio hirsutior se promit pudendi muliebris effigies. Tertius autem modus, quo ex oscheo velut pudendo vrina profunditur. In mulieribus verò supra clitorium in ephebeo virilis membri posito comperitur. Nec testiculorum abest prominentia infra colem. Et duplex quidem genitale visitur in homine quandoque: in capris tamē præcipuè, quas etiam inde tragænas nuncupant, perinde ac hircænas dixeris. Cæterùm etiam si ita nascentibus vnde potius indatur nomen, ambiguum fit: à meliore tamen, hoc est masculino vti nuncupentur, impetratum à consuetudine est. Neque enim androgynas audiuimus, aut hermaphroditas. Quo autem sydere prodeant hermaphroditi, eunuchi, viragines, archigalli, vbertim Matheseos tertio Firmicus in solis decretorum ratione. Androgynos vulgò dici ambiguo inter marem & fœminam sexu, Liuius scribit, vt in plerisque faciliore ad duplicanda verba sermone Græco. Abominatos præcipuè semimares fuisse, idem scribit libro Macedonici belli primo, ac in mare deportatos.

Qui dicantur officiosi. Item betæ, necnon volsi ludij, & præcisi. Loca Martialis duo explicata vberius. Quid ficula, & fica. Chabete. Item badas, seuinus, & anaphlystius: item catadactylicus. De Pindari obitu. Dropax quid. Dactylios. Quos poetas amauerint dij.

Cap. XI.

ACherius orator, cui tanta orationis celeritas affuit, vt & vitium fieret, & bracteata Cæsaris Augusti ad id sententia circumferatur, Acherius noster sufflaminandus est, quum libertinum reum defenderet, cui obiiciebatur, quod patroni concubinus fuisset, dixit, Impudicitia in ingenuo crimen est, in seruo necessitas, in liberto officium. Hinc factum Seneca scribit Declamationum quarto, vt impudici, fœminatiq; (vt quidam enuntiant) & obscœni, aliquandiu officiosi sint vocitari. Est tamen honesta item vocabuli eius notio: nam pro Milone Cicero labores suos officiosos dicit. At Cynicus Diogenes, molles id genus, etiam betæ nomenclatura non absque felle videtur appellasse: nam quum à quibusdam, vt canis incesseretur, seque amplius obseruaturos prædicarent, ne mordicus ab illo apprehenderetur, Bono animo esse iussit, neque enim canibus esse in more vesci betis. Quod & Augustus significasse videtur, quum betizare, pro languere posuit, quod vulgò diceretur lachanizare. Sed & Catullus:

Languidior tenera cui pendens sicula beta,
Nunquam se mediam sustulit ad tunicam.

Qua in parte aduertēdum obiter, siculam dici de virilitate, forma deminuta à fica. Chabeten mechanici siphonem dicunt. Sed ad betam nihil. Animaduerto & volsos ludios rectè de cinædulis posse dici: quando, vt in Magia scribit Apuleius, ludij omnes, hoc est Dionysiaci technitæ, siue histriones impudici erant. Mox, inquit, in iuuentute saltandis fabulis exossis planè & eneruis, sed (vt audio) indocta & rudi mollitia: negatur enim quicquam histrionis habuisse præter impudicitiam. Scribit tamen in doctorum indagine Marcellus: pueros depiles ac glabros, qui in ludis præsultarent, ludios à Romanis veteribus nuncupatos. Et Appianus Alexandrinus in Libyco, triumphi describens pompam: Imperatorum, inquit, lictores præibant purpureis amicti vestibus, tum citharœdorum ac tibiarum turba ad Hetruscæ similitudinem pompæ. Hi succincti coronisque aureis redimiti, suo quisque ordine canentes psallētésque prodibant. Hos ludios appellant. Vt facilè crediderim, Hetruscos à Lydis sumpsisse originem. Horum in medio quispiam talari veste, fimbris ac armillis auro splendentibus amictus, gestus varios ædebat, risúmque vndique ciebat. Cæterùm, vt ad rem, velut postliminio, redeamus: Cinædus, vt est apud Ameriā, dicitur etiam βαδάς, id quod adnotaui procliuius, quoniam passiua est vox ea linguę vernaculæ, paulum modò luxata: sed ita, vt origo diluceat tamen. Badas Latinè scribitur. Androgynum vocat etiam Pollux. Secundis modò auribus ista accipiant studiosi, quando aduersas impense deprecamur, vt à metu virulentiæ dentato esse vacuis liceat. Dicitur idem hic & καταπύγων: sicut παιδοφθόρος, puerarius. Nam pudicos amatores ἐραστὰς vocant, amatos verò ἐρωμένους. Præcisos item id genus muliebria patientium eruditorum quandoque nuncupat schola. Senecæ id comprobat auctoritas: Quid porrò, inquit, non est iniquum, fortes arma sumere, & in castris pernoctare, & pro vallo obligatis stare vulneribus: interim in vrbe securos esse præcisos, & professos impudicitiam? Ad quod Martialis alludens Epigrammatum secundo:

Os tibi præcisum, quanto non ipse Latinus
Vilia panniculi percutit ora sono.

Eum locum interpretatus Domitius, putat à præciso intestino declinari vocabulum in turpitudinis notione: nam præcisum & omasum duo esse intestina, Martialis auctor est. Ego ex Græcæ linguæ, vt multa, proprietate atque imitatione deflecti eius verbi notionem puto. Nam id apud eos κόπτειν quandoque signat, quod apud nos præcidere, vt apud Aristophanē in Batrachis, κἠκόπτετ' ἐγκεκυφώς, id est & præciditur acclinatus, adnotante etiam interprete, id verbum κόπτεται, pronuntiari κακεμφάτως. Et quia Martiali opem tulimus pro ingenij captu parte hac, commoneamus eius libri studiosos, poetæ eiusdem sales futuros sapidiores multo, gustúmque amplius lacessituros, si ad siculam respexeris, quam paulo antè pro virili parte capi diximus per diminutionem à fica, illo Epigrammate libri vndecimi,

Inuasit medicus fica phreneticus Eucli,
Et præcidit Hylam, hic (puto) sanus erat.

Apud eūdem Aristophanem seuinum obseruauimus pro inscensore capi atque etiā emasculatore: à verbi Græci proprietate βινεῖν, cuius meminit etiam ad Pætum Cicero. Nam anaphlystius in eadem comœdia masturbatorem innuere videtur, qui fiat sine fœmina maritus, & thalassionem indicat manibus libidinosis: quippe ἀναφλᾶν signat τὸ μαλάσσειν τὸ αἰδοῖον, id est mollius genitalia tractare. Sed & apud Eupolin in Autolyco, anaphlasmum pro Venereis obseruatum, scio. Legimus porrò & catadactylicum de puerario dici: quoniam dactylion, id est annulum de sedis hostiolo pronuntiari, frequentissimū apud Græcos est. Sed nos iam ab istis resiliamus:

illud adiicientes modò, Pindarum nouem Lyricorum principem, vt Fabio credimus, morte quoque nobilitatum, si qua turpibus inesse nobilitas potest: nam in gremio dilecti pueri in gymnasio inuentum esse mortuum, Græcorum monumentis testatum est. Hic est Pindarus, quem ita denique amasse Apollo fertur, vt illi oblatorum portiunculam impartiretur, quin & à sacerdote ad cœnam cum Deo in sacrificiis subinde vocaretur. Verùm & carminis Pindarici amatorem fuisse Pana, Plutarchi testatũ monumentis est: sicuti Archilocho Hesiodoque morientibus per Musas beneuolentiæ testimonium præbuit numen. Sed & ab Sophocle viuente hospitio exceptum esse Æsculapium, traditur. Quin mortuum sepeliri, curauit Deus alius. Quippe ita sancitum est, non videri Deum φίλιππον, aut φίλορνιν, id est in equos propensum, vel aues: sed esse apprimè φιλάνθρωπον, id est hominis studiosum. Martialis denique, vt quacunque se ostentarit occasio, Latinæ eruditionis pomœria proferamus, in cinædum Gargilianum scribens, sic ait:

Psilothro faciem lauas, & dropace caluam,
Nunquid tonsorem Gargiliane times?

In parte hac id modò ab interprete affertur, esse depilatorium vnguentum dropacem. Ipse in Galeni thesauris id item comperi, Maciem inoriri plerunque ex corporis totius frigidiore, siccioreque temperatura, nonnunquam ob digerẽtis vel nutrientis vel vtriusque facultatis imbecillitatem: sic verò affectis opitulatur vnguenti genus, inquit, quod à Græcis hodie dropax nuncupatur, quando graciles multi sic obesiores sunt redditi. Dropax ab sinapismo creditur diuortium habere, quod è sinapi fit sinapismus, è pice dropax: proinde pittosis item appellatur, id est picatio. Dropacismum & sinapismum in Græcorum medicis obseruauimus dici pro dropacis & sinapis consperſione, quæ in medendi vsu rationem habet plerunque ad euocanda in corporum superficiem, quæ altius insinuata latitant nocentque.

Specula cur inuenta. Maronis locus explicatur ex Bucolico ludicro.

Cap. XII.

SOcratem philosophum scribit Apuleius, speculo, quod mirum fortasse videatur, ad morum disciplinam esse vsum. Quippe suasisse discipulis fertur, crebrò vt semet in speculo contemplarentur, vt qui eorum foret pulchritudine sibi complacitus, procuraret, ne corporis dignitatem morum dehonestamento pollueret. Qui verò minus in se visendam formam inspectasset, minúsque se eo nomine commendabilem, nauiter consurgeret, vt virtutis splendore inopiam formæ collustraret, ac ingenio corporis damna rependeret. Seneca quoque Naturalium primo: specula esse tradit inuenta, vt homo ipse se nosceret: Multi, inquit, ex hoc consequuntur primò sui notitiam, mox & consilium quoddam: formosus, vt vitet infamiam, nec Libycis se vitiorum Syrtibus adobrui sinat, sed fauentibus diis hominibusque stiuam (quod dicitur) teneat: deformis, vt sciat, virtutibus redimendum, quicquid corpori defuerit. Amplius, vt iuuenis flore ætatis admoneretur, illud tempus esse discendi, & fortia audendi. Senex, vt indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret, admoueri sibi lineas sentiens. Sed & natura, inquit idem Seneca, facultatem vel inopi est impertita seipsum videndi, fons cuique perlucidus, aut leue saxum imaginẽ reddit. Hinc illud Maronis:

Nuper me in littore vidi,
Quum placidum ventis staret mare.

Hactenus Seneca. Sed & in Alcyone Lucianus: Nónne vides, inquit, vt superiora sint serenitate conspicua, fluctibus autem sedatum mare ac tranquillum,

A ὅμοιον ὡς εἰπεῖν κατόπτρῳ, id est speculo (vt sic dicam) consimile. Nidulante siquidem alcyone, alcyonidas quos vocant, dies, agit mundus. Ex quibus est hæc vel præcipua. Sed & alibi Lucianus idem in dialogis quos vocat ἐναλίους, id est marinos, colloquentibus Doride ac Galatea, inibi inquit Doris: ex petra quapiam, sicubi flustra sint, acclinata in aquam conspicare teipsam, non ferè aliud quàm expressius albentem colorem: hic verò non laudatur admodum ni decenter rubens quippiam intermicarit. Cæterùm hæc obiter adnotasse volui, vt scirent literarum interiorum candidati, quid aduersus grammaticorum nugamenta & promixtas opiniones nutantesque, proferri possit, quos sæpe aduersus retiarium ferula delectat, & volsella, vt est apud Varronem, cum gladio pugnare. Sed quo maius subeat ista legendi prolubium, ademus & quæpiam sanè haud illepida.

Item de speculis nonnulla ex mathematicis rationibus: necnon de naphtha, & specillo. Atque inibi locus Plinij perpenditur. Medeæ pharmacum. Optice. Geometriæ partes. Canonice. Metrice. Specularij. Specularia fenestrarum. Specillata patina. Conspicilia.

Cap. XIII.

ARchimedem verò Syracusanum, in omni quidem geometria multum ante alios admirabili subtilitate virum, sed in speculorum ratione pertractanda vel maximè memorandum, legimus volumine ingenti rimatum acerrimè, cur planis quidem speculis fermè pares obtutus, & imagines videantur: in tumidis verò & globosis, omnia defectiora: at contrà, in cauis auctiora. Necnon cur læua cum dextris permutentur, quando se imago eodem speculo tum recondat penitus, tum foras exeat. Cur caua specula, si ex aduersum soli retineantur, appositum accendant fomitem, qui fiat vti arcus in nubibus. Qua ratione proditum Galeno est De constitutionibus tertio, ab Archimede hostium naues perustas, pice nullo negotio ignẽ concipiente. Sicuti in Asiæ vrbe domum deflagrasse contigit, fenestræ cuidam lignis pice litis adiacentibus, & in extima parte columbino retrimento ex putrefactione amplius arefacto: nam eo validius solari radio vaporante, vt æstate assolet media, materia flammam concepit, moxque ad summa peruenit incendium. Sic & celebratum Medeæ pharmachum ignibus admotum inardescebat. Constabat autem sulphure ac asphalto humectiore. Naphtham id fuisse, Plinius scribit. Sed eam in Pompeij rebus scribit Dion, esse φάρμακον ἀσφαλτῶδες. Quo Luculli milites Tigrano certa obsidentis diuexati plurimum sint, per machinas effuso: quoniam malo eatenus ignita sit vis, vti cuicunque admoueatur, perurat, nec ab humectis restinguatur facilè. Scribit tamen Diodorus, radicis cuiusdam potestate, quam edocuisset Circe, pellicem ab Medea concrematam. Sed hæc, vt ad specula redeam, interciderunt omnia, ac vel temporum iniuria pleraque lacessentium, vel priorum incuria nobis erepta persæpe cogunt impingere, vt nonnunquam nobilium ingeniorum fœtura vel præfocata, vel allisa, ne Stesichori quidem, quod dicitur, illa norimus Græcis cantatissima. Verum enimuero tempestate nostra extant tamen optices vestigia aliqua, quibus quum alia doctè præcipi animaduertas: tum illud, Speculorum materiam esse lenitatem, ac partium inoffensam continuitatem, quæ meatibus prorsum careat sensui perspicuis, qua ratione lignũ, item id genus alia plura, minus effici posse specula. Formam verò esse leuigationem ac perfectam polituram, quo nomine intelligi volunt, omnem aspredinis vtique amotionem. Porrò vt exactius visibilia valeat exhibere, necessariam tradunt sensibilis coloris absentiam

absentiam. Sed curnam in speculo, imbecillis fit imaginum expressio? nempe quia formæ reflexæ debiliores comperiuntur, proinde & debilius offeruntur, ac mouent. Ratio euidens non ex spatio solum, à fonte dissito, sed amplius ex obliquatione. Siquidem rectitudo lucis cognata progressui est. Id & in aliis naturæ conuisimus operibus. Omnis enim motus tanto est fortior, quanto rectior: propterea vigorem obliquitate, ac flexu hebescere, palàm fit. Additur illud quoque, Speculi colorem immisceri reflexæ luci, quę fuscior inde effecta faciem aliquo modo maculosam ostentat, infectámve. Latent tamen in ea sæpius labeculæ ex reflexionis debilitate. Porrò geometriæ portio eadem, quam Græcè quidem opticen dicimus, perspectiuam Latinè: id efficit item admirandum, vti in speculo vno rei vnius plures sese ostentent imagines. Item si certo vtique modo, & loco astituatur speculum, imaginet prorsus nihil: situ autem demutato, imaginosum fit. Id comminiscitur quoque ars hæc, vti caput in imo cōpareat, pedes verò surrecti. Id quod prodidit Varro. Qui & geometriæ partem facit alteram, Canonicam Græcis nuncupatam: quæ vocum lōgitudines & altitudines mensu distinguit certo: longior autem mensura rhythmus vocatur, idest modulus vel numerus & pedum ordo: altior autem μέλος, idest cantus modulatus: nam μετρική, idest mensuraria seu dimensiua syllabarum excutit mensum, & canonicæ portio est. Sed & alibi super speculis euigilata nobis quæpiam. Interim illud minimè distulerim: esse apud Patras in Achaia Cereris templum, & ante id fontem, vbi & μαντεῖον ἀψευδές, idest maximè verax oraculum, in iis modò quæ ad morbos spectāt: nam funiculo prætenui speculum in fontem demittunt, ita libratum, vt aquam modò per ambitum leuiter attingat: mox fusis deæ precibus, vsíque thymiamate in speculum contuentur, ac inibi sese ostentat morituri, pòst paulo, aut superfuturi imago ægroti. Denique parte hac monitos velim studiosos, illud Plinianum de mortibus repentinis ex libro septimo: Super omnia C. Iulius medicus, dum inungit, specillum per oculum trahens, esse qui ad conspicilia referant, quæ inserta naribus visum mirè adiuuant. Sed Varro facilè hos retundit, apud quem ita legimus: Hinc, quo oculos inungimus, quibus specimus, specillum. Sunt qui conspiciliorum artifices, specularios rectè dici opinentur: ac qui fenestris specularia prætendunt, frigoris defendendi causa, meminit iureconsultus Vlpianus. Specillatam patinam intelligunt nonnulli specillis distinctam. Hypaliptrum Galenus specillum vocat.

De Vesta, & ignis inextincti ratione: itemque de virginibus. Ouidij & Papinij loca amplius explicantur. Ignis sacri extinguendi ritus apud Persas. Ignis è cælo lapsus. Item de Vesta, ex Phurnuto. Atrium Vestæ quid.

Cap. XIIII.

VEstam, Saturni ac Rheæ filiam Diodorus scribit, primámque domuum structuram excogitasse. At Plato & Platonem sequuti summo ingenio viri, altius mentis aciem intendentes, Vestam deam accipiunt, essentiam formarum separatarum, diuinorúmque stabile fundamentum. Ideóque Vestæ ante alios deos sacrificare priscos consueuisse. Quod in Olympici Iouis sacris seruatum, in Eliacorum primo Pausanias scribit, θύουσι δὲ, inquit, ἑστίᾳ μὲν πρώτῃ, δευτέρῳ δὲ ὀλυμπίῳ Διΐ. At libro De dubiis animæ secundo Plotinus, terræ animam tum Vestàm, tum Cererem dici ab hominibus tradit: quam tamen Plutonem quoque cum Proserpina coëuntem, nuncupant plerique. Sunt qui Vestæ appellatione, terram significari putent: eámque veluti

A mulierem effingant, tympanum gestantem, quoniam ventos intra se contineat. Quam rationem sequuti Romani Vestæ templum rotunda struxere forma, in quo & perpetuus seruaretur ignis, imitati terræ figuram, quasi lar focusque sit, sed totius mundi potius. Cuius medium, Pythagorici putāt ignis sedem: sicuti in libris De cælo & mundo commeminit Aristoteles, & in Timæum Platonis Chalcidius. Et larem vocant ac monada. Terram verò neque immobilem, neque in medio positam globi, sed esse circum ignem

B in ambitu suspensam: quam sententiam Platonē quoque, quum senior iam foret, sequutum esse, memoriæ proditum est. Quin & ab igni & elemento quinto, mundi initia esse ducta, inter Pythagoræ placita fuisse, auctor Plutarchus est in libro De philosophorum dogmatibus. Id quod in Parallelis explicatur fusius, de Camilli gestis rebus. Produnt alij, Vestæ ideo ignē apponi, quòd terra inflammationes in sublimi faciat ex seipsa. Lucius verò Florus etiam sic scribit in Numa: In primis focum Vestæ virginibus colendum de-

C dit, vt ad simulacrum cælestium syderum custos imperij flamma vigilaret. Ignis porrò inextincti custodes virgines erant, vt puram & incorruptam ignis substantiam, inuiolatis item integrisque corporibus, illis commendarent: siue quòd sterile ac infœcundum esset, scitè virginitati adiungerent. At in Græcia, vbi perpetuus seruatur ignis, non virgines, inquit Plutarchus, sed coniugio solutæ mulieres, eiusce rei curam habent. Strabo tamen libro nono: In saxo, inquit, ve-

D tustum Mineruæ templum poliadis surgit, in quo lucis inextinctæ lychnus est, & virginum domus, quam Ictinus condidit. Lectum in Græcorum commentariis illud quoque: ignem cælitus primò in agrum decidisse Argiuum, qui & in templo Apollinis seruetur, quod Argis in foro sit excitatum. Si verò quandoque interextingueretur ignis, sicuti Athenis Aristone tyranno: & apud Delphos, templo à Medis incenso, & Romæ tum Mithridatici, tum ciuilis belli temporibus, haudquaquam ex altero igne lucernas sacras succendere fas erat, sed nouum & peregrinum elici opor-

E tebat, accensa ex sole flamma pura & immaculata, vasis quæ scaphia vocabant, quæ ratione ista sic concinnabantur excauata, vt radiis solaribus hinc inde coniectis in centrum, arida materia apposita, confestim promicaret ignis. Inter nostros verò scriptores sunt, qui tradunt, interextincto igne, virgines verberibus affici solitas à pontifice: quibus mox erat, tabulam felicis materię tādiu verberare, quousque exceptū ignē cribro æneo in ædem virgo ferret. Nec mirum: nam sicuti etiam commeminit Antiquitatū secundo Dio-

F nysius, id Romani presagium interitus Vrbis opinabantur. Quod verò scitu dignum est, nostrę religioni consentaneum, mense Martio quotannis innouabatur ignis in templo Vestæ, quod in Fastis canit Ouidius:

> Adde, quòd arcana fieri nouus ignis in æde
> Dicitur, & vires flamma refecta capit.

Quo in loco notandum id obiter quoque, Arcanam dici ædem, non quia illuc mares non ingrederentur, quod voluit interpres: sed quia, vt Dionysius inquit,

G prȩter ignem arcana erant quędam in templo deę sacra, quorum neque pontifices cognitionem haberēt, neque virgines. Quod & Silius carmine comprobat, libro Punicorum tertio,

> Et Vestę secreta feramus.

Titus porrò Liuius ab Vrbe condita libro quinto, in Camilli oratione: Quid, inquit, de æternis Vestę ignibus, signóque quod imperij pignus custodia eius templi tenetur, loquar? Ex libro sexto secundi Punici belli, æternos ignes recenset, ac conditum in penetrali

H fatale pignus imperij. Hęc ideo accuratius sum consectatus, vt intelligeremus amplius illud Papinij ex quarto Syluarum:

> Donec Troicus ignis, & renatę
> Tarpeius pater intonabit aulę.

Vestalibus eum porrò fuisse morem accepimus: quũ vi morbi ex atrio Vestæ cogerentur excedere, matronarum curæ custodiæque mandaretur. Atrium autem Vestæ, domum intelligimus Vestalium, templo adnexam. In octaua Vrbis regione fuit item atrium Mineruæ, vt scribit P. Victor: sicut in Auentino, Libertatis. Fuit etiam in Capitolio atrium publicum T. Liuio: sicut alibi regium atrium, quod erat circa forum. Sed & in Latomiis atria recensentur duo, Menium & Titium. Hephestionis funus Babylone celebraturus Alexander per edictum Asiæ ciuitatibus nuntiari iussit: ignem, qui ab Persis dicitur sacer, extinguerent, quo ad funebris æderetur pompa. Id verò Persis erat in more, si obiisset rex, aliàs haudquaquam. Qua causa fuisse Alexandro ominosum, docuit euentus. Quod item ad Vestam attinet, Phurnuti non prætereunda sententia est: In fabulis (inquit) traditum, Vestam primam esse genitam, & postremam quoque: quoniam ex terra propagata, in eandem resoluantur, rursúmque consistant. Quo nomine in sacris ab ea Græci auspicati in eandem desinebant. Corollis honestatur albis, elementi ambeuntis ratione.

Ignis cultus apud varias gentes. De vsu luminum in nostra religione. Cur homo tantum vtatur igne. Dionysius cognomento Lampter. Lampteria festa. Ignis inuentio. Ignis è Vesuuio miraculum. An in ignibus viuere animal queat. An ignis sit elementum.

Cap. XV.

Qvod verò ad ignis cultum & vetustos pertinet ritus, lectum in Plutarchi monumentis est. Persis in Græcia occidione occisis, consultantibus respondisse Pythium: Ioui, in cuius tutela libertas sit, patriam esse dicandam: nec prius rem diuinam faciendam, quàm vniuersæ regionis igne extincto, veluti à Barbaris violatus is foret, purum ex Delphis, velut à communibus laribus, accensum intulissent. Chaldæos quoque numinis vice ignem coluisse, Græci quidem scribunt, addita lepida fabella sacerdotis Canopi. Sed Hieronymus quoque & Nicolaus theologus comprobant Geneseos capite vndecimo. Verum & historia proditum, Darium cum ducibus propinquísque agmina in armis stantium circuisse, Solem & Martem, sacrúmque & æternum ignem comprecatum, vt illis dignam vetere memoria fortitudinem inspirarent. Legimus & in Græcis illud item, à Medis & Assyriis Barbaricos contribui eiuscemodi elemento honores, non religione vtique, sed formidine veriùs nocentissimæ, omniaque absumentis rei. Scribit Porphyrius, quod & alibi arbitror à me relatum, diis qui sunt intra cælũ, siue cursu quodammodo pererrantibus, siue non errantibus, quorum ducem esse Solem primò, deinde Lunam existimandum est, commodè sacrari ignem posse, quasi rem cognatam. Sed de nostra item religione, vt aliquid hisce nostris laboribus inseramus: per omnes siquidem Orientis ecclesias, quando legendum Euangelium est, accendunt luminaria, iam sole rutilante: non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ euangelicæ semper habent accensas lampades suas. & ad Apostolos dicitur, Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. & de Ioanne Baptista, Ille erat lucerna ardens, & lucens. vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Addamus & illud scientissimum: Hominem, quoniam cæleste atque immortale animal sit, igne solum vti. Qui nobis in immortalitatis argumentum datus est, quia ignis è cælo est: cuius natura, quoniam mobilis est, & sursum nititur, vitæ continet rationem. Cætera verò

A animalia, quum tota sint mortalia, tantummodo aqua vtuntur: quod est elementum corporale atque terrenum: cuius natura, quia item mobilis est, sed deorsum vergit, figuram mortis ostendit. Proinde nec cælum pecudes suspiciunt, neque religiones sentiunt: quoniam ab his, vsus ignis alienus est. Porrò Græcis frequentissimi fuit moris, quum inferretur lumen, religionis causa dicere, φῶς ἀγαθὸν, idest lumen bonum. Et nostri, argumento eodem, mane nuncuparunt: quia manum, veteribus bonum indicat. Illud grauius mul-
B tò, quod in libro De proprietatibus elementorum, inuenimus adnotatum, quisquis eius sit auctor: Nobis, inquit, incompertum est, animal quodpiam ignē habitare omnino. Sed & quarto Meteororum Aristoteles: In terra, inquit, & aqua solum animalia sunt: in aere autem & igne, haudquaquam: quia in eorum corporibus prævalens materia terra est, ac aqua. Hoc propter nostros libens adieci, astruentes in Cypri fornacibus victitare volucre pennatum. In commentatione eadem legimus, quosdam magni nominis opina-
C tos in elementorum decuriam non videri admittendum ignem, quoniam cęlestium orbium attritione generetur: quod autem ex alio nascitur, ipsum elemētum non est. Ex hoc autem consequitur illud, vt infra mobile primum omnia sint ignis plena, ad aerem vsque. De lampadum ratione in sacris, alibi (opinor) cōmeminimus. Nunc addimus illud quoque: cultum apud Gręcos in Achaia, Dionysium cognomento λαμπτῆρα, idest faculam: cuius festa dicerentur Lampte-
D ria: nam faces noctu ad templum ferebant, vini crateribus passim tota cōstitutis ciuitate. Lampter autem, siue λαμπτήρ, nunc faculam signat, nunc pharum, vnde nauigantibus signa proponuntur. Porrò, vt ad veteres reuertamur, inuenio apud eruditos, ignem inter honores augustales fuisse. Sic enim legimus apud Herodianum in Commodo. Quod consilium suum ad Martiam retulit, vnam è suis concubinis, cui scilicet plurimum deferebat, ac propè vxoris eam loco habebat: sic, vt pręter ignem, omnes honores velut Au-
E gustę tribuerentur. Verum vt adiiciamus item, quòd quamuis satur conniua non aspernetur: scribit Hesiodus, igne succenso, domum lętiorem videri & honorabiliorem: tametsi carminis auctorem Homerum agnoscit Herodotus,

Αἰθομένου δὲ πυρὸς γεραρώτερος οἶκος ἰδέσθαι.

Illud ex Pausanię monumentis est: ignis inuentionē ex Argiuorum sententia non in Prometheum referēdam, sed Phoroneum verius, qui eum princeps mortalibus communicarit. Cęterum hic ignis miraculum
F non pręteribo vnum, & id in Vesuuio monte, vbi quum mugitui similis æditus fuerit sonus, cineris ingens eructatur vis cum prætereuntium discrimine in signi. Quòd si vehementior incubuerit ventus, sublimis adeo surrigitur cinis, & in longinqua protruditur, vt vel Byzātium vsque, Procopij testimonio Gothici belli secundo libro: delatum constet quandoq;, omnibus sic demum conterritis, vt ad supplicationes multis annis decurreretur ad auerruncandā Dei iram. Sed redeo ad Vestam, de qua supersunt adhuc
G scitu digna ex Platonicis excerpta in primis.

Syderum radiis in terræ centro incendium excitari. Item qui dicatur Vestalis ignis, & quid Vesta.

Cap. XVI.

Qvod ergo ad Vestam item attinet, ac in meditullio à Pythagoricis locatum ignem, illud amplius animaduersione dignum, Immensam cęlestium magni-
H tudinem virtutemque ac motionem efficere, vt omnes omnium syderum radij terrę molem, quę quasi punctum est, momento, facilliméque vsque ad centrum recti penetrent, id quod

quod astronomorum plerique omnes astruunt: ibíq; vt Pythagoreis placet, atque Platonicis, fortissimi sint, tum quia recti vndique centrum tangunt, tum quia in angustum collecti sunt cuncti, quorum vehementia, materia ibi terræ sicca, procul ab humore amota prorsus accenditur, accensáque extenuatur atque dispergitur per meatus vndique, & incendia efflat pariter atque sulphur. Cæterum, ignem hunc valde caliginosum arbitrantur, & quasi incẽdium quoddam expers luminis. Sicut in cælo extat expers incendij lumen, ignis autem inter cælestem atque infernum, lumen cum feruore coniungit. Putant autem ignem è cælo flantem, ignem esse Vestalem. Quippe sunt qui Vestam esse terræ velint vitam, numenque: quod ex Plotino paulò ante retulimus. Ideóque Vestæ templum veteres in mediis vrbibus construere solitos, ignem in medio collocantes perpetuum. Ne cui autem mira nimis videantur, quæ de syderum radiis apposuimus, scribit Galenus, ex motu augescere caliditatem, vel ex putredine, vel ex alterius corporis vicinia feruidioris, vel ex angustatione, vel ex alimẽto ad calefaciendum accommodo. Nam quod de putredine dictum, Vidimus, inquit, nonnunquam in columbarum excrementis ex putrefactione ignem succensum.

Vesta vnde inflectatur, quæque sint eius verbi notiones. Hestia, seu histia. Paristia quid, & baunus, necnon banausus. Bunus. Bunæa Iuno. Bandum, bannum, bandophorus. Vnde dicatur clibanus. Inibi Dionysius & Suetonius declarantur. Anestios. Hestiopammon. Steganomus. Nauclerus. Naulum.

Cap. XVII.

Vt verò ex grammatica ratione mutuemur item aliquid, lego, Vestam, hoc est ἑστίαν (sic enim enuntiant Græci) παρὰ τὸ ἑστάναι inclinari, quod ἱδρύσασθαι signat, quia domos prima ædificarit vel quoniam vbique coleretur, simulacraque eius sedentis habitu struerentur, παρὰ τὸ ἧσθαι. Sed domos quoque, veteres hestias dicebant, aut histias, vt apud Homerum,

ἱστίη τ' Ὀδυσσῆος ἀμύμονος.

Et Euripides,

Οὔποτ' ἄλλων μᾶλλον εἶδον ἑστίαν.

Quin conuiuium quoque appellatur hestia: proprium verò Atticorum, hestiam enuntiare, Ionum verò & Dorum histiam. Vnde & paristiam dici legimus ignis locum, quem Peloponneses baunum vocent, ex quo inflectatur cribanus, tanquam κελβὴς βαυνός: vnde & cribanoti panes, in cribano cocti, qui & clibanus dicitur. Est tamen Straboni clibanus, velut cuppa oris lati, fundi angusti, extrahendæ aquæ ex fontibus commoda. At Columella, Scrobs clibano similis est, imus quàm summus patentior, vt latius radices vagentur. Sed & banausum indidem producunt, quo nomine artifices veniunt, qui ignis adiumento opus conficiunt proprium. Bunus verò Mercurij filius in Acrocorintho Iunoni sacellum excitauit: vnde Bunææ Iunonis cognomen propagatum. Bandum Procopius signum dici militare ab Romanis, interpretatur: vnde factum coniectamus, vt vulgus inscitum banderias nuncupet. Nam quod Codice de episcopis & clericis, scriptum inuenias, Banno subiaceant imperiali: aliud est, siquidem eo nomine recentioribus appellatur exilij species, quam proscriptionem dicebant veteres: qui vsu togæ carent, quãdo est illis aqua interdictum & igni. Bannum item, Galli publicum nuncupant edictum. Bandophorum dici legimus, eum qui ducis erat signum. Sunt ex Græcis, quibus placeat, Bannam apud Italiotas regem dictum, aut maximum magistratum. Apud Bœotios, banna mulier vocatur. Vias flexuosas, bannotros etiã appellant. Bannoti vasa sunt Athenæo, ex Callixeni

A historia. Sed institutum repeto. Anestios dicitur, qui sine laribus est, vel (vt apud Hesiodum) iniustus. Hinc est metaphora apud Plutarchum elegantissima in sermone περὶ τῆς πολυφιλίας, ἰδίαν ἤθους ἑστίαν οὐκ ἔχοντες, id est morum Vestam propriam habentes nullam. Eos nanque incessit, quibus certum non est vitæ institutum, sed Polypodis more, vt est apud Theognin, variè permutantur: nuncque philologos se profitentur, nunc venandi consectantur studia, nunc compotationibus indulgent, aut etiam scortilla ductare, non
B arbitrantur turpe. Hinc apud Dores & Æoles hestiopammon dicitur domus princeps ac dominus, qui ab aliis steganomus vocatur, à nonnullis etiam nauclerus, sicut hospitij pretium etiam naulum. Ex thesauris porrò Iulij Pollucis obseruauimus: aram quoque sacrificalem dici vestam, propriè tamen eam, quæ in Prytaneo fuisset, vbi ignis, inquit, seruabatur inextinctus. Vestam pro ara rectè poni, docuit etiam Xenophon Rerum Græcarum libro secundo, ἀκούσας ταῦτα ὁ Θηραμένης, ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν ἑστίαν, audiens hæc The-
C ramenes prosiluit in vestam. Sed, vt manifestius eo nomine aram intelligeremus, subiunxit mox paulò, Οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι οὐδέν μοι ἀρκέσει ὅδε βωμός, non inscius (inquit) sum, aram hanc nil profuturam. Sed & Nonius: Vestibula, inquit, putant sub ea proprietate distincta, quod in primis ingressibus & in spatiis domorum vestæ, hoc est aræ, ac foci soleant haberi. Superato item Mardonio (vt diximus) apud Plateas, respondit Pythius, non prius sacrificandum, quàm omni igne restincto, purum nouúmque Delphis ex commu-
D ni vesta retulissent. Hinc verò lux infertur Dionysio Halicarnasseo Antiquatum secundo: Vnicuique, inquit, triginta curiarum vesta collocata, vbi sacrificabant curiæ, sacrificulos earum fecit. Et iterum: Numa verò suscepto imperio, proprias nequaquam monuit curiarum vestas. Hoc eo copiosius docuisse volui, vt plenius Tranquillum intelligeremus, in Tiberio sic scribentem: Coactis, qui ea tenebantur superstitione, religiosas vestas cum vestimento omni comburere. nam doctissimus interpres, vestes legendum putat.
E Alter verò, vestas quidem admittit, ex Dionysio: sed quid vesta sit, non satis constitutum habet: quum velvti augurando, nunc focos, nunc sacrificalia instrumẽta appellari vestas pronuntiant, auctore nullo. Sunt qui ita omnino legant, Religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Ad arcem præterea locabatur prytaneum, & ciuitatis vesta, apud quam conuiuio excipiebantur publicè venientes legati, quique ob virtutem digni alimentis haberẽtur. Dignum ve-
F rò memoratu, quod Gemistus scribit Plethon libro primo, ciuitatum Cariæ, alicuius quæ existimationis forent, ἑστίαν καὶ μητρόπολιν, idest vestam & metropolin, fuisse Halicarnassum. Prænestinam vestam legimus apud Lampridium in Alexandro Cæsare, cui ex templo huiusmodi sit oblata sors, quum illi insidias strueret Heliogabalus, Si qua fata aspera rumpas, tu Marcellus eris. Illud relatu iucundum: flammæ crepitum ab aliis dici Vulcani, ab aliis Vestæ risum, ab aliis vtriusque minas. Quæ supersunt in hac re minus exulcata, nouum iis initium dabimus.
G
Supplicantes solitos, in vesta, idest lare sedere. Adnotantur inibi interpretum Plutarchi errores. Ephestius qui sit. Iupiter Ephestius, & Philius. Item cur dicatur vesta. Terra epitheta aliquot explicantur. Plutarchi codex emaculatur: & cur terra dicatur clitta. Persarum supplicum mos: itémque plura ad idem spectantia. Prostropæi qui. Velatæ manus Plauto cur.
H
Cap. XVIII.

Illud verò quod enotetur hoc potissimum loco, dignum prorsus est, Vestam pro lare capi quandoque: vnde ἱκέτην τῆς ἑστίας, idest

supplicem Vestæ, legimus apud Plutarchum in commentatione De mulierum virtutibus: quem locum non percipiens interpres, deliramenta effudit. Siquidem tangitur ibi supplicantium ritus, quem in Oeconomicis nō prætermisit Aristoteles. Primum, inquit, inter virum & vxorem statuendæ leges, vt cesset iniuria: sic enim nec ipse nec iniusti quippiam patietur. Id nanque communis inducit lex, sicuti à Pythagoricis sancitur, ὥσπερ ἱκέτιν καὶ ἀφ᾽ ἑστίας ἠγμένην. idest, velut supplicem & à vesta, hoc est lare, ductam arbitrari vxorem, vt nullatenus inferatur iniuria. Sed & Argonauticon quarto Apollonius,

> Τὼ δ᾽ ἄνεω, καὶ ἄναυδοι ἐφ᾽ ἑστίῃ ἀΐξαντες
> ἵζανον, ἥ τε δίκη λυγροῖς ἱκέτῃσι τέτυκται.

Eum verò locum explicantes interpretes: Lege, inquiunt, sancitum erat, vt supplices apud larem sederent taciti. Ritum nec præteriit historia prima Thucydides. Verum quid riuulos consectamur, quum Homerica adire fluenta liceat, à quibus ceu fonte perenni,

> Vatum Pieriis ora rigantur aquis?

Ita verò Odysseæ septimo legimus, Alcinoi domum Vlysse ingresso,

> ὣς εἰπὼν κατ᾽ ἄρ᾽ ἕζετ᾽ ἐπ᾽ ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι,
> Πὰρ πυρί, οἱ δ᾽ ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ

Sensus verò Homeri est, sedisse in foco Vlyssem, stupentibus qui aderant, omnibus. Quin & Halicarnasseus Dionysius, Martium Coriolanum patria profugū, Actij Tullij Volscorum principis supplicem factum scribit, sedentem ad focum quod repetit Plutarchus quoque, nil scitius suspicante interprete. Idipsum & à Themistocle factitatum quandoque, vbi testularum exilio mulctatus, etiam ab inimicissimo Molossorum rege Admeto, cuius adisset larem, religiose seruatus est, frequens Græcorum prodit historia. Quoniam supplicationem hoc genus tum grauem, tum haud contemnendam arbitrarentur Molossi, veluti in Parallelis scriptum cōperi, ἀναντίρρητον, idest cui nequeat contradici Sed vbi Græcè ita est, πρὸς τὴν ἑστίαν προσέπεσε, ritus immemor interpres, Ad sacrarium, inquit, quod summa colebatur religione, se coniecit. Plutarchus in Causis Græcanicis, vbi inquirit, cur nam Tanagræi ante vrbem locum haberent, quem vocarent Achilleum, huiuscemodi supplices appellauit ἐφεστίους, idest ephestios, tanquam in vesta, hoc est lare sedentes dicamus. An verò locum eum scienter iure Latij donarit interpres, coniectabunt eruditiores. Ephestios etiam quandoque autochthonas ciues, siue indigenas interpretantur Græci. Et Eustathius inquit, ephestius dicitur qui vrbem incolit, & vestā habet: qua ratione Epicuri, idest auxiliares ephestij, non sunt. Adiicit Porphyrius, dici ephestium, qui domum habeat: sicuti exules, apolidas dicimus & anestios. Ephestion, epistion quandoque Homerus vocat, & libro primo Herodotus, flatili (vt assolet) extrita. Ephestium Iouem nominat in Aiace mastigophoro Sophocles, & interpretantur scholiastæ συνοίκιον, quem cohabitantes venerarentur, sicuti Philium amici. Heterium, idest ἑταιρεῖον, qui eiusdem sunt decuriæ & symmoriæ. Aræum intelligit in Philoctete Sophocles, cui affundant preces cuncti, aut quē inuocāt precantes. Xenium colunt hospites: Horcium, qui iureiurando societatem ineūt: Hicesium, supplices: Homognyon, fratres. Ephestias, libationes quæ domi fiant, intelligimus: eas πατρῴους dixit in Helectra Sophocles. Inuenio ephestios item dici eos, qui in aliena sint domo: vt apud Homerum,

> ἀλλ᾽ ἐμὲ τὸν δύστηνον ἐφέστιον ἤγαγε δαίμων.

Synestij & homestij intelliguntur, qui domum habitant vnam. Sed ephestios item deos, penates intelligunt. Porrò ne quid sciens prætercam: in libro allegoriarum Hesiodicæ theogoniæ inuenio ἑστίαν, idest Vestam nuncupari, quoniam medium totius teneat terra, & cæteris στάσεως καὶ μονῆς causa sit, idest statum mansionémque præbeat aliis, πᾶν γὰρ τὸ κινούμενον περὶ τὸ ἀκίνητον κινεῖται, idest omne quod mouetur, circa immobile aliquid mouetur. Vnde & Pythagorei ζηνὸς πύργον καὶ φυλακήν, idest Iouis turrim & custodiam vocarunt eam. Quod verò eadem quandoque ζείδωρος dicatur, putat Ioannes grammaticus παρὰ τὸ ζέεσθαι καὶ θερμαίνεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου, factam verbi inclinationem, quia dum solis feruescit vi, mortalibus donet omnia, nec zeas solum, quod suspicantur plerique: & tamen à Plinio quoque comprobatum scimus Historiæ naturalis decimooctauo libro. Zeam Dionysius esse far arbitratur: non desunt qui speltam interpretentur. Multa de ea re Plinius. Vbi verò terram legimus ἀπείρονα dici, quod infinitam signat, interpretatur idem Ioannes grammaticus σφαιροειδῆ, idest orbicularem, vti aliàs commonuimus: nam nec sphæra, nec circulus finem habent aut initium. Et philosophi ferè omnes elementa statuunt rotundata specie: tametsi non desunt, qui terram opinentur τυμπανοειδῆ, idest tympani quadam imagine. Alii verò etiam κωνοειδῆ, idest cōni figura, aut mensæ similem, idest τραπεζοειδῆ: vt meminit etiam Plutarchus in libro De philosophorum placitis secundo. Sternuchon terram in Oedipode coloneo vocauit Sophocles, quam fertilem intelligunt ac campestrem: nam honesta tralatione sterna, idest pectora, & νῶτα, idest dorsa, dicimus loca campestria & latè fusa: sicuti angusta, αὐχένας, idest ceruices. Cæterum illud amplius pensitandum, quod apud eundē legimus in commentatione περὶ πρώτου ψυχροῦ, idest de primo frigido. Terram propter statum firmitatémque, cuius sit velut suffrenatio ipsa frigiditas; sicut physico placet Archelao, nuncupatam à veteribus κλῖτα: mendum, opinor, est exemplarium. Nicolaus Leonicenus vir Græcè ac Latinè scientissimus πίτταν suspicabatur legi oportere: quæ vox, picem nobis indicat. Quid si κλεῖτταν legamus, & obstipatam ac vehementius clausam intelligamus, à verbo κλείω? Ne verò quid prætercam, quod suggerat lectionis varietas, cōpertum mihi est: Clita Græcis dici porticus, & loca, in quæ opportunè reclinemus, sed & quæ decliuia sunt, ita dicuntur. Apud Athenæum loci nomen est Cleta, idest κλῆτα, Spartæ. Apud Sophoclem in Antigone, Parnasiam clityn, pro terra interpres accipit. Verum iam ista coronidem apposcunt: eam verò impingemus mox, si (quoniam de supplicantium ritu facta nobis mentio est) quæpiam adiecerimus velut auctaria: & primò quidem, quod in eodem Plutarchi libro enotauimus: apud Persas supplicandi modum esse habitum grauissimum: quémque reiecisse, maximum haberetur nefas, si ignem supplex excepisset, ac si voto excideret, in aquam se coniecturum, foret interminatus. Proinde, inquit, quod petiisset, consequebatur quidem; sed interminationis nomine reposcebatur ad pœnam, quod pręter legem prætérque naturæ rationem esset intentata. Nam & eum, ignem aquæ promiscere adortum, pronuntiamus, qui impossibilia concipit. Ad supplicantium ritum spectant porrò, quæ in Gręcorum commētariis obseruata nobis sunt: Veteribus, inquiunt, diu receptissimi fuit moris, vt supplicantes caput, dextram, genua eius, cui se ingererent supplices, contingerent: nec totum tamen caput, sed mentum modo, vt statuere Homerus videtur, vel barbæ meditullium, quod probat Euripides. Id verò διὰ τὸ ἡγεμονικόν, quia sit in nobis pars ea principalis, vt in qua logisticon, idest rationalis collocetur potentia. Dextram verò, διὰ τὸ πρακτικόν, quoniam inibi maxima insit ad agendum facultas. Genua, propter motus & progressionis necessitatem. Tria verò hæc symbolicè, consensum, actionem progressum, ad ea quæ peterentur, præstanda, complecti videntur, & veluti οἰωνισμοὶ τῆς ἱκετείας τέλους, idest auguria finis supplicandi. Sinistram certè attigisse, ominosum censebatur, idest δυσοιώνιστον: quando & improspera vocabāt σκαιὰ καὶ ἀριστερά, bona verò & fortunata, δεξιά. Euripidis carmen quod antè paulo significauimus, est hoc; ὁρῶν σε δεξιὰν κρύπτοντα καὶ πρόσωπον ἔμπαλιν στρέφοντα, ὡς

πως μή σου περιθίγοι γουνιάδος. Apud Assyrios supplicis indicat formam, si quis curuatis membris, humúmque vultu penè contingens, manus post tergum connexuerit. Supplices alio vocabulo nuncupat Græcia prostropæos: nam & προστρέπειν, Sophocli est κατηδικτικῶς λέγειν. Locros venientes Romam Liuius scribit, velamenta supplicum, ramos oleæ, vt Græcis mos est, porrexisse. Hinc liquere opinor, cur dicantur velatæ manus Plauto in Amphitryone.

Super Aglaidis voracitate, de Græco penu paucula. Adephagia. Adephagi qui. De Anacreonte.

Cap. XIX.

DVm Græca nuper ex Horatij præscripto, exemplaria sitienter versarem, defloraturus quæ nostras lectiones instruerent opulentius, & insigniter adiutum irent, super Aglaide Megaclis filia quæpiam adnotata comperi: quæ & transpoluisse, operæpretium censui, vt nulla non in re ad manum (quod dicitur) suppeterent exempla. Hanc igitur tubicinio vitam fouisse ferunt, hócque illi vnũ fuisse opus: quanquam à deliciis haud abesse sciret, quippe galericulo siue aduentitia coma contegebatur caput, quod & tutulum habebat, idest velut apicem, ac cristas quasdam, λόφους vocant Græci. Cœnã sic ferè apparabat, vt carnium minas absumeret decem, panum chœnicas quatuor, vini hauriret χοᾶ. Cuiusmodi verò censeatur verbum hoc, aut quàm capax mensuræ id genus, alibi (opinor) hoc opere explicabitur amplius. Illud corollarium fuerit, voracitatem, vel (vt Plautino vtamur vocabulo) saburrationem dici à Græcis ἀδηφαγίαν, idest adephagiam. Apud Athenienses tamen & Bœotios, equos pleniores perfectiorésue adephagos comperi nuncupatos. Argiui autem cibi capaciores eo verbo homines intelligũt, verum & gymnasticos quoque. At honesta metaphora hoc nomine Lysias ἀπλομισθον ναῦ appellauit, id est quæ perfectam plenamque exigat mercedem. Nã & nautas legimus apud auctores dici ἀπλομίσθους: nimalis adephagon nauem intelligere impendij multi. Certè adephaga obseruauimus de magnis perfectisque dici. Adephagi plures ab Æliano in digitis mittũtur quodammodo: inter quos Pityrea recenset Phrygem, Cleonymum Pisandrum, Charippum, Mithridatem Ponti regem, Timocreontem Rhodium athletam, & poetices studiosum. Erysichthona Myrmidonis: qui inde & κλαδων sit cognominatus. Alcman verò poeta ipsum se fatetur πολυβορωτατον, idest voracissimum: cui ne primipilus quidem, idest militaris par foret annona; sed ioco forsan in se est cauillatus.

Coronidem appingere, quid sit: Coronidis notiones aliquot. Item quid corone. Coracium. Martialis locus declaratur. Quid ascriberent Hebræi in fine. Diapsalma. Coronius bos. Coronus taurus. De asterisco, & paragrapho & dipla. Parepigraphe. Paragramma. Ad vmbilicum perducere quid. Bullæ. De vmbilico terrarum pluscula.

Cap. XX.

COronida imposuisse, adagium est, significans vltimam rei manum admotam, nec affectum opus, sed prorsus completum finitúmque: siquidem coronis est quandoque montis vertex, aut structuræ summum: quandoque verò, quod in fine libri ponitur: vnde est adagionis origo. Quod in libro De Alexandri fortuna, manifestum Plutarchus facit: Dionysius, inquit, Philoxenum poetam in Latomias coniecit: quòd quum illi

A tragœdiam à se concinnatam recoquendam emendandámque tradidisset, totam is ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς κορωνίδος περιέγραψεν, idest ab initio ad coronidem vsque circunscripsit: quod est expunxit, deleuitque: nam περιγράψαι est etiam ἀπαλεῖψαι, quoniam οἱ ἀποδοῦντες περιγράφοντας, καὶ περιαιροῦνται τὴν ἀρχήν. Verum, vt quicquid ad id pertinens nobis compertum est, persequamur: & sectarum summum ita vocant, vt quum dicitur, κορωνὶς τῆς σοφίας. Signat & nauis puppem, quod sit in eius apice, curuatum rostrum: vnde &

B Homerus, νηυσὶ κορωνίσι, quod exponunt, cum nauibus flexas habentibus summitates. Alij etiam nigras eo nomine intelligunt, Eustathio interprete, ad earum interstitium quæ vocantur μιλτοπάρῃοι, idest milto rubentes. Estque coronis deminutum à corone. Quæ vox animal signat quandoque, quod Appion larum esse credidit, hoc est fulicam, & æthyiam, idest mergum: alij cornicem interpretantur: interdum verò circum hostij, hoc est annulum, sicut illud χρυσῆ δὲ τέτυκτο κορώνη. Dicimus & coronen in arcu, hoc est

C summum cornu & incisionem vbi neruus sedet. Vnde, inquit Eustathius, bonum rerum finem, auream coronen prouerbium dicit. Inueni & id nomen positum pro virilis membri summitate: vnde est, ἔδοξέ τις τὸ αἰδοῖον αὐτοῦ ἄχρι τῆς κορώνης περιχῶσθαι. Coronis autem est item species ficus, quam & coracium vocant, quòd pici similes coruis videantur colore. Coronis verò in libri calce apponi solita, ferè hanc præfert figuram ɿ Nam Aristophanis interpretes scribunt, esse lineam breuem vtique, sed ab inferiori parte flexam.

D Ex iis verò amplius Martialis carmen illustratur ex libro decimo,

> Si nimius videor, seraque coronide longus
> Esse liber, legito pauca, libellus ero.

Hinc est illud Plutarchi elegantissimum, in sermone qui est An seni administranda res publica: Qui verò, inquit, ciuilibus actionibus & certaminibus innutritum non permittit ad facem & vitæ coronidem progredi, prorsum ingratus est. Apud Hebræos obtinuit mos, vt in librorum fine vnum subnectatur è tribus:

E aut enim Amen ascribunt, quæ vox πεπιστευμένως indicat, idest fideliter, vel γένοιτο, idest fiat: aut Sela, idest semper: aut Salem, quod pacem signat. Psalmis prætereaquibusdam diapsalma interponitur: quod verbum Origenes opinatur signare, quod apud Hebræos solaex Septuaginta interpretum tralatione, ac Theodotionis & Symmachi. Fuere qui diapsalma statuerẽt metri commutationem, vt Sudas: alij spiritus pausationem: nonnulli sensus alterius initium, aut etiã rhythmi distinctionem. Sed institutum repeto. Obseruatum

F in Pausaniæ monumẽtis, deam quoque in Sicyonia Coronidem coli, cuius tamen simulacrum peculiare templum habeat nullum: sed quum sacrificij appetit tempus, id in Palladis transferunt sacraria honoréque prosequuntur. κορώνη verò non animal modo est, quod diximus: vnde illud parœmiodes, in eos qui tum gratia, tum nocumenti inferentia plurimum toto petunt conatu, κορώνη τὸν σκορπίον. Sed & nomine eodem, coronæ signatur species: quin & τὰ περιφερῆ σχήματα, idest rotundatæ figuræ. Coronidas dicunt

G propriè βλαστήματα, idest germina. Sunt & de violis contextæ corollæ. Coronium appellari bouem quandoque adnotauimus, μίαν εἰσὶν ἔχοντα κέρατα, idest lunata habentem cornua. Sed & κόρωνος dicitur taurus, idest ὀρθόκερος. Fuit in Peloponneso ad Pamisi fluuij dextram Corone ciuitas, à Bœotiæ Coronia sic appellatione ducta: vel quòd mœnium fundamenta defodientibus ænea sit inuenta cornix: cuius fortè argumento rei in Acropoli æneum stabat Pallados simulacrum sub dio, cornicem manu tenens. Non prætereamus quod Hephæstion scribit: in Aristophania æditione

H asteriscum, cuius imago velut stella est, modo apponi, vbi metra variant. Vtimur verò, inquit, in dramate tribus modis coronidis signo: primum quidem: quum histrionibus abeuntibus subsistit chorus:

vel vice versa, choro emigrante, remaneant histriones: vel quando locorum commutatio in scena fit. Paragraphum verò adhiberi κατὰ πρόσωπα ἀμοιβαῖα, in iambicis & choricis inter stropham & antistrophum. Paragraphi autem nota dicitur in longum protensa linea, velut punctum in summo habens, hoc modo —·. cui sæpe apponitur & nota, quam vocant διπλῆν, idest dipl, à quæ trigoni figuram præbet obliqui citra basin, ad hunc modum < Certè signum est paragraphos completæ strophæ aut antistrophi: estque generis fœminini. Paragraphen, idest παραγραφήν, inter poeticos tropos recensent grammatici, vt scribit Eustathius: id verò est, quum præcedentia cõplentes, ad alia transitum paramus: vt apud Homerum, ὡς οἱ μὲν τὰ πίνοντο κατὰ στρατόν. At parepigraphe intelligitur, vbi quæ præcedere debuerant, tacentur: vt tamen ex illatis percipi facilè valeant, sicuti apud Lycophronem,

Λέξω τὰ πάντα ἀτρεκῶς ἅ μ' ἱστορεῖς.

Neque enim inibi interrogasse quippiam Priamus animaduertitur liquidò, nisi ex respondẽtis schemate. Locum hunc de paragrapho & paragraphe in dispũctiones suas ex editione priore transtulit ad verbum amicus noster: si amicum dicere par est, qui nostros sudores interceptum eat, velut diplomate impetrato, idest expilandi facultate. Paragramma in Hieronymi epistolis, pro literis accipimus parum curiose positis per librariorum inscitiam, vel impressorum, vti nunc est. Si paragrammata, inquit, repereris, vel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentis impediant: non mihi debes imputare, sed tuis, & imperitiæ notariorum, librariorúmque incuriæ. Coronidem verò duplicem obseruauimus: aut enim epodica est, si post diplam constituatur: aut proodica, si alteram ipsa præcedat diplam. Cæterum, quod Græci coronida impingere dicunt, Latinè, ad vmbilicum perducere, non minus rectè dicitur. Nam poetæ elegantissimi, quũ exactum opus significant, ad vmbilicos se venisse, scribunt. Horatius in Epodo,

Promissum carmen iambos
Ad vmbilicum adducerem.

Quem locum dum exponit Porphyrio, ita scribit: Ad vmbilicum adducere, pro finire & consummare opus posuit Horatius: quia in libri fine, ex ligno aut osse vmbilici solent apponi. In quem sensum & Martialis quarti libri finem ita clausit,

Ohe iam satis est, ohe libelle,
Iam peruenimus vsque ad vmbilicos,
Tu procedere adhuc, & ire quæris.

Et alibi idem Martialis,

Nigris pagina creuit vmbilicis.

Et Papinius Syluarum quarto,

Noster purpureus, nouúsque charta,
Et binis decoratus vmbilicis.

In quo tamen commonendus est studiosus lector, hãc quoque eloquendi rationem à Græcis videri profluxisse. Nam in primo Epigrammatum hoc inueni de Heracliti tenebris tetrastichum, cuius is fermè est sensus: non esse festinanter ad vmbilicum Heracliti euoluendum librum, quoniam perdifficile iter sit, & tenebræ adsint intensiores: quòd si mystes affuerit præmonstrator, claro fiet illustrior sole. Carmina si quis exigat, hæc sunt,

Μὴ ταχὺς Ἡρακλείτου ἐπ' ὀμφαλὸν εἴλυε βίβλον
Τοὐφεσίου, μάλα τοι δύσβατος ἀτραπιτός.
ὄρφνη καὶ σκότος ἐστὶν ἀλάμπετον, ἢν δέ σε μύστης
Εἰσαγάγῃ, φανεροῦ λαμπρότερ' ἠελίου.

Vmbilicos verò in libris opinor dici, quod in medio ponerentur: nam quicquid est in aliqua re medium, rectè vmbilicum appellari. Quippe ὀμφαλοὺς ἀσπίδος, idest scuti vmbilicos, interpretatur Eustathius bullas quasdam: sic enim scribit, βοῦλλάς τινας: quæ ornatus gratia adderentur, in meditullio præcipue. Hinc apud Homerum, ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι, velut vmbilicata dicantur scuta, ex vmbilici animalis imagine. Verum inter pisces, qui à Græcis cochliæ dicuntur, vmbilicos vocamus. Argumento est item Parnasus quoque quem vmbilicum dixère terrarum: quia vmbilicus sit in homine medius. Quorum tamen vtrunque falsum esse, Varro scribit, quoniam neque locus is sit terrarum medius, neque vmbilicus sit in homine medius. Attamen Pollio Vitruuius libro Architectonicæ tertio, idipsum confirmat. Nam si, inquit, homo collocatus fuerit supinus, manibus ac pedibus pansis, collocato centro in vmbilico eius, circumagendo rotundationem, vtrarunque manuum & pedũm digiti linea tangentur. Cur verò diceretur mundi medius Parnasus, ex iis quæ prodidit Strabo coniectare licet: In medio nanque, inquit, vniuersæ quodammodo Græciæ & intra & extra Isthmum: immo & totius orbis consistere videbatur. Vnde & telluris vmbilicum appellabant, fabulam addentes, quam fingit Pindarus: referens, ab Ioue duas dimissas aquilas, in eo coisse loco, vnam ab ortu, reliquam ab occasu. Quidam verò dixere coruos, aut etiam cygnos: vt in libro De oraculis quæ defecerant, Plutarchus etiam tradit. Sed & in templo quispiam monstrabatur vmbilicus, pendentibus ornatus vittis: cui duæ, argumento fabuloso, incumbebant aquilarum imagines. Et Plutarchus innuit, fuisse ibidem locum qui diceretur omphalos, idest vmbilicus. Et in Oedipode tyranno Sophocles mesomphala mantea dixit: nam est oraculorum locus manteum. Pausaniæ testatum thesauris est, vmbilicum Delphicum ex albo structum lapide, quem ἐν μέσῳ γῆς πάσης εἶναι λέγουσιν οἱ Δελφοί. Verum & in carmine obscœno, quisquis eius fuerit auctor, id ita confirmatum animaduertimus:

Pallas Cecropias tuetur arces,
Delphos Pythius, orbis vmbilicum,
Creten Delia, Cynthiósque colles.

Sed & Ouidius ait,

Te meus ante omnes genitor dilexit, & orbe
In medio positi caruerunt præside Delphi.

Papinius quoque Thebaidos primo:

Audiit & medius cæli Parnasus, & asper
Eurotas.

In quo tamen loco Lactantius grammaticus post fabellam aquilarum expositam, Vel medius (inquit) cæli, quoniam cataclysmi tempore aquæ fuerat discrimen, & astris: vnde & Lucanus,

Hoc solum, fluctu terras mergente, cacumen
Emicuit, pontoque fuit discrimen, & astris.

In libro De natura deorum astruit Phurnutus, Delphicum oraculum dici orbis vmbilicum, idest ὀμφαλόν: non quia sit terrarum medius, sed ab ea quæ sciscitantibus reddebatur ὀμφή, idest θεία φωνή, seu diuina vox. Dantes verò poeta non aspernabilis, purgatorij cantu secundo, Hierusalem esse orbis vmbilicum videtur innuere. Quod in Psalmorum expositione comprobat Cassiodorus: nam canit Propheta, Deus operatus est salutem in medio terræ. Sed Nicolaus theologus mediam habitabilis intelligere maluit. Alibi etiam legimus, Et requieuit in corde terræ. At Iosephus libro tertio Belli Iudaici, Hierusalem Iudææ mediam vult. Sunt in fornicibus lapilli nomine vmbilici, qui in medio collocati, quodam quasi concentu, & ordine omnem fornicis faciem seruant immotam his comparari mundum posse, Aristoteles scribit, seu verior est libri auctor Theophrastus, quẽ continet Deus, & seruat, etiam si in medio non intelligitur constitutus.

Vocabula plura ad vmbilicum spectantia. Vmbilicus pomorum quid. Cochlos, cochlia. Omphnia, & omphnæ quid. Omphaloessa vnde dicatur. Ambones qui. Infantem per vmbilicum nutriri. Vmbilici notior-

ci notiones aliquot. Phalangis partes obiter. Quid croca. Crocodilus marinus unde appellationem ducat: itē terrestris. Stolos omphalodes in ouis quid. Caulis pennarum.

Cap. XXI.

SCribit verò Iulius Pollux, quod est in ventris medio concauum, dici omphalum, idest vmbilicum & mesomphalium. Qui verò ei circumiectus est, locum vocari gangamon: vmbilici medium, acromphalium. Nam epomphalium est, quod vmbilico incumbit: mesomphali verò sunt placentæ quædam. Omphalotomon, obstetricem vocant, quæ vmbilicum infantibus præcidit. Sicut instrumentum quo id præstatur, omphalister dicitur. Attici, omphalon item dixere imum fici: hæc autem est extremitas ab petioli parte diuersa. Nam & in pomo flosculus, vocatur vmbilicus quoque apud Palladium. Apud Aristotelem est testa intectum animal, ab limace seiunctum cochlos quod nuncupatur: id vmbilicum interpretatus est Theodorus: Aristoteles quandoque cochliam item dicit: sed & limacem, cochlon. Dignum porrò scitu: in pomis, ac id genus aliis, vmbilicum dici quoque πυθμένα, idest fundum, cauitatis ratione. Pellem verò vmbilicum ambeuntem, græam vocant plerique: quia corrugata, senectutis sit indicium. Nicander in Alexipharmacis arcton omphaloessam vocauit,

ἄρκτον ὑπ' ὀμφαλόεσσαν ἐνάσσαο.

Quem locum enarrans interpres, omphaloessam τροφώδη intelligit, veluti dicas nutritiam: nam, inquit, etiam Ceres Ompnia dicitur, ἡ τρόφιμος, velut non ab omphalos, qui est vmbilicus, sed ab ompnæ sit deflexum nomen. Sunt autem ompnæ, triticum melle rigatum: vnde & Callimachus,

ἐν δὲ θυοῖσιν ἐπὶ φλογὶ κάπεθεν ὄμπνας.

Sunt & ompni, Cereales fructus, vt qui spirandi causa sint, ἀπὸ τοῦ πνεῖν. Quanquam & ompnia manus, quandoque dicitur pro diuite. Sed & ompnia, nubis magna & auctior. Nisi quis omphaloessam etiam ab vmbilico inclinata voce, nutritiam rectè interpretetur, quando, vt Aristoteli placuisse video, augescunt in vtero infantes per vmbilicum: eius verba subieci, αὐξάνεται δὲ τὰ ζῶα πάντα, ὅσα ἔχει ὀμφαλὸν, διὰ τοῦ ὀμφαλοῦ, augentur (inquit) animalia cuncta, quæ vmbilicum habent, per vmbilicum. quod etiam Anaxagoræ placuisse, ac præterea compluribus, Censorinus auctor est. Quanquam Diogenes & Hippon existimarunt, esse in aluo prominens quiddam, quod infans ore apprehendat: exque eo alimentum ita trahat, vt quū ęditus est, ex matris vberibus. Sunt qui Omphaloessam, Creticam exponant: nam est Omphalos, Cretæ locus. Callimachus,

Πέσε δαίμον ἀπ' ὀμφαλός.

Sed & illud inde est,

ὀμφάλιον μετέπειτα πέδον καλέουσι κύδωνες.

Ab eo loco, Omphalites gentile nomen est, vt inquit Stephanus. Est & suus Thessaliç Omphalus, siue Omphaliō. Omphe autem de qua paulo antè, inquit Porphyrius, vocem indicat quidē, sed diuinam, sicuti ὄσσα. Homerus,

Θείη δέ μιν ἀμφέχυτ' ὀμφή.

Vnde Panomphæus dicatur Iupiter, cui nota est fama omnis, & vaticinium. Nā & vates, Iouis dicūtur nuntij: quando & famā diuinā, idest ὄσσαν, Homerus idem Διὸς ἄγγελον dicit. Est item in re militari vmbilicus: siquidem phalāgis dichotomia, idest in ęqualia sectio, os vocatur & vmbilicus, vt inquit Ælianus, ab aliis oraros dicitur, & synoche. Partes phalangis, κέρατα vocantur, idest cornua: sed sinistrum dicitur & οὐρά, idest caudā, aut pes, vt Æliano eidem placet: dextrum verò cornu vocatur caput quoque: qua verò longitu-

A do ita secatur, oris & vmbilici nomine vtimur. Nicandri interpres in Theriacis, ἦτρον, hoc est etron, intelligit geniculum aut vmbilicum in ferula, sed propriè (inquit) etron, est post vmbilicum locus. Ex medicæ rei professoribus est, exomphalos dici omnes, quibus promineat vmbilicus. Verum tria in iis obseruari discrimina, quosdā enim pneumatomphalos, idest πνευματομφάλους nuncupant: alios enteromphalos, nonnullos denique hydromphalos. Illud præterea non omiserim, calculos frequenti motu in maris littore rotun-

B datos, quos Latini vmbilicos vocant, vt est apud Ciceronem De oratore libro secundo, à Græcis, vt nos commonuit Aristoteles, in mechanicis quæstionibus, appellari crocas. Quærit enim quid sit, quòd in littoribus ex lapidibus aut testis grandioribus fiant, quæ vocantur crocæ. Sunt qui ea voce littus intelligant, vnde & marino conciliatum sit nomen crocodilo, παρὰ τὸ δειλαίνεσθαι τὰς κρόκας: quod verbum, inquiunt, littus indicat, quoniàm ad terræ contactum compauescat. Sic porrò & terrestris crocodilus crocum re-

C formidat, qua ex re factum illi nomen. Propterea sic lita aluearia, non attingit, alioqui mellis appetentissimum animal. Lycophronis interpres: Croca, inquit, littus est, ἀπὸ τοῦ κέρω, quod cædo indicat, tanquam κερόνη, ad quam allisæ confringantur vndæ. Porrò in Gręcis adnotatum auctoribus est: fluuiales aut marinos lapides dici quoque trochalos, item chermadia, & cochlacas. Apud Hesiodum, trochali vocantur senes incuruati ad rotæ similitudinem. Idem Aristoteles De animalium historiis libro sexto, vmbilicos pro

D poris accipit & meatibus in partu & generatione piscium. Ambones verò ad vmbilicos spectant nihil: nam eo nomine loca intelliguntur superciliosa montanáque: dicuntur & vocabulo eodem ollarum summitates labráque. Illud grauius: dici stolon ὀμφαλώδη, idest vmbilicarem appendiculam, in ouis imperfectis adhuc, in parte acuta: quæ ouo amplius increscente, obtenditur latius atque minuitur, perfectóque mucro exitum complet. Legimus porrò stolō dictum quoque in animalibus caudæ tenorem, vt

E Theodorus interpretatur. Nam Aristoteles ait, Caudis quoque inesse longiores pilos, si stolos fuerit breuis, vt equis: alias verò breues, si longior sit stolos, vt bobus. fortè caulem rectè dixeris, sicuti pennarum caules nuncupantur Plinio.

Item de embryi nutricatione in vtero. Embryum cohærere vtero, sicuti plantis fructus. Carmētes duæ: Postuersa, Prosa. An embryum sit animal. Embryum vnde dicatur. Hypembrium. Embryi pi-

F *leus. Diadumenus Antoninus cur. Clodij Albini historia. Choria. Cytaria. Psacala. Psacalnchi. Nennus. Sannas. Sanna. vnde.*

Cap. XXII.

POstea verò quàm infantilis alimenti paulo antè facta nobis mentio est, & miscellaneam in hisce libellis doctri-

G nam consectamur, operæpretium me facturum opinatus sum, si flores aliquos ad huius corollæ nexum ex medicorum amœnioribus hortulis pręcerpserimus, quibus inspectantium exhilarentur obtutus, & rerum fragrantia nonnihil afficiatur anima. Igitur Galenus inquit, Communes quædam venæ sunt mammis ac vteris, quæ vbi parum habuerint sanguinis, graciles quidem mammas ostendunt: inedia verò nonnunquam fœtum perimunt, nonnunquam & ad excretionē ex-

H citant, partúmque commouent. Nam in libro De natura fœtus Hippocrates: Alimentum, inquit, atq; auctio à matre veniens, non adhuc est infanti sufficiens, vbi mēses decē prætereriint, & auctior fuerit fœtus. Perlicit enim à sanguine ad se, id quod dulcissimum,

Simul autem & lactis parte aliqua fruitur. Vbi verò hæc illi rariora fuerint, & iam infans molem corporis habet, plùs cibi requirẽs, quàm illud, quod adest, palpitat, & membranas interscindit, ac initium partus matri affert. Proinde Sẽtẽtiarum quinto Hippocrates idem, Mulieri (inquit) vtero gerenti, si mammę graciles repente fiant, abortit. Ex eisdem porrò scholis & illud est, Fœtus vtero necti, quemadmodum fructus stirpibus iungantur. hi nanque in ipsis primordiis generationis debilioribus capulis nexibúsque cõtinentur: proindéque tota delabuntur facilitate, si vehemẽtior incubuerit ventus, posthac aucti difficilius à plantis reuelluntur: sicuti rursum, vbi iam pleniorẽ adepti maturitatem sunt, spõte, nulla extrinsecus crassante vi, defluunt. Consimiliter de fœtu astruendum. Quippe vbi primum insinuatum vuluæ semen est, si agitari vehemẽtius vel animo vel corpore mulierem contigerit, minimo rescinditur, soluitúrque modulus is, quo conflata societas erat. Idipsum vsu item venire compertum, vbi iam maturit fœtus. At tempore intermedio, inque post principiis firmior est coalitus, ac propemodum inseparabilis complexus, quo nomine validiores grauida commotiones citra fœtus læsionem, perpeti valet. Confixos verò esse in vtero puerulos, inter Varronis placita est, capite infimo nixos, in superna pedibus prorectis, non vt hominis natura est, sed vt arboris, Qui quandoque tamen præter rationem cõuersi, in pedes prodeant in lucem, diductis passisque brachiis, matre inde oblæsa insigniter. Cuius sanè periculi deprecandi gratia Carmentibus statuæ duabus surrectæ sunt Romæ: alteri quarum Postversa nomen fuit, alteri Prosa, de recti peruersiq; partus potestate ac nomine. Prodit in libro κεράσεων Galenus, & Simplicium pharmacorũ primo, Embryi cutẽ initio esse superficiẽ vnam cõtinuam, mox ritu cribri foraminibus oppleri. Ad ea verò quæ superiore concinnauimus capite, adiici etiamnum illa possunt, quæ De philosophorum placitis libro quinto Plutarchus scribit: Democriti dogma esse atq; Epicuri, embryum in vtero per os connutriri: propterea æditum in lucẽ, ad mammas ore confestim arrepere: esse quippe in vtero item vbera quædam, è quibus alimentum ducat. Stoici, per intestinum & vmbilicũ. Alcmæon, per totum corpus illabi putat alimentum: quia sit perinde ac spongia, in quã eliquetur ex cibo, quod alendi vim obtineat. Embryum verò esse animal, arbitratur Plato, motus argumento & nutricationis, quæ vtraq; in vtero contingant. Stoici, non esse animal colligũt, sed vteri partem: veluti fructus plantarum dicimus partes, quæ à maturitate defluant, sicut embryũ quoque. At Herophilus motum ei relinquit physicum, sed non vtique spiritalem. Motus autem organa, esse neruos: & tũc demum animal euadere, vbi profusum aëris attraxerit quippiam. Fœtu denique iam figurato, Platonici putãt, infundi vitã à sphærarũ animis, animáque totius: ad idem ipsa matris anima simul cum virtute paterna interim conferente, per quam vitam, velut escam, rationalis trahatur anima ad corpus: ipsamque ad se vitã contrahat quodammodo, sub actúque conseruet, ducátque suo. Dicitur verò embryum, τὸ ἐν τῇ γαστρὶ αὐξανόμενον., quod in vẽtre augescit, παρὰ τὸ βρύειν. quo verbo in augmenti ratione vtitur Homerus quoque, καὶ τὸ βρύειν ἄνθεϊ λευκῷ. Hypembryum autẽ dicitur sub vbere nuper infans natus. Lectum & illud est: puerulos naturali quodam insigniri pileo, quod arreptum obstetrices aduocatis vendant credulis: siquidem eo se adiuuari plurimum opinantur. Antonino autem Diadumeno, pilei loco pertenue fuit diadema, futuri mox imperij præsagium: vnde sit ratio itẽ cognominis. Sicuti Clodio Albino ex albedinis claritate, quam in recens nato fuisse tantam patris ad Ælium Bassianũ testatur epistola, infantibus ex vtero alioqui rubentibus, ferè vt linteamina, quibus est excepṫus facilè superaret, Albini adoptata est nomẽclatura. Sed & eidem imperij fastigiũ prænuntiasse credi-

A tur bos albus purpureis ad plenum cornibus. Embiõ vocant poetæ lignorum cariem, quam dicunt cæteri saproteta. Choria nuncupant Græci cytariã, idest embryi conceptacula. Sunt item choria, quæ ex intestinis plectũtur chordæ. Sed quoniam huc prouecti sumus, ducto exordio nouo, spatiemur quadãtenus cum veteribus sapientibus, si illud commonuerimus antea: embrya quandoque nuncupari psacala, sed & nuper æditos infantes. Vnde apud Sophoclẽ psacaluchi matres appellantur. Ita comperias verba plerunque non B adeo multis cognobilia ob infrequentem apud auctores vsum: cuius est modi Nennus, quæ vox θεῖον indicat, idest matris fratrem. Apud Cratinum Sannas fatuum indicat. Vnde & Sanna verbum Latinis frequens, puto, defluxit: etiam si à narium sonitu grammatici opinentur ductum.

Embryo quando infundatur anima. Cur per cacrum anima descendere, per capricornum ascendere dicatur. In quam primum corporis partem insinuetur anima. Saturnalium ratio Romæ. Ianuarius vnde. Sothis. Boream esse generationis, Austrum verò deorum. Deos meridie ingredi. Templa cur non adirent meridie. De templorum ianuis nota. Silentio colendum Deum. Virgilij locus ex Georgico quarto.

C

Cap. XXIII.

D QVærat hic solertior aliquis, nec hoc (quod dicitur) Catone contentus, quã dónam affundi animam corpori censeamus? Postea quàm semen intra formandi hominis monetam locatum, quod à toto viri corpore, vt scientissimis ex Platonicorum schola placere animaduerto, defluxerat, traxeratque secum à viri anima formatricem vim, eius potentia diebus ferè quinque & quadraginta sic est affectum, vt sex primis diebus lacuaE serit, folliculo genitiuo circumiecto ex membrana tam tenui, qualis in ouo ab exteriore cluditur testa: quod à physicis deprehensum est, nec tacuit in libro De natura pueri Hippocrates. Nouem sequentibus sanguis, duodecim aliis caro, decem & octo reliquis fuerit figuratum, tunc anima creatur & infunditur. Scribunt Platonici, & in Naturalibus non prætermisit Macrobius, Capricornum cancrúmque dici à physicis, solis portas: quia in vtraque obuiante solstitio, vlterius solis inhibeatur accessus. Per has item portas F animas de cælo in terras meare, rursúmque de terris cælestia repetere. Proindéque hominum vnam dici, alteram verò deorum. Hominibus dicari cancrum, quia per hunc fiat ad ima defluxus: diis verò capricornum, quia illac postliminio cælestibus animæ restituantur sedibus. Ex quo inter Pythagoræ placita censetur & illud, à lacteo circulo initia ducere ditis imperium, quia inde delabantur animæ in mortalitatis naturam. Zodiacum verò lacteus circulus duobus intersecat locis, qua cancer, quaque capricornus est: pro G pterea & primam nascentibus lactis offerri alimoniã. Cæterum quod ex intimo doctrinæ penu auctor eruit Macrobius, acri dignum perpensione est: quippe Plutonis, quod aiunt, galea opertum quadamtenus ab impolitioribus (opinor) minus percipi valet. Quamobrem falli nemo ita debet, vt descensum ascensúmque hic accipiat secundum situm: sed quia luna cancri domina generationi proxima est, Saturnus verò dominus capricorni remotissimus: ideo per cancrum, id est lunarem vegetalémque instinctum descendere aH nimas dicunt. Per capricornum verò, idest per Saturnium, intellectualémque instinctum ascendere. Saturnum enim prisci mentem vocant, qua sola petuntur superiora. Adde, quòd capricorni Saturniq; sicca virtus, dum ad intima spiritus contrahit atque colligit, ad

git, ad contemplandum assiduè prouocat. Lunaris autem humor, spargit ac dilatat, & circa sensibilia animum distrahit. Hinc verò scitissimum reseratur arcanum: Saturnalia, Romanos celebrare solitos, solem capricorno gestante, in quibus feriabantur serui, liberorum calceos sibi circumponentes, omnibus verò inuicem communicantibus: innuente prorsum legis auctore, Per capricorni portam homines, quibus nũc corporis ratione grauis incumbit seruitus, euadere in libertatẽ mox plenissimam. Quo item portæ argumento Ianuario mensi conciliatum nomen opinantur. Hac quoque ratione Ægyptiis anni principium cancer est. Adiacet verò cancro sothis, idest σῶθις, canem interpretantur Græci Sotheos autẽ exortus numenia est illis gentibus, generationis in mundum initia præbens. Adde, quòd Boream tradunt generationi percommodum, quo fit vt morientes spiritu credatur excitare, sicuti exsoluit Auster: constipat enim addẽsans frigidior natura, laxat autem calidior. Ad hęc Boream fingunt ἐρωτικοὶ, idest in amorem pronum. Nã Orithyia rapta, Zeten genuit, & Calain. Austrum cõtrà, diis attribuunt: proinde meridie ingruẽte, in deorum templis pandũtur vela: nec homini ingressus patet, velut diis sit destinatum eundi tempus: in ianuis quoque, meridiei & Austri visebantur symbola. Nec in ianua vlla, quæcunque esset hora, loqui fas arbitrabantur. Nam Pythagoricum & Ægyptiorum dogma sapiẽtum id fuit, quum Deum innuerent silentio colẽdum, à quo sunt rerum primordia. Ex iis opinor, Mantuano vati lux infertur clarior, quum Georgico quarto sic canit,

> Ipsa ego te, medios quum sol accenderit æstus,
> Quũ sitiũt herbæ, & pecori iã gratior vmbra est,
> In secreta senis ducam.

Satis verò fuit Seruio mihi sic enarrasse: Tũc, inquit, ferè videntur numina. Illud porrò & obseruatione dignum: Animam, quã esse mediũ rerũ statuunt, iussu Dei, quẽ esse mũdi centrũ volunt, in punctum cordis mediũ, quod est corporis centrũ, infundi primò, mox per vniuersa corporis membra propagari: quãdo currum suum naturali iunxerit calori, per calorem spiritui corporis, ac per hunc humoribus inseruerit, postremóq; membris per humores. Solutis verò mediis iis ægritudinum violentia, statim se anima cum suo illo curru colligit quodãmodo, refluitque in cor, vnde primum effluxerat. Cordis extincto calore, quod erat illius vehiculi susceptaculum proprium, cor deserit tandem, suo illo vehiculo comitante. Principem tamen animæ vim in cerebro, virilem atque irascibilẽ, in corde, in iecore concupiscibilem esse sitam, nemini non (inquit Galenus) persuasum est. Nam & vulgo iactari sic propemodum nouimus, quum fatuũ inaudimus cerebrum non habere. Timido & pusillanimi cor deesse. Tityo autem iecur erosum, nõ poetæ modò canunt, sed fingunt & pictores, sculptorésque. Sed enim prius quàm reuellamur inde, non prætereamus quòd Mercurialibus cõtentũ literis prodidit Iamblichus, duas hominẽ animas habere, & esse quidẽ vnã ab intelligibili primo, atque ipsius opificis potentiæ participem. Alteram verò ex circuitu cælestium nobis inditam, in quam & anima diuinorum speculatrix irrepat. Sed animam à mundis in nos descendentem, mundorum quoque circuitus sequi. Quæ verò ab intelligibili veniens intelligibiliter adest, geneficũ circuitũ supereminet, atque per eam & à fato soluimur, & ad intelligibilem Deum ascendimus, & religionẽ habemus ad æterna tendentem: propterea nõ esse arbitrãdam, omnin insolubilibus necessitatis vinculis, quod fatum nominãt, colligari: quando habet anima principium in se propriũ quo ad intelligibile sese cõferat. Ex hac verò doctrina elucescit (opinor) amplius, cur poeta maximus Æneidos quinto cecinerit,

> Animæque, vmbræque paternæ.

De vmbra verò alibi plura, vnde vberius hic illustratur locus. Beatus autem Thomas astruendum ait, vnã A esse eandemque in homine animam, quæ sentit, nutrit, intelligit. Quòd si corruptibilem aias vegetatricem ac sensilem, reliquam verò immortalem: respondemus, In homine sensilem animam induere cum vegetandi potentia incorruptibilitatẽ, quia intellectualis facultas illis adnectatur. Nam si, vt in brutis, sensilis tantum & vegetatrix sit anima, esse planè mortalẽ: ordine autem generationis ac temporis, prout ab imperfecto scanditur ad perfectum, vegetatrix vis reliquas in embryo præire, animaduertitur.

B *De prouerbio quod est, Diphilo Diphilus tardior. Quot diphili, & qui, ac vnde: quive dicatur dius. Dij Thraces. Diospoliticon. Diatrion.*

Cap. XXIIII.

IN segnes & extra modum pigros in obeundis, quę semel fuerint iniuncta, prouerbium est elegantissimum, Diphilo Diphilus tardior. Vtitur eo Marcus Tullius ad Quintũ fratrẽ li-C bro tertio: Apud herum, inquit, rectè erat, in Maniliano offendi Diphilum Diphilo tardiorem. Sed tamen nihil ei restabat præter balnearia & ambulationem & auiarium. Videtur architectus fuisse Diphilus tardissimus in perducendis ad finẽ susceptis operibus. Qualis ille fori Augusti, In quem operis expectationem diu trahentem, salsum id prodiit imperatoris dictum, Vellem & Cassius forum meum accusasset: quoniam multi Seuero Cassio accusante, absoluebantur. Ad hunc Diphilum videri posset allu-D sisse Iuuenalis illis versibus,

> Non est Romano cuiquam locus hic, vbi regnat
> Protogenes aliquis, vel Diphilus, aut Erimãth.

De quo tamen idem Cicero non satis ad gloriam dixisse videtur: Columnas neque rectas neque e regione Diphilus collocarat, eas scilicet demolietur: aliquãdo perpendiculo & linea discet vti. Ni mallemus satyrum ad poetam Diphilum respexisse, cuius in prologo Casinæ meminit Plautus, & in Adelphis Terentius ac Athenæus: sed & Aristophanis interpres in E Nebulis, in Bœdam philosophũ à Diphilo integrũ fuisse concinnatum poema, scribit. Aut etiam ad tragœdum verius Diphilum, de quo illa sunt in Epistolis ad Atticum: Apollinaribus Diphilus tragœdus in nostrum Pompeium petulanter inuectus est: nostra miseria tu es magnus. Eandem virtutem istam, veniet tempus, quum grauiter gemes, totius theatri clamore dixit. Hic verò Diphilus, sicuti Callipides, ob artis peritiam videtur in gesticulando fuisse morosior & tardior, vnde irrepsit adagium Ciceroni: quanquã ar-F ridebit fortè amplius id, Diphilum se ipso tunc tardiorem effectum. Dios verò, idest πῶς δίους, Eustathio tradente, Homerus Ioui amicos intelligit, idest διὶ φίλους, vnde (inquit) concinnatur Diphili nomen. Verũ dius item est, qui inter homines Iouis quadam imagine præcellit: nam & Clytemnestra, dia quoque dicitur, pulchritudinis ratione: sicuti ob magnitudinem mare, diũ, & dia Charybdis. Diũ mensem pro Nouembri accipiunt Græci: sic enim in Collectaneis rei rusticæ apud Græcos adnotatum comperi: Democritus & G Apuleius talẽ expectari hyemẽ aiunt oportere, cuius fuerit modi festus dies, quem brumam vocant Romani: est autẽ quarta & vicesima Dij mẽsis, qui est Nouẽber. Sunt & montani Thraces Dij, Thucydidi historia secunda, qui Rhodopen colant ferè. Est & Homero Eubœæ ciuitas Dion, ad Cinnæum, Διου τ' αἰπὺ πτολίεθρον. Diospoliticon verò medendi peritis medicamentum est, cuius traditur compositio duplex: alias ex paribus omnibus, cumino, pipere, ruta, nitro: alias cum reliquorum pari pondere miscetur nitri H dimidium. Diatrion in scholis eisdem pharmacum intelligitur ex tribus confectum piperis generibus, vnde diatrion nuncupatur pipereon. Comprobatur, quod fuerit haud ita medicamentosum, ex variisque confectum, mixturæ ritu quam caryciam dicunt, aut

apri ab gulæ proceribus mitè conditi.

Linguæ virulentæ taxatio. Homeri & Stesichori cæcitas vnde fuerit. Socratis in amorem allatratio. Balatrones qui. Ocimum serere, aut cuminũ quid. Cimbices qui. Antipathia quarundam rerum mira. Libitinæ. Plautinæ familiæ. Mahumeth sententia præclara. Quid brutum faciat. De Sillis pulchra. Cur philosophorum Museum Timon appellarit Talarum. Sileni vnde. Interim Anacreontis, & Cleoboli historia. Libelli famosi. Hibera excetra.

Cap. XXV.

Abdalam Sarracenum scribunt nonnulli, interrogatum, Quid in hac quasi mundana scena admirandum maximè spectaretur, nil videri homine præcellentius, respondisse. Cui sententiæ illud Asaph prophetæ succinere, manifestum est, Dij estis & filij excelsi omnes. Quo magis mirum est, plerosque mortalium ita breuissimos vitæ annos transmittere instituisse, vt quum in honore essent, brutis & iumentis insipientibus se maluerint assimulare. Mitto cætera. Nónne quidam homines ad venena nascuntur? Qui quum velut scorpionis ictu optimum quenque lancinarint, ac fistulato vulnere, vt Hieronymi vtar verbis, viam aperuerint, mox latius veneni pestiferam vim fundunt. Atra hominum, vt Plinius inquit, ceu serpentum, lingua vibrat, tabésque animi contrectata omnia adurit, culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoque, & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu, quæ sola vox eorum est, vt inauspicatarum animantium vice obuij quoque vetent agere, aut prodesse vitæ. Nec tamen vllum aliud abominati spiritus præmium nouere, quàm odisse omnia. Nil vero facilius, Apuleius, inquit, quàm linguæ rabies & vilitas morum: altera ex aliorum contemptu, altera ex sui. nam viliter semetipsum colere, sui contemptus est: barbarè alios insectari, audientiũ contumelia est. Et pro Plantio Cicero: Nihil est tam volucre, quam maledictum: nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, latius dissipatur. Sed & in sacro adnotatum eloquio est: Omnis qui detrahit fratri suo, homicida est: homicida, in regno Dei partem non habet. Homerum denique literarum principem ideo excæcatum memorant, quòd in Helenam stilum distringere sibi permisisset: nec visus deinceps vnquam fuisse compotem, quod delicti perseuerarit imprudens. Contrà verò, errore animaduerso, Stesichorum facilè in reliquum esse oculis vsum, quum per palinodiam recinuisset, Non verus sermo ille fuit, neque nauibus altis Existi fugiens, neque adisti Pergama Troiæ. Quin & Socratem produnt, vbi in amorem petulanter est inuectus, à dæmone familiari amplius castigatum, atque inde prius quàm sinistri pateretur quippiam, expiatum, amoris eiusdẽ præconia concelebrasse. Ita prorsum habet, lingua insigniter abutitur, qui ad malum vtitur. Quod si fetutinas auersamur, amplius expendendum, nil olere grauius, quàm oris malum & mephitim virulentam. Non tã emaculãda indumenta, quàm expurgandæ oris sordes quando fetens sermo putridæ mentis indicium est. Balatronem inuenio scurram fuisse virulentum: vnde Horatius, Balatro suspendens omnia naso. Et Hieronymus, Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare. In hoc pestilentię virus ferè conformatus adagio est, vt ocimum dicantur serere, quum perniciosus se carptorum vituperonúmque subducti supercilij vibrat idẽtidem spiritus, cuius nocentissimi non aliud ferè opus est, quàm cuiusque famam proscindere, & teterrimi veneni luridam tabem affigere, qua plurimum vita deflorescit, parantur rebus exitia, & mentiam quoque (vt sic dicã)

A exuruntur intima, quando nihil est quòd sordidus dens & selle non lita, sed macerata vox non concutiat: dum luto eodem conspurcat omnia, nec se ingestum diluit, aut de alterius oculo festucam excussura suam prius trabem eximit. Adagij ratio est, quoniam (vt Plinius inquit) nihil ocimo fœcũdius, cum maledictis ac probris serendum præcipiunt, lætius proueniet. Qua ratione & qui malè imprecantur, dici possunt cuminum serere: id enim qui serunt, precantur, ne exeat. Eo verò vsus est prouerbio Sophron, vt Demetrius Phalereus scribit, κύμινον ἔσπειρε. Sed & in B Symposiacis Plutarchus imprecationibus conuitiisque, seri cuminum approbat: sicuti apium lætius prouenire tradit proculcatum extritúmque. Idem Plutarchus alibi ita scribit, Qui verò liberalem magnificũ gratiosumque cimbica vocant, & cyminopristem, idest cumini sectorem, facilè risum mouent. Sunt autem cimbices, qui & micrologi, idest minima quæque plurimi facientes. Quod verò ad ocimum item spectat, est rerum quarundam antipathia mirabilis, inquit in C Symposiacis Plutarchus: elephas furens ariete viso quiescit, ac conflaccessit impetus. Viperam sistit fagi ramus, si admoueatur. Taurus ferus, si ficui destinetur, remollitur. Permouet omnia electrum, aduocátque, præter ocimum, & quæ fuerint oleo perlita. Coluber nudum hominem timet, operimentis indutum persequitur. Serpens, si semel calamo percutiatur, interit: si iterum, confirmatur. Brumali sydere infirmior etiam à soricibus infestatur: quo argumento ante hyemem parat circa se, quibus vescantur illi, & parcant. D Ocimum etiam misodulon dici, animaduersum libro vndecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, quin & nulli rei prodesse, quoniam maniodes efficiat, & lethargicos, item hepaticos, qui vescantur, capræ argumento, quæ hoc vnum reformidet in cibis: mulieribus inimicissimum censetur præcipuè, tanta antipathiæ vi, vt si pultario subiiciatur, inscia muliere, obsoniis nisi amoto, manũ non admoliatur: idque si ὁλόῤῥιζον fuerit. Verum, vt ad maledicos redeamus, inueni in literis, id genus homines virulentos, exitiales caniculásque, & sola inui- E dia ac dicacitate, vel verius aspidum lingua cognobiles, rectè dici libitinas, velut instar libitinæ, defunctorum præsidis deæ, quam ἐπιτυμβίαν Græci vocant. Apuleius in Floridis, Si quis igitur ex illis libitinis splẽdidissimo huic auditorio, velut quædam macula sese immiscuit. Nec me fallit, Acronẽ in Horatianũ illud,

> Multáque pars mei
> Vitabit libitinam,

scribere esse libitinam lectum, quo mortui efferãtur. Sed de Venere epitymbia Libitinam dici, auctor Plu- F tarchus est. Plauti ex Pœnulo scita sententiã est, in maledicos ac velut Scyllæos canes concinnata,

> Isthic est thesaurus stultis in lingua situs,
> Vt quæstui habeant malè loqui melioribus.

Plautinas familias eleganter, ac (vt solet) doctè nuncupat Hieronymus, eos qui de triuio, de compitis, de plateis circumforanei rumigeruli, & ad venena producti, ac ad detrahendũm modò scioli, impudentius hunc illum proscindũt, cuius sunt modi interlocutores in Plauto, se inuicem procacius impetentes. G Fuit & Medius quidam ex Alexandri adulatoribus, ac velut hexarchus & sophistes coryphæus in optimum quenque. Hic alios hortabatur, calumnias in quemuis audacter conflarent. Nam etiamsi, inquit, vulnus persanarit, in quem morsum infixeris, nihilominus cicatricosus conuisetur locus. Cæterum, ne lingua nostra sit gladius acutus, dum sale multo hunc illúmq; defricamus, meminerimus Archilochi libros, ob dicacitatem solam & ingenij virulentiam à Lacedæmoniis vrbe sua interdictos, ne illorum lectione H quippiam de veneno honestis illorum moribus instillaretur, quando ad benedicẽdum natus homo est, non ad infigendum atrocis linguæ vibrantem aculeum optimo cuique, non ad inspergendam factis alienis labem: dũ ore sæuit, rabido, viperinis orbibus,

ac si

A ac si deo placet, tincta facie, pumicatis dentibus insitum spargens venenum, de quo genere illud est satyricum:

Hic aliquis, cui circa humeros hyacinthina lelena est,
Rancidulum quiddam balba de nare loquutus
Pe strepit, ac tenero supplantat verba palato.

Meminerimus porrò, quòd Maumeth, sicut à multis appellari aduerto, habuisse in ore perpetuò narratur, Qui à diuina lege recesserit, brutum euadere: neque B enim plantam cortex facit, sed stupida, & nihil sentiens natura: neque iumenta corium, sed bruta anima, & sensibus mancipata: nec cælum orbiculatum corpus, sed recta ratio: neque item corporis sequestratio angelum efficit, sed spiritalis intelligentia. Verum & qui se lingua petulantissima conuelli sentit, non ruat in vltionem præceps paria repensurus. Cæterum illud Senecæ subinde repetat: Quid stultius homine verba metuente? Eleganter Demetrius dicere solebat, eodem loco sibi esse voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus: Quid, enim, inquit, mea refert, sur- C sum isti, an deorsum sonent? Quanta dementia est, timere, ne infameris ab infamibus? Sed & M. Tullij commonitio nec prorsum ab instituto dissultat, quæ est in Oratione pro L. Murena: Saltatorem, inquit, appellat falsò L. Murenam Cato: maledictum est, si verè obiicitur, vehementis accusatoris: sin falsò, maledici conuitiatoris. Quare non debes arripere maledictum ex triuio, aut ex scurrarum aliquo conuitio. Anacreon Teius quum in Panionum foro ex occursu nutricem cum infante temulentus vexasset, supérque probris D infantem incessuisset: mulier, nil aliud quàm Deũ fertur comprecata, vt contumelias is laudibus dilueret quandoque. Annuit votis Deus: nanque infans, Cleobolus fuit ille venustissimus, cui postea carminibus suis ampliter poeta satisfecit. Verum, ne si vlterius fuero progressus, videar fortè ἐκτὸς χοροῦ ὀρχεῖσθαι, id est extra chorum saltare, comprimam stilum, ad alia demigraturus, quæ vsui sunt legisse, & voluptati non neglexisse, si auctarij tamen adiecero quippiam. Illud animaduertendum, maledicta cum risu, rectè sillos E dici. Erat autem poematis species comici. Qui id persequebantur, sillographi nuncupati. Initium ex Homerica videtur doctrina propagatum, vbi subsannatur Thersites, conuellitúrque, qui in principes dicacitatis plurimum exerebat. Sillos optimè fertur scripsisse Xenophanes. Est inde conformatum verbũ σιλλαίνειν, eo modo dicaciter ludere. Sed & Silenos hinc corriuari, scribunt Græci. Apud Ælium Dionysium est aliud item verbum σιλλοῦν, quod est contemptu & oratione diasyrtica leniter oculos aliò trans- F ferre. Timon apud Athenæum dicitur Sillographus, qui museum appellauit etiam Talarum, philosophos qui inibi connutrirentur incessens. Est autem talarus ex viminibus, qui contexitur, calathus, & in quo coagulatur caseus, veluti alerentur, vt panagro pretiosæ aues. Silenos dici, Pausanias putat, τοὺς ἡλικίᾳ τῶν σατύρων προήκοντας, idest inter satyros natu grandiores, quos ex Euphemi historia extimi maris insulas incolere, prodidit, Satyridas nomine, caudásque habere equinis haud minores multo. Esse verò morta- G les Silenos, ex sepulchris coniici posse, idem scribit Pausanias Eliacorum secundo: nam, inquit, in Hebreorum item regione fuit Sileni monumentum. Denique id prætereundum minus, Augustum principem omnium de famosis libellis cognitionem legis specie maiestatis tractauisse, commotum Cassij Seueri libidine, qua viros fœminásque illustres procacibus scriptis diffamauerat. Prius facta arguebantur, inquit Tacitus, dicta impunè erant. Si quis proditione exercitum aut plebem seditionibus, demúmque ma- H lè gesta republica, maiestatem populi Romani minuisset. Obseruatum verò in scientissimorum libris, eleganter lingua prurientes dici & auribus. Qui tum aliis detrahunt, virulentiæ suæ inspergentes virus,

A tum id agentibus sese libenter accommodant. Cum detrahentibus, inquit Solomon, ne miscearis, quoniã repente veniet perditio eorum: & ruinam vtriúsque quis nouit? Hiberam excetram scitè Hispanum dixit obtrectatorem virulentum Hieronymus. Est verò excetra, quam Græci vocant hydram.

Super Æsopo fabulatore excerpta paucula non illepida. Quid ænos. Quintiliani locus explicatur. Cur dictus æsopus. Logopœus qui dicatur, & quid logos. Lagaœdica metra. Item mythos. Metaxylogia quid. Spermologi. Verbum cur pars orationis, & cur pro Dei filio.

Cap. XXVI.

Æsopum è Phrygia fabulatorem, haud immeritò sapientem esse existimatum Gellius scribit, quum quæ vtilia monitu suasúque erant, non seuerè, non imperiose præceperit & censuerit, qui philosophis mos est, sed festiuos cõmentus apologos & delectabiles, res salubriter ac prospicienter animaduersas in mentes animósque hominum, cum audiendi quadam illecebra induxerit. Super hoc verò Æsopo lepidam apud Philostratum fabellam comperimus, quam & apposuimus. Fuit quãdoq; pastor Æsopus, fortéq; in propinquo ædis Mercurij greges curabat: proinde quum foret ad sapientiæ studia procliuior animo, eius adipiscendæ ergò, non desinebat Mercurio vota concipere. Factitabant idipsum & plerique alij templum frequenter adeuntes, ac multifaria deo pro facultate offerentes munera. Æsopus, vt qui pauper foret, lactis tantum non magnum libabat modum, fauis quoque insuper oblatis & id genus aliis haud multis. Fortè ita euenit, vt sapientiam singulis pro ratione meritorum distributurus accederet Deus, quumque huic philosophiam adnuisset, illi dicendi peritiam esset impartitus, alicui verò etiam cælestium rerum scientiam, aut musicas item modulationes, nec omissa pangendorum carminum venustate: animaduertisset autem, Æsopum se posthabuisse, cui nil esset gratificatus, memor fabellæ sibi in Olympo etiamnum infantulo à deabus Horis lepidius enarratæ, de boue quadam & Solis armento, ad hanc ipsam rem facultatem Æsopo est elargitus. Ex quo illi mox arte contributa multiformi fabellarum concinnandarum, tantus in apologis euasit, quantum omnes agnoscimus: agnouerat & Tyaneus Apollonius, qui accommodatiora ad sapientiam eius viri lepidiora figmenta est arbitratus, quàm poetarum commenta, quæ de diis, heroibus ac magnis viris parum decora, minúsque ad bonam frugem illectantia ædunt in vulgus. Apologi verò Æsopei, vt inquit Fabius, ducere animos solent, præcipuè rusticorũ & imperitorum, qui & simplicius quæ ficta sunt, audiunt, & capti voluptate facilè iis quibus delectantur, consentiunt. Et Horatius in Epistolis, ne in poemate quidem humilem vsum huius generis putauit illis versibus,

Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam.

In hoc verò commonendi sumus, fabellarum quæ Æsopeæ dicantur, originem ab Æsopo non demanasse, quando earum primus videtur auctor Hesiodus. Vbi verò libro quinto ait Quintilianus: αἶνον Græci vocant, αἰσωπείους, & (vt dixi) λόγους μυθικούς, sciendum est, ænõ differre à mytho, idest fabula: quia ænos, vt Aristophanis interpretes prodũt, non pueris concinnatur, sed ad viros dirigitur: nec consolatorius modò est, sed paræneticus quoque: admonet enim, & docet quod Hesiodum fecisse animaduertimus. Ænon, sunt qui apologum interpretentur, item prouerbium quandoque: vt apud Theocritum,

αἶνος θὴν λέγεταί πεζέβα καὶ ζῶρος ἀν' ὕλαν.

In Apostolij Ionia, & apud Ammonium, sic comperi: Ænos, inquit, est λόγος μυθικὸς ἐκφερόμενος ἀπὸ ἀλόγων ζώων ἢ φυτῶν, πρὸς ἀνθρώπων παραίνεσιν. Dici verò αἶνον, idem probat: παρὰ τὸ ἰαίνω, quod est exhilaro: quoniam plurimum lætemur narratione id genus. Et Ioannes grammaticus αἶνον interpretatur μυθικὴν παραίνεσιν. Æsopica ridicula & Sybaritica, legimus apud Aristophanem in comœdia cui titulus σφῆκες. Ad Æsopi verò laudem pertinet, quod in libro De breuitate vitæ Seneca scribit: Non audeo, inquit, vsque eo te producere, vt fabellas quoque & Æsopeos logos, intentatum Romanis ingeniis opus, solita tibi venustate connectas. Sunt porrò, vti nos Hephestionis commonet Enchiridion, λογαοιδικὰ metra dactylica, quæ in regionibus aliis omnibus dactylos habent: postremam verò syzygiam trochaicam. Præcipuum inter hæc censetur, quod ad dactylos duos trochaicam habet syzygiam: dicitur alcaicum decasyllabum,

Καί τις ἐπ' ἐσχαπᾶσιν οἰκεῖς.

Et quod ad tres, vocatur πραξίλλειον.

ὦ διὰ τῆς θυρίδων καλὸν ἐμβλέπουσα,

Παρθένε τὰν κεφαλὰν, τὰ δ' ἔνερθε, νύμφα.

Est logaœdicon quoque in anapæsticis, quod bacchio finitur. Præcipuum verò, si post quatuor pedes, spondeo primo & iambo inferatur bacchius. Archebuliū ab Archebulo dicitur poeta Thebano, qui eo vsus plurimum est. adhibuit & Callimachus,

ἀγέτω θεὸς, οὐ γὰρ ἐγὼ δίχα τῶν δ' ἀείδειν.

Et hoc ab anapæsto quidem: à spondeo autem,

Νύμφας σὺ μὲν ἀστερίαν ὑπ' ἅμαξ ἠδὲ κ.

Ab iambo,

φιλωπρεπέα, ἄρτι γὰρ εἰ σκιλά μὲν ἔννα.

Videtur omnino esse rhythmus solutæ orationi communis & carmini: in quo poetis sit peculiaris dactylus, solutam scribentibus orationem trochæus: sed & inde videtur concinnatum nomen ab logographis, καὶ ὑπὸ τῆς ἀοιδῆς. Metaxylogiam scienter dicunt Greci, verba paucula sententiæ seriem interpellantia: nos interiectionem dicimus, parenthesin item illi. Hæc adiecisse volui propter ea, quæ nobis dicta alibi de vitio, logoidia sunt. Porrò ex Græcis sunt, qui Æsopum hunc reuixisse fabulentur, quod comicus item Plato significauit, quod ipsum de Tyndareo, Hercule, Glauco traditum scimus. Nec illud prætererim: fuisse Æsopum omnium ferè turpissimum, nec Thersitæ quidem Homerico saltem conferendum: nam, vt alia taceam, fuisse nigerrimus proditur: vnde illi factum nomen putant, quando Æsopus & Æthiops idem ferè consignificent. Illud fortasse ambiguitatem mouerit nonnullis: vnde fit, quòd Æsopum quandoque λογοποιὸν dici inaudimus. Verum, vt inquit Eustathius, sciendum amplius, logon interdum veteribus accipi solitum pro fabuloso sermone: proinde logopœus idem est qui mytæographus: at posteritas mython fabulis modò reliquit, logon verò quotidianæ sermocinationi. Quamuis Homerus mython simpliciter pro oratione accipiat, cuius rei in quibusdam vestigia seruantur: nam paramythiam dicimus, & paramythicas orationes. Logos, inquit Hieronymus, multa significat: nam & verbum est, & ratio, & supputatio, & causa vniuscuiusque rei, per quam sunt singula quæ subsistunt: quæ vniuersa rectè intelligimus in CHRISTO, qui rectè verbum dicitur, vt Dei filius. Nam, vt cætera omittam, apud grammaticos pars orationis verbum nuncupatur: quod erat aliis quoque commune, quoniam totius est orationis perfectio, velut eius præcipua pars qua & reliquæ innotescunt, quando in verbo nomen intelligitur. Sic & diuinū verbū est inter omnia perfectissimū, eóque patescunt omnia. Scire tamen licet, Thoma tradente in libro De veritate, verbum dici modis tribus: & primò quidem, quòd per intellectū cōcipitur, quod vocant verbum cordis: secundum, est verbi exterioris exemplar, quod verbum nuncupatur interius: postremum, est vocale verbum. Nam & in artifice prima est finis intentio, inde consequitur formæ excogitatio, mox prodit opus ipsum. Nec ignorandum, veteres Græcos etiam de Sancto spiritu verbū pronunciare: nostros autem, & ferè canonicos scriptores de filio tantum. Spermologon, Græci nugacē intelligunt, καὶ ἀκριτόμυθον. Verum & vilis contempti bilísque sic quoque dicitur, vt qui aliena victitet quadra. Hinc in Parallelis Plutarchus nauticam nuncupat spermologiam.

Atheniensium aduersus rebelles sanguinaria decreta.

Cap. XXVII.

Atheniensium populum aduersus eos, quos à ductu auspiciisque suis deficientes comperisset, inclementer (ne dicam sanguinariè) se gessisse, ex Græcis notum historicis est: à quibus & quidem Attici nominis studiosis, mādatum literis scimus, decreto sancitum, vt Æginetis, si caperentur, manus abscinderetur dextræ pollex, quo ne gestare vtique hastam possent: possent autem remis inter nauigandum planè vti. Mitylenæos verò ἡβηδὸν, idest indiscriminatim, vel cum puberibus iugulari statuerunt, & Cleone quidem auctore, Cleæneti filio. At Samiorum frontes, si eos adepti forent, inscribi, vel (vt Græci dicunt) στίζειν κατὰ τὸ πρόσωπον stigma, seu notam esse voluerunt γλαῦκα, idest noctuam. Et hoc, inquit Ælianus, Athenarum psephisma est, οὐκ ἐβουλόμην δὲ αὐτὰ, οὔτε ἀθήνησι κεκυρῶσθαι, οὔτε ἀξίωμα ἦν λέγεσθαι ὦ πόλιας ἀθηνᾶ, καὶ ἐλευθέριε ζεῦ, καὶ οἱ ἑλλήνων θεοὶ πάντες.

Qua ratione Sosipolis Deus coli ab Eleis sit cœptus. Ilithyiæ templum. Bacchi miracula, & festum Thyia. Thyomata vnguenta, & myracopa. Thyna.

Cap. XXVIII.

Dæmonicas illusiones, quibus priscorum hominum rudis simplicitas irretita oblaqueataque in præceps data est, vt falsis mancipata religionibus adoraret quod nesciebat, alicubi (opinor) non neglexímus. Nunc non itidem omittemus, quod inter legendum opportunè ingerere se, est visum. Mouerant quandoque aduersum Eleos magna vi Arcades. Exiuerant exaduersum illi quoque exercitu haud contemnendo. Comparuit tunc mulier vberibus infantem alens, vti tum est visum: quin eundem vtero se gestasse, asseuerabat: adiēs verò Eleorum duces, somno monitam dixit, infantem illis oblatum venisse, futurum belli socium. Vera loquutam arbitrati Elei, nudum infantem hosti ante omnes in principiis obiiciunt: interim impetum dabant Arcades, qui confertim nitibundi, quum proruentes intra teli iactum venissent, iam qui videbatur infans, prius draconem induerat. Territi spectaculo tam meticuloso ac formidabili Arcades, ac inde ordinibus turbatis, mox sese dispalati in fugam coniecere. Illos verò insequuti Elei cum magna cæde insignem retulere victoriam. Reuersis autem, ex hoc euentu Deus est factus σωσίπολις, quæ eum præmonstrat vox, qui ciuitati salutem attulerit. Sacellum ibi potissimum est excitatum, in quem locum à prælio intrusisse se draco erat visus. Verum & inibi quoque Ilithyiæ ara erecta, ceu ab ea productus ad homines Sosipolis Deus foret. Effingi consueuit puerili specie, chlamyde stellis distincta, * manuum altera κέρας τῆς ἀμαλθείας sustinente, quod apud Æginam habet Fortuna. Est apud Eleos miraculum alterum: nam in Bacchi festo, quod θυίας nūcupant, illati tēplo lebetes tres

tres noctu sponte implentur vini, foribus accuratè A
occlusis, obsignatis etiam, ne fraudem suspicari quis possit. Quin Andrij quoque quotannis eiusdem solenni die spontaneum è templo scaturire vinum, prędicant. Obiter illud adnotauero, thyomata ad Thyiã spectare nihil: nam eo nomine interpretantur Græci, quod nec omisere nostri, ex aromaticis concinnata vnguenta, floribus non admissis omnino: vnde τεθυομένους sic delibutos nuncupant. Vnguenta verò quæ ceram recipiunt, aut resinam, vel id genus alia, vocãt myracopa, de acoporum imagine. Thyna verò est in B
Thracia locus, quod Galenus inquit. Proinde Thymum, è Thyna laudari ab Hippocrate.

De Plutonis templo apud Eleos, quod annis singulis semel tantum recluderetur.

Cap. XXIX.

APud Eleos inter cætera vel numerosissima deorum templa, fuisse item Plutonis περίβολον, id est septum & delubrum, memo- C
riæ proditur. Id verò quotannis semel modo aperiri, vetustissimi fuit moris. Nec tamen ita patens ingredi quenquam, putabant fas. Cur verò ab Eleis honores indeptus sit diuinos Pluto, sic ferè explicari animaduerto, Quum Hercules militari manu aduersum Pylios esset profectus, illi pręstò fuisse Pallada Eleam, belli ac laborum sociam. Sed & Herculis odio vicissim ad Pylios Plutonem venisse, quod etiã ab illis coleretur eximie. Iis verò astipulari Homerum quoque, apud quem in Iliade sic scriptum inue- D
nias,

Τλῆδ' ἀΐδης ἐν τοῖσι πελώριος ὠκὺν ὀϊστόν,
Εὖτέ μιν αὐτὸς ἀνὴρ διὸς υἱὸς αἰγιόχοιο
Ἐν πύλῳ, ἐν νεκύεσσι βαλὼν ὀδύνῃσιν ἔδωκεν.

Elei itaque Plutonem, vt ipsis beneuolum & Herculis inimicum templo honestarunt: quod per annum semel pateat, quoniam vnus itidem homini est ad inferos descensus.

Timothei sententia de frugi victus commoditate. Platonis in re eadem commendatio. E

Cap. XXX.

FRugi victus & præparci, quæ à prudentissimis promantur emolumenta, ni fallor, alibi sum curiose satis persequutus. Nũc, quod se ingerit, exemplum clarissimum præterisse nequeo. Quippe genus hoc plurima grauius permouent sæpe, quàm ex philosophorum scholis, F
quæ proferuntur documenta. In memoriis ergo traditum veteribus, Timotheum Cononis Atheniensiũ vel memoratissimum ducem, relictis quãdoque sumptuosioribus cœnis ac imperatoriis epulationibus, exceptum conuiuio à Platone in academia. Qúmque non fuisset id missuum numero magnificum, nec vllo magnopere apparatu conspicuum, sed simplex planè, ac μουσικῶς concinnatum: reuersus ad suos Timotheus lætè insusurrauit, ὅτι οἱ παρὰ πλάτωνι δειπνοῦντες καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶς διάγουσι. hoc est, quos cœ- G
na exceperit Plato, in posterum etiam benè habere. Quin ex hoc etiam adiposas ganeatasque insectari, ac persequi epulas destitit: quoniam posterius nil oblectent omnino, vt quas onerosa crudiori que consequatur percoctionis molestia. Proditur literis illud quoque, haud ab eo quod prætexuimus, ita dissultans, Timotheum eundem die quæ insequuta symposium est, fortè Platoni obuium intulisse eleganter admodum & scitè, ὑμεῖς ὦ πλάτων εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς τὴν ὑστεραίαν, ἢ εἰς τὴν παροῦσαν. id est, vos quidem, ô Plato, in H
sequentem magis diem benè cœnatis, quàm in præsentem extantémque.

Quæ sit ratio Cereris nigræ apud Phigalenses. De spœna. Simulacri eiusdem absurditas. De Cabiris. Ceres Erinnys. Onca. Iambici metri origo. Iambe.

Cap. XXXI.

ETiam si operis instituti initio certissimum nobis propositum fuit, fabulosa minus consectari, vix tamen stilo interdum valemus temperare: ita se ingerunt vel à celeberrimis è Græcorum enotata auctoribus. Sed & eo procliuius eiusmodi admittuntur ineptiæ, vt amplius temporum illorum retegatur vanitas, quæ vsque ad ludibrium falsis deorum sacris mutorum addicta & illaqueata, vel luce solis nitidissima caligasse animaduertuntur. Sic igitur in literis videor comperisse: prope Phigaliam Arcadiæ vrbem, stadiis plus minus triginta, montem fuisse Elainon nomine, ac in eo Cereri sacrum antrum, quam μελαιναν cognominant, id est nigram pullatámve (quanquam & apud Thespias templum fuit ἀφροδίτης μελαινίδος) deæ cum Neptuno congressum, sub equina specie celebrant Thelpusæi. Verùm non inde natum Phigalenses equum volunt, sed quam dicunt Arcades δέσποιναν. Quinimmo indignatione in Neptunum cõcepta, præterque Proserpinæ raptu consternatam, sibi pullam induxisse vestem, ac in speluncam sese insinuantem, diu postea non esse visam. Verum, corruptis frugum pluribus, ac grassante latius in homines pestilentiæ vi tabida, deorum quidem nulli supererat coniectatio, vbi latitaret Ceres. Vnum Pana, dum venando hunc, illum montem obit, fortè ingressum specu, deam ibi esse conspicatum: qui & mox Ioui insusurrarit: à quo μοῖραι, hoc est Parcæ illuc euestigio missæ. Ab eis verò demulctam Cererem iram desisse, ac tristitiam valere iussisse. Causis quidem hisce astruunt Phigalenses antrum illud videri sacrum Cereri, atque simulacrum inibi consecrasse, habitu quidem in petra sedentis, ac cætera mulieri persimile, præter caput, quod cum coma erat equinum, adnexis draconum & ferarum id genus item iconibus. Tunica ad talos demissa. Delphis manu sustinebatur: columba verò altera. Cur autem sic effigiem simulacri censuerint afformandam, facilè (opinor) sagax vir, nec imperitus rerum bonusque discusserit, coniectaritve. Cereris autem & antri sic quodam responso meminit Apollo, quum Phigalenses Deum adiissent,

Ἀρκάδες ἀζανες, βαλανηφάγοι, οἳ φιγαλίαν
Νάσσασθ', ἱπποπλεχοῦς δηοῦς κρυπτήριον ἄντρον.

Cererem porrò & κόρην Tegeatæ καρποφόρους nuncupant. Fuit & in agro Thebano Cereris Caberiæ templum, sicuti Cabirorum quoque, venerationis multæ in locis illis. Quippe indignatio eorum credebatur ineuitabilis, hoc est ἀπαραίτητος, vt Græci dicunt: nam pessimo interiisse exitio memoratur quisquis templo sacrilegas admouere manus non est veritus: id quod insignibus præcipuè docemur exemplis. Fuisse inibi ciuitatem ac homines, qui dicerentur Cabiri, proditum est, quorum vnus fuerit Prometheus, ad quem peruenerit Ceres. Culta & apud Arcadas Ceres est cognomento Erinnys, in ciuitate præsertim quam vocant Oncas, meminit & Callimachus, Quanquam Thebanum item vicum scimus esse Oncas. Ad Cererem pertinet illud quoque, Iamben Metaniræ seruam, quæ fuit Hippothoontis vxor, quũ Cererem animaduertisset nimio plus mœstam ob interceptam Persephonem, ridicularia protulisse quæpiam ratione metrica, vt deæ mitigaret æstuantem animum, vnde prorepserit iambi metri appellatio.

Festi ratio, quod Plataenses Dædala vocent. Statuas antiquitus solitas dici Dædalas. Platea ciuitas vnde. Asopus rex.

Cap. XXXII.

DÆdala esse festum Platæensibus, in Græcorum obseruatum thesauris est. Cur verò sic, etiam si ad fabulas relabi videmur, nihilominus explicabitur. Nam & priscarum vanitas superstitionum hæc planè, vt vera agnoscit. Ferunt ergo Iunonem Ioui factam iratiorem, quod illi erat admodum familiare, in Eubœam secessisse. Ioui, vt par erat, quum permolesta cecidisset res ea: nec vlla ratione, vt rediret, posset perficere, incertus animi tantus Deus ad Cithæronem pergit, à quo moti creditur adoptatum nomen: erat is apud Platæas & potentia conspicuus, nec vllo sapientia inferior. Qui, vt erat sagax cum primis, inopem consilij Iouem ita pergit commonere, ex ligno statuam sibi curaret conformari, quam in curru aptè constitutam vestibus etiam variis congruisque obuelatam duceret, passim in vulgus disiectis rumusculis, tanquam Asopi filiam asciscat sibi Platæam vxorem. Paruit omnibus Iupiter: iamque lignea vxor nuptialiter compta vectabatur cum parochis. At præsenserat id Iuno: etenim quis fallere possit amantem? aduolansque protinus, ac nouæ nuptæ indumenta sæuius concerpens, fraude agnita & sponsali simulacro in risum soluta, & hilaritatem, cum Ioue suo maturè placatior in gratiam rediit. Quo ex facto numinum obseruantissimi Platæenses festa dehinc instituere Dædala: quod veteris fuisset moris, Xoana dicere Dædala. Septimo quoque anno agebantur ea ferè, sed μικρά nuncupabantur δαίδαλα. Nam erant μεγάλα item, ad quæ sexto demum & vigesimo anno etiam Bœotij conueniebant. Tot enim annis intermissa celebritas fuerat, fugatis Platæensibus. Platæas dici volunt ab Asopi fluminis filia Platæa. Grauior historia regem mauult Asopum intelligere. Cæterum dimenso hoc plenè iam absoluto, aliud erogare pergamus ad literarium velut condictum.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD CLARISSIMUM IURECONSULTUM CAROLUM RHOINUM REGIENSEM, PRÆFATIO SEXTADECIMA.

PRÆCELLENS tua virtus, nominis iuncta celebritati, quod datum iam in omnes penè terras est, ac singularis, quam in me meáque omnia prætulisti perpetuò, beneuolentia exigere acrius videbatur, ne ab instituto, quod volentes nobis iniunximus, te vlla ratione, velut præteritũ, abiungerem dispararémve. Nam quum singulos nostri sudoris cursus delectissimis viris consecrare sit propositum: iámque velut stadiodromus, spatij dimidium videat emensus, ac mente, oculísque oleas signare, turpissimum omnino mihi futurum animaduertebam, si indictum te innominatumq; pergerem transilire. Ego verò, Carole doctissime, non vt oblitus, in hunc te locum protuli hactenus, ceu in comperendinum planè virum coniicerẽ eminentissimum, & omnium quotquot sunt aut fuerunt, vel (libet enim certissimam animi promere coniecturam) futuri mox paulò sunt, Iureconsultum longè clarissimum disertissimúmque: sed quod scirem, summum illud agens prouidentia nobis inexplicata, & sapiẽtia inenarrabili hominem suum, quem sacrum esse voluit diuinitatis numisma, in mundanæ huius quasi scenæ mediano interuallo astituisse conspicuum, vt cunctarum se animantium velut regem agnosceret, ac prorsus, tanquam Deum humano in corpore hospitantem: te verò in summo humanarum rerum scientiæ magnitudine, & eminentis ingenij felicitate surrectum fastigio stare, palàm sit: quando non est quidem totius ciuitatis oraculum domus tua, quod de Iureconsultis dictum veteribus est, sed verius orbis terrarum vniuersi, Delphicis sortibus multo certius adytum, prætérque dempta responsorum tortuositate obliqua, & plerunque inconiectabili, vt futurorum caligine obuolutam mirè inscitiam ad disquisitionem non protraham: haud absurdè, opinor, huius nostri ludicri metam ferè medianam sacro nomini tuo destinandam duximus. quoniam sicuti est homo nitidius optimi maximi Dei simulacrum, ita & nunquam laudata satis virtutum tuarum magnitudo præsignis, ac morum examinatissima ratio planè ἀναμάρτητος, naturæ rationalis te quasi typum facit, & icona verè spirantibus delineatam ductámque coloribus, ac in meditullio stantem, ex qua peritissimus quisque proficiat artifex, & in quam collimare omnes, par sit, si modò ex formula & præscripto videndum est, nec brutũ malumus induere. Cæterùm quibus de causis in nostrum hunc te velut puluerem obseruanter admittimus, vt scientiæ tuæ thesauris & ingenij lumine quandoque forsan me collabentem (homines enim sumus) præfulcires, & arrectum auctoritate, quàm esse maximam, fallit neminem, circi spatia perficere animosius compelleres, iisdem sanè ipsis longius videor summoueri. Etenim vnde mihi ea ingenij felicitas & doctrinę, vt quæ dicantur, te exeant non indigna? Temeritati meæ accessisse

ipsum

ipsum hoc item videri potest: qui te legum sanctissimarum rimantem arcana, ac seuerissima (quod aiunt) trutina perpendentem, libelli huius operæ leuioris, & farina prorsum plebeia subacti, nuncupatione interpellare, immo etiam lacessere sum ausus. Sunt hæc quidem vera propemodum, sed apud eos modo, qui animi tui cādorem, & mitissimum ingenium, ac humanitatem, inter reliquas dotes tuas præcipuè miram, norunt minus. Audaces ista nos ad te colendum faciunt. Quòd si quid tamen delinquimus, & lege agendum putas, vt iam hinc sciant omnes, forum me non reclinare, si reum peragis, ad naturæ tuæ clementissimam prouoco bonitatem. Ad quam, opinor, apostolos non abnues. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, qui sextusdecimus.

Vocabula, quibus oculorum explicantur partes. Item plura de oculorum tunicis, & humoribus, & vitiis: glaucomate, suffusione, lagophthalmo, ectropio: item quid cenchros.

Cap. I.

De oculis, etiam si abūdè multa secundo libro, & alibi quoque recensuimus, nihilominus varia discutientibus versantibusque ostentant se pleraque, nō citra dispendium studiosæ iuuentutis quæ præteriri queant. Propterea ad eundem scopum sæpius non veremur collimare, vt subinde excussa sagitta, & vmbilicum quandoque contingamus, & numerus non defuisse cum delectu curam, liquidò comprobet. Igitur in oculi meditullio nigricans, cora dicitur, siue pupilla. Eius nitor glena, id est γλήνη, ambiens circulus quandoque γραμμὴ κυκλοτερὴς, id est orbicularis vocatur linea: quādoque verò etiam iris. Albicans totum sphendone appellatur, itemque logas, sed & cyclopion, id est κυκλώπιον. Oculorum portiones chitonas, id est tunicas nuncupant medicorum scholæ. Etenim insignibus vtendū iudiciis, ne fiat ἀμέθοδος αἵρεσις. Sunt autem hæ quatuor numero: extima ceratoides dicitur, albida est, solida, nec scissuram facile recipiēs, neruosa quoque. Chondrodes, crassior, pellucida. Subest tunica alia rhagoides, siue rhogoides, ab acini similitudine quadam, densa ea est, sanguineáque. Tertiam vocant phacoide & crystalloide, necnon hyaloide. Quarta nuncupatur arachnoides, tenuissima, velut aranea: sic enim vt Celsus Cornelius adnotatum reliquit, ab Herophilo nominatur. Oculorū verò caua dicunt conchos. Hactenus ex Græcis ferè. Cæterum operæpretium est, his attexere, quæ ex iunioribus optices studiosi nonnulli prodenda cēsuerint, dum amplius approbare connitūtur, quàm operose natura diuersarū rationum corpora necessariò effinxerit ad oculi constitutionem. Quippe, inquiunt, glacialis humor: vel, vti nuncupant Græci, & quum alibi, tum primo Therapeutices Galenus, κρυσταλλοειδὲς ὑγρόν: quo præcipuè videndi potentia viget, mollissimus est, affectionibus in primis obnoxius, quia aqueus sit, ac delicatæ compositionis, καθαρὸς ἀκριβῶς καὶ διαφανής, aliàs tenuitati spirituum visiuorum, à cerebro demanantium ineptior fuisset: neque item per immaterialem essentiam depuratamque species exciperet, quarum percipi nequit tactus, nisi à prætenero ac subtilissimo corpore. Quod corruptioni oblæsionique fieret maximè obnium, ni obuallatum pluribus loricatumque denique ab occursantibus facilè præmuniretur. Huius nanque est, ἀλλοιωθῆναι πρός τινος τῶν ἔξωθεν χρωμάτων, ἵν' ἴδῃ τὸ ζῶον, id est ab colorum aliquo extimorum immutari, vt visu fruatur animal. Emachinata igitur primum natura est tunicam extimam, quam consolidatiuam neoterici appellant, robustam, pinguem, qua oculi constitutio vniuersa confoueatur præstantissime. Albam intelligunt, qua tamen nec totus obtegatur oculus, sed quod in eo albicet tātum, ne eius pinguedine præpediatur visus. Hac maximè frigus defenditur, quod in libro De sensu & sensili, comprobat Aristoteles. Verùm si insigniter se rigor intenderit, etiam organum visus intercipi, Annibalis argumento liquet. Huic subesse tunicam volunt, quam nos diximus ceratoide, id est corneam, vt vulgò appellant, quoniam pelluceat, vt cornu attenuatum, quo sit speciebus (vt ita interim loquamur) peruia. Tertiam tunicam vocant vueam, de nigroris argumento, vt obscuretur in ea humor, in quo visus facultas viget: quod ni fieret, non ostentarent se in eo species: visum enim constipat obscuritas, nec expandi sinit. Nam & vesicæ retrimēta inspecturi medicæ facultatis periti nigram opponunt vestem. Adiicit humori quoque fuscedo roboris quippiam. Constipatæ densitatis tunicam intelligunt istam, ne laxioribus sese meatibus inclusus humor promat. habere tamē anteriori parte orbicularem pupillæ meatum, qua se visibilium insinuent species. Intra verò tunicam hanc humorem statuunt album ouorum albugini consimilem ac pellucentem, vt per eum liberius commeent obiectorum spectra. Sed & glacialis eo subinde humectatur, ne eum ambiens tela siccitate oblædatur. Hic autem omnium intimus humorum est, glaciei affinis maximè humectusque, vt affici à luce possit, non perspicuitate solum, sed etiam innatæ complexionis ratione: tenuis prætereà, vt motui facilius exponatur: densus item aliquo modo, vt figi sistique in eo simulacra queant, aliàs euanida perirent. Hunc verò bifariam distribuunt, vt sit portio anterior, quæ sphæræ capacioris pars est, & toti oculo concentrica, & ab anteriore visus æquidistans particula. Est item posterior portio, quam vitream vocant, fouentem alentemque glacialem. Hisce verò circumiecta tunicula est pertenuis, quam araneam dicunt. Porrò hac optices ratione, tres omnino habentur in oculo humores, tunicule quatuor. Sed anatomici alij subtilius ista scrutati, quod in libro De elementis scribit Auicenna: primò quidem vueam à pia matre ducere initia, corneam verò (dum sicuti) à dura matre corneam. Sunt autem iis nominibus ambeuntes cerebrum tuniculæ duæ: mox septem statuunt tunicas, quibus oculi consurgat compages. Primam faciunt coniunctiuam, siue consolidatiuam. Corneam bifariam partiuntur, anteriorem putant corneam vocari, interiorem scleroticam. Consimiliter vueam item secant, vt pars anterior vuea dicatur, posterior secundina. Id ipsum & in aranea fit, anteriorem appellāt araneam, posteriorem retinam. Verum nec Celsi placita prætereamus: Arachnoides, inquit, media subsedit, eoque cauo continet quiddam quod à vitri similitudine ὑαλοειδὴς Græci vocant. Id neque liquidum, neque aridum est: sed quasi cōcretus humor, ex cuius colore pupillæ color

vel niger est, vel cæsius, quum summa tunica tota al- A
basit. Id autem superueniés ab interiore parte mem-
branula includit. Sub his gutta humoris est, oui albo
similis: à qua videndi facultas proficiscitur, crystalloi
des à Græcis nominatur. Dignũ verò scitu est, Glau-
coma oblæsionem nuncupari humoris huius, quem
crystallinum appellauit Cornelius, vbi in glaucam
demutatur qualitatem. Sicuti prouenit suffusio, quam
hypochysin Græci vocant, vbi denset coitve humor,
quem inter corneam statuunt, & crystallinam portio-
nem. Glaucoma, inquit Aristoteles, cæsiis accidit B
frequentius, lusciositas nigris. Nam est glaucoma
oculorum siccitas quædam, proinde senescentibus
euenit sæpius. At est lusciositas humoris copia: pro-
pterea & natu minoribus contingere assueuit, quo-
rum est humectius cerebrum. Est item in oculis vi-
tium lagophthalmus, veluti leporinus intelligatur o-
culus, qui in sopore non occluditur. Dicitur verò la-
gophthalmus, vt Celsus libro septimo significat, vbi
curatione adhibita, plus æquo cutis exciditur, ita vt
oculus cõtegi nequeat. Nam si palpebra inferior mi- C
nus sui rigitur, sed pendens hiat, nec cum superiore
coit, vitium facit, quod (eodem auctore) ectropium
vocant. Visuntur in oculis quandoque & minutiores
quidam velut calculi, cós ab milij quadam imagine
cenchros dicunt Græci.

Cur sit oculus globatæ figuræ. Nullum esse corpus omnino perspicuitatis expers. Inde posse Lyncas videre per parietem. Cur oculus niger, vel cæsius, videndi ratio in vtroque. Visus qui dicatur optimus. D

Cap. II.

Sed cúrnam parentis naturæ sagax, ac
prouida cura orbiculares contribuit
oculos? Gentilis quidem Auicennæ
interpres non contemnendus, esse o-
culum circumacta globatáque pro-
dit figura: quia inter omnes hæc præ- E
cipuè impedimenta, & quicquid se ingerat noxium,
reclinare potest. Mathematici solertius re perpensa,
oculum non suffecturum quantitati capiendæ colli-
gunt, si non sit rotundus. Quippe si pupilla per quam
immutatur, non esset sphærica, non perciperet nisi
æquale sibi. Liquet verò id, quoniam visum perfici
contingit per lineas rectas super eum orientes per-
pendiculariter, quarum concursus fit in oculi centro.
Quòd si esset superficiei planæ, nõ ingererent se per-
pendiculares, nisi à superficie æquali. Id vt amplius F
innotescat, traditur in mathesi à nonnullis, radium à
medio rariori ingredientem medium densius frangi
ad perpendicularem, vt acquirat fortiorem situm. In
sphærica verò figura, sola est perpendicularis linea,
quæ ad centrum tendit. Proinde quum orbicularis fit
oculus, à quacunque parte occursent radij, vbi oculo
insinuantur, quia id est densius medium, franguntur
ad perpendicularem, id est diriguntur ad centrum
pupillæ. Quod non fit in quadrata figura: neque e-
nim in hac perpendicularis linea tendit ad centrum, G
sed dirigitur in rectum, si obliqua fuerit: propterea à
cétro declinás radius ab oculo minus percipi valet.
Additur præterea rotundationis & illa ratio, vt cele-
rius visu apprehendi multa valeant, quando globosis
summa inest reuolutionis facilitas. Quod verò & phi
losophi astruunt & mathematici rationibus compro-
bant, non fieri visum, nisi per medium diaphanum:
quia species non multiplicentur, nisi per diaphana
corpora, quorum subtilitas congruat formis multi-
plicandis sine materia & materialibus conditioni- H
bus, vt quantum ratio patitur, oculo imprimantur:
dignum illud relatu in primis est, quum omne corpus
suscipiendæ aptum sit cælestis corporis influentiæ,
certum est, nullum corpus omni carere perspicuita-
te, quum sit communis cælestibus & inferioribus.
Hinc verò fieri putant, vt désitas nulla transitum in-
hibeat virtutum & spectrorum, quamuis nos lateat:
propter ea lyncas tradi per medium videre parie-
tem. Cæterum id prætereundum neutiquam: ocu-
los, quibus humoris inest multum nigrantes conspi-
ci, quoniam humoris copia transpici non valet satis.
Esse autem cæsios, quibus humecti parum adsit. Id
quod in mari visitur planè: in quo cæsia intuemur,
quæ transpici queunt: aquea, quæ minus. At quæ præ-
altis opaca gurgitibus sunt, cærulea sentiuntur, aut
nigra. Quæ autem in meditullio sunt, inde iam discri-
minantur, quod magis minúsve ita constiterint. Por-
rò indidem item fit, vti interdiu cernere acutè cæsij
haud queant: nigri noctu, quoniam in illis lumen, vt
inquit Auicenna, fortius in materiam modicam age-
re contingit. In his verò humoris multitudo luminis
paucitati obluctatur, obsistitque. Nam & humor qui-
uis noctu difficilius motum admiserit. Sed & leuio-
rem motum protrudit, abscinditque validior. Quo
nomine qui à colore præualido, aut ex sole in opa-
cum demigrarunt, nil ferè vtuntur oculis. Quippe fo
rinsecus aduenientem motionem quæ iam inest, re-
trudit, præpeditque. Cæsios plus ignis habere opina-
tus Empedocles est. Nigros autem aquæ plus, atque
inde inopia aquæ interdiu acutè haud cernere cæsios
arbitratur: noctu verò nigros ignis paupertate. Sed
visus, inquit Peripateticorum schola, non igni, sed
aquæ tribuẽdus in vnoquoque est. Visus est optimus
& primæ notæ, in quo humoris excessus aut defectus
nil deliquerit.

Gentibus singulis suos esse mores. Arcadum ritus. Tuguria quis excogitarit primus, & indumenta ex pellibus. Diana Hymnea, Cedreatis, Eurippa. Æris fundendi repertores. Lycæus Iupiter. De Ægyptijs adnotantur paulo plura. Propertius declaratur. Hypophoræ. Anaphorum, & allatum quid. Anaphorici. De Caribus paucula, & Phœnicibus. Baiuli. Bastarnæ. Pharao apud Ægyptios quid sit. Ebrietatis distinctio ex vino & hordeo. Vitis inuentio. Vinum vnde. Pharicum & medicum potio. Thoon, siue thonis. Medicinæ inuentio. Thomi. Alexandrini cæli lætitia. Columnæ aureæ inscriptio apud Memphim. Carinæ mulieres.

Caput III.

Gentibus singulis atque adeo vrbibus suos esse mores, suaq; instituta, suámque ad disciplinarum studia procliuitatem, ferè notissimum arbitror: sed & Menander rhetor in Epidicticorum ratione, Mitylenæos citharœdica plurimum solitos gloriari, eáq; re sibi in primis placuisse, scribit. Sicuti tibiarum modulis Thebanos. Alexandrinos verò arte grammatica maximè præcelluisse, itemque geometria & philosophia. Statuaria præcipuè Athenienses gloriam sibi vendicarunt, ac pictura. Crotoniatas extulit medicina. Æginetas & Hermupolitas fuisse Athletas perinsignes, monumentis traditur. Arcadas glandibus vesci, docuit eorum rex Pelasgus, perseuerauitque diu plerisque diętę ratio hęc, inquit Pausanias, adeo vt Lacedęmoniis sit quandoque responderit Pythia,

Πολλοὶ ἐν ἀρκαδίᾳ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν·
Οἵ σε ἀποκωλύσουσι, ἐγὼ δέ τοι οὔτι μεγαίρω.

Quin & καλύβας, id est tuguria excogitasse fertur pri
H mus Pelasgus idem, ac ex pellibus indumenta: qui-
bus & in Eubœa ac Phocide vsi plurimum tenuioris
fortunę homines. Lycaon eiusdem filius Iouem di-
xit Lycęum, & Lycęa instituit primus. Is autem
agon

agon fuit. Quum verò ad Lycæi Iouis aram puerum immolasset, & sparsisset cruorem, in lupum creditur deformatus. Quod verum arbitratur Pausanias, ex deorum indignatione aliqua. Sicuti ex hominibus quandoque efficiuntur dij velut Aristæus, & Cretensis Britomartis. Nec tamen (inquit) post Lycaonem in perpetuum factus aliquis dicitur lupus in sacris id genus, quoniam decennio exacto, si homine interim abstinuisset, ad rationalem statum dabatur reditus. Sic & in Sipylo monte in saxum deformatam ferunt Nioben, atque æstiuo tempore etiam lachrymas fundere. Mitiorem Arcadibus victum induxisse Arcas dicitur primus, ac panis docuisse rationem, ac texendarum vestium & lanificij quoque. Dianam coluere antiquitus Arcades cognomento Hymneam, sicuti & Cedreatin, in cedro procera simulacro statuto. Apud Pheneatas dicebatur Diana εὑρίππα, ab equarum inuentione, quas amiserat Vlysses, qui & equestris Neptuni statuam erexit: sed non ex ære, inquit Pausanias, æris fundendi arte nec dum comperta: quam simul & statuas conflandi excogitasse feruntur primi Rhœcus, & Theodorus Samij. Arcadas, traditum veteribus est, rusticioris fuisse vitæ, ac venationi deditos plurimum, quam Cynegiam dicunt, vnde Iouis prorepsit cognomentum, Cynætheus quippe hoc dicitur argumento. Proseleni cur dicantur Arcades, traditum varie. Apud Lycophronis interpretem nos sic obseruauimus, Proselenos nuncupari contumeliosos, & in probra procliues: nam προσεληνεῖν, conuitiari est. Eiusmodi verò fuisse Arcadas cognomento palàm fit. Sunt tamen qui fatuos interpretentur, tanquã antiquos dicas, & luna quoque vetustiores. Arcadibus Polybius contribuit morum facilitatem, ac naturæ benignitatem, summámque erga omnes hospitalitatem, & in deos pietatem ac obseruantiam. Ammianus Marcellinus auctor est, medicis ad commendandam artis auctoritatem suffecisse, si dicerent, se Alexandriæ eruditos: tanta erat loci dignitas, & æstimatio. Habuit siquidem Alexandria omnium liberalium disciplinarum scholas, vnde arbitror natum, vt per exochen Alexandria nuncuparetur πόλις, id est ciuitas, sicuti asty dicebantur Athenæ peculiari ratione. Quando & inibi bibliothecæ post alia fuerunt mirabiles, ac loculi monumentorum veterum septingenta ferè continentes voluminum millia. Propterea scienter Apuleius eruditos appellat Ægyptios, sicuti Iudæos superstitiosos, Nabathæos mercatores, & fluxos vestium Arsacidas, frugum pauperes Scythas, odorum diuites Arabas. Quin & ab Aurelio Macrobio dicitur mater artium Ægyptus. Flauius Vopiscus Ægyptios scribit esse versificatores, epigrammatarios, & ad cantilenas publicas propensos. Ægyptiorum porrò arcanam sapientiam abundè testari videtur suscepta illuc excellentium virorum peregrinatio, vt in illorum literis verè literatis interioribusque mysteria pernoscerent. Ægyptios quoque nonnulli produnt ex Græcis, omnium primos solem & lunam deos putasse, & quod ambitu æterno circumagi ac currere viderentur, inde etiam θεοὺς nominasse, ἐκ τοῦ θεῖν καὶ ἰέναι, id est à cursu incessúque. Plato tamen in Cratylo hoc ipsum priscis Græcorum attribuit. Cæterùm illi solem Osirin, lunam Isin nuncuparunt. Nec id relatu indignum, quod idem nos commentur Plato, apud quem Socrates in Phædro: Audiui, inquit, circa Naucratim Ægypti priscorum quendam deorum fuisse, cui dicata sit auis, quam ibin vocant. Dæmoni autem ipsi nomen Theuth. Hunc primum numeros & supputationem, geometriam, astronomiam, necnon talorum lusum & alearum inuenisse, atque item literas. Quibus temporibus imperitarat locis illis Thamus. Verùm enimuero quis adeo veterum memoriarum insolens, vt Ægyptiorum non norit astutias, & ad fallendum solers ingenium & vafrum? Æschylus neutiquam ignorasse videtur, δεινοὶ πλέκειν τοι μηχανὰς

A αἰγύπτιοι. id est, ad nectendum dolos in primis idonea Ægyptus. Theocritus quoque ἐν ἀδωνιαζούσαις, οὐδεὶς κακοεργὸς δαλεῖται τὸν ἰόντα παρέρπων αἰγυπτιστί. subsessor nullus venientem lædit, obrepens Ægyptiacè. Legimus in commentario Alexandrini belli, esse Alexandrinos fallaces, semper alia cogitantes, alia simulantes, & (vt Ammianus inquit Marcellinus) ad singulos motus sunt excandescentes, controuersi, & reposcones acerrimi. Flauius item Vopiscus Ægyptios esse scribit ventosos, furibundos, iactantes,
B iniuriosos, auidósque nouarum rerum. Vnde Aurelianus prudentissimus imperator præcepit Saturnino, cui limitis orientalis ducatum dederat, ne vnquam Ægyptum videret. Quanquam nec latet quod scribit Dion, sanxisse Augustum, ne quis senatorum Italiæ limites exiret, ni ipse quid iniunxisset. Quod, inquit, seruatur: nisi quod in Siciliam & Narbonensem Galliam libera est peregrinatio, propinquitatis ratione, καὶ διὰ τὸ ἄοπλον τῶν ἀνθρώπων. Ad hæc verò Propertium respexisse contenderim illis versi-
C bus:

At nos è nostra te sæua fugauimus vrbe,
Cum Tyberi Nilo gratia nulla fuit.

Sed & imperator Adrianus ad Seruianum consulem literis exaratis, Ægyptum totam se didicisse ait, esse leuem, pendulam, ad omnia famæ momenta volitantem: & mox esse homines eos scribit, seditiosissimos vanissimos, iniuriosissimos. Et Q. Curtius, Ægyptios vt gentem vanam infamat, nouandis, quàm gerendis rebus aptiorem. Sed pulcherrimè omniũ libro
D tertio Arrianus Propertij retegit sensum inuolutum alias: Memoriæ proditum est, inquit, naturam situs, munitionemque regionis Alexandrum admiratum in nomarchas plures Ægypti præfecturas, nomos vocant, diuisisse, haud tutum esse ratum, imperij vniuersæ Ægypti curam vni modò iniungere. Ac mihi quidem videntur Alexandri consilium Romani esse imitati: nam eadem ducti ratione instituere, vt nemini ordinis senatorij prouincia Ægyptus, sed equestri tantùm viro decerneretur, ac magnis fulciretur
E præsidiis. Adiuuat & in Consolatione ad Albinam Seneca: Loquax, inquit, ac ingeniosa in præfectorum contumelias prouincia Ægyptus, in qua etiam qui vitauerunt culpam, non effugerunt infamiam: velut vnicum sanctitatis exemplum suspexit, & quod illi difficillimum est, cui etiam periculosi sales placent, omnem verborum licentiam continuit. Pulcherrimum verò illud est, Ægyptios antiquitus ea obiisse munia, quę nunc in Italia baiuli ex Longobardia plurimũ propagati, quos municipes mei sub-
F inde vocant Græco quidem verbo, sed paululum modò deluxato, bastazos, quos Græci βαστάζοντας dicunt. sonat id nostro vocabulo portantes, ac gerulos, quia oneribus vacent ferendis. Vnde & bastarnas, cubitorum quinque nuncupat apud Atheneum Posidonius. Aristophanes in Batrachis, quod dicimus, hisce comprobat,

Δύ᾽ ἅρματ᾽ εἰσέθηκε, καὶ νεκρὼ δύω,
Οὓς οὐκ ἂν ἆραιντ᾽ οὐδ᾽ ἑκατὸν αἰγύπτιοι.
Currus imposuit duos, ac mortuos totidem,
G Quos nec Ægyptij quidem tollerent centum.

Hinc sæpe in veteribus memoriis lectitamus, dici Aegyptios ἀχθοφόρους, id est vecturas onerum corpore factitantes suo: nunc item πλινθοφόρους, quo verbo ij significantur, qui lateres gestitant humeris. Vel certè anaphoro adhibito, seu allacto. Erat verò eo nomine lignum vtrinque cauum, quo gestarentur onera. Allactum dici puto, à tralatione, quæ fieret à fatigatis de humero in humerum. Aliqui amphicyrtum malunt appellare, quod signat vtrinque gibbosum. Nostrates consimile ferè lignum, quo mulieres
H à flumine aquam gestitant, vtrinque æqualibus vasis propendentibus, ac ne dilabi possint, clauiculis ligneis sufflaminantibus, eleganter baiolum nuncupant de gestandi ratione. Tametsi nec ignoro Sophoclis

A nterpretem verbum id vſurpaſſe, quum ait, Pædagogus, & pędotribes, qui dicitur baiulus, id eſt βαΐουλος. Anaphorici apud Paulum Aeginetam ad anaphorum ſpectant prorſum nihil. Sunt autem eo nomine, vt interpretantur eruditi, ægrè pituitam craſſiorem reiectantes è pectore: nam ἀναφέρεσθαι, ſurſum ferri indicat Paulo eidem, cæteriſque. Hinc & anaphora pro reſpiratione. Plutarchus in Fabio Maximo, οὐ γὰρ ἤλπιζον ἕξειν ἀναφορὰν τὴν πόλιν ἐν τοσαύτῃ σφαλεῖσαν ἡλικίᾳ. Dicitur & anaphora Demoſtheni B contra Cteſiphontem, vbi peccati cauſa in alium regeritur, vnde verbum ἀναφορᾶ, id agere indicat. Hypophoras verò vlcera vocant profunda. Scribit Ammonius anaphoram item dici ab odoribus vel tetris vel bonis euaporationem. Quanquam eſt anaphora item, ſeu apophora dominis perſoluta à ſeruis pecunia: ſicuti εἰσφορά, eſt ciuile tributum. Sciendum verò, Caras veteribus appellatos fuiſſe ſeruos, quod factitandis operis capturas conquirere conſueſſet ea gens, velut omnium nata ſeruitiò, qui mercenaria C prolectaſſent ſtipe. Etiam ſi in re bellica ſcutorum vmbilicos & criſtas præterea comperiſſe memorentur primi. Nam & in rei argumentum ἀσπιδίσκιον, ideſt breue ſcutum cum mortuis contumulabant, additis & criſtis. Qua in re id item fuit Phœnicibus peculiare, vti cadauera ſic aſtituerent, vt Occaſum inſpectarent, quum mortalibus cæteris Oriens amplius placeat. Dignum memoratù: Carinas dici mulieres, quæ cantu flebili mortuos in funeribus affectabantur: quoniam ex Caria accerſerentur. Quod D verò ad Aegyptios attinet, ſcitú dignum illud quoque: eos à Dione φιλοίνους nuncupari, id eſt in vinum procliues, ac philopotas: quoniam apud eos comperta primum tradatur vitis, in Plinthine ciuitate, quod Hellanicus ſcribit ac inde factos vinolentos. Sunt qui ſcribant, excogitatam ab iiſdem ex hordeo potionem, vt vini inopes inde ſibi voluptatem conquirerent, quando & hac oblęctantur ita, vt canant etiamnum ſaltentque, obeantque omnia ebriis conſueta, eo tamen interſtitio, quòd qui vino externan- E tur, in faciem (inquit Ariſtoteles) feruntur: qui verò crithinum hauſerint, caput reſupinăt. Vinum quippe καρηβαρικὸν eſt, aggrauatq; caput. Crithina potio carotica cẽſetur. Vinolentiæ Aegyptiorum argumentũ euidens: braſicæ, velut ex lege, prægustatiò in cœna: quoniam amethyſtum ſit remedium id, hoc eſt, ebrietatem reprimat. quod efficere creditur eiuſdem quoque ſemẽ. Illud addimus: Hecatæum ſcribere, In Aetolia inuentam primò vitem, quam quia οἴνας diceret veteres, inde vinum nuncupari οἶνον. etiam ſi ab Oe- F neo putant alij, in Cratylo item aliud Platone ſtatuente. Inuenio: Aegyptiorum reges quandoque paſtores fuiſſe nuncupatos: propterea quòd in ſacra hiſtoria lectum obſeruauimus, Ioſeph & fratres eius in Aegyptum deſcendiſſe in principio paſtorum. quãdoque verò, quod Manetho Aegyptiorum ſacerdos prodidit, Pharaones. Erat enim dignitatis nomẽ id, ſicuti Auguſti appellatio apud Romanos. Pharicum autem potionis erat genus, ſeu ab inuentore G nuncupatum Pharico, vel ab Arcadicis Pharis, vel ab Phæris in Theſſalia, vel ab ea quæ eſt in Lacedæmonia Pharis. Dicitur item μηδικόν, id eſt medicum potio id genus. Phariacum pharmacũ, inter thanaſima, id eſt letifera, recenſet Athenæus. Memoriæ traditur illud quoque: Bocchorum Aegyptiis iura conſtituiſſe, qui fuit ex Aegyptiorum Dynaſtis vnus, ſub quo agnum loquutum tradunt, iis ferè temporibus, quibus apud Albam æditi ſunt Romulus & Remus. Inuenio in Græco penu: Thoona, id eſt θῶνα, quem & H θῶνιν dicunt, apud Aegyptios fuiſſe artis medicæ repertorem. A quo & menſis cognominetur primus. Traditur illud quoque: Canobi regem fuiſſe Thonũ, qui Helenæ vim adortus ſit inferre, ac inde ab Menelao interemptus, vnde nuncupetur ciuitas Thonis. At Thomi, lignorum ſunt acerui, ſed & tritici. Porrò

A Alexandrię ac tractu propinquo loca ſunt adeo lætis ſubſtructa diuerſoriis & auris, ac ſalutari perflatilia temperamento, vt extra orbem verſari noſtrum ſibi videatur, qui in illis agat, quum perſæpe vel aprico ſpiritu immurmurantes ſentiantur perflatus. Apud Memphim, ne quid ſcitu dignum prætereeam, ſcribit Proculus grammaticus in peregrinarum regionum mentione, auream fuiſſe columnam Aegyptiis literis in eam ſententiam, tunc demum fore liberam Aegyptum, quum illuc commeaſſent Romani faſces cum B prætexta.

Cuiuſmodi fuerit Ægyptiorum ſapientia. Et cur viri præſtantes illuc potiſſimum enauigarint. De matheſi paucula.

Caput IIII.

QVia verò paulo antè Aegyptiæ gentis ſapientiam ſum viſus auctoritatum tibicinibus præfultus efferre plurimum, illud mi- C nimè diſſimulandum: inter claſſicos noſtrates eſſe, qui opinentur, Chaldæos, itemque Aegyptios fuiſſe ingenio parum ad ſapientiam facto. Propterea falli debere neminem celebrata veteribus, etiamque Platoni, Aegyptiorum ſapientia & Chaldæorum, quando præſtantis ingenij viros aliquot ad eos non alio nomine tranſmiſiſſe, exploratiſſimum eſt. Cæterum celebre id, atque diuinum ſapientiæ nomen de ſola cærimoniarum, & diuini cultus ſcientia videri propagatum: quoniam apud optimum quen- D que, itemque philoſophiæ addictos, quod & in Epinomide comprobatum Platoni nouimus, pro comperto eſt, ſummam ſapientiam in religionis aſſertione plurimum verſari: proinde, quum circumferretur paſſim, conſtanſque vigeret opinio, eius rei apprimè peritos Aegyptios, tanto ſtudio à magnis viris ſuſceptam illuc enauigationem, vt tanti arcani, ſi qua fieri poſſet, compotes euaderent. Id, vt verum ſciamus, libuit paucula ex Mercurio ſubnectere: An ignoras, inquit, ô Aſclepi, quòd Aegyptus imago ſit E cæli, aut (quod eſt verius) tranſlatio & deſcenſio omnium, quæ gubernantur atque exercentur in cælo? &, ſi dicendum eſt verius, terra noſtra totius mundi eſt templum: & tamen, quoniam præſcire cuncta prudentes decet, iſtud vos ignorare, fas nòn eſt, futurum tempus, quũ appareat, Aegyptios incaſſum pia mente diuinitatem ſedula religione ſeruaſſe: & omnis eorum ſancta veneratio in irritum caſura fruſtrabitur. E terris enim ad cælum eſt recurſura diuinitas, linquetur Ægyptus, terraque, quæ fuit diuinitatis F ſedes, religione viduata, numinum præſentia deſtituetur. Hactenus ex Mercurio. Iamblicus verò illorum religionem non ferè aliud, quàm ſuperſtitionem fuiſſe confitetur magna ex parte, in malorum dæmonum cultu præcipuè debacchatos perdocens. Quæ res ampliſſimè gentium earum ruditatem coarguit in primis. Nam vt hebetiſſimus quiſque eſt, ita facillimè ſuperſtitionum vanitatibus mancipatur. Quas ingenium vegetum doctrinæ nito- G ribus defecatum excultumque præcipuè auerſatur, alliditque. Adde, quòd præter idololatriæ inſaniam, mathematicis maximè incubuiſſe homines illi pernoſcuntur. Ad quam rem prolectabat eos regionum illarum benignior tractus, patentibus latè campis, ac noctibus ſerenitate perpetua ſyderali contemplationi niteſcentibus. Eo procliuius auido ingenio viros præcellentes ad ſe perlicuerunt. Nam & in epiſtola ad Pherecydem ſcribit Thales, in Aegyptum ſe cum Solone commeaſſe, ſtudio ſacerdotes inuiſen- H di, & aſtronomos. Quin & ab eiſdem ſe geometricis imbutum, non inficiatur. Conſtantiſſimum verò illud eſt; naturalis primæque philoſophiæ, quæ ſuis nixa rationum radicibus demonſtratur, nil vnquam ab Aegyptiis acceptum aut Chaldæis, quando eius ſcientiæ aut expertes omnino, aut parum in ea progreſſi,

gressi, & (quod dicitur) primoribus modò labris prægustasse deprehenduntur. Quòd si alicubi tradit Auerrois, apud Chaldæos olim perfectam fuisse philosophiam, non de iis intelligendum, quorũ circumferuntur monumenta: sed id hæreseos continet vanitatem, quæ mundi æternitatem astruens, scientias rerum abolitas sæpius intercidisse opinatur, denuóque in emersum sese prompsisse. Nec Abraham vir diuinus omnino Chaldæus comprobatur, creditúrve. Quòd si maximè sit, Platonis succurrit bracteata sententia: Inter malos si quis cooriatur non malus, eum verò esse egregiè bonum. Ne quis autem mathematicarum nomine suspiciendas putet gentes eas, scire oportet: matheseos studia apud veteres inter puerorum rudimenta esse connumerata. Porrò eiusmodi ferè deprehenduntur hæ disciplinæ, vt à limine aut paulo interius consalutatæ in philosophia profecturis multum afferant adiumenti: quòd si in illis diutius morandum gyris, aut etiam consenescendum dũ cas, nõ gradus tibi ad altiora pares, sed lapsum struas: quoniam inde errorum scaturigines sese frequenter ostentant. Cui rei calculum adiecisse Aristotelem, non fallit Peripateticos paulo politiores.

Cuius sit rationis prouerbium ab Aegyptiorum templis productum. Pulchritudo perfecta. De Silenorum imaginculis. Obiter de Hephestionis funere, & Grunnio Corocotta, & Nannio Proscenio.

Cap. V.

NEdum ab Ægypto digredimur, succurrunt adhuc quæpiam interiorem redolentia, & genuinam doctrinam. Adagium est scitissimum in antiquis literis, Aegyptium templum, de eo qui forinsecus, & in iis quæ sub aspectum cadunt, perpolitus est, & mirum in modum venustus, ac elegantiæ omnis perstudiosus, introrsum verò intercutibus madeat vitiis, & sit planè monstrificum quiddam, & inauspicatum: quales fermè rectè dixeris fœminas corpore quidem prænitidas, & (vt sic dicam) illices, omnique decore visendas, anima verò fœdissimas & promiscuis flagitiis agminatim obsessas, ac velut lorica circumuallatas, ceu strumam dibapho cõtegant. Qua specie nil puto inamœnius, nil quod mẽsum rationis absurdius transiliat. Etenim absoluta numeris omnibus censeri pulchritudo debet, vbi duo ista conueniant, & societatem coeant, nulla solubilem vi, animalis virtus atque præstantia, tum corporis concinna linearum, colorum membrorúmque compacta, benéq; cõstituta proportio. Alias mutilata pulchritudo est, nam & Porphyrius dæmones, quorum animi iniqui sint, corpora item habere deformia pronuntiat. Esse quoque naturaliter intus bona, statuit Plotinus, quæcunque sint extrinsecus verè pulchra: quippe ex interioris formæ perfectione, atque seminariæ rationis victoria super materiam prouenit externa formositas. Prouerbij autem ratio est, quoniam Aegyptiis templa substruere erat moris, marmore antiquis artificum manibus elaborato surgentia, auro splendida, picturis mollioribus egregiè perornata, summa colorum varietate distincta, omni demum cultu nitida. Sed quod præcipuũ fuerat, si Deũ requisisses, cuius exquisito honori tantus impensus fuisset labor, bone Deus, quàm ridicularium inuenisses, quá prorsum à rationis dictamine ac præscripto dissitũ & sequestratum. Simia erat ea, aut ibis, aut hircus, aut id genus aliquid. Apud illos quidem mysticos ista fortè sensus habent: nobis tamen, vt profectò sunt, ridicula fiunt. Sic, inquit Seneca, isti, quos vt felices suspicimus, si non qua currunt, sed qua latent, inspectarimus, miseri sunt, sordidi, turpes, ad similitudinem parietum suorum extrinsecus culti. Non est ista solida & syncera felicitas, crusta est, & quidem tenuis. falsa iis circũposita sunt bona, animi inanes, ac velut longo fallacíque delusi somno. auro, argento nitent, intus boni nihil est. At quibus recta placent, non fulgent extrinsecus, bona introrsus obuersa sunt. Sic mundus exteriora contempsit, spectaculo sui lætus. Intus omne posuit bonum. Sic & in Platonis symposio Alcibiades Silenis Socratem putat persimilem: quod & ex Xenophontis Symposio valet comprobari: quia introrsum longè foret alius, quàm præferrent extima. Siquidem fuere imagunculæ quædam Sileni, ita prorsum concinnatæ, vt discludi possent. Sed occlusæ, ridicula nescio quæ ostentabant. quando & Silenos fuisse turpissimos, idem monstrat Xenophon. Apertæ ac explicatæ augustius numinis præferebant idolum. In Hephestionis funere, quod magnificentia inenarrabili est ab Alexandro æditum Babylone, in fastigio summo stabant sirenes intus inanes sic, vti hominum essent capaces, qui funebrem occinerent næniam. Ab hisce non dissentanea sunt, quæ de Grunnio Corocotta scribit Hieronymus, seu vero, qui luxu & flagitiis intus erat Nero, foris Cato, ambiguus totus, vt ex contrariis diuersísque naturis vnum monstrum, nouámque bestiam diceres compactam: iuxta illud poeticum, Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra. Ab iis verò quæ de templis Ægyptiorum diximus, dissident non ita, quæ de Nannio Proscenio meretricula prodit Antiphanes, & repetit Athenæus: ea siquidem cultius exquisitisque aureis fulta ornamentis formosæ gratéque puellæ speciem præferebat, verum exuta turpissimæ nota non caruit. Vnde Proscenij irrepsit cognomentum: super qua re falli tamen nonnullos, alibi (opinor) subsignauimus.

Olympiadis apophthegma scitum de pellice. Itémque alterum, in eum qui formosam quidem duxerat, sed non illibati nominis. Interim quid oculis vel digitis vxorem ducere. Alexandri in Olympiadem dictum graue.

Caput VI.

PHilippum Macedonem proditum monumentis est, Thessalicam mulierem amasse ardentius. Irroborarat inde opinio vehemens, veneficiis circumuẽtum ab ea Philippum, atque ita eius mentem præpediri illaqueatam demulctámque: qui mos in Thessalia nimio plus frequens erat. Id quum identidem inaudisset Olympias, mirè optabat, quandoque in potestate sua habere mulierem. Quum se ostentasset occasio, accersiri eam iubet. Quam vbi est conspicata forma præsignem, loquendi non imperitam, prudentię haud prorsus expertem, χαιρέτωσαν, εἶπεν, αἱ διαβολαί· σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ τὰ φάρμακα ἔχεις. Valeant, inquit Olympias, intentatæ calumniæ. Tu quidem in te ipsa veneficiorum vim habes. Eiusdem porrò Olympiadis alterum, & scitum vtique circumfertur apophthegma. Duxerat adolescens quispiam præstanti quidem forma puellam longè conspicuam, sed quę parum integra fama, malè audiret. In hoc, inquit, sopita prorsus ratio est, cæcúsque animo fertur ac stupens: neque enim sibi catenus indulsisset, vt oculorum iudicio ducendam putaret vxorem. Quippe non digitis, non item oculis deligere mulierem addecet: quod factitant plerique rationem ineuntes, non quidem quo modo illa sit cum eis victura, sed quanti veniat. Et in iis quidem omnino prudẽs & abundè cordata Olympias. Verum alibi naturam resipit muliebrem, id est deprauatam, & veneficiis quodammodo imbutam pestilentibus. Quippe vt insontis cuiusdam necem Alexandro exprimeret filio, identidem grauius insusurrabat nouem mensium in vtero gestationem. At magnanimus in eo vtique rex, aliam (inquit) optima parens reposce mercedem. Hominis salus nullo beneficio pensatur.

Prouerbium, Extra leucoparyphus, intus holoporphyrus. Vocabuli vtriusque cum plerisque alijs explicatio. Paryphe. Paralurges. Paryphi. Virgatæ vestes, Virga pro purpura. Candys. Platyporphyra. Stlataria purpura. Holargyros.

Caput VII.

PRouerbium perelegans vsurpari à Græcis animaduerto, Extra leucoparyphus, intus verò holoporphyrus: in eum qui vestibus quidem frugi vtatur, nec vllo maioris impendij fuco inebriatis: intus tamen, id est animo luxu diffluat ad delicias vsque vel Alexandrinas, ac totus etiamnum inter catastlos sit, ac Delphiticos cinædulos, quando additamenta sunt hæc, & velut corollaria efferuescentis luxuriæ. Sumptum id, ac propagatum ex historia: quum Antipatrum quidam laudibus efferrent, quòd esset apprimè frugi, ac victu præparcus, & apprimè austerus, ἔξωθεν, inquit Alexander, ἀντίπατρος λευκοπάρυφός ἐστι, τὰ δὲ ἔνδον ὁλοπόρφυρος. idest, Antipatri quidem extima leucoparypha visuntur, at intima holoporphyra sunt. Dici autem à nobis leucoparyphus potest albis indutus vestibus: siquidem est paryphe, vestium contextus. Sed & indumentum ipsum, vnde est illa Tarentinorum παρυφὴ διαφανής, id est vestis pallucida. Nam εὐπάρυφοι, inde pretiose ac multa munditia & circunspectè compositéque amicti nuncupantur, & locupletes. Mentio eius verbi, quum apud alios est, tum in Luciani vita. Paryphes apud Pollucem, & paralurges, indumentum appellatur attextam vtrinque habens purpuram. Id verò ab Ionibus dicitur pachyales. Sed & in tunicis virgæ purpureæ vocantur paryphi: vnde & in Latinis literis virgatæ vestes, & apud Poetam Æneidos octauo, sagula virgata, quæ haberent in virgarum modum deductas vias: cui sententiæ subscribit sexto Bibliotheces Diodorus: tametsi in eo allusum Seruius putat, ad Gallicã linguam, qua virgæ diceretur purpura. Virgilij versus est,

Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur.

Holoporphyros verò signat totum purpureum: sicut holosericam vestem legimus, ex serico contextam totam. Xenophon candyn vocauit holoporphyron: quã quam alibi haliporphyron legas. Est autem indumentum Persicum candys. Archippus in Pluto etiam platyporphyra nuncupat vestimenta: sicuti stlataria apud nostros quandoque dicitur purpura. Phyalas ὁλαργύρους apud Athenæum legimus, i. totas argenteas.

An mores Massilienses in Plauto rectè pro eniratis dicantur. De Massilia paulo plura. Item quæ sit nominis ratio. Inibi mercaturæ laus. Plutarchi sententia restituta, quam peruertit interpres.

Caput VIII.

MOres Massilienses in Plauti Casina, sunt qui molliculos effœminatioresq; intelligant, ex Athenæi doctrina, abs quo proditum est, Massilienses adeo libidinibus remollitos fluxósque olim fuisse, vt morsum prouerbialem non euaserint. Rectène id à Græco homine in literas promptum sit, non discutio nunc. Neque enim tam docti viri, quamuis mortui, ingenium mihi arbitror commttendum accendendúmve: nec in hisce nostris lucubrationibus Scyllæi spirant obtrectatorum canes, quin infra classem vel obelisco dignos statuo. Vnum scio, ciuitatem eam seueritatis eatenus acrem fuisse custodem, vt Mimis nullum prorsus aditum in scenam daret, quorum argumenta plurimum actus continent stuprorum. Omnibus quoque, qui religionis

A simulatione causam inertiæ quærerent, portas omnino conclusas haberet. Scribit Cornelius item Tacitus, Massiliam Agricolæ socero fuisse sedem ac magistram studiorum, ciuitatem Græca comitate, & prouinciali parsimonia mixtam ac benè compositam. Victus porrò frugi atque modestiæ Massiliensium illud non minimum argumentum est, quod Strabo inquit, Dotem illis amplissimam centum fuisse aureos, ad vestem quinque, ad mundum aureum quinque: amplius B verò nullo pacto licuisse. Studia præterea bonarum artium adeo in ea vrbe exculta, vt nobilissimus quisque ex Romanis pro Attica peregrinatione: eò ad capessendas disciplinas & ingenij cultum magno numero confluerent. Galli quoque accolæ, gens alioqui fera & barbara, pronis animis ad Massiliensium imitationem quandoque se composuerint. Memorabile illud est, quod grauissimi auctores prodidere, Aristocraticum quidem illorum fuisse principatum, sed omnes legum æquitate superasse. Senatores eorum timu C chi vocabantur, id est honore præditi: dignitas eum habebat finem, quem vita. Sed timuchus nemo erat, cui liberi non forent. Erant tamen & sui Naucratitis timuchi, quos Prytanei & cœnarum quæ inibi parabantur, præfectos intelligere Athenæus videtur. Leges Ionico more publicè proponebantur. Auctor porrò T. Liuius est, ab Vrbe condita libro trigesimoseptimo: Massilienses in eo honore, & in ea dignitate apud Romanos fuisse, ac si medium Græciæ vmbilicum incoluissent: non enim sonum modò linguæ ve D stitúmque & habitum, sed ante omnia mores & leges & ingenium syncerum integrúmque à contagione accolarum seruasse. Propterea Maximus quoque Valerius prisci moris obseruantia, charitate populi Romani Massilienses præcipuè conspicuos fuisse, prodit. Sed quid ista consectamur diutius? Vnius M. Tulli auctoritas pro Flacco, Græci hominis morsum retundit reuincítque, folio (quod aiunt) ficulno cauilli compressa lubricitate. Massiliæ, inquit, disciplinam atque grauitatem non solum Græciæ, sed haud scio an cun E ctis gentibus anteponendam iure dicam, quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, disciplinis, linguáque diuisa, quum in vltimis terris cincta Gallorum gentibus, barbariæ fluctibus alluatur, sic optimatum consilio gubernatur, vt omnes eius instituta laudare facilius possint, quàm æmulari. Cæterum iis iam resectis, illud lecturos nostra hæc, quocunque prodeant genio, commonuisse præstiterit, Massiliam inde appellationis traxisse causam, quod quum fortè illuc Phocenses classe appulissent, vidit gubernator F piscatorem, quem vocant Græci ἁλιέα, protinúsque μᾶσαι ἐκέλευσε τὸ ἀπόγειον σχοινίον, id est religare abterraneum iussit funem: quippe μᾶσαι lingua Æolica destinare significat. quod Timæus tradit. Proinde ἐκ τοῦ ἁλιέως καὶ τοῦ μᾶσαι, dici Massiliam. Sed Græci Massaliam enuntiant, vnde gentile nomen Massaliotes. Ex quo apud T. Liuium fortè L. Terentius Massaliota. Isocrates in Archidamo scribit, Phocenses magni regis dominatum fugientes coloniam deduxisse Massiliam: cui sententiæ calculum adiicit Aristoteles quoque.

G Dignum scitu, quod in Solone scribit Plutarchus, Mercaturam comparandis regum amicitiis, ab Barbarorum gentibus conciliandis pollere plurimum. Quin & rerum peritiam excellenter afferre, sed & maximarum ciuitatum initia inde ducta, velut Massiliam condidit Protus, ab Celtis prope Rhodanum beneuolè exceptus. Aduertant porrò harum lectionum studiosi, Plutarchi interpretem ægri somnia planè profudisse, quando horum nihil assequitur. Pompeius Trogus libro quadragesimo tertio historiam latius H exsequitur: sed Peranum conditorem facit, Protum minime.

Vestitus quam esse addeceat rationem. Veris, aut pauonis cognomina quibus adhæreant. Pauonis

rotatio

rotatio quæ sit. Dimitros. Vestimenta initiatorum quæ dicantur per parœmiam. Item de Atheniensium mysteriis. Sacerdotales Hebræorum vestes. Quid mysteria, & quid mystæ: item mystile, & thronon. Vestium repositoria. Rhiscus quid. Rhiti. Mystron. Mystropolæ. Thranos, seu thranion. Thranitæ. Remigum species. Hæmorrhois cur thonios.

Cap. IX.

IN vestitu, sicut in plerisque omnibus, mediocritatem esse optimam, vt omnia ferè, ita hoc quoque rectissimè M. Cicero videtur dixisse. Nam si modũ excesseris, vt lecto nimis amœnóque cultu & magnifico impendio saturatas induuias, & quales luxu perdita fluxáque excogitarunt ingenia, sublustri gratóque vibrantes splendore, & quod grauius est, diuersas quoque, & coloribus affectes multifarias Gallicis calciatus, non declinabis facilè liuidi dentis scommata, quæ apud Lucianum consimiliter lectitamus, ἔαρ ἤδη καὶ πόθεν ὁ ταώς; quod nostris fermè verbis sonat, Iam ver adest, & vndénam pauo? Sed & Siciliæ tyrannus Gelo Græcorum legatis respondit, ver illis anni exaruisse: quum ad bellum opem negaret, quando est anni portio ver spectatissima, suásque vires omnium duceret præstantissimas. Pauonis autem gemmantes pinnæ neminem fallere queunt, quas & ipse miratur, illis semetipsum protegens quum rotari dicitur. Sed & tragicas simias veteribus per conuitium celebratas, non longius inde reuelli nouimus. Plutarchus quin etiam in Parallelis: Erat, inquit, vt verum fateamur, magna circa Demetrium tragœdia, quum vteretur non modò καυσίαις διμίτροις, & auro intexta purpura, sed & auro litis soleis. Mundi quoque imagine ac astrorum attexebatur illi chlamys, quum Macedoniæ principatu excidit: nec regum quispiam, quantumuis elatus, illam mox gestare est ausus: adeo inuidiosa erat impendij magnificentia. Dimitron causiam obiter, Græci velut duarum intelligunt mitratum. Omnis tamen cura plerisque de vestibus si benè oleant, si pes, laxa pelle non folleat: nam digiti annulis radiant, capilli calamistro rotantur. Historica verò lectio insigne ad hoc nobis documentum suggerit. Legimus nanque, Lacedæmoniorum regem Lysandrum, quum Siciliæ tyrannus Dionysius magni impendij vestimenta ad eius filias transmittenda curasset, dantis munificentiam esse aspernatum, addito elogio, Ne, inquit, ob ista minus aliquo modo venustæ videantur. Grauissima est ad hoc ipsum pertinens Quintiliani sententia ex libro octauo: Cultus concessus atque magnificus addit hominibus, vt Græco versu testatum est, auctoritatem: at muliebris & luxuriosus, non corpus exornat, sed detegit mentem. Et in Odyssea Homerus,

ἐκ γάρ τοι τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει
ἐσθλή.

Quibus significatur, ex vestibus ornamentũ ac nomen hominibus plerunque comparari. Quòd si ediuerso prætenuem nimísque vilem affectaris vestitum, cuiusmodi sunt quæ triuonaria vocant Græci, aut vt sordidus, vel vt vanæ religionis assimulator spectaculo, & risui inimicis eris, vel etiam vt extremè pauper, inops, Irus, passim cõtemptibilis fies. Ex hac ratione in Græcorum doctrina producitur adagiũ, Vestimenta initiatorum, de iis quæ attrita prorsus sunt, ac diffluunt vetustate, nulláque temporum vicissitudine variantur, sed eadem sunt forensia, eadem & triclinaria. Vicem quoque straguli præstant eadem, bonúmque fit non & lecti. Adagij rationem ex mutis, quod aiunt, magistris hanc didicimus. Mysteria apud eleusinem

A terræ Atticæ duorum generum celebrabantur, magna & parua. Cereri sacra erant magna, Proserpinæ parua, posterius recepta sunt hæc. Quin & ratio fermè ista traditur: Ab Atheniensibus petebat Hercules, vt initiari liceret. Lex id vetabat, qua cauebatur, ne peregrinis impartirentur mysteria. At illi & viri præsignem admirati virtutem, & omnium capacem animum, simul etiam amicitia permoti, quæ vetus ferè ciuitati cum eo intercedebat: simul quòd Iouis filius esset, diceretúrque, ne quid abnue-
B rent, cui nil negatum vellent, rationem inierunt, qua nec legi derogaretur quippiam, & nihilominus compotem voti Herculem facerent. Protinus nanque parua instituere mysteria, quibus & illum initiarunt. Verum obseruatum in iis, vt quam quis dum initiaretur, vestem fortè gestasset, eam ne vnquam exueret, donec victa tempore omnino fieret ingestabilis. Hinc datus adagio locus, quod & nostrates Rhodigini exprimere volentes, vbi quem ita ornatum conspicantur, vt veste eadem
C fori munia obeat, domi sedeat, hyemem iuxta atque æstatem cum ea, velut laborum socia transmittat: eum sanctorum imagunculis, quas subinde in sacris ædibus expictas conuisimus, persimilem esse dictitant: quod illis diuorum vestitores indumenta nunquam demutent. Sunt inter classicos Græcorum auctores, qui scribant, vestimenta id genus, in quibus foret quis initiatus, moris fuisse, templis dicare oblata. Quod Melanthij quoque auctoritate, vt tibicine fulcitur, in libro
D De misteriis, πάτριόν ἐστι ταῖς θεαῖς ἀνιεροῦν καὶ τὰς στολὰς τοῖς μύσταις, ἐν αἷς τύχοιεν μυηθέντες. Porrò parua quæ diximus, misteria erant, velut προκάθαρσις καὶ προάγνευσις magnorum mysteriorum, id est prælustratio quædam ac præuia depuratio. Et ne quid incuriosius omittam dignum hisce memoriis, ex stolis eiusmodi initiatorum, quidam etiam puerulorum fascias magna religionis opinione conficiebant. Dignum verò quod huic potissimum inseratur loco: sacerdotum principem res quatuor sacris indumentis
E exprimere, vbi præcellens ingruat festorum celebritas, veluti mundo induatur ipso. Visebatur verò hæc vel in peripetasmate templi Solomonis. Quando, vt prodit Egesippus, erat id cocco, hyacintho byssóque intextum, ac purpura, non vtique otiosa diuersitatis materia. Cocco siquidem igneum figuratur cælum, aer autem hyacintho, bysso terra, ex qua & progerminat: mare demum purpura, quæ marinis & conchiliis ducitur. Vt duo ex colore colligas, duo reliqua ex generatione:
F symbolicè autem iis innuentibus, ei destinatum templum, cuius nutu distribuantur cuncta. Verum, vt leuius aliquid adnectamus, quod saturo conuiuæ colluere dentes possit, vel etiam linere: quanquam ex Academia fortè ansatus veniens quispiam nostram hanc sedulitatem, nonnunquam lectoris operæ aliquid hinc inde corradentem, risu excipiet, ac nos plerunque ὀμφακίζειν cauillabitur. Tamen, vtcunque sit hoc casurum, non tam superciliosè ac censoriè ista concinnamus, vt inopi in nostra mensa non
G vacet accubitus, memores, ab Heraclito dictum quandoque, in casulis etiam esse deos. Igitur vestium repositoria Græcis plura sortiuntur nomina: nam sunt cheli & cistæ, cistides, phascoli, id est φάσκωλοι: apud recentiores item rhiscus, quo etiam vtitur Terentius, & exposuit Iulius Pollux. At Phrygium esse nomen, putat Donatus, quo cista significetur pelle contecta. At rhiti, hoc est ῥίτη, in Attica Thucydidi loca sunt, historia secunda. Est & apud Menandrum Candytalis, verum Persica videtur res, in
H vsum à Macedonibus producta primum. Zygastra inueni apud Xenophontem. Tholiam esse velut cistam memorant, cuius sit operculum tholoides, id est te-

studinatum. Apud Xenophontem reperi eundem vestium marsippos, ἐν ἀναβάσει. Porrò vt vagemur amplius: sunt mysteria arcana quædam sacra, Latini Seclusa vocant, vt disparata: sicut seclusorium vocant auiarium minusculum, in quo seclusi habentur turdi mox occidendi, ne videntes cæteri despondeant animum. Dicta mysteria, quòd ea δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, hoc est, occludentes oportet intus custodire, nec cuiquam explicare. Scribit tamen Phurnutus in libro De natura deorum, frugibus ab Cerere monstratis, eidem mysteria celebrantes testatissimum fecisse, ab mutuis cædibus ob necessariorum desisse inopiam: proinde nuncupata de saturitatis ratione mysteria: esse enim μυσαῦ τὸ κορέσασθαι: quo argumento & Mysia quibusdam creditur appellata. Mystes verò dicitur mysteriorum peritus, aut qui docet. Sunt qui eo nomine discipulum interpretentur. Mystile verò aliud est, quippe eo vocabulo panem Græci dicunt, quem canibus obiiciunt. Nostri, vt Sextus Pompeius auctor est, canicas vocant ex farre furfures, à canum cibo. Sunt qui mystilem panem interpretentur excauatum, sorbitioni accommodum. μύςλον enim concauum dicunt, quòd marino assimiletur muri, qui, vbi libido occeperit, μύεται καὶ συγκλείεται, id est oblitescit occluditúrque. Mystron item legitur quandoque in Græcis auctoribus, vnde in conuiuio Macedonico lautitia exsuperantissimo, singulis decumbentium aurea fuisse oblata dicuntur mystra. Hinc & mystropolæ, qui id genus distrahunt vendúntque. Quod verò ad vestes attinet, à quibus hic defluxit sermo, legi apud Græcos, vestes floridas ac variegatas insigniter dici à Cypriis throna. Quanquam à Thessalis eo nomine intelliguntur animalia varietate distincta maculosáque, idest πεποικιλμένα. Ætoli autem throna dicunt, τὰ φάρμακα. quod Clitarchus scribit, cui in Pharmaceutria succinit Theocritus,

Θεστυλὶ νῦν δὲ λαβοῖσα τὺ τὰ θρόνα ταῦθ᾽ ὑπόμαξον.

Homerus autem, τὰ ῥόδα, id est rosas, eo intellexit vocabulo, παρὰ τὸ ἄνω θεῖειν ἐκ τῆς γῆς, quòd sursum è terra currant. Thronos verò cathedram signat cum hypopodio, idest scabello: à verbo θρήσασθαι, quod sedere indicat. Nam κλισμός, sedes item est, sed instructior cultiórque, vilis autem quæ diphros nuncupatur. Thranos item & thrania, siue thranidia, sellæ nuncupantur humiliores. Thranitem turbam dici quum audis, nauticam concipe. Inter remiges qui supremi sunt, thranitæ vocantur: sicut medij, zygitæ: at infimi, thalamij. Cæterùm thranitarum insignis erat labor: nam & longioribus vtebantur remis, quo nomine ab trierarchis maiora consequebantur præmia. Quod autem in Theriacis Nicander, hæmorrhoida Thonion dixit, ad Ægypti regem Thonum planè referendum, quia in ea scateat regione serpentum id genus: quod quum nolens calcasset Menelai gubernator Canobus, dum in littus exisset, quærendi somni gratia, morsu impacto interiit. Id conspicata Helena, & indigne ferens spinam hæmorroidis perfregit, spondylis eiectis: vnde factum, vti hoc genus & cerastæ spina conuisantur difracta.

Vestium genera plura, quæ varijs de causis sortita appellationem sunt. Perone. Combia. Combymata. Batrachium color. Horatius illustratur. Caianus locus. Cillium color. Cillos pro asino. Phæus color. Leucophæus. Plinij locus ex libro septimo perpenditur de mantellis. Mitra. Tænia. Tæniopolis.

Caput X.

Inter indumentorum autem appellationes, quas esse propè innumeras, constantissimum reor apud illos qui paulo plura lectitarunt, ac sunt in studiis, quod de Origene ac Didymo traditur, chalcenteri & ad amantini, inueni pleraque de nationum propagata nominibus. Nam ecce in veteri memoria comperimus Tarantinidium. Id verò proculdubio de vsu, déque Tarentinorum deliciis profluxit amiculum. Erat item quod diceretur Creticum, quo Athenis solitum vti regem, proditur. Fuit & tunica quoque Sardonica, quemadmodum & Sicula. Nam Theræum à Thera, opinor, vel à ferarum imaginibus, quæ vocant θηρία, varium erat. Phrygium verò indumentum habebatur mulieribus dicatum. Fuit & lænæ quoddam genus, δευτερουργὸν vocant, quam posteriores etiam epigraphon dixere: sicut eius artifices deuterurgos nuncuparunt. Significauit vestem hanc in Bacchis Lysippus. Cuius verò gentis fuerit hæc, parum comperi. Illud exploratius, Casiorum insulas esse paulo plures per ambitum Carpatho, quod monumentis Strabo prodidit: vnde frequentissimum tempestate nostra defluxit Casiacę vestis nomen: quam esse vsui maximo scimus Græcis militibus, quos Græco vocabulo passim Stratiotas vocamus omnes. Casianam vocari ab Eustathio de montis Casij nomine, minus fallit Græcè non imperitos. Diphthera verò pastoritium creditur ex pellibus indumentum. Scribit tamen Herodotus, Ionas byblos dicere diphtheras prisca consuetudine, quòd aliquando byblorum penuria, hoc est papyri, pellibus vterentur tum caprinis tum ouillis. Sed & barbarorum multos item in pellibus scriptitasse. Βαίτας verò etiam diphtheras vocari, auctores habemus vel opinatissimos. Sisys appellatur vilior quælibet vestis: sisyra, ex pellibus villosis, aut simplicius lanea vestis. Sisyrna pellis est villis renudata. Penulis vti tribunos pluuiæ tempore, scribit in Adriano Ælius Spartianus, imperatores autem nunquam. Nam & in Caligula Trãquillus, vt probrum refert, pictas gemmatásq; penulas solitum gestare. Quo nomine factum Adriano imperij omen, prodit Spartianus idem, quòd tribunus penulam amisisset. Quæ res scitè admodum prouerbij facie quadam in eos valet dici, quos dignitatibus iamiam amplioribus admouendos coniectamus. Sarabellum vestis erat Parthorum fluxior: meminit in Danielem Hieronymus, item ad Innocentium. Apud eundem est ependytes in Hilarionis vita. Id interpretatur Sudas vestem intimam, quam & hypocamisum vocent. Birrum fuisse Romanam vestem, Græci scribunt: & comprobat libro quarto Martianus: Birrus, inquit, & tunica nomen vestis habent. Birrhox apud Macedonas dicitur densum. Birrham Græci forcipem interpretantur, aut falcem. Est etiam notior vulgo byssacæna vestis. Eius ratio nominis à Byzacio demanauit, vnde & Byzacænus in Aphrica ager, Byssacænus à Stephano appellatus, sicut regio Byssacia. Quãquam nec desunt, qui Byzantium etiam scribant, & populos Byzantas, quos cum Herodiano Gyzantas appellat Herodotus. Propriæ circumpadanorum vestes fuere pullatæ, sicuti parte plurima etiam nostris visuntur temporibus. Id ex Plutarcho compertum nobis est, in sermone qui est De iis qui serius puniuntur diuinitus. Neque enim, inquit, Thracas approbarim, quos etiam num tempestate ista in Orphei gratiam mulieribus stigmata inurere, scimus: neque item Eridani accolas μελανοφοροῦντας, idest atratis vtentes vestibus ex Phaethontis luctu. Approbat Historiam & Polybius. Pellenicæ item lænæ nomen sibi vendicant plurimum, adeo vt præmij vice Athletis proponerentur vincentibus. Id fieri solitum interpretantur, ἐν τοῖς ἡραίοις, hoc est Iunonis festis. Alij cum Hermæa, id est Mercurij festa in Pelline Achaiæ celebrarentur, epathlon id genus contribui solitum, tradunt: vnde facetissimè in Auibus Aristophanes, de eo qui vestibus vtebatur attritis admodum, vt posset de balneolo cogitare conducendo,

Μῶν δ᾽ εἰς Πελλήνην πέτεσθαι διανοεῖ;

an, inquit, recta Pellenem euolare cogitas? Nam & antè paulo in eiusdem ordinis hominem, indigere eum hirundinibus multis pronuntiarat:

Δεῖ δὴ

Δεῖσθαι δ' ἔοικεν οὐκ ὀλίγων χελιδόνων.

quo significabat, verno illum indigere tepore, quo multæ se proferant hirundines. In quo ad parœmiam allusum est, μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. hirundo vna, ver non facit. meminit Aristoteles Moralium primo. Chlænam dicebant vestem quam tunicæ iniiciebant, nos lænam dicimus. Ex iis aliæ sunt aploides, id est simplices: vt apud Homerum, χλαῖναι οὖλαι: aliæ autem duplices. Has verò Attici aplagidas dicunt, & diplasidas, & dibolos. Paragaudas legimus indumenta ex lino virilia, vestibus aliis subiici consueta. Sunt qui vno vel duobus necti loris arbitrentur, vt inde vestes dicantur dilores aut pentelores & monolores: quod ad inficiendi rationem referunt alij: dictionibus ex Græco & Latino conflatis. Vel legamus monocoros, dicoros, tricoros, tetracoros, & pentacoros: quia totiens colore saturarentur. Dalmatica esse Dalmatarum vestis videtur propria, religioni nostræ non spreta quoque. Lampridius in Commodo: Dalmaticatus in publicum processit. In Pertinace Iulius Capitolinus chirodotas nuncupat Dalmatarum. Sicut citratas militares, quas intelligunt virgatas, quoniam citrosas vestes ab citri similitudine dici, Pompeius Festus scribit. Sic autem in bello Punico appellauit Neuius. Quod in Cœnis retulit Macrobius, qui & citrosas dictas vestes opinatur, non ab similitudine, vt putat Festus, sed quoniam (vti est ab Oppio traditum) vestibus interiectum citreum malum, quod est odoratissimum, tineas necat. Togam præsidiariam in Seuero dicere videtur Spartianus, qua Imperator, vel omnino qui præsunt, vti consueuere. Quum rogatus, inquit, ad cœnam imperatoriam palliatus venisset, qui togatus debuerat, togam præsidiariam ipsius imperatoris accepit. Subarmalia idem nuncupat indumenta, armis subiecta, ne (opinor) rubigine inficiantur vestes pretiosiores. Prætorianos, inquit, cum subarmalibus inermes sibi iussit occurrere. Caracallæ indumenta fuere ad talos demissa, ab Antonino imperatore populo data, vnde Caracalla est nuncupatus. Sed & Antoninianæ vocantur caracallæ. Meminit earum Hieronymus, vt Sextum Aurelium taceam. Ex tunicis alia vocabatur amphimaschalos, quæ liberis congrueret, ab axillis ita cognominata. Heteromaschalos seruitiis dicabatur. Erat & tunica dicta orthostadios, qua vtebantur non cincta. Illud hic obiter subnotarim, ne dilatum forsan excidat, vbi Homerus ait chlænam περονήσατο, exponens Eustathius, peronis, id est fibulis, inquit, quas & combia dicimus, colligauit. Sunt qui combymata pro ornamentis accipiant. Inuenio in Græcorum thesauris, Naucratitas in Prytaneo conuiuia solitos agitare in genethliis, hoc est natalitiis Vestæ, quam Prytanitida dicunt, necnon in Comæi Apollinis panagyri, stolis indutos candidis, quas etiamnum vestes nuncupant Prytanicas. Illud apud Iosephum videor obseruasse, sacerdotibus modò versicolore vti indumento, lege fuisse permissum. Sunt qui prodant, id genus solitum admitti ab iis qui cælestia vice numinum venerarentur. Proinde Leuitici decimonono, Veste quæ ex duobus texta est, non indueris. Inter vestes mulierum proprias, erat diploidion, hemidiploidion, catastictos, quo vtique nomine tunica venit animalium figuris intexta, aut floribus: nam & in nostris literis, belluata quandoque legimus stragula. Inter tunicas recensetur & peplus, vt apud Xenophontem, quanquam apud hunc obseruauimus etiam viris congruere peplum. Nam Armenium scidisse peplos scribit: ni dicamus, barbaros vestibus plerunque fœmineis gaudere. Sunt qui Eanon eundem putent cum peplo. Sunt qui dispescant ita, vt nullis distinctos varietatibus eanos intelligant, peplos vero accipiant variegatos Quod autem indumentis aliis etiam iniiceretur peplus, ex Mineruæ vtique peplis, libera (vt inquit Pollux) coniectatio est.

A Perinesa vocabant indumenta, in quorum extremitatibus assuta circumcurreret purpura, insulæ quadam imagine: propterea id fortè Anaxilas etiam νῆσον vocauit, id est nesum, siue insulam. Othonem apud Homerum, album interpretantur amiculum ex lana vtique, non ex lino, prætenue. Fuerunt tamen, qui eo nomine præcandidum episcoporum, & eius loci sacerdotum amiculum intelligi rectè putent: id plebecula nobilésque certatim rochetum dicunt.

B Homerus,

Αὐτίκα δ' ἀργεννῇσι καλυψαμένη ὀθόνῃσι.

id est, confestim verò candentibus amicta othonis, Sũt & vestium pleræque de coloribus productæ, alurgides, porphyrides, phœnicides, batrachides. Et sunt hæ quidem viriles, ex quibus batrachida sunt, qui floridam intelligant vestem: sic de colore nuncupatam. Batrachos certè rana est: batrachion verò coloris species, quo ante excogitatas personas, faciem obungerent. Propterea Horatius:

C Quæ facerent agerént que peruncti fecibus ora.

Est item Æginetæ Paulo batrachos sub lingua infantili potissimum tumor φλεγμονώδης, id est cum inflammatione. Cuiusmodi batrachis foret, indicat planè in Caligula Dion: Batrachida, inquit, inducenti, & inde ab colore prasino nuncupato, erat addictus adeo, vt vel nunc Caianum appellent locum, in quo is currus agitaret. Batrachium & phœnicium fuisse Atheniensibus dicasteria, auctor Pausanias est, de coloribus appellatione ducta. Muliebria illa censebantur indumẽ-
D ta: crocotus, id est κροκωτός, crocotion, paralurgides, omphacinon: cui tamen colori arrisisse Alexandrum quoque traditur. Fuit & indumentum hydrobaphes, quod mox etiam psychrobaphes dictum, apparet. Erat cillium item coloris species, quem postea onagrium vocarunt: nam cillon Dores asinum vocant, & asinarium cillantera. Phæus color & niger affines admodum sunt. Phæum tamen ex albo & nigro concinnatum volunt plerique, myinon item nuncupatum, quod in libro De morali virtute confirmat Plutar-
E chus, testatur & primo De ideis tomo Hermogenes. De pictorum coloribus scribens Pollux: Colores, inquit, sunt andricelon, ostreon, prasinon, crocoides, cyaneus, cinabari, xanthus, phæus, phlogoleucus, leucophæus. Hunc verò postremum intelligo phæum, in quo plus paulo insit albicantis qualitatis: sicut phlogoleucum flammeum quidem, sed alboris habentem plurimum. Vsum scribit Spartianus imperatorem Heliogabalum aurea omni tunica & purpurea, vsum & ex gemmis Persica, quum grauari se dice-
F ret onere voluptatis. Habuit in calciamentis quoque gemmas, sed scalptas, tanquam & inibi artificum nobilium scalpturæ subiici oculis possent. Tunicas asemas sunt qui vnicolores interpretantur, sicut macrocheras manicatas. Palmatam tunicam, & togam pictam priuatus habuit primus, & propriam Gordianus senior, quum antea ex Capitolio acciperent imperatores, vel ex palatio. Caracallam vestem ritu incisam barbarico, & consutam quoque ad mandyæ modum, inuenisse Antoninum, scribit Dion: ipsúmque non v-
G sum modò ea, sed milites quoque sic conuestiri imperasse, vnde Caracalli cognomen est adeptus. Quod sanè vt ignominiosum, agnoscit idem historicus, quando ab iratis sic fuisse appellatum scribit, sicut Taranta ex monomachi sanguinarij, & turpissimi ac pusilli nomine. Persarum gestamina erant, candys, anaxyris, quam & cyrbasiam dicunt, & cidarin, ac pileum. Sed candys quidem regis erat haliporphyros, cæterorum modò purpureus, quandoque & ex pellibus consuebatur. Est item Capyris
H Persarum tunica manicata. Fuit & Persicæ gentis Candyces. meminit Aristophanes. Atrebaticam vestem sunt qui de populorum nomine dictam velint: etiam si Atrabaticas pronũtiat Sudas, de coloris atri ratione.

Sunt autem in Gallia Atrebates textrino percelebres. Propterea birros, vestis ea Gallica est, ab Atrebatibus quandoque petitos, prodit historia. Atrebaticas fuisse pretiosas, indicat Hieronymus in Iouinianum. Myoton, id est μυωτὸν, Armeniorum fuisse dicũt, ex muribus contextam indigenis, aut eius animalis figura variè ornatam. Massilientium erat chortæus: velut rhiza Thracum. Babyloniorum caunaces. Mandya verò phænolæ similis habebatur, cuius meminit in Iphigenia Rhinthon. Et in Tiberij rebus Dion: Facta, inquit, in conuentu quodam pluuia, φαιὰς μανδύας ἐπενέδυ, ac in reliquum, vestem aliã capere ausus est nemo. Eiusdem meminit in Domitiano quoque: Quum, inquit, per naumachiam implueret vehemẽtius, mandyas subinde mutabat, aliorum verò neminem permisit. Mandyan sunt qui etiam loricium nuncupent, id est λωρίκιον, quod penulæ genus foret, qua se vt lorica, munirent: Latini mantellum dicunt. De quo intellexisse Plinium libro septimo, eruditis ferè placet, quum anthropophagos Scythas cutibus humanorũ capitum refert, cum capillo pro mantellis vti. Herodotus tamen in Melpomene super eadem re, ἅ τε χειρόμακτρον ἔκτηται, ἐκ δὲ τῶν χαλινῶν τοῦ ἵππου, τὸν αὐτὸς ἐλαυνει, ἐκ τούτου ἐξάπτει, καὶ ἀγάλλεται. ὃς γὰρ ἂν πλεῖστα δέρματα χειρόμακτρα ἔχῃ, ἀνὴρ ἄριστος οὗτος κέκριται. quod est, pro mantelibus possidet, eisq; ex habenis equi sui appensis gloriatur. Qualia mantelia vt quisque plurima habet, ita vir censetur præstantissimus. Chiromactrum verò tergendis manibus dicatum agnoscit etiam libro sexto Pollux. Nam & chiromactra villosa idem libro septimo dici Lasia, interpretatur, densitatis ratione. Sed & illud ex Herodoto est, Non deesse, qui coria hæc humana, perinde ac brutonum consuant, vtantúrque pro amiculis, Mantelia Cypria, & multitias legimus tunicas in Aureliano Flauij Vopisci. Sindonem accipiunt nonnulli coloris Tyrij vestem: vnde & Martialis,

Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Candidam intelligere malunt alij, qua vterentur magi tenuissima. Sunt qui eo nomine linum interpretentur prætenue. Scribit Dion, Neronem tunicula obtectum florida, & sindonio circa collum senatores solitum salutare. Idem tradit quoque Sardanapalum, hoc est Heliogabalum in palatio selegisse locum sibi turpitudinibus aptum, vbi nudus assistens foribus meretricio more, ac sindonium aureis suspensum cricis quatiens, voce mollicula, fractáque prætereuntes ad Veneris prolectabat societatem. Polymitam intelligit Hieronymus vestem diuersi coloris contextam filis: qua, inquit, veste polymita, & multarum virtutum diuersitate contexta indutus fuit & Ioseph, & regum quondam vtebantur filiæ. Apud Seras, hoc est σῆρας, sunt proprij generis vestes ex animali, quod σῆρα vocent Græci, indigenæ aliter omnino, magnitudine dupla, quàm cantharus maximus, aliàs araneis persimile, in arboribus quæ dicuntur texere: nam & par est pedum numerus, octo vtique: iis domunculas construunt Seres, æstate ac hyeme accommodas. Animalium opus filum est pedibus obuolutum, ac prætenue. Aluntur annis plurimum quatuor, cibus ἐκ τοῦ ἐλύμου, id est ex pannico est. Anno autem quinto, neque enim illis vita productior, calamus obiicitur virens, qui omnibus creditur animalibus mira gratus suauitate. Cibo id genus ampliter saburrata mox rumpuntur dissiliúntque. Sic verò immorientibus, in vtero plurimum τῆς ἀρπεδόνης, id est textrinæ comperitur materiæ. Insula σηρία, Pausanias inquit, in intimo est rubri maris sinu. Sunt qui à fluuio, quem dicant σῆρα, effici insulam probent, vti à Nilo Delta. Seras aliis in Scythia constituentibus, tractu ad Indos vergente. Postremò æstiuam vestem theristron dicimus, & theristrion. Sicut hyemalem chimastrum. Homerus alexamenon appellauit. Cocco tingi solita, theristra, scribunt eruditi, tenuissima adeo, vti diaphana forent planè. Meminit capite tertio Esaias: Auferet, inquit, Do-

A minus discriminalia, periscelidas, murenulas & olfactoriola, mutatoria, vittas & theristria. Vestem quæ nunc dicatur Serica, olim Medicam esse nuncupatam, compertum nobis est. Quam verò Syriam vocant multi, hanc autocopon dixere comici. Mitram Homero posteriores tæniam esse dicunt, qua obligetur caput, siue fasciam malis dicere, vnde & mitrophori nũcupentur. Ex Euripide manifestius liquet.

Μίτραις ἀναδέτοις ῥυθμίζεσθαι πλόκαμον.

Apud Herodotum quoque est, μίτραις κατειλίχατο.

B Sunt & qui sic finiant, ex fasciis orariisque concinnatas corollas dici mitras. A miton verò, quod filium est, inclinatur mitra. Est eodem quoque nomine zona, quam soluere narrantur primum pariẽtes, dicántque Dianæ, nato inde illius cognomento, vt appelletur λυσιζώνη. quo nomine etiam Athenis templum visebatur consecratum. Mitram certè incorruptam dicit Apollonius, vbi constat etiamnum pudicitia virginitásque. Sed & tænia dici videtur eadem, vnde tæniopolis apud Eupolio, interprete Athenæo, pro ea

C quæ mulieres distrahit zonas. Est & tænia piscis prætenuis.

Lacides vestes quæ sint, ac item pilares & spira, ac spirobolus. Spiropoles. Spilos. Spirachthea. Spirulatim. Anterides. Antes. Antæ. Pilos in Theophrasto quid. Cerui pennas timent rubras. Pilum telum. Quæ dicerentur pilæ. Cur tauri Phœniceis irritentur, contra Domitium. Problematum gene-

D *ra. Ausonius, Virgilius, Ouidius & Hieronymus declarantur. Thysani. Brosi. Arethysani. Amphimalti. Crossi. Tapetes. Strotæ. Stymphalidum historia. Stympalia Diana. Senatorum habitus. Vermiculata vestis. Scolecidata. Quisquiliata. Seres vermiculi. Ziræ. Ephaptides. Metaxarij. Cœnatoria, vel dipnitis. Chære salutio matutina.*

Cap. XI.

E Vestes porrò vetustate dilabentes ac laceras vocauit Aristophanes in Comœdia, lacidas: nam & lacisma Græcè scissuram nobis indicat. Sunt qui spira etiam vocent, id est τὰ σπεῖρα. Nam & apud Xenophontem Rerum Græcarum quarto, σπειρία legimus: Ascenderant, inquit, spiriis induti, perinde ac æstate. Faba porrò Ægyptia serenda traditur paleato limo, quo descendat comprehendátque. Proinde spirobolos nuncupatur aucto-

F ribus quandoque: ab spiris pro veste fit spiropoles, etiam si melius est item indumentum quandoque spiron: nam est & militaris ordo spira. Spilos verò, sicut chœrades & myrmeces, & rhachiæ, ac trychata, petræ in mari sunt sub aquis delitescentes. Spirachthea cnodala, id est reptilia dici animaduertimus, quæ auctiora sunt & prægraui cauda: quæ in trahendo velut onus est, vnde inflexum nomen. Spirulatim signat clauiculatim, & capreolatim. Nam in torculari trochlea dicitur eruditis spirulatim striata. Est autem propriè

G spira, circulorum genus, quum tales perducuntur lineæ, vt earum portio vltima non ad exordium trahatur, sed paulum ab rigore deflexa infra vel supra circulos producat alios arctiores laxioresue: quam figurã Achãti volumẽ in Timæo dixit Plato. Sed ad spirõ redeo. Latini id genus pilares dicere vestes possẽt. Quod Martialis significat, quum Epigrammatum secundo, de toga sua quam pertritam conscissámque intelligi volebat, ita scribit:

At me, quæ passa est furiosi cornua tauri,
Noluerit dici quam pila prima suam.

Erant siquidem, vt Sex. Pompeius scribit, pilæ viriles effigies atque item muliebres ex lana, quæ compitalibus suspendebantur in compitis, quòd esse deorum inferorum putarent, quos vocant lares: quibus

tot

tot pilæ, quot capita liberorum, seruorum, mulierum circa compita habitabant, ponebantur, vt essent iis pilis & simulacris contenti, viuisque parcerent. Hisce verò imaginibus nullius omnino pretij vestes circũponebãtur. Proinde pannosos etiam quãdoque Martialis pilas vocat, vt Epigrammatum decimo, in Laurum,

Sed qui primus erat lusor, dum floruit ætas,
Nunc postquàm desiit ludere, prima pila est.

Sunt & in ratione ædificiorum pilæ quoque, ex quarum videntur genere anterides, siue erismæ, quæ procurrunt ab imo, mox gradatim contrahuntur. Antes verò quadraturæ sunt, ex quo antæ vocantur, quadratæ columnæ. Virgilius,

Iam canit effœtus extremos vinitor antes.

Ægyptiæ porrò fabę thyrsus vti quibusdam videtur, ab Theophrasto nuncupatur pilos. Sed rotundum calicem eo vocabulo accipere malunt alij. Pilum autem, inquit in commentatione historica De Romanorum militia Polybius, telum est, lignum plerunque bicubitale, crassitudine verò digiti, spiculo spithamæ, idest palmi maioris, eousque attenuato & acuto, vt post ictum primum necessariò flectatur, fitque ineptum ad remittendum, alioqui commune fieret telũ. Cæterum quia de pilis sermo est, astruit poetæ illius acutus interpres, vt de eo meum semper fuit iudiciũ, & benè doctus quoque, etiam si nasutiores multi, subditis equo calcaribus, laxis habenis toto in illum feruntur impetu, & altius genuinum infigunt: ab hac pilarum similitudine vestes, quæ in spectaculo tauris obiicerentur irritandis, pilas item fuisse nuncupatas, quod à tauris peterentur, tanquam effigies hominum. Vel, inquit, pilæ dicebantur, quod in globum & lusoriæ pilæ speciem conuolutæ iactabantur: quanquam rudis antiquitas, vt Pædianus auctor est, homines è stramine formaret ad eum vsum. Postea, inquit, luxus in tantum auctus est, vt vestes etiam purpureæ obiicerentur. Quod duodecimo Metamorphoseon significasse Ouidius quoque videtur, quum ita canit,

Haud secus exarsit, quàm circo taurus aperto,
Cum sua terribili petit irritamina cornu,
Phœnicias vestes, elusáque vulnera sentit.

Sed vt nos ex multiiuga lectione cultius aliquid aucupemur, quod ingeniosus enarrator minus aduerterit, cuius fiducia haudquaquam in aurem vtranque dormiendum, sed peruigilatè semper excutiẽdi poetarum sensus, quibus ille multum intulit claritatis, quum alioqui Heracliti tenebris obuoluti, plurimis iacerent incogniti & insciti: quod sanè velut auri coronarij laxamentum dixeris, eminentis ingenij fertilitate condonatum: subest semper ferè intercutaneæ eruditionis aliquid, quod non nisi Lynceo conspexeris: veluti in eo (quod ait) nimio luxu institutum, vt Phœniceæ vestes coniicerentur ad taurorum irritationem. Id verò minus veritate connititur, nam ex natura rerum oborta consuetudo est: quam & iureconsultus Vlpianus Digestis de furtis non ignorasse videtur, vbi ait: Cum eo qui pannum rubrum ostendit, fugauitque pecus, vt in fures incideret, furti actio est. Hoc & in Institutionibus relatum inuenies De obligationibus quæ ex delicto nascuntur. Quod vt verum scias, audi quod doctissimus ille Plutarchus in Oratione qua connubialia contexuit præcepta, ad hoc ipsum pertinentia memoriæ mandanda censuerit. Qui elephantis (inquit) se admouent, vestem claram non gestant, nec puniceam qui tauris, quòd huiusmodi coloribus illa animalia maximè efferantur: sicuti tigres in tantum aguntur furorem sonitu tympanorum, vt semetipsas dilanient: feles olfactu odoramentorum perturbari & furere, traditur. Idem porrò Plutarchus in libro De Alexandri fortuna, liquidius etiamnum tauros phœniceis irritari efferarique scribit, elephantes verò albis. Verum vt ex nostris item literis doctrina corroboretur, apud Senecam li-

A bro De ira tertio, ita reperio: Quod accidere vides animalibus mutis, idem in homine deprehendes, friuolis turbamur & inanibus. Taurum color rubicundus excitat: ad vmbram aspis exsurgit: vrsos leonésque mappa proritat. Omnia, quæ natura fera, ac rabida sunt, consternantur ad minima. Porrò & ceruos rubræ pennæ aspectu terreri, nónne & Ausonius cõprobat illis versibus?

An cum fratre vagos dumeta per auia ceruos
B Circundas maculis, & multa indagine pinnæ?

Id & Seneca significare videtur libro De clementia primo: Si feras (inquit) linea, & pinna conclusas contineas, iubeásque telis incessi, tentabunt fugam per ipsa quæ fugerant, proculcabuntque formidinem. Sed & in Georgicis libro tertio comminit Virgilius vbi de ceruis ait,

Puniceæue agitant pauidos formidine pennæ.

Quem tamen locum inscitissimè explicari, animaduertes etiam ab iis qui fimbrias expandunt, & ostentui sua habent omnia, & pectus suum bibliothecam
C rentur. Sed & Ouidius eadem inscitiæ labe inuoluitur magis, quàm explicatur Metamorphoseon decimoquinto,

Nec formidatis ceruos includite pennis.

Quin & Lucanus,

Sic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odoratæ metuentes aera pennæ.

Quod autem odoratas ait pennas, ad id referri potest, quod vstulari ab plerisque solent, sicuti Insubribus mos est. Hoc ipsum & Hieronymus innuit in Lu
D ciferiani & Orthodoxi dialogo: Et pauidorum more ceruorum, dum vanos pennarum euitatis volatus, fortissimis retibus implicamini. Nec ambitiosum me putet parte hac quispiam, quando indicta inscitáque multis retegimus. Quòd si curiosior aliquis horum euentuum amplius rationem perquirat, cum Alexandro fortè respondebimus. Si tamen Alexandri germanus est liber, quod non videtur quibusdam, stili saliua ductis, aut doctrina hæresin non resipiente. Problematum nonnulla esse prorsum ambiguitatis ex
E pertia: neque enim dubitandum putabit aliquis, cur volucribus plumas contribuerit natura. Quippe, vt iis foueantur vestimentorum loco, datas, liquidò patet. Quædam verò ἄλυτα παντελῶς, θεῷ μόνῳ γνώριμα. hoc est, solutionis expertia omnino, ac Deo tantum cognobilia, qui horum constituit essentiam. Dubia enim quæstio est, quamobrem γαργαλιζόμενοι μασχάλας ἢ πέλματα ἢ πλευρὰς γελῶσι. idest, titillati alas aut plantas aut latera rident. siue qua de causa audientes aliquos atterentes marmora aut secantes
F aut stridentes aut ferrum limantes dentibus euestigio inhorrescunt. vel cur magnes attrahat ferrum, electrum paleas: leo gallum metuat: coturnices helleborum comedant, hominibus letalem. Ex hoc genere sunt, quæ à medicis ἰδιότητες ἄρρητοι λέγονται, hoc est occultæ appellantur proprietates. Quod autem suũ vniuscuiusque occultum est, id parum habet, cuius reddi causa possit. Malè enim quidam horum solutiones subitaneas efficiunt, valde inutiles, nec fidem facientes. Aiunt enim struthocamelum ferrum non
G proprietate vlla, sed potius calore concoquere: quod profectò insulsum est. Leo nanque quum hoc ipso animali feruidior sit, non tamen ferrum conficit. Sunt & suæ philosophis occultæ proprietates: immo verò etiam grammaticis, quæ πάθη vocantur, σεσημειωμένα ταῖς χρήσεσι, idest ex vsu adnotatæ. Tertium verò genus est problematum, quod medium tenet locum, & ad cognitionem habendam minimè ambiguum est, & solutioni subiicitur. Quod ergo de tauro propositum est, esse inter ἰδιότητας ἀῤῥήτους, manifestum vi
H deri potest: nisi quòd Auicenna primo Canonis ita propemodum scribit: Æstimationes, inquit, humores permouent, quippe sanguinem agitat rubentium rerum intuitus. Quare eum cui è naribus profluere sanguis assueuerit, vetamus rubens quippiam amplius

inspectare. Ratione eadem Albertus scribit, ad prælium elephantes excitari. Consimile narrratur ferè de stymphalidibus miraculum, quas Hercules sagittis impetiuisse dicitur, sed ab eo interemptas, abnuit Camiteus Pisander. Aues esse dicuntur ἀνδροφάγοι, quæ tamen crotalorum abigantur tinnitu: plurimas haberi in Arabiæ desertis, tradunt, leonibus ac pardalis nō mitiores. Aucupatum prodeuntes inuadunt, ac rostris conuulnerantes interimunt, perforatis etiamnum æneis ferreísque munimentis: quòd si phloinam induant vestem crassiorem, obluctatur ea demum obsistitque: immo perinde ac visco fixa inhærent rostra, tenentúrque: earum magnitudo ferè quæ gruum; similitudine ibin exprimunt, sed robustiora illis rostra, nec adunca. Porrò apud Stymphalum Dianæ visebatur Stymphaliæ templum, & in tecto stymphalides aues ex ligno compositæ afformatæq;. Arabiæ putantur vernaculæ, atque inde ad Stymphalum deuolasse. In hac porrò multiplici vestium pragmatia, non prætereundum quod scribit Dion: Traianum prius quàm imperio admoueretur, oblatam concepisse speciem senis pallio contecti, & veste purpurea, coronæ insigni adiecto, qua forma expingi senatores assueuere. Vermiculatam vestem apud Hieronymum sunt qui interpretentur dici, ex æquifoliæ grano, quod locis quibusdam, Plinio tradēte, vermiculi specie visitur. Nam & coccineam vestem scolecidatam vocari tradunt, velut vermiculatam: etiam si quisquilium est cocci granum, vnde corriuari quisquiliata videri potest. Quod & ipsum animaduertit Hermolaus. Emperonema diptychon apud Theocritum interpretantur diploida, fœminis etiam congruam, Homerus quam dixerit δίπλακα μαρμαρέην. Vestitissima dicuntur animalia, quæ prædenso sunt pilo vel lana. Quod verò in vestibus quandoque thysanos dici legimus (nam & Homerus Ægida nuncupat thysanoessam) fimbrias intellige, quas item brossos nominant, vel crossos, si per o micron scribatur: nam κρώσσοι, vocitantur hydrophora vasa, idest aqualia. Sunt autem thysani schismata, idest scissuræ quædam: vnde apud Pausaniam Arethysani, idest Martis thysani. Crossum etiam pro cratere accipit Sophocles. Apud Lycophronem & cæteros aqualia intelliguntur vasa, cuiusmodi fortè Lagyni sunt & Xestæ. Dicuntur crossi, à κιρῶ, & per concisionem κρῶ, signat id infundo. Tapetes verò, inter vestes vtiq; non sunt, verum ea nomenclatura certi generis stragula intelliguntur, vel nominis argumento, proculcationem indicantis, idest ἀπὸ τοῦ πατεῖν. Amphitapetas putat Ælius Dionysius ex vtraque parte hirsutie præsignes. Hos item amphimallos intelligit Pausanias. Iis porrò diuersi, quos heteromallos vocant, idest vna modò facie hirtos. Omnino tapetas dicunt μαλλωτούς, idest villosos. Quibus insternendi incumbit functio, rectè videntur dici strotæ, Græca ratione: meminit Athenæus. nam apud Persas leguntur βασιλικοὶ στρῶται idest regij instratores. Et in Pelopida Plutarchus scribit, Timagoram Atheniensem ab Persarum rege dono accepisse lectum πολυτελῆ, & στρώτας θεράποντας. sed interpres seruilia intellexit strata ineptissimè. Id quod ex Athenæo liquidò agnoscas, qui prodit Persas ita sentire, insternendi artem à Græcis ignorari. Ziras item, idest ζεῖρας, indumenta legimus apud Xenophontem ἀναβάσεως septimo, aduersus vim frigoris. Siquidem Thracas scribit, hyeme sæuiore alopecidibus, idest pellibus vulpinis caput præmunire ac aures, necnon ziras gestare ad pedes protensas in equis, chlamydes autem minimè. Sunt qui super tunica gestari solitas prodant ziras, sicuti ephaptidas. Meminit Herodotus quoque. Sed & mitram sic dici opinantur quidam. Pœciltas, idest ποικιλτάς, apud Plutarchum in Pericle sunt qui acu intexentes interpretentur: quos Latinè barbaricarios dici quibusdam, aduertimus: quā forma metaxarij Iureconsultis nuncupantur sericum negotiantes, quod metaxam vocant Græci. Vitruuius tamen libro sexto: De paludibus, inquit, tenues colligantur metaxæ. Scribit Dion, Ludorum tempore, extensa ab Cæsare vela serica, idest παραπετάσματα σηρικά, ne spectatores sole vexarentur. Id autem, inquit, χλιδῆς βαρβάρου ἔργον ἐστὶ, idest molliciei barbaricæ opus est, ac ab illis ad mulierum nostrarum delicias nimias est productum. Cœnatoriam vestem, δειπνίδα vocant Græci: vnde est illud Dionis in Adriano, Cornelius (inquit) Fronto peruesperi quandoque ab cœna domum repetens, officium cuidam præstiturus, ἐν στολῇ δειπνίτιδι est iudicium ingressus: ac iudices ita salutauit, vt non matutino vteretur verbo χαῖρε, idest aue: sed vespertino, ὑγίαινε, quod salue interpretantur. In codicibus Latinis, Senatoria vestis, pro Cœnatoria, legitur nonnūquam: sed mendose, vt liquet.

Cur Æsculapio gallum debere se apud Platonem, Socrates dicat. Aduersus Lactantium adnotantur paucula.

Caput XII.

LActantius Diuinarum institutionum libro tertio, Socratem incessit, qui in Platonis Phædone familiares rogauit, vt Æsculapio gallum quem vouerat, pro se sacrarent: timuit, inquit, ne apud Rhadamanthum reus voti fieret ab Æsculapio. Dementissimum hominem putarē, si morbo affectus interisset. Quum verò hoc sanus fecerit, est ipse insanus, qui eum putet esse sapientem. At ego, ô Lactanti, non te quidem dementem dixerim, quum & prudenter & doctè scripseris non parum multa: sed Socratem, vt temporibus illis, benè cordatum hominem contenderim, cuius vita vt Christianæ sanctitatis imago quædam, laudatur à scientissimis. Te verò Platonis sensum haudquaquam assequutum, id argumento est, quod quæ obuelatis traduntur figuris, nec nisi allegoricis enarrationibus vnquam intelligenda: ipse, vt simpliciter dicta, accepisti: oblitus (vt videtur) sententiæ illius, Nunquam futurum Platonicum, qui allegoricè Platonem non putet intelligendum. Nisi fortè Aristotelico more in Platonis verba, non in sensum opertum & profundiorem signa intulisti: quando & sanctissimo doctore Thoma in paraphrasi De anima, comprobante, refellit Aristoteles Platonem suum hac potissimum ratione. Sed attendendum, inquit, non id improbari quod Plato senserit, sed quod verborum ostendat consuetudo. Cui si amplius inhærendum putaris, fient planè rerum commissiones meræ, nullo calcis ferrumine interlito, quassæ ac nutantes. & (vt Hieronymi abutar sententia) figmenta è Mimo, vel Attellanarum ludicro: quæ calentibus adhuc rhetorum studiis atque doctrinis, scholastico flore plerunque depingimus ac ludimus. Hoc fuisse tibi propositum vir doctissime ac de Christiana veritate optimè merite, malim equidem credere, quàm lapsum tam fœdè, támque pueriliter. Etiam si in eādem recidit sententiam in Apologetico Florens Septimius. Quid verò illis inuolucris sibi Plato voluerit, iam nunc ex Platonicorum sententia promere adoriar. Prisci Æsculapio medico, Phœbi filio gallum sacrificabant, diei, solísque nuntium, idest diuinæ beneficentiæ morborum omnium curatrici, quæ diuinæ prouidentiæ filia nominatur, cui diem, idest vitæ lumen se debere fatebantur. Eiusmodi medicum in superioribus Socrates perquiri iusserat, morborum animi curatorem. Præterea priscorum oracula tradunt, Animas remeantes in cælum pæana, idest triumphalem cantilenā Phœbo canere. Reddit ergo Deo votum, vt alacer pæana canens cælestem repetat patriam. Socratis verba in vltima Phædonis parte hæc sunt: O Crito, Æsculapio gallum debemus, quem reddite, neque negligatis.

Pensi-

Pensitent ista libra acriore studiosi omnes, non arbitrabuntur alienæ famæ conuellendæ gratia, nobis perinde ac de curru garrientibus, hæc euigilata: sed veritatis ratione, & ne quid diffitear, Platonicæ doctrinæ propensiore studio: cui propter illud symbolum θειότητος, tam afficimur, quàm qui maxime.

De gallinaceis excerpta pleraque non incuriose. Halyvis. Cur ante lucem canant: cúrque aues dicantur Persicæ. Medica auis. Medicus pro procuratore. Minerua Ergane. Coccyssare. Coccyx, seu cucus. Gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Coccygis cantus, prouerbium. Gigleria quid.

Cap. XIII.

QVoniam verò in galli mentionem incidimus, vt non absque fœnore hoc sit factum, & auctario, vt melius possumus, legentes dimittamus onustos: nec tamen ab instituto, & iis quæ paulo antè prodita nobis sunt, abeamus longius, aut extra oleas (vt aiunt) feramur, & nasutior quispiam in nos regerat illud vetus, Benè prorsus, benè. Sed quónam istud tam benè? Veterum sententia frequens fuisse videtur: Gallo vim omnia quæ deglutierit, conficiendi adesse. Propterea in Vespis Aristophanes,

ἀλεκτρυόνος μ᾽ ἔφασκε κοιλίαν ἔχειν.

idest, galli me ventrem habere dictitabat. Id verò enarrantes grammatici: galli, inquiunt, calore ventris feruentissimo cuncta percoquunt. Quoniam verò Plinius scribit, Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publicè ædi solitum, ceu gladiatorum: sciendum est, id & Athenis factitari cœptum, vt auctor Ælianus est, à Themistocle superatis Persis. Adiicit & in sermone qui Anacharsis seu De gymnasiis inscribitur Lucianus, Coturnicum magno studio, non gallorum modò certamina ibidem spectari consueuisse. Seueri quoque filios Herodianus scribit, diffidere solitos puerili primum certamine, ædendis coturnicum pugnis, gallinaceorúmque conflictibus. Proditur item memoriæ, Socratem Iphicrati duci animos adiecisse, quum ei præmõstrasset gallinaceos coràm Callia pennis ac rostro dimicantes. Quam vtilitatem agnouit & Chrysippus in libro De iustitia, dũ gallorum æmulatione iniici nobis ad fortitudinem stimulos & subiici calcaria prodidit. Iucundum verò est, quod obseruatum hac parte non reticebimus: gallinaceis mox compugnaturis allium in cibis obiici solitum, quo acrius decertarent. Ex quo facetissimè in veteri comœdia, ἐσκοροδισμένος, idest allio pastus, quod scorodon vocant, pro vehementi ac nimis in pugnam procliui dicitur quandoque. Auctor verò idem Plinius est, Gallinaceos excitandis in opera mortalibus, rũpendóque somno, à natura genitos. Scrutantur tamen multi, cúrnam vini ferè animalium sit ante lucem datum canere. Aliquot eius rei afferri pro ingeniorum captu rationes solent. Nam vt hinc potissimum exordiamur, super ea lepidissima ex Luciano fabella affertur, quam & tralatam apposui. Fuit quandoque Alectryon iuuenis, hoc est Gallus nomine, hic Marti vsqueadeo familiaris est factus, vt cum eo subinde comessaretur, forétque amorum illius cõscius. Sicubi ergo ad Venerem itaret Mars, aderat comes Alectryon. Quia verò suspectum præcipuè habebat Solem, ne rem conspicatus Vulcano renuntiaret, pro foribus excubare adolescentem iubebat, significaturum vbi comparuisset sol. Fortè ita euenit, vt consopitus excubias proderet adolescens, fierétque speculatio cæca, ac superueniente clàm Sole, Mars Venúsque complexi deprehenderentur, in vtramque (quod dicitur) aurem Alectryonis fiducia decubantes. Factus verò certior Vulcanus, catenis prætenuibus vtrumque mox illaqueat obretitque,

A quas ad eum vsum diu antea erat commolitus. Sed emissus denique è vinculis eiusmodi Mars, in Alectryonem prorsus fit commotior: nec prius ira deferbuit, quàm in eius nominis auem deformarit malefidum custodem: atque ita, vt crista viseretur celsus, sicuti quum hominem ageret, galeam gestarat. Verum ex antiqui admissi memoria, vt se Deo expurgent, illatíque damni formula, satisfaciant, hasce aues morem perpetuò seruare, diu antè vt præcinant, vbi mox oriturum præsenserint solem, ne lux obrepat incautis.

B Sed enim, vt ab iocosis veniamus ad seria, scribit in Diuinationibus M. Cicero, Democritum hisce fermè causam adortum explicare, cur ante lucem concinãt galli. Depulso, inquit, & in omne corpus diuiso ac modificato cibo, cãtus ædunt quiete satiati. Qui quidem, vt ait Ennius, silentio noctis fauent faucibus, rursum cantu plausúque premunt alas. Sunt verò qui salacissimæ auitij eius naturæ acceptum referri astruant oportere euentum eiusmodi. Nam cantu si-

C gnificari Veneris appetentiam, inde est argumentum euidens, quod ante quàm vsui Venerio sufficiant, cõticescunt. Esse porrò in more auibus nonnullis, vt procliuitatem & lubentiam ad initum quolibet præeant cantu, quum alibi comprobat Plinius, tum vbi ait, Perdices fœminas concipere superuolantium afflatu, sæpe voce tantum audita masculi. Contingere autem gallinaceis, quod ferè cæteris vsu venire, compertum est, vt peracto cibo, refecto per quietem corpore, ac inde maximè vegeto, libidinis titillen-

D tur pruritu. Interuulsus autem somnus, ac identidem repetitus, cantus frequentiæ causam facilè suggesserit. Lepidum porrò Aristophanis poetæ commentum est in fabula, cui titulus ὄρνιθες, Gallum quandoque imperasse Persarum gentibus, quo argumento etiam Persica dicatur auis. Atque eo item nomine cyrbasiam & tiaram gestitet rectam, quod regibus tantum licebat, Clitarcho tradente. Adeo verò præpotens, ac formidolosum fuisse illud imperium, vt nunc quoque auibus id genus diluculo præcinentibus, prosi-

E liant ad opera omnes, ceu mulctam veriti. Persarum denique rex Artaxerxes Cyri iunioris percussori ex Caria, virtutis præmium contribuit, vti in prima acie gallum aureum in hastæ gestaret apice. Nam Caras omnes Persæ ἀλεκτρυόνας dicunt, idest gallos, διὰ τοὺς λόφους, quos in galeis surrectos habent. Dicuntur item gallinacei Medicæ aues, à Medis. etiam si in Latinis literis Medicum, de procuratore pronuntiari animaduertimus, à verbo μήδομαι, curo. Est huic aui, quod equidem relatu dignum censui, amoris intelle-

F ctus, & quod miremur, in hominem. Auctor quippe Nicander est: Secundum, qui pincerna regius fuit in Bithynia, à Gallo amatum eximiè, cui nomen foret Centaurus. Quanquam alibi etiam ab ansere puerum amatum prodit Clearchus in Eroticorum primo. Nomen pueri Theophrastus non tacuit, Amphilochum appellatum tradens, ac genere Olenium. In Leucadia virginem eatenus adamauit pauo, vt ea functa humanis, commoreretur. In arce porrò Eleorum Pallados galeæ insidet gallus, ex pugnacis (opi-

G nor) naturæ argumento. Sed, inquit Pausanias, Mineruæ sacram arbitrari, quam ἐργάνην vocant, possumus auem hanc. Coccyssare idest κοκκύζειν verbum habent Græci fictitium ex gallinacei voce, ac coccygis. Est autem eo nomine auis accipitri persimilis, timida adeo, vt reliquarum compauescat commercium. Sed Romani, inquit Lycophronis interpres, cucum nuncupant. Apud Senecam extat prouerbium, gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Sed & coccygis cantus dicitur, de iis qui eadem ingerunt sem-

H per. Gigleria nuncuparunt veteres gallinarum intestina, rebus aliis permixtim incocta. Porrò mentum vocant, quæ gallinarum rostris adiacet, carnem. In theriacæ ratione gallum syluestrem nominat Galenus: id interpretatus Auicenna fasianum marem eo nomine intelligendum prodit.

Anſit in verbis omnino vis vlla: cúrque in ſacris plerunque barbaris vterentur vocibus. Interim de Epheſiis literis. A

Caput XIIII.

QVæſtio diu agitata veteribus eſt, Inſitne vis aliqua verbis, certa quadam enuntiatis formula. Equidem Chriſtianæ veritatis cultor, qui poſſit inficiari? quando princeps B ille rerum ac ſummi patris filius, ex vero Deus verus præfatione ſacerdotis breuiſſima ſeuocetur eliciatúrve à cæleſti ſede? Cui ſimile quiddam & priſcorum vana ſuperſtitio aut habuit aut credidit: quãdo & Tullum Hoſtilium Piſonis tradidere monumẽta, ex Numæ libris, eodem operatum ſacro, Iouem elicere cælo, quem & inde Elicium vocabant, quod in Faſtis cecinit poeta nobilis, conatum, quum parum ex formula quædam obiiſſet, de cælo ictum, atque cũ domo deflagraſſe. An non & Olenum Calenum vatem, C fortunam Romani imperij aſtuta interrogatione depeculari adortum, frequens prodit hiſtoria? Porrò an non ſcimus, verbis aliis impetrantem, aliis depulſorem, aliis verò commendantem ſolitum precationem peragere? Quin & veteri ritu, ne quid verborum præteriretur, aut præpoſterè enuntiaretur, cõſueuiſſe de ſcripto præire aliquem. Cur verò, inquit Plinius, primum anni incipientis diem lætis precationibus inuicem fauſtum ominamur? Cur publicis luſtris etiam nomina victimas ducentium proſpera eligimus? D Cur & faſcinationibus adoratione peculiari occurrimus? In duodecim tabulis, nónne excantatas legimus fruges, & mali carminis imitationes? Non pauci & ſerpentes recantari poſſe, putant, contrahique Marſorum cantu etiam in nocturna quiete. Ægyptios irridet Galenus ſexto Simplicis medicinæ, qui faſcinandi rationes conſectarentur, ac in vellendis è terra herbis aut radicibus etiam adiurationes adhiberent, iſtiuſmodi omnia vanitatem plus ſatis reſipere opinatus. Epheſiæ literæ celebrantur Græcorum pleriſque, E & Anaxilas apud Athenæum ſcribit quendam in conſutis ſcytariis, ideſt minutis coriis Epheſias habuiſſe literas, ſcitè afformatas, His promitti videbatur felicitas. Sunt qui ſacras putent ac ſanctas: alij verò magicas. Erant autem hæ: aſci, cataſci, æx, damnameneus, æſion, ideſt tenebræ, lumẽ, ipſe, ſol, verum. Et hæ quidem veteres cenſebantur, ab impoſtoribus verò appoſitas & alias. Sed, vtcunque, iudicet de his vita. Illud vtique mirari me plurimum, fateor, contexi etiamnum tempeſtate noſtra ab id genus maleficis excantamina quædam verbis F prorſum ignorabilibus. Conſtánſque opinio eſt, efficaciſſimum eſſe modum eum, nec demutare vllo pacto eſſe fas. Quæſitum hoc olim quoque & à doctiſſimo Porphyrio, quid ita vterentur ſacerdotes plerunque nil ſignificantibus nominibus. Quæſtioni, vt quæ aduerſus Gentiles ſcribit beatus Thomas, nunc omittam, nititur occurrere Iamblicus inter Academicos cognomento diuinus, aſtruens nomina eiuſmodi nobis prorſum incognita inſcitáque, habere tamen apud Deos notiones ſuas. Nam & quorundã G ſignificata nos eſſe aſſequutos, diuinitus intellectu eorum inſinuato. Eſſe nihilominus modum in eis ſignificandi ineffabilem. Si verò quæritur, cur inter diuinorum nomina, cæteris barbara anteponebantur, illa affertur ratio, quia ſacrarum Gentium, velut Ægyptiorum Aſſyriorúmque totum dij ſermonem approbauerunt, tanquam ſacris maximè congruentem. Propterea, inquit, communes dictiones modóſque loquendi arbitramur cognatæ ad Deos dictioni orationique adhibendos, H præſertim quia antiquior primuſque extitit modus hic loquendi. Et quoniam prima nomina diuinitus acceperunt, dum ea cum propria lingua miſcerent, tanquam cum familiari cõſentaneaque illis voce contemperantes, ita nobis ſeruanda perpetuò tradiderunt. Adiicit porrò, non eandem prorſus mentem ſeruare nomina in aliam tralata linguam: ſed eſſe ſingulis gentibus propria quædam, quæ aliis vocibus ſignificari nequeant. Quòd ſi maximè interpretari poſſint, non tamen eandem permutata ſeruare potentiam. Habere inſuper nomina barbara multam emphaſim, ideſt inſinuationis demonſtrationiſque efficaciam: habere & conciſam breuitatem, minimum verò ambiguitatis & varietatis multitudiniſque verborum. Proptérque omnia hæc, ſuperis congruere maximè. Denique concludens, ritus adorationis antiquos conſeruandos eſſe ait intactos: ſiquidem eorum demutationem fuiſſe cauſam, cur debilitarentur vota: quando Græci natura rerum nouarum auidi & præcipites, inſtarque nauis ſaburra carentis, nil habentes obfirmatum ac ſtabile, non cuſtodiſſent ab aliis accepta, ſed deluxaſſent ſubinde, ac multa demutaſſent. Barbaros verò, vt ſunt moribus graues ac firmi, in eiſdem perdurare ſermonibus inconcuſſos, proindéque eſſe diis amicos & gratas offerre orationes, quas nulli vnquam ratione quapiam permutare ſit fas. Cæterum, vt alia deſint, an non peſtilentibus verbis ſubuerſa mens, quantumuis ſancta, ſæpe deflagrat? Certè venenatas execratus confabulationes Apoſtolus de ſeculari (vt inquit Hieronymus) eccleſiaſticum fecit Menandri verſiculum,

Φθείρουσιν ἤθη χρηϑ' ὁμιλίαι κακαί.

ideſt, corrumpunt mores bonos confabulationes peſſimę. Sed quia iambici metrum non implet Latina tralatio, ſunt qui ita iure Romano donent,

Mores bonos colloquia corrumpunt mala.

Æthiopum nigredinis & vibrati capilli ratio. Interibi quid ſit, reſolui in terram & aquam. Boſtrychi crines qui. Item de pedibus, vnguibus, dentibus, ſemine Æthiopum. Refellitur Herodoti opinio. Tauri Æthiopici, qui dicuntur rhinocerotes. Aphrotide cur. Æthiopion regio. Diana Æthiopia vnde. Rhinoceros quando primum Romæ. Lucani locus declaratur, Æthiopúmque ſolum quod non premeretur ab vlla, & cætera.

Caput XV.

ÆThiopum nigritiẽ omnino exuſtioni & ſuperficiali calori, qui non in corde reſideat, ſed in extremis ſupernatet, Alexander putat aſcribendam. Cui rei argumento illud eſſe: populos eos quum æſtuoſiſſima incolant, timidos item eſſe ac effœminatos. Scythas verò qui in gelidiſſima ſunt regione, albos eſſe & animoſos. Quod ipſum etiam Gallis ferè vſu venit, quibus in corde ac iecore naturalis ſubſiſtit calor ac nidulatur, nec ad extima ſe magnopere promit: indicio eſt cutis candor. Inde fermè prouenit euentus quoque is, vt febricula inferueſcens Æthiops plurimum commoriatur, quòd inſito ardore, & conſequenti ſiccitate contingere, exploratiſſimum eſt. Fit nanque in eis ὥσπερ ἀναστοιχείωσις, ideſt velut reelementatio, vt interim ita dicere permittamur. Et humectum quod in eis perexiguum eſt, abſumptum ac exhauſtum, reliqua item ad exitum perducit elementa. Calidum quippe alimenti fugit inopia, caliditatis profligatione cooritur frigiditas, adoritur ſiccitas, & craſſatur humiditatis eiectione, quo nomine extincta corpora ſicca euadunt & frigida. Ex quo & literarum parens Homerus, quum ſciret, duo quidem elementa diffugere, ὡς λεπτομερῆ καὶ κουφότατα, ideſt vt tenuium partium ac leuiſſima, duo autem in extinctis corporibus reliqua fieri, non abſurdè, inquit,

ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

hoc eſt,

hoc est, verùm quilibet è vobis aqua terráque fiat, siccitatem & frigiditatem dicens. Aurelius verò Macrobius Naturalium primo, A terra (inquit) vsque ad aquam spatium necessitas à physicis dicitur, quia vincire ac solidare creditur, quod est in corporibus lutulentum. Vnde inquit, Homericus censor, quum Græcis imprecaretur: Vos omnes, inquit, in terram & aquam resoluamini. in id dicens, quod est in natura humana turbidum, quo facta est homini prima concretio. At Plutarchus in libro De Homeri vita: Xenophanes, inquit, Colophonius aquam prodidit, ac terram prima esse rerum principia, id (opinor) ex illo Homerico trahens, Resoluamini in terram & aquam. Significat enim resolutionem in elementa, ex quibus constant vniuersa. Homerico vtitur testimonio Hippocrates quoque, quum ait, συνίσταται γὰρ ζώων ἡ φύσις ἀπὸ τούτων τῶν εἰρημένων, καὶ τελευτᾷ κατὰ τὰ εἰρημένα. ἐς τὸ αὐτὸ, ὅθεν περ συνίσταται ἕκαστον, ἐνταῦθα καὶ ἀπεχώρησεν. ἀλλὰ καὶ ὅμηρος ἔφη·

ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

Meminit in Medicinæ εἰσαγωγῇ Galenus quoque, docens constare hominem non ex elementis ipsis, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀναλόγων αὐτοῖς. Cæterum, ne ab Æthiopibus abeamus longius, eadem caloris vis efficere prorsus videtur, vt Æthiopum vibratus sit crinis (sic enim appello, cui contrarius sit demissus, ex Plinio Cæcilio: aut cedens) Scytharum verò, ac omnino in Septentrionalia reclinatium, promissus. Nam arefactus capillus reflectitur atque incuruatur, sicut & alia. Etenim primo Canonis Auicenna, Feruidæ (inquit) habitationis loca, capillos nigrore inficiunt, ob vehementem vaporum fumidæ naturæ adustionem. ex quibus progigni capillos constat. Vibrari autem contingit eo planè modo, quo & vstulata coria. Porrò & feruoris siccitatisque redūdantia imbecillior fit percoquendi cibi facultas: abundanti verò facta resolutione, humectationis quoque facultate detrita, præmaturum contingere senium, necesse est. Quippe cō senescere anno trigesimo Æthiopum gentes, liquet, quas & meticulosas scimus ex numerosa spirituum resolutione. Verum, vt ex quinto De animalium generatione consequimur, & ex Galeno Constitutionum vel craseon secundo: Capillorum crispitudo euenire plurimum ratione duplici videtur: altera est quam exposuimus, caloris vi ac siccitatis: altera est de meatuum tortuositate, per quos egrediuntur: vt enim hi dispositi sunt, ita & capilli emergentes afficiuntur. Contingit hoc quandoque ex vaporis item debilitate, ac cutis duritie. nam erumpens capillus adeo tenuis est, vt seminus valens tolerare corrugetur contrahatúrque: quod filo contingit, si vi per actum transeat. Sed vibratio hæc haud sanè decora est. Verum caloris ratio eadem efficere item creditur, vt Ægyptij, Aethiopésque blæsis sint pedibus. Nam quemadmodum ligna, ita etiam corpora animantium deprauari à calore solent: quod in capillis probauimus. Crispitudo verò veluti pilorum blæsitas est. Hic obiter adnotandum ex cælestium rerum peritis, Venerem genituræ dominam corpora producere longa, cādida, spissis capillis, aut molliter flexis, vel gradata pulchritudinis venustate compositis, crispis quoque aut crinibus bostrychis comata. Sic verò fœmineam dicunt cæsariem Græcorum scientissimi. A quibus ἰθύτριχες vocantur, qui sunt capillitio demisso: nam οὐλότατον τρίχωμα nuncupat Herodotus, præcipuè vibratum capillitium. Porrò vnum videtur mirum, quum sint (vt videmus) nigerrimi Aethiopes, & compares habeant vngues, cúrnam eorūdem dentes non candidi modò sunt, sed quàm cæterorum candidiores? At si acrius intueamur, nulla prorsus admiratio fit reliqua. vngues etenim nigricāt, quia cutis etiam nigra est, & ex cute vngues proueniunt, hoc est ex nutrimenti superfluo, terrestri, delato exterius ad cutem, vnde denigrantur quidem: sicuti nutrimentum carnis & vapor nigricat, ad cutem

A foras attractus, caliditate solis adurente. Nec tamen inde credendum, superfluitates omnes eiusmodi in hominibus esse nigras. Quod falso de genitali semine Indorum & Aethiopum adcredidisse Herodotus historia tertia videtur. Semen enim omnium album est, spiritus admixtione, vt docuit scienter Aristoteles. Nam genitura, spuma est: spuma autem alba est. Quod nec antiquos homines latuisse videtur: nanque deam quæ rei Veneriæ præest, ab ea ipsa facultate Aphrotiden nominarunt. Dentes verò ideo can-
B dent, quia albescere illa solent, quibus vis solis humorem detrahit, dummodo nihil inficiatur. Exhalat enim redundans humor, congregatur verò & condēsatur purius humidum. Quo modo ceram albescere cernimus. Cutem verò superinficit calor ex adustione humidi ad ipsam attracti, nec euaporātis, atq; ab exhalatione alterius impuri. Dentes minimè: sed totus eorū humor in vaporē à calore conuertitur, atq; exhalatur: quod fit itē in ossibus defossis. Hæc enim ratione eadē albiora sunt. Porrò, vt locū hūc cludamus
C quandoque, sciendum, quia de Aethiopibus mentio est, Aethiopion item dici Lydiæ regionem quandā, à qua Dianā volunt Aethiopiam appellari: vel, quòd quum apud Aethiopas ageret, eam Apollo abduxit. Alij verò, [illegible] τὸ αἴθειν deflecti putant: eandem putantes, quæ & luna: vt Callimachus. Aut quia sit Hecate, quam semper facibus esse instructam, creditum est, & Eratosthenes prodit. Illud fuerit velut corollarium, quod in Bœotiis rebus se vidisse Pausanias monumētis prodidit: tauros Aethiopicos, ab euentu nuncupa-
D tos ῥινοκέρως, idest rhinocerotas, in summa nare singulos cornu habere, sed & super id alterum, haud sanè magnum: in capite verò, ne initio quidem vllum omnino comparere. Sunt qui eodem nomine in Aethiopia proprij generis aues intelligant. Festus, Aegyptios boues. Narem certè ῥῖνα dicunt Græci. Rhinon verò pellem nuncupant, & scutum. Rhineæ, sunt nigriores caricæ. Hippopotamum & rhinocerota primum visos Romæ, scribit Dion. Augusto de Cleopatra triumphante: etiam si Pompeij ludis factum id Plinius tradat. Est autem, inquit Dion, elephanti similis rhinoceros, cornu in nare habens, vnde sit nomē. Rhinobolos inueni pro ventis positos. Rhinen vocant auro fundendo aptum instrumentum, vnde ῥίνην χρυσοχόου legimus quandoque. Cæterum in mentione hac non differamus Lucani ex libro tertio locum, vbi ita canit:

Aethiopúmque solum, quod non premeretur ab vlla
F Signiferi regione poli, nisi poplite lapso,
Vltima curuati procederet vngula tauri.

Id verò exponens auctor Sphæræ, zodiacum in signa distribuit cardinalia, & regiones. Cardinalia intelligit, in quibus contingant articuli temporum, æquinoctij vtriusque & solstitiorum, arietem, libram, cancrum, capricornum. Regionum nomen habere alia. Cæterum, quoniam commentitia est distinctio hæc, nec vllius veterum roborata testimonio, facilè reijci
G ab eruditis potest, ac debet. Ipse Agisimbas intelligo, aut eiusmodi alios vltra æquinoctialem constitutos. Proinde nec subesse zodiaci septentrionalibus signis, ni taurinus pes vltra æquinoctialem protensus viseretur: quod in libris Compositionis magnæ indicat perspicuè Ptolemæus. Quin cernitur inibi stella, ad tauri pertinens pedem. Sunt qui id astruant item, veteribus consuetum, septentrionalia modò signa expendere ac obseruare.

H *Allegoricè quæpiam de Atlante, ac filiabus, ex Græco penu percepta. Hyades. Pleiades. Maia, seu Mæa, idest μαῖα, quam variè vsurpetur à Græcis auctoribus. Atla quid.*

A

Cap. XVI.

REgebamus nuper interpretamenta quædam in Hesiodum, à Ioanne grãmatico non omnino inscitè aut absque genio concinnata. Ex iis paucula hæc, propter eos qui poetis acrius inuigilant, & vnam inde sibi appocunt palmam, præcerpsimus. Atlas (inquit) axis est, hemisphærium vtrunque diuiduum faciens, dispescénsque: quod supra terram, quódque infra est. Iapetum verò patrem cælestem intelligimus motum. Quippe initiis rerum corpore hoc & mundana mole confusanea, partium ordine indiscreto, aerem contigit motum sortiri celeriorem, atque ita hemisphærium vtrunque disparari, & omnino in artus digeri. Atlantis filias celebrant poetæ Pleiadas Hyadásque & astra item reliqua, quod post molis vniuersæ digestionem secretionémque cœperint astra visitationem facere. Columnas verò continere memoratur Atlas idem,

Αἰγαιάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν.

Has non ferè esse aliud interpretamur, quàm polum vtrunque, Boreum, Notiúmque. Sunt qui scribant, eidem filias fuisse duodecim, & filium Hyantem, quẽ in Libya peremerit serpens. Proinde quinque ex sororibus fletu ac mœrore contabuisse, quas mox in astra transtulerit Iupiter, quæ sint & dicantur Hyades, quarum legantur apud Hesiodum nomina: Pheçole, Coronis, Cleia, Phæa, Eudora.

Νυμφαι, ἃς ὑάδας καλέουσι φῦλ᾽ ἀνθρώπων.

Proclus verò Diadochus in eundem Hesiodi locum, septem tradit Atlantis filias Pleiadas: Celæno, Steropen, Meropen, Electram (quam & ab sparsis crinibus Cometen nuncupant, etiam si Maiæ hoc contribuit Arati interpres) Alcyonen, Mæam, Taygetam. Cæterum, non esse has aliud intelligit quàm δυνάμεις ἀγγελικὰς τῶν ἑπτὰ σφαιρῶν, idest angelicas septem sphærarum vires: & Celæno quidem Saturniæ sphæræ, Steropen Iouis, Meropen Martis, Electram Solaris, Alcyonen Veneris, Mæam siue Maiam Mercurij, Taygetem Lunæ. Illud operæ leuioris hic planè adiecero, μαῖαν Græcis nunc patris matrísque matrem signare, qua voce, vt patria passim vtantur Patauini, pro amita: nunc etiam nutricem, ac eam quæ medelæ causa parientibus assistit, quæque vmbilicum præcidit, quam ὀμφαλοτόμον etiam nuncupant. Est & προσφώνησις πρὸς πρεσβύτην τιμητική, idest honesta aduersus ætate grandiorem alloquutio. Apud Aristotelem quarto De animalium historiis, Cancrorum maximi dicuntur mææ, hoc est maiæ: vt Theodoro etiam placet. Atla verò in cæli ratione ad Atlantem attinent nihil. Quæ autem ea sint, ex Marci Manilij Astronomicon tertio, amplius inspicienti liquere potest: sic enim scribit,

Et quoniam toto digestos orbe labores,
Nomináque in numerum, viresque exegimus omneis,

Et alibi:

Atla vocant Graij.
Fortunæ perquire locum per sydera cuncta,
Quæ primò pars est numerosis dicta sub Atlis.

Qui dicantur super chœnice sedere, ex Pythagoræ symbolo. Quid chœnix, chœnicides: Chœnicometræ. Tetrametrum. Hemyhectus. Tomentum. Gnaphalode. Plemnæ. Chnoæ. Plemæ. Syringes. Pleon. Tormata. Enalata. Hamaxedonia. Declarantur item Pythagorica quæpiam. Inter[illegible] de sole inuisibili ex Platone, necnon de pa[illegible] [illegible]lio, & mundi anima. Idearum ratio. Che[illegible] Aries Phryxi. Taurus Europæ. Crij ac Tr[illegible]nau[illegible]ia.

Caput XVII.

PYthagoram illum sapientissimum, ob ídque præcipuè tãto dignum nomine, quòd eo se indignum perpetuò existimarit, multa & præclara reliquisse præcepta, legimus: sed symbolicè admodum, & opertè. Reliqua nunc ad discussionem non reuoco. Quæ ad præsens negotium faciunt, adducentur ad partes, præsertim quæ in aliorum commentariis non rebulliunt. Nec

B quenquam hoc nomine incessimus, quod inhumanũ est: quando & M. Tullius primæ adeo inter Latinos notæ, Serapionis partem vix millesimam assequutum se, non erubescit fateri: & id ad Atticum scribens. Adagium nobile est in eos, qui parum secundum hominem viuunt, plurimúmque obbrutescunt, bonúmque si non in plantas quoque abeant, super chœnice sedent. Est verò chœnix, vt hoc explicetur primum, quantum quis vno die queat absumere, idest ἡμερήσιος τροφή, vti exponit Sudas, & mensuræ item nomẽ,

C ita Syris nuncupatum, vti opinatur Palladius. Positum verò id vocabulum & apud Herodotum libro sexto: Regibus, inquit, Spartæ ad cœnam non euntibus mittuntur binæ chœnices farinæ, & vini singulæ cotylæ: præsentibus dupla dantur omnia. Lectum in Athenæi monumentis est, Corinthios eò felicitatis prouectos, vt seruorum myriadas sex & quadraginta possederint, ex quo Pythiam arbitrantur chœnicometras appellasse eos. In Plutarchi Symposiacis, homochœnicas positos inuenio, pro iis qui eidẽ

D accumbunt mensæ. Grammatici medimno, quod (Suda interprete) sex capit modios, chœnicas octo & quadraginta contineri scribunt, cuius numeri sexta pars octo habet: cuius dimidium, idest quatuor, dicitur tetrametrum, & hemiectus, idest sextæ partis dimidium. Sunt & in rota chœnicides, quas plemnas item vocant, idest modiolos. At libro duodecimo Strabo, cauitates quasdam ad Sinopen saxosas chœnicidas dici prodit. Syringas quoque, idest foramina, quibus axis inseruntur summa, inuenio chonas

E etiam dici: velut monstrat Sophocles. quanquam & axis ipsius summa pars, dicitur quoque syrinx. Apud cuius interpretes in Helectra etiam comperi, chnoas appellari ἱππικὰ φρυάγματα, idest equinos fremitus, aut φυσήματα καὶ πνεύματα. Dicuntur verò plemnæ, idest πλῆμναι, quoniam ab axe impleantur. Plemas verò vndas accipiunt, in Oceano præcipuè: vnde sit plemyra, idest inundatio. Nam apud Athenæum est plemochoe figlini species. Pleõ verò, idest πλειών, dicitur annus, de Pleiadum nomi-

F ne per quandam exochen, vt scribit Theon. Nec illud reticuero, quoniam excursus hoc genus studiosis arrisuros, spondet animus, plemnam rotæ vocari quoque tormam. Suam habent & Cretenses tomam, cui qui præficitur, tormaches nuncupatur. Pausanias eruditè verbum inde concinnauit ἐκτορμεῖν, quo significatur excursus præter id quod deceat. Tomentum verò est, quò infarciuntur culcitræ: gnaphalon vocant Græci: ex quo & γναφαλώδη, velut tomentitia dicuntur, quæ mollia sunt, ac ad vsum eum

G accommoda. Concurbitæ quin etiam interior pars semen continens, candoris ratione cum mollicie traditur γναφαλώδης. Postremò, qui rotam prohibent exire clauiculi, vocantur enalata, idest ἐνήλατα, quæ item hamaxedonia rectè vocitaris. Cnemas verò radios dicunt ab chœnicide pertingentes ad apsida: vnde & τροχούς Græci vocant ἑξάκνημους, quibus radij insint sex. Verum & in deorum curribus apud Homerum octacnemi dicuntur rotæ. Tetracnemon Ixionis rotam nuncupat Pindarus. Sed vt ad

H institutum reuertamur: quid multi in huius enarratione symboli, in medium contulerint, ne asymbola planè venirent, recensere non vacat modo. Publica materia est, in rem præsentem ire, omnibus licet. Equidem, si extra quàm Plutarchus, tantus in literis li-

teratis

teratis vir displicere potuerit, aut alius quiuis, excogitare quippiam nefas omnino censeri nec debet, nec potest: profundius aliquid, & à prioribus, etiam si illorum nominibus semper assurgimus, necdum perspectum, in eo tam inuoluto, tamque modo gryphi contexto symbolo latere contenderim. Id demum innotescet, si sensum alterum produxerimus, quem viri de literis benemeriti ingenium solertissimum; & Platonicis initiatum facris non improbauit. Præcipit ergo auctor clarissimus primò, ne super chœnicem sedeamus, eo nimirum nomine non vtique cibaria, nec quid eiusmodi concipiens, sed rationalem animæ partem signans mysticè. Ea enim potentia, tanquam chœnice nunquam fallente, omnia metimur, iudicamus, examinamus, mittimus in digitos. Propterea, ne ignauo ac torpenti otio, & resina (vt ille ait) pigriore, cauẽdum insinuauit, tacitis velut ambagibus, pręsignis philosophus, rationis actum remittentes amittamus etiam, sicuti Musonius dicebat. Quin dialectica exercitatione ac regula dirigamus assiduè, & excitemus. Præterea, inquit Pythagoras idem, ne aduersus solem emingamus, aut inter sacrificandum vnguem resecemus, innuens occultius, postquàm per moralem philosophiam superfluentium voluptatum illecebras resecuerimus, ac velut eminxerimus, & vnguium præsegmina, tanquam acutas iræ prominentias & animorum aculeos excusserimus, mente sedata prorsum ac depurata diuinæ demum rei intendere, vt sic demum contemplationi nos ipsos addicamus mancipemusque, cuius pater ac dux meritò dicitur sol. Siquidem ante hunc (quem videmus) solem, Plato alterum in mundo cogitat inuisibili, imaginem Dei patris primam verumque filium. Hoc, ne quis fortè malè feriatus risu, & quidem megarico per inscientiam excipiendum putet, ceu in hoc philosopho probabilia hæc non sint, de patre ac filio reconditè, ac diuinitus in Epistola ad Hermiam Plato sic propemodum scribit: Vtendum est nobis pacto & lege certa, testando Deum rerum omnium ducem præsentium & futurorum ac ducis & causæ patrem dominum. Qua in parte doctissimorum sententia est, Per omnium ducem, mundi animam intelligi: quæ, quia sit motus principium, per triplicem temporum gradum omnia explicet. Vbi verò patrem dicit, & dominum, summum Deum, ipsumque bonum significari. Mediam verò inter hæc diuinam mentem inseri, quoniam ita repetat, ducis, & subnectat etiam causæ. Nam apud Platonem sæpe regis nomine ipsum indicatur bonum: causæ verò appellatione, mens ducis denique, anima. Et quoniam causa mẽtem signet, ideo astruunt Platonici, intellectum ipsius boni filium mundi architectum proximum extitisse. Proinde in Epinomide Plato: Diuinissimum verbum mundum visibilem exornauit. Sed & Platonicus Philon in libro De causis: Conandum, inquit, est in primis ad ipsum ens, id est de quo dicitur, Ego sum qui sum, ascendere: aut saltem ad ipsius imaginem, sacratissimamque rationem, verbumque primogenitum. Porrò per eiusmodi rationem atque verbum fieri omnia, secundum Heraclitum & Platonem, Amelius itẽ Platonicus asserit. Quanquam alogij hæretici verbũ negãt esse Deum, spreto Ioannis apostoli Euangelio, & Apocalypsi. In iis verò monitos omnes velim, Platonicorum nonnullos Dei patris filium Deum per substantiam à patre, quod Arriani faciunt, secernere. Sed enim Iamblichus Ægyptiorum aduocat mysteria, in quibus patris & filij ratio constituitur diuersa, sed eadem conceditur substantia. Extat & Mercurij mysterium nobile: primus Deus & vnus, primi pater est Dei, quem gignit in solitaria sui permanens ipsius vnitate. Est autem exemplar filij, qui nominatur suimet filius, & suipater, atque vnipater, Deus verè bonus. Ille enim fons est idearum, à quo vtique vno per se sufficiens Deus se ipsum explicauit in lucem.

A propterea per se sufficiens nominatur, suique pater: est enim principium, Deus deorum, vnus ex vno, super essentiam omnem, principiumque essentiæ. Deus præterea, qui omnipotens est, & dicitur, in mente sibi inhærente creandarum naturas rerum effingit, ac pingit quodammodo, quæ in corporibus istis sentimus, omnia: illic cælorum globi, ac elementorum moles, omnium denique etiam animalium gignuntur formæ, quas in diuina conceptas mente Dei fomẽto esse ac dici ideas, non ambigunt Platonici. Quin inde B autumant factum, vti cælorum ideam, Deum Cælum sæpius pronuntiarint veteres: sic & Saturni formam, Saturnum Deum: ignis, Vulcanum: aeris, Iouem atque Iunonem: ac modo eodem deinceps. Quòd si quis nasutior ridendos arbitratur Platonis hæresim sequutos, sciat, Augustinum in libro octogintatrium quæstionum, non spreuisse ideas, vbi ait: Tanta vis in ideis constituitur, vt nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit. Porrò beatus Thomas quæstione decimaquinta, articulo primo: necessarium ait, ideas in C diuina mente constituere, per quas intelligantur rerum aliarum formæ, præter ipsas existentes. Forma verò rei cuiuspiam præter ipsam existens ad duo pertinet, vel vt exemplar sit eius, cuius creditur forma, vel vti sit cognitionis principium, prout cognobilium formæ in cognoscente dicuntur. Quod autem ad vtrunque ideas constituere, videtur necessarium. In omnibus siquidem, quæ non fortuitò generantur, formam esse finem generationis, necesse est: neque enim agens ageret propter formam, nisi quatenus in D ipso est formæ similitudo. Quod bifariam contingit: quippe in agentibus quibusdam præexistit forma rei faciendæ ex naturali essentia, vt in iis quæ per naturam agunt, veluti hominem generat homo. In quibusdam verò per intellectum, vt in his quæ per eum agunt: nam domus similitudo in architecti præexistit mente, quæ domus idea est. Quia igitur à Deo factus est mundus per agentem intellectum, in mente diuina formam esse oportet, ex cuius simulacro compactus sit mundus. Qua in re ideæ constituitur ratio. E Quod autem in Diuinis nominibus capite septimo Dionysius ait, Res à Deo non cognosci per ideas: intellige, extra se existentes. Qua ratione in Platonem inuehitur per calumniam Aristoteles, ceu non in intellectu eas locarit, sed per se existentes enuntiarit. Quia verò de chœnice disertatum diu est, hic postremò bonarum literarum candidatos velim commonitos, ne falli quis paulo inscitior possit: chenişcum ad chœnicem pertinere nihil. Sic enim Græcè & scribitur & enuntiatur, χηνίσκος. Dicitur verò ea nomencla F tura nauigium, anseris imaginem præferens in summo, quem vocant Gręci χῆνα. Qua ratione illum item Phryxi κριόν, id est arietem interpretantur eruditi: sicuti Europen qui rapuit taurus, apud Lycophronem, non aliud fuerit, quàm ταυρόμορφον πίτυμα, id est tauri forma præsignis nauicula. Quin in Libya fuisse nauigia legimus, quæ dicerentur Crij, ac Tragi.

G *Quo sensu accipiendum illud Pythagoricum, Stragula obuoluta seruari debere. De Plotino obiter. Itémque imaginem Dei annulo non insculpendam. Quomodo philosophia sit mortis meditatio. Imaginem principis obscœnis inferre, quid sit.*

Cap. XVIII.

SEd nos ad Pythagoram reuocemus gradum, à tantarum rerum incomparabili excellentia, quarum cõtemplatione caligat mens, rapitúrque transuersa, veluti altiorib. mersa tenebris. H Est ergo Pythagoræ symbolũ aliud, Stragula cõuoluta habeto. In hoc verò, vt in reliquis, occlusissimum latere ac ænigmaticum sensum, ne-

mo est qui nesciat: sed quo is pacto è latebris & Heracliti antro sit euocandus, non ferè est qui in literas promat. Ego verò scientissimum philosophum stragulorum nomine inferiores animæ vires intellexisse, contenderim: quoniam rationi in capite veluti in arce constitutæ subiiciantur straguli quadam imagine: quod obuolutum seruari debere præcipitur, quoniam irascibilis ac concupiscibilis potentia comprimenda ita est, ac retundẽda penitus, ne disiecta prosiliensque aduersus rationis tanquam principis imperium, consurgat. Vel, sententia non ita longius abeunte, stragulorum nomine corporeos sensus accipe, qui obuoluendi sunt, id est conuertendi, vt Plotinus inquit, ad vtens, hoc est ad ratione pollentem animam, quæ plerũque rapta transuersim ita affici debet, perinde ac corpore non vtatur, dum consurgit altius, inseritque cælo caput, ac alias tumultuantes sensus conticescere prorsum cogit. Quin & anima ad hunc affecta modum dolet, distineri se corporeis vinculis tamdiu, quod fecisse Plotinum, Porphyrius scribit, adeo vt imaginem sui nullam aut statuam effingi vel duci ære, aut ratione alia pateretur. Ad quod ipsum symboli partem alteram spectare, prudentibus probari facilè potest. Ita enim habet, Stramentis surgens collige ipsa, figuramque confunde. Porrò quid aliud per morum disciplinam meditamur, quàm vt animam à corporis sequestremus affectu? Quid per speculandi compotem scientiam aliud perquirimus, quàm vt à sensibus abducamur longius? Propterea totum hoc philosophandi genus esse mortis meditationem, grauissimè prorsum dixit Plato, & est ab Aurelio Augustino adnotatum, ac M. Tullius non est oblitus. Hoc ipsum denique Zoroastrem veteris theologiæ auctorem eminentissimum signifi asse arbitror, quum esse allatam animam comminisceretur, ac confractis alis labi in corpus præcipitem, rursumque lætius plumantem, ac denuo factam volucrem superna repetere. Quid si non aliud innuat symbolum id quoque ex fontibus eisdem, Dei figuram ne insculpas annulo? Quod ipse sic fermè interpreter, quoniam & sine cortice nare didicimus: non esse animam, quæ imago Dei est, ex Platonis doctrina, mersandam in corpus, quo planè, vti annulo gemma, animæ vis contineri videtur, nec mancipãdam sensibus. Illud verò ex historia nos minimè fallit, quandoque capitalem admisisse fraudem, qui principis imaginem nummo vel annulo insculptam, latrinæ, aut lupanari, vel etiam obscœnis, vt enotatum à Seneca est, intulisset. Ad quod si Pythagoricum id respectare, contenderis, nimirum in prætenuem labantemque reclinabis parietem: & personam tibi induces, faciem minime.

Delphorum ciuitatem dici Pytho. Pythium quàm multis habeatur locis. Pytheum quid, & qui Pythy. Xenophon restituitur, & declaratur Quintilianus. Salpistica crumata. Odontismus. Epinicia. De pythico nomo & agone plura. Item de Pythone, quem vocant Delphinem. Delphicum oraculum fuisse prius Terræ, ac Neptuni. Hexametrum qui cecinerit primus. Item pluscula ad oraculum Delphicum pertinentia. Apollinis cognomina aliquot. Cur homo dicatur phos. Phodes quid. Cognitionis esse innatam nobis cupiditatem. Melanthusa. Thyia, vnde thyades. Castalia cur. Delphi cur. Cerdous. Ptea. Ptous.

Cap. XIX.

Pytho, vt pristina item respectemus interpellata præsepia, ciuitas erat in Phocide, cuius incolæ dicerẽtur Delphi: vnde est, Πυθοῖ ἐν ἠγαθέῃ. Fuit & in Creta Pythium, in Gortynæ meditullio, cuius incolæ dicti Pythies, vbi & A Apollinis visebatur templum. Erat & suum Macedonibus Pythium, vbi & Pythia fiebant. Porrò Pythiũ prope Astacenum sinum, vnde Pythiani dicti: & Pythiana pocula. Pytheum verò dicebatur oraculi locus Pythium quoque & Delium aræ dicebantur, vel templa Pythio Apollini aut Delio dicata. quod ex Liuio liquet. Nam Spartæ Pythios inuenio nuncupatos, qui Delphos ad consultanda oracula mittebãtur, qui item publicè cum regibus pascebantur. De iis apud Xenophontem mentio est, sed perobscura in libro De B Lacedæmoniorum republica, dictione quoque mendosa in Latina tralatione. Quin & Athenis erant Pythij & Deliastæ, vt scribit Philochorus apud Sophoclem interpretem in Oedipo coloneo. Sed & libro primo Quintilianus in etymologiæ rationibus quæri ait: vnde Bruti, Publicolæ, Pythij: quem locum ignorare se interpretes fatentur: quum tamen historia sexta meminerit Herodotus quoque. Non negligendum verò illud: fuisse item Pythicum nomon auleticum, cuius partes quinque ex ratione C expugnati ab Apolline draconis, pera, cataceleusmus, iambicum, spondeum, catachoreusis. Pera quidem, id est πεῖρα, Dei cõsilium habet, essétne dignus congruénsve certamini locus. In cataceleusmo draconem prouocat. In iambico pugnat, in quo & inflantur tubæ, quæ salpistica vocant crumata: dicitur & odontismus, id est dentium arietatio, & fremitus, quod draco faciebat, quum sagittis impeteretur. Spondeum verò victoriam significat. In catachoreusi epinicia, id est celebritas ex comparata victoria ab D Apolline continetur. Sunt qui aliter distinguant, & Anacrusin volunt esse certaminis præludium. Amperam verò primum certãdi periculum. Cataceleusmum, certamen ipsum. Iambum autem & dactylum pæana, qui eiusmodi efficiatur rhythmis victoriæ gratia. E quibus alter hymnorum sit proprius, iambus autem obliquiorum. Syringes verò belluæ deficientis langorem imitantur, efficiuntque. Traditur illud quoque, Pythium carmen pro heroico dici, quoniam sit ab Apolline oraculis celebratum. vel E quod Pythone confecto, territi accolæ texuerint hexametrum primi. Inuenimus qui scribant, violentum fuisse hominem Pythonem, Draconis cognomento, qui dum sagittis debellaretur, inter adhortandum proclamasse Apollinem ferunt, vel Latonam, vt Macrobio placet, ἰὲ παιάν, id est immitte feriendo, vnde inoleuerit mos, vt conserturi aciem sic Pæanis celebrationem clamitent. Sed & Apollo Atheniensibus opem Dei aduersus Amazonas implorantibus, verbis iisdem inuocari semet auxiliatorem, hortarique F præcepit. Illud non omiserim: Delphinem nuncupari ab Apollonio libro Argonauticon secundo, draconem ab Apolline confectum. Cuius etiam versiculos apposui,

> Ὥς ποτε πετραίῃ ὑπὸ δειράδι Παρνησσοῖο
> Δελφίνην τόξοισι πελώριον ἐξενάριξεν.

Id ipsum verò interpres item comprobauit, additque à quibusdam masculino genere pronuntiari, ab aliis fœminino, quod (inquit) melius est. Sic verò appellat in Periegesi Dionysius Apher: id quod plerisque negotium G facessit. Quod autem Delphines vocaretur, qui Delphicum custodiebat oraculum, Leandrus dixit, & Callimachus. Sciendum autem: Pythicum agona, grassantibus in adeuntes Cirrhæis, labefactatum, fuisse ab Thessalo reparatum Eurylocho, quem Achillem dicunt iuniorem, vt scribit Euphorion. Fuit quoque agon hic initio χρηματίτης, veluti pecuniarium dicas, quoniam vincentibus, ea fuit merces proposita: mox autem Stephanites, nexis lauro corollis, ex Thessalicis Tempe tralata ab pubescente puero: quod ob dracontoctoniam in Creta apud Chryso- H themidem Apollo expiatus, Thessaliam ingressus illinc secum arborem pertulisset. De loco autem videntur nuncupari Pythia, cui nomen πυθώ, vel ab oracula scitantibus, quod dicunt πυνθάνεσθαι, vel quod

vel quod inibi computruerit Python. Nam πύθεσθαι A
ipsum id indicat planè: Homerus,

Αὐτοῦ κ᾽ ὀστέα πύθεται ὄμβρῳ.

Dicebatur tamen prius Nape, mox & Petressa, item
Crissa, demum Pytho. Scitu non indignum & illud:
sicuti Olympiada dicimus vigesimā aut trigesimam,
ita & Pythiada vsurpari ab eruditis consuesse: sed &
Nemeada eodem modo. In hac verò Delphici ora-
culi mentione adnotandum vehementer: proditum
veteribus, oraculum id fuisse γῆς, id est terræ, ac Da-
phnida promantin, id est prædiuinatricem, quæ nym B
pharum vna fuerit prope incolentium. Sed enim a-
pud Græcos olim circumlata sunt carmina, quibus
fuit titulus Eumolpia. Musæi credebatur opus. In eo
traditum, auctor Pausanias est, Neptuno ac Terræ o-
raculum fuisse commune: ac terram quidem per se
dedisse responsa, Neptuno ad id subseruisse Pyrcona,
id est πύρκωνα. Sic enim habet carmen,

Αὐτίκα δὲ χθονίης σφῶν δὴ πινυτὸν φάτο μῦθον,
Σὺν δέ τε πύρκων ἀμφίπολος κλυτοῦ ἐννοσιγαίου.

Insequentibus porrò annis Themidi oraculum esse C
datum ferunt. A qua mox dono acceperit Apollo, Ca
lauria Neptuno vicissim tradita. Quin & constans te-
net fama, Promantin fuisse principem Apollini Phe-
monoen, quæ hexametrum quoque cecinerit prima.
Cæterùm Bœo, id est βοιώ, indigena mulier, hymnum
quæ apud Delphos concinnauit, ab hyperboreis esse
constitutum cecinit oraculum: ex quibus ὠλῆνα, id
est Olena vaticinatum esse primum, ac primum quo-
que hexametrum cecinisse. carmen ita habet,

Ἔνθα τοι εὔμνηστον χρηστήριον ἐκτελέσαντο D
Παῖδες ὑπερβορέων παγασὸς, καὶ δῖος ἀγυιεύς.

Et mox hymni fine,

Ὠλὴν, θ᾽ ὃς ἐγένετο πρῶτος φοίβοιο προφάτας,
Πρῶτος δ᾽ ἀρχαίων ἐπέων τεκτάνατ᾽ ἀοιδάς.

Olenis Lycij hymnorum conditoris meminit histo-
ria quarta Herodotus. Parnasum, à quo nuncupatur
mons, fuisse Cleodoræ filium tradunt nymphæ: à quo
item παρνασία νάπη, id est Parnasius appellationem
trahit saltus. Volantium præterea auium addiuina-
tionem eius quoque ferunt inuentum. Sciendum ve- E
rò, apud Aristotelem Meteororum primo, Parnasum
montem in Asia item locari: quod doctissimis homi-
nibus scrupulum iniecit vel molestissimum. Et sunt,
qui interpellatos esse Græcos arbitrentur codices,
quoniam eius rei mentio fuit nulla cosmographis.
Cæterum & parte hac studiosos, vt in plerisque aliis,
demerebimur plenissimè, quando in Periegesi Apher
Dionysius Bactros incolere ait, χώρην ἐρυτέρην κρη-
μνοῖς ὑπὸ παρνησοῖο. Et Rhemnius Fannius Parnasum
latè prope montem rura tenentes. Et rursum alibi: F
Parnasi montis sub celsa rupe Arienos. Corycium an-
trum, à nympha Corycia dictum volunt, à cuius filio
Lycoro, ciuitati factum Lycoriæ nomen fit. Ex Lyco-
ro Hyamus nascitur, cuius filia Celæno Delphum ex
Apolline concepit, à quo nuncupati Delphi. Quan-
quam alij ab Delpho Neptuni filio & Melantusæ, o-
pinentur dici, vt prætereatur quæ scribit Macrobius.
Melanthusa verò Deucalionis traditur filia. Sunt qui
indigenam memorent virum Castalium, cuius fuerit
filia nomine Thyia, quæ Dionysio consecrata pri- G
mum, Deo celebrauit Orgia & Bacchico afflatis nu-
mine nuncupationem fecit, vt ab ea vocentur Thyia-
des, Castaliam aquam potu quoque dulcem, à Casta-
lio dictam tradunt, aut à muliere indigena, quam A-
cheloi filiam intelligi voluit Panyasis: ita enim de
Hercule scribit,

Παρνησσὸν νιφόεντα θοοῖς διὰ ποσσὶ περήσας,
Ἵκετο κασταλίης ἀχελωίδος ἄμβροτον ὕδωρ.

Inueni & qui tradant, Delphicum oraculum Saturni
fuisse prius. Propterea in Alexandra Lycophron, H

Οἵ δ᾽ ἀμφὶ βωμὸν τοῦ θερμαύστεως κρόνου.

& quæ sequuntur. Colebatur & cum Apolline Dio-
nysius. Nam quum eius membra concerpsissent Tita-
nes, Apollini ἀδελφῷ, id est fratri eius apposuerunt in
lebetem coniecta. Is verò tripodi adiecit, quod Cal-
limachus scribit, ac Euphorion. Ex hac item historia
sunt qui Delphorum inflectant nomen, vt dicantur
quasi adelphi. Sciendum porrò ex Græcorum doctri-
na (Sunt enim & nobis cæca quodammodo testimo-
nia, non Iureconsultis solum, quæ absentia ingenio-
rum monumentis sententiam posteris suam dictare
non desinunt) videri Apollinem non plus vatem,
quàm philosophum: quando & huic rei argumen-
tum facilè suggerant Dei cognomenta. Dici siqui-
dem ab iis, qui nunc primum Musarum initientur sa-
cris, Pythium à discendi vsu, atque interrogandi,
quod πυνθάνεσθαι vocant. Delium verò & Phanæum,
vbi veritatis quippiam interlucere incipit. Ismenium
autem vbi comparata scientia est cum loquendi fa-
cultate. Horium denique quum scientiæ facultas in
actum promitur insimul disertando philosophandó-
que. Apollinem porrò eundem, διαλεκτικώτατον Græ-
ci autumant, quod oraculorum monstrant plera-
que, eiusdem quippe est soluere ambiguitates, ac fa-
cere: quam rem eo retulimus gratius, vt eum non ea-
tenus imperium censeas, quàm videtur nostrorum
nonnullis, qui ita pronuntiauit, soluat Apollo. Ace-
sium Apollinem apud Eleos eundem Pausanias pu-
tat, quem Alexicacon dicant Athenienses. Nec mirũ
ita ex sciendi vel discendi potestate cognominari
Apollinem. Quippe Plutarchus ille doctissimus vitā
homini putat εἰς γνῶσιν ὑπὸ θεοῦ δοθῆναι, ad cognitio-
nem à Deo esse contributam: quoniam cognitio non
gloriam solum parit, sed virtutes in actum produ-
cit. Nam si latitasset Themistocles, Xerxem non repu-
lisset à Græcia. Sed & hominum ipsum Græcos ve-
teres non aliunde magis φῶτα nuncupasse, à lumine,
quod vocant φῶς, quàm ob insitum ac præualidum
cognitionis amorem, quo inardescimus, vt cogno-
scamus cognoscamurque. Vnde Olophoia Nican-
dro in Theriacis dicuntur φῶτα ἀναιροῦντα, id est ho-
minem quæ perimunt. Quanquam apud Homerum
pro pernicioso capiatur simpliciter dictio hæc. Sed
& φωτίζειν, quo verbo indicatur generatio, inde cor-
riuari opinor, vnde fluxerit vocabulum nostrum, i-
dem respiciens negotium. Quin & Photion, pro
iucundo capitur, & grato. Nec me fallit tamẽ gram-
maticos scribere, dici φῶτα, de loquendi vsu, qui sit
homini proprius, παρὰ τὸ φῶ, τὸ λέγω. cui sententiæ
Theologus etiamnum astipulari videtur. Phodes ve-
ro, id est φῶδες, maculæ dicuntur rubentes in cruri-
bus ex ignis propinquitate nimia inductæ. Lycophos
autem, sicut ἀμφιλύκη νύξ (inquit Porphyrius) dicitur,
quòd auroram præcedit spatium. Nam aurora est,
quæ solem præeundo adnuntiat. Priorem sententiam
adiuuat Manilius Astronomicon primo:

Omnia conando docilis solertia vicit,
Nec prius imposuit rebus finemque modúm-
dum,
Quàm cælum ascendit ratio.

Cæterum & animam ipsam ex philosophis nonnulli
esse substantiale lumen statuere, præcipuo argumen-
to id coniectati, quod ex omnibus inscitiam maximè
auersatur, ac compauescit animus, obscuraque & te-
nebris obuoluta refugit summa vi, ac perturbatur in-
de. Sic autem amabile putat lumen, vt nil ex iis quo-
rum nobis iucũditatem natura conciliat & gratiam,
magnopere citra illud expetat. Qui verò inscitum i-
gnorabilémque se facit, tenebrarum alumnus, & vi-
tam ipsam κενοτάφιον, id est citra cadauer sepulchrum
faciens, quod sit æditus in lucem, graue ac molestum
arbitrari videtur, atque inde se remis velísque abdi-
care. Quæ quum ita sint, quid plurium cognitionem
parit, aut quid demum cognobiles nos ipsos facit va-
lidius latiusque, quàm ipsa sciẽtia? hac siquidem prin
cipe se vnusquisque potest tollere humo, victorque
virûm volitare per ora. Etiam si plerisque Græcani-
cum illud arrideat sæpe, λάθε βιώσας. ad quod allu-
dens Horatius,

Nec vixit malè qui natus moriensque fefellit.

Illud ex abundanti demum adiecerimus, quoniam multa de Apolline præstruximus, dici hunc veteribus Latonæ filium, quam intelligi noctem volebant, ex qua tanquam matre gigni sol videtur, quod significat Sophocles, & interpretatur Eustathius. Dicitur verò nox, Latona, de obliuionis ratione, quæ consopitis obuenire cõsueuit. Additur Iupiter pater: quoniam fati pars quædam, Apollo est: ac velut μερικὸς ζεὺς, id est particularis Iupiter, vel quia in aeris & cęli feratur ambitu: quorum vtrunque, Iouem dicimus. Adiiciamus illud quoque, Vlion dici Apollinẽ apud Milesios & Delios, sicuti commeminit Geographus, quod hygiasticum indicat, idest medendi potentem: quippe οὔλειν signat rectè valere: sicut Diana nuncupatur Artemis, quod ἀρτεμέας, id est incolumes præstat. Apollinem denique ratione vocant eadem μουσηγέτην, qua & Dionysium μελπόμενον, vt auctor Pausanias est. Sunt qui & Cerdoum nuncupent, id est κερδῷον, quia oraculis æditis ad lucrum cõferre insigniter crederetur. Cæterum, cognomen id Mercurio adoptant alij, vt qui negotiis præsit ac lucro: qua ratione marsypium illi contribuunt, ac Angelum vocant: sed & κλῶπα, id est furem. Ptoum quoque Apollinem appellauit Lycophron, cuius filium fuisse dicit Hectora: quod Stesichorus approbat, & Alexander Ætolus. Cognomenti ratio ex formidine Latonę iniecta ab fero sue, quum Apollinem peperisset ac Dianam, vnde dicta est Ptea, eodémque modo Apollo ac Diana.

De Cambysis vesania, & morbo sacro. Qui dicerentur Caberi dij & Pattaici. Anactes pueri. Anaces. Cabareni. Cabus. Cabæsi. Item de Vulcano delibata paucula. Aphthæ quid. Vlpiani codex perpenditur. Pthas. Aphthas. Athyrophonus. Athyrothus. Atypus. Stomatica quæ.

Cap. XX.

CAmbysem Persarum regem ab ipsis natalibus graui admodum laborasse morbo ferunt, eum quidam sacrũ nominant: proindeque multa sæpe fecisse, quæ vel infimæ fortunæ virum dedecerent, nedum tantũ principem: nam cuius corpus adeo infestaretur, eius ne mens quidem magnopere constabat. Hinc enim pleraque per vesaniam facta memorantur. De Prexaspe quãdoque scitari perrexit, Cuiusmodi me virum (inquit) arbitrantur Persæ, aut quínam de me sermones ab eis instituuntur? Tunc is, Omnia, inquit, illis arrident plurimum, te mirantur, tibi applaudunt: sed vnum nequeunt non improbare, quod vino largius, quàm pro dignitate indulgeas. Ergo (inquit Cambyses ira præferuidus) mentiti sunt prius, quum in senatu rogante me ecquid viderer Cyro patri adæquãdus, respondere: Cyro videri me aliquanto præstantiorem, cui adessent illius omnia, praetereaque imperio adiecissem Ægyptum, & mare. Quo tempore à Crœso illam quoque dici sententiam, sum memor: Mihi quidem, ô rex, hoc vno saltem Cyro patre inferior videris, quòd necdum tibi eiusmodi sit filius, qualem te is & genuit, & educauit. Cæterum despice, ô Prexaspes, ipséne, an verius desipiant Persæ. Etenim si filij tui in vestibulo residentis media cordis, nil frustrato ictu, sagitta confixero, euidens fiet argumentum, vana esse quæ garriant Persæ: sin aberraro, delirare me putato, ac nil ementiri Persas. Protinúsque arcu arrepto, ac sagitta in destinatum excussa locum, prosiliens gaudio dissecari puerum iussit: ac se artifice dextra egregiè collimatum ostendens, An nõ (inquit) fides inde tibi fit, haudquaquam me desipere? Cæterum, & illa furentis planè hominis indicia item vel manifesta, quod templa legesque ludibrio habebat. Nam quum Ægypto foret potitus, Vulcani templum ingressus multo derisu eius simulacrum est insectatus. Erat autem simillimum iis dies, quos Pattaicos vocabant Phœnices, vel (vt aliqui scribũt) Pattæcos, in triremium proris circumferri solitos, Pygmæorum quadam imagine. Erat & in Ægypto Caberorum templum, quod citra fraudem, sacerdote excepto, ingredi nemo poterat: id etiam irrupit Cambyses, ac permultam iocorum licentiam simulacra ibidem erecta cauillatus omnia exussit. Constructa verò confabricataque & hæc ipsa erant, eodem ferè mensu quo & Vulcani statua. Porrò disclusis item conditoriis, mortuorum inspectare cadauera, maximæ ducit voluptati. Verum de Cambyse satis superque. Quod de Caberis facta mentio est, sciendum, esse qui καβείρους, demonas interpretentur: quamuis sint & Caberij populi inferioris Asiæ, quorum sit ciuitas Caberia, vt inquit Stephanus. Erant & in Bœotia Caberij, vt Pausanias libro nono. Cabarni Cereris sunt apud Parios sacerdotes. Cabus verò, id est κάβος, frumentaria est mensura: vnde Cabæsos dicimus, qui expleri nequeunt. Pherecydes scribit, ex Cabera Protei filia, & Vulcano tres Caberos, totidémque nymphas Caberidas esse ortas, & vtrisque templa esse dicata. In Lemno verò, ac Imbro Caberos præsertim honori habitos. Erant & Teletæ Caberorum in Samothracia: eorum nomina etiam Mnaseas apposuit. Sunt verò quatuor numero: Axieros, Axiocersa, Axiocersos. Sed per hos intelligi putant Cererem, Proserpinam, Plutonem. Adiiciũt & Casmilum, qui sit Mercurius, quod scribit Dionysodorus. Dici verò Caberos putant alij à Caberis, qui sint in Phrygia montes, quoniam inde sint tralati. Sunt qui duos tantum Caberos initio fuisse tradant, maiorem quidem natu Iouem, & Dionysium iuniorem. Memorabile verò est, quod de Caberorum narratur Teletis: iis si quis fuisset initiatus, quantalibet mare occupasset hyems, euadebat, quod de Vlysse proditum memoriæ est. Hac item ratione dissidentibus ad Troiam Græcis, Agamemnonem facilè seditionem consopisse, quum in ventris ambitu porphyrida haberet, id est purpuream tæniam, quam eo loci iis imbutos sacris habere, moris erat. Apud Amphissam Locrorum ciuitatem telete fiebat ἀνάκτων παίδων. Eos aliqui Dioscuros intelligunt, alij Curetas. Sunt qui etiam καβείρους, vti auctor Pausanias est. Anacas dici Dioscuros interpretatur Plutarchus, διὰ τὰς γενομένας ἀνοχάς, id est ob belli cessationem factam cum Atheniensibus ob Helenæ raptum, quum essent in vrbem admissi, vel quia impendio curarint, vti Athenienses ἀνακῶς, id est quiete viuerent, ac tranquille. Quo argumento etiam reges dici anactas. Sunt qui ob astrorum ἐπιφάνειαν appellari Anacas opinentur, quoniam Atticis ἀνέκας signet ἄνω, id est supra. Quod verò de Pattaicis item diis commeminimus, sciẽdum est, Horum scribere, dici Pattaicum, siue Pattæcum, quasi apatæcũ, extrita de principio litera, quæ adimi in plerisque aut adiici quandoque solet. Sicuti à Memphiticis dicitur Vulcanus Phthas: sed in Græcorum doctrina etiam Aphthas. Sunt & suæ medicis aphthæ, verum ea intelliguntur oris vlcera, quibus præcipuè infestentur infantes. Vnde Aphthiphum corriuari placet eruditis, quem eiusmodi vexet affectio. Atque ita reponendum in Gellianis codicibus libro quarto, & apud Vlpianum Digestis de ædilitio edicto, vt sic denique redeat in artus luxata lectio. Quæsitum est, inquit Iureconsultus, an balbus & blæsus & aphthiphus, isque qui tardius loquitur, & varus & vatius sanus sit: & opinor sanos esse. Hactenus Vlpianus. At si sunt oris vlcera aphthæ, quæso quãnam ratione vlcerosus fuerit sanus? Sed audi Æginetæ Pauli sententiam Medicinæ primo: Adnascitur, inquit, infanti vlcus, quod dicitur aphtha, tribus generibus: vnum subalbidum est, aliud subrubens, tertiũ verò nigrum,

A grum, vt eschara: pessimum hoc, καὶ θανατωδέστατον, id est maximè mortiferum. Porrò videtur inibi Iureconsultus loquutionis & linguæ prauitatem attingere. Quo fit, vt si diuinare permittimur, malim Athyrophonum, vel Athyrotum substituere, quibus festinata nimis in loquendo celeritas significetur: incommoda forsan & hæc, sed minus. Apud Sophoclem in Philoctete, Athyrostomos dicitur Echo, quam loquacem intelligi voluit, ac garrulam. Apylotum, id est ἀπύλωτον, Aristophanes pro eodem accipit B ferè. Sunt tamen codices, in quibus legatur Atypus, quasi minus præformans vocem, id est ἄϊδε τύπου. De aphthis porrò multa Celsus, & in Diffinitionibus Galenus. Sciendum verò stomatica dici Græcis medicamenta, quæ malo huic medentur: sicuti cæteris item, quæ in ore contingunt, vitiis.

Quinam fuerit Hyperbolus Athenis. De saxo, quod hyperbolum vocant. Hypobolus ager qui & astictos item. Argyrocopeum quid. Ostracophoria, C *quid.*

Cap. XXI.

HYperbolum Chremidis filium, Charonis fratrem, prauitate ac versutia in fallendo præsignem fuisse ferunt. Lucernas quandoque factitauit, vendiditque: sed nec synceriter, nec citra fraudem, plumbum immiscebat æri, quo ponderosiores factæ maius demererentur pre- D tium, alioqui & peruersissimis erat moribus. Hic tamen post Cleonis potētiam ductare populum Athenis adortus est. Primus (vt aiunt) ex infima nota gradum illum adeptus, quum nobiliores vereri populus cœpisset, ne democratiam soluerent. Demum & ipse testulis est labefactatus, vt commeminit libro octauo Thucydides, non timore aliquo potentiæ vel dignitatis, verum ob prauitatem & ciuitatis dedecus. In Samum profectus inimicorum insidiis interiit, ac defunctus eius culeo insutus in mare est præcipitatus, E quod scribit Theopompus. Hyperboli meminit Antiphon ad Nicoclem, & in Bruto M. Tullius, cui similimum Romæ fuisse prodit Seruilium Glauciam, qui sit publicè interfectus. Andocides de eodem sic ferè prodit: De Hyperbolo quidem dicere erubesco, cuius pater, inscripto vultu, etiamnum in Argyrocopeo, ita vocant, vbi cuduntur nummi, publicè seruiuit. Matrem verò venditasse panem ferunt. Incessitur porrò Hyperbolus, vt litigiosus, imperitus, ὀψιμαθής, id est qui serò discere exorsus sit. Maximus Ty- F rius Hyperbolum fuisse Lacedæmonium prodit, lasciuientis populi scelestissimum adulatorem. Illud denique nouimus, postremum omnium exilio, quod ostracophoriam vocant, mulctatum fuisse Hyperbolum, Nicia & Alcibiade dissidentibus, vt verum prorsus illud agnoscatur, ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς. Testulis vertere solum coactus est Hipparchus omnium princeps, Cholargeus. Præterea, quod scitu equidem arbitror dignum, hyperbolos dicebant lapides, quibus ad ceruicem religatis, con- G scelerati in profundum demergebantur. Aristophanes, ἄρας μετέωρον, εἰς τὸ βάραθρον ἐμβαλῶ, ἐκ τοῦ λάρυγγος ἐκκρεμάσας Ὑπέρβολον. id est, tollens sublimem in barathrum deturbabo, appenso ex ceruice hyperbolo. Hypobolum verò quod nec scitu indignum est, agrū dicebant creditoribus obnoxium, lapidis indicio vel columnæ, proinde de eo sic pronuntiabant ἔστιχθαι τὸ χωρίον, id est signatus est ager. Nam huic diuersum astictum vocabant, id est ἄστικτον.

H *De Hyperboreis, Arimaspis, Abari. Arimphæis, necnon de medicamento, quod dicatur rha ponticum. Rhadix. Rhadica, vel ridica. Plinij locus restituitur in Hyperboreorum mentionē.*

Cap. XXII.

HYperboreorum vnguenta, & pollucibiles dapes, vt in locis illis, post quas euidens consequatur exitium, in prouerbium venire posse, animaduerto ex historia. Quippe ponè mōtes Rhiphæos, vltraque Aquilonem gens felix, si credimus, quos Hyperboreos appellauere, annoso (vt Plinius inquit) degit æuo, hoc est annis mille, vt alij produnt, & retulit Strabo. Ibi creduntur esse cardines mundi, extremique syderum ambitus. Viritim gregatimque discordia ignota, & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate vitæ, epulatis delibutisque senibus luxu, ex quadam rupe salientibus. Hoc illis sepulturæ genus beatissimum. Antimachus eosdem cum Arimaspis Hyperboreos facit. Quos esse viros Scytharum vnoculos, Herodotus scribit, ita nuncupatos, quia illarum gentium vocabulo arima vnum signat, spu verò oculum. Sed quod mirum sit, videtur auctor idem alibi fabulosum arbitrari qui tamen versus quosdam Arimaspeos nominat, ab Aristeo conditos Procōnesio, sicuti Strabo item scribit, qui etiam putat, ex Scythica fortè historia luscos Cyclopas ab Homero tralatos. Damastes verò in libro De gentibus, vltra Scythas, inquit, Issedonas incolere, super hos Arimaspos, vlterius esse Rhipæos montes, ex quibus flet Boreas, vbi sint etiam perennes niues. Post hosce montes Hyperboreos pertingere ad mare. Arimaspos in Alexandri historia legimus euergetas item dici, id est beneficos, quoniam Cyrum extrema commeatuum laborantem inopia, vti ne humanis quidem abstinerent carnibus milites, subuecta frumentorum vi magna iuuerint munifice. Quo argumēto ab eodem euergetæ dici cœpti. Non prætereundum, esse ab Venetis nobilibus, dum septentrionalia peragrarent, obseruatum, nullos esse Rhipæos montes, quos recentiores certatim tradiderūt, & veteres cosmographi: verum loca ea omnino plana videri. Scribit Historiarum tertio Polybius, omne quod intra Tanaim & Narbonem ad Septentrionem vergit, ad sua tempora fuisse incognitum, somniaréque si qui de iis loquantur, vel scribant. Hyperboreos tradit Diodorus, Græcis quidem omnibus, sed Atheniensibus præcipue, atque Deliis societate ac beneuolentia fuisse iunctos. Præstò est & in historia hac miraculum aliud. Nam Abarin Hyperboreum ferunt sagittam per orbem terræ circumtulisse, nihil omnino vescentem. Hunc Abarin Seuthæ filium, non ignarum literarum oracula scripsisse, traditur, quæ Scythica nuncupentur, & nuptias Hebri fluminis, Apollinis aduentum ad Hyperboreos, ratione metrica, abs quo sagittam acceperit, quam diximus. Huius & Gregorius theologus commeminit in epitaphio ad Magnum Basilium. Narrantur & in regionibus illis Arimphæi haud Hyperboreis dissimiles, quibus vt Hyperboreis, sedes sint nemora, alimenta baccæ, capillus iuxtà fœminis virisque probro detur, ritus clemens. quo nomine etiam sacros haberi inuiolatósque esse etiam feris accolarum populis: nec ipsos modò, sed illos etiam qui ad eos perfugerint. In hac verò Hyperboreorum mentione, succurrit opem feramus Plinio Historiæ naturalis libro quarto, sic ferè scribenti, vti est in peruulgatis codicibus: Apud Hyperboreos, inquit, creduntur esse cardines mundi, extremique syderum ambitus, semestri luce & vna die solis auersi. non vt imperiti dixere, æquinoctio verno in autumnum. Semel in anno oriuntur iis soles, brumaque semel occidunt. Insignis hic comparet deprauatio, sed errorem minus aduertentes eruditorum nonnulli colaphum audacter Plinio impingunt, quando cælestium rerum scientia fieri prorsum non queat, vti à tropico in tropicum perpetuus moriatur dies, aut intendatur nox. Hæc quidem

καὶ τυφλῷ δῆλα. Sed quoniam totus Plinius mendo- A sus est, facilè adducor, vti verba opiner transposita, & sic omnino scribendum, Semestri luce & vna die ab æquinoctio verno in autumnum. Non vt imperiti dixere, solis auersi. Quòd si benignus admittat lector, nil absurdum proferri aduertet. Nam solstitiales dies libro secundo, in eadem dierum ratione æstiuos intelligo: sicut brumam pro hyeme. Quod verò de Thyle pronuntiat Plinius, vtrocunque legas modo, dissentaneum est quadamtenus, sed ita, vt Plinium coarguentes iuuet nihil. Cæterùm & inibi B potest error inoleuisse, vt ferè legendum censeam, In Thyle nullás esse noctes solstitio indicauimus ad cancri signum sole transeunte, nullosque contra per brumam dies. Hæc siquidem senis mensibus continuis fieri arbitrantur. Illud obiter adnotauerim, quia de Scythia mentio est: esse Rha Scythiæ fluuium, de quo inditum sit medicamini præstantissimo nomen, quod Ammianus scribit: nam Rha barbarum vel Ponticum nuncupatur. In eius, inquit, superciliis quædam vegetabilis eiusdem nominis gignitur ra- C dix, proficiens ad multiplices vsus medelarum. Rhadix verò in Theriacis aliud est, nam ab eius accusatiuo sunt qui Latinum formari rectum putent, quod est rhadica, frequens apud agricolationis magistros verbum: etiã si ridica legitur modo. At etiam rheon, Pontica radix, inquit Medicinæ primo Paulus, καλεῖται δὲ πηχωρείως ῥα.

Amari habitandum procul. Maritimos mores dici de impuris sordidisque. Neptuni & Mineruæ D *certamen vnde natum. Celeustæ qui sint. Plutarchi interpres refellitur. Erotidia. Halia. Eleutheria.*

Cap. XXIII.

PLato in libris De republica fugiendũ esse mare, censuit, perinde ac improbitatis magistrum. Nam vt ab eo quisque maximè remotus sit, ita optimè rem publicam administraturum. Mare E attingentes, inquit Strabo, deteriores effecti latrocinari cœperunt, & hospites mactare: quandoquidem multis impliciti, in eorum luxuriam & lucra sordida societatemque auaritiæ dilapsi sunt. Hinc factum, vt maritimi mores ex adagio pro pessimis celebrentur, ac sordidis. Quo forsan argumento veteres Athenienſium reges in eo allaborarunt plurimum, vti à mari ciues abducerent, agrisque insuefacerent colendis: vnde inorta videtur fabella, Neptunum de regione cum Minerua disceptantem, ab ea su F peratum, olea quam moriam dicunt, iudicibus præmonstrata. At contrà maritimis rebus ciuitatem præcipuè applicuit Themistocles. Qua re aduersus nobilitatem auctior euasit populus, ad nautas & celeustas & gubernatores potentia recidente. Scitu non indignum: Plutarchi interpretem celeustas remiges esse interpretatum incuriosius, quum sint celeustæ, vt scribit Sudas, qui remigibus præsunt, ac epibatis. Quibus vini item, carnis, olei, aliorum id genus incumbit cura. Inde magnus est in nauibus celeustarum vsus. G Celeustam videtur Plautus hortatorem dicere, velut sit nauigationis moderator. Trierarchus, inquit Sudas, naui præest, Proreus, seu proreta remigibus tantum. Hic proræ insidet, puppi gubernator. In Romana historia maritimos colonos sacrosanctam habuisse vacationem legimus.

Coniugalis amor quatenus progredi debeat. Coniunx dicatur, an coiux. Pulchritudo triplex. Amor item triplex. Concubitum ab ijs excludi. Platonis apologia. Laus amoris. In quibus vituperetur Plato: curque eum Sattonem, non Platonem nuncuparit quidam. Sata, pro mensura specie: item ca- H *bus, & batus.*

Capvt XXIIII.

SExtum in Sententiis scripsisse, auctor Hieronymus est, Adulterũ esse quisquis in vxorem suam ardentior est amator. Quippe in vxorem alienam omnis amor turpis est, in suam verò nimius. Sapientis est, vxorem amare, sed iudicio, non affectu. Libidinis pruritus rationis examine reprimendi, nec præcipites ferri in concubitum debemus: fœdius nihil, quàm vxorem amare perinde ac adulteram. Venit in mentem historiæ, cuius auctor Seneca est, qui à se cognitũ quendã testatur, ornatum hominem, qui exiturus in publicum fascia vxoris pectus alligabat, & ne momento quidem præsentia eius carere poterat, potumq; omninò nullum sibi, nisi alterius prægustatum labris, vir & vxor hauriebat, alia item pleraque, nec inepta minus facientes, in quæ improuida vis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honesta erat, sed nimietas deformitate nõ carebat. Nil autem referre arbitramur, quàm honesta causa quis insaniat. Quæ verò vxor dicitur, etiam coniunx nuncupatur, sciunt id vel ἀναλφάβητοι. Sed, inquit Cæcilius Minutianus Apuleius in libro De orthographia, sunt qui scribant coiux, citra vllum omnino N, à coeo. aliis adere vnum placet, & coniux dicunt. sunt qui duplex, vt sit coniunx, ex opinationis varietate in verbi deductione. Scaurus & Sosipater Carisius N ex secunda reiiciunt syllaba. Sed illa grauiora: in Platonicorum sanctariis obseruatum nobis est, Amorem non ferè aliud esse, vel dici à rectè duntaxat sentientibus, quàm pulchritudinis desiderium. Pulchritudinem verò triplicem statuit Plotinus, quum non aliud omnino sit, quàm ex plurium concinnitate cooriens gratia. Hanc si animo perpendas, ea nimirum ex virtutum splendore venustas est. Si in corporibus requiras, coloribus lineisque mira coalescentibus congruitate decus conflabitur gratissimum: sed nec sonorum modulata iucunditas pulchritudinem respuit. Triplex pulchritudo sensus tres habet subseruientes, triplicem verò imperitantem amorem. Radios ex animæ claritate vibrantes interior mentis percipit oculus. Corporea autem gratia corporeus perfruitur visus. Musica verò consonantia aures permulcet solum. Iam hic tactui locum non superesse, facilè colligimus. Qui hunc insuper ad pulchritudinis exigit perfruitionem, brutum resipit, hominem exuit, rationem allidit: quienim in tactu vsus pulchritudinis? Vna est, quam sentias ex fœdo attritu, voluptas: sed nec alio magis rationis expertia titillantur? Quid, quòd hæc pulchritudini prorsum diuersa colligitur? An non fatemur præferuidum Veneris impetum ad intemperantiam prolicere? Intemperantia verò nónne inconcinnitas quædam est? Inconcinnitas porrò nónne deformitas? qua quid pulchritudini aduersum magis? Valeant igitur libidinis incentiua, secernatur, fugetur procul intempestiua titillatio ab amoris Platonici honestissima integritate. Hunc ille asseruit in Symposio, retulit & Plotinus Platonis magnus affectator. Hinc & Socrates Delphico sapiens oraculo amoris se fatetur famulum. Et qui rerum omnium diffitebatur scientiam, quod Maximus scribit Tyrius, vt sunt virtutis rationes, atque opiniones diuinæ, in quibus nimio plus sibi sophistæ placent, amandi tamen scientissimum se profitetur doctorem. Qui ergo ferre Dicæarchum possumus, parum rectè parumque prudenter Platoni Theoninum infigere dentem conatum, quod extra rationis modulum, & prudentiæ præscriptum amori habenas laxasset? Virtuti, honestati, rebus diuinis præfigi meta nulla potest. terminos ista nesciunt, nullis circunscribuntur pomœriis, quo progrediare auidius, eo cumulatior inde promicat laudum nitor, & perfectio plausibilior, quam concipit Plato, & mox generosiore fœtura, ex feracissimo promit ingenio

genio, è cuius fontibus ambrosia iucundiore manantibus nil fœdum, nil ſeſe profert non illuſtre, non magnificum, & quod vetus Pythagoreorum ſymbolum, τὸ θεῖον non ſapiat. Nam vt iuxta Theognin, è ſquilla non prouenit roſa, non item hyacinthus, ita ediuerſo ex Platonicis muſeis nil omnino profluit, quòd næniás redoleat Hibericas: grauia omnia, ſublimia, nitida, ſed quæ Delium ſæpe requirant natatorem. Nam Heracliti tenebras nulla non ingerit pagina. Adeo ferri non poteſt Platonis inſcitus ſugillator, & zoilus quidam ineptiſſimè garriens Trapezuntius, qui in philoſopho perilluſtri eloquentiam ſentit vtique inenarrabilem adeo, vt ſi natura queat, aut velit humana vti voce, non alia videatur planè vſura, quàm Platonica in rebus generi accommodatis tranquillo quietóque: ſed in optimi cuiuſque perniciem virulentum proferri iudicium. Sed ad diuerticulum redeo. Suffragari porrò amoris præſtantiæ gentium quoque multarum conſenſus videtur. Quippe Athenas aduertimus, vnde ſcientiarum velut fluenta in orbem terrarum effuſa, Academiæ gymnaſium nobile Pallados quidem numini dedicaſſe: cæterum inibi quoque amoris ſimulacrum ita excitaſſe, vt res diuina vtrique peragerentur. Statuam verò ab Piſiſtrato excitatam, proditur memoriæ, quum amare Charmum cœpiſſet. Inibi porrò ignem ſolitos ſuccendere, qui lampadas ſacras geſtitant diſcurrentes, auctor Plutarchus eſt. Lege quoque ſanxit Solon, ne amare ſeruum liceret, ceu in honeſtorum præcipuè decuriam rem amatoriam ſeuocaret, dignos prolectans, indignos autem reiiciens omnino. Nam & in Piſiſtrati amorem dilapſus fertur ipſe quoque, qui ſapiens creditur, quando mercaturæ prætextu peregrinari adortus memoratur πολυπειρίας ἕνεκα καὶ ἱστορίας. Quin & dicere ſolitum ferunt, γηράσκειν ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενον, ideſt ſe multa diſcentem perpetuò, in ſenium ferri. Multis præterea venerationi Erotidia ſunt, ſicuti Athenienſibus Panathenæa, Eleis Olympia, Rhodiis quæ vocantur Halia. In ſacris porrò popularibus vniuerſim ferè honorabatur amor. Ante congreſſum cum hoſte Lacedæmonios amori ſacra obiſſe, palàm eſt, ceu ſalutem demum ac victoriã vnus is pariat. Quod ipſum ex parte in Creta item factitatum, ſicuti auctor Soſicrates eſt. Iam apud Thebanos ſacra quæ dicitur cohors ex amantibus conflatur amatíſque. Amori autem gymnaſio dicato, Samij, ſacra quæ obeunt, vocant Eleutheria. Platonicus Phędrus magnum eſſe Deum amorem comprobat, apud deos hominéſque mirandum, quum propter alia multa, tum propter eius originem. Amor certè omnibus ad omnia eſt ingenitus. Quod Dionyſius Areopagita in libro De diuinis nominibus, ex Hierothei ſacellis ſic explicat: amorem ſiue diuinum, ſiue angelicum, ſiue ſpiritalem, ſeu animalem, aut naturalem dicas, inſitiuam quandam intellige, comminiſcentémque virtutem, quæ ſuperiora quidem ad inferiorum prouidentiam perlicit: æqualia rurſus ad ſocialem ſui inuicem communionem conciliat: ac poſtremò infima quæque prolectat, vt ad ſublimiora potioráque conuertãtur, immo veluti fomite quodam igneo amplius ſuccenſa reſiliant. Quoniam verò ex tente Platonis vidimur apologiam ſuſcepiſſe, amplius aduertendum, tanto viro nec defuiſſe inter Græcos, qui κακολογίας, id eſt maledicentiæ dicacitatíſque illi notam velint inuſtam. Quando & Gorgias, quum in dialogum ſibi cognominem incidiſſet, ad familiares conuerſus dixiſſe fertur, ὡς καλῶς οἶδε Πλάτων ἰαμβίζειν, id eſt, quàm benè Plato nouit proſcindere. Damnatur item vt κακοήθης καὶ φιλόδοξος, ideſt moribus prauis & gloriolæ captator. Antiſthenes quoque de pectoris ſterquilinio virulentia in eundem effuſa, eſſe Sattonem pronuntiauit, non Platonem, ædito item tituli eiuſdem dialogo: fortè à σάθω, quod onero ſignat, tanquàm humeros præferret oneribus geſtandis natos. Sata verò Hebræa vox eſt, aut Syra, menſuræ genus indicans, ſeſquimodij capax, quod ſcribit Hieronymus: ſicuti

A Geneſeos capite decimooctauo, tabum legimus, & Batum. hinc illud Mathęi, ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία. Eloquentiam vt ad Platonem redeamus, nemo non ad[illegible]ratur, quis enim eo vel inimico iudice, vt diximus, in dicendo vberior? Iouem certè autumant philoſophi, ſi Græcè loquatur, ſic loqui. Quod & Cicero non improbat. Certè adeo ſupra proſam pedeſtremq; aſſurgit orationem, vt Delphico quodam oraculo videatur incitatus. Poſtremò hunc velut Moyſem alterum admiratur Numenius Pythagoricus, etiam ſi præ-
B ſto calumniator eſt, ab eo lectorem falli aſtruens, quoniam Veteris & Noui inſtrumenti verba Platonis coaptans nunquam tria ſimul, rariſſimè duo, ſingula plurimum hinc inde conſarcinans ex Platonicis libris, nec inde quid ſumatur exprimens, id agat, vt neſcientibus, ab Platone euangelica perſcribi, facilè perſuadeat, vnde Chriſtianis viris detrimentum illatum agnoſcatur magnum quidem, ſed Græciæ maximum, vt quo non queat excogitari maius.

C *Amor apud Heſiodum quid. Amoris parentes diuerſi. Spartani amatores. Vulgaris amoris vituperatio. Qui ſit anteros, Selemni aquam ab amore abſoluere. De Iynge paucula. Amor, an rectè vulgò dicatur cæcus.*

Cap. XXV.

HEſiodus verò in Theogonia primò quidem factum cecinit chaos, mox terrã & tartarum, deinde prodiiſſe amorem
D affirmat. Eum verò locum allegoricos, & proinde recõditiore ſenſu quidam interpretatus, Amorem, inquit, intelligo non Veneris filium, quo enim pacto naſci hunc concipiamus, matre necdum producta? Verum amorẽ accipere antiquiorem alterum oportet. puto autem eſſe hunc inſitam vnicuiq; eorum, quæ ſunt, naturalem vim cauſámque, qua eſſe expetit vnumquodque: hoc quidem intellectu, illud autẽ ſenſu, ideſt τὸ μὲν νοερῶς, τὸ δὲ αἰσθητικῶς. Et amorem quidem ex chao & terra na-
E tum fabulatur Heſiodus: at Simonides, ex Venere ac Marte. Acuſilaus, ex nocte & æthere: Alcęus, ἐκ τοῦ ἔριδος καὶ ζεφύρου, ex lite ac zephyro: Sappho, Veneris & cæli filium prodit: alij etiamnum aliter: Nam & Olen, ideſt ὤλην Lycius, qui peruetuſtos Gręcis hymnos cõcinnauit, in Ilithyiæ hymno illius filium amorẽ facit. Inter deos omnes amorem pręcipuè Theſpienſes colunt: ſed & qui in Helleſponto ſunt, Pariani. Quòd verò ad Platonici amoris pertinet ſanctitatem, qui torus ferè τῆς ψυχῆς erat, οὐδὲ τοῦ σώματος, id eſt animæ, non
F vtique corporis, inuenire eſt in veteribus memoriis, Lacedæmonios eandem hęreſin eſſe cõſectatos. Nam inde ſunt celebrati in bello militares ordines, ex amatis amatoribúſque conflati, quos quum Macedo Philippus conſpicaretur, conſpiratu tacito nitibundos, animam omittentes prius quàm demigrarent loco, aut mouerentur gradu, Male (inquit) ſit iis, qui hoſce putant, turpia vel facere vel pati. Ex iis porrò fontibus eſt item Afranij illud, Amabit ſapiens, cupient cæteri. Amor autem formæ, inquit aduerſus Iouinianum li-
G bro ſecũdo beatus Hieronymus, rationis obliuio eſt, & inſaniæ proximus: turbat conſilia, altos & generoſos ſpiritus frangit. Inde & Plautinus amator in Ciſtellaria,

Nullam mentẽ animi habeo, vbi ſum, ibi non ſum,
Vbi non ſum, ibi eſt animus.

Diuerſum autem amori Deum veteres Anterota nuncuparunt, vt eſt apud M. Tullium De natura deorum tertio: Ex Venere ac Marte natus, inquit, Anteros dicitur. Ante Academię ingreſſum amoris excitatã fuiſ-
H ſe aram à Charmo Athenienſium primo, epigrammate aſtipulante, Pauſanias ſcribit. In ciuitate verò Anterotos viſebatur ara, quam μετοίκων dixere ἀνάθημα, id eſt inquilinis dicatam. Quoniam Athenienſis Meles Timagoram peregrinum hominem amore ardentem

aſpernatus, vt ſe à petra in præceps daret, imperauit. Quod quum is, vt qui in omnibus adoleſcenti obſequutum vellet, animæ etiamnum prodigus impleſſet largiter: tanta ſubiit Meletem pœnitẽtia, vt ex eadem ad imum ſe mitteret. Vnde factum vt Anteros Timagoræ ἀλάστωρ, id eſt vltor crederetur τοῖς μετοίκοις νομίζειν. In Eleorum gymnaſio, ea parte quæ dicebatur μαλθώ, ſtabant amoris & anterotos Icones, ſed ἔρως palmaceum tenebat ramum, quem auferre niteretur anteros. Athenienſes nanque & Elei Anterota agnoſcunt, vt numen. Verum in iis iam complicanda ſunt vela: quoniam ἅλις δρυός, vt dicitur, ideſt ſatis quercus, aut verius (vt Cicero inquit) ἅλις σπουδῆς, ſatis ſtudij: quod ad amorem attinet, aliubi ad partes reuocandum. Sed illud differendum haudquaquã: fuiſſe in Achaia ciuitatem Argyram nomine, ac fontem quoq;. Et in propinquo fluuium Selemnum, ab adoleſcente dictum, qui Argyræ nymphæ oblaqueatus amore, ac deſiderio extabeſcens ſit à Venere in eum deformatus. Vnde Selemni aquam id adeptam laudis ferunt, vt ea ablutos amore liberet tam viros, quàm fœminas. Quod ſi eſt, inquit Pauſanias, omni auro pretioſior eſt Selemni aqua. Eſt inter Erotica infamis quoq; Iynx. Propter quod ſcitè admodum pro cupiditate vehementi dicitur Iynx Pindaro, ἴυγγι δ' ἕλκομαι ἦτορ, νουμηνίᾳ θιγέμεν. Eſt verò iynx amatoria auicula, prius mulier, Echus filia aut πειθοῦς, quæ veneficiis præpeditum Iouem in Iûs deſideria coniecit: quo nomine ab irata Iunone eſt in auitium tranſcripta. Illud hic haud prætererim, fingi à veteribus amorem cæcum, quod liquidò monſtrauit Theocritus Idyllio, cui titulus θερισαί, vbi ait, τυφλὸς δ' οὐκ αὐτὸς ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ ὠφρόντιστος ἔρως. id eſt, non cæcus modò eſt Plutus, verum & curarum amor plenus. Id eo adnotaui libentius, quòd male feriatos audio nonnullos palam hoc inficiari, tanquam pullato tantum circulo receptum, nec à veterum vllo ſancitum. Affertur quin etiam ratio, quoniam ſit impudentiſſimus Cupido: nam vt eſt ab Ariſtotele Rhet. tertio proditum, In oculis pudor eſt.

IOANNIS MARIÆ GORETTI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS, AD REVERENDVM PATREM HIPpolytum à Treci Mediolanenſem Oliuetani montis abbatem & cœnobitam, Præfatio ſeptimadecima.

FABIVS Quintilianus, Romanus facilè dixerim Ariſtarchus, iubet optima & ſtatim & ſemper tradenda. quod conſilium, vt expeditiſſimum, ita etiam veriſſimum nouimus: ſed à pauciſſimis ſatis diligenter expenſum. Nam quàm longè à vero ſcopo aberrauerint, qui maiorum noſtrorum memoria compendium (vt ipſi putabant) quærentes, vix guſtatis bonarum artium elementis, ſtatim illotis (quod aiunt) pedibus maximas grauiſſimáſque diſciplinas arripuerunt, mox conſequens & patrum & hæc ipſa noſtra abundè ſatis declarauit ætas. Exiſtimabant enim illi præclarè ſecum agi, ſi hiſce humanitatis ſtudiis, vt in ſpeciem leuioribus, magno ſupercilio contemptis, illicò ſe conferrent ad ardua: quippe quæ aut fructum adferrent vberiorem, aut exiſtimationem maiorem ſibi conciliarent apud vulgus. Properabant certè ad præſtantiſſima quæque: ſed σύνταξιν illam, atque intermedios quodammodo gradus quoſdam, aut neglexerunt, aut minimè neceſſarios crediderunt. Quo factum eſt, vt quæ maximè videbantur expetere, non ſatis plenè, ſed veluti per tranſennam ac denſiore interpoſita nebula, cognouerint: deſtituti nimirum præſidio rerum illarũ, quæ ad maiora percipienda comparari ſolent. Atque id etiam cauſæ fuit, quo minus inſigniter doctos ætas illa media protulerit. Habuit ingenia (fateor) feliciſſima, viróſque magnos, Haymones, Hugones, & Richardos à ſancto Victore, Rupertos, inter theologos: Fulgoſios, Accurſios, Panormitanos, Felinos iuris prudẽtiæ interpretes: Nicolos, Forliuienſes, Arculanos, Haliabbates, cum tota Arabia, in re medica. Sed hi omnes dum huiuſce tenuis (vt volunt) doctrinæ curam omnem vel abiiciunt vel improbant: dij immortales, qualem in vitam hanc barbariem, quales in omnes diſciplinas tenebras inuexerunt. Videntur mihi, ne illud quidem nouiſſe quod nouerunt: nam iuxta Periclis ſententiam, referente Thucydide, Qui nouit, neque id quod ſentit, exprimit, perinde eſt ac ſi neſciret. Et quod iam dicebam, patrum noſtrámque hanc ætatem ſatis declarauiſſe præproperam præpoſterámque in omni literarum genere inſtitutionem, huc pertinet: vt nos ſcilicet fortunatos nimium, bona ſi noſtra norimus, oſtenderem. In re medica inuẽti ſunt, qui relegatis barbaris conuerſionibus, omnia ad priſtinum nitorem reuocarunt, & vt gnaui agricolæ in bono ſolo runcationem adhibuerunt: qualis Leonicenus Vicentinus, Linacer Britannus, Guilielmus Copus Baſilienſis, Ioãnes Manardus: &, quorum gloria adhuc creſcit, Antonius Muſa Braſauolus, Nicolaus Bonaciolus. Horum enim inſtitutum tanto applauſu à iunioribus exceptum, vt iam nemo ſit, qui non malit ex ipſis purioribus fontibus, quàm turbidis riuulis, bibere. Idem in explicatione Platonicæ Ariſtotelicæque philoſophiæ conati ſunt Leonicus Thomæus, & Nyphus Sueſſanus. Idem in mathematicis Georgius Purbachius, Mõteregius, Herlinus, Gemma Phryſius. In iu-

riſprudentia

riſprudentia Vlrichus Zazius,Budæus,Oldendorpius,Alciatus.quãquam in hac profeſſione bona pars ita mordicus retinet barbariem, vt nonnulli coacti ſint totam interpretandi rationem ad arbitrium ſcholaſticorum & noſtri fori gryphos conuertere,quũ contrà fieri oportuerat.Iam verò(quæ ſua dignitate maieſtatéque prima nominanda fuit)in theologia Chriſtiana,vbi Augiæ ſtabulum repurgandum,multi fuerunt,quorum opera; ſi grati videri volumus,adiuti ſumus.Sed quum ex his nõnullis obſtet vel liuor iniquus; vel prauum moroſorum hominum iudicium,vel maligna calumnia potius,vnum atque alterum,quos iam mors ab inuidia liberauit,nominabo.primúmque proferam magnum illum heroa Deſiderium Eraſmum Roterodamum,virum quum in omni diſciplinarum genere maximum,tum in hac parte ſeipſo quodammodo maiorem.Huic tanquam Herculi Theſeum,adiungo Fabrum Stapulenſem. Quid,obſecro,omnes iſti effeciſſent ſine cognitione linguarum aliarúmque bonarum artium?idem,opinor,quòd architectus nõ adhibita calce,non ligno,non lapidibus in maximis & ampliſſimis erigendis ædificiis. Sed næ ego iam ſum ineptus , qui longius exempla mihi petenda putem, quum tu præſtantiſſime vir,vnus multorum mihi inſtar eſſe poſſis : num ſine maximarum rerum cognitione ad ampliſſimas dignitates euectus es?Quid,quęſo,cauſæ fuiſſe exiſtimas aliud, quum veſtrum collegium, atque adeo vniuerſus facer ſenatus , te dignum ſuis ſuffragiis decerneret,cui adminiſtrationem grauiſſimorum negotiorum cõmitteret,quàm quòd te ſumma eruditione, exactiſſimo iudicio, & illo quidem longo rerum vſu confirmato præditum cognoſceret?In omni præterea vita conſtantem & grauem,nõ voluptate,ſed recto officio conſilia moderantem,eccleſiaſtici deniq; ciuiliſque negotij non ignarum. Quas tot tantáſque animi dotes nunquam poſſideres,ſi hęc manſuetiora ſtudia ſuo tempore non adhibuiſſes.Quod idem & huic noſtro accidit Cælio,qui ſi eruditus quædã videbitur ex Platonis, Ariſtotelis,ac reliquorum placitis interpretari,quàm conſueuit rudioris ſeculi vulgus commentatorũ, attribuito & Græcis & Latinis literis politioribus; quarum perſtudioſum eũ fuiſſe in omni vita , facilè teſtabitur & Antiquarũ lectionum opus iam ſatis pridem euulgatum , & nouæ iam acceſſiones copioſiſſimæ,variiſq; rebus cognitu digniſſimis refertæ.De cuius operis æditione quum Camillus Richerius affinis meus,homo tui ſtudioſiſſimus,nonnihil ſollicitus eſſet,ac oculum(vt aiunt)circũferens, diſpiceret quibus conuenienter inſcribi poſſint libri aliquot: inter multos,tu venerãde Hippolyte , mihi occurriſti , vnus omnium maximè dignus,qui huiuſce nuncupationis particeps fores. Quam meam ſententiam ita approbatam à Camillo ſtatim vidi,vt ipſe ſibi hunc ſcribendi laborem libenter ſumpſiſſet,niſi perexiguo tẽporis ſpatio plures ſeſe obtuliſſent epiſtolæ dedicatoriæ conſcribendę:pręſertim quum Arlenius Peraxylus noſter,qui ſuam hac in re nobis operam impertire voluit,affirmaret Forbenianos apud Baſilienſes iuſtis operis æditionem maturare.Accipe igitur,reuerendiſſime pater,hoc à me qualecunque noſtrę amicitiæ μνημόσυνον. Et dum per maximas occupationes & ſeueriora ſtudia tibi integrum fuerit, ſucciſiuas aliquot horas dabis hiſce legendis libris. Quod quoties feceris,toties meæ ſemper in te beneuolentię, obſeruantię ac pietatis agnoſces indicium.Deus te nobis diu ſeruet incolumem. Vale.

Ferrarię,nonis Nouembris,anno ſeſquimilleſimo quadrageſimo.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, qui decimusſeptimus.

Inſaniæ cauſa ex atræ bilis vitio. Phlegmatici humoris,& melancholici deſcripio. Enthuſiaſmus. Effectus porrò varij humoris bilioſi, quo ad mores. Phyſodes melancholia.

Caput I.

AGitaui diu mecum,quænam foret huius intemperiei ratio,qua homines ſæpe ita à rationali abeunt ſenſu, cõſternantúrque prorſum , vt mira quædam ac ſtupenda contingere illis, animaduertamus.Comperi denique parte plurima hoſce effectus admirabiles.adeo,támq; omnino inopinabiles,bilis atræ,quàm melancholiam vocant, vitio prouenire. Quid verò hoc nomine ſit pruden-

A tioribus intelligendum,inſinuat Galenus libro De interioribus tertio : Phlegmaticos, inquit, ſeu pituitoſos humores,intelligo abſolutè,quibus humiditas & frigiditas dominatur:melancholicos verò, quibus frigiditas & ſiccitas.Propterea Ariſtoteles:Atra autem bilis,inquit,non per ſumma,ſed natura penitus frigida,ſi modum excedit, hominem facit attonitum,aut obtorpentem,aut anxium , aut formidoloſum, quum materia eiuſmodi ſcãdat cerebrum: vt Galenus idem approbat planè.Et in Sententiis Hippocrates, Si mœ-

B ſtitia & metus lõgo tempore tenet,atra bilis in vitio eſt.Et ſuper eodem loco Galenus idem:Cõſtat,inquit, quoſdam inſanos euaſiſſe ob iracundiam horridã excandeſcentiámve, aut triſtitudinem atrocem & immanem , quia corpus perpeſſum ad hos affectus ido-

A rieum paratiſſimque fuerat. Et Auicenna primo Canonis, Quum multa abſque cauſa ſeſe oſtentarit triſtitia, humoris aduſti euocatio neceſſaria, ne in melancholiam dilabatur. Si verò humor is admodum incaleſcat, ſecuritatem animi cantilenáſque parit, & mentis alienationem, ac vlcerum eruptionem, & alia pleraq; generis eiuſdem. Bilis quippe atra, ferri inſtar, quando multum ad frigus intenditur, friget ad ſummum: quando contrà ad calidum valde reclinatur decumbítque, calet ad ſummum. Quod mirum videri non B debet, ſiquidem videmus ad calcem illi ſimilem aqua perfuſam feruere ſtatim, atque exurere. Quòd ſi victu quotidiano redundet, mores nihil immutat, ſed morbum melancholicum tantummodò creat. At quibus habitus natura talis conſtiterit, mox his multa, & varia morum genera exoriuntur, velut alius aliam habitus intemperiem ſortitus eſt. In quibus enim multa & frigida bilis eſt atra, hi ſolidi ſunt & ignaui. In quibus permulta & calida, hi perciti & ingenioſi, amaſij, propenſi ad omnem excandeſcẽtiam & cupiditatem, C nonnulli etiam loquaciores. Multi item, quòd ille calor ſedi mentis in vicino eſt, morbis veſaniæ implicãtur, aut inſtinctu lymphatico efferueſcunt. Quos, vt Paulus inquit, ἐνθεαστικοὺς nuncupant (Nam ἔνθους, dicitur furens, & πνευματοφόρος. At enthuſiaſmus eſt, quũ anima ex Deo illuſtratur tota) ex quo ſybillæ efficiũtur, & Bacchæ, & omnes qui diuino ſpiraculo inſtigari creduntur: quum id non morbo, ſed naturali intemperie accidit. Proinde M. Tullius: Ariſtoteles, inquit, eos etiam qui valitudinis vitio furerent, & melancholici dicerentur, cenſebat habere aliquid in animis præ D ſagiens, atque diuinum. Maracus ciuis Syracuſanus poeta, etiam præſtantior erat, dum mente alienaretur. Sunt qui ſcribant, mulierem illiteratam, dum atra bile agitaretur, latinè loqui conſueuiſſe, ceſſante verò ægritudine, non quiuiſſe. Quod autem ex habitu melancholico effici Ariſtoteles opinatur, vt ſæpenumero angamur, & animo ſuccumbamus, aliàs ſecuritate geſtiamus, multi etiam præ mœrore mortem ſibi laqueo conſciſcãt: Auicenna prima tertij, cauſam ſe horum E effectuũ ignorare, fatetur ingenuè. Quod ipſum & Serapio facit, qui tamen bilem atram, rem adeo diram: adeóque meticuloſam videtur putaſſe, vt à malo dæmone eius impetus excitari confiteatur, & Auicenna ſapiens non negarit. Archelaus Macedonum rex atræ bilis habitu ſibi majorem in modum cõficiebat, & nunquam non ſpei plenus erat. Macri, inquit tertio De locis affectis, ſiue De interioribus Galenus, & nigri ac hirſuti, & quibus latæ ſunt venæ, aptiſſimis cẽſentur, vt huiuſmodi in ipſis humor cumuletur. Fítq; F interdum, vt fuco colore homines affatim in melancholicam temperaturam recidãt. Poſt hos verò flaui, Idque ſi vigiliis multíſque fuerint laboribus innutriti, ſolicitudine addita, & victus tenuitate. Melancholiæ genus tertium, dici Paulus ait, φυσῶδες καὶ ὑποχονδριακόν, ex inflammatione hypochondriorum circa ſtomachum.

Exempla inſaniæ maximè mira. Alienatio in morbis vnde ſit. Lucretij furor, & Accus delirium inopinabile: item Piſandri. Interim ſtomachi cum capite ſympathia. Lucretij delirium. Minyæ filiarũ admirandus appetitus. Item de Timanthe ac Cleomede. Ebrietatis exemplum inauditum. Adriani furor. Herba inſaniam concinnans lapides verſandi.

Caput II.

Sed & illa magis vtique miranda: Imaginatio corrupta, & præter naturam, nec vnius ſpeciei. Quoſdam inuenias, inquit, Galenus tertio De interioribus, ſiue De affectis locis, qui ſe putẽt figlinum vas, quamobrem contactum hominum, & omnino propinquitatem expaueſcunt, ne quo modo comminuantur decurrentúrve. Alij gallum conſpicati, prius quàm ædat cantum, alas excutere: ipſi quoque conſimiliter brachia motitant, mox & canunt. Sunt quos perpetuo timor percellat, ne mundum fulciens Atlas, ſeruánſque laſſeſcat, íſque feratur in præceps, & omnes vna pereant ruina. Proinde fugã ſemper meditantur, vt (ſi fieri poſſit) ſeſe extra mundana clauſtra proripiant. Proditur autem cæleſtium rerum ſtudioſis ſi hora ea, qua partus completur, aut fuerit terræmotus, aut cælum tonuerit, quiſquis eo ſtatu in lucem prodierit, ſemper futurum corpore tremulum ac inſtabilem, & qui dubio greſſu trepidantibúſque veſtigiis tectorum labem reformidet, ac tonare perpetuo Iouem, opinetur, quaſi terram, & naturæ totius lapſum anxiè ſibi confingat, vnde humanioris vitæ proturbetur ordo mirè præpeditus. Et cuidam prædiuiti famem timenti, inquit Celſus: ſubinde falſæ hæreditates nunciabantur. Timor, triſtitia, vitæ præſentis tædium, odium quoque hominum eſſe videtur melancholicis communia omnibus. Amare mortem, non ita. Attamen pleroſque inuenias mirè exoptãtes eam. Hippocrates melancholicorum accidentia duobus cluſit, timore, & mẽtis corruptione: qua quicquid vident, odio habent, & triſtes ſemper viſuntur, & perterriti. Nam ſicubi tenebricoſa loca plerumque timore perfundunt, ſic & bilis atra mentis loco ſe circumfundens, pauorem inducit. Alienationes verò, quæ in febribus perſæpe eueniunt, fieri creduntur ex colligatione cerebri cum aliis membris, non ex ægritudine in eo concepta. Propterea eiuſmodi nec maniacos dicimus, nec melancholicos, non item phreniticos. Eſt enim alienatio hæc, accidens acutiſſimæ febris, proueniens ex vaporis calidi multitudine, cerebrum ſcandẽtis. Habet enim ſtomachus cum capite ſympatiam. Cuius ratio eſt in neruo magno, qui à capite ad ſtomachi os protenditur, quo fit, vt præter alia membra id ipſum ſtomachi os amplius ſentiat. Sed redeo ad inſanorum inuſitatam ſpeciem, Qua in parte non eſt Euagoræ Cyprij Regis repentinus furor latius explicandus. T. Lucretium in libro Temporum, legimus, amatorio quidem poculo in delirium abiiſſe, verum ita, vt interuallata interſectáque inſania, carminibus cõcinnandis libríſque, ſpatium daret. Quos ad obelum & vnguem reuocatos, Cicero poſtea deterſerit. Mox tamen ægrius ferens ſibi manum admouit. Sparſum taceo, quem ſcribit Seneca inter ſcholiaſticos inſanũ, inter inſanos ſcholiaſticum. Minyę cuiuſdam filias eo percitas furore legimus, vt humanis veſci carnibus appeterent. Imò etiam filios ad eam rem ſortirentur, ac Leucippam Hippaſum filium, quem petierat ſors, laniandum exhibuiſſe. Eſt mania, ſiue furor item, vbi leuiſſimis de cauſis mortem quis ſibi pergit conſciſcere. Quod Cleonæo factum Timanthi eſt pancratiaſtæ, qui quum athleticam deſiiſſet, virium tamen tentamenta capiebat, arcum ingentem quot diebus intendens: cæterum, peregrè profectus, receptam intermiſit meditationem: reuerſus poſtliminio, quum ſe itidẽ experiretur, non valens amplius arcum intendere, in ſuccenſam viuum ſe pyram immiſit. At Cleomedes Aſtypalæeus pycta, quum in pugna Iccum peremiſſet, ac eo nomine ab Hellanodicis foret damnatus, & exutus victoria, triſtitudine inſaniuit. Reuerſus Aſtypalæam pergẽs in puerorum diatribam, ſubuerſa, quæ tectum fulciret, columna, puerísque ad ſexaginta attritis, à ciuibus ad ſupplicium quæſitus, in Pallados ſacellum defugit, ac in κιβωτὸν, ideſt arcam, ſeſe intruſit: qua mox conſciſſa, nuſquam eſt compertus. Apollo ſuper iis conſultus reſpondit,

> ὕστατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαλαιεύς,
> ὃν θυσίαις τιμᾶτε μηκέτι θνητὸν ἐόντα

H Cæterum Acco, cuius apud Plutarchum mentio eſt, in commentario De Stoicorum contrarietatibus, profeſſæ inſaniæ mulier, præcipuè mira inter omnes eſt, qui à communi ſenſu ſequeſtrati adeo dementant (vt Apuleij verbo vtamur) adeóq; obbruteſcunt, vt nul-

latenus

latenus vice hominum sint, mentis illo vigore diuino interextincto. Fuit igitur Acco eius delirij, vt cum se amplius contemplaretur in speculo, sicuti in epitome parœmiarum Tarræi ac Didymi relatum inuenio, imaginem suam perinde ac mulierem alteram alloqueretur, innueret, summurmuraret, arrideret, interdum comminaretur, promitteret, subblandiretur, & quicquid confabulantes solent, numeris omnibus impleret. Nec satis, argumentum vesaniæ constantis alterū: scribunt alij, etiam clauos nonnunquam spongia, veluti malleo impingere conatam. Expinxit & suis Pisandrum vesania coloribus, qui terrore maximo perfundebatur, necubi animæ suæ occurreret, à qua viuus esset destitutus. Verum, nec transiliamus hac parte mirum præcipuè exemplum vinolentiæ, rarò aliàs percognitæ. Auctor Timæus est, fuisse Agrigenti domum quandam cognomento τριήρη, id est triremem, euentu tali: Adolescentes aliquot illuc conuenientes conuiuium hilarius agitabant, mox, vti assolet, quum incaluissent vehementius, ita decussi mente sunt, itáque externari, vt in triremi se opinarentur cōstitutos, marique altius vndābundo, hyemem ingruere atrocem. Proinde, velut naufragium veriti, tāquam egestis, quę intus forent, nauigium facturi leuius, vasa omnia, & quicquid mero feruidis occurrebat, in viam, ceu in mare festinantius iactare adorti sunt, accurrentibus hinc inde, qui proiecta diriperēt. Insequēti die, vbi affuere magistratus, factū coarguētes, quū illi necdum satis edormissent, respondere, se mortis metu præoptasse, quæ in naui forēt, disperdere, quā fluctibus deuorari. Admirantibus mētis stuporē vniuersis, qui inter eos videbatur natu grādior, Ego, ô viri Tritones, præ formidine infra thalamos me cōiiciens in imo iacui. Quúmque amplius delirare animaduerterentur, dimittūtur ab ignoscēte magistratu, cōmoniti modò grauius: cauerēt in reliquū inuitationē eiusmodi brutalē. At illi, velut gratiā fatentes: Si, inquiūt seruati ex tā procellosis vndis portum fuerimus assequuti, inter marinos deos vobis, vt seruatoribus in patria statuas surrigemus. Auctores habeo, Orestam ad Hebrū ciuitatē ab Oreste conditā, fuisse Adrianopolin nūcupatam de principis Adriani nomine, qua tēpestate is furens, ac ciuiū cæde ad libidinē grassatus responsum accepit, In furiosi cuiuspiā domū obreperet. Nā inde remollitam insaniæ vim, proditū literis est. Quúmq; furenti senatores subtraxisset plerosque Antoninus, etiā Pij cognomentū est assequutus. Illud nec transiluerim, Antonianis militibus per squalentia loca ex Parthis redeūtibus herbā esse cōpertā quæ lætiferam concinnaret insaniā, sic vt vescētibus incūberet opus vnū lapidē mouere omnem, ac versare, quū præterea nil aliud memoriæ inhęreret. mox verò bilē conuomētes moriebātur. Huic malo solū est vinū ἀντιπαθής.

De ratione item delirij, ex medicorum doctrina. De imaginoso, & nocumentis imaginandi potentiæ, necnon cogitatiuæ, & memorialis. Quot modis dicatur phantasia. Phantastici cur dicantur. Catulli locus explicatur. Cornelio item Celso lux infertur: Interim Theophili delirium, & Galeni, ac Thrasylai, Bizari qui, et vnde, necnō Macarones.

Cap. III.

CÆterum ingrediamur parūper medicorū scholas, non vt transfugæ, sed vt exploratores, præfloraturi, quod hasce lectiones adiposiores ac succulentiores faciat, vt lubētia ipsa lubētiores, vt salib. Poetæ nobilis interim vtamur, ad legēdū nostris initiati teletis adlubescāt. Auctor Auicenna est sexta primi, Animalē virtutem duas cōtinere potestates, apprehēsiuā, & motus cōpotē. Apprehendendi vim bifariā item distribuit: aut enim manifesta fit apprehensio, vt quū sensu aliquid A percipimus: aut clandestina, & latens. De hac verò Galenus, & medicorum plerique agentes, quantum ad sanitatis pertinet custodiam, & ægritudinum curam, trifariam modo distribuisse contenti, Imaginandi vim statuere, qua sensibilia apprehenduntur omnia. Item cogitandi facultatem, siue discernendi, quę facienda à non faciendis discernit. Sequitur postremò memoriæ potestas, quæ præterita nobis suggerit. De iis igitur tertio Morbi Galenus agens: déque accidentibus earum, ab imaginatione ducit exordium, B ac eius esse nocumentum vnum putat, qui dicatur stupor. Aliud quod congelatio, Aliud alienatio. Nocumentorum verò discretiuæ potentiæ aliud dicitur ablatio, sicut amentia. Aliud diminutio, vt stultitia. Aliud corruptio, vt desipientia. In memoriali autem potestate, aut destructio inest actionis, vt in Lethargia, aut deminutio motus, & vocatur Insania. Est & aliud, quod insaniā item dicimus. Nam alienatio duobus modis fit, aut non benè imaginamur, aut parum rectè recordamur. Porrò imaginandi potentia oblæ- C di sola potest, incolumib. aliis, sicuti Theophilo medicæ artis perito contigisse nouimus, qui quum decubuisset æger, in angulis domus occinentes arbitrabatur adesse tibicines, cantorésque. Quúmque conualuisset, integra mente narrabat omnia, quæ in ægritudine concepisset. Vnde liquido coniectatum, discretiuam vim, ac memorialem gradum tenuisse, imaginatione tantum oberrante, ac extra quadrum, quod aiunt, promota. Nam & discernendi potentiæ modò inferri nocumentum potest, cæteris duabus lineam D non mouentibus, memorabili cuiusdam exemplo, qui Romæ occlusis ædibus, de fenestris vasa transeūtibus ostentabat, sciscitatus, an allideret? Cæterum, quia vnumquodque suis appellabat nominibus, manifestum fit, memoriam, imaginationémque minimè oblæsas fuisse, cogitandi, seu discernendi potestate deminuta, quoniam quid faciendum foret, parum dispiceret. Nam & postremò sciscitari perrexit, an etiam puerum præcipitaret, annuentibus, confestim impegit. Huic verò diuersam, dum puerum ageret, Gale- E nus expertum se affectionem prodit. Nam quum per æstatem febris quateretur ardore, ex cubili prominentes atro colore festuculas videre se opinabatur, vestes quoque floccorum plenas. Quos quum subinde carptim colligere adniteretur, & ex astantibus dixisset amicus quidam, Videtisne hunc iam floccos conuellere, ac congregare festucas? Aduerti, inquit, quæ dicerentur, nam ratio mihi prorsum constabat. Et rectè, inquam, dicis, proinde aduertas amplius, ne in phreneticos dilabar malum. Scribit porrò Thucydi- F des, pestilentia quadam atrocius grassante, infectos eā tantam obrepsisse omnium inscitiam, vt parentum, amicorum, & suimet obliuiscerentur. Sciendum prętera: phantasiæ nomen variè capi tū à philosophis, tum à medicis. Est enim quandoque Phantasia intellectus, vel rationis deprauatio, vel cogitationis, proinde à communi iudicio deuios simplex vulgus phantasticos nūcupat. Nam & tertio Interiorum Galenus: Affectio, inquit, quæ dicitur phantasia, nil aliud est, G quàm intellectus corruptio. Est item phantasia phantasticę virtutis operatio, scilicet motus à sensu secundum actum facto. Ita nanque ab Aristotele, secundo De anima describitur. Tertio dicitur phantasia de thesauro, seu virtute animali formarum susceptarum prius in sensu communi, custode. Ex iis verò, quę latius persequi collibuit, dilucet, opinor, Catulli sensus illis versiculis,

Non est sana puella, nec rogate,
Qualis sit, solet hæc imaginosum.

H Nam & Cornelius Celsus indidem mutuari lucem potest. Quippe tertio Medicinę libro, phreneticos species exsequens, tertium, inquit, insanię genus est, cuius species duę sunt: nam quidam imaginibus, non mente falluntur, qualem insanientem Aiacem, vel Orestem poetarum fabulę ferunt: quidam animo

desipiunt. Nam quod lepidissimi poetæ sensum ad speculationem reuocant nonnulli, aut laruas nescio quas concipiunt, ægri somnia censenda sunt, quæ inter ipsas quoque ineptias euanuerint. Quod æquo animo accipiant, quæso, legentes: neque enim mihi cum quoquam commissum, vt Liuiana vtamur phrasi, bellum est, immo nec occultius quidem. Verum vix tempero mihi in tanta plerunque sciolorum inscitia, calamo nimis prurientes, quanquam auribus præstaret. Nostram verò interpretationem ad verbum ferè, in Catullum æditis commentationibus, nuper sibi tyrunculus quidam asseruit, vindicias nil veritus, vt qui æditionem alteram non expectarit. Verum dicendi genus planè puerile, vt alia taceam, facilè ab impostura lectorem vendicabit. Tametsi amplius in eo sibi placet, quàm in amulo Polycrates: vt est apud Libaniũ. Lego in veterũ monumentis, Thrasylaum eo percipi furore solitum, vt Piræum ingredientes naues, suas arbitraretur. proinde abeuntes, remigrantésque ingenti applausu excipiebat, quod si qua naufragium fecisset, nil inde mœroris concipiebat. Hunc fratris cura vbi à morbo absoluisset, narrabat, nunquam se vixisse iucundius, quàm furoris tempore, quoniam abesset tristitia, voluptas fusim arrideret. Dignum verò relatu, imaginosos id genus homines dici passim Byzaros, credo, ab inconditis moribus populorum, qui in Ponto dicuntur Byzares, vt inquit Stephanus, meminit Valerius Flaccus, Byzarésque vagi. Sunt & in eo terrarum situ Macrones quoque, quos ab Eubœa colonos arbitrantur, vnde & nomen, quoniam Eubœa quandoque Macris sit nuncupata, quod Dionysius Chalcidensis significat. Alij verò dici Macronas putant, quia apud eos plures comperiantur macrocephali, id est capitis iusto longioris, vt apud Persas grypos inuenias plerosque, idest adunci nasi. Ex hac doctrina, cuius auctor mihi est Apollonij interpres, demanasse puto, vt hebeti iudicatu, rudésque homines Macaronas dictitet simplex plebecula, cui sæpe imprudenti allinitur quippiam ex vetustatis colore succulento.

Delyrium quandoque ex imbecillitate contingere. Triplex delyrij species, cum risu, studio, & agresti mentis ardore. Ecstasis. Iupiter Cappotas. Alieni qui intelligantur, & coalemi. De catacopis, & paracope, & enthusiasmo, Mammacuthis, & diuinaculorum fraude. Gyrgatum quid. Blennus, blenna. Diana Hemeresia. Lusus regio. Pœcillæ pisces. Mauiæ deæ. Digiti monumentum. Ace locus. Potniades deæ. Acmanos regio. Sophronister lapis.

Caput IV.

VErum, vt incudem eandem subinde, quod dicitur, porrò tundere pergamus, apud Galenum item legimus ex Hippocratis doctrina, mentis commotionem quandoq; ex defectu contingere, quo manuum, ac pedum tremores. Hæc siquidem membra propter potentiæ ipsa mouentis imbecillitaté infirmas habent motiones, ita & cerebrũ vacillat, delirúmque euadit, quo nomine nec vehemens admodum id vnquam existit commotionis genus, sed mediocre, & vt quispiam dixerit, ioculare, nugatoriúmque, & velut puerile, ac facetum. Solet enim Hippocrates iocos, & nugas vocare insaniam mediocrem, quasi festiuam, non mordacem, nec serio vsurpatam. Quod verò ex defectu nonnunquam contingat desipientia, suggerit argumentum Hippocratis aphorismus, qui septimo libro insertus ita legitur. A profluuio sanguinis desipientia, & conuulsio, malum. Idem Hippocrates alibi: Deliria, inquit, quæ cum risu accidunt, tutiora sunt, quàm

A quæ serio. Nullum delirium, Galenus ait, citra periculum est: attamen cum risu minus habet discriminis. Quod enim furibũdum & efferum & agresti quodam mentis accidit ardore, maximo cum periculo est. In meditullio autem vtriusque est, quod cum studio est, seriúmque delirium. Omnia verò deliria cerebro accidunt affecto, siue per sese, siue per consensum & affectum communem. Differunt autem inuicem per causas ipsas efficientes: si enim calore consistit delirium duntaxat, citra nocuum succum, B simile quodammodo ei est, quod ex ebrietate contingit: Si flaua bile, cum studio infestat, quæ si impendio cremetur, vt iam ad bilis atræ naturam accedat, insania fit satis furiosa. Plutarchus tria & ipse genera videtur agnoscere, melancholiam, phrenetin, paracopen. Sunt qui hanc diminutionem interpretentur. Nam idem alibi Plutarchus Catacopos furore percitos intelligere videtur. Ecstasin, id est ἔκστασιν, Galenus finit ὀλιγοχρόνιον μανίαν, id est insaniam perpetem: ἔκπληξις ab eodem dicitur διανοίας ἔκστασις, id est C cogitationis stupor, ex repentina consternatione extrinsecus adueniente. Alienos in hoc genere nuncupat Firmicus Matheseos tertio, Si cum sole, inquit, in octauo ab horoscopo loco Mars, aut Saturnus fuerint inuenti, facient alienos, delyros, aut phreneticos. Nam qui stulta meditantur & cogitant, Coalemi vocantur. κοεῖν, cogitare indicat, vel sentire: ἠλέματα verò fatua dicuntur. Hinc Cimoni cuidam Plutarchus scribit, ob amentiam, Coalemi cognomen factum. Enthusiasmus est quidem men- D tis stupor, sed ex illustratione diuina. Mammacuthum inuenio quendam fuisse sola illustrem fatuitate, sicuti fuit & Melitides: vnde apud Aristophanem κεχηνότες μαμμάκουθοι dicuntur, id est hiantes Mammacuthi. Hinc factum opinor, vt homines id genus quandoque Mamaluchos dicamus. Gyrgathum verò lectum dicebant, in quo mente deuij & spiritibus afflati immundis vincti distinerentur versarentúrque. Vnum veteris imposturæ ac vanæ superstitionis documentum præteriisse hac parte nequeo: E halicaccabi radicem solitos bibere vaticinandi callentes, quòd furere ad confirmandas superstitiones aspici se volebant. Quia verò insaniæ persequimur species, venit in huiusmodi pragmatiam gynæcomania, venit & ortygomania, doxomania, ornithomania, & id genus alia plura, quum quis in re quapiam debacchatur præcipue. Blennum Græci, id est βλεννόν, ignauum dicunt, & fatuum. Est & βλέννα apud illos μύξα, id est mucus: sed per Π scribere malunt alij πλέννα. Nec prætereatur illud hac parte: tribus à F Gythio stadiis in Laconia lapidem stetisse illaboratum, in quo quum sedisset Orestes, cessasse à furore, Pausanias scribit: ac propterea, inquit, ex Doricæ linguæ proprietate dicitur lapis Iupiter καππώτας, vti ipse interpretor, παρὰ τὸ καππάυειν, quod communi lingua καταπαύειν enuntiatur, signátque sedare. Pindarus in Nemeis,

> Κρέοντων δὲ καππαύει δίκαν τὰν πρόσθεν ἀνήρ.

Hoc verò censeri eo debet grauius, quòd Græcus vir Musurus, Latinéque scientissimus, Venetiis, Pausaniæ G sensum quæsitus à me, palàm ignorari à se, citra ruborem est confessus. Ab hoc verò haud ita disparatum illud quoque: esse speluncam in montibus supra Nonacrin, ad quam furentes Prœti filiæ desugerint: sed mox, arcanis quibusdam sacrificiis ac purgationibus, eas in regionem cui nomen λουσοὺς, perduxit Melampus, ac persanauit in Dianæ templo: quam ex euentu, ἡμεράσιαν nuncuparunt Clitorij. Sunt hi Arcadiæ populi, & Clitor fluuius, qui in Aroanium influere narratur: in quo flumine reperiantur pisces H pœcilliæ, quibus sit vox turdorum assimilis, sed sunt, qui parum constanti fide id proditum velint. In Arcadia porrò pergenti ex ciuitate quam μεγάλην vocant, Messeniam versus, dearum occurrit templum, quas & regionem simul templo circumiectam,

μανίας

μανίας nuncupant. Eas eruditi Eumenidas interpretantur. Illuc item furore correptum perueniſſe Oreſtem ferunt. Quin & à templo haud longe fuiſſe ſupercilium, in quo viſeretur δακτύλου μνῆμα, id eſt digiti monumentum: quòd furoris vi ibidem digitum ſibi Oreſtes arroſum vorasset. Quo facto, Eumenidas illi ſe albas ingeſſiſſe, quum prius nigro colore occurrerent formidoloſæ, ac ita demum reſipere cœpiſſe. Vnde & Ace, id eſt, ἄκη, dicitur locus, vbi adhibita primum medela eſt. Apud Potnias Bœotiæ ciuitatem fuiſſe puteum legimus, ex quo ſi aquam hauſiſſent equæ indigenæ, furoris vi concitabantur. Sed & inde Potniadas nuncupari deas comperimus, quas μανιοποιούς interpretantur. Ab Lycophronis proditum interprete eſt, Melanthium Antiochiæ regionem, quia inibi à furore Oreſtes interquieuiſſet, cœpiſſe Amanon dici. Brocum, accentiuncula in fine locata, ſtultum accipiunt Græci. In priore autem ſyllaba attelabum indicat vox, & locuſtam. Broccos intelligunt Latini, quibus prominent dentes. Brocci cuiuſdam meminit Cæcilius, alterius etiam Seneca. Illud porrò adiecisse nil obfuerit, Herculem inſania vehementius agitatum, quum vel Amphitryonem interfecturus videretur, lapide à Minerua impacto, eſſe conſopitum, ac lapidem σωφρονιστῆρα nuncupatum. Verum fœcunda in gente Meneni, vt Horatius inquit, verſari diutius, abutentis otio fuerit. Id itaque quod ſequitur, perpendiſſe maius operæpretium ſit.

A quibus traditum ſit, Ingenioſos melancholicos eſſe: ac quæ ſit eius ratio. Bilis atræ ſpecies. Lux ſicca, anima ſapientior, quid ſignificet. Cholera quid.

Cap. V.

PLato in libro De ſcientia, ingenio pollere eos præcipuè ſcribit, qui furore quodam percipi atque concitari ſoleant. Democritum quoque prodidiſſe animaduertimus, vt quiſque ingenioſiſſimus ſit, ita maximè quati furore. Quod ipſum & in Phædro approbari videtur, vbi enotatum inuenias, Poeticas fores fruſtra abſque furore pulſari: quanquam haud ambigo, diuinum quendam intelligi afflatum ea parte à Platone. Verum nec eum ipſum naturæ rerum periti aſtruent contribui, niſi melancholicis. Sed & Ariſtoteles, quoſcunque in quauis facultate præſtantes melancholicos extitiſſe pronuntiauit, Vt me (inquit Cicero) non pœniteat hebetiorem eſſe. Nam & heroica dicitur affectio, id eſt ἡρωϊκὸν πάθος. Cæterum, cur ita contingat, hoc eſt quod diu & anxiè quærimus. Nam ſunt quibus Ariſtoteles parum ſatisfaciat, affectantibus ſemper ingeniorum acuminibus quiddam adipoſius, plenius, diuinius. Proinde in hac quaſi comitiaria doctorum ſtatione imbuti ipſi vtriuſque philoſophi myſteriis, præcipuè tamen Platonicis, medicæ quoque artis claritate illuſtres, tam abditæ quæſtionis inuolucra, fulti etiam ope diuina, ſic fermè explicare aggrediuntur. Vt primum quidem melancholiam, id eſt bilem atram eſſe duplicem cõtendant: quarum alteram medendi ſcientiam profeſſi, phyſicen, id eſt naturalem, dictitent: alteram verò aduſtione contingere aſſeuerent. Et phyſicen quidem non ferè aliud volunt, quàm denſiorem ſicciorémque ſanguinis portionem. κατακεκαυμένην verò, id eſt aduſtam, in quatuor ſpecies partiuntur: aut enim naturalis melancholiæ, aut ſanguinis purioris, aut bilis, aut pituitæ ſalſioris combuſtione concipitur. Ex aduſta, iudicio & ſapientiæ nocumenta inſequuntur: dum enim exardeſcit humor is crematúrque, furorem concinnare ſolet, & concitationem commoliri. Sicubi verò reſtingui contingit, eo quod ſubtilius eſt clarióve euaneſcente, vnáque modo fuligine velut ſubſidente terra, ſtolidi concinnantur & ſtupidi. hunc verò habitum, melancholiam dictitant propriè, amentiámque atque item vecordiam. Solam verò bilem atram, quæ phyſice nuncupatur, iudicium confouere, atque ſapientiam, compertum eſt. Nec tamen id cenſeri perpetuum debet. Nanque ſi ſola ſit, ab omni ſequeſtrata admixtione, nigricante nimium denſáque mole, ſpiritibus fuſcedinem iniicit, animo terrorem, hebetudinem ingenio impertitur. Quo nomine Moralium ſeptimo Ariſtoteles: Bilioſus, inquit, atra bili nec ad conſultandum omnino eſt aptus. Si verò ſimplici commiſceatur pituitæ, quum frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis, craſſa quadam frigentis naturæ vi, ignauiam conciliat & torporem. Oportet autem atram bilem neque paucam eſſe, adeo vt ſanguis, bilis, ſpiritus veluti ſuffrenatione deficiantur, vnde ingenij prouenit inconſtantia & memoriæ fluxus. Nec rurſum exuberare adeo, vt ceu moleſto ſuccumbentes oneri, à marcore vix excitari poſſe videamur. Proinde neceſſarium omnino, quantum eius patitur ratio, eſſe eam prætenuem. Tunc enim abſque nocumento fortè largior etiamnum admittetur, etiam ſi in bilis fuerit æquilibrio, quod ad pondus attinet. Exuberet itaque bilis atra, verum ſubtiliſſima, nec tenuioris pituitæ circumfuſus deſit humor, ne inareſcat omnino, fiátque durior protinus. Non tamen vſque promiſceri pituitæ volumus, præcipuè ſi largior ea fuerit & frigidior, ne inde algorem contrahat. Sed bili ſanguiníque ita promiſceatur, vt ex tribus vnum conſurgat corpus, dupla ſanguinis ad reliqua duo proportione compoſitum, vbi octo ſanguinis partes, duæ bilis, duæ item bilis atræ portiones exiſtant. Accendatur quadamtenus à duobus illa bilis atra, accenſáque fulgeat, non vratur. Hoc ſignificaſſe illud Heracliti videtur, Lux ſicca, anima ſapientior. Spiritus ex hoc humore creati primò quidem ſubtiles ſunt: etenim ſub anguſtioribus atræ bilis eiuſmodi compreſſi meatibus, vehementiore ob vnitatem calore in primis attenuantur, perque arctiores expreſſi meatus, ſubtiliores erumpunt. deinde calidiores ſimiliter, atque eadem ratione lucidiores. tertiò agiles motu, actione vehementiſſimi. quartò item ſtabili ſolidóque humore iugiter emanantes actioni diutiſſimè ſeruiunt. Tali autem animus noſter obſequio fretus, indagat vehementer, perſeuerat inueſtigando diutius. Facile quæcunque perueſtigauerit, inuenit, clarè perſpicit, ſyncerè diiudicat, ac diu retinet iudicata. Obiter verò hic legentes commoneo, ne omiſſum ſtudioſis decoquat: choleram non (vt vulgò) pro bile, verum pro inteſtinorum affectione à medicis capi, duobus generibus apud Hippocratem: alteram enim ὑγρὰν dicit, id eſt humectam, de qua ex Paulo facta nobis mentio alibi eſt: alteram vocat ξηρὰν χολέραν, hoc eſt ſiccam choleram eadem productam ratione ac cauſa, & in eiſdem, ac citra ventris ſolutionem & vomitus, vel (vt Galenus ait) ἄνευ ῥύσεως κοιλίας καὶ ἐμέτων. Sunt qui ita finiant, χολέρα ἔκκρισις κάτωθεν διὰ γαστρὸς, καὶ ἄνωθεν διὰ στόματος ἐμετός. Dicitur inde cholera quoque fiſtula vel canalis, quo vibratior è tegulis defertur aqua. Sed nos iam prætorium dimittamus.

De cicadis acanthiis, & achetis. Tettigoniis, cercope, ac calamæa. Mulieribus ornamentum eſſe ſilentium. Acation quid, & onenon, ac oneui piſcatores. Cur cicadarum aliæ canant, aliæ minus. Enceladus quid, bombycia. Entomia. Æthaliones cicadæ cur. Alia item de cicadis non ingrata, & ex Platone fabella repetita.

Cap. VI.

CIcadas quaſdam inuenio in Græcorum libris vocari acanthias. non quia, (vt Sudas inquit) ſpecies ſit hæc inſecti illius: ſed epitheton eſt obuerſantis inter ſpinas quas

illi acanthas vocant. Sicut etiam achetas, non cicadæ species est, sed epitheton, ἀπὸ τοῦ ἠχεῖν, hoc est, à cantu, veluti argutam dicamus. Stephani monumenta præferunt, ab Athamanum vrbe in Ætolia, quam Acanthon dicunt, nuncupari acanthias cicadas: quæ quoniam ferè consilescant, vt Simonides attestatur, inde receptum, vt qui non loquantur, eo ferè exprimantur nomine. Vnde est illud Hermolai Barbari, Malui diuinator videri, quàm Ætolia cicada, cui displicet, meminerit, Aristarchum non alia magis ratione vatem existimatum, quàm quod librariorum, aut vetustatis in Homero vitia vel cum famæ periculo scrutari voluisset. Quod si est, Pontani solertiam mirari licet, qui in libro De aspiratione, lenam Acanthida Propertio de loquacitate nuncupatam, & aurium offensaculis, prodere sibi permisit. Nisi quòd apud Theocriti interpretem obseruatum est, dici acanthida auē colore variam, voce λιγυρόν, idest stridulam, quam ex varietatis ratione pœcilidam item nuncupent. In spinis, quas acanthas vocant, habitare Aristoteles & Alexander scribunt. Appellantur aues hoc genus acanthilides quoque. Sunt ex Græcis, præsertim de Grammaticorum decuria, qui manifestum putent, masculas cicadas canere, quæ apud Hesiodum dicantur achetæ. Esse verò mutum fœminarum genus, quæ nuncupentur tettigoniæ, documento etiam nobili, Fœminis præcipuum ex silentio adesse ornamentum: vnde sit illud Sophoclis ex Aiace mastigophoro, γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. Conferre ad idipsum, & lusciniarum fœmellarum ἀμελές, idest cantus priuationem. Auctor Pausanias est, cicadam maximam nuncupari achetam. At ἐλάχιστον πτίγιον, idest minimam cicadulam, dici cercopen, idest κερκώπην, etiamque calamæum. Quæ sit post hanc, titigonium, fortè à verbo πτίζειν, de quo alibi hoc opere facta nobis mentio est. Acation verò, ad acanthias spectat nihil: nam nauiculæ species eo intelligitur nomine, vtrinque remis agitata, sed sic, vt remigum vnusquisque δικωπίας ἐρέτπι, idest remos ducat duos. Hoc eo intertexui libentius, quoniam verbi commeminit Plinius, & id incuriosius explicatur, etiam Græcorum plerisque. Scitu dignum & illud: oneuon dici machinam summis acatiorum partibus impactam, qua circumpositis funibus, extraherentur è profundo grauissima quæque, adeo vt piscibus suffertum rete nullo negotio vel homines duo valeant educere. Sunt ex piscatoribus, qui elecaten vocent, idest ἠλεκάτην. Piscatores ipsos ea operantes inueni, qui oneuos item dicant. Cæterum nobis in semitam denique redeundum. Quæramus igitur, Cúrnam cicadarum aliæ canant, mutis quodammodo aliis? Nempe, vt quinto De animalium historiis Aristoteles ait, ὁμοίως δὲ ἐν τε τοῖς μικροῖς, καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις, οἱ μὲν ᾄδουσι διῃρημένοι εἰσὶ τὸ ὑπόζωμα, οἱ δὲ ἄδουσι δὲ ἀδιαίρετον ἔχοντες οὐκ ᾄδουσι. Sunt, inquit, quæ canunt, præcinctu diuiduæ, siue maiores, siue minores sint: quæ autem non canunt, indiuiduæ constant. Sed planius in libro περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, idest De morte & vita: Habent, inquit, animalia id genus pleraque diazoma, idest præcinctum, cui infitus est spiritus: is quandoque foras mouetur, quandoque verò ediuerso: vnde contingit nunc eleuationem fieri, nunc depressionem eiusce pelliculæ. Quum enim exit spiritus, attollitur: sicut ingrediente, deprimitur. Perinde enim insectis portio ea mobilis est, vt in spirantibus pulmo, & in piscibus branchiæ. Porrò pellicula concussa faciunt sonum. Sicut in calamis pueros interdum videmus factitare, quibus prætenui folliculo indito, sonum eliciunt. Sic & cicadis, quæ canunt, calidiores enim sunt, & imo spiritalis motus maior, vt interpretatur Thomas. Proclus verò Diadochus, ὁ τέττιξ, inquit, ᾄδει ὑπὸ ταῖς πτέρυξι τρίβων ἑαυτὸν καὶ τὸν ἦχον ἐκπέμπων. idest, canit cicada, seipsam atterens sub alis, atque ita sonum emittens. Plinius ex Aristotelis doctrina, Vocem non habere, scribit, nisi quæ pulmonem, & arterias habent. Idcirco & insectis sonum esse, non vocem: intus meante spiritu, & incluso sonante. Verum, alia murmur ædere, vt apes: alia cum tractu stridorem, vt cicadas. Quia verò hoc genus intus habere sonum visitur, hinc enceladum insecti speciem appellari, astruunt grammatici. Vniuersim verò bombycia vocant quidam, à bombo, vt opinor: sicuti ab incisuris, entomia, idest insecta. Scribit Theocriti interpres, dici cicadas quandoque æthalionas, παρὰ τὸ αἰθαλοῦσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου. idest, quia à sole amburantur: concinere enim tum, vbi cauma fiat, idest inardescat amplius calor. Fuit & ab hoc animali veteribus concinnata comminatio, χαμόθεν οἱ τέττιγες ὑμῖν ᾄσονται. idest, à terra vobis concinent cicadæ. Significatur enim agri vastitas cum arborum excisione. Verum, sic allegoricè pronuntiatum vehementius grauiúsque putat Demetrius Phalereus. Quæ vis sua est orationis concisæ. Propterea & symbola ob breuitatis assimulationem, efficaciora multo ac grauiora censeri. Quod enim breuius profertur, multorum suspicionem præstat. Porrò lepidam ex Platone cicadarum fabellam haudquaquam hic transgredi debemus. Apud quem Socrates in Phædro astruit, In meridie non dormiendum, ne (inquit) à cicadis rideamur. Nam quos viderint agentes, vt oportet, illis præmium tribuunt, quod deorum concessione traducere ad homines possunt. Fertur enim hosce olim homines fuisse ante Musas. Natis inde Musis, cantúque monstrato, illorum nonnullos voluptate cantus vsque adeo delinitos fuisse, vt canentes cibum potumque negligerent, imprudentérque perirent, ex quibus deinceps cicadarum genus sit propagatum, munus hoc nactum à Musis, vt alimonia non indigeat, sed absque cibo & potu, quamdiu vixerit, cantet. Postea verò ad Musas proficiscatur, quam quis hic Musam colat renūtiaturum. Ergo Terpsichoræ renuntiantes, qui præcipuè illam in choreis cœtibúsque celebrarint, eam ipsis propitiam reddūt, atque itidem aliis pro sua cuique venerationis specie.

Nil videri absque luce. Colores variari pro lucis diuersitate. De columbarum collo. Lucretij locus declaratur. De iridis coloribus, & apparentiis quas vocant emphasis. De luce nonnulla. Entelechia colorum.

Cap. VII.

Mathematicæ disciplinæ, ac naturalium rerum studiosi, nil videri absque luce, proinde nec discerni colores quoque absque luce eadem, validis argumentorum comprobāt rationibus. Astruitur & illud, vt consequens, corporum colores apud visum diuersos euadere pro lucis diuersitate super ipsos orientis. Nam in claritate mediocri turbidiores plerunque visuntur, in illustri verò clari scintillantésque. Argumentum euidens, in solis deliquio colorata omnia, insita priuari venustate. Liquet id amplius in columbarum mirè splendicantibus pennulis, quas in earum collo conuisimus: nanque etiam si vnius sint coloris, variis tamen aspectibus variè illustratæ sub differenti specie oculis exhibent sese. Cuius ratio est, quia mouendi vim à luce color suscipit: quo verò amplius ab illa mouetur, amplius & ipse mouet. Imbecilliores autem colores esse in intensioribus, sicuti imperfectum, in eo quod perfectum est. Ideoque pro lucis complemento esse coloris completi gradum in mouendo. Quod autem de columbæ pennulis astruximus, sciendum quosdam existimare, diuersos re ipsa esse inibi colores, diuersásue superficies ex diuersarum portionibus pennularum radiantes. Verum disertissimè super iis libro De rerum natura secundo, Lucretius hisce versibus commeminit:

Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,

Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
Lumine qui mutatur in ipso? propterea quòd
Recta aut obliqua percussus luce refulget.
Pluma columbarum quo pacto in sole videtur,
Quæ sita ceruices circum, collúmque coronat.
Nanque alias fit, vti claro sit rubra pyropo:
Interdum quædam sensu fit, vti videatur
Inter cæruleum virideis miscere smaragdos.

Sed, vt plenius Lucretij sensa referemus, vbi rectam appellat lucem & obliquam, astruunt mathematici, solis lumen, aut primarium dici, aut secundarium, aut tertiarium, & deinceps. Et primarium quidem intelligunt. vbi illapsus sunt radiosi. Secundarium, vel accidentale, in loco illustrato ab illapsu eiusmodi, qui oblique per omnem partem medij diffunditur, vt est cubiculum totum. Tertiarium, quum ex ipso cubiculo lucem recipit locus alius, alioqui opacus. Columbini colli submutantis colores meminit Hieronymus aduersus Ioannem Origenis consectatorem. Columbarum, inquit, colla ad singulas conuersiones colorem mutant. Sed & Martianus De nuptiis Philologiæ: Arcesilas, inquit, collum intuens columbinum dubitabat, siquidem hac permotus varietatis incertitudine, amplius astruere ἀκαταληψίαν cœpit, idest incomprehensibilitatem. Sed & Nero Cæsar disertissimè, vt primo Naturalium quæstionum Seneca tradit:

Colla Tiberiacæ splendent agitata columbæ.

Quo tamen versu legi cōmodius Cytheriacæ potest, sed syllabæ mensus nonnihil refragatur. Meminit & Academicorum secundo M. Tullius. Neque verò hoc loco expectandum, vt de remo inflexo, aut de collo columbæ respondeā. Non enim is sum, qui quicquid videtur, tale dicam esse, quale videatur. Et rursum: Nā & in remo sentio non esse id quod videtur. Et in columba plures videri colores, nec esse plus vno. Quod ad syllabam attinet, variatum in ea comperias, vti Metamorphoseon quintodecimo:

Armigerúmque Iouis, Cythereidásque colūbas.

Sed enim vt ad colorum rationes regrediamur: aduertendum amplius, esse colores in corporibus ex elemētorum refractione coorientes, quibus compinguntur. Hosce verò haudquaquam speciem variare ex lucis vi, quin album semper sit album, & nigrum, nigrū: nisi quatenus intenduntur, vel remittuntur. Sunt & colores, quos apparentias dicunt recentiores. Nam apud Firmicū inusitatius quandoque dici aduertimus, homines bonæ apparentiæ. Aristoteles primo De generatione συμφάζεις appellauit, vt in iride, vbi visitur color rubens, quem minus vsitatè rubeum idem dicit Firmicus, ni mendosa sunt exemplaria: rubens inquā, albido permixtus: quia materia est rara, & radius solaris fortior. Conuisimus autem solis lucem ferè coloris eius. Quòd si densior fuerit materia, & imbecillior radius, resilit obscurus ac nigricans color, qualē in nubibus cernimus. Colores autem intermedij, cuiusmodi cinericius est, fiunt vbi materia dēset minus, & radius sit aliquanto fortior. In vrina porrò subinde mutantur colores, si in solari radio inspectetur: prouenit autem id ex varietate lucis solis, qui quū in motu perpetuo sit, nunc vnum ostentat, nunc aliud. Propterea medicorum periti in luce temperata despicere malunt. Quod rursum ad irim spectat, prædicant rusticiores: ostentante se inibi colore rubro, albido adiuncto, haberi fertilitatis prognosticum. Ratio verò est, quia quum rarior sit materia, facilè peruincitur à sole, vt inde pluuię iugēs aut largę cōsequi nequeat, quæ plurimum vbertati seminum officiunt. Sed ratū & quodammodo decretorium hoc censeri haudquaquam debet. Lucem verò Aristoteles scribit, corporis intelligi qualitatem luminosi, ab eodem profluētem, vt formā in diaphanū. Quā ob rē exceptū si ab eo lumē actū eius esse, id perficiētem, à quo suspicitur: nec id substantiali ratione, verum accidentis potius. Nec me fallit, in Aristotelicos aciem ab Augustino dirigi, ac bellicum cani quodammodo, dū disceptatur, sitne A lux substantia an accidens, quando superficie vna eadémque duo posse ambiri corpora, plura sint argumēto, veluti cineris cum aqua permixtio, candens ferrū, ignis fumo perfusus. Luminis porrò egressum ab corpore lucido, exceptum obiecto terminato, vocant Peripatetici colorum entelechiam.

Quid foret robur in carcere: & quæ dicantur digna robore: ac de Prytanei alimentis, & thesauro. Decas locus carceris. B *De Philopœmene paucula. Iuuenalis locus & Propertij alter explicatur. Item vocabula nonnulla ad carceris loca pertinentia. Tullianum. Cæadas locus. Aureis catenis nocentes vincire, Æthiopum fuit. Orygmata. Ananceum. Sphalos. Strophæus Mercurius. Lethe. Persarum carcer. Spoliarium.*

Cap. VIII.

Carcerem scribit Cicero in L. Catilinam libro secundo, C vindicem, nefariorū ac manifestorum scelerum maiores nostros esse voluisse. Et T. Liuius ab Vrbe cōdita libro primo, Ancum Marcium refert, ingenti incremento rebus auctis, quum in tanta multitudine hominum, discrimine rectè an perperam facti confuso, facinora clandestina fierent: carcerem ad terrorem increscentis audaciæ media vrbe imminentem foro ædificasse. D Nec satis, siquidem humana rabie latius etiamnum serpente grassantéque, in ipso etiam carcere, formidoloso diróque aspectu locus alius requiri cœpit, quando quotidiana & proinde leuia remedia parum efficacia noscerentur. Robur ædidere nomen, quo maleficum genus hominum præcipitabatur: sic nuncupatum, quòd antè arcis robusteis includeretur: sicuti Sex. Pompeij fragmenta nos perdocent, & significasse Plautus deprehenditur, quum ait,

Ego vos ambo in robusto carcere vt pereatis.

E Hinc facinora magnitudine rara, nouitate dira & inauspicatissima, robore digna, magnis auctoribus appellari solent. Quod videtur Apuleius confirmasse in oratione disertissima, vt Augustinus dixit, de magia: O mirum, inquit, commentum: ô subtilitas digna carcere & robore. Sicuti ratione diuersa Prytanei digna alimentis nuncupantur, quæ cum virtute perpetraris. Nam Atheniensibus maximus hic honos, quod Socratis exemplo De oratore libro primo comprobat Cicero. Sed & Maximus Valerius exemplorum priscorum libro sexto, de robore quosdam præcipitatos F scribit. Meminit Titus quoque Liuius Asiatici belli octauo libro. Non desunt, & quidem multi æris homines, nulli rei, præterquàm sibi freti, qui illud Iuuenalis,

Horrida quale facit residens in codice pellex,

quicquam ad hoc pertinere aucupentur. Et cæcos syluescentésque doctores nugas ineptiolásque, hallucinatione ridicula, effutire meras pronuntient, quum Satyricus dubio procul codicis nomine συμβολικῶς, & opertè robur intellexerit, in quod meretricula G iam magno natu ob perpetratum scelus fuerit impacta, atque inibi nendo vitam sustentare solita sit. Verum hæc commenta etiam si vera maximè forent, nimis accersita, nimisque coacta sunt, vixque doctrinæ & acuminibus cohærentia poetæ illius. Quid, quòd si intenderis, oppugnante nullo reuicta æquantur solo? ac (quod aiunt) media tenentur, tanquam citharœdi prooemium, afficta, nec coalita. Quid enim minus facere mortua potest, quàm nere? De carceris robore H præcipitabantur nocentes, vt præpositæ probant auctoritates, non in custodia detinebantur. Quod verò ad huius opinionis fulcimentum, & velut tibicinem aduocatur Propertius, id totum nil esse intelligo: sed & alij intelligent: quod vt fiat facilius & syncerius, versiculos poetæ subtexemus:

Et grauiora rependit iniquis pensa quasillis,
Garrula de facie si qua loquuta mea est:
Nostraque quod Petale tulit ad monumenta coronas,
Codicis immundi vincula sentit anus.

A Primum rogo vos eruditi omnes, qui non ad Aristophanis modo lucernam euigilastis, sed Cleantis quoque, & (quod Fabius ait) in sudata veste durastis, fuligines lucernarum bibendo, ad procinctum enixa virtute dum tenditis, quódnam est hic robore dignũ crimen? B Deinde, quo iure zelotypa mulier ancillam minus ad animum respondentem in publicæ pœnæ locum intrusit? Quónam modo præterea duæ sententiæ cohærent, nec dissimilitudine dissultant? Quæ me impensius (inquit Cynthia) laudauit, dat pœnas, & pensa grauiora cogitur perficere. Petale, quia coronas tulit ad monumenta, non neruo debetur, sed protinus impingitur in præcipitij locum publicum. Extrita mihi ista videntur. Qui intriuit, totum exedat: & quas faber struxit compedes, ipse ferat: sicuti iactatũ C prouerbio est, & meminit Ausonius. Verum ne quis in hisce libellis Rhodium putet sacrificiũ, desinamus aliena grauius aut infestanter conuellere, neq; enim proposita nobis obstrigillatio vlla est, nec doctorum hominum dispendio gloriolas inanes captamus: tunc enim Homericum illud posset grauius insusurrari,

ὁπποῖόν κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσεις.

Monitos tantum legentes volumus, quid senserint alij, quidve ipsi promamus in album, οὐ περὶ ὁπηϊ ξάζοντες, idest, non idem opinantes. Candore eodem ac simplicitate, sicubi lapsi fuerimus, reuocent ad librã, D quoniam hominis est in pluribus conniuere: nam & ipsi nostra quoque allisuri videmur (neque enim ita nos amamus aut miramur, vt nesciamus perdere) sicvbi potior se ostentarit ratio. Et cum riuali, & sine riuali posteritati allaboramus. Redeo igitur ad institutum. Si M. Tullij ingessero illud ex Oratione pro Murena: Lacedæmonij, inquit, quotidianis epulis in robore accumbunt. Cretum nemo gustauit vnquam cubans. Est prouerbium quoque scitissimum compar E priori, sed ambiguitate, & significatu remotiore festiuius, thesauro dignus, in eum qui teterrimo supplicio flagitijs adobrutus sit differendus. Docent T. Liuij, & Plutarchi monumenta. Etenim ad auctoritatum tibicines recurrendum perpetuò, quibus arrecti stemus, sicuti varris indago, idest plagarum series. Thesaurum fuisse domicilium subterraneum apud Messenios, neque auras, neque lucem exterius excipiens. Nec vllæ carceri fores erant, saxo immani intruso occludebatur. In quem quum magnus Græciæ F imperator Philopœmen fuisset impactus, mox hausto veneno interiit. Hic est obiter is Philopœmen, quem Græcia post eximias antiquissimorum ducum virtutes, perinde ac extrema senectute filium, in lucẽ produxisse narratur. De quo item nobile est Romani cuiusdam elogium, fuisse hũc inter Græcos postremum, flaccescente iam illa animorum ingentium, vt assolet, fertilitate. Sicuti & Brutum pronuntiauit quidam Romanorum vltimum. Legimus porrò apud Plutarchum eundem, Spartani carceris locum fuisse Dechada nuncupatum: in quo vltimo destinatos suppli- G cio strangulari, mos fuit. Id verò nocturno tempore solitum fieri, libro quarto Maximus docuit Valerius. Tale fermè apud Romanos erat Tullianum, locus in carcere, vbi paulum ascendisses, ad læuam circiter pedes duodecim, depressus humi, eum muniebant vndique parietes, atque insuper camera lapideis fornicibus vincta, sed inculta tenebris, odore fœda, atq; terribilis facies eius erat. In Tulliano fuisse Lentulo fractam gulam, in Catilina Historicus scribit. Apud Spar- H tanos item locus quidam erat Ceadas nomine, cuius historia primo commeminit Thucydides: vt apud Siculos quoque, [illegible] maleficum genus hominum coniiciebant. Apud Persas domicilium fuit cineribus refertũ. Illud verò scitu iucundum: apud Æthiopas moris fuisse, nocentes aureis catenis vincire. Inuenio & orygmata dici loca, in quibus scelerati excarnificarentur. Xenophon Rerum Græcarum libro quinto Anancæũ videtur pro carcere accepisse: sicuti Isæus quoque. Et ἐργμοφύλακα pro carceris præfecto, Callisthenes verò, vt docuit Harpocratio, anogæũ accipit, hoc est cœnaculum supra terram. Quidam etiam pro virili membro capiunt, quod sit necessitatis commercium. Pentesyringon in carcere fuisse Pollux scribit lignum, & item sphalon, sicut tympanum inter carnificis recenset instrumenta. Videtur & strophæi, quem Mercuriũ intelligit, statuam in carcere coli solitam, insinuare. Auctores sunt nobis: apud Persas fuisse carcerem nomine Lethen: in quem impingebatur nemo, nisi moriturus: quæ causa loco nuncupationis rationem præstat. Spoliarium dici quidem videtur spoliorum receptaculum. At Senecæ, Lampridióque locus excarnificatione dicatus.

Carceris genera. Quid ceramus, & ceramicum flagellum, & domus. De Labyrintho, barathro, œcema, chamætypia, galeagra. Latomus, latomis, latypis, lithurgice, Tullij, lithotriuice, cauea. De canis cubitalibus, Tulliano, libera custodia, comperendinatis reis, Charonia ianua: item de Metœcio pluscula. Scaphephori. Xenocratis historia. Scyros, Scyrotes lapidary. Lithologi. Cotoria. Las. Laperse. Laos populus cur. Listrotum. Lisiri. Liturgia. Cæeti. Coi. Orescoi. Aristomenis historia. Ancones. Tarichempori.

Cap. IX.

Carceris genera veteribus tria fuisse inuenio: vnum, quo immodesti & parum exculti compellerentur, vt noctu à doctis condocefierẽt, & bonarum artium professoribus, quæ ab bonos mores & vitæ modum pertinerent. Alterum, quo ære alieno impliciti, & qui carceris tædio ab inita vitę petulantia absterrendi sunt, detinerentur. Tertium, quo immanibus præsignes flagitiis, cælo & hominum cœtu indigni: vitiis ac vitæ turpitudine defamatissimi, ac propediem plectendi, tenebrísque & pedori addicendi intruduntur. Carcerem Cyprij ceramon vocant. Id & Homerus testari videtur Iliados quinto, vbi Martem scribit, ab Oto & Ephialte in vincula coniectum,

Χαλκέῳ δ' ἐν κεράμῳ δέδετο τρεισκαίδεκα μῆνας.

idest, decem ac tribus mensibus æneo in ceramo vinctus iacuit. Eruditiores tamen eo verbo ollam accipere malunt. Obiter dignum scitu, in Georgicis ab Didymo proditum, fructus ex arbore non dilabi, si Homericum hoc inscribatur carmen: quod & decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, relatum aduerti. Et quia ceramiæ dicuntur item figlina, inde ceramicum flagellum pro ostracismo positum. Cerama tamen scribit Athenæus, dicta, quamuis argentea forent vel aurea. Athenienses verò, qui mitibus nominibus & mansuetis rerum tristitiam obtegere consueuerant, vrbanéque minuendo, vim atque atrocitatem lenire, carcerem domum nuncupabant, sicuti tributum coordinationem ciuitatis. Sunt qui labyrinthum quoque nil aliud, quàm carcerem fuisse tradant, in quo non foret incommodi quippiam, nisi quòd qui asseruabatur, effugere non poterat: vnde & labyrinthum dici putant, quia λα sit particula vocum intendens notiones, & βύειν obturare signet, ac claudere. Ex quo & labyrinthodes, pro flexuoso positum, idest λαβυρινθώδες. Tralatum & in nugaces nomen, περὶ τὸ πολλοῖς κύκλοις λόγων χεῖσθαι. Est itẽ labyrinthus Theocrito, piscatorium instrumentum, καὶ ἐκ σχοίνων λαβύρινθοι. In hoc illud obiter adnotandum: in Plutarchi monumentis proditum, Non videri simile veri,

veri, Minoem Atheniensium iuuenes, tributi nomine ad se quotannis missos, perdidisse: sed ad ministerium potius subseruasse sibi. Ex quibus propagati multi, & Cretensium habiti numero, Delphos quandoque sunt missi. Proinde Bottiæorum filias generis memoriam colentes festis diebus concinere assueuisse, ἴωμεν εἰς ἀθήνας, idest, eamus Athenas. Barathrum Athenis, siue (vt enuntiant alij) berethrum, locus erat profundior, putei modo, in quem nocentes deturbabant. Eius superiora dura quidem erant ac rigida, infima verò laxa & mollia, vt descendentes facilè demergerentur. Abusus videtur dictione hac in Philippicis Demosthenes, vt inquit Harpocratio, & pro pernicie tantum ex tralatione posuisse. Barathros genere masculino putat Ammonius; homines dici barathro dignos. Barathra tamen propriè cataractas vocant, vel (vt Arcades vocant) zerethra; idest excauata loca, in quæ demergantur flumina, παρὰ τὸ βαίνειν, ab aquarum ingressu, vel quasi ἄβατα, quod ex cauitate peruia non sint, nec adeunda. Sunt qui cœnosa eo nomine loca intelligant. Οἴκημα Græcis ædificium quidem est, sed & pro carcere positum inuenias: vnde est illud historici Dionis, Quum iussisset Cæsar Catonem duci in carcerem, ac is promptissimè sequuturus videretur, nec pauci comitarentur, affuit & M. Petronius, qui ab eo increpitus, quòd ante senatus dimissionem digrederetur, Malo (inquit) esse cum Catone ἐν τῷ οἰκήματι, quàm hic tecum. Indicat ea dictio chamætypion quoque, idest impudicarum locum, quod inibi ineunt iacentes. Scribit idem historicus, ab Caligula plures in galeagram coniectos necatósque. Apud Herodotum historia tertia, videtur Gorgyra esse subterraneus carcer: nam ea voce indicant Græci priuatim cuniculum, seu cloacam, qua defluant aquæ. Iam verò latomias Syracusanas quis non nouit? Eas à Dionysio crudelissimo tyranno factas, Cicero auctor est in Verrem libro septimo. De iis Cicero idem alibi ita refert, Latomias Syracusanas omnes audistis, plerique nostis: opus est ingens, magnificum regum ac tyrannorum: ex saxo totum est, in mirandam altitudinem modo depressum, & multorum operis penitus excisum: nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum vndique, nihil tam tutum ad custodias nec fieri nec cogitari potest. In has latomias, si qui publicè custodiendi sunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliæ, deduci imperantur. Latomias dici carcerem Syracusis Siculorum lingua, Pedianus auctor est. Alij apertius, quòd inde excisi lapides fuissent ad vrbis sustructionem. Iocus est Sabini apud Senecam controuersiarum quintò: Ne, inquit, quenquam vestrum decipiat nomen ipsum, Latomiæ illæ minimè lauta res est. Sed & Polemo sophistes vt est apud Philostratum, quum lapidoso articulorũ morbo infestaretur, medicis subinde inferebat, perfoderent cæderentque Polemonis lithotomias. Extat obiter apud eundẽ, Herodis de eadem re id pertritũ: Vesci oportet, manus non habeo: eũdum est, pedibus careo: dolendũ est, tũ verò manus adsunt & pedes. Fuisse Spartæ quoq; latomias, Plinius significat: quum earum angustias Aristomenem Messenium euasisse scribat, vulpium aditus sequutum. Erant & Romæ prope Tullianum, vt Varro meminit, qui & Tullianum dictum ait, quòd fuerit à Tullo rege additum carceri. quod tamen pro quolibet carcere posse capi, Apuleius docet. Tullios autem riuos dicunt, aut vehementes sanguinis proiectiones, artuatim effluentis. Ennius,

Misso sanguine tepido, tullij efflantes euolant.

Fortè ij sint, quos alibi à Græcis aulos docuimus vocari. Porrò id vehementer animaduertendum, pronuntiari ex Græca ratione lithotomiam, & Latinè dici lapicidinam & latomiam quoque. Quin & latomió. vnde λατόμιον μαρμάρινον, vbi exciduntur marmora. Ex quo & Apollinis marmarini templum apud Carystum: quia λᾶς signat lapidem, per concisionem à λάας: vti in magno obseruatum etymologico est, & τέμνω, incido. Nam & latomi dicuntur lapicidæ, vt scribit Eustathius, qui etiam latypi vocantur. Latype verò est, quod à lapidibus abraditur, sculpendóve excutitur. quam rem & scyron dicunt: vnde scyroten, idest σκυρωτὴν ὁδὸν, legimus apud Pindarum: quo vocabulo lithostroton intelligunt. vnde Scyro insulæ conciliatum nomen, quæ argillosa sit, καὶ λιθώδης. Lapidarios, lapidum artifices intelligo, ex Firmici Matheseos quarto: Naupegos (inquit) facit, aut structores, lapidarios pollinctorésque. Apud Thucydidem inter ministros lithologi recensentur, qui architectis subseruiant. Cotoriæ autem Iureconsultis loca sunt, vnde effodiuntur cotes. Signat tamen λᾶς & fluuium, atque item ciuitatem: quamuis à Stephano dicatur λᾶ potius. Meminit Lycophron, καὶ λᾶν περήσεις. Ab ea occupata Dioscuri appellantur Lapersæ. Laam vocauit Homerus,

Οἵ τε λάαν ἔχον, οἵ δ' οἴτυλον.

Lithurgice verò, & lithotriuice, ad præsens propositum parum faciunt. Nam illa ad eos qui in metallis lapides cædunt, pertinere videtur. Lithotriuice, lapides excolentium elaborantiumque est, ad operum ornamenta. Illud verò non ineptè huic inseretur loco: populum Græcis λαὸν nuncupari, vt in Olympiis arbitratur Pindarus, de iactu lapidum fabuloso Deucalionis & Pyrrhæ. At scribit Philochorus, Cecropa populi Atheniensis numerum in digitos volentem mittere, iussisse in medium à singulis conferri lapidem, atque ex facto τοὺς ὄχλους cognominasse λαούς. Listrotum, idest λισρωτὸν, ab lapide non inclinatur: sed æquale signat & politum, in Nicandri Theriacis. Nam xysteres, idest apta rebus poliendis instrumenta, listri nuncupantur. Sed & apud Homerum legimus, λίσροισιν δαπέδοις. Liturgion intelligunt Græci, ministerium publicitus exhibitum: vnde liturgiam recentiores accipiunt, quam modo missam nuncupamus. Tychos, Herodotus historia septima, poliendis lapidibus instrumenta intelligit, quibus tamen prægrandibus in bello vterentur Ægyptij. Valla bipennes accepit eo verbo, Græci cuneum item. Fuit item carceris species cauea: nam & Seneca inquit, Itaque effœminatissimam vocem illius Rhodij existimo, qui quum in caueam coniectus esset à tyranno, & tanquam ferum animal aleretur, suadenti cuidam, vt abstineret à cibo, Omnia (inquit) homini dum viuit speranda sunt. Caua cubitalia in mœnibus, sagittis excutiendis aperta, vocat Liuius, quę modo balistarias dicimus vulgo. Liberas custodias legimus in historia, quum viri magnæ existimationis non in vincula coniecti, sed domi apud ciues custodiebantur. Hosce quidam comperendinatos rectè dici reos, coniectant, quòd necdum absoluti planè sint, sed velut vadimonio quodam astricti: vel quia nec comperta satis crimina, vel quoniam innocentiam non plenè comprobarunt. Liberam custodiam Græci ἄδεσμον dicunt φυλακήν. Inter carceris ianuas fuit & quæ nuncupatur Charonia, qua producebantur, qui vltimo supplicio essent afficiendi: ab Charonte, siue Charone: vtroque enim inflectitur modo, quod ex Martiano liquet. Sed & in Atticis elegantiis Thomas Magister: Abusiuè, inquit, Charontis nauem Theorida Æschylus vocauit. Vocabatur & nomophylacij ianua. Sunt qui locum Athenis, vbi carcer foret, Metœcium, hoc est μετοίκιον appellatum contendant. Quod verò relatu arbitror non ingratum: auctor Harpocratio est, Metœcum dici vtique inquilinum aduentitiumque, qui in alienam emigrat ciuitatem manendi proposito. Metœcium autem drachmas duodecim significare, quas quotannis persoluere cogebantur id genus homines: quod Eubulus significat. Isæus verò innuit, viros quidem drachmas conferre duodecim consueuisse, mulieres autem sex. Id qui non contulissent, abducebantur ad ciues, conuictique væenum ibant. quod contra Aristogitonem

Demosthenes testatur. Cogebantur & naues inscendere inquilini: sicut in Philippicis à Demosthene item adnotatum est. Illud verò obiter quoque subnotasse, nil officiet: inquilinos etiam scapheas à comicis quandoque nuncupari, quoniam in pompa scaphas gestarent: vnde & scaphephori nũcupantur quoque. Sed & eorundem filiæ vasa gestabant aqualia, & prætereà σκιάδιον. Meminit Legum decimo Theophrastus. Scribit in Vitis decem rhetorum Plutarchus: publicanum quandoque Xenocrati manum iniecisse, ac ducere conatum ad Metœcium: illum verò à Lycurgo liberatum, ductúmque in carcerem publicanum, vt qui quod minus deceret, facere adortus foret. quod quum in maximam Lycurgi laudem cessisset, mox occurrens illius filiis Xenocrates, Celerrimè, inquit, par pari relatum: nam quòd mihi suppetias benignè tulerit, passim ab omnibus celebratur. Cætas denique carceris species apud Lacedæmonios est, quæ creditur spelunca quædam, vnde sit etiam nomẽ: quippe cæeti vocantur, rhochmi, idest scissuræ, quas efficiant terræmotus. Sunt tamen qui cauitates id genus nuncupent κώους, idest coos: vnde Homerus feras, orescoos appellet: quod prodidit Strabo, & ab Eustathio relatum, scio. Erat apud Corinthum eo nomine carcer, quo fures custodiebantur, & fugitiui. In Ceadam, inquit Pausanias, à Lacedæmoniis coniiciebantur, qui ob insigne facinus videbantur plectendi. Nam & illuc contrusus Aristomenes, euasit tamen, aditus vulpium sequutus, quæ cadauera consectabantur: quod docuit Pausanias, nec omissum à Plinio est: verum Latomias nũcupat, vt notauimus. Sed Aristomenem hunc in insula Rhodo apud generum Damagetum ex morbo esse functum fato: idem prodidit Pausanias. Anconas porrò dixere Carthaginienses tenebricosum in tyranni aula domicilium, in quod coniicerentur, quibus succensuisset tyrannus. Sunt & ancones, in domo partes quædam. Sed & per quietem oblata, & vitæ inuentia τὸ κόσμιον, eodem censentur nomine. Quin & fluminum prominentiæ ad ripas: sed & montium summa. Vbi verò signatur corporis pars, idest cubitus, prouerbio inde datur locus, ἀγκῶνι ἀπομυσσόμενοι, idest cubito qui emunguntur: quo philosophus vtebatur Bias. Id autem genus sunt tarichempori, idest salarij.

Qui commentarienses, & phylacti. Phyllis. Phyllon. Foliatum vnguentum. Obiter de cornicularijs paucula. Cornuti milites. Claicularij. Regradationis militaris ordo. Entelos, pro corniculario.

Cap. X.

Sed nec illud per incuriam transiliamus, videri in nostris literis commentariensem dici carcerariorum præfectum atque recognitorem, quia in commentarium custodias referret. Ita enim ab Imperatore subnotatum aduertimus, Codice De iis quos tenet carcer inclusos: Id, inquit, aperta diffinitione sancimus, vt aut conuictos velox pœna subducat, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Iubemus, ante trigesimum diem semper commentariensis ingerat numerum personarum, varietatem delictorum, clausorum ordinem, ætatémque vinctorum. Meminit Vlpianus Digestis De pœnis: Nec pati, inquit, præsides debent optiones, siue commentarienses damnatorum pecunia abuti. At Digestis De iure fisci, aliud omnino commentariensis est: nam Paulus inquit, Quoties apud fiscum agitur, actorum potestas postulanda est, vt merito his vti liceat, eáque manu commentariensis adnotandа sunt. In sanctis item literis videor alicubi verbum hoc legisse. Fuit apud Cumæos magistratus, quẽ phylactem nuncupabant. Eo qui fungeretur, reliquũ quidem tempus carcerem asseruabat: nocturno autem conuentu, in senatum veniens reges manu apprehensos educebat è curia: quos tamdiu detinebat, donec de eorum imperio clàm senatus sententiam pronuntiasset, iusténe agerent, an secus. Phyllis verò aliud est: nam eo nomine intelligitur in Samothrace Geophanium, cuius in Alexipharmacis meminit Nicander. Phyllon Græci foliatum vocant vnguentum, quo locupletiores fœminas vti Romæ solitas, Galeno credimus: quod ex malobathro conficitur: cuius tria genera, folij appellatione intelliguntur. Sed instiB tutum repeto, ne fortè dum manum poscor (vt dicitur) pedem porrigam. Quod ad commentariensem attinet, scribit Pedianus, Accensum, nomen esse ordinis & promotionis in militia, vt nunc (inquit) dicitur princeps, vel cõmentariensis, aut cornicularius. Quidam commentariensem intelligunt, qui commentariis præsit. Græci nomen id suis literis exscribentes, Commentaresios pronuntiant, ac eos interpretantur dici in legibus, qui commentaria conscribant, & in criminum iudiciis subseruiant. Sunt & qui nunc, inquiunt, chartularij vocantur. Cornicularium verò obiter sunt, qui putent corniculis militantem: sicuti à cornu, dicti cornicines. Equites tamen ob insignem operam corniculis à Papyrio donatos, & armillis, Titus Liuius scribit. sicut alibi, etiam catellis, ac fibulis. Cornicularia fuit Plauti quoque fabula. Sed esse dignitatis nomen liquet Codice De officio diuersorum iudicum: Sciant, inquit, principes & cornicularij & primates officiorum iudices. Corneolæ verò gemmæ, vt nunc dicuntur, ad hoc nil spectãt: quæ inde ita nuncupari videntur, quia inter onyces cornea quoque visatur varietas. Tribuni cornicularium dici inuenias Statagematon tertio apud Frontinum. Et Valerius scribit: Lectorio à tribuno plebe Cominio diem dictam, quòd cornicularium suum stupri causa appellasset. Adiutores corniculariorum legimus apud Iureconsultos. Firmicus Matheseos tertio, in Solis decretorum ratione: Quòd si, inquit, his sic positis, in quibus dictum est locis, Mars se aliqua societate coniunxerit, vel si cum iis fuerit inuentus, erunt homicidiis publicis præpositi, & exceptores earum sententiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur, aut cornicularij, aut commẽtarienses, quibus damnatorum cura committatur, seu clauicularij, vel carcerum custodes. Cornuti, inter milites ab Ammiano recensentur Marcellino: Cornuti, inquit, & braccati vsu præliorum diuturno firmati. Apud eundem est quoque cornutorum tribunus. Vtique Dion in Domitiani vita, quem Cornicularium Tranquillus dicit, principis libellos curasse tradit, ac emendasse. Nisi quòd Clodium non nominat Dion: cuius hæc sunt verba, καὶ στυγηρὸς ἐν τῇ προεικοστίᾳ καὶ αὐτὸς ὢν ἐντελός τε, ὁ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέπων. Adiiciamus hic superpondij loco illud ex Diuo Hieronymo: Finge, inquit, aliquem Tribunitiæ potestatis suo vitio regradatum. Nunquid ex Tribuno statim fit Tyro? Non. Sed inde Primicerius, deinde Senator, Ducennarius, Biarchus, Circitor, Eques, dein Tyro.

Corniciam albam propè Rhodigij mœnia visam. Item de albis coruis. Cornicis festum. Coronistæ. Coronismata. Hirundinum festum. Nicticorax. Cicuma. Byas, seu bubo.

Cap. XI.

Solent Rhodigini mei perelegans vsurpare prouerbiũ, vbi rarenter quid admodum, & ferè nunquam obtingere, volunt significare: dicunt enim perinde esse infrequens, ac sit alba cornix. Ceu ferè non visatur auitij id genus albicans. Nam & Marcus Tullius Familiarium epistolarum septimo, ipsum hoc innuisse videri potest

test: Quod, inquit, quasi auem albam videntur benè sentientem ciuem videre. Cæterum, scitu commemoratúque condignum est, quódque hisce nostris intexatur commentatiunculis: visam temporibus meis, dum ista proderem, duorum ferè stadiorum spatio à patriæ mœnibus, post diuæ Mariæ templum, quod peruetustum stadio fermè ab vrbe seiungitur, cornicem albam, capite nigrante, sicuti cæteris, alarum apicibus in rubedinem vergentibus. Nec erat expressus candor, sed liuens aliquo modo. Fuit ea mensibus aliquot omnibus conspicua, non parum multis, ceu planè visenda res foret, ob insolentem speciem, ad spectaculum confluentibus. Inter quos ipse quoque, vt protinus monumentis insererem, quod vnum superarat æstuantis animi, & (quod dicitur) rosam quæ præterisset, anxiè conquirentis lenimen. Quin & nó nullis abiit res ea in prodigium: quòd post eam visam, loco nunquam fuisset pax: tumentibus tunc perniciosissimis bellorum procellis, ac latius grassante ferri licentia, quo Italiæ fundamenta in multorum perniciem atrocissimè quatiebantur, debacchante Occasu in Venetum imperium, dira cladium magnitudine, & olygris (vt Græci dictitant) malis, tótque præclarissimarum vrbium funeribus adeo attenuatū concussúmque, vt diu nutans vastissimam comminaretur ruinam. Porrò, quod à proposito dissentaneum non est, scimus coruum quoque candido nitore cōspicuum, quandoque à Britannorum rege missum dono Siciliæ regi Alphonso. Contigit res ea memorabilis, Calisto pontifice Christianæ reipublicæ summa moderante. Proditum memoriæ illud quoque: apud Tolletum in macello publico, vnam modò comparere muscam per integrum annum, albedine insigni notabilem. In veteribus autem memoriis obseruatum: Bœotia Thracum impetu, & bellico furore deuastata, redditum iis, qui stragibus superfuerant, ex intimo specu oraculum, Ibi sedem firmaturos, vbi coruos albentes conspicati forent. Id verò in Thessalia mox factum ad Pagaaticum sinum. Illorum nanque oblati aspectibus sunt, Soli qui dicebantur sacri corui, quos vino madentes pueri gypso litos emiserant. Eiusmodi quæpiam & in Athenæi Dipnosophistis comperta nobis sunt, libro octauo. Extat Ammiani nobile distichon, breuitate ac elegantia scitissimum, cuius is propemodum sensus est: Facilius multo esse, coruos reperisse albos, volátésque testudines, quàm rhetorem ex Cappadocia probioris notæ:

Θᾶττον ἔην λευκοὺς κόρακας, πτηνάς τε χελώνας
Εὑρεῖν, ἢ δόκιμον ῥήτορ' ἐκ Καππαδόκην.

Sed & perdicem albam, item passeres, & vrsam quādoque visam, & coruos, Aristoteles scribit. Illud adiiciamus ex abundanti, quoniam cornicis facta mentio est: apud Rhodios festum (siue ludicrum foret id) solitum celebrari, in quo cornici aggregatio fieret quædam hordei, & id genus rerum aliarum: vnde id, καὶ τῇ κορώνῃ παρθένος φέρει σῦκα. idest, cornici virgo fert ficos. Qui verò eiusmodi præessent curæ, dici coronistas inuenio: sicuti in libro De nominibus Alexandrinus commeminit Pamphilus. Quæ ab eisdem præcinerentur, idest τὰ ἀδόμενα, vel (vt in aliis reperio) τὰ διδόμενα, idest quæ dabantur, coronismata vocabant. Eiusmodi quippiam & hirundinibus in eadem fiebat insula, vt est apud Theognin tertio De sacrificiis, quæ in Rhodo celebrarentur. Id verò χελιδονίζειν dicebant, quod ita concinerent, ἦλθε, ἦλθε χελιδὼν καλὰς ὥρας ἄγουσα καὶ καλοὺς ἐνιαυτούς. idest, Venit, venit hirundo pulchras ducens horas, & annos pulchros. Quoniam verò & coruorum commeminimus, ex superpondio item adnectam illud: nycticoraca, idest nocturnum coruum dici item cicumam. Sicuti qui Græcè est byas, apud nos bubo nuncupatur. Sunt qui otum dicunt nicticoraca: Hieronymus noctuam.

Digitorum ratio ex Auicenna. Eorundem quoque nomina ex Polluce. Scytalides, seu phalanges. Ibi quid scimalissare. Dactyli idæi. Curetes. Corybantes. Indices libri, & didascalici. Societatis ineundæ mos arcanus. Digitorum nomina quibusdam esse amuleti vice. Magica eorundem implexio. Alcmenæ historia. Pharmacides icones. Paraphysis quid. Agnata membra, an irrita. Exostoses. Franciscus Philelphus. Quomodo fit habentibus gemina genitalia. Item de quodam habente in vtraque manu & etiam in vtroque pede digitos sex. Onychismus quid. Ὀνυχίζειν. Onyches xylini.

Caput XII.

Digitorum rationem multi quidem cum Galeno De vtilitate partium primo, præclarè sunt exsequuti, sed & primo Canonis Auicenna. Ex quo paucula mutuati, qui mos noster in legendo est, præcerpendi, quicquid scitu non ingratum ingerit sese, huic loco impegimus. Igitur, digitis (inquit) naturæ sagacis decreto tria modò ossicula compactim modulatéque adnexa, sunt attributa: ne si plura paulo forent, sequeretur quidem in ratione motuum adiumētum aliquod, sed imbecillitatis nocumentum adesset insigne, in apprehendendo præcipuè. Quòd si paucio ra tribus forent, firmitas vtique esset conspicua: verū fieret motuum ab eo, quod necessarium est, diminutio: quos amplius exigit ratio, quàm robur mensum transcendens. Interior pars carnosa est, vt sit portio ea, velut molle stratum, cæteris digitorum partibus. deinde, vt suauius cedat iis, quæ apprehenduntur arctius, nec vlla prorsum consequatur oblæsio. Extima verò destituta carne sunt: primū, ne inutile onus accederet: mox, vt armorum vicem in feriendo præstaret pugnus. Pollex verò, inquit Princeps, omnium exiltit digitorum iustitia: quippe sicuti Iustitiæ munus est, vnicuique quod suum est, reddere: sic & suum pollicis videtur, digiti cuiusque actionem iuuare, dirigere, ac æquiualentem omnibus vtilitatem impertiri. Quod & quartodecimo De animalibus Auicenna idem comprobat. Articulos digitorum scytalidas vocant, vel (vt Aristophanes) phalangas: tres sunt hæ digitorum cuique, præter magnum, duabus modò compactum. Nomina digitorum apud Pollucem sunt hæc: Micros, idest paruus. Paramesos qui sequitur, ὃ τοῖς ἰατροῖς ἀκειδῶς, & ab illis appellationem sortitus. Mesos idest medius. Pòst, lichanos: qui de officij ratione Latinis index est. quanquam & indices sunt libri, quos didascalicos vocat Græcia, quibus præcepta continentur. obseruatum hoc ex Varrone, Rusticæ rei primo. Reliquus, antichir, aut megas: & ἀντίχειρ quidem, vt inquit Galenus. διὰ τὸ ὅλῃ τῇ χειρὶ ἴσον αὐτὸν δύνασθαι, quòd toti æquipolleat manui. Lichanon, ἀπὸ τῆς χρείας, idem arbitratur, nomen indeptum, idest ab vsu, credo ἀπὸ τοῦ λείχειν, quod signat lingere. Quidam hoc nomine medium accipiunt. In pedibus iidem habentur digiti, sed non iisdem appellationibus, quia nec eundem præstant vsum. Ab Atheniensibus qui medius est, catapygon item dicitur. Significat ea vox scortum & cinædum. Illud neutiquam prætereundum, σκιμαλίζειν, idest scimalissare, apud Græcos esse propriè, quum digito pertentamus, ecquid oua gallinæ conceperint. quanquam & verbo eodem vtuntur, vbi pollicem medio applicantes plagam inferimus ludibrij causa. Sed & protēsum ostentantes contumeliosè digitum medium, rectè dicuntur σκιμαλίζειν. Ridiculum verò quod in Moralibus Plutarchus refert: quosdam consueuisse digitorum nomina perdiscere, atque alexicacorum vice, idest mala auertentium, vti in terroribus, tacitè vnūquenque dinumerantes. Non dissimulandum tamen, esse qui non ad digitos Plutarchi sententiam refe-

rant, sed ad dactylos idæos. Proindéque non *ἰδίων δακτύλων* in Plutarcho, sed *ἰδαίων* legendum videri. Sunt autem qui & Corybantes ac Curetes, qui etiam Lares creduntur, quos ita natos ferunt: quippe Opē in Idam Cretæ fugiendo delatam monti manus impegisse, ac inde emersisse Curetas, quibus à montis nomine, & facti qualitate sit dactylorum inditum nomen. Curetas verò ex oculorum formosa specie nuncupatos, idest ἀπὸ τῶν κορῶν, idest à pupillis. Fuisse item ineuntibus societatem regibus morem legimus vetustissimum, dextras implicarent, ac inuicem pollices peruinctos nodo arctius constringerent, atque ita profusum in extima cruorem, ictu leui demanantem prolibare. Quod arcanum censebatur fœdus, ceu mutuo sacratum sanguine. Ante regiam Alcmenæ Herculem parituræ, stetisse digitis pectinatim implexis Lucinam, quo partum præpediret, narratur à mythicis: elusam verò ab ancilla Galanthide, quod Alcmenam diceret peperisse: quibus mox auditis, illa recesserit, ac statim leuata partu sit Alcmena. In Græcorum thesauris animaduerto, Thebis habitu muliebri stetisse iconas, dici à Thebanis pharmacidas: venisse autem Iunonis monitu mulieres Alcmenæ parturienti moram iniecturas, verum sophismate lepido à Tiresia filia Historide abactas. Sunt porrò in manibus pedibúsque *παραφύσεις*, idest agnationes, vbi superfluens adnascitur digitus ratione materiæ exsuperantis. De qua re sic Plinius, Membra animalibus agnata inutilia sunt, sicut semper sextus in homine digitus. Quod ex illo forsan Aristotelico videatur sumptum libro De generatione quarto: Quibus autem habere gemina contigit genitalia, alterum maris, alterum fœminæ, iis semper alterum ratum, alterum irritum redditur. Ipse vidi Bononiæ quendam de plebe inopem senis in manu vtraque digitis, immo in pedibus quoque. Superfluens digitus inter auricularem annularémque intersitus agnoscebatur, magnitudine ad reliquorum responsum: mobilis præterea, & ad omnem vsum, vt assolet, accommodus. Manus insigni erant latitudine: nil præterea quod deceret minus. Hoc eo adnotasse libentius volui, vt sciremus, decretorium non esse, agnata membra inutilia haberi, & irrita. Alioqui apud Paulum Æginetam legimus, Ex digitis qui *παραφυόμενοι* dicuntur, alios esse carnosos omnino, alios ossa habere & vngues quandoque. Horum autem alij ex articulis prodeunt, à scytale alij. Sed hi prorsum *ἀκίνητοι*, hoc est immobiles sunt: cæteris mobilibus quãdoque. Sunt item apud Galenum Therapeutices quartodecimo, dentes qui *παραφυόμενοι* nuncupentur, qui naturalibus adnascantur. Sunt item quæ in hoc genere dicuntur exostoses, idest *ἐξοστώσεις*. Francisco Philelpho tres fuisse testes, proditũ scio. Apud Strabonem onychismum dici aduerto vnguium cultum & elegantiam. Siquidem *ὀνυχίζειν*, diligenter exquirere est. Onyches xylini Herodoto historia septima sunt lignea instrumenta nauium armamentis contorquendis.

Animalibus cunctis inesse rationis orationísque vim, ex Porphyrio. Item de Apollonio Tyaneo quæpiam.

Caput XIII.

Porphyrius in literis veteribus doctissimus libro De sacrificiis tertio, afferre se opinionem scribit tum veram tum etiam Pythagoricam: Omnem scilicet animam sensibus & memoria præditam, esse rationalem, haberéque rationem & orationem interiorem exteriorémque, qua inter se loquantur animalia. Quorum verba non discernimus nobis, nihil mirum sit, quum barbarorum etiam multorum sermonem minimè discernamus, neque tam loqui, quàm indistinctè vociferari putemus. Addit, si credendum sit antiquis atque illis qui patrum nostrorum, & nostro tempore extiterunt, esse qui dicant, se audire sermonem animalium atque intelligere: sicuti apud veteres Melampus & Tiresias ac Thales: nuper verò Apollonius Tyaneus, quem dicunt in amicorum cœtu, quum audiret hirundinem aliis nuntiare, asinum prope vrbem onustum cecidisse, triticúmque humi diffusum: declarasse audita, ídque ita fuisse compertum. Subiungit, Aristotelem, Platonem, Empedoclem, Democritum, aliósque qui veritatem de animalibus perscrutati sunt, participationem rationis orationisque in animalibus comperisse. Illud verò hic obiter legentes monitos volo: Philostratum libro quarto, Apollonij historiam illam de intellectu colloquij auium, aliter narrare. Neque enim hirundinem, sed passerculum fuisse scribit: in aliis item diuersus est aliquo modo: ita tamen, vt sententia ferè sit eadem. Summa verò, hæc omnia esse nil aliud, quàm vanitates & immũdorũ spirituũ fallacissimas præstigias. Quis nescit, Apollonium hunc magica solum fuisse insignem? Siquidem vt aptissimè colligit Eusebius, aduersus Hieroclem, qui Philostratum Euangelistis præponebat, non modò inter Deos admirandósque viros locum non habet, sed ne inter philosophos quidem ab aliquo reponitur. Quamuis reperiam, à quibusdam vt Deum fuisse cultum, & simulacrum eius sub Herculis Alexicaci nomine constitutum, ab Ephesiis fuisse honoratum. Sed & Antoninus Caracalla magiæ deditus ac goetiæ Apolloniũ amplexabatur plurimum, illi etiam heroo substructo, vt scribit Dion: etiam si, vt in Epitome legimus, *μάγος ἦν ἀκριβής*. Qui magum fuisse hunc hominem, ambigit, Philostratum legat: quamuis omnium, qui vnquam historiam conscripserint, mendacissimum: acrius rerum pondera perpendat, veritas interlucebit etiam si immensa caui spirant mendacia folles. Neq; tamen, inquit Eusebius, hodie quoque desunt, qui expertos se dicant, eius nomini inuocato magicas inesse virtutes ad superstitiosa quædam peragenda. Quibus equidem non facilè adducor, vt fidem aliqua ex parte præstandam putem, quando ex harena mihi planè funiculum nectere videntur. Quæ si quis probare potest, is mihi nec nare nec omnino literas perdidicisse, aut primoribus saltem prægustasse labris, censebitur. Cæterum nec ab Philostrati vanitate abiit longe Flauius Vopiscus, qui Apollonium ceu augustius numen veneratus, per quietem, Aureliano imperatori ingestum scribit, submonentem? Aureliane, si cupis vincere, nil est quòd de ciuium meorum nece cogites: Aureliane, si imperare vis, à cruore innocentium abstine: Aureliane, clementer te geras, si vicisse cupis.

Qua ratione animam exui alis, traditum sit, aut easdem reparare. De quatuor paradisi fluminibus.

Caput XIIII.

Zoroastrem, absquo omnis veterum theologorum sapiētia demanasse creditur, memoriæ prodiderunt Chaldæi quidam non indocti homines, solitum dicere, alatam esse animam: fractis verò alis ac gradu (quod aiunt) deiectam, in elementa ferri præcipitem, tum illis succrescentibus in gradum reponi, & ad superos reuolare. Hoc & Pythagoricum dogma est, immo verò etiam Platonicum à magno in primis Plotino confirmatum, libro octauo Enneadis quartæ, de animæ descensu in corpora. Franguntur autem alæ, siue interuelluntur, vbi inclinatio vegetalis naturæ intenditur ad corporea gubernanda. Et postquàm ab incolumi innoxióque habitu melioris prouinciæ gubernandæ longius aberrauit anima, & velut sartum tectum sibi elocatum prodidit, redemptura neglecta: qualis quidem

dem habitus penes ipsam totius animi ius, vt Platoni-
cè dicebam, vigebat. Hinc & [illegible] quem fregisse
alas dictitare, velut adagio possumus, quando diuinis
omissis aut neglectis, quæ sola verè sunt, imagines se-
quitur & vmbras: hoc est, somniat in sensibus, terre-
nis tantum intentus, nil magnopere suspiciens. Quod
Procli comprobat doctrina, vbi tres esse prodit con
uersionis species. Quis enim ad aliquid se deterius
conuertitur, dum à perfectione propria labitur: vel
detersus nitidatúsque consurgit ad melius, propter
propriæ vitæ vigorem actionémque naturalem: vel
reflectitur ad seipsum, propter cognitionem sibi cō-
sortem, mediámque speciem motionis? Conuersio
quidem erga deterius passio quædam est animæ alas
abiicientis, & in obliuione iam positæ suiipsius, si-
mulatque altiorum. Conuersio verò & ad se & ad
melius, non solis competit animis, sed ipsis quoque
diuinis: sicuti nos Parmenides docuit. Sed & Syne-
sius eruditè admodum: Optima, inquit, in animis af-
fectio vel habitudo, spiritale vehiculum leuius effi-
cit, abstergitque habitudinis deterioris profundita-
tem. Tractibus nanque naturalibus, aut attollitur in
sublime ob calidiatem atque siccitatem: idque apud
Platonem alarum assumptione signatur: & apud He-
raclitum significat idem, splendor siccus, anima sa-
piens, aut crassescit humescitque spiritus, vnde im-
mergitur terræ secessibus naturali pondere delire-
scens, expulsúsque in subterraneam regionem. Zoroa-
ster porrò, abs quo exorsi sumus, qui non Æsopum
modò (vt dicitur) attriuit, sed omnis literaturæ in-
terioris penitissima ingressus videtur, refici posse di-
lapsas perdocuit, ac confractas alas: ex conditorió-
que ac spelunca, & (vt planè dicam) ex ærumnarum
pistrino, vnde velut de crypta supernum raro suspe-
xerit lumen, vbique compeditus distinetur animus,
dum agit ac vtitur sensibus, emersum patere, si ex
fluentis quatuor, quibus (inquit) paradisus Dei ab-
luitur & irrigatur, hauserimus nobis salutares aquas.
Adiecit & singulorum quasi nomenclaturam: Eius,
inquit, quod ab Aquilone profluit, nomen interpre-
tari rectum valet: quod ab occasu, expiatio: quod ab
ortu, lumen: quod à meridie, pietas. Id verò est, in-
quit Plotinus, si quodam reminiscentiæ munere ad
entia contemplanda faciamus exordium. Gregorius
porrò profluentium ex paradiso amnium tropologi-
cam exponens rationem: Quatuor fluminibus, inquit
de paradiso egredientibus terra commadescit: quia
solidum nostræ rationis ædificium prudentia, tempe
rantia, fortitudo, iustitia continent: his enim quatuor
virtutibus tota boni operis structura consurgit. Qua
tuor flumina paradisum rigant, quòd dum his qua-
tuor virtutibus cor affunditur, ab omni desideriorū
carnalium æstu temperatur. Idem & tertiodecimo
Diuinæ ciuitatis libro Aurelius Augustinus scribit:
sed addit, Paradisum esse vitam beatorum: ligna eius,
omnes vtiles disciplinas, & lignorum fructus, mores
piorum, & lignum vitæ, ipsam bonorum matrem sa-
pientiam, & lignum scientiæ boni & mali, transgressi
mandati dæmonicis obsidiis experimentum.

Non verba Platonis attendenda, sed sensum. Quæ
sint animarum alæ. Quid in eisdem, auriga & e-
quus geminus. Columbæ geminæ apud Virgilium
quid sint.

Caput XV.

CÆterum, de quo necdum verba feci-
mus, quærat hic aliquis, quásnam in ani-
ma intelligere alas, aut possimus, aut
debeamus. In quo doctos omnes com-
monitos volumus, nihil esse quod nos
vocabula in Platone, vel hæreseos eiusmodi auctori-
bus turbent. Rudis enim, inquit Dionysius
Areopagita, & temerarij hominis est, non vim
A rei attendere, sed vim facere velle vocabulis. So-
lent enim de nominibus altercari, qui non diuinas
res experiunt, sed sonos verborum sectantur, & auriū
tenus ea recipiunt, quæ mente volutare recto pióque
iudicio debuissent. Igitur, vt ad rem veniamus, gemi-
nas alas accipio geminum instinctum menti ingeni-
tum, ad superna animum eleuantem. In intellectu qui-
dem instinctum ad diuinum verum. In voluntate in-
stinctum ad diuinum bonum pro viribus conuertē-
tem. His verò remissis, è cælo labi animam, Pythago-
B ricis placet. Aut planius, animæ alas contemplatiuam
intelligamus virtutem, atque item moralem, quas ve
ritatis diuinarúmque rerum contemplatione ac in-
tuitu recuperet, quemadmodum terrenorum appeti-
tione atque caligine amiserat. Porrò apud optimum
maximum poetam diuini operis libro sexto, Colum
bas geminas, ad aureum ramum inueniēdum duces,
non aliud quàm hasce alas esse contenderim, quibus
connitentibus erigitur mens ad sapientiam, auri no-
mine sępius significatam. Sed & à Venere mittuntur,
C quia amor diuinorum eximius alis præstat alimenta,
quibus surrigimur, mox & in Deum transimus. Quā
rem illa significant,

Tollunt se celeres, liquidúmque per aera lapsæ
Sedibus optatis gemina super arbore sidunt.

Addamus præterea & Platonis inuolucra in animæ
item ratione, quæ si accipienda simpliciter putes, nec
vltra appium (quod dicitur) quippiam introspexe-
ris, anilia eum putes deliramenta contexere. Vbi er-
go philosophus is vires animæ distribuit ac secat in
D partes quodammodo, rationem quidem aurigæ vo-
cabulo, prudentioribus monstrat. Appetitum verò
geminum, equi indicant gemini. appetitum quidem
rationis compotem, equus bonus: appetitum eiusdē
impotem, equus malus. Animum autem, quamdiu
integer & alatus sit, sublimē ferri, Plato vult, & di-
uino aspectu frui. Postea verò quàm alas amiserit,
deferri, quoad solidum aliquid nactus fuerit, tum
terrenum corpus subeūtem constituere animal mor-
tale atque immortale. Ali itaque & augeri animæ a-
E las, dum pondus sibi coniunctum sublime tollit, vbi
genus Deorum incolit, bonitatéque & sapientia &
pulchritudine animus præstat: minui verò & perire,
dum vitiis animus deprauatur atque degenerat, bi-
garum auersus prauitate. Digna prorsum sententia,
quæ vncialibus literis seu pollicaribus subnotetur,
quo vel cæcutientibus ac luscitiosis ingeratur li-
quidius.

F *Vehicula animæ tria. Item quid animæ idolum, &*
quid vmbra. Maronis locus exponitur. Animas
violenter pereuntium posse hostes insectari. Sta-
tuarum ordines. Colossi vnde. Signa quæ dicantur
proprie. De sensibus ætherei corpusculi mira.

Caput XVI.

VErum enimuero, quia in veterum
theologorum scita de animi ratione
G incidimus, placet, parumper sepositis
aliis, quæ plurima sese ingerunt, in
easdem excurrere amœnitates: nec id
tamen frustra, sed vt Platonici Maro-
nis profundiorem scientiam, Cimmeriis adobrutam
tenebris, promamus in lucem, sicuti ex Platonicorū
doctissimis accepimus, ex quibus plerique animam
tribus vti vehiculis produnt: primo quidem immate
riali & simplici, idest cælesti: secundo materiali &
simplici, idest aereo: tertio materiali atque composi-
H to, hoc est ex elementis quatuor constituto. Et primo
quidem vitam infundere rationis impotem, sed mor
tis nesciam. Secundo irrationalem item, sed longæ-
uam, quæ videlicet composito corpore aliquando
dissoluto, ad certum supersit tempus in simplici cor-

pore. Tertio denique vitam & ratione cassam, & vna A cum dissoluto corpore dissoluendam. Porrò in prima vita vehiculo communicata sensum esse communem atque impatibilem. In secunda patibilem atque communem, idest per vehiculum vniuersum, sensum pariter vniuersum. Denique in tertia sensum diuisum pariter atque patibilem. Prętereo parte hac quæ Platonem insectati promunt, vmbram animæ poetis celebratam, ab Platone vehiculum nuncupari: in qua cernatur animus, & localiter moueatur. Quippe esse B ipsum inuisibilem, vmbram visibilem, ipsum localiter immobilem, quia sit incorporeus. Quòd verò per locum mouetur, locum metitur, qui ab incorporeo nequit mensurari: qui enim mensuretur spatium ab non spatio? vmbram verò vtrunque præstare, quia magnitudinem habeat, etiam si non corporis, sed superficiei. Verum ad Platonicos redeo. Vehiculum primum intellige æthereum corpusculum, acceptum ab æthere: immortale indumentum animæ, naturali quidem figura rotundum propter ætheris regionem C sed in humanam effigiem sese transferens, quando humano insinuatur corpori, rursúmque vbi exsinuatur, priori restitutum figuræ. Hoc vehiculum Zoroaster πνεῦμα vocauit, idest spiritum: quia propter tenuissimam & splendidam puritatem est quasi non corpus. Quòd tamen persæpe nimio corporis elementalis affectu adeo sordescit ac grauatur, vt caliginem contrahat elemẽtalem, quam animæ vmbram prisci theologi nuncuparunt. Actum verò viuificum, quem ædit anima in corpusculum huiusmodi, animæ idolum. Id D verò in nobis geminum intelligunt: alterum quidem ab anima nostra, alterum verò ab anima mundi. Et nostrum quidem ab anima nostra separari nequit, sed ab effectu vacare. Mundanum verò ab anima nostra reuelli ac despici omnino valet. Porrò probabile putabant veterum theologorum scientissimi, animas hominum violenter pereuntium, quos βιοθανάτους vocant, quippe inexpiatas, vehementius diuexari perturbationibus. Posse quin etiam hostes insectari inimiciter, cui fomites non suggerat modò humana E indignatio, sed diuina item permittat Nemesis, nec desit dæmon. Superesse verò in anima sensum, antiqua sapientum vestigia insequutus, nec tacuit Maro noster, simúlque vltionis auidam affectionem & aerei vsum corporis. Quid enim sibi velle aliud putamus id,

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Equidem, vt qui affatim Platonicis imbutus foret sacris, imaginem rationalis animæ esse putat primam illam sentiendi naturam. Sed inferat curiosior quispiam, F & medullas item rerum ingeniose scrutatus, cur magnam pronuntiat imaginem? Nempe quia reliquorum est fons sensuum communisque sensus. Et magno præterea vtitur corpore, scilicet aereo. Quod quidem huic insinuatum quodammodo fit angustum hoc verò exutum explicatur in amplum, elementi id aerei natura exigente. Fuere tamen qui simplicius Virgilianum eruerent sensum: nam quum statuarum ordines ferè comperiantur hi, vt pariles sint vel magnæ vel maiores aut maximæ, & pariles dicantur, G quum humani corporis modulus seruatur, cuiusmodi surrigebatur sapientibus viris: magnæ si infra sesquialteram continetur statura, quæ Augustæ vocantur etiam, quales regum sunt, ac imperatorum, hinc magnam dici imaginem à Didone, quæ ingemiscat, non excitatum iri statuam, quod sibi manum admouisset non citra infamiæ labem. Denique statuæ maiores, quibus commensus foret duplicatus, quales heroum visuntur. Nam maximæ diis optimis sacræ multo etiã auctiores compingebantur, vnde colossos nuncupabant de hiantis vastæ inanitatis ratione, velut κόλον H ὄσσον. Sed ad Platonicos redeundum: si illud non omisero, quæ humani habitus statura minores sunt, vniuersim signa dici, ex quo & sigilla, etiam si proprietas parum attente custodiatur quandoque, quòd & in multis. Porrò

Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe pœnas.

Imaginem ab vmbra distingui, significat: siquidem esse imaginem statuit, in aereo sensum corpore, at corpus aereum animæ vmbram. Sicuti crassius hoc & hebetius, terrenúmque corpus carcerem nuncupauit, vitam verò in hoc profluentem ab anima, quia sit animæ ipsius actus, imaginem etiam vocat Plotinus, & simulacrum: quæritque, nunquid anima hinc abeũte, pereat simulacrum. Et non perire quidem astruit, sed desinere vlterius imaginem esse. Placet siquidem non Plotino solum, sed & Numenio, nihil vsquam vitæ perire, quia vita sit quidam ęternitatis, idest primę intelligentiæ splendor, & indissolubile vinculum vniuersi. Attamen separare hoc Homerus videtur in Hercule, simulacrum eius ad inferos demittẽs: ipsum verò inter Deos adnumerans. Vtrunque siquidem verbis obseruat, & quòd inter Deos, & quòd apud inferos diuersetur, diuisit igitur. Fortè verò, inquit Plotinus, sermo sic erit probabilis, quippe actiua virtute præcellens erat Hercules, existimatus quoque ob probitatem esse Deus, siquidem actioni mancipatus, contemplationi non vtique. Alioqui totus apud superos statueretur. Sed inde nimirum & apud superos est, & aliquid eius interim est apud inferos. Disparationem verò hanc significasse item Ennius videtur: sicuti à Lucretio De rerum natura primo, commemoratur: Acherusia, inquit, templa fingit Ennius,

Quò neque perueniant animæ, neque corpora nostra,
Sed quædam simulacra modis pallentia miris.

Verùm, prius quàm ab hisce iucunditatibus Platonicis abeamus longius, addamus præterea secretiora quædam ex sacrariis eisdem. Actum viuificum animæ in vehiculum, hoc est æthereum corpus, animæ idolum appellari diximus. Sed illud sciendum, opinatos fuisse veteres, inesse huic idolo phantasiæ vim rationis minimè compotem & confusaneam. Eiusmodi item sensus, vt visus per vehiculum totum fusim propagetur: propagetur & auditus. Sed sensibus iis haud ita perfrui multos, neque item sæpius. Inesse verò illis eam potestatem admirabilis naturæ, vt sphærarũ tacitus alias concentus persentiatur. Auditui subiiciatur & vox dæmonica, visui obuia sint & corpora, si abiuncta quadamtenus terreni, & proinde crassioris sarcina corporis, in æthereum sese anima corpusculum seuocarit. Siquidem Mercurij filium Tatium rite, rectéque sacris expiatum proditur, exclamasse illicò, agere iam in se corpore mortis nescio, tralatúmque altius miranda præcipuè & intueri & audire. Quod approbans Mercurius, id ipsum vsu venisse sibi testatur. Sunt qui monumentis prodant, nec tacuit Platonicus Olympiodorus, Tyaneum Apollonium eorundem potestate sensuum, quum in vrbe ageret, tanquam de illustriore specula, quæ in Ægypto fierent, prospectasse atque item enuntiasse. Sed hæc viderint illi. Quando qui fallacissima possent dæmonum ingenia, quibus præpedita tunc humana mens distrahebatur, omnes nouimus: quibus, mundo in vespertinum vergente, cælitus micantissima CHRISTI lux affulsit. Arbitratur Plotinus intellectum primum esse, essentiam primam, à quo & in quo sint intellectus alij, non solum per ideas, verum etiam per proprias (vt ita dixerim) existentias intellectuales animæ, secundum intellectualem sibi propriam facultatem, etiam dum sunt in corpore. Sicuti lineæ à centro ad circunferentiam vsque perductæ non discedunt à centro, dum circunferentiam contingunt. Hinc effici vult, vt intellectus prophetæ hominisque abstracti, etiam si in Oriente tantum esse videtur, prospiciat tamen quæ & in Occasu gerantur: quia intellectus omnes in se inuicem, & vbique sunt: quandoquidẽ sunt semper in simplici mẽte diuina

diuina tota semper vbique præsente.

An sit philosophandum. Omne genus scriptorum excutiendum. Aristoteles cur diceretur anagnostes. Aristotelicorum librorum ratio docta. Tetraotos qui. Philosophiæ laus.

Caput XVII.

NOn ambigo, minimè defuturos, qui nostrum hoc institutum Timoniano dente incessant, vel etiam Vatiniano prosequantur odio, & eos præcipuè, qui sunt istiusmodi amœnitatum rudes, καὶ ἀνήκοοι, hoc est auscultationũ exsortes, limo cœnóque dum lutescunt: vbi ad hunc modum in intima philosophorum sacraria, & Platonicorum in primis diuertimus, quorum symbolum esse proprium nouimus, τὸ θεῖον: vel quod (vt M. Tullius ait) quibusdam, & iis quidem non indoctis viris totum hoc displicet philosophari. Neoptolemus verò ille Ennianus philosophari sibi ait, necesse esse, sed paucis: nam omnino, inquit, haud placet. Quam sententiam Gellius interpretatus, gustandum dixit de philosophia, non in eam ingurgitãdum. Fortè quod non sit nostrum onus, nec iis humanioribus studiis magnopere rerum illa subtilitas congruat. Ego verò qui ex Platone didicisse videor, philosophi officium esse, diuina tenere, humana gubernare: prius enim diuinam, idest absolutam ipsius boni naturam per sapientiæ claritatem contemplatur: deinde, ad id bonum, velut ad finem humanas operationes dirigens, humana dispensat, non paucis: quod & Cicero quoque non abnuit, philosophandum arbitror: nec cursim id genus libros transeundos, præsertim si veram quis philosophiam insistat, non palliatam, nõ ἐκ πώγωνος, idest ex barbitio, non fucatam, non quæ populari auræ rationalis animi generosam mancipet diuinitatem: vt nil efflet, nisi gloriolas inanes, nil captet tumens, nisi rumusculos secundiores. Nec tam præclara rerum scientia, ex qua, velut ex equo Troiano, innumera prodit sapientium caterua, ab hisce studiis floridioribus sequestratur: nisi quis benè rectéque viuendi rationem, quod perabsurdum foret, velit ab oratore auferre, cum eiusmodi rerum doctrina, sine qua mancus sit, ac prorsus inutilis, ni garrulum quendam fingamus eum, & nil aliud, quàm strepentium sine more graculorum, obtubantem, proflantémque quicquid in buccam venerit. Sed vtinam vel frequentius, immò verò semper præstare id ipsum possemus. Equidem pro virili ab antiquitatis nostræ vestigiis nusquam vel latum vnguem reuellar. Scimus profectò, quum veteribus omnibus vsitatissimi fuisse moris, vt omne scriptorum genus excuterent, nullas quas possent, commentationes illectas intactásque præterirent, tum Aristoteli vel in primis, qui ex nobili lectionis multiiugæ variantisque cura est à Platone anagnostes nuncupatus, tanquam lector foret infatigabilis, & χαλκέντερος planè, vt Græci dicunt, ac sititor inexplebilis. Vnde mox illi ingenio inenarrabili tria philosophiæ munia suscepta pertractatáque sunt, physicum, metaphysicum, morale. Sed ita, vt alphabetis tribus omnia sit complexus: iam enim publico bono in parerga excurremus: nam physicorum libri, elementa implent omnia. Siquidem octo legũtur De rerum naturalium principiis, De cælo ac mundo quatuor, De generatione ac corruptione duo, De meteoris quatuor, De animæ historia tres, De animalium motu vnus, duo qui parua (vt modo dicitur) naturalia complectuntur. Huic verò sententiæ vetus suffragatur attitulatio. In qua more Homerico ita enotabatur librorum ordo, vt physicorum diceretur alpha, qui primus: beta; qui secundus: & deinceps. Quam rationem in Moralibus, item est sequutus. Nã ni demutilati forent temporum incuria, ac præcurta-
A ti plenum literarum numerum in ethicis, politicis, œconomicis agnosceremus. Id ipsum & in Metaphysicis consequeremur, ni pleraque deprauasset vetustas. Quæ autem de plantis, aut de animalibus tanto sunt concinnata philosopho, iam elementa non sunt, sed velut ex elementis coaptatæ syllabæ. In quam seriem veniunt & magna moralia. Omnia verò hæc problemata, & physionomica addiuinatio consequebantur, quæ ab elementis dissita longe sunt. Quando nec in re grammatica de oratione quicquam
B disseritur, ni literarum præcesserit cognitio cum syllabis & dictionibus. Quamobrem, quum angustæ omnino mentis sit, intra vnam se porticum aut academiam continuisse, pergamus hisce varietatibus & doctis secessibus hosce libellos excolere, vt si quis fuerit eorũ genius, nitidiores, ac suo more vnguentati veniant in manus hominum. Nec philosophię nomen exhorrescamus, quando hæc est verus germanúsq; τετράωτος, idest auribus insignitus quatuor, quo nomine eũ
C Græci interpretantur, qui multa visu conceperit, multa & auditu. Nam, vt Aristoteles docuit, & non tacuit Plutarchus, & ante eum Theophrastus, primæ notæ virum addecet, quæ sunt, contemplari, rursúmque obire, quæ oportet, congruáque vitæ hominis sunt. Proinde Plato, ingentibus quibusdam admirandisque bonis legitimorum philosophorum animos refertos esse prædicat, ac post corporis mortalis interitum, diuinis epulis vesci, veritatisque campum cum diis vnà circumlustrare. Idque ex eo potissimum
D promereri, quòd in omni vita desiderio scientiæ diuinæ flagrauerint. Inscitia verò adobrutos iis comparat, qui vitam omnem in subterranea quadam spelunca transegerint. Seneca porrò ad philosophiam confugiendum monet, quòd eiusmodi literæ non apud bonos modo, sed & apud mediocriter malos insularum loco sint. Scitum quoque Luciani illud deornatúmque, ac velut ex oraculo propagatum, philosophicis mysteriis non initiatos, idest τοὺς ἀφιλοσόφους, vt inquit Plato, dici ἐν τῷ σκότῳ ὀρχεῖσθαι, hoc est
E in tenebris saltare. Hæc denique non ementita nobis suggeret in salò Fortunæ (vt ille ait) medicamina, quibus plerique longinquitas, & ignorabiles gentes auctoritatem conciliant, sed quæ citra dissimulationem dici rectè possint θεῶν χεῖρες, idest deorum manus. Quanquam defamatos homines ac erraticos incolásque ganearum sordentium, & demortuos quodammodo nomen sæpe sibi vendicare sanctissimum intuemur dolenter: quum tamen Harmodij & Aristogitonis nomina, ne vnquam seruis indere liceret, decreto Athenienses cauerint. Et quoniam nostra tia
F hæc humanitatis studia obloquentes multi incessere non desinunt, ceu solidi probique adsit nihil, sed humentia planè omnia, & nescio quomodo congestitia, architectos interim imitabimur, qui in palationis ratione, vliginoso solo, fistuca adhibita, sic addensant, vt sustinendis mox oneribus quibuscunque abunde sit par. Sint porrò quæ de philosophiæ petuntur sacrario, velut succidaneum quiddam, quo delicatioris stomachi fastidium detergatur.

G *Heroum quid sit. Expenduntur apud Thucydidem loca duo. Heræum quid. Hermæa. Musea. Diasia. Padia. Demetria. Hiera picra. Peliæ vaticinatrices. De Craniis, & Cranone. Epicrano, & de Herophile, ac Sibyllis. Ciono cranion. Epicrasis quid. Cranion sophotaton.*

Caput XVIII.

H MAgnæ virtuti heroum excitare, veteris fuit moris. Id & Acrisio fuisse positum, Apollonij interpres scribit. Sed & leocorium, quod Athenis erat, heroum item dicebatur. Significari autem eo nomine monumẽtum,

putant eruditiores, vsitata & Latinis auribus dictione. Plinius libro decimo, quam ob causam incolæ, quod vocant heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & Virginis. Androgei aram Pausanias scribit, in Attica ἡρῷον dici. Polion verò in Lesbo locus, inquit Stephanus, vbi erat Tantali heroum. De Vlyssis heroo penes Lacedæmonios, apud Plutarchum in Causis historia est: sed in ratione ciuilium præceptorum scribit idem, Theagenem heroa cœnasse epitaphij cuiusdã. Thucydides quoque historia tertia, Platæensium à Lacedæmoniis obsidionem describens, & quorundam eruptionem per hostium munimenta, inquit, Pergebant autem conferti Thebas versus ἐν δεξιᾶ ἔχοντες ἀνδροκάτους ἡρῷον, quæ verba non aliud nobis reddunt, quàm dextra habentes Androcatis heroum. At Laurentius transtulit, Iunonis templum ab Androcate ædificatum. Quòd si quis putat heroum significare Iunonis templum, fallitur: sed doctissimus interpres legisse videtur, non ἡρῷον, sed ἡραῖον: qui lapsus equidem procliuis est, ac lubricus. Est verò Heræum planè Iunonis templum. Quis enim nescit, Iunonem dici heram? Sed & eiusdem festa dici Heræa inuenias, vel apud T. Liuium: sicuti Mercurij Hermæa. nam Musea, Musarum sunt: Iouis, Diasia & Pandia: Cereris, Demetria. Sed ad Heræum redeo. In versiculo tamen illo ex Ennio apud Ciceronem De officiis primo,

Vósne velit, an me regnare Hera.

Pro Fortuna dici Heram interpretantur. dicunt & gratiam significare, atque item auxilium. Dicitur item Græcis, ἡραία ζωή, idest regalis vita: quoniam sit Iuno, ἡ βασιλεία, quod de Eustathij doctrina est. Fuit in Thracia quoque ἡραῖον τεῖχος, idest Heræus murus: sic verò dicebatur locus quidam, cuius in Philippicis commeminit Demosthenes. Hiera verò ad præsens institutum nil facit. Ea ex aloe concinnatur, vt statuit Galenus, quam nonnulli picram quoque appellant. Heræum item stare Pausanias inquit, à Mycenis stadiorum quindecim spatio, in humiliore montis Eubœæ loco, de Asterionis filia sic nuncupati, prope quem fluat, quæ dicitur Eleutherij aqua. Ea verò quæ sacra obeant, vti θεὰς καθάρσια, idest ad expiationes. Xenophon Rerum Græcarum septimo, ab Argiuis apud Phliuntem muro circummunitum scribit Ticranon: Quod, inquit, supra Heræum est, ab Sicyoniis autem in montanis munitam Thyamiam. Heræum, idest Iunonis templum ante vrbem Platæarum libro vltimo agnoscit Herodotus, interpretis etiam astipulatu. Herophile sibylla fuit, quam Græci Iouis & Lamiæ Neptuni filiam tradunt, quæ mulierum prima cecinerit oracula. Quo in genere fuit apud Cumæos Δημώ, apud Hebræos Sabba, vt prodit Pausanias, Berosi, & Erimanthes filia. Phaennis apud Chaonas, apud Dodoneos Peliæ, idest πέλειαι. Nam & hæ vaticinio fuere insignes, sibyllæ tamen dictæ non sunt. Verum, vt ad Thucydidem redeamus, vt Vallæ comprobari lectio item possit, illud facit, quia in eisdem locis libro eodem fanum Iunonis historicus statuat. Nec videri potest interpres imperitia lapsus, quum libro secundo, vbi ita Græcè scribitur, καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἡρῷα πάντα, Basilicas Latinè pro herois reddiderit. Nec dissimulandum tamen, videri quandoque Laurentium in aurem vtranque dormire, sicuti libro quinto, vbi Thucydides ait, καὶ κατῴκισαν αὐτοὺς ἐν κρανίοις τῆς κεφαλληνίας. ipse crania interpretatur vertices: quum tamen, licet vnitatis numero, Cranion esse Cephaleniæ ciuitatem, constet vel auctore Stephano. nam Cranon in Thessalia est. Quam prius Ephyram volunt nuncupatam, Cratonem verò dictam de Crano nis nomine, illic regnantis, quem peremerit Oenomaus. Sunt ex Græcis qui ita prodant: Cephalenia, inquiũt, tetrapolis est, Pale, Cranæa, Samæa, Pronæa. Quamuis & Cranon, alterius sit ciuitatis nomen, in qua duos modò coruos reperiri perpetuò, Callimachus scribit in Admirabilibus, & Theopompus: qui, vbi alios progenuerint, abeunt ipsi, compares ibi relinquentes. Cranion verò Græcè tum locum signat, tum caput. Vnde Rerum Græcarum quarto Xenophon, ab columna excidisse cionocranion prodigiosè, tradit, quo columnæ innuitur caput. Sed Valla fortè maluit Latinè, quàm semigræcè ciuitatis nomen exprimere, etiam si hoc fieri magnopere non debeat, nec soleat. Credamus tamen id iure factum, quando tralator inter graues censeri potest, ac auctoritatis non conuellendæ, cuiusmodi appellant Græci ἀκινήτους, tanquam dicas, non mouendos. A crano connectitur elegans dictio Græcis epicranon, quod columnæ item caput significat. Sed apud Euripidem etiam κρήδεμνον, siue reticulum aut vittam, quũ ait, ἐπίκρανον κεφαλῆς. Olecranon verò interpretantur ancona, idest cubitum. Epicrasis autem medicorum scholis verbum est vel frequens. Dicitur eo nomine aura τῆς κακοχυμίας, quum sensim, quod malum est, educitur, reponitúrque itidem, quod bonum. Cranius, idest κρανεῖος, mensis est appellatio, qui Lacedæmoniis ferè totus sacer quum foret, expeditionibus abstinebant eo, quod significat Thucydides. Quia verò cranion Græci caluariam dicunt, hinc facetissimè σοφώτατον κρανίον appellamus plerunque, stultissimum intelligi volentes.

Sepulchrorum religio. Plinij locus explicatur. Quibus datum in vrbe sepeliri. Persarum regum sepulchra. Gentium in sepeliendo ritus. Thucydidis sepulchrum. Icrium quid. Hephestionis funus. Ceneracij. Mouumenta cur.

Caput XIX.

Sepulchra violasse, summum esse prioribus habitum scelus, indicio pleraq; sunt. Nam ea quidem proximè accedunt, vt opera putentur publica, quã do religioni commendantur. Vbi corpus demortui hominis condas, inquit lex, sacer esto. Hinc illud ex secundo Naturalis historiæ Plinij, Terra nos à reliqua natura abdicatos, tum maximè vt mater, operit, nullo magis sacramento, quàm quo nos quoque sacros facit. Sed & in Numa Plutarchus mortuos appellat sacros, quorum sacra sint sepulchra: quod & Græcorum sententia comprobatur, qui enuntiant subinde ἀκίνητα μὴ κίνει, non mouenda monentes relinqui oportere: quod & in prouerbialem cessit vsum. Id post alios testatur in Amatorio sermone Plutarchus. Sunt è Iureconsultis, qui sacrum dici sepulchrum opinentur, in quo caput hominis sit reconditum, etiam si membra absint reliqua. Quin offenso capite, violatum intelligi sepulchrum: quoniam sit sensuum arx caput, ac rationis: eóque amoto, reliqua iacere ignota prorsum ac omni decore exuta. Quamobrem quicquid honoris capiti contribuitur, vniuerso planè contributum corpori existimatur: quæ Ambrosij sententia est. Proinde nulla ferè tam efferata gens, quæ non habendam sepulchrorum rationem senserit: præter nescio quos Lotophagos, quos ex vltima prædicat barbarie suos in mare defunctos, capedunculis ac loculis prorsum neglectis, abiicere: parum interesse asseuerantes, humóne an aqua, an igne dissoluerentur. Albani etiam curam mortuorum agere, nefas arbitrabantur. Sabæi, corpora defunctorum æquè atque stercus ducebant: quin etiam reges in sterquilinia reiiciebant. Troglodytæ, mortui ceruicem pedibus alligabant, & raptim cum risu & iocis efferebant, nulláque loci habita cura, mandabant terræ, ac ad caput cornu caprinum affigebant. Disertè Mœcenas dixisse putatur,

Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

Altè cinctum putes dixisse. Habuit enim, inquit Seneca

neca, ingenium & grande & virile, nisi illud sequundis cinxisset. Verum hos, vt immanitate ac barbarie notissimos nemo non vituperandos execrandósque censuerit, longè etiam magis Scythas, quibus moris erat, inter epulas honoris causa mortuos vorare. Nec tamen Scythis omnibus id fuisse in more, auctor Herodotus est historia quarta. Fuere & qui canes nutrirent in Hyrcania, quibus vita functos vorandos obiicerent: proinde etiam sepulchrales dictos, docuit Strabo. Illud verò hac parte præstabilius fortè videbitur, ex lege duodecim tabularum, Vestibulum aditúmque ad sepulchrum vsucapere, non licuisse. Sancitũ quoque lege scimus, vt grauis irrogaretur mulcta, si quis bustum violasset, aut ex sepulchro columnam deiecisset fregissétve. Apud Athenienses sepulchrorum tanta cura fuit, vt etiam peremptos bello, si quis dux honestare sepulchro neglexisset, capite plecteretur. Spartę cadauera veste contegebantur punicea, oleæ præterea foliis adiectis. Epitaphium carmen, quo exprimeretur nomen, indere haud fuit fas, ni vir is in bello esset strenuè perfunctus. Mulieri honos habebatur idẽ, modo ἱερῶς interisset. Auctor Modestinus est Digestorum vigesimooctauo, in conditionis humanæ memoriam sepulchra strui cœpta: vnde cur eadem dicantur monumenta, liquidò perspicimus. Macedonibus item sic tradito more, vt vix vllum militiæ tam solenne munus esset, quàm suos sepelire. Apud Hebræos lege cauebatur, ne hostem insepultum quidem relinquerent. Vlpianus Iureconsultus: Sepulchri, inquit, violati actio infamiam irrogat. Paulus quoque ita scribit, Rei sepulchrorum violatorum si corpora ipsa extraxerint, vel ossa eruerint, humilioris quidem fortunæ summo afficiuntur supplicio: honestiores in insulam deportantur, aut relegantur, aut in metallum damnantur. Caius tamẽ ait: Sepulchra hostium religiosa nobis non sunt: ideóque lapides inde sublatos in quemlibet vsum conuertere possumus, nec sepulchri violati competit actio. Scribit Appianus, inter præcipua, cur legem agrariam recusarint diuites, fuisse, quod impium ducerent, monumenta maiorum ad alienos transire. Etiam si Pomponius scribit: Dominis fundorum, in quibus sepulchra fecerint, etiam post venditos fundos adeundorum sepulchrorum esse ius. ἀποτάφους eleganter vocāt Græci, qui maiorum sepulchris sint exuti. Veterum autem sepulchra in agris fuisse, quum multa comprobarint, tum quod Vlpianus scriptum reliquit: Diuum Adrianum pœnam statuisse aureorum quadraginta, in eos qui in ciuitate sepulchrum fecissent, quā fisco inferri iussit. Et in magistratus eandem statuit pœnam, qui id passi forent. Quin & publicari iussit locum, & inde cadauer transferri. Relatum tamen in Chronicis, Traianum intra Vrbem solum omnium, & in foro sepultum, quum morbo apud Isauriæ Seleuciam interiisset. Sed ducibus etiam datum ac posteris, Plutarchus scribit, vt in foro sepelirentur. Memoratum in literis & illud scio, sepulchra in vrbibus admissa quandoque: quod postea Duellio consule inhibuerit senatus: Imperatoribus tamen datum & Vestalibus, vt in Vrbe contumularentur. Nam & nocentes virgines, in campo scelerato intra Vrbem adobruebātur viuæ. Persarum reges, in monte qui Persepoleos arci ab Oriente incumbebat, nomine Regius, sepeliri mos erat. Mirum dictu: in eius meditullio substructiones visebantur, quæ reges caperent defunctos: sed ita, vt ascensu nullo, machinis sublata cō ditoria reponerentur. Hephestionis funus Babylone ab Alexandro celebratum, quæ toto sunt terrarum orbe vnquam ædita, facile excessit magnificentia & sumptu, quando ad duodecim talentorum millia traduntur infusa: quo nomine in prouerbij faciem trahi scienter potest. Postremò in hoc vetustatis iucunda subit recordatio. Stabant maiorum sepulchra lineamentis astructa exquisitissimis, non deerat columnarum copia, splendebant crustationes, nitescebant & signa ac tabulæ, spectabantur ducti ære aut marmore vultus artificio pereleganti. Scribit Marcellinus, Thucydidis sepulchro fuisse Icrium appositum. Id verò cenotaphij gnorisma, idest signum fuisse Atheniensibus patrium ac legitimum, vbi quis patria excidens, inibi haud foret sepultus. Icrium verò, surrectum vocant lignum. Nam & CHRISTVM ab Iudæis icrio suffixum fuisse, traditum est. Sunt eo itẽ nomine tabulata nauium, vel & theatrorum. Erant in concionibus quoque icria, super quibus sederent, ante vsum theatri. Illud auctarium item fuerit: Vigilantium quendam, aut verius dormitantium (vt inquit Hieronymus) cinerarios & idololatras solitum appellare omnes, qui martyrum reliquias venerantur.

Item de sepulchris pluscula & sepeliendi ritu. Columnæ in sepulchris. Stelæ. Pilæ stantes. Isocratis sepulchrũ. De Philagri sepulchro, à Metello extructo. Versus longi, qui. Epicedium. Threnus. Calpis. Iniectio glebæ quid. Virgilij locus explicatur. Eria quid, & sparteria. Hieronymi locus restituitur. Hyrcani historia. Xenodochia quis struxerit primus. Hydria quid. Seueri historia.

Cap. XX.

DE sepulchris verò apud Solonem non ferè comperiuntur plura, quàm ne quis ea deleat, néve alienum inferat: statuta item pœna, si quis bustum columnámque violarit aut deiecerit. Postea verò propter sepulchrorum amplitudines, quæ in Ceramico visebantur, sancitum lege est, ne quis sepulchrum faceret operosius, quàm quòd decem homines effecerint triduo, néve Hermas liceret imponi, nec de mortui laude, ni in publicis sepulturis, nec per alium, nisi per eum qui publicè ad eam rem constitutus foret, dici licebat. Verum, mox vbi increuit luxuria, spectarique ea cœpit sepulchrorum magnificentia, quæ Romæ visebatur frequens, Demetrius lege sanxit, vt ante lucem efferrentur, & nouis sepulchris etiam statuit modum. Nam super terræ tumulum erigi columellam iussit, quæ trium cubitorum mensum non excederet: aut mensam, vel labellum. Mensarum meminit etiam in Decem rhetorum vitis Plutarchus, Isocratis sepulchro insculptũ arietem tradens cubitorum triginta, in quo esset Siren cubitorum septem, ratione symbolica: prope itẽ fuisse mensam quæ poetas haberet, ac eiusdem præceptores, in quis & Gorgiam astronomicam inspectā tem sphæram, & assistentem Isocratem. Columnarum in sepulchris morem scribunt quidam, nobilioribus modò fuisse contributum, quo eorum fastigiũ cæteris eminentius significaretur. Columnarum ratio, inquit Plinius, erat attolli supra cæteros mortales. Quod & arcus significant, nouitio inuento. Hoc verò sepulchralium columnarum genus, à stando στήλας vocant Græci, minores verò etiam stelidas. sed & στήλας Herculis nuncupari in Græcorum monumentis obseruauimus. Nostri stantes appellant pilas. Verum & alicubi Plinius excitatas scribit stelas literis incognitis. Plato Legum duodecimo, Nullum in loco fœcundo & agro ad cultum parato fieri struive sepulchrum iubet: verum is, inquit, locus corpora defunctorum recipiat, qui ad cætera inutilis, & ad id tantùm commodus, viuentibus nil prorsum inferat nocumenti. Neque enim à viuis, minus item à mortuis terræ matris fœcunditas præpediri debet. Sepulchrum porrò exstrui vetat altius, quàm viri quinque diebus totidem excitare possint: lapides nō maiores, quàm vt possint defuncti laudes quatuor solum heroicis versibus æditas comprehendere. Quos, vt Cicero inquit, longos vocauit Ennius. Nam & Diomedes: Heroicus (inquit) etiam

A hexameter dicitur, & pythius, vel epicus, & pyrrhichius, ac bucolius: super quas appellationes etiã Latinè longus pes vocatur. Longos versus hexametros dici, Gellius item subscribit, approbátque. Scribit Ammonius, proditum à nonnullis, epicedium vocari, quod defuncti laudem continet, mediocri adhibita commiseratione: sed threnum cani in calamitate ipsa ab ancillis ante conditum cadauer, ac etiam post, quin anno item vertente. Relatu dignum ex B Græcorum thesauris: Metellum nepotem curiosius Philagri sepulchrum exstruentem, lapideum apposuisse coruum. Id quum foret intuitus Cicero, in eius leuitatem iocatus: Hoc, inquit, sapientius à te factum, πέτεσθαι γάρ σε μᾶλλον, ἢ λέγειν ἐδίδαξε, volare magis te docuit, quàm dicere. Sepulchra magnifico illustria impendio, ex admiratione Mausolei monumenti à Romanis dici Mausolea, scribit Pausanias. Qui & Helenes mulieris indigenæ apud Solymos sepulchrum fuisse tradit præcipuè admiran- C dum. Antiquissimum sepulturæ genus putat idem M. Tullius, quo apud Xenophontem vtitur Cyrus. redditur enim terræ corpus, & quasi matris operimento obducitur, quo ritu sepultus sit Numa rex, sepulta & gens Cornelia: donec è patritiis Corneliis primus Sylla cremari voluit: talionem (opinor) veritus, quum C. Marij reliquias apud Anienem sitas dissipari iussisset. Sepulchrum antè non est, quàm iusta facta: & corpus incensum. Humatos propriè dicebant, quos humus iniecta contegeret. Eum mo- D rem ius pontificale confirmat. Nam prius quàm iniecta gleba est, locus vbi crematum corpus est, nihil habet religionis, iniecta gleba tumulis, & humatum est, & gleba vocatur, ac tum denique multa religiosa iura complectitur. Ex hoc verò ritu copiosius explicato enarratur amplius Maronis locus ex sexto Æneidos, in quo plus iusto inarescunt interpretes:

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Iniice, nanque potes, portúsque require Velinos.

Impium porrò censebatur, viso cadauere insepulto, E non iniecisse puluerem: quod in Antigone indicat Sophocles. Et Athenis Buzyges eos est execratus, qui inhumatum cadauer neglectui habuissent. Quod autem Seruius ait, absente cadauer fieri solita quædam solennia sacra: exponebantur quidem in Legibus à Cicerone: verum ita laceri circumferuntur codices, vt Delio non solum natatore opus esse videatur, sed amplius ipso M. Tullio. Ad hæc porrò respicit Horatianum illud,

Quanquam festinas, non est mora longa, licebit,
F Iniecto ter puluere, curras.

Hinc & Græci, sepulchra dicunt ἤρια, hoc est eria, vt Theocriti interpres scribit in Pharmaceutria, παρὰ τὴν ἐπιχωννυμένην τοῖς νεκροῖς ἔραν. idest, ab ea quæ mortuis iniiciatur, terra, quam vocant eram. Sunt qui eria opinentur dici, non surrecta, sed iacentia sepulchra. Apud Hieronymum ad Pammachium ex Origenis sententia de resurrectione, sic legitur modo, Et quasi ἀντήριαν, idest seminarium mortuorum, sinu terræ confouetur. Mendum esse in verbo Græ- G co exemplarium, dilucet: nec quid reponendum sit, constat magnopere. Si coniecturæ superest locus, Hieronymianæ interpretationi aptius videtur, vt σπαρτήριον legamus, idest sepulchrum, quo reuictorum contineantur semina: quando ita statuebat Origenes, in ratione humanorum corporum manere quædam surgendi antiqua principia, sicut truncus, rami, folia, poma in ratione seminis sunt. Monumentum, inquit Florentinus, res est memoriæ causa in posterum prodita: quòd si corpus vel reliquiæ inferan- H tur, fiet sepulchrum. Ægyptios legimus, præsigni magnificentia construere sepulchra consueuisse: quãquam in domorum ædificatione incuriosi admodum forent. Siquidem sepulchra defunctorum domos sempiternas, quonam apud inferos infinitum sit tempus, vocant. At domos ipsas, velut diuersoria opinantur, argumento vitæ breuioris, ac momento transeuntis. Auctor Iosephus est, & repetit Egesippus libro primo, Hyrcanum quum ab Antiocho premeretur obsidione, vt auro redimeret, quod ferro nequibat, reserato Dauid sepulchro, auri talentorum tria millia inde eruisse: ex quibus Antiocho trecenta erogarit, vt obsidionem desineret, ac pretio emptus digrederetur. Mox, vt facti inuidiam leuaret, eadem pecunia Hyrcanus fertur primus xenodochia sustruxisse, quibus aduentantes exciperentur pauperes. Hydriam appellat Dion, in qua πορφυροῦ λίθου, Seueri ossa fuerint recondita, Romámque ex Britannis relata. Eam quum paulo antè mortem afferri iussisset Seuerus, contrectans inquit, χωρήσεις ἄνδρα, ὃν ἡ οἰκουμένη οὐκ ἐχώρησεν. virum (inquit) capies, quem terræ orbis non cepit. Itidem in Parallelis Plutarchus, ὑδρείαν vocat χρυσήλατον, in qua Demetrij reliquiæ ad filium sint relatæ. Sed eandem, calpim vocat quoque. In Tiberij Gracchi vita Plutarchus idem, Illo populum ad suffragia vocante, hydrias scribit à diuitibus direptas, quo nomine suffragatorias cistellas innuit plane. Apud Strabonem libro duodecimo, Hydria sunt planè loca, vbi scaturiunt aquę. At Theodoro philosopho quum mortem tyrannus comminaretur, & sepulchri iacturam: Habes, inquit, cur tibi placeas: hemina sanguinis in potestate tua est, qui cantharidis vim es assequutus. nam quo ad sepulturam, ô te ineptum, si putas mea interesse, supra terram, an infra putrescam. Thyestes apud Ennium luculentis sanè versibus execratus Atreum, Sepulchrum esse portum corporis arbitratur, & in eo mortuum requiescere. Inde, vt eo careat frater, extentis optat precibus. Condiunt Ægyptij mortuos, & eos domi seruant: Persæ, cera circumlitos item coaptant, vt quàm maximè permaneant diuturna cadauera. Magorum mos fuerat, non humare corpora suorum, nisi à feris essent antè laniata. Assyriorum sepulchra regum in paludibus pleraque, palustribusque in locis fuisse condita, traduntur. Moris quoque veterum fuit, pluribus locis excellentium virorum monumenta struere: quæ res ambagiosam admodum efficit historiam. Mortuum in Sicilia Anchisen cecinit Maro. Pausanias in Arcadia defunctum scribit, & eiusdem sepulchrum ad montis radices visitatum qãndoque, Anchisiam quod vocant prope Orchomenon: nec fuisse in nauibus cum Ænea, verum aduenisse κατὰ περίφρασίν τινα, illuc prope Laconiam filio appulso.

Ritus item Gentium ad idem spectantes. Nouendialia sacra, Vicennalia, Tricennalia. Ratio iustorum, quæ defunctis exhibentur. Hemacuria. Sepulchrorum coronæ. Pothos corolla. Amarãthus. Vidi liquores, apud Papinium qui sint. & cur comburerentur cadauera. Parabasium. Pluto cur defunctis præsidere creditus. Sepulchrorum ianitores. Mors infamissima quæ sit. Threnodes. Byblij.

Caput XXI.

POsteaquàm abundè multa de sepulchris cõgesta nobis sunt, adiiciamus carptim & de sepeliendi ritu: quamuis & hunc paulo antè paucis attigerimus. Tot autem penè esse modos, quot gentes, non ferè obscurum est. Auctor Polybius, si humanis cessisset paulo illustrior Romæ, moris fuisse, in forum eundem efferri, ac stantem constitui, recumbentẽ verò rarius: aderat mox, si per ætatem ac præsentiam licuisset, filius, vel certè sanguine iunctorum vnus, qui defuncti pręconia oratoriè persequeretur. His verò ex ritu cõfectis, contumulabatur mortuus. Pueri imago patri persimilis in illustri domus astituebatur parte. Quod, inquit, adolescentibus

scentibus ad virtutem & fortia facinora eximium fuit incitabulum. Hinc Cæsarem legimus amitam laudasse annos natum plus minus duodecim. Tiberium autem vel annorum nouem in patre idem implesse. Apud Gerrhos (Scytharum hi populi sunt) vbi rex perfunctus fato est, defunctum eius capiunt inceratum, aluo euulsa atque expurgata, quam filere cōtuso & thymiamate apiique semine & anesi quum expleuerunt, resuunt denuo, plaustróque imposito, ad aliam protinus emigrant gentem. Eum verò qui excipiunt, eadem agunt quæ regij Scythæ: aureum decidunt, crinem circumtondent, brachia circumcidunt, frontem nasúmque consauciant, sinistram manum sagittis traiiciunt. Mox idem ad populos alios, quibus viuens imperitarit, cadauer transfertur. Denique contumulantes, concubinarum aliquam præfracta gula simul sepeliunt: sed & pincernam, coquū, equi agasonem, ministrúmque: item qui fuisset à nuntiis, necnon equos, & omnium primitias. Rursúmque anno circumacto hæc obeunt, quinquaginta ex ministris, qui non alij sunt quàm Scythæ ingenui, strangulant, totidémque interimunt equos. Alios verò Scythas, quum decesserunt, proximi in plaustris collocatos ad amicos circumferunt: eos illi excipientes epulum cadauer comitantibus præbent. Mox peractis diebus quadraginta, humo mandant, capite exinanito ablutóque. Persarum in luctu mos est, detondere in lugubri veste coniuges ac liberos. Apud Indorum sapientes occupare diem fati, pulchrum, viuósque cremari se iubent: immo & coronati, more ac lege Indorum hymnos ac laudes deorum concinunt, documento præclarissimo, quàm potens, quàm valida, quámque insuperabilis sit humana mens, quum quid agere constituit. Quibus autem segnis ætas, aut incommoda valetudo est, expectatam mortem pro dedecore habent, nec vllus corporibus quæ senectus soluit, honos redditur: inquinari putant ignē, hi spirantes recipiat. Hermione, inquit Geographus, ciuitas est non ignobilis, in qua iactatum diu, breuissimū inde ad inferos haberi descensum, quo nomine defunctis non erogari naulum. Ethnicorum porrò moris erat, diebus nouem mortuos flere: vnde & Nouendialium sacrorum enata consuetudo. Ex qua & Cottam Messalinum quandoque coargutum legimus, quòd quum die natali Augustæ inter sacerdotes epularetur, Nouendialem eam cœnam dixisset, ceu lessum planè tunc foret factū. Dei cultores, inquit Strabus, septem diebus exsequias celebrant: vnde Ecclesiastici vigesimosecundo, Luctus mortui septem dies, luctus autem fatui omne tempus vitæ eius. Septenarius quippe quietē significat, vnde septima dies Sabbatum, idest requies dicitur: celebrant ergo septimā diem mortuorum, optantes illos cum Domino conquiescere, exanclatis vitæ huius ærumnis impatibilibus. Dici quoque illud potest: Sicuti tertia dies mortui agitur à fidelibus, vt anima quæ est triplicis naturæ, requiescat: ita septimus celebratur dies, vt anima corpori reconcilietur, quæ carne illiciente peccauit. In septenario enim tria sunt, & quatuor: ternarius pertinet ad animam, quæ irascibilis, & concupiscibilis, ac rationalis est: quaternarius ad corpus, quod ex quatuor consurgit elementorum potestatibus. Azanem Arcadis fuisse filium, Pausanias scribit, quo moriente, certamina sint proposita primum, præcipuè verò hippodromiam, idest equorum cursum. Ab hoc Azane dici Azaniam volunt regionem. In Chronicis Eusebij legimus, Constantini vicenalia Nicomediæ acta, ac sequenti anno Romæ ædita. Apud Hieronymum eiusdem nominantur tricenalia. Sed ad mortuū ea nihil. Sic enim celebritas nuncupari videtur, quæ tum vicesimo, tum tricesimo imperij anno peracta est. Ita tamen, vt vel defunctis accommodari possint vocabula. Ab Varrone proditum, & Catone est: maiores in funeribus vti consuesse tum nigro, tum cæruleo colore: nam in adolescentum morte cæruleum adhibere solenne fuit. Non prætereundum temerè, quod Onirocriticorum primo scribit Artemidorus: eorum qui sibimet laqueo gulam fregerint, nomina supprimi à domesticis in mortuorum cœnis. Propterea exitium id cuidam præmonstratum, qui nomen se amisisse somniarat. Parentationes Græci κτερίσματα vocant, & προθέσεις, ἔνατα, idest nona, τριακοντάδας, idest tricesimas. Sed & Necysia, ac Genesia. Nam Genesia, inquit Ammonius, diem nuncupamus, quo quis fato est functus: sicut genethlia, quo est natus. Bœotij Hæmacurias, qua voce in Olympiis vtitur Pindarus quoque, qui & sepulchrum dixit amphipolon, quod in ciuitatis constituatur meditullio, vbi conditores contumulare, veteris fuit moris. Pothos, corolla dicebatur ex potho, qui duplex est: alter hyacinthi flore: candidus alter, quo sepulchra coronabant, vnde conciliatum rei nomen, vt quæ desideratis iam foret destinata. Proinde apud Theophrastum, Pothos Latinè Desiderium redditur ab Theodoro. Amarantho sepulchra item coronari solita, Philostratus scribit, orto ab Thessalis initio, Achillis tumulo ad eum modum coronato. Est autem apud Galenum Amaranthus helichrysos, idest Aurelia, vt Theodoro placuit. In hac verò tam multa funerum mentione per incuriam minimè prætereundum illud Papinij ex Syluarum secundo, in Glauci epicedio,

> Quid Cilicū flores? quid munera graminis Indi?
> Quódque Arabes Phariique palàm est, Vidique liquores
> Arsuram lauere comam.

Ab eruditis omnino aliter, quàm suspicetur Domitius enarrationam verbum vidi, à video inflexisse planè videtur: quum potius epitheton, de loco factum censeri possit & debeat, à Syriæ vrbe Vida: propterea de styrace intelligendum, de qua Plinius & cæteri. Paræbasium in Arcadia inuenio fuisse monumētū apud Megalopolin, iis qui in bello aduersus Cleomenem ceciderant, dicatum, nomine adoptato: quoniam παρεσπόνδησεν ἐς αὐτούς, idest fœdera cum eis est transgressus Cleomenes. Inde & Paræbasius cognominatur campus. Sed vltimo ferè non prætereundum illud loco videtur, Veterem fuisse Græcis morem cadauera comburendi, quod à Septentrionalibus diu item seruatum animaduertimus. Exustionis verò ratio affertur non vna, aliis opinantibus, quod in nobis diuinum est, igneo veluti vehiculo ad superna subuectum cælestibus inseri, subsidente, quod terrenum est. Alij in eo purificationem quandam intelligere maluerunt: quoniam sit ignis ἁγνιστικόν quiddam, idest expurgandi vim habens: nam & purgationes, quas catharmos vocant, non citra ignē fiebant, quod significat Euripides, vbi Clytemnestræ corpus igni depuratum scribit. Sed sententiam priorem in Scyllæ rogo approbare videtur Lycophron, & præterea Indorum gymnosophistæ. Comburendi morem ab Hercule conditum, malè concipiunt quidam, exusto Argio Lycimnij filio, relatis modò ad patrem ossibus, quem incolumem se restituturum, fuerat pollicitus. Heraclitus, qui ignem prodidit rerum principium, in eundem corpora resolui debere pronuntiauit. At qui aquæ principem locum dedit Thales, cadauerum adobrutionem comprobat, quo humore valeant resolui. Lectum denique alicubi est, eorum quæ ad defunctorum spectent cultum, Plutonem fuisse auctorem primum: quo nomine creditum, mox vita functis præsidere. Sepulchrorum ianitores videntur dici, quibus illa incumbit functio, vt sepulchra aperiant, cludántque. Firmicus: In tertio loco Mercurius cum Saturno ab horoscopo partiliter constitutus pollinctores faciet, ac funerarios, mortuorum cadauerum custodes, aut sepulchrorum ianitores. Mors infamissima veteribus censebatur, quam sibi quis sponte consciuisset, quo nomine etiam sepulchro prohibebatur, ni causa

proferretur congruens: vnde & declamantibus celebrata lex, Qui ſibi manum admouerit, inſepultus iaceat. Antoninum philoſophum ſcribit Iulius Capitolinus, honori Fauſtinæ vxoris mortuæ nouas puellas inſtituiſſe Fauſtinianas nomine. Alexandriæ obolis conducuntur, qui mortuos fleant, quod munus ſolicitè adeo ac plenè præſtant, vti ad eos pertinere funus putes. Ij ergo ab re vocantur threnodes. Apud Cyprios inuenio ſepulchrorum cuſtodes dici Byblios.

Qui fuerint Metelli Macedonici filij apud Pliniū. Item apud eundem diadematis legendum ſit, an Dalmaticis.

Caput XXII.

QVod autem libro ſeptimo Plinius ſcribit, Macedonicum Metellum à quatuor liberis illatū eſſe rogo, vno prętore, tribus cōſularibus, duobus triūphalibus: vno cenſorio, quæ ſingula quoque paucis contigere: quæſitum anxiè inter doctiſſimos quoque, quinam fuerint hi Macedonici filij. Et inde illa celebris nata diſceptatio, diadematis, paulo pòſt legendum ſit, an Dalmaticis. Et Hermolaus quidem, cui multum debent Latinitatis candidati, diadematis penultima productiore, legi oportere, ſuſpicatur: tum ex vetere lectione, tum quòd inter Metellos fuiſſe diadematos quoſdā, Cicero auctor ſit. Vetus quidem lectio plurimi apud me momenti eſt, ſed ea indiget interpretatione, aut alterius ſaltem auctoris calculo. Nam Ciceronis auctoritas nil videtur certi afferre. Beroaldus verò & ipſe de literis noſtris optimè meritus, Dalmaticis aſtruit reponendum, vetere expuncta lectione. Itaq; quum Plinium profiteretur, diis hominibúſque fauentibus, ſuis dictaſſe auditoribus: quoniam Pedianus à L. Metello ſubactos Dalmatas ſcribat, & in Epitome Liuiana ſignificetur id ipſum. Sed hominis ingenium demiror, & conſuetam illi in re literaria diligentiam appello: vnde enim augurari poteſt ex Aſconio, & Epitome, L. Metellum Dalmaticum eius fuiſſe Metelli filium, de quo agit Plinius? Ab vno ex Metellis ſuperatos Dalmatas, videmur omnes ſcire. Diadematum verò eius, de quo negotium eſt, Metelli fuiſſe filium, ambigunt plerique. Sed nobis, opinor, ducibus perplexitas tolletur omnis, & Pliniana lectio malè interpolata ſuo reſtituta nitori clareſcet amplius. Ego diadematis defendo apud Plinium. Sententiam verò hanc ſuffulcit, tanquam triarius apprime nobilis, in libro De Romanorum fortuna Plutarchus: Fortunam, inquit, magnificè extollit Cæcilius Metellus Macedonicus, ſenex à liberis quatuor elatus conſularibus, Q. Balearico, L. Diademato, M. Metello, C. Caprario. Hactenus Plutarchus. Vbi verò ipſe L. Diademato repoſui, Gręcè ita habet, λευκίου διαδήματα: vnde, opinor, ambiguitatē omnino tolli, quin lectio vetus minimè ſit confodienda, ſiue is L. Metellus Dalmatas vicerit, ſiue alius prænomine eodē.

De Aleiis campis, an rectè vacui trāsferantur. Obiter περὶ παρηχήσεως. Alea quid, & epialos febris, quam habeat rationem. Aleſius mons. Halea Pallas. Halea certamina, & Halotia. Thalamæ vrbs. Plutarchi locus reſtituitur ex Agidis & Cleomenis vita.

Cap. XXIII.

[illegible]leios campos Strabo prope Mallum & [illegible] conſtituit, meminit & Plinius in [illegible]. Græcè dicuntur ἀλήια πεδία, [illegible] quem facit in Bellerophontis fabella Homerus, expoſuit Euſtathius. Et ab errore quidē nūcupatos interpretantur: quod ſcribit Porphyrius, quia ἀλᾶσθαι Græcorum lingua errare ſit, quoniam per eos oberrarit primum excuſſus pegaſo Bellerophontes ſolus. Inueni tamen inter noſtros qui campos vacuos Latinè ſint interpretati, ceu planè epitheton foret id, non loci proprium nomen. Id quàm rectè, viderint ipſi: neque enim quenquam velut opere cenſorio notatum volumus. Certè conſimile eſt, quod paulo antè de craniis retulimus, Non debuiſſe autem ita Latinè enuntiari, illud eſſe argumento
B videtur: ſi modò quis dicenda reguſtet amplius, nec deuoret, ſed recenſum itidem agat: quod non deſunt ex Græcis, qui Aleios dici campos putent non ab errore, vt ferè creditur, ſed ab oppido quod Alas nuncuparetur. Addúntque, inter Pinarum & Cydnum amnes collocari. Sed amplius Hermogenes περὶ εὑρέσεων quarto tomo, vbi agitur περὶ παρηχήσεως, quam eſſe finit orationis venuſtatem ex vocum ſimilitudine, diuerſa tamen notione, vt apud Xenophontem, πείθει
C τὸν πείθοντα, mox Homeri adducens carmina de Aleiis campis, ſubiungit, eſſe vſum poetam παρηχήσει, ob vocum conſonantiam: quippe, inquit, Aleium eſt loci proprium nomen, ἀλᾶτο autem verbum, ἀλεείνων verò participium. Homeri carmina hæc ſunt,

ἤτοι ὁ κὰπ πεδίον τὸ ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο,
ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Cicero in Thuſculanis ita conuertit,

Qui miſer in càmpis mœrens errabat Aleis,
Ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans.

D Aleium interpretantur quidam, οὐκ ἔχον λήια, τουτέστι σπόριμα πεδία, vel χώρας βοσκημάτων. Scribit hiſtoria ſexta Herodotus, Perſarum copias deſcendiſſe in Ciliciæ campum aleium, ideſt in planiciem maritimam, vti eſt ſuſpicatus Valla interpres. Aleij campi meminit in Periegeſi Apher Dionyſius, ſed præteriit Fannius. Auctor Pauſanias eſt: Aleſium eſſe montem Arcadiæ prope Mantineam: ſic ab errore nuncupatum τῆς ῥέας. Fuit apud Tegeatas Pallados Haleæ delubrum, quod ſtruxerat Haleus: hinc certa-
E mina dicta ſunt quoque Halea. nam Halotia nuncupata creduntur, quod in prælio Lacedæmoniorum multos abduxiſſent captiuos. ἀλέας verò teporem Græci dicunt, vnde & ἠπίαλον nuncupant febrem: vti ab Ægineta proditum Paulo eſt: παρὰ τὸ ἠπίως ἀλεαίνειν, quod clementer excalfaciat. vel vocatur epialos, verbo à mari tralato, quod ἤπιον μὲν φαίνεται, χαλεπὸν δ' ὑπάρχει, ideſt mite quidem videtur, re autem difficile eſt. Nec me fallit, recentiores ferè nomine hoc febrium frigora intelligere. Hyphalon, in mari ſaxum latens vocant Græci, vnde fortunæ
F hyphalos dicit Libanius, occultas intelligens inſidias. In humanis vtique corporibus phlegma hyalodes, ideſt ὑαλῶδες, omni eſt alio frigidius. Id ſi redundet, nec putreſcat tamen, citra febrem inducit frigus, quod recaleſcere nequeat. Si computruerit ex toto, inoritur febris, quam vocant ἀμφημερινόν, ſi ex dimidio, ea quæ ἠπίαλος nuncupatur. Sunt ex Græcis, qui eo nomine frigus putent intelligendum, quod febrem præcurrat. Dignum verò quod
G non omittatur, in Galeni lectum monumentis, qui in melancholiæ rationibus μελαγχολίας inquit, cauſa eſt bilis atra, qui humor ψυχρότερός ἐστι καὶ ξηρώδης. Propterea ſic affecti ſunt φοβώδεις, triſtéſque ſuſpicioſi prorſum καὶ μισάνθρωποι, ac ſolitudine gaudentes, veluti Bellerophon: mox autem quæ prætexuimus, Homerica ſubſcribuntur carmina. Cæterum, in Aleios campos incurrit Plutarchi locus in Agidis & Cleomenis vita non malè ſolum tralatus, ſed corruptus plane. Paſiphaæ, inquit, ideſt πασιφάας
H templum erat, & manteum in thalamis, hoc eſt ἐν θαλάμαις. Eum locum ſic propemodum interpres Latinitate donauit: huic erat templum, & ſacrificium in vrbe conſtitutum. tanquam Spartæ foret id; at Stephanus Meſeniæ vrbem Thalamas intelligit

git Theopompi auctoritatem sequutus, vnde sit gentile nomen Thalamatæ. Scribit Tryphon, & refert Ammonius, Thalamas cum accentiuncula in fine, dioscurorum sacellum indicare; in penultima verò ferarum lustra. Fuit & villæ nomen Thalamus Polybio in Eliensium agro.

Qui dicantur mandragoram bibisse. De mandragora paulo plura. Obiter de orationis asperitate, Et quid cataphora.

Caput XXIII.

Mandragoram bibisse, doctè ac eleganter ij videntur posse dici, qui velut a lapide icti somniculosa, nimis desides sunt, atque ita quodammodo à sensu dissiti abiunctique, vt excitari non queant. Auctor mihi Demosthenes in primis, cuius ex Philippica quarta verba subieci, ἀλλ' οὐδ' ἀνεγερθῆναι δυνάμεθα, ἀλλὰ μανδραγόραν πεπωκόσι, ἢ τι φάρμακον ἄλλο πιοῦσιν ἐοίκαμεν ἀνθρώποις. hoc est, verum nec quimus excitari, sed consimiles hominibus videmur, qui mandragoram, aut id genus pharmacum aliud biberint. Qua in parte obiter enotandum videtur, Hermogenis illud primo De ideis tomo esse verissimum, vbi περὶ τραχύτητος agit, difficulter admodum in Demosthene καθαρὰν τραχύτητα, idest puram reperiri asperitatem. Nam vt eam leniret, seipsum intermiscendo idest consequutus. Sunt enim notiones asperæ omnes, vbi inferior superiore loco positum incessit, aut verbis quoquo modo illi se iniurium præstat, nec id dissimulanter. Cuiusmodi foret, si ita enuntiasset orator, iis qui mandragoram hauserint, aut quod eiusmodi medicamentum, persimiles estis. Sed vt eò vnde sum digressus, stilum reuocem, sic item in Timone reperi apud Lucianum, πῶς γὰρ καθάπερ ὑπὸ μανδραγόρᾳ καθεύδεις, ὃς οὔτε τῶν ἐπιορκούντων ἀκούεις, οὔτε τοὺς ἀδικοῦντας ἐπισκοπεῖς, Quónam, inquit, modo, ô Iupiter, tanquam sub mandragora dormis, qui neque peierantes audis, neque iuris violatores aduertis? Idem quoque Lucianus inter magnificas Demosthenis laudes, ab illo inquit solitos excitari Athenienses, velut ex mandragora dormientes. Ratio verò est, quoniam (vt ex Græcis aliqui scribunt) is fructus hypnoticus est, quo significatur somni conciliator. Plutarchus in Symposiacis, Somnum quippe fieri putãt frigiditate. Quamobrem hypnotica pharmaca parte plurima vim habent ψυκτικήν, idest frigefacientem, cuiusmodi esse dicitur mandragora. Quin obliuionem item creditur inducere: vnde ille ait, καὶ φανεῖται πολλὴν τὸν μανδραγόραν ἐκπεπωκώς. idest, multum videbitur hausisse mandragoræ. Et Plinius, Mandragoræ folia grauedinem afferunt etiam olfactu, quanquam mala in aliis terris mandantur. Nimio tamen odore obmutescunt ignari, potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro viribus bibentium, media potio cyathi vnius. Bibitur & contra serpentes, & ante sectiones vstionésque, ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus, somnum odore quæsisse. Sed & Dioscorides Syluæ medicinalis libro quinto, τὰ δὲ μῆλα ὀσφραινόμενα, καὶ ἐσθιόμενα καρωτικά, καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν χυλός, πλεονάσας δὲ καὶ ἀφώνους ποιεῖ. Poma, inquit, olfactu & esu carotica sunt, consimiliter & eorum succus, copiosiora etiam mutos reddunt. Mandragoram Pythagoras vocauit ἀνθρωπόμορφον, tanquam humanam effigiem præferat, nam radix homini simillima est, quod Auicenna quoque prodidit, & vulgò ferè ita visitur: propterea Columella,

> Quamuis semihominis vesano gramine fœta
> Mandragoræ pariat flores, mœstámque cicutam.

Zoroaster Diamonon vocabat, aut Archinen: Romani etiam mala canina: aliqui & Circeam, quòd philtris credatur res peraccommoda. Mandragoram fœ-

A minam thridaciam nuncupant, marem verò norion. Scribit magnus Albertus, mandragoram sic hominis figuram præferre, vt sexus, & aliorum accidentium differentias ostendat. Super mandragora porrò historiam legimus relatu non iniucundam apud Iulium Frontinum Stratagematon secundo: Annibal, inquit, missus à Carthagniensibus aduersus rebellantes Aphros, quum sciret gentem esse auidam vini, magnum eius modum mandragora permiscuit, cuius inter venenum & soporem media vis est: tunc
B prælio leui commisso, ex industria cessit. nocte deinde intempesta, relictis intra castra quibusdam sarcinis, & omni vino infecto, fugam simulauit: quúmque Barbari occupatis castris, in gaudium effusi medicatum merum auidè hausissent, ac in defunctorum modum strati iacerent, reuersus cepit eos, ac trucidauit. Postremò id item memorabile, Mandragoram si applantetur vitibus, ita vim infundere, vt inde infectum vinum bibentibus cataphoram inducat, idest collapsum in soporem. Quanquam nec ignoro,
C esse suam oratoribus quoque cataphoram. Nam Hermogene tradente De inuentionibus tomo quarto, dicitur πῶς longior spiritus productio, quę inter accusandum cataphora nuncupetur. Quippe etiam in Apologiis esse tasis potest, cataphora non potest.

Externo bello intestinum sæpe restingui. Scorionis Dacorum ducis historia ad id appositissima. Columna, belli index.

D

Caput XXV.

Nimaduersum id enotatúmque ex lectione historica, quospiã inter quos naturalis esse coniunctio debeat, ita sæpe inuicem dissidere, séque immaniore quodam modo iurgiis afficere dissultantes, vt rixa quoque cuasura breui in prælium videatur. Eos tamen, si in alieno malo spe constituta, nimis temerè, nimísque impro-
E spicienter audeat quis inuadere, sic fere vsu venire compertum est, vt ab intestino auersi dissidio, coalescentes animis, conspiratu mirabili coorientes, irruentem incautius aduentitium hostem pessimo perdant exitio. Suggeruntur ad hoc ex veteribus memoriis exempla plura, documentum vnum præsigne in primis præterisse nequeo. Fuit Scorio Dacorum dux, vt videtur, non malus, nec à rerum dispicientia omnino abiunctus. is quum sciret dissociatum quidem armis ciuilibus populum Romanum, non tamen oc-
F casione inde arrepta lacessendum extimulandúmve arbitrabatur: quanquam imperita vulgi temeritas nõ deesset, multa & præclara subinde minantis: quoniã velut ex specula prospectans, conciperet, posse obtingere, vt bello externo ingruente, domestica restinguerentur incendia, & voluntatum coalitu in idem tendentium, funestior peregrinis infligeretur clades. Popularium verò animos lepide repressit reprehenditque. Canes siquidem duos ipsis inspectantibus commisit, iisque mox acrius ac pertinaciter compu-
G gnantibus lupum ingessit: eum verò, illi omissa protinus inter se ira, vt communem hostem alacriter inuadentes confecere. Quo exemplo ingenij perspicacis dux, & in coniectandis rebus solertissimi, ab impetu Romanis profuturo barbaros inhibuit. Quibus id propè solenne semper fuit, vt bellum externum discordia excitaret intestina: rursúmque auerteretur hæc hostili malo ceruicibus imminente. Ex abundanti adiecero, legentibus obfuturum nihil. Romæ por-
H tam Carmentalem versus fuisse Bellonæ templum, ante quod surrecta stabat belli inferendi columna index.

Canum millus, atque inde prouerbium. Item canum ornamẽta alia, seu munimẽta. Armillati canes.

Deræambus. Perideræum. Stelmoniæ. Telamoniæ.

Caput XXVI.

Venaticis canibus collare munimenti causa addi solitum, quo retundi luporum impetus posset, nouimus ex grammaticorum glossematis, & Pompeij præcipuè Festi, inter glossularios non vltimi nominis, qui id etiam vocari millum scribit. Sed M. Varro Rerum rusticarum libro secundo, dicere melium maluit. Is millus ex corio concinnabatur, ferreis confixus clauis. Inde factum, vt quicquid præsidio nobis est, prouerbio quodam, id esse munimento pronuntiemus, perinde ac sit millus cani. Poetæ armillatos videntur appellasse canes ex hac ratione, quoniam millus sit iis armillarum vice. Apud Græcos deræambus est latum coriũ ob canis collum. Dicitur & perideræum, atque item perideris. Xenophon in libro De venatione, ita scribit: Canum ornatus sunt, δέραια, ἱμάντες, στελμονία. In quo illud aduertendum, quas Xenophon stelmonias vocauit, idest fascias, quibus cantu latera præmuniũtur: Pollux telamonias dixit.

Augurium canarium: déque sacro quod caniculs fieret. Iupiter Icmæus, seu pluuius. Periscylacismi. Cynophontis. Enodios. Enodia quæ dicantur. Lapis à cane morsus. Cynicus annus qui. Canis habere oculum quid. Item de cynomyia, cynocephalo. Aristogiton canis. Cynæpodes. Cynæ arbores. Cinnus. De schino, & lentisco, & Susannæ historia. Cynura. Cyma. Cymata. Cynanches & synanches interstitium, ac parasynanches. Cyro inter pastores quod fuerit nomen. Cyrus vnde dicatur. Cyre cur dicta Ceres. Apocynon quid vocent Græci. Cytinus. Balaustium.

Cap. XXVII.

Canarium in antiquis libris dici augurium, obseruauimus, cui agendo constituerentur dies, prius quàm frumẽta vaginis exirent, & ante quàm in vaginas peruenirent, à cane ducto vocabulo. Siquidem rutilæ canes, idest non procul à rubro colore immolabantur, vt ait Atteius Capito, canario sacrificio pro frugibus, deprecãdæ sæuitiæ causa syderis caniculæ. Legimus in Græcorum monumentis, Exurente quandoque Cycladas insulas cane, atque inde sterilitate multa ac siccitate consequuta, qui in Ceo habitabant, ex oraculo Aristæum Apollinis & Cyrenes filium accersiuerunt. aduenit is ex Arcadia secum quibusdam ductis, templumque erexit Iouis, quem vocauit Icmæum, quasi tu pluuium dicas. Canem quoque rebus diuinis operatus placauit, Ceisque legem instituit, singulis annis eiusdem seruarẽt exortum cum armis, ac eidem rem obirent diuinam. ex quo Argonauticon secundo Apollonius,

Κέῳ δ' ἔπι νῦν ἱερῆες
ἀντολέων προπάροιθε ῥέζουσι θυηλάς.

[illegible] illæ a[illegible]doribus immolarentur [illegible] (vt [illegible]) idonea redditur ratio: [illegible] rum quarto ita canit,
[illegible] canis hic imponitur aræ,
[illegible] il nisi nomen habet.
[illegible] ian de Ægyptiorum superstitio[illegible] ndo boues ruffos gentium illa[illegible] mittebatur, quod Typhoni [illegible] rentur, à quo necatus Osiris [illegible] em coloris eiusdem ad Osiri[illegible] veteres assueuerant reges: [illegible] us in Ægypto compericbã[illegible] es. Alioqui inuenio, canem

A fuisse victimam expiationibus peraccommodã, quo nomine à Lupercis quoque sacrificiorum adhibebatur ritibus, & Græci homines ad expiandum canes adhibere soliti sunt, immóque in plerisque locis Periscylacismi seruabantur: sic enim vocabant, quæ ex canibus res diuina fiebat. Festum verò ipsum rectè à canum cæde nominari Cynophontis potest. Cuiusmodi apud Argos celebratum videtur quandoque. B Proserpinæ item catulos cum cæteris purgamentis efferunt. Adnotatum in Pausaniæ thesauris, In Phœbæo (loci id est nomen) vtranque Ephеborum portionem Enyalio, quem interpretantur Martem, canis immolare σκύλακα, idest catulum, vt qui deorum fortissimo victimam secernerent ex mitioribus fortissimam. Cæterum, nullos (inquit) ex Græcis catulo facere animaduerti, Colophoniis modò demptis, hi siquidem τῇ ἐνοδίῳ furuam immolant catellam. Sunt verò nocturna Colophoniorum sacrificia. Quid sit autem C Enodios in Pausania, fortè nonnullis videatur nebulosum. Lego Enodiam dici quandoque Dianam, etiam si venatoria item nuncupantur enodia, Mercurium Enodion quoque appellant. Signat porrò enodium, quod in via est. ἐνώδιον verò pro enotiis capiũt, quia tumescant aures. ἐν ὁδῷ est, quum dicimus, in opere significamus, & vita, ac fide. Auctor Plinius est, lapidem à cane morsum, vsque in prouerbium discordiæ venisse. Solent quippe catuli plerunque coniectum in eos lapidem mordicus impetere, etiam si ab eo icti haud fuerint, quamobrem dentes vtique la- D cessunt sibi, lapidem haudquaquam oblædunt. In quam sanè tendiculam sæpius præcipites eunt imprudentiores, quos videas ab asino calce impetitos eundem, immò se verius referire. Quum impensius animaduerti debeat id, neminem, nisi à se ipso lædi, & proinde in alios refundi querelas haud debere, sed in nosmet ipsos: cogitandúmque, non quo pacto alium vlciscamur, sed nos potius puniamus, castigemúsque ac corrigamus. Illud fuerit auctarij vice, quod ex thesauris Pollucis adnotabimus: Canis (in- E quit) oculum habere dicitur is, qui nimio plus impudens est. Id verò ex Homerico profluit fonte, apud quem Iliados rhapsodia prima sic legimus,

Κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

idest, canis habens oculos, cor autem cerui. Et alibi Homerus idem, κύον ἀναιδὲς, id est impudens canis: sicuti cynomyia pro impudentissima dicitur, compacta dictione à cane, qui impudens est, ac myia, musca, quia nil ferè audacius, Homero quoque astipulante. Sed & Cynocephali cognomentum, quod quum F aliis, tum verò Pericli adhæsisse legimus, non ferè aliud quàm impudentiam & rapacitatem signat. Aristogiton verò Cydimachi canis ex audacia cognominabatur. Equos porrò quospiam minus probandos cynepodas fuisse nuncupatos inuenimus. Cynas verò arbores intelligit Plinius, ex quibus indumenta sibi comparent Arabes, folio palmæ simili. Easdem & cynos dici Plinio eidem libro tertiodecimo sunt qui velint, etiam si ex Theophrasto De stirpibus quarto, cuci legendum, summoneat Barbarus Hermoleos. G Hanc denique arborem ab Daniele significatam in Susannæ historia capite tertiodecimo. At Hieronymus in Commentariis in Danielem, schinum legit & prinum, idest lentiscum & ilicem: quod sanè Danielis indicant verba, si modò ex prophetæ eius sunt officina: nam quum sub schino visam à se Susannam dixisset calumniator Venerius, respondit Daniel, Angelus scindet te medium: alludens ad verbum σχίσαι, quo signatur scissio. Itidem quum ab altero dictũ foret, Sub prino: intulit, Manet angelus Domini, vt H secet te medium. nam πρίσαι, secare indicat quoque. Lectionem hanc confirmat in Iulio Aphricano idem Hieronymus, & ab eo mutuatus Sophronius. Cinopeta, quæ colunt Ægyptij, ὡς [illegible] in Artemidori Onirocriticis reptilia intelligunt [illegible] ἐκ τῶν [illegible]. Sed redeo vnde sum digressus, si

prius

prius commonuero,esse inter lauri genera cinū quoque Plinio. Sed cynura Lycophroni petræ dicuntur asperæ. Cymæ autem, seu cymata prætereos dicimus in brassica præcipuè coli ulos, vere appetente progerminantes, velut κυήματα planè sint, ideſt fœtus. Cytini flores dicuntur mali punicæ : nam sylueſtris punicæ vocant balauſtia. Cynanche item de canis videtur natura profluxiſſe : de ea etiam ſi tertio libro verba fecimus ampliter, nunc tamen Æginetæ Pauli ſubtexuiſſe placita ex libro Medicinæ tertio, non fuerit omnino πάρεργον. Igitur ſynanche cōflatur, inquit, ex inflammatione muſculorum, qui ſunt ἔνδον τῆς φάρυγγος, ideſt intra fauces: at paraſynanche, eorum, qui extra. Modo item compari, qui intra λάρυγγα ſunt muſculi, ideſt guttur vel arteriam, ſi inflammatione infeſtari occœperint, cynanchen producunt : ſicuti qui extra, paracynanchen. Communis verò omnium affectio, eſt ὀρθόπνοια καὶ πόνος μετὰ δυσπνοίας, cynanthicos præterea in Paulo eodem, ita affectos dici, obſeruatum eſt. Galenus intima infeſtantem colli, κυνάγχην dicit. Synanchen verò ad extima nueie amplius, immóque ἤδη πνίγειν, eſſeque ἤδον κινδυνώδη. Dignum verò quod parte hac minimè tranſiliamus: Medos canem appellare ſpaca, ideſt σπάκα, vnde dicta σπακὼ Mitradatæ conſerua, qui Cyrum ſuſcepit exponendum. Græcè dici valet κυνώ. à qua quoniam ſcribit hiſtoria prima Herodotus aliud illi nomen impoſitum, ſcire licet ex Græcorum theſauris, Agradaton inter paſtores fuiſſe nuncupatum, mox de fluminis Cyri nomenclatura dictum Cyrum: vel quod in luſu, quem dicunt βασιλίνδα, inter coætaneos illi κυριεύειν contigit, ideſt dominatu potiri. Nam & apud Cnidios Cyre vocatur Ceres: vel vt τοῦ ζῆν κυρία, ideſt vitæ princeps. Apocynon vocant oſſiculum in phryni, ſeu rubetæ, aut buffonis latere compertum ſiniſtro, quoniā canum impetus inhibeat. A cane ſydereo, quem aſtrocynon dicunt Græci, at ſolechyn Ægyptij, Cynicum comperior annum appellari, qui annis compleatur mille quadringentis ſexaginta. Viſitationem porrò id ſydus facere quadriennio interiecto.

De canum generibus adnotantur plura, déque eorundem rabie, & diui Bellini templo in Rhodiginis paludibus. Cypſele, cypſelides, cypſeli. Parippi. Muli & canes cur facilius peſte inficiantur, vniuerſim que bruta omnia. Prouerbium de cane ambo i. Cynea iud. Cynulchus. Canum panagyris. Cinopeta.

Cap. XXVIII.

Postea verò quàm in canum pragmatiam incidimus, non grauabimur pluſcula, quæ hinc inde aucupati ſumus, huic potiſſimum loco impingere. Canes igitur in primis generoſas aduertimus, Laconicas, Arcadicas, Locridas, Celticas : vnde & Ouidius Metamorphoſeon primo,

Vt canis in vacuo leporem quum Gallicus aruo
Vidit, & hic prædam pedibus petit, ille ſalutem.

Ibericæ item celebrantur & quæ vocantur carinæ, id eſt καρῖναι, Creticæ, moloſſicæ eretrinæ, hyrcanæ, Indicæ. Legimus porrò nuncupari canes quoſdam pſyllicos, puto, ab Achaiæ ciuitate : ni Cypſelicos malis, quando eſt in Arcadia munitus locus Cypſela, cuius apud Thucydidem mentio fit hiſtoria quinta. Eſt & in Thracia nominis eiuſdem adiacēs Hebro ciuitas. Nam Cypſele, ideſt κυψέλη vaſis eſt, aut menſuræ ſpecies. Cypſelidas verò aurium dicunt marmorata. Cypſeli ſunt, quos etiam apodas vocant hirundinibus ſimiles. Porrò ſunt Elymæi canes à populis in meditullio Bactrorum & Hyrcaniæ. Caſtorij autem, & Menelaides & Harmodij à dominis appellationem traxere. Illud minus prætereundum, prodidiſſe quoſdam, Laconicas antiquitus eſſe ex vulpibus natas, & canibus, quo nomine appellari etiam quandoque alopecidas. Sicuti Arcadicę ex leonibus creduntur prouenisse, vnde & leontomiges dictæ. Indicarum ſobolem prodit Ariſtoteles etiam ex tigribus factam. At Nicander Colophonius ex canibus Actæonis Indicos ſcribit propagatos, quæ à rabido furore reſipiſcentes, Euphrate tranſmiſſo, in Indos vſque aberrarint. In parte Indorum, vbi regnaſſe Sophites memoratur, & gentem eſſe ſapientia præcipuè inſignem, nobiles ad venandum traduntur canes: quique latratu abſtineant, quum videre feram, leonibus maximè infeſti. Iucūdum relatu id quoque: Chaonidas & molottidas prolem tradi eius canis, quem ære moneſio vbi conflauit Vulcanus, immiſſa quoque anima: Ioui dedit dono: is verò Europæ, hæc Minoi, Minos Procridi: illa verò Cephalo eſſe voluit munus. Eius hæc fuit natura, vt vitari non poſſet, vbi inſequi occœpiſſet. Sicuti Teumeſia vulpes fuiſſe narratur incomprehenſibilis. Quæ ratio vtrunque deformauit in lapidem. Sunt qui Chaonidas, de Chao inter luporum genera memorato, progenitas ſuſpicentur: atque inde nuncupatas. Creticos canes in duo genera diſtribui animaduerto: alios enim diaponos dici audio, alios verò parippos. Et illis quidem in venando gloria plurima: noctes etiam addunt labori, ſæpéque feris aſſidentes dormiunt, mox orta luce depugnant. Parippi verò cum equis currere conſueuere, tanta quoque arte, vt neque præcedant vnquam ferè, nec ſubſequantur. Reperio item, prope paludes quæ ad meridiem ſunt, eſſe canes, qui dicuntur cynamolgi, quibus lac bubulum cibus gratiſſimus. Eorum cum Indicis bobus certamina Cteſias celebrat. Pyrrhi canis cuſtodia domini longè clariſſimus, & quia in defuncti quoque rogum aſſiluit. Heſiodo interfecto aſſiſtentes canes etiam auctores cædis coarguere latratu. Honori defuncti canis ciuitatem conſtituiſſe Magnum Alexandrum, Theopompus ſignificauit. Nobilis eſt Atalantæ canis Aura nomine: quam quum calydonia ſus peremiſſet, bruto ſepulchrum indigenę ſtruxere. Sicut in Helleſponto, quod vocant cynoſema. Sic enim interpretari libet, ne fabuloſa conſectari videamur, Geryonis canis Gargittios nomine, Cerberi frater, ab Hercule cæſus, in Iberia quoque monumentum habet. Actæonis canum apud Æſchylum nomina hæc, Corax, Harpyia, Charó, Lycitas. Nam Hippocentaurus Xenophontis fuit canis. Sicut Lethargus Hippammonis, qui etiam cum domino ſepultus dicitur, teſtante quoque epigrammate, quo ſignificatur Hippammoni fuiſſe equum nomine Podargum: canē verò (vt diximus) Lethargum: ſeruum porrò, qui diceretur Babes. Sed & epigramma ipſum appoſuiſſe præſtiterit,

αἴδ' εἰ μὲν ἵππω Ἱππάμμων ὄνομ' ἦν, ἵππω δὲ πόδαργος,
καὶ κυνὶ λήθαργος, καὶ θεράποντι βάβης.

Dicuntur verò lethargi canes, clandeſtinè tacitéque adeuntes, ac morſum infigentes : vnde adagium in eos, qui ironico ingenio, & ad diſſimulandum aptiſſimo, deníque excarnificant, & letali veneno animam quoque lancinant. Syagrum dicit Sophocles canem, qui ſuum venationi ſit aptiſſimus. Eſt & proprium nomen Syagrus Herodoro, item Philarcho. Sunt qui agreſtem ſuem, ſyagrum intelligant. Apud Lynceum ſyagria leguntur quoque. Aſchedorum Siculi ſyagrū nuncupant, ſicuti meminit Æſchylus, ideſt ἀσχέδωρον. Apud Theocritum eſt in Daphnide ac Menalca Lampurus canis nomen, ex ratione albicantis caudæ, vt inquit interpres, vel à peruigili cura & ſolerti cuſtodia, παρὰ τὸ λάειν καὶ οὐρεῖν. ideſt, à videndi ſeruandíque diligentia: vel quoniam ſit vulpi aſſimilis, quam lampuron vocant. Videtur & Acalanthis nobiliſſimi canis nomen: vnde illud eſt Ariſtophanium,

ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει.

Acalanthis feſtinabunda occæcatos parit. Quidam

A tamen eo nomine aues intelligunt, quas nonnulli basilicas nuncupant. Mæram, ideſt μαίρας, dicunt Orionis canem: propriè tamen eo nomine capra ſignificatur λευκομέλαινα, ideſt ex albo nigricans. Vertagos dici canes legimus verbo, vti volunt, peregrino apud Firmicum Matheſeos quinto, ſponte qui in venationem exeant, leporibus infeſti præcipue. Martialis,

Non ſibi, ſed domino venatur vertagus acer,
Illæſum leporem qui tibi dente feret.

Fuit & apud Locros ξυλίνη κύων, ideſt lignea canis: ſed ea habet hiſtoriam. Quippe Locro cuidam reddi-
B ta ſors eſt, Ibi ciuitatem conderet, vbi canis lignea morſum ei infixiſſet: quo nomine, quum ad alterum enauigaſſet maris littus calcauit κυνόσβατον, ideſt cinosbatum: inde quum ſuſpicaretur finem habere oraculum, ciuitates condidit, quas Locri habent Ozolæ. Catenarium canem legimus apud Senecam, ſicut apud alios lucernarium. Dignum verò relatu, quod in Hecatæi lectum monumentis eſt, fuiſſe in Tænaro ſerpentem meticuloſum, quem dixerunt ᾅδου κύνα, id
C eſt Plutonis canem: quoniam morſum eueſtigio inſequeretur mors, veneni poteſtate violenta. Eum tamen ab Hercule ad Euryſthea fuiſſe productum, vnde irrepſerit Cerberi fabella. Quem princeps Homerus dixit, ᾅδου κύνα. Caninam mortem Græci difficilè intelligunt, quoniam difficulter animam efflare deprehenſum ſit animal hoc: à quo etiam prouerbium eſt, δῆγμα κυνὸς λυττῶντος, quod eſt noſtris verbis, Rabidi canis morſus: in eos qui infecti ipſi malorum congreſſu, alios itidem inficiunt. Etenim recepta opinio
D eſt, & expoſita à Luciano, non modo rabie agitari & aquam expaueſcere, quos ita affectus canis momorderit, ſed & ipſos item retinere vim, eundem imprimendi morſum, atque ita deinceps fieri hydrophobicos omnes, hoc eſt timorem aquæ concipere, vt fiat quædam rabidorum catena. Lucianus, καὶ σὺ πίνων ἔοικας αὐτὸς ἐκ κεραυνοῦ δηχθεὶς ὑπὸ πολλῶν ψευσμάτων, μεταδεδωκέναι κ' ἀμοὶ τοῦ δήγματος. Scribit Homerus, Apolline peſtem Græcis immittente, mulos primum & canes concidiſſe. Id verò exactius interpretantes eru-
E diti, ex odorandi præſtantia factum, coniectant: qui ſenſus adeo in mulis præcellat, vt derelicti alicubi vel odore ſolo redeant in ſemitam. proinde huiuſmodi tabidã vim concipere facilius, præcipuéque canes purum in primis aerem exigentes: ſed & inter hos albi eo amplius, quoniam coloris eius corpora quàm nigra, ſint rariora, atque laxiora. Quanquam non latet, ab Porphyrio apud Homerum, κύνας ἀργοὺς accipi nõ albos, ſed celeres: ſicuti per paralepſim alibi ἀργίποδας item canes dicit. Putat Heraclitus Ponticus, iu-
F menta peſte infici primum, quia deiecta in terram, & prona in paſtum τοὺς νοσώδεις ἕλκειν ἀτμοὺς trahant procliuius homine, cuius eſt ſurrectum corpus, purius & ſublimi ſpirante. Illud neutiquam negligendũ, canes, vbi mirè in Venerem feruntur, dici σκυζᾶν, ſicuti ſues καπρίζειν, vaccas ταυριᾶν, equos ἱπποµανεῖν, ideſt equire: vnde productum in fœminas libidinoſas conuitium ab vno animalium modo. Ægritudines canum præterea tres videor præcipuè comperiſſe λύτταν, hoc eſt rabiem, podagram, cynanchen. Ve-
G rum rabies ſanari difficulter poteſt, podagra non omnino medicinam neſcit, at cynanche ſiue angina euidens promittit exitium. Porrò quicquid rabidus canis momorderit, interit certiſſimè, homo tantum euadit, ſed vix. Ariſtoteles verò libro De animalium hiſtoriis ſeptimo: Canes (inquit) tribus laborant vitiis, rabie, angina, podagra. Facit rabies furorem, & quę momorderint, omnia rabiũt prius homine, ſicuti & legit & interpretatur Nicolaus Leoniceus. Intereunt canes hoc morbo, & quæ morſa ſunt prius homi-
H ne. ... bit ſeptimo De animalibus Albertus, iam ſe homine vidiſſe, cui in brachio morſum infixiſſet rabies canis, anno autẽ ſeptimo pòſt cicatricis locũ intumeſcere cœpiſſe, atque intra biduum interiiſſe: Auicenna quoque quorundam ſententias aduocat, qui

dicerent, poſt duodecimum à morſu annum in rabiẽ aliquando incidere nonnullos. Quod verò ſerius, quàm cætera animalia tabificam rabiẽdi vim perſentiant homines, efficit id naturæ diſſimilitudo. Nam & in contagioſis morbis, homines ab hominibus & ſanguine coniunctis inficiuntur facilius. Cæterum rabies canum Syrio ardente, peſtifera in primis, homini eſt, atque ita morſis letalis aquę metus, vti Plinius inquit: Ad morſum verò vnicum eſſe remedium, & quidem oraculo quodam repertum, idem ſcribit, Radicem videlicet ſylueſtris roſæ, quæ cynorrhoda appellatur. Nobis verò ſuppetit potentius adhuc medicamen, ſed & ipſum cælitus petitum. Eſt in Rhodiginis paludibus diui Bellini templum miraculorum frequentia celeberrimum, & affluxu hominum etiam notiſſimum. Erectæ ædis cauſa ferè publica eſt. Pulſus is diuus Pateuio, graſſantibus nobilium pleriſque, quod ſeuerius ſanctiúſque, quàm ab illis probari poſſet, epiſcopum ageret: inſectantibúſque inimiciter aduerſariis, in paluſtre agri noſtri ſolum, quindecim millibus paſſuum Rhodigio diſtans, diuertit. Quum manus hominum euaſiſſe videretur, canum rabiem non euaſit, à quibus eueſtigio conuulſus diſcerptúſque, mox in diuorum indigitamenta relatus, templum in illis emeruit locis, in quo & arca marmorea ferreis occluſa cancellis, latet ſanctiſſimum eiuſdem corpus. Templi verò ex necis genere ea cæleſtis eſt proprietas, ſi quis clauem ſibi quæſierit, qua ædis valuæ recluduntur, ac ea candente, quicquid rabie agitari orſum ſit, attigerit: præſentiſſimum eſt remedium, & nunquã non verum. Timoris verò aquæ, ὑδροφοβικὸν vocant πάθος. Cauſa ex eruditorum ingenio affertur non vna. Sunt qui opinentur, immoderatam ſuperuenire ita affectis corporibus ſiccitatem, humecto ſubſtantiali penitus demutato. At Rufus in melancholiæ ſpeciem euadere ſentit morbum hunc, veneno humorem id genus aſſimulante. Scimus autem ex melancholicis alios alia metuere. Sunt qui arbitrentur, canis à quo impactus ſit morſus, imaginem ab iis concipi in aquis, atque inde compaueſcere. Poſtremò autem antè quàm huic capiti coronidem impingam, ſuccurrunt aliqua item: id prius ex hiſtoria, quod apud noſtrates etiamnum durat. Apud Bactrianos vulgò prouerbiũ vſurpari ſolitum, Canem timidum vehementius latrare, quàm mordere: altiſſima quæque flumina minimo ſono labi. Porrò dicitur Græcis κύων, de cane, vt docuit Euſtathius, παρὰ τὸ κύω, quod amare nobis indicat. Cyneam verò quum legis, pellem fluuiatilis intellige canis, quam capitis tegumento galeæ vice veteres adhibuiſſe, palàm eſt, inde ſeruatum, vt pro galea dicatur cynea. Cynulchos vocant, qui ſecum ducant canes. Panagyrin porrò canum mẽſe Auguſto ab Romanis ſolitam celebrari, auctores Græci ſunt, monumento vrbis captæ ab Gallis. Tunc verò cædebantur canes, qui & αὐύλακτοι, ideſt ſine latratu agebant, anſeribus ampliter, ſonoréque inclamantibus. Hoc ipſum arbitror à Plinio ſignificatum libro viceſimonono, vbi canes ait annua pendere ſupplicia inter ædem Iuuentutis & Sumani, in furcas viuos arbore fixos ſambucea. Cinopeta in Nicandri Theriacis beſtiæ intelliguntur, quę in ſolo motantur, velut κινώπετα πάντα, vti iam attigimus paulo ante.

Conditionem filiæ quærere, quid ſit apud T. Liuiũ. Itémque de vindiciis plura. Epheſis quid, & Ecletus. Martialis explicatur, necnon Quintilianus de aſſertione ſecunda.

Cap. XXIX.

Narrabamus paulò antè in Patauino gymnaſio prouincialibus auditoribus noſtris conſenſu petiti multorum, librum T. Liuij ab Vrbe condita tertiũ: vbi is incidit locus, qui eſt de Appio decemuiro, à quo vindiciæ ſecundum ſeruitutem

seruitutem decretæ sunt, dum Virginiam puellam ardentius & occæcato animo deperiret, cuius sponsus Icilius in hæc, affectu nimio & indignitate rei prorupit: Virginius, inquit, viderit de filia vbi venerit, quid agat, hoc tantum sciat: Si ipse huius vindiciis cesserit, conditionem filiæ quærendam esse, me vindicantem sponsam in libertatem vita citius deseret, quàm fides. In hunc scopulum vbi impegimus, locum videri perobscurum interfati sumus: posse tamen, quantum ex Iureconsultorum non incuriosa lectione aucupemur, sic fermè explicari. Paulus siquidem Digestis De diuortiis, lege prima, sic subnotatum reliquit, Dirimitur matrimonium diuortio, morte, captiuitate, vel alia contingente seruitute vtriusque eorum. Hinc Icilius innuebat, fore vt spōsalia dirimerētur cum Virginia, si pater supersedisset à vindiciis secūdum libertatem: quoniam sponsam, quæ ad seruitutem recidisset, non esset ducturus, proindéque conditionem illi alteram esse quærendam. Simul & allusisse videri potest ad verba solennia sponsalium discutiendorum: quorum meminit Caius titulo eodem, lege secunda: Item, inquit, in sponsalibus discutiendis placuit renuntiationem interuenire oportere: in quare hæc verba probata sunt, Conditione tua non vtar. Sicut in repudiis comprobantur hæc, Res tuas tibi habeto, Res tuas tibi agito. Et hoc erat vxori nuntium remittere, vt in Epistolis ad Atticum Cicero: Vxori, inquit, Cæsar nūtium remisit. Nisi quis putet immo dixisse Icilium, quærendam filiæ conditionem, quoniam vt Paulus idem astruit, Digestis De regulis iuris: Quod attinet ad ius ciuile, serui pro nullis habentur: non tamen & iure naturali: quantum enim attinet ad hoc, omnes homines æquales sunt. Inde & Caius ait, Cum seruis nulla est actio. Propterea Paulus scribit, Libertatem esse rem inæstimabilem. Sententiam nostram præfulcit M. Tullius pro Cælio, Confer te aliò, habes hortos ad Tyberim, ac diligenter eo loco præparasti, quo omnis iuuentus natandi causa venit. Hinc licet conditiones quotidie legas, Cur huic qui te spernit, molesta es? Dignum scitu, quod in Antonino philosopho scribit Iulius Capitolinus, Faustinam imperatoris vxorem apud Caietam conditiones sibi & nauticas, & gladiatorias elegisse, id est benè nasatos, at mutoniatos, seu draucos conquisiuisse, qui lastaurum agerent valide. Verum quia de Liuio agimus, vt in hoc quoque nobilissimum conditorem rerum opera nostra, qualiscunque sit ea, iuuemus: quæ sint vindiciæ, item explicabimus: eo quidem gratius, quoniam hallucinationes multorum in eo intellexisse videmur, quas eodem (quod dicitur) oleo expunctas obliteratásque reluemus. Positum verò verbum id apud Iureconsultos quoque, & Pomponium Digestis De origine iuris, lege secunda: vbi vindicias pro sententiis quidā interpretantur, quum vindiciarum nomine nil prorsus aliud intelligamus, quàm assertionem, quæ si à seruitute ad libertatem foret, vindiciæ secūdum libertatem dicebantur. Si verò à libertate in seruitutem, vindiciæ secundum seruitutem pronuntiabantur. Liuius, Decreuisse vindicias secundum seruitutem: & in legibus Duodecim tabularum, Dare vindicias secundum libertatem est, pronuntiare vel decernere assertionē eiusmodi. Et vt apertius tota res percipiatur & illustrentur in Liuio tenebræ, Cimmeriis quandoque atriores. Lis vindiciarum est, inquit Asconius Pedianus, quum litigatur de ea re, cuius apud prætorem incertum est, quis debeat esse possessor: & ideo, qui eā tenet, dat prædes litis vindiciarum aduersario, quo illi satisfaciat, nihil se deterius in possessione futurum, de qua iurgium sit. Sunt autem, inquit, prædes satisdatores locupletes, pro re de qua apud iudicem lis est, ne interea qui tenet, diffidens causæ, possessionem deteriorem faciat, tecta dissipet, excidat arbores, & culta deserat. Hoc verò est quod perobscurè Liuius significat, quum inquit, Quum staret assertor puellæ, vt vindicaret, sponsorésque daret, atque idipsum agi,

diceret Icilius, sedulò tempus terens, dum præriperent internuntij missi in castra, manus tollere vndiq; multitudo, & se quisque paratum ad spondendum Icilio ostendere. Præterea sententiam hanc adiuuat & Boethius ex Topicorum commentario primo. Vindex est, inquit, qui alterius causam suscipit vindicandam: veluti quos nunc Procuratores vocamus: vnde lex Ælia Sentia, Assiduo vindicem assiduum esse iubet. Dicitur & in aliis quoque rebus vindex. Liuius libro tertio: Volsci & Equi coniunctis exercitibus Latinum primum agrum populati sunt, deinde postquàm nemo vindex occurrebat, ad mœnia vrbis Romæ accessere. Vindiciæ, inquit Festus, appellantur res eæ, de quibus controuersia est: de quibus sic Cincius, Vindiciæ olim dicebantur, quæ ex fundo sumptæ, in ius afferebantur. Seruius Sulpicius vindiciam esse ait, ab eo quod vindicantur res ex controuersia. Porrò subit in hoc proposito, vt manum præbeam Valerio Martiali, Epigrammatum primo, cuius versiculi morem hunc vindiciarum continentes conuelluntur magis à grammaticis, quàm enarrentur. Quod hoc genus scitamenta nec primoribus quidem labris gustarint, ac ne extremis (vt dicitur) digitis attigerint, etiā si contentiosum funem ducere gaudeant plerunque. Scribit ad Quintianum, quem libellorum suorum facit assertorem, ne darentur quodammodo vindiciæ secundum seruitutem: quoniam Fidentinus (vt ipse dicit) plagiarius, illos recitabat pro suis: rogátque, vt det prædes, se dominum nihilo deterius in possessione futurum. Quę omnia iocosè festiuitérque de iudiciorum more tralata, carmini poeta inseruit. Eiusmodi verò idest,

Commendo tibi Quintiane nostros,
Nostros dicere si tamen libellos
Possum, quos recitat tuus poeta.
Si de seruitio graui queruntur,
Assertor venias, satísque pręstes.
Et quum se dominum vocabit ille,
Dicas esse meos, manúque missos.
Hoc si térque quatérque clamitaris
Impones plagiario pudorem.

Illud autem Quintiliani ex libro Oratoriarum institutionum quinto, huic adnexum quodammodo est. Nam de pręiudiciis agens, ea in tribus versari generibus astruit: in rebus, in iudiciis ad ipsam causam pertinentibus, aut quum de eadem causa pronuntiatum est, vt in reis deportatis & assertione secunda. Sed & libro vndecimo: Succurret, etiam si apud alios iudices agetur, vt in secunda assertione, aut in centumviralibus iudiciis duplicibus. Eleganter verò à Græcis tralatio hæc à foro in aliud forū dicitur Ephesis. Extat Demosthenis oratio, cui titulus Ephesis: dicitur item Eccletus. Hęc autem Latinè prouocatio est: vnde ἐφεσήσιμον δίκην legimus apud Galenum Therapeutices primo, idest iudicium propè dixerim prouocatorium. Quæ verò sit hic assertio secunda perobscurum est, ego ad veterem manumissionum morem id spectare contenderim. Scribit enim Maximus Valerius, Athenis institutum memorabile seruatum, vt ingratitudinis conuictus à patrono libertus libertatis iure exueretur. Ab eodem item refertur: Massilienses treis in eodē manumissiones rescindi permisisse, nec quarto errori subueniendum putasse. Sed & Romæ solitā quandoque adimi libertatem; testatum in Digestis libro quadragesimo: Ni rem malis vnam eandémque intelligere apud diuersa tractatam tribunalia. Scribit tamen libro tertiodecimo Annalium Tacitus Cornelius, actum in senatu Nerone imperante, de libertorū fraudibus, efflagitatúmque, vt aduersus malè meritos reuocandę libertatis ius patronis daretur. Sed eam relationem consules incipere non ausos, ignaro principe. Mox verò sententiam eualuisse, Dispiceret quisque merita, tardéque concederet, quod datum non adimeretur. In Traiani epistola quadam legimus, Assertionem denegandam iis qui ex eiusmodi causa in li-

bertatem vindicabuntur. Agitur verò inibi de expositiis, quos dicũt Græci ἐκθέτους. Idem Tacitus libro eodem astruere animaduertitur, Ad seruitutis malum non relabi, qui forent vindicta emissi manu. Idque sic ab Tiberio sancitum prodit. Auctor Tranquillus est, à Claudio imperatore ingratos, & de quibus patroni quærerentur, reuocatos in seruitutem. Assertio, inquit Priscianus, tam à seruitute in libertatem, quàm à libertate in seruitium trahi significat. Auctores secũdi apud Vlpianũ Digestis De euictionibus, fideiussores intelligũtur. Iudiciũ verò aduersus ingratos liberatos, & velut à patrono deficientes, apostasium dicebatur, vel ἀποστασίου δίκη. Eius cõmeminit Lysias ad Aristodemũ, & in Atheniensium republica Aristoteles. Erat & apostasium aduersus peregrinitatis reos iudicium.

Thargelion, idest θαργηλιών, mensis qui sit. Thargelia festa. Thargelus olla. Sextum Thargelionis diem fuisse Græcis auspicatissimum. Thargelia regina.

Cap. XXX.

THargeliona esse quidem Græcis mensem, haud ferè ambagiosum est. Qui verò sit is, non constat magnopere. Sunt qui Februarium putent, ac interpretentur, Aprilem malunt alij: quos, etiam si non latet, quàm difficilis hæc censeatur ratio: in qua multum desudasse Theodorus animaduertitur, probabiliora dicere contenderim: quippe Apollini sacer is & Dianæ censebatur, quod Thargelia comprobarint festa, olláque Thargelus dicta, idest θάργηλος, in qua percoquerentur fructuum primitiæ Apollinis honori, qui apparerent iam. Dici θαργηλιών putatur, ratione etymologica, quia sol θέρει τὴν γῆν, idest terram excalfacit. Cæterum illud grauius multo: diem, qui est mensis huius ἱσταμένου, vti dicunt Græci, sextus, habitum, prosperiore euentu rerum, veteribus non Atheniensibus modò, sed & aliis auspicatissimum; quémque lapillo prorsum numeres meliore. Illud verò felicitatis argumentum sanè primũ, & magnum quoque, quòd hominum sapientissimus eo in vitalem prodisse lucem Socrates narratur. Inde & Persarum afflicta potentia est, quo nomine receptũ Atheniensibus est, τῇ ἀγροτέρᾳ capras trecentas immolare, voti Miltiade damnato. Rursum apud Platæas prælio nobili superata gens eadem hoc ipso die, cuius item donum sit, apud Mycalen comparatum decus. Quin & Persis esse fatalis quodammodo dies hæc visa, quando ea quoque ab Alexandro Darij traduntur concisæ opes. Sed & Alexandrum eadem æditum ferunt, & ex humanis item concessisse. Illud auctarium sanè fuerit, Thargeliam genere Milesiam, forma & sapientia conspicuam, quæ annis triginta apud Thessalos est potita regno, demum ab Argiuo, quem vinctum habebat, necatam memoriæ prodi.

Solere interdum homines plerosque nimis quàm leniculis rebus stultè operam impẽdere seriam. Atque inibi Platonis decretum. Prius de atechnia, cacotechnia, mataeotechnia.

Cap. XXXI.

INter ea quę disertatione multiiuga, ingenioque excusso in primis, de ratione dicendi à studiosis tractari solent: illud item aduerto minus neglectum, nullam vtique esse artem, quæ res Græcis dicitur ἀτεχνία, quando nullis communiti præceptis, nulla prorsum doctrinæ vi adminiculatores plerique, qua modo impetus tulit, aut dictauit necessitas, eunt præcipites. Quibusdam id arrisit etiamnum, vt artem faterẽtur quidem, sed malam:

A dicendi potestate sæpius ingeniis deprauatis in labẽ tralata multorum. Esse verò & ματαιοτεχνίαν, non improsperè forsan, ἀλλ' εὐστόχως coniectarint aliqui, quam inanem artis imitationem interpretatur eruditiores: sicubi laboris insumitur plurimum, operæpretio nullo. In quam sanè decuriam transferuntur, quibus inter declamantium sudores vita atteritur vniuersa. Profert seipsum hoc in aliis quoque, nunquam non se ostentantibus, quis horæ pereant bonæ, comperto etiam, qui ciceris grana per longius missa interuallum

B citra frustrationem in acum insereret. Quod contemplatus Macedo Alexander, vt qui esset ingentis ac generosi spiritus rex, hominis vanitatem irrisam leguminis eiusdem modio censuit donandam. Sed enim more iam nobis recepto in pluribus, ad partem hanc Platonis graue decretum non prætereamus. Fuit Cynereus quidam Anniceris equorum agitatione ac curuum nimio plus sibi placens, & quod consequutione quadam adnexum huic est, eius rei molestus quandoque ostentator. Quo nomine in Acade-

C miam veniens Platoni gestiebat nimis quàm auidè inanes flans glorias, artificij sui vim, vt ipse rebatur, miram ingerere commonstrareque. Iuncto igitur curru, nunc inspectante, eo, pro artis modo & ratione procurrebat: nunc raptim, sed scitè admodum & prorsum aptè, resiliens, circumactis equis recurrebat: ac subinde progrediens remeánsque artificij curulis numeros implebat planè omnes, cursu ita contemperato, vt eandem in procursu recursúque omnino orbitam, Græcis dictam ἁρματοτροχιάν, teneret modera-

D mento nunquam fallente. Id aliis, vti addecuit, fortè mirum accidebat. At enim philosophus Plato, inani eius ac vacante damnata sedulitate, conatum eiusmodi criminabatur, inquiens, ἀδύνατόν ἐστι, τὸν εἰς μικρὰ οὕτως καὶ οὐδενὸς ἄξια τοσαύτην φροντίδα καταθέμενον, ὑπὲρ μεγάλων τινῶν σπουδάσαι. πᾶσαν γὰρ αὐτῷ τὴν διάνοιαν εἰς ἐκεῖνα ἀποτεθεῖσαν ἀνάγκη ὀλιγωρεῖν τῶν ὄντως θαυμάζεσθαι δικαίων. idest, fieri nequit, eum qui in parua sic, & nulli prorsum rei tantum impendat curæ: grãdioris quicquam moliminis solicitè ac prospicienter attentare:

E omnem quippe ratiocinij vim ac intelligentiam illis ferè impensam, quæ solidam continent, ac veram admirationẽ, habere neglectui, necesse propemodum est. Callitechniam legimus item in Plutarchi Lycurgo, & apud alios: significatur eo verbo artis pulchritudo ac excellentia.

Gallinaceorum Athenis compugnantium in theatro spectaculum: quæque tradantur eius rei initia. Monosiri aues.

F Cap. XXXII.

GAllos pyctas compugnaturos Athenis committi solitos, alicubi (opinor) in Latinis relatum literis est, vbi rixosarũ auium lanistæ totum plerunque patrimonium, pignus aleæ, victor gallinaceus abstinuisse legitur. Et nos aliu-

G bi, sed strictim commeminimus. Quam verò rationẽ habeat res ea, paucioribus forsan notum. Ego autem sic comperi, fusis fugatísque Persarum copiis, lata ab Atheniensibus lege, sancitum, vt publico theatri spectaculo in pugnam producerentur gallinacei, per diẽ annis singulis. Rei verò leuiculæ prima specie hæc traduntur primordia. Quum aduersus barbaros ciuitatis vires produceret Themistocles, fortè concertantes, inque mutuam coorientes perniciem, dum strenuè ac gladiatorio more inuicem se rostris fodicant,

H gallos est contemplatus: nec id acerrimo & ingenij solertis imperatori insuper spectaculum fuit, aut otiosa pugna. Siquidem aduocatos in concionem milites sic protinus hortari, atque in prælium cœpit incendere. At, inquit, non pro patria vtique decertant hi, neque

hi, neque item pro patriis diis aut heroibus: sed nec de gloria dimicatio est, aut de libertate, vel liberorum salute: verum, quòd alteri succumbere, ac superbas pati victoriis leges neuter animum inducat. Quũ à Themistocle vehementius pronuntiarentur hæc, additis quæ tempus exigeret, aliis pluribus, ita coorti, itáque animati milites sunt, vt in hostem summa proruentes alacritate nobilem inde sint victoriam indepti: eiúsque monumẽtum rei seruatũ mox quotannis, vt exemplo irritati, memoréſque veterum gestorum ad id genus plura excitarentur virtutis opera. Cæterum apud Xenophontem inquit Socrates, ὡς μὲν μάχεσθαι ὁρμωμένῳ καλῶς ἔχει κρόμμυον ὑποτρώγειν, ὥσπερ ἔνιοι τοὺς ἀλεκτρυόνας σκόροδα σιτίσαντες συμβάλλουσιν. Lego item apud Alexandriam aues haberi monosiros, vnde pugnaces subnascantur gallinacei, si bis aut ter ouis incubarint.

Fluminum simulacra variè nunc humana, nunc bubula exprimi specie consueuisse. Neptuno tauros immolari omnino nigros.

Cap. XXXIII.

QVoniam poetæ multa illustres fabulositate in fluminum mentione, quascũque collibitum fuerit illis imagines circumponunt, ac velut graphicè delineantes conformant, visum ad præsens, quæ mihi suggerit historia ex superstitione veteri, studiosis cõmunicare, quo in poetis fiant quasi Mæandris adminiculatiores. Compertum igitur illud in primis, non solum diuinis cultos honoribus fluuios, sed & iconas illis, ac simulacra dicari frequenter consuesse: verum, non modi vnius, siquidem ἀνθρωπομόρφους, idest humana eos specie effinxere nonnulli: quibus bubulam alij effigiem induxerunt. Vnde βούκερων Acheloum in Trachiniis vocat Sophocles, idest ταυρόκερων. In iis Erasinus est, Eurotas item apud Lacedæmonios, Æsopus apud Sicyonios ac Phlyasios, apud Argiuos Cephisus. Hominis figuram præfert Alpheus, Cephisum Athenienses hominem monstrant vtique, sed ita, vti promant se nihilominus cornua. Syracusani & Anapum in Sicilia forma insigniunt eadem. Cyanem verò fontem fœminea circumuestiunt specie, Crimnisium quoque, & Telmissum humana honestari facie legimus. Pueri speciem formosioris adamarunt Agrigentini, in eo qui cognominis ciuitati erat fluuius: quin & apud Delphos dicatæ ex ebore fluminis statuæ ascripsere nomen, at pueri nihilominus simulacrum erat. Auctor in Deorum natura Phurnutus, fluuios effingi plerunque κερασφόρους καὶ ταυρωποὺς, ex vndarum violento impetu, qui mugitibus assimile insonet quiddam. Nam & de Scamandro Homerus,

ἠΰτε ταῦρος.

Quin & ratione eadem Neptunus Mycetas nuncupatur, cui & tauros immolant παμμέλανας, ob maris colorem. Taurinæ formæ rationem illam promit Sophoclis interpres, quòd veluti boues flumina terram perscindant, vel quod fluuiis ferè adiacent pascua.

Discordiarum primordia inter Platonem Aristotelémque summates philosophos, non ex æmulatione inorta, verum ex vita potius ratione dissimili.

Cap. XXXIIII.

INter Aristotelem Platonémque haud conuenisse satis, ex ingenij monumentis, quæ ignorasse nemo ferè potest, palàm fit. Odium, quod ex æmulatione auidissimum est, literarum & gloriæ ratione exortum posset videri, sed à Græcis proditum secus animaduerto: qui Platoni offensiorem factum Aristotelem volunt, quòd eius vitæ instituto oblectaretur minus. Quippe curiosius circumuestiebatur Aristoteles, calciabatúrque, quin & comam contondebat item delicatius. Istiusmodi verò à Platonis aberant grauitate plurimũ, qui quãtus quantus nil nisi sapientia prorsum fuit. Annulis digiti nitescebant onusti, & in hoc sibi placebat nimium. Inerat & in facie μωκία quædam, idest irridendi studium, importunior nec aberat loquacitas, quæ ipsa & mores coarguebat. Omnia verò hæc à philosopho abhorrere insigniter, fallit prorsus neminẽ. Proinde, quum ea intueretur Plato, rarius hominem admittebat. Pluris autem longè Xenocratem faciebat, & Speusippum, cæteróſque cum quibus præter alia libenter ac sæpe confabulabatur, de philosophicis semper arcanis promens quippiam, quo illi abirent nunquam non doctiores. Fusius verò ista & latius in Varia exsequitur historia Ælianus. Paucula hæc nos modò præcerpsimus Platonicæ dignitatis studio, simul & ingenij admiratione humani, in quo virtutum eminentissimarum quandoque sese promunt germina, sed & vitia inolescunt insignia. Quam vtique societatem adeo diuersam posse coiri, vix impetraret fidẽ, ni exemplis hinc inde scaturientibus abundè commoniti, vel immaniora multò compauescere interdũ cogeremur. Adeo nihil non audet inenarrabilis hic Proteus, omnia transformans sese in miracula rerum. Super Aristotele verò illud amplius dignum memoratu: quum iudicium veritus Athenis profugisset, scitante ex eo quopiam, cuiúsnam modi videretur ei Atheniensium ciuitas, Παγκάλη, ἔφη, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ. Sycophantas nimirum innuens iusto plus inibi progerminantes. Rursum quærenti, Quid ita Athenas destituisset, ὅτι οὐ βούλεται, ἀπεκρίνατο, Ἀθηναίους δὶς ἐξαμαρτεῖν εἰς φιλοσοφίαν, Ne respondit, in philosophiam bis delictum eant Athenienses, τὸ περὶ Σωκράτους πάθος αἰνιττόμενος, καὶ τὸν καθ' ἑαυτὸν κίνδυνον. Proditum & illud monumentis est: quum philosophus hic extrema sibi ingruere præsensisset, dolore ac spe in lachrymas amplius profusum primæ causæ misericordiã intentius implorasse. Quin & Homeri sententiam ex Odyssea vehementer approbasse, quá non esse immortalibus diis indecorũ pronuntiatur, hominis induere naturam, quo ab erroribus seuocentur mortales. Qua in re, CHRISTI præsensisse aduentum auguranter nonnulli, eius viri gloriæ in primis addicti.

Sileni, ac Midæ congressus. Terram haberi continẽtem extra orbem nostrum: déque in ea ciuitatibus, & hominum moribus.

Cap. XXXV.

THeopompum, inter Græcos historicos non incelebrem, prodit in Varia historia Ælianus, mãdasse literis, Midam Phryga & nymphæ filium Silenum mutuis quandoque vsos congressibus. Erat quidem Silenus Deo natura inferior, homine tamen melior, si vtique immortalitatis etiamnum compos. Et plurimis vtique citrò vltróque dictis, mox & Midæ sic esse fabulatum Silenum, Europam, Asiam, & Libyam quoque esse insulas planè, vt quas ambitu complectatur Oceanus. Haberi autem extra orbem hunc, eam quæ sola sit continens, cuiusque sit infinita magnitudo: esse verò inibi animalia prægrãdia, sed & homines amplitudine ad nos dupla, vitæ quoque spatiis mensũ compari. Quin & plurimas maximáſque ciuitates, legibus omnino, & viuendi institutis nostris haudquaquam similibus, verum inter eas præcellere duas præcipuè, inuicem prorsum diuersas: alteram dici Machimon: εὐσεβῆ autem, idest Eusebẽ, alteram: cuius incolę perpetuam

ducant pacem, diuitiis affluentibus, quando ex terra succrescant fructus citra cultum omnino vllum. Neque verò serendi illis curam incumbere: perseuerare porrò ianos, καὶ ανόσους, idest sine ægritudinum molestia. Demigrare denique vita ridibundos & hilares vsquequaq;. Adeo verò sine ambiguitate iustos esse, vt ne dij quidem indignum opinentur, eos vel frequenter inuisere. At qui Machimon incolant, esse pugnaces, & nasci armatos ac bellum assiduè gerere, collimitaneos plurimùm euertendo: quippe gentium multarum esse compotem vnam modò ciuitatem. In ea censeri hominum myriadas ducentis haud pauciores, quos non absumpserint bella, morbis planè conficiuntur. Sed perrarum idest. Intereunt verò in præliis saxis percussi, aut lignis: nam ferri ictum non admiserint. Auro argentóque abundant eatenus, vt sit ibi aurum vilius, quàm apud nos ferrum. Hosce verò in nostrum quandoque orbem adortos enauigare, ad Hyperboreos appulisse: quos quum inaudissent, nostrorum hominum fortunatissimos, ipsi vt viles, sunt aspernati, ac humiliter sordidéque agentes, propterea que vlterius pergere neglexisse. Cæterùm, id mirabilius multò: esse inibi homines item Meropas nomine, quorum ciuitates & multæ sint, ac insignes. Visitari autem in regionis parte vltima locum, quem dicant Anostum, idest ἄνοσον, hiatui persimilem: sed nec tenebris obtentum, neque item lumine. Aerem verò incumbere turbido insynceróque suffusum rubore. Flumina circumluere duo: vnum voluptatis dici, tristitiæ ac mœroris alterum. Vtrique adnasci arbores, magnitudine qua proceriores platani. Hasce eius potestatis fructus producere, vt qui gustarit, indesinentes affundat lachrymas, demúmque sic intermoriatur. At voluptarias arbores diuersum efficere omnino: nam pomo vescentes desideria prorsum alia desinunt, anteactas quoque ætates denuò repetentes: siquidem senectam exuere primum, ac vigorem induere, perque quosdam velut gradus, effectos iuuenes trāsire mox ad pueriles annos, ac demum infantiliter commori. Lectū & illud in Grecorum thesauris: fuisse in Macedonia hortos, qui dicerentur Midæ, rosis sponte succrescentibus foliorum sexagenum, odore cæteras anteeuntes multo. Inibi tenet fama apud Macedonas, Silenum captum.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIbros, ad venerandum Franciscum Pilumnum Rhodiginum Iuris Pontificij scientissimum, Præfatio decimaoctaua.

SI cui ab ineunte ætate, quam esse prudentia senum confouendam adminiculandámque, traditum est, ita inhæsi, vt addicerem me totum, veluti ridicæ cuidam firmiori, tu is es Francisce parens optime: sit enim hæc tui præfatio verissima, ad quem in angustis lætioribúsque meis rebus censui defugiendum perpetuò, ne, quod adolescentiæ commune vitium est, in lubrico constitutus per inscitiam à rationis rectitudine abirem longius, quod ex Homero didicissem puer,

Νεωτέρων δ' ἀνδρῶν φρένες ἠερέθονται.

Tu verò rerum diuturniore vsu prudentissimus, clementissimè amplexatus, perinde ac filium, es, nullo vnquam reclinato incommodo. Nec id consiliis modò eminentissimis fidissimísque, sed opera quoque vel amplissima, vt ædes tuas nunquam mihi occlusas senserim. Nec illud repeto nunc, qua me semper tum apud prætores, tū apud ciues nostros ingenuitate, nullo prorsum liuoris fuco sordida celebrandum, etiámque vltra meriti rationem extollendum, sis arbitratus. Et sunt hæc quidem mentis propè diuinæ germina, reminiscentísque, quidnam victuri gignimur, ordo quis datus. Quamobrem immensa sunt, quæ tibi à me hoc nomine debeantur. Nec aliud ferè apud animum meum solicitius, aut anxiè magis diu perpendi, quàm vt rationem inirem aliquam: quæ tibi me, & si non gratissimum, quod nostri calculi modus non patitur: at non ingratū omnino præmonstraret saltem. Verùm omnem, quod aiunt, funiculum mouenti, dum aptè dispunctam rationem volo, illud se demum nostræ obtulit imbecillitati, vt hisce commentatiunculis nostris, si modò tantæ rerum excellentiæ futuræ pares sunt, nomen tuū, mihi nunquam non vice quodammodo numinis habitum, in perpetuitatis memoriam darem: vt vbicunque Latinæ linguæ sonus fuerit non infrequens, mortales intelligant vniuersi, quam clementer, quámque officiosè mecum egeris, quámque hoc vno nomine, non tibi modò, sed & tuis omnibus debeam: si volo is esse, qui vt essem, adnisus perpetuò sum Tuę vero partes sunt, quę pro virili offerimus, lętiore frōte excipere. Tenuia quidem forsan sunt, sed beneficia te non fœnerari, certò scio. Quòd si laxius mecum ageret Fortuna, & votis euentus responderet, munificentius multò gratiúsque tractare. Nunc te marmoreum pro tempore fecimus, supererunt forsan & alij qui aureum te constituant. Vale.

LODO-

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS; qui decimusoctauus.

Spartanorum mores explicantur. Nomi polemici qui. Gymnopædia. De Ornithia, & Diana Orthia, ac Dionysii festo Sciereia. Iuuenalis locus de orbe Lacedæmonio, & pædamate. Item de pueris Bomonicis. Lactantij grammatici locus restituitur. De fœminarum nuditate. Inibi Martialis locus explicatur de libidinosa Lacedæmone. Quibus furari honestum. Cardaces qui. Quintilianus illustratur. Scutorum literæ. Græcorum latrocinia.

Cap. I.

LAcedæmoniorum rempublicam plurium monumentis celebratam, habuisse præclara & eximia pleraque, quum multa alia argumento sunt, tum illud in primis, quod Plato ille, quem diuinum omnis nuncupat antiquitas: quíque non docẽdi solum, sed etiam dicendi fuisse agnoscitur, esséque etiamnum magister optimus, libros De legibus non aliter concinnarit, quàm vt in eos congereret, quicquid singulari prudentia institutum sancitúmve comperisset in Cretensi republica, Spartanáque, necnon Attica, quam nouam dicunt. Quoniam prodat Timæus, ante ingentem terrarum inundationem fuisse Athenas alias tum in Græcia, tum in Ægypto, quas à Pallade conditas educatásque vult. In quibus ea fuerit gubernationis forma, quam in libris De repuplica sit Plato cõplexus, velut Scitũ & illud: orbem Hercules obierit, vna præcinctus pelle, ac vna communitus claua: sic & Spartanos ab vna scytala & frugi veste ac vili, Græciæ volenti imperasse, & ne moto quidem scuto, tyrannicos sæpe spiritus retudisse. Quin traditum nonnullis: Atheniensium fuisse, mysteria celebrare, ac pompas ducere, Eleorum certamina statuere: Spartanorum autem, si quid deliquissent hi, cædẽdo castigare. Scribit tamen Rhetoricorum primo Aristoteles, Quibuscunq; ciuitatibus res muliebris malè habeat, sicuti Lacedæmoniis, videri iis ferè dimidium abesse felicitatis. Mira certè sunt, quæ prodit historia Lege siquidem apud eos sancitum erat, vt senior, si fortè vxor esset ei floridior, aptáque etiamnum tollendæ proli, & iuuandæ patriæ, delectum ex iunioribus quempiam, moribus præcipuè exploratis, probísque, posset ad eam admittere. Quam vbi is generoso implesset seminio, quod inde natum foret, educaret, vt conceptum natúmque legitime. Quòd si quis vxorium onus, vt molestum grauaretur, nimísque impeditum, ingenuæ tamen prolis desiderio obmolliretur: tunc licebat, si quam is fœcundam generosámque animaduertisset, adducto prius in ciusmodi sententiam viro, eam quærendæ prolis gratia adire. Nec id ex propalata substratáque passim natum pudicitia videri potest quódque id genus fœminæ ad Veneris prolubia forent procliuiores. Legimus quippe pauperculam quandam interrogatam, Quidnam marito datura dotis foret, respondisse, Patriam pudicitiam. Altera verò, quum quæretur ex ea, an cum viro coisset: Mini-

A mè, inquit, sed ille mecum. Quædam porrò, quùm fuisset clàm compressa, tœtumque perdidisset, sic nulla emissa voce se constantem ac tolerantem præstitit, vt eliso conceptu reiectóque, parentes alióque 'atque et proximos: quippe dolorum magnitudinem, quibus (vt assolet) lancinabatur subinde conuellebatúrque, vicit ignominiæ timor. Tantum erat vel in muliebri ingenio tolerantiæ robur, vt non immeritò videatur Horatius cecinisse Carminum primo:

> Me nec tam patiens Lacedæmon,
>
> B Nec tam Larissæ percussit campus opimæ.

Nam, vt inquit Æmilius Probus Lacedæmoniorum moribus summa virtus in patientia statuebatur. Seneca scribit, Lacedæmonios consuesse liberorum suorum indolem experiri publicè verberibus admotis, illos subinde adhortando, vt flagellorum ictus fortiter perferrent: item laceros, ac semianimes, rogando, vt perseueranter vulnera præberent vulneribus. Quam rem copiosius exsequitur Lucianus in sermone qui est De gymnasiis, & significat Thebaidos C quarto Papinius,

> Et oliuiferi Eurotæ
>
> Dura manus.

Exposuit & Lactantius grammaticus, gentis in eo crudelitate taxata. Laconibus hoc item fuit peculiare, omnia impensius cælare. Propterea id innuens historia quinta Thucydides, τὸ κρυπτὸν, inquit ἐγένετο, quum de Lacedæmoniis loqueretur. Apud eundem obseruatum quoque, Nomos dici polemicos cantilenas Lacedæmoniis in hostibus congrediendis concini sue-
D tas. De gymnopædiis, quas nudi certantes concelebrabant iidem, mentio Thucydidi etiam fit: τηρήσαντες, inquit, αὐτὰς τὰς γυμνοπαιδίας. Sed ad patientiam redeo. Cretum quidem leges, inquit Cicero, itémque Lycurgi laboribus erudiunt iuuentutem, venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando. Spartæ verò pueri ad aram verberibus sic accipiuntur, vt plerisque sanguis è visceribus exeat: nonnunquam etiam vt quum ibi essem, audiebam, ad necem. Quorum non modò nemo exclamauit vnquam, sed
E ne ingemuit quidem. Hosce pueros Seruius grammaticus Bomonicas, veluti dicas, super aris de victoria contendentes, appellari scribit. meminit & Lactantius super octauum Thebaidos, sed codicibus fœde interpellatis: nam scribitur modo, Suominicæ. Concertatio autem ea, vt idem testatur, diamastigosis vocabatur, hoc est diflagellatio, quis plura posset verbera sustinere. Plutarchus in Lycurgo, Puerorum multos, inquit, in ara augurij cæsos verberibus mori vidimus. In Apophthegmaticis Laconicis, in ara Or-
F thiæ Dianæ id solitum fieri scribit. Cui sententiæ succinit & Papinij interpres. Hinc in Plauti Captiuis, festiue Lacones leguntur Plagipatidæ. In Græco Plutarchi codice ita relatum aduertimus, ὧν πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ὀρνιθίας ἑωράκαμεν ἀποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς. Atque ita legisse animaduertitur interpres. Nam est Ornithia Sudæ augurium, alio autem Polluci aucupium. Poterat videri emaculandus Plutarchi codex, vti pro Ornithia substitueretur Orthia. Verũ ex Græcorũ obseruatũ fidelia est, Ornithiã fuisse lusum,
G in quo euerberarentur pueri. In Aristidis vita Plutarchus idem auctor est: in pugnę memoriã cũ Mardonio

cædi ad aram Ephebos, quòd quum sacrificanti Pausaniæ incurrissent barbari, virgis lorísque sunt feiecti ab inermibus, ex quo & Lydia pompa A difflagellationem consequebatur. Sed enim quia de Orthia Diana, & diamastigosi facta nobis mentio est, remotiora quæpiam, nec in triuiis recantata, hinc iam subnectere pergamus. Nam ita in Græcorum mihi compertum thesauris est: primum in Laconia Limnæum locum esse Orthiæ sacrum Dianæ. Eius simulacrum id esse memorant, quod ex Taurica est ab Oreste & Iphigenia tralatum. Qua in re probabiliora videntur astruere, quàm Athenienses, qui in Braurone relictum volunt. B Sed sacrorum eos post alia pleraque coarguit ritus, siquidem Astrabacus & Alopecus, à quibus id compertum primò est, mox dilapsi in amentiam sunt. Paulo pòst Limnatæ, & alij quidam, Dianæ quum rem diuinam obire adorti essent, in dissidium primò, pòst & in mutuas proruperunt cædes: multis verò in ara peremptis, reliquos qui calamitati superfuerant, morbi absumpsere. Reddita consultantibus inde sors est, αἵματι ἀνθρώπων τὸν βωμὸν αἱμάσσειν. idest, sanguine hu- C mano aram esse cruentandam. Propterea immolari cœptus, quem intulisset sors: donec Lycurgus immolationem ad Epheborum difflagellationem transtulit: nam sic cruore humano oppletur ara. Simulacrum ipsum quod exhibet sacerdos, vtpote perexiguum, leue est. Quòd si vel formæ vel dignitatis ratione minus se conuerberando sæuiant pueri, tunc mulieri efficí onerosius creditur atque ingestabile. Dianam verò non Orthiam modò nuncupant, verum & λυγοδέσμαν: quoniam in virgultorum, quæ dicunt λύγους, D densitate comperta memoratur: quæ simulacrum circumplexa, ὀρθόν, idest rectum, illud statuebant: vnde & nominis profluxisse ratio videri potest. Sed institutum repeto, si illud adiecero: in Arcadia non longe à Stymphalo Dionysij fuisse templum, cuius festum σκιερέαν nuncupant: in quo ex Delphici Apollinis responso difflagellentur mulieres. Præterea qui Græciæ formam rerum publicarum dederunt, corpora iuuenum firmari labore voluerunt. Hoc Spartiatæ etiam in fœminas transtulere, quibus magis palæstra, Eurotas, sol, puluis, labor, militia est in studio, quàm fertilitas barbara. Puellas ergo assuefaciebant non minus, E quàm pueros, & versari nudas, & quibusdam in sacris saltare, & canere præsentibus, simúlque astantibus iuuenibus. Propterea Propertius quoque quadam elegia ita canit:

> Multa tuæ Sparte miramur dona palęstræ,
> Sed mage virginei munera gymnasij:
> Quod non infames exercet corpore laudes,
> Inter luctantes nuda puella viros. F

Saltationem verò hanc, siue id genus alteram significasse Iuuenalem eo versiculo:

> Qui Lacedęmonium pædæmate lubricat orbem:

putat in libro De orthographia Cæcilius Minutianus Apuleius, ac legendum pædæmate, prioribus syllabis diphthongum recipientibus: quia sit vtrobique aqud Græcos η, & verbo eo planè saltationem innui. Cæterum, hac parte illud obiter legentes monuerim: Platonem quoque libro De republica quinto, G non improbasse mulierum in gymnasiis exercitia, quoniam omnium operum natura compos sit fœmina. Voluit quoque, vt non puellæ solum, sed etiam anus nudæ cum viris luctarentur: & quæcunque exercitationes viris contribuantur, easdem mulieribus esse impertiendas dicit. Et quia res absurda prorsum videtur, ipsius Platonis verba subieci: Nudandum igitur, inquit, corpus erit mulieribus, quãdoquidem pro vestibus virtutem induent, communicandúmque in bello, & omni alia ciuitatis custodia. Qui verò nudas H riserit mulieres ratione optimi cuiusdam ita nudatas, inanem circa ridiculas nugas carpens sapientiæ fructum, neque quid rideat, neque quid agat, intelligit. Huc porrò Martialem respexisse contenderim illis versiculis ex libro quarto,

> Argiuas generatus inter vrbes
> Thebas carmine cantet, aut Mycenas
> Aut claram Rhodum, aut libidinosæ
> Ledeas Lacedæmonis palæstras.

Nam interpres ad Helenæ raptum allusum putat, vel ad Venerem, quæ illic coleretur. Sed redeo ad viros, scribit libro tertio Quintilianus ad hunc modum: Minus Lacedæmone studia literarum, quàm Athenis honoris merebuntur, plus patientia & fortitudo. Rapto viuere, quibusdam honestum est. Hæc verò imperitioribus subobscura videri, haud ambigo: ideo aliqua à nobis afficientur luce. Sic verò apud Plutarchũ in Apophthegmatis obseruauimus: Spartanorum moris fuisse, literas modò pro necessitate discere, reliquarum verò disciplinarum nil omnino admittere, nec homines magis, quàm libros. Erat autem illa ipsis disciplina, vt honestè parerent, labores constantissimè tolerarent, pugnandóque aut vincerent aut interirent. Ob quod, quum Athenis rhetorum quispiam Lacedæmoniis imperitiam obiecisset, respondit Pausaniæ filius Plistonax, Rectè dicis, soli nanque Græcorum nil à vobis mali didicimus. Scribit tamen in Protagora Plato, Antiquissimum apud Græcos, & plurimum sapientiæ studium in Creta & Lacedęmonia extitisse. Ac sophistas inibi plures, quàm alibi vsquam repertos, dissimulare autem solitos ac imperitiam prętendere, ne Gręcos alios superare sapientia deprehenderentur, ac ad idem studium accenderentur. Et mox paulo addit, Lacedęmonios optimè ad philosophiam & sermones esse educatos, etiam si à principio rudes videntur: verum eiaculari statim magni momenti verba contorta breuiáque, vehementis modo iaculatoris: cuiusmodi enuntiare, viri tantum sit absolutè docti, Quod verò ait Fabius, Quibusdam rapto viuere, honestum: de Spartanis item intelligendum. Apud quos Irenes sunt, & Melirenes, idest εἴρενες καὶ μελλείρενες: rectius autem, vnitatis numero est, εἴρλω: vocant autem hoc nomine, qui iam annum secundum è pueris excessere. Melirenas verò natu grandiores inter pueros. Iren igitur pueris præscribit (neque enim vnquam sine magistro sunt) firmioribus quidem, vt ligna ferant, minoribus verò olera, quæ omnia furto quęruntur. Quòd si quis per incuriam deprehenderetur, flagris insigniter afficiebatur, ceu negligenter ineptéque furari videretur. Aliàs, si propositę quęstioni parum accuratè quis respondisset, ab Irene pollici infigebatur morsus. Furantur item, vt Xenophon tradit, ex cibariis quicquid valent. Eius verò negotiationis curam nobile retegit exemplum: quum leonis catulum quidam surripuisset, ac inuoluisset pallio, eiúsque ventrem vnguibus & dentibus fera discerperet, latendi studio, pertinax ille silentium seruare ita perrexit, vt inde interiret. Persis item videntur lege permissa fuisse furta. Nam qui rapto viuerent apud eos, Cardaces vocabantur: quia carda, virile ac bellicosum significat. Apud Pausaniam & Ammonium, Cardaces pro militibus accipi videntur. à Caribus verbum esse propagatum, scribit Eustathius. Apud Ælium Dionysiũ, impios homines dici Cardacas, obseruaui. Esse enim mercede militantes barbaros apud Theopompum: Simpliciter verò, inquit, Persæ quemlibet fortem furacémque cardaca vocant. Cares primos mercede militasse, auctor Pausanias est. Tauros Scythas Herodotus scribit in Melpomene furandi licentia sibi victum comparare, atque item ex bello. Refert Gellius, apud veteres Ægyptios, quod genus homines constat & in artibus reperiendis solertes cum primis extitisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces, furta omnia indiscriminatim fuisse licita, & proinde citra vllam noxam pœnámve. Sed & poeta nobilis Æneidos nono, de Latinis ita canit,

> Caniciem galea premimus, sempérque recentes
> Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.

Sed quod paulo antè ab eodem de Latinis eisdem

dem pronuntiatur:

Durum à stirpe genus, natos ad flumina primum
Deferimus, sæuóq; gelu duramus & vndis.

Videtur item de Spartanis tractum moribus. Nam, vt Seneca nobis auctor est, libro Suasoriarum primo, Omnibus sua decora sunt. Athenæ eloquentia inclytę habebantur: Thebæ sacris: Sparta armis. Ideo Eurotas amnis hanc circumfluit, qui pueritiam indurat ad futuræ militiæ patientiam Sed illud aduertendum: esse auctores qui prodant, non aqua infantes, sed vino ablui à mulieribus solitos, experimentum quoddam ipsorum habitudinis ita facientibus. Etenim dicunt huiusmodi rerum periti, ægritudinibus obnoxios, admoto mero debilitari ac resolui: qui autem sit valitudinis obfirmatæ, amplius acuere ac obstipare habitum. Cæterum, quia non latet à Græcis plerunque Romanos conuelli, vt qui piraticam quandoque vel exercuerint vel permiserint, paucula, quibus ineptum reprimatur supercilium, ex historia Thucydidis prima collibuit exscribere. Antiquitus (inquit) Græci, ac maris accolæ barbari, quíque insulares erant, vbi amplius traiectu mutuo se cœperunt inuisere, ad latrocinia mox sunt conuersi ductantibus viris vel prępotentibus proprij causa lucri, & vt imbecillioribus inde vitæ fomenta compararentur. Quòd si in vrbes incidissent immunitas, vicatímque cultas deprædabantur. Indéque sibi victum ferè vendicabant: quando, vt videtur, nullum ex facto comparebat dedecus. Quin gloriæ potius promebatur nonnihil. Dilucet verò & nunc ex continentis habitatoribus nonnullis, quibus id agere vel honestissimum. Et mox: In pleraque, inquit, Græcia vetustus necdum exoleuit mos. Et rursum: Ipsa hæc latrocinia dilabentibus multis, Troianum bellum decennale effecerunt, quod tamen fama longè minus fuisse, hinc coniectatio euidens: quod post id è sedibus suis exacti sunt Græci, nequeuntes per ocium augescere. Illud verò neutiquam prætereundum: Lacedæmoniis fuisse morem, lambda in scutis gestare, εἰς παράσημον, idest notę insignioris gratia, ex principe nominis litera, velut charactere se ipsos præmonstrantibus. Sicuti Messenij, M literæ nota se cognobiles præbebant. Eupolis,

ἐξεπλάγην ἰδὼν στίλβοντα τὰ λάμβδα.

Legimus in spectatæ fidei libris, Spartanum militem vehementius coercitum, quòd procinctus tempore ausus sit videri sub tecto. At postremis Romani imperij ferè temporibus pluma & flexilis lectulus armato etiam in deliciis fuere, ac gladij pocula grauiora, siquidem testa bibere iam pudebat. Maximiano autem Cæsare Persarum vallo direpto, gregarius miles, quũ Parthicum fortè scutum comperisset, in quo seriatim collucentes visebantur margaritæ, per rei inscitiam gemmis abiectis, solo abiit pellis nitore contentus.

Laconicæ magnanimitatis exemplum ex Xenophonte. Cur Spartani dicti quandoque Ophiodiri. Item Spartam fuisse alterum Græciæ oculum. Eurotas, Sparta, Lacedæmon, vnde appellationem traxerint. Sparti qui. Scedasi filiæ. Cetoessa Lacedæmon cur. Cæti. Coi. Orescoi.

Cap. II.

Postremò virtutis Laconicę ac magnanimitatis singulare apud Xenophontem libro Rerum Græcarum sexto, argumentum nobis suggeritur, quo ciuitatis eius magnifici spiritus facilè omnium oculis subiiciuntur. In Leuctrica pugna à Thebanis prostrata, excisa attritáque prorsum Lacedæmoniorum gloria est, nam ab ea vix amplius emersere. Accepta igitur tam insigni clade, suæ cuique aduenit calamitatis nuntius. At quorum propinqui cæsi in prælio fuerant, in publicum se pro-
A ripiebant nitidi & hilares, aut (quod æquè magnum est) hilaribus similes. Quibus superstites fuerãt necessarij, hi ferè in luctum se dantes, domi continebantur, rari admodum priuatos lares egredi. Et ij quidem vltra fidem tristes, & fonte nimis corrugata, & demissis oculis, diçeres omnibus exutos, solum denique exilij causa vertere. Ex hac verò virtutis admiratione videri Pindarus potest, Lacedæmona sic celebrandam duxisse, vti in Isthmiis ὑψίπεδον diceret Θεράπνας οἰκέων ἕ-
B δος. idest, altam Therapnę inhabitans sedem. Quando ad loci situm referre haud queas: siquidem ita Homerus canit,

Οἳ δ' εἶχον κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν.

Quibus concaua indicatur Lacedæmon. Nec inde seiungitur id prouerbij facie ab Maximo Tyrio prolatum, Amor nil adeo infestè odit, quàm necessitatem ac metum: vt qui magnanimus sit, præcipuéque liber, ipsis nimirum Lacedæmoniis liberior. Illud item nequeo præterisse: obseruatũ à me in Græcis literis, Lacedæmonios quandoq; à Pythia nuncupatos ὀφιοδό-
C ρους. eius appellationis ex historia veteri hanc promũt rationem: Quadam tempestate serpentum multitudo mira in Laconia succreuit: facta inde annonæ caritas est incredibilis, coactíque indigenæ serpentes in escã humanam vertere: vnde nomenclaturæ nouæ data occasio. Quod in admirabilium relatione Aristoteles scribit. Idem libro Rhetoricorum tertio, metaphoras esse quatuor insinuans, addit, eam probari in primis, quæ dicatur κατ' ἀναλογίαν. Cuiusmodi fuit de Lacedæmoniis Leptinæ dictum non negligendum, τὴν ἑλλάδα
D ἑτερόφθαλμον γενομένην, idest Gręciam factam vnoculã. Quin & Pompeius Trogus, Athenas Spartámque ceu duo Græciæ lumina celebrat miratúrque. Cimon verò Atheniensis hortabatur, ne Græciam negligerent χωλὴν γεγενημένην, Sparta pereunte. Sed enim, vt diximus, apud Leuctra Spartana virtus attrita corruit, in nihilum dilapsa ferè, infesto numine, si credimus, ob scelus admissum in Scedasi puellas, Molpiam & Hippo, vti à Pausania relatum scio, etiam si ex Plutarcho alibi Miletiam scripsimus. Meminit quodam responso
E etiam Appollo, quod sic habet,

Λεῦκτρα τέ μοι σκιόεντα μέλει, καὶ Ἀλήσιον οὖδας,
Καί μοι τὼ Σκεδάσου μέλετον δυσπενθέα κούρα.

Cæterum, in hac tam fusa de Spartanis mentione, adiiciamus, quæ apud Græcos inter legendum præcerpta nobis: in regione ea principem regnasse Lelega indigenam, vnde subiectis adoptata nomenclatura. Ex eo Myleta natum memorant, cuius fuerit filius Eurotas: hic stagnantes per regionem aquas diorygę, hoc
F est fossa perduxit in mare, vnde flumini origo & nomen. Perfuncto sine liberis rege, principatum excepit Lacedæmon, qui Iouis dicebatur filius, Spartam Eurotę filiam vxorem is asciuit sibi. Initio regni primum quidem à se dici Lacedæmonios iussit. Mox & conditæ ciuitati vxoris indidit nomen. Sicuti ab Amycla eius filio Amyclas tradunt nuncupatas. Vbi Hyacinthi Amyclæ filij visebatur monumentum, Apollinis subiectum simulacro. Spartium, vulgò ferè notum vocabulum, licet origine omnino ignota, est crassius filum
G quo suimus calceos, indicat id libro quinto Athenæus, putria calceorum spartia accendens: vnde & spartiaria rectè dicetur cæra. Verbi origo Gręca: nam sparta dicuntur funes, & licia. Spartos verò Palæphatus scribit, quum proximorum essent regionum, aduersus Cadmũ subitò cõstitisse, ac propter repẽtinos quasi de terra cõtractus ex omni parte confluentes, Spartos nũcupatos Quod Ammianus quoq; Marcellinus probabile habet. Meminit Gellius: Ego (inquit) Sparta apud Homerum, non plus Spartum significare puto,
H quàm Spartos, qui dicuntur in agro Thebano nati. Hippias Delius, vti Apollonij interpres scribit, gentis cuiusdam nomen fuisse Spartos, pronuntiat. Pindarici enarratores ex Androtionis sententia, fugisse ex Phœnicia Cadmum scribunt, μετὰ ἰκαν τῶν σποράδων.

idest, cum Sporadibus multis. vnde ob miscellum & quasi confusaneum genus dici Spartos cœpisse. Sporades verò sparsi nuncupantur. Lacedæmona Cetoessam, idest κητώεσσαν nuncupant, & magnam interpretantur, vel quia cete habet grandius. Verum Cætaessam, siue καιετάεσσαν, Zenodotus mauult scribere: vt intelligamus καλαμινθώδη. Astipulari videtur & Callimachus, vbi ait,

ἵππους καιετάοντας ἀπ' Εὐρώταο κομίσαι.

In Laconica verò scatet herba calaminthe, quam nepetam Romani dixere, vt scribit Dioscorides. Alij ab rimis sic nuncupatam opinantur, quas terræ motuum vi contingit fieri. Eos autem Cætos appellant. Terræ motibus verò Lacedæmon obnoxia est. Fuit & specu inibi carceris vice, Cætum dicebant. Sed cauernas id genus sunt qui Coos vocent: quo argumento feras Orescoas pronuntiat poeta nobilis, quod est, in specu decubantes.

Qui sint apud Appiani interpretem aptatores. De Harmostis plusculа. Plutarchi locus restituitur ex Alcibiade. Harmosteres. Harmosyni. Itemque qui dicerentur episcopi. Agonij Dei. Agonia. Agones. Exagonia. Angones, & phylacæ. Ciceronis soluitur nodus ex Epistolis ad Atticum. Proscopi. Perinei.

Caput III.

VErum prius quàm à Sparta digrediamur, addenda & scitu non indigna pleraque, explicandúsque in primis Appiani Alexandrini locus ex libro quarto Ciuilium bellorum, vbi sic ferè legitur: Tribunus plebis Titius legem protulit, Consulatum sub præsentium triumuirorum constitutione in quinquennium vacare, Antonij scilicet, Lepidi, & Cæsaris: qui pari modo ac consules illum obtinerent. hos quispiam Græcorum Aptatores commodè diceret, quod Lacedæmonij reipublicæ subiecta disponentibus imposuere nomen. Hactenus Appiani interpres. Quos verò Aptatores dicat, quæve foret eius magistratus vis, scio ambiguũ quàm plurimis visum iri. Proinde harmostas ipse intelligo: eos ad subiectas ciuitates mitti solitos cum magistratu, scribit Harpocratio: & antè retulit Eratosthenes in voluminibus De bonis malísque. sed meminit Demosthenes quoque pro Ctesiphonte. Indicat verò liquidius in Alcibiade Plutarchus: Cum Chalcedoniis, inquit, bellare adortus est, quod defecissent, Lacedæmoniorum præsidio suscepto & harmoste. At interpres, verbi offensus nubilo, dum eloquentiæ pãdit vela, miras effudit nugas: etiam si mox, harmostem vrbis præfectum interpretatur. Sunt qui interpretentur, Harmostas apud Spartanos præfuisse arcibus efficiendis & ciuitatum instaurationibus. Apud Corinthios autem, qui mœnium restitutioni præficerentur, inuenio epidemiurgos dici consuesse, quando sua est ciuitatum ferè singulis magistratuum nomenclatura. Teleutiam harmosten celebrat Rerum Græcarum quinto Xenophon. Cæterum, hæc ad Appiani sensum parum congrua videri possunt: propterea amplius quærendum. Auctor verò est Halicarnasseus Dionysius, Corrupto ciuili ornatu in Græcorum ciuitatibus, coactos fuisse nonnullos in vrbes iterum tyrannicas regiásque potestates inducere, nominibus velantes decentioribus: vt Thessali archos, idest principes: Lacedæmonij harmostas: quum formidarent, reges eos & tyrannos appellare. Iis iam (opinor) mira infertur Appiano lux. sed & Isocrates in Panegyrico idipsum planè confirmat, vbi sic scriptum inuenio, τοσοῦτον δ' ἀπέχουσι τῆς ἐλευθερίας, καὶ τῆς αὐτονομίας, ὥς τε αἱ μὲν ὑπὸ τυράννοις εἰσί, τὰς δὲ ἁρμοσταὶ κατέχουσιν, ἔνιαι δὲ ἀνάστατοι γεγόνασι. hoc est, tantum verò absunt, vt fruantur libertate, suísque viuant legibus, vt hæ quidem à

A tyrannis sint oppressæ, alias harmostæ occuparint, aliæ verò solo sint adequatæ. Harmostas Spartanorum fuisse numero viginti, alicubi legisse videor. Harmosteres autem lapides dicuntur in eodem liminis loco commodè coaptati. Harmosyni verò Spartæ compescendis mulieribus fuere magistratus, quo ornatius agerent. Harma verò currum Græci dicunt, à quo diuersa visatur harmamaxa. Nam primo ἀναβάσεως Xenophon, in harmate sedisse Cyrum, scribit: in harmamaxa verò Epyaxam Syenesis Cilicum regis vxorem.

B Porrò in scholiographis Græcis ita lego: Quos ad sibi subditas obnoxiásque ciuitates mitterent Athenienses spectatum, quid in quaque fieret, episcopos fuisse vocatos ac phylacas. Hoc verò eo apposui libentius, vt nodus explicaretur M. Tullij ex septimo Epistolarum ad Atticum: Vult (inquit) me Pompeius esse, quẽ tota Campania & maritima ora habeat episcopum, ad quem delectus & negotij summa referatur. Extat & Leonidæ epigramma in Mercurium, vbi eum episcopum nuncupat ad hunc modum,

C *Τὰν αἶγα ὁ νομεὺς Μόσχος τὶν ἐπίσκοπον ἑρμᾶ*
ἔστασ' αἰπολίων ἀδόκιμον φύλακα.

Scipionem item Aphricanum à senatu missum esse episcopum gentium regúmque, Plutarchus scribit. Episcopum & scopon, pro eodem ferè accipit Eustathius præpositione redundante, sicuti in verbo ἐπίζυκολος, & plerisque aliis: Verum, inquit, videndum amplius, episcopúmne & scopon etiam ὀπτῆρα dicere liceat: quod vocabulum apud Sophoclem positum scimus. Certè apud Pindarum in Nemeis, dici Acastum

D obseruauimus Magnetum σκοπόν, idest episcopum ac regem, accedente interpretum calculo,

Ξυνεῶνα Μαγνήτων σκοπὸν πείσαις ἀκοίταν.

Episcopos dici velut ἐπισκοπεῦντας, idest superintendentes, aduigilantésque, vt necessaria non desint, auctor est Hieronymus: id quod significantius indicat Græcis ἐπισκοπεῖν, quàm Latinis inspicere. Arcadius Iureconsultus episcopum intelligit pani, & cæteris venalibus præfectum, quæ ad quotidianum spectent victum. Certaminum præsides inuenio appellatos nunc

E ephoros & epoptas, nunc etiam episcopos. nam Agonios Deos legisse apud Platonẽ videmur. Agonia tamẽ est Græcis ἀτεκνία καὶ ἀγεννησία, idest liberorum & generandi exsors facultas. Vnde apud Ælianum, Διεφθείρετο ἡ νεολαία, καὶ ἦν ἀγονία καὶ μὲν τοι καὶ γυναικῶν καὶ τῆς ἀγέλης τῆς τετράποδος. Cæterũ, & in sanctis quãdoq; literis obseruasse videmur ἀγόνους χοάς pro iis quæ vita functis prolibantur: quorum esse sterilitas agnoscitur propria. Nam & γῆς ἀγονία dicitur nonnunquã in veteribus libris, quam sæpe numinis incusserit indigna-

F tio. Quod sicubi ἀγώνια scriptum inuenias, tunc quæ ad ludos & certamina spectant significantur planè: quoniam & epitaphij legũtur Agones. Sed Angones, tela sunt gentium plerisque peculiaria. Agon item locum indicat, sicuti in eo, καλὸν δ' εὔρυναν ἀγῶνα, & λαοὶ δ' ἐν ἀγῶνι καθήμενοι: sed & multitudinem, vt λῦσε δ' ἀγών, ac aceruum vel congregationem: vnde legimus, μετ' ἀγῶνα νεῶν. Exagonia dicuntur à Luciano, quæ ad causam non pertinent, velut extra certamen. Agonem interpretantur etymologici, διὰ τὸ μὴ γωνίας

G ἔχειν, quia careat angulis, & sit orbicularis figuræ. Alij, ab ἀγύρω inflectunt, quod indicat congrego. Hesiodus,

ἐρχόμενον δ' ἀν' ἀγῶνα θεὸν ὡς ἱλάσκονται.

Denique, vt institutum repetam paucis: Episcopi Dianę templum legimus fuisse in Elide, quod Aristarchiũ diceretur. Id quum expilasset Sambicus cruciabiliter per annum in quæstionibus habitus interiit. nata inde parœmia, Sambico grauiora pati. Proscopi verò, idest πρόσκοποι, remigantes dicũtur nautæ apud Thu-

H cydidem: sicuti perineos vocat redundantes, extràq; remigij munus: vel seruos quoque. Episcopa denique intelligimus, quæ scopum assequuntur, contingúntque. Vnde apud Herodotum historia tertia, ἐπίσκοπα τοξεύειν, quod est, sagita vmbilicum ferire.

Laconici

A *Laconici breuiloquij commendatio. Item de orationis breuitate excerpta ex Phalereo pleraque. Argiuorum in dicendo breuitas. Ionum nimia longitudo. De clauibus, & Laconico ferro.*

Cap. IIII.

DE Laconum breuiloquio carptim ex Platone facta nobis paulo antè mentio est. Nunc illud amplius, quod variis scrutando excerpsimus ac primum B quidem succurrit, veteribus id fuisse in Græcia percelebre, facilius multò esse philosophari, quàm Laconum sermonem imitari. Suppetit historia ad id non iniucunda. Disceptantibus Lacedæmoniis cum Argiuis de finibus, verbosiorem paulò epistolam illi Spartam misere, minitantes, plurima se illis detrimenta illaturos, ni cederent. Lacedæmonij, vt quibus nil ferè prolixa oratione foret odiosius, porrò & illorum vanitatem non pili facerent, nil ferè aliud scribendum censuerunt, quàm verbum C vnum, ἂν κα. id verò nostro sermone signat, haec veluti insinuarent, Si eualueritis, ista exsequemini, quæ nunc tumidius promittitis. Proditũ & id memoria est: interrogatum Charilaum, cur paucas admodum leges sanxisset Lycurgus, respondisse, ὅτι ὀλίγα λεγοῦσιν, ὀλίγων ἢ νόμων δὲ χρεία. pauca dicentibus, legũ itẽ paucitas sufficit. Suggeritur denique ad hæc quod scribit Plato in Alcibiade secundo, de Spartanorũ hominũ prudenti oratione. Nam ostensurus, in voto non hoc vel illud bonum esse petendum nisi quis prudentiam D fuerit consequutus: sed simpliciter bonum, à Deo quandoque ita redditam sortem tradit. Hæc dicit Ammon, Placere sibi magis Lacedæmoniorum benedictionem quàm reliquorum cuncta Græcorum sacra. Benedictionem verò, inquit Plato, nullam prorsus aliam Deus mihi dixisse videtur, quàm illorum orationem, permultum enim illa à cæteris differt. Demetrius quoque Phalereus περὶ φράσεως, colon breuius ac paucis multa comprehendens, grauius putat ac vehementius: proinde, inquit, Lacones βραχυλόγοι in E primis, hoc est breuitatis studiosi. Imperiis quoque concisa adductáque oratio præcipuè congruit. Et qui libet dominus seruo monosyllabus est. Productior verò orationis tractus, supplicantium lugentiúmque proprius. Sed & senes insita imbecillitate, μακρολόγοι, idest impendio sunt loquaciores. Breuitatis Laconicæ ex epistolio illud profertur exemplum: Lacedæmonij Philippo, Dionysius Corinthi. Certè habet breuitas apophthegmaticum in primis & gnomologicum, & id sapientius, quòd in arcto multorum semina F continet: sicuti grano quantulocunque integræ arboris vis inest. Hinc & Stoicorum breuia & acuta, tertio De finibus à Cicerone laudantur. Cæterum scire conuenit, eiusdem breuitatis fuisse Argiuos studiosos. proinde in Pindari Isthmiis, ἀργεῖον τρόπον, idest Argiuum modum, pro breui positum, animaduertimus. Contrà, Ionas legimus μακρολόγους, quod longiore vterentur verborum ambitu. Obseruatum item nobis, Laconicas claues veteribus habitas ex nouitate præstantes. Sed & Laconica celebrantur calciamẽta, & saltationis species quædam. Quinetiam flagella, G inueni & Laconicum dici ferrum. Qua in parte sciendum amplius, ex temperaturis metalli eius aliam vocari Chalybdicam, aliam Sinopicam, quandam etiam Lydiam. Sed ex iis Laconica, Sinopica, Chalybdica structuris congruebat præcipue. Verum Laconica etiam limis terebrisque, item characteribus ac lithurgicis. Lydia quoque limas emittebat præstantes, verum etiam gladios & nouaculas quæ xyria dicunt, & H xysteras. Hæc Daimachus in commentariis quæ inscribuntur Poliorcetica.

In quibus fœde sugillarentur Spartani. Dironoxeni qui. Item xeni. Epixenum. Theoxenia. Xenismus. Hospitum expulsio è Sparta, Roma, & è ciuitate Platonica. Scia, quid. Agnites. Iunio Ægophagos. Capræ immolatio. Xeniam capere, quid. Quæ apud Spartanos comperiantur scitu digna. Ferri fundendi ratio à quo excogitata primum.

Cap. V.

B SEd nunquid integris ita illibatísque fuere moribus & amussitata probitate, vt flagitio prorsum nulli aut labeculæ inuenustiori superfuerit locus? Minimè vero: nam diuinum est, quod labe caret. Lacedæmonios fuisse sordidos, præparcósque, ac smicrologos, quo nomine significatur is, qui parua & pretij prope nullius, nimio plus magnifacit, & admiratur: quum multa coarguunt, tum vel oraculum egregiè comprobat: cuius in C Bœotiis rebus commeminit Pausanias quoque,

ἁ φιλοχρηματία Σπάρταν ὀλεῖ, ἄλλο δὲ οὐδέν.

quod est, Pecuniæ studium ad interitum Spartam ducet, aliud verò nihil. Inuritur & Spartanis crimen aliud: nam, vt auctor Theopompus est, incessitur à celeberrimis auctoribus Laconum ξενηλασία, quod verbum signat hospitum expulsionem. Siquidem non tempore omni peregrinis licebat Spartam adire, sed præstitutis diebus. Quod ab Lycurgo sancitum auctor est Thucydides, ne æmuli politiæ modi eius fierent, ac inde perdiscerent, quo in virtute proficerent. D Quanquam maлint hinc enatum morem alij, ne rubiginis offi cerent quippiam: siquidem corpora peregrina, & peregrina consectatur oratio: noua autem oratio κινήσεις καινὰς ἐπιφέρει, vnde affectiones inoriri multas, necessum fere. Peculiarem barbaris omnibus, auctor Eratosthenes est, hospitum esse exactionem, quo nomine propter Busirim infamantur Ægyptij quoque. etiam si ea nomẽclatura nullus vnquam fuerit vel rex vel tyrannus. Illud planè mirum, à Pla- E tone quoque hospitum probari expulsionem. Cæterum, fœdant eos tamen comici appellatione dedecorosa quandoque: nam Diironoxenos nuncupant, id est per simulationes & ironiam fallentes hospitem. quanquam scribit Herodotus, à Laconibus xenos peculiarios barbaros intelligi. Eodem nomine tamen & misthophori intelliguntur, idest mercede stipendia facientes, vnde iis præfectos dicebant xenagos. Epixenum verò, idest ἐπίξενον, nil cum xenis commercij habet. Est enim eo nomine stipes, super quem carnes F concidere consueuerunt coqui: vnde exit Aristophanium illud,

ὑπὲρ ἐπιξήνου θεὶς ἥττω τὴν κεφαλὴν ἐθέλω λέγειν.

quo significatur, Si vera non dixero, abscindatur caput mihi. Theoxenia autem, idest θεοξένια, fiũt apud Pellenen agon Apollinis honori, quem Theoxenion nuncupant. Certabant in eo viri indigenæ, argenti positis præmiis. Xenismon verò sacrum dicunt, quod Dioscuris fieret. Quod ad hospitum attinet expulsio- G nem, Romæ id quandoq; factitatũ, auctor est Ammianus Marcellinus, etiam si codicibus præcipuè interpellatis. Postremò (inquit) ad id ventum indignitatis est, quum peregrini ob formidatam haud ita dudum alimentorum inopiam pellerentur ab vrbe præcipites, & auctoribus liberalium disciplinarum impendio paucis sine respiratione vlla extrusis, tenerentur mimarum asseclæ veri, quiq; id simularant ad tempus. Et tria millia saltatricum ne interpellata quidem cum choris, totidemq; remanerẽt magistris. Et mox: Quũ H esset, inquit, aliquando virtutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas plerique nobiliũ, vt Homericarũ baccarũ suauitate lotophagi, humanitatis multiformibus cõmodis retentabãt. At nunc inanes quorundã flatus viles esse, quicquid extra Vrbis pomœriũ

nascitur, æstimant, præter orbos & cælibes. Quin & Legum octauo, ex Spartana forsan imitatione Plato sancit, ne post annos viginti quàm in vrbem commigrarint, liceat permanere. Liberos item eorundem ab anno vigesimo pellit, numeri verò eius initium facit, annum ætatis quintumdecimum. Xeniam capere, apud Plutarchum est, locum in quem diuertas à magistratibus impetrare, vbi diuersoria minus suppetant. Xenones, pro xenodochiis capimus, Codice De sacrosanctis ecclesiis: qua in parte nominantur, sed corruptè, gerontocomia, brephotrophia, ptochotrophia. Duos tantum, vt aliqui volunt, ex omnibus hominibus dicuntur Spartani ciuitate donasse, hoc est λεωσφετέρους fecisse, Tisamenum vatem ac Hegiam eiusdem fratrem. Spartanos item primos donis hostem corrumpere adortos in bello contra Messenios, Pausaniæ credimus: ac Martiam virtutem vænalem facere, Aristocrate Arcadum rege muneribus delinito. Præterea, Lacones vt infidos descripsit & Euripides in Andromacha,

Σπάρτης ἔνοικοι δόλια βουλευτήρια.

id est, Spartæ inhabitatores, dolosus senatus. Et Aristophanes.

Οἷσιν οὔτε βωμὸς, οὔτε πίστις, οὔθ᾽ ὅρκος μένει.

hoc est, Quibus nec ara, nec fides, nec iusiurandum manet. Quod ad peregrinos attinet, exciderat penè, quod reticendum non est. Pausanias Cleombroti sciscitante quodam, quid ita Tyrtæum ciuitate donassent, Ne (inquit) nobis vnquam peregrinus fuisse dux videatur. In Spartano agro Iouis templum fuisse, Pausanias scribit, qui diceretur σκοπτάς: puto, de regionis nomine, ita ex arborum densitate appellationem indeptæ: quercubus enim frequentissima est. Innuit tamen auctor idem, τὸ σκότος, id est tenebras non factas arborum densitate, sed Iouem sic fuisse cognominatum. Fuit locus item Spartæ, qui diceretur Chorus, in quo gymnopædiæ fiebant, & Apollini choros ephebi ducebant. In propinquo ostendebatur γῆς ἱερόν, id est terræ sacellum, & Agoræi Iouis: quando & Pallas cognominabatur ἀγοραία. Erat in Lacedæmone item μοιρῶν, id est Parcarum sacellum. Visebantur & quæ ἀρχαῖα vocantur ἐφόρεια, in quibus Epimenidæ Cretensis monumentum. Exeuntibus autem ex foro occurrebat, quam dicunt σκιάδα, vbi & conciones habere, veteris fuit moris. Creditur Theodori opus Samij, quem omnium primum ferri fundendi excogitasse rationem, proditum memoriæ est, ac inde statuas conflasse. At per Chalybes, inquit Ammianus Marcellinus, erutum ac domitum primitus ferrum est. Dactylos Idæos ferrum primò excudere adortos, scribit Bibliotheces decimoseptimo Diodorus, ab deorum matre artem edoctos eiusmodi. Pendebat inibi & Milesij Timothei cithara: quem improbasse Lacedæmonij feruntur, quòd septem veteribus chordis quatuor adiecisset, vt Pausanias scribit. Signat verò Scias, id est σκιάς, arbustum, quandoque & tectam scenam. Quin etiam testudinatum σκιάδιον legimus, in quo sedisset Dionysius. Robustiores item rami vocantur sciadæ: & corporis vmbra, vnde concipiuntur horæ. Quum verò in Spartana historia Agnitam legimus, Æsculapij cognomentum accipere debemus: simulacrum cuius, ex agno, quæ planta est, foret excisum conformatúmque. In eadem nominatur etiam Iuno αἰγοφάγος, apud Lacedæmonios tantum id adepta cognomentum, quando & deæ capras immolant. Sacellum ab Hercule primò erectum ferunt, qui & princeps capras immolarit: quoniam pugnanti aduersus Hippocoontem ac liberos, nullum à Iunone se ingessisset impedimentum, sicut ferè assueuerat. Ad rem verò diuinam adhibitas potissimum capras, quòd aliarum victimarum haud suppeteret facultas: sicuti comprobat in Laconicis rebus Pausanias. Cùm verò meritas de Hippocoonte pœnas exegisset, Pallados quoque sacellum constituit ἀξιοποίνου. Ve-

A rum, in eo quod de capra scribit auctor hic, vehementer aduertenda poetæ Ouidij sententia ex quadam elegia, vbi animalium quæ ducerentur, pompam describit in Iunonis festo,

Duxque gregis cornu per tempora dura recuruo,
Inuisa est dominæ sola capella deæ:
Illius indicio syluis inuenta sub altis
Dicitur incœptam detinuisse fugam:
Nunc quoque per pueros iaculis incessitur index,
Et pretium auctori vulneris ipsa datur.

B *Triplici semita incedere, qui fabulas allegoricè interpretentur. Quo pacto intelligenda deorum certamina. Item nomina tum masculina tum fœminina. Dioscuri qui, & Psoa quid, ac Stachys, necnon Ægides. De Mercurio nonnihil. Argas. Argus quid sint. Saturni ratio, & Idearum, & Tantali.*

Cap. VI.

C QVum Hesiodi interpretamenta quæpiam, alioqui Græcarum antiquitatum etiam sititor, ac inexplebile (vt sic dicam) dolium, accuratius attentiúsque volutarem, præcerpturus indidem, quòd hasce lectiunculas nostras adiutum iret, incidi fortè in quasdã allegoricas enarrationes, quod alibi monuimus: non vsquequaq; reiiciendas, etiam si persæpe leuicula nescio quæ, ac ex triuio prorsum sese ingerũt, nihilominus libellum deflorauimus, ac quocumque genio nostris commentatiũculis adglutinauimus: vt quamuis insititia, haud D secius vnà cum aliis coalescentia eant in corpus. Alibi alia pro re nata attexẽtur, nunc illud adnotabimus. Fabularum allegorias tribus metimur modis: aut enim physicè interpretamur, aut ethicè, aut theologicè. ac physicam quidem allegoriam intelligimus, vbi ad naturam fabulamenta reflectimus. Sicuti quum deos compugnantes Homerus effingit, elementorum nobis dissidentem innuit naturam. Nam Neptunus diuersum Phœbo in acie locum tuetur. Id verò am- E bagibus tacitis caliditatem siccitatémque humoris & frigoris potentiæ obniti colluctarique significat. Et in totius diuisione, Ioui ignea obtigit substantia, Neptuno aquea, Plutoni aerea: hæc enim portio est, quam Homerus ζόφον dicit ἠερόεντα, id est caliginem obscuram: quoniam intimo priuatur lumine, verum solis, lunæ, ac syderum nitescit splendore. Terra in meditullio relicta est compascua, vt sic dicam. sed & olympũ adiecit poeta: siue eo nomine intelligatur mons, vt terrę portionẽ, siue cælestis claritas puritás- F que, ceu & elemẽtis cõnumeretur quinta ea essentia. quod philosophorum magni nominis pleriq; statuerunt. Proinde congruenter admodum duo hæc communia dicuntur: terra quidem nutu suo grauis & ponderosa, ob ídque infima: supernè autem cælum ex leuitate genuina, si tamen leue id dici conuenit. Interfitæ verò naturæ nunc quidem sursum protolluntur, nunc in ima deiiciuntur. Elementorum autem proprietates inuicem alioqui compugnantes, ob siccitatem humectationémque, rursum ex calore ac frigore, G si coalitu tamen consono moderatóque & analogico coeant, progignunt vniuersa. Si dissideant, per partes dissoluuntur pleraque, vniuersitate ipsa perseuerante. Propterea constare omnia Empedocles amicabili fœdere canit, quãdoq; verò singula ferri νείκεος ἄχθει, id est litis pondere. Sed & Martis Venerísque appositissimè concinnata fabella idipsum indicat. Siquidem id pollet Venus, quod apud Empedoclem φιλία, id est amicitia. Mars verò est νεῖκος, proinde coeunt quandoque, interdũ abeunt diuersi dissultánt- H que. Deprehendit autem eos sol: alligat Vulcanus, λύει δὲ ποσειδῶν, emittit Neptunus. quibus præmonstratur doctioribus, calente siccáque potestate, ac diuersis potentiis, humectis frigidísque, nunc quidem conspirare cuncta ac coalescere, nunc rursum discapedinari ac relui. Significat coortum hunc ac conspi-

conſpiratum analogicum harmonia, quam poſt Homerum poetæ multi ex Marte ac Venere progenitam fabulantur. Compari quoque ratione Dioſcuri, id eſt Caſtor & Pollux ad duo referuntur hemiſphæria, præcipueque ad tropicos duos, quod Parabates Iulianus ſcribit. Quanquam nec latet in medicinæ commentariis apud Græcos, parotidas quaſdam dici dioſcuros. Sicut in eiſdem nominatur ſtachys, adiaces pſois pars. Sunt verò pſoæ lumbi. Nam ouis aut ſuis ſtachyn pronuntiari quandoque inaudias. Eadem quoque ratione Iouis Ægida interpretamur, & Pallados, quando eo nomine procellas affectioneſque in ſublimi contingentes intelligimus, quæ catægides nuncupantur, & ægides, ſed & æges. Siquidem Iupiter ſit aer, vbi id genus formidoloſa concipi ſolent. Ad quē Pallada item referunt eruditiores. Illud ſciendum obiter: Ægida dici ab Ælio Dionyſio & Pauſania rete ex coronis contextum. Quem verò vſum habeat genus hoc, non explicant apertius: probabile tamen ſit, laneas ab eis coronas intelligi. Moralis verò allegoria eſt, quum ſit ad mores relatio, vt ſi Pallada dicamus cum Marte diſſidia agitare, nimirum rationis impotem animæ partem aduerſus rationalem potentiam attollentem caput intelligamus: quodque bonū eſt, obluctari malo. Vbi verò Latonæ aduerſatur Mercurius, ratio ſignificatur, quæ rimatur aſſiduè, reconditque in memoriæ theſauris, cui ex diametro cōtraria λήθη eſt, quam obliuionem interpretamur. Sic & Panoptem Argum omnia videntem, intelligimus ſolertem quendam perſpicacemque, ac (vt inquit Euſtathius) πολυπράγμονα, qui omnibus intereſſe ſatagat, & quantum fieri poteſt, vniuerſa oculis ſubiicere, vt nil prorſum lateat, ſpectétque, vt inquit Homerus, πρόσσω καὶ ὀπίσσω. Sed & manibus actuoſum, multaque obeuntem ſubinde, centimanum dicimus. Alium magna terrarum ſpatia citra fatigationem pedibus tranſmittentem æneo crure per inſignem comminiſcimur. Auditioni præcipuè intentum, aſini aures habere dictitamus. Sciendum tamen, ab Sophoclis interprete, Argum accipi pro cane, qui fuerit panoptes. Illud verò hic adiiciamus obiter quodammodo Mercurium nuntiis præſidem, ex quo Angeliā finxit eiuſdem filiam Pindarus: dici Argiphontem, vt in Pauſaniæ lexico adnotatum obſeruauimus, quia ophioctonos fuerit, id eſt ſerpentis necator, quem (inquit) vocant aliqui ἄργην, id eſt Argen. Verum, qua ratione ſerpentem confecerit Mercurius, hoc verò dicere ſuperſedit. Illud ſcimus, Argan fuiſſe cognominatum Demoſthenem de morum feritate ac natura immiti. Alias qui præter annorum rationem ſapit, Argas item dicitur. Mercurium tricephalum appellarunt, quia phyſicum amplectatur & ethicum ac logicon: vel quoniam cæleſtis ſit ac marinus & terreſtris. Apud Bœotios Mercurius colitur λευκός, id eſt albus. Genitum ex Mercurio Hermaphroditum fingunt ob planetæ naturam quaſi mediam, quippe creduntur fœmineæ qualitatis Venus ac luna ex humoris abundantia, cui dominantur. Nam humecta vis in gignendi poteſtate materiam ſuggerit. Soli vis contribuitur maſculina caloris potentia, quem excitat, cui inſitum ſit humidum excalfaciendo formam inducere, ac excalfactum animare. Sed redeo, vnde ſum in hæc digreſſus. Theologica verò allegoriarum ratio ea ferè traditur, quum dicimus nomina deorum maſculina ſignificare in diuinis actum efficientem, fœminina autem potentiam capientem. Præterea quòd cælum ſuo motu tempus producat, abſumens perpetuò quæ gignat, imago quædam eſt, referens Deum Cælum & Rheam atque Saturnum filios deuorantem: in quibus Cælus eſſentiam præfert diuinam, Rhea eiuſdem vitam ſignificante, Saturno verò eiuſdem mentem. Nam Saturni filios ideas rerum ſcienter interpretamur, intelligētia diuina intus genitas, quæ ſicuti producuntur à mente, ita & in eandem reuocantur, illas in ſe quodammodo abſorbentem. Item quum Ζῆνα eſſe Deum coniectamus, veluti ζωῆς χορηγόν, id eſt vitæ ducem datorémve, Δία verò, vt per omnia ſeſe porrigentem, διὰ πάντων φοιτῶντα: quod etiam approbat Pſellus. In cuius monumētis proditur illud quoque: Tātalum, ignem ſignare æthereum, πέπταται γὰρ δι᾽ ὅλων τῶν σφαιρῶν, quia per ſphæras porrigatur omnes, inuehaturque aere, vel leuior multo. Petram verò ſphæram accipit, quæ ἀπλανής dicitur, id eſt erroris neſcia. Linguam denique intemperantem ad id refert, quòd elementum hoc παφλάζει καὶ συνηχεῖ, id eſt ebullit, con ſonatque. Tantalum poſtremò in Oeconomicis ſcribit Xenophon, apud inferos perpetuò agere compauidum, ne bis cogatur mori. Aſtrui & illud non ineptè poteſt: Tantalos eſſe, ac cenſeri nos omnes: quippe ſitimus quidem bona omnes vera, ſed omnes inſomnia bibimus. dum verò Lethæas aquas ingurgitamus ampliter: interim vmbratilem quādam nectaris, & ambroſiæ ſtillam ſummis prægustamus labiis: vnde, qua exurimur, Tantali anhela innoritur ſitis.

Quid fabula: & fabularum genera. Cur dicantur Æſopeæ fabulæ. Quintilianus illuſtratur. De epimythio & promythio. Fabulus quid, & fabiolus. Fabularum in oratione vtilitas. Inſuper cur fingatur Thamyris à muſis excæcatus. Thamus. Theut. Mileſiorum figmenta. Suis teſtamentum.

Cap. VII.

QVia verò ad fabulas recidimus, quas nec ipſas omnino eliminat philoſophia, adiiciamus porrò ex Aphthonio paucula, qui adhortationis ad bonam frugem gratia, narrationem eiuſmodi admitti ab oratore item, non abnuit. Fabulam ergo finit orationem eminentem quidem, ſed quæ εἰκονίζοι τὴν ἀλήθειαν, id eſt imaginem præferat veritatis. Nomēclaturam quoque eſſe diuerſam prodit ex inuentorum ratione, aliam nanque Sybariticā dici, Ciliſſam aliam, aut Cypriā. Æſopeiam tamen præualuiſſe appellationem, quòd optimè omnium Æſopus fabellas ſcriptitarit. Quod innuere, quanquam obſcurius, Oratoriarum inſtitutionum quinto Fabius animaduertitur, quum ait, Illæ quoque fabulæ, quæ etiam ſi ab Æſopo originem non acceperunt (nam videtur primus earum auctor Heſiodus) nomine tamen Æſopi maximè celebrantur, ducere animos ſolent. Fabularum verò genus vnum dicitur λογικόν, id eſt rationale: aliud ἠθικόν, id eſt morale: tertium denique mixtum. Et logicum intelligitur quidem, vbi agere hominem quippiam comminiſcimur: in ethico, brutorum exprimimus mores: quod ex vtroque confuſaneum eſt, mixti nomen indipiſcitur. Attexi autem apologis hoc genus pleruſque documentum aſſolet, quo figmenti venuſtioris reuelatur vtilitas: id ἐπιμύθιον Græci nuncupant, affabulatio dici Latinè valet. quòd ſi prætexatur, προμύθιον appellabitur rectius. Fabulus obiter ad fabulas pertinet nihil. Eſt autem Catoni fabulus albus, ſicuti eruditioribus placere animaduerto, candida faba. atque ita reponendum apud Columellam in boum cura. Quando & papauer album ab Romanis fabiolum vocari, ſcribit Dioſcorides. Fabilam dici Latinè zeam, coniectat Dionyſius. Sunt qui apud Columellam legant bulbulis, vel etiā valuolis, id eſt leguminum folliculis, fabaque in primis: ſic etiam dictis, quia vallo excutiantur. Illud verò amplius adnotandum, quod περὶ γοργότητος tomo ſecundo ſcribit Hermogenes, Fabellas præcipuè voluptatem prædulcem orationi inſpergere, vt in Platonis Sympoſio, quando nata eſt Venus, parato conuiuio diſcubuerunt dij quidem cæteri, & Metidis, id eſt conſilij filius Porus, id eſt affluentiæ Deus. Rurſus quod de cicadis ex eiuſdem Phædro eſt: ſed & apud Demoſthenem in Oratione contra Ariſtocratem. Porrò ſecundum dulcedinis gradum habere ſcribit idem

M iiij

Hermogenes, narrationes quæ ad fabulas quàm proximè accedant, vti sunt quæ de Troiano bello commemorantur. Tertio autem loco statuuntur, quæ in fabularum participatum raro admodum veniunt, cuiusmodi sunt Herodoti omnia. Pauca enim insunt fabulosa, vt quæ de Pane dicuntur & Iaccho, & alia nõ sanè multa, proinde inest iis dulcedinis minus. Quoniam verò de fabulis mentio nobis plurima est, in quibus maximè versantur poetæ, sæpius veritatem inuoluentes, corollarium adiiciemus illud: ex Homero credi manasse primum, vti apud Dorion Peloponnesi Musarum indignatione dicatur Thamyris excæcatus: Ego, inquit Pausanias, morbo illi corruptos esse oculos, contenderim. Quod ipsum posterius Homero quoque vsu venisse compertum est. Memoratur & illud, Balyram fluentum inde appellationem contraxisse, quòd in calamitate illuc lyram abiecerit Thamyris, qui Philamonis fuerit filius, & nymphæ Argiopes, quæ ad Parnasum incoluerit: sed vbi vtero se gestare animaduertit, in Odrysas commigrarit, quòd illam in domum nõn admitteret Philamon. Hinc factum, vt Thamyrin nunc Odrysen vocẽt, nunc Thraca. Thamum verò Hieronymus in Ezechielem scribit, Hebrçorum ac Syrorum idiomate, Adonidem indicare. Quin eisdem Iulium quoque signari mensem, quo amasius is fato concesserit. Milesiorum porrò figmenta in scholis ab cirratorum turba decãtari consuesse, auctor in Ruffinum Hieronymus est. Sed & à Sue conditum testamentum cachinno, inquit, Bessorum membra concutit.

Esse inter homines quosdam velut natura principes, atque item seruos. Delphicus gladius. Qui sint angari. Astandæ. Veredarij ducis Mediolani. Pegasarij. Stathmi. Postæ. Stathmia. Phryctoria. Item de agarico, & angonibus. Item qui opiones, & tessenarij. Opion quid, & meconium. Agonicæ. Heracleiagones. Agari Scythæ. Cereales. Anabasij. Parangariæ. Paraueredi. Veredum.

Cap. VIII.

Aristotelis summi philosophi ex Politicorum primo, egregia sententia est, Esse inter homines ἄρχον μὲν τῇ φύσει, καὶ ἀρχόμενον διὰ τὴν σωτηρίαν. hoc est, imperans quidem natura & parens, propter conseruationem. Nam qui mente prospicere rem potest, natura imperare videtur ac dominari. Qui verò corpore ita affectus est, vt exsequi ista possit, nil ipse admodum dispiciens, ἀρχόμενος φύσει δοῦλος. quod est, paret natura, atque seruit. Nihil enim natura facit tale, qualem chalcotypi, id est ærarij fabri, Delphicum gladium diuersis vsibus accommodum ex inopia. Hosce verò homines ita seruituti mancipatos publicæ in primis, angaros rectè dici animaduerto: manet id verbum hodieque: & angarias in re militari apud Vegetium videmur legisse. Sed & Iureconsultus Arcadius Digestis De vacationibus, Angariarum (inquit) prohibitio, personale munus est. Apud Vlpianum verbum quoque reperitur angariari, Digestis De priuilegiis veteranorum. Meminit Nigidius item, vt est à Gellio adnotatum. Hinc, opinor, nostrates item vnius adiectione elementi, tangaros formasse: quo nomine signant rusticiores istos ferina quadam mente, & nimio plus ab humaniore vsu ac vrbaniore sequestratos. Angarias legimus primo Codicis De sacrosanctis ecclesiis, & parangarias: has verò interpres accipit, in quibus vertitur personarum opera, & rerum impendia. Legitur & verbum idem paulo pòst De episcopis & clericis: Exactiones (inquit) angarias vel parangarias, ecclesiasticis personis non imponant. Angaros tamen inuenio nuncupatos regum nuntios in Perside: nam & illarum gentium esse vocabulum Herodoto videtur. Sicuti Astandæ ferè nõtionis eiusdem, hoc est grammatophori, siue tabellarij, qui certis itinerum spatiis permutarentur. Darium persarum regem fuisse quandoque regis astandam, Plutarchus scribit in libro De Alexandri fortuna: quo argumento illius, inquit, coarguitur seruilis ignobilitas. Æschylus in Agamemnone,

> Φρυκτὸς δὲ φρυκτὸν δεῦρ' ἀπ' ἀγγάρου πυρὸς
> Ἔπεμπε.

Quibus signa facibus data, & per successionẽ quandam significat, quum angarum ignem dicit. Iis verò nuntiis nihil pernicius transcurrere in rebus humanis, Herodotus opinatur. Meminit & Xenophõ libro Pædiæ octauo, Velocius ire credebãtur nuntij huiusmodi, quàm sit gruum volatus. Cyrus videtur horum auctor primus. Memorabile est, quod ad hanc sententiam Cleomedes scribit in libro De contemplatione orbium cęlestium, Persarum regem, quum arma Gręciæ intulisset, ita disposuisse homines à Susis per stationes Athenas vsque, vt quæ à se in Græcia gererentur, significari Persis, voce per stationarios excepta, possent. Eam verò vocem, proditũ historiæ est, huiusmodi exceptione progressam, quadragintaocto horis à Græcia in Persas peruenisse. Non omittendum, Mediolani principem, veredarios item habuisse in Italia, qui dispositi per modica interualla celeritate inenarrabili alius ad aliũ literas perferebant. Pegasarios item nuncupant cursores, qui certis itinerum spatiis diuertunt. Stathmos dicunt mansiones id genus: vulgus simplex etiam postas: catalyses Gręci quoque. De stathmo Herodotus historiarum quinto. Sunt qui itineris mensum diurni stathmum interpretentur. Sudas, militare diuersorium. Stathma verò, seu stathmia, quæ libræ lancibus iniiciuntur. Hemerodromũ, id est cursorem, Philippidem celebrat historia sexta Herodotus: etiam si ab diurni cursus ratione, sol Græcis dicitur hemerodromus. Hemerodromos dici speculatores putat Liuius, quia ingens die vno metirentur spatium. Obiter verò illud legentes commonuerim, Phryctoria dici in libro De mundo, ab Aristotele (si modo ex illius officina prodiit liber hic, id quod doctorum aliquot inficiantur planè) speculas quasdam prominentiores: ex quibus ostentatæ faces è longinquo præsignificarent, quid in quaque regione factum esset noui: adeo vt in die vna, quid in tota Asia fieret, rex facilè perciperet. Phryctos verò id genus faces vocitant, in quîs sunt & obeliscolychni nuncupati. Phytoria verò Græcis seminaria dicunt, seu plantaria, vnde mox transferuntur plantæ, φυτευτήρια, vt Bithyni dicunt. In Plutarchi monumentis relatum inuenimus, opionas & tessenarios dici eos, qui nuntiorum ac speculatorum fungantur muniis: ni mendum exemplarium sit. At opion, succus est lacteus è scapo papauerum syluestrium inciso manans, qua ratione rhœadis sunt cognomen sortita. Meconium verò ex papauere exprimitur. Thesienarij cum datiui rectius dicũtur ἀπὸ τοῦ θέω, τὸ τρέχω, id est curro. Sicuti opiones videntur nuncupari ab ὀπτήρ, quod speculatorem indicat. Thessameni vocantur Græcis etiam suppliciter apprecantes, apud Hesiodum, Archilochum & Apollonium: quoniam θέσσασθαι, petere significet, ac supplicare. Opaonẽ Herodotus historia quinta, ministrum intelligit, quem paulo antè hypaspisten dixerat, id est scutiferum. Verum, vt ad angaros reuertar sunt ex Græcis, qui id verbum non pro operario tantum accipiant, ac ministro, sed pro achthophoro item, siue baiulo: vnde & mulos quandoque angaros dici, ex approbatissimis auctoribus compertum nobis est. Angariam quoque, sicuti iam attigimus, inuoluntariam vocant necessitatem, & quod violenter iniungitur. ἀγγαρεύεσθαι, onera ferre dicunt permutatione ac vicissitudine quadam, vti Orion scribit. Est ἀγγαρεύεσθαι verbum aliud, vtitur eo in Sicyonio Menander: id verò indicat, non solum ad onera ferenda cogere, sed quamlibet hoc genus necessitatem. Quos item

item recuſantes cogimus, vt nobis ſint itineris duces, angaros rectè dixeris. Angara verò etiam ipſos ſtathmos, hoc eſt manſiones ac diuerſoria, in quæ angari, hoc eſt tabellarij peracto diei penſo, diuertant. Paraueredos item legimus: hinc parauereedorum di cuntur munera, vbi ex agris excitantur, qui onera auehant, vel bellica organa, principum iuſſu vel reipu blicę. Veredum, ſunt qui pro vehiculo accipiant. Angones verò tela ſunt magnitudinis mediæ. Nam & in Sarmatia fuit vrbs & amnis Agarus, vnde Agarico radici datum nomen, ferè creditur. Agonicen certaminis victorem accipe. Agonem Heracleoticum Her culeum intelligunt nonnulli. Pollux, gymnicos agonas σεμνότερον Herculeos dici autumat. Agaros Scythas ſcribit in Mithridatico Appianus ſerpentium morſibus ſolitos adhiberi, quo nomine Mithridatem aſſiduè affectatos. Inuenio denique, cereales anabaſioſque dici eos, qui emittantur, rumores aliquos diſſeminaturi: velut ſemina ſparſurum emiſit Triptolemum Ceres. Sed ab equorum inſcenſu, curruúmve, anabaſij nuncupati.

Ficulnum lignum cuiuſmodi ſit. Fici folia cur dicantur thria. Thrinacia. Thapſus. Atharathrion. Cúrque ficus arbor amara ipſa, fructus tamen prædulces gignat, & cur non iciatur fulmine. Iſchas. Phelomata. Olynthi. De caprificatione. Ficorum interim genera plura, & in ijs de puerorum ludo. Cenchramides. Fartum fici. Carpi. Gluma. Erineos an ſit agreſtis ficus. Opos. Opora vnde. Opias caſeus. Sycomorus. Morus. Phytalus. Cymalitus. Syca vnde dicantur. Hamadryadum hiſtoria. Ficedula. Martialis locus. Sycophantæ. Vireta ficus. Ficari.

Cap. IX.

FIculnum lignum notæ eſt aſperitatis atque amaritudinis: ſed & folium ex ſcabricie dictum à Græcis videtur θρίον. Nec nos moueat flatilis ratio, nam in aliis hoc item fit: hrinaciam thapſi radicem nuncupat Nicander, quod in Trinacria, quæ eſt Sicilia, ſit frequens, quam & trinaciam vocant. Thapſum verò in Thapſo inſula Sporadum vna inuentam ab Crateua memorant. Eius eſt viridior ſuccus & ægritudinem aſſimulantes, ac videri cupiẽtes valetudinarij, eo faciem perlinũt. Sed ad ficum redeo, ſi tamen commoneantur eruditi, apud Homerum & veteres Græcos pro Sicilia Thrinaciam ſcribi, vt flatilem recipiat prima. Et in Etymologico id teſtatum nouimus. Atharathrion in Plauti Pſeudolo interpretantur eruditiores, libi ſpeciem ficulnis obuallatam foliis. Sunt qui thria inde opinentur dici, quoniam in treis viſantur diſtincta portiones. Ligno item copioſior ineſt ſuccus: inde exuſtum, grauem prorſus & acutum reddit fumum. quod facetiſſimè Ariſtophanes exprimit in comœdia, cui titulus σφῆκες. Id & Ariſtoteles Problemate quodã comprobat. Proinde ab eruditis agitatur quæſtio, Qui fiat, vt arbor amariſſima fructum producat prædulcem, ac pinguedinis multæ: adeo, vt Ananius iambographus etiam σῦκα τῦ χρυσοῦ κρείσσω, id eſt auro pronuntiarit eſſe ficos meliores. Accedit admirationi, quòd inter frugiferas arbores ficus modò eſt ἀνάνθος, id eſt citra flores. Quòd verò nec de cœlo tangitur, id vtique vel amaritudini acceptum referri oportet. Id genus quippe non attingunt fulmina, quod vitulus comprobat marinus, atque hyæna. Ratio autem propoſitæ ambiguitatis illa eſſe nonnullis videtur, quòd arboris dulcedo, quantacunque ſit, in fructum ſecernatur: proinde, quicquid reliquum fiat in ligno ſucci, in amaritudinem degenerare. Id vel hepatis præcipuè argumento patet, quod ipſum dulciſſimum

A eſt, quod feculẽtum, quódque bilioſum eſt, in locum vnum ſequeſtrato, ac quodammodo percolato. Ineſſe autem ficui ſucci bonitatem, quam euchymiam dicũt: eo probant indicio, quoniam adnata illi ruta dulcior euadat, & chymi mollioris, ceu indidem deliquata iucunditate: ni diuerſum magis aſtruat quiſpiam, ficum videlicet, dum alimentum ſibi conciliat, eximere quod acre, quódque amarulentum eſt. In Parò inſula ficos rubentes vocant hæmonias. Leucerineon ficum dicunt albam. Cydoneas ficos, hyemales
B intelligunt Achæi: præcoces rectè prodromos dixeris ex Theophraſto: fortè protericas quoque: nam & Seleucus ita ficum genere quodam nuncupat, maturius promentem fructus. Iſchadas verò Atticas fuiſſe prædulces, teſtis eſt Dinon, & retulit Theocriti interpres in Daphnide. Iſchada in Sophocle, pro anchora interpretãtur grammatici. Sed & ficum quandam ibidem quoque fuiſſe ſacram nuncupatam, adnotauimus, vt mox item dicetur: non ſuperſtitionis argumento, ſed gratiæ ac communicationis mutuæ,
C vt inanimatorum exemplo in bonorum participatũ cæteros item admittamus. Quando & Romanis fuit moris, lucernam minimè extinguere, vt volẽtes perfrui poſſent, ipſis nihil indigentibus. Græci præterea Athenienſeſque in primis ficos maturitatis falſam præferentes ſpeciem, φήληκας vocant, hoc eſt phelacas: quia phelomata dicantur impoſturæ deceptioneſque: nam & φηλοῶ, decipere eſt. Hinc & verbo parum luxato, qui mos imperitæ plebis eſt, plerique vulgò pro fraudibus, phedolias vſurpant. Eas ficos
D Lacones œcadas dicunt. Alioqui ficos ante quàm maturescant, olynthos iidem Græci: nos dicimus groſſos, ſed non multitudinis tantum numero, quod quidam tradiderunt: quando & Mattius apud Macrobium ita ſcribit, In millibus tot ficorum non videbitis groſſum. Et tertiodecimo Naturalis hiſtoriæ Plinius de Ægyptia ficu, ſed groſſus eius non matureſcit, niſi inciſura emiſſo lacte. Olynthos in Theriacis Nicander, etiam coccygas dicit: quoniam ſimul cum aue coccyge verno tempore promant ſeſe. Sunt
E qui primitiuas ficos dici olynthos putẽt, ac groſſos. Aſtruit Macrobius, quæ maturitatem neſciant, ita nuncupari. Sunt inter Græcos qui ita diſtinguant, vt primum ſit olynthus (quanquam apud Euſtathium bis olonthon inuenio ſcriptum vno quidem loco, ſed & alibi eodem modo) mox phelax, inde ſycon, id eſt ficus, poſtremò iſchas: vnde & forma deminuta, iſchadia nuncupantur, ἀπὸ τοῦ ἴσχειν, quia vlterius fieri prohibeatur augumentum autumnali hora. Ple-
F rique eo nomine aridas intelligunt ficos, & attenuationis argumento dici iſchadas putant: quanquam & tragemata omnia, eo quoque vocabulo ſignari credunt, Ariſtophanis teſtimonio in fabula Pluto. In noſtris literis nonnullos inuenias, qui aridam ficum, caricam dici putent: quum ſit tamen fici ſpecies carica (Plinio tradente) in Syria. Et in Caria ficum eiuſmodi copioſe enaſci, Strabo auctor eſt. Sunt qui prodãt, in Græcia, Cicilia, Cypro ſui generis ficum, quam vocent olynthophorum, quæ antea quidem ficum ferat,
G ponè verò olynthum. Nam ficum propè ſolam eſſe biferam, non eſt obſcurum, quòd attrahentis potentiæ viribus, ſuperque arboris eius raritati acceptum referri conuenit, quarum beneficio humectæ poteſtatis plurimum ſibi aſciſcat, & inde copioſius fructũ producat alatque. Coroneos, eſt ficulnæ arboris ſpecies, meminit Ariſtophanes: quam etiam coracium vocant, id eſt κοράκειον: quia fructus coraci, id eſt coruo, ſit aſſimilis colore. Feſtiuus eſt antiquitatis mos, in hac mentione non vtique prætereundus. Conſue-
H uiſſe luſitantes puerulos in ſublime ficos, ſeu iſchadas, vel vuæ acinos iactare, moxque hiantes ore excipere. Iſchades Atticæ probabantur (vt diximus) præcipuè: nam & Ariſtophanes ait,

Οὐδὲν γλυκύτερον ἰσχάδων.

nil dulcius iſchadibus. Et Indorum rex Amitrochates

per ep stolam ab Antiocho mitti sibi ischadas flagitauit. Persarum quoque regi indidem pergratas fuisse ischadas, scribit Dinon: etiam si apponi modò consuessent, quæ imperio obnoxia ferret regio. Erant in iis Ægilides pulcherrimę, ab Ægila tribu appellatione ducta: nam chelidonias vocabât erythromelænas, id est in nigro rubentes. Apud Theopompum Tithrasiæ laudantur item. Sunt & quæ brigindarides dicantur, barbarè quidem, sed quæ bonitate præcellant. Ischadas Iulius Pollux ita distinguit, vt alia recens dicatur, alia virens, item vetus & sicca, itémque sale B condita. Comici etiam ischada nouere κοπὴν. Nouellæ autem ficus sycades dicuntur, quamuis & adultas quidam eo nomine intelligant. Memorabile est, quod in commentatione de euchymia, de se Galenus prodit, qui annum agens octauum & vicesimum, quum abscessum vereri cœpisset, quà hepar diaphragma contingit, horæis omnibus bellum indixit, ficis exceptis, ac vuis egregiè maturescentibus. Non desunt tamen, qui esu ficorum sanguinē conciliari parum probum censeant, quando hinc scaturiat pediculorum C fœda multitudo. Agrestem ficum vocant erineon, id est caprificum. Erineon, vt ex Pausaniæ thesauris percipi licet Græcorum nonnulli olynthum dicunt: tragum autem Messenij. Id quod symbolicè significauit Apollo Aristomeni, & Theoclo vati de salute consultantibus respondens,

> Εὖτ' ἂν τράγος πίνῃ Νέδης ἑλικόρροον ὕδωρ,
> Οὐκέτι μεσσήνην ῥύομαι.

Erat autem Neda fluuius, cuius visuntur fontes in Lycæo monte. Tragus verò non hircus intelligebatur: D sed erineos arbor in aquam Nedæ prona, ac foliis humorem quodam modo hauriens, vnde à Theoclo cõiectatum, ingruere Messeniis fatale malum. Erinei fructum dicũt erinon, vt est apud Aristotelem, & repetit Eustathius: quem etiam ficubus circùm appendunt, Pausania tradẽte, vt ficos contineant, quod vocant ἐρινάζειν, vel συκάζειν. cuius rei etiam Columella cõmeminit. Ni id arrideat amplius, quod libro quintodecimo Plinius scribit, de culicibus in caprifico enascentibus. quorum meminit secundo De historiis E plantarum Theophrastus, & in Causis itidem secundo libro. Verum & circùm appensio illa ipsum hoc, vt coniectare libet, significarit: nam & puluis & caprificatio hoc quoque præstant, ne fici decidant, humore tenero absumpto. Nascuntur verò culices ex caprifici pomorum granis, quæ etiam in aliis frumenta nostri vocant, cenchramidas Galenus, ex quadam milij similitudine. Cenchramidas sunt, qui in fico etiam carpos nuncupent: sicut pericarpium vocant, quod circumiectum est humidum, cum ambeunte corio. F Carpi nomine oliuarum item sansas intelligunt Glumas vocant ficorum folliculos, à glubendo, sicut in granis quoque. Farctum ficorum legimus in Columellæ Rustica re, Farctum (inquit) fici speciosius efficit, ac plenius. Id pulpam vocat Palladius. Erineon, vt commonuimus, arbitrantur multi syluestrem ficũ, sed non est. verum, sui generis habetur erineos, vt aliis placet, ab Dorica ciuitate sic nũcupata, siquidem erineon dicunt: quod Lycophronis interpres prodidit. Quia verò pessimi generis inibi habentur fici, G propagatum inde, vt id genus omnes ita nominẽtũr. Auctores habeo lacteum in ficu humorẽ dici opon, id est ὀπὸν. Sed & eodem signatur vocabulo, ramis agglutinans folia humecta vis, vnde producatur opora. Sunt qui arborum lachrymam significare opon autument. Verum ea nomenclatura nuncupatur propriè, quo concrescit lac, coagulum. Proinde qui sic denset, coitque caseus, opias vocitatur. Philosycos dicitur, cui plurimum arrident fici, quas arbitrantur nonnulli velut duces purioris vitæ mansuetiorisque, H quando ἱερὰν συκῆν Athenienses nuncupant, id est ficum sacram, locum innuentes (vt putant aliqui) vbi ea sit nata primum. Sed & fructum ἡγητηρίαν vocant, hoc est hegeterian. Quin & veterem primũmq; fuisse Atheniensibus cibum inde, scribit Ælianus: sicuti Arcadibus glãde vesci, antiquissimum fuit: Tirinthiis verò, iis quas vocant ἀχυράδας. Id verbum quid indicet, qui se scire diceret, non inueni. Indis autem calami solennes fuere in mensa: Carmanis, palmæ Mæotis milium, & Sauromatis: Persis, cardamum ac terminthus. Callistrutias ficos reliquis præstare omnibus in vrbe Roma, credit Athenæus. Inueni & ischadas chelidonias, quæ etiam chelidones nũcupentur, meminit Athenæus, & nos paulo ante. Ficorum custodes, sycori rectè dicuntur, id est συκωροί. Palathas vocant Græci ficos inuicem connexas. Hinc illud ex historia est: Persarum regem in bellicæ deæ templo sacris solitum initiari, stolam exuisse propriam, sumpta ea quam olim ante regnum antiquior Cyrus gestasset: ac σύκου παλάθης ἐκφαγόντα, etiam terminthum vorasse oxygalæ poculo hausto. Deam verò bellicam quis Palladem coniectarit. Ficariam intelligere Palladius videtur fici arborem. Quia verò eius arboris folia diximus θρῖα vocari: hinc Græci, quîs dedit ore rotundo Musa loqui, θριάζειν dicunt folia id genus colligere. Sicut συκάζειν, præter id quod dictum iam est, ficos colligere indicat. Liquet id Dionis historia, Iniusta (inquit) suspicionis est labes Liuiæ, cui ipse haud assentior, ficos adhuc in arbore propendentes veneno ab ea fuisse litas, quia inde soleret Augustus αὐτοχειρίᾳ συκάζειν, id est ficos manu præcerpere propria. Viretam ficũ nec dum maturam dici, apud eruditiores obseruatũ est. Ficorum animalia, apud Aristophanem psenes dicuntur, & cnipes. Trasiam verò non aceruum modò ficorum putant, sed ex calamis intextã tabulam, in qua refrigerantur. Plantaria eiusmodi ficeta nos, at Græci συκίδας nuncupant. Postremò illud vacantis operæ non fuerit vtique: caprificationem dici à Plinio, quum macie corticis astringente se ex ægritudine, iustoque plus vitalia arboris comprimente, perpetuis incisuris diducunt, ac veluti cutem laxant: id quod esse salutare, commonstrant cicatrices internato corpore expletæ. Sed cúrnam remedij genus dicitur caprificatio? An à caprifici similitudine, quæ muros prorũpens tumida prosilit? Nam & Martialis calculum adiicit: marmora Messalæ findit caprificus. & venustè per metaphoram Persius,

> Et quæ semel intus
> Innata est, rupto iecore exierit caprificus.

Ni à similitudine culicum malis, qui in caprifico enati ad ficos euolantes ora aperiũt earum, quod ipsum & caprificatio dicitur: quod si est, facile quorundam vanitas de scarificatione coarguitur. Sycon esse dicunt, σαρκωματικὸν ἕλκος in oculis & sede: id & sycaminon vocant. Sed propriè sycamina dicuntur mora, vt Paulus inquit. Arborem verò ipsam sycamineam, sed syceam quoque Hippocrates, & sycen Ægyptiam sycomoron dicunt. & sycomoream. de ea, nonnulla Strabo libro vltimo: & in Dipnosophistis Athenæus. Ex Hippocrate illud item est: morum, arborem dici, & moreon. Ægyptiam ficum, siue morum, etiam morosycon dicit Celsus. Sycomora dici opinantur ex Græcis nonnulli, ab ignauo inertique sapore: quo argumento Syllam Athenienses esse dicebant, συκάμινον ἀλφίτῳ πεπασμένον, id est sycomorum polenta conspersum. Sycophantes esse delatores eorum, qui ex Attica ficos exportarent, nemo non nouit. At, inquit Alexis apud Athenęum, malè hoc conceptum videri: nam qui bonus vir est ac suauis & ficos apponit, sic decuit nuncupari, quoniam ita suos retegat mores: nũc verò prauo suaue adnexum ambiguitatem parit, vndénam sic habeat. Postremò, vt sine radio cumulentur omnia, obseruatum in literis est: prope Cephissum à Phytalo Cererem hospitio susceptam, quæ honoris ergò plantam fici mox illi contribuerit. quod insculptum monumento Epigramma abundè testatur, quod ita habet,

> Ἐνθάδ' ἄναξ ἥρως φύταλός ποτε δέξατο σεμνὴν
> Δήμητραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν,

Ἣν ἱερὰν

Ἣν ἱερὰν συκῆν θνητὸν γένος ἐξονομάζει
Ἐξ οὗ δὴ τιμὰς φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρως.

In locis haud ita dissitis visebatur & Cymaliti sacellum, siue is heros fuerit, siue κυάμους, id est fabas seminarit primus. Quæritur denique inter non incelebres Græcos auctores, vndenã syca, id est fici nominis rationem trahant: & sunt qui Syceam ex Titanibus vnum tradant, quod in Georgico ab Dorione proditum, libro De stirpibus secundo, Tryphon scribit. Eũ verò Syceam quum insectaretur Iupiter, ab terra susceptum matre, quæ & plantam remiserit εἰς διατριβὴν τῷ παιδί. At Phenericus ab Syca maluit Oxyli filia, qui cum Hamadryade congressus sorore Caryam genuerit, ac Balanum, Cranium, Oream, Ægirum, Pteleam, Ampelum, Sycam, quæ Hamadryades nuncupentur nymphæ, vnde & arboribus conciliata nomina: cui sententiæ astipuletur Hipponax, vbi ait,

Συκῆν μέλαιναν ἀμπέλου κασιγνήτην.

Ficedulam Græci sycalida vocant, ac ampelida, vel ampeliona quoque, vt tradit Pollux: quod ideo non tacuimus, vt grammaticos commoneremus, quo pacto intelligi Martialis illud debeat,

Quum me ficus alit, & pascar dulcibus vuis,
Cur potius nomen non dedit vua mihi?

Quos dicamus inaffectatos capillos, affectatósue. Galericulus. Capillamentum. Phenace. Capillare. Capilliana ruta. Euphorbi cincinni. Pericephalea. Epaphæresis. Strengis, seu strigil. Item de capillorum ornatu pluscula. Quæ dicantur focalia.

Cap. X.

De capillorum ratione alibi affatim dissertatum à nobis est, nihilominus quæ ad id spectantia inter legendum sese ostentarint, conuerremus (quod dicitur) cum puluisculo, cumque ipsis manipulis, modò occursent relatu nõ indigna. Neque enim minutias quisquiliásve cumulatius exhibere legentibus, consiliũ est: etiam si quandoque signa fascesque summittimus, vt omnibus suppetat quod præcerpant, sintque nostri libelli vice Delphici gladij. Igitur capillos nulla decoris affectatione excultos inuenio in classicis auctoribus appellari inaffectatum capillitium. In Apologetico scribit Apuleius, Capillos sese habuisse non amœnos ac delicatos, nec ad lenocinium decoris promissos, quales affectati dicuntur, vbi anxia quadam cura franguntur in gradus, coluntur que studiosius à cincinnatulis & trosulis, qui (vt Seneca tradit) solicitiores sunt de capitis sui decore, quàm de salute, qui inter speculum pectinemque occupati sunt, quive concinniores esse malunt, quàm honestiores, qui rempublicam turbari suam minus curant, quàm comam. Lego præterea curiosum huiusmodi capillitij cultum dici comotieon genere tam masculino quàm neutro: nam comotria emplectriam signat, quæ muliebres adiuuat delicias implicando excolendóque venustius. Comos, ornatus est, quum arte quadam succiduntur capilli detondenturque. Cosmotica medicamenta capillis venustandis excogitauit nimia medicorum sedulitas. Qualia ab Archigene composita, memoriæ proditum est, quib. docet flauos & crispos capillos fieri salis spuma, intermixta myrrha. Galenus quoque medicus alioqui grauis, cosmotica recenset, quibus nigricet capillus, aut in candorem perducatur, vel euadat rufior. Quin commemorat etiam, vidisse se mulieres complusculas immodica affectati capillitij defunctas curiositate, quum caput huiuscemodi medicamentis letifera frigiditate vexassent. Hac in re scitu dignum Alexandri apophthegma, qui capillos tingentem conspicatus, Μή, inquit, τὰς τρίχας βάπτε, ἀλλ' εἰ δυνάσαι τὰ γόνατα. Euphorbi aurei cincinni parœmiæ faciẽ habẽt in Philostrati heroicis, quòd coma esset prænitida, & in

A ea sibi nimium placeret Troianus Euphorbus. Caput comere, vbi vitæ ingruant discrimina, Spartanis fuisse peculiare, credimus Herodoto. Est & comotrion muliebre instrumentum apud Iulium Pollucem. Scribit Ambrosius in Hexaemero libro sexto, Comam esse reuerendam in senibus, venerandam in sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo flaccescit. Præsto B est Ouidiana id comprobans sententia,

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine cãpus,
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Sed & Apuleius, Mulierem etiam venustissimam, si capillitio nudetur, licet illa cælo deiecta, mari edita, fluctibus educata: licet, inquam, Venus ipsa fuerit: licet omni Gratiarum choro stipata, & toto Cupidinum populo comitata, & balteo sua cincta, cinnama fragrans, & balsama rorans, si calua processerit, placere non poterit, ne Vulcano quidem suo. Quamob- C rem galericulum consuunt nonnulli ex alienis capillis ad velandam caluitij deformitatem, vbi fuerint natiuo capillorum nudati flore. Id appellari inuenio capillamentum. Horatius etiam caliendrium dixit. Græci phenacen, ἀπὸ τοῦ φενακίζειν, quod decipere est: quod verbum etiam apud nostrates vulgò durat, vt phenacissare, pro imponere vsurpent. Decipimur autem, διὰ τὸ ἐπείσακτον τῆς κόμης, id est ex aduentitia coma. Calamidas vocãt harundineas acus firmãdis cincinnis, aut velamentis comparatas, quarum vicem D implent modo æreæ vel argenteæ aciculæ. Pericephaleam intelligunt Græci muliebrium capillorum spiram capiti circumuolutam, tametsi communi æstimatione vox ea galeam indicat. Epaphæresin apud Martialem mollius interpretantur comæ ornamentum, variis locis capillo succiso. Apud Galenum, sanguinis legimus epaphæresin, pro detractione. Adnotatu dignum: stlengida dici Latinè quidem nota significãtia strigilem, sed & ea voce indicari quandoque ductam ex auro bracteam siue laminulam, qua coronabantur E non mulieres tantum, verum & viri: quod indicat per initia quarti libri Athenæus. Scribit Columella: Romæ publicos fuisse capitum & capillorum concinnatores. Ex canonicis verò Decretis illud est, Mulieri datam esse comã tum operimenti gratia, tum ad subiectionis memoriam: proinde si qua religionis causa crines sibi amputarit, anathema iudicatur. Capillare, Martialis accipit pro vnguento ad capillos excogitato illis versiculis:

Non erubescit murice aureo nobis
Diuidere mœchæ pauperis capillare.

F Capillianam verò rutam idem appellasse videtur de herbarum florumque capillamentis. Sunt qui ferrum, quod vibrandis capillis candescit, apud Horatium focale appellatum putent Sermonum secundo:

Quæro, faciásne quod olim
Mutatus Polemon, ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubitale, focalia, potus vt ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.

Ego verò longè aliter sentio: nam id verbum focalia, G non à foco deflexum puto, sed à faucibus inclinatum potius, dicique eo nomine colli ornamenta: quod significat etiam Acron, atque Porphyrio. quanquam ægritudinis remedia verius appellarentur focalia: quod item innuit Porphyrio, & monstrat apertissimè Quintilianus. Palliolum, sicut fascias, quibus crura vestiuntur, & focalia, & aurium ligamenta sola excusare potest valetudo. Hæc Martialis item innuit,

Quid recitaturus circundas vellera collo?
Conueniunt nostris auribus illa magis.

Sed & in Distichis:

H Quòd lana caput alligas Carine,
Non aures tibi, sed dolent capilli.

Focalibus item aures obturabant recitaturi, ne obstrepentium clamore exterrerentur. Parthorum esse

ſcribit Seneca, capillum affundere: Germanorum autem iungere, Scytharum ſpargere.

Capillos dici à Græcis τρίχας, inde deriuata pluſcula. Trichaices qui. Trichilæ. Trichorum. Spartiani locus, & Papinij. Diſtega, & triſtega. Trichina. Trichides. Trichiæ. Tricæ. Tricinus quæſtus. Strangalides quid. Philippi dictum, in eum qui inficiebat capillos. Extricati uniones. Phœbæ capilli qui.

Cap. XI.

Qvia verò Græcè capilli dicuntur τρίχες, inde appellatos comperimus trichaicas, qui aſſiduè verſentur in præliis, veluti aſſiduè concutientes ac motãtes criſtas, in quibus plerunque capillorum quadã imagine propendent equinæ ſetæ: vnde illud,

Criſtaque hirſutus equina.

Trichaicas tamen Heſiodus intelligere maluit, quoniam Cretam populi tres habitarint, Pelaſgi, Achæi, Dores: vt,

Πάντες γὰρ τριχάϊκες καλοῦνται, οὕνεκα τρισσὴν,
Γαῖαν ἑκὰς πάτρης ἐδάσαντο.

id eſt, trichaices verò nuncupantur omnes, quoniam procul à patria terram diſtribuerunt trifariam. Porphyrius tamen pugnaces intelligit, vt qui trichas concutiant aſſiduè, διὰ τὸ δ ἐρεϛικόν. Porrò trichina vocant iidem Græci, ex pilis aut ſetis contexta. Trichilas apud Cæſarem ſtragulæ veſtis prætenuis genus, ſunt qui putent. Trichypha puellarum indumenta apud Pherecratem poetam legimus, Athenæo referente. Trichides quoque piſces, qui etiam thriſſæ dicuntur, vt putat Ariſtophanis interpres, à capillis appellationem trahunt, quòd prætenuia habeant oſſa. Hinc etiam trichiæ, vt inquit Pollux. Quo verò hi diſtinguantur piſces, docet De hiſtoriis quinto Ariſtoteles. Ex phalerica, inquit, fiunt arades, ex iis trichides, ex quibus poſtea trichiæ. Theodorus, trichidas interpretatur ſardinas: trichias verò ſardas. Eſt & trichia mammarum vitium, pilarem vocãt morbum. Vbera enim tota fungoſa ita ſunt, vt ſi poculo fortè pilum hauſerit mulier, dolor moueatur in mammis, qui non ſedatur, donec pilus vel preſſus exeat ſponte, vel cum lacte exſugatur. Nam ſtrangalides, globuli intelliguntur, quoties humor non concoquatur, nec exeat, ſed redundet. Trichorum verò legimus apud Spartianum in Peſcennino Nigro: Domus, inquit, eius viſitur hodie Romæ, in qua ſimulacrum eius in trichoro conſtituit. Quæſitũ ab eruditis ignoratumque, quid inibi trichorum: etiam ſi eſt apud Papinium Syluarum primo:

Quid nunc ingentia mirer?
Aut quid partitis diſtantia tecta trichoris?

Quo in loco ingenioſus interpres, Trichora (inquit) ædificia tribus pinnis ſurgentia. Sed cur ſic, id verò tacuit. Apud Dioſcoridem libro quarto, verbum id videor comperiſſe, vbi de lathyride verba faciens, ita ſcribit, Καρπὸν δὲ ἔχει ἐπ᾽ ἄκρων τῶν κλάδων τρίχωρον περιφερῆ, ὥσπερ κάππαρις, ἐν ᾧ τρία σπέρματα, διειργόμενα ἐλύτροις ἀπ᾽ ἀλλήλων, περιφερῆ, μείζονα ὀρόβων. Eum locũ ita vertit Hermolaus, A capite germinum fructus loculamentis tribus, vt capparis, rotundus, & ſemina in eo terna, tuniculis inuicem diſcreta, orbiculata, & maiora eruo. Trichorum hic, à trium capacitate dici coniectari poteſt. Ipſe & ab diſtributione triplici, trichorum poſſe deduci arbitror. χωρίζειν nanque, diſparare indicat. Diſtega & triſtega in ſanctis literis, bicamerata & tricamerata interpretatur Hieronymus aduerſus Iouinianum primo. Sunt qui à contignationum numero ita dici opinentur. diſtegum domicilium appellat Dioſcorides quoque. Apud quem acaciam in Cappadocia ſemen ferre legimus in folliculis iugatis, τριχώροις ἢ τετραχώροις, id eſt trilocis vel

A quadrilocis. Trichoriam dicebant Spartæ, triplici ſerie conſtantem chorum. Hac parte notandum & illud: in doctorum indagine à Marcello ſubnotatum, tricas dici Latinè, dempto atque extrito afflatu: vnde inflectatur tricinum, pro tardo & impedito vel exſucco, vt ſunt capilli. Hinc apud Varronem tricinus quæſtus & vber inuicem opponũtur. Tricas, Hieronymus pro tendiculis accipit ac laqueis, quas impoſtor ſæuiſſimus ſtruat: Quas nunc diabolum, inquit, nectere credis tricas? quas parare arbitraris inſidias?

B Extricatos vniones Iureconſultis dici opinantur perpolitos, & ab genitiuis maculis depuratos. Quia verò de capillorum medicaminibus facta paulo antè mentio eſt, ſuccurrit ab hiſtoria exemplum haud aſpernabile. Quum Macedo Philippus ex Antipatri amicis quendam adlegiſſet iudicem, moxque aduertiſſet, ab illo barbam infici & capillum, eueſtigio amouit hominem, addito elogio, Qui in pilis infidus eſt, qualem in negotiis remur futurum? Capillos denique puros ac ſplendicantes, dici phœbas comperi,

C id eſt φοίβας.

Veneris caluæ atque item armatæ ratio. Quinam ex mulierum capillis funes nexuerint. De Venere item pluſcula, ac teſtudine, & hirco. Aræ Mutiæ apud Plinium quæ ſint. Mutia feſta, & Marcellea.

Cap. XII.

D In hac verò capillitij mentione ingerit ſe quod Lactantius monumentis prodidit, Venerem cognomento Caluam apud Romanos in religionis cultum veniſſe, ea præcipuè tempeſtate, qua Vrbe à Gallis ambuſta, quum obſidione arctius premeretur Capitolium, iamque ad extrema foret ventum, ex mulierum capillis, aliarum rerum inopia, tormenta connectere ſunt compulſi. Qua in parte amplius adnotandum: à Carthaginienſium mulieribus factitatum id quandoque, vt capil-

E los ſibi reſecuerint, implicãdis funibus ad machinarum in bello vſum. Auctor verò mihi eius hiſtoriæ Plutarchus eſt, in ſermone quem de fœnore concinnauit. Adiicit verò irridens Lactãtius, Turpius id Romanis contigiſſe, quàm ſi armatam Venerem conſecraſſent: quod feciſſe Lacedæmonios, frequens prodit fama, vbi Meſſenio bello armati ipſi cum armatis mulieribus, indiſcriminatim & paſſiuo (vt ita dicam) concubitu permixti ſunt. Alioqui in libro De Roma-

F norum fortuna, idem refert Plutarchus Spartiatas dicere, Venerem vbi Eurotam tranſmittat, ſpeculum abiicere, ac ceſtum: haſtam verò arripere, & inſertare ſcutum, Lycurgo ſeſe componentem. Armatæ Veneris meminit Fabius, atque item Pauſanias. Extat & de ea re Leonidæ hexaſtichum. Scribit Iulius Capitolinus in Maximinis, tanta fide Aquileienſes contra Maximinum pro ſenatu fuiſſe, vt funes de mulierum capillis necterent, neruorum facultate defecti excutien-

G dis ſagittis. Hiſtoriam quoque aliam de fune ex capillis mulierum concinnato rati protrahendæ, pluribus exſequitur Pauſanias. Apud Eleos Veneris Vraniæ templum fuit, cuius ſimulacrum pede altero teſtudinẽ premebat. Simulacrũ verò alterũ etiã hirco incidebat. Dici autẽ Venerẽ volũt Pandemũ, id eſt πάνδημον. Horũ quę ſit ratio, aliis cõiectandũ, relinquere ſe, Pauſanias tradit. De teſtudine alicubi benè me colligaſſe, opinor. Quod verò Murtiæ ſedes dicuntur, Liuio ab Vrbe condita primo, eſſe Venerẽ intelligẽdã, ex Plinij decimoquinto liquere amplius, opinor. Me-

H minit præter cæteros etiam Varro. Sed quum libro ſecundo, capite nonageſimoſexto Plinius ſcribit, Ad aras Mutias in Veiente loca eſſe, in quibus ita terram depacta non extrahantur: ſunt ex Lynceis, qui non Mutias agnoſcãt, ſed Murtias reponant. Verum, quid ſi Mutias tueamur? Scimus vtique ex Pediani ambuſtis the-

stis thesauris, Q. Mutium Asiam singulariter rexisse, adeo vt dies festus à Græcis honori eius instituere-tur, quem Mutia vocarunt. Commeminit actione in Verrem quarta M. Tullius: sicuti Marcelleorum, quæ Marcelli gratia colerentur Syracusis. Quare sicuti Aphricano in Iouis cella est posita statua, Catoni in curia, ita Scæuolæ virtutis admiratione: cuius Valerio item mentio est, apud Veientes excitari potuerunt aræ. ni ad veterem Mutium relatum malis.

De affectione quam medici capillitium dicunt. Item defluuij capillorum ratio. Capilli & vngues cur in defunctis augescant.

Cap. XIII.

Est & affectio quædam medicæ rei peritis, quam vocant capillitium. obuenire enim quãdoque compertum est, vt cum vrina crassa carũculæ exiguæ, aut veluti capillamenta exeant, & præcipuè candida. Quidam verò corpuscula eiusmodi per vrinam tantæ longitudinis reddidit, vt nonnulla ad cubiti dimidium extenderentur. Id verò ita contigisse, creditum: quoniam abligurisset is integro anno prius orobum & fabam ac caseum partim musteum nouellúmque, partim verò etiam inueteratum. Nec secius alij quoque, quibus cũ vrina eiusmodi promuntur capillamenta, crassioris succi cibariis vescentes id ipsum sunt perpessi. proinde humore id genus visto in renibus, capillis persimiles substantiæ generantur. Modus porrò curandi causæ huic, rationique patrocinatur plurimum. Nam ab extenuantibus medicamẽtis, simul cum humectiore victu ita affecti sanitati restituuntur, fiuntque suæ spontis. Carunculæ verò exiguæ substantiæ, renum indicia sunt: capillamenta verò nequaquam: non enim renes ad eiusmodi substantiæ speciem exsolui queũt. resoluta verò & erosa vesica, squammulæ promunt sese: sicuti auctor probat Hippocrates. Obiter verò ex eisdem scholis est & illud, Capilli defluuium summam alimenti inopiam indicare, atque interdum fortassis succorum labem. Sed & in iis qui tabe infestantur, si quod despuunt, nares offendat in ignem iniectum, & defluant capilli, letale arbitrantur. At in defunctis cur augescunt vngues, & promittuntur capilli? Forsan, inquit libro secundo De dubiis animæ Plotinus, quia corpus animatum non illuminato, sed calefacto corpori simile est, post animę demigrationem superest in eo ad breue vitale vestigium, quasi sub lumine calor: calor (inquam) naturalis, spiritusque aptus motibus.

Felicitatem esse rem diuinissimam. Virum bonum felicémque, cur quadratum dicamus, & tetragonum. Quadratum dici de numero, figura, corpore. Plinthion. De fortuna quippiam. Equestris fortuna, & in imperatorum poni cubiculis solita aurea.

Cap. XIIII.

Ceterum sentẽtia grauissima est, si aliud quicquam sit, deorum munere hominibus datum, par esse, felicitatẽ quoque inter ea recenseri, quoniam præstantissimum quiddam est in humanis rebus. Et nobilissimum effectum, consentaneum est, à causa produci nobilissima. Quòd si à Deo esse hanc maximè inficiari placeret, quia per virtutem & disciplinam quandam & exercitationem proueniat, diuinissima tamen videatur, necesse est. Nam virtutis præmium finisque, optimum quiddam & diuinum beatumque creditur. Hic autem est felicitas ipsa virtute nobilior. Quoniam verò felix vel semper vel maximè omnium agit contemplaturque secundum virtutem, fortunamque fert optimè, ac per omnia omnino decenter: hinc natum, vt hunc verè

A bonum, sineque vituperatione ad libellam æquum, nec fucatum forensi specie, totum teretem atque rotundum, vt inquit Horatius, quadratum item appellemus. Sic enim Græcè dicitur, ἀγαθὸς ἀληθῶς, καὶ τετράγωνος, ἄνευ ψόγου. de quo ille ait, Sapiens vno minor est Ioue. Sed & Sextium dicere solitum accepimus: Iouem plus non posse, quàm bonum virum. Hic longè ab eo diuersus, quem publicis verbis designamus, vt quũ candidatos omnes viros bonos dicimus. Hic primæ notæ innumerabilibus constat laudibus, B quod etiam fimbriæ Licinij suspensa sententia facilè indicarit: & in Moralibus Plutarchus, Viri boni nuncupantur modo, dicunturque, sicuti hippocentauri, gigãtes, Cyclopes: incusabile autem opus, integrúmque virtute, citraque labem, nõ facilè reperias. Quod verò de quadrato prætexuimus viro, vt liquidius innotescat id, paulo altius ex literis interioribus tota repetenda res est. Quadratum igitur reperio dici scienter in numeris, figura, corpore. Numerum quadratum intelligi volunt eruditi, ex seipso in seipsum C resultantem, vt quater quatuor sedecim constituunt: etiam quaternitas ipsa numerus est perfectus, vi enim in se numerum complectitur denarium, vltra quem non propriè est numerus: nam reliqui vltra, qui dicuntur numeri, priorum sunt replicationes. Continet autem denarium hoc modo, quia habet quatuor, tria, duo, vnum, quæ simul colligata denarium manifesto conficiunt. Figura item quadrata perfecta est, continetur enim quatuor lineis æqualibus, quatuor quoque ęquales habens angulos. Corpus quadra- D tum perfectum etiam intelligitur, vt est cubus: habet enim sex superficies quadratas ęquales, quarum vnaquęque quatuor habeat lineas, & quatuor angulos, & quomodocunque iaceat, semper rectus stat, eodem se modo habens, quia portiones omnes ęquales sunt. Consimiliter vir bonus ac felix, semper eodem se habet modo, & virtutum potestate, quibus insignis est, retinet in omnibus ęqualitatem quandam. Est igitur felix numerus quadratus, quoniam E vt partes quadrati numeri similes sunt, ac ęquales: sic & viri boni operationes in quacunque re ac fortuna semper erunt similes, & mediocritatem illam virtutis semper seruantes. Et vt numerus quaternarius continet in se omnem vim & perfectionem numeri, eodem modo vir bonus & felix complectitur virtutis perfectiones omnes, quibus benè & rectè vtitur in quacunque forma. Est item felix, vt quadrata figura, & vt quadratum, quod lineis constat quatuor ęqualibus, totidémque rectis angulis: neque F enim vir bonus, varius est, nec mutari à Fortuna valet, sed ęqualis semper est, ac rectus. Est etiam vt cubus, quia in quacunque fortuna inflexus perseuerat: vnde consequens fit, vt à vituperatione seiungatur, nec omnino quid faciat indecorum, sed generosè ac constanter se in quolibet Fortunę afflatu habeat. Hic verò est vir ille, quem Plato in Protagora diuinum vocat, & sacratissimum. Sed & Laconibus id fuit persamiliare, vt quum aliquem admirarentur, diuinum esse prędicarent virum: quando per vir- G tutis excellentiam (vti aiunt) ex hominibus dij fiunt. Cauendum (inquit Plato) primò est, ne quid in Deum verbo aut opere aliquando peccemus: deinde, ne quid aduersus diuinos homines. Deus quippe nimium indignatur, quoties quispiam illius similem improbat, aut probat dissimilem. Dei autem similis est, vir bonus. Neque verò lapides, ligna, aues sacra existimes, hominem nequaquam. Immo sacratissimum omniũ est vir bonus. Prophanissimum contrà, vir malus. Sententia autem de viro tetragono est H apud Aristotelem Moralium primo, sed & Rhetoricorum tertio. Verum, ex Simonide eam est mutuatus, quod in eodem Protagora testatur Plato, qui in carmine quodam ad Scopam Creontis Thessalici filium, Difficile esse ait, virum verè bonum fieri manibus pedibusque ac mente tetragonum, id est

quadratum, absque vituperatione fabricatum. Meminit auctoritatis huius Damascius quoque. Sicuti verò, quæ supra nos est, virtutem heroicam dicimus, & diuinam: ita diuersum habitum, vocamus immanitatem: quippe, qui reliquos prauitate anteeunt, immanes rectè dicimus, infamamusque: id quod morbi excellentia obuenit quandoque. Hosce autem rarenter spectamus, quemadmodum diuinos quoque. Illud parergon fuerit: Plinthion geometris dici, omne tetragonum: vt auctor est Theon. Quoniam verò de felicitate plurimus nobis sermo est, quam à Fortuna contribui, vulgò receptum ferè est: sciendum ex eo argumento, principem omnium Bupalum Fortunæ simulacrum fecisse, polum in capite gestans, & manuum altera sustinens Amaltheæ cornu. Sed & Pindarus, post alia quæ de Fortuna canere permisit sibi, etiam φερέπολιν nuncupauit. Equestris Fortunæ templum fuisse, legimus in Taciti Annalibus, apud Antium, nec in Vrbe ad sua tempora visitatum. Sed ἰξευτείας, id est viscatæ inibi agnoscebatur ædes, ceu ab ea nos obretiamur, vnde sunt fortunæ viscata beneficia Senecæ. Fortuna verò aurea in cubiculis visebatur imperatorum, qui iamiam morituri ad successurum deferri eam curabant: quo argumento rerum prosperiorem alicui euentum comprecantes prouerbij facie, ad eũ aureæ fortunæ transitũ optamus. Hanc in Seuero Spartianus regiam item nuncupat.

Quadratum corpus quod sit. Quadrata compositio. Quadrati versus. Quadratum agmen. Quartarij. Quadratarij. Albarij. Albini. Quintiliani locus ex libro primo, capite De geometria.

Cap. XV.

QVia verò de quadrato facta mẽtio est, adnotãdum illud quoque: quadratum corpus apud Celsum Medicinæ secundo, videri esse, quòd sit staturæ mediæ. Corpus (inquit) habilissimũ, quadratum est, neque gracile, neque obesum: nam longa statura, vt in iuuentute decora est, sic matura senectute conficitur: gracile corpus, infirmũ: obesum, hebes est. Columella de canibus scribens, Probatur (inquit) quadratus potius, quàm longus, aut breuis. Item de gallinis: Sint matrices robusti corporis, quadratæ, pectorosæ, magnis capitibus. In bobus tamẽ Palladius membra exigit quadrata & grandia. Ex qua similitudine quadratam quoque compositionẽ, id est æquabiliter fusam, inuenias apud Quintilianum libro secundo: Quæ lenis (inquit) & quadrata, sed virilis tamen compositio. Et in Oratore M. Tullius: Sic minimè animaduerteretur delectationis aucupium & quadrandæ orationis industria. Et mox paulò, Quin redigeret omnis ferè in quadrum numerumque sententias. Corporatos intelligere animaduertitur Firmicus, magnos corpore, verum haud citra proportionem, & quos honesta conuenustet pulchritudo. Structuram intelligimus quadratam & optimam, vbi penultimo pyrrhichio succedit pæon primus, qui quadrisyllabus est pes, ex longa & tribus breuibus: vnde & quadrati quoque nuncupantur pedes. Quadratos item versus à classicis auctoribus appellari obseruauimus: nam A Gellius Noctium Atticarum libro secundo, Æsopi apologum scribit à Q. Ennio in Satyris scitè admodum & venustè versibus quadratis esse concinnatum, quorum duo postremi sunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium putat: sunt autem hi,

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

Idem libro quarto ex Ennio eodem versum hunc aduocat, quem numero quadrato compositum scribit, ex libro cui titulus erat Scipio,

Qui propter Annibalis copias consederant.

Acron quoq; Horatianus interpres versiculum quadratum dicit,

Scribere versiculos amore perculsum graui.

Quadratorum item versuum meminit libro tertio Diomedes: Metro, inquit, trinario si accesserit quarta dipodia, fit versus quadratus, qui quater feritur. Rufinus, Tetrametri (inquit) quadrati vocantur. Tetrametros pedibus octo constare, prodit Priscianus. Quadratam postremò structuram sunt qui intelligãt, quæ continua sit, nullis sectionibus interpellata. Quartarij sunt Festo, muliones mercenarij, qui quartam partem quæstus assequebantur. Quadratarij esse videntur Sidonio marmorarij, ab quadraturæ ratione: Vide, inquit, vt vitium non faciat in marmore lapicida: quod factum siue ab industria, seu per incuriam, mihi magis quàm quadratario liuidus lector ascribat. Dicuntur formula eadem albarij, qui parietibus albarium inducunt: Iureconsultis etiam albini, modò ne mendum sit exemplarium. Quadratũ agmẽ legimus apud historicos frequenter, ac T. Liuium in primis. Cuiusnam modi foret id variè exponitur. Interim illud Senecæ perplacet ex octauo Epistolarũ: Sextium (inquit) quum lego, virum acrem, verbis Græcis, Romanis moribus philosophantẽ, mouet me imago ab illo posita, ire quadrato agmine exercitum, vbi hostis ab omni parte suspectus est, pugnæ paratum: idem (inquit) sapiens facere debet, omnes virtutes suas vndique expandat, vt vbicunque infesti aliquid orietur, illic parata præsidia sint. In hac quadrati mẽtione succurrit opem Quintiliano feramus Oratoriarum institutionum primo, capite de geometria: At si quinideni per latera, inquit, quini in fronte sint, ex illo quod amplectuntur, quartam deducent, eodem circunductu. Hæc si ad hunc modum legas, vel nullus erit sensus, vel ineptus, aut omnino falsus. Sed legendum, Ex illo quod quadrata complectuntur, quartam deducẽt, eodem circunductu. Nam quadrata area paulo antè posita pedes habet quadraginta per ambitum, intus centum. Hæc autem circunductum habet eundem quidem, sed intus pedes modò quinque ac septuaginta, vt desit ad centum pars quarta, id est vigintiquinque. Locum hunc primi, quum Mediolani profiteremur, stipendiis Francisci Gallorum regis, ambustum ac decurtatum restituimus in integrum.

Quadrantaria Clytemnestra apud Cæcilium, qua intelligenda.

Cap. XVI.

AT illa quadrantaria Clytemnestra libro nono apud Fabium qualisnam, aut quæ est? Locus est ex professo obscurus, & atriore allegoria, siue ænigmate obuolutus. Suspicor, à Cæcilio, ex cuius officina id manauit, impudicam eo nomine Clytemnestrã significari. Hoc vt sentiam, adducor M. Tullij auctoritate, qui in Oratione pro M. Cælio ita scribit: Nisi fortè mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. In quo videtur quidem orator innuisse pretium persolui solitum ab ingredientibus balneum, propter illud Horatianum,

Dum tu quadrante lauatum
Rex ibis.

Et Iuuenalis ad eandem sententiam,

Cædere Syluano porcum, quadrante lauari.

Tamen rem turpem altius intuentibus insinuasse velatis verbis internoscitur: siquidem quadrantes fuisse prostitutarum pretium, capturámve, à Plutarcho commonemur in M. Tullij vita, sic prodente, Adolescentem quendam in Clodij sororis loculos pro argenteis nummis quadrantes immisisse æreos, quo nomine delusa puella Quadrans est cognominata ex concubitus pretio. Vel, vt ipse ait Græcè, κουαδράντα. ex æreis verò numismatis minimum, inquit, κουαδράντης

δραίτης nuncupatur. Apud Hieronymum illud est obseruatum: Rideo (inquit) aduocatum, qui patrono egeat, quadrante dignam eloquentiam nare subsanno.

Cybelen videri à cubo nuncupatam. Cubus vnde, & quid. Itẽ quid Cybe, ac Cybelis; & Cybelè. Matroa. Matragyrtes. Mataismus. Cybernesia festa. Cybus. Cybiotates. Suetonij locus explicatur.

Cap. XVII.

Cubum Cybeleio numini dicatũ, scribit Martianus Capella, indeque ἀπὸ τοῦ κύβου, deam ipsam appellationem duxisse. Cubum finiunt Græci, qui in ambitu basin habeat, aut etiam calculum omnem tetragonum, id est quadratum. Vnde & stelas vocant cubitos lapides cum epigrammatibus. Apollodorus, ἀπὸ τῆς κυφότητος inflecti verbum putat. Quippe in caput saltare, κυβιστᾶν dicunt. Nam cyben, siue cuben, caput interpretantur. Cybelis verò etiam bipennis dicitur. Hinc & aurium foramen cybele. Ab inclinatione igitur cubum nuncupant, quia facillimè prouoluitur, ac velut in caput salit. Cybelen verò esse matrem magnam, sciunt omnes: vnde Matroa, id est μητρῷα, dicebantur illius sacra: & Matriazin, est ea obire, inde & Matragyrtes. Mataismus verò infatuatio est: nam Seleucus Glycysidem esse pomum refert, specie fici: quod auersentur præcipuè mulieres, ματαϊσμοῦ metu. Matroum etiam pro loco Athenis accipit Libanius, vbi concionaretur Demosthenes. Quod ad Matragyrtem attinet, adnotandus videtur interpretis Plutarchi error, ex Cleomenis vita, vbi auctor Ptolemæum regem Matragyrtem subsannans nũcupat. Tralator mitratum intellexit: etiam si μητραγύρτης scribitur, non Mitragyrtes. Poterat illi aurem vellere Plutarchus, qui antè paulo Ptolemæi taxans molliciem, inter muliercula & comessationes transegisse illum scribit, ac mysteria obisse, & tympana tenuisse, quæ sunt Matris Deûm propria. Matragyrtæ statuam fuisse Athenis, scribunt Græci, qui quum mulieres Matri Deûm initiaret, ab Atheniensibus est necatus. Pythagoram memoriæ proditur, eiúsque heresin sequutos cubicis rationibus præcepta voluminibus esse complexos. Constituisseque cubum ducentorum sedecim versuum, eosque non plures tribus in vna conscriptione esse oportere, putauisse. Hanc autem similitudinem ex eo sumpsisse, quòd is numerus versuum (vti cubus) in quemcunque sensum insederit, immotam efficiat ibi memoriæ stabilitatem. Græcorum quoque comici poetæ interponentes choro canticum, diuiserunt spatia fabularum, ita partes cubica ratione facientes, vt intercapedinibus leuent actorum pronuntiationes. Est verò in numeris cubus, quum omne latus eiusdem numeri æqualiter in se soluitur: sicuti fit, quum ter terna ducuntur, atque itidem ipse numerus triplicatur. Cubum porrò in geometria principem inuenisse Archytam, in Republica testatur Plato. Cybernesia, siue κυβερνήσια, nil ad Cyben faciunt. Nam sunt eo nomine festa, Theseo ex Creta redeunte, instituta, Nausithoi gubernatoris honori, & proretæ Phæacis: etiam si Phereclus, Simonidæ magis placet, Thesei nauis moderator. Sed Nausithoo & Phæaci erecta etiamnum Heroa sunt. Cybum, id est κύβον, Paphij Catinulum vocant. Vnde Ægypti regem Cybiotatem dictum opiner, ob sordes turpissimas, vt ait Suetonius: ceu paropsidem delingeret, ne quid omnino deperiret. Interpretes ea parte aut taceat aut delirant.

Ex diuersis cæli habitibus diuersos euadere hominum mores. Persarum ritus. Ticta cœna, seu Telia. Saporis & Valeriani historia. Quintiliani locus emaculatus declaratur. Lucanus item illustrius enarratur. Perses quid. Persuhea. Persuhea. Persus piscis. Persinus. Persica vnde Περσὸς, in veteribus libris quid sit.

Cap. XVIII.

Inter Platonis placita, quæ haud parũ multa norunt, qui vastissimum illius doctrinæ pelagus enauigare, fauentibus diis hominibusque non expauere, illud item obseruauimus, scienter admodum ac verè dictum; Ex variis cæli locis aspectibúsve diuersas ingenerari morum κράσεις, siue contemperationes: quo argumẽto in Græciæ tractu indipiscendis disciplinis videri aptiores multo, quàm aliubi homines. At qui in Phœnicen vergant, Ægyptúmve, cumulandæ pecuniæ, id est (vt Græcè dicam) πρὸς ἀργυρισμόν, mirè credi sagaces, ingenio ad id præcipuè facto. In furorem verò irámque procliues ac lubricos, quotquot barbarorum innutriti bellis comperiuntur. Præcipuè autem Scythæ immani feritatis sæuitie grassantur. Nam Italos fieri regales, obseruatum ferè est: Gallos verò stolidos, leues Græcos, Aphros subdolos: sua est Syris auaritia: Siculi acuti: luxu perditi Asiam incolentes, ac voluptatibus obretiti: Hispani elata iactantiæ animositate præposteri. Firmicus tamen ex operis instituti proposito: Asianos, inquit, plurimos vidimus, ac penè omnes sobrietatis præferre insignia. Et Græcorum leuitas frequenter modestæ grauitatis pondus accipit: & effrenata Scytharum rabies quandoque humanitatis clementia mitigatur. Innuit hoc ipsum vel comicus Aristophanes edocens, immanendum esse τρόποις ἐπιχωρίοις, id est moribus locorum propriis atque vernaculis. Retegit & id iactatum apud Græcos, νόμος καὶ χώρα, quo ferè commonemur, instituta diuersa pro locorum varietate esse, veluti legem, quæ peregrinos haudquaquam deceat allidere. Mores quippe, sicuti plantas, ad regionis habitum qualitatémve habere responsum, liquere opinor. Hinc Thebanis tibiarum familiare studium est. Eloquentiam insequuntur Athenienses. At Creticæ exercitationes venationibus constant præcipuè, ac montanis itineribus, item cursu ac iaculatione. Thessalus equitandi gestit peritia. Curius agitant Cyrenæi. Ætoli grassantur: iaculantur Acarnanes. Suum est Thracibus peltarum studium. Et apud Herodotum Cyrus, operis calce φιλέειν dicit ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς γίνεσθαι. idest, natura sic comparatum, vt in mollibus locis molles proueniant. Ex quo Lucanus,

Emollit gentes clementia cæli.

Et Ptolemæus tertio Compositionis magnæ, Asiaticos esse prodit castos abstinentésque: quin & vestitu prçcipuè moderatos. quod facit, inquit, Saturni & Iouis coniunctus aspectus. Proinde facturum me operæpretiũ arbitror, si quę historica mihi lectio suggerit, cumulatius hinc inde flores prçcerpendo, moreti cuiusdam imagine, lecturis hæc qualiacunque, exhibuero. Sed nec ab instituti operis consilio dissita pragmatia est, ne quis fortè nasutior Cænotimon dentem imprimat, νοῦ coarguens τὸν ξένον, ceu peregrinetur mens, abeatque à proposito longius. Quippe nullis circumscribimur cancellis: excursus in quælibet liber est, nec angustiore pomœrio cludi nos patimur. Necessaria denique oratoribus cognitio hæc, quod post alios docuit in Epidicticorum ratione Menander rhetor, vbi scrutandum præcipit in laudum probatione: cuiusmodi censeatur gens vniuersa, an sit doctrina præcellens, vt Græci: an legibus & iustitia insignis, vt Itali: an illustri fortitudine, quales fuisse Gallos & Pæonas, compertum est. Igitur, vt inde auspicemur primum: Persas Strabo auctor est de dubiis rebus vino iam hilariores consultare. Reges augustioris vice numinis venerari. Verum,

nec statuas erigere, non templa construere, non aras. Mos gentis est, æditissimis quibusque conscensis montibus, Ioui hostias immolare. Vniuersum cœli ambitum Iouem arbitrantur. Soli item rem diuinam obeunt, ac lunę: sed telluri quoque & igni & aquæ & ventis, quibus gubernantur solis. Iouem nuncupant Belum, Herculem Sandem, Anaitida Venerem. Inde in eandem cum Manichæis recidisse hæresim videntur, in eo in primis quòd duo inducunt principia: bonum quidem vnum, mali verò causam alterum: atque illum Hornusdatin dicunt, hunc Arimanin, qui sit perniciosus infestusque dæmon. Festum peragunt, quod vitiorum vocant interitum, in quo serpentium & animalium etiam ferorum vis magna immolatur, dum bono dæmoni se gratificari student. Diuerso autem, id est Arimani molestiæ plurimum inferre. Persarum more maritos in bella sequuntur mulieres, curribus subuectæ auratis, ac muliebri mũdo instructæ pretiosissimo. Eisdem, inspectante quopiam vomuisse, aut vesicæ retriméta reddidisse, summum nefas. Perfrui voluptatibus omnibus student vehementius. Liberorum disciplina ternario perficitur numero: vt equos agitét peritè, sagittas doctius excutiant, denique vera loqui sciant, velintque. Ante quinquennium aut quadriennium (vt Straboni placet) ni fuerint alterubi interpellati codices, in patris conspectum non admittitur filius, vt si inter educationis munia, sicuti assolet, fuerit interceptus, minore doloris sensu conuellatur parens. Quæ fecisse, turpe sit: ea nec dixisse, honestum. Mendacio nil fœdius. Turpe cuiquam debere. Sed & in flumen vrinam profudisse, aut spuisse, vel omnino manus abluisse: fluuios siquidem colunt religiosissime. Natalitiam cœnam quotannis apponit rex: dicitur Persico vocabulo ticta, Græcè verò τέλειον. Eidem quoque annis singulis ebrietas semel permissa. Quum Mithræ diuina res peragitur, saltat etiamnum Asiaticis aliis abstinentibus die eiusmodi. Verum, sicuti equitare, ita & saltare discunt Persæ, modulatam id genus motionem corporis robori conferre plurimũ, arbitrati: quod septimo Historiarum scribit Duris. Indorum regi largius se inuitasse, summum nefas. At Persici regis luxum id item parte plurima retegit. Capiti siquidem imponebatur insigne, quod (vt prodit Dinon) ex myrrha parabatur, & labyzo. Est verò odorata labyzus, & myrrha longè pretiosior. Lectulus porrò regius sic fermè concinnabatur, vt capiti incumberet pentaclina habitatio, in qua perpetuò seruarentur auri talenta quinque millia. Dicebatur verò ædificium id, βασιλικὸν προσκεφάλαιον, id est regium puluinar. Rursum pedibus adiacebat triclinon, in quo recondita haberentur argenti talenta tria millia: nuncupabatur locus, βασιλικὸν ὑποπόδιον, idest regium scabellum. In cubiculo supra lectum aurea vitis stabat, gemmata, id est λιθοκόλλητος, racemis item propendentibus ex lapillis pretiosissimis. Nec longè crater aberat aureus, Samij Theodori opus. Aqua fuit in Persis item aurea cognomento, ex qua rex modò potaret, ac inter filios natu maximus, aliis protinus morte mulctatis. Vxores ducere quàm plures, receptus mos est. Verum & pellices alere non pauciores, atque id quærendorum liberorum gratia, & sobolis propagandę: quando & reges quotannis pręmia in eos conferunt, quibus maior filiorum numerus. Saporem Persarum regem in bello, arietini capitis simulacrum capillis interstinctum gestare pro diademate solitum, ab celebri traditum auctore est. Hic est, qui superbia insita humano altius fastigio prouectus Valerianum, qui fuit Romanorum præcellens Imperator, in Mesopotamia victum captumque in id necessitatis malum coniecit, vt seruiliter incuruatus illi equum inscensuro gradum suamet ceruice faceret. Inter Persica indumenta & calasirin inuenio pulcherrimam omnium. Erãt etiam, quæ Actææ nun-

A cupabantur vestes, ita contextæ, vt miliacei grani auream per totum præferrent imaginem. Cidaris verò eisdem fuit capitis indumentum. Quod crobylum Athenienses dicunt, cordylen Cyprij: quanquam nomine eodem capitis item dicitur ex plaga tumor. Vestibus Persas vti laxioribus, testis est Astronomicon quarto M. Manilius,

> Et Syriæ gentes & laxo Persis amictu.

Inter barbaros præcipuè zelotypos esse Persas, proditum historia est, ac in ea re peracerbos se ac difficiB les præstare: nec vxores modò sollicitè asseruant, sed seruas item ac concubinas, ita vt domi occludantur: aut si prodeundum sit, obseratis ferantur vehiculis. Quorum occasione tutus in Persas Themistocles euasit. Scire tamen conuenit: apud Persas neque aureo annulo, nec zona, aut monili, vel ornamento alio insigniore, ni ex regis munere, ac gratia, vti fuisse fas. Porrò apud eosdem ita receptum moribus: in bellum ituros ante regem in throno sedentem cum ducibus coire, ac singulos in cophinos ad id paratos sagittam C coniicere, qui mox sigillo obsignentur regio. Demũ peracto bello singulis sagittam suam repetentibus, desideratorum iniri rationem. Ad tripodem ire, in Persicis institutis quid sit, hinc liquere potest. Ferreus stabat tripus ante regiam perpetuò: si cui verò Persarum factus esset iratior rex, in templum defugere haud licet: non item aliò, sed apud tripodem regis cogitur expectare sententiam, nemine prorsum custodiente. Mittitur verò sæpe post dies aliquot ab rege, qui hominem iugulet. Obseruatum illud quoD que: zona solitum apprehendi, apparitoribus qui traderetur excarnificandus. Scribit Bardesanes Syrus: legem fuisse Persis, qua filias, sorores, matres quoque in connubij iura admittere, non duceretur impium ominosúmve. Quod Strabonis item comprobant monumenta: & Septimius Florens repetit. Ex qua historia illustratur, simul & emendatur Quintiliani locus libro tertio, vbi ita ferè scribitur: Et si quod est exemplum deforme posteritati traditum, quale libidinosus vir Perses in muliere Samia instiE tuere ausus dicitur primus. Legendum puto, In matre sua, vel in matre & filia, vel (si placet) Samia intelligatur proprium nomen. Sententiam alteram subiiciemus statim. Perses autem (sed non hic, vt opinor) antiquissimus fuit Persarũ rex, à quo & cognominati Persæ, quem Medeæ filium Stephanus intelligit: quamuis Herodotus scribat libro Historiarum septimo, à Perse Iouis & Andromedæ filio, Persas dici: quum Cephenes dicerentur prius à Græcis, ab accolis verò Artei. Sunt codices tamen veteres, in quiF bus legatur præses, non Perses. Porrò Magos quoque censuisse, Sotion libro vicesimotertio scribit, iustum videri cum filia & matre congressum. Ex quo etiam Catullus,

> Nascatur Magus ex Gelli matrisque nefando
> Concubitu, & discat Persicum auspicium:
> Nam Magus ex matre & gnato gignatur oportet,
> Si vera est Persarum impia relligio.

G Quod verò Lucanus hoc ipsum etiam Parthis attribuat, fortè Plinianum illud respexerit, ex libro sexto: Persarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, inter duo maria, Persicum & Hyrcanum Caucasiis attolluntur iugis vtrinque per deuexa laterum. De sinu verò Persico alibi Plinius idem: Persæ Rubrum mare semper accoluere, propter quod is sinus Persicus vocatur. Ratio verò ex Strabone elici posse videtur: Et si adhuc (inquit) Persæ regnant, proprium habentes regem, viribus tamẽ sunt longè inH feriores, & Parthorum regi adhærescunt. Id quod in Crassi rebus confirmat Dion: factum id astruens post Alexandri interitum, quum tabescerent res Macedonum. Carmen Lucani ad id spectans, quia ad manum est, subieci, vt volentibus item præstò sit:

Partho-

Parthorum dominus quoties sic sangnine mixto
Nascitur Arsacides, cui fas implere parentem.

Nec ignoro, Q. Curtium scribere libro septimo: in Naura regione cum parentibus stupro coire, moribus permissum. Illud mirum magis, à Chrysippo proditum ἐν τῷ τῶν προτρεπτικῶν, congressum cum matre, filia, sorore parum prudenter vitio verti. Ad hæc nimirum respicit Ouidianum illud:

Gentes tamen esse feruntur,
In quibus & nato genitrix & nata parenti
Iungitur, & pietas geminato crescit amore.

Æmylius Probus & Plutarchus auctores sunt, apud Athenienses fas fuisse, sororem in matrimonium capere. Agathius Gottici belli secundo, facta huius turpitudinis mentione, rem haud ita veterem arbitratur argumento præcipuè, quòd Semiramis à filio necata feratur, cuius concubitum appetiisset impudentius. Id quod de Artaxerxe ac Parisatide memoratur quoque, nisi quòd hæc reiecta modò iracundius fertur & spreta: quod impium esset, nec patrium, nec ferè humanis moribus receptum. At nostri temporis, inquit, Persæ priscos exuere mores, alienis imbuti legibus, Zoroastris præcipuè, qui & Zarades nuncupatur. Persæ item sicuti omnes ferè tractus eius homines, subnigri sunt, graciles, vel colore liuido pallentes, caprinis oculis torui, & superciliis in semiorbium speciem curuatis. Omnes inter epulas festósque dies gladiis cincti cernuntur. Qui fuit veterum mos Græcorum, ab Atheniensibus desitus primum, vti auctor est Thucydides. Prandendi, exceptis modò regalibus mensis, præstituta est hora nulla. Sed venter vnicuique velut solarium est. Eo autem vellicante, obuiis vescuntur, nec vltra satietatem ingeritur quippiam. Callidi sunt, superbi, crudeles: viuis hominibus cutes detrahunt per partes, sed & integras quandoque. Ministris inter epulas nec hiscere licet, nec spuere. Aduersum ingratos diræ sanciuntur leges. Super corio prædamnati iudicis sedisse iudicantes, aut fictum, aut desitum mox est. Persicæ fœminæ vt pulchritudinis gratia insignes celebrantur. Persici tractus vrsos vltra omnem sæuire rabiem tradunt. Apud Persas nil aut pingitur, aut omnino effingitur præter varias cædes, ac bella. Verum, ne quid omnino quod mihi lectione compertum sit, dissimulem, lego apud Græcos, Lesbios fuisse in Venereis fœdissimos, adeo vt ne capiti quidem parcerent, στόματι μολυνόμενοι, id est ore inquinati: quod Theopompus significat, & meminit Stratis. Hanc fœditatem illi excogitarunt, ac in muliere experti sunt primum. Ad quod fortè Fabij respicit sensus. Sed & Lesbiam musicam intelligimus corruptam scurrilemque: quoniam Lesbius Phrynis in ea talem se præstiterit: nata inde parœmia, μετὰ λέσβιον ᾠδόν. Adiiciamus postremò quod obiter ingerit sese, πέρσην dici interdum κυβευτικὸν βόλον. id est cuborum iactum quendam. Persitheam inuenio Venerem nuncupari. Pasitheam scribit Sudas, & esse tantummodo deæ nomen tradit. Apud Plutarchum id compertum quoque. Sed & alibi, opinor commeminisse me. Mnesimachus comicus Pasitheam prodit Charitis, Vulcani in Lemno vxoris sororem, atque à Somno amatam, qui & eo nomine habitare in Lemno instituerit. Meminit Iliados quintodecimo Homerus, sed aliter. Pasitheam, sunt qui Euphrosynem putent. Cybele quin etiam, vt quæ sit Mater Deûm, recte dici Pasithea potest. Apud Hesiodum in Theogonia, Nereidum vna est Pasithea, sic dicta interpretis astipulatu, quoniam παρὰ πάντων θαυμάζεται, id est omnibus sit admirationi: vel ad quam currunt omnes, εἰς ἣν πάντες θέουσι. Est in lucubratione eadem, Pasithoa Oceani & Tethyos filia. Porrò persica, ex Perside aduecta Plinius scribit, ridenda medici non indocti sententia, astruentis dici persica, velut per se iniqua, id est citra vini & veteris & odorati potum:

A quoniam frigidæ illorum prauitati, vnde fit pituitæ succretio, præcipuè sic obuiam eatur, Galeni astipulatu De alimentis secundo, qui & per initia mensæ iis vescendum præcipit. Persus etiam piscis est, in mari succrescens Rubro. Persinon, Ephebum interpretantur. Illud grammaticæ rei studiosos moneo: legi quandoque in veteribus libris, πρσί: id verò ad Persas attinet nihil: signat autem πέρσι, nec aliud ferè. Scribit Ioannes Monachus in Danielis libro compertum, fore vt Græcorum quidam Persarum regna
B euerteret: id quum Alexandro patefactum foret, munificè multa Iudæis est impertitus.

Non esse legem veram, quæ ad optimum non perducat. Lex quid. Cur in numina referantur leges à veteribus. De Minoe, Dracone, Zaleuco. Legum nullam esse bonam ex Gnosticorum sententia. Legum laus: & cur Platonis leges frigeant plerisque. Nomophylaces.

C

Caput XIX.

Sed enim prius quàm ad vlteriora pergamus, quę haud parum multa supersunt, quæ rat hic interfatus quispiam, Legémne arbitremur veram legitimamque, adeo inauspicata, improspera, impiaque, vel præcipite, aut (quod pauloninus est) ferentem? Ego verò neutique, vt
D qui sciam, traditum à me aliàs, Legem esse (Pindari sententia) deorum hominúmque reginam: rursumque, esse legis finem, iustitiam: legem, principis opus: principem, Dei vniuersa exornantis spirantem imaginem. Quamobrem, vbicunque principum institutiones aut ciuitatum veræ non sunt, hoc est ad optimum ratione certa non dirigunt: legis haudquaquam videri nuncupatione, sacróue dignas titulo. Quinimmo decreta dici verius, edictáue ac instituta. Siquidem lex vera, lex bona est, æterna item,
E & mutationis prorsum nescia, immo & eadem vbique, si modò vera. Nam quæ ingeniorum afflatu subinde locis temporibúsque interpolata distinguitur, & Protei modo formam euariat, neutique lex dicenda est. Legem ex Platonis scientia sic fermè possumus finire. Lex, est gubernandi ratio, formuláque vera, finem ad optimum per commoda media nos perducens, transgredienti pœnam, parenti præmium præfigens. Quæ quia à summo est bono, ac rursum in idem refluit: hinc veteres legum lato-
F res, earum inuentiones esse diuini muneris arbitrati, (quod est à Diodoro adnotatum) in diuersorum numinum vim referre adorti sunt: veluti Zoroaster Bactrianis Persisque leges tradens in Oromasin: Trismegistus, seu Minas, vt volunt alij, Ægyptiis in Mercurium: Charodas Carthaginiensibus in Saturnum: Draco & Solon Atheniensibus in Mineruam: Maumeth Arabibus in Gabrielem: Zamolxis Scythis in Vestam: Plato Magnesiis & Siculis in Iouem & Apollinem: Minos Cretensibus, vt
G vulgatior fama tenet, ac Parrhasij monumentis traditur, in Iouem eundem. Eusebius tamen, à Platone falsum esse id, peruinci tradit: sed verum comprobat Politicorum secundo Aristoteles, meminit & in Moralibus, Sed & Eusebius mox paulo: Minos (inquit) leges ac fora constituit. Verum etiam primo Legum Plato non abnuere videtur. Qui & ipse Legum libros à Deo exorditur, quem communem prædicat legum conditorem. Id & in Protagora comprobat, artes illas astruens quæ ad victum spectent, ab Prometheo, id est ab humana prouidentia
H esse contributas. Legem verò benè feliciterque viuendi ab Ioue, quo nomine diuinam intelligi prouidentiam voluit, per Mercurium, id est angelicam in-

ſpirationem eſſe admirabiliter infuſam. Quod ſi eſt, A ſicuti eſt profectò, dilucet opinor, Iureconſultum virum mercatori bono, vel etiam medico longè antestare, Minoemque tanto fuiſſe Galeno eminentiorem, quanto eſt corpore præcellentior animus. Eſt ſiquidem ciuitatis anima, lex. Quòd ſi plures comperiantur in ciuitate leges, non multæ tamen eſſe creduntur ciuitatis animæ. Nam inter magiſtratuum multifarias cõſtitutiones vna nihilo ſecius publica lex eſt, communis ſcilicet rectè viuendi regula qua vno vtique calle ad publicã prouehimur felicitatem. Adde, B quòd philoſophus diſſerendo frequenter lites conſerit, quas legumlator ſoluit. Illius argutiæ inutiles ſæpius: quòd ſi vtiles, paucis vtique vtiles. Huius nunquam non emolumentis redundans diſciplina, & vbique ac nemini non neceſſaria. Denique ex formula ſua viuere, id eſt benè, quanto ſatius eſt, quàm loqui benè, ac felicem eſſe, quàm videri: tanto legumlatoris, quàm philoſophi facultas præſtantior. Iureconſulti verò laus illa præclara, publicum dici eum patronum, ciuitatis oraculum, diuinæ mentis ac volun- C tatis interpretem. Nomophylacas vocant Græci, qui legibus præeſſent, eoſque qui illis parerent, laudibus proſequerentur, nec minus honoribus: qui autem non parerent, pœna mulctarent. De Dracone obiter ſcitu non indignum, quod Rhetoricorum ſecundo Ariſtoteles ſcribit, Ex nominis ratione duci quandoque argumentum, vt in Draconem Nomotheten, Nõ eſſe hominis leges, ſed Draconis planè. Et apud Euripidem Hecuba virulentius illud in Venerem iactat: Rectè prorſum dici Aphroditen, quod ἀφροσύνης ἄρχη D θεά, id eſt inſipientiæ princeps dea ſit. Sed redeo ad leges. In ciuitatibus, inquit Plutarchus, alia ad honeſtatem pertinent, quædam & ad neceſſitatem. Honeſtorum verò omniũ illud multò maximũ eſt εὐνομία, id eſt legum bonitas. Neceſſariorum autem εὐπορία, id eſt rerum affluentia. Lex (inquit M. Tullius) vinculum eſt ciuitatis, libertatis fundamentum, fons æquitatis. Mens, animus, conſilium, ſententia ciuitatis poſita eſt in legibus. Vt corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine lege ſuis partibus & neruis ac ſan- E guine & membris vti non poteſt. Legum porrò miniſtri magiſtratus. Legum interpretes iudices. Legum denique omnes idcirco ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus. Propterea qui Locris leges conſtituit Zaleucus, quum ſanxiſſet, ne quis armis obſeptus ſenatum ingrederetur, poſtea quàm vrente bello, armatus ſenatum adiit, ſucclamauit quidam, Legem ſoluit Zaleucus. At is cõuerſus, non ſoluturum quidem, ſed corroboraturum pronuntiauit: moxque cum gladio ipſum ſe tradens, vitam abrupit, quæ transgre- F dienti ſanciebatur pœna. Legem eſſe omnium diuinarum humanarumque rerum notitiam, ſtatuit Chryſippus. At Demoſthenes in Ariſtogitonem oratione priore: Lex (inquit) eſt, cui omnes homines decet obedire: præſertim, quia lex omnis, eſt inuentio quædam & donum Dei, ac ſapientum dogma, conſultorum inconſultorumque emendatio, ciuitatis demum conſenſus congruentis. Differt autem à pſephiſmate lex: quoniam ψήφισμα ad tempus eſt, ſiue πρὸς καιρόν: lex autem perpetua eſt, καὶ πρὸς ἅπαντα χρόνον. G Poſtremò, velut auctarium adiiciamus & illud ex Seneca: Legem oportere eſſe breuem, quo facilius ab imperitis teneatur, velut emiſſa diuinitus vox. Iubeat, non diſputet. Nil mihi videtur frigidius, nil ineptius, quàm lex cum prolegomenis. Hinc iactatum fortè Platonicarum legum frigus. Gnoſtici, velut ex Platonicis accepimus, vt peruincerent, boni prorſum nihil eſſe in mundo, nullas aſtruebant vel naturæ vel hominum leges eſſe bonas, & quæ dicantur virtutes, eſſe nihil. H

Ad meridiem vergentes cur timidi. Ad ſeptentrionalia audaces. Italiæ ſitus laus exquiſita. Diagramma quid, aut programma. Diagraphe, diagrapharius, diagrapheus. Germanorum mores.

Cap. XX.

Sed enim, vt ad hominum mores regrediamur, iam illud (opinor) apud benè ſentientes conſtat, Qui exuſtas à ſole mundi partes incolant, ita caloris exuberantia in extimis torreri, vt intima frigoris plurimum concipiãt. Proinde inſigniter ad timiditatem degenerare, & effœminatiorem naturam: quo nomine ſeruituti ferè mancipati omnes animaduertuntur: dilabitur enim intimus calor, meatibus corporũ laxatis, & quodammodo hiantibus, ſyderis propinqui intẽperantia. Argumento eſt cutis nigricans, educti forinſecus inſiti caloris copia. At qui rigẽtia mundi, pruinis, geluque torpentia terunt, nimio plus audacia præcellunt, can dentibus corporum extimis. Vtrique tamen inhumani, ferique. Cæleſtium rerum ſtudioſi aliquot, Saturno acceptam referunt meridianorum timiditatẽ, vitamque æui contractioris: ſicuti Martis planetæ Septentrionalium ardorem bellicum, & animi præſtantiam. Quando iis ſydera eiuſmodi influere, ac præſidere, exſuperantius videantur. Cæterùm, medianę regiones hinc calore, hinc frigore contemperatæ, ad habitumque in primis congruum reuocatæ, tum prudentiora promunt ingenia & ſapientiora, tum imperiis præcipuè adnata factáque: cuiuſmodi ferè Italiæ ſitum videri, Vitruuius opinatur, ſed & rerum probatur argumentis: nanque temperatiſſimæ ad vtranque partem, & corporum membris, & animorum vigoribus pro fortitudine ſunt in Italia gentes. Quippe, veluti Iouis ſtella inter Martis feruentiſſimam, & Saturni frigidiſſimam, media currens temperatur: eadem ratione inter ſeptentrionalem meridionalemque ab vtraque parte mixtionibus temperatas Italia, & inuictas habet laudes. Proinde conſiliis barbarorum refringit vires, forti manu meridianorum cogitationes: etiam ſi ex acuto feruore mente expeditius celeriúſque moueantur, velut ad arctum verſi ex infuſi cæli craſſitudine, ac ob aeris obſtantiam humore refrigerati ſtupidis penè noſcuntur mentibus. Quod ex ſerpentibus brumali ſydere torpentibus perſpicuum fit. Adnotatur & interſtitium illud: in meridianis finibus ex altitudinis breuitate ad mundum voces inaudiri prætenues & acutiſſimas. Ad extremos ſeptentriones ſub cæli altitudine grauiores, ſpiritibus vocum humore oppletis. At quæ mediana incolunt nationes, vti in diagrammate muſico, medianæ vocis ſonum in ſermone præferunt. Eſt autem obiter diagramma quandoque geometria quadrangulis ſiue triangulis delineata. Et omnino deſignationes, vt ventorum, ac aliorum id genus, quibus vtimur in libris plerunque. Sed & libri item titulus ac inſcriptio ſic nuncupatur. Sunt qui diagramma, edictum interpretẽtur, aut decretum. Clodium Plutarchus ſcribit, diagramma propoſuiſſe, quo Ciceroni interdiceretur igni & aqua. Programma idem ſignat ferè. Vulcatius in Auidio Caſſio: Programma in parietibus fixit, vt ſi quis cinctus inueniretur apud Daphnem, diſcinctus rediret. In Lucullo idem Plutarchus, ἀλλ' ἐκώλυεν ἐκτεθεὶς διαγράμματα. vt dixi, Latinè poſſumus edicta interpretari ex Tranquillo in Cæſare, & cæteris. Plutarchi interpres in Demoſthene, limitem tranſtulit pro diagrammate. Programmatis vocabulo vtitur Imperator, Codice De legibus & conſtitutionibus, libro primo. διαγραφαί autem, compoſitiones dicuntur, & pacta. Intelligitur tamen id verbum quandoque καὶ ἐπὶ ζωγραφικοῦ πίνακος. Diagrapharium vtique eum dicunt, qui publica repetit, id eſt ὁ ἀπαιτῶν τὰ δημόσια. Eſt diagramma etiamnum merces, quam ex præſcripto quis capiat: ſicuti præfinire ſolitos accepimus ædiles, quantum capturæ nomine acciperet meretricum quælibet. Sed & ingruente bello, quum ratione cenſus ciuium ſingulis præſcribebatur, quid conferendum foret, diagramma nuncupa-

nuncupabatur. Nam & diagrapheus rei huic dispiciendæ præpositus est appellatus. Sed nimirum à diuerticulo iam repetenda fabula est, ne in parerga nimis diu excurramus, etiam si amplius renident interdum. Nos itaque omissa generis cura speciatim quæ superāt exsequamur. Auctores sunt, Germaniæ incolas esse immanes animis atque corporibus, & ad insitam feritatem vastè vtraque exercere. Hinc Astronomicon quarto Manilius,

> Flaua per ingenteis surgit Germania partus,
> Gallia vicino nimis est infecta rubore,
> Asperior solidos Hispania contrahit artus,
> Martia Romanis orbis pater induit ora.

Sed Germanos repeto. Prius quā pubertatē attingāt, plurimū operimenta nescire, corporū nuditate gaudentes. Diuturnā esse illis pueritiā. Virilitatē ingressos saga denique admittere, aut arborū cōtegi libris, etiam si obrigescāt hyemali sæuitia, vel paruis rhenonum tegumentis, magna sic quoq; parte corporis nuda. Adeóq; viribus attribuere multū, vt ne latrociniis quidē parcāt, cum maximo robori, maximus itē ius præsto sit. In tāta tamē feritate, quod precipuè mirū est, esse hospitibus benignos, necnō supplicibus pacatos. Carnibus vesci ferè crudis. Deorū loco eos modo habuisse quos cernerēt, à quibúsque beneficia sentirent, Solē, Vulcanū, Lunā. Venationibus studere plurimū, ac rei militari. Fœmineū cogressū ante vicesimū annū appetisse, parū apud eos decorum. Fœminis tamē illic authoritas plurima. Memoriæ proditur, quasdā acies inclinatas iam & labātes à fœminis restitutas, constantia precū, & mōstrata cōminus captiuitate. Inesse quinetiā sanctum quiddā ac prouidū arbitrātur, quo nomine consilia nec abnuunt. Veledā legimus, stationē imperij Vespasiano tenente, numinis loco habitam, sed & olim Auriniā. Propterea in Syluis Papinius,

> Captiuæque preces Veledæ.

Fuit & gētibus illis celeberrimū Tanfanæ templum, ab Germanico Cæsare æquatū solo. Auctor Agathius est in Gotthici belli secundo libro, Germanos vatibus fœminis vsos quādoque, verissimo itē euētu. Sacras vocat Plutarchus in Cæsare, ac ex fluminū verticib. & strepitu futura cōiectasse. Scribit Herodianus, Germanos cēseri natandi peritia, vt qui tantū in fluminibus lauētur. Esse verò in primis pecuniæ auidos, nunquámque non auro pacem Romanis cauponari solitos. Appositissima verò, quę ad hoc ipsum pertinentia scribit Seneca, simul autem & vitę peraccommoda: Quid, inquit, Germanis animosius? quid in cursu acrius? quid armorū cupidius, quibus innascuntur innutriuntúrque, quorū vna illis cura est, alia negligētibus? quid induratius ad omnē patientiā? Hos tamē Hispani, Galliq;, necnō Asiæ, Syriæque molles bello viri, ante quàm legio visatur, cedunt: ob nullā rē aliā opportunos quàm ob iracūdiā. Germanis verò, sed & barbaris insitum omnibus, vt se in aduersis humiles pręstent, dispuréseque in secundis. Verum & fluxioris censentur fidei. De Germanis illud amplius planè monstrificum, proximis annis in Gallia hominum in bibendo capacitatem fuisse omnibus miracula: quippe singulis mensis singuli quaternos quartarios vini exsiccarunt, sic vt potores nouem amphoras exinanirent binas. ne miremur amplius bicongium Marci Tullij filium, aut Mediolanensem tricongium Torquatum: etiam si apud Tranquillum potorem legerimus amphorarium.

Pannoniorum mores, Britannorum, Gallorum, Martialis explicatur. De Braccis & Anaxyride, ac Campestribus, & Rhemensi tela. De Angonibus Francis. Matrona iugo. Campago.

Cap. XXI.

Pannonios quidem feroces intelligi Papinius voluit in Syluis:

> Pannoniúsque ferox, arcúque horrenda fugaci
> Armenia.

Herodianus verò auctor est, eius regionis homines esse quidem corporibus prævalidis atque proceris, & in pugnam cædémque paratissimis: verum
A ingenio pingui & haberi quem malorum haud facilè sentire, si quid agas dicásve astutè ac subdole. Vbi verò apud Tibullum legimus,

> Testis quoque fallax Pannonius.

rebellem intelligunt. Extant Ausonij elogia scitissima in hanc concinnata gentem:

> Armiferis alui quos ego Pannoniis.

Et alibi:

> Saluere Augustum iubeo, natrúmque patrémque,
> Imperiis grauidas qua seco Pannonias.

Mira porrò nunc est gētis eius in victu lautitia, mirū &
B in cōdiendo ingeniū. Summi, infimi, medioxumi coquēdi artem sagaciter tenent. Vsurpatur ab eis adagiū, Extra Pannoniā non est vita, aut si sit, non tamen esse ita. Plerosque eorū ad literarū studia peracutos aduerti, quum Patauij prouincialibus profiterer. Affectāt præcipuè studia hęc nostratia, audiendi porrò auidissimi omnes, studendi non adeo. Vestiū in patria neglectus, in Italia non vsquequaque incuriosi. Illud obiter adnotaro, quod est non ita frequens: Pannoniæ partem dictā quandoq; Valeriā, quòd Valeriæ Diocletiani filię honori est contribu
C tū. Pannoniacos augures in Seuero memorat Spartianus, Sed & in Alexandro Lampridius: Fuit & oroscopos (inquit) magnus, vt Hispanorū & Pannoniorū augures vicerit. Nec prætereundū: ex Pannonia prodiisse imperatorē Probū Sirmij natū, virtutis tātæ, vt triumphatū vel apud celeberrimos sit: si diutius superfuisset, futurū fuisse, vti terrarū orbis barbaros non haberet. Nā & ipse prędicabat. Breui milites necessarios haud futuros. Natus est, quod iure miremur, agresti patre, vt inquit Sex. Aurelius, ac hortorū studioso. Hic Gallos & Pannonios
D vineas habere permisit. Quin opere militari Almā mōtē, Eutropio tradēte, prope Sirmiū & Aureū in Mœsia superiore vineis conseuit. Sirmiēse vinū miris efferūt laudibus Pannonii. Eiusdē Probi circūfertur dictū nō silentio inuoluendū, Annona gratuita milites vesci non debere. Gentes porrò non paucas animaduertimus conciliādę formę gratia, subinde herbarū succis ritu perpetuo corpora sua linere. Fœminarum id inter barbaros propriū. Apud Dacos & Sarmatas etiā mares corpora narrātur inscribere. Plantagini simile glastum in Gallia voca-
E tur: eo Britannorum cōiuges nurúsque totū oblinentes corpus quibusdā in sacris nudæ incedūt, Æthiopū colorē sic imitatæ. Sed & Britāni omnes eodē inficiūtur glasto, quod (vt Cæsar inquit) ceruleū exhibet colorē, vt ea ratione horridiores hosti sese ingerant in prœliis. Vnde commonemur, vt doctius interpretādos mōstremus Valerij Martialis versiculos, quàm sint interpretes suspicati: leguntur verò hi libro vndecimo:

> Claudia cæruleis quum sit Rufina Britannis
> Ædita, cur Latiæ pectora plebis habet?

F Germanos itē cæruleos dici ab Horatio nouimus, quòd ad cæsios oculos referri posse animaduerto. Nā qui sub Septētrionibus agūt, tradēte Vitruuio, immanibus sunt corporibus, candido colore, directo capillo & ruso, cæsiis oculis, sanguine multo: quoniā ab humoris plenitate, cælique refrigerationibus sunt cōformati. Qui verò ad axem accedunt meridianū, breuioribus vinuntur corporibus, colore fusco, capillis vibratis, oculis nigricantibus, cruribus inualidis, sanguine exiguo. Hieronymus in Hilarionis vita Germanū quempiam coma rutilū dicit: quòd ad cæruleum colorem sunt qui referāt, Horatij car
G mine ad comprobationē allato: quàm benè, non statuo nunc. Britannos præterea capillo vsos promissiore, cætero corpore abraso curiosius, pręter labium superius, frequens prodit historia. Britannos, vt hospitibus feros, incessit Horatius. Vxores habuisse traditur, denos duodenósque inter se communes, præcipuéque cum fratribus fratres, ac cum liberis parentes. Nati inde iis ascribebantur, à quibus virgo adducta primum. Illud obiter adnectam, Britanniam esse περίρρυτον, & insulam, Tito imperante, Romanorum primum deprehendisse Cn. Iu-
H lium Agricolam. Id quod ex Dionis historia nouimus, qui in Seuero, Britanniæ gentes ait præcipuas Caledonias & Mæatas, qui montes incolant asperos, & aquis indigos, & campestria deserta ac palustria, sine ciuitati

bus, domibus, agrorum cultu, fructibus tantum & pabulo victitantes. Piscitium nec gustant quidem: agunt in tentoriis nudi, sine calceis. Curribus in bello vtũtur, equis paruis, sed præuelocibus. Famem, frigus, miseriam omnem ferunt constantissimè. In paludes coniecti perseuerant dies multos, capite modò prominente ex aquis. Cibũ parant, quo fabę mensura vescentes famem nõ sentiunt, neque item sitim. Leporem, gallinam, anserem admisisse in mensam, maximum nefas: alere tamen ista non abnuebant, sed animi tantum gratia. Delectum ac tributa iniunctáque imperij munia obisse haud grauate, modò abesset iniuria: hanc enim ægre patiuntur. Audaciam temerè proruentẽ, & cum salutis ac vitæ neglectu Celticam nuncupat Aristoteles: nam (vt Strabo inquit) pręter vim & audaciam nullum ad prælia adiumentum habent. Gallos scribit Cicero, iurisiurandi ac deorum religione nulla commoueri. Nam cæteri, inquit, pro religionibus suis bella suscipiũt, Galli contra omnium religiones. Quinimmo & cum diis immortalibus bella gessere, quando & celebre in terris, vt tum res erant, impetu hostili Delphicum oraculum inuadere sunt ausi. Si quando verò metu perciti propitiandos deos arbitrantur, humanis hostiis templa fœdant. Auctor tamen Strabo est, Gallos esse simplices, ac nulla morum malignitate. Propterea Martialis,

Et tumidus Galla credulitate fruar.

Quod ad stoliditatem referunt alij, & Cæsar Gallorũ cõsilia, vt subita incessit, ac repentina. Accedit Polybii auctoritas tradentis, Gallos ira potius, atque impetu moueri, quàm ratione. Sed & Gallos omnes admodum deditos religionibus tradit. Verum qui affecti morbis sint grauioribus: aut periculis infestentur, aut pro victimis homines immolare, aut se immolaturos vouere, quod nisi pro vita hominis homo itẽ reddatur, nõ posse deorum immortaliũ numen placari, arbitrentur. Fuisse quoque, qui staturosa haberent simulacra, quorum contexta viminibus membra spirantibus complerent hominibus, quibus subiecto igni, crudeliter inclusi exanimarentur. Hominem præterea diuinationi destinatum in tergo ferientes, ex ipso impatientiæ afflictandíque modo vaticinia concipiebant, quosdam etiam sagittis configebant, patibulo etiamnum in sacris ædibus suffixos. Gallorum & illud proprium, à Dite patre se prognatos arbitrari: quo argumento temporum spatia metientes non dies, vt cæteri, sed noctes mittunt in digitos. Bardi, inquit Ammianus Marcellinus, fortia virorum illustrium facta heroicis versibus cũ dulci lyræ concinebãt modulo. Druidæ ingeniis celsiores: vti Pythagoræ decreuit auctoritas, sodalitiis astricti consortiis, quæstionibus, altarũ rerum occultiorúmque erigebantur: ac humana despectãtes animas esse pronuntiarunt immortales. Galli veteres celsioris erant staturæ omnes ferè, ac candidi rutilíque, luminum toruitate terribiles, iurgiorum auidi, & sublatius insolescentes: metuendæ complurium voces placatorum, iuxtà & irascentium: tersi tamẽ pari diligentia cuncti, & mundi. Inter eos non ferè compertus, qui militiæ detrectandæ causa pollicẽ sibi præcideret: quod genus iocaliter Murcos dicunt. Vini auidum ferebatur genus, adeo vt vel humiliores sensum ebrietate continua hebetarent, quam esse furoris voluntariam speciem pronuntiauit Cato. Moræ præterea narrantur impatientes. Ab Iulio mense Gallos consuesse procinctus exordia sumere, obseruatum in auctoribus est. Lampridius in Alexandro Cæsare, Gallicanas mẽtes esse duras, prodit, ac retrogradas, sæpéque imperatoribus graues. Proinde Alexandri seueritatem non tulisse: quo argumento in vico, cui Sicilia nomen est, fertur occisus. Pollio Treuellius insitam Gallis leuitatem scribit, ac res nouas affectare. Idem, quum amissas esse Gallias, nuntiatum imperatori Galieno foret, arrisisse illum tradit, ac intulisse mox: non sine trabeatis sagis tuta respublica est? Nam & quum vastatam Asiam audisset: Quid, inquit, sine aphronitris esse non possumus? Galliarum studia, vt florentissima celebrantur Hieronymo, qui & Gallici sermonis vbertatem nitorémque Romana condiri solitum graui-

A tate, scribit: sicuti Asianum tumorem Attico sale siccabant Græci. Hinc Gallicanum cothurnum legimus dici. Apud Sotianos Gallorum gentem mos vetus irroborauit quandoque, vti sexcentos circa se rex haberet ex prudentioribus, quos dicant ipsi verbo patrio Silodunos: id Græcè valet, εὐχωλιμαίους. Regi conuiuunt hi, ac cõmoriuntur, ipsis ita cooptantibus: proinde vestitu vtuntur eodem ac victu, sed & potestate. Commoriuntur autem, quicunque regem interceperit casus: adeóque id obeunt volentes, vt qui timidius subterfugerit, necdum sit inuẽ-
B tus. Gallorum porrò est, vestes ferre intonsas, Bibliotheces sexto Diodoro tradente: variique coloris braccarum nomine: de quibus notissimum est illud Taciti Cornelij, Cecinna versicolori sagulo, braccas barbarũ tegmen indutus, togatos alloquebatur. Apud Ouidium Ponticos populos braccis aduersus frigoris iniuriã vti solitos legimus:

Pellibus & laxis arcent mala frigora braccis.

Scribit Mela Pomponius, Sarmatas braccatos totum corpus, & nisi qua vident, etiam ora contegere. Apud
C Hieronymum & Ambrosium pro femoralibus, sicuti vulgò dici cõperies: quæ alioqui tum succinctoria, tum campestria, vt apud Horatium, nuncupantur:

Penula solstitio campestre niualibus auris.

Meminit Vulcatius Gallicanus in Cassij vita, & M. Cato quandoq; campestri sub toga cinctus processisse, ab Asconio traditur. Aurelius Augustinus Ciuitatis diuinę libro quartodecimo: Campestria, inquit, Latinũ verbũ est: sed ex eo dictum, quòd iuuenes qui nudi exercebantur, in cãpo, pudenda operiebãt. vnde qui ita succincti sunt, campestratos vulgus appellat. Operas verò campestres,
D ex Cicerone pro Plantio sequestres accipimus; penes quos pecuniæ ab cãdidatis deponebãtur: quos significat Plinius, vbi ait, Quũ apud Catonẽ pecunias deponerẽt cãdidati. Ab braccis braccarios in Alexãdro Cæsare legimus apud Lãpridiũ: sicuti plaustrarios item, & vitrarios. Scribit idẽ, Alexãdrũ eũdẽ braccas gestasse albas, nõ coccineas, vt solebãt prius, qui & fascijs semper est vsus. Cãpagũ, ad cãpestria facit nihil: est autẽ Iulio Capitolino barbarũ calciamẽti nomen, sicut anaxyris itẽ calcei fuit genus: ab cuius similitudine rumicis quædã species sic
E quoq; dicta cõperitur. Verũ anaxyris (inquit Eustathius) signat, quod Romani bracion dicũt, ἐκ τοῦ ἀνασύρεσθαι demutata Σ litera in Ξ: quod vsu venire quandoque probãt grammatici. Alibi Eustathius, idẽ. i. Iliados secundo, non bracion, sed bracam scribit. Anaxyridas Strabo tradit libro vndecimo, esse frigoribus commodum gestamen. Dignum relatu in Gallorum mẽtione illud quoque: esse inter Gallos qui dicantur Rhemi à quibus propagatum telæ genus tenuitate præstantissimum: quod ab illis modo, luxata parum dictione decurtatáue, Rhemense dica-
F tur passim: quanquam & in laudis participatum textrino eo reliqua item admissa Gallia. Gallos prodit Agathius haud prõptè volentésque per ęstatẽ pugnas inire, sed in algorib. gratè admodũ, dũ rigẽt in primis: tũc enim esse præualidos, & laboribus sese libenter ingerere, vt qui frigoribus insueuerint, ac gelida pręcipuè incolant. Frãcis (inquit idem) tela sunt, quæ angonas vocant ipsi, quibus res magnas, vbi opus fuerit, gerunt: eorum pars maior, obducta ferro est: in parte superna circa ferri aciem ipsam recuruæ extant vtrimque, tanquam hami, laminu-
G læ quædam arcuatæ præacutæ'que, sed pronæ ac in ima reclinatæ. Frãcos scribit Ammianus Marcellinus, Salios ab consuetudine nuncupari solitos. Frãcis familiare est (inquit Vopiscus) fidem ridendo frangere. Matrona celebre est in Gallia iugum, ei casũ fœminæ nobilioris nemenclaturæ occasionem præbuisse, scribit Marcellinus.

Cur Hispaniæ subterranea incolere dicatur Plutos. Cur que in ea campos finxerit Elysios Homerus. Hispanorum mores.

Cap. XXII

H HISpaniæ verò felicitatem insigniter admiratum Posidonium oratoria quadam eloquentiæ vi sese latius expandentem tradidisse ferunt, Hispaniæ subterranea non infernum

A sed Plutō ipsum, ideſt opulētiæ deū inhabitare: tanta eſt
in eo terrarū tractu metallorū fœcunditas. Immo verò
& literarū parēs Homerus, opū eius prouinciæ gnarus
in primis, nec virtutū aliarū neſcius, in ea Elyſium effin-
xit campū, & piis dicatam ſedē, ad quam vaticinans Pro-
teus Menelaum cecinit emigraturū. Hiſpanos autē ipſos
eſſe ingenio inquieto auidóq; in nouas res: propterea ab
hiſtoricis relatū ſcio, Hiſpaniā omni alia terrarum parte
eſſe reparando bello aptiorē, partim quidē locorū, par
tim verò hominū ingeniis. Quamobrē prouinciarū vtiq;
B prima inita Romanis quæ continentis ſint, poſtrema o-
mnium ductu auſpicióque Auguſti Cęſaris demum per-
domita eſt. Hiſpanū porrò fuit, punctim magis quàm cę-
ſim hoſtē adoriri: proindéq; gladiis vti breuitate habili
bus mucronatiſq;. Sicuti verò Gallis ſupra vmbilicū nu-
dis depugnare moris erat: ita Hiſpani linteis prætextis
purpura tunicis, candore miro fulgentibus, in bella per-
gere cōſueuerant. Atque hæc quidē vniuerſim de Hiſpa-
nis. Iberorū verò iacula multis hamis ferreis fuiſſe inſer-
ta, ex hiſtoria nouimus. Ferini verò prorſum, ac deprauа
C ti harū gētium mores fuere: quando nō abnuebant, ex lo
tio, quod intra cloacas aſſeruatū diutius fuiſſet, lauacra
cōparare: retrimentis deniq; cōtuſis, dētifricia ſibi atque
cōiugibus quærentes. Id quod in more Cantabris fuiſſe,
iiſque qui in collimitio ſint, cōpertum eſt. Humi cubita-
re, nō Iberis modò inſitum, ſed & Gallis. Verū, microlo-
gia Iberorū propria eſt, vt Phylarchus ſcribit: res nánq;
minimas plurimi faciūt, & auaritiæ ſtudio ſemel tantum
die cibū capiunt: quam rē, μονοσιτίαν Græci vocant. Sūt &
hydropotæ, & in tam auido ingenio veſtibus tamen ami
D ciuntur vel pretioſiſſimis. Taceo quod M. Tullius A-
phros, Hiſpanos, Gallos, vt immanes deformat ac barba-
ras nationes: ſed hoc generis eſt. Callecos omnino eſſe
ἀθέους, hoc eſt ſine deo, proditur. Celtiberis, ignoto deo,
collimitaneiſque in Aquilonē vergentibus, rē diuinam,
luna viſitationē plenā faciente, obeuntibus noctu ante
fores, cū peruigilio & tripudiis. Auctor Artemidorus eſt,
mulieribus monilia ferrea geſtare conſuetū, è quibus in
verticē ſurrectos coruos itidē ferreos decūbere in frō-
tē lógius, vt propendens inde velú vmbellæ vicē præſtet
E defendendo ſoli: mundus hic ſummè illis pretioſus: apicē
aliæ pedali mēſu protollunt: comámq; aptè circūnectūt,
galericulo atri coloris ſuperiecto. Quū gererētur in Can
tabria res, filios, ne fierēt hoſtilis præda & ludibriū, ma-
tres cōtrucidarunt: quin & puer, cum parentes cōpediti
aſſeruarentur cū germanis, omnes confodit. Promiſcua
verò hęc Gallis, Thracibus ac Scythis. Quū omnibus cis
Iberū Hiſpanis arma Portius Cato ademiſſet, adeo ægrè
paſſi, vt multi mortē ſibimet ipſis cōſciſcerent, ferox gēs
nullā vitam rati ſine armis eſſe. Mulieribus & illud pro-
F prium, opere ruſtico ſumptum ſuum exercere. Puerperę
viris, ipſarū vice decumbentibus adminiſtrant. Infantem
æditum in fluminis abluunt ripis. Proditur memoriæ: in
Liguria quoq; exactis menſibus, quandā mercede fodiē-
tē doloribus incūbentis partus conuelli cœpiſſe: quūq;
vrgeretur acrius, paululū ſe ſubduxiſſe, atq; enixam mox
laborem repetiſſe, ne captura periret: pro re nata pueru
lo pannis obuoluto: quē inueniſſe crederes, nō peperiſſe.
Quod ne fabuloſum quisputet, auctor M. Varro eſt, in Il-
lyrico ſæpius id ipſum vſu venire. Sed & inibi virgines
G paſſiua Venere vti: ac quibus cum libuerit, congredi: &
è quibus velint, ſibi liberos quærere. Barbaricæ amētiæ,
agreſtiſq; ac truculentę immanitatis euidens hinc argu-
mentū: Cantabros quippe ferunt iuris hoſtiū factos, ac
patibulo affixos, in tanta ſupplicii diritate nihilominus
perinde ac geſtientes, pæana concinere. Eiuſdem quoq;
gentis illud eſt: viros vxoribus dotem numerare, filiáſq;
ex aſſe inſtituere hæredes. Luſitanorum ingenia inſidiis
apta traduntur, ac verſatilia. Inſpectis humanis extis fu-
tura coniectant. Dextras captiuorū præciſas numinibus
H obtuliſſe, pium illis pręcipuè. Hydropotę in primis, ideſt
aquæ potores, qui montana incolant: fronte mitris culta
pugnam ineunt: hircus in epulis gratus maximè. Baſteta-
nis permutatio in more eſt, nummorum loco. Ægyptio-
rum item ritu, ægrotos producunt, vt à prætereūtibus,
A quos eiuſmodi quippiam infeſtarit, aliquid ſalutaris o-
pis afferatur. Degere hiſce moribus Callecos ferunt,
Aſtures, Cantabros, vniuerſim denique ad Pyrenea
iuga.

Myſorum mores, item Thracum. Ctiſtæ. Ctitæ. Bēdidia. Qui dicantur Abij: & aliorum quoque populorū ratio. De Getis nonnulla. Itémque de Orpheo non indigna ſcitu, ac Libethriis, & Tereo. De antro Zerinthio, ac Hecate, Cynoſphago, Oſtrogotis, Vuiſigotis, M. Craſſo, Myſia Cerere, & Myſeo.

B

Cap. XXIII.

MYſos legimus deorum cultui adeo man-
cipatos, vt eſitandis animantibus eximiè
abſtineant: quo nomine, etiam ab eis pe-
cora declinari omnia. Viuendi ratio illis
in melle, lacte, caſeo. Ex diuinorum autē
C cura & pacato genere vitæ deicolas vo-
cant, & capnobatas, ideſt fumi conſcenſores. Ob-
iter illud iucundum ſitu: perraro in Myſia reperi-
ri aſinos, quibus recta ſint ilia: inde nato adagio,
vt ὀσφὺν κατηγὼς, ἤγουν καταγὼς, ideſt ile fractum
habens, dicatur ex Myſia aſellus. Myſos omnium
Aſiam incolentium opulentiſſimos ac feliciſſimos, di-
cit in Heroicis Philoſtratus. Myſas item Amazo-
num more ex equis bellatrices. Hieram quoque Te-
lephi vxorem, mulierum ferè maximam equitatui
D imperaſſe. Sunt & in Thracia, qui omnino à mulie-
bri congreſſu abſtineant. Propterea Ctiſtas nuncupa-
ri, veluti creatores, ſicuti interpretantur quidam.
At Euſtathius, vbi Homerus Athenas vocat ἐυκτι-
μένας, exponens inquit, vel benè conditas, vel quæ
bonos haberent poliſtas, ideſt conditores: quos
Ctitas vocat tragœdia, ex trita S litera. Sanctos i-
tem cenſeri, ac omnifariæ compotes libertatis. Ex
vitæ autem modo dici ab Homero Abios, ceu à vita
ſequeſtrati poſſint videri, quum mulieres neſciant:
E qui hominum ſtatus ſit quodammodo diminutus, ac
ſemiplenus. Sed ab Antiphonte abij dicuntur, qui
multum poſſident victus: velut Homerus, axylon
ſyluam dicit polyxylon. Poſſūnt etiam abij appellari
diu viuentes, item qui legibus non vtuntur & poli-
tia, aut qui arcubus non vtantur. Myſos ſuperio-
res vocari à poetis albos, putat in Heroicis Philo-
ſtratus, qui ſint equarum paſtores, earúmque lac hau-
riant. Trauſorum in Thraeia gens natos liberos ſe-
ſe affligtans deflet, quòd magnis in vita malis occur-
F ſuri in lucem emandentur. Perſunctos humanis per
ſummam hilaritatem veteri more contumulat. Alicu-
bi ſingulis vxores adſunt plures, viſendo inter eas cer-
tamine: ſi viro contingat hominem exuere, quam is di-
lexerit plurimum. Victoriæ præmium mors, & com-
mune conditorium, reliquis miſeriam inſigniter de-
flentibus. Virgines non aſſeruare, ſed promiſcuè vt
collibuerit, cum viris congredi, Thracum moris eſt.
Vxorum cura vel præcipua, quas à parentibus magna
vi æris ſibi conſciſcunt. Otio perfrui præclarum, a-
G gricolatione contemptiſſima prorſum. Rapto ſibi vi-
ctum conciliaſſe, honeſtiſſimum. Eiuſdem gentis ſacra
fuere Bendidia, Platoni celebrata etiamnum, vt Stra-
bonem prætercam. Hinc apud Xenophontem, Bendi-
dium, ideſt, Βενδίδειον, nominatur Athenis ad Muni-
chiæ templum Dianæ, Græcarum rerum libro ſecun-
do. Thracas prodit Thucydides, vbi nil extimeſcant,
eſſe φονικώτατον γένος, ideſt ſæuiſſimum genus. Thracas
eſſe in Venerem præcipuè procliues, illis verſibus teſta-
tur Ouidius, de Tereo Metamorphoſeon ſexto agens &
H Philomela:

Digna quidem facies, ſed & hunc innata libido
Extimulat, pronúmque genus regionibus illis
In Venerem & flagrat vitio, gentiſque ſuóque.

Orpheum Thraca proditur memoriæ, Teletas deorum

excogitasse primũ, itemque scelerũ expiationes, morborũ medelas, proptereáque iræ diuinæ auerrũcationes. A mulieribus cõcerptũ ferũt, quòd illarũ viros abduceret, quũ sine vino audaciã quæsissent: vnde institutũ etiã viris, vt in eã rẽ quũ vinolenti in aciẽ prodirẽt. Sũt qui de cælo ictũ memorẽt, quòd mysteriorũ aperiret arcana iis, qui prius minimè in eius rei venissent participatum. Nõ desunt qui defuncta vxore in Thesprotidis Aornõ autumẽt venisse, vbi olim fuerit νεκυομαντεῖον: quũ verò Eurydices animã euocasse adcredidisset, & cõsequi, animaduerso errore, ipsũ sibi manũ admouisse, quũ doloris vim perferre nequiret. Memorãt Thraces ad Orphei cõditoriũ luscinias suauius cõcinere ac grãdius. At qui Pieriã tenẽt Macedones, ac ciuitatẽ Dion, à mulieribus peremptũ arbitrãtur. Certè ex Dio montẽ petẽti colũna occurrit, cuius ἐπίθημα sit lapidea hydria, qua Orphei ossa cõtineãtur, vti ferunt indigenæ, trãlata ad se à Libethra, ciuitate in Olympo, quã euerterat fũditus torrẽs nomine Sys: edito prius Dionysij ex Thracia oraculo, fore vt pessimo interirẽt exitio Libethrij ἄστεως, quũ Orphei ossa inspexisset sol. Quod euenit, hominũ affluxu columna euersa, ad pastorẽ in somno suauiter canẽte audiendũ properãtiũ. Adnotandũ & illud: ab Hebro flumine haud ita esse distã ciuitatẽ nomine Zonã, post quã haberi Orphei quercus, sub quibus sit Zerynthiũ antrũ: quod tamẽ in Samothrace statuãt alij & Lycophrõ esse Zerynthium scribit, κυνοσφαγοῦς θεᾶς, quã Hecatẽ interpretamur. In Thracia regnasse Tereũ, vulgatior fama tenet. Megarenses putãt circa Megaridis nũcupatos fõtes. Arbitror, Pausanias inquit, & suppetit cõiectura multiplex, Daulidi super Chæronã pleraq; imperasse: enim Helladis olim occuparunt Barbari. Perpetrato autẽ in Philomelã scelere, ac Ityn, sibi manũ cõsciuit Tereus. Cõstructũ verò illi sepulcrũ, & sacra instituta anniuersaria, in quibus hordei loco calculis vtãtur. Atque inibi cõparuisse primũ epopa auẽ, ferũt. Nã & mulieres in auiculas deformatas, fabulantur: quoniã hirũdo & luscinia lugubre quiddã concinant, & querulũ. Getas carnibus nõ vesci, cõstans opinio est & tradit Posidonius. Ex Pythagoræ verò decretis instituti origo est. Quando Zamolxim Getã Pythagoræ seruisse, & ab eo sciẽtia cœlestiũ rerũ amplius imbutũ, certior fama tenet: remeantẽque mox in patriã, regni participẽ factũ, atque ex præsagiorũ claritate Deũ quoque creditũ. Sciendum hoc itẽ: Getas, nũc Gotos ab eruditis credi, quorũ aliqui Ostrogotæ nũcupantur, tanquã Oriẽtales illorũ vocabulis Gotos dixeris: sicuti Vuisigotæ dicti, qui Occidẽtaliũ sese regionibus infudere. Obseruatione dignũ ex Dionis historia: M. Crassum Augusti auspiciis Mysos & Basternas edomuisse præliis frequentibus, ac illorũ regẽ Deldona manu sua interemisse, mox & Thracas debellasse, vexasse & Getas: qui tamẽ opima spolia retulisse nõ memoratur. Getas, inquit Diõ, vltra Æmũ habitare ad Istrũ nouimus. Qui verò à Romanis nũcupantur Daci, & ab seipsis quoque hosce Græcorũ nõnulli Getas dicunt: rectẽne an secus, nõ statuo nũc. Illud hac in parte obiter nõ reticuerim: Mysia quãdoque legi Cererẽ, sicuti eius tẽplũ prope Pallenẽ Myseum. Sed hæc ad regionẽ pertinẽt nihil, quando à Myso quodã sic dici deã, cõperio: qui fuerit Argiuus patria: quique Cererẽ exceperit domo. Celebrabatur septẽ diebus festum, sed tertio excedebant tẽplo viri omnes, subsistebãt mulieres, pulsis etiã canibus masculis. Sequẽti die redibãt mares cũ multis iocis ac scõmatibus.

Scytharũ instituta. Aposcythismus quid. Vnde dicãtur Scythæ. Anacharsidis inuenta. Carrago quid. De Scythicis calciamentis, & Persicis. Danorum seruile nomẽ vnde propagatum. Hisiia quid sit apud Herodotum. Daulus quid. Daulis vnde. Sarmaticus ludus Scytharon. Thapsus. Melinus color. Chrysolyxon.

Cap. XXIV.

Scytharum plerisque cõmunia esse omnia, prę[illegible] & cyathũ, à multis proditũ scimus. [illegible] verò, tanquam ex præscripto Platonis, esse item vxores liberósque. Æschylus etiam æquitatis seruatores dixit Scythas. Multi & simplicissimos arbitrantur, minúsque in malũ procliues. Gentis eius integritatem, Anacharsis & Abaris abundè videntur comprobare: sed & plerique alij generis eiusdem. Anacharsidis sapientiam ex inuentis ab eo facilè indicari, multi astruunt: quando folles excogitarit primus, anchoram bidentem, & figuli rotam. Quod tamen vltimo positum loco est, minus rectè dictum videtur: quoniam figularem orbem antiquior ille etiam Homerus nouit. Nec ignoro tamen: Apuleio in Magia, Scythas dici socordissimos. Eos omnium principes communibus vsos legimus, Clearchus scribit. Mox non infesti modo iniuriísque in mortales omnes euasere, verum & in miras dilapsi delicias sunt ex omnium affluentia. Illuc verò immanitatis prouecti, vt cunctis ad quos accederent, mares præciderent. Ab hisce porrò aposcythismum dicimus, cutis in capite cum capillis abscissionem, ludibrij causa: quòd illis quandoque calamitatum magnitudine contigisse, animaduertimus. Scytharum proprium, lactis gratia, seruos occæcare. Item illud: vti mucronibus, quos pro numinibus colunt, eductis, iurent se permansuros in fide. Scythas esse iracundos, nominis argumento comprobari potest: quando non aliunde gentis appellatio profluxisse creditur, quàm ἀπὸ τοῦ σκύζεσθαι, quod irasci signat. Quanquam non latet, ab Herculis filio Scytha, nuncupatos, tradi à plerisque: abs quo, Herodoto auctore, Scytharum propagati reges. Scythicas verò apud Alcæum, calciamenti genus inuenimus, σκυθικὰς ὑποδυτήρια, meminit & Stephanus. Sicuti Laconicas albas apud Athenæum, & Persicas in Aristophane legimus quandoque. Sed mulieribus tantum congruere, interpretantur. Et Amyclaidas apud Eustathium, in Amyclarum inuentas vrbe: & ab Alcibiade, Alcibiadas. Scythas esse coloris rufij, in Sanitatis ratione ab Galeno traditum est: sicuti Ægyptiorum nigritia est propria, Gallorum candor. Quia verò carris plurimum vtantur Scythæ, hinc illud Pollionis Trebellij: Quo comperto Scythæ facta carragine, per montem Gessacem fugere sunt conati. Sic verò interpretantur nonnulli, vt carraginem facere, verbo barbariem resipiente, sit perinde ac si dicas, Conclamare vasa. Sed & carraginem facere, dixeris non rectè minus, Viam aperire, qua commeent plaustra: quando & ratione hac, carraginem vsurpat pleraque Italia, vel prouerbio teste. Sed in Claudio idem Pollio, carraginem, pro carrorum multitudine accepisse videtur omnino. Et Flauius Vopiscus in Aureliano: Tuum est (inquit) quærere, vbi carrago sit hostium. Sunt inter Scythas prope Hyrcaniam, quos vocant Daas: à quibus plerique Dauorum seruile Atheniensibus nomen corriuatum, fabulantur. Id Straboni probabile non sit, ob insignem locorum intercapedinem, qua Græcis nullum cum illis gentibus fuisse commercium, coniectat. Proinde quum ex locis vnde vectarentur, mancipia nomenclaturam ducerent, vt Lydi, Syri, Getæ: propius vero esse, à Dacis nuncupari: quando & hos quoque, olim Dauos vocitari solitos arbitratur. Sunt verò hi ex aduerso Germaniæ, ad Istri fontes. Nam Daulus, omnino aliud est: significat enim densum, quod Pausanias interpretatur: vnde Daulidi nomen impositum, coniectat Eustathius, quòd densa arboribus forent circumiecta loca. Idem tamen libro decimo Pausanias, à nympha Daulide nuncupari ciuitatem mauult. Sunt qui à tyranno Daulieo. Δαῦλος ὑπήνη, est apud Æschylum, id est densior barba. Daulum etiam dicunt semustum lignum. Erat item apud Argos festum Daulis, in quo fuit imitatio pugnæ Prœti in Acrisium. Getas autem sunt qui ad Pontum constituant, in solis exortum reclinatos. Daas autem & Dasas appellatos inuenio. Getarum (inquit Stephanus) lex est, manibus defuncti viri vxores mactare. Maximum esse Scytæis iusiurandum Herodotus scribit per regias

ἱστίας

ἱςίαι, idest (vt Valla interpretatur) folia. Histia, tamen idem videtur, quod Vesta: quæ vox, vt alibi indicauimus, focum signat, larem, deam. Et antè paulo auctor idem docens, à Scythis coli Histiam ante omnes: Vestam intelligit interpres. Sed & in Græcorum lexicis obseruatum est, Histiam pro eschara capi, idest foco, item textrice muliere, ac domo, & cœna. Scythis porrò, & Sarmatis peculiare, equos eunuchos facere, quoniam sic euadant mitiores: habent autem non magnos admodum, at acres præcipuè pernicésque, nunquámque non rebelles. Nulla populis collimitia, nullæ domus, pabulo & pecori, non aruo student, in plaustris agunt ferè. vnde & Hamaxobiorum prorepsit appellatio. Tympana curribus imbri & hyemi defendendæ appinguntur ex corio: iustitiam colunt, nó legibus, sed insita ingenij promptitudine. Furti crimen apud eos longè grauissimum, vt quibus immunita sint omnia, & facilè volentibus exposita. Auri & argenti odium ad cæterarum gentium amoris æquilibrium. Amictus illis ex ferarum pellibus, aut murium: aliàs, vestium vsus ignotus. Hinc illis alieno facilè parcentibus, consummata excussáque morum sanctitas. Haud dubiè intelligas, ibi expeti diuitias, vbi earum vsus præponderet. Et, quod non desinas admirari, apud illos amplius naturæ insita vis pollet proficítque, quàm apud alios examinata sapientiæ documenta. Illud etiamnum admirabilius, vnum modò Scythicum genus à condito æuo exterarum gentium iuga nescisse. Romanáque illos arma, quibus omnia concutiebantur, audisse potius, quàm sensisse. Darium temerè assultantem, fœdissimè reiecerunt. Cyrum vel cum manipulis, quod dicitur, deleuerunt. Alexandri ducem Zopyriona ita prostrauere, vt ne pyrphorus quidem reliquus fieret, quippe corporis robur illis excellens, sed animi magnitudo excellentior, nil sibi ex bello præter gloriam quærentis. Quia verò de Scythis mentio est, non prætereamus, quod Flauius scribit Vopiscus in Carino: Exhibuit (inquit) ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil est. Ex Græcis compertum porrò commentariis est: scytharion intelligi lignum scythicum, quod tum tapsus dicatur, tum chrysoxylon, vnde melino colore inficiantur lanæ, flauíque item fiant capilli.

Atheniensium mores, ac inuenta præclara: & cur iidem Autochthones dicti. Cur Cecrops duplicis naturæ. Romanorum grauitas. Monophyes. Diphyes. Eunomia duplex. In arcem referri quid. Henicchos Atheniensibus dici pro ditissimis. Æxonum dicacitas. Sphettorum sugillatio. Romanorum laus. Romanos fuisse ciues Romano subiectos imperio.

Caput XXV.

Sed ad mundi portionem, literarum claritate, ac sapientiæ fama perillustrem, à qua in cæteras gentes quasi corriuata traditur humanitas, ac velut per traduces propagata, si stilum retraxero, multa sese mihi agminatim ingeret rerum nobilitas, quæ se carptim explicari, & canis Ægyptij imagine quadam, vti est apud Ælianum, velut fugiendo, non facilè patiatur. Verum ista exsequi ad plenum, non est nostri instituti, vt quibus propositum, non passim nomina dantes sacramento rogare, sed delectum agere, ita vt cultæ sint, ac viribus præsignes copiæ, potius quàm numerosa multitudine grandes. Propterea Ionicam silentio inuoluemus molliciem, & choreis deliciísque mancipatos animos. Necnon Bœotiam ruditatem, ac Thebanam suem. Athenas conspicor, fulgurantis eloquentiæ cuiusdam, & sapientiæ exquisitioris augustius sacra-

A rium. Quo nomine abblandientes Demagogi vel qua
dixere Græcis communia omnibus: at quæ in cælum
prouehat homines, viam solos scire Athenienses. Red
ditum illis quandoque oraculum legimus, Tanto cæ-
teris eos fore excellentiores, quantum aues alias
præcellat in nubibus aquila. Pytheam tamen dixisse
quandoque accepimus, sicuti vænale lac domui illa-
tum indicat prorsum inesse morbi quippiam: ita, quò
pergat Atheniensium legatio, ægrotare ciuitatem, ne
cessariò intelligi. Eius vrbis in excolenda vita exi-
B miam curam inuenta præclara apertius common-
strant. Illi siquidem acceptum referunt auctores ce-
leberrimi lanificium, oleum, vini vsum, arandi seren-
díque frumenta glande vescentibus præmonstratam
rationem. Vnde & Autochthonas esse cognomina-
tos, scribit in Theologumenis Apollodorus, quoniã
terram primi colere adorti sint. Meminit Demosthe-
nes in oratione περὶ τῆς παραπρεσβείας, μόνοι γὰρ τῶν πάν-
των αὐτόχθονες ὑμεῖς. Quin & illius regem Cecropem
non alia magis causa naturæ duplicis fabulosa narra-
C uit antiquitas, quàm ex connubij ratione excogitata:
sicuti multis placet. Quippe ante Cecropem bruto-
rum more in Græcia mulieres concubitu vtebantur
miscello: vnde fiebat, vti pueri μονοφυεῖς dicerentur, id
est naturæ vnius: quia matrem modò agnoscerent, pa-
tre prorsum incerto. Vbi verò ferinos id genus mo-
res sustulit Cecrops, effecti quodammodo διφυεῖς, au-
ctori ipsum id adoptarunt cognomen. Pueros ab ini-
tio statim ita erudiebant, vt nandi vsum διὰ τὰς ναυ-
μαχίας, idest propter naualia bella, & literas condi-
D scerent. In plerisque tamen à linea deerrasse tam no-
bilis ciuitas agnoscitur. Nam munerum & lucri inex-
plebilis ardor ita incessitur, vt iactatum vulgò sit, At-
ticum vel morientem manum porrigere. Aristopha-
nes in Nebulis Atheniensium impudentiam infamat
item, quum ait, In facie comparet ἀττικὸν βλέπος, idest
Atticus aspectus. Dicuntur quandoque κολάκων κόλα-
κες, idest adulatorum adulatores. Celebratur & à co
mico eodem Atheniensium dysbulia, idest δυσβουλία,
quod est consultatio mala: proinde etiam Eupolis,
E ὦ πόλις πόλις, ὡς εὐτυχὴς μᾶλλον, ἢ καλῶς φρονεῖς. Quibus
innuit, esse quidem Athenienses felices, verum non
sapere multum, vel dispicere. Factum id Neptuni in-
dignatione fabulantur: at, regessisse Mineruam, vt ma-
lè consulta nihilominus feliciter caderent. Proditum
tamen clarissimis auditoribus, scio: Athenienses pu-
blicis consiliis diuinos quosdam sacerdotes, quos
Mantes vocant, adhibuisse. Nam & Lacedæmonij re-
gibus suis augures assessores dabant, quin & senibus,
sic enim consilium nuncupant publicum, augur inter
F erat. Nam vt in Politicis Aristoteles præcipit, Euno-
mia duplex creditur: vna quidem, vti est iuris consti-
tutio recta: altera, quum iuri sapienter, ac vt ratio di-
ctat, constituto obedientes se homines præstant. De-
nique eunomiam iudiciorum præsidem alteram, opi-
natur Demosthenes. Athenienses porrò Plutarchus
scribit, tum ad iram, tum ad misericordiam fuisse lu-
bricos, ac suspiciones arripere celeriter, quàm edoce-
ri per quietem, maluisse. Solitos item laudantibus ar-
ridere, cauillantibus haud sanè molestos, ad opem
G quoque humillimo cuique ferendam promptiores.
Auctor in Oratione pro P. Sestio, M. Tullius, Athe-
nienses longe à Romanorum grauitate fuisse disiun-
ctos: quoniam in vrbe Romana orta grauitas, & ma-
gnitudo animi videretur. Quidam verò ex Græcis
præcipuè, Athenas dixerunt Græciæ museum, idest
μουσεῖον. Pindarus etiam culmen firmamentúmque,
hoc est ἔρεισμα. Thucydides verò ἑλλάδος ἑλλάδα, id-
est Græciæ Græciam. At Pythius Vestam Græco-
rum, & Prytaneum. Qua loquendi hyperbole tem-
H plum Constantinopolitanum excellentiæ incompa-
rabilis, κόσμου κόσμον appellare sibi permisit quidam,
quæ res mundi mundum indicat. Iam Atticorum au-
res teretes ac religiosas celebrant grauissimi aucto-

res:ad quas qui se accommodat,is verò existimandus est Atticè dicere, vt nil sentiatur insolens, nil ineptum,ornata omnia, grauia, copiosa. Quin Athenis clarissimus irroborarat mos, in concione eos qui essent in præliis interfecti laudari, eámque quotannis recitari necesse erat. Athenienses Liuius scribit,literis verbísque,quibus solis valent,bellum gessisse in Philippum. Ex Acropoli & Propylæis,inquit Pausanias, ἡ θάλασσά ἐστι σύνοπτος, idest mare conspicuum est,ac inde Ægeus se in præceps dedit, quum redeuntis Thesei vela esset intuitus nigra. Mox verò Ægei substructum heroum ab Atheniensibus est. In Attica historia legas quandoque: in arcem quospiam relatos, vel ἐν ἀκροπόλει ἐγγεγραμμένους. tu damnatos intellige, ac donec mulctam soluissent,ignominiæ obnoxios. Eorum nomina in Acropolin referebantur,vnde sic nuncupati. Illud obiter adiecerim, ne pereat, alioqui nil offecturum,quod Aelius scribit Dionysius: ab Atheniensibus ditissimos nuncupari heniochos, idest aurigas ἁρματοτροφοῦντας, idest curules equos alentes, quem ordinem fuisse axiologon dicit, idest auctoritatis plurimæ. Fuere tamen in Attica Aexones dicacitate insignes adeo,maledicáque virulentia, vt αἰξωνεύεσθαι figuratum inde verbum sit, quo signetur potissimum intoleranda mordacitas. Sicuti agrestis item nota Sphettiis inhæsit in Attica eadem,vnde infamatur Sphettius Chærephon. Verum vrbis Romanæ nulla maior laus, quàm quæ à nobili Græcorum nato auctore est,qui orbis epitomen dixit esse Romam. Nam cæteris hominibus Romana præstitisse ingenia, M. Tullius scribit. Quod verò prodit Dion, admiratione prorsus dignum: reges ab Romanorum imperatoribus solitos diademata accipere. Cæterum doctrinæ à Græcis exempla petenda,à Romanis autem virtutis. Græce autem genti, adulandi morem esse proprium familiarémque,prodidit Iudaici excidij primo Egesippus. Imperator verò Constantius vrbi Romanæ iam propior,senatus officia,verendásque patritiorum effigies ore sereno contemplatus,non vt Cyneas Pyrrhi legatus, in vnum coactam multitudinem regum,sed mundi totius adesse asylum, concipiebat animo. Fuit & qui imperij & virtutum larem esse Romam pronuntiarit. Denique interrogatus barbarorum quidam, quidnam de Romana vrbe sentiret: id sibi modò placuisse aiebat, quòd ibi quoque homines mori perdidicisset. Iureconsulti denique Romam communem pronuntiant patriam, quòd Romano subiecti imperio Romani haberentur ciues. Id quod lege lata sanxit Antoninus Porrò,qui Romanæ ciuitatis iura non habuisset, filios in potestate non retinebat,qui ventrem insequebantur potius.

Cretensium mores. Nonnulla de Spartanis. Periœci. Agelæ. Andrion Cœmeterium. Calophori. Xylophori. Xenicæ mensæ. Ephori. Cosmi. Epharmiotæ. Clarotæ. Lerium quid. Oleria festa vnde. Cretomartis. Dictyna. Aphæa. Carme. Item de Ægina, Lero, Ceo. De Cassio Longino critico. Hieronymi locus restituitur.

Cap. XXVI.

Transmittendum verò paulum in Cretam insulam: eam prodit Aristoteles, videri natam & factam,vt Græciæ totius principatu perfrui queat. Mari siquidem adiacent ferè Græci omnes. Hæc autem in alto sita,cũctis quodam modo incumbit,quando hinc sese ingerit Peloponnesus,illinc ostentatur Asia. Quamobrem legum latori inter prima illud fuit, vt nil præstabilius astrueret, quàm si ad libertatis rationem constituatur ciuitas. Cretensis reipublicæ claritatem Spartanæ ciuitatis instituta retegunt,illam plurimum imitata. Agricolationi Spartæ deseruiunt,quos vocant Elotas. Cretenses ad eundem vsum adhibent, qui nuncupantur Periœci. In Creta puerorum habebantur conuentus, qui Agelæ appellabantur, idest greges. Virorum autem erant conuiuia dicta Andria Syssitia,idest viriles sodalitates. Spartæ verò Phiditia, quæ tamen ipsa olim,vt in Creta,dicerentur Andria. In iis vtique infimæ fortunæ homines indiscriminatim cum honestioris ampliorísq; loci viris de duplica alimonia parem consequebantur portionem apud Cretenses. Scribit Athenæus,Conuiuantibus duas fuisse destinatas domos,vnam quarum dicerent andrion, alteram in qua dormirent hospites,cœmeterium: in andrio duæ primæ constituebantur mensæ hospitibus destinatæ, proptereáque xenicæ nuncupatæ, mox sequebantur reliquæ. Serui muneri huic destinati vocabantur calophori, ab aliis etiam xylophori à ferendis lignis. Ephori visebantur Spartæ, veluti quidam tribuni plebis,quinque numero. In Creta verò cosmi,sed numero plures,decem nanque creabantur. Potestas vtriusque magistratus compar. Senatus in vtraque republica similis. Sed illum Cretenses vocant βουλὴν, idest consilium. Regiam verò potestatem ab insula excussam, in iis quæ ad bellicum spectant vsum, ad cosmos reiecere. Phiditia Lacedæmoniorum eo dissita ab andriis animaduertuntur, quod apud illos viritim præscriptum quippiam exigebatur: quod qui conferre supersedisset,à republica reiiciebatur. Liberalius in Creta citra vllam exactionem indiscretè omnibus alimenta publicitus suggeruntur. Cretensium verò illud peculiare, vt in participatum omnium seruos admittant,gymnasiis solum, armísque interdicant. Cretensem victum fuisse tenuem,idest ἀπλῆν καὶ αὐστηρὸν, auctor in Lycurgo Plutarchus est, circunfertur tamen Epimenidis versiculus, quo & apostolus Paulus abutitur,

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.

Quam sententiam lepidè ad syllogismum, qui ψευδόμενος dicitur,reflectunt. Signat verò id verbum mentientem,quia ipsum se refellat: nam Cretensis Epimenides fuit. Epharmiotas dici in Creta seruos legimus. Fuit & inibi,qui appellabatur Mnœus cœtus,eo fermè loco,quo fuere Thessalis Penetæ. Amphamiotas lego apud alios, sicuti à sortitione Clarotas item nuncupatos. Plurimum item laudis eorundem meditationes assequuntur,quippe ab ineunte ætate sic laboribus innutriuntur, & armorum vsui,vt ad capessendam fortitudinem audaciámque mirè proficiant. Saltatio illis quam Pyrrhicham vocant, à Curete præmonstratam, non fine belli peritia est, quando in armis ea peragitur. Nauigandi solertia illis quoque prima,nato inde (vt Straboni credimus) adagio, Si quis iron agat imperitum, Cres nescit pelagus. In masculis amoribus ita fermè agunt, vt vi amatum abducant, nullis persuasionum circunductibus. Qui inhibere cooriantur, turpitudinis labe non carent. Amorem conciliat non tam forma, quàm roboris præstantia. Et amasium quidem κλεινὸν dicunt, idest illustrem: amantem verò Philæthora, idest ardentem. Legitima autem illis hæc sunt, si credimus, citra vllam prorsus fœditatem. Nec eam inficias hac parte,eius insulæ homines à veteribus multis deformari proscindíque conuitiis, vt qui peruersissimis forent moribus,improbitate,perfidia,mendacio, ignauia perinsignes: cuiusmodi ferè Aeginetas fuisse, compertissimum est: sed & Lerios quoque. vnde illud Phocylidæ elogium: Lerij mali, non vnus quidem, alter verò minime: sed vniuersi, excepto Procle, mali. Lerium autem, idest λείριον, lilij caput indicat: de quo lepidior Græcis concinnatur fabella, Id ausum quandoque de albedinis præstantia cum Venere in certamen prodire: indignata verò dea,sic deformatum,vti asini pudendo euaserit persimile. De Cretensibus attendenda magnopere Polybij sententia: Cretenses (inquit) terrestribus ac naualibus præliis ad insidias, furta, rapinas, nocturnos

nos insultus, & omnia doli genera promptissimi sunt: in prælio autem segnes, timidi, ac prorsus inutiles. Hæc verò Epimenidis versiculum adiuuant plurimum: quem tamen eleuare audent nonnulli, quod diximus. Æginam verò esse insulam Cycladum vnam, sciunt vel pullati, quæ prius Oenone dicta, mox ab Asopi filia Ægina, Aeaci matre sic indepta nomen fertur. Eiusdem soror Thebe ciuitati quoque adoptauit nomenclaturam. Proinde Attico bello iussi ex responso Thebani cognatos sibi adsumere, Aeginetas cooptarunt socios. Oenonen verò ab Oenone item quadam nuncupatam Græci scribunt. Vt hospitales animaduerto laudari Aeginetas, idest φιλοξένους. Ex quo in Nemeis Pindarus de Aegina,

Ματρόπολιν τε φίλαν ξένων ἄρουραν.

Apud eosdem Hellenium fuit promontorium, apud quod insigniter Hellenius colebatur Iupiter, quòd Aeaci filij extentis precibus sit sedata siccitas nimia æstuosaq́; vel, vti sentiunt alij, aquarum alluuies, qua vniuersa tantum non infestaretur Græcia. Verum, quia de Creta nobis dicuntur pleraque, Hieronymi codicem repurgemus: nam de Grunnio verba faciens in omnes declamante, Creticum diceres esse Longinum, inquit. tu autem, criticum repone. Id quod ex historia parum animaduersa, fluctuante sententia, suspicatus est ex eruditorum senatu quidam. De Longino sic scribit Suidas: Longinus, inquit, Cassius philosophus, Porphyrij philosophi præceptor, multæ eruditionis, etiam criticus fuit. Vixit Aureliani temporibus, ab eodem interemptus, quod cum Zenobia consuesset, Odenati vxore. De insula eadem illud iactatum veteribus circunfertur. Quicquid vsquam proueniat, id optimè omnium haberi in Creta. In Ceo insula lex lata olim, vti Menandri quoque suffragio comprobatur: Qui rectè viuere nequeant, turpiter ne viuunto. Significabatur autem, sexagenario maiores aconito vitam finire oportere, ne reliqui cibariis deficerentur. Cretensium tamen in liberorum educatione laus ea circumfertur insignis, quòd liberæ conditionis pueros cogebant primum, memoriæ leges cōmendare, non citra melos concinnatas, vt ex musica voluptate afficerentur: ac illæ sic ediscerentur proclitius, ne quandoque iniustè si egissent, in inscitiam crimen refundere pergerent. Mox verò deorum hymnis animum adiiciebant. Postremò præstantium virorum perdiscebant laudes, opinor, vt omnium imperita ætas, exemplis obblandientibus ad virtutem amplius incenderetur. Illa obiter adiecisse, nil obfuerit: Olerum esse in Creta ciuitatem, vnde Oleria dicatur Pallas, & Oleria festa eidem dicata. Cretomartin verò, id est κιντίμαρτιν colunt, quę Carmes filia fuerit & Iouis, quæq́ue cursu delectetur & venatione, Dianæ grata in primis. Eam quum amaret Minos, insequereturq́;, illa fugiens in retia capiendis demissa piscibus se præcipitem dedit. Sed deam fecit Diana. Eandem colunt Aeginetæ quoque, comparuisse ipsis opinati: sed ἀφαίαν cognominant, sicut Cretenses δικτύναν. Quo tamen cognomine Diana quoque significatur, vt in Laconicis rebus à Pausania proditum scimus.

Albanorum qui ad Caucasum sunt, mores: déque seruis qui apud eos Sacri nuncupantur.

Caput XXVII.

ALbani, qui ad Caucasum Iberiæ adiacent, corpore prægrandi, nec inuenusto perhibentur, ingenio minimè fucato aut subdolo. Nummorum quoq; plurimum imperiti. Vltra centum numerando non progrediuntur. Sicuti nec pondera norunt, aut mensuras, neque item belli, ciuilitatis, agricolationis vllo modo gnari. Armantur tamen, exeúntque in pugnam, sed Armeniorum more. Linguarum apud eos varietates sex & viginti. A A ranearum illic virus cogit ridibundos emori, interdum etiam flendo, nimio suorum desiderio. Dij apud eos, Sol Iupiter, Luna, sed hæc præcipue. Sacerdos eius post regem primas habet. Sacris præest seruis Sacræ item regioni. Seruorum plerique numinis afflatu vaticinantur. Præcipuum ex iis inerrantem syluis sacra peruinctum catena sacerdos annuis epulis sumptuosius saginat, mox ad immolationem producit, cui ad id muneris destinatus hasta sacra per latus cor transfigit, tum ex labentis modo concipitur vaticinium. B Apud Albanos plurimus senectuti honos. Defunctorum vel meminisse apud eos sceleris loco: cum quibus tamen pretiosa infodiunt, inde genti paupertas summa.

Massagetarum mores: item Tapyrorum, Bactrianorum. De Phigaleis pulchra, Caspiorúmque, ac Derbicum item ritus.

Caput XXVIII.

C MAssagetarum ritus eximiam pręferunt contemplātibus admirationem, deos omnes despicantur. Vni modo Soli rem diuinam obeunt, equo immolato. Singulis sua sunt coniugia, sed & cum alienis congressus, verum nec clandestini: in propatulo id fit, suspensa è curru pharetra. Eximium apud eos mortis genus, si iam magno natu frustilatim dissecentur, ac interstitis ouium carnibus mixtim vorentur. D Morbis tabescentem interisse, calamitatis censetur genus. Proinde eiusmodi in laniatum, veluti impij, abiiciuntur feris. Pedestri, equestríque militia præsignes. Arma illi arcus, gladius, thorax cum securi ænea. Aureis succinguntur zonis, gladiis diademate porrò cultis. Aurea & equorum ornamenta. Argento carent, & ferri rara illis copia: æris aurique metallis fœcundissima regione. Insulares verò exuti seminio radicibus victitant herbarum & fructibus non vrbanis. Indumenta ex arborum libris. Potus illis expressus è pomis, quicunque esse potest, E succus. Quibus in palustri loco sedes sunt, piscitio aluntur, integumenta corporum è phocarum coriis consuunt. Adiacent Hyrcanis Tapyri. Genti mos est, vt susceptis liberis aliquot, vxores aliis item habendas, quærendæ prolis gratia, transmittant. Sicuti Catonem Portium Hortensio indigenti Martiam esse impertitum, veteri Vrbis more, post alios cecinit etiam Lucanus. Vinum his adeo gratum, tradit Bæton, qui Alexandri fuit βηματιστής, in libro De itineribus eiusdem, vt eo perinde ac vnguento oblinerentur, F quod ipsum comprobat Ctesias quoque. Insuper & δικαιοτάτους, idest iustissimos esse prodit. Sed de barbaris minus fortasse mirum: quoniam Phigalei (Messeniis adiacent hi) vino eatenus adlubescunt, vt non alibi quàm in cauponis habitent, hospitibus domos elocantes cum vxoribus, hostilis tubæ ne in somno quidem sonum perferentes. Hos vt in mœnibus contineret, belli tempore imperator Leonides, non alia consequi ratione potuit, quàm structis inibi cauponum tabernaculis. Id quod de Byzantiis prodidit Ae- G lianus. Superioris sententiæ Pausania auctore locupletissimo. Bactrianorum efferatos mores explicans Onesicritus, quamuis non omnino Geographus nobilis assentiatur, senio iam fessos, aut etiam morbo implicitos canibus obiectari prodit, diu ad id opus destinatis, quos & proprio gentis vocabulo Sepulchrales nuncupent. Caspiorum pietas illa præcipua est: parentes, haud secus ac feras immanitate conspicuas, occlusos & arctius asseruatos fame necare, præsertim vbi septuagesimum emensi annum fuerint. H Sunt & qui ita scribant, Quisquis eam transcenderit annorum metam, in solitudine astitui: alios rei euentum è proximo curiosius inspectare. Siquidem quem aduolantes aues vnguibus ac rostris concerpserint,

violentius ex sandapila diripientes, felicitatis argumentum arbitrantur. Si à feris aut canibus conuellantur, non ita. Quòd si à nullo attingatur, deflent perinde ac infelicissimum. Derbices delicta omnia etiam minima, vltimo digna supplicio censent. Tellurem deam agnoscunt. Rebus diuinis fœmininum nullum adhibent, sed nec in mensam admittunt. Septuagenario grandiores iugulant, aduocato ad epulas proximo quoque, miserrimos arbitrati, qui morbo intercipiuntur, vt scribit Hieronymus quoque. Vetularum carnibus non vescuntur, præfocatas modo condunt. Si cui fatalis aduenerit ante præstitutam metam dies, itidem sepeliunt.

Medorum, & Armeniorum ritus. Vermes niuium. Niuis rubentis ratio. Vestes talares quarum sint gentium. De Anaitide Persarum dea pleraque non ingrata. Ciceronis locus explicatur pro lege Manilia. Sacarum festa. Saca dies. Medismus quid.

Caput XXIX.

Medorum mores cuiusmodi fuerint, Persæ illos plurimum imitati, præcipuè declarant. Operimenta corporum illis sunt tiara, cittaris, pileus, manicatę tunicæ, anaxyrides, stola quam Persicam nuncupant. Equitandi porrò solertia, sagittas excutiêdi studiosa exercitatio, cultus, regum adoratio non aliunde, quàm ex Medis propagata. Medicorum regum est, vxores multas sibi quærere. Quê morem incolas item montium seruare, aliósque, proditum est: intra septenarium substitisse numerum, nefas. Mulieribus quoque decorum, viros habuisse quàm plures, paucitas deformat, & infelicitatis creditur genus, præcipue si quaternarium non excesserint. Qui ad Aquilonia reclinantur magis, ob locorum tenuitatem ex frugiferis arboribus sibi alimenta conquirunt, ex tostis amygdalis panibus comparatis. Poma item persiccant terúntque, inde globantur in massas. Vino vtuntur, quod ex certo radicum genere prolicuerint. Vescuntur & ferarum carnibus: nam mitiora pecora negligunt. Armeniorum mores medicis persimiles. Aquilonia eius tractus mirè niualia sunt. Proditur memoriæ, per montana pergentes repente ita grumis niuium adobrui, vt nusquam emineant: exerunt illi hastilia, quæ ad eum vsum comparantur, tum ne præfocentur, commeante aliquo modo spiritu, tum eo signo ab insequentibus opem implorantes, sæpéque ita euadere incolumes. Progignuntur ex niue item animalia quæpiam, hirta pilis & rubida, quoniam & ipsa nix vetustate rubescit: quod ex Aristotele est, quinto De animalium historiis: Apollonides vermes nuncupat, Theophanes verò teredines montanas, in quibus concipiatur humor vel in potu gentibus illis gratus. Prodit quodam loco Homeri interpres nobilis Eustathius, inibi quandoque rubentes visitari niues, quòd loca illa sint μιλτώδη, hoc est milto scateant, siue minio, vnde exhalationum vi inficiatur nix. Quæ ratio item sanguinis copia largiore effusa, rorem reddere cruentum quadamtenus potest: quod apud Troiam factum quandoque, significat Homerus, quum ψιάδας αἱματοέσσας dicit, idest cruentum rorem. Armeniacam vestem Thessalicam intelligũt, hoc est talares tunicas. Quas in tragœdiis etiam Ætolicas appellare, moris est. Longiores autem vestes gestare, Thessalicum putant, ex situ frigidiore ad Boreã spectante, vnde & scenici cultus prorepsere. Armenios à Phrygibus propagatos, produnt nonnulli, & propterea τῇ φωνῇ πολλὰ φρυγίζειν, i. linguæ sono Phrygem agere. Persicis diis immolant Medi, Armeniique. Sed hos Anaitidem colere in primis, fama est, ita more condito, vt yel nobilitate præstantes eius ministe-

A rio dedicent filias, quæ inibi corporis pudicitia in vulgus data, velut inde augustiores factæ mox traduntur viris, nemine non coniugia id genus alacriter admittente, tanta sæpe humanis animis oboritur caligo, cõcepta semel peruersissima religionum vanitate. Huiusmodi quippiam de Lydorum mulieribus prodit Herodotus, quæ passim substratæ amatoribus, hospitali eos pleruncq; benignitate confouent, ac donis afficiũt pluribus longè, quàm excipiant ipsæ. Eum tamen haB beri delectum, vt in turpitudinis fœdera condignos modò admittant: ne quis fortè vel litigantium aquarios (vt sic dicam) in participatum opinetur venisse. Quod de Anaitide Persarum dea diximus, sciendum amplius: Sacarum festa quæ dicuntur, eius numinis honori esse dicata, quando & sacer illi dies vocatur Saca. In iis verò turba virorum iuxta & mulierum miscellanea largius vina ingurgitare assueuit, vel vsq; ad stuporem. Celebritatis ratio ex historia est, quòd Cyrus per temulentiam Sacarum copias ad internecionem deleuisset in castris, quę differta vino, simulata fuC ga, reliquisset ipse. Iucundum relatu est: statuam ex auro solidam primũ in Anaitidis templo positam, quod annales prodidere: quoniam esset illis gentibus numẽ eius sacratissimum. Direptam ædem ferunt, quum bellaretur in Parthos ab Antonio, vulgata inde fama, eũ qui violare templum, sacrilegas admouendo manus, ausus fuisset primus, oculis esse captum membrísque, ac ita denique expirasse. Propterea quum Bononiæ à veterano cœna hospitali, scitari Augustus instituisset, D veráne essent quæ iactarentur vulgò: respondit, Eius nunc maximè cruorem exhauris Imperator: ego enim ipse sum: & quicquid mihi est, ex ea conflatum præda est. Deam hanc sunt qui Dianam interpretẽtur, quam à Lydis eximiè coli, Herodoto credimus & Pausaniæ in Laconicis rebus: sed Strabo etiam ab Armeniis insigniter suspici prodit, præcipuè Zeletica regione. nã fuit etiam Armeniæ regio Anaitis. proinde hancà Cicerone significari deam puto, quum pro lege Manilia, Romanos Tigranis regnum ingressos, barbaris suspicionem præbuisse, scribit, quòd fani locupletissimi & E religiosissimi diripiendi causa, in eas oras exercitum adduxissent. Id parergon fuerit: medismum Thucydidi, idest μηδισμόν dici, quum Medorum partes quis fouet, ac amplexatur.

Cappadocum mores. Cappa triplex pessimum, quid. Cur præsignia tam vitio, quam probitate, dicantur Cappadoca. Cappadocius panis. Heptacometarum ritus, & Mosynœcorum. Inibi quid Mo-F syn.s. Stathmi. Parastades. Allagæ. Mansiones. Vares, hoc est βαρεῖς. Item de Tiburenis. Stammata quid. Mel, quod stupidos facit. Colchorum mores.

Caput XXX.

Cappadocum mores parum excussos, patúmq; ex fide habitos veteribus, argumẽto est quod Suidas scribit, iactatũ vulgò, τρία κάππα κάκιστα, triplex cappa pessimum: quo gens deformatur triplex, CreG tum, Cilicum (nam inde etiam frequens Græcis verbum est κιλικίζειν, quod est astutè maleficeq; circũuenire, sicuti αἰγυπτιάζειν) denique Cappadocum. Sed & idem κάππα διπλοῦν, pro malo interpretatur. Irrepsit inde forsan simplici plebeculę, vt præsignẽ cuiuspiam prauitatem manifestius pleniúsq; præmonstrare gestiens, vsurpet frequẽtius, Esse illũ ex Cappadocia. Sed & in laudẽ enuntiatur quandoq; id ipsum. Fortè quoniam in Cappadocia, quum quandoq; equina defecissent armenta, moniti Apollinis oraculo indigenæ ab H Agrigento vsq; seminium petiere: vnde succreuerint longè præstantiora. Agrigentini verò equitij gloriã, Pindaro astipulante, sacra Græciæ certamina indicãt. Sunt qui indidem seruitia item proba mitti solita interpretẽtur. Est & plausibilior ratio alia, quam inferemus

mus mox Enotatum annalibus est, quum in ea gente regium genus interextinctum perisset, senatum populúmque Romanum concessisse, vt sui iuris liberiq; dehinc Cappadoces forent. At enim principes re vniuersa amplius perpensa, enixissimè libertatem quã concoquere nequirent, recusare instituerunt, oraréq; vt regem habere liceret. Romani, rem nimio plus admirati, extare quibus dulce illud insitúmque libertatis nomen sorderet, recusaréntque quod non cæteri modò mortales, sed cuncta animantia vitæ sæpe dispendio summa expetant vi, liberum illis permisere, vt quando libertatem pati non possent, regem vt collibuisset, constituerent. In Cappadocia optimos fuisse artopœos, scribit Athenæus, sicuti & in Phœnicia Lydiáque. Cappadocius panis, mollis intelligitur, cuiusmodi in Cappadocia fieri consuerat: eũ Syri, lachman vocant: à Græcis, ab teneritudine dicitur apalos. quod idem non tacuit auctor quoque. Heptacometas inuenio dici barbaros quospiam ad Ponti regionem: eos Scythicum montem incolere, Stephanus putat. Cydissam hunc intelligit Strabo. Agrestis naturæ exsuperantia hi præcipuè celebrantur. Nonnullis eorum super arbores degentibus: aliis verò in turribus: vnde & Mosynœci quoque nuncupantur: quippe mosynos, turres dicunt. Scribit in Onirocriticis Artemidorus, Mossynes canum more in propatulo peragere concubitum: quod, inquit, gentibus aliis ἄτιμον νενόμισθαι. Sunt ex Græcis tamen, qui mosynos pro ligneis malint domibus accipere, sicuti Apollonij interpretes. Ad quod alluserit poeta ipse, quum inhabitare illos dicat ὑλήεσσαν γαῖαν, idest nemorosam terram. Sicuti animalium septa tectáque dicuntur stathmi, atque item zoostasia, & omnino agrestes domus vocantur stathmi. Apud Homerum in Odyssea, pars ianuæ ita nuncupatur: parastada appellauit tragicus poeta. Sunt & in historia stathmi, vt alibi diximus, quos intelligunt loca quieti præstituta iter agẽtibus. Allagas vocant alio vocabulo. Sic interualla locorum supputari stathmorum numero aduertimus. Ad hoc pertinet illud Hieronymi quoque, id interpretantis ad Fabiolam: Hæc sunt castra filiorum Israel, qui egressi sunt de terra Ægypti. quas Græci, inquit, ἀπάρσεις vocant: nos propter linguæ proprietatem significantius, mansiones. Stathmodotem, in Demetrij vita apud Plutarchum dici inuenias, eum qui militibus hospitia distribuit. Nam est stathmus, στρατιωτικὴ κατάλυσις. Sunt & prope Pitanem stathmi: vnde vinum stathmitas celebratum Græcis. Stathmos apud Herodotum, & hyperthyra interpretatur Valla cardines & postes: rectius forsan facturus, si stathmi appellatione limen intellexisset. Hyperthyri verò lapidem, qui hostio superincumbit. In Cissia regione fuit Darij stathmus nomine Anderica. Stammata verò in ratione militari, sunt militibus in acie destinata loca: vnde est illud Hieronymi parœmiæ quadam facie pronuntiatum: Cur (inquit) omissis, super quibus pugna est, de stammate ac loco certaminis egrederis? Porrò domus vndique occlusæ, ac turrium modo sustructæ verbo ἐπιχωρίῳ βαρεῖς, à Palæstinis dicuntur. In eodem mũndi situ habentur & Tibareni: nam Tibarenida terram nuncupat Argonauticon secundo Apollonius. Iustissimos dicũt hos. Nec prius prælio congredi cum quopiam, quàm diem, locum, horam, ex fide hosti denuntiarint. Memorabile est quod Nymphodorus scriptis mandandum censuit: si quando pepererint inibi mulieres, viri in lectulis decumbunt, vt puerperæ apud nos, illis curiose vxoribus præministrantibus. Tibarenos Ephorus scribit, lusum amplexari in primis ac risus, quòd in iis maximam felicitatis partem arbitrentur constitutam. Mosynœcorum è lignis desilientium in peregrinos prætereuntes assultatio sanguinaria gentis truculentiam amplius infamat. Quin & in tam alta barbarie sceleris tamen intellectus est. Náscitur in Heptacometarum arboribus mellis genus medicati. Eius virus haustum stupidos facit, exsternátque mentem. Hoc genere tres Pompeij cohortes ad internitionẽ contrucidasse illos constat, infestis animis eiusmodi potum propinantes. Colchos dici nunc Lazos, enotatum alibi est. Sunt verò tumidiores natura, & præter decorum natura iactabundi: nec absurdè forsan, quando non alia ferè gens gloria censetur excellentior, aut felicitate, vel diuitiis, necnon morum præstantiã cum loci opportunitate. Regia illis insignia sunt, aurea corona, lapillis distincta pretiosis, longior vestis, auro intexta, calcei rubro infecti, mitra item auro & gemmis visenda: chlamydem gestasse purpuream, illis nefas, alba vtique permittitur, nec vilis tamen, quin auro intertexta vtrinque: fimbriæ propendentibus lapillis, & apparatu alio planè insignes.

Indorum veterum ac recentiorum ritus. Arbor tala. Herculem coli ab Indis, gigantis nomine. Acratoposiæ certamen. Bibaces philosophi. Xenocrates. Philosophorum genera duo. Brachmanæ. Germanæ. Linum Indicum. Animam qui primi immortalem asseruerint. De columbis melinis, & nymphis Meliadibus. Hypomelides. Meliæ astr. gali. Orontis cadauer mirum. Milium. Meline. Mely homines cur.

Caput XXXI.

INdos veteres ante quàm in eos expeditionem inisset Liber pater, non aliis ferè cultos moribus fuisse, perhibet historia, quàm Scythas. Nullæ ergo illis domus, nullæ vrbes, nec immortalium deorum templa erant. In plaustris transmittebatur vita non alia, quàm nomadica, nulla sacrorum cura. Non aliunde integebantur corpora, quàm ex occisarum in venatu ferarum pellibus. Alimenta suggerebat arboris cortex, quæ illarum gentium vocabulo Tala nuncupatur: in cuius fastigio prodeunt velut cucurbitulæ agrestes, cuiusmodi in palmis conuisuntur. Nec non ferarum incocta caro. Diu verè pòst, commeante illuc cum exercitu Libero patre, & inædificatæ vrbes sunt, sancitæ leges, templa quoque structa diis. Vini item ratio, ac serendi præmonstrata illis. Armorum scientia tradita: sed & vnguentorum, ac satyricæ saltationis, quam Cordaca dicunt. Herculem quoque Indiam appetisse, constans fama tenet, & auctor probat Megasthenes. Proinde ab illis coli religiosius, verum Gigantis nomine. Iustitia inibi adeo sancta, vt proditum monumentis sit, ab Indis exteras gentes nunquam bello appetitas, ne quid parum iusti interim admitteretur. Sepulchra illic defunctorum honori nulla. Quando virtus & vitæ integritas propagandæ memoriæ amplius sufficiat. Memorabile illud est: Indiam esse prorsum seruitutis expertem: nemo enim ibi vel indigena, vel externus seruitutem seruit. De Lacedæmoniis, si helotas modò exemeris, id ipsum quoque narratur. Indos in septem distribui species, proditum scimus: principe loco philosophis constitutis, quibus vna tantum sacrificula incumbit cura. Interim verò & diuinacula, quando vis hæc non alij ferè contingere creditur, quàm sapienti. Si quem præsagia ter frustrentur, silentii perpetua mulcta irrogatur. Secundo loco agricolationis periti, tam à cæteris feriati, vt inter congredientes acies, volantia tela, armorum strepitum, nihilominus omnis expertes curæ iniuncta sibi munia obeant, nec lacessantur vel minimo. Insequuntur hosce pecoris magistri, mox & opifices institorésve. Quinto statuunt loco bellandi peritos, & armis tantum innutritos. Ab iis visuntur, quos dicere episcopos rectè possumus. Horum verò mu-

neris est,quid in quaque geratur parte, peruigili cura explorare, ac mox regi insinuare, vel magistratu fungentibus: sicubi regia absit potestas. Mentientibus mulcta irrogatur grauis. Sed necdum deprehensus proditur quispiam. Postremò habentur, qui iustitia culti in primis ac sapientia super republica cum rege vel magistratibus capita conferunt. Per connubia porrò genera promiscere, nefas: in sua se pellicula, intráque modulum proprium continere se, cogitur vnusquisque. Philosophia tantum neminem discludit. Mores gentis priuatim relatu haud indigni. Carbasis talaribus corpora conuelantur. Soleis præmuniuntur pedes. Caput linteis globatur: inaures propendent, si opulentiores sint, elephantini. Sed aureis ornamentis nec lacerti carent, nobilioribus præsertim. Capilli cura non negligens: detondent tamen rarius. Mentum quoque illis intonsum: facie reliqua speciosius leuigata. Sed illud anxiè inficitur, nec fuci vniformi genere. Furti se alligasse, scelus apud eos nefarium. Literas prorsum ab Indis ignorari, plerisque proditur. Proinde legibus vsos non scriptis, ac memoriæ præsidio cuncta distribuisse. Alicubi tamē reperio, in sindonibus ab illis scriptitatum: verum, elementis haudquaquam peregrinis vti. Simplicitatis ac parsimoniæ argumenta plura. Lis apud eos rara. Testibus non indigent, aut obsignatione vlla. Fide plurimum tractantur omnia. Nec domui asseruandæ curiosius intendunt. Vinum nesciunt, præter quàm diuinæ rei causa. Potus illis ex oryza. Ex hordeo ferè cibus. Sunt qui Indos esse Philœnos, idest vini amatores, eatenus prodant, vt Calano moriente præter gymnica & musica ab Alexandro proposita certamina, etiam acratoposiæ, idest meraci potus, sit institutum: in quo primas occupanti, talentum foret præmium: secundas autem, minæ triginta: tertias, decem. Mortuos verò inibi statim quinque & triginta, mox etiam sex. Qui plurimum bibit, ac vicit, meri choas persiccauit quatuor, nomen homini Promachus. Sed hunc cur miremur? quum ab hoc aditu laudis ne philosophi quidem abstinuerint: quando tyranno Dionysio, in festo quod Choes dicitur, aureæ corollæ præmium ei proponente, qui vini choam hausisset primus, insigne id Xenocrates arripuit. Sed Indos repetamus. Incolumitatem exercitio quærunt & perfrictionibus: adhibentur strigiles ex hebeno præcipuè corporum expolitioni. In qua deprehenduntur curiosiores. Superstitio illa in sacris plurima, non iugulandi, sed victimas præfocandi: ne quid deminutum honori diuino cedat. Indos verò hosce in primis deos eximiè venerari, Iouem pluuium, Gangem fluuium, & Indigetes genios. Si à rege abluantur capilli, festa dies agitur, mittuntúrque dona amplissima, gestiente vnoquoque opes suas certatim ostentare. Sunt qui à sapientibus eorū deos credi putent, quicquid colere adorti sint, præcipuéque arbores, quarum oblæsio capite expiatur. Lunæ cursu tempora metiuntur: nec vt plerique, orbe syderis pleniore, sed vbi curuari cœpit in cornua. Indos philosophos sunt qui bifariam partiantur, vt alios Brachmanas nuncupent, quos & Brachmas vocant: alios verò Germanas. Brachmanum placita esse, vitam præsentem credi oportere, veluti conceptum vitalem. Mortem verò, egressum ad veram felicémque iis vitam, qui rectè fuerint philosophia imbuti. Propterea meditatione multa ad mortem instrui. Item mundum habere tempus initiale, tenderéque in interitum. Esse quoque globatum forma. Deúmque vniuersorum opificem moderatorémque per cuncta meare. Mundi exorsus esse ab humectationis elemento principe. Rursúmque præter elementa quatuor, quintam haberi naturam, vnde cælum promicuerit, & tot tantorúmque syderum præsignes, collucentésve oculi. Chaldæos & Indorum magos humanam animam esse immortalem, primos omnium tradidisse, Pausanias monumentis prodidit: quos multi preter-

A ea Græcorum sint insequuti, in primis autem Plato. Et in libro De pomo, quisquis fuerit auctor, adnotatum inuenias: scholasticos qui morienti aderant Aristoteli, quum is iam exspirasset, sic virum affatos, Qui philosophorum animas excipit, & tuam colligat, in suis recondens thesauris, vti animam addecet recti hominis & perfecti, qualem te nouimus. In philosophiæ communionem vxores non admittere: ne si im probiores paulò natura comperiantur, arcana rerum prophanis infundant pectoribus: si vero ad bonita-
B tem factæ, ne à viris discludantur, diuertántque. Siquidem quibus voluptas, dolor, mors contemptibiles fiant, non facilè seruitutem concoquere. Hoc genus esse diis amicum, Hierocles scribit, solique desponsos præcipuè. Ab omníque abstinere creophagia, idest carnis cibo victúque. Agere item vniuersum tempus hypæthrios, idest subdiales, ac veritatem amplexari præcipuè. Lineis contegi amiculis: quæ certò nentur è lapidis genere, ignibus inuicta: sed quæ nec perpurgentur aqua, verum vbi sordes inse-
C derint, in flammam coniecta splendescunt. Ex Germanis verò censeri eos honore præstare, qui syluicolæ dicantur, vini, Veneris, ac omnino humanioris victus expertes. Ab iis proximè coli medendi peritos: quorum philosophia circa humani corporis contemplationem distringatur: verum, non aliunde peti medicamenta ferè, quàm ex victus ratione. De Indis illud amplius: mulieres alioqui pudicitia celebres, elephanti tamen pretio oblato, amatoribus pudorem substernere, nullo inde præfloratæ famæ dispendio.
D Quin laudi facinus ducitur, quòd tanti earum forma censeatur. Nuptiarum ritus non ferè alius, quàm vt vbique ferè dotis lenocinium abiungatur omne. Virgines quum esse nubiles cœperint, in publicum à parentibus producuntur. Accurrente (vt assolet) multitudine, libera illis datur optio, è iuuenum turba virum sibi seligendi, quem virtute aliqua insigniter præstantem putent. Apud Catharos Indos irroborauerat mos, vti cum defunctis viris deflagrarent vxores. Natum id ex veneficij crimine, quo sublatus à qua
E piam dicebatur maritus. Apud eos, quibus imperauerat Sophites, pulchritudo eximiæ venerationis est, quo nomine infantes acriter explorant, ecquid sint ad pulchritudinem & robur facti: neque enim aliàs educantur. In matrimoniis item contrahendis præter venustatem cum proceritate nil curant magnopere. Oritæ defunctorum cadauera feris obiectant voranda. Cedrosij, inhospitales ac feri, vngues tota nutriunt vita, ferarum amicti exuuiis. Cete in cibos adhibent, quorū spinis trabalibus tecta contignant,
F squāmis tegularum vicem subeuntibus. Gedrosij ab aliis dicuntur hi. In Polyhistore Cedrosij. Sed vitiatū putant codicem nonnulli. In Indis porrò traduntur enasci colūbæ, vt Ælianus inquit Variæ historiæ primo, μήλινας τὴν χρόαν, idest melini coloris: de quo Hermolaus aliqua. Sunt tamen & nymphæ dictæ μηλιάδες. Nam astragali, etiam μήλιαι dicuntur. Milium Varro ex Græcorum thesauris produci scribit, quod illi melinem dicant. Scire tamen licet: melinem Dioscoridi, & Theophrasto esse panicum: id quod à nostris
G est item obseruatum. Melios, idest μελίους, homines in Theogonia vocat Hesiodus, vel (inquit interpres) quoniam ex Meliis sint nymphis progeniti, vel quòd nati sub arborem fraxinum, quam vocant Meliam, sint abiecti. Hypomelides poma sunt, vt Gargilius Martialis asserit, cuius vtitur testimonio frequenter Palladius, sorbo similia, mediocri arbore, flore candidulo, dulcedine acuto sapori remixta. Indos fuisse hominum primos, probabile Pausanias habet, sia rescente mole terrena, solis vi enatum prodiit humanum
H genus. Fuisse item cæteris longè proceriores, vel Orontis argumento, qui Indorum generis est creditus, oraculi Clarij testimonio, Syris consulentibus, cadauere comperto in Orontis fluuij alueo, cubitorum vndecim, & amplius. Nauigia Indis

dis sunt ac Æthiopibus, nec pice lita, nec compacta ferro, sed laqueis arctantur. Causam facti augurantur nonnulli, quia insint in eo mari ferrum ad se pertrahentes petræ. Id haud videtur verum, quoniam Romanorum classibus illic res gerentibus, nil obuenit eiusmodi. Potior ratio est, quæ de metalli promitur inopia, sed nec aliunde inuehi licet, quando ne fiat, morte caueri traditur.

Taxilitarum mores perabsurdi in filiarum nuptiis. Carmanorum ritus.

Cap. XXXII.

SEd enim quæ de Taxilitis memorantur, etiam si perabsurda prorsum, & quæ vix impetrent fidem, à plerisque censebuntur, nihilominus tam honestè prodi, à nobis posse adiudicauimus, quàm prodita sunt, auctore præsertim graui, & cui propemodum dispudeat non adcredidisse. Esse verò indici tractus vrbem Taxilem, ex Strabone, Stephano, cæteris ferè, notissimum. Inibi ergo fortunæ tenuioris homines, inopia premente, filias habentes illocabiles, vt quoquò possint, foras tamen obtrudant, ætate florem attingente, productas in foro statuunt, incinentibus tubis classicisque, quibus alias cani bellicum, moris est. affluête passim multitudine, adeunti propius puella corporis postica reuelat, ingeritque mox & antica. Si hac ratione non displicuerit, nubit. Traditur & illud: functos fato vulturibus obiectari: sed & vxores in multorum venire participatum. Carmanis id inesse peculiare, scribunt Græci, vt in conuiuiis percussa faciei vena, profluentem inde cruorem vino commisceat, atque propinent, amicitiæ finem statuentes, sanguinem gustasse mutuum. Mox verò vnguentis caput collinere, repercutiendis vini exhalationibus.

Sogdiorum iuuenum admirabilis animi magnitudo.

Cap. XXXIII.

SOgdianam esse regionem, tradunt cosmographi, prope Bactrianos, cuius incolæ dicantur Sogdij, vel etiam Sogdi. Esse verò locorum pleraque inculta, & habitatoribus vacua. Cuiusmodi fuerint incolarum mores, vel vno retegi argumento facillimè potest. Quum in eo situ res gereret Macedo Alexander, producti ad eum sunt Sogdij ad triginta ferè numero captiui, vt facilè apparuit, & nobilitate præstantes, & corporis robore haudquaquam inter postremos. Iusserat eos ad vltimum abduci supplicium rex: id vbi animaduersum ab eis est, putares emissos vinculis domesticum repetere solum, maxima alacritate pæana patrium, adhibito & modulatiore corporis motu, more choreas ducentium, recinere adorti sunt. Renuntiatur id Alexandro, qui mirabundus, superesse cuiquam tantum animi, tantúmque elatæ mentis, vt mortis horrorem non compauesceret, scitari ab eis perrexit, quænam lætitiæ tam importunæ, támque inopinæ ratio foret. At illi, Non alia (inquiunt) ratione gestimus, quàm quòd terrarum principis imperio fatalem destinatúmque sibi essent subituri diem. Quacunque occasione alia morerentur, consueta cæteris per turbationem sortem oblatam fuisse laturos. Nunc, vt fortes addecet, mortem esse sibi in votis: proindéque cantu lætitiáque lasciuire. Tum tanta animi magnitudine versus in stuporem rex: Cupio (inquit) nosse, an sit vobis optabilis vita citra vllas inimicitias meas? At illi, nunquam inimicos egimus, verum nos quum hostiliter inuaderes vrens vastánsque omnia hostiliter, occurrimus vim repressuri. Quòd si benignitate potius, quàm diuexatione, certare nobiscum perrexeris, dabimus operam, ne officiorum vicissitudine superemur. At rex, Verum, quibus obsidibus pollicitationes obfirmatis? Vitam, inquiunt, quam contribueris beneficio tuo, fidei constátiæque pignori obiicimus, reddituri, quandocunque reflagitaris. Hisce verò illi conditionibus emissi, quam dederant fidem, obstinatis animis egregiè præstiterunt, populares suos synceriter Macedonibus conciliantes.

Assyriorum ritus. Distinguantúrne à Syris Assyrij. Ilium, Troia, Dardania, ciuitas vna. Grammatia quid. Pisces deorum loco. Syrorum item mores, & Phœnicum. A quibus inuenta primum astronomia, arithmetica, geometria. De Astreo pauca. Phœnicostola iacula. Iamblichus. Adad, & Adargatis. Virgo cæleste signum. Chalcidia pocula. Siriasis quid. Sirrum. Sirrus. Sir ciuitas. Phœnigmum quid, & siraum, aut sycion. Syriscus.

Cap. XXXIIII.

ASsyriorum mores magna ex parte Persici sunt. Illud peculiare, vt ei negotio destinati triumuiri, integritate conspicui & nobilitate præstantes ea maximè ratione iam maturas viris puellas coniugio peruinciant: nam productas palàm, conuocata per præconem multitudine, locare se eas velle pronuntiant, rémque peragunt, vt quæque dignitate præcellit, ita elocantes principe loco. Babylon verò, quæ fuerat Assyriæ caput, cur ab Hieronymo purpurata dicatur meretrix, etiã si Roma inibi significatur, & de mulierũ eius loci impudicitia, substrato hospitibus pudore, alibi (opinor) vberius explicatum. Mos verò genti illi peruetus, ægrotos in viis proponendi exquirendiq; à prætereuntibus, an morbo id genus norint remedia. Etenim nemo tam improbè malus fuerit, qui sciens non gratè impertiatur. Coma illis haud sanè magna. In manu insignis scipio est, prominet è fastigio malũ vel rosa aut liliũ, vel omnino eiusmodi quippiã. Mortuorum luctus inibi, qualis fermè in Ægypto. Defunctus eorũ melle conditur & cera. Assyrios præterea in præliis capita ferreis præmunire galeis barbarico consertis ritu, vt penetrare eas, non vsquequaque fuerit promptum. Clypeos porrò gestare hastásque & pugiones Ægyptiis persimiles, clauas item ligneas ferro inductas, ac lineos thoraces, auctor Herodotus est. Sed addit, Syros à Græcis nuncupari, à Barbaris Assyrios, vel Attyrios verius, quod scribit Dion, in quis visantur & Chaldæi. Porphyrio & Acron, Quæ nunc (inquiunt) Syria est, olim adiectione syllabica vocatur Assyria. Stephanus, Babylonium tractum Assyriæ nomine intelligit: quanquam & Assyrios alteros, statuit quod Xenophon item primo Rerum Græcarum facit, Syris adiacentes: distinguit & Strabo & alij plures. Id quod in Ilio, Dardania & Troia factitatum. Sed, inquit Lycophronis interpres, Dardanus ex Samothrace cataclysmi tempore ad Troiæ loca transmisit, ac condita Dardania, humanis est perfunctus, visebatúrque inibi eius sepulchrum at posterius Dardania, Troia, Ilium ciuitas facta est vna. Syrorum gentem esse natura leuem, obseruauimus, adque nouandas res procliuem. Inde illud in Aureliano Flaui Vopisci, Rarum est vt seruent fidem Syri, immo difficile. T. Liuius, Syri & Asiatici Græci, leuissima genera hominum, seruituti nata. Est & ludis celebritatibúsque adeo deditum genus, vt Antiocheni, quorum & maxima & felicissima vrbs est, toto ferè anno tum in vrbe tum in suburbiis non aliud impensius curarent, quàm ludos & festa. Historiarum quoque sextodecimo Posidonius, Syrorum incessens

delicias, oleo perungi eos pretioso arguit, liniique vnguentis, diei partem maximam in grammatiis (sic autem communes vocant concoenationes) cibis saburrari & potu. At M. Cicero, qui fuit oratoris pater, Romanos Syrorum venalium esse dicebat similes: nam vt quisque optimè Græcè sciret, ita esse nequissimum. In Syria, inquit Vlpianus Digestis de censibus, à quartodecimo anno masculi, à duodecimo fœminæ vsque ad sexagesimumquintum tributo obligantur. In Syria fluuium nomine Chalum, χάλον, celebrat ἀναβάσεως primo Xenophon, in quo visantur pisces magnitudine insignes, ac miti mansuetóque ingenio: Eos, inquit, deos arbitrabantur Syri, nec iniuria affici patiebantur, sicuti neque columbas. Omnes autem Syrias voluptatum scatere illecebris, auctor est Ammianus Marcellinus. Piscium aurata simulacra, penatium loco illis sunt. Sed & in templis argentei visebantur pisces. Syros præterea Fortunam impensius colere, Pausanias tradit, cuius simulacrum apud Orontem concinnarit Sicyonius Eutychides. Sunt & Syri ad iocos & cauilla in primis factum genus. Sed & cultui diuino non incuriose mancipatum. Proinde in Syluis Papinius,

Quod ramis pia germinat Damascus.

Incessitur tamen Syrorum gens, vt mortalium auidissima, sicuti Hieronymus inquit, necnon vafricia nimis solers, attestante id ipsum adagio ex Sudæ monumentis, σύροι πρὸς φοίνικας. hoc est, aduersum Phœnices Syri: vbi versuto imponere satagit versutus. Sunt enim in Syria Phœnices quoque. Fuere item Syri quandoque in hortis operosissimi: quod Plinius scribit, producta inde parœmia, Multa Syrorũ olera. Phœnicum laus peculiaris in nauigandi præstantia, & purpurarum piscatu, quando Tyriam præstare cæteris purpuram perhibent. Sidonij verò muneris à nonnullis creditur arithmeticæ ac astronomiæ excogitata ratio: quoniam nauigantibus vtraq; peraccommoda. Sicuti geometriam ad Aegyptios reiiciunt, ob agrorum mensus identidem necessarios, nunquam non collimitiis pereuntibus, Nili exsuperantia oblimatis metis. Sed in Mercurium cælestis scientiæ primordia renuit Manilius illis versibus:

Tu princeps auctórque sacri Cyllenie tanti,
Per te iam cælum in terris, iam sydera nota.

Auctor verò est Theon, quosdam esse arbitratos, Astræum mathematicum excogitasse primum astrorum nomenclaturam: quo argumento, astrorum sit dictus pater. Traditur illud quoque, vetera de atomis placita à Mocho Sidonio propagata primum. Illud obiter adnotarim, ab Pindaro elegãter dici phœnicostola iacula, quæ mittant Phœnices. Verum, de Assyriis illud amplius, quod libro quinto scribit Egesippus, in Iudaica captiuitate plerosque compertos, qui bimones aureos deglutissent, quum adornarent fugam. Id postea specie miserabili inter alui inquinamenta aurum legebant. Quod quum inspexisset Assyrius quidam, mox est in omnes propagatum. Inde dissecabantur miseri adhuc viuentes, ac ventris euiscerabantur secreta, dum inter retrimenta aurum quæritur, duobus milibus nocte vna discissis. Deum verò Assyrij quem summum habent ac maximum venerantur, Adad, verbo gentium illarum proprio, nũcupant. Significat autem non aliud ferè, quàm vnum. Adiiciunt & deam nomine Adargatin, siue ea sit etiam Atergatis, quod alibi indicabitur. Omnia horum numinum potestati subiecta, opinantur, solem interpretati terrámque. Argumento esse, quòd Adad simulacrum insigne radiis cernatur proclinatis, ceu virtutis cælestis vehiculum illi sint in terrenam adnuentes molem. Schematismo autem diuerso terræ, seu Adargatis imagunculæ confingebantur, in sublime radiis surrectis. Quod cælesti affluxu progerminent cuncta planè de terreno, velut fermento. Commeminit deæ item Bassus in commentario, quod in Germanici Phænomena concinnauit, vbi de Erigo-

A ne mentio est: cuius sit leonem inter, librámque domicilium. Virginem (inquit) dici Cererem, arbitrati sunt plerique, spicarum quas tenet, indicio. Alij Adagartin malunt. Sunt qui & Fortunam, quoniam sine capite astris inseritur. Obiter verò sciendum: à Nigidio Figulo iuxta M. Varronem doctissimo, Virginem dici Iustitiam, vel æquitatem. Sub sinistra quæ spicam habet magnitudine insigni, quam ideo Virgini contribuunt (quod scribit Theon) quoniam sit res præcipuè pia agricolatio. Virginem sunt, qui Ioue genitam

B fabulentur, velut Hesiodus, Δίκη διὸς ἐγκεγαῦα. At nonnulli Astræi filiam malũt καὶ ἡμέρας. Ex Chalcide porrò Syriæ ciuitate, à Monico Arabe condita, propagatus creditur Iamblichus, philosophiæ mysteriis copiose imbutus. Illud obiter adnotarim, ambigere Eustathium ab vtra Chalcide ducantur pocula dicta Chalcidica apud Comicum. Siriasis ad Syros pertinet nihil: est enim eo nomine cerebri inflammatio, & panniculorum quos vocant μήνιγγας, auctor

C Paulus. Sirrum nuncupant subterraneam fossam, id est cuniculum: λάκκον item dicunt. Sed & excauatio, in quam semina deponunt, eodem censetur nomine. Vbi recondantur in subterraneis frumenta, sirros intelligit etiam Varro. Sir, in Illyrico ciuitas πολυάνθρωπος. Syriscus vas plexile, in quo fici exponuntur vænales, meminit Alexis apud Athenæum. Phœnigmum septimo Therapeutices Galenus, idest φοινιγμόν, pharmaci genus intelligit communicatum denique τοῖς ἀπνοοῦσι: ex thapsia concinnatur, aut napy,

D ac id genus aliis. Siræum, ex Pauli monumentis, ficorum vocant decoctum plerique, cum defruto nomine participato: sicyon est ab Hippocrate nuncupatũ.

Arabum ritus maximè miri. Zira. Sisyra. De ratione veneni scitu non indigna pleraque. Item de viperis pulchra, & palsamo, seu balsamo. Scopelissare quid. Arabarchiæ vectigal. Arabarches. Lyciarches. Syriarches.

E

Cap. XXXV.

ARabum mores præcipua digni admiratione: primũ, fratres honore filios anteire, traditur: quia natu grãdiores sint. Omnium bonorum participes consanguinei sunt: qui tamen cæteros ætate præcedit, dominus existit, censetúrque. Communis item vxor, immo verò vna om-

F nibus. Ingressurus ad eam baculum ante fores deponit. Moris enim est, vt baculum vnusquisque gestitet. Eo viso, reliqui congressui parcunt. Illa tamen cum seniore noctes agere, dicitur. Cũ matre coisse, haudquaquam censetur impium. Deprehẽsum adulterum mors euestigio consequitur. Hic verò non alius est, quàm aliunde genus ducens. Arabum amicula ziras, idest ζειράς, vocat Herodotus: sicut Caspiorum sisyras, vnde Pactyes quoque dicti sisyrophori. Relatu iucundum in hac mentione, quod sequitur. Erat filia

G regi mira specie insignis: erant & mares filij numero quindecim, quorum singuli ardentius sororem amabant: propteréaque non desinebant per vices ad eam ventitare. Assiduis verò illa congressibus delassata, lepido commento eludere omnes adorta est. Bacilla sibi parauit, nihilo ab eorum bacillis discrepantia: quúmque vnus ex fratribus fortè digrederetur, arrepto quod deposuisset baculo, confestim illa compar subiecit. Id videntes cæteri ab ingressu temperabant. Ita aliquandiu à Venereis facta quies. Sed quum fortè omnes in forum coissent, id intuitus ex eis quis-

H piam, sororis congressum petit. Verum, bacillo ante fores animaduerso ex more, quum fratres alios agere in foro, sciret, adultero dari operam coniectans, pergit inde trepidus & ira ardens ad patrem, quid vidisset, quid pro vero afferret, nuntiat.

nuntiat. Indignabundus & minarum plenus accurrit is, baculum videt, ingreditur, innocentem reperit filiam. Adiiciamus porrò, quod notandum censuit Vlpianus: Arabum plerosque in prædia inimicorum lapides aggerere consuesse, quod σκοπελίζειν dicunt, idest scopelissare, quo significabant, interituros malo leto qui ea colere adorti forent, insidiis illorum qui scopulos posuissent. Quo fit, vt nemo audeat, crudelitatem veritus insidiantium. Id, inquit, grauiter persequi solent presides ad pœnam vsque capitis. Dignum scitu: in Arabia vim balsami magnam subnasci, vti Pausanias arbitratur: qui tamen palsamum pronuntiat, balsamum minimè, in Bœotiis rebus. Amare porrò viperas tum arboris succum, quo alantur plurimum, tum etiam vmbram: nam & in odoriferis syluis serpentes, siue serpulas, vt veteres loquebantur, reperiri frequentissimas traditum est: & scribit Bibliotheces quarto Diodorus. Vbi verò Arabibus appetat tempus balsami succulentum excipiendi humorem, Scytalas fert vnusquisque duas aduersum viperas: quippe inuicem iis allisis, sono illas abigunt. Interfecisse nanque cauent cumprimis, balsamo sacras opinati. Quòd si quem fortè mordicus apprehenderint, fit vulnus, perinde ac ferro illatum, sed veneni timor nullus: quando cibis pastæ odoratis viperæ virulentiam letalem alias, mitiore permutant potestate. Insignem quippe venenis molliendis vel accendendis vim habent alimenta, Siquidem in Phœnicia compertum, vel halitu modò truculentioris viperæ pernecari hominem: quod radicum illic succrescentium potentia, creditur fieri. Arabici porrò instituti, & quidem legitimi fuit illud quoque, vt si parte aliqua regij corporis causatio se ostentasset, proximi ipsum id assimilarent, quippe censeri ridiculum, moriente rege certatim adniti, vt simul contumularentur, ni idem & in corporis præmortua parte præstarent. Luxum regis in thus ferentibus locis eum legimus apud Athenæum, vt in dies singulos talenta impenderetur Babylonia quindecim. Illud haud prætereundum omnino: ex Arabia in Ægyptum vim animalium insignem solitam adduci, quo nomine vectigal Arabarchiæ celebratur Iureconsultis: cui qui præesset, diceretur Arabarches. Ad quod scienter eruditis coniectatum, id satyricum liquidò spectare, Ægyptius, aut Arabarches, dormitantibus in aurem vtranque interpretibus, vt aliàs non infrequenter. Nam sic in Epistolis ad Atticum & M. Antonius Arabarchæ fœdatur appellatione, ceu Aegyptius foret publicanus, ob exigendi sanguinariam atrocitatem. Lyciarcham tamen intelligunt ludorum præsidem, qui in Lycia celebrarentur: & Syriarchem, eorum qui in Syria.

Nabatæorum mores. Nabaten vocari ex adulterio conceptum. Reges apud Homerum solitos sibiipsis subseruire. Saracenorum instituta. Erembi qui, & vnde.

Cap. XXXVI.

NAbatæos esse felicium Arabum gentem, omnibus arbitror notissimum: à Nabate quodam sic nuncupatam, Græci scribunt: dicíque Nabaten ex adulterio conceptum. Horum continentiam laudibus efferunt celeberrimi auctores, necnon cumulandis asseruandisque diuitiis curam exactissimam. Illud admiratione non caret: mulctam dici publicè iis, qui rem aliquo modo decurtarint imminuerintve. Augescentibus opibus, honor est domino exquisitus Rara inibi seruitia. Ministeria ex cognatione frequentiora, vel sibi vnusquique minister est. Quo more ne reges quidem expertes ferunt, à quibus idētidem parari dicuntur conuiuia. In iis plura duodenis exsiccasse pocula, ignomi-

A niosum. Rex ibi auctoritatis adeo dilutæ, vt non sibi modò, verum & aliis interim administret, idest non autodiaconum modò agat, sed antidiaconum quoque. Cæterū & Homerici reges eius quoque modi cōperiuntur, ex quo item αὐτοδιάκονοι inueniuntur, idest sibi ipsis subseruientes: quando Priamus etiam ἡνιοχεῖ, idest aurigatur. Achilles concidit carnes. Icit fœdus, immolátque Agamemnon. Meminit libro primo Athenæus. Nabatęorum sustructiones impendio pre B tiosæ. Vrbes nullis communitæ mœnibus visuntur. Summa enim regioni pax. Equorum quibus carent, vicem implent cameli. Perfuncta fato corpora retrimentitiæ sordis loco illis sunt. Regium cadauer, vt ritè contumuletur, in sterquilinia deiectatur. Sol illis sacratissimum numen. In arula res illi peragitur diuina, quam in ara excitarint. Sarracenos cōstituit Ammianus inter Assyriam & Nili cataractas, & Blemyarum collimitia, qui omnes à caluo (quod dicitur) ad caluum bellaces censeantur. Seminudi agunt, C coloratis sagulis pubetenus amicti. Nemo vnus eorum stiuam attigit, vel arborem coluit quærendo victui. Errant semper nulla lege, nullo lare. Vita est illis perpetua fuga. Vxores mercenariæ ac conductæ ad tempus ex pacto. Verum, vt adsit matrimonij species aliqua, dotis nomine offertur marito hasta cum tabernaculo. Ita verò palātur assiduè, vt alibi nubat vxor, pariat alibi, & procul liberos abducat. Victus vniuersis caro est ferina. Lac præstò est exuberantissimum. Frumenti ac vini vsus plerisque ignotus. Interpres D Homeri quidam Erembos Troglodytas interpretatur, & Sarracenos, idest σαρρακηνούς. Dici autem Erembos, παρὰ τὸ εἰς τὴν ἔραν δύειν. quia subterranea incolant. Sed appellantur Erembæi quoque. Ammianus idem alibi scenitas Arabas Sarracenos dici nunc opinatur.

E *Ægyptiorum inuenta, & eorundem ritus. Artophagi Ægyptij cur. Cyllestia. Ammonij vnde. Pan seu Mendes. De suibus. Hermotybies. Cici. Calasiris quid. Laura locus deliciarum. Dulcis cubitus apud Sardis. Ochi regis historia. Omphale. Lydorum libido. Abrotonum. Laurea in potu quid. Laura ciuitas, & Croton vnde. Lauria locus. Plutarchi locus in Themistocle de Lauriotico prouentu.*

Caput XXXVII.

F QVid verò de Aegyptiorum ingeniis, déque eorum doctrina sentiendum videretur, abundè aliàs exsequuti sumus. Nunc nihilo seciusprolibabimus quæpiam eiusdem gentis peculiaria, ne quid per incuriam transiliamus, velut conniuentes, quod nostros libellos adiutum eat. Igitur quia in artibus reperiendis solertem fuisse gentem eam, & in cognitione rerum indaganda sa- G gacem multi prædicant, compertum id in literis ante omnia. Ab Aegyptiis ex cælestium rerum scientia & obseruatione anni rationem excogitatam primò: inde in portiones duodecim, quæ de lunæ nomine menses nuncupantur, distributam. Græci quidem fuit moris, tertio quoque anno vt fieret aptior temporū responsus, mensem interiicere, quem intercalarem dicimus. At Aegyptij, re vniuersa (vti visum est) cōperta certius, singulis quidem mensium treis dierum attribuentes decadas, euoluto denique anno, quinque etiamnum superadiiciebant dies. Traditum H porrò, duodecim deorum rationem ab Aegyptiorū scientia Græcos ad se corriuasse. Primos item deorum excitasse aras, conflasse simulacra, ac templa cōstruxisse. Quin & animaliū effigies saxis insculptas ostēdisse. Quæ ad gētis mores spectant, & instituta à cæ-

terorum ingeniis dissita longè comperiuntur. Nam taceo illud: veterum Ægyptiorum alimenta ab herbis petita, palustrique caule, eam quam agrosin vocant, vnde irrepsit mos eadem diis supplicandi. Mox verò ad pisciti um transisse, ac nonnullos ad carnes, pellibus ad integumenta corporum reiectis: sicuti ex arundinibus attexebantur domus. Ægyptios Hecatæus artophagos nuncupat, qui cyllestiis vescerentur. Collestes vocat Herodotus ex olyra, idest siligine confectos. Proditum à sacerdotibus est, à Mercurio deinde artium disciplinarúmque excogitatos modos. Cæterum, ferri hæc possunt: illa, admiratione nō carent. Tenet quippe fama, fœminas inibi negotia obire, cauponam exercere, ac id genus alia pleraque peragere. Viros autem domi se continere, quæ alias muliebris censentur muneris, tractantes. Onera item capitibus gestare, virorum est, humeris autem fœminarum. Vesicæ retrimenta reddunt fœminæ stantes, viri sedentes. Ciborum superfluitates intra domestica consepta excernuntur. Vescuntur in propatulo viisque. Sacerdotium nullum adit mulier: virile habetur id. Maribus parentes alendi necessitas nulla. Filiabus autem summa. Scribunt non vti nos, à sinistro in dextrum pergentes, sed ediuerso: prædicant tamen ipsi, nos in sinistrum produci, se verò in dextrum. Literæ eorum bifariæ, sunt sacræ, ac populares. In deorum cultum præter cæteros studio feruntur exsuperantissimo. Virilia circuncidere, nōn diffitentur, sed rationem promunt, vt mundiores sint. Sacerdotum tota leuigantur corpora, omni prorsum decusso pilo, ne quid sordium se proferat in re diuina. Amicula linea sunt, calcei papyracei, aliis vti nefas. Ægyptiorum dij vniuersim quidem Isis & Osiris, quem Bacchum intelligant. Seorsum verò & alij plures. Nam apud Thebas arietina facie coli Iouem, traditur, quòd Herculi sese ita visendum præbuerit, vt arietis detruncati pelle corpus obsepserit. Quia verò Iouem Ægyptij Ammonem dicunt, inde Ammoniorum, quos Ægyptiorum atque Aethiopum colonos prodidere, cognomen celebratum, simul & oraculi apud eosdem vulgata fama. Sed de hoc paulo item plura mox. At Mendesij inter octo deos Pana connumerant, quos priores duodecim illis opinā tur. Eius simulacrum caprinam præfert faciem. Crura verò hircina sunt, non quia talem arbitrentur eum, sed veritatis arcanum mystico adumbratur velamento. Aegyptiacè verò Pan dicitur Mendes, quo nomine hircus item designatur. Quanquam est quoque in Thracia ciuitas Mende, vel Mendis: vt est apud Apollodorum, vnde Mendæum vinum. Sunt & in Sicilia prope Palicos Mendæ. Inter animalia antiquis obseruationibus consecrata mneuis & apis sunt notiora: mneuis soli sacer est, super quo nihil dicitur memorabile, sequens lunæ. Suilli pecoris apud Ægyptios detestatio summa. Argumentum euidens, si quis transeunter vllo modo belluam attigerit, e uestigio cum indumentis omnibus in flumine abluitur. Propterea inibi subulcis interdicitur templis vniuersis: nec per connubia quispiam cum eo genere affinitates conciliarit. Animal id nec diis immolatur vllis, præter quàm Libero ac Lunæ: nisi vbi plenam visitationem illa facit, liberum enim tunc sacrificium est, nec suillam carnem à mensa reiiciunt. Maximus apud eos senectuti honos. Vestes non aliæ magnopere, quàm lineæ, circa crura ambitu extremo fimbriatæ, quas calasiris vocant. quanquam ibidem calasiries item pugnatores vocantur: sicuti etiam hermotybies. Sunt quibus calasiris intelligatur equestris tunica latior, quam & xystida vocant: dicitur quoque ἱππικὸν χιτῶνος, Græcorum lexicis hac in re præcipuè vitiatis: Laneas vestes intulisse templo profanum. Scelus item, inuolutum iis cadauer condidisse. Aegritudinum ibi non vnus est medicus, suus est vnicuique morbo destinatus. In funeribus is irroborauit mos, vt decedēte aliquo, caput sibi muliebris familia & vultum deformet luto, excurrat deinde per vrbem, ac se plangat: conuerberantur & viri renudatis pectoribus: salinariis mox condiendū traditur cadauer, quum odoribus, tum etiam sale. Muliebre corpus domi diutius asseruatur, ne Veneria fœditate à salinariis inquinetur, quod experimento cognitum quandoque est. Vnguenta Aegyptiis, præsertim in palustri solo, ex Sillicypriorum fructu, ipsi appellant κίκι. Cogebatur Aegyptiorum vnusquisque destinato magistratui, quo se artificio tueretur, palàm facere. Quòd si quis ementiretur, morte luebatur mendacium. Eam legem ad Athenienses quoque tralatam à Solone, auctor Diodorus prodidit. Hortorum curam esse familiarem Aegypto, scribit ex Callixeno Athenæus: quamobrem accedente aeris temperatura, florum quopiam quacunque anni parte abundè suppetere, præter aliarum rationem terrarum. quo ductus argumento Martialis libro sexto sic iocatur,

> Vt noua dona tibi Cæsar, Nilotica tellus
> Miserat, hybernas ambitiosa rosas,
> Nauita derisit Pharios Memphiticus hortos,
> Vrbis vt intrauit limina prima tuæ.

Postremò, nec illud silentio inuoluendum: in numerosa Aegyptiorum regum serie, mandatum literis, etiam fœminas quandoque regnum tenuisse. Ganeata eorundem cibaria literis commendarunt multi: sed palàm facit historia potissimum, qua proditur memoriæ, aduersus Persarum regem Ochum expedito cum exercitu irruisse Aegyptium regem, móxque à Persis superatum. Quum ab Ocho tractaretur humanè, etiam mensæ adhibitus, ridere perrexit Persicam lautitiam, vt tanto principe indignam prorsus. Ac si collibeat (inquit) nosse, cuiusmodi esse deceat felicium regum mensam, imperato meis olim coquis, cœnam parent Aegyptiam. Quum adnuisset Ochus, arrisissentque plurimum id genus condimenta: Malum malè (inquit) ô Aegyptie, disperdant te dij, qui hisce neglectis, viliores affectasti dapes. Fuit apud Alexandrinos locus Laura nomine, in quo omnium quæ ad delicias spectarent, visebatur forum. Sicuti fuit apud Samios Laura quoque, Polycrate tyranno struente: vt apud Sardis qui est, dulcis cubiti exhiberet imaginem, Lydorum in primis molliciem amplexatus. Quando gens ea Venereorum appetentissima in hortorum amœnitate cum mulieribus cōgredi multum diúque consueuerat. Eorum principatum vbi arripuit Omphale, post alias irrogatas pœnas, vxores viridario præclusas seruitiis prostituit, vnde conciliatum loco nomen. Meminit Athenæus, sed & Plato in Phædro. Quo (vti arbitrantur) argumento, Dioscorides libro tertio, abrotonum etiam γλυκὺν ἀγκόνα vocari scribit. Quum verò ait Gellius, Romanis mulieribus in potu familiaria fuisse, lauream, passum, murrinam, lauream pro lora dictam volunt eruditiores. Nam scribit Varro, Grandiores natu mulieres loram bibisse, vel garum, vel defrutum, vel passum, quam dixerit murrinam Plautus, vti nonnullis placet. Crotonis ciuitatem dici Lauram, compertum mihi est: ab Laura Lacinij filia, Crotonis vxore, à quo ciuitati factum nomen. Fuit in Attica item Laurium, locus metallorum ferax: quod prodidit inter cæteros Herodotus & Sudas quoque. Hinc apud Plutarchum in Themistocle, Lauriotıcus celebratur prouentus. quam rem aut non percepit interpres, aut neglexit: sicuti in Nicia quoque, vbi metalla in Laureotica recensentur, idest ἐν τῇ λαυρεωτικῇ: at interpreti satis fuit, In agro, transferre: ni forsan decurtati codices sunt. Laura, pro via, seu vico est apud Herodotum libro primo, veluti per quem fluit populus.

Aphrorum ritus diuersissimi. De Maurusiis pluscula, & Cinganis. Ægidis origo, & quadrigarum. Hammata quid: Necnon de Carthaginiensibus.

Ammon

Ammon Iupiter vnde. Parammon Mercurius. Gorgia quid. Gorgones animalia. Boues retro pascentes. Plagion schema. In Libyam remittere ægrotum quid.

Cap. XXXVIII.

APhricam esse hominibus fœcundissimam, auctor probat Herodianus: proinde gentes diuersissimæ in eadem, & moribus miris maximè. Nobis omnia consectari, non est consilium, cum delectu curioso, quod hactenus fecimus, paucula ex strue cumulata præcerpemus. Aphricam M. Tullius omnium vocat prouinciarum arcem, na tam ad bellum contra vrbem Romanam gerendum. Adyrmachidas ad Ægyptum vergentes eisdem ferè vti moribus accepimus, quibus & Ægyptij narrantur imbuti. Vxoribus in vtroque crure armilla inest ærea. Caput insigniter comatum. Si quos, vti assolet, pedunculos ceperint, præmordent, ac mox abiiciũt. Virgines iam maturas viro astituunt regi. Quæ præci puè illexerit animum, præfloratam dimittit. Nasamonum singulis de more adsunt vxores plures: cum quibus vel palàm congredi, receptum apud eos est, prius scipione prætento. Nuptiali cœna discumbentium singulos adit noua nupta Veneris gratia. Congrediũtur illi, domo allatum donum contribuentes. Sicubi iusiurandi vsus veniat, concipitur id per viros qui olim apud eos plurimo virtutum splendore enituerint. Affusis precibus ad maiorum monumenta, futurorum scientiam aucupãtur incubantes manibus. Fidei sanctio maxima inuicem sibi idem propinasse poculum. Cuius si inopia fuerit, è cinere idem petitur argumentum. Maurusij durissimis insueti, in paruis degunt tuguriis, vbi liceat vix respirare. In humo dormiunt nuda: si qui delicatiores paulò sunt, aliquid substernunt. Vestes pro temporibus euariasse, legibus prohibentur. nam laceras crassioréſque omnibus gestitant horis. Pane carent, ac vino, quin bonis omnibus, sine quîs humanior degi non queat vita. Tritico vescuntur tamen, ac siligine, hordeóque, verum incocto, nec trito in farinam, belluarum vtique more. Apud eos nefas est, viros vaticinari. Fœminarũ modò ea est functio. Nam sacrificio proprio diis obito, antiquis non inferiora ædunt responsa. Videntur Maurusij è Phœnicia oriundi: quoniam Hebræis ex Ægypto demigrantibus duce quidem Mose prius, mox Iesu Naue filio, patrias coacti sedes linquere in Ægyptum, inde in Aphricę vltima defugere. Argumento sunt lapideæ columnæ apud Tingen oppidum in quîs Phœnicum lingua conscriptum: Nos à facie fugimus Iesu prædonis, filij Naue. Dicuntur autem Aphricæ indigenæ, quòd eis nulli sint vetustiores. Quo nomine illorum rex Antæus, est dictus terræ filius. Hæc autem ratio & Didoni Carthaginis condẽdæ occasionem facilè prębuit. Maurusios denique Cinganos appellari nunc; coniectatio eruditorum est, quòd ab Saracenis pulsi, per omnem sint Europen disiecti. Scatet feris Garamantum situs. Tenet cõstans fama, auersari eos hominum commercia, immo verò etiam aspectum fugitare. Arma illis nulla, quando nec tueri quidem se audent. Macas memoriæ proditum est, summa capitis curiosius deradere, relictis in meditullio capillis, quos succrescentes circumtondent eadem cura. Poisent videri sacerdotes nostri ritum inde mutuati, nisi quòd capitis corona ex Romanæ ecclesiæ institutione regnum præfert, quod in CHRISTO expectatur. Capillorum verò decussio temporalium indicat bonorum depositionem. Gnidanum vxores fimbriarum copia perstrepunt, pretiũ id concubitus est, quo pluribus quæque visatur exculta, eo plausibilior eius forma censetur, ceu quam adamarint innumeri. Machlyes comam in occipitio

A connutriunt. Auses verò capronas è fronte demisisse gaudent. A virginibus honori Mineruæ, quam indigenam arbitrantur, certamen æditur quotannis: arma, lapides sunt, fustésque: si qua ex ictu decesserit, falsa censetur virgo. Quæ omnium præstantissimè deprælíata est, à cæteris Græca condecoratur armorũ facie. Subuehitúrque curru per Tritonidis ambitum paludis. Putant verò Mineruam Neptuno prognatam, & palude eadem. Coargutam verò grauius à patre, indignabundámque inde, adoptandam se Ioui insinuasse.
B Promiscuus porrò illis, ac ferarum prorsus more passiuus cum mulieribus congressus. Troglodytas Æthiopum inenarrabili pedum celeritate mirantur rerum conditores. Non articulatior illis vox: verum, qualis in vespertilionibus inauditur, stridor. Cibus non aliunde, quàm ex serpentibus lacertísve, ac omnino reptili genere. Libycum verò institutum id item est, vt quos in venatione vel pugna elephãtes attriuerint, magnificè sepeliant, ac hymnos præterea concinant: Quorum id sit argumẽtum, ἀγαθοὺς ἄνδρας
C εἶναι τοὺς ἀντιπάλους γενομένους θηρίῳ τοιούτῳ, ideſt viros esse bonos, qui tam atroci belluæ ex aduersum steterint: quòd mors gloriosius comparata, ἐνθάφιον sit τῶν θαπτομένων. Atlantes propriis carere nominibus tradũt, solos hominum, quod nobis compertum sit. Hosce memorant orientem execrari solem, ac omnifariam ingerere conuitia, quia ipsos perurat, & inutilem reddat regionem, caloris exsuperãtia ambustam. Aphris porrò pastoribus mos ille vetus est, quadrimis filiis verticis venas aut etiam temporum, lana quam succi-
D dam dicimus, adhibita, inurere, compescendis è capite fluctionibus. Propretereáque inter omnes prosperiore vti se putant valetudine, ac re vera eiusmodi comperiuntur. Quòd si amburendis venis fortè spasmo corripiantur pueri, inspersam hirci vrinam, præsentissimum malo remedium arbitrantur. Aphras mulieres super vestem nudas gestare caprarum pelles fimbriatas, ac rubrica litas: vnde apud Græcos defluxerit Ægidis appellatio. Quadrigarum item morem indidem in Græciam demanasse, produnt. Sepeliendi ritus à
E Græca non ita abiungitur consuetudine. Risu non caret, quod in more Nasamonibus est, qui sedentium habitu mortuos astituunt, id ipsum & inter moriendum curiosius attendentes, vt sedentes expirent. Aphros porrò traditum est, gentem esse ad omnem auram spei mobilem, atque infidam. Numidas ante omnes barbaros in Venerem effusos. Ammon celeberrimum est Libycis numen, cui de pastoris nomine, à quo illi primò erectum simulacrum est, appellationem factam, in Messeniacis rebus auctor Pausanias
F est, sicuti Babyloniorum Belus ab Ægyptio quodam Belo creditur nuncupatus. Scitu verò dignum dici non Iouem modò Ammonem, sed & Ammoniam Iunonem. Quin & Parammon Mercurius colebatur in Libya quoque, sed ita, vt Elei in Peloponneso eisdem pariter rem obisse diuinam memorentur. Pindarici interpretes id produnt modò: ab Libycis Ammonem nũcupari Iouem, atque sic etiamnum coli. Hammata in frictionis ratione pro fasciis accipit Galenus: His, inquit, de causis etiam τῶν ἀμμάτων circum-
G actus fieri conueniet, quos fricantes circa totum vẽtrem adhibent. Maxyes in parte capitis dextra comã enutriunt, in sinistra decutiunt. Minio linunt corpora, seque à Troianis propagatos, fabulantur. Oblinũtur colore eodem Zygantes, quibus ex simiis alimenta sunt. T. Liuius perfidiam Pœnis attribuit, quam vel Punica maiorem in Annibale fuisse, scribit. Cicero calliditatem: sicuti numerum Hispanis, robur Gallis, artes Græcis, Italis sensum, Romanis pietatem, ac religionis sapientiam. In Floridis Apuleius Carthagi-
H nem miris efferens laudibus, inibi pueros omnibus imbui disciplinis, scribit, quas & ostentent iuuenes, doceant senes. Esse porrò Carthaginem eius prouinciæ magistram venerabilem, Aphricæ Musam cælestem, camenam togatorum. Carthagine imperatores

collebantur in crucem, si prospero euentu, prauo cō-
silio rem gessissent. Carthaginiensium iuuentutem vi-
detur non citra probrum Ennius tunicatam dixisse:
quoniam primum tunica non vteretur Romani, mox
substrictam admiserint, breuémque citra humerum
desinentem, quam vocant exomida. Carthaginiensiū
item mores incessit Plutarchus, vt amarulentos, tri-
stes, subditis graues, in terroribus haudquaquam ge-
nerosos, in ira peragrestes ac feros, pertinaces in iis
quæ semel complacita sint, ad lusum & gratiam im-
mites asperósque. Pœnos esse acutissimam gentem,
Columella scribit. Scitu verò dignum: Carthaginem
veteribus dici quandoque caccaben, idest κακκάβην:
quod illarum gentium lingua equinum indicet ca-
put. Ad quam rem Virgilianum illud ex Æneidos
primo alludere, neminem (opinor) fallit. Misnam dici
Carthaginiensium nauale, compertum nobis est. Il-
lud hic obiter subnotarim: esse in Libya Gorgonas a-
nimalia κάτω βλέποντα, idest semper despectantia, oui-
bus creduntur agrestibus similia, aut vitulis, sicuti
quidam voluere. Pestilens iis est oris halitus, quippe
intereunt mox afflata omnia. Sed nec innocentior ab
oculis radius manans, vbi concussa, quæ à fronte in o-
culos propendet, coma, spectarint aliquid. Cognitum
id à Marij militibus aduersus Iugurtam bellantibus.
Esse item in tractu eodem, Herodoto auctore, boues
opisthonomos, idest retrò pascentes, id exprimenti-
bus cornibus quæ adnuunt proclinantúrque in ima:
tametsi historiam conuellit Athenæus sub aliena per-
sona, quoniam à nullo præterea historicorum sit cō-
probata. Gorgia, idest γόργεια, ad Gorgonas pertinent D
nihil: nam dicuntur eo nomine Doriensibus histrio-
num personæ. Est & schema similiter desinens, quod
gorgion dicunt: cuiusmodi apud Thucydidem histo-
ria prima,

Φαίνεται γὰρ ἡ νῦν ἑλλὰς καλουμένη οὐ πάλαι βεβαίως
οἰκουμένη.

Est apud eundem schema item plagium, vbi quid ita
enuntiatur, vti ad vnum referri queat, queat & ad al-
terum. Sicuti quum interpres ait, dici hæc ab Themi-
stocle valent, sed & ab Thucydide. Illud verò Galeni E
ex Therapeutices quarto, aduersus Thessalum & as-
sectatores: Si, inquit, medicaminum series numerosa
cum diætæ ratione nil prorsum ægritudinem alleua-
rit, ἀποπέμψουσιν εἰς λιβύην τὸν ἄνθρωπον, idest in Li-
byam hominem remittent, Historiam (opinor) laten-
tem complectitur. Ex classicis quippe auctoribus id
exploratius est, homines in Aphrica salubri esse cor-
pore, ac plerosque dissolui senectute, morbúmque
haud sæpe superare quenquam.

F

*Clepsydræ notiones plures. Hydrologium quid. De
clepsydrio item. Iupiter Ithomatas. Ephydor. Itho-
mea festa. Diametri notio recondita. Plutarchi
locus explicatur in Demetrio. Quid sit per diame-
trum moueri. Aristotelis obscuritas illustratur.*

Cap. XXXIX.

CÆterum relictis denique gentium G
moribus, quos miscellanea quadam
ratione ac promiscua, vt se inter le-
gendum obtulere, prætexuimus, ad
institutum, veluti postliminio redea-
mus. Atq; illud attingamus primum:
clepsydram dici quandoque astronomicum organū,
horas metiens. Clepsydris, inquit Martianus, lunæ
magnitudo cognoscitur. Hydrologia videtur appel-
lasse Cleomedes in tractatu De cælestium orbiū con-
templatione, quibus solem dimetiebantur. Pausania H
verò auctore, scimus in vertice montis Ithomes arcis
Messenensium: vnde Ithomæa dicantur festa, Iouis
ἰθωμάτα honori dicata, fontem fuisse nomine Clepsy-
dram, in Arsinoen fontem alterum influentem: cre-

A do, quia quandoque exundet, quandoque deficiat.
Fuit & in arce Athenis eodem nomine fons ita nun-
cupatus, quòd flare incipientibus Etesiis impleatur:
flaccescentibus autem, desinat: consimili ferè ratione,
qua Nilus. Propterea de M. Antonio scribit Appia-
nus in Parthico: Athenis profectum ad bellum, ex
sacra olea sibi sertum præcerpsisse: porrò & ab Cle-
psydra vas aquæ plenum detulisse ex præcepto secū.
Legimus & Metichen scortillum Clepsydræ cogno-
B mentum sibi adoptasse, quum ad Clepsydram concu-
buisset, ac vniuersa defluxisset aqua. Euboli quoque
poema dictū legimus Clepsydram, quod auctor pro-
dit Athenæus Dipnosophistarum libro tertio ac de-
cimo. Qui clepsydræ æqualitatem custodiret, ephy-
dor dicebatur. Quia verò est horonomicon vas cle-
psydra, hinc præfinito dicentes, ad clepsydram id a-
gere, pronuntiamus. Ex quo Cicero: Cras ergo ad cle-
psydram. Hinc διαμεμετρημένην ἡμέραν dici à Græcis
audias. In tres autem partes distribuebatur aqua, vna
quippe agentis erat, rei altera, tertia iudicum. Diame-
C trum verò appellarunt, quod à iusta deficit dimensio-
ne: vt est apud Dinarchum in Callistrati Isangelia.
Ex quo Plutarchi verbis lux infertur plurima in De-
metrio, cuius filius in Thebarum oppugnatione, quū
plures frustra cædi aduerteret, eo nomine quereba-
tur apud patrem. Qui commotior, τί δυσχεραίνεις in-
quit ἢ διάμετρον ὀφείλεις τοῖς ἀποθνήσκουσι, quid molestè
fers, an diametrum trucidatis debes? Hanc doctrinam
non est interpres assequutus. Nec illud negligendum,
quod primo De animalium historiis prodit Aristote-
D les: animalia τετράποδα καὶ πολύποδα moueri κατὰ διάμε-
τρον. Nam diametrum lineam item dicimus ab angulis
quadrati ad angulos transeuntem oppositos. Multi-
peda verò, dum stant, quadrangulam planè formam
delineare videntur: verum, in pogressum, non per re-
ctam lineam pedes protendunt, vt homo, sed à dex-
tro in sinistrum, vicissimque à sinistro in dextrum.
Diametrus, inquit Martianus, Latialiter distermina
dicitur. Clepsydram graphicè Apuleius expingit. Cle-
psydrij auscultationes inuenimus apud Philostratū,
quibus Adrianum Tyrium ascriptum refert, ab Hero-
E de Attico, tanquam rei maximè arcanæ. Item Pausa-
niam Cappadoca vnum ex iis fuisse scribit, qui clepsy-
drij participes forent, quos (inquit) aliqui vocant δι-
ψῶντας, idest sitientes. De clepsydræ porrò ratione in
encycliis quæstionibus Aristoteles.

*Vocabulum lutra quàm varias recipiat notiones. E-
lytron. Anelytra. Luntæ aues, ac conistica. Elu-
triare. Labandria. Luter. Lura. De lutrophoris,
& corriuatis à lutra dictionibus. Hydrophoros
puella. Hydrophoria festum. Erinnys vnde. De a-
quiminariis: aquariis item, ac Cerere Lusia, & E-
rinnye, Arione equo. Neptuni & Cereris eiusdē
fabella. Puncta. A punctis. Neptunus cur Hip-
pius, & Deus maris. Neptunus item Hippodro-
mius. Lusius fluuius, & Gortynius. Aquatio, a-
quatus, adaquare.*

Cap XL.

LVtras sunt qui in nostris literis aquas
immundas dici à Græcis interpreten-
tur, opinor inde adductos, quia Sudas
λουτρὸν exponit, τὸ ἀπόλουμα τὸ ῥυπαρόν.
Sunt & lutræ fibrorum è genere, quas
nunquam mari accepimus mergi. Ha-
sce verò etiam lytras (Varrone auctore) dicimus, quia
radices arborum in ripa succidant. quamuis possit vi-
deri etiam à luendo lutra nuncupari, quòd aquis se
lutet, quoniam enhydris Græcè interdum nomine-
tur. Elytron verò crustam dicunt pennas superueniē-
tem, quasi vagina inclusas, vt in scarabeis: nam inde
anely-

anelytra dicuntur, quæ detectas habent pennas, vti apes. Luntæ vocantur aues, quæ lauandi vſu non carent: ſicuti coniſticæ mercantes ſe puluere, velut pulueratrices. Lutra Græci genere neutro etiam balnea dicunt: ſicuti etiam lutronas, vt Xenophon. Balnei verò aquam lutrion, vt Ariſtophanes ἐν ἥρωσι, noua etiã comœdia lutas. Inuenio & lutrophorum appellari, qui nouis nuptis lauacra deferebat, Athenis quidem ex Callirrhoe, aut ex Enneacruno, alibi verò vndecunque. Puerum genere propinquiſſimum eo fungi B ſolitum munere ſcribunt nonnulli. Fœminam verò in eo vſu intelligere videtur Pollux. Quin & in Veneris templo apud Sicyonios virginem, quæ annuo fungatur ſacerdotio, lutrophorõ dici, Pauſanias ſcribit. Nymphica item lutra fuiſſe dicta reperio. Erant & ſui defunctis, qui cælibem tranſmiſiſſent vitã, lutrophori, ideſt pueri hydriam tenentes, qui ſuper monumentum aſtituebantur. Lutra vas item apud Latinos. Vnde Elutriatum vellus apud Plinium, quod de vaſe in vas tralatum eſt, quod tranſuaſare item dicitur, C ſed rarius. Elutriare lintea ex Laberio apud Gellium, pro lauare poſitum videtur. Sicuti Labandria, quæ ad lauandum ſunt data. Luteridium ſunt qui Latinè labellum interpretentur: alij & capulam. Putant ex eruditioribus aliqui, à lura dici elutriare verbum: id verò eſt os culei: vnde & lurcones, capacis gulæ homines. Apud quoſdam luter vas eſt, quo miſcetur aqua vino. Eius commeminit Hieronymus in Iouinianum. Et quoniam de aquis mentio eſt, aquarios lego nuncupatos hæreticos quoſdam, qui aquam offe- D rebant ſolam in calice ſacramenti. Apud Ciceronem in Epiſtolis familiaribus à Cælio concinnatis, videntur eſſe aquarij, qui aquam circunferunt vænalem. Niſi ego, inquit, cum aquariis & tabernariis pugnarem, ciuitatem veternus occupaſſet. Iuuenalis,

Veniat conductus aquarius.

Aquaria prouincia in Cicerone aduerſus Vatinium, Cura eſt quæſtoris, præfecti mercibus, quæ vel mari vel omnino aquis ſubuehuntur, ne quid exportetur. Sed & publicis aquis præfici ſolitos quoſdam, ſci- E mus. De quibus quandoque fit ſenatuſconſultum factum, vt quum eius rei cauſa extra Vrbem forent, lictores binos, & ſeruos publicos ternos, architectos ſingulos, & ſcribas, & librarios, accenſos & præcones totidem habere liceret. Hoſce dici quandoque aquarum curatores animaduerto, interdum & aquarios. Iulius Frontinus, Ille aquariorum tollendus reditus, quẽ vocant punctam. Et mox docet, fuiſſe quendam qui appellaretur à punctis. Pertinebant & ad eandem aquarum rationem, qui vocabantur villici, caſtellani, ſilicarij, tectores. Sed hæc fermè miniſte- F ria erant. Alibi Frontinus aquariorum fraudem nominat, quos aquas ex publicis ductibus in priuatorum vſum deriuare deprehendiſſet. Super qua re Cælij Rufi ædita quoque legebatur oratio, cui titulus fuit De aquis, vbi aquariorum dolo, irriguos agros, tabernas, cœnacula perpetuis ſalientibus coarguebat inſtructa. Vnde illuſtratur Cælij eiuſdem locus, de quo diximus. Qua in parte mirari quiuis poteſt interpretum vanitatem, ſæpius in vado hærentium, aut G prorã illiſa vel ſuppreſſa etiamnum naui vix enatantium. Memorabile illud quoque, ad inſtitutum quod pertinet præſens: aquarum Athenis præfecturã Themiſtoclem geſſiſſe, compertiſque nonnullis, aquas

A per dolum corriuaſſe, quum damnandos curaſſet, ex mulctatitia pecunia æneum puellæ conflauit ſimulacrum, quam hydrophoron vocant, ab Perſis mox Sardis tralatam, & in Matris deûm templo collocatam. Leguntur hæc quidem in Plutarchi parallelis, ſed non citra ſcaturiens mẽdum. Fuit Athenis feſtum quoque hydrophoria, lugubre, in eorum memoriam, qui cataclyſmo periiſſent, meminit Apollonius. Aquiminaria vaſa apud Pomponium, Iureconſultum ab aqua deducuntur, vt ſint ad abluendas manus inſtrumenta. Quæ eſcario argento contineri putat. Scribit Herodotus hiſtoria prima, Aquiminaria duo Apollini Delphico fuiſſe à Crœſo oblata aureum argenteúmque. A Græcis περιρραντήρια nuncupari videntur. Aqualem cum aqua, vbi in Curculione Plauti legimus, notionem arbitror manifeſtam. Aquarium in Pomponio Digeſtis De ſeruitute ruſticorum prædiorum, eſſe locus videtur, vnde ducitur aqua in fundum riguũ. Sunt & aquilices apud Calliſtratum. Aquarios inter ſeruitia computat Digeſtis de fundo inſtructo legato Vlpianus: Hoſtiarij (inquit) topiarij, diætarij, aquarij domui tantum deſeruientes continebuntur. Quod ad Euſtochium ſcribens probat Hieronymus, In lignarios, inquit, & aquarios damnauit. Aquationem pro irrigatione accipit Palladius, qui & aquatam mulſam dicit, aqua dilutam multa. Nec ad aquare verbum vulgò frequens idem reformidat. Luſiam, ideſt λουσίαν, inuenio cognominatam Cererem in Arcadia apud Thelpuſam, quòd olim ei quærenti filiam congredi concupiſſet Neptunus, id vt vitaret dea pudica in equam ſe deformauit. Dolo percognito, Deus equum induit, ac mox Cererem adiit. Quæ initio factum tulit permoleſtè: inde ira deſita, Ladonis aqua expetiuit relui. Hinc producta cognomenta duo: nam Erinnys nuncupari cœpit, quoniam indignari apud Arcadas ἐρινύειν dicitur. Ex ablutione verò Luſiæ prorepſit appellatio. Sunt qui Luſiæ ibi ſimulacrum non Cereris eſſe coniectent, ſed Themidos toto (quod aiunt) cælo inconſideranter aberrantes. Ex concubitu eo natam ferunt puellam, cuius nomen non initiatis enuntiaſſe, nefas arbitrabantur. Natum item equũ Ariona. Qua ratione Hippion Neptunum Arcadas putant cognominaſſe primum. De Arione hoc intellexiſſe in Iliade Homerum volunt,

Οὐδ' εἴ κεν μετόπισθεν ἀρίονα δῖον ἐλαύνειν,
ἀδρήστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν.

Sed & in Thebaide ſic legimus,

ὡς ἄδρηστος ἔφευγεν ἐκ θηβῶν εἵματα λυγρὰ
φέρων σὺν ἀρίονι κυανοχαίτῃ.

Sunt qui tradant, omnium principem Neptunum equos domuiſſe, arte etiamnũ equitãdi excogitata, vnde cognominis nata occaſio. Sicuti etiã Deus eſt maris habitus, enauigandi ſciẽtia mortalibus cõmunicata, claſſe quoque conflata primum, cui ſit à Saturno præfectus. Id quod Cretenſium placitis continetur præcipue. Fuit & Thebis Hippodromij templum Neptuni: quod Chryſippus ex carmine ſignificat Pindarico ex Iſthmiis. Hippij cognomen inde productum, arbitratur Phurnutus, quod mari celerrimè iter peragatur, velut equorum functionem ſubeant naues. In Arcadia interluit Gortyna vicum fluuius initio Luſius cognomento, quòd natum ibi Iouem abluerint, mox & Gortynius, cuius aqua creditur omnium frigidiſſima.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS, AD ORnatiſſimum doctiſſimúmque Angelum Bragadinum, patritium Venetum, ac Dominicani inſtituti profeſſorem reuerendum, Prȩfatio decimanona.

EST genus hominum (ſi modò tales appellandi homines, & non potius ſub humana ſpecie, belluæ) venerande pater, qui in vniuerſum omnes liberaliores oderunt diſciplinas: exiſtimántque naturali quodam habitu facile ſe poſſe ſecernere verum à falſo, ęquum ab iniquo, honeſtum à turpi, &(vt pau cis dicam) omnia rerum diſcrimina videre. Ad quorum opinionem ſi conniuere vellemus, quanta perturbatio rerum omnium conſequeretur? quanta confuſio? Nam maximas virtutes clariſſimáſque diſciplinas iacere omnes neceſſe eſſet tã barbara dominante ſcientia. Non ſunt igitur huiuſmodi homines audiendi: nec tam rationibus (quas reiiciunt) refellendi, quàm vt inſani ad cognatos & affines deducendi, vel Anticyram deportandi, qui artem ipſa natura certiorem ducem excludunt. Sunt item alij qui literarum cognitionem libenter amplectuntur, ſed nonnullorum vel prauo iudicio perſuaſi, vel proprio naturæ vitio inducti, non putant hanc παιδείαν quam tunc rectam ad bonas artes inſtitutionem, tum humanitatem appellare poſſis tam neceſſariã, vt ſummopere de ea ſibi comparãda ſolliciti eſſe deberent, Quorum etiam niſi iampridem exploſa ſententia eſſet, malè cum rectioribus ageretur literis, atque dolorem vicem patrui mei, qui bonam vitæ partem in hiſce ſtudiis conſumpſiſſet. Sed me recreat præſtantiſſimorum hominum & inſtitutum & auctoritas, in quorum iudicio & mihi conquieſcendum cenſeo. Nam in priſca eccleſia & hac noſtra, qui ſummi ſemper habiti ſunt. ij magna cum laude in his etiã literis verſati ſunt. Id confirmatius vt credam, facit Origenes Adamantius, in quo viro tanta fuit eruditio, vt etiam acerrimi hoſtes ſanctiſſimæ religionis noſtræ, quales Porphyrius, Proclus, alij faterentur eum exactiſſimam omnium liberalium diſciplinarum cognitionem tenere. Facit Euſebius Pamphili: faciunt Gregorij, alter Nazianzenus, Nyſſenus alter: atque huius frater Baſilius verè Magnus, qui poſt acceptum baptiſma rhetoricen profeſſus eſt aliquandiu, quod munus adeo magnificè impleuit, vt Libanius Sophiſta celeberrimus, ſuas declamationes Baſilij cenſuræ ſubiiceret, Nazianzenus magnificentius contempſit: quantum tamen & in hac parte potuiſſet, oſtendunt orationes tanto artificio elaboratæ, vt veluti Chriſtianum quendam Demoſthenem agnoſcas. Hic tamen non rhetoris, ſed theologi cognomentum promeruit. Huc non aduocabo inter Latinos Tertullianos, Cyprianos, Hieronymos, Auguſtinos, & quos multos habet noſtrum, vel hoc ſolo nomine felicius, ſeculum. Legiſti opinor (cuius iam mentionem feci) Baſilij cõmentarium De gentilium libris legendis, Expendiſti (ni fallor) quid conſilij dederit nepotibus, quibus optimè conſultum voluit. Frangatur igitur tot tantorúmque virorum auctoritate, iſtorum peruerſitas ac parum liberalis opinio: qui quum ad nullam partem humanitate aſpirare poſſunt: nec alios quidem id debere facere arbitrantur, & quod propter ignauiam ſe aſſequi poſſe deſperant iudicio factum videri volunt. Nec tamen eò ſpectat oratio mea, vt cuperem grauioribus de manu excuſſis literis ſtudioſos perpetuo hîc hærere, ſed oſtenderẽ quàm non obfuerint tractantibus ſacra, quantúmque potius præſidij, vbi cum cauilloſis congrediendum hæreticis, attulerint: quòd quum multi, tum tu Angele doctiſſime, ac Venetæ nobilitatis præcipuum decus, omnium optime vides, quippe qui in hoc ſpatio magna cum laude decurriſti, & iam maiore cum admiratione rex maximas adminiſtrati: vt nobis dubitandum relinquas, maiórne in te ſcientia rerum an peritia ſit literarum. Et vt nullum non liberalium artium genus tibi diſcendum cognoſcendúmque cenſuiſti, ita religionis & benè viuendi ſtudia tanquam præcipua tibi propoſuiſti ac delegiſti. Quod quum antea minimè ignorarem, proximè tamen ex ſermone ac prædicatione affinis mei Ioannis Mariæ Goretti hominis integerrimi

gerrimi & vtriusque nostrum amicissimi illustrius nescio quomodo apparuit. Qui virtuam prudentiam, morum vitæque constantiam ac sanctimoniam ita admiratur & extollit, vt me quoque ad vehementius te amandum inflammauerit, vtque ad eum quo te complexus eram amorem magna iam fieret accessio: quamobrem quum in id toto pectore incumberem, vt dispicerem quippiam quod instar arabonis esset initæ amicitiæ, & perpetuæ meæ in te symbolum obseruantię, optimum factu sum arbitratus, si nuncupatione huius deciminoni libri animum erga te meum testificarer. Sunt enim in hoc opere quàm plurima à tuis studiis non abhorrentia tractata loca, quum ex omni philosophia, tum hac nostra sanctissima Christiana. Tu verò, pater venerande, suscipe hilari vultu hunc librum tibi inscriptum, tesseram noui amici, sed qui officio & obseruantia nulli veterum sit concessurus. Vale.

Rhodigij, septimo idus Nouembris, anno sesquimillesimo quadragesimo.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, qui decimusnonus.

Alopeciæ morbo vnde factum nomen. Hydrocephalæ affectiones. Pericranos. Quid alopecium. Alopecades. Vulpio. Vulpis fr...s. Scolios. Scolopes. Scolopomachærion. Cerdo. Cynalopex. Cinados. Smila. Bassarus. Bassæ. Scolecum, idest vermium species. Alopeconesus. Apolio Epicurius. Scandalum vnde. Bassiadæ. Æthon vulpes cur. Alopeces. Psya.

Cap. I.

Alopeciam morbum inde dici, Galenus arbitratur, quum alibi, tum apud Hippocratem Sententiarum libro sexto, quia vulpina fit affectio: quod approbat item Paulus Ægineta libro tertio, vbi in humano capite areas & glabreta capillus deciduus facit. Idem erat ophiasis: sed hæc à serpente (inquit Galenus) cui subsimilis est, nominis rationem ducit. Ex succi prauitate vtraque res consurgit, quemadmodum & madarosis, idest glabritas. Plura in Cornelij Celsi De medicina libro sexto. Cæterùm, quod in Græcis monumentis ad hũc vsum comperi, minimè dissimulandum: Est, inquiunt, pathos psiloticum, hoc est decutiens pilos morbus, alopecia dictus, ex proprietate vrinæ animalis eius. Vbi enim lotium id fuerit affusum, euestigio infructuosus efficitur locus, arescẽtibus herbis, nec succrescentibus nouis. Morbum hunc inuenio ἀλωπεκίασιν dici quoque. Verum, vberius vt ista prosequamur: circa cutem capitis (inquit Galenus) sese promunt affectiones hæ, μελικηρίς, meliceris, atheroma, idest ἀθέρωμα: in extimis verò alopeciasis. Sunt & hydrocephalæ affectiones. Earum species nouimus quatuor: aut enim coit aqueus humor in cerebri meditullio, & panniculi: aut panniculum inter, ac os: aut inter os, & pericranium: aut in ossis, & cutis medio. Pericranos (inquit in libro, cui titulus ὅροι ἰατρικοί, Galenus) est pellicula neruosa totum complexa craneum. Verba ipsius hæc, περικράνιός ἐστιν ὑμὴν νευρώδης, περιειληφὼς πᾶν τὸ κρανίον. Ambeuntes verò cerebrum panniculi μήνιγγες dicuntur. Eos finit idem, σώματα νευρώδη καὶ ἀρτηριώδη. Lego alopecia item vulpium lustra rectè dici. Alopecades verò vafer est. Vulpionem nostrates vocant, & in Apologetico Apuleius. Nam Cicero De officiis primo, fraudem vulpeculæ attribuit, vim leoni. Proindè Lacedæmonius Lysander, quum ei vitio verteretur à nonnullis, quòd fraude subinde agere videretur, Quò (inquit) leonis peruenire pellis non potest, vulpinam assuisse haud dedecuerit. Huiusmodi verò vafricie insignes homines ac panurgos, ex interpretatione Procli Diadochi, scolios vocat Hesiodus, idest tortuosos obliquósque, vbi ait σκολιὸν ἰθύνει, hoc est, scolium dirigit castigando, & ad simplices reuocat mores. Scolopas verò dicunt Gręci surrectos palos, ex qua (opinor) similitudine inter chirurgica organa reperias apud Galenum scolopomachærion, velut cultellulum dixeris pali imagine. Nam smila in eodem vsu esse videtur cælum. Scolecas autem vermes interpretamur, quorum species aliquot. Nam qui sunt in virentibus lignis, ac humectis, vocantur σῆνες, qui in aridis thrypes, vitium dicuntur ices, cornuum ipes, leguminum troges, vestium σῆτες: sicut chartis qui adnascuntur, appellantur tilphæ. Scolon & scandalum (inquit Hieronymus in Pelagianos) apud Græcos, ex offensione ac ruina nomen acceperunt, idest ab σκάζω, quod est claudico. Sunt qui scandalum interprentur offendiculum. Vulpem porrò dici item à Græcis cerdo, notissimum arbitror, à cerdosyne, quæ astutia est, maximè fallens. Sed & cerdos astutiam indicat vulpinam. Aristophanes in comœdia cui titulus Ἱππεῖς. Δολίαν κερδώ, πολυΐδριν. hoc est, dolosam cerdo, multisciam. Philostratum quendam lasciuiusculè se ornantem idem Aristophanes vocauit κυναλώπηκα, idest cynalopeca, ex cane ac vulpe concinnata dictione, nisi ad Cynnam scortillum referre malueris. Cinados tamen, inquit Theocriti interpres, vulpes nũcupatur à Siculis, παρὰ τὸ κινεῖσθαι ἀναιδῶς, idest ab impudenti motu, vel quia dolose motetur: meminit pro Ctesiphonte Demosthenes, sed & Aristoteles. Ex nostris martem dici Latinè opinantur nonnulli. Martialis, Venator capta marte superbus adest. Sunt qui eo nomine feram quamlibet intelligant: alij, paruum animal genitalia nunc proferens, nunc retrudens: quod Aristophanij interpretes adnotarunt. Refert Harpocratio cinadió dici à Siculis vulpem. Est item apud Sophoclem cinados. Eo quoque nomine nauis Menelai gubernatorem nuncupatum, Pausanias scribit: cuius fuerit monumentum in promontorio, quod in Laconia vocant ὄνου γνάθον, idest asini maxillam. In Sudæ lectum monumentis est, vulpem apud Herodotum nuncupari bassarum. Bassarica, vt ex Græcis comperi, scripsit Dionysius Apher, seu Milesius (vt alij volunt) opus multa obscuritate insigne. Bassæ autem locus est in Cotylio monte prope Phigaliam in Arcadia, vbi celebratur Epicurij Apollinis templum, nato inde cognomine, quòd in pestilenti morbo tulisset opem. Qua ratione ab Atheniensibus dicitur Alexicacus. Bassiadæ autem celebrantur in Ægina, generis auctore Basso, etiam si apud Pindarum Budidas legit Didymus, de Budione progenitore. Alopeconesus verò insulæ nomen est, vel (vt inquit Stephanus) Hellespontiæ Cheronesi ciuitas: inde ex oraculo adepta nomẽ,

vt ibi Athenienses ciuitatem conderent, vbi vulpium catulos comperissent. Est & Alopecia insula Straboni libro decimo. Illud denique ex Pindarico scitum carmine est, Τὸ ἐμφυὲς, οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαιντο ἦθος. idest insitum æthon vulpes morem haud exuit, non item amplius fremens leo. Æthō verò nuncupatur vulpes, vt vaframent is ignita: vel quia dicatur lampuris quoque. Alopeces medicis caruncula sunt lumbis circumiectæ: quas item psyas dixit summus eiusdem artis auctor Hippocrates: etiā si psyas Hieronymus renes interpretatur.

Asciam cruribus illidere, quid. De Antiphonte, ac Dionysio. Dolabellane dicatur, an Dolobella. Dolabra quid.

Cap. II.

Asciam cruribus illidere, ex Apuleij doctrina per parœmiam dici de iis videtur, qui ipsi sibi mala accersunt impingúntque aut sponte aut per temeritatem: quod genus nimio plus frequens est. Sæpe etiam per libertatis exsuperantiam. Ad quod scita hercle & digna quæ non prætereatur, ex Philostrati sophistis suggeritur nobis historia. Siquidem Dionysio Siciliæ tyranno amplius scrutante, vbi terrarum exquisitius haberetur æs: respondit sophistes Antiphon, vt erat ingenij extemporalis, sempérque in numerato, Optimum se nosse Athenis, vbi erectæ starent Harmodij & Aristogitonis statuæ. Fuerant verò hi tyrannicidæ. Innuebat Antiphon, esse itidem Dionysium ab eiusmodi hominibus dignum qui contrucidaretur. Verum, dicacitas tum petulans tum nimia, homini malè cessit, ac inter alia euidens peperit exitium. Asciam nōnulli etiam dolabram dici rentur, vnde inclinetur Dolabella, vt secūda syllaba prorsum habeat A, non O, vt ferè vulgò receptum est. Quod Cæcilius Minutianus Apuleius in libro De ortographia, monumentis prodidit. Cæterum, est item rusticum instrumentum dolabra, quo in ablaqueationibus vtuntur rustici, atque item glebis dissipandis inter arandum. Sed & dolabris subruta Sagunti mœnia, T. Liuius scribit.

Craterem Helenæ, habere prouerbij formam. Nepenthes Homericum quódnam sit. Pista medicamina. Epipasta. Christa. Item nepenthes auscultationes. Antiphon cognomento Nestor. Alypiæ ars.

Cap. III.

Craterem Helenæ, apud Philostratū eundem prouerbij forma enuntiatum, animaduertimus, de iis quę nobis æstuationem mentis leniunt, solicitudinem sedant molliúntque, & disserenato animo, ac fronte erugata exporrectáque curarum obliuionē inducunt. Ita enim in Sophistarum vitis, in epistola ad Antoninum legimus conscriptum, τόδε φρόνησμα οὗτος ἄριστε Σοφιστῶν, καὶ τὰ ἄχθη σοι κουφιεῖ τῆς γνώμης, ὥσπερ ὁ κρατὴρ τῆς ἑλένης τοῖς αἰγυπτίοις φαρμάκοις. Qualis verò fuerit crater hic, verbis potissimum Plinij ex vicesimoquinto Naturalis historiæ percipi facillimè quadamtenus potest: Homerus (inquit) primus doctrinarum & antiquitatis parens gloriam herbarum Ægypto tribuit, herbásque Ægyptias à regis vxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes obliuionem tristitiæ afferens, & ab Helena vtique omnibus mortalibus propinandum. Porrò sunt ex diligentioribus, qui rimati exactius, cuiúsnam modi foret pharmacum id, ex quibúsque concinna-

A retur, suspicati sunt esse buglossam: propterea quod de ea sic prodiderit Galenus, καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον γίνεται. idest, vino iniecta hilaritatē inducit. Scribunt medicorum scientissimi, euentus mirabilis eam censeri rationem, quòd sanguis inde clarior fiat, expurgatiórque, porrò & cor confoueatur, à quo mox & hepar: id autem sic affectum laudabilem sanguinem producere, vnde cooriatur lætitia. Medicamenta verò hoc genus dicebātur pista, id B est πιστά, iuxta Æschylum, quòd ebiberentur velut ποτά vel πόπμα. Erant & quæ vocarentur epipasta, quoniam inspergerentur: postremò & χριστά, quæ litu proderant. Tres verò hæ pharmacorum ideæ Homero celebrantur in primis. Dignum item relatu, quod enotatum reliquit idem Philostratus: Antiphontem illum, qui à persuadendi potentia Nestor est cognominatus, nepenthes auscultationes promittere solitum, quando nullus tam atrox est, infestúsque dolor, cuius vellicationes ciuili eloquentia non lenire mo- C dò, sed excutere etiam quiret. Ex quo arbitror Plutarchum scribere, ab Antiphonte excogitatam τῆς ἀλυπίας τέχνην, idest artem alypiæ: quæ vox tristitiæ carentiam indicat.

De Archytæ tabella, seu Platage. Plangon. Nympha. Dagys. Item quid crotalum, & crotalus. Crocala. Cocalia. Ascari. Lumbricorum species. Ascarophori. Ascarides. Ciriæ. Cirrhas. Tæniæ. A- D *scalabus, & galeotes. Cirrhus color. De Platagonio quapiam non inscita, & Telephyllo, ac Anemone. Phennis quid. Partiliter. Platice.*

Cap. IIII.

Archytæ fabri tabella in Græcis plerunq; auctoribus celebrata, quem habeat vsum, egregiè Politicorum octauo, præmonstrasse Aristoteles videtur, ad verbum ferè ita E prodens: Insimul, inquit, necessarium est, pueros re quapiam distineri, exercerive. Proinde Archytæ tabella rectè admodum & scitè fertur excogitata: exhibent enim pueris eam, vt eius detenti lusu, nil eorum quæ sunt domi oblædant comminuántve, quando insitum pueritiæ, nusquam quiescere. In quo tamen etiam atque etiam commonendi sumus, in codicibus Græcis adnotatum reperiri, καὶ δεῖ τοὺς παῖδας ἔχειν τινὰ διατριβὴν, καὶ τὴν ἀρχύτου πλαταγὴν οἴεσθαι γεγονέναι καλῶς. Vbi Philosophus hic Platagen dicit, quam Ar- F retinus tabellam nobis reddidit, translatiuè nimirum ac defunctoriè interpretatus. Id cur, nondum comperi: nisi quòd buxeam quandoque fuisse platagen, ex Leonidæ tetrasticho, vbi πυξινέη nominatur πλαταγή, animaduerto. Sic autem habent primores versus,

Εὔφημόν τοι σφαῖραν, εὐκρόταλόν τε φιλοκλῆς
ἑρμείῃ ταύτην πυξινέην πλαταγήν.

Græci tamen finiunt, esse instrumenti speciem platagen sonori & obstreperi ex ære: vnde illud,

G ὁ δὲ πλαταγὴν χαλκοῦ σαίδνος ἐπλατάγει.

Sunt qui putent platagen æneum esse crotalum. Apollonius eius mentionem facit,

Χαλκείην πλαταγὴν ἐνὶ χερσὶ τινάσσων
Δοῦπει.

Plangona inuenio in Græcorum doctrina, sed eo nomine ornatum intelligūt puellarem, nympham item nuncupatum, & dagyda. Sunt qui coronam velint capiti concretam: alij Veneris effigiem, ἀπὸ τοῦ πλάσσεσθαι ἐκ κηροῦ, quòd ex cera compingatur. Crotalum verò H doctissimi interpretantur calamum scissum propriè, ac studiosius comparatum, vt efficere sonum queat, si quis verset manibus: vnde & masculino genere crotalus dicitur, qui lingua est expeditiore, ac voce sonanti, & propè tinnula, loquaci quoque: sicuti Eusta-

thio

thio credimus: qui ex testa, ligno, ære, concinnari solitum scribit crotalum. Inueni qui crotalum intelligant instrumentum musicum, quo in deorum cerimoniis vtantur Ægyptij: & à verbo Græco inflectant κρούω, quod pulso est, quamuis nõ desint, qui pro plaustro resonanti accipiant. Quidam annulum interpretantur ex ære, qui ferreo quatiatur baculo: vnde illud ex poetica officina,

Coppa Syrissa caput Graia redimita mitella,
Crispum sub crotalo docta mouere latus.

Dicuntur & quibusdam fluminum calculi lapillíve crocala. Nam cocalia, idest κωκάλια, sunt inter animalia quæ testa conteguntur, sicuti limaces. Sũt qui crotala dici quoque ascaros putent. quanquam & sandalia quædam eodem censentur nomine. Ascarophorõ verò, φορτηγον interpretantur, idest onera ducentẽ gestantémve. Ascarides autem, vt in parerga excurramus protinus, Galeno sunt lumbrici minores, vermibus similes: nam qui oblongi visuntur latíque, vocantur κειρίαι, quod assimulẽtur κειρίαις, vt dicemus. Nũcupantur ratione compari & ταινίαι. Sunt tamen Athenæo pisces sic nuncupati: at quum apud Eupolim legimus tæniopolim, idest ταινιόπωλιν, zonas vendentem muliebres intelligendam Græci arbitrantur. Sũt & lumbrici rotunda specie, ac σπιθαμιαῖοι, aut etiam maiores. Lumbricos vniuersim ἕλμινθους appellant. Ciriæ verò, seu κειρίαι, inde nominis rationem habẽt, quoniam cirias vocant Græci institas, sed & zonas, quibus reuinciuntur lectuli. Aristophanes auibus,

Οὐδ᾽ αὖ χαμευνῇ πάνυ γε κειρίαν γ᾽ ἔχων.

Dicitur ciria item σπαργανώσις, idest fasciatio. Cirrhada οἴνην, idest vitem, appellauit Nicander, τὴν μέλαιναν ἄμπελον, idest nigram vitem. Cirrhum, colorem rufum intelligunt: sicut hypocirrhum, subrufum. Cirrhum dicere vermiculum potes, quod colore medio est inter album nigrúmque, ex Dioscoridis decreto. Ascalabum verò, seu ascalaboten, ab Atticis galeoten dici, tradit Nicandri interpres: Videtur autem (inquit) esse lacerta, in quam fertur deformatus Abas Metaniræ filius ab Cerere, quam à matre susceptã hospitio is molestè tulerat, simul & institutam illius honori rem diuinam risu fuerat prosequutus, & in deam immurmurans nescio quid. Quod ad infantium lumbricos attinet, sciendum ex philosophi placitis, nullum animal in cibi concoctione, quæ in ventriculo efficitur, procreari, quod asserũt nonnulli, sed in reliquiis cibi putrescentibus, quæ à natura respuuntur, formata, ventriculum petunt, concoctio in ventriculo perficitur, in aluo excrementa putrescunt. Cæterum, vt ad platagen redeamus, eam fuisse pueritiæ dicatam, in Symposiacis testari Plutarchus videtur: Si autem (inquit) dare non oportet, veluti pueris interquiescere nesciẽtibus, hastam vel ensem, sed platagen & pilam: sicut temulentis ferulam tradidit Deus, leuissimam mollissimamque, vt feriant quidem, verùm non lædãt. Hinc adagij forma obrepit in inscita, vt arbitror, aduersum eos, qui prudentiæ inopia, aut ingenij obtusa quadã hebetudine, vel etiam, vt sæpe ætatis vitio repuerascunt, velutíque ad lusus redeũt pueriles, hosce enim ad Archytæ platagen eleganter recidisse pronuntiamus. Eã verò fertur Archytas excogitasse primus, vnde & appellatio ducta. Platagonion verò, inquit Pollux, nuncupatur crotalum, sistrumque quo vtuntur nutrices, dum lenire infantes cupiunt, qui difficilius consopiantur. addit, Amantes quoque platagonio lusitasse. Hoc verò Græci quidam interpretantes ita accipiunt, esse platagonium papaueris, & anemones herbæ folia, ἀπὸ τοῦ πλατάσσειν ἤγουν ἠχεῖν, idest à sono quem collisa faciunt: iis siquidem periclitabantur, ecquid amasiis suis forẽt grati, essétq; affectus mutuus. Siquidem pollici imponentes ea, & indici, mox collidebant, quod si percrepuissent, aut ruborem concepissent, quo nomine Rhodia vocabant, amari se augurabantur, sin minus, vt frustrati ingemiscebant. Id ipsũ verò planè significat Theocritus hisce versibus,

A
ἔγνων πρᾶν, ὅκα μευ μεμναμένῳ, εἰ φιλέεις με,
οὐδὲ τὸ τηλέφιλον ποτεμάξατο πλαταγῆσαν,
ἀλλ᾽ αὔτως ἁπαλῷ ποτὶ πάχεϊ ἐξεμαράνθη.

idest, cognoui vel prius, quando periclitante me, an amarer abs te, neque telephyllon insonuit collisum, sed vanè molli in brachio conflaccuit. Vbi telephyllon, poetæ illius interpretes esse autumant papaueris ramum, cuius foliis intra manum collisis, ex sono (vt diximus) de amore coniectabant, dictúmque putant, quasi δηλέφιλον, quod amorem præmonstret. inde sunt
B qui non per Y, sed per I, scribendum astruant. Alij putant esse, ῥιζόντι θαμνώδες κάτωθεν ἀναβαῖνον τεῖχλωνον. Dioscorides libro secundo, andrachnen syluestrem aliquibus dici aizoum scribit, aliquibus etiam telephion, cui sit excalfactoria vis & vlceratoria, quam poeta significarit. Apud Aristophanios enarratores in Equitibus, inuenio verbum πλατυγίζειν signare peculiariter, sinistræ platagonium imponere, móxque dextra impacta, sonum elicere. Quod autem de anemone commeminimus, scribunt nonnulli ex Græcis, ex Adonidis sanguine prognatam. Sosibius ait, apud
C Laconas esse anemonias, quæ vocentur phænides: ni φεννίδες fuerit rectius, quo pilæ signantur lusus. Platicem appellant eruditiores, tractatum quo vniuersim ac pinguius imbuũtur rudes, informanturque, vt mox partiliter subtexatur doctrinæ ratio. Firmicus, Debet (inquit) is qui instituitur, primùm platice imbui, vt iis apertioribus leuioribúsq; compositus atque formatus secretiora deinceps genituræ confidentius consequatur.

D

Athenodori & Philostrati iudicium de Iulio Polluce.

Cap. V.

Athenodorum legimus, cauillatum genus dicendi, minus altis subnixum radicibus, Iulium Pollucem esse veluti Tantali hortos, dictitare solitum, rem videlicet leuiculam, & momenti
E non magni, quæque esse aliquid videatur, quum sit nihil ferè. Sed & Philostratus de eodem ita sibi scribere permisit: Pollucem (inquit) Naucratitem ambigo, doctúmne appellem, an imperitum, an quod fatuum forte videbitur, doctum pariter & indoctum.

Byzantij laus præcipua. Byzantios fuisse οἰνοφλυγας, *idest vinolentos. Macedonis Philippi dictum*
F *præclarum.*

Cap. VI.

Byzantium Thraciæ ciuitatem perillustrem, vtriusque linguæ monumentis celeberrimam, sors Delphica vel præcipuè extulit, quæ scitantibus Megarensibus ad eam pertinens reddita, fermè sic est,

ὄλβιοι οἳ κείνην πόλιν ἀνέρες οἰκήσουσιν
ἀκτῆς θρηϊκίης ὑγρὸν παρ᾽ ἄκρον στόμα πόντου.

G Felices verò futuri pronuntiantur viri, qui Thracij littoris ciuitatem habitabunt ad Ponti os. Quanquam non me fallit, Byzantios ita quandoque à Græcis conuelli, vt acolasti dicantur, idest intemperantes: quippe qui in Venerem ferrentur præcipites, & vinum. Quod in Varia historia recensuit Ælianus, illos plurimũ in caupona solitos versari prodẽs: proinde ἐκ τούτων, inquit, ἔξεστι νοεῖν, ὅτι καὶ πρὸς ὅπλα, καὶ πρὸς πολέμους ἀλλοτριώτατοι διάκεινται βυζάντιοι. Narratur illud quoque, Quum vehementius obsidione pre-
H meretur Byzantium, nec in mœnibus contineri tamen ciues possent, quod in tabernas ex more diuerterent vinarias, Leonides eorum dux ad mœnia excitari cauponas imperauit. Quo effectum sophismate est, vt in officio continerẽtur Byzantij. Ap-

probantur verò hæc Damonis quoque auctoritate. Subſcribere & Menãder videtur, vbi ait, μεθύσους τοὺς ἐμπόρους ποιεῖ τὸ βυζάντιον, ὅλην ἔπινε τὴν νύκτα. Illud adiecero obiter, Arginos item ac Tirynthios & Illyricos quoque, vt vini cupidiores à grauiſſimis Græcorum inceſſi plerunque. Denominatum verò Byzantium creditur à conditore Byzante, vel quòd ductor claſſis quidam fuerit Byzes nomine. A Byzanto rege vocari Byzantium, ſcribit Diodorus. Diu autem poſt Conſtantinopolis nuncupata, & noua Roma. Felicitati ac pulchritudini ciuitatis, Macedonis Philippi calculus plurimum item ſuffragatur. Auctor quippe in Sophiſtarum hiſtoria Philoſtratus, Ductanti aduerſus Byzãtios inſtructiſſimas copias Philippo Leonem ſophiſtem obuium ſe ingeſſiſſe, atque ita ſcitari inſtitiſſe: Quid tibi (inquit) fa tum, ô imperator, quáve noſtra exſtimulatus iniuria in nos prorſus armatus? At Philippus: Quoniam (inquit) patria tua, omnium ſpecioſiſſimã ciuitatum, in ſuos amores me facilè pellexit: proindeque ad deliciarum mearum portas appropero, ſigna illaturus. Sed, inquit Leo, amatores qui redamari poſtulent, armis minimè graſſantur: neque enim bellica, ſed muſica expetunt organa, qui amori ſtudent. Citharœdus Stratonicus eſſe Byzantium dicebat Græciæ μασχάλην, ideſt ſubalã. Sicuti Rhodios eſſe prædicabat albos Cyrenæos, & procorum ciuitatem, quum illos animaduerteret ſpatalonas & thermopotas, ideſt fluere deliciis & calidum haurire: Heracleam verò Androcorinthum: Leucadios putres Corinthios: Ambraciotas autem Membraciotas.

De Pythagora enotantur pluſcula: item quibus argumentis comprobetur fuiſſe magus. De boue Empedoclis. Numæ inſtituta cur credantur Pythagorica. De Pythagoricis plura, & qui Pythagorij vel Pythagoriſtæ.

Cap. VII.

PYthagoram philoſophum, quem vt diuinum virum ſuſpicit, & admiratur Plato, ea fuiſſe ſapientia legimus, ea mentis acie, nunquam non collimante, inſuper & animi bonitate, vt conſulentes nunquam falleret, ſalubria ſemper forent illius monita. Hinc effluxit appellatio nobilis, vt Pythagoricus diceretur tripus: tanquam vera nihilo ſecius, quàm Apollo, effari conſueſſet. Ceterum inde quoque, diuino quodam afflatu, viro ipſi inditum nomen, Ariſtippo tradenti credimus. Sed & augurem fuiſſe, lectum eſt, ac vaticiniis ab eo auctoritatis plurimum adoptatum. Verum enimuero nil tam exquiſitè afformatum, nil adeo amuſſitate aut graphicè concinnatum, compoſitum elaboratúmque cura peruigili, cui rubiginis non affricetur aliquid, aut loliginei ſucci labecula ſordidior allinatur. Etenim comperti nobis cauillatores neſcio qui, ac caniculæ, qui viro alias corypheo propemodum, magicæ vanitatis crimen iniuſtum velint. Ea ſeu vera ſint ſeu falſa, hiſce noſtris commentationibus adglutinaſſe, viſum operæpretium eſt. Timon Phliaſius, ſicuti auctor Plutarchus eſt, ita ſuper hac re ſibi ſcribere permiſit,

Πυθαγόρην δὲ γόητα ἀποκλίνοντ᾽ ἐπὶ δόξας,
Θήρῃ ἐπ᾽ ἀνθρώπων σεμνηγορίης ὀαριστήν.

Pythagoramque tuere magum, qui nomine flagrans
Pergeret eloquiis homines captare venuſtis.

Proditur item memoriæ, quum ſuperuolantem ſuſurraminibus magicis excantaſſet aquilam, ita deduxiſſe, vt mitem redderet, ac prorſus cicurẽ. Propterea Ammianus: Pythagoras (inquit) femur ſuum apud Olympiam aureum oſtentabat, & cũ aquila colloquẽs ſubinde viſebatur. Ad hæc ſi quando gallum gallinaceum plumantem candidius comperiſſet, veluti fratrem (ſi A credere libeat) amplexabatur, amabátque. Legimus id quoque, fuiſſe vrſam quampiã feritate conſpicuam, magnitudine inuſitata, quæ viſentibus modò horrorẽ incuteret. Eam verò vir hic accerſitam demulctámque apud ſe aluit. Mox dimiſſurus, veluti conceptis verbis, iureiurando (vt ſic dicam) adegit, nulli animantiũ cunctarum, damno oblæſionive futurã. Abiens illa in ſyluas ſe cõiecit ſuas, ſummaque fide, quod inter homines quoque perrarũ eſt, in quod adiurata receſſerat, præſtitit. Hinc fortè Pythagoricam necromantiã per B literarum numeros & lunæ ſolitam exerceri, recenſuit Auguſtinus. Narratur certè idẽ Pythagoras, bouẽ vbi prope Tarentũ cõſpexiſſet fabaciam ſegetẽ morſicatim corrumpentẽ, tum etiam proterentẽ pedibus, bubulco inſinuaſſe, Bouem moneret, frugibus parceret. Ridens buſequa: Ego (inquit) bouatim non didici, tu qui videre ſcholarum id genus experiens, obeas vicem meam. Eueſtigio Pythagoras auribus ſeſe admouens, ſui artificij quæpiam immurmurauit. Res additur mira: Obedientiſſimus bos, vt ab eo qui amplius C ſaperet, edoctus, lacerare mox ſegetem deſtitit: quin etiam in futurum eiuſmodi pabulo abſtinuit: ſed & bubulum deſiit obſequium, factúſque de ruſtri colono ambulator vrbanus, Tarenti placidè conſenuit, de manibus hominum victitans, vt ſolida demum ac plena admiratio fiat. Verùm, vt iſta iã reſecemus, Pythagoram proditur memoriæ, quum noui quippiam excogitaſſet in geometria, Muſis bouem immolaſſe: quod (inquit apud Ciceronem Cotta) nõ credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hoſtiam immolaD re voluerit, ne aram ſanguine conſpergeret. Cæterũ, auctor idẽ M. Tullius eſt, tantum exiſtimationis apud ſuos eſſe adeptũ Pythagoram, vt ſi quid affirmarent in diſputando, quũ ex iis quæreretur Quare ita eſſet, reſpondere non vererentur Αὐτὸς ἔφα, hoc eſt, Ipſe dixit: ipſe autem erat Pythagoras. tantum opinio præiudicata poterat, vt etiam ſine ratione valeret auctoritas, quæ obeſt plerunque diſcere volentibus. Deſinunt enim ſuum iudicium adhibere. Id habẽt ratum, quod ab eo quem probant, iudicatum vident. Obiter verò E illud adnotarim in Græcorum commentariis obſeruatum, ἐκεῖνον & αὐτὸν capi pro nominibus propriis: nam & Homerus Thetin inducit ſic dicentem,

Τίπτε μ᾽ ἐκεῖνος ἄνωγε μέγας θεός.

Et apud Ariſtophanem αὐτὸς dicitur de Socrate. Scribit in Magia Apuleius, Pythagoram proxime Metapontum, in Italiæ littore, quam ſuccifiuam Græciam fecerat, quum à piſcatoribus euerriculũ trahi animaduertiſſet, fortunam eius boli ſiue iactus emiſſe, ac preF tio dato, mox irretitos piſces mitti iuſſiſſe. Id cur factum à viro philoſopho, ſuperſedit Apuleius explicare. Plutarchus in ſermone qui eſt, Quo quis pacto etiam ab inimico iuuetur: Fieri ſolitum videri vult, vt per ea tacitis velut ambagibus inſinuaretur, à crudelitate abſtinendum ſemper, & moderationi inſueſcendũ, plus habẽdi reſecta cupiditate. Mirãtur hiſtorici, vndenam fieri potuerit, vt Romanos in participatũ Pythagoricæ doctrinæ aduocarit Pompilius Numa, quũ ea poſterior aliquãto agnoſcatur Pythagoras. Verùm amplius perpendẽti mihi id ſanè haud G videtur diſſentaneũ, Pythagorica inſtituta non ferè alia fuiſſe, quàm quæ in magna ſeruarẽtur Græcia, ante illũ multa annorũ cõperta ſerie: factum verò, vt Pythagoræ nuncuparentur ſacra, quòd ea is rationibus præfulcire adortus ſit primus, ac muniendo luculentiora facere planioráque. Pythagoram viuum fuiſſe à Cyloniis exuſtum, Plutarchus idem prodidit. Factum hoc Laertius ſcribit in Milonis Crotoniatæ domo, à quodam, quem in diſciplinam admittere abnuiſſet. Scitu verò dignum illud, ex Pythagorę inſtituto proH pagatum: Empedoclem quandoque, vbi Olympia viciſſet equis, quod animatis ex præſcripto abſtineret, ex myrrha, thure, aromatibus aliis bouẽ concinnaſſe, quem ad panagyrin conueniẽtibus diſtribuerit, quod parœmiæ quadam imagine vſurpari à nobis poteſt,

in iis

in iis quæ de saccaro passim coaptari conformarique animaduertimus. Lego denique in Græcorum thesauris,Pythagoræ sectatorum quosdam fuisse contemplationi rerum sic omnino addictos, vt inde nuncuparentur σεβαστικοί,ceu venerabiles quidam. Nonnullos autem humanis,ex quo & politici sunt appellati. Alios porrò mathesim amplexatos, tũ geometricam tum astronomicam: quo nomine mathematicos esse vocatos.Nec id prætereundum,eos qui cum ipso cõcongrederentur Pythagora, dici Pythagoricos: horum verò discipulos, Pythagorios: cæteros autem, Pythagoristas.

Mineruam cur Lacedæmonij Chalciœcum vocent. T. Liuij & Plutarchi codices emaculantur. Chalcopus. Chalcotypus. Thalamus æneus. Delphicum templum æneum. Item fori Romani tectũ. Chalcidicum.

Cap. VIII.

Chalciœcum fuisse Pallados cognomentum Spartæ, certatim Græci ferè omnes tradidere.Id cur sic,videri ambiguum potest,ac indagine certa perquirendum.Ne verò inscitior quispiã diutius scrutatum eat, quid ex mutis (quod aiunt) mihi compertum magistris sit, pergam hinc promere. Dictam igitur sic glossularij interpretantur, vel quia domum haberet æneam, quam vocant οἶκον, aut quia ex Eubœa Chalcidenses fanum construxere.Templi eo nomine post Thucydidem libro primo, meminit Æmylius Probus:in id Pausaniã confugisse memorant, atque inibi interiisse,matre etiamnum principe,audito filij scelere,ad occludendũ illi egressum lapides ingerente. Meminit & in Parallelis Plutarchus in historiæ eiusdem explicatione.Sed & in Commentatione,quæ est περὶ ἀδολεσχίας, hoc est,de loquacitate, addita item historia altera templi spoliati,&lagenæ inanis ibidem ab expilatoribus relictæ.Quin & nono Variæ narrationis Ælianus, & in Laconicis rebus Pausanias, qui eandem poliuchon esse arbitratur,idest πολιοῦχον.Templi substructionem à Tyndaro institutam primò tradit,mox & filios perficere adortos nõ quiuisse,destinatis ad opus Aphidnæorum spoliis. Cæterum,multis annis pòst perduxisse ad vmbilicum Lacedæmonios, ex ære simulacro conflato, cuius auctor fuerit Gitiadas vir indigena, qui & cantica concinnarit Dorica,& præterea in laudem deæ hymnum. Porrò esse inibi quoque alterum Palladis templum,quam dicunt ἐργάνην.Quin ad sinistra Chalciœci erectum item Musis sacellum, quod non clangentibus tubis, progrediantur in prælia Lacedæmonij, verum tibia,lyra,cithara præcinentibus. Sed ad rem.Taceo nanque in dextris Chalciœci eiusdem Iouis simulacrum planè omniũ antiquissimum, quæ ænea habeantur.Hisce verò fulti auctoritatibus, quis calculum adiicit Græcorum schola vniuersa,cõmonemur,vt T. Liuij codices temporum iniuria deturpatos, & librariorum inscitia maculosos extergamus,& genuino restituamus candori. Ita enim libro trigesimoquinto ab Vrbe condita, scriptum passim lectitatur.Ætoli circa Chalciotem,Mineruæ idest tẽplum æreum, congregati cæduntur. Reponendum censeo Chalciœcum, expungendum Chalciotem. Consimile irrepsit in Plutarchi libros mendum,apud quem in Agidis & Cleomenis vita sic legitur: è regibus Agis quidem in asylum, quod Chalcicon vocãt, Cleombrotus autem in Neptuni templum confugit. Substitue vt in Liuio, Chalciœcum, erasa dictione nihili & adulterina. In libro eodem Plutarchus tradit,Leonidam esse Chalciœci supplicem factum: sed interpres locum integrum præterit. Mẽtio ædis huius in Plutarchi eiusdẽ Apophthegmatis est frequẽs.

A Chalcodontis phanũ in Attica recenset idẽ in Theseo.Chalcopus Erinnys firma dicitur,infatigabilisq;. Chalcotypus plaga est illata ferro.Erat & χαλκοῦς θάλαμος apud Argiuos in subterraneo ædificio.Eũ struxerat custodiendæ filiæ Acrisius, quod scribit Pausanias.At demolitus fertur Perilaos tyrãnus.Sed & tẽplum quandoque Delphicum ex ære factum, Græci scribunt. Quin & Romæ forum magnitudine quidẽ fuit insigne,sed in primis, quòd æneum esset tectum. Propterea non mirandũ magnopere, æneã fuisse ædẽ B Pallados. Chalcidicum esse genus ædificij,ab vrbe Chalcidia nuncupati,auctor est Festus.quo forsan argumento Minerua Chalcidica regione Vrbis nona, statuitur à P.Victore,amplius tamen videndum.

Chalceum quàm multa signet apud Græcos. Chalcea festa. seu. Athenæa,vel Pandemus. Exchalciare verbum. Chalceati dentes. Orichalcum. Chalcenterus cur diceretur Didymus & Bibliolathas. Exo- C dion Didymi. Diexodica. Eudromi qui dicantur. Petronianus Valerius. Codones quid sint. Tubarum species. Codion.

Cap. IX.

Chalceum verò, idest χαλκεῖον,plures apud Græcos recipit notiones, quandoque enim ahenum signat, aut ex ære vas quodlibet: nam & in plerisque Italiæ locis id genus vasa dici nunc quo- D que audias chalcedra,quasi à χαλκός,quod æs indicat, & ὕδωρ,aqua,sit dictio compacta, veluti aqualia significentur conceptacula ex ære ducta, conflatáve. Eodem porrò nomine & fabri nuncupatur ærraria officina. Dignum verò obseruatione,lapsum videri fœdè Polyhistorem Libycorum tertio,dum ea appellatione in Libya ciuitatem intelligit.Neque enim, vt inquit libro duodecimo Polybius, vlla eius nomenclaturæ in eo mundi situ ciuitas est: sed sunt(inquit) χαλκουργεῖα, idest ærariæ fabricę.Porrò Chalcea,festa E quædam erant,quæ nonnulli vocant Athenęa. Alij etiam Pandemum, quoniam ab omnibus celebrarentur, quanquam mox à cerdonibus tantùm aut operariis & fabris pręsertim,vt refert Harpocratio & Apollonius Acharneus. Quo argumento prodidere quidam, Athenienses primum ærariam fabricam exercuisse,quod scribit Eustathius. Fuit & Menandri fabula,titulo Chalcea. Scribit Phanodemus,non vtique Mineruę sacram fuisse Chalceorum celebritatem, sed Vulcano. A dictione autem Gręca, quæ F chalcos est,lepidè quidam verbum concinnarunt exchalciare, quod est ære spoliare, ac nummos auferre. Lusit facetissimè quispiam in Voranum Q. Luctatij Catuli furacissimum libertum,quem quum deprehendisset nummularius nummos de mensa subtrahentem,ac in calceos sibi infarcientem, Belle (inquit)te nummularius exchalciauit. Chalceatos dentes, ex hac item ratione legũt nonnulli apud Plautum.Chalcenterum inde appellatum tradunt grammaticum Didymum ob infatigabile studium: sicuti à De- G metrio Trœzenio,vt scribit Athenęus,dicebatur Bibliolathas, ex voluminum numerositate, quæ incredibiliter concinnasset,quando fuere tria millia super quingenta. In quorum sex vanissimè in Ciceronem inuehitur, sillographos imitatus maledicos scriptores.quamobrem doctis auribus haud satisfacit, ceu immania frementem leonem putidulis vocibus inanis oballatrans catulus. Didymi ἐξόδιον nominat in Rufinum Hieronymus, & in Exodum commentaria videntur intelligi. At diexodicas historias intelligi- H mus,curiosius latiúsque conscriptas, vt vel tenuissima quęque non omittantur. quando & Aphrodiseus Alexander eo dialecticem à rhetorica dispesci tradit,quòd oratione non vtatur diexodica, idest πλατυτέρᾳ καὶ καθολικωτέρᾳ. Sunt & diexodi aqua-

rum, ideſt ductus. Sed & ventorum diexodi nuncupantur, ideſt ἐκπνοαί. Exodium denique pro exitu accepiſſe videntur Plutarchus & Appianus in Craſſi rebus, εἰς τοιοῦτό φασιν ἐξόδιον τὴν Κράσσου στρατηγίαν, ὥσπερ τραγῳδίαν, τελευτῆσαι. quia è theatro cedentes cantum, auctore Polluce, concinebant, quem exodium dictitabant. Sed & tunc tragœdiæ ſpecies in Parthorum exhibita conuiuio eſt. Illud ab hoc haud ita diſſentaneum, ab Græcis ἐνδρόμους, ideſt eudromos nuncupari, qui ingenij facilitate præceleri multa breui obierint. Nam ſic Petronianum Valerium legimus honeſtatum, ſiquidem ætatis anno tertio ac vigeſimo humanum tenuit Ius ac diuinum, medicinæ nec imperitus, vt ciuilia prætereã, & toties obitas legationes in digitos non mittamus. Illud libenter adnotarim ex interprete Aſpidis Heſiodicæ: Orichalcum eſſe videri æneum metallum, id eſt chalcoma, quod in montibus enaſcatur. Aiunt alij quorum eſt Philoponus, eſſe materiam metallicam quidem, ſed ære pretioſiorem, quæ (inquiunt) modo non comperitur. In Pompeij Sexti fragmentis lego, quoſdam etiam aurichalcum enuntiare, veluti dictione ab auro & ære connexa concretáve, quoniam auri præferat colorem. Proinde inueni, qui vulgò dici Ottonem opinentur. Quin ita quoque in Plauti fabula Pſeudolo adnotatum reperi: Di immortales, aurichalcò contra non carum fuit meum mendacium. Græci vtique ὀρείχαλκον pronuntiant, correpta principe ſyllaba. Hinc codonas ex orichalco legimus: ſunt autem codones, ideſt κώδωνες, quos vulgò ſonalios vocamus, ex equorum phaleris propendentes plerunque. Et in epigrammate, ὀρειχάλκου λάλα κύμβαλα. hoc eſt, ex orichalco garrula cymbala. Sed & columnas, ideſt ſtelas indidem cõflatas quoque obſeruauimus. Codonas ex Græcis nonnulli tubæ partem interpretantur latiorem, quæ ſit generis non vnius, quando ſunt Libyſticæ tubæ, necnon Ægyptiæ, atque item Tyrrhenicæ: quas omnium primus Arichondas opem Heraclidis ferens intulit Græciæ. Codion verò nuncupant Græci ſylueſtrium bulborum florem coronamentis inſertum apud veteres. Tubas Tyrrhenicas vt vocis vel ſoni acutiſſimi intellexiſſe Sophocles videtur in Aiace maſtigophoro, interpretis etiam aſtipulatu. In India naſci orichalcum, ſcribit Diodorus Bibliotheces tertio. Strabo Coſmographiæ libro tertio & decimo, & ab eo mutuatus Stephanus: Apud Andira, inquit, lapis reperitur, qui exuſtus tranſit in ferri vim. Mox cum terra quadam καμινευθείς, ideſt in fornace concoctus ἀποστάζει ψευδάργυρον, ſtillando pſeudargyrum exſudat. Dein, ſi æri promiſceatur, fit orichalcus. Apollonij interpretes Argonauticon quarto, dici orichalcum opinantur, ἀπὸ ὀρείου τινὸς ἀνθρώπου εὑρετοῦ. ideſt, ab Orio quodam inuentore. Apollonius,

Λαμπετίη δ' ἐπὶ βουσὶν ὀρειχάλκοιο φαεινοῦ
Πάμεν ὀπισθέουσα καλαύροπα.

Orichalcum metallis omnibus fuiſſe pretioſius, coniectat Seruius grammaticus, Plautinum illud aduocans ex Milite,

Ego iſtos mores orichalco comparem.

Ariſtoteles ἐν πέπλοις, abnuit ſpeciem metalli huius comperiri vſquam. Pleroſque enim ſuſpicatos, nominari orichalcum quidem, cæterũ haudquaquam eſſe, verum & hoc de iis vnum cenſeri, quæ prodita temerè ſint. Orichalci factitij meminit libro decimotertio Strabo.

Æs cur à Græcis χαλκὸς dicatur. De chalco nummulo, & dichalco. Æris inuentio & auctoritas. De Combe puella. Chalcas vnde dicatur. Chalcis piſcis. Palea æris. Apothetæ. Synclides. Æneæ vxor. Creuſæ raptus. Corœbus. Meteoroleſche. Chalcothece. Leſche quid. Æneum vinculum cur pro perpetuo. De adamãte paucula. Telephia vulnera, & chironia. Cyſoleſches. Leſchenorios Apollo. Ænea pocula veterum.

Cap. X.

Aes autem, Græci χαλκὸν dicunt, vti præſtruximus. Eius verbi etymon afferri varium ſolet, opinatis quibuſdã inde corriuari, quod fortitudini ſit accommodum, quam ἀλκὴν vocant. Adiecta craſſioris ſoni litera ex linguæ Doricæ proprietate. Ioannes Grammaticus in commentario in Heſiodum, à Chalybum gente inflectit, vt dicatur Chalcos, quaſi Chalybos. Apud eos verò in Scythia populos primitus inuentum traditur ferrum. proindéque Chalcon id nuncupauere: nam ante ferri vſum æs memoratur compertum. Propterea id ferro nomen impoſitum: quod Euſtathius quoque ſignificat. Et quum apud Homerum legimus χάλκεον ἔγχος, non vtique ęneum interpretantur, ſed ferreum, ex veteri more appellatione propagata. Quod verò armis vterentur æneis prius, non ferreis, aſtipulatur Heſiodus eo verſu,

Χαλκῷ δ' εἰργάζοντο, μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.

Ære laborabant, necdum ferrum erat nigrum. Sunt qui ferrum putent per appoſiti formam dici χαλκόν, παρὰ τὸ χέειν τὴν ἀλκήν, quòd fundat diſſipétque interemptorum vires. Chalcida Eubœæ ciuitatem arbitrantur appellatam nonnulli, quod ibi primùm ærariæ fabricæ memorentur compertæ. Quanquam alij, quod Euſtathius ſcribit, à Combe puella Chalcidis cognomento, Aſopi filia, duci vocabulum putant, cui æneæ armaturę inuentionem acceptam referunt. De qua intellexiſſe Ouidium arbitrantur Metamorphoſeon ſeptimo,

Adiacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
Ophias effugit natorum vulnera Combe.

Quam Iamben tranſtulit Planudes, vti meminit Cæcilius Minutianus Apuleius. Chalcos, ideſt χαλκοῦς, apud Plutarchum inuenies in Catonis ſenioris vita. Interpres, æra ſimpliciter reddidit: quum tamen traditum eruditis ſit, obolum Atticis chalcos conplecti octonos, vel (vt Plinius) denos, binis chalcis conſtat quadrans: vnde dichalcus etiam dictus. Ærarios porrò fabros in Lemno inſula fuiſſe plures, comperio, qui omnium primi ænea commoliti tela. Sinties hinc vocitati traduntur, qua voce nocumentum Græca ratione ſignatur, nata inde fabula, exceptum à Lemniis lapſum de cęlo Vulcanum. Quod referunt alij ad eos, qui crebri viſuntur in inſula ignium crateres. Chalcem Euſtathius purpuram interpretatur. vnde appellari Chalcantem coniectat, vt qui profundè vaticinia conciperet: quanquam & ab æneo colore fingi potuiſſe nomen, non inficiatur, quem tamẽ purpureum intelligit. Apud Ariſtotelem eſt inter piſces nomine chalcis, quem æricam Theodorus reddidit, ab aliis dicitur etiam zygnis. Æs porrò in ſacris & excantationibus magnam habuiſſe veteribus auctoritatem ac vim, ſcribit Theocriti interpres in poetę Pharmaceutria, proptereaque in lunæ deliquiis adhiberi ſolitum, καὶ ἐπὶ τοῖς κατοιχομένοις, ideſt, & hominũ morte: purius enim cęteris habebatur, καὶ ἀπελαστικὸν τῶν μιασμάτων, ideſt pollutionum expiatorium. Inde eo vtebantur in purificationibus vniuerſis, vt in libro De diis ſcripſit Apollodorus. Quin & Corę, ſeu Proſerpinę ſacerdos Athenis ęneum pulſare inſtrumentum aſſuerat, quod ἠχεῖον vocant. Apud Laconas rege defuncto lebetibus obtinnire, fuit veteris inſtituti. Et Sophocles in Tragœdia, cui titulus Rhizotomi, ideſt radicum ſectores: Medeam ſcribit herbas ſecantem, ſuccos in cados refudiſſe ęneos: herbas verò ęneis ſubſecuiſſe falcibus. Ex quo & Virgilius,

Falcibus & meſſę ad lunam quęruntur ahenis
Pubentes herbę, nigri cum lacte veneni.

In his

In his verò potissimum sacris ænea adhiberi vasa Macrobius solita scribit, quibus delinire aliquos, aut deuouere, aut denique exigere morbos vellent. Sed & Carminius libro De Italia secundo, Thuscos æneo vomere in condendis vrbibus vsos, in traiectitiis eorum sacris se inuenisse scribit. Quin & Sabinorum sacerdotes æneo cultro attonderi consueuisse. Æris porrò sonos, ceu rem potentissimam, multis rebus Græcorum vetustissimos adhibuisse, palàm est. Cur verò æris dissono crepitu deficiēti lunæ auxiliarētur antiquiores, quod & Manilius significat, sed & Ouid.

Te quoque luna traho, quãuis Temesæa labores
Æra tuos minuant:

Alexander etiam rationem affert eiusmodi: Æs & ferrum, inquit, quatiunt mortales, quod inde abigi dæmonas, creditum sit: quo tempore sydera hæc vim suã ad terras non perducant, qu·· in hominibus prosit, & improbos retrudat dæmonas. Moris huius meminit Titus item Liuius ab Vrbe condita vigesimosexto: Campanorum, inquit, imbellis multitudo, cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ silēti nocte fieri solet, ædidit clamorem. Et, vt Plinium prætercam, etiam Thebaidos sexto Papinius: Procul auxiliantia gentes æra crepant. Paleas inuenio ramentulas dici æris, palearum imagine quadam, quæ iam liquato ære ac percocto expuuntur flatu vehementiore, vti Plinius scribit. Etiam si non latet, Hermolao secus videri. Cæterũ & adiuratissimis arrisit hoc. Porrò addamus quod scribit item Ioannes Grammaticus: ærarias fabricas quãdoque leschas nũcupari: quoniã pauperiores, hyemali præsertim sydere, illuc caloris gratia se conferrent, ac (vt assolet) nugari plurimum consueuissent. Sicuti Romæ in furnarias domos, ex quo Horatius,

Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos.

Propterea Hesiodus,

πὰρ δ' ἴθι χάλκειον θῶκον, καὶ ἐπ' ἀλέα λέσχην,
ὥρῃ χειμερίῃ.

Vbi ærariorum sedes prætereundas monet, ac nugas, arationis tempore. Seniorum porrò congressum consultandi causa, tragicus quidam, Eustathio referente, συγκλητὸν λέσχην nuncupauit. Erat Spartæ, vt prodit Pausanias, lesche κροτανῶν. Sunt autem Crotani Pitanatarũ portio. Pitana verò fuit tribus. Nam & Menelaũ Pitanatem legimus. vnde & Græcorum exercitus Pitanates dicitur quandoque, & πιτανάτης ἀγών, in Pitana celebratus. Hinc adnotatum: Spartæ natos infantes in Leschen solitos deferri, vt ab senioribus exploraretur, ecquid corpus foret εὐπαγὲς καὶ ῥωμαλέον, idest compactum bene firmúmque. Quòd si apparuisset secus, exponendus infans amandabatur ad Taygetũ in Apothetas, idest ἀποθέτας, id loco nomen est βαραθρώδει, hoc est abiecto ac profundiori. Quod autem syncleton, leschen appellari diximus, sciendum amplius, Suda interprete, synclydas nuncupari conuenas, & συμμίκτους, id est commixtos. vnde ad Pyrenen statuunt cosmographi συγκλύδων πόλιν, idest conuenarum ciuitatem. Est verò Lesche, idest λέσχη, nunc cõfabulatio, nunc nugæ. Dicebatur & publicus locus, in quo versarentur πτωχοί, idest mendici, inuicem garrientes. Signat & conuiuiis destinata publicitus loca, idest δειπνιστήρια, seu cœnacula: item sermones, inibi qui haberentur: denique tepentia loca dici eo modo valēt. Fuit apud Delphos Cassotis fons, à nympha sic dictus Parnasia. Super Cassotida verò ædificiũ, quod à Delphis Lesche dicitur, à disertationibus quæ ibi fierent: & multa eiusmodi fuisse in Gręcia, testari Homerus videtur in Melanthi iurgio cum Vlysse,

οὐδ' ἐθέλεις εὕδειν χαλκήϊον ἐς δόμον ἐλθών,
ἠέ που ἐς λέσχην, ἀλλ' ἐνθάδε πόλλ' ἀγορεύεις.

Lescheos verò, idest λέσχεως, de bello scripsit Troiano: in quo, vnà cum auctore Cypriorum carminum Æneæ vxorẽ facit Eurydicen, tradentibus aliis Creusam: quã auctore Pausania, deûm mater & Venus liberarint à Græcis. Sed & in plerisq; aliis, à cõmuni dissidet sententia Lescheos. Nam Cassandræ gratia ve-
A nisse Corœbum, & à Neoptolemo peremptum, multi tradunt: hic autem à Diomede mauult. Leschas apud Plutarchũ inuenies in Lycurgo: cuius verbi notio, ex iis quæ diximus, coniectari liberè potest. Æneũ vinculum, pro perpetuo, accipiunt poetæ: quoniam, vt inquit Porphyrio, æris metallum rubigine non consumitur. Horatius,

Diductósque iugo cogit aheneo.

Cuiusmodi adamantina item dicuntur, tum quia sit ferri species adamas, vt nonnulli Hesiodi astruũt in-
B terpretes, tũ lapidis insita densitate ignibus, ac ferro inuicti, quamuis plũbo & leonis hircique sanguine molliatur. Æris porrò auctoritatẽ indicat illud quoque, quoniam ærea cuspide, siue etiam ferrea Telephũ sanasse Achilles perhibetur. vnde natũ adagiũ Eustathius scribit, ὡς ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται. quòd qui vulnus intulit, ille idem persanabit. Qua in parte illud obiter quoque subnotandum: Vulnera, quæ malignitatis præferant multũ, dici τηλέφεια τραύματα, vt quæ salutarem Achillis manum requirãt. Veluti & Chironia di-
C cuntur δυσαλθῆ, idest quæ medicam vix recipiant curam, & Chironem aliquem respectare videantur, vt inquit Paulus Medicinæ quarto. Quod verò de lesche diximus, id neutiquã prętereundum: dici cysoleschen cinædologum, idest sermone turpem. Nam veteres tã cysthon dicebant, quàm cyson: sicuti auctor probat Eustathius, Iliados rhapsodia octaua. Leschenorion veteres Apollinem cognominarunt, quod interdiu in cœtus coeant viri, ac, vti assolet, fabulētur, noctu verò seiunctim conquiescant. Meteoroleschas inuenio
D apud Plutarchum dici physicos ante Platonem consuesse, vt qui nugas profunderent meras de sublimiũ ratione. Platonis verò illucescente doctrina cum vitæ sanctimonia, & dogmatum religione, quoniã ταῖς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, abiici cœpta philosophiæ calumnia. Lego denique, poculis æneis vsos esse priores, ac præcipuè, qui diuitiis præstarent. vnde & eorum repositoria chalcothecas vocabant. Verum id ex auri argentique paucitate fieri solitum, innuere Athenæus videtur. Nam
E Macedonum rex Philippus phialium nactus aureum, id puluino subiectum semper habebat ferè.

In cubiculo nola, quid sit in Oratoriis Quintiliani institutionibus. De tintinnabulis. Iassæorum historia.

Cap. XI.

F IVlius Pollux Onomastici ad Commodum Cæsarem libro sexto, loquacis synonyma, vt lectio suggerebat multifaria, congerens in vnum, denique sic ait: Ahenum ex Dodone, Iliade lõgiora garriens, Alcini apologus, Arabius tibicen. Hãctenus is. Quod verò principe loco positum est, & Græcè sic habet, Δωδωναῖον χαλκεῖον, id est Dodonæũ tintinnabulum: cuius meminit vel Eustathius, ansam præbere mihi est visum ad explicandũ Quintiliani (aut quisquis fuit auctor primus) inenodabilẽ nodũ, in quẽ impacti plerique omnes cohęse-
G runt. Obscuritas verò nodata hæc, est libro octauo, In cubiculo nola. Cõiectura ducor ex Græco adagio, esse itidẽ hoc prolatũ in garrulũ desidentem dies totos domi, & nugali verborum futilium importunitate, & copia exundanti detinnientem, vt obstrepera loquacitate, vti pica verbosiore obsurdescerent aures, ac veluti tintinnabulo conuulnerarentur. vel (quod arridet amplius) eos intelligamus, qui domi quidẽ & in cubiculo, vbi silentij esse vsum, Varro scribit, fluenta verborum promunt: in foro autem, vbi ciuili eloquẽ-
H tia gloriam sibi comparant viri præstantes, vt testis cõprobat Homerus, aut in senatu, altero ingeniorũ theatro, penitus cõsilescunt, fiúntq; (quod Gręci dicũt) etiã piscibus magis muti. Nolã siquidẽ pro campana dici obseruauimus: etiam si apud recentiores

sæpius: nil tamen obstat, esse verbum id inter inuenta rara, cuiusmodi adnotata Politiano quædam. Meminit quodam loco Laurentius quoque. Sed occurrent recentiores, nouitium censeri inuentum id. Ego de nouitate nihil disputo. Vnum scio, fuisse veteribus quoque ex ære instrumentum id, aut proximum, quo remotioribus vt conuenirent, daretur proponeretúrve signum. Quod duabus fulcimus auctoritatibus: prætérque historiam Valerius Martialis in Apophoretis,

Redde pilam, sonat æs thermarum: ludere pergis?
Virgine vis sola lotus abire domum.

Æs nanque thermarum tintinnabulum signat, quo è gymnasio lauaturi reuocabantur ad thermas. Sed & Iuuenalis,

Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas.

Historiam verò hanc apud Strabonem, ad hoc ipsum præcipuè spectatem, obseruauimus. Iassus, inquit, incolas habet parte plurima piscitio & piscatu victitantes, quum infœcunda ferè sit regio, verum pisculenta. Hinc iucundum narratur factum, documēto etiā magno futurum, quantum sæpe nos fallat opinio. Ostētabat inibi citharœdus artem. Audiebant, vt tum est visum, attentius Iassæi omnes, mox verò vt æditum tintinnabulo (sic enim κώδωνα interpretamur) signū vendendo piscitio est: confestim cum sua sibi musica destituto artifice, auolarunt omnes, vno vix excepto, qui oblæso erat auditu, proinde captum eum artificij suauitate opinatus citharœdus, propius accedēs: Est quod agam gratias, inquit, & quidem maximas, tum quòd musicæ negligens haudquaquam videre, tum quòd despectui me prorsus non habueris. Nam reliqui quàm primū tintinnabulo cecinit signū piscariū, dicto citius hinc sese proripuere. At is, velut commotior at excitatior: An, inquit, increpuit æs? Eo verò adnuente, Bene tibi sit (inquit) magister optime: ac consurgens ad viuarium festinabundus accurrit ipse quoque. Illud autem Virgilianum ex tertio Æneidos,

Stipatque carinis
Ingens argentum, Dodonæósque lebetes,

ideo dictum volunt, vt oraculo domestico foret Æneas instructior, ex historia.

Super Phauorino adnotata quæpiam minus extrita. Arsenothelyes. Eunuchorum detestatio. Vocis acutæ ratio in eunuchis, item nuditatis barbitij. Cúrve amasij sint. Vocis magnitudo vel paruitas vnde sit, ex Galeno. Lææ quid. Interim imperatoris laudem esse præcipuam, indignationem comprimere. Dystrapeli. Atrapeli. Pescennij Nigri historia. Eunuchos non lædi in spiracula despectantes, aliis omnibus præfocatis.

Cap. XII.

PHauorinum vel Gellij monumentis percelebrem, fuisse patria Gallum, quod apud eundem libro secundo ipse videtur fateri, memoriæ proditū est, ex Arelate oppido prope Rhodanum. Inter philosophorum familias à multis cōnumeratus. Ab aliis verò, sophistis insertus, quod hominis fecit eloquētia, & rhetoricæ studium singulare. Dignū scitu est: virū hunc ita cooptatū, qua quidē inter sapiētes, qua verò inter oratores, diphyē fuisse ac androthelyn, hoc est naturæ duplicis & virū simul ac fœminam: cuiusmodi sunt androgyni, qui nuncupantur & hermaphroditi: ab Aristotele dicti quoque arsenothelyes, idest masculofœmini, sicuti uertisse Theodorum scimus, quanquam id censent eruditi fidelius, quàm felicius. Sed hi non sunt androgyni propriè, quoniam eo nomine à Philosopho intelligantur animalia, quæ ipsa se ineunt, vti inter pisces trochus. In Phauorino præterea tria fuere maximè mira. & primum quidem, quòd Gallus quum foret, Græcè tamen optimè sciuerit: adeo vt gentis il-
A lius eloquio, veluti dolatorio leuigatus excomptúsque, prætérque sapientia imbutus celebre ad posteros nomen dederit. Deinde, quum foret eunuchus, adulterasse tamen consularis viri vxorem creditus, subiit eo nomine iudicium ab eodē postulatus: adeo libidinis etiam erat præferuidæ. Postremò principi Adriano factus offensior, nihilominus inde nullo affectus incommodo superuixit. quæ laus imperatoris est vel maxima, qui ex æquo disceptaret cum eo, quē iure suo posset euertere: ex quo illud sic à Philostra-
B to enuntiatur, βασιλεὺς δὲ κρείττων, ὅτε χώσεται αἴδει χέρηϊ, ἢν ὀργὴν κρατῇ. idest, prestabilior censetur rex, si inferiori iratior indignationem comprimat. Lectum quoque est, quum Phauorini verbum quandoque proscidisset Adrianus, ceu infrequens, cessit is: accusantibus verò amicis, su: risit iucundius, ac mox, Sinite) inquit) illum videri omnibus doctiorem, quando illi præsto sunt legiones triginta. Hic est denique Phauorinus, qui synchronum æquo animo Plutarchum ob illustre nomen concoquere non poterat, numnerosis
C quæ ædebat voluminibus infestus præcipue. Hic non absurdè prorsum illud subiecero: dystrapelos & atrapelos vocari à Græcis, qui in ira vel affectione alia immobiles perseuerant, nec vlla vi ab instituto queunt reuelli. Effœminatæ porrò ac degenerantis naturæ in Phauorino illa se promunt indicia manifesta, nuda barbitio facies, vel magno natu, etiam senio vltimo iam appetente, vox insuper acuta & tenuis, qualis ferè eunuchorum natura pernoscitur. quos esse tertiū genus hominum pronuntiauit Alexander Cæsar, nec
D videndum, nec in vsu habendum à viris, sed vix à nobilibus fœminis. Tametsi barbaris vno fidei nomine fuisse integris eunuchos pretiosiores, Herodoto credimus. Omnes siquidem agoni, hoc est seminis expertes, vt pueri, mulieres, decrepiti, spadones oxyphoni sunt, idest acutæ vocis. Viri autem grauis, & βαρύφωνοι, vt Græci dicunt. Quod antiquitatis & literarum parens Homerus hisce versibus monstrasse videtur, in quibus de virili muliebrique voce, ita canit, quamuis aliud agere videatur,

E τῷ δὲ βαρυστενάχοντι παρίστατο πότνια μήτηρ,
ὀξὺ δὲ κωκύσασα, κάρη λαβε παιδὸς ἑοῖο.

Huic autem grauiter gementi astitit mater venerabilis,
Acutè verò lamentabunda, caput sui apprehendit filij.

Alibi porrò idem poeta seniores cicadis comparat, quæ animalia sunt planè ὀξύφωνα. Cæterum effectus hic manifestus vtique. At ratio non fortè obuia. Plutarchus quidem præcise nimis & obscurè contingere
F ita scribit, διὰ τὸ λεπτὸν τοῦ πνεύματος. hoc est, ex spiritus tenuitate. Verum ista fuerant enarratius promēda in literas: quod nos, sacro afflāte spiritu, magna insequuti nomina implebimus, quæ nobis velut subscudes sunt ac securiclæ, quibus sciēter tigna inuicē peruinciuntur. Nam sicuti linea, cæteraque tenuia dimensionem duntaxat vnam sortiuntur, crassa verò pleraque plures obtinent, ita vox etiam tenuis vnam dimensionem habuerit. Vnum autē efficere ac mouere, facilius est quàm plura. Ergo quum prædicta illa spiri-
G tum habeant imbecillū, non nisi parum aeris moueri ab illo spiritu potest. Minimus autem est, qui dimensione constat vna, quem tenuem esse, vocémque talē ab eo proficisci, necesse est. Vox autē acuta, quæ tenuis est. Igitur qui prolifico semine carent, vocē hinc meritò reddūt acutiorē. Viri robusti, quoniam spiritu valeant, multū aeris incitare queunt: qui quum multus sit, tarde mouetur, vocémque efficit grauiorē: motu enim veloci & tenui vocem reddi acutam, constat iam. Porrò qui natura sunt calida, magnam emittere
H vocē solent, quia multum in his aerem, frigidúmque inesse, necesse est. Caloris enim vis facilè ad se & spiritū trahit, ac aerem, eoque amplius id agit, quo amplior est: vox autem magna, tū oritur, quū aeris multū agitatur, vtque acuta quū celeriter, sic grauis quū tarde. Adde

de. Adde, quòd sublatis testibus, tentio quoque mea tuum laxatur: sicuti in fidiculis & stamine, sublatis ponderibus, quæ textrices Græco verbo λαίας, id est læas nuncupant. Laxatis verò iis, principium quod moueat vocem, eadem ratione laxatur. Testium siquidem natura meatibus adnexa seminalibus est, qui meatus ex vena tendunt, cuius ex corde origo est. Iuxta ipsum principium, quod vocem mouet. Quamobrem meatibus immutatis seminalibus ætate, qua excernitur semen: pars illa item immutatur, qua immutata, vox etiam mutatur, maribus maximè, sed & fœminis: quanquam obscurius, quod quidam dicunt τραγίζειν, id est hircire, vbi inæqualis mittitur vox. Galenus verò ὅτι τῆς τέχνης, tractatu De signis, causam vocis magnæ vel paruæ, non videtur in caliditatem aut frigiditatem retulisse: sed amplitudini asperæ arteriæ potius magnam ascripsisse, & insufflationi tamen vehementiori. Paruam verò angustiis eiusdem: & in libro De voce, in eandem refert arteriam acutæ grauisque vocis rationes: arctum enim iter acutam, amplum & spatiosum grauem videtur efficere. Angustia siquidem & expansio causam præbent aeri, vt velociter aut tardè moueatur. Verum, ne quid videatur contrarium, sic statuunt eruditiores, vocem magnam effici vtique à caliditate primo & mediate, aerem plurimum agitante. Postremò autem atque immediatè ab asperæ arteriæ amplitudine, ac vehementi insufflatione. At magnitudo & paruitas vocis, inquit Galenus, non fit ex caliditate semper, neque præcipuè, sed per accidens. Est & Platonici eruditi super eadem re sententia, quæ scitamentis hoc genus congruit planè: Cur, inquit, ita acutæ sint vocis eunuchi, vt sæpe mulier an eunuchus loquatur, nisi videas, ignores? Id verò ex superflui humoris abundantia effici, respondendum. Ipse enim arteriam per quam sonus vocis ascendit, efficiens crassiorem angustat vocis meatum, & ideo vel fœminis vel eunuchis vox acuta est, viris autem grauis, in quibus vocis transitus habet liberum, & ex integro patentem meatum. Nasci autè ex pari frigore in eunuchis & fœminis parem penè importuni humoris abundātiam, etiam hinc liquet, quòd vtrunque corpus sæpe pinguescit. Certè vbera propè similiter vtrique grandescunt. Septentrionalium, inquit Albertus, & fœminarum vox euadit acutior quàm meridionalium, ob pulmonis mollitiem & arteriæ, quæ arctior item intelligitur. Molliorem certè vocem facit organorum humectatio, debiliorem pulmonis imbecillitas ac resolutio. Ægrotantium acuitur vox, quia siccitas arctet meatus, vel etiam ex intemperanti frigiditate, aut forsan ex opprimente humectatione. Pescenniū Nigrum Romani imperij statione potitum legimus voce adeo fuisse canora, vt in campo loquens per mille passus audiretur, ni obniteretur ventus. Obiter verò hic est Pescennius, cui reliquo corpore candido, in nigredinem adeo abierat ceruix, vt Nigri cognomentum inde proreperit. Sed curnam eueniat eunuchis, vt sint ἄτριχες, id est glabri, perinde ac mulieres? Hæ vtique frigoris vi densa corporis habent spiramenta: siquidem obstipat arctátque frigus, proinde non ferè pilis ad exitum meatus patent. Eunuchi porrò, vtpote humidi & valde redundantes. Nam hac de causa locorum pleraque nimia humoris exsuperantia adobruta, rursúmque nimis arescentia aut saxosa, & caluosis consimilia, vel vt Græci dicunt, ἐοικότα ταῖς φαλακρώσεσι, herbas haudquaquam proferunt. Illud quoque non indignum quæstione, opinantur eruditi, vndénam fit, quòd eunuchis Venerij proluuij incentiua interextincta haudquaquam sunt, verum sæpe amoribus irretiuntur, quod de Phauorino astruximus. Nempe multis, quum pubescerent, subsecti testes sunt, aut elisi, & quodam modo ἡμιπλεῖς εἰσὶν εὐνοῦχοι, id est, eunuchi quidem sunt, sed non pleni. Et qui hepate sunt natura feruentiore, ac genitalia vasa possident capaciora, vsum quidem imaginantur concipiúntque, sed non perficiunt, nec voti euadere compotes queunt, quoniam verenda ipsa efflaccuerint. Qui enim tumescere facit spiritus, emarcuit, qui à femine ortus per seminales meatus ferebatur ex eis partibus, quæ circa lumbos habentur, vt in pueris seminales occæcantur meatus. Dignum equidem scitu, in plerisque terrarum locis videri spiracula, è quibus pestifer erumpat vapor quo præfocentur despectantia omnia, præter eos quibus excisa sunt genitalia. Cuius rationem euentus incompertam sibi Dion scribit. Illud ex Græcis obseruatum, quibusdam in bello præ formidine intercipi vocem. Proinde Menelaum laudare Homerus volens, vt minimè formidolosum in bello βοὴν ἀγαθόν appellat, vt qui vocem nullo minueret terrore. In oratore demum tragœdorum vocem exigunt eruditi, sicuti acumē dialecticorum, sententias philosophorum, memoriam iureconsultorum.

Super vocis ratione adnotata plusculα, déque soni ac vocis interstitio. Polincis obscuritas illustratur. Terriata verba quæ intelligantur. Thraciæ portæ admirabilis naturæ.

Caput XIII.

Sed enim quia de voce mentio est, nō grauabimur Peripateticas scholas ingressi amplius de eadem ratiocinari. Primas igitur ac principes sonorū differentias acumine ac grauitate tradunt constare. Quæ appellationes, ab iis quæ tanguntur tralata, sonis accommodantur. Vt enim quod in mucronem fastigiatum est, momento penetrat, quod verò hebetius retusiúsque est, nō ita, sed cum mora & segniter. Consimiliter vibrata vox & acuta auditum peruellit ac fodicat: grauis obtundit, veluti trudendo. Euenire autem vtrunque celeris aut tardi ratione motus, liquet. Quamobrem haud ita mirum quod in Pompeij rebus scribit Dion: populi clamore dissono superuolantem coruum grauius ictum decidisse, ὥσπερ ἐμβρόντητον. Super quo & multa Plutarchus. Hinc etiam percipi illud potest, à læuigatis corporibus latioribúsque acutiorem promi sonū: quoniam ab iis celerius agitetur aer, celeriúsque dissiliat, vnde & auditus validè citóque lacessitur. Videtur autem non esse aliud sonus, quàm elisus aer, passúsque. Aer autem ipse duplex: alter, qui inter collisa deprehensus prosilit: alter, qui ab hoc incussus primum, mox successu motus ad sensorium euadit. Hoc verò id demum est quod inaudimus. Interstitium verò illud seruandum magnopere: dici in animantibus tantummodo vocem, quod inanima esse vocalia nequeant, ni metaphoricè abutaris proprietate, vt si organa nuncupes vocalia, quod iis quodammodo afformari verba & effingi alloquia videas. Sed nec animalia cuncta rectè vocem habere pronuntiaris, quādo exsanguibus vocis nulla suppetit facultas, sicuti insectis, & iis quæ crusta integuntur. Nam ea quæ cōcentum etiam promere sentiuntur, vt cicadæ, quam habeant rationem, alibi edocuimus. Tribus porrò vox sonúsve constare planè videtur: primum est, quod plagam incutit: mox, cui ea ipsa incutitur: tertiò statuitur loco id, in quo hæc aguntur. Aerem sanè in vtroque haberi, necesse est, quanquam non eodem modo. Nam ad vocem elidendam non omnis accommodari aer valet: sed solum spiritus is, quem anhelitu reciproco promimus aduocamúsque. Huius verò munia duo, veluti etiam linguæ: quam prompsit natura, tum victus necessitati perficiendæ, & saporibus prægustandis, quod omnibus ferè animantibus adesse conuisimus. Tum verò ad loquutionis articulatam rationem, quod ad vitæ excellentiam pertinet, & vni modo inter cuncta homini contributum: nam hinc

psittacen ἀνθρωπόγλωττον dici comperimus ab vno loquendi vsu. Propterea in Timæo ita scribit Plato, Verborum autem effluxio, ministra prudentiæ, effluxionum omnium optima est atque pulcherrima. Ratione eadem in spiritu reciproco duplex recognosci mus naturæ propositum, & scopum quidem vnum habet intimi caloris refrigeratio pernecessaria. Alterum verò sermonis conformatio, ac vocum dearticulatio, in mille abiens varietates, non pernecessaria quidem, sed ad infinitos mortalium vsus insigniter accommoda. Anhelitus organum guttur est. Huiusmodi igitur nunc admissus, nunc remissus aer, arteriæ destinato allisus, vox est. Quamobrem tussis, & id genus soni plures, vbi irraucuerimus, quanquam eisdē concipiuntur partibus, à vocis definitione abiungūtur, quoniam cōsilium abest, & animi certa intentio. Esse nanque vocem finiunt, sonum ex significādi proposito æditum. Præmonstrat autem vox omnis aut ægritudinem naturalis affectus, aut voluptatem, qualis est brutina vox: aut ea quæ hominum necessitates exigunt, infinitis propemodum vocabulis inuicem disparata. Membra respirationi destinata sunt, lingua ea quæ fistulis duabus interiacet, nunc coniuens, nunc resurgens. Tum arteria quæ ad pulmones pertingit. Ex iis verò lux infertur (opinor) Iulio Polluci secundo Onomastici sic scribenti: Epiglottis est simplicis organum vocis, lingua verò articulatæ. Scribit porrò Galenus in libro De voce, Exsufflationem esse quidem vocis materiam, effici tamen eam, commisso thorace ab intercostalibus musculis, quibus nihil agentibus, animal vocis priuatur vsu. Nam quū ex alto prolapsus foret quidam, afflicto dorsi initio, tertio die exiguam admodum vocem emisit, at quarto prorsum obmutuit, resolutis simul cruribus. Verū nec spirationē amittebat, neque difficulter spirabat, quoniam intercostales modò nerui affecti erant omnes, nullis omnino vocis particulis affectionem sentientibus. Sunt autem hæ vniuersim quidem guttur: per partes verò chartilagines tres, quibus accedunt nerui à cerebro demissi: & ligula, quam vocant epiglottida. Illud obiter adnotarim, dici quandoque verba tertiata, quæ imperfecta enunciantur & lapsitantia, vbi vix tertia proferuntur, intermediis deuoratis pauoris opere. Singulari autem dignum admiratione, quod in Seueri rebus prodit Dion: ad Byzantium turres se vidisse numero septem, ab portis Thraciis in mare vergentes. Eas si quis præter seriem impulisset, vox prorsum ædebatur nulla. Quòd si ad primam quis inclamasset, aut lapidem impegisset, exceptum illa sonum reddebat, ac mox sequens, & deinceps, donec ad extremam perferretur vox, sic vt perturbatio interstrepens sentiretur nulla omnino. Xenophon Rerum Græcarum primo, Byzantij portas quasdam celebrat, ἐπὶ τὸ θρᾴκιον καλουμένας, idest ad Thracium quæ dicerentur.

Sonus quomodo illabatur auribus. Cur ouali figura aures & lingua. Item pleraque musicæ consonantiæ organa Ficos obesse voci.

Cap. XIIII.

TRadunt verò physici, & quidem classici, ac verè assidui, quod equidem adnotandum hac parte, etiam atque etiam est visum, sonum in orbicularē figuram multis gradatim amplificatam circulis ad aures peruenire, non aliter quàm in stagno ex iactu lapidis ab alto circuli multiplicantur ad littus. Themistius etiam in libros Aristotelis De anima, paraphrasi secunda, ita scribit: At aer qui primò insonat, non abiungitur sic, vt ad auditum ipse accedat, sed proximum sibi & continuum aerem commouet, atque hic subinde alium excitat

A eo modo quem in fluctibus cernimus, in quibus alter alterum trudit, & pulsus obiter sequentem impellit. Hinc Vitruuius: Mouetur, inquit, vox circulorum rotundationibus infinitis, vti si in stantem aquam lapide immisso, nascantur innumerabiles vndarum circuli, à centro crescentes, & quàm latissimè possint, vagantes, ni loci interpellarit angustia: eo tamen interstitio, quòd in aqua circuli æqua planicie in latum mouentur: vox etiam in latitudinem progreditur, & altitudinem gradatim scandit. Concentum verò ex B grauibus acutisque conflatum, velut vnam formam, & hanc rotūdam quidem, sed oualem illabi auribus, arbitrantur Platonicis innutriti scholis. In qua quidē octaua vox, quasi per acutiorem verticem, vocis primæ latitudinem sibi continuans, ex seipsa atque prima vnam iam conflat vocem. Atque sicut oculus oualem rotunditatem, tanquam vnam videt figuram, quamuis hinc latam magis, inde minus: Sic auditus vocem ex graui, octauáque resultantem haurit tanquam vnam, ab amplo quodam profundo, quasi in C acutam sublimitatem oui instar gradatim sese ac suauiter attollentem. hinc item fieri opinantur, vt & eiusmodi quasi figuram audiendi instrumento natura tribuerit, similémque instrumento loquendi: & ars præterea similem, quoad fieri potuit, musicis instrumentis. Ea certe consonantiora sunt, quæ ouali figuræ propinquiora. In vocis denique ratione non habendum insuper Græcorum præceptum, qui vocale putant adiumentum, si ficis abstineamus: quod Hegesianax Alexandrinus tragœdiam optimè credatur D egisse, quoniam annis duodeuiginti ficos in cibum non admisisset.

Zame fons canoras reddens voces. Calastri pueri qui sint. De Carneade & Antipatro. Calamoboas qui dicatur. Calamophori. Quid arteria, & vnde. Psithyrissare. Psias. Psithia vitis, quæ & prannia. Antiphona quæ dicantur. Antispasis. Parocheteusis.

E

Cap. XV.

ET quia de vocum ratione ex philosophiæ sacrariis, quæ visa sunt, abundè præcerpsimus: nunc quæ tum historia, tum grammatici suggerunt, promiscuè adiiciantur, vt vel pullato circulo non desit, ex quo supellectilem sibi comparet. Lectum igitur in veteribus memoriis primum, esse in Aphrica fontem Zamen, ex quo F canoras effici voces Varro ille doctissimus prodendum censuit. Sed nec Vitruuius ignorauit, tradens, Quæsitos à regibus ad id muneris pueros, quos etiā calastros nuncuparint, vel (vt alij codices præferūt) catastlos. Carneadem Plutarchus scribit fuisse μεγαλοφωνότατον, idest maximæ ac sonantissimæ vocis. Antipater verò Stoicus etiam vocis magnitudinem quū nec posset, nec vellet assequi, aggressus Antilogiarum concinnare libros, cognominatus & ipse καλαμοβόας G est, idest calamo vociferans. Calamophori autem in Græca historia dicti milites, qui inopia pressi Chium inuadere cogitantes, ita consilium iniere, vt quibus res placeret, calamos proferrent. Quum in auribus tenuis quidam obtinnit sonus, dicitur id Græcè ψιθυρίζειν, idest psithyrissare, παρὰ τὸ ψίειν ἐν ταῖς θύραις, ἤγουν ταῖς ἀκοαῖς, vt inquit Theocriti interpres, quod signat tenuiter mouere in audiendi ianuis. nam & paulo antè idem auctor, ψίειν exposuit pro λεπτύνειν, idest attenuare. Vnde sit apud Homerū H ψιάς, idest psias, quæ signat κατὰ λεπτὸν τοῦ ὕδατος ἔκδοσιν, idest guttatim factam humoris erogationem. Impropriè tamen etiam de arborum susurro dicimus psithyrissare. Psithiam autem vitem Græci quidam intelligunt, quæ dicatur & prannia. Arteriam

verò

verò qua commeat ſpiritus per diaſtolen aut ſyſtolen; Albertus dici opinatur, veluti arctam aeris viam. Sed homini Græcæ doctrinæ ignaro facilè ignoſcendum. Arteria, peregrina dictio eſt, proinde etymon Latinum nequit admittere. Illi ergo quorum genuina vox eſt, ex aeris nomine, hoc eſt ἀπὸ τοῦ ἀέρος καὶ τηρεῖν, quòd ſeruare indicat, inflecti verbum ac compingi tradunt. Generi neutro vſus eſt De rerum natura quarto Lucretius, vbi an ſit corporea vox, latius perquirit. Verſiculi eius ſunt hi, in quibus correptè, non (vt vulgò aſſolet ferè) tractim enunciatur penultima:

> Corpoream quoque enim vocem conſtare, fatendum eſt,
> Et ſonitum, quoniam poſſint impellere ſenſus:
> Præterea radix vox fauceis ſæpe, facitque
> Aſperiora foras gradiens arteria clamor.

Adnotemus & illud doctiuſculè à Plutarcho poſitũ in ſermone De oraculis, quæ defecerant. Nam quia Græci φωνὴν dicunt vocem, inde ἀντίφωνα futurorum dicuntur ab eo quæ facta paulo antè, ventura mox velut digito ac vocis perfunctione quadam præmonſtrant. Emandatus, inquit, à Mardonio eſt ad Amphiarai oraculum ſeruus ſcitatum ſuper iis quæ adminiſtrarentur. At is per quietem putauit, Dei miniſtrum ſibi aſſiſtentem, primò quidem voce repellere, ceu abeſſet Deus: mox verò, vt minus obſequẽtem manu etiam obtrudere: poſtremò pertinacius perſeueranti lapidem benè magnum in caput impegiſſe. ταῦτα δ᾽ ἦν ὥσπερ ἀντίφωνα τῶν μελλόντων. ideſt, hæc autem erant, velut futurorum antiphona. Superatus nanque Mardonius eſt, regis adminiſtro Græcos ductante, ac lapide ictus cecidit. Dici opinor antiphona, quoniam res vocis munus impleret. Sicuti ἀντίχειρ, æqualis Deo intelligitur. ἀντίχειρ pollex, manui æquiualens reliquæ. Antiſpaſis verò medicis eſt in contrariam partem reuulſio, vt quum è naribus profluit ſanguis, in poſtrema capitis per cucurbitulas attractio fit, vel ad ima corporis totius. Parocheteuſis apud eoſdem, eſt in proxima corriuatio.

Scruta quid ſint, & apud ſcrutaria, item ſcrutarius, ſcuta. ſcutriſcum. ſcrutea, ſcrutariam facere. Enarratur Horatius. Scutarij qui ſint, organarij, bractearij, tribuni armaturarum, & ſtabuli, parietarij, thurarij, ſcripturarij, ſcriptura.

Caput XVI.

Est apud Horatium in Epiſtolis verſiculus hic,

> Vilia vendentem tunicato ſcruta popello.

Scruta, verbum rarum eſt, quando id Latinæ elegantiæ ſtudioſi haud ferè præter paucos admodum, admittendum cenſuere. Sed cuiuſmodi ſit verbi eius notio, rarior etiamnum eſt infrequentiórque, qui ſe ſcire profiteatur. Nam Acroni & in aliis item parum curioſo ſatis ſupérque viſum eſt dicere, ſcruta vulgus ſcrutas vocat: aliter, ſcrutum eſt fractum milium: ſunt qui pelles, aut inteſtina interpretentur. Sicque illud in Epiphanij epiſtola legunt & intelligunt: Nũquid coriarius aut ſcrutarius erat Deus, vt pelles animalium conficeret, ac ex pellibus tunicas conſueret? Ego verò amota omni veſica, quæ gloriolas captantibus, ac ſcribentibus catacritica, húncque lacerantibus, & illum obliquis nunc rhetorum ſtrophis, nunc apertioribus (vti aiunt) tibiis, nimio plus familiaris eſt, eo verbo veteramenta omnifaria ſignificari puto, quæ quum vſu iã detrita ſint, pretio item deminuta cenſentur. Hinc ſignificanter ab Horatio vilitatis appoſito expreſſa præmonſtratáque ſunt. Ex qua origine factum, vt ſcrutaria dicantur viliſſima quæque. Quod vt ſentiã, Lucilius facit apud Gellium Noctium Atticarum libro tertio: neque enim quẽ ſequar, laudare auctorem pigeat:

> Quid ni & ſcruta quidem vt vendat ſcrutarius laudat,
> Perfractam ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam.

Sunt qui apud Horatium ſcuta legant pro vaſe ruſticis accommodo vſibus: vnde ſit ſcutriſcum Catoni quoque. Scrutea verò in Plauto pro catachyſmatis, hoc eſt miſſilibus, etiam ſi ſubtimidè, interpretantur vilitatis ratione: ſeu quod è folliculis pelliceis, qui & paſceoli nuncupantur, mitti aſſueſcent. Rentur alij, ſcrutum eſſe vaſis genus è ſcroto, ideſt corio conſuti. Ad Horatianum carmen alluſum ab Hieronymo eſt in Hilarionis vita: Ab Iudæo, inquit, audiuit vilia populis ſcruta vendente. Sidonius item Apollinaris ſcruta vocabulum in centurias allegiſſe videtur: Nunc (inquit) friuola quædam, nunc ludo apta virgineo ſcruta donabat. Quo in loco ſunt qui imagunculas pueriles operis dulciarij ſcruta poſſe accipi, augurentur. Omnino quiſquilias neſcio quas & prorſum nihili munuſcula, accipere oportet. Ad hæc, quæ de ſcrutorum ſignificantia pronuntiauimus, planè alluſit Apuleius Fabulæ Græcanicæ libro quarto: Enim vero vos bonæ frugi latrones, inter furta parua atque ſeruilia, timidiculè per balneas & aniles cellulas reptantes, ſcrutariam facitis. Scutarij qui ſint, ex verbis Firmici dilucet: Mercurius, inquit, cum Venere in horoſcopo partiliter conſtitutus in diurna genitura ſcutarios faciet, vel imperatorũ protectores, vel qui proprio excubitu ſalutem principibus ſeruent. Sic apud eundem organarij dicuntur, vel qui organa compingunt, aut qui pulſant. Veſpertinus, inquit, Mercurius ſi cum Venere fuerit inuentus, cordatos, ingenioſos, muſicos, vel organarios faciet. Scutariorum tribunos legimus apud Ammianum Marcellinum: ſicuti alibi armaturarum tribunos, item ſtabuli Cæſaris tribunum: ſic autem organarij vocantur, vt bractearij. Facit (inquit idem) artifices, inauratores, bractearios, argentarios. Parietarij ſunt parietum ſubſtructores: thurarij, thura tractantes ac vendentes. Ex eadem forma, ſcripturarij profluunt, quos publicanorum & mancipum tabelliones intelligunt eruditi: quod prodidit Nonius. Nam publicanorum ratio dicitur ſcriptura, vti innuit pro lege Manilia M. Tullius. Ad rem verò pecuariam propriè ſpectaſſe videtur ſcriptura: quod ſignificat Plautus quoque.

Super Mæandro & Protagora relatu non indigna quæpiam. Magorum ſententia de diuinis rebus. Item nõ temerè ab eiſdem admitti aliquos in diſciplinam. Item de ſophiſtis pluſcula. Parij ſophiſtæ. Ancalidophori. Ancalides. Phaceli. Sophiſma. Philoſophema. Aporema.

Cap. XVII.

Mæandrum Protagoræ patrem adeo opulentia & omnifaria rerum copia præcelluiſſe, ſcribunt ex Græcis nonnulli, vt Xerxem Perſarum regem, à quo mox Græcia concuſſa eſt, & domo & donis excipere auſus ſit; qua occaſione illi inſinuatus, Protagoræ filio magorum congreſſum impetrauit, quando Perſarum magi in doctrinæ participatum non temerè quenquam niſi iuſſu regum admittunt. Vnde is de ratione diuina falſam, immo inauſpicatiſſimam traxiſſe opinionem videtur. Siquidem quodam loco ita exordiri auſus eſt: De diis vtrum ſint, an non ſint, nihil habeo dicere. Quo argumento pulſus is ab Athenienſibus eſt. Magicum verò dogma eſt, vt Philoſtratus putat, clàm quidem rem diuinam obire, palàm Deum abrogare. Quo facto quid excogitari inſolentius queat? niſi

quòd causa propter quam ita faciunt, longè execrabilior tumidiórque eſt. Neque enim videri volũt, ſi qua in eis virtus eniteſcat, à diuina vi, velut ex fonte perenni in riuulos corriuari. Qua ſententia quid omnino infantius, quid magis brutum ſit, non magnopere diſpicio. Primus hic Protagoras mercede traditur docuiſſe. Quæ res, inquit Philoſtratus, vituperari nec poteſt nec debet. Quæ enim impendio aliquo nobis conſtant, gratiora demum veniunt: quoniam, vt inquit etiam Hieronymus, putent gratuitæ merces: dictus tamen inde eſt, λόγος ἔμμισθος, ideſt oratio mercenaria. Prodit Moralium nono Ariſtoteles, conſueſſe Protagoram, vbi ea perdocuiſſet, quæ profiteretur, diſcipulum iubere æſtimationem proferre quanti ipſa ea faceret quæ tradita imbibiſſet, ac id demum accepiſſe. Primum item hunc ſophiſtem cognominatum accepimus. Hoc verò nomine dixerunt veteres, vt Græci ſcribunt, non modò oratores præſignes & ſumma dicẽdi copia perilluſtres, ſed & philoſophos quoque dictione non vſquequaque infantes, Nam & Plutarchus auctor eſt, ſapientes, à nonnullis etiam ſophiſtas nuncupari. Sicuti & apophthegma teſtatur illud, μισῶ σοφιστὴν, ὅς τις οὐχ αὑτῷ σοφός. odi ſapientem, qui ſibi ſapiat nihil. Et Ariſtarchus Theodectæ pater, olim vix ſeptem fuiſſe ſophiſtas, pronuntiauit, mox tantam eorum ſcaturiſſe multitudinem, vt pullatam exſuperet turbam. Sophiſtarum tamen artem, perinde ac in patrem, in Gorgiam referimus. Sophiſtices verò, quæ ſecunda dicitur, principem ferunt Æſchinem. Qui tametſi vt φιλοπότης ἡδὺς καὶ ἀνειμένος, hoc eſt vini appetens voluptarius ac remiſſior inceſſitur: primus quoque inter ſophiſtas creditus eſt, θείως λέγειν, hoc eſt diuinè dicere. Ad hæc pertinet planè Fabij illud ex libro vndecimo: Diſcurſare verò, & (quod Domitius Apher de Sura Manilio dixit) ſatagere, ineptiſſimum: vrbanéque Flauus Virginius interrogauit de quodam antiſophiſte ſuo, quot milia paſſuum declamaſſet. Noſtri ſic diſtinguunt, vt rhetor ſi qui literas docet, atque artis traditor eſt eloquentiæ. Sophiſta verò, apud quem dicendi exercitium diſcitur. Orator, qui in cauſis priuatis & publicis plena & perfecta vtitur eloquentia. Sed de oratoris & ſophiſtæ interſtitiis Cicero in Oratore plura. Attingit & in commentariolo περὶ φιλαδελφίας Plutarchus. Plato autem ſophiſtas vbique omnia profitentes inducit, iactabundos, glorioſos, temerarios, inſuper & auaros: nec illibatæ prorſum vitæ, ſed ſequioris. Nam & in libro De Platonis definitionibus Speuſippus, Sophiſtam eſſe dicit, iuuenum nobilium atque diuitum mercenarium venatorem. Hoſce Plato, quamuis omnia profiteantur, nihil prorſum ſcire conuincit, vt maleficos item inſectatur, atque veneficos. Philoſophos nanque arbitratur qui ſtudioſius veritatem affectentur, operis tantum ipſius intuitu ac perpenſione. Sophiſtas verò intelligit, qui opinionem modò affectent, opinionis ipſius amore. Hos item amarius inceſſens Seneca, Illos mihi (inquit) circulatores ſophiſtas, qui philoſophiam honeſtius neglexiſſent, quàm vendunt, in faciem ingeret. Sunt inter ſophiſtas, qui ab Ariſtotele in proœmio Rhetorices ad Alexandrum, parij nuncupantur. Fortè, quia ſophiſmatum tendiculis obretirent illaqueaséntque eos, quibus cum diſſertarent. πάρελον certè Græci nunc fidelem intelligunt, nunc κάτοχον: ideſt cui detinendi vis ineſt. Ariſtophanes in Nebulis, ſophiſtas accipit pro mathematicis, iíſque qui de ſublimibus diſertationes inſtituunt. Alias verò, inquit interpres, ſophiſtas intelligimus τοὺς πεπαιδευμένους, ideſt eruditos. Porrò ſcribit Gellius, Protagoram inſyncerum quidem fuiſſe philoſophum, ſed acerrimum ſophiſtarum: adoleſcentem quoque, victus quærendi gratia, vecturas onerum corpore ſuo factitaſſe. Sudas quinetiam ſcribit, fuiſſe prius φορτοβαστάκτην, quod ſignat onerum geſtatorem. Et in quadam epiſtola Epicurus phormophorum vocat,

A ideſt ſportuligerum & xylophorum. Cuiuſmodi homines dicũtur ancalidophori, ſicut aſini quoque ancalidas ferentes, ideſt ligna vlnæ menſura. Nam & grauia lignorum onera apte colligata, phaceli vocantur: quando ſic Thucydides ſcribit, φοροῦντες ὕλης φακέλους, ideſt ferentes materiæ phacelos. Mirum verò id de Protagora, ſi patre diuite, ac etiamnum inuidioſo eſt natus. Sophiſmata Xenophon edulia intelligit, quæ eſitandi prolubium illectent. Qui, in- B quit, iucundè veſcuntur, hiſce ſophiſmatis haudquaquam indigent. Philoſophema, inquit octauo Topicorum Ariſtoteles, eſt demonſtratiuus ſyllogiſmus. Argumentum dicitur dialecticus ſyllogiſmus: ſophiſma, ſyllogiſmus litigatorius: aporema, ſyllogiſmus dialecticus contradictionis.

Pythij hominũ ditiſſimi hiſtoria, déque vxoris eiuſdem non vulgari prudentia.

C

Cap. XVIII.

QVoniam Mæãdri opes attigimus, ſuccurrit tempeſtatis eiuſdem vir alter Pythius nomine, cui ſe tota vi ſic denique fortuna infudit, vt reſidens Celænis, vrbe in Phrygia, natione Lydus, Atys filius, Perſarum exercitum terræ marique grauem, ac Xerxem quoque hoſpitio excipere auſus ſit, & quidem exſuperanti magnificẽ- D tia. Quin adeo ſuperfluit illi animi magnitudo præſignis, & pecuniæ vis immenſa, vt inſuper ad belli vſus & ſtipẽdia polliceretur. Sed non hic primum viri ſeſe raro aliàs audita largitas prompſit. Quippe Dario ante Xerxis patri auream elargitus fuerat platanum, & ex eadem quoque materia vitem. Quamlibet generoſum principem tam munifica, támque inenarrabilis benignitas, vel vſque ad aras & vltra deuincire abundè potuerat. At in virum hunc exerta tamen E barbari regis barbara efferatáque ſæuities eſt. Siquidem natu maximum ex Pythij liberis, cui petebatur militiæ immunitas, medium diſcindi iuſſit Xerxes. Eiúſque diſciſſi dimidium ad viæ dextram, reliquum ad ſiniſtram locari, & illac demum copias pertranſire omnes, luſtrationis imagine quadam. Fuit & Pythio ſingularis prudentiæ vxor. Ea lepido commento viri infinitam cupiditatem auro congerendo compeſcuit. Quum enim is totam ferè ciuitatem refodiendis theſauris attereret, adeo vt non temerè ibi aliud rerum obiri poſſet: plerique verò etiam laboribus victi in- F terirent, iuſſit ſagax mulier omnifaria, quibus duci in primis maritum ſciebat, conflari cibaria ex auro. Aberat tum Pythius, aduenĩeti igitur aurea apponitur menſa. Inſuper ex auro omnia. Is necdum conſilij gnarus, nec quò tenderent iſta, percipiens, elegantia rerum oblectabatur, mox quæ forent eſui, flagitat inferri. At proba vxor aurea item obſonia pergit inferre. Stomachanti iam & eſurire ſe, amplius inclamanti (fames nanque & bilis naſum conciunt) Quæſo, inquit illa, ne excandueris, & pax ſit rebus. An non G ſentis Pythi, præ vnius auri ſtudio in ciuitate omnia iam perire, agríque colendi ſtudium penitus deſtitutum? Quin intereunt item homines. Quòd ſi pergis, quid aliud in eſcam ceſſurum ſit, non video. Quid plura? Salubri commento Pythius reſipiſcens, auri quidem ſtudium non remiſit omnino: altius enim auiditas inhæſerat, ſed quintam modò ciuitatis partem in opere continuit. Hunc Pythium accepimus, imparem dolori, quo miſere ob immanem filij necem à Xerxe, conflictabatur, quum paulo molliore H animo foret, nec ſatis adeſſet roboris ad vindicias ſecundum libertatem, quando nemo poteſt inuitus ſeruire, in monumentum ſe conieciſſe, quod ipſe tumuli vertice excitarat. Atque inibi flebiliter quod ſupererat vitæ, compleſſe, ſummittẽte illi diebus ſingulis cocta cibaria vxore, cui principatus moderamina

mina per manus tradiderat.

Historia Paridis paulo remotior, déque inter deas iudicio, & Dardano eiusdem filio. Interim & de Amandro loco, qui & Parius. Cestos hymnus qui. Item agonos. Paridem ab vrsa educatum.

Caput XIX.

De Paride allecto inter deas de formæ præstantia certantes iudice, varia pro ingenij captu afferri solere, vel inter eos qui ἀγροῖοι nuncupari solent, & sunt, idest vulgares vilésque, non me fallit. Nunc illud iure Latij donabimus, quod dum ista proderemus, ex Græcorum thesauris interluxit. Parin videlicet hunc Priami filium educatum patris iussu in loco, quem Amandrum dixere, mox verò & Parion de ipsius nomenclatura, tribus ferè annorum decadibus. Atque inibi quum natura ingeniosus foret, nec ad doctrinarum studia ineptus, Græcis imbutum disciplinis. In quibus vbi haud parum promouisse est visus, etiam Veneris laudes, oratione æditą, prolibauit: inque ea Palladi ac Iunoni præstare contendit. Quando, vt videtur, deæ nomine concupiscentias esse intelligendas significabat, atque voluptates: sicuti meminit Athenæus quoque, vnde mala omnia sese mortalibus agminatim, ac fluenti exæstuantis more affundant. Atque hinc fabellæ occasionem datam, inter disceptantes deas captum iudicem, datúmque Veneri malum, idest victoriam. Quin & Paris idem atque in eandem hymnum cecinisse narratur, quem vocant ceston. Belli verò primordia hinc prorepsisse, quod euolutis iam spatiis annorum triginta, à patre accersitus emissúsque ad rem diuinam obeundam, quum Spartam appulisset, Helenam rapuerit. Ex qua Dardanum susceperit filium, quod Dionysium Scytobrachiona, monumentis ferunt prodidisse. propterea in Homeri Iliados rhapsodia tertia scriptum reperiri,

ἄγονος τ' ἔναι, ἄγαμος τ' ἀπολέσθαι.

idest, sine semine esse, & citra nuptias mori. vt schema sit πρωθύστερον: prius enim ducitur vxor, mox prólis susceptio consequitur. Est enim agonos, qui aspermos, idest sine semine ac filiis: quamuis exponãt alij, μὴ γεννηθείς, idest non natus. Sunt autem Hectoris ad Paridem verba. Cæterum prolifici seminis priuationem agoni nomine intelligit Dioscorides. Sicut in fœminis sterilitatem atocion idem appellat frequenter: tametsi non desunt, qui aborsum malint intelligere. Nec illud omisero, ab aliis proditum, post Hecubæ oblatam in quiete speciem Archelao seruo traditum Paridem in Ida exponendum; cui quum diebus decem vbera submisisset vrsa mitis, re animaduersa idem Archelaus sublatum educauit vt filium. Sunt ex Græcis, qui inter deas iudicium fuisse somnium prædicent, in Ida Paridi oblatum, vnde is coniectarit fore sibi in Græciam nauiganti propitiam Venerem, nauigasse autem Hesionem repetiturum.

Senectutem imbecillem euadere ob adolescentiæ intemperantiam. De Gorgiæ senio praeuiridi.

Cap. XX.

Milonem Crotoniatem, memoriæ proditum est, quum iam senex esset, athleta ásque se in curriculo exercentes spectaret, suos lacertos amplius intueri cœpisse, illachrymantémque dixisse, At hi quidem iam mortui sunt. Verum inquit Cicero, non tam isti, quàm tu ipse nugator: neque enim ex te vnquam es nobilitatus, sed ex lateA ribus & lacertis tuis. Et post multos item versus: Ista ipsa, inquit, defectio virium adolescentiæ vitiis efficitur sæpius, quàm senectutis: libidinosa enim & intemperata adolescentia effœtum corpus tradit senectuti. Cyrus quidem apud Xenophontem, eo sermone quem moriens habuit, quum admodum senex esset, negat se vnquam sensisse senectutem suam imbecilliorem factam, quàm adolescentia fuisset. Lucius verò Metellus post consulatum pontifex maximus, ita bonis viribus extremo ætatis tempore B fuisse narratur, vt adolescentiam non requireret. Sed enim omnes ferè corporis robore, sensuum integritate, ingenio vegeto, memoria firma exsuperasse Gorgias Leontinus videtur. Itaque produci in adagium Gorgiæ senectus valet, de optima, nec annis exsoluta, quæque virescens omnium præstantia semper quodammodo pubescat. Quæ omnia fuisse in eo viro, Græca memorat historia, etiam si ætatis annum attigisset octauum supra centesimum. Cuius rei quum ab eo rationem scitaretur quispiam, respon C dit, οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πράξας, idest ad id ætatis peruenisse, quod voluptatis causa nil sibi vnquam permisisset facere. Fuit verò Charmantidæ filius, Empedoclis discipulus, præceptor Poli Agrigẽtini, item Periclis & Isocratis & Alcidamantis. Thrasymachum & Gorgiam omnium primos arte quadam verba iunxisse, auctor est in Oratore M. Tullius. Hic porrò Gorgias, vt est apud Platonem, de omni re quæcunque in disceptationem quæstionémque vocaretur, se copiosissimè dicturum, profitebatur. Isque prin D ceps ex omnibus ausus est in conuentu poscere, qua de re quisque vellet audire. Ei quoque tantus honor habitus est à Græcia soli, vt Delphis non inaurata (vt cæteris) statua, sed aurea planè surrigeretur. Quod De oratore libro tertio commemorat Cicero. Gorgiæ alterius meminit libro nono Quintilianus.

Ætatum humanæ vitæ distributio. Ex catalogo esse quid sit, vel extra catalogum. Fabulam ætatis E *peragere, apud Ciceronem quid. Vitæ metam quam statuant plerique. Tranquilli locus explicatur in Augusto de Mimo vitæ. De Mose iucundum scitu. Plinij loca duo ex vndecimo Historiæ naturalis, de pubertatis ratione amplius explicantur.*

Caput XXI.

Et quoniã ingessit se nobis senectus, succurrit, vt nonnulla de ætatum di F stinctione promamus in medium, eo quidem procliuius, quod mirum est, quàm non omnino super ea re consentiant auctores. Quippe doctissimus Varro, & πολυγραφώτατος, quinque ætatis gradus æquabiliter putat esse diuisos, ac vnumquenque præter extremum, in annos quindecim. Propterea sectio prima annum quintumdecimum attingens pueros habet, ex puritatis ratione ita nuncupatos. G Secunda ad tricesimum porrecta adolescentes, ab incrementi notione nomen indeptos. Iuuenes sectionem faciunt tertiam ad annos quinque & quadraginta. Quibus inde appellatio facta, quòd in bellicis vsibus reipublicæ adiumento forent. Et inde huiusmodi ex catalogo esse dicuntur, sicuti vltra catalogum, qui iam militiæ habentur inepti. Ad annorum decada sextam seniores perueniunt. Reliquum vitæ tempus sectionem habet quintam. In qua qui agunt, iam vocantur senes. Ex hac Varroniana ætatũ H distributione commoneor, scitè admodum & congruenter vitæ tempora fabulis comparari. Nam & Cicero, Qui hisce (inquit) auctoritatis præmiis splẽdidè vsi fuerunt, ij mihi sunt visi fabulam ætatis peregisse, nec tanquam inexercitati histriones in extre-

mo actu corruisse. In fabulis verò actus seruari quinque, non arbitror esse quem fugiat, quando nec persona quinquies egressa vltra exire potest. In quo attente animaduertendum, vbi & quando scena vacua ab omnibus sit personis, vt in ea chorus vel tibicen audiri possit: id enim quum viderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere. Hinc illud Tranquilli sic posse legi animaduerto in fine Augusti Cæsaris vitæ, Et amicos admissos percunctatus, ecquid his videretur Mimum vitæ commodè transegisse ?. Quam lectionem id videtur approbare, quod mox infertur, B δότε χρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τι ποιεῖτε. Hippocrates, sicuti libro De die natali prodit Censorinus, septem ætatis constituisse gradus deprehenditur, ac primum quidem anno septimo terminasse, secūdum quartodecimo, tertium duodeuicesimo, quartum tricesimoquinto, quintum duodequadragesimo, sextum sexagesimoprimo, septimum ad vitæ coronidem protendit. Solon decem fecit hebdomadas. Staseas addidit etiamnum duas, & plenioris vitæ spatia annis quatuor & octoginta metitus est, quod præscriptum C si quis transmittat, idem illi vsu venire, quod stadiodromis & quadrigis vltra destinatum procurrentibus. Hetrusci vitalem mensum hebdomadibus finiūt duodecim, quod Varro scribit. Astrorum peritus Dioscorides anno centesimo vitam circumscripsit, cordis ratione, quod in anniculo mensum habeat drachmarum duarum, in bimo quatuor, inde procursu pari in annum quinquagesimum. A quo decrementa supputentur ad æquilibrium, quę ambitu peracto, ad metam redeant eandem. proinde non superesse spatia, visceris eius dilapsu. D Quam hæresim fuisse item Ægyptiæ gentis, Plinius scribit. Mathematicorum doctissimi, inquit in Claudio Treuellius Pollio, homini vitæ spatium contribuunt annorum centum & viginti, & mensum hunc à nemine excedi, eo item addito, Mosen Dei familiarem annis quinque solum vtique transgressum esse modum hunc, qui quum quereretur, quòd iuueni occumbendum foret, ab incerto responsum numine, quempiam eum numerum haud excessurum. Galenus in libro cui titulus ὅροι ἰατρικοί, ætates statuit omnino quatuor: ex quibus primam facit τῶν νέων, idest iuuenum: secundam, τῶν ἀκμαζόντων, idest vigentium: tertiam, τῶν μέσων, idest mediorum: postremam, τῶν γερόντων, idest senum. Iuuenes postmodum esse ait temperatura calidos humectósque, veri præcipuè assimiles. In vigore constitutos, calere simul arescereque æstatis modo. Medios, esse pronuntiat frigidos ac siccos, perinde ac autumnus est. Sunt verò humecti cum frigiditate senes, τῷ χειμῶνι παραπλήσιοι. Efflorescit in iuuenibus sanguis: in vigentibus, ξανθὴ χολή: in mediis, μέλαινα: in senibus, τὸ φλέγμα. Et hæc caloris intimi ratione omnia. Hic verò aduertendum amplius Plinianum illud ex vndecimo Historiæ naturalis: Pubescentem hominem maximè nodum quendam soluere, quod ægritudine sentiatur præcipue. Auctor quidem Censorinus est, post septimum quenque annum articulos quosdam, & in his noui aliquid naturam ostendere. Quod & in Elegiis significarit Solon. Sed & Alexander pubescentes pueros hirciss are scribit, ob vocis asperitatem raucam, ab hircis ita vocem efferentibus producta verbi ratione. Siquidem naturam tunc corpora dissociantem, multam, repentinámque ætatis efficere mutationem, augescentibus fœminarum vberibus, marium verò thorace, humeris, testibus. Accedere item morborum mutationes, solutionésve. Equidem à pube ex macilentis crassescere plerosque animaduertimus, ac euadere saniores. Sed & quibusdam contingere diuersa omnia. Quippe ita obtingit ferè, vt quicquid fuerat ante pubertatem redundantis materiæ, ac excrementitiæ, vnà cum semine secernatur & mensibus, vnde sanioris sunt status argumēta, sese promentibus, quæ diuersum concinnabant. Quibus verò prosperior ante id tempus suppetit va-

A letudo, iis gracilescunt corpora, morbis subinde obnoxia. De ipsa siquidem natura, καὶ τῶν καλῶς ἐχόντων ἡ ἀπόκρισις γίνεται, idest & iis quæ bene habent, fit excretio, semine, aut mensibus sequestratis. Sciendum & illud, ab pubertatis tempore puerorum desinere hircissationem, quod aspera arteria prorsum absoluta iam æqualitatem admittat. Ex iis dilucere Plinij altera potest obscuritas, vbi ait, Pubescit homo solus, quod nisi contingat, sterilis in gignendo est seu masculus seu fœmina.

Ætates humanas planetarum consequi rationem. Mercurius cur negociis praeesse dicatur & lucro. Vnde sit quòd præmaturo coitu barba promimur celerius. Tranquilli in Nerone locus de iuuenalibus ludis. Nymphis coauus qui dicatur. Martialis & Apuleius declarantur, necnon Horatius. Iuuenalia cur. Philosophorum placita & Auicennæ de ætatibus: item de fabula ætatis. Vocabula plura quibus ætates à Græcis distinguuntur: parectatus, triacatus, apodromi, apobomia sacra, baliciotæ, baliotæ, balari, ballæ, pempeli, genea. Nestoris ætas quomodo intelligenda.

Cap. XXII.

Illud verò concinnè admodum huic parti appingetur ex Procli, inter philosophos haudquaquam postremi, doctrina, ætatum ordinem sequi ordinē vniuersi. Quippe princeps ætas lunarem consequi potestatem animaduertitur. Tunc enim ex nutritiua vegetalíque degimus potentia, & in vtrisque porrò humecta vis præcellit. Secunda Mercurialem, quando literarum citharæque & luctæ, ac denique consimilium nobis studium ingeneratur, & arithmetices in primis, vt auctor probat Ptolemæus. Ideóque forsan decantatum, negotiis illum E præesse ac lucro. Inconstans porrò sydus traditur, ac omnino eiusmodi quale id cui adhęserit, cum benignis benignum, exitiale cum exitialibus. Tertia Veneream, quando obturgescunt membra seminibus, & ad genituram protinus incitantur. Qua in parte sciendum amplius, vbi lasciuiente pruritu & Venerio prolubio nimis approperetur coitus, præmaturè item barbam promi, quoniam concubitu augescit circa renes insitus genuinúsque calor, quo fit, vti affluentius summa corporis vapores scandant, F quæ est pilorum materia, vnde illustratur Martialis illud libro vndecimo,

> Inde tragus celerésque pili, mirandáque matri
> Barba.

Adiuuatur & Apuleius in Magia. Inuestem puerum accepisti, vesticipem ilico reddidisti. Quarta solarem, tunc enim regnat vigor, ætatísque perfectio properat, ætásque media. Vt verò sol fons luminis, & cæli oculus, ac mundi mens, vt priores dixere: consimiliter iuuenilis ætas flos vitæ delibatus. Verum prius G quàm ad vlteriora pergamus age Tranquillo succurramus, apud quem in Nerone qui sint iuuenales ludi, ambigunt eruditiores, nodum verò exsoluit historicus Dion, qui ab Nerone iuuenalia scribit celebrata, ὥσπερ τινὰ νεανισκεύματα, propter suam barbam, quam tum primum raserat, pilis in aureum coniectis sphærion, & Capitolino dicatis Ioui. Mars porrò virilitati dominatur, planeta calidus & siccus, ac prępārans ad robur. Sexta ætas Ioui subiicitur, quæ prudentiam & vitam actiuam ciuilémque desiderat. Septima Saturnum H respicit, in qua naturæ consentaneum, à generatione sequestrari, & à corporeis abiungi, alteram & incorpoream affectando vitam. Nam decrepitos inuadens Saturnus implet naturæ suæ malis, frigiditate, pigritia & tristitia querula. Sed enim nec illud omittendum:

omittendum: ratione admodum diuersa præfici infantibus, dum gestantur vtero, planetarum (vt sic dicam) vultus, quoniam primo conceptionis mensi Saturnus præesse narratur, Iupiter secundo, tertio Mars, Sol quarto, Venus quinto, sexto Mercurius, septimo Luna, rursum verò octauo Saturnus, nono Iupiter. Inde quoque partus fieri improsperos coniectant mense octauo, at nono optimos. Verum vt postliminio redeamus, philosophorum placita præferre videntur: tres tantum dici ætates, incrementi, status, diminutionis. Quod ex Aristotele aucupantur, tertio De anima, sic sanciente: Necesse (inquit) est, omne quod generatur, augmentum habere, ac statum, & decrementum. Sed idem philosophus in libro De moribus, sentire diuersa deprehenditur. Auicenna autem prima primi, capite De complexionibus: Ætates, inquit, omnes quatuor sunt: adolescentia prima est, ad annum ferè producta trigesimum: secunda verò consistentiæ nuncupata, vel pulchritudinis ad annũ ferè quintum post trigesimum: consequitur inde diminutionis occultæ tempus, quæ senectus nuncupatur, ad annum ferè sexagesimum. Subest mox ætas, quæ ad manifestum nos interitum præcipites agit, in qua qui diutius perseuerat, dicitur νύμφαις [illegible] id est nymphis æquæuus. Suppartitur inde adolescentiam in minuties alias, quas qui expetit nouisse, & locum habet, ac quem adeat auctorem. Sciendum verò ætatum commensus non vbique, nec semper haberi eosdem, sed euadere diuersos pro constitutionis ratione, aut sexus, vel etiam regionum, ac terrarum situs, cæli quoque, & victus temperamenti, & aliorum plurium. Nam sexto De sanitatis regimine Galenus: Stato, inquit, annorum numero ætates [illegible] ne nequimus: quod tamen quidam faciunt, nisi latitudinis modo. Nanque pubertatem auspicantur alij anno quartodecimo, alij anno adiecto, aut etiam alio modo. Et quibusdam decrementi exordia contingunt, mox ab anno trigesimo. Aliis, quinque accedentibus. Proinde signatè Princeps in ætatum distributione aduerbium ferè, adiicere solet. Porrò, quia de fabula ætatis mentio facta nobis pauloante, ad id ipsum Apuleiana facit ex libro Floridorum tertio concinna sententia: Deinde, inquit, regressi ad populum renuntiauere, Philemonem poetam qui expectaretur, qui in theatro fictum argumentum finiret, iam domi veram fabulam consummasse: enimuero iam [illegible] rebus humanis valere & plaudere. Adiuuat & ad Lucilium Seneca. Quo modo (inquit) fabula [illegible] non quàm diu, sed quàm bene acta sit, [illegible] nihil ad rem pertinet, quo loco desinas: quocunque voles, desine: tantum bonam clausulam impone. In hac verò ætatum mentione ac pragmatia vehementer adnotandum, quod scribit Magnus Albertus, Virilem ætatem ac senum præcipuè insigniter arescere. Cui rei argumentum suggerat membrorum durities & laxior cutis, ac corrugata, quod frigiditas efficit cum siccitate. Quippe laxat hæc, contrahit in rugas illa. Frigidum enim complicat constringendo. [illegible] liquere arbitror, cur sit in Epistolis [illegible] tio enuntiatum,

[illegible] os angusta fronte capillos.

Quo iuuenilis indicatur ætas. Ex Græcorum autem doctrina comp[illegible] nomina sic per incrementa distingui, vt sit primò βρέφος [illegible] natus puer, mox παιδίον: vbi iam incessus datur, pædarion: pòst dicitur παιδίσκος: at παῖδα nuncupant, qui encyclicas obire disciplinas denique valet. Insequentem verò ætatem πάλληκα vocant: parectatum quoque, qui à pueritia in pubertatem protenditur, & βουπαῖδα, & ἀντίπαιδα, ac mellephebum: mox habentur ephebi. Hos triacatæos appellant Cyrenei. At Cretenses dicere ἀποδρόμους malunt, non quia cursum desierint, quod præpositionis innuere potestas videtur, veluti ἀπόχθυς dicitur, qui piscitio abstinet. Apobomia sacra, quæ non in altari peraguntur, sed in pauimento vel solo: & apud Callimachum apotriches, qui ἄνηβοι intelliguntur, id est impuberes. Verum apodromi nuncupantur, qui per ætatem certamina currendi publica necdum adiere. Sunt qui sic statuant, vt ἔνηβοι, id est puberes, qui annum quintum & decimum vel vltra, nati sunt, intelligantur. ἄνηβοι autem, id est impuberes, duodecimum, aut eo etiam minores. Baliciotæ apud Cretenses item vocantur synephebi. Ba[illegible] Ballas Cybrij gradus [illegible] exules dicunt, Pausania [illegible] quod nomen Sardiniæ montana incolentibus adhæsit, quum illuc secessissent à Carthaginiensibus deficientes. Libyes autem Corsicam incolentes intestinis agitati discordiis in Sardiniam commigrarant. Sequitur miracion: inde mirax, qui & neaniscus, vel neanias, id est iuuenis. Hosce verò ἱππεῖς, id est equites appellant Spartani. Sicuti inter eos qui præsident, hippagretas. Iis inhærent nymphij: velut sponsos dicas: postea est pater: inde vir νέος, id est iuuenis & virens: mox vir [illegible] eios, id est medius: inde à canicie, hypopolios: pòst geron, id est senex, qui & presbytes: inde eschatogeros, postremò poliocrotaphi. Senectutem Galenus trinariam distribuit: in prima constitutos [illegible] vocat, id est virentes, ac crudos senes, quos [illegible] vocant nonnulli: in vltima verò, [illegible] id est pempelos, quoniam vti astruunt etymologi, [illegible] ad inferos mittendi videantur. Nec illud in hac ætatum pragmatia prætereo: geneam Græcis, id est γενεάν dici, pariendi ac generandi perfectius spatium, quod annorum triginta periodum conficit: quo nomine sexagesimum attingens annum duas videtur vitæ implesse geneas. Si verò vltra pergat, in tertia iam vtique recensebitur. quod de Nestore cecinit poeta, quem periodicas geneas perfecisse duas humanas pronuntiat, ceu δύο τριακονταετίας dixisset, quæ vocãtur γενεαὶ ἀνθρώπειοι. Aureas ætates in vita tres modò intelligunt, iuuentam, virilitatem, senium: nam infantia & decrepita nullum preferunt voluptatis argumentum. Ab instituto non dissentaneum prorsus illud fuerit: senilem cutem, quia ætate asperior fiat, paguron à Casandra dici. Esse verò inter cancrorum genera paguros, sciunt plerique omnes.

Æneam pietate in deos ac parentem insignem, [illegible] menter a victoribus tractatum Græcis, ac liberum abire cum domesticis permissum bonis.

Cap. XXIII.

Etiam si non me fallit, è Græcis auctoribus celeberrimum Dionem, condito volumine, conatũ rationibus multis, & à vero haud ita dissultantibus argumentis comprobare, ab Iliensibus fuisse Græcorum exercitum bello victum fugatumque: nec ab eo Ilium, quod Homerus cecinit, expugnatum. Nihilominus quæ ab aliis prodita ingerunt se nobis, dum in libris nostra planè supellectile versamur, allidere, veluti abortiua non sustineo: vt qui Maronem tractant assiduè, & interpretantur, sufferri amplius habeant aliquid, vnde auditoribus suis [illegible]. Igitur sic compertum mihi ex [illegible] issimis: Ilio expugnato, captorum fortunam Græcos, qui genti suus est mos, clementer esse amplexatos ac miserãter. Eoque nomine

item proditum memoriæ eſt, Electram Agamemnonis, non ea vtique initio fuiſſe nomenclatura, ſed dictam Laodicen. Quippe Agamemnone perempto, nupſiſſe Ægiſtho Clytemneſtram, qui & principatu ſit potitus: Electram verò, vt quæ neglectui foret, conſenuiſſe virginem: qua ex cauſa, ab Argiuis id eſſe nominis ſortitam, διὰ τὸ ἀμοιρεῖν ἀνδρὸς, καὶ μὴ πεπειρᾶσθαι λέκτρου. id eſt, quòd viri expers fuerit, nec lecti experiens. Fuit & non incelebris rerum conditor Xanthus, patria Lydus, qui & voluminibus quatuor Lydiaca fertur complexus. In eorum ſecundo, id quod haud relatu indignum opinatus ſum, Gygen omnium principem ſcribit, dum Lydis imperaret, γυναῖκας εὐνουχίσαι, id eſt mulieres eunuchas feciſſe, ὅπως αὐταῖς χρῷτο ἀεὶ νεαζούσαις, id eſt vt illis perpetuò iuueniliter florentibus vti valeret. Cæterum amplius memorat Xanthus idem, Lydorum regno potitum quandoque Alcinum, qui & præcipua fuerit inſignis pietate, ingenioque mitiſſimo. Proinde ſtationis eius tempore vniuerſo Lydis altiſſimam contigiſſe pacis pinguiſſimæ tranquillitatem, & diuitias quoque affluentiſſimas. Et ita quidem, vt intrepidè ageret vnuſquiſque, omninóque citra inſidiarum vllum metum, vel (vt Græcè dicam) ἀδεῶς, καὶ ἀνεπιβουλεύτως. Id eo adnotaui libentius, quod inde adagionis ſpeciem poſſe aptius conformari, palàm eſt: vbi quis ἐν ἀπονίᾳ τε καὶ εὐδαιμονίᾳ διάγει.

Qua ex cauſa prædicent Delij, philoſophum non incelebrem Syrium Pherecydem tam tetro támque exitiabili peremptum fato.

Cap. XXX.

SVper Pherecyde, quem ferunt Pythagoræ doctorem, alibi hoc opere commentati ſumus: nunc & ad id quæ ingerunt ſeſe, haud inſuper habebimus, vt locupletior, etiam ſi craſſiore (vt vocant) Muſa, fiat lucubratio. Igitur ſcribunt celeberrimi è Græcis conditoribus, in morbi (vt ſic dicam) propyleis ab eius corpore deliquatum ſimilem viſco calidum ſudorem, mox & ferinum quendam, poſtremò ſuccreuiſſe pediculorum ſobolem diram, qua colliquatis carnibus contabuerit. Sed antea, conſpectu horrorem incutiente, familiarium reclinare conſuetudinem cœpiſſe. Vbi verò acceſſiſſet quispiam, ex eo vt haberet ſciſcitaturus, διὰ τῆς ὀπῆς τῆς κατὰ τὴν θύραν διείρας τὸν δάκτυλον, ψιλὸν γεγονότα τῆς σαρκὸς, ἐπέλεγεν, οὕτω διακεῖσθαι καὶ τὸ πᾶν αὐτοῦ σῶμα. hoc eſt, per ianuæ peruiam portiunculam digito immiſſo, iam carne prorſum renudato, addebat, corporis reliquum compari affectum modo. Memórare autem Delios ferunt conſueſſe, Apollinis indignatione philoſopho tetram adeo incuſſam plagam, quòd tumidius inſolentiuſque cum diſcipulis in Delo ſedens, multa quidem de ſapientia ſua oſtentaſſet: verum & id reticere non quiſſet, Nulli vnquam ſe deorum immolaſſe, nihilque minus iucundè ſibi ad id temporis actos vitæ annos: nec citra omne incommodum minus, quàm qui Hecatombas ſubinde oblatum eant. Quo dicti tumore, vel leuitate potius, quam κενολογίαν vocant, grauiſſimam repẽdiſſe pœnam, probabile prorſum fieri. Scribit Hiſtoriæ naturalis ſeptimo Plinius, copia ſerpentium è corpore prorumpente, Pherecydem expiraſſe: adeo infinitam eſſe morborum multitudinem.

Herculeas columnas prius Briarei nuncupatas. Epaminondæ paupertas & magnanimitas, Perſarum regis munera ſpernentis.

Cap. XXXI.

ET Ariſtoteles quidem tantus in doctrinis vir, leuicula tamen quæpiam in libris non reformidaſſe, animaduertitur, quãdo Herculeas ſcribit columnas prius fuiſſe Briarei nuncupatas. Nam, inquit, poſtea quàm ab Hercule perpurgata terra eſt, & mare item, comparuitque omnino is in genus hominum beneficus, Briarei monumenta nulli prorſum rei eſſe, arbitrati plerique, in Herculem loci appellationem facilè corriuarunt. Scribit Tacitus quod ad rem vehementer facit, celebratas in Germanico Oceano Herculis columnas, ſeu (inquit) Hercules adiit, ſeu quicquid vbique magnificum eſt, in claritatem eius referre conſenſimus. Cæterum, etiam ſi nec huiuſmodi negligenda vſquequaque duco, nihilo ſecius multo illud grauius, vitæque commodius longe, quod Græca verſanti nuper compertum mihi eſt, Epaminondæ Thebanorum principi, tantúmque non Græciæ totius, vnum modò affuiſſe indumentum, & quidem rude ac pertritum, addo etiam ſordeſcens ſatis: quo nomine, ſi quando expurgãdum fulloni traderet, interim veſtis inopia alterius, domi ſe continebat. Quamuis autem à re familiari ſic haberet, nihilominus à rege Perſarum vim auri haud paruam ad ſe tranſmiſſam non admiſit. Quo fit, inquit Ælianus, vt reſpuentis animus maior longe ampliorque videatur, quàm dantis. At quia ex fide parum forſan promi hæc à nobis, opinabuntur aliqui etiam ſerij, ſuper tota re hiſtorici verba ſubſcribam: cui (opinor) in rem adducti præſentem haud colaphum ducent. Ἐπαμεινώνδας ἕνα εἶχε τρίβωνα καὶ αὐτὸν ῥυπῶντα. εἴποτε δὲ αὐτὸν ἔδωκεν εἰς κναφεῖον, αὐτὸς ὑπέμενεν οἴκοι δι᾽ ἀπορίαν ἑτέρου. ἐν δὴ τούτοις τῆς περιουσίας ὤν, τοῦ Περσῶν βασιλέως πέμψαντος αὐτῷ πολὺ χρυσίον, οὐ προσήκατο. καὶ εἴ τι ἐγὼ νοῶ, μεγαλοφρονέστερος ἦν τοῦ διδόντος, ὁ μὴ λαβών.

Hominum ingenia tyrannica vel mitia, ex geſtis rebus facilè plerunque coniectari. De Pericle, ac Gelone: item de Dionyſio poſteriore. Catapultæ inuentio.

Cap. XXXII.

SVppetit ex hiſtoria plerunque vel tyrannica hominum ingenia, vel mitia in primis & popularia ſpectare. Id ipſum & mihi nuper vſu venit Græca voluenti quæpiã: quippe animaduerti, Athenis prætura dum fungeretur, Periclem inter alias vel hanc cenſuiſſe ſtatuendam legem, Vt ni parente natus quis foret ciue vtroque, in reipublicæ participatum haudquaquam admitteretur. Cæterum tumor hic planè, nimio plus ſibi applaudentis illuc erupit demum, vti in eundem grauior expeteret Nemeſis. Etenim quum ei duo eſſent liberi, Paralus & Xanthippus, graſſante publicitus ſæuo peſtilentiæ malo, vterque eſt abſumptus. Quamobrẽ ſobolis legitimę ac ſolenni cõceptæ toro inops Pericles, reliqui habuit nil prorſum, niſi vt ſpuriorum præſentia ſuperſtitũ, ſed reipublicæ ipſius ſanctione expertiũ, æſtuantem leniret animũ. At contrà, ſi Gelonis expendas animi altitudinem, & in Siciliam vniuerſam benignitatem eminentiſſimam, quis non illius alliſam velit animi elationem, huius verò bonitatem rarenter viſam aliàs, amplexetur exoſculetúrque? Hic quippe victis Carthaginiẽſibus apud Himeram, & occidione occiſis, factus Siciliæ totius compos, exſuperanti mentis magnitudine in forum pergens nudus alacriter pronuntiauit, Siculis ſe principatum reſignare. At illi ore conſono ſucclamantes, id ſe non admiſſuros, aſſeueranter prædicarunt, vt qui populares eius, gratiſſimoſque mores diu antea forent periclitati, diuerſos longe à monarchico ſpiritu, intolerando plerunque. Argumento eius facti eſt, in templo ſurrectum ſpecie nuda ſimulacrum. Sed & rei geſtæ teſtimonium dictat epigrãma. Quam virtutem ſi promere ſciſſet Dionyſius poſterior, etiã ſi multa principatus propugnationi comparaſſet, catapultam quo-

tam quoque excogitasset primus: tyrannide, quam omnium in Europa maximam adamante munitam, gloriari solebat superior Dionysius, violenter Dionis opera excussus, non omnium inops infeliciter, quod vitæ supererat, ac turpiter transmisisset, hebetiore etiamnum visu ex meri intemperantia, sicuti à Theopompo proditum monumentis, sciunt politiores paulo. Id quod mirum videri præcipuè debet, quando longæ naues aderant quingentæ, peditum verò centum milia, equitum decem, armorum, commeatuum, pecuniarum vis immensa: tantum autem facinus est adortus Dion duabus tantum onerariis nauibus primò præfultus, vti prodidit Diodorus.

A

B

Philippum victoria elatum, ne vnquam fieret rationis impos, iniunxisse puero, mane ingressus diceret, Homo es Philippe.

Cap. XXXIII.

Postea quàm apud Cheroneam Macedo Philippus Atheniensium profligauit opes, felicitate nimia efferri aliquantulum cœpit, sed ita, vt rationis tamen limites nec transcenderet nec proculcaret, proinde ad iniustitiam aut victorum ludibria & subiectorum iniurias nec dilaberetur. Id ne fieret quandoque, vti sunt plerúque hominum ingenia, in peius mutabilia, sic propemodum cauit: nam ex pueris vni muneris id modò iniunxit, vt ad solis exortum ingressus inclamaret, Meminisset hominem esse se. Id ab eo constanter adeo seruatum ferunt, vt nusquam omnino vel progrederetur ipse, vel familiarium quempiam, aut aliorum regis operam requirentium admitteret, quàm quot diebus puer intonuisset ter, Φίλιππε ἄνθρωπος εἶ.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIbros ad doctissimum iureconsultum Zachariam Rhodiginum, Præfatio vicesima.

SI vlli vnquam, doctissime Zacharia, grauior incubuit cura patriam demerendi, ac omnes ciues suos: ego planè eum esse me, possum profiteri, quando veterem Atheniensium ἀμνηστίαν insequutus, traditis obliuioni omnibus, reiectísque, animum quæ repetita valent exulcerare, ac magna ex parte obductum vulnus refricare: quippe infecta ne tempus quidem πάντων πατήρ, vti Pindarus inquit, reddiderit: non desino pro virili vtrosque propagare in æuum, vt iam hinc cuncto terrarum orbi, qua modò Romanæ linguæ sonus pertingat, palàm fecerimus, esse in rerum natura Rhodigium, quod ad hanc diem (nec dici tamen arroganter velim) Cimmeriis obuolutum tenebris latuerat penitus. Eadem porrò animi simplicitate ciuium nonnullos duxi scriptis meis (si quis tamen eorum futurus est genius) illustrandos. Nam antistiti reuerendo Ioanni Mariæ Mattarello vnum nostri, vt sic dixerim, certaminis stadium censui dicandum. Exigebant id mores eius excultissimi, doctrina singularis, & quam sustinet honestissimè dignitas clarissima. Exigebat, immo efflagitabat, vt significantius agam, sanguinis coniunctio, & larium ferè communium, peruetusta quidem, sed tamen prædulcis memoria. Nunc autem in necessitudinis ratione sentire sum visus aurem mihi denuo peruelli, & insusurrari grauius, viri me non boni subiturũ crimen, si Zachariam meum ab iisdem manantem fontibus præterisse sustinerem. Ego verò Iureconsultorum scientissimè toto feror animo in tui nominis gloriam, si modo is sum, qui tibi in maximo doctrinæ fastigio diu iam constituto ad laudem aliquid possim adiicere. Quoniam, dum in Romana profiteris academia, tuarum virtutum splendorem ipse vniuersis abundè patefacis, veterum placita sapientum in sanciendis legibus promendo in lucem nitidissimam. Ad eo vt obscuritatis nubilo amplissime discusso & squalore omni deterso, in potestate omnium, qui te vtuntur doctore, quod mirum est, si quid aliud, omnino comperiantur. Equidem parum perspicaces illi esse mihi videntur, si qui soli lumen afferre contendant: sed enim consanguinea huc me affectio transuersum rapit, vt quantulacunque ex libellis nostris promi gloria potest, eam lætissimo vultu tecum veniam participatum. Tantum abest, vt mentium hystricularum approbem virus, quo contacta extabescunt omnia, dum alienæ derogando famæ, quod sanguinarium est, scientiam in se profundiorem probare hominibus volunt, etiam si noctuinis oculis nunquam non caligare vel luce nitidissima pernoscuntur. Sed libitinas facio missas. Illud grauius multo reliquum fit mihi, vt amanter extentéque doctissime Zacharia obtestari non desinam, quæ de myrotheciis nostris qualiaqualia comperiantur, nunc primum in odores sparguntur, & laboriosissimis euigilata curis, neque enim perfunctoriam remur scribendi pragmatiam, publicum tandem indipiscuntur, munuscula boni consulas, putésque non quidem magnitudini satisfactum tuæ, sed ab imbecillitate nostra, id demum quod eualuimus munificentissimè oblatum. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, qui vicesimus.

Octimestris partus cur raro vitalis.

Caput I.

DVM pauloante astrueremus, præfici à cęlestium rerum peritis, non ætatibus modò planetas, sed & infantib. prius quàm promantur in lucem, quanquã (vt prætexuimus) ratione disparili: adiectum id quoque, Octimestrem partum ideo non ferè censeri vitalem, quia Saturnum habeat episcopum, cuius frigiditas ac siccitas vitæ plurimum contrariæ sint. Adnotandum verò nunc, esse inter apprimè doctos qui astronomica ratione elisa, aliud quod sequantur magis, excogitent. Siquidem embryon sæpe mense septimo, ab vteri conceptaculis egressum affectare, ac in id colluctari plurimum, verum conatu excidere, atque interim fatigatum effici imbecillius. Quòd si necdum refectis viribus, octauo rursum eũdem petat conatum, oblæsum frequentius intermori. Hippocrates summus medendi artifex, qui tam fallere quàm falli nescit, onerosam molestamque ac perdifficilem eius mensis gestationẽ autumat, tùm matris ratione grauiter affectæ, tum vteri incommodius se habentis, ac quodammodo ingestabile onus respuentis. Proinde si se ostentet partio, dupliciter inde vtero gestantes vexatas, & à fœtũ prodeunte, & affectione propria, insigniter imbecillitate vrgeri. Vnde consequutione probabili fœtum item oblæsum raro non emori. Alicubi tamen, quod huic sententiæ calculum adiicit: corpore vegeto scimus ac succulento robustóque prægnantes, octauo etiam promere vitalem fœtum, id quod in Hispania vsu venire, scribit Auicenna, & in Ægypto Aristoteles.

Fabulam fieri quid sit. Vitam nostram esse item fabulam. Platonis de spe apophthegma.

Cap. II.

FAbulam fieri elegãter doctéque vsurpamus pro eo quod est, muniis vitalibus perfungi, & abire (vt Plautus inquit) in communem locum. Persij satyrici poetæ id auctoritas cõprobat:

> Indulge genio, carpamus dulcia, nostrum est,
> Quod viuis: cinis & manes & fabula fies.

Hoc verò ex illo Horatiano apparet profluxisse:

> Iam te premet nox, fabulæque, manes.

Quin facetè lusisse putatur quidam non omnino malus nec imperitus, Viuentes etiamnum fabulam esse. Quæ sententia, mirum est quàm graphicè nostris nos pingat coloribus: quoniam vti fabulę nec vera insunt nec verisimilia, compari modo vita nostra nec veritatis quicquam nec certitudinis habet, nisi illud quo certius nihil, Hominem bullam esse, sed multo magis senem, vt M. Varro ait. ex quo rectissimè videtur Euripides,

> Οὐκ ἔστι θνητῶν, ὅς τις ἐξεπίσταται,
> Τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται.

quod nostris verbis sonat, Mortalium nemo est, qui crastinum sibi audeat polliceri. Et quod grauius aliquanto est, οὐ βίος ἀληθῶς ὁ βίος, ἀλλὰ ξυμφορά. hoc est, vita non verè vita est, sed calamitas. Sicuti Euripides idem subnotauit sententialiter. Vnde & Palladas scitè,

> Δακρυχέων γενόμην, καὶ δακρύσας ἀποθνήσκω.
> Δάκρυσι δ' ἐν πολλοῖς τὸν βίον εὗρον ὅλον.
> Ὦ γένος ἀνθρώπων πολυδάκρυτον, ἀσθενὲς, οἰκτρὸν,
> Συρόμενον κατὰ γῆς, καὶ διαλυόμενον.

Lachrymans sum natus, sed & lachrymans morior: in
A lachrymis vniuersam comperi vitam: ô genus hominum lachrymosum, debile, miserabile: tractum in terra, solutumque. Nos tamen opinionum illecti vanitate, nobisque blandius ementientes, spes inanes omnino confouemus, quod ad præsentem attinet vitæ statum, nec philosophum audimus eminẽtissimum Platonem subinde insusurrantem τὰς ἐλπίδας ἐγρηγορότων ἀνθρώπων ὀνείρους εἶναι. quam sententiam iure Latij sic donamus, Spes esse vigilantium somnia.

B *Maronis locus ex primo Georgico, Septima post decimam felix. Lunam humectare, non arefacere. Tetradistæ qui sint.*

Cap. III.

ERat in manibus nuper Maronis Georgicon liber primus, eo gratior nobis quòd Columellæ testimonio poeta hic, vt in aliis summus, ita & agricolationis disciplinam carmine potentem fecit. Quo nomine eum plerique
C omnes bene literati adprobique obseruant, veluti τεμενῶν ἱερά, id est templorũ sacra. Ita est doctrina multifarius, & morum sanctitudine præcellens. Inibi ergo hosce versus legebamus, vbi lunarium ratio dierum pertractatur,

> Septima post decimam felix, & ponere vites,
> Et prensos domitare boues, & licia telæ
> Addere.

Quæsitum diu & anxiè in eruditorum scholis, quid sit
D quod poeta nobilis ait, Septima post decimam felix. Seruius multa quidem affert, sed quia dictorũ rationes minus protulit, posteris amplius quęrendi curam iniecit non mediocrem. Nos ergo quæ apud cælestium rerum peritos obseruauimus, hinc iam attexere pergemus. Illud autem traditur primum, Lunæ calorem esse imbecillem prorsus, adeo vti nequaquam ita vnquam augescat, vt siccitatem queat inducere. Cæterùm ad humectationem vsque modò progredi. Vnde & illud consequutione quadam manifestum, pro luminis copia, & ex eo etiam caloris, corpora
E humectari. Consimiliter ad defectum tendente lumine, humectationis detrimenta fieri & caloris. Sciendum & illud: lunam priore dichotomia excalfacere plus atque humectare quàm sequenti, ratione (vt prætexuimus) augescentis aut decrescentis luminis. Ex iis deprehendêre periti rerum, increscentis lunæ spatia esse plantationibus velut decretoria, quoniam humoris exsuperantia semen madescens celerius vendicet incrementa. Vbi verò deteritur lumen, cædi optimè materiam, quæ arescat tunc attenuetúrue: propterea nec carie computrescat. Quamob-
F rem apud Maronem, quum septima post decimam nominatur, neutique decimãseptimam intelligi posse: quamuis id non abnuat interpres. Hanc siquidem ponendis vitibus incommodam censeri, propè in confesso est, ob luminis detrimenta. Verum probabilius id, aut septimam significari, quæ sit post decimam prima, & melior, id est quartamdecimam, quæ dies comprobari omnium calculis potest, luna tum plenam faciente visitationem: aut dies collaudasse
G duos, credamus poetam agricolationis peritissimum; septimum ac decimum, sed hunc eo amplius. Septima vtique luna dimidio orbe cæsa cõuisitur. Decima amphicyrtos, idest vtrinque gibbosa. Et vtrobique humor affatim, calórque radicibus affundi facilè potest. Quòd verò septimadecima die subuectari in aream fruges, poeta Hesiodus prodit, non aliunde videri natum potest, quod item ex Procli interpretatione liquet, quàm quod à circũacto lunari orbe protolluntur

tolluntur ferè ventorum afflatus euentilandis frugi- A
bus peraccommodi. Scire tamen licet, M. Manilium
Astronomicon quarto, septimam post decimam ex
Maronis imitatione, pro decimaseptima accepisse: sic
enim de cancri partibus scribit,

> Prima rapit, nec ter quintæ clementior vsus,
> Septima post decimam luctum, & vicesima portat.

In collectaneis Rei rusticæ apud Græcos ita lego, Esse qui statuant, augescente modò luna plantationi in-
cumbendum: tendente verò in damna lucis, haudqua B
quam. Alij ab quarta in octauamdecimam rectè plan
tari autumãt. Nec deesse, qui ab decima ad vicesimam
quippiam fieri id genus vetent, ὅπως μὴ τὸ φῶς αὐτῆς
συγκαταχωσθῇ τοῖς φυτοῖς. Illa verò rectior obseruatio,
luna inferna permeante id agere: supra terram autem
posita, cædere materiam. Ad rem fortè illa nil admo-
dum attineant, sed enotasse prius nil obfuerit, quod
positum à Plutarcho scimus: Ægyptios fabulari, eadẽ
die Osiridis esse peractum interitum. Pythagoreos
verò antiphraxin eam diem mathematica ratione nũ C
cupare, & abominari in primis. Tetradistas denique
à Græcis vocari vita laboriosos, ac multis occursantes
turbinibus, conflictatósque crebris Fortunæ assulti-
bus, neque id citra gloriam tamen: ab Hercule ducta
vocabuli ratione, quem quarta natum luna ferunt.
Sunt qui coitionem eo nomine intelligant familiariũ
iuuenum κατὰ τετράδα γινομένων. Lunæ καταυγασμῶν καὶ
σκιᾶς rationem literis mandauit omnium princeps
Anaxagoras. Sed quum Athenienses concoquere phi
losophos nequirent, in vincula impactus, vix est à Pe- D
ricle seruatus.

Sententia triplex de lunari lumine. Quibus probetur rationibus, lunam repercussu lucem non propagare.

Caput IV.

IN hac lunæ mentione subeunt ob-
seruata in veteribus memoriis digna E
relatu vel præcipue. Scribit enim Ar-
chitecturæ nono Vitruuius, sed & in
libro De orbium cælestium contem-
platione Cleomedes, inter Berosi pla
cita contineri, Corpus lunæ pilam esse dimidia parte
candidam, altera ceruleam. In coitu verò, solis ardore
corripi, conuertique partem eius candentem proprie
tate quadam naturæ luminis ad lumen trahendi, quo
quidem tempore nostri auersam dicant eam: quæ e-
nim non visuntur, quæque latent, ita nuncupantur. F
Plinius: In coitu vtique non cerni, quoniam haustum
omnem lucis auersa illò regerat vnde acceperat: quũ
verò plena fuerit, vt conspici tota possit, aduersa. At
Græci per diametrum hæc & dimetientem lineam ob
iecta appellare solent. Ceruleam verò, hoc est infe-
riorem eius partem, quia candens non sit, propter ae-
ris similitudinem, obscuram videri. Eandem porrò
sententiam in Deo Socratis exprimit Apuleius. Sunt
qui Lunam à Sole illustrari autument, vnde & nothũ G
eius lumẽ vocarit Catullus: verum per refractionem
illuminare aerem, quod vsu venire in speculis conspi-
cimus, splendentibúsque argenteis laminis, siue argy-
romatis. Hasce duas sententias in Psalmorum enarra-
tione quum retulisset Augustinus, difficulter inquit
perspici posse, vtra demum sit verior. Magnus vtique
Basilius in Hexaemero, lunæ corpus esse magnum cõ-
probat, & splendidissimum omnino post solem, etiam
si non semper eius conspiciatur magnitudo propter
schematismi varietatem. Extat & sententia tertia, Mi- H
sceri eius lucem propriam solari lumine, ac huiusmo-
di fieri, haud vtique carentem ipsam affectu, nec ve-
lut corpora solida, splendida, micantes habentem splẽ
dores, illuminantémque aera repercussu, exceptis à so
le radiis, quos deinde ad nos regerat à sole alterata
(vt sic interim dicere permittamur) tali temperamen
to proprium habens fulgorem, non primo quidem &
per se, verum per participationem. Hanc opinionem
eruditi saniorem interpretantur, quàm sit ea, quæ lu-
nam asserit per reflectionem illuminare, regestis ab
ipsa fulgoribus: quam rem à luminosis fieri corpori-
bus, quando sunt solida, animaduertimus. Quod verò
impossibile sit, Lunam repercussu lucem propagare,
hisce (opinor) ferè rationibus Cleomedes idem com-
probat. A corporibus solidis non est quidem extra na
turæ modum, reflexionem fieri, non item ab aqua, cui
ipsi inest densitas quædam: at à raris corporibus re-
fractio fieri nequit: qui enim fiat, vt ab aere aut igne
repercussus efficiatur, quũ eiusmodi tã extrorsum quã
introrsum radios admittant? sicuti spõgias oppleri a-
qua, animaduertimus. Adde, quòd qui ex refractione
sese promit splẽdor, prætenuis est, ac ferè nullus. A Lu
na verò nõ terra modò collustratur, sed & mũdi vni-
uersa, quum regestus lucis, ne duorum quidem stadio
rum mensum superferatur. Liquet id in speculis, & id
genus aliis. Quòd si lunari amplitudini acceptum re-
ferri oportere, contendat quispiam: sciat verò is, tam
in paruis quàm vastioribus lucem regerentibus ana-
logi rationem haberi consimilem. Porrò si luna reper
cussu collustraret, neque quum in cornua sinuatur, ne
que item dichotomos vel diuidua terræ lucem infun
deret: quando quæ reflexu illuminant, ad rectos an-
gulos lucem promunt. Proinde orbe pleno, ad occi-
dua solémque ipsum fiet lucis reflexio. Lunæ verò me
diana tantum terræ splendorem affundent, orbis vni-
uersus minime: quippe ex meditullio tantum, rectian-
gulus radius ad terram promi potest. Quòd verò ab
orbe toto collustretur terra, euidens inde sumi argu
mentum potest: nam vbi emergere primum ab orizon
te incipit curuatura, proiectantur ad terram radij, de-
uexis partibus cælum non terram spectantibus.

Lumen esse cælestium virtutum vehiculum. Cur à nobis longius abeat Sol, nec Luna eundem præferat schematismum. An item à planetis illustretur, vti à Sole. Rursum quid lumen, ex Plotino & Proculo.

Caput V.

ESse verò lumen cælestium virtutum, &
quidem omnium veluti vehiculum, in Me
teorologicis libris Auicenna scribit, & cõ-
probat Albertus in libro De somno & vi-
gilia. Inde ambiguitas haud contemnẽda exoritur: Si
ita sit, veluti propemodũ assentimur, cur nã statis tẽ-
porum cardinibus longius abeat à nobis Sol, nec Lu-
na eundem præferat schematismum assidue. Hæc ve-
rò qui æqua lance pensitarit, summa diuini examinis
ratione dispensata, comperiet. Siquidem terrena fra-
gilitas cæleste bonum, quamuis inenarrabile, pati diu
tius nequisset. Proinde diuinæ prouidentiæ inconni-
uens acies hyemali sydere longius Solem abduxit, vt
noctium humecta opacitate reficeretur terra, exustio-
ne alias primo quoque tempore peritura mortalium
vsibus, & animantium cunctarum: nam & sic etiam-
num perit parte haud contemnenda. Eadem verò di-
uinitatis dispensatione, nec perpetes, eosdémque So-
lis ad nos profundit radios Luna, sed nunc parcius,
nunc vberius pro schematismorum ad Solem euaria-
tione. Qua ex causa neque item proprio admodum
est condecorata lumine. Quòd si in disquisitionem
euocet quis illud quoque, an lunari syderi lucem fœ-
nerent planetæ item alij, sicuti Sol, asseueranter astruẽ
dum, non fœnerare: quod silentis Lunæ dictat ratio,
quem coitum vocant, quo penè destituitur luce, quia
splendoris de Sole haustum habeat nullum in aduer-
so nobis disco, futura non adeo lucis inops, si quid à

planetis mutuaretur. Porrò de lumine subnectamus hic scitu digna pleraque, ex magnis comperta auctoribus, & illud in primis, ex Plotino ac Proculo: esse lumen, visum quendã aspectúmque numinum, per cęlestium oculorum radios profusum, emicánsque procul. Esse item diuinum quendam spiritum, à quo & spectentur omnia, & quantum in eo est, ab omnibus spectetur ipse quoque. Hunc nusquã extingui astruũt, sed sydera consequi perpetuo. Est denique lumẽ quasi numen quoddam in mundano hoc templo, Dei similitudinem mortalibus ingerens. Quod ipsius boni filium nuncupat in republica Plato. Est verò caussa, conseruatio, excitatio quæ nascuntur omnium, non secus ac struthij aspectu confoueri traduntur oua.

Item de lunari lumine. Cur selene. Cur in Dianæ sacris faces, & cur tergemina Diana, & Hecate. De Geryone paucula. Hecatompedon. Plutarchi codex emaculatur. Hecatombæum. Hecatombe quo ritu celebraretur. Mænides. Canes cur immolentur Hecatæ. Virgilij locus ex Bucolicis. Dictina. Triuia vnde, & Diana.

Caput VI.

LVnam verò do solari fonte haurire, vel nominis etymo coniectant eruditorũ scholæ: nam selenen dici, quòd lucem nouam habere perpetuò videatur. Adiiciunt calculum & Dianæ sacra, quæ vocant Artemia, in quibus ex hoc argumento gestantur faces. Quia verò triplicem faciat visitationem luna, quum surgit in cornua, & falcata dicitur, quúmque diuidua est, & quum orbe circumacto: hinc propagatum autumant poeticum commentum de triformi Diana. Vnde sit & Maronis illud decantatum grammaticis, diuerséque pro ingeniorũ captu expositum,

Tergemiuámque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Quod exprimens Ausonius in ternarij numeri grypo, inquit,

Tergemina est Hecate, tria virginis ora Dianæ.

Verum in eius loci enarratione, vt nil prorsum dissimulem, varia (vt dixi) promuntur à studiosis pro inuentorum ratione. Sunt enim qui Hecaten ibi tergeminam dici opinentur, quia sit (vt scribit Orpheus in Argonauticis) trium capitum, eam siquidem τριοσκέφαλοι inde appellat, ita quòd dextrum caput sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis. Esse quoq; Tartari filiam, eiusdem comprobat carmen, ταρταρόπαις ἑκάτη. Ex quibus Seruium coarguere nituntur, iterationem esse tradentem ibi. Nam etiam si Hecaten dici Proserpinam sæpe inuenias, tamen intelligi quãdoque separatum numen. Putant alij, quia multi Hecaten cum Iunone coniungunt, vt sit eadem Iuno, Diana & Proserpina: ex quibus Hecate, vt est apud Lucanum, commune efficiatur numen: idcirco, ne alterutrum poeta damnaret, vtrunque dixisse. Nam esse item, qui Hecaten Perseo Titane, & Asterie Latonæ sorore prognatam ferant. Cui elementa subiecerit Iupiter, fecerítque cælo herebóque potentem, vt cecinit poeta nobilis: vnde etiam Hecaten dictam voluit Hesiodus à multiplici videlicet potestate. Aiunt & illud Greci, terniones, idest τὰς τριάδας, apud inferos censeri admodum, vt qui sint Hecates numini consecrati. Cui item argumento compari trigla pisce rem diuinam fieri, & surrigi in triuiis simulacrum, quod (vt inquit Aristophanis interpres, & approbat in deorum natura Phurnutus) luna, Diana, Hecate, idem crederetur numen: cui sole occiduo, vice sacrificij cœnã mitterent ditiores in neomeniis, quam famelici pauperes diriperent vorarentque, à dea factum id cauil-

A lantes. Quòd ad triglam attinet, sic in Eustathij monumentis legimus: Trigla (inquit) ex veterum sententia, Dianæ creditur simulacrũ: quatenus (vt Cilix poeta ascribit) sic dicitur, quoniam ter anno gignat. Luna verò tertio post coitum die manifestam visitationem facit. Hecaten in Bœotia præcipuè coli solitam, scribit Theogoniæ Hesiodi interpres. Dici autem Hecaten, διὰ τὸ ἑκάστου προνοεῖσθαι, quòd vniuscuiusq; prouidentiam gerat. Nam quicquid in terra visitur, ac mari, fato subiici: quod vt numen, venerentur pleriqué

B omnes. In Pachyno Siciliæ promontorio Hecatæ cenotaphium exstructum ab Vlysse legimus, ob nocturnos ab illa immissos terrores. Hecatomphonia ex lege immolari à Messeniis solita, in Septem sapientum conuiuio auctor Plutarchus est: tanquam ex hostibus centum interemissent, vt inquit Pausanias. Id sacrum obiit Aristomenes Ioui Ἰθωμάτᾳ. Verum, ad præsens negotium nihil, sicuti nec Hecatompedon, quod fuisse Pallados templum autumant, omnibus lateribus pedum omnino centum. Id & Parthenon dicitur ple-

C risque. Plutarchus in Pericle Hecatompedon parthenona vocat: qua in parte, in codices Latinos irrepsit labecula: nam circumferuntur ad hunc ferè modum, Hecatompedõ parte noua. Verum, Græcè sic, ἑκατόμπεδον παρθενῶνα Callicrates & Ictinus perficere sunt exorsi. Neque item Hecatombæon, ad Hecatẽ spectat, qui Atheniensibus mensis erat, Soli sacer: cuius quia tunc magnus sit cursus, inde tempori factum nomen, quando numerus is signare magnitudinem aduertitur plerunque, quod probant Hecatombæa. Mẽsis hic

D Cronion dictus veteribus quoque à sacrificiis, quæ Crono fierent, idest Saturno. Hecatomben sacrificiũ quandoque sic solitum celebrari comperisse videor: Aræ primum vno in loco centum struebantur cespititiæ, inibi centum mox immolabantur sues, oues totidem. Quòd si Imperator rei daret operam diuinæ, centeni feriebantur leones, aquilis nec paucioribus, aut id genus animalibus cæteris. Quod & à Græcis factitatum item nouimus, præcipuè cum latius grassaretur pestilentia. Sed ad rem. Theagenem quendam

E domi Hecates simulacrum, quod Hecateum vocant, adeo superstitiose coluisse, Græcorum monumentis adnotatum est, vt nusquam omnino proferret pedem, ni id consuluisset prius. Hecate præterea Mænida putant immolari, quòd sit quibusdam maniæ, idest furoris causa, vt iis qui dicuntur σεληνιαζόμενοι. Antiphanes certè Mænidas vocat hecates cibum: est autem notissimus piscis. Quanquam sunt & leucomænides, boacas nuncupant quidam. Alibi poeta idem mænidas & triglas Helenæ dixit cibaria. Mænis à Theodoro dici-

F tur alec. Porrò & Hecate canem immolari, in Mimis prodidit Sophron: quippe, vt scribit Lycophronis interpres, canis latratus carmina soluit omnino, καὶ τὰ φάσματα, sicuti æris tinnitus quoque, aut eiusmodi quippiam. Propter ea in Alexandra Lycophron,

Ζηρυνθον ἄντρον κυνοσφαγοῦς θεᾶς λιπών.

Ad hæc respectare Virgilianum illud ex Bucolicis, nemo non emunctæ (quod aiunt) naris aduertit,

Nescio quid certè est, & Hylax in limine latrat.

G Dictinam scribit Phurnutus, non Dictynam: ἀπὸ τοῦ βάλλειν δεῦρο τὰς ἀκτῖνας. Nam, inquit, δικεῖν indicat τὸ βάλλειν. Dictyneum & Phœbeum loca sunt prope Spartam, de templis puto eorum deorum dicta. In Apuleij magiæ Apologia prima obseruatum illud quoque: ad magorum cæremonias aduocari Mercurium consuesse, carminum vectorem, & animi illicem Venerem, ac noctium consciam lunam, & manium potentem Triuiam. Ad malignos certè spiritus, loco mouendos, diuinationémque per mortuos explendam, Ptolemæus in quadripartito cõferre putat cælestem

H harmoniam, quando luna fuerit magisterij domina, colátque Iouis ædes, Sagittarium vel Pisces. Triuiam dici, quoniam triplici sit figura insignis, ait Bassus

Phæno-

Phænomenon Arati interpres: nam eadem est Luna, Diana, Proserpina, idest cælestis, terrestris, & inferna. Et Proserpina quidē, aut quia noctu luceat, vel quòd humilior currat, & terris præsit. Nam & boum habere bigam creditur, quod eius detrimenta non terra modò, verum lapides, animalia, & lætamina sentiunt quoque, quæ lunæ incrementis eiecta vermiculos parturiant. Diana verò, quoniam arboribus ac fruticibus augmenta inducat: quo forsan argumento etiam Phyllada nuncupauit Callixenus apud Athenæum, ni etiam foliorum ibi contextum malis accipere aut ramos, vt est apud Aristophanem. Denique crementis lunę desecta ligna furfuraceis tinearum terebrationibus fistulascunt. Dianam dici volunt, quasi Dimen, quod die appareat noctúque: nam & bigam contribuunt propter duo visitationis tempora, aut ob celeritatem. Sunt qui par equorum vnum tradant album, nigrum verò alterum: quoniam hyeme ac æstate luceat plus, quàm autumno aut vere. Quod verò paulo ante de lunæ schematismo triplici protulimus, apud Hesiodicos enarratores comperimus illud item: adcredidisse plerosque Geryonem tricipitem, hoc est τρικέφαλον γηρυονῆα, non esse alium quàm lunam. Sed alij ea fabula signari prodiderunt hyemale sydus: alij tempus ipsum, in quo præsens, præteritum, instans, veluti tria censeantur capita: postremò ad triplicem lunæ mutationem quot mensibus prouenientem calendarum, nonarum, iduúmque distributionem referri oportere, contendunt auctores eminentissimi.

Septem ab alijs dici lunæ permutationes. Quid phasis. Iugum dici de Libra. Cicero inibi explicatur. De Diana, quam vocant Agroteram & Endymione. Cur Luna appellatione mundus significetur, necnon mens nostra. Lunæ motus, qui cenodromos dicitur. Synaphia in eadem quid, aut aporrhœa. Lunus Deus. Virgilij locus ex libro tertio, Qua se plena per insertas fundebat Luna fenestras.

Cap. VII.

SVnt autem qui dissecātes curiosius septem faciant Lunæ permutationes, eásque dicāt phases, quo verbo vtitur in libro De mensibus Theodorus quoque. Sed & Aristoteles Meteororum primo, in cometarum ratione: Euenit, inquit, hoc Mercurij stellæ, διὰ γὰρ τὸ μικρὸν ἐπαναβαίνειν, πολλὰς ἐκλείπει φάσεις. idest, quia parum à sole abscedit, multas relinquit phases. Sed & pauloante Anaxagoram refert, ac Democritum dixisse, cometas nō esse aliud, quàm σύμφασιν τῶν πλανητῶν ἀστέρων, hoc est (vt verbo verbum reddam) coapparitionem errātium stellarum. Quanquam est apud Pollucem, phasin dici delationem eorum, qui in metallicis aut emptoriis aliquid peccassent, vel etiam in vectigalibus, vt qui publica vsurparent. Ac omnino phasis dicitur cuiuslibet occulti criminis apud magistratus indiciū. Meminerunt verbi huius Dinarchus & Demosthenes. Præterea si quid orphanorum tutores in domorum elocatione fraude agerent, eius denuntiatio facti rectè appellabatur phasis, vt Lysias commeminit. Sed illud non prætereundum vtique, à Chalcidio per pense traditum, fieri visum vel tuitione quam dicunt phasin, vel intuitione quam emphasin, aut detuitione quam vocant paraphasin. Esse autem phasin, vbi aliqua simpliciter videntur, ac propriè, nec reiicitur visus. Emphasin, quando radij fragmento ad oculorum aciem recurrente, res videntur vt in speculis & aqua. Paraphasin intelligunt, quoties non in cute speculi, sed introrsum, & tanquam in penetralibus simulacrū inuenitur, obumbrante nigredine aliqua, vt in pellucidi quidem, sed fuscioris vitri lamina. Fit enim vt ipsi nosmet videntes intra speculum esse opinemur,

A nec os nostrum è speculo, sed intra speculum videre. Sed ad lunam redeo. Primam in ea phasin statuunt, quum exoritur emergitve à sole. Et corniculatio dicitur, aut corniculans luna. Ea verò à Græcis figura Menoides nominatur, sicuti Martiano propemodum credimus: etiam si apud Firmicum Matheseos quarto, non citra mendum (opinor) monoides legitur. Vnde lunata conchylia dicantur Plinio. Sunt tamen qui emergentem primitus lunam artitocon nuncupent, mox menoide. Postea est dichotomos, hoc est dimi-
B dio orbe cæsa vel diuidua. Porrò amphicyrtos, quod est, vtrinque gibbosa. Inde panselene, siue plena: è solis regione quum normaliter steterit, vt Marcellini verbo vtamur. Rursúsque amphicyrtos, ac denuo dichotomos. Demum luminis vniuersitate priuatur, quum silere intelligitur: & ab Gręcorum scientissimis synodica nuncupatur, vel cum sole commeans, vt tradit Theon. Ex hac schematismorum diuersitate subinde euariante in sanctis literis legimus quandoque, per Hiericho, quod verbum lunam indicat, mundum
C significari: quia veluti luna, in continua fit transmutatione. Non desunt qui mentem nostram lunæ nomine accipiendam putent, quæ pro conuersionis ratione ad solem suum schematismos euariat, luminis & vmbrarum diuersitate ac vicissitudine, etiam si splendoris facultate nunquam exuatur prorsum: sed nec vniuersa item enitescit, quando rationis impos pars, tanquam constipatior ac apta minus, fulgorem non admittit. Dignum verò quod non prætereatur: lunæ motum quēdam cenodromon dici, idest κενόδρομον, si
D per vacuum currat, idest planetarum nulli coniuncta. Id quod ex Firmici verbis dilucere amplius potest, Matheseos quarto: A Saturno, inquit, defluens luna, si ad nullum feratur, sed per vacuum suos dirigat cursus, patrimonium misera laceratione dilapidat. Synaphiam, idest συνάφειαν vocant Græci, quum stellæ cuipiam vel planetæ per radiationem luna coniungitur, sicut quum abscedit ac defluit, aporrhœam dicunt, seu ἀπόρροιαν. In iis postremò, quæ de luna diu commētamur, nec Ciceronis quidem nodus ex Diuinationū
E secundo, prætereundus silentio est, qui paulo impolitioribus, velut sufflamen molestius, iniicere morulam potest. Lucius, inquit, Tarutius Firmanus Romam in iugo quum esset luna, natam esse dicebat. Iugum hic, libram accipe ex Solino in Polyhistore, & Græcis præterea, qui Scorpij priorem partem ζυγὸν dicunt, id est iugum. Nam in Rei rusticæ præceptis Zoroaster, sicuti in primo De agricultura libro, cuius apud Græcos incertus est auctor, adnotatum comperi, tria fecit autumnalia signa, ζυγὸν, σκορπίον, τοξότην. Denique quan-
F do Diana eadem cum luna est, transmittentibus Hilissum terræ Atticæ fluuium, vnde Hilissiades nuncupētur Musæ, occurrit (Pausanias inquit) regio, quam dicunt ἄγρας, vbi fuerit Dianę ἀγροτέρας templum, quòd inibi venatam primò deam fabulantur è Delo profectam, quo nomine simulacrum arcu erat insigne. Lunam denique ab Eudymione amatam fabulantur, atque inde filias esse susceptas quinquaginta. Vero similius fit (inquit Pausanias) vxorem illi fuisse Asterodiā,
G siue Chromiam, vel etiam Hyperippem, natósque ei liberos, Epeum, Ætolum, Pęona, puellam Eurycœdā. Ab Epeo autem dictos volunt Epeos, quibus imperauit: à Pæone Pæonas ad Axium fluuium. Fuit Æthlij filius Endymion. Eius sepulcrum Elei ostendunt. Heracleotæ, qui ad Miletum sunt, in Latmum secessisse prædicant, vbi Endymionis agnoscitur adytum. Porrò adiiciamus de luna quippiam ex historia & priscæ religionis vanitate: ab Carrenis Lunum deum eximio venerationis ritu coli: quoniam sit ab prudentissimis
H traditum, qui Lunam fœmineo credat nomine appellandam, itaq; habendam prorsum, muliebribus mancipatum deliciis vitam transmissurum, seruitutis onere ingestabili. At qui masculorum decuriæ ascribendam censuerit, eum verò vxori pro arbitrio iniectarum frena, reclinatis facilè vel elusis perruptisue insi-

diarum tendiculis omnibus. Nam Græcis quoque Ægyptiisque, etiam si vti fœminam videntur enuntiare, mystico tamen sensu Deum planè credi. Sed illud Virgilianum Æneidos tertio, cuiusnam modi est in pestilentiæ mentione? Penates nanque ingestos per quietem Æneæ scribit, quà se

Plena per insertas fundebat luna fenestras.

Cur enim ait, Luna plena? nempe quia canonica pestilentiæ ratio ab syderum positu ex cælestium rerum præcipuè studiosorũ obseruatione producitur. Quippe si plenilunio coitúve œconomi cardinis exortiui planetæ sint odioso aspectu aliquo parum felices, sæuam inoriri pestilentiam: grauiorem autem multo, si occurrat octaui domicilij œconomus maligno syderis alterius vultu: grauissimam denique alterutro luminum laborante, ocissimo pestilentiæ præsagio. Nec illud negligendum, inter senescentem ac nouam lunã diem ab Atticis dici ἕνην καὶ νέαν. ex eo quòd ea die possit videri extrema & prima luna.

Memoria matutina, quæ intelligi debeat. Quintiliani locus explicatur. Rursum de memoriæ vi pluscula.

Caput VIII.

Memoriam matutinam dici quandoque inaudias, nec aliam prorsum intelligi, quàm quæ firma constânsque sit, ac eorum quæ semel apprehenderit, retinentissima. Siquidem syncerius cohærentiúsque adglutinantur, quæ proferente se die, percipimus, quo iam auctiore subsultat virtus ea, hebescítque. Nec id alia magis ratione, quã rerum turba (vti assolet) sese ostentantium ingerentiúmque. Proinde recepta obfirmatáque etiam inter politiores opinio est, Iuniores percipiendis, quæ traduntur, à natura vider imagis factos, quoniam omniũ penè ignari cõperiuntur. Etenim quibusdam imbuti aduentitia mox non æquè hausta recipiunt. Sed seniores item amplius vegeta mente pollere, traditum est. Ex iis verò quæ de Aristotelis fontibus in hosce libellos corriuauimus, facile Quintiliani locus explicatur ex libro Institutionum oratoriarum primo, scribẽtis, Natura nos tenacissimos esse eorum, quæ rudibus annis percipimus. Cæterum id exactè obseruandum tamen, pueros admodum, ac senes item iam prouectiores, ideo memoria minus pollere, quod in motu incessanter ac perpetim agant. Et illi quidem ex genuino crementi officio, at hi decrementi damno deminutionéue. Suppetit & in pueris ratio quoque illa, quòd annis aliquot nanis persimiles animaduertũtur, quos præcipuè fluxa esse memoria hebetíque, non ferè latet. Sicuti omnes quibus superiora corporum vastitate nimia cum reliquis portionibus responsum non habent. Siquidem in hisce vis sensus primatis onere premitur inutili ac ingestabili, propterea in tam obesa & crassa materia designari aut exprimi formæ rerũ non possunt, sed quasi frustrantur & dissiliunt plagæ. Nec initis modò imaginibus præduri & spissi sensus resistunt, sed si quas ob insignem earum pulsum admiserint hauseríntve, non ita videntur admittere, vt quum reminisci volunt, facilè ad imperium subeant, aut recto itinere ad condictum sequantur. Verum, quia in memoriæ mentionem volentes incidimus, nõ inutile fuerit in Peripateticorum sacraria diuertisse parumper, in quibus affatim potentia hæc rationalis animæ ad examen librámque reuocatur. Ergo in Aristotelis interpretatione Themistius inquit, Præterita modò dilapsáque iam ad memoriæ thesauros pertinere. Nam extantia sensui subiiciuntur: instans verò spẽ confouet. Semper verò animus, quoties meminisse vult, hoc autem est, ad imagines conuerti eorum, quę olim perceperit, necessariò adhibet dilapsum tempus. Hinc fit, vt quum aliquis meminit quippiam, dicat, huius se antehac aliquando aut sensum aut intellectum habuisse. Hinc in libro De oraculis quæ defecerant, Plutarchus, esse diuinationi antistrophon memoriam scribit: dum præterita velut præsentia, asseruando facit: quippe fluunt vniuersa, simul & dilapsa pereunt, veluti fluctu auferente cuncta. Ipsa verò hæc animæ facultas perinde ac occursans non existentibus iam phantasiam circumponit, ac essentiam. Est igitur memoria non sensus, non imaginatio, non intelligentia, sed alicuius horum habitus aut affectio, quum tempus adiungitur, quo facta impressio est, & derelictum in anima spectrum est. Vnde consequens illud est, Animalibus iis memoriam adesse, quæ sensum & notitiam temporis habeant. Nec meminisse parte animæ alia, quàm sensuali. Nam qui in præcipitium aliàs abierit asinus, si rursum ei occurset locus, in memoriam reuocabitur statim, se aliàs in ima dilapsum. Eo tamẽ discerniculo disparantur ab homine bruta, quod non solum se vidisse aut quandoque audisse, commeminit rationale animal, verumetiam extantis temporis spatia ab elapso secernit. Brutis verò illud modò suppetit, se nunc corruere, aut olim esse in præceps delata. Rursum homo recordari se, animaduertit: quod brutis adest haudquaquam. Inter animantes verò memoriæ facultate pollent in primis, quibus expurgatior absolutiórque imaginatio est, cuiusmodi pernoscuntur apes & columbæ. Obliuioni autem obnoxiæ, quibus vis ea offensior turbulentiórque est: sicuti vsu venire vermibus liquet, ac muscis. Siquidem in ea parte animi statuenda memoria est, in qua imaginationis potentia viget. Quoniam verò in sensu principe simulacra rerum insita sunt, princeps autem sensus in quibusdam mollior dilutiórque habetur, in quibusdam rigidior, item aliis in motu est, aliis quiescit, necesse est, simulacra in eo condita eandem consequi, imitaríque rationem. Hinc illa numeroso discrimine ingeniorum varietas. Desultoria & fragilis in paruulo memoria est (vt præstruximus) ex iugi motu. In iis qui ętate media sunt, quæ constans adultáque dicitur, quia statu indecliui temperatóque exigunt, firmissima & tenacissima est. Sicuti verò in profluentem impressus signatorius annulus imprimit nil obsignátque, ita illorum memoria conseruare nil potest, qui aut ægritudinis violentia, aut ætatis fluxu agitatione raptantur continua. In iis item memoriæ vis nulla ferè, quibus duriusculi & inflexibiles sensus ac corneoli quodammodò sint. Quî enim fiat, vt annuli impressionem recipiat lapis? Illud verò reticendũ haudquaquã, quod in consolatione comprobat Boethius, & non inficiantur Platonici nonnulli, à sensibilibus non imprimi formas in anima, tanquam à sigillo in cera: verum sicut sunt in anima naturales substantiæ vires, intellectus, ratio, imaginatio, sensus, ita rerum quoque cognoscẽdarum rationes habet, quasi vires essentiales. Vbi igitur aliquid meditatur, seipsam ex naturali virtute in actum naturalem circa id ipsum educit: quòd si attentius meditatur, & diutius idem, in hoc ipsum se valentius conformat, idque est meminisse, hinc & facilius reminiscitur. Si formæ (inquit Plotinus) residerent, consideratione ad reminiscendum nequaquam indigeremus.

Reminisci quid sit. Aliud esse, iterum discere, aliud reminisci, ex placitis Aristotelicis. Et qui in reminiscendo solœcismus. Pauca de Platonis reminiscentia ex Procli doctrina. Animam non esse tabellam literis vacuam.

Caput IX.

Reminisci verò, ex Aristotele idẽ Themistius ait, est ex aliquo vestigio conseruato, & incolumi referre se in cognitionem eius, quod memoria excidisse videatur. Disparatur verò apud Peripateticos reminisci, ab eo quod

est iterum discere. Siquidem qui reminiscitur, ab ipso se mouetur, & ex principio quodam incolumi, & manente intus. At qui addiscit, ex præceptore mouetur. In reminiscendo id vsu venire quandoque solet, vt quum nominis alicuius meminisse volumus, in affine aliud deerremus. Proinde oberrantes, veluti solœcismum admittimus, vt si Leophanis reminisci studeas, & in Leosthenem deflexeris, solœcismus est. Ad ea verò quæ alibi adnotata nobis sunt de Platonis reminiscentia, attexamus & Procli comprobationem: Disciplinas, inquit, esse reminiscentias illud confirmat: quod enim respondentes ex seipsis, omnia dicant, maximum est reminiscentiæ signum. Animas videlicet rationes sermonésque ex seipsis promere, atque solo suscitante quopiam indigere. Neque esse tabellas vacuas literarum, quæ extrinsecus figuras accipiat. Sunt enim semper inscriptæ, & ipse scriptor est intus. Neq; tamen omnes inscripta possunt legere, vel quod inscripta sint, cognoscere: quippe quum ob geneficam obliuionem oculus earum sit sordibus circumfusus, atq; ex ipsa obliuione in perturbationes inciderint. Opus modò est, auferre quod obstat appositum, innotescetque tum demum, verum esse Platonicum illud, Animam omnia nosse, solóque indigere quodam ad respondendum extrinsecus incitante.

De Attico Herodis filio memoriæ nullius. Scipionis apophthegma in Appium, item Themistoclis. Cur Musæ, Iouis & Mnemosynes filiæ. Qui Amnemones in Cnido. Musa quid sit, ac vnde dicatur. Themistoclis dictum de memoriæ arte. Musonia ars. Lethe fons ad Trophonij specu. Item alter Mnemosynes dictus.

Caput X.

Et quoniam de memoria satis multa non citra delectum congessimus, illud minus reticendum opinamur, quod & ipsum in eundem dirigitur scopum. Atticum Herodis sophistæ filium præter ingenij hebetudinem, ac stoliditatem, ita fuisse memoria nulla, vt ne elementorum quidem nomina perdiscere aut retinere vnquam potuerit. Cui infortunio vt mederetur pater, quatuor & viginti pueros, coæuos & à literis cognomina singulos habentes cum filio simul educabat, vt hac saltem ratione illi insiderent. Suppetit in tractatu, hoc exemplum item aliud, quanquam dissimile. Petebat Appius Claudius censuram cum Scipione Africano, à quo deleta Carthago est. Vt verò fauorabilior fieret, memoriam quoque ostentando, nominatim à se populum Romanum salutari prædicabat, quum is omnes ferè ignoraret. At Scipio illudés, Vera (inquit) narras: ego enim non vt multos cognoscerem, sed ne ab vllo prorsus ignorarer, sum adnixus. Illud velut auctarium adiecero, ad ea quæ alibi sunt enotata nobis, quòd Proclus Diadochus in Hesiodicis enarrationibus scribit: Musas ideo tradi Iouis filias & Mnemosynes, quia ad procinctum in literaria velut palæstra tendentem, necesse sit, νοητικὸν εἶναι καὶ μνημονικόν, idest intelligendi percipiendique potestate, atque item retinendi præcipuè pollere. Iouem autem contribuere, τὸ νοητικόν. At Mnemosynen, τὸ μνημονικόν. Quæ voces à mneme producuntur, quo vocabulo memoria significatur; vnde & Amnemones in Cnido nuncupati, sexaginta delecti ex optimatibus viri, velut episcopi, ad quos de maximis rebus referrent. Dicebantur verò Amnemones, διὰ τὸ ἀνυπευθύνους εἶναι, quia in iudicium non vocarentur: aut certè velut πολυμνήμονες, idest memoriosi. Pauci verò ex poetis, quorum Alcmæon est, Musas cæli filias & terræ prodiderunt. Musam interpretatur Eustathius, animæ cognitionem, quæ diuinum sit quiddam, sicuti anima item. Id sensisse Homerus vi-

A detur, quum θεάν dixit, ἀπὸ τοῦ θεᾶν, idest à cognitionis celeritate. Ab indagine verò dici Musa videtur: quippe ex sapientum sententia, gnostices copiæ mater est indagatrix inopia. At Platonicorum sententia nobilis, Musarum nomine cælestes intelligit cantus. Quo argumento & Camenas dici quandoque opinantur. Hasce verò à Ioue proficisci, quoniã vti est apud Plotinum, mundi totius animum frequenter Iouis appellatione nuncupet Platonis schola, cui calculum adiiciat illud Platonici Maronis:

B Principio cælum ac terras campósq; liquentes,
Lucentemq; globum lunæ Titaniáq; astra
Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Inde nanque colligi, vt ab Ioue mundi totius spiritu, ac mente, quoniam cælestes moueat sphæras, ac regat, musici cantus Musarum nomine significati, exoriantur & profluant. Quam rem innuit illud quoque,

Ab Ioue principium Musæ, Iouis omnia plena.

C Quoniam vigeat vbique Iupiter, ac impleat omnia, & cælum, citharam velut quandam (vti est ab Alexandro traditum Milesio) verset agitétque, cælestes inde ac harmonicos proliciens cantus. Non prætereundum quod scribit Diodorus, Alexandrum Macedonem in Persas bellum moturum Ioui & Musis scænica celebrasse certamina: quæ instituisset Archelaus rex, in diem nonum celebritate producta, quòd Musarum singulis suus foret destinatus dies. Adiiciamus id quoque, Themistocli quum artem memoriæ polli-

D ceretur Simonides, siue is alius fuerit: Obliuionis (inquit) mallem, nam memini etiam quæ nolo, obliuisci non possum quæ volo. Musoniam artem quum audis nuncupari, ad Musas nil scito attinere. Nam Constantinus quum limatius superstitionum sectas conquireret Manichæorum & similium, nec interpretes inuenirentur idonei, denique Musoniano adhibito, qui erat vtriusque sermonis facundia clarus, voti compos, quòd peritè is functionem obisset, Musoniam inde dicartem voluit. Verum iam receptui canendum: neq;

E enim de memoria aut de Musis proposita nobis commentatio est. Illud modò adiecisse, non fuerit vacantis operæ: apud Trophonij specu fuisse fontem qui diceretur Lethe, cuius aquam haurirent descensuri, vt omnium quę antè vidissent, irreperet obliuio: rursum alter item erat, quem μνημοσύνης, idest memoriæ vocabant, vt hausta inde aqua, omnium recordarentur, quæ visuri erant. Sed hæc sunt ἀδώνιδος κῆποι, vt est apud M. Tullium.

F *De Scopeliano sophiste pleraque non indigna relatu. Vitam esse vigiliam. Tranquilli historia illustratur. Vites in Asia haberi prohibitas ab imperatore Domitiano.*

Caput XI.

Scopelianum sophisten vel præstantissimum, Philostratus scribit, à liuidis quibusdam, & dentis rubiginosi, ac male feriatis hominibus ex eo fuisse

G ordine summotum, quod intemperans foret, καὶ διθυραμβώδης, hoc est dithyrambicum tumorem oratione proflaret. Id parum rectè ingenio facundissimo esse inustum, nititur comprobare, & perficit planè quod intendit, ac inter reliqua Scopeliani præsignia nocturnum illius studium summis effert laudibus. Eum siquidem ἀϋπνότατον ἀνθρώπων fuisse commemorat, hoc est inter mortales omnes somni parcissimum: Solitúmque subinde scitum illud proferre, ὦ νὺξ, σὺ γὰρ δὴ πλεῖστον θεῶν σοφίας μετέχεις

H μέρος θεῶν, idest, ô nox tu quidem sapientiæ diuinæ obtines plurimum. Narratur sæpe à vespera in diluculum lucubrationem protulisse, quo nomine scitissimum inde promi adagium potest; vt Scopeliano more di-

camus eos libris inuigilare, qui summè lucernarum fuligines hauriunt, & inexplebiliter ac minus iusto valetudinem cum somno computant. Elegantissimum est illud Plinij Cæcilij de auūculo: Repeto, inquit, me correptum ab eo quum ambularem, Poteras (inquit) has horas non perdere: nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Quid illud ex Historiæ naturalis præfatione, Dum ista mussitamus, pluribus horis viuimus: profectò enim vita, vigilia est. Aristoteles verò scientissimè, vt omnia, De animaliū generatione libro quinto: Somnus, inquit, talis sua natura esse videtur, vt viuendi & non viuendi intersinium sit. Et neque omnino sit, qui dormit, neque non sit. Viuitur enim potissimum vigilia propter sensum. Et Plato De legibus [illegible] [illegible] οὐδὲν μᾶλλον [illegible] Nullus, inquit, consopitus indicaturæ cuiuspiam [illegible], non magis quàm qui iam in hominibus [illegible]. Et facetè Plutarchus, Etiam si breuissima sit homini vitæ spatium, nihilominus sopor præter [illegible] velut publicanus, dimidium aufert inde [illegible]. Hinc natum & Aristotelicum id ex primo De moribus, [illegible] [illegible] τοὺς δ' ἀθλίους [illegible], id est felices nil admodum à cæteris diuersos fieri vitæ dimidio. Proinde scienter Plinius quoque in vinolentos ac censoriè declamans: Interea (inquit) vt optimè cadat, solem oriētem non vident [illegible] minus [illegible] [illegible] manum vigiliæ [illegible] ex Epistolis prouerbiale. Ad faces & [illegible] de luxu perditis hominibus, vita quotum in [illegible] circumagitur, lucifugæ infames, ac [illegible], quibus res sordidissima [illegible] vulgari via viuere. Qui si nossent [illegible] temporis dispendium [illegible] Theophrastum annos natum [illegible] plus minus [illegible] ad lachrymas commouisse [illegible] Theophrastum modo [illegible] & complures alios. [illegible] [illegible] primum [illegible] animi [illegible] [illegible] [illegible] existimamus [illegible] [illegible] somnum diuturniorem, ne [illegible] Aristotelicum est, βιοῦν [illegible] [illegible] spectare rationalem, [illegible] quia [illegible] Ammonius: proinde si verbo disparamur, re magis multo seiungi addecet. Sed postliminio redeundum. Proditur memoriæ, Scopelianum in declamationibus, in quibus Darius effingeretur aut Xerxes, tanto impetu ac vehemētia solitum dicere, vt ex Polemonis assectatoribus quidam eum furentem ac omnino debacchantem [illegible] vrbanius lacessiuerit, τυμπανίζει [illegible] Cui Scopelianus: Tympanizo, inquit, [illegible] [illegible] [illegible] quoque, quod [illegible] [illegible] [illegible] pelianus. Qui tanta eloquentia [illegible] iniunctam obiit prouinciam, [illegible] quereretur quod erat caput, ne [illegible] vites: sed insuper, vt pœna [illegible] abstinuisset. Quin & [illegible] ab imperatore. Hæc eo libro [illegible] [illegible], quoniam ad ea pertinent [illegible] Tranquillus [illegible] in Domitiano, ab eius enarratoribus [illegible]. Ad summam, inquit, vini vbertatem, [illegible] [illegible], existimans nimio vinearum studio [illegible] dixit, ne quis in Italia nouellaret, [illegible] [illegible] relicta vbi [illegible] exsequi rem perseuerauit. [illegible] Eunucham [illegible] conquestus est, quod alicubi à me item subnotatum scio. Scopelianū vero fuisse Apollonio synchronum, siue contemporaneū, multa quidem patefaciunt, sed Apollonij præcipuè ad hunc ipsum epistolę, quem sub Nerua item floruisse, Græca testantur monumenta.

Hominem censeri prudentissimum, quia sit capitis non magni [illegible]. Ibi quæ sit congrua capitis vel magnitudo vel figura. Cur magnis viris caput [illegible] [illegible]. T. Liuij ex primo ab Vrbe condita locus aduersum vitiligatores diligenter explicatur, ex more in sacris caput velādi. Hippocratis imago pileata, & laus eiusdem. Bruti statuæ cum pileolo & pugiunculis. Lysimachi cornua. Periclis caput magnitudine visenda. Schinocephalus. Cephalegereta. Carides cur dicantur.

Cap. XII.

QVæsitum ab eruditissimis est, quidnam causæ sit, quòd animantium prudentissimus homo sit. Id aliqui capitis paruitati ascribendum, censuerunt: minimum id in homine ad reliqui corporis proportionem, & qui ea parte deminuta sunt, esse fermè prudentiores [illegible] quàm qui grandiori, quos μεγάλο[illegible] [illegible] illos [illegible] qui habent [illegible] contrario [illegible] [illegible] [illegible] parte illud [illegible] tis à Galeno [illegible] [illegible] hoc est parua [illegible] caput paruum [illegible] [illegible] Rhodo [illegible] [illegible] [illegible] eorum imbecillitate, quæ inde producitur. Etenim si exigua sit radix, vix inde prodire aliquid magnum [illegible] [illegible] tele laudari, quòd ossium & ambeuntis carnis aut cutis mole non extuberet, quod genus ferè in brutis visimus, quę propterea capitis quoq; sunt demissi. Quod significat Aristoteles De partib. quarto: Solus, inquit, homo animaliū omnium erectus est, quoniā eius natura atq. substantia diuina est. Officium autem diuini est, intelligere atq. sapere, quod non facilè foret, si vasta corporis moles assideret. Pondus enim tardiorem reddit & mentem & sensum communem. Quamobrē concretione ac pondere grauiore opprimente, corpora vergere in terrā, necesse est. Et mox: Quare, inquit, bruta hominibus sunt dementiora: etenim inter homines pueri viris, & inter viros pomiliones mēte deficiunt. Cuius rei causa, quod principiū animi admodum difficile motu, corpulentūmque in iis est. Caput verò quod intus exiguè capax sit, cerebrum oblædit, ac proinde vituperabile censetur, deq. eo Galenum intellexisse, euidens comprobat ratio. Accedit & Ioannis Alexandrini in Hippocratis epidemias commētatio, in qua ita legimus, Caput paruum semper malū esse, sicuti & paruum pectus. Hoc enim ideo malum, quia pulmonis domicilium est ac cordis, quæ mēbra latius exigunt spatium. Occlusum enim angustiis cor minus motatur, indeq. præfocatur naturalis calor ac debilitatur: vnde indigestio consequitur & superfluitatum accumulatio. Capitis verò laxior requiritur capacitas, quia multarum est virtutum conceptaculum, sensuarum videlicet quæ præcipuæ sunt, & motum præstantium. Si enim amplum fuerit cerebrum ad capitis proportionem, manifestum est, calorem naturalem bene agere, magnis quoque sphōdylibus, magnis item pectoris ossibus, quæ obliquè à sphondylibus exoriuntur

exoriuntur. Hinc vitalium virtutum optima prouenit constitutio, & mox corporis totius connutricatio peraccommoda. Porrò primo Canonis Auicenna, Orbiculari figura esse tornatum caput, videri vult, tũ capacitatis ratione, tum vt nocumentis minus occurset. Esse tamen quadamtenus oblõgum, quoniam neruorum ex cerebro propagines per longitudinem constituantur. Extumescere item verticibus geminis, vt illis veluti superciliis prominentibus, præsentius suppetat neruis tutamen. Sed & Galenus eam capitis esse statuit figuram optimam, quæ orbicularis sit, ac ex parte vtraque pressa leniter: & rotunda quidem, quoniam ea figurarum sola capacissima est, aut quia ex cęlo infusa nobis est rationalis anima. Scribunt Platonici, deos capitis figuram ad mundanæ rotundationis similitudinem compegisse. In eóque duos illos animæ diuinos circuitus interlocasse. Ac esse membrũ corporis diuinissimum, & reliquorum facile princeps. Cui totum corpus connexum diis subesse ac parere iusserint. In Platonis Timæo id obseruatum certè est: caput quoque dici non principale solum, sed etiam totum in corpore. Reliqua enim solum, vt capiti seruiant, adiuncta esse. Proinde colligunt periti, hominem contemplationis gratia esse natum. Qua fortè sententia in veteri etiam disciplina inoleuit, vt virtute aliqua vel nobilitate aut dignitatis amplitudine conspicuis viris aperire caput, consensu gentium comprobetur. Quanquam eius rei rationes alias Plutarcho Plinióque placuisse, non ignoro: quod alibi quoque adnotauimus. Certè diuinissimo in nobis membro diuinitus enitescentem in aliquo præstantiam reuerenter & religiosa quadam obseruantia excipere, congruentissimum fuisse arbitror: quando non corporea, non fluxa, & instabili nostri parte cæleste donum honore prosequimur, sed mente, quæ (vt Lactantius scribit, ac prius docuerat Plato) in summo capite collocata, tanquam in arce, sublimis speculatur omnia, & contuetur. In sacris contrà, velatur caput, quod Virgilius scribit, ac in Quæstionibus est ab Plutarcho expositum. At qui Saturno rem diuinam obibant, capita retegebant, dicebantúrque lucem facere. Hac verò parte T. Liuio succurrendum, ab Vrbe condita libro primo: quem quum Mediolani publicè Gallorum regis Francisci stipendio ascitus profiterer, irruerunt in me nescio qui male feriati, quod sic legissem, Augur ad leuam, eius capite velato sedem cœpit. Vti Numæ caput obtectum intelligatur, non auguris: quod illi astruebant, quoniam infrà dicat Liuius, Actij erectam statuam capite conuelato: & ad hoc ipsum nonnihil libro decimo. Sed rudes homines retundit in Numa Plutarchus, ex quo paucula hæc exscripsimus, ἐνταῦθα τῶν μαντέων ὁ πρωτεύων, τὸν μὲν εἰς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παραστὰς κατηύξατο. Illud verò est haud ita dissitum, apud Macedonas censeri δωρεὰν βασιλικωτάτην, Causias cuipiam dedisse purpureas, & chlamydes. Pilei denique vmbraculo Hippocratis imagines contegebantur, vt significaretur quàm maximè custodiendam partem illam, in qua tanquam domicilio princeps animus residet, & intelligendi pontificium positum est. Etiam si nobilitatis id haberi argumentum, nonnulli ex Græcis interpretantur. Et præterea omnium nobis bonorum fuisse auctorem Hippocratem, scribit ad Glauconem Galenus. Idem in libro De crisibus non desinit Hippocratem amplius honestare, admirabilem appellando. Hic verò Hippocrates est, qui discipulos adiurat suos ante quàm doceat, & in verba sua iurare compellit, ac silentium sacramento extorquet, sermonem, incessum, habitum quoque præscribens. M. Bruti statuis pileolus addebatur cum pugiunculis duobus, restitutæ libertatis argumento ipsius maximè opera & Cassij. Id quod decentius multo est, quàm Lysimachi cornua, qui proripientem se ab aris taurum represserit. Ex capitis mensu parum congruo, ac longiore Pe-

A riclem cognominatũ accepimus Atticis poetis Schinocephalum: nanque scillam interdum schinon appellant. Cratinus verò etiam κεφαληγερέταν ab diis vocatum comminiscitur, vt qui nimio plus in caput extumuisset. Alibi de eodem ita pronuntiatum aduertimus, ἐκ κεφαλῆς ἕνδεκα κλίνου θόρυβον πολὺν ἐξανέτελλει. Vtique hoc nomine turpitudini tegendę artificum ingenio imaginibus addebatur galea. Caridas inter pisces ita nominari credũt, quia cara, idest caput totum occupet fere.

B

Cur capite deminuti ferè impetuosi sint. Cephale vnde corriuetur. Cepus quid, & vnde. Aram potentiarum animæ esse in capite, quod & Olympus dicitur, & Trito. De Tritogenia pluscula. Virgilij locus de Olympo omnipotente. Vranos pro capite. Tripsis. Diatrimma. Triton. Nili nomina.

Cap. XIII.

C AD ea verò quæ hactenus de capitis modulata ratione diximus, vehementer faciunt & quæ in librum De sensu & sensili, ad hunc ferè modum prodidit Beatus Thomas: Caput, inquit, ac cor situ opposita sibi inuicem sunt, vt cerebri frigiditate huius contemperetur calor. Inde verò fit, vt paruo capite homines iuxta membrorum aliorum proportionem impetuosi sint ac violenti, D quippe cordis calore non satis per cerebrum reflexo. At in dispositione diuersa, affectio item prouenit cõtraria. Capitis paruitas, inquit Medicinæ primo Paulus Ægineta, prauæ cerebri constitutionis peculiare indicium est. Magnitudo autem non vtique necessariò bona. Nam si cæli regionísque ampliore vi, materiam probam affatim artifici ingenio suggerentis, id obueniat, indicium vtique bonum. At si sola materię copia, οὐκ ἀγαθόν. Sed enim quia satis superq; philosophiæ sacrariis caput inseruimus, clathris nil admodũ E officientibus, mutuemur & à grammaticis aliquid, quæ nostra ipsorum harena est. Scribit Oppiani interpres cephalen, idest caput, dici παρὰ τὸ κάρφεσθαι, quod arescere signat: quia inaruerit pars ea, vt quæ ossea plurimum sit. Apollodorus verbi etymõ rimatur, vt à καλύπτω profluat, quod est operio: quoniam sit cerebri integumentum, veluti καλύφη τις οὖσα. Alij verò, quòd inibi κεῖται τὰ φάη, quasi κεφάη, de luminum videlicet interlocatione. Aut à κάπω, quod indicat nobis spiro, quia sit difflationis locus. Vnde & domi, qui perflatũ F haberet locum, vocabant cepum, idest κῆπον. At id eruditius multo, quod ex Ioannis Grammatici commẽtario in Hesiodum obseruauimus super eo versu,

Οἱ δ' ἀθανάτους κεραΐζειν
ἤθελον.

neque, inquit, animales potentias & affectiones colere volebant, puta κρατεῖν θυμοῦ, idest iram comprimere ac remollire. Et mox: Ara, inquit, horum deorum, idest animalium potentiarum est in capite locus, vbi G rationalis residet facultas. Nam & Euripides inquit,

Οὐκ ἔστι πειθοῦς ἱερὸν ἄλλο, πλὴν λόγος,
Καὶ βωμὸς αὐτῆς ἔστ' ἐν ἀνθρώπου φύσει.

Suadelæ sacellum non est aliud, præter orationem: Ipsius autem ara est in hominis natura. Idem quoque interpres alibi: Olympus cælum est, & vniuersus mundi ambitus, quod vndique colluceat: sed & cæli quadam similitudine sphæroides hominis caput, in quo est τὸ ὁλολαμπὲς λογικόν, idest hinc inde enitescens rationis facultas, Olympus dicitur. Sed & in H primum Iliados Eustathius οὐρανὸν apud Homerum ab antiquis pro capite accipi scribit, proinde Palladã è cælo fingi descendisse, quæ amplius intumescentem Achillis iram compresseret. Minerua autem, inquit, est ἡ παρ' αὐτῷ ἀγχίνοια, Tritogeniã Democritus

R

allegoricè prudentiam interpretatur, vt scribit idem Eustathius, dictam sic, quod ab ea oriantur tria, bene cogitare, bene dicere, quæ sis meditatus, demúmque bene persequi cogitata, dictáque: quæ esse actionum genera tria, in nostris literis Varro docuit: tametsi mẽtis agitatum non putat actionem vulgus. Et quia de Olympo facta mẽtio est, scribit Cæcilius Minutianus Apuleius Olympum etiam dici Iouem: vnde Neuius,

Panditur interea domus altitonantis Olympi.

Ex quo Virgilius, omnipotentis Olympi: quod si est, falluntur, qui legendum arbitrantur, Omnipatentis Olympi. Nam & Ennius ait,

Decessit Olympius antro.

Auctor quinetiam Diodorus est, Iouem esse Olympium cognominatum ab Olympo præfecto, abs quo ingenij cultum acceperit. Sed & deos, qui opem aduersus gigantas tulissent, Olympios appellari voluit, necnon Dionysium Herculémque. Auctor Liuius est, Olympium esse templi Iouis prope Syracusas nomẽ. Illud verò in Græcorum commentariis extritum, & in Hesiodi Aspide ab interprete relatum: Caput ab Æolibus dici τριτώ, vnde Trittogenia Pallas, vt volunt aliqui, quòd ex Iouis capite sit nata. Verum & in ea re mira est opinionum diuersitas. Nam sunt qui tertia mensis die coniectent natam, & inde Atheniensibus is dies sacer deæ creditur. & Pallas nuncupatur, vel quia eadem est quæ luna, quæ ab coitu tertia die visitationem facit: aut quoniam sit aer, qui dicitur τρίτος, idest tertius. Additur & id, quia τρεῖν, idest compauescere hostes faciat, quum sit ipsa prudẽtia. Vel quia nobis tria gratificetur, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, πράττειν δικαίως, idest bene consulere, recte iudicare, bene facere: id quod antea paulo astruximus. Sed lepidum inde prouerbium non reticebo, quo filius optatur Tritogenes, nequaquam verò Tritogenia: quoniam sint puellæ πολυδάπανοι, idest impensæ multæ. sic verò sonat Græcè, παῖς μοι τριτογενὴς εἴη, μὴ τριτογένεια. Tripsin autem, idest τρίψιν nuncupant Græci, quam frictionem nos: at μηρῶν διατρίμματα femorum intertrigines intelligunt. Triton verò Neptuni filius est ac Amphitrites, cuius ea visebatur forma, vti superna vmbilico tenus hominem præferrent: inferna autem ad vræum Delphinem, vti foret planè Ichthyocentaurus. At Neptunum quoque Tritona in Alexandra nuncupauit Lycophron. Sed & Nilum, quod tribus olim insignitus sit nominibus. Siquidem dictus primò est Oceanus, mox ab cursus celeritate Aetos, idest aquila: postremo Ægyptus. Nili verò appellatio recentior de limi nouitate.

Super Lydorum inuentis & mollicie adnotata paucula. De Lydio ornatu, & masturbatione. Aleæ & tesserarum ac pilæ lusus inuentores, necnon aurei argenteique nummi. De Caryce & Candaulo cibis. Eunuchas fœminas quis fecerit primus. Agneon locus, seu dulce certamen. Omphale. Item pilæ inuentores. Phennis vnde.

Caput XIV.

LYdos omnium primos caupones institoresque extitisse, aliquot ex Græcis memoriæ commendarunt, necnon aleæ lusum & tesserarum excogitasse: item pilæ, & id genus alia plura. Quo argumento ludi à Lydis videri possũt appellati. Sed & aureum quoque argenteumq; nummum principes feriendum curasse. Sunt qui scribant, Cyrum Lydis superatis, ademisse arma, & talares gestare vestes iussisse, quo nomine remollitos cauponariam factitare cœpisse. Lydium certè ornatum pro molli & parum virili in Iconibus accipit Philostratus illis verbis de Pelope, ἵσαι τι δὲ ὁ ἁβρὸν τὸν λύδιόν τε καὶ ἁβρὸν τρόπον. Lydorum porrò illud etiamnum peculiare, meridianis horis turpiter manibus indicere Talassionem, vt fierent sine fœmina mariti: vnde & Lydum volsum legimus à Plauto dici. Super qua re alibi adnotata nobis plura. Lydos improbitatis primas retulisse, adnotatum à Græcis est, Ægyptiis gradu secundo constitutis, Caribus autem tertio. Legimus item Lydam gentem, vel cum primis auguriorum, omnióq; diuinationum superstitionibus fuisse mancipatam. Deformat prouinciam eandem M. Tullius pro Flacco: Quid porrò, inquit, in Græco sermone tam tritum atq. celebratum est, quàm si quis despicatui ducitur, vt Mysorum vltimus esse dicatur? Nam quid de Lydia dicam? Quis vnquam Græcus comœdiam scripsit, in qua seruus primarum partium non Lydus esset? Quod de aleæ lusu diximus, sciendum, ab Eustathio proditũ, κυβείαν, idest cuborum lusum, & πεττείαν, idest pessorum, à Palamede fuisse excogitatum apud Troiam, etiam si ad Ægyptios id referunt quidam. Quamuis apud illos non tam παικτική, idest lusoria foret ratio hæc, quàm philosophica, & ex intymis eruta doctrinæ conceptaculis. Eius formam & modum prosequitur libro primo Athenæus. Nam & apud Homerum lusu hoc genus oblectantur proci, prætérque coniugij Penelopes omen captant. Amplius de Lydis compertum nobis, Andramyten gentis eius regem omnium primum fœminas εὐνουχίσαι, idest eunuchas fecisse, eísque eunuchorum vice vsum, quod in secundo Rerum Lydiarum prodit Xanthus. Lydorum denique emollita improbitas illuc progressa fertur, vt alienas vxores virginésque in locum producentes, quem à re Agneona vocarunt, omnes constuprarent. Vnde tyrãnidem assequuta Omphale, stupratarũ vna, illatas vlciscens iniurias, seruis dominas prostituit in loco eodem: quem, rei atrocitatem mollientes, Lydi γυναικῶν vocant ἀγῶνα, idest mulierum certamen, & γλυκὺν ἀγῶνα, idest iucundam & dulcem luctam. Carycem, ganeatum cibum excogitarunt hi: de quo multa, qui opsartyca scripserunt. Alterum item genus candaulum dicebant ex elixa carne ac pane caseóque Phrygio cũ anetho & pingui iure. Quod de pila diximus sciendũ porrò, eius inuentionem Nausicaæ contribui ab Agallide corcyrea grammatica, in Sicyoneos id referente Dicæarcho, aliis verò in Lacedæmonios, quibus & gymnasia ascribuntur primis. Harpastum, seu Phennida comperit Phænestius, quod retulit Iuba: ab missione, idest ἐκ τῆς ἀφέσεως nuncupari Phennida, opinantur. Sphæricam dicunt Græci pilæ lusum. Aristonico Carystio Alexandri sphæristæ statuam ob ludendi artificem modum Athenienses erexisse, proditum monumentis est. Apud Homerum non viri modò, sed & mulieres pila oblectantur.

Quàm late pateat animæ rationalis imperium in corpus. Vnde sit grauidarum mollicies, & appetitus absurditas. Imaginationis potentia in generando. Ouium historia fœtus producentium albos inspectis coloris eius virgis.

Caput XV.

IN hac Lydorum mentione succurrit, quod auctor Herodotus prodit, plurésque præterea ex eisdem haurientes fontibus, Crœsi filium naturali impedimento mutum, repente viso patris periculo, vocalem euasisse atque exclamasse, homo ne perimas Crœsum. Quin & in reliquũ quoque tempus fuisse vocis compotem articulatæ. Id multis scio visum iri præter historicã fidẽ, ac ex Græca prolatum vanitate. Verũ consideranti mihi rationalis animæ vim, potestatémq. in terrenum hoc hebésque corpus, nil profecto videri incredibile debet. Nã inde certior est eruditissimorum coniectatio, animam esse formam excellentissimam ac subsistentem per se, nec peregrino

peregrinò adminiculo, ac velut substrato indigentem. Quoniam manifestum sit, tam præsigni in corpus imperio non pollere formam, quæ per corpus existat. Quàm verò procliue humanum corpus deprehendatur ad animæ obsequia, inde modò coniectari potest, quod cæteris collatum terrenæ feculentiæ modum contineat non magnum, & eum quidem prætenuem, defæcatiorum autem elementorum partem vberiorem, vt pro cælestis animæ præstantia conceptaculum item compingeretur, quantum ratio patitur æquè præstans. Argumento est, viros ingenio præ- B signes sæpius esse molliculos carne, præmacros & valitudine nonnunquam parum secunda. Hinc Platonis illud ex Timæo: Potuerat, inquit, Deus tam solidum corpus hominis concinnare, vt nocumento forinsecus occursanti minus foret obnoxium. Sed mollius efficere præoptauit, quo esset contemplationi paratius. Adnectit porrò, animi præpotentis motiones proprium corpus quandoque resoluere ac dissoluere. Sed cur item ex animantibus cunctis homini tantum risus est datus? datæ similiter & lachrymæ? nem- C pe ex potestate, quam in corpus habet anima. Sed age, affectus qui phantasiam consequuntur, dispiciamus: sunt verò hi quatuor numero, appetitus, voluptas, metus, dolor. Qui vbi vehementius se intenderint, non corpus modò exagitant proprium, sed & peregrinum afficiunt nonnunquam. An non liquet, quàm ardentes euibratósque motus, irarum æstus concient in corde? quo titillatu iecur libido permulceat, immò verò & pulsum afficiat emutétque? Nam ex vibratiore eius assultu medicæ professionis soler- D tissimus Erasistratus Antiochi in nouercam Stratonicen amorem deprehendit. Vnde apud Galenum agitata quæstio est, sitne pulsus aliquis eroticus. Rursum & maleficorum ex nocendi auiditate oculus fixis obtutibus nónne præmolles fascinare infantes creditur? Quid verò prægnantium desideriis apertius? quis sæpe in vtero gestatorum commaculatur caro, inuritúrque tenellis expetitæ rei nota. Eius tamen euentus, simul & fastidientis stomachi ratio sic à physiologis reddi solet: quod conceptu inito, & proinde mē- E sibus repressis, saniosus sanguis intra venas cohibitus, & ad stomachi villos redundans, ac hepar nauseam concinnat, & cibi fastidium, absurdarúmque appetentiam rerum. Nec prius naturalis restituitur appetitus, quàm sanguis eiusmodi in vbera copiosius cœperit corriuari, stomacho liberato. Quid, nónne in vsu Venereo cogitatio vtriuslibet animo transuolans effingere similitudinem existimatur? Quæ ratio (vt Plinius inquit) plures in homine, quàm in cæte- F ris animantibus diuersitates producit: quoniam velocitas cogitationum, animíque celeritas, & ingenij varietas multiformes imprimit notas, quum cæteris animalibus immobiles sint animi, & similes omnibus singulísque in suo cuique genere. Produnt tamen nonnulli, & in animalibus alba nasci, ex genitoribus alba imaginantibus. Sicuti relatum de pauonibus est. Marcus verò Tullius Thusculanarum primo: Similitudo, inquit, magis apparet in bestiis, quarum animi sunt rationis expertes. Ab Hebræo viro Iacob in canali- G bus, quo poturæ ducebantur oues, virgas discolores fuisse disiectas, vt inibi initis ouibus, euariantis lanitij producerentur fœtus, alibi commonuimus. Sed ipsum id in equarum quoque gregibus factitatum legimus in Hispania. Hanc verò esse naturæ vim, comprobat vel Fabius in controuersia, in qua de matrona agebatur, quæ Æthiopem peperisset. Quin ab Hippocrate proditum, liberatam à se quæ adulterij suspicione mox supplicium subitura videbatur, quod pulcherrimum ædidisset filium, ac inde parentibus H absimilem, quum monuisset, inspectandum, ecquid artis pictoriæ in cubiculo modi eius foret: quo comperto, ambagiosa soluta quæstio est. Taceo & quosdam gulæ ventríque mancipatos ita sæpenumero ganeata quædam cibaria concipere animo, ita iamiam deglutire, vt saliuam suam consimili sapore inficiant. Quàm varij lætitiam consequuntur euentus? Quàm multos ita exspirasse legimus? Sed & nonnullos leuatos item morbo? Quantum verò efficiat dolor, quem fallit? Iam pueris, quandoque & adultioribus potione amara necdum ori admota: linguæ tamen humor infici amaritudine præsentitur, quam rem vehemens efficit imaginatio. Qua ratione nonnullis & aspectu aliquo & auditu stupent dentes. Quin & sanguinem humanum, si spectent effusum aliqui, spiritu intercepto, nimio miserationis affectu, sæpe collabuntur. At timor quàm efficax quandoque animaduertitur? Ex præaltis despicientes speculis ita nonnunquam caligine offundimur, ita deficiunt vires, vt metu exsuperante corruamus præcipites. Timore subito non trepidat modò cor & subsultat, verum & arrigũtur comæ, ac intercipitur vox, sæpe verò & vita aut affectiones consequuntur tum graues, tum diuturnæ. Sed & vsu venire compertum, vt timore præsigni etiamnum morbi discutiantur, cuiusmodi singultus & quartana febris. Quòd si formidini vehementissimæ vehementior accesserit auiditas, mirus sæpe promitur inde effectus, quod in Crœsi filio patuit iam. Plura ex ratione physica congeri in vnum poterant. Sed nos hæc ex occursu & succisiua quodammodo opera mussitamus: proinde in nostram reflectemur denique harenam, idem mox argumentum repetituri, hoc est ex iisdem hausturi fontibus, vnde rigemur satis.

Exempla historica ad idipsum.

Caput XVI.

EX historia verò promi aliqua valent, quibus inenarrabilis, nec sine stupore vis animæ in corpora quædam vbertim explicatur. Nam vt prætеream quod Auicenna scribit, fuisse quendā, qui quum vellet, corpus suum paralysi oblædebat, nec à noxiis feriebatur animalibus, nisi quum ea ipse cogeret, quæ tamen mox, vt sic demum impleatur admiratio, intermorerentur: scribit Aurelius Augustinus fuisse quosdam, qui aures pro arbitrio mouerent, vel singulas, vel ambas simul. Item qui totam cæsariem capite immoto, quantum capilli occupant, deponerent ad frontem, reuocarentq; quũ vellet. Illud verò admirationem ferè excedit omnem: quosdam repertos, qui eorum quæ deglutissent incredibiliter plurima & varia, paulatim contrectatis præcordiis, tanquā de sacculo quod placuisset, integerrimum proferrent. Iam nec illud abditum: nonnullos voces auium pecorumq; & aliorum quorumlibet hominum sic imitari atque exprimere, vt nisi videantur, discerni omnino non possint. Nonnulli ab imo sine pudore vllo ita numerosos pro arbitrio sonitus ædũt, vt ex illa etiam parte cantare videantur. Item Augustinus expertum se refert, quendam solitum sudare vbi vellet. Notum etiam est, aliquos flere quum volũt, ac vbertim etiam lachrymas profundere. Narratur præterea presbyteri cuiusdam Restituti nomine, stupenda naturæ vis. Is vbi collibuisset (rogabatur autē frequenter vt faceret) se auferebat à sensibus, & iacebat similis mortuo, vt non solum vellicantes atq. pungentes minimè sentiret, sed etiam si igne amburеretur admoto, sine vllo doloris sensu, nisi ex vulnere postmodum, perseueraret. Non obnitendo autem, sed non sentiendo immotum seruasse corpus, eo probabatur argumento, quòd velut in defuncto, nullus inueniebatur anhelitus. Hominum tantum voces, si clarius loquerentur, tanquam ex longinquo, se postea audisse, referebat.

Quid sit imaginatio, siue phantasia. An cum opinione coniungatur. Prius, cur imaginatio visum dicatur, vel visio aut phantasia. Catalepticus qui, & euphantasiotos.

Caput XVII.

Sed enim quia de phantasia paulo ante facta nobis mentio est, ac nesciunt plerique quid phantasia sit, breuibus afferam quid in Peripateticorum disciplina super ea re contineatur: sicuti in Themistij paraphrasi tertia De anima, obseruauimus, vbi sic ferè adnotatū legitur. Nam & hic nostra hæc, cuiuscunque sint modi, ἐφοδίζει plerunque, idest instruit apparátque vberi (vt sic dicam) viatico. Imaginatio est motus animæ quem sensus in actu positus creat. Cæterum, quoniam visus sensuum omnium acerrimus præstantissimúsque est: inde imaginatio visi, & visionis nomen accepit: & phantasia dicta ex argumento lucis, sine qua cerni & videri nō potest. Animalium quoque vita actionésque, magna ex parte visis reguntur. Propterea quòd in iis imagines diu hæsitant, & simillimæ perpetuis sensibus sunt. In hoc tamen distinctio illa succedit, quod alia visis ducuntur, quia vim nullam superiorem hac habent, vt bruta. Alia, quod plerunque accidit, vt nobiliorem potentiam aut morbus intercipiat, aut somnus impediat, necesse est imaginationem sequantur, vt homines. Plato sensisse videtur, imaginationem nihil aliud esse, quàm sentire aliquid, & illud ita opinari esse, vt sentiatur. Aristotelem sequuti, imaginationē cum opinione non semper coniungi, demonstrant: quoniam sit imaginatio quasi quędam impressio & vestigium sensus, non complexio opinionis & sensus. Nam remos si mergas, videntur infracti, primúmq; id sensus iudicat, deinde imaginatio sequitur. Sed opinio, quæ visis obsistit, vtrunque coarguit. Catalepticum vocant Græci, idest καταληπτικόν, qui conceptas animo species continet, ac exhibet mox vel pictura vel sculptoris artificio. At qui omnium imagines concipit ingeniose, εὐφαντασίωτος nuncupatur.

Ventorum finalis ratio quæ sit, déque eorundem materiali causa. Flatum à vento distare. Æolipilæ quid sint. Aera, pro pila. Empedoclem dictū fuisse Colysanemam. Asininæ pellis proprium. Æolus cur ventorum rex.

Cap. XVIII.

Inter alia quę ingenio singulari, doctrina nequaquam extrita vel plebeia, prompsit in literas auctor Seneca, illud insigniter obseruandum ingerit se modò de ventorum ratione, quod & apponam, sed ipsius maxime verbis ob elegantiæ concinnitatem & sententiarum iucundam grauitatem. Ergo ventos, inquit, dedit summus ille rerum artifex ad custodiendam cæli terrarúmque temperiem, ad euocandas supprimendásque aquas, ad alendos satorum atque arborum fructus. Quos ad maturitatem cum aliis causis adducit ista iactatio, in summa cibum attrahens, & ne torpeant, permouens. Dati quoque venti ad vlteriora pernoscenda, quippe fuisset imperitum animal, & sine magna experientia rerum homo, si circumscriberetur natalis soli fine. Dedit item ventos parens Deus, vt commoda cuiusq; regionis fierent communia, non vt legiones equitésque gestarent, nec vt perniciosa gentium arma transueherent. Hactenus de ventorum causis finem cōplectentibus ex Seneca. Cæterum, quum sit exhalatio duplex, vt Aristotelica nos placita commonent, nec omisit Albertus: vna quidem vapida & humecta, altera verò fumida & arida, earum neutra sine altera inuenitur, at simul ambæ: verum, à dominante atque exsuperante altero totum appellatur. Quæ itaque plus humidi habet exhalatio, ea pluuiæ aquæ principium est: quæ autem plus aridi, principium creditur & causa, materiásque ventorum, reliquorúmq; flatuum. Proinde ita finit Albertus, Ventum esse vaporem terre-

A num, aeris superiora transcendentem, & aerem ipsum fortius percutiendo impellentem. Porrò sicuti non omnis, vtcunq; fluat aqua, fluuius dicitur, sed qui fluẽdi principium fontem habet: ita nec flatus quidem omnis, vētus nominatur, sed sui fluxus tanquā fontem habens principium. Nam ex terra suspirationes flatus quidem sunt, quoniam flant, nec tamen venti sunt dicēdi. Auctor idē Arbertus est, Vētum omnem fieri ex vapore frigido & sicco: austrum verò esse calidū; non exhalationis natura, sed loci. Sunt qui ventorum ma-

B teriam esse opinentur calidā exhalationem aridámq;. Nec tamen videri calidos ventos, quòd aerem moueant, qui multo & frigido vapore offertus agnoscitur. Ita nanq; è corpore prorumpens flatus prope os, calidus: quum longius abierit, frigidus ob eandem euadit causam. Omnis vtiq. exhalatio tā arida quàm humida, ob intestinum calorem euaporat, ac superna petit. Sunt itaq. qui ventum esse finiant, aeris fluentem vndam, cum incerta motus redundantia. Nasci verò quum humorem offendat feruor, cuius impetus vim

C exprimat spiritus flantis. Argumento esse, Æolipilas æneas, cauas, quibus insit pūctum angustissimum, quo aqua infundatur: hæ verò admotæ igni, prius quàm incalescant, spiritum concipiunt nullum: at vbi ferue re cœperint, mox euidens prosilit flatus. Illud obiter adnotasse, nil puto officiet: æram apud Callimachum pro pila item capi, & globo. Sed ad rem. Addunt iidē & ventorum proprietatem miram in Lesbo ferè apud Mitylenem obseruatam: vbi Austro flante, ægrotant homines, at Coro tussiunt: à Septentrione in integrū

D facile restituuntur. Verum, frigore vrgente, in angiportis plateísve consistere nequeunt: quoniam parum prudenter ab architectis positum sit oppidum, magnifice aliàs exstructum. In quod vitium ne dilabi inter ædificandū Atheniēses possent, Andronici cura octogonôs excitata turris est marmorea, collocata in lateribus singulis venti imagine contra suum cuiusque flatum. In turris demum vertice metalis præstò erat prominentia, superincumbente Tritone æneo, dextra virgam intendente, quæ flantis venti imaginem indi-

E caret. Nam ita libratus stabat Triton, vt circumagentem perpetuò spectaret ventum. Cælestium rerum scientia imbuti, stellarum potestate contingere ista contendunt. Euocari siquidem protollíque ventos ab Oriente Solis vi, Iouia autem potentia à Septentrione, Lunari ab Occasu, Martia à Meridie. Sed & signa ventos prolicere: sicuti triangulum igneum orientales, triangulum terrestre meridionales, aereum triangulum occiduos, triangulum aqueum septentrionales ventos. Quin & ratione ea de elementis triangu-

F lorum nomenclaturam esse natam in signifero. Ex eisdem scholis est, Libram dici ventorum signum, quod sole in ea constituto, vbertim meridionali vento suppeditetur exhalationum materia. Notissima quoque quantum ad hoc, Aristotelis sententia ex Meteororum secundo, ὁ δ' ἥλιος καὶ παύει καὶ συνεξορμᾷ τὰ πνεύματα. quod est, sedat sol & concitat flatus. Tenues enim ac debiles exhalationes vi redundantis caloris reprimit atque tabefacit. Verum in libro quem De ven-

G tis concinnauit, plura de iis Theophrastus. Equidem cunctanter apponendum quod sequitur: verum tam prodendum nobis, quàm proditum veteribus est. Legimus Empedoclem quandoque nuncupatum Colysaneman, idest κωλυσανέμας, quæ vox eum indicat qui venti inhibet flatum: nam quum Agrigentini vento infestarentur vehementiore, illum auertisse Empedocles dicitur, circumpositis vrbi pellibus asinorum innumeris. Sed enim quia poetica tradit fabulositas ventorum esse regem Aeolum, quid in

H veterum Græcorum libris ad id compertum mihi, attexere non grauabor, ac illud primum: Aeoli nomine annum intelligi oportere, menstruis temporum periodis duodecim peruinctum, cui ab varietate mira conciliatum nomen: neque enim μονοειδῆ consurgit φύσει, nunc gelicidiis horridior, nunc verna mitescens iucun

iucunditate, æstiuis nunc flammatus ardoribus, denique sordentis autumni prouentu onustior, ὥραις χειμερίαις περισιμιάζεται. Filiorum duodenarius numerus mensium continet rationem, sex muliebris sexus æstatis fertilitatem præferunt, mares prædensam concretámque hyemalem vim. Hippotes Æoli pater præcelerem temporis indicat vertiginem. Ventis creditur Æolus imperare, nunc laxans, nunc comprimens, quia ἔμμηνοι αἱ πάντων φοραὶ, καὶ κατὰ περίοδον πίπτουσαι.

Ventorum species aliquot, vulgò haud ita notæ. Apogæa retinacula, seu epigæa. Amusium organum. Strobilus quid. Coccalus. Strobiline resina. Conos. Pallas Anemotis. Sardinia cur pestilens. Sardoa herba. Sardonius risus. Plesistius ventus. Plesignathus panis. Physignathos. Acrophysiũ. Plasio. Plinthion. Plutarchi in Solone locus. Physema pityinon. Ventorum aræ, Tempestas quid, & vis maior. Tropeæ pluuiæ. Borea tẽplum, & festa. Boreasmi. Tempestatis ædes.

Caput XIX.

Æterum præter celebratam omnibus ferè ventorum rationem vniuersam, sciendum est, quosdam naturæ peculiaris quibusdam dominari locis, ex quibus proflatus initia indipiscuntur. Nam vti nos edocet in libro, cui De mundo titulum apposuit Aristoteles, si tamen auctor est is legitimus, Qui ex humecta perflant terra, apogæi nuncupantur, quos matutino in primis spirare, Theophrastus prodit, vapore refrigerato. Quanquam & nauium retinacula quædam dicuntur apogæa, seu apogea, idest ἀπόγεια: sicut etiam epigæa. Qui verò ex sinu quopiam euaporant, eccolpias appellauere. Qui ex mari ipso, dici à nostris Altani solent. Cum iis proportionem habent aliquam ex fluuiis stagnísque consurgentes. At qui discissa concerptáque prouolant nube, si discussionem crassitudinis in sese contorserint, τυφῶνες à Græcis, à nostris turbines vocantur. Sin autem minus densi, ecnephiæ. Fiunt hi (vt Aristoteles inquit) vere quidem, sed autumno in primis. Apud Gellium libro Noctium Atticarum decimonono ita legimus: Quin turbines etiam crebriores, & cælum atrum, & fumigantes globi, ac figuræ quædam nubium metuendæ, quas Typhonas vocabant, impendere imminereque ac depressuræ nauem videbantur. Plinius etiam prodit ad hunc modum. Repentini flatus maiore illati pondere incursúque, si late siccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ vocatur à Græcis ecnephias. Sin verò depresso sinu arctius rotati effregerint, sine igne, hoc est sine fulmine, vorticem faciunt, qui typhon vocatur, hoc est vibratus ecnephias. Et mox: Quòd si maiore depressæ nubis eruperit specu, sed minus lato quàm procella, nec sine fragore, turbinem vocant, proxima quæque prosternentem. Idem ardentior, accensúsque dum fuerit, præster vocatur, amburens contacta pariter, ac proterens. At enim flatus, qui cum aqua tumultuose profusa inhorrentes & fragosi feruntur, exhydriæ ab Aristotele dicuntur. Quicunque verò in rectum proflant, euthypnoi nuncupantur. At qui in sua se reflectunt primordia, sicuti Cæcias, reflexi flatus. Ex violentis autem flatibus catægis est, desuper pulsans cum fragore. Thyella, hoc est procella, flatus est cum tumultu valido efflans, exque improuiso inter flandum prosultandúmque vehementer stridens. Lælaps autem & strobilus est flatus reuolutus ex inferno loco sursum versus. Est tamen & strobilus nux pinea, vnde illud, καὶ ξανθοὶ μυελοὶ ἐκ στροβίλων. Arbores quoque nucleos ferentes pineos, quos & coccalos vocant, eodem censentur nomine. Quin etiam carduus, qui in mensam commeat, Dioscoridis testimonio, strobilus dicitur.

A Apud Galenum pinea resina strobiline nuncupatur. Est item saltationis genus strobilos Polluci. Arborem ipsam Conon dicunt, sed & strobilon quandoque. Est tamen Conos item Polluci dulciarij genus ex nucleis pineis & amygdalis. Montem Pergami στροβιλοειδῆ appellat Strabo, quia in acutum desinat. Sed Carcini item poetæ filios lego strobilos nuncupatos, concinnato inde prouerbio per ironiam, felicior Carcini strobilis. Strobili quoque sunt limacæ ac marini Ceryces. Terræ autem anaphysema, hoc est cum tumore B efflatio, ex imo flatus est vel effractiore vomitu terræ sese, eruptione facta, attollens. Qui quum reuolutus fertur, multum quoque secum affert æstum, præster terrestris appellatus. Sicuti Aristoteles monuit. Quod vt exprimeret Apuleius: Anaphysemata, inquit, Græci eos nuncupant spiritus, qui de fundo vel hiatibus terræ explosi ad superna maris solent deuenire. Hi quum maiori vi torti sunt, fit procella, quæ præster à Græcis nomen accepit. Seneca præster, inquit, est igneus turbo. In hac porrò ventorum dispensatione C illud haudquaquam omittendum, ventos quandoque (quod diximus) sibi ipsis aduersos spirare motu quodam reciproco, sicut qui inde appellantur Palimboreæ, veluti retrogrados dixeris Boreas. Putat Theophrastus ista prouenire locorum montiúmque prominentia, quibus occursantes flatus, quum nequeant transilire, necessariò repercussi resiliunt. Sicuti in Macedonia visu venire obseruatum est, vbi Boreas Boreæ aduersus difflare animaduertitur, montium superciliis, & Olympi in primis, atque Ossæ reiectus. Vẽtum D prosperius flantem Homericè dicas vtique πλησίστιον, idest vela implentem. Sicuti panem quispiam protulit πλησίγναθον, idest maxillas obfarcientem. Ad quam imaginem conformatur & physignathos, idest inflans buccas. Nam & Acrophysium Thucydidi ferreum videtur rostrum insufflando accommodum, libro quarto. Plasion verò est quadrati agminis conformatio. Dicitur & nomine eodem ex lignis quadratum pegma, quod plinthion vocant aliqui. Propterea in Solone Plutarchus: Leges, inquit, κατέγραψαν εἰς ξυλίνους ἄξονας ἐν πλαισίοις περιέχουσι στρεφομένους. Eum verò lo- E cum Plutarchi interpres non est assequutus. Pityinon physema ex Græcis nonnulli nomine peculiari resinam intelligunt piceam. Amusium comperio dici ventis reperiendis excogitatum organum. In agro denique sicyonio ventis instructam fuisse aram, inuenio, sacrificij more noctem vnam occupante modo quotannis: sed & in fossis quatuor, arcana fiebant quædam placandis à sacerdote truculentioribus ventis, qui & Medeæ, vti ferunt, ἐπῳδὰς adhibere, idest excantationes, solenne habebat. Apud Mothonem F quoque Peloponnesi ciuitatem, Pallados fuit templum ἀνεμώτιδος, Diomede simulacrum dicante: quod ante id violentiores loca ea venti insigniter oblæderent, haud tempestiuè satis perflantes, qui mox fusis deæ precibus, desierint, nullúmque deinceps calamitatis genus incolis indidem enatum: vnde cognomentum Minerua est adepta. Dignum relatu illud quoque: obsidente Cyzicum Mithridate, oblatam per quietem Aristagoræ Mineruam eandem, quæ com- G moneret aduenisse se, vti modulatorem Libycum in Ponticum induceret tubicinem: proinde ciues iuberet bono esse animo. móxque validius flante Austro, afflicta est classis Mithridatica & machinæ parte plurima disiectæ. Quòd si Græca quis verba impensius requirat, ἔγωγε εἶπεν ἥκω τὸν λίβυκον αὐλητὴν ἄγουσα τὸν ποντικὸν σαλπικτὴν ἐπάγουσα. Traditũ veteribus illud quoq; cælestis iniuriæ vnum haberi genus, quod tempestates nuncupamus, vt quũ deuolutæ grandines atterũt omnia, aut percellit impetuosior procellarũ peruicacia, quam sanè cladẽ vim appellamus maiorẽ. Quod horri H di syderis potestate cõtingere obseruatum est, cuiusmodi arcturus censetur, item orion, hædi quoque. Repentinas pluuias procellosásq; vulgò etiã tropeas vo-

bant, æstiua conuersione commodum peracta obtingentes, vbi præcipuè geminatis caloribus aer incenditur, ac inde vaporum euectio fit copiosior. Boreæ templum fuisse à Græcis structum apud Ilissum, quod eius violentia Persarum classis naufragium fecisset, auctor Herodotus est. Quin Athenis Boreasmos nuncupabant, qui Boreæ festa ducerent, ac conuiuia celebrarent, vt siccus spiraret. Romæ porrò regione prima fuisse ædem tempestatis, P. Victori credimus, & tempestates populi Romani ritu esse sacras, Cicero scribit. Illud hac parte nequaquam subticuerim, quod nostram adiuuat interpretationem, alibi depromptam in literas de Sardinia pestilenti. Nam Pausanias inquit, eius insulæ aerem esse θολερὸν ὡς ἐπίπαν καὶ νοσώδη, idest turbulentum ferè ac morbosum. Cui rei ansam, inquit, præbent concrescens sal, & graues austri ac violenti: nam montium altitudo Boream repellit retunditve. Idem porrò Pausanias herbę sardoę mentionem faciens, quam selino, idest apio similem dicit, ac mortem cum risus specie afferre, nascíque in ambitu fontium præcipuè, subdit: inde Homerum ac posteros, Sardonium risum nuncupasse, τὸν ἐπ' οὐδενὶ ὑγιεῖ. Sardoniam esse ranunculi speciem prodit Dioscorides libro sexto, ac in cibis potúue mentis alienationem concinnare, & cum labrorum contractione conuulsionem facere ridentis specie, à quo euentu Sardonius dicatur risus miserabili inter homines dicterio. Propterea herbam sceleratam dixit Apuleius, si eius tamen est De plantis commentariũ. Nostri etiam dicunt herbam risus. Sciendum porrò, Æginetа Paulo auctore, quacunque causa labris contractis consequatur risus imago quædam, ab similitudine dici Sardonium quoque.

Super Polemone enotata quæpiam. Manu solœcismum facere quid. Quintilianus illustratur. Varus Pergæus. Pelargi cognomen. Item quid typos bis, & tyrbe. Type.

Caput XXV.

Polemonem fuisse apud Græcos sophisten haud ingratum, minimèque infantem, sat notum ex gentis eius monumentis, reor. Succurrunt ex ea historia, quibus velut floribus, nostri libelli lætiores fiant. Celebrabãtur Smyrnæ Olympici ludi, præsidebat Polemo, tragœdia fortè actitabatur, in bi insulsus actor quum ô Iupiter exclamasset, manum in terram protendere perrexit: rursum quum diceret ὦ γᾶ, in cælum suspectabat, manum eodem intentans. Demiratum verò hominis imperitiam Polemonem ferunt, ex theatro se proripuisse insusurrantem, οὗτος τῇ χειρὶ ἐσολοίκισε, quod est, manu hic solœcismum fecit. Hoc verò eo apposui gratius, quoniam Oratoriarum institutionum primo Quintilianus, in gestu quoque nonnullos putasse, scribit, solœcismi vitium inesse, quum aliud voce, aliud nutu vel manu demonstratur. Huic opinioni, inquit neque omnino accedo, neque planè dissentio. Sed ad Polemonem redeo. Erat itidem Smyrnæ fluxa mente & moribus adolescens. Suppetebant affatim diuitiæ, intemperantis naturæ magistræ nequissimæ. Varus nomen fuit homini: quanquam erat & alter Varus Pergæus sophistes, quem à forma nasi Pelargum vocabant, idest ciconiam. Sed hic de quo nunc agimus, assentatoribus nunquam non erat obseptus, quorum veneficiis corruptus imbiberat animo, esse se omniũ formosissimũ, staturosissimũ, arte quoq; & robore in palæstra omnes antecellere. Immo ne Musas quidẽ suauius cãtillare. Quin & sophistas quoq; plerosq; dicendi vi exæquabat opinione sua. Nam & declamatorium attentabat forum. Id verò agentem frequentabant, quibus fœnori pecunias erogaret, siquidem vsuris persolutis ascripturi, declamantem audisse. Inter eos fuit quandoque etiam Polemo, qui tamen mox auscultatione eiusmodi abstinuit: quo nomine, quum æs alienum minus dissolueret, instabat adolescens importunius, typos illi subinde intentans. Erat id iudicium, quo iis interdicebatur foro, qui creditoribus non paria facerent (Tyrbe autem obiter festum Dionysij est in agro Argiuo, ex Pausaniæ thesauris) Ea molestia perpulsus Polemo, ac præterea multorum stimulis, ad audiendum hominem pergit. Insulse declamabat is, sed ex more. Negotium nimis diu protendebatur. Finis comparebat nullus. Barbarismis & solœcismis perstrepebant omnia. Tum stomachabundus Polemo exsiluit, ac protentis manibus, Vare (inquit) typos profer. Quibus vir eruditus innutritúsque eloquentiæ disciplinis palàm faciebat, malle se iudicium subire, quàm id genus ineptias ineptissimas pati diutius. Hunc item Polemona proditum memoriæ est, viuentem adhuc suo ipsius iussu contumulatum, quod articulari morbo, quem arthritida illi dicunt, violentius infestaretur, iacentémque in conditorio identidem inclamasse, ἔπαγε, ἔπαγε, μὴ γὰρ ἴδοι με σιωπῶντα ἥλιος. Obducas (inquit) obducas, absit vt tacentem me intueatur sol. Rursúmque flentibus vbertim amicis cognatisque: Date, inquit, mihi corpus alterum, & mox emigrabo. At prius quum subinde à medicis dissecaretur, insusurrabat illud, ἐκτέμνετε τὰς πολέμωνος λατομίας, excidite Polemonis latomias. Quod ad typos attinet, illud ex abundanti adiecero, esse demonstrationis genus quod Græci τύπους vocant, idest formas, & ὑπογραφάς, idest descriptiones: nam finitiones, horismos dicunt. Fuit & veteribus festum, quod dixere τύπαι: quanquã & eo nomine plagas intelligimus. Sicut τύπης, percussor dicitur: nam typias vocatur τῶν τοῦ χαλκοῦ τις τροχῶν.

Manum in Ætolis habere, ac mentem in Clopidis, quid sit. Ætolorum furta. Ætoli epitheton quid sit, & vnde. Ætoli bellaces, ac monocrepides. Legati Carthaginiensis historia. Clopia. κλωπᾶσθαι.

Caput XXI.

Est Aristophanis poetarum facetissimi comœdia, cui titulus ἱππεῖς, idest Equites. In ea, Cleon remis velísq. proscinditur: inter probra alia, quibus eius infamatur vita, illud item est: vbi Cleonis manus esse in Ætolis scribit, mentem verò in Clopidis. Sed rectius commodiúsq. fuerit, Græca subtexuisse verba, quæ solicitius forsan studiosorum requirent aliqui,

Τὰ χεῖρ' ἐν αἰτωλοῖς, ὁ νοῦς δ' ἐν κλωπιδῶν.

Quid verò sit, in Ætolis manum habere, poetæ interpretes appositissimè explicãt, & meminit Eustathius: quum in sortis extremæ hominem, sempérque in petendo paratum, ac nil nisi rapinas meditantem, vt qui nil suauius opinaretur, quàm accipere, dici interpretantur. Ioci autem gratia ex verbi Græci notione consurgit: nam αἰτεῖ, petere signat. Sed & qui Ethnica scripsit, Ætolum esse epitheton, quandoque scribit ab αἰτεῖν. Quod verò infertur, in Clopidis fuisse mentem: vrbanissimè item in depeculatorem pronuntiatur, quando κλοπὴ furtum indicat. Vrbanitas verò inde elicitur, quia Cropidæ in Leontide recensebantur tribu. Dum ergo signari loca videntur, mores impostoris ac nefarij hominis scitius occultiúsve reteguntur, comicóque insperguntur felle. Faciunt ad hæc, quæ apud Athenæum legimus & Polybium obseruata. Ætolicum fuisse rapere τὰ τῶν πέλας, idest res eorum qui prope forent, νῦν δὲ καὶ τὰ πόρρω, id est nunc & quæ remotiora. Sed & bellaces tamen fuisse Ætoli produntur, ac propterea μονοκρήπιδες, id est crepidæ vnius:

vnius: quod Pindarici nouerunt interpretes, & ad Hernicos transtulit Maro:

Vestigia nuda sinistri
Instituere pedis, crudus tegit altera pero.

Nec omisit in Cœnis Macrobius. Quod autem de manu in Ætolis diximus, adnotandum & illud quod in historiis posuit Plethon Gemistus: Carthaginiensium legatum ad Andromachū missum, postea quàm elatè multa minacitérque disseruit, denique manum producentem nunc supinam, nunc pronam, iussisse remitti Timoleontem. Quod irridens Andromacho gestu compari manu prolata, primo quoque tempore vt inde enauigaret, præcepit. Verum ad institutum redeo. Clopia, id est κλωπεία, saltationis fuit species, meminit Theatricorum quarto Iubas. Dignum scitu: κλωπεύειν Græcis dici, clàm tacitéque, id est ἀφανῶς facere quid, vel loqui, aut furari. Audaciam magnam parœmiæ forma quadam Polybius Historiarū quinto, Ætolicam dicit.

Pterophori apud Plutarchum in Othone quinam intelligendi. Item quid ptera, aut pteromata. Plutarchi locus restituitur. Peripteron. Pseudoperipteron. Cylarabis. Pterophori sacerdotes. Ptila quid, ac vnde. Pennatis pedibus salutare. Pterygophorum pro succino cur.

Caput XXII.

Plutarchus in Othonis vita: Iam (inquit) nuntiabatur, Vitellium imperatoris dignitatem atque potentiam sibi vendicasse, καὶ πτεροφόροι συνεχῶς ἐφοίτων, ἀεί τι προσχωρεῖν ἐκείνῳ φράζοντες. hoc est, & pterophori assiduè adueniebant, illi subinde accedere quippiam afferentes. Verbum id pterophori, quid sibi velit, non satis tenuisse interpres animaduertitur. Ego cursores tabellariósve eo nomine intelligo: quoniam Dionis historia prodit, eos peregrè proficiscentes surrectas in capite pennas gestare consueuisse: cui sententiæ adiicere calculum id Satyrici poetæ creditur,

Tanquam de Catis aliquid, toruisque Sicambris
Dicturus, tanquam diuersis partibus orbis
Anxia præcipiti venisset epistola penna.

Est & Pterophoros in Septentrionibus ad Rhipæos mōtes nuncupata regio, ab assiduo niuis casu pennarum quadam similitudine, quod Herodotus significat, & à Plinio relatum scio. Sic enim barbara inculta que Scytharum gens opinatur, pennis esse oppletum aerem, proindeque non patere in lōginqua prospectum, neque item transitum. Pennas verò πτερὰ vocant Græci: quanquam sunt etiam ptera, vel (vt est apud Vitruuium) pteromata in templis muri duo, vt Strabonis quoque monumentis comprobatur, ad altitudinem eorum vtrinque consurgentes alarum vice. Meminit Plutarchus quoq; sed & Plinius in Mausolæi mentione. Aptera verò Cretæ ciuitas est, vnde in Pyrrhi vita ex Plutarcho, Orœsus nominatur Apteræus: quod non videns interpres, præteriit: quem præter Stephanum commonere Pausanias potuit. Cui à Ptera Delphici templi conditore vrbi factum nomen placet προσθήκῃ γραμματος. Quin & mox paulo Pyrrhum Argos irrupisse, Plutarchus scribit παρὰ τὴν Κυλάραβιν, quod est, ad Cylarabin. At vocabuli nouitatem admiratus tralator transiluit. Est verò Pausaniæ Argis gymnasij nomen Cylarabis, ab Stheneli filio nuncupati. Sed à diuerticulo repetendum institutum. Leges item peripteron ædem, quàm circulatam intelligunt. Hinc & pseudoperipteron non prætermittunt architecturæ magistri. Succinum Dioscorides pterygophorum appellat libro secundo, quia stramina proiiciat floccosq; & fimbrias, vt ab eruditis est traditum. Inuenio item ptera, id est πτερὰ neutro genere dici Babylonis arcem. Nam est in Medis ciuitas Pterion: in Sinope autem Pteria. Signatur & Pterophori nomine τέλος τι στρατιωτικόν, vel ex eadem pennarum ratione, hoc est διὰ τὴν ἐν τοῖς λόφοις πτέρωσιν. Sunt in Ægypto sacerdotes sic quoque nuncupati. Ptila in eandem veniunt pennarum notionem: dicuntur verò sic, ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ πέτεσθαι πίλλειν καὶ κόπτειν τὸν ἀέρα, id est ab aere icto interuulsoque inter volandum. Illud autem Hieronymi ad Florentium: Pennatis, vt aiunt, pedibus te salutauerim, celeritatem indicare videtur nimiam, ab Mercurij talaribus parœmiæ facta versura.

Plutus diuitiarum Deus, cur cæcus effingatur. Herodis sophistæ munifica, & proinde mirabilis natura. Chalcidissare. Auaritiæ improbatio. Aloadæ qui dicantur. Auri laus ex Pindaro. Liberalitatis commendatio. Deum quoque esse venalem.

Cap. XXIII.

Plutonem esse diuitiarum Deum, & quidem cæcum, neminem puto qui nesciat: cui saltem eius nominis comœdia apud Aristophanem non sit incognita. Plutarchus verò auctor est, emanasse celebratum illud, in vna omnium quæ sub sole sunt, vrbium Sparta seruari diuitiarum Deum & cæcum & iacentem, vt picturam inanimatam ac immobilem. Quod ibi victus facilitate, & communi cœnandi instituto efficeretur, ne furto diuitiæ conciliarentur, marsupio (vt inquit Hieronymus) suffocato, vel potius (vt ait Theophrastus) honori haberentur. Nam, vt taceam quod prudenter Seneca inquit, multum esse, diuitiarum contubernio non corrumpi, & affluentibus hinc inde diuitiis, vitiorum fomitibus, animum seruare incon cussum: certè Philostratus inquit, non sunt tractabiles diuitiæ, debétque inter ardua & difficillima quæque connumerari. Qui enim diuitiis (vt sic dicam) inebriantur, ac pauloante exsucci, mox vel ricinis distentiores euasere, non desinunt subinde iniurios se præbere, & in magna amplaque fortunæ laxitate cæcutiunt. Quòd si opulentiæ adhiberetur vtendi ratio, reciperet iam videndi vsum Plutos. Quod sophistæ Herodi factitatum, scimus: apud quem minimè luminibus captus diuertisse videtur is Deus, quando bonorum affluentiam & annuas obuentiones ad liberalitatis vsum contulit, quod sciret τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολιν εἶναι πάσης κακίας, id est auaritiam esse totius vitiositatis metropolin. Quæ res illi, vt taceam quòd eum Rufus Perinthius Græcorum nuncupabat linguam & orationis regem, immortalem apud posteros gloriam comparauit. Amicos siquidem ampliter confouebat, ciuitates gentésque inopia adobrutas subleuabat. Erat enim hic thesaurus illi accuratissimus, multis bona sua impertiri. Addebatque, congruere in primis non abutenti diuitiis, indigentibus opem ferre, vt desinant indigere: non indigentibus item, ne fortè quandoque indigeant. Inconsultum verò diuitem, ac sordidum, cumulādisque pecuniis immorientem, ac nil aliud, quàm manubinarios circumspectantem amicos, & Cinyram, de quo est apud Libanium, spirantem, esse mortuum prædicabat Pluton. Thesauros porrò, in quos nullo fine congerātur opes, Pluti carceres vocabat. Eos qui sepositam pecuniam vice numinis colerēt, Aloadas esse dicebat. Qui quum in vincula Martem coniecissent, eidem mox rem diuinam obire perrexerunt. Illud certè velut ex oraculo promptum videri potest, quod Astronomicon quarto Manilius scribit,

Victuros agimus semper, nec viuimus vnquam:
Pauperiorq; bonis quisq; est, qui plura requirit:
Nec quod habet, numerat: tantum, quod non habet, optat.

Postremò, elegans est apud Græcos verbum χαλκιδί-

ζειν, id est Chalcidissare, quod signat auidius pecuniæ A inuigilare, quoniam eiusmodi fuisse Chalcidenses feruntur. Pindarus aurum admiratus, de quo sic pronuntiat: αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτὶ, μεγάνορος ἔξοχα πλούτου, idest splendicat perinde ac noctu ignis, extra diuitias Meganoras, id est quibus insolescunt ferè homines ac efferuntur: vel quæ magnificentiæ plurimum adiiciant, & ad agendum vim singularem. Extat & Pindari sententia illa præclara, ὁ μὰν πλοῦτος ἀρεταῖς δεδαιδαλμένος φέρει τῶν τε καὶ τῶν καιρόν. quibus innuitur, si comes adsit virtus, tum demum & suis & quæ B ex virtute sunt commodis, peropportune diuitias perfrui. Verum Callimachi præclara succurrit commonitio, quam præterisse in mentione ista, piaculum fuerit penè,

> Οὔτ' ἀρετῆς ἄτερ ὄλβος ἐπίσταται ἄνδρας ἀέξειν,
> Οὔτ' ἀρετὴ ἀφένοιο, δίδου δ' ἀρετήν τε καὶ ὄλβον.

Cæterum & Sappho scientissimè, πλοῦτος ἄνευ ἀρετῆς οὐκ ἀσινὴς πάροικος. Dici verò in hoc proposito & illud scienter potest, Esse Deum venalem: sed non alio prorsum nummo venalem, quàm quo ipse cæteros emit, C id est charitate in pauperes liberali. Virtutes aliæ diuinarum virtutũ vmbræ sunt, non imagines. At qui in pauperes liberalẽ munificúmque se præstat, Deum exactè imitatur. Eadem quippe in munificentiæ ratione causa est liberalis hominis & Dei. Capaneum fuisse talem prodit Euripides, vt opum affluentia intumesceret nihil, nec elatius saperet, quàm pauperum quis, τ' ἀριθμῶ ἐπαινῶν. At quendam tradit Chrysippus, sub mortis tempus aureos deglutisse non paucos, atque ita perfunctum fato. Alium verò tunicæ D plurimos insuisse, atque ea indutum citra honorem alium se contumulari mandasse.

Diuitiarum vsum quem esse deceat. Vsia & periusia, quo differat. De Marco Antonio, Ptolemæo, Bione. Diuitiarum genera duo. Aristodemi, Cay principis & Neronis historia. Professio senatoria quæ dicatur.

Cap. XXIIII. E

ET Græcus quidem hic rectè admodum & synceriter, exque mortalium vsu in primis. Sed & apud Rabirium poetam M. Antonius persanctè, quũ fortunam suam ad alios emigrantem ingemisceret, Hoc habeo quodcunq; dedi. Illud (inquit Seneca) quod suspicis, quo te diuitem quoque ac potentem putas, quandiu possides, sub nomine sordido iacet: quum donasti, beneficium est. Propterea notissimus poeta, F

> Extra fortunam est, quicquid donatur amicis:
> Quas dederis, solas semper habebis opes.

Diuitias veras docet Aristoteles dici eas, quæ necessaria vitæ suggerunt, & vtilia ad ciuitatis & domus societatem. Iis siquidem sufficimus ad bene viuendum. Esse diuitias non veras, quarum acquisitionem χρηματιστικὴν nuncupant, id est pecuniariam. Hæ verò dicuntur infinitæ, nec veræ, quoniam appetitum non explent. De quis item intellexisse Solon videtur, sicuti commeminit etiam in libro περὶ φιλοπλουτίας Plutarchus, πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται, hoc est, diuitiarum nullus est constitutus finis G hominibus. Nam diuitiæ quæ necessariis rebus constant, finitæ sunt. Extant autem organa œconomici & politici. Iis enim vtuntur ad domus & ciuitatis administrationem. Diuitias veras ex naturæ fontibus principia ducere, palàm est: alteras verò minime. Moderatam opum vim Græci vsiam vocant, redundantem verò periusiam. Elegans extat Platonis dictum, volenti se dici diuitem verum, μὴ τὴν οὐσίαν H πλείω, ἀλλὰ τὴν ἀπληστίαν ποιεῖν ἐλάσσω, id est, non opulentiæ adiiciendum, sed cupiditati inexpletæ detrahendum. Ad hæc autem Epicuri illud spectare, non latere arbitror: Si ad naturam viues, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam diues. Exiguum natura desiderat, opinio immensum. Etenim, sicuti prudentissimè Seneca scribit, congeratur in te, quicquid multi locupletes possederunt. Vltra priuatum pecuniæ modum fortuna te prouehat, auro tegat, purpura vestiat, & eò deliciarum opumq; perducat, vt terram marmoribus abscondas: & non tantum habere tibi liceat, sed calcare diuitias. Accedant statuæ ac picturæ, & quicquid ars vlla luxuriæ elaborauit, maiora cupere ab his disces. Naturalia desideria finita sunt, ex falsa opinione nascentia, vbi desinant, non habent: nullus enim terminus falso est. Plato autem De legibus quinto, Diuites valde simulq; probos esse, arbitratur impossibile: proptereaque, nec felices. Et mox: Pecuniarum, inquit, cura vltimũ honoris teneat locum. Hinc illud Ptolemæi laudatur eximiè, qui apud amicos cœnitare assuetus, sæpe etiam dormire, si quandoque illis reponeret, vasa commodo ab eisdem sumere non verebatur: stragula item, ac id genus alia plura, quod ipse in domestica supellectile nil admodum præter necessaria haberet, ἀλλὰ τοῦ πλουτεῖν ἔλεγε τὸ πλουτίζειν εἶναι βασιλικώτερον. Nam ditare quàm ditari, magis videri regium, asseuerabat. Quid, quòd immodicæ diuitiæ (sicuti docuit Apuleius) velut ingentia & enormia gubernacula facilius mergunt quàm regunt, quòd habeant irritam copiam, noxiam nimietatem, libitinariorum modò expetitam votis, ac feralium anteambulonum. Denique is plurimum habet, qui minimũ desiderat. Quippe animus est, qui diuites facit: pecunia ad animum nihil pertinet. Aurum, argentum, magni leuatique mensarum orbes terrena sunt pódera, quæ amare nequit syncerus, ac sui memor animus. Rem familiarem largam & vberem populo elargitus est Crates. Diogeni & Antistheni pera fuit & baculus, quod regibus diadema. Proinde iucundum Bionis illud, qui quum apud Theognin legisset,

> Πᾶς γὰρ ἀνὴρ πενίῃ δεδμημένος οὔτε τι εἰπεῖν,
> Οὔθ' ἔρξαι δύναται, γλῶσσα δέ οἱ δέδεται.

Paupertate quisquis premitur, nec dicere, nec facere quippiam valet: obligata siquidẽ lingua illi est. Quo, inquit, pacto ipse inops tantum nugaris deblaterásque aduersum nos? Diogenes diuitem indoctum esse ouem asseuerabat vellere aurato. Cæterùm in hoc vsu scitissimum est illud Horatij ex Epistola vltima,

> Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
> Saltibus adiecti Lucanis? si metit Orcus
> Grandia cum paruis, non exorabilis auro?

At Spartiatæ Aristodemi scitum hercle circumfertur apophthegma, cuius in pragmatia de prouerbiis commeminerat Chrysippus. Is verò quum diuitiis excidisset, ac (vti assolet) insimul & amicis foret exutus, dolenter inquit

> Χρήματ', ἀνὴρ, χρήματ' ἀνήρ,
> Πενιχρὸς δ' οὐδεὶς πέλετ' ἐσθλὸς, οὐδὲ τίμιος.

idest pecunia, pecunia vir, pauper nemo bonus est, aut honore dignus. Caius princeps nepotinis sumptibus (quod ait Tranquillus) omnium prodigorum ingenia superauit, aut frugi hominem esse oportere dictitans, aut Cæsarem. Hic non toto vertente anno, sex milia, septingentas & quinquaginta myriadas aureorum prodegit. Nero diuitiarum & pecuniæ fructum non ferè putabat alium, quàm prodigentiam. Nam sordidos esse ac deparcos, quibus ratio constaret impensarum. Quadragenis in punctum sestertiis aleam lusit, idest denis aureorum millibus in singula puncta, non in singulos aleæ casus. Professionem senatoriam pro eius ordinis censu, comperi apud recentiores.

Carthaginiensium & Homeri sententia de diuitiis, itẽ M. Crassi ac Cæsaris. Eulogiæ quid. Εὐοῖ, Euamons. De Solone, Themistocle, Timotheo, Pelopida: item de Pluto cæco & Phryne. Aphrysacellum.

cellum. Thesaurum recondendis pecunijs structum à Minya primum. Tirynthi mœnia. In adulteros lex prima. Domitiani in ædificando prodigentia.

Cap. XXV.

Carthaginienses verò, vt docuit Aristoteles, non optimos solum, sed & ditissimos censebant magistratibus admouendos, veluti arbitrarētur impossibile, eum qui egest. te premeretur, rectè synceriterque magistratum gerere, aut quietem optare. Diuitias porrò esse deorum donum Homerus canit,

Καὶ ϑεσπέσιον πλοῦτον κατεχεῦε κρονίων.

Et rursus,

Ζεὺς δ' αὐτὸς νέμει ὄλβον ὀλύμπιος ἀνθρώποισι.

Sed & Solon, Diuitias (inquit) habere quidem cupio, per iniuriam verò consequi nolim, subsequitur enim mox supplicium. Inter L. Metelli felicitatis argumenta id recensetur, Pecuniã magnam bono modo inuenisse. Insulas collustrans Themistocles, pecuniam hinc inde corrogabat. Adiit & Andrios, vigésque infestius, Duos (inquit) ad vos affero deos, Vim, & Suadelam. At illi nec minus festiuè, Duos quoque apud se, & magnos quidem residere deos intulere, Paupertatem & Impossibilitatem, qui nummos illi erogari prohiberent. Succurrit & in mentione ista lepida equidem, nec inutilis historia super citharœdo Timotheo. Agebat is apud Archelaum, sed quum spe aliquanto parcius ab eo donaretur, non desinebat illum lacessere. Quin succinens quandoque commation illud, σὺ δ' τὸν γηγενέταν ἄργυρον αἰνεῖς; tu autem terræ filium argentum laudas? Intendebat in Archelaum. At is festiuiter, σὺ δὲ αἰτεῖς; tu autem petis? Marcus Crassus eos vt pauperes miserabatur, inquit Diõ, qui ἐκ καταλόγου οἴκοθεν, id est domestico reditu exercitum alere nequirent: adeo, inquit, erat πολυχρήματος καὶ φιλοχρήματος. At legionem intelligere Plinius maluit: Dion, sicuti retuli, στρατόπεδον, quod & Plutarchus. Cæsar fuit in primis χρηματοποιός, duo esse astruens, quibus paretur principatus, custodiatur item, ac augescat quoque: milites, & nummariã vim. Sed hæc mutuis necti auxiliis: quippe alimentis contineri milites, illa verò militari ope accumulari. Nec minus scitu iucundum id est: Eulogias dici munera, quæ prælatis offerant subditi, & quæ sacra petentes concilia deferant presbyteri. Dicuntur verò eulogiæ, velut benedictiones planè sint. Nam & ad Vitalem Hieronymus, Satis (inquit) miror, quid causæ fuerit, vt quum in benedictionibus & tuis & illius perferendis, fidelis extiterit, in retenta epistola negligens comprobetur. Εὐοῖ autem obiter, vox Bacchantium est: vnde Eua, Messeniorum mons est nuncupatus. Pelopidam verò scribunt eruditi, quum ab amicis incusaretur, quòd pecuniæ cogendæ, rei in primis necessariæ, parum curiosus foret: Per Iouem, respondisse, necessariæ, sed Nicomedi huic. Erat Nicomedes claudus ac mutilus. Illud postmodum adiiciamus, quod non ingratum in Symposiacis refert Plutarchus, vbi diuites incessit domicilia comparantes triacontaclina, & eo etiamnum ampliora. Horum, inquit, conuiuia panagyriarcho verius, quàm symposiarcho indigere videntur. Ego autem vulturiis contenderim potius codonophoris & atratis sandapilariis. Plutum enim arbitrantur aplutum, ac cæcum verè, καὶ ἀδιέξοδον, id est citra decursum, ni testes sortiatur plures, sicuti tragœdia spectatores. Nam & nobile scortum Phryne, atque eo nomine prædiues, mœnia Thebana substructuram se, pollicita est, modò ascribi paterentur ciues, ἀλέξανδρος μὲν κατέσκαψεν, ἀνέστησε δὲ φρύνη, id est, euertit Alexander quidem, sed restituit Phryne. Diuitiæ omnes, inquit Hieronymus, de iniquitate descẽdũt: & nisi alter perdiderit, alter inuenire nõ potest. Vnde vulgatior sentẽtia mihi videtur verissima, Diues aut iniquus, aut ini-

A qui hæres. Illud verò nõ insuper habendũ, in Tegeatũ agro esse montẽ Cresiũ nomine, idest κρησιον, in quo fuerit Aphnij sacellum Nam vbi cum Ærope cõgressus est Mars, veluti memorant Tegeatæ, natus inde Aphnius matri nihilominus inhæsit, partui quamuis immortuæ, ac ex vberibus vi numinis paterni multum copiosúmque lac suxit. Qua ratione in deos tralatus, Aphnios, id est diues, fertur nuncupatus. Thesaurum recondendis pecuniis, hominum primus stru
B xisse Minyas traditur. Fuit hic Chrysæ filius ex Chrysogenia nati & Neptuno. A quo nuncupatos ferunt Minyas, quibus imperitarit. Hic præterea Minyas diuitiis creditur cunctos anteisse mortales. Miratur Pausanias, in celebrandis pyramidibus Græcos historicos multum operæ impendisse, thesauri huius præcipuè memoria digni, nullam prorsum fecisse mentionem. Sicuti nec mœnium apud Tirynthum. Minyæ filius Orchomenus fuit: vnde Orchomenij nuncupati. Ad eum vir Argiuus venit Hyettus post Mo
C luri cædem, in vxoris adulterio deprehensi. Is ab Orchomeno regionis parte accepta, omnium primus in adulteros legem sanxit, quam postea sit imitatus Draco Athenis. In hac denique diuitiarum ratione succurrit Chæronei Plutarchi sententia præclara: Quòd si, inquit, admiratur aliquis impendia in Capitolio magnifica, si vnam in Domitiani principis domo porticum spectasset, vel basilicam, aut balneum, vel item concubinarum diætam: iuxta Epicharmi illud in perditum ac bonorum profligato-
D rem,

Οὐ φιλάνθρωπος τύγ' ἐσσί, ἔχεις νόσον,
χαίρεις διδούς.

Tu quidem haud humanus es, morbo afficeris, dare gaudes: in Domitianum pronuntiaret itidem, οὐκ εὐσεβὴς, οὐδὲ φιλότιμος τύγ' ἐσσὶ, ἔχεις νόσον, χαίρεις οἰκοδομῶν, ὥσπερ ὁ μίδας ἐκεῖνος, ἅπαντά σοι χρυσᾶ, καὶ λίθινα βουλόμενος γίνεσθαι. id est, non es tu quidem religionis studiosus, neque item honoris cupidus ac famæ, morbum sentis, ædificare gaudes, ac Midæ illius more, la-
E pidea tibi effici aurea concupiscis.

Lapidem Lesbium in funestas admitti domos solitum. De Herode ac Lucio, item Marco imperatore. Lapis niger in comitio. Romuli monumentum.

Cap. XXVI.

Lesbium lapidem esse subtristi aspectu accepimus, ac nigricante, quo nomi-
F ne in funestas quandoque venisse domos, ex Philostrati quoque historia condiscimus. Ab eo nanque proditum est, Herodem sophisten, diuitiis perillustrem, ex luctu forma domus submutata, parietum ornamenta florida tum velis nigricantibus, tum lapide Lesbio induxisse, ex quo emersit facetissimũ scomma Lucij cuiusdam, sapientis quidem viri, sed Herodi etiam perfamiliaris. Is ergo pueros cõspicatus rhaphanidas, hoc est radices, sic Græcis nuncupatas per-
G luere, quæsiuit, cuiusnam foret ea cœna. Audiens verò Herodi eam parari: Atqui, inquit, Rhegillæ Herodes iniurius est, qui alba vescatur rhaphanide in funesta & pullata domo. Quæ illi renuntiata eatenus insederunt, vt mox domesticas tenebras & parietum (vt sic dicam) nubila discuteret, ne ludibrio studiosis & magnis viris fieret. Fuit alioqui Lucius is naturæ, vt videtur, paulo mordacioris ac liuidæ. Marcus Romanorum imperator Sextio philosopho vtebatur familiarius ex Bœotia. Inuisebat persæpe illius do-
H mum. Romam nuper venerat Lucius hic: ex occursu institit scitari, quonam aut cur pergeret. respondit Imperator, καλὸν καὶ γηράσκοντι τὸ μανθάνειν, pulchrum etiam senescenti discere peto philosophum Sextium, percepturus quæ necdum edidici. Tunc Lucius prolata in cælum manu, O Iupiter, ait, Romanorum im-

peratorˌiam appetẽte ſenio, geſtans librum, qui pueris mos eſt, præceptorem adit. At meus imperator Alexander annum ſecundum & triceſimũ agens mortuus eſt. Erat verò Sextius Cheronenſis, Plutarchi ex ſorore nepos, qui de Pyrrhonica philoſophia decem concinnauit libros. Meminit viri in M. Antonino philoſopho Iulius Capitolinus. Niger porrò lapis in comitio funeſtum indicabat locum, vel vt aliis placet, Romuli morti deſtinatum.

Nobilitatem in aſtragalis geſtare, quid. De Herode item, ac Rhegilla vxore. Aſtragalus quid, ac epiſphyrion, & aſtragaliſis. De talorum figuris, aut numeris. Diagrammiſmus quid: grammæ item, ſeu lineæ. Cuborum inuentor. Peſſorum luſus. Petteutice. Coleps. Midas iactus. Aſtragali in ſacris menſis. Aſtragalion.

Cap. XXVII.

Nobilitatem in aſtragalis habere, ex adagio vid tur rectè dici de eo, qui generis præſtantia tumens, nulla ipſe propria nititur virtute: quum præſtet tamen ingeniũ excoluiſſe, in quo vera ſunt ſtemmata & genuina hominis excellentia, ſicuti à Platone ſummo philoſopho comprobatum, ſcimus. Nam in pedibus nobilitatis inſignia, ſi aliud adſit nihil, geſtare, odioſa tantum eſt, & inanis oſtentatio. Nec eiuſmodi hominem ab imagine, quam ſcientiſſimus artifex concinne, vel (vt Græcè dicam) γραφικωτέρως expinxerit, magnopere diſtingui, cenſendum eſt. Propterea prudenter admodum Socrates ille in Apuleij Floridis, quum adoleſcentem vidiſſet diutule tacẽtem: Dic aliquid, inquit, adoleſcens, vt te videam. Sic enim hominem voce, vti figlinũ ſono pernoſcimus. Quod Platonem quoque dicere ſolitum, ferunt. In hoc genus parœmia item congruit vetus, τίς πατέρα αἰνέσει, εἰ μὴ κακοδαίμονες υἱοί; Quis patrem laudabit, niſi improbi filij? Sic enim natura comparatum, vt nulla præſtantes virtute, parentum itidem obſtrepant laudibus. Nec ignoro, deluxatam à Chryſippo parœmiam,

Τίς πατέρα αἰνέσει, εἰ μὴ δ᾽ εὐδαίμονες υἱοί;

quod refellit Dionyſodorus. Sed ad prouerbium redeo, cuius ex hiſtoria ratio eſt. Erat Herodi ſophiſtę, cuius facta nobis mentio eſt, Rhegilla vxor nomine. Eam ob peccatum haud ita momenti magni, iuſſit à liberto Alcimedonte cædi. Fortè tunc geſtabat vtero, agebaturque à conceptu menſis iam octauus. Igitur hominis imprudentia ingeſtis in ventrem plagis, non ferens mulier iniuriæ vim, immaturo partu, naturæ conceſſit. Eo nomine poſtulatus cædis eſt Herodes apud Romanum ſenatum ab vxoris fratre: nomen viro Bradeas fuit. Is maiorum claritate longe princeps eſſe, nec minor nobilitatis oſtentator. Argumentum generis erat in calceis epiſphyrion Menoides eburneum. Id ſignificat fibulam cornicantem, qualis fermè figura in luna eſt, quum tenuem viſitationem facit, vel etiam paulum craſſeſcit. Prodiens igitur is paratu magno ad peragendum reum, de cauſa quidẽ pauca ferè, aut nihil: in laudibus verò propriis etiam nimius, immò verò totus. Quum multa iam de familia perilluſtri emugiiſſet homo imperitus, ſcommate illum excepit Herodes, Tu, inquiens, in aſtragalis nobilitatem geſtitas. Eſt autem aſtragalus Latinè talus. Plinius de Polycleto, Fecit & talis nudos ludentes, qui vocãtur aſtragalizontes. Et ſunt in Titi imperatoris atrio, quo opere nullum abſolutius, plerique indicant. Dicuntur & aſtriæ, ſed à poetis tantum, vt ſcribit Pollux: ſicuti Ariſtophanes etiam aſtrichos vocauit. Sunt & in columnarum ſpiris partes dictæ aſtragali: ſicut torus, atque item ſcotia, ſeu trochilus, & ſupercilium, necnon plinthus. Dignũ

A relatu, quod in Ariſtotelis primo Rhetorico enotauimus, talorum ludum dici aſtragaliſin: ſicuti etiam ſphæriſin, pilæ nũcupat ludum. Sed & cybian & pettian, id eſt κυβείαν καὶ πεττείαν, ideſt calculorum luſum: quando & apud Homerum proci, πεσσοῖσι προπάροιθε θυράων ἐτέρποντο. Petteuticen quoque dici animaduertimus. Quum verò centum forent proci, octo inſuper adiectis, quatuor peſſi ac quinquaginta parte vna, totidemque altera, è regione diſtribuebantur, ſpatio inter vtroſque relicto, in quo peſſus ſtabat vnus, Penelopes nomine, in quam ſortito peſſum collimabant:
B ex deiecta futuri captantes omen matrimonij, ſi peſſorum præterea nullũ attigiſſent. Peſſorum item pro calculis mentio eſt Herodoto. ἀστρίζειν eſt talis ludere, apud Callimachum: vt probat etiam auctor Euſtathius. Aſtragalum Nicander & κώλητα dixit. Sed & Homerus,

Κόψ᾽ ὄπιθεν κώληπος τυχών.

C Cubus, inquit in Atticis elegãtiis Thomas magiſter, eſt vaſis cuiuslibet cauitas. dicuntur & cubi, τὰ ἐστιγμένα ὀστᾶ, id eſt punctis diſtincta oſſa, quibus vtuntur οἱ κυβεύοντες, id eſt, tabliſſantes, vt eſt apud Diomedem duobus locis. Cubus, ſeu teſſera lateribus conſtabat ſex, talus autem quatuor. In ludendo autem teſſeris vtebantur tribus, talis verò quatuor: id quod in Diuinationibus Cicero commonuit, & ex ea obſeruatione Valerius Martialis,

Non ſum talorum numero per teſſera, quum ſit
Maior quàm talis, alea ſæpe mihi.

D Nec illud indignum ſcitu, in talo figuras in cadendo vicem habuiſſe numeri. Monada enim ſignificans vocabatur κύων, id eſt canis: canicula verò & à Perſio dicta:

Scire erat in voto damnoſa canicula quantum
Raderet?

Propertius autem canes nuncupauit eo verſiculo,

Semper damnoſi ſubſiluere canes.

E Hic iactus etiam chios dicebatur. Cous verò, qui & hexites, ſenio eſt, mendoſis parte hac Ariſtotelis codicibus: binarius & quinarius numerus in talis non erat, vt in cubis, hoc eſt teſſeris. Quin & in talario ludo numerus quidam Steſichorius dicebatur, qui non alius erat, quàm octonarius: quoniam eius poetæ conditorium magnifico exſtructum impendio, ex octonis (vt Pollux inquit) conſtabat omnibus, angulis videlicet, columnis, gradibus. Fuit in Himera Siciliæ ciuitate, alij in Catana ſcribunt. Euripides verò numerum continebat quadragenarium, quoniam videtur vnus fuiſſe Euripides præfectorum quadraginta, poſt triginta tyrannos Athenis exactos. Fuit verò
F in teſſerario ludo Midas iactus, & quidem fortunatiſſimus. Venus conſurgebat ex talis quatuor iactatis, vbi diuerſam omnes oſtendiſſent faciem. Teſſerarij ludi ſpecies fuit veteribus diagrammiſmus, à verbo γραμμίζειν, adhibebantur (vt inquit Euſtathius) calculi ſexaginta, tum albi, tum nigri. Meminit Philemon, μαθὼν διαγραμμίζειν κυβεύειν. Sed ludum hunc grammas item dicunt, id eſt lineas. Cubicum luſum à Palamede inuentum, Pauſanias ſcribit. Erant porrò in ſacris menſis aſtragali, quorum iactu vaticinia con
G cipiebant: vt ſi me iaciente, id emerſerit, fiet hoc: ſin minus, haud fiet. Aſtragalion veſtem, id eſt ἀστραγάλειον, talarem intelligunt Græci. Scitum & illud Fabij ex libro vndecimo, coarguentis cantandi morem in actionibus, Et ipſam, inquit, fori ſanctitatem ludorum talarium licentia ſoluere. Lora aſtragalota legimus apud Athenæum, diſſlagellationi accommoda. Aſtragalum Odyſſeæ decimo, in Elpenoris nece, ſunt, qui pro iuguli coniunctura interpretentur: alij ſphon
H dylum malunt.

Cur lunulas geſtarint in calceis Romani veteres. Nobilitatem nil prodeſſe, ni adſit virtutis meditatio. Terræ filij, qui dicantur.

Cap·

Cap. XXVIII.

A

APud Romanos, auctor Plutarchus est, omnes qui nobilitate præstarent, lunulas in calceis solitos gestare: vnde & lunata pellis Martiali & apud satyricum poetam,

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

In id argumentum rationes afferuntur plures, illa interim arrisit plurimũ. Etenim huic instituto affuisse videri potest nobile antiquitatis documentum, taci- B tis velut ambagibus commonentis, non insolescendum, nec prosperiore successu efferendos animos, inconstantiæ rerum semper memores, qua humana con flictantur: cui argumentum præbeat luna, quæ primo quidem ex obscuro prodeat, mox splendido refulgens nitore visenda consurgat facie. Sed quum iam clarissimam præferat candoris speciem, rursum consenescens deflorescit, donec ratione quadam reciproca in nihilum denuo redeat. Illud non prætereundũ, videri aliarum quoque gentium fuisse instituti, lunu- C las in calceis gestare, quando Esaiæ tertio ita legimus, In die illa auferet Dominus ornamentum calciamentorum & lunulas & torques. Sunt tamen, qui lunulas inibi aureas accipiãt bullulas, collo circumiectas. Cæterum, ab instituto non alienum omnino & ad vitæ mores eximiè pertinens: quod Lycurgum prædicare solitum accepimus, qui ciuibus suis identidem comprobare adnitebatur, nil profuturam illis nobilitatem, & quod ab Hercule viderentur propagati, nisi ea facerent meditarenturque, quibus ille ho D. minum summus euasisset: catulorum etiam argumento, quos eisdem prognatos parentibus educationis dissimilitudine, moribus etiam longe diuersis ostentabat, quum lucernarius foret vnus, alter venaticus, & qui generosos spiritus alunt, laboribus innutritus. In hac verò nobilitatis metione, adiecisse superpondij quippiam, non fuerit onerosum, opinor, eo quidem amplius, quòd multi nominis viri ac primæ quo dammodo notæ non omnino doctis auribus paria videntur fecisse, dum terræ filios pro ignobilibus as- E seueranter exponunt & prædicant. Quando vel vna Fabij reuincantur auctoritate ex Oratoriarum institutionum libro tertio: Multum, inquit, auctoritatis affert vetustas, vt iis qui terra dicuntur orti. Quod verò ex Iuuenale affertur,

Vnde fit, vt malim fraterculus esse gigantis,

potes ad Pygmæos referre, qui & ipsi terra æditi ferantur: quod indicat Philostratus in Imaginibus in Herculis mentione: abs quo perempto Antæo, consilio inito, aduersus Herculem irruisse Pygmæi tradun- F tur, fratris mortem vlturi. Antæus quippe terra natus memoratur. Quia verò ex Quintiliani verbis, terra orti videntur dici, quorum genus aboleuit vetustas, inde lux Ouidio infertur Metamorphoseon primo,

Iupiter è terra genitam mentitur, vt auctor
Desinat inquiri.

Sunt qui monstrosi corporis homines, dici terræ filios putent. Certè in Oedipo coloneo legimus apud Sophoclem, χθόνιον, id est terrestrem pro nobili & in- G digena. Scribit in Apologetico Florens Septimius, terræ filios dictitari vulgò, quorum sit incertum genus. Sicuti ignotos item, aut ex inopinato apparentes, de cælo superuenisse dicunt. Sed enim cælum & terram, inquit, matrem ac patrem, honoris gratia venerationisque rectè appellarit vnusquisque. Sunt qui terræ filios, sæuos dici ac immanes homines putent: quando & Callimachus, immanitate ac truculentia præsignes feras terra prognatas intelligi voluit. Non prætereundum verò, quod secundo Politicorum scri H bit Aristoteles: Putandum, inquit, est, priscos illos homines, siue ex terra sint geniti, siue ex corruptione aliqua seruati, seminis fuisse ignaros & imprudentes, quod est de terra natis inuulgatum. Legimus porrò, quod ab instituto dissitum non est, præstãtissimos virtute, prudentia, viribus, Iouis filios à poetis dici consuesse: sicuti ab omni seiunctos humanitate, velut marinis æditos fluctibus, Neptuno fuisse adoptatos: quod Lycophronis interpres scribit, qui & robore insignes in eandem vocat decuriam. Scribit tamen Cæcilius Minutianus Apuleius in libro de orthographia: Ignobiles, ac quorum ignoretur genus, terræ filios à Cicerone & aliis nuncupari. Nam quum Epistolarum septimo, Cornelius, inquit, tuus summo genere natus, terræ filius, ironicos dici interpretantur. T. Liuius libro ab Vrbe condita primo, Veteri consilio condentium vrbes, qui obscuram atque humilem conciendo ad se multitudinem, natam è terra sibi prolem mentiebantur.

Vocabula plura de rebus conformatã quæ gestantur. Item ad id pertinentia alia. De hypomochlio, vecte ferreo, & lingula. Sera. Moloche, seu malache. Serra. Serram ducere. Serratura quid. Vectiarius quid, & mochlos. Mochlia. Exholcysmus. Phragma. Vectigaliarij. Fiscarij. Sceuophora. Comistrum. Phoretrum. Phorion. Phractici satellites.

Cap. XXIX.

VErsabamus nuper thesauros Iulij Pollucis, ex iis veluti cella quadam proma, hæc deprompsimus quibus grammaticorum supellex instructior fiat. Hydrophoros dici, qui aquam subuehant: xylophoros, qui ligna: hylophoros, qui materiem: plinthophoros, qui lateres: pelophoros, qui cœnum aut etiam vinum: phryganophoros, qui sarmenta. Positum id nomen in quadam Lysiæ epistola, apud quem est & xylophoria. Ex eadem sunt forma, coprophori, qui fimũm aut stercus ferũt. Nam comicus Plato, ventrem copragogum dixit. Sunt & qui vmbellam gestitent, sciadephori: sicut lampadophori, qui faces. Phalangas dicunt, quibus E baiuli ferendis vtantur oneribus. Ea Plato, vt idem auctor est Pollux, ἐν Διὶ κακουμένῳ, sceuophoria nuncupat. A phalangis certè phalangarios appellari, animaduertimus, quos esse quandoque hexaphoros, interdum tetraphoros tradunt: quod Architectonicæ decimo repetit Vitruuius. Vectis autem ferreus dicitur, quo onus alioqui vel multis immobile manibus, vnius pressione hominis protollitur. Quod vecti sub iicitur, hypomochlion ab Aristotele dicitur in Mechanicis, si tamen de familia non summouetur liber F is. Corruptè apud Vitruuium legitur hypomodion. Pars vectis quæ onus subit, & hypomochlio incumbit, lingula vocatur. Dici hypomochlion videtur, ex ὑπὸ Græca præpositione, sub, nobis significante, & μόχλος, quæ vox indicat planè vectem, quo vtuntur plerunque parietum perfossores. Scribunt ex Græcis nonnulli, mochlon communius dici catopegium, puto quia retro impingitur ianuæ. Vectes remissarios legimus apud Catonẽ. Inueni qui seram quoque nuncupent organum, quo ad aliquid mouendum vtamur. G Moloche verò eadem est, quæ malache, idest malua: vti auctor Athenæus est. Vnde illud Epicharmi, ἁπαλώτερος ἔγω γα μολόχης. id est, ego malua mitior. Hinc & Columella;

Et moloche prono sequitur quæ vertice solem.

Serram prodit Gellius, esse nomen ordinis militaris, è strenuissimo quoque contractam. Vegetius scribit, dirigi in fronte consuesse; qua quidem hosti reprimendo, qua verò aciei turbatæ restituendæ. Hinc a- H pud Varronem Rei rusticæ tertio, serram ducere, pro eo quod est fortiter pedem conferre obnitique, hosti sese ingerendo. Serratura verò sectio est, serra quæ fit. A vecte inflectitur vectiarius apud Vitruuium: Ipsum, inquit, torcular si non cocleis torquetur, sed vectibus & prælo premitur, quadraginta pedũm lon-

gitudine constituatur, vt sit vectiariis spatium expeditum. Vectigaliarij esse videntur Firmico, qui vectigalia consectantur & redimunt: Erunt, inquit, aut publicani aut vectigaliarij vel curiosi. Apud eundem, vt obiter aliquid enotemus: fiscarij leguntur ab fisco: Faciet, inquit, imperatorum exactores, & qui annuas fiscario um præstationes repetant, & qui discussiones rationales tractare consueuerint. Sunt & vectes Vitruuio item, qui per succulam traiecti, quandiu ab vectiariis ducuntur, funis ipse ductarius succulæ circumuoluitur spiratim. Hæc autem trahendis aut sustollendis oneribus excogitata ratio est. Apud Lucianum, mochlion, glyphion, copeus, colapter, hermoglyphices seu lapicidinæ instrumēta sunt. Sceuophora item à Gręcis vocantur, quę Latina historia impedimenta dicere consueuit. Baiulorum merces comistrum appellatur & phoretrum, etiam phorion. Sunt & clitellæ ephippia quædam, quæ iumentis imponūtur dossuariis ad onera commodius gestanda: vulgus, detorto à Græcis vocabulo, bastos nuncupat: nam βαστάζοντας pro baiulis dici ab illis, aliubi hoc opere adnotatum, non excidit. Quoniam verò de mochlo facta mentio est, sciendum, dici à Galeno mochliam ossis tralationem, ex eo quod est præter naturam, in id quod ex natura est. Sicut exholcysmus est ossis tralatio ex superficie in profundū. At phragma, ex profundo in superficiem. Phractici satellites quidam nominantur à Posidonio apud Athenæum, quos corporis custodes habuit Atheniensiū tyrannus Athenion.

Inuidiæ detestatio. Quid inuidia. Prouerbium, Ægyptio Scytha non inuidet. Βασκάνια ridicula. Coros pro inuidia cur. Palamedis poemata. Tiberij liuens ingenium.

Cap. XXX.

INuidia nullum esse perniciosius crimen humanis ingenitum mentibus, à magnis proditum auctoribus, scimus, sed Basilio in primis. Hoc verò etiam si inuidioso minimum infert molestiæ: præcipuum tamen & intestinum inuidi malum est. Nam sicuti rubigo ferrum, ita inuidia animum hominis, vbi insita est, consumit: vt dicere solebat Antisthenes. Et verius vt viperas tradunt aliqui, ventre in quo genitæ sunt corroso, nasci: eodem modo liuor oppressum exedit animum. Propterea & Q. Curtius inuidos homines nil esse aliud scribit, quàm ipsorum tormenta. Est enim inuidia ex proximi commodo proueniens dolor, originem ex superbia ducens, sicuti interpretatur Augustinus. Ea verò est propriæ amor excellentiæ, vnde huic affectioni fomenta suggeruntur. Sed illud in hac peste prorsus pestilentissimum, quòd liuidus mentis æstuationem grauius distrahentem nemini audeat omnino aperire. Sed defixus hærens in vno obtutu (vt Virgiliano abutamur versiculo) non vellicatur modò, sed lancinatur, ac demum excarnificatus tantæ solicitudinis rationem comprimit: credo, diuino iudicio protinus irrogante supplicium. Ita enim intolerabilius vritur, dum fateri erubescit, inuidiæ se stimulis exagitari, secundis amici rebus ingemiscere, fratris fortunam videri nimiam. Est enim huius mali proprium, vt gentilis sui vnusquisque æmulus sit. Verum, ex gentilibus quoque, ne ignotis quidem inuidet aliquis, at notioribus tantum vicinisque, aut eodem quæstu aliáve similitudine coniunctis, vt coætaneis, propinquis, fratribus. Et sicuti ærugo præcipua est frumenti calamitas, ita inuidia intestinus etiam amicitiæ morbus. Inter hos furor hic execrabilis sęuit & debacchatur. Inde datus apud eruditos prouerbio locus, Ægyptio Scytha non inuidet: quando in dissimiles, & quos nunquam nouerimus, non exeritur virulenta rabies. Quæ apud quosdam adeo videtur abominanda, adeo nulla prorsum ratione ferenda, vt inuidos putent etiam solo aspectu nocere, vt bonæ etiamnum habitudinis corpora, quibus illi inuideant, extinguantur, aut eorum relanguescat nitor, & omnis conflaccescat gratia. Perinde ac perniciosa mali vis, & radius pestifer ab oculis profluat, quo mortale corpus inficiatur, ac grauius oblædatur, vel vsque in tabem. Adeo naturæ gignere in toto corpore, & quorundam oculis quoque venena placuit, ne quid vsquam mali esset, vt inquit Plinius, quod in homine non reperiretur. Quanquam non me fallit, eiusmodi sententiam à grauissimis vulgarem putari, & anicularum fabulis persimilem. Cęterùm, scire conuenit, aliud plerunque Christianæ veritatis assertores statuere, quàm à priscis viris proditum sit. Ego verò, quantum ad doctrinam pertinet, quam hisce libellis inspergimus, plurimum veteres consector,

Nullius addictus iurare in verba magistri,
Quo me cunque tulit tempestas, deferor hospes.

Sed redeo ad inuidos, quorum inauspicata infelixque natura, sicuti Plutarchus sensit & docuit, optimum quenque virulētia sua insectatur, sed in primis, quem summo nisu ad virtutem se proripientem intueatur. Quo nomine Themistoclem ferunt, quum etiamnum adolescens foret, nihil splendidum à se fieri, inde con iectare solitum, quòd inuidos adhuc nactus non foret. Etenim quemadmodum cantharides lætioribus frumentis & viridioribus innascuntur rosis: sic & inuidia eos arrodit præcipuè qui boni sunt, quique ad gloriam virtutis grassantur via. Nec laudes concoquere iam valet, sed velut satietate quadam liuidè auersatur. Inde coron pro inuidia positum inuenimus in Pindari Nemeis, digna sententia quæ vbique legatur, ἔστι δὲ καὶ κόρος ἀνθρώπων βαρὺς αἰνάσαι. Quibus esse occursu grauem liuidam hominis mentem, significat. Quæ & magnos quandoque viros inficit, quando eius quoque stimulis proditur à nonnullis, ab Homero Palamedis in Græcorum castris perempti poemata concerpta fuisse aut exusta, etiam si Agamemnonis id posteris allinant plerique. Non præteribo parte hac Tiberij vanitatem, qui magistrum architectona, quòd maximam porticum in latus ita procumbentem, vti ruinam minaretur, ingenij sagacitate mira in integrum restituisset, admiratus est, καὶ ἐζηλοτύπησε, inquit Dion, quo nomine illum pecunia donatum Vrbe interdixit. Quum autem accessisset supplex, ac quo procliuius fieret compos veniæ, ex industria vitreum allisisset poculum, moxque idem ostendisset ἄθραυστον, id est infractum illæsumque, etiam interfecit. Obseruatum tamen, felicitatis magnitudinē ac splendorem sæpenumero inuidiæ virus retundere atque interextinguere. Neque enim credibile est, Alexandro aut Cyro inuidisse quempiam imperitantibus iam & cunctorum dominis. Sed vt sol eius vmbram, supra cuius caput astiterit suis aspergendis radiis, aut prorsus extinguit, aut longe minorem reddit: ita & felicitas, quum magnam nacta altitudinem fuerit, & supra inuidiæ caput astiterit, splendoremque inspersérit suum, eam attenuat expellitque. Sed nec miseris inuidet aliquis. Vnde præclarè dictum à sophiste accepimus, inuidos homines libenter commisereri. Sciendum præterea, inuidiam duntaxat esse hominis, & aduersus hominem: neque enim inter feras inuidia fuerit, vt quibus nullum sit de felicitate alterius iudicium, neque gloria titillentur, aut dedecore moueantur: quibus rebus incrementa inuidiæ subiici, palàm est. Sunt qui oculorum affectioni liuorem persimilem faciant, & rectissimè quidem. Illi quippe lumen clarius ferre nequeunt, & ad omnem splendorem caligant, quod est item inuidiæ proprium. Cuiusmodi verò sint inuidię faces, graphicè Ouidius exprimit illis versibus:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno,
Risus abest, nisi quem visi fecere dolores.

Dignū scitu illud in hac mētiōe: veteres ferrarios fabros

bros ante fornaculam solitos ridicularia quæpiã appendere, inuidiæ auertendæ gratia. Ea verò dicebantur bascania. Est autem bascanus, qui oculorum acie καίνει, idest pernecat corrumpitque visa.

Quem Ægyptium sophisten intelligamus. Déque Proteo allegoricè pluscula.

Cap. XXXI.

Ægyptium sophistam, ex prouerbio adnotauimus posse dici de eo, qui suspensas habeat vitæ rationes, sempérque aliunde pendeat, hoc est ex astantium iudicio. Nam sicuti à doctissimis traditum scimus, Nihil omnium est quod fugere sapiens æquè debeat, quàm ad ostẽtationem viuere, ac populares curas sequi. Quod plerosque omnes philosophiæ sectatores fecisse, Hieronymus adeo videtur comprobasse, vt illos gloriæ animalia nuncuparit, & auræ popularis vilia mancipia. Vera autem ratio eatenus vitæ dux est habenda, vt etiam si vniuersi reclament homines, nil eorum mutetur quæ rectè semel fuerint instituta, etiam si infamiam vel pericula pro rectè factis subire dimicareq; pro aris focísque necesse sit. Qui verò imbutus innutritúsque secus est, nil ab eo differt, quem Ægyptium appellauimus sophistam: qui arbor fiebat & aqua & fera, & postremò quicquid collibuisset: siquidem iustitiam laudibus efferet, modò id ex animo audientium esse intelligat. Quandoque verò ratione eadem vituperare itidem permittet sibi, modò auditori (etiam si turpiter) arridere iniurias animaduertat: atque, quod assentatorum est proprium, vt polypus ad speciem subiecti soli colorem permutat, ita & ipse ad voluptatem audientium sententiam nunc hoc nunc illo dictabit modo. Sophisten verò hunc Proteum intelligunt auctores magni, sicuti hydram Plato, & repetit Eusebius, callidissimum item fuisse generis eius hominem. Sunt qui putent Proteum esse veritatem ipsam, quæ quia latet, ac alta premitur rerum caligine: ideo traditum à mythicis, senem Proteum in antro obdormiscere. Porrò ipse hic in varias transit effigies, & vt poeta omnium maximus scienter canit,

Omnia transformat sese in miracula rerum,
Ignémque, horribilémque feram, fluuiúmque liquentem.

Siquidem dum ratione ducitur ingenium ad veritatis indaginem, variæ tunc cooriuntur rerum formæ, quæ veritatis speciem ostentantes, animis nostris fallaciarum nubila obiectant. Multa enim putamus vera ac bona, quæ non sunt. Itaque Protei conformatio imaginum falsarum rationem continet, quibus deludimur. Sunt enim qui in voluptate summum statuant bonum. Hanc per suem exprimi cõcipimus. Alius explesse iram crudelitatis conceptaculum inter optanda maximè opinatur. Tũc in tigridem demutatio recognoscitur. Draco autem eorum nobis errores innuit, qui terrena pulchritudine felicitatem metiuntur. Inuenias qui ambitione & superbia: id exprimit leo: nam flamma etiam iræ typum habet. Fluuij liquẽtis nomine intelligo eos, quorum sentẽtia, animę post mortem corpoream tribuit nihil: sed vita hac fluxa & inconstanti, qua singulis momẽtis in decliue, hoc est ad interitum ducimur euidentissimum, totum metiũtur hominem. Verum quo plures ingerunt se nobis obices, eo instandum acrius, & toto (vt Græci dicũt) pede eatenus enitendum obnixius, donec suæ se figuræ reddat ambagiosus Proteus, vt veritas demum illucescat. quam magno & excellenti ingenio viri, enixè peruestigare adorti quidem sunt, sed conatus omnium cessisse in irritum, res ipsæ perdocent: cederéntque etiamnũ, ni saluator præpotens CHRISTVS ex sacris æterni patris fontibus tanti arcani promplsisset oracula. Nec frustra à M. Tullio nuncupatis expetitum votis sciremus, vt tam facilè posset vera inuenire, quàm falsa conuincere. De Proteo Herodotus item historia prima, & post eum Diodorus, alij quoq; plures, ad Ægyptiorum regum morem historia relata: quibus familiare fuit, leonis aut tauri vel draconis priorem partem in capite gestare, necnon arborem, quin ignem quoque, principatus insignia.

An credibile sit, silentem lunam aliquid in nos agere. Qui dicantur Icadistæ. Athenæi locus declaratur.

Cap. XXXII.

Væsitum à doctioribus naturæ arcana rimantibus, tum vt sic perfectius ingenium expolirent, tùm vt posteris se vixisse testarentur, Sitne à luna defluus effectus aliquis dum silet, dúmque in coitu est, quando lumine nullo, aut sanè minimo, virtute quoque esse prætenui, aut prorsum nulla, probabile videatur. Certè si intimo non omnino exuitur splendore, quod alibi sentire Cleomedem adstruximus, defluere inde aliquid, consentaneum est. Inter Galeni tamen placita reperimus, lunã eo schesmatismo, quod interlunium appellamus, nil omnino suæ virtutis affundere. Proinde apud eum consurgit mensis dierum numero sex & viginti, addito etiamnum semisse. Tot enim diebus insigniter, nec vanum nobis lumen insinuat, absumpto ferè triduo, dum solis radios subit, donec in emersum properans consuetum induat habitum. Dici tamen non improbè potest, lunari vi tunc affici aliquo modo inferiora hæc, quatenus dum agit nihil, subducta luminis potestate, nocumentum affert nonnullum, quæ incrementum adepta adolescentiæ vim impertitur, largius alendo ac succulentius amplexando. Postea verò quàm de luna satis multa ex diuerso congessimus, farraginem (vt sic dicam) adiuuabit nostram illud quoque, si Epicureos docuerimus à Græcis, & Athenæo præcipuè Dipnosophistarum libro septimo, εἰκαδιστάς, idest Icadistas nuncupari, quoniam Icadas colerent, quas intelligimus ferias Epicuri nomine institutas mensibus singulis vicesima luna, qua natus credebatur is, quem superstitiose adeo venerabantur, vt vultus gestarent per cubicula, circumferrentque secum. Immo verò, vt quinto De finibus Cicero scribit, non in annulis modò, sed & in poculis haberent. Feriarum mentio quoque est libro operis eiusdem secundo.

Adulationis malum. Quid cercopissare. Quæ climacides. Adulatorum appellationes diuersæ. Crocidissare quid. Carphologia. Carpi, carpisculi, carpæ, pericarpia. Capreolus. Tylæ. Crocylia. De Dionysij adulatoribus, & Antigoni. Adulatorum cognomina plura. Colax vnde, & item Cœlia, & Buculos. Cœla. Stena. Clymenus pro Plutone. Cælius mons, qui & Querquetulanus vnde. Thopica. Thopes. Tiberij & Porcelli historia. Climax quid.

Cap. XXXIII.

Adulationem perpetuum esse malum regum, quorum opes assentatio sæpius quàm hostis euerterit, Q. Curtius scribit. Abs quo proditum item scimus, id esse nationis Siculæ vitium proprium germanúmque: sicut Græcorum quoque, vt indicat Hieronymus: Scit ipsa, inquit, me non nota, sed audita narrare: nec ex aliquo in me beneficio, more Græcorum, gratiã lingua reddere. Cynicum Diogenem scitè admodum & verè solitum dicere, accepimus, κρεῖττον εἶναι ἐς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. idest, præstare ad coruos redigi,

quàm adulatoribus exponi, quoniam illi morticinia modò consectentur, hi etiamnum viuos bonósque laniatu pestifero excarnificare non desinant. Et Anaxilas dixit, adulatores esse diuitum σκώληκας, idest vermes. At Pindarus quum adulatores psithyros appellasset, idest τοὺς ψιθύρους, παρὰ τὸ ἠρέμα ὑποψιθυρίζειν, idest ab insusurratione, illorũ esse dixit ἀμαχὸν κακόν, idest inexpugnabile malum. Quin ficuti pueris simia videtur decentior pulchriórque, itidem & imprudentium plerisque ac adulatorum sæpe videri potentes, aut dici sapientia præcellere, ac omnifariam scatere bonis. Cæterum ab stultis probentur illi quidem, dum sapientibus simiæ prorsum sint. At Solonẽ è regno egisse præcipitem Crœsus memoratur, quòd adulari nesciret. Poetæ item Philoxeno mortem intentabat Dionysius, quòd eum versus proprios recitantem, absurdos quidem & inconcinnos laudantibus cunctis solus audiret immobilis. Quæ res, perniciosa vitiorum est altrix. Ea demum, inquit Ammianus, laus grata esse potestati debet excelsæ, quum interdum & vituperationi secus gestorum pateat locus. Monet Seneca, adulatoribus non esse præbendum latus, qui artifices sint ad captandos superiores. Habere enim hoc in se naturale blanditias, vt quum reiiciantur etiam placeant, sæpeque exclusas nouissime recipi. Remedium tanti mali est, nolle laudari. Et alibi Seneca idem: Pro sua quenque portione adulatio infatuat. Dicamus, vos quidem dicitis me esse prudentem: ego autem video, quàm multa inutilia concupiscam, nocitura optem. Adulatorum porrò guttur dicitur in Psalmo sepulchrum patens. In præceptis ciuilibus Plutarchus scribit: Demetrij adulatores indignum putasse, quo illum (opinor) arctius illaquearent, ac compeditum tenerent, cæteris regium nomẽ impertiri. Nam Seleucum elephantarchen nuncupabant, Lysimachum verò gazophylaca, at Ptolemæum nauarchum, Agathoclea nesiarchen. Idem alibi Plutarchus nil intentius cauendum, quàm adulatores monet, quoniam nullũ sit perniciosius genus, quódq; in præcipitium festinantius iuuentutem agat: quippe parentes ac liberos radicitus exterunt. Relatu dignũ est, κροκυλίζειν verbum adulatoribus congruere, vbi subblandiendo floccos pilósque ex vestibus legunt, quos vocant Græci κροκύδας, item γνάφαλα & τύλας. Ex quo elegantissimè Galenus phrenetios signa commonstrans, esse in eis inquit, stultam manuum iactationem, καὶ κροκιδισμὸν καὶ καρφολογίαν, idest crocidismum ac carphologiam, idest festucarum collectionem. Crocylia verò ciuitatis est nomen. Eadem figura dicitur ῥαγίζειν, idest acinos, quos vocant rhagas colligere, quod faciunt vuas comedentes. Carporum verò in Europa copias ab Aureliano afflictas, prodit historia: quo nomine, Carpicum senatus eum appellauit. Quod indignè is ferens: Superest, inquit, patres conscripti, vti carpisculum etiam me dicatis. Erat autem eo nomine calceorum genus notissimum, vnde calceis forsan indita modò plebeia nuncupatio. Olearum item vermiculi vocantur carpæ, austrino prouenientes flatu, sicuti in vitibus ipes. Sed & fœnum græcum inuenio carpum appellari: quin & balsami semen. Encarpa in Trachiniis vocat Sophocles, euaporationes ex floribus factas & fructibus in sacris. Pericarpia carnem intelligunt seminibus circumiectam in pomis. Capreolus bicorne ferramentum est. Scribunt Græci, κερκωπίζειν esse adulatorum verbum item proprium, tralatione tamen à brutis ducta, quæ caudam motantia, quam dicunt κέρκον, subblandiri assueuerint. Id verò nostris literis cercopissare dicetur recte. Fuisse iuniori Dionysio adulatores legimus plures, quos etiam plerique Dionysiocolacas nominant. Hi primum se non acutè admodum videre assimulabant, quia sic afficeretur Dionysius. Expuenti quoque faciem obiiciebant, quam is conspueret: nec satis, superfluitates oris collambebant etiam: quæ euomuisset, melle dulciora videri, asseuerantes. At Apol-

A lophanes Antigoni adulator, illius dicebat fortunam ἀλεξανδρίζειν. Sunt qui ex adulandi gestu, adulatorem nunc paranchonisten, nunc schematothecen nuncupent, quoniam sit propemodum Proteus quidam. Psomocolax legitur quandoque in veteribus libris. Esse is videtur, qui panis ac bucellæ gratia, quam vocant psomõ, fusim abbladitur. Qui verò etiam plagas pati potest, psomocolaphum (opinor) rectè dixeris. Nam & colax indidem sibi nomen vendicat, quoniã cibum etiam colon vocent, vnde & bucolos. Quin

B cœlia quoque, idest venter, hinc originem ducit. Celes autem Vibenna Etruscæ gentis dux, Cælio monti nomen conciliasse memoratur, quem ob suppetias latas sedem accepit ab Prisco Tarquinio, seu alius quiuis fuerit is: qua de causa etiam Thusco data vico nomenclatura. At olim mons Cælius dictus, vti comperio, Querquetulanus, quòd esset syluæ id genus frequens fœcundúsque. Sinum Euboicum dici Cœla, scribit Liuius. Sed & fauces vocari cœlas, quas item stena nuncupent, idest στενά. Cyprias verò mulieres as-

C sentandi artificio pernobiles, quum in Syriam transmisissent, climacidas legimus nuncupatas, quoniam acclinatę currum inscensuris regum vxoribus gradũ struerent, ac velut scalam arrigerent, quam vocant climaca. Est item schema, quod dicunt grammmatici climaca & climacoton. Dicitur verò pulchritudinis schema, panegyricis plurimũ orationibus accommodatum. Clymenum verò coli quum audis ab Ermionensibus, non aliũ (Pausania tradente) accipias, quàm Plutonem. Nam & inibi visebatur hiatus, per quem

D eduxisse Cerberum Hercules memoratur. Dici autẽ Clymenon interpretantur, ὅτι πάντας προσκαλεῖται εἰς ἑαυτόν, quod ad se accersat omnes: vel ὑπὸ πάντων ἀκουόμενος, idest quem audiunt omnes. Esse quoque Plutonem hunc, testatur Epigramma de Orpheo concinnatum,

ὃς καὶ ἀμειλίκτοιο βαρὺ κλυμένοιο νόημα
καὶ τὸν ἀμείλικτον θυμὸν ἔθελξε λύρα.

Quod ad climacidas spectat, amplius aduertendum: anaboleos, idest ἀναβολεῖς dici Græcis, & Plutarcho

E in vita Crassi, qui equum inscensuris adiumento sunt. Sed & pro scala capi, prodit Sudas. verbum id transferre neglexit Plutarchi interpres. Climax porrò certaminis est genus Sophocli in Trachiniis. Thopica item adulatoria intelliguntur. Nam adulatorij & ementiti sermones vocantur thopes. Ab adulationis malo nec illud seiunctum: Tiberio fortè obuenit, vt in decreto quodam verbo vteretur haud Latino satis: id quum amplius noctu versasset, mox rei grammaticæ studiosos consuluit: tunc Capito Ateius, Etiam si,

F inquit, veterũ nemo hoc videatur verbo vsus: at nunc abs te ius accipiet, intérque antiqua recensebimus. Porcellus sermonem excipiens, Tu, inquit, Romanorum hominibus, ô Cæsar, πολιτείαν dare potes, verbis non potes.

G *Vitæ diuturnioris breuiorísque rationes ex philosophorum scholis: item de ratione maris & fœminæ in plantis: atque inibi Plinius illustratur. Vlysses cur dicatur corax, seu coruus.*

Cap. XXXIIII.

Longioris aut breuioris vitæ discrimina esse bifaria, proditum ab eminentissimis est. Sunt enim animalia quædam, quæ vitæ comperiuntur longioris per totam speciem, sicut homo: diutius enim viuit hic, quàm equus. Alia verò sunt, quæ inter se differunt. Nam inter

H homines habentur, quorum spatiosior vita est, quod ipsum duabus de causis contingere potest: altera promitur ex constitutionis ratione: ex regionum diuersitate altera. Qui in regione agunt calida & humida, vel tem-

vel temperata procuidubio longiora sortiuntur vitę A
spatia,sicuti Aristoteles arbitratur,quá qui in frigida.
Præterea qui sanguinei sunt, annosiores degunt.Exi-
stunt enim calidi & humidi,quibus vitam consistere
maximè deprehenderunt scientissimi. Melancholici
verò ratione diuersa commoriuntur velocius:suntq;
prorsum oligochronij. Neque credendum,magnitudi
nem corporis vel paruitatem , esse diuturnioris vitæ
causam. Equus enim breuioris est vitę,quàm homo,
& insectorum multa sunt ἐπέτεια,hoc est annuum tan
tum tempus degentia. Neque item plantæ animalia B
exsuperant vitæ longitudine, quando inter ipsas an
nuæ sunt pleræque. Neque item sanguine prædita su-
perant exsanguia , quoniam apes multa præcellunt
quæ sanguinem habent:nec rursus exsanguia,sangui
neis diuturniora. Etenim quæ malaca vocantur,epe-
tia quidem sunt,sed sine sanguine. Neque in terra de-
gentia,iis,quæ in mari.Nam ex terrestribus multa vix
annum implent.Et in mari quoque pleraque sunt vi-
tæ breuioris.Nam mollioris duriorísque teste anima-
lia breue admodum durant tempus. Verum,vt ratio C
euidens proruatur effectus huius: ita omnino conie-
ctandum videtur,vt veterum prætereamus sententiã,
statuentium , fellis priuationem videri longioris æui
argumentum.Omne animal est calidum &humidum.
& quod sit calidũ,hinc peruincitur : Omne enim vi-
uens alimento indiget : alimentum in principio con-
trarium est,in fine simile. Vnde necessarium videtur,
id à principio aliquo intimo commutari. Hoc autem
non aliud est,quàm calidum. Proinde,omne viuens
caliditatem habet. Sed calidum sine humido nequit D
consistere: hoc enim est proprium calidi subiectum.
Propterea quod viuit , vtrunque habeat necesse est:
his enim vita constat.Senectus verò, quæ corruptio-
ni proxima est, frigida est ac sicca.Amplius verò cor-
rupta iam,& mortua.Porrò quia senescentia exsiccá-
tur assiduè ac necessario.Siquidem calidum assiduè in
humidum agit,ac diuexat illud,simúlque seipsum.Nã
humido corrupto per accidens , & ipsum flaccescat,
necessum videtur. Vitæ longioris causa agnoscitur
prima,si genuina humectatio talis fuerit,vt non faci- E
lè arescat exterature q; ab intimo calore. Proinde pin-
guia longioris vitæ sunt. Nec facilè computrescunt.
Illud enim pinguedinis proprium , vt partes aggluti-
net, quia viscidi habet multũ,& inde aeris quoq; plu
rimũ,pingue enim aereum est.Aer autem sic se habet
ad aquam & terram,vt ignis ad omnia elementa.Qui
illorum respectu imputrescibilis est.Itaque & aerem
respectu aquæ & terræ nescire putredinem , certum
est. Deinde si humectum hoc non pingue solum,ve F
rum cum calore compari fuerit copiosum,conseque-
tur ratio secunda diuturnitatis vitę. Nam si humi-
dum proportionem non habet ad calidum , lar-
gitate sua & redundantia illud præfocabit, vel ipsum
concrescet. Propterea inquit Aristoteles δύο γὰρ τὰ αἰ-
τία,τότε ποσὸν καὶ τὸ ποιόν. id est duæ enim causæ sunt,
quantum & quale:quod est,multum esse quidem, sed
non extra proportionem. Qua ex causa,inquit,homo
diuturnitate viuendi multa præcedit animantia.Qui-
busdam verò animantibus humidum inest pingue,in-
deque duo proueniunt.Nam eiusmodi humectum nõ G
exsiccatur facile,quod iam diximus.Rursus nec facile
frigescit,quum pingue aereum sit. Aer verò calidus
quod verò calidum est,non ferè concrescit,immóque
nec pinguitudo. At in quibus fuerit aquaticum hu-
midum,vitæ proculdubio sunt breuioris. Tale enim
humectum crassius est frigidiúsque , immóque etiam
concretioni obnoxium. Cæterum ex iis quæ iam no-
bis exposita sunt euidentius illa pernoscuntur.Quum
sit genitale semen superfluitas digestionis tertiæ,ete-
nim calidam percoquens plus sæpe digerit , quàm ad
nutricationem videatur necessarium & augmentum,
idque superfluum fit semen: quæ frequentius coeunt,
breuioris sunt vitæ,& maturius senectute conficiun-
tur. Nam quum superfluum eiusmodi intemperantia
coitus egestum fuerit,id demum emittitur humidum
quod nutrimento destinatum à natura fuerat , vnde
exsiccatio consequitur. Inde fit, vt muli equos exsu-
perent viuendi diuturnitate. Itémque vniuersim fœ-
minæ mares , quia plus hi egerant vrinæ genitalis,
quod & in passeribus perspicuum est. Alioqui quum
sit mas calidior fœmina , & vitam longiorem sortiri
eum,non dissimile veri est. Quam rem & in plantis
intelligimus,etiam si impropriè masculus & fœmina
dicuntur in iis.Masculus siquidem propriè est,qui in
aliquo generare potest:fœmella , in qua generari po-
test : qua ratione masculus & fœmina esse in plantis
non queunt. Ea tamen distinguuntur appellatione,
quòd quædam illis insint masculorum proprietates &
fœminarum. Nam quia masculus maioris est virtutis
vt plurimum,quàm fœmina:ideo planta , cui maior
vis adest fructus promendi , masculi indepta nomen
est:cui autem minor,fœminæ.Et Ammianus Marcel-
linus maritari palmas tradit,ac sexum facile discerni
quin & fœminas concipere marium illitas semini-
bus, adeóque inuicem oblectari,vt enixius sese appe-
tentes,ne proflatu quidem validiore auerti queant.
Hæc verò ideo exsequuti sumus, vt Pliniana eruditio
amplius innotesceret : sic enim Naturalis historiæ li-
bro tertiodecimo legimus : Arboribus immo potius
omnibus quæ terra gignit,herbísque etiam,vtrunque
sexum esse,diligentissimi naturæ tradunt. Quum tã-
men Aristoteles libro De animaliũ generatione pri-
mo,marem à fœmina non separari in iis scribat. At
Dioscorides Syluæ medicinalis libro secundo : Ana-
gallidis,inquit,species duplex,flore differens : quæ e-
nim cyaneum habet, fœmina dicitur : quæ phœni-
ceum,mas. Quin & De stirpibus libro tertio Theo-
phrastus:Arborum,inquit,differentia publica est,qua
fœmina másque distinguitur:quorum alterum fructi-
ferum,alterum sterile aliàs est: vbi verò ambo fructi-
fera,fructum meliorem præstat fœmina : nisi fortè
mares eas libeat vocare: sunt enim quibus ita videa-
tur. In Asclepio autem Mercurius:Deus:inquit,vt o-
mnia,vtriusque sexus fœcũditate plenissimus, semper
volũtatis suæ prægnans parit,quicquid voluerit pro-
creare. Amplius Hexaemeri tertio cum magno Basi-
lio Ambrosius:Est etiam,inquit,quod mireris:nam i-
psis sexus pomis inest,inest arboribus sexus discretio:
quippe palmam videas,dactylos quę promit, plerun-
que ramos proclinantẽ suos , seséque submittentem,
ac concupiscentiæ & amplexus speciem quodammo-
do arbori prætendentem,quam marem palmam nun-
cupant rusticorum pueri. Palmã igitur illã fœminam
intelligunt, quę sexum subiectionis specie confitea-
tur. Quo sanè argumento agricolationis periti ramis
eius dactylorum,vel masculæ palmæ semina præstruẽ
tes,veluti perfunctionis sensum infundunt,ac experi-
ti concubitus exhibent gratiam. Quo affecta munere
surrigitur de nuo, ac planè hilarior comam protolle-
re animaduertitur. Verum quia de vitæ diuturnitate
loquuti multa sumus, sciendum , Vlyssem ab Lyco-
phrone coraca dici, hoc est coruum, διὰ τὸ πολυχρόνιον,
quoniam ætate iam fessus interiit,ab Telegono inter-
emptus, quem ex Circe susceperat : cuius rei vel Op-
pianus commeminit.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIONVM ANTIQVARVM LODOuici Cælij patrui, ad Dominum Antonium Campum ciuem Rhodigij, Pręfatio vigesimaprima.

BEATAM ciuitatem, quæ sapientum consiliis rectè gubernetur, doctissimorum antiquorum sententia comprobatum esse, nemo est qui ambigat: quum felicem illam dixerint eius dominis aut philosophantibus, aut philosophis dominantibus: vtpote qui rationabili mentis intuitu inducti, quæque innoxiæ probitati dissona fuerint, proficua sint, an nocua perscrutati, solam veritatis tutelam aucupati confoueant: cuius claritate subiectorum mentes illustratæ, de facili cõquiescunt. His libenti adhæsi animo, quos patriæ patres dicere nõ abnuentes, consequuti eorum iudiciis, vnanimes conquiescunt. Quorum consortio te probissime Antoni Campe ascriptum cognoscens, qui & priuatorum negotiorum factura, & publicorum magistratuum administratione, quibus viros ostendi iudicatum est, apud omnes tantæ auctoritatis haberis, vt eorum animos in te perpensos allexeris, naturali quodam (vt sic dicam) innato impetu, tanto affectu me deuinctum reddidisti, vt tibi semper deditissimus, nihil in me habeam quin in tuæ probitatis commodum cedere destinauerim. quòd & si tenuioris meæ fortunæ paruitate saginatè tibi palàm facere nequeam, antiquum id olfactus adagium, Mola quidem salsa litant, qui non habent thura: in huius certioris certitudinis vadimonium volumen hunc vigesimumprimum literatissimi patrui mei maximis vigiliis primò elucubratum, pòst castigatissimè reformatum, tui inscriptione ædendum curaui. Quod & si munusculum quidem pauxillum sit, tibi tamen gratissimum fore non dubito: qui ab ipso humanioris literaturæ principia adeptus, talis euasisti, qualem te nunc nostra cognoscit respublica. Id igitur lubenti accipies animo, méque tibi deditum, doctissimíque tui præceptoris nepotem fouendum cura. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS, QVI vicesimus primus.

Cur sexus vterque minus in plantis distinguatur. Cur Iupiter dicatur mas & fœmina. De Proteo nonnihil. Iupiter physicus qui. Cur Herceus Iupiter oculorum trium. Iupiter imperator. Pentapylõ Iouis. Arbores in quo similes habeantur insectis, & quo differant. Insecta cur si dissecentur viuant, sed non diu. Cingere arborem quid sit.

Cap. I.

CÆTERVM quia huc producti sumus, cum Platonicis ita possumus contemplari. Masculina virtus & fœminina, idest generandi, & concipiendi, quæ in animalibus sunt discretæ, coniunctæ in plantis sunt in eodẽ plantæ corpore, ob hoc duntaxat, quia natura plantæ ita est inserta communi naturæ, sicuti plantæ corpus communi corpori. Vis autem masculina & fœminina ad naturã pertinentes coniunctæ sunt in vniuersali natura, quamuis in aliis separatæ. Sicut visus, vbi perfectus est, vim perspicacem habet, cum illuminante coniunctam: similiter

A intellectus. Sic Orpheus naturam mundanúmque Iouem marem vocat & fœminam, eodem modo & Mercurius. Hac ratione aeris animam Iouem Iunonémque appellant. Nam & physicum Iouem, quum dicebant, vti prodit Theon, aera intelligi volebant, quando, vt astruunt Stoici, hic est, ὁ διὰ πάντων διήκων, idest per omnia commeans. Hunc & Protea dixere nonnulli, quod innuit Homerus, quum ait,

Γίγνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον,
B καὶ πῦρ.

Est vtique hic omnium fons. Sed redeo vnde sum digressus. Animam terræ non solum Cererem, dicunt, atque Vestam: sed etiam Plutonem cum Proserpina coeuntem. Sic verò hæc allegoriam habent, veluti & illud, Iouem tribus insignem oculis, quorum vnus modò foret in fronte, reliqui vti assolet, Priamo fuisse patrium Deum, idest πατρῷον, in aulæ hypæthro, id est subdiali portione, ad cuius aram capto Ilio defugerit: quod Pausanias scribit. Eius simulacrum est
C mox Argos tralatum à Sthenelo Capanei filio. Trium oculorum ratio prouidentiam continet triplicem: nam cælo imperare creditur, sed & apud inferos ab Homero, Ζεύς τε καταχθόνιος dicitur καὶ ἐπαινὴ Περσεφόνεια.. At Æschylus Euphorionis etiam in mari Iouem vocat. Illud commonuero, esse qui Her-

cium

cium Iouem non à vallo, intrà quod coleretur, nuncupatum astruant, vti ferè creditur, sed ab arcendo, quoniam mala putaretur arcere, proindéque flatilem non admittere. Hercion pro domo accipi, adnotauit Sophoclis interpres. Nec obiter præteriero, ex Prænestina vrbe transuectum Iouis imperatoris signum, inque Vrbis regione octaua collocatum. Sed in Palatina regione Pentapylon Iouis arbitratoris fuisse legimus. Sed à diuerticulo repeto fabulam. Coniunxit verò natura sexum vtrunque in arbore, quia nequit hæc ad aliam coeundi gratia progredi: quanuis alibi alter præualeat, tuncque appropinquare plantas, necesse est. Verum quia in vitales rationes volentes incidimus, id obiter insertum huic parti attexemus. Plantas eatenus consimiles entomis videri, quatenus vt entoma, siue insecta, intercisæ viuunt. Eius ratio, inquit Thomas, reddi potest, quoniam eis insit anima actu quidem vna, potentia verò plures. Hoc tamen differre deprehenduntur, quod entoma præcisa consectaque viuunt quidem, sed non perdiu: cuius ratio euidens. Nam si perdurare diutius deberent, organa illis diuersa forent necessaria, vt os & stomachus: quod non fit. Neque enim habere possunt in qualibet corporis portione principium, quo nutrimẽtum admittant: immóq; nec perseuerare dissecta diutius queunt. At plantæ recisæ viuunt diu, quoniam in qualibet feret parte potentia & virtute, germen habent ac radicem. Hoc verò in nodis fit, propterea durant, quia trahere alimẽtum valent: gignunt quoque, quum germinandi insita sit vis. Cingi arborem obiter intelligi voluere antiquiores, vbi quis nocumenti proposito per ambitum delibrasset corticem, quo intermoneretur planta.

Climactericos annos à Ptolemæo haudquaquam probari.

Cap. II.

SCribit verò in Noctibus Atticis Gellius, obseruatum in multa hominum memoria expertúmq;, senioribus plerisque omnibus sexagesimumtertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire aut corporis morbique grauioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis. Hunc item annum appellari tradit climactericum, id est gradarium vel scansilem. Cuius mentionem quoque in Epistola ad Caium Nepotem Augustus fecerit. Proinde vitæ breuioris vnum id esse argumentum, colligunt ex doctioribus plerique. Siquidem auctor Iulius Maternus est, propterea sexagesimumtertium annum ætatis præcipuè videri periculis insignẽ: quoniam numerus vterque, septem & nouem, qui decretorij maleficique sint, & ad vitam succidendam pollentes, in vnum quasi confluant: nouies enim septem, & septies nouem sexagintatres efficiunt. & ob id climactericus præcipuè annus is vocatur: qui à septimo incipiens, vitam hominis quasi per gradus quosdam agat. Ita & quinquagesimusquartus, & alij minores climacterici nuncupantur, quoties aut per septem aut per nouem consurgunt. Ad ipsa porrò hæc respectare Senecæ illud videtur ex septimo De beneficiis: Sic, inquit, in hoc studio multa delectant, pauca manent: licet nescias, quæ ratio Oceanum effundat, ac reuocet: quare septimus quisq; annus ætati signum imprimat. Cæterum illud grauissimè adnotandum, altiúsq; omnino menti imprimendum, summis quidem viris rationes hasce numerales arrisisse plurimum, proptereaque plurium voluminibus insertas. At astrologorum princeps Ptolemæus, atque in ea decuria prudentissimus, ex asse placita eiusmodi reiecisse atque allisisse animaduertitur. Quando sua se dogmata perscripturũ pollicitus, id se præstaturũ ait, non per partes & numeros inefficaces, & causæ rationem non habentes, quæ superfluè multi, nulla ad persuadendum ratione fabulantur. Nam quum numeros dicit, dodecatemoria significare deprehẽditur, & qui climactericos annos ex numerorum obseruatione sola confiçiunt, vt enneadicos & hebdomadicos.

Quibus constet sanitas, quibúsue consurgant morbi. Cur tam longæui ante diluuium. Cur Cyrnij macrobij. Mellis præstantia in producenda vita. Democriti historia. Manna quid. Proegumena in morbis quid, & catarchonta: item accessio, & paroxysmus. Hygienus qui. Item gymnastes, ac pædotriba.

Cap. III.

SAnitatem, Alcmæon scribit, isonomia cõtineri, hoc est æquabilitate facultatũ quarundam, humecti videlicet, calidi, sicci, frigidi, amari, dulcis, & id genus aliarum. Quòd si monarchia se in his ostentarit aliqua, tunc verò cooriri morbos, & mox consequi interitũ. Diocles ægritudinum plurimas innasci, ex elementorum in corpore anomalia scribit, καὶ τοῦ καταστήματος. Erasistratus in alimenti copiam & cruditates corruptionésque morborum causas reiecit, quippe moderatiõnem & αὐτάρκειαν, idest sufficientiam esse sanitatem. Obseruatum in Galeni thesauris, Similarium quas vocant partium sanitatem, calidi, frigidi, humidi & sicci symmetria constare: quod verbum Latinè commensum dicas, vel etiam conuenientiam. Instrumentalium verò, similarium coaptatione ac responsu, numero, magnitudine, figura. Vbi verò iustum ac summum incrementum, idest (vt nuncupant Græci) ἀκμήν, indepta fuerint corpora, mox arescentibus nimio plus vniuersis, reddimur planè macilentiores & rugosi quoque. Qui sanè status animalis appellatur senium: cuius analogum in plantis dici αὔανσις solet, siccitate moriens & ipsa. Quæ genitis interitum præstruit insita vi. Est & alterum ex substantiæ ipsius fluore, ob caloris potestatem inductum exsuperans malum ac ineuitabile: vnde citra docentem ingenerantur cunctis escæ ac potus desideria, instaurandis quæ per momenta euanescunt. Sicca restituit cibus, humecta verò potus. Accedit his spiritus reciprocatio & arteriarum pulsus, quis aeream igneamque substantiam insigniter confouemus. Et vnus hic quidem tuendæ sanitatis scopus: nam alter excrementitiæ feculentiæ spectat egestionem. Cæterum de iis alibi fusius. Stoicorum scholæ calidi defectũ obrepere senium autumant. Æthiopas anno tricesimo consenescere, Asclepiades arbitratur ex ambustione solari. Nam frigoris ratione diuersa, in Britannia ætatis anno centesimo ac vicesimo senium contingere. Obstipari siquidem in iis locis corpora, obseptúmque seruari genuinum calorem, qui euanescat in Æthiopibus, solis vi laxatis eorum corporibus. Sed curnam adeo longæui ante vniuersalem terrarum inundationem homines fuisse narrantur? A Christianis theologis eius rei rationes promuntur aliquæ: corporibus quippe bene compactis parentum primorum, tam longæ ætatis beneficium præcipuè ascribendum, rentur. Quæ temperaturæ bonitas quo abierit longius, eo degenerarit magis. Consequebatur & victus moderatio insignis, necnon alimenti præstantia. Cui à diluuio multum accesserit prauitatis, quoniã dilutiorã euaserint omnia, terræ item ex Oceani salsedine vberi fertilitate corrupta. Suppetebat porrò principibus illis viris omnifaria herbarum, fructuum, lapidúmque scientia, quibus produci vitam in immẽsum salutari temperamẽto, ac inenarrabili ope tunc potuisse, non ferè dissonum vero est. Aderat & benignior clementiórque syderũ aspectus, quẽ motus rotata vertigo annorũ serie numerosa demutarit. Sed as-

fuit in primis sapientiæ diuinæ prouidentia sagax inculpabilísque, ea maximè ratione mortalis naturæ incrementa procurantis. Auctor Athenæus scribit, Cyrnios qui Corsicam incolant, ideo esse macrobios, siue polychronios malis dicere, hoc est longæuos: quoniã mellis cibo vtantur assiduè, quod apud eos in buxo natum (vt Bibliotheces sexto scribit Diodorus) habetur copiosius. Et interrogatus Democritus, quónam pacto sanum quis possit agere: Si interna, inquit, melle rigaris, olea autem extima. Quin Pythagoræ consectatorum mensa pane constabat melleque, sicvti prodit Aristoxenus. Ille verò ipse Democritus, quum ingruerent Thesmophoria, ne domum funestaret, rogatus, dies aliquot vitam produxisse dicitur sola mellis anaphora, idest euaporatione: quanquam alij calentium panum odore id factum malunt. Alioqui melle oblectatus assiduè philosophus is in annum centesimum nonumque fati distulit diem. Non prætereundum verò, quod in sanctis literis nuncupatur manna, dici à Græcorum scientissimis aeromeli, ceu aereum intelligi mel voluerint. Propterea sic finitur, ἡ αὔωθεν χορηγουμένη τροφή. Dicitur & angelorum panis, ceu ab angelis suppeditatus. Sunt qui amblision vocent quoque. Manna esse rorem, scribit Auicenna, qui fiat diuersus pro excipientium rerum qualitate. Mel denique diis est ac hominibus gratum, quòd in altaria fauus venit: & mel ad principia conuiuij & secundam mensam administratur. Illud fuerit auctarium ex Therapeutices primo: Morborum causas in ipso concinnatas coortásque animali, προηγούμενα nuncupari: sicut extrinsecus inorientes, προκατάρχοντα αἴτια. Nec illud relatu indignum: apud Plinium ac Celsum dici accessionem in morbis, quam Græci paroxysmum scitè nuncupant, vbi in febre, seu stata fuerit, seu erratica, ab redeunte malo in pugnam irritatur naturæ vis. Compertum id nobis quoque: eum qui tuendæ sanitatis artem profiteatur omnifariã, ὑγιεινὸν ab Græcis nuncupari: sicut gymnastem dicunt, qui ea modò teneat, quæ exercitij sunt. Nam & appellatione ea sic vtitur Erasistratus. Pædotriba verò sic est ab gymnaste diuersus, vti à medico coquus: nanque hic betam, lentem aut ptissanam aliàs alia condit ratione, nec tamen quas habeat quodque eorum vires, nouit satis. At medicus nil horum vti coquus condiet, verũ eius quod fuerit concinnatum, vim edisseret sciẽter. Itidẽ gymnastes omniũ planè exercitiorum virtutes ac rationes pernouit. Pædotribam non latent palæstrici motus, latet autem quid eorũ efficere quisque valeat.

An mors vlla dici naturalis possit. Naturale, non vno intelligi modo. Fatum capi pro natura. Virgilij locus explicatur.

Cap. IIII.

QVoniam verò in vitæ vel contractæ vel productioris contemplatione diu iam versamur, inseramus & quæstiunculam fortè doctrinarũ mysteriis nunc primum initiatis futuram non omnino iucundam, Sítne mors vlla, quæ dici rectè naturalis possit. Ac esse quidem, præclaris magnísque auctoritatibus suffulciri ac comprobari valet. Nam primo Canonis Princeps: Et hæc est, inquit, naturalis mors, cuique indiuiduo destinata ratione complexionis primæ ad metam, quam suapte vi continet ad intimam humectationem conseruandam. Idem apud Aristotelem in libro De morte ac vita, nõ incuriosus lector comperiet. Sed & primo De sanitatis moderamento Galenus, capite primo, duas esse naturales corruptiones scribit, quas productorum corporum nequeat vllum euadere: altera est, quòd arescimus perpetuo: alteram substantiæ effluxus incessanter genuini caloris vi conficit. Verum enimuero

A argumentari aduersum hæc modis aliquot planè licet. Ac primum quidem, quod Aristotelis testimonio in Moralibus, est vltimum terribilium mors: proindéque haudquaquam naturalis: quippe quod naturale nuncupatur: amicum quippiam & conueniens insimul amplecti videtur. Porrò si dicitur morbus, corporis habitus contra naturam, quanto id de morte constitui probabilius potest? An non vitam dicimus naturalem? id si est, mors contra naturam erit, velut contraria. Deinde si præter naturam senectus, eo amplius
B mors ipsa. Denique si esset homini mors vlla naturalis, esset nimirũ secũdũ naturã, aut ratione formæ, aut ratione materiæ. Siquidẽ in formã & materiã natura distribuitur, ex secundo Auscultationis physicæ. Verum ex forma non contingit mors, quum sit immortalis anima. Non item ex materia, quoniam & hæc ipsa perseuerat eadem sub vtroque transmutationis termino. Cæterum, vt ambagiosæ quæstionis discutiatur nubilum, scire oportet, non vno tantum modo dici naturale. Nam quandoque vt artificiali opposi-
C tum intelligi necesse est: cuiusmodi est ex materia & forma cooptatum corpus, quæ naturę dicuntur, quod in se habet motus & status principia: sicuti legitur in secundo De auscultatione physica. Alia item ratione nuncupatur naturale, vt aduentitio obiectum, siue post generationem comparato, quod Moralium secũdo innuit Aristoteles, quum ait, Nullum eorum quæ naturaliter existunt, aliter insuescere. Et septimo eiusdem tituli volumine, Facilius est, inquit, consuetudinem immutare, quàm naturam. Ideo nanque & con-
D suetudinem demutare difficillimum est, quia naturæ similis est: sicut canit poeta Euenus. Tertio modo dicitur naturale, quod rei necessarium est, cui naturale traditur: ad eámque materialis, formalis aut finalis causæ habitudinẽ possidet: qua ratione medicorũ peritissimi, res naturales septẽ prodidere. Quarto modo naturale aliquid intelligimus, quod cuipiã congruit, vt sit, vel vt conseruetur. Sic enim esse naturalem equis auenam pronuntiamus, & locum locato. Postremò naturale est, quod necessariò rei naturam conse-
E quitur, cuius est, ita quod in ea existentiæ suæ principium habet. Huic verò naturali violentum ex aduerso constituitur. Qua ratione, vt est Meteororum quarto, putrefactionem esse naturalem colligimus, ambustionem verò violentam. Quin in libro De marasmo, senium à Galeno secundum naturã constituitur: Nec tamen, inquit, sicuti connutricatio & crementum: sunt enim hæc naturæ opera, senium verò non opus, sed affectio consequens necessario. Quando animan-
F tium nulla in lucem prodiit vitalẽ senectutis nescia. Proinde secundum naturam obuenire statuitur, vt quæ necessariò consequatur omnia, quæ à natura dispensantur. Quo sanè modo & mortem esse naturalẽ, colligi potest: quæ inest homini ex materia physica iã potestatibus animæ subseruire amplius nequeunte. Quam quidem materiam esse corruptibilem scimus, nec manere eandem sub vtraque transmutationis meta: sicuti manere hylen, prudentissimi naturæ rerũ cõprobarunt. Hanc verò moriendi naturam etiam fatũ dicimus. Nam & quinto Auscultationis physicæ Ari-
G stoteles fatalem nũcupat generationem, quæ ritu fiat naturæ. Hinc Virgiliani carminis discutitur nubilum ex quarto Æneidos,

Nam quia nec fato, debita nec morte peribat.

Quippe quod secundo loco positum est præcedentis expositio videtur, qui mos est Virgilio vel frequentissimus. Quid enim est fatalis mors, aliud quàm debita & naturali proueniẽs discrasia? Sunt quibus tripartita Seruij distributio amplius arrideat: fatalis, naturalis, fortuita: quando & Cicero ait, Multa mihi im-
H minere videbâtur præter naturam, prętérque fatum, quem locum perpendit Gellius, sed ita, vt incertiores simus quàm prius: ipse sic, vt Maronem interpretor. Nam extra fati rationem non esse violẽtam mortem, quam planè indicabat orator, ex secunda

Philippica liquet: Clodij, inquit, te fatum, sicuti C. A
Curionem man et: quoniam id domi tuę est, quod fuit illorum vtrique fatale. Audio ab elemētariis nostram vellicari sententiam, sed non mirum faciunt, si quando supra ferulam sapere cœperint, quanquam difficillimum sit, incinent illud sibi, alabastrus vnguenti plena nobis putet. Siquidem ex vepreculis extracta nitedula publico excussa bono conatur arrodere.

B
Aphetica in cælo quæ dicantur ab astrorum peritis, & qui aphetæ: item apheteria quæ sint. Aphaneta stellæ, ac synodicæ, & acronyctæ. Prosthetes planetæ, ac aphæretes.

Cap. V.

Inter alia quę haud parum multa suis complexi voluminibus sunt eius adiuinationis sectatores, quæ de syderum ratione concipitur, si modò con- C
cipi vlla potest: obseruatum nobis id quoque, quod & arripuimus, quando labor hic noster planè miscellaneus est, ac (vt sic dixerim) congestitius. Esse in cælesti templo loca quædam, Gręco nuncupata vocabulo aphetica, carcerum imagine quadam, quas vocant apheterias. Dicuntur verò sic, quoniam inde vitalem auspicemur decursum: sicuti aphetas item appellauere annorum distributores, quos ex apheticis locis putant, quodam ve- D
lut afflatu, procursum in vitam elargiri, perinde ac à linea certantes emittuntur quadrigæ. Esse verò aphetas Ptolemæi obseruatio arbitratur solem, lunam, horoscopum, partem Fortunæ, & prædominantes in illis locis erraticas stellas. Sunt qui aphetas dici opinentur radiorum emissores, seu iaculatores, aut proiectores. Illud verò ex literis est nostratibus: Aphetas quoque dici Magnesiæ ciuitatem, facto inde nomine, quod in illis locis Herculem liquerint Argonautæ. Appellant & eodem vocabulo locum prope Athenas, E
vbi Xerxis primum infeliciter concussa sit classis. Apheteria verò genere neutro machinas obsidendis vrbibus accommodas signant. Aphanetas, idest ἀφανήτας, vocant stellas. idest absconsas, vt quas Solis orbe contegi, manifestum fiat: quo sanè argumento synodicas nuncupant, velut cum sole commeātes. Nam acronyctas intelligunt, quæ tunc oriantur, quum occidat sol. Aphæretas dicunt planetas numerum imminuentes, quando efficiuntur tardiores. Nam ratione diuersa, addentes ad numerum vocant προσθέτας.

F
Super Hermogene ex Græcis deprompta quædam periucunda.

Cap. VI.

Ingeniorum illud præcox genus non temerè vnquam peruenire ad frugem, dictum est à grauissimis auctoribus. Id si alias vnquam, in Hermogene deprehensum maximè est. Cui vix dum G
pubescenti vim ingenij miram & doctrinam minus peruulgatam, neque ex triuio (quod aiunt) natura indagini adnexa curiosiori ingessit, adeo vt natus annos duodeuiginti artem concinnarit rhetoricen, quæ non citra admirationem omnium atteritur manibus. Nec indignum putarit philosophus Musonius declamantem præsentia sua honestare. Immo verò nec Marcus imperator, ad quem extāt verba illa: sicuti auctor Philostratus est: Venio, inquit, ad te imperator pædagogo indigens rhetor, quem H
etiamnum ætas moratur. Quo nomine à Marco munifice dimissus est. Cæterum ipse hic ingeniosus adeo, & vltra ętatem disciplinis imbutus expolitúsque, agens quartum & vicesimum annum mente lapsus est, nulla euidenti causa. Propterea Antiochus sophistes ita in eum est cauillatus, ἑρμογένης ὁ ἐν παισὶ γέρων, ἐν δὲ γέρουσι παῖς. quod nostris verbis est, Hermogenes inter pueros senex, inter senes puer. Quod & in prouerbium duci potest, de iis quorum ingenia cō citata primo, & vegeta deflaccescunt mox, ac veluti bulla euanescunt. Fuerunt & qui vrbanè iocarentur, verè appellasse Homerum λόγους πτερόεντας, quod eos veluti pennas abiecisset Hermogenes. Vixit quidem diu, sed vt vnus ex multis. Memoriæ proditum est, mortui corpore dissecto, cor hispidum fuisse repertum, sed & magnitudine visenda.

Procœmio male vti, quid sit: item de Philagro sophiste: item dici procœmium pro hymno.

Cap. VII.

Procœmiis male vti, tralatione perelleganti de iis dicitur, qui negotiū quodpiam obituri, initia, & quæ conatum præcedunt, minus vident, aut curant. Sumptum id ex Attici Herodis verbis, quibus Philagrum sophisten repercussit, δοκεῖς μοι, ἔφη, οὐ καλῶς προοιμιάζεσθαι. videris, inquit, mihi procœmiis non bene vti. Illum verò iis coarguebat, quòd parum accuratè auditorum beneuolentiam venaretur, quam esse constat, veluti procœmium declamaturo, & sese ostentaturo. Fuit Philagrus hic, Cilix patria, Lolliani auditor, sophistarum vehementissimus, sed & maximè iracundus. Narratur quandoque dormitanti auditori pugnum in malam impegisse. Natura porrò difficilis erat, & minus tractabilis, quæ res nec ipsum fefellit: nam scitanti amico, quid ita non placeret ei filios tollere, Quoniam, inquit, nec mihi ipsi placeo. Apud Thucydidem dici animaduertimus, ἐκ προοιμίου Ἀπόλλωνος, quod ex hymno interpretantur, quando & hoc indicet procœmiū. Id verò adnotatum ex historia tertia. Ratione porrò haud absimili, epilogo male vti scitè dicitur, pro eo quod est infeliciter rebus vel dictis coronidem impingere. Nam Herodoto calculum apponente, epilogum dicimus, quicquid factis vel sermonibus loco vltimo adiicitur, κάρτα τι ἡσθεῖσαι κροῖσον τῷ ἐπιλόγῳ. Procœmium cœnæ legimus apud Athenæum, quo nomine intelligi videntur, quæ inferuntur primum. Ipsum id indicat ferè propoma quoque.

De Aristide Adriano. Qui dicantur vomentes. Scomma in Philippum.

Cap. VIII.

Aristidem patria Adrianum ex Mysia, Eudæmonis filium, proditur, dicendi copia & vi expressisse Marco imperatori, vt Smyrnam motu terræ ac hiatibus labefactatam, & funditus penè euersam restitueret: cum monodia, hoc est oratione querula & flebili frequens eliceret suspirium, mox verò etiam lachrymas, ac demum intulisset, ζέφυροι ἐρήμην αὐτὴν καταπνέουσι. hoc est, desolatam perflant Zephyri. Erat quandoque in Ionia imperator Marcus, necdum Aristidem nouerat. Euocatum ergo ad se ita interrogare perrexit: Quando, inquit, te audiemus? Hodie, ait ille, proponas, cras verò audias, οὐ γὰρ ἐσμὲν τῶν ἐμούντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων. hoc est, nō ex vomentibus sumus, sed ex eorum numero qui accuratè dicunt. Vomentes verò intelligebat, qui extemporali vterentur oratione. Ad quam quum minus ipse procliuis foret natura, vt assolet, rem totam vt incuriosam aspernabatur irridebátque. Hic porrò Aristides scommate Philippum lacessere, non expauit, quum Arimaspos μονομμάτους, idest vnoculos illi cognatos dictitaret.

Vomentes item qui dicantur. Pompeij scomma in Marcellinum. Vomitus ratio. Drimyphagia quid. Cotabissare. Lecanion. Lecane. Lebetiō. Scapha. Ecbolia, & phthoria, item emetica.

Cap. IX.

SEd enim scitu non iniucundum, vomentes dici non hosce modo, de quibus facta nobis mentio est, verum & luxu item diffluentes eodem intelligi verbo, vt qui repletione nimia vomere sæpius cogatur. Digni prorsum hoc nomine, qui in morem pinus exterantur, sicuti Lampsacenis olim esse interminatum Crœsum, Græcis credimus, ni veternum primo quoque excutiant tempore. Scitissima est Pompeij ad hoc ipsum sententia. Nam diffidente illo apertius iam cum Cæsare, Marcellinus ex iis vnus, qui essent ad honestiorem locum à Pompeio producti, eum in senatu proscindere grauius cœpit, vt qui Cæsaris partes mutato consilio, foueret. Quo nomine commotior Pompeius, Nónne erubescis, inquit, ô Marcelline, dum honestè minus de meis rebus loqueris? An excidit, Opera mea ex muto te vocalem factum, ἐκ δὲ πεινατικοῦ ἐμετικόν, hoc est, ex famelico quoque vomitorem? Certè qui auidius in dies epulis distenduntur, & vltra quàm genuinus stomachi calor perficere queat, infarciuntur, aut quotidianam cruditatem Laconicis excoquunt, aut vomitu leuant, aut catharticis extrudunt. De vomitu, primo Canonis Auicenna: Quum, inquit, vorandi assiduitate repletio superfluxerit, aut eius quod est in stomacho quispiam inundauerit motus, ad vomitum est festinandum. Sed & alibi Princeps idem: Hippocrates, inquit, vomitum collaudauit quot mensibus per biduum non intercisum, vt sequenti educatur, quod priore haud quiuerit. Hac autem ratione sanitatis pollicetur securitatem. Sed frequentius hoc agere, arbitratur malum. Nam & Rasis quarto Almansoris: Vomitus, inquit, admitti frequenter haudquaquam debet, inde nanque stomacho insigne infertur nocumentum, quippe cuius virtus destruitur. Rarenter si fiat, approbatur vel Galeni auctoritate, quarto De vtilitate particularum. Sed & Rasis idem post nimiam cibi ingestionem fieri suadet, aliàs durum esse ait. Alibi verò vomitus temperati hæc recenset emolumenta, in primis expurgari stomachū scribit, digerendi facultatem effici auctiorem, corpus detergi ac nouari, caput cum sensu leuius fieri, visum acui. Plinius vndecimo Naturalis historiæ: Vomitiones, inquit, homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis, maximè autem dentibus. Cornelius Celsus Medicinæ primo, Vomitum quotidianum ei qui valere ac senescere optarit, reiiciendum commonet: nam & Asclepiades in volumine De tuenda sanitate, vomitum exclusit: offensus puto eorum consuetudine, qui quotidie reiectando vorandi facultatem moliuntur. Nam plerique (vt censoriè queritur Seneca) vomunt, vt edant: edunt, vt vomant: epulas quas toto orbe conquirunt, nec concoquere dignantur. Et alibi idem auctor: Quid enim, oro te, liberale habent isti ieiuni vomitores, quorum corpora in sagina, animi in macie, & veneno sunt? Plutarchus porrò vomitus & alui ductiones medicaminum vi, esse scribit μιαρὰ παραμύθια πλησμονῆς. idest, mala repletionis solatia: certandū potius ὑδροποσίᾳ καὶ ἀσιτίᾳ, idest aquæ potu ac inedia, decurrendum πρὸς κλυστῆρα, idest ad clysterem. Medicamenta verò esse veluti ecbolia & phthoria, quibus intemperantes mulierculæ partum abigant, vt impleantur denuo & Veneriis perfruantur deliciis. Illud non transiluerim: esse Græcis drimyphagiam, quum ciborum acrementa, siue (vt ait Palladius) acredines quæruntur, quibus obturbetur stomachus, A atque ad vomitum fiat procliuior. Emetica verò censentur, idest ad vomitum propensiora, quæ sunt ἀρυστήθη, idest pectoris lati. Ex grammaticorum verò thesauris illud est, Bene potos quosdam vomere consuesse: id nonnulli κοτταβίζειν dicunt, siue cotabissare. Vas eiusmodi negotio accommodum dicitur lecanion, item lebetion. Sed & scapham nuncupauit in Anagyro Aristophanes. Lecanion & delicatus dicitur cibus. Lecane peluim indicat: vnde illud parœmiodes in Lucullo apud Plutarchum, λεκάνη δελφῖνα οὐ χωρεῖ, B Delphina peluis non capit: vtimur innuentes re pretiosa quem videri indignum. Sicuti apud Seleuciam superbè pronuntiauit rhetor Amphicrates, quum amplius rogaretur, artis suæ documenta inibi promeret.

Nil prorsum corpori indulgendum voluptatis nomine. Iuliani imperatoris historia. Sophoclis dictum. Carcerem instruere, quid sit. De Platone, Pythagoreis, & Plotino, & Agesilao.

Cap. X.

PLato non minor bene viuendi, quàm sciendi magister, Tantum, inquit, corpori indulgendum, vt philosophiæ ministerium præstare possit. Nam & apostolus Paulus ille celebratus magister gentium, Non oportere, ait, D nos prouidentiam aliquam corporis habere voluptatum nomine. Quoniam qui curiosius intentiúsq; illi vacant, animam verò cuius est imperare propriū, despectui habent: nil admodum ab iis diuersi videntur, qui vt organa quàm optima habeant, summo studio conquirunt: artem verò, cuius gratia comparantur, negligunt. Quamobrem, inquit magnus ille Basilius, ratio diuersa potius seruanda. Nam castigare corpus, & compescere illius impetus, vt immanem quandam belluam, oportet, & eiusdem aduersus animam temerarios motus rationis habenis compescere: E nec voluptatibus frena remittere, animæ curam prorsus abiiciendo, ne instar aurigæ, impetu equorum & violentia rapti feramur in præceps. Nam imperator Iulianus, qui in Persica interiit expeditione, turpissimum videri pronuntiauit, animæ præditum excellentia, corporis gaudia captare. Quod ab eo dictum verissimè inde abundè liquet, quoniam ab coniugis interitu Veneriis prorsum abstinuit, ceu attentius obseruaret, quod de Sophocle apud Platonem legimus, lætari eum iam senescentem consuesse, quia F prærabidi tyranni tendiculis euasisset. Mensa verò, vt somni parsimoniam non memorem, adeo vtebatur tenui, ideóque admiranda, vt videretur alioqui ad inopiam recasurus. Aristotelis decretum est ex Moralium secundo, In vniuersis ab voluptate cum primis cauendum, quando de ipsa incorrupti haud iudicamus. Proinde vt Troiani senes, inquit, erga Helenam sese habuerunt, sic & nos ad voluptatem ipsam esse affectos decet, passimque illorum vti vocibus: hoc enim pacto ab ea secreti minus delinquere com- G periemur. Propterea Pythagoram ferunt, quum audisset quendam ex familiaribus, cibis exercitationibúsque, vt pinguis fieret curare, dixisse, Non cessare illum molestiorem sibi carcerem instruere. Quæ res cedere in prouerbium potest de iis qui teterrimi mancipij, vt sic dicam, saginæ intenti nil omnino suspiciunt, vel prospiciunt: sed proni, velut pecora, terrena modò meditantur & cogitant, tanquam quod supra nos est, nostræ omnino curæ non sit, optiméque cum illis decidat fortuna, si numerosis & fumantibus patinis titillatur relanguescens appetitus, H distēditur venter, Sardanapali obuoluuntur plumis, anima voluptatum congerie remollita fatiscit. Neque venit in mentem, Platonem, quum corporis habitudine

dine vteretur nimiū prospera, quæ veluti vitis luxurians foret resecanda, Academiam insalubrem Atticæ locum delegisse, qua quod redundans nimiúmque sentiebat, loci intéperie supprimeretur. Quid, quod peritissimi ex medicis astruunt, summam corporis valetudinem esse periculosam? Ita profecto est, corpus hoc animi pondus ac pœna est, premente illo vrgetur, in vinculis est, ni sapientiæ studium accesserit, & illum respirare naturæ rerum spectaculo iusserit, ac à terrenis dimiserit ad diuina. Equidem maiores sumus, & ad augustiora geniti, quàm vt corporis nostri mancipia simus, quod non aliter inspectare decuerit, quàm vt arctius libertati nostrę obiectum, circunductúmque vallum, ac planè loriculam. Huius habitaculi veneficiis imbuti ac deliniti, vt Porphyrius scienter & sensit & docuit, altiore hic opprimimur somno, propterea diuina contemplaturis abstinentiam ab animalibus necessariam arbitratur. Quando & veterum sapientum plerique omnes summa declinabant cura, quicquid animam arctius corpori adnecteret, ac (vt sic dicam) ferruminaret. Vnde notissima Pythagoreorum expetita solitudo ac templorum lucorúmve inhabitatio: & quorundam etiam celebrata occæcatio, ne quid vsquam foret, quod contemplandi suauitatem interpellaret. Tantum aberant, vt corporis saginæ vacarent attentius, qua carcer obsepitur durior. Temperare nequeo mihi, quando huc producti sumus, quin Plotini philosophi sæculo illo singularis sententiam ad hæc maximè facientem, huic inseram loco. Auctor siquidem Porphyrius est, virum hunc summa sapientia, pudore quodam affici solitum, quòd anima eius esset in corpore, proindéque quibus esset ortus parentibus, neque etiam qua patria oriundus, æquo animo narrasse. Idem quinimmo tantopere indignabatur, effigiem corporis tradere pictoribus & plastis exprimendam, vt quum Amelius obsecraret, vt imaginem suam permitteret effingi: Quasi verò, inquit, non satis hanc imaginem ferre sit, quam natura nobis ab initio circumdedit, etiam censes imaginis huius imaginem diuturniorem insuper posteris, vt opus spectaculo dignum, relinquendam. Scribit Xenophon, quod proposito nostro vehementius inhęret, Agesilaum illum magnum & Spartanorum regem, corporis imaginem sibi statui summa vi abnuisse, quum id ei gratificatum irent nonnulli. Cæterum animi elaborare monumenta, nunquam destitisse, quum ita conciperet, Illud statuariorum, hoc suum ipsius esse opus: rursúmque id esse locupletum, hoc autem bonorum. Meminit historiæ in quadam ad Luceium epistola etiam M. Tullius. Sed redeo ad Plotinum, cuius moriẽtis verba literis planè aureis, & si quid auro reperitur etiamnum pretiosius, perscribenda: quia quid nostrum cuique meditandum obeundúmque sit, summa veritate perscribunt, non duxi per incuriam transmittenda. Nam quum iamiam foret animam acturus, perrexit ad eũ inuisendum Eustochius, sicuti ab eodem relatum sibi, Porphyrius scribit: habitabat is Puteolis. Adhuc (inquit Plotinus) te expecto, atque equidem iam adnitor, quod in nobis diuinum est, ad diuinum ipsum quod viget in vniuerso, redigere. spiritúmque his verbis emisit. Quamobrem omne studium adhibere, vt corpori quàm optimè sit, hominis esse videtur seipsum ignorantis, nec intelligentis oraculum viri magni, Non esse hominem id quod videtur. Nec cuiusmodi sit honesti facies, quæ si oculis cerneretur (vt in Phædro docuit Plato, & est à M. Tullio repetitum) mirabiles amores excitaret sapientiæ. Corpus certè viuentis hominis, quia sit planè carcer, ab Homero semper dicitur demas, sicut mortui soma: quoniam vt docuit Plutarchus, relinquatur ceu σῆμα. Esse autem Plotinum humanis perfunctum, scribit Firmicus, quum per totam eius cutem magnis humoribus nutrita pestis erupit, vt putre corpus, deficientibus mẽbris, corrupti sanguinis more tabesceret, pérque omnes dies ac horas, serpente morbo, minutæ viscerum partes defluerent: & quicquid pauloante integrum videras, statim confecti corporis exulceratio deformaret, vt sic corrupta & dissipata facie, tota ab illo figura corporis discederet, ac in mortuo (vt sic dicamus) corpore solus superstes retineretur animus.

Homo verus quid sit, ex Platonicorum sententia. Duas esse quodammodo in nobis animas. Valeriani imperatoris virtutes eminentissimæ.

Cap. XI.

Quamuis autem maiore sit opus sapientia, vt quisque nostrum quid tandem ipse sit, perspicere valeat, & ex vnguibus (quod dicitur) agnoscere: præsertim quod singularis necessaria videtur mentis expiatio, sine qua veluti lippitudine crassiore obseptis obstipatísque oculis vibrans solis lumen pati nequimus. Naturæ intima certè pertingere, prorsum impossibile. Expiationum verò illa efficax in primis, voluptatum, quas sensus perniciosi satellites prætendunt, contemptus. Tamen in præsentia pro virili promere iam enitar, quæ mihi Platonicorum magistra lectio suggerit, ex qua velut cella quadam proma, mira sæpe nobis sufficitur rerũ excellentia. Igitur hominem verum, inquiunt, non esse corpus, illud argumento est, quoniam hoc vtimur vt instrumento. Neq; item est vita corpori propria & adnexa addictáque, quando hæc nobis est cum brutis quoque communis: & quia nonnunquam huic ratio ipsa, per quam ipsi sumus, aduersatur & imperat. Non porrò quiddam ex corpore & eius vita propria consurgens, hoc enim est animal. Non denique ex anima rationali & viuente irrationali coniunctum, quoniam ex indissolubili & dissolubili vnum confici nequeat. Sed quod & antea multo fuisse ab Homero vate sancitum, acutè cõprobat Plutarchus, hominem esse animam, idest substantiam incorpoream rationalem, ex diuino quidem intellectu existẽtem, in se verò consistentem, corpori autem non inhærentem, sed potius assistentem, atque ipsa sui præsentia vitam hanc producentem in corpore, ex qua & ipso corpore compositum animal appelletur. Vita autem huiusmodi animatio & viuificatio dici debet communi tamen licentia, illam quidem animam dicimus primam, hanc verò secundam, atque à prima eiúsque viribus secundam, virésque eius oriri. In prima quidem ab intellectu ratio, à ratione imaginatio proficiscitur. In secunda, vires quoque tres præcipuæ sunt: imaginatio, idest communis sensus quidẽ: deinde sensus exterior in partes quinque diuisus: postremò potentia genitalis, quæ & natura vocatur, generationis, augumenti, nutritionis origo. Porrò non esse animam compositi partem, in libro De beatitudine significat Plotinus, vbi ait, Animam non esse coniuncti portionem, testatur ipsa eius à corpore sequestratio. Vbi separationem intelligimus duplicem: vnam per moralem philosophiam, qua se à perturbationibus corpori seruientibus segregat: alteram per contemplatiuam, qua se à sensibus & imaginatione seiungit. Debet verò philosophus ad vtentem rationem instrumentum hoc conuertere, vt ei libentissimè pareat, & rationem ipsam ab hoc vsu seuocare, quoad fieri potest, ad contemplandum. Vel id prorsum agere quod Valerianus, de quo quum de censore creando in senatu ageretur, ita pronuntiatum voce omnium vna, scribit Trebellius Pollio, Valeriani vita censura est: Is de omnibus iudicet, qui est omnibus melior: is de senatu iudicet, cui nullum inuri crimen potest: is de nostra vita sententiam ferat, cui obiici quicquam nequit. Valerianus vel ab incunabulis tantum non censor fuit: Valerianus in tota vita censor, prudens senator, modestus, grauis, amicus bonis, tyrannorum

xannorum hostis, criminosorum inimicus ac vitiorum multo magis. Censorem hunc accipimus, imitari hunc omnes volumus, genere hic est primus, sanguine præcellens, vita emendatus, doctrina clarus, moribus insignis, exemplum antiquitatis. Hic tamen talis tantúsque mox imperator ab Persarum rege Sapore infeliciter captus memoratur.

Hominem ab alijs finiri ex anima corporéque concinnatum. Homo interior & exterior qui sit.

Cap. XII.

ATqui dicat aliquis, videri quidẽ hæc acutè satis sólertérque excogitata, esse tamen præter communem hominum conceptum, quando vt Augustinus scribit, non totus homo, sed pars melior hominis anima est: at quum est vtrunque coniunctum simul, tunc demum consurgere constaríque hominis nomen. Quod tamen & singula sibi vendicent, siquidem communi quadam loquendi lege, illatum conditorio hominem pronuntiamus corpus tantum intelligentes: rursúmque ad cælestia tralatum, aut in barathri supplicia intrusum, dum animam modò significamus. Cui rationi seu cõsuetudini calculum adiicit etiam scriptura, animam interiorem appellando hominem, corpus verò exteriorẽ, ceu duo planè sint homines, quum simul vtrunque sit homo vnus. Significare obscurius hoc ipsum Eustathius quoque animaduertitur, vbi αὐτὸς inquit, idest ipse, nunc quidem dicitur de anima tantum, nunc de corpore vel mortuo: vt apud Homerum,

αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κυνέσσι.

nunc verò & de vtroque, idest homine composito. Proinde perpendendum amplius, qua ratione dicatur homo ad imaginem Dei factus: & esse item terra pronuntietur, denuóque in terram abiturus. Dici nãque illud rationalis animę intuitu, palàm fit acrius inspectanti, qualem Deus insufflando, vel (si commodius dicitur) inspirando indidit homini, idest hominis corpori. Hoc autem corporis ratione, qualem hominem ex puluere finxit Deus, cui & animam est impertitus, vt sic concinnaretur animale corpus, idest homo, in animam viuentem. Varro item ille doctissimus, quum animaduertisset, in hominis natura duo esse quædam, corpus & animam, addubitauit primum, an hominis appellatione intelligi tantum anima deberet, cui ita foret corpus, vt equiti equus: an corpus tantum aliquo modo se habens ad animam, sicuti ad potionem poculum. Mox verò hominem nõ animam solam statuit, non item corpus, sed quod ex vtrisque consurgit: proinde summum hominis bonum, quo euadat beatus, ex vtriusque rei bonis constare.

Adam & Euæ allegorica ex Platonicis significatio.

Cap. XIII.

VErum nec vacantis operæ fuerit, attexuisse huic potissimum loco, qua ratione Mosaicam doctrinam, & velata mysteria Plotinus, Origenes, & Ammonius per allegoriæ acumina secretiora sint interpretati, etiam si facta nobis alibi quoque mentio est. Astituunt enim primum personas duas, hominem ipsum quasi Adam, & humanum animal inde emanans atque degenerans quasi Euam, quæ ex consópito Adam tracta narratur: quoniam animal ex se tunc propagat anima, quando ex priore inter cælestes vigilia ad naturalia labens, diuinorúmque oblita iam dormit, & somniat. Proinde tunc affundere vitam corpori dicitur, Euæ no-

A mine significatam, quæ & prior errore deuio prolapsa, illius denique suffragium impetrat. Quamobrem quum esse traduntur duo in carne vna, duas velut in corpore vno animas rectè accipi posse, arbitrantur. Verum, hæc sint illorum placita, nos ne latum quidem vnguem à Christianorum patrum scitis reuellimur.

B *Argiuo scuto dignus, prouerbium, quam rationem habeat præter Zenobij sententiam. Certaminum festorum præmia varia. Sagma quid. Plutarchi locus explicatur ex Arato. Defenditur lectio in Lactantio grammatico. Scutum sacrum. Sigmata in scutis. Sagmaria. Solenoides. Scutariæ fabricæ, & id genus aliæ. Cuniculary. Sacos cur dicatur. Scuta genibus illisa quid indicarent, ac quid peruersa.*

C

Caput XIIII.

ARgiuo clypeo dignus, dicitur ex parœmia, vt Zenobius scribit, de eo qui eximia ob generositatem veneratione sit dignus: idque ex Argiuorum veteri more propagatum, quo honestioribus pueris contribueretur honoris, vt scutum gestantes pompam ducerent. Cæ-D terum, quæ fuerint eius rei initia, non ferè traditur. Ego tamen omnem (quod dicitur) lapidem prouẽs videor aliquid eruisse certius, quod & protinus hisce libellis inspersi. Legimus verò, fuisse Argiuorum regem Enhippum felicitatis miræ, cuius clypeum, qui apud Græcos insigniter rem gessisset, accipiebat, vt per vrbem incedens honestaretur, vnde obrepserit in ignauos prouerbium, cuius etiam meminerit Callimachus. Mentio item & regis & scuti, est apud Papinium hisce versibus:

E Celsam subeuntibus arcem,
In gradibus summi delapsum culmine templi
Arcados Enhippi spolium cadit, æreus orbis.

Lego item in Græcis auctoribus, apud Argos celebrari consuesse festa certamina Heræa quæ dicerentur, ac Hecatombæa: in quibus vincenti æneum contribueretur scutum, sicuti apud Achaiæ Pellenem in Theoxeniis, ac Hermæis chlæna, quam nos lænam dicimus. Apud Marathonem in Heracleis argentea phiala. Quippe hoc genus panagyres passim in Græ-F cia celebrabantur, vti Thebis Iolaia, quæ & Heraclea: Megaris Diocleia: apud Æginam Æacia, & Delphinia. In Geræsto Gerestia propter Neptunum. Amarynthia in Eubœa. Porrò in hac scuti mentione addamus & aliud quod vsui sit legisse: sicuti thecam dici sagma, testimonio Aristophanij interpretis in Comœdia cui titulus ἀχαρνῆς, super eo poetæ versiculo,

τίς γοργόν' ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος;

quis Gorgona excitauit ex sagmate? Nam sage, in-G quit, idest σάγη, scutum indicat: vnde & pansagia dicatur panoplia, idest armatura. Sagmatis meminit etiam Sophocles,

κάλλιστα τέχνη δ' ἐν καλοῖσι σάγμασι.

Lactantius grammaticus in Thebaidos nonum: Corythus theca, inquit, arcus solius, sicut pharetra sagittarum, sagma scuti. Quem tamen locum velut repastinaturus quidam, expuncta lectione tum vetere, tum etiam vera (vt constat) sacconiam reposuit, errore manifestario. Sagma inuenies & apud Pollucem Onomastici septimo, καὶ σάγματος ἔλυτρον, τὸ τῆς ἀσπί-H δος. sed & libro decimo, sagmata iumentorum ex quorundam sententia, Philippicorum quinto inueniri, scribit. Quin & Leuitici quintodecimo: Sagma super quod sederit, immundum erit, quo nomine vel sellam interpretantur, vel instratum, quo mollior fiat sessio: proinde in Hebræo equitaturam haberi. Sagma pro

aceruo accepisse Plutarchus animaduertitur in Catonis senioris vita, εὗρε μόλις ἐν πολλοῖς σάγμασιν ὅπλων, καὶ νεκρῶν σώμασι. Non prætereundus Plutarchi eiusdem locus in Arato, quem scribit apud Corinthum parasse παραξιφίδας μικράς. & mox assuisse εἰς σάγματα: quod capsas indicare interpres est suspicatus. Tradunt Græci, canthelia dici asinorum sagmata, & quæ his imponuntur, texta viminea. In puppibus quoque procurua ligna scænæ gratia struendæ, canthelia vocari. Sigmata scutorum inuenimus apud Xenophontem Rerum Græcarum quarto: ea videntur fuisse insignia elementi figura, quibus vterentur Sicyonij, οἱ δὲ Ἀργεῖοι ὁρῶντες τὰ σίγματα ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, ὡς σικυωνίους, οὐδὲν ἐφοβοῦντο. Et mox, ψεύσει ὕμμε τὰ σίγματα ταῦτα. Ab sagmate porrò sagmarias dici mulas, animaduertimus. Sagmaria Sudas interpretatur, τὰ βαστάζοντα τὴν ἀποσκευὴν, καὶ μετακομίζουν τῶν ἐπιτηδείων. Equum sagmarium leges apud Lampridium in Heliogabalo. Scuta quædam comperi ab Dione in Macrino dici ἀσπίδας σωληνοειδεῖς, tanquam fistulæ aut aluei præferrent imaginem. Est apud Arrianum scuti sacri mentio, quod de Palladis templo quum detraxisset Alexander, eo semper prælato, prælia inibat. Scutarias fabricas legimus quandoque, sicuti & loricarias, item arcuarias, in quibus sagittæ, missilia, cassides, omniáque armorum genera coaptari conformaríque in exercitu etiamnum assuerant: vbi, quicquid visum ex se præstaret commodum, non insuper habebatur, quando & cunicularios nec defuisse, palàm sit, quibus vna ducendi per subterranea cuniculos, Bessorum more, incumberet functio. Scutum Græci quandoque σάκος dicunt, ab Sacis inuentum primo, vti coniectatum grammaticis est. Non prætereundum verò quod in auctoribus est obseruatum, si genibus illidantur scuta, prosperitatis videri indicium plenũ. Nam quum hastis feriuntur clypei, iræ documentum est, ac doloris insigne. Verum, si peruersa gestentur scuta, defectionis indicium est vel apertissimum. Porrò scutum hostibus ostentasse, proditionis fuisse argumentum, palàm historia sexta Herodotus facit. Illud verò ex historia superpondium fuerit: ostentabat Aphricano iuniori adolescens quidam affabre compactum scutum, & exquisitius expictum: at is, Decet, inquit, Romanum virum in dextra magis, quàm in sinistra sitam spem putare.

Iouem lapidem iurare, apud Gellium quid sit. Ciceronis locus explicatur ex Epistolis. Priui silices. Priuæ verbenæ.

Cap. XV.

Gellij ex primo Noctium Atticarum verba hæc sunt: Iouem, inquit, lapidẽ, quod sanctissimum iusiurandum est habitum, paratus sum ego iurare, Virgilium hoc nunquam scripsisse. Quæsitum memini ex me à doctissimis iuuenibus, dum Patauij ista mussitaremus, quid sibi vellet lapis Iupiter apud Gellium auctorem perillustrẽ & facundiæ haudquaquam extritæ obuiæque. Respõdi tum pro tempore, arbitrari me loci eius nubilum Sexti Pompeij enarratione discuti clarissimè, apud quem legissem, iuraturos per Iouem, lapidem tenere silicem solitos, eiusmodi ferè verba enuntiantes, Si sciens fallo, qui me despicit, salua Vrbe arcéque, bonis eiiciat vt ego hunc lapidem. Ad quam verborum conceptionem amplius pensitatiúsque inspicienti, allusisse M. Tullium liqueret, Epistolarum familiarium septimo, per maximam interpretum hallucinationem: ita enim scriptum inuenias, Deliciæ vero tuæ noster Æsopus eiusmodi fuit, vt ei desinere per omnes homines liceret: is iurare quum cœpisset, vox eum defecit in loco illo, Si fallo sciens. Meminit T.

A Liuius ab Vrbe condita libro primo & vicesimo: Eáque, inquit, vt rata sciret fore, agnum læua manu, dextra silicem retinens, si falleret, Iouem cæterósque precatus deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactasset, & secundum precationem caput pecudis saxo elisit. Sed & alibi Titus Liuius idem huiusmodi iusiurandi formulam latius exsequitur. Verum, si quid etiamnum subsultare videtur apud ingenia lectionis multæ, & id genus quæstiunculis perexercitata, audiant, quæso, Polybium ita subscriben-
B tem: Ergo, inquit, Carthaginienses deos patrios iurati sunt, deinde Romani, per lapidem secundum vetustissimum ritum, Martis Quirinique numinibus additis, iusiurandum præstiterunt. Ritus verò lapidis fuit huiusmodi: Fecialis sumpto in manibus lapide, postquàm de fœdere inter patres conuenerat, hæc verba dixit: Si rectè ac sine dolo malo hoc fœdus, atque hoc iusiurandum facio, dij mihi cuncta præstent felicia: sin aliter aut ago aut cogito, cæteris omnibus sal-
C uis, solus ipse peream, vti lapis hic è manibus meis decidet. Nec loquutus plura, manu lapidem excussit. Apud Græcos irroborauerat mos, vt iurantes mydrũ tenerent: est autem eo nomine ignitum ferrum, fœdúsque tandiu perseuerare comprecarentur, quandiu latuisset mydrus, quem mox in mare deiiciebant. Meminit in Antigone Sophocles. Sed & Callimachus,

φωκείων μέχεις καὶ μύδρη μέγας εἰν ἁλὶ μύδρος.

Priuos lapides silices, priuásque verbenas secum fœciales solitos ferre, prodit Romana historia.

D

Hastarum auctoritatem fuisse veteribus religiosam. Materæ deæ. Hasta pura, & præpilata, quæ sit. Sceptrum Agamemnonis pro deo. Tyli ferrei. Hastam & caduceum mittere. Caducei ratio. Quid cerycium & quid ceryces. Seneca declaratur. Præconum species. Plutarchi locus restituitur ex Pelopidæ vita de Alexandri Pherei hasta.

E

Cap. VI.

Hastas, in veteribus memoriis legimus, regij fastigij insigne diadematis loco fuisse, quas dixere Græci σκῆπτρα. Nam & à rerum origine deorũ immortalium vice cultas, obseruatũ item est. Ex cuius ritus memoria diu quoque custoditum, vt deorum simulacris adderentur. Hinc lectum est, esse in Sicilia vrbem, cui nomen
F Ægion, antiquissimam quidem & dearum religione celeberrimam, quæ Materæ nuncupentur, quarum simulacris tum Meriones, tum Vlysses hastas affixerint, inscriptis etiamnum dicantium nominibus. Scribunt Apollonij interpretes, ab Cæneo adeũtes compulsos per hastam iurare: cui, neglecto deorum cultu, preces fundebat, rem quoque faciebat diuinam. Quippe factus elatior, vt scribit Eustathius super Iliados primum, quòd Neptuni munere ex puella vir esset factus, prætereáque inuulnerabilis, & (vt Græ-
G ci dicunt) ἄτρωτος, in fori meditullio surrectam fixit hastam, próque Deo censeri iussit. Sed & Pheræus Alexander immanis tyrannus ac sanguinarius, quum auunculum Polyphrona peremisset, hastam qua facinus obierat, coronatam sacrauit, eique vt Deo rem facere diuinam perrexit, tychona appellans, idest τύχωνα: puto, quòd ictu haud foret frustratus, παρὰ τὸ τυγχάνειν. Locus hic est planè interpellatus in Pelopidæ vita, incuriose admodum, ne dicam inscitissimè donata Latinitate. Quin & in T. Liuij historia ab Vrbe condita libro quadragesimo, lectum est, nuntiasse
H pontifices inter prodigia alia, hastas motas. Et libro primo secundi Punici belli, Lanuuij hastam se commouisse, quam scilicet Iunonis signum tenebat: sed & hastam Martis Præneste sua sponte permotam, idẽ

tradit. Curitinq; Iunonem dictam tradunt ab huiusmodi hastæ latione, quæ lingua Sabina Curis diceretur: quod Sextus Pompeius refert. Vnde à priscis institutum, vt nubentium caput hasta comeretur, quam cælibarem nuncupabant, quod sint in Iunonis tutela matronæ constitutæ. Eius certè sigillum in pilo sublatum Plutarchus tradit. Qui auctor item est, lanceam in regia positam fuisse Martis nomine insignẽ. Lancea quoque donari solitos, qui in bellis acriter strenuéque pugnantes laudem meruissent. Id ideo institutum Sextus Pompeius refert, quia hasta, summa armorum & imperij erat: quamobrem & captiuos sub ea solitos venire, quos Græci δορυαλώτους καὶ δορυκτήτους vocant. Sicinium dentatum Plinius scribit fuisse donatum hastis puris duodeuiginti. Hastam puram grammatici intelligunt sine ferro. Id enim fuisse præmium apud maiores eius qui tunc primum vicisset in prælio, sicuti scriptum in libris De gente populi Romani: vnde poeta nobilis,

Ille vides pura iuuenis qui nititur hasta.

Donatus puram quidem accipit sine ferro: sed addit, pacis id esse signum, non belli. Præpilatas inuenimus hastas dici, quæ ferreas habent cuspides, quasi præferratas: quamquam & præpilatum sit quoque, quod ferro vtique caret, sed in mucronem tamen est exacutum, vt locustarum cornua, quibus natant. Præpilata videntur Græcis & Herodoto historia septima, rectè dici τυλωτά, velut callo obdurata, quod τύλον vocãt. Ruidum pilum in Plinio accipiunt eruditi, non tam quod ferrum non habet, quàm quod asperum impolitúmque. Auctor ex Artemidoro Strabo est, Megabaros Æthiopas consuesse clauis quas gestitant, addere tylos quoq; ferreos. Cheroneos legimus ex diis omnibus colere præsertim sceptrum, quod Vulcanum affabre fecisse, Homerus scribit, datúmque Ioui, à quo diu post ad Agamemnonem peruenerit. Appellant autem δόρυ, idest hastam. Templum quidem publicè nullum ei dicatum visebatur: nihilominus quot diebus res illi fiebat diuina, apponebatur & mensa omnifariam carnibus ac bellariis onusta. Legimus fuisse vetus adagium, quod ex Pausaniæ monumentis est, hastam & caduceum mittere, quod est (vt arbitror) permittere, vt pro arbitrio quis bellum ineat, siue etiam pacẽ amplexetur. Docet id Polybius libro quarto: Quod quum, inquit, Rhodij intellexissent, propositum suum ad finem perducere cupientes, legatum ad Byzantios Aridicem misere, ac cum eo Polemoclem cum triremibus tribus, volentes, id quod in prouerbio est, hastam simul & caduceum Byzantiis mittere. Aut de iis dicatur qui adhortantur quidem, sed interim etiam minantur, vel qui pacem vtique ostendunt, sed bellum mox inferunt. Scimus præterea Carthaginienses, quum bellum vellent, Romam hastam misisse. Caduceum verò esse pacis insigne apud Græcos, caduceatorum quoque nomen demonstrat: sic enim vocantur, qui ad pacem mittũtur legati. Apud barbaras gentes, inquit Polybius, florentes capiti collas imposuisse, pacis ferè est atque amicitiæ signũ. Qua verò forma caduceus foret ita in Græcis auctoribus adnotatum inuenimus: Cerycium, inquiunt, lignum erat rectum, vtrinque duos continens serpẽtes implexos inuicem, ita vt se mutuo & ex aduersum intuerentur, quales illi vocant ἀντιπροσώπους. Ferunt id caduceatores, & inde illis iniuriam intulisse, maximum habebatur nefas. Et rectum quidem lignum συμβολικῶς & opertè orationis rectitudinem significat: serpentes verò impliciti castra castris iuncta nobis innuunt occultius, quibus se diffidentes concilia tura voluntates, orationis inserit virtus. Sed de caduceo aliqua item in medendi ratione Plinius, plura Macrobius in Cœnis. Cerycium verò, ne quem Græca offendat dictio, caduceum planè signat. Nam esse id legatorum gestamen, finit Pollux, quando & Mercurij virga dicitur κηρυκικὴ ῥάβδος. quanquam & Cerycia vocant præconum seu caduceatorum mercedes, qui nuncupantur Ceryces. Habebantur verò hi generis non vnius: nam alij mystici erant, sic dicti à Ceryce Mercurij filio, & Pandrosi Cecropis filiæ. Fuisse hos Athenienses proprij generis, tradunt multi, & munus eorum minus fuisse vulgare, coniectatio certa est. Nam & Seneca scribit: Non vis nisi consul, aut prytanis, aut ceryx administrare rempublicam. Cerycum honestè meminit in Decem rhetorum vitis Plutarchus. Fuere certaminum item præcones, alij etiam in pompis, quidam venalium quoque. Ceryciũ porrò etiam præconium signat. Dicerem plura, sed alieno loco satis multa: nisi quòd Eustathij sententiã præterire nequeo tradentis, Caduceatores aut cerycas fuisse ἀσύλους, idest nefas fuisse à quoquam violari, quod crederentur θεῖον γένος, idest diuinum genus, ex origine quam præstruximus: proinde in Odyssea Vlysses exploratoribus comitem adiecit ceryca, ὥσπερ ἄσυλον. Achilles verò cerycas Iouis nuncupat nuntios & hominum, quoniam sacrificiorum quoque ministerio adessent. Athenæus quinetiam coquinariam exprimens dignitatem, eius esse argumentum cerycas Athenis scribit, qui & coquorum & butyporum haberent ordinem: quod prodidit Clidemus Protogoniæ primo. Ceryca item dicunt Græci, nos buccinum.

De auctionum hasta & magistris. Cicero & Fabius explicantur. Item locationum & salutis hasta.

Cap. XVII.

QVia verò dicebatur Romæ auctio hastæ, res vel imperitis notissima, quum publicè ciuium bona distraherentur, hinc refrixisse hastam eleganter pronuntiamus, quum desitum tandem significamus, cessatúmque vel à magistratu violento & sordido, aut tyrannica rabie desæuiendi in miserorum bona. Nam & M. Tullius eloquenter & scitè, hastam Cæsaris refrixisse, dixit. Sed & hastam sperare scelerati ac perditi homines dicuntur, quod ex eadem est farina, qui ciuium affectant bona. Sicut hastam vibrare dicuntur, qui sanguinariã huiusmodi consectantur auctionem. Cicero De officiis secundo, Dũ homines perditi hastam illam cruentam & meminerint & sperabunt. Quam P. Sylla quũ vibrasset dictatore propinquo suo, idem trigesimo & sexto anno post à sceleratione hasta non recessit. Lucius verò Sylla, quantum nobis suggerit historia, addidit & vocem intolerabilem. Nam quum posita in foro hasta, ciuium bona venderet, prædam suam se vendere, sæuissimè dictitabat. Proinde hastam huiusmodi perticam quoque tristem nuncupari nouimus. Et Tacitus Cornelius scribit, Heluidium Priscum tribunum plebis aduersus Sabinum ærarij quæstorem contentiones proprias exercuisse, tanquam ius hastæ aduersus inopes inclementer augeret. Apud Tertullianum in Apologetico hastarium dici legimus, venditionem id genus: In hastario, inquit, vectigales sumus. Nec illud parte ista omittendum, vt obscurissimum Ciceronis & Quintiliani locum aperiamus: magistros dici, qui bona sub hasta vendunt. Vnde id in Epistolis ad Atticum libro primo. Vna agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is quem putabant fore magistrum, si bona vænirent, L. Pontius. Et libro sexto, De possessionibus hæreditatum & possidendis bonis, magistris faciundis vendendisque ex edicto & postulari & fieri solet. Ex iis, inquam, infertur lux verbis Fabij libro sexto De iocis: Peruenit res, inquit, vsque in ænigma. Quale est Ciceronis in Pletorium, Fonteij accusatorem, cuius matrem dixit, dum vixisset, ludum, postquàm mortua esset, magistros habuisse. Dicebantur autem, dum vixit, infames fœminæ ad eam conuenire solitæ, post mortem bona eius vænie bant: quanquam hic ludus

per

translationem dictus est, magistri autem per ambiguitatem. Hactenus ex Fabio. Ad hosce porrò magistros fortè respexit Marcus item Tullius, vbi ait, Heus tu manum de tabula, magister adest, in Familiaribus epistolis: etiam si non excidit, quid alibi præceptum à me sit. Cæterum obseruauimus & illud: hastam in classicis auctoribus non de auctionibus venditionibúsq; modò dici, sed & de locationibus, quæ publicè fiant. Vnde assueti hastæ appellati eleganter, qui ea conducere consueuerunt. Docuit hoc T. Liuius ab Vrbe cōdita, vigesimoquarto libro: Quum censores, inquit, ob inopiam ærarij se iam locationibus abstinerent ædium sacrarum tuendarum curuliúmque equorum præbendorum, ac similium rerum, conuenere ad eos frequentes, qui hastæ huius generis assueuerant, hortatique censores, vt omnia perinde agerent locaréntque, ac si pecunia in ærario esset. Cornelius Nepos in Attici Pomponij vita, de hac item intellexisse videtur, vbi ait, Ad hastam publicam nunquam accessit, nullius rei neque præs neque manceps factus. Quin & Ouidius libro quarto De Ponto:

> Aut populi reditus positam componet ad hastam,
> Et minui magnæ non sinet Vrbis opes.

In Quintiliani verò Declamationibus, hastam salutis dici inuenies, de frumenti venditione in fame ac penuria non ferenda. Sed si semel, inquit, ponis hastā salutis & redemptores vitæ admittis, & nos admone, melius vendes. Apud Pomponium iureconsultum Digestis De origine iuris, sic item lego: Deinde quum esset necessarius magistratus, qui hastæ præesset, decemuiri litibus iudicandis sunt constituti.

Hastici ludi, siue xystici. De xysto, & deriuatis inde. Trigonum apud Elidem, & maltho. Casei species. De Æganea & Ancyle bis, ac Gæo, & Sigymno. Item plura ad hastas pertinentia. Clostra quid. Necnon quid rectis aut infectis hastis venire. Phalanx quid, & ceraunobolos legio cur dicatur. Psili. Hoplitæ. Peltastæ. Currus bellici. Quadorum bellum.

Cap. XVIII.

Hasticos verò ludos, quos in Latina quandoque historia lectitamus, Græcè contenderim appellari xysticos, velut & gladiatores quoque xysticos nuncupatos scimus, quòd hastili vterentur, quod ξυστὸν Græci vocant: quāquam & eo nomine dicitur locus, in quo exercentur athletæ. Xysti pro telo meminit Arrianus: Xystis, inquit, quæ prælongæ hastæ sunt, corneis aduersus tela, quæ palta vocant, vtebantur. meminit historia prima Herodotus, inter Crœsi donaria. Xystarchum verò pro gymnasij principe legimus. Nuncupatur quandoque dromos xystos, idest cursus xystos, vt in Aristeæ Orpheo,

> ἦν μοι παλαίστρα καὶ δρόμος ξυστὸς πέλας.

idest, erat mihi palæstra & dromos xystos prope. Xenophon in Oeconomico xystum pronuntiauit simpliciter, εἰ ἐν τῷ ξυστῷ περιπατοῖεν. quod est, si in xysto obambularent. Hinc xystos paradromidas etiam dicunt: nostri verò ambulationes & ambulacra. Xystida verò tunicam interpretantur talarem, muliebrem: alij tragicum putant indumentum. Sunt qui prætereà vestem eo nomine accipiant. Est & xystis alio vocabulo dicta stlengis, hoc est strigil: vnde xusticos, seu xysticos legas pro indoctis quidem, sed in cute curanda nimio plus satagentes. Legitur id nomen apud Epicharmum & Diphilum. Ambitus item gymnasij apud Elidem totus dicebatur xystus, quoniam Hercules Amphitryonis exercitij gratia quot-

A quot succrescerent spinæ, singulis diebus ἀναξύειν, id est eradere consueuerat: sicuti auctor Pausanias est Eliacorum secundo. Intra eum verò ambitum est alter, quem à figura vocant trigonum. Quin est tertius quoque, cui nomen à mollicie loci μαλθώ. Ad gymnasium id via erat, quam ab exploratorum silentio σιωπὴν nuncuparunt. Erat & Dianæ sacellum φιλομείρακος, ex gymnasij propinquitate dea cognominata. Aduertendum amplius, ξυστὸν apud Athenæum pro caseo accipi, quem rasilem dicere queas:
B nam eidem χλωρός, viridis ac recens est, & præmollis, cuiusmodi in fiscellis circumfertur. ξηρός, caseus aridus est, coptos autem prædurus. Quin pomorum quorundam esu in corporibus chymum produci xysticum, idem tradit, cuius meminerit Praxagoras. nam quæ non perficiuntur crassiorem reddere chymum. Æganeam scribit Eustathius, iaculi leuioris esse speciem, ἀπὸ τοῦ ἄγαν ἵεσθαι, quòd longius mittatur, vel quòd ancyle ex pelle concinnaretur caprina: quippe capram vocant αἶγα. Signat verò ancyle, iaculi an-
C sam, quam vocant λαβὴν: est tamen ancyle item iaculum quoddam, vnde ancylistæ qui eo vtuntur. Ancylia verò in Romana historia, neminem (opinor) latere possunt. Dies quibus ea mouerentur, religiosi ad iter habebantur. Apud Lycophronem sigymnum iaculi genus est. Apud Pausaniam gæus, siue gæum dicitur telum omnino ferreum, aut embolium ὁλοσίδηρον. Mesancylon nominat Euripides, & fortè idem sit quod ancyle. Sigymnum verò sigymnum Apollonius scribit, dicúntque eo verbo signari ali-
D cubi parua peltaria. Est item ancyle cubiti curuatura & poculi genus, cottabis accommodum. Vnde apud Æschylum cottabos legimus ancyletos. Vt verò ad hasticos redeamus, non ineptum foret, eo item vocabulo equestres ludos intelligere, quorum nunc vsus est multiplex, & sæpe hastis concurritur, & dicuntur vulgò clostra, quòd claustris obsepiantur temporariis, sicuti veteribus Euripos, siue Nilos, vt in Legibus Cicero scribit, circumducere moris fuit. Quoniam verò de hastis mentio nobis plurima est,
E hasta præconis insectari, non aliud ferè arbitror, quàm curare, vt bonorum sub hasta venditio fiat. Cicero De lege agraria, iubet eos agros venire, quos rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto Cappadociáque possederit. Num obscurè videntur propè hasta præconis insectari Cnei Pompeij exercitum, qui venire iubeant eos ipsos agros, in quibus nunc ille etiam bellum gerit. In Philippicis verò quum tabulas dicit ab hasta, non alias intelligit, quàm emptionis sub hasta factæ. Sunt & hastæ gramineæ Cicero-
F ni item Actione in Verrem sexta: In quibus, inquit, neque manufactum quicquam, neque pulchritudo erat vlla, sed tantum magnitudo incredibilis, de qua audire satis esset, nimium videre plus quàm semel. Hastarum repositorium Homerus syringā vocat Iliados decimonono: Iulius Pollux, dorothecē: alij etiam dorodochen. Hastæ postremum quod ferreum est, vocatur sauroter: quanquam eo nomine sunt qui intelligunt locum item, in quo reponatur hasta. Scribit historia septima Herodotus, quosdam Persarum lan-
G ceis suffixa gestasse mala punica aurea pro sauroteribus, idest corollis, vt Valla interpretatur. Medium verò etiam ancyle appellātur: vnde ἀγκυλίζειν verbum, vel ἀγκυλίσασθαι. Lignum iaculi ipsius à quibusdam dicitur styrax. Alij ea voce intelligunt hastæ partem, quam manu tenemus & affigitur terræ. Styracion dicitur à Thucydide, pro spiculo, vt interpretantur nonnulli: συρακίῳ, inquit, ἀκοντίου χρησάμενος ἀντὶ βαλάνου εἰς μοχλόν. quod est, styracio vsus iaculi pro balano ad seram. Et Xenophon Rerum Græcarum
H sexto: Alium (inquit) baculo, alium styrace percussit. Styrax item Dioscoridi lachryma arboris cuiusdam est, cotoneo persimilis, in qua flaua præcellat, sordescénsque, ac resinosa, & thrombos, idest guttas habens subalbidas. Ex styrace in Syria vnguen-

tum concinnant, quod styracinon vocant chrisma: id esse caroticon, traditum est. Iulius verò Pollux ita: Hastæ (inquit prominens, αἰχμὴ vocatur, idest cuspis & epidoratis & styrax. Apud Eustathium sic obseruauimus: Styrax, inquit, plantæ species est, vnde sunt iacula styracina corneis consimilia. In Pisidia verò prope Selgam Lacedæmoniorum coloniam potissimum hastilibus accommodus habetur styrax, quia sit acrior minúsque succosus: id quod Æliani cōprobatur calculo, sed & Strabonis. Nec illud prætereiero: à Cypriis iacula dici sigynas: quanquam vocabulo eodem Ligures caupones intelligunt ac institores. Sarissas vocant Macedones præ longas hastas, vnde Sarissophori nuncupantur. Postmodum sunt, eodem tradente Polluce, hastilia quædam naumacha, teste etiamnum Homero, ea verò prælonga erant. Acinaces Arrianus scribit esse, hastas Persicas. Idem tradit: Equitibus hastas Macedonicas pro barbaris mesancylis datas. Gæsa sunt Gallorum propria tela, sicut sarissæ Macedonum, Germanorum frameæ. Sed & fortes viros dici à Gallis gæsos, adnotatum à Seruio est. Gæsatas tamen appellari ab eisdem mercenarios milites, Plutarchus auctor est. Porrò illud item haud negligendum, quod & parœmiæ formam habet. Rectis, an proclinatis hastis venio? quod est, Amicumne vultis, an hostem? ductum verò id ex historia. Lysander siquidem quum Bœotiorum agros peruasurus foret, quæsiuit ab illis, πότερον ὀρθοῖς τοῖς δόρασιν ἢ κεκλιμένοις διαπορεύηται τὴν χώραν αὐτῶν. idest surrectisne an infestis hastis per ipsorum agros iter faceret? Illud quoque Ciceronis pro Murena, prouerbij faciem habet, Iacet, diffidit, abiecit hastas. Hastarum verò vsus agnoscitur duplex: aut enim è manu vtimur, & vocantur anchemalæ vel orectæ, nam ὀρέξαι signat, manu percutere: aut mittimus, sicuti quæ dicuntur à vibratione palta, idest iacula. Contus vtrunque implere vsum potest: à quo & contobolia dicitur, velut etiam sarissa, atque item hyssus. Stadia vocatur pugna, & συσταδὸν pugnare, vbi comminus certatur. Vnde & anchemachi nuncupantur, qui ita pugnant, seu hasta id faciant, seu ense. Non ignorandum tamen: veteres lignis corynisque, idest clauis depugnare consueuisse, quæ ratio militum phalangibus nominis causam præstitisse creditur. Siquidem ligna nuncupantur phalangia. Argumento est, quòd ex materia compactas sustructiones etiam phalangas vocitamus: & inde forsan phalangia nuncupata, quæ è trabibus telas contexunt. Et quæ nauibus subiiciuntur hermata, idest sustentacula, dicuntur item phalangia. Ad digitos quin etiam verbum id reuo- F cat Aristoteles. Nam qua flexus constat, condylus (inquit) appellatur: qua non flectitur, phalanx. Phalangem Macedonicam, quam Latinè cuneum Liuius vocat, prædensi ordinis excogitasse omnium princeps dicitur Philippus, Alexādri magni pater, ducto ab heroibus exemplo, quos clypeis clypeos iunxisse, cecinit poeta nobilis. Quo ritu qui armantur, phalāgitæ dicuntur. Sunt & eodem nomine equites. Illud non præteriero, cuius in Nerone commonuit Dion: Psilos Græcè nuncupari leuioris armaturæ milites, quibus opponuntur quos hoplitas dicunt Græci iidem, graui præmunitos armatura, Macedonum ritu: scutis quoque in orbem circumactis, necnon hastis longioribus. psili, seu velites arcu vtuntur, & iaculo, item funda. In horum meditullio peltastæ sunt, idest cetrati, scuto protecti modico, & lanceas praeferentes haud ita longas. sed & curruum item in bello interstitia tria. Addamus de hastis illud quoque: esse qui hastæ cuspidem, quam terræ infigimus, ab Homero quandoque etiam vriachon tradant nuncupatam, ab aliis crosspon, vel grosphon. In hac rei militaris mentione non prætereunda sopitè nobilis historia ex Dione, qua memoratur, aduersus Quados, idest κουάδους, vt ipse ait, bellum M. Antonino Philosopho gestum, in quo quum siti ac æstu præcipuè conflicta-

A rentur Romani, hostium multitudine circumsepti, nec vllum omnino effugium pateret, repentè cœlitus aquæ vis magna est præcipitata. Id factum interpretatur Dion, quòd Ægyptius Arnuphis magicis excantaminibus dæmones quosdam & aerium aduocasset Mercurium. Qua in re sciens mentitur historicus aliàs grauis. CHRISTI nanque virtus largos effudit imbres: erat nanque in exercitu Christianorum τάγμα, idest legio, cuius precibus id ipsum B Imperatore exigente, aquarum effusa est copia, & crebra in hostes fulmina excussa: vnde ceraunobolos dicta legio, M. Antonino ita sanciente. Historiæ fit à nobis alibi item mentio, sed fide parum integra. Verum, de iis satis iam súperque, ad alia denique faciendus gradus.

De Isthmo. Prouerbium quod est, Isthmum perfodere, quam rationem habeat. Papinij locus ex quar- C *to Syluarum explicatur. Qui adorti sint rerum naturæ faciem hic aut alibi mutare. Chalcidicum fretum ponte iunctum adaggeratúmque. Isthmi notiones, & deriuata. Aula. Aulon. Euripus. Tænia.*

Caput XIX.

Angustias, vnde procedit Peloponnesus, Isthmon dici, nemo non paulo politior nouit. In eum locum, inquit Plinius, irrū- D punt è diuerso maria, omnémque ibi lancinando vorant latitudinem, donec contrario incursu æquorum tantorum in quinque millium passuum interuallo, exesis vtrinque lateribus, angusta ceruice Peloponnesum contingat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc angustiarum termini. Multos historia prodit, spatium id adortos interscindere, vt nauibus pateret nauigabilis meatus. Memoratur verò in primis Demetrius rex, dictator Cæsar, vt Tranquillus etiam auctor est, Caius princeps, Nero Domitius. Ve- E rum, quia omnium conatus non in irritum modò cessit, sed & exitu infausto id fuisse inceptum, compertum est: quia, vt inquit in rebus Corinthiacis Pausanias, diuinitus constitutis rebus manum iniicere nō licet, siquidem Gnidios Isthmum intercidere adortos Apollinis deterruit oraculum, inde nata elegantis adagij ratio, vt qui improsperius & inauspicato rem quampiam conantur commoliuntúrque, Isthmum perfodere prædicentur. Quando id ipsum adorto Nerone, scaturiit inter initia cruor, vti prodit Dion: mox vlulatus flebiles & mugitus auditi, visa & simulacra multa. Quibus haud ille territus ligonem arripuit primus, ac cæteros inse qui exemplum coegit. Quod verò ad Demetrium spectat: illud perpensione dignum amplius, fuisse à quibusdam proditum literis, eum ab architectis, ne propositum exsequeretur, deterritum: quod quum illi metarentur, renuntiassent, sinus Corinthiaci mare esse altius, quàm quod ad Cenchreas: itaque intermedium si intercideret locum, vniuersum ad Æginam transitum, quū ipsa pari- G ter Ægina, & proximas insulas demersum iri. Porrò nec nauigationi alueum futurum habilem, ob affluxus rapidam varietatem, qualis in Euripo viseretur. Ex historia verò huiusmodi amplius commoneor, quo sensu enuntiarit in Syluis Papinius de via Domitiana:

His paruus, nisi deuiæ vetarent,
Inous freta miscuisset Isthmos.

Sed nec me fallit, verbum deuiæ, quod sensui præcipuè congruit ac historiæ, ab interprete acutissimo expungi, próque eo reponi Lechiæ, nec syllabarum H mensu ostendi se significat. In quem velut scopulum impactus Hermoleos, vt est in re literaria Lynceus, atque optimè de re Latina meritus, verbū Cenchreæ substituere mauult. Sentit & ipse hoc non omnino accommodum, sed minus putat habere morulæ, quàm

quàm id Domitij. Ego nil immutandum contenderim, quando sic illibatior prolicitur sensus. Quod si cui amplius arridet nouitas, historiæ nihilominus inhærendum, non inficiabitur, quisquis citra liuoris labeculam sibi ista expendere permittet. Sed ad institutum redeo. Memorabile verò id quoque est, Herodem Atheniensem, cuius alibi quoque commeminimus vel sæpe, tot tantisque fuisse diuitiis instructum, & (quod omnia excedit) tanta fuisse animi magnitudine, vt quamuis plurima passim nõ tota modò Græcia, sed in Italia quoque opera ædidisset, quæ virò haud dubiè immortalitatem comparatura videbantur: tamen altior & inquies animus nil se dignũ perfecisse opinabatur, quoniam Isthmum non perfodisset. Splendidum siquidem arbitrabatur, continentem abscindere, maria diuersa coniungere, ambitum sex millium & viginti stadiorum (tot enim ferè nauigando conficiuntur) in breue coniicere. Affectabat ille quidem, hoc, vt magnificum & illustre, verum vt posset, ab Imperatore non ausus impetrare, destitit: veritus, ne vitio illi verteretur, velut id animo agitanti, cui ne fuisset quidem Nero par. Dignum relatu id quoque: consimili conatu excidisse Nicanorem Seleucum, qui perfodere excogitarat spatium à Bosphoro Cimmerio ad Caspium mare, quo tempore à Ptolemæo Ceruano sit interfectus. Esse verò id interuallum centum quinquaginta millia prodidit Claudius Cæsar. Idem studium in mutanda rerum naturæ facie Ægypti reges agitauit, vt nauigabili meatu proscinderent interstitium à rubro mari ad Nilum, qua parte vocatur Delta. Sesostri omnium principe, vt in Meteoris prodit Aristoteles, id tentare adorto, insequuto mox Persarum rege Dario. Sicuti post alios commeminit in Hexaemero magnus Basilius. Denique Ptolemæus fossam eduxit latitudine pedum centum, altitudine triginta, vsque ad Fontes amaros: vltrà deterruit inundationis metus, excelsiore tribus cubitis, vt Plinius scribit (quod vanum Strabo putat, & refellit auctor libri De proprietatibus elementorum: quoniam meridiana septentrionalibus altiora non sunt: quod male opinati sunt quidam) mari rubro comperto, quàm terra Ægypti. Contrà legimus ab Plethone Gemisto proditum, Euboeos Peloponnesiaci belli tempore, post Atheniẽsium in Sicilia cladem, quum ab eorum defecissent ductu, fretum Chalcidicum adaggerare sic adortos, animaduersa Atheniensium potentia, vt singulis modò triremibus meabilis pateret transitus, ad tanti moliminis rem assumptis Bœotiis quoque. Quin & angustias ponte iunxerunt. Id quum prohibere Athenienses conarentur, in cassum allaborarunt, conatu excidit Philippus quoque. Quod verò ad Isthmum attinet, abs quo exorsi sumus: scribit in tertium Sententiarum Hippocratis Galenus, Tonsillas esse locorum ad isthmum attinentium inflammationes. Per isthmum verò oportet, inquit, intelligere partem illam quæ os & gulam interiacet, quæ per metaphoram quandam ita nominatur ab iis, qui propriè dicuntur isthmi. Sunt autem angusti quidam terræ transitus inter duo maria sitæ. Isthmum verò grammatici inde tradunt, quia isthmata sint τὰ βήματα, hoc est gradus: est enim βάσιμος πόρος, idest inter duo maria meabilis locus. Illa verò ex thesauris Iulij Pollucis sunt: guttur propter angustias dici isthmum, ex quo portiones vtrinque positæ, paristhmia aptè vocantur. Sed & alibi colli recensens ornamenta, Quæ collo (inquit) circumponuntur, peritrachelia vocantur, & perideræa, item derça & hypoderia: sicuti hypoderides, isthmia, plocia, stomia, malacia. Porrò nec illud ignorandum: isthmum, vbi angustam terram signat, quam duo lancinent maria, aulam quoque nominari: sicuti quandoque etiam dicitur ἀμφίπληξ & ἀμφοτερόπλους. Nã porthmon, siue fretum Aulona item vocant ac Euripum. Tæniam vocat Strabo terram angustam inter mare ac fossam quandam: sed mendosè impressi codices πικίᾳ præferunt.

Equo Sophocleo similis, prouerbium quid inferat. Item Damiani & Sophoclis historia. In quo taxetur Sophocles. Plauti defensio. De equo Probi Imperatoris.

Cap. XX.

EQuo Sophocleo similis, adagium in eos est, qui ætate fessi & imbecillo corpore, animi tamen vigorem seruant etiamnum. Philostratus in Damiano sophista, καὶ εἶδον ἄνδρα παραπλήσιον τῷ σοφοκλέως ἵππῳ. & virum, inquit, vidi persimilem equo Sophocleo. Sed & mox infertur ratio, νωθρὸς γὰρ ὑφ' ἡλικίας δοκῶν, νεάζουσαν ὁρμὴν ἐν ταῖς σπουδαῖς ἀνεκτᾶτο, idest languidus quamuis ætate videretur, tamen iuuenilem in studiis refouebat impetum. Erat autem Damianus hic, de quo hæc Philostratus dixit, Ephesius, summo loco natus, opulentia magna, & (quod omnia exsuperat) diuitiis bene vtebatur. Fuit præterea eloquentissimus, adeo vt Soteri, Sosi, Phædri & Cyri, ludibria verius Græcorum fuerint, quàm sophistæ digni, de quibus mentio fiat. De Sophocle verò, qui iam senio confectus insaniæ à multis accusabatur, vt Plutarchus scribit in libro qui est An seni administranda respub. Copioséque M. Tullius: Sophocles, inquit, ad summam senectutem tragœdias fecit, sed quum propter studium in re familiari negligentior foret, postulatus à filiis est, vt sicuti more Romano male rem gerentibus patribus interdici bonis solet: sic illum velut desipientem, à re familiari remouerent iudices. Tum senex dicitur, eam fabulam quam in manibus habebat, & proximè scripserat, Oedipum coloneum recitasse iudicibus, quæsisséque, num illud carmen desipientis videretur. θαυμαστοῦ δὲ τοῦ μέλους φανέντος, vt inquit Plutarchus προεπέμφθη μετὰ κρότου καὶ βοῆς τῶν παρόντων, idest quum id apparuisset admirandum, plausu & clamoribus astantium reductus est, velut cygneum nescio quid, & solito dulcius vicina morte cecinisset. Satyrus verò, vt est apud Aristophanis interpretem, Sophoclis apologiam huiusmodi fuisse prodit, εἰ μὲν εἰμὶ σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῶ. εἰ δὲ παραφρονῶ, σοφοκλῆς οὐκ εἰμί. si Sophocles sum, non desipio: si desipiò, Sophocles non sum. Scire tamen oportet: in Aiace mastigophoro Sophoclis frigus taxari, vt qui tragicos affectus in comœdiæ humilitatem remollierit, dum mortuo iam Aiace, de eiusdem sepeliendi ratione frigidius orationem producit, quàm par erat. Vt hinc commoniti Plauti Amphitryonem vellicantes, discere tandem incipiãt, eruditissimum quenque poetarum multa plerunque sibi permittere. Quod autem de equo dictũm Sophocleo est, arbitror in eo allusum ad tragici cothurni maiestatem, qui sit veluti equestris, comicæ humilitatis ratione, vnde in Arte poetica Horatius,

> Et tragicus plerunque dolet sermone pedestri.

Vel quia poetæ furoris diuini afflatu perciti vicem equi implent: equitis verò insidens numen, siue is Apollo sit, seu Musa, siue quiuis alius. Nam & in Sibylla hoc ipsum seruauit poeta nobilis

> Et frena furenti
> Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.

Equus porrò imperatoris Probi in parœmia formã deduci item potest. Is erat nec decorus quidem, nec staturosus, verum celeritate tanta, vt diurnis spatiis centum obiret miliaria, vel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strenuo congruere militi pronuntiauit Probus idem. Et quoniam nostrorum libellorum farrago varia est, hic illud impingam ex Græco penu,

> ἵππους μελαίνας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν,
> ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις ἀγγέλων φάσις.

Coloneus Oedipus cur dicatur. Colonos fuisse in Attica duos. Eurysacion quid. Colonarij. Colonitæ. Colonæ. Colonarium quid. Columbarium. Columba vnde. Interim & de equo Sophocleo, & de Antigones syrmate. Domitius coarguitur. Rhinocolustes Hercules. Aposyrmata. Syrmæa.

Cap. XXI.

CÆterum ingerit se difficultas haudquaquam ex triuio, & quam Lyncei nostrates, etiam si trans parietes prospectare sibi videntur, non explicuerunt satis, quid ita Sophoclis tragœdiæ titulus sit factus, Oedipus coloneus. Sunt qui à loco sentiant fieri vocabuli corriuationem: sed vbinam gentium reperiatur is, aut cur sic dicatur, parum doctè, parúmque exactè perpendisse pernoscuntur. Id nos, vt id genus alia pleraque, ex scientissimorum pomœriis proferemus. Igitur apud Pausaniam ita primum legimus. Hac regionis, inquit, parte apparet Timonis turris, qui solus nouit, nullo pacto fieri posse, vt quispiam beatus sit nisi aliorum hominum consuetudinem declinarit. Ostenditur etiam agger, qui κολωνὸς ἵππειος, idest colonus equester dicitur, in quem primum Atticæ locum Oedipodem venisse, aiunt. Nam & inibi visebatur equestris Neptuni ara, necnon Mineruæ itidem equestris. Heroum præterea Pirithoi, Thesei, Oedipodis, Adrasti. Habebantur & æris metalla, vnde Chalcopus via Sophocli nuncupata, quoniam ea pateret ad inferos descensus. Quin Atticam quoque illam εὔιππον, idest equis insignem, Sophocles idem vocat in Oedipo Caloneo: aut quia inibi fertur Neptunus equos iugasse primus, ac inhibuisse frenis: vel quod Athenienses equitatu pollerent, ac nautica re. Proserpinam per Chalcopum ad inferos raptam, scribunt nonnulli. Porrò Onomastici septimo Iulius Pollux, duos fuisse colonos scribit, quorum alter diceretur ἵππιος, idest equus, in quem confugerit Oedipus. Ad quod fortè prouerbium respectat, quod de equo Sophocleo prætexuimus, eo quidem procliuius, si inibi quoque habitauit Sophocles, quod in quinto De finibus Cicero significat. Alter verò in foro erat colonus apud Eurysacium, quò quia conuenirent mercenarij, colonitæ sunt nuncupati: sicuti meminit Hyperides. Eurysacion interpretatur Harpocratio Neptuni templum, ni mendum exemplarium est. Nã id Aiacis malunt alij intelligere, qui Eurysaces diceretur à scuti magnitudine. Est verbum id apud Sophoclem quoque. Colonus verò hic forensis dicebatur, siue agoræos. Colonia item oppidum fuit, cuius meminerit libro primo Frontinus: Boios Hetrusco bello ab Æmylio Paulo inibi elusos scribens, quod & Catullus significarit, tametsi incognitum sibi loci nomen fateatur interpres. Colonas porrò & colonos, idest κολωνούς, terrarum supercilia aut etiam promontoria vocant Græci. Sunt qui colonas dici Latinè pagos, opinentur: vti apud Thucydidem historia prima, ἐς δὲ κολωνὰς τὰς τρωϊάδας ἱδρυθείς. Colonida vicum, in Philopœmene agnoscit Plutarchus. Oedipi colonei meminit in Magia Apuleius, sed codicibus insigniter interpellatis. Fuit & Spartæ locus, Pausania tradente, qui diceretur Colona, ex aduersum Ioui Ambulio, & Palladi Ambuliæ. Inibi visebatur item Dionysij κολωνάτα templum. Colonariam verò conditionem in Canonicis decretis, distinctione octuagesimaseptima: & apud Iureconsultos eam accipio, quæ ad rem rusticam tractantes pertinet. vnde & colonarios in Epistola Cælij humiliores intelligimus homines, fortéque rusticanas tribus: Nolo te putare, inquit, Fauonium à colonariis præteritum, optimus quisque nihili eum fecit. sic enim videtur legendum. Colonicas leges Varro appellat, colonis dictas: vt est, Colonus in agro surculario ne ca-

A pras compascat. Coloniam Columella intelligit, quantum villico subricitur: Coloniæ, inquit, suæ terminos non excedat villicus. In Epistolis ad Atticum, colonarium esse arbitror publicum, vnde publicanis ascitum nomen: seu vectigal, quod pro re penderetur rustica. De aquæductu (inquit) probè fecisti, colonarium vide, ne vllum debeamus: quanquã audio, eam illic commutatam esse legem. In eundem sensum dixit Cæsar libro Ciuilium bellorum tertio.
B Columnarium esse videtur Pomponio Digestis De argento legato, ad bibendi vsum vas comparatum, etiam si minus fallor, plausibilius visum iri plerisque, si colum legas niuarium. Sunt qui columbarium posse scribi putent: quia Vitruuio sic dicatur hauriendæ aquæ per tympana idoneum organon. appellari verò ita ab κολυμβᾶν, quo vrinare indicat, vnde & columbæ item appellatæ creduntur. Potest & columnarium pro cartibulo accipi, quæ Varroni mensa est lapidea columellæ vnius. Quod ad colonarium atti-
C net, aduertenda in primis Higini distinctio de agrorum limitibus: Vectigalium, inquit, agrorum sunt obligati quidam reipublicæ pop. Rom. quidam coloniarum aut municipiorum aut ciuitatum aliquarum. Et quia ab Oedipo exorsi sumus, illud item opera velut parerga huic parti impingamus: fuisse apud Thebas fontem, Oedipodiam cognomento, quoniam ibi cædis paternæ cruorem abluisset Oedipus. In propinquo Hectoris visebatur monumentum, ex oraculo illuc ossibus ab Ilio tralatis. Adnexum & illud: esse prope Thebas locum, qui dicatur σύρμα ἀντιγόνης
D quoniam quum Polynicis cadauer tollere nequisset, illud protractum in ardentem Eteoclis coniecit pyram. Nec me fallit, aliter Pausaniæ sententiam à Domitio tralatam, super illud Satyricum, Syrma vel Antigones. verum Pausaniæ verba sunt hæc, καλεῖται δὲ ὁ σύμπας οὗτος σύρμα ἀντιγόνης. ὡς γὰρ τὸν τοῦ πολυνείκους ἄρασθαι προθυμουμένῃ νεκρὸν οὐδεμία ἐφαίνετο ῥᾳστώνη, δεύτερα ἐπενόησε ἕλκειν αὐτόν, ἐς ὃ εἵλκυσέ τε καὶ ἐπέβαλεν ἐπὶ τὴν ἐτεοκλέους ἐξημμένην πυράν. In ea porrò parte singulari certamine compugnasse Polynicem ac Eteoclem, signifi-
E cat idem auctor, mutuisque se vulneribus confecisse, vbi & Menœcei extabat monumentum. Et Herculi Iunonem lac præbuisse Iouis fraude, putant Thebani. Haud longe demum sub dio Hercules stabat ῥινοκολούστης cognomento, quoniam Orchomeniorũ Cerycibus nares amputasset, qui venerant tributa repetituri. Aposyrmata in medendi vsu dicuntur desquamationes. Syrmæa cibi genus ex adipe ac melle, expurgando accommodum: vnde συρμαΐζειν Herodoto purgare est. Fuit & Spartæ Syrmæa certamen, in quo
F vincenti præmium erat syrmæa.

Hippon apud Græcos dictiones intendere. Hippobinus. Lastaurus. Proculi historia. Taurus quid. Elephantini libri. Orica iuga. Cillones qui sint. Plura ab hippos deriuata. Hippomanes. Hippobotæ. Hippotrophium. Hippotrophia. Poliõ. Prophoros. & acoste quid: item lochia. Hippodromus sophista. Bupori obelisci apud Herodotum qui
G *sint. Hippostasium. Status equus. Hippocorista. Corys. Coryna quid. Hippotigris. Taraxippus. Amphion & Orpheus magi. Marmax procorum Hippodamiæ primus. Hippocentaurus qui. Ampyx. Sclerus. Hippagus. Hypagus. Plinij locus perpenditur.*

Cap. XXII.

ET quoniam equi facta mentio est, subno-
H labimus hic protinus nonnulla ex supellectile grammatica, quæ qui curiosius verborum sectatur proprietates, vocabula proruit hinc inde, quibus locupletior instructiórque fiat loquendi ratio. Quoniam igitur equum, Græci ἵππον dicunt, animaduerto id nomen

nomen multifariam prodire in vſum doctorum. nam ſcitè admodum & doctè hippobinum vſurpant pro eo, qui meretricio amore debacchetur, aut qui inexplebiliter Venerea conſectetur, quem Lationorum nonnulli etiam laſtaurum dicunt, ſed Græcè tamen, vt ex Athenæo liquet. Nam eo verbo Pompeius Leneus nobiliſſimo hiſtorico, velut næuum inuſſit. Id verò ſignare hominem libidinis validæ, in libro De grammaticis & rhetoribus auctor Suetonius eſt. Cuiuſmodi narratur Proclus inter minuſculos Romanorum tyrannos, qui quum ex Sarmatia puellas abduxiſſet centum, ex iis decem vna conſtuprauit nocte, omnes intra quintumdecimum diem. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorum lingua λα dictiones intendit, taurus verò eſt pudendorum pars: ſicuti adnotatum à Galeno ſcimus, necnon à Quintiliano. Eam ſub oſcheo poſitam Euſtathius interpretatur: quanquam eſt & apud Trœzenem nomine eodem fluuius, ex quo Tauria nominatur apud Sophoclem aqua. Alij laſtaurum dici putant, quaſi λασιόταυρον, quòd hiſpido ſit pudendo: vt idem Euſtathius aſtruit. Nam laſtaurocaccabum apud Chryſippum in libro περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, legimus eſſe delicatioris edulij genus, vti eſt apud Athenæum, vt quòd ſit libidinis incentiuum, ſicuti apud eundem leguntur ὑποβινητιάδιτα βρώματα ratione eadem. Eſt & Las viri proprium nomen, cuius ab Achille interempti, quem ambiuiſſe Helenam ferunt, viſebatur monumentum in Aræno Laconiæ, vt ſcribit Pauſanias. Laſtarnos quidam malunt ſcribere, vt ſint οἱ περὶ τὸν ὄρρον δασεῖς, καὶ πόρνοι τινὲς ὄντες. Cillones verò apud Ciceronem in Saluſtium, cinædi ſunt ac turpiter ceuentes: quia cillere, motitare eſt. Verum apud Nonium eo vocabulo intelliguntur ſuperciliis prominentibus: quanquam ſyllones præferant peruulgati codices. Sed ad hippobinum redeo. Inuenio id nomen poſitum in Ariſtophaniis Batrachis, cuius fabulæ interpres, à laſciuia id duci ſcribit: quoniam in magnis rebus ἵππον Græci accipiant, ſicut ἱππόπορνος, cinædus dicitur magnus. βινεῖν autem ſignat coire, vnde illud in Epiſtolis ad Pætum: Quum loquimur terni, nihil flagitij dicimus: at quum bini, obſcœnum eſt. Hinc & Seuinus, hoc eſt σέβινος, ducitur: quod nomen eſt apud poetam Platonem. Porrò hippon dictiones augere, ex Galeno quoque didicimus, qui ſeptimo Simplicium pharmacorum auctor eſt, hippomarathron dici fœniculum ſyluestrem ab inſigni magnitudine. Id verò dici rectè, Dioſcoridis auctoritas comprobat: nam tertio libro Syluæ medicinalis, Hippomarathron, inquit, Romani vocant fœniculum erraticum: eſt autem marathron, fœniculus ſylueſtris grandior. ſed & hippoſelinum eodem modo à magnitudine nuncupari videtur, cui ſententiæ aſtipulatur Dioſcorides idem, Eſt autem hippoſelinum, quod olus atrum Romana vocatur lingua. ἱππομανῆ, Sophocles Aiacem nuncupat, velut μεγάλως μαινόμενον, ideſt inſigniter furentem, ex ratione metaphorica, quando vti nobilis canit poeta,

Scilicet ante omnis furor eſt inſignis equarum,

Vel, vt præſtruximus, quia ἵππος ἐπὶ μεγάλου τάσσεται: nam ἱππογνώμονα dicunt, τὸν μεγαλογνώμονα. Hippomanes quoque appellari pratum valet, ceu ἀνθηρὸς, ideſt floridum. ἐφ᾽ ὃ οἱ ἵπποι μαίνονται. Sic & βου dictiones intendit, vnde apud Herodotum hiſtoria ſecunda, obeliſci bupori nominantur: quos Rhodopis quæſtu ditata meretricio Delphis dicauit. Nec ambigitur apud Græcos, quin magnos intelligere oporteat, etiam ſi aſſandis bobus aptos Valla buporos accipit, ridicule, ni fallor. Apud Nicandri interpretem ſic comperi: Hippomarathron, inquit, herbæ ſpecies eſt: verum Theophraſtus eſſe hippoſelinum dicit, quod in petroſis proueniat locis, ab magnitudine ſic nuncupatur, vel propter equorum ſtranguriam. Hippobotas Chalcidenſium, ex hiſtoria dici nouimus prædiuites, gloria quoque præcellentes. Hippotrophium libro ſextodecimo Coſmographiæ Straboni locus eſt equis alendis accommodus, qualis ad Syriæ Apamiam viſebatur, equarum vel ſupra triginta millia capiens: admiſſarios, ὀχεῖα ille vocat, trecentos. Ibi & logiſterium fuiſſe ait ſtratioticum, ideſt exercitui recenſendo deſtinatam partem. Cronippū præterea Græci nuncupant magnas nugas. Cronia nanque videntur eſſe nugalia omnia & prærancida quodammodo: ſed de hac voce non ſunt hic ingerenda plura, ne planè fiat quod Græci autumant, Iouis Corinthus, dum idem ſubinde inculcando repetimus: quamuis non ignorem eſſe apud Platonem, bis terue dici quod pulchrum eſt. Sicuti verò ab equis magnitudinis petita ratio eſt, ita de elephante: nam libros veteribus elephantinos eſſe nuncupatos ex amplitudinis ratione, ſunt qui opinentur: iis verò triginta quinque numero & tribuum & tribulium continebantur nomina. Scribit tamen in Tacito Flauius Vopiſcus, in libris hoc genus ſolita perſcribi ſenatus conſulta, quæ ad principem pertinerent. In Vlpia verò bibliotheca ſeruabantur hi. Sed à diuerticulo fabulam repeto. Hippicum eſſe menſuræ nomen, nouimus, Plutarcho docente: Sed quum, inquit, nec perennibus fluuiis: nec lacubus quibuſdam, nec vberibus fontibus regio abundaret, & plerique Atticorum puteis vterentur manufactis, lege ſtatuit Solon, vt vbicunque publicus puteus eſſet, intra hippicum homines vterentur. Eſt autē hippicum quatuor ſtadiorū diſtantia. Orica iugā quum legimus apud Æſchinem ἐν τῷ περὶ τῆς παραπρεσβείας, de mulis dici interpretātur, quos appellari oreas, auctor cum Ariſtophane Homerus eſt. Hippalectryon dici videtur ſtaturoſus gallus. Putant aliqui eſſe marinum animal, etiam ſi in rerum id natura compertum quandoque, abnuant philoſophia imbuti plerique. ἱπποτροφίαν, ideſt equorum nutricationem, quòd ea res magno conſtet impendio, apud Spartanos inter execrationes vſurpari ſolitam, ſcimus ex Græcorum libris. Nam & Ariſtophanius ille ſenex ita queritur, ἀλλ᾽ οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης καὶ τῆς φάτνης. ideſt, nequeo miſer dormire, me nanque mordicus lā cinat impenſa & præſepe. Archidami Spartanorum regis filia, mulierum prima, inquit Pauſanias, equos alere adorta eſt: primáque curru adepta victoriā eſt in Olympicis. Eius herōū viſebatur in regione, quam de platanorum copia plataniſtam vocant. Philoſtratus in Hippodromo ſophiſta, Olympiodoro eius patri gloriæ adſcribit, quod hippotrophia cunctos præcelleret Theſſalos. Hic verò eſt Hippodromus, vt obiter aliquid ſubnotemus, qui Homerum dixit ſophiſtarum patrē, quum Nicagoras tragœdiā eſſe matrem, pronuntiaſſet. Et rurſus Homerum eundem vocem, Æſchylum verò ſpiritum appellauit. Hippoſtáſium eſſe videtur equorum ſtabulum, ſicuti boum buſtaſium. Nam & equum ab armēto ſequeſtratum iam, & ſtabulo ac præſepi applicitum, Græci eleganter ſtaton, ideſt στατὸν dicunt. Hordeo dum connutritur equus, ἀκοστήσαι pronuntiatur: quoniam vt interpretantur gloſſematarij, acoſten hordeum vocat Nicander. Sed apud Theſſalos cibaria & alimēta omnia nuncupari acoſtas, traditum veteribus eſt. Sunt qui apud Homerum Iliados rhapſodia ſexta, legant ἀγρωστίσας ἐπὶ φάτνῃ, exponántque, ſordidatus in ſtabulo. Nam γοῖτος, ideſt gœtus, ſordes indicat. Eſſe verò equum animal philolutron ac philydron, ideſt balneorum & aquæ expetens, auctor probat Ariſtoteles. Hippocoryſtas dici Apion arbitratur, qui equinis ſetis ornatas geſtant galeas. Riſit hoc Porphyrius, putans eo nomine equites intelligi, quoniam κορυστὴς armatū indicet, ac ferè pro pedite accipiatur. Corys verò, inquit, ideſt galea fit ab κορύσσεσθαι, quod & κορθύεσθαι dixit Poeta, id ſignat in altum tolli: vnde & à capite nutans virga, dicitur coryna: ſed pro claua inde ponitur quoque. Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla, ex Dionis Nicæi hiſtoria. Ta-

raxippum inuenio nuncupari heroum Myrtilo à Pelope structum, in quo & rem diuinam illi obierit, vt perpetratæ cædis iram leniret. Nominis ratio est, quod in eo loco Myrtili arte iniectus sit Oenomai equis terror. Sunt qui ab Oenomao id solitum peragi, fabulentur. Quidam inibi infossa aliqua à Pelope, sibi ab Amphione tradita Thebano: quibus non Oenomai modò exterriti sint, verum exterreantur omnes, illac transeuntes equi. Fuisse verò Ægyptij putant magicæ peritum Amphiona: propterea petras illi in Thebarum mœnibus sustruendis visas obtemperare, sicuti Orpheo ratione eadem feræ obediuerunt. Fuit & in Isthmo Taraxippus Glaucus, quem peremisent equi. Illud obiter adnotarim, Marmaca omnium primum venisse Hippodamiæ procum, antéque alios ab Oenomao necatum, eius equas tradunt vocatas Parthenian & Eripham, quas quum iugulasset Oenomaus, iussit sepeliri: à Parthenia verò impositum fluuio nomen. Est & alter Harpinates, à ciuitate Harpina, quam inhabitarit Oenomaus, sic à matre nuncupatam. Illud postremò non negligendum, videri apud Plutarchum dici Hippocentaurum, pro equitatore præstantissimo & prorsum inexsuperabili. Ipse, inquit, se ait perniciter currere, illum autem volare, se commodè in equo vehere, ἀλλὰ τί πρὸς ἱπποκένταυρον οὗτος; quod est, sed quid ad Hippocentaurum hunc? Ampyx, aurata dicitur catena setas vinciens equinas in frontis ambitu: vnde & Martis equi chrysampyces Homero dicuntur. Sũt & qui eo nomine reticulum intelligant muliebre. Equas in partu vacare admodum purgamentis, scribunt naturales: ea vocat Aristoteles lochia. Lochæos verò diphros Græci sellas intelligunt, in quibus commoditatis causa sessitent parientes. At humor cruentus aquosúsque intra membranas contentus, quibus obuoluitur embryon, prophoros dicitur. Est & polion, idest πώλιον, quod ante partum emittit equa. Propheres verò dicitur re ipsa iuuenis, aspectu tamen senex, cui contrarius dicitur sclerus. Hippagum scribit Plinius à Salaminiis inuentùm. Hermolaus pro eo reponendum præcipit hypagum, quia sic recognoscant Græci. Nos apud Herodotum historia sexta duobus locis hippagogas dici naues, equis subuectandis destinatas, obseruauimus.

Quæ dictiones item Græcis amplitudinis significantiam habent. Æginæa mercatura. Quid rhopon. Rhopes. Rhopographi. Strabo illustratur, item Virgilius. Æginæum pro magno. Rhoptron. Ætnæũ item pro magno, sic & Parnasium. Psammocosium. Psamathos. Amathos. Gargara. Carcinus vnde. Rhypæa. Rhox. Melan. Asterium. Cyaneum. Agrostes. Rhypos.

Cap. XXIII.

SEd enim eiusdem linguæ proprietate in rerum quasi vastitate exprimenda, non hippos modò in verbis, quæ ex pluribus consurgunt, suggerit mẽti amplioris significantiæ notã: sed & pleraque comperiuntur alia, vsum eundem in magnis auctoribus iunctim implentia ac separatim: quippe grandiora quandoque Æginæa dici animaduertimus, quod ex talenti ratione productum, grammatici coniectant, id in ea insula exsuperabat Atticum. Quanquam non latet, venalium onera nuncupari etiam Æginea: vnde corriuati, qui dicuntur Æginæopolæ, hoc est αἰγιναιοπῶλαι, mercium id genus venditores. Hos intelligunt nonnulli, qui & Pantopolæ nuncupentur Græcis. Nam est ibi factum emporium, ob insitam loci sterilitatem hominibus maritimam negotiationem obeuntibus. Vnde inquit Strabo, Rhopon multimodis rebus constantem, Æginæam dicimus mercaturam: sic enim Græci sanciunt, rhopon, idest ῥῶπον signare παντοδαπὸν φόρτον, idest miscellaneum onus. Hoc eo libentius apposui, quia Strabonis tralatio subsultat. Meminit vocabuli Galenus Therapeutices primo, οἱ γὰρ τὸν ῥῶπον διατιθέμενοι καὶ περὶ πρωτείων ἐρίζουσι. qua in parte pictorum & vnguentariorum mixturas intelligunt: quod comprobare Hesychius videtur. Dicuntur & rhopes syluosæ plantæ, vnde & rhopographi nuncupantur. Vulgus nauticum rhopon nunc gropó dicit, vt reor, dictione luxata, qui mos imperitis est vel frequentissimus. Rhopen verò & rhipen dicunt Græci momentum vel ictum aut oculi motum. Rhoptra apud Archilochum, petaura dicuntur laqueorum, siue scãdalethra, idest flexuosa ligna capiendis feris vel auibus. Rhypæon in Achaia constituunt terrarum periti, vnde Rhypæos pro Achæis accipimus. Et Stephanus ait, Rhypæ seu Rhypæa est Achaiæ ciuitas, vnde Rhypæus. Rhox phalangij species, quia sit ῥαγί, idest vuæ acino similis: os verò in ventris habet meditullio: id genus & melan vocatur: secundum autem genus asterion dicitur, cui sunt in corpore collucentes virgæ: cyaneum nuncupant genus tertium, sicut quartum agrostem: quintum sphecium ab similitudine, quod & dysderi est, hoc est δύσδηρι: sextum appellatur myrmecium: inter legumina comperitur septimum. Rhypon pro sigillari cæra Pollux accipi ab auctoribus tradit. Procæris quoque in Epistolis ad Atticum legimus rhypos, de vetustatis ratione nomenclatura accersita. Rhoptra denique concaua, & βυρσοπαγῆ, idest corio compacta Plutarchus nuncupat in Crasso: quibus in præliis Parthi, adiectis etiamnum echiis, idest ἠχείοις, horrendum eliderent sonum. Porrò ætnæum item pro magno reperies in libris auctoritatis non dilutæ: vnde & cantharus ætnæus, magnus intelligitur apud Aristophanem in comœdia cui titulus εἰρήνη. De montis Ætnæ magnitudine, vel quia Ætnæi equi habeantur præceleres, & in currendi certaminibus inclyti. Ex qua ratione, Virgilium quoque fratres appellasse ætnæos, simile veri est. Consimiliter apud Aristophanem eundem in comœdia cui titulus ἀχαρνῆς, dicuntur ἄνθρακες παρνάσιοι: quem locum enarrans interpres, Parnasium ex more pro magno fatetur positum. Ab harena quoque quam vocant psammon, dictio configurata est, psammocosius, quæ pro immenso accipi numero videtur. Nam Eupolis ἐν χρυσῷ γένει, spectatores appellat psammocosios, numerosos intelligens. Verbum autem cosia, est numerorum desinentia post centum: dicunt enim diacosia, triacosia, tetracosia, & deinceps. Sic etiam gargara pro multitudine excellenti posita inuenias: sicut apud Aristophanem ἐν βοιωτοῖς, Intus nobis sunt gargara: positum id verbum apud Sophronem quoque. Et in tragœdia legimus, Pecuniarum gargara. Quin carcinum, quæ vox cancrum signat, hinc duci opinantur eruditiores, à pedum multitudine: quanquam à capitis motatione, ita dici putant alij, quasi caracinos quidam sit. Psamathon verò harenam dicunt marinam, sicuti fluuiatilem amathon. Psamathe in Bœotia locus est, vel fons.

Quos dicamus equos Lycospadas. Lycos frenum, seu lupatum. Lycophilios. Lycophos. Lycophones. Lycea Diana. Lapis sacer. Orestis expiatio. Orestis scena. Lupus. Lycopodes qui. Lymax. Lymata. Item Phasiani equi, & Nesæi. Chelidon. Veredi. Veredary. Chamelæ. Cursus publicus, vel fiscalis. Tractatoria facultas. Phoruades. Trophiæ. Empyi. Atrophi equi, & anagogi. Lactistæ. Cacopodes. Caballatio quid. Exophthalmus. Cœlophthalmus. Chamelæ. Cæsaris equus, & Caligulæ. Cirsi. Lichenes. Ephippium. Fuluius, qui equam inibat.

inibat Onochelos. Asini caput à Iudæis coli. Hippona, & onoscelis, & hippo. Equus primus. Neptunus Hippius cur. Centrineces. Encentrides qui. Perorga. Plinij locus perpenditur. Equus ligneus apud Troiam. Caianus locus. Æolopolus quid.

Caput XXIIII.

Dignum verò obseruatione censuimus, & quod huic potissimum loco adglutinemus, dici à Græcorum scientissimis quosdam equos lycospadas, idest λυκοσπάδας. Id verbum quam habeat rationem, ambiguum & tenebris aliquo modo obuolutum, scio visum iri, quãdo est haud ita frequens. Ego verò etymon duplex comperisse videor: alterum est de freni genere, quod lycon vocent, nostri lupata dicunt: sicuti Georgico tertio Virgilius,

> Nanque ante domandum
> Ingentes tollent animos, prensique negabunt
> Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

Quo in loco Seruius, & qui ab eo mutuati sunt plures, esse lupata tradunt frena asperrima, sic de lupinorum dentium similitudine nuncupata, quos esse inæquales constet, vnde & morsus infigatur summi nocumenti. Hoc verò frenorum genus equis adhiberi præferuidis ac ferocientibus, sæpéque ob insitam animositatem rebellibus, vt retundatur impetus, hebescátque generositas nimia, moris esse, nemo non nouit. Sicuti etiam lycon dici lupum, vnde lycophilios pro suspecto ponitur & lateti, vt est apud Ælium Dionysium, & Menander ita scriptum reliquit, λυκοφίλιοι μὲν εἰσιν αἱ διαλλαγαί. idest, suspectæ quidem conciliationes sunt: Nam & lycophos pro tenebroso positum inuenimus, aut pro crepusculo, quando lupi color cinereus est, nec nigredinem præferens intensiorem, quod inquit Eustathius. Per hyemis autem tempora Spartani lycophonas, idest λυκοφόνας, ad dormiendi vsum stibadibus promixtos sibi substernebãt, θερμαντικὸν ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης. Lyceæ Dianæ templum apud Trœzenios fuisse ab Hippolyto excitatũ, auctor Pausanias est, qui tamen eius rationem cognomenti ignorare se, fatetur: sed ex Macrobio aucupari (opinor) licet, vbi differitur, cur Apollo dicatur Lycigenetes ac Lycos. Ante templum lapis visebatur sacer dictus, in quo Trœzeniorũ viri nouẽ à cæde materna Orestem feruntur expiasse, adhibitis quum expurgationibus aliis, tum aqua ex fonte, quem ἵππου κρήνην dicunt: nam & hic apud Trœzenios monstratur, Pegaso terram inibi pulsante, scaturisse. Fuit apud eosdem ante Apollinis sacellum locus, quem Orestis scenam dixere, quòd nõdum is expiatus, nemine eum recipiente, ibi diuersaretur. Adobrutis verò in propinquo purgamentis, enatam laurum memorant. Lupos denique serrulas vocamus manubriatas, agrestiũ vsibus accommodas. Lymax ad lycox pertinet nihil: nam est eo nomine apud Phigaliam fluuius, in Arcadia, in quem purgamina sordésque coniecerint Nymphæ quum Iouem peperisset Rhea. Sordes autẽ Græci veteres lymata vocarunt, vel Homero teste, quum ait, λύματ' ἔβαλλον. Dicuntur & lymaces petræ. Veredos, si modò non aberrat interpres, aliàs æris nõ multi, apud Procopium Persici belli secũdo libro, equos accipimus publicos. Sunt qui à celeritate trahendæ rhedæ sic opinentur dici, quorum aurigæ nuncupentur veredarij. Martialis,

> Parcius vtaris moneo, rapiente veredo
> Prisce, nec in lepores tam violentus eas.

Et in Distichis,

> Stragula succincti venator sume veredi,
> Nam solet à nudo surgere ficus equo.

Veredarium metaphora decenti legimus apud Hieronymum: Quia singulæ, inquit, metuunt veredarium Vrbis offendere. At Procopius idem veredarios intelligere videtur eos qui celeriter equis inuecti regum literas prouehunt. Equorum publicorum in hoc vsu, commeminisse Ammianus videtur Marcellinus: Transeo, inquit, quod quidam per ampla vrbis spacia subuersósque silices sine periculi metu properanter equos velut publicos, signatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium agmina tanquam prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem vt ait Comicus, domi relicto. Procopij, vel interpretis sententiam adiuuat Firmicus Matheseos tertio: Regum, inquit, nuncios veredariósque reddent. Cursus publicus dicebatur aut fiscalis, quum ab imperatoribus certis locis equi id genus præcelleres destinabantur: quibus non vtebantur alij, nisi facultate impetrata, quam vocant tractatoriam. Sed redeo ad lycospadas. Sunt qui malint lycospadas inde dici, quòd qui pullina ætate in lupos inciderint, si periculum euadant, insigniter bonitate proficiant, ac pernicitate. Cæterum perpensione dignum, cur nam eiusmodi casum consequatur euentus hic, nisi dicamus, ideo credi vehementiores effici equos ab ea impostura: quoniam, ni fuissent natura tales, haudquaquam dilabi eualuissent: neque enim prudentem euasisse Vlyssem dictitamus, Cyclope declinato: sed ideo declinasse, quia foret prudens. Equos verò ad sonum quemlibet vel minimum compauescentes, expressius Græci ψοφοδεεῖς nuncupare solent, dictione compacta à ψόφος, qui est sonus, & δέος timor. Quod verò in eiusdem linguæ monumentis legimus quãdoque Lycopodas, ad equos ea res omnino pertinet nihil. Nam ea voce tyrannorum satellitium ferè significatur. Erant verò hi corpore vegeto, & animo præsigni iuuenes. Vocabuli ratio est, quia pedes lupino circumtegerent corio, aut quia in clypeis lupi gestarent insigne. Phasianos equos inuenimus ab eius auis insusto insigni, vel quoniam ad Phasin equi habeatur pulchritudine ræd stantes. Nesæos equos nuncupat Herodotus, qui prægrandes nascerentur in Nesæo Medicæ regionis campo: sic enim Stephanus etiam scribit, νησαῖον πεδίον, pudendo cuiusdam errore, qui eo vocabulo significari insulares est opinatus. Auctor Plutarchus est: Pyrrho speciem oblatam, velut Nesæo equo inscenso, ducem se illi præstaret Magnus Alexander. Id quod non percipiens interpres transiluit. Sed & in Græcos codices irrepsit mendum: nam Νισαίῳ ἵππῳ legit. Meminit & loci & equorum Arrianus quoque, sed & in Legibus Plato, vt Strabonem prætercam & Ammianum Marcellinum. Equos gregales Græci phorbadas dicunt, id est φορβάδας, domesticos verò trophias, idest θρεπτικοὺς. Nam empyi intelliguntur, quos suppuratio infestat, quæ inter equorum recẽsetur morbos: sicuti crithiasis, idest hordeatio, & lymphaticus morbus, quem dicunt νυμφιᾶν: in quo ad tibiæ sonum quies contingit, fronte demissa quod vocant κατωπιᾶν. Sunt inter equos qui vocentur athletæ & agonistæ, item hodœporici & pompici quos itinerarios dicere potes. Porrò & stratiotici, idest militares. Atrophos intelligit equos Xenophon, ἀπομνημονευμάτων tertio, imbecillos, quique consequi vix valeant. Anagogos autem contumaces, & qui vbi constitueris, consistere abnuant. Nam lactistæ, idest λακτισταί, sunt eidem, calcibus qui impetunt peruicacius. Quidam nominantur cacopodes quoque, sicuti & κακοσκελεῖς. Caballatio, voce haud veteribus trita indicat Iureconsultis, alendi publicos equos munus. Digna verò scitu & illa: equum prominẽtibus oculis exophthalmum dici, sicut cœlophthalmum, qui contrario affectus modo est, cuius in recessu cauo oculi sunt. Chelidon vngulæ dicitur concauitas, sed & in canibus eodem modo. Est & chelidon supra cubitum pars. Chamelas, idest χαμηλάς, vocat Xenophon vngulas pleniores carnosásque citra cauitatem. Et in libro περὶ ἱππικῆς scribit Simon, sicuti ab Xenophonte relatum scimus in tituli eiusdem commentatione, equos ὑψόποδας inter-

nosci etiamnum sono, siquidem increpat velut cymbalum, in solo cauatior vngula. Auctor porrò historicus Dion, Cæsari Lusitaniam gerenti natum esse equum διφυᾶς τὰς τῶν προσθίων ποδῶν ὁπλὰς ἔχοντα, idest, cui gemina foret in anteriorum pedum vngulis natura, qui mox illum elatè admodum gestaret, reliquos omnes ἀναβάτας recusaret, vnde immodica de se sibi cœpit polliceri. Cirsos nuncupant, qui adnascuntur equorum tibiis. Lichenas officula vocant, canini dentis imagine genibus equorũ, & prope vngulas agnascentia. Dioscorides esse tylos dicit, idest callos. Pedes anteriores prosthios appellant, cæteros verò opisthios. Pedum virtus eupodia vocatur. Ephippeton esse interpretantur sellã: ephippion verò est currentium equorum certamen. Lego in Plutarchi Parallelis: Fuluium quendam mulierum odio, equam solitum inire, vnde venustior enata puella sit, quam dixere Hippo: sicuti Ephesius Ariston, ex asinæ initu formosam progenuit Onoscelin: quod Admirabilium secundo Aristoteles, siue alius, scribit. Nam Onochelon Christianorum Deum quidam intelligere maluerũt, auribus asininis, altero pede inungulato, librum gestantem togatúmque. Nam & asininum caput vice numinis coli à Iudæis solitum, Cornelius Tacitus mẽdacium (vt Septimij Florentis vtar verbis) loquacissimus prodidit, quòd in Arabia siticula deprehensi, onagris ducibus, perducti ad aquarum scaturigines sint. Sed inter Græcos quoque nominis haud obscuri Damocritus aureum aselli caput à Iudæis cultum, non tacuit: nec ritu quidem sacrorum neglecto, septimo quoque anno peregrinum hominem perduci assueuisse, scribens, ac κατὰ λεπτὰ, idest frustillatim concisum necari. Onochelos autem Dioscoridi libro quarto, herba est, dicta quoque Alcibiadion. Stabuli verò deam Apuleius Hipponem vocari tradit, vt placere doctioribus animaduerto: quanquam plerique Hippo & legunt & interpretantur, vt est apud Tertullianum: sic & apud Iuuenalem legunt: Iurat solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas. ea nimirum forma qua Dido & Manto, pro Didonem & Mantonem dicimus. Illud minus omiserim, quod est in Pindari Pythiis obseruatum, & ab interpretibus enarratum curiosius: Neptunum à mythicis appellatum tradi Petræum, quòd olim super saxo consopitus vrinam profuderit genitalem, vnde enatus sit equus primus, quem dixere Scyphion. Lactantius verò grammaticus in Thessalia terram tridente percussam scribit, à Neptuno, ex quo, mirum dictu, prosiluerint equi duo, Scyphios & Arion, inde nata Thessalicorum equorũ præstantia. Quia verò equitandi artem, idest τὴν ἱππικὴν, primus excogitarit Neptunus: inde factum opinatur Pausanias, vt dicatur ἵππιος, potius quàm causa alia: quando & in equorum certaminibus Homerus per Hippium Neptunum iurare Menelaum fingit. Sed & qui hymnos scripsit antiquissimos, Pamphus, Neptunum dicit ἵππων δωτῆρα, idest equorum datorem. Seruius grammaticus in contentione cum Minerua de Athenarum nomine, ab Neptuno littore percusso, equum scribit productum, sed à nostris coarguitur. Apud Auctorem ἐκλογῶν περὶ γεωργίας libro nono, sic comperi adnotatum: Terram initio fuisse aquis adobrutã, emersisse primum Atticam: eius amore ducti Neptunus & Mineruа de ciuitatis constituendæ nomine litem intendere: Ioui complacitum, eius esse vrbis pontificium, qui pulcherrimum excogitasset munus, tunc portubus & naualibus ab Neptuno vrbem excultam, Minerua oleam producente in Acropoli: quo argumento euasisse superiorem. vnde institutum oleastro victores coronare. Petræum denique dici volunt alij, quòd reuulsis in Thessalia montibus, qua vocantur Tempe, emiserit Penæum, ac stagnãtes prius agros renudarit. Ex quo Callimachus,

θάσσω δὲ καὶ πλωτὸς ἑλισσόμενος διὰ πεμπέων.

Fuerant & Petræo Neptuno instituta certamina. In hac denique equorum mentione, illud ex Homero

A addidisse offecerit nihil: Centrineces nũcupari equos centro obedientes. Centra verò, inquit Eustathius, sunt quæ encentrides item dicuntur, idest inhærentes calcaneo stimuli, quibus excitari equos nouimus. Ichthycentrum est fuscina. Erant & suæ furibus encentrides, quibus per parietes obrepebant, velut factitasse Corœbus dicitur apud Pausaniam. In collectaneis Rei rusticæ libro tertio apud Græcos, monemur, palmites mense Martio capiẽdos πρὸς ἐγκεντρισμόν, idest ad insitionem. Quin mox paulo idem auctor B appellat, τὰ εἰς ἐγκεντρισμὸν ἀνήματα. In libris comperi eisdem, equos ἐπιρρινοφθάλμους haberi quibusdam pulcherrimos, cuius fuerit modi Alexandri Bucephalus. Hippocampum interpretantur aurigarum scuticam, flectendis equis accommodam, vnde nomen. Et apud Helicem ciuitatem dicitur stetisse Neptunus æneus habens ἱπποκάμπον in manu. Denique peroriganı dici inuenio, eum qui equos admittit: eo enim adiutante, equa alligata celerius initur, nec equi frustrata cupiditate impulsi semen eiiciunt: quo fit vt apud Plinium libro octauo, capite De equis, rectius forsan C peroriga legatur, quàm auriga: vt modò agnoscitur, quem ab equa laceratum scribit: quanquam apud Varronem historiæ eiusdem relatione, auriga item circumfertur: ἵππον δούρειον, idest equum Durium, Epeiopus fuisse, Pausanias interpretatur machinam muris dissoluendis, cuius æneum simulacrum in Acropoli fuerit. Equos statura pusillos vocant inos, sed & gynnos posteri nuncuparunt: sicuti homululos dicere nanos consueuimus, παρὰ τὸ ἐστερῆσθαι τοῦ ἄνω. Nanorum D pudenda pro magnis ferè vsurpantur Græcis. Equus dysgargalis nuncupatur in libro περὶ ἱππικῆς apud Xenophontem, qui est δυσυπόπτακτος ac difficilis, qui ne tactum quidem aut titillationem pati queat, γαργαλισμοὶ Græcis dictam. Addamus porrò: Incitatum, idest ἐγγίτατον, esse equi nomen apud Suetonium, præter interpretum sententiam. Id quod ex Dionis lectione amplius dilucet, opinor: Afficiebatur, inquit, Caligula gestanti batrachida. quo argumento Prasini cognomen est illi adoptatum. Sed & locum certãtium quaE drigarum vel hac tempestate Caianum dicunt: ex equis vnum sic amauit, vti ad cœnam inuitaret, annona quoque apposita & hordeo, quin & aureo poculo vinum propinabat: per illius salutem fortunámque concipere iusiurandum solitus: consulem quinimmo designare constituerat; fecissetque, ni consilia interpellasset mox interitus. Equinos pullos vbi Homerus αἰολοπώλους vocat, interpretantur grammatici varios. Id reluit Porphyrius, αἰόλον signare astruens ταχύν, id F est celerem, ἀπὸ τῆς ἀέλλης, idest ab procella ducto vocabulo, quæ ab ἀεὶ flectatur, & εἱλεῖ, quia spiritu verset omnia. Nam & bellacem Corythæolum dicunt, qui motat assiduè galeam: sicut Martem Corythaica nuncupat Homerus quoque.

Prouerbium de Corintho superciliosa, quam habeat rationem. Corinthi felicitas. Æs Corinthium cur pretiosum adeo. Mixobarbari qui sint apud Corinthios. Aetes.

G

Cap. XXV.

STrabo non historicus modò præsignis, sed philosophus quoque & mathematicus, adeo celebris & peruulgati nominis, vt eum Thessalonicensis Eustathius per quandam exochẽ geographi nomine persæpe significet. Is, inquam, Strabo post multa de Corintho commemorata libro octauo, demum ita scribit: Ciuitas ipsa Co- H rinthiorum amplissima diu fuit & opulentissima, siue viros innumerabiles ad ciuile regimen peritissimos, siue eximias opificum artes animo vertas. Ager autem non admodum telluris bonitate pollebat, quippe qui

pe qui obliquus foret & asper, vnde superciliosam Corinthum vocant vniuersi, & cessit in vulgare prouerbium, Corinthus superciliis curuitatibúsque laborat: cuius etiam meminit Eustathius. Eius adagij mẽtionem faciens quidam, ingenuè satis fatetur, non se videre vbínam vsui esse possit, nisi (inquit) quis detor queat ad hominem intractabilem, aspero ingenio, & sibi ipsi inæqualem, parúmque sibi constantem. Ego verò aliud spectasse prouerbij conditorem primum, contenderim: nam quia non consequitur ager reliquã suæ vrbis felicitatem, inde dicti vim Straboni manasse opinor: quando nil est tam diuitiis instructum, támque artibus & virtute præclarum; nil postremò in humanis rebus adeo numeris omnibus absolutum, quin aduersi aliquid & improsperi insit protinus, & affricet mortalium rubigo, & fortunæ (vt sic loquar) liuor liuidissimus, quod veluti labecula, ac verius nubilum, lætitiæ infuscet splendorem. Quamobrem vbi Corinthum dicimus supercilosam, id quidem meo iudicio innuimus, Omnia vtique inesse, quæ & placere ac possint etiam fastidientem allectare, verum esse aliquid vnum, quod offendat quadantenus, quoniam nil sit ex omni parte beatum. Ex iis verò, ni fallimur, & nostra ita amamus, vt nesciamus perdere, perspicuum iam est introspicienti exactius, adagij vis quò tendat & quid velit sibi. Quòd si quis in studiis adeo insolens est, vt Corinthiorum nesciat felicitatem, is Homerum consulat, qui Iliados secundo Corinthum diuitem vocauit, ἀφνειόν τε Κόρινθον: quod tamẽ ex Geographi sententia, ad emporium inibi constitutum refert Eustathius. Nam & Thucydides Græciæ emporium vocat Corinthum. Audiat & L. Florum ita scribentem: Corinthus Achaiæ caput, Græciæ decus, inter duo maria Ionium & Ægæum; quasi spectaculo exposita. Et infrà, vbi ruinas eiusdem felici breuitate transcurrit: Quid signorum? quid vestium? quídve tabularum raptum, incensum, proiectum est? quantas opes victor abstulerit & cremarit, hinc scias, quòd quicquid Corinthij æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus. Nam & æris notam pretiosiorem ipsa opulentissimæ vrbis fecit iniuria, quia incẽdio perustis plurimis statuis atque simulacris, æris, auri argentíque venæ in commune fluxere. Hinc æra Ephyreia celebrata Virgilio, quibus quum vehementius caperetur Augustus, etiam dici Corinthiarius cœpit. Traditum porrò in fabulis est, quod repetit in Epidicticorum ratione Menander, de Corintho & Isthmo Solem Neptunúmque contendisse, sicuti de Athenarum ciuitate cum eodem Neptuno Mineruã. Et quid pluribus agimus in re confessa? M. Tullius in Rullum, Deinde agrum optimum & fructuosissimum Corinthium venire iubent. Nam quod in Græcę gentis contemptum dicere Philippus solebat, habere se κλεῖς τῆς ἑλλάδος, vt Pausaniæ testatum monumentis est, quum in Eubœa Chalcidem præsidio teneret, in Isthmo Corinthum, in Thessalia sub Pelio Magnesiã, præsens forsan institutum nil iuuerit. Significabat autem Philippus ciuitates eas esse, velut Græcię claues, ac ὁρμητήρια κατὰ τῆς ἑλλάδος. Nec illud quod proximè se ingessit, non omnino parergon, omisero: coli ab Corinthiis solitos, qui dicerentur mixobarbari, quos non fuisse alios, quàm Medeæ liberos, proditum historia est. Nanque habitauit ea Corinthum, quúmque fames esset inorta validior, Cereri ac Lemniis nymphis obita re diuina, illa comprecante desiit malum. Sed & Corintho Æetem Medeæ patrem quandoque potitum, scimus. Quippe Solis fuisse filios & Antiopes Aloeum & Ætem, quibus distribuerit regionem pater, illi quidem Arcadiam, Corinthum huic, qui propria non contentus sorte, ciuitatem Buno Mercurij filio reliquit, quam posteris denique is resignaret, in Colchos ipse demigrauit. quam rem carmine complexus Eumelus sit.

Iouis Corinthus prouerbium, quem habeat sensum apud Philostratum. Quæ dicantur anacalypteria & encalypteria. Nymphæ quid, & vnde. Encalymmata. Epycalymmata. Edna. Opteria. Diaparthenia. Necocorinthij qui sint, & quid defunctus. Mortuale, morticinum. Sepultura. Necropernas. Lycophronis suggillatio.

Cap. XXVI.

POrrò quia de Corintho nobis mentio est, pergamus porrò attexere adagium alterum ab eadem productum ciuitate: ita enim habet, Iouis Corinthus. Id verò quo enuntietur sensu, enarratum ampliter à Suda nouimus, & Aristophanis interprete, ac plerísque aliis. Sed & in literis Latinis alicubi expositum, non incuriosus lector inueniet. At quia dissonum quiddam apud Philostratum ab horum semita deprehendimus, vt quæ mox afferentur, clarius & apertius innotescant, totam Græci scriptoris sententiam, quæ ad præsens negotium spectat, tralatam huic loco inseremus: moxque quid ipse statuam, non grauabor pluribus explicare. Iudicabunt volentes, neque enim sine prouocatione sunt hæc. Ergo ita habet: Antipatro, inquit, qui tum imperatori ab epistolis erat, auidius affectante filiam, quæ fuerat ei forma haud sanè conspicua, Hermocrati in matrimonium tradere, non censuit is arripiendam felicitatem eiusmodi. Immo nuptiarum conciliatrice instante acrius, ac viri potentiam memorante: Doti, inquit, magnæ non seruiam, neque soceri superbiæ. Quum verò etiam iuncti sanguine ad nuptias omnino propellerent, quòd Iouis Corinthum esse putarent Antipatrum, non cessit prius quàm ab imperatore accersitus Seuero, puellam sibi iungi passus est. Quo tẽpore scitante ex eo familiarium quodam, quando esset anacalypteria præbiturus, Vrbanè (inquit Hermocrates) immo verò encalypteria, postea quàm ita deformem sum ducturus. Cæterum mox paulo etiam dimisit, quòd neque oculis foret grata, nec moribus commoda. Hactenus ex Philostrato. Iam neminem arbitror ita hebeti iudicatu, etiam si ferè sit elementarius, cui non perspicuè pateat, nihil eorum quæ Græci in literas misere, cum Philostrati sententia congruere, & proinde aliud quærendum. In quo ne amplius fatigentur bonarum literarum studiosi iuuenes, quibus hæc qualiacunque, summis tamen laboribus congesta procudimus. Ego Iouis Corinthum hic intelligo felicissimum quendam hominem ac præpotentem, virgula quadam oblatum diuina: quique tanto imperatori, qui vice numinis coleretur ab hominibus, esset in primis charus. Nam sicuti tradunt mythici, quum Aletes Corintho esset potitus ex Iouis Dodonæi responso, videretque nobilem ac præualidam ciuitatem subiectam sibi, eam Iouis appellauit Corinthum: inde irrepsit prouerbij ratio apud Philostratum. Et nos in id genus rebus vti concinnè possumus. Sudas tamen alicubi ab hoc sensu non est omnino deuius, quum scribat, Iouis Corinthum esse parœmiam de iis quibus quandoque lętius arriserit fortuna, mox verò non ita. Scribit tamen ex Græcis Damon, id quod ab Pindaricis relatum interpretibus scio, dici in eos parœmiam, qui nimis quàm elati magnos videri se volunt, sibíque placent plurimum, ac ostentant, mox tamen timidè, perque summum abeũt dedecus: quod Corinthiis sanè obuenit legatis, dum Megarenses audacius in concione rebellantes, incesserent, dicerentque, ni sumptum de ipsis supplicium esset, fore vti meritò ingemisceret Διοσκόρινθος: ad quã vocem, vehementius succensi Megarenses, lapidibus Corinthios impetiuere, quibus in fugam versis, cædentes illi terga identidem succlamabãt, παῖε Διοσκόρινθον, feri Iouis Corinthum. Vt verò plenam præstemus operam, & historici nubilum discutiamus, scien-

lum est, anacalypteria in Philostrato dici munera, quæ vir & domestici atque amici sponsæ contribuebant, quum primum retecta visendam se præberet: nā apud Græcos ἀνακαλύπτειν reuelare est, & anacalypsis reuelatio est. Hæc ab aliis theoretra item dicta inuenimus. Sunt qui Pindarum putent, Agrigentum ideo in Olympiis nūcupasse sacrum, quod olim esset Proserpinæ contributum ab Ioue, εἰς τὰ ἀνακαλυπτήρια. Nam & in Timoleone Plutarchus scribit, esse Proserpinæ sacram Siciliam, καὶ ἐν τοῖς γάμοις ἀνακαλυπτήριον αὐτῇ δοθῆναι. id quod sexto Bibliotheces opinor indicasse Diodorum: etiam si aliud præfert Latina tralatio. Sunt & qui nymphas dici sponsas interpretentur, ἀπὸ τοῦ νῦν πρώτως φαίνεσθαι, quia nunc primum visendas se præbeant, quum antea prodeant obtectæ. Aliàs vocantur nymphæ dulcium aquarum fontes, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ νέαι φαίνεσθαι. Encalypteria verò facetissimè videntur dici, quæ dentur quum puella obuelata nolit videri: quod sanè congruit deformi, ἐγκαλύπτειν enim integere est & obuelare. Vnde & cancrorum loculosa opercula rugosaque, epicalymmata vocant πτυχώδη. Anacalypteria verò edna item dicuntur, & opteria, prosphthencteria quoque: Agias verò comicus etiam diaparthenia: quoniam διαπαρθεύειν, deuirginare signat, vt verbo vtamur recentioribus frequētissimo. Anacalypteria postremò donorum nuncupatur dies. Scitu præterea dignum & illud in hac Corinthi mētione tam multa, νεκροκορινθίους, idest Corinthiorum defunctos vocari in historia signa fictilia, quæ Corintho euersa, Romam impleuere, quoniam ex reclusis sepulchris eam excerperent prædam. Obseruandum & illud: νεκρὸν dici Latine defunctum, hoc est cadauer: quod Hieronymus mortiuale morticinúmque vocauit. Plinius, Vt qui latissimè rura metatus fuerit, vltraque famam exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? vel quum ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit, quam tandem portionem defunctus eius obtineat? M. Tullius sepulturam quoque nuncupauit, vt quum ait, Illam insepultam sepulturam. Emortualem diem Plautus appellare videtur, in quo quis mortuus est. Necropernas verò dicitur poetis Achilles, quòd præmortui Hectoris cadauer vendiderit: ἐκ τοῦ πέρνημι participium conformatur πέρνας. Sic autem apud Lycophronem comperi, cui tamen ducens quandoque colaphum interpres, nil veretur eum βαρβαρόγλωσσον nuncupare. Illud postremò subnotandum: de Corinthi nomine confingi Græcis vocabulum κορινθιάζεσθαι, quod scortari signat & lenocinari, idest μαστροπεύειν.

Super Heraclide scitu digna quapiam de Græco excerpta penu: Lepidum Ptolemæi factum.

Cap. XXVII.

MVltos ingenio & vi percipiendi quæ tradantur, anteire aliis, notius est quā vt sit pluribus probandum. Sed & illud à Quintiliano traditum non præterit nos, neminem reperiri qui sit studio nihil consequutus. Id equidem nō argumētis modò valet comprobari, quia multum facit in qualibet re quantulacunque sedulitas, sed exēplis quoque, quæ nobis passim historia suggerit. Reliqua missa facimus. Heraclidæ tantum commeminisse collibuit parte ista, cuius in studiis disciplinarum cura mirè ab auctoribus prouehitur. Erat verò hic natione Lycius, hebeti ingenio, & ad politiorem cultum ineptissimo: tamen sedulitate, ac lucubrandi, fuligenésque lucernarum bibendi, & in sudara veste durandi laboribus, ac proposito pertinaci, id demum est assequutus, vt à magnis auctoribus dignus sit habitus qui inter facundiæ studiosos recenseretur, immo etiam elegantissimus appellaretur atque eloquentissimus. Quod eo mirabilius contingit,

A quia eum vt πολύφαγον, idest voracem, notat historia. Relatu iucundum est, quod ei vsu venisse proditur memoriæ: siquidem re ipsa edoctus esse nihil, quod improbus volentis labor & pertinax non peruincat, librum concinnauit, cui titulum fecit πόνου ἐγκώμιον, idest laboris laus. Fortè ita euenit, obambulabat quadam die, eúmque librum manibus gestans apud Naucratim (est ea Ægypti vrbs) Ptolemæo factus obuiam est, facundiæ studioso & ipsi: ab eóque interrogatus, quidnam esset id quod prompsisse in literas
B videbatur, respondit πόνου esse ἐγκώμιον. Capit librum Ptolemęus, ac facetissimè primo elemēto, hoc est Π expuncto abrasoque, ita reliquum fieret ὄνου ἐγκώμιον: quod non aliud profectò est, quàm asini præconium. Accipe, inquit, & lege laudis nomen attitulationémque.

Qui maledicta leniter tulerint, Antigonus, Philippus, Augustus. De Demochare, qui dicebatur Thersites.

C

Cap. XXVIII.

ELogium vetus est, & nulla non hora iracundis istis, ac tumentibus ingerendum, Esse in primis regium, male audire. In ea re ob insignē animi moderationem plerosque eximie laudatos, neminem, puto, fallit qui paulo humanior sit. Nos quæ ad manum sunt exempla, non
D præteribimus velut conniuentes. In primis verò sese ostentat Antigonus, cui tantum superfuit animi, modo velis, omnia supergredientis, vt vel manipulares petulantius lingua vtentes leniter sit passus. Incumbebant illi regio tabernaculo, nec sibi temperabant, quin quod periculosissimè quidem, sed libentissimè persequuntur homines, qui non continent redituras per iugulum voces, male de rege suo existimarent & loquerentur. Ex proximo exceperat omnia Antigonus, quippe interiacente modò lineo, vt sic dicam, pa-
E riete. Excanduisset alius, protinúsque vltimi supplicij terrore perfusos abripi iussisset homines. At is comiter ac sedatè: Abite (inquit) longius, ne obloquentes fortè obaudiat rex. Idem itinere nocturno, & pręmolesta ob cœni altitudinem via, vbi milites ægrè ferentes animaduertit, palámque illi imprọspera omnia imprecantes, adire eos perrexit, qui præcipuè voragine impliciti distinerentur: quumque eos explicuisset, nec esset ab eis percognitus, Execremini (inquit) Antigonum, qui vos in hasce conieeit difficulta-
F tes: ei verò qui inde vos extraxit, bene precemini. Affulsit & patientiæ virtus, instrumentum ad tutelā regni præclarum, Philippo regi: siquidem perbenignè Atheniensium legatione audita, demum iamiam remigraturis, Ecquid (inquit) nostis, quòd à me gratum in ciuitatem vestram proficisci valeat? Aderat fortè Demochares, ob nimiam & procacem linguam cognominatus Thersites: is ergo excipiens, Si te (inquit) suspenderis. Cōmouerat tam intempestiuum, támque atrox responsum legatorum reliquos, exortáque o-
G mnium cum fremitu indignatione, molliter Philippus, Nuntiate (inquit) Atheniensibus, multo elatiores videri, qui ob animi impotentiam hisce non abstineant, quàm qui impune dici permittant, ac iniuriæ insolentiam facile concoquant. Historicus Timagenes Augustum, vxorem, domum vniuersam procacius impudentiúsque prosciderat in libris, ac dicaciter lapidauerat. Monuerat imperator, vt facile appareret illi non imperasse iram, moderatius lingua vteretur. Pergenti etiamnum ac liberius naturæ indul-
H genti, satis habuit, domo sua interdicere.

Constantiæ bonum. Leuitatis fœda suggillatio. De animi mobilitate. Desultorium ingenium. Fortunæ appellationes diuersæ. Volaticus qui. De Tutili-

na dea. Plinij locus explicatur ex libro octauodecimo.

Cap. XXIX.

QVi officiorum rationem in obeundis vitæ muniis, quídque deceat & aptum personis sit, temporibus, ætatibus, exactissima cura sibi scrutandum, censuerunt, tandem deprehendisse sunt visi, nil esse quod tam deceat, quàm in omni re gerenda consilióque capiendo seruare constantiam. Nanque ita quoque natura comparatum, vt quisquis se aliquid ordine ac recta mẽte complexum confidit: vel iam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur: vel nondum æditum, si interpelletur, sine vlla cũctatione ad effectum perducat. Hæc quum ita profecto sint, & calculis omnibus passim & fœdè damnetur leuitas ipsa sine ampliatione, quando vel plebeculæ imperitæ eiusce turpitudo vitij planè liquet, natum adagium est, vt desultorium nuncupemus ingenium, quod mobile est, varium, ac omni tipula leuius faciléque momentis horarum ad tenuissimum quenque afflatum in diuersa transiliens instar foliorum, quæ, vt Poeta inquit,

Mobilibus ventis arida facta volant.

Ægri proprium est, nihil diu pati, & mutationibus, vt remediis vti. Semper præsentibus est infesta leuitas, quæ eo pressius enixiúsque cauenda, quòd natura humanus animus agilis est, ac ad motum pronus. Mobilis, inquit Seneca, & inquieta mens homini data est: nunquam se tenet, spargitur, & cogitationes suas in nota omnia & ignota dimittit, vaga & quietis impatiens. Quod non miraberis, si originem inspexeris. Ex cælesti nanque descendit spiritu, cælestium autem natura semper in motu est. Quod verò ad desultoriũ attinet, Felix quoque Capella De nuptiis Philologiæ primo, desultoriam fortunæ leuitatem nuncupasse videtur: ita enim scribit, Tunc enim omnium garrula puellarum, & contrario semper fluibunda luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat: quam alij sortem asserunt, Nemesinque nonnulli, Tychen quàm plures, aut Nortiam. Quam verò rationem habeat dictum hoc, pergam iam explicatius enarrare, si commonuero prius, in hoc vsu dici à Seneca volaticum hominẽ: ita enim ad Lucilium scribit, Meministi quum quendam affirmares, esse in tua potestate, dixisse me, volaticum esse hominem ac leuem, & te non pedem eius tenere, sed pennam: mentitus sum, pluma tenebatur, quam remisit, ac fugit. Ambrosius volaticum sermonem lepidè dixit, qui fit de auitio institutus. Quod verò ad fortunam spectat, sunt qui Plinianum illud ex decimooctauo Naturalis historiæ, de calua intelligant fortuna, quum ait, Tertiam ex his nominare sub tecto, est religio. At ipse Augustini doctrinam insequutus Tutilinam malim: sic enim scribit Ciuitatis diuinæ libro quarto, Sata, inquit, frumenta quandiu sub terra essent, præpositam voluerũt habere deam Seiã. Quum verò iam essent super terram, & segetem facerent, deam Segetiam: frumentis verò collectis atque conditis, vt tuto seruarentur, deam Tutilinam præposuerunt. Quæ Pliniano sensui congruere qui non videt, Leberide prorsum cæcior est. Equestris Fortunæ ædem vouit Fuluius prętor in Hispania, quòd strenua equitum opera in Celtiberos vsus foret.

Desultorij equi vnde, & qui dicantur. Iulij Pollucis codex vindicatur à vitio. Hamatrochia. Harmatroshia. Amphigyi. Amphippi qui sint: item hamippi, & prodromi. Caballi. Manni.

Cap. XXX.

DEsultorios equos video dici à desiliendo: nam vt Sex. Pompeius scribit, paribus equis, idest duobus, Romani vtebantur in A prælio, vt sudante altero transirent in siccum. Nam & pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum verò Scytharum plerisque morem fuisse, Ammianus prodit Marcellinus, binos trahendi equos, vt iumentorum vires foueat permutatio, vigórque ocio integretur alterno. Sed Romanum morem amplius intuenti planè indicat T. Liuius quum libro ab Vrbe condita primo ait, Ad equos emendos dena millia æris ex publico data: & quibus equos alerent, viduæ attributæ. Iulius verò Pollux li- B bro Onomastici primo, equitum species recensens, ita scribit: Hippotoxotæ, doratophori, cõtophori, hypaspistæ, sceuophori, hippagogi, anippi, hi verò duos hebebant equos, alter ab altero trahebatur, ita demũ exercitatis militibus, vt in alterum nullo negotio trãsilire possent. Sed in iis Pollucis verbis labes extergenda est: siquidem non anippi, quæ vox signat sine equis: sed amphippi, legendum est. Comprobat quod astruimus, vel historia prima Herodotus, Massagetas esse ἱππότας καὶ ἀνίππους, idest ex equis præliari & pe- C dibus prodens. Impegimus sæpe in eum scopulum, mendum irrepsisse manifestum erat: quid substitueretur, non facile peruidebamus. Denique lapsitantibus conniuentibúsque, manum quasi præbuit Ælianus, qui de phalange differens quæ antistomus dicatur, à duplici frontis seu oris obiectu, quasi occeps: ita instituta, vt mediis tergis inter se oppositis constet: ita denique infert, Velet, inquit, hoc instruendi genus potissimum contra barbaros, qui loca amni Istro vicina incolunt, quos amphippos cognominant, à mu- D tatione equorum: ex aliis enim equis in alios transilire consueuerunt. Traditum hoc & à Suda, in parte quæ est De vocabulis rei militaris. Sed hamippos item dictos quandoque aduertimus: & ita fortè scripsit Pollux. Sed eo vocabulo pedites cum equitibus dispositos, accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit. Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, veluti equos adæquantes cursu. quod adnotarunt Scholiastæ. Hamatrochiam verò dicunt associatum cursum, ἀντὶ E ὁμοδρομίαν. at harmatrochia rotarum planè orbitam indicat. Ne autem in leuicula exire nos, cauilletur quispiam, interstitionem hanc Callimacho in Homeri enarratione fuisse incognitã, miratur Porphyrius. Amphigyi dicuntur, manibus & pedibus qui luctantur, aut fortes, vel ambo thoracibus communiti, aut denique ex aduersum certantes. Cassiodorus tamen in Epistolis: Equi, inquit, desultorij sunt, per quos Circensium ministri missus denuntiant exituros. Illud verò parte hac commonendi diligenter sumus: aliud F omnino desultorem videri, aliud desultorium equũ. Nam illud ad hominem vtique spectat equos alentem docentemque, qui dicantur desultorij. Docuit nos id Varro Terentius, in cuius libro De rusticis rebus secundo, ita legimus: Itaque peritus belli alios eligit, alit, ac docet: aliter quadrigarius, ac desultor: neque idem, qui vectorios facere volet. His astipulari Liuius quoque videtur libro ab Vrbe condita tertio & vicesimo: Numidis inquit, desultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam sæpe pugnam in G recentem equum ex fesso armatis transultare mos erat, tanta velocitas ipsis, támque docile equorum genus est. Quin & eum qui certat, rectè desultorem dixeris: quod comprobat Vlpianus Digestis de præscriptis verbis: Túque desultor in his cucurreris & viceris. Cicero pro Murena ait, Qui nescio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum incurrere. Desultorem porrò designat Elegiacum illud scientissimè concinnatum:

H Est etiam aurigæ species vertunnus, & eius
Traiicit alterno qui leue pondus equo.

Caballos intelligere videtur Hieronymus maiores equos: sicuti mannos accipimus minores: Caballos, inquit, cernam equis cedere.

Equitum species plures. Dimachæ. Epigoni. Monippi. Zygij. Pareori. Parasyri. Sirei. Siræ. Parabates. Anabates. De curribus bellicis, & certaminũ sacrorum ratione. Erichthonius quadrigarum inuentor. Nomina armorum quibus equi muniuntur. Clibanarij. Cataphractarij. Bastalus. Subsellares quid. Catalogi libri, & tactici. Selma. Sellium. Selmides. Nauium structores primi. Nauale bellum item omnium primum. Catastromata. Propli naues. Aminocles naupegus. Bucellarij. Seuir. Ostensionales. Campion. Agema. Sarissophori. Amici equites. Laphytæ. Centauri. Hippocorystæ. Astrabe. Vngula equina. Coryphæa quid. Cucuma. Borchiæ equorum. Borysthenes equus.

Cap. XXXI.

IN hac verò rei militaris mentione addamus & aliqua, legentibus futura nõ ingrata. Qua in parte illud fuerit primum: equites quosdam ab Alexandro institutos, quos à duplici genere pugnæ appellabant dimachas, & hi quidem ex equo pugnabant peritissimè, vbi verò exigeret necessitas, & foret regio equitatui inepta, cuiusmodi Græci vocant ἀφίππου, mox desilientes ex equis congrediebantur, vt pedites, ne omnino forent ἀπόμαχοι, id est pugnæ expertes, & Lydium paterentur incommodum. Idem Alexander agmen pubescentiũ puerorum triginta millium numero, epigonos appellabat. Hi verò barbari erant Macedonicis instructi moribus. Dicuntur epigoni velut posteri: nã & Thebanorum epigoni leguntur aduersus Thebas excitasse bellum. Quos non fuisse alios Eusebius scribit, quã interfectorum posteros. Libyes ex curribus pugnabant, sicuti apud Homerum heroes: hic enim nouissime monippos non videtur: sic enim vocitant vno depugnantes equo. Qui verò iugum subeunt equi, zygij nominantur, qui latera stipant, pareori, penultima extense pronuntiata (etiam si Dionysius discrepare quadamtenus videtur) & parasyri, ac etiam siraphori, item siræi: sicuti eorum habenæ siræ, ac pareoriæ dicũtur. Duobus modò equis ad currum adhibitis, heroes depugnasse, in Iconibus Philostratus scribit, etiam si Hector audacia præstans quatuor vteretur. Vectabula hæc, seu iumenta, Græci vocant ἅρματα πολεμικά, in quibus præstò auriga est, pugnat parabates, aut aliud quid facit etiam propter synodiam, vt inquit Eustathius. Eum Plato anabatam micraspida vocauit, Homerus Iliados Ψ,

αἱ δ' ἔβαν ἐν δίφροισι παραιβάται, ἡνιοχοί τε.

idest currum inscenderunt paræbatæ ac aurigæ. Dionysius libro octauo, parabatas pro aurigis accipit, quos Athenienses apobabatas vocabant. Aristophanis interpres currum inscendere solitos scribit, hoplitem & parabatem, ac id genus currus à Theseo excogitatos primum. Epibatæ verò sunt, qui mercede naui vectantur aliena: sed Atticis eo dicuntur nomine ad pugnam parati bello nauali. Anabatæ verò in equis intelliguntur, vt scribit Ammonius. Sunt apud Xenophontem ἀναβάσεως primo, ἅρματα δρεπανηφόρα, currus nos dicimus falcatos. Erichthonius autem omnium princeps, vt Arati vetus testatur interpres, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles compingere. Qua sanè admiratione est inter æthereas tralatus imagines, quod non tacuit Manilius Astronomicon primo, heniochi nomenclatura insignis:

> Heniochus studio mundúmque, & nomen adeptus,
> Quem primum curru volitantem Iupiter alto
> Quadrijugis conspexit equis, cæloque sacrauit.

Scribit verò Theon, cælestem Heniochum vel esse

A Bellerophontis idolum, vel Trochili: Callithea qui est natus, sacerdote apud Argos prima, quíque currũ iunxit primus. Alij esse Myrtili dicunt. Sunt qui Cillantis Pelopis aurigæ, aut Oenomai quoque. Porrò equitatus ipse hippicum dicitur à Græcis. Verum ex armaturæ genere diuersa sortitur nomina, siquidem alij sunt equites cataphracti, alij acataphracti. Cataphractos intelligi eos volo, qui non solum sua corpora, sed etiam equos lorica vndique muniunt. Hos scribit Vegetius esse quidem à vulneribus tutos, sed pro-
B pter armorum impedimenta & pondus capi summa facilitate. Et Q. Curtius equitibus tradit equísque Persarum tegumenta fuisse ex ferreis laminis, serie inter se connexis. Cataphractos equites, scribit Ammianus Marcellinus, etiam clibanarios nuncupari. Idem inter equestres copias cataphractarios recenset sagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Axandri Cæsaris oratione de Persis perdomitis innuere videtur planè, cataphractarios ab illis clibanarios vocari. Loricatos equites dici cataphractos Liuius
C tradit. Equites antiquitus non habuisse thoracas, scribit in commentatione De Romanorum militia Polybius: Verum, inquit, in subligaculis periclitabantur, ad inscensum descensúmque præceleres. Eorum clypei ex bubulo concinnati corio, placentis erant vmbilicatis persimiles, quibus in re diuina vti moris fuerat. Scribit in Adriano grauis auctor Dion, equites qui vocantur Bastai, Danubium armatos enatasse, Cataphractas naues & aphractas recenset Historiarum quinto Polybius. Sunt & qui dicantur chrysophala-
D ri, aut etiam argyrophalari: cuiusmodi in ludis produxit Antiochus, qui Epiphanes quidem ferè cognominatur, sed ex gestorum ratione etiam Epimanes à furore. Ex acataphractis verò alij hastati habentur, alij ferentarij. Hastati, qui manus conserunt, & comminus hasta decertant: quorum alij scutum gerunt, & θυρεοφόροι vocantur, hoc est scutati: sine scuto alij hasta impugnant, hi nomine speciali hastati vocantur & contati. Ferentarij equites ij dicuntur, qui eminus solẽt dimicare, quorum alij iaculis vtuntur, alij arcu iacu-
E lantur. Quos Tarentinos vocamus, arcu vtuntur, qui equites sagittarij, & à nonnullis Scythæ etiam vocantur. Tarentinorum duo faciunt genera: alios nanque suo nomine Tarentinos vocant, qui è longinquo iaculari consueuerunt: alios leues, qui pugnam comminus subeunt. In sacris verò certaminibus duo erant certandi equis genera, Synorides, & Celetes. Synoris erat biga è duobus equis, non pullis, sed adultis: quanquam pòst è pullis quoque iuncta est. Inueni tamen apud Aristotelem in libro De mundo, etiam in
F bello vsos Synoride. Celetes singulari currebant equo, quem monatora etiam Græci vocant, vt est apud Aristophanis interpretem. Accesserunt & alia duo Calpe, & Apene: de quibus etiam alibi facta nobis mentio est, Calpe trahebatur equa, sed ita vt extremum cursum anabatæ, hoc est sessores ipsi desiliendo, apprehensis manu habenis, perficerent. Apene mulas iungebat. Campion porrò cursum vocabant non rectum, nec simplicem, sed flexiones habentem, quas vocant καμπάς. De Synoride Aristophanis inter-
G pres in Nebulis, ita: Συνωρὶς, inquit, est currus non plenus, sed ex duobus iunctus equis, quem nunc diphron vocamus. Quanquam eo propriè dicitur nomine, in curru pars, vbi cũ parabate versatur auriga: vnde etiam inclinatur, quasi δυοφόρος, idest duos ferens, auctor Eustathius. Falcatas verò in bello quadrigas esse vnicum nonnullarum gentium auxilium, multiplex prodit historia, & Q. Curtius non prætermisit. Vt verò ad equites redeamus. Inuenio equites quosdam dici bucellarios in Romano exercitu, sed veteri-
H bus haudquaquam. Eo nomine Gallogræcos intelligere maluit Sudas. Nam & Seuir, rara itẽ voce, vt cõiectant ex doctis nonnulli, equitum indicat præfectũ, vnde Seuiralium ludorũ proreperit appellatio. Scribit Iulius Capitolinus in M. Antonino philosopho ad hunc

A modum: His ita gestis, adhuc quęstoré consulé secum Pius Marcũ designauit, & Cęsaris donauit appellatione. Et Seuirum turmis equitum Romanorũ, iam consulem designatum creauit. Et edenti cũ collegis seuirales ludos adsedit. Corruptè tamen codices omnes Seuerum præferunt, non Seuirum. Ostensionales milites apud Lampridiũ videntur dici, qui ostentui modò habentur in vrbibus, non bellicę rei causa. Scribit Arrianus, Hipparchiam dici alam, quæ quingẽtis, insuperq; duodecim cõstaret equitibus. Idem & quosdam equites in Alexandri exercitu Sarissophoros
B appellatos tradit: sicuti & nonnullos, qui dicerentur amici. Necnon alam equitum, quæ dicatur agema: quãquam & de peditibus dici ἄγημα, idẽ testatur Arrianus. Equis castratis Barbarorum plerosq; vti in bellis solitos, legimus: ne aut fœminarum visu exagitati captentur, aut in subsidiis ferocientes prodant hinnitu densiore vectores, & per spacia discurrãt amplissima. Lapythas porrò & cẽtauros fuisse nobiles Thessalorum equites, Palæphatus scribit Incredibiliũ primo.
C Apud Homerum hippocorystas, sunt qui interpretẽtur in galeis equinas habẽtes setas, vt aliàs cõmonuimus. Sed, inquit Eustathius, si ita foret, Hipocorythas dicere debuerat, quæ forma corythaices nuncupantur, & corythæolos appellatur Hector. Est igitur hippocorystes, qui & hippiocharmes, idest ἱπποχάρμης, hoc est ex equo bellator: quoniã χάρμην dici pugnã, nemo non nouit. Astraben esse asinum interpretãtur nonnulli, aut mulam. Quidã ὑποζύγιον omne, idest iumentum, quo subuectẽtur homines. Dicitur & astrabe in ephippiis lignũ, quod manu continent sedẽtes.
D Sunt qui dossuariũ mulum astraben nũcupent. Astrabelaten verò aurigã, aut notophorum .i. dorso ferens, ac gerulum iumentũ. Podostrabe autem venatorũ est instrumentũ capiendis feris concinnum. Equorum colores præcipuos hosce cõperi, badium, aureum, abineũ, russeum, mureum, ceruinum, giluũ, scutulatũ, album, guttatum, cãdidissimum, presse nigrum. Equinas vngulas à Stygis aqua solas non perrumpi, Pausanias scribit, qui obiter illud addit quoq., sibi non satis esse constitutum, an eo veneno perierit Alexander. Deni-
E que prius quàm hinc reuellamur, subnotemus & illa quæ auidas etiamnum explere aures valeant: equos quippe armis præmuniri, sciunt omnes, sed eorũ nomina (ni fallor) nota paucissimis. Igitur quæ à fronte propendent, prometopidia: quæ ab auribus, parotia: pareia, quæ maxillas præfulciũt, appellari debẽt: prosternidia verò, quæ pectus: parapleuridia, quæ lateribus obiacent: parameridia, quæ femoribus, solet ea vulgus coxalia nuncupare: paracnemidia, tibiis apponi cõsueuerunt. Illud itẽ huic parti attexuerim liben-
F ter: equitãtium adminicula, quibus pedes inserũtur, vt sessio fiat commodior, & staphas nũcupat inscium vulgus, ab Auicennæ interprete, primo Canonis dici subsellares, quia sub sella propendeãt, vt docti interpretantur. Monet autem inibi Princeps non oportere subsellares, aut pedum integumenta esse iusto arctiora, quoniã eius membri motus longè facilius arcere valeat frigus. Coryphæam in libro περὶ ἱππικῆς Xenophon equini capitis vinculum intelligere vide-
G tur, quum obseruandum amplius monet, in os frenũ quo pacto admittat, ac quo etiã κορυφαίαν circũ aures. Cucumam sunt qui habenalia putent ornamenta ex ære orbiculata, è medio bulla protuberãte, vnde vulgò forsan borchias vocant. Borystheni equo, venationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano sustructum, scribit Dion. In Græcis auctoribus sic fermè videor comperisse, selma positum pro cathedra, vnde sellium inclinatur. Propterea nauis εὔσελμος dicitur .i. εὔεδρος, vt est apud Theocritũ, quæ sedilia habeat accommo-
H da. Sunt qui funes dici selmidas pronũtient, & naues nuncupari euselmos, quæ aptè rudentibus sint instructæ. Denique libros, in quis descripta militum nomina seruarẽtur, catalogos dici à Græcis, alicubi obseruauimus: sicuti armorum magistros vocari tacticos.

A Tactica contemnere, apud Libanium est rem militarem neglectui habere. Bellorum peritiam dici tacticen quoque Plutarchus scribit. Adiicimus illud item ex Thucydide ac Libanio declamatione quadam, futurum studiosis nõn ingratum: Corinthios omnium primos naues concinnasse, quæ formam præcipuè præferrent, frequẽtior quæ nunc est. Iidẽ inter Græcos primi triremes compegisse memorantur. quando & nauium fabricator, quem Naupegum vocant, Aminocles patria Corinthius Samiis naues fer-
B tur construxisse numero quatuor. Nauale bellum, ex iis quorum ad nos propagata memoria est, vetustissimum traditur, quod aduersum Corcyrenses est ab Corinthiis gestum, annis plus minus ad nostram, inquit, memoriam ducentis sexaginta. Naues porrò, quibus in barbaros ab Atheniensibus est depugnatum, catastromata per totum nec habuisse, prodit idem Thucydides. Catastroma verò esse videtur tabulatum in naui superius. De quo Pollux, Propli naues dici à nobis præcursoriæ valent.
C

De Æliano sophista quedam inuulgata minus. De Socrate & Aglao Psophidio.

Caput XXXII.

Ælianum sophistam (vt protinus eo à nobis ornetur cognomento, cui ex ingenita modestia & prudentia perspicaci ipse imparem se, vt Romanæ grauitatis virum decuit, perpetuò asseuerauit) proditum memoriæ est, quum minus sibi virium ac vehemẽtiæ vel spiritus adesse, non
D esset nescius, quàm vt declamatoriam palæstram calefaceret, in qua desudarent quidem multi, laudem referrent perpauci, ad syntaxes, & ad promendum quippiam quo se vixisse apud posteros testatissimum faceret, se totum intrusisse. Quod quidẽ vsque ad stuporem implesse, narratur. In dicendo apheliam maxi-
E mè affectauit, quam nos simplicitatem dicimus, quęq. (vti prodit Fabius) simplex & inaffectata habet quendam purũ, qualis etiam in fœminis amatur, ornatum. Nicostrati venustatem expressit, ad Dionis tonum respicit quandoque. Huic olim occurrit Lemnius Philostratus librum indignanter & cõcitatè lectitãti. Institit quærere, quidnã foret sub incude: Elaborauimus, inquit, Gynnidis accusationem (sic enim tyrannum voco) qui pauloante Romano imperio infamiæ labẽ inussit morum turpitudine. Cui Philostratus grauiter
F admodum: Admirarer (inquit) impensius, si viuentem accusasses. Siquidem superstitem tyrannum lacessere, viri opus censeo: functum verò fato cuiusque. Cedit hoc in prouerbium, cuiusmodi & Plinianum illud ex præfatione Naturalis historiæ, Cum mortuis non nisi laruas luctari. Porrò illud de Æliano velut superpondium addamus, quod in eo viro non parum admirationis habet. Quippe prædicare solitum ferunt, nunquam se extra Italiam peruagatum, nauem nunquam
G inscendisse: mare nec nouisse quidem, quo nomine in magna erat auctoritate, veluti patrij moris studiosus in primis. Consimilia iis sunt, quæ à Socrate narrantur in Platonis Phædro, vbi illo dicente, O admirabilis vir absurdissimus quidam videris, ac hospiti, non incolæ similis, quando nec fines nostros transisse vnquam, neque extra mœnia ipsa egressus videris. Mox Socrates ita, Ignoscas optime Phædre, nam discendi cupidus sum, agri verò & arbores nihil docere me possunt, sed homines qui in vrbe ver-
H santur. Cognata iis ferè, quæ item de Aglao Psophidio prodita memoriæ sunt, quem etiam scitante Gyge, tunc amplissimo terrarum rege, Apollo felicem pronuntiauit, qui senior in angustissimo Arcadiæ angulo paruum, sed annuo victui large sufficiens prędium colebat, nũquam ex eo egressus, atque vt ex vi-

tæ genere manifestum est, minima cupiditate minimum in vita mali expertus: quod Plinius scribit.

Antipatri præstantia in scribendis epistolis. Epistolam quid illustret præcipue. Deorum præceptores qui dicantur. Mos referendis in deos. Fastigium decernere quid. Plutarchi locus de Acroterio domus Cæsaris. Antigoni historia. Lasanophorus quid sit.

Caput XXXIII.

ANtipatrum Hierapolitanum scribunt ex Græcis nonnulli, adeo in literis conscribendis præcelluisse, vt in ea re non temerè excellentior reperiatur alius. Fuit hic Seuero imperatori ab epistolis, cuius etiam res gestas videtur historia complexus. Sed epistola proprium erat viri opus. In ea splendidum quiddam insonuit, nec à decoro imperatoriæ dignitatis recedebat. Perspicuitas inerat sententiarum iuncta magnitudini. Asyndetorum, quæ nos dissoluta dicimus, iucunditas mira. Etenim ea in primis epistolam illustrant. Fuit Seueri eiusdem filiorum item præceptor: propterea dum laudibus eum meritis optimi iuuenes onerarent, subinde deorum præceptorem nuncupabant. Quæ res & in prouerbium trahitur, vt quisquis principum aut optimatium etiam liberos instituit, is deorum dicatur institutor. Nam & Aristophanes μακάρων εὐωχίαν dixit regia conuiuia, hoc est beatorum epulas. Non ferè
D est qui nesciat, ex adulatione natum, vt imperatores perinde ac dij haberentur colerentúrque. Eustathius tamē in Iliados primum, ex vi benefica aut præclaro inuento intelligere maluit: vnde, inquit, Cæsar apud Romanos primus viuénsque, Dei nomen est sortitus: sed & eiusdem filius Augustus. At, inquit in Apologetico Tertullianus, maledictum est, ante apotheosin Deum Cæsarem nuncupare. Augustus, ne dominum quidem se dici patiebatur: est enim hoc Dei cognomen. Et Tacitus inquit: Deûm honor principi non an-
E te habetur, quàm agere inter homines desierit. Nouimus tamen ex Appiani Alexandrini historia, templa Iulio Cæsari, veluti Deo publicis statuta decretis. Atque insuper commune ipsi clementiæq; conditum vnum. Et quia Lucianus ille blasphemus cognomento, qui nec diis nec hominibus pepercit, vti Lactantius inquit, cum risu quandoque Augustum Deum nuncupat. Plutarchum habemus auctorem, Lysandro item, sed primo Græcorum templa fuisse erecta. Cyro mortalium primo adorationis cultum fuisse delatum, scri-
F bit Arrianus, quam humilitatem Persæ postea seruarint, & Medi. Quando vt Curtio etiam credimus, inter deos recensuere reges, tanquam maiestas imperij salutis sit tutela. Consecratum quoque viuum sentientémque accepimus Apollinis iussu & Iouis deorum summi, vti tum creditum est, astipulatu Euthymum pictam, semper Olympiæ victorem, & semel victum. Amplius de dictatore Cæsare sic propemodum Tran-
G quillus, Ampliora etiam humano fastigio decerni sibi, passus est: sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos. Meminit & in Philippicis M. Tullius iisdem ferè verbis. Herodianus auctor est, in Seueri apotheosi exstructū fuisse suggestum, lignis ingentibus compactum, specie quadrangula, æquis lateribus in fastigij formam. Quod extrinsecus intextis auro stragulis atque eboreis signis variisque erat picturis exornatum, intrinsecus verò positum est minutum tabernaculum, tertiū-
H queitem ac quartum semper superiore contractius, possis eius ædificij formam comparare turribus iis quæ in portubus extruuntur, naues nocturno igne dirigentes, quas vulgò pharos nuncupant. Porrò quum legimus, fastigium imperatori decretum, intelligendam etiam arbitrantur dignitatem humano fastigio

A celsiorem, aut templum fastigio inclytum, vel etiam consecrationem, quam & ἀποθέωσιν Græci vocant. Verum vt hæc incertè videantur allata, sic illud planè firmius, & ex reconditiore doctrina: fastigium in hoc vsu id haberi prorsum, quod acroterium Græcis dicitur. Nam in Cæsare Plutarchus ab T. Liuio proditum scribit, Ingruente Cæsaris nece, oblatam Calphurniæ speciem in quiete, vt acroterium domui Cæsaris accubens, ac senatus decreto venerationis & ornatus causa surrectum, opinaretur defractum comminutúmq;,
B ac proinde (vt assolet) desiderio flesse vberius. Ex Vitruuio coniectare licet quid acroterij nomine intelligendum. nam libro tertio acroteria nuncupat angularia & mediana: videntur autem omnino statuæ, sic in ædificiis plerunque excitari consuetæ. Plutarchi interpres per imperitiā acroterij nomine sacellum reddidit: sed in eandem tendiculam & Tranquilli enarratores incuriosius præcipitātur, vbi Suetonius ait, Calpurniam esse imaginatam collabi fastigium domus.
C Libro vltimo Macedonici belli auctor T. Liuius est, fastigia aliquot templorum à culminibus abrupta, vi tempestatis fœdæ dissipata. Lucius quoque Florus fastigium in domo decretum Cæsari scribit. Acroteria Dioscoridi sunt extrema corporis. Apud Herodotum legimus, nauis acroterium in statuæ manu apud Delphos. Nec apud Romanos tantum, & quos diximus, putet aliquis hunc consecrandi morem irroboratum increuisse. Reges maximos ac potentissimos legimus, virtutis admiratione aut munerum vel artium repertarum in deos fuisse relatos. Nam & M. Tullius non solum perfectus orator, sed etiam philosophus, non dubitauit dicere, deos qui publicè colerentur, homines fuisse. Qua ratione filiam omnium optimam doctissimámque approbantibus diis immortalibus, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium pollicetur consecraturum. Est verò huic loco peraccommodum, & scitu Hercle dignum, quod lectum de Antigono est. Quem quum ex adulatione, quæ pestilens & virulenta nulli non rei inducit tabē, Hermodotus in poemate solis dixisset filiū: Non hęc, inquit, de me sentit lasanophorus: veluti obscurè insinuans, quum alimentis egeam, quum inde retrimenta fiant plura subinde egerenda, mihi sanè mortalis videor, non Dei filius aut solis. Siquidem est lasanophorus, qui matulam domino subiicit. Lasanum quippe virorum est, sicuti fœminarum trulla scaphium dicitur: veluti Pollux scribit, Eupolidem sequutus. Lasani meminit Horatius,

Te pueri lasanum portantes œnophorumque.

Lasanum & chytropus, item trypus ac pyrostates, pro eodem vase à Græcis accipiuntur: quod Sophoclis & Hesiodi interpres scribit.

Cur multis rebus sit contributum Dei nomen. Iuuenalis locus perpenditur de Pecunia dea. Veterum de Deo placita. Deum inuenire esse impossibile. Homochetæ dij. Dei descriptio perdocta. Diuina quomodo indipiscamur. Deus cur dicatur.

Cap. XXXIIII.

CÆterum nec homini solum sacri nominis participatio facta est, & contributus honor: verum (vti Augustinus inquit) etiam diuinis muneribus: nec vtique quòd deos ea crederent, sed quoniam sciebant nemini talia, nisi aliquo Deo largiente, concedi. Quorum deorum nomina non inueniebant, earum rerum nominibus deos appellabāt, quas ab eis sentiebant dari, aliqua inde vocabula inflectentes: veluti à bello Bellonam nuncupauerunt, non bellum: item à cunis Cuninam, non cunā: à segetibus Segetiam, non segetem: à bobus Bubonam, non bouem. Vel etiam nulla vocabuli declinatione, vt res ipsæ nominātur: vt Pecunia dicta est dea,

quæ

quæ dat pecuniam. Hic verò illud obiter subnotandū; A Æris Deum ex Varronis spicilegio, ab Augustino dici Æsculanum. Proinde admiratione videri dignum potest, quid ita Iuuenalis sibi scribere sic permiserit,

Etsi funesta Pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras.

Verum enimuero quémnam dicere Deum verum oporteat, parum veteribus constitisse video. Nam Milesius Thales, qui omnium primus naturalia exactius scrutari est ausus, aquam esse dixit, de qua nata omnia B sint. Deum autem esse mentem, quæ ex aqua cuncta formauerit. Pythagoras verò Deum esse animum credidit, per vniuersas mundi partes, omnémque naturā commeantem atque diffusum, ex quo omnia quæ nascuntur animalia vitam capiāt. Anaxagoras auctor est, Deum esse infinitam mentem, quæ per seipsam moueatur. Cleantes & Anaximenes, æthera dicunt esse summum Deum. Ex quo & Virgilius,

Tū pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes C
Magnus alit magno permixtus corpore fœtus.

Aristotelem putat Lactantius dissi lere secum ac pugnantia & dicere & sentire, in summam tamen vnam mentem mundo præesse testari. Parmenides (quod vel alibi à me relatum scio) commentitium quiddam coronæ similitudine effecit, stephanem appellat, continentem ardore lucis orbem, qui cingit cęlum, quem autumat Deum. Alij etiamnum aliter. At Cotta ille apud M. Tullium: Roges me (inquit) quid aut qualis sit Deus, auctore vtar Simonide, de quo quum quæsiuisset hoc idem tyrannus Hiero, deliberandi causa sibi D vnam diem postulauit: quum idem ex eo postridie quæreret, biduum petiuit: quúmque sæpius duplicaret numerum dierum, admiránsq. Hiero quęreret cur ita faceret: Quia quanto (inquit) diutius cogito, tanto mihi res videtur obscurior. Hinc Plato semper ferè diuinus, Deum putat indictum, innominabilem, & (vt ait ipse) ἀρρητον ἀκατονόμαστον, cuius naturam inuenire difficile est: si inuenta sit, in multos eam enuntiari non posse. Plato his hæc verba sunt, θεὸν εὑρεῖν μὲν οὐ ῥᾴδιον, νοῆσαι δὲ ἀδύνατον. idest Deum quidem inuenisse haud facile est, intellexisse autem impossibile. Sed E mox de Platonis dogmate plura. Deum tamen ita sibi describere permisere nonnulli, vt dicatur ratio, rationum fons, rerúmque artifex omnium, forma vniformis & omniformis, substantia immobilis, omnia mouens: in motu status, in tempore æternitas, in summis profunditas, summitas in profundis, in multitudine vnitas, in debilitate potestas: natura fœcundissima naturarum, fœcunditas fœcunditatum naturalissima, æterna, vitarúmque vita: sensus sensibilium, sensuum lumen & perspicacia: intelligentia talis, vti ipsa rerum F intelligendarum sit bonitas, & intellectus cuiuslibet veritas, & gaudium voluntatis. Id verò leuius: homochetas veteribus nuncupari deos, qui in templi eiusdem ac sacrorum venirent participatum: ὁμωχέτας Græci pronuntiant: & commeminit historia quarta Thucydides. Illud adiiciendum ex theologicæ veritatis myrothecio est, Dei substantiam, sicuti est, ne angelorum quidem vllum peruidisse. Propterea in sanctis literis, Regi autem singulorum immortali, inaccessibili. & rursum, Lucem habitat inaccessibilem. Inde à prudentibus scienter quoque traditum, quod à G proposito dissidet haud multum: moralia vsu comparari, rationis indagine perquiri naturalia: verum non aliter magnopere, quàm oratione à Deo peti diuina oportere. Hæc siquidem, vti à Platone traditum nouimus, pro vitæ puritate nobis insinuantur verius ac reteguntur, quàm verbis aut doctrina infundi queāt. H Sed & illud per incuriam haud prætererimus: esse Deum stabilem vnitatem, ac statum vnicum: quod à Platonicis asseritur subtilissime. Proinde ita collige, Quisquis Deum assequi exoptat, & multitudinem pro viribus reclinet, ac motum. Deum verò esse appellatum prodit Phurnutus, ἀπὸ τῆς θέσεως, quoniam credūtur dij θετῆρες καὶ ποιηταὶ τῶν γινομένων ὅλων.

Alexandrum appetiuisse dici se Deum. Lacedæmoniorum prudens in eo decretum. Antigoni commonitio ad filium.

Caput XXXV.

Non frustra dictum à veteribus animaduerto, auctoritatis non dilutę viris, Secundas res sapientium animos fatigare, at probare aduersas. Siquidem externantur quandoque fortunæ afflatu prosperiore viri aliàs magni & cælo pares quodammodo. Missos nunc facio cæteros: Alexandri magnitudinem & omnium capacem animū, quis non nouit? At is Dario iam excusso, & Persarum regno, prætérque tot tantarúmque gentium principatu potitus, veluti felicitate multa ebrius sapere supra hominem cœpit, ac sibi denique videri Deus. Quo nomine datis ad Græciæ ciuitates literis, ridicule satis institit petere, decreto publicitus ipsum statuerēt Deum: & quæ minus ei impertita fuerat natura, ab hominum expectare institutis, non est veritus. In eo igitur alia alij decretis approbarunt. Lacedæmonij verò sic, ἐπειδὴ ἀλέξανδρος βούλεται θεὸς εἶναι, ἔστω θεός. idest, postea quàm esse vult Deus Alexander, esto sane. prorsum Laconicè ac patrio more, Alexandri stupidum tumorem coarguentes. Quanto demum prudentior ac circumspectior Antigonus, qui filium intuitus subditis violentius vtentem ac superbius, οὐκ οἶσθα εἶπεν, ὦ παῖ, τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἔνδοξον εἶναι δουλείαν: i. an ignoras, ô fili, regnum nostrum non ferè aliud esse, quàm seruitutem gloriosam? De Alexandro amplius id compertum nobis, multos adcredidisse: regis eius imagines auro argentóve insculptas gestantibus, amuleti vicem præstare, plurimúmque in qualibet re adiumēti afferre. Quo sanè argumento in Macrianorum familia viri passim ac mulieres, non in vasis modò, sed & vestibus ac reticulis, dextrocheriis quoque ac annulis perpetuò Alexandrum gestasse memorantur.

De Titormi Bussequæ incredibili robore: itémque de Milone paucula. Vnde natum adagio, Alter hic Hercules.

Caput XXXVI.

Vm memor alibi à me Crotoniatę Milonis factam mentionem, nunc de Græco penu id se ostentauit, quod & arripuimus: fuisse Bussequam Titormum corpore staturosum, viribus præcellentem. In eum vbi incidisset Milo hic Crotoniates, virium fiducia elatior, ac sibi placens percupiebat, visa proceritate insigni, illius periclitari robur. At is non sine ironia, posse nil se magnum, asseuerabat. Mox tamen in Euenum descendēs, reiecta veste, permagnum arripit lapidem, quem primò quidem ad se pertraxit, inde & propulit, bísque ac ter ipsum hoc effecit, postea sustulit, sed non vltra genua: demum humero impositum ad quinquaginta ferè tulit orgyias, idest vlnas, proiecitque. At lapidem vix emouebat Milo. Cæterum, eo nec contentus Bussequa pergit in armentum, stánsque in medio, ferocissimi omnium maximíque tauri pedem corripit, furentémque ac inde se proripere adnitentem frustra, retinet constantissime. Nec satis, quinimmo manu altera prætereuntis fortè tauri alterius pedem apprehēdit audacissimè, ac comprimit ferociter. Id quum intueretur Crotoniates, in cælum manibus sublatis, ὦ Ζεῦ, ἔφη, μὴ τοῦτον ἡρακλέα ἡμῖν ἕτερον ἔσπειρας; i. ô Iupiter, inquit, an alterū proseminasti nobis Herculē hūc? Hinc deniq; prouerbij demanasse primordia, memorant,

ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς. hic alter Hercules. Titormũ fuisse patria Ætolum, prodidere nonnulli, & commeminit Athenæus, qui inde illustratur plurimum, vt est nimio plus concisus ac demutilatus.

Periandros fuisse duos, Miltiades tres, Sibyllas quatuor aut decem, Bacchides tres. Quos educauerint bruta. Apellis dictum de Protogonis Ialysso.

Cap. XXXVII.

Qvum inter legendum excerpendúmque concisa quædam mihi se ingesserint, breuitate compari nostris hisce commentationibus duxi inserenda: ne quod aliquo modo relatu dignum est, si prætereatur, ex formula damni illati mecum agant φιλομαθεῖς, nil affectantes gratius, quàm vt πολυμαθεῖς dici valeant & sint, quando nil dulcius quàm omnia scire. Illud igitur fuerit primum, quod ποικίλης ἱστορίας vndecimo, nõ prætermisit Ælianus: Periandros fuisse duos, sapientia illustrem vnum, sed tyrannide alterum: Miltiades verò tres. Sibyllas quatuor, Erythræam, Samiam, Ægyptiam, Sardianam: sunt qui sex item adiiciunt, inter quas Cumæam, Iudæamque. Cumææ meminit Agathius Gottici belli primo, & Italicensem vocat, quæ prope Cumas speluncam inhabitarit: vnde oracula ædere solita, Æneæ quoque adeunti futura prædixerit omnia. Huius carmina apud Ænam ciuitatem Iuliano imperante, combusta, scribit Ammianus Marcellinus. Sibyllas porrò in iis quæ de Christo aut aliis ad humanam salutem spectantibus sunt vaticinatæ, probabile habet Augustinus, seu bonæ fuerint seu malæ, à Deo inspiratas: nam prophetiæ donum bonis esse commune ac malis, sicut etiam gratiæ aliæ sunt gratis datæ. Cur autem sic, nouit auctor omnium Deus. Bacchides postmodum tres, ex quibus vnus tradatur Hellen, idest Græcus modò, vel (vt in aliis scriptum comperi) ex Bœotiæ Eleone: alius Atheniensis, tertius denique Arcas. Præceptum illud quoque: Cyrum à cane educatum, à cerua Telephum Auges filium & Herculis: at Neptuni & Tyrus Peliam ab equa: quin Alexandro item Priami vrsam alimenta suggessisse, adnotatum est: sicuti Ægistho Thyestis & Pelopiæ capram. Nec illud præteritur: nobilem pictura Protogenem annis vix septem celebratam omnibus, Ialyssi imaginem absoluisse: quam vbi est contemplatus diu Apelles, primum quidem stupentem ferunt obmutuisse, inopinam admiratum excellentiam: mox verò intulisse, καὶ πόνος μέγας καὶ ὁ τεχνίτης γ' μιῶ τῆς χειρουργίας ἡ χάρις, ἧς ὁ ἀνὴρ εἰ τύχοι, ὁ πόνος αὐτῷ τῷ οὐρανοῦ ψαύσῃ. id est. & labor magnus & chirurgię artifex. gratia, quam si vir hic assequatur, tum verò cælum contingent planè labores eius.

Quos ab infimo gradu ad maximum dignitatis fastigium euexerit prosperior fortuna. Interibi quid tymbalus & tymbades, necnon catapontistes. Oecotrips qui sit.

Cap. XXXVIII.

Viris plerunque haud ita nobilitate insignibus fortunæ secundioris afflatũ, sine vllis imaginibus etiamnum sic affuisse, nos cõmonet historia, vt virtute sua facile maiorib. præluxerint, ac ignoti antea, inde aliquo haberi numero exorsi sint. Quis enim nescit, filiũ Histaspis Darium Cyri φαρετροφόρον fuisse? Nam postremus illi ὁμώνυμος, ab Alexandro victus, etiam lictorio functus dicitur munere. At Macedonum rex Archelaus Simiche natus serua deformatur. Auũ Philippi Menelaum

A in spurios desiisse, memorant. Sicuti eius filius Amyntas Æropes dicitur seruus. Perseus, opes cuius afflixit Æmilius Paulus, fuit quidem Argiuus genere, ac ignobili prognatus patre. Eumenen inopi æditum parente ferunt, ac tymbalo. Nam & tymbadas nuncupant pharmacidas mulierculas, ἀπὸ τοῦ περὶ τοὺς τύμβους διατρίβειν καὶ τοὺς νεκροὺς ἀκρωτηριάζειν. idest, quoniam sepulchra oberrent mortuos demutilaturæ. Antigonus Philippi, qui & ἑτερόφθαλμος, idest monoculus erat: indéque Cyclops item cognominatus αὐτουργὸς fuit,
B hoc est artificio se confouebat. Latrocinia verò exercuit etiam Polyparchon. At Themistocles barbaros qui nauali bello superauit, quíque solus oraculorum responsa nouerat discutere, Thracia natus matre est. Phocion χρηστὸς cognomẽto, patre fuit qui δοίδυκας, idest cochlearia conficeret. Demetrium Phalerea seruisse apud Timotheum & Conona, proditur memoriæ, hoc est fuisse οἰκότριβα. Quo nomine (vt in Declamationibus significat Libanius) Græcis significatur, qui parentibus seruitutem qui seruierint, est æditus.
C Nam esse οἰκέτης potest, qui αἰχμάλωτος, i. captiuus. Oecuria, i. τὰ οἰκούρια, in Trachiniis intelligit Sophocles, cohabitationis præmia ac dispensationis domesticæ. Epaminondam obscuris prognatum parẽtibus, ignorat nemo. Sicyoniorum tyrannus Cleon fertur, & καταποντιστής, idest pirata fuisse prius, qui non prędã contentus, captos etiamnum in mare dat præcipites.

D *Diogenis apophthegmata duo, in Demosthenem vnum, in Spartiatam alterum. Scita quoque Aristotelis commonitio ad medicum, à quo inuisebatur æger.*

Cap. XXXIX.

Diogenem ferunt prandij causa in cauponam quandoque diuertisse, moxq; quum prætereuntem foret conspicatus Demosthenem, inuitare ad idem
E perrexisse: eo autem minus obtemperante, Erubescis ô Demosthenes (inquit) cauponam ingredi? atqui dominus tuus hic quot diebus obuersatur: populum innuens obscurius, quoniam multitudinis serui ferè sunt δημήγοροι καὶ ῥήτορες. Quum verò Spartiata quidam laudibus efferret Hesiodicum carmen, quod in Ergis legitur,

οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

idest, nec pereat bos vtique, ni affuerit vicinus malus. Audiens Diogenes, καὶ μὴν μεσσήνιοι καὶ οἱ βόες αὐτῶν
F ἀπολώλασι, καὶ ὑμεῖς αὐτῶν ἐστὲ οἱ γείτονες. Atqui, inquit, & Messenij periere & eorundem boues in vicinia vobis constitutis. Quippe Mesanam bello afflixerant Lacedæmonij, quod disertissimè amplius persequitur Pausanias. Sed quia excellentis viri sententias apposuimus, non insuper habeamus scitum Hercle, ac philosopho congruens in primis apophthegma Aristotelicum: nam quum iaceret, grauiter affectus, ac eum inuisens medicus quæpiam mandaret, μὴ, inquit Aristoteles, ὡς βοηλάτην με θεράπευε, μὴ τι ὡς σκαπανέα,
G ἀλλὰ διδάξας πρότερον τὴν αἰτίαν, οὕτως ἕξεις ἑτοῖμον πρὸς τὸ πείθεσθαι, διδάσκων ἐκ τούτων μηδὲν χωρὶς αἰτίας προσφέρειν. ne mihi perinde ac bussequæ aut fossori medicam adhibueris manum, sed reddita omnium ratione prius, dicto audientiorẽ es habiturus, vt qui citra causam nil te proferre iam docueris.

H *Socratis in lasciuientes noctu adolescentes constantia. Eiusdem apophthegma de Alcibiadis muneribus: item in eum qui diceretur magnum quippiam expetere, arduúmque factu: necnon de otio.*

A

Caput XL.

NE verò longius à philosophia seiungamur, proditum memoriæ scimus, quãdoque multa iam nocte à cœna domũ sese commodum recipientem Socratem, quosdam adolescẽtium intemperanter ac lasciuè grassantium plerunque, perterrefacere adortos quum esse venturum præscissent: illi ergo per tenebras ingessere se armati facibus, & Erinnyum cultu reliquo: id conspicatus Socrates, nil admodum compauidus, quòd eos sciret aliis itidem solitos illudere, otio abutentes, placidè prorsum subsistens, quærere ex eis cœpit, vti ex aliis item in academia consuerat, aut Lycio. Succurrit & alterum eiusdem animi planè inuicti exemplum. Congerebat ambitione quadam in Socratem munera Alcibiades: eorum admirata multitudinem Xanthippe ac indicaturam, digna opinabatur quæ à Socrate non respueretur. At is, Et nos (inquit) ambitione tenemur C quapiam, ambitiose ista mittit Alcibiades, itidem nos ambitiose non admittimus. Circumfertur Socratis eiusdem dictum aliud, nec præclarum minus, cui quum suggessisset nescio quis, arduum videri admodum, id consequi quod concupisceret quidam, ἀλλὰ μεῖζον ὅτιν ἔφη, τὸ μηδὲ ἐπιθυμεῖν τὴν ἀρχὴν. at maius fuerat, inquit, initio ne optasse quidem. Ab eodem quoque memorari solitum accepimus, ἀργίας εἶναι ἐλευθερίας ἀδελφὴν, idest esse libertatis fratrem otiũ: argumento esse, prædicabat Indos Persásque, qui & fortissimi censeantur D & liberi cum primis. Esse autem vtrosq; otiosos precipuè πρὸς σχηματισμόν. At Phyrgas Lydósq; operi maximè intentos, seruitutis malo premi assidue.

Super Eurydamante pycta, & notæ dicacitatis homine Zoilo adnotata de Græco penu quæpiam.

Caput XLI.

QVibus contigerit hominibus disparatum à reliquorum mensu viqueingenium, alibi hoc opere nõ neglexmus, nunc quæ occurrunt exempla duo, ad tabulas (quod dicitur) Ceritum non reiiciemus sed vt incant protinus suffragia, permittere in animo est. Fuit pictes nobilis Eurydamas, Cyrenæus patria, inter certandum fortè, quẽ validum nactus fuerat, dentes ei plagarum vi & frequentia excusserat aduersarius. Cui ne spectaculo animum adderet, proindéque insuperabilis cooriretur, F omnes deuorabat. Qua ratione ad illum ne minima quidem facti suspicio peruenit. Zoilum qui in Homerum, Platonem, alióśq; complures acerbè virulentérque stilum distrinxit, fuisse Amphipolitẽ accepimus, ac propterea θρακικὸν ἀνδράποδον dictum ab Pontico Heraclito & Polycratis auditorem, qui aduersus Socratem accusatorio spiritu orationem concinnarat, cognominatum ferũt κύνα ῥητορικὸν, idest rhetoricum canem. Habitu ferè eo fuit, vt barbam quidẽ amplius G promitteret, capite vel ad cutem deraso, indumentũ nec genua contingebat. Dicendi cura erat ei vel maxima, sicut odij quoque ac cum plerisq. inimicitiarum: quumq. lingua foret virulentus, ac vnumquenq. proscinderet audacius, quidam haud sanè illiteratus ex eo instituit quærere, vt quid procliuiter adeo alienam laceratum famam pergeret, quod inquit, ποιῆσαι κακῶς βουλόμενος οὐ δύναμαι, idest male facere cupiens nequeo.

Scitum Dionysii responsum, quòd relictum à parente H imperium nequisset seruare.

Caput XLII.

DE Dyonisio posteriore facta iam aliquoties mentio nobis est, illud huic suppingam parti, scitu non Hercle indignum. Annalibus adnotatum cõperi, Dionysium & Philippum Amyntæ congressos quandoque: quumq; hinc inde multa forent pronuntiata, vti par est, demum illuc prouectus est Philippus, vt ex Dionysio amplius quæreret, qua esset factum ratione, quod præclarum adeo illustrémque à patre acceptum principatum ne- B quisset asseruare, eo excussus ab inimicis. Ad ea Dionysius nõ inscitè prorsum, nec illepidè, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα μοι κατέλιπεν ὁ πατὴρ, τὴν δὲ τύχην, ᾗ ταῦτα ἐκτήσατο καὶ διεφύλαξεν οὐκέτι. quoniam, inquit, alia quidem reliquit mihi pater, fortunam verò qua hæc sibi quæsierat custodierátque, non vtique.

Mesonis assimulatus furor, ne cum Atheniensium reliquis Siculam iniret expeditionem, quòd astrorũ peritia futuram prænouisset afflictionem.

Cap. XLIII.

ENauigaturis in Siciliam belli causa Atheniensibus, classe iam instructa, ex catalogo erat vnus item astrorum peritus Meson, qui quum ingruentiũ vim malorum artis beneficio, vti tum est creditum, velut ex specula eminentiore prospectaret, missionem quoquomodo quærens, ne D initam obiret militiam, quum in irritum cederet conatus omnis, demum insaniam assimulauit, ac multa vt sibi fidem compararet, dixit fecitq;. Inter alia etiam domui, quam inhabitaret, faces subdidit. Quibus sanè omnibus adducti bello præfecti, verum arbitrati furorem, dimittendum censuere hominem, vesania percitum ac debacchantem planè, felicius longè, quàm Vlysses olim, quem ingeniose solertérque deprehenderat Palamedes. Mesonis assimulationem, & quidem Athenis, dispicere quiuit nemo.

E *Dicta vel facta quorundam scitu digna, quæ ex diuerso, miscella velut opera sunt in vnum congesta. Homeri laus. Ostracismi institutor primus. Pindari & Corinnæ historia. Boreæ honores apud Thurios.*

Cap. XLIIII.

ALexãdrum imperatorem nobilissimũ fuisse ira præferuidum, indicio multa vtrique fuerint, sed & Aristotelis commonitio prudens, qui illum conspicatus omnibus, ac per omnia succensentem, per epistolam salubriter sic pertexit admonere ac remollire, ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ οὐ πρὸς ἴσους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς κρείττονας γίνεται, σοὶ δὲ οὐδεὶς ἴσος. idest, furor & ira non aduersus æquales exeruntur, sed in meliores præstantioresque, at tibi ex æquo stat vtiq. prorsum nemo. Cercidas ex Arcadia Megalopolites, quũ iam conclamatus, ac in Proserpinæ peculio adnumeratus decumberet, ad suos conuersus, iucunde se à vita demigrare pronuntiauit, quod animo concepisset, mox paulo ex sapientibus quidem cum Pythagora congressurum se, ex historicis cum Hecatæo, ex musicis cum Olympo, ex poetis cum Homero: inter hæc autem animam egisse, proditur memoriæ. Palaton ζωγράφος siue pictor, quum Homerum describeret, illum quidem velut vomentem exprimebat, poetas verò reliquos per ambitum astitutos ἐμημεσμένα ἀρυομένους, idest quæ reiecisset is, absorbentes. Clisthenem ferunt Athenensem ostracismi, seu testularum rationem omnium principem induxisse, primúmque eisdem damnatum suffragiis. Pindarus nouem Lyricorum princeps quum Thebis in poetarum venisset commissionem, per auditorum inscitiam quinquies

à Corinna fertur victus. Classem coegerat aduersum A
Thurios,instructámque ducebat Dionysius. At vehementior coortus Boreas, naues disiecit omnes, attriuítque. Quo tanto permulcti beneficio Thurij, Boreę vti Deo sacra peregere, insupérque in ciuitatis iura cooptarunt, domo itidem illi comparata. Vt minus iam mirandum accidat, dici ab Atheniensibus vetum hunc κηδεστὴν, idest affinem: à Pausania etiam Megalopoliten.

Zaleucum filio iussisse alterum ex oculis erui, alterū sibi, vt lata à se de adulterio seruaretur lex. Adulterij pœna apud Gortinam. B

Caput XLV.

Zaleucum, de quo alibi paucula commentati sumus, inter alias ferunt, quas Locris constituit leges, sanxisse illam quoque, Vt quisquis deprehenderetur mœchus, pœnas lueret, excussis oculis. C Hoc (sicuti videtur) vt sanguinariū quum improbaret dæmon, Ælianus inquit, præter opinionem, prætérque spem, in auctorem regessit primum. Nam vbi Zaleuci filius adulterij est conuictus, ex paternis sanctionibus præstitutum subire suppliciū cogebatur. Quod ne irritum fieret, post ea quàm semel erat complacitum, qui sanxerat, pœnæ sibi partē irrogauit, ac velut partiario legis corroborauit integritatem: nam filio excuti oculum iussit, at sibi alterum. D Quod sic exprimit Ælianus, ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου τῶν τοῦ παιδὸς ὀφθαλμῶν, ἀντιδοῦναι τὸν ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ὁ νεανίσκος τυφλωθῇ τελέως. Apud Gortynam adulter deprehensus ad magistratus per ciuitatem producebatur, lana coronatus. Qua re illi planè mollior opprobrabatur natura effœminatiórque. In reliquum præterea ignominiosus erat in primis & reipublicę in nullo particeps. In Ægypto qui in spontaneo deprehensus adulterio foret, virgis ad plagas mille cædebatur, muliere naribus demutilata.

Silentij bonum ex Græco disticho. Animantia silentio quandoque salutem tueri. Numæ institutum. Tacita Musa, Gnathænæ meretricis historia lepidiuscula. Silentiarij qui dicantur. Comes, magistratus multiplex. Domitiani verbum silete.

Caput XLVI.

De silentij bono, quantumque insitæ præ- F ferat prudentiæ lingua præparca, & nos alibi commentati sumus. Et animantia ratione cassa præmonstrant salutem suam plerunque alto tueri silentio solita. Nam æstu oriente digressi anseres & syderis vapore coacti nimio, ac occidua petentes, vbi Taurum superaturi montem sunt, aquilis abundantem, dum volucres cōpauescunt infestissimas, rostra lapillis occludunt, ne clangorem eliciat vel vltima necessitas, quos volatu pernici collibus eiectent transmissis. G Sed & rei prętātiam non Pythagoræ modò indicat echemythia, verum & Pompilij institutum, qui quum vaticiniorum plurima in Musas referre consuesset, vnam ex iis præcipuè ab Romanis coli voluit de silentij ratione Tacitam nomine. Et Græcanicum quidem illud amplius patefacit,

ἀρρήτων ἐπέων γλώσσῃ σφραγὶς ἐπικείσθω,
κρείσσων γὰρ ἐπέων, ἢ κτεάνων φυλακή.

Verum & ad ipsum id lepida cōfert historia, etiam si H decora non satis est quæ inducitur, gesta res. Ex Hellesponto in Atticam venerat amator quidam, Gnathęnæ scortilli fama illici pellectus, quúmque admissus commodum accubuisset, erat inter pocula loquacior impendio, ac plane (vt Græci dicunt) φορτικός. Id mirabunda mulier, cupiénsque finem, sic illum adorta fertur, An non ab Hellespōto te profectum dicis? quum adnuisset is, Et quo (inquit) pacto ciuitatum illic primam ignorare videris? Scitante autem eo quænam foret hæc? Sigeum, respondit Gnathæna, καὶ ἐμμελῶς διὰ τοῦ ὀνόματος κατεσίγησεν αὐτόν. idest, aptè admodum & cōcinnè ex nominis ratione silentium illi suadere est visa. Scitu verò dignissimum id quod augurantur nonnulli: Romæ familiam fuisse Silentiariorum: quippe aduocatur Sudæ Silentiarius Paulus quandoque, cuius & circumferantur epigrammata non illepida. Dici verò de silentij ratione, quod in sacris seruaretur, veluti eius foret pontificium id, ac tanquam præfectura. Verum ineptè ista prodi, comprobat Procopius De bello Persico volumine secūdo: etenim Adolium scribit Acatij filium, genere Armenum, in palatio imperatoris fuisse ad ea quæ sunt quietis, ministrum. Quod, inquit, munus Romani silentiarium vocant: & quia principis arcanorum essent conscij, sunt qui auricularios item vocent. Obiter apud Ammianum Marcellinum, Domesticorum comitem sæpicule obseruauimus dici: sicuti & Orientis comitem, & Magontianæ, sed & largitionum. Non prætereundum in hac sciendorum mole congestitia, quod scribit Dion, Quū (inquit) per vim & superbè in armorum ludis ab Adriano quædam peterent Romani, nil eis omnino distribuit, immo Domitiani illud iussit pronuntiari, Silete.

Prudens Olympiadis apophthegma, quo Alexandri tumorem repercussit, diuina sibi quærentis in vita.

Caput XLVII.

Olympiadem Alexandri matrem prodit historia, quum inaudisset filium diutius sepulturę honoribus exutum, iacere velut neglectum, grauiter eo nomine indoluisse, flentemque inter crebra suspiria inclamasse altius mi- E serabiliúsque, ὦ τέκνον, σὺ μὲν οὐρανοῦ μετασχεῖν βουλόμενος, καὶ οὕτω σπεύδων, νῦν οὐδὲ τῶν κοινῶν δή που, καὶ ἴσων πᾶσιν ἀνθρώποις μετασχεῖν ἔχεις, γῆς τε ἅμα καὶ ταφῆς. id est, ô fili, tu quidem cælum tibi vendicare satagebas, hocque vnum festinabundus habere opus videbare. At nunc quæ cæteris ex æquo communia omnibus censentur, ne iis quidem potiri vales, terra & conditorio. Qua sanè ratione visa Olympias est, non imprudens nec inscita mulier, & suam ipsius commiserari fortunam, & filij tumorem coarguere.

De insula Samo, & in ea feris quæ dicantur Neides, & hirundine alba, Æsopo, Hermodice item Midæ vxore, Cumæis prima quæ nummos cudit. Adulterij supplicium apud Lepreos quod fuerit. De Lucania, seu Samothracia, & Lamisco, & Thespiensibus, & Magnetum malis, ac insula Icaro, & piscium excellentia, ac Georgio Trapezūtio. Artem didicisse, vel aruo studuisse, vbi ignominiosum.

Caput XLVIII.

Qvoniam publico bono nil legimus ferè, quin aliquid subinde præcerpamus, & separatis capitibus perscribi multa nequeunt, concisa nimis ac deminuta. Proinde in vnum regerenda parte hac duximus, ne disiecta, velútque dispalata pereant. Igitur lego primum, insulam quidem Samum initio fuisse incolis viduam desertámque. Cæterum succreuisse inibi ferarum vim, quarum audiretur intolerandus, velut barritus, dicebantur νηίδες, hoc est Neides. Nuncupatam prius Samum etiam Parthenon, mox & Dryusam. Apparuisse in Samo item hirundinem quandoq; albam, perdice haud minorem.

Æsopum

Æsopum prętere a inuenio logopœum fuisse Thraca genere, conditione seruum, manu tamen ab Idmone missum, ac Xantho seruisse prius. Hermodicen scribunt veterum plerique, Phrygum regis Midæ vxorem, tum forma fuisse conspicuam, tum verò sapientia & artifici ingenio præstitisse plurimum, siquidem Cumæis primam cudisse nummos. Leprei quos deprehenderint adulterantes per triduum vinctos circa ciuitatem ducunt, mox toto vitæ tempore contemptibiles habent. Quod mulieribus itidem fit, nisi quòd hæ diebus vndecim in foro stare coguntur discinctæ, & tunica circumuestitæ pellucida. Sicuti Romæ in publicum egredi togatæ cogebantur mœchę, quod approbat Martialis illis versiculis, vt Horatium prætereeam cum eiusdem interprete,

Telim viderat in toga spadonem,
Damnatam Numa dixit esse mœcham.

Lucanos, vel (vti enuntiant Græci) λευκανούς, esse ferunt φιλοξένους, id est hospitibus affici plurimum, insuper & iustos censeri. Apud eos regnasse quandoque Lamiscum, cui tertius à magno digitus in pede lupinus fuerit. Samothracen quandoque dictam olim λευκανίαν, διὰ τὸ λευκὴν εἶναι, id est quòd albicet. Mox à Thracibus habitatam dici cœpisse Thraciam, quibus item deficientibus Samij superuenientes Samothracen fecere. Magnetas pluribus conflictatos infortuniis, suffragari Archilochus videtur, vbi ait, κλαίω θαλασῶν, οὐ τὰ μαγνήτων κακά. Icarum insulam ab Icaro mox cognominatam, prius inuenio solitam dici ἰχθυοῦσσαν, de piscium excellentia, qui caperentur inibi. Apud Thespienses turpe censebatur, artem didicisse, vel aruo studuisse: propterea illorum paupertas tum frequens, tum insignis præcipuè. Nec illud reticuero: Georgium Cretensem, qui Trapezuntius dici maluit, conditis voluminibus, Platonis vitia expendisse plura: quo argumento sit Cænotimon nuncupatus, atque Erinnys item: quo modo est à Bessarione insigniter proscissus.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD MAGNIFICVM comitem ac equitem Ioannem Mariam Vidonem Ferrariensem, Præfatio secunda & vicesima.

QVONIAM liber hic, qui est futurus nostri laboris secundus & vicesimus, ab inenarrabili diuinæ maiestatis ratione orditur, in qua veterum sapientum ingenia mirè hallucinátia, multiplici errore obsepta se torserunt, quòd necdum veritatis arcanum, intimis occlusum penetralibus, in lucem ab intelligibili productum sapientia foret, facturum me operæpretium arbitratus sum, quando mutua nobis necessitudine peruinctos, certum est, in singulis nostri operis velut propylæis amicè consalutare, si ad libelli huius partes te aduocaro potissimum. Quippe sicuti balbi balbos intelligunt ac amant, sic à diuino cultu non prauitate vlla reuulsus vir, orationi in primis, quæ Deum vel exprimit vel rimatur, cum primis affici consueuit, fronte insigniter exporrecta. Tu verò Ioannes Maria nobilium scientissime, ac scientum nobilissime, sic Christianæ veritatis assertorem te vbique præstas, vt vitæ cura innocentissimæ, & religionis reuerentia vel religiosissimis esse quoque integritatis exemplar singulare posis videri. Nam etiam si conspicuos vel iunior magistratus gessisti, in quibus quod Vidonum claritati consentaneum fuerat sanè, eam prætulisti grauitatem, vt seueritas prędulci temperata comitate, iustitiam non vtique rigidam aut vlla ex parte immitem à caluo (quod dicitur) ad caluum ciuitatibus exhiberet, sed vel damnatis amabilem, nihilominus à publicarum rerum molestia magnam partem abiunctus, & tibi quodammodo viuens, nec magnopere (quod Græci dictitant) ἔξω βλέπων intellectualem potentiam ad id quod verè est, per momenta surrigis, veram arbitratus felicitatem, ab hominis veri vestigiis non abire longius. Nec tibi equestris dignitas, aut quod dicaris, & sis comes, vt doctrinæ ciuilium dogmatum insignia prætereeam: nec, inquam, ista tibi animos tollunt, quod sanè agnoscimus in plurimis, sed mira in omnibus benignitate ita mores attemperas, vt perhumanum te facilémque sentiant infimi ac mediocres viri, summi etiam, hac quam sustines persona dignum, opinentur, quum sæpe vel tua trãscribas, id est cesso iure indigentibus concedas. Sunt præclara ista quidem, sed fratris non absona virtutibus, honorum seriè constipatis, nõ absona vniuersæ domus Vidonum amplitudini tum Ferrariæ, tum Mutinæ, vnde oriundi estis, sed & in aliis Italiæ locis vel præcipuis. Quamobrẽ habebit liber hic (opinor) quod sibi placeat. Nec id, quia vmbilicis exeat auro nitescentibus, sed quod in vestibulis suis præclarũ cernat stare velut hermã, sed non vtique ἄκωλους quin vndecũque amussitatũ pręclarúmque. Qui sit fortiter libitinas reiecturus nasutiores, ac sordidũ dentem, ne virulentus infigi valeat morsus, quo conuulnerata plerũque exarescunt omnia. Quod vt facias, vir clarissime, peruelim vtique: sic enim fiet, vt gratam tibi quantulacunque ea est, sedulitatẽ hanc nostram & in te tuósque omnes propensissimam voluntatem, fuisse intelligam. Nec ipse immemor videberis initæ olim in

patria mea inter nos amicitiæ, quam vno ductu pro virili perpetuò & foui & auxi, nec ipse aspernari es visus, veluti de pocillatoris Tantali phiala sanciendis amicitiæ sacris latices duxerimus. Quod superest, viuas opto, diu felix & Lodouicum tuũ ames. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS, QVI secundus & vicesimus.

Prolepsin, id est de dijs anticipationem omnium esse mentibus insitam. Cur Deo summo solem persimilem dicat Plato.

Caput I.

EQVIDEM consideranti mihi amplius rationem hãc quæ de diuinis est, velut ex oraculo prõptum videtur, quod apud M. Tulliũ prius, mox & à Seneca comprobatum legimus, omnibus de diis esse insitam opinionem. Nec esse gentem vllam adeo extra leges moresque proiectam, quæ deos aliquos opinione non concipiat. Notionem hanc ipsa nobis impressit natura, & sine doctrina inest anticipatio quædam diuinitatis. Hæc verò est quam Epicurus προλῆψιν dicit, sed & ἐννοίαν vocant Græci, idest anteceptam animo rei quandam informationem. Cæterum, vbi ad summum ac principem omnium Deum, quem Græca natio τ' ἀγαθὸν nuncupat, hoc est bonum ipsum, humana mens audacius assurgit, si quid scrutando attentius & perpendendo lance examinatissima, differendoque definire pertentet, quum inenarrabilis amplitudo illa, & infinita maiestas, humani animi conceptus omnes longissimo à se interstitio relinquat, nedum sermo vllus illuc eualeat pertingere: ad id denique rerum excellentia caligans diuertit, vt similitudines quærat & exempla. Qua ratione etiam Plato περὶ ἀγαθοῦ, id est de ipso bono, differere adortus, dicere quid esset, non est ausus: quoniam humanæ potestatis mensum tantæ claritatis excedat vis splendida. Illud modò latius indagando est assequutus, vt quod inter obiecta sensus pręcipuè nitidum, pręclarum, immensum, admirabile animaduertisset, illi simillimum astrueret. Hunc verò esse solem voluit, per cuius similitudinem humanę imbecillitati gradum pręstari ad non comprehensibilia quadantenus est opinatus. Proinde à sapientibus receptum ferè, principi summo illi ac ineffabili prorsum nulla surrigi simulacra debere, sicuti diis aliis cõstituisse veteres, compertum est: quando, vt scienter Plotinus inquit, neque cognitionem neque intelligentiam illius habemus. Loquimur tamen de illo, vt Parmenides & Dionysius aiunt, per negationes atque relationes. Summum genus scientię est (inquit Cassiodorus) scire, Deum tanta pręstare, quanta humanus sensus non valet attingere. Lumen infinitum ab intellectu creato perspici nequit, ni glorię lumen accesserit. Nam vt se habet noctuę oculus ad solis lumen, ita intellectus noster ad manifestissima in natura. Nec me fallit tamen, Cottam illum Ciceronianum dicere; multas se arbitrari gentes, sic immanitate efferatas, vt apud eas nulla deorum suspicio sit. Quid Diagoras inquit, ἄθεος qui dictus est, posteaque Theodorus, nónne apertè deorum naturam sustulerunt? Nam Abderites quidem Protagoras sophistes temporibus illis vel maximus, velut alibi quoque commemoratum est, quum in principio libri sui posuisset, De diis neque vt sint, neque vt non sint, habeo dicere: Atheniensiũ iussu, vrbe atque agro est exterminatus, librique eius in concione combusti. Auctor historia secunda Herodotus, deos à Pelasgis nullis cultos cognominibus, quando ea necdum auditu nossent. Deos autem, idest θεοὺς nominasse, velut κόσμῳ θέντας τὰ πάντα πρήγματα, id est ordine suo distribuens omnia. Tralatio Latina parte hac confusanea circumfertur. Cęterùm, quod est à me comprobatum, pauloante, in libro De mysteriis ita confirmat Iamblichus, Ante omnem (inquit) rationis vsum inest naturaliter insita deorum notio. Et alibi, Esse animę (inquit) est quoddam intelligere, scilicet Deum vnde dependet. Porrò esse nostrum putat, Deum cognoscere, quia pręcipuum animę sit intellectus: in quo idem est esse, quod intelligere diuina actu perpetuo. Sed & Plutarchus, Deos (inquit) opinatur, quisquis bene sentit. Galenus in libro De philosophi historia: Dei, inquit, notionem habemus ex pulchritudine operum illius & excellentia. Propterea & Euripides,

> Ἀστέρες δ' ἐν οὐρανῷ ποίκιλμα τέκτονος σοφοῦ.

idest, stellę in cęlo varietas sapientis fabri.

Quàm absurda prioribus deorum varietas. Deus ignotus Athenis. Dei summi descriptio. An rectè in Dei mentione apud Aristotelem ζῶον transferatur animal. Sanitas dea, cui dicarentur capilli. Cælestia qui primum adorarint. Vnde dicatur theos. Cælestia an viuant. Apomyius Iupiter. Spondius Apollo. Gratiarum sacra. Dij maiorum gentium & minorum. Lexiarchicum quid, Thraseæ historia. Iupiter liberator.

Cap. II.

ATqui ipsum hoc numen immensum, inenarrabile, augustissimum, omnémque humanę mentis captum excedẽs, ex ipsa hac maiestate pręcelsa mirum est, quantas quamque absurdas interdum ambages in mortalium animis pepererit. Nam ignotis etiam diis fuisse Athenis erectas aras, Philostratus scribit: meminit Laertius quoque in Epimenide: vt de Pausania taceam, ἑλλάδος περιηγητοῦ, ad Phalerum θεῶν ἀγνώστων βωμοὺς statuente. In canonicis verò decretis adnotatum ab interprete est, Apostolum Paulum quum eiusmodi aram vidisset titulo notissimo, Ignoti videlicet Dei, in quo viuimus, mouemur, sumus: altius intonuisse, Quem vos ignotum dicitis, ego prædico. Hunc Plato, sicuti ex Speusippo didicimus, ita describit (etiam si non excidit quod est allatum paulò antè) Viuens immortale, per seipsum ad beatitudinem sufficiens, essentiam sempiternam ipsius boni causam. Addit ex Platonis eiusdem sententia Apuleius, Incorporeum, aperimetron, beatum, beatificum, omnium patrẽ, optimum, nulla re indigentem, cuncta conferentem. Aristoteles quoque duodecimo Metaphysicæ sic propemodum, Deus est (inquit) vt asserimus, quod viuit, & æternum atque optimum est, id est quod ipsum vita est optima, æterna, ac tota simul. Qua in parte amplius ex Cęnotimone aduertendum, falli interpretũ plerosque, à quibus ita tralatum inuenias, Deum esse dicimus animal perpetuum, optimum. Id quod Aristotelis sapientiam haud resipit, nec verborum congruit exquisitæ rationi, quæ rebus coaptari debet. Animal enim Latinè nũquam de Deo aut de intelligentiis dictum est, sed

est, sed nec dici valet, nisi ab iis qui ex corpore atque A anima constare opinantur Deum. Id enim Latinè animal est, quod non ab anima Græci, sed à vita, nomine inflexo pronuntiant. Proinde rerum vim intuitus, Aristoteles, quia vitam optimam & re ipsa æternam, id est actu essentiaque esse approbat in Deo, statim infert, Deum esse non animal, quod anima constat & corpore, sed ζωὸν. ζωὴ quippe, vita est Latine. Quare hic ζῶον non animal, sed aut viuēs, aut id genus quippiam ab vita corriuatum, interpreti reddendum fuit: nisi quòd sic animal ab anima, id est vita deflectitur, B vt zoon Græcè ab zoe. Animā dici de vita, nec grammatici ignorant, & comprobat in Dei mentione Plinius. Ob id magis vtique mirum, Græci hominis supercilium ista minuta adeo præterisse, tamen in vexandi Platonis maiestate & multus est, & sæpe ridiculus cauillator. Vbi autem diximus, Vita æterna, tota simul: quia Græcè est συνεχὴς, transferunt alij, continua: inscitè opinor, & inepte. Nam si de re agatur per partes extensa, rectè syneches continuum dicitur: si verò de eo quod partes aliam extra aliam non C habet, imperitiæ fuerit maximæ non transtulisse totum simul. Hæc enim verba & communiter tempus reiiciunt, & propriè positionem quoque. Esse verò innumeros, quidam prodidere. Nam & Chrysippus, quem Stoicorum somniorum vaferrimum interpretem Epicureorum nūcupat schola, magnam congregat & ipse ignotorum deorum turbam, atque ita ignotorum, vt eos ne coniectura quidem informare (vt ille ait) possimus. In Sicyonia etiam ὑγείας, id est Sanitatis simulacrum celebriter cultum, adnotauimus. D Quod vix tamen comparebat, passim illi à mulieribus capillis dicatis, quos deæ honori resecari, moris illarum est. Ambiunt & Babyloniæ vestis Telamones. Quin Herculem in Olympia rem diuinam obeuntem, quum muscarum multitudine infestaretur, Ioui sacrificasse ἀπομυίῳ, protinusque vltra Alpheum muscas esse abactas. Sed & Elei itidē Ioui Apomyio dicuntur quandoque immolasse. Apollinem cognomento Spodium Thebis cultum, animaduerto: cuius E ara ex sacrificiorum cineribus foret constructa, vnde nata cognominis ratio. Gratiis Eteoclem ferunt Andrei & Euippes filium, sicuti à Bœotiis memoratur, hominum primum rem diuinam fecisse: quibus esse tres item placet, etiam si nomina non tenent. Gratias haberi quidem duas, inter Lacedæmoniorum placita est, quas nūcuparint κλητὼ καὶ φαενάν. Tres sunt apud Athenienses ad Acropolin, vbi & arcanam multis teleten agunt: has in Theogonia cecinit Hesiodus esse Iouis & Eurynomes filias: nomina verò hæc facit, Euphrosynen, Aglaiam, Thaliam. Antimachus F Ægles filias pronuntiat, & Solis. Gratiarum simulacra veteribus non fuere citra indumenta, inquit Pausanias: at posteri nescio cur nudas pingere ac sculpere adorti sunt, antiquorum ratione mutata. Democritus duos esse deos opinatur, Pœnam & Beneficium. Sicuti in Acrocorintho fuisse prodit Pausanias, Necessitatis sacellum & Violentiæ: sed ingredi (inquit) putatur haud legitimum. Multas item gentium per fœtidos iurare cibos, proditum est: siquidem cepas alliumque inter deos iureiurando habet Ægyptus. G Harpocratem quoque habuit eadem, & Cynacephalum, siue Anubim: quorum imagines digitis gestare, moris etiam Romani fuit quandoque. Sunt qui deos maiorū dicant gentium, quod Cicero significat, summates illos, semperque decuriæ habitos diuinæ, quos Aurelius Augustinus selectos item vocat. Minorum autem gentium ratione eadem ex hominibus illuc tralatos, qui & ascriptitij queant dici, necnon allecti, quos παρεγγεγραμμένοις vocant Græci, & μετοίκους, velut aduenas. Nam priores illos ἐγγεγραμμένοις ma- H lunt nuncupare, quando Apollinem Lucianus ἐγγεγραμμένον, id est scriptum in deorum duodecim luxiarchico, scribit. Erat autem eo nomine libellus, in quo adultorum iam nomina perscribebantur. Quibus denique paterna dirigere ac gubernare permitteretur, διὰ τὸ τῶν ληξεων ἄρχειν, quia hæreditatis iam & bonorum sunt compotes, quæ λήξεις nuncupantur. Scitu dignum id quoque: omnium primos qui olim Ægyptum occupauerant, cælestia suscipere atque adorare cœpisse, noctium serenarum beneficio, & quia plurimum sub dio agerent, ita exigente mundi situ eo. At Plato in libro cui titulus Cratyli est, de recta nominum ratione disserens: Videntur mihi, inquit, Græcorum prisci deos solos putasse eos, quos etiam his temporibus Barbarorum plurimi arbitrantur, solem, lunam, stellas, terram, cælum. Et quum hæc omnia perpetuo in cursu esse conspicerent, ab hac natura τοῦ θεῖν, hoc est currendi, θεοὺς id est deos nominasse. Nec mirum id videri admodum debet, præsertim si veterum sapientum in iis placita curiosius discusserimus. Nam cælestes sphæras habere animas, non Platonici modò, sed omnes etiā Peripatetici confitentur. Id ipsum & secundo Cæli docet Aristoteles: rursus septimo & octauo Naturalium, secundo De anima, vndecimo Diuinorum: Theophrastus quoque eiusdem discipulus libro De cælo: sed & Auicenna, & Algazeles summopere confirmarunt. Augustinus Aurelius in Enchiridio, & Thomas Aduersus gentes libro secundo, tradunt, Nihil quantum ad Christianam doctrinam spectat, interesse, cælestia corpora animas habere vel non habere. De elementis constat apud Platonicos: ambigunt recentiores Peripatetici. Porrò cælestia viuere, esseque animata astronomici auctores concedunt, Ptolemæus præsertim & Albumasar & Zaeles: quod & Hali confirmat, illos deridens, qui viuere cælestia diffidant, & hoc Ptolemæum sequutus: idem Aratus arbitratur, & Manilius. Denique Theophrastum dicere scimus, Non esse philosophū, qui cælestibus abneget vitam. Quin Orphei theologia sphærarum animas ita partitur, vt cuilibet geminam contribuat vim, vnam in cognoscendo positam, alteram in sphæræ corpore viuificando atque regendo. Ergo in elemento terræ illam vim Plutonem Orpheus nominat, hanc Proserpinam: in aqua Oceanum illam, hanc Tethyn: in aere, fulminantem Iouem ac Iunonem: in igne, Phanetam & Auroram: in anima sphæræ lunaris illam Bacchum Licnitem, hanc Thaliam Musam: in anima Mercurij, Bacchum Silenum & Euterpen: Veneris, Lysium & Erato: Solis, Trietericum & Melpomenen: Martis, Bassareum atque Clio: Iouis, Sebasium & Terpsichoren: Saturni, Amphietum & Polymniam: octauæ sphæræ, Pericionium & Vraniam: in anima verò mundi vim priorem Bacchum vocat Eribromum, secundam verò Musam Calliopen: singulis porrò Musis vnum præficit Bacchum, quoniam is symbolicos & opertè diuinæ cognitionis nectar prudentioribus monstrat. Verum enimuero ne quid velut in vtraque consopiti aurem, prætereamus, Hebreos obseruauimus solos ex omnibus pia sanctaque consideratione, primum elementa & quæ ab elementis composita sunt, solem similiter & lunam ac stellas reliquas & cælum ipsum, non solum deos nō esse, verum etiam animæ penitus expertia, iudicasse. Nicolaus quoque theologus in Geneseos caput primum: Corpora, inquit, cælestia inanimata sunt, & sine sensu: ex Damasceni doctrina. Augustinus item loco eodem, Solet quæri, inquit, vtrum hæc luminaria sola sint, an habeant rectores spiritus, & ab eis vitaliter inspirentur, sicut per animas animalium carnes animantur. Sed de tam obscura re nil temerè credendum. Alij verò, quæ dicantur de hominis animo, ad cæli quoque animum posse transferri, opinantur, & esse illum cælestem hominem. Nam & Timæus prodit, temperatos animos nostros ab opifice Deo in eodem cratere, ex iisdemque elementis cum cælestibus animis. Inde videndum, astruentibus eruditis, ne nos illorum seruos velimus, quibus nos fratres cooptauit natura. Illud adnotatu non indignum: Thraseam philosophum quando Neronis iussu

moriens præcisis venis manum extendit, inclamasse, A ζεῦ ἐλευθέριε σοὶ οὖν τὸ αἷμα σπένδω. Sunt qui Senecæ hoc contribuant, quum historiæ superioris auctor sit Dion.

Diuinorum inscitia vbi exorta primum. Deorum multitudo ex Varrone. Item Deum esse vnum, nomina plura. Stator vnde dicatur. Strator qui. Quid Amum. Quid Phtha, & Osiris. De Melisseo item, & Melissa, ac Iunone, & Nymphis, ac Boni templo. Nomij montes. Pannomius. Melpia locus. Marnas Iupiter. B

Cap. III.

At enim curiosior aliquis, neque (quod dicitur) hoc contentus Catone, instet protinus vrgeatque infestius, ecquid compertius exploratiusque in literas mittere aggrediamur, quinam C primi potentiam omnia supereminentem, longè lateque infinitæ naturæ germina propagantem vel dissimulare cœperint, vel mox etiã prorsum nescire, multa perobruti rerum caligine. Mihi verò multa diu versanti ex Arabum gentibus tantæ inscitiæ, malique planè contagiosi primordia, & in proximos quosque crassantem primò labem, inde latius profudisse incendium videtur, quo vniuersus ferè deflagrarit orbis. Chananæos verò in eo terrarum situ sacræ statuunt literæ: iam inde à Cham vno ex D Noe liberis corriuatos. Cui quum ob impietatem diras extulisset pater imprecationes, nullis etiamnum is imbutus diuini cultus rationibus, raptim à parente reuulsus in Arabas secessit. Vnde mox diuinitatis inscitia inibi irroborata primum, in plures data. Hincque numerosa deorum series pro cuiusque libidine aut commodo eatenus extumuit, vt Varro Terentius deos ad calculum reuocet ab hominis exorsus conceptione, initiali exordio à Iano deducto, numerúmque ad decrepiti prouehat metas: in quibus astituit E Næniam, quæ in senum recinatur funeribus. Inde verò in digitos mittit deos alios, qui non ad ipsum quidem pertineant hominem, sed ad ea quæ sunt hominis. Quo in genere victus est ac vestitus, porrò & quę vitæ vsibus necessaria, præmonstrans in omnibus, quod sit cuiusque munus. Quin & municipales in Italia leguntur dij, sicuti Crustuminorum Deluetinus, Narniensium Viridianus, Æsculanorum Ancharia, Volsiniensium Nortia. Adeo colebat vnusquisque quod volebat, vt non prouinciis modò, sed & suus esset vnicuique ciuitati Deus. Præstò tamen sunt, qui F nomina quidem esse fateantur plura, Deum tamen vnum. Sic nō aliud esse naturam, quàm Deum ipsum interpretantur: hoc est, toti mundo & partibus eius insertam diuinitatis rationem. Iouem quoque optimum maximum nobis ipsum hunc ingerere. Quin & Statorem quoque, quem sic appellatum produnt historici, quòd post votorum conceptionem nuncupationemque fugientium Romanorum steterit acies. Sed id rectius multò, & vero consonum magis, G principem illum & vniuersalem architectum Deum dici Statorem, quòd stet beneficio eius omnia. Illum Græci στήσιον vocant, cuius erat templum in sacræ viæ principio, qua scanditur palatium. Epistasion tamen interpretatur Plutarchus. Strator autem qui sit, aperit in Caracalla Spartianus: Quum, inquit, illum in equum strator eius leuaret, pugione latus cōfodit. Sic Digestis De officio procōsulis Vlpianus, Nemo proconsulum stratores suos habere potest, sed vice eorum milites ministerio in prouinciis funguntur: ij ve- H rò non absimiles (opinor) his fuere, quos modò staphorios vulgò nuncupamus. Sunt qui stratores intelligant, qui præcurrentes castris metandis loca, complanarent, pontes pararent, hosce instructores dici à Vegetio quoque. Sed ad Deum redeo. Fatum item si hunc dixerimus, non aberrarimus. Nam si est fatum implexa causarum series, ille est omnium causa princeps, à qua propendent reliquæ. Denique tot excogitari cognomenta queunt, quot eius recognoscimus munera, ne hunc indigitamenta excutiamus omnia. Nam & in libro De mysteriis Iamblichus: Opifex (inquit) intellectus, qui & veritatis est dominus, atque sapientia, quatenus in generationem progrediens, occultam latentium rationum potentiam traducit in lucem, Amum Ægyptiaca lingua vocatur. Quatenus autem sine mendacio peragit omnia, & artificiose simul cum veritate Phtha nuncupatur. Græci verò hunc Vulcanum nominant, artificiosum duntaxat considerantes. Quatenus verò effector est bonorum, appellatur Osiris, aliásque denominationes habet, propter potentias actionésque differentes. Illud tamen parte ista haudquaquam transmiserim, quod à Didymo proditum scimus in libris enarrationis Pindaricæ: Melissea Cretensium regem diis primum rem obiisse diuinam, ac ritus nouos sacrorúmque pompas introduxisse. Huius porrò filias Amaltheam & Melissam, quæ Iouem puerum caprino lacte ac melle cōnutrierint. Vnde datum mythicis locum configendi, aduolasse apes, atq; os puerile succi blandissimi liquore colliuisse. Melissam verò magnæ matri sacerdotem fuisse institutam primam: vnde propagatum mox, vt quibus eiusdem iniungeretur sacerdotij functio, Melissæ item dicerentur. Quin & abutendi ratione aliorum quoque sacrorum mystidas eodem censeri nomine, auctor astipulatur Pindarus, quum ait ταῖς ἱεραῖς μελίσσαις τέρπεται. Factum verò hoc de insecti puritate. Sunt & qui sacris assiduè obuersantes nymphas dici rectè Melissas opinentur: de quibus Patareus Mnaseas sic prodidit ferè, primas ab carnium esu, quam sarcophagian vocant, homines abduxisse, arboreis insuefactos frugibus, quo nomine Cereris sacrum absque nymphis haud obiri, quod omnium principes fructus præmonstrarint, sedarintque τὴν ἀλληλοφαγίαν, & verecundiæ causa ex hyle indumenta excogitarint. Obseruatum in scientissimorum thesauris, Melissas item dici in generationem prodeuntes animas, præcipuè per iustitiam vitæ opera obituras, indéq; patriam repetituras, quando est apis φιλοστρόφον animal, in primis autem iustum. Nuncuparunt verò sic, ἡδονῆς οὔσας ἐργαστικάς. Ex quo de animis Sophocles,

Βομβεῖ δὲ νεκρῶν σμῆνος, ἔρχεταί τ' ἄνω.

Cereris autem sacerdotes, Melissas veteres appellarunt, ceu terrestris deæ mystidas. Sed & ipsam Proserpinam μελιτώδη. Lunam quoque generationis præsidem, Melissam dixere. Lunæ altitudo taurus. Apes verò βουγενεῖς dicuntur. Et in generationem pergentes animæ βουγενεῖς. Sed & Buclopus Deus generationem latenter audiens. Sed non vtique prætereunda Æliani admiratio est, prodentis, Barbararum gentium sapientiam videri laude dignam, quando nulla prorsum εἰς ἀθεότητα ἐξέπεσε, idest eò producta est, vt Deum negaret, aut omnino ambigeret, Sitne prouidentia vlla, an temerè ferantur omnia. In quam vesaniam dilapsos nouimus, Euemerum Mesenium, Diogenem Phrygã, Hippona, Diagoram, Sosiam, Epicurum. Illud non negligendum, poeticam quod instruit enarrationem: Temenum Pelasgi filium in Arcadia Stymphalum habitasse antiquam, atque inibi Iunonem ab eo educatam, & deæ sacrum institutum triplex ex trium ratione cognominum. Siquidem Parthenon vocauit puellam adhuc: at Ioui nuptiam, τελείαν, idest adultam. Dissidentem verò cum eodem. ac Stymphalum denuo repetentem χήραν, idest viduam. Apud Menalum fuisse dicitur ἀγαθοῦ ναός, idest Boni templum. Id referendum ad Iouem Pausanias suspicatur: quoniam ἀγαθῶν δωτῆρες οἱ θεοὶ εἰσιν ἀνθρώποις, Ζεὺς δὲ ὕπατος θεῶν ἐστί. Panos præterea sacellum locis aliquot excitatum legimus, esse quoque qui opinentur, eiusdem esse pontificij hominum vota ad exitum perducere, quin & scelestis pro dignitate ac meritis rependere. Sed & olim esse

esse vaticinatum, traditur item. Affuisse verò illi προφῆτιν Erato nympham, quæ Arcadi Callistius fuerit iuncta. Prope Lycosuram esse dicuntur montes Nomij, in quibus & Panos Nomij sacellum. Melpiam, id est μέλπειαν, vocant locum, quòd inibi fistulæ melos compererit Pan. Montibus factum nomen putant ab eius Dei pastionibus: etiam si à nympha credunt Arcades. Fuit & in Parthenio monte Panos delubrum, vbi & testudines conficiendis lyris peraccommodas haberi, proditum memoriæ est, quibus tamen parcũt, quòd Pani sacras opinentur. Gazæ Iupiter colebatur, Marnas nuncupatus: quæ Cretensibus vox indicat virginem. Hieronymus, Gazæ Marnas luget inclusus. meminit auctor idem in Enarrationibus in Esaiam. In hac verò deorum fusiore pragmatia nec illud neglectui habuero, quod est ab Oenomao traditum: triginta millia deorum in orbe terrarum fuisse culta, quod ipsum & vates asseruerit Hesiodus. Hinc obrepsisse, opinor, petulantius in blasphemias prorumpentibus, vt allisa quodam modo patientia, facturos se quippiã triginta millium diabolorum nomine, non citra impietatem pronuntient. Carmina Hesiodi ipsum hoc astruentia, si quis requirat fortè, sunt hæc:

τρὶς γὰρ μυρίοι εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
ἀθάνατοι ζηνὸς, φυλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

Scribit inibi Proclus, hosce dæmonas à deis abiunctos intelligi, & ab hisce dæmonibus, quos ex hominibus factos, idem cecinit poeta. Trecentos item fuisse veteribus Ioues, adnotatum à Varrone est, ac à Septimio Florente repetitum.

Platonem, & Platonicos nonnullos sentire, vnum modò esse Deum. Deus vnde.

Caput IIII.

Sed rũrsum obiiciat se quispiam, & quoniam à Platonicis tam reuelli nescimus, quàm nolumus: quod hi nunquam non fidem tueantur suam literarum magnitudine, ac recondita supellectile, quærat solicitius, quidnam parte hac illorum coryphæum Platonem sensisse, opinemur, quídue cæteris insinuemus de tanto astruendum philosopho. Ego verò, vt qui norim elogium illud sæpe repetendum, pauculis modò mutatis, Platonicos planè Christianos fore. Nam & Augustinus sapientię profunditatem admiratus, neminem eo philosopho propius religionis nostræ pulsasse metas, scribit. Obseruasse videor ab eminentissimo quidem viro plures sępe nominari Deos, verum non tã Deos intelligi, quàm diuinos angelicósque, ac cęlestes Dei ministros. Nam angelos non fuisse Platoni incognitos, astipulatur & Florens Septimius in Apologetico. Siquidem in Parmenide ac Timæo vnicum, & per seipsum esse sancit deum. Insequuti vero doctoris vestigia singulari ingenio, eloquentia non incuriosa Platonici multi, vnum modò esse deum, ratione triplici probare connituntur. Primò, inquiunt, quia summa est vnitas. Nam si quodlibet summum est vnicũ, quid magis vnicum est, quàm summa vnitas? Est etiã vnus, quia est veritas. Summa enim veritas vna est. Nam si duæ summæ veritates esse dicantur: aut vna earum habet, quicquid habet altera, aut, non. Si prius datur, vna est, non duæ: si secundum est, neutra est summa: deest enim isti illud veritatis quod in illa est, & illi quod est in ista. Item vnus est Deus, quia summa est bonitas. Summa quippe bonitas, quicquid boni reperiri vsquam potest, complectitur. Quòd si duas induxeris bonitates summas, quicquid boni est in vna, est & in altera: alioqui neutra esset summa. Et secundum boni ipsius naturam vnum sunt, non duo, neque est aliquid aliud illis admixtum, præter bonitatis naturam, quia summæ non essent, sed inquinatæ. Vnum itaque sunt omnino. Propterea Manichæis, gnosti-

A cisque philosophis assentiendum nullo modo est, duos esse deos astruentibus. Quorum alter sit bonorum omnium auctor, alter verò malorum. Nam sicut Deus, qui bonorum est auctor, summum bonum est, mali totius expers, ita cõtrarius summum malũ, omni bono priuatum. Hic igitur neque aget quicquam, neque cognoscet, neque viuet, neque erit omnino: siquidem esse, viuere, cognoscere bona, expetendáq; sunt. Vnum igitur omnino sit rerum principium, & vocetur vnitas, quia per excellentissimam simplicitatem B supereminet omnia: veritas, quia producendo esse dat omnibus: bonitas, quia producta ad se reuocando, præstat & bene esse. Atque vt tradit Ioannis Apostoli theologia, theologorum omnium diuinissimi, quem Platonicus Amelius libenter amplexatur, vnitatem vocato principium, veritatem principij rationem, bonitatem denique principij rationalis amorem. Dicitur verò Deus, vel θεός, vt Damasceno placet ac repetit Thomas in libro De veritate, ab αἴθειν, quod ardere est. Cæterum etiam si ardere pronuntiatur de C Deo metaphoricè, non tamen & nomen hoc Deus. Cæterum, postea quàm parte hac satis supérque euagati sumus, cum Mercurio ita coronidem impingamus. Sanctus es Deus pater omnium: sanctus Deus, cuius voluntas à propriis impletur potestatibus: sanctus Deus qui tuis familiaribus innotescis: sanctus es, quẽ nunquam creauit natura: sanctus es, omni potestate validior: sanctus es, omni excellẽtia maior: sanctus es, omni laude melior. Excipe verborum sacrificia sancta, ab anima & tibi dedito corde manantia. Ineffabilis, so D lo silentio prędicande ab eo, qui fallacias veræ cognitioni contrarias declinauit, annuè nos corrobora, atque huius gratiæ participes effice eos, qui in ignorantia versantur. Ipse pater es venerandus, homo autem tuus sanctitate vnà tecum potiri exoptat, quum potestatem illi omnium arbitriúmque concesseris.

Super Memnonis sepulchro & statua ex Græcis adnotata pluscula, vnde Iuuenalis illustratur. De Rhodio Memnone, ac Palto, Dipalto, Euhelio, & E Memnonidibus. Susa cur dicantur. Item quid Apastia, & Pastus.

Caput V.

Memnona poetis cantatissimum nemo non nouit. Comperta nobis nonnulla de eo sunt, iis planè adnumeranda quæ præcipuè digna admiratione sunt in naturæ contemplatione, vel etiam quæ fidem rei nouitate vix im- F petrant. Ac de Memnonis quidem statua mox paulo. Interim sepulchrũ eiusdẽ pergamus illustrius facere, hisce memoriis inspergendo, quæ grauis auctor Iosephus prompsit in literas: cuius historia, quia minus in usta mendacio est, in cuiusque animum facilè quod subnectemus potest irrepere: quod ita habet, Esse Ptolemaida Galilææ ciuitatem montibus hinc inde ferè obmunitam, cõuallatámque: siquidem à meridie Carmelo constipatur, à Septentrione verò quem vocant incolæ Scalam Tyriorum: ab vrbe duorum ferè sta- G diorum interstitio fluuiolus offert se Beleus nomine: eius in propinquo Memnonis est sepulchrum, cui adiacet locus omnium admiratione dignissimus: ea est species vallis circumactæ in orbem, quæ vitream harenam emittit, alioqui & singulare miraculum adest. Commeant illuc numerosi nautæ genus terræ auecturi: sed quicquid inde egestum fuerit, repletur mox: eadem semper campi facies. Produnt peritiores, ventorum id opera contingere, qui ex circumiectis superciliis difflatu suggerant metallum. Nec tamen vno ibi H est miraculo natura contenta: quicquid aliunde congesseris harenæ, transit euestigio in vitrum: quòd si vltra loci margines fuerit denuo proiectum, in habitũ priorem eadem redit celeritate. Illud porrò non ne-

gligendum,quod ad Memnonis ſpectat ſimulachrum: nam in Troade id ſtatuit Strabo:ita enim libro tertiodecimo ſcribit, Vltra Eſapi oſtia tumulus quidam occurrit, in quo viſitur Memnonis ſepulchrum eius, qui Tithoni filius fuit:cui proximus etiam Memnonis vicus. Dicat aliquis, Memnonem eum de quo Ioſephus,ab hoc fuiſſe diuerſum. Nam & Strabonis eiuſdem monumēta Rhodium habent Memnona,qui fuerit Perſici ductor exercitus, & Hermiam eunuchum circumſcripſerit, quíque Platoni Ariſtotelíque dediſſet operam: mox verò principatu etiam potitus: vel id Memnoni fortè obueniſſe, quod & claris plerunq; viris, quibus imaginaria ſepulchra multis in locis admiratione virtutis quandoque excitata fuiſſe, obſeruauimus.Nam Strabo idem alibi:Memnon,inquit,ſepultus dicitur circa Paltum Syriæ iuxta flumen Bandam, vt Simonides ait, Paltum verò Syriæ ciuitatem agnoſcit etiam Stephanus,vnde ſit gentile nomē Paltenus,vti à Damaſco Damaſcenus. Sed eſt item Paltum teli genus Arriano libro primo. Meminit Xenophon,quum alibi,tum Rerum Græcarum tertio:vnde apud Sophoclem in Aiace Maſtigophoro,quod adnotarunt ſcholiaſtæ. Dipaltus me perimeret, quod eſt manu vtraque καὶ περιδεξίως,ac tota vi. Dicitur & παλτὸν πῦρ,pro fulmineo igne deſuper excuſſo. Strabonis auctoritatem ſuffulcire Plinij quoque calculus videtur,ſic fermè libro ſexto prodentis,Ægyptiorum bellis attrita Æthiopia eſt,viciſſim imperitando ſeruiendóque clara & potens, etiam vſque ad Troiana bella, Memnone regnante. Et Syriæ imperitaſſe eam, noſtróque litori ætate regis Cephei,patet Andromedę fabulis.Porrò de Memnonis ſtatua in Baſaltæ lapidis mentione Plinius idem ita ſcribit.Non abſimilis (inquit) illi narratur Thebis delubro Serapis,vt putant Memnonis ſtatua dicatus, quem quotidiano ſolis ortu contactum radiis crepare dicunt. Philoſtratus etiam in Iconibus:Memnon,inquit,in Æthiopia deformatus eſt in lapidem nigrum,ſedentis habitu. Solaribus radiis ſtatua vbi contingitur,velut plectrum incidens ſol in Memnonis os elicit inde vocem: meminit & in Heroicis.In Toxari Lucianus prodit, Demetriū Sunicum peregrinationem obiiſſe in Ægyptum,vt Pyramides ſpectarèt ac Memnonem. quod illas inaudiſſet quamuis altiſſimas, vmbram tamen non iactare. Memnonem verò ad exorientem ſolem inclamare. Strabo ibi ſe adfuiſſe ſcribit cum Ælio Gallo & amicorum multitudine ac militum: circitérque horam primam ſonitum audiuiſſe, ſiue à baſi, ſiue à coloſſo, ſiue à circumſtantibus de induſtria factum. Id enim (inquit) haudquaquam affirmarim,quum propter incertam cauſam omnia magis ſubeat, vt credam quàm ex lapidibus ſic compactis concinnatíſve crepitum edi.Pauſanias miratur in Megarenſium mœnibus lapidem,quem ſi quis calculo percuſſiſſet,non ſecus inſonaret ac lyra.Sed multo me (inquit) maiore admiratione affecit Ægyptiorum coloſſus, qui Thebis Ægyptiis eſt,poſtquàm Nilum traieceris. Vidi enim ad hoc vſque tempus ſtatuam ſedentem iuxta eum locum quem Syringas vocant. Eam plerique Memnonem dicunt, quem ex Æthiopia profectum in Ægiptum veniſſe arbitrantur,ac Suſa vſque.Thebei Memnonem negant, ſed quendam popularem ſuum eſſe aiunt,cuius ea ſtatua ſit. Audiui etiam,qui hanc Seſoſtri ſtatuam tribuant, quam Cambyſes mutilauerit. Reliquum corpus ſedet,καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀνίσχοντος ἡλίου βοᾷ, καὶ τὸν ἦχον μάλιςα εἰκάσει τὶς κιθάρας, ἢ λύρας ῥαγείσης χορδῆς.ideſt, & quotidie inſonat oriente ſole, quem ſonitum ſimilem dixeris diruptæ chordæ in lyra vel cithara.Legimus porrò Tyaneum Apollonium veniſſe quandoque in Memnonis templum,déque eo Damin ita retuliſſe,Auroræ filium fuiſſe Memnonem: occubuiſſe verò non apud Troiam, quò etiam neque veniſſe illum ſatis conſtet:ſed in Æthiopia,quum regnaſſet apud Æthiopas per generationum quinque

A ſpatium. Ipſos tamen Aethiopas,quando longiſſimæ ſunt vitæ extra mortalium reliquorum conſuetudinem,quaſi in adoleſcentia Memnonem lugere, quáq; in acerbis prorſum funeribus ſoleant, facere. Locum præterea, vbi erectum ſteterit templum, antiquo foro conſimilem fuiſſe: cuiuſmodi viſebantur multa in vetuſtiſſimis ciuitatibus,vbi etiamnum columnarum extant fragmenta & parietum veſtigia quędam.Porrò ſedes ac Mercurij ſimulacra.At Memnonis ſtatuam a-
B doleſcentis impuberis imaginem referre: eſſe autem ex nigro lapide conſabricatam,& ad ſolis radios conuerſam,vtroque pede ſolum attingentem:erectas autem manus ſedi inniti, hominis ſurgere volentis ſimilitudine quadam: at oculorum & totius oris habitum, quaſi loquentis eſſe hominis: vbi verò ſolis radio percutitur, quod matutino euenit, tum vtique ſummam parere admirationem, loqui enim tunc perhibent, vbi primum ad illius os radius peruenerit: nam ſplendentes oculi lætíque ad ſolem
C expoſiti ſunt, veluti eorum qui valde ſolis aſpectum tolerare poſſunt,quos Græci εὐηλίους vocant, hoc eſt euhelios.Scribunt item ex Græcis nonnulli, Memnona apud Ilium Aethiopibus quidem præfuiſſe,Aetiopem tamen non fuiſſe,verum apud Perſica Suſa,& fluuium Choaſpem gentibus illis imperaſſe.Argumento autem eſſe, quòd à Tithono Memnonis patre Suſa dicantur condita,vel(vt alij)à Memnone potius. Dictā verò vrbem à liliorum copia,quæ gentium earum vocabulo dicantur ſuſa.Sed illud etiamnum euidentius:
D Suſorum arcem à Memnone Memnonium vocari. Suſios item Ciſios appellari, quia Memnonis matrem Ciſiam vocet Aeſchylus.In Pauſaniæ monumentis lectum eſt, Memnonem Aethiopum quidem fuiſſe regem,non tamen ex Aethiopia Ilium veniſſe,verum à Perſicis Suſis & Choaſpe, quæ ſibi ſubiecerat loca. Nam ſunt auctores quoq;, quotannis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & confligere ad Memnonis ſepulcrum, quas ob id Memnonidas vocent. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Aethiopia circa
E Memnonis regiam, exploratum ſibi, Cremutius tradit.Ex Memnonis cineribus apud Troiam interempti natas aues,cecinit Ouidius, non ſuppreſſo item depugnandi more:ita enim ſcribit libro tertiodecimo,

Præpetibus ſubitis nomen fecit auctor,ab illo
Memnonides dictæ,quum ſol duodena peregit
Signa,parentali moriturę more rebellant.

Memnonidum item auium mentio Pauſaniæ eſt, illas in Memnonis chlamyde picta expreſſas memoranti apud Delphos. De Memnonis porrò ſtatua,Satyrus
F quoque hiſce commeminit,

Effigies ſacri nitet aurea Cercopitheci
Dimidio magicę reſonant vbi Memnone chordę.

In cuius loci enarratione, allatis modò, quæ prodit Strabo, interpretes mira ſeſe inde expediunt breuitate.Bibliotheces item tertio Diodorus,à Theutamo, tunc Aſiæ imperante, miſſa ad Troiam Aethiopum decem millia ſcribit,toridémque Suſianos, cum ducentis curribus, Memnone duce: qua tempeſtate pater eius Tithonus Perſarum geſſerit ſatrapiam.
G Sed & nonnulli Idam vocant Memnonis matrem.Inuenio item Memnonas eſſe Æthiopum gentem,quam (vt auctor eſt Polyhiſtor) agreſtem interpretantur,ſed tamen pugnacem ac difficilem.Quod verò de Rhodio Memnone, cuius etiam meminit Arrianus, nec tacuit Q. Curtius, paulo antè protulimus, ſciendum amplius, vocem eius memorabilem videri præcipuè dignam, quæ vtriuſque linguæ monumentis certatim celebretur, maximo documento, debere ſtipendia facientes lingua præparcos, manu largio-
H res eſſe. Is ſiquidem, quum aduerſus Alexandrum ſumma vi bellum gereret,quendam de Alexandro obloquentem, ac multa per imperitiam, tum etiam aſſentandi ſtudio diſſerentem quum inaudiſſet, eóq; nomine commotior foret, quòd maximus imperator ab

inertiſſimo

inertissimo, ac prorsum (vt videtur) gregario milite proscinderetur, hominem acrius lancea percussit: & mox, Ego te (inquit) alo, vt pugnes, non vt Alexandrum petulantia tua sordidè incessas. Fuit & Troianus quidam Memnon, à quo interemptus sit Antilochus, vt in Heroicis Philostratus scribit, etiam si ab Æthiope creditur fere. Apud Græcos pro asino dicitur Memnon, vnde Memnoniæ carnes pro asininis leguntur. Illud verò superpondium fuerit, quod à Græcorum grammaticis exaratum subscribemus, Memnona & Sarpedona Iouis filios ad Troiam interisse. Tanto autem à diis honore affectos, vt ferente legem patre, funeris diem luctu & ieiunio celebrarent. Quod comici veteris auctoritas illis comprobat versiculis, vt protinus legentium demereamur assensum Græca (vti aiunt) fide,

πολλάκις δ' ἡμῶν ἀγόντων τῶν θεῶν ἀπαστίαν,
ἡνίκ' ἂν πενθῶμεν, ἢ τὸν μέμνον', ἢ τὸν σαρπηδόνα,
σπένδεθ' ὑμεῖς καὶ γελᾶτε.

Sæpe, inquit, nobis diis apastiam ducentibus, vbi lugeamus Memnona vel Sarpedonem, prolibatis vos & ridetis. Apastia verò, quod scitu reor dignum, signat nobis ieiunium: quando πασὸς dicitur, qui cibo operam dedit παρὰ τὸ πῶ, quod ἐσθίειν, idest vesci indicat. Vnde irrepsit insciæ plebeculæ, vt passim pro conuiuio pastum vsurpet. Et saginatos anseres, ac id genus cætera ferè consimiliter nuncupet.

Prouerbium quod est, numerare nouit, quam vim habeat. Déque arithmetice occultiore. Cuiusmodi sit illud, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse.

Cap. VI.

AVenzoaris viri Babylonij, & scientiæ reconditæ, verbum fuisse præclarum, & sensus profundioris, Abumasar auctor est, Scire omnia, & nosse exactius eum, qui numerorum scientiam teneat. Quod ideo dici opinandum est, quia priscis ingeniis, quæ nobis rerum multarum lucem peperere, à vulgari & exculcata ratione sequestrata abiunctáque philosophandi per numeros consuetudo fuit. Eam verò quum à theologis excultam accepimus, tum in primis non neglectam à Pythagora, Aglaophemo, Platone, cæterísque id genus compluribus. Sed & in Epinomide ab ipso traditum Platone, nouimus. Inter omnes liberales artes & theoreticas scientias præcipuam & maximè diuinam videri numerorum scientiam. Cæterum id comprobari quî potest, si eam numerandi peritiam accipias, in qua vel negotiantium, vt negotiosissimus quisque est, ita præstat in primis? Quid enim præter cæteros illi norunt? Scientia omnino fuit hæc, extra quam plerique vel opinentur vel sciant, certe mira: imóque nostra tempestate minus pertrita. Quinimmo occlusa adeo, velut sanctius arcanum, vt qualis sit, ne suspicemur quidem, aut vix attingant pauci. Quod ne quis ambigat, scitatur Plato, Cur sit homo animal sapientissimum: suppingit mox responsum, Quia (inquit) numerare nouit. Et rursum in Epinomide: Opus (inquit) est numeris, non iis qui corpus habent, sed qui omnem paris imparísve generationem atque virtutem, quam ad perficiendam cognoscendámque rerum naturam conferunt. Proinde nos adagium præstruximus, quo in eum vti possumus, qui omnibus calculis credatur vndecunque scientissimus, ac propè perfectione omnifaria eminentissimus. Meminit & in Encycliis quæstionibus Aristoteles. Cur (inquit) homini potius, quàm cuiquã ex cæteris animantibus credendum est? an quia, vt Plato Neocli respondit, homo solus omnium animantium ἀριθμεῖν ἐπίσταται, hoc est, nouit numerare?

A Quem locum (sit verbo venia) philosophus quidam interpretatus, dum nihil altius suspicatur, id modò dici inde opinatur, quòd is sit rationis actus. Qui enim numerare scit, disciplinis imbibendis non videtur impar. Insuper ratione prædito amplius fidendum, quia præter eam, dum talis est, operatur nihil. Vel, inquit, quoniam perpendit acrius, bonum malúmque metiens. Sed nos in sanctis item literis legimus, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse: quæ ipsa & Plato apertè significat, B dum numeros, mensuras, solida in medium adducit. Sed per numeros intelligi vult ipsas rerum naturalium species formásque substantiales, quas etiam Aristoteles numeris comparat. Per mensuras autem certas, instrumentalésque figuras, vel magnitudines speciebus certis accommodatas. Per solida denique atque vires, significat qualitates quę & cum molibus penitus protenduntur, & præstant motionibus actionibúsque momentum. Ex hac item occultiore facultate scribit Aurelius Macrobius, Numerorum certã C cõstitutámque rationem animas sociare corporibus: qui numeri dum supersint, perseuerat corpus animari: quum verò deficiant, arcanam illam vim solui, qua societas ipsa constabat. Et hoc esse, quod fatum & fatalia vitæ tempora vocemus. Vnde sit illud doctissimi vatis,

Explebo numerum, reddárque tenebris.

Hinc item probabile est, veterum sapientum curam pronuntiare non dubitasse, animam esse numerum se mouentem. Hoc Pythagoricum esse decretum, au- D ctor Plutarchus probat libro De iis quæ philosophis placeant, quarto. Sed adiicit, ἀριθμὸν ἀντὶ τοῦ νοῦ παραλαμβάνειν, idest numerum pro mente accipere. Esse quoque in anima numerum, scribit Plotinus libro Enneadis quintæ primo: Non enim, inquit, moles sunt prima naturæ, neque vllæ magnitudines. Crassa enim hæc posteriora sunt, quæ sensus existimat entia: iam verò nec in seminibus hoc ipsum humidum est, quod æstimatione dignum censetur, sed quod sensibus non apparet: id autem numerus est, atque ratio. Est E item in intellectu primo numerus idearum ratione formali inter se differentium: si modò per eas intelliguntur, & fiunt formę rerum se ipsa discrepantium. De quare, si nostrum esset onus, dicerem plura, sed alieno loco satis multa. Illud Boethii multum ad hæc ipsa facit, quum ex mathematicis arithmeticam percipi primum tradit, quoniam matris quodammodo ad cæteras obtineat portionem. Tum verò quòd hanc ille huius mundanæ molis conditor Deus primum habuit suę ratiocinationis exemplar, & ad hanc F cuncta constituit, quæcunque fabricante ratione per numeros assignati ordinis inuenere concordiam. Hoc tamen nec item præteriero: rationalis fabricæ naturale quoddam pullulans principium dici, ac esse numerum: quippe mentis expertia, vti bruta, non numerant: nec aliud est numerus, quàm explicata ratio. Eatenus autem principium eorum quæ ratione attinguntur, numerus comprobatur, vt sublatò eo, reliqui futurum nihil, ratione colligatur. Nec aliud omnino est, per numeros rationem quippiam G explicare, quàm rationem ipsa se vti, ac in sui naturali supremáque similitudine cuncta figere. Vti Deus infinita mens in coæterno verbo rebus esse communicat, nec numero esse quicquam potest prius: cuncta enim ab ipso alia, ipsum fuisse necessariò, affirmant. Omnia siquidem vnitatem exeuntia simplicissimam suo sunt modo composita, nec vlla citra numerum concipi valet compositio. Ex seipso autem consurgit numerus: quando ex tribus connexis cooriri de- H bet ternarius. Alioqui non magis ternarius esset, quàm si seorsum pariete, seorsum tectum, atque item domus construeres fundamenta, & domicilij tamen concipias formam. Porrò an menti similius numero excogitari potest quippiam? Nónne ternarij vnitas ternaria est? ternarij æqualitas ternaria item?

Sed & ternarij connexio ternaria est. Igitur numeri essentia, mentis exemplar est primum.

Pythagoræ placita de monade, ac dyade: item de pari, imparique.

Cap. VII.

Pythagoram igitur legimus opinatum, in numeris maximam esse vim, in eósque referenda omnia, syderum ambitus, & animalium productiones. Duo item fecisse principia: definitam vnitatem alterum appellando, reliquum indefinitam dualitatem: sed illam bonorum, hanc malorum exordium & causam esse dicebat. Vnitatis siquidem natura insita circumferentiæ temperiem, animis virtutem, sanitatem corporibus, domibus & ciuitatibus pacem, & animorum gignit conspiratum. At dualitas diuersa omnia, aeri hyemem contribuit, animis malitiam, ægritudines corporibus, ciuitatibus seditiones, & domibus dissidia inducit. Omne siquidem malum ex disparili inoritur voluntate. Hinc ex consequentibus numeris parem quidem demonstrauit indignum ac deficientem atque imperfectum, imparem verò plenum ac perfectum. Etenim pari permixtus vim suam seruat perpetuò, conduplicatus verò eundem gignit: ita vt fœcundus sit, habeátque principij vim, diuisionis ipse nescius, vnitate semper in eo redundante. Par verò imparem producit nunquam, neque est indiuisibilis. Proinde Homerus quoque, quem profundior nulla præteriisse videtur doctrina, vnitatis naturam in boni quidem portione cōstituit, in mali verò dualitatem: nam bonum, ἐντέα sæpe dicit, & ἐέλω affectum eiusmodi: contrario autem modo, ἀλω vocat afflictionem ac diuexationem. Et superis imparia quidem semper contribuit, inferis verò paria: nam Nestor Neptuno immolat ἐννεάκις ἐννέα ταύρους. Achilles verò Patroclo paria offert omnia, ἵππους μὲν τέσσαρας, δώδεκα δὲ τρώων μεγαθύμων υἱέας ἐσθλούς. Plurimum verò ternario vtitur numero, item quinario ac septenario, maximè verò nouenario: vt πίσυ᾽ ἐννέα πά- πς ἀνέσαν. & alibi, καὶ ἐννέωροι γὰρ τοί γε.

De nouenario numero. Virgilij locus explicatur ex Æneidos primo. Heliconides Musæ. De Helicone musico organo. De Musis pulchra. Febrium species.

Cap. VIII.

Sed cur nam est numerus hic perfectissimus? nempe quia est ab impari primo quadratus, & impariter impar in tres distribuitur triades, siue mauis trinitates dicere: quarum item quælibet in tres diuiditur vnitates. Qua in parte admonendi studiosi sunt, illud vehemēter obseruandum, quod in literis Latinis à paucissimis animaduersum, miror. Nouenarium numerum præcipuè veteribus pro multitudine qualibet positum, sicuti probat Nicander, qui duos habentem aculeos ἐννεάκεντρον vocauit, quod est aculeorum nouem. Sed & alibi in quodam genere scorpionum, quibus septem insunt sphondyli, dixit, σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι. Nam enneadesmos vocat sphondylos, volens significare polydesmos, ac si dicas multarum commissurarum aut colligationum. Idipsum in præconum enneade apud Homerum Iliados secundo adnotauit Eustathius: sed & in nouem bellatoribus Hectori obiectis. Ad quam Græcorum doctrinam optimum maximum poetam respexisse contenderim, quum ait,

Et nouies Styx interfusa coercet.

Sed & quum Æneidos primo ita de Timauo flumine A sibi canere permisit,

Atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem superare Timaui,
Vnde per ora nouem vasto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arua sonanti.

Nam quum Timauo septem ora contribuant alij: B nonnulli etiam nouem, vt Pomponius: alij etiam octo. Vnde & multifidum etiam appellauit Timauum Valerius Martialis Epigrammatum octauo:

An tua multifidum numerauit lana Timauum,
Quem prius astrifero Cyllarus ore bibit?

Propterea doctissimus auctor in opinionum fluctu nouenarium sibi numerum censuit maximè vsurpandum, vt interiorum literarum, sicuti frequenter solet, quippiam operi inspergeret, quod illotis (vt aiunt) C pedibus ingredientes maleferiati quidam aut transiliunt aut impingunt, scholarum cantilenas insequuti. Eodem modo & Horatianum illud ex Arte poetica intelligendum,

Nonúmque prematur in annum.

quanquam lectione interpolata, decimum plerique legunt & interpretantur: quòd si ad decadis perfectionem referas, concoqui potest. Astipulatur & Theon Arati interpres doctissimus, qui super eo poetæ versiculo,

χειμῶνος μέγα σῆμα, καὶ ἐννεάγηρα κορώνη.

D Ennea, inquit, pro multis poeticè accipiendum, ἤγουν ἡ πολύγηρα κορώνη. Nouenarius, inquit Hesiodus, Musarum dies est Heliconiadum. Hic siquidem numerus, inquiunt Græci, ἰσάκις ἴσος ἐστὶ, & bonus in omnibus aptúsque heliconiadibus: sic nuncupatis, non quia ab Helicone sint, sed quia (vt in Ptolemæi Musica lectum est) organum habetur musicum, quod helicon dicitur, in quo nouem quædam chordę sunt: quarum tres sunt τοῦ διὰ τεσσάρων, vel epitriti: tres au-E tem diapente, seu hemiolij: tres autem διὰ πασῶν, seu diplasij: quas & nouem appellarunt Musas. Cæterum id obiter quodammodo parte hac sciendum, Musis in Helicone rem diuinam obisse Otum & Ephialtem primos, sacrúmque illis montem dixisse, quas tres modò intelligi voluere, Meleten, Mnemen, Aœden. Nouem postea fecit Pierus Macedo, nominibus quæ nunc habentur impositis. Sunt qui nouem fuisse Piero filias putent, quibus eadem quæ Musis nomina indiderit. Ad nouenarij denique rationem fortè spectat illud quoque: febrium (quibus sub-F inde mortalis excoquitur imbecillitas) species primum quidem esse duas, quippe aut συνεχὴς dicitur, vel synochos, quæ continua: aut διαλείπουσα, idest interuallata. Huius apud veteres discrimina pernoscebantur sex, vt sentit Galenus: ἀμφημερινός, quæ quotidiana: τεταρταῖος, quæ tertiana: τεταρταῖος, quartana: πεμπταῖος, quintana: ἑβδομαῖος, septimana: ἐνναταῖος postremò, dicere quam possumus nonanam. Eodem modo & synochorum interstitia norunt tria: nam alias dicunt epaumasticas, idest increscentes: alias perau-G masticas, idest decrescentes: tertias homotonos, idest tenore eodem perseuerantes. Proditum verò memoriæ scio, Vidum grammaticum Thrasimenum annis quatuor & viginti quartana febri fuisse mirè infestatum. Sunt verò etiamnum febres dictæ πλάνητες, idest erraticæ, quæ ordine grassantur nullo, ἀλλ᾽ ἀκαταστάτως γίνονται, idest citra stabilitatem fiunt. Febres præterea δυσλύτους, idest difficulter solubiles nuncupant ἑκτικούς: at εὐλύτους, quæ tol-H lantur negotio haud magno, σχετικούς. nam hoc genus affectiones receptum ferè medicis est, σχέσεις appellare. Synochon finit Galenus dici, quum paroxysmus vnus ab initio perseuerat omnino, ac in plures protenditur dies. Sed nomen (inquit) Græcum minimè est: maluerunt tamen in solœcismum dilabi, quàm eam febrium ideam ἀνώνυμον relinquere, idē febres

bres μαρασμώδεις inter hecticas recenset: vnum verò ex iis genus vocat ἐκ νόσου γῆρας, idest ex morbo senectutem. Hepialam intelligunt febrem, in qua rigor simul cum calore inuadit: quo in genere sunt & lipariæ: sic enim affecti rigorem sentiunt ac calorem, etiam si non loco eodem: intus enim & in eisdem visceribus calore infestantur, in partibus verò extimis omnibus frigore. Sed quod aliàs in magnis obuenit portionibus, in hepiala fit in paruis. Ephemeras dixit Hippocrates esse febrium simplicissimas. Sunt verò hæ, quæ propter lassitudinem eueniunt, ac ebrietates & iras, furores, mœrores, & id genus animi curas. Crymodes nuncupantur febres ex pulmonis caussatione ex sacri ignis malo, sicut lepyria ex stomachi, typhodes ex iocinoris. Periodicas febres, sunt qui circulares interpretantur: sunt, qui obambulantes. Periodus autem est ἐξ ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως ἐν νοσήματι χρόνος, idest ex intensione tempus in morbo & remissione.

De monade. Cúrque ea ad Deum referatur. De ternario item ac quaternario. Triembolum quid, & decembolum. Medici diatritarij, hæmophoui, psychrophoui. Tetrastiche, pentastiche. Quaternarij scrabes. Quaternaria tabula.

Cap. IX.

At quoniam ipsa nos ratio in numerorum virtutes coniecit, non fuerit ab instituto seiunctum, quædam porrò fusius hinc inde, veluti amœniores quosdam flosculos, ac diuerticula nô ingrata legentibus, quos alioqui nouitatibus excitari scio, congessisse in hunc præcipuè locum, in quo arithmetices vim prolibamus, ac (vt ab vno exordiamur) quod est in hoc genere primordium, dicitúrque à Græcis μονάς, idest vnitas. Compertum nobis est, marem credi & fœminam, parem item atque imparem, non numerum, sed fontem & originem numerorum. Zaratam verò Pythagoræ doctorem, dyada numerorum dixisse matrem, monada verò patrem. Proinde inter numeros præstare, qui monadi præcipuè assimulentur. Esse quoque monada hanc initium finémque omnium accepimus, neque ipsam finis aut principij scientem. Referri verò ad Deum, eiúsque intellectum à sequentium numero rerum & potestatum sequestrare. Qui quoniam in vnum dispersa cogit, inde etiam dicitur ἑνή. Monas verò appellatur, ὅτι πάντων φθειρομένων, αὐτὸς μόνος μένει καὶ ὅτι μονὴν ἔχει ἐν τοῖς αὐτοῦ βουλεύμασι. vt inquit Ioannes Protospatharius, dierum Hesiodi physicus interpres. Dicitur, inquam, monas, quoniam tendentibus in corruptionem omnibus, solus ipse perseuerat, & quoniam in suis habet firmitatem consiliis. De ternario verò quid hic exsequamur potissimum? An illud in primis? Trinitatem Pythagoricos philosophos rerum omnium mensuram esse voluisse. Credo, ratione illa, quòd summus rerum opifex ternario numero vniuersa dispensat. Immo verò etiam res ipsæ numero eodem terminari pernoscuntur: ad quod respiciens poeta nobilis, Numero (inquit) Deus impare gaudet. Siquidem ineffabile illud agens creat primò singula, rapit mox, ac denique perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur: deinde in eundem refluunt, dum originem mox suam repetunt: postremò perficiuntur, vbi in suum redierint principiû. Id ipsum vaticinatus Orpheus Iouem principium, medium & finem vocauit vniuersi: principium, vt producit: medium, vt producta retrahit ad seipsum: finem, vt redeuntia perficit. Sed in conuersione hac trinitas obseruatur mira: quoniam in ea Mercurius primum obtinet gradum, animos per rationê ad sub-

A limia reuocans: secundum, Venus, per visum ad superna proliciens: postremum, Phœbus, id ipsum efficiens per auditum. Et Mercurius quidem ad ipsum præcipuè prolectat bonum: ad intellectum, Venus, in quo radians pernoscitur pulchritudo prima: ad animam verò prouocat Apollo, cuius est harmonia peculiaris. Hinc regem illum vniuersorum bonum, pulchrum, iustum, quod sæpius à Platone significatur, possumus nuncupare. Bonum, inquam, dum creationem obit: vbi allicit, pulchrum: at iustum, quatenus pro cuiusque meritis perfectionem elargitur. B Pythagoricos item Plutarchus scribit, vnitatem solitos Apollinem nuncupare: dyada verò litem, & audaciam: triada autem iustitiam. Quum enim iniuriæ illatio aut perpessio per defectum obueniat aut excessum, inseritur iis iustum ad æqualitatem retrahens. Adnotatum à grammaticis illud quoque, Numerum quandoque hunc pro multitudine capi, vnde triembolum pro virili pudendo inuenimus positum, vt quòd iniici sæpius queat. Est eo item nomine nauis, C quando Nestoris nauem decembolum dixit Æschylus. Sed illud grauius multo, Principem Deum tribus coli, adoratione, thuris sacrificio, hymnis. Et id vtique ter, ex totidem hemisphærij punctis, mane, vespere, meridie. Proinde legibus sanciri plerisque, nouimus, exortum ab adorantibus spectâdum: quod est Pythagoricis obseruatum, nec spreuit Christiana veritas. Trismegistus ad meridiem conuersus id ipsum obibat: Moses Iudæique, ad occidua. Ratio inde promi potest, quod ab Oriente motus est diurnus: D at planetæ, quos esse Ptolemæi doctrina statuit, velut cælestium signorum animas, ab occasu vertiginis sumunt initia: sed viuificum lumen à meridie per circuli redit obliquitatem. Adoratio, reuerentiæ cultum exhibet. Thus, suauissimæ cognitionis diuinæ distributionem complectitur. Hymnorum iucunditas, cælorum refert concentum: vt Pythagorici sanciunt, nec tacuit Mercurius: vel substantiarû harmoniam separatarum in laude intellectuali, vt Peripatetici. Ad ternarium spectat illud quoque, vel eruditionis saltem gratia: Medicos quosdam nuncupatos E diatritarios, deridiculi causa: quoniam cibi abstinentiam initio morbi in diem tertium prorogabant. Proinde subsannans Galenus identidem θεσσαλείων διάτριτον appellat Therapeutices octauo. Sed & qui experimentis parum valent, súntque ἀγύρται, hæmophoui eleganter, & psychrophoui nuncupantur, vt qui sanguinis missionem compauescant, aut potiones reclinent frigidas, sicuti rabie concitos ὑδροφόβους dicere, moris est. Quod verò Aristoteles ait, Natura impulsos homines, trinitatis numero F in deorum sacrificiis vti. Sunt qui ita interpretentur, Quum frustra nihil agat natura, omnibus ab ea insitum, vt eo vterentur numero in cæremoniis: quo palàm fieret, trinitatem ita in Deo concedi, sicut & in corporibus. Ternarium autem in sacris ita intelligunt, vt hostiæ immolatæ vinum affunderent, aut mel, & omnino liquidum aliquid & salem, hordeum item, aut fruges inspergerent. Atque ita trium oblatione vno in sacrificio abundè litari opinarentur. G In obeundis item sacris eundem videntur obseruasse Trinitatis numerum, vt tertio quoque die peragerentur, aut trimestri spatio. In sacerdotalium porrò vestium genere, ac figura: in templi ambitu, vel aræ: in hostiæ comburendæ suffumigationibus, & extorum: necnon in vasorum figura sacrorum, aut materia. Quòd si rerum omnino ratio maiorem efflagitare numerum aduerteretur, ipsa in se identidem redibat trinitas. Hinc vniuersam Proclus Platonis theologiam ad treis reuocare trinitates adnisus est. Porrò (inquit Aristoteles) duo quidem, ambo dicimus: & duos, ambos, atque vtrosque: omnes H verò non dicimus, sed hanc appellationem de tribus enuntiamus primum: quod inde fieri creditur, quoniam sic à natura videmur instituti.

Porrò ſicuti Deo fabricatori monadem, ita procreāti materiæ dyadem, & idealibus formis triadem conſequutione quadam aptamus. Animam verò rationis, inquit Martianus, iracundiæ cupiditatiſque diſtribue re tricario. Quid porrò de numero dicam quaternario? Poteſtas eius vt ſit miranda, illud potiſſimum facit, quòd conſenſu tacito gentes ferè omnes præcipuum Dei nomen quatuor modò literis enuntiant, quæ res citra diuiniorem afflatum non videtur potuiſſe contingere. Nam quem nos Deum nuncupamus: Ægiptij, Theut: Perſæ dicunt Syre: Magorum diſciplina, Orſi, vnde profluxit Oromaſis. Iam apud Hebræorum gentem celebre eſt quatuor vocalium, Dei ſacrum nomen יהוה quod inde Tetragrammaton dicunt: & alia voce exprimitur, quæ Adonai eſt, quæ apud eos tamen Adni ſcribitur: ſignificat autem, Dominum noſtrum. Græcis verò Θεός appellatur: Arabibus, Alla. IESV autem ſalutare Gentibus nomen, ab angelo accepimus. Porrò quaternarium Pythagorici numerum, omnem vocabant: quoniam numerus denaria perficitur multitudine. Denarius verò eſt quaternarij compoſitio: proinde totum numerum, τετρακτὺν vocabant. Ex eo & iuſiurandi religionem ſibi fecerant: vnde illud, Ita per quaternitatem animæ noſtræ tradentem, perennis fontem naturæ. nam & quaternitate animam conſtare arbitrabantur: eſſe enim mentem, ſcientiam, opinionem, ſenſum. Omnia porrò quæ ſunt, quaternarius numerus coniunxiſſe ac colligaſſe videtur, elementa, numeros, horas anni, ætatum compagines. Denique dici nil poſt, quod à numero quaternario, tanquam à radice ac principio non dependeat. Cuius cognitio Pythagoreis ab ipſo tradita Pythagora eſt, per quem etiam iurabant, veluti iurare per magiſtrum deceat, obſeruantiæ ac venerationis ratione, qui quaternarius ipſis numerum tradidiſſet, quique non vtique Deus fuerit immortalis, non heros, ſed vir ſimilitudine Dei præditus. Porrò τετράς, ideſt quaternarius, omnis ſacer eſt ac ſolidus: nam quæ conſiſtunt, omnia ex puncto producta primum ſunt: ſiquidem punctum fluens, lineam facit: linea, epiphaniam, ideſt ſuperficiem: ſuperficies, ſolidum. quare perfecta habetur tetras, & quæ colatur digna. Dicitur nanque & harmonia, habet enim epitritum: quaternarius enim ad ternarium epitritus, ad binarium duplex, vnde & diplaſius eſt. Habet & tetraplaſion eius ſymphoniæ, quæ vocatur δὶς διὰ πασῶν: quatuor enim vnitatis ſunt tetraplaſia. Quaternarium illud nil forſan iuuerit, ſed appoſuiſſe, quódnam fuerit piaculum? Porticum, inquit, in Galieno Trebellius Pollio, flaminiam parauerat ducere tetraſtichen, vel (vt alij volunt) pentaſtichen: ita vt primus ordo pilas haberet, ac ante ſe columnas cum ſtatuis: ſecundus, & tertius, & deinceps διὰ τεσσάρων columnas. Numerus denique hic quadratus Mercurio aſcribitur, quando inter omnes quadratus cenſetur Deus. Quaternarios ſcrobes intelligimus, quoquo verſus pedum quatuor: ternarios autem trium: quaternariam tabulam in vineis, quæ tabulatim diſponuntur, intelligimus, quæ quartam partem iugeri quadrata conficiet.

Quinarij numeri potentia. Cur ſenſus tantum quinque, & quæ præcellans ſenſibus. Pempazin quid. Pempobolum pentadactylus. Pentaſublon. Triobolum. Ius quintæ relationis. Quinta, vectigal.

Cap. X.

Qvinarij verò potentiam ex ſcientiſſimis plerique admirati, multa in ſe illum obſeruare prodiderunt, aut à quinarium habentibus prodidiſſe, quales ſunt hominum manus. Immóque nec iniuria diuinum cenſeri, ac meritò diis artium, Mercurióque (A) in primis eſſe dicatum. Ex veterum doctrina illud item eſt, numeri huius vim tanto haberi quaternario auguſtiorem, quanto animatum inanimato præcellentius credatur. Nos id certè obſeruauimus, ſolum hunc numerum omnia quæ ſunt, quæque videntur eſſe, complexum. Eſſe autem dicimus intelligibilia, videri eſſe corporalia omnia, ſeu diuinum corpus habeant, ſeu caducum. Hic ergo numerus ſimul omnia & ſupera deſignat & ſubiecta. Aut enim Deus ſummus eſt, aut ex eo nata mens, in qua (B) ſpecies rerum contineri Platonicum dogma eſt. Aut mundi anima, abs qua reliquas animas, ceu ex fonte profluere tradunt. (Platonicè ſemper loquor, neque enim nunc Chriſtianæ veritatis dogmata promimus, ſed veterum placita conſectamur, quæ inſtituto noſtro ſcribendi ſuggerunt argumentum) aut cæleſtia ſunt vſque ad nos, aut terrena natura eſt. Quinque porrò viuentium traduntur genera, principem locum ſibi vendicante Deo, ſequentibus mox dæmonibus, inde heroibus, quarto autem loco conſtitutis (C) hominibus, vltimo brutis. Quin & animæ poteſtates ſunt, qui eodem terminent numero: prima enim vis threptica eſt, ſiue vegetatrix; ſecunda, ſenſuum potens: tertia epithymetica, ſeu concupiſcibilis: ſequitur mox thymoides, ideſt iraſcibilis: inde logicó, ideſt rationalis facultas. Adde, quòd (ſicuti Aphrodiſeus Alexander docuit, ſi tamen ex illius officina liber is prodiit, quod non videtur: quoniam eius philoſophi haudquaquam in pleriſque reſipit hære- (D) ſin) eorum numerus, quæ ſub ſenſum cadunt, quinarius eſt. Vnde factum quoque, vt ſenſus item duntaxat quinque ſint, quòd ad ſenſibilium naturam ſentiendi quoque inſtrumenta ſint. Tactus ſiquidem aſpera experitur & leuia, necnon dura molliáque, quæ ſolidorum qualitates ſunt: guſtus, dulce & amarum ac ſalſum, quæque in humidis ſunt id genus alia, & ſiccis: olfactus, quod bene & male olet, quæ in euaporationibus inueniuntur: auditus, ſonituum & fragorū eſt explorator, quæ in aeris colliſione verſantur: viſus, colores diſcernit, qui in tenuiſſimo & ætheris lu- (E) cidiſſimo ſpiritu ſunt collocati. In qua quidem ratione ſenſuum illud ob ter adnotabimus: In cane, vim odorandi eſſe præcipuam: in aquila, viſum: in protogeuſte Indico animali, guſtum: in ſerpentibus & quibuſdam auibus, tactum: in apibus, auditum vel (vt Græcus præfert codex) in anſeribus. Quintas porrò eſſe fugiendas, Heſiodus præcipit: quod (inquiunt Græci interpretes) allegoricè ſignat, nuptias multas. Quinarius enim γάμος dicitur: ex binario nanque pari conſurgit, & impari ternario. Dicitur & (F) numerus hic δίκη, ideſt iuſtitia, quia denarium ex æquilibrio ſecet. Quinta porrò natas Erynnas ferunt, quæ plus habendi deſideria caſtigant, ac iuſiurandū obſeruant, quod ex lite natum peierantibus nocumenta comparat. Extabat olim in Melampodis commentario: Peierantes luna quinta totidem commori diebus: quod, inquit, quum obſeruarim quandoque, verum comperi. Pempazin, ideſt πεμπάζειν, eſt per pentadas, ideſt quiniones numerare: nam Æoles, πέμπε dicunt pro πέντε. Vnde & pempobolum ve- (G) ru, cui quinque ſunt ad aſſandum ordines, quod & pentadactylum dixeris, & pentaſublon. Cumæorum autem qui Æoles ſunt inuentum id eſt: nam cæteris in vſu triobola fuere. Quanquam eſt trium obolorum nummus item triobolum. Nam in Parallelis Plutarchi legas tetrobolum pro triobolo, ab Lyſandro nauticis erogatum: etiam ſi ex fide minus id reddat interpres. Ad quinarij quoque numeri poteſtatē forſan & id ſpectarit: Romanis imperatoribus initio (H) principatus quintæ relationis contribui ſenatus decreto ius ſolitum, ceu honor foret is exquiſitus. Propterea in Pertinace Capitolinus, Quartæ relationis ius illi fuiſſe omen ſcribit: quoniam vti eruditis placet, in numero deminuto fuerit imperij breuis, ac Thebani planè præſagium. Nam & Probo imperatori

ratori, cui tertiæ ius relationis fuisse additum prodit Flauius Vopiscus, id ipsum ferè vsu venit. Ius autem quintæ relationis intelligunt, vti quinquies super re iudicata iam, referre ad senatum possent, præiudiciis nil officientibus. Quinta verò vectigal fuit, vbi ex quinque vnum soluebant: meminit de Nerone Tacitus.

De senario numero, & quæ numerorum partes dici iure possint. Numerorum rationem haud esse contemnendam.

Cap. XI.

SEnarij verò numeri vim id puto abundè declarauerit, quod Mosaica sapientia, à nemine vnquam laudata satis, eo numero mundi genesin absoluit. Sed & Pythagoras, senarium numerum genesi nuptiisque accommodari probat: vnde & gamon appellauit: quoniam eius partes iuxta positæ ipsum gignant, similémque reddant genitum genitori. Numerus porrò senarius, vti Augustinus scribit, primus completur suis partibus, idest sexta sui parte & tertia & dimidia, quę sunt vnum, duo, tria: quæ in summam ducta, sex fiunt. Hinc Plutarchus gamon dici scribit, propter paris & imparis commixtionem. Partes autem in hac consideratione numerorum illæ dicendæ sunt, quæ quotæ sint, dici potest: sicut dimidia, tertia, quarta, & deinceps, ab aliquo numero denominatæ. Neque enim, exempli gratia, quia in nouenario numero quatuor aliquot pars eius est, ideo dici potest, quota eius sit. Vnum autem potest, nam nona eius est: & tria possunt, nam tertia est eius. Coniunctæ verò istæ duæ partes, nona scilicet, & tertia, idest vnum, tria, longè sunt à tota eius summa, quod est nouem. Adnotanda porrò Augustini item grauissima sententia: Numeri, inquit, ratio contemnenda non est, quæ in multis sanctarum scripturarum locis, quanti æstimanda sit, elucet diligenter intuentibus: nec frustra in laudibus Dei dictum est, Omnia in mensura & numero & pondere disposuisti. De qua re affatim prius.

Multiplex septenarij potestas. Cur ante diem septimum infanti non imponeretur nomen. Amphidromia. Liberales causæ. Androcles annus, & climactericus. Andracos. Andricelos. De partu septimestri, item octimestri, & de Saturno paucula.

Cap. XII.

SEquitur inde septenarius numerus, quem maxima ingenia mirari nō cessant: siquidem totus impar numerus primus ternarius est. Totus par quaternarius, ex quibus duobus consurgit septenarius: ideo pro vniuerso sæpe ponitur, sicuti est, Septies cadet iustus, & resurget: id quotiescunque ceciderit, non peribit. Quod non de iniquitatibus, sed de perturbationibus ad humilitatem perducentibus intelligi debet. Et, Septies in die laudabo te. quod alibi alio modo dictum est, Semper laus eius in ore meo. Et multa huiusmodi in diuinis auctoribus reperiuntur, in quibus septenarius pro cuiusque rei numerositate poni solet. Propterea eodem sępe sanctus signatur Spiritus. Hinc est illud propheticum, Augustino interprete, Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum, repurgatum septuplum. Et in Euangelio Lucas scribit, de Magdalena septem prosiluisse dæmonia. Quo sit, vt Homericum illud ad hunc fermè

A sensum interpreter, etiam si Strabo grauissimus auctor aliter & sensit & docuit:

τρὶς μάκαρες Δαναοὶ, καὶ τετράκις, οἳ τότ' ὄλοντο.

Quod est ex Virgiliana tralatione,

O térque quatérque beati, qui tunc oppetiêre.

Vt sit quod Græcè dicitur apud Thucydidem, & Aelius Dionysius interpretatur, πανσυδεὶ διέφθαρται: idest, omnino prorsum periit, siue παντελῶς. Nam sic dicitur πασσυδεὶ, vt & ἑπτάκις, idest septies. Me-
B minit quidem loci huius vir reconditissimæ scientiæ Macrobius: sed συμβολικῶς adeo (ne tenebrose dicam) vix vt auribus quantumuis mordaci lotis aceto, satisfaciat. Septenario præterea summum rerum opificem Deum, maiorem in modum delectari, hinc licet coniectare, quòd septem apposuit cælo vagantes stellas, quas planetas dicunt: quoniam προποδίζουσι καὶ ὑποποδίζουσι, καὶ οὐδέποτε φυλάττουσι τὴν οἰκείαν τάξιν. Nam ἀπλανεῖς sunt, vt duodecim zodiaci anima
C lia, quæ ordinem norunt proprium. Nec videas vnquam Cancrum ante Leonem, nec hyemalia signa æstate collucere: vt Hesiodicus interpres scribit. Sed & quem suas esse delicias voluit, hominem ita moderatus est Deus, vt & concipi hac ratione posset, & perfici & adolescere & confirmari: id quod copiose approbat in Platonis Timæum Chalcidius. Et demum huiusmodi omnia ad hunc ipsum redegit numerum septenarium. Quin veteribus etiam numeri huius obseruatio magna, vt auctor Aristoteles est:
D siquidem nato infanti ante diem à natiuitate septimum, nomen non imponebant: veluti prius non videretur omnino vitalis. Apud alios inuenio tamen, decima id Athenis die solitum factitari, quando congregatis tum consanguineis, tum amicis, peracta re diuina, splendidum parabatur conuiuium, quod vocabant δεκάτην ἑστιᾶσαι. Nam quinto à nato infante die, Amphidromia agebatur, qua manus expurgabant, quæ obstetricis munere fuerant perfunctę, cúrsúque ad focum ferebatur puer, mittebantúrque à
E propinquis polypodes ac sepiæ, munerum loco. At Iulius Capitolinus in Antonino philosopho: Inter hæc, inquit, liberales causas ita muniuit, vt primus iuberet, apud præfectos ærarij Saturni vnumquenque ciuium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine imposito. Per prouincias tabulariorum publicorum vsum instituit, apud quos idem de originibus fieret, quod Romæ apud ærarij præfectos: vt si fortè aliquis in prouincia natus causam liberalem diceret, testationes inde ferret, atque hanc totam legem de assertionibus firmauit. Apud nos item Pom-
F peius Festus: Lustrici, inquit, dies infantium appellantur, puellarum octauus, puerorum nonus: quia his lustrantur, atque eis nomina imponuntur. Liberales causas intelligunt Iureconsulti, quum aleam subit libertas. Sed illud amplius, quod ad homines pertinet nascendos: Semen quod post iactum intra horas septem non fuerit in effusionem relapsum, hæsisse in vitam pronuntiatur. Quin & semen idem intra formandi hominis monetam locatum folliculo obambit genitiuo artifex natura septimo die quoque.
G Quod Hippocratis perceptum experientia est, à quo edocta mulier eo à conceptu spatio, saltu folliculum id genus excussit. Sed & per dierum hebdomadas incrementi infantilis, adolescendique corporis rationem concipiunt rerum naturæ periti. Septeni porrò anni & noueni, quos hebdomaticos vocant & enneaticos, grauia semper hominibus indicunt pericula: verum grauiora multo annus tertius & sexagesimus: qui numeri vtriusque multiplicatam, ac
H inuicem obligatam sibi summam perficit. Quo sanè argumento Andracles nuncupatur, quòd vitæ substantiam omnem frangat, & comminuat. Sicut andraclon herbam quia hominem occidat, dici putant: quæ an eadem sit cum mandragora, quam anthropomorphon vocant, ambigunt eruditi. Nam andricelon, scribere oportebat verius: etiā si coloris

est genus andricelon Aristoteli ac Polluci, purpurissi nomine Latinis celebratum. Quærit Alexander, vnde fiat, quòd ἑπταμηνιαῖοι, idest septimestres infantes, sint ζώσιμοι, idest vitales: ὀκταμηνιαῖοι, siue octimestres, minime. Nam & inde, vt ex Græcis item aliis didicimus, septenarius numerus vocatur ζωογόνος, quòd eo spatio prodeant è bulga matris victuri infantes, magis quàm insequenti mense. Subdit verò Alexander, septenarij perfectione ita euenire, vt Pythagoræ probatur testimonio, & consentiunt arithmetici, nec inficiantur musici. Esse verò octonarium imperfectum, & inde censeri vitæ ominnosum inhabilémque. Ædi porrò septimestres ob validissimam in vulua informatricem, quam is δυνάμιν διαπλαστικὴν Græce dicit, quæ vtilem ac moderatum sanguinem comperiens, fœtum celerius explicat in vitam. Sciendum tamen, natum quandoque infantem octauo anno, conceptionis mense, nocte sub Saturno stationario, statione prima in Sagittario ascendente, semianimem quidem, adhibitis tamen remediis opportunis refotum coalitúmque in multos annos prorogasse viuendi spatia. Vt sciamus rationem illam à Saturno ductam ab astrorum peritis, vti alibi commeminimus, non perinde censeri efficacem perpetuámque. Nam & astrologorum plerique in Indico tractu, Saturno subiectũ quem faciunt, esse fatẽtur vitas vel longissimas. Vtique Peripatetici, ac medicinam professi, aliunde quàm à Saturno, octimestris partus rationes petunt. Aristotelicum certè illud est ex quarto De animalium generatione, Qui octauo mense nascuntur, & si minus, tamen possunt viuere. Septimo præterea mense infantes dentire, compertum est: anno septimo, immutare, pubescere, annorum hebdomade secunda: in virilitatem tertia exire, quæ ipsa & incremento in longitudinem coronida impingat: sicuti quarta etiam in latum: in quinta, roboris summa fit auctio: quod seruet sexta: septima deterat, quamuis per momenta. Proinde ab hac annorum serie, à militiæ laboribus esse feriatis licet. Postremo esse numerum hunc Apollini sacrum, Plutarcho credimus.

De octonario. Vbi octimestris partus vitalis. Exterricinei qui sint. Epitoca. Epitheca. Restituuntur dictiones in Digestis duæ insigniter labefactatæ. Epithetos epistola quæ. Gellius illustratur. Parcarum nomina. De Ilithyia & Telepho. Octonario signari iustitiam.

Cap. XIII.

Ctonarij vim & quidem vitæ auspiciis vel inauspicatissimam iam attigimus. Sciendum tamen, fœtus eiusmodi in Ægypto non ferè intermori. Tralatitium quippe in ea prouincia & octauo gigni. Asclepiades item auctor est, Naxias mulieres ὀκτάμηνα, idest octimestria ædere puerperia, vel Iunonis munere, id illis gratificantis ob Dionysij beneuolentiam: vel quia Bacchus ipse sic creditur natus, quo nomine Naxum nuncupari Dionysiam, quamuis de vinearum fertilitate appellari ita, magis Plinio placeat: nam & in ea fons vino fluere traditur, quod sit prædulce. Apud nos verò si peperit prægnans octauo mense, & intermoriatur fœtus, matrem quoque subinde morituram certissimo, vt putant, præsagio vaticinantur. Quin si concubuerit mense octauo parens, fiet infans oppletus lentoris mucosi & cute fœda. Cæsoniam octauo mense genitam, quæ fuit vxor Caij principis prodit historia. Hic illud obiter adnotauero: Exterricineos nominari Festo ante tempus natos, tanquam eos mater exterrita aluo eiecerit. Græci ἠλιτομήνους vocant, veluti fallentes in mense. Sicut epitoca eleganter, quibus iam pariendi instat tempus.

A Epitheca verò, idest ἐπιθήκη, Græcorum scientissimis dicitur dos: vnde prædiorum epithecæ apud Iurisprudentes: quas Papinianus impositiones interpretatur: sed inibi, hoc Digestorum trigesimotertio, pro epithecis, vitiose legitur eotici: sed & libro trigesimosecundo: Prædiis (inquit Vlpianus) cum his euthicis quæ in ea possessione sunt, relictis. scribendum epithecis. Epithetos verò epistola dicitur data cuipiam, vt tabellario: nam scitum est apud Atticos, ἐπέθηκά τινι ἐπιστολὴν, idest dedi alicui literas. Quia porrò B partus octimestris non ferè vitalis est, putat Cæcilius Minutianus Apuleius: Parcis tribus facta nomina hæc, Mortuam, Nonam, Decimam. Quod si est, Gellius illustratur egregiè, simul & falli eos dilucet, qui pro Morta vel Mortua Mœram substituunt. Ilithyiam, sunt qui εὔλινον dicant, veluti eadem sit cum Parcis, auctore Pausania. Hasce verò dixit Lycophron maris puellas, ob feram vim & agrestem immutabilémque, idest ἀμετάτρεπτον. Noctis filias putat Hesiodus, propter occultiorem fatorum vim, C διὰ τὸ ἀοράτως ἐπέρχεσθαι τὴν εἱμαρμένην. Fuit & Romæ locus, quem Parcas tres dixerunt Romani, prope quem fuerat Iani templum, aut sacellum verius, ære constructum, ac mensu quadrato, magnitudine qua contegi posset statua, amplitudinis pedum quinque. Dignum relatu quod Maximus scribit Tyrius, Vniuersa eiusmodi nomina mortales ad honestandam improbitatem suam confinxisse videri, in dæmones, Parcas, Erinnyn flagitiorum causas conferendo, quum animis insint nostris hæc omnino, aliáque fata D lis causarum ordinis proposita nomina. At Ilithyiam Tegeatæ, cuius & templum in foro habent, & simulacrum, ex historia dicunt ἐγγόνασιν. Nam quum Nauplio filiam tradidisset Haleus, mandans in mare præcipitem mitti. Illa dum in perniciem duceretur, ingenua procubuit, atque ita puerum enixa memoratur, vbi postea Ilithyiæ delubrum est excitatum. At produnt alij, patre inscio, Augen peperisse, ac in monte Parthenio infantem Telephum esse expositum, cui lac præbuerit cerua. Cæterum illa tamen octonarij E laus vel præcipua, quòd eo apud Pythagoricos iustitia significatur. Quum enim iustitia sit æqualis pro cuiusque meritis distributio, ciuitatisque solidum fundamentum, iustè per octonarium describitur numerum, qui & solidorum primus est, primúsque omniũ in numeros ita soluitur pariter pares, hoc est in bis quaternos, vt nihilominus in numeros æquè pariter pares diuisio quoque ipsa soluatur, idest in bis binos. Rursúsque qua æqualitate resoluitur, eadem quoque cõtexitur: nam bis bini bis, octonarium constituunt. F Hinc Orphei institutum amplius propagatum per numina octo iurantis, sicubi diuinam obtestari iustitiam vellet. Eorum verò nomenclatura hæc: ignis, aqua, terra, cælum, luna, sol, phanes, & nox.

Denarij numeri potestas. Thracum in numerando mos. Dextra porrigendæ ratio. Vnde dicatur decas: & quid ita eo nomine dicatur mundus. Cur G in suppliciis denario numero vtatur Plato. Virgilius explicatur. Decatones, decateuta, decatelogi, icostologi, decaduchi, decaproti, pentaprotia, decennia, decennalia, encænia, protospatharij.

Cap. XIIII.

Enarij verò numeri (seu decussim, ex H Vitruuij imitatione malis dicere) excellentiam multæ quidem declarant. Illud que mirum, quod est ab Aristotele proditũ quum alibi, tũ Auscultatonis physicæ tertio: Omnes homines tam Barbaros quàm Græcos priscã seruasse con-

consuetudinem perpetuò ad decem vsque numerandi. Neque enim censeri fortuitum debet, verum ex naturæ fontibus propagatum, quod semper fiat, atque item vbique. Id verò numeri huius absolutam indicat qualitatem. Continet quippe hic numerandi genera vniuersa, vti par, impar, quadratũ, quadrãtale, siue cubum, longũ, planũ, primũ compositum. Denarius porrò fons est ac principium: quippe qui ex vno, duobus, tribus & quatuor constet: quo argumento, vt scribit Chalcidius, decumanum numerum Pythagorici quadraturam vocabant primam. In senarij autem ratione apud eundem secunda explicatur quadratura, quin etiam tertia. Nec illud reiiciendum, dedisse nobis in manuum digitis eum numerum ipsam rerum naturam. Vna tamen gens Thracum narratur ad quatuor modo numerandi seriem terminare. Quoniam amplius ritu puerorum nequeat meminisse, nec ferè vsum habeat rerum multarum. Denarium porrò decada Græci vocant, quasi dechada, quòd omnem in se numerum recipiat. At enim Pythagorei decada etiam mundum vocabant, quòd eo numero sit compactus: constat enim sphæra, quæ dicitur aplanes, & planetis, septem, elementari natura. Postremò Antichthone, quo tamen nomine (quod mirum est) intelligebant illi lunarẽ sphæram, quia vt terra lunam vmbra hebetat, ita solem luna nobis adimit plerunque. Adiice illud item, ex numeri huius religione quadam & obseruantia, moris fuisse veteribus, vt iustissimi quique fidei comparandæ gratia dextras iungerent, quia sic denarium præmitterent numerum. Nec illud negligendum, Platonem ad delendam culpam numero vti denario, centenario, millenario: cuilibet siquidem voluptatis gradui suppliciorum decem contribuit. Ita enim oblæsæ maiestati diuinæ rependi, omnino par fuit. Adde, quòd sicut beatitudinis gaudia iustitiæ humanæ dolores exsuperant: sic miseriæ cruciatus iniustitiæ voluptates. Denarij porrò rationem continere & centenarius videtur, sed & millenarius. Nam & hi vniuersi censentur, quoniam ex denario vniuerso consurgunt. Proinde numeri, quos vniuersos dicimus, purgationi & emaculandis dicantur animis, vt labes ex peccato inusta, concretáque prorsum eluenda significetur, vt candidissima æternitatis luce perfrui valeamus: quæ depuratum modò extersumq́; nitidius admittat æthereum sensum, atque aurai simplicis ignem. Propterea reconditioris scientiæ poeta nobilis Platonicorum mysteriis ampliter imbutus, ita pronuntiat,

> Centrum errant annos, volitantque hæc littora circum.

Et alibi ad eundem sensum,

> Mille rotam voluere per annos.

Adnotatum quoque à theologis nostris, decem virginum appellatione in pagina Euangelica vniuersitatem signari contemplantium: quia sit numerus hic digitus primus, ac numerorum limes. Decusses, lineas quoque intelligunt eruditi transuersim ductas ad acutos angulos & obtusos imagine quadam literæ X, quæ quoniam denarij nota numeri est, inde conciliatum vocabulo nomen. At Columella scribit, rapa decussatim ferramento lunato incidenda, vt consueuerunt salgamarij: sic tamen, ne vsque ad imum præcidantur, postea inter incisuras salem aspergendum. Adiiciendum verò illud operæ leuioris, decatones dici, & decateutas, qui decimas exigunt. Vnde apud Abydenos decateuterium legitur, quod nauli habebatur genus. Decatelogi sunt, qui decatones, εἰκοσόλογοι videntur, qui vicesimas colligunt. Qui sanè inter probrosos recensentur, quos ἐπιτειδίσους nuncupãt Græcè periti. Decaduchi leguntur sæpe in Græca historia, & apud Lysiam: quippe decem viri exactis triginta tyrannis rempublicam Athenis administrarũt: eorum vnusquisque dicebatur decaduchus: meminit Isocrates ad Callimachum. Decaprotas Græci & Iureconsulti decemprimos nuncupant, idest δεκαπρώ-

A τας, Dignitatis nomẽ est, sicuti πρωτοσπαθάριος. At protospatharius nomen fuit dignitatis primæ apud Græcum imperatorem, quando Venetos duces interdum allectos protospatharios, adnotatum historicis est. Decaprotas, sunt qui interpretentur decumis exigendis præfectos, aut qui exactoribus decem præsiderent. Apud Ciceronem pro Sexto Roscio Amerino, sic adnotauimus: Decurionum decretum statim fit, vt decem primi proficiscantur ad Syllam: & mox legatos eosdem vocat. In hac porrò mentione addaB mus quod scribit Pollio Trebellius, Byzantium Galieno imperante, à militibus ita deuastatum, vt prorsus nemo superesset, vetustis etiam familiis funditus euersis. Id quum egregiè vltus foret Galienus, militibus ferè omnibus contrucidatis, Romam conuolans Decennia celebrauit, nouo ludorum genere, noua pomparum specie, velut magnum quippiam gessisset. Cæterum amplius æstimandum, an Encænia, purior sit lectio: quippe Suda interprete, sic dicebatur celebritas, quum noui quippiam foret gestum. Nam encæniC des nauigij pars erat. Cæterum idem Pollio, decennalia in Salonino appellauit, vt possint videri sacrã decimo imperij anno celebrata. Sicuti vicennalia dicuntur, & tricennalia, de quibus in sepulchrorum ritu plura.

Ex numeris qui dicantur lineares, plani, solidi. Numerus quid. Qui numerus dicatur potentia, & qui actu. Digitus in numero quid. Item articulus. Supernumerarij. Super numerum. Numerarij. Numero dicere. Numerorum & computationis inuentor Theut.

D

Cap. XV.

PORrò in Pythagoreorum mysteriis & Platonicorum quoque, triplices inuenio numeros, lineares, superficiales siue planos, solidos. Et esse lineares quidem, quos sola metitur vnitas, quasi punctum: vt binarius, ternarius, quiE narius. Solus enim attenditur processus, nulla habita ratione deductionis numeri in numerũ, ad linearum modum, vnam habentium dimensionem tantum, idest longitudinem citra latitudinem: hoc verò fit, quum dicimus vnum, duo tria. Planos autem intelligimus, qui ex numeris quasi lateribus multiplicantur, vt adnotatum est Geometriæ octauo: velut senarius, ex bis tribus fit, vel ter duobus. Ex planorũ autem numero eos quadrangulos & æquilateres apF pellamus, qui ex numeri alicuius ductu in seipsum conficiuntur: sicuti quaternarius, ex bis duobus. Inæquilateres autem, qui ex ductu numeri minoris in maiorẽ, cuiusmodi senarius fit ex duorũ in tria deductione. Dicimus & oblongos, qui ex ductu numeri admodum minoris in numerum longe maiorem conficiuntur, vt est denarius ex deductione duorum resultans in quinque. Solidi verò sunt, qui ex reductione atque deductione numeri alicuius in seipsum efficiuntur, instar molis solidæ in trinã quasi producti G dimensionem, vt bis duo, bis octo, ter tria ter, viginti septem: quater quatuor quater, sexaginta quatuor. Numerus autem, quoniam de hoc iam diu disserimus, sicuti decimo Metaphysices traditur, vna dicitur mensurata multitudo. Septimo autem Geometriæ finitur, multitudo ex vnitatibus aggregata. Numerorum verò alius est potentia, vt vnitas: est enim omnis numerus potentia sicuti aptissimè colligit Boethius. Alius verò actu, vt cæteri. Adhuc numerorum alius dicitur digitus, alius articulus, alius compositus siue H commixtus. Digitum appellant numerum omnem denario contentum. Articulus est numerus omnis, quem possis in denas partiri partes æquales, nullo redundante, vt decem viginti, triginta. Compositus numerus ex digito & articulo constat, vt quatuordecim,

quindecim. Quadratum numerum octauo Geometriæ intelligit Euclides, qui quatuor æqualibus continetur lateribus, vt quatuor, octo, sexdecim. In hac tam varia numerorum mentione sciendum, Supernumerarios dici Vegetio, in militia qui postea sunt additi, quàm fuisset legio completa. Dicuntur & super numerum, quod imaginariæ item militiæ genus est, quo absentes ac titulo tenus funguntur. Numerarios legimus apud Ammianum Marcellinum: Numerarij, inquit, apparitionis magistri equitum. Numero dicere apud eruditos, est promptè ac facilè conceptus animi proferre: sicut ingenium in numerato, vocatur expeditum paratúmque. Aliquo numero habere Varroni est quadamtenus aliquem magnifacere. Illud denique non habendum insuper: ad Ægypti Naucratin, vt in Phædro scribit Plato, Deum fuisse quendam, cui dicatam ferunt auem ibin, quíque sit Theut, ac item Theutates, seu Mercurius, quod plerisque arrisit: hic omnium princeps & numerum & computationem excogitauit, sed geometriam quoque ac astronomiã: talorum rursus, aleæque lusum, & literas: qua tempestate Ægypti rex fuerit Thamus, quem dicunt Ammonem.

De mediis duobus arithmetico & geometrico: Plutarchi illustratur obscuritas.

Cap. XVI.

HÆc habui de numeris quæ ex diuerso congesta nostris insererem libellis. Illud hinc non ita censebitur abiunctum, quod peripatetica ingressi pomœria præcerpsimus. Igitur Aristoteles secundo Moralium, summa, vt consueuit, subtilitate, ac edocenter tamen, morales astruens virtutes esse mediocritates quasdam, mediocritates, inquam, non rei, sed respectu nostri, medium esse duplex significat, rei scilicet, atque rationis, hoc est medium arithmeticum, & medium geometricum. Taceo nunc de medio musico. Medium verò ex parte rei, est id quod adamussim æquiparatum, & in librili perpensum æquè distat ab vtroque extremo, éstque idem apud omnes, & hoc medium dicitur secundum rationem vel proportionem arithmeticam: sicuti senarium numerum consistere in medio dicimus inter duo & decem, quia sicut sex excedũt duo in quatuor, sic à denario in quatuor item deficiunt. Medium verò rationis, & respectu nostri non ita se habet, nec est idem apud omnes. Et consistit in proportione geometrica, hoc pacto: sicut se habent sex ad quatuor, ita ad nouem. Non est autem medium inter quatuor & nouem, vt æqualiter excedat quatuor, & excedatur à nouem. Sed habet æqualitatem secundum geometricam proportionem, & rationis similitudinem: quia sicut sex continet quatuor cum dimidio, sic continetur à nouem, quæ dicitur proportio sesquialtera. Eius exemplum est apud Philosophum eiusmodi. Si vesci duobus panibus est parum omnibus, decem verò nimium medium non erit conueniens cuique, sex panes comedisse, quod foret rei medium. Sed medium sumetur id, quod erit cuique conueniens, vt eius requirit temperatura. Hoc verò est respectu nostri medium, ita vt non res, sed nos simus termini medij ipsius. Idem & geometricum dicitur. Hinc verò lux infertur plurima Plutarcho Sympoſiacôn secundo: vbi conuiuij improbare dominum videtur, qui in epularum ratione arithmeticam spectet mediocritatem, non geometricam. In conuiuium pergit vnusquisque (inquit) proprium afferens ventrem, quem non explet æquale, sed quod satis est. Tollitur & nubilum ex libro περὶ φιλαδελφίας, Solon in politiæ rationibus (inquit) edocens, ex æqualitate seditiones non prodire. Turbulenter admodum est visus arithmeticam Democraticamque inducere analogiam, quum

A geometricam debuisset potius. Comprobantur item ipsa hæc à Proclo, vt interim & Platonicos respectemus: Est, inquit, iustitia causa pulchritudinis, & pulchra. Est autem duplex iustum: vnum quidem in contractibus, quod arithmeticam conseruat æqualitatẽ: alterum verò in distribuendo versatur, in geometrica consistens æqualitate. vt quemadmodum differunt inter se personæ, itidem differant inter se distributa personis.

B *Cauillum super litera μ, qua Dionysio concionis habendæ facta potestas est. Quid morologia. Quo sensu dicatur, sortitus es τὸ μ, præter Græcorum interpretamenta. De Dionysio seniore pluscula. Item de iuniore pauca. Dionysocolaces qui, & Alexandrocolaces. Prosagogidæ. Prosagogion. Grammation à Græcis dici sortem.*

Cap. XVII.

C Syracusis vetustum inoleuisse morem legimus, vt prodituri in concionem literarum notis designarentur. Illæ verò ducebantur sorte, ac vbi quis literam suam foret indeptus, alloquendi populum potestas ei fiebat. Ritu ergo necdum exolescente, quum Dionysius etiamnũ priuatum ageret, sortitus est concionis habendæ ius per literam μ. Quo nomine quispiam despicatui (opinor) illum habens, ac nihili hominem arbitratus, nulliúsue aut ingenij aut facundiæ, mox intulit, μωρολογεῖς Διονύσιε; Id si interrogandi nota legis, acutior fiet intellectus, eo sensu, Et tu garriendi potestatem sortitus es? Est enim profectò morologia, fatua loquacitas & insulsa. Nam mori, dicuntur stolidi ac fatui, hiãti ore, qui & mammachuti nuncupentur: vnde & morari, prima producta, legimus apud Tranquillum pro insanire. Nec me fallit, veterem grammaticum accepisse pro inepto, μωρόν. Donatus super eum Terentij locum in Eunucho, Pannis annísque obsitum: Morologiæ, inquit, parasitorum sunt. Respondit Dionysius eludens scomma, simúlque ad sortitionis literam alludens, μοναρχήσομεν οὖν εἶπε: monarchico igitur, inquit, potiemur principatu. veluti elementum id, non morologiæ (vt ille cauillabatur) vel concionis faceret potestatem, sed planè monarchici imperij futuri mox præsagium foret. Sicuti etiam obuenit. Nam haud ita longa intercapedine, habita concione, prætor à Syracusanis est designatus: qui fuit ad tyrannidem gradus peraccommodus. Sunt ex Græcis, qui ἔλαχες τὸ μ, idest sortitus es literam M. esse in stultos adagionem arbitrentur. Ego ex historia quam prætexui malim de iis dici, qui interim contemptibiles nescio qui, & ex multis esse creduntur: mox tamen tum vafricia ingenita, tum virtute, nominis sibi pariunt claritatem. Siquidem Dionysium hunc, qui senior fuit, non insulsum quendam fuisse, aut mentis & prudentiæ inopem, multa sunt vtique argumento. Illud verò animum minimè segnem, sed erectum & multorum capacem, facilè indicarit. Nam adeptus iam tyrannidem, coortis in eum Syracusanis, quum arctius obsidione premeretur, ampliúsque instarent amici, facesseret suadẽtes abdicatus imperio, ne haud ita multò pòst factus hostium potestatis contrucidaretur vsque ad eorum ludibria. Fortè ita euenit, vt interim iugularetur à coquo bos, quẽ momento prolapsum intuens in mortem Dionysius, ad amicos conuersus inquit, Nónne deforme est, mortẽ adeo celerẽ, & (vt sic dicã) transuolantẽ, expauescentes, tantũ talémque relinquere principatum? Illud in eo viro preclarum sine dubio: pulsis Sicilia Carthaginiensibus (neque enim cũ quolibet hoste res fuit) occupatóque totius insulæ imperio, quum graue otium regno suo, periculosámque desidiam opinaretur tanti exercitus, ne remollirentur animi, sed laborum assiduitate augesceret mentis

vigor,

vigor, Italiæ principatū affectare cœpit: protinúsque traiectis copiis, in Græcos, qui orā incolerent, grassari, adortus est: illisque mira felicitate iugum subactis fe. re, vlteriora semper appetere pergebat. Breuique profecisset multum, ni iriuentibus in insulam Carthaginiensibus, reuocatus, insidiis denique suorum impetitus occubuisset. Memorabile est quod prodidere annales: eo bello Carthaginienses, quum se literarum Græcarum commercio proditos sensissent, ac quicquid fuisset ab ipsis decretum, Dionysio significatum, senatusc ōsulto cauisse, ne quis postea Carthaginiensis aut literis Græcis aut sermoni insuesceret studeretve. Scribit Politicorum quinto, Aristoteles, Dionysium hunc insectando Daphnæum, & alios ciuitatis præpotentes, ac principes viros, dignum esse habitum, cui crederetur tyrannis, coniectantibus omnibus, susceptas cum illiusmodi viris inimicitias esse popularitatis indicium. Philosophiam (vt inquit Plethon Gemistus) aspernabatur, poeticen amabat quoque. Carmina itē cōponebat, mala quidē, sed quę videri bona percuperet: sic enim illi ab adulatoribus persuadebatur. Quo nomine, si ausus foret quis inscitiæ labem inurere, indignè adeo ferebat, vt Philoxenum Dithyrambopœum hoc argumento in latomias coniecerit. Ad hunc peruenit Plato quoque, quum per adiacentia Italiæ loca peregrinationem obiret ἐπὶ ἱστορίᾳ τῆς τε πόλεων, καὶ πολιτειῶν τῆς ἐκεῖ, idest ob historiam seu contemplationem inspectionémque ciuit. tum ac rerum publicarum, quæ inibi comperirentur. Circumferuntur in Græcorum literis Dionysij huius dicta aliquot præclara, & memoria (vt arbitror) dignissima: Audierat à filio, cui principatum destinabat, ingenui viri vxorem adulteratam: ob quod iratior illi factus, instititit quærere, nunquid à se id genus quippiam perpetratum sciret? Tu (inquit is) patre tyranno non es prognatus: ego memini me tyranni filium. Nec tu (inquit pater) principes liberos relicturus videris, ni flagitia eiusmodi desieris. Rursum ingressus ad eundem Dionysius, vbi est conspicatus vim magnam aurei & argētei operis, intonuit altius, οὐκ ἔστιν ἐν σοὶ τύραννος, non aspiras ad tyrannidem: nec omnino eiusmodi in te quippiam inest quando ex tot & tam pretiosis quæ à me suggeruntur poculis, neminem prorsus inde tibi amicum conspicor. Erat ei affecta iam ætate mater, quæ quum intempestiuius nouas appeteret nuptias: Vis inquit, legibus afferri potest, naturæ non potest. Illud porrò non imprudentis animi indicium, quòd quum sceleris conuictos grauius plecteret, eos qui vestes suffurarentur, quos vocant lopodytas, permittebat illæsos: non quidem vt impunitate cresceret audacia, & aleretur augescerétque flagitium, sed vt ea ratione Syracusanos à comessationibus & ebrietatibus, quibus nimio plus distinebantur, abduceret. Illud verò vafri & planè tyrannici: quum à duobus se adolescentibus cōuitiis proscissum inaudisset, vtrunque vocari ad cœnam iussit, eorum alterum intuitus multa per vinolentiam leuiter deblaterantem, alterum, sub quibusdam quasi magistris se castis poculis exhilarantem: illum quidem, vt qui nil esset formidolosius, sed vno dicatior fieret, dimisit: hunc verò iussit interimi, vt qui cogitato & præmeditate & consilio certo hostilia diceret, & si offerretur occasio, etiam facturus videretur. Dionysiū verò iuniorem vsque ad oculorum insigne vitium mācipatum vino, Theopompus scribit. Quin diebus quandoque nonaginta nusquam interpellatam ebrietatem in Syracusanorum politia tradit Aristoteles. Ab hoc nuncupati Dionysocolaces, qui subblandiendi causa nil se eorum quæ apponerentur, videre ita ementiebantur, vt ab ipso Dionysio ductari manu gestirent. Cæterum & id genus homines Alexandrocolaces mox nuncupati, à Magno (vt ferè creditur) Alexandro appellatione propagata. Prosagogidæ verò dicebantur impij quidam homines, quorum opera emissitia captabat Dionysius, quid quisque de tyranno

A vel sentiret vel loqueretur. At prosagogium tectonicum habetur organum materiæ dirigendę concinnū, si fuerit flexuosa. Quoniam verò de sortibus actum nobis est, illud obiter studiosos cōmonuero, ab Plutarcho in Fabio Maximo γεγραμματεῖον dici, quam Sortem Latina nuncupauit historia: Prope Phalerios (inquit) cælo delapsum γεγραμματεῖον est, in quo perscriptum animaduerterūt, Ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει: Mars sua tela quatit.

B *Cuiusmodi foret mos sortiendi per literas Athenis: item inter athletas. Qui dicatur ephedrus, aphedrus, & ephormus. Ephemerium.*

Cap. XVIII.

QVoniam verò præcedentis capitis initio sortitionis per literas facta nobis mentio est, nec ambigimus, rem multis fore obscuriorem, quàm vt facilè C illius assequantur intellectum: iā hinc, vt qui satisfactum omnibus velimus, attexere pergemus exemplum, vnde nubilum superioris sententię discutiatur. Ex eo enim coniectatio erit facillima, cuiusnam modi Syracusanorum fuerit institutum. Athenis ergo plura fuisse dicasteria, hoc est stationes ius dicentium, comperimus: in aliis expediebantur, quæ φονικὰ Græci vocant, vbi ageretur de vita: in aliis, ciuiles tractabantur lites, hoc est περὶ δημοτικῶν. Vnicuique stationi de elementorum serie D appellatio indebatur: erat enim quæ diceretur alpha, & quæ beta, item gamma, & deinceps vsque ad literam κ, quippe decem fuere stationes. Ianuæ porrò vniuscuiusque coloris rubri superpictum erat elementum, ex quo nomen loco foret. Quotquot erant Athenis, qui iudicialibus fungerentur muniis, pro stationum ratione pugillares habebant singuli, in quibus exaratum seruabatur tum ipsorum tum stationis nomen: habebant & virgulam inscriptam pariter. Vbi igitur iudicandi appeteret tempus, in forum commea E bant omnes iudices, coniectisque in vas sortibus, qui sortitus mox foret, eam quæ præferret alpha, in stationem pergebat eius literæ cognominem: atque deinceps serie eadem. Quòd si quis ad iudicandum nulla sortitionis habita cura, perrexisset, grauis irrogabatur mulcta. Quum verò forent Athenis decem omnino tribus, ex omnibus seligi iudices, mos irroborarat. Ex vnaquaque ergo quinque secernebantur, illustrissimus quisque ex quibus vnus modò iudicaret, quem sors selegisset. Celebratur & à Luciano consimilis F ferè inter athletas pancratiastásque sortitio: In argenteam (inquit) calpin, idest vrnam coniiciebantur minutulæ sortes, faba non ampliores. Eo semper ordine seruato, vt binis eadem inscriberetur elementi nota: pro athletarum numero sortibus item auctioribus. Quum impenderet certandi tempus, prodibant ex athletis singuli sortem educturi, nec inspectandi productam ius erat, quando id prohiberet assistens mastigophorus. Peracto autem orbe, ambiens Alytarches G inspectabat sortes, atque ita dispensabat, vt qui alpha esset sortitus, cum eo componeretur qui eandē eduxisset literam: atque ita deinceps homogrammi certaturi prodibant. Fieri verò sic moris erat, si certaturi pares fuissent. Quòd si quinque aut septem, coniiciebatur in vrnam solitaria litera, quæ antigraphon siue antigramma non haberet. Qui verò eam eduxisset, residebat expectans quandiu certarent alij, congressurus mox cum fatigatis vigens ipse atque integer viribus. Quod sanè vel felicissimum censebatur. Dice H batur verò hic ephedrus, idest ἔφεδρος, quæ vox apud Sophoclem in Aiace mastigophoro, indicat nouissimum. Scribit Plutarchus, Crassum fuisse Cæsaris & Pompeij ephedrum, vt qui in vtriusque meditullio sederet custos, ne bello inter se concurrerent. Aphe-

drum pro puerperio accipiunt quandoque Græci. Ephormus autem Thucydidi vocatur nauticus assultus. At ephemerum, idest ἐφήμερον, accipit pro cicuta vel veneno Dioscorides: sed & vnguenti genus dicitur eodem nomine: quin animal quoque vno tantum viuens die. Porrò quia sortitò iudicia fierent, hinc qui purè Atticéque loquuntur, λαγχάνω δίκην τῷ δεῖνι vsurpant, idest iudicium in quempiam sortior, non autem ἐπιφέρω.

Potentiam vi quadam insita sapientiam cooptare. De Ioue, Saturno, Pallade. Athenæum quid. Vlysseum. Sais. Singa. Zosteria Pallas. Zonæ appellatione quid intelligatur veteribus. Monozoni. Monazonium. Septizonium. Constillati balthei. Parazonium.

Cap. XIX.

VEtus inter Græcos adagio est, & à Platone non prætermissus, Sapientum congressu principes sapere. Quum id amplius mecum expenderem, animaduertebam profectò, id ex diuiniore quodam promptum oraculo. Quando intima quadam vi, potentia magna sapientiam sibi gestiat adglutinare. Præfert id primum inenarrabilis diuinæ potentiæ splendor sapientissimus. Natura tacitis velut ambagibus insinuat: perdocent id ipsum & artes. Atque in Deo quidem insolubili (vt sic dicam) ferrumine duo hæc ineffabiliter coaluisse ab æuo, fabulosa etiamnum edocet theologia Iouis atque Promethei occultiore inuolucro. Illius siquidem nomine potentiam, huius verò prouidentiam intelligi oportere, deprehensum à peritioribus est. Sed & vtriusque rei indicia sese promunt in natura. Quippe spectatur vbique potestas mira ordini adnexa mirabili, quadam proculdubio sapiétiæ imagine. Quod ipsum & in artibus conuisimus, in quibus enitescit primum, ingenij, memoriæ atque voluntatis facultas nobilissima: nec inferior affectatur sapientię vis, in actionibus seriem promens compositissimam. Ex iis verò omnibus id colligitur denique, potentum sapientúmque veluti nexum quendam ita conflari oportere, vt inde naturalis cooriri necessitudo videatur. Siquidem sapientia si summoueatur auocetúrque à potentia longius, prodesse quàm paucissimis queat. Hæc rursum ab illa si seligatur, nocumenta indidem emanantia perpauci sint euasuri. Insinuant id & cælestium rerũ studiosi in coniunctionum, quas ipsi magnas dictitãt, ratione. Siquidem Iupiter dominus est, Saturnus verò philosophus. Quo si coaptetur, mirum est quàm pręclara moliantur. Illam verò perbeatam Plato necessitudinem censet, quam sapientia conciliet atque potentia. Quòd si in anima vnà conspiret vtraque, illam verò arbitratur felicissimam. Quam rem significare Pallas animaduertitur, quando vna est belli potens dea, & artium sciens. Vnde & Athenæum, pro auditorio positum inuenias. Hieronymus, Quando omne Athenæum scholasticorum vocibus consonabat. Meminit in Alexandro Cæsare Lampridius, Mineruium dici Latinè valet. In Iuliano item Didio scribit Dion, Athenæum fuisse in vrbe Romana sic nuncupatum ἀπὸ τῆς τῶν παιδευομένων ἀσκήσεως. Eadem forma dicitur ab Hieronymo Vlysseum, Quale (inquit) pileolum in Vlysseo pictum conspicimus. Item Æceum, idest αἰάκειον, in Demosthene apud Plutarchum: sed mendum obrepsit in Latinam tralationem: nam modo, ad Æacum legitur. Pallados tamen ἀστρατείας templum fuisse in Laconia, legimus: sed id, quia ibi Amazones progredi vlterius desierunt. Insubres Gallos in bello aduersus Romanos, aurea signa quæ vocant immobilia, è Mineruæ templo sustulisse, Polybius scribit. Pallas Phœnicum lingua dicitur Singa: Ægyptiorum au-

A tem Sais. Quo sanè argumento reuincuntur, qui ex Ægypto, non ex Phœnicia Cadmum aduenisse, contendunt. Nam Thebis extabat Pallados simulacrum cui foret nomen Singa, nequaquam verò Sais. Dicatum autem id à Cadmo, astruunt Thebani, & scribit Pausanias. Apud Thebas Ægyptias coli præcipuè Ionem, auctor est Strabo, Cui, inquit, sacratur virgo specie in primis conspicua & genere princeps, quas vocant Palladas Gręci Illa item obiter adiecisse, nil obfuerit: primum simulacra apud Thebanos stetisse Pal-
B lados ζωστηρίας, quòd inibi arma ceperit aduersus Euboeos & Chalcodũtem: quippe veteribus ζώννυσθαι signat ἐνδύναι τὰ ὅπλα, idest arma induere. Nam & Homerus, vbi Marti zona similem facit Agamemnonem, non aliud zonæ prorsum nomine intellexit, quàm armorum apparatum. Zonam virilem modo intelligit Ammonius, zonion autem muliebre. Monozonos porrò interpretantur Græci ἀπελάτας μαχίμους, ex hac opinor ratione: sed & militum præcipuos, idest τιμίους, sic item nuncupant, qui non eandem cæteris
C zonam gestitent. Quin & sicarios ac impuratos homines eodem appellant nomine. Sunt qui monazonium monachis in solitudinibus destinatum locum interpretentur. Nam septizonium in Seuero apud P. Victorem & Spartianum, substructionem accipiunt, septeno columnarum ordine per ambitum præsignẽ: de quo etiam alibi hoc opere. Baltheos constillatos legisse alicubi videor apud recentiores, stillis seu stellis distinctos aureis. Parazonium in Traiani vita leges, quam iure Latij donauit Merula: verum id Dio-
D nis verbum non est, ne quis fallatur, sed de interpretis promptum fidelia. Historici verba hæc sunt, τὸ ξίφος, ὃ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἔχρῶ, ὤρεξεν.

Epilogus præstantissimorum regum ex veteribus memoriis. Plutarchi codex emaculatur. Macedonibus fuisse cautum legibus, ne trophæa constituerent. Elephantes quis habuerit in Europa primus.

E

Cap. XX.

QVi in re militari, aut rerum publicarũ administratione cũ illustri laude versati sint, complures (opinor) in veteribus memoriis comperiuntur: at qui regium indepti fastigium, insignem inde sibi gloriam pepererint: eos verò non admodum multos, animaduerto. Ex Persarum quidem gente præclarum agnoscimus Cyrum, quem
F ab sole ita nuncupatum memorant: nam Persis esse patrium sydus sic appellare. Nec minus (quanquam in secunda quoque tribu) Histaspis filium Darium, siquidem intra priuatum vterque prognatus modulũ, virtute exstimulante, ita demum proferre caput est ausus, vt regalem non expauescentes amplitudinem, tanta se ipsi maiestate non indignos comprobarint, quanquam euentu dispari, quando Darius annis iam fessus, nullos assultantis fortunæ reflatus sentiens placidè hominem exuit. At Cyrus armis innutritus, &
G bellicum spirans in Massagetas dato impetu, prælio victus occubuit. Dignum verò scitu est, Darij monumento inscriptum, ἠδυνάμην καὶ οἶνον πίνειν πολλὸν καὶ τοῦτον φέρειν καλῶς, idest & vini haurire poteram plurimum, & pulchrè etiamnum ferre. Darius (vt produnt nonnulli) à Persis dicitur prudens, à Phrygibus Hector. Est & talorum iactus sic nuncupatus. Adduntur ex eodem mundi situ tres item memorabiles: Xerxes potens adeò polléns que, vt hominis specie crederetur Iupiter humanum genus exciuisse ad suscitan-
H dam è sedibus suis Græciam. Artoxerxes porrò duo, alteri quorum cognomen factum Macrochir, veluti Longimanus, quòd manuum altera, idest dextra, foret ei oblongior: alteri verò μνήμων, idest Memor. In quo submonendi sunt studiosi, mendosam videri Latinam

tınam historiam, in qua legitur quandoque Memnon, pro eo quod est Mnemon, facili ac lubrico lapsu: in quem Suetonij tamen interpres fœdè in Augusto est præcipitatus. Eum verò iunioris Cyri fuisse fratrem, legimus apud Græcorum plerosque, qui in ea re maximam retulit laudem, quòd non ipse modò passim adire se volentibus facilem præstabat: sed legitimæ item vxori id iniunxit, vt intecto nullísque obsepto aulæis curru vectaretur, quo indigentibus promptior fieret ac paratior aditus. In fuga verò quandoque apparatu eius direpto, quum aridis modò ficis ac pane vesceretur hordeaceo, Cuiusmodi (inquit) voluptatis expertem me regalis fecerat affluentia? Hunc fuisse Darij & Parysatidis filium, produnt chronographi. Et ἀμαβάσεως primo comprobat Xenophon, qui & Cyrum ab illo antiquiore omnium fuisse Persarum βασιλικώτατον pronuntiat, præcipuéque imperio dignũ. Macrochiri laudem peperit insignē decentissima corporis amplitudo, quam belli decora non pauca angustiorem fecere. Tenet fama, non ferè inter Persas cópertum manu fortiorem. Primus venationis legem sanxisse narratur, vt quibus affatim vires præstò forent ac voluntas, iactu primum in feras assultarent, quod Græci προσπίβολεῖν dicunt. Viri ingentes, generosósque spiritus illud retegit præcipue. Fuerat ei catacœmistes, idest cubicularius, Satibarzanes nomine, hic ab eo institit petere iniusti quippiam, quòd triginta millibus Daricorum fuisset corruptus, quos ei pollicitus is fuerat, pro quo petebatur. Id quum exploratè perdidicisset rex, eandem summam confestim erogari à quæstore iussit, addito elogio longè clarissimo: Accipe (inquit) Satibarzane, his mihi pereuntibus, nihilo sum deteriore loco futurus: at si tibi benignè adnuero, planè iniustior. Inter Macedonicæ claritatis fastigia enitescit in primis Philippi gloria præcellens, qui Macedoniam Illyriis obnoxiam liberatamque seruitio graui, multarum ac nobilium principem gentium constituit. Insita porrò virtute illuc prouectus, vt ab Græcia vniuersa imperator selectus, etiam Amphictionibus adnumeraretur, Thracas, Peonas, Scythas iugum accipere compulit. Persicum bellum meditatus in clarissimo rerum procinctu interceptus periit: id quod affatim persequitur Diodorus, à quo id item proditum, In Methones oppugnatione, quam & diruit, Philippo ictu sagittæ oculum esse excussum. Sed Magni Alexandri, qui patris stationem excepit, virtus vibrans latius, instar fulguris coruscátis præstringit oculos: cuius viri peculiaris laus, Orbem terræ communem omnium patriam fecisse, cuius arx præsidiúmque castra forent ipsius: qui & cognatum arbitraretur optimum quenque: alienigenas verò tenebrarum alumnos, & flagitiis adobrutos. Primus ex Europæis, vt inquit Pausanias, elephantos habuit, Poro & Indis superatis. Eo autem humanis perfuncto, inter reliquos possedisse plures memoratur Antigonus. Affuerunt & Pyrrho Epirotæ, capti in prælio aduersus Demetrium, vnde iniectus Romanis legionibus terror. Sed Alexandrum repeto, quem eminẽtissimum terrarum regem insignia dehonestarunt vitia, vinique auiditas in primis, adeó vt ex violentia biduum sæpe obdormiret integrum: quod in Ephemeride ipsius, Cardianus attestatur Eumenes, vt Diodorum præteream, & in Dipnosophistis Athenæum libro decimo: iactatum paulominus prouerbij loco, ἀλεξάνδρου πλέον πέπωκας τοῦ βασιλέως. Alexandrum bibendo regem præcelluisti. Certè ex ebrietate, Veneris vsus ei hebetior fuit: quod Theophrastus probat, & in Epistolis Hieronymus retulit (Græcus hic & notissimus auctor fuit) Vinolẽtorum porrò semen dilutius euadere, ab Aristotele in Physicis quæstionibus videmur didicisse. Proinde valeat Arrianus, qui coniecturis rem toto (quod dicitur) cælo notissimam nititur expurgare, ac conuelare etiamnum. Delicias porrò Alexandri, & ingenium ἀφόρητον, vt Græci dicunt, idest intolerabile: ac φονικὸν, idest in cædem

A procliue, immo verò melancholicum. amplius qui expendisse cupit, Athenæi adeat librum duodecimũ. Illud fortè mirum historiam tanti principis versanti contingat, nullum omnino vel Darij afflictis opibus, vel fusis fugatísque Indorum exercitibus numerosis, fuisse ab eo excitatum tropæum: qui mos Græcorum fuit celeberrimus. Cæterum scire licet, Macedonum regibus cautum lege, ne facerent: nam quum Caranus quandoque propinquum barbararum gentium regẽ Cisseum erudisset, ac ex Argiuorum institutis tro- B phæum constituisset, victoriæ monumentum, veniens ex Olympo ferocior leo id euersum disiecit. Inde sancitum, seu id planè ominosum foret, ne quis in reliquum Macedoniæ regum erexisse trophæum vellet. Tanquam res ea inimicitias indicet ἀδιαλλάκτους, velut dicas irreconciliabiles. Ex Alexandri ore, ac membris omnibus fragrantiam mirè suauem defluxisse, scribit in historiis Ioannes Monachus. Id quòd insiti caloris vi factum interpretatur, humentia facilè percoquentis. Prodit duobus locis idem Monachus, Alexandro C in rebus omnibus felicitatem fuisse obsequentissimã, vt vel hinc Plutarchum ludere intelligas, qui fortunam perpetuò fuisse ἀντιπαλαίουσαν tradit. Hammonis porrò sacerdos, quum adeuntem Alexandrum Græcè cuperet salutare, ac παιδίον, idest filiole vellet dicere, per barbariem παῖ διὸς (inquit) idest Iouis fili. Vnde cælestis originis captata creditur gratia: cui initia error dederit. Pyrrhi quoque Epirotæ illustris fama est, qui vehementer ac imperatoriis imbutus virtutibus, semigræcam vindicaturus ciuitatem cum totius Epi- D ri viribus, Thessaliæ item Macedoniæque, ac ad eam ætatem incognitis elephantis, terra marique cum populo Romano bellaturus in Italiam transmisit. Celebris est Dionysij prioris gloria, de quo iam quę visa sunt, prægustauimus. Fuit is manu promptus & fortis, & (quod in ea fortuna perrarum est) minimè libidinosus, non luxuriosus, non auarus, nullius rei deniq; cupidus, præter quàm singularis perpetuique imperij, atq; eo nomine immitior crudeliórque. Nanque Marsiam quendam ab ipso potissimum ad altius euectum E fastigium, ea tantũ causa interemit, quòd is per quietem iugulare se Dionysium existimarat. Eo denique formidinis est progressus, vt cultros metuens tonsorios, candente carbone sibi adureret capillum. Quin & tondere filias docuit, à quibus tamen ipsis etiam ferrum remouit: instituitque, vt candentibus iuglandium putaminibus barbam adurerent, & capillum. Sed in tam nobili censura quis tam patiens, vt concoquat, si Romanos principes transmisero tacitos? Etenim ardentem & concitatum Romuli animum quis F non nouit, in arripiendo regno & ciuitate condenda, abs qua velut cęlesti arce inita mox terrarum orbis peteret? Quàm artifex in Tullo ingenium? qui Romanę iuuentutis robur animasse est visus, addita rei militari disciplina, vt ratione instructa virtus exacueretur. Quid Mithridatem hic memorem, tot tantarúmque gentium principem, vt annis quadraginta à victore terrarum populo, cum eo sit bellatum: ac vix, velut ariete triplici, denique sit æquatus solo, ac principatu, vitaque pariter excussus, Syllę Cornelij felicitate, Lu- G culli virtute, postremò magnitudine Pompeij? In hãc verò censuram adeo grauem minus fortè admittendus videatur Ptolemeus Ægypti rex secundus, grauis quidem, & doctrinis (si quis alius) imbutus, verum deliciarum emollitus contubernio: mox eatenus mente creditur excussus, vt se perpetuò victurum opinaretur, dicerétque, à se vno immortalitatem inuentam: verum mox infestante podagra, Ægyptios intuitus ad fluuium incuriosius discumbentes, O me miserum, inquit, ex iis saltem vnus qui non fuerim. Tribonia- H nus sagacis vir ingenij, & ad simulandum ficti, impius quoque, & Christiani cultus ex professo hostis, auaritię cum primis mancipatus, sic vt ad omnem lucelli auram leges fixerit ac refixerit: hic fraudes spirans, pestifero afflatu Iustinianum imperatorem ita infe-

cerat, vt nunquam moriturum persuaderet, sed viuum sentientémque in cælum tralatum iri. Hunc tamen Iustinianum sunt qui tradant, fide catholicum, rectum in administratione, iudiciis iustum: vnde sit factum, vt ex voto cederent omnia. Huius tempestate floruit Priscianus grammaticus. Maximinus imperator quum immortalem se propemodum arbitraretur proceritatis fiducia & roboris, succlamatum (eo audiente) in theatro, Græcè quidem, sed in hanc sententiam: Et qui ab vno non potest, à multis occiditur: elephas grandis est & occiditur: leo fortis est, & occiditur: caue multos, si singulos non times.

Philosophos qui imperia arripuerint, crudelius illiteratis rem administrasse. Stephanophorus qui Basileus, Cœranus, Hegemon quo distinguantur.

Cap. XXI.

Sed enim quia Dionysij (de quo carptim vellicatímque diximus) filium etiam philosophiæ studiosum fuisse, à grauissimis proditum auctoribus est: & nos paulo antè ex Platonicorum fontibus, vt sæpe, humore corriuato, potentiam mirè sibi cooptare sapiëtiæ salubritatem, astruximus: subit recordatio eorum, quæ à Socrate disseruntur libro quinto De iusto: sic enim profectò ait, Nisi philosophi ciuitatibus dominentur, vel hi qui nunc reges potentésque dicuntur, legitimè satísque philosophentur: in idemque ciuilis potentia & philosophia concurrant: neque (quod nunc fit) à diuersis hæc tractentur ingeniis, nön erit ciuitati, vel (vti mea fert opinio) hominum generi vlla malorum requies: neque prius hæc respublica, quam verbis exposuimus, orietur pro viribus, & lumen solis spectabit. Hæc quidem Socrates. Confirmata porrò à M. Tullio quum alibi tum in Epistola ad Quintum fratrem didascalica: Hanc coniunctionem (inquit) potestatis & sapientiæ saluti censuit ciuitatibus esse posse, princeps ingenij & doctrinæ Plato. Sed & Antoninum philosophum imperatorem, sentëtiam eandem in ore habuisse perpetuò, prodit Iulius Capitolinus. Verum enimuero, si oratoriè licet in partem vtranque, quæ probabilia sunt, afferre: quæso quónam hæc pacto videri possunt vera? Nam etiam si rationibus abundè colligi queat, ita rë habere, obluctantur exëpla tamen pleraque, ac veluti reclamant, & quoquo te verteris, agi rë lanceis (quod dicitur) argenteis coarguunt. Nam quotquot ex philosophorum progressi scholis tyrannides arripuere, crudelius, auarius, immaniuśque eas exercuisse comperiuntur, quàm ignari prorsus literarum. Patriam libertatem, obsecro vos, quanta feritate Atheniensis, Ariston, Epicureorum innutritus scholis oppressit? An non ante illum etiam Critias? quíque cum Critia philosophię mysteriis sunt initiati? Quid verò de Pythagora dicam? Quid de illis ipsis septem sapientibus, aliisque qui maximarum rerum pondera subire adorti sunt, nónne imperio vsi crudelissimè deprehenduntur? Athenionis ex Athenæo nimio plus apud Athenienses crudelitas Mithridatico innotuit bello. Nec Lysię Tarsensis tyranni ex philosophorũ scholis latet: quem quũ Stephanophorum allegisset patria, idest Herculis sacerdotem, arreptum semel imperium non abiecit, tyrannum agens ex professo. Qua hominum sęuitia sanguinaria commotus Demochares, siue is fuerit Crates, lepidè fertur dixisse, Sicuti ex thymbra lanceam nemo concinnarit, ita nec ex Socrate inculpatum militem. Vt Homerum imitemur, qui non virtutibus appellandis, sed vitiis detrahendis laudare plurimum solet: sic enim amymona dicit significätër, qui risu excipiëdum perpetrarit nihil. Hinc in historicis commentariis scribit Caristius, à Lysimacho exactos toto regno philo-

A sophos. Verum quid Lysimachum dico? Alcium & Philiscum Epicureos Romani exigendos censuere. Sectæ eiusdem complices omnes Messenij. At vniuersim philosophos Antiochus. A Sophocle quodam per decretum ex Attica pulsos eosdem, accepimus. Proinde in eum à Philone Aristotelis familiari concinnatam nouimus orationem, Demochare rursum apologiam excogitante. Romani quoque sophistas, vt iuuentutis corruptores, longius summouendos censuere. Nam eleganter Anaxippus, Sapere quidem verbis philosophos, re autem videri prorsum ἀνόητυς, id
B est rudes fatuósque. Et ille ait, Nil esse philosophis ἀφιλοσοφότεροι. Proinde ambiguum videtur, ac suspicionibus plenum, virtutísne gratia, an coacti paupertate, & rerum gerendarum impotentia sapientiæ sacris imbui perrexerint, vt qualecunque possent, inde inopiæ humilitatísque lenimen venarentur. Dum verò diuitibus ac principibus viris inustas acerbius calumnias volunt, id agere non tam eorum insolentia animaduertuntur, quàm inuidiæ stimulis exagitati. Quamob-
C rem, quibus ita theoninum impressere dentem, quósque pestilëtis naturæ veneno inspergere adorti sunt, sapientius longè, atque secundum hominem, magis illorum latratus risu excepere, liuori suo & tabidæ dicacitati miseria relicta. Porrò nec ab hisce dissentaneum est, quod ab Eudæmonida prolatum legimus: qui quum philosophum audisset differentem, Solum sapientem videri imperatorem bonum: respondit, Dictio quidem admiratione digna, ὁ δὲ λέγων οὐ περισεσάλπισθαι. hoc est, Qui verò dicit, tubę clangorem ne
D inaudiuit quidem. In tanta verò regum mëtione non fuerit, opinor, vacantis operæ illud ex abundanti adiecisse, quod Ammonius non præteriit: βασιλέα eum dici propriè, qui à maioribus traditum gerit principatum. Cœranon autem, idest κοίρανον, qui πρὸς καιρὸν, idest ex occasione, regium obit munus: quod ante dissidium Achilles fecit. Nam ἡγεμὼν intelligitur, qui in militia ordines ducit.

E *Tyrannos raro consenescere, amicorum inopia potius quàm auri.*

Cap. XXII.

Verum quia regiam ingressi sumus, & nos hinc inde flosculos præcerpimus, cur nam tyrannum senem, aut incruenta morte pereũtem rarissimè conspicantur mortales? Sit hoc huius-
F ce pragmatiæ auctarium, quod vt elargiamur copiosius, à magno viro facienda versura est. is erit Dion, cuius verba ex Epistola ad Dionysium tyrannum suppingere collibuit: si illud adnotauero prius, Esse tyrannum velut in tartaro orcum, non tricipiti, sed capitum multorum Cerbero constipatum, qui cuncta trahat & laceret. Sed ad Dionem redeo: Et mihi (inquit) de Euripidis tragœdia illud subit mentem, Te rerum quandoque vsu ita ferente, vt vir tibi
G assistat huiusmodi, optaturum impensius. Meminisse item volo & tragicos alios, vbi tyrannum aliquem inducunt pereuntem, hasce illi voces attribuere, Heu pereo miser nullis amicis fultus. Auri verò inopia malè perire aliquem, nullus adhuc retulit poetarum. Ex iisdem porrò fontibus illud item à sapientissimis summè comprobatur: Non auri fulgorem in misera mortalium vita rarissimi, non adamantem, non argenteas mensas, quæ apud homines censentur præcipuè, ita coruscare, neque latifundia aut culta pinguia tantum
H valere ad vitã, quantũ virorũ mens bonorũ conspirãs consentiénsque. Tyranni nomen haud ita vetus fuisse Græcis, comperio: quando nec Homerus, nec Hesiodus, aut veterum poetarum alius eo aduertitur vsus. Echetum certè Homerus βασιλῆα nuncupat, tametsi mortalibus infestissimum. Archilochi maximè tempestate

tempestate irrepsisse appellatio creditur:aut ab Tyr-
rhenis,qui maria infesta haberent, vt ex Hippia pro-
bat Sophoclis interpres : vel,ab Tyro ciuitate: aut
quia τείρει πὺς λαοὺς, idest populos conterit, ὀνίας
inferens.

Regium esse,ne tenuia quidem aspernari. Apologia
aduersus superciliosos vitilitigatores. Mnaseam
cur veteres Salpam cognominandum censuerint.
Spartanorum sacrificia prætenuia.

Cap. XXIII.

ARtoxerxem Persarum regem legimus,
summa prudentia & morum grauita-
te præditum. Quod mirum in genti-
bus illis videri potest,adiudicasse non
verbis modò,verum & ipsa re,Nil mi
nus esse amplitudinis regiæ, parua si
offerantur,lætè excipere, quàm magna. quæ summi
fastigij creditur contribuisse.Nam quum illi obequi-
tanti mercenarius & vilis ac imperitus quidam, vt
cui aliud esset nihil,aquam vtraque manu è proximo
haustam flumine obtulisset, non pedem supplosit il-
le quidem, sed hilaris ac renidens excepit. Quippe
qui non rei quæ dabatur,vel inopia,vel vsu, sed ala-
cri dantis voluntate gratiam metiretur.Quo sanè ar-
gumento inde conformata Græcis sentētia lepidior,
χάρις βαιοῖσι ὀπηδεῖ:qua significant, rebus exiguis nō
deesse gratiam comitem. Hoc mihi nunc collibuit
interfari, propter fastuosos istos subnixè ambulātes,
quibus alabastrus vnguenti putere quandoque solet:
à quibus scio,vel clausis(vt aiunt)oculis,vitio nobis
versum iri, quòd tanto studio vbertatem consecte-
mur:& inepta fortasse,aut Græcula,quum recondita
retrusaque debuerimus, & indicta quæque ex Cim-
meriis viderentur euoluta tenebris, & in album ela-
ta. Nobis verò, quod sæpius testatum volumus,ista
(vt sic dicam) conuasatio, vasaria omnia excutiens,
ac hilaria ipsa exhibens lectori, plurimum arridet,
necdum nostris nos pœnitet. Nam & Mnaseam,qui
Pægnia concinnauit,à familiaribus ex argumenti va-
rietate Salpam inuenimus cognominatum, quod pi-
scitij genus id varium præcipuè conuisitur. Quin &
depacisci mortem cupimus, modò quę concepimus
animo, ad destinatam publico bono metam proue-
hantur. Quo nomine,velut caduceo ac velamento,
vel inter hostes abundè præmuniti poteramus vide-
ri:vt ne suspicemur quidem,nos συνάγειν ὄχλου τὴν θώ-
μιγγα.Sed norint item censorio tumentes supercilio,
&(vt Demosthenis in Æschinem vtar verbis)tragici
Theocrines,in alios mirè audaces, pro se muti:Ly-
curgum Spartæ legum latorem celeberrimum, non
ideo creditum cælestibus inimicum, vel rei diuinæ
parum studiosum,quòd tenuissima ciuibus suis sacri
ficia instituisset:immo verò factum ea re esse, vt ex-
peditius faciliúsque, & inde frequentius quoque re-
bus diuinis intenderent:quòd mola tamen salsa lita-
rent,si minus suppeterent thura. Hoc ego argumen-
to,nostra hæc qualiacunque,veluti xeniola quædam,
& literarij stipendij primitias bonis iuuenibus vel-
ut partiariis duxi offerenda:legant, si ad stomachum
faciunt:sin minus ὡς οὐδὲν περιέργου ὄντος, remittant,
sed citra bilem.Quanquam non parum sum veritus,
ne sępe occursent,quæ vel politissimos fatigent, ita
omne studiorum genus attentamus,quæ non à limi-
ne modò salutauimus,sed & cauædium ingressi, non
transfugiendi proposito,sed explorandi,vt inde prę-
uertamus concoquamúsque pluscula, vt qui sortem
fieri ex vsura,didicerimus abunde. In hæc quando-
que diuertisse, ac antidotum(quod dicitur)ante ve-
nenum porrexisse vitio ne fuerit, propter Catonum
censuram seueriorem,& tragœdias nōnunquam im-
portuniores: quibus ad venena prorsum natis,velut

A excantamine funestius euibrato, frugum germina
conflaccescunt intereúntque, abominando spiritu
perniciose cuncta afflante. Cæterum inter illos nós-
que, Deo bene iuuante, intergerinus struetur iustus,
nec diplinthius modò,vti est apud architectum. Vi-
truuium:sed & triplinthius,vel eo amplior probiór-
que, quum Perpennarum vi solida, quo arietationes
festucarias,quas ipsi trabales rentur,securi deridicu-
lo habeamus.

Super omnem irin,adagio quid sit. Iridis rationem
B *esse admirabilem,& cur Thaumanthis credita fi-*
lia: item appellationes eiusdem variæ: ac cur di-
cta arcus dæmonis. An in ea sint clementiæ diui-
næ præsagia. Item de cataclysmo,siue abluuio,&
conflagratione,siue ecpyrosi. Cataractæ cæli ruptæ
quæ intelligātur. Demum de columba indice sub-
sidentium aquarum,ex Plutarcho.

Cap. XXIIII.

QVum Philostrati iconas euoluere-
C mus,præfloraturi, si quid se ostentas-
set dignum quod hisce libellis operæ
leuioris, si spatiosa legum volumina
spectentur,aut physica perpendantur
acumina,vel primæ philosophiæ sacrā
intueamur altitudinem, protinus inspergeremus, ac
(vt sic dicam)inocularemus:inter cætera nō citra ge
nium illud se nobis ingessit,quod & apponam. Pasi-
phaes vestē in Neapolitana illa porticu diuinū quid-
dam enituisse,καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἴριν. hoc est, super o-
D mnem irin. Id quod adagionis formam habet, de
veste splendida coloribus variantibus, ac omnino
contexta pretiosius:siquidem iridis colores esse inter
naturæ mira, neminem præterit. Quando & Plato
inde creditam scribit Thaumantis filiam,quod admi
rationis inferat plurimum, quod retulit Plutarchus
quoque. Sed illud maximo esse argumento potest,à
pictoribus formam eiusmodi speciémve colorum
exactè necdum quisse exprimi:tum quòd à similibus
adeo auspicantur,vt indiscreti videantur colores,qui
E tamen desinant in diuersissima: tum etiam quòd iri-
dis colores in substantia fiunt peruia ac diaphana.
Quam rem æmulari nulla queat ars, vt docebimus,
quæ terrestri materiæ colores appingit. Est & res
hæc in aliquo nominum ambitu: alius enim irin di-
cit:arcum varium,alius.Sunt & qui arcum dæmonis,
idest intelligentiæ vel sapientię: astruuntque esse in
eo diuinæ clementię presagia, quę mundo cladem i-
gni vel aqua non videatur illatura:quòd inibi rubēs
visatur color, qui consit ex humido inflammato,
F quo significetur,humectam naturam non pręualere,
quum ignis in arcu suam pręferat vim. Cęruleus ve-
rò color,qui & ipse indidem visitationem facit,con-
státque ex aqueo indigesto,igneam vim haud ita prę-
cellere videtur pręmonstrare. Addunt illud quoque:
irin apparere nunquam,nisi vbi partim disserenarit,
partim humoris persistat densitas. Serenitatem verò
ex calido prouenire ac sicco, quod igneæ congruit
virtuti. Humoris densitatem,ex frigido humectóq;,
G quę aquę proprietas est.Hęc verò natura diuersa quū
simul fiant, victoriam in ęquilibrio positam planè
insinuant.Sunt verò ex theologis,nec philosophię i-
gnaris, qui inundationis vniuersalis:quam pręlicen-
ter abluuium dixit Laberius, aut conflagrationis ra-
tionem naturalibus prouenire causis non posse (hoc
est,iis quas philosophi secundas vocant causas)con-
tendant.Immóque esse ridendos,cataclysmum attri-
buentes planetarum humidorum coniunctionibus
in signis pluuialibus:sicuti ecpyrosin,planetarū cali-
H dorū in calidis signis.Potest quidē(inquiūt) diluuio
terrarum inundari portio,tota terra non potest: prę-
sertim excessu adeo miro,vt quindecim cubitis exce
dantur montium vertices : quod antiquitus factita-
tum nouimus. Nam & Aristotelis auctoritas astruit

hoc ipsum Meteororum secundo, vbi ait, Si terræ pars mari adobruatur, alteram ediuerso retegi ac arescere. Totam verò terram latere sub aquis, videri impossibile, si naturæ duntaxat rationes consectamur. Sanctæ literæ inundationis illius vastissimę causam efficientem in diuinam reiiciunt virtutem, quæ princeps causa est & vnica vniuersalisque, materialem in Oceani aquas: Ecce (inquit Dominus) adducā aquas diluuij super terram. Et alibi, Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt. hoc est, fenestræ aerei cæli, in quo generantur nubes & pluuia. Sicuti cataractis ex asseribus temperantur aquarum cursus, nunc aperiendo, nunc occludendo in fossis plerunque manu factis, quarum præripia lateritio muniuntur pariete: hinc & à Diodoro, Nili celebrantur cataractæ. Quoniam vt in remotioribus Grecorum lexicis comperi, Cataractas ea gens riuos intelligit, ac (vt apertius agam) conductus quanquam pro aquilis & harpyis vsurpent poetæ quoque, vt Sophocles. Vbi verò optimus maximus Deus ait (Iosepho item approbante) Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me & inter terram: intelligunt scripturarum periti, signum vocari ad placitum ex diuina institutione: quoniam artifex ille maximus ita disposuerit, vt esset iris attestatio fœderis ipsius cum Noe post diluuiū, quo in reliquum terra non foret peritura. Fuerat ante cladem illam iris, sed non vt signum: veluti si cogites lapidem immobilem diu, & neglectum, mox factum distinctionis alicuius signum. Strabus inter sacros interpretes non negligendus, de iride sic fermè prodit: Arcus duos habet colores, cæruleum & igneum, qui duo exprimunt iudicia: vnū aquæ, quod præteriit: alterum ignis, quod venturum creditur seculi fine quamobrem cęruleus color, extrinsecus: igneus verò introrsum visitur. Dignum verò relatu, quoniam de diluuio facta nobis mētio est, in Plutarchi monumentis legisse me: columbam ex arca emissam indicium Deucalioni præbuisse subsidentium aquarum, & cessantis hyemis.

Affectionum quæ in aere fiant, ratio duplex. Item videndi per lineas. Remus cur in aqua videatur fractus. Iris quomodo fiat, & eiusdem colorum distinctio. De ophthalmicis nonnihil.

Cap. XXV.

VErum in philosophorum scholas iam diuertendum, apud quos vnguenti facilè plus reperias, quàm apud nostrates olei: primúmque à Plutarcho fiat versura, in cuius libro De iis quæ philosophis placeant, tertio, de iridis ratione sic propemodum legimus: Eorum quæ in sublimi fiant, quæ πάθη Gręci vocant, nos dicere affectiones possumus, alia per hypostasin, siue substantiam effici, cuius est modi imber, grando, id genus alia plura. Alia verò κατ' ἔμφασιν, idest ex apparitione, quam primo De generatione Aristoteles symphasin vocat. Nam & nauigantibus nobis moueri continens videtur. Est ergo per emphasim iris, quam purpureā Homerus dicit, hoc est πορφυρέην ἶριν. Sed & ex mythicis nonnulli habere eam tauri caput, fabulati sunt, ac ἀναῤῥοφεῖν, idest exsurgere absorbereque flumina. At quónam modo fiat iris? Visus, inquit Plutarchus, aut per lineas efficitur rectas, aut flexas, aut refractas. Per rectas quidē, vt in aere, aut διὰ τῶν λίθων τῶν διαυγῶν, i. per lapides perspicuos: tenuiū siquidem hæc omnia sunt partium. Per flexas lineas in aqua: vi quippe flectitur visus, ob densius aquæ elementum: quę ratio efficere creditur, vt inibi remus flexi fractive speciē præbeat: aut quia in aquam demissus per naturæ pellucidam raritatem enatantes remittit à suo corpore A fluentes imagines ad summam aquæ planiciem, quæ inibi commotæ infracti speciem oculis ingerūt. Tertius videndi modus, in refractis est, sicuti per specula, cuiusmodi est iridos affectio: humecta enim intelligenda est euaporatio in nubem transmutata: inde sensim in pusillas humectantésque aspergines, vel (vt Græcè dicam) εἰς μικρὰς ῥανίδας νοτίζουσας. Quum ergo occasum sol petierit, ex aduerso eius irin spectari, necesse est: quū visus incidens in aspergines refringitur, vt iris fiat. Sunt autem aspergines, οὐ σχήματος B μορφή, non figuræ forma, ἀλλὰ χρώματος, sed coloris: habétque primum puniceum, aliud ostrinum purpureúmve, tertium cyaneum & prasinum, siue cæruleū & viridem. Iridis exemplum suppetit in inferioribus. Si quis è regione radiorum solis aquam ore conceptam efflet, a cuius aspergines ipsæ ἀνάκλασιν, idest refractionem admittant in solem, ibi iam effectam irin comperies. Nec minus qui ophthalmici sunt, ita afficiuntur, vbi in lucem nam intenderint aciem.

C *Item quæ requirantur ad iridis effectum. De quodā, qui imaginem ante se propriam uidebat.*

Cap. XXVI.

CÆterum Meteororum tertio prodit Aristoteles, vt contingat iris requiri prædensam nubem, antè quàm altera fit nubes rosida, quoniam in nube cōcipiatur iris quadam speculi similitudine. Rosida solis radium transmit- D tit, densa repercutit. Sic in speculo fit per vitri perspicuitatem & plumbi spissitudinem. Effigies corporum (inquit Albertus) naturæ vi effingi in aere possunt humecto, & in aqua eodem modo, quo imagines rerum sunt in rebus. Et quia humiditatis persimilis aeris humiditati & aquæ defluit in oculum infirmum: inde fit, vt similis effingatur imago quandoque in oculi humore. Propterea scribit Aristoteles, Cuidam ex videndi infirmitate contigisse, vt idolum E suum aduersa facie ipsum præcedere arbitraretur: sed hoc (inquit) eueniebat, quòd radius visiuus ad ipsū repercutiebatur: adeo enim ex morbo imbecillis erat, vt speculum fieret propinquus aer, nec posset omnino penetrare. Propterea etiam Seneca, Quidā (inquit) hoc genere valetudinis laborant, vt ipsi sibi videantur occurrere, vt vbique imaginem suam cernant. Quare? Quia infirma vis oculorum non potest ne proximum quidem sibi aerem perrumpere, sed resistit. Antipheron Oretanus à quibusdam dicitur ex F Græcis, quem nominare Aristoteles supersedit.

An lunaribus radiis effici posit iris. Plinius emaculatur.

Cap. XXVII.

IRin lunaribus radiis confici non posse, veterum nonnulli sunt opinati: credo, quia difficilis sit obseruatio. Aristoteles fieri posse non inficiatur, sed luna modò plena, & ea in occasu vel ortu posita. Et amplius, annorum G spatio quinquaginta bis tantum. Id quod nulla ratione dici, argumentantur eruditiores. Immo eodem anno bis visam nocturnam irin, experimentis probant. Quin & aquilone, luna in meridie constituta, nec vtique plena, sed ea phasi, quam alibi amphicyrton docuimus appellari. In tantum fallitur Plinius, qui noctu fieri pernegat: quamuis (inquit) Aristoteles id prodat aliquando visum. Quod tamen H fatetur, non nisi tricesima luna posse. Irrepsit turpe mendum in Pliniana verba: quî enim scribi potest, Tricesima luna? quum Aristoteles, ἐν τῇ πανσελήνῳ prodiderit: quod est, in plenilunio. Id autem quartadecima luna contingere, interpretantur eruditi, & perdocet

docet ratio ipsa. Arati quoque interpres Theon, Anaximenis recensens opinionem super affectione huiusmodi: Et noctu (inquit) fieri astruit, sed perraro, quoniam non semper sit plenilunium. Publicam verò Plinij lectionem ita demum tueri possis, si lunares dies non ab ea coeunte, iámque visitationem faciente, sed plena mittere in digitos ordiare. Sed contrà Macrobius Naturalium primo, Nec sol (inquit) vnquam, deficit, nisi quum tricesimus lunæ dies est: & nisi quintodecimo cursus sui die, nescit luna defectum.

Rotundationis in iride ratio: item colorum. Cur Hesiodus irin dixerit πολυώνυμον ὕδωρ. Senecæ locus restituitur.

Cap. XXVIII.

PVtat quidem Aristoteles irin, neque circulum esse, neque semicirculo maiorem, sed vel semicirculum, vel semicirculo minorem: quanquam Hesiodus maiorem intelligit. Verum rotundationis ratio duplex, tum ex subiecto, tum ex efficiente causa. Ex subiecto quidem, quoniam idest rosidus humor, qui globosa quidem effigie est, sed pyramidali. Certum enim est, omnia grauia descendere ad angulū. Porrò ex sole quoq; luminosus radius pyramidis exit figura, cuius superior tātum arcus in semiglobo rorationis commemoratæ effingitur, tum etiam quia est sol nubibus altior. Est quidem iris τρίχρως, hoc est colorum trium, vt inquit Aristoteles: quamuis esse quoq; quatuor possint. Causa verò ordinis colorum est, quia in rosido humore portio aliqua est fumidi vaporis, & proinde leuioris, & scandentis altius. Indéque superior in iride color, rubens visitur, ac dicitur vinosus & puniceus, qui fit radio tangente superficiem rotunditatis nubis. Puniceum quoque apparet lucidum & album, per atrū si spectetur. Crassum verò aqueum resolutum descendit, grauitatis natura. Proinde inferior exteriorque color viret. Aer autem humefactus ac spissus in meditullio est, ac imo cęruleus color ibidem albo intermixto. Aer autem is sæpe vniformis est, & hinc tres tantum visuntur colores: interdū euariat, ita vt quatuor appareant. Sunt qui putēt hosce colores à quatuor trahi elementis, vt ex igni rubens sit in summo, ex terra viridis in imo, ex aere lacteus, ex aqua cæruleus. Ex colorū certè multiplicitate videtur Hesiodus, πολυώνυμον ὕδωρ irin dixisse, idest multi nominis aquam. Cęterum, hac in parte potissimum Senecæ locum restituamus in integrum, qui fœdè interpellatus circumfertur Naturalium primo, de iridis coloribus, sic inquit, Purpura eodem conchylio non in vnum modum exit, interest quantum macerata sit, crassius medicamentum: arcus aquarius traxerit, sæpius mersa sit, & excocta, an semel tincta. legendum, non Arcus aquarius, sed An aquatius: id quod sensui maximè congruit, ac vetus præfert lectio.

Obseruationes item super iride plures. Maronis locus explicatur, necnon Plauti, ac Propertij.

Cap. XXIX.

NOn omittendum hic rusticanum pręsagium & vulgò celebratum: si fuerit color rubens in albenti, significari fertilitatem: cuius ratio est, quia color is fit ex materiæ raritate, vbi radius solis fortius agat. Rara autem materia facilè à sole resolui potest. Quo eueniente, non insequi queunt pluuiæ iuges, quîs plurimum impediri fertilitas solet. Cæterum, hoc perpetuum non est. Porrò, sunt qui Aristotelem ea ratione arcus tantum duos posse apparere, literis autument tradidisse, quòd in eadē nube ac materia eadē non queat diuisio multa fieri subtilium & crassarum partium rorantium. Sed

A calor fortis & minus fortis in diuersis, & distantibus partibus, diuisiones facit duas, & raro plures. Probabile tamen habet Albertus, tres & aliquando plures posse contingere. Qui etiam putat, hyeme, sole in meridie posito, irides duas posse apparere ex opposito situ, etiam si rarius id contingit. Paruas vtique, & velut incumbentes terræ in ortu vel occasu. Sed cur (id quod philosophicis imbuti sacris constanter astruūt plerique, etiam si admittit Seneca) non fit in meridie? quum tanta sit solis ad aquilonem arrectio, quanta ad meridiem deiectio: qua ratione ita ibi distinguuntur climata, sicut hic: quamobrem necessariò fiet in meridie quoque iris demonstratione perspectiua. Sed colligunt eruditi, fieri quidem, verum à nobis non videri. Nam nec irin videt ferè aliquis vltra tria millia passuum: vesperi autem & meridie omni tempore anni potest apparere iris in opposita nube. Illa porrò obseruanda: irin nunquam fieri ascēdente nube, sed ad imum vergente: illo enim modo non rorat, sed quum defluit. Oportet item nubem à
C vento quiescere, alioqui planæ non fierēt partes perspicui, nec imago solis in roratione cōcipi posset inquieta. Euanescit primo quoque tempore iris, quia generatio eius est in materia iam deflua. Quippe vbi primo eleuatur vapor, diu perstat prius, quam frigore extrudatur calidum surrigens, & densetur in nubē. Vbi verò iam nubes est, diu perseuerat: nec statim resident partes, vt conuertantur in aquam. Verum vbi id obuenerit, non diu pòst insequitur pluuia. Quia verò cōcipitur iris in portionibus aquosæ nubis, quę
D iam ad ima feruntur, tam diu apparet, donec appluat iam, quamobrem deficit mox. Hac de causa vel imperiti eadem hora ingruere pręsagiunt pluuiam, qua sese ostentarit iris, quæ vbi euanescere incipit, vertitur in pallorem, visunturque in nubibus virgæ intermixtæ descendentes, quia tunc defluit roratio per guttas grandiores. Quod de pluuiæ diximus præsagio, lucem infert (opinor) Virgiliano versiculo, Et bibit ingens arcus: Georgicōn primo. Quem locum per incuriam plerique negligunt. Meminit etiam Seneca
E Naturalium primo: Quanquàm (inquit) non easdem, vndecunque apparuerit, minas affert, à meridie ortus magnam vim aquarum vehet: vinci enim non poterunt vehementissimo sole, tantum est illis virium: si circa occasum refulsit, rorabit, & leuiter impluet: si ab ortu, circàue surrexerit, serena promittit. Ex iis etiam clarius se aperiunt Plautini sales ex Curculione, de anu vini vas exsiccante,

Ecce autē bibit arcus, pluet credo hercle hodie.

Item apud Elegiacum poetam legimus,

F Cæruleus pluuias cur bibit arcus aquas?

An rectè dicatur, iris caua nube concipi. An iridis colores sint veri.

Cap. XXX.

QVod autem irin statuunt plerique, esse imaginem solis caua nube conceptā: id verò à nonnullis rerū naturæ peri-
G tis perspicuè refellitur, ob incongruitatem eorum quæ contingerent, si ita detur. Nam & Possidonius esse nubem solis speculū scribit, irin verò solis imaginē in speculo cōfusam. Id si ita est, debet se imago illa ingerere nostris obtutibus ex profundo nubis per tātū interstitij, quantum ab occidēte est ad ortū, hoc est à sole ad nubē, quæ speculū dicitur solis. Id verò esse falsū, euidens cōprobat experimentū, quum sæpius visatur iris longè antè nubis superficiē, in qua apparet. Qui
H enim rerum naturam scrutantur solicitius, experti sunt: alterum iridis cornu visitationem facere inter obseruantis aciem, & montem haud ita seiunctum dissitúmve, aut propinquam arborem, à qua longo interuallo absint nubes, in quibus item resultet. Inde

autem ita fieri coniectant, quòd montem arborémve iisdem infici coloribus, sit obseruatum. Quod verò astruunt, veros non esse iridis colores, meras esse nugas, fatendum est, si peripateticos audire scientissimos volumus. Quum enim lux, omnium sit colorum hypostasis, & substantia formalis, & constituat colores tinctis radiis in perspicuo denso: constat, ibi verissimè inesse colores, vbi eiusmodi lux tingitur in perspicuo aeris humidi, vel rorationis descendentis: eo nanque modo, iris colores concipit: & ideo veri sunt censendi, tanto naturæ artificio, vt eos (sicuti diximus) consequi nulla queat ars, quum transitus internosci haud possit, qui in sequentem vertantur, nullo medio: sicuti Boethius adnotauit in Musicis item contingere. Ex quo rectè Ouidius,

Qualis ab imbre solet, percussis solibus arcus
Inficere ingenti longum curuamine cælum,
In quo diuersi niteant quum mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit.

Quod verò ingerunt Pythagorici, ideo non videri colores veros, quòd non permaneant diu, vanissimũ esse aiunt. Id enim obuenire, certissimum est subiecti ratione, quod in dilapsu est constitutum. Alioqui colligemus, veriorem videri hominem vitæ diuturnioris eo, qui commoritur statim productus in lucem, quod quis non videat esse absurdissimum?

An ex iride odor accedat vel terræ vel arboribus. In oriente cur odoratoria consurgant. De aspalatho, & rhamno.

Cap. XXXI.

SEd & parte hac sciendum illud quoque, veteribus ferè creditum: terram halitum quendam persuauem emittere ex eo loco, in quem cælestis arcus decubuerit. Id ne quis fingi à me putet, verba eminentissimi auctoris ex libro Naturalis historiæ decimoseptimo subnectam: Quòd si (inquit) admonendi sumus, qualis sit terræ odor ille, qui quæritur: contingit sæpe etiam quiescente ea, sub occasu solis, in quo loco cælestis arcus decubuerit capitibus suis. Et quum à siccitate continua immaduerit imbre, tunc emittit halitum illum suũ diuinum ex sole conceptum, cui comparari suauitas nulla possit. Cæterum, scitu item dignissimum est, quod eminentissimus philosophus super iis est commentatus: Terra (inquit) quum feruet atque inuritur, quod ædiderit principio, bene olet. Etenim, quæ parcè humido quendam in modum recaluerint, odorata redduntur, humor enim calore concoqui potest. Hinc quæ ad Orientem spectant, odoratiora exsurgunt. Irin verò efficere hoc putant, quoniam sine aqua effici nunquam potest. Quum verò materies immaduerit, caloreque interiori concoxerit, respirare iam incipit, vaporémque interius conceptum emittit. Nec verò aquam nimiam accessisse oportet: eluit enim, atque extinguit calorem ab igne iniectum. Quæ autem post arcum eueniunt, semper ferè mediocres sunt. Hæc qui non suspicantur, quum causam nullam reperirent insignem, iridi effectum cõtribuerunt. Quod verò alibi Plinius scribit: In quocunque frutice curuetur arcus cælestis, eandem quæcunque sit aspalatho, suauitatem odoris existere: sed in aspalatho inenarrabilem quandam. Ex eodem ita compertum nobis Aristotele est, nec omnes arbores, nec semper aliquas odorem ita acquirere, palàm esse. Sæpe enim arcum cælestem constitisse, nec tamen arbores odoris spirasse quicquam, quod sensum mouere posset. Causa verò ad arcum per accidens referenda est. Præsertim si arcus ipse nulla est natura, quæ fixa & permanens sit. Sed obtutus tantum refringendi affectio & apparitio. Prouenit autem odoris affectus ille, non qualitercunque se materies habeat: Neque enim in viridi, neque in arida, sed in exusta post aquã

A quæ arcui superuenerit, certam reddi suauitatem odoris, pastores referunt, præcipuè vbi aspalathus, aut etiam rhamnus est, aut id genus alia, quorum flos suauiter oleat. Illud de rhamno obiter adnotarim libẽs, ab Græcis præcipuè poetis ἀλεξιάρην dici, non modò quia reptilium morsus alleuet, verum quòd aduersum phantasmata sit amuletum præstantissimum. Quo argumento, in parentationibus ante fores appendebatur. Meminit eius vel Euphorion, ἀλεξίκακον φύε ῥάμνοι: nec tacuit Sophron.

B

Iridis notiones aliquot. Radis marica. De melino colore, & giluo. Quid meline, melinophagos, melothra. Κυανίζειν quid. Iris pro arcu, vnde dicatur. Aquarium dici de iride. De arquato morbo nonnihil.

Cap. XXXII.

C VErum vt in grammaticorum etiam diuertamus hortulos, quando & ibi dijsunt: ne quis protinus obiiciat, ollas ostentari à nobis, sciendum est, Iridis nomine nonnunquam placentæ intelligi speciem, sed & lapides cristallini generis: & aromaticam item herbam, quæ à Romanis dicatur radix marica, ab aliis etiam consecratrix, ab Ægyptiis verò nar. Eius etiam commeminit Plinius: sed (vt auctor est Dioscorides) à similitudine cælestis iridis appellatio ducta. Flores enim habet
D mira distinctos varietate, tum enim pallent aut albent, tum melinum præferunt colorem, quem luteũ interpretantur: quod ex Plinio euidentissimum, ac Dioscoride. Qui sorba, i. οὖα, dicit μηλίζοντα, idest colorem præferentia luteum. Apud Athenæum, Ephesiorum satrapes dicuntur fuisse melini & purpurei: sunt autem eo nomine tunicæ. Quamuis etiam à Melo insula pro candido accipiatur Plinio, Plutarcho, cæteris. Nec ignoro Seruium Georgicõn tertio, giluum colorem melinum interpretari. Giluum verò
E sunt, qui ex Palladio cinericium accipiant. Virgilius,

Glaucique color deterrimus albis,
Et Giluo.

Melinen sunt qui pannicum interpretantur, quod & elymon dicunt, vt septimo περὶ φυτῶν Theophrastus, ab elymo seiungit melinen: sicuti καὶ ἀπὸ τοῦ κέγχρου, id est à milio. Proinde sunt quibus placeat leguminis ita nuncupari genus, quod fœminino enuntiarint genere Sophocles, Herodotus historia tertia, Xenophõ
F sed postremus, melinos item: qui & ἀναβάσεως primo, in Cilicia fuisse campum, prodit: qui sesamum, melinum, milium, triticum vbertim ferret, ac hordeum. Melinen pro piso accipit Valla. Melinophagos dici ex Thracibus quosdam, lectione obseruatum historica est. Melothra verò, id est μήλωθρα, colorum species sunt, concinnandæ faciei peraccommodi. Verum ad iridem redeo. In ea visuntur ex floribus alij purpureo nitore, alij cyaneo, hoc est Veneto: cuiusmodi Græci dicunt αἴθη κυανίζοντα. Est & fluminis no-
G men Iris, vt apud Apollonium, ποταμὸν ἀγχίῤῥοον Ἶριν. Quũ pro arcu accipitur, trahitur à verbo εἴρειν, quod dicere interpretamur: sicuti in Cratylo cõprobat Plato: quoniam in iride præsagia concipiantur hyemis vel serenitatis futuræ: non quia serenitatẽ iris faciat, sed quoniã eius causa, est itẽ serenitatis interdũ causa. Est & pupillam ambiens circulus nomine eodẽ. Sed de eo affatim alibi. Inueni etiam, qui irin signare philosophiam autument. Iam huic capiti coronidem fueram impacturus, quum Arati venit in mentem pro-
H dentis, Irin geminam esse pluuiarum euidẽs prognosticum, eo versiculo,

ἢ διδύμη ἔζωσε διὰ μέγαν οὐρανὸν Ἶρις.

Cõfirmat & illius interpres Theõ: Quũ (inquit) multa fuerit nubium cõstipatio, ex priore iride altera fit circum-

circumſcriptione conſimili,imbrem portendens plurimum Nec illud prætermiſerim, quod eſt ab Heſiodi interprete adnotatum: irin dici quoque προφορικὸν λογοι,ab εἴρω, quod eſt dico(vti prænotauimus) videntes enim admirantéſque orationem proferimus. Irin poſtremò à Seneca dici aquarium, adnotaſſe videmur, à virore qui in iride viſitur. Arquatum dici A morbum regium,contendunt grammatici: de quo eſt illud Hieronymi notiſſimum,ille putrefactus morbo regio cadaueri ſuperuiuit ſuo. Sed comprimã ſtilum, ne ab erudita iridis diſertatione exorſi,turpiter atrum deſinamus in piſcem: & ſuccinat aliquis,κάπφος ὠδίνει,parturit larus.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIONVM ANTIQVARVM DOCTISSIMI Lodouici Cælij patrui,ad clariſſimum ſacrarum literarum doctorem,fratrem Sebaſtianum Delium Durantinum,Pręfatio vigeſimatertia.

POSTEA quàm grauiſſimis iudiciis ſtudioſorum publici boni viſum eſt,Lodouici Cęlij Rhodigini patrui mei excultum Lectionum antiquarum opus imprimendum eſſe,cenſui facturũ me operæ pretiũ, ſi operis,tibi Sebaſtiane,qui bonas literas profiteris,partẽ dicauero, noui te harum elucubrationum ſemper fuiſſe ſtudioſiſſimum,huiuſmodíque opus miris ſemper laudibus extuliſſe. Iudicium tuum minimè ſpernandũ duco. Vir etenim es & doctrina & religione pręclarus.Sed quo plenius præcellens tua magnitudo ſtudioſis omnibus innotescat,diuiſio illa ſummis approbata ingeniis in primis nobis occurrit,Bonos ſtudioſóſq; tribus effici, natura,more,ratione.Etenim naſci primò oportet,ceu hominem,& non aliud animal, Neceſſaria deinde inſtitutio,quam ſubſequitur ratio. Animalia nanque muta,rationis expertia plurimum naturam ſubſequuntur.Aſt genus humanum,quod rationalis naturæ gradum habet poſtremum,artibus viuit & ratione.Proinde, quũ te optima cõciperet mater,ita tibi ex puriſſimis ſeminibus videtur corpus attemperatum,vt diuiniori animæ organũ eſſet exquiſitiſſimũ,nõ(vt plerũque)impedimentũ.Quod ita eſſe, ſtatim tu natus(vt audio)abũdè patefeciſti.Nam ingeniis noſtris quũ ſemina ſint innata virtutum, quæ ſi adoleuerint, ipſa nos ad vitam beatam natura perducit,non tu quidẽ malis moribus opinionibúſque deprauatis illuceſcẽtes,huiuſmodi igniculos extinxiſti.Sed enim primum illud propoſitum eſt officium,vt te in naturæ ſtatu cõſeruares:deinde ea teneres,quæ ſecundum naturam ſunt,pelleréſque contraria.Siquidem eam morũ dexteritatem,eam comitatem ac affabilitatem in te perſpicimus,quam in viro probo deſideramus. Ob id Seraphicum ordinem & patriam tuam Durantinam illuſtras,hoſtiam te ipſum producens:propiam animam,quaſi quoddam Dei viuẽtis ſimulacrum ædificaſti:templum quoque conſtruxiſti,quum diuiniſſimam mentem tuam & intellectum ita paraſti,vt diuinam lucem facilè poſſet recipere. Ergo vndecunque optimus, vndecunque ſummus à me coleris & obſeruaris. Te igitur præſide prodeat hic Vigeſimuſtertius patrui mei eruditiſſimi viri elucubrationum labor, quem tibi dicandum duximus, ob vitę integritatem,vtque Camillum tuum mancipatum tibi certiſſimum ſcias. Vale, &(quod facis)nos dilige,quando & ipſi te plurimum diligimus.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS, QVI viceſimus tertius.

Super Phrygij ac Pieriæ amore adnotata paucula, déq; inde nata parœmia. Cataphryges hæretici. B

Cap. I.

PYthen genere perilluſtrem tradũt hiſtorici celeberrimi, vxorẽ duxiſſe Iapigyã,exque eo matrimonio natã illi filiam Pieriam nomine.Erat prope iuge bellum Myuntiis aduerſus Mileſios,ſed non ἀκήρυκτον,ideſt citra caduceatoris officium:quippe ſtatis temporibus patiebantur Mileſij illorũ mulieres ad ſe rei diuinæ cauſa commeare. Qui mos eſt in terra Græcia diu ſeruatus:nam Spartani & Meſſenij pacati quãdoq; ob quędã ſacra, etiã virgines mutuo mittebãt: quúmque Laconũ virgines quinquaginta violare Meſſenij forent adorti, in numeroſa adeo turba ad ſtuprum nulla conſenſit, ſed & Locridas virgines quotannis Ilium mitti ſolitas legimus rei diuinæ cauſa.In quo mirum illud,annis mille non compertam,quæ pudicitiæ labeculã ſentiret. Sed ad inſtitutum redeo. Inter eos qui Myuntẽ incolerent,erat hic quem diximus. Pythes:eius vxor cum filia,Dianæ celebritatem vt obiret, quã vocant C Neleida, Miletum perrexit.Ibi tum Phrygius ex Nelei liberis natu maior, Pieriam conſpicatus, eiúſque forma incẽſus,amare vehemẽter puellã cœpit: quiq;

est amantium affectus, cupiens illi gratificari, instituit quærere, quidnam ei iucundissimum à se posset præstari. Prudens puella, & (quod in viris rarissimum inuenias) etiam pia, id verò sibi omnium longè gratissimum respondit fore, si daret operam, vt quàm sæpissimè multisque comitibus Miletum conueniendi potestas fieret. Animaduertit Phrygius, nil futurum Pieriæ gratius pace. Proinde Milesiis in concionem euocatis confestim de finiendo cum Myuntiis bello, déque ineunda cum eisdem amicitia, verba facit: placet res omnibus, componitur pax. Inde euentu tam felici, tamque iucundis exorso initiis, apud vtrunque populum Pieriæ nomen celebre fuit: adeo vt mulieribus abierit in adagium res, vt in votis illarum id esset antiquissimum. Sic se amari velle, veluti Pieriam Phrygius adamasset. Cataphrygas de regionis nomine hæreticos apud Hieronymum legimus, sed ad Phrygium nihil.

Amor cur apud Platonicos dicatur dæmon: & cur admirandus. Amoris principium quale sit.

Cap. II.

Quia verò in amorem volentes incidimus, etiam si non me fallit, alibi nos esse de ea re commentatos, succurrit nunc, aliqua item ex Platonicorum arcanis promamus in hoc album: præsertim quum sciamus, Phædrum Platonicum laudibus amorem grauioribus efferre adortū, pronunciasse, Magnum videri dæmona. Siquidem amatorius ordo, vt Platonicus docuit Proclus, causa conuersionis est rebus omnibus ad diuinam pulchritudinem atque formam, sequentia omnia ad illam reuocans, eique connectens, connexáque confirmans replénsque, dum diuini luminis profluentes inde dotes per omnia radiant. Quippe medium replet vbique inter illa quę appetunt & quæ appetuntur. Ipsum quidem quod est amandum, gradum sibi vendicat primum. Amans autem gradum tertium ab amato. Amor denique vsurpat inter vtrunque medium, implens meliore deterius. Dicitur quidem & admirandus, quando id amat vnusquisque, cuius admiratur pulchritudinem. Ac dij quidem, siue (vt Christianè loquamur) vltramundani spiritus, & astra matutina diuinum amant decorem. Corpoream verò etiam gratiam homines, quę sit tamen ad supereminentem ac inenarrabilem illam gradus vnus, qui & primus. Nā (vt docuit scienter Plotinus) si quis amatorij affectus principium ponat, antiquam ipsius pulchri insitam animis appetitionem, cognitionem, notionem, & quandam sine rationis actu cognationis perceptionem. Is à veritate causæ (vt arbitror) non aberrabit. Nempe quod turpe est, id naturę est Deóque contrarium. Natura enim spectans pulchrum agit: spectat autem determinatum: quod quidem in boni ordine collocatur. Indeterminatum verò turpe est, ordinísque contrarij: quin in amoribus Veneream appetentes mixtionem, in pulchro quodam procreare percupiunt. Penes illos verò, qui ab hoc pulchro in superni pulchri reminiscentiam reuocantur: pulchrū hoc, velut imago diligitur. At penes illos qui minimè recordantur, ob affectionis ignorantiam, nostra hęc vera creditur pulchritudo. Ac si temperati sint, inita cum hoc pulchro familiaritas vitio caret, lapsus verò intemperantium in Veneream mixtionem est peccatum. Hinc apud eundem Platonem improbat vehementer Pausanias, si quis generationis auidior contēplationem deserat, aut generationem præter modum cum fœminis, vel contra naturę ordinem cum masculis prosequatur, aut formam corporis pulchritudini animi præferat.

Venus duplex quæ sit: déque amore gemino. Vraniam Venerem qui adorti colere primi sint. Malum punicum in Cypro à Venere satum primo. Mitra Venus. Quibus diis nō prohibaretur vino. Nephalia sacra. Nephalia ligna. Thymum vnde.

Cap. III.

Quia verò humanis animis gemina inest vis (habemus enim & intelligendi & generandi potentiam) vires hasce duas esse in nobis Venerem duplicem, deprehendere Platonici scientissimi: quas & amores gemini comitentur. Equidem vbi humana species venustius concinnata ingerit sese nobis, mens nostra, quam esse in nobis Venerem vnam statuimus, & quidem superiorem, eam tanquam diuini decoris imaginem, amplexatur & suspicit, perque huius quandoque vestigia ad illud arrepit, struitque gradum. Generandi verò facultas, quæ altera dicitur Venus, pulchritudinis illecta radiis ac permulcta, formam illi persimilem gestit effingere. Quamobrem vt obique amorem recognoscimus. Sed contemplatur vnus, generare alter cupit, atque expingere, quod decentissimum animaduertit. Amor vterque honestus, ac probandus, si modò fidei non confringas tesseram, quando vterque diuinam consectatur imaginem. Nec me fallit, eruditos in mente diuina constituisse Venerem primam, cuius quidem mentis essentiam vocant Saturnum, vitam Iouem, intelligentiam Venerem. Alteram verò in mundi anima, quæ vt superna percipit, dicatur & ipsa Saturnus: vt cælorum motricem habet potentiam, Iupiter. vt inferiora generat, Venus. Natam sine matre priorem illam, sine materia Plotinus interpretatur. Cælum verò patrem, Deum intelligunt summatem. Secundam Venerem ex Ioue natam tradunt & Dione, quod est ex potentia, qua sphæræ perpetua rotantur vertigine. Matrem Dionem materiæ commercium intelligi volunt. Vtranque Venerem comes assectatur amor. Mentis quippe diuinæ intelligentia insito rapitur amore ad Dei pulchritudinem percipiendam. In mundi anima prolicit item amor ad pulchritudinem eandem in corporum serie effingendam. Hæc verò significare Plotinus agnoscitur, quum Platonis sententiam duplicem esse Venerem dicit: alteram quidem cælestem, cæli stirpem asseuerans: alteram verò ex Ioue prognatam & Dione, humanorum coniugiorum ducem, hæc ipsa comminus attingentē. At illam sine matre & ante coniugia, quoniam nuptię in cęlo non fiant. Hæc de Venere gemina & amoribus totidem, habui quæ dicerem, ex profundiore quā vel sciat vel suspicetur pullatus circulus, proruta doctrina, ne quis superfluò conari Platonem arbitretur, dum tanto studio in amoris laudes fertur, perinde ac sit Corcyreum flagellum. Ex Pausaniæ verò monumentis non negligendum illud vtique: Assyrios omnium primos Vraniam Venerem adortos colere. Quos sint insequuti in Cypro Paphij, & ad Ascalonem Phœnices, à quibus didicerint mox Cytherij. Sed & Athenis Vranię Veneri fuisse surrectum templum, idem comprobat Pausanias. Superiora Herodoti comprobantur monumentis in integris codicibus libro primo, vbi adiectum & illud comperias: Scythis, qui templum in Ascalone expilarunt, ira numinis cum posteritate omni fœmineum morbum esse immissum: quo argumento Enares sint appellati: indicat id verbum καταράτους, idest execrabiles. Scribit tamen auctor idem, quod nec in Latino reperias, Venerem ab Assyriis dici Mylittam, ab Arabibus Alyttam, à Persis Mitram. Historia tertia idem prodit Herodotus, Arabas Dionysium modò & Vraniam deos putare. Scitu verò dignum: Athenis sacra Veneri Vraniæ celebrari consuesse nephalia, hoc est citra vinum, sicuti Mnemosynę, Musis, Aurorę, soli, lunę, nymphis: quin Dionysio item ac Erechthei filiabus, vt prodidit Philochorus. Sunt verò & nephalia quoque, ligna, quę vitiginea non sunt, aut

aut etiam ficulnea, ficuti autem adiecit idem Philochorus, thymi lignum propriè nephalium vocatur, quo vsi primum in facris igne factis veteres ferũtur: vnde & thymo conciliatum nomen, παρὰ τὴν θυμιασιν καὶ τὴν θυήν. Venerem omnium principem malum punicam in Cypro seuisse, traditum ab mythicis scio.

Cur amor heros dicatur, item eros: necnon amoris commendatio. De amicitia quapiam haud exculcata: item Cratero, & Hephestione.

Cap. IIII.

VErum vt à campi puluere & à palo (quod dicitur) ad tabernaculi vmbratula, hoc est ad leuiora multo reclinemus, scribit Plotinus: Amorem heroa dici fortè, quoniam ἀπὸ ὁράσεως, hoc est à visione, substantiam habet: quando & amor, qui affectio est, ab hoc habet instinctum. Amorem porrò, Græci ἔρωτα vocant: quia (vt Plato inquit) εἰσρεῖ, hoc est influit, extrinsecus per oculos. Quamuis etiam in Phædro, ἀπὸ τῆς ῥώμης, ideſt à robore ac vehementia, dici erota Socrates putet. In quo libro & illud inuenias, quosdam tradidisse, Amorem dici à mortalibus ἔρωτα, volatilem: ab immortalibus autem, πτέρωτα, ideſt alatum quendam, propter volandi necessitatem. In Sympoſio Socrates asserit, se nihil præter amatoria scire. Phædrus verò maximorum bonorum causam esse amorem, pronuntiat: nec se inuenire, quid melius accidere possit adolescenti, quàm optimus amator: aut amatori, quàm amatus optimus. Et esse quidem duo, quæ à pueritia per omnem vitam ducere illum debeant: in rebus turpibus, verecundiam: honestis, studium. Hæc autem nobis neque diuitiæ, neque honores præstare citius possunt ac melius, quàm amor: neque absque his duobus, aut ciuitas vnquam, aut priuatus, præclarum aliquid & magnificum perficere poterit. Nec vllus adeo ignauus est, quem amor non inflammet ad virtutem, diuinúmque reddat, vt viro fortissimo par euadat. Nam quod Homerus inquit, vim furorémque à Deo quibusdam heroum inspiratum, hoc amor amantibus efficit: quin etiam pro altero mori, amantes soli eligunt: nec viri tãtum, sed mulieres quoque. De amicitia verò hic illud ex Platonicis item subiiciamus scholis: amicos censeri eos præcipuè, qui studio compari ad virtutem contendant, studióque mutuo ad procinctum festinent, ac animi cultum: hic autem virtute constat sola. Virtus verò, non aliud quàm sapientia est: sapientia, diuinorum cognitio creditur, quam sanè lux nobis diuina exuberans, latius infundit. Proinde sic collige: Cultum animi, Dei ipsius esse cultum: amicitiam verò, quum duorum consensu ad capessendum animi cultum connitatur, nil esse aliud omnino, quàm duorum animorum summam euigilatámque in Deo colendo concordiam. Vnde trium cooritur beneuolentia, quando hominibus duobus ita affectis tertius accedit amator, Deus, qui amicitiæ indissolubilis est nodus custósque perpetuus. Quæ sanè ratio admiranda Zoroastri veterum theologorum principi, Arimaspem conciliauit, Æsculapium Mercurio, Orpheo Musæum, Pythagoræ Aglaophemum, Platoni Dionem prius, mox & Xenocratem: qui omnes numine illustrante, opere vno, ad metam vnam tanquam eodem calle ad eundem itineris festinarunt terminum. Addamus id amplius, cælestium rerum studiosos arbitrari, mutuam inde beneuolentiam conflari: quum in genesi, luminum (ideſt solis & lunæ) fuerit commutatio: vt si, me in vitalem prodeunte lucem, solem gestarit Aries, lunam Sagittarius: te verò, solem Sagittarius, Aries lunam. Aut quibus idem signum vel haud absimile idémque planeta similisve ascenderit: aut Orientis angulum benigniores conspexerint planetæ: aut in eadem natiuitatis domo Venus, eodémque fuerit gradu constituta. Ex Platonica verò schola est, si dæmon compar accesserit vitæ ductor. Adiiciunt naturæ periti constitutionis similitudinem, educationis, eruditionis, consuetudinis, ac denique consilij. Dignum scitu, de Cratero & Hephestione amicis interioribus, ita sanxisse Alexandrum, vti illum diceret φιλοβασιλέα, hunc autem φιλαλέξανδρον.

Semiramidis sepulchrum. Auaritiæ suggillatio, cum Philippi apophthegmate. Item plura de Semiramide. Quæ sit Derceto, seu Atergatis: item Astarte. Piscium cælestium historia. Chelidonia. Astures aues, & falcones. Quæ dicantur manica, mannos, mannophoros, manni, burdi, burdones, mania cia. Gatis regina. Hieronymi ad Pammachium locus restituitur. Agron Nini filius.

Cap. V.

SEmiramidem Orientis reginam, & mulierum omnium quarum ex historia ad nos perlata notitia est, longè celeberrimam: quámque cum Cyro præcipuè admiratus Alexander fertur, quòd in illis & magnitudo animi, & rerum claritas plurima enituisset, legimus: quum sibi iam magno natu monumentum in quo perfuncta humanis reconderetur, strueret, inscriptionem eiusmodi exsculpendam curasse: Quicunque ex regibus pecuniæ inopiam senserit, conditorio recluso sumat inde quicquid visum fuerit. Id quum perlegisset Darius, vt qui auri foret auidior, sepulchrum iussit recludi, sed in eo pecuniam quidem inuenit nullam: in eas autem incidit literas, Εἰ μὴ κακὸς ἦσθ' ἀνὴρ, καὶ χρημάτων ἄπληστος, οὐκ ἂν νεκρῶν θήκας ἐκίνεις. quod est, Ni malus vir fores, & pecunia prorsum inexplebilis, non vtique mortuorum loculos moueres. exprobratione lepida in sacram auri famem, vt eminentissimi auctores dixere. Quæ dum vetita scrutatur, per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes, dum ipsa sibi videtur inops: dum recondere gestit, quo non perfruatur, sed custodiat: sæpe conatu excidens, ridiculam se præbet, rediens inanis, renudata modò auiditate, in immensum vela pandente: etiam si nunquam non austrum percellat, & operam ludat, si naturæ pomœria angusti sunt ambitus, quibus facilè paria necessitatibus facere valemus. Sed efferatam hanc habendi cupiditatem amarius repercussit Philippus quoque, auarum nactus medicum, & indesinenter efflagitantem. Pars est in corpore, qua collo adnectitur pectus: ea dicitur Græca voce κλείς, ideſt clauis. Fortè prælio quodam conuulneratus eo loci fuerat Philippus, curabatúrque, vt assolet. Qui eo fungebatur munere, quum expleri muneribus non videretur, insusurrauit Imperator, λάμβανε ὅσα βούλει, τὴν γὰρ κλεῖν ἔχεις. cape (inquit) quantum libet, quando clauem habes. Sed ne prorsum feramur παρὰ μέλος (quod aiunt) ideſt extra cantilenam: Semiramidem deæ cuiusdam Dercetus fuisse filiam, fabulosa prodit historia. Eius templum fuerat ad Ascalonem Syriæ ciuitatem, apud stagnum piscibus plenum. Eandem Plinius pro digiosam vocat Atergatin, quod esset facie hominis, at corporis reliqua in piscem desinerent. Ferunt, Venerem factam deæ illi obuiam quandoque, adolescentis speciosi amorem iniecisse, cui permixta Derceto filiam conceperit, quam pudore ducta mater, in desertis locis vbi aues forent plurimæ, exposuerit: quæ connutrita puella, causam etiam nomini fecerint: quippe Syrorum lingua, semiramis auitium signat. At enim dolore percita Derceto ex facti turpitudine, in lacum se præcipitem dedit, deformatáque in piscem est: quo

nomine, piscitij abstinentia sanctissimè à populis illis colebatur. Et hinc Atergatis quoque nuncupata, quoniam illarum gentium vocabulis, ater priuationem dicat, & gatis piscem. Nam & libro sextodecimo Strabo auctor est, Atergatin à Barbaris dici, quæ sit Athara, quamque Ctesias vocarit Derceto. Et Cornutus eandem cum Rhea esse putat. Lego præterea, Assyrios Deo quem summum maximúmque venerantur, Adad nomen dedisse: cuius interpretatio nominis est Vnus, qui non alius ferè sit, quàm Iol. Subiungunt, eidem deam nomine Atergatin, quam esse terram opinantur. Omnem verò potestatem duobus his attribuunt. Sunt qui putent, Dercen Veneris filiam in mare prolapsam, à piscibus in cælum mox translatis fuisse seruatam: quo nomine, Syros in mensam pisces non admittere, vt scribit Theon. Piscem verò Boreum hirundinis præferre caput, propterea que ab Chaldæis piscem nuncupari Chelidoniam. In huius autem ac notij meditullio sydus conuisitur, quod οἱ ἔξω vocant δεσμὸν, idest caudarium vinculum. Extat autem apud Tarsensem Antipatrum in commentario De superstitione, fuisse qui traderent, Gatida Syrorum reginam opsophagon, idest gulæ mancipatam eatenus, vt per edictum denuntiaret, ne quis ἄπερ γάτιδος, idest sine gatide piscitio vesceretur. Per inscitiam verò plerosque eandem dicere Atergatin, & abstinere pisculentis. Reginam tamen Atergatin agnoscit Mnaseas immitem, quæ piscibus abstinere iusserit reliquos, quoniam eo cibo ipsa insigniter caperetur. Hanc à Mopso Lydo in mare præcipitatam (Xanthus scribit) cum Ichthye filio, & à piscibus deuoratam. Nec me fallit, Astarten quoque fuisse in Syria deam, vt Ælianus auctor est, ac in Apologetico Tertullianus. Sed eam esse Venerem quartam, quæ Adonidi nupserit, manifestum. Marcus Tullius facit, De deorum natura tertio. Qua in re addubitasse virum in literis clarum, admiratione non caret. Sciendum tamen, Augustinum in libro Iudicum, Astarten non aliam putasse, quàm Iunonem. Astures autem vulgo notæ aues sunt, sic nuncupatæ Firmico Matheseos quinto, qui & falcones non reticet. Porrò inueni in Græcorum veteribus memoriis, Semiramidem postea quàm Nini vxor sit facta, sic illum despexisse, vt extentis ab eo precibus contenderit, vel diem modò vnum in regia sella sedere permitteret, diademate cultam, obeuntémque regiũ munus iuri dicundo sanciendóque, quæ viderentur. Quum adnuisset Ninus, omnésque dicto audientes esse, imperasset, perinde ac sibi tum illa satellitum ingenia & promptitudinem periclitans, moderatè admodum initio vti imperio est visa. Vt verò nil omnino aduersantes est conspicata, ac strenuè quæ forent iniuncta persequentes, mox comprehendi Ninum iussit, ac in vincula coniici, atque inde interimi. Semiramidis item honesta Plutarcho mentio est: Præclara (inquit) censentur in Assyria Semiramidis facinora: magna item in Ægypto Sesostris. At Phryges, vel nunc illustria admirandáque Manica nuncupant, ob Manin ipsorum regem vetustissimum bonitate, ac potentia perinsignem. Eum verò à quibusdam etiam Masdem vocari. Dicitur & mannos, colli ornamentum: vnde mannophori nuncupantur maniacia habentes, idest aurea peritrachelia. Apud Galenum manotica legimus aliminata, quibus intelliguntur, quæ litu rarefaciendi vim habent: sicuti addensantia, dici pycnotica valent: nam πύκνωσις & μάνωσις, contrariæ intelliguntur affectiones. Mannos item, seu mannulos, vt est apud Martialem, equos dicunt haud ita magnos ac præmites, vulgus (vti scribit Porphyrio) burdos vocabat. Hinc restitui potest Hieronymi locus ad Pammachium, Vbi feruentes videris buricos mannos: legendum, feruentes mãnos. nam burdos, veluti interpretamentum ab sciolo quopiam superadditum per imperitiam mox cõtextui est insertum: nec in omnibus codicibus id agno-

A scitur verbum. Burdones dici videntur quoque ab Iureconsulto, Digestorum tricesimosecundo, ac De legatis tertio. De Semiramide nouimus & illud, Ab ea institutum morem, vt viris dominarentur vxores in Asia. Quam consuetudinem, Alexandro res ibi gerente, seruatam etiamnum exploratissimum est. Sunt qui ab eadem comperta primum metalla prodant. Cæterum, ipsa hæc tam celebris, támque omnium laudata calculis, libidine efferata in sæuitiem B quoque dilapsa fertur: nam quum à viri obitu in concubitum sibi ex militibus deligeret, appeterétque: qui in castris forma præstarent, omnes postea immaniter atque efferatè contrucidabat. Demum à filio Nino interemptam, produnt aliqui, quúmque eius quoque congressum appetiisset. Diodorus à fabulis suis non recedens, quum præfectis omnibus, vt filio audientes dicto forent, iniunxisset, euanuisse comminiscitur, atque ex oraculo ad deos abiisse. Sunt ex C Græcis, qui Nini filium in agris natum, putent Agrona nuncupatum.

Quæ sint septem orbis terræ celebrata spectacula: quámque in iis euariet historia. Capitolinus Iupiter, qui Coryphæus. Diana Coryphæa. Interim de Serapeo Alexandriæ. Pyramides cur dicantur.

Cap. VI.

D Sed enim quia eiusdem fœminæ opus fuisse narratur, mirabilis obeliscus, longitudine centum & quinquaginta pedum, latitudine verò spissitudinéque quatuor & viginti, ex Armeniorum montibus lapide exciso: qui ob rei excellentiam via nobilissima Babylone excitatus, inter septem miranda connumeratur, non ineptè fecerimus: quoniam bibliotaphi non sumus, & promos illos sordidos ac tenaces auersamur, quibus con E dum agere, in summa votorum est: si quæ de septem illis orbis terræ celebratis miraculis, etiam si otiosis parte plurima, inertibúsque, compertius sunt adnotata nobis, huic potissimum parti suppinxerimus. Ergo in eum venit ordinem, Dianæ in primis Ephesiæ templum: inde Mausolæum, hoc est Mausoli sepulchrum; colossus solis apud Rhodios: Iouis Olympici simulacrum, quod Phidias fecit ex ebore: muri Babylonis, quos item excitarit regina Semiramis: pyramides in Ægypto, ipse hic (de quo diximus) obeliscus. Cæterum, studiosi F amplius commonendi, ex veteribus non omnes eadem sensisse: nam ex iis quæ recensuimus, aliquo expuncto, sunt qui Cyri regis archiuum substituant, quòd arte prodiga Memnon sit confabricatus, illigatis auro lapidibus, sicuti Cassiodorus scribit. Inueni qui vrbis Romæ Capitolium hisce insererent miraculis: cuius excellentiam mirè effert Ammianus Marcellinus, vbi ait, Serapeum Alexandriæ atriis & columnis amplissimis, ac spirantibus signorum figmentis, & reliqua ope-G rum multitudine ita est exornatum, vt post Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum cernat ambitiosius. Erat tamen in Vrbe, vetus Capitolium & nouum: & hoc quidem regione sexta, octaua illud. In Capitolio præterea deorum omnium simulacra celebrabantur. Sed & apud Corinthios supra theatrum, Iouis erat sacellum, quod Romana voce καπιτωλίου διός dicebatur: sed (inquit Pausanias) nuncupari Græcè κορυφαῖος valet. Verum & apud Epidaurios in montis api-H ce Dianæ visebatur sacellum, quam vocant Coryphæam, cuius quodam cantico meminerit Telesilla. Adeóque euariat historia, vt in libro quo rimatur exactè Plutarchus Prudentioráne terrestria sint an aquatica, Ceratinon Apollinis aram ἐν τοῖς ἑπτὰ καλουμένοις θεάμασι ὑμνουμένων scribat, idest inter septem

spectacula

ſpectacula celebratam. Sed & penſiles Babylonis hortos in hanc cenſuram plerique admittunt. Cæterum de pyramidibus, cur ſic dicantur, ambagioſum grammaticis fit: quibuſdam eos laceſſentibus, qui ἀπὸ τοῦ πυρὸς, ideſt ab igne, inflecti opinantur, quoniam abſque auctore dici credunt. Propterea Stephani veſtigia inſequuti, ab tritico, quod πυρὸς nuncupatur, deduci malunt: quoniam eo illuc aggeſto, fames per Ægyptum irroborarit. Sciendum tamen, prioris ſententiæ auctorem videri Ammianum Marcellinum libro ſecundo & viceſimo: Quia (inquit) figura in acutum deſinẽs, ab geometris ſic appellatur, quòd in morem ignis in conum ingruat.

Byſſina verba, quæ intelligantur. Quid in oratore præcipuum: déque in oratione magnificentia, & ſplendore. Aſiatica oratio. Quid epiphonema. Virgilius illuſtratur bis. Cyriologia. Altercatio ab oratione quo differat. Sine controuerſia quid ſit. Actio & oratio quo differant. Hordearius rhetor.

Cap. VII.

PAryſatin Cyri & Artoxerxis matrem dicere ſolitam, accepimus: Regem qui promptè nec animo timidiore concionaturus foret, debere byſſinis vti verbis. Id quum amplius dignum obſeruatione eſſet viſum, ſcrutabamur accuratius, quidnam altiſſimi ſenſus mulier complecti ea ſententia voluiſſet. Ac illud quidem non ineptè ex eruditorum albo videmur eruiſſe: Byſſina verba dici, quæ ſublimitatem habeant ac magnificentiam, nitorem quoque & auctoritatem: quando hæc pars eſt, quæ popularem exprimere fragorem poteſt, ac efficere, vt dicentes laus proſequatur inſolita. Etenim quid aliud fuiſſe credimus, cur populus Romanus in cauſa Cornelij admirationem, non acclamatione tantùm, ſed etiam plauſu confiteretur? In ea profectò (quod Fabius ait) maximus omnium orator, non fortibus modò, ſed etiam fulgentibus armis eſt præliatus. Nec id vnquam eſſet aſſequutus docendo iudicem tantum, & vtiliter demum ac Latinè perſpicuéque dicendo. Optimus (inquit M. Tullius) eſt orator, qui dicendo animos audientium & docet & delectat & permouet. Docere, debitum eſt: delectare, honorarium: at neceſſarium, permouere. Hi ſunt, quos exhorreſcunt homines, quos ſtupent dicentes: in quibus exclamant, quos Deos inter homines (vt ita dicam) putant: qui diſtinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminatè & rebus & verbis dicunt: & in ipſa oratione, quaſi quendam numerum verſúmque conficiunt. Sed quærat fortaſſe quiſpiam, quidnam in oratione ſplendidum propriè dicamus aut magnificum. Nam & libro tertio Quintilianus verborum magnificentiam non validius aſtruit affectandam ſuaſorias declamantibus. Et libro quarto: Tribus (inquit) narrandi virtutibus adiiciunt quidam magnificentiam, quam μεγαλοπρέπειαν vocant. Hanc verò mox videtur Fabius intelligere ſupra modum ſe attollentem orationem. In Rhetoricis ad Alexandrum, in ratione generis demonſtratiui Ariſtoteles ita ſcribit: Congruet autem laudibus, nominibus etiam multis circa vnumquodque vti, & ſplendidam facere orationem atque magnificam. At Fortunatianus, Quæ ſunt (inquit) verba ſplendida? quæ natura ſua nitida ſunt, quæ copulata facilius claritatem ſuam oſtendunt: vt quadriremem, quam in ſalo fluctuantem reliquit. Sed hæc magnificentia (inquit) atque magnitudo, non omnibus eſt accommodata locis: quoniam ſunt quædam partes cauſæ, quæ verba humilia deſiderant: vt latet in ſcalis tenebroſis Cominius. M. Tullius libro De oratore ſecundo, genus dicendi in Craſſo magnificum fuiſſe dicit atque præclarum. Et ſeptimo Noctium Atticarum Gellius: Magnificum in Vlyſſe apud Homerum, & vber dicendi genus admiratur: ſubtile in Menelao, & cohibitum: mixtum in Neſtore, ac moderatum. Demetrius Phalereus in libro περὶ ἑρμηνείας, agens de characteribus, magnificum tenui contrarium ſtatuit, proptereáque illi non permiſceri: mox verò magnificum itẽ logion dici autumat, ac tribus conſiſtere, ſententia, dictione, necnon compoſitione commoda. Syntheſis autem magnifica, calculum quoque Ariſtotelis adiiciente ſententia, eſt pæonica. Pæonis verò ſpecies duæ: nam vnus procatarcticus nuncupatur, cuius prima ſyllaba extenditur, corripiuntur tres inſequentes, vt ἤρξατο δὲ: alter verò catalecticus, priori antiſtrophus, nam primæ corripiuntur ſyllabæ tres, poſtrema productiore, vt τὰ ἀραβεια. In orationis autem magnificæ colis, à procarctico exordiendum pæone, ac conſequi catalecticus debet: prorſúmque ita diſtribuendum, vt à longis ducatur initium, & deſinentia fiat in eaſdem. Siquidem natura longis ineſt præcellens quiddam: & (quod ſcitu digniſſimum eſt) compoſitionis δυσφωνία, hoc eſt aſperitas orationi plerunque magnitudinem conciliat: vt apud Homerum totius eloquentiæ auctorem eminentiſſimum,

ἄιας δ᾽ ὁ μέγας αἰὲν ἔφ᾽ ἔκπει χαλκοκορυστή.

Sed apud Maronem quoque,

Fremet horridus ore cruento.

Epiphonema quoque, quod eſſe dictionem exornantem deſcribere licet, in oratione vel magnificentiſſimum, arbitratur idem Demetrius. Nam alia ſunt, quæ enuntiationi ſubſeruiunt: alia ornatus gratia inferuntur, vt apud poetarum coryphæum, quem male feriati multi non enarrant quidem pueris ſuis, ſed inuoluunt, implicant, conuellunt: etiam ſi in ſua ſe illum poteſtate habere deblaterant ſæpicule,

Tantæ molis erat, Romanam condere gentem.

Omninóque videtur epiphonema triglyphis diuitum perſimile, ac purpuræ latiori. Eſt enim ipſum quoque in oratione diuitiarum indicium. Denique etiam poetica quandoque magnificentiam in dicendo reſipiunt quandam. Cæterum, hæc non tam imitatio fuerit, quàm metatheſis. Nam & ſi quid à poeta mutuetur Thucydides, proprietate quadam circumueſtiens, ſuum videri facit. Etenim Homerus Cretæ volens magnitudinem exprimere, περίρρυτον vocauit. Thucydides verò honeſtum putat vnanimiter ſentire Siculos, γῆς ὄντας μιᾶς καὶ περιρρύτου, ideſt vnius exiſtentes terræ ac circumfluæ. Vbi idem vtique, ſed tamen diuerſum dicere videtur, quoniam non tam reſpicere magnitudinem creditur, quàm concordiã quoque. Magna profectò res eſt ac præcellens, appoſitè ſcitéque ornaſſe orationem, & quæ pauciſſimis omnino contingat. Reliqua huius palæſtræ etiam multis. Hoc illud eſt quod admirationem parit. Cultam verò ſanámque orationem huiuſmodi, cyriologiam vocant Græci, ſine lenocinio expolitam intelligentes. Quamobrem rectè Cicero quadam ad Brutum epiſtola: Eloquentiam (inquit) quæ admirationem non habet, nullam iudico. Ariſtoteles quoque eandem maximè petendam putat. Sed ornatus hic eſſe virilis debet: cincinnis enim offendimur & fuco: nam & vnguentis minus diu oblectamur ſumma & acerrima ſuauitate conditis, quàm iis moderatis. Quin laudatur magis, quòd terram (vt Cicero inquit) quàm quòd crocum olere videatur. Niſi quòd in demonſtratiuis floſculos omnes, velut inſtitor quidam eloquentiæ, captabit orator. Aſiaticam orationem putat Cicero adoleſcentiæ congruere magis, quàm ſenectuti. Eſſe verò genera eius duo: vnum ſententioſum & argutum, ſententiis non tam grauibus & ſeueris, quàm concinnis & venuſtis: alterum non tam ſententiis frequentatum, quàm verbis vo-

lucre atque incitatum. In oratore autem opimum,& tanquam adipale dicendi genus charum, Phrygum Mysorum irridetur. Illud minus omittendum: orationi perpetuæ altercationem opponi, quippe causa perorata, quum iamiam in consilium mittendi iudices forent, actor & reus oratione breui se inuicem impetebant: quod scribit Quintilianus,& in quadam epistola Plinius, post perpetuam orationem venisse ad altercationem scribit: quin T. Liuius rem ab perpetuis orationibus in altercationem versam tradit. Comperti quandoque sunt altercatione potetiores, qui oratione perpetua. Altercationis exemplum est pulcherrimum primo Epistolarum ad Atticum. Oratio sine controuersia nuncupatur, in qua status reperiri haud queat: hinc Gellianum illud rhetoris Iuliani, Adolescens hic sine controuersia disertus est. Ad rem pertinet illud quoque: actionem contineri modò intra cancellos disceptantium. Agi quippe causa dicebatur, quum de re cognosceret iudex. At causa iam transacta, oratio plerunque in libris conscribebatur. Proinde scimus factum quandoque, vt in agendis causis celebrarentur multi, quorum in conscribendis orationibus improbabatur industria. Hinc tradit Dion: quum Miloni oblata Ciceronis oratio foret, in id prorupisse, vt nunquam habitam asseueraret. Nam si (inquit) sic actitata esset causa, mulos Massiliæ non esitaret Milo. Astipulatur in Epistolis libro primo Plinius: fieri posse (inquiens) vt sit actio bona, quæ non sit bona oratio. Non posse autem non bonam actionem esse, quæ sit bona oratio. Est enim oratio, actionis exemplar,& quasi ἀρχέτυπον. Plotium Gallum appellabat Marcus Cælius hordearium rhetorem, vt inflatum irridés ac leuem sordidúmque.

Byssina vestimenta quæ sint. De phæo paucula obiter: déque lineis, seu camisiis. Amorgina vestimenta. Leucophæus, leucotheus, leucothea. Thapsinus color.

Cap. VIII.

CÆterum illuc iam reclinandum, cur byssina dicantur verba, de quîs latius iam dissertasse videmur. Byssina vestimenta ex Græcis quidam interpretantur dici succo herbæ infecta, quæ dicatur byssus. Nam in Theocriti pharmaceutria, pro colore byssum accipiunt: & βύσσινον, Sudas interpretatur βύσσῳ βεβαμμένον. Et in Euangelio, diuitem legimus bysso ac purpura indui solitum. At Pollux Onomastici septimo, lini genus accipit byssum apud Indos. Leuitici capite vicesimosexto: Cortinas præcipit Dominus de bysso fieri retorta & hyacintho ac purpura, coccóque bis tincto, variatas opere plumario. Esse verò byssum inibi testantur interpretes, lini genus candidissimi. Vnde Apocalypsis decimonono: Byssinum enim, iustificationes sanctorum sunt. Et Prouerbiorum tertiodecimo: Byssus & purpura, indumentum eius. Est & nomine eodem pretiosior lana, colorem præferens auri ac nitorem, vti visum plerisque. Byssum apud Elidem modò nasci, Pausanias scribit, ac nullibi præterea in Græcia. Tenuitate nec esse Hebræa inferiorem, verum esse flauam minus. Plinius decimonono: Asuestino (inquit) lino principatus toto orbe, proximus byssino, mulierum maximè deliciis circa Elin in Achaia genito, quaternis denariis stipula eius permutata quondam, vt auri. Byssi meminit & Philostratus iis ferè: Homines (inquit) qui secundum Indum flumen habitant, lineis amiciuntur vestibus, etenim linum in agris plurimum nascitur: calciamenta gestant ex byblo, siue papyro: nobiliores, bysso induuntur. Byssum verò ex arbore nasci ferunt, quæ basi quidem populo sit persimilis, foliis verò salici. Nam ab Indis legi ex arboribus linum, auctor scribit Arrianus. Id quum vidisset Apollonius, lætatus plurimum est, ἐπειδὴ ἔοικε φαιῷ τρίβωνι, idest frugi amictum phæum, quoniam referre videbatur. Diximus alibi, phæum tradi (Galeno auctore) colorem in nigri albíque meditullio, inesse verò lugubre quiddam apparet, in Demetrij & M. Antonij historia. Nam Antiochus cognomento Hierax, vbi fratrem quo cum de regno certauerat, interemptum credidit, purpura posita, phæum sumpsisse indumentum dicitur, auctore Plutarcho. Sordidos etiam panes, phæos nũcupauit Alexis. Verum & in Nemeæis, quod epitaphium certamen fuit, assedisse iudices legimus stolis circumamictos phæis, atque ita de certantibus pronuntiasse. Inde leucophæum dici, norunt paulò eruditiores. Apud Firmicum Matheseos secundo, leucotheum nuncupari colorem legas sæpicule: Libra (inquit) colorem signat viridem & leucotheum: ni fortè mendum exemplarium est. Leucotheam vocari Ino cecinerunt mythici, quoniam furens per Leucum agrum excurrit, qui adiacet Megaridi, & in mare præcipitem se dedit. Sed Nereidas item Leucotheas appellauit Myrsinus. Emplastros phæas in Dioscoride, nigras interpretantur, Celso auctore. Byssinæ porrò vestis commeminit Hieronymus quoque, quæ adhæreat corpori, & ea vtantur sacerdotes, vt habentes vestimentorum pulchritudinem, discurrant nudorum celeritate. Byssinas verò hasce, lineis militaribus consimiles arbitratur, quas sermone vulgato camisias vocent, quibus conuestiti milites, & ad cursum expediti, & ad prælia peruibrando iacula sint præceleres, quum aptæ habeantur membris, & astrictæ corporibus. Erant & amorgina vestimenta byssinis ferè similia, meminit contra Timarchum Æschynes. Sed Eupolis quoque, & in Lysistrate Aristophanes, est enim lini species amorgis. Erant verò indumenta hæc πολυτελῆ, idest impensæ multæ. Quoniam verò de phæo actum nobis, cui insit lugubre quiddam, haud ab re puto illud adiecisse: thapsinum dici funereum colorem, quia in Phocione ita scribit Plutarchus: Tæniæ (inquit) quibus peruinciunt μυστικὰς κοίτας, θάψινον ἀντὶ φοινικοῦ χρῶμα καὶ νεκρῶδες ἀνηνόχεσαν. Sunt qui flauum interpretentur, ab thapso, vnde inficiuntur lanæ, quin & capilli, quod esse Scythicum arbitrantur. Thapsinas tunicas, in Ptolemæi pompa ex Callixeno recensuit Athenæus.

Indi sagittarij exemplo commoneri nos, quàm sit famæ parcendum. Indorum sagittæ quantæ, qualésve habeantur ex historia. Chele. Glyphis. Glyphon. Glyphanon. Glyphium antrum. Glyphia nymphæ. Crenæ.

Cap. IX.

FAmæ dispendium quanti omnino faciendum sit, præsertim si auctior ea sit, inque hominum animis diu iam irroborarit, multa (opinor) perdocent abundè: sed exemplum tamen vnum ex veteri memoria vi quadam ampliore mentibus affigere videtur. Fuit inter Indos sagittator eximius, de quo percrebuerat fama, sagittas ab eo tanta peritia dirigi, vti vel per annulum transirent. Fortè vir hic ad Alexandrum captiuus est perductus, ea tempestate qua is Imperator aduersus eas gentes proferebat imperium. Quúmque hominis gloriam inaudisset, optauit, se præsente ostentari artem. Renuit ille. Indignatus Alexander rapi eum iussit, ac interimi. Dum verò ad supplicium duceretur, conuersus ad milites: Ego (inquit) Per

multos

multos dies artem excutiendi sagittas desieram, nec minimum quidem in eo exercebar: proinde veritus, ne ob insuetudinem voto exciderem, recusaui quod iniunxerat Imperator. Quum Alexandro nuntiata forent ea, mitti hominem euestigio iussit, multisque etiamnum donis affecit, animi altitudinem miratus, mori præoptantis, quàm videri opinione minor. Tela verò, quæ Indus excutiat sagittator, esse Arrianus scribit, trium propè cubitorum, ferrique tanta vi, vt non clypeus, non thorax, non aliud quicquam summæ firmitudinis & quàm validum obsistere obluctatiue queat, si ab Indo sint emissa. Q. Curtius duorum modo cubitorum sagittas facit, ni alterubi mendum, interpellatúmque sit exemplarium. Ex abundáti verò fuerit id: sagittæ chelen, aut excisionem cui inseratur neruus, dici glyphida. Est & eo nomine columnæ caput: sed & scalptorium instrumentum, quod glyphon item vocant: quin & glyphanon Theocritus. At Glyphion cum antro mons est, vnde sunt Glyphiæ nymphæ. Nec illud ignorandum: glyphidas in sagittis, Latinè crenas nuncupari: quanquam & arcuum summa suas habent crenas.

Qua ratione inficerent sagittas Scythæ: déque eorundem more in sagittando. Tollitur ex Plinio obscuritas. Arabas item, ac Indorum nonnullos tingere sagittas veneno. Cur Galli sagittas helleboro collinant. Toxicum vnde. Conion. Coniazomenos. Brachmanum mos inficiendis sagittis.

Cap. X.

Atqui in hac sagittarum mentione illud non erit vtique ab instituto dissitum, &(vt Græci dicunt) ἀπροσδιόνυσον, si Plinium aliquo modo illustrauerimus, in cuius intellectu nunquam non conciso nimis atque detruncato mirè centones farciunt plerique. Quos tamen si audias, putes Sibyllæ folium recitari: ita sibi placent, ita applaudunt, veluti planè rem ipsam acu attigerint, quod Plautus ait. Igitur morem fuisse Scythis perueterem scribit, sagittarum aciem tingere viperina sanie & humano sanguine, irremediabili scelere. Nam mortem ilicò affert, etiam leui tactu. Operæpretium verò est, adnotasse, qua ratione Barbara illa immanitas genus id conficeret: nam suppetit eius rei memoria ex Græcis monumentis, præcipuéque Aristotelis in Admirabilium relatione, si tamen Aristotelis officinam resipit lucubratio ea. Obseruabant ergo Scythæ viperas, vbi iam peperissent, sic enim captas diebus aliquot liquescere sinebant: mox vbi computruisse viderentur satis, in ollam sanguinem hominis vnius totum infundebant, adobruebántque in sterquilinio, vase diligenter obturato: vbi verò & hic contabuerat, eximebant, sumentésque quod supernatasset iam aquosum, sanieique viperinæ promiscentes, ita letale conficiebant venenum. Et Scythæ quidem sagittis plurimum vtebantur. Nam in Exampæo, qui est inter Boristhenem & Hypanin locus, ahenum fuisse dicatum, Herodotus scribit, sexcentarum amphorarum capax, ex aculeis modò sagittarum conflatum. Sic enim Ariantam regem Scytharum iniisse numerum, allata ab vnoquoque sagitta vna. Legimus porrò Dario Persarum regi à Scythis caduceatorem cũ id genus muneribus missum, aue, rana, mure, sagittis quinque. Quæ Gobryes è septem vnus, qui magos sustulerant, ita coniectanter est interpretatus: Ni Persæ effecti, vt aues in cælum subuolassent: aut veluti mures, terræ ima subiissent: aut perinde ac ranæ desiluissent in paludes, Scytharum vim non euasuros sagittis adobrutos. Quin & Scythica narratur suppellex, iugum boum, aratrum, sagittarum pharetra, quibus cum amicis vtantur, & aduersum inimicos. Adiici & quo vectantur, currus potest: sunt enim ἄοικοι, hoc est domibus nullis: qua in re vel nimium sibi placent, quòd solari quadam circumuectentur imagine. Arabas quoque solitos inficere veneno sagittas, ex thesauris Iulij Pollucis obseruatum nobis est. Sed & alicubi periclitatum in India Alexandri exercitum, prodit historia, imbutis virulenta sanie gladiis, vt ictu vel leuissimo internirent percussi: quanquam mox per quietem herba Alexandro monstrata, quæ remedio præsentissimo tantæ cladi obuiam iret. Gallos adnotatum est, helleboro sagittas collinere, quòd iis in venatibus transfixis feris, multo carnes efficiantur teneriores ad epularũ vsum, recisis tamen abiectisque quę vulnus ambiunt, propter hellebori contagium: etiam si eo aduersus Zenonis decreta stilum districturus Carneades superna corporis repurgasse narratur. Auctor item Strabo est, Transalpinæ Galliæ peculiarem haberi arborem ficui persimilem, lacte cuius perniciosissimo sagittas inficiant. Quanquam & artifex, præcipua venena miscendi olim fuisse, tradatur mundi portio illa. Quod in Cimbrum Tullium significarit Maro: id quod obseruatum Hermolao est. Sed & libro octauo meminit Fabius: Cimber hic fuit (inquit) à quo fratrem necatum, hoc Ciceronis dicto notatum est, Germanum Cimber occidit. Obiter illud adnotaro: helleborum plerisque flatilem nõ admittere. Scribit Paulus Ægineta, toxicum videri nominatũ, quòd eo à Barbaris inficerentur sagittæ, quas dicunt Græci τοξεύματα. Approbat id ipsum & in Alexipharmacis Nicandri interpres, eos refellens, qui toxici appellatione τὰ κώνεια accipiunt, idest cicutam, quando inter vtraque interstitium sit vel maximum. Coniazomenus vocant Græci auctores, qui letiferum hauserint pharmacum, quoniam mortifera sit cicuta. In Harmatis, quæ Brachmanum ciuitas est, linebantur sagittæ venenata sudoris vi, ex serpentium quarundam carnibus solis ardore colliquatis, depromptі. Ea malo inerat potentia, vt primum obstuperet corpus, mox peracuti insequerentur dolores cum tremore ac contractione. Cutis atrior mirè frigescebat, reiectabatur subinde bilis quoque: proliciebatur ex vulnere nigrum virus, ac spumosum, cuius contactu contabescerent omnia.

Qui dicantur computatorum digitis similes. Orontis historia. Scirpum dici vitiose, ac scrupum recte. Digitorum gestu supputasse veteres. De Iano pancula. Iannarius vnde.

Cap. XI.

Orontem Artoxerxis Persici regis generum legimus, quandoque indignatione quadam à socero damnatum, ac honore deiectum, quum se contemptibilem animaduerteret, ac esse ludibrio inimicis, solitum dicere: Principum amicos videri consimiles arithmeticorum seu computatorum digitis. Nam sicut hi computando nunc myriada, qui numerus decem millia continet, gestu conficiunt: nunc verò monada, idest vnitatem: pariter & qui regibus sese insinuant, modò pollent plurimum: súntque omnibus conspicui, fumos vendi tantes, à multis frequentantur, obseruantur, coluntur. Plurimorum etiam vitam à principe deprecantur: mox verò, qui fortunæ mos est, deuoluti in imum derisui sunt omnibus: quique quàm plurimis opitulabantur, vix iam se tueri queunt, audiuntúrque subinde voces: Nunquam, si quid mihi credis, amaui hunc hominem. Quò enim fortuna, eodem & pronus hominum fauor proclinatur. Proinde ex historia

prouerbij elicere schema possumus, vt regum familiares, νῦν μὲν τὸ πᾶν δυναμένους, νῦν δὲ τοὐλάχιστον. id est, qui nunc omnia possunt de se promittere, nunc verò minimum, dicamus esse computatorum digitos. Sed enim quia mos hic, vt est, videri obscurior potest, & planè scrupus quidam (etiam si Barbarè scirpum dicere nonnulli ænigma permittunt sibi, mẽdosis Gellij codicibus in tendiculam impacti. Scrupos esse Festus scribit, saxa asperiora) amplius fusiúsque tota res claritati admouenda est, nubilo difficultatis excusso. Eo quidem procliuius, quòd múltis (vt dicitur) mutuas trademus operas. Nam & perobscurè Pro magia oratione secunda Apuleius, Si triginta (inquit) annos pro decem dixisses, posses videri pro computationis gestu errasse, quos circulare debueris, digitos aperuisse. Plinius quoque auctor est, Ianum à Numa rege dicatum digitis ita figuratis stetisse, vt trecentorum sexagintaquinque dierum nota, per significationem, anni, temporis & æui se Deum indicet. Super quo interim adnotatu non indigna sunt, quæ à Græcis in hunc vsum deriuauimus: quippe Ianuarium esse inquiunt quadriformem statuam, propter conuersiones quatuor, quas τροπὰς vocant. Sed alios eum ita effingere, vt dextra clauem teneat, vt temporis principium & anni reclusorem & patulcium atque custodem, aut scutum: alios verò in dextra τ habentem, in sinistra verò ξε, quia non alius sit, quàm annus. Ex quo Longinus, quasi æonarium interpretari conabatur Ianuarium. Illa verò nota τ, trecentos signat, ξ verò sexaginta, at ε quinque. Obseruanda & quæ scribit Hieronymus, Qui triginta (inquit) digitorum coniunctione molli, sexaginta verò superiore digito depresso signari. Porrò centesimum numerum de sinistra transferri ad dextram, & iisdem quidem digitis, sed non eadem manu quibus in læua, significari. Proinde Nicarchus facetè in vetulam nimio plus viuacem, quæ annis etiam ceruos transcenderet, ita ludit, vt iterum iam sinistra computare annos scribat,

ἡ φάος ἀθρήσασ' ἐλάφου πλέον, ἡ χεὶ λαιῇ
γήρας ἀριθμεῖσθαι δ' εὖ πρὸν ἀρξαμένη.

In Apologetico item Florens Septimius, Multis (inquit) instrumentis cum digitorum supputatoriis gesticulis assidendum est. Scribunt Euangelicæ paginæ interpretes Matthæi tertiodecimo, Triginta referri ad nuptias, sexaginta ad viduas, centum (qui numerus iam est in dextra) ad virginitatem. Sed enim quo planius cumulatiúsve percipi ipsa hæc per digitos computatio queat, ad verbum subiiciemus, quæ doctissimus Christianæ veritatis cultor, literis Beda mandauit. Si commonuero prius, decenter arithmetices digitos in hoc vsu à Martiano dici vermiculatos: Digiti verò virginis (inquit) recursantes incomprehensæ mobilitatis scaturigine vermiculati.

Quo digitorum gestu veteres supputarint. Grunnij historia. Digitorum crepitus apud priores quid innueret.

Cap. XII.

QVum (inquit) vnum dicis, minimum in læua digitum inflectens in medium palmæ artum figes. quum autem duo, secundum à minimo flexum ibidem impones. quum tria, tertium similiter inflectes. quum dicis quatuor, itidem minimum leuabis. quum dicis quinque, secundum à minimo similiter eriges. quum sex, tertium nihilominus eleuabis, medio duntaxat solo, qui medicus appellatur, in medium palmæ fixo. quum septem dicis, minimum solum supra palmæ radicem, cæteris interim leuatis, impones. iuxta quem quum dicis octo, medium. quum nouem, impudicum è regione compones. A quum decem enuntias, vnguem indicis in medio figes artu pollicis. quum viginti, summitatem impudici inter nodos indicis & pollicis arctè figes. quum dicis triginta, vngues indicis & pollicis blando coniunges amplexu. quum dicis quadraginta, interiora pollicis lateri vel dorso indicis superduces, ambobus duntaxat erectis. quum quinquaginta pronuntias, pollicem exteriore artu instar Græcę literæ gamma Γ curuatum ad palmam inclinabis. quum sexaginta, pollicem (vt suprà) curuatum, indice circumflexo, B diligenter à fronte præcinges. quum dicis septuaginta, indicem (vt suprà) circumflexum, pollice in longum extenso implebis, vngue illius duntaxat erecto trans medium artum indicis. quum octoginta, indicem (vt suprà) circumflexum, pollice in longum tenso, implebis, vngue videlicet illius in medium indicis artum fixo. quum dicis nonaginta, indicis inflexi vnguem radici pollicis erecti infiges. Et hos quidem numeros læuæ gestu ita enuntiari, idem auctor colligit. Deinceps conuersus ad dex- C tram, quum (inquit) centum significas, eodem vtaris modo, quo in læua decem monstrabas. ducenta in dextra, quo modo in læua viginti. Eadem ratione & cætera vsque ad noningenta. Item mille in dextra, quo modo vnum in læua. duo millia in dextra, quo modo duo in læua. Et reliqua vsque ad nouem millia. Porrò decem millia quum dicis, læuam in medio pectoris supinam appones, digitis tantum ad cælum erectis. quum viginti millia dicis, eandem pectori expansam latè superpones. triginta mil- D lia quum dicis, eadem prona, sed erecta, pollicem chartilagini medij pectoris immittes. quadraginta millia quum dicis, eandem in vmbilico erectam supinabis. quinquaginta millia quum dicis, eiusdem pronæ, sed erectæ, pollicem vmbilico impones. sexaginta millia quum dicis, eadem prona femur læuum desuper comprehendes. septuaginta millia quum dicis, eandem supinam femori superimpones. octoginta verò millia, eandem pronam femori superimpones. nonaginta item millia, eadem lumbos compre- E hendes, pollice verso ad inguina. At verò centum millia, ducenta millia, & deinceps vsque ad nongenta millia, eodem quo diximus ordine, in dextra corporis parte complebis. Decies autem centena millia quum dicimus, ambabus inuicem consertis manibus digitos implicabimus. Verum prius quàm cætera subnecto, quæ sunt huius pragmatiæ, illud de Grunnio non prætereundum, quod ad digitorum attinet gestum, & est ab Hieronymo mutuandum ipsius maximè verbis: Testudineo (inquit) gradu ad loquen- F dum incedebat Grunnius, & per interualla quædam vix pauca verba carpebat, vt eum putares singultire: mox adducto supercilio, contractisque naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat: hoc signo ad audiendum discipulos prouocans. Tum nugas meras fundere, ac aduersum singulos declamare: Criticum diceres esse Longinum, notare quem vellet, ac de senatu doctorum excludere. Hinc Valerius Martialis,

G

Dum poscor crepitu digitorum, & verna moratur,
O quotiens pellex culcitra facta mea est.

Sed & alibi:

Digiti crepantis signa nouit eunuchus.

Quintiliani & M. Tullij auctoritates prædictis accommodantur, & Iuuenalis quoque. In digitos mittere, quid: item in digito mori.

Cap. XIII.

H HÆc de ratione canonica supputandi, hac parte, vbi se maximè ingessit occasio, pertractare collibuit: tum vt vetus ratiocinij mos in ea re notior fieret, vel circumforaneis,

neis, & pullato circulo: tum verò vt enucleatius multa & doctius perciperentur, quæ maximi auctores, velut aliud agentes attigere: quale est Fabii illud ex Oratoriarum institutionum libro primo, Si actor (inquit) non dico, si circa summas trepidat, sed si digitorum incerto solum aut indecoro gestu à computatione dissentit, iudicatur indoctus, vt vulgatum Iuuenalis illud prætercam,

Atque suos iam dexta computat annos.

Ex hac porrò ratione illud est quod sæpe legimus, In digitos mittere: pro eo quod est, accuratè supputare. Hinc & illud in Epistolis ad Atticum ex libro quinto, Præsertim quum senatusconsultum modò factum sit vt puto, postquàm tu es profectus in creditorum causa, vt centesimæ perpetuo fœnore ducerentur: hoc quid intersit, si tuos digitos noui, certè habes subductum. Verum & illud non reticuisse candidi (opinor) fuerit animi, etiam si videbor plerisque, desultorius in quadrigarum curriculum incurrere, vti est apud Marcum Tullium. Veruntamen quod nil obest, concoxisse perfacilè fuerit, aut transiluisse, si cui minus arrideat quando nulla hic echinorum asperitas. In digito mori, nil omnino ad computandi canones facere: sed de animalibus intelligendum id, quorum genitalia vel corporis partes aliæ opportunæ, digitis veneno litis contactæ mortem inferunt. Cicero pro Scauro: Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam obliuit. Plinius: Sed antiquorum curam diligentiámque quis possit satis venerari? quum constet, omnium venenorum ocyssimum esse aconitum, & tactis quoque genitalibus fœminini sexus animalium, eodem die inferre mortem. Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes vxores à Calphurnio Bestia, M. Cæcilius accusator obiecit: hinc illa atrox peroratio eius, In digito eas mortuas.

Ægyptium iudicem sanctum intelligi. Iustitiæ laus. Stachane quid. Acrisia quid, & acritos. Agesilai, Philippi, Antigoni exempla. Adecastos iudex qui, & vnde. Alexandri in iudicando mos.

Caput XIIII.

AEgyptium iudicem si quis adagionis schemate integrum intellexerit, nec constupratum, sed sanctum, nihil præmio, nihil metu à iustitiæ semita digredientem, & planè eum quem vocant Græci ἀδέκαστον, qui gratiæ nihil prorsum tribuit: estque, vt ab excessu non temperem, iustitia ipsa iustior, & vel stachane æquior. Est autem Doribus eo vocabulo trutina, cuiusmodi haud ita multos comperias, quando hæc rara auis est: quoniam restibilis litium perniciosior feracitas arriserit pluribus, dysnomia, quam poeta Hesiodus τῆς ἄτης, id est detrimenti ac offensæ contubernalem comminiscitur, nullius non approbata calculo. Non aberrabit vtique is à vero multum. Suggerunt quippe nobis veterum monumenta, Ægyptiis regibus ex præscripto legis antiquæ moris fuisse, iudices mox futuros iureiurãdo adigere, Ne si rex quidem iniusti quippiam iniunxisset, à virtutis medio declinaturos, nec lineam omnino (quod dicitur) moturos. Adiicit Diodorus, in Simandij monumento parte quadam iudicum stetisse signa, eorumque principem ita constitutum, ab eius vt collo suspensa propenderet veritas, ipse autem esset oculis paulò minus clausis, librorum cumulo circumiecto, ceu veritas modò sit inspectanda. Quæ res omnium censetur excellentissima, quando neque hesperus neque lucifer ita nitet, sicut iustus vir, vt dixit Euripides. Nam & Theognis iustitiam continere virtutes omnes comprobat. Hinc Chrysostomo interprete, ab Euãgelista Iustus dicitur Ioseph, non de iustitiæ vnius ratione, sed quod absolutæ foret probitatis, eiusque omnes implesset numeros, vndecunque mirabilis. Quo argumento & ἀδικίαν quodlibet peccatum dicunt. Sed & magnum Agesilaus, quum Asiaticos animaduerteret, Persarum regem ex assuetudine magnum nuncupare: Quónam (inquit) is maior me est, εἰ μὴ δικαιότερος καὶ σωφρονέστερος, idest, ni iustior est ac temperatior. Idem interrogatus, Fortitudóne præstaret, an iustitia. Fortitudine (inquit) nil opus foret, si iustè ageremus omnes. Proinde etiam Plato, in omni sermone suo De republica, proposito infundẽdum animis iustitiæ amorem auertit, sine qua non solum respublica, sed ne exiguus quidem hominum cœtus, nec domus parua constabit. Ire verò ad iudicem (inquit Aristoteles) est ire ad ipsum ius, ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον ἔμψυχον δίκαιον. quod est, iudex esse debet, veluti animatum ius, hoc est sanctus, inadulabilis, inexorabilis, erectus, terrificus. Et in Legibus Cicero magistratum esse scribit, Legem loquentem, legem verò mutum magistratum. Acrisiam Xenophon Rerum Græcarum septimo, vel malum appellat iudicium, vel potius vbi virtutis ac eius (quod decet) nulla habetur ratio, nec quod rectũ internoscitur ἀκρισία δὲ καὶ ταραχὴ ἔτι πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο. idest, acrisia verò & turbatio etiamnum maior inorta post pugnam est. Acritos apud Demosthenẽ pro Ctesiphonte dicitur ἀδιάκριτος: quique quod decet non despicit, ac garrit temere: item indicta causa condemnatus, necnon indiscretus indiuisúsque. Illud vtique parte hac eximiè admirandũ: non ferè quẽquam esse, moribus tã efferatis, támque omnino barbaris, qui in ea re præcellere, non existimet longè pulcherrimum, & vel Biante Prienensi iudicare præstantius. Suppetunt in hoc exempla plurima. Nobis cum delectu seruandus est modus. Machætas causam agebat apud Philippum. Intendebat is minus eis, quæ dicerentur, dormitabátque interim. Mox aduersus Machætam pronuntiauit. At ille vociferans, & rei indignitate intonans altius: Prouoco, inquit. Tum Philippus iam vigilantior, sed & commotior, & ore serio: Ad quem, obsecro te? Et Machætas, Ad te, inquit, sed vigilantem intendentémque. At is excitatior etiamnum, & ad se amplius rediens, quum audisset iniuria affectum Machætam, non rescidit quidem iudicium, sed iniunctam ipse exsoluit mulctam. Idem, quum deprecaretur Harpalus, vt Cratera familiarem, ac gentilem suum, qui iniuriarum esset postulatus, iudicio liberaret: atque ita, ne tamen illi remitteretur mulcta: Eum (inquit Philippus) rectius est, quàm nos ob ipsum, male audire. Atigoni quoque illud memorabile: nam asserente quodam, esse regibus honesta omnia & iusta: Per Iouem, inquit, sed barbaris: nobis verò ea modò honesta quæ honesta, & iusta quæ iusta. Sed Græcè ita, καὶ μὰ Δία εἶπεν, τοῖς τῶν βαρβάρων. ἡμῖν δὲ μόνα καλὰ τὰ καλά, καὶ μόνα δίκαια τὰ δίκαια. Aristidem dicere solitum accepimus, quum ex eo quæreretur, τί ἐστι τὸ δίκαιον; quid est iustum? τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν τῶν ἀλλοτρίων, idest aliena non appetere. Adecaston verò iudicem, cuius initio facta mentio est, ἀπὸ τοῦ δεκάζειν nuncupant Græci, quòd donis corrumpere nobis indicat. Vnde apud Plutarchum in Ciceronis vita, ἴχλαν δεκασμοὺς dici animaduertimus in Clodij historia. Ælianus, πολλοὺς διέφθειρε νομάδιαν, δεκάσας εἰς προδοσίαν. Ab aliis adecastos vocatur, ὁ μὴ δεχόμενος πρόσωπον, ἢ δῶρα. Non negligendum parte hac, quod in historiis Iohannes Monachus prodit, consuesse magnum Alexandrum audiendis disceptantium controuersiis aurium alteram obstruere, ceu reo integram seruaret, ac criminũ exsortem. In Romana verò historia latet prorsum, qui omnium princeps largitione grassari adortus sit: etiã si præclarè dixit quidam, ὅτι πρῶτος κατέλυσε τὸν δῆμον, ὁ πρῶτος ἑστιάσας καὶ δεκάσας, opinor, quia clam καὶ κατὰ μικρὸν id obrepsit malum. Athenis iudices ab Anyto primum constupratos legimus proditionis reos, Peloponnesiaci belli exitu fere.

Iustitiæ astruitur excellentia & difficultas. Cur iustitia bonum dicatur alienum. Et cur alicubi dicat Aristoteles, iustitiam esse quiddam exiguum.

Caput XV.

Atqui non præclarissima tantum in numero serieque virtutum iustitia est, sed insuper & cognitu difficillima. Nec vtique citra rationem in ordine postrema censetur. Nam quum dicatur multipliciter, & sit aliquo modo tota virtus, & quasi aggregatum quiddam ex virtutibus cunctis, quæ à moribus appellationem ducunt, meritò consentaneum videtur, ad scientiam eius percipiendam nosse prius virtutes alias. Hanc verò legitimam statuunt iustitiam perfectámque (de ea quæ in actione versatur, loquor) nam contemplatiua longè præcellit. Illa vtique virtus perfecta in primis censenda est, qua vti vir bonus potest, non in se modò, sed & in alium: equidem virtus habentem perficit. Quòd si insuper virtute eiusmodi, & in alios vti queat, gradum certè perfectionis non par uæ sibi vendicabit virtus ea. Accedit enim illi, quod summè arduum censetur, rectè in alios agere. Longè siquidem sua facilius dispensat vnusquisque, quàm aliena. Proinde arridet plerisque omnibus Biantis apophthegma, seu (vt Sophocli placuit) Solonis, Magistratus virum ostendit: vel, vt Gręcè dicam, ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι. Nam est magistratus administratio quædã ad alium, idest ad commune bonum in societate ciuili. Hinc & iustitiam dici audies alienum bonum: quoniam boni ratio alterius, & humanæ ciuilísque societatis bonum respicit, inídque tanquam in scopum collimat. Vnde & M. Tullius in ea virtutis splendorẽ esse maximum scribit, ex qua & viri boni nominẽtur. Cuiúsque meritò Iureconsultos sacerdotes dixeris, Iustitiam nanque colunt, boni & æqui notitiam profitentur, veram vtique affectantes philosophiam: si modò hæc non præstent verborum tenus, factis procul. Hinc nonnullos comperias, qui iustitiam oleo persimilem autument, τοῦ σώματος τοῖς μὲν ἐκτὸς ὠφελιμώτατον, τοῖς δ' ἐντὸς βλαβερώτατον. Est illa quoque iustitiæ laus.

ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀρείων.

Hanc Plato nunc iustitiam nominat, nunc vniuersæ virtutis nuncupatione complectitur: sed & fidelitatis insignem vocabulo facit. Verum, vbi ei à quo possidetur, vtilis est, beneuolentia quoque dicitur. At quũ foras spectat, éstque speculatrix fida alieni emolumẽti, tum verò iustitiæ nanciscitur nomen plausibile. Præterea Seneca, Me iustum gratis esse oportet. Tota cogitatio priuatis commodis, quàm longissimè aduersa sit. Immo verò sæpe iustus esse debebit cum infamia, dum clauum rectum teneat. Túncque, si sapimus, mala opinio benè parta delectet. Necessarium verò (inquit primo Rhetorico Aristoteles) virtutum eas censeri maximas, quæ quàm plurimis sint emolumento, ac eo quidem magis, si est virtus δύναμις εὐεργετική, idest benefica facultas. Proinde iustos fortésque præcipuis prosequuntur honoribus: quando in pace quidem vna, in bello altera multum afferre adiumenti & solet ac potest. At enim alicubi apud Aristotelem, & quidem libro eodem, inuenias dici quandoq; minutum quippiam esse iustitiam. Sed ad vulgare apophthegma id verò relationem habet, quando iactatur passim, Momenti esse non magni, probum esse quempiam: ni etiam eiusmodi censeatur. Propterea plausibilior Æschyli sententia,

οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.

idest, non videri quidem, sed esse optimus, allaborat. Ad eandem ferè sentẽtiam & pro Plancio M. Tullius, Equidem primum, vt honore dignus essem maximè, semper laboraui: secundò, vt existimarer: tertium, mihi fuit illud quod plerisque primum est, honos. Ex iis illud planè consequitur, vt ad institutum redeam, nec

A de calcaria (quod aiunt) in carbonariam demigrem. Nimirum esse deterrimum, qui ad se ipsum & ad alios vtitur prauitate. Sed Hesiodicum illud notissimum,

κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσιν.

idest, lucra mala damnis censeri æquipollentia.

Iustitiæ legitimæ finitio. De iustitia particulari, déq; eius partibus, distributiua, & commutatiua siue correctiua. Vnde dicatur dicæum, & dicastes: nec

B *non medium, siue μέσον. Syndicos quid. Dice, idest, iustitia, cur Iouis filia. Qui dicantur chirodica. Epidicos quid.*

Cap. XVI.

Iustitia verò hæc legitima, & vniuerso virtutis nomine insignis, sicuti nos Peripatetica instruit disciplina, sic fer

C mè finiri consueuit. Habitus electionis compos in iis, circa quæ plurimũ obuersatur vir bonus ad legum firmissimam custodiam, publici boni ergô. Verum haud omnino ignorandum, præter iustitiam hanc vniuersam, esse & peculiarem quandam, quę virtutis censeatur pars, quã dicit Philosophus, κατὰ μέρος δικαιοσύνην. Sicuti est iniustitia aliqua, vt totius vitiositatis pars (vt interim hoc cum Cicerone vtamur vocabulo) versatur autem hæc, in plus appetendi libidine. Por

D rò iustitia quidem vniuersa & hæc, quæ particularis dicitur, sunt vtique ad alium, sed non eodem modo. Est enim legitima ad alium, idest ad rempublicam: particularis verò ad alium, idest ad hunc vel illum particularem hominem. Eius verò definitio talis erit, Iustitia particularis, quum sit etiam virtus ad alium, est habitus cum electione in præfinitis rebus: cuius sunt modi, honores pecuniæ, id genus alia externa bona, tribuens cuique quod suum est. Iniustitia verò tota, quum sit vitium ad alium, est electionis habitus trans

E grediendi leges detrimenti communis, & sui commodi gratia. Iniustitia verò particularis est electionis habitus circa præscriptam materiam, sumens quod suũ non est. Cæterum, iustitiæ particularis & iusti illius, quod secundum eam est, vna traditur species, quæ distributiua nuncupatur, agítque in honoris distributione vel pecuniarum, & eiusmodi quæ inter eos diuidi possint, qui in ciuili versantur societate: altera species commutatiua nuncupata, siue correctiua morum & commerciorũ, à philosopho διορθωτική vocatur. Ve

F rũ & hæc bifariã distribuitur, τῶν γὰρ συναλλαγμάτων τὰ μὲν ἑκούσια, τὰ δὲ ἀκούσια. i. commerciorũ alia sunt volũtaria, alia inuolũtaria. Volũtaria, velut emptio, vẽditio, mutuum, fideiussio, commodatum, depositũ, locatio, & huiusmodi. Nuncupantur verò voluntaria, quia principium eorum voluntarium est. Inuolũtariorum autem alia clandestina sunt, hoc est λαθραῖα, vt furtũ, incestus, veneficium, dolus, fraus, dolosa necatio, falsum testimonium: ália violenta, vt verberatio, nexus, mors, rapina, orbatio, conuitium, contumelia. Iustum

G distributiuum, est medium aliqua ratione similitudine: habet enim personarum rationem. Iustum verò correctiuum, in arithmetica consistit proportione: quoniam personas non perpendit, sed ipsam modò rei inæqualitatem, qua res rem excedit, ac ad æqualitatẽ nititur reuocare. Nil enim refert bonúsne malum expilarit, an contrà. Sed damni interstitiũ spectat modò lex, ac vt æquis vtitur: iniustúmq;, quod & iniquũ, æquare conatur. Nã inter hæc mediũ est æquũ, quod iustũ dicimus: mediũ, inquã, inter damnũ & lucrũ. Proin

H de vbi controuersa res est, ad iudicem itur, i. ad animatum ius (vt significatum prius est) ac ad medium. Ex quo & μεσοδίκους vocant nonnulli, idest mediatorem, vt sic interpretemur, veluti iustum assequuturi, si medium assequantur. Nam syndicon appellat Pindarus synodum, idest συνῳδόν, consonum, nec diuersum:

aut

aut σύντροπον, ideſt eiuſdem moris, vti ferè placuit A-
pollonio, quippe id item ſignat δίκη: ſicut ex eo dilu-
cet Homerico,

αὕτη τοι δίκη ἐστὶ θεῶν, οἳ ὄλυμπον ἔχουσιν.

Quin & medium ipſum ex etymi forma dici creditur,
παρὰ τὸ τὰ μέρη ἴσα ἔχειν, quod eius partes æquales
ſint. Vnde & meſites nuncupetur ὁ μεσάζων, qui me
diator eſt. Iuſtum quoque ipſum propterea δίκαιον vo-
catur, quia δίχα ἐστὶν, ideſt duatim (vt ſic dicam) & di-
uiſim fiat: tanquam dicamus δίχαιον, hoc eſt bifariam
diuiſum, vel diuidens. Eadem ratione & iudex ipſe
dicaſtes, quaſi dichaſtes, à diuiſione nuncupatur: velu
ti totum aliquod diuidat in partes æquales. Gramma-
tici quoque, δίκαιον verbi vim aliquo modo intuiti, ex
notatione ſeu etymologia, quam in Topicis Cicero
veriloquium poſſe transferri putat (nam id ipſum Græ
ci vocabuli interpretamentum innuit planè meminit
& primo Oratoriarum inſtitutionum Fabius) arbitrã
tur dici παρὰ τὸ δύο ἔχειν, quoniam dice, hoc eſt iuſti-
tia, partes ſecernat duas: quã vt obiter, & (quod Græ-
ci dicũt) παρὰ μέλος aliquid inſeramus, Virginem cre-
di, ſcribit Proclus: quoniam dicaſticum genus eſſe de
ceat καθαρὸν, ideſt integrum purúmque, cuius ſit vir-
ginitas ſymbolum. Dici porrò & Iouis filiam, quia no
mothetes ſit κοσμικὸς, veluti princeps imperatórque
vniuerſorum. Heſiodus,

ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ δίκη, διὸς ἐκγεγαυῖα.

ideſt, Virgo iuſtitia eſt, prognata Ioue. Sed & illud
ſubnotaſſe nil obfuerit, quando in Heſiodum incidi-
mus, qui chirodicas eleganter eos nuncupat, eodem
Proclo interprete, qui τῇ δυνάμει τὸ δίκαιον, τῇ διὰ τῶν
χειρῶν ὁρίζουσι, ideſt manuum vi iuſtum finiunt metiun
túrque, violentia adhibita. Carmen Heſiodi de ferreæ
ætatis hominibus ſubieci:

χειροδίκαι, ἕτερος δ᾽ ἑτέρου πόλιν ἐξαλαπάξει.

Epidicum vocant Græci, quod etiamnum ſub iudice
verſatur: hinc eleganter νίκην ἐπίδικον dicimus, quæ in-
certa ſit ac dubia καὶ ἀμφίδοξος. Sic & puella nuncu-
patur ἐπίδικος, vbi ambigi contingit, cui nubat potiſ-
ſimum.

*Repaſſum Pythagoricum deſtruitur. Gratiarum in vr
bibus templa quam habeant rationem. De nummi
vſu, & nota. Permutandi conſuetudo apud vete-
res. Epiſemum argentum, vel aſemum. Apeph-
thon aurum.*

Caput XVII.

VIdetur autem quibuſdam τὸ ἀντιπεπον-
θὸς, hoc eſt repaſſum, ſiue contra paſ-
F ſionem, vel (vt Latinius loquar) talio-
nem eſſe ſimpliciter, vt iuſtum: ſicuti
aſtruunt Pythagorici: volúntque & τὸ
ῥαδαμάνθυος δίκαιον, ideſt Rhadaman-
thyos iuſtum innuere hoc ipſum. Si patitur quæ fecit,
ac eodem (quod dicitur) poculo bibit, Thermerij qua
dam ſupplicij imagine, iuſtum eſt iudicium. At diſſo-
na hæc varie comperiuntur, quod Philoſophus com-
probat. Nam ſi in magiſtratu conſtitutus plagam in-
G tulerit, referire haudquaquam liceat. Quòd ſi magi-
ſtratum quis pugno oblæſerit, non viciſſim percuti
modò debet, ſed inſuper & ſupplicio affici. Porrò
quòd in commutando ſecundum ſimilitudinem ratio
nis, & non iuxta æqualitatem, continet, ſeruátq; ciui-
tatem, eſt iuſtum correctiuum commerciorum. Id i-
pſum & talio meditatur, quippe quæ iuſtum ſit, emen
dationis compos. At iuſtum ſimpliciter non vtique,
veluti aſſertio monſtrat Pythagorica; nec ſecundum
æqualitatem, vt oculum pro oculo, & manum pro ma
H nu, ſed eo modo quo præſtruximus. Siquidem ſerua-
tur ciuitas, quum retribuitur rependitúrque ex ratio-
nis ſimilitudine: vt ſi quis quem malo affecerit, idem
ex rationis libra à lege referat. Quòd ſi bonum, iti-

A dem bonum, & gratiam. Proinde moris fuiſſe anti-
qui nouimus, vt in vrbibus, Gratiarum ſubſtituerentur
templa. In iuſtitia denique commutatiua ſemper qui-
dem rei æqualitatem ad rem adeſſe oportet, verum a-
ctionis paſſioniſue haudquaquam: quod inferre talio
videtur Pythagorica. In permutationibus verò, præ-
ſtò eſt communis menſura, ex hominum nata inſtitu-
tis, non naturæ vi. Hæc autem nummus eſt, qui rebus
menſuram infert, ac æſtimationem. Eſtque medius
quodammodo, πάντα γὰρ μετρεῖ. ideſt, cuncta metitur:
B ac rerum pretia inæqualium, ea menſura ad æqualita-
tem reuocantur. Quia verò ex lege eſt, non natura,
proinde nummi prorepſit appellatio à nomo, ideſt le
ge. Eſtque (vt Ariſtoteles inquit) οἷον ἐγγυητής, tanquam
fideiuſſor. Ante cuius inuentionem, rerum fiebat per
mutatio, & res metiebatur indigentia. Id verò Troia-
nis temporibus factitatum, Homero credi conuenit:
quanquam & ipſe miratus aurum, æſtimationes rerũ
ita fecit, vt centum boum arma aurea permutaſſe
Glaucum, ſcribit: cum Diomedis armis, nouem boum.
C Ex ea porrò conſuetudine, mulcta legum antiquarum
pecore conſtabat, etiam Romæ. Luſitanos præterea
quoſdam eo eſſe vſos more, Strabo auctor eſt: atque
item Albanos. Scribunt ex Græcis nonnulli, quadru-
pedibus maximè permutationem cõſtitiſſe: qua item
ſit effectum ratione, vt mox inuento nummo pecudis
imprimeretur nota, ſed bouis maximè. Hinc apud
Thucydidem, argentum ἐπίσημον legimus hiſtoria ſe-
cunda, quod ſignatum indicat. Sicut econtrario dicit
eidem, ἄσημον, quod rude eſt. ἄπεφθον verò aurum a-
D pud eundem, excoctum eſt. Refert Politicorum pri-
mo Ariſtoteles, commutationem initio cœpiſſe, ex eo
quod eſt ſecundum naturam: quòd alij plura quàm ne
ceſſe ſit, pauciora haberent alij. Quo ad verò ipſis ſuf
ficeret, neceſſarium erat, permutationis inire ratio-
nem. Sicut, inquit, adhuc faciunt Barbarorum natio-
nes multæ alia pro aliis dantes, recipientéſque. Eſt au
tem hoc genus indigentiæ, ſupplementum ex naturæ
præſcripto, ad patrimonium auctius faciendum nihil
admodum ſpectans.

E

*De iuſtitia interna, & iniuſtitia. An ſibi quis iniu-
riam facit: ac ſitne ad ſeipſum iniuſtitia. Plato A-
riſtotelésque pugnare videntur. Homicidium ſui
an admittatur legibus.*

Caput XVIII.

QVum verò inter potentias animæ, alteri
proprium ſit ius imperare præſidereque
inferiori potentiæ, quæ illi, ſi rectè agas,
& ſecundum hominem viuas, deſeruit:
putabat Plato, vbi iſta contingant, vt ve
luti in arce conſtituta ratio titillantem retundat ap-
petitum, ne fiat animal hoc Typhone multiplicius,
iuſtitiam oriri: quoniam vis vtraque habeat, quod ſuũ
ipſius eſt. Contraria verò ſi fiant, vt ſæpe, & appetitus
deiectam excuſſamque gradu rationem imperitantem
obſternat obculcétque: iniuſtitiam tum verò naſci,
G arbitrabatur, & inæqualitatem potentiæ ad poten-
tiam, quum ſit illa concordia quædam conſonantiaq;
concentuum omnium ſuauiſſima, potentiæ ad poten-
tiam, & perfectionis ad perfectionem. Proinde vir ſa
pientiſſimus ſic colligebat, Non modò fieri poſſe, vt
ſibi quis iniuriam faceret: ſed nullas quinimmo iniu-
rias niſi à ſeipſo fieri. Quod ipſi dialogo proprio cõ-
probaſſe Chryſoſtomus agnoſcitur, neminem aſtruen
do, niſi à ſeipſo lædi. Etenim magnis ſtandũ mihi no-
minibus eſt, vt ſic fidem meam liberem, dum ſumo a-
H liena. Platonis verò illud frequens eſt, Nemo iniuriã
patitur, Omnes iniuriam agunt. Nã ſi fiat iniuſti quip
piam ab aliquo: tunc is cui infertur, non patitur iniu-
riam, ſed ille inferens ſibi ipſi aſciſcit iniuriam. Si quis

enim fortunis exuitur, non patitur iniuriam ille quidem: quid enim erat, quod suum diceret? In animalibus vtique bonis sentiri iniuria potest, sed hæc nisi à seipso fieri nequit. Quòd si est, nemo prorsus iniuriam ab alio patitur. Facere tamen possunt omnes, seipsos oblædēdo. Nec aliam Plato iniuriam intellexit, quàm qua rationi aufertur, quod suum erat: idest imperium, quod appetitui contribuitur: cuius alioqui fuerat obsequi, vt factus aliquo modo rationis particeps, suam consequatur perfectionem. Quisquis verò turpia persequitur, animi candorem obnubilando, is nimirum sibi ipsi, Platonica ratione, iniuriam insigniter infert. Cæterum Aristoteles multis astruere conatus est, Neminem sibi iniuriam facere. In quibus Platonis videtur placita referre. Sed ipse de ciuili differit iustitia, quæ planè ad alterum est virtus. Sed internam iustitiam profundius, quàm videatur nonnullis intelligebat Plato, quę causa externæ item est. Quod fortè nec inficiabitur Aristoteles, quoniam ab eo proditum scimus, Amicitiam sui ad seipsum, videri esse causam amicitiæ, quę est ad alterum. Quamobrem Platonicam sententiam plausibiliter vt præclaram & planè diuinam, excipiendam omnibus censeo. Dignum verò quod parte hac nō transiliamus, ab Dione proditum: Euphratem philosophum sponte de vita excessisse, quòd veniam esset impartitus Adrianus, vt id citra ignominiam liceret, ac infamiam, quia esset annis fessus & morbo diuexaretur, quibus malis cicutæ haustu est occursum. At Martianus Digestis De bonis eorum qui sibi manum consciuerunt, Qui sibi manum (inquit) inferre voluit, nec perfecit, puniendus est: nisi tædio vitæ, vel doloris impatientia id agere est coactus: qui sibi non pepercit, minus multo aliis parceret.

Quibus iusti cognomen sit adoptatum. Inibi Aristidis historia. Apollo Dicæus. Terra iusta. Agyrtica quæ sint, & quid ad Agyrticas tabellas recidere. Propertius explicatur. De Eleis & Pedalijs Indis. Laudum iustitiæ epilogus. Silentium in iudicio quid. Plauti locus explicatur ex Amphitryone. Iustum à lege, quo secernatur interstitio. Quintiliani ex libro tertio illustratur obscuritas.

Cap. XIX.

AB hac verò præcelsa animi virtute, vt Iudææ gentis pōtificem, Oniæ filium Simonem prætercam, cui diuini cultus solicitior cura & in ciues paratior clementia, iusti cognomentum asciuit: Atheniensem legimus Aristidem passim δίκαιον solitum dici. Ceu planè cūctos eo insigni antecelleret, quando & solitudine plurimum oblectaretur societatésque, quantum posset, declinaret: quod diceret, amicorum potentiam persæpe ad iniuriam hortari. Id verò cognomentum à nullo regum vel tyrannorum quandoq; vsurpatum adoptatúmque nouimus. Sed vrbium dici expugnatores, fulmina, aquilas, accipitres, id genus alia plura ingenti applausu concupisse, legimus. Memorabile verò quod ei viro vsu venisse, compertum nobis est. Quum illum Athenienses apud quos puniebatur virtus, testularum exilio, quod ostracismum vocant, mulctare destinassent, adiit eum homo quidam ἀγράμματος καὶ ἄγροικος, hoc est illiteratus & agrestis, qui testulam teneret, iubebátque Aristidis nomen inscribi. Rogauit is, ecquid Aristidem nosset? negauit ille, addiditque, nil sibi aliud in eo viro, quàm iusti cognomen esse mole-
H stum. Tacitus Aristides scripsit, quod rogabatur & hominem dimisit. Hic est Aristides, cui tantum tribuit Plato, vt præ cæteris, qui clarissimi Athenis floruere, solum eum existimatione ac laude, prætérque admiratione dignum, censuerit. Dignum verò relatu, hu-
A ius viri posteros paupertas nimia ad ἀγυρτικοὺς κατέβαλε πίνακας, idest ad circulatorias deiecit tabellas. Nam agyrtica χυδαῖα interpretantur ψηφίσματα. Et Agyrtes impostor est. Sed & cubicus iactus, ac vates. Verum à diuerticulo redeundum in semitam. Apollo quoque Dicæus est quandoque dictus, idest Iustus: quoniam quum Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente sinu eius conditum, cælatum diu, ac seruatum sit, sicuti meminit Plinius. Sed & Menander
B comicus poeta δίκαιον γήδιον, idest iustam terram denominat, quæ tantundem reddit, quantum accepit, sed & eo amplius. Ad quam doctrinam respexisse Propertium arbitror,

> Quarum nulla tua fuerit mihi Cynthia forma
> Gratior, & tellus hoc ita iusta sinat.

Sed & equam pharsaliam Iustæ cognomento insignē legimus, quòd admissario similem fœtum æderet. Naturæ siquidem ratione aliæ sibi, aliæ marito similes generant. Eleos verò, vt parum iustitiæ affectatores
C incessuit Lacedæmoniorum rex Agis. Nam quum plerique laudibus eos extollerent, quòd Olympicos ludos ampliter concelebrarent: Quid (inquit) mirum faciunt, si annorum quatuor curriculo, die vno iustitia vtuntur? Quúmque illi pergerent laudādo etiamnum, τί, inquit, θαυμαστὸν, εἰ πράγματι καλῷ καλῶς χρῶνται δικαιοσύνῃ; quid mirandum, si pulchra re iustitia vtantur pulchrè? At ex Indis, qui Pedalij vocantur, nil ferè in sacrificiis aliud à diis immortalibus exposcebant, quā iustitiam, arbitrati omnium planè compotes se futu-
D ros, si eam modò vnam forent consequuti. Quæ si animo inseritur, sapientiæ nomen vendicat: si in corporibus sese promat, prosperior dicitur valetudo: si è domibus caput proferat, concordiam vocant: si in ciuitate celebretur, pacis tranquillo excolitur nomine: si enitescat in mundo, prouidentia nuncupatur. Adiiciamus illa denique, silentium in causis iudicíisque intelligi, quum nulla prorsum promit se coniectura veritatis dispiciendæ, vnde ferri possit sententia. Id quod indicat Plautinū illud ex Amphitryone.

E Iacent rationes, silet iudicium, quid dicā, nescio,

Allusum autem videri potest ad ampliationis morē, quum in tempus aliud diffinitur iudicium: super qua re plura Pædianus. Cæterum de re perillustri nimis longum loquimur, ad alia igitur demigrandum. Sed parte hac Quintiliani prius obscuritatem tollamus pro virili: sic enim libro tertio scribit in ratione statuum, at quoniam quod iure dicimur fecisse, non hūc solum intellectum habet, vt lege: sed illum quoque, vt iustè fecisse videamur. Et quæ sequuntur, Aperitur
F difficultas ex Aristotele in Rhetoricis ad Alexandrū, vbi à lege sic distinguitur iustum, δίκαιον ἐστὶ τὸ τῶν ἁπάντων, ἢ τὸ τῶν πλείστων ἔθος ἄγραφον, διορίζον τὰ καλὰ, καὶ τὰ αἰσχρά, τοῦτο δ' ἐστὶ, τὸ γονέας τιμᾶν καὶ φίλους εὖ ποιεῖν, εὐεργέταις χάριν ἀποδιδόναι. idest, iustum omnium sancitur, aut plurium mos, non scriptus, honesta præscribens & turpia. Id verò eiusmodi est, parentes prosequi honore, de amicis benemereri, beneficis non ingratum se prꝍstare. Legem verò sic idem finit, νόμος ἐστὶν ὁμολόγημα πόλεως κοινὸν διὰ γραμμάτων προστάττον, πῶς χρὴ
G πράττειν ἕκαστα, quod est, lex dicitur ciuitatis consensus publicus, scripto comprehensus, quidque agendum sit, statuens.

Iram in puniendo præcipuè reprimendā. Cotys Thracum regis exemplum, necnon Augusti. Drusi iracundia. Iræ fœda sugillatio. Microlypus qui sit, & crypsicholus. Crypsinus.

Caput XX.

IRam semper quidem, sed in puniendo præsertim esse cauendam permittendúmque, exsæuiat impetus & deflagret ardor, à maximis pronuntiatum auctoribus est. Neque

Neque enim ira concitatus ad sumēdum supplicium pergens, medium seruare poterit, quod in nimij parúique est meditullio constitutum. Et à Peripateticis est summopere comprobatum. Illud verò egregium prorsus, si qui reipublicæ gubernacula moderantur, legum se maximè similes esse velint. Hę nanque ad puniendum non iracundia, sed æquitate ducuntur. Id quum naturæ profluentioris benignitate quadam (nā doctrina id obtigisse, ne suspicandum quidem est) optimè teneret Cotys, Thracum (opinor) rex, quòd esset natura prærapidus, ac ad iram efferuentior, ad vltionem proinde etiam præceps, præcipuéque imperiosus & immitis in seruorum delictis: quum pretiosiora essent ab hospite dono ei oblata figlina, cælato opere, tornatilíque ratione conspicua, sed tamen prætenuia, fractionísque iniuriæ peropportuna: offerenti quidem gratum se præbuit, ampliter illum muneribus afficiendo. Cæterum, mox vasa contriuit omnia, facti protinus ex fide ratione reddita. Quod verebatur, ne per incuriā ministros peccantes ea in re sęuius amariúsq; verberibus cōcideret. Propterea exemplo nobili, adagionis cōminisci figuram possumus, vt Cotys figlina identidem præferuidis intendamus insusurremúsque, quos velimus commonitos, prorumpentem indignationis ardorem ex nimio irarum æstu reprimendum prudentiæ quodam (vt interim sic dicā) sufflamine, vel cum dispendio. Causisque pręcipuè, ac veluti fomitibus occursandum, quibus tacitè stomachari contingit, ac labris dentes impingere. Quod ipsum insinuauit egregiè Augusti ingenium perspicax, quum apud Vedium Pollionem cœnaret. Cuius seruorum vnus vbi fortè crystallinum allisisset, ad vltimum rapi supplicium Vedius perturbatior iusserat. Verùm, quod supplicium? Bone Deus, murenis iamiā erat obiiciendus, quas in piscina depascebat capacissima. Nec luxuria fuit ista, sæuitia erat. Euasit ad Cæsaris pedes dilapsus puer, non quidem mortem deprecaturus, sed mortis genus, hoc est, ne esca fieret. Miratus crudelitatis inusitatam speciem Cæsar, dimitti e uestigio puerum, imperauit. Et vasa eius operis conteri vniuersa, in primis verò piscinam compleri oblimarique. Huiusmodi autem animum obiter, minutulis sufferuefactum rebus microlypum Græci vocant, qui frenum mordeat nunquam, & in fermento semper ferè sit, nec norit deferuescere. Qui verò iram dissimulat crypsicholus dicitur: sicut qui mentem cælat dolose, crypsinus. Quid porrò tumore feruido turpius? quidve minus ex rationalis naturæ dignitate valeat vel dici vel excogitari? Sed vt agamus liberius paulò, quid insaniæ similius? Drusum Tiberij filium adeo vincebat ira, vti scribit Dion, vt vel insigni equiti plagas impingeret: quo argumento Castor (inquit) est cognominatus. Iram quidem dixit Ennius, insaniæ initium. Quidam è sapientibus, breuem insaniam. Quippe Cato etiam senior, iratum ab insano non alio distare astruebat, quàm tempore. Color, vox, oculi, spiritus, impotentia dictorum atque factorum quam habent sanitatis partem? An non id Plutarchi nouimus ex Symposiacis, Canes vehementiore aduersum feras concepta ira, quandoque occæcari? Vt scias (inquit Seneca) non esse sanos, quos ira possidet, ipsum intuere habitum: flagrant, emicántque oculi, multus ore toto rubor est, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, surgunt capilli, stridet spiritus, gemitus, mugitúsque, vt parum explanatis vocibus, sermo præruptus, & complosæ sæpius manus, & pedibus pulsata humus, fœda visu & horrendā facies deprauantium se atque intumescentium. Nam & Hippocrates morbos videri grauissimos scribit, in quibus sibi longè dissimilis ægrotātis facies euadat. Quid turpitudo illa, quàm non digna homine, quem vt animalium principem suspicimus veneramúrque? Quod dum contemni nos arbitramur, in omnes iræ faces intendimus, nec homines modò, sed & bruta. Sicuti is de quo Plutarchus

A scribit in libro περὶ ἀοργησίας. Qui eum percussurus, à quo agebatur asinus, quum is subinde inclamasset, Ἀθηναῖός εἰμι, Atheniensis sum, efferuescente amplius ira, fustibus asellum adortus, identidem cum bile & minis (vt Plautus inquit) acidinis, vociferabatur, σὺ μὲν οὐκ εἶ Ἀθηναῖος, tu quidem Atheniēsis non es. Quid illud ex medicorum scholis? quum sit ira feruor quidam caloris in corde consistentis, an non ob immoderatiorem quandoque motum per corpus effunditur totum, & febrem inducit: sicuti herisipelata, & herpe-
B tes, ac carbunculi, & inflammationes, & phygethla. Quippe hæc ipsa totum concalefacientia corpus febrem accendunt. Porrò inquit Maximus Tyrius, vt qui diuitias quærant, ac se mari committunt, maximo interdum fœnore pecuniam sibi quærunt, sic & qui iræ laxius indulgent, maximis se calamitatum innectunt, adobruúntque vsuris. proinde Aristophanem æquo animo Socrates tulit. In Melitum & Anitum odium nō exeruit, verum subinde insonabat, Socratem Anitus & Melitus tollere è medio possunt, lædere
C haud possunt. Idem Athenienses irridebat, vti puerulos, suffragia ineuntes, dum satagunt mortalem hominem perdere. Quòd si te iniuriis impetant improbi, assultantes identidem, ad Homericam redi Achillis vocem, Ab Iouis meditor iustitia honorari.

Quæ pro ira dicantur apud Plutarchum à Gryllo in Brutum deformato. Quæ rursum aduersum ea excogitari rectè valeant. Iræ medicamen optimum esse moram. Perturbationum victorem posse Deum
D *dici.*

Caput XXI.

IRam tamen qui laudibus efferre conentur nec desunt (de philosophis loquor) in quorum quandoque scholis iactatum scimus, quod est à Plutarcho item adnotatum fortitudinis, οἷον βαφὴν τὸν θυμὸν εἶναι καὶ στόμωμα, idest iram furorémque esse velut tincturam ac solidationē.
E Propterea feras in certaminibus incredibile robur promere, quòd hanc adhibeant meraciorem synceriorémque, nobis rationis frenum, velut vino aquam promiscentibus, ac proinde in discriminibus plerunque stupere. Audias & illud, esse iram τῆς ψυχῆς σύμφυτον ὅπλον, idest animæ genuinum scutum. Et hęc quidem apud Plutarchum à Circe in brutum Gryllus deformatus. At enim M. Tullius inquit, non desiderat fortitudo aduocatam iracundiam, satis est instructa,
F parata, armatáque per sese. Nam isto quidem modo licet dicere, vtilem vinolentiam ad fortitudinem, vtilem etiam dementiam, quod & insani & ebrij multa faciunt vehementius. Illa quidem ex rhetorum sunt pompa, qui indignationum impetus nunc animorum appellant ardores, nunc virtutum cotes. An non absurdum planè & à vero dissentaneum, non posse fortem virum, nisi stomachabundum virtutis suæ opera promere? Gladiatorium forsan hoc fuerit. Atqui literarum & omnis antiquitatis parens Homerus
G non quidem gladiatoriè, sed multa alacritate bellicis sese discriminibus offerentem Aiacem inducit. Non arbitrari fortitudinem debemus, quæ rationis pomœrio circumscribi se non patiatur. Nisi fortè putes, quæ vehementer, acriter, animose fiant, iracundè fieri. Nos tamen iratos plerunque exisse de potestate pronuntiamus. Id si interpretari libeat, nónne de consilio dices, de ratione item ac mente? An non suademus iratis, colligant se? Id verò an censemus aliud, quàm palantes dilapsasque animi vires reuocare ad signa? Hinc scitum illud Charilai Lacedæmoniorum
H regis, cui quum se ingereret audacius insolentiúsque ex seruis vnus, quos Helotas vocant, νὴ τὼ σιὼ, inquit, κατέκτανόν τοι, εἰ μὴ ὠργιζόμαν, hoc est per Sios

(idest Geminos) interemissem te, ni irascerer. Huc spectat illud quoque, quod deferuescentem nuncupamus iram, quum residetem animi ardorem, qui rationi obluctetur, significare volumus. Id ipsum verò dilatio comparat & morula, quæ caliginem menti sese obtendentem discutiat, aut rarescere modo densitatem cogat. Hinc illud T. Liuij, Daret spatium iræ. Hinc & Athenodori philosophi documentum, quo (vt à Plutarcho accepimus) ita Cæsarem Augustum instruxit. Quum te Cæsar ira cœperit, nil prius dicas vel facias, quàm ipsa quatuor & viginti elementa literarum Græcarum ipse tecum percurreris, memoriáque recensueris; vt sic concitatio illa quæ momentosa est, mente aliò traducta, parui tẽporis interiectu emollita relanguescat. Hoc ipsum & à Sex. Aurelio proditum, memini. Porrò & tacitis velut ambagibus obligati, subitrictique securibus Romanorum magistratuum fasces præmonebant, quod initio adstruximus, lente ad irrogandam pœnam pergẽdum. Iræ denique fœditatem bracteata M. Tullij sententia retegit in Epistola ad fratrem didascalica, dum monet intentius, iracundiæ obsistendum, quumque ea maximè animum moueat, tum esse diligentissimè linguam cõtinendam. Quid, quod primo Canonis Auicenna nutrices optat, animi perturbationibus minimum obnoxias, præcipuéque iræ, timoris, tristitiæ immunes, quando temperaturam ista corrumpat, indéq; vitiatum affundatur infantibus lactis alioqui salutare alimentum. Bis verò aut ter iram comprimenti palàm fit, id ipsum quod Thebanis euenire, qui superatis quandoque Lacedæmoniis, qui ad id temporis inuicti credebantur, nunquam postea illis prælio cessere. Iræ autem solutio prima, tanquam tyranni est, imperantem non audire. Sed & vrbanius tumescenti insusurrandum, quod infantibus nutriculæ, ne fleas, & statim capies, μὴ σπεῦδε, μὴ δὲ βόα, Ne festines, ne clames: & mox fient quæ vis, & melius. Adde, quòd perturbationum victorem posse immortalium deorum numero asciscí, De rerum natura libro quinto Lucretius est auctor,

> Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animóque
> Expulerit dictis, non armis, nónne decebit
> Hunc hominem diuum numero dignarier esse?

Peripateticorum placita pro ira. Lentitudo quid, & lenti qui dicantur. Fortitudinis adulterinæ species. Autolecythi qui sint. Fortitudo syncerior quæ dicatur.

Caput XXII.

Atqui rursum Peripateticorum scientissimi perturbationes, quas alij extirpandas putant, non modò esse naturales contendunt, sed & vtiliter à natura datas, rationibus colligunt. Iracundiam quoque laudibus efferunt plurimis, & cotem esse fortitudinis astruunt, nec vllã prorsus vim inesse huic virtuti, ni ira excanduerit, quod sit ad res præclaras planè ephodion, vt Libanij verbo vtamur. Vt verò sciamus, habeátne generosi in se aliquid ira, liberas videbis gentes quæ iracundissimæ sint, vt Germanos & Scythas. Oratorem denique non agentem modò, sed & patrocinantem sine iracundiæ aculeis non satis vehementem arbitrantur. Adiiciunt quinimmo, si non adsit, verbis tamen ac concitatiore motu effingendum, vt ardens oratoris actio ira inflammet auditores. Virum quoque esse negant, qui irasci nesciat. Quamq; lenitatem Latinis dicere mos est, vitioso lentitudinis nomine appellant. Nam obiter est hæc Latina vox & erudita, quòd dum Epistolas ad Atticum profiteremur Patauij, abundè testati sumus, magnis fulti auctoritatum tibicinibus, quibus in studiis hisce nostratibus stare omnia videntur: etiã si cuidam ex veteranis, tum secus est visum, qui risu

A satis inurbano nostram sententiam in scholis excepit: velut more Latinè loqui tentantium in venalibus, ita vocis hallucinatus proprietate forem. Cæterum, alienæ parcamus famæ, cuius dispendio gloriam quærere, esse pusilli animi & iacentis opinamur. Sit is eruditorum albo, vel omnium calculis, & viuat felix. Cicero in Epistolis ad Quintum fratrem: O mnino (inquit) non irasci, non solum est grauitatis, sed nonnunquam etiam lentitudinis. Inde in Epistolis ad Atticum, lente ferre, videtur positum pro eo quod est, æquo animo perpeti quicquid contingat. Credas (inquit) mihi velim, neminem adhuc offendi qui hæc tam lentè quàm ego fero, ferret. Vocabuli ratio inde videtur profluxisse, quia lentis legumento qui vescuntur, æqui animi fiunt, auctore Plinio: etiam si non me fallit Æginetam Paulum libro primo scribere, φακλῶν εἰσ κακόχυμοι καὶ μελαγχολικῶν. Sed & alibi, hominis morsum præcipuè noxium tradit, si à ieiuno impingatur ore, & ab eo qui legumina pridie & lentem in primis admiserit in cibum. Paulo succinit tertio ad Almansorem Rasis, Corpus inde persiccari tradens, semen destrui, & sanguinis restingui feruorem, oculis caliginem induci, ac denique ægritudines concinnari melancholicas. Confirmat Dioscorides quoque, sanguinem hoc alimento melancholicum produci, non tacuit in commentatione De euchymia & cacochymia Galenus. Certè lentos dicimus, qui affectibus non mouentur, ac velut æquanimitate torpentes stupent. Propertius,

> Hostibus eueniat lenta puella meis.

D Et Martialis,

> Tu spectas hyemem succincti lentus amici,
> Proh scelus, & lateris frigora tuta times.

Gellius Noctium Atticarum libro secundo: Tum Plutarchus lente & leniter, Quid autem (inquit) verberõ, ego tibi videor irasci? Laberij quoque illud ex Cõpitalibus ipsum hoc videtur approbare, Nunc tu lentus es, nunc tu susque deq; fers: idest, quod accidit, nõ magnipendis, ac propemodum ἀδιάφορεῖς. Videtur itẽ ex iis quæ protulimus, lentitudo esse, quam Græci vocant ἀοργησίαν, idest animi affectionem, quæ ira vacet: Inirascibilitatem dicere quidam permiserunt sibi. Ne priuis illorum vocibus cedat omnino Latina res. Cicero De oratore libro secundo: In quo ego, nõ quo libenter audiã. sed quia causam non libenter relinquo, nimium patiens & lentus existimor. Verum (vt opinor) latius patet lentitudo, quàm illa Græcorum ἀοργησία. Argyropylus apud Aristotelem Moralium secũdo, circa honores mediocritatem ait magnanimitatẽ dici, exsuperantiam verò lentitudinem quandam.

F Lentis verò cruribus esse himantopodas, scribit Mela Pomponius. Tu interpretare loreis, ex nominis quoque etymo. Sed in hæc excurrisse, non fuerit atquam inaniter consumentis, aut Arabiam seminio cauam, vt Lucianus inquit, conspergere adorti, vt discendi auidos miscella rerum sciendarum turba expleamus. Ne sint Latinarum vocum infrequentes. Redeo ad Peripateticorum placita igitur, in primísque Aristotelis, in quem penè videtur esse collatum, quicquid est capax humanum genus. Quæ iusto fortè plus

G conuellere Cicero, multique præterea, Stoici præcipuè, conantur. Nam & Senecæ Stoicorum acutissimi nota sententia est. Ira non acuit animum ad res beilicas, nunquam enim virtus vitio adiuuanda est, se contẽta. Philosophus ergo Moralium tertio, postea quàm fortitudinis veræ rationem est exsequutus, species quinque recenset adulterinæ fortitudinis atque impropriæ. Primo statuit loco eam, quæ ciuilis dicitur fortitudo, quum sustinent pericula ciues metu pœnarum & infamiæ ac honoris cupiditate. Huiusmodi facit Homerus fortes aliquot, vt Diomedem & Hectorem: id quod ex carminibus coniectari subiectis facillimè sic potest,

> πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει.
> Polydamas me coarguet primus & Diomedes,

Εκτωρ γάρ ποτε φήσει ἐνὶ τρώεσσ' ἀγορεύων,
Τυδείδης ὑπ' ἐμεῖο.

Hector enim quandoque diceret apud Troianos con
cionabundus, Tydides à me. In hoc item sunt gradu,
qui à magistratibus compelluntur. Hinc est illud
scientissimi Plutarchi, fortitudinem à veteribus sta-
tui, non ἀφοβίαν, sed φόβον ψόγου καὶ δέος ἀδοξίας. Siqui
dem qui leges pręcipuè reformidant, hi vel in primis
hostem contemptui habent, nilque verentur pati,
qui male audire compauescunt. Propterea dictum
rectè, ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς. Secunda porrò species
virtutis eiusdem constat peritia quadam, in bellicis
præsertim rebus: quamobrem Socrates in libro qui
Protagoras inscribitur, apud Platonem, censebat for
titudinem esse scientiam. Eiusmodi sunt in bello mili
tes. Tertia species prouenit ex ira. Videntur enim for
tes, qui per iram, veluti feræ percussores impetunt:
quoniam & fortes, iracundi sunt. Impetuosissima
quidem res est, ad pericula capessenda animi concita-
tio. Vnde Homerus,

Σθένος ἔμβαλε θυμῷ,

robur iniecit animo. Et rursum Homerus idem, καὶ
μένος θυμὸν ἔγειρε, ira concitauit animum: καὶ δ' ἐμοῦ δ'
ἀνὰ ῥῖνας μένος, impetus per nares acer subiit: καὶ ἔζεσεν
αἷμα, inferbuit sanguis. Quæ omnia significare viden-
tur, animi concitationem & impetum. Fortes verò
propter decus faciunt, sed adiuuat eos ira. Non est
autem fortitudo, si dolore aut ira concitati in pericu
lum deferantur, nihil præuidentes eorum quæ incur-
runt. Eo nanque modo & asini fortes nuncuparetur,
quando ne verberibus quidem à pabulo abigi per-
sæpe queunt. Insuper & mœchi ob libidinem multa
audent. Proximè autem ad eam quæ secundum natu-
ram est, accedere videtur fortitudo, quæ per iram fit,
si modò electionem rationemque ante susceperit. Su
persunt verò & duæ fortitudinis species: quarum al-
tera ex fiducia sui nascitur, cuiusmodi vocant Græci
εὐέλπιδας, spei semper bonæ, dum periculi deflagrat
ardor. Ab hac nec abest procul reliqua & postrema,
quæ per ignorantiam contingit. Et de impropria
quidem fortitudine hactenus. Quem autem verè for
tem sanciat idem Philosophus, ad priorum intelle-
ctum faciliorem, erit (arbitror) operæpretium subie-
cisse. Fortis vir impauidus & extrilidus est animóque
subnixo eminentique, vt homo: quamobrem timebit
vt oportet, ac (vti dictat ratio) tolerabit, decoris ho-
nestique gratia. Hic enim est virtutis finis. Qui igi-
tur quæ oportet, & cuius gratia, & quando, & vt con
uenit, sustinet ac metuit & audet, is fortis est. Inue-
nio in Græcorum doctrina, autolecythos, idest αὐτο-
ληκύθοις, dici strenuos paratósque ad omnia obeunda
vel patienda. Quanquam pauperem eo verbo intelli
gere malunt alij, vt qui possideat aliud nihil, quàm
lecythos. Vel ad erogandam pecuniam procliues,
quæ lecythis contineretur. Fortè & autolecythi di-
cantur αὐτουργοί, qui per se omnia procurant ac faciũt.
In Moralibus tamen Plutarchus αὐτοληκύθους καὶ τρα-
πεζέας nuncupat, qui culinam modò consectentur,
nec amicitiæ vllam habeant rationem. Ad fortitudi-
nis vim pertinet præclara in Pompeij Magni rebus,
Dionis sententia, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τέχνη παντὸς ὁμίλου κρα-
τεῖ. Hæc autem de Tigrane proferuntur apud Tigrano
certa ab Romanis Lucullo duce fuso fugatoq;. Quo-
rum paucitatem quum iis contemptui haberet, dice-
re solebat, εἰ μὲν πολεμήσοντες ἥκοιεν, ὀλίγοι, εἰ δὲ πρεσβεύ-
σοντες, πολλοὶ παρεῖεν.

*Diluuntur obiecta, quæ in Peripateticos concinnã-
tur. Iram duobus perpendi modis. Fortitu-
dinis rationem bifariam distribui. Af-
fectiones ex homine tolli non posse.
Militi cur honoris defera-
tur plus, quàm doctori.
Apyrina.*

Cap. XXIII.

A D ea verò quæ Peripateticæ obii-
ciuntur scholæ, respondebit luculen
ter ipsa, sui Aristotelis innixa vesti-
giis: iram considerari perpendique
posse prout in excessu est, itémque
vt est in mediocritate: si accipiamus
eam vt est in excessu, tunc non dicimus esse cum for-
titudine: sin verò modo secundo, tunc esse affectio-
nem astruimus, non sine regula & rationis guberna-
B culo, iungíque cum operatione forti posse pulcher-
rime. Ideóque philosophum dixisse, iræ motionem
esse naturalissimam, sique congruum accipiat finem
ac electionem, futuram fortitudinem veram vel for-
titudinis operationem. Est enim appetitus natura
procliuis, vt sese rationi obsequentem præstet, etiam
si nõ rationalis per essentiam. Proinde ex ira produci
affectus valet à ratione conformatus compositúsve.
Ex quibus colligi perspicuè potest, rectè sensisse phi-
losophum, eo tamen addito, fortitudinis rationes vi-
C deri bifariam distribui: aut enim est fortitudo in to-
lerando, aut in aggrediendo: priori autem ira nullo
modo est opus, alteri verò pręcipuè, sed moderata. Irã
porrò non habere, dictum veteribus est, qui mentem
non habeant. Ira legum præsidi necessaria, ciuitatis
moderatori peraccommoda. Aufer à rege iram, iam
non imperio tantum rebelles experietur popula-
rium animos, sed & momento de principatu pericli-
tabitur. Immo verò & cuiuis hũc eripe affectum, cui
non fuerit contemptibilis? à quo non circumscribe-
D tur, expilabitur protrudetúrque? Iam & apud Gel-
lium Taurus, Vt aliorum (inquit) omnium, quos La-
tini philosophi affectus affectionésve Græci vocant
πάθη, ita huius quoque motus animi, qui quum est vl-
ciscendi causa sæuior, ira dicitur, non priuatio vtilis
est, quam dicunt στέρησιν, sed mediocritas quam
μετριότητα nuncupant. Melanthium quoque dicere
solitum accepimus, Iram non videri grauem, quæ mi-
grare mentem faciat, sed quæ domo excludat omni-
no. Quæ verò in diuersum præcipi, & colligi argu-
E mentis solent, de Pythagorę atque Zenonis fontibus
videntur manasse, qui perturbationes asserunt omnes
exinaniri posse persanarique omnino, veluti causarias
animæ partes, nullámque fibram aut vitiorum radi-
cem in homine omnino residere, meditatione, ac
virtutum exercitatione assidua. Quod profectò est,
inquit Hieronymus, tollere hominem ex homine, &
& in corpore constitutum, esse sine corpore. Propte-
rea scienter quadam Satyra Horatius,

Nam vitiis nemo sine nascitur, optimus ille
F Qui minimis vrgetur.

Verior & apostolica sententia: Miser ego homo,
quis me liberabit de corpore mortis huius? video
aliam legem in membris meis repugnantem legi
mentis meæ, & ducentem me in captiuitatem: non e-
nim quod volo, hoc ago, sed quod nolo, id operor.
Quum M. Antoninus educatorẽ suum defleret mor-
tuum, auocareturque ab aulicis ab pietatis ostẽtatio-
ne: Permitte (inquit) Antoninus Pius imperator vt ho
G mo sit, neque enim vel philosophia vel imperium
tollere affectus valet. Quin & Procli sententia est ad-
mirabilis: An non stupendum est (inquit) animam
immaterialiter in rebus materialibus viuere, & in ca-
ducis incontaminatam se alicubi conseruare? Terre-
nus locus Circes est diuersorium. Amplius animæ
in generatione constitutæ pestilentibus similes sunt pestilen-
tem regionem habitantibus hominibus. Vbi verò
extra generationem agunt, esse veluti prata incolen-
tes, Plato scribit. Aristotelicam doctrinam adiuuat in
H libro De morali virtute Plutarchus, affectionum
principia esse tradens συμφυῆ, οὐκ ἐπεισόδια, id est in-
genita, nec aduentitia, οὐδὲ ἀναιρετέα παντάπασι, hoc
est, nec extirpanda omnino. Et mox paulò, affectus
prodesse ait, si rationi comites se præbeant, sicuti
fortitudinẽ intendit ira, si moderata sit. Sed tempera-

mentum id genus risu excipiunt Stoici, Quid si (inquiunt) sanum voces leuiter febricitantem? non est bona valetudo mediocritas morbi. Sic (inquies) dicitur imperturbatus sapiens, vti apyrina vocantur: non quibus nulla duritia est granorum, sed quibus minor, falsum est: non enim diminutionem malorum in bono viro intelligi volumus, sed euacuationẽ. Deniq̃; in fortitudinis mentione quęrat ex me forsan aliquis, quidnã causæ sit, quòd publico tantũ non consensu militi, ac viro forti plus multò prærogatiuæ contribuatur, quàm doctrinarum antistiti vel maximo. Responderi autem Aristotelis sententia sic maximè puto ex Rhetoricorum primo, Necessariò virtutes illas censeri maximas, quæ aliis pernoscuntur vtilissimæ, siquidem est virtus δύναμις εὐεργετική. Proinde iustis plurimum exhibent honoris, atque item fortibus: altera enim virtus in pace, in bello altera prodesse præcellenter valet. Ab iis verò liberalitas censetur præcipuè, argumento eodem: profundit enim pro tempore ac modo, non vendicat pecuniam.

Ex voluntate affectionum qualitates præcipuè pendere. Apathiam item non esse huius vitæ. M. Antonini tranquillitas. Ægritudines sæpe sublatas, animo sedato. Arietes perturbationum.

Cap. XXIIII.

HOminem verò, cuiusmodi effingunt Stoici, Græco verbo dicunt ἀναμάρτητοι, quod est, nulla peccati labe pollutum, qui sit planè aurum putum, & (vt Aristophanes inquit cum Herodoto) prorsus colophonium. Interest (inquit Aurelius Augustinus) qualis sit voluntas hominis, quia si peruersa est, peruersos habebit hos motus: si autem recta est, non solum inculpabiles, verum etiam laudabiles erunt. Voluntas est quippe in omnibus: immo verò nil aliud, quàm volũtates sunt. Et rursum idem Augustinus: Illa quæ ἀπάθεια Græcè dicitur, quæ si Latinè posset, impassibilitas diceretur, si intelligenda est, in animo quippe, non in corpore accipitur, vt sine affectionibus viuatur, quæ contra rationem accidunt, mentemque perturbant, bona maximè atque optanda est. Sed nec ipsa huius est vitæ, non enim qualiumcunque hominum vox est, sed maximè piorum sanctorumque, quos vitæ integritas præstat omnino (quod dicitur) πηδαλίου ἀγνοτέρους, id est nautico mũdiores clauo. Si dixerimus, Quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. ἀδύνατον γὰρ τὸ ἀπαθὲς ἐπὶ ἀνθρώπων, inquit Plutarchus. Propterea diuinè M. Tullius in Oratione pro Marcello: Nulla est (inquit) tanta vis, tanta copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangique possit. Verum, animum vincere, iracundiam cohibere, quæ semper est inimica consilio, victoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem non modò extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego eum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico. Scribit alibi Plutarchus, iram nusquam continere, imperiti esse hominis atque intemperantis: vbique verò, difficillimum, quibusdam etiam videri impossibile. Vtamur enim verbo audacter, quod non reformidat cum Iureconsultis & Hieronymo Boethius, & libro quinto Fabius, sicuti commonuimus alibi quoque. Quando perturbationis huius velut propriũ persæpe sit, quod velit, emptum morte persequi. Monet tamen nos propheticum illud, Irascimini, sed nolite peccare. Motus animi (inquit Cassiodorus) in potestate nostra non est, sed Dei gratia temperare possumus. Proinde quod consuetudinis est, permittit: quod culpæ, prohibet. Et Hieronymus: Nos (inquit) affectus & perturbationes, quamdiu in tabernaculo corporis huius habitamus,

A & fragili carne circumdamur, moderari, & regere possumus, amputare non possumus. Propterea Apostolus, sol non occidat super iracundiam vestram, quia irasci hominis est, finem iracundiæ imponere, Christiani. Stoici porrò non diffitentur, visiones animi, quas phantasias dicunt philosophi, quibus quatitur mens ad primam ingruentis cuiuspiam formidabilis speciem, non videri aut voluntatis aut arbitrij, verum suapte vi nobis sese ingerere ac vellicare. Cæterum, probationes quæ mox consequantur, esse iam
B arbitrarias, vbi perpendimus ac diiudicamus, moxque reiicimus & aspernamur: has, Græci syncatatheses nuncupant. Præstantius censetur (inquit Augustinus) iram vincere, quàm ciuitatem expugnare. Et perturbationum quidem vim grassantem violentius permulta tegunt vtique: sed & Galenus in re medica tantus auctor, à quo traditum scimus, ægros quotannis non paucos integritati restitutos suæ, animi solum motionibus ad propriam reuocatis temperaturam: cui sane calculum adiicere videtur Æsculapius,
C qui cantilenas adhiberi, ac risus conciliatores Mimos, & ridicularia denique alia, iis quos animosæ partis motus violentiores amplius exagitent, corporis temperamento excusso, & calore insito auctius commoto. Quin venari alios præcepit, equitare item vel armorum meditationibus non parcere, motuum quoque ac armorum specie, ideaque præscripta, vt animosa pars, si fortè iaceat, sitque imbecilla, surrigatur exciteturque. Scribit Sex. Aurelius, M. An-
D tonium imperatorem ab vitæ initio tranquillum fuisse adeo, vt ab infantia vultũ nec gaudio mutarit, nec mœrore, philosophiæ studens, ac literis imbutus Græcis. Affectionum titillatus arietes vocat Hieronymus, quibus quatitur fides, quos euangelij retundendos astruit muro. Idem scorta publicitus prẽstãtia libidinum publicarum victimas dicit: sunt enim diabo bi victimæ, velut mentis & corporis illibata integritas CHRISTO insigniter grata victima.

E *De mediocritate, déque excessibus iræ. Iracundorum species tres, & naturalis eorundem causa. Iræ vocabula.*

Caput XXV.

CÆterum introspiciamus denuo Peripateticum museum, pręcerpturi inde quæ horum libellorum studiosos, si qui tamen erunt, dimittant instru-
F ctiores. Ergo (inquit Aristoteles) mansuetudo, siue πραότης, mediocritas est circa iram: quumque medium, itemque ferè extrema sint anonyma, hoc est sine nomine: medio vtique mansuetudinem attribuimus, ad defectum qui item sine nomine est, declinantem, Excessus verò ὀργιλότης, hoc est iracundia dici potest. Affectus autem est ira, idest ὀργή: nam iracundia, est habitus excedens. Qui igitur pro quibus oportet, & contra quos opor-
G tet, irascitur: ac præterea, vt oportet, & quãdo, & quãto tempore, laudatur, mansuetúsq; hic erit. Defectus autem, siue ἀοργησία est, siue quodcunque, tandem in vitio est: nam qui non irascuntur in quibus oportet, ἠλίθιοι esse videtur, hoc est stupidi. Etenim qui nõ irascitur, nec sentire quidẽ videtur, neq; dolere. Atqui perferre contumelias, & suos negligere, seruile est. Iracundus, celeriter succenditur, tum in quos non oportet, tum pro quibus nõ oportet, & amplius quàm oportet: verum & confestim desinunt qui sic afficiun-
H tur, quod est in ipsis optimum. In iis verò bilis fulua prædominari videtur: quæ quum acuta & subtilis sit, ob insitam caliditatem facilè succenditur surrigiturque, vnde inoritur vltionis votum. At qui nulla prorsum aguntur ira, frigidi persentiũtur atque humecti, quia fulua & acriore carent bile. Excellenter autem acuti

acuti sunt acrocholi, & ad omnia, quibus summa est bilis, vnde & nomen habent. Inter hos sunt quos vocant πικρούς, nos interpretari amarulentos possumus: difficulter hi placantur, & plumbeas diuturnasque seruant iras. In iis verò fulua bilis permiscetur atræ, proindéque illis constantior ira est, siquidem eam comprimunt: vt autem in seipsa digeratur, indiget tempore. Sunt & inter iracundos species tertia, qui non explentur facilè, nisi viso inimici sanguine. Hoc genus appellant Græci χαλεπούς, ex Latinis plerique acerbos. Hosce verò planè melancholicos tradunt, quòd bilis vigeat in eis atra: quæ quia frigida est & sicca, crassiore materia, quæ haud facilè dissoluatur, diutius perseuerat. Quòd si amplius inquirat aliquis, cur tres tantum iracundiæ prodantur species, respon deri potest, oriri affectionem hanc sanguine circa cor efferuescente. Esse verò eum feruorem triplicem, con stat: subtilem, crassum, medium: sicuti ex iis quæ præstruximus, coniectare perspicax ingenium potuit. Apud Homerum, quod Eustathius scribit, affectio hæc quatuor sortitur nomina: est enim quandoque apud illum θυμὸς, χόλος, menis, idest μῆνις, & κότος: sed eo tamen interstitio, vt dicatur propriè menis, immanens ira, vnde & inflexum nomẽ ἀπὸ τοῦ μένειν: quum cholos, orge, thymos, perturbationis indicent initia, etiam si obseruatio non est perpetua. Hinc Porphyrius, ἡ μὲν κατὰ κίνησιν πρόσκαιρος ὀργὴ, χόλος καὶ θυμός. nam menos (inquit) est ἀπόθετος χόλος: verum vbi vltionis captatur occasio, κότος dici consueuit,

Παρὰ τὸ ἐγκεῖσθαι.

Vnde Homerus,

Ὅ τοι κότον ἔνθετο θυμῷ.

Et rursus,

Ἔχει κότον, ὄφρα τελέσῃ.

Nuncupatur autem χόλος, ἀπὸ τῆς χολῆς, ἥτις ἐν τῷ πάθει κρατεῖ.

An verum sit, hircos pati facilè, ipsis intuentibus fœminas iniri. De hyæna insuper scitu digna. Confirmatur Plinij historia de viperæ partu. Atheniensium votum de hircorum immolatione. Tragos quid, aut hirculus in vitibus.

Caput XXVI.

INcideram nuper in Æliani commentaria, quæ haud ita inscitè is condidit περὶ ζώων ἱστορίας, auidè (qui mos est meus) ac sitienter arripui, ac euolui, præcerpturus quæ vsui forent legisse. Inter cætera, quæ se primo libro ingessere, fuerunt, & quæ huic impingere capiti visum protinus est: pugnam pro fœminis hircos inire, perinde ac pro formosis mulieribus aduersum hircos. Ratione compari tauros acrius in id genus alios coorini, velut arietes item ouium causa. Hæc non eo subnotasse volui, tanquam ex Heracliti forent antro planè deprompta, aut indicta prorsum inscitáque, sed quod inaudisse videor, ex recentioribus nonnullos, haud ex asse ἀμούσους, sed (vti sentio) bene doctos nõnunquam, causam eruere conatos: quid ita, quorum vxores corpus inuulgent, hircorum appellatione deformemus passim, inde factum vaticinari, quòd animalium soli (vti putant) hirci sui generis fœmellas ipsis intuentibus, iniri, facilè concoquant, omninóque (quod dicitur) súsque déque ferãt, nec in prælia consurgant ad corollas (vt interim sic dicere permittar) decertaturi. Id quàm verũ sit, nec quis Sibyllę folium prolatum arbitretur, perspicuum iam, vel vnius auctoritate Æliani non dilura, nec proletaria, opinor. Apud eundem obseruatum est illud item, Hyænam si hoc anno marem conspexeris, eandem insequenti fœminam agnosces: si fœminam nunc, posterius marem conspicaberis. Venire etiam in Veneris vtriusque

A participatum, inireque vicissim ac iniri, quotannis sexu immutato. Ceu animantis natura Cenæum re præmonstrarit, ac Tiresiam veteribus celebratos. Sed quia mira prorsus historia est, rectè operæpretium me facturum censeo, si auctoris verba subiecero: τῶν ὑαινῶν τήν τε μὲν ἄρρενα εἰ θεάσαιο τήνδε αὐτὴν εἰς νέωτα ὄψει θήλειαν, εἰ δὲ θήλειαν νῦν, μετὰ ταῦτα ἄρρενα, κοινωνοῦσι δὲ ἀφροδίτης ἑκατέρας, καὶ γαμοῦσί τε, καὶ γαμοῦνται, ἀνὰ ἔτος πᾶν ἀμείβουσαι τὸ γένος. οὐκ οὖν τὸν καινέα, τὸν τειρεσίαν ἀρχαίους ἀπέδειξε τὸ ζῶον τοῦτο, οὐ κόμποις, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

B Aduertendum porhistoriam Plinij de vipera, ab Æliano item primo libro comprobari planè ad verbum. Adeo si auctoritatibus agas, controuersa res est, verum qui diuersa sentiunt, ab experimento stare se, dicunt. Quia verò ab hircis exorsi sumus, in eosdem nostra corriuabitur oratio, adnexa non procul ab derisu historia: cuius auctor nobis Agathius est Gottici belli libro secundo, ingruente Persarum bello in Marathoniis campis, vouisse Athenienses, totidem se hircos Dianæ immolaturos, quot peremissent

C hostes. Quod quum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiam capris adiectis vel succidaneis. Tragon vocant Græci in vitibus causationem, vbi flatu grassante decutiuntur germina, hirculum Latinè queas nuncupare. Sed & hircescere dicuntur vites, si sterilescant: quando hircorum est, nimia pinguitudine in sterilitatem abire, quod comprobat Aristoteles.

D *Animal thoa esse homini amicum præcipue. Canum fides anxia in Niciam venatorem. Super Nicia imperatore paucula, & verbo μελλονικιᾷν.*

Cap. XXVII.

E ESse animal quod θῶα nuncupent, non ex Aristotele modò ac Plinio notissimum, sed astipulatur & Theocritus. Cæterum, censeri id vel humanissimum, præcipuéque homini amicum, ac (vti dicunt Græci) φιλανθρωπότατον, non ita multi prodidere. Lectum tamen quandoque, si fortè in hominem inciderit, reuereri, ac velut obseruanter suspicere. Amplius, si à feris aliis circumuentum senserit, tum verò accurrere protinus opitularíque pro viribus. sed quod ad brutorum in nos beneuolentiam attinet propensiorem, traditum à veteribus scio, fuisse inter venatores quempiam, nomine

F Niciam, qui (vt assolet) venandi ardore studióque concitatior, dum improspicienter imprudentiusque feras immissis canibus insectatur vrgétque, in carbonariam fortè delatus fornacem præceps est. Id verò intuiti canes neutique abstiterunt, cæterum gannientes primum quidem per fornacis ambitum, domini (quod facilè appareret) charitate desideriòque ac rugientes moras ducebant: demum verò adeuntes, leniter obseruatéque tantum non mordicus apprehensa vestę, pertrahere ad locum enitebantur, veluti opem

G inde aucupantes quampiam domino, fide summa, quæ vel in homine rarior pernoscitur. Id autem intuitus quidam, & quod erat, suspicatus planè, quum suboleret, non frustra solicitè adeo anxiéque concursare canes, ducem insequutus factum deprehendit, exustúmque in fornace spirãtem Niciam, re prorsum coniectata ex iis quæ in ignibus visebantur reliquiæ. Fuit Nicias ab hoc alius, Atheniensium haud omnino incelebris imperator, etiam si impendio timidior, & eo nomine in obeundis negotiis tardior: vnde exiit

H illud facetissimum Aristophani in Auibus,

Καὶ μὰ Δία τὸν δὴ οὐχὶ νυστάζειν ἔτι
ὥρ᾽ ἐστὶν ἡμῖν, οὐδὲ μελλονικιᾷν.

per Iouem nobis haud est dormitandi tempus, neque item Niciæ more cessandi. lepidè prorsum conformato verbo ab μέλλω, quod tardo nobis indicat, &

Nicia. Non prætereundum, ab Plutarcho in Nicia carmen Aristophanium aduocari, sed ita vt vix sensum recipiat verbo *μεμονικιαῦ* decurtato interpellatoque: quo factum, vt per inscitiam ab interprete sit præteritum.

Ingenio præsignes esse plurimum iracundos imbellésque, at grauitate fortes, sed indociles obliuiosósque: vndéque horum promi effectuum ratio valeat.

Cap. XXVIII.

DE variis hominum affectionibus, quæ *πάθη* dicunt Græci, deque ingenii ratione vel amplioris vel minutioris alibi (opinor) affatim pro re nata disseruimus, aggestis, quæ hinc inde olim præflorauimus. Nunc præterisse nequeo Platonis sententiam graphicè positam, sciteque in libro De scientia, quæ quia illustri enuntiata perspicuitate est, nullo indigere interpretamento mihi est visa: eam modo exscripsisse satis superque fuerit. Est admodum (inquit) arduum, hominem compérisse ingeniosum, qui insimul mansuetudinis ac modestiæ exsors non sit. Quippe ad hanc diem eiusmodi neminem vixisse, aduerto, vel etiãnum esse nunc, cui naturæ genius ita affulserit vt boni fit compos vtriusque. Siquidem acumine qui insignes sunt, callidi item ac memoria illustres & docilitate, nunquam non iracundi sunt, ac contentionis auidi, nec raptantur secus ac nauigia retinaculorum prorsus expertia. Hosce item furore quodam præstare dixeris verius, quàm fortitudine. Sed enim qui ad grauitatem natura facti sunt, eámque vnam rem habent, veluti scopum, si se ad ingenij cultum dent, & doctrinam sibi pergant induere: hi verò hebetiores comparent mox, & nescio quomodo desidiosi, obliuionis quoque nubilo identidem se obtendente. Id quod à Platone sancitum vel Aristotelis valet calculo comprobari, qui Thracas esse adeo ingenio tradit oblæso, & memoria propemodum nulla, vt ne quaternarium quidem numerando queant transcendere. In iis tamen robur, & ad belli munia promptitudinem singularem haud desideraris. Hanc verò varietatem adeo variam, immo contrariam interim, cæli defluuiis forsan retulerint acceptam astrorum non imperiti. Quando & Iulium Maternum sic ferè nouimus prodidisse: Quædam, inquit, gentes ita à cælo formatæ sunt, vt propria sint morum vnitate perspicuæ. Siquidem immanis feritatis crudelitate grassantur Scythæ (vti aliàs commeminimus) Itali fiunt regali semper nobilitate præfulgidi, Galli stolidi, auaros esse Syros ferunt, acutos Siculos, luxu diffluere Asiaticos, ac voluptatibus deliniri. Hispani dicuntur elata iactantiæ animositate præpositi. Nec ignoro tamen esse qui in hoc auctore putent loquentiæ multum, sapientiæ parum.

De Vulcani templo apud Ætnam Siciliæ, deque canibus ingenij mirandi discernendis, qui castè piéque accedant, aut scelere imbuti salutatum tamen eant Deum. Cur Vulcanus in insulam Lemnum excussus tradatur. Lemnia terra, quæ & sigillata. Philoctete historia.

Caput XXIX.

APud Ætnam qui notissimus est Siciliæ mons, esse Vulcani templum fertur honore multo. Circumiectum est templo septum, sacræ item visuntur arbores, necnon peruigil & inextinctus ignis, vel (vti à Græcis dici-

A tur) *ἄσβεστον πῦρ καὶ ἀκοίμητον*. Templum asseruare ac lucum traduntur canes, quibus mirum præcipuè insitum ingenium creditur. Quippe adeuntes, si castè modò ac piè, vtque addecet, id agant, permulcent ac abblandiuntur, illisque perinde ac beneuolis aggregantur, & planè familiaribus. Quòd si manibus non puris, scelereque aliquo pollutior templum inuisat, vel lucum, irruunt mordicus, lacerãt, conuelluntque. Cęteros ex cœtu aliquo remeantes lasciuiore, intemperantioréve insectari modo, satis supérque habent.
B Euentus rationem si solicitius perquiras, ac veterum consecteris superstitiosam vanitatem, cælitus omnino fieri putabitur: si me audias, immũdorum spituum fallaciosæ acceptam sedulitati referes, quando vnum illis studium, in tendiculam per momenta rationalem animam præcipitasse, vt quo illi iustissimè discrutiantur, eodem & nos paterni diuiníque luminis exsortes Catonio includamur teterrimo. Illud de Vulcano nec reticebo, in Lemnum insulam tradi à fabulosis excussum Deum: quoniam vt scribit Galenus no
C no Simplicis medicinæ, loci facies sit exustæ similis, nec quicquam subnascatur: inibi tamen terra habetur Lemnia, quam & sigillatam iuniores vocant, sphragida Græci appellant, quia conformatis inde pastilis capræ sigillum imprimeretur, vt voluit Dioscorides: vt verò Galenus, Dianæ. Quod autem huic terræ hircinum promisceri sanguinẽ, prodit Dioscorides item, ab Lemniis sacerdotibus irrisum, refert Galenus. Proditur à Græcorum nonnullis, Vulcani antistites in Lemno aduersus ictum serpentium medica pollere
D virtute. Quo argumẽto Philoctetem apud Smynthei Apollinis aram ictu serpentis vulneratum illuc medicinæ gratia esse missum.

Cereris templum, & festum Chthonium, apud Hermionenses celebre vel miraculo: quòd præferocem taurum ducat ad aram vetula sacerdos obedientissimum. Item de canibus in Palladis templo, quod in Daulia est. De Panos templo in Arcadia, vbi Aula locus visitur, & muscis auolantibus ex Olympia & Leucade, vbi Actius Apollo: necnon de Diana in Icaro insula.

Cap. XXX.

AD eandem porrò fraudem & imposturam peruersissimam, spectat illud item quod inferam mox: Cererem ab Hermionensibus eximia coli veneratione, peragique sacra prorsum *μεγαλοπρεπῶς τε καὶ σοβαρῶς*. Festum verò Chthonium nuncupari. Ferunt ergo, boues magnitudine visenda & ferocia ad aram ex armento facilè agi immolandos à Cereris sacerdote, quæ vetula plerunque est, ac viribus prætenuis. Super qua re carmina circumferuntur apud Græcos, quæ & apposui, auctore eorum Aristocle:

Δάματερ πολύκαρπε, σὺ κ' ἐν Σικελοῖσιν ἀναγῆς,
Καὶ παρ' Ἐρεχθείδαις, ἔν τι μέγα κεῖται
G Ἑρμιονεῦσι, τὸν ἐξ ἀγέλας γε ἀνειδῆ ταῦρον,
Ὃν τ' οὐχ αἱροῦσιν ἀνέρες οὐδὲ δέκα,
Τοῦτον γεραιὰ στείχουσα μόνη μόνον οὔατος ἕλκει
Τὸν δ' ὀπίσω μόνος ὥς ματέρα παῖς ἕπεται
Σὸν πόθι, Δάματερ, σὸν τὸ σθένος, ἵλαος εἴης,
Καὶ πάντων ἐν θάλλοι κλᾶρος ἐν Ἑρμιόνῃ.

Cæterum & in Daulia esse memorant, Iliados Mineruæ templum, in quo alãtur canes, quibus insitum planè sit, perinde ac ratione quadam, aduentantibus
H subblandiri Græcis. Barbaros autem, vbi se ostentarint, latratu insectari. Est in Arcadia locus nomine Aula, vbi olim visitatum est Panos templum, constanti fama, omnibus quæ illuc defugerint animalibus, haud dubie salutẽ præstari. Quippe si ea insequantur lupi, subsistunt protinus, vbi ad eam ventum [illegible] item est,

est, nec ingrediuntur omnino: quod defugientia illuc putet Deus, velut supplices quosdam, δι' αἰδοῦς ἄγων αὐτά. Et quia ex veteri superstitione animalium miracula consectamur, & anquirimus curiose, addamus illa quoque: In Olympia cognitum hoc annorum plurium experimento, ingruente certaminum & panagyris celebritate, muscas inde omnes ad vlteriorẽ Alphei ripam sponte, velut mulieres assectẽtur auolare. Porrò in Leucade, vbi in promontorio eminentiore Apollinis stat templum, quem Actium nuncupant, futura inibi (vt assolet) panagyri, in qua & honori diuino æditur saltatio, bouẽ muscis immolare fuit receptissimi moris, quæ illius distentæ cruore confestim credebantur euanescere, hac velut mercede amplius delinitæ, ac (vt significanter dicunt Græci) δικασθεῖσαι. Quum omnino Pisææ animaduerterentur ἀδέκασθοι, & proinde probiores quoque, vt quæ Dei reuerentia quadam, non mercedis vi, iustitiæ opus inirent, & (quod addecet in primis) si modò ibi erat Deus, ac non spurcissimus dęmonarches, miserorum mentibus ad satietatem illusurus. Sicuti in Icaro insula quoque, in qua Dianæ templum fuerat: quumque nimio plus scaterent ibi agrestes & præpingues capræ cum Dorcadibus ac leporibus, si venari cupiens, à Dea rei pontificium esset comprecatus, pergens inde præda onustus reuertebatur, captis quæ concupisset. Quòd si petere supersedisset, inanis prorsum fiebat venatio, insuper & in eum expetebant audacioris conatus pœnæ. Cæterum illusiones hoc genus, seu indigitamenta credere malis, idest excantamina seu veneficia, persequi diutius, abutentis planè otio fuerit. Proinde iis præteritis, alia disquiramus auditu iucundiora, & gratiora scitu.

Quadruplex loquendi figura, veteribus obseruata grammaticis: prisca, Latina, Romana, demúmque miscella, siue mixta.

Cap. XXXI.

QVi amplius pensitatiúsque indagine scrupulosa loquendi varietates discutiendas sibi in commentariis proposuere, rationem eam videri quadrifariam planè distributam pronuntiauere. Quippe nonnulla in veteribus libris priscè dicta, videre licet, Latinè aliqua, necnon Romanè, demúmque esse miscellam omnino figuram quandam, mixta quæ sit, ac dicatur. Priscam verò intelligunt, qua Iano synchroni & Saturno, ac mox etiam paulò probè cum suis fabulati sint. In qua pleraque multo obscuritatis nubilo circumuoluta, pressáque pernoscantur, desitis iam vocabulis, proindéque intellectum facilè non admittentibus, cuiusmodi fuisse carmina, quæ nominantur Saliaria, coniectare licet ex pauculis, quæ supersunt, velut reliquiæ. Latina loquendi figura creditur nuncupata, qua vterentur in Latio, quum rebus potiretur Latinus, & præterea Hethrusci reges: qua sanè forma decemuirorum conscriptæ sint tabulæ. Sed huius pars vlla vix subsistit innoxia: quod retulit Sex. Pompeius. Romanam denique dicendi rationem intelligunt, quæ in Plauto effloruerit, Næuio Accio, Pacuuio, Marone, Catone, Sisenna, Antiate Valerio, Cæsare, M. Tullio. Miscella demum figura intulit se, vbi iam auctiore imperio, datáque pessum Romana libertate, gentibus communicata ciuitas diuersissimis est, ex quarum velut voragine, loquendi synceritas concussa in primis in barbarum ferè dilapsa sonum, sapere Gothicũ cœpit, & omnino peregrinum, vt rarenter se promat, quem purè Romanum dicas, non ciuitate donatum. Miratur tamen & Fabius, Oscè plurima in auctorib. inualuisse, necnon Sabinè, vt de Gallicis taceam, quum & Punica ostentent se nonnunquam.

A *Morbo atrocius grassante, vel etiam citra oblæsionem manifestariam, nonnullos se in puteos deiectasse. Lugdunenses mulieres. Laurentianus Florentinus.*

Caput XXXII.

ATræbilis effectus præcipuè admirabiles abundè aliàs persequuti sumus: nunc ab illis haud dissita prorsum ingerunt sese, quæ artis medicæ
B summates viri, ac planè Coryphæi obseruata literis mãdanda censuere, Hippocrates & Galenus, ægrotos, si violentius grassans morbi vis debacchetur, & atrocior inardescat febris, arctius videri vinciendos, quod ita affecti complures plerunque se peremptum eant, nec id ratione singulari, compertis etiam qui in aquas præcipites se dent, quod esse factitatum in ea, quæ Atticam depopulata olim
C pestilentia est, multorum approbatur calculo: & Lucretius carmini inseruit,

Multi præcipites lymphis putealibus altè,
In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum iacientes corpus in vndas.

Mirum certè est quod à recentioribus est item proditum, haud ita pridem in Lugdunensi Gallia contigisse, vt citra vllum corporis incommodum, quod quidem appareret, crebriter mulieres in præaltos se
D puteos demersum pergerent. Sed fœminas forsan imbecillior excusarit natura, & semper ferè peregrinabunda mens. Quid philosophis facias viris, quibus etiam familiarem aduertimus affectionem huiusmodi, non alia ratione Florentino Laurentiano proximè consumpto? Ad hæc pro ingeniorum captu à multis multa proferri consuesse, non latet: defluuio cælestium corporum acceptam referentibus plerisque atrociorem mali vim, aut in diuinam etiamnum iram. Id quod veteribus arriserit, inani oblaqueatis super-
E stitione. Sunt forsan, qui & hoc ipsum in melancholiam reiiciant, à qua hoc genus plura concinnari solere, aliàs commonuimus. Mihi sanè vti sunt, ista omnino accidunt admiranda.

Qui dicantur citharœdi pisces, quæque nominis habeatur ratio. De polypo item, qui sua sibi voret brachia, cirrhósque: quod negant alij.

Cap. XXVIII.

ESse in Erythręo mari piscem, obseruauimus, forma quidem latiore, ad bu-
F glottæ modum (vti aiunt) squammis haud ita scabris, si attingas: colore suffuluo, lineis nigricantibus à cauda vsque ad capitis summa corpore interpicto, vt tẽtarum fidium suspicari imaginem possis, vnde pisci adoptatum citharœdi nomen. Zona præcingitur crocea, vertex variis distinguitur coloribus, nigrũ aureo interlucente fulgore. Narrantur & citharœdi,
G alij στικτοὶ, hoc est picti. Quippe visũtur purpurei ferè, per interualla lineis discurrentibus aureis. Commemoratur in mari eodem pardalis, plurimũ & colore & orbicularibus picturis, hoc est τὰ στίγματα παρεμφερῆ, montanæ assimilis. Cæterum, in hac piscium aut belluarum mentione, quoniam (sicuti Philoctetes olim, vt est apud Ciceronem ad Trebatium) diuersa inuisimus vagamúrque, adnotandũ amplius quod prodidit Ælianus in Animalium pragmatia, Polypum esse voracissimum, hoc est φαγεῖν δεινὸν, & struendis insidiis
H vaferrimum: quòd si defecerit venatio, suis ipsius vescitur cirrhis, succrescentibus mox quæ fuerint absumpta.

Ceruum à Philadelpho ita educatum, vt Græcæ linguæ sono insuesceret, intelligerétque. Meropis

anis pietas singularis. Lusciniæ ambitio. Ciconiarum pietas. Cur easdem pietaticultrices dixerit Arbiter Petronius.

Cap. XXXIIII.

OBseruatum apud eundem Ælianum id quoque est, Ptolemæo Secũdo, quem & φιλάδελφον dicunt, cerui catulum dono datum quandoque: educatum autem ea præcipuè ratione, vt ei præfectus curæ Græca ipsum modò voce alloqueretur. Quum idiomati insueuisset brutum, loquentem intelligebat perspicue. Quanquam irroborasset vetus opinio, Indicæ sonum vocis à ceruo tantum percipi. Scribit idem auctor, meropa auem esse ciconiarum iustissimam, quòd educandis parentibus senium haudquaquam arbitretur expectandum, sed ipsum id agere protinus volatus celerioris compotem. Quo coniectatum, inter cunctas esse aues tum iustissimam, tum verò piissimam. Scio, mirabuntur plures, quin præter fidem dici, constanter forsan asseuerabunt. Mihi in naturæ contemplatione nil occurrit incredibile, quando & Charmidem Massiliensem commentatione non indignum esse opinatum video, lusciniam non musicæ studiosam modo, idest φιλόμουσον, sed & φιλόδοξον, idest gloriam, ambitiosius captare. Siquidem in solitudinibus si concinat, simplicem omnino cantum ędere, apparatu nullo, velut sibi canentem modò: quòd si auditoribus non excidat, præstóq; sint aliquot, tum verò prædulcem in primis variumq; ædi concentum, quippe intellectu certo πατρῷς ἐλίττειν τὸ μέλος. Id quod ab Homero quoq; illis versibus coniectatum, probabile fit,

Ὡς δ' ὅτε πανδαρέου κούρη χλωρὶς ἀηδὼν
Καλὸν ἀείδησιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο
Δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν,
Ἥ τε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν.

Sed quia de merope diximus, quam inter ciconias recensent Græcorum plerique, vt aliarum item non hic pietatem subiiciam, super qua in Hexaemero plura prodidit magnus Basilius, & retulit in nostris literis eloquentissimus scriptor Ambrosius. Sciendum, videri ad hæc respectasse Petronium Arbitrum, vbi pietaticultricem nuncupat ciconiam illis versiculis, quos & apposui:

Ciconia etiam grata peregrino hospita
Pietaticultrix, gracilipes, choralistria.

Apum nomina plura. Emplastica, & paremplastica, quæ dicantur. Anthredon. Mellis genera, non citra admirationem. In Mycono apes non haberi. Vocabula plura ad idem: plastides, cephenes, sira, sirena, melissa, melissia. Melissæus Iuppiter. Melitea lintea. Neon accipi pro vere. Hyemem esse patrem temporum. Apomeli. Mulsa. Apiana vua, & muscatula. Melitomata.

Caput XXXV.

INter apes (inquit Ælianus) alias nouimus quæ sint & dicantur duces: quædam σειρῆνες, idest sirenes: aliquæ verò ἐργοφόροι: sunt & quæ plastides, fortè ab artifici figmento,

A vel quia emplastica & paremplastica Græcis dicuntur, quæ infarciunt opplentque, sed viscida priuatim ac glutino tenacia. Cephenas, idest κηφῆνας, abundare in primis Nicander scribit. In Cappadocia obseruatum prioribus est, sine vllis fauis confici ab apibus mella. Ferũtur verò ea crassitudine, qua oleum. Apud Trapezuntem in Ponto defluere ex buxo eadem, accepimus, odore grauia, & quæ bene valentes ἐκφρονας faciant, ac amentiam concinnent. In Media item ab arboribus mella stillare, sicuti cecinit Euripides in

B Bacchis. Apud Citheronem dulces à ramis guttas manare: verum & in Thracia mel item arboreum suppetere, proditum scio. Sicuti in Mycono apes haberi nullas, & si inferantur, emori. Arbores item mellifluas Hyrcaniæ, in pagis qui Fortunati dicantur, celebrat historia. Verum & Diodoro bestiola est volucris, anthredon nomine, eodem tractu, ape minor, nec multo tamen: in saxorum aut arborum cauitatibus fauos construit, ac melli succum concinnat persimilem. Apes porrò dicitur quandoque σειρὴν, idest sira, aut cer-

C tè apum domuncula. Est & eo nomine auiculæ species, & indumenti quoque prætenuis. Sed sirenæ itidem pellucida vocantur amicula, idest σειρλῶαι. Sunt qui κηφλῶας interpretentur apes masculas ἀπράκτους, sed & musca sine aculeo, idest ἄκεντρος: sterilísque dicta interdum cephen reperitur. Melias item pro apibus reperias nonnunquam, sed sunt eo nomine hastæ quoque. Melissa nunc est apes, nunc pro obolo ponitur, qui drachmæ partem habet. Dicuntur & mysti-

D des eo vocabulo. Nam & Melissæum cognominatum legimus Iouem. Melissia verò aluearia sunt. Melitea quum audimus lintea, idest μελίτια ὀθόνια, non à melle fit corriuatio, sed ab insula Melite. Illud autem Homeri de apibus,

Αἰεὶ νέον ἐρχομενάων.

exponunt, recenter perpetuò venientium: quoniam earum fit non continuus volatus, sed interpellatus, vt semper videantur volatum ordiri. At Porphyrius, vernum innui tempus opinatur magis, quo euolant

E apes. Neon autem, ver dicebant. Et πατέρα τῶν καιρῶν, hyemem vocat Pythagoras. Quod autem de eisdem Poeta scribit,

Βοτρυδὸν δὲ πέτονται.

exponit Zenodotus, ad animalis imaginem, quod botryn nuncupant: id inter volandum ipsum se conuertit. Verum, quæ auctor hic prodit, incomperta planè sunt. Proinde in racemi modum accepisse præstiterit. Apianam vuam gratam apibus, Græci sticam vocant, ex nostris sunt, qui appellari modò putent

F muscatulam. Apomeli verò, potionis est genus, inter mulsum, hoc est melicraton & oxymeli mediæ. Vtuntur ea Peloponnesij præcipue. Artomeli legisse item alicubi videor in medicorum thesauris. Galenus libro Tuendæ sanitatis quarto: Mulsam ex pluuia fieri aqua, prodit: apomeli, ex qualibet. Melimela, id est μελίμηλα, dicuntur apud Athenienses poma pulcherrima ex cydoniorum nata insitione: vti decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας expositum comperi. Melitomata, vocant Græci mellita omnia. Illud ex grammatico

G penu est, Nomen nullum apud Gręcos neutri generis exire in I literam, excepto μέλι: nam gummi, idest κόμμι, & πέπερι & κοῖφι esse peregrina vocabula.

LODO-

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD PETRVM Antonium Syluestrum Rhodiginum, compatrem amantissimum, Præfatio quarta & vicesima.

HIERONYMVS parens tuus Petre Antoni, ciuis (si quis alius) vel optimus, & senator præcipuè illustris, quòd publici boni, priuatis rationibus resectis, esset mirè studiosus, sæpéque non citra dispendiũ, ea me in patriam à literaria peregrinatione, velut postliminio redeũtem beneuolentia, & pietate est amplexatus, vbicunque sese vel dignitatis, vel rei augendæ ostentasset occasio, labore prorsum nullò reclinato, vt dum vixit, non secus à me coleretur, quàm si vitalis huiusce lucis, post optimum maximum Deum causa mihi fuisset prima. Sed & quum fatalis ei aduenisset dies, palàm funebri oratione, quam ἐπιτάφιον dicunt λόγον, conceptum ex obitu dolorem, testatissimum apud omnes feci, quod & præstantis ingenij viro exutam intempestiuius patriam animaduertissem, & me non quidem amico, quòd ipsum foret tamen vel grauissimum vulnus, sed parente optimo planè orbatum, virulentiæ ac pestiferis quorundam ingeniis inermem expositum sentirem. Quo sanè factum, vti lachrymis veris spirantibúsque inter crebros singultus, subinde interpellantes, oratorium munus implere vix licuerit. Vitæ illius integritas, morum formula exactissima, ingenium minimè subdolum, non fucatum, nõ liuore vllo vnquam obscurius nil à me aliud efflagitare est visum. Præstitimus viuenti quod eualuimus, præstitimus etiam humanis functo, præstamus nunc quoque quod

Hærent infixi pectore vultus
Verbáque, nec placidam membris dat cura quietem.

Non is sum Petre Antoni, qui adulari sciam, nec si sciam maximè, velim. Notior est parentis tui virtus, quàm vt hic subblandiendi studio esse possit locus. Nisi quòd importunius forsan diu iam obductum videor vulnus refricare. Sed enim qui es ipse tanti hæres viri & æmulus, ægro animo veniã (opinor) non inficiabere: quando vt es ingenio vel pręcipuè in numerato, & multo rerum vsu peritus, ignorare nõ potes, reipublicę nostræ incussam bellorum funesto tumultu plagam, & alio super aliud accedente malo, ita omnia prorsum concussa, vt latè iam ruinam minentur præcipitem. Nec ferè sit, qui tantæ cladi consilio vel prudentia obuiam eat, senioribus ferè absumptis omnibus, quorum grauitate ac sententiis stabat ciuitas nostra. Nam haud ita diu à parente tuo perfuncto, grassante sęuius fortuna, raptus est Antonius Fulginâs, egregius ciuis, & Catonianæ cuiusdã seueritatis: raptus & Andreas Casalinus medendi scientia nobilis, & (quod prius est) philosophus (vti sentio) præclarus, vt vitæ libram hic exactiorem non pergam memorare. Quibus sanè vulneribus reipublicæ impactis, vel mirari quiuis potest, tam diu stetisse nos: nisi quòd suppetit tamen ex diuiniore fonte, quo æstuantem animũ leniamus: quoniam sese naturę argumenta pleraque ita promunt ex te Compater amantissime, vt iam nunc concipere libeat, futurum te mox nulla in parte, etiam si arduum id est, parente inferiorem: sed talem quoque, vt pessum euntia nostræ ciuitatis fundamenta in integrum restituas præstantis ingenij maturitate, nunquam non prospectante longius, præproperæ leuitatis temeritate allisa. Vt in te (libet enim iam nunc vaticinari) quæ sua est senescentium affectio, Ennianum illud propediem regeri elogium possit,

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Quod vt facias, etiam atque etiam rogo. Hæc erit tibi ad æternam gloriam via: hac iere certatim Romanorum ac Græcorum plerique proceres: hâc nunc cęlesti passu incedas ipse, fessis subueniens rebus, quando

εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρας.

Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS, QVI vicesimus quartus.

Vbi affectus mouere non permittantur oratores. Quintiliani sententia perpenditur. Quid propriè πάθος quidue ἦθος. Item narratio morata. Horatij locus de morata fabula.

Caput I.

A QVONIAM verò præcedentis voluminis fine, quantũ nostra paruitas tulit, de ira commentati sumus, B quam esse cæcam veterum testimonio pronuntiauit Chrysippus, ὅτι πολλάκις οὐκ ἐᾷ ὁρᾶν τὰ ἐκφανῆ. idest, quoniam persæpe nec manifesta quidem conspici sinat, succurrit illud Quintiliani ex secundo Oratoriarum institutionum libro, Athenis actores mouere affectus vetari consuesse, ex quo visum quibusdam, C orandi artem quodammodo fuisse recisam: sed & libro sexto: Athenis etiam (inquit) per præconem mouere affectus prohibebatur orator. Libro item decimo in Demosthenis Ciceronísque compositione, salibus & commiseratione, qui duo plurimum affectus valent, vincimus. Et fortasse epilogos illi mos ciuitatis abstulerit. Vt verò ita rem habere propémodum credamus, in libro De morali virtute Plutarchus facit: à quo proditur, in Aristocratica administratione rhetoras magistratuum iussu vetitos D παθαίνεσθαι: hoc enim vtitur verbo, ex eiusce linguæ fertilitate, quod est affectiones ex iudicum animis prolicere: quoniam ῥέπει εὐθεῖαν ῥοπὴν ὁ ἀπαθὴς λογισμὸς ἐπὶ τὸ δίκαιον. idest, inclinatione serpit recta citra affectum perpensio, ad id quod iustum est. Quòd si accesserit affectio, quod arridet, quódque vrit, pugnam intendit aduersus iudicandi deliberandíque vim. Lucianus verò in sermone cui titulus Anacharsis, siue De gymnasiis, hoc ipsum in Areopago irroborasse tradit, vbi cædis peragebantur iudicia: vt si quis de E re dicat, patienter ac æquis auribus dicentem ferat senatus. Quòd si captandæ beneuolentiæ concinnarit aliquis procemium, vel extrinsecus οἶκτον ἢ δείνωσιν, idest miserationém elicere, aut indignationem excitare cooriatur, cuiusmodi haud pauca aduersum iudices comminisci oratores solent, progrediens præco silentium euestigio imperat, apud senatum diutius nugari nequaquam permittens, aut dicendi vi rem obuoluere atque implicare, ac velut retas obiicere, vt transacti negotij seriem nudam ex fide spectare F possint Areopagitæ. Ipsum hoc & primo Rhetorico significat Aristoteles, in ciuitatum plerísque prohiberi oratores astruens extra rem dicere, sicut (inquit) [illegible] & rectè id quidem. Neque enim iudicis peruertere mentem oportet, indignationem concitantes vel inuidiam vel omnino miserationem conciliantes. Perinde enim est, ac si canonem, seu regulam, qua in operum directione sis vsurus, obtorquere ac inflectere incipias. Apsinus verò in procemiorum G præceptis, captandæ miserationis præmonstrans rationes, ambiguitatis iniicere videtur aliquid. Athenis (inquit) si oratorio fungamur munere, ex iudiciis rebúsque gestis communem hunc locum instruemus. Misericordiæ ara excitata apud vos est, communíque omnium humanitate beneuolentiáque esse videtur dea. Exindéque apud omnes insignem adepti laudem estis. Moris in Areopago seruati meminit Onomastici octauo etiam Pollux, ne quem possessione sua dominum interuertamus. Sed mitiores fortè affectus permittebantur quandoque, vehementes & ardore quodam concitati haudquaquam. Aræ Misericordiæ Athenis, meminit Pausanias quoque, sicut pudoris, famæ, appetitionis, idest ὁρμῆς. Adnotanda verò hic M. Tullij sententia, quoniam de affectibus agitur; duo esse, quæ admirabilem faciant eloquentiam, alterum Græci ἠθικὸν vocant, patheticum alterum: ad mores illud & ad naturam, omnémque vitæ consuetudinem accommodatum: hoc perturbantur animi & concitantur, quo vno regnare oratio præcipuè creditur. Illud superius come, iucundum, & ad beneuolentiam comparandam aptum in primis: hoc autem vehemens est, ac incitatum. Hinc legimus, narrationem esse planam debere, breuem, euidentem, credibilem, bene moratam cum dignitate. Hinc verò illi Horatiano sensus infertur illustrior,

Moratáque rectè fabula.

πάθος putat libro sexto Fabius, propriè dici à nóbis affectum, ἦθος autem Romana carere voce, dici tamen mores. Verum non tam hos significari, quàm morum quandam proprietatem, quibus omnes contineantur mentis habitus. Omnino affectum concitatum πάθους nomine intelligunt, mitem atque compositum ἦθος signare. Id verò est, quod bonitate commendabile est, nec mite solum ac placidum, sed blandum plerunque & humanum, audientibus amabile atque iucundum. Quo dicentis mores ex oratione perluceant. Sunt qui τὰ ἤθη, non mores prorsum interpretentur, sed sensus. Fides (inquit Martianus) tribus fit, conciliando, docendo, permouendo: illa prior ethica, sequens apodictica, tertia pathetica nominatur. Scribit Donatus in eum Terentij locum in Eunucho,

Dij immortales, homini homo quid præstat?

Morata narratio à sententia incipi solet, quæ dicitur promythion.

De apathia, dyspathia, metriopathia, propathia, sympathia, antipathia, & id genus plerísque aliis. Procatarctica & synectica causa quæ sit. Item aipathia, homœopathia, proegumenon. Antipathiam promiscere. Idiopathia.

Caput II.

ILlud verò ad grammaticam pertinet supellectilem, esse apathiam aliud, aliud dyspathiam, itemque propathiam, quanquam est & metriopathia. Et apathiam quidem intelligi iam docuimus, impassibilitatem quandam (si dici ita Latinitatis patiatur decor) quam esse agrestem, nimísque profectò duram, etiam ex philosophis nonnulli sentiunt, vt quæ tum impossibilis sit, tum etiam inutilis. Tollit enim amoris mutui beneuolentiam, qua maximè vita constat, & societatis humanæ ratio. Rursum verò extra modum angi, & in luctus abire nimios, iam non naturæ id fuerit, sed deprauatæ cuiusdam opinionis. Proinde scitum est appositissimúmque Crantoris illud ex Academia, Non ægrotare quidem primum (inquit) sit. At si contigerit, adsit sensus aliquis, seu dissecetur quippiam, seu conuellatur. Siquidem anodynon hoc, idest nil dolere non sine magna immanitatis mercede contingit in animo, stuporis in corpore. Quamobrem vt dedecet prudentes dyspathia, quam doloris impatientiam interpretamur, sic & apathia. Hoc enim ἄτεγκτον καὶ θηριῶδες, idest durum ferinúmque. Illud

autem ἐκλελυμένον καὶ γυναικοπρεπὲς, idest molle solu- A túmque, ac fœminæ accommodum. Metriopathia verò haudquaquam improbanda reiiciendáue, quæ moderatam in perturbationibus rationem amplexatur & continet. Est & sua medicorum scholis propathia: sic verò nuncupant προαίσθησιν, idest præsensionem quandam. Neque enim tacitè furtímque obrepunt omnes ægritudines, sicuti Hesiodo placuisse, intueri licet,

ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεύς.

idest, quoniam vocem prudens abstulerit Iuppiter. B Sed earum plurimæ proangelos, idest prænuntios habent, & prodromos, siue præcursores, ac præcones, velut cruditates & inconcoctæ materiæ superfluentiam, & motus pigriores, quam vocant δυσκινησίαν. Grauitas quippe onerosa, labórque (inquit Hippocrates) spontanei morbum prænuntiant. Incentiua item vitiorum propathe dicuntur rectè, ac significantius Græcis, velut antepassiones, quibus carere censetur impossibile: nam ea omnium titillant animos, & inde præcauere cogitationum sagittas com- C monemur, & naturæ dominus in Euangelio: De corde (inquit) exeunt cogitationes malæ. Protopathiam inuenies alicubi apud Galenum, velut primariam dicas affectionem: sicuti idiopathiam quoque, id est affectionem propriam. Si oboriatur (inquit Galenus) ab vlcere ingens panus, quum inducta in vlcere cicatrice, permanet etiam panus, vel in suppuratam inflammationem transiens, vel in durum tumorem, quem chœrada, idest scopulum appellant: nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, D qui ob alium præcedentem contigerunt. Fuere item ex medicorum decuria, qui ἀειπάθειαν induxerint, tanquam dicas perpetuam affectionem. Quippe sanorum iuxta, ægrotantiúmque corporum κατασκευάς, idest constitutiones easdem esse specie, statuere permittunt sibi, etiam si præstat, ampliorem sanitati latitudinem contribuisse, quàm omneis homines vrgentibus perpetuò morbis conuelli, ac lancinari. Est sua oratoribus item homœopathia de passionis nata similitudine, quam vndiquaque E scientissimus exprimit poeta,

Fuit & tibi talis Anchises genitor. Item,
Et patriæ strinxit pietatis imago. Et,
Me quoque per multos similis fortuna labores.

Quod in Macrobij Symposiacis est adnotatum. Idiopathiam reciprocationem dicimus, sicut idiopathes reciprocum. Priscianus sui passionem & suipassum interpretatur. Et quia vberem consectamur doctrinam, & medicam rem à limine salutamus, sciendum omnino, à propathia diuersas censeri causas in ægri- F tudinibus, procatarcticas dici solitas. Sunt enim hæ, rei quidem effectrices, verum separatæ, sicuti morsum qui infixit canis scorpiúsue, ac solis exustio febrem producens. Synectica verò causa intelligitur, quæ præsens præsentem custodit affectionem, fouétque, vt in vesica lapis, qui non causæ modò rationem habet, sed & affectus. Est item προηγούμενον αἴτιον, quod G à procatarctico instruitur, vel quo præsente, ἀποτέλεσμα quoque, idest effectus adest. Sed redeo ad institutum. Sympathiam quoque apud veteres non Græcos modò sed & Latinos, inuenias pro consensu quodam, qui plerunque inter res conuisitur: vt quum Lucilius ait, Luna alit ostrea,

Implet & echinos, muribus fibras, & pecu addit.

Eadem quoque quæ crescente luna gliscunt, deficiente contra desiunt, exsuctáque sunt. Quanquam est & in quibusdam antipathia: nam cepe (Plutarcho tradente) decedente luna reuirescit ac congerminat, inarescit autem adolescente. Proindéque Pe- H lusiotas cepis abstinere, quia solæ ex cũctis oleribus cõtra lunæ aucta & damna vices minuendi & augescendi (sicuti repetit etiam Gellius) habeant contrarias. Eleganter porrò & antipathiam promiscere dicitur, qui pugnantia exq; diametro dissidentia componit, inq; vnam corporis molẽ compingit: vt si quis contrarias inter se consarcinet auctoritates.

De monstro mirabili ædito in Rhodiginis agris. De piscium & ranarum pluuia. Item de infante Constantij temporibus nato. Monstrorum ratio ex cælesti disciplina. Decani. Munifices dij.

Caput III.

Exscribentibus nobis ista, & elimatius leuigatiúsque concinnantibus, quæ pridem Patauij dederamus in literas, æditum in patrij soli vico, cui Sarzano nomen est, magnitudinis insitatæ mõstrum. Digna res est visa, quam hisce libellis insererem, eo quidem procliuius, quoniam flagrãte intestinis discordiis Italia, & intonante altius bellorum procella, quæ iam aliquot annis latè vastitatem dedit, vice prodigij habitum id est. Is verò infans fuit biceps, multa in eo mira. Primum quadrimestris magnitudo, membra omnia cum proceritate responsum habentia, absoluta, amussitatáq;. Facies vtraque similitudinis propè indiscretæ. In capitibus crines aliquanto longiores ac nigricantes. Inter vtrunque caput ex collimitio humerorum tertia surrigebatur manus. Sed quæ aures longitudine non excederet, nec integra visebatur omnino. Reliquum corpus prorsum bene compactum, ac citra vllam maculæ fœditatem. Natus est quinto idus Martias, anno nati Verbi millesimo quingentesimo quarto ac decimo. Postridie allatus Rhodigium est. Quia verò visenda res erat, placuit mitti ad Hispanorum ducem, qui in proximo vicaria regis fungebatur potestate. Id verò vt citra putredinis timorem posset obiri, exenterare præmortuum necesse fuit. Inibi ergo mirum aliud, cor quidem simplex, vt assolet: at iecur duplex, sicuti & lien. Nam in viscere hoc visam quandoque duplicationem vel in vno, credimus Aristoteli. Verum in hoc genus monstris mira quidem, sed naturalis tamen à peritis rerum afferri ratio solet. In quibusdam vix, sicuti quod Athenæi relatum monumentis est, piscibus pluisse nonnunquam. Factum id in Chæroneso etiam legimus, & triduo vtiq; continuo. Sed & in Pæonia & Dardania ranarũ pluuiam contigisse (prodit Eustathius) tanta multitudine, vt domus opplerentur, nedum viæ. Nec aduersus mali vim vsquam salutare compareret auxilium, præter quàm in fuga, quando nec aquis nec cibis vti licebat, irrepentibus insilientibúsque ranis in omnia, confirmat quarto Bibliothecες historiam hoc genus etiam Diodorus. Quod ad infantem attinet, illud amplius sciendũ, vnúmne an plura sint per coagmẽtationem, quod monstrificum prodit animal, iudicandum est ex principij ratione: nam si cor pars eiusmodi est, quod vnum cor habet, vnum animal est quod duo, animal item duplex coalitum propter conceptuum coniunctionẽ. Imperante Constãtio legimus, æditum infantem ore gemino, dẽtibus binis & barba, oculis quatuor, auriculis duabus quidem, sed breuissimis. Qui partus (inquit Marcellinus) rempublicam in statũ reclinaturam deformem, planè portendebat: nam portenta id genus comparent sæpius, sed rerũ euentus variarum indicant fere. Cælestium rerum studiosi in partes distribuunt tres signorum singula, sic vt portio quælibet vnum habeat decanum. Alij verò scrupulosius rem rimati, ternos deos decanis ascribunt, & munifices nuncupandos censuere, vel synergos quoque, vt signorum cuilibet nouem adsint munifices. Hosce rursum per infinitas secant numinum potestates. Ab iis porrò astruunt, casus decerni repentinos: quin & monstrosos hominum consarcinari partus. Deinde Necepso Ægypti iustissimus imperator, & optimus astronomus per ipsos decanos vitia omnia valetudinesq; collegit, ostendens quam valetudi-

nem quis decanus efficiat. Sciendum verò plenas dici partes in quibus decani fuerint inuenti. Vacuas autē, ad quas nunquam decanorū numerus accedit.

Super Agathocle adnotata quæpiam. Cúrque is gracculus sit cognominatus: item triorches. Plutarchi labecula colluitur. De buteone aue. Gracchus, & Pulcher an flatilem admittant. Mihi cum flatili scribendum. Martialius Caracallæ occisor. Philomelam dici non philomenam.

Caput IIII.

Agathoclem Siciliæ tyrannum, qui tam moderatè, támque fortiter videtur prosperiorem tulisse fortunæ afflatum, vt sine fictili opere non ferè vnquam cœnaret, ac misceret opes, pauperiémque simul (vti de eo cecinit Ausonius) ætatis primordio ab eminentissimis proditum historicis est, forma & corporis venustate præeminentem, diu vitam stupri patientia exegisse. Proinde Timæus & ipse historiarū conditor, illum dicit κτ̀ τὴν πρώτην ἡλικίαν κοινὸν πόρνον, idest primæuo ætatis flore scortum promiscuum, impudentissimo cuique expositum: item mox κολοιὸν nuncupat καὶ τειόρχην. Est autem κολοιὸς gracculus, super quo facetissimus extat Ciceronis iocus: nam à Pharsalica pugna quum aufugeret Pompeius (dicente Nonio quodam) superesse etiamnum aquilas septem, immóque necdum esse despondendum. Rectè (inquit) moneres, si cum gracculis depugnandum D foret. Nec id minus factum quod in Ionia prodit Apostolius, Venetos Adriatico mari appositos sub sementis tempus solitos cum gracculis depacisci, vt libis obiectis cum maza, quæ illis forent ligmata, ne semina refoderent omnino, vel legerent: stabántque illi dictis legibus. Triorches verò auctoribus Plinio, & Aristotele De animalium historiis libro nono, genus accipitris est, à numero testium sic nuncupati, cui principatum in auguriis Phœmonoe dedit, eum E buteonem Romani vocarunt, familia etiam ab eo cognominata, quum prospero auspicio in ducis naui sedisset, vt Plinius scribit. Ego in gente Fabia id fuisse cognomentum, accipio. Nam ab Vrbe condita libro vigesimotertio. T. Liuius M. Fabium Buteonem nominat. Meminit & in Fabio Maximo Plutarchus. Sed ibi mendum (opinor) inoleuit: nam scribitur modò Fabius Bulco. Græcus tamen codex, φάβιον præfert βουτεῶνα, quo tempore duos habuit respublica dictatores post Cannensem stragem, M. Iunium, & hunc F (de quo diximus) Fabium. Denique Buteonis oratoris mentio est Senecæ Controuersiarum libro secundo. Triorchem apud Aristophanem inuenimus in Comœdia, cui titulus σφῆκες, vbi poetæ illius interpretes nil amplius ascribunt, quàm ἔςι δὲ ὁ τειόρχης ὄρνεόν τι: est autem triorches auis quædam. Sed & in monumentis Sex. Pompeij ita legas: Buteo, genus auis quæ eo se alit quod accipitri eripuerit. Vastitatísque est causa in his locis quæ intrauerit, vt bubo, à quo etiam creditur appellatus Buteo. Proinde ex hac G auis natura videri potest tyrannus cognomentum traxisse: nisi quis malit ab efferata libidine. Nam egressus Agathocles pubertatis annos libidinem à viris transtulit ad fœminas. Traditur item quum esset perfunctus fato, vxorem quærulam flebilibus modis illud subinde ingessisse, τί δ' οὐκ ἐγώ σε, τί δ' οὐκ ἐμὲ σύ; quid non ego tibi, quid tu non præstitisti mihi? Cæterum, cur dictus κολοιὸς, idest gracculus? an ob latrocinia, & furacem naturam? Huic soli aui (inquit Plinius) furacitas auri argentíque præcipuè mira. Mone- H. dulam quoque inde dictam grammatici interpretantur, quasi monetulam, quòd surripiat monetas. Quanquam sunt coliæ item pisces, dicti Theodoro monedulæ. Agathoclem verò latrociniis incubuisse ante tyrannidem, historia testis est. Indéque conce-

A dentem Syracusas diu sine fide fuisse, quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in verecundia quod inquinaret, habere videbatur. Sed enim quamuis in omne facinus semper fuerit promptissimus, non tamen vsquequaque malus erat: nam & manu strenuus fuit, & in concionibus perfacundus est creditus: quo nomine ab æmulis & inimicis gracculus item videri potest appellatus: veluti loquax magis esset, quàm eloquens, vti de Atilio Palicano pro- B nuntiatum nouimus. Nam & Bacchylidem vellicans in Nemeis Pindarus, vt locutuleium impendio, ac humilem, sic ferè pronuntiat,

κραγέται δὲ κολοιοὶ ταπεινὰ νεμόνται.

Dicitur enim κολοιὸς, à κολοιᾶν, quod tumultuari nobis indicat, Eustathio tradente: quia fit auis obstrepera, tumultuatrixque, idest θορυβητικὴ καὶ κραυγαστική. Nam & eadem ratione Gracchum apud Romanos cognominatum legimus: quamuis apud Varronem obseruatum sit, Gracchum ideo nuncupatum, quòd eum C mater mensibus duodecim in vtero gestasset, quia legitimum pariendi tempus esset supergressa. Proinde ex iunioribus quidam etiam bene doctus, sine flatili scribendum censuit. Quod tamen, ni fallimur, forsan coarguitur paucissimis Quintiliani verbis ex Oratoriarum institutionum primo: nam de aspiratione differens inquit, Parcissimè ea veteres vsi, etiam in vocalibus, quum ædos ircósque dicebant: diu deinde obseruatum, ne consonantibus aspiraretur, vt in Græcis & triumpis. Horum sensus verborum qui sit, D perspicuè (opinor) patet: nam Graccum triumpúmque olim fuisse innuit scriptitatum, sed id non fuisse perpetuum, quis (rogo vos, studiosi omnes) non peruidet. Triumpúmne tempestate nostra scribimus, an triumphum? Triumphum profectò, sed & Gracchum consimiliter: nam & in Græcis monumentis ita scriptitatum inuenimus, Γράκχον. In catholicis tamen Probi, sic adnotatum animaduertimus: Quidam putant, inchoare dici imperitissimè: nam neque post C literam H Latina verba regunt, exceptis nomini- E bus tribus, pulcher, orchus, lurcho: vel (vt autumat Seruius in tertium Georgicum) sepulchrum. Pulcher item in Græcis inuenitur codicibus, vt apud Strabonem libro quartodecimo. In tantum falluntur, qui pulcer & scribunt & enuntiant. Quam tamen scribendi rationem insequi videtur Cæcilius Minutianus in libello De orthographia, quanquam insigniter mutilato decurtatóque, ac prorsum vetustatis & incuriæ vulneribus confosso: in quo & illud adnotauimus, Mihi, cum flatili scribendum, vt dispare- F tur à vocatiuo mi. Scribit in Oratore ad Brutum Cicero, Quin (inquit) ego ipse quum scirem, ita maiores loquutos esse, vt nusquam, nisi in vocali aspiratione vterentur, loquebar: sic, vt pulchros, Cetegos, triumpos, Cartaginem dicerem: aliquando, idque sero conuitio aurium, quum extorta mihi veritas esset, vsum loquendi populo concessi, scientiam mihi reseruaui. Mihi verò, insertam habet flatilem, non natura, sed vt hiatus declinetur: nam vti casu patrio mei, sine spiratili dicimus, sic dandi casu mihi G fuerat scribendum, ni auribus foret consultum. Leonardus verò Arretinus epistola quadam rationibus comprobare adnititur, addendum C quoque, vt michi scribamus: quod non recipiunt doctiores. Preendo, citra flatilem scribi oportere, sentit Terentius Scaurus. Eum nos quandoque sequuti sumus: at Quintilianus ad sua seruatum tempora prodidit, vt aspiraretur ei verbo. Sed ad institutum. Pusillos item statura, κολοιοὺς, idest gracculos, dici consuesse, in Aristophane videor obseruasse. Nam & auis hæc, minu- H. tula est, vt quæ tota ferè pennis constet. Imperante Antonino Caracalla insedit obelisco vociferabundus gracculus mirū dictu, succlamatum ab omnibus, ceu ex composito, Martiali salue, Martiali ab tēpore multo te vidimus. Hæc autem non intelligenda est gracculi appellatio, sed eius erat nomen, à quo interemp-

teremptus est mox Antoninus. Et quoniam de orthographia mentio facta nobis, nec illud obiter negligendum, quod publicum ferè peccatum est, Philomelam dici, non Philomenam, suffragante Pausaniæ auctoritate, qui Φιλομήλαν dicit. Quod denique ad Agathoclem attinet, legimus, domum Syracusis prope insulam, quæ sexaginta lectorum indepta cognomentum est, quæque Siculas sustructiones vniuersas & magnitudine & elegantia structuræ facilè anteibat, huius fuisse regis opus.

Nominum ratio recta quæ sit. Quid sit, quòd substantiam nomen dicitur significare vel qualitatem. Item nominum interpretatio plurium. Onomatotheræ qui dicantur. Menandrus. Menecrates. Mysteria. Quintiliani locus ex libro primo de Pythiis. Galbana. Allantes. Allantopolæ. Salsicopolæ. De Bryseide, ac Chryseide. Caius vnde dicatur. Gæus bos qui sit. De Nauætho, & nauium incendio ab Troianis mulieribus. Cothones, vel Cothi. Sios dici deos.

Caput V.

INter alia quæ disertissimè apud Platonem & scientissimè quæruntur, nominum quoque rationem in magna esse nouimus quæstione. Id verò est, φύσει ἢ θέσει, quod est, naturáne an positu vim suam habeant. Placet autem illi, positione quadam constare nominum rectitudinem, sed non temerè tamen, & vt obtigit, verum positionem ipsam de naturæ penu arbitratur promi: neque esse aliud nominum rectitudinem, quàm naturæ ipsi consonam impositionem. Scitúmque, ac ad vnguem factum putat nominum conditorem, qui per nomen exprimat rei naturam: quippe rei organum esse nomen, nec fortè oblatum, sed naturæ congruum, vt quòd res discernat & indicet naturam. In grammaticis item commentariis Nigidius Figulus solicitè admodum & asseueratè, verba esse naturalia magis quàm arbitraria colligit, festiuiter quoque inferens, ac lepidè: Vos quum dicimus, labias sensim primores emoueri, ac spiritum atque animam porrò versum intendi: quum verò Nos, neque profuso intentóque flatu vocis, neque proiectis labris pronuntiari, sed hæc quasi introrsum reflecti. Cæterum, prius quàm vlterius in etymologicas excurramus rationes, collibitum est grammaticis inscitiæ nubilo persæpe obuolutis, ferre opem pro virili. A quibus si exsculpere pergas, quid sit quod pueris nulla non hora intonant altius, Nomen dici, quod substantiam indicet aut qualitatem propriam vel communem: hærebit (opinor) illis aqua. Verum scire conuenit, philosophum Aristotelem, quum scientissimè dispiceret infinitam, miscellámque esse rerum verborúmque disparilitatem, vti ordo constitueretur aliquis, decem prædicamentorum volumen concinnauit: categorias vocant Græci, quas esse primas intelligimus voces, genera rerum prima significâtes. Nam quum infinitę propemodum comperiantur res, infinitas esse item earum voces quibus indicentur, necesse est. Sed infinitorum cognitio, infinita esse nulla queat, quoniam animo concipi haud valeant: quæ autem eiusmodi sunt, nullius scientiæ circumscribi cancellis creduntur: quippe infinitorum scientia nulla est. Proinde prædicamenta constituens decem Philosophus, in ea vocum alioqui infinitarum, seriem coniecit. Omnia nanque in duas distinxit portiones: in substantiam, & accidens: quod nouem contineri prædicamentis voluit. Substantias autem tum primas intelligit, tum secundas. Et primas quidem esse dicit, indiuiduorum corporum ac singulorum: sicuti Cicero est, Socrates, Plato. Secundarum nomine, species accipit, vti est homo: vel genera,

A quibus continentur species, vt est animal. Igitur ad vnum substantiæ reuocantur nomen, quæ sunt infinita ferè, homo, lignum, animal, lapis, aurum, id genus alia. Accidentia verò hæc: quantitas, quæ bifariam intelligitur, quàm magnum, quàm multum: qualitas, ad aliquid, vbi, quando, facere, pati, habere Postremò κεῖσθαι, quod est compositum esse quodammodo, vt calefacere, stare, irasci. His porrò comprehendi reliqua, dilucet: nam quum bipedale dico vel tripedale, sex, quatuor, decem, lineam, superficiem, id genus in- B numera, in quantitatis veniunt prædicamentum: at quum album, scientiam, bonum, malum appello, nimirum exprimitur qualitas: quod in categoriis item aliis contingit omnino. Sed ad secretius nominum etymon venio: siquidem facturum me operæpretium arbitratus sum, si parte hac potissimum, quid in hoc nomenculationis aucupio, mutis ex magistris compertum nobis sit, appingere adortus fuero. Quando & apud Græcos huiusce rei plerique studiosi illuc prouecti demum sunt, vt etiam Onoma- C totheræ dicerentur, idest velut nominum venatores, noua sibi consarcinantes vocabula, rerum intuiti proprietatem. Cuiusmodi fuisse videtur Siculus Dionysius, qui virginem vocabat Menandrum, quia μένει τὸν ἄνδρα, idest manet expectátque virum. Stylon verò, idest columnam Menecratem, quoniam manet continétque. Murum autem conceptacula, rectè dici mysteria coniectabat, quia mures seruent, quod τηρεῖν dicitur. Idem etiam bouem nuncupabat garotan: porcum verò, Iacchum. Alexarchus quoque, Vrano- D polin qui condidit, nomina sibi conformauit, non audita multis: nam gallum, orthouoan dicebat: drachmam, argirida: chœnica, hemerotrophida. Sic & Atticus Herodes, lignum quod inseritur rotis, trochopedam nuncupauit, quum per accliuia vectaretur: aliis epochlea vocantibus. Anchoram Sophocles etiam ischada nominauit, quoniam nauem contineat. Sed nos eo quidem gratius ista complectimur præcipuè, quoniam à Fabio proditum scimus, scru- E tatorum mille præceptorem acrem atque subtilem origines nominum, vt quæ ex habitu corporis rufos longósque fecerunt. Vbi erit aliud secretius, vnde Syllæ, Burri? In quo præter ea quæ ex Macrobij Cœnis circumferuntur omnium ex chartabulis & glossematis, studiosus commonendus lector est: esse qui Sillam dictum putent, à silo naso, qui est sursum versus & repandus. Sed non ignorandum, à Græcis pariter & Latinis Syllam per Y Græcum scribi, quod ex monumentis Sudæ perspicuum est. Plutarchus tamen ita prodit, Ex corporis quoque habitu denomi- F nationes ritè imponi solent, vt Silli, Nigri, Rufi, verum etiam Cæci & Clodij. Sed & apud Græcos à forma imponi cognomina inuenias, vt Physconem, Cirrhippum. Physcam illi vocant intestinum crassius, in quod farina inferciatur & caro, fiúntque qui dicuntur allantes, παρὰ τὴν ἀόλλησιν τῶν κρεῶν, à carnium congestione: vnde allantopoles, qui etiam salsicopoles vocatur, venditor id genus farciminis. Hinc restituitur egregiè Valerij locus libro nono, capite primo, Ptolemæum prodentis Physconem co- G gnominatum: quanquam vulgò Physicum legi audio, vel Phytonem: sententiam nostram Strabone comprobante. Cirrhippum verò, ab equis & cirrho colore dici puto. Cirrhum vinum legas sæpicule apud Dioscoridem & alios. Cirrhum, fuluum interpretantur, idest πυῤῥόν, aut etiam igneum. Senecam Cassiodorus putat inde duci, quoniam cui primo cognomentum id impositum, canus sit natus: sicuti de Numa Pompilio lectum est. Ad quod allusisse Virgilium credunt,

H Agnosco crines, incanáque menta
Regis Romani.

Quin etim Tyrrhenum, à quo Tyrrhenia nuncupata, ab ineunte pueritia incanuisse, traditur fabulis: sed ad egregiam indolem id Strabo referendum pu-

tat. Caium inuenio in Græcorum monumentis appellatum ab Italis & Tarentinis mercenarium, aut etiam rudem hominem ac planè brutum: quia à γία, quæ terra est, deriuetur γάϊος & γάϊος Nam à γαῖα, inflectitur γαῖος: vnde bos, γαῖος dicitur, velut colonus: & γαιζῆται dicti Galatæ, qui patria excidentes terram quæsiere, quam incolerent. Pansam verò idem Cassiodorus, ab expansis & porragineis capillis. Neruam, à fortitudine vestigij. Murenam, à neruoso corpore. Galbam à colore lurido dici opinatur: est enim (inquit) Galbeus, passeris nomen, luteis pennulis. Suetonius verò ambigi scribit, cur id Sulpitiæ gentis factum cognomentum sit. Quidam enim putant, eum qui sit primò ita nuncupatus, inde appellationem duxisse, quòd oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum, illitis demum Galbano facibus, succenderit. Alij, quòd in diuturna valetudine galbeo, idest remedio lana inuoluto vteretur assidue. Nonnulli, quòd præpinguis fuerit, quem galbam vocant Galli. Vel contrà, quòd tam exilis quàm animalia quæ in æsculis nascuntur, appellantúrque galbæ. Quod de galbeo remedio Tranquillus scribit, sciendum, tradidisse alios, galbeum siue calbeum dici armillas, quibus vterentur triumphantes, quibúsque ob virtutem (vt Festus inquit) donarentur milites. Galbana verò vestimenta erant delicatorum, quæ à viris gestari, mordaciter taxauit Satyricus poeta:

Cærulea indutus scutulata, & galbana rasa.

Inde apud Martialem galbanatus, & galbini mores, pro mollibus & supinis: nam tunicam galbinam, à colore dici volunt candido. Eius in Aureliano meminit Flauius Vopiscus. Galbulos verò, cupressi fructus dicunt. Sunt qui galbana, pro nauticis accipiant indumentis: sicuti vulgò nuncupantur, vna extrita litera. Lentulo, Suræ cognomentum adhæsisse, scribunt eruditi, quòd Sylla dictaturam gerente, quum quæstor publicæ pecuniæ vim haud paruam prodegisset, eóque nomine plurimum Sylla indignaretur, ab eóque impensius rationes exigeret, progrediens in senatum is negligenter admodum & per contemptum, Rationem (inquit) non reddo, verum crus exhibeo: veluti assolent pueri, quum in pilæ lusu aberrarint. Pertinaci, mox Romano imperatori, cooptatum legimus cognomen à patre, quòd negotiationi materiariæ constanter ac pertinaci studio incumberet: hic est, vt fortunæ lusum contemplemur obiter, qui literis imbutus elementariis, & calculo, quum Græcè item didicisset, Sulpitióque operam dedisset Apollinari, post eum grammaticen est professus. Eo tamen prouectus per laborum genera vniuersa, vti fortunæ vocaretur pila. Scribit Dion, quod propter Quintilianum libro primo dignum scitu est, ad ea quæ alibi diximus: Helium Cæsarium imperij cum Nerone participem iugulandos curasse Sulpitium Camerinum ciuem primarium, ac eiusdem filium, dantem crimini, quod cognomento hæreditario Pythici quum dicerentur, in Neronis Pythicas victorias impij ἐκ τῆς ὁμωνυμίας viderentur. Ab rerũ gestarum excellentia præsigni Pyrrhum esse Aquilam cognominatum, idest ἀετόν, prodit historia. Buccones appellatos credunt (Pompeio Festo tradente) à buccarum magnitudine: sed alij, bubones scribere malunt. Lappam, ab inculto capite appellationem duxisse tradũt. Suram, à surarum neruositate. Halam, à fœdo oris halitu. At veteres ferè inscriptiones, Ahala præferunt: & in Oratore M. Tullius, Quin (inquit) sæpe contrahuntur verba, non vsus causa, sed aurium: quomodo enim vester Axilla, Ahala factus est, nisi fuga literæ vastioris? Additam verò flatilem opinantur, hiatus reclinandi gratia. Capellam, à capillorum hirsutie. Fenestellam, à caluitie. Columellam, à proceritate. Aruinam, à pinguedine. Pergulam, adulteri esse cognomen dicunt, qui mariti aduentu latuerit in pergula. Mammulam, quòd foret papillosus. Nasicæ nomẽ dedit, obũcus nasus. Leccæ, amor meretri-

A cius. Massam dicũt, furẽ significare. Lamiam porrò, voracẽ. Antigonum quendam Macedonũ regem, Gonatũ fuisse cognominatũ accepimus, fortè à genuum magnitudine. Astynomus dici videtur, ciuitatis lex. Fuere tamẽ Athenis astynomi decẽ, quinq; in Piræeo, totidẽ in vrbe. Ad eorum curam pertinebãt psaltriæ ac tibicinæ, sed & qui vocabãtur coprologi, & id genus alia pleraq;. Verũ, id amplius aduertendũ ex Eustathij fontibus corriuatum, & literatoribus diu non
B percognitũ, Astynomen nuncupatã Chrysæ filiam, ab Homero dictã Chryseida: sicuti Briseida vocat, quæ fuerit Hippodamia. Erãt verò Brises Chrysesq; (vt est in veteribus traditũ chorographiis) fratres: ex quibus Brises Pedasum incoluit, Chrysam verò Chryses: quorũ pater fuit Ardys. Sisyphus idem esse veteribus videtur, qui & Theosophos: siquidẽ deos in Pelopóneso sios dicũt, & ratione Æolica syphos dicitur sapiens, quem sophon enũtiat communis lingua. Hunc fabula tradit, mortẽ in vincula coniecisse, immissam,
C quòd Asopo Æginæ filiæ raptum à Ioue significasset, quod ad pacatũ Sisyphi imperium putãt referendum. Fortè verò & Acesodyna excogitauit primus, idest dolorẽ sedantia, ac morborũ antipala, vt Græci dicũt, quia ægritudinibus obluctẽtur. Cothonias nuncupatus creditur Thynnotheræ filius, idest thynnos venãtis, seu expiscantis: quoniam gobios, Siculi cothonas dicũt, & in Halieutico Numenius cothos. Sunt & locis sua ab euẽtu ascita nomina, de reliquis sileo, interim illud non omiserim: Nauæthum in Italia fluuium
D à nauium exustione sic nũcupatũ, quod scribit Apollodorus: quia Laomedontis filiæ, ac Priami sorores, Æthylla, Astyoche, Mydesicastẹ, cũ captiuis aliis illuc appulsæ naues incẽderunt, ex quo & ipsæ Naupræstides nuncupatæ. Auctor Plutarchus est, dictam fuisse Romam, quæ cæteris incendium suaserit Holcadum Græcarum. Sitæam vocat Lycophron.

Nomina item à virtute, felicitate, moribus, ac variis producta euentibus. Varius, quiritẽ nothus. Nothiæ pecuniæ. Ciceronis locus ex Epistolis de
E *Pene. Lamirus quid, & diadema. De Cassandra & Achille pluscula, & patria eiusdem Phthia. Venox vnde. Caudex, & codex. Excodicare. Ablaqueare. Regilliani historia. De Thetide nonnulla, bis.*

Caput VI.

POrrò à virtute quidã cognomina traxere, vt Euergetes & Philadelphus, auctor est
F Strabo: ne sine capite (quod aiunt) rumusculos corrogare videamur, odorariq;: quãdo, vt nũc est, non exarmatos licet cũ sciolis nasutioribus pedem conferre: Ptolemæum ex Ægypti regibus Philadelphũ vocitatum, cognoscẽdarum rerum fuisse perstudiosum, & ex insita corpori imbecillitate noui aliquid semper scrutari solitũ, quo se & improsperam oblectaret valetudinem. Philadelpho huic in principatu successor fuit Euergetes, quum ipse post Ptolemæũ Lagi, qui Alexandro successerat, obtinuisset imperium. Inter Ægypti reges fuit & secundus E-
G uergetes, quẽ Physconẽ dixere. Fuit & Ptolemæus κεραυνός cognomento, idest fulmen, ex promptitudine audaciáque, vt tradit Pausanias. A felicitate quidã etiam cognomina sibi asciuere, sicuti testatur Eudæmonis appellatio: qua Bassum secundum fuisse ornatum, vetus testatur historia. Vnum tamen hominum ad id æui felicis sibi cognomen Syllam asciuisse, Plinius auctor est, ciuili sanguine ac patriæ oppugnatione adoptatum: quódque Metelli Pij fuisset amicus,
H sicuti Plutarchi Apophthegmata testantur, & quòd Athenas nõ delesset. Scribit Alexãdrinus Appianus, imaginẽ Syllæ, ex auro equestrẽ ante rostra collocatã, addita ab adulatorib. inscriptione eiusmodi, Cornelio Syllæ imper. fortunato. Sic enim (inquit) assẽtãdo appellabant, quòd in hostes feliciter depugnasset. Quod

Quod ab bladimẽti genus,stabile mox cognomentũ
est consequutũ. Sed ex decreto idem Venustũ se ap-
pellari voluit, quæ nuncupatio à felici non ita vide-
tur dissentanea. Varios dici obseruauimus,qui semi-
ne vario, ideſt è meretrice concipiuntur : nam & sic
appellatum Heliogabalum, auctor Lampridius est.
Heliogabali verò illi ascitum cognomen, ab Helio-
gabali Dei sacerdotio, quem alij Iouem interpretan-
tur,solem nonnulli. Nothum(inquit Pollux)ex pe-
regrina dicimus natum:hoc est, non ex legitimis nu-
ptiis.Eum quidam Metroxenum item vocant. Latina B
caret appellatione, vt putat Cato,& est ab Quinti-
liano repetitum.Nũcupatur notus,quia eo sit exutus,
quod diuinũ cẽsetur,ideſt legitimis natalibus. Νο si-
quidẽ,priuationẽ indicat,& θεῖον diuinũ.Nothias pe
cunias accipit Aristophanes, quæ notho ex paternis
contribuuuntur bonis ad drachmas mille : meminit
contra Aristocratem Demosthenes.Nota quandoque
peregrina simpliciter dici inuenias.Mores etiam ple-
risque extra iã dictos, varias contribuere appellatio-
nes:sicut mordacitas Ptolemæo Lamyri cognomen- C
tum iussit.Garrulum enim Græci Lamyrum vocant,
sed & comem, facetumque, & oblectabile ac amœ-
num,item stupendum:vt in Epigrammate,

Βροπλοιγὸς ἔρος τὰ πυείπτοα τὸξα βάλλει,
Καὶ λαμυροῖς ὄμμασι πυκνὰ γελᾷ.

Atheniensis Diotimus Chone, id est infundibulum,
est cognominatus : quoniam eo apposito ori, inces-
santer infusum hauriret vinum. Fuit & Oenotrorum
ciuitas Chone, cuius libro septimo meminit Strabo.
Dicta verò est, quoniam Ægyptiacè Chonen vocant D
Herculem,à quo in Italiam aduentante dicti creduntur
Chones. Chone item fornax est:vnde choneuo-
mena,in fornace cocta vocantur. Xenarchus Rho-
dius, vti meminit Euphorion, ex bibacitate quam
polyposian dicunt, Metretes est cognominatus.
Paulus quidam imperatoris Constantij tempestate,
cognomen indeptus Catenæ est : quoniam esset(vt
Ammianus inquit Marcellius) in complicandis ne-
gotiis artifex dirus. Traianum senatus decreto esse
cognominatum Optimum,scribit Dion. Quod in v- E
no Scipione Nasica Plinius admiratur. Anticyram
meretricem inde nuncupatã ferunt,quòd cum mẽtis
emotæ furẽtibusq; discũberet:(vel quod medicus Ni-
costratus moriẽs, hellebori vim ei magnã reliquerit,
aliud præterea nihil. Antiochum ex Macedonum
regibus quendam fuisse Dosonem cognominatum
legimus, quòd multa promitteret, pauca impleret:
nam δώσω, futurũ est à verbo δίδωμι,ceu diceretur
Antiochus Dabo. Cuiusmodi fuisse videtur Athe-
niensum impator Chares : cuius miræ inter Græcos F
pollicitationes sunt vel frequentissimæ. i. αἱ χάρητος
ὑποσχέσεις,quib.multi aureos se in Olympia staturos,
lætè coniectabãt:sed ita, vt nunquam non aera se ca-
ptasse, mox agnosceret. Pertinace imperatorẽ scribit
Iulius Capitolinus,vulgò Chrestologum esse nũcupa
tũ,quòd bene loqueretur, male faceret. Relatũ id &
ab Sexto Aurelio. Catilinam sunt,qui à fellandi fœ-
ditate nuncupatum credant, Fortè ab virilitate lin-
genda, cuius nomen vulgò vsurpatum, ab Catilina
non abit longius. Et id in Epistola ad Pætum si-
gnificasse videtur Cicero : etiam si mendum est e-
xemplarium, ipse sic lego : Caudam, antiqui penem
vocabant, ex quo etiam propter similtudinem peni-
culus:at hodie penis est in obscœnis, vt Piso ille fru-
gi in Annalibus suis quæritur, Adolescentes peni de-
ditos esse : quod tu in Epistola appellas suo nomine,
ille tectius penem. Sed quid multis? factum est tam
obscœnum, quàm id verbum quo tu vsus es, quod-
que dicitur. Phocam,voracem signare arbitrantur.
Perpenna dici videtur is,quis sit larido deditus, quo
nomine caro intelligatur salsa, Macrobio tradente.
Thetin pro mari accipit Lycophronis interpres,
quoniam sit εὐθεσίας αἰτία, ideſt aptitudinis causa : se-
uocatis enim in locum vnum aquis, comparuit aresf-
cens terra : sicque vniuersi prompta εὐκοσμία est, ac si

A decoram vocemus concinnitatẽ.Camillum à Cadmo
duci arbitror : nam id fuit quandoque Mercurij epi-
theton, vnde inflectitur Cadmilus apud Lycophro-
nem. Euentus quoque,multorum cognominum præ-
stitere causam:nam & Metellorum quendam constat,
Vittatum dici consuesse: quoniam quum vlcus habe-
ret,diu frontem vitta ligatus processit in publicum.
Sicut Diadematus quidam est ita nuncupatus, à dia-
dematis vsu, quod à vittato discrepat non multum.
Sed de hoc alibi facta nobis mentio est. Dicitur au-
tem diadema, βασιλικὸν ἔνδυμα id est regium gestamẽ.
Exponitur pro fascia candida, quæ regum capitibus
obligatur : quod insigne regium inuenit primus(au-
ctore Plinio)Liber pater.Coronã lauream fascia cã-
dida præligatam quum quidam Cæsaris statuæ impo-
suisset,tribuni plebis detrahi coronæ fasciam,& duci
in vincula hominem iusserunt. Alexãdrum Magnum
legimus, quandoque sibi diadema detraxisse vulneri
obligando, quod in fronte acceperat Lysimachus.
Quam rem portendisse illi regnum ferunt, quod &
mox sit consequutus. Adnotatum quoque in Am-
miani Marcellini monumentis est: inuidiæ Pompeio
datum ab obtrectatoribus, quòd fascia obligatum
crus circumferret vlceris causa, veluti rerum noua-
rum affectationis præsagium foret id. Quin Phauo-
nius amare non desiit incessere, nil admodum refer-
re,qua in parte diadema gestaret. Ex hoc præterea
more prodiit Senecæ bracteatum illud, Fasciam sol-
ue, multum sub illa mali latet. In gente Turcarum,
reliquias etiamnum antiqui moris seruari, palàm est.
Causiam διαδηματοφόρων fuisse regum ab Alexandro
insigne,Plutarchus scribit. Casandram dici opinan-
tur,quia Casin,id est fratrẽ Hectora strenuum habue-
rit,ac virilem in primis. Eadem & Alexandra nuncu-
patur,παρὰ τὸ ἀλύξαι, quoniam congressus hominum
vitarit præcipuè : vel ab ἀλέξειν id est quia vaticiniis
prodesset pluribus. Quæ in Thymbræi Apollinis
templo cum Heleno fratre infans relicta videtur ac-
cepisse, compertis mane serpentibus, qui sensoria
circumlamberent, infantibus omnino nil oblæsis:
indèque responso manante, vates fore illos. Acta
verò hæc,inibi Priamo genethlia celebrante. Lyco-
phrona Vatem cognominatum ferunt,quòd ænigma-
ticè καὶ πανούργως scribat, quæ sua est lupis natura.
Metellum verò Celeris cognomen esse indeptum,
obseruauimus,quoniam paucis diebus à patris obitu
funebres ludos & gladiatoria munera celeritate ad-
mirabili exhibuerit. In gente Claudia fuit,qui Cau-
dex nuncuparetur,vt scribit Seneca, quòd Romanos
induxit primus nauem conscendere: nam pluriũ tabu
larum contextus,caudex dicitur.Sed & codices,tabu
læ sunt. Ex quo & codicarias antiqui naues dixere,
quæ commeatũ subuehunt. Codicillos præter vulga-
tam notionem apud Catonem obseruauimus pro ar
borum putaminibus,vbi ait, Codicillos oleagineos
in aceruo sub dio motas facito. Excodicare, idem
quod ablaqueare est, ideſt circa vitis codicem dola-
bra terram diligenter aperire, ac purgatis omni-
bus,velut lacus efficere, vt solis tẽporibus & imbri-
G bus prouocentur. Ab hoc verò quum operiuntur,
occari dicuntur vites. Achillem scribit Euphorion
videri nuncupatum, quòd nõn chilo,ideſt cereali-
bus cibis primum sit connutritus, verum ex infantia
medullis animalium, mox & carnibus venatu com-
paratis, quum illi foret pædagogus Chiron. Chili
mentio item Xenophonti est, vbi ex castris abiisse
milites scribit, διὰ χιλὸν, veluti frumentatum
dicas. Sunt qui (Eustathio tradente) dici Achil-
lem opinentur, quòd bello victis tristitiam immitte-
H ret. Alij,quòd Ilienses mœrore confecerit:quo ety-
mi argumento,L simplici scribendum arbitratur, suc-
cinente vel analogi ratione, Nam sic Oileus dicitur,
& Basileus id quod pluribus cõprobat Lycophronis
interpres. Illud obiter sciendum, Achillis patriam
dici Phthiam, quæ nunc Pharsala, à Phthia muliere,

vel à Pththio Neptuni filio. Phthiæ puellæ meminit Aelianus,quã quum amaret Iupiter,formam demutauit in columbæ speciem.Sed & hoc opera item pareraga enotasse,nil(puto)obfuerit: spõgiarum genus tertium dici ab Aristotele ac Plinio Achilleum, quia (vt inquit Eustathius)sit robustissimum: sicuti hordeum vocatur Achilleum,quod præstantissimum,cuiusmodi equis suis Achilles obiiciebat.Scribit Apollodorus Ligyron huic fuisse prius nomẽ,mox Chironi traditum esse Achillem nuncupatum. Alij Pyrisoon prodidere appellatum: puto, quia noctu mater Thetis infantem igne confouebat, interdiu litum ambrosia, sic demum illi conciliatura immortalitatem. Id quod aduertens Peleus altius inclamauit: at ad Nereidas inde digressa narratur Thetis, cui alioqui fuit insitum, formam demutare. Quin & cum ea coisse primum creditur Peleus in sepiæ speciem conformata. Euripides Pelea cum Thetide semel coisse tradit, idque in Sepiade promontorio, quod in Magnesia statuit Plinius. Verum vt parte hac,ne ab iocis quidem abstineamus, quum apud Regillianum mox imperatorem, fortè cœnarent milites, affuit & Tribunus Valerianus, à quo illata quæstio, vndenam credatur Regilliani nomen productum:& vnus,A re,flexum opinor. At qui aderat fortè scholasticus, grammatico more inflectere orsus est,Rex,regis,regi,regillianus. Succlamatum euestigio ab militibus, vti est hominũ genus, ad id quod cogitat præproperum, Rex ergo esse potest?& regere igitur nos potest? & à Deo inditum huic nomen. Quid amplius? quum postridie publico se commisisset, à principibus imperator est consalutatus. Porrò L. Iulius tribunus plebis primus rogationem tulit, quot annos nati quenque magistratum peterent caperentque. Inde cognomen familiæ inditum, vt Annales appellarentur. Scitu verò dignum illud est, à magni nominis auctoribus prætermissum: C. Fabium collegam in censura Appij Claudij, cui Cæco mox cognomen factum, Venocem fuisse nuncupatum ob indagine solerti conquisitas Appiæ aquæ venas, quæ M.Valerio Maximo,P. Decio consulibus, inducta in Vrbem est,appellatione ab Appio eodem conciliata, Fabio se magistratu abdicante.

Super Euripide, & Archelao paucula, & Cylone. Plutarchi locus malè tralatus restituitur. Pulchritudo cur mirè afficiat vnumquenque. Omne pulchrum esse item bonum, καλὸν vnde dicatur. Diotimæ præceptum. Quintiliani locus illustratur. Pulchritudinis species.

Cap. VII.

Euripidem tragœdiarum poetam nobilem & scenicũ philosophum, vti ab Atheniensibus iactatum scimus: Archelao regi sola virtutis admiratione fuisse perfamiliarem ferunt, adeo vt in cõuiuio, vbi aureo scypho donari se à rege quidam frugis nõ satis bonæ amplius deprecaretur, puero innuerit Archelaus, Euripidi poculum traderet: quumque is videretur etiam atque etiam admirari, σὺ μὲν γὰρ εἶπεν αἰτεῖν, οὗτος δὲ λαμβάνειν ἄξιός ἐστι καὶ μὴ αἰτῶν. tu quidem (inquit) qui petas, hic verò quamuis non petens, dignus est qui capiat. Ardebat Euripides Agathonem formosum venustúmque, sed iam adultiorem, nihilosecius amplexabatur arctius amasium, sanabaturque. Conuersus ad amicos Archelaus, Ne vos (inquit) vlla teneat admiratio, τῶν γὰρ καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλόν ἐστι. pulchrorum etiam autummus pulcher est. In Alcibiade Plutarchus huius meminit sententiæ, vt Euripidis. Verum, interpres sensum haudquaquam est assequutus, quando sic transferre sibi permisit, Adultam hominis ætatem omnium pulchrorum esse pulcherrimam. quod ne somniauit quidem Plutarchus. Qui hoc dicit planè, non probari Euripidis dictum,

A astruentis, Omnium pulchrorum etiam autumnum esse pulchrum: nam in paucissimis est compertum, pulchritudinis gratiam: augescente ætate, non deflorescere, quod Alcibiadi tamen elargita fuerat natura. Sed institutum repeto. Id verò in pulchritudinis dici applausum videtur, vbi tener quispiam eximium prætulit formæ splendorem, eundemque non adeo defloratum, ætate quamuis paulò grandiori, custodit excellenter. Præclara equidem res, ac summis efferenda præconiis, vt quæ nulli non scienti stuporem

B iniiciat, quantumuis efferato alioqui, neminem non ad amandum alliciat. Nam & huius admiratione Cylon statua honestatus ænea est, vti Pausanias coniectat, quamuis tyrannidem Athenis affectasset: vnde celebratum historicis, ac Thucydidi præcipuè κυλώνιον ἄγος. Sed vndenam istud fiat? Ducimur ne, vt Veneriæ affectioni deseruire formam exactiorem opinemur? Absit, etiam si plerique in eam fœditatem feruntur præcipites. Et Euripides, arbitror, collabebatur. Sed quid nos afficit tantum? Principio est quiddã

C primo intuitu blandius sensui se patefaciens, idque animus apprehendens, familiaritérque agnoscens suscipit iucundè, & quasi accommodatissimum approbat & amplectitur. At verò in turpe si incidat, sese recipit, & velut abhorrens ob discordiam respuit resilítque. Existens nimirum anima id, quod naturaliter est ac prope, & secundum essentiam in rerum ordine præstantissima, quandocunque aspexerit cognatum quiddam, cognatíque vestigium congratulatur & stupet, refertúrque in seipsam, suíque recordatur at-

D que suorum. Anima nempe rationalis proximè pendet ex mente diuina, & pulchritudinis ideam sibi illinc impressam seruat intus. Cui quod congruit, tanquam sibi patríque cognatum libenter amplectitur. Congruit autem ea in corporibus forma, quæ ad ipsam ideæ normam examussim composita est. Omne verò pulchrum, inquit Proclus, etiam bonum est: pulchrum amabile suapte natura est, quandoquidem externa pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem ferens, est amabilis, primóque aspectu ad se mo-

E uet animos: quod confirmatur in Phædro. Re enim vera, καλὸν, id est pulchrũ dicitur, siue διὰ τὸ καλεῖν, quia prouocet animas, siue διὰ τὸ κηλεῖν, idest quia permulcet intuentes: sicut ἀγαθὸν dicitur, ἐφ' ὃ πάντες θέομεν, ad quod omnes currimus. Certè secundum naturam est amabile, quo fit, vt ad pulchrum amantem ducere amor dicatur. Quicquid autem est amabile, est & appetibile, quando est amor appetitus quidam etiam vehemens. Omne verò appetibile bonũ item est, aut boni faciem præstat. Demonstratum verò in Menone

F est à Socrate: Fieri non posse, vt qui malum quale sit, nouerit, ipsum appetat. Appetibile itaque omne bonum est, ac siquidem appetibile sit principaliter: bonum quoque principaliter erit. Sin minus, apparens appetibile. Quod igitur est bonum, est & pulchrum. Quamobrem amatoribus præcipit Diotima, vt post occursantem sensibus pulchritudinem, se ad pulchritudinem actionibus, officiis, scientiis insitam transferant, atque inibi amatorium animæ oculum vehementer exerceant. Dein-

G ceps verò ad intellectum, ibique præcipuam diuinámque pulchritudinem latè dominantem speculentur, tãquam ipsum re vera pulchrum in anima vigeat. Nam quid sit in nobis virtute & scientia pulchrius? aut quid rursum ignorãtia & vitio turpius? Quoniam verò pulchritudo intellectuale munus creditur, inde solos allicit cognoscentes: cognoscentes (inquam) siue intellectuali potestate aliqua, siue visu, siue auditu, qui sensus rationi plurimum subseruiunt. Et quia citra cognitionem, quæ illustrare iudicium valet,

H ingenerari amor nequit: hinc aperitur latius illud Quintiliani ex primo Oratoriarum institutionum: Id (inquit) in primis cauere oportebit, ne studia qui amare nondum potest, oderit, & amaritudinem semel præceptam etiam vltra rudes annos reformidet.

midet. Duplex porrò pulchritudo est: incorporea & corporea. Et queadmodum corporea rursum est duplex: altera quidem, in his quæ videntur: altera, in his quæ audiũtur. Sic & incorporea duplex: in intellectu vna, in anima verò reliqua. Intellectualis lucis pulchritudo, pręcipuè ab ea quę videtur in lumine, velut imagine, nobis repræsentatur. Pulchritudo rursus animæ in harmonia quodammodo constitutę, ab illa quę auditur, harmonica pulchritudine tãquam imagine, ritè refertur. Verum, sicuti oculus vt solem videat, debet esse, fierique solaris: sic tu ipsam inspecturus pulchritudinem, quæ diuinus ipse intellectus existit, sequestra te à materia, sensum seclude, abdica interim rationem quoque, intellectualis esto, atque intellectus primò tuus, deinde diuinus.

Quo pacto à corporea fugiendum pulchritudine. Qui plurimum terrena mirentur & ament.

Cap. VIII.

COllibuit autem ad hæc pertinentia insigniter magni Plotini verba subscribere, quæ & diuina sunt & Christianæ religioni consentanea in primis, quando equi (vt dicitur) Acarnici instar hic inter Platonis sectatores longè supereminet, nec tanto nomini indignantur cæteri, quos philosophicum magis oblectet pancratium, quàm athletarum, ve'ut nani assurgere. Hic ergo, vbi velut ex augustiore oraculo, corporea hæc, esse disseruit imagines & vmbras & vestigia, esseque ad id confugiendum, cuius hæc simulacra sunt, altius iam intonans, Abeamus (inquit) hinc, amici, in patriam dulcem confugientes. Sed quænam fugiendi ratio? & qua via veneficia Circes & Calypsus deuitabimus? Hoc quidem & si perobscura, Vlyssis fabella significat, qui illum fingit manere nolentem, quamuis spectacula illi oculis iucunda occurrerent, ac cætera quæ sensus oblectant, promitterentur. Patria verò nostra ibi est, vnde venimus: ibidem quoque pater. Quænam igitur classis? & quæ fuga? Haud sanè pedibus est fugiẽdum: pedes enim ab alia in aliã passim ferunt terram. Neque rursus equos ad vehendum, neque naues ad nauigandum huius gratia parare debemus. Immo verò hæc cuncta dimittere, nec prospicere quidem, sed visu corporis clauso, alterum pro hoc visum assumere atque suscitare. Quem habent quidem omnes, vtuntur verò pauci. Oculus autem intimus est ratio contemplatrix. Intellectus autem animæ proprius est huius oculi lumen. Intellectus verò diuinus, est luminis huius lumen. Ipsum denique bonum est lux, paterque luminum. Anima itaque quum oculum ab exterioribus prorsus auerterit, subitò ad intima conuertit lumina atque lucem, euaditque non luminosa solum, sed lumen. Animæ verò (inquit Proclus) quæ ob peruersam educationem à superno decidere lumine, alioqui amatoriam nactæ naturam, in pulchritudinis incidentes simulacra, ex pulchritudinis veræ ignorantia corporeas admirantur formas, & amant. Sicuti enim apud Plotinum defluxus mentis facit astutiam, atque sapientiæ portio lapsa sophisticam producit, sic & amoris munus in peruersum prolapsus susceptaculum, vitam efficit intemperatam atque tyrannicam. Diuinorum contemplatores inde nunquam discessuros, astruit Plotinus, Iamblichus & Porphyrius animos etiam nostros ad similem posse beatitudinem peruenire, significant. Hinc in sacra lectum pagina est, Non commouebitur in æternum qui habitat in Hierusalem. &, Beati qui habitant in domo tua Domine, in seculum seculi laudabunt te.

Platonicorum laus. Pulchritudinis commendatio, cum mulcercularum sugillatione. Iuuenalis illustratur, & restituitur Plutarchi locus ex vita Catonis Vticensis. Certamina de pulchritudine. Tenediarum venustas præsignis. Chrysophori mulieres quæ intelligantur. Item certamina muliebris temperantiæ & œconomiæ.

Caput. IX.

ATqui Plinius ait, Magna pars studiorum amœnitates quærimus. Tu verò (dicat aliquis) subinde nescio quos permolestos obices, ac velut moramenta ingeris, quæ multa transcurrendi auidos nimio plus sufflaminare ac præpedire videantur. Equidem non eam inficias, rapi nos interdum transuersos illius scientiæ sublimitate, simul & secretiore rerum dignarum cura. Sapit enim ea schola θεῖον quiddam, hoc est diuinum. Quo afflata mens, vix à lectione reuelli potest. Cæterum, iam ad historicam conuertemur iucunditatem, atque illud appingemus primum, veteres pulchritudinem adeo admiratos, vt Gorgonem propter eximium venustatis decus, mentis inopes, ac prorsum stupidos reddentem spectatores, in saxa eos deformare, fabuloso confinxerint inuolucro. Huius porrò boni ea barbararum gentium animos contemplatio, cepit, vt earum plerisque tantæ sit maiestati corporis dignitas, vti magnorum operum non alios capaciores putent, quàm quos eximia specie donare amplius naturæ potentia inenarrabilis dignata sit. Quin & formosiori occurrisse cuipiam, omen censebatur præstantissimum: at deformi, inauspicatissimum. Nam & imperator Adrianus ex Mauri occursu, ingruere sibi extrema, concepit. Ad quod spectare Iuuenalis illud Satyricum, facilè contenderim:

Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Illud item Apuleij ex Apologia secunda iactatur plerunque, Virgo formosa etsi fuerit oppidò pauper, tamen abundè dotata est: affert quippe ad nouum maritum animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Iam illud Homericum quis non legit?

ἕκτωρ εἶδος ἄριστε,

Hector forma præsignis. At quum dicit idem,

δύσπαρι εἶδος ἄριστε,

id est, ô male Paris specie præcellens: tacitis velut ambagibus innuere videtur, à sugillatione fœda haud esse procul, quibus pulchritudine speciosius bonum adsit nullum. Tanto fœdioribus muliercularum plerisque, quibus vnum modò est institutum, vna cura, corpus excolere, ac lõga formam quærere desidia, ornare crinem, & alienis capillis turritum verticem strucre, vt inquit Hieronymus. Nam & inde Plautus duas esse res scribit, quæ nunquam satis exornari possunt: nauem, & fœminam. Sed inde resiliendum, ne quis raucas putet nos, & alienæ obrepentes famæ prorsum arrodere, quod in vitalia mox sit corriuandum: si Plutarcho prius opem tulerimus fœde mutilato in codicibus Latinis, & Catonis Vticensis vita, vbi parte vltima de filio agitur eiusdem, qui in Cappadocia apud Marphadatem diuertens vxorem, quam is Psychen appellabat, corrupit: vnde exiit iocus (inquit) Porcius & Marphadates φίλοι δύο, ψυχὴ μία, idest amici duo psyche vna. Item generosus ac illustris Cato, βασιλικὴν ψυχὴν ἔχει erat: quippe regulus Marphadates. Apud Tenedũ Troianis adiacentẽ insulam, esse omnium quotquot sint, mulieres speciosissimas, in Asiæ periplo scribit Nymphodorus. Alicubi & de muliebri pulchritudine certamina legimus proposita, sicuti in Cereris Eleusiniæ festo prope Alpheum, vbi victrix Herodice apparuerit primo. At quæ in certamen prodeunt mulieris, chrysophori nuncupantur. Chrysophorum autem Dioscoridi electrum est. Idem apud Eleos factitatum, Theophrastus scribit: peragiq; iudiciũ libatione solenni cõsueuisse. Arma quoq; fuisse victorũ premia, quę Palladi mox dicaretur, vt Leuctrico placet Dionysio. Victorẽ tæniis augustiorẽ factũ deducentibus ad tẽplũ amicis page

quadam imagine. Adiicit Myrsilus, coronam dari A myrteam consueuisse. Illud multo clarius certamen, quod in quibusdam institutum locis de muliebri temperantia & œconomia, idem nos docuit Theophrastus, præcipuè verò inter barbaras gentes.

De Euripide quæpiam haud inuenusta. De Græco penu percepta potissimum. Scandia quid. Esterincæ canes, vel trapezei. Palinthus.

Cap. X.

QVoniam verò Euripidis facta paulò antè mentio est, succurrit nunc quod apud magnum auctorem de eodem obseruatum, patti huic adglutinabimus. Dignum quippe scitu est, Euripidem oris graueolentia laborasse plurimum, quam Græci vocant τὴν τοῦ στόματος δυσωδίαν. Id ei obiectum quandoque à Decamnicho Archelai aulico. Excanduit poeta maledicto grauius, quàm opinaretur quispiam. Sed est genus irritabile vatum, Querelas apud regem deposuit. Is verò, vt qui Euripidem amplius amaret, illique afficeretur plurimum, Decamnichum permisit, in quem pro arbitrio plagis desæuiret. Qua tam insigni iniuria accepta, bilem non substrinxit Decãnichus, sed in Archelaum grassantibus ducem se præbuit, ac necis illius causa exstitit grauissima. Porrò de tragœdiæ ratione C in libro De poetica Aristoteles differens, cuius sit proprium in aduersam desinere fortunam, hoc Euri- D pidi testimonium reddidit. Hinc (inquit) maximè nobis licet coniectare, in certaminibus scenisque pulcherrimas exactissimasque eas videri tragœdias, quæ ita dirigantur. Et Euripides, tametsi in aliis non concinna vtitur œconomia atque dispositione: est tamen poetarum omnium tragicissimus. Apud Græcos item ab ordinis prauitate dici inuenias, στρεψίμαλον τὴν τέχνην ὑπελθεῖν. Fuit verò Euripides hic Mnesarchi, quem Mnesarchidem vocant alij, & Clitus nobilissimæ fœminæ filius. Quidam verò, vt Theopompus, & E in nostris literis Maximus Valerius poetæ matrem λαχανοπώλιν fuisse produnt, idest olera venditasse, in primisque scandicem, sicuti commeminit Plinius, & Aristophanes in comœdia, cui titulus ἱππεῖς, astipulari videtur. Quin & Euripidem ipsum σκανδικοπώλην inuenias cognominatum. Scandia verò in Cytherorum insula nauale fuit, quod ex Pausania discimus. Legitur & σκάνδεια galeæ species. Ferunt natum Euripidem, die quo Xerxem Persarum regem Græcia nobili prælio vicit. Qua ex causa putant nonnulli sic F nuncupatum, quoniam in Euripo depugnatum sit. Pictor fuit prius, mox Prodici sophistæ auditor. Moribus fuisse narratur iniucũdus & tristis, subinde figens terram obstipo capite, cuiusmodi homines σκυθρωποὺς Græci vocant. Hinc certè μισογέλως est nuncupatus, veluti qui risum foret exosus. Creditur quoque in mulieres odio fuisse præcipiti, & inde dictus Misogynes: siue quia natura esset talis, abhorreretque à mulierum cœtu: siue quòd duas habuerat vxores simul, quum id decreto ab Atheniensibus facto, ius esset. G Quarum matrimonii quum pertæduisset, muliebri sexui bellum indixit. Cuius rei in Thesmophoriis quoque testis Aristophanes est. A canibus denique proscissum interisse, ferè omnes tradunt, ad locum Bormiscum, de montis Bormij nomine appellatum in Macedonia. Canes eas scribit Stephanus, nuncupari ab Indigenis Esterincas, sed ab Homero trapezeas, hoc est

κύνας τραπεζῆας πυλαωρούς.

Iliados χ. De poetæ sepulchro, morte obita, euariat H historia. In Macedonia id statuit Plinius: monstrari Athenis, Pausanias scribit, sed κενὸν: nam inquit, τέθαπται ἐν μακεδονίᾳ. Strabo etiam in Argiuorum foro, & Palinthum quoque nuncupatum refert: sed cenotaphium fuisse postremum hoc item, facilè peruincitur, quando de Macedonico historia constantior agnoscitur. Tragœdias adortum scribere tradunt, natũm annos duodeuiginti. Adiicit Philochorus in tetra quadam Salaminis spelunca solitum scriptitare. Porrò Euripidis excellentiam in poetica, id prisca ætate attestari est visum, quòd mortuo iam & condito in Macedonia prope Arethusam, sepulchrum eius tactum de cælo est. Eo mirabilius visum, quod ad id æui mortalium cõtigisset nulli, extra quam Lycurgo, B quem diis charissimum piissimumque intelligi voluere annales. Euripides porrò tantæ auctoritatis Ciceroni fuisse memoratur, vt singula eius verba singulas esse sententias existimauerit. Sicuti illud, à Platone item repetitum,

τίς οἶδεν, εἰ τὸ ζῆν μέν ἐστι κατθανεῖν, τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν;

Quis nouit, an viuere quidem sit mori, mori autem viuere. Lucianus Sophocleos versus putat plus habere grauitatis. Euripidi inesse leuius quiddam, tanquam omnino tragici cothurni princeps sit Sophocles, vt qui planè excoctus sit, plusque medullarum habeat, quàm corticis. Euripidis porrò illud est, Solem auream esse glebam: positum verò id in fabula Phaethonte, quod ab Anaxagora insinuatum videri potest, qui lapidis è sole casum prædixisse narratur. Postremò adnotatu non indignum, Euripidem penultima pronuntiari producta Sidonio Apollinari illo phalætio.

Orchestram quatit alter Euripidis.

Apud Ionem quoque id ipsum inuenias,

χαῖρε μελαμπέπλοις Εὐριπίδη ἐν γυάλοισι.

Sunt qui corripiant tum Græcè tum Latinè, vt in eo,

Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

Persarum legati quo pacto ab Alexandro dimissi. Soles duos, neque item regna duo patitur mundus. Cælum quis furnum dixerit, homines autem carbones.

Cap. XI.

ALexandrum Macedoniæ principem, & Orientis debellatorem tradit historia, dum orbis terrarum affectaret imperium, ingenti animo Persarum regi Dario indixisse bellum. Quo tempore is audaciam iuuenis reformidans, simulque virtutem admiratus præcellsam, nec sanè publicam, ob idque sibi fatalem quodammodo præsagiens, quibuscunque modis incumbens exitium euadere commoliebatur, missisq; ad hostem legatis, primum auri vim magnam illi obtulit, alia item eximia. Quod verò potissimum, Asiæ imperium portionibus æquis cum eo se diuisurum, repromisit. Ea quum forent audita Parmenioni, inter Alexandri amicos præpotenti, Accepissem (inquit) si Alexander essem. Et ego per Iouem (inquit) si Parmenio forem. Iussit verò legatos Dario ita renuntiare. Neque mundum soles duos, neque duo summa regna, saluo terrarum statu, posse cõcoquere. Id verò ex eminentissimi regis, omnium capacis, æstuantisque angusto in limite mundi magnifica prolatum sententia, prouerbij faciem habet, ac veteri confirmatur apophthegmate bracteato, quod & passim iactatur, Regnum non patitur duos: propter illud poeticum,

Omnísque potestas impatiens consortis erit,

Nam vt est apud Ennium,

Nulla sancta societas, nec fides regni est.

Solem verò duplicem quo pacto terra patiatur, quæ multis partibus ne vnum quidem ferre valet? Præstò sunt clarissima naturæ indicia. Cur enim partitis vicibus anni brumalis abscedit? Nempe vt noctium opacitate terras reficiat, exusturus haud dubiè, & sic quoque exurens quadam in parte, tam excellens est eius magnitudo, tam incomparabilis vis. Quo argumento Hipponi philosopho irrepsit, sicut in fabula

cui titulus πανόπτῃ, Crates scribit, vt veluti furnum esse cælum diceret, homines verò carbones.

Solis descriptio, & cur dicatur Phaethon. De Eridano. Ouidii locus restituitur. Solis magnitudinem non rectè metiri Epicurum argumento oculorum. Sol cur oriens aut occidens maior visatur, & remotior. Virgilius illustratur. Discus & solos quid, & abacus. Solis cursus per Zodiacum. Anni ratio, & bisexti. Signorum Zodiaci inæqualitas. Dodecatemorion.

Cap. XII.

Sydus verò hoc, tantæ (vt sic dicam) maiestatis Plato, quod Speusippus edocuit, ita definire vel describere videtur: Sol, cælestis est ignis, qui solum ab ortu ad occasum ab eisdem aspici potest, animal sempiternum, astrum animatum, diurnum ac maximum. Certè ab insigni claritate nobili epitheto ab Homero illustratur & Sophocle ἥλιος φαέθων, id est sol phaethō: quanquam & Solis filius, sicuti commeminit Pausanias quoque: quem & Eridanum antea vocatum nouimus, quæ & fluminis est apud poetas (vt putat Polybius) appellatio in Italia: quem & Thessalia & Attica, vt credit Cæcilius Minutianus Apuleius. Quem tamen haud ita esse in cælos, tentur nonnulli, quia minus in hanc horam sit omnium celebratus aduocatione. Phaethontis incendii meminit in libro De mundo Aristoteles, siue is fuerit Theophrastus: sed ita, vti delapsas cælitus flammas intelligat, quibus ad occasum totæ combustæ regiones sunt. Scribit Sophoclis interpres, equorum solarium alterum dici Phaethonta. Ex iis eorum retegitur vanitas, à quibus carmen interpolatur Ouidianum. Eridani in Attica Hilissum influentis meminit Pausanias quoque. Sed ad syderis redeo maiestatem, quæ quoniam veteribus credita est diuina, proinde religiosius, dum percutitur fœdus ab Agamemnone, aduocatur apud Homerum, vt fœderum custos & inspectrix omnium. Hinc Bithynos scribit Arrianus, iudicia ex aduerso solis exercere sedentes consuesse. At enim sunt, qui tam amplæ potestatis sydus oculorum metiantur argumentis, & animi coniectura scrutentur. Sed vanitas multis coarguitur indiciis. Immensum esse constat, Plinius inquit: quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet passuum millia vmbras paribus iaciat interuallis, tanquam toto spatio medius. Epicuri scholæ sunt, quæ statuunt ea magnitudine esse solem qua videtur. Cæterùm, non peruidisse illos, quanta inde consequeretur absurditas, admiratione dignum. Si enim (inquit Cleomedes) in cælestium orbium contemplatione, tantus sit sol, quantus apparet, profectò multæ simul in ipso magnitudines erunt: siquidem exoriens & occidens maior videtur. Porrò non apud omnes eodem exoritur tempore: nam quum sit globata specie terra, aliàs apud alios oritur & occidit & medium cæli tenet. Quamobrem quum accidat, eundem apud alios oriri, & apud alios in medio cæli existere; simul maior & minor fiet: maior videlicet, quibus oritur: minor, quibus est in medio cæli hora eadē: quod vtique in eo absurdissimum planè censeri debet. Horum nanque effectuum ratio ea promitur à scientissimis: Maior (inquiunt) nobis sol exoriens & occidens videtur: & minor, in cæli constitutus meditullio: propterea quòd in orizonte per aerem densiorem & humectiorem, ipsum videmus. Eiusmodi nanque est vicinus terræ, aer. In medio autem cæli, quia in puriore cernimus, emissus ab oculis ad ipsum radius non reflectitur, quod in alio contigit situ. Argumento sunt, quæ in aqua visuntur, grandiora corpulentioraque: nam & ex puteis altioribus sol conspe-

A ctus id ipsum patitur. Eisdem porrò rationibus colligitur, cur in medio cæli sol constitutus nobis videatur propior, oriens verò aut occidens remotior. Hęc siquidem aeris efficit qualitas: in humectiore nanque crassioreque conspectus longius abesse creditur, per purum verò interuallo videtur propinquiore. Proinde, inquit Posidonius, si fieri posset, vt per parietes aliáve solida corpora, vt de Lynceo prodit fabula, sol conspiceretur, multo amplior se nobis ingereret, & ampliore distare interuallo crederetur. Visum porrò
B insigniter falli, indicio esse potest colorum subinde in sole mutatio, quod aeris affectatio facit. Adde, quòd quum à montis cacumine occidit aut oritur, præ se fert nobis speciem cacumen tangentis: propterea doctissimus poeta,

Iamque iugis summæ surgebat lucifer Idæ.

Et alibi,

Tibi deserit hesperus Oetam.

Solis corpus orbémque inuenio discum quandoque dici: quanquam vocabuli huius notiones variæ sunt
C admodum. Nam est eo nomine pertusus orbiculatus lapis, quem exercitii gratia iactare solebant plerunque: quod si ferreus fuisset, vt docet Eustathius, nuncupabatur solos: sicuti in Theriacis commeminit Nicander quoque. Scribit & Tryphon in quinto De Hellenismo, vt retulit Ammonius: vnde apud Vitruuium, statuas in foro surrectas legimus, discos tenentes. Idem alibi scribit in Horologiorum ratione, hemicyclium excauatum ex quadrato Berosum inuenisse. Scaphen, siue hemisphærium Aristarchum Sa-
D mium: qui etiam discum excogitarit in planitie, idest aream non cauo ambitu, sed plano: habebat lapis hic in medio lorum, quo circumageretur. Est & nomenclatura eadem vas apud Dioscoridem, lenticulam Latinè posse dici arbitrantur eruditiores. Pro lapide corriuatur ἀπὸ τοῦ δίκω, quod βάλλειν, idest iactare signat. Obseruatum & illud, solis latitudinem scientes abacum dici, eadem qua discus notione. Cæterum, apud Macrobium in Cœnis libro primo, esse videtur abacus lusoria tabula: Quem diem (inquit) omnes
E plerique abaco & latrunculis conterunt. Illud fuerit parergon: in signorum singulis ab sole mensem confici, ac horas vndecim ferè, vti scribit Theon. Quippe in parte qualibet diem absumi, adito etiam momento. Bassus Arati interpres tricenis diebus ab sole transcurri signa tradit, denisque horis ac semisse, idest horæ dimidio. Hinc semissis incremento diem confici vnum quarto quoque anno, bisexti nomine, ex quadrantibus consurgentem. Hoc ideo adiecisse, non insuper est visum, quoniam Plinii tollitur obscuritas ex
F libro secundo: Inde solis, inquit, meatum esse partium quidem trecentarum sexaginta: sed vt obseruatio vmbrarum eius redeat ad notas, quinos annis dies adiici, superque quartam partem diei. Nec illud transiluero quod itē scribit Theon, Signa singula non complecti ex asse partem zodiaci duodecimam, sed deficere nonnulla, velut in Ariete ac Cancro: redundare aliqua, vti Scorpium & Virginem. Hinc inaudias quandoque, ab dodecatemorio signum censeri
G diuersum: quia ad libellam non fiat responsus. Adnotatum verò Columellæ libro duodecimo, Solem biduo calendis Maiis vnam tenere particulam.

Falsò Epicurum opinari, astra quum oriantur, accendi, quum occidant, extingui.

Caput XIII.

Sequitur & deliramentum alterum ex eisdem propagatum scholis, quippe talpis cæ-
H cior Epicurus, qui tamen vnus primus que hominum veritatem inuenisse videri vult, Astra, quum oriuntur, accendi: quum occidunt, extingui astruit, perinde ac si quis diceret, quum homines conspiciuntur, nasci: quum non videntur, mori. Quo quid absurdius? Potuit certè vel sola

fulgore clarissimo luna commenti vanitatem retun- A dere. Quo enim modo, extincto in occasu sole, fulget ipsa noctu? aut quo modo deficit in vmbram incidens terræ, antea splendicans, aut quo pacto egressa vmbram rursus nitet, non existente super terram sole? Aut quanam ratione sol tam eximius, tamque omnium maximè mirus, vbi extinctus fuerit, denuo renascitur? Arbitror Hispanica fabula delinitum, hanc alteram profudisse vanitatem. Ab illa siquidem gente demanauit, solem in Oceanum mergi: quumque mergatur, quasi candens ferrum sonum ædere: pro- B pter quod & Satyrus dixerit,

Audiit Herculeo stridentem gurgite solem.

Hoc verò qui fieri possit? quum portio cæli quælibet ex æquilibrio à terra distet? Hæc sunt, quæ sacra Epicuri scientia excogitasse memoratur, exagitata abundè, exsibilataque Cleomedi in eo quem paulò antè aduocauimus libro. Verum, nos ab iis iam ad iucundiora dictu stilum conuertamus.

Solis præcipuæ laudes. Briarei allegoria. Archimedis laus. An fatendum sit, solem calere. An cælum sit igneum. Parhelia, & anthelia qua contingant ratione. C

Caput XIIII.

Solem quippe ipsum Plato ipsius boni conspicuum filium nominauit. Credidit quoque esse solem, perspi- D cuam Dei statuam in hoc templo mundano ab ipso Deo positam. Hunc veteres (vt Plotinus ait, & Plato enuntiarat prius) venerabantur vt Deum. In sole, prisci gentium theologi omnia gentilium numina collocarunt: quod quidem Iamblichus & Iulianus Macrobiúsque testantur. Denique quisquis non videt, solem in mundo imaginem esse, vicariúmque Dei. Is certè noctem nunquam considerauit, nec solem suspexit exorientem, neque item illius animad- E uertit munera, nec Areopagitæ Dionysij monumenta vnquam adiit. Hic vt disertissimè scribit Plinius, cæli tristitiam discutit, atque etiam humani animi nubila serenat. Hic suum lumen cæteris quoque syderibus fœnerat, præclarus, eximius, omnia vidés, omnia etiam exaudiens, vt princeps literarum Homerus credidit in vno eo. Nobilissimus quoque veterum theologorum Orpheus ita canit,

Κλῦθι μάκαρ, πανδερκὲς ἔχων αἰώνιον ὄμμα,
Τιτὰν χρυσαυγὴς, ὑπερίων, οὐράνιον φῶς. F

Et paulò pòst,

Ὄμμα δικαιοσύνης, ζωῆς φῶς, ὦ ἐλάσιππε
Μάστιγι λιγυρῇ τετράωρον ἅρμα διώκων.

id est, Audi beate, æternum habens omnia intuentem oculum: Titan, aureo nitens fulgore, Hyperion, cæleste lumen: iustitiæ oculus, vitæ lux, ô equorum agitator: flagello stridulo quatuor horarum agens currum. Theologi veteres (Proculo tradente) dicebant, reginam omnium iustitiam è medio solis throno per cuncta propagari, omnia dirigentem, veluti sol ipse omnium sit moderator. Iamblichus ex Ægyptiorum doctrina sic fermè colligit, Quicquid adsit nobis boni, adesse solari potestate, vel ab ipsa tantum, vel etiam si ab aliis, id quidem vel à sole absolui, vel à sole per alia. Est quoque sol elementalium virtutum dominus, luna virtute solis domina generationis. Ideo Albumasar, per solem (inquit) & lunam omnibus vim insinuari. At de humana mente Epicharmus, Isthic est de sole sumptus ignis, idest H sol est (inquit Varro) isque totus mentis est. Moses cælestium dominum in die solem arbitratur, nocte lunam, quasi nocturnum solem. Marcus Tullius solem veneratur vt ducem & principem ac moderatorem luminum reliquorum, mundi mentem & temperationem. Heraclitus, fontem cælestis lucis nuncupauit. Physici etiam, cor cæli. Id enim in æthere sol est, quod in animali cor. Cuius id proprium, ne vnquam cesset à motu. Sunt & qui ætheris oculum nuncupent solem. Sed & Centimani Briarei nomine hunc ipsum nonnulli ex Græcis intelligunt, qui multis velut manibus inferna disponat, efficiátque. Nam & Archimedem, qui à Græcis de ingenij fertilitate πολυμήχανος nuncupatur, quoniam vno impetu numerosas excuteret sagittas, ab iis quos percussisset ἑκατόγχειρα cognominatum, scimus. Plerique ex Platonicorum scholis, in sole mundi animam constituisse videntur, quæ sphæram solis totam implens, per globum illum quasi igneum, tanquam cor, effundat radios, veluti spiritus inde per omnia, quibus vitam, sensum, motum vniuerso distribuat. Hinc fortè promunt se astronomorum placita, sicut Deus solus intellectualem animam nobis tribuit, ita sub solis modò influxu eam mittere, idest quarto duntaxat mense post conceptum. Porrò ex solis potestate, quæ diem cum nocte librat tunc, circulus ab ariete productus in libram Mineruæ, idest sapientiæ iustitiæque circulus apud Ægyptios nuncupari solet. Sed nec temperabo mihi parte ista, quin protinus plausibile ingeniorum inuentum appingam. Quippe excogitatum solertissimè est, in sole enitescere imaginem diuinæ Trinitatis miram. Inibi siquidem tria quædam visitari, distincta pariter & vnita: primum quidem naturalis animaduertitur ipsa fœcunditas, sensibus nostris prorsum occulta: deinde lux eiusdem manifesta, ex ipsa manans fœcunditate, ipsaque æqualis semper: postremò est ab vtroque propagata calefactoria vis, penitus vtrisque par. Cæterum parte hac ex Platonici disertissimi doctrina commonendi diligenter sumus: non eundum inficias, cælum solémve esse calidum: sed verius negandum, esse vrens. Nec dicamus, solis lumen sola repercussione calefacere, sed sola comburere. Nam lunæ radij repercussi nihil calefaciunt, quum in ea virtus (sicuti plerisque visum) aquea dominetur. Calefaciunt autem solis radij salubriter pro ignea solis viuificaque natura. Quòd si ingerat aliquis, motu tardiore minus calefacere lunam, tarditatem emendare propinquitas potest, vt aliquo modò calorem afferre possit ipsa quoque, si repercussu propagatur calor. Si verò æstum esse ignis dicant genuinum, occurrendum, quo minus alienæ promisceatur materiæ. eo vrere minus. Astruendum verò planè, esse lumen ignis proprium. Quippe quò purius, eo lucidius. Largitur calorem, at non largitur lumen, vtpote ingenitum & proprium. Etenim si abeat ignis, abit & lumen. Vbi verò ait Plotinus, potissimam ignis actionem esse calefactionem, intellige ignis elementalis commixtique actionem. Nam præcipua cælestis ignis actio, ea est quæ cælestis animæ præcipuam refert actionem, idest intelligentiam. Est porrò cælestis ignis æqualis, quietus, & astrorum naturæ accommodatus præcipue. Dogma denique Platonicum est, nec ab astrologis improbatum, lucem in cælo esse sensum. Proinde G radios passim ex luce protendere, singula persentire est, sentiendóque facere, & faciendo sentire: quando nil vel sub terra latet, quod non sentiatur inde, latentibus vbique radiis. Alioqui non generarentur etiam sub terra cælestia. Erunt fortasse, qui motus argumento, igneum minimè videri cælum, colligere enitantur, quoniam in ambitum circumagatur, igne in surrectum tendente: sed attendant, obsecro, rationis fallaciam. Si cæli pars aliqua (demus enim posse hoc perfici) à toto seclusa diuulsaque in mundi situ aliquo constituatur, repentè in arrectum sustolletur ea, patriam mox repetitura, quanquam cælo circumagi sit proprium. Nam & terra, si à centro externa vi aliqua seuocetur, ad ima protinus naturæ suæ nutu reclinabitur, etiam si propria sit ei quies. Motus rectus, vbicunque reperiatur is, non tam intimus genui-

genuinúsque est, quàm reditus in naturam. Adde, quòd ignis, quum suapte vi mobilis perpetuò sit, necessariò in orbem mouetur: nam hic finem omnino nescit. quod in recto nequit contingere. Cæli substantia (inquit etiam in libro De deorum natura Phurnutus) πυρώδης ἐστιν, sicuti argumento sol esse potest. item astra reliqua. vnde & mundi pars suprema æther nuncupatur, ἀπὸ τοῦ αἴθεσθαι: etiam si ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν, verbi vim deflectant nonnulli, quod est ῥοίζῳ φέρεσθαι. Alibi auctor idem: Sicuti nos (inquit) ita & muudus anima continetur. Ei verò Iupiter nuncupatur, qui vniuersis creditur dominari, quoniam omnibus sit causa vitalis. Eius domicilium cæleste traditur, quia inibi principalis vigeat mundanæ potestas animæ. Nam & anima nostra esse ignis planè astruitur. Digna porrò quam minimè transilias, Hexaemeri primo Ambrosij sententia: In terra (inquit) ignem comperies, qui ex lapidibus ac ferro excutitur frequenter: & in cælo, quum sit ignitus & micans fulgentibus stellis polus. Quin Magnus item Basilius in tituli eiusdem libro: Sunt (inquit) qui soli calorem haud insitum tradant, sed ex motionis emergere celeritate. Verum sententia hæc veritatis cancellos egreditur. Quoniam verò solem Græci helion vocant, inde nuncupari inuenio parhelia, quæ (vti tradidit Theon) esse nubes rotundas Posidonius commonuit, in ambitu solaris luminis, ex quo & splendorem mutuatæ illustrentur, sicuti luna: & inde nominis ratio. Vt verò globentur, materia indigent densa & multa. Quo argumento ad Euxinum pontum visuntur frequentia, rarius autem in Græco tractu. Hyemem verò liquidò præsagiunt. Arbitratur Aristoteles parhelia esse vtiq; emphasin, verũ citra hypostasin omnino. Sunt qui anthelia vocent quoque. Venti frigidiore perflatu addẽsatur nubes, vt radiis excipiendis fiat idonea: vnde & ventorum esse prognosticum cecinit Aratus. Oriente porrò sole, vel ad occasum properante, cooriuntur parhelia: quòd si ab septentrione visitationem faciant, Boream prænuntiant: si ab meridie, Austrum.

Cælum item esse ignem in quo tria sint, calor, lumen, vitalis humor. Tollitur ex Plinio obscuritas, item Martiano & Aristophane. Obiter de argento, quod viuum dicunt.

Cap. XV.

CÆlum porrò esse ignem, colligi ex Platone tota (quod dicitur) facilitate potest. Nam vbi Mosaica mysteria sic habent, In principio creauit Deus cælum & terram: Plato ait, Deum primò ignem fecisse, ac terram: ignem nimirum intelligens præcipuè, cælum. Nam in mundi fabrica vtrunque perpendit extremum, videlicet structuræ medium siue centrum, & circumcurrens cælum, cuius ambitu reliqua contegantur omnia: nam cætera horum gratia intersita pernoscuntur. Sed attendant (quæso) studiosi omnes, quæ mox subnectentur, vt Plinij & Capellæ Felicis locus Gordiano implicatior nodo explicetur latius, dum à Platonicorum vestigiis, ne vnguem quidem latum reuellimur. Totam vtique cæli molem esse calidam, liquet: quia ignis tota est. Id quod sublimitas coarguit, mobilitas & lumen, calor quoque (quanquam occultus) omnia confouens. Calor autem amplissimus spatio nullam patiens violentiam familiarem habet humorem. Nam sicuti cæli anima, vita constat & intellectu ac motu, sic & in cælo tria recognoscuntur hæc: calor, tanquam vita: lumen, intellectus vice: vitalis humor perinde ac in anima vitalis motus. Nec sanè aliud esse humorem censueris, quàm agilitatem quandam ad motum. Proinde cælestis ignis nòn esse modò colligitur calidus, sed humectus insuper, idest liquidus, fluidus, agilis atque lubricus & lenis ac blandus. Nam siccitas non ferè citra rigiditatem fuerit, & quidem asperiorem, cuiusmodi etiam acrius induxerit frigus. Auerroicum illud ex libro De cælo, Platonicis calculum adiicere creditur, Cælestia, nulla frigus inferunt, sed calorem omnia. Quæ verò frigus conciliare opinemur, ea esse quæ caloris inferant minus. Sententiam huiusmodi comprobant ferè Abraham & Auenazra, statuentes, Saturnum dictitari frigidum, qui calorem inferat nostro remissiorem. At Vitruuius matheseos non imperitus, esse stellarum alias temperatas scribit, alias feruentes, etiamque frigidas: ea ex causa, quòd ignis quilibet superna petit: quo fit, vt sol æthera superiorem radiis exurens candentem efficiat, Martis argumento. Saturni verò stella, quòd est proxima extremo mundo, tangitque congelatas cæli regiones, vehemens inde frigus concipere creditur. Sed hæc ille viderit. Cælestis verò proprietatis, si quod in rebus nostris exemplum aliquo modo valeat excogitari, non temerè fuerit aliud, quàm argentum, quod ab indesinente motu vocant officinæ viuum, in quo vegetus calor cum humore multo, sed tenaci, motum ingenerat quietis nescium. Quòd si subtiliorem & diaphanam lucidámque adhibueris naturam, habebis & cælum. Scribit tamen Meteorôn quarto Aristoteles, Quæ tametsi aqua constent, plus tamen aeris retinent, haud concrescere, vt oleum, argentum viuum. Ex iis iam (opinor) infertur lux multa Plinij verbis ex Naturalis historiæ secundo volumine: Esse innumeras ei effigies animaliũ rerúmque cunctarum impressas: nec, vt in volucrum notamus ouis, læuitate continua lubricum corpus, quod clarissimi auctores dixere tenerum, argumentis indicatur. Martianus verò Felix Capella, Lunarem (inquit) circulum ingressa Virgo conspicatur globosum quoddam, tenerúmque corpus, & superni roris leuitate compactum, instar speculi prenitentis. Sed in Timęo item Plato, Lenem preterea (inquit) hunc globum extrinsecus vndique expoliuit, nec immeritò summa cum æqualitate tornauit. Ex humoris verò cęlestis similitudine, qui agilitatem signat, vt antea est expositum, Aristophanes Nebulis Socratem irridens illum ita inducit loquentem,

ἀλλ' ἡ γῆ βίᾳ ἕλκει πρὸς αὑτὴν τὴν ἰκμάδα
τῆς φροντίδος.

idest, sed vi (inquit) terra ad se pertrahit humorem curę. vbi interpres, ἰκμάδα, idest humorem, τὸ νοητικὸν intelligit τῆς ψυχῆς, idest animę intellectualem potentiam: sed cur sic, id verò dicere supersedit.

Peripateticæ rationes, solem stellásque non esse igneas.

Cap. XVI.

CÆterum, quia diu iam Platonicorum rimamur arcana, intro spiciamus parumper, & Peripateticorum pomœria, quę multum tempestate nostra & nominis & auctoritatis indepta latè dominantur, & in naturę maiestate principatum sibi vendicant. Promemus autem, ac in sinum, hoc est commodum vertemus nostrum, quę à Magno Alberto secundo Cęli comprobata nouimus, Caliditatem videlicet ac lumen non videri idoneas causas cur sol & stellæ dicantur ignee. Neque enim caliditas prouenit semper ex proprietate naturæ, sed ex motu interdũ, & aliquando ex radiorum reflexione ad locum vnũ: vt in quibusdã manifestũ est speculis, & probat Euclydes in Perspectiuę tractatu. Porrò luminosa corpora sunt multa, quę tamen esse ignea, non audeas astruere, vt contingit in putrefacta quercu. Quinimmo igni accidit quoq; nõ lucere, si simplicior fuerit ac purior: sicuti euenire (Alexãder scribit) in locis prope Æthiopas. Adde, quòd nõ vbiq; calorem motus inducit, sed in iis dũtaxat corporib. quę à motu dissolui queũt per

partium attritum. Quia enim partes dissoluuntur, rarescunt amplius, quàm formæ aeris vel aquæ vel terræ congruat: inde ad ignem disponuntur & calorem. Si verò corpus fuerit eiusmodi, vt motu dissolutionem non recipiat, quale est cæleste corpus, tunc nec calor valet, nec ignis induci. Motus autem ad hæc perficienda non alius est quàm localis, & præcipuè motus is qui est quasi vita quædam existentibus omnibus: cuiusmodi est cæli motus, Proindeque viuifica qualitas est calor: letifera frigus, quia abscindit & sistit motum. Quánam verò ratione astrorum motus calorem gignat, secundo Cæli sic statuit Aristoteles: ἡ δὲ θερμότης, inquit, ἀπ' αὐτῶν, καὶ τὸ φῶς γίγνεται παρεκτριβομένου τοῦ ἀέρος ὑπὸ τῆς ἐκείνων φορᾶς, πέφυκε γὰρ ἡ κίνησις ἐκπυροῦν καὶ ξύλα καὶ λίθους καὶ σίδηρον, εὐλογώτερον δὲ τὸν ἀέρα. hoc est, calor autem ab ipsis & lumen gignitur, aere incessu illorum attrito: aptus enim natura motus est incendere ligna, lapides, ferrum & aerem eo magis. Patet porrò quod dicimus, ἐκ τῶν φερομένων βελῶν, idest ex sagittis impetu excussis vehemẽtiore: sic enim incenduntur, vt μολιβδίδες, idest plumbeæ laminæ colliquescant. Quod tamen ipsum non ita accipiendum, tanquam sagitta excalfacta aerem quoque ita afficiat, sicuti videtur intellexisse Simplicius, sed diuersum potius, vt inquit etiam Thomas. Nam excalfactus aer motu, sagittam ita incendit: quod Alexander & sensit & docuit: sed hoc in stellis vsu venire nequit Neque enim illæ per aerem feruntur, sed in sphæra longè ab aere sequestrata. Ideoque non incenduntur ipsæ, nec calescunt vllo modo, tum etiam quia externam non recipiunt impressionem. Aer verò circulari subiectus corpori calescit necessariò ex illius præceleri motu, quo non ignis modò illi proximus concitatur, sed aer ad eam vsque partem quam pertingunt montes, vt ex cometarum motu datur intelligi: quod ex Meteororum primo colligitur. Ne verò caloris sit æqualitas quacunque anni parte, causa in sole est euidens, quum quando incendit is hemisphærium nostrum, tum quando altiora zodiaci scandit, fitque capitibus nostris propior. Quum verò Aristoteles ait, ab astris gigni lumen, non intelligendum (inquit Thomas) de lumine ignis generati ex motu, cæterum de lumine quod à stellis producitur, quatenus entia sunt actu lucida. Duplex ergo (inquit) causa est caloris ex cælestium corporum vi in inferioribus: altera ex aeris motu tantum, quem efficit cælestis corporis ambitus. Causa verò reliqua est lumen, quod quidem excalfaciendi vim habet, quia est qualitas actiui primi alterantis (vt hoc vtar verbo) hoc est cæli directèque producit qualitatem primam corporum inferiorum, quæ est calor. Quia verò solare lumen exuberantius est, inde fit, vt ab eo potentius proueniat calor. Reliqua verò ex proportione, adeo vt lunæ lumen etiam excalfaciat. Cui sententiæ subscribit Aristoteles, vbi De animalium partibus disputat: Noctes (inquiens) in plenilunio esse calidiores, propter lunæ lumen: vnde contingat pisces ad aquarum commeare superficiem. Sed comprobat & Auicenna, vbi plus sit luminis, ibi verò plus esse & caloris. Hinc Hippocrates ait, Aerem nocturnum, stellarum luminibus subtiliorem fieri, & calidum aliquantum, generationique & vitæ accommodatum.

Bessarionis ad idem sententia. Qui sint antisij gradus. Anthion quid. Anthele. Anthelion. Solis inter planetas locus. Cur solis frater Titan. Meganira. Despœna, idest δέσποινα quæ sit. Virgilij locus declaratur. Limbum pro Zodiaco accipi. De Lyceo monte pulchra. Iuppiter vbi & à quibus sit educatus. Agno fons, mirandæ naturæ. Lycæus Iupiter. Lycæa sacra. Antra cur dicata diis. Mithra. Mithriaca sacra.

Cap. XVII.

VErum ab hisce altioribus ad humiliora remeandum, si prius Bessarionis apposuero sententiam, viri meo quidem iudicio scientissimi ac prudentissimi, & in Platonicis rebus summè exercitati, non relictis porrò pauculis, dignis cura. Is igitur libro primo aduersus calumniatorem Platonis ita ex interprete, sicuti receptum iam aduerto, scribit. Et si (inquit) cælum Plato ex igne constare affirmat, quatenus scilicet visibile est, & ex terra, quatenus tangi potest, stellásque ex omnibus quatuor elementis compositas. Non tamen hæc ita esse existimat, vt quæ generationi & corruptioni obnoxia sint, corpus immortale constituant: sed ex igne cælum esse, quia corpus æthereum lucidum est. E terra, quia sensui occurrit. E mediis, quia mediorum præcipuam recipit rationem. Quod ne Aristoteles quidem (inquit) inficias iret, cælestia scilicet corpora constare ex his summitatibus elementorum, quando & ipse cælum esse statuit visui tactuíque obnoxium, quod animatum quoque & animal esse, vt Plato censuerat in libro De cælo affirmauit: Nos enim (inquit) perinde vt de animalibus, ista consideremus. Hęc tot tantaque de sole cælóque habui quę dicerem, vt studiosos hisce humanioribus implicitos studiis cogeremus quodãmodo volentes altiora quandoque suspicere, nec pati vitam sordescere situ quodam poeticarum fabularum, quas ipsas nec profundius excutiendas opinantur, quamuis sub illis inuolucris sępe lateant sensus mirandi. Sed in iis hebetius ita plerunque consenescunt, vt inde auulsi noctuinis oculis conspiciant cętera. Quod minus profectò facerent, si discere aliquando potuissent, quę genuina sint eius scientiæ, quam humanitatem vocant. Nos exsequemur reliqua propositi, si illud item monuerimus, Hipparchum, & certatim ferè veteres omnes, gradus eos in quibus sol constitutus dies diebus & noctes adęquat noctibus, antisias nuncupasse, veluti dicas, ex aduerso æquales. Antiscios apud Meroem æquinoctiali subiectam circulo dici populos, Marcellinus scribit, quoniam sole ad nos commeante, illorum vmbræ nostris contrariæ iaciantur, inque aduersum decidant, idest læuorsum, nostris in dextrá procumbentibus perpetuo. Anthion verò aliud est: nam eo nomine nuncupatur in Bœotia puteus, vbi à Proserpinæ raptu sedisse Cererem ferunt, vetulæ imagine prælata. Quo nomine velut Argiua à Celei filiabus deducta ad matrẽ est. Putei auctor Pamphus, idest πάμφως. Non longè à puteo visebatur Meganiræ sacellum, quam fuisse Celei vxorem, ac Triptolemi matrem, Græcis credimus Anthelen vocant paniculę florem in harũdinibus, qui auribus creditur infestus, ac omnino exsurdare: quod prodit Dioscorides. Anthelion porrò flosculum indicat Gręcis. Sed & illud obiter aduotarimus, limbũ apud Varronẽ scitè prorsus de zodiaco dici: quũ in Menippeis satyris inquit,

Per quam limbus pictus bis sex signis
Stellimicantibus, altus in obliquo æthere lunę
Bigas acceptat Posthumi, cui seplasia foetet.

An verò inter planetas medius collocari sol debeat. An mox lunam consequatur, agitatum diu inter cęlestium rerum studiosos & philosophos quoque. Ægyptiorum placita à luna principem sanciunt. Mediana illi syderi ascribentibus Chaldæis, quod ipsum & Ptolemęus statuit. Theon verò probabilius habet, supra lunam statim locari, & id nec à præceptore Ptolemęo quem enarrabat, veritus dissentire quod Plato comprobat & Aristoteles. At Moses Ægyptius situm planetarum, & ordinem incertissimum videri pronuntiauit. Ammianus Marcellinus libro vicesimo: Quum sol (inquit) ac lunaris globus astrorum omnium infimi, comitatu parili obtinentes circulos proprios, saluaque ratione altitudinis interiectę iunctim locati, ad dimensiones venerint, si contigna

gua præstrinxerint spatia, dilutior erit defectus. Sed nos quod polliciti sumus cælestibus relictis, nostræ memores infirmitatis terrena pergamus expendere. Si illud ex Marcellino eodem adiecero item, post ea quæ iam sunt dicta, solem quandoque ideo existimari geminum, quod surrecta solito celsius nubes, æternorúmque ignium propinquitate collucens, orbis alterius claritudinem, ceu è puriore format speculo. Proinde addamus ex Pausaniæ thesauris illud quoque, Titana creditum solis fratrem, regionem ad Asopum, sicuti ferunt Indigenæ, habitasse primum, & ab eo dictam Titanen. Verum, vti ego (inquit) censeo, vir sagax fuit Titan, & temporum anni obseruator diligens, & quando auctiora sol faciat semina & arborum percoquat fructus, ac proinde solis frater habitus. Vnde coniectatio euidens, cur astra Titania dixerit Maro. Titanas omnium princeps ad poesin Homerus induxit, vt deos apud Tartarum. Ex iis Anytus commemoratur vnus, à quo educatum ferunt δέσποιναν. Propterea apud eius simulacrum stabat armati præferens schema. Hanc δέσποιναν, seu dominam venerantur cum primis Arcades, Neptuni astruentes filiam. Cæterum pluribus est Cereris cognomentum δέσποινα: quo tamen & Proserpina honestetur. Ad quod poetam nobilem respexisse contenderim illo versiculo,

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Certè in Arcadicis rebus Pausanias scribit: In těplo, Cereris statuam dextra facem gestare, alteram verò iniicere ἐπὶ τὴν δέσποιναν, quæ & ipsa sceptrum cistám que in genibus habeat. Templi porrò parieti affixum stetisse speculum, in quod intuens initio quidem se aut parum aut omnino nil spectaret, dearum planè simulacris conspicuis, atque item throno. Ad sinistrã templi, τῆς δεσποίνης montem statuunt Lycæum, qui & Olympus dicatur. Arcadum plerique ἱερὰν κορυφὴν, id est sacrum nuncupant verticem: puto, quoniam inibi esse educatum Iouem, eorum mythicis est obseruatum. Argumento esse locum, qui inde vocetur κρητέα ad sinistra luci Apollinei, cognomento Parrhasij, id est παρρασίου. Nymphas quæ Iouem educarint, fuisse Thisoam, idest θεισόαν, & Nedam, & Agno, idest ἁγνώ: à qua & in Lycæo fons appellationem ducat, cuius ea fuerit olim vis, vt re diuina ibi à Lycæi Iouis sacerdote curiosius peracta & fusis precibus, quernóque ramo leuiter aqua commota, mox densior surrigatur vapor nebulæ assimilis, quæ non multo pòst effecta nubes, aggregatis item aliis, largos demittat imbres. Miracula in Lycæo suppetunt alia quoque, esse inibi Iouis Lycæi lucum, quem si quis (lege spreta) ingrediatur, annum nequit superuiuere. In eo itẽ animalia, nullam prorsus vmbram iactant. Quódque apud Syenen syderis Cancri primas partes sole fit obtinente, perpetuum ibi est. Lycea sacra apud Phrygiæ vrbem Peltas, ab xenia Arcade celebrata, primo, ἀναβάσεως prodit Xenophon, ac institutis certaminibus præmia proposita στλεγγίδας χρυσᾶς. Lycon esse lupum sciunt omnes. Amphilycen exortum interpretatur Theon, quia soli dedicetur lupus, quia sit ὀξυδερκής, idest visus præacuti, sicut longinqua spectat sol. Solem denique Persæ mithram dicunt, cuius simulacrum leonis rictum præferebat, cum tiara, manu vtraque bubula premente cornua. Quo argumento in Thebaide Papinius,

Adsis ô memor hospitij, Iunoniaque arua
Dexter ames, seu te roseum Titana vocari,
Gentis Achemeniæ ritu, seu præstat Osirin
Frugiferum, seu Persei sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua Mithram.

Sed & in Philologię nuptiis Martianus,

Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Osirin,
Dissona sacra Mithram.

Hinc certè Mithriaca dici sacra legimus. Et in antro obiisse, moris fuit, educto cornibus ex eo boue, quẽ mox vt Mithrę victimam immolarent, per hymno-

A rum modulatos concentus. Propterea obscurè Hieronymus, sed doctè, ad Athletam: Ante paucos (inquit) annos propinquus vester Gracchus, nobilitatẽ patritiam sonãs nomine, quum præfecturam gereret vrbanam, nónne specum Mithrę, & omnia portentosa simulacra subuertit? Lampridius in Commodo: Sacra Mithriaca homicidio verò polluit, quum illic aliquid ad speciem timoris vel dici vel fingi soleat. Meminit horum cum Suda Procopius. In specu colebatur veteri more, quo antequam excogitata forent
B templa, diis consecrabantur antra, sicuti in Creta Ioui ab Curetibus: in Arcadia lunæ, ac Pani Lyceo, Dionysio autem apud Naxum. Mithræ, vbicunque is coleretur. Mithram Ægyptij statuunt sub æquinoctiali: propterea gladium Arietis, Martij animalis gestare. Inuehitur autem Tauro Venus, ceu tanquam Taurus, opifex generationis ac dominus censeatur Mithras. Creditur Zoroaster primus in montibus ad Persidem floridum Mithrę specu dicasse cum fontibus. Sed ita, vt mundi symbolum specu obtineret, quem
C creasset Mithras. Quæ autem intus forent, elementorum mundi, ac climatum imaginem præferent. Neroni quoque eblanditus Tiridates eum perinde ac Mithram se adoraturum pronunciauit, vt scribit Dion. Mithrę historiam multis voluminibus explicuerat Eubulus.

Grasum ne pertulisse quidem quid sit, & quid grasus & grason. Tragasæus & tragomaschalos. Cur sub alis odor malus. Cur pedes fœtent.

D

Cap. XVIII.

ALexandrum apud Arbelas totius certaminis aleam cum Persis subiturum, plerique ex amicis adeuntes grauius milites accusabant, qui in tentoriis sermones sererent depaciscerentúrque, nihil se hostilium spoliorum in regiam relaturos, sed sibi ea omnia vendicaturos. At is lętè, quę dicerentur accipiens, Prospera (inquit)
E nuntiatis, vincere cogitantium ista sunt consilia. Quum verò hostiles copiæ myriadas viderentur centum excedere, hoc est decies centena hominum millia: identidem Alexandro ingessere milites, ὦ βασιλεῦ θάρρει, καὶ μὴ φοβοῦ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, αὐτὸν γὰρ ἡμῶν τὸ γράσον οὐχ ὑπομενοῦσι. Confide rex, neque pertimescas hostium multitudinem, ipsum enim grasum nostrum non perferent. Hinc nata parœmiæ species, vt qui primo funduntur impetu, fugantúrque prius
F quàm intra teli iactum veniant quodammodo, nę grasum quidem dicantur pertulisse. Sicuti Pharnacem fecisse, significauit Cæsar, quum illo victu ad amicos scriberet, ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα, veni, vidi, vici. Grasum verò dicunt Gręci fatuum quidem, sed eo item nomine, ac primum vtique lanarum sordes in ouibus appellant, quod genus etiam Oesypen vocant, vel Oesypum, vt apud Dioscoridem, quanquam & succida lana ita dicitur. Est & grasos, ἡ τῶν μασχαλῶν δυσωδία, idest odor malus qui sub alis fit. Vn-
G de & grason, idest γράσων dictus odoris mali. Hinc illud parœmiodes, γράσωνι μὴ ὀργίζου, Grasoni ne succenseas. Traduut aliqui, Grasona etiam significare viride hordeum, παρὰ τὸ γράω τὸ ἐσθίω. Est item grasos adeps ipse in Græcorum doctrina. Sudorem denique corporis, ac sordes grasoniam dixit Archigenes. Pollux etiam cinauram. Quia verò alarum odor nunc hircus Latino verbo, nunc tragus item Gręco, sed idem significante, nuncupatur. Aristophanes in fabula, cui titulus est ἀχαρνῆς, tragasæum vo-
H cauit male olentem, & alia fabula Tragomaschalos eosdem dicit. Grason porrò & Crymnam in Theriacis Nicander in Troade loca dici opinantur, κρύμνας ἀμπέλιον καὶ ἀνὰ γράσον. Quærit Aristoteles, διὰ τί ἡ μασχάλη δυσωδέστατον τῶν τόπων; idest cur alę omnium

maximè partium nostri corporis male olent? An (inquit) est, quia omnium minimè respirare possunt? Malus autem odor locis huiusmodi contrahi maximè solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis, id est humectæ materiæ, ad corruptionem paratæ consistit. Etiam si partes illæ sint raræ satis, quod pilorum indicat multitudo, vt Sententiarum quinto meminit Hippocrates. Cæterum, quia immobiles maximè inexercitatæque sunt, superfluitatum multarum ibi conceptaculum fit, quæ crudæ incoctæque odorem producunt malum. Quippe odoris mali causa cruditas quædam excrementi est. Quamobrem sudores etiam aliqui quandoque ita olent. Proinde in plantis, quia siccæ & calidæ sunt natura, humor non est fæculentus, sed expeditius concoquitur. Inde & animalium nullum bene olet, excepta panthera, quoniam cruda sint excrementa & fœtida. Legimus porrò septima quarti Auicennæ: quosdam opinatos, tetrum alarum odorem ex quibusdam seminum reliquiis quibus gignimur, produci, quæ locis iis insederint cutem subeuntes. Verum peritioribus ratio hæc parum efficax videtur, quod seminis proprium sit, conuerti in melius. At obiiciat aliquis: fœtere tamen pedes, quamuis perpeti agitentur motu. Agitantur illi quidem, sed obsepti obuallatique amplius operimentis, vt quod superfluit, euanescere queat minus. Denique terrestris humecti grandior copia illuc demanat. Quod esse corruptioni maximè obuium, liquet.

Cur odorem malum augeat calor. Item cur præcipuè odoribus capiantur homines. Inspirationis opus duplex. Odori percipiendo quid necessarium.

Cap. XIX.

ET quia de odoribus agimus, ingerat hic fortè curiosior aliquis, Vndenam fiat, quòd quæ male olent, tetrius oblædunt quum calent, quàm quum frigent. Ea verò est odoris natura, nam vapida res est quæ calore confit: motus enim quidam est: calor autem, motandi præcipuã habet vim. Nam frigore concrescit humor, & fit immobilis. Adde, quòd frigus concipientia imum petunt omnia. E diuerso autem in summa calor fertur igitur, similitérque vniuersim odores, tum quia in aere constituuntur, tum quia eos percipit sensus, in arrecto velut specula est. Siquidem cerebri conceptaculis sese insinuans odor sensum mouet. Sed illud iucũdius in quæstionem venerit, cur ex omnibus animantibus homines miram ex odoribus persentiscãt voluptatem. Vt qui paulò sit intemperantior, totum se fieri nasum concupiscat, sicuti est apud Catullum. Id verò inde putatur effici, quòd cerebrũ nos maius habeamus, & reliquis aliquanto humectius. Propterea odorum illuc ascensus hyperbolen eam, hoc est frigiditatis excessum, & humectationis ad mensum reuocat rationalem. Fit autem affectio hæc per spiritus attractionem, quantum ad homines attinet, scandentibus eo modo odoribus ad cerebrum ipsum, quia calor igneus quo resoluuntur odores, eisdem præstat leuitatem quandam, vt superiora petant, vnde consequitur in membro illa sanitas quædam, odori siquidem inest calefaciendi virtus ob calidum igneum, vnde producitur, atque idẽ resoluitur. Proinde videtur natura in duo maximè opera inspirationem instituisse: quorum alterum, & id vtique operosius, euẽtatio est caloris intimi, aliàs exusturi omnia. Nam & Platonici ideo pulmones esse productos scribunt, molles, atque ventosos, & instar fistulæ cauos, & spongiæ similes, vt cor iræ ardoribus nonnunquã exæstuans aliqua saltem refrigeratione mitigaretur. Proximum est odoris perceptio, ad quam sicuti ad auditum & gustum corpore aliquo intermedio est o-

A pus: per quod, ad sensum prouehantur odorum differentiæ. Sed & elementa eadem odoratui præseruire videntur, quæ visui & auditui, aer videlicet ac aqua. Nam aquatilia quoque odorari, certum est. Et sicut in visu perspicuitas communis quædam qualitas in aere & aqua cognoscitur, ita in odoratu alia qualitas in elementis eisdem promiscua continetur, quam dicimus diosmon, idest perodoriam aut transodoriam, vt interim sic loquamur: inuenias id verbum apud Theophrastum, cuius & nos aliubi mentionem feci-
B mus. Ea verò est potentia ad sensorium transuehens, quod odorum est. Sensorium autem non naris est vtiq;, ἀλλ' ἡ μαστοειδὴς τοῦ ἐγκεφάλου ἀπόθεσις. i. verum seposita cerebri portio mammarum imagine quadam. At de hac re plura mox. Nam & Albertus cerebri anterioris extremum esse duabus mamillarum papillis consimile, prodidit, in quibus sit odorandi potestas.

Cur odorandi sensorium in homine retusius hebetiusque sit.

C Cap. XX.

NEc illud vtique ambiguitate caret, quidnam sit quòd sensum hunc homines tardum habent, ac lacessitum: siquidem animalia plurima exquisitius quàm nos & sagacius olfaciunt, vt ex terrestribus canes, ex auitio vulturij. Sed & variarum odore sollicitari mirè quadrupedes cunctas, nono De animalium historiis tradenti credi-
D mus Aristoteli: quod & à Plinio est repetitum. Euentus autem eiusmodi hæc afferri ratio potest: siquidem organum sensus requirere cum sensibili proportionem videtur: nam vti odor ex calido prouenit & sicco, ita ad bonitatem instrumenti odoratus exigitur victoria calidi & sicci. Sed homini cerebrum, in cuius vicinia olfactus est, datum omnibus aliis maius, perpensa præsertim corporis proportione: quod & comprobat in libro De animalibus Aristoteles. Quum verò id sit humidum & frigidum, in se animaduersum,
E inde nimirum fit, vt in eo odorandi perfectio præpediatur, nihilq; ferè odorabilium percipiat, nisi quòd excellenter possit oblectare, aut affectionem inducere diuersam.

An odoribus suffici alimentum queat. Rhyntaces auis. Ouidij locus explicatur ex primo De Ponto. Chamæleon. Salamandra.

Cap. XXI.

F HIppocrates auctor artis medicæ summus, quique bene sentientibus perinde ac lychnuchus est, per literarias semitas iter facientibus, in libro De alimento, sic scriptum reliquit: Quicunque citissima indigẽt adiectione, humidum remedium resumendis viribus optimum est: vbi autem adhuc otiore, perodoratum. Pythagoricorum verò sententia fuit, odores etiam ad nutricationem conferre, veluti etiam alamur qualitatem e-
G iusmodi attrahendo. Id minus rectè pronuntiatum, nititur Philosophus comprobare. Videmus etenim (inquit) cibum ex pluribus compositum elementis: simplicia enim non nutriunt, & animalia quæ indidem nutriuntur, ex quatuor sunt compacta elementis. Ex iis autem vnumquodque nutritur, ex quibus constat: vt est in primo De generatione adnotatum: argumento sunt ciborum retrimenta, conceptaculis quorum intra animalium corpora, partes à natura sunt contributæ. Nam in plantis protinus quicquid vacantis materię est, extruditur: sicuti manifestũ facit
H gummi, & id genus alia. Quòd si elemento simplici impleri nutrimentum posset, nil prorsus redundaret, quia partium nulla esset disparilitas. Inde colligitur, ex odoribus nullũ posse alimentũ præstari. Nam quũ sint qualitates per se, non possunt nutriẽdo cõstituere sub-

re ſubſtantiam. Quòd ſi ſit odor fumoſa exhalatio vel vapor, vt veteribus placuit, adhuc ratio perſtaret, quoniam vtrunque ad aeris naturam pertineat. Porrò ſpiritus quidem vel cerebrum petit, vel pulmonem. In his verò locis non eſſe alimentorum conceptacula, vnde reliquo corpori diſtribui pro ratione portiunculæ valeant, notiſſimum ferè eſt. Huic enim muneri ſtomachum natura præſcripſit, proinde apertiſſimum videri, nihil odoribus nutriri. Quos tamen ſanitati conferre plurimum, ſenſus perdocet. Plinius verò Naturalis hiſtoriæ ſeptimo, ad extremos Indiæ fines ab Oriente, circa Gangis fontem, eſſe Aſtomorum gentem prodit, ſine ore, toto hirtam corpore, quæ frondium veſtiatur lanugine, viuátque halitu tantum & odore quem naribus trahant: nullum illis cibum, nullum eſſe potum, tantum radicum florúmque odores varios ſylueſtrium malorum, quæ ſecum portant longiore itinere, ne deſit olfactus, grauiore paulò odore haud difficulter exanimari. Horum etiã Strabo ex Oneſicrito mentionem facit libro decimoquinto. Sed quia id ferè putat fabuloſum, non grauabimur hic ſubiicere Platonici ſcientiſſimi, & medici doctiſſimi ſententiam: Legimus (inquit) in calidis quibuſdam regionibus, ac plurimo paſſim odore fragrantibus, multos gracili corpore & imbecillo ſtomacho, quaſi ſolis odoribus ali: fortè quoniam ipſa natura loci, tum herbarum & frugum atque pomorum ſuccos fermè totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic reſoluit in ſpiritum. Quum igitur vterque (odor videlicet, ac ſpiritus) ſit vapor quidam, & ſimile ſimili nutriatur, nimirum & ſpiritus & ſpiritalis homo plurimum odoribus accipit alimentum. Nutrimentum verò quale cunque id ſit, per odores ſiue fomentum apprimè ſenibus & gracilibus neceſſarium eſt, quo defectum alimenti ſolidioris atque verioris vtcunque compenſare poſſumus. Non multum inde diſſitum eſt quod in Artoxerxe Plutarchus ſcribit, eſſe in Perſis auiculam nomine rhyntacen, nullis intus (vti aſſolet) fæculentis retrimentitiis, ſed pinguedine tantum refertam: vnde coniectatio ſit, vento eam ali & rore. Pomi porrò præſuaui odore prorogatam aliquandiu Ariſtoteli vitam, in eius tituli libro (quiſquis ſit auctor) adnotatum comperi. Spiritum verò odoribus nutriri, argumento eſt, quod vinum odore plenum ſpiritum ſubitò recreat, quem cætera vix tandem poſſunt reficere. Propterea primo De Ponto ita ceciniſſe videri Ouidius poteſt,

> Et iam deficiens, ſic ad tua verba reuixi,
> Vt ſolet infuſo vena redire mero.

Cuius rei cum Seneca meminit etiam Plinius: quanquam nec latet, ex ſe vinum fomenti plurimum ſuggerere: priuatímque traditũ à Dioſcoride libro quinto, vina ſæpe aliqua cenſeri σφυγμῶ· ἀνακλητικά, ideſt venarum pulſus excitare. Vaporem verò illum, in quem cibi cocti denique transferuntur, ideo appellamus odorem, quoniam & odor vbique, vapor quidam eſt. Et hic tractus intro ex alimentis vapor, niſi ſpiritui quodam odore placeat, vix vllum præbet illi alimentum. Quamobrem valde probatur Auicenna, quum ait: Corpus quidem dulcedine, ſpiritum verò quadam aromaticitate (vt ſic interim loquamur) nutriri. Galenus porrò Hippocratem ſequutus, ſpiritum non ſolum odore putat nutriri, ſed aere: aere (inquam) non ſimpilci, ſed potius opportunè permixto. Tria demum ſpiritus animalis fomenta traduntur præcipua, aer purus & luminoſus, odorum delectus, & muſicæ. Iam verò Alexander & Nicolaus peripatetici cum Galeno concludunt, ſpiritum vitalem & animalem ideo nutririri tum odore tum aere, quoniam vterque mixtus eſt atque conformis, & vtrunque hauſtum præcordia penetrare, atque inibi percoqui temperaríque ad vitam, perque arterias diffundi. Vterque autem coctus iterum nutrit ſpiritũ (vt aiũt) vtrunque, præcipuè verò animalem. Piſciculos multos aqua nitidiſſima nutriri tradunt: ocimum eodem modo. Mitto quibus elementis chamæleontẽ & ſalamandrã nutriri, nonnulli ferant. Olympiodorus Ariſtotelis affert hiſtoriam, in qua fatetur is hominem à ſe viſum, qui aere modò nutriretur & ſole. Quibus in Phædone perſimilia Plato conſcribit, & nos alibi (opinor) in hoſce libellos regeſſimus. In quorũ pragmatia more architecti lapide nunc vtimur orthogono & quadrato, ad normam reſpondente: interim ſtructura incerta in operis farcturas, hiãtes alioquin, cementa impingimus, ac rudes informiique politura inuenuſtos lapides. Eſt vbi ſuſtructio placet ordinaria, ex ſimilibus conſurgens, nec incertis, ſed formæ non diſſultantis, etiam ſi ad perpendiculum haud planè habeat reſponſum.

Odoratæ ſuffitionis vtilitas mira. Ignes odoratos peſtilentiæ occurrere. De Agrone medico, & lindo ſpecie aromatis. Myrrha cur Ægyptiacè dicatur bal. Beelzebub. Baion. Zygia reſina. Myrine. Stacte. Gutta.

Cap. XXII.

Sed nec iſta modò emolumentum, quod inſigniter nobis adeſt ex odoribus, patefecerint: ſed amplius, quæ ex veteri cõperta nobis memoria ſunt. Siquidem quum aer quo vtimur plurimũ, & in quo maximè obuerſamur, non eadem ſemper ſit ratione diſpoſitus, nec idem ſeruet contemperamentum, ſed nocturna denſeat humectatione, & proinde corpus premat, & animæ triſtitiam inferat quandam, veluti nebula circumfuſam grauiore, Ægyptiæ morem gentis animaduertimus fuiſſe, vt è lectulis ſe proripientes mox reſina ſuffirẽt corpus, vt ſic aerem expurgarẽt diſgregatione, & innatum corpori ſpiritum aliquo modo tabeſcentem, odoris vehementia refouerent. Rurſum meridie ſyderis vi ex terra vaporationem exhalantem, myrrheo retunderent thymiamate, diſſipat enim ac diſiicit caliditas aeris turbulentiam circumiecti. Nam & medicæ artis ſcientiſſimi peſtilenti affectione grauius graſſante, ignium crebritate malo occurſant, quod iis rareſcere credatur aer. Idquod conſequitur largius, ſi odoratoria vrantur ligna, cuius eſt modi cupreſſus, iuniperus, piceæ. Sed & Agrona nobilem medendi ſcientia ſummè laudatum ferunt, quòd Athenas magna peſtilentiæ vi ſæuius infeſtante, affectorum pleriſque ſalutarem intuliſſet opem, accenſis in proximo ignibus. Myrrham porrò Ægyptiorum vocabulo bal dici, obſeruauimus. Id verò diſiectionem indicat planè. At Hieronymus, Bel (inquit) & Beel & Baal, i. dẽ Hebræis eſt: nã iis vocibus indicatur idolũ: ſicut zebub, muſcam ſignat: vnde Beelzebub (etiã ſi Beelzebul Græci pronuntiãt) tanquã muſcæ dicatur idolum: ſed pro dæmonarche poſitũ. Baiõ verò medicinã profeſſis, compoſitio eſt, cui reſina inſeritur zygia, i. acerna. Myrrhã vtique communis Græcorũ lingua enuntiat, ſed ſmyrnam dicunt Æoles, vt ſcribit Lycophronis interpres. Myrine autem, ſeu myrſine, myrtus eſt. Stactem dici myrrhæ florem ab aromatum peritis, Hieronymus tradit: quo nomine, primam & pinguiſſimam eius diſtillationem intelligimus. Græci præterea vnguentum ex myrrha, ſtacten accipiunt: quam in ſanctis literis etiam guttã legimus dici. Porrò non ad myrrham ſolum pertinet ſtacte, verum ad liquores alios item, lachrymáſque ex arboribus ſtillatim promanantes. Quin & κονίαν σακτὴν dicunt Græci, & ſexto Therapeutices Galenus, tanquam cinerẽ ſtillatitium: nos cinerem lixiuium plerunque nuncupamus. Stactum enim dicunt defecatum & percolatum: vnde ſtactica vocabantur vaſa Niloticę aquę defecandæ commoda. Obiter adnectamus illud quoq;, quia diu inter odores verſamur: apud Athenæum reperiri, lindum eſſe aromatis ſpeciem: quod etiam agnoſcit Euſtathius.

Qua ratione audiant odorentúrve, quæ sensoriis eiusmodi non sunt prædita. De piscibus qui inclamati veniunt. Piscina quid.

Cap. XXIII.

Veium haud ineptè fortasse videmur facturi, si hoc maximè loco tractare ac discutere adoiti fuerimus, quod decimo Naturalis historiæ Plinius proposuit quidem, sed inexpositum reliquit. Fortè quia nō erat operis instituti causas iudicare dubias. Pisces quidem (inquit) auditus nec membra habent, nec foramina: audire tamen eos, palàm est, vt patet, quum plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam viuariis spectetur. Et in piscinis Cæsaris genera piscium ad nomen venire. Olfactum quoque iis esse, manifestum patet. Quippe non omnes eadem esca capiuntur, & prius quàm appetant, odorantur. Hæc ad verbum ferè comprobantur ab Aristotele De animaliū historiis libro quarto: ab Auicenna item volumine quarto. Sed quod ad auditū spectat, etiam Lucianus meminit in sermone De Syria dea, cuius hæc ferè sunt verba, αὗται δὲ καὶ οὐνόματα ἔχουσι, καὶ ἔρχονται καλεόμενοι. hoc est, nomenclatura item eorum est, & vocati inclamatíque aduentant. Et in Epistolis ad Atticum Cicero, Nostri autem principes digito se cælum putant attingere, si muli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant, alij autem negligant. Vbi pro piscium viuariis planè piscinas intelligimus. Alias est & aquæ stantis locus piscina, quod & vulgò vsurpatur, Columella Rusticationis primo, Piscinas minimè duas esse oportet, alteram quæ anseribus pecoribúsque seruiat, alteram in qua lupinum, vimina & virgas maceremus. De odoratu verò & Sudas, approbans etiam conchylia odorari. Illud vtique mirum, quum astipulante Aristotele auditus & olfactus nullum contineant membrum manifestum. Quod enim tale videri potest per loca narium, id non ad cerebrum vsque transmeat, sed partim obseptum & cęcum mox desinit, partim ad branchias fertur. Quin & insecta quoq; tā pēnata quàm nō pēnnata procul sentiūt, vt mel apes, & culices dicti muliones. Quòd nisi odore agnoscerent, nunquā è lōginquo sentirēt. Sulphuris item odore, genera insectorum multa intereunt. Ad hęc formicę origani sulphurísque puluisculo insperso, suas relinquunt cauernas, alióque demigrant. Sed vndénam ista contingant? Certè (inquit Themistius ex Aristotelis sententia) alium sensum habere non possunt quo odorentur, quàm odoratum. Sed afferendum est, quónam pacto olfaciunt, si non respirant aliqua. Videtur itaque in sanguineis sensorium odorandi esse diuersum, ab eo quod in insectis habetur. Et Hercle, vt animalium quorundam oculi præduri, cuiusmodi vocant Gręci σκληρόφθαλμα, operculo & folliculo carent. Proinde exserti inconniuíque sunt. Sed statim nullo diductu incidentia & occursantia contuentur, quum aliorum oculi genis & palpebris vtantur, ceu vallo quodam visus munimentóque prominente: eóque nisi nictentur & conniueant, cernere non possunt. Ita & odoratus insectis piscibúsque promptus atque expositus est, vt visus duros oculos habentibus: vnde munere eo sine naribus & olfactione funguntur: at respirantibus adopertus & conditus est, qui vbi halamus adaperitur panditúrque, ampliatis venarum meatuúmque itineribus: quod iis fermè verbis Aristoteles De sēsu & sensili exposuit, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀναπνέουσι τὸ πνεῦμα ἀφαιρεῖ τὸ ἐπικείμενον, ὥσπερ πῶμά τι, διὸ οὐκ αἰσθάνεται μὴ ἀναπνέοντα, τοῖς δὲ μὴ ἀναπνέουσιν ἀφῄρηται τοῦτο. sed iis (inquit) quæ respiratione vtuntur, flatus ipse surrigit, quod insidet veluti operculum: quòd ni fiat, non percipiunt: at quæ spiritus reciprocatione non vtuntur, nil eiusmodi inest. Propterea inquit Themistius,

A si quis diligenti subtilitate id exigat, respiratio non est causa odorandi, neque dehiscentia palpebrarum videndi, sed adaperiendi meatus qui odoratui obseruit.

Ambiguitates in odorum ratione plusculæ. Interibi enarratur Martialis. Stilum vertere quid sit apud Horatium primo Sermonum.

Cap. XXIIII.

B Cæterum prius quàm ab hisce digrediamur odoribus, non ineptè videmur facturi, si quæpiam adhuc ex veteribus thesauris delibatim carptímque degustarimus. Multi (opinor) experientia magistra didicere, & nos quandoque persensimus, florum odores καὶ τῶν θυμιαμάτων, hoc est suffimentorum suauius è longinquo olere, quum in propinquo alia herbam potius redoleant, alia fumum. C Miratus diu sum eiusmodi euentum, ambigénsque sæpe mihi Virgilianum carmen ingessi,

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Denique quum in commentationes quasdam auctoris inter philosophos celeberrimi, ad id genus quæstionum pertinentes incidissem, hanc ferè rationem comperi. Caloris vi constare odorum naturam, quippe odorata omnia calida esse: vt verò calidissimum quodque est, ita & maximè leue. Proinde prouehi D longius potest, ac synceriorem subuectare odorem suum à cæteris, quum foliorum odoribus, tum fumi, idest vaporis aquei depuratum, abiunctúmque qui odorem affectari videntur: cum quo terrestris quoq; prouehatur portiuncula, quæ odore celerius sensum afficiat: nam insito crassamento calidum inibi potentius agit, verum interstitio longiore victa flaccescit euanida, calore deminuto, quamobrem sensui ingeritur odor materia defæcatiore. Quod verò amplius agitata odoramenta plenius afficiant, ratio euidens: E quoniam mota plus aeris, quàm quiescentia replent. Quo nomine celerius odoris potestas sensum pertingit. Acrius autem frigoris vi infestante, minus minúsque odoramenta persentimus, quoniam hebescit retundit úrque tunc aeris motus, quo inuehuntur. Est enim frigus στατικὸν καὶ συσταλτικόν, idest consistere facit & contrahit. Sed nunquid ferendam censemus opem Valerio Martiali, cuius hi ferè sunt versiculi?

Quod bis murice vellus inquinatum,
Quod ieiunia Sabbatariorum.

F Scribit siquidem doctissimus poeta, Bassam peius oluisse, quàm ieiunia Sabbatariorū. Id cur non attentarunt interpretes, ne (sicuti visum fortè est) arcem facere ex cloaca, aut lapidem è sepulchro venerari pro Deo existimarentur. Mihi loci huius eruditio non obuia videtur, nec exculcata, sed intercutanea & grauis, quam circulus pullatus nescit. Sed comprimam me, ne (quod aiunt) admouere arietem videar, aut ostentare ac captare lites Græcum adagium est, νηστείας ὄζει, ieiunium olet: de eo cuius fœteat anima. G Obseruatum nanque est, ora hominum qui nil dum esitarint, grauius olere: ventre siquidem inani minúsque agitato, aer factus calidior spiritum excrementáque pituitosa immobilitate sua putrefacere potest. Calidiorem autem effici, argumento est, quòd vel sitim parere ieiunium potest. At vbi ederimus, ciborū odore hebescit prior graueolentia, aut interextinguitur. Sed enim ex medicorum item myrotheciis mutuemur aliquid, quod lecturos blandè moretur scitamentis haud aspernabilibus prorsum. Elegantis- H sima est, & breuitate amabili Hippocratis sententia: Menses duci aromatum suffitu, quæ sæpe (inquit) ad alios vsus reciperentur, nisi caput tentarent. Eum locum, qua solet subtilitate perpendens Galenus, postea quàm docuit, cur menstruorum subsistentium affectioni

fectioni aromata succurrant, quæ conniuentes disclu dunt conceptaculorum clausulas, & materiæ crassamentum extenuant, mox ita infert propémodum: Concinnare capitis dolorem aromata omnia, tum vsus commonet, tum insinuat rationis examen: siquidem excalfaciendi potestate prædita, omnia caput pertentant aggrauántque: quippe nutu suo superna calor appetit. Quum verò huiusmodi sit vniuersum aromatum genus, ac potissimum casiæ, costi, cinamomi, amomíque, ambiguitatis nubilum discuti inde facillimè queat. Quod verò Hippocrates idem alibi ita prodit, Si mulier non concipit, & scire placet an concipere possit, veste obuolutam suffies infra, nam si odor transmitti per os ad nares videbitur, non esse sua culpa sterilem, cognosces. Galenus: In his (inquit) solis, nequaquam efferuntur odores suffitionis subeûtes, quibus confusum, obseptum, occæcatúmque os vteri est: tale verò nequaquam censetur ad sobolem suggerendam accommodum: nam & alibi Hippocrates, Quæ frigidos spissósque vteros habent, non concipiunt. Quoniam verò sæpiculè poeticos excutimus scrupos, nec id cuiuspiam depompationi (vt verbo vtar Hieronymi) neque enim histricosa mens est nobis, vt spinis hunc illum perfossum velimus: sed publico iuuenum studiosorum bono, admonitum volumus scientissimum quenque, nil esse in hoc scriptorum genere per incuriam transiliendum. Quod virum lectionis vberrimæ Politianum, dum ageret etiamnum in humanis, commonuisse, sat notum est: quùm diceret, Horatianum illud ex Sermonum primo perperam à male feriatis enarrari,

> Sæpe stilum vertas, iterum quæ digna legi sint
> Scripturus: neque, te vt miretur turba, labores
> Contentus paucis lectoribus.

Nam (inquit) stilum vertere, est inducendi expungendíque causa, stili partem exacuminatam surrigere qua scribimus, altera quæ retusior est aut latior, proclinata, & scriptis delendis impacta. Quippe Hieronymus quoque meliorem stili partem vocat, quæ peiora de auctoribus confodiat eradátque. Cicero Actione in Verrem quarta, Quum hæc ad istum afferrentur, timuit aliquando, & commotus vertit stilum in tabulis suis. Quo facto, causam omnem euertit suam. Sed & in Ruffinum idem Hieronymus, Ilicò vertis stilum, & omnia laudata prius vituperas.

Vbinam sit odoris sensorium. Martialis illustratur. Quid muscus, & moschos. Zibettum. Zapetion. Moschion. Alabastrum, & alabastrites vnde. Bryodes. Bryon. Vocabula plura ad odorem spectantia. Oletare quid. Situm sentire. Ozanica. Ozæ. Obolere. Mephitis.

Cap. XXV.

QVum primum Canonis Auicennæ relegeremus, multa inde præcerpentes quæ in hosce libellos (vt se ostentauit occasio) regessimus, placitum est, quandoque interpretis spatiosa adire vireta, vt adiutum irent illa quoque lucubrationes nostras. Inter alia nec sanè pauca, ingessit se quod instituto nostro visum est adminiculari: Aristoteles inquit duodecimo De animalibus, naribus insitum odoratus organum arbitratur. Galenus verò & medicinam professi omnes, sensorium hoc in parte cerebri antica statuunt. Nam octauo De vtilitate particularum, Odoris (inquit) sensorium prope cranetim videtur constructum in ventriculis cerebri anterioribus, vaporosum continentibus spiritum. Sed & ipsum id in libro De sensu & sensili, non inficiatur Aristoteles, fortè eorum oblitus quæ prodidisset alibi. Euidens autem argumentum, non inesse naribus odorandi potestatem vllam, quòd

A illis si admoueantur odorata, nequaquam percipi valent, nisi ad superna prouehantur, quod spiritus reciprocantis vi contingere, secundo De anima commentatur Philosophus. Spiritu enim retento, etiam si inseratur naribus odor, sensus perfici nullus quiuerit. Verum, post tot ac tanta de philosophiæ prompta sacrariis, iam & grammaticam instruamus supellectilem: ne (vti ferunt) à curru videar excussus, & à præscripto longius proripi: quanquam Scytharum more sæpius ad lætiora consurgam pabula. Muscum, qui
B & nunc in delicatiorem vsum venit, ab Hieronymo dici quandoque peregrinum murem, sunt qui opinentur. Nam muscum, idest μύσκον, murem paruum, planè indicare. Sed hoc odoris genus priscis fuisse incognitum, Hermolaus putat. Nec muscum dici, sed moschô. Haberi autem ex arboribus arentes pannos muscoso villo, præstantes odore. Quod genus Bryon dicant Græci, nos muscum. Moschos autem apud Ætium & Paulum, Capreæ sanies creditur, quam Dorcada dicunt, ex vmbilico, aut vomica. Ambigit denique Her
C molaus idem, an muris peregrini pellicula sit ex animali, vnde habeatur zibettum, quod dicant recentiores Græci zapetion. Moschia vocant item Græci concepticula in cepis quædam semen adseruantia, & ad maturitatem perducentia. Odoribus seruandis concinnata vascula vocant Græci alabastra, quod læuoris ratione vix teneri queant, vnde conciliatum lapidi nomen alabastritæ, ex quo fierent aptissimè, soliditatis causa & frigoris. Bryodes dicitur à Græcis odoris mali: sed apud Galenum vocatur sic, quicquid est
D algæ ritu fragile, quam appellant bryon, etiam si eo vocabulo muscus intelligitur sæpe (vt diximus) inodorare est odorem suum agglutinare. Columella libro duodecimo: Halia (inquit) si luna infra terram posita, serantur, & sic postea recondantur, nec acerrimi sunt saporis, nec mandentium halitus inodorantur. Scribit M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro secundo, sic: Quanquam illa tua horridula mihi atque incompta visa sunt, sed tamen erãt ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant, & vt mulieres,
E ideo bene olere, quia nil oleant, videbantur. Ad hæc verò Martialem parte aliqua respexisse, palàm fit amplius intuenti:

> Posthume non bene olet, qui bene semper olet.

Id verò ex Arbitro esse, Hieronymus testatur, vbi ait: Concinnatulos pueros & calamistratos, & peregrini muris olentes pellicula: de quibus illud Arbitri est, Non bene olet, qui semper bene olet. Situm sentire dicuntur, quæ nimis inueterarunt, & redolent mucum quendam. Id Dioscorides appellat apophoram
F ἀρωπῶσαν, quod ex Plinio agnoscas licet, libro duodecimo. Sicuti apud Theocritum, ni fallor, γλυφάνου προσόζειν dicitur, quòd sculpturam resipit etiamnum. Ozanica in Dioscoride videntur esse olfactoriola. Ozæ tamen dicunt onagrorum coria. Sed & apud eundem plusculã obseruauimus, præsens negotium iuuantia: sicuti illud ἀρωματίζειν, quòd aromata redolere signat, vt nardum ναρδίζειν: nam ἁλμυρίζειν, est salis gustum habere: μελανίζειν, nigricare: κουραλίζειν, ad coralij vergere colorem: οἰνίζειν, vinum resipere: ῥοδί-
G ζειν, rosam: τραγίζειν, hircum: κασίζειν, casiã: at χρυσίζειν, est in auri colorem reclinare: πεπερίζειν, piper sapere. Obolere verò in malum capitur: semper enim de tetro & illiberali odore dicitur ferè, vt Plauti Mostellaria manifestum facit,

> Oboluisti allium germana illuuies.

Oletare in veterum doctrina esse videtur, olidum facere: manifestius ex lege id fit, qua subnotatum aduertimus, Ne quis aquam oletato dolo malo, vbi publicè salit: si quis oletarit, sestertiorum decem milium mul-
H cta esto. Mephitim deam intelligunt odoris grauissimi. Mephitis templum ante Cremonensium mœnia fuit quandoque, loco seu numine defensum, vbi exusta est Cremona Vitellianis Flauianisque bellis, anno postea quàm condita fuerat ducentesimo octogesi-

mosexto, T. Sempronio & Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Annibale. Olacitatem, odoris accipimus grauitatem.

Pustulas in naso, & ionthos quid signare cõiectarint veteres. Psydracium quid, & ionthos, & vnde. Vari in naso. Amantium blandimenta aduersum amatos. Grypi qui. Pusula. Pusulosa oues. Ignis sacer.

Cap. XXVI.

Vperstitionis antiquæ vestigia in Græcorum commentariolis pridem obseruauimus, quæ & varietatis gratia, quàm anxiè nimis ac solicitè affectat plerunque humanus animus, huic loco suppingã: Moris est (inquiũt) nonnullis, quæ naso adnascuntur psydracia (Est autem eo nomine pustula durior, acuta, & subalbens) nuncupare mendacia, quoniam ferè sint mendaciloqui argumenta. Sed & ad ipsum id spectat, quod lectum quoque est: Siculos consuesse, ionthos qui sese parte eadem ostentant, ψεύστας appellare, idest vanos mendacésque: quia id genus homines per ea naturæ indicia planè significarentur. Sunt autem ionthi in hoc proposito, quos Latinè varos rectè dixeris. Vocari autem sic arbitrantur, vel quòd ætatis flore protuberent: aut ab onthos, quæ res fimum indicat, quia faciei sint dehonestamento, quod ὀνθυλεύειν dicitur. Sciendum tamen primum, prodeuntes pilos ionthos quoque solere nuncupari, ratione vocis ab ἰέναι deflexa, & ἀνθεῖν. Illud verò quod Plato scribit, & recensuit Plutarchus, nõ tam superstitionis fuerit, aut obseruationis superfluentis, quàm amatorij prorsum eblandimenti, quod niueo spectabiles candore, vt deorum venerabantur filios, nigredine quadam suffuscos, vt viriles in primis. Grypos verò, regios opinabantur: nam & Persæ id genus homines adunco naso amplexantur præcipuè, quod eiusmodi fuisse Cyrum, proditum Annalibus sit. At simos, gratiosos appellabant. Pallentes autem μελιχρούς salutabant, & exosculabantur, ceu flauescentes dicas, & mellis colorem præferentes. Obiter sciendum, pusulam à pustula esse diuersam, quippe sacrum ignem pastores pusulam vocant, vnde dicantur oues pusulosæ.

Sternutamentum censeri quandoque ominosum & inauspicatum. Catullus & Propertius explicantur. Interim quæ dicantur serperastra. De sternutamento plura ex literis interioribus. Symbolum quid. Singultus vnde fiat. Ptarmica. Ornis quid.

Cap. XXVII.

Legebamus dum ista euigilarentur literarum bonarum candidatis, enarratiunculas in Theocritum quasdam, etiam si concisas admodum & deminutas, tamen haud omnino aspernabiles: nec in quas Græcanicum illud, & quidem Theocriti eiusdem, nasutior reiectet aliquis, οὐδὲν ἱερόν, nil sacrum, aut magnum. Inter alia verò & illud quod excerpemus arrisit, adnotatum Idyllio, cui titulus Thalysia: ex sternutamentis prodesse nonnulla, ac significare prosperius, alia verò censeri ominosa prorsum & inauspicata: vnde Theocritus,

τῷ σιμιχίδᾳ οἱ ἔρωτες ἐπέπταρον.

idest, Simichidæ insternuerunt amores. Et in re secundiore Homerus,

οὐχ ὁράας, ὅ μοι υἱὸς ἔπταρεν;

nónne vides quòd mihi sternuit filius? Verum apud Theocritum,

ἐπὶ τῇ χείρονι μοίρᾳ.

idest, in partem malam accipiendum est sternutamen

A ti præsagium. Sed & Atheniensium imperator Timotheus classe in Corcyræos dimicaturus, gubernatori suo qui proficiscenti iam classi signum receptui cœperat dare, quia ex remigibus quẽdam sternutantem audierat, Miraris (inquit) ex tot militibus vnũ perfrixisse? At consultantibus Græcis post iunioris Cyri interitum, quo maximè modo ex Asia in Græciam remearent barbaricæ fraudis reclinata sæuitia, fertur quidam interim sternuisse: quod quum audissent B milites, impetu vno Deum sunt venerati, Iouis quem Sotera dicunt arbitrantes augurium. Ad hæc autem vel sponsione contenderim, Catullum respexisse, à quo de amore proditur sic:

Dextra sternuit approbatione.

Sed & Propertium,

Num tibi nascenti primis mea vita diebus
Aridus argutum sternuit omen amor?

In cuius loci enarratione afferri modò ab eruditis solent, quæ prodit in quæstionibus encyclicis Aristo- C teles (Etenim cum fide promuntur omnia, ne comatulum ista fortè resipiant caluum: Quæ esse velut serperastra paulò impolitioribus, summè optamus: quæ discentibus ambulare infantibus, vt Varro significat, adhibentur alligata geniculis, ne vaciæ fiant, vel compernes.) Tres esse partes nostri corporis principes, caput, thoracem, & aluum: quúmque efflatus alui respiratio fit, ructus ventriculi, sternutamentum capitis, quæ pars sacra præcipuè est, spiritum D hinc exeuntem, tanquam sacrum veneramur, & adoramus. Porrò sternutamentum bene caput valere posséque concoquere, indicio est. Perinde igitur qua si bonæ indicium valetudinis partis optimæ atque sacerrimæ, sternutamentum adorant, benéque augurantur. Sed & alibi Aristoteles idem auspicatoria putat, post meridiem facta sternutamenta. Adnotatum quoque ab Alberto est, augurum scientia contineri, esse sternutamentum veritatis signum, & liberationis prognosticum ab insidiarum discriminibus. Sed vel E vnius auctoritas Eustathij Iliados rhapsodia septima, quod astrũimus, manifestò probat: nam ὁ ἐκ δεξιῶν πταρμὸς οἰωνίζεται τὸ ἀγαθόν, inquit, vt opinati veteres sunt, idest à dextris sternutamentum boni augurabatur quippiam: sic & oculi dextri palmus. Auctor in Parallelis Plutarchus, ante prælium nauale cum barbaris, Themistocle immolante, claram è sacris flammam refulsisse, insimul & sternutamentum dedisse ab dextris signum. Quid, quod libro primo De doctrina Christiana scribit Augustinus, Veteres lectum solitos repetere, si dum inducitur calceus, sternuta- F mentum obtigisset? Symbolum verò Græci nuncupant, quod ex sternutamento concipitur, augurium. Illud autem grauius multo, quod septimo Sententiarum Hippocrates scribit, Sternutamentum fieri ex capite, cerebro calfacto, aut humectato eo quod in capite inani: aer nanque intus contentus, extra erumpit: sonat autem, quoniam per angustum ipsi exitus est. At Galenus inquit, Non omne sternutamentum fit cerebro calfacto, aut humefacta parte capitis inani: quippe pinnulis quidam irritantes nares sternuũt, G & cum tussi spiritus permeans deorsum ad nasi meatulos sternutamentum concinnat. Sternutamentum itaque de capite tantummodo prouenit, si natura desiderio expellendæ materiæ sufflantis ad secretionem commouetur. De huiusmodi autem Hippocratis sanctio facta est, neque forsan de quouis tali. Si quid enim exsuperet humoris in capite, nequaquam gignit sternutamentum, nisi ad spiritum vertatur. Patet id, multi enim non sternuunt, quorum de naribus humoris copia secernitur. Soli enim sternutant, qui H ita affecti sunt, quibus mordax ea est, quæ à capite fluit humiditas: ceu si quid mordax naribus imponas. Vt enim tussis accidens est ad expurgandas pulmonis arterias asperas naturale: ita sternutamentum, narium canaliculas perpurgat. Cæterum, quod ait Parte inani capitis, vt est potissimum de cerebri ventriculis

culis intelligendum: ita de eo quoque, quod extrinsecus ambit, cauo inaudiendum. Scribit alibi idem Hippocrates: Mulieri, quam vitia vteri infestant, aut quæ difficulter parit, si sternutamentum superuenit, bono est. Ratio autem est, quia indicat naturam iam intermortuam expergefieri & reuiuiscere, necnon propriarum meminisse motionum: interdum regerũtur & retrimenta aliqua. Nam in libro De causis accidentium, tradit Galenus, ita eueniens sternutamentum prodesse, quia vehementiore concussu atque feruore partim quidem excitat naturam, partim verò excernit, quæ tenacius impacta sint partibus corporis. Sic enim & singultum solet sanare, quod ex Hippocratis item haustum fontibus est: quanquam singultui ob euacuationem euenienti, etiam si raro id fiat, sternutamentum nequaquam medetur. Fit verò subinde ex repletione singultus, sicuti in puerulis visimus. Item calor & frigus neruosa replent corpora, quia tantisper reflari tristius queunt, & ob eam rem singultiunt. At dicat aliquis, Vbinam remur ominosum esse sternutamentum? Medicinam professi plenius vtique satisfecerint. Nobis interim Plinij auctoritas sufficere poterat, quam vel Gellius repetit: Oscitatio (inquit) in enixu letalis est: sicuti sternuisse à coitu, abortiuum. Nisi ex tertio Canonis Auicennæ, capite proprio, succurrerent paucula quæ mutuaremur, ad hoc ipsum pertinentia, ne (quod inquit Lucianus) pistrinum perinde ac palatium amemus: Pernoxium, inquit, censetur sternutamentum initio decumbentis catharri & coryzæ, quod tunc humori decoquendo necessaria sit quies: augescitque adeo in febribus quandoque affectio hæc, & consimilibus, vt virtute deiecta, superfluenti materia caput oppleatur, proueniátque interdum scotomia: quamobrem reprimi confestim debet, ne & singultum concinnet grauiorem concussu. Illud ex Græcorum doctrina leuius aduertendum, sternutamentum quandoque pro sensu capi simpliciter, quia sit ea affectio capitis sensus: vel quia festuca prætenui, nares si irritemus, obuenit sternutatio. Siquidem in Aristophanis comœdia Dionysius percussus, ac plagam dissimulans, dicenti, Iam te conuerberaui: respondet, πῶς οὐκ ἔπταρον: idest, qua ratione non sternui? quod est, inquit interpres, οὐκ ᾐσθόμην, idest, non sensi. Perinde ac innueret, non secus plaga se affectum, ac festucæ leuioris tactu affici nares consueuerint. Ptarmica dicuntur Græcis & Æginetæ Paulo, sternutatoria, idest quæ sternutamentum proliciunt. Denique illud adnotasse, nil (puto) obfuerit, dici quandoque Græcis sternutamẽtum etiam ὄρνιν. Est quidem eo nomine auis quæcunque, sed priuatim, vnde concipi augurium valet, indéque quicquid augurium vel omen facit: quin & diuinatio ipsa, ornis quoque dicitur.

Cyclops excæcatus qui sit. Cyclopei ludi, qui intelligantur: item Teuthidi similis, & quid teuthis. Interibi cur Antimachus diceretur Psecas. De sepia & loligine. Titanicis malis quæ intelligantur consimilia.

Cap. XXVIII.

Cyclops excæcatus, adagium est scitissimum de potentia magna, quæ ducis prudentia, quam esse animæ oculum, honestissima quadam metaphora Plato dixit, exuta & (vt sic loquar) exoculata sit. Notior est fabella de Polyphemo staturosi prævalidique corporis, sed ab Vlysse astutissimè occæcati, quàm vt harum lucubrationum studiosis ea nunc ingeratur à me. Nam & inde Cyclopei nuncupantur ludi, quum saltans in scena inducitur Cyclops Polyphemus. Vnde Horatius de Sarmento & Osco ore fœdo & facie turpissima, vt laruam diceres,

> Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
> Pastorem saltaret vti Cyclopa rogabat,
> Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.

Meminit in Galienis Pollio Trebellius: Cyclopea, inquit, luserunt omnes apenarij, idest vehicularij: vel vt alij legunt, arenarij. De apene nos alibi hoc opere. Tria verò Cyclopum genera Græci agnoscunt, vnum eorum qui Mycenas mœnibus communierunt, alterum eorum qui cum Polyphemo memorantur, tertios intelligunt deos. Prouerbij origo ab historica demanauit fide: etenim postea quam veneno interiit Magnus Alexander, sicuti Plutarchi doctissimi testantur monumenta, dixit Demades orator, siue is Leosthenes fuerit, sicuti adnotatum alibi comperisse videor, copias illius bellandi artibus, & strenuitate longè præcipuas Cyclopi excæcato videri consimiles, quoniam robore peritiáque præcellerent, sed duce, qui electissimum exercitum ritè ductaret, forent exorbatæ. Cui ferè compar videtur facetissimum in Eretrienses Themistoclis cauillum, quos ille dictitabat Teuthidibus persimiles, μάχαιραν μὲν ἔχειν, καρδίαν δὲ μὴ ἔχειν. hoc est, habere quidem gladiũ, cor verò nõ habere. Teschidas autem esse quidẽ piscitii genus, ferè constat: sed quodnã sit, parũ conuenit. Plutarchi interpres gladiolos reddidit, quia sensui (vt opinor) cõgruebat maximè. Eos verò pisces, xiphias ab Aristotele De animalium historiis libro secundo & libro octauo nuncupari scimus: & Plinius gladios interpretatur, quibus figura creditur nomenclaturæ occasionem præbuisse. Rerum quidem (inquit Plinius) non solum animalium simulacra inesse, licet intelligere intuentibus vuam, gladium, serras. In Parallelis Plutarchi eadem affertur Themistoclis sententia: sed fluctuans interpres, teuthidas tantum nobis reddidit. Sunt ex Græcis, qui teuthidas nunc sepias interpretentur, nunc viliorem pisciculum, qui & in prouerbium venerit, de iis qui inopia arctiore vel minima & vilissima corrogare coguntur. Nam Aristophanes in fabula cui titulus ἀχαρνῆς, Antimachum taxans cognomento Psecada: quoniam eos quibus cum obseruaretur, differendo roris vice aspergeret: ros enim, psecas Græcis dicitur, & gutta: ita scribit,

> ὅν ἔτ' ἴδοιμι τευθίδος δεόμενον.

idest, quem etiamnum videam teuthide indigentem. Apud Aristotelẽ libro De animalium historiis quinto, vbi Græcè ita est, πολύποδες καὶ σηπίαι καὶ τευθίδες. Plinius & Theodorus, polipos, sepias, loligines interpretantur. Et paulò pòst iterum, αἱ δὲ σηπίαι καὶ τευθίδες νέουσιν ἅμα συμπεπλεγμέναι. hoc est ad verbum, sepiæ verò & loligines natant implicitæ simul. In causis naturalibus apud Plutarchum, problema est de teuthide, cúrnam ea sese ostẽtante, hyemis magnæ fiat præsagium: & vir quidam planè doctus sepiam est interpretatus. Cur (inquit) teuthide apparente, tempestatis magnæ signum? An cuncta natura mollia horridula sunt, quòd carne nuda sint & tenuia, quando neque crusta neque pelle neque squamma obtecta obseptáve, sed intus durum & osseum habeant, ideóque mollium etiam appellatione conflata, proinde statim ex sensus facilitate hyemem præsagiunt? Qua ex causa terram petit polypus, saxa corripiens paruula. Verum, frigus declinans, ac qui in imo maris cooritur, tumultum, prosilit etiã teuthis, quando ex mollibus vniuersis vel præcipuè mollicula est ac iniuriæ opportuna. Itidem & Strabonis interpres libro tertio, teuthida sepiam accipit. Fuit & Arcadiæ ciuitas Teuthis, & eodem nomine dux in Aulide cum Græcis aliis, quem tamen Hornytum vocant quidam. Hic cum Agamemnone dissidens, quum abducturus videretur suos, suadente Pallade ne faceret, deam vulnerauit in femore. Reperitur & Teuthos, ab Teuthide, vt inquit Athenæus, sola differens magnitudine. Sed & libi genus dicitur teuthis, idest

loliguncula. De sepiis & loliginibus pronuntiat Macro apud Græcos poeta, piscium solos nosse, quid album sit, quídve atrum. Ab Cyclope verò excæcato haud dissitum valde est, quod ex Græcis doctissimus pronuntiauit. Romanum imperium post Neronis interitum Titanicis fuisse malis persimile, quoniam in multa disiectum conuulsúmque sæpius in se tamen concideret.

Principem esse necessarium, rationibus aliquot colligitur. Nullum esse homine socia'ius animal.

Cap. XXIX.

QVia verò principem vnum aliquem videri necessarium, paulò antè ex prouerbij ratione digito (vt sic dicam) monstrauimus, subit nūc illud affluentius, ac pensiculatè amplius perlequamur. Nam Solomonis sententiam esse nouimus præclaram, Vbi non est gubernator, dissi- C pabitur populus. In omnibus profectò, quibus certus aliquis est propositus finis, in quibúsque sic aut aliter procedere cōtingit, opus esse digerēte aliquo, propémodum constare video, si ad præscriptum modò finem perueniendum. Neque enim nauis ventorum flatibus exposita diuersis in portum appellat vnquam, nisi id agat præsidentis industria. Sed esse homini finem quendam propositum, ad quem vita & actiones tanquam scopum dirigantur, non est (opinor) qui ambigat: etenim per intellectum agit, cuius D est ex fine operatio. Diuerso autem calle ad eum ipsum homines perduci, studiorum diuersitate, notissimum. Proinde assistat necesse est quispiam, à quo intendatur dirigatúrque ad finem, ad quem insito rationis lumine ferimur. Quòd si in solitudine agere possemus, vt bruta pleraque, minus vtique principe aliquo indigere videremur: tunc enim sibi vnusquisque rex foret, Deo tantum regi obnoxius, diuinitúsque nobis lumine contributo, & se & sua dispensaret. Cæterum, ingenitum homini est, vt sit & dicatur so- E ciale animal. Naturalis id manifestum necessitas facit. Cæteris nanque animalibus & plantis variè tegumēta natura tribuit, testas, cortices coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squammas, vellera. Hominem tantum nudum, & in nuda humo natali abijcit die ad vagitus statim & ploratum, vti grauissimè Plinius scribit. Sed enim omnium loco diuina illi ratio est attributa, cuius illustratione longè plura manuum adminiculo valeat comparare. Quæ tamen vsu multiplici vnus haudquaquam aliquis impleuerit. F Proindéque in solitudine non sine incōmodis quàm pluribus & maximis degere queat aliquis. Adde, quòd cæteris naturæ sponte perspecta cognitáque videntur quæ prosunt, quǽque nocumento sunt. Aliquibus etiam industria quadam naturali, herbæ quibus medica vis inest, notæ sunt: item vitæ necessaria multa. Quorum homini cognitio tantum est communis, vt qui possit per rationem ex vniuersalibus principiis ad singulorum perceptionem, quæ degendæ vitæ creduntur necessaria, peruenire. Quæ quum nu- G merosiora sint, vnus propriæ rationis vi nequaquam attigerit: propterea societas rationali est animali peculiaris, vt alterum alterius adminiculo adiutum, refotum instructúmque facilius possit ex naturæ propriæ dignitate tempora transmittere. Quid porrò, oratio huic animantium vni tradita, quem habere vsum in solitudine valeat? Etenim reliqua communi quodam modo affectiones patefaciunt suas, veluti canis iram latratu. At homo sermonis commodo con- H ceptus animi vniuersos valeat explicare. Ex quibus omnibus facilè colligas, illum cęteris quotquot sunt, etiam quæ videntur à congregatione non omnino reuulsa, societatis facilè capaciorem. Itaque in Ecclesiaste Solomonis, chria summè approbatur. Præstare

A amplius, esse duos quàm vnum: quòd adsit mutuæ societatis emolumentum. Quæ quum ita sint, nimirum & illud maximè necessarium cōsequi, aptissimum est, Vnum aliquem esse debere, cuius consilio & prudentiæ reliqua subiiciatur multitudo. Alioqui multis cohabitantibus, & vnoquoque sua commoda procurante, nullo negotio dilaberentur res, ni princeps aliquis præsideret, qui publico bono, tanquam mitis parens (vt ab Homero dictum) consuleret. Sicut & hominum cæterarúmque animantium diffluerent B corpora, nisi vis aliqua foret excellentior, quæ assistens membrorum aleret custodirétque compagem. Igitur necesse est, præter id quod mouet ad propriū vniuscuiusque bonum, esse item quod commune omnium distribuat, componátque bonum. Nam & in omnibus quæ in vnum ordinantur disponuntúrque, quiddam pernoscitur principis gerens vicem, siquidē in corporum vniuersitate corpus primum, idest cæleste, reliqua corpora quodam diuinæ prouidentię munere ordinéque dispensat atque moderatur. Omnia verò animantia rationale animal regit. Hominem ipsum diuinior anima. Inter animæ partes, irascibilis, & concupiscibilis moderamini rationis subiiciūtur. Inter membra corporis, vnum est præcipuum, cuius velut nutu quodam reliqua agitantur: id verò est caput, siue (vt malunt alij) cor.

Cuius deceat esse modi principem. Duplex esse in natura regimen. Cur homo, minor mundus.

Cap. XXX.

SEd enim quia ista videmur scitius mussitare, vrgeat nos fortè scrupulosior aliquis, Qualem credamus oportere esse ciuitatis principem, & cuiusmodi eius officium sanciamus. Nō erat quidem in animo operis initio tam crebriter in hasce diuertere florum amœnitates quæ altius requirunt examen: verum, quoniam (vt ille ait) thesauros esse oportet, non libros, quid in voluminibus augustioris scientiæ, velut lucis densitate ac religione horrentibus, venati simus, subnotando quæ digna scitu occurrebant, publico studiosorum bono iam hinc proferre ordiemur: nulla in parte (quod M. Varro inquit) my facientes, idest hæsitantes, aut etiam subuerentes, perinde ac ij qui vix proloqui audent. Et primum quidem id obseruandum amplius: Quæ ex arte sint, eà imitari quæ ex natura habētur. Ex quibus id promitur, vt de rationis instituto valeamus operari. Proinde regis munus id optimum præstantissimúmque censendum, quod āb vniuersalis principatus forma demanare videtur. Deprehensum porrò est, in natura rerum duplex esse regimen: vniuersum, & particulare. Vniuersum quidem, quoniam prępotentis Dei moderatione omnia cōtineri, nemo non qui modò constet mente, dabit facile. Particularis autem principatus præcipuè dispensationi diuinæ persimilis in homine reperitur. Quem ea ex causa etiam minorem mundum dictitari, persæpe videmur legisse, quòd vniuersi moderaminis in ea comperiatur forma. Nam quemadmodum vniuersa corporea creatura & virtutes spiritales omnes diuino subiiciuntur gubernaculo, compari modo & membra corporea & animales virtutes magistra ratione reguntur: atque eodem ferè pacto se in homine ratio habet, vt Deus in mundo. Verum, similitudo moderamenti huius, ratione quoque alia librari perpendique potest. Hæc siquidem in nobis est, non solū quia ratione regatur homo quilibet, sed etiam quoniam hominis vnius præside ratione multitudo gubernatur. Quod regij muneris maximè videtur: quando & in animantibus quibusdam, quæ socialiter viuūt, quędam regiminis huius conspicitur proportio, veluti in apibus: nec id tamen rationi imputandum, sed naturæ instinctui

instinctu à summo regente inducto, qui & est & di- A
citur auctor naturæ. Quamobrem id regi princi-
píque viro dispiciendum in primis, vt regno ita de-
mum sibi præsidendum, opinetur: sicuti corpori præ-
sidet anima, & amplius, velut mundo Deus. Quæ si
quis vehementius excusserit, altiúsque menti opina-
tus fuerit insigenda, & quodammodo inurenda, per-
noscet illud ex cellentissimum, quum in seipso iusti-
tiæ amorem ardentius accensum iri, dum subinde re-
petet secum, ad id prouectum se, vt præcelsi illius a- B
gentis vice iudicium exerceat in principatu, tum au-
tem suborietur mansuetudinis & clementiæ lenitas,
dum singulos ipsi obnoxios perinde habet ac corpo-
ris sui membra, cogitabitque, id solum fulmen quod
Iupiter mittit, placabile esse: perniciosum id de
quo deliberauit, & (vt Seneca inquit) aliis quoque
diis auctoribus, misit. Quia Iouem, idest regem,
prodesse etiam solum oportet: nocere, non nisi quum
pluribus visum est. Nam & M. Tullij circumfertur
sententia, Infelices haberi eos, qui omnia sibi licere C
existimarunt. Perpendet illud quoque in Græcorum
literis iactatum: à capite piscem primum computre-
scere. Quo significatur obscurius, principem virum
insigniter turpem, mox dare labem in plures. Huic e-
nim non magis latere contingit, quàm soli inter tot
collucentes syderum oculos. Vna est clementia, quæ
ex virtutibus omnibus præcipuè hominem addecet,
quando humanior nulla est. Neminem tamen insi-
gnitius illustriúsue conspicuum facit, quàm princi-
pem virum: quanquam contemperamentum id esse
adhibendum, non latet, vti nec promiscua fit ac vul-
garis, & deplorata ingenia à sanabilibus non distin-
guat, nec rursum abscissa. Talem se ciuibus suis præ-
stare princeps debet, cuiusmodi deposcat Deum
sibi. Et, quod parentes faciunt, nunc obiurget,
nonnunquam blandè, quandoque & minaciter se
gerat: ad decretorium stilum accedat rarius. Tunc
demum vltima experiri decuerit, quum cætera ferè
sint conclamata. Sed vno cludam verbo: sciat prin-
ceps esse se, reipublicæ suæ animum, illam verò cor-
pus. Quo nomine apud eum Lucius Tubulo, qui apud
Lucilium amarulentè, vt rapinator, impius sacrile-
gúsque proscinditur, & id genus aliis, esse nullus
potest locus.

AD MAGNIFICVM VIRVM D. FRANCISCVM BEMBVM RHODIGII PRÆTOREM ÆQVISSIMVM AC MVSARUM hospitem laudatissimum, Camilli Richerij in Lectionum antiquarum libros Lodouici Cælij patrui sui, Præfatio vicesimaquinta.

POSTEA quàm enuntiatum est maximo Veneti senatus consensu te huc ad nos prætorem designatum, egregiè lætati fuimus omnes: ad primum nuntium affluente turba (vt fit) inter festas læta ominantium voces acclamabatur, Rhodigio astri benignioris aspectu datus est prætor frater Bembus ingenio clarus, moribus clemens, sobrius, mitis, sui profusus, alieni abstinens, patriæ omnes vehementer gratulabamur, quam tanto prætore fortunatissimam fore videbamus. Spondebant nobis de te omnia generis nobilissimi eximiæ & heroicæ tuæ virtutes, quibus adeo in vrbe Veneta præcellis, vt similes tui pauci admodum valeant reperiri: affluentissimæ tibi sunt opes, quibus non ad luxum vnquam & delicias, quod plerique omnes solent, sed (vt Basilius ait) vt viatico ad virtutem vsus fuisti, administrandi tandem prouinciam sumpsisti, in qua animi tui dotes statim agnouerunt omnes. Ager Rhodiginus impune ab aliquibus vexabatur, tu statim eorum audaciam compressisti. Vidimus tibi laborem esse in negotiis, in periculis fortitudinem, industriam in agendo, celeritatem in conficiendo, & in prouidēdo consilium: taceo innocentiam, omnibus in rebus temperantiam, fidem, facilitatem, ingenium incredibile, humanitatem singularē. Quum hæc vidi, auidè quærere cœpi apud animum meum, qua maximè ratione me possem beneuolentiæ tuæ huiusce patriæ meæ dignissime prætor insinuare. Sumus etenim natura studiosissimi appetentissimique honestatis, cuius si quasi lumē aliquod aspexerimus, nihil est quod (vt eo potiamur) non parati simus & ferre & perpeti. Te autem vir clarissime, quis non amarit? cui bonum omne in animo est. Insita tibi est altius & infixa diuinitas, ipsa hæc ad eximiam perducens virtutem appetitio: tales támque admirabiles tibi tum ad studia, tum ad Dei cultum stimulos ingenerauit, vt (quod dictu quoque mirum est) vel puer id de te specimen dederis, eam prætuleris indolem, vt quū te prudentissimi senes intuerentur, veluti diuiniore afflati numine absolutissimam ferè virtutis ideam vaticinarentur: nec eos vtique fefellisse opinionem nos Rhodigini nunc experimur: virtutibus veluti gemmis ab vltro oriente petitis præcelsus animus tuus præfulget nimis. An eximium Christianæ religionis cultum subticebimus, in quo tibi gradum proposuisti primum? Quid verò præsignem in parentes pietatem tuam commemorem, quos viuentes perpetuò numinis vice & coluisti & veritus fuisti? Es ergo

vndique venerandus: quo fit, vt iniuria me clientem saltem tibi exhibere tantopere cupiam: id fieri posse maximè sum ratus, si more Parthico non citra munus te salutem. Quare, quum nunc patrui mei Antiquarum lectionum libros formis cusos iterum publicam facere materiam statuerim, te elegi, cui Vicesimumsextum librum dicarem, sperans tibi erudito viro hoc munus gratum fore. Huiusmodi ergo munusculum benignè suscipias, & si infra amplitudinis tuæ fastigium esse iudicabis, cogites velim, multas gentes diis lacte & mola quandoque salsa litare, qui thura non habeant. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS QVI vicesimus quintus.

Prouerbij ratio. Platano similis. De platano pluscula, & platanisto. Obiter qui dicantur à Persis immortales. Herodotus & Curtius declarantur. Melophori qui sint. Item mellotides. Mala Hesperidum quæ intelligenda. Mallophoros. Trimacresia, & macra apud Gallos quid. Sphæria. Platamon. Platanos vas.

Cap. I.

Themistoclem Athenarum principem, cuius operam ingeniúmque ac prudentiam summam non paruis in rebus, nec raro experta Græcia est, produnt auctores grauissimi, postea quàm amplissimè patriam est promeritus, solitum tamen sæpius C conuitio à ciuibus incessi. Vnde illius præclara circumfertur sententia, τί κοπιᾶτε ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀχρήστου μενοι; quid eis negotium facessitis, qui vobis fuere benefici? Se quoque subinde platano consimilem prædicabat, ad quam decurrerent, quos infestaret imber: mox verò serenitate reddita, vellERETUR ab eisdem, interimque conuitiis proscinderetur. Ex historia igitur produci adagij forma potest, vt dicatur is, platano assimilis: cuius opera, quamuis necessariò sæpius D vtamur, nihilominus insita quadam prauitate, illum eundem incommodis liberi, habemus derisui, conuellimus, perditum quandoque etiam cupimus: mox tamen necessitate deprehensi, expertam repetimus virtutem. Sanè congruenter de ratione foliorum platanus electa potissimum, quam prouerbio vsurparemus, quando arbor ea vmbræ gratia tãtum ex alieno petita orbeest iis, qui dicuntur σκιατροφούμενοι, sicuti De historiis quarto libro Theophrastus perdocet copiose. E Nam Caius princeps etiam in platano Veliterni ruris, tabulata cuius laxisque ramorum trabibus scamna patula miraculo fuerant, epulatus est: eámque cœnam appellauit ille Nidum. In Lydia prodit Herodotus, Xerxem comperisse platanum, quam ob pulchritudinem aureo donauerit monili, tuendámque viro delegauerit immortali. Qua in parte adnotandum obiter, vt eum locum salebrosum quadantenus in potestate habeat quilibet. Non ideo dici ab historico immortalem virum, quia planè nunquam moreretur: quod credere, F insulsissimum foret: sed intelligi ex iis vnum opinor, qui in militia delecti ex Persis numero decem millia, dicebantur immortales. Quoniam si quis eorum aut nece aut morbo numerum minuisset, confestim substituebatur alius, nec vnquam plures erant paucioresve decem millibus. Erant item præcipuo inter omnes cultu decori, & iidem omnium præstantissimi. Hac opera iuuabitur & Q. Curtius libro tertio, vbi ita legimus G adnotatum: Proximi (inquit) ibant, quos Persæ immortales vocant, ad decem millia, cultus opulentiæ

A barbaræ, non alios magis honestabat: illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatásque tunicas gemmis etiam adornatas. Memoriæ produnt ex Græcis nonnulli, τοὺς ἀθανάτους, hoc est immortales istos Theodosio imperante redactos in nihilum ab Ardaburio. Ex hisce verò immortalibus viris, mille seligebantur optimus quisque, melophoros vocabant: quòd hastis præfixa gestarent mala aurea, doryphori erant hi, hoc est satellitio fungebantur. Mallophoros autem, Cereris est cognomentum in Megaride B, quod ab iis videtur impositum, qui mortalium primi, oues connutrire cœperint. Siquidem lanam dicunt Græci μαλλὸν, ex quo & idam μαλλοτὴν vocarunt, velut πολυπρόβατον, idest ouibus abundantem. Melotida, idest μηλωτίδα, radiolum interpretantur, vel auricularium specillum. μῆλα etiam veteri consuetudine capras ouésque intelligimus, quas in Græciam ex Aphrica transportauit Hercules, etiam si ad aurea poma rem fabulositas transferendã C putarit. Cæterum, caritatis nomine vellus aureum in ouibus intelligendum, docuit Varro. Ab verbo autẽ μῆλα, idest mala, inflectitur balare apud nos, M in B transeunte, quod eam literam proferre oues videantur. Similitudinem quandam cum Persarum immortalibus habuit apud Gallos equitum ordo, quem vocabulo gentis proprio trimacresiam illi vocabant: nam equum dicunt marcan. Sed ad platanum redeo. Inuenio Xerxem eundem auream sibi platanum fundi iussisse, quæ antimimos foret, idest amatam effinge D ret, leniretque æstuationem mentis ex illius absentia. De Platano in Theriacis Nicander ita scriptum reliquit, σφαίρῃ τε θερειλεχέος πλατάνοιο. idest, sphæra quoque thorum præbentis æstate platani. Interpretes locum eum enarrans, illud θερειλεχέος pro vmbrosa posse accipi, tradit: quoniam latissima sint eius arboris folia, vt opacissimè contegant æstiuo tempore: vel (inquit) quia thorus ex numerosis foliis confici abũdè possit eodem tempore. Addit illud quoque: plata E ni fructum esse sphæria quædam trachea, idest orbiculos asperos, propterea à Nicandro dici sphæram. Ex iis verò quæ prodit interpres, hic agnoscas licet, vera item esse quæ Græci scribunt, dici platanum, siue platanistum, à latitudine, quod sit πλατύφυλλος. Platanistum tamen sunt, qui à platano per diminutionem proferri putent: quum paronymon, siue denominatiuum sit verius, nihil primitiuo amplius minúsve significans. Porrò si diminutum foret, exire debuerat in σκος, sicuti calamiscus, pyrgiscus, satyriscus. Platani F stum pro platano apud Homerum diligens lector inueniet. Sunt qui ab foliorum platani amplitudine loca spatiosius capacia sic opinentur dici. Fabulosa planè sunt, quæ primo De animalium naturis scribit Ælianus, nec citra cunctationem promenda. Ait enim, noctuas mira quadam ingenij solertia à ciconiis submoueri à nido longius, platani frondibus ingestis, quarum contactu torporem contrahant noctuæ, ita vt oblæsionis quippiam inferre deinceps nequeat. G Platamon verò petra est, ex mari haud ita prominẽs, plana & lata, meminit Apollonius, ἐμπαταπληθοντο

νεῖο

ἐπὶ πλαταμῶσι. Aratus in Prognosticis,

ἀλλ' αὐτοῦ πλαταμῶνι παραθλίβεται ὁμοίη.

Sunt qui eo nomine latitudinem terræ accipiant, item fluuij nomenclaturam. Capitur quandoque & pro littore. Platanos item vas erat fingendis popanis accommodum. Platamones interpretantur nonnulli λειωπετρία, idest leuigatas petras: quod approbat Strabo in Cappadociæ descriptione: Sunt (inquit) platamones, vnde Mazacenis suppetit lapidum copia ad inædificandum. Eum locum inscitè Latinum fecit interpres. Et in Periegesi Apher Dionysius Gangen canit, λευκὸν ὕδωρ νυσσαῖον ἐπὶ πλαταμῶνα κυλίνδειν. In cuius loci enarratione etiam eruditioribus hæsit aqua.

Adagia duo à cupresso producta. Horatij locus illustratur. Euangelia immolare, quid. De cupresso nõ nulla. De pinu, Herodoti perpenditur sententia. Sphæria quid. Sphela. Sphæricus qui. Sphæristerium. Sphæria quæ in theatro spargerentur. Tesserulæ. Echepeuces quid. Galbuli. Galbæ nuces.

Cap. II.

Phocion Atheniensis, quem nemò vel ridentem vidit, vel flentem, quum ciuitatem intueretur à Leosthene præcipitatam in bellum, dum libertatis spem & imperij concipit illa tumidius: verba eius cupressis consimilia sibi dicebat videri, quoniam pulchra quidem forent ac sublimia, cæterum fructu omnino carerent. Sed enim quum initia cedere prosperius essent visa, immolarentque euangelia omnes, hoc est, rei diuinæ ex felici nuntio darent operam: interrogatus, an ita rem gestam vellet, Πεπρᾶχθαι μὲν οὖν ἔφη ταῦτα, βεβουλεῦσθαι δὲ ἐκεῖνα. idest, gestam quidem velle sic, illa tamen malle decreta. Ex his adagium producitur, de iis quæ speciosa quidem videntur, inania tamen sunt, & nullum prorsus emolumentum præferentia. Nam arbor hæc, vti docuit Plinius, natu morosa, fructu etiam superuacua est, baccis torua, folio amara, odore violenta, ac ne vmbra quidem gratiosa. Est & ab hac arbore prouerbium alterum, Cupressum simulat, de pictore malo & imperito, vt exposuit Porphyrio, qui aliud prorsus nihil expingere norit: quod in Arte poetica significat Horatius,

Sed nunc non erat his locus: & fortasse cupressum
Scis simulare, quid hoc? si fractis enatat exspes
Nauibus, ære dato, qui pingitur.

Sed cúrnam electa cupressus, quæ potissimum prouerbio locum faceret? Nempe (quod à doctioribus incuriosius prætermissum, miror) quia, vt Plinius scribit, trahebatur etiam in picturas opere historiali, venatus classésve & imagines rerum, tenui folio breuíque & virente superuestiens. Ornamento adiici potest illud quoque, quoniam cupressos dici interpretẽtur Græci, quia sit in iis visendus ramulorum parilium partus, idest ἀπὸ τοῦ κύειν παρίσους τοὺς ἀκρέμονας. In Arcadia apud Psophidem cupressi cernebantur proceritatis tantæ, vt propinquus adumbraretur mons. Eas non excidebant, Alcmæoni sacras arbitrati. Nuncupantur ab indigenis παρθένοι, idest virgines. Alcmæonem verò necata illuc matre, delatum Argis ferunt. Memorabile est quod historia secunda Thucydides prodit: arcas fuisse ex cupresso, quibus eorum efferrentur ossa, qui in bello fuissent cæsi. Quẽ locum exponens enarrator quidam, id solitum fieri astruit, διὰ τὸ ἄσηπτον εἶναι, quod putredinem arbor nesciat. Confirmat id fides historica. In ea nanque materie præter cæteras arbores nitor maximè valet æternus. Et simulacrum Iouis in arce ex cupresso dura-

A uit, à condita Vrbe sexcentesimo sexagesimoprimo anno dicatum, ad Plinij tempora. Cupressum Indi propè inter aromata venerantur, & meritò id quidẽ. Laudent qui velint, amomiam Chiam & Cyrenaicam, quam esse æternam prædicat Theophrastus: verum nitore, robore, magnitudine, rectitudine, perennitate, quam illi arborum comparabimus? Cariem & vetustatem penitus nihil sentire cupressum, affirmant, & rimam sponte haudquaquam concipere. Qua ex causa Plato leges publicas atque instituta in sacris
B ponenda censebat, tabulis cupressinis, quòd futuras fortè putabat æterniores, quàm æreas. Adde, cupressos duplici insignes vocabulo videri: nam ex amœnitatis argumento, charites vocantur: cyparissi verò, ratione quam diximus. Eteoclis fuisse fabulantur filias, quæ dearum honori saltantes, in puteum prolapsæ, ab terra miserante in persimiles deformatæ plantas traduntur. In Assyria ex cupressis modò compingi naues, auctor Aristobulus est, ac repetit Arrianus, reliquæ materiæ inopia summa. Cupressum
C verò Creticam vt præstantissimam laudat in Symposiacis Plutarchus: sicuti etiam Isthmiam pinum. Porrò sicut in platano esse sphæria superius adnotauimus, ita & in cupresso, Therapeutices quinto Galenus, ac Dioscorides appellant. Sphæria (inquit Dioscorides) concisa & in vino hausta, sanguinis conferunt anagogæ, idest eiectationi seu excretioni ac dysenteriæ. Plinius Latinè pilulas reddidit. Sunt qui etiam galbulos vocent, vt Varro, aut conos & nuces. Apud Catonem sunt nuces, galbæ. Sphela verò
D nunc scabellum indicat, nunc lignum excauatum, sicut holmos. Sphæricum intelligit Galenus, qui pilæ lusu atque exercitio iuuenes imbuit. Ipsum autem pilæ lusum Lampridius sphæristerium. Obseruandum quod in Tito scribit Dion, Sphæria lignea ex alto in theatrum sparsa, sic insculpta, vti alia esculenti cuiuspiam, vestis alia, vel edomiti equi aut serui aut argẽtei aureíque vasis imagunculas præferrent. Ea qui excepisset, πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐτῶν, idest ad distributores eorum proferre necesse erat, vt quod sphæria præ
E tulissent, acciperent. Id verbum sunt qui tesserulas transferant. Sed institutum repeto. Locupletum denique ac nobilium modò funeribus adhiberi cupressum solitam, Lucanus testari videtur

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Et est à Lactantio grammatico Thebaidos quarto relatum. Illud admiratione non caret, Herodotum scribere: vnam solámque arborum pinum recisam non succrescere amplius, verum interire funditus, vel (vt ipse ait) πανωλέθρως: nata inde parœmia, vt exteri
F ri dicantur pinus modo, quæ prorsum intercidant. Quum manifestum fiat, piceam & cupressum id ipsum pati: sed & pleraque alia, nisi fortè cognationem aliquam inter hasce arbores intellexit: propterea̍que vno pinus nomine accipiendas, constituit. Quod ad piceam attinet, sciendum, Eustathio tradente, id Homericum ἐχεπευκὲς inde profluxisse, ac pro mortifero interpretari, etiam si ad amaritudinem referunt alij. Pityn puellam scribunt Græci, à Borea saxo allisam, quòd in amorem Panos foret procliuior, terra mise-
G rante in arborem sui nominis deformatam: proinde Pana hinc coronam gestare, quin afflante Borea etiã flere. Id quod Georgicõn vndecimo relatum comperias. Nostrorum aliqui Syluano sacram arborem tradunt. Seruius Deorum matri dicatam opinatur. Quod & Ouidius approbat libro decimo, ratione non neglecta. Illud commonemus, esse inter eruditos qui pityn pro picea capiant: sicuti πεύκην, pro theda. Apud Theophrastum Theodoro pitys est la-
H rix, peuce autem pinus: sed & pro picea, pityn accipit quandoque. Apud Herodotum est pitys, quam pro pinu capit interpres.

Oratio concisa breuísque an præstabilior sit. De Phocione, Catone, Demosthene, Pericle, M. Tullio,

T. Liuio. & aliis.

Cap. III.

Optimum videri orationis genus, quo paucis multa ſapienter grauitérque ſignificentur, à pleriſque ex doctiſſimis traditum, ſcimus. Idem nanque ſermoni congruere quod nummis, qui eo præſtantiores creduntur, quo materia pauciore, pretij amplius complectantur. Id veterum nonnulli approbarunt mirificè, ſed Phocion præcipuè, cuius oratio verborum paucitate preſſior, erat perbreuis, multa verò ſententiarum magnitudine ac grauitate: adeóque huic vni erat intentus, vt quandoque theatro iam pleno, quum obambularet cogitabundus, dicente quodam σκυθρωπάζοντι ἔοικας ὦ φωκιων, Videre ô Phocion conſiderationi intentus. Bene coniectas, inquit: diſpicio nanque, ecquid poſſim eximere ab iis quæ apud Athenienſes ſum verba facturus. Sequuti ſunt hæreſin eandem & plerique alij non omnino infantes: ſicuti in Latina eloquentia Gracchi, in quibus vmbra recognoſcitur & quaſi color opacæ vetuſtatis, ac oratio non prorſus accurata & quodammodo facta: & ſenior quoque Cato, quem Romanum Demoſthenem nuncupatum, auctor M. Tullius eſt: quémque ætatis ſuæ eloquentia non contetum id iam tum facere adortum, dilucet, quod diu poſt implerit Cicero. Sed profectò eſt vtique cuſtodienda hæc, ſi cauſę ratio permittat: alioqui (vti doctiſſimè Plinius Cæcilius inquit) præuaricatio eſt, tranſire dicenda, præuaricatio eſt, curſim, etiam breuiter attingere quæ ſunt inculcanda, infigenda, repetenda: nam pleriſque longiore tractu vis quædam & pondus accedit. Vtque corpori ferrum, ſic oratio: non ictu magis, quàm mora animo imprimitur. Hoc fuit Demoſthenis conſilium, quem ſi eloquentiæ velut typũ dixeris, meo quidem iudicio, à veritate aberrabis non multum. Eius contortas & vibratas eſſe ſententias, ſcribit Hieronymus, quòd viri acrimoniam indicat, & vim in dicendo germanam iis, quorum ingenia ſunt eiuſmodi lectione detrita, abundè cognitam. Hinc feruens Demoſthenis oratio dicitur ſæpe auctoribus grauiſſimis, ſicut diues Ciceronis lingua. Hoc item Periclis inſtitutum, quem à cæleſti eloquentia cognominatum Olympium, Plutarchus ſcribit, & Plinius meminit. Ariſtophanes verò ita laudauit,

ἤστραπτε, ἐβρόντα, ξυνεκύκατε πάντα.

Fulgurabat, tonabat, permiſcebat omnia. Eupolis verò πρὸς τούτῳ πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖς χείλεσιν, οὕτως ἐκήλει; καὶ μόνος τῶν ῥητόρων τὸ κέντρον κατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις. Ad hoc (inquit) ſuadela quædam, ſiue lepor, labiis ſubſidebat eius: ſic demulcebat, vt oratorum ſolus aculeum adientibus relinqueret, vt quem non clamator aliquis ad clepſydram latrare docuiſſet, ſed Clazomenius Anaxagoras ſumma imbuiſſet rerum ſcientia. Ac, vt noſtros inopia præteriſſe non videamur, quid Cicerone largius, quem extra omnem ingenij aleam poſitum Plinius admiratur, & Quintilianus optimum dicendi magiſtrum pronuntiat, Hieronymus in Latini eloquij arce ſtetiſſe confitetur: & eius Hortenſio tantus Chriſtianæ veritatis aſſertor Auguſtinus ſalutem ſuam planè acceptam retulit? Quid eminentius? quæ aquarum fluenta adeo exuberant? quod pelagus inundat ſpatioſius? quod fulmen vibrat impetuoſius? Raptare iudicem credas, inuoluere, præcipitem agere, proculcare, nec incendere auditorem modò, ſed ipſum putes ardere. Animorum denique quendam credas Deum. Quicquid illi violentiæ obſiſtit ruenti, ac renititur, ſupra humanum captum eſt, ac cenſetur. Latè in eo graſſatur vis Demoſthenis, renidet Platonis copia, abblanditur, allectat, afficit Iſocratica iucunditas: cuius domus cunctæ Græciæ quaſi ludus patuit, ac dicendi officina. Nec Lyſiæ ſubtilitatem fruſtra deſideraris,

A aut acumen Hyperidis, Æſchinis ſonitum, Aphricani grauitatem, vel lenitatem Lælij. Vt tanto ferri minus poſſit Largi Licinij liber, qui prodigioſe Ciceromaſtix inſcribebatur. Quæ in aliis enituere ſingula, omnia in vno eſfloreſcunt, & quidem ſumma, vt fœnum cæteros (vti aiunt) arbitrari poſſis. Quos ſi huic conferendos putes, nihilo plus agas, quàm ſi actui potentiam, aut entelechię, quod in materia reconditum latitat, componere affectes. Comperias tamen qui in tanto oratore quippiam Aſiatici tumoris olB factaſſe cenſorio ipſi tumentes ſupercilio contendant. De ſe verò ac Demoſthene ſcribit M. Tullius, Vides (inquit) illum multa perficere, nos multa conari: illum poſſe, nos velle, quocunque modo cauſa poſtulet, dicere. Poſtea ſunt, qui mihi efferant laudibus Saluſtij breuitatem. Taceo quod Seneca ſcribit: Saluſtio vigente amputatas ſententias, & verba ante expectatum cadentia, & obſcuram breuitatem fuiſſe pro cultu, quam raræ vir frugalitatis Aruntius ſit imitatus in iis libris, quibus Punici belli hiſtorias eſt C complexus. Eſt illa plauſibilis vtique: addo etiam, quòd grauiſſimi auctores dixere, immortalis. Quid tamen illi cum occupato iudice? neque ad hunc vſum Thucydidem valde probarim. Et quoniam magna nomina conuellere videmur, quibus aſſurrexiſſe, honeſtius multo fuerit: ea ipſa eſt M. Tullij ſententia, à quo alibi quoq; ita proditum ſcimus, Breuitas (inquit) laus eſt interdum in aliqua parte dicendi, in vniuerſa eloquentia laudem non habet. Eiuſdem tamen illud eſt: In hiſtoria, nihil eſſe pura & illuſtri bre D uitate dulcius. Alioqui & amplitudo illa Patauini hiſtorici lactea & redundans itáque legentem ſæpe afficiens, vt ſtupore quodam adobruat penè, alere lõgè pinguius ingenia mihi videtur: adeo, vt (ſicuti in pictores ille ait, qui neſciret manum de tabula) oculos à lectione, reuellere nequeas. Ita dicendo non adumbrantur modò omnia, ſed & exprimũtur graphice. Vbertas illa prædulcis, & auſtera tamen, nec decocta, nitida, ſine labore (vt de Theophraſto Seneca ſcribit) effloreſcens quoq;, nec affuſa modò nectare, ſed quoE dam Circes (quam deam intelligi voluit literarum princeps Homerus) delibuta veneficio eſt. Abire cupis, retinet blandis amoribus inenarrabilis facundiæ vaſtitas, quæ tamen vaſta non eſt, ſed compta honeſtius, culta pretioſius, expolita diuinitus, nuſquam fucus puerilis, aut pigmenta inania, nuſquam vibratior cincinnus. Non ades, prouocat prægustata amœnitas: Sirenum cantibus longè potentius, quas ſurdus demum remex pertranſiſſe narratur: iſtam odore modò perceptam, nec cæcus quidem neglexiſſe F poſſit. Iam quid de eruditione dicam? quæ in eo vno adeo ſcaturit ſubinde, adeo exultat multifaria, adeo ingenioſiſſimum quemque aure bene vaporata, mox & acri perlota aceto, recondita rerum ſcientia laceſſit, vt eo ipſo anno quo iſta commentabamur, expreſſum auditoribus meis ſit, quibus opera illa Patauij præſtabatur, quibúſque haudquaquam foret cornea fibra, plus ſe ex vno in T. Liuium dictato referre emolumenti, quàm ex Saluſtij decem, quem ſucciſiuis diebus, hoc eſt feſtis, enarrabamus. Putat G nihilominus Pollio Aſinius, huius viri phraſim quádam reſipere Patauinitatem: opinor, quia non ſit vrbanitate certa, ideſt vrbis Romanæ genuina proprietate: quaſi colorata eius oratio, quæ inter legendum ſentitur potius, quàm exprimi oratione queat. Maius quippe reçinit quiddam, & reſonat vrbanius in Romanis ſcriptoribus, quàm gentium reliquarum. Nam & in Tincam Placentinum, hominem faceſſiſſimũ Q. Granius præco Romanus, obruebat neſcio quo ſapore vernaculo. Sic & Theophraſtũ diuinæ hominem eH loquentiæ anicula hoſpitem appellauit, verbi vnius affectatione adnotata. Hoc denique ipſum eſt quod præcipi audimus, elaborandũ adnitendúmq; vt oleat Vrbis guſtum oratio, & Romana videatur planè, non ciuitate donata. Et Cicero vrbanorum eſſe opinatur

ſonum

ſonum quendam ſicut in Græcis Atticorum: hinc in Cæpaſii, fratribus oppidanum quoddam & inconditum dicendi genus fuiſſe, memorat in Bruto. Scripſit & Dialogos, vt ſit aliquid auctarij vice, quos non magis philoſophiæ adnumerare poſſis, quàm hiſtoriæ. Concinnauit & ex profeſſo philoſophiam continentes libros. Sed iſta parum fortè inſtitutum iuuerint. Exciderat penè quod minus diſſimulandum fuit. Putat in Arte Dionyſius, eſſe dictionem aliquam cui mira inſit dulcedinis ac iucunditatis vis, at pulchritudinis non ita: rurſúmque, ſæpe reperiri orationem pulcherrimam, quæ tamen iucunditatem illam prædulcem deſideret, cuiuſmodi eſt Thucydidis phraſis & Rhamnuſij Antiphontis. At in Cteſia Cnidio & Socratico Xenophonte ſuauitatem illam ſentiri quidem abundè, abeſſe tamen quadantenus pulchritudinis gratiam: at virtutem vtranque inſigniter in Herodoto eniteſcere. Hoc ipſum ſi quis re exactius perpenſa & excuſſa, de Saluſtio ſtatuat & T. Liuio, ſcopi vmbilicum (puto) rectè collimans attigerit. Quod ad Saluſtium attinet, id in eo præſigni admiratione dignum, nullum niſi loco poſitum ferè, ac tanquam in vermiculato emblemate, vti eſt apud Lucilium, conſpici ſtructum verbum. Sed enim ſcriptorem egregium non næuo aliquo aut crepundiis (quod aiunt) ſed toto corpore inſpectaſſe ac expendiſſe præſtiterit. Scribit Seneca Controuerſiarum quinto, Præcipuam eſſe quidem in Thucydide breuitatis virtutem, vinci tamen quandoque à Saluſtio, & in ſuis illum caſtris cædi: quod in ſententia Græca ſint, quæ ſaluo ſenſu detrahas: quod in Saluſtio interim nequeas. Quam rem Titus (inquit) Liuius, vt qui Saluſtio eſſet iniquior, vt tranſlatam corruptámque vitio vertebat, arbitratus poſſe à ſe facilius Saluſtiũ vinci, ſi à Thucydide victus foret prius. Alibi verò Seneca idem hoc Patauino hiſtorico teſtimonium reddidit, vt eum dicat candidiſſimum maximi cuiuſque ingenij æſtimatorem. In tam multis verò quæ de T. Liuio attulimus, ſciendum, in epiſtola quadam ad Ioannem Boccacium ſcripſiſſe Franciſcum Petrarcham, Ignauia legentium contigiſſe, vti Liuiana hiſtoria ſit in decadas diſtributa: in eas enim (inquit) non ipſe qui ſcripſit, ſed faſtidioſa legentium deſidia diuiſit. Nec deſunt qui calculum adiiciant: me verò Decadibus propoſitæ præfationes in diuerſum trahunt. Inſueuit quandoque T. Liuius, velut in malis ambitioſus, animos legentium ad commiſerationem mouere, quod in Albæ ruinis liquet. Id in Philarcho reprehendens Polybius, muliebre putat & effœminatum: quoniam rerum geſtarum ſcriptorem deceat, non mouere hominum affectus, neque orationem ad id aptam perquirere, neque calamitates mortalium inſectari: quod tragœdiarum ſcriptores faciunt: ſed dicta factáque hominum ex fide referre, tametſi mediocria fuerint. Neque enim eſt idem hiſtoriæ ac tragœdiæ finis, ſed planè contrarius. Quoniam verò de eloquentia mentio eſt, nec Catonem præteriuimus inhonoratũ: illud ſubnectamus, Ipſum hunc exitiali odio dum Græcos inſectatur, ſolitum prædicare, in Iſocratis diatriba conſeneſcere aſſueuiſſe diſcipulos, ὡς ἐν ᾅδου χρησομένους ταῖς τέχναις, ideſt artibus vſuros apud inferos, vti reis patrocinentur. Hoc autem dicebat, ὡς πᾶσαν ἑλληνικὴν μοῦσαν καὶ παιδείαν περιπλανίζων.

Admirabilis in Phocione natura: item Cynico Digene, Antiocho Cilice, Ariſtodemo, Socrate. Vxores Socratis. Hieronymi locus reſtituitur.

Cap. IIII.

ISſe in plerisque hominibus mirandam profectò ſtupendámque naturam, neminem (arbitror) paulò humaniorem, qui neſciat. Nam, vt Phocionem taceam, qué ruri ac militiæ nudo ſemper inceſſiſſe pede, ni illum hyems atrocior ad calceos compuliſſet, proditum memoriæ eſt. Proinde, ferunt inter iocabundos milites, nullum fuiſſe rigoris ſignificandi certius argumentum, quàm ſi quis affirmaſſet, Phocionem inductis calceis prodiiſſe. Cynicum Diogenem illuſtria teſtantur monumenta: in frigoris vi maxima æneam ſtatuam amplexari conſueſſe, veluti à ſenſu rigoris omnino alienum. Quum verò id conſpicaretur Lacon quidam, ſcitari perrexit, εἰ ῥιγῶν, an rigeret? abnuente eo, π ὖν ἔφη μέγα πιεῖς; quid igitur mirum facis? Antiochus Cilix, vti ſcribit Dion, philoſophari quidem ſe κυνώδει aſſimulabat, indéque militibus magno fuit emolumento, ſed & ſibi: nam algentes frigoris atrocitate corroborabat, ad tolerantiam exemplo prouocãs, quũ ſe in niuem prouolueret: quo nomine, pecunia & honoribus ampliter donatus abiit ab Seuero prius, mox & Antonino Caracalla. Auctor Plato eſt, Ariſtodemum Cydathenæum, corpore puſillo, nudis ſemper pedibus inceſſiſſe. Sed quid hæc conſectamur læuia? Poſtea quàm Platonis introſpeximus ſacraria, pergamus porrò ſubtexere, quibus is Socratem ſuum graphicè appinxerit, Alcibiadis perſona ſubſtituta. In bello (inquit) quod ad Potideam Athenienſes geſſere, in primis quidem laborum incomparabili patientia, non me ſolum, ſed vniuerſos, longè Socrates præcellebat. Et ſicubi (vt ferè aſſolet) commeatu deficeremur, in fame ſitique tolerantiſſimè perferenda, facilè inter cæteros eminebat. Rurſum, affluente rerum omnium copia, ſolus perfrui affatim poſſe videbatur: & quamuis potum abnueret, ſi compelleretur, omnes protinus ſe largiùs inuitando anteibat: nec tamen vino paulò hilarior vnquam eſt conſpectus; quod vtique mirum præcipuè eſt: ni id mirabilius admodum foret, quòd hyeme (vt in locis illis) ſæua, & rigore intolerando, factitaſſe illum ſcimus, Gelu ſiquidem omnia obtinente, ac vniuerſis pruina albicantibus, nec quoquam ferè ſub dio agente, ni pellibus corpore arctius obuallato conſeptóque Socrates ita ſe cum reliquis promebat in publicum, vt quotidianis indumentis nil omnino accederet, nudis verò pedibus glaciem pruináſque præmebat facilius, quàm calceis obmuniti milites: quod illi conſpicati, in ipſorum contemptum fieri interpretabantur. Sed illud ſatis mirari non eſt: altior (vti plerunque fit) inciderat cogitatio, ſtabátque à matutino tempore eodem nixus veſtigio: quúmque minus explicaretur quod agitabat, perrexit in meridiem vſque ſenſerant milites ac mirabantur; perſeuerabat ille nihilominus ad primam facem: at illi lectulum appoſuere, obſeruantes, ecquid per noctem decumberet: expectauit is ſtatu pertinaci nihil immutato, ſolem ſeſe promentem, quem vbi conſalutaſſet, denique digredi cœpit. Sed & familiare fuit illi viro, vt perdius ſtaret, ac pernox, etiam inconniuens. Socrati Hieronymus in Iouinianum vxores fuiſſe duas ſcribit: Xanthippen & Myron, Ariſtidis neptem. In quo aduertendum, per errorem ſcribi Myron, quum reponendum ſit Myrto, Laertij teſtimonio & Luciani in Alcyone, item Plutarchi in Ariſtide: quanquam eſt & Myro mulieris nomen Sudæ, ideſt μυρώ: ſed hæc Socratis, μυρτώ dicitur omnibus. Fuit Myro Byzantia poetria: altera verò Rhodia, philoſophiæ imbuta myſteriis. Eundem ſemper vultum, inquit Hieronymus, habere non poſſumus, quod de Socrate falſo gloriantur philoſophi.

Quæ in corporibus calorem præcipuè cuſtodiant. Tremoris ratio. Cur frigore nimio nigreſcant extrema, & decidant. Obiter, an ignis ſit coloratus. Malce quid.

Cap. V.

ET quia in frigoris patientiam incidimus, succurrunt ex illustribus viris amussitata pleraque, digna omnino quæ non prætereantur in nostra hac collectaneorum cura: apponemus verò primum quæ ex Galeno comperta nobis, in libro De anhelitus iuuamine: Sunt, inquit, tam pinguedines quàm adenes siue glandulæ omnes in corpore, ad caloris naturalis custodiam fomentúmque. Quamuis enim calor à corde in totum redundet corpus, sunt nihilominus in corpore partes quædam ad caloris susceptionem longè cæteris aptiores. Etenim quæ superposita hepati est pinguedo, spleni item atque intestinis calefacit ea, digerendiq; inibi facultatem adiuuat excellenter. Proinde quum ita fortè obuenisset, vt pugili cuidam pingue id confringeretur, móxque liuescens eximeretur medici cura, cœpit is supra modum esse frigoris impatiens, concoctione quoque insigniter mutata deminutáue. In senibus vtique contingit tremor neruorum imbecillitate. Cæterum & aliis de causis fieri deprehensum est, cuius est modi frigidioris naturæ temperatura, vel etiam aquæ frigentis nimius potus. Quin frigidi quoque ac glutinosi humoris vis redundans, sed & id genus alia. Hosce verò tremores τρόμους κατὰ πάθος vocant Græci, idest ex corporis affectione mala prouenientes membrorum subsultationes. Illud verò in frigoribus peracutis ac vehementioribus contingere, Alexander scribit, si modò de familia, perinde ac diminutus capite, aut peregrinitatis reus non summouetur liber is, digitos & extrema corporis nigrescere prius, mox & decidere: mirus profectò euentus est, sed verus. Auditum enim mihi sæpe à prouincialibus quibus profitebamur, vt qui frigidioris mundi plagas incolerét, solitum apud illos fieri, vt si in gelicidiis acrioribus & Boreæ flatibus frigidissimis, vt assolet, quis inter eundum, vel quacunque sub dio mora diuturniore, nares fortè emungat, apicem simul decidere. Sed & in Annalibus ab Tacito relatum Cornelio scimus, ab Corbulone in Parthos ductante retentum sub pellibus exercitum omnem, quamuis hyeme sæua adeo, vt obducta glacie, nisi effossa humus tentoriis locum non præberet, ac amburerenter multorum artus frigoris vi, & inter excubias quidam sint exanimati, adnotatúmque, militis fascem lignorum qui gestabat, ita præriguisse manus, vt oneri adhærentes, truncis brachiis reciderent. Eadem ferè ἀναβάσεως septimo Xenophon monumentis prodit. Sed vndénam fieri ista putemus? an quia frigus atrox ἀπελαύνει καὶ ἀπολύει τὸ ἔμφυτον θερμὸν εἰς τὸ βάθος τοῦ σώματος, idest insitum calorem introrsum prosequitur, & occludit in corpore. Reliqua verò extrema, caliditatem vitali potestate minus agitante, primò quidem liuescunt, inde nigrescunt, ac denique emoriuntur. Ideo autem excidunt, quòd natura reliquo sanè corpori prouidens, id circumplectitur, & ad se astringit, mortuum destituendo, & decidere permittendo. Extrema verò in primis affligantur, quod minus corpulenta sint, & proinde minus etiamnum calida. Infirmæ item quæ sunt, & rarescunt ex arboribus ratione non diuersa, hyemali sydere frondibus exuuntur. Sunt qui asserat, à primordio quidem insitum calorem frigus, vtpote sibi infestum: refugere introrsum, deinde collectum, & velut destitutas recuperaturum partes subire, & cum agmine, ac confertum suppetias ferre. Sed interim densiore caloris vi membrorum extrema amburi. Verum hi falli videntur, sicuti Aphrodiseus putat: quòd si liuoris nigredinisque rationem in frigoribus quis perquirat amplius, sciendum est, sanguinem appulsu frigoris gelascere, concretum verò nigrescere caloris inopia. Albedo nanque igni tribuitur, propterea senioribus μάλιστα πελιδνοῦται ἡ σὰρξ ὅτι ἐλαχίστην ἔχει θερμότητα, idest maximè liuescit ca-

A ro, quoniam minimum obtineat caloris. Sed in hoc tamen aduertendum impensius, calorem in animali commixtum esse album luminosum. Est enim spiritus quidam in spermate interceptus, & in spuma spiritus aliquis natura proportionem habens cum stellarum dispositione, vt est apud Aristotelem De animalium generatione libro secundo, & Auicenna in libro De medicinis cordis, eum scribit, vultus suos effigiare ad cælestium corporum similitudinem. Neque enim calidum in animalibus ignis est, neque ab B igni principium habet, neque enim animal generat ignis, neque ignis est albus, nec omnino coloratus, vt dixit Empedocles, quum sit color qualitas mixtionem consequens elementorum, sicuti liquet ex libro De sensu & sensili. Porrò si esset albus aut prorsum coloratus, stellas videri prohiberet noctu: quod ab Algazele in libro De philosophia comprobatum, scimus. In frigoris autem ratione sciendum, in lingua conceptum frigus, sed & in pedibus quandoque & manibus, nuncupari malcen: quanquam eo nomine C intelligere Demetrius maluerit, ex frigoris vi solutionem inortam. Malcion certè dici nouimus debile ac frigidum, vnde in historia legimus haustum ab Mithridate pharmacum imbecille, ac malcion, quod serius vim ostendit. Sunt qui malcen, pro narce accipiant, idest torpedine. Omnino est malce, mollicies ex rigore ac motus difficultas. Quin & chimetla, idest perniones ac scissuræ in manibus ex frigore sic vocantur: quod scribit Theon. Vnde est apud Aratum,

D Ναύτῃ μαλκιόωντι κακώτερον.

quod ναρκοῶντι exponunt, idest torpescenti. Obseruatum & libro decimooctauo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, melcen haberi inter cibaria lacte acetóque concinnata in figlinis nouis.

Cur extrema frigefacta vehementer, si admoueantur igni, dolent. Quæ præcipuè infestentur frigore.

E

Cap. VI.

COntingit porrò & aliud in summa hac extremorum frigefactione, quòd ea si igni admoueris, quo incalescant, insigniter dolent. Id verò repentina fit qualitatis mutatione, quæ est ab excellenti frigiditate in plurimam caliditatem. Quippe quicquid immoderatius ac confertius fiat, κατὰ δυσκρασίαν λυπεῖ τὴν φύσιν, idest per F distemperantiam naturæ infert nocumentum: per eucrasiam verò & symmetriam, hoc est per temperamẽtum atque moderationem naturam oblectat summopere. Certè caliditas adueniens frigiditatem incipit distrahere & propellere amplius ac exagitare acrius, propterea spiritus inclusæ frigiditatis distractus & extrusus dolorem parit: calidum siquidem frigido contrarium est, quæ diuersitas afficere plurimum potest, quia frigiditatem insectetur caliditas. Hæc verò extrinsecus admota naturalem suscitat at-G que intendit. Protrudit ergo exterior caliditas introrsum frigiditatem, naturalis porrò eandem reiicit repercussu, quo nomine hinc inde obseptum frigus dolorem ciet. Est autem infestum frigus ossibus præcipuè, dentibus & neruis, quoniam concretionis sunt terrestris cuncta hæc, & frigidum ipsum terrestre est, refrigerata itaque offenduntur, quòd simile simili adiectum furere faciat.

Frigida membra in aquam itidem immissa frigidam H *refici. Quæ consequantur symptomata pereuntes frigore. Rhigosibii & dysrhigi, qui dicãtur. Et quid rhigos. Virgilij locus ex secundo Georgico. Sceleratum frigus appellantis.*

Scribit

Cap. VII.

SCribit autem primo Canonis Auicenna, pleroſque extrema corporum extimo frigore vehementius correpta in frigentem immittere aquam, indéque præcellenter iuuari, velut propulſo planè, quod oblædebat. Sicuti poma item regelátur in frigidam proiecta, quòd ſi igni applicueris, manifestò corrumpuntur. Cæterum, qua iſtiuſmodi obueniant ratione, amplius indagine certa ſcrutari, inquit Princeps, haud ſanè medicinam profeſſo neceſſarium. Interpres verò, ceu pomœria prolaturus, intra pelliculam minus ſe continuit. Idque cótingere opinatur modo compari, quo frigidæ affuſio copioſior tetano, quem eſſe itidem frigidum conſtat morbum, quandoque præſentiſſimè opitulatur ex inſiti ac genuini caloris aggregatione atque cremento inde inſigni. Ex viretis amœnioribus Auicennæ eiuſdem illud quoque eſt, Frigore pereuntes quos ψυχοραγοῦντας feliciores fingendis verbis vocant Græci, eodem commori pacto, quo intercipi contingit opium haurientes aut mandragoram. Siquidem illos eiuſmodi cōſequuntur ſymptomata, ſiue caſus, aut accidentia, extimarum partium ſtupor cum algore, necnon pruritus, ſingultus, ſcotomia, gutturis coarctatio, & anhelitus, ſomni marcor, faciei & labiorum color citreus, & id genus alia, quæ quarto Canonis non neglexit Princeps. Mandragoram verò haurientes lethargia excipit & pruritus cum tetano & hebeti auditu. Qui inalgeſcũt perpetuò, veteribus dicebantur rhigoſibij: dyſrhigos dicere malunt recentiores. Aliàs libro Tuendæ ſanitatis tertio Galenus, horrorem, cui adſit quadantenus corporis totius commotio, ac planè concuſſio inæqualis, rhigos appellat, ideſt ῥῖγος. Aduertenda verò parte iſta Virgiliani loci expoſitio ex Hieronymo: Virgilius (inquit) alter Homerus apud nos, patriæ ſuæ ſequens conſuetudinem ſceleratum frigus appellat. Virgilij ex ſecundo Georgico carmen eſt,

At ſceleratum exquirere frigus
Difficile eſt.

Frigoris euentus plures. Exercitatos inexercitatis amplius ſentire frigus. Balbutiei ratio ex frigore, ebrietate, ira. Pili cur ſurrigantur frigore. Stupor quid. Sopor ſtupidus. Peripſyxis. Catapſyxis. Phrice. Thebanum frigus. Chalcidicus candor.

Cap. VIII.

ILlud quoque in frigoribus vſu venire per momenta ſingula experimur, τοὺς γεγυμνασμένους δυσριγωτέρους εἶναι τῶν ἀγυμνάστων, hoc eſt exercitatos frigus vehementius ſentire, quàm inexercitatos. Id verò rationibus aliquot obuenire, compertum eſt, & tradidit Ariſtoteles. Nam pingui laboribus exhauſto, tollitur quod teporem præſtare poteſt, calidum nanque opimum eſt: vel quod εὐπνούστερα τὰ σώματα καὶ ἀραιότερα, ideſt ſpiratiora ſolutioráque corpora eorum ideo ſunt, quoniam pingue, excrementúmque omne detractum eſt, ita vt frigus arcere nequeant. Porrò meatibus per ſudationem patefactis, veluti oſtia complura aperiuntur. Eſt & euentus ille in frigoribus notiſſimus, vt ſicuti ebriis vſu venire ſcimus, oberret lingua, quod frigoris vi concreſcit, & proinde fit ad motum ineptior hebetiórve. Frigidum porrò, vti aſtipulatur primo Canonis Auicenna, paralyſin facit, ac (vt nouitio vtar verbo) mortificat, mobilitas verò & latitudo ſermonis prolationi perneceſſaria prorſum habentur, quod De partibus ſecundo inſinuat Philoſophus. Succurrere illa quoque poteſt ratio, extimas partes appulſu frigoris amplius denſari, hu- A morémque intro illapſum linguam abundè humectare, ex quo minus illa ſuo perfungi munere poſſit vtique. Quod in vino madentibus manifeſtiſſimum fit: ni quis tremorem, frigoris poteſtate conciliatum, ad cauſam reuocet. Ille enim motum infert temerarium ac ſubſultantem, propterea inarticulatior prorumpit vox, hæſitante lingua & oberrante. Quod ipſum & in ira vſu venire ſcimus, tunc ſiquidem ex furibunda caloris agitatione intemperans, nec modulis conſtans ſuis producitur motus. Quæ ratio coeuntium quoque B ſermonem efficit confuſaneum. Et viceſimatertij Auicenna generationi tunc eſſe peraccommodum tempus pronuntiauit. Quod verò de humectatione nimia protulimus, mirum nemini videri debet, tum quia ſubiecta cerebro lingua eſt, quod eſſe humiditatum fontem conuenit, tum quia perrara eſt, ac (vt neoterici loquuntur) poroſa, proindéque humectationi excipiendæ promptior paratiórque. Inter frigoris ſymptomata illud item internoſcitur, horrore incuſſo, ſurrigi pilos in corpore, commeante ad in- C terna caloris vi, qua caro deſtituta addenſatur conſtipatúque ſic protolli pilos contingit, radice vehementius arctata. Nec illuc intactum inſcitúmque relinqui debet, quod vſu compertum eſt, ſiquidem οἱ ῥιγοῦντες οὐ καθεύδουσι, hoc eſt qui rigẽt, minus dormire queũt. Id verò inde fieri, putandum eſt, quoniam qui riget, ſpiritum magis retinet quàm laxat. At qui dormit, magis reddit, quàm attrahit, ἐναντίως οὖν πάσχειν τὸ ῥῖγος τῷ καθεύδειν, ideſt affectionem ſopori diuerſam inducit rigor. Stuporem denique à frigida oriri di- D ſpoſitione, Galenus ſcribit, non neruorum modò, ſed & venarum, arteriarum, carnis, membranarum, tunicarum & cutis, eſſe nanque ſtuporem refrigerationem inſigniter inductam, quo nomine ita affectis corporibus ſenſuum ac motuum obrepit difficultas. Sicuti completa refrigeratio & ſenſum omnino adimit ac motum. Quod verò cenſeatur ſtupor diſpoſitionis nomen, non ſenſus aut doloris, palàm innuit Hippocrates, quum ſcribit, Stupor mediocris ſoluere dolorem poteſt. Proinde male Archigenes videtur E pronuntiaſſe, ſtupidum dolorem ad neruos propriè pertinere. Stupor enim diſpoſitionis non loci affecti, indicium eſt. Legimus ſoporem quoque ſtupidum: eſt autem accidens eius actionis, quæ à loco mẽtis compote prodit, verum ex frigida prouenit cauſa: ſicuti vigiliam & delyrium cauſa, poteſtate calida concinnat. Adiiciamus & illud ex medicorum ſcholis: in febrium frigoribus plerunque vſu venire, vti extrema modò inalgeſcant: dicitúrque à Græcis res ea peripſyxis. Aliis verò cum algore contingit tre- F mor, quod nuncupatur rhigos. Alij toto inhorreſcunt modò corpore, quæ res appellatur φρίκη. Catapſyxim vocant iidem Græci, frigoris citra febrem nocumentum. Porrò loca comperiuntur nonnulla, quæ ſolſtitiis incaleſcant nil admodum, ſed hyemali gelicidio horrent intoleranter, quòd de Bœotiis circumfertur Thebis. Nam contrà Euboicam ferunt Chalcidem, tepere hyeme, at æſtate ſæuiſſimè candere. Obſeruatum in libro De proprietatibus elementorum, frigoris rationem ex terræ ac aquæ nimia fri- G giditate contingere, quæ duo elementa nobis ſunt propiora, remotioribus aere ac igne, quæ calida ſunt.

De bulimia, ſeu canina fame. Vini nocumenta in ieiunio. Quid thorexis & acrothoraces. Thorax pro pectore vnde dicatur. Acroteria. Acroſtichis. De canino prandio vellicatim. Canina fames cur dicatur. Canum in excernendo difficultas vnde ſit.

H

Cap. IX.

CÆterum nec illud citra perpenſionem prætereundum (pergam enim ſcitamenta hoc genus hinc inde expiſcari, ne quis theſauris expectatis, in carbones prolapſum

se queratur) ex frigoris ratione consequi interdum,
hyemalibus potissimum horis famem illam intolerabilem, quam βουλιμίαν vocant Græci, ex nostris caninum appetitum quidam : quippe frigoris violentia calore genuino ad intima coacto, insatiabilis edendi cupiditas inijcitur intenditúrque : quæ tamen vel minimæ rei gustu restinguitur. Verum super hac aduertendum amplius, vbi Sententiarum secundo scribit Hippocrates, Famem vini potio soluit : subtilius pensiculatiúsque explicans vt solet, eam partem nobilissimus interpres, Non famem (inquit) esuri- B
tionémve quamlibet intellexisse Hippocratem , sed eam planè quę infestat appetitione anxia & irrequieta cibariorum , quam nonnulli caninam cognominant. Nanque eiusmodi famem curat vini potio, non eam quæ propter inediam aut alui fluorem sanguinísve profluuium vel aliam accidit vacuationem. Qui enim ob aliquam id genus causam esuriunt, iis epotum vinum minimè prodest, quin obest mirabiliter, conuulsiones inferens deliriáque, si vinum ante cibum ingeratur. Ego quoque (inquit) sic vitæ red- C
di di assiduè famescentes aliquos, ad bibendum largè hortatus & vinum vtique, quod admodum calefaceret : neque enim acerbum vinum talem conuellit famem, oostirpátque, vt quod haudquaquam calefaciat sed iustum præsentissimum censetur. Et paulò mox Canina (inquit) appetentia, vel ob vnam frigoris intemperiem, vel ob acidos quosdam succos fieri solet: Qui verò putant appellatam esuritionem intolerabilem (sic enim bulimum interpretor) nominari hoc in loco ab Hippocrate famem , à ratione esse diuer- D
sos constat. Obiter autem id protinus subnotandum, Hippocrati esse moris, vini potionem appellare thorexin, libro enim quem De natura victúque hominis fecit, hunc in modum ait, Victus nequaquam causa est, quo morbus omnes prehendat subinde natu minores, prouectioréśque ætate mulieres , & item viros, atque etiam θωρησσομένους, & bibentes aquã. Nanque obiectans thoressumenus , & potantes aquam, verbum θώρηξιν, ita armaturæ argumento impositũ, signare vini potionem, perspicuè indicauit. Ex Græ- E
cis alij scribunt non receptæ auctoritatis , sed docti planè scribunt , θωρήξασθαι signare tum armis instrui, tum ebrium fieri: nam (inquiunt) thorax est pectus, παρὰ τὸ θεῖον ὀρεῖν, quod est, quia contineat quod in nobis diuinum est, videlicet διανοητικόν. Ebrietas verò τὸν θώρακα θερμαίνει, id est pectus calfacit. Hinc & acrothoracas summè, aut leuiter (vt nonnullis placet) ebrios vocarunt. Lucianus in Lexiphane, ἐπιοινῶν δὲ ἀμυστὶ, καὶ ἤδη ἀκροθώρακες ἦμεν, idest incessanter pocula persiccabamus iam & temulenti. Nam acron, sum- F
mum signat : vnde (dignum scitu) acroteria dici legimus angularia, in ædificiorum ratione statuas, quæ in angulorum summitate astituuntur: nominantur & mediana quandoque : quippe membra quæ supra columnarum capitula disponuntur, hæc ferè sunt, epistylia, zophori, coronæ, tympana, fastigia, acroteria. Acrostichis verò est, quum ex primis versuum literis aliquid connectitur, vt in quibusdam Ennianis, item Sibyllinis. Sed ad institutum. Verbo θωρήξασθαι, in hanc sententiam vsus & Anacreon est, ac Oppiani interpres exposuit ἁλιευτικῶν primo, vbi ait, θωρήσσειν a- G
pud veteres non solum signabat armare, sed & ἀκρατοποτεῖν , idest indesinenter, nec citra ebrietatem meracius bibere. Arbitratur Eustathius de vinolentorũ contentionibus obrepsisse verbi notionem , idest διὰ τὸ [illegible] μεθυόντων. Sunt tamen qui verbum id, si ad potum referas , per omicron malint subnotare, itémque per I πελσσεσθαι, ἀπὸ τοῦ θόρω, salio, quia impetuosi prosiliant vino madidi. Sunt qui caninum prandium ad caninam hanc appetitionem contra Gelliũ putent referendum. Sed cúrnam canina fames potis- H
[illegible] an quia insigniter famescunt canes?
[illegible] um scimus, quæ animalia continentiora esse ad cibi desiderium conuenit, hæc

A sua in aluo laxiores non habere sinus, sed anfractus & orbes plures. Laxitas enim intestini auiditatem auget cibi, rectitudo auiditatem accelerat. Quibusdam autem intestinum parte, qua ventri iungitur, laxius est: qua desinit arctius. Quamobrem canes vehementi nisu, nec sine cruciatu excernunt.

Cuiusmodi sit prouerbium , Aristogiton claudicat. Gloriæ adipiscendæ ratio. Quæ respublica optima.

Cap. X.

ARistogiton claudicat , ex historia in eos parœmiæ faciem habet, qui morbum assimulant , ne militiam vel id genus oneris publici quippiam cogantur subire , quod improbum est, & à ciuili honestéque educato viro alienissimum. Auctores sunt, fuisse Athenis Aristogitonem quendam sycophantam, frugis non satis probæ. Eius conciones nihil non Martium spirabant, & de bellicis rebus bellicum quodammodo canebant, adeo vt sic populum in discrimina sæpe maxima conijceret, quum alioqui mollis ipse foret, & nulli rei. Proinde quum die quadam delectum haberi audisset, simulata valitudine crus obligat , ac baculo innixus, velut grauiter vulneratus, se in publicum promit. Eum verò vbi è longinquo sic conspicatus est Phocion , hominis vafricia perspecta , & (quod aiunt) ex vultu Æthiopem agnoscens, vociferans (inquit) scribe Aristogitonem claudum & eundem improbum ac mendacem. Legimus porrò Aristogitonem hunc in vincula coniectum, damnatúmque ab Atheniensibus, oratum ad Phocionem misisse, ne grauaretur, paululum ad se visendum accedere : faciebat is quod petebatur. At eius facilitatem damnantibus amicis , quòd flagitiis adobrutum infamibus adire non abnueret, ac quodammodo alloquio subleuare, conantibúsque ab itinere iam instituto deterrere, καὶ ποῦ τις ἂν ἥδιον Ἀριστογείτονι λαλήσειεν , vbinam, inquit, iucundius quis Aristogitonem colloquio dignetur? Præterea ipsum hunc exagitat præclarè Agesilai cognomento Magni, apophthegma bracteatum, & omnium foribus appingendum, qui scitanti cuidam quónam pacto gloriam apud homines indipisceretur, Si dicas (inquit) optima, facias autem pulcherrima. Sed & Ambrosius, Fortis (inquit) viri est, non dissimulare, quum aliquid immineat, sed prætendere, ac tanquam explorare de specula quadam mentis, & cogitatione prouida rebus futuris obuiam ire. Quod verò ad Athenienses attinet, nimio plus sæpe oratoribus auscultantes, attendenda vehementer Chilonis sententia , cuius in Septem sapientum conuiuio meminit Plutarchus, qui rempublicam esse optimam statuit , quæ legibus quidem plurimum, rhetoribus autem minimè obtemperet. Sed hanc vix Lynceus inuenerit. Plato quidem diuinitus, sicuti vel eius calumniator haud est ausus inficiari : optimã esse ac haberi rempublicam sanxit, quæ non simplex, aut de tribus vna sit passim celebratis, verum ex omnibus cooriens concinnatáque, cui princeps adsit vnus, velut rex, & optimatum tamen potestas non desit & grauitas, sed nec popularem aspernetur auctoritatem. Nam qui vnum sanciendis legibus, ciuitatéque constituenda reipublicæ velut scopum sibi proponit ac seligit, nimirum is quæ in aliis agnoscuntur, commoda reiicit planè ac aspernatur, nec mala in ea sese ostentantia , quam cæteris prætulisse aduertitur, reclinat vllo modo aut eliminat. Quæ verò tanquam farrago consurgit ac conflatur ex pluribus, bona sibi nullo negotio seponit , mala vel tollit vel infringit: huius sententiæ meminit secundo Politicorum Aristoteles.

Ludere

Ludere domi suæ, quid sit. Cur ludo comparetur sapientia. Obiter de quinque pedum præscriptione

Cap. XI.

LVdendum vnicuique secundum animam viuenti domi suæ, quum audis, intellige sanctissimorum sententia cõmoneri te, abiuncta à rerum vanissimarum cura mente intima, obuersandum in sapientiæ cõtemplatione, quæ ludo commodissimè videtur comparari. Est enim in ea, oblectatio eximia, iucunditas inenarrabilis: quæ vt propria ex ludo petitur. Propterea Ecclesiastici vicesimoquarto, ore pronuntiatur sapientiç: Spiritus meus super mel dulcis. Ludus porrò extrinsecus nil aliud quærit, sed is propter se expetitur. Quod ipsum esse sapientiæ insitum, quis non videt? Delectamur vtique interdum eorum contemplatione, quæ appetimus, vel quæ agere instituimus. Cæterum voluptas huiusmodi extrinsecus adnexum habet aliquid, ad quod nitimur peruenire. Quòd si differatur, vel deficiat, cômes subsequitur afflictatio. Ideo comprobatur quod legimus Prouerbiorum quartodecimo, Risus dolori miscebitur. At ingenita sapientiæ speculationi amœnitas, omni Sirenum cantu dulcior longè suauiórque in seipsa oblectationis causam retinet, proinde nullis infestatur mœrorum incursibus, vt quç quod non adsit, expectet prorsus nihil. Vnde est illud Sapientiç octauo, Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tçdium conuictus illius, immóque sapientia illa inenarrabilis, & diuina delectationem sui iure ludo comparat, sicuti Prouerbiorũ octauo, Delectabar per singulos dies ludens coram eo, vt per diuersos dies diuersarum veritatum considerationes intelligantur. Verum & ad institutum nostrum illud egregiè aduocatur quod extat Ecclesiastici tricesimosecundo, Recurre prior in domum tuam, & illuc aduocare, & illic lude; & age conceptiones tuas. Habet id tanquam priuilegium quoddã sapientiæ studium, vt dum suum prosequitur opus, eo magis ipsa sufficiat sibi. In aliis equidem plurimorum indigemus auxilio, sed in sapientiç contemplatione tanto efficacior sentitur esse conatus, quanto ab aliis sequestrati amplius commoramur nobiscum. Quamobrem sapiens prçposita sententia ad se ipsum reuocat hominem, dum ait, Prçcurre prior in domum tuam: hoc est ad mentem tuam ab extrinsecis, studiosè & anxiè redi prius, quàm ab alio occupetur, cuius mox distrahatur cura. Inde est illud item, Intrans in domum meam conquiescam cum illa: cum sapientia videlicet. Verum, sicuti ad sapientiæ contemplationem illud pernecessarium exigitur in primis, vt mentem suam prçoccupet, quò domum illius contemplatione inferciat: ita nec illud negligendum, vt totus intentione adsit intus, nec diuersa rapiatur: & propterea dicitur, Et illuc aduocare: quod est, intentionem vniuersam illuc congrega. Sic enim interiore domo exinanita, omnino, homineque in eam congregato, alienis curis prorsum reiectis quid agendum subdit, Et illic lude, & age conceptiones tuas, per quas homini datum, veritatis assequi cognitionem. Nicolaus Theologus etiam addit, Bonum propositũ illic conceptum deducas ad effectus concinnitatem. Sed enim ex quo cœpimus in aliena oberrare prçdia, ceu sublata quinque pedum præscriptione in finibus regundis, ita enim cautum quandoque fuit ex duodecim tabularum legibus: Si quis in agro aliquid plantarit, quinque pedes à vicino abesto: si ficum vel oleã, pedes nouem abesto. Nam radicem protendunt hæ longius, nec citra nocumentum præsigne cæteris admouentur plantis, quod & succum absumant & humorem affundant plerunque noxium. Pergamus intrepidè indidem spicilegium facere vel applantare quæ in vicinia proserpendo radices agant.

Philosophiæ in partes quasi membra distributio. Simulacra duo proposita nobis ad veritatis diuinæ speculationem. Thesis quid, & thetica in Paradoxis, restituta lectione vera. Exconsules. Exquæstores qui sint, ac expatrity. Excuriati. Explantare. Exaniare. De Iustiniano nonnihil.

Cap. XII.

PHilosophiam tres continere partes, non ferè est qui nesciat dialecticen, quam disputatricem nonnulli Latino interpretamento dixerunt: logicen alij, hoc est rationalem, quç vim modúmque ratiocinationum, veríque & falsi iudicium assumpsit: ethicen, quam Cicero primus moralem videtur dixisse, ea viuendi modum prçscribit. Nam, vt scienter Themistius, in procœmio Physicæ auscultationis scribit, Quum duplex totius animç vis habeatur, appetendi vna, altera cognoscendi: id genus quod appetitum perficit, quod in irrationalitate totum & intellectu affectibus irrationalibus delegato positum constitutúmque est, Peripatetici actiuum nominauere, finémque eius particulæ statuerunt boni delectum atque indeptionem. Tertia verò theoretice est, siue contemplatiua, aut spectatiua: quæ sola verum in eo quod est & quod nõ est, scrutandum discutiendúmque proponit. Sed ea quoque trifariam distribuitur, in mathematicen, physicen, theologiam in quibus veritatis speculatio, quasi quibusdam gradibus ad summum conscendere deprehenditur. Prima enim, idest mathematica, visibiles rerum formas visibilium speculatur. Physice verò scrutatur inuisibiles rerũ visibilium causas. Tertia autem sola, hoc est theologia, quç diuinorum sciẽtia sancitur, dicitúrque metaphysice, ac prima philosophia, sicuti Auicenna docuit, nec tacet Themistius, inuisibiles contemplatur substantias, & inuisibilium substantiarum inuisibiles naturas. In iis est veluti progressio quçdam, & mentis profectus ad pernoscendum verum conscendentis. Per visibiles enim visibilium formas peruenitur ad inuisibiles visibiliũ causas assensus perstatur ad inuisibiles substãtias, & earũ dignoscendas naturas. Hçc est philosophiç summa, & veritatis perfectio. Nam contemplante animo nihil altius sublimiúsve esse potest. In hac mundi sapientes stulti facti sunt, quia solo naturali documento secundum elementa, & speciem mundi incedentes, éxemplariis gratiæ exuti cæcutierunt. In quibus etsi humilis erat species, manifestior tamen præstabatur veritatis demonstratio. Duo siquidem simulacra cæcis fuerunt mortalibus proposita: quod & libro secundo est à nobis commemoratum, in quibus hac rerum obuoluti caligine inuisibilia possent speculari: vnum naturç, gratiç alterum. Et simulacrum quidem naturæ, species est mundi huius. Gratiæ verò humanitas verbi, & in vtroq; monstratur Deus, sed in vtroque non intelligitur. Quoniam natura quidem specie sua artificem vtique nobis præsignificat, sed contemplantis oculos illuminare non potest. At enim Saluatoris humanitas & medicina fuit, vt cæci lumẽ reciperent, & doctrina pariter, vt videntes veritatẽ agnoscerent, lutum ex sputo fecit, & cæci oculos liuit, lauit & vidit, demum videnti, sed necdum cognoscenti ait, Ego sum qui loquor tecum, ipse est filius Dei. Prius itaque illuminauit, postea demonstrauit. Natura quidem demonstrare potuit, sed illuminare non potuit. Et mundus creatorem suum prædicauit, sed intelligentiam veritatis cordibus hominum minimè infudit: per naturæ igitur simulacra creator modò significabatur. In gratiæ verò simulacris Deus ostentabatur præsens, quia illa operatus est, vt intelligeretur esse. In istis verò operatus est, vt præsens agnosceretur. Hoc est theologiæ mundanæ discrimen ab ea quæ est, & diuina nuncupatur theologia.

possibile nanque est, inuisibilia nisi per visibilia demonstrari, proinde theologia omnis necessariò visibilibus vtitur demonstrationibus ad inuisibilium declarationem. Sciendum verò amplius, in hac philosophiæ mentione tam multa, thesim vti aliàs commeminimus, ex Aristotelis doctrina primo Ethicorũ nuncupari opinionem, ac ὑπόληψιν cuiuspiam ex iis qui celebre in philosophia nomen indepti sunt, mirabilem, &(vt Græci dicunt παράδοξον. Propterea hęreseos id genus auctorem nominatim subiici oportere, sancitum est. Sicuti an sit vnum, & id immobile, quod est, vt Parmenidi est visum, an non. Item sítne motus, an non: quod Zenoni arrisit. Hæc autem thetica dici valent, ac legendũ sic apud Ciceronẽ, paradoxo primo, vbi per inscitiã expũcta, vel interpellata synceriore dictione, hoc est ἀντιθετικῶν: legitur modò ἀττικά. Hinc aperitur illud itẽ Ciceronis ad Quintũ fratrem: Cicero (inquit) tuus nosterque summo studio est Pæonij sui rhetoris, hominis (opinor) valde exercitati ac boni. Sed nostrũ instituendi genus esse paulò eruditius, & θετικώτερον, non ignoras. Sunt tamen qui τεχνικώτερον malint legere. Sunt porrò grammaticis theses positurae seu distinctiones, quibus orationem interpungimus, gratia spiritus reficiendi. Sed & adoptio sic nuncupatur, vnde filij distinguuntur φύσει, idest natura & thesi. Sed erunt forsan, qui negotium facessere nobis pergant hoc nomine, ceu alta nimis ac recondita scrutemur anxiè. Vtcunque mihi ista vtique arriserint amplius, quàm enotasse, quod ex doctis quidam fecere, exconsulem, exquæstorem, expatritium dici eum, qui hisce dignitatibus perfunctus olim sit: quanquam vocabulis subagrestibus, sicuti apud Varronem Marcúmque Tullium excuriati leguntur exterminatique, qui curia & terminis exacti sunt. Explantare ac deplantare apud Columellam est ramos defringere. Exsaniare, velut saniem eximere, ac repurgare. Verum proba hæc receptaque, illa minus, quin paulò etiam insolentius lapidata quibusdam proscissaque. Etiam si apud Valerium libro tertio legitur, exconsul Crassus: quanquam sunt qui Ex consule, reponant. Expromittere quidem, ac expromissores apud Vlpianum, Pomponium Caiúmque comperi quandoque. Nam exquæstorem non reformidat Iustinianus, qui tamen ab quæstore non videtur, disparatus, quandò tamiam sic interpretantur. Cæterum creditur Iustinianus prorsum fuisse literarum expers: etenim Iustinus pater boues pauit, sed antea sues, mox materiarij fabri minister vilis. Iustinianum Sudas ex imperitia ἀναλφάβητον vocat. Fuit Iustinianus alter Constantini filius, quem ab resectis naribus ῥινότμητον vocant, meminit auctor Sudas.

Quibus gradibus diuina ad nos profluat illuminatio: rursúmque quibus ad Deum nostra refluat mens.

Cap. XIII.

POrrò quibus gradibus diuinæ illuminationis ad nos vsq; progressus fiat, rursum quibus mens nostra ad summę claritatis contemplationem reducatur, non est hac parte omittẽdum, quòd cælestis hierarchia Areopagitæ Dionysij doctioribus, perspicacísque ingenij viris scienter insinuat. Etenim diuinum lumen in angelicam primum descendit naturam, & ab ipsa mox reuelationibus & diuinis demonstrationibus, & mystica sacri eloquij narratione ad nostram vsque intelligentiam participationémque se transfũdit. At humana mens eisdem rursum gradibus ad superna conscẽdens sacra diuini eloquij inspectione, cælestia secreta, & eam quæ in angelis est diuinæ claritatis illuminationem perpendit, ex qua paulatim in inuisibilium

A agnitionem, succrescens, ad ipsum tandem diuini & summi luminis splendorem contemplandum conualescit. Vnum siquidem lumen ad multa se diuidit illuminanda, vt illuminata omnia ad vnius claritatis aspectum similitudinémque reformet. Claritas patris vnius emissione simplicis radij & illuminatione per cuncta se diffundit & penetrat vniuersa, quoniam vnam sapientiam pater genuit, per quam opera cuncta sua fecit. Verbum quippe patris lumẽ de lumine est, vnum verbum & radius vnus. Et ipsum verbum sa-

B pientia est, & ipsa sapientia lumen est procedens, quę vna de vno nata est, & propterea radius vnus à claritate vna, à quo illuminantur qui ad ipsum reformantur, vt luceant ex ipso & lux sint cum ipso, sicut ipse lux est. Et quum multa sint illuminata lumina, & variè dissimilitérque lucentia: vnum tamen (vt diximus) lumen est, illuminans illuminata omnia. Hæc contemplatio vera est, hæc item vera felicitas, quæ ambrosia & nectare animum alit, vt Plato inquit, hoc est diuina replet cognitione, ac inde voluptate perfun-

C dit fœcundissima inexplebiliter.

De felicitate duplici speculatiua & actiua, & vtra excellentior vita.

Cap. XIIII.

DE duplici felicitate alibi, quantum nostra paruitas tulit, disseruimus. Nunc placita beati Thomæ adnectemus,

D quæ prius tradita reddent tum locupletiora, tum verò illustriora quoque. In intellectu, inquit, speculatiuam cõsiderare vim possumus, cuius est finis veritatis cognitio, & practicam cuius est finis operatio. Et proinde duplex assignatur hominis felicitas: vna speculatiua, quæ est operatio ex virtute perfecta contemplatiuáque, quam sapientiam dicimus, altera verò practica, quæ hominis est perfectio, ex virtute actiua quæ vocatur prudentia. Est autem operatio quædam iuxta prudentiam, & speculatio ex sapientia

E hominis, quatenus id agit solus. Est & quædam prudentię operatio, & speculatio ciuitatis totius, Quam obrem in perpensionem venire actiua & speculatiua hominis felicitas potest iuxta seipsum: potest & ciuitatis vniuersæ. Forsitan verò expectet aliquis, id itẽ expendamus hac parte, Actiuáne vita præcellat contemplatiuam, an contra omnino sentiendum. Ego vero rationis huius examen reclinabo studiose, quando & idem doctor sanctus quæstionem sibi excutiendam desumpsit, dum septimum explicaret Politi-

F corum librum, speculationem commonens longè anteire. Et præterea ex iunioribus aliqui non neglexerunt. Nos tamen M. Tullij sententiam, velut conniuentes, transmisisse, haudquaquam è re literaria futurum, opinamur. Multi (inquit) & sunt & fuerunt qui eam quam dico, tranquillitatem expetentes, à negotiis publicis se remouerunt, ad otiúmque profugerunt. In his & nobilissimi philosophi, longéque principes, & quidam homines seueri & graues, nec

G populi, nec principum mores ferre potuerũt. Et mox paulò, facilior quidem & tutior & minus aliis grauis, aut molesta est otiosorum vita. Fructuosior autem hominum generi, & ad claritatem amplitudinémque aptior eorum, qui se ad rempublicam & ad magnas res gerendas accommodauerunt. Quapropter & his forsitan concedendum sit rempublicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ sese dediderunt: & iis qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore causa impediti à republica recesse-

H runt, quum eius administrandæ potestatem aliis laudémque concederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despicere se dicant, quæ plerique admirentur, imperia & magistratus, his non modò non laudi verumetiam vitio dandum puto. Augustini quoq; non

non negligẽda sententia, quæ parte ista vicẽ implebit auctarij. Siquidem illud enatrans propheticum, Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Duo (inquit) oculi sunt, mysticus acutior, moralis dulcior. Non est otio mancipatus, qui verbo Dei tantum studet. Nec maior est, qui extra operatur, quàm qui cognoscendæ veritatis studio incumbit. Ipsa item sapientia maximum est opus. Et antefertur Maria quæ audiebat Marthæ operanti.

Cur ore emissus lente spiritus calidus sit, aliter verò frigidus.

Caput XV.

Anaximenem philosophiæ veterem sectatorem, proditum memoriæ est, ita de calore, déque frigore sanxisse, ceu hęc substantiæ haudquaquam insint, sed affectiones censeri communes debeant materiæ accedentes euariationis commutationisve ratione. Addensatum siquidem constipatúmque arctius esse autumat frigidum, rarum autem ac molle laxiúsque calidum, vnde non absurdè colligi, nos calida quandoque efflare, quandoque & frigida: quippe calescere oris flatum laxis labris molliter emissum, raritatis ratione, ac cõpressis, ob densitatem frigidum euadere, ac sentiri. Id verò inscitè admodum, nimísque imprudenter dici, coarguit summus id genus rerum æstimator Meteororum secundo Aristoteles, quòd lentius disclusis labris si efflemus, spiritus caloris intimi proferat qualitatem: si verò tantum non cohærentibus, ac vehementia quadam difflatio longius sese prompserit, agitari tunc, propellíque aerem, qui ante os sit, quem esse frigidum, quia sit multis, iisdémque frigidis vaporibus refertus, inficiabitur nemo. Proinde calfactionem esse ex nobis, at frigefactionem ex aeris extimi vi simul cum flatu incidente.

Quid sit primò frigidum, aérne, an aqua, an etiam terra. Cnephas, & nephos vnde. Oleum cur diaphanum, & in primis leue. An chaos legi rectè possit in Euangelio Lucæ. Chaon quid. De Stygis aqua. Itẽ quid Latype. Chaos. Ades. Herebus.

Cap. XVI.

Quódnam ex elementis principem frigiditatis locum habeat, non paruæ fuit apud veteres quæstionis: siquidẽ aeri contribuit hoc Stoicorum disciplina: Empedocles verò & Straton, aquæ. Nec defuerint, qui frigoris substantiam, terræ attributam velint. Stoicæ sectæ rationes ferè sunt hæ: quoniam sit ignis lucidus simul & calidus, consequens videri, vt illi obiecta natura tum frigida sit, tum obscura. Vt enim lucido sese opponit tenebrosum, sic & calido frigidum. Etenim sicuti visum confundit obscuritas, eodem modo & tactum frigus. Calor verò tangentis sensum diffundit, vti videntis lumen. Proinde quod in natura principem tenebrarum vendicat locum, idem & frigiditatis vendicabit. Esse verò aerem huiusmodi, ne poetas quidẽ latuisse videtur: quippe aeris nominis tenebras intelligi debere, sicuti ex eo liquet planè,

ἀὴρ γὰρ παρὰ νηυσὶ βαθὺς ἦν,

Aer verò assidebat nauibus profundus. Et rursum alibi ad hanc sententiam, Aerem quidẽ dissipauit & nebulam discussit. Porrò cnephas aerem dixere luminis expertem velut κενὸν φάους, idest luce vacuum & ab eadẽ claritatis priuatione νέφος, i. constipatiorẽ aeris partem, nubilosamque. Denique, quod colorem nescit, nec visum admittit, Ades dicitur, διὰ τὸ ἀειδὲς, & Acheron, διὰ τὸ ἄχεως οἰ. Sed & eundem Tartari nomine intelligi voluere de frigiditatis ratione: quod ex carmine Hesiodico liquere in primis possit, ταρτάρον

A ἠερόεντα. Nam & qui non citra tremorem obriguerit, dicitur ταρταρίζειν. Astipulatur & corruptionis ratio, quæ creditur transmutatio quædam in contrarium. Ignis verò mortem esse aeris colligũt generationẽ. Quid, quod concretio est quidem aquæ affectio, sed aeris opus, quippe suapte natura fusilis aqua est, & congelationis nescia. Cæterum aeriæ frigiditatis vi contrahitur constipatúrque. Vt verò altissimũ quodque flumen est, ita maximè concretionis ferè expers visitur, aeris vi penetrare altitudinis ima nequeunte. Hac verò parte obiter impingenda protinus Aristotelis sententia est ex secundo Generationis & corru-

B ptionis, Ignis (inquit) est calidus & siccus, aer calidus & humidus, aqua frigida & humida, terra frigida & sicca. Sciendum tamen, singula corpora singulis qualitatibus præcipuè reddi insignia, & terram quidem siccitate, potius quã frigore: aquã frigere magis, quã humore: aerẽ humore, quàm calore: ignẽ calore amplius, quàm siccitate. Quod Sophoclis quoque interpres annotauit. Et mox Aristoteles, Vbi aquæ corrũpitur frigidum, ignis autẽ siccũ aer fiet. Si verò ignis calidum, aeris autem humidũ, terra consurget. Quod

C si aeris calidum, terræ autem siccum transmutetur, aqua erit. At quando aeris humecta vis, terræ autem frigiditas, ignis emicabit. Hæc addita interim à me sunt propter sciolos, qui cum indocti sint, & pauca respectent, facilè (vt inquit philosophus) idem priore eiusdem lucubrationis libro, annuntiant, quod est nil acrius perpendentes sententiam proferũt. Sed ad institutum redeo. At Empedocles aqueæ naturæ frigoris principem ascribens locum, eodem fermè ratiocinij calle incedit, nigrorem & frigus eiusdem esse

D substantiæ coniectans Sicuti eiusdẽ est lumen, & calor, quod verò non aeris nigredo sit genuina, sed aquę, adiicere calculum putet sensus potestatem. Nil enim prorsum, vt simpliciter dicamus, aeris vi nigrescere. Omnia verò aquæ natura eiusmodi euadere: quòd manifesto deprehendas, albissimis in aquam cõiectis linteis, quæ nigrorem madefacta contrahunt, qui & perseuerat, donec caloris vi humor euaporarit vniuersus, aut ratione quauis expressus euanuerit. Eadem & terra consequitur affectio, vbi immaduerit

E imbre. Quo verò profundior aqua est, eo & plus sibi vendicat obscuritatis, proxima quæque aere illustrante. Ex humoribus autem cæteris oleum præcipuè diaphanum est, quod aeris prouenit admixtione multa, argumento esse leuitatem, qua omnibus supernatet. Facere creditur, & in mari tranquillitatem fluctibus inspersum: non leuoris ratione lubricitatísve ventis dilabentibus, sicuti censuit Aristoteles, sed quia disgregat humorem, ac distinguit aeris potentia. Quin

F & à spongotheris effusum ore oleum in imo maris luminis aliquid præstat. Sed nec frigoris ratione aquam aer vicerit. Siquidem oleum item ex humectis omnibus plurimum habens aeris haudquaquam frigidum est, & mollissimè concrescit. Quod verò de corruptione dicatur, haudquaquam veritati congruere. Neque enim in contrarium, sed à contrario corruptionem fieri, velut ignis in aerem ab aqua. Propterea Æschylus, etiam si tragicè, Verè tamen, inquit, παῦε δ' ὕδωρ, δ' ἴκλω πυρός. Qua ratione aduersum flumi-

G ni Vulcanum physicè in pugna Homerus confingit; & Archilochus non ineptè de ea, quæ cõtraria sentiret per fraudem: Altera, inquit, manu aquam ferebat, ignem verò altera. Et apud Persas supplicationis genus efficax maximè censebatur, si interminaretur supplex, vbi excidisset voto, in profluentem se immissurum ignem. Aeris autem vi concrescere aquam astrui ineptissimè & à ratione procul, quando aer ipse non vtique concrescat. Neque enim nebulas aut nubes esse concretiones sed crassitudinem humecti aeris

H & vaporosi. Adiuuant institutum cacumina montiũ eò altitudinis prouecta, vt nusquam ibi nubes, non nebula, non rosida visatur humectatio. Quod indicio est, humectam vim & frigidam aliũde aeri permisce-

ri. Quod verò ima prǽaltorum fluminum gelu non contrahintur, ratio est, superficie siquidem concreta, exhalationibus meandi in superna, libertas intercipitur, at illæ occlusæ reiectæque inferiora calefaciunt. Quam rem comprobat amplius, regelatis aquis, copiosior sese promens exhalatio. Sed & eodem modo corpora animantium hyemali sydere coniectantur calidiora. Illud quoque non inefficax indicium, frigoris principem locũ esse in aqua, non in aere, quòd rigoris atrocitate inania vasa non ferè dissiliunt. At humoris plena multa, non figlini operis modo, sed ænea quoque. Adde proprietates aquæ multas igni prorsum aduersas. Ante omnia caliditati sese obiectat frigiditas, siccitati humecta vis, mox & grauitas leuitati, omninóque distinguendi ac separandi potestas inest igni: aquæ verò ferruminandi (vt sic dicã) adglutinandique ac continendi potentia, ex humectandi facultate concretionem præstans. Cæterum suppetunt & pleráque, quibus astrui terræ valeat frigus: etenim sicuti est ignis claritate illustris, ita omnium obscurissima est terra, ac lumina prorsum vacua. Aer quippe in luminis venit participatum, à sole dum luce oppletur, quam & per vniuersa diffundit. Terra verò sola claritatis expers, solis radiis & lunæ perseuerat impenetrabilis, teporem admittens quidem, at luminis vim haudquaquam ob densiorem soliditatem: nam & eius intima, chaos nuncupamus & Aden Erebumque. Quo argumento rectè opinati forsan plerique fuerint, Lucæ sextodecimo scribi, Et in his omnibus inter nos & vos, chaos magnum firmatum est. Etiam si minus me fallit, Græcè ita circumferri χάσμα μέγα ἐστήρικται: quod chasma indicat magnum esse obfirmatum. Signat verbum id secretionem hiatúmque: vnde Aristoteli terræmotus chasmatiæ, vbi sidit terra, hiatque. Sunt qui chaos putent, quod cælum inter ac terram est, inane, παρὰ τὸ χάσκειν. Chaon verò idest χαόν, Lacedæmonij bonum dicunt. Vtitur eo verbo vel Theocritus, sed ita vt generosum etiam indicet, aut vetus. Noctem porrò è terra genitam fabulantur poetæ, quam densitati corporis sese soli obiectantis ascribit mathematica disciplina. Eodem item obscuritatis argumento videntur carminum conditores γῆν μέλαιναν passim nuncupare, idest terram nigram. Cæterum, ratio hæc parum fortè probarit, quod intenditur, quoniam lucidorum pleraque agnoscimus frigida. Et obscuris quandoque caliditatis inest multum. At illæ frigoris cognatæ sunt potestates, grauitas, stabilitas, densitas, immutabilitas. Ex quibus aeri nil inest omnino, terræ autẽ adsunt, quàm aquæ magis multo. Quòd si humecti est, emollire: nam quod præcipuè humet, mollissimum est. Si item frigentis est, concretionem inducere, necessariò consequi videtur, frigidissimum esse, quod sit maximè cócretum, cuiusmodi terra est. Quod verò natura frigidissimum est, idem & frigidũ primò est. Itaque primò & natura frigidum, terra est. Id verò & sensui obuium est: siquidem lutum est aqua frigidius: & terræ iniectu præcipuè ignis restinguitur: nam & ærarij ignito & liquescenti ferro marmor inspergunt, ac latypen, idest friatos lateres fluori reprimendo, ac ita quadãtenus refrigerantes. Sed & athletarum corporibus iniectus puluis frigefacit, & sudores restinguit. Quoniam verò calore prorsum extrito, frigoris vi saxa videntur concreta, vnde & pagi Græco dicuntur sermone, hinc per saxa delabentes aquæ, atque è montibus defluæ in primis frigere animaduertuntur. Sicuti, quam Stygis aquam vocãt, comprobat, euidẽtissimè, cui ex petra profluenti insignis inest frigiditas, dissilictibus vasis omnibus, asini modò vngula excepta, aut mulæ, sicuti alij prodidere, ni menda sunt Græcorum exemplaria. Certè in libro περὶ τοῦ ψυχροῦ Plutarchus de asini vngula intellexit, quod facit in historiis item Ioannes Monachus in Alexandri mentione. At libro tricesimo Plinius, mularũ vngulis cótineri modò Stygis aquã prodit. Facilis lapsus: nam Græcè ὄνος, asinus est, mulus autem vel mula, ἡμίονος. Aut vtrunq; est, aut forsan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus, ὄνου χηλῇ dicit: quanquã interpres, equi vngulam reddiderit. Porrò vt profundus maximè puteus quisque est, ita frigidam in primis aquam reddit. Quippe cui minimè extrimus promisceatur aer. Denique terra aut nunquam aut vix peruritur, aere inflammato sæpius, ac fulgurante.

An seruitus sit præter naturam. Quot modis serui fiant. Vulcani & Dædali tripodes. Veneris statua mobilis. De duplici in nobis principatu, déque Asiaticorum seruilibus ingeniis, & Persica seruitute, ac Iuliano imperatore.

Cap. XVII.

Seruitus ex iis esse videtur, quæ præter naturam sunt. Ita enim sancit Imperator, & præterea iureconsultus Pomponius, digestis De verborum & rerum significatione, ac Florentinus digestis De statu hominum, Seruitus est constitutio Iuris gentium, qua quis domino alieno contra naturam subiicitur. Serui autem (inquit idem) ex eo appellati, quòd captiuos vẽdi, imperatores iuberent, ac per hoc seruare, nec occidere: qui & mancipia dicuntur, eo quòd ab hostibus manu caperentur. Seruos porrò aut nasci tradunt, aut fieri. Et nasci quidem ex ancillis nostris: fieri autem iure gentiũ, hoc est ex captiuitate, aut iure ciuili, quum homo liber maior viginti annis ad pretium participandum sese venundari passus est. At Syracusis seruilem scientiam quidam edocebat, pueros mercede instituens, vt coquinariam scirent, vel id genus famulatum alium. Ad hoc pertinet magnopere Ambrosij præclara sententia: Manebat, inquit, ante vini inuentionem omnibus inconcussa libertas, nemo sciebat à consorte naturæ suæ obsequia seruitutis exigere. Non esset hodie seruitus, si ebrietas non fuisset. Verum enimuero Aristotelis super his placita obseruanda amplius ex Politicorum primo τοῖς δὲ παρὰ φύσιν δοκεῖ τὸ δεσπόζειν, νόμῳ γὰρ τὸν μὲν δοῦλον εἶναι, τὸν δ' ἐλεύθερον, φύσει δ' οὐδὲν διαφέρειν, διόπερ οὐδὲ δίκαιον, βίαιον γάρ. Videtur (inquit) nonnullis esse dominatio præter naturam, lege nanque institutum, vt serui habeantur aliqui, liberi autem alij: at natura nullum prorsus esse discrimen. Proinde nec esse iustum quidem, quando non abest violentia. At enim quum sine necessariis impossibile sit viuere, & bene viuere. Nam & in artibus necessarium est, propria subesse instrumenta, si opus modò cõfici debeat. Equidẽ in re familiari idẽ cótingere, in confesso est. At τῶν ὀργάνων τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δὲ ἔμψυχα, instrumẽtorũ hæc quidẽ sunt animata, alia verò inanimata. Seruus autẽ quẽ possidemus, est quid animatũ, & tãquam instrumẽtum super instrumẽta alia. Quòd si organa possent vel solo domini nutu, vel per se præsentientia, opus suum exsequi: sicuti de statuis Dædali aut Vulcani tripodibus fertur, quos cecinit Poeta, sponte sua diuinum prodiisse in certamen. Nam & mobilem Veneris statuam ab eodem structam Dædalo scimus, infuso quod ἄργυρον χυτὸν vocant, id est argentum viuum: sic & pectines pecterent, ac plectra pulsarent: nec architecti sanè ministris, nec seruis domini indigerent. Qui verò sui ipsius non est secundum naturam, nec regi potest nisi ab alio, hic natura est seruus. Nam genita pleraque distinguuntur statim, alia quidem vt imperent, alia verò vt pareant. Quin & in his, quæ vitæ expertia sunt, imperium quoddam reperias, vt in harmonia: siue quia semper in vocibus, quæ consonant, vox aliqua prædominatur, iuxta quã vniuersa diiudicatur harmonia: siue malis harmoniam elemẽtorum in corpore mixto ra-

to rationem accipere, in quo vnum aliquod semper A prædominatur. Verum enimuero animal ipsum ex anima primum constat & corpore,

ὧν τὸ μὲν ἄρχειν ἐστὶ φύσει, τὸ δ' ἄρχόμενον.

idest, quorum alterum vi quadam naturali imperat, paret verò alterum. Cæterum considerare naturam oportet, non in corruptis vtique, hæc quippe à naturali recesserunt serie: ideóque nil officit, si minus id comperiatur verum in omnibus, sed in iis quæ iuxta naturam se habent amplius. Perspiciemus autem in animali imperium primò dominicum, mox & ciuile. Nam animus quidem in corpus despoticum exercet principatum: propterea significantius dixit nobilis historicus, Animi imperio, corporis seruitio magis vtimur. Mens verò in appetitum profert politicum, id est ciuilem regiúmque. Diuersitatis verò huius inde promi ratio potest, quoniam moueri nequit corpus, ni motus initia sortiatur ab anima, & ideo ei subiicitur prorsum. At appetendi facultas moueri non à ratione solum potest, verum & à sensu, proinde non omnino rationi obnoxia est. Quamobrem quisquis tãtum cæteros præcellit, quantum anima corpus, & bestiam homo, hic videtur ad imperandum natus Nam & Solomon scribit, Stultum sapienti seruiturum. At quorumcunque est opus in corporis vsu, hi sunt natura serui. Itaque naturæ vi, alia quidem corporum robusta visuntur ad necessarios vsus: alia verò recta & inutilia ad operationum id genus, verum ad ciuilem vitam peraccommoda, etiam si diuersum eueniat quandoque. Ex iis verò arbitror profluxisse rationibus, vt mira in hac parte gentium visatur diuersitas, aliis imperia germinantibus, aliis iugum seruitutis excutere nesciis, quanquam (quod aiunt) Tyrrhenis sæpe vinculis onerosius molestiúsque. Nam Agesilaus Lacedæmoniorum imperator & rex, qui in Asia multa ædidit præclara facinora, vtriusque linguæ certatim auctoribus concelebrata, vt accepimus, dicere consueuerat, τοὺς τὴν ἀσίαν κατοικοῦντας ἐλευθέρους μὲν κακοὺς εἶναι, δούλους δ' ἀγαθούς. hoc est, eos qui Asiã incolerent, esse liberos quidem malos, seruos autem bonos. Et, ne quid sciens prætercam, quod in classicis mihi sit auctoribus compertum, lego Callicratidam eorundem Lacedæmoniorum nauarchum, quũ interrogaretur, cuiusmodi ei viderentur Iones, respõdisse, Liberos vtique malos, at frugi seruos. Persicam seruitutem, vt nimiam, libro De beneficiis secundo, taxasse videtur Seneca: Homo (inquit) natus in hoc, vt mores liberæ ciuitatis persica seruitute mutaret. In Germanicis bellis Iulianum imperatorem lacessentes militum plerique Asianum subinde Græculum appellabant, & specie sapientiæ stolidum. Obiter verò id adiecisse, nullum fuerit dispendium operæ: hunc esse Iulianum, quem adulandi professores ab hirsutie Capellam nuncupabant apud Constantium Cæsarem, & loquacem talpam, & simiam purpuratã, & literatorem Græcum. Nec mirum, inuidiæ siquidẽ gloria semper obiecta. Nam Æmylianum Scipionem eatenus maleuolorum incessebant voculæ, vt somniculosum dicerent, ac prædicarent.

Seruorum species esse plures. Banausi qui dicantur. Ergasterium. Ligna ergasima, causima, cocta, acapna, erepsima. Coctilia taberna, coactiliaria, coactilia, cathedraria. Axylõ quid. Amurca. Amorgæ. Amorginæ vestes. Amorgis. Erepsimon. Xylofis. Diaxyla. Dialectica. Diaporphyra. Xyla. Thetes. Thessæ. Peneste. Cillycirij. Arotræ. Encyclyqui sint, & in ordinem redacti Athenarum ordines quatuor.

Cap. XVIII.

CÆterum varias esse seruorum species, ex electissimis compertum nobis auctoribus est: sed (inquit Seneca) sibi seruire, grauissima seruitus est, quam tamen discutere facilè est, si desieris multa reposcere, si desieris tibi ferre mercedem, aliàs assidua est & ineluctabilis, per diem & noctem æqualiter premens sine interuallo, sine commeatu. Ex aliis verò sunt, qui χειρῶναξ, hoc est manuales vocantur, hi sunt vel nominis argumento, qui manuum opera viuunt. Vnde & chirurgi nuncupantur. Nam hedræi dicuntur, quasi sedentarij. In quibus recẽseas & banausos, i. manuũ opera vtentes: quorũ officinæ dicuntur ergasteria in Canonicis decretis, ab ἐργάζεσθαι. Vnde & ergasima ligna, quibus in B operibus vtuntur materiarij. Nam causima, sunt igni destinata: inter quæ cocta recensueris, ne fumum faciant: quæ etiam acapna dici valent. Quanquam apud Galenum eo nomine, ligna omnino arida intelligũt eruditi. Coctilitia fortè taberna hinc dicitur Iulio Capitolino in Pertinace: Pater, inquit, eius coctilitiã tabernam in Liguria exercuerat. Sed paulò antè materiarum fuisse negotiatorem tradit Pertinacen. Sũt codices, qui coactiliariam præferunt tabernam: ceu Pertinacis pater, coactor fuerit. Nisi quòd Vlpiano C De auro & argento legato, quod eruditis est adnotatum, coactilia dicũtur inuolucra omnia vestibus vinciendis obuoluendísque: sicuti subselliorum integumenta, Florentinus cathedraria nuncupauit. Cremia ligna, Columellæ sunt tenuia, Phrygia Græcis. Habẽtur & ligna erepsima, tectis concinna: quæ ξύλωσιν dixit Thucydides. Axylon ὕλην, apud Homerum interpretãtur polyxylon peritiores, κατ' στέρησιν τοῦ ξυλίσασθαι, vt in quam lignatum nemo perrexerit. Diaxyla intelliguntur, quæ intus probiore sunt materia, solidioréque, velut in medio lignea prorsum. Nam & dialeu- D cum Plinius medio candidum interpretatur, sic & diaporphyra per medium purpurea accipimus. Adnotatum Iureconsultis est xyla, idest ligna, dici Græcis naues lignis è paludibus subuectandis destinatas. Nam xylophagia Hieronymus interpretatur vermes albos, obesos, qui nigello sint capite, ac è lignorum nascantur carie. Sed & nomine eodem censetur mõs Eubœæ Caphareus, quod Lycophronis interpres scribit. Est tamen erepsimon herba quoque & planta E infructuosa. Erepsima item ornamentis apta nuncupari possent. Sciendum autem, amurcę liquore macerata ligna prorsum ardere citra fumi molestiam. Amurcam verò dicunt amorgẽn Græci: quanquam & vini fæculentiam appellatione eadẽ intelligunt quãdoque: sed & herbam purpuream vestibus inficiendis, quæ inde dicantur amorgine. Quanquam & prætenuis harundineæ paniculæ portio dicitur amorgis. Sed redeo vnde sum digressus. Banausi, sordidi habẽtur artifices, quósque ab honoribus seclusere plerique, prius quàm principatum vel inscita & pullata F plebecula cœpisset affectare. Etiam si seruile nomen illis propriè competit, qui vnius sunt mãcipati seruitio. Qui verò publicitus id agunt, banausi rectè nuncupantur, ac etiam θῆτες, hoc est mercenarij. Quamuis non me fallat, Dionysium scribere, ab Atheniensibus clientes dici thetas, à seruitute: sicuti à Thessalis penestas, de paupertatis ratione: & si initio menestæ videntur nuncupati, quod καταμένειν immanere signat: quoniã pactã cum Thessalis seruarint, quibus se G in seruitutẽ addixerãt, ne educerẽtur ex regione aut perimerẽtur. Hos etiã, latrias vocat Euripides. Apollonij interpres auctor est, Athenieẽses itẽ thessas vocare tenuioris fortunæ mulieres, quòd mercede seruirẽt, hoc est διὰ τὸ θητεύειν ἐπὶ μισθῷ: formatur autem (inquit) ratione eadẽ à θὴς θῆσσα, sicuti à κρὴς κρῆσσα. Iulius quoq; Pollux ita scribit: Pelatæ ac thetes, liberorũ quidẽ nomina sunt, sed qui ob vnũ inopię nomẽ tamen seruiant: quemadmodum in Creta cillicyrij & arotræ apud Syracusanos. Thericus ordo Athenis erat quartus, census ratione: nam principe loco fuere H pentacosiomedimni ab medimnis quingentis: velut quingenimedimni, qui necessitate vrgente, talentum pẽdebant, idest aureos sexcentos, alias tributi expertes erant Athenienses, vt indicat Thucydides. Dice-

bantur autem sic, quòd tot terræ metra, id est mensuras ararent. Secundi ordinis habebantur ἱππεῖς, id est equites, quoniam alere equos possent: hi metra arabant trecenta, semitalentum pendebant. Zeugitæ metra colebant ducenta, ab equis dicti iugalibus, minas hi decem conferebant. Theticorum postremus erat locus, qui opifices intelliguntur, ab gerẽdis magistratibus semoti & tributorum exsortes. Aristoteles in Politicis famulatus quosdam encyclios vocat. Nos quoque (inquit) ministris illis plurimum irascimur, quibus maximè vtitur περὶ τὰς διακονίας τὰς ἐγκυκλίους. Circulares famulatus Latinè possumus nuncupare. Encyclia verò, spectacula dicuntur à Philostrato in Adriano: Ea (inquit) vt plurimum sunt ὀρχιστῶν. Encyclius item homo à Græcis appellari videtur, quẽ in ordinem redactum dicere Latini consueuere. In ordinem redacti, inquit Priscianus libro decimooctauo dicuntur, qui contemptui sunt, inter viles numerati, & abiectos: id quod & T. Liuius comprobare videtur: Tribuni plebis (inquit) in ordinem redacti, pro contemptissimis habiti sunt. Eruditè quoque illud dicere consueuimus, Encyclion tibi est, in iis aberrare quod est promptum, familiare, vniuersale. Eunapius de Carino, ἀλλ' ἦν ἐγκύκλιον αὐτῷ, καὶ περὶ χεῖρον τὸ τὰ τοιαῦτα ἁμαρτάνειν. Dicimus & encyclion, pensionem pro annua. Est & encyclõ genus vestis quoddam: vnde & pherencyclon. Nam encyclera, machina fuerat lignea, subiectis rotis. De encyclia verò doctrina, Quintiliano, Plinio, cæteris, notius est, quam vt ingeri à me quicquam hic arbitrer oportere. Mancipia venalia & vsualia legimus apud Martianum iureconsultum.

De Cretensium seruis, & Spartanorum Helotis. Inibi quid cryptia. De seruis item sale commutatis. Qui dicatur propriè δοῦλος, & qui œcetes. Quid tityrus, tatyras. Ministri publici. De epharmiotis, seu amphamiotis. Mnœa seruitus quæ sit. Mariãdyni, chrysoneti, chrysendeta. Muscæ quas dicunt helios. ἕλη quid vocent Græci. Asparagus helius cur. Latris. Atmenus Scythæ ministri, siue toxotæ.

Cap. XIX.

Cretensium seruos, sicuti aliàs commeminisse nos arbitror, legimus appellari consuesse epharmiotas: quibus, vt auctor in Politicis Aristoteles est, cætera permittebant omnia, gymnasiis modò interdicentes & armorum possessione. Quanquam fuere & qui nuncuparentur Mnœus cœtus, quos item Cretensibus seruiuisse, prodit historia. Sed eorum fermè illa conditio fuit, quæ Mariandynorum, qui à Milesiis subacti, in contemptum diuendebantur. Horum etiam, sed perobscurè, meminit Plato libro De legibus sexto. Etiam si fuerant & Mariandynorum doryphori, leniendæ seruilis asperitatis gratia nomine accersito: de quibus Pollux, & nos infrà auctores habemus: & in secundo Rerum Cretensium Sosicrates prodit, publicam seruitutem in Creta dici mnœam, sicuti priuatos vocant amphamiotas, qui iure belli in seruitutem recidissent, quamuis indigenæ forent. In agris versabantur hi, sicut in ciuitate chrysoneti. At chrysendeta Martiali, lances sunt auro litæ. Plutarchus verò Lucullo datum ab Ptolemæo scribit, smaragdum χρυσένδετον, id est auro ligatum, in quo illius viseretur insculpta imago. Tria seruorum genera adnotasse Aristoteles videtur, vbi ait, At multo magis putandum est, fore illos graues & insolentes, quàm illas quæ apud quosdam sunt εἱλωτείας τε καὶ πενεστείας καὶ δουλείας, hoc est helotias, penestias, dulias. De penestis iam diximus. Helotæ verò dicebantur Lacedæmoniorum

A serui ducto nomine (vt scribit Thucydidis interpres) à Laconiæ ciuitate, quam Helos vocant, cuius etiam meminit Homerus,

καὶ πτελεὸν καὶ ἕλος καὶ δώριον.

nomen habet: quia est ἐν ἕλει, hoc est in palude. Ciues nuncupantur Helotes, item Helei & Heleatæ, regio Helotia. Proditum memoriæ est, finitimos cunctos, licet Spartanis subiectos, paribus tamen legibus ac iure vixisse in ciuitatis societatem accitos communionémque magistratuum, eósque Helotas nuncupatos. Ceterum Agin Eurysthenis filium ius illud dignitatum æquabile ademisse, ac iniunxisse, vt Spar-
B tæ tributa conferrent: & reliquos quidem paruisse: Heleos autem, qui Helos habitarent, defecisse, Ipsos inde vi & armis superatos, in seruitutẽ damnatos perpetuam, certis quoque dominis eorum conditionibus iniunctis, vt nullo pacto liceret aut libertate donare, aut extra fines venum mittere. Hinc omnibus ferè celebratum Heloticum bellum, & seruitus Helotica originem traxere. Hosce Liuius castellanos fuisse antiquitus dicit, agreste genus: qui & ante paulo castellanos agrestes nominarat. In Rhetorico lexi-
C co inueni, genus quoddam muscarum dici helios, fortè sic in paludibus obuersantes intelligas: eas verò vocant ἕλη. Sunt qui ἕλη interpretentur stirpibus loca obsita, cuius sunt modi sepes, atque item fluuiorũ ripæ, ac omnino loca vliginosius madentia. Vnde asparagum syluestrem ἕλειον subinde appellauit Paulus Ægineta. In collectaneis Rerum rusticarum apud Græcos libro secundo, Helium dici vinum comperi ἐν τοῖς ἕλεσι γιγνόμενον. Scribit Herodianus, helotas quoque appellari satyros, qui sint apud Tænarum. Erant
D verò Helotæ publici quodammodo Lacedæmoniorum serui, quibus habitacula quædam præscripserãt, & ministeria certa. Auctores sunt, Helotas agrum solitos colere, antiquitúsq; institutos retulisse reditus, ac execrabile habitum, si quis plus mercedis à quo quam exegisset. Inuulgatum & illud à conditoribus scio: Spartæ liberum, maximè liberum esse, seruum etiam seruum in primis, id est τὸν ἐλεύθερον μάλιστα ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν δοῦλον μάλιστα δοῦλον. Quod in Pannonia, siue (vt nunc loquuntur) Hungaria, obseruari in
E primis accipio, vulgato inter eos adagio, non rectè dici seruitutem, nisi in Pannonia: adeo, vt astruant id quoque posse vbi gentium peraccommodè seruire, qui alicui eorum hominum fuerit illis in locis famulatus. Sed vt ad Spartanos redeam, inde erat execrabile facinus Cryptiæ, id est τῆς κρυπτείας. Seruitutis Helotiæ meminit sexto Legum Plato: quam ducit dubitationem facere maximam, contentionémque, quum aliis bene, aliis contrà videatur instituta. Omnino
F execrabiles Spartanis serui fuere, manifestum id cryptia facit, cuius modò meminimus, quamque Lycurgo contribuit Aristoteles, negat Plutarchus. Ei verò à latitando inditum nomen. Siquidem qui iunioribus præfecti erant, ex iis qui præstare prudentia viderentur, in regionem alium aliò emittebãt, gladios modò secum, & necessaria alimenta exportantes. Illi verò, quàm poterant occultè sese interdiu abdebãt, noctu verò prodeuntes, quotquot ex seruis adepti forent, contrucidabant. Quod in Peloponnesiaca hi-
G storia Thucydides significat. Scribit Plutarchus in Aristide, Ephoros quandoque Spartanorum quinque millia aduersus externos (sic enim Persas appellabant) emisisse, quorum vnusquisque septem secum Helotas traheret. Mox inoleuit quandoque, vt mercatores salis vim magnam in mediterranea subuectantes, à barbaris plerunque gentibus, eo nomine mancipia reciperent. Thracum verò populis peculiare fuit in primis, sale mancipia commutare, quæ inde περὶ ἁλὸς ἠγορασμένα dicebantur, id est sale coempta comparatáve. Addit Eustathius nũcupari quoq;
H ἁλώνητα δουλάρια, quæ intelligit εὔωνα, id est empta vili. Lemnij etiam vino mancipia sibi quærebant. Seruis autem argento comparatis primum vsos esse Chios,

Græci

Græci produnt. Hinc genere quodam, proprij, venales dicimus nouitios: nam vænalitij, venditores sunt Ciceroni. Inter administros verò publicos, qui inconcinnè quippiam agentes vel dicentes comprimerent, fuere qui dicebantur Scythæ & Toxotę ac Peusinij. Apud Romanos pergentibus in prouincias magistratibus præministrabant seruorum vice, qui dicebantur Brutiani, tanquam in scenicis fabulis lorarij nuncupati, & quos iussi erant, vinciebant, conuerberantes quoque. De Brutiis verò populis ratio propagata nominis est. Est seruitutis imago quædam, vbi quis principis alicuius ligium se hominem facit, ac in illius verba iurat. Dicitur ligius, quia illum princeps pollices eius suis ligans, fidei imperiisque suis vincit, ac obnoxium facit. Iureconsulti recentiores inter genera feudorum, quæ à fide augurantur dici, ligium habent. In quibusdam in Theocritum enarratiunculis obseruaui, quod ad ea quæ ex Aristotele paulò antè protulimus, facit quadantenus. δοῦλος (inquit is, quisquis auctor fuit) & οἰκέτης differunt, vti in secundo De concordia prodit Chrysippus: nam est οἰκέτης, qui etiamnum seruitutem seruit. δοῦλος autem, ἀπελεύθερον indicat, idest libertum & in vniuersum ministrum quemlibet, ac etiam subditum, vt prodit Ammonius. Latris, testimonio eiusdem, vocat, qui bellica necessitate ad seruitutẽ recidit. Atmenus, & seruum indicat & subditum. Sunt & qui deorum administros dici tityros arbitrentur. Tatyras verò apud Athenæum est phasianus. Quidam esse tityrum putant, simiam caudæ breuioris.

Qui dicantur apolides, & insularij. Expenditur locus in carmine obscœno. Salutigeruli. Mesaulij. Mediastini. Mesonautæ. Symbolæ. Literati serui. Eorumdem nomina plura. Saccularij. Directarij. Saccaria nauis. Saccariam facere. Admissionales. Censuales. Metata. Epimetatica. Metator. Mensor. Nautebatæ. Mediastuticus.

Caput XX.

APolidas verò seruos Iureconsultis dici inuenio viles, qui sine ciuitate in opus publicum perpetuò dantur, in insulasq; deportantur, siue in ministerium metallicorum, ad quæ fœminas quoque damnari in perpetuum solitas, accepimus: sicuti in salinas item, & sulphurarias. Meminit Martianus digestis De pœnis. Deportationem in insulam significat etiam Seneca, Magis ignosco ei, qui vulnus inimici, quàm qui insulam concupiscit. Sunt qui seruos insularios putent indicatos in carmine obscœno illis versiculis,

> Ductor ferreus insularis, æquè
> Laternæ videor fricare cornu.

Nam & genus ferratile in Plauti Mostellaria legimus de seruis dici, qui compediti habentur, quíque ferritribaces sunt, vt Plautina vtamur nouitate, hoc est qui annulatis cruribus atterunt assiduè ferrum. Versiculi Plauti sunt hi,

> Cis Hercle paucas tempestates Tranio
> Augebis ruri numerum, genus ferratile.

Alij Vulcanum intelligere malunt, in insulis ducendo, idest producendo ferro exsudantem, capto inde loci colore: quòd ignis laterna occlusus cornea, dum, quæ sua natura est, surrigitur, atterendo hinc inde cornu, coeuntium imaginem exhibere quandam videatur. Id & si violentum quiddam resipit, ac durum, ne absurdum dicam, apposui tamen, vt studiosorum decuriæ pro ingenij captu ad libram, & amussim reuocent, quę rem Latinam iuuantibus prodita sunt, vt omnes protinus articulo tractemus molli. Ipse malim opus in subterraneis facientes intelligere, quoniam (vt scribit Plinius) cuniculis per magna spatia cauantur montes ad lucernarum lumina, multisque mensibus non cernitur dies, proinde laternam hi circumferentes assiduè, atterere quodammodo videntur, & amplexari comitem: nusquam, ne transuersum quidem vnguem, aut lente Ægyptia latius (quod aiunt) amittentes. Salutigerulos, Plautus seruos nuncupat, qui iussu dominæ hunc illum salutant, súntque nuntij & renuntij. Quanquam sunt & Apuleio salutigeri dij, videntúrque esse hi, non qui salutem dant, sed qui nuntiant, tanquam interpretes & administri superiorum. Plauto eidem damnigeruli nuncupantur serui, item gerrones ac bonorum exagogæ, vt qui ad scortilla etiam inficetissima dominorum bona iussi efferant. Viridarios nuncupat seruos Vlpianus, curiæ viridiorum præpositos. Sunt autem Iaboleno viridia arboribus virentibus loca consita, quę viridaria item dicimus. Mesaulium inuenio apud Homerum dici seruum quendam Odysseæ quartodecimo,

> σῖτον δέσφιν ἔνειμε μεσαύλιος, ὅν ῥα συβώτης
> αὐτὸς κτήσατο οἶος, ἀποιχομένοιο ἄνακτος.

Mesaulium quidem dici reperias medianam ianuam, vel in aulæ meditullio locum. Fortè verò Mesaulij fuerint, quos Latinè mediastinos nuncupare mos est, quo nomine significantur, qui abiectissima quæque munia inter seruos obibant. Cuiusmodi visimus in aulis principum lignarios baculariósque, quorum vna illa functio est, vt omnibus pareant. Sicuti in nauibus mesonautæ, de compari genere seruitij dicuntur Vlpiano, qui & mediastinam operam appellat, qualis est atriariorum & focariorum. Quanquam in Græcis codicibus quandoque μησοναύτην inuenias scriptum. Mediastuticus autem summus erat apud Campanos magistratus. Adde, quod in Catilinam M. Tullius inquit, Magnopere contemno exercitum collectum ex senibus desperatis, ex agresti luxuria, ex rusticis mediastinis. In quo tamen loco sunt codices, qui præferant, mediatulis. Nautebatas intelligunt arrepentes per funes nautas: tametsi perperam id interpretantur nonnulli, velut etiam metata, quæ sunt partes domus militibus (vti assolet) in Vrbe, vel alibi, gratia hospitij assignatæ à mensoribus: vnde epimetatica dicebant, inscriptiones foribus impingi solitas, quibus innotescebat, cuinam destinata foret domus, quem vocant metatorem, seu foret miles, seu hospes quoque. Mediastinorum meminit Columella. Sed & in Epistolis Horatius,

> Tu mediastinus tacita prece rura petebas.

Vbi Porphyrio mediastinum accipit mediæ ciuitatis incolam. Sed & in balneatoris officio intelligi posse mediastinum, putat. Marcellus pro balneatoribus, mediastinos exposuit, itémque pro ministris & curatoribus ædium. Priscianus interpretatur, quia in medio stent lauantium in balneis. Inter administros recensentur à quibusdam palmones. Sunt & hercitæ, qui in agris modò versentur serui. Habentur item mnotæ, sed nobiles hi intelliguntur serui. Azos item inuenio in seruili genere. Nam propolon dici ancillam putant, quæ scortillum egerit prius. Apud Lacedæmonios ancillæ nuncupantur chalcides quoque. Fuere inibi & qui dicuntur eunacti. Sed qui vocabantur mothaces, liberi quidem erant, at non Lacedæmonij. Quos autem libertate donassent hi, nunc aphetas pronuntiabant, nunc etiam adespotos, aut erycteras. Alios item desposionautas, qui classes conscenderent. Erant & neodamodes. Sicyonij suos habere catanacophoros: sicut Arcadij, prospelatas. Capsarios Paulus intelligit, qui mercede seruanda in balneis vestimenta suscipiunt. Saccularij autem apud eosdẽ Iureconsultos intelligũtur, qui vetitas artes exercent, ac in sacculos partẽ subducunt, partem subtrahunt. Situ non indignum, Thylacophoros ab Græcis appellari eos, qui sacculis scorteis aronata circumferunt: siquidem conceptacula id genus, thylacos dicunt, ac thylacia: vnde & thyla-

citis nardus est nuncupata, quoniam ab negotiantibus ex Cilicia Syriáque saccis subuectaretur. Vt huc forsan spectet nauis illa saccaria apud Quintilianum octauo libro: & saccariam facere, hinc quoque fit Apuleio. Verum ad institutũ redeo, si commonuero prius, Saccophoros inter hęreticos recenseri Codice De hæreticis, lege Ariani. Sunt & directarij, quos multi diætarios etiam dicunt, quòd in alienas se dirigant domos, tanquam τοιχοβάται, vt vocant Græci. Literarum in Cassina Plauti pro seruo accipiunt, qui literis sit inustus: super quo non excidit factam nobis alibi copiosius mentionem. Sicuti symbolæ item dicuntur plagæ, quibus serulia inscribuntur corpora à multis, perinde ac in conuiuiis collectitiis, idest symbolis, quæ commessalia vocant & conferta, quisque nummos confert, ne sit exsors & asymbolos. Nisi malis inde vocabulum inflectere, quia βολὴ percussionem signat, vt sint symbolæ, multifariæ, multiiugésq; incussæ plagæ. Videntur & symbolæ auxilia militaria, Plutarchus in Marco Antonio, Iniustum esse à bello mulierem reiicere, συμβολὰς τηλικαύτας διδοῦσαν. sed pugnam quoque indicat & cõgressum quemlibet, verbum id: quin & quod ad instruendum confertur conuiuium. Symbolum Christianum esse ab apostolis per partes concinnatum, ex veteribus qui tradat, parum comperi. In Concilio Niceno à patribus traditum, legisse videor. Arcarium dicere seruum Scæuola videtur, qui domini arcam curat, & rationes. Sunt & arcarij, arcarum fabri. Admissionales appellat in Alexandro Cæsare Lampridius ministros, qui adire principem volentes admittendos curant: sicuti apud Iulium Capitolinum censuales esse videntur, qui senatui subseruiunt.

De seruili genere quid sentiendum. Non seruis modò, sed & iumentis benignè impertiendum. Hecatompedon quid. Plinius illustratur cum Aristotele. Seruorum tractandorum ratio. Magistratus, quem vocant Iouis Olympij famulatum.

Cap. XXI.

Scimus profectò, inquit libro De legibus sexto Atheniensis ille apud Platonem hospes, quòd fateremur omnes, Seruos quàm beneuolentissimos atque optimos esse habendos, quando eorum nonnulli ad virtutem quamlibet meliores, quàm fratres & filij, domos & rem dominorum omnem, interímque & ipsos seruarunt dominos. Quanquam sunt pleriq;, qui nil prorsum in animo seruiente integrum extare opinentur, proindéque eiusmodi hominibus nil omnino credendum. Quod & sapientissimus poetarum testatissimum fecisse videtur, quum Odysseæ decimoseptimo ita scribit, quod & alibi relatum nobis opinor,

ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.

Dimidium, inquit, virtutis Iupiter illis aufert, qui seruitutis necessitatem subiere. Scribit Dion, in seruile genus id inuulgatum, ac in theatro pronuntiatum quandoque, ὅτι ἀφόρητος ὁ εὐτυχῶν μαστιγίας, quòd intolerabilis est mastigias fortunatus. Catonem porrò seniorem legimus, per se filium literis imbuisse, etiam si seruum Chilonem haberet grammaticum, qui & compluribus aperuerat ludum pueris. Indignum (credo) ratus, filium suum, si fortè hebetior foret, ab eo reprehendi, qui seruituti obnoxius foret, ac aurem distorqueri. Idem senio debilitatos, veluti muta animantia, eiicere ac distrahere consueuerat, ceu commodo intercepto, nihil humanitatis ipsis debeamus hominibus: quanquam latiorem multo benignitati, quàm iustitiæ locum impartiri sæpe spectemus. Quippe equis canibúsque, vbi confractæ laboribus

A vires sunt, non pabula modò, sed & debita senibus indulgentia à bonis contribuitur viris. Nam & Athenienses, quum Hecatompedon substruerent (Est verò id Athenis templum, quod & Parthenon dicunt, ex specie ac concinnitate ita nuncupatum, non de magnitudinis ratione, sicuti Græcorum plerique interpretantur, & nos alibi commeminimus) quotquot ex mulis egregiam nauassent operam, vinclis solutos liberè pasci permisere. Quibus quodammodo emissis manu, quum sponte quispiam operam B præstaret, & iumentis quæ ad Vrbis arcem currus subuectarent, exhortantis specie ducis præcurreret, vt publicè ad extremum vitæ connutriretur, interposito decreto, sanxerunt. Id quod eo subtexui libentius, quod insigniter ista felicissimam Plinij breuitatem illustrant, necnon Aristotelis libro De animalium historiis sexto. At enim perspicuum mihi videtur, Plato inquit, quoniam difficulter domatur, subítque iugum homo, & ad necessariam distinctionem serui à libero & domino re ipsa deduci, ægrè pati- C tur, difficilem admodum possessionem esse hominem. Quod exemplo ex crebris Messeniorum rebellionibus innotescere potuit amplius. Ciuitates præterea, quæ plerosque eiusdem linguæ seruos habent, manifestius fecere, quot quantáque hinc consequantur mala. Piratarum quoque latrocinia, quæ prope Italiam scaturierunt plurima, non aliunde propagata cernuntur. Cæterum remedio sunt rationes duæ, vt qui facilè seruituri sunt, nec eiusdem patriæ sint: & quàm maxime fieri possit, inter se dissoni, educen- D túrque rectè non ipsorum modò gratia, sed dominorum multo magis. Est autem recta horum educatio, vt nulla ipsis contumelia inferatur, iniuriáque hi multo minus, si fieri possit, quàm æquales, afficiantur. Porrò castigandi cædendíque semper iure sunt serui. Neque ita monendi vt liberi, ne molliores fiãt: alloquutio omnis cum seruis quodammodo imperium sit: neque iocus vllus cum ipsis seu fœminis seu masculis habeatur. Quod multi stultè facientes, dum E delicatius eos nutriunt, difficiliorem vitam & sibi ad imperandum, & illis ad obediendum reddunt, obliti vel dicti veteris, quo sancitum est, Non esse otium seruis, ac ne auribus quidem scalpendis: sicuti est apud Lucianum, At senior Cato ita sanciebat, ἢ πράττειν τι τῶν ἀναγκαίων οἴκοι δεῖν τὸν δοῦλον, ἢ καθεύδειν. idest, seruum oportere aut quid domi necessariorum obire, aut dormire. Adnotatum Paulo iureconsulto, Seruum in facinoribus domini, dicto audientem esse non debere. Sed nec parte ista Peripateticorum Principis placita vllatenus prætereunda, qui Oeco- F nomicôn primo, postea quàm inter ea quæ possidentur, primum & necessarium maximè optimúmque ac principalissimum esse hominem prodidit, proindéq; seruos bonos ac frugi in primis esse parandos, quorum species sint duæ, ἐπίτροπος καὶ ἐργάτης, hoc est curator & operarius: infert denique, quoniam vini potus etiam ingenuos sæpe ad iniuriam compellit, indéque etiam gentium pleræque, vt Carthaginienses, in militia abstineant eo, manifestum fieri, seruis aut nil prorsus aut parum omnino vini esse impertien- G dum. Cibaria verò largius contribuenda. Deinde eos censet ad obeundum opus cum primis strenuos & perutiles, qui nec meticulosi sint, nec audaces nimium & viriles. In seruili autem mentione hac illud ex historia non prætereundum fuisse, Syracusis magistratum honoris exquisiti, quem Iouis Olympij famulatum appellarunt, ab Timoleonte institutum, primúsque Olympij Iouis famulus traditur Callimenes. Dignum verò scitu, ab magistratu eo annos inibi mitti in digitos consuesse, vti à consulibus Romæ.

H *Serui mali conditio vltima quæ sit. Item de pileatis seruis. De lapide emptus apud Columella qui sit. Pausicape quid. Tribunos capitalia vindicasse, sontiũ seruasse vincula, pecuniã signasse. Pragmaticus*

ticus status qui. Tribuni Rufuli in re militari. Pragmatica sanctio. Pragmaticarij.

Caput XXII.

SEruorum malorum conditionem vltimam legimus in Quintiliani declamationibus. Ea erat, quum sine exceptione vænales proponebãtur, cuiusmodi ferè pileatos intelligo seruos, quorum nomine venditor nil præstaret, vt scripsit Cælius Sabinus, & octauo Noctium Atticarum Gellius repetit. Eius rei causa erat, quòd illiusmodi mancipia insignia esse in vendendo deberent, vt emptores errare & capi non possent. Sicuti etiam antiquitus iure belli capta coronis induta vænibant, immóque sub coronis vænire dicebantur. Ad pileatos ferè seruos, quíque nulla exceptione vænum irent, arbitror illud Columellæ referendum ex Agricolatione, de lapide noxium: in cuius enarratione desudarunt doctissimi quique. Siquidem ad præconis lapidem, vbi distrahi mancipia consueuissent, referendũm alij putant: sicuti in Pisonem Cicero de lapide emptos appellat tribunos, qui essent mercede corrupti. Verum ieiuna prorsum nimísque imperfecta expositio est, vt qua Columellæ sensum minus assequare, quod amplius intuenti, velut ab asini prospectu liquebit exacte. Alij ad Tarpeiam recurrunt rupem, ex qua deturbari nocentes solerent. Quam sanè sententiam non eatenus risu excipiendam arbitror, ac Lynceis videtur. Neque tamen de præcipitatis è saxo intelligendum commonstrat, quum nihil minus agat mortuus, quàm agrum colat. Hoc enim sensisse viros eruditos, perridiculum est: sed eos verius, qui adobruti sceleribus ac mortiferis flagitiis, digni sũnt, qui iamiam præcipitentur: aut qui periculum id adierunt quidem, reuocati tamen emissíque ratione aliqua sunt. Sicuti & vulgò dictitari audimus, à furca redemptum esse aliquem, ex mediis quem supplicij faucibus liberatum intelligimus. Hanc verò sententiam vitro sidonio, & helectro (quod dicitur) clariorem arbitramur. Verum id impendio aduertendum: ingeniis magnis obrepere plerunque, vti præsignia conuellant nomina, morsũmq; ita infigant auidè, vt vel aculeum relinquant, quod etiam Quintiliano vsu venit quandoque, sicuti libro tertio in Statuum ratione, vbi Ciceronem ex primo Rhetorico de negotiali statu, in quo de futuris quæstio est, sicuti an forti viro dandum, quod concupierit præmium, refellere conatur. Quum tamen illius sententię calculum adiiciat Hermogenes quoq;: ita enim scribit, πραγματική ἐστιν ἀμφισβήτησις περὶ πράγματος μέλλοντος, εἰ δεῖ γενέσθαι τόδε τι, ἢ μὴ γενέσθαι. δοῦναι, ἢ μὴ δοῦναι. οἷον βουλεύονται ἀθηναῖοι, εἰ χρὴ στήσειν τι ἐν μαραθῶνι πεσόντας τῶν βαρβάρων. Pragmatica sanctio quæ sit in Codicis Iustiniani præfatione, non ita magno labore discutient vel mediocriter eruditi: & interpres eam intelligit, quæ procerũ consilio fiat: alibi etiam planius, quæ sit in auditorio excussa. Hinc pragmaticarij, eiusdem Codicis primo De rescriptis & pragmaticis sanctionibus, Cuiuscunque (inquit) scrinij memoriales, seu pragmaticarij, vel adiutores primicerij, amissione singuli ferientur. Illud ex abundanti adnotauero hic, pausicapen appellatam fuisse machinulam seruorum collo circumpositam orbicularémque, qua ori manus admouere prohibebantur, ne farinam vorarent, quod κάπτειν dicunt, intus dum operarentur. Congruit id ipsum & iumentis ratione eadem. Illud verò addidisse superpondij item loco, nil (puto) obfuerit: in decemuirorum legibus ita lectum, Tribuni sunto, domi pecuniam publicam custodiunto: vincula sontium seruanto, capitalia vindicanto: æs, argentum aurúmue publicè signanto. In re item militari, Polybio tradente, tribunorum, qui rufuli dicuntur, ea fuit functio, vel legionariorum delicta coercerent: sicuti auxiliis sui præficiebantur præfecti. Hinc Liuius tribunos recenset quandoque, ac sociũm præfectos.

Seruos non habere caput, quid sit. De capitis diminutione. Capita deminuta quæ intelligantur. Capitatio. Peræquatores. Quintiliani locus ex libro tertio. Seruos non admitti in militiam solitos. Qui dicantur vicarij. Martialis illustratur. Et qui serui pœnæ. Fornacarius, & fornicator. De seruili procacitate. Alter Martialis locus aperitur. Diaconus. Diaconium. Conturbatores serui. Reliquamenta.

CAP. XXIII.

SEruos non habere caput, iureconsulti statuunt. Id quum dicunt, intelligi volunt statum. Proinde, seruum non minui capite, quia nullum habet: hoc est, nec libertatem, nec ciuitatem, nec familiam. Quibus si quis exuatur, maxima dicitur capitis diminutio: vt accidit iis, qui serui pœnæ efficiuntur, atrocitate sententiæ, vel libertis nomine ingratitudinis in patronos condemnatis, vel qui se ad pretium participandum venundari passi sunt. Nam minor, siue media capitis diminutio est, quum ciuitas quidem amittitur, libertas verò retinetur. Quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit, aut in insulam sit deportatus. Minima verò capitis diminutio est, quum ciuitas retinetur & libertas, sed status hominis commutatur. Quod iis euenit, qui quum sui iuris fuerint, cœperunt alieno iuri subiecti esse. Vel si filiusfamilias à patre mancipatus fuerit. Modestinus digestis De gradibus cognationis: Cui, inquit, aqua & igni interdictum est, vel aliquo modo capite diminutus est, ita vt libertatem & ciuitatem amitteret, is cognationes & affinitates omnes quas antè habuit, amittit. Apud Pacatum in Panegyrico, vbi scriptum legas, Quid memorem capita diminuta, & vitam ære taxatam? Sunt qui pro capitatione accipiendum arbitrentur, idest pro tributo quod viritim confertur. Id verbum est Iuris peritis frequens. Capitationem qui exigunt, peræquatores ab eisdem nuncupantur, quod (inquiunt) ex æquo ab omnibus exigant. In iis verò quę paulò antè diximus, perpendendum id ex Quintiliani libro tertio, capite De statibus, in fine. In adoptionem dato in familiam redire liceat. Illud certè nouimus, Exeuntem è patris potestate filium ab paternis quoque sacris solitum liberari, quæ celebrabat necessariò is, ad quem patrisfamilias peruenisset pecunia. Ex hac seruili (vt sic dicam) infirmitate ad militiam sacramento rogare, aut vllo modo admittere, nefas sancitum veterib9 est, quod Cicero in Deiotarana significat, & Martianus digestis De re militari: Ab omni (inquit) militia serui prohibentur, alioqui capite puniuntur. Sed & in Helenore Mantuanus vates Æneidos nono monstrauit,

Quem serua Licinia furtim
Sustulerat, vetitísque ad Troiam miserat armis.

Pausanias auctor locupletissimus est, Persico bello quod in Marathoniis campis gestum est, primum seruos in militiæ iura admissos, quo nomine etiam tumultus interfectorum inibi visebatur. Post Cannensem cladem armata Romanis seruitia Volonum nomine T. Liuius tradit, quum prius singulos forent sciscitati, vellẽntne militare. Vnde est nominis ratio. Sociali quoque bello in militiam libertos admissos primum, Appiani historia tradit. Diaconum quidem vocãt Græci ministrũ: sed diaconium tamẽ sacrarium dicunt, vel secretarium, vbi dominica contineantur vasa. Diaconij quoque notiones multę cõperiuntur.

Nam placentæ crepidam, ideſt baſin, eo verbo qui- A dam intelligunt, alij bellaria concinnata in ereſione Apollinis honori. Sed & diaconij gradum legimus in Canonicis decretis: vnde diaconica vocantur loca,& decanica, Codice De epiſcopali audientia, quæ ab eccleſiaſticis videntur diuerſa. Et quoniam diu iam cum ſeruis agimus, age feramus opem Valerio Martiali Epigrammatum ſecundo ita ſcribenti,

Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo vicarius eſſe:
Qui rex eſt, regem maximè non habeat.

B Vicarios Vlpianus digeſtis De peculio, eos intelligit, qui ordinariis ſeruiunt: Si ſeruus meus (inquit) ordinarius vicarios habeat, id quod vicarij mihi debent, an deducam ex peculio ſerui ordinarij? Et alibi, Si ſeruo tuo ordinario permiſeris vicarium emere aureis octo. Inuenies id verbum & apud Horatium, quanquam haud curioſe ſatis explicatum. Meminit in libro De Tranquillitate vitæ Seneca, qui alibi ſic item ſcribit, quæ ſe pro coniuge vicariam dedit. Lactantius grammaticus explicans illud Papinij,

C Succiduáſque adportat matribus agnas.

Succiduas (inquit) ideſt vicarias. Vicarium pro mutuo accepiſſe videtur Hieronymus, ſiue is fuerit Paulinus: Omnéſque homines, inquit, vicario inter ſe amore copulari vult. Quia verò de ſeruis pœnæ facta nobis paulò antè mentio eſt, poteſt addubitatio legentes ſubire, quos eſſe cenſeamus hos. Cæterum innuit id Vlpianus digeſtis De pœnis: In miniſterium, inquit, metallicorum fœminæ in perpetuum, D vel ad tempus damnari ſolent, ſimili modo & in ſalinas. Et ſiquidem in perpetuum fuerunt damnatæ, quaſi ſeruæ pœnæ conſtituuntur. Et Martianus: Quidam ſunt ſerui pœnæ, vt in metallum dati, & in opus metalli. Iam & fornacarium ſeruum apud eundem reperi Vlpianum, à fornace ſic nuncupatum: ita enim ſcriptum inuenias Digeſtis Ad legem Aquiliam, Si fornacarius ſeruus coloni ad fornacem obdormiſſet, & villa eſſet exuſta, Neratius ſcribit, ex locato conuentum præſtare debere, ſi negligens in eligendis miniſtris fuerit. Hunc & fornacatorem videtur E nuncupaſſe Paulus, digeſtis De fundo inſtructo legato: Inſtrumento (inquit) balneatorio relicto, etiam balneatorem contineri: Neratius reſpondit, Continetur autem & fornacator. Fornacarium, ſunt qui ſeruum intelligant piſtrinarium, ac piſtorem quoque. Fornicarias verò de impudicis dictitari, in Canonicis decretis adnotatum eſt. Aduertenda & in iis magnopere Senecæ verba ſic ferè, vbi edocet, In ſapientem non cadere iniuriam, ſcribentis: Eadem (inquit) F cauſa eſt, cur nos mancipiorum noſtrorum vrbanitas in dominos contumelioſa delectet, quorum audacia ita demum ſibi in conuiuiis ius facit, ſi cœpit à domino. Pueros quidem in hoc mercantur procaces, & eorum impudentiam acuunt, ac ſub magiſtro habent, qui probra meditate effundunt: nec has contumelias vocamus, ſed argutias. Hæc verò illuc ſpectant, vt Valerium Martialem quum alibi ſæpe, tum Epigrammatum primo ſcitius, nec plebeio perpendas ingenio:

Vrbanus tibi Cæcili videris,
G Non es, crede mihi, Quid ergo? Verna es.

Trita mancipia, & veterana, quæ reformare difficile eſſe, Vlpianus ait, nouitiis opponuntur. Apud eundem, veterator ſeruus eſt, qui & veteranus. Conturbatores ſerui veteribus dicebantur, qui domini pecuniam elidunt, ac reliquamenta ſubducunt, ideſt partem ſeruant ſibi. Alphenus De inſtitoria actione, lege Quacunque, Si quis paſtor ſeruum ſuum ſolitus fuit ad certum locum mittere ad panem venden- H dum, deinde conturbauerit. Hinc Martialis,

Conturbator aper, vilius eſuriõ.

Meminit verbi ad Quintum fratrem Marcus Tullius.

Vocabula plura ad ſeruorum rationem ſpectantia, nec ferè obuia. Therapia. Prater. Mylites. Mylon. Stigmatiæ. Stigones. Hyſtrichides. Hyſtrichula mens. Stion. Stypos. Helotæ. Zetrea. Chondrocopia. Gymnetæ. Corynephori. Moruli. Moron. Encheſimeros. Morus arbor. Apparitores. Coryna. Rhopalon. Melophori. Gamori. Callicyry. Eleatri. Synceraſtum. Attagen varius. Cliſion. Manes. Manichæi. Actis. Vocatores. Ceruum apud Martialem pro ſeruo poſitum fugitiuo. Paratura. Fugitiuarij.

Caput XXIIII.

SVnt porrò pragmatiæ item huius vocabula quædam haud planè indigna que referantur, quando ex Pollucis doctrina pars item vna ſapientiæ eſt, quid quo cenſeatur nomine, in primis nouiſſe. Igitur obſeruatum ex Herodoti lectione, ſeruos dominorum ſtudioſos αὐδράποδα dici φιλοδέσποτα. At ſeruorum turba nuncupatur therapia, ideſt θεραπεία. Nam therapuſia, violẽtius quiddam reſipit. Dularia verò forma deminuta vocari videntur manciрiola. Lapidem præterea Græci vocant, in quo mancipia venui exponebantur. Vbi verò diſcruciantur eadem, dicuntur mylones: qua voce, piſtrinæ intelliguntur. Propterea Plinius pœnalem dixit vinctorum operam. Nam myliten intelligit lapidem Galenus, vnde conficiantur molæ. Appellantur & ζητρεία, ideſt zetrea, apud Eupolin: ſed alphitia quoque. Sunt & in hoc genere chondrocopia, à farre, quod chondron vocant: & zontea. Qui mancipia cædunt, ſtigmatiæ dicuntur, & ſtigones: ſicuti qui cæduntur, maſtigiæ. Flagella ipſa nuncupantur nunc maſtiges, nunc hyſtrichides, aut rhyteres. Sed ex ſuillis contextas ſetis, hyſtrichidas intelligunt: vti eſt auctor Ariſtophanius interpres, necnon Sudas. Eſt & animal Ariſtoteli, Plinio, cæteris hyſtrix, de ſuillis ſetis item conciliata nomenclatura. Apud Hieronymum mens hyſtrichula eſſe videtur liuore ſordida, & virus mordax miſſilium aculeorum inſtar eiaculari conſueta. Recipit flatilem in vltima, etymi ratione in obliquis. Stion, calculus eſt marinus Hippocrati. Lignum verò prædurum ac ſolidum dicitur ſtypos: ſed eſt nomine item eodem, piceæ caudex. Diximus abundè paulò antè de helotis. Addo nunc ex Polluce, Qui inter liberos (inquit) ſunt & ſeruos conſtituti, helotæ vocantur apud Lacedæmonios: ſicuti Mariandyni doryphoros appellant, ideſt ſpiculatores, ſatellitéſue. Inter quos apud Perſas erant, qui melophori dicerentur, hoc eſt geſtantes in ſpiculis mala, vt eſt apud Herodotum hiſtoria ſeptima. Erant & ſui Argiuis gymnetæ, Sicyoniis corynephori. Eſt enim coryna, in ſummo ponderoſior virga, vnde & nomen: nam κάρα, ſummum indicat. Sic & rhopalon, telum vltioni aptum: ideo dictum, quia parte altera grauius ῥοπὴν ἔχει, ideſt in eam innuit, vergitque. At callicyrij nuncupabantur exulum ſerui, qui Syracuſis opere ruſtico ſumptum ſuum exercebant. Eam verò ſeruilem turbam ex omnifariam populis conflatam, monumentis Ariſtoteles prodit: meminit horum & Timæus. Apud Herodotum hiſtoria ſeptima, cyllyrios ſcriptum comperi, à quibus cum plebe graſſantibus exacti patria ſint, qui mox appellati ſunt gamori, indicat ea vox bonorum expertes, rerúmque participatu excuſſos: quod ab interprete neglectum miror. Sũt & in hoc genere, qui mẽſam curãt, & ad eam ſpectãtia, trapezopœos vocãt. Nã Iubas rex trapezocomon eſſe ſtructorẽ dicit. Sicuti dapes ipſas, epitrapezomata vocant alij. Agoraſtẽ ferè obſonatorẽ intelligimus. Eleatri, hoc eſt εἰλεάτροι, vocatores dicũtur regij, vt ſcribit Pamphilus, & repetit Athenæus, addito

etiam

etiã verbi etymo, ab eleos, quo mẽsa signatur coquinaria. Dipnocletoras vocat Artemidorus. Sed mox eleatri quoque nuncupati cibario præfecti ministerio: quod genus honestum censebatur, quando Ptolemæũ Sotera fuisse Alexãdri eleatrũ, tradidit Chares. Hosce tamẽ edeatras pronũtiat Sext. Põpeius. Protogeustæ, prægustatores sũt, qui & prototenthæ dici cõperiuntur. Iã illa leuioris operę fuerint, scapulares dici seruos, quib. scapulæ cædũtur, quíq; quasi ostreatũ tergum vlcerib. gestitant. Sed & exsyncerastos dici in Plautinis salibus obseruauimus, ac si emedullatos dixeris, & citra vllam pinguedinem. Quando Varronis Terentij astipulatu, syncerastum antiquo Græcorum verbo medullam dicebant. Morulos quoque dicimus, verberibus atriores factos, à moris inflexa voce. Moron, Cyprij acutum dicunt: vnde enchesimoros nuncupari coniectant, qui præacutis vtantur hastis. Sed & hylacomoros intelligunt, τοὺς ὀξυφώνους, idest acutæ vocis. De moro autem arbore ita in Rustico cecinit Politianus:

> Mox vbi iam sapiens cœpit frondescere morus,
> Antè quidem sapiens, nũc ambitiosa, nec vllum
> Quæ pariat pomum, sed serica pensa ministret.

In Græcorum literis stigmaticus seruus, attagen varius appellatur: quod in Auibus monstrauit Aristophanes: quod auitium id, plumas variis distinctas coloribus gerat. Seruiles literas in libro De vitæ tranquillitate primo, apud Senecam inuenias: Sicut plerisque ignaris (inquit) seruilium literarum libri, non studiorum instrumenta, sed cœnationum ornamẽta sunt. Clision in Odyssea Homerus seruilem intelligere domum videtur. Dion eo nomine locum accipere mauult, in quo tectæ custodiantur oues. Clisiades verò quibusdam dicuntur duplicatæ fores, aut scenæ. Est & veteribus seruile nomen manes, idest μάνης, à furore inclinatum: vnde ad æneam statuam tralatum vocabulum est, quam cottaborum lusui adhibebant. Fuit & hæretici nomen Manes, vnde Manichæi dicti: ab insania itidem inflecti, putat Hieronymus: vocabulum esse Persicum astruentibus aliis, quando (vt approbat Augustinus) Persa erat Manes. Fuit & seruile nomen actis, Pausania tradente: sed & nomine eodem dicitur vas, in quod iaciantur oboli. Seruos item fugitiuos, scribit Pompeius Festus, ceruos nuncupari, de animalis celeritate facta nominis ratione. Ex quo apud Martialem ita legendum eruditioribus videtur:

> Suppositã fama est, quondã pro virgine ceruam,
> At nunc pro ceruo mentula supposita est.

Erant & sui magistratibus apparitores: & inde apparere, verbum perelegans. Sed in hoc vsu, paraturam quoque apud Tertullianum comperias. Fugitiuarium Iureconsultis & Varroni inuenio dici, qui fugitiuos scrutatus reprehensabat, vt T. Liuij verbo vtar, id est retrahebat.

Cœna dubia ex sue tantum mansueto, & inde parœmia. Item quam habeat rationem id Plinianum, Multa Syrorum holera. De rore Syriaco & manna. Syrium quid. Syrupa, in medendi arte cur dicantur.

Caput XXV.

ANtiocho rege numeroso exercitũ in Græciam irrumpente, attonitísque omnibus magnitudine rerum, quæ ingruere videbantur, T. Quintius Romanorum imperator ita ad Achæos verba fecisse memoratur, dum peditum equitúmque nubes iactari audisset à rege, qui & classibus constraturum se maria interminabatur: Est (inquit) res simillima cœnæ Chalcidensis hospitis mei, hominis & boni & sciti conuiuatoris: apud quem solstitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, vnde illi eo tempore anni tam varia & multa venatio: homo non (quàm isti sunt) gloriosus, renidens, Condimentis ait, varietatẽ illã & speciem ferinæ carnis, ex mãsueto sue factam. Hoc perinde in regis copias, quæ iactentur, promi posse. Varia enim genera armorum, & multa nomina gentium inauditarum, Dacas & Medos, Cadusios, Ælimæos, homines tamen esse, haud paulò quàm mancipiorum melius, propter seruilia ingenia, militum genus. Ex historia verò huiusmodi, cuius auctor T. Liuius est, commoneor, scitum elici adagium posse: atqui suilla caro est, de iis quæ re quidem ipsa parui sanè aut nullius omnino momenti sunt, apparatu tamen ac fuco, & (vt ille ait) nugis peregrinis præcellere videntur plurimum. Plutarchus illud adiicit, μὴ δὲ ὑμεῖς θαυμάζετε τὴν βασιλικὴν δύναμιν, λογχοφόρους καὶ καταφράκτους καὶ πεζετέρους καὶ ἀμφιπποτοξότας ἀκούοντες, πάντες γὰρ οὗτοι Σύροι εἰσὶν, ὁπλαρίοις ἀλλήλων διαφέροντες. nec vos (inquit) admiremini regis copias, quum hastatos, cataphractos, pedites, amphippotoxotas auditis: nam hi omnes Syri sunt, armis modò inuicem diuersi. Ex iis verò Græci auctoris verbis coniectamus, prouerbium idem enuntiari hoc ferè modo posse, Syri omnes sunt: sensu tantum non eodem. Ad quam Syrorum imbelliam, & ingeniorum seruilem naturam: vt quæ generosioris nescia spiritus magnum nil affectet, verum studiis libero homine indignis mancipata degat æuum, si quis adagium in Naturali rerum historia referendum putet, Multa Syrorum holera: haud hebeti forsan iudicatu coniiciat: quanquam in eius enarratione ex doctioribus nonnullos insigniter torqueri, animaduertam. Taceo quod in Aureliano scribit Flauius Vopiscus: Rarum esse vt Syri fidem seruent, immo difficile. Ceu dempta modò hortorum cura operosiore, boni maioris nil præterea in Syrorum ingeniis ferè sit requirendum. Verum in iis libera sit cuique censura: quando sunt, qui in Syris etiam fortitudinem admirentur. Illud hac parte obiter leuius attigero: Syriacum rorem, à Celso in Medicina, capi pro eo quod nomine peregrino vocatur etiam manna. Hinc illud explicatur Columellæ in musti lixiui ratione: Tres, inquit, heminę roris Syriaci contriti & cribrati super omnia adiiciuntur. Dioscorides in Libano probari manna, tradit, candore præcipuo. Sciendum tamen: in thure quoque agnosci manna, à Plinio, quoniam sic elisas intelligit micas. Syrium verò est vnguentum susinum, è suso, idest lilio: quanquam & floris succus Syrium item dicitur, quoniam præcellat in Syria lilium purpureum. Sed & succus quilibet, vti eruditioribus est obseruatum, eodem cẽsetur nomine: vnde syruporum appellatio, medicinis frequens, creditur propagata. Columellæ autem syrupa, oliuæ condiendæ species est.

Medicorum decreta de suillæ carnis præstantia. Chalari sues qui sint. Chalastice medicina. Item vocabula id genus plura: delphax, adelphi, phorine, thyta. Mysterici sues. Chœrus, χοιροπωλεῖν, syrbe, petalides, petali, petasius, laphygmus, hyomusia, hyenia. Hippocratis filii. Hysteria festum. Sues cur sacri in Creta. Metachœra. Necnon de pontifice Sergio. Diocletiani historia. Achores. Siali, sialochi.

Cap. XXVI.

SVilli generis vilitatem, quum suopte animalis ingenio, cui pro sale datam esse animã, veteres sãxere: tũ quia nil magnopere parabilius, & omnium vsib. magis expositum nemo non nouit. Verum, artis medicæ non d...

mulanda tamen decreta: quoniam octauo De sanitatis ratione Galenus, suillam carnem cæteris laudabiliorem facit: sed & Princeps capite De sanguine, humanum suillúmque sanguinem in omnibus exactam habere similitudinem, scribit. Quin eandem quoque carnis ratione tradit. Adeo, vt impuratiores quidam pro suilla humanam distrahere, sibi licentius permiserint: quod facinus diu perrexit impunitius, donec digiti hominis intermixti fortè conspecti, ad supplicij diritatem, etiam si seram, auctores protraxere: id quod decimo Simplicis medicinæ affatim exposuit Galenus. Auerrois quinto Colliget (vt barbarè dicam) ex Auicennæ placitis porcinam carnem cæteris præferendam omnibus statuit, veluti hominibus natura cognatiorem. Quod (inquit) esse ita, experimento planè discimus. Quin Arcadicam describens cœnam Hecatæus ex Athenæi monumentis, fuisse mazam dicit, ac ὕεια κρέα, idest suillas carnes. Est tamen plerunque eius bruti grandinosa caro. Quo sanè argumento, chalaros dicit sues Græcorum natio: quia in mortuorum carnibus visatur χάλαζα, quam interpretamur grandinem: sed in viuentibus, latens grassatur morbus. Chalastice verò aliud est: sic enim nuncupat Galenus eam medendi rationem, quæ relaxando remittendóq; mitiget. Hinc & chalastica legimus pharmaca. Sed & musculos vocant χαλαρούς, idest chalaros, qui laxiores remissioresq; sunt. Non alio ex animali numerosiorem fuisse materiam ganeæ, Plinius scribit, excogitatis inde quinquaginta propè saporibus, quum cæteris singuli modò sint. Suem masculum, delphaca vocat Epicharmus cum plerisq; aliis. At genere fœminino delphaces, fœmellæ dicũtur propriè, quòd delphyas habeant, idest vuluas: vnde & fratres vterini, nuncupantur adelphi: sicut qui eodem prognati sunt patre ac matre dicuntur autadelphi. Phorine dicitur suilla pellis. A suillo pecore immolationes in sacris initia duxere prima: vnde & Sues olim dicti Thytæ, à sacrifico vsu. Sed & in Cereris initiis immolari porcos consuesse, accepimus. Nam & in veteri comœdia hoc argumento, mystericos nuncupari ab eius deæ mysteriis, animaduerto. In nuptiarum quoque ritus idem aduocabatur animal. Verum & nutrices naturam muliebrem chœrum, id est porcum vocabant, quod Aristophanes significat: ex quo facetissimè quibusdam concinnatum verbum χοιροπωλεῖν, quod signat porcum vendere, id est capturas corpore quærere. Et quoniam in vocabula deflexìmus: syrben interpretantur vocem, qua sues allectent subulci. Apud veterem comicum, κοὶ κοί, suilla vox est, ex qua & verbum κοίζειν. Petalidas Græci, sues præpingues quandoque vocant, ex vitulorum ratione, qui à cornibus dici solent petali, quando ecpetala habent ea, idest patula vel parua exiliáque: nam & petalas dicunt palmas minutas, ϗ θαμνώδεις, idest fruticosas. Sicut larini quoque dicuntur, à larinis bobus. Petasus verò ad institutum præsens pertinet nil admodum. Quia verò in eius notione mirè disceptant grammatici, non grauabimur sententiam ad id ferre, ac sine prouocatione. Siquidem in Ægyptiæ fabæ tractatu Dioscorides illius esse foliũ prodit μέγα ὡς πέτασον, idest grande vt petasum. Quid autem petasi nomine intelligendum inibi sit, abundè palàm facit De plantarum historiis libro quarto Theophrastus, qui folia eadem πίλῳ θετταλικῷ ἐοικέναι scribit, idest Thessalico pileo similia. Amplius Alexandrum legimus apud Athenæum, solitum quandoque petasum capite gestare, manu verò caduceũ. Inuenio & laphygmum dici eruditè canum ac suum inexplebilem vorandi auiditatem, inclinata vocabuli proprietate à verbo λάπτω καὶ λαπάζω ϗ λαφύσσω, sorbeo & deuoro: vnde ab impensæ magnitudine conuiuium magnificum, ilapinem vocant. Quod eo apposui gratius, quoniam Rhodigini mei ex verbo veteri Græco parum excidentes, pro eo quod est λάπτειν, confinxere sibi plebe iam vocem slapare. Ab

A hoc itẽ præcipuè brutino genere, hyomusiam comperi, pro suilla quidem inconcinnitate: verum & pro inscitia. Sicuti & hyeniam, pro fatuitate. Nam Hippocratis filij, vt incomptis moribus, à comicis proscinduntur, dicti suem resipere. Proinde Aristophanes,

> τοῖς ἱπποκράτους ὑέσσιν εἰκάζεις, καί σε καλοῦσι
> βλιτομάμαν.

idest Hippocratis filios exhibebis, téque vocant bli-
B tomamam: idest, fatuum. Illud ex abũdanti parte hac adiecerim: Sergium, qui prius Os porci vocabatur, ex pontificibus primum fuisse, qui proprium demutarit nomen: quod mox obseruatum ad nos vsque perdurat. Non dissultans ab instituto & illud ab Diocletiano pronuntiatum: Ego, inquit, apros occido, sed pulpamento alter vescitur. Quod inde est natum. Agéti in Gallia Diocletiano dicebat Dryas: Nimium Diocletiane auarus, nimium parcus es. Cui per iocum is, Tunc ero largus, quum imperator fuero. At
C Dryas: Noli Diocletiane iocari: nam imperator eris, quum aprum occideris. Ex eo venationibus deditus apros fortè oblatos enixius occidebat, dicti euentũ expectans: quo est frustratus, donec præfectum prætorij Aprum peremit. Illa fuerint auctaria capitis huius: suem Veneri mactari solitum quandoque, sicuti Callimachus scribit: factum id Argis adnorauit historia: festũ certè, Hysteria inde nuncupabatur. Quod ad Chalcidenses attinet, de quibus facta nobis paulò antè mentio est, scitum est admodum quod de Dro-
D mea lectum parasito est: à quo quum quæsisset nescio quis, In Vrbe, an apud Chalcidem lautius pararetur conuiuium: gratius respondit, videri Chalcidensis cœnæ procemium, ostreorum numero, & varietate. In Creta sacrum creditur animal hoc suillum, quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit: ac gryssmo, idest grunnitu, pueri vagitũ audiri vetuerit. Metachœra, sues vocant serius nascentes. Achoras interpretatur Plinius vlcera capitis manantia, quum foraminibus prætenuibus cutis pertunditur, quod Ægi-
E neta Paulus prodit libro secundo, vnde glutinosior demanat sanies. Nostrates à similitudine vestes abrodentium tinearum capitis vocãt tineas, sic cute perforata, vti vestimenta mali genere pertusa euilescunt. Sialos, præpingues porcos vocant Græci. Galeno tamen sialos, sputum est: vnde sialochi dicuntur, qui inter loquendum saliuam conspergunt. Porculatio Varroni, porcorũ nutricatio est: sicut pullatio, pullorum. Inde est illud Columellæ, Porculatoris verò & subulci diuersa professio, diuersæ pastiones. Dixit E-
F phesius Heraclitus, sues cœno lauari, velut cortales aues puluere aut cinere, siquidem hisce rebus plumam pinnásque emundari. Ab suilla ratione propagatum illud quoque, vt imperitis, crassioréque obuolutis ignorantia, pro sale animam modò esse datam pronuntiemus.

Pholiam vrsarum, quid intelligant Græci auctores. Vrsæ vafricia. Pholeus quid sit: item pholis, pho-
G *laides, pholades, pholyes, pholides, phonæ, pholles.*

Caput XXVII.

Pholiam, idest φωλίαν, quum legissemus quandoque in Græcorum commentariis, diu multúmque indagini nobis fuit, quid sibi vox ea vellet. Demum vnus desideria expleuit Ælianus, à quo proditum aduertimus, vrsam vbi se præpinguem senserit, ac pleniore corpore,
H morbi loco ducere ipsum hunc statum, propterea latebras quærere, quæ φωλεούς dicunt Græci, vnde affectioni adoptatum nomen: vbi tandiu conquiescat, donec inutile pinguedinis onus resideat, veluti delimatũ. Pergere autem, ac in latibula sese insinuare nõ pedibus vtiq;, sed dorso resupinatã, corpus protrudẽdo

do, ne supersint venatoribus ad indagandũ vestigia. Cæterum, super re adeo versutiæ inopinatæ ipsius verba subscripsi auctoris: ὅταν δὲ αἴσθηται ἑαυτῆς πεπλησμένης, ὑφορωμένη τοῦτο, ὡς νόσον, ζητεῖ φωλεόν. ἐντεῦθεν τοι κέκληται τῇ ἄρκτῳ φωλία τὸ πάθος. εἶτα εἰσέρχεται οὐ βαδίζουσα, ἀλλὰ ὑπτία, ἀφανίζουσα τοῖς θηραταῖς τὰ ἴχνη. ἑαυτὴν γὰρ ἐπισύρει κατὰ νῶτα, καὶ παρελθοῦσα ἡσυχάζει. καὶ τρόπον τινὰ τὴν ἕξιν ῥινᾷ. Sed vt auctarij inferatur quippiam, inueni etiam, qui φωλεὸν esse diatribam siue scholam interpretentur. At φωλὶς, piscitij intelligitur genus quoddam. φωλαίδες verò sunt ὀστράκινα τινὰ βρωμώδη. Apud Theocritum φωλάδες ἄρκτοι, vrsæ dicuntur ἐμφωλεύουσαι, id est in latibula se condentes. Pholyes verò, idest φόλυες, fului dicuntur canes, ore nigricante. Pholides sunt & serpentum squammæ. Sed & fistulæ, πολυκάλαμοι. Cædis autem loca vocant φωνάς. Vocant & pholidas, abusione quadam, pennulas minutiores. Pholles, idest φόλλεις, oboli nuncupantur. Quanquam & vocabulo eodem tributorum genus certum intelligitur.

Cornicis admirabile obsequium in Ægypto, quæ tabellarij vice fungeretur: inde moriens honestata est sepulchro. Cynocephalorum docilitas. Phaciolium, cordyle, crobylus, nidarium. Cornicum oculos configere quid sit, vel cur dicatur.

Cap. XXVIII.

Inter cætera quæ de animalibus ratione carentibus promi solent miracula, vnum mihi compertum nuper, quod vt præterirem, inducere animum haud sustinui, quia sit præcipua dignum admiratione. Lego siquidem in priscorum monumentis, qui nostris plurimũ emolumentis exsudarunt asserúntque: in Ægypto fuisse paludem, quæ dicta Myridis est, prope quam fuerit Crocodilorum ciuitas, atque inibi visitatum quandoque cornicis sepulchrum, cuius eam opinati rationem sint Ægyptij. Fuit Ægypti rex Marrhes nomine, qui cornicem impendio mitem, ac prorsum habuerit cicurem, educationis solertiore cura eo prouectam insuefactámque, vt pterophori cursorísque vice exsuperantissimi fungererur: quo enim concupisset altor, ceu rationis planè compos, epistolas deferebat: commonita noscens callidè, qua trãsuolandum, quóve dirigendus impetus, ac vbi sidendum foret, interquiescendúmve. Quamobrem obsequio miti adeo, ac nullius stipendij indigo & vtcunque parato, quum obiisset, dignam à rege habitam quæ sepulchro steláque honestaretur, propagandæ in æuum longius memoriæ facti tam inopinabilis, rarentérque auditi aliàs. Verum, quia hæc parum integra fide forsan prodi à me suspicabitur quispiam rugosioris ac contractioris supercilij, suppingenda Græci auctoris verba duximus, ne quis vanitatis anquirat. Si verò habent: ἐν τῇ αἰγύπτῳ ἐπὶ τὴν λίμνην τὴν καλουμένην Μύριδος, ὅπου κροκοδείλων πόλις, κορώνης τάφος δείκνυται, καὶ τὴν αἰτίαν ἐκείνου αἰγύπτιοι φασὶ, τοῦ βασιλεῖ τῶν αἰγυπτίων, Μάῤῥης δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, τὴν κορώνην, θρέμμα πάνυ ἥμερον καὶ τῶν ἐπισολῶν, ἃς ἐβούλετο οἱ κομισθῆναι ποι, θᾶττον ἐκόμιζεν αὐτὴ, καὶ τὴν ἀγγέλλων ὠκίστη. καὶ ἀκούσασα, ἔνθα ἰθύνειν χρὴ τὸ πτερόν. καὶ τίνα χρὴ παραμείβειν χῶρον, καὶ ὅπου ἤκουσαν ἀναπαύεσθαι. ἀνθ' ὧν ἀποθανοῦσαν ὁ Μάῤῥης ἐτίμησεν αὐτὴν καὶ στήλῃ καὶ τάφῳ. Cæterum nec illud ignorandum: brutis etiam videri docilitatis inesse plurimum, quando in Ægypto eademcynocephalos obseruauimus, Ptolemæis stationem tuentibus, literarum etiam ductus perdidicisse, immo & saltationum gesticulosos motus, & tibiarum modulos, nec psaltices fuisse inscios. Additur & admiratio altera: solitos à spectantibus mercedulam, æsque velut manuarium, corrogare,

A quod phaciolio insererent seruaréntque. Est verò phaciolion, capitis gestamen, idest κεφαλῆς περιείλημα. Quod Rhetoricorum primo tradit Creon, cordylen dicunt Cyprij, crobylum Athenienses, at Persæ nidarion. Amplius de cynocephalo est id obseruatum: silentis lunæ die, hoc est vbi cum sole congressa ἀφώτιστος γένηται, marem cynocephalum nec videre nec vesci, sed præ tristitia in terram nuere, velut lunæ ingemiscentem raptum: fœmina insuper αἱμάσσεται. Quo argumento in templis cynocepha-
B los connutriebant, vt inde solis ac lunę coitus commonerentur. Quin & illud est traditum: æquinoctij die animal hoc duodecies, idest hora qualibet vrinam facere: qua ex causa, hydrologiis sedentem insculpunt cynocephalum Ægyptij. Porrò quod ad cornices attinet, haud è re fecero literaria, si quæ ex Ambrosio & Magno Basilio comperta mihi, transiluero, à quibus proditum obseruauimus, ciconias iamiam commigraturas non aliter, quàm collecto proficisci agmine: ac velut per tesserarios, militiæ
C quadam imagine, tempore pronuntiato, pariter moueri omnes, mirè seruatis ordinibus, ceu nec agminis coactor desit. Cæterum, ducendi functionem cornices subire, quæ illas & dirigant, & turmis quodammoho stipatricibus consectetur eatenus, vti vel aduersus inimicas aues munimento haudquaquam contemnendo esse credantur, ac periculis subire propriis non suam bellandi aleam. Ex hac verò doctorum eminentissimorum accurata doctrina, & thesauris elegantioribus, dilucere opinor prouerbij
D veteris vim, Cornicum oculos configere. Quod in M. Tullij oratione positum non tam enarrat Valla, quàm implicat.

De Simone Mago paucula, qui est habitus Deus. Draconis in puellam amor admirabilis.

Caput XXIX.

E Cæterum, sicuti cœpimus, pergamus hisce memoriarum illectatiunculis vitam excolere: quoniam in eorum transcripti decuriam sumus, adnuente optimo, maximo Deo, qui vti eleganter scienterq; retulit Augustinus, scribendo proficiunt, ac proficiendo scribunt. Nec commemoremus tamen, quod Septimius prodidit Florens, & alij præterea, Simonem Samareum magicis artibus & ope dæmonum suffultum, in vrbe Romana, multitudine
F innumera fraudibus delinita, eò fastigij prouectum, vt inter duos põtes hoc titulo simulacrum publico consequeretur decreto, Simoni Deo sancto: sed illa potius, quæ humanæ augent excellentiæ admirationem. Hæc enim illi planè suffragãtur. Proditur ergo memoriæ, apud Idumæos (siue malis Iudæos intelligere) quum rebus potiretur Herodes, puellam in ipso constitutam ætatis vigore, insigniter à dracone magnitudinis visendæ adamatam: qui commeans subinde amanter eum ea decumbebat. Illa tamen,
G etiam si clementem mansuetúmque (vtiq; naturam verita insociabilem, & ab humano dissitam captu) reformidans, ex loco abscedere proposuit longius, ac mensem abesse, ceu bruto per absentiam illatura dilectionis obliuium. At diuersa euenere omnia, siquidem in dies intendebatur affectio, augescebátque amoris impetus, desiderio dum contabesceret nimio, interdiu noctúque consueta repetẽs cubilia, nec esset eius potiũdi facultas, quod appetebat præcipue. Cõflictabatur ergo, vti infelix amator. Postea
H verò quàm rediit quandoque puella exoptata, deuolans is ad visam protinus, ac prorsum amatoriè, suspicionum plenus, tãquam neglectui habitus, atque eo nomine indignabundus, caudacomplexus puellæ crura conuerberabat, sed obseruatè admodum ac

verentis modò, ira & amore compugnantibus. Qua sanè ratione dicat forsan veterum aliquis, Eum qui Ioui imperet, imperet diis item aliis, nec bruta quidem negligere. Cæterum quo se aduersum ea modo habeat, ex iis dilucet, opinor.

Deorum apud priscos nomina varia. Hieromenia quid. Penates dij. Mensium singulos suum habuisse numen. De Vitunno, Sentino, ac selectis diis. Saturnij versus, Iouij, Ianales. Prosa dea. Postuerta. Anteuerta. Templarij qui intelligantur. Tutilina, tutanus, tutulus. Platonicorum obseruatio in lucis. Pythagoreorum solitudo. Capitis conuelatio in sacris. Protemenismata.

Caput XXX.

De diis quidem alibi hoc opere disseruimus, nunc & carptim præcerpemus quæ varia nobis ostentat lectio: quando & grauis auctor Augustinus ista consectari non insuper habuit: quum ex Varronis spicilegio Proserpinam diceret, frumētis præpositam germinantibus: geniculis verò nodisque culmorum, Deum Nodinum: inuolucris autem illis folliculorum, deam Volutinam: quum folliculi patescunt, quo exeat spica, deam Patelenam: quum segetes nouis aristis exæquantur, Hostilinam deam, quia hostire ac hostimentum prioribus exæquationem indicat: Floram adiicit quoque Lactucinámque & Maturam, quæ florentibus lactescentibúsque ac maturescentibus præsint frumentis. Quin & mensibus singulis suum præficitur numen in veterum superstitiosa anxiáque vanitate: siquidem Ianuarij pontificium habere Iuno credebatur, Februarij Neptunus, Martij Minerua, Aprilis Venus, Maij Apollo, Iunij Mercurius, Iulij Iupiter, Augusti Ceres, Septembris Vulcanus, Octobris Mars, Nouembris Diana, Decembris Vesta. Mensium tamen initia vniuersim Apollini sacra rebantur, qui Soli sit idem: ex quo Hieromenias vocabant, velut Hieronumenias κατὰ σύντμησιν. Arbitrantur alij, mensem totum quo Nemea celebrarentur, dici Hieromeniam. Sed & sacri mensium dies sic item nuncupantur. Quin auctor item Philochorus est, Atheniensium decreto mensem δημητειῶνα Hieromeniam appellatum, ceu ex toto sacrum. Extat Quinti Ennij carmen, deorum continens penatium nomina, quos patrios alij, Varro Terentius etiam vrbanos nuncupat:

> Iuno, Vesta, Minerua, Cerésque, Diana, Venus, Mars,
> Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Fuit & vitæ contributor Vitunnus Deus, sicuti sensuum Sentinus. Sed hi tamen obscurissimi censebantur dij, etiam si plura multo præstarent, quàm quos Selectos nuncupabant, vel de ampliori potestate ac dignitate: siue quòd augustius colerentur, viginti numero, sicuti est à Varrone sancitum, mares duodecim, fœminę octo. In deorum mentione, illud nec relatu indignum: Mineruios, Saturnios, Iouios, Ianales nūcupari versus de nūminum maiestate, quibus forent dicati. Nam & à Zosimo relatum scimus, quibus hymnis in Palatini Apollinis templo Romæ vti, receptissimi foret moris, quando & pueri nobiles adhibebantur nouem patrimi, matrimísque totidem id genus virginibus vnà modulatè concinentibus. Palimbachium, qui constat ex duabus longis & breui, Saturnium item dici scimus. Saturnios versus intelligunt eruditi, quibus Faunus fata hominibus caneret: & à Næuio bellum Punicum scriptum est, & ab aliis multa composita. meminit Varro carmine etiam allato:

> Libáque fictores, argeos & tutulatos.

Prosam accepimus, deam fuisse prioribus, cui rem obirent diuinam puerperæ, ritu naturæ quæ peperissent. Sicuti Postuertæ, vbi in pedes prodiisset infans: hasce Carmentes dictas reperio. In Cœnis scribit Macrobius, Anteuertam & Postuertam deas habitas: quòd ea omnia intelligi oportere existimarent, quæ dilapsa iam essent, aut futura etiamnum viderentur. Proinde diuinitatis censeri comites, veluti consilium est, atque item prouidentia. Templarios legimus quandoque, sed non dij eo nomine vbi intelligendi, verum hæretici quidam sic (vti arbitrantur) nuncupati, quòd templa inuiserent, essentque in eis assidue. Nam & Platonicos legimus, quin Stoicos quoque in templorum lucis ac porticibus obuersari consuesse, vt habitaculi sanctitate commoniti, non temerè aliud quàm de virtutibus cogitarent. Qua ratione Pythagorei frequentia item reclinata, in solitudinibus agebant ferè. Templarios sustulit Clemens quintus pontifex, qui Burdegalæ natus, in Gallias summi sacerdotij sedem transduxit. Hic est à quo nuncupantur Clementinæ sanctiones. Tutilinam putandis frugibus præfuisse, Augustinus scribit: & Ennius, Tutilinæ loca inhabitasse memoratur. Tutanus deus, ab omnibus (vt Varro inquit) mortalibus labore affectis inuocabatur, vt qui illis præsidium afferret atque opem. Tutulum Fulgentius pallium accipit, quo ex sacro ritu caput obnuberent sacerdotes: vnde sit apud optimum maximum poetam,

> Et capita ante aras Phrygio velamur amictu.

Tutelarem prætorem instituit omnium princeps, Iulio Capitolino auctore, Antoninus Philosophus, dandis tutoribus, qui ab consulibus antea peteban tur, vt diligentius tractaretur de tutoribus, aduersū quos idem quoque pronuntiabat. Opera illud parerga subnotabitur, loca ante fanum Thucydidi protemenismata nuncupari. Sunt qui eo nomine propylæa intelligant, vel proastia quoque, idest suburbia.

Super aspide paucula. Ægyptiorum reges cur aspida in diademate gestarent. Aspidis notiones. Aspidion quid, & aspidiscus.

Caput. XXXI.

De aspide scitu non indigna quæ occurrebant, consectati aliquot ex nostris etiamnum sunt: cæterum superant quædam non indicta quidem, sed multos tamen quæ lateant ferè: quo nomine, publici boni studio carptim à me attingentur nunc. Id verò primum, non magnopere compertum, qui aspidis ictu percussus euaserit. Quo argumento, vt significaretur principatus quædam inuicta vis, Ægypti regum mos fuit peruetus, diademata serpentis eius imagine distincta gestare. Gigni quandoque aspidas cubitorum quinque, in libris est obseruatum. Esse item atri coloris plurimum, vel cinereas etiamnum: visam quandoque & fuluam aspida. Quibus morsum impegerit, horis vix quatuor superesse, præfocationem quippe mox insequi, ac spasmum cum singultu. Illud ex grammatica suggeritur supellectile: aspidas, dici campos forma orbiculari, aut vbi aspides visantur plurimæ. Certè vrbis Argiuæ partem Aspida vocatam, locis aliquot in Pyrrhi vita scribit Plutarchus. ἀσπίδεια vocant item Græci τὰς ἀσπίδων πτυχάς. Sed & in naui partem, quæ ad puppem vergit. Aspidiscos breuia dicunt scuta, sed & in scuti modum orbicularia ornamenta. Plethon Gemistus Historiarum primo & illud prodidit, Philippum Amyntæ omnium primum Macedonicæ phalangis synaspismum constituisse. Id autem intelli-

A intelligitur, quum in phalange singuli cubitum occupant.

Pastoris cum capella initus admirabilis: déque inde nato monstroso fœtu. Crathis fluuius vnde sit appellationem nactus. Interim hircorum Zelotypia.

Caput. XXXII.

QVæ sit brutorum affectio quorundam in amatoriis, alibi attigimus, opinor. Quod ad B manum est, exemplum ad id ipsum spectans, non præteribo: vt quam de hircis protuli, sententia corroboretur hoc amplius. Fuisse igitur apud Sybarin pastorem nomine Crathin, comperi, qui in Venerea procliuior, capellam (sicuti ei visum) omnium formosissimam deperire amplius cœpit: quúmque libidinis incentiuo acrius exstimularetur, eandem mirè prorsum inibat, ac frequenter, demúmque vti amicam gratè amplexabatur, nec citra sauiationem crebram. Quin, quod sequens quo- C dammodo est, capellarius amator, quibus illam capi præcipuè opinabatur, munuscula identidem obiiciebat, pabulum videlicet lætius amœniúsque, vt quo etiamnum suauior illi fieret anima, quam labellis labella implicando, fortéque proserpentem etiam reddendo bestiam, haurire vniuersim, ac medullitius affectabat. Insuper stibade accubitísque molliculis haud neglectis, quibus velut nympha decumberet, quieti operam impertiens. Interim qui fuit caprarius ductor, ac ceu antesignanus hircus, hæc contē- D platus, neglectui haudquaquam sibi censuit habenda, zelotypia concitatus tanquam œstro vehementiore. Sed aperta vi imparem se coniectans, dissimulandam doloris acerbitatem tantisper est arbitratus, donec vlciscendi commodior præstaretur occasio, quæ & oblata mox est, dormientem quippe (vti assolet) conspicatus, subsidendi locum arripuit statim, ac quanto maximè valuit impetu, in hostem irruens sinciput ei allisit. Quo tam præclaro latius dis- E iecto facinore, pastori monumentum insigne structum est, ac de eiusdem nomine fluuio adoptatum cognomen. Ex concubitu autem brutino natum ferunt infantem cruribus matrem qui referret, facie verò patrem. Sed & deorum numero ascitum, constans tenuit fama: fuítque mox Hylæum numen, Napæumque. Id verò syluestre signat. Siquidem saltus, vocant Græci νάπας.

Super dipsade adnotata paucula. Prester, causon, melanurus, ammobates, centris quid. Melanura quæ dicantur. Senectutis anguium fabella. Ogygium quid.

Caput. XXXIII.

DIpsadi serpentum generis de naturæ ratione ascitum nomen, monumentis proditum veteribus est. Censetur ea quidem vipera magnitudine minor, ad inferendam perniciem celerior multo. Quos mordicus apprehenderit, siti inardescunt vehementius, ad potumque efferuescunt, ac inde incessanter haurientes dissiliunt mox. Cauda lineis distinguitur (vti ferunt) duabus, nigrisque, corpore albicante reliquo, vt scribit Sostratus. Sunt qui & presteras, idest πρηστῆρας, nuncupent (quanquam & eo nomine impetuosior est ventus, ac transuersæ in collo venæ, necnon fulminis species) καύσωνας etiam alij. Nascuntur in Libya quidem, sed in Arabia præcipuè. A quibusdam dici quoque melanuros, animaduertit: sed & ammobates, necnon centridas, siue κεντρίδας aut centrinas, ab figura. Nuncupatur in re sacrificali dipsas, item hepatis signum quoddam. Διψίαν κόνιν, vbi dicunt Græci intelligunt ξηράν. Melanura insuper scito dici, quibus nigricat cauda. Monuit sciēter Pythagoras, Animal cauda nigra non attingendum: innuens esse reclinandum vitium, cui succedat mentis nigredo, & voluntatis conflictatio molesta: siquidem vitij facilitatem, vitæ mox miserabilis consequitur difficultas. Super dipsade lepidior memoratur fabella: Contenderunt quandoq; homines, à diis iuuentam contribui, vti ne vnquam senescerent. Voti compotes asello gestandam imposuerunt: at is sitiens vehementius, quum aquas comperisset, iam iamque adlubesceret, loci asseruator serpens potum inhibuit: nec permissurum se prius asseuerauit, quàm onus sibi foret condonatum: quod & asellus nimis arescens, facilè concessit. Quo argumento senectutem abiicit serpens, at senio conficimur homines. Illi tamen aselli agglutinata est sitis, quam & morsu læsis iniicit. Alij fabellam ad Prometheum reiiciunt, à quo surreptus ignis quum esset mortalibus traditus, qui acceperant primum, beneficij haud memores satis, rem aperuerũt: id collaudans Iupiter, ἀγηρασίας pharmacum illis retribuit. Quod asello mox est iniectum, inde reliqua ferè, vt prius. Extat verò fabulamentũ apud Sophoclem ἐν κωφοῖς. Ogygium id appellant poetæ, tanquam peruetus dixeris, ab Ogyge vetutissimo.

F

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD DOCTISSIMVM Cælium Calcagninum Ferrariensem, Præfatio sexta & vicesima.

SI vnquam aliàs compertus est, cui literæ fuerint omnino insularum loco, me esse eum, haud sanè inficiari queam, Cæli doctissime: siquidem singulis impactæ libris ad eruditissimum quenque Præfationes, si id coner maximè, aduersum me, velut conceptis iurarint verbis, testimonium dictabunt. Sed & argumento eodem, te nunc in huius gloriolæ participatum admittere constitui. Nil celebrius ferè, nil quo frequentius personent eorum aures, qui diu iam interioris scientiæ candidati, nunc demum veteranos agunt, immo & Aristarchi virgulam, vt critici grauiores, exserunt candidissimè, quàm quo pridem ingenio, quáve rerum scientia, vel vltra ætatem dum sapis, in Ferrariensi gym-

nasio in omne ſcriptorum genus dictâta promas: nec citra Venerem, non Atticam quidem, ſed Romanam prorſum. Quando, vt nunc eſt, profert ſe magnificè virtus Italica, & diu iam annis carioſam quodammodo Græciam laceſſit. Sed & olim mihi, dum iſtic agerem, quæ increbuerat prius, innotuit abundè multiplex eruditio tua, quam inter ambulatiunculas frequentes ſolers ingenium tuum, nunquam non præſens, & in numerato ſemper, ſingulari promebat omnium admiratione. Quamobrem piaculum eſſem arbitratus, quod nec maioribus procurari hoſtiis poſſet, ſi Cælium Cælius præteriſſet tacitum in hac, qualis ea cunque ſit, cenſura, qua veluti λογάδες ſeliguntur, quibus noſtri laboris dicentur portiunculæ, vt ſint nobis tanquam χάρακες, quibus ſurrecti ſtemus, liuidulorum ſic afflatum contempturi facilius, quos Timonianũ impreſſuros dentem, haud abnuerim. Quid enim aliud illi ſunt, quàm planè μισάνθρωποι? Inde fit, vt inter omne ſcriptorum genus Sillos amplexentur præcipuè, ament, legant, nulla non atterant die. Quin & Sillographos dici ſe geſtiunt, ceu ſic aurei in Olympia ſtaturi videantur. Sed Theoninos præterfluere ſino, illis nil imprecaturus grauius, quàm vt liuori immoriantur ſuo. Nos reliqua operis inſtituti lætè perſequemur. Nam Platonis ſententia eſt, ab Libanio repetita, ab mœrore tabeſcentibus trophæa non excitari. Quando, vt id poſſemus, inenarrabilis diuinæ potentiæ maieſtas cõtribuit: quo nomine, noſtri omnino muneris eſt, prodeſſe vel recuſantibus. Poteramus in ſanctaria intruſiſſe iſta, ſicque Catonum (tertios intelligo) vitare ſupercilium moleſtius, ſed malo ita. Hæc nimirum eſt ad æternam gloriam via, hac in primis ratione Deum induimus, dum illius qua poſſumus & fas eſt, exuberantem imitamur largitatem. Tantum abeſt vt eorum approbem ſententiam, à quibus ſuccini vetus illud ex media ſolitum Græcia nouimus, οὐδεὶς οἶδε τὸν θησαυρὸν τὸν ἐμὸν, πλὴν εἴ τις ἄρ ὄρνις. Infelicis ingenij arbitror, non ſe publico natum bono credere. Sed hac in parte, an quid profecerim, tuũ fuerit aliorúmque ex decuria eadem, iudicium. Quòd ſi nil aliud videor, quàm ex Ionum ſententia, συνάγειν τοῦ ὄκνου τὴν θώμιγγα, me conſoler: quoniam in arduis voluntas vel ſola abundè credi ſpecioſa conſueuit. Vnum ſcio, in iis nunquam mihi Theocritium id inſuſurratum, γόνυ κνήμης ἔγγιον. Quin potius nil vnquam mihi parte hac antiquius, quàm prorſum ἀρκάδας μιμεῖσθαι, ἑτέροις πονοῦντα.

Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS QVI viceſimus ſextus.

Quo diſtinguatur bulimos, ab eo quem caninum dicunt appetitum. Vnde dicatur bulimos, & quid cenangia. Bucæus qui. Fames vniuerſa, & vaccina. Citta, cytinus, anorexia, cittales, anancophagia. Saguntina fames.

Caput I.

QVoniam pręcedenti volumine, dum quæ ad frigoris rationem pertinent, excerperemus, quæ miſcella ſuggerebat lectio, adnotaremúſque: in famis mentionem producti ſumus, quam dicunt Græci βούλιμον, ex noſtris nonnulli caninum appetitum, Gellius vim famis nõ tolerabilem, ſicut bupinam quoq;: viſique omnino ſumus idem vtroque nomine indicare, etiam ſi Galeni doctrina diſpeſcere animaduertitur. Nũc, vt locupletius ſatisfaciam harum lectionum ſtudioſis, quum in tertium Canonis Auicennæ incidiſſem (vt de Paulo Ægineta taceam) vbi iſta palàm diſtinguuntur, operæpretium arbitratus ſum, tanti in medendi ſcientia viri placita ſubſcribere. Vt intelligamus, bulimum dici famem magnam, ſubiecti ratio

A ne, quia membra infeſtet omnia: quanquam ſtomacho faſtidiente, proinde vniuerſa dicitur fames: ſicuti appetitus, quem caninum dicunt, particularis. Qui poſt ęuacuationes, & chronicas febres, quibus reſolutio contingat multa, excitari aſſueuit plerunque: quandoque verò continentis virtutis imbecillitate. Nam quum perpetim redundans contingat reſolutio, cooritur inſtaurationis appetentia. Euenit interdum & calore nimio ſtomachi os infeſtante & perpetuò reſolueute, proinde ſemper illud eſt famelicum ferè,
B quo in ſtatu vrget plurimum ſitis. Solent (inquit Galenus ſexto De affectis locis) quos canina infeſtet appetentia, affatim impleri, mox vomitu leuari aut deiectione fluoréque. Quod & ſanitatis inculpatæ animalibus euenit plerunque, ſicuti Seleucidibus auiculis, quæ locuſtis veſcentes celeriter excernunt. Cęterùm, bulimus ſeu vaccina fames pręuium habet plerunque caninum appetitum. Et eſt membrorum inedia cum ſtomachi ſatietate, inſigniter quippe alimento indigent, quanquam id reiiciente ſtomacho. Deducitur
C res quoque nonnunquam ad ſyncopem. Contingit verò perſæpe iter agentibus, algore amplius peruren te, quum frigoris vehementia dẽſet ſtomachus: quod efficit conſtitutionis malitia ſenſiuam virtutem mortificans, atque item attrahendi facultatem, humorum peccato, qui os ſtomachi obſident regúntque, iis verò madentes villi expulſionem mouentes, attractionem

nem refugiunt. Sciendum verò in Auicennæ codicibus, sicut & medicorum ferè omnium, legi bolismũ, pro bulimo. Verum, vt in scriptura erratum, ita & in nominis ratione multo amplius. Nam sunt qui à bolo deflecti putent: tanquam vno tantum bolo expleatur stomachus, quæ mera inscitia est. Sed iis impartienda facilè venia est, qui nec ex interuallo quidem Latinũ regustarunt Atticismum, nedum Græcum. Sanius & doctius Serapio tractatu tertio, de Græca sentit ratione profluere, hoc est à βου, quæ particula intendit, & λιμός, quæ famem vox indicat: quod & Auicennæ interpres Gentilis obseruauit. Sicut Bucæus, ab eadem inflectitur particula, & κείρω, incido, & meto, vnde præualidus in metendo sic nuncupatur: nec desunt, qui à bobus deducant potius, vti aratorem indicet. Vel certè σωὺ βοῆ, idest cantu iniunctum arandi vel metendi obiens munus ita dicitur. Sed nec illud per incuriam transiliendum, à medica ratione, Græcorum plerosque abire diuersos. Nam à stomachi hostio, quod καρδίαν vocant, καρδιογμὸν Dorienses, auctore Polluce, famem nuncupant intempestiuam, quam Xenophon, & communis lingua βούλιμον. Sic enim pro stomachi inedia videntur accepisse, quod medici non faciunt, ni ad humores qui sunt in ore stomachi, attractionem præpedientes relatum putes: quod Pollux scribit. Plato comicus cenangiam, idest κεναγγίαν, pro bulimo intellexisse videtur. Id verbum perinde accipi debet, ac si vasorum inanitatem dicas. Non prætereundum temerè, quod in libro περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων quinto est à Galeno proditum, caninam item nuncupari cibi appetentiam, vbi canum more aut nil omnino, aut malos affectant cibos mulieres: quæ res citta vocatur, inquit, vel κίττα, aut κίττησις, idest pica & picatio. Contingere verò hæc, secundo aut tertio à conceptu mense, quod appetentiæ ὄργανον sit oblæsum (id verò ventriculi os est) infanti non suppetente vi ad alimenti consumptionem. Apud Paulum ἀνορεξίαν legimus, quæ affectio intelligatur, omnia respuentis stomachi. ἀνόρεκτος verò ita affectus intelligitur. Idem Paulus bulimum, ὑπερβάλλουσαν interpretatur ἀτροφίαν, in quam sæpe recidat anorexia. Cittales autem, idest κιττάλης, apud Ionas fur nuncupatur. Cytinus verò est malogranatum immaturum, vel primum mali punici exanthema. Anancophagia in Politicis Aristoteli, athletarum nuncupatur victus, velut expressior vorandi necessitas. Saguntina fames, etiam in parœmiæ producta vim est. Fame porrò necare, impium censebatur: quo nomine in vincula coniectis vt morerentur, cibi aliquãtulum apponebatur, vt sic aliquo modo expiarentur: quod in Antigone significat Sophocles, & adnotauit interpres. Sed & in Vestalium pœna scio memoratum.

Ventrem non habere quid sit. Qui dicantur sphecodes, lagari, sphacelodes, sphacelus, cangræna, buphagus, buplanosticti. Bucolici milites. Sphragidion, sphærus, cyllas, procœlij, popæ, butypi. Ventri concœnes. De Philopœmene pauca. Athletica habitudo.

Caput II.

Ventrem non habere, tralatione scita quidem & concinna per prouerbium dici de imperatore videtur, vel etiam quouis alio male nummato. Quoniã vetus est, pecunias esse neruos bellorum, & militum alimenta, quin & aliorum item omnium. Nam Hesiodicum illud notissimum in Ergis,

χρήματα γὰρ ψυχὴ τέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

idest, vicem animæ miseris mortalibus pecuniæ præstant. Quoniam pessum euntibus vitæ pretiis, nun-

A quam non argenteis pugnandum hastis est. Ex historiæ autem penu promitur adagium. Nam Philopœmeni illudens Achæorum prætori Quintius, qui equitibus multis, & armaturæ grauioris pedite abundaret, à pecuniis verò prorsum male haberet; dictitabat: Philopœmeni esse quidem manus & crura, ventrem autem non esse. Quod eo tectius est visum & vrbanius, quòd corporis forma illi etiamnum talis erat. Homines verò ita exili ventre, de vesparum imagine sphecodes nuncupantur, qui etiam lagari sunt,
B hoc est inanes, & sine intestinis quodammodo. Vespæ siquidem contractiore visuntur parte ea, posterioribus prætenuibus gracilibúsue: propterea acuminatum lignum etiam sphecíscum dicunt, quippe sphekes vocantur vespæ. Vnde sphecones & sphecia, pro vespetis, idest cellulis. Sphacelos verò ad hoc pertinet nihil. Est tamen eo nomine, vti secundo περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων Galenus scribit, secundum aliquos, dolor vehemens: alij tantum, inflammationis excessum intelligunt, vt partem ad corruptionis
C periculum inducat: quam dispositionem cangrænam dicant nonnulli: sunt qui partis affectæ corruptionem, sphacelon dici velint: conuulsionem, aliqui: nonnulli, non iam factam conuulsionem, sed quæ per inflammationis magnitudinem expectetur: alij etiam non simpliciter conuulsionem, sed eam quæ neruosorum corporum inflammationi superuenit: aliqui simpliciter, fortem tentionem, quidam, putredinem. Propterea confuse Archigenes hemicranias, sphacelodes nuncupasse videtur. Quod vt apertius intelligatur,
D lego, Tumores accensos si non discutiantur, nec se ostentarit suppuratio, in cangrænam plerunque transire: quam & inflammationis magnitudine νέκρωσιν dicunt, idest mortificationem, non factam quidem, sed quæ fiat: cui nisi occurratur celeriter, νεκροῦται ῥᾳδίως τὸ παθόν, quod signat, læsa mortificari facilè, morte insequente. Vbi verò sensus fuerit ex corporibus eiusmodi excussus, tunc affectionem hanc non cangrænam appellitant, sed iam sphacelon dicunt: proinde abscindendum protinus monstrant τὸ νεκρωθέν.
E Auctor quinto De causis Theophrastus, Sphacelismum dici à quibusdam radicis morbum extrinsecus plagis ac vulneribus concinnatum, vt in animalium genere: quod, inquit, in omnibus verum haud comperias. Syderationem porrò sphacelismum vocant nonnulli. Sphacelum inueni, qui & digitum in manu medium nuncupent. Scitante quandoque tyranno Pisistrato, quid tandem assequeretur emolumenti ex caluetis saxosisque locis quæ coleret: respondit senex agricola, ὀδύνας καὶ σφακέλους, καὶ τούτων δεκάτην Πεισί-
F στρατος φέρει, Dolores (inquit) ac sphacelos, & tamen horum decimam exigit Pisistratus. At is audaciam miratus, vectigal remisit: nata inde parœmia, καὶ σφάκελοι ποιοῦσιν ἀτέλειαν, immunitatem & sphaceli pariunt. Inueni libro quinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, vites quasdam male habentes dici ἀστροπλήκτους: morbi indicium censeri, folia subrubra, idest ὑπέρυθρα. Ossis sphacelon apud Galenum, cariem intelligimus. Sed nos à diuerticulo paulò quidem longiore, at non otioso vtique, fabulam repetamus: si illud nec tacuerimus, ex Trœzeniorum historia, Sphærum fuisse Pe-
G lopis aurigam: quanquam alij, in Olympia fuisse Cyllam tradunt. Sphæri philosophi meminit in Tusculanis Cicero. Sed hoc ad institutum nihil. Quibus protuberat venter, procœlios appellant. Cœlia enim venter est: quem pinguem obesumque, popæ nomine quidam intelligunt: alij, phagonem malunt ac voratorem. Spartianus in Geta, Percussit (inquit) hostiam Popa nomine Antonius. Propertius,

Succinctique calent ad noua sacra popæ.

H Nam butypos, ἀρχιστατικῶν, secundum apud Apolloniũ, dicitur, qui inter sacrificandum securim boui impingit. Buphagus verò, in Arcadia fluuius est, ab heroe Buphago nomine adoptato, qui Iapeti fuerit filius & Thornacis: quémque honesta parum affectantem in

monte Pholoe peremerit Diana. Buplanoctistos apud Ilium tumulos in Alexandra vocat Lycophron, quòd ex Mysia bouem insequutus Ilus, ibi demum vrbem condiderit Ilium, vbi interquieuisset ea. Bucolicos, milites rusticos legimus apud Capitolinum. Sphragidion fuit in Cithærone antrum Cithæronidũ nympharum, quas olim ibi esse vaticinatas, constans tenet fama. At sphragis, lapis est Aristoteli Meteorôn quarto, qui & carbo dicatur. Ventri concœnes, vt obiter item subnotemus aliquid, non animæ, à Plutarcho Sympsiacorum tertio scitè admodum appellantur, qui non in disciplinæ, confabulationis beneuolentiæve participatum veniunt, sed obsoniorum modò & vorandi vsum. Plutarchi verba subieci, τῇ γαστρὶ σωύδειπνος, οὐ τῇ ψυχῇ γεγονώς. Hosce verò in Septem sapientum cõuiuio idem Plutarchus, ὥσπερ ἀγγεῖα ἥκειν, idest tanquam vasa conuiuiis sese ingerere scribit, vno videlicet repletionis studio. Vnde inoritur quandoque habitudo athletica, idest corpulentior firmiórque, quam Græci & Aristoteles ἕξιν ἀθλητικὴν vocant. Vnde Plauto, Athleticè valere, ac pugilicè. Ventrem custodire, Digestorum vicesimoquinto, est mulieri custodes adhibere ad partum vsque, vbi subdititij partus suspicio inest. Sic & Ventrem in possessionem mittere: aut ventrem exhæredare, de prægnante dicitur eleganter, libro vicesimonono. Et quoniam de ventre sermo est: Cato senior, quum populum Romanum luxu & intemperantia perditum ac fluentem conspicaretur, in eum inuectus, χαλεπὸν δὲ λέγειν πρὸς γαστέρα ὦτα μὴ ἔχουσαν, Arduum (inquit) est ad ventrem verba facere, qui aures non habet. Sed, ne indictum omnino Philopœmenem transiliamus, fuit vir is corporis proceritate & robore nullo Peloponnensium inferior, τὸ δὲ εἶδος ἦν τοῦ προσώπου κακός, idest facie tamen malus, parúmque tanto digna imperatore. Hic enim est, quem Romanus quidam quũ laudibus efferret, Græcorum vltimum appellauit: veluti Græcia iam effœta nullum deinceps virum se dignum ab illo protulerit. Sicuti Cremutium Cordum in Annalibus, Cassium pronuntiasse, Tacitus scribit: Romanorum vltimum, atq; eo nomine postulatum, nouo ac tum primum audito crimine, imperij stationem Tiberio tenere. Sed ad Philopœmenem remeo. Epaminundæ in primis virtutem æmulabatur. Et eius quidem strenuitatem atque animi integritatem, vt pecuniis incorruptum se præstaret, expressit: at mãsuetudinem, grauitatem, humanitatem exhibere nequiuit: erat enim paulò iracundior. Vsque eo viri magni plerunque δὶς διὰ πασῶν secum dissident. Scitum enim est, non omnia eidem elargiri Deum, multóque sæpius virtutis occurrere simulacra, quàm verè ac plenè sapientem.

Torminum ratio. Hydropiseos species. Suspensi dolores & sublimes. Hydragoga medicamina quæ sint. Hydrus, siue natrix. Grauidam quo pacto internoscas. Hydrostasium. Hydrocephala affectio. Hygrocephali. Lymphati. Hydatis. Hydrocele. Oscheon. Hydra. Lerna. Lernæa. Chersydros. Hydata, id est aqua, quid indicent. Hyderis. Diabete. Paracentesis. Paracenterium.

Caput III.

TOrmina non esse aliud, medicorum scientissimi perdocent, quàm quum permordetur aluus, in intestinorum anfractibus inuolucrísve incluso spiritu, cui quæratur exitus, nec detur. Quòd si circa vmbilicum affligit & umb os, nec medicaminis vi tollitur affectio, intemperatura infestior cooritur hectica partium earum, ita de habitus firmitate nominata. Quæ magna ex parte moram trahens, vocatã ab Hippocrate aquam

A intercu tem aridam concinnat. Posteri, aquam id genus tympaniam dixerunt, idest τυμπανίτην, auctore Galeno: quia imus venter compulsus sonitum ædit, cuiusmodi tympana solent. quod Paulus item repetit, vbi agitur περὶ ὑδέρων. In ascite verò coacta materia, non aer flatuosus, sed humor dilutus est. Videtur autẽ à maiori frigiditate progigni aquosus hydrops, quem ἀσκίτην, idest asciten vocant: propterea quod (inquit idem Galenus) in abdomine, siue sumine, tanquam vterculo quodam humor reconditur. A mi-

B nore autem tympanias. Neque enim humecta substantia in flatuosum aerem sine calore aliquo transmutari potest. Quoniam verò torqueri ventrem contingit, spiritu flatuoso luctante, eo amplius torqueri grauidã aduertimus, ob angustiam quam conuehit vterus, semine intra formandi hominis monetam locato. Inde Hippocratis sententia est, Si nosse libuerit an mulier grauida sit, mulsum ei crudum bibendum dato, quum itura cubitum est: pòst si venter torquetur, grauida est: sin minus, non est. Quippe ad

C id indicandum inflet, oportet. Sunt & in ventre dolores, qui suspensi sublimésque vocantur, non secundum longitudinem corporis, sed profunditatem. Interstinguit eos circa sedes ventris sumen, seu abdomen. Nam qui desuper infestant, ij suspensi & sublimes vocantur. Qui verò infrà, hoc est in ipsis intestinis atque ventriculo, non sublimes intelliguntur, hosce verò esse fortiores, ac lacessere grauius, apud neminem non liquet. Porrò aquam intercutem prolicientia atque educentia medicamina hydragoga,

D idest ὑδραγωγά, vocant Græci, tanquam dicas aquagia. Nam ὕδωρ aqua est, vnde hydrus item corriuatur, quem Latini natricem vocant: posteriores Græci etiam chersydron, quoniam non in aquis modo, sed in terra item victitet. Duabus esse insigne linguis animal, produnt. Aristides etiam λίχνον, idest gulonem. Apud Græcorum scientissimos ὕδατα, idest aquæ simpliciter cutem subiens, malum hoc indicant ferè: vnde est illud frequens, ἄγει καὶ ὕδωρ. Quanquam est & spontiua euacuatio, non quia sine causa accidat, sed

E quia nulla opera nostra. Et quoniam hydropiseos species duas persequuti sumus. Adiiciamus porrò ex iisdem scholis speciem tertiam, quam Celsus leucophlegmatiam vocat: albam pituitam dicere nos possumus, vt quæ de pituita quadã liuentiore consistat, aut de pituita quæ suapte vi candida sit, sed quæ ob alienæ temperaturam mixtionémve materiæ purum & liquentem colorem amiserit. Potest & albæ adiectio videri citra distinctionem ascripta. Nam & in libro De articulis, vertebras dixit Hippocrates dorsa-

F les, non quia alibi vertebræ existant, sed simpliciter adiectio facta est. Cæterum & illud cõperisse videor in libris, à iunioribus quidem hydropiseos species inductas esse tres, ἀσκίτην, τυμπανίτην, ὑποσαρκίδιον. Hippocrates duas tantum agnoscere videtur. Nam ascites & tympanites eiusdẽ censentur ideæ. In vtraque enim profusio est τῆς ἐξυδαρουμένης τροφῆς, in locum intestinorum medium vel peritonæi. Verùm, in ascite plus sese humoris promit, spiritus autem mi-

G nus. In tympanite autem e diuerso. Hyposarcidios per totum fit corpus, solidis partibus in aquæ resolutis naturam. Vocatur species hæc leucophlegmatias item, quam putat Hippocrates ἀνίαν. Hæc eo profluentius subsignasse volui, vt hac opera Cornelium Celsum illustrarem: à quo versuram quidem faciunt multi, verum citra illius sententiam nil ferè promunt, perinde ac verba sint veterum sacrorum, quæ demutasse piaculare flagitium planè censeri debeat, quódque hostiis maioribus procures. Hydropicarum

H autem affectionum, vt Ægineta Paulus scribit Medicinæ tertio, initium καχεξίαν καλεῖν εἰώθαμεν, idest dicere cachexiam consueuimus. Et quoniam ab hydor corriuata prælibauimus, illa item auctarij vice subiiciamus, hydrostasium appellari paludem paruam. Hydrocephala verò affectio infantilis est, humore aquo-

aquoso in capite concepto. Hygrocephalos tamen putant eos dici, qui de nimia humentis cerebri exsuperantia insaniant. Lymphatósque inde à veteribus item nuncupatos. Hydatis, idest ὑδατὶς substantia intelligitur pinguis palpebræ substrata pelli κατὰ φύσιν. Hæc in pueris parte plurima, vtpote humectioribus auctior facta, συμπτωμάτων αἰτία γίνεται, idest accidentium causa est, oculo grauato, proindéque ῥευματίζουσα. Hydrocele, oschei seu scroti affectio est, ex septem vna: habetur nanque inibi porocele, steatocele, sarcocele, epiplocele, cirsocele, enterocele. Quod de oscheo diximus, signat id verbum marsyppium quoque, sed & onustum vuis palmitem. Hydra denique iis cognatum vocabulum est: eam verò se arbitrari Pausanias scribit, feram magnitudine hydros excedentem alios, cuius venenum ita foret ἀΐατον, vt Hercules eius felle tingeret τὰς ἀκίδας, idest sagittarum spicula. Caput præterea habuisse vnum, etiam si Pisander Camireus, quo videretur res meticulosior & poema plausibilius, plura ei cōtribuit. Lernę quoque mentionem facit Pausanias idem, aitque inibi Teletas celebrari in Cereris honorem, quæ vocant λερναῖα. Quum verò (inquit primo De crisibus Galenus) statim mingitur in vas vrinarium, vocatur ab nonnullis affectio hæc hyderis. Diabeten nuncupant alij: ex antiquioribus quidam etiam, vrinæ profluuiū. Sunt qui paracentesin vocent, quum perforatur venter hydropicorum aquæ educendæ gratia: sed si oculorum congelatus humor eodem emittatur modo, eadem seruabitur appellatio. Id verò ferramentum quo id præstatur, rectè paracenterium dixeris.

Argenteo vomere araturos, cur Delphica pronuntiarit vates, scitātibus Lacedæmonii. Nec nō oraculo eodē, quid sit eulacha: itē aulax, ogmos, ordiniō.

Caput IIII.

Plistoanacta Pausanię filium, eundémque Lacedæmoniorum regem, quum ab inimicis vehementius premeretur præter alia, produnt auctores celeberrimi, etiám insimulatum: quod cū Aristocle fratrę promanti, hoc est, Delphicæ vati persuasisset, vt Lacedæmoniorū Theoris (sic autem vocant, qui ad petendam proficiscuntur dictionem) illuc missis hæc responderet, Διὸς υἱοῦ ἡμιθέου τὸ σπέρμα ἐκ τῆς ἀλλοτρίας εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀναφέρειν. εἰ δὲ μή, ἀργυρέᾳ εὐλάκᾳ εὐλαξεῖν, idest Ioue sati semidei prolem ex alieno solo in suum reducerent, alioqui argēteo araturos vomere. Scias profectò vel hinc non immeritò à Græcis Loxiæ cognomento Apollinem celebrari, quòd obliqua, tortuosa, vel numero Platonis obscuriora forent illius responsa. Quid enim est, Argenteo araturos vomere? Nam Dorica lingua, qua vtebantur Spartani, vomerem, eulacham dicunt: quamuis eo nomine intelligant alij dicellā, hoc est ligonem siue sarculum, ἀπὸ τοῦ λαχαίνειν, ἤ τοι σκάπτειν, idest à fodiendi vsu. Aulaca verò, idest αὔλακα, sulcum dicunt, quem ogmon Theocritus etiam vocat, communis lingua (inquit interpres) ordinion. An illud coniectandum? Inutilem fore agrorum cultum? Sic enim fiat, si vtatur quis argenteis instrumētis, insita mollitie minus suffecturis terrarum proscissioni. An illud potius, ingentem futuram frugum inopiam, & in summa caritate pretio intolerabili constatura omnia, vt flagellata annona, videri possint, etiam argēteis in agricolatione instrumentis vsi? Hinc scitissimum, & perinde reconditum aucupamur adagium, vt ingruente magno famis discrimine, Araturos vomere argenteo terram homines, pronuntiemus.

Aratri partes. Mercaturæ laus. Echetlion. Zogros. Corone. Nympha. Embryon. Zeuxidia Iuno. Iunonis flores qui. Vrbibus aratrum circumducere quid sit. Propertij locus explicatur. Sed & Senecæ

A *restituitur. Syluarum præfecturam consulibus iniungi solitam. Prouinciæ maiores minorésque quæ sint. Virgilij locus enarratur. Item alter, cur turtur aeria. Barbarica sylua quæ.*

Caput V.

Postea verò quàm in vomeris & aratri mentionem fortè incidimus, pergamus porrò subnectere quæ ex magnis classicisq; auctoribus comperta nobis sunt, quantum mediocris ingenij vires eruditionisque suppetūt, Gręcorum copiam multiplicem variámque ac reconditā doctrinam in nostra iura transferentes, & quodammodo ciuitate donantes aut Latio. Est enim hæc velut traiectitia pecunia, & planè optimarum artiū opima, honestissimaq; mercatura. Quid enim hac humanis in rebus conducibilius, quæ omnia ad victum, ad cultum, ad præsidium, ad delicias denique vitæ
C pertinentia comportat, vt fiant quodammodo cunctorum cuncta communia? Idem propemodū in nostris lucubratiunculis fit (si tamen isto nomine non videmur applausum captare) sed tanto fortè vel præclarius, quanto animorum bona longè putantur excellentiora. Aratri partes igitur hasce inuenio: primū quidem echetlen, id verò est rectum lignū, quod inter arandum manu continet arator, totúmque aratrū permouet. Pars autem illa cana in echetle, vbi insidet manus, vocatur chirolabes. Vbi verò infigitur echet-
D le, dicitur alya. Echetlion verò est in nauigio locus, in quo pisces colligunt piscatores, dici & viuarium potest, quod zogros nuncupatur Græcis. Elyma nuncupatur, cui inhæreat iugum, sicuti Pollux scribit. Hesiodi verò interpres, Gyes (inquit) est, quod alio modo aratri gonation vocatur. Elyma est quod gyę infigitur adaptatur que, in quod vomerem immittūt, qui hinnis dicitur, cuius summum appellatur nympha. Gyen sunt, qui Latinè putent dentale nuncupari. Dētem putat dici Varro, quòd eo mordetur terra: supra
E eum regulam quæ stet, à stando, stiuam: & in ea transuersam regulam, maniculam, quòd bubulci manu tenetur. Qui quasi est temo inter boues, buram. A bubus, histobœus, qui & histoboe appellatur, lignum est ad iugum vsque protensum inter bouem vtrunq;, cuius apicem vocant coronem. Lorum autem latum, quo adnectitur iugo, echebœum vel mesobœum aut mesabœum dicitur. Histoboeum quidam barbarè stauarion vocant, velut histouoarion. Estora, clauum
F interpretantur, quo temoni coaptatur iugū: meminit in Alexandro Plutarchus. Rhymos verò est in curru temo, à ῥύω, traho. Nam ampron, vnde apud Lycophronem ἀμπρεύειν verbum, est funis inter bouem vtrunque siue equum, siue temonis vice protensus. Cercis verò lignea, radius est qui in iugi foramen immittitur. Is radius appellatur embryon, vel endryon. Zeuglæ sunt, quæ à iugo propendentes hinc inde boum colla amplexantur. Quædam ex iis nominantur ab Hesiodo in Ergis, versibus illis, quos & ap-
G posui,

δάφνης δ᾽ ἢ πτελέης ἀκιώτατοι ἱστοβοῆες
δρυὸς ἔλυμα, πρίνου γύην, βόε δ᾽ ἐνναετήρω.

Zeuxidiam Iunonem Argis cultam, prodit historia, quòd inde in Ægyptum commigrans Apis Argiuorum regi boues transmiserit, tradita insuper sementis ratione. Quam iunctis bobus quum is impleſset, Iunoni templum excitauit: spicásque progerminantes ἄνθεα, dixit ἥρας, id est Iunonis flores. Non tempero mihi, quin vetustatis morem subscribam, quo e-
H uertendis vrbibus aratrum inducebatur, sicuti in condendis idem adhiberi consueuerat: quare oppida, quæ prius circumducta erant aratro, ab orbe & vruo, vrbes: & coloniæ Romanæ omnes in literis antiquis scribuntur vrbes: quod item conditæ vt Roma. Significant id Senecæ verba libro De clemen-

tia primo: Deinde, inquit, cædibus in exitia gentium A
serpere, & iniicere tectis ignem, aratrum vetustis vr-
bibus inducere. Etiamsi in vulgatis modò codicibus
scriptum circumfertur corruptè apatrum, sensu nul-
lo Sententiam nostram abundè confirmarit Horatius
Carminum primo:

> Imprimerétque muris hostile aratrum
> Exercitus insolens.

Et Acron interpres: Condendis, inquit, atque euer-
tendis vrbibus hæc consuetudo fuit, vt aratro fieret.
Virgilius, B

> Interea Æneas vrbem designat aratro.

Item Cicero de euertenda, in Philippicis libro se-
cundo: Vt vexillum videres, & aratrum circumduce-
res In eum porrò sensum accipio illud Propertianū,
etiam si doctissimi viri amplius in eo sub mandrago-
ra videntur consopiti:

> Mœnia quum Graio Neptunia pressit aratro
> Victor Palladiæ ligneus artis equus.

Et Modestinus Digestis Quibus modis vsufructus a-
mittatur: Si, inquit, vsufructus ciuitati legetur, & ara- C
trum in ea inducatur, ciuitas esse desinit, vt passa est
Carthago: ideóque quasi morte desinit habere vsu-
fructum. Quin & mos irroborarat vetus, quod pro-
dit Strabo, exsecrationes in eos diras proferendi, qui
euersam vrbem instaurare adorti forent. Quod in I-
lio fecerit Agamemnon, & in Sidena Crœsus. Sæpe
vtique in poetis enarrandis ingerunt se, quæ si altiùs
perpendas, intercutaneam requirunt eruditionem,
etiamsi noctuinos intendentibus oculos plerunque
videntur extrita ac vulgaria, cuiusmodi Virgilianum D
illud ex Bucolicis,

> Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ.

Qua in parte scientissimus poeta morem respicit ve-
terem, quo consulibus syluarum & collium iniunge-
batur cura, ne compingendis nauibus materia vnquā
deesset. Quæ sanè prouincia, minor dicebatur, vt à
maioribus distingueretur, quas consulares dicebant.
Proinde in Cæsare Tranquillus, ab optimatibus da-
tam scribit operam, vt prouinciæ futuris consulibus
minimi negotij, idest syluæ collésque decernerentur. E
Apud Iureconsultos de prouinciis mentio minori-
bus est, in quîs syluarum statuitur cura. Et Seruius
grammaticus in Æneidos primum, Aphricam dicit
consularem prouinciam, in qua non comperiantur
cerui. Syluam barbaricam, intelligit consentineam
Columella libro duodecimo. Sed & illud perpensio-
ne dignum, cur aeriam dixerit turturem Virgilius eo
versiculo,

> Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo,

ex Seruij interpretamento: nam syllabæ mēsus pen- F
timemeri defenditur. Aeriam dici coniecto, quoniam
(vt scribit Origenes Homilia secunda, ex Hieronymi
tralatione) turtur semper in iugis montium & arbo-
rum verticibus commoratur: vnde (inquit) turturis
appellatione, sanctus intelligitur spiritus, vbi de ma-
gnis & occultioribus mysteriis agitur, quæ capere
haud possunt multi.

Missilia Fortunæ, quæ intelligi debeant, & quid
missilia. Odorati imbres qui. Catachysmata esse G
item missilia.

Caput VI.

MIssilia Fortunę, tralatione scita & per-
eleganti ac peruenusta dici posse vi-
deo nuncupatione vna, quæ bona di-
cere consueuimus externa, quum ap-
pellatione eiusmodi intelligerentur
veteribus munuscula nō modi vnius, H
quæ in vulgus iactare quandoque moris fuit: cuius rei
vel Imperator secundo Institutionum commeminit.
Vna est (inquit Seneca) ad tuta vadendi via, externa
despicere, & honesto contentū esse. Nam qui aliquid
virtute melius putat, aut vllum præter illam bonum,
ad hæc quæ à Fortuna sparguntur, sinum exp ndit.
Hanc equidem imaginem animo prudentissimus quis-
que proponere debet, ludos à Fortuna fieri, & in hūc
mortalium cœtum honores, diuitias, gratiam excu-
tere. Alia quorum inter diripientium manus sc indun-
tur. Diuiduntur alia, societate infida: alia, magno eo-
rum detrimento, in quos recidere prehenduntur.
Hinc non eleganter minus missilia expectare dictita-
bimus, eum qui ex Fortuna pendet totus, eiúsque vi-
scatis inhiat beneficiis, quæ insidias verius arbitra-
tur sapientissimus quisque. Missilium quoque captum
emi quandoque solitum, scribit Pomponius Digestis
De contrahenda emptione. Porrò missilia, pro telis
quæ in hostem emittantur, sciunt omnes. Calendis
denique Decembribus Domitianum legimus sub no-
ctem iussisse spargi omnis generis missilia in popu-
lum. Quam rem Martialis sæpe notauit: & Papinius
primo Syluarum,

> Iam noctis propioribus sub vmbris
> Diues sparsio quos agit tumultus?

Seneca scribit libro Controuersiarum sexto, Musam
rhetorem qui multum habuit ingenij, sed cordis ni-
hil, affectatè nimis sparsiones hoc genus appellasse o-
doratos imbres. Fiebat enim & sparsio liquoris odo-
rati in spectaculis: sicuti Naturalium secundo idem
meminit Seneca. Proinde Musa item tumidius puti-
diúsque dixisse videtur de siphonum vi excussis li-
quoribus, Cælo repluunt. Papinius tamen poetico
excursu ita canit,

> Ducat nubila Iupiter per orbem,
> Et latis pluuias minetur agris,
> Dùm nostri Iouis hi ferantur imbres.

In hoc genere sunt, quæ à Græcis vocantur καταχύ-
σματα, de quibus apud Aristophanem quoque legi-
mus in Pluto,

> φέρε νυν ἰουσ' εἴσω, κομίζω καταχύσματα
> ὥσπερ νεωνήτοισιν ὀφθαλμοῖς ἐγώ.

Moris quippe Atheniensium fuit, nouitiis seruis pri-
mùm ingredientibus domum, prope focum profun-
dere per illorum capita palmaceos fructus collybos,
idest nummos, legumina, caricas, nuces, id genus plu-
ra, quæ à conseruis sic effusa rapiebantur, & à re di-
cebantur catachysmata: quoniam catachysis, profusio
est. Erat hoc illis εὐετηρίας σημεῖον, hoc est annuæ vber-
tatis indicium: quin & sponsi caput perfundere sic
quoque assueuerant: quorumcunque item, ominis
boni captandi gratia. Instituti eius meminit Theo-
pompus.

Clepsydræ cur tardius fluant hyeme, & naues item
lentius commeent per flumina, sed plus gestitent
oneris. Cur mare vndabundum incalescat, reli-
quis aquis agitatu frigescentibus. Rhathygos.
Rhathapygizo. Scantharissare.

Caput VII.

LEgebamus nuper ingenti studio Plu-
tarchi scientissimi libellū physiologi-
cum. Indidem quum alia pleraque prę
cerpsimus, quæ nobis in pluribus e-
gregiè, velut conniuentibus, qui ho-
minum mos est nimio plus frequens,
suffragata sunt. Tū illud quod & subnectā statim, Cle-
psydras tardius multo hyemali tēpore profluere, quā
æstiuis horis. Eius rei physica deprehenditur ratio,
quoniam ex ambeuntis & obsidentis vi frigoris gra-
uior corpulentiórque fiat aqua. Proinde obseruatum
id quoque prudentioribus: in fluminibus nauigia
sydere eodem tardius commeare. quanquam & il-
lud afferri solet, Fluuialem aerem semper quidē mo-
tui obsistere, ac esse grauem: sed hyeme eo amplius,
ex circumuallantis vi frigoris. Quæ res itineris cele-
ritati officere, manifestò deprehenditur. Quod ve-
rò crassescens aqua tarditatem inferat, illud item mi-
rum indicio fuerit, quod πλείονα γόμον φέρει τὰ ποτάμια
πλοῖα

πλοῖα τοῦ χειμῶνος, plus deuehant oneris hyeme nauigia per fluuium commeantia. densior enim aqua obsistit, renititúrque amplius, quod in mari non fit. Illud nanque densari ac crassescere, insita prohibet caliditas, ob quam neque item cõcrescit. Hinc percipimus, vndénam sit, quod in eadem naturæ parte mirabiliter fieri perspicimus: etenim reliquarum natura aquarum est, vt commotione agitatúque frigescant. Mare autem modo afficitur diuerso, siquidem vndabundũ incalescit. In illis quippe ἐφοσόδιός ἐστι καὶ ἀλλοτρία ἡ θερμότης, idest aduentitia & peregrina habetur caliditas. Propterea illam motus externat perfacilè, digerítque. At eandem ingenitam domesticámque mari amplius excitant venti, & alimenta subiiciunt. Caloris insiti argumentum est, ἡ διαύγεια, καὶ τὸ μὴ πήγνυσθαι, καίπερ οὖσαν γεώδη καὶ βαρεῖαν, idest pelluciditas, tum quòd non coit mare, quamuis terrestre ac graue. Sciẽdum verò obiter, sonitum ex vndarum motu conceptum, dum petris allisæ refringuntur, nuncupari rhathagon. Rhathapygizo est simo pede pygam percutere: qui erat lusus apud veteres, sicut scantharissare, vel vt enuntiant Græci, σκανθαρίζειν: est manus digito medio sub maiorem dimisso, nares ferire.

Mari Dionysium demergere, quid sit. Cur vino immisceatur maris aqua. Plinius illustratur. Thalatta pelagia quæ, & cur. Aparachyton vinum. Cur delphini circa Liberum patrem.

Caput VIII.

ORaculum vetus redditum quandoque accepimus, quod & piscatoribus percelebre fuit, Esse Dionysium demergendum in mare. Id significabat, vino marinam aquam affundi oportere: facit enim ea res defecatius vinum & firmius ac incorruptius. Id qui absunt à mari, consequi putantur gypso, si exufferint prius. Probabatur autem ex Zacyntho præcipuè. Recensentur item ad hoc ipsum ab Athenæo Dionysij fuga ad mare, quoniam eo suauius fiat vinum: Marinæ autem aquæ ratio videri potest ea, quòd frigiditatem illius exigat caliditas innata, quæ maximè vini restinguit vim, corrumpitque. Nisi dicamus potius, terrestrem marinæ aquæ vim stypticam substringere, quòd in vino aquosum est, ac flatuosum, adque mutationem procliue. Sed & salis natura attenuans liquefaciénsque peregrinum, ac redundans, graueolentiam putrefactionémq; fieri prohibet. Insuper crassum ac terrestre id, quod in vino est ponderosum, præcipitat in ima, facítque hypostathmem, hoc est sedimentum & feces, quibus de causis relinquitur vinum defecatius puriúsque.
Ex iis opinor, inferri lucem aliquam Naturali historiæ Plinij: dum vini, quod clarissimum curæ nomen accepit (dicitur namque bizum) rationem explicans libro tertio & vicesimo: Vuas (inquit) paulò ante maturitatem decerptas siccari sole acri, ter die versatas per triduũ, quarto exprimi, dein cadis sole inueterari, ac largiorem marinam promiscari mox aquam, à serui furto origine orta, sic mẽsuram explentis, quod tralatum in album mustum, leucochrum appelletur. In aliis gentibus simili modo factũ tethalassomenon vocant, de maris nomine, quod thalassa est. Vnde & thalassiten dicunt, quum vasa musti deiiciuntur in mare, quo genere præcox fit, & vetustius. De iis plura Dioscorides Syluæ medicinalis quinto. Et Columella scribit, ab illustri agricola patruo suo vina ex collibus ita condiri consuesse, vt maris aquam decoctã ad tertias pro sale adiiceret, quod sic tum maior fieret mensura, tum odoris melioris, verum ingruere periculum, ne vitietur vinum, si male cocta sit aqua. Eam verò quàm longissimè à littore sumendam præcipit: quòd hæc liquidior sit, ac purior.

A Hoc verò genus aquam dicunt eruditi ex Græcis θάλατταν πελαγίαν, idest maris aquam ex alto petitam: quãdo & Aristoteles piscium aliquos esse dicit προσγείους, i. littorales, alios verò πελαγίους, i. pelagicos. Et purpuras alio nomine dici pelagias scribit Plinius. Sũt qui opinentur pelagiam pronuntiari maris aquam ex discerniculo, quoniam thalatta non tam mare indicet quandoque, quàm quoquo modo salsam aquam. Porrò vinum aparachyton vocant Græci, cui maris aqua haud fuerit permixta. Esse tamen vina, quæ id minus
B patiantur, locupletissimus quoque testis Horatius est,

Procedit fuscus Hydaspes
Cecuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.

Illud Varronis proditum monumẽtis, ex iis quæ iam copiosius enarrauimus, dilucescit (opinor) egregiè, institutum fuisse veteribus, vt circa Liberum patrem Delphini appingerentur, quanquam in ea re fabulis inuoluta proferri multa, non ferè latet.

C *Cur mare dulcibus aquis minus frigidum. Item cur pellucidius. An aqua sit coloris expers. Colorum distinctio. De lepra nonnihil. Hypopsari equi, aut psari. Cur albus color lunæ contribuatur. Et cur lanitio albo decepta fingatur à Virgilio.*

Caput IX.

QVæritur verò à principe peripatetico, quidnam sit rationis, quod dulcibus aquis minus
D sit mare frigidum. Et omnino τὰ ἁλυκὰ τῶν γλυκέων, i. salsi humores dulcibus. Protinus verò id affertur argumentum, esse omnino spissius mare, ac corpulẽtius. Quæ vero eiusmodi sint, minus posse refrigerari: sicuti amplius valent incalescere, siquidem insita densitate melius calorem confouere. Sed & illa non inepta ratio est, mare vtique esse pinguius. Nam neque flammam æquè potest extinguere atq. aquarum reliquæ. Omne porrò calidius quod pinguius. Præterea terræ plurimum in se cõtinere, in-
E déque esse siccius. Quod autem siccius, idem calidius est. Crassum terrosúmque in mari illud manifestum facit, quòd qui eiusmodi aqua se lauerint, ocyus resiccãtur. Vbi enim humoris est modicum, siccitas induci celerius potest. Quòd si dicatur, esse terram summopere siccam, vt secundo De generatione & corruptione prodit Aristoteles. Esse item post aquam eximiè frigidam, sicuti in libro De cælo & mundo comprobare videtur Auicenna, etiam si Metaphysicæ nono mutasse sententiam est visus, responderi potest, intel-
F lexisse Philosophum nõ quidem de siccitate naturali terræ, in qua terræ ratio est: sed de aduentitia, quam iuniores vocant participatam, vt quæ à caliditate adnexa proueniat: caliditate, inquam, tum ex multiplici motu, qui in parte illa naturæ contingit, qui excalfacere potest, tum impressa à continente inflammato. Quę amplius illic densitatis vi custodiri valeat. Quod verò & paulò antè pellucidũ esse mare, astruebamus: scribit idẽ auctor Aristoteles, θάλατταν εἶναι διαφανεστέ-
G ραν τοῦ ποτίμου, παχυτέραν οὖσαν. λεπτότερον γὰρ τὸ πότιμον τοῦ ἁλμυροῦ, i. mare perspectius dilucidiúsque esse, quàm aqua potui idonea, etiam si crassius sit, dulcis enim salsa tenuior. Cæterum tenuitas causa non est, cur mare dilucidius sit, sed directi meatus, hoc est εὐθυωρίαι τῶν πόρων, id faciunt, quos tum plurimos, tum amplissimos cõtinet. Ergo illa potu idonea spissa ex tenuitate partium suarum est, salsa amplioribus interstitiis inanit, hoc est μεγάλα ἔχει τὰ διάκενα. Vel quia purius synceriúsque mare est: terra enim nulla in eo permanat,
H harena suo pondere delapsa in imum subsidet. At humor dulcis mixtus cum terra est, quæ interueniens facit, vt citò perturbetur. Sciendum tamen, perflante Aquilone, mare perspectius atque translucidius esse, quàm Austro. Nam mare, quando serenum est, colorem trahere sibi assolet. Inest nanque pingue aliquid.

in succo salso. Indicium eius rei est, quòd die tepidio re, oleosum quiddam secerni videmus. Ergò tranquillo tepidiorique mari succus iste sua leuitate per summa panditur, quod Aquilone minus fieri potest causa frigoris. Est autem aqua translucidior, quàm oleum. Id enim colore obducitur, aqua verò expers coloris, visui obuia apertiorem sui præstat suspectionem. Neque verò miretur quispiam dici aquam coloris expertem, quamuis sententia Philosophi in libro De sensu & sensili astruere videatur, nullum omnino corpus esse coloris expers. Insuper & color sit visus obiectũ proprium ex secundo De anima: Aquam porrò videri, ne dubium quidem est, proinde colorata censeri. Est autem colorum species duplex: est enim color quidam verus, qui dicitur extremitas quædam corporis opaci: qui vtique κρᾶσιν sequitur, idest temperaturam, ex elementorum prouenientem qualitatibus. Huiusmodi verò color solum reperitur in mixtis corporibus & terminatis. Habetur verò color alter non verus, qui vtique id omne intelligitur, quod apprehendere valeat visus. Propterea in secunda Animæ historia dixit Aristoteles, Colore visum moueri iuxta lucidi actum. In quem sensum accipimus illud quoque, quum audimus, Nullum corpus esse coloris exsors. Parergon illud fuerit, in quod eruditionis causa excurrimus frequenter, Albedinem in corporibus prętor naturam dici lepram, παρὰ τὸ λεπτυνέσθαι, quod in Nicandri Theriacis signat λευκαίνεσθαι, idest inalbari. Carmen poetæ est,

σπείρῃ λεπτύνονται ἀλινδόμενοι ψαμάθοισι.

Equos hypopsaros in Celtiberia subalbos intelligũt. Psaron Sudas nil amplius, quàm coloris esse genus prodit: nisi quod equum psarum etiam celerem accipit, ἀπὸ τοῦ ψαίρειν. Album porrò colorem lunæ contribuunt, quoniam aquis dominetur is planeta, quarum natura est, vti concretione inalbescant. Et propterea Virgilium, ab Pane deceptam lunam confinxisse muneribus candidioris lanitij. Aquarum probatio illa plausibilis præcipuè est, quæ sensu contingit triplici, gustu, visu, odoratu, quum nullus omnino inest sapor, aut certè insipidus, clara item ac luminosa, & odore nullo, inquit primo Simplicis medicinæ Galenus.

An mare speculi vice imaginem reddere queat. Virgilij versus expenditur. Eiusdem loca duo restituuntur, ex Georgicis vnus, ex Æneidos sexto alter.

Caput X.

EX iis verò palàm fieri potest, quid sibi voluerit Seruius grammaticus super eo Virgilij loco in Bucolicis,

Nec sum adeo informis, nuper me in littore vidi,
Quum placidum vẽtis staret mare.

Non reddit, inquit, nobis imaginem mare, quia non stat, atque etiam si stet, reddere non potest. Cur enim non potest? An quia, vt ex Peripateticis probauimus scholis, in serenitate colorẽ sibi trahit mare, & oleosum supernatat pingue: indéque reddi imago nequit? Quod in speculo obnubilato perspicere licet: & in aqua, vbi caro præpinguis fuerit percocta. Quod verò ait Poeta,

Quum placidum ventis staret mare.

Tranquillum (inquit in Naturæ quæstionibus Seneca) mare dicitur, quum leniter commouetur, nec in vnam partem inclinatur. Quod & de aere iudicandũ est, qui nunquam immobilis est, etiam si quietus sit. Verum aliubi Seneca idem: Fons (inquit) cuique pellucidus, aut lene saxum imaginem reddit. Virgilius,

Nuper me in littore vidi.

Nam in Alcyone Lucianus, ἀκύμαντον δὲ καὶ γαλήνιον ἅπαν τὸ πέλαγος ὅμοιον ὡς εἰπεῖν κατόπτρῳ. Quietum (inquit) & tranquillum mare vniuersum, ac simile (vt ita dicam) speculo. Sed & alibi in Dialogis, quos vocat

A ἐναλίους, idest marinos, ἀπὸ πέτρας τινὸς, εἴποτε γαλήνη εἴη, ἐπικύψασα ἐς τὸ ὕδωρ ἴδε σεαυτὴν οὐδὲν ἄλλο, ἢ χρόαν λευκὴν ἀκριβῶς, Ex petra (inquit) si quando sit tranquillitas, in aquam procumbens inspice te ipsam, nil aliud quàm albam omnino. In iis verò tam disceptantibus auctorum sententiis habet, quod proferat, perspicax & ingeniosus lector, si quæ de Aquilonis ratione, deque Austri paulò antè sunt allata, rependat amplius. Et quoniam Virgilij locum excussimus, iuuemus eundem pro virili, apud quem in Georgicis ita legen-
B dum videtur eruditis, vbi pecudum adnumerantur remedia:

Et spumas miscent argenti, viuáque sulphura,
Ideásque pices, & pingues vnguine ceras.

Sic enim agnosci à Seruio & Macrobio, non vt modò passim lectitamus, ac sulphura viua. Esse enim dactylicum carmẽ, quum in sede postrema dactylum seruet. Sicut Æneidos item sexto,

Quin protinus omnia
Perlegerent oculis, ni iam præmissus Achates
C Afforet.

Cur maris aqua hyeme sit amara minus, & dulces item æstate fiant deteriores.

Caput XI.

SCribit in Causarum naturalium libro, quem & suprà aduocauimus, omniũ calculis doctissimus Plutarchus: Maris
D aquas hyemali sydere minus sentiri amaras gustantibus. Commemoratum id & à Dionysio hydragogo. Euentus autem omnibus conspicui sic fermè rationem pergit promere: Maris illam asperitatem, omnino interfitæ dulcedinis habere quippiam, vtpote numerosis illuc deuolutis fluminibus. Cæterum, quod dulce est, cui genuina insit leuitas, ac proinde fluitans supernatet, corripit euestigio, hauritque solaris potestas, dum æstiuis horis latius vim propagat funditque. Quod hyeme nequit, flaccescente syderis vi, quod abscedat lon-
E gius. Proinde minus minúsque surrigi quippiam ex mari potest. Hinc consequens illud est, vt dulcedine subsistente vniuersa, quicquid amari virulentísque est, remittatur, ac dilutius factum dulcescat quadamtenus. Quod eatenus verum fatentur, vt & cognitum experimentis tradatur, etiam potui accommodas aquas æstatis ardoribus labi in deterius. Quod latè grassans solis potentia, vt optimum, quódque est, ita maximè decoquat inde, protollátque.

F *Cur mari quiescente, nauigia absorbeantur quandoque. De terræ cauitatibus. Naturam esse duplicẽ.*

Caput XII.

COntingit verò nonnunquam res maximè mira, nec nisi cunctanter promenda in literas. At quia maximis est ingeniis prodita, nullius prorsum Mo-
G mi Theoninus nobis dens reformidandus. Contingit (inquam) nauigia quandoque, dum cursum agunt, hebescente motu maris vniuerso, repente absorberi, totáque ita perire, vt ne naufragium quidem fluitans visatur vsquam. Id euenire putat Aristoteles, prærupta terræ cauernosa, hiantéq. inanitate, mari subiecta. Nam insimul subsidẽtibus aquis, in mare nauigia introrũpere, ad interna que spiritus vi pertrahi. Quumq. impulsu pari circũ-vndique agitentur, ad ima ferri, necesse est. Quod a-
H pud Mesanam euenire consuesse, reciprocante freto, palàm est, vertiginum ratione. Neque verò abnuat aliquis, in subterraneis cauitates haberi, quamuis elementum hoc sit summè graue, vti quarto Cæli cõprobatur. Quod verò est eiusmodi, naturæ suæ nutu ad ima

ima relabitur,constipatúrque vndique.Et proinde cauitas omnis tolli videtur.Cæterum esse naturam nouimus duplicem,particularem vnam, vniuersalem alteram.Et particularis quidem est,quæ vnicuique attributa,semper conseruationem intendit:nec in eo accidere permittit quicquam, quod perniciem paret. Quod si perpendimus, nullā prorsus intra terrā admittemus concauitatem. Sed est vniuersalis quædam ratio,& ea quidem cælestis,quæ in hæc inferiora agit assiduè,caloris superni vis vtique manifesta.Ea quippe humidi exhalatione poros meatúsque in materia efficit terrena. Ex quibus & concaua multis partibus pernoscuntur. Patet id & ardoribus æstiuis, hiante terra:siquidem calidum ventosum eatenus terræ partes extendit, vt tumentes attollantur rumpantúrq;. Sententia Aristotelis (opinor) notissima est, ex Meteororum primo: Quod,inquit, πιαῦται φάραγγες καὶ διασάσεις τῆς γῆς, δηλοῦσιν οἱ καταπινόμενοι τῶν ποταμῶν,id est ejusmodi hiatus existant, & terræ cauitates, indicio sunt,quæ absorbentur flumina.Id quum alibi sæpe contingit,tum in Arcadia in primis.

Nauseabundos cur faciat mare. Iuuenalis illustratur.

Caput XIII.

VErum vt interim ad ea quoq; quæ nostri sunt calculi, respectemus, iā hinc pergamus ambagiosa perpendere inuolucra,quę à nostrorum scientissimis inserta lucubrationibus suis, ita illotis (vt aiunt) pedibus,ab iis qui eorum enarrationes suscepere, transmittuntur: vt arbitrari viderentur,esse ea exculcata nescio quæ,& paulò accuratiore ecphrasi prorsus indigna. Quòd si aceti quippiam fuisset in pectore, secas omnino expendissent. Nos verò qui publico emolumento ista mussitamus,& grammaticas sæpe fætutinas,& prærancida allidimus intemperamenta, non differemus ea promere quæ sciolæ triuialium turbæ nunquam suboluere. Mari nauigantes fieri nauseabundos, propè norunt omnes. Gellius significat. Sed & Iuuenalis illud quis non legit?

Si iubeat coniunx, durum est,conscendere nauē:
Tunc sentina grauis,tunc summus vertitur aer:
Quæ mœchum sequitur, stomacho valet. Illa maritum
Conuomit,hæc inter nautas & prandet & errat.

Nónne putabit ingeniosissimus quisque, fuisse iudicij excussi,& naris emunctę,sicuti ait ille,diligentius perpendisse,vndénam ista obueniant, quæ scientissimus poeta, reconditæ doctrinæ seminarium quoddam, carminibus inspersit, & passim iactari audimus? Sed ne diutius quem suspensum habeamus, nostra venditantes præter modum,veluti planè hic fortunatior sit Alabanda aut Iouis accumbenti polliceamur cerebrum,hæc sunt obseruata nobis ex Plutarcho.Nauseabundos esse maiorem in modum mari iter agentes, quàm qui fluminibus, etiam si γαλων fuerit, hoc est minimè vndabundum elementum. Huius autem euentus manifestarij eam esse rationem,quòd ex sensibus ναυτίαν κινεῖν,idest nauseam concitare in primis odoratus potest. Ex animorum autem affectionibus id ipsum efficit præcipuè timor:siquidem ita affectos tremere atque inhorrescere spectamus,atque item aluū ire insigniter, dum amplius imaginem meticulosi cuiuspiam concipiunt impendentis. Id verò obuenire vi interanea petentis caloris,auctor prodit Aristoteles, eius quippe potestate aluum fundi & vesicam,ac reddi faciles.Nam & anethum & absinthium & quæcunque vrinam mouent,eadem calida esse,manifestum est. Cæterum nil horum euenit per flumen commeantibus.Odorādi quippe vis aquæ potui idoneæ,dulcísque est perfamiliaris. Rursum & nauigatio est citra periculum omne. In mari diuersa contin-A gunt. Odorem quippe insuetum grauiter sentimus, déque futuro amplius soliciti sumus,præsenti haud satis fidentes trāquillitati. Proinde æstuans animus,ac fluctúans corpus simul concitat ac replet perturbatione.Propterea primo Canonis Auicenna,Mari(inquit) commeātibus plerunque accidit vertigo & corporis deuolutio insimul,sed & vomitus, fastidiente stomacho:mox tamen resident omnia.Horum autem ratio euentuum,inquit interpres, profluit ferè ex vehemē ti humorum agitatione ac spirituum ob frequentē na-B uigationis motū. Nam & Sententiarū quarto Hippocrates,nauigationem esse argumento scribit,commotione acrius perturbari corpora:cæterū eiusmodi vomitum haudquaquā retundendū substringendúmve, medicæ scientiæ decretū est, quoniā aduersus ægritudines multas prœmunitio sit. Quin Auicenna idē tertia primi, Lepræ,hydropisi,apoplexiæ, stomachi frigiditati,necnon inflationibus eiusdem, vomitus ratione, excellenter adiumento esse nauigationem sanxit.

C *Cur theologiam & physicen spreuerit Ptolemæus Maris regionem, esse aquarum locum proprium, non maris. Mare, quid vocent Hebræi. Quid mare Tiberiadis. Aquarum distinctiones, & in quo genere constituendum mare. Diipetes quid sit. Nymphæ, cur Iouis filiæ. Caducæ aquæ, quæ intelligantur. Caducum. Vicesima, quid. Vicesimarium aurum Chrysorrhoas fons. Aquarum item miranda* D *natura. Anigrides nymphæ.*

Caput XIV.

ESse in rerum natura pleraque ita occlusa prorsum, & in eiusdem abdita maiestate, vt nulla ingeniorum solertia, aut indaginis cura peruestigari potuerint satis,à physiologis proditū eminentissimis, euidens est,sed & medici adiecere calculum. Quo nomine mathematico-E rum principem Ptolemæum legimus, theologiam & physicen contemptui duxisse: quòd illam pręsigni rerum excellentia, humana imbecillitas deprehendere vel consequi haud queat. Hæc verò ob inconstantem perpetuóque fluentē materiam capi teneríque minimè possit. Nos tamen nescio quo genio,multa sępicule identidem prælibamus, quod læta se nimis rerū vbertas,ac velut maza (vt dicitur) alba in viretis illis varietate ostētet inenarrabili: quibus hisce nostris studiis multum adiici ornamenti floridioris, vt enarra-F tionum necessitatem pręteream,nemo(arbitror)tam exoculatus,qui non videat. Proinde quomodocunq. recasura sit res,propositum tenebimus. Et quæ de maris ratione comperta nobis,ingerere pergemus. Qua in parte,multa pręterire necesse est. Sicuti quod Plutarchi monumentis relatum scio, Pythagoricos sanxisse, θάλατταν εἶ) Κρόνου δάκρυον, idest mare esse Saturni lachrymam. Necnon primo Controuersiarum à Seneca positum: Sacrum quidem terris natura circumfudit Oceanum. Qui iam syderum collegerunt metas, G & annuas hyemis æstatísque vices ad certam legē redegerunt. Quibus nulla pars ignota mundi est,de Oceano tamen dubitant, vtrúmne terras velut vinculū circumfluat, an in suum colligatus orbem, & in hos quibus nauigatur sinus,quasi spiramentā quędam magnitudinis exæstuet:ignem post se,cuius augmentum ipse sit,habeat,an spiritum. Taceo & declamantium sententiam plausibilem:Ita rerum natura est, post omnia Oceanus, post Oceanum nihil. In id amplius intē-H disse animum iuuat,quod physicis placet, Aristotelique in primis:Quem tenet mare locum, non esse maris,sed simpliciter aquę. Sic enim Meteororum secundo legimus, ὃν γὰρ ὁρῶμεν κατέχουσαν τόπον τὴν θάλατταν, οὗτος οὐκ ἔςι θαλάττης, ἀλλὰ μᾶλλον ὕδατος. Et antè dixerat, absonum videri, & à ratione abjunctum

si non sit aquarum locus proprius, sicuti elementorum reliquorum. Inde fluuios omnes ad mare, tanquam ad suum delabi locum. Fluxus siquidem in magis cauum cadit, quod suum est aquæ. At mare magis cauum totius terræ petit locum. Ex linguæ suæ proprietate, aquarum congregationem quamlibet, dicunt Hebræi mare. Vnde in sanctis literis, mare legimus Tiberiadis. Pausanias Eliacorum primo, λίμνην vocat τιβερίδα. Quam pertranseat Iordanis, & mox paludem influat alteram, quam item θάλασσαν nuncupant νεκρὰν, idest mortuum mare. Opinionum varietatem, quid omnino censendum sit esse mare, quas exsequitur copiose Plutarchus in libro De iis quæ philosophis placent, transeo sciens. Id modò recensuerim, quod non prætermittit Albertus, fuisse qui ita astruerent: Terram vniuersam quandoque fuisse opertam aquis solísque grassantem vim, præsertim in meridie: inde vapores eduxisse, qui in aerem ignémque attenuarentur, atque ita humectam naturam deminuisse: at in Septentrione loci frigiditate non defecisse maria. Proinde quum in homogeneis idem sit de toto ac de parte iudicium, colligunt, fore quandoque vt totum inarescat mare, & elementa tria modò fiant. Quod & Democritum ridiculè nimis adcredidisse, subnotauit Aristoteles. Ad cuius doctrinam exuberantiorem, vt in reliquis naturæ perpensionibus, ita & parte hac examinatissimam respectemus subinde: Aquarum (inquit Meteororum secundo, & significat etiam Seneca) quæ circa terram & in terra sunt, aliæ quidem sunt ῥυταὶ, hoc est fluitantes: στάσιμαι verò aliæ, quas dicere stagnantes possumus. Et fluitantes quidem omnes, πηγαῖαι sunt, ac è fontibus aliquibus fluendi habent initium, vti fluuiatiles & manu institutæ. Homerus quidem vniuersim fluuios dicit διιπετεῖς, idest ab Ioue fluentes, quoniam imbribus augescant: vnde alicubi,

καί σφιν διὸς ὄμβρος ἀέξει.
νύμφαι κρηναῖαι κοῦραι διός.
νύμφαι ὀρεσιάδες κοῦραι διός.

Quo argumento Iouis filias dicunt Nymphas,

Et alibi,

Nam & montana nutriunt imbres quoque.

Zenodotus διιπετῆ interpretatur διαυγῆ, idest perspicuum. Sunt qui dici Nilum διιπετῆ, ob incertos opinentur fontes, ceu è cælo profluat planè. Apud Strabonem libro primo expositum inuenies, cur dicantur fluuij διιπετεῖς, sed ita vt interpres doctis auribus & mordaci lotis aceto, parum satisfaciat. Stagnantium autem aquarum quædam sunt fontanæ, quædam sunt syllogimææ, hoc est collectitiæ. Fontanæ stagnantes partim hominum comparantur industria, vt φρεατιαῖαι, idest puteales, cisterninæque: partim naturales omnino sunt, quæ exiguos habentes fontis & locorum cauitates profluere, dilabíque non queunt. Collectitiarum autem aquarum aliæ sunt pluuiæ, aliæ ex fluminum cursu excipiuntur. Et vberes quidem ac perennes sufficientes aquas, paludes vocantur: sin autem minores, dicũtur stagna: si perexiguæ, volutabra. Quum hæc ita habeantur, qui aiunt χειρόκμητον, idest manu productum mare, toto (vt dicitur) aberrant cœlo. Quamobrem quum suapte constet natura, aut fluitãs erit, aut stagnans. At fluitans non est. Quo enim modo hunc fecerit fluxum? Nam qui Hyrcanum mare & Caspium collustrarunt, nullo ipsa in loco copulari, inuicémque inter se iungi, animaduerterunt. Aliis tamen vnum statuentibus mare, quod Stephanus indicat, & scribit Ptolemæus, ac Strabo meminit. Quin vt in Hexaemero Basilius scribit, sunt qui hæc inter se peruia foraminibus tradant, omniáque ad mare maximum confluere. At videtur alicubi mare diffluere. Videtur vtique: sed in terrarum angustiis. Vbicunque enim ex lato pelago in angustum mare cogitur, quũ sit ambiens terra ipsum pelagus æditior altiórque, ob id fluere ac refluere in aliam atque in aliam videtur partem, quo ad eius hinc atque illinc libretur aqua. Fluit quoque mare ab eminentioribus ad magis ca-

A uernosa & dehiscentia loca, ob multitudinem fluminum in subliniores partes eius influentium. Vtcunque autem fluat mare, in sese fluit ac reciprocatur, nõ in aliud se recipit, velut in ipsum fluuij. Qua ratione, aquam maris inter stagnantes esse, colligitur: at non est fluida. Quæ autem stagnans est, ea aut fontana, aut collectitia est. At si fontana, erit etiã fluida. Fontana si quidem aqua suapte natura stagnans, non inuenitur. Reliquum verò est, vt sit collectitia. Atqui collectitia non est ex fluminibus in ipsum confluentibus,
B etiam si multa sunt & maxima. Quare ex fontibus potius, quàm ex fluuiis, duxerit principium. Sed ita denique deflua foret. Proinde sapientum plerique eius naturæ partis æternitatem commenti sunt: & sine principio esse mare astruxerunt. Obiter verò capiti huic adglutinari potest id quoque: caducas dici aquas, ex castellis aut fistularum emanationibus effluentes, quas à principibus impetrasse, quanquam ægrè, quosdam legimus. Caducum Iureconsultis ex lege Papia Poppæa, de auctore sic nuncupata, legatum ducitur sub
C conditione relictum, qua deficiente, ad testatorem recidat superstitem, vel ad substitutum, eo iam humanis perfuncto. Vnde in Iustiniani Codice titulus extat De caducis tollendis: & Cicero De oratore libro tertio, in quam homines quasi caducam & vacuam inuolauerunt. Illud item legimus: eadem cautum lege, si liberi necdum forent suscepti, quod alteri legasset alter, portione decuma ad fiscum recideret, quæ caduca nuncupabatur. Fuit obiter hæreditatum quoque vicesima, quam instituit Augustus princeps: nam An-
D toninum philosophum scribit Iulius Capitolinus, leges addidisse de hæreditatum vicesima: vnde aurum dici vicesimarium T. Liuio, putant eruditiores. Inter legis Papiæ capita id fuit quoque, quo sanciebatur, Si extraneus quis hæres institueretur, prius quàm hæreditatem cerneret, portionem fisco vicesimam necessariò conferret. Cæterum, filij ac propinquiores, legi haud subiiciebantur, Neruæ, ac Traiani sanctionibus. Eam omnino sustulit Gratianus: quod Ausonius quoque significat: meminit auctor grauis Dion. Sed insti-
E tutum repeto. Fuit apud Trœzenios fons, quem vocant χρυσοῤῥόαν, cuius perennes aquas præcipuè sunt admirati in nouem annorum siccitate, quibus pluit nunquam, arescentibus cæteris omnibus. Apud Mothonem in Peloponneso putealis visebatur aqua pici intermixta, cyzicino maximè vnguento assimilis. Apud Thermopylas, vbi χύτρους dicunt γυναικείους, aquam se vidisse miram, Pausanias scribit. Xantham præterea, nec à sanguine magnopere differentem fuisse in Hebræorum ciuitate apud Ioppen, vbi cruorem interfectæ belluæ lauisset Perseus. Sed apud A-
F styra ex aduersum Lesbi nigra scaturit aqua. Anigri aquam in Peloponneso fœtere extra modum, constat. Tantæ absurditatis causam arbitratur Pausanias, terræ ac vaporum virulentiam. Cuiusmodi & super Ioniam sint aquæ. Ad Chironem alij referunt: aut centaurum alium Polenora, ab Hercule vulneratum, qui vulnus ibi abluerit, felle hydræ luridum. In Samica regione, ab Anigro haud dissita visitur spelũca, quam Anigridum vocant nympharum. In ea si quis alpho
G laborans, aut leuca, nymphas apprecetur, sacrificiis etiam promissis, abstergátque pollutas corporis partes, ac fluuium enatet, mox euadere incolumem & ὁμόχροον.

Mare, cur salsum, & cúrnam calidiore tractu scintillare visatur.

Caput XV.

SAlis autem amarorísve incoqui saporem, ab eo quod stat, & omnino sub sole euaporat: ex stante siquidẽ, quod
H tenuius est, exhaurit sol: quod verò crassius, relinquit: quod tanquam aquæ sit superfluitas, salsum est ac amarum. Nam sicuti in animantium corporibus potabili humore

humore ingresso ad nutriendum, amara & salsa redditur, quæ in vesicam cortiuarit superfluitas. Quod cognata animalibus caliditas, potabile trahat, quod in pulpas & reliquam corporis substantiam, vt eius natura est, vertat. Id ipsum & in qua contingere, coniiciendum est. Nam quum sit tota pariter dulcis, quod eius potabile est, per euaporationes à calore solari secernitur. Reliquum, vtpote superfluitas vniuersi, salsum est & amarum. Hanc opinionem etiam comprobasse Plinius videtur: & secundo Metaphysicæ Aristoteles item exposuit. Sed coargui potest, quoniam quantum inde resecatur euaporationibus, tantum suffici, manifestum est, fluminum accessu. Proinde colligi posset, debere in statu eodem maris naturam permanere. At quidam (inquit Aristoteles) dixere, τὴν θάλατταν ἐκ κατακεκαυμένης γενέσθαι γῆς, hoc est, mare salsedinem contraxisse, quia terra super qua resider, aut in ambitu est, à sole sit adusta. Sed hoc quidem, inquit, absurdum est. Quod verò ex terrestri adusto id contingat, verum vtique est. Nam quum duo sint vaporum genera, alterum frigidum & humectum, reliquum frigidum & siccum: ex iis vapor vnus è maris attollitur superficie: alter ex imo surrigitur solis ac stellarum vi. Quoniam verò aqueus vapor subtilior est, ideo in aerem eo eleuato, remanet terreus vapor crassior per mare dissipatus. Aquæ verò frigiditate illum circumuadente, propellitur ad eum ipsum caliditas: quæ expulsa, illius partes vrit, atque ita salis incoquitur sapor. Sal enim est terræ combustæ species, & ideo liquescit frigido & humido, cogitur verò calido & sicco: quod Meteororum quarto probat Albertus. Si autem excedit mensuræ modum adurens calor, tunc vapor ille sal non efficitur, sed veluti cinis: quo facto, ingeneratur aquis amarissimus sapor. Nam adustæ res, à quibus secretum fuerit humidum totum, vt cinis, & eiusmodi alia, amaroré concipiunt euidentissimum. Sudor & vrina hoc ita esse significant, quæ aliud non sunt, quàm ciborum superfluitates salsæ, quoniam in eas agit vrens calor, qui si fuerit excellens, etiam fiunt amaræ. Quoniam verò terrestre ex aquæ commixtione propter illius perspicuitatem ad albedinem tendit: estq; in eo vrés calor, inde fit noctu præcipuè, vt fluctuans mare scintillare subinde videatur, præsertim excellenter salsum, calidiore tractu.

Cur pluuiis quibusdam incoquatur salis sapor. An vera sit Plinij sententia, æquorum superficiem esse dulciorem. Aquarum dulcium ratio. Cur stet mare. Aquarum colores. Halipedon quid sit, & cur dicatur. Halipartum. De marìde mensura, & marila. Marrha. Pelagus maris quid sit in sanctis literis.

CAP. XVI.

Ex iis porrò quæ diximus, manifestum fit, cur pluuiarum aliquæ gustum salis concipiant. Illis enim permiscetur vapor calidus & siccus, dum attollitur humectus & frigens. Immóque calidum expulsum à frigido siccum exurit in nube, quæ causa salis ingenerat pluuiis saporem. Eiusmodi verò esse Aristoteles ait, νότια ὕδατα παχύτερα καὶ τὰ πρῶτα τῶν μετοπωρινῶν, hoc est Australes aquas crassiores & autumnalium primas. Auster enim & magnitudine & spiritu æstuosissimus est ventus, flatque à locis siccis & calidis. Cæterum, prius quàm à salsedine digrediamur, excutiamus (quæso) Plinij sententiam, qui vbi ait, Tenue dulcéq; vi ignea erigi, linqui verò quod crassius asperiúsque est, clausulam infert eiusmodi: ideo summam æquorum aquam, dulciorem profunda. Sed hoc esse perspicuè falsum Aristotelicis demonstratur argumentis: quib,

A esse omnino contrà colligitur, Superius videlicet mare salsius esse ac calidius, quàm inferius. Immo & in puteis quoque potu idoneis pars superna salsior est, quàm ima. Quanquam (vt verum fateamur) esse contrà debuit, grauius enim quod salsum est. Quæ res fortè Plinium mouit. At quia sol & aer partem humorum leuissimam assiduè detrahunt, dulcissimum autem quod leuissimum est, potissimúmque de propioribus locis hauriunt, & maris igitur & aquarum dulcium summa exercet solis vis. B Itaque salsius id esse, necesse est, quod his residuum est, vnde humor dulcis exactus est, quàm vnde vel nihil vel minus abiit: proinde calidior quoque pars eadem superior est: salsum enim, quàm dulce, calidius est. Illud tamen non inficiatur Aristoteles idem, Maris partem terræ proximam, esse dulciorem, vel quia frequentius moueatur: salsus enim humor quum mouetur, dulcior redditur, vel quia in profundo salsior aqua est, minus autem alta, quæ proxime terram est. Quam-C obrem quæ statim à terra præcipiti altitudine descendit, salsa est, nec dulcedinis tantundem reddere potest. Cuius rei causa est, quòd salsa suo pondere in imum deferatur potius. Profluentes aquas idem Philosophus ideo dulcescere opinatur, quia per terram percolentur subinde, quicquid grauius est, assiduè subsidente. Non profluere verò salsiores aquas grauitatis ratione, etenim stabile esse quod graue. Calidas tamen etiam si salsas profluere, quoniam in iis, salsuginis pondus ingenita calori leuitas exsuperet. Adiiciamus illud superpondij vice: D pictores consuesse non ineptè admodum flumina expingere pallore quodam insignia, mare cæruleum, lacus verò candidos: hisce nanque aquis hi planè insunt colores. Halipedon esse regionem dicunt, quam olim operuerit mare, nunc verò aridam, velut ἁλὸς πεδίον. Alij eo nomine maritimum accipiunt locum. Potest eo verbo item intelligi spatium, in quo circumagi exercerique possunt equi, à verbo ἀλινδεῖσθαι, sed tunc flatilem respuit prima. Apud Xenophontem Rerum Græca-E rum libro secundo legimus, Pausaniam esse castrametatum in loco quem Halipedon vocāt, ad Piræea. Halipartum sale conspersam terram, hominum inuida prauitate interpretatur Ammonius: vnde & corpore affectos ac difficilè sanabiles, halipartos etiam vocat consuetudo. Illud obiter adnotarim: in Græcis auctoribus, dictionem quæ est maris, nil ad præsens facere negotium. Nam eo verbo mensura intelligitur, sex capiens cotylas, siue heminas sex. Estq; generis masculini. Marila verò languidus ignis dicitur: F item puluis ac carbonum tenuissima. Vnde illud, Faber fumo oppletus & marila. Marrha verò Sarmatarum lingua signum indicat bellicum. Addamus & illud leuiculum: pelagus poni pro maris medio, vnde legimus in sanctis literis ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης, suffragatur etymon: nam pelagus dicitur velut telagus, quoniam sit τῆλε τῆς γῆς, idest ab terra longe.

Mare esse animantibus simile, déque eiusdem purgamine. Item de solis bobus, & copria littore.

G

Caput XVII.

Qvoniam verò maris naturam indagine scrupulosa perquirimus, illud neutique transmittendum videtur, esse mare animantibus persimile. Siquidem vt illæ reciprocatione perpeti, nunc vitalem efflant spiritum, nunc reuocant: sic & mare vicissitudine perpetua in se & ex se recurrenti agitatione H quadam, & præcipuè mira modò profertur, modò refertur, resilitq;. Id verò perstanti in littore, cótemplantiq; palàm facit fluctuātis aquæ cómotio. Pariter enim pedes diluit sese porrigens vnda, renudátq; velut refugiés, assilitq; mox, irrequieto motu appetédo semper quæ relinquat, rursúmque relinquendo quæ

appetat. Hinc illa indeficiens alienorum eiectatio, algæ in littus profusæ argumento. Fit quidem hoc perflantibus ventis vtique amplius. Cæterum & in malacia & abterraneis flatibus, qui ab Aristotele dicuntur apogei. Nihilo enim minus in terram defertur fluctus, quamuis in diuersum reflante vento, velut proprio quodam maris motu cum eo pariter agitato. Quamobrem quum cadauera & naufraga denique omnia fluctuum propulsu, repurgantis se maris quadam imagine, ad terras protrudantur. Taurominitanum littus Copriam dici legimus, idest fimi, quando quæ in Charibdin fuerint præcipitata, illuc denique reuomuntur. Inde quoq; est Plinianum illud, Omnia plenilunio maria purgari: quædam & stato tempore: circa Mesanam & Mylas fimo similia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boues illic stabulari. Meminit & loci & boum Apollonij interpres libro quarto: Mylæ, inquit, Siciliæ Cheronesus, in qua solis boues pascebantur. Sed & rem quoque cum fabula recensuit in Naturalium quæstionum libris Seneca. Dignum forsan quæstione arbitrabuntur nonnulli paulò literatiores, quid sibi hæ Solis boues velint. Eas verò poeta nobilis Odysseæ primo videtur nouisse. Verum scire conuenit, quandoque prioribus recepti fuisse moris, Soli animalia dicare: quod apud classicos obseruatū auctores est. Nam & Apolloniæ, quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse, Græci scribunt, quæ interdiu secundum fluuium pascerentur. Noctu verò stabulātes in antro quodam, ab vrbe non procul custodirēt delecti viri, diuitiis & genere inter populares splendidissimi, singulis annis singuli. Quod ex oraculo quodam Apolloniatæ oues eas permagni facerent. Proinde Eueno (vt fertur) vaticino vigilias edormiente, cōtrucidatis ouium plerisq;, lupis grassantibus, publico Apolloniatum decreto, quum se is minus tueri quiuisset, est exoculatus.

De Amphitrite & Phorco. Grææ quæ sint. Quid ampotis in mari: item ampron: item de maris coloribus, ac epithetis variis, œnopo in primis & Myrtoo. Vinum modò nigrum fuisse veteribus. Dium mare, cur. Pectora in mari, quid.

Cap. XVIII.

QVòd si leuioris item operæ quippiam adglutinandum denique est, scribit Oppiani interpres, dici Amphitriten Neptuni quidem vxorem, sed pro mari frequenter accipi, ratione etymologica etiamnum suffragante, ἀπὸ τοῦ ἀμφοτέρωθεν τρίτην τάξιν ἔχειν, idest quòd vtrinque tertium obtineat ordinis gradum. Superne siquidem æther est, aer, aqua: rursum in imo herebus, terra, mox item aqua. Idem ferè & allegoriarum Hesiodi auctor prodit. Sed adnectit, simpliciter esse Amphitriten, aquarum hypostasin. Ex Græcis item illud est, Extremum maris ambitum, Phorci nomine intelligendum: propterea ponti & terræ dici filium, qui Cetonis congressu genuerit Græas, à partu statim canas, quia breuibus incidens vnda spumas concipiat, rectè vetularum nomenclatura significatas. Est enim Græcis vetula, γραῦς. Quanquam quod in lactis summo colligitur, eodem censetur nomine, quin & superficiaria iusculi concretio sic dicitur. Spuma item, leguminū superna, dum percoquuntur, petens grammaticis ita nuncupatur. Sed & senescētium in arbore ficorum folliculos, græas nuncupant Athenienses: glumas nostri, vti testis est Varro. Illud grauius: vbi profluit mare inundátque, dici à Græcis πλημμύραν, idest exundationem. At vbi subsederit reciprocando, fieri, quā vocāt ampotin, idest ἄμπωτιν, siue reciprocationē, vt est apud Plutarchum. Sed nonnulli etiam gurgitem transferunt. Ambrosius Græcè loqui maluit Hexaemeri quarto: Ampotis quoque, inquit, quæ in Oceano esse perhibetur, quia quum reliquis diebus ordinem suum seruare dicatur, lunari exortu euidens mutationis suæ fertur indicium dare, vt mare ipsum Occidentale, in quo spectatur ampotis, solito amplius accedat & recedat, ac maiore feratur æstu, tanquam lunæ quibusdam a spirationibus retrorsum trahatur: & iterum iisdem impulsum ac retractum in mensuram propriam refundatur. Ampron verò, vt Lycophronis interpres scribit, funiculus est quo trahunt boues: aut iugalium ceruici incumbens lignum: vnde ἀμπρεύειν apportare vel aduehere indicat. Propriè tamen, iter curru facere est: vt exposuit Sudas. Sed & ἀμπρεύειν inquit, est nisu laborantia iumenta obire. Postremò illud non prætereundum, multis quidem epithetis mare apud poetas insigniri, quæ tamen non vbique congruant, sed partibus plurimum. Glaucum ergo quum dici audis mare, concipe, quòd profunditatis habeat parum, prætérque subiectam harenam albidi coloris, sic enim subsplendicat glaucus color. Vbi cani appositum adiicitur, inaudienda est littoribus allisa portio. Nuncupatur quandoque μέλαν, idest nigrum, quòd intentius eiusmodi conuisitur. Nam purpureum, cyaneum, œnopon, melaniæ, idest nigredinis censentur species. Quum ergo cuiuspiam horum adiectio fit, scire licet, quod partis est, vniuerso attribui. Quod verò οἴνοπον diximus, aduertendum, id de vini colore produci: quoniam veteribus nigrum modò id erat, quando album aut cirrhum vel anthosmiam necdum excogitarant deliciæ, sicuti auctor probat Eustathius. Myrtoum quidem mare, à Myrtilo auriga Mercurij filio, certatim Latini Græcíque nuncupatum tradidere, quem præcipitarit Pelops. At inquit Pausanias, non fit simile veri, quód exiguam maris partem is enauigauit, ab Alphei exitu ad Eleorum nauale: proinde (inquit) astruendum, dici à Myrtus nomine, vt videtur, insignis mulieris: quæ Eubœorum opinio est. Pertingit verò Myrtoum mare ab Eubœa ad Ægei maris insulam Helenā, quæ esse deserta dicitur. Dium mare, ab Homero magnum dici, interpretātur grammatici. Nam & Aratus in Prognosticis, δίους σταλαγμοὺς magnas dicit guttas. Tumuli porrò in mari ex colluuie harenæ subuectæ, pectora vocantur à nautis, Polybio auctore.

Vrsi manus, cur partibus cæteris suauior. De verbo ἀρκτεύειν. Enarratur Iulius Pollux. Puellas dici consuesse quandoque arctos, idest vrsas. Arctos vnde, & Cynosura, & Helice.

Cap. XIX.

VRsi manus esse inter esitandum prædulces, insigníque suauitate, traditum est. Sic autem anteriores eius animantis pedes nuncupant, quòd eorum sit functio duplex vtique, incedendi, καὶ τοῦ ἀντιλαμβάνειν, idest & apprehendendi. Eius rei rationem quærebamus anxie: sed nec ita diu exsudandum fuit, præstò siquidem curiosius & solicitius indaganti fuit Plutarchus, in libello nimis vtique confragoso detruncatóque: sed quicquid est, non omnino inutili: in quo rerum, euentuúmque naturalium causas perquirit, & philosophico perpendit examine. Inibi igitur ratio eius, quod est propositum, hæc fermè redditur: Quod percoquentia corporis alimentum carnem præstent, quacunque alia suauiorem longe. Concoquit autem præcipuè, omne quod difflat, idest τὸ διαπνέον. Id verò est quod mouetur, quódque exercetur: sicuti vrsus partem hanc agitat plurimum, tum incessus ratione, tum apprehensionis. Cæterum, in hac vrsorum mentione succurrit, quantum ingenij suppetunt vires, & multiiuga lectio fomenta suggerit, explicandus Pollucis nodus implicatior aliquanto: ita enim Onomast

stici quinto libro scriptum legimus, ἀρκτεύεσθαι δὲ τὰς παρθένους ἔλεγεν ὁ δῆμος ὁ ἀττικός. quod est, ἀρκτεύεσθαι virgines dicebat Atheniensis populus. Id verbum signat, Dianæ prius quàm tempus appetat nuptiarum, virgines consecrari initiaríve. Quod Lysias scribit in Oratione pro Phrynichi filia, si tamen ex eius illa prodiit officina: Decreto nanq; sancitum Atheniensium erat, ne qua viro puella traderetur, εἰ μὴ ἀρκτεύσειε τῇ θεῷ, idest nisi sacra obiisset Dianæ. Quod mense Ianuario fieri consuesse, indicat Libanius in Oratione quam de Dianæ laudibus dixit. Induebantur autem veste, quam crocotam nominant, nec decimo ætatis anno grandiores, nec quinto inferiores. Iis autem placari credebatur Diana, quæ causa eiusmodi indignationem concepisse videbatur. Ferunt quandoq; vrsam feram in Attica ita cicurem factam, vt homines nihil auersaretur omnino, sed compasceretur, multáque licentia huc illuc, nemine impedimentum inferente, peruagaretur. Contigit, puellam quandam lasciuiusculè cum bellua colludere: quę irritata, puellam facto impetu proscidit. At fratres rem intuiti, ac commoti acrius, vrsam iaculis impetitam necarunt. Ex qua causa, pestilens morbus latius per regionem grassari cœpit. Consultis oraculis, respondit deus, mali non defuturum finem, si virginum nonnullas compellerent τῆς τελευτησάσης ἄρκτου ἀρκτεύειν, idest vrsæ peremptæ honori Dianæ dicari. Nam & puellæ sic vocabantur arcti, idest vrsæ. Quod perspicuè docuit Euripides in fabula Hypsipyle: & in Lemniis Aristophanes, ac Lysistrate. Arctos cælestes scribit Theon appellari, οἱονεὶ ἄκρας καὶ κεφαλὰς τοῦ κόσμου, quia summæ sint, ac cæli velut capita. Peculiarius autem Cynosuram dici, ex caudæ imagine, quoniam κυνὸς οὐρὰν ἔχει, quod est, canis caudam habet. Helicen verò, διὰ τὸ ἑλίσσεσθαι καὶ ἑλικώδη πως τὴν οὐρὰν ἔχειν, quia inuoluta sit cauda: vel per exochen quandam; quòd à cælo trahatur: veluti leo, ex eadem excellentia θὴρ nuncupatur, idest fera.

Ætnæus venator, quinam prouerbio intelligendus. De florida Ætneæ regionis natura. Ouidius explicatur. De Proserpina quædam, & Ætna. Theogamia festa. Theophania, & Anthesphoria. Leucippus Ceres, cur item Brimo. Corollarum è floribus inuentio. Item de rore. De Narcisso nonnihil.

Caput XX.

AEtnæum venatorem, scito admodum & docto prouerbio vsurpari posse, animaduerto, pro eo cuius sit cassa inutilísque venatio, quíque sicut inanis progreditur, ita etiamnum regreditur. Sed vnde hoc? An quia illis regionibus syluæ fuerint negatæ? an quòd feræ ibi visantur nunquam? immo verò esse ibi vtrunque, & affatim quoque, fatendum est. Dictat id & loci natura & felicissimum cælum, nec superciliorum montiúmque indiga regio. Atqui subesse causam oportet. Subest profectò, vt docuit Plutarchus: sed non alia, quàm qua coniectamus δυσίχνον τὴν τοῦ ἔαρος ὥραν, idest vernum tempus indagini esse ineptius. Nam, vti prodit Empedocles, ferarum cemmata, hoc est lustra, naribus captātes canes, τὰς ἀποῤῥοίας ἀναλαμβάνουσι, id est aeris defluxus excipiunt, quos in sylua oberrantes reliquisse feras contingit: cæterum eos interextinguunt paulò minus, ac odore miscello confusaneos reddunt stirpium pleræque, latius odore profuso. necnon coronamētorum ibi haud exigua vis odorinsecos fallit, odore ferarum indidem dilutiore, ac tantum non euanido. Euenit autem hoc anno perpetuo in Sicula, quam prænotauimus, regione: adeo vt rari prorsum venatrici loca obeant eiusmodi. Auctor sexto Bibliotheces Diodorus quoque, a-

A pud Ætnam odorum fragrantia sagaces canes odoratu carere, naturam sensus florum odore superante. Floridæ verò regionis eius naturæ testimonium suggerit & poetica fabella, quæ legendis ibi floribus intentam Proserpinam rapturo Plutoni velut ansam, occasione captata, præbuisse cecinit. Argumento suffragatur Ausonius illis versibus, quos & subiiciendos censuimus:

> Qualis floricoma quondam populator in Ætna
> B Virgineas inter choreas Theoida raptam
> Sustulit emersus Stygiis fornacibus Orcus.

Quo nomine asyli quoque vice cultam inuenio regionem illam, censensu tacito, nefas putantibus incolis, animal vllum omnino oblædi inibi, aut violari. Quin argumento eodem Proserpinæ festa dixere Theogamia & Anthesphoria, quæ aliàs Pherephattia Græcis dicuntur, Plutarcho auctore in Luculli vita: in quibus furua immolari bos consuesset apud Cyzicum. Theophania verò Delphica videtur celebri-
C tas, Herodoto historia prima, in Crœsi rebus. Scribunt Græcorum nonnulli, Proserpinam Narcissum dum colligeret, à Plutone raptam, quod eo plurimum oblectaretur. Putant alij Eumenidibus sacrum Narcissum, vel quòd circa monumenta nascatur frequens, vel quia horrorem incutiant deæ, ac τοῦ ναρκᾶν, idest torpescendi causa cēseantur. Tractus eius naturam nouisse item videtur Ouidius Fastorum quarto:

> Tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
> Pictaque dissimili flore nitebat humus.

D Hæc eo apposui gratius, quia per poeticam ἔκβασιν dici ista, opinati plerique, quos dixeris quandoque ad agnatos & gentiles videri deducendos, intercutaneę doctrinæ nil latere suspicati, facilè in vtranque aurem sibi dormire permittunt, qui nisi mandragoram prægustarint, poterunt inde forsan peruigilatè excitari. Adde, quòd campos eos esse perpetuò floridos, scribunt Solinus & Cicero: & quod ad rem magnopere facit, in Admirabilium ratione tradit Aristoteles, si tamen ex Philosophi officina est liber is,
E tantam succrescere inibi florum copiam, vt inde canum sagacitas insigniter oblædatur. Nec illinc amoueri, nisi adhibita vi, queant. Nec me fallit quod ad Proserpinam attinet, Orpheum Pausaniámque in Attica rem gestā scribere, qua Cephisus amnis Eleusin præterit: in cuius etiam ripis legentem flores Orithyiam Chœrilus à Borea raptam canit. Priorem de Proserpina sententiam comprobat in Verrem M. Tullius, necnon Aristoteles, Diodorus, Solinus. Cabarnum verò principem omnium Cereri Proserpinæ
F raptum indicauisse, Stephanus scribit. Postea verò quàm fit à matre inuenta, iunctis currui albis equis ad Ioue subuectā, canūt poetæ: vnde & Leucippū eā nūcupat Pindarus. Dicitur & Brimo quandoq;, seu Obrimo, quòd quū vim ei videretur illaturus Mercurius, immugiit altius, vnde factū, vt is manū abstineret. Coli verò hāc apud Cyzicū pręcipuè, in Lucullo Plutarchus scribit, vnde prorepsit poeticum illud,

> Raptam Cyzicos ostreosa diuam.

Legunt tamen alij, Cocytos. Traditur illud quoq; in
G Brutios prope Vibonem, florum causa, Proserpinam è Sicilia diuertisse: quibus adeo scateat locus is, vt proditum Straboni sit, compertum ibi primum corollas è floribus contexere. Ætnam autem esse Siculę regionis montem, non est qui nesciat. Eum ita nuncupatum, auctor est Theocriti interpres, ab Ætna cæli & terræ, vt inquit Alcinus. At in libro De Sicilia Simonides Ætnam iudicasse scribit, inter Vulcanum Cereréмq; de regione disceptantes. Demetrius verò Caletianus Briarei vnius è Cyclopibus filios
H fuisse tradit, Sicanum & Ætnam, vnde nomen monti: quanquam est eadem nomenclatura ciuitatis item nomen, Stephano tradente. Sed ad venatores redeo. Quærit Plutarchus, διὰ τί περὶ τὰς πανσελήνους ἥκιστα ταῖς ἰχνοσκοπίαις ἐντυγχάνουσι; idest cur circa plenilunia ferarum assequi vestigia non ferè queant? Et in-

fert, videri posse rationem eiusmodi quæ iam præposita est: nam (inquit) plenilunium drosobolum est, & iacti t rorem. Qua ex causa lyricus Alcman, rosidam humectationem, Iouis & lunæ filiam cecinit, quum inquit,

Διὸς θύγατηρ ἔρσα τρέφει καὶ σελάνας δίας.

Ros verò debilis est, & imber tenuis. Sed & lunæ imbecillis est calor: quamobrem è terra vt sol, educit, nec agit tamen in sublime, quum vires desint longius abducendi, inde rursum delabitur. Porrò & in frigoribus difficilis est venatio, quoniam venatorem oportet, non vestigia modò quærere, sed etiam olfactum moueri. Hic verò mouetur, molliter diffusis à caliditate odoribus. Frigoris autem circumfusio, quam vocãt Græci περίψυξιν, odores cõtrahit καὶ οὐκ ἐᾷ ῥεῖν, nec sinit effluere, sẽsúmq; mouere. Ex quo vnguentũ & vinum per frigus olent minus: nam concretus aer, sistit in sese odores, nec reddi permittit.

Fumum, vmbram, nubes capi pro re momenti nullius. Nebulæ, pro pane. Escharites. Escharulæ mulieres. Capnosphrantes. Capnistæ carnes. Fumarium. Qui dicantur Selli. Anopæa auis. Fumum venditare. Sellæ familiares. Narcissi fabella. Vmbram suam metuere, quid. De paspale, & achne. Item atheres quid. Atherina, & abydena, abydocome, mation, matiolichus, attaragus, epsethia, athara, ecta, psothion, psathyrion, stachyalogi. Harenarius testis. Pylaica, quæ dicantur. Plutarchi locus explicatur. Myodochus.

Caput XXI.

IN Græcorum commentariis inter cætera doctrinæ grauioris id quoque relatum obseruauimus, non reconditum quidem, nec ab intimis Sibyllæ aditis erutum, non aspernabile tamen, nec lectione prorsus indignum: Fumum, vmbram, nubes, de rebus dici, quæ prorsum momenti sunt nullius, nec titiuillitio faciendæ, vt ille ait. Testimonium in Autolyco perhibet Eupolis, καπνοὺς ἀποφαίνει καὶ σκιάς, idest fumos ostentat & vmbras. Quin comico risu philosophos coarguens Aristophanes, qui attoniti cælestia contemplarentur, nubes fuisse illis vice numinis obiicit,

καὶ ξυγγενέσθαι
ταῖς νεφέλαισιν εἰς λόγους, ταῖς ἡμετέραισι δαίμοσιν.

idest, & congredi consuesse cum nubibus, quæ deæ sint nobis. Sed & hinc factum coniectamus, vti panificium quoddam de tenuitatis ratione, ac candoris nebulas etiam plebeia dicant voce: quibus persimilis erat veteribus escharites, de craticula dictus, apponi solitus sub cœnæ finem passo litus ad vinolentiam vsque. Escharulas hinc & mulieres appellat Plautus, de panificij ratione. Escharitem ab Athenæo non præteritum obseruauimus. Inuenio Theagenem quendam fuisse cognominatum καπνὸν, idest fumum: sicuti Eupolis quoque significat, ἐνδήμοις, quòd multa polliceretur quidem, sed nil admodum præstaret. Erat insuper hic ψευδόπλουτος, hoc est ementitus diues, & iactator vanissimus, qui quum esset summè pauper, nihilominus volebat magni momenti negotiator, hoc est μεγαλέμπορος videri, vt Græci dicunt. Cuiusmodi fuit Æschines quidam Selli filius, ex quo id genus homines, quod relatu dignum est, Sellos vocant. Et inde verbum σελλίζειν, hoc est Sellissare, quod ἀλαζονεύεσθαι signat, idest iactare ostentaréque. Sellas familiares appellat Varro instrumenta oneri ventris excipiendo accommoda, familiæ præsertim. Capnosphrantes, idest fumi olfactator, velut per parœmiam signat auarum hominem præ-

A parcúmque. καπνίζειν, idest capnissare, dicitur conuiuij gratia ignem succendere, & camino vti luculento: vnde apud Athenæum carnes leguntur capnistæ, idest τὰ κρέα καπνιστά. Fumarium lego apud eruditiores, pro loco in quo ligna festinato resiccẽtur: sicuti & suffumationem, qua nimia fiunt vina medicata. Apud Paulum Iureconsultum legimus, Iniuriam intelligi, si quis fumo corrupto aliquem perfuderit. Scribit Homericus interpres quidam, anopæam dici auem
B Homero euolantem, ἀνὰ τὴν ὀπὴν, idest per foramen. Quippe habuisse veteres in domibus tecti medio apertionem, quam capnodochen nuncuparent. Homerus,

ὄρνις δ' ὡς ἀνόπαια διέπτατο.

Fumum venditare Lampridio in Alexandro Cæsare, est gratiam hominum captare multa pollicendo, quę apud principes obeas, quum re omnino præstes nihil. Vulgatis præconis salibus, fumo punitur, fumos qui venditabat, quum id genus quendam iussisset
C imperator fumo præfocari. Vmbram verò pro re cassa nihilíque sæpius accipi, non est (puto) qui nesciat. Sed in hac mentione obseruanda magnopere, quæ in Græcorum reperias monumentis, Narcissum (inquiunt) traditum fabulis est, in aquis imaginem conspicatum propriam, eius irretitum amore mox amplexandi studio desiluisse, atque eo modo absumptum. At id esse falsum, perspicuè liquet. Illud verò certius & grauius, adolescentem in terreni corporis fluxu vmbram inspectasse propriam, idest corpoream
D vitam quæ animæ veræ idolum est postremum. Eam quum is perinde ac veram primámque amplexari arctius festinasset, quod est, quum vitæ corporeæ inhæsisset totus, interiit præfocatus: quoniam vitam veram, idest animalem, per inscitiam amisisset. Vnde irrepsit adagium Græcis, δεδιὼς τὴν σαυτοῦ σκιάν, idest suam ipsius metuens vmbram. Id significat, postremis rerum perinde ac primis, studium non magnopere impendendum: quoniam animæ perniciem concinnant, idest veræ cognitioni, & quæ congruit in
E primis, tenebras perfectioni intendunt. Porrò de vmbræ item ratione prolatum id in Curculione à Plauto est,

Quid ego nunc faciam? quid refert, me fecisse regibus
Vt mihi obedirent, si hodie hic me vmbraticus deriserit?

Adumbrata lætitia quæ'nam intelligenda, docet apertius Seneca: Quod (inquit) duces magni faciunt, rebus afflictis, vt hilaritatem de industria simulent, &
F aduersas res adumbrata lætitia abscondant. In Athenæi libellis, quanquam confragosis & mutilis, parasitus quidam panes mucore sordentes præduratósque, mensæ illatos facetissimè ἄρτων σκιάς, idest panum esse vmbras dixit. Attaragos item pro re vilissima minimáque Græcis dicitur: sicuti apud nostros ecta, vnde sit ectafacio verbum. Attaragum, panis micam interpretantur, quæ psothion item dicatur, aut psathyrion. Sed & in pane scissuram ignis vi fa-
G ctam dicunt attaragum. At superiorem in pane crustam eo nomine accipit Pollux: sicut imam, epsethiam. Myodochum senem legimus, qui sit nulli rei. Dioscorides eo verbo murium accipit retrimenta, quæ muscerdas vocant. Illud obiter quodammodo subscripsero: corpore minutulos perbreuésque dici ortygas, idest coturnices. Paspalen quoque, pro rerum minutie capi à Græcis: vnde sòmni, paspalen nec videre quidem, est apud Aristophanem. Quanquam nec ignoro esse, qui eo nomine magnetem accipiendum lapidem putent. Paspalen, Hippocrates pro mi-
H lio accipit, quod ab aliis cenchros vocatur, aut etiam cenchrys. Sed & ad eundem sensum deflectas achnem, signat ea vox minuties ab excussis prouolantes spicis. Meminit Homerus,

ὡς δ'

ὡς δ' ἄνεμος ἄχνας φορέει.

idest, ficut achnas profert ventus. Sed & pro maris afpergine achnen reperias, vnde ἁλὸς ἄχνη, ideft maris achne. Achnen, Sophocles pro rore accipit,

θάλλει δ' οὐρανίας ὑπ' ἄχνης ὁ καλλίβοτρυς νάρκισσος.

Et rectè vtique, quòd non continuæ deferantur guttæ, verum difparatæ. Vnde achnes profluxit nomen, quafi aechne dicatur, ideft diuulfa abiunctáque. Quin ἄχνη πυρός, ideft achne ignis, pro fumo. Et achne fomni apud Hippocratem. Illud quoque ex Græcis corriuatum fontibus haud tranfiliendum, quod ἀθερίζειν dicunt, vbi fe quippiam non pili facere innuunt. Ratio eft, quoniam ex fpicis quæ funt degeneres, vocari ab eis atheres videntur: ficuti apud Ælianum in libro De prouidentia lectum commeminimus. Eos colligunt fpicilegium facientes, qui vocantur ftachyalogi. In Athenæi monumentis pifciculus vilior de verbi huius flexu dicitur atherina. Athera verò & pinnula nuncupantur, Ariftotele calculum adiiciente, quam fub ventre thynnides gerunt. Nec illud ignorandum: Abydena item dici futilia, ac nullo prorfum digna pretio: nã vt molles carpuntur Abydeni. Meminit parœmiæ Paufanias. Sed ab eifdem quoque Abydocomas inuenio fycophantas dici, velut in eo κωμῶντας, ideft efferentes fe. Mation etiam minutum dicunt: vnde matiolichus, qui parum comedit, aut qui in minimis aftutum fe præftat. Quanquam & matiolichus dici valet, qui ex menfuris lucrum venatur. Nam eft menfuræ genus mation, & λείχω, lambo. Hincque forfan Eufebio cuidam apud Ammianum Marcellinum, Matiocobæ factum cognomentum eft. Pylæftatos vocant Græci Circenfes homines. hoc eft viles nefcio quos, ac planè de triuio, à quibus nec boni quippiam proferatur, nec fani: quoniam eiufmodi haud pauci Thermopylas peterent, quæ & Pylæ dicebantur, quòd angufta conualle à Theffalia in Phocidem tranfmiffio fieret: Nam & Pylea vocabatur, vbi confidebant Amphictyones: fed & congreffum ipfum fic reperio nuncupatum. Ex iis enarratur Plutarchi locus in Pyrrhi vita, negligenter infcitéque præteritus ab interprete, ταῦτα μὲν ὅτι πυλαϊκῆς ὀχλαγωγίας, hæc(inquit) pylaicę funt turbæ, Pylas confluentis. Et in Artoxerxis vita fcribit idem, Ctefian in libros conieciffe παντοδαπὴν πυλαίαν, abfurdarum fabularum. Harenarium reftem, Iureconfulti fordidum ac vilem intelligere videntur, cui fine tormentis credendum non fit. Mentio fit & in Canonicis decretis, eúmq; qui in harena depugnarit, intelligunt.

Super Aphricano Scipione paucula. Qui dicantur velut vmbræ vagari. Plutarchi interpres refellitur.

Cap. XXII.

De Scipione Aphricano iuniore memorantur pleraque fcitu digna, immo verò eiufmodi, vt nec fatis mirari queas, fiue fortunam perpendas viri, fiue mores ac naturæ lumina, rerúmque geftarum gloriam ad acrius reuoces examen. Nunc vt cætera ad cenfuræ grauius non prouocem fupercilium, illud gratiffimo animo hifce libellis infpergimus. Scipionem hunc annis quatuor & quinquaginta, quibus ferè in humanis egiffe narratur, μηδὲν πρίασθαι, μηδὲν ἀποδόσθαι, μηδὲν οἰκοδομῆσαι, ideft nil emiffe, nil vendidiffe, nil ædificaffe. Libras autem argenti treis & triginta duntaxat in magna fubftantia, & auri duas reliquiffe: quum tamen in eius poteftate victa fuiffet Carthago, ab vnóque imperatorum omnium milites locupletatos, veteribus teftatum memoriis fit. Polybium porrò quod ipfum inter illius ducis miranda non ineptè

A repofuerim, perfamiliarem habuit ac intimum, cuius imbutus præceptis ἐσπευδε μὴ πρότερον ἐξ ἀγορᾶς ἀπελθεῖν, ἢ τινα συνήθη, καὶ φίλον ἁμωσγέπως τῶν ἐντυγχανόντων, ideft ftudebat, non prius à foro reuelli, quàm vnum aliquem ex iis, quibus cum fortè congrederetur, beneuolum fibi atque amicum quauis ratione foret venatus. Quúmque iuuenis etiamnum ageret, eam tum fortitudinis, tum prudentiæ de fe opinionem concitauit, vt fenior Cato interrogatus de

B iis qui apud Carthaginem ftipendia facerent, inter quos erat Scipio quoque, militum (vt Appianus inquit) tribunus, οἶος πέπνυται diceret τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν, ideft folus fapit, cæteri vmbræ feruntur, Scipionem innuens. Eft autem ex Homero carmen de Tirefia Odyffeæ K concinnatum. Quem locum à Plutarcho citra auctoris nomen repetitum, interpres alioqui non infcitus, affequi non potuit, nifi fortè fum leberide cæcior: fic enim fenfus elucefcit peracutus, & (quod conuenit maximè) à Catonianis falibus &

C fapientia non diffentaneus: quando Romanorum alij, qui ftipendia facerent in Aphrica, nihil (vt Plautinis vtar iocis) aceti haberent in pectore, nihil omnino prifcam illam vrbis Romæ generofam animi altitudinem redolerent, effentque planè hominum fimulacra, & quidem impolita infabricatáque & meræ nugæ, vtq; Homerico vtamur verbo, σκιαί, ideft vmbræ. Quando ratione animæ neglecta, quam effe verum hominem, Plato & fenfit & docuit, corpori fefe mancipaparant, quod imaginem effe & vmbram, ex Plotini

D fententia remotiore, alibi docuiffe me, opinor, & proximè Narciffi tropologicus commonuit fenfus. Quod verò de Scipione dixit Cato, id ipfum & de Chryfippo pronuntiatum quandoque comperimus, cuius eft illud elogium quoque, Ni fuiffet Chryfippus, porticus non effet. Homeri locum de Tirefia aduocat libro fextodecimo Strabo: verum interpres fic demum iure Latij donat,

Cui dederat vita functo Proferpina mentem,
Vt faperet, pariterque homines leuis vmbra luaret.

E Sententiam noftram confirmat Lucius item Florus Epitomes quadragefimonono: Quam virtutem eius (inquit) Cato, vir promptioris multo ad vituperandum linguæ in fenatu fic profequutus eft, vt diceret, reliquos qui in Aphrica militarent, vmbris militare, Scipionem vigore.

F *Multos vagari velut vmbras. Duas effe conuerfationis vias. Vitæ genera tria. Aquarum nomine mortales intelli. Quæ victoria nobilisfima. Scipionis dictum. De Adriano imperatore, ac poeta Floro. Adriani in eminentisfimum quenque inuidia. Dionyfij Sophiftæ dictum. Perfarum cadauera non computrefcere, vt noftra.*

Cap. XXIII.

G Cæterum & inter mortales reliquos, nec in Romano folum exercitu, numerofæ vagantur vmbræ, pauci fapiunt. Id Saluator ille præpotens facilè commonftrat in Euangelio, vbi duas conuerfationis perdocet vias. Quàm(inquit) fpatiofa eft via, quę ducit ad mortem, multique funt ea commeantes. Et rurfum: Quàm arcta via & angufta eft, quæ ducit ad vitam, paucique funt qui inueniant eam. Vide(inquit Hieronymus) quanta inter has vias feparatio fit,

H quantúmque difcrimen: illa ad mortem, hæc tendit ad vitam: illa celebratur & teritur à multis, hæc vix inuenitur à paucis: illa enim vitiis per confuetudinem quafi decliuior ac mollior & veluti quibufdam amœna floribus voluptatum facilè ad fe rapit com-

meantium multitudinem, hæc verò insueto calle virtutum tristior atque horridior ab his tantum eligitur, quibus non tam delectatio itineris cordi est, quàm mansionis vtilitas. Asperam enim nobis & insuauem virtutum viam nimia effecit vitio um consuetudo: quæ si in partem alteram transferatur, inuenies sicut scriptura dicit, Semitam iustitiæ leuem. Porrò quum tria sint viuendi genera, ciuile, contemplatiuum, religiosum: in ciuili, prudentia: in secundo, doctrina: in tertio, quasi fastigio quodam vitæ totius: præter duo illa, etiam sanctitatem exigimus. Hæc est rectissima vitæ ratio, hæc scopum habet rationali naturæ propositum, hic est finis primæ notæ & coloris perfectissimi, diu à prioribus quæsitus: sed ante CHRISTVM non ferè inuentus. Ab hoc qui errore deuio declinant, quantuncunque ciuilibus intenti negotiis, quantuncunque etiam contemplationi, nihil sciunt, nihil agunt, & (quod bonam resipiat frugem) nihil cogitant. quando sapientia mundi, stultitia est, & vanitas vanitatum, & omnia vanitas. At cuius est in lege Domini voluntas, quique in lege illius meditabitur die ac nocte, erit (vt inquit Esdras) tanquam lignum plantarum secus aquarum decursus. Erit (inquam) tanquam vitæ lignum: reliqui verò, nil aliud quàm decurrentes aquæ. Quo nomine (vt inquit Augustinus) mortale significatur genus, quod in mortem fertur præceps, sicuti aquæ pronus est in mare delapsus. Vnde est illud apostoli Ioannis, Aquæ multæ, populi multi. Sed & Iosue capite tertio, aquas accipi volunt perturbationum procellas & molestiarum agmina: quemadmodum Esaiæ octauo, Adducet Dominus super eos aquas fluminis fortes ac multas. Adiuuat tamen argumentum nostrum etiam grauis auctor Seneca: Quid (inquit) præcipuum in rebus humanis est? Non classibus maria complesse, nec in Rubri maris littore signa posuisse, nec deficiente terra, ad iniurias aliorum errasse, in Oceano ignota quærentem, sed animo omne vidisse, & (qua nulla est maior victoria) vitia domuisse. Innumerabiles sunt, qui vrbes, qui populos habuere in potestate: paucissimi, qui se. Hoc verò quod Stoicus hic seuerissimè prodit, longè præstabilius quàm quod dictitasse Scipionem ferunt: nam quum Appius Claudius eius in censura competitor, iactantius diceret, Romanos à se omneis nominatim salutari, Scipio qui vniuersos propè ignoraret: Vera (inquit) narras, ἐμοὶ γὰρ οὐκ εἰδέναι πολλοὺς, ἀλλ' ὑπὸ μηδενὸς ἀγνοεῖσθαι μεμέληκεν, idest curæ mihi fuit non quidem nouisse multos, sed ne à quoquam ignorarer. Præstant verò hoc virtutum exhausta certamina, præstant sudores multi, euigilatæ noctes, durissimorum patientia. Quod agentem Adrianum intuitus poeta mollior Florus, ita sibi ludere permisit,

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Respondit verò Adrianus facetè admodum, nec citra fellis conspersionem, adnotata hominis pathica fœditate:

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Culices pati rotundos.

Cæterum vel id adnotasse fuerit operæpretium, imperatorem hunc tanta flagrasse inuidia, vti celeberrimum quenque artificem, quod æquare non posset, subuerterit. erat nanque studij eius, vt in quauis disciplina præcellere omnes, mirè affectaret. Proinde Dionysius Sophistes aduersus Heliodorum, in cuius beneuolentiam erat is propensior, & inde Epistolarum sibi magistrum adoptarat: Pecunias donare ac honores Cæsar potest, rhetorem certè facere non potest. Homeri poemata abolere quandoque fertur cogitasse, vt ei Antimachum substitueret prælegendum in scholis, cuius adhuc plerisque erat incognitum nomen.

A *Cardama consimiles qui dicantur: cur eo vescantur Persæ: eiusdem nomina plura, & vires.*

Caput XXIIII.

Nobiles præpotentésque viros si pauperioribus conuicini fuerint, non desinere illos exsugere, donec in nihilum redegerint, notius est quàm vt pluribus id comprobare videatur ne-
B cesse. In hosce ita affectos, itaque institutos adagium producitur scitum eruditúmque, Cardamo siquidem consimiles esse dicimus, cuius ea natura est, vt herbarum in propinquo nascentium, humorē ad se vi quadā intima pelliciendo cogat arescere. Id significat Aristophanes comicus in Nebulis,

πάσχει δὲ ταὐτὸ τῇ γῇ καὶ τὰ κάρδαμα.

idest, patiuntur ipsum hoc & cardama. Nam dixerat antè paulò, Terram violenter cogitationis nostræ humorem pertrahere. Insuper inibi interpres, vbi
C quod præstruximus explicuit, mox adiicit, Cardamum esse agreste holus apud Persas: sed nunc (inquit) sciphon dicit. Scribit Xenophon, Turpè gentibus illis duci, si quis visatur quoquam ire aut meiendi aut cuiusquam eiusmodi rei gratia. Quæ, inquit, nullo pacto facere possent, nisi & victu modico vterentur, & humiditatem per laborem consumerent. Quo fit, vt ea alio quopiam secedant. Sed in Græcorum comperi commentariis, quod ad rem egregiè facit, ἐπισχετικὰ οὔρων τὰ κάρδαμα καὶ πτύσματος, idest
D comprimere vrinam & oris superfluitates cardama. Eóque nomine Persas illis vesci plurimum, quando eximiè præcauent, vrinam emittere, spuere, atque item emungi. Cardamon dicitur ab aliis, inquit Dioscorides, cynocardamon: ab aliis, iberis: quidam etiam cardaminacam nuncuparunt: Ægyptij, semeth: Romani, nasturtium. Optimum quod apud Babylonem colligitur. Semen excalfacit, acre est & κακοστόμαχον, hoc est stomachum oblædit, aluum turbat, συνουσίας παρορμᾷ idest Venerem concitat. & post multa, Efficit
E (inquit) id ipsum herba, sed minus. At libro vicesimo Naturalis historiæ Plinius, & eum sequuti aliquot, nasturtio inhiberi Venerem prodidere. Secundo Canonis Auicenna cum Dioscoride stat. Animi porrò torporem exsitat cardami holus: quo argumento, multorum coniectatio est, ἀπὸ τῆς καρδίας dici, hoc est à corde, in quo esse creditur animi sedes. Libro duodecimo ὀκλογῶν φιλοσόφων sic de hac re proditum comperias, φασὶ δὲ τοὺς ἐσθίοντας κάρδαμον, εὐτόρους τῷ διανοίᾳ γίνεσθαι, vt natum inde prouer-
F bium, certior fiat coniectatio. Scribit Ammianus Marcellinus, quod ad Persarum ritus attinet præcipuè, Nostrorum cadauera mox cæsorum fatiscere ac defluere prorsum, adeo vt nullius mortui facies post quatriduum agnoscatur. Interfectorum autem Persarum inarescere stipitum more, vt nec liquescant membra, nec saniе madescant perfusa: quod (inquit) vita parcior facit, & vbi nascuntur exustæ solibus terræ.

G *Cuiusmodi esse deceat conuiuales confabulationes, quæ epicyliciæ dicuntur. Isocratis dictum ad idem. Persarum ritus. Decori necessitas. De Alabandeis pulchra. Abderitarum sugillatio.*

Caput XXV.

Socratē citra puluerē aut etiam clepsydrā oratorem vel nobilissimū, memoriæ proditum est, quum amplius rogaretur, vt in conuiuio quodā pro-
H meret aliquid de artis suæ officina, respondisse, ἐν οἷς μὲν ἐγὼ δεινὸς, οὐχ ὁ νῦν καιρός, ἐν οἷς δ' ὁ νῦν καιρὸς οὐκ ἐγὼ δεινός, quæ noui, temporis huius non sunt: quæ verò exigit tempus hoc, ego nescio. Veluti parum congrue-

ret, lasciuientibus poculis oratoriam inserere grauita-
tem: quod æquè ridiculum sit, ac in purpura repens
simia. Nam & à plerisque philosophiam item seque-
stratam, inde legimus, argumento etiam Persarum in-
stituti, qui se licentius inuitaturi, non vxores, verum
pellices admittunt. Itidem & philosophica sanctaria
collusione conuiuali indigna prorsum videri, & (vt
Græci dicunt) ἀπροσδιόνυσα. Etenim quæ luminibus
capto esse cum speculis communio potest? sicuti ab
Epicharmo traditum, auctor nobis Stobæus est. Præ-
sertim quòd nec recumbentium mens altioris specu-
lationis tunc satis & studiosè capax est. Alij verò
non extra organum ista opinati, diuersam omnino
sententiam approbant. Tanquam perabsurdum sit, in
scholis quidem de conniuali officio subinde dissere-
re, qualisque aut quæ sit conuiuæ virtus, & qua ratio-
ne vtendum vino: ex ipso verò philosophiam conui-
uio disclusam abiungere, veluti re nequeat compro-
bare, quæ verbis præcipit. At in Cœnis Macrobius
inquit, Oportet versari in conuiuio sermones, vt ca-
stitate integros, ita appetibiles venustate. Nam ma-
tutina disputatio robustior est, quæ viros & doctos
& præclarissimos deceat. Id propemodum & vir
doctissimus Plutarchus statuit Symposiacôn primo:
Elegantiores verò, inquit, etiam si ex professo philo-
sophentur, probabili tamē magis quàm violenta in-
terim demonstratione sermonem producunt. Id i-
psum etiam Plato facit in Sermonibus conuiualibus,
vbi quamuis περὶ τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ, idest de principe
bono verba faceret, & omnino de diuinis, non tamen
apodixes intendit, aut ineuitabiles parat ansas, qui
ferè mos eius est, sed leuioribus (vt sic dicam) ca-
ptionibus exemplisque, & fabulosis ratiocinationi-
bus homines conciliat venatúrque. Proinde, quæ
proponuntur quæstiones, solutionis reconditum no-
dum haudquaquam habent: anxias nanque difficul-
tates & solicitè librandas, conuiualis non admittit
hilaritas, ne paulò inconcinniores præfocentur auer-
tantúrque. Propterea eridantæos, vt inquit Democri-
tus, & himantelictæos sermones missos facere opor-
tet, qui speculationis difficultate torquere amplius
solent, δεῖ γὰρ ὥς τὸν οἶνον, κοινὸν εἶναι καὶ τὸν λόγον, idest, vt
vinum, ita & sermonem esse oportet communem, vt
suam quisque portionem ferat. Qui griphos inenarra-
biles quodāmodò probant, Æsopeam vulpem gruém-
que imitari videntur, quarum vtraque facetoso con-
uiuij apparatu alteram delusit ac dimisit incœnem.
Quòd si iucunda confabulatio, quam epicylicion re-
ctè dixeris, veluti poculis coaptatam, & (vt Macro-
bij verbum repetam) appetibilis adhibeatur venu-
stas, fiet illud Homericum nepenthes, quod is intel-
ligi voluit, pharmacum ἀνώδυνον: quia mœstitiā exi-
geret, & euthymiam pareret, ac tranquillitatem: vt
nulla prȩterea buglossa requiratur, quȩ vino promix-
ta discumbentium animis inducant hilaritatem. Por-
rò Xenophon Socraticus, Gobriam scribit cœnan-
tem apud Cyrum, quum alios Persarum ritus esse
admiratum, tum verò illum quo se inuicem iucundè
interrogantes, necnon scommata non negligentes
voluptatem gratiámque vel iis cōparabant, in quos
stringi morsus videbatur. Proinde sciamus M. Tullij
oraculum esse vero verius, Decori ignoratione non
modò in vita, sed sæpissimè in poemate & in oratio-
ne peccari. Itaque quid deceat, considerādum, quod
in re de qua agitur, positum est, & in personis, & in
eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. Vnum verò
rationale animal, inquit primo De officiis idem au-
ctor, sentit quid sit ordo, quid sit quod deceat, in fa-
ctis dictisque qui sit modus: postremò & qua psitta-
cus voce, quáve loquatur coturnix, quæ non parua
est naturæ vis rationisque. Illud verò auctarium fue-
rit, quod Isocratis sententiæ peraffine est, à Seneca ex
Epicuri scholis promptum: Nunquam volui populo
placere: nam quæ ego scio, non probat populus: quæ
probat populus, ego nescio. Sed nec ab instituto

A dissita est mathematici Licinij in Alabandeos sugil-
latio, felle lita plurimo: Esse nanque illos astruebat,
in ciuilium administratione rerum acutos satis: at
propter non magnum vitium indecentiæ, censeri in-
sipientes quandoque, quòd in gymnasio eorum quæ
essent statuæ, omnes habitu forent causas agentium:
in foro autem discos teneret, aut quid eiusmodi ob-
irent. Vnde Alabandei quoque nuncupati, & Ab-
deritæ, qui in rebus id genus sæpicule peccant.

B *Vmbram suam metiri quid sit, ex historia nato ada-
gio. Archidami monita ad insolentiam humanam
retundendam.*

Cap. XXVI.

*V*Mbram suam metiri, scitè admodum
& perdoctè prouerbiali sententia cō
monemur, nil esse quod vana morta-
C litas & ad circumscribēdam sei psam
ingeniosa (vt Plinij verbis vtar) in-
ani successu aliquo tumeat: quando
nostra omnia bullæ sunt, momento perituræ. Quo
nomine illud Satyricum in ore habendum assi-
duè,

Messe tenus propria viue.

Ratio parœmiæ est ea, quòd nihilo maior nostri cor-
poris post felicitatem vmbra deprehendatur, ac fue-
rit prius. Quo perdocemur, esse nos eiusdem imbe-
D cillitatis aleæ obnoxios, atque eodem fortunæ salo
(vt ait Boetius) quati. Natum id ex historia: proditur
siquidem memoriæ, Macedonum regem Philippum
post nobilem in Cheronea victoriam, quum insolen-
tius extumuisset, factúsque foret arrogantior, ac de se
magnificentius sentiens, veluti liberali iure adopta-
tus à fortuna, paulò asperiorem, & quæ tyrannicum
quiddam suboleret, ad Archidamum Agesilai filium
epistolam conscripsisse. Qua is commotior, cogi-
tánsque (quod res erat) euentu prosperiore cristas
E homini surgere, vt poeticis vtar salibus, ita demum
censuit respondendum, εἰ μετρήσεις τὴν σεαυτοῦ σκιὰν οὐκ
ἂν εὕροις αὐτὴν μείζωνα γεγενημένην, ἢ πρὶν νικᾶν, idest si
vmbram tuam metiri volueris, haudquaquam nunc
maiorem deprehendes, quàm fuerit ante victoriam.
Id quia singulare ad vitæ instituta præceptum est, ac
ad retundendam mortalium vanitatem efficacissimū,
factúmque esset ad manum, dum Græca peruoluimus,
haud dignum est visum, quod tanquam conniuens
transilirem. Cui affinis est chria quoque eiusdem al-
F tera, quæ cæcis animis, nec sui mensuram satis capien-
tibus, persalubrem propinare (vt sic dicam) potio-
nem videtur: ac subinde insinuare poeticum illud ex
Martialis nobili scitóque Epigrammate,

Sed te tamen ante memento,
Intra pelliculam cerdo tenere tuam.

Erat Periander medicus multi nominis, & celebra-
tus in primis: cæterum, vt est inops sui quandoque
humana mens & inexplebilis, nec vnquam ferè vllo
descendens nisu in seipsam, & præter calculorum ra-
G tionem mœnia struens: affectabat idem ex poetica
laudem, & subinde versiculos recitando gloriolam
captabat. Sed quantum medendi scientia præstabat
tantum à poeta aberat bono. Id animaduertebant
complures. Ipse tamen sibi ementiebatur, & credu-
lus poetico se agi furore opinabatur. τί δή ποτ᾽ ὦ πε-
ρίανδρε, εἶπεν ἀρχίδαμος, ἀντὶ χαρίεντος ἰατροῦ κακὸς ποιη-
τὴς καλεῖσθαι ἐπιθυμεῖς, quid tandem ô Periander, in-
quit Archidamus, pro eleganti medico malus voca-
ri poeta cupis? Sed & eiusdem chria est illa non
H incelebris, Peloponnesiaco nanque bello percunctā-
tibus sociis, quantum pecuniarum foret satis, rogan-
tibus etiamnum tributa terminaret, ὁ πόλεμος ἔφη,
οὐ τεταγμένα ζητεῖ, bellum, inquit, ordinata non quæ-
rit.

De chriarum ratione, & quid chria. Item quid sententia, eiúsque discrimina. Et quid chriodes. Interim regis boni munus quódnam sit. Paraphrasis, metaphrasis, ecphrasis.

Cap. XXVII.

QVoniam verò chriam bis hoc capite nominauimus, ne quis velut obice offendatur, sciendum est, ab Aphthonio dici χρείαν ἀπομνημόνευμα σύντομον εὐστόχως ἐπί τι πρόσωπον ἀναφέρουσαν, hoc est chriam (siue malis Latinè vsum nuncupare) esse commemorationem breuem concinnè opportunéque, idest εὐκαίρως, ad auctorem relatam. Appellatam verò chriam arbitrantur, ὅτι χρειώδης ἐστι, quia sit vtilis, κατ᾽ ἐξοχήν: siquidem progymnasmata reliqua, admonitionis emolumento præcellit, idest χρειώδης ἐστὶ πρὸς παραίνεσιν τῶν ἄλλων προγυμνασμάτων. C Vtitur ea voce Plutarchus ad hunc fermè sensum: Ariston laudante quodam Cleomenis chriam, qua interrogatus, Quidnam regem bonum facere oporteat, responderit, Amicis bene facere, inimicis verò male. At quanto (inquit) melius fuerit, ô vir optime, amicis bene facere, ex inimicis verò amicos reddere. Hæc quidem chria, pergit Plutarchus, etiam si omnium calculis Socrati contribuitur, nihilominus in Aristonem quoque refertur. Porrò chriarum alia dicitur logica, idest sermocinalis: alia practica, siue actiua: alia mixta. D Et logica quidem intelligitur, quæ oratione præfert emolumentum: vt Plato τοὺς τῆς ἀρετῆς κλῶνας ἱδρῶσι καὶ πόνοις ἔλεγε φύεσθαι, idest virtutis ramos astruebat, sudore ac laboribus produci. Isocrates ex discipulis ingenio præstantes, θεῶν παῖδας ἔφασκε, idest deorum esse filios prædicabat. Diogenes diuitem conspicatus imperitum εἶπεν, οὗτός ἐστιν ἵππος περιηργυρωμένος, hic est (inquit) equus vndique argento litus. Practica verò praxin, idest actionem modò ostendit. Vt interrogatus Pythagoras πόσος ἂν εἴη τῶν ἀνθρώπων βίος, E βραχύ τι φανεὶς ἀπεκρύψατο, μέτρον τοῦ βίου τὴν καὶ ποιούμενος, idest quanta denique hominum foret vita, quum parum se ostentasset, mox delituit, viuendi modum statuens visitationis morulam. Mixta postremò est, quæ consurgit ex duobus, actu, & oratione. Vt Diogenes, quum esset conspicatus ἀδηφάγον, idest indecenter voracem puerum, τὸν παιδαγωγὸν ἔπαισεν, ἐπειπών, τί γὰρ τοιαῦτα παιδεύεις; Pædagogo plagam incussit, inferens, vt quid ita imbuis? Iis verò capitibus tractari solent chriæ: encomiastico, idest laude: F paraphrastico, idest expositione: causa, ex contrario, comparatione, exemplo, testimonio, epilogo breui. Paraphrasin tamen intelligi volo, sicuti finiunt Græci, alieni scripti conuersionem non in humiliora grandioráve, vt ab metaphrasi seiungatur, sed in paria, sensu modò incolumi. Quod indicat libro primo Fabius: Tum, inquit, paraphrasi audacius vertere, qua & breuiare quædam & exornare, saluo tantum sensu permittitur. Quod opus consummatis oratoribus difficile, qui commodè tractarint, cuicunque G discendo sufficient. Sed & libro decimo: Ipsis, inquit, sententiis adiicere licet oratorium robur, & omissa supplere, & effusa substringere: neque ego paraphrasin esse interpretationem volo tantum, sed circa eosdem sensus certamen, atque æmulationem. Ecphrasis autem est pura meráque enarratio. Sed ad institutum. Seneca, de chria sic mentionem facit: Pueris, inquit, sententias ediscendas damus, & has quas Græci chrias vocant, quia complecti illas puerilis animus potest, qui plus adhuc non capit certi profe- H ctus. Viro captare flosculos, turpe est, & fulcire se notissimis ac paucissimis vocibus, & memoria stare. Sibi iam innitatur, dicat ista, non teneat. Turpe est enim seni, aut prospicienti senectutem ex commenta- A rio sapere. Fabius item libro secundo, Sententias, chrias, ethologias, subiectis dictorum rationibus apud grammaticos præcipit scribi. Quoniam verò, vt solet, perobscurè sententiam esse ait vniuersalem, sciendum est, sententiam à chria hoc distingui, quòd sententia indicatiuè profertur: chria verò etiam sæpe per interrogationem & responsionem: præterea (vt probauimus) actu etiam constat. Sententia verò, in verbis tantum est: chria, personas habet omnino, quæ quid fecerunt aut dixerunt: sententia sine perso- B na profertur, hoc est ἀπροσώπως. De hac Aphthonius ita, γνώμη ἐστὶ λόγος ἐν ἀποφάνσεσι κεφαλαιώδης, ἐπί τι προτρέπων ἢ ἀποτρέπων. Priscianus verò sic: Sententia, est oratio generalem pronuntiationem habens, hortans aliquam rem, vel deterrens, vel demonstrans quale quid sit. Aristoteles Rhetoricorum secundo: Sententia, inquit, demonstratio est non singularis quidem, verum vniuersalis: nec de omnibus tamen, vt quod flexuoso rectum sit diuersum, sed de iis quæ agimus, súntque vel eligenda vel secus. Mox infert sententiarum genera quatuor: At (inquit) Aphthonius) sententiarum alia est protreptica, quæ hortatur: alia apotreptica, quæ abducit absterrétque: alia apophantica, quæ demonstrat: alia simplex, coniuncta alia, quędam verisimilis, alia vera, quædam & hyperbolica, idest superlatiua. Et protreptica quidem est, Hospitem amare præsentem addecet, volentem autem dimittere. Apotreptica, vt, Non congruit consultorem virum, perpetem noctem dormire. Apophántica, δεῖ δὴ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων, οὐδέν ἐστι γενέσθαι τῶν D δεόντων, pecuniis opus est, nec citra has quippiam eorum quæ decet, fieri queat: apud Demosthenem. Simplex, εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, idest augurium est vnum quidem præcipuum, patriæ opem tulisse. Coniuncta, ἐκ καταφατικοῦ καὶ ἀποφατικοῦ, idest ex affirmatione ac negatione, Multorum non vtique principatus bonus. εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, vnus sit dominus, rex vnus. Duplex, ἐκ δύο καταφατικῶν, idest ex duobus affirmantibus, vt δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον δὲ εὐπορεῖν κακῶς, idest graue quidem paupertate E premi, grauius autem ditari non bene. Verisimilis, Cuiusmodi sint principes & subditos ferè tales esse solere. Vera, vt, Vitam citra mœroris labem non reperias. Hyperbolica, Nil imbecillius terra nutrit homine. Tractatur verò sententia iisdem capitibus, quibus & chria. Est in hoc genere illud quoque, quod Fabio auctore, vocant aliqui chriodes, vt, Milo, quem vitulum assueuerat ferre, taurum ferebat.

F *Ethologia quid, item ethopœia, idolopœia, prosopopœia. Abecedarij, syllabarij, nominarij qui sint, ex Hieronymo & Augustino. Cacoethe vlcera.*

Cap. XXVIII.

EThologia cuiusmodi sit, liquet ferè ex Ciceronis verbis libro De oratore secundo: Atque ita est (inquit) toto hoc ipso genere ridiculum, vt cautissimè tractandum sit. Mimorum est ethologorum, si nimia est imitatio, sicut obscœnitas. Orator surripiat oportet, imitationem: vt is qui audiat, cogitet plura quàm videat. Mimos & ethologos dispescit Symposiacôn quinto Plutarchus. Proinde mirum est, quosdam prodere ausos, nil se de iis apud Græcos legisse, veluti nusquam reperiantur. Nam ethopœia dicitur quidem morum imitatio, persona subiecta. Cæterum, eius tria videntur discrimina: εἰδωλοποιία, προσωποποιία, idest idolopœia, prosopopœia, & quæ ἠθοποιία, idest œthopœia nuncupatur: quæ notam personam complectitur, mores tantum effingit, ex quo ethopœiam dici volunt. Vt si comminiscamur, quibúsnam sit vsus verbis Hercules, imperante Eurystheo. In Themisto-

mistocle Plutarchus παιδεύσεις nominat ἠθοποιούς, A idest morales institutiones. Idolopoeia, notam quidem & ipsa personam habet, sed mortuam, & quæ loqui desierit, vt Eupolis ἐν δήμοις, & Aristides ἐν τῷ ὑπὲρ τεσσάρων: qua ratione nomen quoque profluxit. Nam & in Hecuba Euripides Polydori inducit idolum. Sed & Homerus,

τὸ τοῦ πατρόκλου ὁμιλοιῦ τῷ ἀγχι ν εἶ.

Prosopopœia verò, quum omnia fingimus, personam videlicet, ac mores: vt Menander fecit, quum effinxit elenchon: est enim elenchos res vtique, sed non per- B sona. & propterea idem dicta prosopopœia. Ethopœiarum verò aliæ sunt patheticæ, quæ perturbationes affectúsque exprimunt: aliæ sunt & vocantur ethicæ, hoc est morales: at quæ mixtæ dicuntur, vtrunque efficiunt. Alexander in libello περὶ τῶν σχημάτων, ethopœiam esse scribit, quum existentibus personis sermones aliquos affingimus, quòd fide digniores illæ videantur, quàm si eos enuntiaremus ipsi. Et in libro De rhetorica Apsinus, Ethopœia est oratio personis apposita contributáque subsistetibus: vt, Quid- C nam dicturi sunt in domicilium videntes me impactum? Miltiades hic, qui Marathoniæ pugnæ victoriam ciuitati comparauit, qui Barbaros falli spe coegit. Vtitur & hoc modo Hyperides, pro Lycurgo: Quid dicent, eius prætereuntes sepulchrum? & quæ sequuntur. De prosopopœia idem Apsinus, & præterea Quintilianus, ac cæteri plura: nos cum delectu modum seruamus. Et quia paulò antè de puerorum exercitationibus egimus, id superpondij loco adiicie- D mus: abecedarios nuncupari, syllabariósque ac nominarios in discentium classibus, ab Hieronymo: nam qui prima imbibunt elemēta, abecedarios intelligit: syllabarios, qui iam syllabas connectere insuescunt: nominarios, qui denique integra proferunt nomina. In literario (inquit) ludo, vbi prima elementa excipiunt pueri, abecedarij nuncupantur: at syllabarij alij, quidam verò & nominarij, nonnulli iam calculatores. Quúmque hæc audierimus nomina, ex ipsis qui sint in pueris profectus, agnoscimus. Sed enim abecedarium Augustinus intelligit literarum ordinē E illum, quem pueruli condiscunt. Nominatores Iureconsultis Digestorum vicesimoseptimo, à nominariis longè diuersi sunt: sic enim appellant eos, qui tutorum nomina subiiciunt, ceu idonei sint. Eodem modo & magistratuum nominatores vocantur Vlpiano. Dici verò ethopœiam, ab ἦθος, quod morem signat, neminem fallit. Nam & inde κακοήθη dicuntur vlcera, de quibus obscurè libro quinto Celsus. At Therapeutices quarto Galenus ea ferè intelligi scribit, quibus etiam si maturè omnia adhibeantur necessa- F ria, non sanantur tamen.

Leporem mœnibus indormire, quid sit. Leporum lustra. Rechamus quid. Reliquatores quo sensu dicantur ab Iureconsultis, & verbum reliquari. Itē quæ sint schelides. Schedia. De leporibus multa. Melanchema. Schinis. Epipercnon. Percne. Percnopteron. Dasypus. Accubitæ. Accubitalia.

Cap. XXIX.

Lysandrum prodit historia, quum à Lacedæmoniorum ductu Corinthios defecisse, fama nuntiasset, profectum copiis instructum ad ciuitatem oppugnandam, vbi suos timore perculsos animaduertit, ignauius segniúsque irruere, ac inferre signa, leporem fortè transilientem fossam vidisse: quo argumento, fiduciæ iam plenum milites sic hortari cœpisse: Non erubescitis Spartiatæ, huiusmodi hostes formidare, ad quorum mœnia lepores ex otiosa inertique vita dormiunt? Id quod H parœmiæ habere formam potest, in segnes imbellésque, vt ad coarguendum torporem desidiámque, etiamnum indormire mœnibus illorum lepores dicti temus. Quod quum sit formidolosissimum animal omnium, non facilè in obuiis ac celebribus locis quieuerit. Propterea lustra id genus à Græcis dicuntur θάμνοι συνηρεφεῖς, idest obductiora densioráque arbusta, vel idæ ἀμφιλαφεῖς, hoc est consita copiosa. Rhochmi βαθεῖς, idest scissuræ profundæ. Nam rechamus troclea est, per cuius orbiculum summum traiicitur ductarius funis. Reliquatores apud Iureconsultos sunt, qui integrum non soluerunt, sed æris alieni partem seruarunt sibi: inde verbum reliquare, ab eisdem frequenter vsurpatum, sed & perperam ab interpretibus & lectum & enarratum. Iureconsulti verba sunt: Reliquatores vectigalium ad ineundam conductionem admittendi non sunt, antequàm superiori satisfiat conductioni. Reliquationis vocabulum est item apud Paulum Digestorum vicesimosexto: & mox paulò, Debitum quod ex conductione reliquatus est, agnouisse eum videri. Interpres tamen inibi, reliquatus est, inquit, idest retinuit apud se. Sed ad rem: niuali tempore sunt leporibus cubilia melanchœma quæ vocantur. Sunt autem cauitates, in quibus colliquefacta est nix, ducta appellatione nigredinis argumento: quoniam operimento niuium agris albicantibus, ea portio planè nigrescat. De leporis timiditate Pollux ita libro quinto scriptum reliquit, δειλίᾳ δὲ ὑπερβάλλει τοῦτο τὸ ζῶον, ἔμπληκτον ῥᾷστα γιγνόμενον καὶ ἀναπτοούμενον, ὅθεν καὶ πτὼξ ὀνομάζεται, formidine præcellit animal hoc, facilè nanque temeréque terretur ac compauescit, vnde & ptox etiam vocatur: nam πτώσσειν, formidare est. Ab aurium verò magnitudine, appellatur λαγώς: quoniam λα particula, intendendi vim possidet, & ὦς ὠτὸς, dicitur auris, Doricæ linguæ proprietate. Ea verò parte corporis motum dirigit moderatúrque, tanquam remis: quod in aliis animantibus plerunque efficit cauda: nisi quis putet ἀπὸ τοῦ λάειν, ὅ ἐστι βλέπειν, quòd apertis obdormire oculis consueuerit. Obseruatum veteribus, leporis occursum in itinere ominosum quippiā, inauspicatum atque improsperum præsagire. Nihilominus quum dicunt Græci, ἐν πᾶσι λαγῴοις, idest in omnibus leporibus, intelligi volunt In carnibus leporum, idest in omnifariam bonis ac deliciis. Qua in parte, leporum schelidas dici legimus, quo homine signari videntur laterum carnes. At lentisci fructum, Hippocrates schinida vocauit. Mala poemata dici schedia interpretatur Festus. Apud Athenæum legimus, Ex sicco cibo scommata non produci, neque item autoschedia poemata, idest repente effusa. Et quoniam in lepores incidimus, venemur porrò quæ monumentis prodidere auctores vel in primis classici. Lego in Græcorum penu, eius animantis colorem dici epipercnon: quòd sit percne, oliuæ species non acerbæ quidem, sed nec nigrescentis omnino. Sunt qui percnon, punctis maculisque nigrioribus interstinctum accipiant: nam De animalibus libro nono Aristoteles quoque, quartū aquilarū genus percnopteron dicit appellatum, ab alarū notis. Eius aquilæ meminit Iliados vltimo Homerus. In Plinianis codicibus scriptū modò obseruauimus, parcnō dici ab Homero aquilam eam. Scribit Iulius Pollux, leporem esse δασὺν τὴν τρίχωσιν, hoc est densum pilis, καὶ τὰ ὕπτια τῶν ποδῶν, ἀλλ' οὐ μόνα τὰ πρανῆ δασυνόμενον, idest nec G supina modò pedum, verum & prona esse obtecta pilis: quod animalium præterea nulli contingere, tradit Aristoteles. Proinde inquit Pollux, quum alij tum verò Cratinus leporem videntur dasypoda nuncupasse, de animalis natura nomine concinnato. Scribit Ælius Lampridius, Varium Antoninum, qui Heliogabalus est nuncupatus, primum triclinia, lectos ac porticus omni florum genere strauisse, liliis, violis, hiacynthis & narcissis, pérque eos ambulasse: neque in culcitris seu accubitis (vt appellant) facilè cubuisse, nisi quæ leporinum pilum haberent, aut perdicum plumas subalares. Hoc eo apposui, vt accubitę verbum, quid velit sibi, intelligeremus: quando est id

Iureconsultis etiam familiare, pro culcitris & thoralibus. Nam & accubitalia, pro stragulis aut stratis legimus quandoque.

An dasypus, simpliciter sit lepus. Plinius defenditur. Leporum genera. Linum. Linaria. Titi imperatoris mors, & Vlyssis. Lepus marinus.

Cap. XXX.

VErum consurgit parte ista quæstio nobilis, agitata grammaticis, qui sibi vel sagacissimè odorari videntur, aduersus auctorem summi nominis in nostratium literarum studiis, sine quo non ferè constabit Latina res: Plinium dico, qui non semel dasypoda videtur à lepore disparare: quum Aristoteles (vt ipsi putant) leporem cum dasypode idem statuat animal, interpunctis (vt sic dicam) nullis prorsus dissitum abiunctúmque. Miratus sum sæpe male feriatorum hominum insolentiam, qui nobilissimo auctori nimis temerè negotium facessunt: nec isto nomine quãdoque erubescant, vt frontem perfricent, etiam si nimis attritam. Equidem fateor ingenuè, nec dissimulãter quicquam reticebo, quamuis nulla etiamnum suppeteret ratio, diu tamen inducere animum nequiui, vt tam grauis doctrinæ viro inscitiæ leuioris maculam paterer inustam. Sempérque latere quippiam, necdum cornicantibus ineptè percognitum, opinabar, prorsúmque mihi in vado res hærebat. Modò succurrit nobis eius ipsius auctoritas, qua illi maximè niti videntur, abs quo dasypodem à lepore distingui animaduertimus. Differunt præterea animantes (inquit De animalium historiis primo) moribus: nam aliæ mites, remissæ, ac minimè peruicaces sunt, vt boues: aliæ animosæ, peruicaces, brutæ omnino, vt sues syluestres: aliæ ingeniosæ ac timidæ, οἷον ἔλαφος καὶ λαγὼς καὶ δασύπους, vt cerui, lepores, cuniculi: sic enim Theodorus agnoscit & transfert. Atque dasypoda, ibi cuniculum putauit: ne quis protinus mendum subesse in Græco putet exemplari. Duodecimo tamen Historiarum Polybius cuniculos appellare Latino verbo maluit, quum nasci ait, animal lepori simile, κούνικλον καλούμενον. Id (inquit) è longinquo conspectum, lepus videtur planè, at propinquum differt insigniter. Et quæstionem quidem de dasypode, sicut de thoe & panthere ac lynce negligentia quadam antiquis auctoribus ita prætermissam putat Theodorus idem, vt excusari haud facilè possint. Quod mihi indicare videtur, non esse valde protritam expositionem illam, quam pro lepore dasypodem accipiunt. Et qui ex recentioribus Græca transtulit adagia, quum explicaret id, δασύπους κρεῶν ἐπιθυμεῖ, dasypus carnes desiderat: non ausus & quidem prudenter, dasypum leporem interpretari, intulit, esse de genere leporum: quæ omnia temerariam coarguunt inscitiam. Ego vtique vel sola philosophi auctoritate fultus non crediderim impingendum Plinio colaphum, eo quidem magis quòd moris eius est, quæ eodem genere continentur, interdum ita diuidere, vt diuersa prorsum minus perspicaci esse videantur: quod illum proprietate aliqua naturę insigni adductum, fecisse contenderim. Ecce, viuerra inter genera mustelarum est, Plinius tamen distinguere libro vndecimo videtur: ita enim scribit, Ossea sunt genitalia, lupis, vulpibus, mustelis, viuerræ. Rursum libro octauo, lutras separauit à fibris: Cauda (inquit) piscium fibris, cætera species lutræ, vtrunque aquaticum, vtrique mollior pluma pilus. At libro tricesimosecundo: Fibrorum (inquit) è genere lutras, nusquam mari accepimus mergi. Id ipsum & Aristotelem facere, paulò pòst comprobabimus in aquæ pluuiæ ratione, vbi de mugilibus mentio incidit. Quia tamen de cuniculis & dasypode ci-

A tra discriminis mentionem quandoque agit Plinius, putat omnino ex errore illi perfamiliari Nicolaus Leonicenus, nostri temporis planè Coryphæus, contigisse, velut in caprea & dorcade, vespertilione ac nycteride, siluro & glani, passere ac psitta: nam & inter metalla, hydrargyrum ab argento viuo liquidius per inscitiam disparasse agnoscitur. At libro octauo, capite vicesimoseptimo, fœniculum & maratrum planius distinguere videtur: libro autem vicesimo, capite vicesimotertio, vtroque nomine idem se intel- B lexisse interpretatur, eodem loco aduocato, Fœniculum (inquit) nobilitauere serpentes, gustatu, vt diximus, senectam exuendò, oculorúmque aciem succo eius reficiendo. Ex quo liquere potest, non per errorem omnino hæc pronuntiata, verum posteritati parum ab eo parte ista consultum. Libro vtique decimo, capite sexagesimotertio, dasypodem cuniculis ita associat, vt nullatenus pro eodem capi videantur posse: ni generis loco positum, ibi dasypoda coniectemus. Nam & Theodorus libro sexto De historiis, ca- C pite tricesimotertio, dasypodas, idest lepores coire auersos, interpretatur. Leporum verò esse genera plura, Varro quoque nos docuit, à quo tria legimus celebrari: vnum Italicum, primis pedibus humilibus, posterioribus altis, superiore parte pulla, ventre albo, auribus longis: secundum genus Gallicum facit, sed hosce candidos putat: tertij sunt quos producit Hispania, similes nostratibus ex quadam parte, cuniculos vocant. Xenophon quoque: Velocissimi sunt (inquit) mõtani, campestres minus, tardissimi palustres. D Et mox paulò: Leporum (inquit) duo sunt genera: quidam magni sunt, subnigri, multum fronte nitescẽtes: alij minores, flaui, parum ostendentes candoris. Iulius Pollux, lepores quosdam elymæos vocat, vulpibus non ferè minores & nigricantes, corpore oblongo, albicante macula, prope summam caudam longiore. Sunt & qui dicuntur moschiæ, quorum spiritum tanta vi sentire canes memorant, vt furere planè credantur. Chelidonios etiam quosdam dicit Athenæus. Leporem denique Græci amoribus sacrũ E fabulantur, ducto argumento etiamnum ex etymi ratione: quoniam illorum lingua, λαγὼς dicatur ἀπὸ τοῦ λάειν: Erotes autem à verbo ὁρᾶν, vtroque visum significante. Vnde forsan prorepsit sententia, Formosos fieri diebus aliquot leporina vescentes carne: super quo lepidus est Martialis iocus,

Quum leporem mittis, semper mihi Gellia mandas,
Septem formosus Marce diebus eris:
Si verum dicis, si verum Gellia mandas,
F Edisti nunquam Gellia tu leporem.

Quin & in medicam scientiam tractantibus libris Plinius, leporino cibo fieri somniosos, Catonis (inquit) sententia est. Tum vulgò etiam persuasum, conciliari ex eo corpori gratiam, etiam si ioco perquàm friuolo. Denique, quum Alexander Seuerus imperator quotidie im mensam lepusculos admitteret, datum vulgò iocandi argumentum, Imperatori ex genere cibi, formæ gratiam comparari. Versiculis etiãnum lepidè concinnatis, si sensum spectes, non carmi- G nis mensum ad examen reuoces:

Pulchrum quòd vides esse nostrum regem
Quem Syrum sua detulit propago,
Venatus facit, & lepus comesus,
Ex quo continuum capit leporem.

Hisce verò ille non inuenustè respondit, Græcè quidem, sed in hanc sententiam,

Pulchrum quod putas esse vestrum regem
Vulgari miserande de fabella,
H Si verum putas, non irascor.
Tantum tu comedas velim, lepusclos,
Vt fias, animi malis repulsis,
Pulcher, ne inuideas liuore mentis.

In hac verò tam fertili leporum mentione subsignandum elegans apud Græcos verbum: nam quum

euasisse

euasisse retium ansas leporem signare volunt, ξελίνησεν ὁ λαγωός dicunt, idest lina effugit lepus. Nam linon & velum indicat, atque item retia. Proinde ab Asiaticis linaria plerunque dicuntur hæc. Illud nec relatu indignum, imperatorem Titum ab Domitiano leporis marini pestifera vi peremptum, quum eo sciscitante, ἀποθανοῦμαι δέ τινα τρόπον, prædictum fuisset satis, moriturum videlicet, sicuti fertur decessisse Vlysses, ἐκ τῆς θαλάσσης. Sed is tamē trygonis, idest pastinacæ ictu periit. At marini leporis virulentia vsum Neronem quoque accepimus.

Rheginorum numisma cum lepore. Insuper de leporibus variè obseruata. Et prouerbij enarratio plenior. Lepores galeati qui sint. Lagobolium. Leporis vitam agere, quid. Velocitatis ratio. Pyctomacarij. Arenarij. Dulciarij. Equitiarij. Mulomedici.

Cap. XXXI.

Porrò vt ex viretis diuersissimis præcerpta inspergamus huic parti, quo floridius arrideat, adlubescántque legentes, numisma Rheginorum curru, & lepore fuisse celebre, comperimus: quod Pollux scribit, historia insuper addita. Sed illud grauius quod Xenophon prodit, leporem palpebris quidem clausis vigilare, apertis dormire. Ad quod Græcum si respicere adagium putes, λαγὼς καθεύδων, lepus dormiens: quod in dissimulatores concinnatur aptissimè, plenius quiddam & doctius resipere videbitur, quàm quod modò affertur. Aciem item esse minimè acutam multis de causis: primum, quia oculis est exporrectis, palpebris verò præcisis, & quæ pupillis munimenta non præbeant: quare visus hebes est, atque diffusus. Ad hæc, somno perdeditum animal est, quod visui parum conferre creditur. Velocitas quoque insigniter obtundere aciem putatur. Nec me fallit, in Symposiacis Plutarchum scribere, sensoriorum excellentia leporem præstare. Moris præterea veteribus fuit, vt tenellos lepores studiosi venatores dimitterent, deæ captantes gratiam. Quod superstitionis esse, nemo addubitarit: sicut & illud, Si feram se in flumen præcipitare conspexissent, ne legis præuaricatores fierent, vniuersam soluere venationem consueuisse. Locum verò in quo lepores venarentur, λαγωβολεῖον, idest lagobolium Græci vocant. Leporem gustare, fas non putant Britanni. Leporis vitam agere, apud Lucianū is dicitur, qui præpotentes ac facundia claros infans ipse reformidat assidue. Relatu dignum & illud, Ciuilium bellorum tonantibus procellis inter Augustum Antoniúmque, Cornificium poetam à militibus destitutum interiisse, quos sæpe fugientes galeatos lepores appellarat. Superpondium illud fuerit: in cælo item noscitari leporis sydus, sub quo qui nati fuerint, tanta erunt corporis leuitate, vt quum currere cœperint, velocitate sua agitati aues superare videantur, inquit Firmicus. Hunc locum si Mars respexerit, stadiodromos facit: si verò luna cum Marte, pyctomacharios, idest pugiles. Velut harenarij vocant, qui in harena decertant in spectaculis. At qui dulcia conficiunt aut distrahunt, dulciarij: quibus persimiles sunt, qui nuncupantur conditores. Equitiarij, qui equitiis præsunt vel curant, quibus affines vel mulomedici habentur.

De vrbium mœnibus Spartanorum sententia. Insuper ad eam rem pluscula. Structurarum species. Qui diatoni, seu frontati lapides. Qui pylori, & qui tichophylaces. Horcanæ, isodomum, pseudisodomum, mesopyrgia, metapyrgia, metorchionmelaba, oricum, orchos. Mothon lapis. Mothone ciuitas vnde. Mothones qui. Spermologi. Turrium ratio. Mothonica, motho, mota, priapiscoton. Terminales lapides. Tranquilli locus de vrbe lutea, vel lapidea. Tichobates, directarius, turunda, motaria, motophagia, emmota, pyulca. Emplastra barbara, cirrhota, luthea. Emplastra bicolora, & bifacia.

Cap. XXXII.

Panthœdam Spartanum auctores produnt celeberrimi, quum legationem obiret in Asia, ostentantibus nonnullis præmunitum, latum ac sublimem murum, respondisse, νὴ τοὺς θεούς, ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις, per deos pulchra, ô hospites, est gynæconitis, idest mulierum domus. Ad eandem ferè sententiam videtur Lycurgus præclarè dixisse, οὐκ εἶναι ἀτείχιστον πόλιν, ἣ τις ἀνδράσι, καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφάνωται, nequaquam sine mœnibus ciuitatem dici, quæ viris, non lateribus percincta foret. Nam & Agesilaus ciues ostendens armatos, ταῦτα ἐστὶ, ἔφη, τὰ λακεδαιμονίων τείχη, hæc sunt, inquit, Spartæ mœnia. Idem monstranti cuidam murum egregiè structum atque præaltum, scitantique, an pulchrum ei munimentum videretur? Pulchrum (inquit) si mulieres, non viri sunt inhabitaturi. Et hic quidem Spartanorum sensus erat. Cæterum, qui scrupulosius rerum antiquarum monumenta peruoluerit, profectò compertius ei fiet, vrbium mœnia veteres summa religione substruere consuesse: quando non contenti, illa excitasse altius latiúsque, etiam numinis alicuius potētiæ consecrata volebant. Propterea Paulus: Sanctæ quoque res, inquit, velut muri & portæ quodammodo diuini iuris sunt, quòd nulla ratione humana, mortalium res satis à quoquam regi dispensaríque posse videantur in tanta hominum perfidia, obrepente quandoque & ciuibus neglectu, aut finitimorum cooriente grassantéque latius inuidia, adeo vt opinari possis, vrbem esse veluti in alto constitutam nauem, assultibus hostium & discriminum varietati obiectam. Hinc apertior subit coniectatio, fabulosæ vetustati obrepsisse, vt Saturnum rebus humanis solertius consulentem effingeret, olim heroas semideósque vrbium præfecisse curæ, vt illorum obtectæ proualiatæque præsidiis humanos casus reclinarent facilius, quoniam non munimentis modò, sed magis multo deorum indigeamus ope. Argumento est, non mœnia tantum sacra veteri ritu credita, verum & libris quoque commendatam Tutelarium deorum religiosam euocationem, quam certo etiam sacrorum carmine peragi solitam accepimus, imminente iam vrbium prædæ hostico exercitu. In mœnium ratione antiquis præcipuéque Hetruriæ populis quadratum inuenio, eundémque vastissimum lapidem fuisse probatum, nec ab Atheniensibus spretum, auctore Themistocle, ad Piræeum. Visuntur & vetusta oppida lapide structa prægrandi, incerto & vasto. Nam structurarum quædam reticulata dicitur, quædam antiqua, quæ & incerta. Rimis concipiendis obnoxia maximè reticulata creditur, quanquam venustior. Illud adiecisse, nil (puto) obfuerit, isodomū nuncupari, quum omnia coria æqua fuerint crassitudine structa. Pseudisodomum verò, quum impares & inæquales ordines coriorum diriguntur. Sunt porrò in parietibus lapides, quos vocant frontatos, Græci diatonos dicunt: velut extentos dicas: nam & tonus productio vocatur musicis, qui perpetua crassitudine vtraque parte religando, parietum soliditatem confirmant. Terminales autem lapides apud Ammianum Marcellinum sunt, qui in collimitiis constituuntur. Silices asarotici dicuntur ab eruditis de ratione pauimentorum, quæ picturatius elaborata

vocantur asarota Plinio. Illa porrò mœnibus excitan- A dis ratio placet, vt in crassitudine perpetua taleæ ex oleis vstulatæ quàm frequentes instituantur, vti muri frons vtraque hisce taleis velut fibulata suffrenatáque diuturnam seruet firmitatem. Spatia inter turres mesopyrgia dicunt, sed & metapyrgia: sicut metorchion vocant, quod plantatas interiacet arbores, quarum ordo dicitur orchos. Nam mesaba, id est μέσαβα, iugi vocantur cauitates, vbi iumentorum religantur colla, vnde μεσαβοῦν est boues iugare: verum & animalia item alia, etiam si minus proprie. Me- B sabum sunt, qui lignum interpretentur inter boues medium. Oricum verò in Creta ciuitate statuit Nicandri interpres, Apollini sacram, & buxo abundantem, vnde oricium buxum dixerit Nicander. Metaechmium, quod est inter duos exercitus spatium. Sed & in rebus aliis item ab Athenæo statuitur metæchmium. Et quia lapidum facta mentio est, ac in parerga libenter excurrimus: est item lapis, qui mothon dicitur, à quo Peloponnesi ciuitas Mothone adepta nomen est, etiam si à Mothone filia Oenei vo- C lunt alij. Lapis verò is efficere portum etiam creditur, in mare procurrens. Sunt & μόθωνες vilissimi homines. Nam & pueros qui liberos affectantur, ita Lacones vocant. Spermologos item viles ac contemptibiles dicunt, ab auicula sic nũcupata, vel quia aliena victitent quadra. Ion verò poeta, mothonicam dicit Periclis consuetudinem, idest μοθωνικὴν καὶ ὑπέροχον, idest superbam tumidámque. Auctor in Heliogabalo Lampridius est, Illum ex Dianæ templo in Syriæ Laodicea, lapides qui dicantur Diui, af- D ferre voluisse. Quia verò in hæc diuertimus, adnotandum, quod moriens protulit Augustus, γηΐνην se vrbem accepisse, λιθίνην autem relinquere. Quod ad sustructiones referunt alij, Dion verò πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρόν. Præterea motho, idest μωθὼ, Arabiæ vicus est, in quo Macedo Antigonus ab Rabilo Arabũ rege interemptus creditur. Dicitur autem Motho gentium illarum vocabulo τόπος θανάτου, idest mortis locus. Linamenta porrò quæ vulneribus immittuntur, μοτὰ vocant Græci, eorum speciem vnam Gale- E nus πελαστικωτὸν dicit, ab membri virilis imagine. Sed & Galeno eidem Therapeutices quinto, in vlcerum curatione vocantur μοτοί. Hæc dicuntur & motaria: meminit libro secundo Dioscorides. Nostri etiam turundas vocant, vnde fistulas dici eluxatas comperimus, turundam quæ respuunt. Tentam nuncupat plebs item rusticior, motophagiam appellari sacrificium inuenio, quod in Cypria celebraretur Salamine. Sed & pharmaca quædam dici emmota, ex classicis compertum auctoribus est, in quorum ve- F niat vsum quandoque quod Isis nuncupatur, cerote permixta. Emmotorum meminit ad Glauconem libro secundo Galenus: à quo & pyulca nominantur. Sed hæc sunt omnino, quæ puris attractiua sunt. Medicamenta verò agglutinantia, quæ asphalto partim constant, nescio quo modo emplastra vocant barbara. Sunt & quæ à colore, cirrhota nuncupantur, ex lithargyrio & ærugine æris decocta plurimũ: sic enim ærugo rubrum trahit colorem. Quòd si parum ferueat, emplastra fiunt, quæ dicuntur luthea. Metallicis medicamentis, vbi statim rubra reponun- G tur, quædam extrinsecus supereminentia obducitur fuscior, ex qua medicamenti inferior pars plus quàm initio rubere videtur. Quo sanè arguméto emplastra huiuscemodi bicolora vocant, quidam item bifacia. Sed ad rem. Maiestatem affert non spernendam profundior fossa & latior ripis præruptis obuallatísque muro. Cuius fuisse modi Babyloniam ferunt, latam cubitis regiis quinquaginta, cétum verò profundam & amplius. In turribus & decursoriis mœnium Romæ videre est, opere tessellato expicta, distinctáque H pauimentis, necnon obductos crustis parietes. Scribit Vitruuius turres probari rotundas & polygonias, quippe quadratas celerius disiici machinis dissipari-

A que, quod assultante ariete, anguli tota comminui facilitate soleant. Illud superpondium sit portarum custodiæ præfectos dici pyloros, media laxius enuntiata, sicuti (inquit Pollux) qui in mœnibus excubant, vocantur tichophylaces. Nam tichobatem intelligimus, qui muros inscendit furandi gratia. Hunc etiam directarium Iureconsulti vocant, quia se in aliena dirigat cœnacula. Sunt porrò septa quædam spinis communita, horcanas vocant, vt inquit Eustathius, ab hercos, quod vallum signat. B

De Chiorum turpitudine, obiter & Cappadocum. Ephorium quid. Cur dicatur Chios. Dictum Chij Onomademi. Vini nigri inuentio. Vitium honor in Romanorum supplicio. Lucillius cognomento Cedo alteram. Amphisbæna. Chiæ. Idæ.

Cap. XXXIII.

C SCimus, Chium esse Ioniæ perillustré insulam, cum eiusdem nominis ciuitate, nauigationis ambitu stadiorum plus minus nongentorum. Chios legimus Spartam venisse quandoque. Atque inibi insita Ionibus mollicie, fluxis moribus, animo sæpius hallucinante, amplius sese inuitasse, quúmque mero calentes in Ephorium itassent (sic illi vocant Ephororum curiam, qui sunt D Spartæ, velut tribuni plebis Romæ) illuc producti turpitudinis sunt, vt turpiter ingestum turpius conuomerent. Quin & in magistratus eiusdem curulibus sellis ventris onera per summam fœditatem deiecerunt. Indignum facinus (vt erat) visum id Spartiatis prius: proinde solicitè anxiéque scrutari, quinam fuissent eius auctores, mox vbi est compertum, à Chiis rem peractam, tota detumuit ira protinus, ac residente impetu, qui rei indignitate inarserat amplius, nil aliud quàm Chiis pronuntiarunt, permitti E licenter lasciuire, vt quibus natura institutóque id foret insitum. Facti meminit in Varia historia Ælianus, sed aliter, quum quia turpitudinem ad Clazomenios reiicit, tum quod τοὺς θρόνους, idest sedes, fuligine modò, quam ἄσβολον dicunt, litas scribit, móxque publicè pronuntiatum, τοῦτο δὴ τὸ θαυμαζόμενον ἐξέστω Κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν. De Chiorum verò turpitudine ac moribus, nimio plus improbis facetissimum Demodici extat distichum,

καὶ τόδε Δημοδόκου, Χῖοι κακοὶ, οὐχ ὁ μὲν, ὃς δ' οὔ.
πάντες, πλὴν Προκλέους, καὶ Προκλέης δὲ Χῖος.

F Eorum verò carminum hæc est ad verbum ferè tralata sententia: Et hoc Demodici est, Chij omnes mali, nec hic quidem malus, hic verò minus: præter Proclem, quamuis & Procles Chius. Eiusdem & salse concinnatum legitur alterum, sed in Cappadocas: quod quamuis obiter sese ingesserit, nihilominus apposui:

καππαδόκην ποτ' ἔχιδνα κακὴ δάκεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ
κάτθανε, γευσαμένη αἵματος ἰοβόλου.

idest, Cappadocem vipera mala quandoque morsu apprehendit: sed interiit & ipsa, quòd venenosum gu- G stasset sanguinem. Dici verò Chium volunt, à Chio filia Oceani, vel à χιόνος ἐκεῖ γινομένης πολλῆς, idest niuis multitudine illic facta, aut certè à nympha Chione. Chios incessit Aristophanes, vt euryproctos, & propterea ad excernendum faciliores. Id latius explicare, operæpretium non censui, quod insit turpitudinis aliquid. Gratius est, quod apud Plutarchum obseruauimus, fuisse Chium quempiam, qui magnum vini optimi modium quum diuenderet aliis, sibi vappam solum seruabat. Proinde seruus, scitante H quodam, quid rei gerentem reliquisset dominum, ἀγαθῶν ἔφη παρόντων κακὸν ζητοῦντα, idest in bonorum affluentia (inquit) quærentem malum. Alibi fuisse Plutarchus idem scribit, Onomademum in

in Chio factionis principem: qui victoria potitus, diuersarum partium viros haudquaquã exigendos censuit, ne (inquit) inimicorum liberati metu, cum amicis hostiliter congredi incipiamus. Dignum item scitu quod ex Theopompo accepimus: apud Chios vinum primò nigrum esse inuentum. Quin eosdem omnium principes colere vites ab Oenopione didicisse. Quibus mox tantus accesserit honor, vt etiam in delictis pœnam honorarent, quoniam veteri de suppliciis lege Romana sancitum, vt ciues non virgis euerberarentur, sed vitibus. Quod à Lucio Floro, ac T. Liuio libro quinquagesimoseptimo, relatum scio, & à Scipione Aphricano, qui Numantiam sustulit, seruatum. Sed & Lucillium centurionem ioco militari cognominatum Cedo alterã, Tacitus scribit, quòd fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rursus aliam poscebat. Meminit supplicij in Galba Plutarchus. Nam & Macrobius vitem appellat centurialem. Martianus Digestis De re militari: Si miles, inquit, vitem tenuit, militiam mutat: si ex industria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punietur. Dignum scitu ex Græcis obseruatum: amphisbænam nõ temerè alio interimi, quàm vite: quod ab Dionysio creditur præmonstratum, qui ab Iunone in furorem versus, quum esset consopitus, ab amphisbæna excitatus assultante, illi palmitem incussit, peremitque. Id quod in Ophiaco scribit Nicander. In Chiorum porrò lapicidinis, prodidit Carneades, saxo diffisso, caput extitisse Panisci. Sciendum item chias dici serpentum latibula, idest χειάς vocant, & εἰλεούς. Nam feris aliis destinata loca idas nuncupant, & napas, syluas, montes Thamnos, pholeos, orgadas.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIONVM ANTIQVARVM LODOVICI CÆLII patrui, ad Iuris vtriusque doctorem Franciscum Campagnellam, Præfatio vicesimaseptima.

PLVRIES pluribúsque iam ab hinc diebus Lodouici Cælij patrui mei doctrinarum percurrens antiquariũ, quàm plurima ab ipso prima inceptione notata reperiens: epistolarum fragmenta, id ipsius intimioris animi mussitamentũ agnoscere, mihi ipsi visus sum, vt sibi ipsi affectiorum animos non nisi gratos facere, pensitaret. Atque ob id Antiquarum lectionum librum Sexdecim voluminum structura tunc compilatum, diuersis pro libito particularius inscriptum dicauit. Quod quum arctissimè obseruare, eius sanctissima incepta prosequutus, tota mente decreuerim: doctissimum eius opus prædictum, quatuordecim voluminum numero laboriosissimè adauctum doctissimáque castigatione reformatum, non minus quàm nouum opus ædere meo ipso genio, multorúmque etiã stimulis, celeberrimíque A. Amolini physici sua doctrinæ amplitudine, morum probitate vndiquaque venerandi, destinatus: ob eorum singula, docta affectione nobis iunctorum clientela, donare decreui. téque Francisce Campagnella doctor insignis, præ ceteris doctissima literarum farragine, optimè pensiculatorum consultamentorum amplitudine, bonorum morum ingenua probitate, non minus decorum, quàm venerandum, mihi ipsi omníque Richeriorum familiæ non tantum iunctissimæ affinitatis vinculo, sed & affectæ beneuolentiæ cumulis semper propensum, Rhodiginæque vniuersę reipublicæ commodum præstantissimum dignoscens, Vicesimaseptima huius voluminis inscriptione te grauandum decreui: munus quidem tuæ ipsius magnitudini pauxillum, at mei in te animi gratiorem præ se ferens notam. Hoc eo libentiori suscipies animo, quo totam Richeriorum familiam continuè fouens, doctissimique patrui mei documenta prosequutus, tenuioris mei laris paucitatem fouere ne vnquam destitiris: idq; amplissimæ tuę mentis obuoluimentorum vastitate consultius aliquando segregata discurrens lectitabis: ídque non in tuæ perfectionis cumulum, quæ tanta est, vt nullo exterius indiguo adminiculo sese claram vndiquaque demonstret: sed meæ in te obseruantiæ monimentum ascribes: méque Camillum Richerium tibi coniunctissima non minus necessitudine, quàm strictissimo famulitio deuinctum, tua ipsa ingenua bonitate perpetuò, vt soles, fouebis. Vale.

Hostem minimè segnem, sæpius emolumento esse. Cotem nostram quid dicamus, adagij specie. Carthaginis euersio.

Cap. I.

ADuersarium fortem strenuúmque, & virtutis non omnino vulgatæ plerunque prodesse, creditū experimentis est. Proin de Lacedæmonij quandoque quum vi vrbem quandam cepissent, Ephori qui scirent quātum militaris disciplina metu illius & certaminibus assiduis custodita nusquam esset dilapsa, non quidem victoria efferri cœperunt, vt assolet nonnunquam, sed dicere identidem non dubitarunt, οἴχεται τὸ πάλαισμα τῶν νέων, periit luctatio iuuentutis. Neque enim dehinc aduersarios habebit. Rursum pollicente rege, vrbem quandam funditus euersurum (nam ea Lacedęmoniis negotia plerunque exhibuerat) haudquaquam permiserunt illi, quum dicerent, minimè subuertendam ταὶ ἀκόνας τῶν νέων, idest iuuentutis cotem. Vnde parœmiæ producitur species, vt quicquid disciplinam continet, nec in segnitiem dilabi sinit, cotem esse nostram dicamus, quando (vt ille ait) infirmis animis hostis est securitas. Quo argumento & Scipio Nasica seruandam Carthaginé subinde prædicabat, ne vrbis æmulæ metu ablato, luxuriari Romana felicitas inciperet. Id verò non perpendens nimium M. Cato perniciali Carthaginis odio flagrās, nepotúmque securitatis anxius, assiduis vociferationibus, denique vnius argumento pomi, multarum gentium victricem vrbem, & de terrarum orbe (vt Plinius inquit) centum viginti annos Romani imperij æmulam, tertio Punico bello æquandam solo curauit. Quod non Trebia, non Thrasymenus, non Cannæ busto insignes nominis Romani perficere potuere. Quanquam, vt Florus inquit, mediam sententiam in eo senatus tenuisse est visus, vt vrbs tantum loco moueretur, quòd nil speciosius videretur, quàm superesse Carthaginem, sed non formidabilem.

Cælestis aquæ præstantia, cúrque eadem computrescat celerius.

Cap. II.

PLinius Naturalis historiæ conditor egregius in piscium explicanda natura, inter pleraque summo ingenio summáque conquisita eruditione, ad studiosorúmque congesta emolumentū, vt paucissimis horis multa percipere cupientibus liber vnus, velut thesaurus: sicuti L. Piso requirebat, affatim præberet argumentum, hæc quoque intulit accuratè, dein modicis imbribus gaudēt aluntúrque: quippe & harundines, quamuis in palude prognatæ, non tamen sine imbre adolescunt. Et aliàs, vbicunque pisces in eadem aqua assidui, si non appluat, exanimantur. Corroborant porrò quæ Latinus auctor prodit, summi philosophi verba ex octauo De animalium historia: Piscium, inquit, genus maxima ex parte annis pluuiis εὐθηνεῖ, idest bene viuit. Ita enim non modò plus cibi nanciscitur, verumetiam omnino pluuio humore iuuatur, vt ea quæ terra gignuntur. holera enim quamuis rigentur, tamen non tantum proficiunt, quantum imbre. Quod ipsum & harundinibus lacu prognatis euenit. Nihil enim ferè accrescunt, nisi aquæ pluuiatiles accedant. Adde, Auerroem quoque tractatu secundo primæ partis Canticæ, super eo cantico, Aqua pluuialis purior cæteras præcellit, sic fermè prodere, Aqua pluuia, optima est, ac fontanis fluuialibúsve excellentior lōge. Palladius, Cælestis aqua ad bibēdum omnibus antefertur. Addit Auicenna, eam præcipuè probari quæ æstiua sit, & Ioue tonante decussa, tenuitatis ratione, sicuti interpretantur naturalium periti. Quæ quidem attenuatio fit, tum virtute cæli eleuantis surrigentísve, tum calidæ siccǽque exhalationis intra nubem inflammatæ, vnde sint tonitrua, perrupta nube. Illud obseruatione dignum, quod ab eodem subnectitur Auicenna, nec præteriit Medicinæ primo Paulus Ægineta, Esse quidem præcipuum aquæ pluuiæ humorem, verùm citissimè computrescere, quòd sit attenuatus nimium. Proinde celerius in eum agere corrumpendo terrestrem aereúmve calorem non naturalem. Haustum verò potu humoribus putredinem concinnare, pectus oblædere, vocem hebetare. Putrescendi tamē causas inde proruunt nonnulli, & Paulus præcipuè, quoniam aquæ id genus à diuersis admodum humiditatibus protollantur, velut de cadaueribus, paludibus, vt lacus prætercam, stagna, mare. Quam rationē approbasse Galenus videtur. Sed, inquit Auicenna, si probari causa hæc posset, vituperari digna foret cælestis aqua. Igitur attenuatio excellenter facta putrefactioni præceleri ansam præbere, vero fit similius. Vt enim attenuatissimum quidque est, ita etiam mutationi obnoxium maximè censetur. Statuendum tamen sic opinantur, qui disceptantes cupiunt sententias conciliare, nil prohibere, quin quandoque computrescat aqua pluuia, quia à tabidis corporibus aquarum secernatur materia. Quod euenit ferè, latius grassante pestilentiæ vi. Verum subnotemus & diuersitatem alteram, Galenus idem in libro De bonitate aquæ, sic propemodum scriptum reliquit: Aquas (inquit) pluuias scio leuissimas esse, subtiles item ac puras bonasque: & gustui prædulces, educit enim sol, & rapit tenuissimum quodque ex aquis. Vernæ hyemalésque censeri debent prętantissimæ, Sicciores quidem à terra tollūtur vapores æstate, necnō autumno quoque. At terrosus (vt sic dicam) aer est, quem deiecta perpurgat pluuia. Propterea id genus aquæ duriores euadāt, necesse est, τῶν ὑδάτων, inquit Hippocrates, κουφότατα τὰ ὄμβρεια καὶ γλυκύτατα καὶ λαμπρότατα καὶ λεπτότατα, idest ex aquis leuissimæ sunt pluuiæ & dulcissimę, atque item clarissimæ ac tenuissimę. Ratio autem, inquit idem, ex sole tenuissima quęque prolicíente ac leuissima. Cælestis aqua, Columella inquit. hinc maximè salubris intelligitur, quòd pestilens alioqui palustris humor mitescit hyeme.

Cælestium item aquarum bonitatis ratio. Quid sit illud, in eundem fluuium non posse quem bis ingredi. Cur ranæ imminentem præsagiāt pluuiam. Astrapææ quæ dicantur, & cerauniæ aquæ.

Cap. III.

CÆterum non incuriosus aliquis studiorum affectator, qui nec numerus sit, aut ex triuio lutū, vel (quod Bœotij dicunt) μήλιος ἡρακλῆς, tanquam pomarium dicas Herculem, cuius est apud Pollucem ratio, sed benè doctus καὶ φιλομαθὴς, euentus eiusmodi nunquid aliæ proferri rationes & possint & soleant, haud absurdè requiret, quando tunc demum scire videmur, si causa minus

minus nos fugerit, quam sæpius filéter ac facilè haud assequare. Quod ergo pluuiis amplius, quàm fluentibus aquis arbores ac semina, necnon quos diximus, pisces coalescant, Laitus sicuti apud Plutarchum legimus adnotatum, inde fieri putabat, quòd plagæ vi terram diducat pluuia, meatúsq; sibi ad radices subeundas paret. Sed hoc neutiquam videtur verum, id nanque latuisse Laitum videtur, stirpes in stagnis exortas & vluas & iuncos augmentum non capere nec fruticare, quum pluuias suo tempore non admisere. Verius ergo censebitur forsan quod ait Aristoteles, recentem & nouam videri aquam pluuiam, ἕωλον δὲ [B] καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον, idest stagneam veterem & olim datam computrescentemque. An & hoc probabilius est, quàm verius? Nã τὰ πηγαῖα καὶ ποτάμια νάματα πρόσφατα εἶναι καὶ νεογνά, idest fontani fluuiatiléſque fluxus recentes sunt & noui: ex quo Heracletus dixit ποταμοῖς γὰρ τοῖς αὐτοῖς δὶς οὐκ ἂν ἐμβαίης, idest in eundem fluuium non vtique bis ingredereris, alia quippe subinde influit aqua. Attamen ij alunt pluuiis deterius. Nunquid ergo, inquit Plutarchus, quia leuior quę ex aere aqua descendit? protolli quippe non queat, ni mirè sit leuis. [C] Proinde flatu remixta, aeríſque leuitate referta demigrat momento, insinuatúrque in stirpes, διὸ καὶ πομφόλυγας ποιεῖ τῇ ἀναμίξει τοῦ ἀέρος, idest, ideóq; bullas excitat, aere promixto. Bonitati huius aquæ astipulari ranæ videntur etiamnum, dum vocem præ lætitia exhilarant, pluuię suauitatem expectantes. Ingruentium quippe aquarum certius pręsagium exhibent ranę præter solitum vocales. Quod Aratus, Plinius, Maro quoq; noster prodidere. Putat porrò idẽ Plutarchus ex pluuiis aquis quod præstruximus, eas [D] rigando aptiores censeri, quæ tonitru & fulmine aere concusso impluant, quas etiam à re (opinor) ἀστραπαίας, idest astrapæas vocant & ceraunias, Paulus etiã βρονταίας. nam est astrape ventorum vi nubium attritarum vel ruptarum inflammatio. Ceraunum verò dici fulmen, sciunt omnes.

Quibus nocumento sit cælestis aqua. De cestreo, seu mugile, & cephalo plura. Cestrum quid. Cestra, viriculum, cestus. Blennodes quid. Repetita Plinij defensio. Cephalinus, sphondylos: blæpsia, plotes, cestros. [E]

Cap. IIII.

Vod verò initio diximus, imbres com pluribus piscium conducere, sciendũ est, cestreo, cephalo, & quem nonnulli myrinum vocant, adeo obesse vt ex illis multi excæcẽtur facilè, [F] præsertim si modum aqua excesserit. Solẽt enim cephali, siue capitones per hyemem potius ita affici. Nam oculi eorum albescunt, & macilenti per id tempus capiuntur, ad extremúmque malo eodem intereunt. Quod tamen non magis imbrium copia, quàm algore accidere videtur. Cestreus (vt iam in alia excurramus, & Scytharum more ad copiosum semper reflectamus pabulum, præcipuè, quoniam esse iucundam rerum vicissitudinem nouimus) est piscis, quem [G] Latini mugilem vocant, ita nuncupatus, quia teli modo publica Atheniensium pœna intret adulteros. Est enim missilis genus cestron, quod nostri viriculum vocant. Cestron inuentum Sudas arbitratur Persico bello. Nam Sophocles cestran dixit pro stimulo, siue stilo, vt Pollux auctor est. Aristophanis interpres super eo poetæ versiculo,

κεστρᾶν τε μάχην μεγάλαν ἀγαθάν.

Sciendum, inquit, non esse pisces eosdem cestreos cestreáſque. Sic enim aliqui murenas vocari putant, alij [H] aliud piscium genus. Sed cestreos (inquit) cephalos nunc vocamus. Idem ferè ad verbum Sudas. Athenæus verò sphyrænam, inquit, piscem Attici cestram

[A] vocant: Latini sudin, quia rôstratus sit, ac similis belonæ. Est enim belona piscia, quem acum, siue aciculam dicimus. Ex nostris tamen sunt, ne quid dissimulem, qui mugilem dici à Græcis cephalum, tradant: quòd in metu (vt Plinius inquit, & antea de cephalo dixerat Aristoteles) capite occultato, latere se putet totum. Aristoteles tamen disparauit, & ita agnoscit Theodorus, cephalum Latinè capitonem vocando, libro De historiis quinto, vbi cestreum cephalúmque nominari inuenies, vt diuersos. Sed & libro octauo. ἀλληλοφαγοῦσι δὲ πάντες μὲν, πλὴν κεστρέως. ὁ δὲ κεφάλος καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως μόνοι οὐ σαρκοφαγοῦσι, alter etiam alte[B]rum sui generis edit, excepto mugile: capito & mugil soli omnino carne abstinent: Et subiungitur ab Aristotele ratio: Eius (inquit) rei argumẽtum est, quòd neque in ventre tale quid vnquam habentes capiuntur, neque esca in eos ex carne vtimur, ἀλλὰ μάζῃ, hoc est offa panis. Vescitur vnusquisque mugil, alga & harena. Cephalus quem vocant aliqui χελλῶνα, idest labeonem, littòribus gaudet. Alter, generis eiusdem peræas, hoc est translittoranus est, qui non nisi mucore vescitur suo. Quamobrem semper ieiunus est. [C] Pascuntur limo cephali omnes, διὸ βαρεῖς καὶ βλεννώδεις εἰσί, quo fit, vt graues sint & sordidi. Et Pausanias πηλαίους vocat, idest cœnosos, & fluuiosos amare turbulentiores, idest θολερωτέρους. Piscem omnino nullũ edũt. Gulosum omnium maximè mugil est atque insatiabilis. Quocirca ventre distento grauescit: & ni ieiunus sit, hæret iners. Hæc copiosius sum persequutus, vt Græco prouerbio lucem inferremus, κεστρεὺς νηστεύει, mugil ieiunus est. Quod promi in eos volunt, quibus iustitia bonitasque parum vel nil omnino af[D]fert emolumenti, quando iustissimus videtur piscis hic, dum parcit aliis, & inde famelicus visitur semper, etiam si de iustis intelligendũ simpliciter Athenęus putat. Mihi videtur & gulonibus adagium id congruere, quorum animus in patinis semper est, nec æstuans gula expleri valet, quamuis vbertim terras populetur, & maria. Id quod innuere idem videtur Athenæus: nam & κεστρεῖς, idest mugiles, vocant hiantes famescentésque. Sed, vt denique tollatur ambiguitas [E] omnis, scire conuenit, cephalum esse inter genera mugilum. Id vt verum scias, Aristotelis verba trãlata apposui ex libro De historiis quinto: Mugilum (inquit) labeones, sagi, myzones, idest mucones, cephali, siue capitones grauescere mense Decembri incipiunt, gerúntque diebus tricenis. Mugiles aliquos nõ coitu, sed limo, harenave enasci constat. In hæc diuertisse collibuit, vt ij denique resipiscerent, qui Plinio negotium facessunt in dasipodis leporíſq; distinctione. Quæ mira videri non debuit, quum in animanti[F]bus, quarum non vna species est, idipsum & summus philosophus facere pernoscatur. Penè exciderat quod relatu vel dignissimum fuit, & adiuuat quæ pręstruximus. Scribit Oppianus ἁλιευτικῶν primo, cephalos cestreóſque esse δικαιότατον γένος ἀμφιτρίτης, idest amphitrites iustissimum genus. Quem locum enarrãs expositor, Iusti (inquit) vocantur, quoniam quum pisces cæteri carniuori ferè sint, nec cætero abstineant piscitio, soli omnium hi carnibus haudquaquam admouentur. Apud eundem interpretem sic comperi: [G] notandum, inquit, quòd thynnus quidem piscis est, κεστρεὺς δὲ, idest, cestus autem est melanthynnus, id valet, nigricans thynnus. At echinus qui in cestrei capite conuisitur, sphondylos nuncupatur. Est & cephalinus piscis, sed à cephalo diuersus, quem etiam blæpsiam dicunt. Cestrei verò, plotes quoque nuncupantur: nam sic eos appellat Epicharmus, idest πλῶτες. Cestros item herba est, in Galliis proueniens, quam etiam sarxiphagon nuncupant.

Aquarum laus præcipua. Horatij locus explicatur. [H] *Chaôs quid, & vnde, Iurisiurandi per Stygiam paludem ratio. Ammoniæ aquæ. Aquariæ libra, itẽ dioptræ, & chorobatæ. Libratores qui. Aqua*

hausta concipi apud Clarium Apollinem vaticinia.

Cap. V.

VErum, vt ad aquam regrediamur, & in vniuersum aliquid promamus, eius vtilitates lōgè videtur ignem præstare: quoniam multa sint animalia, quę absque ignis degant vsu, degere autem sine aqua nullum. Quippe si fuerint sine humoris potestate, exsanguinata exsuctaque à principiorum liquore interarescunt. Quin nec plantas ipsas aut herbas florescere citra aquæ humectationem. Qua ex causa Pindarum rectissimè opinantur dixisse, ἄριστον μὲν ὕδωρ, idest optima quidem aqua. Quanquam non desunt, qui Hesiodum in Theogonia putent, aquam statuisse rerum initium, & Chaos nominasse, ὡς ἀπὸ τῆς χύσεως, χυτὸν γὰρ καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ, idest velut ab effusione, siquidem fusilis fluibilisque ac fluitans aqua est. vnde prodierit & Milesij Thaletis opinio, & Pindarus ita sibi laudare aquam permiserit. Affertur & illud: creditum veteribus, deos per Stygiam paludem iusiurandum concipere, vel quia à diis & hominibus odio habentur, qui ad deiutium procliuiores sunt, vel quia iuxta Hesiodum, omnibus elementis antiquior est aqua. Primo Rhetorico Aristoteles, de multiplici vsu eius elementi prodiisse Pindaricum illud, opinatur. Porrò quum aquarum infinitæ propemodum vtilitates sint, gratissimæque, qui sacerdotia gerunt moribus Ægyptiorum, ostendunt res omneis è liquoris potestate consistere. Itaq; quum hydria ad templū casta religione defertur, tūc in terram procumbentes, manibus ad cælum sublatis diuinæ gratias agunt bonitati. Ex iis esse arbitror quod Seneca scribit, Magnorum fluminum capita veneramur. Subita & ex abdito vasti amnis eruptio aras habet. Coluntur aquarum calentium fontes & stagna, quæ vel opacitas vel immensa altitudo sacrauit. Et Tacitus scribit, Sacra & lucos & aras patriis amnibus dicari consuesse. Hinc & Horatianum illud ex primo carminum,

> Nunc ad aquæ lene caput sacræ.

Sed & in Ergis præcipit Hesiodus, non esse fluuium perennem pedibus transeundū, nisi prius affusis precibus. Id eo dici, tradit Proclus, quòd opinarentur veteres, Omnem quidem aquarum naturam, vt quæ alendi augumentandique vim possideat, sacram esse diis, quos ζωογόνους vocant. Præcipuè verò perennes fluuios putasse diuinos, quia indeficientem æternámque deorum substantiam imitentur. Quin & potestates pręfici diuinas, interpretabantur. Nec me fallit, Ioannem Grammaticum illud Hesiodicum arbitrari allegoricè intelligendum: nam fluuij nomine vxorem putat accipiendam perpetuò habitātem cum viro. Monere autem poetam, vxori non congrediendum ante fusas diis preces, vt seminis profusioni adsit Deus volens & propitius, quam vocat καλλίρροον ὕδωρ, ὡς καθαρὰν καὶ νόμιμον, idest puram legitimámq;. Amymonias aquas sicubi legeris, intellige Argiuas: quoniam Amymones obretitus amoribus Neptunus fontes aperuit Lernæos. Vnde aquis abundare contigit Argiuis. Etiam si ad Danaidas referunt alij, quæ ab Ægypto profectæ phreorychiam docuerint, idest puteorum artem perfodiendorum. Aquarias libras dioptrásque alicubi inuenies, sicuti chorobaten quoq;. Ea verò instrumenta sunt aquarum dicata librationibus, vbi perducendæ ad mœnia sunt. Libratores autē apud Tacitum, sunt vibrandis telis milites destinati: apud Frontinum, qui aquas librant ad libellam. De aquarum præstantia sic apud Græcos comperio: εἶναι ἄριστον ὕδωρ ἀποιότατον καὶ κατὰ γεῦσιν καὶ κατ᾽ ὀσμήν, idest esse optimam ex aquis, quę citra vllam sit qualitatem vel saporis vel odoris. Sed quæ mox hypochondria transmittent, illæ verò incomparabilis sunt excellentiæ: nam quæ illis immorantur, ac inflant ventrem

A grauántque, censentur non bonæ. Ad laudem denique aquarum forsan spectat illud quoque: nam apud Apollinem Clarium, vbi non fœmina, vti apud Delphos, sed certis è familiis, & fermè Mileto accitus sacerdos in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerunque literarum & carminum, ædit responsa, versibus ad id quod mente conceperis, mirè concinnatis. Quem & Germanico per ambages maturum ferunt exitium cecinisse, meminit in Cœnis Macrobius, sed obscurè. Adiicit Plinius bibentium fieri æuum breuius. B

Niloticæ aquæ laus præcipua. Cur Nilus dicatur Iupiter, & Saturnius. Molpis Eleus. Chomata Nili, & diacopi. Commatica. Comæ. Halmones qui sint. Quæ sit fluminum & aquarum probatio. Decocta quid. Plinij defensio aduersus Merulam. Dæra. Apollo Diradiotes. Syrembolum. Sarabaitæ sacerdotes. Sarabara. Sarabadena oraria. Aquai legendum apud Quintilianum & Virgilij Æneidos septimo. Interim de Ioue pluuio, & terræ simulacro. Cochos. Limbatæ chlamides. Singiliones. Alphei transitus ad Arethusam. Sarambus. Deductoria. C

Cap. VI.

SEd enim in medicinæ ratione fluuialis aqua & palustris damnatur, præter D Niliacam: ea nanque cunctis insignita virtutibus creditur, haustu suauis, mediocrem in aluo moram ducens: sitim porrò restinguit commodè, nec frigida quidem vllum inferens nocumentum. Præclara in eo Galeni sententia est: Nilum (inquit) ita laudo, vt bonitatis excellentia paucis admodum comparari fluminibus possit, nam & mulierum partionem insigniter adiuuat. Ex eo præterea in Ægypto solæ omnium palustres aquæ redduntur cōmodiores, quan- E do æstate non computrescant omnino. Seneca in Naturę quęstionibus: Pleraque sunt, inquit, ratio quorū reddi non potest, vt cur aqua Nilotica fœcundiores faciat fœminas, adeo vt quarundam viscera longiore pręclusa sterilitate ad conceptum relaxauerit. At visum Onesicrito est, Proprietatum in animalibus causam ex aquis promi, pecorum argumento, quę haustu colorem demutent. Auicenna primo Canonis, quatuor ex causis Nilo incomparabilem bonitatis vim F scribit attributam: quarum primam statuit, à cursus longitudine: secūdam, regionis ascribit nitori ac pręstantię, per quam fit aquarum delapsus: tertiam putat, quòd à meridie in septētrionem deferantur, sic enim attenuari amplius: postremò, & immensam suffragari fluminis molem. Aristoteles etiamnum postea quàm fœcundissimum dixit Nilum, & alendi facultate insignem, moderatæ solis decoctioni id acceptum retulit. Inuenio pręterea Iouis vice fuisse Ægyptiis Nilū: vnde illud apud Byzantium poetam Parmenonem, G vt scribit Athenæus, αἰγύπτιε Ζεῦ Νεῖλε, idest Iupiter Ægypti Nile: quoniam certis anni temporibus superfusus ripis imbrium modo miram campis fertilitatem inferat. Propterea de Nilo Tibullus,

> Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
> Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.

Nam & Athenis terrę fuisse simulacrum, Pausanię credimus, suppliciter à Ioue pluuiam comprecantis, quem vocant ὄμβριον, idest imbridum, cuius in monte Hymetto visebatur ara: sicut & simulacrum, quod H Iouis diceretur Hymettij. Sed & in Parnethe Ioui sacra fiebant, quem nunc ὄμβριον vocarent, nunc ἀπήμιον. Sed ὄμβριον vocant item ὕετιον. Creditur & Pindarus inde Saturnium appellasse Nilum, tanquam & ipse Iouis innuens cognomentum: quoniam antistrophos,

phos,vt diximus, Ioui sit Nilus, & imbrium censeatur analogon eiusdem aqua,sicuti interpretes Pindarici doctissimè interpretantur,ac monent, vbi in Pythiis ait Pindarus,

νείλοιο πρὸς πῖον τέμενος κρονίδα.

Verum ad Iouem pluuium pertinet historia nobilis quā legimus, apud Elidem substructum eo templum cognomine, vbi siccitate nimia squalentibus agris reddito responso,fore vt desineret malum,si generosus immolaretur iuuenis summo loco natus. Molpis sponte Ioui se mactandum obtulit.Eius verò visebatur in templo statua, virtutis monumentum insigne. Nilum præterea sunt, qui Tritonem ab Lycophrone appellatum opinentur de nomenclatura tertia: primum enim Oceanus dicebatur,mox Ægyptus, tertiò.Nilus. Dicitur inde & chrysorrhoas Nilus,quasi auro fluens.Ex quo & graues in eos qui chomata Nili ruperint, vel violarint omnino,sanciuntur pœnæ. Sunt autem eo nomine aggeres(sic enim Græcè pronuntiatur χῶμα)atque ita scribendum apud Iurecon sultos Digestis De extraordinariis criminibus,vbi etiam aggerum nominantur diacopi:quo verbo intelligi scissuræ videntur. Commatica verò pronuntiatio apud grammaticos aliud est,dicta sic,velut incisa:cuius exemplum est apud Papinium,

Vbi iste fragor?ni fallimur aure.Sed vnde
Puluereo stant astra globo?num Ismenius vltrò
Miles? ita est,veniunt. Tanta est'ne audacia Thebis?
An dubitent?

Comas verò,idest κώμας,pagos Græci vocant, qui in Orchomeno quādoque halmones,idest ἁλμῶνες, sint nuncupati,ab Halmo Sisyphi filio,cui regionis partē haud ita magnam concessisset incolendam Orchomenius Eteocles.Inde natum,vt esse vicum quēdam Halmonas,prodiderint multi. Sed à diuerticulo fabulam repeto. Reliquorum aquæ fluminum difficiles censentur,arefaciendo,ac sitim amplius accendēdo præsertim si regionum adsit malignitas, nec aer admodum accommodus,quod adnotauit Dioscorides.Auicenna eam item probat, quæ exortum petat, præcipuè æstiuum, sempérque bonitate proficere,dū à fonte disclusa abit longius.Secundæ verò notæ putat, quæ in septentrionem profluat. Hanc Ægineta Paulus non probat satis, quoniam sit ὕδωρ βραδύπορον καὶ ἀπεψυγμένον, idest incessu tarda duráque aqua: rursum incalescere tardius,ac frigescere. Cui diuersum faciat ortum petens. Improbantur omnino in occasum meridiémve delabentes, præcipuè meridionali affiliente afflatu.De iis plura item Galenus. Putearias quoque nec satis probas præ fontanis arbitratur Auicenna,quòd terrosæ plurimum sint,vt quæ in arcto contineantur occlusæ. Porrò inesse & putrescētis materiæ quippiam,necesse est.Illuc solis radio minus pertingente,nec prorsum perflatu vllo, vapores corruptioni obuios detergente. Auctor cum Paulo Galenus est,vnam esse bonarum& malarum aquarum cognitionem,si hyeme quidem calent, frigent verò æstate:deinde si puræ sunt, nec colore oblæso vitiatóve,& si mala nequaquam fuerit hypostasis: itē si leues sint, quando terrę promixtionem coarguit pondus.Consideratur præterea,incalescántne statim frigescántve,huiusmodi enim præstare. Cæterum de iis plura item Architecturæ octauo Vitruuius. Auctor denique Plinius est,Neronis principis inuentū esse,aquam decoquere, vitróque demissam in niues refrigerare. Sunt qui decoctæ mentionem apud Græcos se comperisse ieiunè nimis iactitent: nam quum afferri decoctam, iussisset Cynulcus,non tulit Vlpianus,ac illum increpuit, quòd Romano verbo ac barbaro vsus foret. Porrò Eupolidis affertur versiculus, quo ahenum calefieri iubetur ad aquæ haustum. Id ipsum apud Antiphanem comperias. Quin & primo De republica Plato, calidæ aquæ commeminit,qua refrigerentur intestina,&excitetur appetentia,quum

A sitim irritet frigida. Approbat calidæ potum & Philemon. Sed & historia prima Herodotus scribit,decoctam ex choaspe aquam semper habuisse secum Persarum regem,quocunque pergeret.Sunt hæc quidem vera propemodum ex Athenæi ferè libro tertio repetita: etiam si hic omnium mordacissimus auctoris supprimat nomen. Verum obsecro vos docti omnes,quibus hic est velut vomica purulētior, quid hic contra Plinium?Noctuinis oculis homo male feriatus in magna debacchatur nomina,virulentiæ innutritus,cuius velut serpentis atrior vibrat lingua. Tauream aquam ab Sophocle nominari,scribit Athe

B næus idem,ab Tauro,qui sit prope Trœzena fluuius, vbi visatur & fons Hyoessa. Tradit historicus Dion, Claudium Cæsarem cauponas in quas poturi diuerterent, soluisse ac cauisse item,ne caro distraheretur cocta,vel calens aqua. Illud neutiquam transiluerim quod Ælius scribit Dionysius: dæram nuncupari humectam substantiam, ab iis qui teletas curant & mysteria.Deras autem,idest δηράς,regio est Argiua, vbi Apollo colitur Δηραδιώτης, in cuius sacrificis agno noctu immolato quot mensibus & sanguine gustato,

C puella κάτοχος ἐκ τοῦ θεοῦ γίνεται,idest afflatum sentit numinis,vaticinaturque. Syrembola denique in obsidionibus fistulas vocant,quibus exquiritur aqua:nam syrinx fistula est,&embolum altera est compositionis pars.Sarabaitæ ad præsens institutum nil magnopere faciunt. Qui sint,enarrabitur nihilominus doctrinæ gratia vberioris. Sunt enim eo nomine in Ægypto sacerdotes, in saxorum cauitatibus ferè habitantes, suillis ac bubulis circumamicti exuuiis, funibus zonarum præcincti loco,pedibus nudis,cruore cōspersi,vbi Scenophegiorum ingruit celebritas,è cauernis

D se promentes, Hierosolymam petunt, ac templum adeuntes inopiam & abstinentiam ostentui habent, ingerunt omnibus, barbam sibi etiamnum acriter vellentes,vt spectent ista vniuersi, & velut cælitus demissos homines opinentur suspiciántque, etiam si intercutibus nunquam non vitiis madent. Propterea non esse imitandos, præcipit Augustinus,& commeminit facundus scriptor Hieronymus. Sarabara

E porrò Persicum fuit indumentum.Sarabadena quoq; oraria legimus alicubi: nam & Pollio Trebellius,inquit,Bardocucullum vnum, cucutia villosa duo,oraria sarabadena quatuor: nec tacentur eidem chlamydes veri luminis limbatæ, singiliones Dalmatenses, penula Illyriciana.Apud Grēcos præsertim comicos, sarabon inuenimus pro muliebri pudendo, quod & sactan vocant:sed & sambyton,& selenon, idest σιάλων,ac taurum.Sunt ex Græcis qui sarabara Parthis esse crurum putant operimenta,quæ ipsi σκελεὰς nun

F cupēt.Sarambus Athenæo fuit illustris caupo. In hac denique tam multa aquarum mentione, sciendum, Pausaniam auctorem nobilem Alphei transitum ad Arethusam facilè comprobare, Nili argumento,qui paludem ingressus emergat,perinde ac è terra.Quod ipsum & in Iudæa faciat Iordanis. Adduci autem se potissimum Apollinis Delphici oraculo scribit, à quo ita sit æditum,

ὀρτυγίη τις κεῖται ἐν ἠεροειδέϊ πόντῳ
τρινακίης καθύπερθεν, ἵν' ἀλφειοῦ στόμα βλύζει,
G μισγόμενον πηγαῖς εὐρυπίνης ἀρεθούσης.

Nec illud neglexero, Virgilianum carmen ex septimo Æneidos sic ab eruditioribus legi solere:id quod diobolares grammatici,ne suspicati quidem vnquam sunt,

Sęuit amor ferri,& scelerata insania belli,
Ira super magno veluti quum flamma sonore
Virgea suggeritur costis vndantis aheni,
Exultántque æstu latices,furit intus aquai
Fumidus atque altè spumis exuberat amnis.

H Cui sanè lectioni, vt plausibili,in codicibus synceris suffragetur Seruius quoq;, diæresin esse inibi factam, testatus. Suffragetur Cornutus item Persianus interpres poetæ versu aduocato. Hunc porrò esse lo-

cum à Quintiliano significatum, vbi libro Oratoriarum institutionum primo ita scribit, vnde picta & atquai Virgilius amantissimus vetustatis, carmini inseruit. Quanquam modò legitur aulai, in peruulgatis Fabij voluminibus. Porrò exundantem aquarum defluxum per onomatopœiam Græci cochon vocant: vnde κοχύεσκε apud Theocritum in Pharmaceutria, pro decurrebat, deferebatúrque, ac vbertim fluebat. Apud Latinos deductoria liquoris vocantur, quibus vacans redundánsque humor effluit.

Cur animantibus somnia sint data: item somniandi causæ: quæ somnia liceat coniectare.

Cap. VII.

Somniorum vanitatem tum ratione, tum experimentis coargui à multis, palàm est. Nec defuerint tamen, qui ediuerso ratione ac experimentis itē præsagiorum inde miram comprobent veritatem. Prius verò quàm altiora contingamus, succurrit, promendum hac parte, cúrnam credamus contributa esse somnia. Et ratio quidem illa plerisque eruditorum egregiè arrisit. Mētem vtique per diem veris auocari visionibus, ne obdormiat: noctu verò falsis, ne excitari celerius queat. Quòd si nullæ omnino sese imagines ingerant, aut vigilare illam necesse erit, aut perpetua sopiri morte. Proinde dormitionis ratione somniorum inuolucra esse ab optimo maximo Deo impertita, fatendum arbitrātur, quum vniuersim, tum vel homini in primis, quòd præter quietis propositum, etiam futurorum prædictiones in eis seposuerit sibi: nam veridico præsagio multis fuisse per somnum oblatas species, argumento esse historia potest. Sed & nostrorum vatum responsa, euentu admirabili, ex parte fuisse somnia, compertissimum est. Verum quæ falsa sunt, obrepunt modò soporis causa. Illa, vt ex diuinæ potestatis magnitudine ingruens bonum vel malum preripiamus. Propterea actuum apostolicorum secundo, Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ, & iuuenes vestri visiones videbunt; & seniores vestri somnia somniabunt. Solutus, inquit Ammianus Marcellinus, corporeis nexibus animus semper vigens motibus in defessis, & cogitationibus subiectus & curis, quæ mortalium solicitant mentes, colligit visa nocturna, quas phantasias nos appellamus. Cæterum, quo ista constent exploratius, ex theologicis patrum nostrorū sanctuariis videor aucupatus vniuersim quidē somniorum causas esse duas: earum intima vna est, extima verò altera. Sed & intima item duplex: ac est vna quidem, fortuitus in quiete phantasmatum motus: hic præsagit omnino nihil, & eiusmodi ferè somniorum plurima sunt. Ideo Ecclesiastes quinto scriptum inuenias, Vbi multa sunt somnia, ibi plurimę vanitates. Altera verò ex corporis affectione est. Nam & frigidioris naturæ homines, glacie sibi plerunque aut niuibus videntur adobruti. Quippe affectioni eiusmodi phantasmata conformari, palàm est. Propterea medicorum scientissimi, quod Aristotelicum est ex libro De somno & vigilia, somniis peruigilatè intendendū, asseuerarunt. Sed & calculum adiicit Magnus Albertus, eius quoque exemplo subiecto, qui per quietem in pectus sibi atriorem arbitrabatur affundi picem, móxque illucescente die, bilem reiectauit atram & vtique copiosiorem. Itaque indidem posse vel sanitatis vel morbi vaticinia concipi, prope certa est coniectatio. Verum causa somniorum extima duplex animaduertitur & ipsa, corporea spiritalísque. Ex quibus illa quidem ex cælestibus profluit corporibus, & ex ambeunte nos aere. Sicuti enim illis influentibus, in corporali materia formæ producuntur diuersæ, vt

A plantarum & metallicorum & id genus complurium, sic & virtute eadem in potentia phantastica, quæ organica est, phantasmata promi effingíque valent, cælesti consentanea dispositioni, effectui cuipiam producendo. Ac propterea id quoque genus somnia veritatis opinionem sibi facilè conciliant. Atqui inferat aliquis, & vigilantibus adsunt corporis illæ ipsæ affectiones, agunt & cælestia corpora, ac continens aer. Agunt quidem, verum auocamentis rerum multiplicium, curarúmque nunquam non perurgentium,
B obseruantur minus phantasticæ potestatis motus, immo verò & præpediuntur. Causa porrò extima item ac spiritalis ex Deo est, quæ & bona dicitur. Sed & hæc bifaria est, siquidem vni quandoque imaginaria modò ingeritur visio, alteri verò eiusdem intellectus. Nam & Pharaoni præpinguium boum oblata species est, atque item maciе confectarum: quam ista men coniectare non valuit: valuit autem Ioseph. Nec inficiandum tamen, alicui sæpe contingere vtrúque, sicut Danieli. Altera spiritalis ratio, & eadem mala, dęmonum commercio infamis est, & magica insi-
C gnitior vanitate. Ex iis porrò ita contextis, liquere illustrius potest, quę demum somnia explicare coniectura liceat, & quę minus. Sed nec Eustathij prętereūda sententia est, qui super eo Homeri versu,

καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Somnia, inquit, quę ex Deo sunt, διοπέμπτα vocant, velut ex Ioue missa. Quin & huiusmodi somnia propriè dicuntur, idest ὄνειροι: appellantur & θεῖαι ὀμφαί, id est diuinę voces: quia φαίνουσι τὸ ὄν, hoc est verum indi-
D cant. Proinde ab eodem dicitur somnium Διὸς ἄγγελος, idest Iouis nuntius.

Quid prophetia propriè, necnon prophetiarum gradus. Vectij vaticinium de Romani imperij perseuerantia, ex vulturum duodecim ratione. Romulo qui sunt oblati.

Cap. VIII.

E Et quia nos in propugnatorum Christianę veritatis colloquia immisimus, pergamus porrò imbecillitatem nostram doctissimis, ac de cęlestis eloquij fonte manātibus, illorum ipsorū confabulationibus, ac scientiæ scitamentis confouere, ab instituto tam nihil abiuncti. Est (inquit Cassiodorus) prophetia, inspiratio diuina, rerum euentus immobili veritate denuntians. Vt verò plenius absolutiúsque dicatur prophetia, cognitio
F exigitur intellectualis, sicuti Danielis quoq; decimo cōprobatur. Quòd si intelligētia non contingat, non propriè dici prophetiam: sicuti Pharao spicas vidit, Geneseos quadragesimoprimo: & Balthasar manum scribentem in pariete, Danielis quinto: ille dormiēs, hic vigilans: neuter tamen eorum propheta. Cęterū, nec in morte Saluatoris Caiphas. Quippe sancti spiritus vi nobis inexplicabili impellimur sępe, nescientes quod felicissimum est. Cuiusmodi ferè impulsum
G in hominibus adnotamus fortunatis, qui ratione nulla vel cognitione ducuntur ad aliquid faciendum, vti est in libro De bona fortuna, ea tamen differentia, quoniam fortunatorum impulsus à causa est naturali, idest ab orbis influentia, vel motricis intelligentiæ, vt quorundam assertio est, vel ab vtraque, sicuti aliis video magis placuisse. Igitur quia ex ratione prophetīcę veritatis est cognitio, vt pręstruebamus, inde fit, vt pro eius varietate profluant prophetici quoque gradus. Is nanque excellentissimus est, vbi paribus
H reliquis, clarior est intelligentia, dum tamen prophetię limites non transcendat. Ergo gradus primus est, quum videt quis, & intelligit: velut Hieremias ollam vidit succensam, & faciem eius ab Aquilone: quo significari intellexit, Babylonici regis exercitum ciui-

tatem

tatem Hierusalem exsusturum. Secundus gradus est, vbi videtur nihil, sed instruens vox auditur: hic verò est priore excellentior, quoniam veritatem expressius præmonstrant voces. Tertius porrò est, quum nō vox tantum auditur, quæ instruat, sed videtur etiam num qui loquitur: quæ res adhuc creditur augustior. Cæterum, vel ista contingunt in quiete, vocantúrque à theologis reuelationes per somnia: vel dum vigilamus, & iunioribus dicuntur visiones: qui est præclarissimus modus, quoniam & mentis fit illustratio maior: quæ quamuis sensuum vi exteriorum distracta, intelligibilem tamen supernaturalium veritatem percipit: quod non fit in somno, sensibus quietis. Porrò propheticus ille modus, qui raptu contingit vel extasi, ad eum fermè reuocatur qui est in quiete: quia tunc exteriore sensu non vtimur, sicut nec in somno. Adhuc gradum statuunt quartum, vbi apparitione nulla figuræ cuiuspiam vel sensibilis signi, occultorum intelligibilis veritas percipitur reuelatione diuina. Cuiusmodi cognitio summo prophetæ Dauid contigisse dicitur. In hac denique addiuinantium mētione illud fuerit auctarium, quod ex Varronis est Antiquitatibus, Vectium augurio præstantem de vulturum ratione, Romulo qui se obtulere, quósque corpora sancta dicit Ennius, coniectasse Romanum imperium ad mille ac ducentos annos perseuraturum. Quod & verum comparuit. siquidem quum imperarent Cæsares Constantij, Romanorum dignitas dilapsa corruit, Byzantium tralata, irruentibus in Italiam Vnnis Vandalisque ac Gotis. Scribit libro sextodecimo Paulus Diaconus, Adouacrem cum fortissima Herulorum manu Italiam irrupisse, quo perculsus terrore Augustulus purpuram sponte deposuit: ac ita conditæ Vrbis anno millesimo ducentesimo vigesimonono, Occidentis imperium finem est assequutum anno ab incarnatione Verbi quadringentesimo septuagesimoquinto. Quod ad vultures attinet, auctor est historicus Diō, Post Cæsaris cædem Octauio in campum Martium descendenti vultures sex auguriū fecisse, mox verò apud milites concionanti duodecim: vnde ab eo coniectatum, Romuli monarchico se principatu constanter potiturum.

Afflationum species. Qui afflatorum status. Quæ ad somniandi rationem requirantur. Somnij laus etiam per exempla. Cur somnia matutina veriora.

Cap. IX.

VErum, vt ad scriptorum genus aliud digredi iam ordiamur, & quod lucernam oleat, subinde pergamus promere. Porphyrius afflationū species duas agnouisse videtur: vnam, quæ per somnum contingat: alteram: quæ in vigilia, vbi afflati & perciti præsagiunt, ita vigilantes, vt etiam sensibus vtantur, nec tamen esse interim rationis humanę compotes. At Iamblichus, animos ait verè præsagientes afflatósque, & quum dormire videantur, non dormire: & quum vigilare, non propriè vigilare: neque more hominum sensibus vti, nec ipsa animalis viuere vita. Argumento esse, quòd eorum pleri que igne admoto, non vrantur, ignem videlicet repellente Deo, qui intus afflet: vel, si vrantur, non persentiunt. Sed & inuia, peragrant sæpe, ac flumina tranant mirabiliter. Cæterum, in iis quæ ad somnia pertinent, attendenda vehementer, quę nono De republica Socrates de somniandi ratione disserit apud Platonem: At, inquit, quum quis salubri & moderato cultu atque victu se quieti tradiderit, ea parte animi in qua est ratio, excitata & erecta saturatáque bonarum cogitationum epulis, & ad seipsam contemplando conuersa. Ea verò parte animi, quæ voluptate alitur, nec inopia pressa, nec satietate affluēti, vt quiescat maximè neque optimam partem illam aut gestiendo aut mœrendo perturbet: sed finat eam per seipsam solam ac puram considerare, indagare atque percipere quicquam ignotum hactenus vel præsentium vel futurorum aut præteritorum. Illa etiam parte animi tertia, in qua irarū ardor æstuat, sedata atque restincta vsqueadeo, vt quiescat nulli infensa. Atque ita, inquam, partibus pacatis duabus, mente verò erecta, somno se comparet. Tunc demum pura mens veritatem contingit, neque insomniorum visa nefaria occursant. Significat ipsa hæc parte quadam Synesius, quum ait, Sufficit somno dedere se lætis manibus, diuinísque laudibus celebratis. Laudans quoque suo more somniale vaticinium: Ad hoc, inquit, accedere decet fœminas atque viros, antiquos, iuuenes, pauperes, diuites, priuatos, principes, omnes denique. Quoniam neminem respuat, adsitque omnibus propheta paratus, consultor bonus & tacitus, sacrorum præceptor atque discipulus. Mox verò inde sibi ambiguitatum inuolucra quędam mirè scribit reclusa. Quin & magorū insidias huius beneficio debilitatas ac concussas probat. Ereptúmque se discriminibus multis, non inficiatur. Galenus summus Medicinę auctor prodit monumentis, quum circa diaphragma causatio esset inorta, per quietem sibi oblatam speciē quæ commoneret, liberatum iri, si sanguinem mitteret ex vena quę inter pollicem visitur atque indicem. Fecisse quod pręcipiebatur, ac mox sanitati restitutum. Ipse sum memor quum agerem ætatis annum secundum & vicesimum, & Antonio Boldu, nobili Veneto, tunc in patria mea pręturam gerenti, Plinium interpretarer, necdum Hermolai Barbari emendationes doctissimę eminentissimo auctori egregiam, immo etiam triariam tulissent opem, fortè in eum incidisse locum qui legitur in septimo De iis qui plus iusto crescunt, vocantúrque à Gręcis ectrapeli, torquebat amplius verbū id, sciebā me legisse de eo aliqua, verum nec auctor nec locus satis suppetebant. Proinde veritus imperitię notam æstuanti animo commodum quieti me tradideram. Mox ratiocinans mecum librum videbar agnoscere, immo etiam locū & phyllyræ partem, vbi id foret exscriptum. Excitatus denique cœpi oblata per somnum repetere. Illusionem putaui. Sed quum inscitię formido infestaret amplius, ne quid intentatum relinquerem, librum arripui: sicuti somniaueram, ita comperi. Neque hoc dico, quia somniis hęrendum putem, in tam numerosa eorum vanitate, tùm etiam pręter instituta ferè Christianę veritatis: sed quia nimis opportunè, dum ista proderem, sese ingessit exemplum, pręterire non fuit consilij. Quanquam succini pertritum id fortè valet, Neminem magnopere dari, qui totum diem iaculans non aliquando collimet. Porrò somniale vaticinium prope solis emersum, sedata paulum vaporum, externarúmque rerum cura, contingere, proditum literis est. Id fieri putatur, non solum ea de causa, quòd percocta ciborum mole, amplius sobrij simus: sępius enim cibo inanes quietem petimus, neque tamen contingit visionū perspicuitas. Sed eo itē nomine, quod & solis Phœbique vatis, vt veterū more loquamur, accessu roborari vaticinium solet. Sanguinei quoque spiritus igneique ea hora dominantes claritate sua somniali conferunt claritati. Accedit id euidens quoque, quod obuersantia expergefacti mox consequentium imaginum turba non confundimus. Propterea Sermonum primo Horatius,

> Atque ego quum Gręcos facerem natus mare citra
> Versiculos, vetuit me tali voce Quirinus
> Post mediam noctem visus, quum somnia vera.

Somniorum diuinatio an sit, ex Aristotele: itémque, an à Deo mittantur somnia. Brizo dea vaticiniorum per somnia.

Cap. X.

POstea verò quàm theologorum patrum in iis decreta prolibauimus,nec non Platonicorum musea introspeximus, percommodum fuerit forsan & Peripateticos in consilium adhibuisse(etiam si,quod aiunt,Mysorum collimitia & Phrygum planè secernuntur) qui placita ad id negotium sua quoque promant. Igitur ex Aristotelis sui doctrina Themistius inquit, Diuinationem in somno esse aliquam, neque pertinaciter resistendum, neque temerè assentiendum. Nam quod aut omnes aut plurimi arbitrantur,inesse aliquid diuinitatis in somno,& visa pleraque occurrere futurorum prænuntia, argumento est,huiusmodi persuasionem,quæ vsque infixa hominum mentibus sit, & ferè gentium firmata consensu,ab experientia & rerum euentis ortum aliquem habuisse.Parte verò alia quũ nulla grauis & efficax ratio videatur, vnde istæc diuinatio proueniat,efficitur,vt homini docto perdifficile sit, fidem in hoc obstringere. Nam putare, Deum esse qui mittat somnia, præter alias rationes, quibus infirmari hoc refellique potest: illa exploratioris est efficaciæ,quòd subabsurda res sit, futurorũ significationes per somnia non optimis & sapientibus,sed sine lege vlla,ac ferè pessimis quibusque & abiectissimis hominibus euenire,atque etiam brutis. Porrò sublata ratione hac,nulla præterea potest idonea cõfingi.Quod verò asseritur,esse apud Boristhenem & Gades qui vaticinentur nonnullos, adhuc rationis est incomperta. Quanquam verò diuinitus nõ mittuntur, sunt tamen quæ possis dæmonia dicere: nam & natura dæmonia sunt,non diuina. Huius rei argumentum est,quòd parte plurima indocti & gregarij somniare ac vaticinari videntur, vt intelligatur,auctore Deo,illos non somniare.Porrò in plurimis & variis visis non est,vt sit mirandum, euadere ex iis aliqua quæ prædixerint. Nam vetus est,Si sæpe iactaueris, quandoque Venerem iacies. Auctor in Platonis Timæum Chalcidius est, tolli ab Aristotele diuinationem omnem, quando nec prænoscantur futura,quippe quum ad Lunæ tantum regionem,Dei prouidentiam perducat. Infra verò nulla esse prouidentiæ scita, vel angelorum opem, aut dæmonum prospicientiam. Vnum denique ab eodem somniorũ admitti genus, quum quæ aut egimus occursant,aut cogitauimus vigilantes. Brizo,dea vaticiniorum potens per somnia in Delo colebatur:cui & scaphas offerebant omnifariam bonis plenas, piscibus modò exceptis. Deæ nomen inde creditur conciliatum, quoniam veteri Græcorum lingua, βρίζειν dormire dicitur.

Quam dixerit somniorum rationem Democritus. De motionibus somniantium, ex Aristotele eodem. Item cur fatui præcipuè motionibus excitentur. Nostra hæc quæ concinnamus, nunc vrbanæ villæ imaginem exhibere quandam,nunc fructuariæ, vel etiam rusticæ.

Cap. XI.

DEmocritus verò in somniorum ratione,dormiẽtium animos putabat pulsari externa & aduentitia imaginum visione, quæ tanquam membranæ à corporibus direptæ continenter funderentur & fluerent. Ex iis alias esse beneficas, alias sequioris ingenij perindéque maleficas&magnitudine ac pernicie portẽtosas:has accedere in somnis ad homines, & significare quæ præsentirentur futura. Esse verò quibus simulacra hæc aduениant meditantia commentãtiáque & voces mittentia,alioqui quæ in somno tãtum intelligentibus sen-A tiantur. Quamobrem optabat Democritus,imagines optimatis noræ sortiri. Nos verò etsi simulacra esse vlla, quæ volitare vltro citroque,& vagari per auras possint,negamus:tamen motiones aliquas esse concedimus,quæ nos simulacrorum vice exerceant.Illas ex initiis quibusdam earum rerum prodire,quæ dicendæ nobis agendæ've sint mox, aere primum mutato. Tum deinde per aurium foramina & narium meatus transmissas ad cor,facere,vt in somniis futurarum rerum exitus prænoscere videamur.Hæ verò motiones non possunt alio tempore sensum sui, quàm noctu ampliorem inuehere. Motus itaque hausti sensibus, B & visa ex iis concepta, identidémque ad sentiendi transfusa principium,præsensionem futurorum dormientibus afferunt.Atque hæc ratio est, quamobrem fatuis somnia hæc, potius quàm prudentibus ingerantur:quoniam inest iis silenta mens desertáque,& cogitationibus vacua, quarum plenus philosophantium animus est, & quarum agitatione solitarius & otiosus esse non finitur. Nec verò mirari oportet,diu nos in hæc reclinare,quod sæpe præfamur,putent harum studiosi lectionum,quæ ab physico theologicó-C ve proferuntur museo esse prætoria nostra, idest vrbanam velut villam quæ in agris domino sepositare cipitur. Vbi autem recondita de Græco aut Latino promuntur penu,& auctorum sensa reteguntur arcana,sit sanè fructuaria villa. Quòd si operæ leuioris quippiam ac simplariæ laxamenti causa insertatur,vel vt inde habeant etiam quod præcerpant minutuli ac proletarij, villam esse credant rusticam,turbę destinatam villaticæ.

D *Somniorum in quibusdam certitudo vnde sit. Item de melancholicis. Lycanthropi. Lycanthropia. Lycaones qui intelligantur.*

Cap. XII.

QVosdam verò esse, qui quum excessu mentis tentantur, prædicant futura. Id causę est, quòd quum intestinis & E propriis motibus non infestentur,eminus vellicantur, & alienos excipiunt:ita vt ea maximè sentiant,quæ gerantur extrinsecus. Esse item aliquos,quibus somnia de necessariis & amicis certissima eueniant,inde proficiscitur,quòd de necessariis suis impensè solicitus quisque est. Vt enim de longinquo ij vice mutua se agnoscunt, ita motiones quę in corde seruantur, rerum quas familiares charásque habemus, notiores nobis sunt,& promptius se reddunt.Melan-F cholici verò prę naturę suę vehementia similes venatoribus videntur.Vt enim illi & coniectatione ac telo quasi feram possident ante quàm accedant, manúque tollant:ita melancholici,pernicitate animi rapiẽda pręcipites quasi anticipant, & anteuortunt futura. Quòd enim imaginationes in iis volucres & desultorię sint,leui pulsu excitę,tanquam signo dato,& quæ his proximæ sunt, demúmque vniuersę prorumpunt.Est item melancholica affectio,dicta Gręcis λυκανθρωπία: & qui sic afficiuntur,Lycãthropi,quoniam G lupos imitari prorsum videantur. Exsiliunt quippe noctu, adque diem vsque inter sepulchra diuersantur.Eorum præpallet facies,καὶ ὁρῶσιν ἀδεξαιές,oculis arescentibus,pręcipuè verò lingua. Sunt pręterea διψώδεις, hoc est sititbundi:tibiis ex impactione crebra ἀνιάτως, idest citra medelam vlcerosis. Hosce item Lycaonas dici,obseruauimus.

Quicquid occursat per quietem non dici insomnium.
H *Item qui non somnient. Cur quandoque meticulosa obueniant somnia.*

Cap. XIII.

PORrò nec illud omittendum, Non quicquid visitur in somno, dici insomniũ posse. Nam tunc propriè insomniũ est, quum is qui somniat, existimat vera esse quæ dormienti occursant. Quòd si quis ita imagines conci piat, vt intelligere posit se dormire somniaréq;, hoc propriè somnium non est, sed visum quoddam atque phantasma: ac vidētur quidem hæc esse insomnia, sed non sunt. Proinde in Animalium generatione, libro B quinto Aristoteles: Somnia (inquit) non sunt, quęcũque dormiendo aguntur, sed præter insomnium, hoc est (vt ipse ait) παρὰ τὸ ἐνύπνιον: vt iis contingit qui dormientes resurgunt, ambulant & loquuntur, vidéntq; (inquit) eodem modo, quo qui vigilant: arbores cõscendunt, exeunt domos (inquit Albertus) inimicos persequuntur, occidunt quandoque, lectos repetũt. Id sanè consueuit euenire corporis incommodum, quòd quum frigiditas sensus cõmunis obliget instrumenta, & soporẽ conciliet, obtingit: vt extrinsecus in C calorẽ naturalẽ, humoris quippiã ex cibo vel ex putrido humore ac febri profluat. Tum ea vis mota spectrum mouet, seu phantasma, quod repręsentat exhibétque quod antea per iram conceperat aut affectionem aliam, vel etiam cibi ingessit qualitas. Hinc etiam qui febribus vrũtur amplius, inter quietem loquuntur, & varia concipiunt rerum simulacra. Sunt qui obtingere opinentur ista, obligatis quidem exterioribus sensibus, solutis autem à somno interioribus. Nec statim à cibo somniant animalia, neque quũ D edita primum sunt, vt infantes, quia multa tum agitatio motióque est propter alimẽtorũ calorem. Quamobrem quemadmodum humore aliquo vehementer commoto, aut nulla effigies redditur quæ appareat, aut redditur quidem aliqua, sed lacessita & tortuosã vsqueadeo, vt alia omnino videatur, quàm sit. Quiescente autem & stagnante, res in eo simili colore & incolumi forma respondent. Ita dormientibus eueniunt visa & motiones à sensibus quandoque, vt pervideri non possint, quòd multo alimoniæ fluxu ob- E ruuntur, quandoque distortæ, præposteræ & mõstrosæ, & omnino teterrima somnia, qualia quæ melancholicis & temulentis & febrientibus accidunt. Hęc ideo recensuimus, vt apertiora fierent quæ De animalium historiis libro quarto prodit Aristoteles, vbi sic ferè scriptum inuenias, Homo maximè animalium somniat: æditis nuper in lucem & infantibus, adhuc nullum penitus contrahitur somnium: sed plurimis anno circiter quarto aut quinto ætatis, visa incipiũt. At libro decimo Plinius, Somniat (inquit) statim in- F fans. Et Aristoteles libro septimo: Infantes (inquit) somniãt, sed serò meminisse possunt imaginum. Quid ergo pugnantia isti loquuntur, & sentiunt? Absit. Sed hoc videntur sentire: Infantes, si minus propriè loquendum sit, somniant: si propriè, non somniant. Et quia pauore concuti per quietem puerulos Hippocrates scribit, adnotanda vehementer in eo doctissimi Galeni interpretatio: Pauores (inquit) per somnũ adsunt infantibus, iis præsertim qui sunt natura edaciores, quando loca ad ventriculum pertinentia sen- G su quidem vigeant, sed imbecilla existant, cibus verò corrumpatur. Nos siquidem obseruauimus, non in tãtillis solum, sed etiam in ætate perfectis terribiles fieri per somnum imaginationes, quando multi & vitiosi humores grauant & mordent ventriculum, præsertim ipsius os. Hæc enim particula præcipuum habet sensum. Insomnia denique non ad opinionem, neque ad intelligentiam, neque omnino ad rationem aliquã intelligendi opinandive pertinent, sed sunt sensualis potentiæ alumna: verum non quatenus sensualis sed H quatenus imaginaria siue phantastica est. Siquidem probatum in libris De anima est, Imaginandi vim quã phantasiam appellant, eandem esse ad numerum cum potentia sentiendi, quanuis essentia rationé-

A que differant.

Somniorum species aliquot: item de eorum interpretibus. Ephialtes qui sit, ac pnigamon, seu pnigalion. Qui somniator. Somniosus. Somniculosa aspis. Oniropolos. Oniros vnde, & itẽ Irus. Ciceronis locus explicatur. Onirocritici libri, & thytici. Althæni amnis proprium. Supellex vnde. Hyperesiũ quid. Pelles tectoriæ. Hychthyis, hychthyia, byblos, pellaru, arbeli, lathargi, xysmata, arbele. B *Diphtheriæ senes, cur. Pellium incubatus. Scytharum mos. Pluscula porrò de pellibus. Pardalea vestitus qui dicatur, vel lycea, aut nebride.*

Cap. XIIII.

ADnotatione verò dignum illud quoque, Somniorum alia dici allegorica, alia theorematica. Nam sunt allegori- C ca, vbi sensus intellectúsque à verbis in diuersum longè abit: quale Cæsaris mox Dictatoris fuit, cui per quietem oblata species illa est, vt putaret se cum matre permisceri, responsúmque à coniectoribus, Imperium orbis terræ portendi, quę cunctorum viuentium sit mater. Quanquam Hippiæ, vt prodit Herodotus, quum insomnium idem esset oblatum, non idem tamen est euentus insequutus. Et ad coniectorem detulit quidam, somniasse se, ouum pendere ex fascia lecti sui cu- D bicularis: respondit is, latere sub lecto infossum thesaurum. Fodit, auri aliquantulum inuenit, ídque argẽto circumdatum. Coniectori misit de argento, quantum est visum. Tum ille: Nihílne (inquit) de vitello? Theorematica verò quum ita concipitur intellectus, vt præferre verba videntur, vel (vt Græci dicunt, & in Onirocriticis Artemidorus) ὄνειροι θεωρηματικοὶ, οἱ τῇ ἑαυτῶν θέᾳ προσεοικότες. Auctores sunt, in genere phantasmatum esse, quod Gręci vocent ἐφιάλτην, incubum Latini. Quum externa vis aliqua quiescentes E videtur inuadere, & pondere suo pressos ac sentientes grauare. Vnde & ephialtem dici, arbitratur Paulus Ægineta, παρὰ τὸ ἐφάλλεσθαι: alij, ab Ephialte quodam. Themison verò Epistolicorum decimo πνιγαλίωνα vocauit, ἀπὸ τοῦ πνίγειν. Sunt qui pnigaliona scribãt. Apud Dioscoridem Sylue medicinalis libro tertio, in pæoniæ medicinis inuenio ἐφιαλτῶν πνιγμοὺς, idest incuborum suffocationes. Apud Græcos ita finiri reperias, ἐφιάλτην τὴν εἰς κεφαλὴν διαπέμπουσαν ἀναθυμίασιν ἐξ ἀδηφαγίας καὶ ἀπεψίας, idest redundantem in caput F euaporationem ex voracitate ac cruditate. Apud medicos est ephialtes, qui à plerisque vocatur babutzicarius. Onirogmos, idest ὀνειρωγμοὺς vocat Paulus Ægineta, Venerem quæ prolectant somnia. Sed & rem eandem medicinam professis indicant verbum ὀνειρώττειν: tametsi grammaticis somniare modò signet. Somniorum interpretem Græci & Fulgentius onirocritem dicunt: nostri, nunc coniectorem, nunc somniatorem: vt est in Deuteronomio, Non audies (inquit) verba somniatoris. Meminit Seneca quoque G Controuersiarum libro quarto. Homerus Iliados Rhapsodia prima oniropolon item dicit. Siquidem ὀνείρους nuncupant Græci somnia, παρὰ τὸ εἴρειν, quod dicere indicat. Vnde & Irum vocitatum putat Artemidorus, quia iniuncta nuntiaret. Notatum à Philone est, Abraham primum omnium inuolucra somniorum soluisse, & reliquis patefecisse. Trogum Pompeium auctorem habemus. Ioseph ob ingenium præcellens à fratribus fuisse peregrinis diuenditum mercatoribus, à quibus in Ægyptum deuectus, quum magicas ibi artes solerti percepisset ingenio, breui H euasisse regis intimum: nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum (inquit) primus intelligentiam condidit, nihílque diuini iuris & humani incognitum erat: ad eo, vt etiam sterilitatem agr-

rum ante multos annos præuiderit. Ioseph verò somniorum fuisse interpretem patescit amplius Geneseos quadragesimo. Idem tamen à fratribus, eiusdem tricesimoseptimo somniator nuncupatur: non quòd somnia coniectaret, sed quòd somniasset ea, quibus excellentia ipsius futura mox præsagiretur. Sed huiusmodi in Hortensio somniosos vocat Cicero, quum somniculosi sint somno dediti homines. Quanquam à Sisenna dici somniculosam aspidem, scimus, quæ somnum morsu inducat letiferum, vel (vt Plutarchus inquit) καρον ὑπνώδη καὶ καταφοράν. Eadem Dauidica sententia nuncupatur surda, quòd aures obturet suas, ne voces audiat excantantium. Sed ecloge hæc, idest excerptio, parerga est. Auctor Eustathius est, oniropolon apud Græcos dici nunc eum, qui ipse somniet ac prædicet inde, sicuti Agamemnon in βῆτα ῥαψῳδίᾳ, nunc verò qui ab aliis visa coniectanter discutiat, velut Penelopes somnia Vlysses. Sunt quinimmo ex hoc concinnati libri, quos onirocriticos vocant: quemadmodum in diuinationibus aliis legebantur Oeonistici, & Thytici. Pausanias inquit, existimare se Amphiaraum interpretandorum somniorum laude excelluisse: quod (inquit) vel ex eo liquet, quoniam quo tempore in deos est relatus, futurorum cognitionem per somnia constituit. Ad huius item oraculum, qui pergit (inquit) purgari primum oportet: purgatio autem est, vt Deo res sacra peragatur: cui & omnibus quorum nomina in ara sculpta sunt, sacrificat. His peractis, mactati arietis pellem substerni, atque ita solitos dormire captantes somnij significationes. Ad quod quum multiscius poeta interim alluderet, ita de Latino scriptum reliquit libro Æneidos septimo,

Pellibus incubuit stratis, somnósque petiuit.

Legimus item Dauniis vel Calabris in more fuisse, pellibus incubare, quas melotas dicunt, idest ouillas, in Podalirij sepulchro: sicque per quietè oraculis instrui. Traditur illud quoque, eosdem in Althæno amne propinquo cum pecoribus lotos ab vulneribus persanari, Podalirio aduocato, vnde datum fluuio nomen: quia ἀλθαίνειν, mederi est: sicuti vitiligines curat Alpheus, & Cydnus pedibus item ægros. Cæterùm, scire oportet, pellium religiosam fuisse veteribus obseruationem quandam: quoniam & apud Scythas, pellis inscensio iurisiurandi vicem habebat. Mos verò ferè hic fuit, vbi quis iniuria esset à quopiam affectus, nec repellendæ idoneum parémque se intueretur, quum bouem immolasset, concisas quidem carnes percoquebat aqua, pellem verò extendens in ea ipse considebat, manibus retrò adductis, vt ex iis vnus qui cubitis colligantur. Hic verò modus illis gentibus est supplicandi maximus. Adiacentibus igitur iumenti carnibus, adeunt domestici familiarésque primum, mox & cui collibuerit: arrepta verò carnis portione, dextróque super corium illato pede, pollicetur pro virili vnus equites ἀσίτους καὶ ἀμίσθους, nullis cibariis, nulláque item mercede: nonnulli, grauis armaturæ pedites: qui egétissimus est, offert seipsum: fitque ad eum modum haud contemnenda in bouis corium aggregatio, estque ea tum firmissima, tum hosti prorsum inexpugnabilis, vt quæ fit iureiurãdo obstricta. Hinc sæpe lectum in historia, exercitum à corio esse conflatum. A nostris item proditum scimus, In lanata pelle nouam nuptam considere solitam, vel ob vetustum morem, quod antiquitus homines pellibus consopirentur, vel vt attestaretur, lanificium se præstaturam viro. Præterea lugentes quoque, diebus luctus in pellibus erant. Nam illud M. Tullij in Pisonem, Ecquid recordaris, quum omni totius prouinciæ pecore compulso pellium nomine, omnem quæstum illum domesticum paternumque renouasti? Ad veterem quoque morem contenderim referendum, vt sciolorum vanitates prætereã, qui casci ipsi cascos ducunt ac præcipitant, vti positum apud Varronem est. Siquidè Tacitus Annaliũ quarto scribit, Phrisiis

A in Germania tributũ ab Druso iniunctũ pro angustia rerum, vt in vsus militares coria boũ penderent, non intenta cuiusquam cura, quæ firmitudo, aut quę mensura. Et Academicorum secundo M. Tullius, vt non multũ (inquit imperatori sub ipsis pellibus otij relinquatur. Quod eo dicitur, quoniam militum tentoria pellibus obtegerentur: vnde & sub pellibus esse dicebantur. T. Liuius libro quinto: Militem Romanum in labore ac opere pruinísque obrutum sub pellibus durare. Item ab Vrbe eadem libro tricesimoseptimo:

B Aut sub pellibus habendos milites fore. Sed & Porphyrio illud explicans Horatij Sermonum primo:

Quoniam in propria non pelle quiessem.

Inde sumptum, inquit, quòd ductores in pellibus dormirent. Cuius rei & Lucilius testis est. Et Plautus, quum de anu ebria iocaretur, ait,

In pellis periculum protenditur.

Arrianus Gestorum Alexandri primo, Pelles sub quibus milites hybernabant, leui & sicca herba complevit. Idem ferè & libro tertio. Apuleius verò Floridorum

C primo: Aut quercus (inquit) cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata. Aduocatis etiamnũ aliis vt poteramus: sed omnia puluis idẽ, vt inquit Lucianus. Huc spectat (opinor) illud Celsi Iureconsulti Digestis De supellectili legata: Labeo (inquit) originem fuisse suppellectilis putat, quòd olim iis qui in legionem proficiscerentur, locari solerent, quę sub pellibus vsui forent. Cęterũ, fœdè corrupta hæc circumferuntur modò. Magistratus autẽ vasis instrui argenteis solitos, & annulis aureis publicè præbitis, auctor est

D Maximus Valerius: sed retulerat prius sexta in Verrẽ M. Cicero. Adiicit in Catone seniore Plutarchus, tabernacula, lectulos, indumenta, seruos, amicorũ multitudinẽ, apparatũ numerosiorẽ. Scribit T. Liuius, Masinissæ ab senatu decretam militarem suppellectilem, qualẽ præberi cõsuli mos est. Supellectilem, alij à supplendo inflecti malunt. Quod verbum in veteri Epigrammate, vnũ modò recipit P. A suppetendo deducunt nonnulli. In pelliũ mentione id item aduertendũ: substratã remigibus pellem sessionis gratia, ne pygas attererent, ab Thucydide nuncupari hyperesiũ,

E idest ὑπηρέσιον. Dicitur sic & sedes ipsa. Sunt qui hyperesium, trullã retrimentitiã accipiant: vel & amida, idest matulam. Pelles denique tẽtorias legimus apud Pollionem Trebelliũ, vbi imperatori Claudio donatas scribit pellium tentoriarũ decurias triginta. Legimus apud Hieronymum, pellis Babylonicæ vermiculatam picturam, idest maculis minutioribus variegatam, vt sic interim loquamur. Cuius visuntur modi hodiéque, ex Hispania in primis. Ichthyen appellat

F Hippocrates, rhinæ seu squatinæ aridam cutẽ. Hychthya verò, chirurgicum est ferramentum auellendis recidendísque ab vtero embryis. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus, biblos etiam dictos veteribus, quòd papyri vicem impleuerint quandoque. Sardos Getulósque caprarum pellibus amiciri cõsueuisse, adnotatum auctoribus est. Quin in tragœdiis ab huiusce pellis vsu senes vocãtur diphtheriæ. In nostris literis, pelliculare verbũ, pelliculis obtegere vel obturare est. Militis porrò cassidi (inquit in cõmenta

G tione De Romanorum militia Polybius) lupi imponebatur pellis, aut eiusmodi quippiã, quod integumẽtũ pariter atque insigne foret, vt strenuè ignauéque se gerentes latere haud possent. Cæterũ, quia de pellibus agitur, illud adiecisse, nil obfuerit: Pardaleã nũcupari, pardalis pellẽ: leonteã, vel leontẽ, i. λεοντῆν, leonis: lyceã, lupi: trageam, tragi, idest hirci. Apud Herodotum anthropea, idest ἀνθρωπέην, est humana pellis. Eadem forma dicitur taurea, ægea, cynea, à tauro, capra, cane. Pardalea conuestitus dicitur, qui est mori-

H bus varius, & velut πολύστικτος, idest multis interpunctus notis. Lycea, qui rapax est. Nebrida ferre, dicitur eleganter, qui timidior est ac vinolentus, quia illam gestaret Bacchus. Pellarios dici legimus, sicut coriarios, idest pellium ac coriorum concinnatores.

Arbeli verò, idest ἀρβυλοι, ferramenta sunt orbicularia, quibus scytotomi, idest corij incisores in poliendo vtuntur, ac incidendo. Lathargi, in coriis pelliculæ intelliguntur, ac xysmata, idest strigmenta, quæ abraduntur. Arbele, seu ἀρβυλη, apud Euripidem in Oreste, calciamenti est genus:

ἐπιθεὶς λεπτὸν ἴχνος ἀρβυλης.

De coniectoribus aliqua. Quintilianus illustratur. Somniorum item species multæ: theopneusta. physica. syncramatica, addiuinantia. Item bonam vel sequiorem indicantia constitutionem. Insuper de incubo. Dormitio resupina. Relegati, ac deportati, quo differant. Achillem Aristarchi, esse ab Ennio tragœdiam, titulo eiusmodi concinnatam.

Cap. XV.

SEd vt à diuerticulo fabula repetatur, exquisitissimus somniorū coniectoris est, qui similitudines rerum acutissimè potest perspicere ac discernere. Nam recta claraque somnia interpretari, cuiusuis est. Similitudines accipio, quæ nobis secundum quietem obiiciuntur, & velocissimè transformantur, vt quæ de rebus respondent in profluente: si enim vehementior motus sit, simulacra in eo veris motibus dissimilia & tortuosa redduntur. Idem in somno statuimus, si redundantior & concitatior materia sit, quæ à summo capite ad ima cordis defertur, similitudines expressæ aut puræ haberi non possunt: quoniam multa commotio synceritatem somniorum confundit, & constantiam visionum intercipit. Hæc ideo addita, vt Fabij Quintiliani locum de coniectoribus, facilius perciperent studiosi ex libro tertio. Plerique libros De obseruantiā somniorum, multos composuerunt. Sed prudentes ista facilè ridenda putant, arbitrati prodesse perparum. Nam spiritus phantastici non vna esse potest vniuersalis ratio, quæ omnia (vt dicitur) sub vnam renocet Myconum. Auctor in libro De mysteriis Iamblichus est, & Strabo non neglexit. In templo Æsculapij, quod in Epidauro est, somnia ægrotos captare solitos, quibus bonam valetudinem à diis ostensam coniectarent. Nam Herophilus somnia quædam vocabat theopneusta, veluti à Deo inspirata, quæ necessariò contingerent: quædam verò physica, confabricante sibi anima, quod cōferre videtur, & inde quod futurum sit: alia autem syncramatica, ex spontiuo per idolorum occursationem, quando inspectamus quæ maximè cupimus, vt quum amicas amplexari concipimus. Apud Auicennam obseruauimus Canonis primo, Constitutionis æqualis & temperatæ, certius haberi argumentum, somnia iucunda permulcentiaque ac spem inducentia optabilem: cuiusmodi sunt odorum, cantuum idola & conuiuiorum ac dignitatum, ex spirituum serenitate phantasmata deferentiū, aut organum phantasiæ illuminantium. Plethoricum verò indicium est, quum quis ita per quietem afficitur, vt motari posse non videatur, aut ingestabile onus sustinere, vel etiam loqui non posse. Somnia verò hoc genus, vocat Galenus addiuinantia. Dignum scitu quod idem scribit, Putasse quendam crus alterum bilapideum factum, móxque ea corporis parte in paralysin incidisse, præsentiente medicorum nullo. At qui subuolare se opinatur, ac perniciter quocunque rapi, prætenuibus abundare humoribus creditur, & quantitatis moderatę. Principatum sanguinis significare somnia censentur, quum se quis rubentia spectare ôpinatur, aut sanguinis è corpore profluuium, vel id genus quippiam concipit. Irroborauit hoc Galeni quoque experimento, qui eiusmodi somnio commonitus, pugili sanguinis missionem peruidit necessariā, quod retulit ipse in libello De somno. At si aquarum,

A fluminum, niuiū, frigoris ingerantur idola, phlegmatis ea primatem indicant statum. Quod non principis modò placita probāt, sed quarto Colliget Auerrois, capite quintodecimo: Si imagines concipiantur ignium, bilis præualet rubra. Eandem verò atram pollere, prænuntiant somnia terrifica. Quoniam autem de incubo facta paulò antè mentio est, adnectamus item Auicennæ sententiam in ea re dignam, quæ incuriosius non prætereatur. Ergo Canonis primo: Resupinum (inquit) dormire, malū: prauę siquidē struūtur ægritudines, veluti apoplexia est ac phrenitis & incubus: quoniam eo situ, superfluitatum fit ad poste-
B riora reclinatio, atque inde retentio, nec suis influere meatibus permittuntur, qui antica corporū obsidēt: cuius sunt generis, nares & palatum. De incubo itē, tertij prima Princeps sic: Est incubus (inquit) ægritudo, qua proserpente sopore, phantasma opinamur graue in nos irruere & molestius comprimere, arctatur spiritus, ac vox etiamnum intercipitur cum motu, ingruitque præfocatio, meatibus præfarctis: sæpeque vel apoplexiæ præludium est, aut epilepsiæ, nonnunquā & maniæ. At sunt hæc vtique harenæ non omni-
C no nostræ, non imus inficias: sed eiusmodi tamen, quę legentium animos allectare amplius possint, quàm quod nostrates nonnulli, etiam bene docti, apud Iureconsultos obseruasse, in suos regessere commentarios, Relegatos nuncupari, qui quum exilij causa solum verterent, nihilominus suis perfruantur bonis: quod in deportatis non fiat, etiam si à grammaticis minus videtur obseruatū. Sicut nec illud ex Pœnulo,

Achillem Aristarchi mihi commentari lubet.

Esse enim eo nomine Ennij tragœdiam: id quod
D Pompeij Festi probant fragmenta.

Qui nunquam somniarint. Plinius declaratur. Abluere somnia, quid. Persij locus aperitur. Ardali ara, in quo somno fieret. Et Musis res diuina. Ardalides Musæ vnde dicantur. Tibiæ inuētor.

Cap. XVI.

E ET quoniam diu iam de somniorum ratione commentamur, age, illustremus & parte hac Naturalem historiā Plinij, qui libri decimi fine quosdam somniasse nunquam, scribit: quibus mortiferum fuerit signum, si prēter consuetudinem somniare cœpissent. Quæsitum à multis, opinor, quæsiturósque etiamnum, ecquid ex veteribus succurrat memoriis, quò planior fiat auctoris nobilissimi sensus. Ego verò quod ex scientissimi Plutar-
F chi monumentis noui, quæ vel sola doctum effecerint ingenij haudquaquam plebeij hominem, nō grauabor suppingere. Sic enim in libro De oraculis quæ defecerant, comperi: Cleonem ex Daulia solitum prędicare, multos quibus vixerat annos nulla vnquam insomnia vidisse. Idipsum & Thrasimedi contigisse. Causa verò euentus tam miri est (inquit) corporum crasis, siue temperatura. Sicuti melancholicos simus esse πολυονείρους καὶ πολυφαντάσους, idest somniosos imaginosósque. Scribit Ammianus Marcellinus, Delato-
G rum pestilenti virulentia grassante sæuius, nec citra vitæ discrimen visa nocturna quempiam ausum patefacere: quo inquit nomine mœrebant docti quidam, quòd apud Atlanteos non forent nati, vbi memoratur nulla videri somnia. Id vnde eueniat, rerum sciētissimis (inquit) relinquamus. Confirmat sententiam de Atlantibus cum Martiano Plinius libro quinto. Iucundum relatu quod sequitur. Species oborta per quietem Tiberio pręcipere videbatur, argentum cuidam erogaret: id secum ipse coniectans, ac magica vi
H suspicatus, dæmona sibi immissum, hominē mox peremit. Nec illud prętererim, veteris fuisse superstitionis, meticulosa somnia interim ablutione auerrūcare: quod apud Æschylum est obseruatum. & docuit in

Batrachis Aristophanes,

ὡς αὖ θεῖον ὄνειρον ἀποκλύσω.

idest, vt somnium abluam diuinum. Ad quod Persij illud ex Satyra secunda respicere, dabunt (opinor) eruditi omnes:

Hæc sanctè vt poscas, Tyberino in gurgite mergis
Manè caput bis térque, & noctem flumine purgas.

Sed & illud apud Sophoclem obseruatum est, veteribus in more diu fuisse, vt somnia auertentes, ea soli denarrarent. Et quia de somniis diu iam commentamur, de somno illud non negligamus. Fuisse apud B Trœzenios veterem Ardali aram, super qua Musis & Somno rem diuinam peragebant, Somnum astruentes esse Musis Deum præcipuè amicum. Fuit autem Ardalus hic Vulcani filius, quem tibiam adinuenisse opinantur: & ab eo Musas dici Ardalidas, in Pausaniæ relatum monumentis est.

Ouorum natura mirabilis. Item de naufragiis mirũ, qui sidant prius, mox fluitent. Lucianus explicatur. Aristotelis defensio à calumnia. Oua lustralia & pnicta, quæ sint. Ostracoderma, & malacoderma. Cyami nomine, ouum ab Pythagora intelligi. τρομητὰ, ῥοφητὰ, ταγηνιστὰ, ὤεια, pnicton, oogala. Requieta oua. Helenæ ouum. Oaria. Psathyra. Itẽ quid lecithus, & lecithopolis. Item de ouis plura. Epidorpismata. Metadorpia. Epiphoremata quæ intelligatur, item epiphoræ. Thalia caseus. Pyriephthas, epidipnides, celyphanon. Vreus pro mulo, cur. Molæ in fœminis ratio. Selenetides mulieres. Vitellum dici chryson, & chloron.

Cap. XVII.

OVorum inter se miram ac propè indiscretam similitudinem, sæpenumero apud animum meum non sine stupore perpendi. Alterum enim alteri si compares, fallitur examen, ahebescítque intuentis obtutus: tanta prorsum parilitas est, tantáque geminitudo. Id à M. Tullio item adnotatum in Academicis, obseruauimus: qui rem etiam in adagium profluxisse significat, vt ouorum similitudinem dicamus, de iis quæ consimilia valde inter se sunt, vt disparari secernique non possint: quum farinæ (vt aiunt) sint eiusdem, & gracculus gracculo assideat. Etiamsi in Delo complures fuisse, compertũ est, qui gallinas quæstus sui causa, alere assueti, vbi ouum inspexissent, ex qua id foret gallina, e uestigio pronuntiarent. Sed longè vtique mirabilius id, In re tam parua, mundi permixtionem intelligi quandam, Ouum quippe elemẽtis consurgere ac compingi quatuor, veterum medicorũ assertione traditum scimus. Nã crustæ modo circumiectũ obductúmque putamẽ, terræ imagine quadam, arescentis in frigore vim naturæ præfert. Humor autem frigẽs humectúsque, aquam exhibet planè. Sicuti aerem, quod inest spiritosum, calens huménsque. At in meditullio, luteum fixum mediocritatem caloris obtinens, & aridioris naturæ, igni compar facilè colligitur. Cui calculum adiecerit & color: si quid tamen eiusmodi adesse igni creditur. An non & globata suffragatur figura? Quid, quod inest ouo vitalis vis, veluti & mundo? Obseruatum ab eadem quoque schola, Vitellum intima caloris facultate, percoqui facilè. Albumen non ita, ratione vtrunque frigoris, caloris humorísve. Hinc tostum ouum dissilit facilè, nondissilit aqua concoctũ: ignea siquidẽ vi, quodam ferrumine copulatur quod inest, humectum ampliúsque calefactũm exustúmque, plures parit spiritus, qui loca nacti perangusta, exitum molientes testam prærumpunt, demúmque euaporant. Præterea, flammæ vis tunicam circumsiliens putaminosam, amburendo diffringit, quod & fictilibus euenire dum torrentur, euidens est. Quamobrem per fundi prius frigida solent oua, calida siquidem aqua mollicie statim humorem effundit, & raritatem rela-

A xat. Quia verò de ouis mentio est, congeremus quæ scitu digna lectio suggerit varia. Et illud primum, Ostracoderma dici, oua putamine intecta testaceo, vt in auibus. Malacoderma verò, quæ molli obducuntur cute. Sed illud grauius, Vndenam fiat, quòd τὰ ἀφανισθέντα ὠὰ καὶ ἐξουρήσαντα, hoc est, corrupta & vrina oua fluitent. Integra certè καὶ ἀπαθῆ confestim sidere, manifestũ est. Ac ratio quidẽ erui illinc potest, quòd aquescãt, ac spiritus cõtabescẽtia cõcipiant plurimũ. Qua ratione colligitur & illud relatu dignissimũ, In B aqua pereuntes primò quidem ima petere, mox vbi computrescere cœperint, emergere ac fluitare. Tabescens quidem cadauer spiritosum fit, aer verò præfarctis poris ac meatibus, necnon pulmonis cauitatibus, quæ βρόγχια dicuntur, leuissimum illud efficit, adeo vt supernatare valeat. Proinde mandatum literis est, quendam in mari grassantem, quum id sciret, consueuisse eorum quos enecasset, pulmonem concidere, atque ita demum in aquam proiicere, quod ita affectos comperisset, non emergere. Ooscyphia, & C oa quoque apud Græcos, inter poculorum genera recenseri video, opinor de similitudine duci nomenclaturam. Sunt qui mespila item oa putent dici. Illud verò Luciani in Dialogis, quos ipse νεκρικοὺς vocat, cuiúsnam modi esse dicimus? καὶ εἴπου εὕροι ἐν τῇ τριόδῳ ἑκάτης δεῖπνον κείμενον, ἢ ὠὸν ἐκ καθαρσίου, idest sicubi cõperiat in triuiis Hecates cœnam iacentem, aut ex catharsio ouum. Catharsium in Græcorum doctrina videtur purificatio quædam dici. Morem quippe Athenis fuisse produnt, conciones expurgandi, atq; thea- D tra, & omnino quemlibet populi conuentum. Id verò minutis fiebat porcellis, quos nominabãt catharsia. Eiusmodi obibant munus, qui dicebantur à collustratione Peristiarchi. Oua expiationibus apta monstrat Iuuenalis illud,

Nisi se centum lustrauerit ouis.

Sed & in arte Ouidius, oua hæc lustralia indicat illis versibus:

Et veniat quæ lustret anus, lectúmque locúmque
Præferat & tremula, sulphur & oua manu.

E Eius autem ab recentioribus ratio promitur, quòd ex animalium generibus adeo multiformibus, plurima ædantur ouis, quæ velut media sint inter animal, & non animal: proinde, pergrata diis censuere veteres: quando & cyami nomine, non aliud intellexisse videatur Pythagoras, quàm ouum, quod sit in eo animalium κύησις, idest fœtura. Eius autem erat decretum, Compar censeri κυάμους ἐσθίειν, κεφαλὰς τε τοκήων. Porrò in cereali pompa ouum solebat esse primum. Verum parte hac, prius quàm subtexantur reliqua, F philosophorum principi libet patrocinari, aduersus quem ita ratiocinatur Albertus: Oua longa prodit Aristoteles, producere mares: rotunda verò, fœminam, quod (inquit) falsum est, quoniam scribit Auicenna, ex orbiculari ouo breuique progigni marem: ex oblongis acutísve, fœminam. Ipsum hoc comprobat experimentum, & suffragatur ratio: siquidem virtutis perfectio in masculinis ouis ambit æqualiter, & continet extrema: at in fœmininis, à centro longius abit materia in quo est vitalis calor, hoc verò planè G imperfectionis argumentum est. Ista autem si quis censisse Aristotelem putat, leberide cæcior est. Quanquam erubescens tanto nomine Albertus, mendum esse suspicatur exemplarium. Aristotelis verba ex sexto De animalium historiis, hæc sunt, ex Theodori interpretatione, Quæ oblonga sunt oua, fœminam ædunt, quæque sunt fastigio cacuminata: at quæ rotundiora, & parte sui acutiore obtusa, orbiculum habent, marem gignunt. Quòd si quis cauillari nos arbitratur, auctoris Græca verba subieci: ὅσα δὲ τὰ ὠῶ μακρὰ καὶ ὀξέα τῶν ὠῶν, θήλεα, τὰ δὲ στρογγύλα καὶ περι- H φέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄρρενα. Illud autem ex eodem Alberto concoqui facilius potest, Se ouum vidisse, cui putamen adesset duplex, inter vtrunque albugine fusa, quæ introrsus viseretur item, sed aquosa tenuísque,

tenuisque, nullo prorsum vitelli vestigio. Verũ,hoc naturæ peccatum fuerit. Sed vnde fieri astruemus, quòd piscium oua visuntur infinita,nec colore dispa rata,vt in auitio genere? Nimirum artificis naturæ commentum id est,atque institutum. Quippe caloris inopia distinguentis secernentisque, id obtingere probabile fit: sunt nanque frigidi pisces ac perhumecti, indéque redundantiæ multæ quæ ouis argumentum sufficit. Id in auibus contrà fit, siquidem in eis calor probatur perfectus, qui & humectum prolificum in alborem commutat: sicut,vnde alimentum fit,amplius digerendo citrino inficitur,imbecilla aquatiliũ caliditate id ipsum assequi nequeunte. Naucratitarũ nuptialibus cœnis cauebatur,ne quis ouum intulisse vellet,aut μελιτώπηκτα, idest mellita. Sunt inter oua mensæ destinata (vt Ægineta Paulus inquit) τρομητὰ quæ valde nutriunt. Tremula interpretantur nonnulli, vt sint cum iis eadem quæ liquida, seu mollia, vel hepala etiam dicuntur: quanquam hoc nomine dicuntur Neapolitanis,quæ sine testa enascũtur:nam ῥοφητὰ,idest sorbilia,magis subeunt:pessima verò,quę vocant ταγηνιστὰ, idest in sartagine cocta. Sunt & quæ Galenus πνικτὰ vocat, quod præfocari videantur,dum certo genere coquũtur: nam è putaminibus educta vasculo excipiuntur, mox oleum infunditur & garum,vinum item modicum: vasculum inde in cacabum calentis aquæ immittunt,obstruúntque diligenter,ac tandiu excalfacere pergunt, donec coisse medio modo videantur. Est & pnicton,carnis condimentum certum. Oua quæ recentia non sunt,requieta nuncupabant veteres. Pultem ex ouis & lacte concinnatam, ogala dicunt medicæ rei studiosi. Oua etiam mensæ inferri secundæ apud priores solita, scribit Athenæus, cum turdis & leporinis carnibus & mellitis. Ea verò omnia dicuntur epidorpismata,item metadorpia,necnon epiphoremata. Antiquitus siquidem prius quàm ingrederentur conuiuæ, sua vnicuique apponebatur portio super mensam, posterius verò multa inferebantur,variáque:vnde& epiphorema dici cœpta. Hinc Philyllius,amygdala, carydia,epiphoremata. Comicus Plato epitrapezomata itẽ dicit:alij,tragemata vocant. Epiphoras sic item nuncupabant,quæ præter publicã mercedem de propriis adiiciebantur bonis à ciuibus. Sed & condẽnationes verbo intelligunt eodem. Secundas verò mensas impendio magnifico instructas inferri solitas. etiam probat Pindarus. Apud Romanos cœnæ initia habebant oua,attestante Porphyrio quoque. Vnde Horatius, Ab ouo vsque ad mala citaret, Sermonum primo. Appion denique ac Diodorus epeclia,idest ἐπίκλεια,vocari tradunt, quæ post cœnam dantur,tragemata. Nec illud relatu indignum, tragematum reliquias rectè dici apotragemata, sicuti est apud Eupolin,qui Didymiam nescio quam incessens,vulpis eam apotragema nuncupauit, vel quòd pusilla foret, vel vt vafricia dolisque abundè instructam. Addamus ex Athenæo item,qui vbi caseum recensuit Siculum,& quem Cretenses Thaliam vocant, tenuem latúmque, necnon pyriephtham: sic autem lac dicitur primum, idest ὁ πυριέφθης: Fortè (inquit) vniuersa hæc epidipnidas nuncupant Macedones. Vitellum oui,lecithum dici à Græcis,scio,& approbat ad Glauconem primo Galenus:qui tamen apud Hippocratem lecithon pro lente accipit,cui sint decussa putamina. Theophrastus loti Ægyptiæ radicem decoctam fieri lecithodem prodit,cibo expetitam quoque. Sunt qui ita distinguant,lecithon,pro legumine seu putamine,scribi per I:pro vitello,per Y. Vitellum porrò,chryson item dicunt: Hippocrates etiam,chloron. Sed eodem nomine leguminis intelligitur genus itẽ, quod pisum aliàs nuncupant. Vnde lecithopolis mulier appellatur,quæ tum oua distrahit,tum legumina,aut vilissima omnino: tanquam nugiuendula, vt Plauti verbo vtamur. Hanc λεκιθόπωλιν enuntiant illi. Oui putamen, celyphanon dixit in Alexandra Lyco- Aphron, quanquam eo nomine quilibet censeri cortex valeat. In piscibus quibusdam oua dicuntur psathyra,idest harenida ex similitudine. Iam & oua legimus,quæ generationi inepta sint,dici οὔρια, quasi flatuosa: nam οὖροι, dicunt ventum: quo argumento etiamnum ab Homero, mulos dici οὐρῆας, coniectãt periti,& recenset Eustathius, διὰ τὸ ἄγονον, idest ob insitam non gignendi proprietatem,quod eorum semẽ sit ἀνεμαῖον, idest spiritosum,& proinde fœcunditatis nescium. Auctor autem in Hexaemero Magnus Basilius, subuentanea oua in cæteris irrita esse ac noua, nec ex illis fouendo quicquam excuti: at vultures subuentanea ferè citra coitum progignere fertilitate insignia. Intelligi verò subuentanea seu hypenemia debent, citra coitum concepta libidinis imaginatione. Quæ ratio molam in fœminis quoque producere creditur,vitæ ineptam,quod agens principium ex maris seminio non affuerit. Oua, in Græcis auctoribus dici inuenio etiam oaria. Scribit Neocles Crotoniata, ouum ex quo propugnata tradatur Helena, ex luna delapsum. Quippe oua parere Selenetidas mulieres,indéque nascentes homines quinquies decies esse nobis ampliores,quod approbat Herodotus quoque Heracleotes. Inter oua pauoninis primatem locum tribuunt plerique, chenalopeciis secundam sibi notam vendicantibus,tertiam auitiis.

Cur ieiunantes præcipuè infestet sitis. Virgilius illustratur.

Cap. XVIII.

QVi ieiunia seruant, quocunque id fiat tempore, siti excellenter infestari amplius quàm fame consueuerunt. Id neminem non arbitror experimento didicisse. Proinde,non est quod enixius id cõprobemus. Ea modo forsan quæstio suspensos habet aliquos, Vndénam fiat id,quod fieri quidem norint omnes,at rationem teneant perpauci. Quæ eo grauius ad perpensionem reuocatur, quoniam & innuisse scientissimus poeta Æneidos secundo videtur quum ait,

> Catulique relicti
> Faucibus expectant siccis.

Quanquam obuiam quodammodo se ingerebat,Plutarcho ipsa hæc perpendente libro Symposiacorum sexto,vnde pleraque mutuatur in Cœnis Macrobius: Nam etsi (inquit) humanum corpus ex elementorum qualitatibus quatuor compactum constat & concinnatum ratione artificis mira,vna tamen ex iis est,quæ vel sola, vel omnium maximè iuge sibi,commodúmque deposcat alimentum. Is autem est calor,qui humecti quippiam suggeri sibi in dies & horas quærit. Id verum comprobari, vel eo potest argumento, quòd non aquæ, non terræ, non denique aeri vllam absumendi,quod in proximo sit,inesse vim,perspicuũ est. Ignis modò, velut inexplebile animal,fomitẽm hinc inde perpetem conquirit,alioqui momento periturus. Rationem suggerit ætas prima, caloris nimietate pleraque auidius consumens. At senes, in quibus conflaccescit qualitas ea, extabescitque, nullo negotio pati ieiunium valent: velut parte plurima interextincto eo, quod refici alimentis solet. Quin vbi agitatione languescentem caloris vim excitarimus, stomachi inualescit appetentia. Inde quoque assertio hæc perspicua fit, quòd inter animantia quæ sanguinis sunt expertia,cibum caloris inopia nullum affectant. Quamobrem si appetentiam conciliat calor, humectáque vis proprium illius est pabulum, summa prorsum ratione fieri, fatendum est,per ieiunium corpore nutrimenti indigo, genuinum præcipuè id exigere calorem: quo excepto, corpus vniuersum refici instaurarique pernoscitur.

An in pulmonem corriuetur potus, diuersæ in eo sententiæ. Pulmonis functionem duo habere munia. διαπνοὴ quid. Eudiapneusti. Aræosyncriti qui dicantur.

Cap. XIX.

Illud eximiè mirari me fateor, Platonem, cui vt scientissimo, & philosophorum facilè principi, doctissimus vt quisque est, ita promptissimè assurgit, delabi potum in pulmonem, prodere sibi permisisse. Nam quoniam in eo versamur argumento, non sopitæ fuerit operæ, huius quoque rei commeminisse parte hac. Platonis verba ex Timæo, quibus planè id astrui videtur, subiicere collibuit: Pulmonis (inquit) tegmen cordi adhibuerunt, molle primum atque exsangue, dein cauis intrinsecus fistulis spongiæ instar distinctum, vt spiritu potúque hausto, cordis ardorem huiusmodi respiratione & refrigerio tepefaciat. Quam ob causam, arterias tanquam aquæductus per pulmonum substantiam deriuarunt. Plutarchus Symposiacorum septimo, eius opinionis Philistiona fuisse auctorem, scribit: Sed & Hippocratem, ac Dioxippum Hippocraticum, veteres medicos & nobiles. Ne quis autem obiter nos putet velut pedites, & quidem gregarios, Lydium insequi currum velle, quid in diuersum Erasistratus prodiderit, vt Plutarchus idem exposuit, sed & in Noctibus Atticis Gellius, & in Cœnis Macrobius, nunc recensere, non est consilij. Aristotelis verò placita, cui in ratione naturæ primas omnium calculis deferri, video præteriisse, visum penè piaculum est. Ante gulam (inquit) posita arteria est, quanquam impedimento est, quum cibus ingeritur. Nam si quid vel cibi vel potus in arteriam delabitur, strangulationes, tormina & tusses grauissimæ incitantur. Quamobrem nec audiendi sunt, qui hac potum meare dicant. Accidunt enim apertè, quæ modò dixi, omnibus, quoties aliquid cibi delapsum est. Profectò opinionem eorum, qui potum hac admitti existimant, irridendam esse plura ostendunt. Meatus enim nullus de pulmone ad ventrem pertinet, sicut ex ore gulam tendere cernimus. Quin etiã per vomitum, & nauseam, vndénam humor remeet, incertum non est. Ad hæc, humorem non continuò colligi in vesicam, sed in ventrem prius, certum est. Excrementa enim alui tingi videntur vini atrioris fece. Vulnere etiam ventris sæpe hoc patefactum est. Sed enim stultas opiniones admodum scrutari, stultum fortasse est. Hæc philosophus summus aduersus præceptorem Platonem commolitur. At qui tueri conantur, inter alia id quoque sequutum Platonem videri volunt, quòd fortè conuulsa arteria, velut meatu intercepto interscissóque, potus reiectatur foras, incolumi stomacho. Astipulari videtur & sitis accensio, pulmone ægrescente. Porrò & animalia pulmonis expertia potum nescire animaduertuntur. Sed nec id astruunt prætereundum, quòd in vrina, quę est retrimentum potus, nullum cibi vestigium reperitur. Quòd si in ventre simul fuissent, aliqua illarum sordium qualitate inficeretur. Postremò inquiunt, cur lapides qui de potu in vesica nascuntur, nunquã in ventre coalescunt? Atqui debuerunt, si in ventrem deflueret potus. Eupolis denique & Euripides poetæ nobilissimi, Platonicæ hæresi calculum adiiciunt. Et sunt qui ab Alcæo propagatum id malint. Addunt illud quoque: epiglottida, tãquam arbitram prohibendi admiscendíque, potum partiri inter stomachum pulmonémque, vt quod in pulmonem corriuãdum est, sensim paulatímque infundatur, reliquo in stomachum deriuato. Lactantius in hominis opificio, cum Erasistrato stat & Aristotele. Quorum si vera sententia est, vt ferè constare video, vna erit pulmonis functio ἀναπνοὴ, quam esse finiunt, κίνησιν θώρακος καὶ πνεύμονος, idest thoracis motionem & pulmonis: cuius sint munia duo, εἰσπνοὴ καὶ ἐκπνοή, idest inspiratio exspiratióque. Est tamen & quæ vocatur διαπνοή: ea dicitur, ὁλκὴ ἀέρος ἀπροαίρετος, ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ θερμοῦ διὰ τῆς ἐπιφανείας, idest aeris attractio citra nostrũ propositum à naturali calore per superficiem. Sed εὐδιαπνεύστους vocant Græci, quibus libera corporis transpiratio est. Nonnulli medicorum & gymnastarum etiam aræosyncritos. Cui hominum generi pronuntiatum ab Hippocrate est, sanitatem magis constare. Sic nanque scribit, Corporis laxitas ad transpiratum, quibus plura ferũtur per cutem, salubrius: at enim quis pauciora, salubre minus.

Ieiunij ratio ex medicorum scitis. Firma ætas quæ intelligenda. Item quid Hieronymus de ieiunio, & Porphyrius. Encratitæ hæretici, qui & Seueriani.

Cap. XX.

Hippocratis medicæ potestatis scientissimi nobilissima & celeberrima sententia est, quod & paulò antè referebamus parte quadam: Senes facillimè ieiunium sustinere, mox qui firma ætate sint, minus adolescentes, omniũ minimè pueros, ex iis verò qui animo sunt propensiores, magisque vegeti. Hæc autem ita (quod aiunt) apertis dicta tibiis videntur, vt non ita magna indigere explicatione sentiantur. Nisi quòd Galenus firmam ætatem dici putat eorum, qui mediam consistentiæ seu vigoris ætatem & senectutis agunt, quum iam crescendi ætas & tempus excessit, necdum tamen senectutis sensus vllus notabilis compareat. Ita Thucydides inquit, Qui firma ætate sunt. Integram sunt qui item vocent, Græcis autem & Galeno ἀκμὴ nuncupatur: vnde ἀκμάζειν deflexum est verbum. Integra ætas (inquit in Terentium Donatus) est, quæ in flore consistit, cui neque addendum iam sit, neque quicquam adhuc sit imminutum. Virgilius,

Integer æui Ascanius.

Quod autem senes ait, intelligendum putat de iis, qui primordia vitæ senilis traducant. Nam de iis qui summam pulsent, & occiduam senectam, quî intelligi potest? Quum ij diutinæ inediæ dispendium nequaquam ferant, quanquam cibum exigunt omnino perexiguum. Traditum & illud in eisdem competi scholis, Sanguine abundantes biliosis facilius ieiunium perpeti, causis aliquot: & primum quidem, quoniam humectum in illis redundat substantificum, atque itẽ nutrimentitiũ: postremò & calor suppetit remissior, minúsque acutus, vt qui humido suffrenetur. Attendenda & in hoc ex primo Canonis Auicennæ placita, prodentis, Eum vitæ modum videri præstabiliorem, vt die vna semel tantum hianti stomacho ingeratur cibus: mox sequenti, bis, mane & sole occiduo. Idipsum & sexto Colliget comprobat Auerrois capite septimo: Nam & mirabilis (inquit) Auenzoar assentitur. Rasis quarto Almansoris Canon, inquit, Aptissimus videtur, vt biliosis bis die cibo refici permittamus, phlegmaticis semel, temperatis sanguineisve ter duobus diebus. Omnino ægrè cibaria perficientibus præstare, scribit Auicenna, bis interdiu comedisse: semel autem, vix aut nunquam. At beatus Hieronymus: Post cogitationum (inquit) cautissimam meditationem, ieiuniorum tibi arma sumẽda sunt, & canendum cum Dauid, Humiliaui in ieiunio animam meam, & cinerem tanquam panem manducaui. Eua, per cibum eiecta est de paradiso. Helias, quadraginta dierum exercitatus ieiunio, igneo curru rapitur in cælum. Moyses, quadraginta diebus ac noctibus familiaritate & sermone Dei pascitur. Hostis

stis antiquus, post quadraginta dierum ieiunium, per cibum molitur insidias: Si filius Dei es (inquit) dic vt lapides isti, panes fiant. In Lege, mense septimo post clangorem tubarum, decimo die mensis, totius gentis Hebrææ ieiunium est, & exterminatur anima illa de populo suo, quæ saturitatem prætulerit continentiæ. Et mox paulò: Sic ieiunandum, vt non palpites, & respirare vix possis, sed vt fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in vigiliis facias quid minus. Ieiunium non perfecta virtus, sed cæterarum virtutum fundamentum est. Et rursum alibi: Displicent, inquit, in teneris maximè ætatibus, longa & immoderata ieiunia. Experimento cognitum, asellum de via lassum diuerticula quærere. Faciant licet Isidis cultores ac Cybelis, qui gulosa abstinentia phasides aues & fumantes turtures vorant, ne Cerealia contaminent dona. In quadragesima, prophani ferè ventris ingluuiem decoquunt, & in cochlearum morem suo victitantes succo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculum parant. Hæc si quis impudentior paulò ridenda arbitratur, perpendat quæso Porphyrij quoque exodium nobile, ex veterum theologorum placitis in dæmonum improborum sacrificio ritu præcipientis, Ieiunio animum expurgari debere, præsertim verò animalium abstinentia. Quippe sanctam animi puritatem, velut symbolum characterémque diuinum arbitrabatur, quo ab illorum custodiamur prauitate. Porrò & vir planè diuinus animum tum sapientia diuina, tum ciborum muniet abstinentia, perturbationes hominibus incitantium. Tum ipsa ad Deum similitudine, velut Dei templum incontaminatum, esse animum arbitratus in hoc vniuerso Dei patris templo. Festorum item dierum quibusdam, prisco ritu ieiunia seruata, in libro De Osiride ac Iside, allata in ea re Xenocratis sententia, Plutarchus tradit. Denique compertum nobis, Encratitas hæreticos, qui & Seueriani sunt nuncupati, nominis indeptos rationem, quoniam cibis abstinerent ac matrimonio: ab Tatiano propagatos, Hieronymus scribit, auctos ab Seuero: vnde σεβηριανοὶ Sophronio vocantur. Ieiunium quandoque Cereri institutum, T. Liuio credimus.

Tritagonistæ conuitium Æschini iniustum, quid sibi velit. Tessaracoston in grauidis tempus quod sit: necnon tessaracoston festum. Tessera in re militari, quid.

Cap. XXI.

Æschinem oratorem nobilem Demosthenes nimio plus quandoque vellicans, & labeculam aliquam viro eloquentissimo vtcunque iniustam volens, Tritagonistem illum subinde appellat: sicuti commeminit Hermogenes quoque primo De ideis tomo, καὶ τριταγωνιστὴν ἄκρον ἐξέθρεψέ σε ἡ μήτηρ. idest, tritagonistem extremum educauit te mater: vt qui tertio histrionum ordine dignus videretur, quando eum tragicum hypocritem, hoc est histrionem intelligi volebat. Nec secus multis in locis hominem infamat, quàm vt scenicum etiam inutilem, ac vix in tertiis concertantem. Nam tritagonistes non aliud signat, quàm ordinis tertij certatorem. A Sophocle verò productum hoc videtur, qui primus creditur tribus vsus histrionibus, & quem vocant tritagonistem. Æschinem fuisse hypocritem, sicuti Demadem etiam remigem, adnotauit Quintilianus. Plutarchus in Decem rhetorum vitis, super Æschine, ita commeminit: Quum esset (inquit) λαμπρόφωνος, hoc est vocis sonantioris, postmodum tragœdiam exercuit: vt verò Demosthenes ait, ὑπογραμματεύων καὶ τριταγωνιστῶν Ἀριστοδήμῳ ἐν τοῖς Διονυσίοις διετέλει. idest, scribæ histrionisque
A munere fungens apud Aristodemum agebat in Dionysiis. Quin etiam puer, literas cum patre docuit. Idem Demosthenes in oratione præclara, παιπάλημα Æschinem dicit, voce deflexa ex pæpale, quod verbum florem indicat farinæ: quoniam esset is ingenij acerrimi, nûquam non in numerato ad sibi vtilia peruidenda, tametsi cæteris detrimentosa. Pæpalema certè dicitur, in malitia varius ac multiplex. Tympanistriæ filium fuisse Æschinem, prodidit Lucianus. Tessaracoston verò tempus dicitur dierum quadra-
B ginta: quando seruatum veteribus tradunt, vti gestantes vtero ante partum, eo dierum numero sacra ne adirent. Quin & à partu totidem, incommodis infestabantur plurimis, sicuti infantes quoque: per id fermè temporis, morbidi sunt, vti docuit Censorinus, ac sine risu, nec citra periculum. Quibus mox transactis, festum agitabatur Tessaracoston item nuncupatum. At tessera (inquit Polybius) tabella erat inscripta, quæ sole occiduo à tribuno accepta ferebatur ad signorum principes, rursúmque ad tribunum
C redibat, vnde is omnibus esse datum signum cognoscebat, necdum se intendentibus tenebris, pérque omnes ad se peruenisse.

In pisce communi spinam non esse, quid significet. Atasthalia quid, & vnde. Heterognathos. Arithmeticáne proportio in conuiuio probabilior, an geometrica. Cur cœnam dicant δαῖτα. Dætis quid, vel molyza. Protothœnia. Trimmata. Homochœ-
D *nices. Homositi. Camasenæ apud Empedoclem quid. De Boethio plura.*

Cap. XXII.

Qvàm esset viro graui improbanda ventris ingluuies, & pecuina voracitas, suprà locis aliquot ex summis auctoribus videor abundè commonstrasse. Nunc quia in eandem sententiam sup-
E petunt aliqua non digna quæ prætereantur, nec quibus (vt opinor) Græcanicum illud congruat, οὐδὲν ἱερόν, nil sacrum: operæpretium me facturum credidi, si ea velut auctaria bonarum literarû studiosis congessero. Igitur fuisse veteribus adagium video, quod vsurpasse Democritum ex auctore nouimus locupletissimo, ἐν ξυνῷ ἰχθύι ἄκανθαι οὐκ ἔνεισιν, promiscuo pisci non insunt spinæ. Id videtur in nimio plus voraces productum, qui insita cephalóque auiditate quadam, raptim se saburrare festinantes, ve-
F rentur semper ne accumbentibus parte vlla cedant, immóque indigi inexpletíque è mensa cogantur surgere: quo fit, vt dum deglutire satagunt, quicquid vncis manibus, velut inauspicatæ aues, inuncarint, ne perpurgent quidem, sed confertim indiscriminatimq; omnia in barathrum deuoluant & latrinarum meditatorium: ἀλλ' οὐ φιλικὸν, οὐδὲ συμποτικὸν προοίμιον ὀψοφαγίας ὑφόρασις καὶ ἁρπαγισμὸς καὶ χειρῶν ἅμιλλα καὶ διαγκωνισμὸς, ἀλλ' ἄτοπα καὶ κυνικά. idest, at non gratum, nec conuiuiale prooemium est gulosa esculentorum
G inspectio & rapacitas, manuúmque certamen, necnon cubiti innisus. Perabsurda hæc sunt, ac cynica. Quo argumento atasthaliam vocarunt Græci, in conuiuiis, quas dicunt thalias, hoc genus peccatum, ad alia mox vocabulo corriuato. Heterognatos ex Libanij declamatione quadam, vorax intelligitur, qui nunc in dextram, nunc in sinistram cibum lingua cõuoluat, vel vtraque oris parte cibaria simul conterens, ita sic nuncupatus. In hos ita affectos sic declamasse Socrates videtur, quum diceret, quosdam pane vti velut obsonio, quosdam obsonio tanquam pane. Proinde sunt, qui veterum frugalitati applaudentes, vt præclarum maximéque ciuile, id efferant institutum, quo μοῖρα καὶ λάχος ἐπέταττε τὴν περὶ τὰ δεῖπνα καὶ συμποσίου κοινωνίαν ἐβράβευον. idest, Mœra & Lache-

sis in cœnis æqualitatem & in conuiuiis communionem dispensabant: nil enim conspiciebatur inornatum, illiberale nihil, quando erat isomœria, quam intelligimus suam cuiusque, ac ex æquo portionem. Ex quo argumento, viri nunquam laudati satis, cœnas ipsas δαῖτας nuncupabant, & conuiuas, δαιτυμόνας: & δαιτροὺς, structores ipsos, ac trapezocomos, à distributione quæ tunc fieret: siquidem δαίειν, diuidere est. Astruitur quod dicimus, & Spartæ moribus, quibus creodætas, idest carnium diuisores habere, receptum erat: non quoscunque quidem, sed eminentissimum quemque ex ciuibus. Nam Lysandrum eo quandoque perfunctum munere, tradit historia. Id verò dicebatur creodæsia. Sed vas creodochon dici adnotauimus. Dætis autem vocatur Galeno, allij caput. Dicitur nomine eodem minutior lampas quoque. Hippocrati m olyza nuncupatur, allij cum solo capite coma. In conuiuiis, inquit Pollux, portio prima dicitur pro tothœnia, idest πρωτοθινία. Huic porrò mori calculum adiicit Homerus quum sæpe aliàs, tum vbi ait,

καὶ οὔ τις ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης.

idest, & nemo æquali indigebat cœna. Ceterum, mos hic quo in cœnobiis nunc maximè sancti viri, deóque verè mancipati, castissimè degunt, exsoleuisse tunc videtur, quum saliares inductæ sunt cœnæ, quibus ad immobilitatem vsque differtus venter distenditur. Candylos nulla tunc mensa notasses, non carycias, geneata cibaria, quibus iam satur titillatur palatum. Non aromaticas potiones quæ vocant trimmata. Certè diu seruatum, vt sacrificium & publicum epulum non alio fieret modo, quàm πρὸς μοῖραν, idest ad portionem. Hinc Euripides, τὸν τῆς ψυχῆς παῖδα κλῆρον dixit, hoc est animæ filiam sortem: quæ diuiti, aut illustri non contribuens τὸ πρωτεῖον, hoc est honorem præcipuum, sed vt obuenit. Pauperem abiectúmque surrigit, magnum verò ac potentem æqualitati assuefacit, nec molestè, sed moderatum agere hilariter. At enim assertione id genus video prosiliétem in me gurgitum altissimorum turbã, & Apicios nescio quos tumultuosius obstrepentes, qui soliti κιχλίζειν, idest cichlissare, seu turdos esitare, ὄψα τε οἷα ἔδουσι διοτρεφ ἐς βασιλῆες. idest, obsonia cuiusmodi à Ioue nutriti vescuntur reges, querulè nimis flebiliterque ferent, ad Zenonis parsimoniam, tanquam ad pileum gulæ proceres vocari. Quem proditum memoriæ est, crudis duntaxat solitum vesci, interimque vini loco aquam perpotare, ac discipulos esuriem docere. Vnde Philemon de illo ita cecinit, πεινῆν διδάσκει καὶ μαθητὰς λαμβάνει. idest, docet esurire, nec tamen discipulis caret. Atque in diuersum ita concinnabunt argumenta, vt patinarias struant struices, quod Plautinum est, veluti non vescendi bibendique gratia agitari conuiuia soleant, ἀλλὰ τοῦ συμπιεῖν καὶ συμφαγεῖν. idest, sed combibendi conuescendique. Tua verò inquient creodæsia nescio quæ, ac in portiones distributio, communione sublata, ex vna multas nobis cœnas conficit: plurésque cœnantes, concœnem verò conuictorémque prorsus neminem, quando veluti à creopolica mensa siue lanionia ad libram capiens quisque portionem decumbat. Sed rogo te, Nónne deridiculum nescio quem & imperitum arbitrerere medicum, si ægris pluribus ad æquilibrium portiones propinet? An non sentis in conuiuendi ratione idipsum vsu frequenter venire? Est qui plus appetat, est qui minus, insita vnicuique virtute aut retundente aut acuente cibi appetentiam. Tu tamen festiuissime conuiuator & rex, non sitientes, nec famescentes ad eundem cum diuersis calculum reuocas. Nec satis videre didicisse, non arithmeticum in istis medium, sed geometricum requiri. Proinde, si ad cauponem diuertas, consuluerim planè, vna & communi vtendum mensura. Quum verò ad cõuictum vocamur, memineris, proprium quenque ventrem adducere: quem denique non tuum hoc molestum æquilibrium explet, sed quod est satis. Neque

A vmbricas huc cœnas reuoco, sed veterum nobis humanitatem censeo imitandam, vt in communione seruanda non homorophij modò simus, & tecti eiusdem cohabitatores, sed poculi quoque & cibi eiusdem grati participes. Quos à Græcis dici homochœnicas scimus, & homositos. Homericas porrò cœnas valere sinamus, famelicas nescio quas & siticulosas, in quibus reges sunt Italis molestiores cauponibus: quibus in procinctu stantibus, succurrit me morare, quot quis apud se calices persiccarit. Pindaricæ vtique præstiterint, in quis omnia omnibus affatim apponi inuenies. Quod te non obseruasse, impédio miramur, quum subinde in Græcorum castra solers explorator te inferas, & in nulla non pagina ab illis versuram facias, ex vsura sortem fieri opinatus. Perbelle mihi ratiocinari videmini, & quidem, si vera omnino dicenda sunt, me quoque similis quandoque rapuit sententia. Sed quum animaduertissem non me valde ab eo differre, quem torrens arreptum deuoluat, qui non quò velit ipse, sed vtcunque aquæ impetus tulit, necessariò feratur, erubescebam equũ me planè furentem inscendisse. Neque enim aliud est concupiscentiæ agitatio. In quo si ex me sciretur quispiam, quónam ferar? non aliud verè respondeã, quàm quò visum effreni bruto fuerit. Proinde vos, vt collibuerit, me nihil pœnitet eorum sententiæ esse, qui cibi potúsque largitate opprimi sensum, rationem concuti, sapientiæ induci nubilum vsu edocti non abnuunt. Illud obiter, quoniam à piscitio cœpimus, adnotarim, communi notione pisces omnes camasenas, idest καμασῆνας dici ab Empedocle. Immo verò nec id prætereamus ex historia productum: erát Symmachus, & illius gener Boethius summo nati loco, ac inter Romanos, senatoriósq; viros facilè principes, consulari etiamnum perfuncti dignitate, verũ cum primis philosophiæ mysteriis abundè illustres ac benefica natura plerisque salutares. Sed vti in magna ferè assolet gloria, æmulorum sese promebant odia & simultates. Vnde factum, vt tanquam rerum nouarum studiosi, in suspicionem venerint Gotorum regi Theodorico: qui hoc nomine bonis publicatis, etiam illos interimi iussit. Sed quum mox cœnanti miræ magnitudinis piscis percoctum caput apposuissent ministri, Symmachi esse id, visum regi, quando & ab inferiore labro prominere dentes opinabatur, ac prærigidos toruósque oculos interminari grauius, ac vltionem intentare. Qua monstri specie is conterritus, contremiscénsque totus, ac rigens quum decubuisset, mox extabescens luctu emoritur. Illud item adnotarim, Boethij vxorem, Symmachi filiam Rustitianam ab historicis nuncupari: quæ viro superstes, capta vrbe ab Totila, vitæ necessaria ab hoste coacta est emendicando quærere, quæ antea facultates suas egenis munificè fuerat impertita.

Candyli quid sint: item abyrtace, abyrtacopœi, candys. Plutarchi codex emaculatur. Caryceumata. καρυκοποιεῖν. Carycopœi Delphi. Caryca. Paropsis. Paropsimation. Onthyleuses. Carica. Carya. Conchyliorum lautitia. Syrmæa. syrmia, mimarcis, nogalismata, mimata, hæmatia. Buli pro intestinis. Liculmen, alix, enhæmata.

Cap. XXIII.

QVoniam verò paulò antè quibusdam vsi vocibus sumus, quas haud ambigam, legenti frontem contraxisse, tollamus porrò difficultatis tricas, vt ea veluti morula, nihil harum lucubrationum studiosi sufflaminétur, vt hoc interim verbo vtamur, quo & aliàs. Candylos ergo accipe scitamenta ciborum quædam ex melle lactéque concinnata: sicut abyrtace apud Barbaros ex porro com-

A ro comparabatur, cardamo allio, mali punici granis, sinapi, & id genus aliis quibusdam, vnde abyrtacopœi nuncupantur: Medis præsertim id vsu frequenti fuit: sicuti in Theseo auctor Theopompus est, & in cecryphalo Menander. Candys autem Persicum est indumentum. In quo Plutarchi codex Latinus non citra labeculam circumfertur in Cimone: nam spolia recensens Persica, præter aurea psellia etiam manicas adiicit, quas interpres bullas accipit & torques ac candyas: vbi modò candidas, scriptum legas. Caryciam verò dici inuenio iurulentam dulcedinem. B Iulius autem Pollux, dicas (inquit) iuris carycam, caryceumata, catachysmata, abyrtacem, paropsida: est enim & hoc iuris quoddam genus, vel (vt putant alij) mazæ, vel est obsonium, quod nunc paropsimation diceremus. Pro vase autem dici paropsida, negat Thomas, Magister cognomento: probat veterum auctoritate Athenæus. Caryceumata salsa placentis inspergi solita, tradunt Aristophanis interpretes. Carycæ meminit in Timone Lucianus, καρύκης τὸ γένειον ἀνάπλεως, idest suffertum habens barbitium caryca. C In Lexiphane recenset idem, abyrtacem, carycias, thrymmatidas, & thria. Scribit Sudas, esse carycam Lydium condimentum ex sanguine & plerisque aliis prælautis confectum. Vnde inquit, dictum καρυκοποιεῖν, quod est, scita verborum varietate orationem excolere. Et in libro De rhetorica Apsinus duci iudicem prædulci oratione suauique oportere scribit, perinde ac lauto caryciarum apparatu. Carycopœos tamen dici Delphos, legimus, quoniam victimas circumcidentes coquorum fungi officio viderentur. D Carycarum meminit Athenæus quoque, vt Lydij inuenti. Quin est item caryca venter, quem nunc monthylentem dicimus. At inquit Pollux, superflui apparatus onthyleuses dicuntur, ac monthyleuses. Carycam esse multi impendij, Didymus auctor est. Sunt qui à nigredine inflecti vocabulum opinentur: nam κάρυος ῥοος, pro nigro interpretatur. Carica verò domicilia in edito sita nuncupantur, & naturali tuta munimento, quod significat comicus nobilis,

ὥσπερ οἱ κάρες μᾶλλον ἐπὶ λόφον οἰκοῦσιν.

E Sciendum verò, id quod vt succenturietur, impetrat gula, Tempestate hac Pannonios carycæ imaginem seruare quandam, ex pipere ac aromatibus aliis scitamentum conficientes cum pullorum aut anserum sanguine, quos ad hunc vsum iugulando peremerint Omnino edulia hæc fuisse pretiosiora, ex Plutarcho liquet Symposiacorum quarto. Carya verò ad carycas nil admodum pertinent. Nam eo dici nomine videntur, quæ ligneo conteguntur putamine. quando & Perseæ os ita nuncupat Theophrastus, F Conchylia verò adeo proceribus gulæ probata, vt vel inde sit conformatum adagium, Esse conchylia viduarum cupedias: sicuti Phalereus commeminit Demetrius, vt Sophronem taceam Mimographum. Apud Herodotum est raphani genus syrmea, sed eodem quoque nomine edulium ex adipe concinnatum & melle. Vnde correpserit Syrmiæ nostris temporibus frequens nomen, quod obseruatum eruditis est: habetur verò id nuptiale ferculum, cui condiendo quæritur gallinacea pulpa cum amygdalis & saccaro. G Est tamen Hippocrati syrmæa item succi species, idest passi, aut defruti. Erat & prioribus intestinum sanguine concinnatum, id (vt Pollux docuit) nuncupabatur mimarcis. Sunt & scitamenta quædam dicta nogalismata, præcipuè grata: meminit Ephippus. Sed verbum id poetis modò frequens, arbitrantur nonnulli. Mymata quoque obsonia dicuntur quædam pretiosius comparata. Parabantur verò, vt est apud Artemidorum, ex carne ac cruore, coniectis præterea condimentis pluribus, quæ in Opsartytico recenset Epænetus. Fuit & genus aliud, quod & ipsum à cruore contenderim dici hæmatiam. In Collectaneorum rei rusticæ libro apud Græcos, auctore incerto, legi, esse speciē gari hæmation, quod ex thynni concinnetur intestinis μετὰ τῶν ἐμβραγχίων, sanguine insuper adiecto, & quibusdam aliis. Eodem ferè loco nominatur species altera ex intestinis itidem piscium liculmen, cuius percolati sedimentum dicatur alix. Enhæmata Dioscoridi sunt vlcera cruenta. Hæmasium vocant septum spinis contextum, quod ingredi cupientes sanguine oppleantur. Auctor est Aristophanis interpres, allantopolas adipibus concisis implere τοὺς βούλους, quo vocabulo accipi intestina possunt, quæ paulum luxato verbo sic item plebeia nuncupantur voce. Botulos etiam cruore distentos apud Septimium Florentem legimus. Cæterum, quia in conuiualem incidimus hilaritatem, non ineptè fortasse fecerimus, si hoc potissimum loco fuero exsequutus, quicquid mihi lectione varia compertum est: quando non parum multa sunt, quæ ad id spectantia veteres monumentis prodidere. Verum, vt minus anxia lectio fiat, quoniam qui sæpius iter iungunt, serius quidem, sed incommodo minore nihilo secius, quò contendunt, tandem perueniunt, impingentes capiti huic coronidem, seorsum quæ reliqua fiunt, pertractabimus, Græcorum ferè vestigiis inhærentes, nec tamen nostros transeundo inhonoratos. Putemur modò mutitare nunc, vel Saturnalitia mittere, aut sigillaritia.

Prandij & cœnæ vocabula, tam Græcè, quàm Latinè vnde inflectantur. Acratisma. Ariston. Dipnō. Monophagi. Monositi. An veteribus in vsu fuerint prandia. Ignis laus, & salis. Quæ sint bellaria pergrata. Vnguentorum mos. Myron vnde. Triclyniorum, & conuiuarum appellationes plusculæ. De Androne, ac Thiaso. Andera quid. Symbolum quid, & symbole. Collecta. Conuiuiorum species. Ilapine. Gamos. Eranos. Sportularū conuiuium. Ilæ quid. Ilarche. Brumalia quæ, & vnde.

Cap. XXIIII.

Illud verò se ingerit primum, vt scrutemur, quid ita Græci prandium dicāt ariston: sed præstò grammatici sunt, de temporis incertitudine sic nuncupatum arbitrati, velut aoriston intelligamus, idest indefinitum, vel quòd in bellum pergentibus, idest πρὸς τὸν ἄρεα, concinnari consuesset. In Symposiacis Plutarchus acratisma & ariston idem ferè arbitratur, quod ipsum & Athenæus facit. Sed à meracius potandi consuetudine nomen illud inflecti coniectat, quoniam panis buccellam mero tingerent: hoc autem διὰ τὴν ἑωθινὴν ὥραν, idest à matutina hora. Nam & Eumæum scribit Homerus, ariston, idest prandium parasse, ἅμ' ἠοῖ φαινομένῃ, idest commodum sese promente aurora. Commeminit vocabuli & rei quarta historia Thucydides. Philemon vsos veteres scribit, acratismate, aristo, hesperismate, dipno. Vespernæ vocabulum ex hac ratione pro cœna videtur effinxisse Plautus, quum cœnam veteres pro prandio acciperent. Dipnon verò, siue cœnam, dici ἀπὸ τῶν πόνων διαπαύειν, idest quia pausam laboribus facit. Ni malit quis ariston appellari, velut ῥᾶστον, idest ex obuiis, nec anxiè comparatum. Δεῖπνον verò ὥσπερ διαπεπονημένον, idest elaboratum solicitiúsque appositum: sed variis tamē distinctum cognominibus. Erat enim quod phileticum diceretur, aliud demoticum, necnon phratricum, aut etiam orgeonicum, vt Thiasum præterH eam. Lego & soteria syndipna. Sed & in Canonicis decretis, agapen, pro conuiuio bis positam inuenimus, quæ res cum philetico fortè congruat. Lamprias verò apud eundem Plutarchum, cœnam apud Romanos dici aucupatur, διὰ τὴν κοινωνίας καλεῖσθαι,

quòd cum amicis decumberent. Nam seorsum ferè prandere, veteris fuisse moris, vnde sunt forsan apud Athenæum monophagi. At plaustra simplicia vocantur monostropha. Monositos intelligunt, qui semel tantum die cibum admittunt: quod auaritiæ causa Iberas factitasse, traditum veteribus scio. Dici verò à nobis prandium, à temporis qualitate: nam ἔνδιον signare meridianum: quando & à prandio interquiescere ἐνδιάζειν pronuntiant, vel quòd id sumerent πρὶν ἐνδεεῖς γίνεσθαι, idest prius quàm indigentiæ premerentur nocumento. Acratiston vocat Theocritus, sine cibo aut ientaculo. Hinc eorum coargui inscitia potest qui prandia in vsu fuisse veteribus, abnuunt. Nam vt Iuuenalem taceam, in cuius Satyra legimus,

Hæc inter nautas & prandet & errat.

Macrobius Saturnalium tertio: Imperatum, inquit, vt patentibus ianuis pransitaretur & cœnitaretur. Plinius Cæcilius: Post cibum sæpe, quem interdiu leuem & facilem more veterum sumebat, æstate iacebat in sole. Valerius libro secundo, Prandere & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat: Plinius quoque libro trigesimotertio Q. Elium in fictilibus prandisse scribit: & libro septimo, Decimum Saupheium scribam mortuum, quum domi suæ pranderet. Cicero pro Cluentio, Quùm eius in nuptiis more Larinatium multitudo hominum pranderet. Et infra, Quum ad illud prandium crudior venisset. Scribit tamen Pollio Trebellius, prandium dici, quòd ad bellum milites paret, à cinctis initum: cui rei adsit argumentum, quòd à discinctis cum imperatore cœnaretur. Nam esse prandium militare, astruitur multis. Vt verò vlterius pergamus, Euenum dicere solitum accepimus, Ignem videri omnium bellariorum iucundissimum. Salem verò Homerus diuinum vocat. Plerique autem χάριτα, idest gratiam, quod pluribus intersitus gustui sapida reddat, & grata. Verum præcipuè diuina bellaria, & mirè grata amici sunt, & familiares. Cæterum & cum bellariis corollisque in mensas secundas veniebant vnguenta profligatis cõgrua moribus impudicisque. Quod apud Xenophontem testatius Socrates facit. Certè Græcis myra nuncupantur, quasi μωρά, quoniam vino madentibus ac delirantibus planè arrideant. Vnguentarios infectoresque non admisit Sparta, execratus est Solon quoque. Conuiuij locum inuenio rectè dici symposium, androna, syssition, & triclinon, œcon, idest domum, & pentaclinon, vel etiam decaclinon, & pastada, ἀπὸ τοῦ πάσασθαι, item synagogium: sed & synagogimon, siue synagogium pro conuiuio apud Alexin in Philocalo, legimus: nam συνάγειν dicebant simul bibere, sicuti comprobat Menander quoque. Fortè (inquit Athenæus) hoc fit, quod symbolis constat. Vnde interrogatus Ctesibius, quid illi ex philosophia superesset, respondit: ἀσυμβόλως δειπνεῖν, idest sine symbolo cœnare: nam quum iocis scateret, sæpius vocabatur: quo nomine à Timone est proscissus, vt dipnomanes, ac mortui habens oculos, κραδίην δ' ἀκύλιστον. Sic & a symbola dicuntur conuiuia. Symbolen autem conuiuio illatam, chon vocant Argiui, idest χῶν: particulam verò æsam, idest αἶσαν. Symboles meminit Alexis quoque. Collectas, à conuiuiis exigi solitas quandoque, in secundo De oratore, indicat Marcus Tullius. Hebeteria item dici symposia in veteribus obseruatum memoriis est, vnde forsan præposita poculis Hebe confingitur poetis. Illud adnotarim obiter, Inter peristylia olim & hospitalia in domibus itinera constituere, moris fuisse, mesaulæ dicebantur à Græcis, quòd inter duas aulas media essent. Nostri etiam andronas vocarunt. Quo argumento Rhodigini mei, vbicunque inter domos duas angustior patet via, qua velut anfractu breuiore, liceat ex transuerso in patentiorem transcurrere, vocãt andronem, vel etiam forma deminuta, andronellam. Quod mirum tamen est: nam Græcè non conuenit, neque item Latinè: etenim illi, andronas appellant œcos, vbi cõ-

A uiuia virilia solent esse, vti ex Xenophontis liquet Symposio, quòd eò mulieres non accedant. Athenæus etiam ita scribit: heroicas domos Homerus megara vocat, & domata: at nunc (inquit) xenonas putant, & andronas. Andronas apud Herodotum libro primo, porticus interpretatur Valla, vbi arma è porticibus, siue ἐκ τῶν ἀνδρεώνων amota (scribit historicus) fuisse in thalamos illata, Theocritus, anemones andera, idest ἄνθεα in sepibus visitari scribit: quo nomine flores intelligunt, quanquam fluminum
B labra sic vocentur quoque, quia sint ἄνω τῶν διερῶν, vel loca item humecta. Conuiuas ipsos, Græci sympotas dicunt, vel homositos & syssitos, synusiastas, thiasotas & thisitas, necnon ilapinastas, eranistas. Quanquam non me fallit, Athenæum Eustathiúmque in Odysseæ primum ita conuiuia disparare, vt ilapinen, idest εἰλαπίνην statuant, quòd splendorem habeat, & apparatus magnificentiam. Vnde & in Cypro coli solitum legimus Iouem ilapinastem & splanchnotomon. Dici ilapinem interpretantur, ab ἶλαι quo
C nomine ordines intelligunt, ac vertigines, quas iuniores æderent in choris, cuiusmodi à comessantibus ost victoriam exhibebantur. Pindarus,

ἔνθα μιν εὔφρονες ἶλαι σὺν καλάμοιο βοᾷ
θεὸν δέχονται.

Est item ila, equestris turma: vnde nuncupentur ilarchæ, qui & taxiarchæ. Sed à diuerticulo repeto fabulam. Gamon, in quod item pecuniarum erogetur plusculum. Eranon, quòd pluribus differtum accumbentibus sit, sed ita, vt ferat sibi vnusquisque quod e-
D dat: quod etiam ἀπὸ σπυρίδος dicebatur, idest à sportula. Quæ res poetæ Hesiodo arrisisse admodum videtur, quòd insit iucunditatis multum, impendij haud sanè. Quin & Romanis probrosum censebatur alienis vesci, proinde ferebant singuli quod essent ac biberent, quò non dicerentur ἀμιτελοφάγοι. Hinc tollendæ ignominiæ causa Romulus quòd cum fratre ab Larentia foret educatus, Brumalia instituit, quibus conuiuio excipiebatur senatus, quum necessarium diceret, ab rege suo ali senatum hyeme, nullis
E obstrepentibus bellis. Brumalia Græci interpretantur πρὸς τῶν ἀλλοτρίων τρέφεσθαι. Seorsum verò Thiasotarum domos pholateria nominabant, idest φωλητήρια: quanquam est propriè Thiasus, sacer chorus, vnde thiasotes pro choreute. Sed Demosthenes & Xenophon multitudinem quamlibet diuiuæ rei causa coeuntem eo dici volunt nomine: quoniam Sios, Lacones dicunt Deos, vt scribit Athenæus. In Plutarchi Symposiacis tardiores conuiuæ, ac ad conueniendum lentiores nuncupantur colyusidipni, ve-
F lut cœnaturis morulam iniicientes, & accubitum inhibentes (Scribit tamen Etymologiarum secundo Apollodorus, ex cochliis, hoc est limacis esse, quæ dicantur κωλυσιδείπνους, idest colysidipnos) item zophorodorpides, tanquam in noctem protrahentes conuiuium, necnon trechedipni, ex aduerso appellatione facta, quòd minus ad cœnam currant. Sunt & qui vocentur epithymodipni, qui rerum multarum curis districti, nihilominus cœnæ cupiditate vocatoribus non negant, etiam si ad præscriptum adesse
G queant minus. Apud nostros mensæ eiusdem participes conuiuæ dici consueuere, sed & conuictores apud Plinium Cæcilium: nam compransores legisse videor in Philippicis apud Marcum Tullium. Homotrapezi leguntur apud Xenophontem ἀναβάσεως primo. Conuiuia publica scribit Pollux, nuncupari à Græcis euochias, thalias, pandæsias, demothœnias,

H *De scimpodio, & stibadiis: item anaclinteriis, seu accubitis. Stibys, stiba, buni. Sederéntne, an accubarent priores. Item vocabula plura ad conuiuij dominum & seruos spectantia. Copides cœna. Physicylli panes. Titthenidia. Corydalus auis. Corythalia Diana. Corithale. Tytthos. Æclon cœna.*

Copissare.

Copissare. Copelus. Synæcliæ. Epæcla bellaria. Cammatides. Cammata. Psæsta. Logodiprium. Dipnologia. Gastronomia. Gastronomi. Tithoreū oleū. Copos Ostocopos. Epibatæ. Empori. Canna. Camella. Coptaria.

Cap. XXV.

Obseruatum & in eiusdem Iulij thesauris, super quibus accubamus dici κλίνας, κλινίδας, κλινίδια; hoc est lectos lectulósve, atque item scimpodas. Hoc verò postremum etiam scimpodium appellari deminuta forma, in Athenæo legimus. Nā apud Gelliū in synceris codicibus ita adnotatū inuenimus: Atq; ibi, qui intromissi sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi. Libanius in libro De sua ipsius vita, Quum domi (inquit) sum, iaceo in lecto: vbi verò in schola, in scimpode, idest in lectica, vti opinor. Apud Aristophanē, ἱερὸν σκίμποδα, reperies in Nebulis, vel pro philosophorum sella, vel pro lectulo aut lectica. Inueni apud Græcos qui scribant, scimpodion signare τὸ χωλοκράβατον, idest claudum grabatum. Nam apud veteres, σκιμβάζειν, claudicandi notionem habet. Diogenem quoque dicere solitum, in Varia scribit historia Ælianus, καὶ τὸν σωκράτην αὐτὸν τρυφῆσαι, ἐσκεύργασθαι γὰρ καὶ τῷ οἰκιδίῳ, καὶ τῷ σκιμποδίῳ. Eruditus inter Græcos grammaticus sic definit, σκιμπόδιον ἁπλῶς κλινίδιον μονοκοίτον, idest vilior lectulus scimpodion est, in quo decumbat vnus modò. Galenus Therapeutices decimo, in marasmi cura: sic affectum, in scimpode balneo inferri iubet. Digna relatu, quæ prodit historicus Dion: Claudio (inquit) Cæsari quum improspera foret valetudine, & tremulū erat caput, tremulæ item manus, quin lingua etiam titubabat, primúsque Romanorum δίφρῳ est vsus κατασέγῳ. Nam antea Augustus ac Tiberius in scimpodiis quandoque ferebantur, cuiusmodi mulieres quoq; vel nunc. Scimpodium præterea κατάσεγον nominat idem historicus, in quo ex debilitate ferri solitum scribit Seuerum, Britanniam dum obiret. Erant etiam stibadia, hoc est thori, humi iacentes, ex lignis ramísque structi. Meminit Athenæus quoque: Primum (inquit) scenas faciebāt. & in his stibades ex herba, super qua dapes componerentur. Alibi idem prodit, in stibadibus accumbi solitum. Maronianus interpres stibadia non habuisse veteres astruit, quum tamen apud Theocritum in Adonidis Epitaphio hic legatur versiculus,

ἐς ἀγαθὰ στιβάς, ἐστιν ἀδώνιδι στιβάς.

Quin & Phormionis stibades, vel prouerbio notiores fuere in præparcos, quod Sudæ proditur monumentis. Apud Plinium Cæcilium ita legas, In capite stibadium candido marmore vite protegitur. Sidonius Appollinaris in cœnatiuncula stibadium constituit & abacum. Dicūtur & anaclinteria: sicut apud Lampridium in Heliogabalo, accubita, seu accubitę, vti aliis placere aduerto. Stibys autem dicitur fullo, ab calcandi vsu. Nam στειβείς, densatum vocant, proculcatúmque. Stiba verò, pruina est apud Homerum, στίβη δ' ὑπ' ἠοίη, quod est ὄρθρι ἡ, idest dilucularia. De Troglodytarum mulieribus ita refert ex Artemidoro Strabo, στιβίζονται δὲ ἐπιμελῶς αἱ γυναῖκες, quod interpres per errorem sic reddit, Mulieres diligenter sibi cerusam inducunt. Orbes stibio fuliginati sunt apud Hieronymum. Plinius stibium dicit lapidem, spumæ candidæ nitentísque. Plura de stibio Dioscorides. Cerusam, Græci psimmithium vocant. Stibas denique, à Cypriis etiam bunos dicitur. quanquam in montibus conditæ vrbes. Buni appellentur: quoniam voce ea Græcis, collis indicatur. Sed & cespitibus surrectas aras ita vocant. Sedilia item discumbentium videtur spondas nuncupasse Virgilius, quum de

A Didone ita scribit,

Aulæis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda.

Phyllada in Philoctete vocat Sophocles, lectum ex foliis. Sed & coronam eodem modo alibi. Legimus in historia, Fœminas cum viris cubantibus sedentes cœnitasse. Lectisternio præterea Iouis, ipse in lectulum, Iuno & Minerua in sellas ad cœnam inuitabantur. Nec me fallit, Seruium grammaticum scribere, Maiores nostros sedentes epulari solitos, eúmque
B morem habuisse à Laconibus & Cretensibus, sicuti (inquit) Varro docet in libris De gente populi Romani: & proinde Virgilium ita scripsisse,

Hæ sacris sedes epulis, hic ariete cæso,
Perpetuis soliti patres considere mensis.

Conuiuij dominum, & regem à nostris video appellari: Græcis verò dicitur hestiator, & hestiuchus apud Aristophanē necnon symposiarchus: quanquam eo quoque nomine nuncupatur, quem sorte vel alio modo eligunt sodales conuiuij curatorem. Proclites
C verò esse videtur inter decumbentes, qui accubitum assequitur primatem. Ministerio vniuerso præpositus dicebatur trapezopœus: at in sacris minister, erat parasitus: & in Atheniensium rebus, parasition dici inuenimus. Pocillatorem vocat Apuleius, qui ad cyathum stat. Sed non sit finis, si ista consectemur indagine curiosiore, quando vel exoletorum in conuiuiis tunicæ diligenter succinguntur. Cura nec sopita est, quo modo aper à coco cæsus exeat, quanta celeritate
D signo dato, ad ministeria decurrant gladij: quanta arte in frusta non enormia scindantur aues: quàm curiose infelices pueruli ebriorum sputa detergant. Iis quippe lautitiæ fama captatur. Adeo nec bibere scimus citra ambitionem, nec edere. Fuere tamen apud Spartanos cœnæ quædam dictæ copides, in quibus immolaretur capra, nec aliud præterea quippiam: indéque carnis distribuebantur portiones & panes, qui vocabantur physicilli. Insuper alia pleraq; sumptus haud magni. Celebrantur & conuiuia hoc
E genus in Titthenidiis, quando titthæ, id est nutrices, pueros deferrent mares in Dianæ templum, quam Corythalliam dicunt, prope Tiassum ad Cletam. Corithalen etiam, idest κορθάλην, inuenio dici laurum ante ianuas satam germinantémque: nam κόρους, vocant ramos. Tithoreum verò oleum ex Phocide commendat Pausanias. Corydalus, seu corydus, auis est, quam priorem terra enatam fabulamur: vnde moriente patre, quum vbi sepeliretur, non extaret, nondum producta terra, illum in capite contumulasse traditur, propter inibi surrectum apicem: quare
F Corydali epitaphia nuncupat Theophrastus, vt scribit Galenus Simplicium pharmacorum libro vndecimo. Tytthon Græci, infantem dicunt epitytthion, id est sub mamma, quam etiam tytthon vocant: vnde paululum quoque signat verbum id. Erat apud Spartanos eosdem quoque cœna dicta æclon in Phiditio. A copide verbum inflectitur κοπίζειν, ideſt copissare, quod est conuiuium eiusmodi celebrare. Copos autem Latinè dicitur lassitudo, cuius Galeno species recensentur plures. Inter eas ostocopos est, velut os-
G sium dolor & affectio, ob penitiorem scilicet sensum. Monocopia, Isaurorum tela sunt. Epicopi, idest ἐπικώποι, dicuntur remis appositi & gubernaculis: velut epibatæ Atticis, sunt in nauibus depugnantes. Quanquam & qui aliena iter naui faciunt, sic dicantur quoque: quos Homerus item emporos vocat. Coptaria in medendi vsu placentulas vocant, vel offulas: certè Græcis κοπτά, sunt [illegible]. Copelum grammatici, filium accipiunt legitimo diuersum. Dignū quod non prætereatur: Post Actiacā pugnam
H M. Antonium & Cleopatram non abstinuisse conuiuiorum lautitia regalis impendij, quæ συναποθανουμένων nuncupabant, idest commoriturorum. Quin & conuenientes, συναποθανουμένους seipsos vocabant. Ab æclo autem synæcliæ nuncupantur, idest syn-

dipnia, vel concœnationes. Quæ verò post æclon, idest cœnam dabantur bellaria seu tragemata, vocabãt epæcla: quæ quia cum lauri foliis comedebantur, quod dicunt κάπτειν: inde cammatidas vocarunt folia ipsa, sicuti psæsta, hoc est liba etiam cammata. Canna verò fiscellæ genus est Græcis, quod scribit Pollux. At Columella: Degener, inquit, & gracilis harundo, canna vocatur. Camella vas est, Ouidio Fastorum quarto. Sunt qui epæcla, mattyam quoque vocent. Illud denique periucundum scitu: logodipnum appellari paratam conditámque verbis modò cœnam. At dipnologia, cœnandi esse ratio videtur, aut de cœnis sermo: sicut gastronomia, ventris lex, vnde & gastronomi.

Harmodij melos in conuiuiis. Cantilarum genera. Pæeon quid, & Pæonia manus. Præstentne ex floribus corollæ, an arborum ramis. De vnguentis paucula. Cur dicatur rosa Græcè rhodon. Corymbi papillati. Alabastri. In calathum fundi, quid. Rosa prius alba vnde ruborem contraxerit. Vacinia. Hyacinthinus color, qui. Rosaceæ coronæ vocabula. Cylisti. Eccylisti. Stephani. Sythematici. Chydeæ. Cyanus flos, qui. Baptisecula. Theseum flos. Corona myrtea, & ex lygo, ac harundine. Hypothymides corollæ, quæ intelligantur: anetinæ item. Coronarum in sacris consuetudo. Chthonia dea. Chthonia sacra. Comosandalos flos, siue hyacinthus. Atta, comicus poeta. Ata dea. Perambulare crocum & flores, quid apud Horatium. Cyanus flos.

Caput XXVI.

IAm verò nec id vtique ambitiosius à me conquirendum, canere in conuiuiis fuisse antiquissimi moris: personãt hæc in triuialium ludis, vel imperitissimi cuiusque adnotata exchartabulis. Fortè nec vacantis fuerit operæ subsignasse, quod in Greco penu obseruatũ est. Interim à discumbentibus melos concini solitum, quod harmodij nuncuparetur, cuius erat initium,

φίλτατε Ἁρμόδιε οὔ τί που τέθνηκας.

Dicebatur verò in Harmodium & Aristogitona tyrãnicidas: vnde illud facetissimũ ex Comica officina,

οὐ δὲ παρ' ἐμοὶ ποτὲ τὸν Ἁρμόδιον ᾄσεται.

idest, apud me nunquam Harmodium canet: quod est, mecum conuiuia non agitabit. In veterum monumentis adnotatum illud quoque, Apud heroas cantilenæ species fuisse quinque: sophronisticen, cuiusmodi Clytemnestræ accinebat cantor: encomiasticen, qua præstantium virorum præcinebantur laudes, ab Achille celebratam: threneticen, idest lugubrem: orchematicem, idest saltatoriam: & denique pæanicen, qualis est apud Homerum Iliados primo post sacrificij absolutionem, inquit enim,

καλὸν ἀείδοντες παιήονα.

Nam est pæeon, in Apollinem hymnus, non in pestis modò pausa, sed & belli, quin ad auerruncandum quoque incumbens exitium. Et pæeona quidem Homerus dicit: alij etiam pæona, idest παιῶνα: sed & pæana. Inflectuntur verò hæc à παίω, quo medela significatur: at παίω, à παύω, quod sedo significat. Pæonia manus, therapeutice intelligitur, idest medicatrix. Corollas porrò compotantium, non est qui nesciat: nam & Ouidius,

Ebrius incinctis philyra conuiua capillis
 Saltat, & imprudens vtitur arte meri.

Sed & Valerius Martialis:

Pinguescat nimio madidus mihi canus amomo,
 Lassentúrque rosis tempora sutilibus.

Sunt qui eam rei proferant rationem, quòd sic frigesceret craneum, nimio plus vino iam calens. Aristoteles putat sic veteres annonæ fertilitatem solitos aucupari: nam & apud Homerum στέψαι, non tam coronare indicat, quàm explere, quum ait,

κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Vnde apud Maronem, coronatum legimus cratera. Cæterum, in conuiuali vsu floreas pleriq; detestantur coronas, laureas amplexãtur gratius: illas enim putãt κορασιώδεις καὶ παιζούσαις μᾶλλον ἐπιτηδείους παρθένοις καὶ γυναιξὶ, ἢ συνουσίαις φιλοσόφων καὶ μουσικῶν ἀνδρῶν.

B quod nostris verbis dicitur, Puellares colludẽtibúsq; virgũculis aptiores ac mulieribus, quàm philosophico congressui, hominúmq; à Musis non sequestratorum. Alij verò ex foliis coronas improbant omnino. Nam & Empedocles testatur,

τῆς δάφνης τῶν φύλλων ἀπὸ πάμπαν ἔχεσθαι χρή.

Idest, à lauri foliis abstinendum prorsus. Neque enim decere aiunt, hominẽ ornari arborum deformitate, violẽter, prætérq; naturæ rationẽ direptis foliis. Cur enim hæc data plãtis opinemur, nisi fructuum tutelæ?

C Atq; vt ipse quoq; frigoris vim calorísq; pro ratione admittentes cõfoueantur, vt temporum mutationes citra perniciem ferre valeant? At exutas vlcerosum planè contrahere nocumentum, fieríq; ψίλωσιν ἀπρεπῆ, idest indecoram denudationẽ. E diuerso florũ non deceptorum quæ nam esse vtilitas potest, nisi odore pascaris, exhibeásque oculis ex eorum non imitabili varietate voluptatẽ iucũdissimã? Iucundissimã inquã, quia simplicẽ, quia naturalẽ, nec vllo impẽdio nostro constantem. Vnguenta fortè detestemur, detestemur

D item purpuram διὰ τὴν ἐπίθετον πολυτέλειαν, idest ob adiectitiam multę impensæ rationem, ὡς δολερὰ εἵματα καὶ χρώματα κατὰ τὴν βαρβάρου φωνήν, idest tanquam dolosa indumenta, dolosos & colores, vti barbarum dixisse, proditum memoriæ est. Adde, quòd si non præcerpseris, momento conflaccescunt, prorsúmque gratissimum alioqui naturę opus videtur perire, nullo cuiusquam emolumẽto. Proinde, qui ex foliis magis, quàm floribus coronas cõtexuisse malunt, persimiles (inquiunt) barbaris videntur, quibus consutæ pelles

E gratiorẽ præbent vestium vsum, quàm lanæ. An est, qui illud audisse nequeat, Corollam ex rosis dici esse Musarũ? Videmur item meminisse, quod elegãtissimè aduersus imperitam mulierem cecinit Sappho,

κατθανοῖσα δὲ κείσεαι,
οὐ γὰρ πέδ' ἔχεις ῥόδων τῶν ἐκ πιερίας.

idest, mortua iacebis, nec enim hortulũ habes rosarũ ex pieria. Succurrit profectò parte hac veterũ ingeniorũ mirari diligentiam: neq; enim simpliciter, sed summa videntur ratione coronas in conuiuiis instituisse.

F Siquidem Dionysium legimus, quum vinum comperisset, potentissimũ vtiq; medicamentũ, simul & iucũdissimum, habitũ inde fuisse non incelebrem medicum. Quod item discũbentes, qui se fortè inuitarent plusculũ, hederea ornasset corona, quæ insita frigiditate vini potentiam retunderet, minúsque inde afficerẽtur bibẽtes, ebrietatis violentia restincta hederæ vi frigorifica. Cæterũ eadẽ ratione in conuiualẽ admissę creduntur lætitiam ex florib. corollæ. Perdocẽt experimẽta, qua vi sensus cõcutiantur, vbi hausti

G liberius meri vapor hominis arcem cœperit pulsare, quãdo initium inde habere sensus creditur: mirũ est, quantũ in eo statu afficiamur. Propterea sapientium curiosa solertia sciens esse in rerũ natura antipathiã, quando nihil placuit esse sine pari, flores capiti circũponendos præcepit, quorũ defluxus mirabiliter illud aduersus grassantis latẽter ebrietatis impetũ obsepiret cõmunirétq;, calidi siquidẽ poros seu meatus patentiores reddunt, frigidi verò sua potestate ita contemperant, vt scandentes repercutiant vapores, sicu-

H ti rosa atque viola. Substringit enim vtraque, reprimitque capitis grauitates, quas vocant καρηβαρείας: at Cypri, idest Ligustri flos, ac crocus & baccaris in suauem vertunt soporem bibentes: lenis quippe eorum defluxus est, ac blandus: inæqualitatẽq;

bitatésq; corporis ebriorum & asperitates tranquillè diffundit, vnde fit, vt crapulosa hebetetur perficiantúrque. Porrò & florum quorundam odoribus in ambitu celebri fusis, sensorij repurgantur meatus, & quod humectum est, attenuatur leniter sine commotione vlla, caloris facultate digestum. Quin & frigidum natura suapte, cerebrum refouetur. Proinde floreas corollas è collo propendentes, hypothymidas nuncupari inueni, puto, à vaporandi vsu. Eodem quoque argumento vnguentis ex floribus obungere pectus, moris fuit peruetusti. Cui rei testimonium quoque præbet Alcæus, vbi in caput pectúsque affundi vnguentum præcipit. Sunt enim vnguenta quibus vngimur, non voluptatis modò intuitu, sed & valetudinis: quod comprobat Pomponius Digestis De argẽto legato. Sed & Vlpianus: Vnguenta, inquit, quibus vtimur valetudinis causa, mundo non continentur. Cato in Re rustica, Vnguentum amurcæ loris & calciamentis, ac omnino coriis vngendis laudat. Spicata vnguenta & foliata, inter Romanorum delicias appellatione Latina dici, Therapeutices octauo Galenus scribit. Spicati mentio est in Euangelio Marci. Illud postremò hic adnotasse ne pigeat, dici rosam sermone Græco ῥόδον, vt Plutarchus interpretatur, licet codice insynceríssimo, & decurtato maximè ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι, διὸ καὶ τάχιστα μαραίνεται, idest quòd odoris fluxum emittat plurimum, quo nomine primo quoq; tẽpore etiam efflaccescit. Grammatici putant ἀπὸ τοῦ ὄζειν declinari, quod olere signat. Apud Hieronymum, rosarum legimus papillatos corymbos, prius videlicet quàm patescant: alabastros virides Plinius dicit. In calathum fundi rosam intelligimus, vbi hiat amplius tota rubentium foliorum ambitione. Rosam verò albam prius in rubedinem demutatam quoque tradunt Veneris pede oblæso inde, quum ἀσανδαλος & festinabunda opem Adonidi ferret, quem zelotypus Mars necandum curauerat. Sed & flori indidem conciliatus odor est præcellẽs. Id quod apud Græcos relatum scio in Rei rusticæ præceptis, incerto æditis auctore. Sunt qui rei euentum nectari temerè effuso in deorum cõuiuio, Amore saltante ascribant. Quod de corymbis facta mentio, amplius perpendendum à Plutarcho tradi, sacrificanti Syllæ oblatam περὶ λόφον laureæ coronæ speciem, λημνίσκων δύο κατηρτημένων, idest lemniscis duobus propendentibus. Interpres verò pro lemniscis corymbos maluit reddere. Quid autem de lemnisco statuendum, docebit Festus. Vngues in rosa, partes intelligunt in ima foliorum portione candidas: vnde Græcis ὀνυχίζειν, est vngues ex foliis abiicere. Rhodidas appellant Græci pastillos ex rosis. At hoc genus rhodoides appellare maluit Paulus Ægineta. Dignũ scitu, anetinis corollis vsos plerunque veteres, quod Alcæus comprobat, & Sappho. Anetinum verò dici opinantur florem quemlibet, παρὰ τὸ ἄνω πνεῖσθαι, quod ἥδεσθαι indicat. Illud verò corollarium fuerit, non in conuiuiis modò corollis esse vsos veteres, sed & in sacris. Nam Hermionenses in Græcia Chthoniæ deæ sacra obeuntes, festáque dicta item χθόνια, tempore æstiuo, coronas ex flore implicant, quẽ comosandalon vocant. Eum ex magnitudine ac colore esse hyacinthum, putat Pausanias, quoniam etiam insint τὰ ἐπὶ τῷ θρήνῳ γράμματα. Esse autem ex hyacinthis albos quosdam, ferrugineos alios, produnt eruditi, idest cæruleos: quo argumento, cæli colorem hyacinthinum vocant plerique. Vacinium Romani dicunt florem hunc, vt scribit Dioscorides, etiam si Seruium in eo lacerant nostri. Vacinia Maroni vocari nigra interpretantur scientissimi, ea ratione qua & purpuream item violam dicunt nigram poetæ. Hyacintho in Gallia vestibus inficiendis pro cocco ad hysginum colorem fuisse pretium, Plinius scribit. Sciendum verò in theatri scenæq; delicias flores itẽ obrepsisse, atque crocum & odoramenta, præcipuè quum agerentur fabulæ. Id quod perobscurè in Epistolis significat Horatius, quum de Atta comico poeta meminit hisce versibus:

> Rectè nec ne crocum, florésq; perambulet Attæ
> Fabula, si dubitem, clament, Periisse pudorem
> Cuncti penè patres.

Apud Priscianum aduocatur Atta in tyrone proficiscente, Pater villicatur tuus, iam mater villica est.

> Muginamur (inquit) molimur, subducimur Atta.

Est apud Lucilium Attæ cuiusdam mentio:
Sed apud Homerum Ata dea est, quæ Iouis est proles, cui insitum, homines detrimentis obuoluere, Noxam dixeris Latinè. Corollas è rosa dictas cõperi cylistos, sed & eccylistas quoque. Synthematicos item stephanos sunt, qui interpretentur promiscuos, passiuos, ad manúmq;, idest parabiles. Chydeas item Græcis dictos, idest confusaneos. Cosmosandalus fuit Lacedæmoniorũ corolla. Ariadnes corona flore constabat, quem Theseum vocant: de quo Theophrastus. Cyanum florem, rusticorum coronamentis pergratum, summa coloris venustate, sunt qui dici vulgò baptiseculam putent, quia falces hebetet inter metendum. Illud item opera planè parerga subnotarim Thebis receptum, vt Iolea vincentes myrto coronarentur, quòd ea credatur corolla ad mortuos spectare. Corollis item è lygo vtebantur veteres, idest ex vitice, ab Samiis & Caribus ducto initio. Et in sacris quibusdam ab Lacedæmoniis ex harundine non sunt spretæ. Sed nec ab Atheniensibus, vt Aristophani assentimur, Castori sacræ & Polluci.

Vasorum nomenclatura diuersa. Figlina subigi aromatibus solita. Coptica vasa. Dinos. Dinæ mergi, cur. Diatretus. Diatheca. Volucris calix. Corymbiatus discus. Lucerta vas. Saura. Patera hederaria. Thericlia cur dicantur. Cantharus quid. Cantharia. Cornibus vsos in potu priores. Κεράσαι, cur dicatur. Ciboria. Cotyle. Encotyle lusus. Diploma, bis: & Plutarchi locus perpenditur. Cothon. Cothonismus. Acratocothones. Laphyctæ qui dicantur. Laphystius Bacchus. Laphystiæ Bacchæ. Alabastrus vnde. Calicis notiones. Latax quid. Scytharum vinolentia. Scythissare. Herculanus nodus. Alabastotheca. Scythos cognomẽ. Amphitheres pocula. Ama. Amula. Phi[illegible] species. Vasaria. Vectiones. Vasati qui dicantur, & n[illegible] sati. Cimbium. Cymbium. Arion. Amphora capitolina. Tabaitæ. Congiariũ. Donatiuũ. Synthesis.

Caput XXVII.

Quia verò in vasorum mentionem incidendum sæpius est, non inscitè, opinor, quæ nobis varia suggerit lectio, huic potissimũ parti subscripserimus. Qua in re mirari non est satis veterum ingeniorum lasciuiam, qui figlina etiamnum artifici inuento subacta aromatibus fingebant, vt accersitæ commendationis inde vino cibísque conciliaretur aliquid: cuiusmodi ex Copto aduehebãtur. Vnde Coptica dicta fidelia, ex myrrha, iunci flore, croco, balsamo, cinamomo, amomo. Et Rhodiacæ sunt chytrides apud Aristotelem in libro De ebrietate: nam indidem haustum vinum etiam præter gratam iucunditatem oblædebat minus. Inter pocula recẽsentur gyala, dinos, idest δῖνος: quanquam est eodem nomine saltationis item species. At Cyrenæi podoniptera, idest peluim, dinon vocant. Obiter non indignum relatu: in Prognosticis Aratum mergos nuncupare dinas, quoniam (vt inquit Theon) dum mersantur mari, fiat dinos, idest vortex, siue κυκλοτερὴς τοῦ ὕδατος φορά. Dactyletum intelligunt digitorum formis per ambitum insigne, vel proiecturis eminentisque quibusdam, vt Sidonia pocula. Sunt qui amphotum interpretati

malint, ideſt vtrinque anſatum. Apud Damaxenum eſt poculi ſpecies elephas. Heracleum dici credunt poculum, in quo enauigarit Hercules, ac eſſe ſolis proprium. In eodem genere ethanium eſt, ac hemitomus. Nam thericlia recenſet Theophraſtus quoq; in Plantarũ hiſtoria, ex terminetho tornari ea prodens, vt à figlinis diſcernere non ſit. Eorũ primus videtur auctor Corinthius Thericles figulus. Eſt qui nuncupari thericlia putet, quòd in eis ferarum, ideſt θηρείων, pelles inſculperẽtur, vel quòd feras turbaret Dionyſius iis prolibans. Sunt alicubi & crateres dicti thericlei. Calix verò diatretus Vlpiano intelligitur teſſellatus, ac torno concinnatus: vnde diatretarij artifices id genus. Sunt ex eruditis, qui illud Martialis ita legant ex duodecimo libro,

O quantum diatreta valent, & quinque comati:
Tunc quum pauper erat, non ſitiebat Aper.

Alij diatheca tuentur, vti paſſim legitur, ac teſtamentaria intelligunt bona. Scribit Iulius Capitolinus, Verum Imperatorẽ inter alium luxuriæ apparatum, calicem habuiſſe cryſtallinum, nomine volucrem ex eius equi nomine, quem dilexit. Corymbiatũ diſcum alicubi, ab ſcalpturæ modo. Sicuti lancea dicitur argentea pampinata, & patera item hederaria. Lacerta vaſis eſt genus Iureconſultis, vt Græcis ſaura: quod Hippocrates non omiſit. Iſthmum Cypriis eſſe poculum, auctor Pamphilus eſt. In eandem rationẽ venit cadus, item cadiſcus: nam cãtharus non figlini modò nomẽ eſt, à figulo ductum artifice, ſed & nauigij ſpecies. Quin apud Antiphanen coſmarion, ideſt ornamentulum muliebre cantharus dicitur: cantharia item legimus quandoque. Carcheſium vocari putant, quia trachyſmata habet κεγχροειδῆ, ideſt aſperitates milij quadam imagine. At detentos ſiti Homerus carchaleos vocat. Ceras, ideſt cornu, in eodem recenſetur ordine, quoniam boum cornibus in potu vterentur priores: cui rei argumẽto ideſt, quod κεράσαι dicunt Græci, permiſcere vino aquam. Id genus vaſa vocant quidam rhyta. Ciboria ſunt & pocula, de cibõrij Ægyptij ſimilitudine, ideſt foliorum Ægyptiæ fabæ. Proinde Scythia fortè nuncupentur quoque, quòd anguſtiora in imo ſint. Condy verò Aſiaticum eſt, eius in ſacra pagina mentio eſt apud Græcos. Sunt in vſu eodẽ cotylos & cotyle, concaua nimirum: nam omne cauum dici cotyle valet. Nam ciceris thecas cotulas nuncupat Palladius, etiam ſi viro erudito ad ſtomachũ id minus facit. Vnde apud Homerum cotylerrhytos ſanguis, vtraque manu qui hauriri poteſt. Encotyle verò luſus nomen eſt, quo victi victorũ genua manuum excipientes cauitate geſtabant. Putant aliqui cotylem eſſe heminam. Varium M. Antonij compotorẽ Cotylona nuncupatum, Plutarchus ſcribit. Cratanion & cranion pocula itẽ ſunt: item cylichnides, & cymbe. Apud Lacones fuit cothon: etiam ſi grobios Siculi cothonas vocãt, inquit Athenæus. Vnde acratocothonas vocant, merũ haurientes vbertim: & ebrietas, cothoniſmus dicitur rectè. Sed & à poculi forma dicitur modò lini genus cothoſe. Perſæ iis vtebantur, quæ labronia dicimus, à bibendi impetu ſic nuncupata. Calices item quidam vocantur lacænæ: ſicuti lepaſte, cui impoſitum ab iis nomen, qui multa prodigunt, qui vocantur laphyctę. λάψαι, ſignat ampliter bibere: contraria eius ratione, quod vocant bombylium. Laphyſtius verò, Bacchus eſt, ab monte Bœotiæ Laphyſtio: vnde in Macedonia Bacchæ vocantur Laphyſtiæ: quæ & Mimalones dicebantur, quia Bacchũ imitarentur, cornua geſtantes etiamnum, quando is taurocephalus effingitur: meminit Euripides. Alabaſtrum, in Matthæum pro genere marmoris accipit Hieronymus. Græci lapideum vas intelligunt vnguentarium, μὴ ἔχον λαβάς, ideſt citra anſas, vel quia ob leuorem capi non poſſit: ſunt etiam qui vitreum intelligant. Alabaſtrothecas apud Demoſthenem pro myrothecis accipit Harpocratio. Iam prætereo lebaſium, ſpondeũ, Lesbium, luterium.

A Eſt & μέλη, ideſt mele. Metaniptrum, calix erat, quo poſt cœnam vtebantur vbi lauiſſent. Inter phialas fuere, quæ dicerentur Lyciurges, à Lyciis: item Coroniæ, de artificis nomine. Amam in hiſtoria Marci Pontificis, ſunt qui amphoram interpretentur: Obtulit (inquit) amas argenteas duas, librarum viginti. Inſubribus familiare nomen eſt amula. Columella in hortorum cultu, Aut habilem lymphis amulam, Bacchóque lagenam. Amam interpretatur Sudas τεκτονικὸν ἐργαλεῖον, quod (inquit) pyramã nuncupamus haud
B rectè. Vnde parœmia,

ἄμας ἀπίπωυ, οἱ δ' ἀπηρτοιῶτο σκάφας.

Maſtus à Paphiis nuncupatur poculum. Mathallides quoque eiuſdem ſunt vſus, veluti etiam manes, ideſt μάνης. Erat & ſuus in cottabiſi manes. Neſtorida poculum, quo ſit vſus Neſtor, egregiè deſcribit Athenæus. Sunt apud eundem Seleucides quoque. In Dianæ templo, quod Capuæ fuit, poculum viſebatur: id illi fuiſſe Neſtoris aut credebant, aut perſuadere aliis nitebãtur. Habet calix quoq; inter pocula manifeſta-
C rium locum: quanquam eſt itẽ calix modulus æneus, qui riuo vel caſtello inducitur, eíque mox applicatur fiſtula: longitudo habet digitos non pauciores duodecim: lumen, ideſt capacitatem, quanta impetrata fuerit. Hic videtur excogitatus, quoniam æris rigor ad flexũ difficilior non temerè laxari poteſt, vel coarctari. Eſt item Plinio fructuum putamen calix, qui in nucibus fertur puluinatus. Et in carbonis faciendi ratione, operimentũ illud ac ex luto tectorium, calicẽ rectè dixeris. Sed & fœminarũ galerũ ac vmbra-
D culum, vt Græci: & ex Callimachi doctrina Pollux. Vectiones apud Iureconſultos legimus: eas ſunt qui vegetes intelligant, ab vehendo nuncupatas. Vaſaria intelligunt eruditiores apud M. Tullium, quæ magiſtratibus publicè cõtribuebantur, quo in genere muli ſunt, equi, vaſa, id genus alia, vel hoc nomine pecunia erogata. Calices Ægyptios intelligunt vitreos. Holmon item reperio poculũ fuiſſe ceratio perſimile. Oxybaphũ quidẽ pro acetario vaſe capit ferè con-
E ſuetudo. Apud Cratinũ tamen poculum eſt. Meminit Antiphanes quoq;, nec tacuit Ariſtophanes. Adhibebatur & in cottabiſi exybaphum, in quod latagas infunderent. Sic autem humorẽ ex poculo vocant profuſum, vt interpretatur Athenæus. Illud verò ſciendũ, dici à Græcis oxybaphum: item cymbum, & cymbium quoq;, ſed & embaphium, ac oxida. Conſuetudo quin etiam arion vocat. Apud Sophronẽ legimus, κύμβου ὄγκον ἔχειν, quod ſignat, quantũ capit cymboides poculum. Onyx, ligneus erat calix. Panathenaica pocula apud Poſidonium leguntur. Habentur in eo
F genere pellicæ, olpæ. Pellæ verò, ſiue (vt Hipponax) pellides, vaſa ſunt quibus excipitur lac, dum mulgetur. Inter pocula eſt priſtis, prochytis, pruſias. Scyphos maſculinũ eſt, ac neutrum, flexu item variante: ſcypphum Heſiodus etiam pronuntiat. Apud Steſichorũ inueni ſcyphium quoq;. Dicitur ſcyphos quaſi ſcythos, à Scythis, quib. ebrietas nimio plus frequens eſt. Proinde Scythiſſare, inebriari eſt. Scyphos Bœotios eximiè laudari aduerto, qui Heracleotici nuncupentur: quib. ſit vſus primũ in expeditionibus Hercu-
G les. Ineſt anſulis, qui vocatur Herculanus nodus. Secũdæ habẽtur notæ Rhodiaci, Syracuſiis conſequentibus. Scyphos ab Epirotis lyrtos item dicitur: à Metymnæis & ſcythos. Ex quo Lacedæmonius Dercyllidas, vt qui vafer eſſet ac ferinus, Scythos eſt cognominatus. Eſt inter pocula tragelaphus quoque: item trieris, ſiue triremis. Amphiteton phialam legimus apud Homerũ, fortè anſatã vtrinq;. Amphitetõ intelligit Parthenius apythmenon, ideſt ſine fundo: Apollodorus, quæ fundo inniti nequeat, ſed ori:
H alij, quæ anſulis (vti diximus) vtrinque geſtari poſſit, vnde & amphora item ducitur, cuius à pleriſque exponitur capacitas. Verum, quæ in Capitolio aſſeruabatur, aliarum facilè magnitudinem ſuperabat. Proinde expreſſuri hiſtoriarum condi-

conditores Maximini incôparabilem bibendi edendique vim, sæpe illum opera diurna vini amphoram capitolinam persiccasse memorant, carnis vorasse libras quadraginta vel sexaginta quoque: quod prodidit Cordus. Aristarchus amphitheton dicit, quæ fundo possit ac ori incumbere. Sunt & phialæ balaniomphali, quarum vmbilicus balneorum tholo similis est. Iam phialæ argyrides, & chrysides, sed has ex materia nuncupari, palàm est. Phialium Philippi aureû celebrat Græci, quoniam id pulumo subiectum haberet perpetuò. Agnam porrò Atrei auream non aliud fuisse, tradit Herodorus, quàm argenteam phialam, in cuius medio foret aureæ agnæ sigillum. In hac tam fusa vasorum mentione, adnotandum fuisse, qui vasatos pro diuitibus accipiant, sed ineptè. Dicuntur nasati, vt Lampridius adsertit, viriliores ac belle mutoniati: vnde parœmia, De nasatorum peculio. Vulgò extritum vtique, Nasi magnitudine mutonis concipi quantitatem quoque. Sed hos item malunt eruditi vasatos nuncupari, propter illud ex carmine obscœno,

Grandia Dulychij vasa tulisse viri.

Ab naso autem ita inflecti nasatus potest, vt ab oculo oculatus. Tabaitæ in Asia, lignea intelliguntur pocula, capacitatis haud ita multæ. Erat inter vasa, vel mensuras quoque congius: vnde congiarium certæ rationis dicebatur munus. At donatiuum, ex dantis erat arbitrio, præscriptione nulla. Sûnt qui militibus conferri modò donatiuum putent: sicut populo congiarium. Sunt qui synthesin non pro vase accipi putent, sed vasorum coaptatione plurium. Quando & Iureconsultus Scæuola synthesim vestium dicit. Quin & aliarum item rerum synthesin posse æquè dici: sicut & indumentum item vilius, ac seruile. Et quia, quid sit cothon, abundè pro virili exposuimus, attêdenda Plutarchi verba in Pyrrhi vita. Nam dicente Cinea, Quum omnia perdomuerimus, quid tandem nobis fiet? Otio (inquit) multo & pingui perfruemur, & quotidianus erit cothon. Interpres, festiuitatem reddidit modò: an rectè, discutiant volentes. Diploma item vas est, cuius Æginetæ Paulo mentio est in ouorum coctura, quæ πνικτὰ, idest præfocata dicuntur. Dupondiarium in Dioscoride retulit Hermolaus.

Cur lactucis vescerentur priores in fine. Quæ dicantur acrepala, adipsa, dipsetica, diaphoretica. Topica remedia. Plinij locus perpenditur de raphano: item de brassica: necnon, dulcia ebrietatem discutere. Baccanon quid. Mantis brassica. Iurandi mos per inanimata. Thridacinæ. Brenthis. Tetracinæ. Adonis. Phaon. Eunuchus. Astys.

Cap. XXVIII.

ET quoniam ebrietatis remedium in futilibus fuisse corollis videmur comprobasse, succurrit ex eadem cura vetustatis admiratio altera. Siquidem ad eandem auertendam institutum quoque, vt lactucis non in cœnæ procemio vescerentur: quod ad conciliandam appetentiam nostra fieri tempestate, sciunt omnes: sed in fine, quoniam insita frigiditate retundat ebrietatem lactuca. Id quod ex Athenæi monumentis percepimus, quum alibi tum libro tertio. Proinde notius fit Martialis distichum,

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoet illa dapes.

Paulus Ægineta Medicinæ primo, Lactuca (inquit) σαφῶς ψύχει τι καὶ ὑγραίνει, διὸ καὶ ὑπνώδης ἐστιν, idest refrigerat liquidò, humectátque, quo nomine etiam soporem conciliat. Dioscorides verò medicæ professionis auctor illustris, acrepala nuncupare videtur, quæ ebrietatem prohibent, sicuti adipsa quæ sitim: nam quæ augent, dipsetica dicuntur ab eodem. Diaphoretica verò sunt, quæ aluum subducunt leuigántque,

A sicuti sabulum, quod etiam putatur κυηπικὸν, idest genitale. Sed & quæ discutiendi vim habent, rectè diaphoretica nuncuparis. Id quod in tuberculis vsu venit necdum suppurantibus concoctisve. Topica remedia interpretatur Galenus localia. Inter acrepala recensentur amariores amygdalæ, quod eruditissimi scribunt, quoniam amaritudo illa exsiccandi habeat vim, nec oppleri venas permittat, quibus præter modum distentis obturbatisq; côtingere ebrietatem, credimus peritis. Verum, hac parte illud vehemêter
B obseruandum: siquidem libro Historiæ naturalis septimo & decimo Plinius ita scribit, Quorum natura non necat quidê, sed lędit odore aut succi mixtura, vt raphanus & laurus vitem: olfactrix enim intelligitur, & tangi eam odore mirum in modum. Ideóque quum iuxtà sit, auersari & recedere, saporémque inimicû fugere: hinc sumpsit Androcydes medicinâ, côtra ebrietates raphanû mandi præcipiens. Sumuntur verò, quæ nobilis auctor hic prodit, ex Theo-
C phrasti libro quarto De plantarum historiis, in fine. Et nominat ille quidem raphanû: sed ita, vt brassicam intelligat: etiam interprete Theodoro astipulante. Id vt scias verum, scribit Plinius idem libro vicesimo: Brassicam vino aduersari, vt inimicam vitibus. Itaq; in antecedente in cibis, caueri ebrietatem: postea sumpta, crapulam discuti. Nam hinc proditum nonnullis, ex Lycurgi lachrymis ab Libero patre vitibus alligati, enatam brassicam, quod duodecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας traditum obseruauimus ex Nestore in
D ἀλεξικήπῳ. Suggerit testimonium & Iulius Pollux libro sexto: Raphanus (inquit) est crambe, hoc est brassica. quod item Aristoteles agnoscit, ἐν τοῖς περὶ ζώων, vbi ait, ῥάφανος, ἣν καλοῦσί τινες κράμβην, idest raphanus quam vocant nonnulli cramben. Antiphanes etiam appellauit crambidion:

κραμβίδιον ἑφθὸν, λέγειν, ἀσεῖν πάνυ.

Cæterum & auctoritatibus aliis rem fulcit libro primo Athenæus, à quo proditur illud quoque, pro raphanide interdum raphanum pronuntiari. Sed &
E in Rei rusticæ collectaneis libro quinto apud Græcos subnotatum comperias, Κράμβην, idest brassicam esse vitibus inimicam, vt quæ suapte vi sicca sit, ac antipathiam habeat naturalem πρὸς τὴν ἄμπελον. Nam si inter coquendum vini pauxillum irrores, nunquam postea percoquitur, quin vitiatur color quoque. At libro nono Palladius: Raphanum (inquit) sicut brassicam, constat esse vitibus inimicam: nam si circa serantur, natura discordâte, refugiunt. Mos hic quidem Plinio frequens, vt res easdem nunc Græcis, nunc
F Latinis appellet nominibus, vt paulò imperitioribus videri diuersæ possint. An id & parte hac fecerit, ne auctori grauissimo colaphum intendam, discutiant volentes. Baccanum in Pauli Sylua medicinali, obseruatum eruditis est ex Græco penu, dici semen, vel nucleum, vel mucronem raphani. Dignum verò scitu de brassica, parari eam Athenis in cibum consueuisse iis quæ peperissent, velut antipharmacum. Certè Nicander brassicam, quæ sacra sit, mantin vocauit. Apud Ananium iurisiurandi forma per cramben
G concipitur. Sicut apud Teleclidem quoque, necnon Epicharmum, vt in Baptis Eupolin taceam. Mos verò ita iurandi fuisse Ionicus præcipuè videtur. Nec mirum, quando & Stoicæ sectæ conditor Zeno, etiam per capparin sibi iurare permisit. Quod verò lactucæ frigiditatem ebrietati diximus obniti, obluctarique, videntur ea ratione confirmari Aristotelica: sic enim in Quæstionibus tradi animaduertimus. Crapulam (inquit) sedat brassica, quòd succum dulcê discutiêntémque obtineat, frigida verò est. Fit autem deten-
H tis à crapula, vt eius succus humores in aluum detrahat, qui vinosi crudique tenentur, & ipsa superius in ventriculo remanens corpus refrigeret, vnde euidens discussio consequi potest. Vinum nanque humidum est, ac calidum. Auctor in

Symposiacis Plutarchus est: Dulcia, si infundantur A vino, ebrietatem discutere. Proinde medicos peritiores iubere, qui se amplius inuitarint, quieti sese daturos, melle litum panem vorare, quoniam meracam potionem heberet dulcedo: quam aliàs naturæ amicam nouimus adeo, vt dulci omnia connutriri, in libro De sensu & sensili dictum ab Aristotele sit. Siquidem genuinus calor & intimus, alimenti rationem ita demum digerit, vt quod leuius quódque dulcius est, proliciat assiduè, secretis relictísque quæ salsiora sunt, nec amaritudinis expertia, ob insitam B grauitatem. Quod retrimentitiæ nimirum redundantiæ argumento liquet, amarulenta quæ sentitur planè ac salsa. Id quod solari potestate in vniuerso contingere exploratissimum est. Atque hinc prorsum fit, vt pluuias cælestésque aquas sentiamus dulces, etiam si vnde fit secretio, salsum sit mare. Quia verò dulcedinem efficit calor, & contemperatum humens, hinc indigesta sentiuntur amara, quòd illis sint qualitatibus exsortia. Quod ad lactucas attinet, C celebres sunt apud Athenæũ Aristoxeni thridacinę, idest lactucæ, quibus in hortis sole occiduo, œnomeli infundebat, mane ostentans virentes se habere placentas sibi à terra summissas. Brenthin, Cyprij lactucam dicũt, quam Græci thridaca vel thridacinem, Hipponax etiam tetracinem. In lactuca denique occultatum à Venere Adonin, cecinit Callimachus: quod allegoricè interpretatus Athenæus illuc referendum putat, quòd in Venerem hebetiores fiant, lactucis vescentes assiduè: tanquam mortuorum sit cibus, vti scribit Eubulus. Illud adiicit Cratinus Phaona inter lactucas absconditum pulchras ab amante Venere. Pythagorei vtique lactucam vocabant eunuchon, at mulieres astylida: fortè quia arrigere prohibeat. Stylos certè, columna est. Postremò id non præteriero, quod lectum apud Dionem est: Cornificium Augusti Siculo bello ducem, belli gloria elatum, si quando foris cœnaret, elephanto vehentem consuesse domum repetere. Milites verò is periculo liberarat in Sicilia.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS, AD REVERENDVM in CHRISTO patrem & theologum scientissimum Lucam Leonem Venetum, ordinis minorum, Præfatio octaua & vicesima.

ETIAM si non me fallit venerande pater, à Synesio proditum, solere beneuolentiam iudicij calculum nunquam non ita corrumpere, vt excussior adiici, & amussitatior ferè desinat: quando (sicuti vel Platoni credimus) in iis quæ insigniter amamus, occæcamus plerunque. Nihilominus, qua me perpetuò etiam vix dum puberem amoris integritate sis amplexatus, abundè videor, exactéq; animaduertisse. Neque enim fucatior amicitia, & simulationum velamina perseuerare diu queant. Quin amplius dispicienti, subærato (quod dicitur) auro, protinus mendosum tinnit. Tu verò vir scientissime à carceribus vsque ad oleas idem mihi es perpetuò cognitus, verax vtique ac rationibus meis beneuolus, si quis alius. Palam id cum primis in Patauino factum gymnasio est, vbi quantum eualuisti, dignitatẽ meam fouere non destitisti prius, quàm bellorum procella inde excussus vterque est. Sed mirum nil, ipsum hoc à te efflagitabant mores tui, sacerdotio, quo fungeris castissimè ac planè ex formula & quadro (vti aiunt) congruentissimi, atque ita, vt eius Ordinis etiamnum veteranis exemplar syncerissimum esse queas. Efflagitat præcellens quoque diuinorum scientia, ingenij solertiæ aptissima, vt decretorum iucundiorem Christianæ veritatis cultori doctrinam non memorẽ hic. Quamobrem si & ipse non sustineo ἄμουσος videri, aut ἀναλφάβητος, siquidem imperitior nunquam non malus: est quòd enitar meritis tuis, & quam sustines, personæ quoquo modo paria facere. Ego vtiq; is sum, cui vel maximè religionibus addicti diuiniore quodam nutu viri, ductu eodem pergrati perpetuò fuerint: vt quos in meditullio diuinitatis & hominum interlocatos, & proinde augustius suspiciendos, velut sacros plane perspexerim. Mihi verò aduersum te cultus etiam ratio familiarioris, aut verius, impensioris ingerit se. Quo factum est, vt inauspicatius fuisse prodituros hosce libellos, sim opinatus, ni te (quod illorum pontificium est) inter eos allegissent, quos obseruanter in voluminis vestibulis salutamus, nostrámque tibi mentem pergerent aperire: vt iam hinc me scias & veteris beneuolentiæ memorem in primis, & tuarum præcipuè rationum sine exceptione studiosissimum. Noscant & alij Luca Leone nil animo meo ferè gratius aut iucundius. Et amicitiæ compar illud veteribus anxiè adeo quæsitum, ac in quàm paucissimis repertum, tempestate nostra, vi naturæ intima egerminasse. Id quod ne obliuionis adobrutum eat iniuria, testatum Epistola nostra volumus. Tu verò venerande pater, quod adhuc fecisti, plurimum nos ames, velim. Nec ab ea quam tibi semel induisti, mitissima ingenij facilitate, compari tamen iuncta grauitati, recesseris longius:

putésq;

putésque omnem meam operam, studium, industriã, quicquid est in me vel ingenij vel virium, non tibi modò, sed & tui studiosis esse paratissimum: quoniam didici vel puer, Extra fortunam positum videri, quicquid amicorum gratiæ impertitum eas, condonésve. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS QVI octauus & vicesimus.

Mos mittendi partem de mensa. Ideæ carnium quæ sint, & periphora. Idea an dicatur Latinè species. Ida quid. Idæum pro montano capi: ac Troiam item dici Idæam. Herophiles parentes. Mercurij sors. Abluendarum manuum ritus. Apomagdalia quid apud Plutarchum. Aponiptrum. Aponimma. Cheroniptrum. Cheromactrum. Smegmata manibus abluendis. Tracomatica. Rhymmata. Lebes. Chernibes. Vnguentorum improbatio. Odor viro præcipuè congruus.

Caput I.

QVum pleraque supersint etiamnum de coniuuali veterum ritu promenda in literas, iamque volumen prius satis extumuisse videretur, ne si pomœria amplius proferre perrexisset, encyon fieret, ac vterum gestaret: placuit, reliquis ab eodem instituto non abiunctis nouum exordium dare, vt hac velut morula refectus, lector studiosus lætiore animo quæ sequuntur, percurreret. Igitur in mensę lætitia sacra morem quandoque inoleuisse, multiplex nos instruit lectio: vt quibus plurimum deferrent, partes mitterent de mensa. Nam & Persarum rex Cyrus, vt scribit Xenophon libro Pædiæ octauo: Si quem ex amicis vellet à multis coli & honorari, cibariorum partes de mensa ad eum mittebat: illos enim suspicimus veneramúrque, quîs viderimus mitti aliquid de regis lance, velut cariores illi sint, ac amicorum intimi. Persici moris meminit in Symposiacis Plutarchus: Eum præcipuè honorem deferri solitum tradens amicis, ducibus, ac corporis custodibus, quos somataphylacas vocant Grȩci. Carnium particulas dicebant ideas. Nam periphoram nuncupauit Xenophon, particularum eiusmodi circumlationem. Ida verò aliud omnino est: nam quilibet mõs, vnde circumiecta spectari valeant, rectè dicetur ida, quod Didymus scribit. Nam & idæa cyparissos in Theriacis nuncupat Nicander, quas intelligunt montanas: etiam si Creticas liceat intelligere. Sunt qui ab ida herba sic montes nuncupari coniectent. Prior sentẽtia, παρὰ τὸ ἰδεῖν καὶ θεάσασθαι inflectit. Idæa verò etiam dicta quandoq; Troia, quod in Aiace mastigophoro Sophocles significat, ex Idæ montis ratione, sicut vel interpres breuiter, sed pro more, indicauit. Ideas autem sunt qui species Latinè interpretentur, non pessimè id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus: nõ enim specierum & speciebus dicere audet Cicero, etiam si non reformidat Palladius. Proinde, formas mauult transferre: nam & deorum simulacra rectè dicuntur ideæ. Idas quoque loca dicunt arboribus frequentia, vt scribit Pausanias: vnde factum nomen nymphæ Ideæ, ex qua & Theodoro pastore nata fertur Herophyle in Coryci montis antro. Ideas autem, idest formas rerum, nõ intelligendi solum, sed etiam dicendi grauissimus auctor Plato, vt M. Tullius inquit, gigni negat: & ait, semper esse, ac ratione & intelligentia contineri, cætera nasci, occidere, fluere, labi, nec diutius esse vno & eodem statu. Perfectæ eloquentiæ speciem animo videri, effigiem auribus quæri. Sed ad rem. Prima carnium portio dicebatur ἕρμου κλῆρος, Mercurij sors. Seruatum & illud veteribus, vt per singula fercula manus abluerent. Significat id in Heliogabalo Lampridius: Parasitis, inquit, in secũda mensa sæpe cæream cœnã, sępe ligneã, sæpe eburneã, aliquãdo fictilẽ, nonunquã etiam marmoream vel lapideam exhibuit: ita vt omnia illis offerrentur videnda ex diuersa materia, quæ ipse cœnabat: quum tantum biberent per singula fercula, & manus quasi comedissent, lauarent. Qua in re amplius adnotandum: plerosque ex veteribus ad manuum ablutionem vsos apomagdalia: id verbum signat, molle panis: quòd quia mox obiicerent canibus, Lacedæmonij cynada vocabant. Significare id ipsum videtur Athenęus quoque: Post cœnam (inquit) libationes obibant, nec abluentes manus, verum abstergentes bucella, & apomagdaliam afferebat vnusquisque: id quod faciebant, ob nocturnos in biuiis metus. Idem libro nono, apomagdaliæ honores nuncupat. Meminit eius vocabuli Plutarchus in Lycurgo: sed ita, vt intellectum eius vocis neutique videatur interpres animaduertisse. Innuit ipsum hoc etiam Homerus illis versibus,

> ὡς δ᾽ ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κυν´ες δαίτηθεν ἰόντα
> σαίνωσ᾽ αἰεὶ γὰρ φέρει μειλίγματα θυμοῦ.

Sunt qui apomagdaliam esse στέαρ finiant, ἐν ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ἐν δείπνοις. Auctor item Eustathius est, magdaliam dici ἀπὸ τοῦ μάσσειν, esséque zymoma quoddam, in quo abstersis cibariorum sordibus pinguioribus, inde canibus pararetur cibus. Aponiptrum & aponimma, malluuias vocabant, siue pelluuias quoq;. Sed & peluim fortè sic nuncupare, fuit moris: quanquam Atheniensibus aponimmata vocãtibus in mortuorum ratione, aut scelestorum purgatione. Cheroniptrum, idem planè quod aponiptrum. Nardo puluerem vento impactum laudat Dioscorides, ad cheroniptrum, idest ad manuum ablutionem. Nam cheromactrum omoli non signat, vel ectrimma, idest extergendis manibus destinatum mantile. Chiromactra tamen in capitibus etiam ornamenta deferunt mulieres. Aurea cheromactra sunt apud Herodotum libro secundo. Vsos porrò abluendis manibus smegmate ac odoratis rebus priores, Antiphanes cum Epigene prodit. Smegma, Theocriti expositor saponion interpretatur, ab σμήχω, idest purgo. Apud Galenum Therapeutices quartodecimo, inter expurgantia medicamina, quæ vocat is ῥύπτοντα, legimus dici quædam trachomatica. Sed & de quibus dictum est, smegmata, rhymmata nuncupari legimus. Nec illud obticuero apud veterem Homeri interpretem compertum, lebetem dici, quem posteriores cheruibon appellarint; prochoon verò, ex quo profunditur aqua: eum cherniba nuncupat Poeta. Quod verò ad odoramenta spectat, attendenda vehementer Socratis apud Xenophontem monita: nam in Symposio Calliæ laudans δεῖπνον ἄπεμπτον, idest cœnam omnibus absolutam numeris, Theamata (inquit) ac acroamata, idest quæ oculos & aures pascant, adiicis quoque. Quid si (inquit is) & vnguentum quis affundat? Minimè, ait Socrates: vt enim vestium alia virilis, muliebris alia, sic odora-

A minum viro congruunt quædam, quædam verò mulieri. Nam olei odor in gymnasiis, si adest, vnguento suauior existit: ac si absit, desideria amplius commouet. At enim seu liber seu seruus vnguento incedat delibutus, idem concinnatur odoris halitus. Qui verò ab generosis efflatur laboribus, industria comparatur & tempore, si suauis ac homine libero dignus censeri debet. Tunc Lycon: Sanè (inquit) iuuenibus ista permittantur: at nos per ętatem gymnasiorum exsortes, quidnam olere compar fuerit? καλοκαγαθίας per Iouem, ait Socrates, idest morum probitatem. Id ve- B rò chrisma non vtique ab myropolis comparandum, sed vnde commonuit Theognis,

ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ διδάξεαι, ἢν δὲ κακοῖσι
συμμιγῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

Carnibus tantum vesci solitos priores mane. Quadrifaria epularum distributio. De vomitu, & qui vomitores. Item quid comessatio, necnon de andrys. Crion quid, & creagra. Harpax, lycos, crateuta, arysanæ, arysteres, arystichi, ephebus. Cyathus fluuius. Aconita vasa. Crios pro Thyestis sepulchro. Crios, idest aries in cælo, cur. Crimnon, poltarium. Crimnodes vrina, & nix. Coryeus. Ceres Mysia. Cymbia, carchesia. Macrobij lapsus. Optanium. An elixis vterentur carnibus veteres. Elixæ an assæ magis nutriant. Carnis esitandæ mores gentiũ varij. Locusta veteres vsos in cibis.

Caput II.

SCribit primo Canonis Auicenna, solitos antiquorum non paucos mane tantum carnibus vesci, ac cœnæ modò panem adhibuisse. Tanquam illud Hieronymi comprobarent ferè: Comedant carnes (inquit) quæ carni seruiunt, quarum feruor despumat in coitum. Scribit in Antiquitatum libris Dicæarchus, Saturni tempore, carnibus reiectis, omnes frugibus ac pomis vesci solitos. Triptolemi præcepta circumferuntur tria: honorandos parentes, venerandos deos, carnibus non vescendum. Porrò, carnium esum carmine detestatur Orpheus. Eum non fuisse, qua tempestate in Oriente potitus imperio Pygmalion est, multi prodidere. Ab diluuio permissum, ex sanctis coniectatur literis. Verum, gulæ mancipati, vitæ pretia velut exquisitius intelligentes, epulas quadrifariam distribuisse comperiuntur: in ientacula & prandia, cœnas ac comessationes. Sicuti apud Græcos Philemon vsos veteres scribit, acratismate, aristo, hesperismate, dipno. Iis verò facilè sufficiebant vomitandi consuetudine. Quod quum censoria grauitate Seneca taxaret, Edunt (inquit) vt vomant, vomunt vt edant. Dicebantur autem vomitores, qui ea viuendi ratione vterentur, quam egregiè damnauit Asclepiades: cui astipulatus Celsus Cornelius, vomere luxuriæ causa damnosum prodidit. Erant verò comessationes cibi potúsque post cœnam hausti ex luxu. T. Liuius libro quadragesimo: G Quin comessatum (inquit) ad fratrem imus? Et alibi, Conuiuam me tibi committere ausus non sum, comessatorem te cum armatis recipiam? Quintilianus: Hinc est ille in pestilentia comessator. Quo in loco intelligere tamen possumus generali vocabulo dici epulatorem, compotatorémque luxuriosum. Nam & comessabundus Alexandri Magni exercitus legitur apud Quintum Curtium, tanquam indulgens præter modum prodigis epulis, gulonúmque escariæ voluptati. Possunt & comessationes conuiuia dici, ex col- H latione symbolísque comparata: quæ Lacedæmonij phiditia, Cretes andria nuncuparunt. Hæc libro Politicorum septimo Aristoteles scribit; esse oppidò quàm vetusta, vt quæ in Creta sint celebrata, Minoe

A regnante. Quin & prius multò ab Oenotriorum rege Italo, in Italia instituta. Illud obiter subnotauimus: crion, idest κρεῖον, nuncupari creodochum vas, in quo recondantur carnes: quamuis malit eo nomine carnes intelligere Euphorion, quod Appion scribit, & Herodorus. At crion putat Pausanias canistrum, vel lancem, vel quid eiusmodi, in quo concidatur caro. Hinc & creagra profluit, quam etiam harpaga & lycon appellari, scribit idem Pausanias. Est autem coquinarium instrumentum, sicuti crateuta quoque: nã B sunt eo nomine obeli, vel lapides (inquit Pausanias) aut etiam ferreum aliquid, cui incumbat veru. Etiam si veterum plerisque arrisit illud quoque, vt veruum manubria sic vocitentur. Traditum quoque Græcis est, lycos, iridis nuncupari flores quòd labiorum lupi imaginem præferant. Crambaleam scribit Athenæus, dici Græcis tostam carnem. Arysanas & arysteras siue etiam arysticos, pro cyathis inuenimus, aut id genus vasis, ab hauriendo conciliata nomenclatura. Zenophanes ad hunc vsum, ephebum etiam appellauit. C Apud Polybiũ Cyathus, fluminis est apud Arsinoen in Ætolia nomen. Aconita intelliguntur Græcis vasa non illita, quæ calido diluta humore aquam in se trahunt. Dioscorides libro primo ἀκόνιτον vas, interpretatur ἀπίσσωτον, idest minimè picatum. Aconitum autem venenum dici putat Theopompus apud Athenæum, quia apud Aconas exoriatur prope Heracleã. Quod de crio diximus, amplius sciendum, Thyestis sepulchrum dici κριοὺς, in agro Argiuo: prope quod visebatur regio Mysia, & Cereris Mysiæ templum, à D Mysio quodam ita nuncupatæ. Crion verò, idest κριὸν, in cælo dici autumant, quia quum in eo fuerit sol, inter diem ac noctem quodammodo iudicat, quod κρίνειν nuncupant. Et quòd in eo signo inter hyemem positus ac æstatem ipse rursum iudicetur. Crimnon verò puls est, ab hordeo nuncupata, vnde fieret. Posteri πόλτον dixere, ac πολτάριον, idest pultem, seu pulticulã. Hinc κριμνώδεις, vrinas nuncupant medicinam professi, in quibus nubeculæ crassamentum sese ostentet farinæ densioris modo. Sic & comicorum facetissi- E mus, κριμνώδη, ningere ait, vbi niuium deuoluuntur grumi. Lego item conchas asperiores Atticè nuncupari crios, idest κρειοὺς, quas corycos dicant Macedones. Cymbia & charchesia fuisse Latinis incognita veteribus, parum diligenter tradidit Macrobius: quum apud Varronem, adiiciente calculum Marcello, illud reperiatur: hoc autem etiam apud Liuium Andronicum, sicuti commeminit Nonius,

Florem antlabant Liberi ex carchesiis.

Quod autem de carnibus diu præstruximus, animad- F uertendum amplius: hæroas etiamnum elixis vsos, etiam si Seruius improbat, quod ex Eustathio liquet, Athenæóque apertius, & Herodoto historia prima. Heroas (inquit Eustathius, inducit Homerus) elixis vtentes carnibus, præcipuè tamen assis: vnde & optanij inflectitur nomen, ex vsus frequentia. Signatur autem eo verbo coquina. Incognitam non fuisse Homero hoc genus opsopœiam, auctor est Iulius Pollux: addit tamen, heroum plerosque ea non vsos. Meminit in libro De Homeri vita Plutarchus. Et De repu- G blica tertio, apud Platonem legimus. Heroum mensis parari ab Homero non pisces, non elixas carnes, sed assas, quæ concinnarentur facilius: quod comprobat Atheneus. Obseruatũ ex physicis illud quoque: Elixa intus fieri sicciora, & inde nutrimẽtis minoris quàm sint assa, in quîs humidũ genuinũ intus obseptum cõtineatur. Quod in illis euaporet, quoniam meatus laxet elixans calor: quo argumento etiam inalbescit ius. Auctore porrò M. Varrone, Assam primò, secũdò elixam, tertiò è iure cœpisse, natura docet. Cæterum, est vtique mirum, quàm sibi indulserint parte hac gẽ- H tium mores: quippe Arabas nouimus camelorum lacte vesci, ac carnibus suillis verò abstinere in primis, copiæ vel raritatis vtrunque ratione. At camelos detestantur in Septentrionem reiecti. Phryges ac Pontici

tici,vermes albidos obesósque capite nigricante,qui è cariosis promuntur materiis,inter delicias habent: ac xylophagia comedisse,luxuria est. Orienti & Libyæ grata præcipuè locusta est:quod verum Ioannes comprobat Baptista,vti inquit Hieronymus.Lacertis item virentibus vesci,in more Aphris est. Alicubi in mensam vitulos admisisse, summum censetur scelus. Nam & Imperator Valens legem Orienti dixerat, Ne quis vitulinam esitasse carnem vellet,dum agricolationi consultum cuperet.Homades ac insolens Hunnorum feritas nec semicrudas aspernata carnes est. Sarmatis, Vandalis, ac innumeris aliis, equorum & vulpium carnes solatio sunt. Iam qui & humanis vescerentur, Scotos gentem Britannam, se vidisse prodidit Hieronymus.Locustam porrò in mensan admitti,probatur Leuitici vndecimo, intantum fallitur Sipuntinus.

Aduentitia cœna, quæ sit: item aduentoria epistola, & aduentores. Caligulæ luxuria, & Clodij.

Caput III.

SEd nec illud parte hac omittendum, aduentanti principi aut amico cœnā apparari solitam, ea inde dicebatur aduentitia, cuius incomparabilem luxum quis non iure miretur? Duo millia lectissimorum piscium, septem auium apposita interdum literis proditum est. Cœnæ hoc genus meminit in Symposiacis Plutarchus,dicitque hypodecticam ex Romanæ linguæ proprietate nuncupatam.Perinde ac innuat,appellari solitam exceptitiam, vt qua exciperetur princeps, vel amicus: vel aduentitiam,vt modò præscripsimus,etiam si Græca vox aliud sonare videtur.Apud Martialem, epistolam legimus aduentoriam,quę aduētanti amico mittitur obuia: ita enim scribit libri duodecimi Præfatione, Et statui paucissimis diebus & familiarissimas mihi aures tuas excipere aduentoria sua. Sed aduentores dixit Apuleius, eos qui soliti sunt in cauponam cuiuspiam diuertere:Et nūc(inquit)senex ille dolium innatans vini sui aduentores pristinos fece summissus officiosis rhonchis raucus appellat. Trita vox ea imperitæ quoque plebi.Sunt & sui apud Plautum meretricibus aduentores.Verum,vt ad epularum magnificentiam redeamus: nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit Caligula Imperator, commentus nouum balnearum vsum, & portentosissima genera ciborum atque cœnarum, vt calidis frigidisque vnguentis lauaretur,pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet, conuiuis ex auro panes & obsonia apponeret, Aut frugi hominem oportere esse dictitans,aut Cęsarem.Sed in principe quam habent ista admirationem? Clodius Æsopi tragœdi filius, vt experiretur in gloria palati (vt inquit Plinius)quid saperent margaritæ,singulos vniones conuiuis absorbendos dedit: quod in Sermonibus Horatius morsu Satyrico castigauit:

Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet vt decies solidum absorberet,aceto
Diluit insignem baccam.

De griphis conuiualibus. Quæ dicantur quæstiones cyliciæ, aut mnemoniæ. Ænos quid. Cyliceum. Sceletus Ægyptiorum. Plutarchi locus explicatur.

Caput IIII.

SYmpotica verò, hoc est conuiualia, fuerunt & illa:ænigma,& griphus:illud lusum habebat, griphus verò etiam studium ac curam. Soluenti,præmium erat carnis portio:imperito ac segni, mulcta irrogabatur, vt salsam
A hauriret potionem. Nomen inditum id genus sermonibus obuolutis, à piscatorum griphis siue retibus. Quæstiones verò dicebantur cyliciæ, hoc est ζητήματα κυλίκεια: arbitror,quia κύλιξ, poculum signat: vnde cyliceum dicitur τὸ poculorum repositorium. Theodectes verò sophistes multa in iis solertia praeditus,mnemonias vocauit: quoniam mnemonicus foret ipse, hoc est memoria potens. Griphi Lucianus meminit: Quid (inquit) sunt homines? Dei mortales.Quid verò Dei? Homines immortales.Ænigma-
B ta profers,& griphos conglutinas: equidem, vt Loxias,apertum nihil promis. Id genus videtur quod Lasus dicebat,Crudum piscem esse ὀπτόν,ex verbi ambiguitate captato ioco:nam ὀπτὸς,assum indicat,& visibile:sic autem Græcè totum enuntiatur, ὠμὸν ἰχθὺν ὀπτὸν εἶναι.Sed operæpretium est, huic potissimum loco subiecisse, quæ Demetrius Phalereus prodidit ἐν τῷ περὶ ἑρμηνείας, vbi de orationis differit gratia, hoc est περὶ χάριτος λόγου:Est (inquit) gratia quædam,quæ dicitur παρὰ προσδοκίαν,idest præter expectationem:
C vt apud Homerum de Cyclope,

ὅτι ὕστατον ἔδομαι οὔτιν.

idest,postremum ego vtin vorabo. Neque enim xenium id genus Vlysses meditabatur, neque expectabat lector. Aristophanes quoque in Nebulis de Socrate,

κάμψας ὀβελίσκον εἶτα διαβήτην λαβών,
ἐκ τῆς παλαίστρας ἱμάτιον ὑφείλετο.

idest, quum obeliscum incuruasset, mox circinum cœpit: vestémque sustulit ex palæstra. Ex locis duo-
D bus gratiam hic venatur poeta. Nō enim modò præter opinionem illatum est , sed nec præcedentibus cohæret. Anacoluthia(inquit)huiusmodi,siue incōsequentia,vocatur griphus:vt apud Sophronem ῥητορίζων βουλίας,& apud Menandrum Messeniæ prologus. Griphum alio vocabulo ænon dicunt, quod ex Eustathio est:vti apud Clearchum,Vir,non vir:auis,nec tamen auis:lignum,non lignum:lapis,non lapis. Significantur verò hæc, eunuchus, nycteris seu vespertilio,ferula,pumex.Qui de his plura nosse cupit,Athe-
E næum adeat Dipnosophistarum decimo.At Ægyptiorum mos griphos non habet,dum sceletum, idest aridum iam inueteratumque sale cadauer conuiuio inferūt,illud incinētes, Ede,bibe,talis post mortē futurus.Ad quod forsan respicit Plutarchi id in M.Antonio,Qui administros hortabatur,largè propinare, ac epulis distēdi:quoniā foret incertū,an in posterū id essent facturi,Augusto ceruicibus ingruente,ac proinde ipso iam sceleto,& in nihilum redacto.Id quod eo adnotaui gratius,quia per inscitiam locus est ab Plu-
F tarcho interprete præteritus. Ægyptij moris meminit historia secunda Herodotus: sceleti,in Septem sapientum conuiuio Plutarchus. Strabo Antæi sceletum nominat,libro vltimo:sed tibiam eo nomine intelligit interpres, quod ex Plutarcho in Sertorij vita coarguitur.

Cottabisis quid, & quid cottabus. Plutarchus explicatur. Item de latage, & catacto. Cosymbus quid.
G *Cosymbota tunicæ apud Hieronymum. Crobylus, Scorpius.*

Caput V.

COnuiualis ludus fuerat,prioribus pręsertim Græcis quem cottabisin dicebant:nam & κοτταβίζειν est,eo quod ex potu superfuit, sonum elidere. In æneas verò phialas, quæ latagia nuncupant,potus residuum iactabant,qui di-
H citur cottabus:quòd si elisu maior ęderetur sonus,ab amasiis diligi se augurabantur.Cuius rei vestigiū Romæ seruatum videri potest:nam Historiæ naturalis libro quartodecimo Plinius, inter legum scita illud item fuisse scribit,Contra bibendi fallacias, nihil ad

elidendum in pauimentis sonum ex vino rel quisse. A Verum inibi Hermolaus ex veteri lectione summum legi mauult, quàm sonum, vt postremum intelligere-mus potum, quem docuimus vocari cottabum: quanquam est & phiala ænea cottabus, aut peluis, vt alij scribunt, qua in id genus vterentur lusu. Nam cottabia, quod ex Athenæo discimus, dicebantur præmia vincenti hoc ludicri genere data: quæ non aliud fuisse animaduertuntur, quàm pyramuntes, hoc est triticeæ placentulæ, ac sesaminæ. Meminit eius vocabuli etiam primo Rhetorico Aristoteles, ab Ænesidemo missa Geloni cottabia, scribens. Aristophanis B interpres sonum ipsum etiam cottabum dici putat. Nam poeta ipse, methysocottabos ita ludentes appellat, quòd iam vino madentes id agerent. Ex quo est illud Plutarchi in Symposiacis: nam Soclarus eludens, quæ contrà dicebantur de concubitus abstinentia, & quòd non citra periculum admittatur à cœna, ἀθλητικὰ ταῦτα εἶπεν ὦ Ὀλυμπιχε παντάπασιν, ἐπὶ τῆς κοτταβίσεως ὄζοντα καὶ τῶν κρεοφαγιῶν ἐκείνων οὐκ ἐν δέοντι. id est, athletica (inquit) sunt hæc prorsum Olympic, etiamnum cottabisin redolentia, & non satis aptam C carnium illam deglutionem. Veluti dicat, athletis quorum vita sagina est, damnosum fortè concubitum videri, & à cœna illis periculum afferre, qui licentius ingurgitarint, exhilaratíq; à scurrili lusu minus abstinuerint. Hæc vt placeant, faciunt quæ consequuntur. Adsunt (inquit) iuuenes vxoribus copulati, quos addecet Venerea amanter exercere. Quin & paulò post idem colligit, qua ratione coitu post cœnam minus obl edatur corpus: idque astruit contingere, si quis nô distento ventre, nec ebrius id peragat. Illud verò à D Plutarcho prouerbiali modo enuntiatum, neminem puto latere. Auctor Critias est, cottaborum lusum esse Siculorum proprium, quin & ab eisdem inuentum: veluti etiam latage, nationis eiusdem vocabulû creditur, quo significari Athenæus arbitratur, quod ex potu superest in poculo. Id conuersa manu dextra sursum, molliter ac per ambitum cubito innixi sinistro, iactabant ludentes in cottabeum. Fuit & quem catactum, idest καταϰτὸν, cottabû vocabant, idest lych-E nion, quod attractum denuo concidebat, eum continens quem dicunt μάνην, idest cottabi prominulam partem, quam dixerit Sophocles æneum caput. Nam plastinx portio intelligitur, quæ sonû elisu reddebat. Cottabum, medici per imperitiã (vt retur Athenæus) à balneis potionem, vel ante balneas vomitum nuncupabant. Cosymbum, seu cosymben, scribit Sudas inter indumenta recenseri, vnde sunt apud Hieronymû cosymbotæ tunicæ. Iulius Pollux in tonsuræ generibus: Cosymbe (inquit) Atticum non est, sed crobylus F potius. Crobylum interpretantur aureum corymbû è capillis propendentem. Sunt qui putent capillorum contextum tendentem in acutum. Meminit Xenophon, nec omisit Thucydides. Ab nonnullis hæc profertur distinctio, vt in viris dicatur crobylus, in fœminis corymbus, in pueris scorpius. Hinc forsan coniectatio sit, cur Hieronymo cosymbotæ dicantur tunicæ.

Græcorum in bibendo leges. De Iouis Olympij cratere: item heroum, & Soteris Iouis, ac Mercurij. Interim quid modiperator. Bonus Deus, qui. Virgilius illustratur. De Thracibus & Scythis. Horatius declaratur. Poculorum nomina plura. Bibendi lex apud Locros. Qui bene poti ad scribendum accesserint. Massiliensium mulieres esse hydropotas: sicuti Mileti factitatum, & Romæ. Samagoriû vinum. Italicas mulieres vinum nescisse. Ecpetala pocula. Petala. Patellia. Callopatira capridij. Oenochoæ. Tami. Epenchytes. Ceryx. Oenoptæ. Ophthalmi. Enophthalma. Acratophorus Dionysius. Vinaria vasa nomen seruantia: bicus, bicarium, crossus, gaster, gasterium, ceraphium, baucalium, cypelium, amphicypellum, cyphela, dicypellon, pella phiala, cyprus, hemicyprus, scaphos. Pisa quid. Pisa ciuitas, vnde Paropsis.

Cap. VI.

GRæco more potare, interpetantur quidam grandibus meracísque poculis se inuitare. Cicero in Verrem Actione tertia: Fit sermo inter eos & inuitatio, vt Græco more biberetur, hospes hortatur, poscunt maioribus poculis, celebratur omnium sermone lętitiáque conuiuium. Sunt qui à Marco Tullio veterem Græciæ morem innui, coniectent: quo toties bibere receptû erat, quoties deos & charos nominatim vocassent. Vtcunque, Ausonius meminit ad Symmachum, Super mensam meam facta est inuitatio, non illa de ludibrij conuiuio, vt Græco more biberetur, sed illa de Flacci ecloga: in qua propter mediam noctem & nouam lunam & Murenæ auguratû, ternos ter cyathos attonitus petiit vates. At in Xenophontis Symposio, pocula laudantur minuta & rorantia. Fuit & in Græcorum conuiuiis lex illa vetus, sicuti Thusculanarum quinto à Cicerone traditum scimus, Aut bibat, aut abeat. Et rectè, inquit: aut enim fruatur aliquis pariter cum aliis voluptate potandi, ne sobrius in violentiam vinolentorû incidat: aut discedat. Hæc itidem in vita videtur seruanda: nam iniurias fortunæ, quas ferre nequeas, defugiendo relinquas. Inoleuerat & Græcis mos alius, vt talis sortirentur, qui côuiuio prę̨sideus, leges decumbentibus diceret, quæ vocabantur nomi. Hic verò testimonio Varronis modiperator Latinè nuncupatur, veluti modum bibendi prę̨scriberet. Rex etiam dicitur Macrobio: arbitror, quia Grę̨ci βασιλέα appellabant. Horatius,

Nec regna vini sortiere talis.

Eubulus sub Dionysij persona monet, sanitati primum dicari cratera, secundum amori & voluptati, somno autem tertium, quartus verò (inquit) iam noster non est, sed iniuriæ. Panyasis poeta, poculum primum Gratiis contribuit, horisque & Dionysio: secundum Veneri, rursúmque Dionysio: iniuriæ autem & nocumento, tertium. Consuetum & illud priscis Græcis inuenio: post cœnam, Boni dæmonis (quem esse Fortunam putat Eustathius) haurire poculum, quod meracius erat: quæ res dicebatur, κρᾶσις ἀγαθοῦ δαίμονος. Quod in Ionia scribit Apostolius, qui & secundum mensis diem Boni dæmonis dictum tradit. Nam Thebis etiam visebatur Boni dæmonis heroum. Hinc facetissimus Comici iocus,

ἕλκε τὴν τοῦ δαίμονος τοῦ πραμνίου.

idest, trahe (inquit) dæmonis pramnij: quum sit vinum pramnium xel pretiosissimum. Auctor in Arcadicis rebus Pausanias, ad sinistram viæ, quæ in montem ducit Mænalum, fuisse ἀγαθοῦ θεοῦ ναὸν, idest Dei boni templum: Quòd si (inquit) bona contribuunt dij hominibus, inter deos autem summatem esse Iouem nouimus: consequutione nimirum probabili coniectare licet, eius dei esse cognomentum id genus. Quòd si est, Mantuani vatis interior doctrina retegitur, quum Æneidos primo ita canit,

Adsis lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno.

Deam verò hanc etiam Græcis χρηστὴν dici, commeminit in Cœnis Macrobius. Verum ab diuerticulo repeto fabulam. Nec ignoro, esse qui Boni dæmonis poculum primatem habuisse locum autument. Sed in hoc mira scriptorum varietas est. Pindari interpres seruatum veteribus morem scribit, vt crater princeps Iouis diceretur Olympij, sequens terræ heroum (cuius rei etiam Plutarcho in Causis mentio est,) tertius Διὸς σωτῆρος, idest Iouis Saluatoris, si linguæ proprietas ita dici patitur: cui astipulari Sophocles videtur in Nauplio, ζεῦ παυσίλυπε

καὶ Διὸς σωτηρίου σπονδὴ τρίτου κρατῆρος.

Sed & in Epigonis Æschylus. Verum, cur cratera tertium Iupiter habebat Soter? nempe quòd is bibendi modus citra vinolentiam omnino substringebatur, vltrà progredienti, largius hilariúsque ingurgitanti, intemperantis non deerat nota. Dicebant eundem τέλειον quoq;, de ternarij perfectione numeri, in quo principium sit, medium & finis. In literis, compertum & illud: potionem in conuiuiis principem, præfatione τοῦ δαίμονος ἀγαθοῦ solitam offerri, gustandam modò quod foret meracior. Dæmona verò bonum videntur Liberum etiam patrem accepisse multi. Postremam, quæ lymphatior erat (sic enim ab eruditis nuncupari obseruatum, nonnullis etiam in diuersum euntibus) Iouis præfatione Liberatoris. Celebratum est & in Lemno ab Atheniensibus Seleuci Soteris poculum, quòd in eos fuisset is beneficus. Siculus autem Diodorus Bibliotheces quinto: Aiunt (inquit) quum purum in cœnis vinum datur, omnes Deū sospitem optare bibentibus: at quum à cœna dilutius hauritur, Iouem vocari Sotera: nam puri vini potus, ad insaniam redigit: aqua Iouis mixtus, voluptatem parit, ac lætitiam, & arcet insaniam. Asclepiades calicem primum ad sitim pertinere dictitabat, secundum ad voluptatem, tertium ad ebrietatem, quartum ad insaniam. In Iulij Pollucis thesauris adnotatum inuenimus, potum vltimum ἑρμαῖον appellatum, hoc est Mercurium: vnde & Homerus,

τῷ πυμάτῳ σπένδεσκον.

idest, postremò autem libabant. Auctor Athenęus est: Mercurio, surgentes à cœna prolibare solitos, quia sit somni præses: posterius verò, etiam Ioui τελείῳ: nam calicem Soteris Iouis inuenio item τέλειον nuncupari solitum, quæ vox perfectum iudicat & absolutum, vt diximus. Ex his verò hactenus prolatis lux infertur plurima Horatio in Carminibus, quem ab interpretibus multifariam eruditum conuelli sæpe, animaduertas. Apud Locros Epizephyrios si quis medico non imperante salutis ergò meracius hausisset, perinde ac capitalem admisisset fraudem, morte scelus expiabatur: ita sanciente Zaleuco. At Alcæus & comicus Aristophanes vino madidi pangendis inuigilabant poematis. Multique præterea vino se proluentes in hosté depugnarunt illustrius. Apud Massilienses hydropotæ sunt mulieres: in Mileto idem factitatum, Theophrastus scribit. Tametsi Milesios dixit Demodocus, Non esse insipientes quidem, ea tamen facere quæ agant insipientes. Sicut inquit Moralium septimo Aristoteles: Incontinentes, iniusti quidem non sunt, iniuriam tamen faciunt, sed præter electionem. Apud Romanos vino abstinet mulier libera, vt libro sexto Polybius scribit, sed serui quoque. Item Ephebi omnes, ad annum vitæ tricesimum. Samagorij vini cotylis tribus homines quadraginta, & eo plures, inebriari solitos, scribit Aristoteles. Sunt qui vniuersim Italas mulieres vinum nescisse prodant. Romanas tamen passo vti solitas, refert Polybius. Thracum Scytharūque proprium fuisse videtur, capacius ingurgitare merum & ingentia exsiccare pocula. Id perobscurè significat Pollux libro sexto, vbi ait, ἀμυστίζειν esse idem ferè, quod Thracum more bibere. Verbum id apud Plutarchum expositum inuenio pro eo quod est, multum fineque respiratione haurire, hoc est (vt ipse ait) ἀθρόως καὶ ἀπνευστὶ πίνειν. Hinc apud Horatium dictam puto Amystidem. Hic protinus sciendum, προπίνειν nō permixtionem modò indicare, sed & poculi gratuitū complecti munus. Anacreon,

ἀλλὰ προπίνε ῥαδινούς ὦ φίλε μηρούς.

Quod est, χαρίζου. Sed & Demosthenes patriam prodentes hostibus, προπίνειν dixit. Erant & veteribus pocula latiora, quæ vocant ecpetala, quoniam folia perampla dicuntur petala: cuiusmodi pocula etiam nuncupantur patellia: ex quibus Alciphron, patellocharona concinnauit. Sed & capridij callopatira apud Athenæum legisse videmur. Est autem capridium, à capro deminutum, quo nomine aprum intelligimus. Qui potus ministerio præficiuntur, dici quidem œnochoi solent: in Neptuni tamen festo etiam tauros scio appellatos. Hellespontij, pincernam vocant epencnytem: at veteres etiam ceryca, vt ex Homero liquet. Qui verò œnoptæ nuncupantur, tres numero exploratores inspectorésque erant cœnarum, an ex æquo potaretur. Lychnos hi cœnantibus suggerebant, & thryallidas, idest ellychnia. Hos quidem etiam ophthalmos dixere, idest oculos. Vnde euophthalma dicuntur, quæ oculis arrident plurimum: auctor Athenæus in polyarchi dissertatione, libro duodecimo. Quales verò fuerint Scytharum in bibendo ritus, nec Plato ignorasse videtur, quando Legū primo sic scriptum reliquit: Sed de ebrietate quærendum (inquit) vtrum ita videndum sit, quemadmodum Scythæ ac Persæ. Carthaginienses præterea & Celtiberi & Thraces mero penitus vtuntur, tam viri quàm mulieres, atque vino item vestes perfundunt, præclarum hoc & beatum vitæ genus existimantes. De Scythis illud tamen commonuero quod scribit Maximus Tyrius: Scythas esse quidem hydropotas, quod si ebrietatis voluptatem requirant quandoque, pyram construere, in eamque herbas conicere odoratas, ac mox circumstare & odorem velut crateris haurientes liquorem, fieri ebrios, quamobrem canere ac saltare. Persæ verò aliis vtuntur deliciis, quamuis moderatius quàm isti. Apud Phigalenses in Arcadia fuisse sacellum Dionysij ἀκρατοφόρου, Pausanias tradit. Illa porrò adnectamus capiti huic, etiam si excrescenti nimium: inter vasa vinaria recenseri à Polluce, stamnium, cadum, cadiscum, bicum, quem fuisse Homero incognitum Eustathius prodit: sicut nec pytinas nouisse potuit. A bico, cuius meminit ἀναβάσεως primo Xenophon, arbitror fluxisse nomen nunc vulgò frequentissimum: quãquam bicarium dicimus potius, quod est deminutum recta Græcorum forma. Sicuti etiam crossum, quo vocabulo Venetiis in œnopoliis vtuntur plurimum. Bycium vitreum legimus apud Dioscoridem libro secundo. Bicos tamen palmeos scribit Herodotus Historia prima, vino plenos Babylonem apportari solitos. vt vas capacius intelligere, necesse sit: proinde Laurentius dolia reddidit. Erat & gaster vas, & gastra fictilis Dioscoridi. Sed gasterium vocat Aristophanes, seruátque adhuc nomen. Quanquam & gastera pro rapo dici legimus à Lacedæmoniis: etiam si apud Bœotios brassicas ita nuncupari, Nicander putat. Scaphos denique, cauitatem nauis vocat Thucydides, quam (inquit interpres) gastera dicimus. Cyprus & hemicyprus, vasorum ac mensurarū genera sunt, coquinariam facientibus persamiliaria. Inuenio & ceraphiū ab Homerico cornu, sed & bacaulium. Addamus illud quoque: cypellum dici à Græcis poculum, ἐπὶ τὸ ἔσω κύπτον, idest ad interna proclinatum innuénsque. Appellatur idem & amphicypellon, velut vndique intro inflexum. Sæpius nanque ἀμφὶ præpositio circulariter signat, vnde insula quandoque legitur amphialos, & tonitru amphipyron. Certè deorsum adnuentes nubes, eadem etymi ratione, cyphela nuncupare, moris est. Aristoteles verò mellis cellas amphistomos esse dicit, idest geminas: in vna enim basi, seu interseptο duas esse cellas: sicuti (inquit) in amphicypellis, idest geminis poculis: vna quidem intus, foris verò altera. Ex quibus coniectatio est, esse idem amphicypellon & dicypellon, propter antithetos, idest oppositas fistulas & thecas mellis: tanquam vni modo basi, idest fundo, cypella incumbant duo superne vnum, infra reliquum, vt basis sit potui accommoda, vbi vius venerit. Pella verò etiam phialam signat, qua vterentur in sacris. Quem pellam, in Theocrito nigram interpretantur: nam corporum

superficiem, vbi sanguinis affluxu nigrescat, pellama, vel pelidnoma, idest πελίδνωμα, vocant. Pisas denique apud Græcos dici inuenio τὰς πίσρας, idest bibulas, de verbo πίσα, quod πιπίσκω signat. Quin & Pisam ciuitatem hinc dictam opinantur plerique quoniam humectus sit locus, & aquæ continens plurimum. Id autem genus loca vocant Græci, πίσιον. Illud neutiquam prætereundum: iussulenta plerunque de valorū appellari nominibus, vt paropsidas & triblia: necnon in Plauto magidas & capidas.

Quæ esculenta quibus probarentur locis. Acipenser. Timallus piscis. Heliogabali gulosa inuenta. Epelane piscis. Tagenia quid. Pyramuntes, & sesamuntes, & sesamis. Sal tragasæus. Cœna ἐντελής. Enchrides. Encrypias panis. Copaides anguillæ. Sacrificia ex piscibus. Thynnæum sacrum. Cylabræ heroi in sacris salsamenta offerri solita. Strymoniæ anguillæ. Cœnas deorum quas intelligamus. Malca. Aphrogala. Decocta.

Caput VII.

QVæ verò ex esculentis in mensa vsum haberent præcipuum, non ineptè in hac gulonia prouincia explicuerimus. Igitur ex freto murena primum à satrapibus eius procurationis tulit calculum: item Tartesica. Thynnus Tyrius eximiè laudabatur. Acipenser tanta fuit apud Romanos indicatura, vt conuiuio inferri cum corollis, ac præcinentibus consuesset tibiis, coronatis item qui gestarent. Hunc Archestratus qui Sardanapali instituta consectatus est, eundem galeo esse putat Rhodio, quanquam discriminantur insigniter. Appion grammaticus in commentatione De Apicij deliciis, ellopen esse acipenserem credit. Cestreus quoque laudis emeruit multum, de quo alibi copiose ex sciatho. Conchæ pelorinæ, vnde fortè pòst nuncupatæ pelorides, de quibus Martialis,

Tu lucrina voras, me pascit aquosa peloris.

Sed & Horatius,

Lucrina peloris.

Teutlon, idest beta, ex Ascra: mænides, ex Lipara: gongyle, idest rapa, ex Mantinea: pectines, Methymnæi: galeus, Rhodi: psettæ, apud Eleusinem: apuæ, Phalericæ: triglæ, siue muli, in Ionia: anguillæ in Eubœa copaides, vt in Sicilia plotæ. Sed eam copaides prærogatiuam habent, vt ex eis præcipuas etiamnum diis immolent Bœotij, victimarum item ritu coronatas. Et in Lydia pisces sacrificari solitos, Varro scribit in Villaticis pastionibus. Verum, Neptuno quoque thynnum immolare ad capturæ spem consueuere piscatores: idque sacrum Thynneum vocant. Quin apud Phaselitas cylabræ heroi salsamenta offerri, accepimus. Celebratur & timallus piscis ex Ticino amne aut Atesi, cui à flore conciliatum creditur nomen, inuulgato etiamnum dicto de eo qui gratam redolet suauitatem, Aut piscem olet, aut florem: quo pronuntiatum facetè est, eundem videri odorem piscis, qui & floris sit. Illius enim specie nil gratius, nil suauitate iucundius, aut odore fragrantius. Quod ipsum in pisce contingit, quem Galli epelanem vocant, in Sequanæ ostio frequentem Rothomagum vsque, modicum alioqui, & squammis argenti modò nitescentibus: si in propinquo sit, putes violis te circumfusum. Cui rei grauissimus accedit testis Ioannes Seluanus Mediolani vicecancellarius, summæ inter Gallos vir integritatis, & si quis alius rerum experiens: ac non doctrina modò eminentissimus, sed & doctorum in primis studiosus, verum Christianæ religionis propugnator incomparabilis: quod in magna fortuna rarenter comperias. Mastycatum & polentatum exco-

A gitauit omnium princeps Heliogabalus. Quin & comedit sæpius ex Apicij æmulatione, vt Spartianus prodit, camelorum calcanea, cristas gallinaceis demptas viuentibus, pauonum linguas & lusciniarū: quòd qui his vesceretur, epilepsiam non sentiret. Hæc eo adnotaui libentius, quòd libro secundo Artis cabalisticæ à viro traditum erudito est, Neminem vnquā piscem in sacrificiis oblatum, audisse. Fuere porrò & Strymoniæ anguillæ insignes magnitudine, salsilago Thasia, item Thasiæ raphanides, caseus Cyth-
B nius & Siculus, sal Tragasæus. Sunt autem apud Troiam tragasæ, à Tragæo ita nuncupatæ, cuius gratiæ Neptunus concrescere inibi salem iussit. Sed super hac re alibi quoque facta mentio est. Apud Lucianum obseruauimus fuisse prioribus, ἐντελὲς ὀνομαζόμενον δεῖπνον, idest cœnam quæ diceretur absoluta, auis vna singulis apponebatur, item suilla caro, necnon leporina, & piscis quoque ex tageno, idest sartagine, vt ipse interpretor. Nam in generibus panis recensentur & tageniæ, qui & enchrides vocantur:
C dum in sartagine coquerentur, infundebatur caseus, oleum, mel, sesama. Panis subcinericius dicitur encryphias, sesamuntes item in cœna fuere eadem. Hæ verò placentæ erant ex sesamo & melle. Sicuti pyramuntes ex melle item ac tritico, quod πυρὸν vocant Græci, quamuis ab ignis figura putent alij dici, quæ à lato in acutum desinit. Pyræa verò nemus est haud ita Sicyone dissitum, in quo Cereris fuerat sacellum προστασίας, & Proserpinæ celebritatem agentibus tantum viris, sicut nymphona idest νυμφῶνα, mulieres
D modò frequentabant, vbi Dionysij erat simulacrum & Cereris ac Proserpinæ, Pausania tradente. Sesamum intelligunt aliqui, vulgò quod dictitant risum. Sudas sesamuntana distinguit à sesamide, vt sesamis sit, quæ & sesame, vnde ducatur sesaminum oleum, quod & syinon apud eum est, quo Cyri perungerentur milites. Cœnas deorum apud Horatium secundo Sermonum intelligunt, quæ citra omnem sint solicitudinem:

O noctes cœnæque Deûm, quibus ipse meiq;
E Ante larem proprium vescor.

Ad gulæ rationem pertinet adnotasse illud quoque: ephthopolium dici locum in quo cibi distrahantur percocti. Et qui eo se fouent quæstu, nuncupantur ephthopolæ. Nam opsodædali dicuntur, qui obsonia variè condiunt aut quærunt. Gastrologi, qui de ventris ratione disserunt, & inde gastrologia. Deniq. septimo Therapeutices Galenus, melcam & aphrogala inter ganeata in Vrbe cibaria recenset.

F

Catonis, Periclis, Heliogabali qui Alagabalus vel Eleagabalus de conuictu sententia. Lactaria quæ Agalacta. Pometa. Pomaria. Pentapharmacum conuiuium. Conuictorum numerus. Musæ olim tres. Charmum Syracusium in singula quæ apponerentur, versiculos primum concinnasse. Martialis disticha quam habeant argumenti originem.

G

Caput VIII.

MEnsam M. Cato maximè amicorum patentem atque procreatricem existimauit. At Pericles omnem cœnarum apparatum, & id genus beneficentiam facilè perpetuóque contempsit ac reiecit, vt tam longo tempore, quo in re-
H publica est versatus, nunquam apud amicum cœnarit, præter quàm Euryptolemo nuptias celebrante, & id quoque eatenus, vt peractis libationibus, mox abiret. Siquidem animorum elationi magnitudiniq;

deprimendæ

depriméndæ aptissimũ esse cõuiuium, sanxere nonnulli: quando mihi grauitatis seueritatísq; expectationẽ seruare, vel difficillimũ sit. Sed enim Imperatori Heliogabalo, siue is sit Alagabalus, vti vetera præferunt numismata, quandoquidẽ Syrorũ videtur vox, apud Dionẽ tamẽ Eleagabalũ legimus locis aliquot, citra flatilẽ omnino: huic inquã Heliogabalo nulla fuit vita, nisi in voluptatis nouæ exquisita ratione, vt etiã æstiua cõuiuia colorib. exhiberet, vt prasinũ quádoque, alias venetũ, & omnino reliquos ostẽtaret. Primus etiã schematib. libidinosissimis inquinata ex argẽto vasa iussit apponi, ac ex piscibus isicia fecit primus, ex ostreis quoq; ac liostreis, id genus item aliis. Viliorib. amicis folles pro accubitis sternebat, eósq; reflabat, prandentib. illis, ita vt plerũq; sub mẽsis repẽte inuenirẽtur prãdẽtes. Dulciarios lectariósq; habuit eiusmodi, vt quicquid ex diuersis eduliis coqui exhibuissent vel structores vel pomarij, illi modò ex dulcibus, modò ex lactariis præberẽt. Lactaria obiter intellige, quæ nunc semidoctũ vulgus lacticinia vocat. Pomarios item apud Horatium inuenias,

> Hic simul accepit patrimonij mille talenta,
> Edicit, piscator vti, pomarius, auceps
> Mane domum veniant.

Pometa verò apud Palladium. Agalacta verò pascua nũcuparũt veteres medici, lacti minus accõmoda: nã herbis lactis aliquo modo naturam immutari, traditũ est. Simonides in eum qui in conuiuio pertinacius taceret, εἰ μὲ inquit ἠλίθιος εἶ, σοφὸν πρᾶγμα ποιεῖς, εἰ δὲ σοφὸς, ἠλίθιον. Auctor Spartianus est, Æliũ Verũ imperatorẽ omnium primũ excogitasse tetrapharmacũ, seu potius pẽtapharmacũ, quo postea semper sit vsus Adrianus. Constabat id sumine, phasiano, pauone, crustulo, aprugno siue perna. Sicuti in Adriano idẽ commeminit. Heliogabalus pisces semper quasi in marina aqua cũ colore suo coctos cõditura veneta comedit. Idẽ rerũ pretia cõuiuiorũ esse orexin astruebat. Obiter, hic Heliogabalus est quẽ scribit Dion, esse nũcupatũ variè: nam & Abitus dicebatur & Pseudantoninus, Assyrius quoq; ac Sardanapalus: postea quàm verò trucidatus in Tiberim est proiectus, etiam Tiberinus. Omnib. (inquit Varro numeris absolutũ cõuiuiũ est, si belli cõueniãt homines, si locus sit nõ ingratus, si tẽporis sit habita ratio, si non negligens apparatus. Nec illud omiserim, diuitum plerosq; domos struxisse quãdoq; τριακοντακλίνους, in quibus vel triginta sterni lectuli valerent, & eo plures quoq;. Id quod in Symposiacis improbat Plutarchus, cõuiuia id genus ἀφιλα vocãs, & ἄμικτα. i. citra amicitiã & cõmunionẽ. Quæ panegyriarchũ verius requirãt, quàm symposiarchũ. Olim nõ plures trib. coisse cõuiuas, testatũ Annalib. est: quãdo nec plures initio creditas esse Musas, relatũ Pausaniæ monumẽtis scimus, meletẽ, mnemẽ, aœdẽ, hoc est meditationẽ, memoriã, cantilenã. Archestrati poetæ etiamnũ superest in ea re decretũ, Cõuiuæ aut tres, aut quatuor, aut nõ plures quinq; sunto: aliàs manipulariũ, & rapto viuentium cõuentus fuerit. Iulius Capitolinus in Vero, eius tale fuisse cõuiuiũ prodit, vt in eo duodecim decubuerint primũ. Quãquam de cõuictorũ numero iactatũ vulgò nõ sumus nescij. Septẽ cõuiuiũ, nouẽ conuitiũ. In Platonis Symposiũ octo coeunt & viginti. Quinarium numerũ quandoq; placuisse, libro primo auctor Athenæus est. Denariũ autẽ Iliados secũdo cõprobasse Homerus deprehẽditur, vbi in decadas distribuit rex cõuiuas, quoniã plures discũbere, non ferè moris esset, vti docuit Eustathius. Nã & Pythagoricis cõuiuiis nõ interfuisse plures, illustris auctor prodit Iamblichus. Postremò scitu dignum illud quoq;, Charmũ Syracusium, vt scribit Athenæus, in singula quæ apponerentur, versiculos primũ concinnasse, ac parœmias, vti est de piscib. illud,

> ἥκω λιπὼν αἰγαῖον ἁλμυρὸν βάθος.

idest, venio Ægæum linquens salsam profunditatem. Vnde Martialem arbitror argumenta mutuatum. Illa verò huius pragmatiæ felix fuerit coronis, quod ex

A Xenophontis est Symposio, sublatis mensis, consuesse veteres prolibare diis καὶ παιανίζειν.

Fori vituperatio. Super multiplici Atheniẽsium foro aliqua. Parabysto, & trigono. Batrachium vnde, ac puniceum. Batrachis quid. Batrachos morbus. Heliæum. Palladium forũ cur diceretur. De Palladio plura. Pesinus ciuitas vnde. Cap. IX.

B Forũ Anacharsis Scytha ad fallendũ inuicẽ atq; ad dãdas auaritiæ manus destinatũ locũ esse dicebat, sed & moderatus Columella, Ne caninũ quidem (inquit) sicut dixere veteres, studiũ præstantius est, locupletissimũ quenq; allatrãdi & cõtra innocẽtes, ac pro nocẽtib. neglectũ à maioribus à nobis etiã cõcessum intra mœnia & in ipso foro latrocinium. Quod nisi cupediis suffarcinatus, & ferentariis onustus libellis pergas, quib. dorophagos expleas, sordidósq; ac nũmarios, luditur opera. Inest echeneis, ruãt licet procellæ, domatur mũdi
C rabies, infrenatur impetus. Academicis & cunctatore ipso Fabio dicas omnia cũctatiora. Plutarchus itẽ in libro De fœnore, esse forum dicit ἀσεβῶν χώραν, idest impiorũ regionẽ. Ex quo arbitror M. Catonẽ cẽsuisse, forũ muricib. sternẽdũ. Quo fit, vt deformari fœdius possit Marcellus Octauia Augusti sorore genitus, à quo fuisse inumbratũ in ædilitate forum, vt salubrius litigãtes cõsisterent, Plinio tradẽti credimus: Auctor Pausanias est, fuisse Athenis fora nõnulla ignobiliora, quæ parabystõ vocarẽt, ac trigonũ. Alterũ ab ob-
D scuro vrbis loco, in quo situ erat, nũcupatũ, & minimæ quæq; agebantur lites. Alterũ verò à figura. Parabyston Græci abscõditũ, & latẽs dicũt, παρὰ τὸ βύω, quod signat claudo. Vndecim in eo iudices sedebãt, videtúrq; duplex fuisse parabyston, mediũ & maius. Lysias maioris mentionẽ facit. Sed fuit & nymphicus, hoc est spõsalis lectus, qui vocabatur parabystus, cuius commeminit Hyperides ἐν τῷ κατὰ πατροκλέους. Batrachiũ verò forũ ac puniceũ à colorib. appellationem trahũt. Nã etiam si apud Chymistas est batrachiũ, ex
E latice diuino cõputrescẽte prouenieus, in auri cõfectione miraculi præcipuè memorati, specie ranũculi, veneno vis tanta, vti halitũ etiamnũ solo perimat. Id ab effectu etiam chrysocollã nũcuparũt: quin vbi tumẽt sub lingua venæ, genus mali vocatur batrachos. Erat tamẽ batrachiũ coloris itẽ species, quo ante inuentas personas faciẽ obungebant, vnde & batrachis inter floridi coloris enumeratur indumẽta. Omnium verò maximũ, quo frequẽtiores cõueniebãt, heliæum nũcupabatur. Fuit & Palladiũ forũ, in quo de percus-
F sorib. cognoscebatur. Demophoontẽ quoq; primum pœnã luisse, palàm est. Sed quo crimine, incertũ. Cur diceretur Palladiũ, explicãt Græci: à Troiæ captiuitate Argiuos quosdã cũ Palladio ad Phalerũ appulisse, quos quum incognitos peremissent indigenæ, mox admoniti qui forẽt, mãdantes humi palladiũ inibi erexere, atq; institutũ, vt de cædib. non sponte perpetratis quæreretur, idest περὶ τῶν ἀκουσίων. Dignũ verò scitu, ab Pherecide Palladia dici simulacra omnia ἀχειροποίητα, idest nõ manu cõformata, sed & omne in
G terrã deiectũ cælitus: cuiusmodi certè Mineruæ fuit simulacrũ, cubitorũ triũ & ligneum, in Phrygiæ vrbẽ delapsũ, vnde adoptatũ loco Pesinũtis nomen, quod Diodorus scribit & Dion. Etiã si tradãt alij, vti notatũ cõperi apud Herodianũ, dici Pesinuntẽ quia inibi cõciderint multi, depugnãtib. Ilo Ganymedis fratre ac Tantalo, qui Ganymedẽ rapuerat. Sed nec Mineruæ simulacrũ illuc deiectũ tradit Herodianus idem, verũ magnæ matris. Ioannes Antiocheus missum cælo Palladiũ prodit, ac philosophũ Asium ex horæ no-
H tatione, quam horoscopũ vocãt, mathematicè prædixisse, nunquam ciuitatẽ eam in prædã cessuram, vbi id seruaretur intactũ καὶ ἄσυλον. Traditũ ab Apollodoro est, Ilũ, postea quàm Iliũ cõdidisset bouem insequutũ optasse, ac deos cõprecatũ, vt signum obijceretur aliquod, túncq; oblatũ ei Palladium, quod trium fuerit

cubitorũ, dextra tenẽs hastam, colum læua cum fuso. A Non negligẽdũ porro quod scribit Procopius, apud Beneuentũ esse ab Diomede traditũ Æneæ Palladiũ. Quoniam de morbo sciscitãti redditũ foret oraculũ, non prius ex morbo cõualiturũ, quàm Troiano cuipiam Palladiũ restituisset. Vbi autẽ lateat id nunc, inquit, haud norunt Romani. Simulacrum ostendunt tamen lapideũ in Fortunæ fano ante Mineruæ statuã æneã. Id verò præliantis imaginẽ præfert & hastã euibrãtis. Nec Græcã facit visitationẽ, sed Ægyptiam. B Memoratur id quoq;, Constantinum imperatorem simulacrum hoc Byzantium tralatum in foro ab eo nuncupato defodisse.

De foro Thessalico & Persico: item venalium. Quid cyclos, & cinclides, & cancelli. Interim quid apsis. Episotron. Itys. Apsimachia. Trapeza. Cindalus, cindalismus, passalus. Clauo destinare, & à clauo demere quid sit. Triplex Romæ forum. De Menianis, & Menia columna, & solariis. Protecta. C *Protegere quid. Proiecta. Immissa. Promercale.*

Cap. X.

Scitũ est quod Aristoteles docuit Politicorũ septimo: Struendũ in ciuitatib. forũ, cuiusmodi in Thessalia, quod dicebant ἀγορὰν ἐλευθέραν, hoc est liberum forũ. Id opinor, quia esset ab omni mercatu purũ. Nec eo agricolæ opificésve, aut id genus alij, cõmeandi ius haberẽt, nisi accersente magistratuũ aliquo. Eum locũ putat Aristoteles εὔχαριν, idest gratiæ maioris, εἰ καὶ τὰ γυμνάσια τῶν πρεσβυτέρων ἔχοι. i. si & seniorũ habeat gymnasia. D Forũ eiusmodi fuisse apud Persas Xenophon scribit, vbi regiæ essent ac principia alia. Esse quoq; in quatuor distributũ parteis: quarũ esset vna puerorũ: alia puberũ: virorum tertia, qui perfectã ætatẽ iam agant: quarta eorum, qui iam emeriti sint, legéq; singulos eorũ suis adesse locis solitos. Pueros quũ primũ illuxisset, eodémq; modo perfectæ ætatis viros: at seniores, quum per ociũ cuiq; licuisset, exceptis cõstitutis dieb. quib. adsint, necesse est. E Forum autem venalium Græcis dicitur πρατὴρ, λίθος, πωλητήριον, hoc est prater, lithos siue lapis, poleterium. Apud Herodotum etiã praterium. In noua comœdia cyclos dici inuenio, loca vbi venderẽtur mãcipia. Fortè etiam vbi & venalia reliqua. Est autẽ cyclos propriè quidẽ circulus: vnde Pausanias, Est (inquit) apsis: ligneus rotę cyclos: quo is ambitur, ferrũ vocatur episotron. Sũt & in retib. apsides, idest curuamina & vlnæ. Apud Homerũ, apsis etiam dicitur itis. Apsimachia Plutarcho in Lycurgi vita, & Appiano esse videtur tumultuãtiũ pugna. F Sunt qui eo nomine præludiũ pugnæ intelligãt. Apsidas porrò Græci dicũt, quos Latini arcus, surrigi imperatorib. solitos. Sed & pontium fornices eodem cẽsentur nomine. Locus verò quem inscenderent venalitij, dicitur ab Aristophane trapeza, hoc est mẽsa. Porrò fori iudicialis fores scribunt Græci cinclidas vocari. Cyndalos verò quidã clauos dicunt, & cyndaloplitas clauiculos. Fuit & ludi genus cyndalismus, quem clauis exercebant, quos passalos, siue pattalos Græci quoq; vocant, G nato inde adagio de iis quæ negligentius curãtur, πασσάλῳ ἀνακρεμάσαι, idest clauo destinare appẽdereq;. Sicut quæ amplius curãda censemus, à clauo demere: quod ex Eustathij thesauris est. Verũ ad cinclidas redeo, quas Romani cãcelotas vocant, vti adnotant Græci. Erãt quidẽ in foro cãcelli, Cicero pro Sestio, Tantus ex fori cancellis plausus excitatus, vt nũquã maior cõsensio, aut apertior. Hinc honestissima metaphora dictũ ab eodẽ pro Quintio, Et me facilè vestra existimatione reuocabitis, si extra hos cãcellos egredi conabor, quos mihi ipsi circũdedi. H Et quoniam in Romanos incidimus, sciẽdũ, triplex olim fuisse in Vrbe forũ, quod Seneca scribit: sic enim libro secundo De ira, inuenimus adnotatum, Adiice nunc publica periuria gentium, circunscriptiones, fraudes, inficiationes, quibus trina non sufficiunt fora. Hinc certius illud Martialis percipitur,

Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

Quartum addidit Traianus: meminit Sextus Aurelius & significat Martialis idem,

Et fora tot numeras Iane, quot oras geris.

Traiani forum scribit Ammianus Marcellinus, fuisse singularem sub omni cælo structuram, ac vt opinamur (inquit) vel numinum assensione mirabilem. Id quum Imperator Constantius spectaret, hærebat attonitus, per giganteos contextus mentem circumferens, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos. Transitorium forum à Domitiano comparatum, Eusebius scribit, id à Tranquillo methodium dici suspicantur aliqui, quod Traiano struente, cessarit. Sed de hoc plura mox. Meniana fuisse in foro vnde spectarentur ludi, non ferè est qui nesciat. Eadem & solaria nuncupabantur. Vnde ad solarium versari, eleganter sciteque de eo dicitur, qui spectacula frequenter inuisat. Cicero pro Quintio: Vixit (inquit) semper incultè atq; horridè, natura tristi atq; recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in cõuiuiis versatus est. Solaria verò dici Meniana, Hieronymus scribit. De Menianis Labeo digestis De verborum significatione: Proiecta (inquit) ea sunt, quæ ita prouehuntur, vt nusquam cõquiescant, cuiusmodi sunt meniana & suggrundia: quæ verò aliquid habent, vbi conquiescant, immissa, non proiecta vocantur, veluti tigna & trabes quæ immittantur. Protecta legimus quandoque loca in domo surrecta, vnde spectare licet: ab protegendo, idest porrò tegendo, siue tectum proiiciendo. Id enim Ciceroni in Topicis protegere est. Sunt tamen solaria etiam horologia, necnon vectigalia, quæ pro solo penduntur, apud Iureconsultos, titulo Ne quid in publico fiat. Columnam Meniam Pædianus intelligit à Menio dici, qui quum domum venderet Catoni & Flacco censoribus, vt ibi inædificaretur basilica, ius sibi columnæ vnius exceperat, super quam tectum proiiceret, vnde ipse ac posteri spectarent gladiatorium munus, quod tum in foro dabatur. Commeminit Marcus Tullius Actione in Verrem prima. Quanquam ænea inibi modo columna scribitur. Sicuti apud Plinium libro septimo: A columna (inquit) ænea ad carcerem inclinato sydere, supremam pronuntiauit. Sed & libro trigesimoquarto Plinius idem: Antiquior (inquit) columnarum celebratio, sicut C. Menio qui deuicerat priscos Latinos. Verum redeo ad institutum, si illud non neglexero: promercale in vænalium ratione dici, quòd extra domesticum vsum redundans vænui proponitur.

Forma fori Græca & Italica. De triuio & basilica. & quid sit basilicam habere. Ciceronis locus aperitur. Viæ basilicæ, prætoriæ, consulares.

Caput XI.

Græcorum fuisse moris, Vitruuius scribit, forum quadratum constituere, duplicibúsque porticibus, crebrisque colũnis, & lapideis ac marmoreis epistyliis exornare, in cõtignationib. ambulationes facere. Sed Italiæ (inquit) non eadem fuit ratio: nam à maioribus consuetudo tradita est, gladiatoria munera in foro dari, proinde spatiosiora distribuebantur intercolumnia. In porticibus argentariæ tabernæ, menianáque superioribus coassationibus collocabantur. Forum autem, quod vocant Argentarium, omnium fuisse præstantissimum, conuenit. Triuium & forum sola videntur amplitudine differre: est siquidem triuium, pusillum velut forum. Platonis in hoc extat decretũ, vt in triuio spatia fiãt, quò nutrices cõueniant cũ pueris, sintq; vnà. Credo, quia pueri validiores redderentur, vsu auræ liberioris: & nutrices laudis studio, essent lautiores, & minus inter

tot eius ipſius rei obſeruatrices errarent negligentia. Inuenio in literis, baſilicarum loca foro adiuncta quàm calidiſſimis partibus fuiſſe, vt per hyemem ſine moleſtia tempeſtatũ, ſe conferre in eas negotiatores poſſent. Cæterũ baſilicã principio fuiſſe locũ cõſtat, quo ſub tectũ ad ius dicẽdũ principes cõueniſſet. Cui loco dignitatis gratia additum erat tribunal. Poſt id, quo eſſet ea quidem laxior, primariis tectis non ſufficientibus, circumaddidere porticus patulas intrinſecus hinc atque hinc, primũ ſimplices, mox etiam duplices. Addidere inſuper alij ſecundum tribunal, tranſuerſamq; alteram ambulationem, quam cauſidicam nuncupamus. Quod illic rhetorum turmæ, cauſidiciq; (vt verbo vtamur vulgò frequentiſſimo, vt docuit Quintilianus) verſarentur. Erat porrò perſimilis templo baſilica, proinde compari ferè modo exornabatur. Elegantiſſimum illud Ciceronis eſt ex primo Epiſtolarum ad Atticum, De pangendo quod me crebrò hortaris fieri nihil poteſt, baſilicam habeo, non villam, frequẽtia Formianorum. Videtur autem adagij ratione dici, vt ad quem multi paſſim confluant conſultandi, vel quid eiuſmodi faciendi cauſa, baſilicam habere videatur, non domum, quæ domeſticis ſolum ferè patet. Sunt enim qui partem fori, baſilicam accipiant, ad quam ſcalis pateat aſcenſus, vbi agitarentur iudicia: indéq; irrepſiſſe nomenclaturam, quoniam τὸν βασιλέα iudicem intelligant Græci, aſtipulatu etiam poetæ Heſiodi, δωροφάγους nuncupantis βασιλῆας. Hinc & baſilica celebratur Iulia, centumuiralibus cauſis dicata: vnde & Martialis,

Et in tanti Iulia tecta placent.

Baſilicas vias, noſtri prætorias interpretantur, & conſulares: nam quod magnum eſt, baſilicum dicitur.

Statuæ in foro Eucliæ, Mercurij, Marſiæ, Iouis, Hermæ. Hermocopidæ, Cochlides. Forum clarium, albanum, tranſitorium, methodium. Meta ſudans in Vrbe. Hippodamia forum. Quid odeum, phoros, phorologi, practores, phormus. Cur Protagoras dictus ſit Phormophorus. Pſiathi. Phormiſium. Phormio vnde. Interim de Pythagoræ ac Alcibiadis ſtatuis Romæ. Quintiliani locus ex libro primo enarratur emendatúrq;. Cap. XII.

Nec illud relatu indignum, apud Bœotios & Locros aram ſtatuámq; in foro quolibet Eucliæ dicatam fuiſſe, quam pleriq; vel apud Sophoclem Dianam putant, nonnulli Herculis filiam: & Myrtus, ideſt μυρτοῦς, ex Menœtio natæ, ac Patrocli ſororis: quæ quum virgo demigraſſet è vita, gentibus illis eximiè religioſéq; culta eſt. Quin ſponſi ſponſæq; prius quàm nuptiæ conficerentur, ex more illi rem diuinam obibant. Nam de Marſiæ ſtatua in liberis ciuitatibus, quum alij, tum Seruius cõmeminit, & Seneca De beneficiis ſexto: vnde prodiiſſe illud Martialis coniectant eruditi,

Ipſe poteſt fieri Marſia cauſidicus.

Hunc verò ἀναβάσεως primo Xenophon prodit, cum Apolline de ſapientia in certamen auſum prodire, à deo ſuperatum ac nudatum pelle, quam in antro appenderit is: vnde Marſias fluuius ex re nuncupatus ſeſe proferat. Fori quoque medio in Græcia plerunque Mercurij ſtatua excitari cõſueuerat, quem inde appellabant ἑρμῆν ἀγοραῖον, id eſt forenſem Mercurium. Sed & Iouis fuit id cognomentum eodem ſtantis loco alicubi, & iuxta Herodotum in Sicilia. Id verò inſtitutum Euſtathius putat, quia diuinum quiddam eſt, conſultationi deſtinatum forum. Credebatur ſiquidem orationis Deus ac veritatis Mercurius, quo nomine ſtatuas eius quadratas, καὶ κυβοειδεῖς, ideſt cubica ratione conformabant, innuentes, ſchema id genus in quamcunque decumbat partem, rectum ſtare, καὶ βάσιμον. Identidem oratio ac veritas vndecunque ſibi eſt aſſimilis. Cõtrà eſſe mendacium, πολύχοον καὶ πολυσχιδές. Hermocopidas in Atticorum nominum συναγωγῇ, Pauſanias ſcribit nuncupatos, qui Mercurij ſtatuis quas hermas dicunt, collum & pudenda præcidiſſent. Meminit hiſtoria ſexta Thucydides. Legimus in Græcorum theſauris: reddito Romanis Græculo, prudentiſſimi ac fortiſſimi Græcæ gentis ſtatuas erigerent, in foro mox Pythagoræ ac Alcibiadis ex ære dedicaſſe conas. Fuit Romæ Traiani forum de quo diximus, regione octaua, cum templo & equo æneo, ac columna cochlidæ, cuius erat altitudo centum & vigintiocto pedum, intus erant gradus centum & octogintaquinque, feneſtellæ quadragintaquinque. Præterea forum Spartæ fuiſſe legimus in Plutarchi monumentis, Clarium nuncupatum: ſicuti Capuæ Albanum: quod Maximus docuit Valerius libro nono, & ſecunda in Rullum ſignificare Cicero videtur. Tranſitorium forum lector accuratus apud grammaticum etiam Seruium reperiet. In quod libro ſeptimo, Iani ſimulacrum quod inſtituerat Numa, tralatum fuiſſe ſcribit. Quum in Antonino philoſopho Iulius Capitolinus ait. Statuas in foro Vlpio collocatas, ſunt qui Tranſitorium intelligant, quod & Traiani nuncupetur. Nonnulli putant, id etiam dici Neruæ forum: quoniam in Alexandro Cæſare ita Lampridius ſcribit, Statuas coloſſeas vel nudas, pedeſtres vel equeſtres diuis Imperatoribus in foro diui Neruæ, quod tranſitorium dicitur, locauit cum titulis & columnis æneis. Alibi idem auctor, In foro tranſitorio ad ſtipitem illum ligari præcepit, & fumo appoſito, quem ex ſtipulis atque humidis lignis fieri iuſſerat, necauit, præcone dicente, Fumo punitur, qui vendidit fumum. Euſebius methodium forum enumerat, de quo diximus (ſic enim legebat Domitius, etiam ſi non ſatis conſtat ſibi, vt ex Commentario eius tertio in Syluas Papinij patet) impreſſi codices apud Euſebium præferunt odium, non methodium: ſicut apud Dionem quoq; in Adriano, etiam ſi methodium transfert Merula. Erat autem odium, ideſt ᾠδεῖον, imagine theatri locus: in quem deferebantur poemata, prius quàm in theatro recitarentur. Theatrum fuiſſe Odium, Pauſanias ſcribit, prope quod viſeretur enneacrunos fons, Piſiſtrati opus. Meta verò ad methodium pertinet nihil: in Epiſtolis ad Lucilium Seneca, locum in Vrbe recenſet, quem dicerent Metam ſudantem. Erant autem metæ, ſiue metulas malis, lapides coni imagine quadam prominentes. Fuiſſe in quarta Vrbis regione, ſignificat P. Victor. Senecæ verba ſi quis expetat, hæc ſunt: Eſſedas tranſcurrentes pono, & fabrum inquilinum, & ferrarium vicinum, aut hunc qui ad Metam ſudantem tubas experitur & tibias, neq; cantat, ſed exclamat. Et quia de ſtatuis in foro ſurrigi ſolitis facta paulò antè mẽtio eſt; addamus & id, Quintiliano laturi opem, decurtato ſæpius & labefactato: in foro item ſtatui columnas, fuiſſe veteribus celeberrimũ: quod ex trigeſimoquarto Plinij liquet, tradentis C. Duellio, qui de Pœnis naualẽ primus triumphum duxit, quiq; mox contracta voce dici Bellius cœpit, columnam excitatam, quæ (inquit) etiam nunc eſt in foro. Proinde libro Fabij primo De orthographia, ſic lego: Quod manifeſtum eſt etiam (inquit) ex columna roſtrata, quæ eſt Duellio in foro poſita. Et ſic etiãnum codices præferũt veteres: quanquã modò Iulio in foro, legatur, Xenophõtis quoque illud ex quarto Rerũ Græcarum relatu non indignũ: mortis terrore cõfugiſſe nõnullos Corinthi ad deorũ ſtatuas, quæ in foro ſurrectæ erant. Nam & Athenis ara duodecim deorũ in foro ſtabãt, vt auctor eſt Thucydides. Illud poſt multa non negligendum, forum à pleriſq; veterum, genere pronuntiari maſculino, & eſt in Canonicis decretalibus De verborũ ſignificatione, obſeruatum. Sed & Græci ita dicunt, φόρος, ſi paroxytonon ſit. Nam vbi ὀξυνθέντος, ideſt in poſtrema recipit accentiunculam, ventum ſignat proſperiorem. Superiore autem modo, etiam tributum: vnde & phorologi, qui id exigunt: ſed eos etiam practoras dicunt. Nam Thucydidi ſunt hellenotamiæ, qui ab

Græcis collata excipiunt tributa, custodiúntq;. Phormus verò, nihil ad fori ratione: significat tamen Herodoto verbũ id, sportam ferè, aut cophinum. Nam & Protagoras philosophus fuisse phormophorus traditur, idest sportulifer. Verum & pro tegete, nomen quandoque auditur id: siquidem φορμοκοιτῶ est, super storiis dormio. Apud Thucydidem historia quarta, scriptũ aduertimus, φορμηδὸν ἐπὶ ἁμάξας. Id exponens interpres, velut si (inquit) phormos quis attexat, quos dicunt psiathos. Hoc verò libens adnotaui, quoniam ambiguum scio videri apud Laertium in Menedemo, quũ ait, lectulis æstate psiathos, hyeme veruecum pelles insternebant. Hinc psiathoplocos scimus appellari, qui tegetes id genus implicant. Sunt qui schœniam, idest iuncum interpretentur psiathum. significat autem Thucydides currui iniectos phormos nunc in longum, nunc transuersim. Dioscorides primo Medicinæ psiathon nominat vetustum. Phormisium pro muliebri pudendo positum inuenimus. At fiscus sparteus (inquit Donatus) & nauticum stramen, nũcupatur phormio, vel phormus: cuius rei vel capacitate vel vilitate, parasito inditũ nomen Phormioni apud Apollodorũ. Vlpianus Digestis De fundo instructo legato: Acetum (inquit) quod extinguendi incendij causa paratur, item centonas, perticas, spongias, amas, scopas, phormiones cõtineri, Pegasus ait. Forum deniq;, ingeniorum theatrũ dici rectè, auctor M. Tullius est. Fuit in Piræo forũ nomine Hippodamia, à Milesio Hippodamo, qui Piræũ struxit: meminit Demosthenes. Sed ἱπποδάμειον ἀγορὰν nuncupat Rerum Græcarum libro secundo Xenophon.

Matrimonium de naturæ profluere instituto. Clarissimæ fœminæ quæ intelligantur. An in CHRISTI *fide matrimoniũ omnino probabile sit. Virginitatis laus: interim de Mithra, & Erichthonio.*

Cap. XIII.

QVoniam de re vxoria multæ atque interim contrariæ sentẽtiæ proferri solent, placitũ in præsentia est consectari, quæ super ea re, diuersissima lectitando quandoq; congessimus. Primúmque ingerit se nobis, quod primo De legibus Plato, quum de Venereis rebus loqueretur, sanxit: Coniunctio (inquit) maris & fœminæ, legitima naturalísq; est, vtpote à natura ad liberorum procreationẽ concessa. Est quippe in anima communior potestas quædam, in cuius veniunt participatum animantes vniuersæ. Ea verò altrix censetur vis, vnde velut ex fonte prorogatur vita. Huius verò sunt effectus tres, siquidem alit, auget, compar sibi progignit, sufficitque. Sed enim vltimũ hoc priorũ ferè scopum habet. Id verò viuentibus cũctis, naturæ habitũ modò non egressis, perpetuũ est. Ni spontiua pergas obiicere, aut quæ arte quapiam nascendi auspicãtur primordia: nil enim æquè dictat natura, quàm aliud quale ipsum est, producere: nititur enim summis viribus insita potestas, vt se ad effigiẽ quandã & imaginẽ immortalitatis & diuinitatis cõponat. Vt quoniam corruptioni obnoxiũ idẽ numero animal nequit perseuerare, ortu vicario mortalitati, qua fieri potest & patitur ratio, adminiculetur, ac velut tibicinib. præfultã ab occasu vendicet. Hac verò in parte memoranda protinus Platonis præcepta sunt, quando philosophus is, in ea quam cõstituit republica legẽ fert, qua sancitur, Ne quis ducta vxore, liberis post decẽnium operã det, ni fortè præstituta idoneáq; etiamnũ desit proles: hanc verò statuit, marẽ & fœminã. Quòd si pestilens tabes hanc absumpserit, aut cæsa fuerit in prælio, legũ scita tuentib. prorogãdi ad hæc farciẽda tẽpus elargitur. Clarissimarũ fœminarũ nominę (in-

A quit Vlpianus) senatorum filiæ, nisi quæ viros clarissimos sortitæ sunt, non habẽtur: fœminis enim dignitatẽ clarissimã tribuunt mariti. Porrò qui amplius efferre matrimoniũ laudibus gestiunt, non ex Plutarcho tantũ proferunt, id esse δεσμὸν τῆς νεότητος ἀσφαλέστατον, idest iuuentutis vinculũ tutissimũ: sed & primã Dei sententiã aduocant, Propter quod relinquet homo patrẽ & matrẽ suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Cui Euangelicũ succinere illud videtur, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Itẽ, Crescite & multiplicamini. Accedunt sanctitate illustrium virorũ exẽpla, qui ex matrimonio liberis susceptis, laudi calculũ adiecisse, animaduertũtur. Præstò est apostoli quoq; Pauli, gentium magistri sententia, qua honorabiles pronuntiantur nuptiæ. Quid, quod veteri Romanorũ ritu sancitũ ita inuenimus, Flaminẽ demortua vxore Flaminio solitũ abire? Quod (velut prodidit Teius) ducentis vxorem οἶκος τέλειος, idest integra domus est. Eius autem qui ducta sit exutus, οὐκ ἀτελὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ πεπηρωμένος, idest nõ
C imperfecta solũ, sed decurtata omnino & oblesa. Nam & Iuno hinc τελεία dicitur apud Æschylum,

ἥρα τελεία, ζηνὸς εὐναία δάμαρ.

Sic & in Nemæis apud Pindarũ, quando dicitur eadem camelia & zygia: quin & nuptias item τελέας rectè nuncupamus, quòd vitæ concinnent perfectionem. Nam vt Moraliũ octauo prodit Aristoteles, Viro & vxori secundũ naturam inesse amicitia videtur: siquidẽ homo natura cõiugale amplius est, quàm ciuile, quãto prius & necessariũ magis est domus, quàm
D ciuitas, & animalib. procreatio cõmunior, & in reliquis vtiq; societatis hic est finis: cõiugia verò subeũt homines non sobolis modò gratia, sed eorũ itẽ quæ ad vitam cõferunt, quamobrẽ amicitiæ huic emolumẽtum inest ac voluptas. In Antigone apud Sophoclẽ nymphica nominantur τέλη. Et interpres adiecit, eos qui vxorẽ ducãt, vocari τελείους. Alij verò (inquit Hieronymus) sirenum cantus ista putant, & fabulas obturatis præfarctísq; pertranseundas auribus: quib.
E CHRISTI obiectãt antidotum, protinúsq; suo sibi gladio iugulant. Et magistri gentium eiusdẽ de matrimonio hanc proferunt sententiam ex illius recõditis thesauris: à Corinthiis quæsitum ex eo fuerat, Ecquid post CHRISTI fidẽ cælibes esse deberent, & continẽtię causa quas haberẽt vxores, dimittere. Respondens Paulus: Bonum est (inquit) homini, mulierẽ non tãgere: propter fornicationes autẽ vnusquisq; habeat vxorẽ, vnaquæq; virũ suum habeat: hoc autẽ dico ex indulgentia, non ex imperio, Volo enim omnes homines esse, vt meipsum. Et mox: Si autẽ se non conti-
F nent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri. Aduertẽda verò Apostoli prudentia: non dixit, Bonũ est vxorem non habere: sed, Bonum est mulierẽ non tangere. velut tactus quoq; non citra periculum admittatur, vt quæ virorum pretiosas illaqueet animas, quę adolescentium auolare corda faciat. Alligabit quis in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignitos, & non ardebit? Poetarum concinnunt fabulæ, Mithram & Erichthonium, vel in lapide vel in terra de solo æstu libidinis esse genera-
G tos. At Ioseph, qui Ægyptiæ tactum reformidauit, ac velut rabidissimæ canis morsum refugit, ne paulisper serperet virus: etiam vestem quam ea tetigerat, perinde ac pestiferum imbibisset succum, confestim abiecit. Quod autem dictum est, Crescite ac multiplicamini, ac replete terram: necesse fuit, prius plantare syluam & crescere, vt esset quod mox excideretur. Quod verò ait, Replete terram: illud altius intuentib. præmõstratur, nuptiis terram vtiq; oppleri, at virginitate paradisum. Nuptias scimus honorabi-
H les, & torum immaculatum: sed ita vt præstet virginitas & micãtius vibret. Argenti nitorẽ matrimonium præfert: virginitas rutilantis auri radios imitatur. Rectè quidem Verus Imperator esse vxorem, dignitatis non voluptatis nomẽ, dictitabat. At illustrior semita est, qua

est, qua nos non præflorata integritas ducit. Cælestium ignari leges de maritandis sanciunt ordinibus, & cẽsoria nota cælibes mulctãt. Et in Legibus Plato, qui vxores abnuant, supplicio censet admouendos. At domesticum id genus thesaurum, quotusquisque non per momenta cupit allisum obtritúmque? Certè vt aliud non sit, stultissimũ est compedes suas quamuis aures, amare. Hierophante ex Hieronymi doctrina euirantur Athenis. Quin Romæ monogamus ad sacerdotium admittebatur flamẽ, itidem & flaminica. Apidis Ægyptij tauri sacra obit semel maritus. Taceo Vestales virgines, Iunonis quoque Argiuæ, Mineruæ, Dianæque, denique Apollinis etiam. Ex quo & lyricus poeta,

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Theutonum vxores, victore Mario, vti Vestæ ac Cereri dicarentur, ab consule anxiè contenderunt: voto excidentes, faucibus elisis commori præoptarunt, quàm pudoris aleam adire. Tanto fœdiore, qui viginti fuerat superstes vxoribus, eáque cui secundus & vicesimus fuisset maritus.

Quàm incommodum vxorem ducere.

Caput XIIII.

QVòd si exspatiari parte hac velimus, non defuerint eorum argumenta, qui miram incommodorum turbam mittunt in digitos, quæ γυναικοκρατυμθμς, idest mulieriebus succumbentes, ac matrimonia capescentes, subire necessarium est. Neque enim alius omnino est, qui

Stulta maritali iam porrigit ora capistro.

vt Iuuenalis vtamur versiculo. Proinde inter sophistas acutissimus Libanius quendam effingit apud iudices seipsum accusantem, & cur vltimo videretur dignus supplicio, promentem causas quòd eatenus delirasset, vt vxorem ducere sibi permisisset. Sunt qui ad impudentiam muliebrem amplius proruendam, nec iocis abstineant: & sacrarum literarum sententiis impiè quidem, sed ad exprimendum ipsorum sensum accommodatissimè abutantur, astruendo, Esse sacerdotibus persimiles fœminas, quibus ex more preces illæ in ore sint assiduè, Da quæsumus, Præsta quæsumus, Concede quæsumus. Varius Geminus orator eminentissimus, Qui non litigat (inquit) cælebs est. Quin voluptatis assertor illustris Epicurus, sapienti viro rarius ineunda præcepit coniugia: quia nuptiis, incommodorum numerosa interseratur series. Solomon in Prouerbiis: Mulier (inquit) insipiens & audax, inops panis efficitur. Cuius panis? nempe qui de cælo descendit: statimque subiungit, Terrigenæ apud eam pereunt, & in profundum infernum incurrunt. Et alibi: Sicut in ligno vermis, ita perdit virum suum vxor malefica. In desertis habitasse præstiterit, quàm cum vxore litigiosa & iracunda: quæ velut laurus, quam vocant insanam, iurgiorum fomes est perennis, & vel clausis oculis Andabatarum more pugnax est. Cæterum, succurrit ad hunc vsum Automedontis Græcum epigramma, quod quia lepidissimum est, etiam apponere consilium fuit,

εὐδαίμων πρῶτον μὲν ὁ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλων,
εἶτα δ' ὁ μὴ γήμας, τὸ τρίτον ὅς τις ἄπαις.
ἢν δὲ μανεὶς γήμῃ τις, ἔχει χάριν, ἣν κατορύξῃ
εὐθὺς τὴν γαμετὴν, προῖκα λαβὼν μεγάλην.
ταῦτ' εἰδὼς, σοφὸς ἴσθι, μάτην δ' Ἐπίκουρον ἔασον,
ποῦ τὸ κενὸν ζητεῖν, καί τινες αἱ μονάδες.

idest, Felix primum quidẽ, qui nihil cuiquam debet: mox, qui vxoris expers: tertiò, qui sine liberis est: quòd si furens duxerit quis vxorem, gratiam habet, si humarit statim nuptam, postquàm dotem acceperit vberem: hæc noscens, sapiens esto, frustráque Epicurum sinito, vbi vacuum quærere, & quæ monades. Extat & distichon incerto æditum auctore, quod &

A ipsum eiusmodi est,

εἴ τις ἅπαξ γήμας, πάλι δεύτερα λέκτρα διώκει,
ναυηγὸς πλώει δὶς βυθὸν ἀργαλέον.

idest, Si quis ducta semel vxore, alteras etiam attentat nuptias, naufragus enauigat bis profũdũ difficile.

In re vxoria gentium ritus varij. Peranus Massiliæ conditor. Rhoxane Alexandri. Panis prægustatio in nuptiis. Parochus. Nubentes cur capita
B *obtegerent. Cuiusmodi vxor ducenda. Cuius esset nuptiales faces gestare. Epithalamiorum species, ac ritus. Epiclerus puella, & epiprœcus. Item manda, pherne, phernion, hedna.*

Caput XV.

CÆterum nec illud ab instituti operis præscripto longius abierit, si priorum varios ritus carptim fuero exsequutus, quando in ea re mirum est, quantum sibi indulserint
C gentes, præsertim barbaræ. De Parthis quippe id monumenta præferunt, libidinis titillatu vario rationis præfocãte vim, vxores singulos habere plures, nec vlla delicta grauius adulteriis vindicare. Quamobrem à conuiuiis non arcentur modò fœminæ, sed omni prorsus virorum conspectu illis interdicitur. Solere aiunt (inquit Cicero) barbaros reges Persarum ac Syrorum plures vxores habere. His autem vxoribus ciuitates attribuere hoc modo, Hæc ciuitas mulieri redimiculũ præbeat: hæc in collum,
D hæc in crines. Ita populos habẽt vniuersos non solum conscios libidinis suæ, verum & administros. In Narbonensi Gallia moris fuisse veteris, aduertimus, generum inter pocula eligere. Siquidem recũbentibus, qui essent ad nuptias inuitati, prodiens virgo iubebatur à patre aquam porrigere ei, quem affectaret virum. Quo argumento classis Phœnicum dux Peranus repente factus ex hospite gener Senani regis Segoregiorum condendæ Massiliæ locum à socero accepit. Regum item mos ille celebratur, vt qui legitimo
E iunctus non foret toro, captiuam aliquam pro legitima haberet. Sicuti Andromachen habuisse memoratur Pyrrhus. Et Magnus Alexãder iam Orientis ferè victor, tantus etiamnũ imperator & rex, Rhoxanem Satrapis barbari filiam incautius ardens in conuiuio visam, quum afferri patrio more panem iussisset, quod erat ritu Macedonico sanctissimum coeuntium pignus, quum gladio diffectum vterque libasset, matrimonio iunxit sibi, è captiua genituros, qui victoribus imperaret. Panis verò illa prægustatio, ita gentis con-
F dito more, nimirum parabilis victus ac frugalitatis insigne documentum erat. In superiore Libya mos irroborarat, vt mulieres haberentur communes, sic tamen vt inde susceptos liberos similitudinis ratione distribuerent. Etenim mulieribus insitum nonnullis, velut brutis quoque, vt equis & bobus, filios ædere, à genitore exhibeant: cuius fuit modi Pharsalica equa cognomento Iusta. In Græcia morem seruatum, Pausanias scribit, vt in nuptiali curru tres modò sederent, media sponsa, à lateribus sponsus, & quem
G vocant parochum, qui amicitia vel sanguine foret adnexus, cuiq; deferrent plurimũ. Nubentium capita velari cõsuesse, nõnulli scribũt, vt se maritis obnoxias perpetuò futuras intelligerẽt, ac proinde humilitatẽ præstarent. At in libro De patriarchis Ambrosius id pudoris gratia factitatum, scribit. Priorem tamen sententiam comprobat idem super primam ad Corinthios epistolam. Thracas, qui supra Crestones sunt ita institutos, Græca narrat historia, vt singulis vxores adsint plures, decedente verò aliquo,
H grauis inter eas contentio, quam is dilexerit plurimum, adhibitis magna cura amicis qui disceptent, penes quam decoris eius laus steterit: ea verò cultius ornata, ad tumulúmque deducta coniunctissimi manibus immolatur, vnáque

cum marito contegitur humo: reliquis excellenter mœrentibus, veluti laudis eminentissimę gloria exutæ. Thracum aliis mos hic inoleuit, vt liberos in nũdinas productos distrahant, virgines non asseruent, sed passiuo cõtaminari cõcubitu, turpe non arbitrentur, quamuis ingenti cura vxores obseruent, quas à parentibus magna æris vi coemere, vetus consuetudo est. Solon qui Atheniensibus leges condidit, illud perabsurdũ induxisse videtur, cum vxori permisit, si ad rem Veneream minus idoneus vir deprehenderetur, mariti propinquos admittere. Sed ex matrimoniis idẽ dotes sustulit. Et quoniam in sapientes incidimus, Chilo Lacedęmonius dicere solebat, Vxorem humilẽ, apparatu modico ducendã. At Dioni Callimachus æqualem esse ducendam consuluit, Atarnitæ adolescẽtis exemplo, cui obscurius significasse pueri videntur, cõparem sibi ascisceret, τὴν κατ' σαυτὸν ἔλα: super qua re nobile etiamnum extat Græcum Epigramma libro tertio. Cleobuli sensus idem fuit: Nam si te (inquit) illustriorem duxeris, affines vt domini te infestaturi sunt. Athenienses porrò quum lue ac bellis exhaustam ciuitatem reparare, sobolémque propagare cuperent, decreto legimus cauisse, vt vrbanam quidem vxorem ciues ducerent, liceret autem ex altera liberos interim tollere. Ciuitatis item mos fuit eiusdem, sorores eisdem prognatas patribus vxores ducere. Sed & Isidis exemplo ducendæ sororis, veterem fuisse legẽ eiusmodi Ægypti populis, palàm est. Quin & apud eosdem in priuatis viro mulier dominari dicitur, profitentibus in sponsalium celebritate viris omnibus, Esse vxoris arbitrio parẽdum. Romana præfert historia, plebiscito quandoque cautum, vt ad neptes vsque progredi liceret: superior, omnino inhiberetur necessitudo. Ex veteri Græcorũ illud item ritu est, Nubentium matres in nuptiis faces tenuisse, quod illi δᾳδουχεῖν dicunt. Id ἐν φοινίσσαις monstrat Euripides,

> ἐγὼ δ' οὔ τι σοι πυρὸς ἀνῆψα φῶς νόμιμον
> ἐν γάμοις, ὡς πρέπει ματεί μακαρέα.

idest, Neque ego tibi lumen succendi in nuptiis legitimum, sicuti beatam addecet matrem. Sed & in Apollonij Argonauticis Iuno inquit, δᾳδουχῆσαι τῇ Θέτιδι. idest, facem prætulisse Thetidi ob beneuolentiam, dum matris officio fungitur: sic verò ait,

> αὐτὴ δὲ σέλας χείρεσσιν ἀνέσχον
> νυμφίδιον, κείνης ἀγανόφρονος εἵνεκα τιμῆς.

Epithalamium verò ante thalamum concinebant virgines hoc nomine in primis, ne compressæ à viro puellæ audiretur vox. Epithalamiorum nonnulla vespere in noctem mediam canebantur, vnde & κατακοιμητικὰ vocabant ea: sicuti matutina, διεγερτικά. Helenes epithalamium cecinit Stesichorus, & ab eo nonnulla mutuatus Theocritus. Gamelium verò logon dicimus quandocunque pronuntiatum, inquit Ammonius: quin & donum in nuptiis oblatum, sic item vocamus. Illud verò dignum scitu quoque, nec vllatenus prætereundum: puellam, dici à Græcis ἐπίκληρον, idest epiclerum, quæ vniuersalis éxque asse heres sit, atque ita nubat. At ἐπίπροικον vocant, idest epiprœcum, quæ dotem modò ad maritum ferat, quam nuncupant προῖκα: sicuti facultates omnes, clerum. Quòd si patri duæ fuerint, aut plures id genus filiæ, nihilominus eodem censentur nomine. Sed & à nonnullis dicuntur mandæ, ab aliis etiam patruchi. Illud adnotarim obiter; dotem à Græcis nunc dici προῖκα, nunc verò phernem: ab Æolibus etiam pherena. At phernion significat piscium σπυρίδας, idest sportulam. Phernas vtique conferunt mulieres, παρὰ τὸ φέρειν μεθ' ἑαυτῶν. Hedna autem viri. Ea item exoprœca dicunt, idest ἡδώπροικα, παρὰ τὸ ἥλω τὸ εὐφραίνω, nuncupantur hedna: quod scribit Orion. Carthaginiensis legum lator vno modo patrimoniorum æquabilitatem maturè induci posse tradidit, Si dotem conferant diuites, accipiant pauperes, nec contribuant.

A *Diuortij ritus: quique vxorem dimiserint. Dimittere vxorem, an dicatur Latinè.*

Caput XVI.

Vxorem dimittere, veteris non fuit instituti, nec probatum postea est, quanquam Domitianus permiserit. Affuerunt verò eiusmodi diuortio sacerdotes τινα φρικώδη καὶ ἀλλόκοτα καὶ σκυθρωπὰ δρῶντες. B idest, multa horrenda atrociáque ac tristia obeuntes. Romulum lege cauisse, satis constat, ne mulieri virum, in cuius manu mancipióque matrimonij causa foret, relinquere fas esset: sed viro vxorem repudiare, si in liberorum veneficio aut in adulterio foret deprehensa, aut claues subiecisset. Quòd si aliter quis repudiasset, eius opũ vxori portionem dari, reliquum Cereri esse iussit sacrum. Sed & qui ab vxore diuerterent, sacra diis inferis obire. Apud Hebræos repudij ratio mutua non C fuit, vti postea apud Romanos: viro tãtum diuertere licebat: quin & zelotypiæ illius mederi vxor cogebatur, exemplo vel fœdissimo, nec citra horrorem. In repudiis, idest renuntiationibus, vsitatissimi erant moris verba ea, Res tuas tibi habeto, tuas res tibi agito. Sed nec illa reiiciebantur, Conditione tua non vtar: sicuti titulo De diuortiis, adnotarunt Iureconsulti & nos alicubi commeminimus. Dicebatur tunc & vxori nuntius remitti: nam primo Epistolarum ad Atticum Cicero: Vxori (in- D quit) Cæsarẽ nuntium remisisse Sp. Carbilius Romanorum primus sterilitatis causa vxorem fertur dimisisse, ac diuertentibus matrimoniis, quasi ansam præbuisse: quem sequutus est Sulpitius Gallus, misso repudij nuntio, quòd vxorẽ in caput vestem deduçere, animaduertisset. Idẽ fecit P. Sempronius, quòd eius vxor ludos funebres spectasset. Eiectam mulierem Hieronymus intelligit, quæ à marito viuente eiicia- tur. Diuertere ab vxore, Græci ἀπολύσαι dicunt, quod illis tamẽ ambiguum sit verbum. Sunt qui dimittere, E opinẽtur haud satis huic accommodum rei verbum: nam exercitum (inquiunt) dimittimus, sicuti dimittitur senatus, concio, amicus digredi volens. Verum qui hoc sentiunt prodúntque, falluntur. Nos neminem traducimus, omnium ferè parcimus famæ. Vt alia desint, certè Tranquillus in Cæsare, dimissam ab eo Cossutiã tradit. Abiicere, in hoc vsu non reformidat Hilarius, quum mittitur renuntiatio, Cõditione tua non vtar. Dimitti prætorium, elegãter dicitur à Liuio, quum qui ad prętorem conuenerant, F abeunt. Non prætereunda verò Pauli sententia ex secundo Institutorum libro, titulo De dotibus, Si diuortium citra mulieris culpam obtigisset, integra repetebatur dos. Quòd si ab vxore quid delictũ foret, in liberorum singulos à marito sexta dotis retinebatur portio, vsq; ad dimidiam modò dotis partem. Commeminit Boethius quoque, Romanæ (inquit) ciuitatis iure in parentum arbitrio retinentur liberi, vsque dum mancipatione soluantur tertia. Ergo si diuortium foret factum mulieris vitio, dotis parte G pro liberorum mulctabatur numero.

Quid ferreatio, diffarreatióve. Absurdus Romanorũ mos in concedenda vxore filiis indigenti. Confarreaturus.

Cap. XVII.

Legitima verò sacráque matrimonia priscorum religiosa sedulitas, farracea vocauit, à farris communione: quod à Græcis H zean dici, sunt qui arbitrentur. Festus & Boethius scribunt, farreo libo adhibito, genus id matrimonij cõtrahi solitum, vnde sit dicta farreatio. Sicuti quum dissoluerentur nuptiæ, diffarreatio. Hinc nouator verborũ Apuleius, confarreaturũ formauit: Talis

T lis(inquit) mulieris publicitus matrimonium con farreatur. Sed super re hac eruditè admodum, etiã si concise, Annalium quarto Tacitus, ex quo plura paulò transposui: Sub idem (inquit) tempus de flamine diali in locum Seruij Malluginensis defuncti legendo: simul roganda noua lege disseruit Tiberius: nam patritios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quîs vnus legeretur vetusto more, neque adesse vt olim eam copiam, omissa confarreandi consuetudine, aut inter paucos retenta: pluresque eius rei causas afferebat, potissimam, penes incuriam virorum fœminarúmque, accedere ipsius cerimoniæ difficultates, quæ consultò vitarentur. Hactenus ex Cornelio. Erat autem vetus, diúque consuetum antiquis Romanis alimentum farris, velut Græci hordeũ vetustissimam putantes frugem, eius in sacris primitias dabant, οὐλὰς vocantes. Et Romani, pretiosissimũ vetustissimúmque far arbitrati, sacrificia ignea inde ordiebantur omnia. Verum in Romanorum moribus illud perabsurdè seruatum quoque nouimus: quippe quum liberorum satis suscepisse viderentur, alterius suasionibus qui filiis indigeret, vxore, cuius dedendæ recipiendæque ius haberent, cædebant. Quod Catonem in Martia vxore non exhorruisse, nec Lucanus tacuit. Cæterum, vt omnia lineis attingantur propioribus, auctor Topicorum secundo Boethius: Vxorem tribus haberi modis, vsu, farre, emptione. At solis (inquit) pontificibus competebat confarreatio. Quæ in manum per coemptionem conuenerat, hæc materfamiliás vocabatur: quæ vsu aut farre, minimè. In coemptione illud seruatum, vt vir ita scitaretur, An sibi mulier esse materfamiliás vellet: quæ respondebat, Velle. Mulier item sic, An sibi vir esse paterfamiliás vellet: qui respondebat, Velle. Itaque in viri manum mulier conueniebat, eratque viro materfamiliás loco filiæ. Hinc Gellius: In cuius (inquit) manu mancipióq; alia matrimonij causa foret. Et Maro,

Téque sibi generũ Tethys emat omnibus vndis.

De huiusmodi deniq. ritu nonnulla Marcellus. Legimus porrò Codice De episcopis & clericis, lege vltima, Seruatum olim, si quis sponsus aut sponsa post datas & acceptas arras voluisset diuino se deputare seruitio, compellebatur vir quidem, quæ arrarum nomine dederat, amittere: sponsa verò in duplum quod acceperat, reddere. Quod, vt iniquum, est à Iustiniano emendatum, qui & sponsalitias nominat arras titulo De episcopali audientia. Sunt ex nostris, qui ingenuè fateantur nescire se, quo nomine Græcis dicatur far, ni hordei appellatione id complectantur. Inuenio tamen, qui chondron à Græcis nuncupari opinentur, quod à nobis dicatur far.

Cur Thales nuptias recusaret. Cúrque Veneri iungeretur Mercurius. Item in re vxoria mores diuersi. Epaulia quid. Epactra. Epacteres.

Cap. XVIII.

Q Voniam verò ritus sententiásq; in hac re varias polliciti sumus, standum omnino promissis est. Proinde Thaleta, qui vnus erat ex septem, Plutarchus scribit, metu, quo confici parentes solent ex filiorum interitu, vel alia quauis calamitate, à nuptiis reuocatum & liberorum procreatione. Verum demisso (inquit) animo atque abiecto censendus est, qui amittendi metu, rerum possessionem refugit. Mos veterum is quoque fuit, Mercurium iuxta Venerem collocare, veluti innuerent, nuptialem voluptatem ratione, aptóque sermone in primis indigere: item τὴν πειθὼ, καὶ τὰς χάριτας, idest Pitho, siue Suadelam & Gratias: vt quæ voluntas ferebat, ab alterutro sine pugna

A citráque contentionem vllam inducti transigerent. Venerem nihilominus dictam veteribus comperio informe numen, quia vespertina mulieribus opituletur, viris autem matutina. In Bœotia sponsam obtegentes aspharagonia coronabant: nam vt ea suauem ex spina asperrima fundit fructum, sic noua nupta primam asperitatem suam non reclinanti, nec indignanti marito vrbanam iucundámque vitæ societatẽ præstabit. Cum Persarum regibus legitimæ vxores ad mẽsam accumbunt, vnáque comessari solent. At quum

B ludere lasciuiréque, ac se plusculum inuitare collibuerit, summotis illis, citharistrias meretriculas adhibent, nec vllo modo sinunt, vxores intemperantiæ ebrietatísque fieri participes. In Lepta Libyæ ciuitate morem diutissimè seruatum ferunt, vt postridie nuptias ad sponsi matrem petitum ollam sponsa mittat, quam ea abnegat asperius, quo ipsis statim initiis, nouercalibus in socru prægustatis moribus, si quid (vt assolet) grauius sese obtulisset, velut planè excitatior, æquiore ferret animo. Inoleuerat Græcis, vt postri-

C duano nuptiarum die sponsæ pater pompæ cuiusdam imagine quadam sponso proferret munera egregia, quæ illi nuncupabant δῶρα ἐπαύλια, idest dona eupalia, quòd in sponsi aulam tunc primum diuertisset sponsa. Erant autem aurea pleraque, smegmata, pectines, alabastri, sandalia, thecæ, myraliptra. Sunt qui epaulia, diem ipsum post nuptias secundum appellari opinentur. In quo sponso primum ἐπαυλίζεται ἡ νύμφη. Epactra verò piscatoria censentur nauigia: nam & piscatores nuncupantur epacteres quandoque. Fuit

D quandoque & mos is seruatus, vt ducturi vxores nuptialia munera, & dotem vltrò soceris darent, quod scribit Porphyrio, allata historia, cur dicatur ab Horatio Ixion perfidus. A connubiali iure, nec illud festiuum disparatur admodum, ex Verrij Flacci, pontificum Iuris peritissimi, vrbaniore sententia natum: qui quoniam cautum sciebat, Ne feriis fossas facere nouas liceret, etiã si veteres detergere, fas foret: iucũdè dicere solebat, Ferias, idoneas magis esse viduis quàm virginibus ad nubendum: veluti fossarum loco vete-

E rum censerentur viduæ, quas feriatis diebus tersisse, nullum foret piaculum.

Matrimonij bonum triplex. Item de sacramentis.

Caput XIX.

M Atrimonium scribit Aurelius Augustinus, quantum ad genus attinet mortalium, quoddam esse ciuitatis seminarium. Coniugij bona esse triplicia, confirmat beatus Thomas, fidem, prolem, sacramentum, ne videlicet adulterium admittatur, subministretur humanæ imbecillitati fultura, diuortium ne fiat. Scribit idem doctor sanctus, legis nouæ sacramenta esse septem, baptismũ, confirmationem, eucharistiam, pœnitentiam, vnctionem postremam, ordinem, matrimonium. Sed ex iis

G quinque prima ad hominis vnius perfectionem tendere in seipso: at duo reliqua, ordinem scilicet & matrimonium, ad perfectionem & multiplicationem totius ecclesiæ. Per ordinem ecclesia gubernatur, & spiritualiter multiplicatur: at per matrimonium, augescit corporaliter. Dicunt porrò, matrimonium esse signum coniunctionis CHRISTI & ecclesiæ: vnde rectè dici sacramentum videtur. Nam Augustino tradente, est sacramentum, sacrum signum, vel sacræ rei signum. Commune sacramentis omnibus est, quòd

H verbis consistunt & rebus corporalibus: sicut in CHRISTO, qui est sacrorum auctor, Verbum caro factum est. Et sicut caro CHRISTI sanctificata est, & sanctificandi virtutem habet, per verbum sibi vnitũ: ita res sacramentorum sanctificantur, & vim sanctificandi habent, per verba quæ in his proferuntur. Vn-

de Augustinus super Ioannem: Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Et verba quibus sanctificantur sacramenta, dicuntur sacramentorum formæ. Res autem sanctificatæ sacramentorum materiæ: sicuti aqua, est baptismi materia, & crisma cõfirmationis. Poterã de hisce rebus plura de auctoribus existimatis afferre, sed succurrit Varronianum illud, Spicilegio perfecto haud vitio verti, si relinquatur spica.

Ætas nuptijs accommoda in sexu vtroque. Demetrij Poliorcetæ historia. Plutarchi locus restituitur per peram Latinitate donatus.

Caput XX.

Cæterum parte hac obseruanda magnopere Aristotelis oracula: Quum, inquit, finis gignẽdi vt plurimum quidem viris annus sit septuagesimus, mulieribus autem quinquagesimus: ita coniugandi initio sunt, vt ætatibus ad hunc proletarium finem concurrant. Est autem adolescentium coniunctio improba filiis producendis: in cunctis enim animalibus iuueniles partus imperfecti sunt, & fœminæ crebrius quàm mares, & parua corporis forma gignuntur. Huiusmodi autem coniectura fuerit, quod in quibuscunque ciuitatibus consuetudo est, adolescentes mares puellasque coniugari. In eisdem inutilia ac pusilla hominum corpora existũt. In partu quoque laborant amplius puellæ, ac pereunt plures. Ex quo responsum oraculi Trœzeniis datum, quidam putant, ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας. idest, veluti ea causa multis obire contingeret, quòd nuptiæ fierent immaturæ. Ad continentiam quoque vtile videtur, nuptias fieri seriores. Intemperatiores enim esse videntur, quum puellæ Veneri assuescunt: porrò & masculorum incrementũ deterius fit. Proinde annorum decẽ & octo puellas nuptui tradidisse, peropportunum est: maribus congruit præcipuè annus sextus & tricesimus. Extat & super hac re Hesiodicũ preceptum, quo duci oportere puellam docet, vt commodius viri assuescat moribus. Nã vt in Oeconomicis Aristoteles ait, αἱ ἀνομοιότητες τῶν ἠθῶν ἥκιστα φιλικόν. i. morum dissimilitudo haudquaquã conflare amicitiam potest. Versiculus Hesiodicus ad id pertinens, si quis fortè requirat, hic est,

παρθενικὴν δὲ γαμεῖν, ἵνα ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.

Virum autem censet poeta idem, haud ita multo ætate minorem triginta annorum, aut maiorem ducere vxorem debere,

μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πολλ' ἀπολείπων,
μήτ' ἐπιθεὶς μάλα πολλά, γάμος δέ τοι ὥριος οὗτος.

Non prætereunda parte hac historia iucundior: Demetrio Poliorcetæ suadebat Antigonus pater iuueni admodum, Phillam vxorem duceret, Antipatri filiam & Cratero olim iunctam, cuius erat apud Macedonas insignis beneuolentia: quúmque is vt vetulam aspernaretur, insusurrauit pater Euripidion illud,

ὅπου τὸ κέρδος, παρὰ φύσιν γαμητέον.

idest, vbi affulserit lucrum, ibi verò vel præter naturã ducenda vxor.

ὁμοιόπτωτον τῷ δουλευτέον ὑποβαλλὼν ...

idest per homœoptotum verbo dictioni substituto: quæ est apud poetam, δουλευτέον. Hoc eo adnotaui gratius, quod in Demetrio Plutarchi interpres, toto (vti aiunt) cælo aberrauit, sententia lepidissima planè corrupta. Ita enim membrum transfert alterum, Præterea loco & tempori seruiendum.

Moribus effici in primis, vt cõiugalis seruetur amor. Catonis dictum, Ioue tonante, se beatum esse.

Caput XXI.

Illud præterea memoriæ summa cura affigẽdum, quod ad nuptiales pertinet rationes. Quemadmodum ignis palea, vel leporinis facilè succẽditur pilis, atque ocyus, item restinguitur contabescitq; ni robustior firmiórque materia fuerit admota, qua confoueri alique possit: ita momento euanescere nouorum coniugum amorem, forma solum corporis conciliatum, nisi bonis præfultus moribus, ac prudentia coalitus, radices miserit altius. Nam & Iureconsultus Vlpianus, Matrimonium non coitus, sed matrimonialis affectio facit. Propterea Olympias Philippi Macedonum regis vxor, quũ aulicus quidã formosam, sed male audiẽtem duxisset vxorẽ: Ille (inquit) demẽs est, οὐ γὰρ ἂν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔγημε. idest, non enim occulis vxorem accepisset: non digitis omnino, aut etiam oculis vtique vxor deligenda: qui plerisque mos est, reputantibus, quàm grandem ferat dotem, non quibus sit exculta moribus. Amatoriis porrò artibus carminibusque coniugalis beneuolentia quærenda non est. Cum attonitis quippe ac labefactatis ætas agitur. Sicuti medicamentis quæ fit piscatio, maturè quidem & facilè piscem capit, sed eum labefactat, & mensæ ineptum reddit. Neque Circen ab ea potionati quicquam iuuerũt, quum suum asinorúmque formam accepissent. Vlyssem verò mente præditum, prudentérque cum ipsa versantem incredibili amore dilexit. Præclarum & illud fuerit documẽtum quod in antiquis literis reperias, lunam quum abest à sole, lucidam videmus clarámque: at eidem admotam obscurari, hebesceréque occultatam. Sed ediuerso, modestam oportet vxorem, addecétq; assistente viro, sese visendam præcipuè exhibere: at enim absente, latitare, domum custodientem. Denique sicuti geometræ ferunt, lineas & superficies non per se, verum vnà cum corpore moueri: sic vxorem affectum nullum habere proprium conuenit, sed studia, curas, risum, communia habere cum viro. Platonis celeberrima sentẽtia est, εὐδαίμονα καὶ μακαρίαν εἶναι πόλιν, ἐν ᾗ τὸ ἐμόν, καὶ οὐκ ἐμόν ἥκιστα φθεγγομένων ἀκούουσι. idest, beatam felicémque esse ciuitatem in qua meum, non meum qui dicant, minus audiunt. Quod communibus, quoad fieri potest rebus, quæ quidem æstimatione aliqua censeãtur, vti ciues debeãt. Sed multo grauius huiusmodi vox eximenda è connubio est. Nam vt medici astruunt, in sinistra parte existentes plagas ad dextram sensum referre, sic vxorem viri & virum vxoris sentire doloris conuenit intertrimenta. Nec illud omiserim quod Homerica nobis doctrina suggeritur: Helenam diuitiarum fuisse appetentem, ac Paridem voluptatum: Vlyssem verò prudentia conspicuum, modestia Penelopẽ. Quid ergo inde prouenit, Nempe horum connubium felix atque optabile: at Paridis nuptiæ cum Helena, ex Græcorum Barbarorúmque calamitatibus Iliada confecere. Iunoni Nuptiali, hoc est τῇ γαμηλίᾳ ἥρᾳ, rẽ diuinã quum facerẽt, è victima fel exemptum post arã abiicere, moris fuit receptissimi, innuente (opinor) eius quisquis fuit auctore, bilem prorsus irãmve à coniugali sequestrandã iucunditate. Vt enim vini, sic & matronæ austeritas vtilitatis plurimum, amarulenti nihil interfusum habere congruenter debet. Hic illud iocosum haud præteriero, quum in censura Cato senior Manilium senatu mouisset, quòd vxorem filia inspectante foret osculatus, intulit, Vxorem se nunquam amplexatum, ni magno tonitru ædito: vnde facetum prodiit id, ὡς μακάριος εἴη τοῦ Διὸς βροντῶντος. idest, Ioue tonante esse se beatum. Idem conuerberantes vxorem vel filios, τοῖς ἁγιωτάτοις ἔλεγεν ἱεροῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας. Quin & amplius laudandum censebat, qui bonum ageret maritum, quàm qui senatorem magnum: nec re vlla mirabiliorem videri Socratem, quàm quod vxorem nactus difficilem & stupidos liberos, comiter ac humanè, idest ἐπιεικῶς καὶ πρᾴως, διετέλεσεν. Porrò inquit Moralium octauo philosophus: Parentum vincula filij sunt & nexus: quare celerius liberis qui carent, disparantur: filij nanque vtrisque commune bonum; ipsum autem commune, continendi obtinet vim.

Illegitimas nuptias quas crederent priores. Aphrorum mos impudens. Super digamia nonnulla. Gorgophone. Matrimonia secunda quando primum vsurpari cœpta. Erulorum mos. Camilli posteritas. Epigoni, progoni, apogoni.

Caput XXII.

SEd redeo ad veterum instituta, quib. nuptias non iure contractas existimari solitum accepimus, quæ non aut inter ciuem Romanum ciuémque Romanam susciperentur, aut quibus princeps populúsve ciuitatem vel connubium non permisisset. Quo nomine ita concepti & nati, in patrum nequaquam potestate censebãtur, matrésque sequebantur potius: quoniam cum eo nuptias inire non cauissent, cum quo connubij ius foret nullum. Hinc lectum in historia quandoque est, Ius Quiritium fœminis esse impertitum, hoc est Romanam ciuitatem permissam: iúsque connubij, vt ex matrimonio eiusmodi æditi, haberentur legitimi ciues Romani. Cicero in Topicis: A consequentibus (inquit) si mulier quum fuisset nupta cum eo, cum quo connubium non esset, nuntium remisit: quoniam qui nati sunt patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Additur id præterea: ex impari susceptos item matrimonio, non patrem insequi, sed matrem. Ex adulterio non potest dici pater, inquit in primum Æneidos Donatus. In phano Veneris, quod est in Aphricæ ciuitate Sica, vel hoc nomine celeberrimũ, corpore prostituto & passiuo concubitu dotem matronas quærere, patria consuetudo est. At Romanum longè probabilius institutum, quo quæ vno fuissent matrimonio contétæ, pudicitiæ corona prodibãt insignes. Quod post depositæ semel virginitatis cubile, in publicum egredi nescirent: quando matrimonium multiplex intemperantis non careat libidinis suspicione. Nam & digamiæ nomen, ethnicis quoque est habitum infame: quoniam & Dido quum ab Iarba Libyæ rege (vt inquit etiam Hieronymus) in coniugium peteretur, paulisper distulit nuptias, donec vrbem cõderet: nec multò pòst exstructa, in memoriam mariti quondam Sichei pyra, maluit ardere, quàm nubere. Casta mulier Carthaginem condidit, sed rursum vrbs eadem castitatis laude finita est. Quin & apud maximum poetã, quanquam argumento suo deseruiẽtem, Dido eadem secundas nuptias culpam vocat:

Huic vni forsan potui succumbere culpæ.

Propterea ad Saluinam Hieronymus idem: Nesciat (inquit) vidua digamiæ indulgentiam. Et ad Geruntiam: Non solum ab officio sacerdotij digamus excluditur, sed ab eleemosyna ecclesiæ, dum indigna putatur stipe, quæ ad secunda coniugia deuoluta est. Et in libro De officiis Ambrosius: Digamus verò in sacerdotem ordinari non debet, non quia deliquerit, sed quia prærogatiua exutus est sacerdotis. Flamen vnius vxoris, ad sacerdotium admittebatur. Flaminica quoque, vnius mariti eligebatur vxor. Gorgophone Persei filia (tradente Pausania) omnium princeps mortuo coniuge priore, mox nupsit Oebalo, vnde secundis matrimoniis exordium datum. At Geneseos quarto lectum commeminimus, Lamech primum aduersus naturæ institutum, accepisse vxores duas, ex quibus vni nomẽ fuerit Ada, alteri verò Sella. Ex eisdem porrò libris & illud est, Moris quandoq; fuisse, vt nisi circumacto annuo curriculo, nouam nuptam reges non adirent. Nam, vt in libro Hester obseruatum est, primis mensibus sex myrtino perungebantur oleo, reliquo semestri spatio vnguentis ac pigmentorum varietate delibutum confouebant corpus, noxque in regium commigrabant cubiculum. Non omittẽdum quod de Græco penu est: epigonos vocari ex secundis conceptos nuptiis, sicuti progoni intelliguntur, qui ex primis: quanquam eo item vocabulo maiores accipi videntur, velut minores vocantur apogoni.

A Apud Erulos quondam Istri accolas irroborarat mos vetus, vti cõcedente ex humanis viro, vxor quę virtutis existimatione aliqua foret, vel quæ sibi quæreret gloriam, laqueo apud mariti sepulchrum gulam frangeret, alias ignominiæ deformabatur nota: odiique in viri propinquos subibat crimen. Sed hęc illud minus facit mirum: quoniam eisdem senes ac morbo affectos necare, humanissimum censebatur, lignorum strue ingenti surrecta. Scribit diuus Hieronymus ad sua tempora ex Camilli posteris nullam vel raram secundos B nosse concubitus: ceu sibi vnaquæque illud ex triuio ingereret, ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου ἐπιστρέψασα. idest, sus lota ad cœni volutabrum reuersa.

Connubium amore constans esse veluti corpus vnitum congenitúmque. Corporũ genera. Species tres arationum. Cicero explicatur ad Quintum fratrem. Dipolos terra, & tripolos. Rharium. Rhus. Rharus. Syra. Scyros regio. Rhuta, vnde appellata. Scirrhon. Scirrhodes. Arias poros apud Pindarum. C *Rhanius ager. Item matrimonij commendatio.*

Caput XXIII.

ADnotandum verò illud impensius ex veteribus memoriis scitum equidẽ, & ex sapientum sacrario promptum: corporũ alia, vti à physicis astruitũr, ἐκ διεστώτων, hoc est ex discretis constare, vt classem, vt exercitum: alia ἐκ συναπτομένων, idest ex coniunctis vt domum & nauẽ, D τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, idest quædam esse vnita & cõgenita, vt singula animalia. Ferè igitur connubium quod ex amantibus constat, vnitum congenitúmque est. Quod verò dotis liberorúmque procreandorum gratia est, ex coniunctis: at concumbendi causa voluptatísque contractum, ex discretis. Eiusmodique simul habitare, non simul viuere, arbitrari quispiam potest. Nuptialem denique commendationem, ne quid omittam sciens, & illud aliquo modo habere videretur. Nam Athenienses solitos legimus arationes tres ceE lebrare, quas ἀρότους nuncuparent ἱερούς. Earum verò prima in Sciro erat, vetustissimarum arationum monumentum: secunda in Rharia: tertia sub Pelinto, qui locus Buzygium vocabatur, hoc est βουζύγιον. Omniũ autem harum sacratissima est nuptialis satio, idest γαμήλιος σπόρος, atq; aratio ἐπὶ παιδοτεκνώσει, hoc est quæ fiat ad liberorum procreationem. At dipolos terra, id est bis arata. Et apud Homerum tripolos, idest tertiata, nil ad negotium præsens. Rhariæ autem, vti obiter subnotemus aliquid, Stephanus meminit: Rharium F (inquit) campus est in Eleusine, & Rharia terra, & inde Ceres dicta Rharias. Nam Rhus item, loci nomen apud Pausaniam, ab aquæ ex montibus defluxu nuncupatum. Meminit & in Theseo Plutarchus: Cõmonstrant (inquit) Amazonum thecam seu conditorium apud se Megarenses, ad eum qui dicitur Rhus, ex foro euntibus, ὅπου τὸ ῥομβοειδές. At in rebus Peloponnesiacis Iolaus herbam πήγανον in Peloponneso ῥυτὴν autumat nuncupari, vnde rhutam dicunt Latini. Hęc verò vberius exsequuti sumus, vt M. Tullio opem ferreG mus, cuius fœdissimè cõdex est deformatus ad Quintum fratrem libro secundo: Habemus (inquit) hanc philosophiam non ab Hymetto, sed à Rharia & Sciro. Ita enim lego, non vt modò in laceris circumfertur exemplaribus: Ab Arria Syra. Sunt qui legere malint, Ab Area Syra. Scribit Pausanias item, Triptolemi patrem dici à nonnullis Rharum. Meminit Hesychius quoque. Sed rharum item pro forti interpretatur. Idem & σύρμα, dici multitudinem tradit, καὶ συρH ματα γαυμαχίας. Syriam verò, pinguiorem vestem crassiorémque. Erat & regio Sciros de vaticinantis viri nomine nuncupata, qui ad Eleusinios cum Erechtheo bellantes ex Dodone profectus obiit in prælio, quum Palladis Sciados sacellum excitasset in Phalero. Scirrhon verò inter alia, etiam casei sordes indi-

cat: vnde est Aristophanium illud,

τὸ σκίρρον ἐξεδήδικεν.

Meminit in χρυσῷ γένει Eupolis. Hinc & quicquid cohæret, adglutinatumque vehementius est, dicitur similiter. Scirrhon quartodecimo Therapeutices Galenus ὄγκον interpretatur σκληρὸν ἀνώδυνον, idest tumorem durum citra dolorem, sed ita (inquit) vt adsit sensus aliquis. Quanquam erunt forsan, qui hosce malint tumiores dicere scirrhodes: vbi verò sensus abest, scirrhos propriè. Scirrhus, insensibilis curam non recipit. Qui difficulter sentitur, nec incurabilis est, nec curationem admittit facilem: fit ex humore lento & crasso, insolubiliter induratis partibus infixo. Scirrhum hepatis (inquit ad Glauconem secundo Galenus) ab initio quidem sanauimus sæpe, vbi verò ad dies fortè plures extensus fuerit, neque ipse potui sanare, nec alium vidi qui posset. Sed ne quid prætercam, vnde Ciceronis diluceat sensus, lego, In Eleusine: quam de Eleusinis nomine herois Mercurij & Dairæ filij nuncupatam, tradunt, agrum fuisse Rhamnium nomine, in quo iacta primum feruntur semina, enatæque primum fruges sunt: vnde inoleuerit mos, vt in diuinis rebus indidem vterentur hordeo, & pemmata conficerent ad sacrorum vsus, auctor Pausanias. Legimus & in Pindari Nemæis Arias transitum, idest ἀρείας πόρον. Sic enim ait,

ἔνθ' ἀρείας πόρον ἄνθρωποι καλέοισι.

Qua in parte adnotatum interpretibus est, loca circa fretum ac Rhegium dici ἀρείας πόρον. Sed & inexpositum fatentur inibi poetam, proindéque obscurum, Aria proferri debeat, an ῥεία, an iunctim ἀρειάσπορον: neque dilucere item, nuncupetur sic διὰ τὸ πλῆθος τῶν φυομένων: an ab eo, quod ibi gestum est bellum. Certè πόρον Græci nunc transitum dicunt: vnde & Saronico sinui conciliatum nomen, nunc vadum aut facultatē. Quod ad Buzygiū attinet, inuenio Buzygiā itē Athenis fuisse familiā, sacerdotio præditam, à Buzyge quodā heroe, qui omniū primus iunctis bobus arasse terrā creditur. Sed à diuerticulo institutū repetamus. Sacrum matrimonium videtur Pythagoras intellexisse, quòd ex bonis fuerit conflatum. Sacra nomina in declamatione quadam Quintilianus, mariti intelligit & vxoris, sicuti patris & filij. Apud eundem legas & côiugales deos. Tu verò Iouem intellige Gamelium, cuius Hieronymus item meminit: & Iunonem item Gameliam, cuius facta paulò antè nobis mentio est: & Plutarchus non tacuit. Illud postremò ex Homerico penu seruandum magnoperevidetur. Scribit enim domos tunc præcipuè indemnes custodiri, & ratione summa dirigi gubernaríque, si mulier viri arcana non anxiè nimis atque solicitè rimetur ac introspiciat, quod πολυπραγμονεῖν Plutarchus interpretatur. Nec rursum illo inscio, quippiam suopte ingenio exsequi institerit. Vtrunque ex Iunonis persona indicatur. Et prius quidem, Ioue ita commonente,

ἥρη μὴ δὴ πάντας ἐμοὺς ἐπιέλπεο μύθους
εἰδήσειν.

Alterū Iuno ipsa cōmonstrare videtur,

μή πώς μοι μετέπειτα χολώσεαι, αἴκε σιωπῇ
οἴχωμαι πρὸς δῶμα βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο.

Vocabula plura ad idem spectantia. Scotius qui dicatur, & parthenius. Quid latiar. Cicero declaratur, emaculatur Macrobius, adiuuatur Catullus. De Hymenæo paucula præter rationem multorum. Conditionem quærere, quid sit. Profectitia dos, & aduentitia. Pastos. Pastinum. Calyptra. Protelia. Progamia. Protely. Proaulia. Epaulia. Apaulia. Mellonymphus. Agamij iudicium, & opsigamy, ac cacogamij. Cyamissare. Cyamus quid, & vnde. Chamæpus sponsa. Chamætypion. Chamaunia. Apotimemata. Apotimetæ. Prostimemata. Genetyllides deæ. Ilithyia. Ex dictamo corollæ. cur dentur Ilithyiæ. Nympharum in sacris mentio honesta. Nymphia. Inateres. Ælij. Ælmo. Synnymphi. Daer. Galos. Glos. Promnestria. Proxenetri. Nuptiatores. Nupturire. Sportulæ nuptiales. Sisymbria. κτιλοῦσθαι. Ciles quid. Thyrsus. Thysthla. Interim de Inateribus restituitur Digestorum locus. Thurianum obsonium. Sturio piscis vnde.

Caput XXIIII.

SEd enim prius quàm parti huic coronidem inpingamus, adfigantur & aliqua operæ fortasse leuioris, sed Consentinis vtique & Tarentinis latura opem aliquam, etiam si Persios minimè iuuerint. Scotium dici inuenio apud Homerum, clandestino natum concubitu: sicuti parthenius dicitur, qui ea sit productus, quæ quum nuberet, credita sit virgo. Carmen Homeri ex Iliados sexto, hoc est de bucolione,

πρεσβύτατος γενεῇ, σκότιον δέ ἑ γείνατο μήτηρ.

Pindarici interpretes dici parthenium putant, qui clàm ex ea sit æditus, quæ censeatur virgo. Scribit in Paralellis Plutarchus, Theseum ac Romulum fuisse anengyos & scotios. Illegitimum verò dicunt anengyon, velut sine sponsore, quem vocant engyon. Vxoria bibere, à Quintiliano in Declamationibus, de eo dictum, cui meretrix dedisset odij potionem. Conditionem quærere ac perspicere, in hoc proposito est vxorem venari. Cicero in Philippicis: Filiam eius sororem tuam eiecisti, alia conditione quæsita & antè perspecta. Est & apud T. Liuium, Conditionem filiæ quærendam. Cæterum super ea re affatim alibi. Est & illa dicendi figura apud Ciceronem in Epistolis ad Quintum fratrem: De nostra Tullia (inquit) spero cum Crassipede nos confecisse: dies erant duo, qui post Latinas erant religiosi: cætero confectum erat, Latiar erat exiturus: ad octauum idus Apriles sponsalia Crassipedi præbui. Quo in loco, quia scio plerisque occursum Gordiano implicatiorem nodū, non dissimulanda verbi occultioris enarratio. Præsertim quia parerga hoc genus bonarum literarum studiosis nil officiunt. Id enim vocabulum Latiar, quorundam, vt video, solertiam fallit. Sed scire oportet, esse verbum vetus, etiam si non ita frequens. Significat autem Latinarum solenne. Positum id enarratúmque inuenias apud Macrobium in Cœnis: Nam quum Latiar (inquit) hoc est Latinarum solenne concipitur: item diebus Saturnaliorum, sed & quū mundus patet, nefas est prælium sumere. Quamuis in codicibus recentioribus corruptè scriptum passim sit, Latiarum. Ea verò forma Latiar dicitur, qua & Palatiar, pro sacrificio quod in monte fiebat Palatino, auctore Festo. Dotem profectitiam intelligunt Iureconsulti, quæ à patre vel parente profecta est de bonis eius. Aduentitiam esse dotem Iulianus ait, si quis certam quantitatem patri donauerit, vt hanc pro filia daret. Sic & profectitium peculium dicitur, quod viuens pater filio concedit. Aduentitium quod alius, modò non in castris, nam hoc castrense est: neque item respectu patris, sed alia quauis ratione. Vnicubam vocant monogamon matronam, quæ secunda matrimonij iura non nouit. Parapetasma, idest velum geniali incūbens lecto, vocatur pastos? Pastus verò pro cibo capitur Latinis, vnde victimarum pastum locari solitum accepimus. Et Cicero, Qui est suauissimus animorum pastus. Pastinū quid esset, docuit Columella: sed & pro vinea capitur quandoque, vt quum audis, Non esse vno genere vitium omne pastinum conserendum, ne annus iniquus generi, speciem vindemiæ totius extinguat. Nam sponsæ flammeum dicitur calyptra. Sacrificium nuptias præcedens, protelia nuncupatur, & progamia, idest προτέλεια καὶ προγάμεια. Quanquam & sic dicere dona licet, quæ ante nuptias offeruntur: nam τέλειον

nuptias item signat. Sed & qui vxorem duxere, protelij valent dici: qui anteit nuptias dies, proaulia: qui subsequitur, epaulia vocatur. Sunt quibus placeat, ob lata sponsæ dona dici apaulia. Protolia sunt, qui interpretentur τὰ τῆς λείας πρῶτα, i. prędæ portiones primas, quas ferè sortiuntur optimates, sicuti Chryseida Agamemnon, Achilles Briseida Hippodamiam, Aiax Tecmesam. Platonis autem sententiam parte hac minus negligenda, qui de nuptiali scribens impensa, nō quinis plures ex parte vtraque vocari præcipit & mina grandiorem fieri impensam vetat. Nam minarum quatuor censum maximum statuit. Qui necdum vxorem duxit mellonymphius appellabitur: sicut puella, mellonympha. Agamij iudicia in multis exercebātur locis, vbi quis vxorem ducere neglexisset. Apud Lacedæmonios opsigamij quoque, & cacogamij. Vbi verò puella ætate iam maturior virum appetere incipit, scitè admodum & opertè κυαμίζειν dicitur, idest cyamissare: puto, quia cyamos non legumentum modò signat, sed coleos quoque: propterea quod sint εἰς τὸ κύειν δυνατοί. idest, vtero ferendo validi. Et item cyamos, prima in vberibus lactis concretio. Chamæpus, sponsa nuncupatur, quæ curru nō subuehitur, verum pedibus mariti domum petit. Nam χαμαὶ, signat humi. Nata inde parœmia in nil agentes, ac vanè laborantes, χαμαὶ αὐτεῖν. Chamætypeion, scortillum vocant, quòd humi decumbens inscenditur. Chameunia apud Hieronymum dicitur, quum quis humi cubat: Chamæuniæ (inquit) in sene minores fiunt. Apotimemata, idest τὰ ἀποτιμήματα, dicebantur hypothecæ, seu enechyra, hoc est pignora, quæ à sponso reposcebant in dotis numeratæ securitatem, vel etiam debiti cuiuslibet: ea verò erant vel domus vel agri. A magistratu petebantur apotimetæ, idest ἀποτιμηταὶ, seu æstimatores, qui pretium inducerent, ac indicaturam. Meminit Demosthenes, meminit item Lysias, si modò legitima eius oratio est, in qua de hoc agitur. At prostimemata intelliguntur legibus præfinita quædam aduersus iuris violatores, sicuti epobelia apud Isæum. In Coliade verò Atticæ regionis deas coli solitas γενετυλλίδας, scribit Pausanias: easdémque esse putat, quæ à Phocensibus in Ionia dicantur, γεννάϊδες. Has interpretantur grammatici γενέσεως ἐφόρους, idest generationis pręsides. Inter quas Ilithyiam recensueris, idest εἰλείθυιαν. Quæ ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, vt prodit idem Pausanias. Vnde rem diuinam Ilithyiæ obeunt Delij, à quibus didicerint cæteri. Apud Athenienses modò eius deæ ad pedes summos obuelata visebantur simulacra. Dignum verò scitu: dictamum herbam, Arato etiam dicton nūcupatam, vt Zenodotus mallotes interpretatur fœcunditatem, ac sicuti pronuntiant Græci, δικτεῖν, insigniter iuuare. Quo argumento Ilithyiæ contexebantur corollæ ex ea. Hinc cecinit Euphorion,

στεφανθὴν θαλεροῖσι συνώνυτε δικταμοισι.

Scribit Phurnutus in Deorum natura, Ilithyiam credi à multis lunam, ἀπαύσως εἰλουμένην, καὶ θεοῦσαν περὶ τὴν γῆν. quam aduentare mitem, ac Lysizonon comprecentur parturientes, vti soluat τὸ ἐσφιγμένον τῶν κόλπων. Nuptiatores apud Hieronymum esse videntur nuptiarum instructores. Matrimonia ipsa Græci nymphia vocant, quoniam pietas & religio à nymphis, vt creditum est, per mortales fuerint propagatæ. Cui rei argumento est illud quoque: nam citra nympharū mentionem nullum obibant sacrum, quando & nympharum vna Melissa inuentum monstrauit fauum & aquam melle temperauit. Vel quod præsides aquarū deas propriè Naidas dicunt. Sed & sic vocare institutum in generationem progrediētes animas: quòd eas humectæ naturę opinabantur assidere, quę foret theopnoos, vt inquit Numenius. Propterea dictum ab Propheta, Spiritum Domini ferri super aquas. Vnde & mortuorum animas fellis ac sanguinis prolici effusione. Inde verò humectum contrahi spiritum, qui vt nubes plerunq; crassescat, ex quo visibiles animas enadere. Nam puræ, generationem nesciunt. Hinc Heraclitus, Anima sicca etiam sapientissima. Quoniam verò Naides nymphæ sunt in corpora tendentes inde factum, vt sobolis propagandæ causa iunctæ puellæ vocentur nymphæ, quando & aquis perfundi consueuerant, ex fonte perenni, aut flumine petitis. Ex eodem est argumento Ægyptiorum illud, dæmonas & solem, ac omnes ad quos spectat animarum descendentium cognitio, non in solido consistere, sed ferri nauigio. Synnymphus velut consponsas duobus vocant, vel pluribus nuptas fratribus. Apud Ælium Dionysium, inateres nuncupantur. Sicut ælij, vel etiam æelij dicuntur, quibus duæ nupserint sorores. Ælinon verò Sophocli in Aiace mastigophoro, species est luctus. Daer, mariti dicitur frater: at soror vocatur galos, idest γάλως, vt scribit grammaticus Aristophanes, qui syngenica concinnauit: à nobis dici potest glos. Restituendæ verò dictiones hæ Digestis De cognationis gradibus apud Modestinum. Nam vt de aliis taceam, illud bone Deus quale est? Duobus (inquit) nuptæ fratribus, ianitrices dicuntur apud Græcos. Reponendum verò, inateres, meminit eius vocabuli etiam Pollux. In Menandriis obseruatum item, cani in nuptiis solitum ad eum propè modum,

ὑμὴν ὦ ὑμέναι ὦ ὑμήν.

Quod in Auibus est ab Aristophane quoq; positum: negligenter à Catulli interpretibus prætermissum. Inde enim illud est,

O Hymen Hymenæe, ô
Hymen ô Hymenæe.

Adnotabimus obiter illud quoque, ab eisdem male concipi Martiani Felicis auctoritate, Hymenæū fuisse Veneris filium: quod Martianus ne suspicatur quidē. Sed male feriati homines Tortellij deliramenta sunt insequuti. Aliàs ex Calliope & Apolline natum Græci Hymenæum fabulantur: quanquam Vraniam matrem intelligere Catullus mauult. αὔλημα item γαμήλιον dicebatur, idest incentio gamelia per tibias. Promnestriam iidem intelligunt Græci nuptiarum conciliatricem, quæ mox & proxenetria sit nuncupata. Nupturire verbum inuenimus in Apuleij Magia, quod est nuptias affectare. Apud eundem & sportulas legimus nuptiales. Quippe (inquit) ita placuerat, in suburbana villa potius vt coniungeremur, ne ciues denuo ad sportulam conuolarent. Quum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummum in populum expunxisset. In Hieronymo de vita Malchi monachi, pronubare nouè positum inuenias: Pronubante nobis (inquit) mœstitia. Apud Aristophanem sisymbria nominantur folia, quibus coronarentur spōsi, quos quia Græci nymphios vocant: inde in Aristophane eodem prouerbiale illud,

ὑμεῖς μὲν ἄρα ζῆτε νυμφίων βίον.

idest, Vos igitur sponsorum vitam ducitis. Apud Herodotum extat perelegans verbum κτιλοῦν, quod signat puellam demulcere, atque ita demum conciliare, vt vxorē ducas, ἐκτιλώσαντο τὰς λοιπὰς τῶν ἀμαζόνων. Ratio vocabuli est, quoniam ctilos aries est iam mitis mansuetúsque. Hinc apud Pausaniam ἐκτιλώμενος dicitur, qui cuipiam familiaris est factus. Inflectitur verò ctilos à κίω, quoniam gregem ferè pręcedat. Cinyram Pindarus ἱερέα dicit κτίλον ἀφροδίτης, cōnutritū significās & familiarē: ac manui assuetū, ab verbo (vti scientissimis quoq; placet) κτίσαι, quo alimentū indicatur, vnde orictitem dicimus educatū in montibus. Certè etiam κτιλοῦν, cicurare est, Hinc Nicandri interpres ctilas dici oues arbitratur mites, ac pingues: quamuis & gregis ductor, inquit, sic dicatur quandoque. Inuenio nuptiales coronas dici Thyrsos, vbi acuitur vltima. Nam si barytona sit dictio, tunc hastam signat Bacchicam. Sed hastas id genus sunt, qui etiam Thysthla vocent: quanquam eo vocabulo nuncupantur sacrificia quoque Telestica, i. ad initiationem pertinentia, aut virgæ quædam, inter quas

& ferulæ sunt. Sunt qui Bacchicas interpretentur δεράχας, idest Dionysiaca mysteria. Inueni & qui vitium folia sic nuncupent. Meminit vocabuli Iliados Z Homerus quoque, Θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν.

Thursianum vel Thurianum obsonium esse prodit Athenæus, μέρος θαλασσίου κυνὸς, idest canis marini portionem. Nam & Plinio, vti eruditorum coniectatio est, tomos nuncupatur Thurianus, ab Italiæ oppido Thuriis, quo primũ ex Sicilia creditur subuectus: à cuius deliciis sturioni sit conciliatum nomen.

Pithœgia quid. Ectropias. Ectropæ. Vinum medium cur optimum, vel imum, oleum superfluens. Vinalia duplicia. Ληναιὸς Bacchus. Ambrosia siue Brumalia festum. Brumus Bacchus. Meditrina dea. Prostaterius Apollo. Bochernus pro Pado. Ambra quid. Ambrosia item. Quali exceptorij. Castellatæ. Vngues ferrei.

Caput XXV.

Pithœgia (inquit Proclus) festum veteribus erat, quo in vini participatũ & seruos aduocabant & mercenarios: relinebantur enim tunc primum dolia, proinde facta re diuina, Dionysiaci doni communicatio omnibus patebat. Comprecabantur verò, vt Plutarchus inquit, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τοῦ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι. idest, innoxiam salubrémque ipsis fieri medicamenti potionem. Vndecima mensis die factitari hoc Athenis consueuisse, produnt auctores. Aliubi etiã sexta eius, qui prostaterius vocaretur, Bono dæmoni diuina re peracta, desinente iã Zephyri perflatu, qui oblædere vinum ac commouere præcipuè creditur. Eũ proinde quod euaserit, firmũ iam haberi, cõstansq;. De Pithœgiis intellexisse vatẽ Hesiodum in agricolationis lucubratiũcula illis versiculis, grãmatica statuit assertio,

ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι,
μεσσόθι φείδεσθαι, δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ.

Siquidem hoc planè poetam dicere, vbi dolium relinis, nouúmque vinum gustas primum, ad satietatem vnà cum mancipiis potui inseruiendum: vase nanque ἐπιχειλεῖ, hoc est non penitus pleno, vinum ferè vappa fit, ac ectropias (Ectropæ verò calles sunt, ac semitæ, sed & oculorum affectio) in fine quoq; inutile fit. Nam à fece infestatur, in meditullio autem optimum censetur. Proinde parcendum, & quia ingruit metus, μὴ πρὸ τοῦ δέοντος ἐπιλείψῃ. idest, ne ante tempus deficiat. Meminit Hesiodicæ sententię, ac enarrationis auctor ἐκλογῶν περὶ γεωργίας libro septimo, astruens ex vicinia aeris vinum διαπνεόμενον fieri ἀσθενέστερον, quare largius hauriendum. Cæterum quod dicitur, medianum vinum bonitatis laudem sibi adoptare, forsan quæstione non indignum videatur minutiem quoque rerum anxiè scrutantibus, ac in re literaria velut micrologis quibusdam. Quando & in Cœnis Aurelius Macrobius super eadem poetæ sententia, sancit Hesiodus inquit, quum ad medium dolij peruentum est, comparcendum, & cæteris eius partibus ad satietatẽ abutendum, optimum proculdubio vinũ significans, quod in dolij consisteret medietate. Id ipsum & Symposiacorum septimo comprobat Plutarchus, adeo vt conformari inde valeat prouerbium. Siquidem quod non euaporarit, atque non acuerit vinum, sed genitiuam seruet bonitatem, quæ gustum allectet mirificè, medianum rectè dicetur. Verum vt missas faciamus, quibus id astrui amplius valeat auctoritates, suppetũt in hoc, vt Plutarchi verbis vtar, καὶ πιθανὰ ἐπιχειρήματα, hoc est probabilia epicheremata. Sed enim quid sit ab hoc philosopho excogitatum, mox paulò subnectam: interim quod inter omnia plurimum arrisit,

A commeminero gratissimè. Quemadmodum vtique mel, quoniam & crassum sit, ac terrestrem prorsus naturam resipiat, melius in imo est. In oleo quod superfluit, ideo creditur præcellere, quoniam aerium sit, ac proinde superna scandat naturæ suæ vi: consimili ac compari ratione vinum in proprietatis vtriusque participatum veniens ab dolij mediana firmitate, ac illici suauitate creditur precellere. Porrò Plutarchus: Vini (inquit) vis quum planè calida censeatur, ratione dictitante, ad medium coire, aggregaríque præcipuè, consentaneum fit: propтereáque inibi bonitatem

B confouere ac custodire in primis. Quod autem pessum it, estquè in imo feculenta impuritate promixtũ miscellúmque, non turbulentum visitur modò, sed & sapore deterius sentitur. Quod verò in summo est, ex aeris conuicinia facilè corrumpitur: quando illius permixtione diluitur, quam rem vini ἔκστασιν rectè nũcuparis (quanquam & eo nomine nunc somnum dici, aduertas, nunc terrorem) quo argumento rustici καταβρύπτουσι τοὺς πίθους καὶ σκεπάζουσι, idest dolia adob-

C ruunt, ac operimẽtis muniũt, quoad eius fieri queat, à vino disparantes, velut sepimentis, aeris contagem. Vt verò de pithœgia, vnde dissertationis exordia prompsimus, paucula quædam subnectamus, auctor Plinius est; Vinalia priora degustandis vinis celebrari Romanis solita vndecimo calendas Martij, altera verò ad decimumtertium calendas Septembris. Ioannes grammaticus super eo poetæ Hesiodi versiculo,

μῆνα δὲ ληναιῶνα.

Ianuarium (inquit) dicit, qui ληναιὸς apud Ionas nun-

D cupatur: quoniam πιθοίγια fiebant mense illo, vel quia Dionysij festum celebrabant, quod dicitur Ambrosia, sed Brumalia vocant Romani: à quibus Bacchum appellari Brumum nouimus. Bochernus, ad Bacchum spectat nihil: quippe auctor est Theon, Eridanum Italiæ ab indigenis eo censeri nomine. Ambra verò, siue (vti pronuntiant alij) ambar, vel ampar quoque caninũ, res est nostro æuo memorabilis: veteribus, quod sentiunt eruditi, prorsum incognita. Sulphuris prouenit modo, aut bituminis in India & Arabia: quod ruf-

E fum est ac pingue, primoris censetur notæ: sequens indicatura subalbido est, nigricãte omnium deterrimo. Ambrosia porrò Atheniensibus, quam in Iouis Ctesij dedicatione ferendam præcipiebant, non herbam indicat: sed vt docuit Athenæus, omnigenas fruges cum oleo & latice. A Latinis porrò populis seruatum traditur, vt quo die quis primum gustaret mustum, ominis gratia diceret, Vetus nouum vinum bibo, veteri nouo morbo medeor. Ex qua ver-

F borum formula, Meditrinæ item deæ conceptum nomen creditur. Quod de prostaterio docuimus, sciendum amplius, nuncupatione eadem veteribus Apollinem esse celebrãtum, quòd ante ianuas statueretur: meminit in Helectra Sophocles. Inferamus denique huic potissimum loco Pindari ex Olympiis sententiã haud aspernabilem, nec ita ab instituto dissitam,

αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων
νεοτέρων.

idest, Quibus quidem vinum innuit laudandum ve-

G tus, at gestarum rerum florem nouissimum quenque. Illud planè superpondium ex abundanti fuerit: Qualos exceptorios dici Iuris prudentibus, in quîs comportentur vuæ. Sunt qui augurentur castellatas significari. Apud Columellam legimus decem modias & trimodias fiscellas picandas vindemiæ causa, sed & vngues ferreos vuis desecandis, ne manu decerptis, in terram dispereant acini.

H *Vini fecem esse illius robur & consolidationem: vnde & vinum tryga vocent Græci. Phecla. Colandi vini improbatio. An rectè vinum dicamus eunuchum, castratúmve. Laccus quid, & laccopluti. Daduchus.*

Cap.

Cap. XXVI.

QVoniam verò fecis vicinia, paulò antè adstruximus, insyncerius fieri vinum & sapore deterius: illud sciendum amplius, in literis reperisse me, fecem nuncupari κρατος καὶ σώμωμα οἴνου, idest robur vini, ac (vt sic dicam) consolidationem argumentóque esse, ab ea exemptum degenerare facilè, ac ferè non ita diu in plerisque locorum ætatem ferre, velut à radice auulsum. Quamobrem videntur priores non immeritò vinũ appellasse trygã, idest fecem, quod & à Diomede proditum scio: quanquam putent grammatici, nouum priuatum sic dici, abusiuè autem etiam vetus: sicuti à præcipua quę in eo pars est, hominem quandoque animam vocamus, aut caput. Testimonio & illud est, quod τρυγᾶν dicunt, pro eo quod vindemiare est. Et Homerus quandoque ἀτρύγετον protulit. Quo nomine sunt, qui fructiferum intelligant. Alij loca inter vites quæ seruntur, vel partem vbi iam maturuerint vuę. τρύγη certè nunc triticum signat aut hordeum, nunc fructũ quemlibet. Thamnam verò fecem vocant ὀπηχωρίως, quæ ex acinis exprimitur, postea quàm effluxit mustum, quæ rusticis in potum cædit, vti libro sexto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας expositum comperi. Pheclam posteriores Grecorum medici fecem quoque vocarunt, sed cremitam priuatim. Verum ad rem. Propterea sunt, qui vinum quod ἠθημένον nuncupant Græci, dicere nos percolatum possumus, quum sacco (vt Plinius inquit) franguntur vires, improbent insigniter. Quoniam vti Hesiodus inquit, ἀπὸ τοῦ πίθου πίνειν δεῖ, i. à dolio bibendum ipso: quia sic insitum seruet robur: ac potestatem. Defecatio autem illa, καὶ διύλισις, idest percolatio, neruos excidit, ac genuinum restinguit calorem, vt gulæ curiositas prætereatur, ac delicias reuocantis, quòd vtilitati fuerat comparatum. Velut enim gallos porcósque excidere, quo mollior præter naturam eorum fiat caro, degenerétque in fœminã, non sani castíque esse hominis videtur, sed Apicianis corrupti cœnis, ac Heliogabalum resipientis, eodem modo, si vti metaphora permittimur, vinum pecolantes ἐξευνουχίζουσι καὶ ἀποθηλύνουσι, idest eunuchum id faciunt effœminántque. Hoc velut sophismate excogitato, vt perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitate. Quod ipsum in Naturali historia taxans seuerissimè Plinius ac censoriè admodum: Quinimmo (inquit) vt plus capiamus, sacco frangimus, & alia iritamenta excogitantur, ac bibendi causa etiam venena conficiuntur. Quod verò eunuchum diximus vinum, idest castratum, magno nixi auctore, si quis paulò licentius putat ac tralationem reformidat vt deformem aliquo modo, propterea̧que vitandam Ciceronis astipulatione & Quintiliani, sciat in me Plinij imitationem non exhorruisse, apud quem libro decimonono, sacco castrari vina, legimus: sed & libro vndecimo, Apes ad ictum aculeo infixo, fucos fieri scribit, nec mella facere, velut castratis viribus. Sed & eunuchos dici calamos comperias. Et vir elegantis eloquij Hieronymus ad Eustochium: Quum (inquit) consuetudine lautioris cibi propter cælorum me regna castrassem. Columella rationem attexuit, qua canum castrari caudæ debeant. Illud postremò adiiciamus, Græcis plerunque fuisse in more, vti sub terra pararent loca vel rotunda vel tetragona continendis vinis ac oleo quoque. Ea verò Laccos dicebant, idest λάκκους, vnde & pro morte vsurpatur verbum sanctis literis, quoniam mortuorum conditoria eam præferant imaginem. Hinc illud: Et similis ero descendentibus in laccum. Verum scitu dignum quod scribit Plutarchus, Calliæ posteros esse Laccoplutos Athenis cognominatos, quòd is Callias bello Persico in Marathoniis campis auri vim magnam terra defossi comperisset, ac inde foret ditatus, indice crudeliter perempto. Eum verò Calliam Plutarchus, daduchum appellat, idest δᾳδοῦχον. Antistitem reddit interpres, quum tamen δᾳδουχῆσαι signet λαμπαδηφορῆσαι.

Melle putredinem caueri. Papinij locus explicatur. Cur mel dulce ex Lucretio. Mellis vsus vnde propagatus. Mel esse multorum symbolum, & mortis, sicut fel vitæ. Nympharum in sacris mentio vnde instituta. Nymphia pro matrimoniis cur. SeptiZonium. Simblium mel. Simblides. Simbla. Simbli. Nymphæa. Omphacomeli. Melomeli.

Cap. XXVII.

OBrepere quandoque somnum & dormire sub mandragora magnos viros, alioqui tantum non primæ notæ, quũ ex plerisque aliis harum commentationum enotatis liquet abundè, ac re (quod dicitur) apud Sagrã gesta certius fit, tum verò inde coniectatum mihi est, ac quod mireris super re (opinor) momẽti non ita magni, nec in cuius indagine, Lyncea Aristarchi cẽsura videatur esse opus. Papinij versus sunt ex doctis illis Syluulis, libro (ni subsultat memoria) tertio, in Metij Celeris propemptico:

> Duc & ad Emathios manes, vbi belliger Vrbis
> Conditor, hybleo perfusus nectare durat.

Videbatur adolescentibus diligentiæ haudquaquam sopitæ, interpretem aliàs acutum, & lectionis (vt illa ætate) non admodum incuriosæ, nec paucæ, haudquaquam reticere debuisse: quid ita cecinisset non indoctus poeta, Alexandri cadauer melle litum perseuerasse, putredini, vt ferè aliàs, non obnoxium. De me quæsitum Bononiæ commemini, quid ex libris mihi compertum ad id foret, respondi pro tempore, Eam videri mellis potestatem, cælesti coalitam vi, & naturæ potentia inenarrabili, vt citra putrefactionẽ corpora mirè custodiret, quod scirẽ monumentis à Plinio commendatum, Claudio Cęsari allatum in melle ex Ægypto Hippocentaurum, quem ipse viderit. Cæterum & Naturalis historiæ secundo & vicesimo libro: Mellis (inquit) natura talis est, vt computrescere corpora non sinat iucundo sapore atque non aspero. Hoc autem in annos modò plures obtingere, scribit Columella. Sed & multi senectam longam, mulsi tantum intinctu tolerauere, nec præterea cibo alio, celebri Pollionis Romuli exemplo, quem centesimũ annum excedentem, quum interrogaret Augustus, quánam ratione maximè vigorem illum animi corporísque custodisset, respondit, Intus mulso, foris oleo. Lectum porrò in Græcorum libris est, Cyrnios, i. Corsicæ insulæ populos, esse πολυχρονιωτάτους διὰ τὸ μέλιτι ἀεὶ χρῆσθαι. hoc est, de assiduo mellis vsu esse vitæ diuturnioris: etiam si ridiculum nonnullis id videtur, quando (vt ferè consentiunt poetæ) mel Corsicum, auctore Diodoro, item notæ censetur pessimæ. Scribit porrò Græcarum rerum quinto Xenophon, Agesipolin Lacedæmoniorum regem mortuum, in melle Spartã esse delatum, ac ita regio esse potitum funere. Gemisthus Plethon mellis inopia, Agesilaum scribit, liquefacta cæra circumlitum Lacedæmona esse delatũ. Adnotatum & illud: theologis priscis multorum symbolum fuisse mel, quoniam ex pluribus constet potestatibus: nam vbi sacris initiabatur (quæ Leõtica vocãt) quis, aquæ loco in manus mel affundebant, ab omnibus noxiis sceleribúsq; ac tristitiam inferentibus sic expurgari arbitrantes. Linguam item melle detergebant ab omni peccati labe. Apud Orpheum Saturnus ab Ioue mellis appetitur insidiis. Inde enim consopitur, velut temulentus: sicuti apud Platonẽ Porus nectare oppletus. Quo innuitur, per voluptatẽ illũ esse oblaqueatum, qua & ad generationẽ producantur diuina. Dicitur & mortis symbolum, mel: sicuti fel, vitę: vnde mellis libamina terrestribus infundebantur,

quoniam per voluptates obrepat animę mors, quæ per amaritudinem reuiuiscat: nam & diis offerebatur fel, aut quia mors, laborum meta est, quibus exuberat vita. Verum, vt superpōdij adiiciamus aliquid, ac doctrinæ vberioris: putat Lucretius De rerum natura libro secundo, Quæ atomorum nexu consurgāt minutulo orbiculatioreque, dulcia progigni: quæ pinguioribus inæqualioribúsque, amarulenta. Eius carmina hæc sunt,

Vt facilè agnoscas, è leuibus atque rotundis
Esse ea, quæ sensus iucundè tangere possunt:
At contrà, quæ & amara atque aspera cunque videntur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri.

Mellis vsum monstrasse primam, Græci produnt, Nympharum vnam nomine Melissam, propagata inde apibus nomenclatura. Gestum id Peloponneso volunt. Certè rem diuinam obibat nemo citra nympharum gratam memoriam, ceu religionem monstrassent etiamnum. Vtrique ab eisdem connubia dici nymphia videntur, vti alias edocuimus. Nymphides, calciamenta sunt muliebria & sponsalia. Nymphæa verò, nympharum dicuntur templa. In Ponto, Nymphæū celebratur Græcis. Sed & alibi Plinio. Ammianus Marcellinus, Ad Septizonium (inquit) celebrem locū operis ambitiosi nymphæum Marcus condidit imperator. Obiter Septizonij meminit in Seuero Spartianus: Opera publica (inquit) eius extāt, Septizonium, & thermæ Seuerianæ. Mentio est in Geta quoque Antonino. Nymphæa sunt, qui lauandis mulieribus destinata putent loca. Meminit in Gordianis Capitolinus. Nymphis verò antra dicantur, ob affatim destillantes aquas, effluentésque. Est & Nymphæum Taurica ciuitas Stephano. P. Victor Vrbis regione quinta, Nymphæum statuit diui Alexandri: & septima, Nymphæum Iouis. Sunt qui nymphas, communi nomine in Libya mulieres opinentur dici: vnde & Pleiades nymphæ, nuncupatæ. Mel denique Siculum nuncupari fimblium, ex Græcis & Dioscoride didici. Nam & apes ipsæ simblides vocantur: sicuti est simbla, earundem theca: sed thesaurum Attici etiam simblum appellant. Ne quem tamen fallamus: sunt qui apud Dioscoridem, non simblium scribant, sed hyblæum: quia simbliū nullum sit. Simblum pro theca, legimus in Hesiodi Theogonia. Interpres scribit sic appellati, quoniam apes dicantur simæ, quia sint aculeo hebetiore: tanquam simobolum dicatur, in quod sima, um, i. apum, laborem coniicimus. Omphacomeli, est acerbum mel: sicuti acor ex vuis, omphacium dicitur Grecis: nam & omphax, est acerbior vua. Melomeli, mel in quo seruantur cydonia mala, cuius sapor mulseus est.

Quæ sit barbararum gentium sententia super cibo & potu. Vini vsus, & nocumenta eiusdem insignia. Abstemiorum ratio.

Cap. XXVIII.

ARistophanes, inter comicos poetas nominis ferè præcipui, in fabula cui titulus ἀχαρνῆς, hosce apposuit versus, quos & subscribendos duximus. Sic verò habent.

οἱ βάρβαροι γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους
τοὺς πλεῖστα δυναμένους καταφαγεῖν τε καὶ πιεῖν.

Eorum verò hic ferè sensus, à barbaris gentibus eos modò viros credi, quibus vorandi plurima, & bibendi facultas sit. Id verò inurbanè, immo præter hominis rationem prorsum & dici & existimari non fermè quisquam est à Musis adeo seiunctus, qui nesciat. Quando, vt de ciborum inutili onere interim taceā, cui tamen nauigatur ad phasin, notissima est, ac præcipuè memorabilis Propertij sententia:

A Vino forma perit, vino corrumpitur ætas,
Vino sæpe suum nescit amica virum.

A sapientissimis vtique traditum scimus, vino vel paucissimo ac dilutissimo vtendum: cui præcepto (vt videtur) sanctissimo, summa astipulatur ratio. Omne siquidem vinum, sed nigrum pręcipuè spiritosum est. Quum ergo affatim hausto, spiritus is superna petat, ac repercussus, retroque actus defluens venas inflet offarciátque, meatibus pręclusis & transitu impedito, qua commeat respiratio: etiam si non continuò mors, plerunque tamen morbus excipit comitialis. Quid verò membra hic referam tremore subsultan-
B tia continuo? Sensuum omnium retusiorem vsum, ac quodammodo præmortuum? Ad hęc formę adnectitur interpolatio, vox hebes, color euarians, ignea quadam vi scintillantes oculi. Anhelitus atque animę vitia, tinnitus aurium, fremitus narium, discriminum phrenitis plena, torminosa calculi infestatio, molesta denique podagricorum pedum ignauia cum articulorum deprauatione, exęstuans stomachus, accruditatem efflans, dum in ructus subinde respirat, ac cedente vomitus etiamnum fœda turpitudine. Quæ
C omnia vinolentię sunt additamenta, & velut appendices: vt pretercam quod scientissimè scribit Ambrosius, abundantiore vini vsu homines, velut immutata naturę vi, equos fieri adhinnientes. Expende Venereorum impetum, etiam in nefaria prorumpentem, imaginum per quietem visa in primis meticulosa, visus lapsitantem incertitudinem, instabiles gressus, externatam mentem ac planè inanem, qua ruere opinatur cęlum, nutare solum, & in antiquum chaos omnia redire. Quam ibi turpitudinem non agnoscis? Im-
D mo quę monstra non reformidabis? Inde fit, vt mirer minus septimo Politicorum Aristotelem scribere, Pueris & nutricibus vinum haudquaquam impertiendum. Sed vt ipse interpretor, cuilibet ętati periculosum vinum est. Nam & Auerrois super Auicennę Canticis in loci eius enarratione, non ita magnifaciendum vini haustum nimium, parcissimè id videtur homini concessisse. Nam priores (inquit) iuuenibus minimè vini vsum permisisse aduertun-
E tur, quòd eius ętatis vigeat pręcipuè calor. Parum verò quiddam senibus concessere ac decrepitis. Hoc autem ita fuisse attemperatum scribit, vt esset aromatites, adiuncto mali punici acore, aut cydoneorum succo & cucumeris. At satietatem execratus omnem Galenus, adipe ac sanguine pręfocatus (inquit) animus, & planè adobrutus, cęleste aliquid peruidere nequit. Vinum docuit Gręcus auctor grauis esse malorum omniū metropolin: nam & Aristophanes, ἀφροδίτης γάλα τὸν οἶνον nuncupat. Sed & Antiphanes,

F τὸ δὲ ζῆν εἰπέ μοι τί ἐστι; τὸ πίνειν φημ' ἐγώ.

idest, Dic, inquit, viuere quid est? bibere, opinor. Dictum & illud,

κάτοπτρον γὰρ εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ.

Sed & illud,

τὸν οἶνον οὐκ ἔχειν πηδάλια.

Apud Xenophontem in Symposio de hac re scriptū comperi, τῷ γὰρ ὄντι ὁ οἶνος ἄνδρων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας τοὺς ἀνθρώπους κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα ἐγείρει. Sed cur nam sunt
G abstemij nonnulli? an stomachi malę constitutioni acceptū referri oportet, quę calens cum siccitate cōtrariam aquę requirit qualitatem? An adiuuat & stomachi debilior contextus, nocumentis vini calentis obnoxius: qui suapte vi, dissecandi quodammodo potestatem vinum retinet? Suffragatur & cerebri oblęsio facilis, ac vini multum euaporātis ictus, ex vtriusque partis sympathia: quam tertio Interiorum comprobat Galenus.

H *Quâ item ratione ætati cuilibet impertiendum vinum. A cibo an bibendum. Facilius vini persici nimietate, quàm cibi. Vinum meracius vigilias cō-*

cinna-

cinnare, memorabili exemplo pueri cuiusdam. Pomatium vinum.

Cap. XXIX.

Æterum, quia in medicæ ſcientiæ auctorem nobilem incidimus, pergamus porrò attexere, quæ ex eadem ſchola ingerunt ſe nobis, & nomina dant quodammodo, vt citra vitæ diſpendium præteriri vix queant. Scribit ergo (vt Platonis interim decreta prætereantur) capite octauo, doctrinæ ſecundæ, fen tertiæ primi Auicenna, Pueris vinum ſi offeras, perinde videri ac ſi igni aggerere ignem perrexeris, materia præſertim debili ſuccenſa: ſenioribus verò quantum pati queat, dandum: in iuuenibus ſeruari præcipuè temperamētum debet. Nam & Hieronymus, Vinum & adoleſcentia duplex incendium voluptatis: quid oleū flammæ adiicimus? quid ardenti corpuſculo fomenta ignium miniſtramus? At ſi curioſior quiſpiam fortè horum exquirat rationem amuſſitatā, poſſumus equidem ſic ferè ratiocinari: Pueros inſigniter vini hauſtu oblædi, quòd laxis rariſque ſint corporibus, & de inſiti caloris exſuperantia inflammari facilè valeant, neruis porrò imbecillibus admodum, nec cerebro itē valido: quibus dè cauſis, in vini crebriore hauſtu multiplex ſeſe nocumentum promit. Senum verò, aduentitium eo recaleſcit frigus, ſpirituum exhilaratur triſtitia, bilis atræ vis reprimitur redundans, ſomni conciliatur appetentia, præfarcti recluduntur meatus, renidet denique ætatis laſſitudo vniuerſa. Proinde in Sanitatis moderamine Galenus: Sicuti (inquit) pueris inimiciſſimum cenſetur vinum, ita adultiori ætati accommodum maximè: in iuuenibus, etiam ſi genuinus craſſatur calor vt in pueris, ſolidioribus tamen membris, neruis & cerebro læſioni obſiſtitur nauiter. Quęritur tamen à peritis, An vino incaleſcat corpus, vt calido medicamento? Reſpondet Conſtitutionū tertio Galenus, Non incaleſcere, niſi vt alimonia corpori accommoda: nam ſicut igni congruens materia incendium concipit maius, ita corporibus ſimile alimētum, quæ natura calent ſatis, & robur adiicit, & inſitum profert calorem, augétque. Cibis vtique omnibus affine hoc, vino autem proprium in primis, ab corpore celerius demutari, vti reſina, pix, ſtupa ignibus facilè reſoluuntur. In iis tamen mirè euariat medica ſchola. Vinum à Deo hominibus contributum Plato ſcribit, quaſi remédium aduerſus ſenectutem, vt redire ad iuuentutem videantur, & mœſtitiæ eos capiat obliuio. A cibo, vini eſſe inſigne nocumētum, idem ſtatuit Auicenna, ob penetrandi celeritatem, & quòd inſimul imperfectum pręcipitet cibum, qui retentus diu meatus præfarcit, vnde inoriatur putredinis diſcrimen. Nec ſecus magnopere ſentit Galenus ſeptimo De ſanitatis ingenio: quanquam mox, velut eblanditus, Qui ſitiunt (inquit) nec bibunt, ſine adiumento ſupplicium ferunt: tantum verò ingerendum, quantum ſiti reſtinguendæ vel mitigandæ par ſit. Ex eiſdē poſtremò ſcholis eſt, Vino ſi infarciaris, leuius id cenſeri multò, quàm ſi cibo: quoniam facilius delabatur id, ac reſoluatur, nec pariter offarciat, nec ingeſtabili onere ita ſtomachum premat. Inde ſcitum extat Hippocratis illud Sententiarum ſecundo: Potu repleri facilius eſſe, quàm cibo. Et à vino præfarctiones eſſe moderatas, ſanxit Galenus. Attamen non diſſimulandum, ne inde anſam ſibi arripiant bibuli: perpetem ingurgitandi vini modum, multa (quod diximus aduehere diſcrimina, & mortiferas concinnare ægritudines. Vinum ſiquidem meracius, etiam vigilias inducit, pręcipuè ſi ſuapte fuerit natura calidum aut peruetus, memorabili exemplo Pergameni pueri. Nam grammaticus quidam ſingulis diebus balneum petens, vnum ex pueris ſecum ducebat, altero domi relicto qui rem familiarem ſeruaret, quęque ad victū

A forent neceſſaria, peruideret: at is vehemētiore quãdoque deprehenſus ſiti, nec aquæ ſuppeteret copia, vetus vinum largius perpotauit: quo factum, vt in reliquum euaſerit vigil: mox febre correptus, cum perpeti vigilia oborto delirio, deſiit hominem agere. Quamobrem quum ſit exceſſus omnis planè reclinādus, hunc vel præcipuè remis velíſque refugiſſe, ſummum fuerit operæpretium: ex quo non corpus modò oblæditur, verum animo, inſigne infertur itē nocumentum: adeo vt ne adultis quidem citra noxam ingeratur, ni adhibitus fuerit modus: quando ad iram
B & libidines agit præcipites, ac rationis compotem vim hebetat obturbatque gradu deiectam. Ad bilis tamen excrementa confert vel lenienda, vel reiicienda. Siccitatem quoque vel laboribus inductam immodicis, vel ætatis prouenientē tēperamēto inſigniter mitigat. Bilis amaræ frangit acrimoniam: ſed hæc haud requirunt pueri. Verum & corpore ſucculento, validóque (inquit Hieronymus) poculo libens carebo, in quo veneni delitеſcit ſuſpicio: nam rectè dictū veteribus eſt, Pinguis venter mentem non gignit te-
C nuē: ſeu mauis Græcè, παχεῖα γαςὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Scribit idem, Quicquid inebriat, & ſtatū euertit mentis, clerico vitandum ſimiliter ac vinum. quando vel ex frugibus vini proliciuntur ſimulachra, vel ex pomis quoque, quod pomatium vocant: vnde Virgilius,

Atque acidis imitantur vitea ſorbis.

Ebrietatis malum. Alexādri vinolentia, & M. Antonij. An vera ſit Hippocratis ſententia, mulieres
D *& eunuchos podagra non infeſtari. Ennij mors. Vindemialis lætitia. Samagonium vinum. Hemina. Cirrhum vinum, & vermiculum.*

Cap. XXX.

Brietatem, celeberrimi è noſtris auctoribus eſſe voluntariam dixere inſaniam: ſed ita etiamnum, vt ſi in plures paulò extendatur dies habitus is, e-
E tiam manifeſtarius euadat furor. Mirū tamen eſt, quàm multi mortalium in hanc fœditatis (vt ſic dixerim) coloniam tranſcribendi paſſim nomina dent. Affluūt hinc inde agminatim non pullati ſolum ac ex triuio, ſed terrarum quoque principes: & quos non irruentes hoſtium numeroſi exercitus, nec volantia tela, aut è machinis vaſta mole, & ruinis ſaxa propulſa excuſſáve contriuere, fœda vini deſideria deiecere in imum, & velut captos iure
F belli ante triumphales currus duxere catenatos. Alexandrum vaſtiſſima terrarum tranſmiſſa ſpatia, cum hoſte barbara feritate terribili tam numeroſa prælia, tot hyemes imbrium & frigoris horrore deformes ſub pellibus tranſactæ, tot locorum ac temporū inenarrabiles penè difficultates, tot fluminum ex ignotis promicantium vaſtitas, ac denique tót tantorúmque mariū formidabilis, & procelloſa magnitudo, inuictū tamen, ac velut Deum humano in corpore hoſpitantem, ſeruarunt. Sed enim (mirū dictu) bibēdi ardor infatigabilis, & Herculaneus ille ac fatalis Scy-
G phus condidit. Hinc fœda maieſtatis eius ſugillatio, inter pocula amicos indignatione rapida & vinolēta tranſuerberantis. Nanque ita prorſum habet, Eruit omne vitiū ebrietas, intendit, profert, ac conatibus deprauatis obluctantē obſiſtentémq; verecundiā intrudit, vt fronte attrita vel vltra votū, inſolēti augeſcat ſuperbia, crudelitas ſæuo, malignitas liuido. Iam verò M. Antonium alioqui magnum virum & ingenij etiam eminentis, quæ res alia in perniciem coniecit, quàm ebrietatis malum? Hæc demum medicę artis
H ſummum auctorem falſum fieri Hippocratem coegit, à quo Sententiarum ſexto, proditum ſcimus: Fœminis nec capillos defluere, nec pedes laborare, niſi mēſtrua defecerint. Errorem manifeſtarium, in quem

non fœminea natura mutata, sed vitio deprauata & victa medicæ scientię conditorem principem impegit, agnoscit quoque interpretum eminentissimus Galenus: Nam vacuationis (inquit) ratione, mulieres podagra immunes sunt. Etenim citra materiæ exsuperantiam, nunquam consistit podagra: quanquam partes pati & affici ampliter possunt. Cæterum & hoc loco monendum, vt olim vera & rata secta hæc, & præceptio Hippocratis fuerit, Non integrę suppressis menstruis, ob incertiora errata, quæ relato æuo admittebant mulieres: at nunc, ob vitæ vsum lasciuiore, atque efferuescentis luxuriæ æstum ciborúmque cupedias illecebres, quædam podagra tentantur ante, quàm substiterint menses. Nil mirum igitur: nam (vt grauissimè inquit Seneca) quum virorum licentiam æquarint, corporum quoque virilium assequutæ incommoda sunt. Non minus peruigilant, non minus potant, & oleo & mero viros prouocant: vinũ omne vomitu remittunt, æquè niuem rodunt, solatium stomachi æstuantis. Cæterum promit se indidem altera item Hippocratis coargutio, sed qua vel præcipuè nostros ipse mores coarguit: Spadones (inquit) nec podagra laborant, neque calui efficiuntur: siquidem spadones dempti testes mulieribus reddunt persimiles. Quippe tempestate illa, vera hæc fuisse, probabile fit: sed mox non insuper ratum fuit, ob inertissimã desidiam & improbam satietatis lasciuiam. Quidã enim citra exercitationem, crudi temulentique prius quàm cibum arripiant, generosioris vini hauriũt pocula, & item Venerio funguntur munere. Dignum porrò ex annalium memoria relatu illud: Ennium, de quo est apud Sillium Apollinis celebre vaticinium illis versibus,

> Hic canet illustri primus bella Itala versu,
> Attollétque duces cælo.

articulari consumptum morbo, quem ex immodico vini vsu contraxerat. Quam rem egregiè perdocet Serenus,

> Ennius ipse pater, dum pocula siccat iniqua,
> Hoc vitio tales fertur meruisse dolores.

Ab vino nec illud resilit multum, in vindemiæ festiua lætitia, multa in dominos iocularia, vel ipsis audientibus solita iactari. Id quod ab Heliogabalo compertum primò, produnt rerum conditores nonnulli. Scribit Paulus Diaconus, Tiberiũ Constantinũ Cæsarem ritu imperatorio rus petiisse, vt vindemiali lætitiæ operam impertiretur diebus triginta. Vini Samagonij heminis tribus, etiam si dilutis, homines numero quadraginta ebrios fieri, pronuntiat Aristoteles. Hemina, libram appendit vnam: quæ geminata, sextarium reddit. Historiæ auctor Athenæus. Vinum inter album nigrúmque, quod medium est, cirrhum vocãt Græci: ex nostris, rubrũ nõnulli: quidã etiã giluũ, vulgus vermiculum: quando & far rutilum, Columella vermiculum dicit. Hieronymus porrò quod κόκκινον Græcè legerat, vermiculum conuertit.

Ebrietatis item mala. Cur vinum haustum copiosius, perimendi vim obtineat. Interim de cicuta pauca, bis. Crepala quid sit. Vinolentiæ turpitudo. Sicera quid. Artemisium. Ephemeron pro cicuta, cur dicamus.

Cap. XXXI.

NEc tamen ebrietatis sola hæc pernoscuntur mala: nam & illud scimus obuenisse quandoque, vt vinolentus aliquis obmutesceret repente, conuulsusque emoreretur, ni fortè obrepsisset febris: aut quum ad eam horam venisset, qua crepala soluitur, facultatem recepisset loquendi. Oppletis siquidem neruis spasmus superuenit, siue conuulsio. Solet autem eos facilè vinum replere, cui calida est natura: calida nanque peruadunt

A celerius. Quòd si resiccentur nerui, incalescántque, discutitur conuulsio, quod commoliri febris valet. Porrò sciendum, à Græcis crepalas nuncupari, vbi temetum capiti detrimenta concinnat. Nam & inde videtur nominis etymon duci, quòd caput iactetur vibretúrque. Nam crepala, capitis lucta fluctúsque & agitatio Græco intellectu valet. Accidit extenuatis quoque, vt si amplius se inuitarint, morte occumbãt. Quippe vita calore constat, refrigeratione oritur mors: vt verò cicuta, sic & merum concinnat exitium

B intimo ac genuino calore sensim flaccescente, ratione tamen impari. Calorem enim insita frigoris potentia, conuellit cicuta labefactátque & humore occallescere facit. Vinum autem caliditatis suæ, potestate, ex qua Græci αἴθοπα οἶνον dixere, quanquam ad calorẽ alij referunt, naturalem macerat calorẽ: ac velut igne multo, aut sole validius grassante, adobruitur modicus ignis & exteritur, sic à vini facultate calente insitus corpori calor, si modò exsuperans ea sit, ac præpotens. Proinde vir sanctissimus & Christianæ veritatis

C assertor nobilis: Sacrilegiũ (inquit) reputatur ebrietas, in fœmina præcipuè, sed infinitò plus in Domini sponsa. Verissimũ propterea illud est, Ignẽ in gremio gestare, qui assiduò vtatur vino. Ventris ingluuies & ebrietas, tam animæ infirmitatis, quàm corporis causam & materiã tribuunt. Adnotatum & illud in Canonicis decretis est, Distinctione tricesimaquinta: Ministris templi vinum prohiberi, ac siceram bibere, ne ebrietate grauẽtur corda eorum, vt vigeat perpetuò sensus, & tenuis sit. Vel quia venter mero æstuans, fa-

D cilè despumat in libidines. Vnde Noe femora ex ebrietate nudauit. Loth autem quem Sodoma non vicit, vina vicerunt. Hinc in Apostolorum Canonibus, episcopus aut presbyter aut diaconus aleæ, atque ebrietati deseruiens, aut desinat aut damnetur. Apostolus verò ait, Bonum est, vinũ non bibere, & carnes nõ comedere. Vinum enim cum carnibus post diluuium dedicatum est. Siceram verò, qua dictione vsi paulò antè sumus, esse conuenit Hebræo sermone potionẽ quamlibet, inebriari qua quis potest. Græci sic, πᾶν πό-

E μα ἐμποιοῦν μέθην, μὴ ἐξ ἀμπέλου δὲ σκευαστὸν συνθετόν. Sũt qui vinũ interpretẽtur dulcibus promixtũ, i. ἡδύσμασι συμμιχθέντα οἶνον. Solõ vnus è septem, morte principẽ esse mulctandũ, lege sanxit, si deprehẽderetur ebrius. At ebrios Pittacus, quum peccarent, duplici dignos incommodo statuit. Non tẽpero mihi, quin parte ista seueriorem inserã Senecæ censuram: Hominibus (inquit) inter oleum & vinum occupatis ad votum dies agitur, si bene desudarunt. Si in locũ eius quod effluxit, multum potionis alterius ieiuno gutture ingesse-

F runt, bibere ac sudare, vita cardiaci est. Dixit Diphilus, luxu perditos ac vino madentes tria habere capita, sicuti Artemisium, i. Dianę simulacrum: quamuis apud Macedonas Artemisius dicatur Maius mensis. Quod autem de cicuta transeunter attigimus, illud opera parerga subnectamus: In Ceo insula, sicuti prodit Strabo, recepti esse moris, vt sexagenarij bene poti, ac coronati, spectantibus necessariis, re diuina confecta, cicutam hauriant, quam de mortis præceleri ra-

G tione, sunt qui ephemeron vocent. De hac porrò Galenus in pragmatia περὶ κράσεων sic scribit, Cicutam esse sturnis alimentum, homini autem venenum.

A quibus medicis aut philosophis admittatur quãdoque ebrietas. Panaria ebrietas. Catonis dictum in Cæsarem. Cothonismus quid.

Cap. XXXII.

MIrari verò me plurimum fateor in vinolentiæ pragmatia ista medicæ scien-

H tiæ peritorum in primis, quorundam, non fine cunctatione proferendam sententiam: quippe primo Canonis scribit Auicenna, Malum esse

vtique

vtique frequentem ebrietatem, quòd hepatis inde ac cerebri vitietur constitutio, imbecilliores fiant nerui, vnde tremor & conuulsio inoriatur, & paralysis: sed & apoplexia, obstipatis spirituum animalium meatibus, humecta cerebri potestate auctius redundante. Cæterum (inquit) quibusdam visum, si mense bis aut semel modo admittatur ebrietas, insigne sentiri emolumentum, quòd somni profundioris ratione, virtutibus animalibus alleuamentum inducatur, & quies: item proliciatur sudor, ac quæ superfluunt, resoluantur. Adde, quod Almansoris quarto Rasis duplicem in mense comprobat etiamnum ebrietatem, cui in Canticis adiicere calculum agnoscitur Auicenna, quanquam simplex ei arridet amplius: quam tamē illius interpres Auerrois egregiè improbat. Nam etiam si Galeni astipulatu, innato calori insigniter cōgruit vinum, cuius ratione in eo statuitur gradu, quē cum igne oleum habet, ac lumine: tamen vtriusque redundantia superfluens vtrunque adobruit ac restinguit. Auicennæ interpres alter benè doctus, & velut exundans fluentum simplicem in mense, verum leuē modicámque vinolentiam ferri posse, ait, vt quæ corporibus haudquaquam sit inutilis, quæque ingentibus poculis ingenium omne non ingurgitet. Sed & singularis philosophus Plato liberaliorem aliquando vini vsum approbasse videtur primo De legibus, sic enim retegi facilius hominum mores putat. Quin Seneca quoq; ille Stoico supercilio mirè grauis, Nōnunquam (inquit) & vsque ad ebrietatem veniendū, nō vt mergat nos, sed vt deprimat curas. Quòd si quis hilariore fronte Dionysio nephalia prolibare, prorsum aspernatur, succinam mihi Euripidium illud de Venere, tralatum ad vinum,

εἴης μοι μέτριον δ' ἔπω. εἴης, μηδ' ἀπολείποις.

idest, Adsis quidem mihi, sed temperatum moderatúmque, nec desis. Ac medicæ sciētiæ non postremus Atheniensis Mnesitheus ebrietatem abdicādam perpetuò censuit quidem, sed laxat ipse quoque habenas nonnihil, & statis temporibus hilarius inuitat: idque de vasis nomenclatura cothonismum appellat, quod scribit Athenæus. Hic obiter illud adnectam: legisse me alicubi, panariam dici ebrietatem pro arrogantia licentiaque, vt plurimum quæ felicium aduertuntur comites. Cato Cæsarem dicebat sobrium accessisse ad euertendam rempublicam. Id esse putat Quintilianus, vt propriè dictum, i. quod nihil inueniri possit significantius: cuiusmodi & Virgilianum illud, deductum carmen & apud Horatium,

Acrem tubam Annibalémque dirum.

Scythæ cur in primis vinolenti. Libycæ feræ cur æstate non bibant. Sitis ratio duplex. Vinolentorum accidentia ad videndi spectantia rationem. Sitis cur amplius vexet, quàm fames.

Cap. XXXIII.

Est tamen & parte hac gentium discrimen aliquod, immo & ferarum. Scythas omnes, quod & robusti sint, ac habitu calidiore, vinosos esse cōstat: adeo vt quum ad meracius bibendū quem adhortamur, illud insusurrare sit moris, vt docuit Herodotus, ἐπισκύθισον, idest scythissato. Inde verò id fieri coniectandum est, quoniā non calidi modò sunt, verum & sicci, quando & virilis habitus talis est. Puerili verò calori genuino humecta accedit facultas, proinde vini minus sunt appetentes. Auctor primo De simplicium pharmacorū potestate Galenus, cui suffragatur Alexander, sitim duabus effici rationibus, ἢ ἐκ πολλῆς θερμότητος, ἢ ἐκ πολλῆς ξηρότητος, ἐκβοσκηθείσης τῆς ὑγρᾶς καθάπερ ἐπὶ τῶν νηστευόντων. idest, vel ex caliditate multa, vel multa ariditate, humecta depascente, velut in iis qui ieiunA iunt. Libycas tamen feras æstate non bibere, produnt auctores grauissimi, vbi præcipuè inardescere sitim, consentaneum est. Hyeme autem potui indulgere multum, quum diuersa contingere, omnino debuerint. Verum id esse in causa, compertum est, quòd in eo mundi situ per æstatem aquæ propemodum nullę sunt. Proinde illis non bibere, in consuetudine est. Hyeme autem scatentibus aquis, non ita. Transeunte verò in naturam consuetudine, si aliò transferantur, pristinum nihilo secius morem retinent. Orygem habet regio eadem perpetuò sitientem, ac ex natura loci carentem potu, quum mirabili modo ad sitientiū B valeat remedia. Sunt autem saluberrimi liquoris haustu vesicæ, in eius repertæ corpore. Sitim denique nō sentire traduntur, quibus sint ossa concreta, & sine medullis, sed nec sudorem emittere. Verum & voluntate victa quandoque sitis est. Nam senecta quosdam caruisse potu, legimus. Quod mirum vtique est, quando sitim patimur molestius, quàm famem: quippe insitus calor, vnde accenditur sitis, vexat amplius mordétque, quo siccitas qua inoritur fames, estque actu C potentior multo. Humidum porrò, vitæ asseritur pabulum: nam & cibi vim ac potus vino ingenitam tradunt, sic humectis refici animalia facilius. Inde traditur, siti esse nil πολυποθητότερον, idest quòd desideria magis accendat: propterea Homerum nuncupasse, ἄργος πολυδίψιον, quod est πολυπόθητον. & διψᾶν dicitur de cupiditate quacunque. Inter sapientum verò placita illud est, Crapulā facilius sentire, qui dilutiusculum bibunt, quàm qui merum ex toto. Nam temperatum vinum ob tenuitatem expeditius loca plura angustioráque subit. Addendum verò quod & potionis D meracæ hauritur minus. Priorem sententiam Auicenna comprobante, secunda primi. Sed cur nam cuncta admodum vertiginosa, idest ἀγανστρεφοειδῆ ingerere sese ebriis videntur? Fortè quoniam haustu meri vberiore exhalatio progignitur multa euaporantis scandentísque ad cerebrum spiritus, à quo vniuersum cōcutiatur cerebrum, ac circūuertatur. Vnde vertiginibus caligant, idest ἰλιγγιῶσι σκοτοδινιῶντες. Sed & succorum item plerique, cerebro oppleto, affectionem in E ducunt, quam scotomaticam dicunt, idest tenebricā. Sed cur circumferri videntur omnia, nec alio agitari motu? An quia quum vapores fumidi à vino resoluti ad cerebrum inscenderint, ab eodem ad neruos reflectuntur opticos, & oculorum pupillas, ex qua refractione contingit sub basi cerebri, & ante oculorum pupillas circuitionis motum quendam fieri, vt in aquis conuisitur fluentibus. Quum enim obicem offenderint, reiectæ in ambitum motantur. Longinqua porrò minus vident ebrij, quia spiritus opticos prę aliis F esse lucidiores oportet, ac subtiliores: nunc autem intemperantiore haustu retusi tenebricique euaserunt. Hinc Auerrois in Pragmatia de sensu & sensili, de vidēdi potestate agens: id organum haudquaquam extendi in actum affirmat, ni in statu fuerit naturali, nulla prorsum re officiente aut interpellante. Implicari autem videndi facultatem, diuersamque fieri ex opticorum varietate spirituum. Quandoque enim animalis spiritus, vt libro quarto De accidenti & morbo Galenus prodit, clarus est ac perspicuus, vt æther: G interdum turbidus, perinde ac fumus & nebula: porrò idem vel copiosus est, aut modicus: si multus, lucidus, clarus, aspectui subiiciuntur vel remotissima, cuiusmodi ferè rapto viuentium visus agnoscitur.

Cur vinolentis duplas sese ostentent obiecta: cúrque strabis natura id minus vsu venire, compertum sit. Lixiuium vinum. Chaliphron, chalis, chalamides, chalamissare. Herpis vinum cur, & pro- H

Cap. XXIIII.

QVod verò dupla sese vinolentis ingerant omnia vel satyrici carminis astipulatu, inde promi posse ratio videtur, quòd humectationis exsuperantia molliculi plus minus effecti oculorum musculi ac contracti oculos diuertunt, ac distrahunt, altero in superna contruso, in imum altero deiecto. Proinde consequi liquidò, non in eundem velut scopum radios collimare, quæ res duplam fieri visionem cogit, vtroque oculorum sua apprehendente. Quod vsu item veniet, si alterum digito oculum suppellas, reliquum detrudas, res nanque eo habitu congeminari perspiciuntur. Sed enim qui dicuntur ἐκ φύσεως στραβοὶ, hoc est natura strabi, haud ita afficiuntur, diuerso scilicet oculorum scitu, dextrorsum enim iis intenditur acies, aut leuorsum. Radio nihilominus per rectam lineam in corpus vnũ collineante, propterea colorem vnum & qualitatem vnam ad oculos referri, obiectis resumptis, quam rẽ vocant ἀντίληψιν: nec disparari seiungive opticos neruos, contingit. Qui ab oculis ad anteriorem cerebri cellam directi, vt quibusdam placet, intersecantur. Super qua re nos alibi plura. Chaliphrona eum dicti tamus, qui vino desipiat nimio: quippe chalis meracam indicat potionem, ab verbo χαλᾶν, quod remittere signat, ac subiicere. Vtique & bacchas nouimus appellari chalamidas, vt quæ in coitu submittantur. Chalimassare, idest χαλιμάζειν, id agere est. Dicitur item vinum herpis, quia repant ferè vinolẽti. Demum chalis & herpis peculiaria sunt Hipponacti verba. Sed herpin & apud Lycophronem cõperisse videor. Vinum protropon dicitur Græcis, ab Plinio sponte defluens, ante quàm calcentur vuæ, Latinè lixiuium vocatur, ab lixiuij similitudine per colum destillentis, madente cinere.

Odoris ex vino præstantia. Cuiusmodi sit vinum à medicis, aquosi nuncupatione signatum: item oligophorum & polyphorum vinosúmque, necnon caroticum. Item vinum tenerum, seu lene, necnon durũ asperúmque ac vinosum. Præliganeum. Tortiuũ circumcidaneum. Iumentis arboribúsque dari solitum vinum. Quod sit poetæ vice equi. Lanam faci lè aspergines combibere. Aspergines quid. Embregmata. Embroche. Iuuenalis locus, Vinum quod succida nollet lana pati.

Cap. XXXV.

DIgnum verò scitu, quod à rerum peritis traditur, vini odorem præ omnibus seligendum: quoniam spiritum excellenter nutriat exhalans odor è natura, tum egregiè ac velociter alente corpus, tum voluptate sensus deliniente: quo in genere esse vinum liquet, calidum præ cæteris, humidum quoque ac odorum & clarum: siquidem venenis obluctantia ferè cuncta, vitæ salutaria censentur admodum: nec id gustu modo, sed & odoratu. Inter quæ vinum in primis rectè adnumeraris: nam sicut homini venenum est cicuta, consimiliter & cicutæ vinum, non simul quidem, sed haustum mox. Sciendum verò, summos artis medicæ auctores vinum extulisse laudibus, quod primo Canonis Auicenna subtile nuncupat, albúmque: quippe nec capitis dolorẽ concinnare, ac insigniter humectare. Proinde biliosis congruere præsertim sanguineisque: ira item, vel insolatione, aut exercitio succensis. At perpensione forsan non indignum censeat aliquis, cuiúsnam modi vinum esse id arbitremur. Aquosum verò interpretantur eruditiores, quod (docente Ga-

A leno) colore ac substantia similitudinẽ præfert aquæ. Diaphanum quippe visitur, lucidum, purum, subtile, & aquæ multæ impatiens præcipuè. Proinde veteribus, & Galeno in primis Therapeutices sexto, ac Hippocrati prius, nuncupatum oligophorum, seu ὀλιγοφόρον, idest (si permittimur) pauciferum. Nam ediuerso πολυφόρον dici, adnotauimus multæ patiens aquæ: cuiusmodi vinosum fortè appellant medicorũ scholæ, & philosophus Isaac. Id validius intelligunt, sole incoctum, & ventis purius defecatiúsque factum. Idẽ

B tamen philosophus, aquosum censet vitari vinum oportere, ac debile austerúmque. Vinosum, Hippocrates οἰνώδη appellauit. Est vinum item tenerum rectè dictum: nam ἁπαλὸν vocant Græci: Cato autem, lene. Huic diuersum aptè nuncuparis durum asperúmque. Apud eundem Catonem vinũ ex vuis miscellis, quod operarij bibant, præliganeum dicitur. Sed & mox paulò tortiuum mustum circumcidaneum nominatur. Homerus certè conciliandæ beneuolentiæ dulce adhibuit,

ὡς φάτο, πολύτροπος δὲ μελίφρονα οἶνον ὤρεγα

C Vinum autem vehemens, & (vt Plutarchi verbo vtamur) caroticum, seu καρωτικὸν, Cyclopi apposuit Vlysses: at ζώροντα οἶνον ad medelam. Eiusmodi verò prannium est, quod vulnerato datur Machaoni. Sic verò Plutarchus, caroticum nuncupat vinum, vt Dioscorides papaueris succum odore caroticum tradit. Et in libro De iuuamento anhelitus vocatas Galenus scribit, caroticas venas in collo, quoniam in eis κάρος fiat, hoc est stupor, & quædã priuatio sensus, illis amplius compressis, quod antè commonuerat Aristote-

D les, & nos alibi commeminimus. Illud mirum vtiq; vel Homero auctore, vinũ iumentis solitum dari: sic enim Hector Iliados octauo equos alloquitur suos,

Rependite (inquit) si Andromache

ὑμῖν παρ προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν,
οἶνον τ' ἐγκεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι.

Inde minus vtique mirum irrepsisse illud quoque semel corruptis moribus, vt arbores vina potare, docerent quidam: quoniam sic compertum, maximè id radicibus prodesse, præsertim platani. Scribunt nõnul-

E li, Megarensem Stilponem extremo deficientem senio, merum hausisse prius, quo celerior contingeret obitus. Extat Græcum distichum de pernicie, quam sæpicule concinnat vinum,

οἶνος καὶ τὰ λοετρὰ καὶ ἡ περὶ κύπριν ἐρωὴ
ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην.

Ex eo autem profluxisse arbitror, ex parte illud Latinè concinnatum, quod balneis inscriptum quandoque legimus,

Balnea, vina, Venus, corrumpunt corpora nostra,

F Sed vitam faciunt balnea, vina, Venus

At Niceratus nobili Epigrammate vinũ esse poetis equi magni vice canit, quod & apposui:

οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ,
ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος.
ταῦτ' ἔλεγεν Διόνυσε καὶ ἔπνεεν, οὐχ ἑνὸς ἀσκοῦ
Κρατῖνος, ἀλλὰ παντὸς ὠδώδει πίθου.
τοιγὰρ ὑπὸ στεφάνοις μέγας ἔβρυεν, εἶχε δὲ κισσῷ
μέτωπον, ὥσπερ καὶ σὺ κεκροκωμένον

idest, Vinum eleganti magnus existit equus poetæ: a-

G quam bibens non ferè bonum producas carmẽ. Hęc dicebat, ô Dionysi, & spirabat, nõ vtrẽ vnũ Cratinus, sed vniuersa, quũ olfactasset dolia, vtiq; sub coronis magnus scaturiebat, habebátque frontẽ vti & tu, croceam hedera. Illud aduertendũ: eruditioribus obseruatum, & indicat Dioscorides, lanas facilè aspergines combibere, ac sordium suarum pinguedinẽ, quę œsypus est, egregiè mollire. Sũt verò aspergines, seu embregmata, vel embrochæ, quæ humentia corpori inspergũtur, aut ne dilabantur mox, quũ lana madente

H admouẽtur. Quo argumẽto ab Satyrico dictũ poeta,

Vinum quod succida nollet lana pati.

In asperginum quippe vsum venire acetum, Dioscorides scribit, oleum, vinum.

Vinum

Vinum sapores sibi ex terra adoptare. De Arcadicò vino mira. Explicatur Galenus. Aristotelis locus in integrum restituitur. Cur ex minutulis vuis meracius exprimatur vinum.

Cap. XXXVI.

Svnt tamen qui Demosthenis argumento, quem abstemium dictitant fuisse, vniuersim qui non vtantur vino, acrioris esse naturæ arbitrentur. Cæterum illud sanè memoratu dignum, quòd nobis in aliena transeuntibus castra pro more ex Galeno compertum est, in libro De anhelitus iuuamine, Vinum ex terra sibi admixta sapores adoptare: siquidem alioqui vno genere essent locis omnibus & regionibus & vitium, & præterea arborum reliquarum succi. Nunc verò singularum proprietates terrarum ad solis contemperatæ potestatem miram incocti saporis varietatem vsibus suggerunt humanis. Sed & in regione quadam Galenus inquit, Vinum ad ignem vtribus appensum obdurescit in salis modum, aqua euaporante. Vbi verò terrarum sita regio hæc habeatur, vel quo censeatur nomine, non explicat pluribus auctor hic. Mihi ex Aristotelis Meteororum quarto liquet, Arcadiam esse eam, vbi vinum οὕτως inquit ἀναξηραίνεται ὑπὸ τοῦ καπνοῦ ἐν τοῖς ἀσκοῖς, ὥς τε ξυόμενον πίνεσθαι. idest, ita in vtribus siccessit ex fumo, vt abrasum & in minuties pertritum ebibatur. Verum hac in parte dispiciant eruditiores, moneo, interpretum deliramenta, quibus philosophi nobilis conuellitur sententia, inuoluitúrque. Sed nec Albertus, etiam si Magni cognomentum sibi asciuit, quicquam doctis auribus & acri lotis aceto dignum profert: ni mendum esse exemplarium, constanter collibeat asserere: quod nec displicet. Crassescit (inquit) fumo vinum: itaque crassum mox ebibitur. Sensu nullo, aut sanè Siculis gerris vaniore. Neque putet nos sciolus aliquis aut nasutior, supra crepidam iudicare, in nostra ni fallor) harena versamur, pulchréque intra pelliculam continemur, dum verborum proprietatem discerniculo grauiore rimati, eminentissimis auctoribus colaphum incuti, aut inscitiæ labeculam allini, non patimur. Apud quos si confringas tesseram, ad diobolarem recidas, & pullatum circulum. Id quod tralatitium est, homini præsertim in studiis iam consenescenti. Addamus hic illud non ingratum, opinor, ex minutioribus vuis meracius exprimi vinum, dilutiori ex grandioribus, quoniam gulonum ritu plus sibi humoris asciscant hæ, quàm valeant percoquere: quod in paruis non vsu venit.

Quod sit musti ac vini interstitium. Cur minus inebriemur musto. Dulcedinem esse velut ebrietatis antidotum. Vinum medium quod sit. Oenogala.

Cap. XXXVII.

At enim quia cœpimus, exsequamur latius, quæ varia nobis de vino præterea lectio suggerit. Memorabile siquidem est, quod ex Plutarchi doctrina didicimus, Symposiacorum tertio, sed & in Cœnis retulit Macrobius, ad verbum ferè tralata sententia: etiam si auctore præterito, quod ipsi haud ita frequenter facimus, vt sciant legentes, me non mancipio tantum promittere, sed iam nunc euictionem præstare. Vini infantiam quæ prædulcis sentiatur, mox dum in pubertatem abit, suauitatis induere proprietatem, cui rei calculum adiecerit Homerica item astipulatio, quæ melli dulcedinem contribuit, vino suauitatem. Inde consequens ferè videtur, vt quum dulce tantum sit, insita quadam horroris vi, ad ebrietatem vsque hau- A riendo progredi non sinat. Suffragatur & ratio alia, quando ebrietatis antidotum dulcedinem habent medicæ scientiæ periti. Quippe quos viderint nimio plus violentia grauatos, vel vsque ad Plutonis cancellos, vomitu quidem alleuari iubent prius, mox aduersus euaporantis fumi ex vini reliquiis vim, panem melle litum vorari, velut repercussu malo grassanti medeatur dulcedo. Suffragari videtur & illud, quòd quum flatus & aquæ miscella potestate grauius habeatur mustum, nutu suo celerius in intestina dila- B psum, in locis ebrietati opportunis haud ita perseuerat, sed transmissum laxat. Inesse autem musto aquam, argumnnto est, quum in vetustatem proficit, decrementa sentit perspicua, etiam si augescit bonitate. Adiiciunt medicorum scientissimi, dulce vinum esse natura viscidum, & meatus, quos Græci poros, & vniuersim scholæ nuncupant, offercire præstipareque. Proinde ex dulci potu non ferè quicquam in caput euaporare, via præfarcta constipatáque. Quamobrem Hippperatis sententiam comprobari, tertio Regimi- C nis acutorum, vbi adnotatum est, Dulcem potum minus caput aggrauare quàm vinum, & mentem percutere minus. Porrò & dulcis vini ebriosum dicimus neminem, quoniam dulce vinum saporem nullum obtineat vini proprium, sed alienum reddit omnino. Proinde φιλόγλυκυς, οὐ φίλοινος ἔσαι ὁ κεκερατισμένος, idest dulcis rei, non vini auidus dicetur verius, qui vini dulcis desiderio tenetur. Non prætereundum parte hac Aristotelis decretum ex Meteorôn quarto: Vinum (inquit) quod prædulce est, halitum emittit: D pinguiusculum enim est, ac eadem quæ oleum præstat, quandoquidem à frigore non cogitur, etiam si vratur: nomine quidem vinum est, re autem & opere non est: succus enim vinosus non est, ac propterea temulentiam minus affert, quod reliqua faciunt: quanquam altiorem halitum nō emittit, ob id etiam flammam concipit & ædit. Vinum medium pro aqua, veteribus videtur accipi, quoniam vinum omne aut mustum sit aut vetus. Nam apud Mnesitheum ita scriptum fuerat, Esse vini genera tria, nigrum, album, me- E dium, quod vocant κιρρόν, idest giluum. Nouum, vetus medium, ac efficere nigrum vires, album vrinam, medium πέψιν, idest concoctionem. Rursum nouum refrigerare, vetus calefacere, medium verò esse caninū prandium. Quod in Noctibus quoque Atticis relatum comperias Hinc ille in Plauti Cassina senariolus,

Adibo caninam cœnam, spero meliorem fore.

Oenogala, idest vinum lacteum apud Hippocratem in commentario De fœminarum incommodis, pro tepido accipiunt eruditiores. Prochyma, vocant nonnulli mustum sponte profluens ante quàm calcé- F tur vuæ. Id quod sexto Rerum rusticarum apud Græcos adnotatum comperias. In nostris literis, vt antè paulò attigimus, multum lixiuium intelligitur, quod ante quàm prælo vuæ premantur, in lacum fluxit: sicut tortiuum, quod à pressura prima, vinarcorum circumciso pede, exprimitur. Oleum mustum, idest gleucinum vocant, quòd prius quàm præculcentur oliuæ profluxit.

G *Quibus rationibus probet Albertus contra prædicta, Mustum amplius inebriare quàm vinum. Musti impetuosius feruentis remedium.*

Cap. XXXVIII.

Cæterum hac in parte non videor mihi rectè facturus, si Magni Alberti sententiam, veluti per incuriam trāsmisero. Qui præter Plutarchi, & qui H illius vestigia sequitur, Macrobij doctrinam mustum amplius astruit ebrietatem inducere, quàm vinum. Eius opinionem rationésque pluribus paulò explicabimus, quoniam

A proposito nostro mirè congruunt. Musto (inquit) duo insunt calores, naturalis, & aduentitius, qui ex loco est, vbi creuit, solis vi immissus. Inest & terrestris substantia permixta. Mouentur autem duo isti calores in opposito, vnus quidem terminãdo partes vini naturales, qui naturalis est: alter verò crassitudinem dissoluendo, ac heterogeneas partes disparando, qui accidentalis est, innatus ei à loco. Deinde ex illis duorum motibus calorum componitur motus, quem musti feruorem atque ebullitionem vocant. B Quoniam verò attenuantur partes ac diuiduntur, ideo in imum abeunt feces, partibus ignis, quæ accidẽtales sunt, euolantibus. Quibus eductis, residet humidum aereum spiritaliter dissipatum per vinum. Quæ causa mustũ reddit valde spumosum ante quàm resideat humectum id aereum, quo contingente cõstipantur vini partes mox per aeris frigus, vnde euadit suaue vinum. Tunc enim globatur quodammodo, coitque genuinus calor, qui euolauerat prius cũ igneis illis, & aduentitiis loci partibus. Ex iis ve- C rò manifestum ferè fit, cur vino facilius inebriet mustum, etiam si vinum calidius longè sit, & in musto terrestres sint portiones per essentiam frigidæ, quæ vino insunt haudquaquam. Tamen quia vaporosum est propter humidum spiritale aereúmque, minimè in eo coactum constipatúmque: & quia euaporat, calore duplici agente, quod in vino non fit, ebrietatem sæpe inducit: nam quod vaporosum fumidúmque est, præfarcit cerebri vias, & animales virtutes præpedit ad motum & perceptionem. Quare ebrij quo- D que incertæ sunt discretionis & motus, obliuiosi itẽ fiunt ex humectatione nimia, qua delentur imagines, prius quàm firmius imprimantur in parte, quæ memoriæ vim obtinet. Verum non prætereamus quod fuerit superpondij loco, si extra modum efferuescat mustum, ità vt ferè dissiliant vasa; remedio esse aiunt præsentissimo, si casei multum terrestris & porosi, E portiones inieceris. Nam illius frigiditate succensus ilicò feruor remittitur residétque.

Frigoris vi mustum diutius seruari dulce. Vino quãdoque vigilias induci. Trœzenij vini proprietas & Achaici. Monobasites vinum, quod & maluasium. Falernum vinum dici modò Græcum. Vini symphoniæ tres. Centenariæ cœnæ. Centussis lex. Centenariæ porticus aut miliariæ. Centenaria vasa. Centesimæ vsuræ cur dicantur. Vinum schedium. Vinum pendens, & doliare. Vinariorum corpora quæ intelligantur. Militiam capi pro mul- F *titudine.*

Cap. XXXIX.

QVærit Plutarchus in libro cui titulus est φυσικαὶ αἰτίαι, quídnam sit causæ, quòd circumuallata frigore dolia mustum diutius seruẽt dulce. An est (inquit) quia musti digestio est ἡ εἰς τὸ οἰνῶδες μεταβολή. hoc est, in vinosum G demutatio ac transitus? At concoctionem inhibet interpellátque frigiditas. Eam nanque perficit caliditas. An contrà potius dicendum, esse vuæ propriam succi dulcedinem: propterea dici eam maturescere, vbi dulcis incoqui sapor cœperit. Frigiditas verò euaporare difflaréque non sinens, dulcedinem quoq; continet musti. Succurrit porrò dum flosculos hinc inde præcerpimus: quod ex Galeni De interioribus commentario secundo didicimus. Seruum quendam quum vinum vetus largius ingurgitasset, ex siti factũ H inde esse semper vigilem, mox verò subeunte febre, & subsequuta alienatione, functum etiam fato. De A hoc scio & alibi à me factam mentionem. Scribit Athenæus, Trœzenium vinum sterilitatem inducere bibentibus, sicut in Achaia abortum. Fuit in Laconia vinum Monobasites dictum: id maluasium dici vulgò, coniectant eruditi, esse tamen Creticum. Apud Tænarum vel modò Monobasiam agnoscimus, vnde vino conciliatum nomen, non tam quòd inibi nascatur, quàm quia rectà illuc aduehatur ex Creta. Celeberrimum autem vel nunc Venetiis vulgò quoque nuncupatur Achaicum vinum. Nam quod modò Græcũ B dicitur, Falernum fuisse veteribus sentiunt nonnulli. Postremò scitu dignum & illud: sicut in musicis astruunt canonici, hemiolium symphoniam conficere, quæ dicitur διὰ πέντε, hoc est per quinque: diplasiũ verò eam, quæ διὰ πασῶν, idest per omnes: at ea quæ vocetur διὰ τεσσάρων, idest per quatuor, epitrito constare. Compari modo & harmonici Dionysiàci tres peruiderunt vini symphonias ad aquam, per quinq;, per tria, per quatuor: sic quidem concinentes, ἢ πέντε πίνειν ἢ τρία ἢ μὴ τέσσαρα, idest vel quinque bibere vel C tria aut ne quatuor. Hemiolia nãque consurgit ratio, vbi duæ sunt vini partes, aquæ tres: diplasia verò admixtis duabus: epitriti ratio est, cum tribus aquæ Partibus vna infunditur vini. Quæ sanè in potu frugalitas centenariis peraccommoda Romanorum cœnis agnoscitur: in quas vltra centum æra insumpsisse, fraudi erat: quod Septimius Florens scribit, ex lege quam Lucilius nasum stili, qui condidit primus lepidè prorsum centussem nuncupauit. At porticus centenariæ, à passuum numero videntur dictæ, sicuti miliariæ D quoque apud Tranquillum. Nam quod miliarios legimus apros apud Varronem, intellige nimium ponderis rationem: sicuti in centenariis vasis apud Lampridium, cuius etiam verba duxi subscribenda, vt iã nunc refractarios declinem: Primus (inquit) Heliogabalus mensas, deinde & capsas argenteas habuit: primus etiam cacabos, vasa deinde centenaria, argẽ- E tea, sculpta, & nonnulla schematibus libidinosissimis inquinata. Cẽtesimas vsuras intelligunt eruditiores, vbi duodecim vsuræ nomine centenario accedunt: quoniam mense centesimo sortem assequitur fœnus. Quod ex Sidonij Apollinaris libro tertio dilucet: nam centesimus in mensem nummus fœnoris nomine æstimabatur. Centesimas vsuras, omnium videtur intellexisse minimas Cæcilius Epistolarum octauo: Proinde (inquit) epistolas mitte, appositis vsuris quas ego non possum parcius, centesimas computabo. Vinum dici schedium, in Græcis adnotatum auctoribus est. Id sunt qui intelligant quodcunque, ac vile, vel Ægyptium quoque, quia sit Ægypti ciuitas Schedia F prope Cheræum. At Demetrius ita nuncupari Corcyræum putat. Est autem concretius quod in libro De diæta scribit Agathocles. Vinum pendens eius interstitione dicitur, quod doliare vocant. Vinariorum corpora, pro collegiis scitè accipit in Alexandro Cæsare Lampridius: Vinariorum (inquit) corpora constituit, ac lupinariorum & caligariorum & omnium artium. Qua in parte scitu dignum: scriptores haud ita veteres pro collegiis & multitudine qualibet tum rerum tum hominum, militiam vsurpasse. Id G quod municipes mei (vt sic dicam) vulgò item non nesciunt. Lego Collectaneorum quinto ad rem rusticam pertinentium, apud Græcos, esse vitium pulcherrimam quæ dicatur mersites, & sit Bithynia, vnde fiat vinum dendrogalenum: sicut alibi regione eadem habebatur παφλωνον, idest Tiarenum. Nam in Tio Paphlagoniæ, Tianon est: quod Florentinus in Georgicis scribit. Cæterum, quia liber hic iam extumuisse videtur commodè, velut me vocet Pythagoras, verbum non amplius addam: nam vetus est ac bractea- H tum, Esse præstantissimum, in re qualibet nouisse quid sit satis.

LODOVICI

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS, AD ILlustrem philoſophum & medicum Nicolaum Genuenſem, Patauinum ciuem, Præfatio nona & viceſima.

SIcuti operæ forſan leuioris, Antiquarum lectionum libellos auſpicaturis artium bonarum ſtudioſos vniuerſim præfatione deſtinata, obſeruanter conſalutare: ac etiam nobis aduerſum naſutulos parare velut patronos, haud ab re eſt viſum: ita & manum iam impacturus poſtremam, fœcundiſſimum vndecunque ingenium tuũ, Nicolae vir clariſſime, appellando, facturum me operæpretium ſum arbitratus. Quod ſcientiæ magnitudine tum phyſica tum medica, vt interim Atticæ facundiæ claritatem, & in hiſce humanioribus ſtudiis peritiam non memorem eminentiſſimam, huic lucubrationi noſtræ, quam nimio plus intumeſcentem bifariam (vt aliàs ferè) diſtribuimus: velut anchora es futurus ſacra, vel triariorum denique vice, quos in militari diſciplina exercitatiſſimos, ac (quod ſequens eſt) peritiſſimos vltimo diſtribui loco in acie à ſolertiis ingenij imperatoribus, notiſſimum ex hiſtoria eſt: qui acciſas paulominus res integri ipſi ac vegeti & animo & corpore in hoſtem magno impetu coorientes reſtituerent, ac dilapſos ordines reuocarẽt ad ſigna. Hoc nos conſilio, vir memoratiſſime, in hunc te locum diſtulimus, qui numeroſa virtutum ſerie dignus planè fueras, qui veſtibula teneres, clariſſimis ingenij tui facibus, & eloquentiæ lumine, ac morum (vt verè dicam) maieſtate prophanum ab ingreſſu ſciolorum vulgus grauiter reiecturus. Nec, quæ tua eſt in omnibus animi æquitas, & incõcuſſa mentis altitudo propemodum diuinæ, in primis verò in me beneuolentia (neque enim, opinor, tibi excidimus) noſtrum hoc conſilium aſpernabere. Siquidem animo conceptum candidiſſimo, candide prorſus in candidiſſimum amicitiæ æſtimatorẽ promitur obſeruate amantérque. Cognitiſſimum porrò tibi rerum ſcientiſſimo, quę quantáque in hominibus interdum egerminet prauitas, qui lingua prurientes nimis, quàm licenter in alienam irruere famam nulla non hora permittunt ſibi, etiam ſi ſæpe velut alba deprehenduntur linea. Et ab Mineruæ quinquatribus naturæ decreto ſummoti, ac prorſum cærite cæra digni, vt eſt apud Horatium. Nec re notitiam aucupati magnopere alia, quàm dicacitate ac linguæ virulentia, planè ad venena natæ, dum peſtilenti ſpiritu optimum quenque afflatum volunt, nec occipitio quidem expectato: quanquam ἐν τῇ πορφύρᾳ πίθηκοι καὶ ἐν τῇ λεοντῇ ὄνοι, aut verius ἀκαρνάνιοι χοῖροι, à qua fœditate quum vitæ tuæ probitas abſit ex diametro, vel δὶς ἐξ ἁπασῶν, ad te nunc commode prorſum decurrimus: qui echie nocentiores, ac ſatyrico plurimum felle conſperſos tuarum antidotis virtutum reprimas, ac omnino diluas ita, vt impetus letifer aliàs, euaneſcat vniuerſus, nulla non parte optima quæque conuellens præcipuè, ac ſemper ἐνορῶν δεινόν. Sic enim fiet, vt dolenter agnoſcant forſan, non debuiſſe ταύτην τὴν καμάριναν κινεῖν. Sed & quæ tua magnitudo eſt, ſi excepturum te modò aſſultantem vim commonſtraris, ni me amor fallit, ac περὶ τὸ φιλούμενον ἐκτυφλοῖ prorſum, ab impoſtura reſilient compauidi palantéſque ſuccinent ſibi, τέ πως οὔπως Ἡρακλῆς. Quod reliquum eſt, Nicolae doctiſſime, ſi quæ è ſpeculationum altitudine dantur feriæ, peruelim altero ſaltem oculo, vel ῥαθυμώτερον, haſce Commentationes noſtras reſpicias quandoque: ſed ita, ne virgulæ Ariſtarchi parcendum cenſeas, vt tanta commonitus cenſura ſtilum vertere condiſcam, ſcripturus mox, quæ digna legi ſint. Nec columnas parem ſtructiles, ſed marmoreas planè: vti omnia item ad normam reſpondeant, ſeu quadram & libellam perpẽdiculúmve. Hoc nil facere gratius potes, nec quod grauiſſimo iudicio tuo amplius congruat. Præſertim quia vel hoc nomine gratias teſtatura tibi poſteritas eſt: cuius emolumentis, etiam ſi in amplitudinis faſtigio conſtitutus, ſuffragium nec ſubducere ſuſtinueris. Quod ſi conſequor, ideſt ſi per medicas ac literarias diſtrictiones licuerit (neque enim aliter amicorum apud te fiat ἀλαοσκοπιή) erit quod tantæ benignitati debeam καὶ μέχρι θεῶ. At ſi diuinitus contingat, vti noſtra hæc typis conformata nuper approbentur tibi vndecunque ſcientiſſimo, nec videar parte vlla ſubſultare, aut ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῆσαι ſublimi feriam ſydera vertice. Vale.

Cuiusmodi censeatur illud à Quintiliano repetitum, In triclinio choa. Inibi quid choeus & choa ac choes. De cotyla item paucula. Choicum quid. Heminæ modulus. Phagonis exemplum mirum. Bonosi bibuli historia.

Cap. I.

Extat apud Quintilianũ obscurior nodus libro nono, ita Cimmeriis obseptus circumuallatúsque tenebris, vt à quo planè sit intellectus explicatúsque, necdum compererim. Fabij verba sunt hæc: Allegoria (inquit) obscuriore, quæ ænigma dicitur, poetæ vtuntur, sed & oratores nonnunquam. Vt Cæcilius quadrantariam Clytemnestram, & in triclinio Choam (sic enim scribo) & in cubiculo nolam. Quod autem primo & vltimo loco positum est, alia operis parte abũdè (opinor) illustrauimus. De Choa in triclinio supererat, vt nostram proferremus sententiam, quam peropportunè huic potissimum loco impingemus: quoniam præcedenti commentario pleraque de vino & vinolentis dictitauimus, vti nostra paruitas tulit. Et ænigma hoc in bibacem concinnatum arbitramur, cuius in hauriendo auiditas vel spiritu vno choam persiccaret. Quod verò astruitur, ex Aristophane coniicimus. Apud quem in Nebulis Strepsiades Danistam eludens, quum dixisset,

ἁλσὶ διασμηχθεὶς ὄναιτ᾽ ἂν οὑτοσί.

idest, sale perpurgatus iuuaretur vtique hic. Infert mox,

ἓξ χόας χωρήσεται.

idest, sex capiet choas. Eum verò lotum exponẽs interpres: Subsannat (inquit) denuo velut in amphora & vino. Nam suprà, quum illud de sale enarraret: Coria (inquit) pinguedine crassiora, sale mollita latiora fiunt, & proinde capaciora. Veluti ergo Danista esset vter, aut id genus quippiam, dixit illum Strepsiades choas sex contenturum, si sale permolliretur. Pergit porrò idem interpres: Choeus, inquit, mensuræ species est, qua vinum mensurant. Et vinario certamine ab Alexandro quãdoque proposito, Plutarchus scribit: Promachum choas persiccasse quatuor, victorémque triduo pòst mortuum. Et Milo apud Athenæum carnis minas viginti vorabat, totidem panis, vini choas tres hauriebat. Apud Aristophanem sic circũflectitur, vt χοᾶς scribamus, à recto est choeus, per poeticam licentiam: si verò grauatur, est à nominatiuo χοή. Aristophanes in fabula, cui titulus ἱππεῖς,

ἀλλ᾽ ἐξενεγκέ μοι ταχέως οἴνου χοᾶ,
τὸν νοῦν ἵν᾽ ἄρδω, καὶ λέγω τι δεξιόν.

Inibi rursum testatur grammaticus, mensuram hanc, cotylarum octo esse capacem. Poetæ verba Latinè tralata sic fermè sonant: Sed age, choeum vini statim effer mihi, vt mentem rigem & commodi promam quippiam. Apud Hesychium χόες dicuntur χῶναι, idest infundibula. Choicum Græci pro terreno accipiunt, Suda interprete. Vtitur eo verbo in Ruffinum Hieronymus, Perire choicum & nasci supercælestem. Sunt qui velut χνοϊκὸν dici augurentur, quasi puluerem. Choricus vero rusticum indicat planè. Chloe, Cereris est cognomentum apud Pausaniam. De cotyla, si quis & illud fortè requirat: ita inuenimus apud Priscianum, siue is fuerit Rhennius Fannius, vti doctioribus placet:

At cotylas quas (si placeat) dixisse licebit
Heminas recipit geminas sextarius vnus,
Qui quater assumptus fit Graio nomine chœnix,
Adde duos, chus fit vulgò qui est congius idem,
A quo sextarij nomen fecisse priores
Crediderim.

Hemina libram vnam capit, duas sestarius, Romanas dico duodenarias. Sunt qui ita statuant: heminam pendere vncias decem, sestarium viginti, congium libras decem, vrnam quadraginta, amphoram octuaginta, culeum mille ac sexcentas. Choæ meminit Galenus primo De virtutibus naturalibus. Sciendum verò à Theodoro choam dici sestarium Latinè, à Plinio etiam congium quandoque, sed & sestarium. Fuit & festum Athenis nomine choes, quod anthesterionis, Nouembrem quem interpretantur, duodecima celebrabatur die in Lenæi Dionysij honorem. Auctor Apollodorus est, anthesteria vniuersim quidem vocari festa Bacchi, priuatim verò pithœgia. Erant & choæ mortuorum libamina, quibus pretiosissima quæque infundebant & carissima. Sophocles,

πρώτων μὲν ἱερὰς ἐξ ἀειρρύτου χοάς.

Inditum ab infusione nomen. Festi, quod Choes vocari diximus, meminit Demosthenes ἐν τῷ περὶ τοῦ ὀνόματος, Choas verò etiam chytras, idest ollas interpretatur Harpocratio: sed vt ad Quintilianum reuertamur, vt (velut prætexuimus) rectè intelligi ænigmaticum illud de choa in triclinio possit, argumentis ducimur pluribus. Nam & Mediolanensem Nouellũ Torquatum Tricongij cognomen sibi adoptasse, Plinius scribit, à tribus vini congiis vno impetu epotis. Et nos aliubi hoc opere adnotauimus, Diotimum Atheniensem cognominatum Chonem, idest infundibulum: quoniam ori eo apposito, incessanter infusum hauriret vinum. Nam & Aureliani tempestate celebratum phagonem nouimus, qui die vno aprum absumeret integrum, panes centum, veruecem insuper, ac porcellum. Bibit autem infundibulo ori apposito, plus orca. At ex bibacitate Xenarchus item Rhodius metretes est nuncupatus. Diu porrò in triclinio versari voracis censetur hominis & bibuli. Liquet id M. Tullij auctoritate ex libro De oratore (ni fallor) secundo: Apud quem ille ait, Quando tamen Galba de triclinio tuo exibis? Quum tu (inquit) de cubiculo alieno. Cæterum quo pacto Aristophanium illud Sudas interpretetur, Sex capiet choas: qui scire cupit, librum adeat. Nobis quod dicitur, ἐν πλάτει, hæc attigisse satis supérque visum. Quod ad bibulos attinet, exemplum insigne prætereundum non est: Bonosus minutulus Romanorum tyrannus, bibit, quantum nemo alius. Inde scitum Aureliani dicterium: Non vt viueret, illum esse natum, sed vt biberet. Id extra omnem admirationis captum, quantumlibet bibisset, semper securus ac sobrius: addo etiam, Vino nunquã non prudentior. Amplius, quantum hausisset, reddebat vesica ad æquilibrium. Nec pectus vnquam, aut venter, vel pars alia ex humoris ingesti nimietate affecta est. Hunc vbi ad laqueum coegisset Probus Imperator, iactatum militari ioco, Amphoram pendere, non hominem.

Exercitum ex diuersis ac dissonis conflare gentibus quàm periculosum: itémque de prouerbio, iniice.

Cap. II.

Exercitum ex variis diuersisque hominum generibus conflare, sunt qui vt rectè prudentérque factum, approbent plurimum: quando nec conspirare inter se facilè tam dissona

dissona modus & lingua gens possit. P & man-
datis ducur facilius obtemperent vni. At con-
trà si quand tumultus aut seditio or r: tunc ne-
que mulcere qenquam, neque alicu dum impo-
nere licet. Gensignara cum impetu ur, vbi semel
ad iram ventu est, more ferarun ontinuè magis
crudescit, nec vlus est sæuitiæ mo Propterea sum
mi videtur disciminis, veluti ex uuione quadam
copias comparare. Suppetunt in ex historia exem-
pla complusculi. Nunc ad man est, quod euenisse
Carthaginiensitus lectum est. aibus plurimus fuit
mos, peregrino ti milite. Pri Punico bello in ca-
stris erant Hispani, Galli, Lig s, Baleares, Græci, A-
phri, fugitiuorum & transf rum ingens numerus.
Mox finito bello, quum tu ituari exercitus cœpis-
set, nec regi posset, iræ, in cus, furoris omnia plena
erant. Tandem raptis ar per indignationem, con-
tempto Annone & cæt ducibus, Carthaginem
versus profecti, apud pidum Tunes, quindecim
millibus passium à C hagine castra locant, peten-
tes non debiti mod si stipendia, sed etiam inter-
fectorum in prælijs uorum sibi pretia exsolui. Ne-
que iis contenti m orum annorum frumentum de-
bere asserebant: aique quotidie noui aliquid, quo
bellum mouerent eperiebant. Erat in exercitu Cam
panus quidam, paulò antè seruus ex Sicilia à Ro-
manis transfu at, viribus corporis atque audacia
in rebus bell præcipuè insignis, nomine Spédius.
Hic metuen ne si fœdus cum Carthaginiensibus
fieret, in nini potestatem veniret, ac ex legibus
pœnas te summa audacia, verbis ac re ipsa quæ-
cunquen ti, quo omnia magis perturbarentur, se-
ditione uàm fœdus, bellum quàm pacem præo-
ptare terea etiam Apher quidam nomine Matho,
qui l equidem erat, sed quòd multa seditiose fecis-
set, pœnium formidabat. Hic quum Aphrorũ mul-
titudine amplius concitasset, extemplo omnes in
concionem deliberandi causa venere, vbi Spendio
& Mathoe in Carthaginienses vehementius inue-
ctis, omnes facillimè aures præstabant. Quòd si quis
præterea alter consulere niteretur, non expectabãt,
idémne quod Spendius an diuersum sentiret, intelli-
gere, sed confestim cõiectis in eum lapidibus, inter-
ficiebãt, multique non solum duces ad eum modum,
verum etiam priuati homines cæsi. Nihilque aliud in
tanto tumultu per totũ exercitum audiebatur quàm
verbum Iniice, iniice, pariter omnes clamabant: eo-
que magis eorum animus ferueb at, quòd paulò antè
ebrij à cœna surrexerant. Ex historia igitur, quam co-
piosius explicare de Polybij thesauris collibuit, nata
est vox sanguinaria, & feritatis barbaræ: quæ imagi-
ne prouerbij quadam optimè in eos congruet, qui
moribus truculentis ac efferatis, cruorem sitientes,
cædem imperant quàm primum.

*Quæ sit prouerbij origo, Non si te ruperis. Theocri-
tus explicatur.*

Cap. III.

Nest persæpe homini parum perspica-
ci, parúmque rerum perito, tanta ani-
mi caligo ac cæcitas, vt sui oblitus,
nec domesticæ genuinæque humilita-
tis memor magna affectet nomina, in-
feratque se argutis cygnis anser ob-
streperus. In id genus homines, intra pelliculam mi-
nus se continentes congruet appositissimè prouer-
bium, quod de ranunculi negotio natum, ad vsum
vsque vitæ proficit. Scita enim fabella est, perrexisse
olim peringentem taurum ad aquas restinguendæ si-
tis gratia. Erat ibi fortè ranarum, vt assolet, plurimũ.
Dum verò audius bellua se aquis inserit, ranunculos
ibi attriuit aliquot. Re autem adeo tetra & formido-
losa perterritu vnus confestim mandat fugæ præsi-
dium, & sedulitate mira, quantam in id genus cadere
probabile est, peruenit ad matrem, narrat fratrum
miserabile exitium, vt à tauroso nescio quo forent
immaniter exculcati. At illa nimis inscita, nimisque
exoculata, vt quæ filio aliqua volebat videri, tume-
scere amplius cœpit, ac flatu modò magnitudinem
captare, rogans, ecquid tanta foret perniciabilis bel-
lua? Cui is, Multo maior, inquit: illa etiamnum in-
flari plus, ac subinde cœpit, cupiens omnino magni-
tudinem visam exhibere filio. At is frustra conari il-
lam animaduertens, Non si te ruperis (inquit) par
vnquam futura es. Id prouerbij formam habet. Memi-
nit Theocritus Idyllio, quod inscribitur Bucoliastæ,
Daphnis & Menalcas,

οὔ ποτε νικασεῖς μ' οὐδ' ἢν πάθῃς τύγ' ἀείδων.

quod est, εἰ διαρραγῇς. Ad horum verò hominum tu-
morem reprimendum, & instruendam leuitatem ni-
mio plus se efferentem, Aristophanio antipharmaco
nil commodius, quod est τὸ σκυτίνην βλέπειν, scuticam
aspicere. Malo siquidem subigendi edocendíque, ne
quid supra crepidam, aut extra quàm sunt, tollant cor
nua, illisque surgant cristæ: quoniam vt Horatius
quoque censoria quadam grauitate, ac supercilio pla
nè senili, nos commonet:

> Metiri se quenque suo modulo ac pede, verum
> est.

Nam & Pindarus,

χρὴ δὲ καθ' αὑτὸν ἀεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον.

Pro conditione quenque oportet rerum semper mo-
dum concipere. Cæterum nimio plures quandoque
Sophocles, nimio plures Laodiceni, vt est apud Pli-
nium Cæcilium.

*Diuitum liberalium domos dici solis mensam. Quæ
sit eius rei ratio. De solis ortu. Apollo vnde dica
catur. Item de solstitiali herba & morbo. Plautus
declaratur. Siriasis quid. Ardores capitis in Pli-
nio qui intelligendi.*

Cap. IIII.

Diuitum opulentorúmque hominum do-
mos omni rerum copia vbertim affluen-
tes expositásque inopum necessitatibus
& alimentis, qui vnus diuitiarum mo-
dus plausu, ac festa fronde dignus pror-
sum & videtur & est, rectissimè solis mensam dixeris.
Quod ex historia profluxit adagium, scribit historiæ
parens Herodotus in Æthiopia pratum esse omnium
quadrupedum carne refertum, Eam verò carnem ma
gistratus illic per noctem ponere festinabant. Vbi
verò illuxisset, cuilibet licebat illuc ad vescendum
accedere, indigenis existimantibus, copiam epularũ
diuinitus suppeditari. Hanc solis mensam nuncupa-
runt, ad quam inspiciendam olim Cambyses legatos
dimisit in Æthiopiam. Hanc Hieronymus famosissi-
mam dicit. Apud Melam Pomponium de hac ita
legimus: Est locus in Æthiopia paratus, semper epu-
lis refertus. Et quia vt libet, vesci volentibus licet,
ἡλίου τράπεζαν vocant. Edulia passim apposita sunt,
quæ affirmant innasci subinde diuinitus. Ad eandem
ferè sententiam & in Polyhistore Iulius Solinus. Nec
mirum porrò, solis mensam nuncupari locum eum,
quoniam plerisque gentibus numen id erat eximię
religionis. Legimus in quadam Indorum vrbe tem-
plum fuisse Solis, in quo suspensus erat Aiax ebur-
neus & Alexandri aureæ statuæ, ex aduerso autem
regis Pori statua ex ære nigro. Parietes verò templi
rubris marmoribus, ignis fulgorem imitantibus ob-
crustati visebantur, quibus congruè interpositum au-
rum adiantis fulminis nitorem referebat. Pauimen-
tum mixtis cemento margaritis stratum: quod barba-
rorum plerique in templis seruant. Soli sacra circa
meridiem obiisse quosdam, obseruauimus. Et quoniã

in præcedentibus haud parum multa de sole congessimus, quæ multiiuga nobis suggerebat lectio, nunc illud veluti appendicem adiiciemus, quæ de syderis eiusdem ortu senserit antiquitas. Inuenio siquidem in literis, & Mela Pomponius non prætermisit ex summo quorundam montium vertice speculantibus penè à media nocte, sparsos videri ignes passim micare, & vt lux appropinquat, ita coire, ac se coniũgere, donec magis magisque collecti pauciores subinde, ac vna ad postremum flamma ardeant. Ea quum diu clara, & incendio similis effulsit: cogit se, ac rotundat, & fit ingens globus, diu is quoque grandis, & terris adnexus apparet. Deinde paulatim decrescens, & quanto decrescit magis, eo clarior est, fugátque nouissimè noctem, & quum die iam sol factus attollitur. Ex hac sententia videtur Speusippus adcredidisse, dici Apollinem, quòd eius substantia ex multis constet ignibus. Sunt ex eruditis, qui opinentur Claudianum ad eandem subobscurè historiam allusisse,

> Inualidum dextro portat Titana lacerto
> Nondum luce grauem, nec pubescentibus altè
> Cristatum radiis, primo clementior æuo
> Fingitur, & tenerum vagitu despuit ignem.

Cæterum prius quàm huic parti vmbilicum admoueamus, illud non inscitum (opinor) adnectamus, solstitialem breuis vitæ dici à Plauto epitheto concinno enim, sic in Pseudolo scriptum inuenias,

> Quasi solstitialis herba, paulisper fui,
> Repente exortus sum, repentino occidi.

Columella solstitialem vocat spinam Rei rusticæ libro secundo, vel quia solstitio proueniat, vel floreat, vt putant. Heliotropium quidem & lupinum cum sole circumagi, Plinius scribit: sed heliotropium nocte cæruleos contrahere flores, syderis desiderio. Ad quod Plautum respicere, suspicabitur aliquis, ni probabilius fortè sit, Plautum vniuersim herbas intellexisse vel flores, vno tantum perseuerantes die, aut spatio prorsum minimo: quoniam & solstitium vnius tantum diei est, sole videlicet Cancri obtinente partem primam. Plinius libro quartodecimo: Acinorum (inquit) labruscæ pars æstu moritur prius, quàm reliqui, qui solstitiales vocantur, vniuersi nunquam maturescunt. Est apud eundem Plautum in Trinummo solstitialis morbus. Plauti versus hi sunt,

> Tum autem Syrorum, genus quod patientissimum,
> Hominum nemo extat, qui ibi sex menses vixerit:
> Ita cuncti solstitiali morbo decidunt.

Solstitialem verò intelligunt ægritudinem, quam siriasin vocant, quando nimia solari exustione, quæ prouenit in primis, quum astrum Sirium diuexat sol, carbunculantur arbores, & intermoriuntur. Propriũ (inquit Plinius) syderationis est, sub ortu canis siccitatum vapor, quum insitæ ac nouellæ arbores moriuntur. Siriasin Plinius nunc distillationem infantiũ interpretatur, nunc adustionem, quæ cauma item dicitur. Sed in hac solstitiale videtur pro solari positum simpliciter, sicuti à Seruio item grammatico positũ animaduertimus: Tribus (inquit) humana vita continetur, natura, cui vltra centum & viginti solstitiales annos concessum non est. Quin & Hexaemeri quarto Ambrosius: Solstitialis (inquit) annus est, quum sol, expleto per omnia signa circuitu, in id, vnde cursus sui duxit initia, recurrit. Annua enim fertur eius spatij totius esse perfunctio. Aduertendum item, quũ Plinius ardores capitis dicit, siriasim intelligere. In infantibus priuatim Paulus Ægineta siriasim intelligit, vbi cerebro circumiecta inflammãtur cum membranis, recedere visitur sinciput, recedere item in cauum oculi cum pallore. Quod ad diuitias attinet, vnde auspicati sumus, Critias triginta tyrannorum vnus, in elegiis, scopadum sibi opulentiam apprecabatur, μεγαλοφροσύνω δεχίμονος, idest liberalitatem

A Cimon[...]nimi prææ[...]lti, porrò & Aesilaj victorias.

Quæ sit ad[...]ratio, Serpentem foues, [...] te serpens. Inibi de la[...]s mirum.

Cap. V.

B SE[...]ntem foues, & te [s]erpens, vel (vt Græ[...] dicam potius) ὄφιν θάλπεις καὶ σε ὄ[...] adagium est non verius, quàm freq[uen]tius, vbi quis innutrit, confouet, a[...]exatur, in oculis fert, quod in eui[...]s exitium erupturum mox est. Prouerbij rationem [...]llò vberius explicabimus, quando historia mira est[...] verò ita habet, Fuit Menippus Lycius annos nat[...]uinque & viginti, ingenio haud inscito, corpor[...]m multa exercitatione valido, ita vt formos[...] athl[...] liberalisque speciem

C præ se ferret. Hunc pe[re]gri[...] mulierculæ plerique amoribus irretitum putabant[...] verò v[...]tum videbatur, speciosa quidem erat & p[...]ollicula, necn[on] diuitiis vbertim fulta. Cæterum[...] omnia ostent[a]tionem modò exhibebant, veri sub[...] nihil. In eius se familiaritatem ad hunc modum i[...]ua se fere[b]atur. Pergebat quandoque Menippus C[...]ntho Cẽchreas solus, ecce phantasma quoddam [...]occurrit, quod se in mulieris speciem conformauer[...] atque ex manu apprehendens Menippum: Iamp[ridem], inquit, se

D illius amore teneri implicitam: esse [...]o sigenere Phœnissam, & in suburbano quodam [...]xt Corinthum habitare. Idque etiam digito mo[nstra]ns illuc veniret, hortari cœpit. Quod si (inquit) fe[...]inten tam Musicis inuenies me, & vinum bibes, [...] non sæpe aliàs, nec te riualis vlla vellicabit suspicio [...]ulchra siquidem pulchro contenta viuam, [...]mo[...]r. His blanditiis delinitus adolescens, etiam phil[oso]phiæ mysteriorum haud expers, amoribus tamẽ o[bsi]niti obluctarique non valens, vesperi ad mulierem

E pergit, ac frequenter deinceps, perinde ad suas delicias. Necdum enim, cuiusmodi phantasia esset, callebat. Id intuitus vir quidam (vt ipse interpretor) magus aut philosophus, vt tum creditus est, & summæ grauitatis ac prudentiæ, primò [st]atuarij instar Menippum inspectans, hominem expendebat contemplabatúrque. Vbi verò rimatus abundè est visus, O formose, inquit, & formosis expetite mulieribus ὄφιν θάλπεις καὶ σε ὄφις, idest serpentem confoues & is te. Quum in iis m[ir]abundum animaduerteret Menip

F pum, Hoc proinde (inquit) dixi, quoniam mulier est tibi, quæ vxor non est. Sed rogo te, Ecquid ab illa te amari putas? Per Iouem (inquit Menippus) & quidem eximie. An igitur (inquit is) eam tibi in matrimonium ascisces? Equidem, respondit: quid enim iucundius, quàm amantem ducere? Quando (inquit ille) futuras opinaris nuptias? Cito, ait: vel fortasse cras. Id quum vir ille inaudisset, obseruans conuiuij tempus, quum iam vocati præstò forent, postea quàm illuc & ipse perrexit, Vbinam (inquit) mulier est, cuius causa conuiuium celebraturi conuenistis? Tunc

G Menippus: Prope adest, inquit. At is, Argentum hoc & aurum, cæteráque domus huius ornamenta, tuáne an mulieris sunt? Mulieris, inquit. Ac semilaceram & pilarem omnino vestem ostẽdens, Tales mei, inquit, cultus sunt. At ille ad eos qui aderant, conuersus: Tantali, inquit, hortos videtis, qui sicuti ab Homero proditum est, speciem quidem præferunt aliquam, quum tamen sint nihil. Eiusmodi verò ornatum hunc omnem concipiatis licet: neque enim quæ videtur, materia vlla subest, sed simulacrum modò est, ac imago.

H Quod vt verum sciatis, bella hæc sponsa vna est τῶν ἐμπουσῶν, ἃς λαμίας τε καὶ μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἡγοῦνται. hoc est, ex Empusis, quas lamias & mormolycias plerique putant. Sunt autem in amorem & Venerem

procliues,

procliues,& humanas carnes vehementer expetunt, Venereorumque cupidine alliciunt multos,quos deglutiant mox. Hæc verò audiens illa: Age(inquit)meliora loquere,atq; inde offensior ac perturbatior philosophos paulò procacius proscidit,eos omnes delirare inquiens. Vbi verò aurea supellex & imaginariũ argentum,velut fumus,effluxere,administrique& coqui ac reliqua familia increpita euanuit, Lamia lachrymanti iam similis rogabat, ne se torqueret:néve quid esset,fateri cogeret. Illo autem aciter instante,nec se dimissurum asserente, tandem sese Lamiam confessa est, & voluisse Menippum voluptatibus de linitum obuoluere,vt eius postea corpus deglutiret. Esse nanque sibi perfamiliare formosiorum vesci corporibus, vbi ad summam sanguinis abundantiã peruenissent. Lamam verò opera parerga,ex Arabia mastichen vocant. De lamiis Chrysostomus Dion,sic in Libyca scribit fabula, esse in locis illis feras muliebri facie,etiam formosa: vberibus quoque cum pectore speciosissimis adeo, vti nullo pictoris ingenio effingi queant. Color spectatur præfloridus,ex oculis præcellens promicat gratia,mansuetudini adnexa. Corporis reliqua squammis prædura, vt frangere non sit: alis carent,sicut voce,sed sibilum elidunt modò draconum imagine quadam. Terrestrium censentur omnium velocissimæ, vt celeritatem euadere nemo valeat. Viribus cæterea peruincuntur, fraude tantum homo,siquidem reteguntur pectora,quorum illecti nitore confabulandi desiderio adeuntes rapiuntur protinus. Thebani Demetrio subblandientes Veneris Lamiæ templum excitarunt. Erat autem eo nomine illius amica.

De ære obseruata pluscula. Clauus æneus quo modo in prouerbium veniat. Item de hydnis, hoc est tuberibus,ac hyènæ,& phocarum pellibus. Ærarij qui sint in Latina historia. Clauarium. Marculi. Plinij locus ex septimo libro restituitur. Hyades vnde.

Cap. VI.

AEris vim multa in priscis monumentis attestari videntur, Omnino siquidem ad rem diuinam pleraque ænea adhiberi solita, pluscula indicio sunt, & in his maximè sacris,quibus delinire aliquos aut deuouere, aut denique exigere morbos volebant. Hoc significare videtur & Virgilius,vbi ait,

Curetum sonitus crepitantiáque æra.

Sed & Carminius tum doctus vir, tum etiam curiosissimus in libro De Italia secundo, prius Thuscos æneo vomere vti, quum vrbes conderentur, solitos, scribit. In Sabinis quoque ex ære cultros quibus sacerdotes tonderentur,fuisse. Quin & Græcorum vetustissimi æris sonos, tanquam rem validissimam, adhibere multis in locis consueuerant, sicuti in lunæ defectibus,vt vel alibi commeminimus. Cui rei locupletissimus testis accedit T. Liuius ab Vrbe condita libro vicesimosexto: Disposita (inquit) in muris Campanorum imbellis multitudo tantum cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ silenti nocte fieri solet,ædidit clamorem, vt auerteret etiam pugnãtium animos. Significat id & Plinius,vbi ait: Et in luna veneficia arguente mortalitate, ob id crepitu dissono auxiliante. Hinc videtur etiam libro Metamophorseon quarto Ouidius cecinisse,

Quum frustra resonant æra auxiliaria lunæ.

Necnon libro septimo,

Te quoque luna traho, quamuis temerata labores
Æra tuos minuant.

A Plutarchus quoque in Æmilio: Ea nocte (inquit) quum iam cœnassent, & quieti somnóque indulgerent milites, luna obscurari cœpit, ac deficiente lumine,multisque coloribus mutata, tandem nusquam apparuit. Romanis,vt consuetudo est,tinnitu æris lumen eius reuocantibus, & ignes multis facibus ad cælum tollentibus. Astipulatur Astronomicon primo Manilius,

Seráque in extremis quatiuntur gentibus æra.

B Metalli huius potentiam ibi quoque poeta maximus expressisse videtur,quum ex imitatione Sophoclis in tragœdia, cui titulus est, Rhizotomi, sic libro quarto scriptum reliquit: quod & in Cœnis adnotauit Macrobius libro quinto:

Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis
Rubentes herbæ,nigri cum lacte veneni.

Inuenimus & illud scitu dignissimum,id fuisse moris venatoribus, vt sicubi in remotioribus suem deiecissent,vel ceruum, ne computrescerent,clauum æneũ infigerent,veluti ad auertendam putrefactionem remedium planè esset efficacissimum.
C Ex quibus omnibus natum, quod huic lucubrationi prætexuimus, adagium, vt id clauum esse nobis æneum dicamus, quicquid est quo ita nitamur confoueamúrque,vt eo tanquam ridica firmissima, aduersus restatum omnem obfirmati constipatique consistamus, veluti malorũ omnium aut multorum è collo amuletum gestantes. Sed cúrnam æri aduersus putredinem inesse vim adeo efficacem opinemur? An quia stypticitatis plurimum adest illi materiæ? Indicio esse aiunt,medi-
D camenta,quæ substringendi vim habeant,eius metalli rubigine à medicis potissimum concinnari. Quin & in fodinis æris, quæ χαλκορύχια vocant,oculos immorantium eruentiúmque iuuari insigniter, memorant. Necnon quibus defluxerint palpebrarum pili,egregiè restitui. Videtur enim aspergo,siue vapor ex chalcitide exhalans, palpebrásque & oculos contingens, occultè rheumata sistere,siue fluctiones,lachrymásque manantes retundere. Proinde memoriæ ab eruditis proditum est, εὐήνορα καὶ νώροπα χαλκόν,
E ab Homero nuncupari: nam euenor bene afficientem viros indicat,aut potentem: Norops autem splẽdidi notionem habet. Auctor quoque Aristoteles est, vulnera quæ cuspide ærea,quam ἐπιδορατίδα vocant, fuerint illata vel gladio,minus minúsq; afferre doloris, facilius verò etiam persanari διὰ τὸ φαρμακῶδές τι ἔχειν τὸν χαλκὸν ἐν ἑαυτῷ, quòd medicam vim quandam in se obtineat æs, quam in vulnere statim relinquat. Nisi quis illud quoque astruat, infixum clauum ad se vndique aggregare humorem, quoniam hæc naturę sit vis,vt ad affecta loca fiat defluxus,quę
F dicitur epiphora: propterea eius loci ambitu conspici,οἷόν τινα μώλωπα καὶ σπῖλον. idest,perinde ac vibicẽ & maculam quandam. Quo fit, vt summa ratione contingat, vt carnis reliquum depuratum nullam sentiat affectionẽ,quicquid erat humoris praui vitiatique illuc corriuato. Clauarium,ad præsens institutum pertinet nihil.est autem eo nomine militare donatiuum. Consimile huic ferè adagium vsurpari posse,video:vt qui suopte præsidio aduersus potentiorũ vim præmunitus præfultúsque est,dicatur hydna ge-
G stare,hoc est tubera,necnõ hyænæ phocarúmq; pelles,quod hæc minimè tãgantur de cælo. Quo nomine velorũ summa hisce cõmunire, nautici moris est. Amplius scribit Horus, si quis hyænę pellẽ sibi circũponat,intrepidè per medios hostes transiturũ, nocumẽto nullo: proinde Ægyptiis ratione hieroglyphica intrepiditatis ac cõstãtię in calamitatibus indiciũ haberi hyænæ pellẽ expictam. Hydna porrò Aristophanis interpres Pluto, bulbos interpretatur. Apud Eustathium: Quidam ita (inquit) hydna quædam, ve-
H lut fungi, sunt πνιγώδη. Meminit (vt Athenæum prætercam) libro primo Paulus Æginera. trades,hydnõ ἄποιον μὲν ἔχει τὴν ἀναδιδομένην ἐξ αὐτοῦ χυ-

μόν, ψυχεῖ πρὸς δὲ καὶ παχύχυμον. Hydnophylla verò herbas dicunt hydnis adnatas. Hyades, ad hæc spectāt nihil: cæterum id adiecisse, haud (opinor) obfuerit magnopere, dici hyadas, quoniam literæ Υ imaginem præferentes tauri, frontem delineare videātur: quod Græco interpreti scientissimo placitum est. Cæterum quando de ære commentati abundè sumus, rectè facturos opinamur, si ex septimo Naturalis historiæ conuulsam lectionem ambustámque in integrum restituerimus: nam capite vicesimooctauo ita modò laceri circumferuntur codices, Fisco æris decem, captiuis viginti milibus. Vnde non nisi absurdus elici sensus queat, vt dictionis rusticitatem prætercam. Ipse sic legendum concipio, Ex fisco æris decem milibus, captiuis viginti. Nam captiuorum milia viginti donata, sanè haud consentaneum fuerit. Fiscum autem pro publica accipi pecunia, auctor Pædianus est. Nec me fallit tamen, dici propriè principis fiscum: reipublicæ autem ærarium, vt ex Plinij panegyrico liquet. Illa verò dicendi figura, decem milia æris, summis est auctoribus frequens, citra assium adiectionem: vti apud Liuium ab Vrbe condita primo, & in legibus Duodecim tabularum: Si iniuriam alteri faxit, vigintiquinque æris pœnæ sunto. Quod apud Gellium exponens Phauorinus: Quis erit (inquit) tam inops, quem ab iniuria facienda vigintiquinque asses deterreant? Agnoscas expositionem hanc ex libro item tertio ac tricesimo Plinij, capite tertio. Illud denique ad æs attinet aliquo modo, ærarios in Romana historia nuncupatos, qui plebeij ordinis, delicti nomine in Cæritum tabulas à censoribus reiecti, nec in centuriæ albo scripti amplius, pro capite duntaxat, tributi causa æs conferebant. Sed & ærarios intelligunt milites stipendia facientes, itémque eos quorum est in cudendo ære functio, vnde sint apud Martialem,

> Ærariorum marculi.

quos malleolos interpretantur. Meminit libro septimo Plinius. Prætores ærarios apud Tacitum legimus, qui quandoque ærarium tractarint. In hac æris mentione tam multa illud non transiluerim, apud Ouidium eruditis plausibiliorem videri lectionem, si scribas

> Nec verba minantia fixo
> Ære legebantur.

Non ligabantur, vt modò.

Prosopion habere, non prosopon, per adagium quid sit. Inibi vtriusque vocis notio. Et quid prosoputta, & protome. Protopraxia.

Cap. VII.

Prosopion habet, non prosopon, adagium est scitè admodum & arguté in fucatam mulierem concinnatum, quæ tectoriis, vt satyrici poetæ verbo vtar, Lita facie: non aliud sanè, quàm personata esse videatur, quando nugis id genus peregrinus, vicæ laruæ (si Horatiano verbo vti permittimur) insitam obuelant deformitatem, aut grassantem senectutem, erugata cute, differre connituntur. Lucilij ad id lepidissimum extat Epigramma, quòd quia summæ venustatis est visum, etiam apponendum censui,

> τὴν κεφαλὴν βάπτεις, τὸ δὲ γῆρας οὔποτε βάψεις,
> οὐδὲ παρειάων ῥυτίδας ἐκτανύσεις.
> μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ καταπλάττε,
> ὥστε προσωπεῖον, κ' οὐχὶ πρόσωπον ἔχειν.
> οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστί, τί μαίνεαι; οὔποτε φῦκος,
> καὶ ψίμυθος, τεύξει τὴν Ἑκάβην Ἑλένην.

idest, Caput quidem inficis, at senium inficies nunquam, nec genarum rugas erugabis quandoque: non igitur faciem totam psimytho collinas, ne personam

A habere videare, nō faciem: nil siquidem est amplius, quid furis? nunquam fucus & psimythus Hecubam reddiderit Helenam. Cæterum, vt vel Græcæ doctrinæ imperiti sciant, quid prosopon, & quid prosopion, auctor est Iulius Pollux De vocabulis rerum libro secundo, quod fronti subiectum est, prosopon dici, hoc est faciem, sed in homine tantum ferè: nam in reliquis (inquit) nuncupatur protome: sicut in auibus rhyncos, & rhamphos. Apud Herodotum libro secundo, leges prosopon pro rostro positum. A

B prosopo autem inclinantur multa. Inter quæ etiam προσωπεῖον, idest prosopium, quod mormolycion (inquit) signat, quæ est persona, sed & prosopō quoque vocatur, & prosopis. Nam prosoputta Athenis vas fuit æneum echino persimile, quòd in oris ambitu, leonum prosopa habebat, siue boum, vnde & nomen. Aristoteles verò De partibus animalium libro tertio, non solum quid sit prosopon edocet, sed & etymon perscrutatur, τῶν δὲ ἀνθρώπων, inquit, καλεῖται τὸ

C μεταξὺ τῆς κεφαλῆς, καὶ τοῦ αὐχένος πρόσωπον, ἀπὸ τῆς πράξεως αὐτῆς ὀνομασθέν, ὡς ἔοικε. διὰ γὰρ τὸ μόνον ὀρθὸν εἶναι τῶν ζώων, μόνον πρόσωθεν ὀπωπε, καὶ τὴν φωνὴν εἰς τὸ πρόσω διαπέμπει. Prosopon autem, idest facies, quod inter caput & collum hominis est, nomen à re ipsa accepisse videtur: quod enim vnus animalium homo erectus est, solus prospicit πρόσωθεν, idest ante versus, vocémque item, in eandem partem emittit. Quod verò protomen accipi diximus in brutis, legimus tamé προτομὰς βασιλικάς, pro iconibus regiis. Sed (vt di-

D ximus) in ratione carentibus est propriè protome, vnde in summis nauium rostris quadrupedum audimus protomas deformatas, æréque circummunitas, διὰ τὸ τῶν ἐμβόλων χρειῶδες, idest propter embolorum necessitatem. Alibi opinor me docuisse, nomine eo rostra nauium significari. Inuenio item in arietis bellici partem primam, qua ingruit, rectè dici protomen: credo, quia bruti imaginem exhiberet: sic enim apparabatur machina ea. Protopraxia ad hæc pertinet nihil: dicitur eo nomine exigendi aut agendi prærogatiua, Græcis Latinisque.

Aristotelis & philosophiæ lrius exquisita. Quiproci Penelopes. Philosophia à quibus lacessita. Numerorum & arithmetices ratio. Stereometria.

Cap. VIII.

F Aristotelem summum Peripateticorū principem adeo naturalium rerum consectatorem, auidum & solertem fuisse indagatorem, produnt auctores celeberrimi, vt causam eius mortis hinc memorent profluxisse. Legimus quippe virum hunc, Euripi septies die ac nocte reciprocantis naturam admiratum, causas altius secum librantem, quum minus voti compos euaderet, animi ægritudine contraxisse morbum, ex quo non conualuerit amplius. Sunt qui prodant, in fretum de-

G disse præcipitem se, præfatum elogium, Quoniam Aristoteles non cepit Euripum, Euripus cepit Aristotelem. Adeo imbiberat ille, summam hominis quodammodo beatitudinem versari in recondita rerum scientia. Quam rem approbasse videtur Plato quoque: nam quum forte in auditorium venisset, nec adesset Aristoteles, succlamauit, ἄπεστι ὁ τῆς ἀληθείας φιλόσοφος. idest, abest veritatis philosophus. Quum iterum non accessisset, dicere non dubitauit, ὁ νοῦς οὐκ

H ἦλθεν. idest, non venit intellectus. Quin vt auctor probat Philoponus, illius ædes, non aliter ac lectoris ædes vocabat. Hic porrò philosophiam tanto studio amplexabatur, vt dicere non dubitaret, eos qui artes reliquas consectarentur, hanc verò negligerent, esse

Penelopes

Penelopes procis consimiles: qui vt traditum ab Homero nouimus, quum domina poti i nequissent, ad ancillas diuertebant. Quam tamen sententiam Dioni ascribunt alij: veluti si philosophia, artium ars, & scientiarum princeps, ac (vt M. Tullij aduocatione vtamur) vitæ dux, virtutum indagatrix, expultrixque vitiorum, vt vel hinc perspicuum fiat, quanto ducantur errore, qui philosophos vt contumaces & refractarios incessunt. Hinc ergo natum adagium, vt Penelopes procos dictitemus, quoscunque viliorum scientiarum affectatores. Nec me fallit, in quadam epistola Horatium aliouorsum prouerbium trahere: ita enim profectò scribit,

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati
Sponsi Penelopes, nebulones Alcinoique,
In cute curanda plus æquo operata iuuentus.

Nam voluptatibus mancipatos, nec vllam prorsus rationis lucem capientes, ac onocephalos prorsum, & mera fortunæ ludibria, eo nomine videtur intellexisse, cuiusmodi ferè est vilissimus quisque, quem appellauit numerum, tanquam ex multis vnum. Sicut Martialis,

Qui de plebe Numæ, densáque turba sumus.
Quod ex illo Aristophanio putatur sumptum,
ὅ τις λίχι, ὡσεῦβατ', μας ειασμῦσι.

Erunt tamen qui ad id forsan referendum putent, quod Tacitus in Iulio Agricola submonstrat. Numeros in re militari milites dici, qui legionibus non insunt, nec sine signis tamen, quando ducem agnoscũt proprium. Commeminit Iustinianus quoque, lanceas nunc vocant separatas. Erant extraordinarij item milites, sed ab numeris diuersi: quod ex Polybio dilucet, sed & Liuio quoque. Hinc vt seruent nonnulli, apud Suetonium in Vespasiano fiet syncerior lectio, si reuocatis ad officium numeris parumper, duxeris legendum, non muneris, quod ferè publicum est. Græci ectactos vocant, vel vt extra ordinem adiectos, vt cornicines sunt, ac signiferi, fabri, id genus alij: meminit in Collectaneis Sudas. Sed redeo ad philosophiam, cuius præcipuum munus est, indagatio atque inuentio veritatis. Huius rei amore ac studio philosophi nomen inuentum est. Huius vbique Plato studiosus atque auidus indagator fuit. Huius limites seruauit, vt debuit, quum de rebus diuinis humanisque dissereret. Id ab Aristotele quoque Platonis discipulo accuratissime custoditum. Idem Plato sapientis esse negauit eas artis, quæ plerunque vitæ inseruiunt, siue illæ necessariæ, siue vtiles, siue elegantes, siue ludicræ, siue auxiliares sint. Propriam verò philosophi non cathedrarij, sed veri & antiqui, nec qui sit palliatum mendicabulum, aut scholæ modò discat, nec vitæ. Huius inquam supellectilem putat propriam, numerorum scientiam, quos (inquit) à natura hominis si remoueris, etiam ratio perpetuò perierit. Numeros autem ille non corporeos accipiebat, sed ortum ipsum potestatémque paris & imparis, quatenus rerum naturæ consentiant. Arithmeticam porrò maximè omnium, inquit, ingenium acuere, memoriam confirmare, animum ad omnem speculationem actionémque aptissimum promptissimúmque efficere: aitque in Epinomide, numerum ab ipso Deo hominibus traditum, veluti rationis discursionísque necessarium instrumentum. Post hoc etiam deorum atque animantium geniture, quæ theogonia zoogoniáque vocetur. Syderum item cognitioni vacaturum dicebat, lunæque circuitum, quo menses includantur, quo plenilunia fiant, ac solis anfractus indagaturum, brumas & solstitia peragentes. Commemorat præterea geometriam mensuras spectantem, & stereometriam librantem pondera. Illam verò in primis necessariam esse artem, qua verum à falso dignoscitur. Vt autem peruenire ad intellectum naturæ eius tandem philosophus possit, quæ semper est, quæque sub corruptione generationéque

A non fluitat, hanc ei quam diximus terendam esse aiebat viam. Illud verò scitu dignum. Dum summus hic philosophus proprium legitimi philosophantis expingit ac componit ingenium, & congruis disciplinis erudit & format, non eum minus, immo multo plus virtutis & pietatis, quàm scientiæ à philosopho exigere. Nam quicquid scientiæ ab hoc exigit, idcirco requirit, vt Deum ipsum verum, tam scientiæ magistrum, quàm auctorem rerũ, quæ sciuntur, præ cæteris veneretur. Quæ res vel præcipuè
B rationali animæ salutem comparat. Propterea rectè veteribus traditum est, disciplinæ ac eruditionis caput esse philosophiam. Quippe corporis gratia scientias duas videri comparatas, medicinam & gymnasticem: altera, quarum sanitatem: habitus bonitatem conciliet altera. Verum animæ morbos & affectiones, sola tollere philosophia potest: siquidem instruit nos hæc quid pulchrum, turpe, iustum, iniustum, quid appetendum fugiendúmve sit, quo denique pacto Deo fruendum, necnon parentibus, alie-
C nis, item legibus, amicis, principibus, vxoribus, filiis, seruis. Porrò idem hic auctor talem hunc philosophum nasci etiam affirmabat oportere è matrimonio sacro, hoc est ex optimis parentibus, non enim ex omni ligno Mercurius fit, sicuti dicitur: Nam si (inquit) in olympicis ludis ad certamen nemo admittitur, nisi qui parentes & stirpem generis esse citra labem omnem edocere potuerit, cur non in sapientiæ studioso statuatur hoc idem? Cæterum nec id prætereundum, vt quem admodum gentilitiæ quædam
D familiarum notæ feruntur, ceu Seleucidarum anchora, Pelopidarum eboreus humerus, Ænobarborum rutila barba, sic philosophos omnes addecet plurimũ hoc in primis velut insigne habere, vt sint mendacij osores, veritatis studiosi. Sed enim Platonis descriptionem cuiusnam modi opinamur, qua philosophiã statuit, esse mortis meditationem? Quin illud quoque quod in Phædone scriptum est, debere philosophum mortem expetere? Neque enim ista significant, expetendam esse animæ dissolutionem à corpo-
E re ante quàm præstitutum à Deo tempus aduenerit, quod Plato nefas esse dicit, sed debere vnumquemque animum ab hac mole corporea & vitiis hinc inde scaturientibus surrigere, & quantum fieri potest, omni contagione carnis sequestrata, in sola profundissimarum rerum contemplatione versari. Legat qui velit Aurelij Macrobij commentationes in Scipionis somnum, & bipartitam hanc mortis diuisionem inueniet, vt altera natura accidat, altera ex virtute proficiscatur, quam præcipi à Platone confirmat, eámque esse
F quum animus adhuc iunctus corpori, voluptates tamen corporis despicit, & omnibus vitiorum vinculis solutus ad nobiliora erigitur, studióque ad supera & naturæ suæ congrua sublimis euehitur. Ad hæc pertinent quæ scribit Aurelius Augustinus in libro De vera religione, Platonem siquidem refert, discipulos suos edocere solitum, vt à Venereis voluptatibus abstinerent, persuasissimúmque haberent, veritatem non corporeis oculis, aut sensu aliquo, sed sola mentis puritate videri: ad quam percipiendam nihil
G magis impedimento esse, quàm vitam libidinibus deditam, & falsas imagines rerum sensibilium, quæ nobis per corpus imprimuntur. Itaque sanandum in primis esse animum ad percipiendam incommutabilem rerum formam, & eodem modo semper se habẽtem, atque omni ex parte sibi similem pulchritudinem. Neque verò nomini tam sacro, támque venerabili prorsum officere debet quicquam, quod sub eo, sicuti colligit Fabius, maxima in plerisque vitia quãdoq; latuerint: non enim virtute ac studiis, vt haberentur
H philosophi, laborabant, sed vultum & tristitiam & dissentientem à cæteris habitum pessimis moribus prætendebant. Credamus item maximis auctoribus, philosophum ab oratore non seiungi: nam ve-

tus quidem doctrina, vt Cicero docuit De oratore A tertio, eadem videtur & rectè faciendi & benè dicēdi magistra, neque disiuncti doctores, sed iidem erāt viuendi præceptores, atque dicendi: vt ille apud Homerum Phœnix. Eloquentia verò quum sit vna quædam de summis virtutibus, tamen quo maior in ea vis, hoc magis est probitati iungenda, summæque prudentiæ: quarum virtutum expertibus, si dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus. Mox verò nonnulli, quum ipsi doctrina & ingenio a- B bundarent, à re autem ciuili ac negotiis animi quodam iudicio abhorrerent, hanc dicendi exercitationem exagitarunt contempserúntque, quorum princeps Socrates fuit. Hinc dissidium illud extitit, quasi linguæ atque cordis, absurdum sanè ac inutile & reprehendendum, vt alij nos sapere, alij dicere docerent. Hæc autem, vt ex Apœnino fluminum, sic ex communi sapientium iugo sunt doctrinarum facta diuortia, vt philosophi tanquam in superum mare Ionium defluerent, Græcum quoddam & portuosum: C oratores autem in inferum hoc thuscum & barbarum, scopulosum atque infestum laberentur, in quo etiam ipse Vlysses errasset. Hoc ipsum & Fabius conqueritur libro primo: Scidit (inquit) deinde se studium, atque inertia factum est, vt artes esse plures viderentur: nam vt primum lingua esse cœpit in quæstu, institutúmque eloquentiæ bonis male vti, curam morum qui diserti habebantur, reliquerunt. Cæterum nec illud discussione indignum: fuisse tamen antiquorum tempestate, qui veluti inauspicatissimæ a- D ues, tenebrarum alumnæ ac solis splēdidioris lucem non ferentes noctuinis oculis, philosophiam incessere, lacerare exculcaréque sunt ausi. Quis Agrippinam nescit Augustam Neronem filium eo nomine à philosophiæ studio seuocasse, quòd eam astrueret imperantibus inutilem? Quid Domitianum dicam? Abs quo summotos Italia philosophos, adnotatum historiis est, nullo quidem crimine alio, nisi quod philosopharentur? Athenienses verò illi doctissimi quidem, & scientiarum quodammodo parentes, sed E & virtutis veluti carnifices, nónne cicuta Socratem ipsum sustulerunt? Proinde magna criminis parte absoluitur Antiochia, felix quandoque ciuitas, quam prodidere celeberrimi conditores, probrosis vocibus Romanum principem Iulianum proscindere non desiisse: nec id alia ratione quàm quia philosophus foret, ac barbam promitteret, qui ferme fuit temporum illorum inter philosophos mos vetus. Nec illud excidit, Tyrannum quendam ingenio vesano & barbaro percitum furore, quæ philosophiam continerent, volumina prorsum omnia cremare adortum: ni F Algazeles, cuius inter eruditos non incelebre nomē est, commento pio, ab infando auertisset incepto. Hortensius philosophiam vituperauit. Chrysostomus Dion eloquentissimam in philosophos orationem procudit. Taceo Sillorum opus absinthio conspersum, quod Timoni philosophorum expressit irrisio. Sed quicquid illi dicant, vel meditentur, sapientia profectò humana præcellit omnia, sicuti in sensibus visus, in anima mens, in syderibus sol, oculus at- G que animus naturæ totius. Quæ porrò sint eius emolumenta sapientiæ, quæ & naturalis est, & dicitur, Paraphrasi in Physicam auscultationem prima copiose explicat Themistius.

Leænæ partus. Parœmia item, Vnum quidem, sed leonem.

Cap. IX.

Æsopi fabulatoris illius egregij, quē certatim linguæ vtriusque monumenta ce- H lebrant, apologus est venustatis lepidissimæ, ac documenti non contemnendi.

Contendebat (inquit) olim vulpes & leæna de generositate inter alia quū veluti ineluibile vulpes obijceret, leænam vnum semper parere, suum verò multiplicem esse partum, inque eo sibi placeret plurimum: respondit Leæna, Parere quidem vnum, ἀλλὰ λέοντα. idest, sed leonem. Quod & in adagium vertitur, quum virtutem ac animi excellentiam spectari oportere, astruimus, non vilem numerum & inutilem. Quòd verò vnum duntaxat parere leænam, videtur auctor hic comprobare. Fuit ea quidem opinio vetus, ab Herodoto confirmata libro Historiarum tertio, & in Noctibus Atticis à Gellio repetita: Leænā validissimum ferocissimúmque animal semel in vita & vnum parere, quod vnà cum fœtu vterum emittat, vnguibus fœtus eiusdem proscissum laceratúmque. Quæ fuerit in ea re Aristotelis sententia, Plinius eleganter expressit. Apud Philostratum obseruauimus, repertam quandoque leænam visenda magnitudine, quæ maiore etiamnum miraculo inuenta sit in vtero catulos octo gestare. Traduntur autem (inquit) de leænæ partu huiusmodi, gestare eam mensibus sex, térque omnino in tota vita parere. Parit autem (vt aiunt) primùm quidem tres, mox duos. Quòd si tertiò parere illam contingat, vnum duntaxat parere, tanquam natura gestiente, rariora producere, quæ magnam in se feritatem habent. Neque enim fides adhibenda dicentibus, adultos in vtero catulos, maternis visceribus laniatis, nasci. Constat enim generata & generantia naturæ vi mutuo se amore prosequi, vt per eum species in rerum natura conseruetur. Scribit Auicenna, quod scitu dignum est, raro leænam generare, & ad summum duos concipere, rationémque esse ait, ex caloris intimi vehementia copiosius largiúsque nutrimentum reposcentis, vnde numerosior impediatur generatio. Addit quoque, non vesci nisi ex venatione, nec venari nisi semel in die.

Quid sit in Græco epigrammate, Ouum factus totus. De ouis paucula. Tollitur ex Cicerone obscuritas. Ouum pronuntiari & de arborum fructu.

Cap. X.

Capillos inficere, veteris etiamnum fuisse moris, sæpius Plinij medicina perdocet, nec poetæ tacuerunt: nam Martialis ita scribit,

> Mentiris iuuenem tinctis Lentine capillis,
> Tam subito coruus, qui modò cygnus eras.

Extat item Niciæ cuiusdam perelegans tetrastichon, quo ridetur nescio quis, vti apparet, tingendi capilli affectator summus, qui dum ei rei nimium studet, effectum sit, vt vitiata cute defluxerint crines omnino, nec vllo medicamēto succreuerint amplius: propterea turpiter nudatò capite, ouum esse factum totum, facetissimè poeta hic cauillatur: idest huiusmodi,

> τὴν κεφαλὴν βάπτων τις, ἀπώλεσε τὰς τρίχας αὐτάς,
> καὶ δασὺς ὢν λίαν, ᾠὸν ἅπας γέγονεν.
> τοῦτο βαφεὺς ἐβόησε, τὸ μηκέτι κουρέα τέμνειν,
> μήτε κόμην λευκὴν, μήτε μελαινομένην.

idest, Caput inficiens quidam capillos destruxit ipsos, & quamuis perhirsutus foret, ouum tamen est factus totus, proinde exclamauit infector, tonsorem nil amplius succidere, nec albam comam, neque itē nigrefactam. De ouis quidem satis supérque alibi cōmentati sumus: nunc succurrit illud obscurius pronuntiatum à Cicerone in Epistola ad Pætum: At quē virum? non eum quem tu solitus es promulside conficere, integram famem ad ouum affero, itaque vsq; ad assum vitellinum opera ista perducitur. Vbi integram famem ad ouum afferre, non aliud esse videtur,

quàm ad secundam vsque mensam cibi appetentiam producere. Dixit Naucratitas, auctore Athæneo, sicuti aliàs recensuimus, in conuiuiis apponi solita bina oua, quæ in secunda mensa darentur, sicut lepus & turdus cum mellitis. Nec me fallit, contrariam sententiam in Sermonibus ab Horatio positam, Ouũ pro arborum fructu, apud Empedoclem lector accuratus inueniet.

Quæ medicamenta, deorum manus nuncuparet Philon. Qui morbi graues præcipuè. De Seruio Clo- B *dio. Medicinam esse Dei donum. Medici reges. Medicinæ vituperatio. Alcteria quid. Analeptice. Gerocomice. Nosocomion. Nosocomi. Parabolani. Septica. Septæ. Medicinæ partes. Pharmaco de quæ dicantur. Rhizotomi.*

Cap. XI.

PHilon medicus (vt videtur) nobilis, C quum medicamenta quædam ad medendi visum exquisitissima concinnaret, & regias quasdam (vt Plutarchus inquit) & alexipharmacas potestates conficeret, eas quod salutares & diuinas quodammodo sciret, θεῶν χεῖρας, veluti adagiò quodam, appellare consueuerat, hoc est deorum manus. Nam & in Auicennæ relatum monumentis scio, medicaminis genus dici donum Dei: sicut apud Galenum est trochiscus Iupiter. Alioqui, Homero quoque auctore, morbos ad iram deorum immortalium relatos fuisse, scimus, & ab iisdem opem posci solitam. Cæterum & ipsam medendi facultatem esse diuini muneris, profundior Hebræorum continet doctrina, quando ita præcipitur, Medicum esse honorandum, quod propter necessitatem illum crearit altissimus. Id ipsum comprobat in Epistola ad Abderitas Hippocrates, Medicam facultatem, deorum statuens munus, atque liberam, nec se inde vnquam mercedem corrogasse vllam. Quin E & alibi, Medicinam esse vaticinio propinquam astruit, quod artis vtriusque vnus sit Apollo parens. Quid quòd scientiæ huiusce auctores magnos diuinis etiam cultos honoribus, compertissimum est, etiam delubris excitatis, Chironem, Machaona, Podalirium, Hippocratem? Age, nónne Hebraica traditum veritate est, archangelum Raphaelem operam quandoque medicam præstitisse? Proinde mirum minus, reges etiamnum præclaros appellationem eiusmodi non reformidasse, cuiusmodi F fuerint Sabor & Ginges Medorum, Sabiel Arabum, Mithridates Persarum, & Ægyptiorum Hermes, ac Damasceni regis nepos Mesues: nam & Cordubæ principem quidam produnt Auicennam. Denique scienter traditum: sanitatis auctorem esse Deum, Dei instrumentum esse naturam, sed vtriusque ministrum dici medicum. Quidam nihilominus medendi scientiam aspernabilem adeo sunt opinati, vt eam sex mensium fecerint disciplinam. Moriens verò Adrianus, illud vulgo frequens insusurrauit, Turba medicorum interfecit regem. G Inter morbos autem iudicauere experimento, vti condocet Plinius, asperrimos cruciatus esse calculorum à stillicidio vesicæ, proximum stomachi, tertium eorum qui in capite doleant, non ob aliud ferè morte conscita Græcis. Et noxias quidem herbas demonstratas, miror equidem, nec venenorum tantum, quoniam ea conditio vitæ est, vt mori plerunque et iam optimi portus sit, tradátque Varro, Seruium Clodium equitem Romanum magnitu- H dine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxisse, & postea caruisse sensu omni, æquè quàm dolore in ea parte corporis. Pharmaca composita, in Theriacis Nicander alcteria nuncupauit,

A tanquam ἀποσοβητήρια, idest apocrustica, & morborum amuleta. Carmen poetæ est,

νῦν δ' ἄγε τοι ἐπίμικτα νόσων ἀλκτήρια λέξω.

Illa adiecero item parerga, medendi partem quæ ex morbo conualescentes curat, ab recentioribus (vti docet Galenus) analepticen vocari, velut refectricen dicas. Nam quæ senum prospicit sanitati, gerocomice nuncupatur. Nosocomium interpretatur Hieronymus ad Oceanum, languentium villam. Nosocomos dici putant, qui nosocomij præfecturam B gerunt. Nam parabolanos intelligunt mendicabula ægrotis assidentia seruitij causa, quum sint propriè ascriptitij glebæ, mentio fit horum Codice De episcopis & clericis, lege Parabolani. Interpres tamen vicesimiseptimi Digestorum, parabolanos intelligi medicos ait, qui à Modestino circuitores vocentur, quoniam ciuitatem obeant ægris opem laturi. Septica, vel Septas, medicamina intelligimus erodendi potestatem habentia. Medicinæ partes faciunt tres: dogma, methodon, ἐμπειρίαν: portio prima præceptis constat, secunda illis rationem coaptat, experi- C mentum ingreditur tertia. Quum verò in Demetrij vita Plutarchus scribit, Attalum cognomento philometora per otium colere consuesse herbas φαρμακώδεις, non venenosas verbo eo accipiendas, opinor, quod imperitè interpres facit, sed quibus citra alimentum expurgandi inest vis. Rhizotomi, Latinè dici herbarij valent: sunt qui radicisecas malunt.

D *Compositum corpus cur panegyricum dicatur. Panagyris quid. Anarion. Encephalos cur. Librum magnum esse malum magnum.*

Cap. XII.

PAnegyrica ex scitò quodam adagio dici videntur posse, quæcunque ex pluribus aggregata sunt, panagyrin à Græcis appellari scimus, nundinas, festas celebritates, & conuentus: nam scribit Herodotus historia sexta, Panagyres Athenis, hoc est publicos conuentus, quinto quoque anno fieri solitos. Idem historia secunda, Panagyres, pompas, προσαγωγάς, idest conciliabula, ab Ægyptiis primum scribit excogitata. Hinc panegyricas orationes legimus, quæ in eiusmodi haberentur conuentibus, quas ἐπιδεικτικοὺς λόγους esse probat Quintilianus, quamuis formam suadendi haberent, & plerunque de vtilitatibus Græciæ loque- F rentur. Significat & panagyris locum ipsum, in quo fit hominum congregatio Philostratus libro octauo, In panagyri templa sunt, & deorum cellæ, & stadia ad currendum. Porrò scenæ item ac gẽtes visebantur plurimæ, partim ex finitimis, partim ex transmarinis regionibus venientes. Achæi tamen κοινοβούλιον, idest publicum concilium dicebant arnarion. Multis insuper artibus & sophismatibus constabat panagyris, sed & vera quoque sapientia & poetica, consultatoriis etiam & dialecticis orationibus & musicis can- G tibus. Quod verò ad præsens negotium facit, eleganter Plutarchus Symposiacorum quarto, Corpus compositum, vt nostra sunt, παμμιγές vocauit, idest mixtum, καὶ πανηγυρικόν, hoc est (vt ego interpretor) ex pluribus & interim diuersis aggregatum concinnatúmq; ac compactum: quod cuiusmodi sit, Platonis potissimum verbis ex Timæo duximus subsignãdum: Atq; is quidẽ qui hæc cuncta disposuit, ritè in suo ha- H bitu permanebat: quo quidem permanente, eius filij, quum parentis ordinem cognouissent, eum protinus sequebãtur: itaq; accepto ab illo mortalis animantis immortali principio, suum effectorẽ imitati, ignis, aeris, aquæ, terræ particulas quas rursus redderent, à à mundo mutuabantur, eásque inter se copulabant,

haud quidem illis indissolubilibus vinculis, quibus ipsi fuerant colligati, sed talibus, quæ propter prauitatem cerni non possent, crebrisque huiusmodi clauis coniunctis, vnum ex omnibus corpus efficiebant, atque in hoc ipsum tum influente, tum effluente corpore animæ diuinæ circuitus illigabant. Itaq; hi circuitus in profundũ flumẽ immersi neq; tenebãt neq; tenebãtur, sed vi ferebantur atq; ferebant. Hactenus Plato. Tu verò vbi vincula nominantur occulta, intellige ex Platonici doctissimi sententia, crasin, idest temperationem, hominis esse adeo temperatam, cæloque persimilem, vt vix in ea elementalium qualitatum excessus appareat. Subdit deinde, Circuitus animæ in mole corporis impediri. In quo meminisse debemus, animam nostram simili ratione atque mundi animam cõtextam fuisse, similésque circuitus possidere, Platonicè loquendo. Circuitum ergo intelligentiæ impediri ait. Rationis verò circuitum paulò post distrahi scribit, duabus præcipuè rationibus: tũ quia prius quàm adultum sit corpus, anima tota in fabrica corporis occupatur, tum quia qui extrinsecus sensus mouent, in teneriori ætate offendunt vehementius, & propter nouitatem rerum animum circa corporea reddunt admirabundum, quibus de causis diu & intelligentia à diuino vocat officio, & rationalis ipse discursus circa inferiora distractus quasi demens turbatur & fallitur, sicque totus animus peruersam figuram subit, vitámque ducit laboriosam, dum ratio cedit sensibus, perinde ac si quis caput pro pedibus humi figat: pedes verò pro capite in altum tollat. Alibi quoque idem Plato medullæ, ossium, carnis & neruorum rationem ita digerit, Ossium verò & carnis cæterorúmque huiusmodi ita est natura composita, his nempe omnibus medullæ generatio initiũ præbuit: vincula enim vitæ illius, quàm anima corpori iuncta ducit, applicata medullæ, ex eáque per omne diducta vinciunt fulciúntque corporis nostri cõstructionem: ipsa verò medulla est ex aliis generata. Sunt quidem trianguli primi quidam & indeflexi & lenes ad ignis, aeris, aquæ, terræ, exactissimam generationem accommodatissimi, è quorum generibus singulis Deus secernens singulos, & inuicem contemperatos permiscens, totius generationis mortalium sementem fomitémque constituit, dum medullæ ex his substantiam procrearet. Et illam quidem medullæ partem, in quam velut agrum quendam, diuinum semen iaciundum erat, globosam & vndique teretem finxit: atque encephalum, idest cerebrum, idcirco voluit nominari, quia vnoquoque animali denique absoluto, vasculum cerebri capax cephale, idest caput vocandum erat. Cæterum vt ad panegyrica redeamus, in libro περὶ παίδων ἀγωγῆς inueni apud Plutarchum, nugas panegyricas, τὴν δὲ πανηγυρικῶν λήρων, ὡς ἀποφευκτέον δεῖ τοὺς υἱεῖς ἀπάγειν, τὸ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐστιν ἀπαρέσκειν. Cui rei astipulatur Euripides quoque, quum ait,

> ἐγὼ δ᾽ ἄκομψος εἰς ὄχλον δοῦναι λόγον,
> εἰς ἥλικας δὲ κ᾽ ὀλίγους σοφώτερος, οἱ δ᾽ ἐν σοφοῖς
> φαῦλοι, παρ᾽ ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν.

Idem Plutarchus, in amicitia vera nil esse ait ἐπιδεικτικὸν aut πανηγυρικόν, idest ostẽtatorium, & panegyricum. Sic Præciam, nobile scortum, in Lucullo panegyricam vocat, καὶ σοβαράν, quod verbum elatam indicat, illo ambitionem innuente. Posidonius apud Athenæum, Apeliconta Teium Panegyrice potius, quàm στρατηγικῶς educatum scribit. Idem alibi, esse hominem dicit,

> ἄθροισμα παντοδαπὸν καὶ πανηγυρικῶς μεμιγμένον.

Idem in Camillo, Tyrrhenorum ciuitates ait ad lucrum fuisse structas ἐργαστικῶς, ad victum autem πανηγυρικῶς. Quod interpretor, vel quia conuenis hinc inde pateret accessus, vel quòd rerum omnifariam suppeteret copia. Hunc verò locum oscitanter Latinum interpres fecit. Quo nomine cogimur sæpe pomœria latius proferre, quàm fuerat operis instituti, quando Callimachi sententiam nouimus grammatici, qui τὸ μέγα βιβλίον ἴσον ἔλεγεν εἶναι τῷ μεγάλῳ κακῷ.

Ignorantiæ sugillatio. Lapis super lapidem quid. De Hippocrate & Catone, ac puero barbaro, & Dati, vnde datismus. Doctrinæ laus. Discendum semper.

Cap. XIII.

Aristippi illius voluptatis assertoris, quem Diogenes βασιλικὸν κύνα, idest regium canem appellare consueuerat, apophthegmata circũferũtur pleraque non equidem inscita. Inter alia id longe grauissimum: nam rogatus à quodam, qui melior euasurus esset filius, si erudiretur, Vt nihil aliud (inquit) certè vel in theatro non sedebit lapis super lapidem. Id in adagium vsque proficit appositissimè, siquidem imperitus non ferè aliud quàm lapis, aut indomitus equus: hoc enim planè interstitio ab indoctis eruditi disparantur. Socraticum verò illud est, Vnicum esse bonum scientiam, inscitiam malum vnicum. At Licinius imperator, imperitiæ conceptaculum sordidissimum, Literas, virus ac pestem publicam dictitabat. Scires illum Hippocratis summi in medendi arte sententiam non concepisse animo, cuius id fuisse legimus in discendo studium, vt eum non puduerit vel retrimenta gustare, vt inde morbi naturam persentisceret. Quod tamen alij Æsculapio malunt ascribere, vnde & ab Aristophane σκατοφάγος dictus est: quo verbo is significatur, qui ciborum vescatur superfluitatibus. Certè Therapeutices septimo Galenus prodit, Honestorum omnium semina ab Hippocrate posteris contributa. Quid quod Venetæ factionis homines & Prasinæ, equorum subinde retrimenta olfactare consuesse legimus: vt hinc pernoscerent, quàm facilè cibos conficerent, bonam eorundem habitudinem sic deprehẽsuri. Adrianus verò & ipse moderator imperij, Græcæ doctrinæ impensè adeo intentéque fertur inuigilasse, vt à plerisque Græculus vocaretur. Nam Cato, qui mox dictus Vticensis est, dum senatus cogeretur, in curia Græcè lectitabat, ne illud quicquid erat, temporis absque vlla exercitij parte honesta elaberetur. Sed rectius fortasse fecero, si ipsius M. Tullij verbis ex libro De finibus secundo, rem subsignaro: Nam (inquit) in Thusculano quum essem, vellémque in bibliotheca pueri Luculli quibusdam libris vti, veni in eius villam, vt eos ipse (vt solebam) inde promerem: quò quum venissem, M. Catonem quem ibi esse nescieram, vidi in bibliotheca sedentẽ multis circumfusum Stoicorum libris: erat enim in eo (vt scis) inexhausta auiditas legendi, nec satiari poterat: quippe qui nec reprehensionem quidem vulgi inanem reformidans in ipsa curia soleret legere sæpe, dum senatus cogeretur, nihil operæ reipublicæ detrahens, quo magis tum in summo otio maximáque copia, quasi helluo librorum, si hoc verbo tã in clara re vtendum est, videbatur. Nec mirum, scientia perficit animam, anima enim citra scientiam, velut caput sine cerebro dici potest. At puer barbarus, quum venisset Athenas, magnus (opinor) sibi videbatur, quòd Græcas literas tres didicisset α β γ, quíque in patriam remeasset, magno popularium fauore exceptus, contra prætorem quendam Græcè concionantem, positus est: qui postea quàm perorauit, vt erat vocalissimus (quũ illud Ciceronis verũ est, Plerosque suæ cõscios imbecillitatis ἐπὶ τὴν κραυγὴν ὥσπερ χωλοὺς ἐφ᾽ ἵππον πηδᾶν, idest ad vociferationẽ, vti claudos in equum insilire) exclamare perrexit α β γ: quo clamore perterritus prætor, siluit. Barbari verò ciuem suum vicisse existimantes, illum magno plausu domum reduxerunt. Cui affine illud est, quum Persarum

rum satrapes Datis in bello diu probatus, Græcè cu- A peret aliquid pronuntiare, ἥδομαι inquit καὶ τέρπομαι καὶ χαίρομαι. in barbarismi nanque incidit fœditatem, dicendum enim χαίρω fuerat. Amauit autem is in hoc, vt videtur, ὁμοιοκατάληκτον. Huiusmodi verò loquendi vitium dicitur δατισμός. Hinc & apud Aristophanem est, δατιδος μέλος. Illud verò parte hac non præterisse fuerit (opinor) iucundum, Qui discit bene, eum denique valere item bene: verum discere vtique oportet hodie, quando qui cras discit, nunquã discit. Rursumque tandiu discendum, quandiu viuimus: neque enim fieri potest nimis, quod satis nequit fieri. Nec profecisse abũdè videri potest cui dubitãdi etiamnũ superest locus: nos autem quandiu viuimus, hæsitationum tendiculas nusquam euadimus: quando & Delphici Apollinis calculo tunc primum sapientia cunctis prælatus creditur Socrates, vbi dictare palàm cœpit, Vnum id scire se, quòd sciret nihil. Eurydice, idest iudicij profunditate fertur exutus Orpheus, quum respexit Sic profectò habet, vti ab doctissimis enuntiatum scimus, Iners ac vanus est venator, qui regreditur, non progreditur. Quùm discipulis mandaret Pythagoras In speculo se, non ad lucernæ lumen, sed illustri sole contemplari pergerent: quum doctissimis nimirum esse conferendum innuebat pedem, vnde illucescit clarius quantum promouerimus, quantúmque nobis ad summam desit. Aristotelicum porrò est, Præsente illa quæ propriè videtur scientia, non fieri perturbationem, nec à perturbatione illam trahi superarique, sed sensiuam. Hinc prædicabat Socrates, Neminem scienter peccare.

Literæ mutæ, ex adagio quæ dicantur. Sermo an sit homini naturalis. Prodigiosus infantis sermo. Quintiliani locus explicatur. An bruta sermone polleant vllo modo. Cur vni tantum homini hæsitet lingua. Sermo ἐν διαθέσει. Itẽ prophoricus. Quãdo infanti detur vox. Plinius explicatur, item Papinius locis duobus.

Cap. XIIII.

INter sacra mensæ non sæpe contingit, vt scientissimus quisque ac spectatæ virtutis viri admittantur, inferuntur quandoque & inscitiores aliqui, vox quorũ si nõ sit inarticulata omnino, nõ est à conuiuio eliminãda prorsum, sed vt vocales sonoræ insigniter mutas exiguæ alioqui vocis sibi coagmẽtari patiũtur, nec ex verbis protrudunt: quoniam etiam si male sonant, nihilominus cum aliis coeuntes orationis partes adiuuant. Eodem modo illorum confabulatio non muta doctis adglutinata sermonibus conuiualem implebit hilaritatem. Quòd si decumbentes parte plurima contigerint id genus, vt videri possint, ad lyram asini, philosophi sermonem insita hebetudine non ferentes, illud Pisistrati peraccommodum videtur. Quum enĩ is cum suis sibi liberis dissideret, postea quam animaduertit ea re inimicos eximiè lętari, aduocata concione inquit, Se quidem quantum eualuerit, dedisse operam, vt in voluntatem suam filios adduceret sibi que audientes dicto redderet, cæterum ex quo id nequeat animum induxisse, illis morẽ gerere. Consimili ratione vir philosophus ac prudens, vbi conuiuas animaduertit hebeti iudicatu sermones paulò politiores doctioresq; minus admittere, illis se accõmodabit, quatenus patiatur decorum, quũ sciat oratione quidem eloquentiam promi ostentarique. Philosophum verò etiam tacendo philosophari, nonnunquã & ludendo, immo verò scommate quoque lacessentem lacessitumque. Ex his opinor, intueanti paulò accuratius patet, festiuè admodum ex adagio literas mutas dici de ijs qui parum literis compti, ex se quidem perficere vocem nequeunt, hoc est doctas, graues, viro denique dignas ciuili confabulationes: at enim cum eruditioribus quasi coeuntes conspiratu consono, sunt planè veluti adiunctę vocalibus mutę, quibus (vt inquit Probus) ex natura sui vocabulum cessit: ideo enim mutæ dicuntur, quoniam per vocales literas enuntiãtur, neque etiam per se syllabam facere possunt. Cæterum in hac sermonis mentione mirari profectò succurrit, quidnam sit, quòd quamuis ratio hæc exprimendi, quicquid omnino mente B conceperis, vni animantium videatur ab optimo maximo contributa Deo, paucissimi tamen comperiuntur, qui in ea re præcellant: at qui perfectus dici & haberi queat, adhuc esse inuentum, neminem, eo constantius astruxerimus quod M. Tullio, qui in arce stetit Romanæ eloquentiæ, ne ipse quidem Demosthenes satisfacere est visus. Est profectò aliquid consummata eloquentia, vt Fabius sentit & docet, nec ad eã posse perueniri, humani ingenij natura prohibet. Audio, sed cuiusmodi assertio hæc dicenda est, qua potentiam aliquam deduci in actum posse, contenditur: C quum ne summos quidem viros, & (vt argumentis peruincitur) omnium ferè capaces, id nunquam implesse, non diffitearis ipse? Proinde minus mirer esse qui ambigant, sit ne naturalis homini sermo: quando & Lactantius inquit, cætera quæ putantur esse homini propria, in aliis quoque animalibus reperiuntur, quum enim suas voces propriis inter se notis discernunt atque dignoscunt, colloqui videntur. Porrò si esset naturalis sermo, omnes loquerentur idiomate D vno: nam quod conuenit vni naturaliter secundum speciem, omnibus congruere, consentaneum est, quæ illa continentur specie. Deinde Aristoteles scribit, Nasci hominem & mutum & surdum. Et alibi, audire prius pueros dicit, mox loqui. At Aristoteles idem non inficiatur, nonnullos antè quàm ætas veniat, qua vocabula suo tempore explanare possint incepisse loqui, & aliquid expressius dixisse, tamen rursum obmutuisse, quousque solitum loquendi tempus accederet. Mirum porrò est quod Hali Abaragel commemorat, In regia se vidisse natum infantem, qui vix dum E vigintiquatuor vitæ horis perfectis, loqui incepit, & manu signa facere: qua in re vehementius rege conterrito, accessisse miraculum maius. Nam rege (inquit) astante, & me quoque cum multis aliis, exclamauit infans, Sum (inquiens) infeliciter natus, ad prodẽdam regni amissionem, & gentis perniciem ad desolationem. Quibus ille enuntiatis, conciderit exanimis. Ægidius verò propositę quæstionis nodum exsoluturus: Aliquid in suo (inquit) vniuersali naturale est. Id F si ad speciem reuoces, fiet ad placitũ, veluti fures supplicio afficere, naturale est: sed laqueo gulam frangere, ex arbitrio. Idem de loquutione valet astrui: nam loqui, & sermone aliquid distinctè enuntiare, insitum ingenitúmque homini est, sed hoc vel illo modo id agere ad placitum. Alij verò ita contendunt: sicut vox species est soni, sic loquutio species est vocis, & omnis loquutio est vox, sed non contrà: & sicut vox superaddit sono refractionem naturalem & dearticulatam in canna pulmonis, ita loquutio superaddit voci dearticulationem ad placitum, ex quo materia lo- G quutionis naturalis esse colligitur, & vox pullulans à vocali arteria: idioma verò artis est, veluti gladius: si materiam spectes, naturalis est: si formam, arte confectus. Quod verò infantes vix dum natos in sermonẽ prorupisse, historia prodit, portenta fuisse ea, fatendũ est: quamuis nõ me fallat, conatum esse Aristotelem, virũ in omni re summum, physicam eius rei rationẽ adducere. Ex iis verò quę diximus, iunotescere amplius potest, quid sit quod Oratoriarum institutionũ tertio Quintilianus ait, Sermonem ab ipsa rerum na- H tura genitos protinus homines accepisse. Sed & in Politicis Aristoteles, Sermonem (inquit) homo habet solus omnium animalium: nam vox quidem, molesti atque iucundi significatio est, quare aliis quoq;

existit animalibus: hucusque enim natura processit in his, vt sensum habeant iucundi & molesti, & hoc inter se significare possint. At sermo ad hoc datus est nobis, vt ostendamus vtilitatem & damnum, atque ita iustum & iniustum: hoc enim præter cætera animalia hominibus proprium est, vt boni & mali, ac iusti & iniusti, & aliorum huiusmodi sensum habeat soli. Obiiciat hic fortè aliquis, animalium quædam humanam proferre vocem: sed dicendum propriè, loquutionem eam non dici, quia non intelligant quæ pronuntiant, sed assuetudine quadam id agant. Hac porrò ratione id videtur intelligendum, quod tertio De anima idem pronuntiauit Aristoteles, linguam esse contributã ad significandũ aliquid alteri. Addit Themistius, Ad perceptionem item saporum. Quod de pueris præmaturè loquentibus dictum est, sunt ex astrorum peritis qui id effici contẽdant, si Mercurius in ascendente fuerit Orientalis directus, sicuti præcelerem auditum fieri astruunt, ex aptitudine Saturni & Iouis cum Marte. Saturnus enim dextram aurem, Iupiter sinistram signare videtur ex eorum doctrina. Arbitror (inquit Platonicus nobilis) in puero regis filio, quo die natus est loquuto, vt testatur Hali, non coniunctionem planetarum quatuor in eius horoscopo concurrentium formauisse verba: nec etiã infantis animam verba vaticiniúmque fecisse de paterni regni calamitate paulò pòst sequuta, sed dæmonem potius illic loquutum, dæmonem inquam Mercurialem. Nam in octauo libræ gradu, horoscopo, qui & terminus est Mercurij, Mercurius ipse cum Venere Iouéque & Marte fertur fuisse coniunctus: quippe & loquentes statuas magi construebant, in quibus nec proprie quidem vllæ statuarum animę, nec sydera loquebantur, sed dæmones ab eodem ducti sydere, sub cuius imperio statuæ fingebantur. Illud fortè hac parte non fuerit scitu indignum, hominem solum inter cuncta animantia hæsitare lingua: cuius ratio est, quia (vt iam præstruximus) solus quoque sermonis est compos, cætera vocem tantum obtinent: qui autem lingua hęsitant, vocem quidem producunt, sed verba copulare, sermonémque condere nequeũt. Verum hæc ipsa hæsitãtia vndenam sit, dicat aliquis? Sunt qui membri quo loquimur, refrigerationi id attribuant: sic enim tanquam stupens & attonitum videtur. Proinde à vino continenteque oratione concalefactos, verba facilius copulare, deprehensum est. Propterea in dictis particularibus Isaac scriptum reliquit, Persas & Gręcos disputare volentes, vino amplius indulsisse. Sunt tamen qui hæsitantis linguæ rationem calori ascribant nimio: eo nanque offensa oberrat, quasi in salebris, quo modo affici iratos homines nouimus: incenduntur enim, incitantur, anhelitant, spiritu redundant, sed nimio vtique caloris feruore anhelant: frequens enim spiritus est, nec anticipat, quatenus se tempore respirandi possit promere. Melancholico pręterea habitu sunt, qui lingua hæsitant: quoniam properè sequi imaginationem, non nisi melancholicorum est: hæsitantes autem eiusmodi homines proculdubio sunt, impetus nanque dicendi prçruit, antecedítque facultatem eorum, vtpote quũ animus visa sequatur. Balbis etiam idem accidit, hos etenim omnes membra voci accommodata tardiora habere, certum est. Indicium verò quod tales vinolenti redduntur, quum suas maximè imaginationes & oblectantia, non rationem sequantur. Scribunt cælestium rerum periti, ex natura Martis & Mercurij nonnunquam contingere, vt motus interior festinantior celeriórque fit exteriore. Illa demum fuerint auctaria, sermonem dici aut ἐν διαθέσει, qui animo concipitur, aut prophoricon, qui profertur iam auditúrque. Illud prius Acron dici quoque epos arbitratur. Ioannes grammaticus in Hesiodum, esse Mercurium arbitratur προφορικὸν λόγον, διὰ τὸ ἑρμηνευτικὸς εἶναι. Dici quoque diactoron, quia explicat τὰ τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ νοῦ ἐνθυμήματα. quo sanè argumento & deorum dica-

A tur à mythicis nuntius. Cæterum illud grauius multo, Plinius libro septimo: Natura (inquit) hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abiicit, ad vagitus statim & ploratum. Priscorum mos fuit, vt æditos infantes terram attingere iuberent, Opémque deam inuocarent, vt nascentibus opem ferret, sinu eos excipiens, nec vocem prius dari putabant, quàm terram attigissent. Leuanam quin etiam deam dicebant, quæ pueris præesset de terra leuandis: cuius auctor doctrinæ est Augustinus Ciuitatis diuinæ libro quarto: item Macrobius Symposiacôn primo, vbi de Maia instruitur dissertatio. Varro De vita patrum libro
B secundo, Natus si erat vitalis ac sublatus ab obstetrice statuebatur in terra, vt auspicaretur rectus esse. Philo item Sapientiæ septimo, ipsum hoc significasse videtur: Et natus (inquit) accepi communem aerem, & similiter decidi in terram factam. Et in libro De moribus Seneca, Omnes infantes terra nudos excipit. Ex iis Papinio lux infertur plurima Syluarum primo in Stellæ epithalamio & Violantillæ,

Tellure cadentem
Excepi fouique sinu.

C Sed & libro quinto, Syluula postrema,

Tellure cadentem
Aspexi atque vnctum genitali carmine foui.

Quæ sit ratio prouerbij, Mopso certior. Mopsos fuisse tres. Ouidij locus explicatur ex Metamorphoseôn libris: item Senecæ ex Medea, necnon eiusdem alter de Argo fatidica.

D Cap. XV.

MOpso certior, dicitur de eo qui mentis acumine ac rerum peritia præuidet quid futurum certissimè & prædicit. Quando latentia & penè extra hominis captum: diuinandi præstantia creditur Mopsus egregiè peruidisse ac enuntiasse. Quo argumento etiam videtur Calchanti fuisse mortis causa, quum vaticinij eius clari-
E tatem mœrore confectus pati nequisset. Tradunt siquidem Calchantem hunc, augurem alioqui egregium, cum Amphilocho Amphiarai filio è Troiano bello redeuntem terrestri itinere ad Clarij Apollinis lucum peruenisse, qui est ante Colophonem ciuitatem Ionicam: qúumque in Mopsum incidisset, illi huiusmodi quiddam proposuisse, vti cecinit Hesiodus,

Mirabor sanè, poteris si dicere, ficus
F Quot numero hæc caprificus habet, perparua licet sit:
Mille quidem decies modius mensura, supérque
Vna fit, hanc nullo poteris comprehendere pacto:
Dixit, & inuentus numerus, mensuráque certa est:
Continuò mortis Calchanti somnus obortus.

Non tamen me fallit, Pherecydem subtexuisse alio
G modo historiam hanc: scribit enim, prægnanti sue oblata, Calchantem interrogasse, quot gestaret porculos, Hunc verò tres, respondisse, atque ex iis vnam fœminam. Quem vbi vera loquutum patuit, illum ægritudine mortuum. Sunt qui dicant, Calchantem de sue proposuisse, illum verò de caprifico: ac Mopsum vera dixisse, Calchantem minimè, & inde mœrore contabuisse. Quod prædictum Sophocles scribit: Tunc (inquit) Calchanti fato mortem ingruere decretoriam, quum præstantiorem augurum offendisset. Cæterum hic Calchantis mortem in Ciliciam
H transfert. Fuit Mopsus alter Ampyci filius, quod Ouidij interpres ignorare se, fatetur ingenuè libro duodecimo:

Nec tu

Nec tu credideris tantum cecinisse futura
Ampycidem Mopsum, Mopso iaculante, biformis
Occubuit frustraque loqui tentauit Odites.

Scribunt Apollonij interpretes Argonauticôn primo, Ampyci filiũ fuisse Mopsum ex Cloride. Quod & Lycophronis approbat interpres, Chlorin addẽs fuisse Orchomeni filiã. Strabo libro Cosmographiæ nono, Mopsos tres agnoscit: ita enim scribit, Campum autem Pelasgicum modò nuncupatum existere in Larissa & Gyrtone & Pheris, ibique esse Mopsium & Baben & Ossam. Vocatum autem Mopsium non à filio Tiresiæ Mopso vate, sed à Mopso Lapitha, Argonautarum nauigationis comite. Alius item Mopsus fuit, à quo Atticam appellauere Mopsopiam, Mopsij Thessalicæ ciuitatis meminit item Stephanus: qui scribit etiam in Cilicia esse super Pyramo flumine μόψουεστίαν, idest Mopsi domum. Quam tamen Mopsi viculum nuncupet Hieronymus, vbi mortuus sit Constantius imperator. Vnde Mopseates sit gentile nomen. Super Mopsi morte, qui amphycides dicitur à poetis, ita cecinit Apollonius Argonauticôn quarto,

ἔνθα καὶ ἀμπυκίδην αὐτῷ ἐνὶ ἤματι μόψον
νηλειὴς ἕλε πότμος, ἀδευκέα δ᾽ οὐ φύγεν αἶσαν
μαντοσύναις, οὐ γάρ τις ἀποτροπίη θανάτοιο.

idest, Vbi & Ampycidem die illa Mopsum crudelis mors abstulit, amarulentum verò non vitauit fatum vaticiniis, nec enim mortis euasio vlla. Eiusdem & Seneca mentionem faciens in Medea ita scribit,

Idmonem, quamuis bene fata nosset,
Condidit serpens Libycis harenis,
Omnibus verax, sibi falsus vni,
Concidit Mopsus, caruitque Thebis.

Sed quia in Senecam incidimus, operæpretium est, intueri diligenter quàm inscitè illius poetæ interpretes eum locum enarrent, interductu interpellato: scribunt enim à Seneca Grecam historiam peruerti, quoniã serpentis morsu non perierit Idmon, sed ab apro percussus, vt scribit Apollonius: nec præterea conditum in Libya, sed in portu Bebrycis. Ego verò neutiquam historiæ fidem commutatam inuersámque contenderim, sed auctoris reconditum potius sensum minus ab incuriosis rectè percipi: ita enim arbitror distinguendum, interpungendúmque,

Idmonem, quamuis bene fata nosset,
Condidit.

vt à sententia pendeat præcedenti,

Ite nunc fortes, perarate pontum,
Sorte timenda.

Hoc enim dicit, Sors ista nauigandi formidolosa condidit Idmona: idest, causa fuit vt periret Idmon. Postea infertur,

Serpens Libycis harenis.

Quod planè ad Mopsum refertur, ita vt serpens, ibi participium sit, non nomen. Est enim verborum structura: Mopsus serpens, i. oberrãs & vagabũdus. Quòd autem de Idmone dicit, Quamuis bene fata nosset: confirmatur Apollonij auctoritate Argonauticôn primo, vbi loquente Idmone, hi subiiciuntur versus,

αὐτὰρ ἐμοὶ θανέειν στυγερῇ ὑπὸ δαίμονος αἴσῃ,
τηλόθι που πέπρωται ἐπ᾽ Ἀσίδος ἠπείροιο.

At mihi emori odiosi dæmonis fato procul sancitum est in Asidis continente. Quid si de Mopso totum id dici opinemur, interpuncta diuersim structura, interspiratáque? Etenim videri potest Seneca Mopsum appellasse Idmona ob multã rerum & vaticinij peritiã. Nam & qui proprio nomine Thestor dicebatur, antiquitus Idmona nuncupatum, testis est Apollonij interpres ob insignem experientiam, quod Chamæleõtis comprobat auctoritate. Cæterum, prior enarratio luculentior. Sudas tamen Idmona pro perito accipit, vnde dixerunt veteres canem ἐπιδήμονα θήρας, hoc est venationis peritum. Extat & carmen Ausonij de Idmone vate:

Idmona quod vatem, medicum quod Iapyga dicunt,
Discendas artes nomina præueniunt.

Sed & à Pindaricis proditum interpretibus, scimus, Argonautas tribus vsos vatibus, Mopso Ampycis filio, Idmone, Abantis deniq; Amphiarao Oiclis. Quoniam verò parte hac Senecæ opem tulimus, succurrit & locus alius Tragœdiæ eiusdem, vbi execratur Chorus primum nauigationis auctorem, recensétque discrimina quæ Argonautæ adierunt:

Demum (inquit) Orpheus tacuit torpente lyra,
Ipsáque vocem perdidit Argo.

Incidi in cuiusdam schedicum, ita exponentis, Vocẽ, cantum Orphei, quia propter timorem & ipse tacuit. Quum ad id poeta doctissimus respexerit, quod Argonauticôn quarto Apollonius scribit, In carina nauis Argus à Pallade lignum fuisse impactum ex Dodonide phago, quod humana voce fungeretur quandoque. Sic enim ait,

αὐτίκα δ᾽ ἄφνω
ἴαχεν αὐδήεσσα γλαφυρῆς νηὸς δόρυ.

ἴαχεν αὐδομένη ἐνοπῇ μεσσηγὺ θεόντων
αὐδὴ ἐν γλαφυρῇ νηὸς δέρυ.

Extat & Antipatri epigramma de nauta quodam fulmine icto, cuius nauis per se, moderante nullo, ad littus delata rem gestam significauit: nec Argoam, inquit, expetiuit carinam.

ἀγγελίην θείῳ, καὶ λιγνύϊ μηνύουσα
καὶ φράσεν, ἀργῴην δ᾽ οὐκ ἐπόθησε τρόπιν.

Reperias & alibi eius rei mentionem. Nobis satis supérque fuit locum monstrasse, ne fiducia interpretum studiosi iuuenes in aurem vtranque (vt sæpe) dormirent. Certè si quis anxiè plura quęrat, Lycophronis interpres Iasonem cum sociis quadragintanouẽ inscendisse Argo, scribit, quæ

λαλητάτην εἶχε τὴν τρόπιν ἐκ τῆς δωδώνης δρυός.

idest, carinam habebat loquacissimam ex Dodonæ quercu. Propterea Lycophrõ alicubi λάληθρον κίσσαν, idest garrulam nuncupat picam. Porrò scribit vetus Arati Phænomenon interpres, Danaum ab Ægypto se fratre proripientem auxilio Mineruam inuocasse, à qua primum sit compacta nauis, quæ Argo est appellata, eáque Argos petierit Danaus. Auctor autem Æschylus, ab Mineruã eadem materiam quandam loquentem naui insertam: quod repetit Iginus quoque. Mopsi denique historiam alicubi recenset Plutarchus: meminit eiusdem Apuleius quoque, sed & Lactantius grammaticus, eatenus fuisse augurio nobilem Mopsum scribit, vt post mortem templa quoque ei credantur dicata, quæ oraculi gratia sæpe adirent homines.

Cur prouerbio vsurpemus, Amantium marsupia porri folio vinciri. Amoris potentia & laus.

Cap. XVI.

AMoris excellentiam alibi copiose, vt vires nostræ tulerunt, exposuimus. Nunc adagium occurrit peruetus, quo affectionis huius inenarrabilis exprimitur vis, idest huiusmodi, πρασίου φύλλῳ τὸ τῶν ἐρώντων δέδεται βαλάντιον, porri folio amantium vincitur funda. Eo significatur irretitos amoris laqueis non ferè temperare sibi: sed quicquid habent, passim profundere, nihil omnino habentes pensi. Hæc enim esse illius potentia traditur, quin percipitur experimentis quoque, vt nouam naturæ faciem, mores prioribus ex

toto diuersos inducere valeat. Quamobrem & Plato αὐτὸν παντὸς ἐπιχειρητὴν nuncupauit, quòd nihil non experiatur, vt qui affectet omnia, & audeat: nam qui silentio prius ad reprehensionem vsque studebat, iam efficitur garrulus. Socordem nimísque desidiosum videre satagere, ac studiosius labori se subiicere. Et quod miremur sine fine, præparcum quoque & μικρολόγον, hoc est qui minima quæque plurimi facit, videas: si in amorem inciderit, perinde ac igni ferrum, molliri ac remitti, vt tractabilior fiat & iucundior. Sed quid mirum? Inspicienti altius paulò, & in intima naturæ se insinuanti innotescit apertissimè: sicuti ex Platone suo nobilis cólligit Platonicus, Quicquid discimus, quicquid excogitamus, quicquid omnino pertractamus in vita, ex amoris fontibus profluere, quibus latius manantibus vbertim rigati artes percipimus aut inuenimus. Quod nisi inuestigationis oblectamentum inhæreret affixum, fieri nunquam posset. Inueniendi quippe desiderium fomes est, ac incitabulum ingeniorum. Immo verò disciplinæ præcepta traditurus, nisi amet, munus suum non videtur impleturus. Proinde qui artium magistrum dixere amorem, nihil omnino à veritatis ratione videntur aberrasse. Quin idem artis opera exsequi acuratissimè deprehenditur & exactissimè consummare. Quid quod in artibus singulis, artifices ipsi inquirunt nil aliud quàm amorem, nec curant? Quid enim (inquit apud Platonem Erisimachus) aliud medicina considerat, quàm quo modo humores quatuor corporis amici inuicem fiant, atque permaneant? Quos cibos ac potus cæteróSque viuendi aut medendi vsus amet natura, atque requirat? In gymnastica etiam exercitatione inuestigandum, qui corporis habitus, quos exercendi modos, quos gestus amet & postulet. In agricultura, quod solum, quæ semina, qualémve cultum exigat, quisve colendi modus à singulis expetatur arboribus. Idem obseruatur in musica, cuius genera duo traduntur: est enim graue quoddam & constans, est & aliud molle atque lasciuum. Illud vtentibus vtile, hoc noxium in libris De republica & legibus Plato iudicat. Illi in conuiuio Vraniam Musam, huic Polyhymniam præfecit. Alij prius illud genus, alij secundum amant. Illorum amori obtemperandum, adhibendíque soni sunt, quos expetunt: istorum appetitui obsistendum. Illorum nanque amor cælestis est: istorum verò vulgaris. Inest syderibus & elementis quatuor amicitia quædam, quam astronomia considerat, Vatum postremò sacerdotúmque facultas in hoc potissimum versari videtur, vt quæ hominum officia Deo sint amica, qua ratione Deo homines amici fiant, nos doceant. Proinde concludere ita fermè licet, Amorem in omnibus ad omnia esse omnium auctorem seruatorémque existere. Artium quoque vniuersarum dominum atque magistrum. Ex quo vt solertem, omniúmque habentem claues eundem collaudauit Orpheus. Nos verò illum etiam nodum dicamus perpetuũ, mundi copulam: partiúmque eius immobile sustentaculum, ac firmum totius machinæ fundamentum.

De Mithridatis polyphagia, & polyposia. Item de Heraclide pycta, & Drusi Tiberij medico. Dicrota nauigia. De Mithridatis potentia, ac de Alexandri poculo, & odore corpori eiusdem insito.

Cap. XVII.

Mithridatem Ponti regem, cum quo annos duos & quadraginta à Romanis depugnatum, proditur, legimus cum cæteris ducibus temulentum quandoque, ac vino madentem, aut delectus habuisse, aut arma pertractasse, cum Stratonicia oblectatum muliere. Id sanè initio parum constanter, ac fide parum integra traditum ab auctoribus, arbitrati sumus: sed mox dum Græca, (qui mos noster est) versaremus, compertius id exploratiúsque esse cœpit, in quo nobilissima monumenta insimulabamus mendacij. Scribunt quippe adiuratissimi ex Græcis, Mithridatem hunc inter alia quæ ædebat spectacula, etiam illis certa constituisse præmia, qui ciborum amplius in ventris barathrum constipassent, aut meri plus inguigitassent, πολυφαγίαν vocant Græci, ac πολυποσίαν. In vtrisque verò ipsum retulisse victoriam, immo verò omnium sui temporibus hominum in bibendo modum excessisse. Quo argumento putant nonnulli esse cognominatum Dionysium. Quanquam quod ad hoc attinet, sunt qui ita credant, Infantis Mithridatis cunas de cælo tactas exustásque igne cælesti fascias citra vllum omnino illius nocumentum, vestigium modò fulminis vi um in fronte. Rursum quum iam virilitatem attigisset, domum in qua dormiret fulmine itidem ictam, ac pharetræ propendentis spicula delicuisse ignita. Vnde coniectatum vatibus est, sagittandi arte illum fore præpotentem & armatura leui. Ab huiusmodi verò ictibus, similitudine quadam affectionis cognominatum Dionysium. Hæc verò curiosius inquisisse, non fuit vacantis operæ: nam is plurimum infertur lucis Ciceroni pro Flacco. Cæterum quia in tanti regis voracitatem incidimus volentes, mirum est quod de plerisque proditur literis. Fuit Heraclides quidam pyctes non multi, quod ferendum foret, sed infiniti propè cibi potúsque capax, non reperiebatur illi compar in potando. Verum vt sunt humana ingenia, in peius semper solertia, alios ἐπὶ πρόπομα, hoc est ad ientaculum inuitabat, alios ad prandium, ad cœnam alios, postremos ἐπὶ κῶμον, idest ad comessationem. Recedentibus verò primis protinus iungebantur secundi, & deinceps: at is, interstitio nullo interiecto, omnibus sufficiebat solus. Memorabile est quod alibi attigisse me commemini: Drusi Tiberij Cæsaris filij medicum superasse in potando omnes. Id quo facilius posset præstare, ingenio vtebatur: siquidem quinque aut summum sex amaras prægustabat amygdalas, ne ebrius effici vllatenus posset: quod vbi facere est deprehensus, ac vetitus, mox ne minimo quidem potui sufficiebat. Illud verò, vt vnde in hęc diuertimus, eodem redeat oratio, in Mithridate maximè mirum, vinolentum hominem tanta fortitudine, tantáque vi in tot annos bellum cum principe rerum populo produxisse. Sed aderat illi, vt grauissimis proditum historicis est, audacia pręsignis ac tolerantia memoranda. Aderant & naues quadringentæ, ex quibus cataphractæ centum fuere, dicrotæ centum: sic enim naues dicunt, quæ duobus gubernaculis pariter à prora reguntur & puppi. Meminit in Epistolis ad Atticum Cicero: Aphracta (inquit) Rhodiorum & dicrotum Mityleneorum habebam. Et libro decimosexto: Nam & ipse Domitius bona planè habebat dicrota. Habuit porrò Mithridates idem equitum quinquaginta, peditum ducenta & quinquaginta millia: machinarum verò, ac omnis bellici instrumenti, par potentię eius summa. Depugnabant cum eo reges, dynastæque Armeniæ ac Scytharum, qui circa Pontum incolunt, supráque Mæotidem paludem: & cum Celtis fœdus, amicitiamque inierat. Tanta fuit animi magnitudine, vt tot filiis ac pręsidiis, & vniuerso tandem principatu destitutus, quum nec amplius ad pugnandum cum Romanis par esset: nihil tamen miserum, nec abiectum concepit animo: sed ad Celtas proficisci, vnaque cum illis Italiam irrumpere statuit, sperans multas Italiæ partes Romanis aduersas esse. Certior quoque factus, Annibalem id ipsum in Hiberia bellantem effecisse,

cisse, & ob hoc Romanis formidabiliorem extitisse. Verum tam illustre facinus à rege meditatum exercitus sequi recusauit. Sanguinolentus ac crudelis in omnes fuit, nam matrem, fratrem ac filios tres impuberes, totidémque filias interfecit. Quo fit vt minus miremur, satrapis, vrbiúmque primoribus illum secretò perscripsisse, vt trigesimum diem obseruantes, omnes pariter Romanos, qui apud eos essent, & Italos eorúmque mulieres cum pueris & liberis, qui Romani sanguinis essent, interficerent abiicerentque insepultos, bona cum rege diuiderent, supplicio proposito iis qui vel sepelissent, vel aliter occuluissent. At quum destinata cædi aduenit dies, per vniuersam Asiam calamitatum multiformes visebantur aspectus. Ephesij eos, qui in Arthemisium confugerant, statuas complexos per vim detrahentes crudeliter interfecerunt. Pergameni sagittis confixerunt, qui in Æsculapij templum se contulerant: Adramitani adultos impuberésque in mare præcipitarunt. Caunij infantes ante parentum oculos contrucidantes, mox immolabant matres, & demum viros. Statura ingenti fuisse traditur, sicuti ex armorum forma, quæ delata Delphos sunt, coniectatum est: valetudine prospera vsus, ad vltimum vitæ tempus equitabat, iaculabatúrque, & per mille stadia, dispositis per interualla equis, vna die discurrebat. Currus sex & decem equis agitauit, Græcis imbutus disciplinis, & ob id sacris Græcorum operatus, musicæ præterea deditus. Vox eius circumfertur memorabilis, & magnitudine animi eius condigna. Quum enim Pomponium Luculli magistrum equitum ad se saucium perductum interrogasset, An gratiam sibi, si saluus esset, vellet reddere. Siquidem (inquit) Lucullo amicus fueris, perdignam: si hostis, nullam. In hunc modum quum is respondisset, regi suadebant barbari, illum interficeret. At is, Non æquum est (inquit) virtutem à felicitate destitutam despicere. Cæterum de Mithridate satis. Illud addimus: alterum quoque regem, & quidem celeberrimum vtriusque linguæ monumentis, vinolentiæ succubuisse adeo, vt inde Alexandri poculum visendæ capacitatis, etiam prouerbio vsurpetur. Ex quo & cuiusdã apophthegma nobile celebratur, cui quum id porrigeretur, ἀπεώσατο φήσας οὐκ ἐθέλειν ἀλεξάνδρου πιὼν ἀσκληπιοῦ δεῖσθαι. i. repulit inquiens nolle se Alexandri calice exsiccato, ad Æsculapium cogi. Sunt tamen qui prodant, ex corpore illius spirasse, odorem præstantissimum, adeo vt aromatica quadam suauitate vestes subinde opplerentur: quod insito calori attribendum, eruditiores arbitrantur. Nam & terrarum aridissima calidissimáque casiam promere & thus, πέψει γάρ τινι τῶν ὑγρῶν ὁ θεόφραστός φησιν ἐπιγίνεσθαι τὴν εὐωδίαν, ὅταν ἐξαιρεθῇ τὸ βλαβερόν. idest, quadam nanque humidi decoctione, Theophrastus inquit, odorem ingenerari bonum, vbi quod noxium est, fuerit exemptum.

Aphrodisium iusiurandum. Aphrodite cur. Aphroditarium. Aloidarium. De Venere plura. Venus Vrania, seu cælestis. Venus en cepis. Cepurica. Praxis simulacrum. Venus armata, item equestris. Libitina quid. Libitinarij. Epitymbia. Venus dicta Morpho. Mormones. Adonides duo. Venerem dici de vxore obedientissima. Cornices duas indicare Martem ac Venerem. Epitragia Venus. Veneris cum Marte cuniunctio vnde inducta. Platonis placita de re Venerea.

Cap. XVIII.

Aphrodisium iusiurandum pro vano & momenti nullius, ex adagio vsurpatur, quoniam eiusmodi sit amantium adiuratio, quibus peierare, frequentissimi mo-

A ris est, vel impune: quod nec in Declamatione quadam neglexit Libanius. Dicitur Aphrodisium, veluti Venerium: nam Venerem dici Aphroditem, norunt omnes, quòd ex maris spuma sit enata, vt mythici credunt. Aristoteles verò, quòd spermatis natura sit ἀφρώδης, idest spumosa. Quæ item ratio efficit, vt album sit: spuma enim alba est. Hinc Aphrodisia leguntur opera, pro lasciuis amatoriisque: quanquam est Aphrodisium, etiam Veneris templum. Hesiodus aphrogeniam vocauit deam hanc: sicut dicitur philomedea, hoc est φιλομήδεα, quod ex Cæli pudendis apparuerit, quæ vocant μήδεα. Didymus putauit
B Aphroditem nuncupari παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, à vitæ mollitie. β enim cognata videtur literæ φ: nam Philippum, aliqui Βίλιππον appellant: sicut Phrygas, Brygas. Aphroditarium Æginetæ Paulo cataplasma est ex ture, amylo, squãma aeris, ac cerussa: sicut aloidarion, ex aloe concinnatum dicitur medicamentum. Inueni in Græcorum monumentis, Veneris statuam effingi solitam cum pectine, ratione eiusmodi, quòd Romanis quandoque mulieribus pestilens obrepserit pruritus, qué vocãt κνήφην, quo excidentibus
C pilis omnibus, nullus amplius fuerit vsus pectinũ. ea re tam inuenusta, tamque prorsum odiosa, quum molliculæ aliàs plurimum angerentur, vbi mox Veneri vota nuncupassent, rursus succreuisse pilos ferunt, quo nomine simulacrum illi cum pectine statuere, adiectò etiamnum barbitio, quoniam mascula fœmininaque habeat instrumenta, vt præsidẽ nanque generationis omnis deam venerabantur: ideóque superiora corporis cingulo tenus maris præferebant effigiem, fœminæ verò inferiora. Legimus & ἐφίππιον
D Venerem, idest equestrem: quæ appellatio ab Ænea filio prorepsisse videtur, qui diuturna fessus nauigatione demum inscenderit equum, atque ea effigie coli matrem instituerit. Celebrat in Attica cælestis Veneris (de qua item alibi) templum, Pausanias. Addit quoque, Assyrios primum eius deę cultum induxisse, quos in Cypro Paphij sint imitati, ac Phœnices qui Ascalonem in Palęstina tenent. A Phœnicibus verò Cytherios edoctos sacra suscepisse: quæ Ageus Atheniensibus tradiderit. Scribit idem, ie de
E loco quem Hortos appellant, seu κῆπους, & Veneris templo nullam ex antiquitate causam edidicisse: ac ne de Venere quidem, quæ iuxta templum posita est, quadrangulari figura, cuiusmodi sunt Hermæ. Epigramma tamen (inquit) testimonium facit, Venerem cælestem, maximam esse Parcarum natu. Hæc est celebrata auctoribus Venus, quæ dicitur ἐν κήποις ἀφροδίτη, hoc est, in cepis Aphrodite: cuius & Lucianus in Iconibus meminit, & Plinius tricesimosexto.
F Nam & cepurica legimus apud Firmicum: Loca (inquit) quandoque cepurica & hortensia, quandoque fœtida & deserta. Erat & post Bacchi templum Veneris ædes, simulacro ex ebore Veneri dicato, quod Praxis cognominabatur. Sicut alibi Veneris Melænidis templum. Legimus item prope Acrocorinthum fuisse templum Veneri dicatum, in quo essent simulacra ipsa armata, & Sol, & Amor cum arcu. Armatam Venerem à prioribus cultam, non ignorauit Fabius: quum solitos fuisse scribat, præceptores non
G inutili nec iniucundo genere exercitationis præparare discipulos coniecturalibus causis, quum quærere atque exsequi iuberent, cur armata apud Lacedæmonios Venus. Eius verò historia à Lactantio memoratur libro primo, & meminit Pausanias. Extat super ea re scitum Leonidę epigramma, quod & apposui,

εἶπε ποτ' εὐρώτας ποτὶ τὰν κύπριν, ἢ λάβε τεύχη,
ἔξιθι τᾶς σπάρτας, ἁ πόλις ὁπλομανεῖ.
ἁ δ' ἁπαλὸν γελάσασα, καὶ ἔσσομαι αἰὲν ἄταχης,
εἶπε, καὶ οἰκήσω τὰν λακεδαιμονίαν.
H χ' ἁμῖν κύπρις ἄνοπλος. αἱ δ' ἀναιδέες οἱ δὲ λέγουσιν,
ἵστορες, ὡς ἁ μὲν χ' ἁ θεὸς ὁπλοφορεῖ.

Illud verò ad instituta vitæ etiam pertinet, non ad

historiam modò & doctrinam, veterum exquisitissima ingenia Venerem non solum præsidem natalium coluisse, verum etiam mortis: siquidem in æde Libitinæ, quæ ad sepulturam pertinent, vendere consueuerant. Libitinam non aliud quàm Venerem esse existimantes. Hoc autem argumento humanæ fragilitatis vnumquenque admonebant, quòd vna eadémque dea, principium ac finem vitæ in potestate habeat, vt quæ ingredientibus vitam vel decedentibus præsideat. Porrò etiam Delphis Epitymbiæ Veneris exigua sanè statua ostendebatur posita, ad quam manes in parentationibus & libationibus, elicere atque euocare consueuerant. Libitinam, à libendo dici M. Varro interpretatur, eámque non esse aliam, quàm Venerem significat. Hinc Libitinarios dictos scimus, qui Libitinæ præessent: quos institorum loco Vlpianus esse scribit, titulo De institoria actione. Vota Libitinariorum legimus apud Senecam libro De beneficiis sexto. Ea verò sunt, vt complures moriantur, cuiusmodi sunt & eorum, qui captandorum testamentorum artem professi sunt. Hinc eleganter apud Horatium Libitinam vitare dicuntur, qui se immortalitati vendicant:

Non omnis (inquit) moriar, magnáque pars mei
Vitabit Libitinam.

Apud Liuium notauimus, non sufficere Libitinam dici, quum morientium vis magna est. Fuit Romæ Libitinensis porta, qua efferebantur cadauera, quoniam lege cautum foret, ne quis in Vrbe sepeliretur. Libitinensis portæ meminit in Commodo Lampridius. Colebatur & apud Lacedæmonios Venus dicta μορφώ, quæ sedens calyptram haberet, ac pedicas. Addidisse Tyndarum eas proditur, symbolicè vt significaret, mulierum constantiam aduersus insimul habitantes. Mormonas verò, id est μορμῶνας, dicunt laruas: vnde illud Xenophontis ex libro Græcarum rerum quarto, Peltastas extimescerent, vti mormonas pueruli. Cæterum scire oportet, numina apud priores variis de causis cognomina ducere consueuisse, sicuti à locis: nam Venerem fuisse Coliada nuncupatam à promontorio Coliade, Stephanus auctor est. Qui etiam scribit, Colios dici Sunios. Meminit Strabo Cosmographiæ nono, addens, ad eum locum naufraga enatasse spolia è classe vltima Persarum. Qua de re Apollinis extabat oraculum, Coliades mulieres remigiis horrebunt. Interdum & ab hominibus & euentu aliquo: nam in Samo Venus nuncupabatur Dexicreontis, quoniam Samias mulieres ὑπὸ τρυφῆς καὶ ὕβρεως ἀκόλαστα ποιούσας, luxu ac petulantia perditas Dexicreon quidam ἀγύρτης, idest circulator & mendicus sacris piacularibus quibusdam expiarit: vel quia Nauclerus quum esset Dexicreon, negotiandi causa enauigarat in Cyprum: ei verò iamiam onus in naues impositurο Venerem iussisse ferunt, aquam tantum in nauim imponeret, statímque solueret. Illum verò dicto audientem fuisse; & comportata in nauim aqua, profectum summa tranquillitate, & malacia deprehensum, sitientibus reliquis & mercatoribus & nautis, aqua singulis venundata, multum inde argenti collegisse: exque eo, statua deæ posita, illam à suo nomine appellasse. Quod si verum est, non vnum ditasse, sed per vnum multos seruasse, Venus existimanda est. Epitragiam Venerem in Parallelis dictam Plutarchus scribit, quòd quum respondisset Theseo Delphicus Apollo, nauigationis in Cretam ducem sibi seligeret Venerem, ac is ad mare capram deæ immolaret, euestigio in marem ea est deformata. At hæc fortè fuerint operæ leuioris. Sicuti illud quoque, Adonim, quem amauit Venus, ab Cypriis dici Gauanta: vti est apud Lycophronem. Duo autem fuerunt Adonides, Cyprius, & Biblius: quod non videntes multi historiam, vel fabulosa confundunt.

In Hori monumentis adnotatum, Vxorem viro præcipuè obnoxiam obedientémque ab Ægyptiis Venerem dici: obluctantem verò pugnacémque non ita. Quo argumento accipitrem fœmellam expingentes Venerem intelligunt de animalis natura intellectum rei promentes. Quanquam Martem quoque indicantes, ac Venerem, duas item cornices expingunt, tanquam virum & vxorem. Proinde solitaria cornix visa ostentum veteribus faciebat. Et in nuptiis Greci cornicem ἐκκορεῖ, κορεῖ dicebant, etiam si nescientes. Quin & cornices duæ, nuptias itidem innuunt hieroglyphice. Illud vtique ex Aristotele Politicorum secundo, non prætereundum: videri mythologos antiquos ideo finxisse, Venerem Marti per adulterium fuisse copulatam, quòd bellicosissima quæque gens in masculam vel fœmininam Venerem præcipuè sit procliuis: sic enim profectò scribit, ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν ἄρη πρὸς τὴν ἀφροδίτην, ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀῤῥένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς κατὰ τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι οἱ τοιοῦτοι. idest, videtur (inquit) non absurde; qui primum fabulam effinxit, coniunxisse Venerem Marti, siquidem vel masculum vel fœmininum affectant congressum, qui bellaces sunt. Addunt Platonici hoc etiam: concupiscendi & irascendi vires esse quasi germanas: nam procliues ad libidinem, sunt etiam ad iram propensiores, atque vicissim ad libidinem iracundi. Hoc verò ex Plotini verbis profluxisse videtur, qui libro secundo De dubiis animæ, ita fermè scribit: Esse verò hoc animæ vestigium, alterius vestigij cognatum essentia, id nobis argumento esse potest, quòd qui oblectamenta corporea minus appetunt, corpúsque negligunt, minus ad iracundiam prouocantur, minúsque irrationali feruntur perturbatione. Addamus & aliquid, quod ad rectam vitæ institutionem pertineat ex diuino Platonis eiusdem ingenio, qui libro De legibus sexto, Voluptatem Veneream incensam dicit, quo verbo, acumen vitij & temeritatem & furorem significat. Quem impetum incensum modò ratione moderandum, modò metu legum, cohibendum præcipit.

In nono verò libro, non modò eum qui cum puero, sed etiam qui cum muliere innupta se miscuerit, mortis supplicio condemnat. Adulterum etiam lege sanxit, impunè occidi à viro posse. At in Theæteto, Coitum illicitum iniuriam vocat; & inertem coniunctionem. In Phædro, hominem luxuriæ deditum pecudi similem dicit, flagitiosum, impudentem, voluptatis non naturalis auidum. In Gorgia, dolium esse Danaidum, facetè Socrates inquit, inexplebilem voluptatum satietatem, & animi luxuriam, atque effrænatam libidinem. Monétque, vt pro vita lasciua & libidinosa, modestiam deligamus, & paucis contenti, sobriè atque honestè viuamus. Et mox postremum hoc addit, Hominem temperantem, iustum, & reliquis virtutibus præditum pefectè absolutéque felicem esse, ac bene beatéque viuendi compotem. Luxuriosum autem iniustum, improbum, miserum esse, atque infelicem. Itaque eum qui felicitatem optat, temperantiam expetere oportere: luxuriam verò deuitare, & quanto velociore ac præcipiti magis cursu potest, aufugere: sed nos, vt qui diu iam euagemur, tandem ad alia gradum faciamus.

Iracundia ieiuna, ex adagio quæ sit. Iræ primordia vnde sint, ex Plotino

Caput XIX.

IRacundiam ieiunam, vsurpari posse animaduertimus, pro ea quæ propensa admodum sit & procliuis, nimióq; plus ad omnem excandescentiam parata. Vt enim ægritudine pressi in irã prolabuntur facilius, ita & ieiuni iracundiores sunt, quàm saturi. Cuiusmodi verò sit hoc, & quam habeat rationem, hinc coniectari potest: constat nimirum, nos irasci solere non pro his tantũ quę corpus patitur, sed pro his etiam quæ chari nobis homines patiuntur. Quapropter in ipsa iracundia opus esse sensu & intelligentia quadam videtur: itaq; ad hæc aspiciens aliquis non ex ipso vegetali, sed ex alio quopiam iracundiam ducere originem arbitrabitur. At quando affectiones quasdam corporum procliuitas ad iracundiam sequitur. Et quando sanguine biléque feruentes sunt ad iram proniores, contrà verò tardiores, qui bilem sanguinémve habent frigidiorem. Item bruta vltra corporum compositiones, ex eo duntaxat quòd aliquis læsurus appareat, in iram prorumpunt. Rursus per hæc aliquis impetum iracundiæ ad corpoream præcipuè qualitatem: idque quod constitutionem continet animalis, facilè referet. Et quando iidem homines (vt diximus) quum ægrotant, ad iram propensiores sunt, quàm quum bene valent, similiter quando ieiuni iracundiores sunt, quàm saturi, patet ad corpus certo modo affectum, iram vel iræ principium pertinere, atque bilem vel sanguinem, quasi animatum, hos impetus excitare: itaq; tali hoc corpore patiente, repente moueri sanguinem aut bilem, sensúque excitato, imaginationem etiam excitari, quæ quidem experrecta prouocet animam cum tali corpore communicantem, ad eum ipsum inuadendum, qui molestiam intulit. Constat quin etiam animam desuper ratione vtentem, tunc moueri, quum illata videatur iniuria, quasi hæc animositas naturaliter instituta sit, ad declarandum hostem protinus inuadendum. Est igitur in nobis, quod absque ratione prouocari solet: prouocatúmque deinde per imaginationem conuocare ad idem etiam rationem. Est etiam quod exorditur à ratione, desinitque in illud, quod naturaliter excandescit.

Proinde ab ipsa vegetali genitalíque natura tam irascendi, quàm concupiscendi fomes pullulare videtur: quippe vegetalis genitalísque natura animæ in constitutione humorum imprimit quoddam vitale vestigium: ex quo corpus vitaliter euadit affectum. In quo quidem sic affecto sunt perturbationes animalis corporeæ, perturbationúmque principia. In toto quidem voluptas corporalis, & dolor. In iecore potissimum concupiscendi principium. In præcordiis maximè irascendi exordia: ibi enim nutritio viget, ac generatio, hic autem vigor igneus. Motus autem iracundiæ aut quasi extrinsecus exordiuntur, aut intrinsecus. Extrinsecus ira est, quando illata foris corpori passione (vt sic dicam) ad primum sensus motum feruet vigor igneus imaginationem mouet, & per hanc prouocat rationem. Intrinsecus autem quando ratio vel imaginatio iniuriam cogitans humorem feruentem incitat. Arbores verò iracundiam non habere, quamuis naturam habeant vegetalem, mirum videri non debet, quando neque sanguinem neque bilem habent. Vbi enim hæc insunt absque sensu, æstus tantum suboritur, ac velut offensio quædam: sensu verò adueniente, impetus iam insurgit ad id quod offenderit, expugnandum.

Quæ sit prouerbij origo, Lycia coma. De Condalo, & Mausolo. Hyparchus qui. Proscomia quid. Lyciorum mores. Solymi. Lycium gymnasium.

Caput XX.

LYciam comam, eleganter doctéque per adagium vsurpari posse, animaduerto, pro ea quæ promissior sit ac comptior. Legimus in Aristotelis monumentis, Lycios ca-

A pillitium studiosius fouere, & quidem, vt mulctam subire maluerint, quàm præcidere comam. Id quoniam obscurius est, nec à multis (quod sciam) traditum, exsequemur paulò latius. Erat apud Mausolum Cariæ regem Condalus, cuius post regem, facilè erat primus dignitatis gradus, Hyparchum Greci vocant, atque is (vt videtur) Lyciæ præerat. Quum operæpretium arbitraretur, quàm plurimum posset pecuniarum ad regem mittere, aut etiam sibi congerere, lepido commento Lycios circumscripsit. siquidem B intuitus illos ἀγαπῶντας τὸ τρίχωμα φέρειν, hoc est comam gratè impendióque enutrire, finxit sibi à Mausolo allatas esse literas, quibus iniungeretur, vt capillos mitteret εἰς προσκόμια, idest ad proscomia: ea videtur fuisse celebritas quædam deponendæ comæ: quo nomine oportere illos attondi. Quòd si præstitutam pecuniarum summam exsoluere animum inducerent, missurum se, qui ex Græcia capillitium affatim afferent. Id quum Lycij amplius perpendissent, & comæ delicias in magno reponerent, gratissimè conditio- C nem admisere. Atque ex faceto mox commento magna vis pecuniarum est congesta. De more autem comæ recidendæ nihil est quod hic vberius agamus, quando Pausania & Homero aliisq; auctoribus, est id à nobis alibi explicatũ. Id modò succurrit, vt versutum Condali eiusdem ingenium in re nummaria copiosius enarremus: si quando ei regionem peragranti ouem quis aut vitulum attulisset, simul nomen eius qui dedisset, subnotabat, simul etiam tempus, móxque vt domum referret, imperabat, donec ipse rediret. D Vbi autem præterisset temporis non parum, eo accersito αὐτὸ τὸ τραφὲν καὶ τὴν ἐπικαρπίαν λογισάμενος ἀπῄτει. idest, ipsum quod esset enutritum, & si quid inde emolumenti foret enatum, subducto calculo repetebat. Item si qua arbor in vias quas ipsi βασιλικὰς, hoc est regias vocant, procumberet, fructus ipse capiens vendebat. Hasce verò artes accumulandi modo non bono auri vim, vtique à Mausolo suo edidicisse potuerat. Scitum enim est, cuiusmodi fuerit princeps, tales etiamnum subditos fore. Is enim ad pecuniam aui- E dior, concione ditiorum aduocata, missos dixit, à Persarũ rege, qui tributa exigerẽt, se autem soluendo nõ esse: proinde esse in magna æstuatione. Tũc quibus id clàm datũ negotij erat, exsurgentes offerre illi cœperunt, quantum quisque condonare posset. Id verò conspicati cæteri, simul verecundia ducti, simul etiam perculsi terrore, multo iis ampliora polliceri instituerunt. Sed vt illuc, vnde in hæc diuertimus, redeat oratio: de Lyciis hoc amplius ex historia nouimus, Eos alioqui ciuiliter adeo, & continenter vi- F xisse, vt quum feliciter in Italiam vsque mari quandoque dominarentur, tamen nullo turpi lucro vnquam se extulerint, iuxta patriæ morem in Lyciaci conuentus administratione permanentes. Erant autem viginti & tres vrbes, quæ suffragiorum erant participes. Ex quaque ciuitate in commune collegium conueniebant, id statuentes quod maxima pars comprobasset. Maximarum ciuitatum vnaquæque ferre poterat suffragia tria, mediæ duo, cæteræ vnum. Solymos, à Lyciis, qui olim dicti sint Milyæ, diuersos G Homerus facit: nam de Bellerophonte è Lycia profecto ita scribit,

Hic Solymis iterum præstantibus intulit arma.

Strabo, & prima historia Herodotus, eosdem putant. Lycium porrò Athenis habebatur gymnasium: vnde dictus Lycius Apollo, inibi cultus, cuius meminerit Callimachus. Fuisse tamen Thebis appellatione eadem gymnasium & Apollinem Lycium itidem, in Oedipode tyranno significat Sophocles, & exposuit interpres. Lyciis illud singulare, vt se à ma- H tribus denominent, non vt mortales cæteri, à patris familia.

A *Prouerbium, Sulcus Ægypti Libyæ harenas non curat, quo enuntietur sensu. Ægypti commoditas. Agri parandi ratio. Ogmos quid, & vnde. Sulcus pro aratione.*

Caput XXI.

SVlcus Ægypti Libyæ harenas non curat, adagium est, de loco non admodũ quidem lato, sed fœcundo insigniter ac fructuoso, qui longè anteponendus videtur desertis incultisque agris ac vastioribus. Siquidem Ægyptus magnitudine cedit vtique Libyæ: sed ita, vt illius tota vastitas ne huius quidem assequatur portiunculam. Nõ præterit profectò nos, Ægyptum dictam esse veteribus publicum orbis horreum, solereque deos eò animi gratia, & salutis confugere. Quanquam & illud vid/emur legisse, quod Iosephus scribit, regionem illam tam munitam, & adeo fertilem, vt cunctos mortales pascere, deos ipsos excipere hospitio, saluare posse gloriaretur: nunquam tamen fuisse ab omni æuo liberam: id quod eo videtur mirabilius, quia illi ad laudẽ in primis datur, quod sit quaque versus mirum in modum munita, & inaccessibilis penitus, hinc mari, illinc diserti vastitate obiecta, dextera montibus abruptissimis, sinistra palustribus aquis diffusissimis. Proinde lectum in historiis est, Cæsarem victorem Ægypti regnum Cleopatræ, fratrique eius minori permisisse, veritum prouinciam facere, ne quandoque violentiorem præsidem nacta, nouarum rerum esset materia. Ægypti porrò prouentum illa monstrarint amplissimè: nam scribit Cicero, Auletæ patri Cleopatræ, à quo pessimè, ac per summam ignauiam regnum administrari solitum, scimus: tamen quotannis duodenûm millium, & quingenûm talentorum tributũ conferri assueuisse. Quod verò diximus, adagium ex Antiphili Epigrammate promptum est,

καρποῖς οὐ σαδίοισιν ἐρίζομεν, οὐδὲ γὰρ αὖλαξ
αἰγύπτου, λιβύης ψάμμου ἐπιστρέφεται.

E idest, Fructibus contendimus, non stadiis, neq; enim sulcus Ægypti, Libyæ harenas curat. Cognatum his aliquo modo vetus illud vnius ex septem, adhibendũ modum mensurámque rebus. Quòd non solum aliud acturis, sed & agrum paraturis dictum intelligimus, ne maiorem quàm ratio calculorum patitur, emere velimus: nam huc pertinet præclara nostri poetæ sententia.

Laudato ingentia rura,
Exiguum colito.

Sed & acutissimam gentem Pœnos dixisse, conuenit, Imbecilliorem agrum quàm agricolam esse debere: quoniam quum sit colluctandum cum eo, si fundus præualeat, allidi dominum. Nec dubium, quin minus reddat laxus ager non rectè cultus, quàm angustus eximiè. Propterea de se, ac Homero Virgilius noster metaphora honestissima putatur cecinisse:

Illius immensos miratur Græcia campos,
At minor est nobis, sed benè cultus ager.

G Illud fuerit superpondium, ordinem sulcorum dici ogmon: quanquam verbo eodem vocatur ἐπίστιχος φιτουργία, idest in seriem digesta arborum plantatio, sed & ordinata educatio, inflexa dictione ab ἄγω, vt sit ogmos, velut agmos, more Æolico, A transeunte in O. Sulcus pro aratione capitur quandoque: hinc in Epistolis Cæcilius, Tantis glebis tenacissimum solum quũ primum prosecatur, assurgit, vt demum nouo sulco perdometur. Et Plinius, Quarto seri sulco Virgilius existimatur voluisse, quum dixit, Optimam esse segetem, quæ bis solem, bis frigora sensisset.

H *Mineruam Phidiæ, vice prouerbij ab eruditis quandoque vsurpari. Parthenon quid. Virginem propriè dici Mineruam.*

Caput XXII.

MIneruam Phidiæ, prouerbio scito excussóque vsurpamus de re cultissima, & quæ in excelso loco conspicuóque visenda omnibus constitui debeat. Cicero, Hoc enim opus in apertum ut referas, nihil postulo: non enim est tale, vt in arce poni possit, quasi Minerua Phidiæ: sed tantum, vt ex eadem officina exisse videatur: in hac eadem figura exisse appareat. Fuit quippe Athenis ad Acropolin Mineruæ statua ex ebore à Phidia egregiè elaborata. Meminit libro tricesimoquarto Plinius. Fecit, inquit, & ex ebore æquè Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone astans. Strabo, ἐν παρθενῶνι τὸ τοῦ φειδίου ἔργον ἐλεφάντινον, ἡ ἀθηνᾶ. Parthenon verò dicebatur Mineruæ templum, auctore Pausania & Plutarcho: quanquam est propriè parthenon, virginum conciliabulum & conuentus. Virginis autem vocabulo Mineruam intelligebant. Eius templum, curante Pericle, conditum ab Ictino est architectò, cuius commeminit & Vitruuius, & Strabo scriptum reliquit. Mentio est simulacri eius apud Ouidium quoque illis versiculis:

Arcis vt Actææ vel eburna vel ærea custos,
Bellica Phidiaca stat dea facta manu.

Memoratu dignum quod in libro De mundo scribit Aristoteles, In scuti meditullio tãta ingenij arte suam effigiem Phidiam impegisse, vt si auferre quis eam conaretur, & statua omnino periret. Proinde rationem habere eandem in mundo Deum, cuius vi omnium contineatur harmonia, & salus.

Cur pomum Homerus dixerit ἀγλαόκαρπον, & Empedocles ὑπέρφλοιον. Sida quid. Rhoa Rhœa. Rhoidion. Phloinæ vestes. Phlœus. Phlogis vestis. Phleos. Leptychana. Calyphe. Hymenes. Lobi. Calyx. Calche. Malum medicum. Nerantzion. Vetata poma. Pannutia. De ocimo erudita. Ozima. Pometa quid.

Caput XXIII.

DVm Græca nuper versaremus, fortè se nobis ingessit Homericum illud,

συκαῖ τε γλυκεραὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι.

idest, & ficus dulces ac domi splendidum ferentes fructum. Quærebamus quid ita summus poetarum, arborem pomiferam eo præcipuè epitheto censuisset ornandam, vt ἀγλαόκαρπον diceret, & Tryphonis quidem medicinæ non imperiti, sententiam aduertimus, eum fructum ita laudibus celebrari non immerito: præsertim si arbori in qua æditur, comparaueris: permodica enim ea est, nec aspectu admodum grata. At ipsum pomum & grandescit satis, nec inuenustum est. Esse quoque quibus ita videatur, inter arboreos fructus congestitiam ex omnibus huic inesse pulchritudinem: etenim tactu molle est, perinde ac violæ, opplétque odore suaui quod attigerit, gustu item iucundum, necnon illici (vt sic dicam) inspectu. Proinde, vt quòd sensus omnes prouocet, iure laudari. Et hæc quidem pro ingeniorum captu non omnino improsperè videntur excogitata. Sed curnam Empedocles, qui poeticis floribus philosophiam inspersit, ita sibi scribere permisit,

οὕνεκεν ὀψίγονοί τε σίδαι, καὶ ὑπέρφλοια μῆλα;

Nam quòd sidas, idest mala punica, opsigonos vocat, ferè videmur percipere: verbo siquidem eo, tardam significari maturitatem, nemo non nouit. Humectam enim arboris eius naturam ac imbecillem & viscidam, consistere non permittit sol, nisi ad frigus cœperit aer commutari. Proinde Theophrastus, arborum hanc solam in vmbra melius percoquere fructum scribit, ac celerius. Hic obiter commonitos legentes velim, apud Xenophontem ἀπομνημονευμάτων secũdo, Sidã dici, quem scynim scribunt alij: In hospites

hospites(inquit)iniurius nemo est,postea quàm σίδης & σκείρων,ac procrustes ex humanis concessere. Sed à diuerticulo repeto institutum,si illud minus reticuero: Sidam esse in Bœotia locum,de quo sit arbori conciliatum nomen : nam & hoc argumento creduntur Epaminundæ succubuisse Athenienses,dum inorta foret de regione disceptatio, quam Græcis aljis arbor dicitur rhoa & rhoea, at pomum etiam rhoidion. Est & Pamphyliæ ciuitas Sida Stephano. At sidion pro malicorio accipiendum. Cur verò poma idem empe vocauerit hyperphlœa, hoc videri multis ambagiosum potest,& eo quidem amplius, quod suus est Empedocli mos,non nitida venari epitheta , quibus veluti floridis quibusdam coloribus res illustret,ac tanquam calamistro inurat,sed quæ modò essentiam potestatémque commonstrent, sicuti quum ἀμφιβρότην χθόνα corpus vocat animæ circumiectum,carceris vice, & πολυαίματον τὸ ἧπαρ , hoc est sanguinis multi iecur. Comperi ex grammaticis non omnino contemnendis , qui ex viuida vi ac florida dici hyperphlœa opinētur , τὸ γὰρ ἄγαν ἀκμάζειν, καὶ τεθηλέναι φλοίειν ὑπὸ τῶν ποιητῶν λέγεσθαι. Phlœin siquidem florescendi vigendique vim signare: nam sic Antimachus quoque φλοίουσαν ὀπώραις dixit, τὴν τῶν καδ μειων πόλιν. Aratus item quum de sirio dicit,

καὶ τὰ μὲν ἔρρωσε , τῶν δὲ φλόον ὤλεσε πάντα.

idest , virorem florémque appellauit phloon. Phloinas autem vestes non à phloos deductas volunt,sed à phleos palustri herba in Bœotiæ lacu Orchomeno, vt Theophrastus inquit,quæ sit ad nexus vtilis. Vestiũ eiusmodi meminit cum Herodoto Pausanias , vt alibi docuimus. Phlogis item vestis est genus, quam nos flammeam dicimus , vnde sint flammearij opifices Plauto. Dicitur eodem nomine tosta item caro: dicitur autem phleos,ab verbo φλύειν,quod indicat facundum esse. Phloinis aues in Arabia Stymphalides(nam & ibi esse perhibētur) visci modò capiũtur,omni alia materia rostris earum impari. Sunt ex Græcis, qui Dionysio rem diuinam faciant, quem phlœon vocāt. Inde igitur videri , vt institutum repetamus , hyperphlœa dici poma, quod viriditatem maximè omniũ seruent,ac florem:tanquam ὑπέρ,particula intendendi vim habeat. Aliis verò id arridet amplius , vt ὑπὲρ significet parte hac,non valde,sed desuper potius aut extrinsecus:hinc enim hyperthyron dicitur, quo nomine signatur hostij lapis superior: & hyperoon, pro tabulato. Poeta verò etiam κρέα ὑπέρτερα,quæ in victima forinsecus obiacent , vt ἔγκατα, quæ intus. Ergo quum fructus cæteri ferè extrinsecus cortice obuallentur,communiantúrque,qualia fermè vocant lepty chana,vel calyphe,aut hymenas , & lobos,pomis intus producitur cortex , qui est glutinosa tunica, hoc est κομοχιτὼν,& pinguis,cui inhæret semen. Quod verò esui est , circumiectum illi conuisitur , ita hyperphlœon dicetur,quasi super corticem habens, quod in escam cēdit:nam phlœon,idest φλοιὸν dici corticē, nemo est quem lateat. Calycem nuncupant,quo quippiam includitur,putamen. Nicandri interpres in Theriacis rosæ florem occlusum sic dici opinatur. Calche verò aũt flos est,aut animal, vnde tingitur purpura.

Et quia de pomis commeminimus, superpondium & illa fuerint: ab Nicandri proditum interprete in Alexipharmacis malum medicum esse, quod nerantzion nuncupetur. Ab Gellio præmatura poma,& sanè putrida etiam vieta nuncupantur. Quoniam vietus Donato interprete dicatur mollis flaccidúsque. Pannutia esse Plinius ait,mala celeriter in rugas marcescentia: vnde Persio factum arbitror , vt Baucis diceretur pannutia versu illo,

Dum ne deterius sapiat pannutia Baucis.

Nam quod sequitur,

Quum bene discincto cantauerit ocima vernæ.

Sunt qui cantauerit, pro excantauerit, idest exclusserit,interpretentur,ex Nonio:vt ad id allusserit poeta, A quod ex Græcis scribunt nōnulli, tantùm esse ocimo cum fœmina dissidium, vt si ea insciente pultario subiiciatur , nunquam sit cibo manus admotura,ni subtrahatur. Inueni qui ozima scribendum putaret, vt intestina intelligamus iussulenta,quæ plerunque odore præstent, vnde & nomen. Pometa Palladio dicuntur ea forma,qua & lilieta,canneta, citreta. Sed nos in re psyrica, vt multi fortasse opinabuntur , nimis diu verba facimus, quare ad alia redeundum grauiora,ne B digressi longius,risu excipiamur:quanquam nil admodum videri ridiculum potest , quod à classicis auctoribus promptum in literas,nouimus. Sed sunt tamen quibus etiam alabastrus vnguenti plena putere videatur , horum ego delicatas aures nec rado, nec oculos tam molliter eruditos moror.

Oculi eruditi qui intelligantur. Statuarum luxus & primordia. Statuariæ partes quinque. Imaginum distributio. Statuæ vnde. Ethice imagines. Statũculus. Staticulum. De pictura. C

Caput XXIV.

OCuli eruditi,vt ab eo potissimùm hęc prodeat lucubrātio,quod pręcedentis postremum est:ex adagio rectè dici videntur de iis, quorum iudicium amussitatum examinatúmque ac censorium quodammodo in perpenden- D dis discernendísque rebus pernoscitur , nec id in legendo solum:quanquam hoc fortè rarius , sed in spectanda pictura nobili aut opere antiquis artificum nominibus pretioso. M. Tullius, Auctionis tabula te stupidum detinet , aut signum aliquod Polycleti. Miror vnde sustuleris , & quo modo habeas, Intuentem te , admirantem , clamores tollentem quum video, seruum te esse ineptiarum omnium iudico. Nonne igitur sunt illa festiua ? Sint. Nam nos quoque oculos eruditos habemus: sed obsecro te, ita venu- E sta habeantur ista , non vt vincula virorum sint , sed vt oblectamenta puerorum. quid enim censes? si L. Mumius aliquem istorum videret matellionem Corinthium cupidissimè tractantem , quum ipse totam Corinthum contempsisset, vtrum illum ciuem excellentem, an atriensem seruum diligentem putaret? Hactenus Cicero, cuius paulo plura consilium fuit apponere,vt pernosceremus quantopere attoniti plerique signa mirati sint,ab eo pręsertim tempore quo Lucius idem Mumius, de quo mentionem Cicero facit,deui- F cta Achaia,signis vrbem repleuit:quamuis (vt historia testatũ scimus) decesserit ipse,non relicturus filiæ suæ dotem. Multa & Luculli inuexere. Verum Græci ipsiusq; ad insaniã hęc amplexati sunt,siquidē prodũt eminentissimi auctores,Rhodi fuisse signorum ad septuaginta tria millia. Nec pauciora Athenis,ac Olympiæ, Delphis etiam superfuisse,creditũ est. Cæterum multi iis quæ vocant Corinthia,in tantum capiebantur,vt secum etiã circumferrent,sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatã,propter quam Cicero G illo iudicio in altercatione, neganti ei se ænigmata intelligere,respōdit,debere,quoniã sphingem domi haberet. Circũtulit Nero princeps Amazonē. C. Cestius consularis signum etiam in prælio secum habuit. Alexandri Magni tabernaculum statuæ sustinebant. Sunt porrò qui inter omnia statuarum vsum egregium putent, quando & ornamento veniunt sacris & prophanis , publicis item priuatisque ædificiis. Addunt etiam mirificam eas hominibus rebusque memoriam præstare. Quinetiam quisquis huius argumenti inuē- H tor extitit primus , cum religione profecto videntur prodiisse. Sunt qui Hetruriæ hoc contribuant. Alij Telchines Rhodios primũ opinantur statuas honori diuino consabricatos. Et quod protinus subnotatione dignum videtur, ita illas dicare consueuerant , vt

magicis au&tæ diritatibus, nubes existimarentur imbres, & eiusmodi alia, miranda ratione perficere, nouásque formas animantium ad arbitrium immutare. Immò verò & fictiles quoque statuas vocem esse nactas, primo De dubiis animæ meminit Plotinus. Siquidem magi statuas loquentes construere credebantur: in quibus nec propriæ vllæ statuarum animæ, nec sydera loquebantur: sed dæmones ab eodem ducti sydere, sub cuius imperio statuæ fingebãtur. Primus apud Græcos Cadmus Agenoris filius statuas deorum in tẽplis consecrasse fertur. Apud Aristotelem primas Athenis in foro positas legimus Harmodio & Aristogitoni, quòd hi primum tyrannidem sustulissent. Eas Alexandrum à Xerxe asportatas restituisse Atheniensibus, meminit Arrianus historicus. Romæ tantum legimus fuisse statuarum copiam, vt alter adesse populus lapideus diceretur. Nam etiam si, vti ab lyrico proditum Simonide est, beatè perfecta ratione victuro ante alia patriam oportet esse gloriosam: plerique omnes nihilo secius æternitati se commendari arbitrantur statuarum surrectione, ac eas affectant ardentius, ceu præmij plus ex figmentis æneis sensu carentibus indepturi, quàm ex honestè gestorum conscientia. Quin eas auro imbracteari curant, vt ait Ammianus. Quod Acilio (inquit) Glabrioni delatum primò est, Antiocho superato. At interrogatus Cato, quid ita inter multos nobiles statuam non haberet: Malo (inquit) bonos ambigere, quamobrem id nõ meruerim, quàm quod est grauius, cui impetrarim mussitare. Semiramis quod scitu dignum equidem censui, quũ & lapis deficeret, & maius aliquid concupisceret, quàm quod ære posset assequi, apud montem Mediæ, qui Bagistanus dicitur, in petra stadiorum septem & decem suam insculpsit effigiem, quam viri centum donis venerarentur. Illud de statuariis adiecero quod prodidit Siculus Diodorus: Statuarios Ægyptios tantum præcelluisse arte & ingenio, vt ex variis lapidibus, diuersis positi locis vnum simulacri corpus conficerent, conuentu partium adeo perfinito, vt vno loco ab eodem artifice esse perfectum videretur. Eiusmodi verò fuisse ferunt celebratum illud Pythij Apollinis simulacrum apud Samios. In hac verò mentione sciendum, esse inter eruditos quibus arrideat, à Martiale primo Epigrammatum,

Hic vbi sydereus propius videt astra colossus.

Eum signari colossum, qui Vespasiano sextum consule, ac Tito quartum, in sacra est surrectus via, altitudine centum ferè pedum, Neronis specie aut Titi, quod tradunt alij. At ex grammatica ratione illud nec prætereundum: ab statua, statunculum inclinari, forma deminuta: sicuti ab rana, dicitur ranunculus. Staticulum tamen neutro genere pronuntiasse videtur Hieronymus: Quod autem (inquit) vxor Loth sit staticulum salis, insipientiæ eius expositum videtur indicium. Hinc liquet (arbitror) quæ ad lectionem Plinij restituendam adiici queant, iis quæ ingeniosius peruidisse aduertitur Hermolaus libro tricesimoseptimo, capite decimo, de Achate. Sed illa forsan attigisse præstiterit: statuariam videri in species quinq; distributam de rationibus subiectæ materiæ, siquidem lignorum vel eboris elaboratrix, tomice nuncupatur: ex quo & artifices id genus quibusdam dicti desertores. Quę argillam tractat, plastice vocari solet: at quæ gypsum, paradigmatice, quoniam ab typis non abscedit. Gypsochoos sunt qui dicant ipsos artifices. Quę lapides scalpit, colaptice nomen habet, seu scalptura: lithoxoos appellant hosce. Postremò, quæ cum metallis contrahit, glyphice est vel scalptura, cuius ratio duplex: nam si adhibeatur cæra, deductionis ratione, agogice vocatur. Etenim ab fundendi argumento chemicen, id est χημευτικὴν, alteram dixere. Ab statu verò nuncupatæ creduntur statuæ. Statuum autem alij sunt recti, alij flexi, quidam & obliqui. Porrò anaglyphicem intelligunt, quum ita exsculpimus, vt promineant imagines: diaglyphicem verò ad impressuram spectare. Nã encolaptice, laminas cælando conformat: sicut vasa toreutice, ac fibulas, candelabra, id genus plura. Encaustice vel inustoria, argentum, æs, vitrum expingit: vnde encaustum dicere vulgò smaltum possumus. Pro plasticem accipiunt, vbi futuri operis formas confingunt plastræ ex creta: nam si id ipsum ex cæra sculptor facit, protypus dicitur: si ex ligno architectus, modulus. Sed satis hæc supérque de statuis. Nec minus insania circa picturæ opera: Pinacothecas (inquit Plinius) veteribus tabulis consuunt, alienásque effigies colunt ipsi, honorem non nisi cum pretio ducentes, vt frangat hæres, furis detrahat laqueus. Palæstras athletarum imaginibus, & cæromata sua exornant, & vultus Epicuri per cubicula gestant, ac circumferunt secum. Dignatio præcipua Romæ increuit à M. Valerio Maximo cõsule, quum Messala princeps tabulam picturæ prælij, quo Carthaginienses & Hierohem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno ab Vrbe condita quadringentesimo nonagesimo: Tabulis externis auctoritatem fecit primus idem L. Mumius, cui cognomen Achaici dedit victoria. Nam quum in præda vendenda res distraxisset, & rex Attalus sex millibus sestertiũm emisset Aristidis tabulam, Liberum patrem cõtinentem, pretium miratus, suspicatus aliquid in ea virtutis quod ipse nesciret, reuocauit tabulam, Attalo multum querente, & in Cereris delubro posuit. Quam primum putat picturam externam Romæ publicatam. Hinc in foro quoq; vulgò positas scimus: hinc enim est Crassi oratoris ille lepos agentis sub veteribus, quum testis compellatus instaret. Dic ergo Crasse, Qualem me reris? Talem, inquit, ostendẽs in tabula pictum inficetissimè Gallum, exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus, quanti eũ æstimaret interrogatus, respondit, Sibi donari nolle talem viuum verumque. Sed hæc quid mirari necesse est? Cœpit mox & classibus familiaris esse pictura, immo & onerariis nauibus, quoniam & pericula expingi placuit, immo verò etiam rogos: iuuitque pugnaturos ad mortem, aut certè cædem, speciose vehi. Ægyptij etiam vestes pingebant, inter pauca mirabili genere, candida vela, postquàm attriuissent, illinebant, non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc quum fecere, non apparet in velis, sed in cortina pingi. In feruentes aquas mersa post momentum extrahuntur picta. Cæterum artis qua de agimus, elogium id fuerit præclarum: Pictorem quum loquitur, loqui male: at quum pictura, bene vtique. Vani quippe sit artificis, aliunde quàm ab opere plausum expectasse: neque enim ex iudice virtus profluit operis, sed iudici opus commendat artificem. Illud fuerit superpondium, quia de pictura agimus, Imaginum alias dici & esse artificiales, alias verò naturales. Id autem haberi interstitium, quod quæ ab arte promuntur, & id cuius sunt imagines, æquiuocè dicuntur. Quippe sunt imperfectæ, neque enim picto homini animam, & inde vitam dederit vlla ars. Naturales verò vniuocæ, viuunt nanque & primitiuis similes à natura producuntur, nec differunt, nisi numero: aliud enim producens est, aliud productum. Quod poeta nobilis expressit illis versibus, Andromache dicẽte,

O mihi sola mei super Astyanactis imago,
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Inuenimus item picturas vel statuas nuncupari ethicas, quibus non imagines modò exprimuntur, sed mores quoque, vt tantum non spirare videantur, τὰ ἤθη ab nostris sensus tamen transferuntur propriè, non mores: sed Quintilianus super hac re libro sexto plura. Ethicas personas intelligit Hermogenes in statuũ ratione, agricolas, gulones, & id genus alias.

Cuiusmodi sit prouerbium, Equus Troianus: déq. ea re plusculá. Itẽ de Epeo, ac Pryli vate. Porcus Troianus qui.

Cap

Caput XXV.

EQuus Troianus, quantum lectione magistra compertum mihi est, prouerbio valet vsurpari pro societate non in perniciem modò cuiuspiam inita, verum & ad bonam frugem aliquam. Cicero in Philippicis: In huius me (inquit) consilij societatem, tanquam in equum Troianũ includi cum principibus, non recuso. Alibi Cicero idem: Ex Isocratis ludo, veluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuisse, scribit. Adagij ratio notissima: nam Græcorum principes inclusos fuisse in equum Troianum, nemo non nouit, vel ex illo Virgiliano,

Huc delecta virûm sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri.

Sed & Odysseæ octauo ita prius commeminerat Homerus,

ἀλλ᾽ ἄγε δὴ μετάβηθι, καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον
δουρατέου, τὸν Ἐπειὸς ἐποίησε σὺν Ἀθήνῃ.

C idest, Sed age, transi, & equi decus concine Duratei, quem Epeus cõcinnauit cum Pallade. Lucretius quoque in primo De rerum natura:

Nam quum Durateus Troianis Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Graiugenarum.

Ex qua ratione videtur & Valerius Flaccus libro Argonauticôn secundo, ita scriptum reliquisse,

Manet immotis nox Duria fatis.

Ex Politiani doctissimi viri emendatione. M. Varro, quod ad equum ligneum attinet, Epeum eius concin-
D natorem fuisse coquum scribit, & Argiuis cibum curasse: ideóque à Plauto fumicum coquinatorio epitheto nominarũ. Fuisse verò Panopei filium tradunt, ac de equi substructione Hippotectona vocatũ. Illud porrò adiiciendum: equos Durios ex poetica historia posse dici magnos staturosósq;, de magnitudine vide licet equi illius Troiani. Aristophanes in Auibus,

καὶ θαλῶνς, ἐναντίω δύ᾽ ἅρματε,
ἵππων ὑπόντων μέγεθος, ὅσον ὁ δούρειος.

E Ad quod respiciens peritissimus poeta ita cecinit:

Instar montis equum diuina Palladis arte
Ædificant, sectáque intexunt abiete costas.

Putant eruditi, comicum sciẽtissimũm de equo æneo, qui fuerit in Atheniensium Acropoli, siue arce, intellexisse: qui etsi æneus foret, Durius tamen nuncupaba urso titulo,

Χαιρέδημος Εὐαγγέλου ἐκ Κοίλης ἀνέθηκε.

F idest, Chæredemus Euangeli ex Cœle dicauit. Sed & hic, equi Troiani imaginem referebat. Ex hac item Troiani equi similitudine in veteribus memoriis, porcum dici Troianum inuenimus, quasi aliis inclusis animalibus grauidum, vt ille grauidus armatis fuit. Scribit in Cœnis suis Macrobius, Cincium in suasione legis Fanniæ obiecisse seculo suo, quod porcum Troianum mensis inferrent. Dignum verò scitu: fuisse in Lesbo vatem, Prylin nomine, Cadmi, hoc est Mercurij filium, & Issæ nymphæ, qui appulsis in Lesbũ Græcis, ab Palamede permulctus donis, captiuitatis Ilij
G modum est profatus, equi Durij, hoc est lignei ratione premonstrata, intra quem delituerint tria milia hominum, quinquaginta additis: vel (quod verius) ΚΓ, idest vigintitres tantum: illud planè poeticum, hoc verò historicum. Nec prætereundum, Themistoclem, quum ab hippotropho Philide equum petiisset, nec impetrasset, esse interminatum, statim se τὸν οἶκον αὐτοῦ ποιήσειν δούρειον ἵππον. idest eius domum ligneum equũ effecturum, perobscurè innuente, proximorum crimina & accusationes homini se inducturum.

H *Perdicis libido in prouerbium producta, quam habeat rationem. Perdix venator. Perdicum versutia. ἐκπερδικίσαι quid. Perdix an sit vocalis. Papinius declaratur. Progne, an in hirundinem deformata. Lusciniæ, seu philomelæ docilitas. Attico-*

A *perdix. Hippopotami impietas. Ciconiæ in sceptris imago. Iustitiæ imago. Ciceris grano Ciceronẽ em indicatum. Vocum differẽtiæ in auibus. Ægyptiorum literæ. idest hieroglypha grammata. De perdice à Protogene picto. Perdica. Agrippa. Sitta. Psitta.*

Caput XXVI.

B PErdicis libidinem, vsurpari posse adagio scimus, pro efferata, turpi atque infami, demúmque perniciosa. Proditum à mythicis est, Perdicem fuisse venatorem, qui sit matris infando amore correptus, dum verò vtrinque immodesta libido ferueret, & noui facinoris verecũdia reluctaretur, consumptus, atque ad extremam labem perductus memoratur. Hunc primum inuenisse serram, scribunt nonnulli: nam primi cuneis scinde-
C bant fissile lignum. Fenestella Martialis scriptum reliquit, hunc Perdica fuisse initio venatorem, cui quum cruentum institutum, & solitudinis studiosa meditatio displicere cœpisset, assiduis agitata cursibus, simúlque quòd intueretur eiusdem studiosos, Actæona, Adonin, Hippolytum pessimo interiisse exitio, artis pristinæ affectui misisse repudium, atque eo studio desito, agriculturæ totum se mãcipasse: quo nomine, terram quasi matrem, omnium genitricem, fertur adamasse: quo labore consumptus, ad maciem prolapsus
D dicitur. Quòd verò cunctis venatoribus detraheret, serram, veluti linguæ virulentiam, dicitur excogitasse, Matri eius indidere nomen Polycastem, quod interpretantur polycarpẽ, à fructuum numerositate, quos humanis vsibus terra parens producit. Cæterum, vt à fabulosis ad historicam demigremus veritatem, videtur auis quoque adagio gradum fecisse. Nec enim, vt rerum naturæ periti tradunt, in animali alio par opus libidinis, si cõtra mares steterint fœminæ, sicuti quinto De historiis Aristoteles scribit, aura ab iis flante,
E prægnantes fiunt: hiantes autem exerta lingua, per id tempus æstuant, concipiúntque superuolantium afflatu, sæpe voce tantum audita masculi: quod ab Auicenna item repetitum scimus De animalibus quinto: Dimicant inter se mares desiderio fœminarum, victúmq; aiunt Venerem pati: quod quidem & cothurnices facere dicuntur. Addit Trogus, etiam gallinaceos aliquando: etiam si apud Plutarchum Gryllus sophista apud Circem deformatus in brutum negat, ex brutis vllum masculam affectare Venerem. Ca-
F piuntur quoque pugnacitate eiusdem libidinis, contra aucupis indicem exeunte in prælium duce totius gregis. Perdix (inquit Hieronymus) & aliena oua calefacit, si furto propria amiserit, sed quum creuerint in nidis pulli, euolant, & ad parentes suos redeunt, ementitum omittentes. Perdices sibi insidiantur, & si afferant illos ad syluam qui eos habent, vocem emittunt absconsi, sicque veniunt cæteri, ac in retia præcipitantur, plúsque pedibus quàm pennis fugiunt aucupantes: & si ad hoc fuerint vt capiantur, similem
G sibi colore lapidem quærunt, & inibi supinos se componunt. Vnde & perdicis vafricia in prouerbium quoque producitur, de qua præclarè vt de aliis Plinius. Hinc apud Aristophanem formatum in Auibus verbum inuenimus, ἐκπερδικίσαι pro eo quod est elabi astutè, atque periculum declinare,

εἰ δ᾽ ὁ Πεισίου προδοῦναι τοῖς ἀτίμοις τὰς πύλας
βούλεται, πέρδιξ γενέσθω τοῦ πατρὸς νεοττίον,
ὡς παρ᾽ ἡμῖν οὐδὲν αἰσχρὸν ἐκπερδικίσαι.

In cuius loci enarratione grammatici ita produnt, ἐκπερδικίσαι, διὰ τὸ πέρδικα αὐτὸν γενέσθαι. εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ τοὺς
H πέρδικας καταλαμβανομένους ὑπ᾽ ἀνθρώπων, μηχανᾶσθαι τὴν αὐτῶν σωτηρίαν, λαμβάνοντες γὰρ κάρφη τοῖς ποσὶν, ὑπτίους ἑαυτοὺς ῥίπτουσιν, καὶ οὕτως ἐπικαλύπτουσι καὶ ἐκκλίνουσι. quod est, effugere: quoniam ipsum dixit poeta perdicem debere fieri. Productum autem

ἐκπερδικίσαι verbum, quod deprehēsi perdices ab hominibus, id comminiscuntur salutis causa: festucas siquidem pedibus capientes resupinos se collocant abiiciuntque, atque ita operti elabuntur. Idem interpres vocat perdica ὄρνεον πανοῦργον, idest auem perastutam & vafram. Quin & modo alio eiusdem interpretatur vaframenta: Educit (inquit) pullos in pascua. Quòd si hominem viderit, sibilo id illis significat, qui confestim resupinos se collocant: adeo vt ne si palpitando quidem pericliteris, aduertas. Mox vbi venator quadamtenus est progressus, rursum pater sibilat, at illi euolant protinus. Hoc igitur est (inquit) ἐκπερδικίσαι. Perdicem videtur Papinius docilē intellexisse, aptumque sermoni humano enuntiando, quum Syluula quadā libri secundi de psitaco Melioris ita canit,

Quique refert iungens iterata vocabula perdix.

Domitius interpres ingenij longè præcellentis, eius rei rationem poetæ ipsi excutiēdam reliquit. Id quod reprehendent forsan aliqui, ac referendum putabūt non ad auis docilitatem, sed ad vocis sonum, qui auis eius est genuinus. Est autem κακκαβίζειν, indéque ob syllabæ repetitionem, quæ in eo verbo est, à poeta dictum videri, iterata vocabula à perdice referri. Est sanè verbum id perdicum voci peraccommodum, sed non omnium. Auctor Aristoteles est, differre & cæterorum animalium vocem, & eorum quæ genere eodem continentur, loci ratione: verbi gratia, perdicum αἱ μὲν κακκαβίζουσιν, αἱ δὲ τρίζουσι. quod est, alij caccabāt, strident alij. Sunt hæc omnino vera, sed ita vt Papinij sensum nil prorsum iuuent: quippe quæ nugalia sint, & vt ille ait, Chrysippi syllogismis, & Platonis legibus frigidiora. Nec ad hoc commentum euertendum vllis vineis aut arietibus est opus, verbis poetæ nullo negotio coarguitur. Quod vt liquidò pateat, Papinij ipsius carmina, quæ ante illud quod modò protuli leguntur, duxi subiicienda, quibus manifestum fit, recenseri ab eo tantum, quæ humani sermonis enuntiationi sufficiunt aues: sic autem habent,

Plangat Phœbeius ales
Auditásque memor penitus dimittere voces
Sturnus, & Aonio versæ certamine picæ,
Quique refert iungens iterata vocabula perdix,
Et quæ bistonio quæritur soror orba cubili,
Ferte simul gemitus.

Quòd si quis penultimo inductus carmine in diuersam pedibus sententiam abeundum censet, tanquam hirundo, nil minus quàm humanum prorumpat in sonum: respondeo, expositionem illam de Prognes deformatione in hirundinem, esse quidem à Varrone confirmatam, & à nostris ferè. Cæterum Græcorum nonnulli in lusciniam malunt. Quod Probus non ignorauit in Bucolicon Virgilij: & videtur Ouidius sequutus, quum ita canit,

Sola virum non vlta prius mœstissima mater
Concinit Ismarium Daulia ales Ityn.

Et Ioannes grammaticus in Hesiodi commentário ferè in fine, καὶ πρόκνη inquit ἀηδὼν γεγονυῖα τὸν ἴτυν ὀδύρεται, φιλομήλα δὲ χελιδὼν, Τηρεὺς φησὶ με ἐβιάσατο. Philomelæ porrò docilitatem, siue luscinię, quis ignorat? Quum sciamus Drusum & Britānicum Claudij filios luscinias habuisse Græco atque Latino sermone dociles? Quo verò de perdice nil videatur absurdum, Plinij verba subtexere libuit ex decimo Naturalis historiæ: Verum (inquit) alias addiscere negant posse, quàm quæ ex genere earum sunt, quæ glande vescuntur, & inter eas facilius, quibus quini sunt digiti in pedibus, ac ne eas quidem ipsas primis duobus vitæ annis. Latior iis est lingua omnibus, in suo cuique genere, quæ sermonem imitantur humanum, quanquam id penè in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudij Cæsaris turdum habuit, quod nunquam antè, imitantem sermones hominum. Ex iis nimirum impossibile videri haudquaquam potest, perdicem humanæ vocis expressisse sonum. Quæ verò Plinius scribit, fe-

A rè ab Aristotele promūtur libro secundo De historiis, præsertim quæ ad linguæ modum pertinent. Lingua (inquit) omnibus est, sed variè, aliis enim longa, aliis breuis aliis lata, aliis angusta. Omniū maximè animaliū post hominē literas proferre nonnulla auiū genera quesit, videlicet ea pręcipuè quę πλατύγλωσσα sūt, hoc est quibus lingua latior est, Sed & Aristotelem imitatus Auicenna: Aues (inquit) quæ habēt linguam amplam, hominis vocem imitantur. Sed planius in

B Symposiacis Plutarchus, perdicis loquacitatem non tacuit quin esse vocalem ac discere, comprobat idem alibi. Sed & in Laconia haberi perdices vocales, monstrauit in Dipnosophistis Athenæus, qui & Aristomenem Atheniensem, Adriani libertum, dici à patrono solitum (scribit) Atticoperdica, quum esset comœdiæ veteris histrio. Idem tamen aduersus vsuram Plutarchus quendam proscindens, illum dicit ἀφωνότερον πέρδικος, idest perdice magis mutum. Sed quia de voce mentio est, addamus quæ primo De historiis

C idem prodit Aristoteles: Ex animantibus alia sunt (inquit) ψοφητικά, hoc est quæ strepitum tantum elidunt: alia verò aphona, siue muta: alia φωνήεντα, quæ vocem formant: sed ex iis aliqua dialecton habent, idest loqui possunt: alia agrammata, quæ vocem solam nullis exprimendam literis reddunt: alia sunt κωτίλα, hoc est loquacia: alia taciturna. Cæterum vt ad perdices redeamus, Ægyptiorum literis quæ animantium figuris, reliquísque huiusmodi corporibus ac signis constabant, quod Chæremon docet atque Horapollo: &

D hieroglyphicæ vocantur, vel ignorabiles à Latinis, vti Ammiano credimus propemodum: hi contumeliosos monstrare videntur, quoniam istiusmodi aues senio confectæ contumelia se afficiant: sicuti anguilla inuidiam signare videtur, quæ ita bonis infesta omnibus est, vt anguilla piscibus, quorum omnium societatem & communionem fugit. Hippopotami vngulæ deorsum versæ impium, iniustum ingratúmque significant: idē & columbus, qui quanquā bilis est expers, & in vniuersa animantium pestilentia solus illius mor-

E bi contagio vacat, in parentes se tamen ingratum pręstat atque infestum: quippe qui robustior factus, patrem pugnando à matre fugat, cui ipse miscetur. At equus ille fluuialis, quum primum per ætatem licuerit, patrem experitur viribus, quem si pugna superarit, ac sibi locum cedere animaduerterit, matrem init, vita patri concessa. Quòd si victus pater, minus ei permittat cum matre concubitum, tum patrem filius robore viribúsque fretus interimit, ac matrem comprimit. Itaque non absurdè iidem Ægyptij ad inferio-

F rem partem duas item pingunt eiusdem hippopotami vngulas, quo id homines intuentes, & quod de istiusmodi bellua dicitur, cogitantes, sint in referenda gratia promptiores. Ex hac doctrina videtur & illud esse depromptum, quòd in regum sceptris supernè ciconiam figurabant, infernè verò hippopotamū: quippe significantes vim iniustitiæ parere, quando hippopotamus animal sit iniustissimum. Inuenio literas id genus (vt dixi) appellari hieroglypha grammata, quòd iis in rebus sacris mysteria significarentur: & Chære-

G mon, cuius paulo antè mentionem habuimus, hieroglyphica scripsit. Erant inde apud Ægyptios, qui dicebantur hierogrammates, hoc est ἱερογραμματεῖς, qui etiam de futuris vaticinia concipiebant, vnúmque ex iis regi mirabiliter multa de Moysi mox nasciturī excellentia prædixisse, proditum memoriæ est. Hæc immo vberius contexere libuit, vt apertius intelligeremus illud ex Lucani Pharsalia, qui doctissimè quod adstruximus, ita breuiter canit,

Nondum flumineas Memphis contexere byblos

H Nouerat: in saxis tantum volucrésque feræque,
Sculptáque seruabant magicas animalia linguas.

Inuenio illud quoque in antiquis memoriis, Ægyptios literas quidem proprias habere quas discant omnes: sed quas appellant sacras, soli norunt sacerdotes, à

tes, à parentibus priuatim acceptas. Apud Æthiopas verò, quorum coloni fuisse videntur Ægyptij, iisdem omnes vtebantur figuris. Volebamus iam capiti huic impingere vmbilicum, sed collibuit, quum fortè in manibus esset Diodorus, adnectere quæ ille quarto Bibliotheces prodiderit, ad hoc ipsum facientia maximè: quoniam in id genus parerga libēter excurrimus, si præsertim scitius aliquid remotiúsque complectantur: Accipiter (inquit) rem denotat citò factā, quoniam hæc aliarum fermè omnium auis sit velocissima. Transfertur hæc notatio ad domesticas res quæ velociter fiant. Crocodilus malum significat. Oculus, iustitiæ seruator & totius corporis custos interpretatur, alioqui iustitia oculatissima esse fingitur, oculo vegetissimo, acie perspicaci, & cuncta perspiciente. Quam Chrysippus effingi solitam prodidit, aspectu formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilis, neque atrocis, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Plato volumine De legibus nono, Iustitiam omnium speculatricem atque vindicem appellat, & ita dici à priscis sacerdotibus tradit. Hinc legimus, quosdam solis & iustitiæ testatos oculum, & in versipelles dici inuenimus ex adagio, Ipsos etiam oculos solis & iustitiæ facilè frustrari posse. Sed vt institutum repetamus, ex reliquis corporis partibus dextera manus, digitis passis libertatem designat: sinistra verò compressis, tenacitatem atque auaritiam. Eodem modo & cæterarum corporis partium figura atque instrumenta certum quid notabāt. Sed hic adnotandum illud est, L. Apuleio libro vndecimo Asini aurei, literarum genus hoc dici ignorabile. Complusculа eius auctoris verba collibuit exscribere. De opertis (inquit) adyti profert quosdam libros literis ignorabilibus prænotatos, partim figuris huiuscemodi animalium, concepti sermonis compendiosa verba suggerentes, partim nodosis, & in modum rotæ tortuosis, capreolatímque condensis apicibus, à curiositate prophanorum lectione munita. Cornelius quoque Tacitus libro Augustæ historię vndecimo, dum de literarum differit inuentoribus: Primi (inquit) per figuras animalium Ægyptij sensus mentis effinxerunt, & antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur, ac literarū semet inuentores item perhibent. Inde Phœnicas qui mari præpollebant, intulisse Græciæ memorant, gloriámque adeptos, tanquam repererint quæ ab Ægyptiis acceperant. Ammianus Marcellinus in obelisci mentione: Formarum (inquit) innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei vndique videmus incisas, initialis sapientiæ insigniuit auctoritas. Idem mox paulo obeliscum dicit scriptilibus effigiatum elementis. Ab iis haud ita dissidet, quod à Cicerone factum scribunt Græci. Qui in Sicilia quæstor diis argenteo munere oblato, quum (vti assolet) adderetur epigramma, prænomen Marci, Tulliíque nomen apponi integrum iussit. Ciceronis autem loco, quod sequebatur, facetè ciceris granum ab artifice insculpi voluit. Cæterum, sicut à perdice sumus exorsi, ita in eundē desinamus, obiter adnotabimus quæ libro quartodecimo Strabo prodidit super perdice à Protogene picto: Item (inquit) ex Protogenis picturis Ialysus ac Satyrus iuxta columnā stans, super colūna perdix erat, ad quem ita homines hiabant, quum nuper tabula esset posita, vt illum solum admirarentur, Satyrum verò contemnerent, quanquam perfectissimum opus, augebant admirationem perdices mansueti, qui à nutritoribus allati, & contra pictum appositi canebant ad picturam, & congredi gestiebant. Protogenes rem videns præter opinionem euenisse, æditaos rogauit, vt deleri auem permitterēt: quod & factum est. Sciendum deniq. perdicca, agrippa, sitta, psitta, censeri apud Græcos aduerbiales voces, quibus animalia dum abigunt, vtantur pastores, caprarij ac bubulci.

A *De Harpyis quàm diuersa comperiātur apud Græcos certatim & Latinos. Harpe quid, harpides, harpys, harpasus, harpasa, harpagia, harpage. Creagra. Lycos. Corax. Turres nauales.*

Caput XXVII.

Harpyias malas pro nequissimis mulieribus, veluti ex adagio vsurpasse

B videtur Apuleius. cuiusmodi fuerint monstrosa harpyiarum corpora, notum abundè (opinor) ex Virgiliano carmine,

> Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
> Proluuies, vncæque manus, & pallida semper
> Ora fame.

Seruius Neptuni prodigiorum patris & terræ filias putat. Sunt qui scribant, ideo virgines fingi, quòd omnis rapina arida sit, ac sterilis. Ideo plumis circumdatas, quòd quicquid inuaserit

C rapina, cælat. Volatiles autem, quòd omnis rapina ad volādum sit celerrima. Dicitur enim aello, quasi ἑλὼν ἄλλο, idest alienum tollens, ocypete citius auferens. Celænum vero, Græci nigrum vocant. Vnde & Homerus prima Iliados rhapsodia.

> αἶψά τοι αἷμα κελαινὸν ἐρωήσει περὶ δουρί.

idest, Statim niger tuus sanguis emanabit per meam hastam. Quæ omnia id demum significare agnoscimus, quòd aliena concupiscimus primò, mox expetita inuadimus, postremò inuncata semel abscondi-

D mus illatebramúsque. Sed & ipsum Harpyiarum nomen, inditum à rapacitate videtur, siquidem eo nomine indicatur Græcis rapina: vnde & Harpax in Pseudoli argumento,

> Venit Harpax vérus, res palàm cognoscitur.

Est & apud eundem harpagare verbum, vt item in Pseudolo,

> Neque homines magis asinos vnquam vidi, ita plagis costæ callent,
> Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagricibæ,

E

> Qui hæc habent consilia, vbi data occasio est,
> Rape, clepe, tene, harpaga.

Sunt qui putent, tribus Harpyis addi ab Homero quartam nomine Thyellam. Apollonij verò interpres in illis poetæ verbis ex Argonauticōn primo,

> ἀλλὰ θύελλαι αἰπεῖαι ἁρπάγδην ὀπίσσω φέρον.

idest, At Thyellæ aduersæ raptim retrò ferebant. Ita scribit, Thyellæ hiberni flatus & procellæ: vnde Homerus per synonymiā Thyellas posuit, & Harpyias,

F hoc est procellosos flatus:

> ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρας ἀνέλοντο θύελλαι. Et mox,
> τόφρα δὲ τὰς κούρας ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο.

Apollonius verò operis eiusdem libro secundo, Iouis magni canes, harpyias dixit illis versibus,

> οὐ θέμις ὦ υἱεῖς Βορέου ξιφέεσσιν ἐλάσσαι
> ἁρπυίας, μεγάλοιο Διὸς, κύνας.

Et mox subiungit, fugatas à Zeto & Calai coniecisse se in specu, quod in Creta visebatur, sub Arginunte: quam rem Neoptolemus quoque ac Pherecydes li-

G teris commendarint. Sunt ex Græcis, qui irin harpyiarum sororem prodiderint. Pro cruentis sanguinariísque raptoribus, pecuniæ immorientes videtur Sidonius Apollinaris Harpyias vsurpasse: Nam libenter (inquit) incedunt armati ad epulas, albati ad exsequias, pelliti ad ecclesias, pullati ad nuptias, castorinati ad letanias. Nullum illis genus hominum, ordinū, temporum cordi est, in foro Scythæ, in cubiculo viperæ, in conuiuio scurræ, in exactionibus Harpyiæ, in colloquutionibus statuæ. Sunt qui Harpyiarum

H nomine Furias intelligant: vnde etiam epulas abripere dicuntur, quod est furiarum. Hinc eleganter Horatius gulam dixit rapacibus dignam Harpyiis, intelligi volens, gulones dignos videri, quibus Harpyiæ

furtim inuolantes edulia surriperent, in ipso edendi desiderio, & epulatum apparatu, sicuti Phineias diripuere dapes. Apuleius, Et tamen quotidie pastus electiles comparere nusquam: nec vtiq; cellam suam immanes inuolare mures vel muscas, vt olim Harpyiæ fuere. Quod diximus, Irin credi Harpyiarum sororem, ne confictum quis putet, confirmatur Hesiodi auctoritate ex Theogonia:

> θαύμας δ' ὠκεανοῖο βαθυρρείταο θύγατρα
> ἠγάγετ' ἠλέκτρην, ἡ δ' ὠκεῖαν τέκεν ἶριν,
> ἠυκόμους δ' ἅρπυιας, ἀελλώ τ' ὠκυπέτην τε.

Harpyias grammatici apud Græcos interpretantur ἁρπακτικὰς θεὰς, idest rapaces deas. Harpe vero, auis est species rapto viuentis, aquilæ similis, Homerus,

> ἡ δ' ἅρπῃ εἰκυῖα τανυπτέρυγι, λιγυφώνῳ.

Quanquam & eodem nomine dici falcem nouimus. Hesiodus,

> δεξιτέρῃ δὲ πελώριον ἔλλαβεν ἅρπην,
> μακρὴν, καρχαρόδοντα.

Hinc harpedophorus dicitur falcifer. Harpides verò calciamenta sunt, quæ item crepidas vocant. Dicuntur verò quasi ῥάπιδες, quia πολυρραφῆ ὑποδήματα, idest multiplici sutura calciamēta sint: sic enim apud Græcos Salustius præcipit. Nominis verò etiam Callimachus meminit,

> ἐν γάρ μιν τροιζῆνι θῆκε σὺν ἁρπίδεσσιν.

Harpys verò amorem signat, à rapacitate item nomine accersito. Vtitur eo in Crinagora Parthenius,

> ἀμφοτέροις ἐπιβὰς ἅρπυς ἐληίσατο.

At Harpasus est Cariæ fluuius, ab impetu prærapido sic nuncupatus, prius dicebatur Daphnus: meminit Apollonius Caricorum quintodecimo. Harpasan ciuitatem à fluuio eodem nuncupari, Stephanus scribit. Harpeza dicitur montis pars ima, idest pes: velut ὀρόπεζα, idest terminans extremitas. Harpagia dicebatur locus prope Cyzicum, vnde raptum memorant Ganymedem. Sed & in Illyria ciuitas monstratur Harpyia prope Enchelyas, in quam Amphiarai auriga Baton se contulit, postquàm iis periit: meminit Polybius. Harpagen, inter coquinaria instrumenta recenset Pollux: sed nomine alio dici creagram putat, & lycon, hoc est lupum. Alij eo nomine instrumentum quoque intelligunt, extrahendis è puteo vasis accommodum. Sunt & in belli vsibus Harpagæ, ab Agrippa excogitatæ, capiendis oblaqueandísque nauibus. Ea verò sunt cubitorum quinque ligna, ferro circumplexa, fibulásque ab capite vtroque præfixas continentia, vni falx ferro curuata inhæret, alteri funes destinantur plurimi, falces machinis attrahentes, vbi in tendiculam incidit hostica nauis: cui intercipiendæ machinula præstò & altera est: coraca vocant, idest coruum. Quod autem ad Agrippam attinet, sunt qui ab eodem, genus id turrium adinuētum scribant, vt de tabulatis subitò erigerentur, simul ac in prælium foret ventum. Ad quod alluserit poeta nobilis,

> Tanta mole viri turritis puppibus instant.

Harpagones (inquit Plinius) Anacharsis excogitauit primus, & manus Pericles Atheniensis: auctor nobis est in Viris illustribus Nepos Cornelius. hisce vsum ex Romanis primum imperatorem Duillium.

B *Æstiuam ægritudinem, intelligi breuem, & quæsit eius rei ratio. Iuuenalis locus explicatur.*

Caput XXVIII.

Æstiuam ægritudinem ferè omnem celeriter desinere, obseruatum est à clarissimis medicorum. Quod vt monstraret maximus ille ac diuinissimus C Hippocrates libro Sententiarum secundo, ita scriptum reliquit: Quartanæ æstiuæ breues magna ex parte sunt, autumnales longæ, præsertim quæ hyemem attingunt. Aduocauit etenim morbum quàm diutissimè perseuerātem, ex quo velut perspicuæ claritudinis exemplo, reliqua morborum genera inaudiri dedit. Ex doctrina igitur hac profluit adagium, vt ęgritudinem mox paulo desituram, nec procaci recursu, aut lācinatione diuturniore corpus emaciaturam, vel confecturam quoque D nuncupemus æstiuam. Scrutabar verò curiosius, qui mos ferè mortalibus insitus est, dicti euentúsque rationem, sed nec laborandum diu fuit: præstò enim est semper, velut succenturiatus ille artis medicæ longè scientissimus Galenus, apud quem ita scriptum legimus, Non quartanæ solū (inquit) breues æstate sunt, sed cæteræ ægritudines quoque celeriter desinunt. Nam succi funduntùr & eunt vsquequaque de corpore, atque reflantur. Igitur si vires supersunt, nocua materia secreta, morbi desistunt: sin vires desunt, inE festa materia pariter abducta, eæ quoque exsoluuntur: quamobrem nullus morbus æstate tardius absoluitur. Cæterum, vt æstate materia dispergitur, atque aboletur facultas, ita hyeme contrà accidit: succi nanque manent intus, modo animalium quæ illatebrant se & delitescunt, & item facultas valens persistit: itaque quum morbificus succus maneat, neque morbi conuelluntur, neque ægri intereunt, quippe valentior facultas renititur. Ex iis quæ medicus præstantissimus exsequitur, lux multa infertur illi Satyri-F co,

> Iam letifero cedente pruinis
> Autumno, iam quartanam sperantibus ægris.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVARVM LECTIONVM LODOVICI CÆLII patrui, ad spectantissimum dominum Franciscum Venetium, ciuem Rhodiginum, & nunc regulatorem benemeritum, Præfatio tricesima.

Svnt equidem vir clarissime in patria nostra Rhodigina permulti quum nobilitate tum virtute multa præsignes, quibus cum iucunda mihi consuetudo intercedit: sed qui me arctius quàm tu amplexari, patrio affectu amplius confouere, iuuare consiliis, ope iacentem quandoque excitare sit visus, haud scio an quenquam ad hanc diem compererim. Nec id expressum tibi vlla ingenij nostri acrimonia, quod mihi perquàm exiguum affulsit: nec literarum locupletiore supellectile, quæ prætenuis est: sed tua te virtus, insita morum haud fucata simplicitas, hac quam sustines persona prorsum digna bonitas publicam quodammodo materiam

materiam facit. Abs te digreditur nemo non hilarior, qui tua vsurus opera domi te quęsierit: aut qui forte, nedum destinato, dum iniunctam obis functionem, tibi se ingesserit. Nec mirum, ab incunabulis enim ita imbutus, ita instructus es à patruo meo, vt sapientis ac verè cælestis viri primam esse curam putares, non sibi, sed toti genitum se credere mundo. Hoc etiam à nobili Venetiorum prosapia habes, quæ omnibus prodesse, nemini obesse consueuit. Taceo alia. Hoc præterire nequeo: Lodouicum Cælium patruum meum miris effers laudibus: huius mores, huius eruditionem probas: ab eo quicquid in te doctrinæ est, accepisse fateris: illius hortatu te Patauium studendi gratia profectum fuisse, & in ciuili Iure satis profecisse prædicas. Quo fit, vt concipere nequeat animus, tanta adobrutus mole rerum, quàm tibi hisce nominibus debeam: minus multo etiam si omnia vndequaque circumspecto, qua demum ratione tot tantísque meritis tuis paria facere, parte saltem aliqua valeam. Nec id, quia te beneficia putem fœnerari: etenim animi altitudinem tui creuisse abundè videor: sed quoniam meæ partes sunt, in id tota vi incubuisse, ne tanta tua bonitate fuisse videar indignus: nam quauis pernicie peius multo reor inauspicatissimum ingrati nomen, circumfuso tamen tantis rerum difficultatibus lucis nescio sese ostentauit. Quod est, si de literaria penu quippiam fuerit promptum, quo te vicissim promereamur: quando alia desunt in præsentia tentanti omnia, & omnem (vt dicitur) funiculum mouenti. Gratius autem hoc beneficij genus tibi futurum spondet illud, quòd literarum studia sic es perpetuò amplexatus, vt in iis præcellere animaduertaris. Te igitur præside prodeat hic Tricesimus patrui mei lucubrationum labor, postea quàm in me qualis fueris, iam hinc norint omnes.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS QVI TRICESIMVS.

Seminum, quæ cerasbola dicuntur, ratio. Ateramna quæ dicantur. Problemata quæ discuti nequeunt. Lapidum partes esse teneriores, quæ terræ inhæreant. Ceratia. Carati aurificum cur dicantur. Scrupularis ratio quæ sit. Cerastia, cur dicta Cyprus. Sphecia. Aries Periclis monoceros. Gallinarũ pericarphismus. Engæa & zoophyta. Veterum pocula fuisse cornea. Amalthea cornu. Ceratis notiones. Ceraxoi. Ceratoglyphi. Comotæ. Comotriæ. Ceroplastæ. Myes. Cornua increscere quid. Episporia quid. Epispora. Cerasbola item quæ dicantur. Ceruchi qui. Valerius Flaccus declaratur.

Caput I.

EST apud Platonem semel, quantũ obseruauerim, verbum hoc cerasbolus, idest κορασβόλος. id quodam veluti adagio vsurpatum, pro eo qui inamœnis ingratísque moribus sit, quíque per imperitiam nullo moueatur affectu, & leges quoque habeat derisui, illis haudquaquam obtemperando, sed contumaciter obnitendo. Et vocabuli quidem notio aperta satis, at eiusdem ratio non vtique obuia fuerit, sed vt Arietini oraculi historia, fortè amplius querẽda. Sũt qui ita interpretẽtur: cerasbola dici propriè, quæ dura nascantur in aspretis aut leguminibus, nigra quidem colore, sed magnitudine quanta milium. Ea si leguminibus incoquantur, minimè remollescunt, nec alioqui fructum vnquam ferunt. Eiusmodi produnt esse, quæ inter boum cornua dum seritur, fortè fuerint iactata: vnde & cerasbola nuncupata à iactu eiusmodi. Alioqui & ateramna intelligunt, quæcunque incoctilia sunt & contumacia rebelliáque. Collectaneorum secundo apud Græcos ad agricola-

A tionem spectantium scriptum inuenias: seminantib. cauendum, ne in bouis cornu decidant semina, quæ cerasbola dicunt nonnulli & ἄφορα καὶ ἀπελῆ τὰ τοιαῦτά φασι γίνεσθαι. Sed (vt dixi) non nimis abditum hoc, neque ab intellectu deuium. At cur ita, id est quod multos diu torsit. Multa equidem in naturæ maiestate recondita latere, fatendum est, quæ ingeniorum solertia necdum satis videtur excussisse. Nonnulla ex iis sum memor alia huius operis parte attigisse me. Recenset pleraque & Theophrastus, in quibus & illud de gallinis, quod sexto De historiis etiam Aristo-
B telés posuit, & est à Plinio repetitum: illæ enim ouo ædito, religione quadam excutiunt sese, & circumactæ purificant, aut festuca aliqua sese & oua lustrãt: pericarphismum Plutarchus vocauit: item defossum à ceruis cornu: itémque si vna aliqua caprarum ore heryngium teneat, quod nonnulli vocant origanum, alij moly, Romani capitulum mardus, grex subsistit vniuersus. Hoc & de cerasbolis dici potest non absurdè. Quid enim fiat, neminem profectò latet, sed causam non norunt omnes. Non magis quàm in eo quod periti rerum tradunt, ceruis salsuginosas mana-
C re lachrymas, at dulces suibus dum capiuntur: necnon cur exculcatum apium contritúmque dum germinat, lætius mox proueniat, quod probris maledictísque & execrationibus in cumino consequuntur. Cæterum ne quæstionem modò torquendis videar ingeniis proposuisse, subiungam quod ex mutis (vt aiunt) magistris compertum mihi est. Scribunt physiologiæ non imperiti, frigiditate seminibus induci
D duritiem, ea namque premit cogítque vsque ad rigiditatem. E diuerso mollia laxáque efficit calor: proinde non rectè astruũt, qui dicunt, ἔτος φέρει, οὐχὶ ἄρουρα, idest annus fert, non ager: siquidem loca genuino prædita calore, temperiem gratam aere addente, fructus proferunt molliores. Quæcunque igitur serentis manu protinus rectéque in terram decidunt semina, intra illam excepta, velut suo sibi lecto collocatáque, calore insito amplius, & humore perfrui valent. At quæ in cornua inciderint boum, non assequuntur,
E quam Hesiodus tradidit, [illegible] sed aber-

rantia dilapsáque, non tam sata videntur, quàm projecta i icuriose: vnde accidit plerunque, vt vel frigoris iniuriam non patiantur, vel exsucca prorsum fiant, & lignosa tunicula, ita vt remollescere haudquaquam valeant. Argumento sint lapides, quorum partes terræ inhærentes, ἔγγαια καὶ ζωόφυτα μέρη vocant Græci, longè molliores custodit calor, quàm quæ sub dio sunt: qua ratione, lapidarij artifices lapides adobruũt, quos excolere ingenio parant, veluti terræ caliditate quadam indipiscantur maturitatem, quum hypæthri & subdiales frigoris vi obdurati artificio reluctentur. Sunt tamen zoophyta Græcis propriè inter rationalia & ratione carentia constituta, idest inter homines & bruta. Rursus ipsum hoc inde quoque discimus: etenim compertum fermè est, frumenta quę in areis seruata diutius fuerint, quodam veluti callo obdurescere. Idipsum alicubi præstat frigidior ventus, dum ventilantur, afflando. Sicuti contingere in Philippis, auctores nonnulli sunt. Inde fit, vt tãquam impossibilia haud respuenda sint, si fortè rusticos quandoque inaudias, ex duobus propinquis sulcis, aut verius porcis, in altera duriores concipi fructus. Sed & illud maximum, inter fabarum lobos alij mollia producunt, alij dura, prout frigidior ventus, aut aqua partem hanc attigerit magis, aut illam. Sed quoniam de cornibus quæ cerata vocant, mentio hac parte facta à nobis est, appendicem non ingratiorem, lecturis, adiiciamus: alioqui & operis est instituti, quo eruditionem hisce veluti fulturis tibicinibúsque surrigere obfirmatéque contendimus. Lego in veteribus memoriis ante inuẽtionem poculorũ antiquos cornibus ad potum esse vsos. Quo argumento, à doctis vsurpatum inuenimus κεράσαι, pro eo quod est ἐπιχεῖν οἶνον, hoc est vinum infundere. Sic Pisander, & Homerus Iliados Θ,

οἶνόν τ' ἐγκεράσασα πιεῖν.

idest, & vinum fundens in ceras, siue cornu, ad potum. Cornu Amaltheæ, quæ Hæmonij traditur filia, miræ fuit naturæ, quod scribunt Græci, vt quem quis seu potum expetisset, seu cibum, citra vllum omnino laborem fieret eius compos. Hoc Achelous, suo recepto, Herculi fertur tradidisse. Ceratia autem siliquas dicunt, vulgò notas, intra quas inclusa cernuntur nominis eiusdem semina, vnde simplici aurificum turbæ obrepsit appellatio, vt in auri & argenti ponderibus subinde caratos dicat. Scrupulos in ea re nuncuparunt veteres. Nam hinc ratio scrupularis vocatur Plinio. Sunt & in Megaridis confinio Cerata, quod esse loci nomen, indicat in Parallelis Plutarchus. Dicuntur verò cerata, à κάρα, quo caput significatur. Rectè enim (vt Aristoteles inquit) capiti cornua mandauit natura: nec rectè Æsopi Momus vitio dat, quòd non in armis taurus cornua gestitet, vnde ferire vehementius possit, sed capite corporis imbecillima parte. Neque enim ingenio perspicaci ille Momus ista reprehendit, vt enim si in alia quauis parte cornua haberentur, frustra ponderi essent, nulla in re vtilia, multa etiam officia impedirent: sic armis quoque infixa, sedem omnino ineptam tenerent. Gerunt quæ animal pariunt, cornua ad vim aut inferendam aut depellendam. Scribũt nonnulli ex grammaticis Græcis, cornua item pro capillis posita inueniri, quoniam vtraque enascantur modo eodem. Credo, quia vngues, rostra, pili, cornua, plectra, siue calcaria, & si quid eiusmodi aliud est, ex cibo gignuntur aduentitio & augendi potestatem habente, quem tum à fœmina, tum forinsecus sibi acquirunt. Ossa verò in prima partium constitutione gignuntur ex seminali excremento: quúmque animal augetur, hæc incrementum ex alimento capiunt naturali quo partes augentur principales. Adest etymon quoque, cur cerata pro capillis autument inueniri: inde enim duci videtur nomen ὅτι συνεχῶς κείρονται, idest quòd præcidantur assiduè. Vocant & Cerata fluuios omneis ab Oceano delatos. Ponitur & nomen id pro gloria

A quandoque, παρὰ τὸ ἔρω τὸ ἐπιθυμῶ, quoniam gloriam omnes appetant. Porrò videtur ceras significare vim robúrque in sanctis literis, honesta ex brutis tralatione, quæ communita cornibus sunt. Nam & Cerastiam dici Cypron, Xenagoras prodidit, διὰ τὸ ἔχειν πολλὰς ἐξοχάς, idest quia superciliis abundet multis, quæ (inquit) cerata vocant. Etiam si non me fallit, esse qui sic opinentur dici, quia inibi viserentur cornibus homines insignes. Quemadmodum & Spheciam interpretantur nuncupatam, quod incolerent, Spheces

B qui nominabantur. Legimus porrò, arietis caput monocerotis, idest cornu vnius, Pericli ex agris esse allatum: quod intuitus Lampon vates, robustum & solidum in frontis meditullio situm, respondit, Ex duabus quę in vrbe vigerent factionibus, Thucydidis ac Periclis, fore vt altera obscurata, ad vnum Periclem, apud quem visum foret portentum, recideret ciuitatis potentia. Ceraxoos & ceratoglyphos appellant Græci, qui cornua expoliunt excolúntque artifici ingenio, ac sculpunt: sicuti concinnandæ comæ

C periti, plurimum quidem comotæ dicuntur, idest κομωταί: & fœminæ, comotriæ. Sed & ceroplastæ vocantur, quoniam (vt præstruximus) comas etiam cerata vocabant. vnde de Paride apud Homerum κέρ' ἀγλαόν, idest coma illustrem venustúmque interpretantur. Et apud Sophoclem, ὀρθόκερος φρίκη, pro eo quod est ὀρθόθριξ, & κέρας βοός, pro setis intelligunt bubulis. Legimus item carnes supra frontem ad tempora nuncupari μύας, idest mures, sed & cerata dici à quibusdam. Cornua increscere dicuntur, quum ab

D spinosulis argutatoribus argumentorum strophis, cuius sunt formæ syllogismi cornuti, sic obretimur, vt velut pedicis, explicari haud promptum sit. Aduersum quos illud ex triuio regerendum, Malo nodo malus cuneus requirẽdus est. Disceptatum inter primæ notæ grammaticos est, qui demum sint apud Valerium Flaccum Argonauticôn primo, Ceruchi. apud Græcos & Hesychium in primis comperi, ceræuchos dici rudentes, velut τὰ κεραῖα ἔχοντες, idest antemnarum cornua firmantes. Suas verò habent hi in

E puppe ansas ad quas destinantur religantúrque: propterea tremulos dixit ceruchos per concisionem Flaccus,

Temperet vt tremulos Zetes, fraterq; ceruchos.

Nec aliud libro vndecimo indicat Apuleius, quum ait, Puppis intorta cerucho. sic enim legendum censet interpres. Demum vt ad cerasbola redeamus, ita inuenio in thesauris Iulij Pollucis: Epispora (inquit) dicitur, quum quis in idem semen iniicit & alterum: quod cauendum est. Sunt & cerasbola, boum corni-

F bus circumuoluta vincula: sed & in antiquis lyris, κόλλαβοι. Epispora tamen Græci vocant item, quæ Maij feruntur mense, omninóque sic dicitur sementis prima. Epispora esse scribit Theophrastus, lactucam, erucam, napy, coriannum, lapathum, anethum. Sunt qui eo nomine τὰ λάχανα intelligant. Illud postremò adiecerim, arietem dici κριὸν Græcis, ἀπὸ τοῦ κέρως.

Quæ sit prouerbij ratio, Senilis valetudo. Senectutem esse animæ propriam ætatem. Themistoclis dictum ad id.

G

Caput II.

Seniores magna ex parte minus ægrotare quàm iuuenes, adnotatum ab Hippocrate est: attamen qui lõgi his acciderint morbi, magna ex parte inanabiles tota vita comitantur. Hinc profluit adagium perelegans, vt seni-

H lem nuncupemus valetudinem prosperam satis, minúsque causationibus obuiam infestámque, vel (si ita mauis) quæ medicam non admittat manum, nec vlla valeat ratione persanari: quando eiusmodi esse senum

morbos, Hippocratis dictant verba: quæ si quis ad amussim reuocet, lancémque curiosiorem, comperiet non senes omnes quàm iuuenes, minus ęgritudinibus lancinari & conuelli: neque enim continentes sunt omnes, moderatique, nec omnino parcius victitant, & sub rationis modulo perdomant cupiditatem. Qui verò luxu vitæ prodigalitatéque & lenocinio blanditiísque voluptatū, ac gulæ demulcentia lasciuiunt, & vitam consectantur voluptatibus delibutam, magis ægrotāt, vt qui debiliores quàm iuuenes habeantur. Cæterum complures ex longis morbis insanabiles tota vita comitari, perspicuum est: siquidem facultas debilis est, vt insuper morbi digeriem facilè conquoquere nequeat. Itémque morbi diutini, frigidiores censentur omnes: & ob eam rem, seniores magis quàm iuuenes infestant, nanque omnes similioribus morbis facilius perurgentur. Cæterum id eximiè aduertendum: senectutem nihilominus, animæ dici ætatem propriam & accommodam, quando omnes quidem in sene conflaccescunt virtutes, sola lætius viridiúsque progerminat sapientia, vitiorum consilescentibus incentiuis: quo nomine, clarissimus è Gręciæ imperatoribus Themistocles, transmissis vitæ annis centum ac septem, lineas iam fieri propiores sentiens, indoluit: tum sibi demigrandum, sapere quum præcipuè esset exorsus. Hinc & poetas celeberrimos legimus, ætate iam grādi, cygneum quiddam & consueto mollius blandiúsque insonuisse. Hæc denique Abisac illa Sunamitis est, quam regi Dauid quæsitam, sacra testatur pagina: cuius feruore, bellacis viri recalescerent membra, iam arata rugis & deflaccata. Auctor tamen in Politicis Aristoteles est, corporis minui vigorem ab anno sexto & tricesimo, animi verò ab duodequinquagesimo.

Lassitudinem æstiuam leniri balneo, hybernam verò vnctione. Cothonismus quid. De cibi potúsque ratione per æstatem ac hyemem. Temporum distinctio ex astronomis & medicis.

Caput III.

ET quoniam medicorum castra, non vt transfugæ, sed vt exploratores ingressi sumus, nauanda strenuè opera est: vt inde veluti postliminio, non redeamus, nisi suffertis manibus publico quidem studiosorum bono, electius aliquid cultiúsque referentes. Argumentum verò huic elucubrationi Aristoteles præbet, apud quem agitari quæstionem scimus, vndenam fit quòd medicæ artis non imperiti æstiuis lassitudinibus balneo, hybernis verò vnctione mederi soleant. Et succurrit quidem ratio, hyberno vtiq; tempore vnctionem offerri propter horrores mutationésque vrgentes: nam per calorem laxare oportet, qui membra tepescere faciat, oleum verò calidum est. At in æstate humefaciendum censetur, quoniam tempus id siccum est, nec metus interpellat horroris, quod status temporis ad teporem ingenuè vergit. Hinc etiam cibus parcus, potio liberalis per æstatem admittitur, ille magis, hæc omnino, potioni nanque per æstatem ob temporum siccitatem indulgendum ex toto est. Parsimonia verò cibi, quæ ὀλιγοσιτία dicitur, communis quidem temporum omnium est, sed magis æstati conuenit, ne ob habitum temporis feruētem corpus cibo immodico pressum exæstuet. Hinc prouerbia duo scitè admodum nec (vt opinor) improsperè producuntur, Æstiuè bibere: quod est largius vberiúsque, cuiusmodi affluentem potum κωθωνισμὸν vocāt Græci. Nec me fallit: eruditiores, nomine potus, intelligere in eo philosophi loco, liquidam commixtionem ex vino subtili, claro odorato, & aqua leui laudabilíque: hæc enim tria, corpus nutriendo reficiunt, virtutem custodiendo frigefactant atque humectant quo-

A que, quod est eo tempore potissimum, necnon tenuitate sua superfluitates corriuāt in vrinam & sudorem. Alterum verò adagium est, Hyemalis refectio, pro ea quæ largiore præbeatur manu, nec auariter. Ventres nanque hyeme, sed & vere quoque natura calidissimi sunt, & somni longissimi: itaque per ea tempora cibi dari copiosius debent: caloris enim natiui copia magna est, vt cibus proinde plenior requiratur. Argumento ætates sunt, & athletæ. Quod verò hyeme adcrescat calor, Aristoteles quoque insinuauit: subterfu-B git enim præ frigore extrinsecus circumfuso, retrorsúmque æstate ad confinem cōsanguineúmq; & consentaneum aerem aduolat: ita efficitur, vt porrectus & quasi patefactus diffletur atque dispergatur æstate, hyeme confertior coeat & constipatior, & item in profundum peruadat, meétque. Quocirca concoctio & sanguificatio per ea tempora probior & salubrior redditur. Suffragantur & somni longiores ob prolixiorem noctium tractum, id quod ad officia naturalia admodum confert. Cæterū, quia paulo solertioribus C posse ambiguitatem inoriri, animaduerto, Sítne id vniuersis animantibus commune, vt hyeme infercienda sint amplius, sciendum, à tractatu hoc abiungenda, quæ certis se temporibus in specus coniiciunt condúntque: hæc enim cibum nequaquam requirunt pleniorem, quamdiu latebris delitescunt, siquidē ex toto sine pabulo obdurāt. Quòd si cibum abliguriāt, vt ante latibulum, perperam concoquunt. Animantium siquidem quæ ex natura frigent, calor euincitur brumali frigore, ita vt propemodum extinguatur, & D ob eam rem pleraque contueri liceat, exanimis similia, quæ in latebris viduata sensu motúq; iaceāt. Quædam istiusmodi affectu prorsus exanimantur. In animantibus verò sanguinolentioribus calidioribúsque calor in profundum colligitur conuentu frequentiore. Cæterū in ratione tēporum attendenda magnopere medicæ scholæ placita, ab astronomis dissidentia plurimū: quod non neglexit Auicenna quoque. Nam qui solis per signa meatum obseruant, veri asignant initia, partem arietis primam, æstati primam cancri, E autūno primām libræ, hyemi primam capricorni. Medicinæ periti media signorum in iis præferunt, aquarij, tauri, leonis, scorpij. Nā & prima Cāticę particula, tractatu secundo, Auerrois inquit, Ex propinquitate ac longitudine solis ad nos, & eiusdem distantia media efficiuntur anni tempora quatuor, siquidem ex longitudine causa inoritur humiditatis & frigiditatis, quæ hyemalis est constitutio, ex propinquitate siccitas cum caliditate, quæ propria æstatis sunt, at ex F mediana solis distantia temporum supputatur ratio media.

Septimani tragœdi qui, facie prouerbij intelligantur. Martialis locus illustratur. Abderitarum historia. Somniare per febrem, quid.

Cap. IIII.

SEptimani tragœdi, ex adagio dici valent, qui morbo vel etiam quauis alia causa in delirium prolabuntur. Prouerbij origo ratióq; ex historia est, ferūt, Abderitas quan-G doque, Lysimacho regnante, nouo quodam & mirando genere morbi infestari cœpisse. modus mali erat hic, primum vniuersim grassabatur febris prærapida succensáque: vbi dies aduenerat septimus, iis sanguis profluebat è naribus copiose largitérque, alij sudore multo digerebantur, & hic erat febri finis. Cæterum perridicula mentem omnium obsidebat affectio, siquidem ad tragœdiam concitabantur, iambicáq; vocalissimè detonabant. Sed Euripidis Andromedam in primis, & Persei verba cātu percurrebant. Prætenui-H bus ac præpallidis septimanis istiusmodi tragœdis offertissima ciuitas erat, vociferantium hæc, & id genus alia, σὺ δ' ὦ θεῶν τύραννε, κ' ἀνθρώπων ἔρως idest, ô deorū hominúmq; Amor tyranne. In multum

producta est insitata deliratio hæc, donec hyems & atrox frigus accedens, malo finem induxit. Morbi initium profluxisse hinc opinantur, quod ea tempestate magni nominis tragœdus Archelaus, æstatis meditullio, caloribus succensis, Andromedam illic agitauit, vnde febrium causam in theatro contraxerint Abderitæ: quúmque (vt assolet) tragœdiæ illius spectra menti obuersarentur, conualescentes in eandem per delirium dilabebantur, memoriæ Andromeda inhærente, ac Perseo cum Medusa. Hinc adagij origo fluxit. Eo vti possumus, quum mentis errore, & indocto conatu opus aliquod aggrediuntur multi. Quúmque, vt Satyrus inquit,

Scribimus indocti doctique poemata passim.

sicuti sua tempestate vsu venisse Lucianus prodit: quando gestis in Armenia rebus, numerosa historicum prorupit series, vt iam Thucydides multi, ac Herodoti, necnon Xenophontes viserentur. Et veritatis assequeretur fidem adagio vetus, πόλεμος ἁπάντων πατήρ, idest omnium pater bellum est: quando tantos produxisset rerum conditores. Ad hanc quæ de Abderitis exposita est, contenderim historiam allusisse Valerium Martialem, quum Epigrammatum decimo ita scribit,

Si patiens fortísque tibi durúsque videtur,
Abderitanæ pectora plebis habes.

Nec tamen excidit, alibi traditum à me, insitam Abderitanis fuisse vesaniam: quod Ciceronis est in Deorum natura. Quæ sententia etiam si planè satisfacere potest, non ibunt tamen inficias studiosi, sensum poetæ hac historia iuuari egregiè. Nec illud postremò incuriose prætereamus, quod ex Hieronymo est. Eum qui verba profundat obscura inuolutáque, nec sententiis aptè cohærentibus, pessimo eloquutionis genere, dici per febrem somniare, vel arreptum morbo phrenitico, Hippocratis vinculo alligandum.

Somnus attonitus ex medicorum placitis qui sit. Lethargus, & quid catalepsis, item catastasis.

Caput V.

Somnum attonitum, eleganter ac doctè dicimus, quum quis ita obdormiscit, vt difficulter expergefieri valeat. Sed inquit Galenus, illorum deliria vehementer cauenda, qui tota (vt aiunt) via oberrantes attonitum somnum incipientem, diutinum somnum esse existimāt, quum rectè nominetur somnus diutinus, si temporis serie duntaxat trāsiliat naturæ moderationem, nec difficulter, puta nequaquam altus & profundus, excutitur. Talis præterea somnus ex frigore principis accidit sentientis, idest cerebri. Quòd si frigus vehemens sit, cœtu & conciliatu humoris, Lethargum gignit, argumento obliuionis ita cognominatum. Contrà, coitione incursúque siccoris, vt sic interim loquamur, cōmittit catalepsin nomine, quam verbum è verbo exprimentes, prehensiculationem appellant: datur enim nouitati verborum venia, dum rerū seruitur obscuritatibus. Catastasin verò Galenus Therapeutices nono, aeris intelligit nos ambeuntis crasin siue temperamentum, in quo & regio continetur ac item hora. Pari modo vigilia propter calorem primariæ partis sensoriæ consistit, sed vel ob intéperiē, atque immoderationem solummodo, vel etiam ob succi biliosi exsuperantiam affluentiámque. Sūt quidam qui velint somnum assiduè fieri moderatum, nec vnquam immodicum. Rursus alij vigiliam nunquam fieri mediocrem & salubrem contendunt, ac verbum esse quod redundantiam tantummodo indicet: sed hi, si viuendi consuetudinem tenerent, nunquam in tantas salebras inciderent: nam præclara Hippocratis sententia est, Somnus aut vigilia si alterutrum excessit modum, mali est. Non ab instituto aliena sunt, quæ

A maximus philosophus ad hæc prodidit: Quemadmodum (inquit) morbi aliqui peruigilium & insomniam afferunt: nam cōperti sunt, qui nouem dies exertis & inconniuis oculis egerint: quemadmodúmque hoc idē sæpe citra ægritudinem accidit, vt gracilētis & præaridis, qui naturæ suæ ratione lōgas vigilias patiuntur, ita somni copia interim inualentibus, interim valentibus contingit. Nam ex iis qui febre tentantur, inuēti aliqui sunt, quos altus sopor in triduum attinuerit. Paruuli verò tum propter cibos tum propter hu- B morem infantilis ætatis, longissimo somno vtuntur.

Somni ratio ex Peripatetica doctrina. Quæ dormiat, etiam vigilare. Quæ sensu careant, non dormire. An somnus sit impotentia sensuum omnium.

Caput VI.

Porrò vt ad alia hinc dissita non admodum, protinus gradū sistamus, Quicquid somni capax est, idē vigiliæ parti- C ceps: & retrò. Nam si somnus quædam affectio est, & quasi nodus & vinculū sensus: sensus autē omnis, sentire actu potest: omnis verò potentia, aliquando in actū refertur: Necessarium est, vt id quod dormit & quod potētiam habet, vt vigilet, excitetur omnino, & actu euigilet. Ita nullus fit somnus, qui non possit rumpi, & qui (vt ita loquar) expergiscibilis non sit. Quoniam verò ex sensu, somni natura & vigiliæ depēdet, & quū vires animæ habeātur distinctæ, ita vt altrix abiuncta D à reliquis sit, reliquæ seorsum ab hac non possint consistere, certū est, ea quæ augētur modò & minuuntur, vt arbores, dormire ac vigilare non posse, quia sensu deficiunt. Nam sensus à ratione vitali, quæ & vegetalis dicitur essentia & potestate, interstitio plurimo & manifesto dispescitur: etiam si non id cōstaret, vtrum subiecto & magnitudine differant. Putat Aristoteles somnum & vigiliam esse affectiones circa cor, vbi domicilium optimatis sensus locatur, dormiréque animalia omnia. Sed quum (inquit Themistius) de ani- E malibus loquimur, semper excipiuntur diuina: nam eorum actio iugis æternáque, nec tristis onerosáve est, & vigilia in iis omnis, contrarij est expers. Vtrum verò ea, quibus silicea testa obducitur, dormiant, nemo quidē adhuc (quod sciam) fuit, qui viderit, aut argumēto aliquo notauerit. Sed ratione tamen persuaderi id potest: nā animal eo finimus, quòd sensum obtineat. Somnus verò, immobilitas & quodammodo pedica est & obligamentū sensus. Cōtrà, exsolutio eius, vigilia est. Non habēt autē vices has plantæ: quia F vbi sensus non est, ibi neque somnus esse, neque vigilia potest. Vbi autē sensus est, ibi dolor & voluptas: vbi dolor & voluptas, ibi cupiditas. Plantis nihil horum potest cōcedi: nulla enim ratio est, quæ cogat fateri dolere has, oblectari, concupiscere, aut sentire. Neque item quæcunque alescunt, necessariò etiam sentiunt. Quanquam contrà est, quæcūque sentiunt, vt necessariò etiam alescant. Hæc verò alimenta quibusdam habentur, vt plantis. Hoc verò demonstrat ea ratio, G quòd vis quæ nutrit, munus suum gnauius exercet & expeditius, consopitis quàm vigilantibus nobis. Porrò & illud esse manifestū debet, Omnes animantes in somno affici codē modo, hoc est summa illa immobilitate & insensibilitate offundi. Nā si dormiēti auditus in ministerio & officio sit, visus non sit, erunt simul in eodem duę res pugnantissimæ, quia scilicet dormiens aliquis sentiet, quod impossibile est. Colligi & illud potest, somnum & vigiliam ad sensum cōmunē & ad eius sensorium pertinere, idest ad ipsum cor: & quum sensus cōmunis subiecto idem cum tactu sit, necesse H est, vt animalibus omnibus vigilia & somnus cōmunicari dicatur: quia tactus quoque communicatus omnib. est. Si verò quærat aliquis, an impotētia sensuum omniū sit somnus: respōdebimus, non esse etiā in omnes sensus

nes sensus in somno impotentes redduntur. Etenim necesse est, tactu sopito, consequi reliquos sensus cõsopitos esse: sed eo non valet hoc, vt soporationem omnium sensuum causam esse somno dicamus, sed solius tactus. Nam quum princeps sensuum, & quo cæteri referuntur, afficitur, necessariò & satellites eius affectioni accumbunt. Contrà, si illi afficiantur, non continuò necesse est, sensum principem consentire. Illud verò argumento est, somnũ non ea re consistere, quòd otiosi omnes sensus sint. Quum enim quis B animo linquitur, quod genus lipopsychiam vocant, idest animæ defectum: quanquam & ibi impotentia sensuum est, tamen somnus non est. Porò duabus venis in collo, quæ à iugulo vbi scinduntur, caput subeunt, foris validè apprehensis collabuntur homines, sensibus ereptis, nec tamen dormire dicuntur.

Somni causæ, quas recenset Aristoteles. Galeni sententia aduersus eundem. Quando primum infans alatur, vt animal. Cibi demutatio in sanguinem quomodo absoluatur. Quo pacto vaporum scansili motu inducatur sopor.

Cap. VII.

CÆterum, finalis somni causa, salus est & conseruatio animalium. Agens verò causa, spiritus est vitalis, qui in corde est: materia verò, vapor qui caput subierit, deinde in locum inferiorem defluxerit. Forma autẽ, situs & dispositio, est illa membrorum & partium corporis, quæ D in dormientibus extra intusque cernitur. Sed enim Galenus quarto Morbi ait, Aristoteles testatur, somnum fieri capite humiditate repleto: non tamen potuit ostendere, quare capite humiditate repleto, primus sensus quiescat. Nam eius intentio erat, primũ sensum esse in corde: sed præstitisset dicere, somnũ fieri humectato pulmone. Certè, quia summa semper ratione agit natura, nec continuè moueri cũ voluptate animalia possunt, manifestum est, somnum ad incolumitatem fuisse animalibus iunctum, & ad quie E tem: vnde vaga, & vulgò recepta trãslatio est, vt somnus quietis nomine indicaretur. Sed hæc ipsa necessitas non simpliciter est intelligenda, sed ex posito & adiunctione. Nam constituto animali, necesse est id ipsum alatur: quo concesso, necessarium est, è cibo vaporem surrigi, è quo somnus consequitur necessariò. Quia verò sentiendi & mouendi principium est cor, in quo & spiritus vitalis & refrigerationis principiũ continetur, constat somnum & vigiliam, quod item paulo antè attigimus, cordis esse affectiones. Ac dormientes quidem agitatione cordis F quadam mouentur, ideo & pleraque agunt, qualia quum vigilant, solent: quod certè sine visione aliqua aut sensu, non posset contingere. Clarum porrò est, oportere animal simul atque accipit sensum, tum primum ali, & crescere in eo quod animal. Nam quando intra vterum partus est, enutritur quidem & crescit, non tamen vt animal, sed vt planta. Quum autem accedit sensus, tunc primum nutritur & augetur, vt animal. Planè alimẽtum est id, quod ex concoctione postremum & nouissimum subsidet: habentibus sangui G nem, sanguis: carentibus sanguine, quod vicem sanguinis præbeat. Conceptacula sanguinis sunt venæ, initium venarum est cor. Deuoratus enim & ingestus per os cibus, indéque in locos suos, idest intestina, & ventriculum collatus, euaporatur: & sursum respirat per venas per quas deinde permanat ad iecur. In iecinore mutatur, & natura sanguinis tingitur: à iecinore influit, & subit ad cor. In corde vincitur, & conficitur plenissimè, inibique in sanguinem perfectè mutatur. Ac venæ quidem aliæ cor adeunt, aliæ à cor- H de proueniunt. Venæ quæ adeunt cor, tanquam ministræ ac gerulæ sunt, vt quæ à iecinore ad cor, incoctum & imperfectum sanguinem conuehant, quem cor susceptum sua vi meracum & absolutum sanguinem reddit. At venæ quæ à corde pertinent, comparatæ ad alium vsum sunt, videlicet vt succus per eas concoctus iam perfectúsque in totum corpus distribuatur: illud verò necessarium omnino est, quod in vaporem soluitur tabescitque, aliquatenus sustolli: deinde reditum capescere, & instar Euripi refluere: nam omne calidum in sublime natura effertur, eo loci refrigeratur à cerebro, & consistit, mox reciprocat & descendit ad cor: cuius feruore refrigerato, somnus obrepit. Ita efficitur, vt somnus maximè à cibis proficiscatur. Nam alimonia ad summum caput viam molita, quandiu fluxum cerebro immiscet, attentat & aggrauat, hinc salebræ illæ verborum incertæ, hinc oculos nare, caput vergere, erigendi se facultatẽ auferri contingit. Quum verò iam commeant cibi, & incidentes cordi calorem eius irrigant, à quo semper vis illa munifica & corpulenta in caput leuatur, tum profundo somno demergimur, & altum soporem flare incipimus: quo argumento Mnesimachus comicus C somnum esse parua mortis mysteria pronuntiauit. Quam verò humentia & corpulenta genera grauedinosa sint capiti, indiciũ illud est, quòd quibus inest vis somnifera, eandem grauedinem capiti afferũt, crassitudine humoris eius qui sursum respirat: vt papauera, mandragoræ, ac temetum.

Cur vinolenti non dormiant, neque item melancholici, aut vehementer æstuantes. Tranquilli locus explicatur in Tiberio de oculis ex amore tumentibus. Fatigatio cur inducat soporem: item morborum aliqui, & hyemale tempus. Cur valde dormientium vox grauior, ac hyeme quoque: & qui suauissimè dormiunt, nil somnient. Cur denique in pueritia Galli videantur sapientiores.

Cap. VIII.

EX iis verò omnibus facillimum erit, ambiguitates tollere, quę ab ingenio sis plerunq; agitari solent, & ab experientia originem ducunt. Nanq; obseruatum est, vinolentos nõ ferè dormire. Id & in libro Encyclicarũ quæstionum proposuit Aristoteles & Hali Practices primo, vbi in ebrietate ait, non esse somno locum, ibi nãque fieri quod in lucernis contingit, in quas si prę ter modum infuderis oleum, restinguitur mox lumen. Ratio verò euidens: nam ad somnum creandum calidũ adesse humorem opus est: hic enim concoqui expedi tè potest, indéque ad caput vapores surriguntur, à quibus subinde somnus inducitur. Quòd si deest, exiguúsq; humor, aut concoctu difficilis inest, somnus non oritur. Qua de causa, post cibũ somnolentissimi fieri ob calorem solemus. Melancholicos verò, & vehementer æstuantes insomnia tenet: alteros, quia refrigeratus humor penitus est: alteros, quia nullus est, aut certè minimus. Contingit porrò nimium vigilantibus, vti caua quæ subsunt oculis, protuberent. Accidit ex amore id plerunque. Hosce vocant Græci κυλοιδιῶντας, velut οἰδοῦντας τὰ κοῖλα, τὰ ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμούς. Ad quod planè respexisse mihi videtur in Tiberio Tranquillus sic prodens, sed Agrippinam & abegisse post diuortium doluit, & semel omnino ex occursu visam adeo contentis, & tumẽtibus oculis prosequutus est, vt custoditum sit, ne vnquam in conspectum eius veniret. Ab huius interpretationis scopo exciderunt enarratores. Rei quam agimus, meminit Theocritus,

οἱ δ᾽ ὑπ᾽ ἔρωτος
ἐνθάδε κυλοιδιόωντες, ἐτώσια μοχθίζοντι.

Scribit Auerrois, Post labores obrepere somnum: quia dum mouentur animalia, exercenturque, spargitur innatus calor eorum, & quantitas diminuitur, indéque refrigeratur, &

proinde necessariò ad principia recurrit, vt propriis velut thesauris communiatur aduersus præpedietia. Aristoteles verò ex Themistij interpretatione: Aliquando (inquit) & fatigatione multa pertentamur somno: cuius ea ratio est, quòd labor diffundit quædam in nobis, & tabescere facit, quæ vicem incocti alimenti præbent, nisi colliquamentum id frigidum fit. Ita intestinorum calor, qui ex attritu laboréque exprimitur, recrementa quædam emollit, quæ ad superiorem locum redundantia somnum inducunt. Interdum & morbi hoc faciunt, qui ex humidis & calidis excrementis conualescunt: quod genus in febre & lethargo cernimus. Hyeme proculdubio somnolétiores sumus, quòd aeris humectatio frigida facit, & noctes porrò longiores: sicuti Hippocratem quoque sanxisse, nouimus. Sed maior id quoque facit cibariorum ingestio: nam appetentia tunc vegetior & excitatior est. Quoniam verò vt membris grauioribus simus, facit somnus, hinc & illud obuenire à peritioribus adnotatum est, vt quo tempore plus dormimus quàm vigilamus, quod hybernum profectò est, hoc vox efficiatur grauior: quum enim tempus quod interuenit ad vigilandum, breue sit, habitus corporis qui inter dormiendum committitur, permanere vsque ad somni repetitionem potest. Igitur quum aer non solum interior, sed exterior, fit crassior: & crassior qui est, tardius etiam moueatur, tunc grauior non immerito vox est. Nec illud incuriose transiluerim, quod Aristotelica lectio, magister mutus, mihi suggerit in præsentia, Qui grauiter & suauissimè dormiant, nihil admodum somniare: quia & sensus & intelligentia hominis tunc suo fungi officio potest, quum animus tranquillatur & requiescit: qua quidem requie vel ipsa sciendi ratio constare videtur. Ex quo fit, vt amentes sint pueri & ebrij & insani: facit enim calor, qui nimius in his est, vt motu plurimo vehementissimóque inquietentur, quo motu desistente, prudentiores esse incipiunt. Qua tamen in parte commonendi amplius sumus, quod à doctissimis proditum est: Gallorum pueros initio sapientes videri, mox auctiores factos desipere. Quod educandi curæ aliqui ascribunt, aut verius, quum extra modum corpore sint humectiore, calor innatus ita adobruitur vt quiescat: propterea item orbiculatiore sũt capite, quia nequit expandi caliditas. Ex ea verò quiete videntur illi quidé sapientiores: vbi verò auxerint, humecta illa redundantia ætate iam deflaccescente, calor inualescés prę ualet. Proinde vehementiores illis contingũt motus, euaporante humido caliditatis vi. Adiuuare putãt & capitis illã non naturalé configuratione, quã sunt initio consequuti. At in Italia, cõtraria se ratione habere pueros, palã est, vnde scitissimũ profluit adagiũ, vt Gallicam appellantes sapientiam, præmaturam intelligamus, & quæ vox deficiés obbrutescat quodammodo. Porrò ad vinolentiam quadamtenus spectat illud ité Hieronymi, prædicandum vbique ingerendúmque: Vinum (inquit) nunquam redoleas, ne fortè illud philosophi audias, Hoc nõ est osculum porrigere, sed vinum propinare. Osculo quippe salutabant priores.

Somniandi rationes aliquot. Cur melancholici per quietem turbentur præcipuè. Cur quidam dormiẽtes ambulent. Item paucula ad soporem pertinentia. De Platone nonnulla. Vini potissimum vigilia. Apud Ægas insulam neminem dormire. Atlantes nil somniare.

Caput IX.

AT verò ad institutum redeamus, nec forum reclinare videamur quod delegimus nobis, iactatur animus noster maximè in somnis, calore scilicet, qui vndique in partem

A se interiorem colligit, atque ita efficitur, vt plurima vehementissimáque illa obstante iactatione, nullum interuenire somnium possit, vaporibus multis phantasiæ organum scandentibus. Nec putandum, quòd animus tunc conquiescat, & per se maximè sit, quum nullum somnium trahitur, vt multitudinis opinio est. Plurimus autem motus, quum suauissimè quis obdormiscit, meritò propterea est, quòd tunc maximè larga caloris copia in partem interiorem contrahitur. Porrò in somno quem cibo ingesto, primum capimus, nulla facultas videndi somnij datur, quia tunc maximè accidit, vt animus propter cibum

B ingestum concitetur. Somnium verò occurrit, quum cogitantibus nobis, & ante oculos rem ponentibus, obrepit somnus. Illud quoque obiter hic adnotasse, operæpretiũ fuerit: eos qui instructi virtutibus sint, meliora somnia videre, quod etiã vigilãtes meliora animaduertũt. Qui deterius animo vel corpore affecti sunt, deteriora cõcipiũt. Melãcholici idcirco in somnis crebrò excitari cõsueuerũt, quod calore tũc largiore bilis atræ vrgẽte, animus moueri ęquo amplius cogitur, vnde exiliũt sæpe surgũtq; eũtes huc illuc. Hincq; aucupãtur eruditi causam, quare

C nõnullis quãdoq; obueniat, vt etiã dormiẽtes ambulẽt. Id enim ferè cõtingit, vbi multus fuerit motus & multa perturbatio: nec tamẽ valida adeo, vt etiã somnũ cõuellat. Sed quid est, quòd cõtẽplãtibus plerũq; somnus obrepit? Nẽpe quũ in motu & solicitudine cogitatio nostra sit, eóq; impediatur concoctio, necesse est, crassa esse euaporaméta quæ cõmeãt. Illud vtiq; scitu itẽ iucundũ, quũ calor ad ima subterfugit, frigescũt palpebrę & frigefactę cõprimũtur & cõfluũt. Ita

D quibus palpebræ sunt, cõniuẽdo obdormiscũt: nihil enim aliud cohibet, mouet, imperat, regit in corpore quàm calor. Frigent igitur superiora in somno, & vndique corporis extrema. Contrà, recalescunt inferiores loci, vt pedes, & interiora, vt viscera, & id genus alia. Expergiscitur verò animal, vbi primum absoluta & profligata concoctio est: quúmque intimus calor, qui ambeuntis frigoris metu in angustum se contulerat, tandem victis difficultatibus, & superior factus promicat è latebra. Sed illud relinquimúsne

E indiscussum? quidnam sit causæ quod dormientes & properè oculos diducentes lumen intuemur? Nempe, inquit Alexander, quòd visibilis spiritus coactus ac contractus, plurimúsque effectus inter dormiendum, repente ac multiplex exiens, per tenebras vtpote gradiens, ipse ad videndum fulgentior euadit. Legimus in Naturali historia (quod & alibi à me relatum scio) Tiberio Cæsari aliã quã cæterorum mortalium fuisse naturam, vt expergefactus noctu, paulisper haud alio modo, quàm luce clara cõtueretur o-

F mnia, paulatim tenebris sese obducẽtibus. Idem ferè Trãquillus quoq; de eodẽ recẽset imperatore. Cæterũ nos postea quàm multa satis de somni ratione cõgessimus, eludamus elucubrationem hanc Academicis placitis. Platonem accepimus, in cibo & potu tãta fuisse continentia, vt non solum delicatiores epulas & opipara conuiuia spreuerit, sed tantum duntaxat cibi per omnem vitam sumpserit, quantum satis esset ad vitæ necessitatem. Oliuis modò Academicis, & vili pane atque interim aqua contentum fuis-

G se prodidere. Quem victum quantum somni sequi, verisimile est, tantum dormire solitum, scilicet non plus quàm quod satis esset ad euitandam ex nimia vigilia malam valetudinem. Cæteros etiam quod ex primo libro De legibus patet, solebat admonere, vt nocte surgerent ad res tum publicas tum priuatas obeundas: somnum enim immodicum & corpori & animo obesse dicebat, parúmque inter mortuum & dormientem interesse. Itaq; vt quisque viuere & sentire cuperet, sic vigilare oportere, quantum salua cor-

H poris valetudine id fieri posset. Hinc arbitror illa profluxisse Aristotelica ex libro De animaliũ generatione

tione quinto, Somnus autem talis sua natura esse videtur, vt viuendi & non viuendi interliminium sit, & neque omnino sit qui dormit, neque non sit: viuitur enim potissimum vigilia, propter sensum. Et in Præfatione Naturalis historiæ Plinius, Dũ ista mussitamus, pluribus horis viuimus: profectò enim vita, vigilia est. Propterea Aristonis illud vero verius est, Breue admodum viuendi tempus esse homini contributũ: nam somnus veluti publicanus, dimidium aufert. At Leontinus Gorgias senio iam fessus ac perimbecillis quum in somnum collapsus iaceret, ac familiarium quispiã accedens ex eo, vt haberet, scitari instituisset, ἤδη, inquit, μὲ ὁ ὕπνος ἄρχεται παρακατατίθεσθαι τῷ ἀδελφῷ. idest, iam me apud fratrem deponere adortus est sopor. Illud verò huius fuerit velut pragmatiæ appendix: esse insulam Ægas, vnde sit deflexum Ægei maris nomen, Neptuno sacram. In ea non ferè quenquã posse consopiri, prodidit Nicocrates, ex phantasmatum Dei occursaculis, subinde quietem interpellantibus. Atlantes in Aphrica nil somniare, scribit Herodotus.

Autumnalis ægritudo qualis censeatur. Fructuum distinctio. Demetrij. Horæi. Oporæ. Salgama. Fructuaria. Salgamarij. Acrodrya. Sitometrion. Horia in cælo quid. Hyperoria. Oporophylacium. Pomarij. Oporones. Moschos. Tenax. Oporophoræ.

Cap. X.

HIppocrates medendi arte nunquam satis laudatus, libro Sententiarum tertio: Per autumnum (inquit) acutissimi, atque exitiosissimi accidũt magna ex parte morbi, ver saluberrimum est atque nõ exitiosum. Eum locum summus auctor Galenus ad verbum sic interpretatur, Vbi tempora idoneum omne retinẽt temperamentũ, ver vtpote temperatum per ea saluberrimum erit, at acutissimos morbos & exitiosissimos, quantum in ipsammet temporis vim & naturam agitur, autumnus importat. Siquidem ver maximè temperatum modificatúmque est: per autumnum verò primum quidem eadem die modò frigus, modò æstus antepollet. Tum autem insequitur æstatem, in qua plerunque succi torrentur, interdum vires debiles extiterunt. Porrò non ob id solum noxius autumnus censetur: verum etiam quod antea euocati ad cutem reflatíque succi, per autumnum ab aeris circumcurrentis frigiditate in profundum subitant, coguntúrque. Sed hæc cunctis hominibus indifferenter eueniunt. At iis qui nequaquam rectè victitant, neque cupiditatum dulces insidias, reliquásque omnes exuunt passiones, ceu corollarium, obuenit ex fructibus detrimentum, quorum prolubio esitandorum pellecti, quibúsque largè ingestis, malis succis implentur. Cæterum quum eiusmodi ferè censeatur autumnus: tabidis tamen officit potissimum. Hoc Hippocratis corroboratur sententia, Autumnus (inquit) tabidis malus est. Quod ideo putatur dictum, quoniam hoc modo affecti improtectum nudúmque præsidiis naturalibus, idest carnium inuolucro exutum obtinentes corpus, assiduè iniquitate aeris offenduntur. Nam & tabidis spiritus vitalis, virésque naturales debiles fiũt. Verumtamen hoc Hippocratis loco ambigunt peritiores, an tabescentes eos modo intellexerit, quos tabe prehensos pulmonis exulceratio infestet, an omnes vtcunque absumptos. Quoniam verò autumnum Græci oporam vocant, hinc obseruatum nobis est, apud Galenum in libro περὶ τροφῶν, hoc est De alimẽtis: fructus quosdam dici oporas: eos autem videtur trifariam distribuere: alios siquidẽ demetrios vocat, quo nomine frumenta leguminãque complectitur, & id ferè genus alia. Valet autem Græcum nomen, ac si Cereales dicas Latinè. Sitometriõ verò id Græcis est, quod demensum nobis. Mox aliud genus appellat horæos, scribitque à Græcis horã tempus id nuncupari,

A quo exoritur canicula, quod est (inquit) ferè dierum quadraginta. Ex iis fructibus alios esse tradit iamiam maturescẽtes, alios verò præmaturuisse, alios in summo esse statu, aut post statũ, aut ante statũ. Addit quoque se putare, non ideo dici horeos, quod eo tantum tẽpore enascantur, sed ad eorũ distinctionẽ qui recõduntur. Inter horæos verò nominat cucurbitas, pepones, melopepones, cucumeres. Demũ de oporis acturus eo nomine intelligere videtur arboreos fructus, cuiusmodi sunt fici, vuæ, mora, cerasa, poma, per B sica, & id genus alia. Sunt qui oporas interpretentur mollioris corticis fructus. Sunt qui sic distinguant, vt sit opora (quod dixi) quicquid extima parte lignosi habet nihil. Acrodrya verò dicantur, quæ diuerso se habent modo: sicut libro decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας adnotatũ aduerti: vti est puniceum malum, pistacia, castaneæ, id genus alia. Vtrunq; verò genus, salgami nomine intelligi collibitũ nonnullis est. Omnino oporas accipiunt propriè autũnales fructus, & id nominis ratione, sed & æstiui in eandem veniunt decu- C riam. Horia in cælo, dicunt cælestiũ studiosi stellarũ fines. Nam in signis partes, velut propriæ, stellis diuiduntur singulis: propterea dici audias, quum in finibus suis stella fuerat inuenta, sic est, tanquã in suo constituta domicilio. Id exẽplo liquere amplius potest: Arietis dominus est quidem Mars, verum fines eius stellis sic distribuũtur singulis: A prima vsque ad sextã partem possidet Iupiter: à septima vsque ad duodecimã Venus, ab tertiadecima ad vicesimã Mercurius, à vicesimaprima vsq; ad vicesimamquintam Mars, à D vicesimasexta vsque ad tricesimam Saturnus. Hyperoria intelliguntur, quæ vltra tempestiuitatẽ perducta specie ac bonitate sentiuntur exuta. Horæum legimus quandoque delicatum dici & molliculum: vnde apud Menandrum ὡραΐζεσθαι, diffluere deliciis. Villæ pars fructuaria dicitur, quæ in cellam distribuitur oleariam, torculariam, vinariam, defrutariam, fœnilia, & palearia. Illud quoque adnotauero, salgama priores item dixisse, quæcunque conditanea ad victum nostrum in vasis seruabantur. Columella libro tertiode- E cimo: Hæc vasa dedita opera fieri oportet patente ore, & vsque ad imum æqualia, nec in modum doliorum formata, vt exemptis ad vsum salgamis, quicquid superest, æquali pondere vsque ad fundum deprimatur, quum ea res innoxia penora conseruet, vbi non innatent, sed semper sint iure submersa. Quin & in Hortorum cura, idem ita cecinit:

Tempore non alio vili quoque salgama merce,
Capparis, & tristes inulæ, ferulæque minaces.
Plantantur.

F Apud eundem salgamarios legimus libro tertiodecimo De rapis: Deinde sicut consueuerũt salgamarij, decussatim ferramento lunato incidito. Salgamarios putant, qui salgama vendunt, aut etiam condiunt. C. Martius libros tres elucubrarat nominibus Coqui & salgamarij, quis vrbanas mensas & lautiora instruebat couuiuia. Sed & Romæ fuerunt castra salgamariorum, sicut saligariorum, lecticariorum & victimariorum, quin & tabellariorum. Legimus porrò Codicis libro duodecimo, legem de salgamo hospitibus non G præstando, in hæc verba, Nequis comitum vel tribunorum aut præpositorum aut militum nomine salgami, idest culcitras, lignum, oleum, à suis extorqueat hospitibus. Autumnum dici putat Festus, quòd tum maximè coactis fructibus hominum opes augescant. Claudianus in Proserpinæ raptu,

Hæc tibi sacra datur, fortunatumque tenebis
Autumnum, & fuluis semper ditabere pomis.

Ab oporis inuenio dici oporophylaciũ, pro loco vbi eiusmodi seruantur fructus. Sunt & oporophoræ, ar- H bores. Sicut oporonẽ vocant, qui oporas emit venditq;. Pomarios fortè dixeris Latinè, vt apud Spartianũ in Heliogabalo, vbi dulciarij quoq; nominantur & lactarij. Sed nos sine sufflamine decurrimus, quamobrem transeo ad reliqua: si illud in transcursu non

reticuero: peciolum, quo ramis inhærent fructus, vocari moschon, & à Palladio, tenacem quoque.

Nunquam Hecale fies, prouerbium quo proferatur sensu.

Cap. XI.

NVnquã Hecale fies, scitus adagio est, quo significamus, nunquam à paupertate eiusmodi oppressum iri quempiã, qua olim circumuẽta Hecale est, de qua prius quàm aliquid promam, carmina Plautina subscribemus, ex quibus prouerbij nata obseruatio est: sic enim in Cistellaria legimus,

Ecastor haud me pœnitet,
Si vt dicis, ita futura es: nam siquidem ita eris, vt volo:
Nunquam Hecale fies, sempérque istanc quam habes ætatulam
Obtinebis.

Fuit Hecale anicula, à qua Theseus olim adolescẽs comiter est hospitio susceptus, vnde sacrũ quoq; Hecalesion per pagos celebre fuit Hecalo Ioui, nõ sine ipsius Hecales honoribus: quã etiam Hecalenem vocabant diminutiua forma: quoniã ipsa quoq; adolescentem adhuc Thesea salutare aniliter, & huiuscemodi excipere diminutiuorũ blanditiis consueuerat. Meminit in Theseo Plutarchus & Philochorus. De ea iustum poema Callimachus fecit, Hecalen nomine. Plinius quoque herbas edules nominat, quas rustica illa Hecale apud Callimachũ apponat. Meminit & Cheremon. Sudas verò ait, ἑκάλη ἡ ἡρωῒς παρὰ καλλιμάχῳ. idest, Hecale herois est apud Callimachum. Addit quoque nominis etymon ἡ πρὸς ἑαυτὴν καλοῦσα, idest ad se vocans. εἶχε γὰρ τεῖχος ἀκλήιστον. Hæc tamen videtur fuisse pauperrima, quando ita canit Ouidius in libris De remedio,

Cur nemo est Hecalẽ, nulla est quæ cœperit Irũ?
Nempe quòd alter egens, altera pauper erat.

Apuleius quoque libro Metamorphoseon primo ex Politiani emendatione: Si contentus (inquit) lare paruulo, Thesei illius cognominis patris tui virtutes æmulaueris, qui nõ est aspernatus Hecales anus hospitium tenue. Sed & in Priapeiis epigrammatibus:

Æqualis tibi, quam domum reuertens
Theseus repperit in rogo iacentem.

Meminit & Petronius Arbiter,

Qualis in Actæa quondam fuit hospita terra
Digna sacris Hecale, quã Musa loquentibus annis
Battiadæ vatis viuendo tradidit æuo.

Ex iis quæ hactenus retulimus, & quæ sit adagij origo innotuit abundè, necnon quæ sit Hecale in literis vtriusque linguæ. Verum quia res leuicula est, ac multorum (Politiano tamen duce) extrita commẽtariis: quanquam hoc genus pleraque censeri queant, velut hastæ velitum amentatæ, ad altiora præstruamus gradum, ne planè fiat in lente vnguẽtum: si id modo adiecero, non lepidè minus ac venustè ad ætatem posse prouerbium transferri.

De Galeni valetudine ac excellentia. Vitrei humores. Ephemera Galeni febris.

Cap. XII.

GAlenum philosophũ & medicum singularẽ, cuius scientissima & plurima extant ingenij monumenta, quæ genuinam sapiunt eruditionem, memoriæ proditum à nonnullis est, centũ & quadraginta annos vixisse, tantáq; in cibo & potu abstinentia vsum, vt ad satietatẽ nunquã comederit aut biberit, nec crudũ quicquã vnquã gustarit: vnde sit factũ, vt odorificũ semper anhelitũ spiraret. Sed quod lõgè apud me mirabilius est, citra vllã omnino affectionẽ, sola defecerit senectute. Quod

A in humanis est rarissimũ, in tanta subblandientis gulę lasciuia, & in interitũ vergẽtis naturæ fragilitate, vt silentio cõterantur lancinãtes hinc inde incommodorum turbines. Vtcunque hinc certè adagiũ obrepere aduerto, vt Galeni valetudinẽ dicamus, pro ea quę vltra humanũ captũ nimis sit prospera, nimisq; inoffensa. Nec me tamẽ fallit, ni sum forsan Curione obliuiosior, qui tribus propositis, sæpe quartũ addebat, vel quęrebat tertiũ: quid aduersus hãc astructionẽ nostrã proferri ab eruditioribus possit, tũ ex Galeno ipso,
B tũ ex scriptoribus aliis: nã Sudas auctor est, Galenum modò annos vixisse septuaginta: ita enim de eo scribit, vt obiter etiã superpondio lectorẽ onustũ remittamus: Galenus (inquit) arte medica celeberrimus, Pergami est natus, Marci & Commodi ac Pertinacis imperatorum tẽporibus, Romæ vixit. Niconem habuit patrẽ, geometriæ ac architecturæ peritum. Plurima non in medicina solũ, sed & in philosophia condidit volumina. Immo verò in grãmatica & rhetorica, quæ quod omnibus ferè obuia sunt, & vulgò no-
C tissima, recensere consiliũ non est. Vixit annos septuaginta. Galenus porrò ex Græcæ linguæ proprietate quietũ tranquillũmq; signat. Cæterum Galenus ipse de se ita propemodum scribit libro De interioribus secundo: Sũ (inquit) mihi conscius, quodã tempore tãto me esse conflictatum dolore, vt ventris interiora arbitrarer conuelli lancinariq;, præcipuè qua meatus vrinæ sunt inter renes ac vesicã, mox verò clystere vsus ex oleo & ruta, præcellenti dolore humorẽ deieci vitro liquescenti persimilẽ: quod genus Praxago-
D ras vitreos vocat humores, sicut in plerisq; subinde experimento didici. Qui etiam tradit, esse humorem illum frigidissimum: & rectè illi quidẽ, nam sensu teste cõprobatur. Mirum tamen, vndénam sit frigiditas tanta, quæ nulla ratione recalescat. Sed libro De sanitatis moderatione, ita scriptũ inuenio, quocũque auctore æditus est liber is: Annis (inquit) iam plurimis nullis ferè morbis infestati sumus, nisi quandoque laboribus nimiis ephemera febre. Attamen pueri adolescentésq; magnas multásq; incurrimus ægritudi-
E nes: sed anno vicesimo octauo ætatis trãsacto, quum exploratũ mihi esset, sanitatis esse artem aliquã, eius inhærens præceptis immunẽ me morbis exsortémq; custodiui, preter eam quam diximus ephemeram, quã tamen ipsam declinare posset liberius paulo viuendi potestatẽ nactus. Porrò in libro De alimentis secundo, vbi de lactuca sermo est, sic scribit: Vtuntur (inquit) ea ex aqua decocta, sicuti ego nunc incepi, postea quàm deprauati mihi dentes sunt. Sed & alibi scribit, quum circa diaphragma laboraret, se somniauisse liberatum iri, si sanguinẽ mitteret ex vena quæ
F est inter pollicem & indicẽ, minuisse sanguinem, cõualuisse. Hæc ad præsens comperta nobis de Galeno sunt. Suam verò ipsemet præstantiam quodam libro patefacit, sic propemodũ scribens, Itaque medicinam professus ad senectutem vsque, nullam omnino ad hanc diem calumniã subij vel curando vel præsagiẽdo. Id quod celeberrimis medicorũ quibusdam obtigisse, sum memor. Sed & quinto Colliget Auerrois, capite de punicis granis, Galenum ita celebrat, vt ex-
G perientia præcellentem prædicet ac veridicum in primis, vt cui comparari non possit alius, ni forsan is inquit, qui clamat quidem: sed quid clamet, non percipit satis, Auicennam (opinor) conuellens. Qui se tamen Galeni fatetur interpretem, ac summum quandoque vocat artis medicæ. Illud certè in tam nobili censura minus prætereundum, quod septimo Therapeutices legimus: Veritatis ac scientiæ studio attentiore gloriã eatenus ab tanto cõtemptam viro, vt ne libris quidem à se disertissimẽ ac scientissimè concinnatis nomen ascribi suum pateretur. Sed in re mira
H ipsius verba subscribam, ἐπεθύμησα δὲ ἀληθείας καὶ ἐπιστήμης, οὐδὲν εἶναι νομίσας οὔτε κάλλιον ἀνθρώποις οὔτε θειότερον κτῆμα. διὰ ταῦτ' οὖν οὐδ' ἐπέγραψά ποτε τὸ ἐμὸν ὄνομα τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένων βιβλίων οὐδενί.

De sani-

De sanitatis ratione adnotantur pluscula ex medicorum scholis. Quæ censeantur corruptionis causæ. Sanitatis distinctio.

Cap. XIII.

QVod verò ad corporum valetudinem pertinet prosperiorem, illud obseruandũ magnopere censeo, quod nobis auctor literis prodidit: certa esse experimenta totius corporis valetudinis, varietate victus inobseruata. Hippocrates vtique tradit, non prandentium exta celerius senescere. Verum id remediis cecinit, non epulis. Ne quis omnino putet medicum principem ad crapulam nos hortari, atque helluationem. Quippe multò vtilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam seruo dederat, vltimóq; probro maius, in cibis triumphalibus sedenti dicebatur, vel in capitolio epulanti, pudenda re, seruo suo facilius parere quàm sibi. Ex medicorum autem scholis illa sunt, Contemperantiam calidi & frigidi, sicci & humidi, naturalẽ esse sanitatem consimilium mẽbrorum. Custodia verò compositionis & numeri, magnitudinis & plasmationis naturalis sanitas est instrumẽtorum. Corruptiones autem in nobis vel esse necessarias & innatas, ac ex nobis ipsis profluere, veluti radicem & initium habentes, primordia generationis nostræ, sanguinem scilicet ac semen. Vel esse non necessarias. Naturales quidem ariditate proueniunt & euacuatione, quæ causæ interiores sunt. Illæ verò exteriores ex iis quæ corpori adueniunt, quarum vna inseparabilis est, sempérque assistens, vt continẽs nos aer. Corruptio non necessaria per tempora quædam inordinatè copulata corporibus lædentiáq; oritur, calefaciendo frigefactandóque immoderatè, aut etiam arefaciendo humectandóq;, aut frangendo, conuellẽdo, perforãdo, articulos trãsmutãdo. Certè veluti serie perpetua amplius, ampliúsq; arescimus, donec decursus ad statũ fiat, nec augeamur vlterius, ossibus ob duritiẽ ab ampliori prohibitis incremẽto. Mox verò præter quàm opus fuerat, omnibus arescentibus organis, actiones deterius longè perficiũtur, reddimur & tenuiores, demumque nimium siccitate inualescẽte, consenescimus, corrugaturque corpus, membra titubant inualida. Genuini quidem caloris vi, perpetim multam substantiæ portionem effluere scimus. Esse nanque naturales corruptiones duas, vt significauimus, quas genitum corpus nullum queat euadere: alteram esse, quia assiduè arescimus: alteram verò hanc, quæ ex effluxu prouenit à calore intimo. Proinde ne confestim sequatur interitus, necesse est, quantum fieri potest, vt substantiam aliam effluenti similem substituamus. Ideóque cibis reficimur, & potu: ad eum modum, quicquid sicci humectique euanuit, instaurantes, vt pristinum integretur temperamentũ. Nam respiratione pulsúque aereæ igneæque substantiæ moderamentum custodimus. Propterea præceptore nullo, natura tantum (vt sic dixerim) prælucente, comedimus, bibimus, respiramus. Quòd si modo aliquo perfici posset, vt eiusmodi quippiam inducere mus, quod nullatenus effluentibus dissimile foret, persanum hoc & optimum foret. Sed quia id impossibile, quoniam quod ab vnoquoque membrorum effluit, eiusmodi natura est, quale membrum ipsum à quo defluit: at eorum quibus vescimur, nil omnino est tale: inde fit, vt necessariò percoquantur à natura, transmutentur, præparentur, similiáque corpori efficiantur quod alitur. Quod verò non digeritur, corpori nõ accedit. Hæc verò retrimenta sunt, & ciborũ superfluitates. Sanitas firma constánsque καθ' ἕξιν nuncupatur, fallax & incerta, κατὰ σχέσιν. Amplius eadem tradit schola, duo esse quæ medicina nuncupata diætetice ad sanitatem intendat: alterum est, inanium repletio: alterum verò, redundantium exinanitio, ne ad hunc vsum orgãna præstituta obfarciantur atque A obcæcentur, neve flaccescant, vt corpus custodiatur purum, nulláque redundantia infestum. Ex iis porrò duobus tertium quiddam videtur consequi, ne celerius obrepat senilis molestia. Etenim si quæ euacuantur, restituamus, nec substiterint intus noxiæ superfluitates: & sani erimus, & quod eximium est, diu iuuenes. Cæterum, quia diu de sanitate verba facimus, nec vtique illud, veluti per incuriam omiserimus, Sanitatem non vno dici modo ab eruditis. nanque altera est, quæ optima dicitur, perfecta, summa B etiam Septembribus horis, vt inquit Horatius. Altera verò est, quæ ab hac deficit, incerta, non perfecta, quæque latitudinem habet multam. Duplex quoque traditur hæc: nam aut est eucratos, & sine querela, in qua non amplius quàm oportet, corpora calida sint vel frigida, sicca vel humecta, vt habitudo carnosorum, quæ in meditullio est tenuis, & modum excedentis. Altera est dyscratos, & cum querela, in qua maximum est ab optima discrimen, quod perspicuũ C tamen non est ob paruitatem. At simplex illa sanitas & perfecta, quæ eucrasiam habet certissimam, vel nunquam comperta in animalis corpore est, vel si vnquam fuit, nec minimo quidem permansit, quin vel ictu oculi demutata statim est, nec eodem se habuit modo. Sanitatem verò finiunt dispositionem secundum naturam, quæ actionem adminiculata coadiuuet. Sicuti ægritudinem dicunt dispositionem præter naturam, quæ actionem oblædat præpediátque.

D *Morbis ex quibus causis appellationes sint inditæ. Herpes esthiomenos, idest morbus sancti Antonij, aut sancti Martialis. Item morbus, Noli me tangere. Tenasmon. Cancer. Lupus. Hyposarca. Morphea. Satyriasis. Satyrismus. Satyrium. Prosedanum. Cenchrias. Rhagedæna. Gangræna. Melancholia. Choleræ.*

Cap. XIIII.

MOrbis verò induntur nomina quandoque ab affecto membro: vt pleuritis, à latere: peripneumonia, à pulmone: sic ischiadicus dicitur, sic nephritis à renibus, sic arthetica (vel vt apud Galenum ἀρθ,πς) cephalea, ophthalmia, dysenteria. Aliis verò ab accidentibus quæ consequuntur, vt affectionem, quæ egestionem qua consuetum est, fieri non permittit, tenasmon ab intestiF norum tormento vocitarunt, τεινεσμὸν dicunt Græci. Est in eo item genere palmus, apepsia, dyspnœa, apnœa, agrypnia, coma. Recenseri in iis herpes item potest esthiomenos, quem inoriri Auicenna scribit, vbi arctius constringantur vulnera. A medendi peritis finiri solet, membri νέκρωσις, idest mortificatio, ac cum putredine & mollificatione dissipatio. Eam verò affectionem lingua dicit vernacula morbum sancti Antonij, vel etiam sancti Martialis: à cãcro differt, ac lupo, & eo quem facetè nuncupant nostra tempeG state, Noli me tangere, quia membra disiicit putredine tantum, non cadauerosa cum mollicie. Illi verò idem vtique efficiunt ac corrosione ac duritie. Herpes porrò esthiomenos breuior est, acutiórque. Herpes (inquit Therapeutices secundo Galenus) nõ semper vlcus est: quòd si adsit vlceratio, veterẽ subinde mutat sedẽ, proxima depascẽs, ac vt indicio nomen est, δίκλιω ἕρπετος θηρείου, idest feræ modo serpentis, priora linquens obrepit aliis. Fit ex humore bilioso, flauo, H ex quo in erysipelatum genere est: differt tamen succi tenuitate. Additur herpetis genus cẽchrias dictũ, quoniam pustulæ succrescãt milij similitudine, quod cenchrum vocant. Cognatam iis affectionem phagedænas dicunt, inter quas chironia sunt & telephia. Auctor idem Galenus libro ad Glauconem secundo: Si flaua bilis naturæ suæ proprietate seruata, cum

sanguine per totum sese profuderit, affectionem in- A oriri, quam icterum vocamus. Quod si in partem aliquam decubuerit sola, herpes nuncupatur. Si verò crassior fuerit, cutem arrodit vniuersam ad carnem vsque subiectam: húncque herpeta esthiomenon appellauit Hippocrates: si autem tenuior, superficiem modò veluti amburit, túncque herpes tantum dicitur. Spasmum verò, conuulsionem ab instrumentis dicunt voluntarij motus, ad suum initium vi reuersis. Plures autem morbi ab vtroque appellationem traxerunt, vt cephalalgia, otalgia, cœlophthalmia, car- B dialgia, odontalgia, hysteralgia: à causis quoque sæpius nomina inueniuntur imposita, vt quæ ab omnibus dicitur melancholia, ab Gnidiis autem medicis χολέραι. Nam & hyposarcam, quæ hydropiseos species est, album phlegma vocauere. Nonnullæ item ægritudines ex similitudine quadam nomen habent, vt elephas, siue elephantiasis, & leuce, & cancer, ac narium morbus polypus: & morphææ, ab arbore nucis inditum videtur nomen, quòd frondibus eius per similis esse videatur. Quasdam item verrucæ species C myrmecias vocarunt: simili modo alopeciam. Cancri (inquit secundo ad Glauconem Galenus) in omnibus quidem partibus corporis fieri consueuerunt: sed in mamillis præsertim mulierum, quæ à natura purgationem non habent. Generantur verò tumores hi ex atræ bilis superfluitate: quæ dum sanguis in hepate fit, fecis vinariæ proportione concipitur. Ab splene verò expurgatur, qui inde alimentum consequitur, sicuti ab Galeno proditum eodem est in commentatione De naturalibus potentiis. In mamillis D porrò tumorem sæpe conspeximus, forma & figura cancro animali consimilem. Nam vt in eo pedes ex vtraque sunt corporis parte, ita in morbo distenduntur venæ, quæ cancri prorsum similitudinem effingunt. Hunc (inquit) per initia sæpe sanauimus, vbi verò in molem satis insignem protollitur, nemo sine manus opere potuit curare, sed & tunc insigne ingruit periculum profluuij sanguinis. At veretri inflationem nomine cuiusdam dæmonis sponsarum depicti nuncupauerunt, idest satyriasin, vt interpretantur E nonnulli. Satyrismum & priapismum enuntiat Galenus. At Plinius in totum inquit, Græci vbi concitationem in Venerem volunt significare, satyrion appellant: in coitu verò ex labore pigritiam, prosedamum. Pauca verò sunt morborum nomina essentiam modò mali exprimentia, vt phlegmones, qui sunt abscessus calidi, siue (vt Græci dicunt) apostemata, & gangræna: sic enim vocatur τῶν μελῶν τὸ νεκρούμενον σὺν ἕλκει, idest morticina membrorum caro cum vlcere, vel etiam sine vlcere, μετὰ φλεγμονῆς καὶ ἐρυθήματος F ἀλλ' ἀμαυρούμενον, idest cum inflammatione ac rubedine exalbescens. De gangræna secundo ad Glauconem sic comperi: Gangrænas, inquit, nomino eas, quæ ex inflammationis magnitudine fiunt mortificationes: sed ita, vt non integræ sint omnino. Nam vbi prorsum est affectum membrum ac emortuum, vt percussum vel sectum vel adustum non sentiat, recidere statim, conuenit. Verum, ita affecta nigrescunt. Quod autem medio constitutum modo est, vt tendat in mortem, gangræna est, ac nominatur. Scirrhi item eodem modo G dicuntur, idest duritiæ. Item empyema, idest ἐμπύημα catagma, spasma, rhegma, colouoma, dothien, ionthos, phyma. Quibusdam imposita nomina ab artifice, à quo curata primum, vt chironio. Aliis verò ab iis, qui primum laborarunt, vt est telephium. Sed nos iam ab hisce medicorum diuerticulis in viam demũ reuertamur, & instituti reliqua exsequi pergamus, ne gracculus fiat aliena lasciuiens plumula.

Quod commercium balneo & cani? prouerbium H *quem vsum habeat.*

Cap. XV.

Quod commercium balneo & cani? adagio est elegans, in Græcis literis frequens, à Luciano vsurpatus eo sermone qui est Ad ineruditum multos emptitantem libros, dicitur de iis quæ dissociata natura sunt, nec similitudinem recipiunt aliquam, vel vsum, veluti si nauigandi imperitus, aut equitationis omnino expers, caperet is quidem affabre constructam nauem, & ad B securitatem omnibus fultam instrumentis: hic verò equum compararet Medum, vel Centauridem, aut Coppophoron, ridiculum (opinor) vterque se præstaret, quod per imperitiam haud commodè vteretur rebus. Non secus ac diues ille Asianus, cui quum pedes forent abscissi, qui frigoris nimietate computruissent per niues iter facienti, vt aliquo modo calamitatem leniret, ligneos sibi pedes conficiendos curauit, quibus subligatis, interim etiam seruis innixus incederet. Sed ridicularius in eo præcipuè fuit, quod C summa cura scienter politéque confectas soleas comparabat subinde, quibus ligneos illos pedes præfulciret. Veluti visenda planè res esset, lignum crepidis inductum. Non dissimile huic & illud Luciani eiusdem, πίθηκος γὰρ ὁ πίθηκος, κἂν χρύσεα ἔχῃ σύμβολα, idest simia quidem simia est, etiam si aurea habeat symbola. Et imperitiæ nubilo adobrutus librum quidem perpetim versare manibus potest, sed eorum tamen quæ lectitantur, nihil prorsum queat percipere, ἀλλ' ὄνος λύρας ἀκούει κινῶν τὰ ὦτα, idest, sed asellus D aures motans audit lyram, éstque semper τῶν ἰχθύων ἀφωνότερος, magis mutus & fandi magis inops, quàm pisces. Vt verò à balneis non resiliamus longius, prouerbij (vt opinor) ratio aperta satis est, quando humanæ infirmitati, bonúmque, si non & deliciis, balnea modo deseruiunt, ad ea nisi aspirat bruta natura. Fuerit argumento etiam, quod sunt auctore Aristotele, τὰ θερμὰ λουτρὰ ἱερά, idest balneæ calidæ sacræ: quas tamen sic dici ipse putat, quia sulfure atque fulmine rebus ingenuè sacris proueniant: sacris, inquam E quoniam quæ miranda sunt & occulta, sicuti quibusdam placet, sacra videntur, vt miras balnearum taceamus facultates.

Calentium aquarum rationes aliquot. Cur earundem vi lapides item progignantur. Poros quàm multa significet apud eruditos.

Cap. XVI.

Et quia in balneas incidimus, curaquarum aliquæ caleant, quædam etiã F ferueant, intantum vt non possint esse vsui, nisi aut in aperto euanuere, aut mixtura frigidæ intepuere, causæ aliquot redduntur. Empedocles existimat, sicut docuit Seneca, ignibus quos multis locis terra opertos tegit, aquã calescere, si subiecti sunt solo, per quod aquis trãscursus est. Facere quippe dracones solemus, & milliaria, & cõplures formas, in quibus ære tenui fistulas struimus per decliue circũdatas, vt sæpe eundẽ ignẽ ambiens aqua, per tantũ fluat G spatij, quantũ efficiendo caloris satis est. Frigida itaq; intrat, exit calida. Idẽ sub terra fieri existimat Empedocles. Quidã arbitrantur, & cõprobat libri auctor, qui circũfertur De proprietatibus elementorũ, per loca sulfure plena introeuntes aquas calorẽ beneficio materię per quã fluunt, trahere. Quod ipso odore gustúq; testantur, reddunt enim qualitatẽ eius qua caluerũt, materię. Quod ne quis accidere miretur, viuæ calci si aquã infuderis, nónne feruebit? Hęc porrò efficit ratio, vt aquæ feruidę magna ex parte salsæ pro H ueniant, vt Aristoteles inquit, quia scilicet per terrã aluminosam percolantur. Exustorũ autem omniũ cinis salsus est, sulfúrque redolet. Democritus calci assignauit calidorũ fontiũ rationẽ, quod nequit fieri, quoniã lapides vnde fit calx, nõ habẽt excalfaciẽdi vim, nisi

nisi in fornace præusti. Sunt qui vento causam euentus ascribant parum scienter, quia perpetuò calet aqua, nec tamen perpetuò flat ventus: nonnulli terræ putant raritatem, sole penetrante calorem aquæ ingenerare: quod admitti posset, si solis abscessu frigesceret item aqua. Cæterum, in hac calentium aquarum ratione nonne illud eximium est, ac inuestigandum anxiè: quod ipse etiam penè puer apud Aponum adnotaui, dum Patauij capesserem ingenij cultum, ab illis subinde lapides gigni? Hoc extra omnem admirationem mihi fuit, scaturiunt ibi feruentissimæ aquæ in supercilio non multum arrecto, in subiecto molendinum est, quod versat balinei aqua per conuallem decurrens, Volaticam, vt nunc passim dicitur, in quam impetu deuoluitur aqua per arctum. vidimus totam, veluti quodam artificio, lapidea circumtectā crusta: & quum oculis non satis crederem, duritiem materiæ experturus cultelli satis validi mucronem insigniter retusum animaduerti. Id vtpote adolescenti, qui nihil admodum interioris sciētiæ attentassem, miraculum est visum. Mox repetita vrbe, quum rem scholasticis quibusdam exposuissem in foro, risu exceptus sum ab omnibus ferè tanquam inusitata nescio quæ, & absurda ac scurrilia promerem. Sed haud ita multo interstitio facto, illuc profecti mecum in rē præsentem verissima senserunt, quæ prius inscitè ludibrio habuerant. Verum ea omnia pòst quum Plinij, tū aliorum doctrina confirmata reperi. Nam & Seneca (vt de Strabone taceam libro tertiodecimo) Naturalium tertio ad hunc modum scribit: Interest vtrum loca sulfure an nitro an bitumine plena transeant. Hac ratione corruptæ cum vitæ periculo bibuntur: vnde & apud Ouidium legimus,

> Flumen habent Cicones. quod potum saxea reddit
>
> Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Medicatum vtique & eius habet naturæ limum, vt corpora agglutinet ac induret, quemadmodum Puteolanus puluis, si aquam attigit, saxum est. Sic econtrario hæc aqua, si solidum tetigit, hæret & affigitur. Inde est quòd res abiectæ in eundem locum lapideæ subinde extrahuntur. Quòd in Italia quibusdam locis euenit, si virgam, siue frondem demerseris, lapidē pòst paucos dies extrahis: circunfunditur enim corpori limus allinitúrque paulatim. Hoc minus videbitur mirum, si notaueris Albulas, & ferè sulfuratam aquam circa canales suos cymbásque durari. Sed summus item philosophus Encyclicarum quæstionum libro vicesimoquarto quærit, διὰ τί ὑπὸ τῶν θερμῶν ὑδάτων μᾶλλον, ἢ ὑπὸ τῶν ψυχρῶν πήγνυνται λίθοι. idest, cur aquis calentibus potius quàm frigidis lapides cōcrescant atque coagmententur. Respondétque, prouenire quòd lapis defectu humoris consistit, caloréque potius quàm frigore, humor deficit & lapidescit calore: vt etiam Empedocles ait, τάς τε πέτρας καὶ τοὺς λίθους κατὰ θερμὰ τῶν ὑδάτων γίνεσθαι. idest, lapides & saxa feruentium aquarum opera conficit. In quo tamē aduertendum, si defectum humidi omnino, ex totóque intelligas, minus procedit ratio, quando quoquo modo lapis fiat, coagulatione seu congelatione, requirit humidum agglutinans, quo deficiente, non lapis fit, sed harena vel puluis. Si verò humecti defectu intelligimus redundantis ablationem, tunc veritas apertius elucescet. Certè non solum calor ἀπολιθοῖ, idest elapidat: sed frigus etiam, humorem nimio gelu absumendo, indurat, facítque lapidem: quod si nimiū frigus ita agit, simpliciter quoque ita agi posse, certū est. Auctor porrò in Hilarionis vita Hieronymus, littus quod Palæstinæ ac Ægypto prætenditur, per naturam molle, harenis in saxa durescentibus, asperari, paulatímque cohærescentem sibi glaream tactum perdere, quamuis non perdat aspectum. Sed & multa super iis in libro De metallicis, quisquis eius dici auctor debet. Adnotanda obiter & Auicennæ sententia ex fine Meteororum, vt prætereamus quæ huc spe-

A ctantia Vitruuius scribit, Ex terra pura lapides non fieri, sed ex permixto, quoniam ex nimia siccitate in ea continuatio non fit. Fiunt verò ratione duplici conglutinatione, congelatione, priore quidem quum lutum aliquod viscosum fuerit, ac pingue, quod arescens in quandam euadit dispositionem, quæ in luti lapidísque meditullio ferè est, mox sensim lapis concipitur verus. Scribit etiam, virtute quadam vniuersali vegetabilia & animantia quoque deformari in lapides posse. Dignum verò scitu, humecti addensationem hanc in lapideam naturam dici quandoque

B poron, idest πῶρον. vnde illud ex Piside ab grammaticis affertur, τὰς τὰς ἰκμάδας πωροῦντα, καὶ σφίγγοντα λιθώδει τρόπῳ. Hinc & porinos dicitur lapis. Est & affectio quædam poros. Elei, πωρεῖν pro lugere vsurpant. Pronuntiatur & de cæco poros, nam & cęcitas nuncupatur πώρωσις. Est item in ossium fractura poros, Therapeutices sexto apud Galenum, χρὴ γὰρ, inquit, παγῆναί τι τῆς οἰκείας τροφῆς τῶν ὀστῶν, ἵνα φύηται πῶρος, i. ex proprio ossium alimento oportet concrescere quippiam,

C vnde fiat porus. Idem mox paulo ex chymo alimenti viscido, & bono concinnari porum, scribit: quę res item πώρωσις appellatur. Et in hoc vsu apud eundem, πωροῦσθαι verbum.

Balneorum distinctio & vsus. Problemata duo ad id spectantia. Balnei etymon quod sit. Item eiusdem rei deliciæ. Thermarum cognomenta ab heroibus ducta. Thermæ in Vrbe primæ.

D

Cap. XVII.

Balneorum verò, sicuti obseruatum ex Archigene est, alia sunt nitrosa, alia salsosa, alia aluminosa, alia bituminosa, alia sulfurosa, alia ferrosa, alia calcosa, quædam ex his sunt composita. Et horum quidem omnium potestas est arefaciendi. Quædam non arefaciunt modò, verum etiam obstruunt, sicut aluminosa: partim etiam

E salsosa, & æris qualitatem adepta. Et hæc quidem lauacrorum sponte prouenientium ratio est. Sed nec ignorandum ex Galeni doctrina, eorundem quædam esse dulcia, quædam qualitatis expertia, quædam suā quandam obtinere qualitatem. At eorum quæ alteram quandam habent qualitatem, quædam ex institutione nostra vim habent, quędam sua sponte vim obtinent. Balnei vsus (inquit Celsus) duplex est: nam modò discussis febribus, initium cibi plenioris, vinique firmioris valetudini facit: modò febrem ipsam

F tollit, feréque adhibetur, vbi summam cutem relaxari, euocaríque corruptum humorem conuenit, & habitum corporis expedit mutari. Antiqui timidius eo vtebantur, Asclepiades audacius. Cęterum, hæc quæ medicinę rationibus continētur missa faciamus, quoniam nostro instituto parum fortasse congrua videbuntur. Illud quęramus potius, quídnam sit quod experimenta perdocent verum: ante balnei ingressum calidum mingimus, at in balneo diutiusculè commoratis, frigidum. Illa verò afferri ratio potest, id tan-

G quam ad alterius comparationem planè fieri: nam vrina tepidi profectò temperamenti est, quę tum primū à nobis facta, mediocriter etiā calida est foris. Igitur quandoquidem frigidum est corpus nostrum, ipsum lotium vtpote corpori comparatum, calidum est: in lauacro autem quandoquidem corpus plus lotio incaluit, frigidum videtur lotium, vtcunq; calidum sit. Dignum & illud obseruatione est: quod neutiquam sitientes, lauacrum subeuntes sitimus. Et contrà, si sitiamus, pacatur sitis. Nempe ex ariditate, sitis oritur.

H Si ergo sitientes lauacrum subeamus, corpus facultate vitali per cutis meatus humorem allicit, & quasi ad se conuellit, atque ita contingit funditus humectari, vnde pręcipuè exoritur sitis. Qui verò non sitien-

tes lauacrum subeunt, humorem corporis efferunt, diductis corporis meatibus, sudoréque excutiunt, nec receptum humor habet. Belneum, ex Græcis quidam interpretantur dici παρὰ τὸ ἀποβάλλειν τὰς ἀνίας, à tristitiæ videlicet lassitudinúmque repulsu. quando & id videtur Homerus innuere, quum ait,

λοῦε δ' ἐκ τρίποδος μεγάλου,
ὄφρα μοι ἐκ καμάτων θυμοφθόρον εἵλετο γυίων.

Corroborauit in libris Confessionum Aurelius Augustinus libro nono. Sed rationibus peruincere grammatici conantur: quoniam si id verum esset etymon, scribendum fuerat per I, sed modo per ει scribitur, quod sciunt omnes, hoc est βαλανεῖον: propterea, inquiunt, astruendum est fieri ἀπὸ τῶν βαλάνων, quoniam balanos succendere, moris fuit veteribus, παρὰ τὸ τὰς βαλάνους αὔειν. Nam Epaphroditus αὔειν exurere interpretatur, ἵνα μὴ ποθεν ἄλλοθεν αὖοι. Sudas scribit, veteres glandibus vesci solitos, cortices verò igni alimenta præbuisse. Et est (inquit) balneum, via instrumentúmque ad delicias: quando vt Plinius etiam scribit, parietes balnearum vnguentis spargi nonnulli iussere, atq; Caium principem ita solitum lauari. Et ne principale videatur hoc bonum, & postea quendam ex seruis Neronis. Nam Tranquillus de principe eodem sic scriptum reliquit: Nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit, commentus nouum balnearum vsum, portentosissima genera ciborũ atq; cœnarum, vt calidis frigidísque vnguétis lauaretur. Lectum in veteribus memoriis, thermarum nomenclaturam auctoritatis gratia & existimationis ab heroum illustrissimo quoque solitam peti: hinc Agamemnonias legimus thermas, hinc & Achilleas apud Cassiodorum. Sed illud grauius: Antonium Caracallam thermas suo insignes nomine sustruxisse: quarũ cellam solearem, idest in qua forent balneo destinata solia, negant architectonicæ consulti, vlla posse exprimi imitatione. Nam ex ære vel cupro cancelli fuere superpositi, quibus concameratio concredebatur tota. Scribit Lampridius, Alexandrum Cæsarem luminibus thermarum addidisse oleum, quum prius non ante auroram paterent, & solis occasu clauderentur. Scribit Dion, Mecœnatem omnium primum in Vrbe calentium aquarum natatoria struxisse. Iureconsultus Vlpianus. Impensarum alias videri necessarias scribit velut aggeres excitare: vtiles alias, vt stercorare: non nullas etiam voluptarias, cuius est modi balnea construere.

Balnea veterum frugi. Senecæ locus emaculatur. Epistomium quid, & papillæ, ac epitunium. Collabi, & collopes. Callosus. Collubia, Coluthra. Epistoleus. Epitimium quid iureconsultis.

Cap. XVIII.

ANtiquitus in vsu erant balneola perangusta, tenebricosa: vti Seneca inquit: neque enim calida videbantur, nisi obscura. Eiusmodi fuisse legimus Scipionis Aphricani balneum apud Linternum. In eo ille horror Carthaginis, cui Roma debebat quòd semel tantum foret capta, abluebat corpus laboribus fessum rusticis, quoniam se exercebat opere, terrámque vt mos fuit priscis, ipse subigebat. Mox verò quis ita lauari sustinuisset? Pauperes sibi videbantur, ac sordidi, nisi parietes magnis & pretiosis orbibus refulsisset, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis fuissent distincta, nisi illis vndique operosa, & in picturæ modum variata circumlitio fuisset prætexta, nisi vitro abscon deretur camera, nisi thasius lapis quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas circumdedisset, in quas multa sudatione exanimata corpora demitte

A bant: & vt inquit idem Seneca, nisi aquam argentea epistomia fudissent. Qua in parte obiter eiusdem codex emaculandus est: nam modo impressi codices, epitoma præferunt, aut epitonica. Neutrum rectè, siquidem vel Latinis auctoritatum tibicinibus peruincimus, epistomia legendum (etenim Græca id planè claret doctrina) nam libro Architectonicæ decimo, Vitruuius ita scribit: Singulis autem canalibus singula epistomia sunt inclusa, manubriis ferreis collocata: quæ manubria quum torquentur, ex area nares patefaciunt in canales. Et infra idem Vitruuius: Motione verò vectium vehementiore: spiritus frequens cõ
B pressus epistomiorum aperturis influit. Ex iis auctoris huius verbis, vt de Varrone taceam, manifestum (arbitror) dici epistomia, qualia nũc passim tonsores habent in vasculis pensilibus capiti abluendo. Sed & instraméta ea, quibus è vasis subinde vina educimus, cannulas simplex nuncupat vulgus, epistomia rectè dici posse, animaduerto. Vnde & luxata (vt opinor) dictione, obturamentum epistomiorum spinam vocant imperiti. Haud ita ab epistomiis dissentaneum quod Varro scribit in villaticis pastionibus, Rosidus
C (inquit) locus fit, si adduxeris fistulam, & in eam papillas imposueris tenues quæ eructent aquam. Sudas verò: Collabi (inquit) panes, sunt consimiles citharæ collabis. Alij collabos accipiunt εἶδος πλακοῦντος τετραγώνου, ἢ ἄρτου μικροῦ, idest placentæ speciem quadrangulæ, aut minuti panis, παρὰ τὸ ἐκ μεγάλων κολοβίζεσθαι, quòd sint ex magnis deminuti, & velut mutilati. Collabi nanque sunt τὰ τῶν χορδῶν ἐπιτόνια, idest fidium epitonia. Apud auctores item inuenio, collopas dici prædura in ceruice boum coria, ex quibus
D moris erat (inquiunt) conficere, quos vocant collabos. Sed dicitur & collops dorsuale corium, quoniam ex eo fiat colla. Vnde facetissimus comicus Aristophanes Æschyli duritiam monstraturus, inqu i,

οἶμαι γὰρ αὐτὸν κόλλοπι ἐοικέναι.

idest; puto ipsum collopi persimilem. Id scitè admodum & doctè in adagij vsum trahi potest. Collopa in suibus, etiam καλλωσὸν vsu frequentiore opinantur dici. Existimo collabos in cithara esse clauiculos, qui-
E bus remittuntur vel intenduntur fides: & inde ob intentione cœpisse epitonia vocari: indéque per similitudinem in aliis itidem id genus eodem modo appellata. Epitonium pro incremento apud Plutarchũ De liberis educandis, comperisse videor. Epitimion Græci quandoque pro obiurgatione capiunt. Vsurpat verbum id Iureconsultus Modestinus Digestorũ vicesimosexto: Si quis (inquit) à parentibus prohibitus fuerit esse tutor, hunc neque creari oportet, & si creatus nõ recusauerit, prohiberi eum tutorem esse,
F manente epitimio, i. mandato patris mordaci iurgatorióque. Collubia & collubias, sunt qui pro bellariis interpretentur, & sic legendum coniectent in Plauto in Persa: etiam si coluthra item non improbent, quo nomine ficos maturas accipiunt Græci, & testetur Philemon, vt scribit Athenæus. Porrò epistoleus ad epistomium pertinet nihil: est autem eo nomine grammatophorus, vel tabellarius. Sunt qui legatum interpretentur, vnde sit illud Plutarchi, Spartanos classi præfecisse Aracum, Lysandrum autem misisse
G ἐπιστολέα τῷ λόγῳ, τῷ δ' ἔργῳ κύριον ἁπάντων.

Balnearum apud veteres luxuriosus apparatus. Emendantur Senecæ loca aliquot fœde vitiata. Res quadrantaria quæ sit. Pilicrepus apud eũdem Senecam quid. Item alipili, libarij, & botularij, & botulus, ac distillarius. Quid distillatio, coryza
H *branchus, catarrhus. Artericum vitium. Loca adilem metuentia apud eundem, quæ sint. Balnea cur item dicantur gymnasia. De balneo cogitare inducendo quid. Gymnasia quid.*

Cap. XIX.

Sed redeo ad balnea, in quibus non statuas modò innumeras & columnas nihil sustinentes visere erat: sed eò quoque peruentum est deliciarum, vt nihil nisi gemmas calcare vellent: sicuti pergit Seneca, blattariáque vocabant balnea, si qua non ita aperta essent, vt totius diei solem fenestris amplissimis reciperent, nisi & lauarentur simul & colorarentur. Hic obiter restituamus alterum Senecæ eiusdem locum fœdissimè corruptum: Cur(inquit) exornaretur res quadratoria, & in vsum, non oblectamentum reperta? Legendum res quadrantaria: quoniam qui balneas ingrederentur, quadrantem balneatori soluerent. Id apertè significat eo versiculo Iuuenalis,

Cædere syluano porcum, quadrante lauari.

Necnon Horatius Satyra tertia:

Dum tu quadrante lauatum
Rex ibis.

Non deerunt forsan, qui artem quadratariam ab Seneca inibi potius significatam putent, quæ Iureconsultis non alia videatur, quàm marmoria. Sed illepidè omnino, ne dicam insulse: legant studiosi modò Senecæ epistolam, scient, nil inscitius potuisse excogitari, aut Senecæ diuersum magis. Sed quoniam in Senecam semel incidimus, feramus illi collabēti opem pro virili. Bone Deus quàm propudiosè irrepserunt mendæ in epistolas eas quæ ad Lucilium inscribuntur: sed de locis aliis nunc censura non est, quod ab instituto alienum non est, id modò agamus: epistola est libro octauo, in qua tumultuosa balneorum luxuria notatur: Si verò pelicrepus(inquit) superuenit, & numerare cœpit pilas, actum est. Quid sibi hic pelicrepus velit, non video: verum certissima ducor coniectura, vt pilicrepum arbitrer legendum: eumque intelligam, qui pilas, hoc est sphæras aut glomos pice illitos in ignem balneorum siue vaporarij coniiceret, sicubi fortè restingueretur. In hanc sententiam vt pedibus eam, Papinius facit Syluarum primo, in balneo Etrusci,

Quid nunc strata solo referam tabulata, crepantis
Auditura pilas, vbi languidus ignis inerrat
Ædibus, & tenuem voluunt hypocausta vaporem?

Meminit huiusmodi pilarum, vt opinor, & architectus Vitruuius libro quinto, Suspensuræ caldariorum ita sunt faciendæ, vt primum sesquipedalibus tegulis solum sternatur inclinatum ad hypocaustum, vti pila quum immittatur, non possit intus resistere: sed rursus redeat ad præfurnium, ipsa per se ita flamma facilius peruagabitur sub suspensione. Domitius verò Papinij expositor, ita locum eum enarrat: Quid nunc (inquit) ego narrem tibi tabulata, quæ in sublimi parte ædium sunt, quo desinunt vaporaria, habentia in vertice pilam concauam, quò peruenit flamma ignis in imo ardentis, sed languida & tenuis: vt domus ita tepeat, non autem æstuet. Hæc sententia an cōgruat, iudicent volētes. Nos quod varia suggerit lectio pro captu ingenij in lucem promimus: sicut & illud quod obseruatum doctissimis est, inter eos qui corporis curam agunt, recenseri tonsores, balneatores, pilicrepos, alipilos, mediastinos, mangones, aliptas, seu pædotribas, ciniflones, arcularios, propolas, pigmentarios, coronarios, cosmetas, & id genus alios. Ex quibus emendatur locus alius in Epistola eadem: Alipedum, inquit, cogita tenuem & stridulam vocem, quo sit notabilior, subinde exprimētem, nec vnquam tacentem, nisi quum alas vellit, & alium pro se clamare cogit. Tu expuncto inutili verbo, pro alipedum, lege alipilum, idest alarum pilos vellentem, quod auctoris sententiæ mirè congruit. Sed & mox Seneca confluentem ad balnea institorum, & cuiusque vilissimi turbam enarrans: Iam librarij, inquit, varias exclama-

A tiones, & botularium & distillarium, & omnes popinarum institores, mercem suam quadam & insignita modulatione vendentes. Hic mendum irrepsit in verbum vnum, reliqua perobscura sunt. Nam vbi librarij scribitur modò, legerim libentius libarij, à vendendis libis, de quibus in Fastis Ouidius, ita vt vna modò litera pereat extrita. De botulario verò, vt nostro beneficio pernoscant & hoc studiosi iuuenes, intelligo verbo illo venditores confectorésque botulorum, ea erant farcimina, Festo tradente, de quibus
B & Apicius, quisquis is est, botellum sic facies, ex oui vitellis coctis, nucleis pineis concisis, cepam addes, porrum concisum, thus crudum, miscebis piper minutum, & sic intestinum farcies, adiicies liquamen & vinum, sicque coquas. Erat quidem botulus mensis omnibus gratus, sed in Saturnalibus celebratur, præcipuè dum ex eo corona fieret pulti. Propterea libro quinto Valerius Martialis formâ tamen deminuta,

Et pultem niueam premens botellus.

Sed & in Distichis idem poeta sic cecinit,

C Qui venit botulus medio tibi tempore brumæ,
Saturni septem venerat ante dies.

Superest apud Senecam verbum non admodum vulgò notū, quod est distillarius. Scimus quidē à Latinis ferè distillationes dici, quæ à Græcis coryzæ, brāchi, catarrhi vocentur. Quāuis hæc apud illos differant: quum sit coryza, dum pituita tantum nares obsidet, grauedo Latinè dicta, sicut Celsus meminit: catarrhus verò, qui fluctio dici valet, quum fauces palatúmque: at branchos, quum & guttur & arteria corripitur, ob quod & artericum quandoque, vt Paulus
D scribit, vitium id appellant. Omnia tamen hæc Hippocrates etiam coryzas vocat. Cæterum expositio hæc ad Senecæ sensum parum facit. Proinde sciendū, distillationem quādoque pro liquamine capi, quo vtimur ad intinctus, siue(vt Græcè dicam) embammata. Hinc Seneca scitè admodum & doctè distillarium vocauit, qui id genus cōcinnaret distraherétque, quē insignita modulatione merces suas vendere, scribit: qui mos adhuc passim seruatur in vrbibus, Patauij
E præsertim. Consuetum quoque illud veteribus fuit, vt vel nobilissimi ædiles eo fungerentur officio, vt loca eiusmodi intrarent, quæ populum receptabant exigeréntque munditias, & vtilem ac salubrem temperaturam: non hanc, inquit Seneca, quæ nuper inuēta est similis incendio, adeo quidem vt conuictum in aliquo scelere seruum inuitum lauari oporteat, nihil enim iam videtur interesse, ardeat balneū, an caleat. Ad hæc arbitror respexisse Martialem, quum Epigrammatum tertio ita scribit,

F Centum miselli iam valete quadrantes,
Anteambulonis congiarium lassi,
Quos diuidebat balneator elixus.

Hinc & aperitur locus Senecæ eiusdem in libro De vita beata, vbi loca recenset ædilem metuentia: Nam & alibi auctor idem: Decoquere, inquit, corpus atque exinanire sudoribus, inutile simul delicatúmque credidimus. Et Galenus libro Sanitatis tuendæ tertio, Ergo transire tantum ad solium vsque, non in Laconico immorari debebit, sicuti qui citra exercitatio
G nem seipsos elixant. Porrò Græcorum fuit moris, in balneorum ad id exstructis locis multiplici exercitio corpora delassare. Id cuiusmodi censendum sit, ex scientissimi illius Plutarchi verbis coniectari poterit, quæ subiecimus ex commentario Quæstionum Romanarum: Non aliud quicquam, inquit, Græcis seruitutem ac molliciem attulisse Romani putant, quàm gymnasia & palæstram, quòd iis languescant adolescentium animi, ac effœminentur penitus. Quæ si quis effugere studeat, in puluerem prodire, & (vt Græ
H cè dicam) εἰς ὕπαιθρον, hoc est in subdiale spatium, oportet. At qui domi & in vmbra balneis & vnctionibus molliter se curant, hæc subire necesse est. Hinc emanasse arbitror: vt balnea etiam gymnasia dicerētur, quod in Iudaico bello monstrat Iosephus, vbi de

Herode ita scribit, Nanque apud Tripolin & Damascum & Ptolemaida publicas balneas: quæ gymnasia dicuntur, Bibli autem exedras porticus condidit & fora. Gymnasia tamen Græci, labores dicunt vehementiores, quibus insitus augescit calor, vti fiat corpus tum robustius tum celerius: cuius est modi sciamachia, idest ad palum exercitatio & cursus. Fuisse porrò & philosophis constituta in balneis loca, in quibus illi disputarēt, liquidò Vitruuius edocuit: Cōstituantur, inquit, in tribus porticibus exedræ spatiosæ habentes sedes in quibus philosophi, rhetores, reliquíque qui studiis delectantur, sedentes disputare possint. Erat item prouerbium prioribus, in pauperes qui assiduè frigerent tremeréntque: eos nanque de balneo cogitare & furno conducendo dictitabant: quod Horatius significat,

Nec qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat.

Sed & Iuuenalis:

Quum iam celebres notique poetæ
Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
Tentarent.

Significat hæc ipsa item Aristophanes in Pluto.

Vocabula plura ad balneorum vsum spectantia: eschara, alipterium, aryballus, arytæna, cammus, pyelos, pyanon, mare. Scholastica lex. Oceanus. Schola. Emaculatur Seneca locus ad Lucilium de psychrolute. Psychrologi qui dicantur: & psychrologia quid. Pyulcus. Asaminthus. Oa lutris. Balneorum nomina per irrisionem medicorum, quæ dicantur. Chytri. Chytrini. Culina fusoria.

Cap. XX.

VErum prius quàm inde reuellamur, mutuemur item aliquid à Iulio Polluce, quo veluti superpondio lector onustus dimittatur. Scribit ergo libro septimo, partem balnei dici escharam, aliam verò alipterium, quod Latinè vnctuarium valet dici, & esse nomen vtrunque apud Alexin Cauniis, ἐν τῷ βαλανείῳ μή τε τὸ πῦρ ταῖς ἐσχάραις ὄνὸν καὶ κεκλεισμένον τὸ ἀλειπτήριον. quum nec in focis, inquit, esset ignis, & esset alipterium occlusum. Escharan Lycurgus & Ammonius dici autumant, quæ arrecta non sit, & citra omnem altitudinem, sed humi assideat, vel cum cauitate, vnde & medicos vlcera concaua escharas vocare. Sunt item escharæ, pudendorum muliebrium labra. Cornelius Celsus medicinæ quinto, in erysipelarum cura: Post exustionem (inquit) putris vlceris, superponenda sunt quæ crustas à viuo resoluant, eas ἐσχάρας Græci vocant. Celsi opinionem comprobat primo Simplicis medicinæ Galenus. Pergit inde Pollux idem: Balnei vasa, inquit, sunt aryballus, arytæna. Vtriusque meminit Aristophanes, qui & balnei cammum dicit. Sed & pyelon quoque nominat, quam Eupolis mactram vocarit, εἰς βαλανεῖον εἰσελθών, μὴ ζηλοτυπήσῃς τὸν συμβαίνοντα εἰς τὴν μάκτραν, idest quum balneum fueris ingressus, ne inuideris ingredienti tecum mactram. Pyanon verò tritico constat cocto, etiam si omnium generum fruges passo percoctas pyani appellatione intelligendas putent nonnulli. Videtur pyelos fuisse concauus locus in quo abluerentur: quamuis & theca rectè dicatur pyelos: sicut item oceanus dicebatur vastior locus, alueúsque maior, ita fortè ab amplitudine vocatus, & à lauantium quoque strepitu, & marino quasi æstu. Lampridius: Oceani (inquit) solium primus inter principes Alexander appellauit, quum Traianus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Nam & in sanctis literis, vas capacissimum ab Solomone in templo dicatum, est mare

A nuncupatum. Quòd si quis miratur, sciat eam Romæ fuisse thermarum magnitudinem, vt Ammianus doceat libro sextodecimo, lauacra in Vrbe in modum prouinciarum quandoque extructa. Erat & in balneis schola nomine, sicuti commeminit Vitruuius: ea verò erat labri pars siue aluei, à præstolādo dicta, vt occupato ab iis, qui priores venissent labro, in schola cæteri circumspectantes rectè stare possent. Quanquam erat & in porticibus schola, Plinio auctore, Alexandrum (inquit) & Philippum cum Minerua, qui
B sunt in schola in Octauiæ porticibus & Philippi. Fortè verò quis & appellatione scholæ sodalitatem, & conuentum aliquem id ætatis iuuenum intelligat. Nā & celebritas dicebatur, ait Macrobius, quum vel sacrificium fiebat, vel epulum dabatur, vel ludi agebantur diis, vel feriæ obseruabantur. In re militari secundam dici scutariorum scholā, aduertimus: sed & milites quosdam capita scholarum ab castrensi ordine nūcupari. Et Seuerianum scribit Ammianus Marcellinus, sociatum Valenti domesticorum scholæ præfuisse.
C Scholam porrò & diatribam dici ex Gellio dilucet opinor. Sed & ab Cimone Athenis primum diatribas substructas, quæ vocarentur eleutheriæ, idest liberales καὶ γλαφυραὶ, Plutarchus scribit. Diatribas, interpres diuersoria nobis reddidit, quàm rectè, dispiciāt volentes. Scholasticam legem quum audis, ociosorū intellige morem qui in stationibus, aut aliubi fabulis nugísque sæpius horas conterunt bonas. Erat porrò & Romę regione tertia, schola quæstorum atque item capulatorum. Conuenit item balneo, in-
D quit Pollux, ψυχρολουτρεῖν. Id verbum significat, frigida lauari. Quod positum inuenimus apud Aristophanem ἐν δαιταλεῦσιν. inquit enim ἐψυχρολουτείσαμεν, idest frigida lauimus, ψυχρολουσίαν legimus apud Paulum Æginetam libro primo. Quæ nos adiuuant auctoritates, vt Senecæ deprauatum fœdè locum restituamus in integrum: sic enim modò scriptum inuenias libro Epistolarum septimo ad Lucilium: Memor artificij mei veteris frigidus cultor mitto me in mare quomodo per sichœolutam decet, gausapatus. Lego psy-
E chrolutram, vel psychroluten: significat enim eum qui frigida lauatur. Nam & libro duodecimo irrepsit item menda, Ille tantus psicholutes, qui calendis Ianuariis Euripum salutabam, qui anno nouo, quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in virginem desilire, primum ad Tiberim trāstuli castra. Scribe vt iam docuimus psichrolutes. In quo sciendum veteres frigida tantum vsos, quum calida balnea valetudinariis deseruirent. Nam psychrologi homines dicuntur, qui boni proferunt nihil, & sermo
F eiusmodi vocatur rectè psychrologia. Pyulcus ad institutum pręsens pertinet nihil. Est tamen eo nomine medicis accommodum instrumentum vel insinuum cura, quos vocant κόλπους, vbi diu perseuerat ab corpore subiecto absoluta & reglutinata cutis. Dicitur Pyulchos, quia pus educat, meminit Therapeutices quinto Galenus. Sunt alibi in Pollucis eiusdem thesauris vasorum nomina hæc ad eiusdem balnei vsum. Asaminthus, mentio cuius est apud Homerum frequens. Crunus, catachytlum, Eupolis in Chrysogone,

G ἀλλ' ὦ φίλε ζεῦ καταχυτλον ῥῖνα ἔχεις.

In Cratini autem heroibus asaminthum intelligunt cibotum, idest arcam, alij poculum. Postremò ne quid effluat per incuriam, pellem qua succingerentur mulieres in balneis, vel qui illas abluebant, vocatam inuenio nunc oam lutrida, nunc verò oam per se. Nam Theopompus ἐν παισί, ita scriptū reliquit, τὴν δὲ ὀπτιλῶσα ... ὤαν λουτρίδα, κατὰ δεσμὸν ἥβης περιέπασαν. At Pherecrates ἐν ἰπνῷ instrumenta pædotriuices enumerans, ἤδη ... ὤαν λουομένῳ περιζώννυτο, idest iam (inquit) oam præcingebant ei cui lauaretur. Sic verò dicebatur melotæ: hoc est pellis ouilla: vnde fluxisse nomen, probabile est, hoc est ἀπὸ τῆς οἰός, idest ab oue. Putant alij, oam quoque significare loma, hoc est

A marginem indumentorum, περὶ τὴν πίζαν, hoc est circa fimbriam, vel peristomion, & peritrachelion. Illud denique relatu non indignum, septimo Therapeutices ab Galeno traditum: Quintum logicos risu excipientem medicos, calidum, frigidum, siccum, humectum, non citra fel ὀνόματα βαλανείων, idest balneatorum nomina vocare consuesse. Apud Herodotum Historia septima, Thermopylarum calentes aquas vocari ab indigenis χύτρους: puto quia chytrini dicuntur Græcis terræ cauitates, per quas immittãtur fontes. B Nec illud adiecisse fuerit operæ vacãtis, balneas, stabula, culinæ fusoria procul apium castris discludi oportere.

Asinus Ægyptius, quo sensu venire in prouerbium possit. Oniscus. Cynocephalus. Plinij locus illustratur de dijs atri coloris. Inibi plura de figuris deorum, & rationibus ex Porphyrio. Quáue figura CHRISTVM deformarint priores, quem Onochelum, idest ὀνόχηλον dicebant. Semissij, & Sarmẽtarij, qui intellgantur. Vræus, qui & basiliscus. C

Cap. XXI.

ASinum Ægyptium, venire in prouerbium perspicimus, pro eo qui derisui sit omnibus, quémque omnes insectẽtur, conuellant, lacerent. Eius ratio ex historia est: proditur siquidem memo D rię, in Ægypto flaui coloris homines ludibrio esse, plurimumque vellicari: asinos verò plerunque in præceps dari, sicuti obuenit apud Copticas. Vtriusque facti redditur ea fermè ratio, quòd russus foret Typhon hostis perpetuus Osiridis, necnon asini quoque colorem præferret. Sed additur hebetudinis item, ac ruditatis ratio, necnon iniuriarum illatio frequens. Quæ causa gentibus item illis expressit, vt Persarum regem Ochum nomine, quem miro prosequebantur odio, asinum subinde appellarent. Qua- E re is commotior, ὁ μέν τοι ὄνος οὗτος ἔφη, ὑμῶν κατευωχήσεται τὸν βοῦν. asinus, inquit, hic vestro conuescetur boue, protinúsque Apin immolauit: sicuti Dinon scriptum reliquit. Hic verò est Ochus is, quem Ægyptij item Machæram vocarunt, vt Plutarchus inquit. Legimus item Busiritas & Lycopolitas, tanto eius animantis odio flagrasse, vt tubis omnino supersederẽt vti, tanquam sonum ędant asinino planè consimilem, prorsúsque non purum id animal arbitrabantur, sed dæmonicum, ex ea quam exposuimus assimulatione. F Immò verò in sacris popana facientes τῷ παυνὶ καὶ τῷ φαωφὶ μηνὸς, idest mensibus quos illi vocant payni & phaophi, asinum effingunt insignem, vinctum. Lectum tamen in historia est, ab Hyperboreis item Apollini asinum immolari, cui sententiæ astipuletur Callimachus,

τέρπουσι λιπαραὶ φοῖβον ὀνοσφαγίαι.

idest, pingues Apollinem oblectant asinorum iugulationes. Sed & de Hyperboreis Pindarus in Pythiis,

παρ' οἷς ποτε περσεὺς ἐδαίσατο λαγέτας G
δώματ' ἐσελθὼν κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας

Obiter illud in transcursu notauero: oniscon Græcis interdum dici millepedam, seu centipedam, quam ab fabæ similitudine cyamon quoque vocat Galenus: interdum verò asellum piscem At Hippocrati chirurgicum est instrumentum oniscus, luxatorum curationi accommodum. In Hori lectum monumentis est, Ægyptios hominem indicantes, qui peregrè nunquam sit profectus, onocephalum expingere, quia nec hi- H storias audiat, nec quæ ἐπὶ ξένης fiant, persentiscat. Asinaria verò festum erat Syracusis, ab Asinaro fluuio appellatione ducta, apud quem Atheniensium imperatores Nicias & Demosthenes capti. Agebatur Carnio mense, quem Metagitniona vocent Athenienses, & Maium intelligunt eruditi. Quoniam verò de Typhonis colore meminimus, scribit Plutarchus, Ægyptiorum historiam tradere, flaui corporis fuisse Typhona, Martem albi, subnigri Osirim. Ex iis inuolucrum Plinij exsoluitur ex libro secundo, vbi Deorum irrisa multitudine, alios ex eis creditos scribit, iuuenes atque pueros, Bacchum videlicet Apollinémque & Cupidinem significans, alios verò atri coloris, innuens planè quod præstruximus. Conferunt item ad Plinianum sensum, quæ Porphyrius scribit, Quum Deus (inquit) lux sit, & ignem æthereum habitet, nullóque sensu capi possit, lucida quidẽ materia aut crystallo pariòve lapide ad comprehendendum lumen ipsius exhortantur. Auro autem ignis illáque immaculata natura intelligitur. Multi verò nigris lapidibus inuisibile illius substantiæ significarunt. Hominis autem formam diis attribuerunt, quoniam Deus ratio est. Pulchros fingunt, propter eminentissimam & indeficientem illam pulchritudinem. Diuersis præterea figuris & ætatibus & alios sedentes, alios stantes, mares alios, alios fœminas, & aut virgines, aut matrimonio cõiũctos. Diuerso quoq; amictu simulacra constituunt, vt diuersitas deorum non lateat. Alibi quoq; Porphyrius idem, quæ diis attribuãtur, omnia sensu allegorico enarrandi commonens, ita subdit, Vniuersus mũdus Iupiter est, animal ex animalibus, Deus ex diis constitutus. Iupiter autem est, inquantum intellectus est, à quo vniuersa producuntur, & qui cuncta creat intelligendo. Iouem esse credendũ est virtutem prouidentem atque viuificam, quam pila & rotundis figuris significabant. Hominis verò simulacrum ei constituunt, quoniam mens est quæ cuncta seminali ratione producit: sedere autem fingitur, vt stabilis virtus atque incommutabilis exprimatur. Nuda apertáque habet superiora, quoniam conspicuus intelligentiis & superioribus est, inferiora verò teguntur, quia occultatur inferioribus creaturis. Sceptrum læua tenet, quia in his corporis partibus spiritalissimum vitæ domicilium inuenitur: creator enim intellectus, rex, spiritúsque viuificans mundi est. Dextra verò aut aquilam protendit, aut victoriam: alterum, quia cæterorum Deorum dominus, sicuti aliarum auium aquila est: alterum, quia omnia illi subiecta sunt. Sciendum verò hac parte, quod huic loco congruit præcipuè, Christianæ veritatis hostes, dum animæ illudunt suæ, ineúntque cum Antitheo societatem intimam, infando etiam picturæ genere ausos Dei summi summatem filium deformare, ac velut in pergula prætereuntibus ostentare asininis auribus, pede altero inungulatum, ac togata specie, cum libro in manibus, addito etiamnum scelestiore titulo, ceu Christianorum is foret Deus Onochelus, idest ὀνόχηλος nomine. Illud verò auctariũ fuerit, insectatione eadem ab importunis hominibus CHRISTI cultores Semissios nuncupatos, & Sarmẽtarios, de leti genere, quòd ad assis dimidij stipites destinati superiectis acumulatísque sarmentitiis fascibus, concremari consuessent. Semisses verò dici homunciones, palàm est vel imperitioribus. Ad deos & illud pertinet, Vræum Ægyptiis dici, quem basiliscum nuncupent Gręci: esse verò inter omnia serpentium genera (vt scribit Horus) immortalem, qui & citra morsum afflatu solo perniciem inferat: quia verò videatur ζωῆς κυριεύειν καὶ θανάτου, ex auro conformatum capitibus deorum appingunt. Quin & argumento eodem indicare æuum arbitrantur: sicuti mundum signat caudam prǽmordens serpens, squammis suppunctus variis, quibus syderum præmonstretur fulgor.

Prouerbium, quod est, Mantis te vidit, quem habeat sensum. Mantis quid.

Cap. XXII.

Mantis te vidit, esse in eos adagio videtur, quibus fascinator oculus mali obiecit quippiam. Proditur memoriæ in Græcorum commentariolis quibusdam: esse mantin locustę genus, quæ in stipulis enascatur, virens colore, corpore prælongo, pedibus item prioribus prælongis, quos & agitat assiduè. Ex qua ratione sunt qui putent præmacram ac prætenuem significari puellam à Theocrito, illis versiculis qui leguntur apud eum Idyllio K,

ἔρπε θεὸς τὸ ἀλιτρόν, ἔχεις πάλαι, ὧν ἐπιθύμεις.
μάντις τοι τὰν νύκτα χροΐζεται ἃ καλαμαία.

Aristarchus in commentario Lycurgi, locustam hanc scribit, si quod inspexerit animal, protinus illi quippiam producere mali: vnde, inquit, μάντις dicitur ἐπιβλαβὴς καὶ χαλεπὸν ὁρῶσα, hoc est mantis vocatur, quæ noxij molestique aspectus est. Vel dicitur mantis, quia locustis aduentantibus, præsagium fit ingruentis penuriæ.

Autumnalis appetentia, in prouerbium vsque producta, quam habeat rationem. Cur autumno scatuiant ægritudines. Apositi qui. Autumni inæqualitas vnde sit.

Cap. XXIII.

Autumnalis appetentia, doctè per prouerbium vsurpatur pro recta aptaq; voracitati. Eius rei non vna videtur ratio. Sunt enim qui ad oporas, hoc est fructus (de quibus nos alibi latius) huius euentus causam reiiciant: neque id item simpliciter: sunt enim qui fructuum esitatione multiplici, subduci aluum insigniter arbitrentur, proindéque retrimentitia, & inutili mole ex inanitum corpus ἑαρὰς ὀρέξεις ὑπὸ σκ. ἀζειν, idest nouas validásque appetentias parare. Alij verò fructuum plurimis inesse credunt δύσομόν τι καὶ δηκτὸν, sapidum quiddam mordáxque, quo lacessatur stomachi voracitas amplius, quàm obsoniis vllis aut bellariis. Quando & iis ægrotis, qui vocantur apositi, hoc est sine cibo, aliquid oblatum eiusmodi orexin facit. Cæterum, ratio illa quam mox promam, physico fit fortè congruentior. Equidem in se id vnusquisque experitur & sentit, sed & multa perdocent, genuinum familiarémque calorem æstatis tempore lacessere, dissipariqúe meatuum laxitate: ingruente verò autumno, aeréque iam frigescente atque causa eadem constipatiore iam corpore, inualescit calor idem congregatus ad interanea, occlusúsque. Quo fit vt amplius cibo studeamus, quando etiam conficimus validius. Addunt aliqui, ne vllatenus in hoc quæstionum inuolucro sint asymboli harum studiosi lectiorum, æstate nos quidem effici ratione æstuum διψητικωτέρους, hoc est siticulosiores: proindéque humectatione vti vberiore. Demutata verò ardoris exustione, vicissim contraria naturam affectare, animaduertimus: propterea πεινητικωτέρους ποιεῖ, idest cibi appetentiores facit, & aridum alimentum corporis ingerit temperamento. Nec tamen astruat quispiam cibaria prorsum huius esse effectus expertia, quando ex nouis recentioribúsque concinnata frugibus, reliquis longè præstare fructibus, sit exploratissimum, & proinde vescentes allectare amplius. Ex iis verò omnibus iam (opinor) propositi prouerbij quæstioni multum lucis perspicuè affusum est. Quorum singula si satisfecerint minus, at iunctim simúlque omnia legentium implere desideria poterunt. Autumno porrò inæqualitas maximè propria est, quoniam auctore Auicenna, dies sunt æstiui quodammodo, noctes hyemales. Quæ vtique post alias ratio efficere creditur, autumno in primis

A vt scaturiant ægritudinum agmina. Sed cúrnam autumnalis nox verna frigidior est? quum secus omnino esse debuerit: nam siccior tunc ac subtilior videtur aer, & ideo igneę propior naturæ. Dicendum autem, vehementer rarum aerem non facilius modò calorẽ admittere, sed & frigus, quando & aqua ignibus attenuata factáque solutior concrescit celerius multo, quippe meatibus longè amplioribus, penetrare vehementius frigiditas potest.

B *Prouerbium, Amicus vt oleum plantis, quo enuntietur sensu. Quæ inoculationem aut insitionem minus admittant. Oleo perunctas arbores interire. Præpingues cur generationi minus apti. Quinti apophthegmata duo. Anaxagoræ dictũ parœmiodes. Oleum spicæ. Vnguentum nardinum ac petalium. Oleatum. Calcinatum. Cretare. Impastare.*

Cap. XXIIII.

C Oleum esse plantis infestissimum, prodi à rerum naturæ peritis, sciunt, qui Græca pertractant: quique nõ ex pronao tantum (quod dicitur) Musas consalutarunt, verum & in ipsa musei cella incubarunt: propterèaque asseritur, plantas ἐλαιώδεις, hoc est oleosæ naturæ inoculationes, quas ἐνοφθαλμους Græci vocant, neque id genus permixtiones alias vllo modo admittere. Neque enim conum aut cupressum vel pinum, & omnino

D piceas peregrini quippiam vel pati vel alere. Cui rei argumento est, si plantam quamlibet oleo iniunxeris, demoritur protinus, sicuti & apes. Commemoratas verò arbores præpingues esse ac oleosas, indicio esse potest, quæ subinde desudatur pix, resináque. Faces quoque indidem oleosum refundunt humorem, splẽdescitque in iis pinguedo: διὸ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα χρὴν δυσμίκτως ἔχει, καθάπερ αὐτὸ τὸ ἔλαιον, idest proindeq; aliis

E promisceri nequeunt, sicuti nec oleum ipsum. Inde ergo concinnatur adagio, in eum qui inimicus infestúsque omnibus est, ac dissociabili morum feritate truculentiáque communionem non patitur. Quæ res si foret in quàm plurimis, tolleretur planè humana societas, periréntque omnia, ad quæ nati videmur. Sed quod ad insitionum rationem pertinet, sunt qui in eo plantarum genere etiam in corticem prætenuẽ causam refundant, cuius imbecillitas cum ariditate sedem insitis præbere nesciat, neque (vt Gręci dicũt) ἐμβιῶσαι, hoc est, vt pluribus interpreter vnum illorũ

F verbum, intra se vitæ facultatem. Afferri potest & ratio illa: nam quod alterius naturæ suscipit rem, debet esse εὐτρεπτον, hoc est eiusmodi, vt mutationi non obluctetur, sed superatum facilè transeat in similitudinem, & quod in ipso alimenti est, in ascititium transmittat. Etenim terram exsoluimus emollimúsque, vt concisa comminutáque transeat facilius, & insita cõprehendat. Tenuis verò & dura, transitum nescit. Quod in plantis iis vsu venire, compertum est, quarũ leuissima ligna temperamenti, mixtionísque sunt ex-

G pertia. Quæ verò peregrina admittunt, feracia esse conuenit, & fœmineam quodammodo subire vicem. Cupressum verò & piceam & id genus alia, fructus cernimus ædere ingenerosos: sicuti etiam præpingues hominum, corpulentioréſque plurimum sunt ἄτεκνοι, hoc est filiis progignẽdis inhabiles ineptique. Alimentum enim vniuersum in corpus abit, nec seminaria subsistit vlla superfluitas. Idipsum ferè arboribus hisce obuenire, nõ latuit naturaliũ studiosos. Ipsę nanq; εὐσαρκοῦσι τοῖς μεγέθεσι καὶ αὐξάνεται, i. corpore

H sunt (vt sic dicam) bene habito, augescúntq; egregiè. Cęterum fructus vel non ferunt, aut minutũ, & serò prorsus percoctum producunt. Quã ob rem mirandũ minimè arbitrantur, si aliena minus patiuntur, in quibus propria domesticaq; exsucca cernũtur, aut nulla.

Verum

Verum quia ab oleo caput hoc exorsi sumus, & mox de eodem præflorabũtur aliqua, interim apophthegma Quinti, etiam si scurrile, inseremus; qui percunctanti gymnastæ, quam vnctio vim haberet: respondit, Vestis summouendæ. Compar Quinti & apophthegma, quod de vrinis est inuulgatum, Ad pictoris vtique functionem spectare, illas percalluisse. Verum (inquit Galenus) scurrarum hæc fuerint ridicularia, medicę scientię haud quaquam. Subnotemus ex Gręcorum fidelia parœmiodes illud item de Anaxagoræ productum inopia, Ad eum nanque ἀποκαρτεροῦντα, id est fame destinantem mori, quum venisset Pericles, ab instituto reuocaturus, insusurrauit is ὦ περίκλεις καὶ οἱ τοῦ λύχνου χρείαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσι. ô Pericles (inquit) lucerna qui indigent, oleum affundunt. Sunt ex bene doctis, qui petalium vnguentum, seu foliatum, aut nardinum dici vulgò oleum spicæ coniectent. Ab oleo denique oleatum deduci comperimus, vti ab calce calcinatum, ab cæra cæratum, quæ noua quibusdam sunt, sicut ampullescere, cretare, malagmare, impastare.

Super olei, vini, aceti, gari natura adnotantur plusculà, non omissa quæstionum iucunditate. Oxyngion. Oxycratum. Vinum cur dicat Homerus αἴθοπα. Garus quid.

Cap. XXV.

Verum quia ab oleo prior nobis exorta lucubratio est, subnectamus breuissimè quod de natura vsque eiusdẽ compertum est, ex magni peripatetici sententia: à quo quæsitum scimus, cúrnam oleum & aqua densescant frigore, at vinum acetúmque neutique, neq; item garus. Ad id verò discutiendum inuolucrum illa ratio afferri solet: oleum quidem ferè esse qualitatis expers, & proinde tẽperatum potius frigescere statim, adeo vt inter euaporandum frigefiat. Id verò non fit in aqua omnino, sed vtpote frigida, se frigidior effecta facilè coit. Garus verò vtpote suis partibus tenuis, & calidior, non continuò frigefit: eodem modo etiam vinum. Acetum autem, vt tenuissimarum partium, omnem respuit concretionem. Semina quidem caloris habere vinum in se, testari etiam Homerus videtur, quum dixit αἴθοπα οἶνον, non (vt quidam putant) propter colorem. Nec excidit quid alibi commẽtati sumus. Sed & oleum non minus esse ignitum probant alij, nec minorem habere in calefactandis corporibus vim. Nec verum putant, quæ calidiora sint, difficilius congelascere: nam sic, quæ frigidiora sunt, facilius gelu cogerentur. Oleo verò coaguli causam dicunt celerioris, quod & leuigatius & spissius est. Hæc siquidem faciliora ad coeundum videntur, quæ leuatiora densioráque sunt. Vino autem non contingit tanta mollities, & est quàm oleum, multo liquidius. Acetum verò liquidissimum est inter humores cæteros & tanto acerbius, vt sit acore tristificum, & exẽplo marinæ aquæ, quæ ipsa quoque amaritudine sui aspera est, nunquam gelu contrahitur. In quo illud opera parerga subnotasse nil obfuerit, aceti fecem dici Plinio oxyngion, quo tamen nomine axungiam recipere malunt Græci. Oxycratum verò aqua est aceto temperata, Latinis poscam dicere moris est. κιρνᾶν δὲ misce ere est, quod in aquæ vsu ferè dicitur Græcis. Acetum, restinguendi incendij causa parari solitum veteribus, auctores habeo iuris prudentes. Omnino minus prætereunda est Aristotelis doctrina ex Meteororum quarto, Quæ inquit) aquæ plus habent, frigoris concrescunt vi, vt glacies: quæ autem terræ, caloris potestate densentur, vt lateres, sal, vitrũ. Oleum coagulatur nec calore nec frigore, quia sit aeris plenum, nec immixta valet aqua resiccari, nõ ignis item vi elixatur, quoniam viscida potentia nil admodum euaporat. Ad explicandam verò olei natu㠍 & illud pertinet, quòd potum ἐμετικὸν παρακαλεῖται, vomitum cit, & præsertim flauam bilem. Cuius ratio esse videtur, quòd quum sit leue, καὶ ἀνωφερές, idest superna petens, cibos elicit ipsos, ad stomachum eleuans: stomachus verò grauatus vim egestiuam ad vomitum exsuscitat, præcipuè flauam bilem, vtpote leuem ac tenuissimam, & facilè sursum versus euadentem. Quòd autem oleum sursum expetat, experientia ipsa manifestum, humido siquidem alicui admixtum in superiores se euestigio recipit partes. Sed cur inter cætera liquida oleum non remiscetur? quoniam γλίσχρον ὂν καὶ συνωθοῦν πρὸς ἑαυτό, idest quum glutinosum sit, & in se reductum nequit dissecari εἰς ἄτομα μόρια, hoc est in portiones minutiores, reliquísque ammisceri liquoribus. Argumento est, quòd in terram fusum, ipsam ilicò non subit. Illud verò nonne scitu dignissimum est, quòd quum idem ferè videatur, diuersissimum tamen effectum producit? lanæ siquidem oleo irroratæ candidiores euadunt, pili verò vncti nigriores: nam & lanæ pili sunt. Sed in promptu tamen ratio est, quoniam squalore ac situ obsita magis flauescunt: villi autem exsiccati, & abeunte qui in ipsis est humido, albescunt. Oleum igitur impedit, minimè siquidem arefiunt: nec in hoc similiter habere contingit, vt villos qui ablati sunt, comparemus cum iis qui adhuc in corpore virent: lanæ enim attonsæ sunt. Dignum libra illud quoque antiquis ingeniis obseruatum, vetus oleum effici candidius, quàm recens, sicuti item frigidi panes albiores cernuntur, quàm calidi. Causa verò nigroris, ita appello quod Græci μελανίαν, humor est qui poros meatúsque offarcit, sicuti albedinem inducit ignis, vt proditur De generatione & corruptione primo, Empedocles tradidisse. In vtrisque autem horum, vt recentibus vberius cõtinetur humor, sic tempore prouectis parcius in superficie residet, propter euaporationem: euaporatur autem prorsus oleum vel tempore vel sole, panis autem calore inde egrediẽte per refrigerationem. Humor itaq; frigidis iam euanuit, calidis adhuc inest. Porrò vti auctor Auicenna est, prima primi: Calidum agens in humidum denigrat in siccum verò dealbat, vt patet in lignis & carbonibus. Frigidum autem contrario modo agit, vt thus indicat cum osse. Sed addendum illud quoque, Calidum propriè compositum, & naturale albedinẽ per se inducere semper: per accidens verò etiam nigredinem, aut vaporum eleuatione, dispergendo præfarciendóque, vel etiam adurendo, vt Æthiopibus contingit. Vbi verò certo mensu agit operatúrve, sicuti naturalis caloris actus præfert, albedinem inducit potissimum. Commonendi tamen hac parte sumus, Oleum nouitium quidem ob insitam aquæ vim in virorem tendere cum fuscedine quapiam, mox verò accepta ætate, humore iam euanescente (quod diximus) albescere. Cæterum vbi amplius consenuerit, ruborem iam quendam incipit acquirere. Id quod in pinguedine inueterata planè conuisimus. Addamus postremò illud item, quod magistra experientia exploratum est, & admiratione non caret: videmus quippe, calida perfusos aqua longe minus calorem percipere, si peruncti oleo fuerint. Quam tamen rem ea ratione prouenire, perspicuum ferè est, quòd propter corporis lenitatem facilè delabitur aqua, minúsque immoratur quàm vt omnino subire valeat calor. Quod vt verum fateamur, faciunt artis medicæ periti, in quorum libris obseruatum est: succo mercuriali & portulacæ manu illita, posse ferri citra nocumentum liquefactũ plumbum, & quiduis alioqui perurens. Verum quia traditum veteribus

est, Prudentissimi esse viri, qualibet in re nosse modum: iam huic parti coronidem appingemus, lecturi hoc genus flosculos alios: si illud breuiter commonuerimus, quoniam gari facta mentio est, ab eruditis appellatione ea intelligi non feculentam materiam & sedimentum; sed quod in morem aquæ fluidum supernatat. quod & in carne accipi valet, vt sit nomenclatura hæc eorum, quæ ex salsura exsudarint exsaniauerintque, vt Columellæ vtamur verbo.

Strumam dibapho vestire, quid sit. De struma, & Vatinio paucula. Strumaticum. Estruthismena quæ sint Græcis. Struthium. Adenes.

Caput XXVI.

STrumam dibapho vestire, quantum M. Tullij verbis coniectare possumus, est scelera, turpitudinem, sordes cuiuspiam honorum fastigio occultare honestaréque. Ita enim scriptum legimus secundo Epistolarum ad Atticum: Proinde isti, licet faciant quos volent consules, tribunos plebis etiam, deinde Vatinij strumam sacerdotj διβάφῳ vestiant. Dibaphum certè purpuram significare bis tinctam, veluti impendio magnifico, videor ex Plinio didicisse. Porrò vestium id genus etiam sacerdotibus contribui solitum, ex Liuio item scimus. Struma, vt colligunt nonnulli, extantia quædam in tergo est, sicuti in pectore habeatur gibbus. Scribit Medicinæ quinto Celsus, Strumam esse tumorem, in quo subter concreta quædam ex pure ac sanguine, quasi glanduiæ oriantur, quæ vel præcipuè fatigare medicos solent, quoniam & febres moueant, nec vnquam facilè maturescant, & siue ferro siue medicamentis curentur, plerunque iterum iuxta cicatrices ipsas resurgant rebelléntque, multóque pòst fit opus medicamento. Nascuntur verò in ceruice maximè, sed etiam in alis & inguinibus & in lateribus, in mamis quoque fœminarum se reperisse, chirurgus Meges auctor est. Ab struma inclinari strumaticum, apud Firmicum legimus: Vicesima, inquit, pars tauri si in horoscopo fuerit inuenta, strumaticum faciet, exulcerata macularum labe possessum, vel certè elephantiaca contagione pollutum. Quæ verò ἐστρουθισμένα dicuntur Græcis, sunt struthio herba repurgata, & ad candorem mollitiémque perducta. Struthium radiculam Plinius appellat. Sunt qui lanariam herbam. Hic verò illud commonendi obiter sumus, esse glandulas apud Celsum, quæ apud Galenum frequenter etiam in semilatina, siue (vt dicam verius) tota barbara tralatione, adenes vocantur. Addit Iulius Pollux, nasci strumas citra mesenterium quoque. Strumas semidoctum vulgus scrophulas vocat: quoniam eas Græci ab eiusmodi bruto χοιράδας appellauerint. Est enim in sue morbus struma, sed ab hoc diuersus omnino, sicuti accuratus studiosúsque lector percipere ex Aristotele poterit. Strumosi mentionem Iuuenalis facit, quum ita Satyra decima cecinit,

> Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, vel
> Strumosum atque vtero pariter, gibbóq; tumẽtẽ.

Vt verò & de Vatinio superpondij adnectamus aliquid, auctor Macrobius in Cœnis est: illum à populo ludis gladiatoriis lapidatum fuisse. Eius item mores graphicè videtur expinxisse M. Tullius: Illud, inquit, tenebricosissimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere, licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos cõpilaris, matrem verberaris, habeat hoc primum tua indignitas, vt adolescentiæ turpitudo obscuritate, ac sordib. obtegatur. Et mox, Tu qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætendere, quæ tanta prauitas te mentis tenuit? qui tantus furor? vt quum inaudita ac nefaria sacra susceperis, quum inferorum animas elicere, quum puerorum extis deos manes mactare soleas, auspicia contempseris? Et item alibi: Odio enim tui, & si omnes superare propter tuum in me scelus debeo, tamen ab omnibus penè vincor. Ex quibus illud expressum Catullo arbitrantur ad Caluum:

> Ni te plus oculis meis amarem
> Iucundissime Calue, munere isto
> Odissem te odio Vatiniano.

Seneca verò ad Nouatum, Vatinium scribit hominem natum & ad risum & ad odium, scurram fuisse & venustum & dicacem.

Terrestre tonitru. Terræ motuum species. Palmatiæ, sismatiæ, chasmatiæ, mycematiæ.

Caput XXVII.

TErrestre tonitru, positum inuenio pro terribili, tetro ac metuendi horroris, sicuti in illo Græcanico, κλῦθι ἀπ' χθονίας βροντᾶς, idest hymnis concinite terrestria tonitrua. Vetus siquidem irroborauit opinio, quicquid visatur formidabile ac graue, esse ex terra progenitum. Sunt qui eo epitheto vehementer sonantia malint intelligi, aut quæ sub terra fiant. Quoniam vbi insonet terra, pertingere cælum quoq; sonitus is credatur. Idque genus tonitru ex alto concipi, opinentur homines. Sicuti Galieno imperante, auditum inquit Trebellius Pollio tonitruum terra mugiente, non Ioue tonante: quo motu fabricæ multæ sunt deuoratæ, multi terrore mortui. Afferuntur à Græcis & rationes aliæ, sed quæ perpensæ amplius non perinde noscantur graues, propterea quæ scribantur, haud ita plausibiles. Illud memorabilius forsan, terræmotuum formas tradi quatuor, siquidem aut palmatiæ sunt, qui humum molestius suscitantes, sursum propellunt immanissimas moles, vt quum in Asia emersit Delos: aut sismatiæ, idest σεισματίαι, qui limes ruentes, & obliqui vrbes ac montes quoque deuoluunt in planum: quo argumento sismatiam Spartani sepulchrum dixere, in quo Ephebi iacebant, gymnasij ruina ex terræmotu elisi. Aut chasmatiæ, qui motu grandiore patefactis subito voratrinis, terrarum partes absorbent. Sunt postremò, qui de mugitus ratione vocantur mycematiæ, & sonitu audiuntur minaci, quum dissolutis elementa compagibus vltrò assiliunt vel relabuntur, confidentibus terris. Tunc enim velut taurinum erumpere boatum fremitúsque ac fragores terrenos, necessum propè est. Cæterum, qui mira præcipuè terræ motuum opera nosse cupit, Dionis Traianum legat. Scribit Proclus, qui vellent terræ motuum cessationem, solitos Neptuno rem diuinam obire, quoniam dicatur Asphalius. Sed & in eundem terræ motus refunditur causa, quoniam ne de terræ cauitatibus prosiliant venti, sæpe obstet mare, meatus obstipans præfarciénsque. Proinde dici Neptunum Gæechum, & Enosichthona.

Stultorum thesaurus.

Cap. XXVIII.

LInguæ petulantiam plerisque scimus mortalium esse ita familiarem gratámque, vt nullo non momento Timonianus Theoninúsve distringatur dens, nunc liuore (quod late patet vitium & est in multis) nunc imprudentia & genuina leuitate: vnde obrepsit venustus adagio, vt maledicentia stultorum nuncupetur thesaurus, quem in lingua conditum gerant. Eius verò mihi auctor in Penulo Plautus est, cuius etiam adscripsi versiculos plures, quod sint festiuitatis comicæ, Plautinæque in primis plenissimi,

Istic

Istic est thesaurus stultis in lingua situs,
Vt quæstui habeant, male loqui melioribus.
Viam qui nescit, qua deueniat ad mare,
Eum oportet amnem quærere comitem sibi.
L Y. Ego male loquendi vobis, nesciui viam.
Nunc vos mihi amnes estis, vos certum est sequi.
Si bene dicetis, vostra ripa vos sequar:
Si male dicetis, vostro gradiar limite.

Conclamare vasa, quid. Conuasare.

Caput XXIX.

COnclamasse vasa, & castra iam mouisse, per iucundam à militari negotio tralationem, de iis prouerbio dictitare consueuimus, quos iam demigrasse volumus significare. Id innuere Cicero videtur Accusationum in Verrem libro sexto: Conquiri Diodorum tota prouincia iubet, ille ex Sicilia castra iam mouerat, & vasa collegerat. C Cæsar Ciuilium bellorum libro primo: Fit ab hoc certior Cæsar, duces aduersariorum silentio copias castris educere, quo cognito, signum dari iubet, & vasa militari more conclamari. Et libro tertio: Qui cum magna expectatione venisset, temerè progressus turpem habuit exitum, & noctu, neque conclamatis vasis, flumen transit. Sæpe item tum hic, tum historici reliqui, eo dicendi genere vtuntur. Conuasare dicuntur & qui demigraturi res componunt. Terentius, D Aliquid conuasassem. Hieronymus, Conuasatis quæ à fratribus missa detulerat.

Sine corollario nō recedere, quid. Corollarij notiones.

Caput XXX.

QVoniam verò in Ciceronis disertissimas orationes incidimus, quibus proscissus Verres: succurrit nunc ex eisdē adagio alius non aspernabilis. E Quo verò sensus percipi eius possit facilius, subnectam Oratoris verba: Cœnabat (inquit) apud Eupolemum, argentum is cæterum purum apposuerat, ne purus ipse relinqueretur, duo pocula non magna, verumtamen cum emblematis. Hic quasi festiuum [illegible]a, ne sine corollario de conuiuio decederet, ibidem conuiuis inspectantibus, emblemata auellenda curauit. Patet ex iis (opinor) scitè admodum in auidiusculos concinnari prouerbium, F quibus haudquaquam esse sat videtur, si quod iustum æquúmque est, indipiscātur, nisi amplius aliquid corraserint. Est siquidem corollarium, vt M. Varro scribit De lingua Latina primo, id quod additum est, præter quàm quod debitum, tanquam auctarium superpondiúmque, idest vltra pondus mensurámq; adiectum. Deducitur vox à corollis, quòd eæ quum maximè in scena placuissent actores, dari solitę forēt. Quanquam & pro corollis corollaria dici inuenias apud Plinium primo & vicesimo libro: Paulatim, inquit, & Romæ G subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracillitatem nominatis, mox & corollariis, postquam è lamina ærea, tenui, inaurata, aut inargentata dabantur. In priore notione est apud Ciceronem in Frumētaria: Noli (inquit) hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum bonis, ac de scenicorum corollariis decumam emerunt. Apud eundem dicitur corollarium nummorum. Apud Plinium item Historiæ naturalis nono, pro supernumerario positum deprehendes corollarium in Cleopatræ conuiuio. At Apuleius posticam Venerem συμβολικῶς & opertè corollarium H dixit: Mihi (inquit) iam fatigato de propria liberalitate Photis puerile obtulit corollarium.

A *Verbi quod est κέρκος, notio non vna. Ciceroni ad Atticum lux infertur. Item quid sit illud eiusdem, Aliēsis pugnæ funestior dies, quàm Vrbis captæ. Vita candida efficere, quid.*

Caput XXXI.

CErcon, Græci variè exponunt: nunc enim eo nomine vas intelligunt, sicuti est tripus: Alcman pro ianua videtur B ænea accipere: annulum hostij quidam interpretantur. Sed & animalis cuiuslibet cauda rectè ita videtur dici, παρὰ τὸ σκαίρειν καὶ ἕρπειν. hoc est, à saliendo obrependóque. Aristophanes,

ἰδοὺ δέχου κέρκου λαγώ.

ecce (inquit) leporis caudam excipe. Quia verò mollior delicatiórque est animalis eius pilus, spongiæ locō vtebantur plerumque, purgandis præsertim detergendísque lippitudinibus. Inde natum puto adagium, in eum qui nimis asturè subblanditur, vt nun- C cupetur Cercus. Auctor mihi est M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro octauo, vbi de ciuili bello agens: Domitius (inquit) vt audio, in Cosano est quidem, vt aiunt, paratus ad nauigandum: si in Hispaniam, non probo: si ad Cneum, laudo: quouis potius certè, quàm vt Cercum videat, quem ego prorsus aspicere non possum. Quo in loco Cæsarem intelligo, qui mira vafricie grassabatur, vt omnino arriperet principatum, arridebátque omnibus, & præter quàm etiam dictaret ingenium, clementiam præferebat, in- D iurias aut dissimulabat, aut lenissimè castigabat. Ille (inquit alibi Cicero) literas blandas mittit, facit idē pro eo Balbus, mihi certum est, ab honestissima sententia digitum nusquam. Certè vbi quem admissa noxa, mulctari leuius animaduertimus, vulpis cauda correptum fuisse, dictitare consueuimus. In codicibus modò impressis, Certum, pro Cerco substitutum mendosè, inuenies: nisi cui fortè lectio illa magis arriserit, vt Circum legamus. Quo nomine, nono De historiis Aristoteles, accipitrum genus tertium intelli- E git: cuius & decimo libro Plinius mentionem fecerit: vt verbi obscuritate notare Orator voluerit, omnia rapientis Cæsaris auidius ingenium. Sunt qui cercon, animal interpretentur vites oblædens: sed & virile item pudendum: nonnulli murem putant syluestrem: gallum etiam alii, ad quod forsan respexerit Ciceronis ænigma. Est in eadem Epistola id quoque scitu notatúque dignissimum: Alliensis pugnæ dies funestior est quàm Vrbis captæ. Licet acutè adagij vice hisce vti verbis, vbi mali auctorem amplius dete- F stamur, quàm rem ipsam qua affligimur: semper enim causæ euentorum magis mouent, quàm ipsa euenta. Nam & diem illum semper fuisse Romanis religiosum, scimus: hunc verò quo capta Vrbs est, etiam in vulgus ignotum. hoc nanque ex illo malum profluxit. Est mox paulo illud quoque relatu non inutile: Ego verò (inquit Cicero) hæc efficiam ei candida vita, puto. Vbi sciendum, candida vita effici aliquid, quum citra omnem reprehensionem fit. Nam quod in calce ferè idem M. Tullius ita scribit, Sed acta ne a- G gamus, reliqua paremus. iam vulgatius extritiúsque est, quàm vt quicquam promamus ex nobis: nec præterea id genus scitamenta consectamur, etiam si ad libellam satisfactūm pro virili omnibus cupimus.

Sub manu.

Caput XXXII.

SVb manu, adagio est elegans, quamuis obscuritatis non multæ. Vtitur eo in Epistolis ad Lucilium Seneca: Consilium H (inquit) nasci sub die debet, & hoc quoq; tardū est nimis, sub manu quoq; (quod aiunt) consiliū nascatur. Significatur summa temporis celeritas,

Tranquillus in Augusto: Ærarium militare cum vectigalibus nouis constituit, & quo celerius ac sub manu annuntiari cognoscique posset, quid in prouincia quaque gereretur, iuuenes primò modicis interuallis per militares vias, dehinc vehicula disposuit.

Prouerbium quod est, Pallenicum aspicere, qua prodierit origine. Phlegra. Gigantum prælia.

Cap. XXXIII.

Allenicū aspicere, docto prouerbio, dicitur in eum qui depugnaturus in hostem, generosum quiddam vultu præ se ferat, ac eximiam animi altitudinem, vnde formido iniiciatur ex aduersum congredienti. Eius rationē ex historia promunt, quòd ita affecti Athenienses in Pisistratum coorti sint, apud Pallenem Atticę locum, quum is tyrannidem inuaderet. Vel Pallene dicatur, quasi βαλλήνη, παρὰ τὸ βάλλειν λίθοις: veluti ita dictet, perquirendum esse hostem, quem lapidibus impetas. Quid si ad vrbem Thraciæ Pallenem referas, nuncupatam quidem sic à Pallene Sithonis filia, & Cliti vxore: sicuti auctor Hegesippus est in Palleniacis? Antiquitùs verò dicta creditur Phlegra. Incolas autem gigantas dixere, quibus constiterit aduersum deos bellum. Cæterum memoriæ proditur, illuc delatum Herculem, gentis feritatem, & in cæteros odium quoddam intimum admiratum, cœpisse cum illis depugnare, interim verò tonuisse frequenter, & crebra de cęlo cecidisse fulmina, vnde obrepserit fabellæ occasio, cum gigantibus ibi depugnatum à diis. Strabo autem libro quinto, in Campaniæ descriptione: Superioribus (inquit annis fortunatus erat campus nomine Phlegræus, in quo res à gigantibus gestas inuulgāt fabulæ, nullā aliam ob causam, vt credi fas est, quàm quòd terra ipsa suapte virtute præliorum concitatrix est. Sed & sexto libro: Hinc, inquit, ad Leuca (ea enim vrbs non grandis est) stadia trecenta sunt, ibi odoris aquam fœtidi effundens aspicitur fons. Fabulæ tradunt, reliquos gigantes è vicina Campaniæ Phlegra, quum Hercules pulsos exagitaret (vocabantur autem Leuternij) ad ea confugisse loca, contractósque subiisse terram, & ex eorum cruore, talem effluxionem fonte contineri: eam ob rem & littus illud Leuternium vocari. Phlegram verò, ne hoc item subticuerimus, Cumanum agrum ideo quidam dici opinantur, quòd tractus ferè ille vniuersus sulfuris, ignis, & calentium aquarum copia sit refertissimus.

Palæphatiam papyrum, produci in prouerbium posse. Qui sensu fabulosa pleraque interpretetur Palæphatus: quidue palæphatus vocabulum indicet. De Phryxo interim, & Bellerophonte. Velleris aurei ratio. Pegasus. Sparti. Dædala quæ dicantur, item Æola. Cur dicatur Dædalus simulacra fecisse mouentia.

Caput XXXIIII.

Voniam verò ducente nos stilo ipso, in fabulosa dilapsi sumus, subit nunc illud, vt testatum apud studiosos velim, scienter, nec minus ornatè, libellos id genus, quibus fabellis inuoluta memorentur, quæque fidem non capiunt, posse Palæphatiam dici papyrum, ab auctore Palæphato, qui incredibilium, idest τῶν ἀπίστων, volumina concinnarit. Nec me fallit, Virgilium, dum ad Messalam scribit, Palæphatiam pa-

A pyrum simpliciter pro libris eius auctoris videri accepisse, quando ita canit,

> Quā mala multiplici iuuenum quot septa caterua
> Dixerat, atque animo meretrix iactata, ferarum
> Infamem tali meritorum more fuisse,
> Docta Palæphatia testatur voce papyrus.

Fuit Palæphatus hic Parius patria, siue (vt alij tradūt) Prieneus. Vixit Artaxerxis tempore: Incredibilium
B libros quinque reliquit, quos tamen ad Athenæum quidam reiiciunt: in eorum primo, Scyllæ mentio fit, quæ circumuenire hospites consuerat, quam tamen astutia euaserit Vlysses. Atque inibi Sirenas quoque fuisse meretriculas, idem auctor prodit, quæ deceperint nauigantes. Comperta nobis pleraque item alia, sunt digna (vt arbitror) scitu, quæ suis libris complectebatur Palæphatus. Ea si subiecero, nimirum oleum & opera philologiæ non perierit. Nam quod fabulosa tradit historia, Phryxum cum Helle sorore fugien-
C tem nouerçales insidias, visum esse per mare vehi ab ariete velleris aurei: quidam interpretantur, fuisse paratam fugienti nauem, cuius insigne aries foret. Palæphatus verò affirmat, Arietem vocatum nutritorem, cuius sit opera & consilio liberatus. Non desunt qui prodant, arietinis chartis fuisse librum, qui auri conficiendi ac argēti rationem contineret. Item sunt qui scribant fuisse Pegasum, mulieris cuiusdā equum velocissimum. Idem Palæphatus Bellerophontis nauem accipit eo nomine. Multa de Spartis passim à
D poetis memorantur, eos Palæphatus scribit, quum proximarum essent regionum, aduersus Cadmum subitò constitisse, ac propter repentinos quasi de terra contractus, ex omni parte confluentes, Spartos vocatos. Repetit idem hic quæ prodita fabulis de Dædalo sunt, qui visus est simulacra fecisse mouentia, sed primus (vt inquit idem) statuarum pedes à se inuicem separauit, aliis coniunctim eos fabricantibus. Naui quoq; cum Icaro filio Minois impetum euitasse, scribit, & propter inuestigabilem fugam auolasse pennis,
E esse existimatum. Ex quo ingeniosius facta, meditatáq; Dædala dicunt. Sicuti varia vocant Æola, de Æoli antiqui vafricia, vt scribit Lycophronis interpres super eo versu,

> ἔλυπε χησμῶν, ὡς πεὶν αἰόλοι σόμα.

Fuit autem Dædalus Metini, vel Mitionis, vt habent alij, & Iphinoes filius, à quo Athenis Dædalidæ nuncupati. Cæterum fuit & Palæphatus alius historicus, qui Cypriaca scripsit, ac Deliaca: item Attica, & Arabica. Vixit hic Macedonis Alexandri temporibus.
F Fuit & nomine eodem Ægyptius grammaticus, aut Atheniensis, vt alij volunt. Porrò Palæphati nomen, antiquum significare videtur, sed & diu prædictum. Vnde olim ferè pueri in sacello diuæ Mariæ Rhodigij Græcis characteribus CHRISTI passi, nostra inscriptione Palæphaton sebasma, venerati sumus, idest, παλαίφατον σέβασμα. Indicat item dictio fatidicum: quando Odysseę T Homerus, quercum appellauit palæphaton.

G

Cuiusmodi prouerbium sit, Staterij paries. De Pausania breuiter. Cicero illustratur. Sabini Vrbis præfecti historia.

Caput XXXV.

H Taterij paries, prouerbium est quo commonemur, verbis esse parcendū, ne (vt assolet, & docuit Plinius) redituras per iugulum voces nō satis prudenter effundamus. Multi enim in res odiosas sæpe incidunt nimis incautè, vt

tè,vt planè temporibus suis Staterio accidisse M.Tullius scribit,qui ea loquutus est, bonis viris subauscultantibus,interposito pariete,quibus patefactis,in iudiciúmque prolatis, rei capitalis iure damnatus est. Huic simile quiddam,inquit, de Lacedæmonio Pausania accepimus. Sed & de Sabino Vrbis primario scribit Diō:cui sic delator Rhatiarius, qui se amicum fingebat, imposuit, vt in Seiani gratiam senatorij ordinis aliquot in tectum induceret, vbi habitabat is, móxque blandè ad animi secreta prodenda illiceret: quo nomine, die eodem in carcerem impactus,paulopost ἀκρίτως ἐφθάρη. Ex iis patet,opinor,adagij ratio:sed quod de Pausania præcise nimis,ne dicam inuolutè, dixit Orator, amplius videtur aperiendum. Fuit Pausanias hic Lacedæmonius, vir quidem longè præclarus,sed tamen in omni genere vitę varius:nam vt virtutibus plurimum eluxit,sic & vitiis est insigniter adobrutus. Huius enim est prælium illud perillustre,Græcis Latinísque monumentis certatim celebratum, apud Plateas, quo Persicum imperium, duce Mardonio,in Græcia accisum concidit. Erat hic quidem satrapes regius, manu promptus, & quòd in rebus bellicis maximum semper fuit,ingenij plenus. Ductabat porrò peditum ducenta millia, & quidem lecta viritim,equitum millia viginti. Cæterum Græciæ fortuna & ducis ingenium solers felixque exsuperat omnia.Sed victoria longè clarissima Pausanias elatus,magnificè iam dese cœpit sentire, & maiora ampliorá que concupiscere. Mox & successibus aliis elatior etiamnum,cum Persarum rege clàm de proditione agere cœpit. At quum in suspicionem recidisset, atque eo nomine capitis esset accusatus,pecunia rem transegit. Quum verò ad classem non remitteretur, sponte ad exercitum abiit, vbi non mores solum patrios,sed etiam cultum vestitúmque mutauit. Epulabatur more Persarum,luxuriosius quàm qui aderant, perpeti possent.Interim Argilius quidam,quem puerum Pausanias amore Venereo dilexerat, quum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset,suspicatus mali quippiam, Ephoris literas tradidit. At illi quamuis manifesto proditionis crimine Pausaniam tenerent, non prius tamen adhibendam vim censuerunt,quàm se ipse indicasset: itaque huic indici quid fieri vellet, præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari,id violari nefas putant Græci, eò is confugit, in ara consedit,ibi διπλῶ διάφραγμά τι καλύβιω, hoc est latibulum duplex disclusum compararunt,ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio.Illuc ex Ephoris quidam descēderunt. Pausanias,vt audiuit Argilium confugisse in aram,perturbatus venit eò,quærit quid causæ sit tam repentini consilij:huic ille quid comperisset ex literis,aperit. Tunc verò Pausanias etiamnū commotior orare cœpit,ne nuntiaret,nec se meritū de illo optimè,proderet.Ea quum excepissent Ephori,iamiámque comprehensuri illum forent, in Mineruæ templum,quod Chalciœcum vocant,confugit,vbi & turpissimè interiit. Cæterum, vt ad Staterij parietem redeamus:hinc Chalinus ille Plautinus in Casina, quum recessim recessisset ad parietem, imitatus nepam (vt ipse ait) ad captandum senis cum villico sermonem,mox gaudio gestiens:

> Nostra (inquit) omnis lis est,pulchrè præuortar viros:
>
> Nostro omine it dies iam,victi vicimus.

Quo in loco adnotatum ab eruditis est, astipulante succinentéque Pompeio Festo, Osculanam dici pugnam, qua victi vincunt. natum id à Leuino videtur, qui à Pyrrho victus,mox eundem deuicit.Titinnius, Hæc quidem quasi osculana pugna est, qui in fugam pulsi,hinc spolia hostium colligunt.

Conuiualis hilaritas omnibus præponitur alijs,vt qua reficiatur cum spiritu corpus. Titilletur sensus,ac expergefiat ratio. Conuiuæ cuiusmodi requirantur. Vini laus. De ferculis nonnihil.

A

Cap. XXXVI.

Etiam si quantum eualuimus, in aliis quæ de conuiuij ratione inter legendum digna se ingesserant quæ non omitterentur,diu affatimque persequuti sumus: ex quo tamen in Platonici eminentissimi nuper libellos incidimus,eruditos in primis, & Platonem suum recipien-
B tes quidem plurimum, sed & sapientum quandoque pomœria cæterorum introspectantes, operæpretium esse futurum, concepi: si indidem nonnihil præcerpsissem,quod antecedentia condiret scitius,& legentes dimitteret adminiculatiores Illud verò fuerit primum:esse quidem in vita,quæ animum allectent blandè,ac frontem remittant gratissimè:verum quòd conuiuio rectè, nec citra modulum instituto, ipsum id præstet vberius atque affluentius, non ferè comper-
C tum. Id vt verum scias, sic collige: inter Aristotelis placita medicorum esse,constat (opinor) sagax hoc & prouidum animal,quem dicunt hominem,duobus consurgere, ac coalitum augescere, corporea mole ac spiritali anima. Sed corpori inesse crassamentum quoddam membrorum,humectæque potestatis,adesse & portionem prætenuem subtilémque.Ea verò sanguinis vapores complectitur,ac spiritus.Animæ item inesse duo,sensum,ac rationem.Quę quum ita sint,liquet nimirum, plenam inde voluptatis honestæ vim
D copiámque profluere, vbi vniuersim hisce portionibus paria feceris. At bona vtique alia vnam vix aut summum duas spectant,cōuiuium ex omnibus vnum modò,& legitimum vtique,omnibus satisfactū vult. Etenim quis nescit,membra hinc refoueri insigniter, instaurari humores, spiritum refici, denique titillari sensum,ac rationem expergefieri quodammodo? Hic à laboribus interquiescimus,curas laxamus,& suum ingenio sufficitur pabulum, vt beneuolentiæ gratiam mutuæ, ac magnificentiæ argumentum non repe-
E tam iucundissimum. Tolle conuiuantium hilaritatem, iam parte plurima euanuerit amoris fomes, amicitiæ condimentum, ac vitæ solatia, inde quæ fusim progerminant. Si præsertim legitimè, sique castè coeant conuicturi, nec omnino ventri concœnes,sed animæ.Communio siquidem vitæ rectius honestiúsque statuitur conuiuij finis, quàm poculorum licentior inuitatio,quod comprobasse nominis argumento videntur Græci.Id grauius multo, ac sapiente dignum amplius, vt alimonia promiscua, promiscuū
F fiat & mentis bonum,voluntate comparili. Quod ipsum & Varronis omnium doctissimi astipulatu,sanciri nimium valet,quoniam requisisse conuiuas animaduertitur gratiosos, musicos literatos,dum illos diligenter in digitos mittens, Gratias cum Musis coaptat,nec illis pauciores expetens, nec hisce plures. Qua ratione paulo iracundior inde summouendus planè videtur,summouendi & quos atrior diuexat bilis,quíque amariores nullo excandescunt negotio,nisi ita fuerint modo attemperati benigniore, vt Stoici
G Zenonis & Platonici Xenocratis ingenium resipiant. Quos lupinorum imagine quadam mitescentium, dū aqua macerantur, inuitatione ferunt paulo largiore mox solitos dulcescere. Illud puto,fallit neminem, vitæ quodammodo venenum mœstitiam videri, ac tristitudinem. Sed & in conuictus ratione idipsum contingit ferè. Cæterum præsto præcellens est antipharmacum, siquidem caperatam mirè frontem exporrigit suaue clarumque vinum. Cui tantum attribuisse creditur Æsculapius, vt æqua id cum numini-
H bus lance statuerit. Et Asclepiades condito volumine, vini vtilitatem deorum vix æquari potentia scribit. Suffragatur & Platonis semper ferè diuini bracteata sententia, ingenio ac viribus temperato vini calore fomentum suffici mirificum,approbantis.Sciēdum verò, saliares dapes ac cœnas adiposiores cum

Sardanapali plumis ab hoc genus conuictoribus nõ tam nesciri, quàm vt castis moribus venenosas longè peius angue vitari. Pythagorica cum pomis oluscula renideant amplius fusiúsque, vt quæ benignior affatim natura suggerit parens. Nec tamen Euclionis sordes hisce nos putet quispiam spectare, Commori enim verius hoc dicatur, quàm conuiuere. Sed nimiũ à mediocritate nusquam, ne latum quidem vnguem reuellimur. Salibus potissimum ingenij condiatur exhilareturque ferculorum, ac missuum quicquid est. Ante omnia verò mentis ac morum nitoribus collustretur coitio, quotquot sunt, omnium suauissima, vtque planè dicam, vitæ hilaritas & condimentum longè clarissimum, quando nec philosophi abstinendum eo censuere: quin & priscorum simplicitas, non heroes modò, sed deos etiamnum ad hoc genus voluptatum facilè admisit. Quas & beatis subinde pollice ri non desinit Magmed, Orientalium populis creditus ferè diuinus.

Apologia breuis, quid ita crebriter in Platonis vireta hoc opere diuertamus. Philosophi eiusdem explicatur excellentia: quámque sit à Christi placitis haud ferè dissitus.

Caput XXXVII.

Postea quàm adnuẽte optimo maximo Deo, lucubrationibus nostris, quarũ ad diem hunc libros triginta concinnauimus, vmbilicum videor iamiam impacturus, vti mox publicum indipiscatur: placuit hac parte multorum occurrere opinionibus, quos insigniter admiraturos haud ambigo, quid ita in Platonicorum musea frequẽter adeo in hisce libellis diuertam, vt nulla non pagina Platonis nomen, perinde ac sacrum agnoscar venerari. Ac videar non quod ille facetissimè ait, διασκανδικίζειν, idest ad Euripidis morem dicere vel facere, verum vndiquaque πλατωνίζειν, ceu mihi subinde Cypriani illud de Tertulliano succinam, Da magistrum. Ego verò (etiam si nil me fallit, celebrem adeo in omni scientia virum voculis nostris vel indisertissimis haudquaquam indigere) quo plenè satisfactum sibi opinaretur, quisquis eius doctrinæ, seu thesauri potius, ad hanc horam fuit incuriosus, Bessarionis multiplici eruditione inter Græcos eminentissimi sententia esse contentus abunde poteram: apud quem Epistola quadam sic adnotatum comperi, Si quid in hac industria nostra vel eloquentiæ vel bonarum artium cognitionis eluxit, si quid fuimus, id omne vel nos à Platone accepisse vel ipsum sibi se defendendo suppeditasse, facilè existimari patimur, & volumus. Cæterum causæ nostræ collibuit patrocinari latius, etiam recusantibus, ac in angustioris scientiæ virum impiè nonnunquam infrementibus ampliter sapiẽtiæ magnitudinem claritatémque ingerendo. Quam auctor eminentissimus in Phædro, quum de pulchritudinis ratione dissertatio institueretur, à Deo auri nomine significatam petiit intentissimè. Quòd esse pulchritudinem animi hanc, & proinde internam, eóque pretiosiorem opinabatur. Id verò Philosophus suo seculo singularis Plotinus primum, mox & Porphyrius ac Iamblichus, vt de Proculo taceam, in sinu quidẽ recõditum intuiti mundissimo, verũ nescio quibus obductũ conuelatumq; ambagibus, vt muricatus (quod dicitur) videri posset gressus, ac formidabilis prorsũ cõpauẽdusq;: ita expurgarũt sæpius excoctũ, vt planè pusulatũ fieret, ac obryzũ defecatissimumq;. Vnde cunctæ terrarũ orbi illuxit inenarrabilis sapiẽtię amplitudo atque maiestas, & quod mirari non vacat satis, Christianæ veritatis, sanguine diuino Saluatoris præpotentis sancitæ, ita vestigiis adnexa conglutinatáve, vt similitudo maior cogitari magnopere nulla possit.

A Quod vt vero sciamus verius, nónne Pythagoricum legimus Numenium, quem magnus ille Origenes sacræ interpres paginæ admiratus adeo est, vt philosophis ferè anteponendum omnibus censeruit, quum Mosaica & Platonica expendisset mysteria, intonuisse altius, Platonem videri prorsum Moysen alterum, Attica eloquentia diuinitatis arcana rimantem propandentémque? Id quod (opinor) expressit Parmenides, à quo Dei commonstrãtur vnitas, rerum ideas omnium, idest exemplaria & rationes continentis, B aut eminentissimè producentis. Expressit cum Zenone Melissus, qui cæteris modò visitationem facientibus, solum esse Deum astruit constantissimè. Iam verò mundi natalia repetens Timæus, boni gratia illum ab artifice productum Deo vaticinatur, primóque cælum esse creatum terrámque, intersito mox aere cum aqueo elemento. Quæ omnia perseuerantiæ eum sint habitura modum, quem summi opificis præscripserit sapientia. Sed & Dei charagma esse hominem, pronuntiasse idem animaduertitur, cui terrena subiician C tur vniuersa. Politicus verò cum Protagora, Menexeno, Critia eundem ex terræ visceribus, nutu agitante diuino, eruit mirabili ratione. Ac ne quid desit, peracto mundi ambitu, etiamnum ex iisdem comprobat reuicturum. Cuius in Dei assimulatione ac fruitione plenam demum futuram felicitatem, docuit Philebus: nec reticet cum Phedone Theætetus ac Phædrus. Iam & in Legum libris, esse Deum rerum mensuram omnium, legimus: in primis verò, si Deus quando D que hominem induat. Legimus & superbis Deum obsistere, humilibus autem benignius gratiam impertiri. Quid verò illud in Epistolis inenarrabile patris mysterium, ac filij? Sed & inibi maxima traditum pietate nouimus, diuinorum adyta rationibus penetrari haud posse. Posse autem mẽtis puritate ac cum Deo assimulatione intima, quæ in animis ignem succendit, amplius corusco promicantem lumine. An non admirabilis Heri Pamphili decimo De republica, ad vitam reuocatio, Elysiorum paramœna specie, paradisi nobis delicias expingit infinitas? Nec præ E termittitur inibi expiatorius locus, animas eatenus cruciabiliter excarnificans, donec

Concretam exemit labem purúmque reliquit
Æthereum sensum atque aurai simplicis ignem.

Sed & infantilis limbus nec tacetur eadem parte. Verum illa Socratis documenta, cuiúsnam denique sunt modi? Non pili esse faciendum tempus. Immortalitatis curam omnibus anteponendam. Fortuita facilè spernenda, modò quæ perpetuitatem resipiunt genuinam, assequi connitamur. Illatam verò iniuriæ F vim accepta longè videri pestilentiorem. Velis remísque adnitendum, vt artifici eminentissimo,

ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷ, καὶ πάντ᾽ ἐπακούει.

suo restituam candori, ab omníque prorsum defecatam labe rationalem animam, diuinitatis expressiorem imaginem, synceriter, integrè sanctéque offeramus. Quo nomine Laches spontali peccatorum confessione, ac pœnitentia nil astruit præstabilius, quin & primo quoque tempore omni arripiendam pede, quia diu concreta modis inolescere miris, consenta G neum est: nec medicam facile manum admittere, vel subinde recidiuam intentare. Nam ex intemperanti animorum affectione vniuersa, & quidem agminatim mala erumpere, docuit Charmides. Quòd si temperantia denuo succreuerit, succrescere & immortalitatis bonum incõparabile, quo sanè in virenti amœnóque perfruebantur homines hortulo, prius quàm à diuinis ad fluxam collaberentur naturam. Quod velut ex oraculo Mosaico comprobat Critias. Nec in prauum obdurati dæmonis imposturam reticent Ti H mæus, Phædrus, ac Diotima. Sed terras diuinitus aquarum molibus adobrutas, quum omne in præcipiti vitium staret, ad rationalis ferè interitum naturæ, ac animantium cũctarum: idem nos ex eadem (quod dicitur) fidelia, commonet Critias. Cæterum, quónam

piaculo

piaculo reticuerimus Academici principis sententiam nobilem, qua is ad diuinitatis intima euectus animaduertitur, quo apud animum meum non magnopere admirabilius aliud, quóque amplius, velut attonita, hebescat mens, latentium causarum indagine certa rationem conquisitura? Tantisper, inquit diuinus Plato, meis acquiescendum documentis commonitionibúsque, donec homine augustior quispiam, sacratiórque sese in terrarum ostentet orbe, veritatis adyta fontésq; arcanos reclusurus, quem velut ducem inenarrabilem insequantur omnes. Verum, ne in operis calce (tametsi mira excellentium rerum dulcedo arridet, quæ transuersum auferat animum) fiat ἀβυδηνὸν ἐπιφόρημα: nam & Apelles pictores eos peccare dicebat, qui non sentirent quid esset satis: iam & capiti & libro coronide inducta, conticescam, velut epilogi celeuma recinuerim, lætantium more nautarum: optimum maximum Deum apprecatus, quod vitæ superest etiamnum, ita liceat hisce impertiri curis, vt

A eius recinant laudes, & studiosorum iuuenum subseruiant emolumentis. Interim velut in senatus missione assueuerat vsurpari, hinc te moror nihil, lector optime: ita nihilominus, vt scias ea nos meditari, modò propius non admoueantur lineæ, vt mox hasce lucubrationes ceu tesseras frumentarias liquido computes. Receptitij, quod poteram meo iure, nihil volo. Quod erit, proferetur benignè, quieti meæ prorsum iniecta manu, ne viuus vidénsque vitam extritum pergam, quod ait Lucretius. Quòd si forsan alicubi

B falli contingit, nec destinatum attingimus scopum, potiusque humi compascentes gracculi videmur, quàm in sublimi aquila constituta, meminerint legentes quod orator nobilis scriptum reliquit. Prima sequentem honestum est in secundis tertiisque consistere: nam in præstantibus rebus, magna esse quæ sunt optimis proxima.

FINIS.

INDEX VOCVM ET RERVM SINGVLARVM COGNITV NECESSARIARVM fœcundissimus.

ætates

animę

aristippus

aurum

C

calui

tam vitio

cato

ceruix

D

delirij

dromos

E

emerepes

eumeni-

fellis

frigida

geranos

gyes

hyænę

iecur

inserto-

INDEX.

M

mens

μοτα/

μύσαξ

INDEX.

P

πα-

periclis

phellessæi

physici

Q

R

S

scau-

INDEX.

ſemiſſes

ſigeum

ſomnio-

stasma

INDEX.

titania

V

uocalia

zeno-

FINIS.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm